

*DICȚIONAR ENCICLOPEDIC
DE MEDIU*

Coordonare științifică și concepție: prof. dr. Constantin PÂRVU

Autori:

- Ec. Mihai ANDREESCU** – economico-financiar, bănci și investiții asupra mediului, finanțe și credite bancare destinate protejării mediului [1]
- Dr. Zoe APOSTOLACHE STOICESCU** – ecologie [2]
- Prof. univ. dr. Lazăr AVRAM** – ecologie aplicată, ecologia extracției și prelucrării petrolului [3]
- Dr. ing. Constantin BÂNDIU** – silvicultură [4]
- Ing. Florin BERCEA** – exploatare miniere și petroliere [5]
- Prof. gr. I Eugen CĂPUZU** – informatică aplicată [6]
- Prof. univ. dr. Ioan CĂRĂUȘ** – algologie [7]
- Prof. univ. dr. ing. Marin CÂRCIUMARU**, membru al Academiei Agricole și Silvice „Gheorghe Ionescu-Șișești” – paleomediu și metode de cercetare [8]
- Prof. univ. dr. Rodica CHIRILĂ** – biochimie, chimie organică [9]
- Biol. drd. Mihaela COSTEA** – piscicultură [10]
- Drd. ing. Dumitru D. CURELEA** – oameni de știință, silvicultură [11]
- Prof. gr. I Anghel DAFINA** – astronomie [12]
- Conf. univ. dr. ing. Ștefan DIMITRIU** – industrie [13]
- Pr. Constantin DOGARU** – religie [14]
- Prof. univ. dr. ing. Nicolae DONIȚĂ** – fitosociologie [15]
- Prof. dr. Mihail DUMITRU** – pedagogie [16]
- Ec. Simona FRONE** – ecoeconomie [17]
- Dr. Bianca-Lorelai GAVRILĂ** – genetică și ecogenetică [18]
- Prof. univ. dr. Lucian GAVRILĂ** – genetică și ecogenetică [19]
- Dr. Valeria-Rozalinda GAVRILĂ** – genetică și ecogenetică [20]
- Asist. univ. dr. Mihaela GHEORGHIU** – anatomia și fiziologia omului [21]
- Prof. univ. dr. Cristina GLAVCE**, membru al Academiei de Medicină – antropologie [22]
- Prof. univ. dr. Marioara GODEANU** – protecția mediului [23]
- Prof. univ. dr. Stoica PREDA GODEANU** – ecologie, protecția mediului [24]
- Prof. univ. dr. Florina GRECU** – geologie, vulcanologie, seismologie, glaciologie, fluviile și râurile Terrei [25]
- Elena GROZEA** – mamifere marine, ornitofauna ocrotită din România [26]
- Prof. dr. Emilia IANCU** – antropologie [27]
- Prof. gr. I Mihaela Magdalena IORDĂCHESCU** – psihologie [28]
- Prof. univ. dr. Radu LĂCĂTUȘ**, membru al Academiei Agricole și Silvice „Gheorghe Ionescu-Șișești” – agrochimie, pedologie [29]
- Ing. Liviu LUCA** – petrolier, exploatare petroliere [30]
- Col. Gabriel LUNCAȘU** – militar [31]
- Titiana LUNCAȘU** – psihologie preșcolară [32]
- Conf. univ. dr. Anca LUNGU** – medicină veterinară [33]
- Conf. univ. dr. ing. Sorin LUNGU** – zootehnie [34]
- Ec. Stelian MANOLESCU** – economie industrială [35]
- Prof. gr. I Emilia MEIROȘU** – chimie anorganică [36]

Prof. univ. dr. **Lotus MEȘTER** – zoologie vertebrate [37]

Prof. gr. I **Adrian MIHALCEA** – fizică, biofizică [38]

Conf. univ. dr. ing. **Amelia MILIȚIU** – plante erbacee ornamentale [39]

Prof. univ. dr. ing. **Ion Vasile MILIȚIU**, membru al Academiei Agricole și Silvice „Gheorghe Ionescu-Șișești” – culturi fructifere [40]

Prof. univ. dr. **Petre NEACȘU** – ecotoxicologie, ecóchimie, cecidiologie [41]

Ing. **Valeriu NEAMȚU** – exploatare forestiere, cinegetică [42]

Dr. medic primar **Nicoleta NEGOIȚĂ** – medicină umană [43]

Dr. cercet. princ. I **Ștefan NEGREA** – speologie, stigologie, ecologie subterană, carstologie [44]

Prof. gr. I **Eugeniu OLTEANU** – lacurile Terrei [45]

Drd. ing. **Augustin OPREA** – oameni de știință, petrolier [46]

Conf. univ. dr. **Mihaela OPREA** – informatică [47]

Prof. univ. dr. **Miron OPREA** – matematică, oameni de știință [48]

Dr. ing. **Mihai PATIC**, viticultură [49]

Prof. dr. **Constantin PÂRVU** – hidrologie, hidrobiologie, limnologie, oceanologie, morfologia și anatomia plantelor, fiziologia plantelor, sistematica plantelor, taxonomie, etologie vegetală și animală, fitotehnie, fitopatologie, arbori și arbuști ornamentali, plante și animale ocrotite din România, herpetologie, zoologie nevertebrate, oameni de știință, parcuri și rezervații naturale din România și de pe glob, lacurile glaciare din România [50]

Dr. ing. cercet. I **Adina PERIANU** – buruieni-problemă din agricultură, erbicide [51]

Prof. gr. I **Luminița Gabriela PÎRVU** – educație fizică, jocuri sportive, turism [52]

Prof. gr. I **Marian Cătălin PÎRVU** – educație fizică, jocuri sportive, oameni de știință [53]

Prof. univ. dr. **Mircea PODANI**, membru corespondent al Academiei Agricole și Silvice „Gheorghe Ionescu-Șișești” – climatologie, agrometeorologie [54]

Ec. master **Cristian Gabriel PUȘCAȘU** – economie [55]

Dr. **Irina RADU** – genetică, ecogenetică [56]

Dr. **Marius Tudor RADU** – zoologie vertebrate [57]

Ec. master **Constantin ROGOZEA** – economie [58]

Drd. ing. **Constantin Adrian RUSU** – industrial-energetic [59]

Col. dr. medic primar **Mihai SCARLAT** – medicină umană [60]

Prof. univ. dr. **Valerian SEVERIN** – fitopatologie [61]

Prof. univ. dr. **Marius SKOLKA** – entomologie [62]

Pr. prof. **Vasile SORESCU** – religie [63]

Jud. dr. **Octavia SPINEANU MATEI** – juridic [64]

Pr. **Nicolae TĂNASE** – religie [65]

Prof. univ. dr. ing. cercet. I **Georgeta TEODORESCU** – dăunătorii pomilor fructiferi [66]

Prof. gr. I **Liana-Ioana TEODORU** – cultural-artistic [67]

Jur. **Emilia TOMA** – jurisdicția mediului [68]

Prof. univ. dr. **Nicolae TOMA** – biologie celulară, bacteriologie, lichenologie, micologie, imunologie [69]

Conf. univ. dr. **Victoria ȚIGĂNUȘ** – anatomie comparată, biogeografie [70]

Ing. **Harry Doru VASILESCU** – floricultură, bolile plantelor floricole, prevenirea și combaterea lor [71]

Prof. univ. dr. ing. **Valentin VOICAN** – legumicultură [72]

Editor: Regia Autonomă MONITORUL OFICIAL
Director general: ing. Eugenia CIUBÂNCAN
Coordonare editorială și prezentare grafică: Dumitru IONCICĂ, director editură
Redactori versiune-română: Ortansa STÂNGĂ, Valentina PUIU
Redactor versiune franceză: Valentina PUIU
Redactor versiune engleză: Claudia ACSINTE
Redactor versiune germană: Ștefan MACOVEI
Redactori revizie text: Rodica REVSCHI, Marina MOTROC
Procesare text: Angela BACALU, Mirela MIHAI,
Dumitra MIHAILĂ, Eugenia STÂNCIULESCU

Culegere computerizată: Elena GROZEA (70%), Maria COJANU (20%),
Rareș Florian TRONARU (5%), Elena VOINESCU (5%)

Apărut: 2005

© Regia Autonomă MONITORUL OFICIAL
București, Strada Parcului nr. 65, sector 1
e-mail: marketing@ramo.ro, internet:www.monitoruloficial.ro

*Vol. 2 conține 788 de pagini • format: 1/8 54x84 •
interior hârtie ofset 54x84/60 gm² • legătorie 1/1 • coperta în policromie celofanată*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Dicționar enciclopedic de mediu / coord.: Constantin

Pârvu. - București : Regia Autonomă "Monitorul
Oficial", 2005

2 vol.

ISBN 973-567-480-7

Vol. 2 : L - Z. - ISBN 973-567-495-5

I. Pârvu, Constantin (coord.)

81'347.2:504=135.1

ISBN $\frac{973-567-480-7}{973-567-495-5}$

Editat cu sprijinul PETROM SERVICE prin Fundația Oamenilor de Știință Prahova

Prof. dr. Constantin PÂRVU
coordonator științific

DICTIONAR ENCICLOPEDIC DE MEDIU

VOL. 2
L – Z

REGIA AUTONOMĂ
MONITORUL OFICIAL

BUCUREȘTI, 2005

SEMNE CONVENȚIONALE ȘI ABREVIERI

α	= alfa	f.c.	= formă comună
β	= beta	f.O	= fragmente Okazaki
γ	= gama	fam.	= familie
δ	= delta mic	fil.	= filum
Δ	= delta mare	g	= grame
μ	= micron	G	= gineceu
μg	= microgram	$G_{(2)}$	= gineceu format din două carpele unite, cu ovar semiinferior (cifra 2 indică numărul de carpele care intră în alcătuirea gineceului, iar paranteza indică unirea acestora)
μm	= milimicron	$G_{(2)}$	= gineceu format din două carpele unite, cu ovar superior
μn	= micronanometru	$G_{(\bar{2})}$	= gineceu format din două carpele unite, cu ovar inferior
· ·	= zigomorf	G.	= geofite
♂	= hermafrodit	GH	= grade germane
♀	= sex femel	h	= oră
♂	= sex mascul	IUA	= intervalul unității active
→	= vezi	înc.	= încrângătură
*	= actinomorf	K	= Kelvin
A	= androceu	K_5	= caliciu dialisepal (cu sepale libere) Cifra 5 indică numărul de sepale
A_5	= androceu format din 5 stamine	$K_{(5)}$	= caliciu gamosepal (cu sepale unite) Cifra 5 din paranteză indică numărul de sepale, iar paranteza, unirea acestora
A_{3+3}	= androceu format din 2 cicluri de stamine, fiecare ciclu având 3 stamine	krad	= kilorad
anh.	= anhidru	l	= litru
ant.	= antagonist	lb.	= limbă
as.	= asociație	M.a.	= milioane de ani
av.	= asociație vegetală	meq	= miliechivalent
bl	= baril	micromho/cm	= unitate de măsură pentru conductibilitatea electrică a unei soluții
c.c.a.	= cantitate consum apă	milimho/cm	= unitate de măsură pentru conductibilitatea electrică a unei soluții
C_5	= corolialipetală formată din 5 petale libere	mmb	= masa a o mie de boabe
$C_{(5)}$	= coroliamopetală (cu petale unite) Cifra indică numărul de petale, iar paranteza, unirea acestora	mpz	= milipoaz, submultiplul poazului (1/1000 din poaz)
car.	= caracteristic	mss	= mediul subteran superficial
cl.	= clasă	N	= numărul lui Avogadro
convar.	= convariantă	nm.	= nanometru
cpz	= centipoaz, submultiplul poazului (1/100 din poaz)	°C	= grade Celsius
d	= densitate		
d.f.	= dinamica fitocenozei		
dal.	= daltoni		
DI 50	= doză letală		
2n	= numărul de cromozomi din celulele somatice		
e. de v.	= etaj de vegetație		
expl.	= explicativ		
f.	= formă		

ord.	= ordin	sin.	= sinonim
P	= periant	sp.	= specie
p.f.	= punct de fierbere	s.p.	= substanță proaspătă
p.t.	= punct de topire	srg.	= subregn
ppb	= părți per bilion	ssp.	= subspecie
ppi	= aplicarea erbicidelor înainte de semănarea plantelor de cultură sau imediat după semănat (1–5 zile) și înainte de răsărirea buruienilor	s.u.	= substanță uscată
p.p.m.	= părți per milion, unitate de măsură utilizată în chimia analitică; corespunde la 1 mg/kg material analizat	subvar.	= subvarietate
pv	= pathovar	sv	= serie de vegetație
pz	= poaz, unitate de măsură a vâscozității lichidelor	T.A.	= tip areal
reg.	= regn	t.d.a.	= tablou de asociație
scl.	= subclasă	Ti	= timp de începere
sfam.	= subfamilie	Tl	= timp letal
		U.A.	= unități astronomice
		u.i.	= unități internaționale
		var.	= varietate
		x	= set de cromozomi
		Z	= număr atomic
		z	= zile

ABREVIERI PENTRU DOMENII

acv. – acvatic
agric. – agricultură
agrochim. – agrochimie
alg. – algologie
anat. – anatomie
antrop. – antropologie
apic. – apicultură
art. – artă
astr. – astronomie
av. – aviație
bacter. – bacteriologie
biocel. – biocelular
biogeogr. – biogeografie
biol. – biologie
biospeol. – biospeologie
bot. – botanică
carstol. – carstologie
cecid. – cecidiologie
cercet. – cercetare
chim. – chimie
cineget. – cinegetică
citol. – citologie
climat. – climatologie
com. – comunicații
constr. – construcții
cosm. – cosmic
cult. – cultură
demogr. – demografie
dendr. – dendrologie
did. – didactică
ec.-fin. – economico-financiar
ecol. – ecologie
embriol. – embriologie
etnogr. – etnografie
evol. – evoluționism
filogen. – filogenetică
fin. – financiar
fitogeogr. – fitogeografie
fitopat. – fitopatologie
fitosociol. – fitosociologie

fiz. – fizică
fiziol. – fiziologie
for. – forestier
genet. – genetică
geobot. – geobotanică
geodez. – geodezie
geofiz. – geofizică
geol. – geologie
geomorf. – geomorfologie
glac. – glaciologie
hidr. – hidrografie
hidrobiol. – hidrobiologie
hidrol. – hidrologie
hidrotehn. – hidrotehnică
hist. – histologie
ihtiol. – ihtiologie
ihtiopat. – ihtiopatologie
imunol. – imunologie
ind. – industrie
ind. energ. – industrie energetică
inform. – informatică
ing. genet. – inginerie genetică
jur. – juridic
lex. – lexicologie
limn. – limnologie
log. – logică
magnet. – magnetică
mam. – mamifere
mar. – marin
mat. – matematică
med. u. – medicină umană
med. vet. – medicină veterinară
met. – metalurgie
meteor. – meteorologie
micol. – micologie
microbiol. – microbiologie
milit. – militar
min. – minier
mineral. – mineralogie
nav. – naval

oceanol. – oceanologie
paleomorf. – paleomorfologie
paleont. – paleontologie
parazit. – parazitologie
patol. – patologie
ped. – pedagogie
pedol. – pedologie
pest. – pesticide
petr. – petrolier
petrogr. – petrografie
pisc. – piscicultură
pol. – poluare
prot. med. – protecția mediului
psih. – psihologie
psihan. – psihanaliză
rel. – religie
reprod. – reproducere
rur. – rural
seismol. – seismologie
seric. – sericultură
sex. – sexologie
silv. – silvicultură
soc. – social
sp. – sport
speol. – speologie
statist. – statistică
stomat. – stomatologie
șc. – școlar
șt. – știință
tect. – tectonică
teh. – tehnică
tel. – telefonie
telecom. – telecomunicații
ter. – teratologie
topogr. – topografie
toxicol. – toxicologie
transp. – transporturi
virusol. – virusologie
vulc. – vulcanologie
zool. – zoologie
zootehn. – zootehnie

L

LA MAJOR, (cult.-art.) tonalitate majoră cu tonica *la*; are trei diezi ca armură (*fa diez, do diez, sol diez*). Când figurează în titlul unei piese, înseamnă că tonalitatea de bază a acesteia este gama lui *la major* și că ea se încheie, de regulă, cu tonica acelei game (*la*). [67]

LA MINOR, (cult.-art.) tonalitate minoră la tonica *la*; nu are accidenti constitutivi. Când figurează în titlul unei piese, înseamnă că tonalitatea de bază a acesteia este gama lui *la minor* și că se încheie, de regulă, cu tonica acelei game (*la*). [67]

LABĂ, (anat.) partea piciorului de la gleznă în jos la om și la unele animale patrupede; partea piciorului pe care calcă păsările (palmide). [50]

LABEL¹, (inform.) etichetă sau identificator; poate fi un articol fizic, un cuvânt, un simbol sau un grup de caractere folosite la identificarea unui fișier, mediu de stocare, un articol specific într-un document sau grafic, ori un element definit în program, ce identifică o variabilă sau o parte a programului. [8]

LABEL², (bot.) tepala superioară mediană, pereche, din verticilul intern al periantului, de formă, mărime și culoare diferite de celelalte, care se continuă de obicei cu un pinten nectarifer, aspect întâlnit la *Orchidaceae*. [50]

LABII, (anat.) buze sau structuri ca niște buze. [37]

LABILITATE, (psih.) instabilitatea punctului cortical motor stimulat, manifestată prin faptul că nu orice intensitate sau frecvență de stimulare dă aceleași rezultate, iar stimulii aparent asemănători nu dau răspunsuri identice. [28]

LABILITATE AFECTIVĂ, (psih.) tulburare de afectivitate constând în trecerea rapidă de la o stare de bună dispoziție la una rea. [28]

LABIOLECTURĂ, (șc., psih.) citire a vorbirii după mișcările buzelor și limbii celui ce vorbește. Aptitudine foarte dezvoltată la cei ce nu aud. [28]

LABIRINT¹, (anat.) 1. Părțile urechii interne a unui vertebrat incluzând cele trei canale semicirculare, utriculul și saculul, sacul endolimfatic și melcul spiralat. 2. Organ respirator accesoriu foarte cutat deasupra branhiilor la unii pești. [57]

LABIRINT², (psih.) tehnică de cercetare în zoopsihologie și psihologia învățării constând dintr-o construcție de canale sau căi așezate în răscruce sau înfundate. [28]

LABIRINT MEMBRANAR, (cit.) serie de vezicule și canale care comunică între ele. Ex., lomasomii/plasmalemasomii. [69]

LABIRINTITĂ, (med. u.) inflamație acută sau cronică a labirintului, apărând ca o complicație gravă a otomastoiditei, produsă pe calea ferestrelor ovală sau rotundă, pe cale osteitică, prin efracții chirurgicale sau traumatisme ale capsulei labirintice, pe cale hematogenă de vecinătate sau pe cale meningeasă. [60]

LABIRINTOZĂ, (med. u.) afecțiune caracterizată prin degenerescența elementelor neurosenzoriale vestibulare sau cohleare, determinată de acțiunea toxică a unor substanțe medicamentoase. [60]

LABIU, (bot.) la flori, conformație în formă de buză a părții superioare a tubului calicului sau corolei, aspect întâlnit la *Lamiaceae/Labiatae*, *Scrophulariaceae*. [50]

LABIUM, (anat.) buza inferioară a aparatului bucal de la insecte, formată prin fuzionarea fostelor maxile a perechii a doua. El este format din mai multe piese articulate mobil: mentum, submentum, două glosse, două paraglosse și doi palpi labiali. [62]

LABORATOR, încăpere dotată cu aparatură, instalații și mașini în vederea efectuării de cercetări și analize. [49]

LABRIDE (*Labridae*), (zool.) steluțe: pești marini, adesea viu colorați, cu dinții anteriori puternici, de forma unor canini. Au corpul acoperit cu solzi cicloizi și înotătoarele ventrale situate în regiunea toracică. [37]

LABRUM, (anat.) buza superioară a aparatului bucal al insectelor, formată dintr-o singură formațiune chitinoasă, articulată mobil de clipeus și care poartă pe fața inferioară epifaringele. [62]

LABYRINTHODONTIA, (zool.) subclasă de amfibieni estinși, cunoscuți ca fosile din devonianul superior în triasicul superior. Aveau dinți cu o

structură complexă, în care smalțul și dentina erau mult cutate. Stau la originea amfibienilor actuali și a reptilelor. [57]

LAC, ecosistem acvatic constând dintr-o întindere naturală de apă, situată într-o depresiune pe uscat de pe suprafața continentelor și a insulelor, uneori cu scurgere asigurată printr-un emisar. Posedă proprietăți fizico-chimice proprii determinate de condițiile fizico-geografice locale. În cadrul lui se disting mai multe tipuri de biocenoze: neustonul, planctonul, bentosul (complex de biocenoze). **L.** sunt foarte diferite ca origine, formă, suprafață, adâncime și situație altitudinală. Suprafața lor totală se evaluează la cca 2,7 milioane km². [50]

LAC ACID, lac având pH-ul mai mic de 5,5 (acidificarea este fie de origine naturală, fie antropică). [3]

LAC DE ACUMULARE, lac artificial, format prin construirea unui baraj dispus transversal pe albia unui râu și inundarea malurilor consolidate. [10]

LAC DISTROF, ecosistem puțin adânc, cel mai adesea colmatat cu depozit de turbă la fund, slab productiv și cu zonă litorală variabilă. Depozitul de turbă împiedică contactul dintre masa de apă și substratul cuvetei lacustre, fapt ce determină o slabă mineralizare, iar cantitatea de elemente biogene este redusă. Aceste particularități fac ca planctonul și bentosul să conțină puține specii euriaerobe. Ihtiofauna cel mai adesea poate lipsi. Asemenea lacuri sunt proprii mai ales Peninsulei Scandinave. [50]

LAC EUTROF, ecosistem cu apă bogată în substanțe nutritive, biogene, termica lor este ridicată și asigură dezvoltarea unui fitoplancton și zooplancton abundent. Substratul bentonic are conținut bogat în substanțe organice predominând o bună dezvoltare a fitobentosului și zoobentosului. Depresiunea lacustră este puțin adâncă (în medie 10-15 m). Zona litorală este relativ largă. [50]

LAC EUTROFIC, lac cu apă tulbure, nămolosă, din cauza concentrației mari de nutrienți pentru plante, ce determină o producție excesivă de alge. [17]

LAC ÎN TRANZIȚIE, lac ce riscă a se acidifica în funcție de epuizarea mai mult sau mai puțin avansată a puterii sale tampon. [3]

LAC MEZOTROF, ecosistem de tranziție între cel oligotrof și eutrof luând adesea naștere ca rezultat al eutrofizării celui dintâi. Are un echilibru dinamic fragil, cu productivitate nu prea ridicată. Proveniența lui este glaciară sau de eroziune fluvială, cu adâncime medie de cca 25 m. Înflorirea apei ca urmare a înmulțirii exuberante a fitoplanctonului este relativ rară. [50]

LAC OLIGOTROF, ecosistem cu apă săracă în substanțe biogene, bogată în oxigen solvit, cu sedimente bentonice sărace în substanțe organice. Aceste lacuri au o productivitate relativ scăzută, fiind

sărace în biomasă. Sunt răspândite, de regulă, în munți pe roci cristaline, de proveniență tectonică, vulcanică sau de glaciațiune montană. Adâncimea lor medie este, de regulă, peste 30 m, iar zona litorală este îngustă, slab exprimată. [50]

LACERAT, (bot.) ciopârțit, sfărtecat. Organe ale plantelor cu marginea despicată în segmente subțiri, dense, inegale și neuniforme, ex., petalele la garoafă (*Dianthus superbus*), foliolele involucale la antodiul de albăstriță (*Centaurea jacea*). [50]

LACERTIDE (*Lacertidae*), (zool.) șopârlele Lumii Vechi, fără osteoderme pe corp, cu limbă bifidă, membre pentadactile bine dezvoltate și o coadă lungă. [57]

LACERTILIA, (zool.) șopârle: reptile cu solzi epidermici cornoși și de obicei cu patru membre. Acestea pot fi uneori reduse sau absente, dându-le un aspect serpentiform. Năpârlesc pe porțiuni, au în general pleoape mobile. Craniul este de tip diapsid. Respiră prin plămâni, nu au diafragmă. Au fantă cloacală transversală și organe de acuplare perechi. Vivipare. [57]

LACHERDA, (pisc.) denumirea peștilor din specia *Sarda sarda*, de la vârsta de trei ani în sus. [10]

LACINIA¹, (bot.) organe ale plantelor despicate în fășii înguste și inegale, aspect întâlnit la frunze, sepale, petale, stigmat, ex., caliciu cu sepale laciniat la neghină (*Agrostemma githago*). [50]

LACINIA², (anat.) la insecte, parte componentă a maxilelor, bine chitinizată și prevăzută cu denticuli, servind la dilacerarea alimentelor. [62]

LACINIE, (bot.) la plante, segment îngust, filiform și inegal de frunză, sepală, petală, ex., frunze laciniat la tei (*Tilia platyphyllos* var. *laciniata*). [50]

LACINULA, (bot.) lacinie mică. [50]

LACOLITE, (geol.) corpuri hipoabisale magmatice boltite și străpunse de unele apofize. Partea inferioară este plană și prevăzută cu un canal care se leagă de rezervorul magmatic. Se formează, de obicei, în regiunile unde există tendința de coborâre a scoarței terestre. [50]

LACRĂ, (constr.) porțiune de pod cuprinsă între axele longitudinale ale două suporturi consecutive. [31]

LACRIMAL, (anat.) secretând sau aparținând lacrimilor; situat aproape de glanda lacrimală (duct, arteră, nerv). [37]

LACRIMANT, (bot.) la plante, care se elimină sub formă de transpirație sau prin picurare, putând fi apă, rășini etc. [50]

LACRIMAȚIE, (bot.) eliminarea apei sau a rășinilor prin picurare din părțile vătămate ale plantelor lemnoase. (Váczy, 1980) [50]

LACROSSE, (sp.) joc sportiv între două echipe a câte 10 jucători (la B) și 12 jucători (la F) asemănător hocheiului pe iarbă, care se desfășoară pe un teren acoperit cu iarbă, cu o minge care se lovește cu o

rachetă, cu scopul de a o introduce în poarta adversă. Timpul de joc este de 4 reprize a câte 15 minute (la B) și 2 reprize a câte 25 minute (la F). Sursele americane dovedesc că L. este de origine indiană și că se aseamănă foarte bine cu un joc de pe aceste meleaguri numit „baggataway“. L. este practicat astăzi în Anglia, Franța, Canada, SUA etc. În țara noastră nu este cunoscut. [52]

LACTAȚIE, (fiziol.) proces fiziologic de formare și de secreție a laptelui prin glandele mamare ale femelelor mamiferelor. Se produce sub influența sistemului endocrin, în urma actului fătării și începe cu apariția colostrului. [34]

LACTEALE, (anat.) cavități limfatice centrale în vilozitățile intestinului subțire, în care sunt absorbite grăsimile digerate. Fluidul din ele este o emulsie lăptoasă conținând globule de grăsime, suspendate în limfă. Din l. grăsimile sunt transportate în toate părțile corpului. [37]

LACTESCENȚĂ, (bot.) termen folosit în botanică și având semnificația *lăptos*, care conține suc lăptos sau latex, însușire întâlnită la lăptucă (*Lactuca sativa*) și la alte specii înrudite, la laptele câinelui (*Euphorbia* sp.) etc. [50]

LACTEU, (bot.) termen folosit în biologia vegetală și având semnificația *alb ca laptele*, aspect întâlnit la florile de ghiocel (*Galanthus nivalis*). [50]

LACTODENSIMETRU, aparat pentru măsurarea densității laptelui în raport cu densitatea apei. [34]

LACTOMETRU, instrument utilizat pentru determinarea purității laptelui. [34]

LACTONĂ, (ecol.) feromon (hidroxiacid cu 12 atomi de C) întâlnit la ovidul *Odocoileus hemionus* cu rol în asigurarea relațiilor dintre indivizi. [41]

LACTO-VEGETARIAN, regim alimentar compus numai din produse lactate, legume și fructe. [50]

LACTOZĂ, (biochim.) diglucid format prin condensarea β -galactozei cu α -glucoza, prin legătură 1,4- β -glucozidică. Este secretată de glanda mamară și se găsește în lapte în proporție de 4-6 %. Este principalul glucid din lapte, cu rol energetic. Lactoza mai este prezentă și în polenul unor plante. [9]

LACUL ANA, lac glaciari situat în masivul Retezat, din Carpații Meridionali (România), la altitudinea de 1.930 m, suprafața de 31.380 m², adâncimea maximă de 11,60 m, cea medie de 5,40 m, lungimea maximă 260 m, lățimea 180 m, volumul de apă 169.125 m³. Alimentarea se face printr-un pârau venit prin grohotiș, din Lacul Viorica, ce are un debit de 200-300 l/s. Evacuarea apei se face printr-un emisar care ajunge în Lacul Lia. Temperatura apei este în jur de 16°C, ea variind în funcție de temperatura aerului. Este populat cu păstrăv indigen și cu puiți de coregon. [50]

LACUL DOAMNEI, lac glaciari situat în masivul Făgăraș (România), la altitudinea de 1.860 m. Are lungimea de 130 m, lățimea maximă de 80 m, suprafața de 5.060 m², adâncimea maximă de 1,50 m, cea medie de 0,72 m, volumul de apă 3.700 m³. Alimentarea cu apă este făcută de 4 izvoare. Evacuarea apei se face spre nord cu un debit variabil de 50-100 l/s. A fost populat cu păstrăv indigen. [50]

LACUL FLORICA, lac glaciari situat în masivul Retezat, din Carpații Meridionali (România), la altitudinea de 2.008 m, cu suprafața de 8.000 m², adâncimea maximă de 2,20 m, cea medie de 0,95 m, lungimea maximă 160 m, lățimea 65 m, volumul de apă 7.461 m³. Alimentarea se face prin 2 izvoare ce intră în lac prin partea vestică; cel care sosește dinspre Poarta Bucurii are un debit de cca 50 l/s, iar cel care sosește dinspre Vârful Judele (2.410 m) are un debit de 10 l/s. Apa se scurge printr-un emisar în partea opusă alimentării. Temperatura apei pe timp de vară este în jur de 12°C, iar concentrația de oxigen dizolvat, de 10,90 mg/l. Este populat cu puiți de păstrăv indigen și de păstrăv fântânel. [50]

LACUL GALEȘ, lac glaciari situat în masivul Retezat din Carpații Meridionali (România), la altitudinea de 2.040 m, suprafața de 36.800 m², adâncimea maximă de 20,50 m, cea medie de 10,28 m, lungimea de 250 m, lățimea maximă 180 m, volumul de apă 3.784.200 m³. Alimentarea cu apă este făcută de un pârau cu un debit de 100-200 l/s. Evacuarea se face printr-un emisar cu un debit de 250-300 l/s. Lacul conține o bogată faună piscicolă formată din păstrăv indigen, populat pe cale naturală. [50]

LACUL GĂLCESCU, lac glaciari situat în masivul Parâng din Carpații Meridionali (România) la altitudinea de 1.925 m. Are suprafața de 31.260 m², lungimea maximă de 230 m, lățimea de 165 m, adâncimea maximă de 10 m, cea medie de 5,40 m, suprafața de 3,20 ha, volumul de apă 157.658 m³. Alimentarea se face prin izvoare reci, de un pârau cu debit de 200 l/s ce coboară din căldarea superioară. Scurgerea apei din lac se face printr-un emisar. Malurile sunt acoperite de jnepeni care coboară lin până la marginea apei. Fundul lacului este acoperit de blocuri de stâncă și un strat de mâl gros de 50 cm. Lacul a avut din timpuri imemorabile faună piscicolă. A fost populat cu puiți de păstrăv curcubeu. [50]

LACUL GHEREȘU, lac glaciari situat în masivul Parâng din Carpații Meridionali (România), la altitudinea de 1.974 m. Are suprafața de 3.669 m², lungimea de 92 m, lățimea maximă de 61 m, adâncimea maximă de 5,50 m, cea medie de 2,15 m, volumul de apă 7.900 m³. Alimentarea se face prin izvoare subterane, la fel și drenarea. Fundul este acoperit cu blocuri de stâncă și grohotiș. A fost populat cu păstrăv indigen. [50]

LACUL LIA, lac glaciari situat în masivul Retezat din Carpații Meridionali (România), la altitudinea de 1.910 m, cu suprafața de 13.300 m², adâncimea maximă de 4,30 m, cea medie de 1,20 m, volumul de apă 15.926 m³. Alimentarea se face prin izvoarele ce coboară din șirul de lacuri ale Zănoagei și, respectiv, ale Căldării Bucura. Apa se scurge printr-un emisar aruncându-și apele printre stânci, formând Izvorul Bucura. Este populat cu păstrăv indigen. [50]

LACUL OGLINDA MÂNDRII, lac glaciari situat în masivul Parâng din Carpații Meridionali (România), la altitudinea de 2.153 m. Mai este denumit Lacul Mândra. Are suprafața de 11.150 m², adâncimea maximă de 8,30 m, cea medie de 3,53 m, lungimea de 130 m, lățimea maximă de 100 m, volumul de apă 39.448 m³. Alimentarea se face prin izvoare de adâncime și din topirea zăpezilor. Emisarul de suprafață prin care se evacuează apa seacă vara, apa infiltrându-se în aval prin grohotiș pentru a forma Izvorul Mândra, ce coboară spre Lacul Lung. Temperatura apei în timpul verii este de cca 15°C. Malurile sunt acoperite de grohotiș și de blocuri mari de stâncă. Nu are faună piscicolă, deși a fost populat cu păstrăv indigen în anul 1980. (P. Decei, 1981) [50]

LACUL PĂSĂRI, lac glaciari situat în masivul Parâng din Carpații Meridionali, la altitudinea de 2.100 m. Are suprafața de 3.000 m² și adâncimea maximă de 3 m. Este alimentat de două mici izvoare. Evacuarea apei se face printr-un pârau cu un debit de 10 l/s. A fost populat cu păstrăv. [50]

LACUL RENILOR (*Reindeer-Lake*), lac de origine glaciari situat în Canada. Are suprafața de 6.330 km². Face parte din grupa lacurilor canadiene între Winnipeg și Athabaska – o adevărată puzderie care acoperă regiunea circumhudsoniană. Lacurile Renilor, Wallaston, Cree, Southern Indian, Lac la Range sunt cele mai importante, fiind drenate de râul Churchill în golful Hudson. [36]

LACUL ROȘU ȘI CHEILE BICAZULUI, rezervație complexă geologică, floristică și faunistică situată în România (județul Harghita) la 26 km de orașul Gheorgheni și 35 km de Bicaz. Suprafață, 955,30 ha. Cheile Bicazului stabilesc legătura dintre Moldova și Transilvania. Ele s-au format prin acțiunea de eroziune a râului Bicaz și a principalei săi afluenți. Lacul Roșu se găsește în amonte de el. El a apărut în anul 1837 prin surparea unui perete al Muntelui Suhard care a barat apele Văii Oii. Bieții împreună cu apele pâraului Hăgimaș și Liaș au înlocuit pădurea formând lacul în mijlocul căruia se află pietrificate tulpinile brazilor și molizilor. Plantele endemice care populează văile abrupte și umede din jurul Lacului Roșu sunt: omagul (*Aconitum tauricum* var. *remotisectum*, *A. romanicum*, *A. baugartenitranum*), opaița lui Zawadzki (*Melandrium zawadzki*),

vulturica din Pojorâta (*Hieracium pojorâtense*), barba unгурului (*Dianthus spiculifolius*), cosacii lui Römer (*Astragalus römeri*), firuța (*Poa rhemanni*), ovăsciorul carpatic (*Avenastrum decorum*), cocoșii bicăzeni (*Astragalus pseudopurpleus*). Fauna locală de nevertebrate este caracteristică prin gasteropodul *Alopija glauca* var. *unipalatalis* și lepidopterul *Parnassius apollo* var. *transilvanicus*. [50]

LACUL SCLAVILOR (*Great Slave Lake*), lac situat în Canada. Este cel mai adânc lac din cele două Americi (614 m), întins pe o suprafață de 28.438 km². Datorită poziției geografice a lacului, pe paralela nordică de 62° și a desfășurării de la vest la est pe cca 480 km lungime, vegetația este diferențiată – păduri de conifere pe țărmul vestic și sud-vestic și peisaj de tundră în est și nord-est. [36]

LACUL SFÂNTA ANA, rezervație complexă, geologică și floristică situată în România (județul Harghita). Suprafața, 22 ha. S-a format în Masivul Ciumatul din Munții Harghita, într-un crater vulcanic, cu un diametru de 1,5 km și adâncimea de 150-200 m, care a erupt la sfârșitul pliocenului. Lacul format pe fundul vulcanului a rezultat din acumularea apei de precipitații și are adâncimea maximă de 7 m. El se află înconjurat de păduri de conifere. În partea de nord-est a lacului se mai află o depresiune în care s-a format Tinovul Moșoș. [50]

LACUL SLIVEI, lac glaciari situat în masivul Parâng din Carpații Meridionali (România), la altitudinea de 2.124 m. Are suprafața de 2.525 m², adâncimea maximă de 2,80 m, cea medie de 1,15 m, volumul de apă 2.940 m³. Este alimentat de câteva izvoare. Malurile sunt înierbate în jumătatea dinspre vest iar la nord sunt acoperite de grohotiș. A fost populat cu puieti de păstrăv fântânel. [50]

LACUL TAUL FĂRĂ FUND, lac glaciari situat în masivul Parâng din Carpații Meridionali (România), la altitudinea de 1.978 m. Are suprafața de 37.600 m², adâncimea maximă de 17,60 m, adâncimea medie de 8,46 m, lungimea de 230 m, lățimea de 220 m, volumul de apă 319.000 m³. Lacul nu are alimentare și evacuare de suprafață. În perioada topirii zăpezilor, intră prin grohotiș 2 izvoare. [50]

LACUL URȘILOR (*Great Bear Lake*), lac oligotrof de origine glaciari-tectonică, situat în Canada, pe cercul polar. Are suprafața de 31.792 km² și adâncime maximă de 445 m. Este cel mai mare bazin lacustru din lume pentru creșterea păstrăvului. În el trăiesc unele specii relicte de animale nevertebrate (amfipodul *Pantaporeia affinis*, crevetele *Mysis relicta*, copepodul *Limnocalanus macrurus*). Lacul a fost cunoscut de europeni în anul 1790. [45]

LACUL VALEA REA I, lac glaciari situat în masivul Retezat din Carpații Meridionali (România), la altitudinea de 2.220 m, suprafața de 7.880 m², adâncimea maximă de 4,10 m, cea medie de 1,88 m,

lungimea de 135 m, lățimea maximă 85 m, volumul de 14.840 m³. Lacul este alimentat de un izvor ce se strecoară prin grohotiș, dinspre creastă și altul ce vine dintr-un mic lac situat pe o treaptă mai înaltă. Evacuarea se face printr-un emisar cu un debit de 40 l/s. Nivelul apei scade peste vară. Temperatura apei pe timpul verii este de cca 130° C, iar conținutul de oxigen de 9,50 mg/l. Lacul a fost populat cu păstrăv indigen. [50]

LACUL VIDAL, lac glaciatic, situat pe treapta mijlocie a căldării Gâlcescu din masivul Parâng, Carpații Meridionali, la altitudinea de 1.975 m. Are suprafața de 5.900 m², adâncimea maximă de 3,60 m, cea medie de 1,43 m, volumul de 8.450 m³. A fost populat cu păstrăv curcubeu care, la 4 ani după populare, a fost pescuit aproape în totalitate. [50]

LACUL VIORICA, lac glaciatic situat în masivul Retezat, din Carpații Meridionali (România), la altitudinea de 1.980 m, suprafața de 9.360 m², adâncimea maximă de 5,70 m, cea medie de 2,60 m, lungimea maximă 165 m, lățimea 60 m, volumul de apă 24.365 m³. Alimentarea se face de la pârâul ce coboară din Lacul Florica. Evacuarea apei se face printr-un emisar ce are un debit de 50-100 l/s. Temperatura apei este în jur de 14°C pe timp de vară, ea oscilând în funcție de condițiile climatice. Este populat cu păstrăv indigen, o varietate de lac, și de păstrăv fântânel. [50]

LACUL VULTURILOR, denumit și Mălăia sau Siriu. Este un lac de nivație situat la altitudinea de 1.405 m, în golul alpin al masivului Siriu. Are suprafața de 0,90 ha, adâncimea maximă de 2,5 m, cea medie de 1,15 m și un volum de apă de 7.860 m³. Nivelul lacului este variabil în funcție de cantitatea de precipitații și de gradul de evaporare a apei. A fost populat cu păstrăv curcubeu. [50]

LACUL ZĂNOAGA MARE, lac glaciatic situat în masivul Parâng din Carpații Meridionali (România) la altitudinea de 2.032 m. Are suprafața de 9.700 m², adâncimea maximă de 1,5 m, adâncimea medie de 0,63 m, volumul de apă 6.121 m³. Nu are faună piscicolă. [50]

LACUNAR, (psih.) ceea ce se caracterizează prin lipsa anumitor elemente din sistem. [28]

LACUNĂ¹, (anat.) în anatomia patologică: spațiu cavitătar care ia naștere într-o formațiune anatomică (ex., lașune sangvine). [33]

LACUNĂ², 1. (bot.) Termen folosit în biologia vegetală cu semnificația *depresiune, cavitare*. Așa sunt meatul aerifer intercelular prezent la organele plantelor acvatice imerse sau submerse, canalul valecular la speciile de coada calului (*Equisetum* sp.), mică depresiune în talul lichenilor (*Lichenes* sp.). 2. (hidr.) Băltoacă. [50]

LACUNOS, (bot.) tulpină prevăzută cu goluri sau mici depresiuni. [50]

LACURI CARSTICE, lacuri formate în doline, depresiuni rezultate din surparea scoarței ca urmare a golurilor rezultate în ea în urma acțiunii erozive a apelor subterane. Sunt lipsite de scurgere superficială, dar au o scurgere subterană. Se întâlnesc în Podișul Mehedinți (la Ponoare). [50]

LACURI CLASTOCARSTICE, lacuri formate în cuveta rezultată din tasarea loessului și care sunt cunoscute local sub numele de „crovuri” sau „padine”. Sunt răspândite în orizonturile de loess sau loessoide din Câmpia Română, Câmpia Vestică, Dobrogea, Podișul Moldovei etc. [50]

LACURI DE BARAJ MORENIC, lacuri formate prin acumularea apei în diferite forme de depozite morenice, pe cursul unor văi glaciare barate de morene foarte groase, sau între două depozite morenice etc. Diametrul lor este de la câțiva metri (3-6 m) până la câțiva km. În România lacuri formate în spatele unor depozite morenice se găsesc pe rama vestică a Carpaților Meridionali și pe flancul nordic al Munților Rodnei. [50]

LACURI DE DOLINĂ, lacuri formate prin acțiunea de dizolvare a calcarului din scoarța terestră. Au cuveta sub forma unor pâlnii. Fundul poate fi plat și acoperit uneori cu nămol și sfărâmături. Se întâlnesc în regiunea Alpilor Calcaroși. [50]

LACURI DE EROZIUNE, lacuri care au luat naștere printr-un proces de eroziune. Ele sunt fluviale și glaciare (v. acești termeni). [50]

LACURI DE FIORD, lacuri formate în zona țărmurilor muntoase, în lungul văilor glaciare modelate de ghețari. Cele mai cunoscute și mai tipice sunt în Norvegia, unde ocupă suprafețe și adâncimi mari (peste 200 m). [50]

LACURI DE LAGUNARE MARINĂ, lacuri formate pe litoral datorită izolării parțiale sau totale a apei marine de restul mării (din anumite golfuri puțin adânci), prin limbi de nisip numite cordoane litorale. Așa s-au format lacurile Razelm, Babadag, Golovița, Zmeica și Sinoe, din România. [50]

LACURI DE ORIGINE VULCANICĂ, lacuri formate în craterile vulcanilor stinși. Au formă circulară, sunt relativ adânci și lipsite de scurgere superficială, ex., lacul Sfânta Ana din Muntele Puciosul, lângă Tușnad, lacul Crater Lake din SUA, cu un diametru de 8 km și adâncimea de 650 m. [50]

LACURI DE PIEMONT, lacuri formate în regiuni piemontane afectate de glaciațiunea pleistocenă. De ex., în piemontul elvețian există mai multe lacuri cu suprafața și adâncimea foarte mare (Geneva, Constanța, Neuchâtel, Bieler, Zürich, Murten, Wohlen etc.) [50]

LACURI DE POLII

LACURI DE POLII, lacuri formate asemănător celor de dolină, dar cu suprafața mai mare. [50]

LACURI DE SURPARE, lacuri care au luat naștere prin acțiunea erozivă a apelor subterane în formațiunile calcaroase sau salifere. În scoarța terestră se formează goluri care prin surpare dau naștere unor depresiuni numite doline și ponoare. În ele se adună apa precipitațiilor rezultând lacurile carstice (v. acest termen). [50]

LACURI EOLIENE, lacuri formate în micile depresiuni aflate între dune sau barcane. Asemenea lacuri se găsesc în regiunea Niprului din Ungaria. [50]

LACURI FLUVIATILE, lacuri formate de-a lungul râurilor, fie prin revărsările de primăvară peste zona de luncă (ex., lacurile dunărene), fie prin procesul de meandrificare (lacurile Cernica, Comana etc.). [50]

LACURI GLACIARE, lacuri care au luat naștere prin strângerea apei în scobiturile lăsate în scoarța terestră de glaciațiunea cuaternară. De ex., în Munții Retezat sunt peste 20 de lacuri din care 8 mai cunoscute (Bucura, Zănoaga), iar în Parâng cca 30 (ex., Gâlcescu) și în Făgăraș (Bălea, Capra). [50]

LACURI SARATE, lacuri formate prin dizolvarea sării urmată de surpări așa cum sunt cele de la Sovata, Uioara, Ocna Sibiului, Slănic Prahova etc. [50]

LACURI TECTONICE, lacuri care au luat naștere prin excavațiile rezultate din mișcările scoarței terestre. Există l.t. situate în bazine sinclinale (ex., l.t. Fählen din masivul Sântis), l.t. situate în bazine intramontane (ex., l.t. Titicaca din Anzii bolivieni, adânc de 230 m și suprafața de 8.110 km²); l.t. produse de cutremure; l.t. relice izolate de mare prin mișcări epirogenetice (ex., Lacul Aral a fost izolat de Oceanul Planetar prin mișcări ale scoarței terestre); l.t. din regiuni faliat, formate în lungul faliilor simple (ex., lacurile Albert, Walker și Winnemucca din bazinul Lahonton) sau formate în compartimente căzute între falii, numite grabene, răspândite în Africa, Asia, Europa și America; l.t. de baraj natural în urma prăbușirilor cauzate de cutremure sau de alunecările de teren. [50]

LACURI TERMOCARSTICE, lacuri carstice rezultate din umplerea cu apă a unor depresiuni sau a unor mici forme de relief negative rezultate din topirea straturilor ori a lentilelor de gheață. Concomitent cu topirea gheții are loc și procesul de dizolvare locală. Fenomenul se desfășoară în timpul verii și este caracteristic regiunilor cu îngheț peren. [50]

LACUSTRU, privitor la lacuri, care trăiește sau care crește pe malurile acestora. [3]

LADA, cutie, ambalaj utilizat în procesul de producție viticolă, pomicolă, legumicolă pentru diverse folosințe: pentru transport și ambalat struguri, mere, pere, legume, ambalat material săditor etc. [49]

LADOGA, cel mai mare lac din Europa, situat în Federația Rusă, pe o suprafață de 18.400 km². Adâncimea maximă este de 225 m. Datorită condițiilor de relief și climă, lacul este integrat în vastul angrenaj de lacuri și râuri ce se estimează la 258.000 km². Apele lacului se varsă în golful Finic al Mării Baltice prin fluviul Neva. În interior, lacul are cca 500 de insule, fiind grupate mai ales în partea nord-vestică, totalizând suprafața de cca 600 km². Apa are culoarea maro-verzuie și provine din mlaștinile înconjurătoare. Pe lac se formează valuri mari în timpul furtunilor și durează uneori câteva zile. Lacul este folosit la transport, pescuit și turism. [45]

LAGAR, 1. (ind.) Organ de mașină care sprijină și ghidează o axă, o osie, un arbore. [13] 2. (milit.) Loc unde sunt închiși prizonierii de război. În Al Doilea Război Mondial I. din Germania nazistă și din teritoriile ocupate de ea au fost locurile de tortură și de exterminare a milioane de oameni. [31]

LAGENĂ, (anat.) excrescență de la saculul urechii la pești și amfibieni: precursor al cohleei de la mamifere, dar mai mică și neîncolăcită. [37]

LAGENIFORM, (micol.) structură umflată la bază și îngustată la capăt, asemenea unei butelii florentine, ex., conidiile ciupercilor *Cercospora*. [61]

LAGOFTALMIE, (med. u.) proces patologic dobândit sau congenital, caracterizat prin închiderea incompletă a fantei palpebrale: pop. *ochi de iepure*. [33]

LAGOMORPHA, (zool.) iepuri: anterior clasificați la rozătoare, dar în prezent considerați ordin separat. [37] → DUPLICIDENTATA

LAGUNARE, (prot. med.) operație de epurare a apelor uzate prin răspândirea acestora în bazine cu adâncimi mici, în care crește o vegetație acvatică și/sau amfibie. [3]

LAGUNAS DE MONTEBELLO, parc național situat în Mexic (statul Cuiapas). Suprafața, 6.022 ha (1959). Amplasat în peisajul calcaros al Munților Comitan. Protejează 59 de lacuri, diferite ca dimensiune și culoare. Pe versanții munților la altitudini mari și mijlocii se găsește o vegetație alcătuită din pini, stejari, iar la altitudini mai joase vegetația posedă numeroase elemente subtropicale și tropicale. [50]

LAKE DISTRICT, parc național situat în Marea Britanie (Comitatul Cumbria). Suprafața, 224.164 ha (1951). Este o regiune cu munți joși care are în perimetrul său grupări de stânci, cascade și peste 17 lacuri mari, unele de circ glaciare. Majoritatea lacurilor sunt cantonate în văi glaciare, barate de morene. Distribuția lor este radiară, pornind de la Vârful Helvelly (935 m) și Sca Fell Pike (964 m). Cel mai mare lac este Windermere cu suprafața de 2.700 ha. Pe malul lui se află castelul Wray construit în secolul

XIX. Lacul cel mai adânc este Westwater (77,4 m). Regiunea este bine împădurită cu mesteceni, stejari, frasini, anini, aluni etc. [50]

LALA MARE, lac glaciatic situat la altitudinea de 1.815 m în Munții Rodnei. Are suprafața de 0,60 ha, adâncimea de 2 m. Este alimentat atât de izvoare subacvatice cât și de un pârâu. Temperatura apei variază în jur de 7°C. Evacuarea apei din lac se face printr-un emisar, situat în partea de nord, cu un debit de cca 100 l/s. A fost populat cu păstrăv indigen și curcubeu. [50]

LALAȚIE, (psih.) 1. Tip de emisiune vocală produsă de copil de la 3 la 6 luni și care poate fi observată prin emergența limbajului. 2. Sinonim cu lambdacism: defect de pronunțare a fonemului „l“. [28]

LALAEA (*Tulipa gesneriana*, fam. *Liliaceae*), (agric.) plantă erbacee, perenă, floricolă, cultivată primăvara, în parcuri și grădini publice, pentru îmbogățirea decorului la ronduri, rabate. Au mare efect în combinații cu alte plante floricole. Sunt mult apreciate ca flori tăiate pentru decorarea interioarelor, atât primăvara cât și iarna, precum și la buchet, în vase, în diferite aranjamente. Flori campanulate, de diferite culori, galbene, roșii, albe, neodorante, în interior la bază maculate. Înflorire, aprilie-mai. Înmulțire, prin bulbi. [71] Originară din Asia Centrală (Iran, Turkestan) și Europa. De la perși s-a extins atât către est (China, Japonia), cât și către vest. În Turcia era binecunoscută în jurul anului 1000 d. Hr. și se spune că în anul 1500 existau chiar soiuri. A pătruns în vestul Europei în anul 1559, iar în țara noastră în 1554. Dintre europeni, olandezii au extins cultura, Olanda rămânând până în zilele noastre „Țara lălelelor“. Perenitatea plantei este asigurată de partea subterană, bulbul ovoid, alcătuit din frunze cărnoase albe (tunici), și protejat de 1-2 tunici membranoase, brune. Partea aeriană, tulpina erbacee, variabilă ca înălțime (10-60-90 cm), poartă în vârf floarea simplă sau involtă foarte divers colorată. Frunzele sesile, oval alungite, mai late sau mai înguste în funcție de specie și soi, au marginea dreaptă sau ușor ondulată. *T. gesneriana* este cea mai cultivată specie, cuprinzând un mare număr de hibrizi clasați după perioada de înflorire, vigoarea și forma tepalelor. Astfel, grupa Darwin reunește soiuri viguroase cu flori în formă de cupă și tepale rotunjite, grupa „cu flori de crin“ pe cele ale căror flori au tepalele ascuțite și rășfrante, lălelele „papagal“ au florile cu marginile franjurate, cele involte, timpurii sau târzii au flori aproape semiglobuloase cu numeroase tepale ș.a.m.d. Interesante sunt și speciile cu talie mai mică și înflorire timpurie. Din această categorie fac parte speciile *T. kaufmaniana*, *T. forsteriana*, *T. greigii*, *T. praestans*, *T. tarda*, *T. suaveolens* ș.a. Laleaua este

relativ ușor de cultivat atât în grădină, cât și în culturi forțate. Ea se înmulțește prin bulbi și bulbili sau prin semințe, metodă mai puțin practică. După înflorire bulbul inițial dispare, dar locul lui este luat de alți 3-5 bulbi care înfloresc în anul următor. O cultură poate dura mai mulți ani, dar este recomandabilă reînnoirea ei la 2, cel mult 3, ani în culturile familiale. Perioada de înmulțire se situează la sfârșit de iulie-august, respectiv după uscarea frunzelor și intrarea în repaus a plantelor. Bulbii scoși din sol, zvântați și sortați pe categorii de mărime se păstrează în depozite aerisite până în septembrie. Refacerea culturii se poate realiza între 15 septembrie și 15 octombrie, plantând bulbii mari de 3-6 cm diametru la distanțe de 15-25 cm între rânduri, 10-15 cm între plante și adâncime 8-10 cm. Lălelele se dezvoltă bine în soluri obișnuite de grădină, profund lucrate, argilo-nisipoase, alcaline și cu suficientă umiditate, mai ales primăvara în timpul creșterii tijelor florale. Preferă locurile însorite, dar pot înflori și la semiumbră. Pentru culturi forțate se aleg bulbii mari și se plantează în octombrie, în recipiente sau direct în solul serelor. Pentru înrădăcinare se păstrează 1-2 luni la temperaturi sub 9°C și apoi se trece la forțatul propriu-zis, mărind temperatura treptat până la 22-25°C în perioada de înflorire. [39]

LALAEA-DE-GRĂDINĂ¹ (*Tulipa clusiana*, fam. *Liliaceae*), (agric.) plantă erbacee, perenă, geofită, cultivată în parcuri și grădini ca plantă ornamentală și cunoscută de horticultori sub numele de *Lady Tulip*. Cultivată primăvara în parcuri și grădini publice, pentru îmbogățirea decorului în ronduri, rabate. Se folosește și tăiată. Flori roșii sau roz, cu margini albe. Înflorire, aprilie-mai. Înmulțire, prin bulbi. [71]

LALAEA-DE-GRĂDINĂ² (*Tulipa suaveolens*, fam. *Liliaceae*), (agric.) plantă erbacee, cultivată în scopuri ornamentale prin parcuri și grădini publice. Se folosește și ca floare tăiată pentru interioare. Flori de culoare roșie sau vărgate cu galben, rareori galbene. Înflorire, aprilie. Înmulțire prin bulbi. [71]

LALAEA PESTRIȚĂ¹ (*Fritillaria imperialis*, fam. *Liliaceae*), (agric.) plantă erbacee, ornamentală. Se plantează în parcuri și grădini publice, singură sau în amestec cu alte plante perene. Decorativă prin port, frunzele și florile de culoare roșu, galben-limon cu linii albe sau roșu-închis, dispuse în umbelă. Ele atârnă ca niște clopote dedesubtul verticilului de frunze. Înflorire, mai-iunie. Înmulțire prin semințe și separarea bulbilor. [71]

LALAEA PESTRIȚĂ² (*Fritillaria meleagris*, fam. *Liliaceae*), (agric.) plantă erbacee perenă cu bulb ce conține frunze cărnoase. Tulpină înaltă de 20-30 (50) cm. Frunze liniar-alungite. Flori de culoare roz, roșie sau violetă, brăzdată cu nervuri brune și stropită cu

LALEA PESTRIȚĂ

pete brunii și albicioase de formă pătrată. Crește în locuri umede, mlăștinoase sau turboase din regiunea montană, dar și pe solurile umede din pădurile de stejar existente în zona de câmpie. Este întâlnită în județele Cluj, Mureș, Brașov, Bihor, Prahova, Suceava, Sibiu, Mehedinți, Buzău etc. Este monument al naturii și ocrotită prin lege. [50]

LALEA PESTRIȚĂ³ (*Fritillaria montana*, fam. *Liliaceae*), (agric.) plantă perenă cu bulb acoperit cu solzi cărnoși. Tulpină înaltă de 20-40 cm. Frunze liniare cu așezare alternă. Flori pe fața externă de culoare variabilă, de la purpuriu-brun-închis până la galben-deschis cu pete mai închise sub formă de șah. Fața internă este mai deschisă la culoare iar petele sunt mai evidente. Vegetează prin tufișuri, păduri de foioase, pe coaste despădurite, în județele Bihor, Cluj, Mureș, Hunedoara, Brașov, Prahova, Mehedinți. Este monument al naturii și ocrotită prin lege. [50]

LAMARCK, Jean Baptiste (1744–1829), naturalist francez. Introduce în științe sistemul cheilor dihotomice pentru determinarea plantelor și animalelor. Este întemeietorul primei concepții evoluționiste. Respinge teoria catastrofelor formulată de Cuvier. Aduce contribuții la cunoașterea florei Franței. Publică importante lucrări de botanică, zoologie, precum și lucrări de geologie, mineralogie etc. A creat termenul de *biologie* și mulți alți termeni în cadrul disciplinelor biologice. [46]

LAMBLIAZĂ, (med. u.) afecțiune parazitară determinată de prezența în intestin a protozoarului *Lambliia intestinalis*, manifestată prin tulburări digestive, iar la copii și prin tulburări nervoase. [60]

LAMELAR, (pedol.) termen care indică, la nivel de subtip, soluri cu orizont B argiloiluvial constituit din lamele (benzi) groase de peste 1 cm, însumând cel puțin 15 cm până la adâncimea de 200 cm, dar fără ca vreuna din benzi să atingă 15 cm grosime. Se aplică la sol brun argiloiluvial, sol brun luvic, luvisol albic, sol brun eu-mezobazic, psamosol. [29]

LAMELĂ BRANHIALĂ, (anat.) parte anatomică având funcție în respirația peștilor, formată dintr-un singur șir de celule ce înconjoară un capilar de sânge la nivelul căruia se efectuează schimbul de gaze (O₂ și CO₂). [10]

LAMELĂ HIMENIALĂ, (micol.) structură în formă de placă, componentă a himenoforului lamelar al ciupercilor încadrate în ordinul *Agaricales* (fil. *Basidiomycota*). Pe ambele fețe ale *l.h.* se formează bazidii cu bazidiospori, interspersate de elemente sterile (cistidii, bazidioane). În funcție de raportul lor cu piciorul (stipul) există 3 tipuri de *l.h.*: *adnate* – atașate direct de peduncul; *decurente* – atașate, curgând în josul piciorului pe o anumită distanță; *libere* – nu aderă la peduncul. [69]

LAMELĂ MIJLOCIE, (bot.) strat de substanțe pectice interpus între pereții a două celule învecinate pe care le solidarizează în cadrul edificiilor tisulare. Distrugerea *l.m.* duce la separarea celulelor, proces care are loc în timpul coacerii unor fructe cărnoase. [69]

LAMELIBRANHIATE (*Lamellibranchiata*), (zool.) clasă de moluște exclusiv acvatică, subordonată încrengăturii *Mollusca*. Au simetrie bilaterală, sunt cunoscute sub numele de scoici. Au cochilia formată din două valve de unde și numele de *bivalve* sau *bivalvia*. Sunt acefale (lipsite de cap) de unde numele de *Acephala* și pelecipode (*Pelecypoda*) cu piciorul ca o lamă de topor, musculos. Piciorul, în funcție de specie, poate fi sub forma unei lame de topor, de țăruf sau acesta este redus, caz întâlnit la speciile care stau fixate pe substrat. Fixarea de substrat se face cu filamente secretate de o glandă bisogenă, ex., *Mytilus*. La scoici piciorul este principalul organ de mișcare. Viteza de deplasare este de 30-40 cm/oră. Masa viscerală se află deasupra piciorului. Mantaua acoperă dorsal în întregime corpul, iar lateral formează 2 lobi. Posterior, lobiile mantalei cu margini mai îngroșate formează două sifoane suprapuse: *clocal* și *branchial*. Sifonul branchial se află sub sifonul clocal. Apa pătrunde în cavitatea palială prin sifonul branchial și iese prin cel clocal. Uneori, la unele specii sifoanele sunt mult mai lungi, ieșind în afara valvelor. Marginea inferioară a lobilor mantalei este îngroșată. Ea este împărțită de două șanțuri în trei benzi: cea externă (dinspre cochilie) are rol de formare a cochiliei; cea mijlocie poartă organele de simț constând din tentacule, ochi (ex., *Pecten*), iar cea internă este musculoasă și servește la închiderea cavității paleale. Cavitatea paleală este largă și conține lamele branchiale și alte organe. Cochilia este formată din valve simetrice la majoritatea speciilor, legate dorsal prin intermediul unui ligament și a dinților. Apropierea valvelor între ele este realizată de 1 sau 2 mușchi aductori aflați pe partea lor internă. Dinții se află în marginea superioară a valvelor în zona numită platou cardinal. Dentiția diferă în funcție de specie: *taxodontă* – dinți numeroși dispuși în șir la formele primitive; *heterodontă* – dinți diferiți ca mărime pe aceeași valvă (mici – dinți mediani; mari – dinți laterali). Valvele, în regiunea dorsală, au o ridicătură numită *umbone*, cu un vârf numit *apex*. Sistemul nervos este format din ganglioni cerebroizi, pedioși, viscerali, paleali. Organele de simț sunt reduse. Există celule chemoreceptoare și tactile pe palpii labiali din jurul orificiului bucal, marginile mantalei, picior și în jurul sifoanelor. Sistemul digestiv constă din orificiul bucal prevăzut cu doi palpi labiali care poartă cili, esofag scurt, stomac larg,

intestin cu mai multe anse în picior de unde urcă și străbate pericardul, trece prin mușchiul aductor posterior și se deschide în cavitatea cloacală. În prima ansă intestinul are un șanț adânc numit *tiflosolis* în care se află un bastonaș numit *stilet cristalin* de consistență gelatinoasă, ce conține fermenți digestivi. Stiletul are creștere continuă. Capătul lui liber pătrunde în stomac unde se află un *scut cuticular* de care se freacă contribuind la amestecarea hranei cu enzimele produse. Hepatopancreasul înconjoară stomacul de jur împrejur. El secretă fermenți și săruri de calcar, servește și pentru depozitarea substanțelor de rezervă, mai ales a glicogenului. Hrana constă din microorganisme și particule mici organice rezultate din descompunerea organismelor. Respiră prin branhiile. Sistemul circulator este format din inimă, vase de sânge (artere, vene) și lacune. Inima este situată în pericard și formată dintr-un ventricul și două auricule. Ventriculul este străbătut de rectum (intestin superior). Sângele este format din plasmă incoloră în care se găsesc amibocite și hemocianină. Vara inima are 4 contracții pe minut, iar iarna o contracție la trei minute. Sistemul excretor este format din două organe Bojanus (nefridii modificate). Sexele sunt separate. Sunt și cazuri de hermafroditism. La majoritatea speciilor fecundația este externă; gameții masculi și femeli sunt eliminați în apă unde are loc fecundația. Din oul fecundat se formează o larvă trocoforă care se transformă în larvă *veligeră*. La unionide din larva trocoforă se dezvoltă larva *glochidium* care le este tipică. Ea duce o viață parazită. Se agață cu cârligele valvelor de branhiile peștilor unde se hrănește cu epiteliul tegumentar al gazdei. În jurul fiecărei larve, epiteliul peștelui secretă un chist. De aici acestea se desprind și cad la fundul apei. La protobranhiate, larva trocoforă are mai multe șiruri de cili și se numește larvă *politrocă*. În marea majoritate sunt specii marine. În apa dulce trăiesc specii mai puține, din ele cele mai importante fiind unionidele. În fauna actuală există 2.500 de specii grupate în patru ordine: *Protobranchia*, *Filibranchia*, *Eulamellibranchia* și *Septibranchia*. Speciile dulcicole fac migrații sezoniere. Ele contribuie la purificarea apelor de particule organice solide aflate în suspensie. Unele specii marine sapă galerii în stâncă sau în lemn și sunt considerate dăunătoare. Cochiliile fosilizate servesc la stabilirea vârstei diferitelor straturi ale scoarței terestre. (N. Tomescu, 1983) [50]

LAMIACEE (*Lamiaceae*), (bot.) sin. *labiate* (*Labiatae*), familie care cuprinde cca 200 de genuri cu peste 4.000 de specii de plante dicotiledonate, aromatice, erbacee, arbustive, foarte rar arborescente sau liane, răspândite pe tot globul pământesc, mai

frecvent în regiunea mediteraneană. Corpul este acoperit cu peri secretori de uleiuri eterice care conțin borneol, geraniol, limonen, piren etc. Tulpini adesea tetramucheate, cu colenchim angular sub epiderma muchiilor. Frunze simple opuse, nestipelate. Inflorescențe, cime axilare. Flori bisexuale (hermafrodite), rar unisexuate, pentamere, zigomorfe, cu conformație de adaptare la polenizare entomofilă; caliciul gamosepal, persistent, adeseori bilabiata; corolă tubuloasă sau infundibuliformă bilabiata, cu labiul superior rezultat din concreșterea integrală a două petale, iar labiul inferior format din unirea a trei petale; androceul din 4 stamine didiname sau din 2 stamine însoțite de 2 staminodii, sau chiar 2 stamine, fixate de tubul corolei; gineceul superior, bicarpelar, sincarp, ovar cu două loje, în fiecare cu câte 2 ovule, despărțite de timpuriu printr-un perete fals, rezultând în final 4 loje, stil ginobazic, rar alungit într-un ginofor (*Scutellaria*), stigmat bilobat. Formula florală: $\sigma \cdot \cdot K_{(5)} [C_{(5)} A_{2+2} \cdot 2] G_{(2)}$. La baza ovarului se află un inel nectarifer. Polenizare entomofilă. Fructe mericarpice, tetraachene. Sămânța cu puțin endosperm, embrion cu cotiledoane plane, groase. Importanță medicinală, meliferă, ornamentală. Flora României conține 125 de specii, spontane și cultivate, ce aparțin la 42 de genuri din care mai importante sunt: *Ajuga*; *Teucrium*, x = 5, 8, 13; *Scutellaria*, x = 8, 11, 17; *Lavandula*; *Marrubium*, x = 17; *Sideritis*; *Dracocephalum*, x = 5, 7; *Nepeta*, x = 9, 17; *Glechoma*, x = 9; *Prunella*, x = 7, 8; *Melittis*; *Phlomis*, x = 10, 11; *Lamium*, x = 9; *Galeopsis*, x = 8; *Leonurus*; *Ballota*, x = 11; *Stachys*; *Salvia*; *Ziziphora*; *Melissa*, x = 8; *Calamintha*; *Satureja*; *Micromeria*; *Hyssopus*; *Origanum*, x = 15; *Thymus*; *Lycopus*, x = 11; *Mentha*, x = 5, 6; *Elsholtzia*; *Ocimum*; *Coleus*. [50]

LAMINA (a), (ind.) 1. A prelucra un material (în special un aliaj metalic) prin deformare plastică, realizată cu ajutorul laminorului. 2. A reduce secțiunea de curgere a unui fluid. [13]

LAMINA CIRCULARIS (*solzul lui Canestrini*), (anat.) la pești, piesă osoasă care se află la baza radiei a doua (îngroșată), la masculii Cobitidelor. [10]

LAMINA SUBGENITALĂ, (anat.) placa genitală la insecte. [62]

LAMINARINĂ, (biochim.) polimer al reziduurilor de glucopiranoză legate β -(1→3); componentă esențială a peretelui celular de la algele brune. L. este extrasă și utilizată ca emulsificator și stabilizator pentru prepararea vopselelor. [69]

LAMINĂ¹, (bot.) limb. Organ al plantelor de obicei plan, cu simetrie dorsiventrală, care pot fi frunze, partea plană a sealei, partea liberă a petalei. Lamina frunzei diferă morfologic, ea poate fi: aciculară la

LAMINĂ

brad, molid, pin; bilobată sau vastigiată, la *Ginkgo biloba*; cilindrică, la iarba de șoldină (*Sedum acre*); circulară sau orbiculară, la plopul tremurător (*Populus tremula*); cordiformă sau cordată, la teiul pucios (*Tilia cordata*); cuneată, la iarba cășunăturii (*Saxifraga cuneifolia*); deltoidă, la plopul negru (*Populus nigra*); eliptică, la fag (*Fagus sylvatica*), ensiformă, la stânjenel (*Iris germanica*); falcată, la rogoz (*Carex curvula*); fistuloasă, la ceapă (*Allium cepa*); hastată, la măcriș mărunț (*Rumex acetosella*); lanceolată, la salcie (*Salix alba*); lineară, la Poaceae (păiuș, firuță, golomăț etc.); oblanceolată, la păpădie (*Taraxacum officinale*); orbiculară sau circulară, la calcea calului (*Caltha palustris*); ovată, la părul sălbatic (*Pyrus communis*); peltată, la călțunaș (*Tropaeolum majus*); reniformă, la piperul lupului (*Asarum europaeum*); romboidală la mestecăn (*Betula pendula*); sagitată, la săgeata apei (*Sagittaria sagittifolia*); scutată, la măcriș scutat (*Rumex scutatus*); setacee, la țapoșică (*Nardus stricta*); spatulată, la bănuți (*Bellis perennis*); subulată, la ienupăr (*Juniperus* sp.); trilobată, la crucea voinicului (*Hepatica transsilvanica*); tripenatlobată, la jugastru (*Acer campestre*); triunghiulară, la lobodă (*Atriplex patula*). [50]

LAMINĂ², (zool.) placă subțire. [37]

LAMINĂ³, (ind.) strat subțire ce face parte din structura unui material compozit. [13]

LAMINGTON, parc național situat în Australia (statul Queensland). Suprafața, 19.530 ha (1915). Altitudine, 250-1.190 m. Se află în apropiere de Brisbane. Peisajul muntos este prevăzut cu creste și prăpăstii. În perimetrul lui se găsesc cascade, care au o cădere mai mare de 500 m. Vegetația este reprezentată de pădurea subtropicală, de palmieri, eucalipti, ferigi arborescente și orhidee la altitudinile coborâte. În porțiunile mai înalte este întâlnit fagul australian (*Nothofagus moorei*). Avifauna este bogată. Printre alte specii, ea cuprinde pasărea liră (*Menura alberti*), pasărea paradisului (*Ptiloris paradisea*), curca de tufiș, 7 specii de porumbei, 6 specii de papagali și micuța pasăre *Atrichornis rufescens* (18 cm). Dintre mamifere prezintă interes cangurul și ossumul. [50]

LAMINOR, (ind.) 1. Mașină care transformă un material în lame, fire etc. 2. Mașină care măcină sau sfărâmă anumite materiale pentru a pregăti pasta de argilă, nisipul de concasor etc. [13]

LAMNIDE (*Lamnidae*), (zool.) rechii și scrumbiilor: rechini mari pelagici, cu o gură ventrală și semilunară și cu dinți mari și ascuțiți. Incluziv unele specii periculoase pentru om, ca marele rechin alb. Ovovivipari. [37]

LAMPETRA FLUVIATILIS, (zool.) ciclostom migrator anadrom, cu corpul cilindric, de 25-60 cm

lungime, partea posterioară comprimată lateral, gura terminală prevăzută cu denticule izolate în mici grupe. Pe fiecare latură are șapte fante branhiale. Posedă două înotătoare dorsale. Este colorat cenușiu închis pe partea dorsală și gălbui pe abdomen. Răspândit în bazinul hidrografic al Oceanului Atlantic și izolat pe coastele Mării Mediterane. [10]

LAMPROCARP, (bot.) referitor la plante, cu fructe lucioase, aspect întâlnit la rogoz (*Carex lamprocarpus*), mărgelușe (*Lithospermum purpureo-coeruleum*). [50]

LAN, (inform.) acronim pentru *Local Area Network*, denumește o rețea, adică un grup de computere și alte dispozitive dispersate pe o suprafață relativ limitată și conectate printr-o linie de comunicație care permite oricărui dispozitiv să interacționeze cu altul din această rețea. [6]

LANAO, lac situat în Filipine și rezultat prin bararea unei văi scurte cu lavă vulcanică. Se găsește la 8° lat. nordică față de ecuator, deci în jungla ecuatorială. Apele lacului se scurg spre nord, în golful Iligan, printr-un râu prevăzut cu multe cascade. [45]

LANAT, (bot.) lănos-păros. Plante la care anumite organe sunt acoperite cu peri albi lănoși, lungi, creți și moi, ex., nodurile, subnodurile tulpinii, vaginile frunzelor lanate la flocoșică (*Holcus lanatus*); axa inflorescenței și caliciul, ambele lanate la degețel (*Digitalis lanata*); baza tulpinii, pețiolii și nervura principală, toate lanate, la lumânărică (*Verbascum lanatum*). [50]

LANCEOLAT, (bot.) forma unui vârf de lance la unele organe ale plantelor de aproximativ de 3-6 ori mai lungi decât late, cu lățimea maximă sub mijloc și ascuțite la ambele capete. Acestea pot fi spre ambele capete gradat-îngustate, dens serate pe margine, lucitor seriaceu-păroase ca la salcie (*Salix alba*), migdal (*Amygdalus communis*); lanceolat-hastat, cu baza hastată și cu lobul median lanceolat, ca la lobodă (*Atriplex hastata*), măcriș mărunț (*Rumex acetosella*), linear-lanceolat sau îngust lanceolat, cu marginile aproape paralele ca frunzele de la mlajă (*Salix viminalis*); ovat-lanceolat etc. [50]

LANCET (*fluroxipin 80 g/l + acid 2,4-D 450 g/l*), (pest.) erbicid postemergent care combate buruieni dicotiledonate anuale și perene din grâu și porumb. Doze: 1,0-1,25 l/ha. Produs de DOW AGROSCIENCES SUA. [51]

LANCET RV (*fluroxipin 80 g/l + acid 2,4-D 450 g/l*), (pest.) erbicid postemergent care combate buruieni dicotiledonate anuale și perene din grâu și porumb. Doze: 1,0-1,25 l/ha. Produs de OLTCHIM SA RM. VÂLCEA - ROMÂNIA + DOW AGROSCIENCES SUA. [51]

LAND, (biogeogr.) formațiune vegetală din zona temperată, răspândită pe țărmurile europene atlantice (Irlanda, Anglia, nordul Franței, Belgia, Olanda, Danemarca, țărmul Mării Baltice, vestul Scandinaviei). Insular apar și în nordul Americii de Nord. Aceste formațiuni vegetale sunt alcătuite din tufişuri sempervirescente reprezentate în principal de *Ericaceae*, afin, iarbă neagră (*Erica tetralix*) și *Fabaceae* arbustive (drobița – *Genista anglica*, *Ulex*). [70]

LAND ART, (cult.–art.) mișcare apărută la sfârșitul anilor '60 în cadrul preocupărilor pentru ambianță, în care artistul acționează asupra „fizionomiei“ unor forme de relief, modificând-o sau populând-o cu repere de relief ale intervenției sale. (C. Prut, 1982) [67]

LANDĂ, (bot.) înveliș vegetal din fitocenoze alcătuite din arbuști, subarbuști, ierburi acidofile, de regulă sempervirente din regiunea atlantică, răcoroasă, umedă. [15]

LANDSAT, (cosm.) satelit conceput în principal pentru măsurarea resurselor naturale ale Terrei. [54]

LANDSCAPE, (inform.) mod de așezare a paginii în care lățimea paginii este mai mare decât înălțimea ei. [6]

LANDȘAFT, (ecol.) suprafață de teren heterogenă, compusă dintr-o serie de componente în interacțiune, care se repetă într-o formă similară. [24] → PEISAJ, GEOSISTEM

LANDȘAFT BIOCHIMIC, circuitul local autonom al atomilor din cadrul circuitelor biogeochemice. [24]

LANDȘAFT GEOGRAFIC, (ecol.) unitatea structurală fundamentală a diviziunilor scoarței terestre, având un anumit aspect și interacțiuni interne specifice. [24]

LANGBEINIT [$K_2Mg_2(SO_4)_3$], (geol.) mineral constituit din sulfat dublu de potasiu și magneziu, prezent în zăcămintele de săruri potasice. Este folosit la fabricarea K_2SO_4 , $MgSO_4$ și a $MgCl_2$. [29]

LANIIDE (*Laniidae*), (zool.) sfrâncioc: paseriforme puternice, cu cioc denticulat și serat și gheare lungi. Se hrănesc cu insecte, mamifere mici și păsări, pe care le înfig în spini pentru a le devora în liniște. Pot imita glasul altor păsări. [37]

LANIN, parc național situat în Argentina (provincia Neuquén). Suprafața, 395.000 ha (1937). Altitudine, 600-3.776 m. Pe suprafața parcului se află vulcanul Lanin, înconjurat de 25 de lacuri. Vegetația este reprezentată prin păduri de araucarii (*Araucaria araucana*), fagi (*Nothofagus* sp.) și ferigi (*Hymenophyllum tortuosum*). Fauna este caracteristică prin speciile se mamifere: puma (*Panthera concolor*), raton sau ursulețul spălător (*Procyon cancrivorus*) și prin păsările: condor (*Sarcorampus gryphus*), egrete, rațe, vulturi. [50]

LANSARE, acțiunea de a (se) lansa. **1.** A pune în circulație, în fabricație, a face cunoscut, a arunca ceva cu putere. **2.** A trece în starea de plutire liberă o navă nouă sau care a fost anterior ridicată din apă pentru reparație. **3.** Activitate care se desfășoară la bordul unui purtător de rachete cu scopul ca mijlocul de atac detașat de la purtător să-și atingă ținta. **4.** A arunca de la bordul unei aeronave parașutiști, bombe sau rachete. [31]

LANTAN (La), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa a III-a secundară. Are Z 57 și structura învelișului de electroni [Xe] $5d^16s^2$. Însoteste ceriul în monazită (amestec de fosfați cu cca 35% Ce, 15% La și cantități variabile de Th și lantanide) și în cerită (silicat de ceriu, conținând și alte lantanide și lantan). Este un metal alb-argintiu, maleabil, ductil, p.t. 920°C, p.f. 4.500°C. La proaspăt curățat este alb, dar se închide imediat la culoare, chiar în aer uscat, prin formarea unei pelicule de oxid, care protejează metalul de o oxidare avansată. Răcit la 5,8K, La devine supraconductor. Formează aliaje cu unele metale: Mg, Al, Cu, Ag, Au, Zn, Cd, Hg, Pt etc.; multe dintre aliaje sunt combinații intermetalice. Oxidul de La se utilizează ca adaos în unele sticle speciale (cu indice de refracție mare) și în industria electrotehnică, pentru confecționare de condensatori cu pierderi mici în dielectric. [36]

LANTANIDE, (chim.) grupă de 14 elemente, cu numere de ordine cuprinse între 58 și 71, având configurația „ideală“ de tipul [Xe] $6s^24f^{1-14}5d^1$. Elementele din seria lantanidelor se aseamănă mult între ele din punct de vedere chimic, starea de oxidare normală fiind +3. Împreună, lantanidele se găsesc în scoarța Pământului într-o proporție mai mare decât cuprul. Mineralele de lantanide conțin de obicei, în cantități mai mari (datorită asemănării razelor ionice), fie lantan și lantanide ușoare (Z 58–62), fie ytriu și lantanide mai grele (Z 63–71). De aceea, primele se numesc, de obicei, pământuri cerice, ultimele pământuri ytrice. Cea mai importantă sursă de lantanide este monazita. În stare elementară, lantanidele se obțin prin reducerea clorurilor, fluorurilor sau oxidizilor, în stare topită cu metale (de ex., Li, Na, K, Mg) sau pe cale electrolitică. Lantanidele sunt metale albe-argintii, dar în aer se acoperă cu un strat de oxid și devin cenușii; sunt metale cu caracter puternic electropozitiv. Metale pure cu puține întrebunțări, în schimb aliajele în care componenta majoră este ceriul (30-50%), sunt folosite în metalurgie, ca dezoxidanți și desulfuranți, datorită proprietăților lor puternic reducătoare. Datorită caracterului paramagnetic, numeroși oxizi ai lantanidelor au proprietăți catalitice. Unele lantanide sunt folosite ca moderatori în reactoare nucleare. [36]

LANȚ ALIMENTAR, (ecol.) succesiune de organisme vii care se hrănesc unele pe altele după o ordine bine stabilită. [3]

LANȚ FOTOSINTETIC, (biochim.) lanț transportor de electroni, prezent în membranele tilacoidale ale cloroplastelor și lamelele fotosintetizatoare (tilacoide) ale cianobacteriilor. Este implicat în captarea energiei luminoase, fotoliza apei, reducerea $\text{NADP}^+ \rightarrow \text{NADPH}$ și sinteza de ATP. L.f. propriu-zis este format dintr-o serie de molecule sau complexe moleculare cu potențial redox și anume: plastochinonă, complexul citocromic b6-f și plastocianina – care transferă electronii de la fotosistemul II la fotosistemul I – ferredoxină și ferredoxin-NADP reductaza, care transferă electroni de la fotosistemul I la NADP. Protonii rezultați din fotoliza apei sunt, de asemenea, transferați vectorial din stromă spre lumenul tilacoidal de plastochinonă și ferredoxin-NADP reductaza; consecința este realizarea unui gradient proton electrochimic utilizat de ATP-sintetază pentru sinteza de ATP. [69] → FLUX DE ELECTRONI

LANȚ RESPIRATOR, (biochim.) lanț transportor de electroni, prezent în membrana internă mitocondrială și cea a cristelor mitocondriale. Reprezintă o cale ramificată, formată din 4 complexe: I = NADH-dehidrogenaza; II = succinat dehidrogenaza; III = complexul citocromic b-c și IV = citocromoxidaza; la acestea se mai adaugă doi transportori mobili. Coenzima Q (ubichinona), care transferă electroni de la complexele I și II la III și citocromul c, care transferă electronii de la complexul III la complexul IV. L.r. reprezintă etapa finală a respirației aerobe, prin care electronii și protonii eliberați din ciclul Krebs sunt transferați la oxigen, rezultând un produs stabil, apa metabolică. Transferul vectorial al protonilor duce la realizarea unui gradient proton-electrochimic a cărui energie este utilizată de ATP-sintetază pentru sinteza de ATP, prin fosforilarea ADP. [69]

LANȚ TRANSPORTATOR DE ELECTRONI, (biochim.) serie de molecule cu potențial redox diferit care transferă vectorial electroni și protoni. Fiecare componentă a lanțului oxidează (primește electroni) o altă componentă cu potențial redox inferior, iar la rândul său este oxidată (cedează electroni) unei alte componente cu potențial redox superior. Se realizează astfel un flux unidirecțional de electroni în lungul unui șir de molecule transportatoare. [69]

LANȚ TROFIC, (ecol.) serie de organisme dintr-un ecosistem care consumă și sunt consumate la rândul lor. Lanțurile trofice reprezintă căile principale prin care materia și energia circulă în ecosistem. Un lanț trofic este alcătuit dintr-un număr limitat de verigi

trofice. Transferul de energie de la o verigă la alta se realizează parțial, cu pierdere de energie la fiecare transformare. Într-un ecosistem se întâlnesc următoarele tipuri de lanțuri trofice: erbivor-carnivor, parazit și detrital (saprofag). [2]

LANȚ TROFIC DE TIP DETRITIVOR (*saprofag*), (ecol.) care include pe traiectul său numai consumatori de ordine diferite care se constituie pe seama necromasei. Se grevează la fiecare nivel al lanțului trofic de tip erbivor și are ca final descompunerea substanțelor organice, ducând la mineralizarea lor. [2]

LANȚ TROFIC DE TIP ERBIVOR, (ecol.) care se bazează pe consumul unor organisme erbivore de către organismele carnivore. Lanțurile trofice de acest fel sunt cele mai complexe; de regulă, ele includ producători primari – animale erbivore – carnivore de diferite ordine. [24]

LANȚ TROFIC PARAZITAR, (ecol.) care funcționează prin parazitarea succesivă a unei specii de către alta. Acest tip de lanț trofic se grevează la niveluri diferite ale lanțului trofic de tip erbivor și se caracterizează prin faptul că specia gazdă supraviețuiește un timp îndelungat prin realizarea unei stări de echilibru cu specia parazită. [24]

LANȚ TROFIC ZOOFAG, (ecol.) întâlnit la plantele carnivore și la ciupercile carnivore. Aici relația hrană – consumator se inversează. Animalele constituie veriga inițială a lanțului trofic. Animalul este hrana, iar planta consumatorul. De ex., plantele carnivore prezintă anumite conformații și structuri adecvate, limitate exclusiv la frunze. Ele constau din capcane pentru reținut și digerat prada: pâlnii, urne, vârșe, plăci sau peri glandulari lipicioși. Glandele lor digestive secretă proteaze, esteraza și fosfataza acidă, care degradează substanțele organice complexe în substanțe organice simple care sunt absorbite în corp. La ciuperci nutriția carnivoră reprezintă o excepție. Din numărul imens al speciilor de ciuperci, un procent foarte mic posedă adaptări speciale pentru capturarea animalelor vii cu care se hrănesc. Asemenea ciuperci fac parte din *Entomophthorales* (*Zoopagaceae*) și *Moniliales*. Prada este formată din protozoare, nematode din sol, mai rar rotiferi. [50]

LANȚUL ALIMENTAR AL ERBIVORELOR, (ecol.) lanț alimentară în care transferurile de energie se fac în profitul erbivorelor. [3]

LANȚUL RESPIRATOR (*oxidarea terminală*), (biochim.) procesul de reoxidare aerobă a coenzimelor reduse, formate în reacțiile biochimice de degradare a diferiților compuși celulari. Aceste coenzime reduse NADH , NADPH , FADH_2 sunt oxidate cu ajutorul oxigenului molecular, rezultând apă. Reacțiile de oxidare sunt generatoare ale unor

cantități importante de energie: $NADH + H^+ + 1/2 O_2 \rightarrow NAD^+ + H_2O$; $\Delta G^0 = -218,8 \text{ kJ/mol}$; $FADH_2 + 1/2 O_2 \rightarrow FAD + H_2O$; $\Delta G^0 = -181,6 \text{ kJ/mol}$; $ADP + HPO_4^{2-} \rightarrow ATP$; $\Delta G^0 = +31,5 \text{ kJ/mol}$. Coenzimele reduse nu reacționează direct cu oxigenul, ci cedează atomii de hidrogen, care sunt apoi transferați succesiv pe o serie de transportori de hidrogen sau de electroni (ubichinonă, citocromii b, c, a) și ajung în final pe molecula de oxigen pentru a forma apa. În acest mod are loc și o scădere treptată a energiei libere, corespunzător potențialelor de oxidoreducere ale enzimelor respective. Prin cuplarea acestor etape cu procesul de fosforilare oxidativă a ADP, o mare parte din energia eliberată este stocată în compuși macroergici ATP; oxidarea unui mol de NADH este echivalentă cu producerea a trei moli ATP, iar a unui mol de $FADH_2$, cu doi moli ATP. [9]

LANUGINOS, (bot.) de aspectul lânii, plante cu organe bogat-lânoase sau pufos-păroase, acoperite cu peri lungi, moi, ex., piciorul-cocoșului păros (*Ranunculus laginosus*), unde frunzele sunt abundent păroase. [50]

LANUGO, (anat.) părul foarte fin care acoperă fetusul uman și care dispare înainte de naștere. [37]

LAPACEU, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „încârligat, spinos“, ex., foliolele involucrale ale achenelor la brustur (*Arctium lappa*). [50]

LAPIDIC, (ecol.) mediu anexă directă a solului constând din spațiul existent sub pietre de diferite mărimi înfundate mai mult sau mai puțin în sol. De umezeala și adăpostul acestui spațiu profită mai ales nevertebratele endogeice. A nu se confunda cu mediul petric. Termeni derivați: *lapidon* pentru biocenoza și *lapidicole* pentru organismele care o compun. [44]

LAPIDICOL, (ecol.) care crește pe pietre sau între pietre. [50]

LAPIDOS, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația *pietros*, cu referire la plantele care cresc pe stânci, pe terenuri pietroase, dar și pentru a preciza starea unor organe, ex., sămânță dură ca piatra. [50]

LAPIEZ, (carstol.) formă de relief carstic negativă constând din șanțulețe, crăpături, găuri și tot felul de excavații pe suprafețele calcaroase înclinate, rezultate din forța de eroziune și dizolvare a apelor. Sinonime: *lapiaz* (sp.), *karren* (germ.). [44]

LAPILLUS, (anat.) otolit destul de mare din utriculul unor pești osoși, situat aproape de ampulele canalelor semicirculare, anterior și orizontal. [37]

LAPLACIAN, (mat.) $\Delta = \frac{\delta^2}{\delta x^2} + \frac{\delta^2}{\delta y^2} + \frac{\delta^2}{\delta z^2}$

operator diferențial de ordinul doi, definit formal în spațiul funcțiilor de clasă C^2 . Ecuația $\Delta u = 0$ se numește ecuația lui Laplace. [48]

LAPSUS, (psih.) deficiență de moment în exprimarea verbală, în aducerea-aminte sau în gestică, constând dintr-o incapacitate de actualizare sau din înlocuirea paradoxală a unui element cu altul, chiar cu contrariul său. [28]

LAPTE, produsul de secreție al glandei mamare femele în perioada de lactație. [34]

LAPTE DE PORUMBEL, (zootehn.) sin. *lapte ingluvial*, produs ingluvial la păsările domestice nidicole care apare spre sfârșitul perioadei de clocit și se produce până când se încheie procesele morfogenetice embrionare, după ecloziune. [34]

LAPTE NORMALIZAT, laptele care a fost adus la un anumit conținut de grăsime prin următoarele procedee: smântânire parțial adaos de lapte smântânit, adaos de lapte integral sau adaos de smântână. [34]

LAPTE PASTEURIZAT, laptele care a fost supus acțiunii căldurii între 75 și 90°C timp de câteva secunde, în instalații speciale numite pasteurizatoare. [34]

LAPTELE CUCULUI (*Euphorbia helioscopia*, fam. *Euphorbiaceae*), (bot.) plantă anuală de primăvară (rar de vară sau de toamnă), considerată buruiană problemă pentru culturile agricole. Frunzele împreună cu foliolele involucrelor invers ovate, în partea anterioară serate. Tulpina diseminat păroasă. Specie mezofilă, slab acidofilă – neutrofilă, eutrofă. Se întâlnește în zona stepei – etajul fagului. Se mai numește *laptele câinelui*. Înflorște în iunie–septembrie. Se întâlnește în locuri cultivate și necultivate, buruiană comună. Sensibilă la: linuron, simazin, triflusal, bifenox, MCPBA-Na, acid 2,4-D + dicamba, lenacil, bromoxinil + MCPA, imazetapir. [51]

LAPTOP, (inform.) calculator portabil, care poate fi transportat sau mutat și care poate funcționa în timpul deplasărilor folosind acumulatorul electric încorporat.

LAPȚI, (anat.) produse sexuale (spermatozoizi) ale peștilor masculi. [10]

LARI, (zool.) pescăruși: păsări care se hrănesc cu pești, bune zburătoare și înotătoare, cu degetele anterioare palmate. Pui nidifugi, dar care rămân un timp neajutorați în cuib. [57]

LARICET, (bot.) pădure edificată de larice (*Larix* sp.). [15]

LARINGE, (anat.) organ vibrator, cu structură complexă, adaptată funcțiilor respiratorie și fonatorie (prin corzile vocale formate din mușchii tiroaritenoidieni, țesut membranos și ligamentul vocal). [21]

LARINGITĂ, (med. u.) inflamație acută sau cronică a mucoasei laringiene, consecutivă unei infecții microbiene sau virotice, favorizată de expunerea îndelungată la umezeală și frig, inflamații cronice

- rinosinusale, faringiene, traheobronșice, gaze și pulberi toxice, efort vocal prelungit. [60]
- LARINGOCEL**, (med. u.) tumoră chistică aeriană, ce se dezvoltă la nivelul ventriculului Morgagni; se poate extinde spre vestibulul laringelui sau la exterior în regiunea anterolaterală a gâtului; hernierea mucoasei ventriculare determină o simptomatologie obstructivă, cu tulburări respiratorii și fonatorii. [60]
- LARINGOFON**, aparat care transformă oscilațiile laringelui în semnale electrice. Este folosit în perceperea elementelor fonetice ale vorbirii de către surzi, precum și în munca practică de formare a vocii, de corectare a defectelor de voce și de pronunție a consoanelor. [32]
- LARINGOTRAHEOBRONȘITĂ**, (med. u.) inflamația concomitentă a laringelui, a traheii și a bronhiilor; *I. acută*, apare la copii, de obicei brutal, cu tuse, asfixie, dispnee și febră mare; evoluția este gravă, uneori mortală. [60]
- LARVACEA**, (zool.) apendiculari: tunicate la care forma matură seamănă cu larva; acest lucru este privit ca o formă de neotenie. Coadă este persistentă, ca și notocordul. Locuiesc într-o căsuță secretată de animal. Sunt forme pelagice, de talie mică (1-4 mm). [37]
- LARVĂ¹**, (zool.) formă preadultă la ecloziunea din ou a multor animale, petrecând un timp pentru a se dezvolta; este capabilă de existență independentă, dar normal imatură sexual. Adesea complet diferită de adult, în care se poate dezvolta treptat sau printr-o metamorfoză mai mult sau mai puțin rapidă. Se întâlnește la chișcari (amocet), la anghilă (leptocefal) sau la amfibieni (mormoloc). [37]
- LARVĂ²**, (zool.) stadiul preimaginal al majorității artropodelor; la insecte există mai multe tipuri de larve, în funcție de numărul de picioare (protopode, oligopode, polipode, apode), în funcție de structura capsulei cefalice (eucefale, hemicefale, acefale), sau de forma corpului (eruciforme, scarabeiforme etc.). La insectele cu dezvoltare incompletă (heterometabole) larvele se aseamănă cu adultul, în vreme ce la insectele holometabole acestea sunt mult diferite de adult. [62]
- LARVIPAR**, (zool.) fenomen care apare la unele specii de insecte, la care femela reține ouăle în porțiunea terminală a aparatului genital până la maturarea completă, depunând direct larve. [62]
- LARVIVOR**, (ecol.) califică o specie animală care se hrănește cu larve. [3]
- LASER PRINTER**, (inform.) imprimantă electrofotografică care se bazează pe tehnologia folosită de fotocopiatoare. [6]
- LASIOCARP**, (bot.) cu fructe indesuit zbârlit-păroase, rigid păroase, aspect întâlnit la flămâncică (*Draba lasiocarpa*). [50].
- LASIOPTERINI**, (cecid.) trib de diptere – cecidomide (*Diptera – Cecidomyiidae*) prezent în România prin 12 specii aparținând genurilor: *Baldratia*, *Clinorrhyncha*, *Hybolasioptera*, *Lasioptera*, *Prolasioptera*, *Thomasiella*. În stadiul larvar, acest trib se dezvoltă în gale produse pe plante din familiile: *Asteraceae/Compositae*, *Poaceae/Gramineae*, *Rosaceae*, *Apiaceae/Umbelliferae*. Ex., *Clinorrhyncha tanacetii* are larve roșii-portocalii care se dezvoltă în gale ce apar datorită modificării achenelor de *Tanacetum vulgare*; *Thomasiella eryngii* se caracterizează prin gale fusiforme ce ating diametrul de 15 mm, care apar pe tulpinile și pe pețiolul frunzelor de *Eryngium campestre*. Răspândire geografică: Europa, Asia, America de Nord. [41]
- LASSEN VOLCANIC**, parc național situat în SUA (statul Arkansas). Suprafața, 42.550 ha (1916). Protejează un vulcan care a erupt intermitent din anul 1914 până în 1921. Impunător este Vârful Lassen, cu înălțimea de 3.443 m, care face parte din lanțul muntos sudic al Munților Cascadelor. Există suprafețe devastate de curgerile de lavă. În preajmă se găsesc pădurile veșnic verzi de molid alb, câteva arii termale, printre care sunt Chaos Crags și Jumbles Bumpass Hell, cu vulcani noroioși, fumarole, izvoare fierbinți și mici lacuri termale. [50]
- LATEBRICOL**, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „ascuns, care crește în locuri dosite sau întunecoase“, ex., plante. [50]
- LATENT**, (bot.) ascuns, organ al plantelor aflat în repaus biologic. [50]
- LATENȚĂ¹**, (biol.) stare latentă. 1. Stare biologică cu funcțiunile vitale foarte reduse, aspect întâlnit la plante și unele animale. 2. Intervalul de timp între recepționarea unui stimul și începutul reacției organismului. 3. Perioada dintre infecție și apariția primelor semne ale îmbolnăvirii. [50]
- LATENȚĂ²**, (biol.) în fiziologia animală, timpul scurs între momentul în care se aplică un stimul și până când apare răspunsul. Trebuie făcută distincția între latență și timpul de reacție, care este o latență ireductibilă, adică timpul minimal între prezentarea unui stimul și răspunsul voluntar. [28]
- LATERAL**, (bot.) așezat pe laturi sau lateral pe axă. La plante, muguri cu poziție laterală pe axă față de mugurele apical, flori dispuse lateral pe ramuri, ex., *Ranunculus lateriflorus*, ramificație laterală atunci când ramurile secundare se diferențiază din mugurii axilari (laterali) ai axei principale, deschiderea laterală a unui fruct, ex., capsulă. [50]

LATERALITATE, (fiziol.) predominare funcțională a unuia din segmentele simetrice ale aparatului locomotor și a organelor de simț asupra altora. În general este asociată cu calificativul de manuală și desemnează prevalența funcțională a uneia dintre mâini la om. [28]

LATERIT, (geol.) depozit rezidual, de culoare roșiatică, format în condițiile unui climat cald și umed, prin alterarea silicaților. El este alcătuit predominant din hidroxizi de aluminiu și fier, la care se adaugă și sfărâmături diverse din rocile pe baza cărora s-a format depozitul. [70]

LATERITIZARE, (pedol.) formarea unui sol în condiții de umezeală abundentă, căldură și activitate intensă de descompunere, rezultând un sol din care bazele și siliciul au fost spălate, lăsând un mâl bogat în fier și oxizi de aluminiu. [70] → **LATERIT**

LATEX, (bot.) lichid sub stare de emulsie în care se află, dizolvate și dispersate, particule organice constând din hidrați de carbon, acizi organici, proteine, săruri, alcaloizi, tanin, steroli, grăsimi, mucilagii, uleiuri eterice, rășini, cauciuc etc. **L.** poate fi: lăptos, ca la speciile de păpădie (*Taraxacum* sp.), laptele-câinelui (*Euphorbia* sp.), lăptucă sau salată (*Lactuca sativa*); galben sau galben-portocaliu, ca la rostopască (*Chelidonium majus*), mac (*Papaver* sp.); incolor, ca la leandru (*Nerium oleander*), dud alb și negru (*Morus alba*, *M. nigra*). **L.** unor plante bogate în alcaloizi și alte substanțe este folosit în medicină, farmacie, în tratarea diferitelor boli. Papaverina, codeina, morfina sunt extrase, prin separare, din opiul fructelor de mac. Gutaperca, izomer al cauciucului natural întâlnit în latexul unor plante (*Palaquium gutta*, *Euonymus verrucosa*, *Eucommia ulmoidea*), este extrasă pentru utilizare la fibrele electrice, la cablurile submarine, la instrumentele medicale. Cauciucul din latexul unor plante lemnoase tropicale (*Hevea brasiliensis*) este folosit la confecționarea anvelopelor auto. **L.** din „arborele vacă” (*Brosimum galactodendron*) răspândit în Venezuela și Columbia, având însușiri apropiate laptelui de vacă, este folosit în alimentație. [50]

LATIA NERILOIDES, (zool.) mică moluscă din Noua Guinee, reprezentând unicul animal de apă dulce ce produce luminiscentă datorită unei proteine fluorescente. [41]

LATICIFERE, (bot.) structuri specializate secretoare tubuloase, izolate sau asociate, simple sau ramificate, care produc un lichid numit latex. Sunt întâlnite la anumite specii de plante. Conținutul celular este viu, dispus parietal, format din citoplasmă și din numeroase nucleee. Pereții celulari sunt subțiri, celulozici. În alcătuirea lor s-a observat existența a

trei straturi de lamele celulozice sau microfibrile orientate diferit. La structura lor participă celuloza, semiceluloze și substanțe pectice. Laticiferele sunt nearticulate și articulate. **L. nearticulate** sunt reprezentate de celule singulare, fără comunicare între ele, simple sau ramificate, tubuloase, lungi cât corpul plantei, cu un număr mare de nucleee în citoplasma parietală. Cele simple, fără ramificare, se întâlnesc în liberul primar, ex., cânepa (*Cannabis sativa*), urzică (*Urtica dioica*), prezența lor fiind exclusă în țesuturile secundare. **L. ramificate** se află în partea externă a cilindrului central. Ramificațiile se răspândesc în scoarță, în cilindrul central și chiar în măduvă, ex., specii de laptele-câinelui (*Euphorbia* sp.). În unele cazuri ramificațiile **L.** ajung până la subcuticula celulelor epidermice, caz întâlnit la smochinul sălbatic (*Ficus carica*). La multe specii de plante din fam. *Apocynaceae*, *Asclepiadaceae*, *Moraceae* **L.** sunt dispersate în toate țesuturile organelor, inclusiv în cel conducător. **L. articulate** sunt formate din mai multe celule cilindrice puse cap la cap, la care pereții despărțitori transversali se perforază sau dispar complet, rezultând tuburi lungi, fără legături sau cu legături laterale anastomozate. Numărul mare de nucleee existente în citoplasma parietală a **L.** provine din fuzionarea mai multor protoplaști. Se găsesc localizate în diferite țesuturi, dar mai ales în cel liberian și la periferia acestuia. **L. neanastomozate** (fără legături laterale) se găsesc în corpul speciilor de volbură (*Convolvulus arvensis*), rostopască (*Chelidonium majus*) etc. **L. anastomozate** se formează prin întâlnirea și anastomoza ramificațiilor generate de **L. tubuloase**, rezultând o rețea complicată în care se află și circulă latex. Sunt întâlnite la specii din fam. *Asteraceae/Compositae*, *Campanulaceae*, *Papaveraceae*, *Caryaceae*, *Euphorbiaceae* (*Hevea*, *Manihot*). Se apreciază că există o singură specie de ferigă (*Regnellidium diphyllum*) și cca 12.500 specii de plante dicotiledonate și monocotiledonate aparținând la 900 de genuri care posedă **L.** în structura lor. **L.** au importanță în conducerea și înmagazinarea substanțelor nutritive, ca mediu în transport al oxigenului, în regularizarea bilanțului de apă și, recent, sunt considerate ca sistem tubular excretor, deoarece substanțele latexului nu mai sunt utilizate de plante. [50]

LATICIFEROGENEZĂ (bot.) geneză a laticiferelor în corpul plantelor. Punctul de plecare al formării lor îl reprezintă unele primordii celulare. Geneza laticiferelor nearticulate, simple și ramificate, are ca punct de plecare, pentru fiecare laticifer, o singură celulă, devenită primordie laticiferă. Numărul primordiilor variază în funcție de specie. Pentru

laticiferele nearticulate ramificate, primordiile apar în număr mic în timpul inițierii formării cotiledoanelor embrionului. Dezvoltarea plantei din embrion este însoțită de diferențierea lor completă, pătrunzând în toate organele ei. Creșterea lor se face intensiv, paralel și în același ritm cu creșterea celorlalte țesuturi, celula căpătând aspect de tub ramificat, lungă cât corpul plantei, ex., specii de laptele-câinelui (*Euphorbia* sp.). Laticiferele nearticulate și neramificate au un mod mai simplu de formare. Primordiile lor nu apar în embrion, ci în tulpină (lăstar de dezvoltare), în rădăcină și frunze (*Cannabis*, *Eucommia*). Primordiile laticiferelor articulate apar în hipocotil și epicotilul tinerei plantule. În acest caz dezvoltarea laticiferelor se face nu prin creșterea unor celule individuale izolate, ci prin adăugarea de noi primordii dispuse în serii longitudinale, la cele existente. Dezvoltarea plantulei este însoțită de dezvoltarea și diferențierea acropetală a elementelor laticiferelor. Acestea ajung în tot corpul plantei (rădăcină, tulpină, frunze, flori, fructe). Laticiferele articulate ce apar în țesuturile secundare, și mai ales în floemul secundar, își au originea în celulele inițiale cambiale (*Taraxacum*, *Trapogon*). La început, celulele își păstrează integritatea pereților transversali, apoi aceștia se perforază sau dispar complet prin resorbție. La unele specii, între laticiferele paralele are loc și o anastomoză a pereților laterali. Din punct de vedere citologic toate laticiferele au pereții celulozici subțiri. Aflate în stadiul tânăr, ca orice celulă, sunt pline cu citoplasmă în care se află vacuole mici fără latex. Prin creșterea laticiferelor, cresc și vacuolele, se contopesc și formează o vacuolă mare care ocupă partea lor centrală, citoplasma fiind acum prezentă numai sub forma unui strat subțire pe fața internă a peretelui. Vacuola se încarcă cu latex, ca rezultat al activității metabolice a celulei. Numărul mare de nuclee din citoplasma laticiferelor nearticulate provine din diviziunile libere ale nucleului inițial, iar în cazul laticiferelor articulate, din fuzionarea mai multor protoplaști. [50]

LATITUDINEA CEREASCĂ (β), (astr.) unghiul dintre raza vizuală observator–stea cu planul eclipticii; este pozitivă de la ecliptică spre polul nord și negativă spre sud. [12]

LATRIE, (rel.) adorare. 1. Atitudine religioasă profundă total devotată lui Dumnezeu. 2. Se deosebește radical de *idolo-latrie* specifică mentalității precreștine. Cuvântul *idolatrie* nu are nici o legătură cu cinstirea icoanei – *eikon*. [14]

LAUDA, (șc.) formă a muncii educative constând în aprecierea pozitivă a unor anumite fapte săvârșite de

diverse persoane sau de colective de elevi, studenți sau de muncitori. [32]

LAUFEN, (paleomorf.) interstadiu introdus în Franța pentru a evita denumirea de „interstadiul Göttweig“ dar, așa cum a subliniat A. Leroi-Gourhan, autenticitatea lui trebuie să fie pusă la îndoială, pentru că datările ^{14}C au indicat o cifră mult mai mare decât poziția stratigrafică ce i-a fost atribuită. [8]

LAUGERIE-LASCAUX, (paleomorf.) interstadiu (dublă oscilație climatică) surprins de A. Leroi-Gourhan la Abri Fritsch (Franța) în nivelurile de locuire solutrenă și magdaleniană. În timpul său, polenul de arbori depășea 20%, din care numai stejărișului îi revenea 4%. Acest interstadiu nu a fost identificat în Olanda și Danemarca, deoarece, așa cum remarcă M. Van Campo, el nu s-a caracterizat printr-o creștere de umiditate suficient de puternică pentru a determina la aceste latitudini o modificare reperabilă a peisajului vegetal. Vârsta sa a fost fixată pe baza a două datări ^{14}C : una de la Lascaux, de 15.240 î. Hr., iar a doua de la Abri Fritsch, de 17.250 î. Hr. La nivelul României, acest interstadiu are drept corespondent oscilațiile climatice Herculane II și Românești. [8]

LAURACEE (*Lauraceae*), (bot.) familie care cuprinde peste 1.000 de specii de plante dicotiledonate lemnoase răspândite în regiunile tropicale, subtropicale și mediteraneene. Frunze persistente, coriacee, bogate în uleiuri volatile. Flori mici, unisexuate sau bisexuate (hermafrodite), tipul 3, diplochlamidee și homiochlamidee, cu dispoziție ciclică. Polenizare entomofilă. Fruct bacă sau drupă. Specii mai importante: dafinul (*Laurus nobilis*), arborele de scorțișoară (*Cinnamomum cassia*), arborele de camfor (*C. camphora*). [50]

LAURASIA, (biogeogr.) partea de nord a supracontinentului Pangaea, care s-a desprins de acesta și includea America de Nord, Europa și părți din Asia. A existat în mezozoic și era despărțit de Gondwana prin Marea Thetis. [70] → GONDWANA, PANGAEA

LAUREAT, (soc.) persoană care a obținut un premiu acordat în mod oficial pentru merite remarcabile în domeniul științei, al literaturii, al artei. [50]

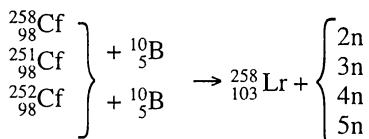
LAURUS, (agric.) gen de plante care aparține fam. *Lauraceae*, originar din Orientul Apropiat și localizat în țările mediteraneene. Se prezintă ca o plantă arborescentă de 10-12 m înălțime. În condiții de apartament, unde creșterea este mai lentă, ajunge la 1,5-2 m, sau este condus, prin tăieri, valorificându-se ca plantă decorativă după 2-3 ani de cultură. Specie caracteristică este *Laurus nobilis*. Are frunze groase, pielose, alungit lanceolate, cu marginile ușor ondulate, scurt pețiolate și dispuse des. Ele au mirosul caracteristic, bine cunoscut. Florile, cu mică importanță decorativă, au culoarea galbenă și dau fructe albastre cu tentă verde negricioasă. Puțin pretențios la lumină. Se comportă la fel de bine la

soare ca și la umbră cu condiția asigurării, vara, a unei umidități permanente, corespunzătoare, atât în sol cât și în atmosferă. Vara poate sta afară, iar iarna, în încăperi reci la 4-8°C. Nu are pretenții deosebite față de substratul de cultură. Anual se înlocuiește o parte a pământului din vas, iar transplantarea în recipiente mai mari se face la 3-4 ani. Se înmulțește, în timpul toamnei, prin butași de tulpină recoltați din vârful lăstarilor sau prin porțiuni ușor lemnificate, care se înrădăcinesc la cald, în atmosferă umedă. Ca plantă de apartament, pentru formarea coroanei se aplică tăieri anuale, executate în august-septembrie, dirijându-i creșterea sub diverse forme geometrice. În locuri cu climat blând în timpul iernii, se poate planta în grădină sub formă de garduri vii, borduri sau ca plante tuse, izolate. [39]

LAVIȚĂ, (rur.) scândură lată fixată pe țaruși de-a lungul unui perete în casele țărănești sau la poartă și folosită ca bancă. [67]

LAVRAC (*Morone labrax*, fam. *Serranidae*), (zool.) pește răpitor marin sau salmastricol. Corpul alungit și comprimat lateral, de aproximativ 1 m lungime, colorat în cenușiu pe partea dorsală și argintiu pe abdomen. Capul prevăzut cu o gură mare, protractilă, cu buze groase și dinți mărunți. Operculele prezintă zimți pe margine și doi țepi. Depune icre pelagice în luna ianuarie-martie. Răspândit în Oceanul Atlantic, Marea Mediterană și Marea Neagră. [10]

LAWRENCIU (Lr), (chim.) element chimic radioactiv din grupa actinidelor. Are Z 103 și structura învelișului de electroni [Rn] 5f¹⁴6d¹7s². Este menționat în anul 1961 ca fiind obținut prin bombardarea californiului cu ioni de bor accelerați:

Se cunosc șase izotopi de Lr, stabil fiind izotopul ²⁶⁰Lr. Se dezintegrează prin emisie de particule α. [36]

LAX, (bot.) la plante, spațiu neîndesuit, puțin strâns, degajat, ex., inflorescența la ovăz (*Avena sativa*), orz (*Oryza sativa*), șovar (*Carex silvatica*); flori dispuse laxiform, ex., obsigă (*Lolium multiflorum*); frunze I. sau dispuse laxiform, aspect întâlnit la muștarul negru (*Brassica nigra*). [50]

LĂCĂRIT, (petr.) extracție intermitentă a țiteiului din sondele fără gaze sub presiune. În acest scop se folosește un vas cilindric numit lingură. Acesta se introduce în sondă cu ajutorul unui cablu ce se desfășoară și se înfășoară pe o tobă. [5]

LĂCĂTUȘ, meșteșugar, lucrător care face sau repară lacăte, broaște, chei etc. sau efectuează operații de ajustare, de asamblare a pieselor mecanice. [13]

LĂCOVIȘTE, (pedol.) tip de sol hidromorf, în sistemul român de clasificare a solurilor, de culoare închisă, relativ bogat în humus în zona de stepă sau silvostepă, în condiții de exces local de umiditate, datorită prezenței apei freatice la mică adâncime. Prezintă următoarea succesiune tipică de orizonturi: Am-A/G-Gr. Subtipuri: tipică, cambică, mlăștinoasă salinizată, alcalizată: Simbol LC. [29]

LĂCRĂMIOARE (*Convallaria majalis*, fam. *Liliaceae*), (agric.) plantă erbacee, floricolă, cultivată în grădinile individuale, prin parcuri și grădini publice, în grupuri pe peluze, ca borduri în jurul masivelor arbustive, pe rabate printre florile mai înalte și gazon înflorit. Se folosesc ca flori tăiate pentru decorarea interioarelor sau în ghivece. Flori albe. Înflorire, mai-iunie. Înmulțire prin despărțirea rizomilor. [71]

LĂCUSTA CĂLĂTOARE (*Locusta migratoria*, fam. *Acrididae*), (zool.) întâlnită în multe regiuni din Europa, Africa, Asia. În trecut, în țara noastră era unul din cei mai primejdioși dăunători, distrugând în totalitate culturile invadate. Invaziile ei pustiitoare sunt amintite în scrierile lui Grigore Ureche, Miron Costin, Axinte Uricarul etc. Adultul are corpul de culoare cenușie-gălbuie, cu pete brune, lungimea de 35-55 mm (masculul, 36-49 mm; femela, 44-55 mm). Aripile antenare sunt de culoare cenușie-verzuie cu pete brune, iar cele posterioare sunt translucide, galbene-verzui spre bază. Ultima pereche de picioare este dezvoltată și conformată pentru sărit. Este polifitofagă. Dintre plantele cultivate consumă toate părțile aeriene de la porumb, grâu, orz, ovăz, lucernă, trifoi, fasole, sfeclă, floarea-soarelui. Dintre plantele spontane, hrana ei preferată o formează timoftica, pirul și mai ales stuful (*Phragmites australis*). Pe această plantă insecta are cea mai mare prolificitate. Dacă se hrănește cu alte plante prolificitatea ei scade, iar larvele mor în diferite stadii de dezvoltare. Înmulțirea se face prin ouă, care sunt depuse în ooteci, iar acestea, introduse cu ovipozitorul în soluri mai ușoare. Într-o ootecă se află până la 100 de ouă, fiind dispuse 2-3 ponte, respectiv 200-300 de ouă. Depunerea ouălor se face în lunile august, septembrie. Iermează în stadiul de ou. Primăvara, prin luna mai apar larvele, iar dacă solurile sunt umede, apar mai târziu. Apariția lor este condiționată de temperatură, care trebuie să fie de cel puțin 20° timp de 6-8 zile. După ieșirea din ou, trec în al doilea stadiu, sunt foarte vioaie și lacome. Are 5 năpârliri. Durata unui stadiu este de 7-8 zile, iar întreaga perioadă larvară durează 40-45 de zile. Are o singură generație pe an. După 4-5 săptămâni își iau zborul, uneori în stoluri mari, invadând culturile. Migrația începe când

temperatura trece de 20-22° C. După 3-4 săptămâni de hrănire abundentă încep să-și depună ponta. Sunt dăunătoare. Combaterea în Delta Dunării se face prin prăfuiri cu arsenit de calciu (4-6 kg/ha), sau cu pulberi 3% HCH izomer gamma (25kg/ha), iar în culturile de câmp prin prăfuiri cu Duplitox. [50]

LĂCUSTA ITALIANĂ (*Calliptamus italicus*, fam. *Catantopidae*), (zool.) este întâlnită în regiunile din sudul și centrul Europei. În România se întâlnește mai ales în Transilvania, Moldova și Dobrogea (Delta Dunării). Adultul este brun-închis până la cenușiu-roșcat, pe partea dorsală cu pete mici brune sau cenușii. Pronotul cu carenă mediană evidentă și două carene marginale de culoare albă-cenușie. Aripile anterioare sunt cenușii-deschise cu pete mici brunegricioase, aripile posterioare translucide, cu baza de culoare roz. Femurile posterioare sunt prevăzute cu 3 pete brun-închis. Tibiile sunt roșcate și cu spini negri. Masculul are lungimea de 15-22 mm, iar femela 30-36 mm. Ponta este depusă în pământ în ooteci arcuite. O femelă depune 150-200 ouă. Numărul ouălor în regiunile de invazii ajung până la 200 milioane/ha. Iernează în stadiul de ou. Primăvara, în lunile mai-iunie ies larvele. În primele zile rămân izolate, apoi se adună în grupe mari și migrează atunci când temperaturile sunt ridicate (30-40° C). Pe timp înorat, pe ploaie sau pe vânt rămân grupate pe diferite plante ierboase. Este polifagă. Dintre speciile spontane atacă pălămida, pelinul, timoftica, păușul, iar dintre cele cultivate, grâul, orzul, cartoful, floarea-soarelui, vița de vie. Roade frunzele și vârfurile plantelor. Combaterea, la fel ca la celelalte specii. Copulația și ponta încep în lunile august-septembrie. [50]

LĂCUSTA MAROCANĂ (*Doclostaurus maroccanus*, fam. *Acrididae*), (zool.) răspândită în bazinul mediteranean (Europa meridională și Africa de Nord). La noi, apare uneori în masă în nordul Moldovei, în Oltenia și în vestul Transilvaniei, populând mai ales pășunile, fânețele. Pronotul are un desen în formă de „x”. Femurile posterioare au câte 3 pete negre, iar tibiile posterioare sunt roșii. Masculul are lungimea de 17-28 mm, iar femela 25-40 mm. În lunile august-septembrie, uneori și în octombrie, depune ponta în sol, aceasta constând din ooteci, fiecare cu câte 18-40 ouă așezate pe 3-4 rânduri. Depunerea ponte se face în vetre unde se pot găsi până la 200-300 de ooteci/m². În evoluția lor, larvele trec prin 5 stadii. Din al doilea stadiu încep să migreze, parcurgând 4 km pe zi. Deplasarea se face în cârduri mari, în aceeași direcție. Migrația începe dimineața și încetează seara, în amurg. Noaptea se grupează pe diferite plante, unde rămân până a doua zi. Ajung la maturitate după 30-40 de zile, la sfârșitul lunii iunie și în iulie. Adultii se adună în stoluri mari

și zboară spre alte locuri, parcurgând 50 km/zi. În timpul zborului are loc copulația și apoi ponta. Dintre plantele spontane preferă ca hrană speciile de *Lolium*, *Phleum*, *Bromus* cărora le distrug frunzele, lăstarii și tulpinile. Dintre plantele de cultură atacă porumbul, grâul, orzul, ovăzul, lucerna, trifoiul, cânepa și altele, producând daune mari. Combaterea se face cu Heclatox, Detox 5, Duplitox 3+5 prăfuiri cu 20-30 kg/ha, stropiri cu Detox 25, Duplitox 167 în concentrație de 0,6-0,7 %. [50]

LĂCUSTA VERDE DE PĂȘUNE A LAVANDEI (*Tettigonia viridissima*), (zool.) dăunător. Adultul este de culoare verde, cu pete maronii pe corp. Aripile din față sunt pieiloase, înguste și lungi; aripile din spate sunt membranoase și transparente. Dezvoltă o singură generație pe an. Iernează sub formă de ou. Din ouă ies larve în a doua jumătate a lunii aprilie și până la mijlocul lunii mai, care produc pagube importante, hrănindu-se cu frunzele plantei. Adultii apar la sfârșitul lunii mai și începutul lunii iunie. Depune ouă în solul nelucrat. Combaterea se face prin menținerea culturii curate de buruieni, mărunțirea solului după recoltare, pentru a distruge ouăle depuse în sol. Chimic se combate cu Lindatox 3 PP, Diazinon 60 CE în concentrație de 0,2%, Wofatox 30 CE în concentrație de 0,1% etc. (E. Păun, A. Mihalea, A. Dumitrescu, M. Verzea, O. Coșocariu, 1988) [50]

LĂICER, (rur.) covor țărănesc de lână care se așterne pe jos sau cu care se împodobesc la țară lavilele și pereții. [67]

LĂMÂI (*Citrus limon*, fam. *Rutaceae*), (agric.) originar din India. Specie cu frunze persistente ce ajunge la 3-5 m înălțime. Este specific subtropicală, mult cultivată în regiunea mediteraneană și mult apreciată peste tot în lume pentru fructele sale bogate în vitamine și substanțe minerale. Lămâile conțin apă (86-88%), proteine (0,5%), hidrați de carbon (5%), acid citric (6-8% în suc), acid malic, citrat de calciu, citrat de potasiu, săruri minerale de sodiu (2 mg), potasiu (95 mg), calciu (7 mg), fosfor (10 mg), fier (0,3 mg), oligoelemente (Si, Mn, Cu etc.), vitamina C (68-76 mg în 100 g suc și 163 mg în coajă), vitaminele A, B₁, B₂, B₃, D, E, PP în cantități mici. Coaja de lămâie conține ulei volatil format din limonen, pinene, camfen, felandren, sesquiterpene, linalol, acetat de linalil, acetat de garanie, citronelol, citrol, aldehide. La noi se cultivă frecvent în sere și apartamente. Are lemnul foarte tare. Face fructe ovoide-elipsoidale cu mamelon, la maturitate colorate în galben. În condiții mai puțin corespunzătoare, în apartamente, florile rămân mici și de culoare albă. Pe rădăcini perii absorbanti sunt înlocuiți de micorize (îngroșări pe rădăcinile subțiri). La transplantări (dintr-un hârdău în altul) acestea sunt distruse și ca urmare plantele se

prind greu. În cursul anului lămâii înregistrează 2-3 valuri de creștere: a) aprilie-mai, b) august și c) septembrie, între care plantele au un fel de repaus. Pe ramificații există spini care sunt mai numeroși și mai mari la plantele nealtoite și la cele cultivate în condiții mai vitrege. Rodul apare pe ramuri de ordinul IV, cu poziție aproape orizontală. Frunzele lămâiului, cu pețiol aripat au și rol de depozitare a substanțelor de rezervă. Ca urmare, căderea lor (provocată de curenți reci de aer, lipsa umidității în sol, oscilații mari de temperatură) constituie o mare pierdere pentru plantă. La înflorire este necesară prezența albinelor pentru polenizare. Față de temperatură lămâiul are următorul comportament: la $-1,2 \dots -2,5^{\circ}\text{C}$ degeră fructele, la $-3 \dots -4^{\circ}\text{C}$ degeră frunzele și lăstarii, iar la $-5 \dots -6^{\circ}\text{C}$ degeră ramurile de schelet. În apartamente iernează bine la $12-14^{\circ}\text{C}$ fără oscilații. Pragul biologic este la $10-12^{\circ}\text{C}$, iar creșterea intensă a lăstarilor, la $18-20^{\circ}\text{C}$. Solicită lumină multă dar cresc și la semiumbra. Cei cultivați în apartamente trebuie scoși vara în grădină și ținuți la umbra unor specii mai înalte. Iarna, la temperatura de $4-7^{\circ}\text{C}$, pot fi păstrați în pivnițe sau în adăposturi aproape lipsite de lumină. Au nevoie de umiditate multă atât în sol cât și în atmosferă. Preferă soluri bogate, afânate, permeabile. Se înmulțesc prin semințe, butășire (aprilie-mai), marcotaj și altoire. Dintr-o sămânță apar mai mulți puiți (poliembrionie) dintre care unul rezultat în urma fecundării ovulei și fidel caracterelor plantei-mamă. De obicei plântuța provenită din fecundare este lipsită de vigoare și poate fi chiar suprimată de cele nucelare. Soiuri: Eureka, Lisabona, Hertaciones, Villafranca, Rough lemon. [39] Fructele sunt recomandate în medicina umană pentru inflamații diverse (pulmonare, intestinale, hepatice), paludism, stări febrile, astenie, inapetență, ascită, reumatism, gută, artritis, litiază renală, litiază biliară, hiperaciditate gastrică, ulcer gastric, dispepsii, aerofagie, scorbut, ateroscleroză, varice, flebite, fragilitate capilară, hipertensiune, obezitate, hipervâscozitate sangvină, tuberculoză pulmonară și osoasă, demineralizare, stimularea creșterii, convalescență, anemie, icter, insuficiență hepatică și pancreatică, congestie hepatică, hemofilie, hemoragii (epistaxis, gastroragii, enteroragii, hematurii), meteorism, dizenterie, diaree, oxiuri, astm, bronșită, gripă, blenoragie, sifilis, senescență, cefalee. *Extern*, se recomandă în guturai, sinuzite, angine, otite, hemoragii nazale, stomatite, glosite, afte, sifilide bucale, blefarite, erupții tegumentare, furuncule, pecingine, migrene, negi, herpes, degerături, plăgi infectate, înțepături de insecte (viespi, albine), scabie, pistrui, seboreea feței, prevenirea ridurilor, îngrijirea mâinilor. Prezintă utilizări casnice: în alimentație pentru aromatizarea ceaiului, diferite preparate de

cofetărie, pentru prăjituri, limonadă, consumată ca atare, cu zahăr. Folosită pentru curățirea vaselor, bijuteriilor, diferitelor pete de pe lenjerie, combaterea moliiilor și furnicilor. În industrie, lămâile sunt utilizate la prepararea băuturilor răcoritoare, băuturilor spirtoase, la aromatizarea jeleurilor, bomboanelor, diferitelor dulceturi etc. Pericarpul fructelor (*Citrii pericarpium*) este condiționat în diferite preparate farmaceutice sub denumirea de *bioflavonoide* sau *citrus-bioflavonoide*. [50]

LĂMĂIȚĂ (*Philadelphus inodorus*, fam. *Saxifragaceae*), (agric.) arbust ornamental, cultivat prin parcuri și grădini publice. Flori albe, solitare, nemirositoare. Înflorire, iunie. Înmulțire prin semințe, marcotaj, butăși erbacei tăiați după înflorire și despărțirea tufelor. [71]

LĂPTIȘOR DE MATCĂ, (apic.) produs natural secretat de glandele hipofaringiene ale albinelor, folosit pentru alimentarea larvelor viitoarelor lucrătoare în primele trei zile de dezvoltare și al măcii în tot timpul vieții. Este folosit în medicina umană ca tonic general, în boli de ficat, stomac și chiar în diferite forme de neoplasm. [41]

LĂSTAR, (agric.) ramura erbacee cu frunze verzi. În funcție de mugurii din care provin, l. pot fi fertili și sterili. În timpul perioadei de vegetație asupra acestora se aplică diverse lucrări: dirijat, ciupit, câmit. [49]

LĂSTARIRE, (bot.) proces de regenerare a plantei când tulpina a fost înlăturată, prin degerare, rupere, tăiere. Frecvent întâlnită la plantele lemnoase din grupa foioaselor și la numeroase erbacee. Lăstarii, reprezentând tulpinile tinere, apar din mugurii dorminzi aflați în scoarța de la baza tulpinii sau din mugurii adventivi formați în calusul de cicatrizare ce se produce la suprafața secțiunii. Din cioatele rămase prin tăierea unei păduri de foioase (anin, fag, mesteacăn, salcâm) apar lăstari care cresc viguros la început, apoi creșterea se încetinește și, la unele specii, ei se usucă. Când părțile aeriene ale unei plantații tinere din sămânță sunt vătămate de șoareci sau de o anumită boală, se aplică tăierea lor (receptare). Prin acest procedeu se obține de obicei un lăstăriș uniform, sănătos și viguros. [50]

LĂȚIME, întindere opusă lungimii. 1. Cea mai mică dimensiune lineară a unui obiect sau a unui organ dreptunghiular. 2. Referitor la frunze, lățimea lor. 3. Latitudine, grad, zonă. [50]

LĂȚIMEA MAXIMĂ A BAZINULUI HIDROGRAFIC, (hidr.) de obicei, perpendiculara maximă față de linia lungimii bazinului. Cu cât valoarea acesteia este mai mare, bazinul se apropie de forma unui cerc, iar amplitudinea viiturilor va fi mai mare. (I. Pișota, I. Buta, 1975) [50]

LĂȚIMEA MEDIE A BAZINULUI HIDROGRAFIC (B), (hidr.) care se determină prin calcul ca raport între suprafața bazinului (F) și lungimea bazinului (L) după formula: $B = \frac{F}{L}$ km. Reprezintă o caracteristică hidrologică importantă. Cunoașterea valorii ei este necesară la prevederea volumului și amplitudinii viiturilor. [50]

LĂȚIMEA RÂULUI, (hidr.) distanța dintre limitele apei de pe profilul transversal. Se obține ca diferență între cele două citiri efectuate pe un cablu la un mal și la celălalt. [50]

LĂȚIMEA VAII, (hidr.) distanța dintre cele două cumpene ale apelor (A-B). [50]

LÂNĂ, îmbrăcăminte piloasă, a ovinelor, cu proprietăți textile. [34]

LEADERSHIP, (soc.) proces de influență socială prin care un individ conduce un grup la atingerea obiectivelor. [28]

LEAKY, (genet.) proteină cu activitate biologică mai mică decât cea normală, condiționată de o mutație genică, care alterează structura produsului final sau care blochează incomplet un lanț metabolic. [18]

LEANDRU (*Nerium oleander*, fam. *Apocynaceae*), (agric.) arbust cultivat în scopuri ornamentale. Se folosește pentru decorul interioarelor, pe timp de iarnă, și, vara, în parcuri, terase, balcoane. Foarte decorativ prin frunze și flori. Înflorire, iulie-septembrie. Înmulțire prin butași și marcotaj. [71] Este specia cea mai comună în regiunile mediteraneene unde își are originea; arbust de 2-4 m înălțime. Înfloarește în iunie-octombrie, florile fiind albe, roz, roșii sau galbene, simple sau involte, uneori striate și au un miros plăcut. Specia *N. grandiflorum* (sin. *N. odoratum*), de origine indiană, este mult asemănătoare cu cea precedentă. L. este ușor de întreținut, cu utilizare de lungă durată și cu efecte decorative deosebite, atât în exteriorul locuințelor, pe balcoane, terase sau scări, cât și în grădini sau în apartamente. Din aprilie până la îngheț trăiește afară, așezat în locuri însorite, calde, cu ventilație ușoară. Lumina și căldura condiționează înflorirea. În verile reci și umede formează puține flori. Iarna poate fi păstrat în încăperi reci, la 2-6°C. Pentru o vegetație normală are nevoie de substraturi bogate, fertilizări frecvente, preferabil lichide, vase suficient de mari și multă apă în pământ. Apa nu este bine să stagneze în sol, de aceea se recomandă așezarea recipientului în tăvițe pe pietriș. Indiferent de anotimp, apa trebuie să fie caldă, la 30°C. Substratul de cultură se alcătuiește din mranită, țelină sau pământ de grădină, turbă îngrășată și nisip. Pot predomină pământurile mai grele, rădăcinile având o bună capacitate de pătrundere. La 2-3 ani se recomandă transplantarea în

vase mai mari, la nevoie reducând o parte din rădăcini. L. suportă bine această operație care se face însă în mai-iunie și, dacă plantele sunt mai bătrâne de 5-6 ani, trebuie însoțită de scurtarea ramurilor. Se înmulțește ușor prin butași recoltați vara din vârful lăstarilor și înrădăcinați în apă. L. conține substanțe toxice (oleandrin ș.a.), mai ales lăstarii tineri, de aceea plantele trebuie așezate în locuri puțin frecventate de copii, păsări și animale. Sucul frunzelor produce daune pe răni. Soiuri: *E. Common oleander*, *F. Laurier rose ordinaire* (pentru *N. oleander*), *E Sweet-scented oleander*, *F. Laurier rose d'Inde* (pentru *N. grandiflorum*). [39]

LEASING, (ec.-fin.) „operațiune prin care la o locație (închiriere) de echipamente mobiliare sau imobiliare se asociază o eventuală cumpărare, ulterioară, în măsura în care chiria poate fi asimilată în contul prețului final”. (P.T. Ghiță, 1999) [58]

LEBĂDA CUCUIATĂ (*Cynus olor*), (zool.) pasăre migratoare foarte mare (150-160 cm). Penajul este complet alb. Gâtul este ținut, la înot, în formă de „S”. Ciocul este portocaliu, ornamentat cu un cucui negru la bază. Masculul are obiceiul de a-și arci aripile deasupra spinării. Tineretul are penajul cenușiu. Aceștia capătă culoarea albă abia în anul al treilea de viață. Vine în România la începutul primăverii (martie). Cuibărește în Delta Dunării. Își amenajează un cuib primitiv în stuful greu accesibil de pe plaur. Ponta este formată din 5-6 ouă, de culoare cenușiu-verzuie. Incubatul îl face numai femela și durează 35 de zile. Masculul stă în apropiere și alungă orice pasăre ce se apropie. Puii sunt păziți de ambii părinți. Ei părăsesc cuibul a doua zi, urmând părinții în șir indian. Este monument al naturii și ocrotită prin lege. Toamna prin octombrie ne părăsește țara. Migrează în Delta Nilului și estul Mării Mediterane, unde iernează. În iernile blânde se pot observa în lagunele Mării Negre mii de lebede venite din ținuturile nordice pentru a ierna la noi. Aceștia li se asociază, uneori, și exemplare care, în vară, au cuibărit în Delta Dunării. (C. Pârnu, 1983) [26]

LEBĂDA DE IARNĂ (*Cygnus cygnus*), (zool.) pasăre foarte mare (cca 145 cm). Penajul este complet alb. Tinerii au penajul cenușiu. Gâtul este lung, subțire și ținut pe linie verticală dreaptă. Ciocul este galben la bază și negru în rest. Este o specie zgomotoasă. În timpul zborului și când înoată scoate sunete tari, asemănătoare cu cele de trompetă. Trăiesc în cârduri mari. Vine în România numai în sezonul rece (octombrie-martie) ca să ierneze. Se apreciază că, în această perioadă, numărul lor ajunge la 10.000 de exemplare în lagune, pe lacurile litorale și în Deltă. Primăvara, când timpul începe să se încălzească, această specie ne părăsește țara, migrând spre locurile

de cuibărit din nordul Siberiei. Pasăre ocrotită de lege. (C. Pârvu, 1983) [26]

LECTINĂ, (biocel.) cel mai răspândit fosfoaminolipid, component major și universal al tuturor membranelor celulare. Conține aminoalcoolul colină esterificat la nivelul grupării fosfat. Este o moleculă polară, amfifilă (amfipatică). Asigură permeabilitatea membranelor, fenomenele de osmoză și transport activ. [69]

LECTINĂ, (biochim.) proteină receptoare în peretele celulei vegetale, cu greutatea moleculară foarte diferită. Ea leagă anumite zaharuri, fiind multivalentă și are un rol important în a recunoaște patogenii de către planta gazdă. [61]

LECTURĂ, (șc.) acțiunea de a parcurge vizual caracterele scrise, cunoscând fonemele respective și semnificația lor din ansamblul convențional care constituie limba scrisă. [28]

LECȚIE, (ped.) modalitate fundamentală de organizare a activității didactice, forma de bază principală dominantă la nivelul procesului de învățământ. Tipul de lecție vizează un anumit mod de organizare și desfășurare a activității didactice: lecție de comunicare, lecție de formare a priceperilor și deprinderilor de muncă independentă, lecție de recapitulare și sistematizare/de fixare și consolidare, lecție de verificare și apreciere/control și evaluare. [16]

LECȚIE DE ANTRENAMENT, (sp.) unitate didactică, metodică și educativă de bază, privind organizarea și desfășurarea procesului de pregătire a sportivului. (L. Teodorescu și colab., 1973) [53]

LEEUWENHOEK, **Anthony Van** (1632–1723), naturalist olandez. Părinte al microscopiei, fondator al histologiei, protistologiei și microbiologiei. A construit numeroase lentile șlefuite cu ajutorul cărora a studiat ființe microscopice și structuri microscopice. A făcut observații și a descris spermatozoizii și fecundarea, circulația sângelui în capilare, globulele roșii, globulele albe, structura fibroasă a cristalinului, striația fibrelor musculare, structura dinților și a oaselor; a descoperit microorganismele (infuzori, rotiferi, bacterii, levuri). A făcut cercetări asupra unor insecte (purici, furnici etc.), asupra partenogenezei afidelor, embriologiei scoicilor de apă dulce. [46]

LEGAREA FRUCTELOR, (agric.) totalitate a etapelor parcurse de la căderea polenului pe stigmatul florilor până la începutul creșterii fructelor, care exprimă valorificarea potențialului de fructificare al plantelor. Procesul are pondere în pomicultură, unde condițiile naturale joacă un rol deosebit, și în legumicultură, la culturile în sere sau în adăposturi din mase plastice pentru speciile care formează fructe nepartenocarpice (tomate, ardei, pătlăgele vinete), aici l.f. fiind mult influențată de condițiile de lumină

(durată, intensitate) și de căldură. În practică se recurge adesea la stabilirea raportului dintre florile/fructele legate și numărul total de flori. Acest *indice de fertilitate* exprimă potențialul biologic de producție al unei specii sau al unui soi. [72]

LEGĂTURĂ, (chim.) simbol utilizat în formulele de constituție pentru a arăta legăturile de valență. Se redă prin una sau două linii trase între atomi (ex: H - O - H, O = S ≡ O). [29]

LEGĂTURĂ COORDINATIVĂ, (chim.) legătura dintre atomi, formată din doi electroni, ambii cedați de unul dintre atomi (donorul). Atomul donor nu mai posedă exclusiv cei doi electroni și capătă o sarcină pozitivă, iar atomul acceptor posedă un exces de electroni față de sarcina sa nucleară, dobândind astfel o sarcină electrică negativă. Donori de electroni sunt atomii de azot, de oxigen și alții, iar acceptori de electroni sunt protonii și atomii cu octetul incomplet, de exemplu atomii elementelor din grupa a III-a, cum este borul. De asemenea, au tendința de a forma legături coordinative ionii elementelor tranzitionale (de exemplu, cobaltul) cu compuși donori de electroni (de exemplu, molecule de NH₃), după schema: Co³⁺ + 6NH₃ → [Co(NH₃)₆]³⁺. [29]

LEGĂTURĂ COVALENTĂ, (chim.) tip de legătură dintre atomi, la care fiecare atom contribuie cu un electron pentru a forma o pereche de electroni, care aparțin în mod egal celor doi atomi, astfel că nu există diferență între polaritatea lor. Aceasta constituie o legătură chimică obișnuită. Legătura covalentă nu este ionizată. [29]

LEGĂTURĂ DE HIDROGEN, (chim.) legătura care apare între moleculele compușilor care posedă grupe OH (de exemplu, apă, alcoolii, fenoli, acizi carboxilici etc.). Se datorează unor legături slabe între atomul de H al unei molecule și atomul de O al alteia. [29]

LEGĂTURĂ ELECTROVALENTĂ, (chim.) legătură între doi atomi care, prin transfer de electroni, au fost convertiți în ioni încărcăți electric diferit. Cei doi sunt ținuți împreună de forțe electrostatice care se exercită între sarcini electrice diferite. Transferul de electroni se face, de obicei, în direcția care dă învelișuri electronice externe complete pentru ambii atomi. Legătura electrovalentă este o legătură ionizabilă. [29]

LEGE¹, (șt.) enunțarea condițiilor de existență a unui mare număr de fapte particulare; relație care explică un ansamblu de fapte observate; expresia legăturii necesare, esențiale, dintre fenomene, a legăturii dintre cauză și efect, după care are loc dezvoltarea fenomenelor în natură și în societate. [29]

LEGE², (jur.) normă cu caracter obligatoriu, stabilită și apărută de puterea de stat. [68]

LEGE A NUMERELOR MARI, (mat.) lege statistică prin care se afirmă că raportul numărului de apariții ale unui eveniment aleator A și numărul total n de experiențe în care apare A tinde spre probabilitatea lui A , când n crește foarte mult. Ea a fost formulată de Jacques Bernoulli în 1705. [48]

LEGE DE COMPOZIȚIE INTERNĂ, (mat.) o funcție definită pe o parte a produsului cartezian $A \times A$ cu valori în A . În caz că legea este definită pe $K \times A \rightarrow A$, atunci se numește lege de compoziție externă. [48]

LEGE ECOLOGICĂ, (ecol.) proprietăți generale la care răspund obligatoriu entitățile biologice cu o complexitate variată, de la individul izolat până la biosferă în ansamblul ei. [3]

LEGEA ACȚIUNII FACTORILOR DE VEGETAȚIE,

1. (ecol.) Arată că un factor de mediu poate influența alt factor sau poate modifica cerințele organismelor pentru anumite condiții de mediu. [24] 2. (agrochim.) În condițiile în care factorii de vegetație sunt menținuți constanți și la un nivel optim, cu excepția unuia din ei, recolta crește pe măsura intensificării acestui factor de vegetație; creșterile nu sunt însă proporționale cu sporirea acestui factor, ci sunt din ce în ce mai mici cu cât recoltele se apropie de recolta maximă. Legea a fost formulată de *E. A. Mitscherlich*, motiv pentru care îi poartă numele și poate fi exprimată matematic prin ecuația lui Mitscherlich, ecuația lui Baule, ecuația Bray. [29]

LEGEA ACȚIUNII MASELOR, (chim.) viteza cu care se produce o transformare chimică. La o temperatură constantă este proporțională cu produsul masei active ale substanțelor care se transformă la acea temperatură. [29]

LEGEA ANTIDUMPING, (jur.) reglementări juridice adoptate și practicate de unele țări sau organisme ecologice internaționale prin care se urmărește prevenirea și combaterea practicilor de dumping. [68]

LEGEA ATRACȚIEI UNIVERSALE, (astr.) datorată savantului englez Isaac Newton (1643-1728). Două corpuri de mase M și m se atrag după o forță direct proporțională cu produsul acestor mase și invers proporțională cu pătratul distanței dintre ele:

$$F = f \frac{Mm}{d^2}$$

unde f este constanta atracției universale. [12]

LEGEA AUTOREGLĂRII BIOLOGICE A CULTURILOR AGRICOLE, (agrochim.) când nu se asigură unei comunități de plante cerințele față de mediu incluse în codul lor genetic, plantele acelei comunități „citesc“ prin senzorii lor biologici proprii condițiile pe care le au la dispoziție prin tehnologia de cultură aplicată și își autoreglează, prin procese de conexiune proprii, în mod etapizat, creșterea,

fotosinteza, transpirația, recolta, la condițiile minime existente, în așa fel încât să-și asigure perpetuarea speciei. Legea a fost enunțată de D. Davidescu și V. Davidescu. [29]

LEGEA COMPENSAȚIEI FACTORILOR, (ecol.) absența unui factor de mediu din viața unui organism poate fi compensată cu un altul. [2]

LEGEA COMPLEXITĂȚII BIOSISTEMELOR (*Legea lui Reimers*), (ecol.) sistemele biologice supraindividuale și-au direcționat evoluția în sensul perfecționării sistemelor informaționale pentru a realiza cheltuieli minime de substanță și energie. [24]

LEGEA CONSERVĂRII ENERGIEI, (fiz.) un sistem izolat își păstrează energia constantă, oricare ar fi variațiile pe care le suferă formele particulare de energie (calorică, electrică, luminoasă, chimică etc.) ale sistemului. [29]

LEGEA CONSERVĂRII MASEI ÎN REACȚIILE CHIMICE, (chim.) suma masei corpurilor care intră într-o reacție chimică este egală cu suma masei corpurilor care rezultă din reacție. [29]

LEGEA CONSERVĂRII MATERIEI, (fiz.) materia nu se creează, nici nu se pierde, ci se conservă. [29]

LEGEA CONSTANȚEI MATERIEI VII (*Legea lui Elenkin*), (ecol.) biomasa organismelor existente pe Terra într-o anumită epocă geologică și într-o anumită constelație de factori externi rămâne în jurul unor valori constante. Biomasa Terrei s-a „stabilizat“ la finele carboniferului. [2]

LEGEA DE PRODUCȚIE, (agrochim.) relație care exprimă variația cantității de masă vegetală (recoltată) în funcție de variația unuia sau mai multor factori de vegetație. [29]

LEGEA DIFUZIUNII, (fiz.) cantitatea de substanță difuzată, într-un timp dat, printr-o suprafață, se exprimă prin ecuația:

$$dw = -D \frac{dc}{dx} dt,$$

în care: dw = cantitatea de substanță difuzată prin suprafața dată în timpul dt , când gradientul de concentrație este $-\frac{dc}{dx}$; D = constanta de difuziune,

reprezintă cantitatea de substanță difuzată printr-o suprafață de 1 cm^2 , în unitatea de timp, în direcția în care gradientul de concentrație este egal cu unitatea. Este cunoscută și sub numele de *legea Fick*. [29]

LEGEA DILUȚIEI, (chim.) relația dintre gradul de disociere al unei substanțe dizolvate și concentrația soluției, respectiv volumul soluției. Relația este:

$$K = \frac{\alpha^2 c}{(1-\alpha)} \quad \text{sau} \quad K' = \frac{\alpha^2}{(1-\alpha) v}$$

în care: α = gradul de disociere (ionizare) al substanței dizolvate; c = concentrația totală a soluției, exprimată în mol/l; v = volumul soluției; K și K' sunt constante. Legea diluției nu se aplică decât la electroliți slabi, deoarece nu ține seama de efectul activității ionilor și moleculelor nedisociate, prezentă la electroliții tari. [29]

LEGEA DISTRIBUȚIEI, (chim.) dacă într-un sistem format din două lichide parțial miscibile se adaugă o substanță solubilă în ambele lichide, distribuția substanțelor în cele două lichide se face astfel încât raportul concentrațiilor în cele două faze este constant, independent de cantitatea de substanță dizolvată. Abateri se observă în cazul soluțiilor concentrate, datorită asocierii, ionizării substanțelor dizolvate etc. [29]

LEGEA ECHILIBRULUI MOBIL, (fiz.) când unul dintre factori (presiune, temperatură, concentrație) care condiționează echilibrul unui sistem variază, sistemul se modifică pentru a se opune variației produse de factor și pentru a o anula. [29]

LEGEA ECHIVALENȚILOR, (chim.) substanțele chimice sau complexe reacționează între ele în cantități proporționale cu echivalenții lor chimici. [29]

LEGEA EDIFICĂRII SISTEMELOR ECOLOGICE COMPLEXE PE BAZA INFORMAȚIEI BIOLOGICE (*Legea lui Soran*), (ecol.) toate procesele ecologice se realizează prin informații genetice, paragenetice și comportamentale; în momentul integrării viu-neviu se realizează un mod nou de schimburi informaționale. [24]

LEGEA EGALEI IMPORTANȚE A TUTUROR FACTORILOR DE VEGETAȚIE, (agrochim.) toți factorii de vegetație sunt la fel de necesari și prin aceasta egal de valoroși indiferent de raportul cantitativ cu care fiecare intervine în viața plantelor. Legea a fost enunțată de D. N. Prianișnikov. [29]

LEGEA ETERNEI MIȘCĂRI, (ecol.) „totul trebuie să ducă undeva” (B. Commoner). Nici o acțiune din interiorul unui sistem ecologic nu rămâne fără urmări mai mult sau mai puțin rapide și evidente; în natură nu există deșeurii, totul este refolosit. [24]

LEGEA EXCLUDERII (*Principiul lui Gause*), (ecol.) într-un ecosistem două specii apropiate din punct de vedere ecologic nu pot să ocupe în același timp aceeași nișă ecologică. [2]

LEGEA FACTORILOR LIMITANȚI, (ecol.) lege enunțată de F. F. Blackman, în anul 1905, conform căreia un fenomen biologic este limitat de factorul ecologic esențial, cel mai slab reprezentat în cadrul unui mediu. [3]

LEGEA FAZELOR, (fiz.) care arată condițiile de echilibru într-un sistem, în funcție de numărul de

faze, de numărul de componente și de numărul de grade de libertate posibile în condițiile date. Se exprimă prin relația: $L = C + 2 - F$, în care: L = numărul gradelor de libertate; F = numărul fazelor; C = numărul componentelor. [29]

LEGEA FERTILITĂȚII CRESCÂNDE A SOLULUI, (agrochim.) în condițiile aplicării raționale a îngrășămintelor și în condițiile unei agrotehnici superioare, eficiența îngrășămintelor crește pe măsura măririi dozelor, dacă și ceilalți factori de vegetație sunt în optim. Legea a fost enunțată de D. N. Prianișnikov. [29]

LEGEA FUNDAMENTALĂ A MATERIEI VII, (ecol.) posibilitatea supraviețuirii nedefinite a tuturor formelor de viață și a sistemelor integratoare din care ele fac parte într-o lume cu resurse finite. [24]

LEGEA GAZELOR IDEALE, (fiz.) relația dintre presiunea, volumul și temperatura unui gaz: $pV = RT$ în care: p = presiunea la care se găsește gazul; V = volumul molar; T = temperatura absolută; R = constanta gazelor. Gazele reale nu urmează această lege. [29]

LEGEA HARDY-WEINBERG, (genet.) într-o populație panmictică (cu fecundare încrucișată fără nici o discriminare, fiecare individ având posibilități egale de a se împerechea cu orice individ de sex opus), frecvența genelor și a genotipurilor tinde să se mențină constantă de la o generație la altă generație (în absența selecției, mutației și migrației). **L. H.-W.** poate fi reprezentată matematic prin dezvoltarea binomului $(a+b)^2$. Dacă se are în vedere perechea de alele Aa , înseamnă că prin aplicarea binomului [$A = p$; $a = q$, deci $(p + q)^2$] distribuția genotipurilor într-o populație va fi: $p^2AA + 2pqAa + q^2aa$ sau $p^2 + 2pq + q^2 = 1$. [19]

LEGEA IERARHIZĂRII FACTORILOR DE VEGETAȚIE, (agrochim.) în caz de restricții ale unor factori de vegetație se creează o anumită ierarhizare a rolului și importanței acestora pentru creșterea și dezvoltarea plantelor, corespunzător evoluției filogenetice și condițiilor mediului ambiant. Legea a fost enunțată de D. Davidescu și V. Davidescu. [29]

LEGEA LIMITĂRII RESURSELOR NATURALE, (ecol.) generalizarea legii minimumului a lui Liebig. Pe Terra resursele necesare întreținerii vieții sunt limitate; de aceea, ecosfera le utilizează cât mai judicios, în vederea asigurării capacității de autosusținere a ecosistemelor sale. [2]

LEGEA LUI AVOGADRO, (chim.) volume egale din orice corp gazos, luate la aceeași temperatură și la aceeași presiune, conțin același număr de molecule. [29]

LEGEA LUI BERTHOLLET

LEGEA LUI BERTHOLLET, (chim.) starea de echilibru într-o reacție chimică nu depinde numai de afinitatea chimică dintre reactanți, ci și de masele relative ale substanțelor reactante. [29]

LEGEA LUI GROTHUSS-DRAPER, (chim.) singurele radiații care provoacă transformări chimice sunt acelea care sunt absorbite. [29]

LEGEA LUI HENRY, (ecol.) lege empirică în conformitate cu care cantitatea de gaze sau de vapori dizolvată în apă este direct proporțională cu presiunea gazului la contactul cu apa, pentru o temperatură dată. [3]

LEGEA LUI HESS, (chim.) cantitatea de căldură degajată într-o reacție chimică, care se produce în mai multe etape și pe mai multe căi, este independentă de reacțiile intermediare, cu condiția ca stările inițială și finală ale sistemului să fie aceleași în cele două șiruri de transformări. [29]

LEGEA LUI LAMBERT, (fiz.) absorbția unei radiații de către un mediu omogen este în funcție de grosimea mediului străbătut: $I = I_0 e^{-\alpha l}$ în care: I_0 = intensitatea radiației incidente; I = intensitatea radiației emergente; e = baza logaritmilor naturali; α = coeficientul de absorbție; l = grosimea stratului absorbant traversat de lumină. [29]

LEGEA LUI STURTEVANT, (genet.) crossing-over-ul poate avea loc oriunde de-a lungul cromozomului, dar cu cât două gene sunt mai îndepărtate, cu atât frecvența recombinării este mai mare și cu cât sunt mai apropiate, cu atât frecvența este mai mică. [20]

LEGEA LUI VAN'T HOFF, (biol.) reacțiile metabolice la organisme cresc de 2–3 ori la o ridicare a temperaturii apei cu 10°C, efectuată în limitele de supraviețuire ale fiecărui organism în parte. [10]

LEGEA MAXIMULUI, (agrochim.) dacă una, oricare, dintre condițiile de viață ale plantelor există în mod natural în cantitate maximă, atunci recolta este zero. Legea a fost formulată de Wallny. [29]

LEGEA MIGRĂRII BIOGENE A ATOMILOR ÎN ECOSFERĂ (*Legea lui Perelman*), (ecol.) migrația elementelor chimice în biosferă și apoi prin mijlocirea acestora în atmosferă, hidrosferă și soluri (cu eventuala lor stocare temporară în litosferă) se petrece direct sau indirect sub acțiunea sistemelor vii. Această lege conferă unitate funcțională supersistemului global „Gaia”. [24]

LEGEA MINIMULUI¹ (*Legea factorului limitat*, *Legea lui Liebig*), (ecol.) ea precizează că supraviețuirea este în primul rând determinată de cantitatea minimă a factorilor limitativi dintr-un ecosistem. [24]

LEGEA MINIMULUI², (agrochim.) creșterea plantei este determinată de factorul de vegetație aflat în cantitate minimă și se intensifică sau se micșorează

după cum factorul minim crește sau descrește cantitativ în mediul de dezvoltare al plantei. Legea a fost enunțată de Liebig. [29]

LEGEA OPTIMALITAȚII (*Legea lui Rosen*), (ecol.) un sistem ecologic funcționează optim în anumite limite spațio-temporale, iar orice nișă ecologică tinde să fie ocupată; fiecare sistem ecologic are o limită în extinderea sa, nu se poate extinde sau restrânge la infinit. [2]

LEGEA OPTIMULUI, (agrochim.) cea mai mare recoltă este posibilă când există o cantitate optimă de apă, lumină, căldură și hrană. Pentru a se obține cea mai ridicată recoltă este necesară prezența factorilor vieții plantelor în cantitatea cea mai avantajoasă. Legea a fost enunțată de Liebscher. [29]

LEGEA OPTIMULUI CONCENTRAȚIEI NUTRITIVE, (agrochim.) fiecare element nutritiv exercită în procesul de nutriție a organismului viu un efect maxim când are o concentrație optimă, concentrație sub care se manifestă carența și peste care apare toxicitatea. Legea, enunțată de Bertrand, se aplică pentru toate elementele nutritive, dar are o importanță deosebită pentru microelemente. [29]

LEGEA PERIODICITĂȚII, (chim.) proprietățile fizice și chimice ale unui element chimic variază periodic în funcție de numărul său atomic (de masa atomică). [29]

LEGEA PROPORȚIILOR DEFINITE, (chim.) raportul dintre greutățile corpurilor care se combină, pentru a forma același corp, este invariabil. [29]

LEGEA PROPORȚIILOR MULTIPLE, (chim.) când două elemente chimice se combină și formează două sau mai multe corpuri compuse, între diferitele cantități dintr-un element chimic care se combină cu aceeași cantitate din celălalt element chimic există un raport simplu (raport de numere întregi). [29]

LEGEA RAPOARTELOR, (agrochim.) raportul dintre activitatea cationilor în soluția aflată în echilibru cu solul este egal cu raportul dintre activitățile aceluiași ioni în complexul adsorbțiv al solului. Pentru cationii K^+ , Ca^{2+} și Mg^{2+} legea rapoartelor are formula:

$$\frac{(K^+) c}{(Ca^{2+} + Mg^{2+})_c^{1/2}} = \frac{(K^+) s}{(Ca^{2+} + Mg^{2+})_s^{1/2}}$$

unde: c = complexul adsorbțiv al solului; s = soluția în echilibru cu solul. [29]

LEGEA RELATIVITAȚII, (ecol.) totul depinde de interacțiunea dintre factorii care se condiționează reciproc. [2]

LEGEA SPECIFICITĂȚII ORGANISMELOR VII, (ecol.) capacitatea organismelor de a selecta din mediu parametrii optimi lor. [2]

LEGEA SUCCESIUNII ECOLOGICE, (ecol.) tendința oricărui sistem de a evolua neîntrerupt prin

modificări lente sau prin salturi bruște de la tinerete spre maturitate și apoi spre senescență. [24]

LEGEA TITIUS-BODE, (astr.) valoarea aproximativă în unități astronomice a distanțelor planetelor față de Soare: $d_n = \alpha + \beta \cdot 2^{n-1}$, unde n este numărul de ordine al planetei, $\alpha = 0,4$ și $\beta = 0,3$. Planetei Neptun nu-i corespunde un termen în șirul respectiv, dar între Marte și Jupiter există un gol ce corespunde planetelor mici. [12]

LEGEA TOLERANȚEI (*Legea lui Shelford*), (ecol.) dezvoltarea materiei vii este posibilă numai între anumite limite ale concentrației factorilor abiotici, aceștia variind între un optim și un pessimum ecologic. [2]

LEGEA UNITĂȚII FIZICO-CHIMICE A SISTEMELOR VII, (ecol.) toate viețuitoarele utilizează un număr limitat de elemente chimice (aproape aceleași), celelalte fiind utilizate în foarte mică măsură. [2]

LEGEA UNITĂȚII VIU-NEVIU sau „Toate sunt legate de toate” (B. Commoner), (ecol.) care evidențiază interdependența dintre organisme și mediul lor de viață. Existența ecosferei se întemeiază pe o rețea complexă de legături reciproce, evidențiază intercondiționarea proceselor dintre subsisteme, ca și între diferitele sisteme integratoare ajunse în contact. Schimbul permanent de substanțe, informație și energie este de fapt materializarea acestei unități, sistemele biologice fiind sisteme deschise. Această lege stă la baza cunoașterii interacțiunilor din biosferă, constituind fundamentul legic, teoretic și practic al ecologiei. [24]

LEGENDA SOLURILOR, (pedol.) culori, simboluri sau semne și text explicativ care precizează diversele unități de sol redatate pe o hartă, fără a respecta strict conceptele de ierarhizare. [29]

LEGHEMOGLOBINĂ, (biochim.) cromoproteidă de culoare roșie care are în gruparea prostetică o porfirină cu fier asemănător hemoglobinei din regnul animal. Identificată în nodozitățile de pe rădăcina leguminoaselor în care activează bacteriile fixatoare de azot (*Rhizobium leguminosarum*). Apar în citoplasma celulelor rădăcinii, în exteriorul bacteriilor active. Cantitativ variază între 0,25 și 1 mg/g substanță proaspătă. Conținutul de I. condiționează cantitatea de azot fixat, raportul fiind direct proporțional. Extrasă din nodozități se autooxidează repede în methemoglobină, brună, cu fier trivalent. Perturbarea activității bacteriilor fixatoare de azot din cauza unor condiții nefavorabile determină modificări ale I. hemina fiind transformată prin deshidratarea ciclului porfirinic într-un pigment verde asemănător biliverdinei biliare. Rol fiziologic important în transformarea hidroxilaminei în nodozități. [50]

LEGILE LUI MENDEL, (genet.) legile eredității:

1. Legea uniformității primei generații hibride; 2. Legea segregării sau a disjuncției genelor în generația a doua hibridă; 3. Legea combinării libere a genelor sau a segregării independente a caracteristicilor. **L. lui M.** se manifestă când între alelele diferite ale unui locus există relații de dominanță-recesivitate, iar diversii loci luați în cercetare sunt independenți (situați în cromozomi diferiți). [20]

LEGISLAȚIE, totalitatea legilor unei țări sau ale unui domeniu juridic. [68]

LEGIT, (bot.) termen cu semnificația *colectat de ...* (cu mențiunea numelui celui care a colectat planta), scris pe eticheta de ierbar. [50]

LEGUMĂ, (agric.) denumire generică atribuită acelor părți (fruct, rădăcină, frunze, inflorescențe) de plante legumicole (uneori, impropriu, chiar plantelor întregi) utilizate în alimentație. Datorită compoziției lor chimice, consumul lor favorizează: hidratarea organismului datorită conținutului ridicat în apă, la legumele proaspete; stimularea activității sistemului muscular prin aportul de hidrocarburi simple; aprovizionarea cu aminoacizi; stimularea poftelor de mâncare; reducerea grăsimilor; alcalinizarea plasmelor sangvine; susținerea proceselor de calcifiere normală; sporirea activității enzimelor prin aportul de elemente minerale; blocarea activității bacteriilor de fermentație; menținerea permeabilității celulelor; stimularea activității glandelor interne; mărirea capacității de apărare a organismului; sporirea capacității de efort fizic și intelectual; reglarea generală a metabolismului prin aportul direct de vitamine etc. [72]

LEGUME DE CALITATE, (agric.) produse legumicole cu însușiri superioare: dimensiune superioară, culoare tipică și uniformă, prospețime și suculență, gust și aromă specifice, valoare alimentară ridicată etc. [72]

LEGUMICULTURĂ, ramură a horticulturii care studiază particularitățile botanice ale diferitelor specii de plante legumicole, relațiile bio- și ecosistemice ale acestora, realizarea condițiilor corespunzătoare cerințelor speciilor și soiurilor de plante legumicole în scopul valorificării, în măsură cât mai mare, a potențialului lor biologic și de obținere a unor producții ridicate, de calitate superioară și în tot cursul anului. **L. generală** studiază importanța economică, valoarea alimentară, bazele biologice ale legumiculturii, ecologia plantelor legumicole și înmulțirea lor, organizarea producerii acestora, construcțiile specifice pentru legumicultură, bazele tehnologice de cultură a plantelor legumicole, producerea semințelor ș.a. **L. specială** se ocupă cu tehnologia de cultivare a fiecărei specii de legume în câmp liber, adăposturi din mase plastice, răsadnițe și

LEGUMINĂ

sere, ameliorarea acestora, fitopatologia și protecția lor, producerea de cultivari de înaltă productivitate. [72]

LEGUMINĂ, (biochim.) proteină vegetală din clasa globulinelor, prezentă în bobul de mazăre (caracteristic). Este insolubilă în apă pură și în soluții saline concentrate, dar este solubilă în soluții diluate ale sărurilor neutre. Conține acid glutamic (17%), arginină (12%), leucină + izoleucină (8%). [29]

LEIBNIZ, Gottfried Wilhelm (1646-1716), matematician, fizician și filosof german. Împreună (dar independent) cu Newton este considerat creatorul „Calculului diferențial și integral“. Are contribuții remarcabile în aritmetică, în logică și filosofie (întemeietor al iluminismului german). [48]

LEIOCARP, (bot.) cu fructe netede, nepăroase. [50]

LEIOFIL, (bot.) cu frunze nepăroase, netede. [50]

LEIOMIOM, (med. u.) tumoră benignă încapsulată a musculaturii netede, constituită din fibre cu aspect histologic normal. [60]

LEIOMIOSARCOM, (med. u.) tumoră malignă a țesutului muscular neted cu nuclee mari și multiple figuri de mitoză. [60]

LEIOSPERM, (bot.) cu semințe netede, nepăroase. [50]

LEISHMANIOZĂ, (med. u.) afecțiune parazitară determinată de specii de protozoare din genul *Leishmania*. [60]

LEMAN, lac de origine glaciară situat între Franța și Elveția. Este unul din cele mai pitorești lacuri din Europa vestică. Are suprafața de 581,5 km² și adâncimea maximă de 309 m. Lacul este cunoscut prin câteva particularități ale apei: are culoarea cea mai albastră dintre lacurile alpine; datorită diferențelor de presiune se produc seise; lacul îngheață numai la margini și el reprezintă locul unde s-a născut limnologia (știința despre lacuri) promovată de F.A. Forel prin scrierea a trei volume despre rezultatele cercetărilor făcute asupra lui. Lacul impune împrejurimilor un topoclimat blând prin căldura pe care o acumulează apa. În jurul lacului se află stațiuni balneoclimaterice. [45]

LEMĂ, (mat.) propoziție ajutătoare folosită la demonstrarea unei teoreme. Noțiunea a fost introdusă de Euclid în „Elemente“ (sec. III î.Hr.). [48]

LEMMENJOKI, parc național situat în Finlanda. Suprafața, 280.000 ha (1956). Altitudine, 123-601 m. Este amplasat la nord de Cercul Polar, aproape de frontiera cu Norvegia. Parcul este străbătut de râul Lemmenjoki, purtător de nisipuri aurifere. El a dat naștere la numeroase lacuri, chei înguste și cascade înspumate, creând un peisaj montan mirific. În perimetrul parcului se găsesc lande, tundre și stâncării. Vegetația este reprezentată de pădurea de

pini, brazi, molizi și mesteceni. Fauna este bogată. Din faună sunt ocrotite specii rare de mamifere și păsări care sunt amenințate: ren, lup, urs, leming, lutra, veverița, pietrarul (*Oenanthe oenanthe*), presura de zăpadă, ciocârlia moțată, șoimul încălțat, vulturul. [50]

LEMN, 1. (bot.) Țesut conducător al unei plante superioare, alcătuit din trahee, parenchim și fibre de lignină, folosit ca material de construcție, confecționarea de mobilă, combustibil etc. **2.** (for.) Tulpina și ramurile unui arbore sau arbust tăiat, servind pentru construcții, confecționarea de mobilă, drept combustibil etc. [50]

LEMN CÂINESC (*Ligustrum vulgare*, fam. *Oleaceae*), (agric.) arbust foios, indigen, microfanerofit, tinctorial, spontan și cultivat, frecvent întâlnit în subarboretul pădurilor de câmpie și de deal. Copiii care mănâncă fructele și frunzele de lemn câinesc se pot intoxica. Apar inflamații ale tractusului gastrointestinal. Se intervine cu vomitive, analeptice cardiace și respiratorii. Consumarea plantei de către animale le provoacă iritația tubului digestiv, salivăție, gastroenterite, colici, diaree, poliurie sau hematurie. Se intervine cu pansament gastric, cărbune medicinal, tanin, pulbere de scoarță de stejar, tanalbină, tonice cardiace, vitamina K. Frunzele, florile și scoarța au importanță terapeutică în medicina umană și veterinară. Principiile active din frunze, flori și scoarță acționează astringent, antidiareic, antiseptic, antiparazitar și cicatrizant, iar cele din fructe și ramurile tinere au efect laxativ. Intervine favorabil în afecțiunile inflamatorii acute ale intestinului; are acțiune hemostatică locală; distruge microorganismele ce se găsesc pe țesutul viu, respectiv mucoase, tegumente; grăbește cicatrizarea rănilor. Medicina umană folosește părți din plantă la tratarea diareei, leucoreei, metroragiilor, aftelor, stomatitelor, dermatitelor, ulcerățiilor dermice, reumatismului, râiei. Medicina veterinară folosește planta numai în aplicații terapeutice externe, pentru tratarea plăgilor atone, stomatitelor și afecțiunilor podale, râiei. Specie meliferă. Florile sunt cercetate intens de albine în tot cursul zilei, dar cu mai mare intensitate dimineața. Cantitatea de nectar secretată, 0,3-0,7 mg/floare, cu o concentrație medie de zahăr de 36%. Pondere economico-apicolă mică. În silvicultură arbustul este utilizat în alcătuirea perdelelor de protecție. Este unul din cei mai indicați arbuști pentru terenuri degradate. El fixează solul și îl ameliorează. În spațiile dendrofloricole este indicat pentru garduri vii, aliniamente, grupuri, în parcuri și grădini publice. Apreciat pentru înflorirea abundentă și frunzișul bogat, uneori superviriscenț sau diferit colorat. Înmulțire prin semințe. Varietățile se înmulțesc prin

butăşire în lunile noiembrie-decembrie sau prin butăşire de vară, prin iulie-august. [50]

LEMN DE ALUN, (for.) produs al speciei *Corylus avellana*. Este folosit la producerea cărbunelui pentru desen și în lucrări de strungărie, confecționarea unor împletituri artizanale. Prin presarea semințelor se obține ulei de calitate superioară, foarte aromat și gustos, dar râncezește repede. Este siccativ și nu denaturează culorile. Se folosește în pictură, la fabricarea lacurilor industriale, a unor produse farmaceutice și articole de cosmetică, fabricarea săpunurilor, în ceasornicărie ca lubrifiant. [50]

LEMN DE ANIN ALB, (for.) produs al speciei *Alnus incana*. Se usucă bine. Se prelucrează bine la freză și strung. Se șlefuieste ușor. Se încheiază bine. Se băițuiește ușor, mai ales în negru. Rezistent în aer liber 5-20 ani; sub acoperiș, 7-30 ani, iar în apă, 10-40 ani. Utilizat la fabricarea placajelor și a plăcilor din așchii, a creioanelor, saboților din lemn, jucăriilor, cutiilor pentru țigarete, produselor de strungărie. Substanțele tanante din scoarță sunt folosite în vopsitorie. [50]

LEMN DE ANIN NEGRU, (for.) produs al speciei *Alnus glutinosa*. Este roșu, omogen, fără alburn, destul de moale, rezistent la apă. Uscat nu se contrage, se încheiază bine, se șlefuieste și se băițuiește ușor, mai ales în negru. Rezistent la apă. Folosit în construcții hidraulice (piloți, tuburi de aducțiune, drenaje, ghizduri de puțuri), fabricarea tiparelor în turnătoriile de fier, în sculptură, confecționarea de jucării, saboți, creioane, în industria mobilelor ca lemn ascuns, fabricarea placajelor pentru construcția de avioane (cel mai bun alături de lemnul de mestecăn din nordul Europei), plăcilor din fibră de lemn, plăcilor din deșeuri aglomerate din lemn. L. derulat se folosește la confecționarea betelor și cutiilor de chibrituri, a țigaretelor. Scoarța este folosită în industria tăbăcăriei. Scoarța și conulețele pot fi utilizate pentru extragerea materiilor colorante. Este folosit în gospodăria oamenilor pentru grindărie de pivniță, tălpi și cosoroabe pentru construcții rurale, material pentru rotărie, construcția de poduri, lemn de foc pentru brutării (arde cu flacără vie) și încălzitul locuințelor țărănești. Puterea calorică este mică. Scoarța este folosită pentru argășitul pieilor, vopsitul fibrelor naturale, al împletiturilor și țesăturilor în roșu, cărămiziu și negru. [50]

LEMN DE ARBORE MAMUT, (for.) produs al speciei *Sequoia giganteum*. Este trainic, foarte ușor (densitatea specifică 0,30), fin, rezistent, se usucă ușor și fără defecte. Culoarea lui este roșiatică atunci când este proaspăt tăiat și închisă până la roșu brun când este uscat. Se prelucrează ușor. Se încheiază, se

colorează și se lustruiește bine. Utilizat în construcții de vapoare, binale, conducte pentru lichide, interior de vase, traverse de cale ferată, fabricarea mobilei de grădină, ambalaje, creioane etc. Se pare că lemnul de la exemplarele cultivate în Europa nu posedă aceleași însușiri și aprecieri. În Franța și Belgia este considerat de calitate mediocră. [50]

LEMN DE BRAD, (for.) produs al speciei *Abies alba*. Este durabil în aer, apă, la acțiunea acizilor și alcalinilor, se usucă repede, fără deformări, cu tendință de crăpare. Se frezează greu și se așchiază ușor. Se impregnează ușor. Folosit pe scară largă în industria celulozei și în cea a mobilei, ca material de construcție, în tâmplărie, la fabricarea instrumentelor muzicale, a chibriturilor etc. Din scoarța tânără se extrag substanțe tanante și rășină („rășină de Strasbourg“). Taninul se utilizează în tăbăcărie. Din rășină se fabrică terebentina și colofoniul, iar prin arderea incompletă se obține negru de fum, utilizat ca materie primă pentru prepararea cernelurilor. [50]

LEMN DE CARPEN, (for.) produs al speciei *Carpinus betulus*. Este omogen, dur, compact, greu, puțin durabil în aer, dar durabil sub apă. Se lucrează greu. Se băițuiește și se lustruiește bine. Utilizat la confecționarea de roți dințate, piese de mașini, role, scripeți, calapoade, rindele, șanuri, articole de sport, cozi de unelte, fabricarea placajelor și produselor multate. Bun combustibil, superior lemnului de fag. [50]

LEMN DE CASTAN SĂLBATIC, (for.) produs al speciei *Aesculus hippocastanum*. L. moale, ușor, puțin rezistent. Se impregnează bine, se prelucrează bine la mașină. Se băițuiește și se lustruiește bine. Utilizat ca furnir de bază pentru panel, mese de bucătărie, articole ortopedice, cutii de țigarete. [50]

LEMN DE CER, (for.) produs al speciei *Quercus cerris*. Este tare, puțin trainic la aer liber, foarte rezistent în apă și la acizi. Prin uscare crapă. Se lucrează greu. Puțin folosit ca lemn de lucru și în construcții (grajduri, dușumele). Excelent combustibil. [50]

LEMN DE CHIPAROS DE BALTĂ, (for.) produs al speciei *Taxodium distichum*. Este omogen, ușor, moale, frumos și intens colorat, gălbui-brun până la brun-negrucios, trainic, rezistent în aer, apă și la atacul ciupercilor. Se usucă greu. Se prelucrează greu. Se băițuiește bine. Folosit în construcții sub apă, docuri, debarcadere, diguri, poduri, piloți, stâlpi, traverse de cale ferată, cuve pentru industria chimică, construcții de nave și ambarcațiuni ușoare, șarpante, uși, ferestre, pardoseli, recipiente, doage. Excelent pentru strungărie și tâmplărie. Din l. de rădăcină se confecționează plutitori, scule de pescărie ș.a. [50]

LEMN DE CIREȘ, (for.) produs al speciei *Cerasus avium*. Este greu, dur, puțin durabil, se usucă și se prelucrează ușor. Se șlefuieste și se lustruiește bine. Folosit în industria mobilei (furnire foarte frumoase) și strungăriei. În trecut era utilizat la confecționarea buciurilor și tunurilor. [50]

LEMN DE CORN, (for.) produs al speciei *Cornus mas*. Este tare și omogen și se folosește în strungăria fină. Din lăstarii de 2-3 ani se fac bastoane și codiști de bice, din tulpinile mai groase se confecționează cele mai rezistente cozi de topoare, târnăcoape, suveici pentru războaiele mecanice, bastoane, mânere de umbrele, roți pentru angrenaje etc. [50]

LEMN DE DUD ALB, (for.) produs al speciei *Morus alba*. Este tare, rezistent, durabil. Se despică greu. Se prelucrează bine la strung. Se lustruiește frumos. Folosit în tâmplărie, artizanat, dogărie (butoaie pentru depozitat băuturi, mai ales țuică), mobilă de birou, instrumente muzicale etc. Din scoarța se extrag fibre, iar din rădăcină un colorant galben. [50]

LEMN DE DUD NEGRU, (for.) produs al speciei *Morus nigra*. Este tare, rezistent, durabil. Se despică greu. Se prelucrează bine la strung. Se lustruiește frumos. Folosit în tâmplărie, artizanat, dogărie (butoaie pentru depozitat băuturi, mai ales țuică), mobilă de birou, instrumente muzicale etc. Din scoarța se extrag fibre, iar din rădăcină un colorant galben. [50]

LEMN DE FAG, (for.) produs al speciei *Fagus sylvatica*. Este tare, cu elasticitate mijlocie. Puțin durabil la aer. Durabil în apă. Se usucă relativ repede, are tendință de crăpare și deformare. Se impregnează bine. Se prelucrează ușor. Fiert, se curbează bine. Se colorează, băițuiește și lustruiește bine. Se folosește la fabricarea mobilei curbate. Materie primă pentru furnire și placaje (prin derulare), plăci fibrolemnoase și celulare (prin așchiere și încliere), parchete, instrumente muzicale, traverse impregnate pentru căi ferate (durează peste 20 ani) în construcții navale, industria celulozei. Prin distilarea uscată a lemnului, se obțin acid acetic, gudroane (*Pix Fagi*), alte produse chimice. Excelent combustibil. [50]

LEMN DE FRASIN, (for.) produs al speciei *Fraxinus excelsior*. Este destul de durabil în aer, puțin durabil în apă. Se usucă greu. Se prelucrează bine. Se încliează și se lustruiește bine. Folosit la fabricarea furnirului pentru mobilă, în construcția avioanelor, a autovehiculelor, a vagoanelor de cale ferată, confecționarea schiurilor, a vâslelor, în rotărie, în strungărie etc. [50]

LEMN DE FRASIN AMERICAN, (for.) produs al speciei *Fraxinus americana*. În cuprinsul arealului natural este utilizat în industria mobilelor, pentru

construcții interioare, schiuri, boburi, diferite ustensile etc. [50]

LEMN DE GĂRNITĂ, (for.) produs al speciei *Quercus frainetto*. Este utilizat în construcții, grinzi, stâlpi de mină, piloți, traverse. Nu este folosit în tâmplărie (se lucrează greu, crapă ușor). Foarte bun pentru combustibil. Scoarța are aceleași utilizări precum cea de la stejar. În mediul sătesc, scoarța, în amestec cu arțar, mojdrean, calaican și piatră acră, era folosită odinioară la vopsitul în negru al firelor de lână, în, cânepă. [50]

LEMN DE GLĂDIȚĂ, (for.) produs al speciei *Gleditsia triacanthos*; este roșu-brun, casant, dur, greu, rezistent în pământ. Se folosește pentru pari, stâlpi de telegraf, traverse de cale ferată, mangal. [50]

LEMN DE GORUN, (for.) produs al speciei *Quercus petraea*. Este tare, elastic, rezistent, durabil în aer și apă. Utilizat în construcții civile, hidraulice și de mașini, pentru grinzi, stâlpi, piloți, traverse de căi ferate, lambriuri, parchete, doage, confecționarea mobilei de înaltă calitate (lemn masiv și furnire), în tâmplărie, strungărie, lemn de foc. Scoarța, galele de pe frunze și colțanii fructelor tinere sunt folosite în tăbăcărie (conține mult tanin, 17-40%). [50]

LEMN DE IENUPĂR, (for.) produs al speciei *Juniperus communis*. Este durabil, fin. Se prelucrează ușor. Utilizat pentru fabricarea de creioane, fluieri, bastoane, obiecte de artă. [50]

LEMN DE IENUPĂR DE VIRGINIA, (for.) produs al speciei *Juniperus virginiana*. Este foarte căutat pentru fabricarea creioanelor, lambriurilor, mobilei fine etc. Se prelucrează ușor și se lustruiește frumos. [50]

LEMN DE IENUPĂR PITIC, (for.) produs al speciei *Juniperus sibirica*. Este durabil, fin. Se prelucrează ușor. Utilizat pentru fabricarea de creioane, fluieri, bastoane, obiecte de artă. [50]

LEMN DE JNEAPĂN, (for.) produs al speciei *Pinus mugo*. Are duramen închis la culoare, durabil, cu utilizări limitate datorită dimensiunilor mici. [50]

LEMN DE JUGASTRU, (for.) produs al speciei *Acer campestre*. Este utilizat la mânere de scule, instrumente de desen, rotărie, strungărie etc. [50]

LEMN DE LILIAC, (for.) produs al speciei *Syringa vulgaris*. Este folosit pentru mânere de unelte și în strungărie. [50]

LEMN DE MAGNOLIE, (for.) produs al speciei *Magnolia acuminata*. Este moale, puțin durabil, lucitor. Se usucă ușor, se încliează și băițuiește bine. Utilizat la fabricarea de mobile, placaje, lambriuri, ambalaje, în tâmplăria artistică etc. [50]

LEMN DE MĂLIN, (for.) produs al speciei *Padus avium*. Este puțin durabil. Se usucă ușor, dar cu tendință de deformare. Se prelucrează, șlefuieste și se

- lustruiește bine. Utilizat pentru furnire estetice, fabricarea mobilei, produse de strungărie. [50]
- LEMN DE MĂLIN AMERICAN**, (for.) produs al speciei *Padus serotina*. Este brun roșcat, greu, tare, este utilizat la confecționarea mobilei, instrumente muzicale, obiecte de uz casnic. [50]
- LEMN DE MĂR**, (agric.) produs al speciei *Malus domestica*. Este omogen, nedeforabil, ușor de lucrat. Utilizat pentru sculptură, tâmplărie fină, instrumente pentru desen. [50]
- LEMN DE MĂR PĂDUREȚ**, (for.) produs al speciei *Malus sylvestris*. Este foarte durabil. Se usucă greu, are tendința de deformare. Se prelucrează bine. Utilizat pentru fabricare de: furnire estetice pentru mobile, mânere, mobilier școlar, prese, produse de strungărie etc. [50]
- LEMN DE MĂSLIN**, (agric.) produs al speciei *Olea europaea*. Este foarte tare, prea puțin durabil. Nu se impregnează. Se usucă greu. Se șlefuiește și se lustruiește bine. Folosit pentru sculpturi, pirogravuri, strungărie fină, bastoane, mânere etc. [50]
- LEMN DE MESTEACĂN**, (for.) produs al speciei *Betula pendula*. Utilizat la furnire și placaje în industria mobilei, la fabricarea de schiuri, paturi de armă, saboți, jucării, calapoade, cuie de cizmărie, bețe de chibrituri, cuie de bienale, bastoane, bețe pentru umbrele, scobitori, capete de lulele, bibelouri de lemn, făină de lemn, plăci din așchii, instrumente de suflat (flaute, clarinete, fagot). Lemnul de mesteacăn mai poate fi utilizat, în amestec cu alte specii, la fabricarea plăcilor din fibre dure și extradure, a plăcilor din așchii aglomerate, a placajelor speciale de aviație, a fețelor de paneele. Prin distilarea uscată a lemnului se obține gudronul de mesteacăn (*Pix betulae*), lichid vâcos, de culoare brună-neagră, cu miros caracteristic, densitate 0,925-0,945, solubil în eter, cloroform și alcool absolut, utilizat în medicină (dermatologie). Din scoarță se extrage, prin distilare uscată, un ulei cu care se ung pieile. Acest ulei, aprinzându-se ușor, constituie și un bun combustibil de iluminat. [50]
- LEMN DE MESTEACĂN PUFOS**, (for.) produs al speciei *Betula pubescens ssp. carpatica*. Este omogen, moale, elastic, puțin durabil, cu tendințe de marmorare. Se impregnează și se prelucrează ușor. Se încheiază și se lustruiește bine. Necesită bățuirii apoase. Folosit în industria fumirelor și placajelor pentru mobile și avioane, jucării, produse de strungărie, instrumente muzicale de suflat etc. Din lemn, prin distilare uscată, se scoate gudronul de mesteacăn pufos (*Pix betulae*), utilizat în medicină pentru tratarea diferitelor boli dermatologice. [50]
- LEMN DE MIGDAL**, (agric.) produs al speciei *Amygdalus communis*. Este folosit la confecționarea obiectelor de artă. [50]
- LEMN DE MOLID**, (for.) produs al speciei *Picea abies*. Are calități tehnologice deosebite: ușor, moale, omogen, rezistent, elastic, trainic, durabil sub apă, rezistent la acizi și alcalii. Se usucă ușor, fără defecte. Se bățuiește bine. Folosit în construcții, tâmplărie, dogărie, industria chibriturilor, a celulozei și hârtiilor, la fabricarea plăcilor aglomerate și fibrolemnoase. Lemnul de rezonanță, cu inele regulate, înguste, fine, este folosit la confecționarea instrumentelor muzicale și în construcții aeronautice. Se mai extrag: tanin din scoarță, rășină din lemn, uleiuri eterice din cetină, având multiple utilizări industriale. [50]
- LEMN DE MOȘMON**, (agric.) produs al speciei *Mespilus germanica*. Este roșcat, dur, omogen, rezistent. Se lustruiește bine. Utilizat ca lemn de strung. [50]
- LEMN DE NUC**, (agric.) produs al speciei *Juglans regia*. Are textură fină, tare, trainic, flexibil, durabil sub apă. Nu se impregnează. Se usucă încet. Se prelucrează bine. Se încheiază și bățuiește bine. Se lustruiește excelent. Prin afumare se întunecă ușor. Utilizat pentru furnire în industria mobilei, sculpturi, paturi de armă, instrumente muzicale, cutii de radio, ceasuri de perete, parchet, lambriuri, tâmplărie artistică, jucării. Pentru mobila fină este foarte căutat lemnul de rădăcină care dă, prin lustruire, cele mai frumoase forme. [50]
- LEMN DE NUC NEGRU**, (agric.) produs al speciei *Juglans nigra*. Are însușiri tehnologice superioare, rezistent la încovoiere, compresiune. Se usucă încet. Se prelucrează și se încheiază bine. Prin afumare se întunecă ușor. Se bățuiește bine, evidențind culoarea naturală. Se lustruiește foarte bine. Utilizat în industria mobilei, ca furnir, în confecționarea cutiilor de radio, jucăriilor, parchetelor, lambriurilor, paturilor de pușcă, furnirelor pentru plane, la vagoane, avioane, în sculptură etc. [50]
- LEMN DE PALTIN ARGINTIU**, (for.) produs al speciei *Acer saccharinum*. Este alb, moale, relativ ușor. Utilizat în perimetrul arealului natural pentru parchete și mobilă. [50]
- LEMN DE PALTIN DE CÂMP**, (for.) produs al speciei *Acer platanoides*. Este tare, puțin durabil în apă. Se impregnează ușor. Se usucă greu și crapă. Se prelucrează, se încheiază și se bățuiește bine. Utilizat pentru fabricarea de furnire estetice, placaj, mobilă, instrumente muzicale, obiecte de strungărie, tâmplărie fină. [50]
- LEMN DE PALTIN DE MUNTE**, (for.) produs al speciei *Acer pseudo-platanus*. Este puțin durabil la aer, în apă și la acțiunea bazelor. Rezistent la acțiunea

LEMN DE PĂDUCEL

acizilor. Se impregnează ușor cu soluții fungicide. La uscare, are tendințe de schimbare a culorii și crăpare. Se prelucrează și se încheiază bine. Acoperit cu lustru alb, capătă calitățile unui lemn prețios. Folosit la tâmplărie, la fabricarea de mobilă (mai ales cel cu fibre sinuate), de instrumente muzicale, obiecte de strungărie, parchete, lambriuri, furnire estetice, placaje etc. Seva arborelui conține 5% zahăr cristalizabil. [50]

LEMN DE PADUCEL, (for.) produs al speciei *Crataegus monogyna*. Este tare, greu, rezistent la frecare, se lustruiește frumos, puțin utilizat din cauza dimensiunilor reduse. [50]

LEMN DE PAR, (agric.) produs al speciei *Pyrus communis*. Este foarte durabil. Se usucă încet și se deformează. Se prelucrează, colorează și lustruiește bine. Colorat în negru imită abanosul. Se îmbibă bine cu ulei. Utilizat la fabricarea furnirelor estetice, a instrumentelor de măsură (echere, rigle de calcul), la confecționarea pianelor, în sculptură, tâmplărie, construcții etc. [50]

LEMN DE PAR PADUREȚ, (for.) produs al speciei *Pyrus pyraster*. Este dur, compact, greu, roșcat sau roșcat-brun. Se lucrează bine și se lustruiește frumos. După uscare are tendința ușoară de crăpare. Este insensibil la variațiile de umezeală. Pentru calitățile lui este folosit pentru sculpturi fine, confecționarea diferitelor obiecte casnice, decorațiuni interioare, mobilă fină. [50]

LEMN DE PIN, (for.) produs al speciei *Pinus sylvestris*. Este durabil, cu păstrare foarte bună sub apă. Se impregnează bine. Se usucă și prelucrează ușor. Se strunjește mai bine decât bradul și molidul. Se despică ușor. Se băițuiește bine. Se lustruiește slab. Utilizat în construcții navale, hidraulice, fabricarea mobilei, la plăci din aşchii și fibrolemnoase, obiecte de strungărie, în industria celulozei, ca lemn de foc. Prin distilarea uscată (pirogenă) a lemnului și a rădăcinilor se obțin gudroane vegetale. Rășina recoltată prin incizarea scoarței și a lemnului este folosită pentru fabricarea terebentinei și a colofoniului. Cetina și mugurii servesc pentru obținerea extractelor și a uleiului volatil folosite în medicină și cosmetică. [50]

LEMN DE PIN MOALE, (for.) produs al speciei *Pinus strobus*. Este folosit pentru derulaj, chibrituri, lemnărie interioară, construcții. [50]

LEMN DE PIN NEGRU, (for.) produs al speciei *Pinus nigra*. Este bogat în rășină, cu duramen roșu-brun, trainic, dar puțin elastic. Este folosit la construcții, la stâlpi de mină, în telecomunicații etc. [50]

LEMN DE PLOP ALB, (for.) produs al speciei *Populus alba*. Este moale, ușor, puțin durabil. Se usucă repede în aer liber. Se prelucrează, încheiază și băițuiește bine. Se lustruiește greu. Folosit la

fabricarea chibriturilor, furnirelor, planșetelor, caroseriilor, pastei de hârtie, plăcilor aglomerate din fibre, plăcilor aglomerate din aşchii și lemn presat, obiectelor de uz gospodăresc, în industria celulozei și hârtiei. [50]

LEMN DE PLOP CENUȘIU, (for.) produs al speciei *Populus canescens*. Calitățile tehnologice ale lemnului sunt superioare celor ale plopului alb. Lemnul se usucă repede în aer liber. Se prelucrează, încheiază și băițuiește bine. Se lustruiește greu. Este folosit la fabricarea furnirelor, planșetelor, caroseriilor, chibriturilor, plăcilor aglomerate din fibre, plăcilor aglomerate din aşchii și lemn presat, în industria celulozei și hârtiei, creioanelor etc. [50]

LEMN DE PLOP DE CANADA, (for.) produs al speciei *Populus x canadensis*. Este ușor, moale, omogen și de culoare albicioasă. Se folosește cu foarte bune rezultate în industria celulozei. În statisticile ROMSILVA, la finele anului 1993 cca 32.000 ha de plantație aveau această destinație. Lemnul mai este folosit pentru placaje, chibrituri, cherestea, plăci fibrolemnoase, plăci aglomerate etc. În Lunca Dunării, Delta Dunării și luncile râurilor mari, plopii canadieni dau o însemnată masă lemnoasă. [50]

LEMN DE PLOP NEGRU, (for.) produs al speciei *Populus nigra*. Este moale, omogen, ușor de prelucrat, cel cu gălme este utilizat pentru furnire, foarte prețuit. Lemnul neted este folosit în industria celulozei, a chibriturilor, la fabricarea lopeților, șindrilei, planșetelor, obiectelor de uz gospodăresc, plăcilor aglomerate etc. [50]

LEMN DE PLOP TREMURĂTOR, (for.) produs al speciei *Populus tremula*. Este alb, omogen, fin, moale, ușor. Folosit în industrie pentru placaje, chibrituri, celuloză, viscoză, producerea alcoolului metil, acetonei, confecționarea lopeților din lemn, a șindrilelor pentru acoperitul caselor. [50]

LEMN DE PRUN, (agric.) produs al speciei *Prunus domestica*. Este utilizat la confecționarea mobilei, a instrumentelor muzicale de suflat (fluiere). [50]

LEMN DE RĂCHITĂ, (for.) produs al speciei *Salix viminalis*. Mlădițele sunt utilizate la împletituri de coșuri, împletituri fine și la legat. [50]

LEMN DE RĂCHITĂ ROȘIE, (agric.) produs al speciei *Salix purpurea*. În ateliere speciale, nuielele sunt folosite la împletirea obiectelor de artizanat sau de uz casnic: scaune cu spătar, coșuri, mese etc. [50]

LEMN DE SALSĂM, (for.) produs al speciei *Robinia pseudo-acacia*. Este foarte durabil; se păstrează bine sub apă. Se usucă încet și cu deformări. Se strunjește și se lustruiește bine. Se impregnează greu. Utilizat pentru ramele de uși, parchete, stâlpi de telegraf, pari de gard, araci de vie, cozi de unelte, doage, spițe de

- roți pentru căruțe, traverse, construcții, cherestea, articole sportive și ca excelent combustibil. [50]
- LEMN DE SALCÂM JAPONEZ**, (for.) produs al speciei *Sophora japonica*. Este folosit pentru mobilă, parchete. [50]
- LEMN DE SALCÂM MIC**, (for.) produs al speciei *Amorpha fruticosa*. Din lăstarii tineri se scoate un colorant asemănător indigoului. [50]
- LEMN DE SALCIE**, (for.) produs al speciei *Salix petandra*. Prezintă interes industrial prin conținutul ridicat de salicină și tanin existente în scoarță. [50]
- LEMN DE SALCIE ALBĂ**, (for.) produs al speciei *Salix alba*. Este ușor, moale, foarte durabil. Nu durează sub apă. Se usucă repede. Se impregnează ușor. Se băituiește ușor. Se lustruiește slab. Utilizat la fabricarea plăcilor din aşchii din lemn și fibre lemnoase, a chibriturilor, calapoadelor, articolelor sportive, celulozei, construcțiilor rurale. Din amănți se pot extrage substanțe estrogenice. [50]
- LEMN DE SALCIE CAPREASCA**, (for.) produs al speciei *Salix caprea*. Este utilizat la fascine, cercuri de butoaie, araci, pari de gard, țambre. Scoarța poate fi folosită la tăbăcitul pieilor. Din scoarță și frunze se poate extrage salicina. [50]
- LEMN DE SCORUȘ DE DEAL**, (for.) produs al speciei *Sorbus domestica*. Scoarța este utilizată în industria tananților; lemnul – foarte dur, brun-roșcat – este folosit la confecționarea unor obiecte de artă, mobilă, roți dințate, tacuri de biliard, rechizite de birou, instrumente pentru desen. [50]
- LEMN DE SCORUȘ DE MUNTE**, (for.) produs al speciei *Sorbus aucuparia*. Este de calitate superioară. Utilizat în tâmplărie, strungărie, la confecționarea cozilor de unelte. [50]
- LEMN DE SCUMPIE**, (for.) produs al speciei *Cotinus coggygria*. Este auriu, tare, ușor, foarte rezistent. Se lustruiește frumos. Utilizat în industria mobilelor, pentru piese de lux și incrustații. Rădăcina și tulpina sunt folosite în vopsitorie pentru obținerea culorilor galbenă sau portocalie, iar scoarța pentru culoarea neagră. [50]
- LEMN DE STEJAR**, (for.) produs al speciei *Quercus robur*. Este tare, elastic, rezistent, durabil în aer și apă. Utilizat în construcții civile, hidraulice și de mașini, pentru grinzi, stâlpi, piloți, traverse de căi ferate, lambriuri, parchete, doage, la confecționarea mobilei de înaltă calitate (lemn masiv și furnire), în tâmplărie, strungărie, ca lemn de foc. Scoarța, galele de pe frunze și colțanii fructelor tinere sunt folosite în tăbăcărie (conține mult tanin, 17-40%). [50]
- LEMN DE STEJAR BRUMĂRIU**, (for.) produs al speciei *Quercus pedunculiflora*. Este tare, elastic, durabil, rezistent. Folosit la fabricarea mobilei, în tâmplărie, dogărie, construcții și lucrări sub apă.
- Scoarța este folosită în tăbăcărie, iar ghindele la fabricarea spirtului. [50]
- LEMN DE STEJAR PUFOS**, (for.) produs al speciei *Quercus pubescens*. Are bune însușiri tehnologice. Din cauza dimensiunilor reduse nu poate fi folosit decât pentru foc. Scoarța conține mult tanin și este folosită în industria tăbăcăriei pentru tăbăcitul pieilor. [50]
- LEMN DE STEJAR ROȘU**, (for.) produs al speciei *Quercus rubra*. Este dur, durabil, dar inferior celui de stejar și gorun. Se impregnează ușor. Folosit în tâmplărie, la fabricarea placajelor, mobilei, traverselor, caroseriilor, parchetelor, dușumelelor. Are pori și nu poate fi folosit la confecționarea doagelor. Scoarța este utilizată la tăbăcărie. [50]
- LEMN DE TEI ARGINTIU**, (for.) produs al speciei *Tilia tomentosa*. Este alb roșiatic, moale, ușor, omogen, puțin durabil în aer și sub apă. Se usucă relativ greu. Se prelucrează, încheiază și băituiește bine. Utilizat pentru fabricarea chibriturilor, placajelor, ambalajelor, creioanelor, mobilei masive de bucătărie, panelurilor, utilajelor pentru desen (planșete), calapoadelor de pălării, cărbunelui activ, tocurilor pentru încălțăminte, mosoarelor, modelelor de turnătorie, clapelor de pian, ramelor de tablouri etc. Liberul de sub scoarță este fibros și rezistent; în stare proaspătă este folosit la legat în horticultură, pomicultură și viticultură, precum și pentru confecționarea de frânghii și rogojini, dar după ce se ține un timp în apă unde bacteriile descompun lignina. [50]
- LEMN DE TEI CU FRUNZA MARE**, (for.) produs al speciei *Tilia platyphyllos*. Este puțin durabil în aer și sub apă. Se usucă relativ greu. Se prelucrează, încheiază și băituiește bine. Utilizat pentru fabricarea chibriturilor, placajelor, ambalajelor, creioanelor, mobilei masive de bucătărie, panelurilor, utilajelor pentru desen (planșete), calapoadelor de pălării, cărbunelui activ etc. [50]
- LEMN DE TEI PUCIOS**, (for.) produs al speciei *Tilia cordata*. Este puțin durabil în aer și sub apă. Se usucă relativ greu. Se prelucrează, încheiază și băituiește bine. Utilizat pentru fabricarea chibriturilor, placajelor, planșetelor de desen, ambalajelor, creioanelor, mobilei masive de bucătărie, tocurilor de încălțăminte, în sculptură, tâmplărie, strungărie, la fabricarea panelurilor, calapoadelor de pălării, cărbunelui activ etc. Foarte bun combustibil pentru cuptoarele de var, cărămizi, brutării. [50]
- LEMN DE TISĂ**, (for.) produs al speciei *Taxus baccata*. Este rezistent, foarte valoros pentru mobilier. Lemnul tisei femele are o culoare roșie, iar al tisei masculine are o culoare cenușie. Este folosit pentru mobilier de lux. Lemnul are o bună rezistență

LEMN DE ULM DE CÂMP

și este folosit la confecționarea de instrumente muzicale, în special violi. [50]

LEMN DE ULM DE CÂMP, (for.) produs al speciei *Ulmus minor*. Este foarte durabil, frumos colorat, greu, tare, elastic, trainic, rezistent. Se impregnează ușor. La uscare artificială se deformează și crapă. Se preferă uscarea naturală sub șoproane. Se prelucrează bine. Prin aburire se curbează. Nu se lustruiește. Utilizat la fabricarea mobilei, ca furnir și lemn masiv, pentru paturi de armă, articole sportive (croșe de hochei), construcții hidraulice navale, vagoane de cale ferată, caroserii de mașini, parchete, lambriuri, căruțe (butuci, spițe) etc. [50]

LEMN DE ULM DE MUNTE, (for.) produs al speciei *Ulmus glabra*. Este relativ moale, puțin durabil. Se impregnează ușor. La uscare artificială se deformează și crapă. Se preferă uscarea naturală sub șoproane. Se prelucrează bine. Prin aburire se curbează. Nu se lustruiește. Utilizat la fabricarea mobilei, ca furnir și lemn masiv, pentru paturi de armă, articole sportive (croșe de hochei), construcții hidraulice navale, vagoane de cale ferată, caroserii de mașini, parchete, lambriuri, căruțe (butuci, spițe) etc. [50]

LEMN DE VERIGARIU, (for.) produs al speciei *Rhamnus catharticus*. Excelent pentru strungărie. [50]

LEMN DE VIȘIN, (agric.) produs al speciei *Cerasus vulgaris*. Se usucă și se prelucrează ușor, cu tendință de deformare. Se șlefuieste și lustruiește bine. Folosit în tâmplărie și la strungărie. [50]

LEMN DE ZADĂ, (for.) produs al speciei *Larix decidua*. Este frumos colorat, uniform, greu, foarte elastic, foarte durabil în aer și apă, rezistent la eforturi mecanice, acizi și alcalii. Se usucă ușor, cu tendințe de deformare. Se prelucrează ușor. Se debitează și băițuiește greu. Se lustruiește bine. Utilizat în construcții civile și navale, pentru confecționarea mobilei fine, fabricarea furnirului, grinzilor de poduri, traverselor, produselor de strungărie etc. Conține multă rășină din care se extrage *terebentina venețiană*. Scoarța este bogată în tanin valorificabil. [50]

LEMN DE ZÂMBRU, (for.) produs al speciei *Pinus cembra*. Este fin, ușor, moale, foarte durabil, roșu-gălbui sau roșu-roz, mult apreciat. Se impregnează bine. Se prelucrează ușor. Se băițuiește bine. Folosit la fabricarea mobilei rustice, în construcții, tâmplărie artistică, decorații interioare, rame, pirogravură, produse de strungărie, confecționarea instrumentelor muzicale. Este interzisă tăierea lui. Scoarța este utilizată pentru distilare, rezultând cărbunele, care este de 2 ori mai activ decât cel obținut din mesteacăn. [50]

LEMNA → LINTIȚĂ

LEMNACEE (*Lemnaceae*), (bot.) familie care cuprinde 3 genuri, cu cca 25 de specii de plante monocotiledonate erbacee, perene, nutante sau submerse. Răspândite în apele dulci stătătoare de pe tot globul. Foarte mici. Tulpina redusă la un disc plutitor (fronde), verde, plan, convex, ovat, orbicular, obovat sau lanceolat cu rol în fotosinteză. Fără frunze. Rădăcini filiforme fără peri absorbanti, cu vârful protejat de caliptră. Florile apar foarte rar, sunt microscopice, nude, unisexuate, monoice, ascunse câte 3 (2 masculine și 1 femelă) într-o excavație marginală a frondei, protejate de un spat membranos ca o cupă; florile masculine reduse la androceu numai cu o stamină, iar cele femele la gineceu cu ovar unilocular conținând 1-7 ovule și stigmat foarte scurt. Fruct indehiscent. Înmulțire, mai ales vegetativă prin înmugurire. Flora spontană a României conține 5 specii: *Wolffia arrhiza*, lipsită de rădăcini, întâlnită prin ape stagnante bogate în substanțe organice; *Lemna gibba*, ape stagnante; *L. minor*, comună de la câmpie până în regiunea montană, prin ape stagnante sau încet curgătoare, adesea în colonii; *L. trisulca*, comună în regiunea de câmpie și dealuri, prin ape stagnante, bogate în materii organice; *Spirodela polyrhiza*, comună în regiunea de câmpie și dealuri, prin ape stagnante și încet curgătoare. [50]

LEMNICOL, (parazit.) califică o specie care trăiește pe suprafața sau în interiorul lemnului. [3]

LEMNISCAT, pangliciform. Referitor la plante, organ prevăzut cu fășii înguste în formă de panglică. [50]

LEMNOS, (bot.) de forma, consistența sau culoarea lemnului, ex., rădăcina și tulpina prezente la plantele lemnoase, arbuști și arbori. [50]

LEMURIENI, (zool.) primate inferioare, insectivore, cu însușiri primitive, care trăiesc în păduri cu climat cald. Majoritatea lor sunt nocturne, cu o largă răspândire în Africa, India, Sumatra, Madagascar. [22]

LEMUROIDEA (*prosimieni*), (zool.) lemurieni: mamifere arboricole, în general nocturne, găsite mai ales în Madagascar și în Africa. Sunt primate primitive, cu degetele mari de la membre opuse, permițându-le să apuce ramurile copacilor, dar cu coada neprehensibilă. Se hrănesc cu frunze, fructe și insecte. [37]

LENA, fluviu în Asia, pe teritoriul Rusiei. Izvorăște din munții Baikal și se varsă în Marea Laptev (Oceanul Arctic) printr-o deltă cu o suprafață de 30.000 km² și 150 de brațe. Lungimea este de 4.400 km, iar suprafața de 2.425.000 km². Cel mai mare afluent este Vitim. [25]

LENTIBULARIACEE (*Lentibulariaceae*), (bot.) familie care cuprinde 5 genuri, cu cca 300 de specii de plante erbacee, insectivore, uneori epifite sau acvatiche. Puține în regiunea temperată. Răspândite în

regiunea intertropicală. Lipsite de rădăcini. Frunze multisectante, nestipelate, prevăzute cu numeroase vezicule capcane la speciile din mediul acvatic, și frunze întregi, rozulare, nestipelate, la speciile din mediul terestru. Flori bisexuate (hermafrodite), pentamere, zigomorfe; caliciul gamosepal cu 2-5 diviziuni, bilabiat; corolă gamopetală, bilabiată, pintenată (labiul inferior prelungit în pinten); androceul din 2 stamine prinse la baza labiului superior; gineceul superior, bicarpelar, sincarp, ovar unilocular cu placentaj centrală, ovule numeroase. Formula florală: $o \cdot | \cdot K_{(5)} [C_{(5)} A_2] G_{(2)}$. Polenizare entomofilă sau cleistogamă. Fruct capsulă. Semințe ruгоase, mici. Fără endosperm. Flora României conține 6 specii aparținând genurilor *Pinguicula*, $x = 8$ și *Utricularia*, $x = 9, 10$. [50]

LENTIC, (ecol.) califică biotopurile și ființele viei proprii ecosistemelor cu ape calme (lacuri, terenuri mocirloase, iazuri etc.). [3]

LENTICELAT, (bot.) organ al plantelor prevăzut cu lenticile, ex., tulpina la mesteacăn (*Betula pendula*). [50]

LENTICELA, (bot.) formațiune diferențiată în peridermul plantelor, ce permite schimbul de gaze cu mediul extern al țesuturilor viei aflate sub suber. Apare, de obicei, sub stomate, ca urmare a formării unui felogen al I. Celulele parenchimatice aflate în jurul camerei substomatice se divid după diferite planuri, rezultând un țesut de umplere sau complementar compus din celule nesuberificate și suberificate, afânate, cu spații intercelulare ce apasă asupra epidermei, rupând-o. Alte I. se formează independent de stomate, mai târziu, prin activitatea felogenului ce a generat suber. Prin diviziunea mai activă a felogenului spre exterior se formează țesutul de umplere sau complementar ce străbate stratul de suber și face contactul cu exteriorul. În ambele cazuri, așezarea laxă a celulelor permite schimbul de gaze al țesuturilor viei ale plantei cu mediul extern. Se întâlnesc pe tulpini, ramuri, rădăcini și uneori pe fructe (mere, prune). Se pot vedea cu ochiul liber la soc, mesteacăn, cireș. [50]

LENTICULAR, (bot.) de forma unei lentile. Sămânță sub formă de lentilă, aspect întâlnit la linte (*Lens culinaris*), sau fructele la troscot (*Polygonum sp.*) care sunt mai mult sau mai puțin lenticulare, însoțite de perigonul persistent. [50]

LENTIGINOS, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația *lenticular pătat, pistruiat*. [50]

LENTIGO¹, (med. vet.) hiperpigmentarea congenitală a pielii, sub formă de pete plane sau în relief. [33]

LENTIGO², (med. u.) pată pigmentară cu aspect histologic de nev pigmentar banal; I. *malign* – nev

pigmentar cu localizare predilectă la nivelul feței, cu tendință la creștere și transformare malignă. [60]

LENTOARE PSIHOMOTORIE, (psih.) proprietate particulară a anumitor acțiuni, articulată la alte conduite caracteristice care au drept rezultat o atitudine globală de apatie a subiectului deprimat, cu reducerea și sărăcirea mimicii, a gesticii, a posturii, a elocuțiunii și a ideatei. [28]

LENTOSPOROZA SALMONIDELOR → MIXOSOMIAZĂ

LEOPARD 5 EC (*quizalofop P. etil 50 g/l*), (pest.) erbicid postemergent, sistemic, antigramineic. Combate monocotiledonate anuale și perene din culturile: floarea-soarelui, rapiță, soia, tomate transplantate, varză, pomi. Doze: 0,75-1,5 l/ha. Produs de MAKHTESHIM AGAN Israel. [51]

LEOPARDUL-DE-MARE (*Hydruga leptonyx*), (zool.) mamifer carnivor marin. Face parte din fam. *Phocidae*. Trăiește pe ghețurile antarctice. Corpul atinge lungimea de 3,5 m. Înnoată excelent. Se hrănește cu pești, puii altor foci și cu pinguini. Pentru a vâna se ține ascuns sub marginea banchizei, pândind pinguinii care sar în apă, în căutare de hrană. În stomacul unui leopard-de-mare s-au găsit 18 pinguini lungi de 60-80 cm, împreună cu penele lor. Mai de mult, acest animal trăia în cârduri mari pe lângă insulele Kerguelen, de unde făcea numeroase migrații. Astăzi numărul lor s-a redus simțitor. (C.S. Antonescu, 1966) [26]

LEPID, (bot.) organ al plantelor prevăzut cu perispermiformi în formă de stea sau scutuleț, aspect întâlnit la frunzele de cătină (*Hippophaë rhamnoides*), tulpinile și ramurile la măslin (*Olea europaea*), sălcioară (*Elaeagnus angustifolia*). [50]

LEPIDOCROCIT (γ FeOOH), (geol., pedol.) mineral constituit din oxihidroxizi de fier, izomer al goethitului. Cristalizează în sistemul rhomboic. Culoarea este roșie la cristalele mari și portocalie la cristalele mici. Se găsește în soluri hidromorfe. [29]

LEPIDOPTERE, (zool.) ordin care reprezintă un important grup taxonomic de insecte caracterizat prin prezența la adulți a unor aripi cu suprafață mare, acoperite de solzi colorați, care rezultă din transformarea perilor tegumentari; sunt specii cu adulți nectarivori, rar polenivori, cu aparatul bucal transformat într-o trompă sugătoare alcătuită din galee (restul pieselor bucale involuează); larvele sunt de tip eruciform, de cele mai multe ori fitofage; insectele din acest grup sunt cunoscute sub denumirea populară de *fluturi*. [62]

LEPIDOPTEROCECIDII, (cecid.) gale produse de fluturi (ord. *Lepidoptera*) pe diverse plante erbacee sau lemnoase. Ex., *Petrova (Evetria) resinella*, formează gale caracteristice din rășina scursă pe

- lăstarii de pin (*Pinus mugo*, *P. silvestris*) în urma înțepării acestora de către cecidozoar. Gala are forma aproximativ ovală, rugoasă, cu lungimea de 2-3 cm și grosimea de 1,5-2 cm. Alți fluturi producători de gale aparțin genurilor: *Gelechia*, *Laspeyresia*, *Nepticula*, *Pamene*, *Semasia*, *Trochilium* etc. [41]
- LEPIDOPTEROFILIE**, (bot.) plante adaptate exclusiv la polenizarea prin lepidoptere (fluturi). [50]
- LEPIDOSAURIA**, (zool.) subclasă de reptile diapside, incluzând rincocefalii și scvamatele (șopârlele și șerpii). [57]
- LEPIDOTRICHII**, (anat.) radii de susținere articulate ale înotătoarelor peștilor osoși, care provin din solzi modificați. [57]
- LEPISMĂ**, (bot.) stamină avortată, cu aspect scvamiform, situată la baza ovarului, aspect întâlnit la florile de căldărușe (*Aquilegia vulgaris*). [50]
- LEPISOSTEIDE** (*Lepisosteidae*), (zool.) pești caimani: pești primitivi, cu corpul acoperit cu solzi ganoizi groși. Au codala semiheterocercă, inima cu con arterial și valvulă spirală în intestin. Vezica gazoasă are funcție respiratorie. Pești răpitori, care trăiesc în apele dulci ale Americii Centrale și de Nord. [37]
- LEPRĂ**, (med. u.) boală infecțioasă cronică produsă de *Mycobacterium leprae*, bacil acidorezistent, localizat îndeosebi pe piele, în sistemul nervos periferic, în sistemul limfatic și în diferite viscere. [60]
- LEPTOCEFALI**, (ihtiol.) larve pelagice transparente de anghile. [37]
- LEPTOCEPHALUS**, (ihtiol.) numele științific dat puietului pelagic de *Anguilla*. Puietul în vârstă de 1 an are corpul transparent și comprimat lateral. [10]
- LEPTOMENINGITĂ**, (med. vet.) inflamație a leptomeningelui. [33]
- LEPTORHYNCHOIDES PLAGICEPHALUS**, (parazit.) clasa *Acanthocephala*. Vierme parazit în intestinul sturionilor și mrenei. Corpul alungit, cilindric, de 20-25 mm lungime, mai îngustat posterior, de culoare portocalie. La capătul anterior prezintă o trompă evaginabilă, cilindrică, prevăzută cu 14 rânduri a câte 22-24 cârlige. Masculul prezintă 8 glande de ciment sferoidale. [10]
- LEPTOSPIROZĂ**, (med. u.) boală infecțioasă provocată de diferite tipuri de leptospire, germeni din familia *Treponemataceae*, manifestată printr-un prim stadiu septicemic, uneori cu hemocultură pozitivă, urmat de un stadiu de leziuni organice de gravitate diferită; cea mai severă formă clinică este cea icterohemoragică; de obicei are evoluție benignă. [60]
- LEPTOSPORANGE**, (bot.) sporange cu peretele format dintr-un singur strat de celule epidermale, ex., *Lycopodiaceae*. [50]
- LEPTOSTIL**, (bot.) la florile unor plante, gineceu cu stil filiform, subțire, delicat, aspect întâlnit la coada racului (*Potentilla anserina*). [50]
- LEPTOTEN** → **MEIOZĂ**
- LEPTOTYPHLOPIDE** (*Leptotyphlopidae*), (zool.) șerpi mici primitivi de la tropice, cu cap bont, coadă scurtă și rudimente de centuri pelviene. Falca superioară este lipsită de dinți. [37]
- LEPTOXILEM**, (bot.) țesutul acvifer al sporofitului, aspect întâlnit la *Bryophyta*. [50]
- LERNAEA CYPRINACEA**, (parazit.) copepod parazit (numai femelele) pe tegumentul peștilor dulcicoli ce aparțin familiei *Cyprinidae*. Corpul alungit, cilindric, prevăzut la capătul anterior cu o excrescență în formă de ancoră cu care se fixează pe tegument. Abdomenul este mic, sacii ovigeri sunt lungi și înguști. Masculul mic este fixat pe femelă. [10]
- LESIVAJ**, (ecol.) antrenarea, de către o substanță lichidă, a fracției solubile sau miscibile a unui poluant conținut într-un sol. [3]
- LEST**, (zootehn.) nutreț grosier, cu valoare nutritivă scăzută, dar necesar declanșării dinamicii gastrice. [34]
- LEȘIE**, (rur.) soluție alcalină obținută prin fierberea cu apă a cenușii din lemn și folosită în mediul sătesc la spălatur rufelor. [67]
- LETAL¹**, care este mortal. [3]
- LETAL²**, (microbiol.) limita maximă sau minimă a unui factor chimic sau fizic care produce moartea microorganismului. [61]
- LETALĂ**, (genet.) orice condiție genetică ce antrenează fie moartea purtătorilor, fie sterilitatea lor, indiferent de longevitatea purtătorilor. [56]
- LETARGIE**, (psih.) stare patologică caracterizată prin somnolență, uitare de sine, inerție și anestezie musculară, reducere la minimum a activității vegetative, rezultată dintr-un șoc sau maladie. [28]
- LEU¹**, (ec.-fin.) unitate monetară oficială a statului român, egală cu 100 de bani, începând din anul 1867. Denumirea provine de la Löwentaler (talerul cu figură de leu pe revers), monedă de argint bătută în Țările de Jos începând din sec. XVI, ajunsă în Țările Române și folosită intens în circulație până în sec. XVII, devenind apoi monedă de calcul. [1]
- LEU²** (*Panthera leo*), (zool.) mamifer carnivor de pradă din fam. felide (*Felidae*). Are 2-3 m lungime, cu blana galbenă închis, coada lungă terminată cu un moț de păr, gheare puternice retractile. Masculul are capul, gâtul și umerii acoperiți cu păr lung care formează o coamă. Corpul este musculos, puternic. Trăiește în Africa. În timpul zilei se odihnește, iar noaptea pornește după pradă. Adesea se strecoară înaintând pe furiș și fără zgomot și își atacă victima. După ce o doboară, aceasta este dusă în adăpost și

sfâșiată. Leoaica este deosebit de periculoasă când are pui. Perioada de reproducere nu este legată de vreun anotimp. Puii rămân mult timp lângă mama lor și vânează împreună. [26]

LEUCEMIE, (med. u.) proces proliferativ neoplazic al mezenchimului leucoblastic, caracterizat prin creșterea numărului de elemente leucocitare mieloide sau limfoide, însoțită de metaplazii ale organelor hematopoietice și de apariția frecventă a elementelor proliferate în sângele periferic sub formă de elemente tinere, imature. [60]

LEUCISCUS CEPHALUS → CLEAN

LEUCISCUS IDUS IDUS → VĂDUVIȚĂ

LEUCISCUS LEUCISCUS → CLEAN MIC

LEUCOCITE, (anat.) elemente figurate sangvine și limfatice care nu conțin hemoglobină și intervin în mecanismele de apărare specifică (răspunsurile imune umoral și celular) și nespecifică a organismului. În sângele adulților, numărul normal de leucocite variază între 4.000 și 8.500/mm³. Prin examenul microscopic, au fost evidențiate următoarele categorii de leucocite : granulocite polinucleare (neutrofile – 65%, bazofile – 1%, eozinofile – până la 2%), agranulocite mononucleare (limfocite 21-26% și monocite 1-8%). Valorile procentuale ale formulei leucocitare prezintă, de la laborator la laborator, modificări discrete. [21]

LEUCOCITOZĂ, (med. u.) creșterea numărului de leucocite peste 9.000/mm³, posibil de întâlnit atât în situații fiziologice (sarcină, efort fizic, frig, digestie, emoții intense), cât și în situații patologice (boli infecțioase acute sau cronice, leucemii, stări posthemoragice, neoplasme etc.) [21]

LEUCODERMIE, (med. u.) decolorarea pielii, cauzată de dispariția locală a pigmentilor normali. [50]

LEUCOMA, (med. vet.) leziune oculară caracterizată prin transformarea corneei într-o masă opacă, albă-sidefie; pată albă apărută pe cornee: albeață. [33]

LEUCOPENIE, (med. u.) scăderea numărului de leucocite sub 4.000/mm³. Poate fi fiziologică (vârstnici) sau patologică (boli infecțioase anergizante, aplazii medulare, stres puternic). [21]

LEUCOPLAST, (bot.) organite citoplasmice incolore din grupa plastidelor, prezente în celulele parenchimatoase din bulbi, tuberculi, rizomi, în celulele țesuturilor embrionare din vârful rădăcinilor și tulpinilor, în celulele plantelor parazite, în parenchimul seminal, în citoplasma sporilor și a gameților femeli. Formă sferică, ovoidală sau fuziformă, delimitată de membrană dublă. Membrana externă este netedă și neîntreruptă. Membrana internă invaginează (se pliază), formând criste mai puțin numeroase și ceva mai lungi decât cele mitocondriale.

Spațiul intern este ocupat de stromă, substanță fin-granulată sau fibroasă. Sintetizează substanțe paraplastice. Substanțele de rezervă pe care le acumulează sunt amidonul, proteinele, lipidele (grăsimi) de unde și numele de amiloplaste, proteoplaste, oleoplaste. Sub acțiunea luminii, I. se transformă în cloroplaste sau cromoplaste (carotenoidoplaste). Sinteza pigmentilor carotenoidi duce la degradarea reversibilă a I. [50]

LEUCOSPERMIE, (bot.) culoarea albă nenormală a unor semințe din cauza lipsei pigmentilor (Váczy, 1980). [50]

LEUCOZĂ, (med. vet.) termen general, folosit în patologia veterinară, desemnând leucemia sub toate formele ei de exprimare morfopatologică. [33]

LEUL-DE-MARE (*Otaria jubata*), (zool.) focă cu urechi, cunoscută și sub numele de *leul-de-mare din Patagonia*. Face parte din fam. *Otariidae*. Este carnivora. Are pe gât peri mai lungi. Măsoară 2 m lungime. Trăiește în Insulele Galápagos și în lungul țărmului vestic al Americii de Sud până în Patagonia și Țara Focului. Constituie sursa de grăsime și carne pentru locuitorii din zonă. (T. Ceucu, N. Valenciu, A. Popescu, 1983) [26]

LEUL-DE-MARE DIN CALIFORNIA (*Zalophus californianus*), (zool.) focă cu urechi, cunoscută pretutindeni pentru capacitatea sa de a fi dresată. În trecut era nelipsită din programele de circ. Nu are coamă. Este ceva mai mare decât leul-de-mare din Patagonia. Frecvent întâlnită în parcurile zoologice. (T. Ceucu, N. Valenciu, A. Popescu, 1983) [26]

LEVAN, (biochim.) poliglucidă cu structură moleculară lineară. Conține în moleculă legături 2,6-β-fructofuranozice. Grad de polimerizare mic. Identificată în ierburile din regiunea temperată. Poate fi produsă și de bacterii în mediul nutritiv conținând zaharoză sau rafinoză. A fost obținută și prin sinteză enzimatică. Are importanță imunologică. [50]

LEVIER, (ind.) pârgie de manevră (la o mașină, la un mecanism etc.). [13]

LEVIGARE, (pedol.) fenomen de îndepărtare cu apa de percolare a componentelor solubile, inclusiv a elementelor nutritive, din partea superioară a solului spre cea inferioară și transportul acestora spre adâncimea lui. [29]

LEVITAȚIE, fenomen dubios, susținut de mitologia indiană și de disciplinele oculte, după care, datorită unor forțe neobișnuite, omul ar putea să învingă legile gravitației, plutind și deplasându-se în aer. [28]

LEVIZITĂ, (milit.) substanță toxică de luptă, cu acțiune persistentă, vezicantă. Are miros de mușcată.

Provoacă arsuri și dureri în nas și gât, tuse, strănut, salivatie și secreție nazală abundentă, iar în concentrații mai mari edem pulmonar, provoacă la ochi înțepături și hemoragia mucoasei, iar pe căile digestive dă ulceratii și infecții, mai dă dureri de cap, oboseală, slăbiciune generală, lipsa poftei de mâncare, greață, vărsături, puls accelerat, tensiune arterială scăzută. Produce dezorganizarea structurală și funcțională a ecosistemelor prin moartea organismelor animale și a multor specii de plante. Degazarea se realizează prin clorură de var, hipoclorit de calciu 2/3 bazic, hidroxid de sodiu, sulfură de sodiu. [31]

LEVRIER, (zool.) denumire care desemnează o grupă de rase de câini de vânătoare, gonitori, cunoscuți mai mult sub numele de *copoi* sau *ogari*. [34]

LEVURI, (micol.) denumire dată ciupercilor superioare (ascomicete și bazidiomicete) care au aparatul vegetativ unicelular, sau stadiului din ciclul vital unicelular. Cele mai importante sunt speciile genurilor *Saccharomyces* și *Schizosaccharomyces* deoarece ele au foarte multe aplicații industriale; ele sunt utilizate în industria fermentativă (pentru obținerea alcoolului etilic, a berii, vinului, glicerolului, whisky, brandy, vodcă), în panificație, ca adaos alimentar, precum și în obținerea de biomasă, utilizată ca furaj, pentru prepararea unui extract ce reprezintă un ingredient esențial al multor medii de cultură a microorganismelor ca și pentru obținerea de vitamine (B, D) și enzime (invertază, galactozidază) de interes pentru industria alimentară. [69]

LEXIC MENTAL, (psih., soc.) o memorie de lungă durată în care este stocat ansamblul informațiilor pe care le posedă un locutor asupra cuvintelor limbii sale. [28]

LEXONE 75 DF, (pest.) erbicid postemergent pentru combaterea buruienilor cu frunză lată – dicotiledonate (știr, lungurică, fumăriță, hrișcă, rocoină, scaieți etc.) și a unor graminee – monocotiledonate (odos, meișor, mohor), la cartof, tomate transplantate. Doza: 0,7-1,0 kg/ha aplicat înaintea răsării sau 0,2-0,3 kg/ha după răsărirea culturii în amestec cu Titus (40 - 50 g/ha + 200 ml/ha Trend). Produs de DU PONT de Nemours, SUA, AECTRA România. [51]

LIANĂ, (bot.) plantă erbacee sau lemnoasă, cățărătoare, care posedă o structură anatomică particulară, ce ușurează mișcările de răsucire sau învârtire în jurul lor sau în jurul unui suport. Realizează torsiuni, flexiuni, tracțiuni. Răsucirea se poate face spre dreapta în sensul mișcării acelor de ceasornic fiind numite plante dextrose, aspect întâlnit la fasole (*Phaseolus vulgaris*), sau spre stânga, în sensul invers

mișcărilor acelor de ceasornic, plantele numindu-se senestorse. [50]

LIANĂ DOBROGEANĂ (*Periploca graeca*, fam. *Asclepidiaceae*), (bot.) arbust-liană, epifită, spontană, rară și cultivată în scopuri ornamentale, întâlnită prin păduri, zăvoaie, locuri stâncoase, pe roci calcaroase la Giurgiu, pe ruinele cetății Smârda, la Hârșova, Cernavodă, Mangalia, Medgidia, Delta Dunării, în Pădurea Letea, Sulina, Ostrov. Specia este declarată monument al naturii și ocrotită prin lege. Cultivată pentru ornamentarea zidurilor, gardurilor, pergolelor, acoperirea trunchiurilor arborilor. Frunziș frumos, flori viu colorate. Înmulțire prin semințe, butași lignificați, marcotaj, diviziunea tufelor. [50]

LIANT, (fiz.) material fluid sau adus în stare fluidă, care are proprietatea de a lega prin întărire bulgării sau granulele unui material solid cu care a fost amestecat; aglomerant. [13]

LIAZE, (biochim.) clasă de enzime care catalizează reacții de scindare a moleculelor, dar nu prin hidroliză. Ele pot scinda legături C - C, C - O, C - N, prin adăugarea la duble legături, prin formarea unei duble legături în urma eliminării unei molecule de apă etc. (decarboxilaze, enolaze etc.). [9]

LIBIDO, (psihan.) termen desemnând o tendință, dorință ascunsă, energie instinctivă sau dobândită, izvorând din fondul inconștient și acționând asupra conștiinței și a comportamentului ca o pulsione sau imbold. După Freud, „desemnează forța cu care se manifestă instinctul sexual“. [28]

LIBROSCLEREIDE → **SCLEREIDE**

LICHEFAȚIE, (ecol.) pierdere de rezistență la forfecare a unui sol nisipos sau mâlos, saturat în apă, sub efectul creșterii presiunii interstițiale, ca urmare a unor sarcini dinamice ciclice. [3]

LICHEFIERE, (biol.) **1.** Lichefierea sau dizolvarea unor celule sub acțiunea lizinelor. **2.** Proces fiziologic de dizolvare a peretelui celular la plante. Fenomenul este întâlnit la formarea vaselor de lemn (traheelor), a tuburilor ciuruite (vase liberiene), a laticiferelor articulate și a spațiilor intercelulare. Exceptând tuburile ciuruite, unde peretele nu se mai perforază, la restul peretele se gelifică și apoi se dizolvă dispărând fără urmă. Un fapt asemănător se constată la gâtul arhegonului, când oosfera ajunge la maturitate. Aici **1.** celulelor permite formarea unui canal prin care anterozoizii ajung la oosferă pentru a o fecunda. [50]

LICHEN¹, (med. vet.) nume dat unor dermatoze cu caracter papulos. [33]

LICHEN², (micol.) organism dual, rezultat al asocierii intime și conviețuirii permanente dintre o ciupercă (care poate fi o ascomicetă sau o bazidiomicetă) și o cianobacterie sau o algă (de regulă, o algă verde din

fil. *Chlorophyta*). Ciuperca este denumită micobiont, iar cianobacteria și alga, fotobiont sau gonidii. Alga mai este numită și ficobiont. Relația dintre micobiont și ficobiont este considerată ca fiind simbioză mutualistă. Ciuperca protejează fotobiontul față de acțiunea nocivă a factorilor ambientali și-l aprovizionează cu apă și săruri minerale. Fotobiontul realizează fotosinteza; o parte din substanțele organice produse sunt absorbite de micobiont. Asocierea are drept consecință o serie de metamorfoze morfo-anatomice și fiziologice ale partenerilor care facilitează interacțiunea și care duc la un aparat vegetativ cu totul particular – morfologic, anatomic și fiziologic, față de cel al simbionților. Lichenii pot fi considerați ca un exemplu tipic de speciație prin mutualism. **L.** se comportă mai degrabă ca un simbiont ecologic decât ca un simbiont fiziologic. Această asociere le permite să existe în locuri cu condiții ecologice extreme; pe cele mai semețe creste muntoase, pe banchizele glaciare de la poli, în deșerturi etc. Aparatul vegetativ rezultat din asocierea celor 2-3 parteneri este numit tal cu o morfologie foarte variată, de la care derivă și denumirea lichenului. **L. crustos** – cu tal sub forma unei cruste, strâns alipit de substrat prin toată suprafața sa inferioară (ex., *Lecanora*, *Lecidea*); **L. folios** – cu tal lățit, asemănător unor frunze, ușor detașabil de substrat de care este prins prin rizine (ex., *Xanthoria*, *Parmelia*); **L. fruticulos** – cu tal sub aspectul unui arbust în miniatură, prins de substrat printr-un singur punct, cu ajutorul unui disc adeziv numit crampon (ex., *Usnea*, *Ramalina*). După structură și consistență, lichenul poate fi: **L. homoimer** – cele două componente (micobiontul și ficobiontul) sunt relativ uniform mixate; fotobiontul este o cianobacterie; talul bine umectat are consistența unei gelatine, de unde și denumirea sa de gelatinos; **L. heteromer** – cu tal în cadrul căruia cele două componente sunt segregate spațial; ciuperca formează cortexul și stratul medular, iar fotobiontul stratul gonidial. În funcție de substratul pe care se dezvoltă, lichenii pot fi: **L. corticol** – se dezvoltă pe trunchiul și ramurile arborilor vii; **L. epilitic** – cu tal dezvoltat pe suprafața stâncilor/pietrelor; **L. foliicol** – care se dezvoltă pe frunze; **L. lignicol** – care se dezvoltă pe trunchiuri și ramuri moarte; **L. saxicol** – care se dezvoltă pe stânci/pietre; **L. tericol** – care se dezvoltă pe pământ. **L.** sunt printre primele plante care se instalează în habitate nepopulate (stânci, deșerturi aride). **L.** din tundrele polare reprezintă o sursă de hrană pentru erbivorele de aici. Din unele specii de licheni (ex., *Cetraria islandica*, *Parmelia furfuracea*) se extrag unele uleiuri eterice utilizate în industria drogheriilor. Din *Rocella* se extrage

turnesolul, iar din alți licheni substanțe colorante. Acizii lichenici au o largă utilizare în industria medicamentelor; cel extras din *Cladonia alpestris* s-a dovedit a fi extrem de eficient în combaterea unor forme de cancer. [69] Sunt foarte rezistenți la frig și la uscăciune. Pot rezista la -20°C sau chiar la -75°C , iar la temperaturi ridicate, până la $+100^{\circ}\text{C}$. În condiții de secetă ridicată pot rezista până la 3 ani fără a-și pierde vitalitatea. Sunt răspândiți de la Ecuator până la Poli și de la țărmul mărilor până în vârful munților. [50]

LICHENINA, (biochim.) la licheni, poliglucidă omogenă. Izolată din lichenul de piatră (*Cetraria islandica*) de către J. Berzelius (1814). Identificată și în alți licheni. Prezintă în pereții celulari și ca materie de rezervă. Substanță solidă cu caracter de pulbere fină, ușor solubilă în apă fierbinte, se separă la răcire sub formă de gel. Nu se colorează cu iodul. Structura este asemănătoare celulozei. Este hidrolizată de acizii tari și de enzima lichenază în molecule de D-glucoză. Se extrage din licheni cu apă fierbinte și prin precipitare prin înghețare. [50]

LICHENISM, (micol.) definește simbioza mutualistă dintre o algă și o ciupercă. [69]

LICHENOLOGIE, ramură a micologiei care se ocupă cu studiul morfo-anatomic și ecofiziologic al lichenilor. [69]

LICHENOMETRIE, (micol.) utilizarea lichenilor pentru a determina datele unor evenimente geomorfologice sau ale unor evenimente arheologice. [69]

LICHID, (fiz., chim.) corp într-o stare de agregare în care coeziunea dintre particule este mai mică decât la solide, dar mai mare decât la gaze. Lichidele sunt fluide, au formă variabilă și volum propriu, prezintă tensiune superficială și tensiune de vapori; punctul de fierbere depinde de presiunea exterioară. [29]

LICHID AMNIOTIC, (embriol.) lichid care ocupă cavitatea amniotică, format prin ultrafiltrarea plasmelor fetale. Volum normal: 500-1000 ml. Conține proteine și substanțe minerale, având un rol trofic important. Are rol antimicrobian și bacteriostatic, dar oferă și protecția mecanică a produsului de concepție. [21]

LICHID CEFALORAHIDIAN (LCR), (anat.) lichid format la nivelul plexurilor coroide și suprafețelor endimare ale ventriculilor cerebrali, prin ultrafiltrarea plasmelor. Se găsește în ventriculii cerebrali, cisterne și spațiul subarahnoidian și în jurul encefalului și al măduvei spinării. Volum normal, aproximativ 150 ml. Conține apă, sodiu, clor, potasiu și glucoză. În fiecare zi, se formează 500 ml LCR, din care 2/3 se absorb la nivelul cililor arahnoidieni. Funcții: rol mecanic, de protecție a țesutului cerebral, transportul hormonilor pineali la hipotalamus, controlul ventilației pulmonare prin pH-ul LCR. [21]

LICHID PLEURAL, (anat.) aproximativ 15 ml de lichid care formează un strat foarte fin între cele două

foițe pleurale, împreună cu care formează un tot funcțional. În 24 de ore se formează 600-700 ml lichid, care este aproape în totalitate resorbit prin sistemul venos și limfaticile pleurale. Lichidul pleural permite adeziunea dintre foițele pleurale în timpul mișcărilor respiratorii, precum și adeziunea plămânului la cutia toracică. [21]

LICHID SINOVIAL, (anat.) film subțire de lichid dispus pe suprafața cartilajelor articulare, cu compoziția în electroliți și glucoză aproximativ egală cu plasma, dar cu un conținut proteic mai scăzut. Funcții: lubrifiant, nutriția cartilajelor articulare, epurarea unor deșeurile articulare. [21]

LICHIDITATE, (ec.-fin.) capacitatea unui agent economic de a-și plăti obligațiile față de terți la scadență. [35]

LICHIDITATE BANCARĂ, (ec.-fin.) mijloace de plată pe care o bancă le poate utiliza imediat pentru a onora un angajament financiar. [58]

LICITAȚIE, (ec.-fin.) vânzare la care pentru cumpărarea unui bun economic concurează mai mulți agenți economici. [35]

LICOPINĂ, (bot.) pigment carotenoidic de culoare roșie întâlnit în flori, fructe, unele semințe. Ex., culoarea roșie a fructelor de tomate, măceșe, pepene roșu este conferită în primul rând de I. Din sulfura de carbon + etanol sau din eter de petrol cristalizează în ace lungi de culoare roșie. Punct de topire 175°C. [50]

LICOPODIACEE (*Lycopodiaceae*), (bot.) familie care grupează aproximativ 400 de specii de plante pteridofite. Răspândite din regiunile tropicale până în cele temperate și reci, de la șes la munte, prin păduri, pajiști, mlaștini. Rădăcina ramificată dichotomic. Tulpină sempervirescentă, repentă. Frunze mici, întregi, sesile, foarte des așezate pe tulpină, diferențiate în trofofile (asimilatoare) și sporofite (purtoare de sporangi). Sporangii reniformi, grupați izolat și axilar. Sporii (izosperii) dau naștere la protale monoice pe care se formează anteridii și arhegoane. Flora României conține 6 specii: *Lycopodium alpinum* (sin. *Diphasium alpinum*), brădișor, $2n = 46$, 48-50; *L. annotinum*, cornișor, $2n = 68$; *L. clavatum*, pedicuță, $2n = 68$; *L. complanatum* (sin. *Diphasium complanatum*), șerpușor, $2n=46$; *L. inudatum* (sin. *Lepidotis inundata*), brădișor, $2n = 156$; *Huperzia selago* (sin. *Lycopodium selago*), brădișor, $2n =$ cca 90, 264, 272. [50]

LIDER, conducător, șef, persoană care dirijează și coordonează activitatea unui grup. Liderul poate fi emergent atunci când el însuși își atribuie acest rol și se face acceptat de membrii grupului, sau desemnat, atunci când i se atribuie acest rol de către instituție, organizație, tradiții. [28]

LIGAMENT, (anat.) bandă de țesut elastic, care unește două sau mai multe oase sau cartilaje mobile. [37]

LIGAND, (biocel.) 1. Orice moleculă sau structură care mediază interacțiunea specifică sau nespecifică dintre un virus și o celulă sau dintre două celule. 2. Orice moleculă (agregat molecular sau microorganism) recunoscută de un receptor de pe membrana celulară pe care o leagă, formând împreună un complex receptor-ligand. [69]

LIGAZE (*sintetaze*), (biochim.) clasă de enzime care catalizează reacții cu formare de legături covalente noi, în urma cărora rezultă substanțe cu molecule mai mari, mai complexe. Ele pot determina formarea de legături noi C - C (citratsintetaza), C - O (aminoacil-ARNt-sintetaza), C - N (glutaminsintetaza), C - S (acetil-CoA-sintetaza), dar numai cu un consum de energie chimică furnizată de compuși macroergici, mai ales ATP. [9]

LIGNANI, (bot.) rășini care conțin în proporție mare substanțe înrudite cu elementele structurale ale ligninelor. Prezenți în diferite țesuturi ale plantelor. Se formează prin unirea a doi radicali aromatici care au câte un substituent cu trei atomi de carbon în catena laterală. Se izomerizează ușor sub acțiunea alcalilor și acizilor. Se extrag din material vegetal cu solvenți organici (eter, alcool, acetonă). Unii I. (podofilatoxina și alții înrudiți) exercită acțiune de distrugere a tumorilor. [50]

LIGNICOL, (ecol.) (micro-)organism care se dezvoltă (trăiește) pe (în) substrat lemnos (trunchiuri și ramuri căzute, lemne din diferite construcții: poduri rutiere, case constând din magazii, grajduri); ex., multe tipuri de ciuperci, licheni, mușchi, insecte. [69]

LIGNIFICARE, (biocel.) la plante, proces fiziologic de impregnare a peretelui celular cu lignină, întâlnit la plantele superioare. Impregnarea începe cu lamela mijlocie și se continuă în tot peretele celular. Lignina se infiltrează în interstițiile peretelui celular, înconjoară microfibrilele de celuloză și le cimentează. Aceasta reprezintă o modificare secundară a peretelui pectoceleulozic al celulelor ce urmează să îndeplinească funcțiuni mecanice (de susținere) și de conducere a apei. Impregnarea cu lignină poate fi parțială, la celulele ce formează vasele conducătoare lemnoase, și totală, în cazul celulelor sclerenchimatice. L. mai este întâlnită la celulele epidermice de la *Cicadale*, la frunzele aciculare ale coniferelor (brad, molid, pin). Celulele epidermice ale rizomilor au lignificată numai lamela mijlocie. Este un proces reversibil. Delignificarea este întâlnită la sclereidele (celulele pietroase) din fructele de gutui, păr, o dată cu coacerea lor. Delignificarea este de natură enzimatică și constă în dizolvarea ligninei din spațiile rețelei de celuloză. Mai este produsă, în unele cazuri, de unele ciuperci. [50]

LIGNINĂ, (biochim.) cea mai abundentă substanță aromatică și a doua substanță organică din natură (prima fiind celuloza). Polimer aromatic, amorf, heterogen, insolubil în apă, extrem de rezistent la degradare. Rezultă prin copolimerizarea dehidrogenată, aleatorie a 3 alcoolii: p. coumaric, coniferilic și sinapilic, proces catalizat de mai multe enzime: peroxidaze, lacaze, β -glucozidaze ș.a. Intră în constituția pereților celulari ai vaselor xilematice și ai celulelor țesutului sclerenchimatic (fibre sclerenchimatic și sclereide). [69] Au grade de condensare foarte diferite. Pe măsură ce înaintează procesul de lignificare a țesuturilor, cresc masele moleculare ale ligninelor, determinând o rezistență mai mare, dar o elasticitate mai scăzută a acestora. Ajunse în sol o dată cu resturile vegetale, ligninele sunt afectate în mică măsură de acțiunea microorganismelor. Ele reprezintă componentele esențiale macromoleculare de origine secundară care însoțesc celuloza în corpul plantei. Se formează în plantă după apariția fibrelor de celuloză, prin condensarea unor alcoolii aromatici ce conțin grupări hidroxilice și metoxilice. Formate, întrepătrund fibrele de celuloză. Între ele se stabilesc legături fizice și chimice (eterice). Solidarizarea și rezistența pereților celulari cresc considerabil, elasticitatea se micșorează, dar rămân permeabili pentru sevă. Grad de îmbibare cu apă scăzut. **L.** diferă între ele. În **I.** coniferelor predomină acidul coniferilic, iar în cele ale foioaselor acidul sinapilic. **L.** din lemnul de esență tare conțin într-o proporție mai ridicată acizi aromatici cu grupări metoxilice. În plantele ierboase **I.** conțin acid *p*-coumarinic. Larg răspândite în regnul vegetal. Histologic sunt întâlnite în pereții vaselor lemnoase, parenchimul lemnos, fibrele lemnoase, în fibrele de sclerenchim. Proporția **I.** în lemnul diferitelor specii de plante este de 18-31% din materia uscată: plopul (18-20%), mestecănușul (19-22%), fagul (21-24,5%), arțarul (24%), aninul (24-26%), bradul (25-30%), pinul (26-29%), molidul (28-29,5%) etc. Fibrele textile au un conținut scăzut sau foarte scăzut de **I.**: bumbac (0%), cânepă (1,4%), iută (19%). **L.** participă la formarea humusului cu stabilitate mare, prin procesul natural de humificare; sunt folosite la obținerea unor materiale plastice sintetice, a negrului de fum și ca înlocuitori ai taninurilor vegetale. [50] Lignina participă la sinteza acizilor humici prin compușii aromatici de tipul polifenolilor, care rezultă în urma degradării lor. [29]

LIGNINOLIZĂ, (biochim.) proces de degradare biologică a ligninei, datorat activității microfungilor, care intervin prin enzime extracelulare. În solurile aerate și biologic active bazidiomicetele provoacă o transformare rapidă în acizi huminici. În solurile

neerate, procesul decurge lent, acumulându-se produși intermediari ai degradării ligninei. [29]

LIGNIT, (chim.) cărbune fosil cu un conținut mediu de carbon de 50-60%C. Are o culoare brună și păstrează structura lemnului inițial. Arde cu flacără și fum, iar pe placa de porțelan lasă urmă brună. Puterea calorică variază între 26.000 și 32.800 KJ/kg. [36]

LIGNOLITIC, (microbiol.) microorganism (de regulă fungic) care degradează lignina cu ajutorul unei enzime pe care o sintetizează și o secretă – ligninaza (lignin-peroxidaza). Fungii lignolitici produc putregaiul alb al arborilor (ex., *Sporotrichum pulverulentum*). [69]

LIGULA INTESTINALIS, (parazit.) clasa *Cestoda*. Vierme ce parazitează ca adult în intestinul păsărilor ihtiofage, iar ca larvă (plerocercoid) în cavitatea generală a peștilor dulcicoli. Larva are corpul lung, turtit dorso-ventral, de 6-70 x 0,6-1,2 cm. Scolexul este mic, cu două fante mici triunghiulare. [10]

LIGULAT, (bot.) organ al plantelor în formă de limbă, cu marginile aproape paralele și dedesubt convex, aspect întâlnit la frunza de miruță (*Anchusa* sp.), iarba șarpelui (*Echium vulgare*) etc. [50]

LIGULĂ, (bot.) formațiune membranoasă situată la limita dintre teacă și limbul foliar la speciile plantelor din familiile *Poaceae*/*Gramineae* și *Ciperaceae*. Se află lipită de tulpină. În acest mod acoperă spațiul dintre teacă și tulpină. Are rol protector, împiedicând pătrunderea apei, a sporilor de ciuperci, a larvelor de insecte și a insectelor între teacă și tulpină. Se admite că a rezultat din concreșterea stipelelor. După morfologie, ligula poate fi: alungit-oblongă, ușor dințată la șuvar de munte (*Poa trivialis*); scurtă și ușor dințată, la firuțe (*Poa pratensis*); de forma unei manșete membranoase, la iarba câmpului (*Agrostis stolonifera*); fimbriată la golomăț (*Dactylis glomerata*); cilindrică la bărboasă (*Bothriochloa ischaemum*); mult alungită, la orez (*Oriza sativa*); smoc de peri la mohor (*Echinochloa crus-galli*); excrescențe la baza limbului petalelor, la floarea cucului (*Lychnis flos-cuculi*). **L.** și urechiușele constituie caractere după care se pot deosebi speciile de cereale înainte de înspicare. De ex., ovăzul are frunze lipsite de urechiușe, dar cu **I.** foarte bine dezvoltată. Orzul are urechiușe mari, dar **I.** mică, puțin pronunțată ș.a. [50] → URECHIUȘĂ

LILIAC (*Syringa vulgaris*, fam. *Oleaceae*), (agric.) arbust foios, ornamental, cultivat prin curți, parcuri, grădini, alei, de la câmpie până în zone montane. Înfloreste abundent în plină lumină. Suportă bine tunderea. Flori liliachii la formele spontane, liliachii și albe la formele cultivate, frumos mirositoare. Înflorire, mai. Înmulțire prin semințe, butășire din

fragmente de rădăcini, marcotaj și drajoni. Altoirea se aplică numai la unele soiuri. [71]

LILIAȘ TRANSILVĂNEAN (*Syringa josikaea*, fam. *Oleaceae*), (agric.) arbust înalt până la 4 m. Frunzele sunt lat-eliptice sau alungit-eliptice, cu marginea ușor ciliată, lucioase pe fața superioară. Florile sunt violet, grupate în inflorescențe lungi de 10-15 cm. Vegetează în județele Cluj, Hunedoara, Bihor. Este declarat monument al naturii și ocrotit prin lege. [50]

LILIAȘEE (*Liliaceae*), (bot.) familie care cuprinde cca 240 de genuri, cu 2.800 de specii de plante monocotiledonate erbacee perene, rar liane, arbuști sau arbori. Rădăcini filiforme, fasciculate, adesea contractile. Tulpini subterane constând din rizomi, bulbotuberi, bulbi. Tulpină aeriană erbacee sau lemnoasă, simplă sau ramificată. Frunze alterne, sesile, plane, cilindrice sau fistuloase, cu nervuri paralele sau arcuate. Flori bisexuate (hermafrodite), rar monosexuate, actinomorfe, solitare sau grupate în inflorescență racemoasă, cimoasă, uneori corimbiformă sau umbeliformă; perigon cu 6 tepale petaloide, rar concrescute; androceul din 6 stamine dispuse în 2 cicluri; gineceul superior, tricarpelar, sincarp, cu ovule anatrop. Formula florală: $\zeta (P_{3+3}; A_{3+3} G_{(3)})$. Fruct capsulă, rareori bacă. Flora României conține 119 specii, spontane și cultivate, ce aparțin la 31 de genuri: *Tofieldia*, $x = 15$; *Bulbocodium*; *Colchicum*; *Merendera*; *Veratrum*, $x = 8$; *Asphodeline*, $x = 7$; *Anthericum*, $x = 8, 15$; *Hosta*; *Hemerocallis*, $x = 11$; *Alöe*, $x = 7$; *Gagea*, $x = 6$; *Lloydia*, $x = 12$; *Allium*, $x = 7, 8, 9$; *Nectaroscordum*, $x = 9$; *Lilium*, $x = 12$; *Hyacinthus*; *Hyacinthella*; *Belvalia*; *Fritillaria*; *Tulipa*, $x = 12$; *Erythronium*; *Scilla*; *Ornithogalum*; *Muscari*, $x = 9$; *Asparagus*, $x = 10$; *Ruscus*; *Maianthemum*, $x = 9$; *Polygonatum*; *Streptopus*, $x = 8$; *Convallaria*; *Paris*, $x = 5$. [50]

LILIAȘEE (*Liliatae*), (bot.) sin. *monocotiledonate* (*Monocotyledonatae*), clasă care cuprinde un grup de cca 2.800 de genuri cu 66.000 de specii de plante predominant erbacee, exceptând palmierii; ramificare mai ales monopoidală. Rădăcina principală numai în primele faze ale creșterii, apoi dispare, locul ei fiind luat de rădăcini adventive, adesea atacostel, cu fascicule colaterale închise. Îngroșarea secundară este determinată de un meristem ce a luat naștere în periciclu. Frunze frecvent simple, întregi, rar penatsectate sau palmatsectate, nestipelate, cu teacă și nervuri paralele sau arcuate. Flori frecvent haploclamidee, cu perigon verzui sau colorat, tipul 3, rar 4, niciodată 5. Fructe, folicule, bace, capsule, cariopse, nucule sau fructe compuse. Semințe cu un singur embrion dezvoltat, cu endosperm bine dezvoltat, unele cu perisperm (*Canna*). Filogenetic

grupul s-a desprins din polycarpice spre sfârșitul erei secundare și s-a dezvoltat paralel cu dicotiledonatele. Alții apreciază că își au originea în gimnosperme prin intermediul unui grup dispărut. Subclase: *Alismidae*, *Liliidae*, *Arecidae*. [50]

LIMB, (bot.) partea dilatată a frunzei, sepalei, petalei, sau marginea plană a oricărui alt organ vegetal. [50]

LIMBAJ, (șc., soc.) sistem și activitate de comunicare cu ajutorul limbii. Capacitate a speciei umane, cu caracter universal, limbajul trebuie deosebit de limbile naturale și de vorbire. [28]

LIMBAJ DE PROGRAMARE, (inform.) limbaj artificial destinat descrierii prelucrărilor de date ce urmează a fi realizate de un sistem de calcul. Descrierea prelucrărilor se realizează în principal prin comenzi sau instrucțiuni exprimate simbolic. Limbajul de programare este un intermediar între universul problemei de rezolvat și universul sistemului de calcul. Exemple de limbaje de programare: Pascal, C, Java, Prolog, Lisp. [47]

LIMBAJ FORMAL, (inform.) limbaj artificial cu o descriere riguroasă, matematică, bazată pe un sistem formal de tip gramatică sau automat, care poate fi utilizat drept model al unui limbaj de programare. [47]

LIMBAJ HIBRID, (inform.) limbaj care încorporează caracteristici ale mai multor stiluri de programare. De exemplu, C++ este un limbaj hibrid întrucât suportă programarea orientată pe obiecte și programarea imperativă. Smalltalk este un limbaj pur orientat pe obiecte întrucât suportă doar programarea orientată pe obiecte. [47]

LIMBAJ INTERN, (psih.) termen ce desemnează imageria verbală în funcțiune în timpul activității de gândire. Este în general limbajul reflectării. [28]

LIMBĂ¹, (soc.) sistem hipercomplex de comunicare socială, îndeplinind funcții esențiale în elaborarea și conservarea culturii. [28]

LIMBĂ², (anat.) organ musculomembranos mobil așezat pe planșeul cavității bucale, fixat prin rădăcină de osul hoid, mandibulă și epiglotă, în timp ce corpul și vârful sunt libere. Are rol în sensibilitatea gustativă, masticție, deglutiție, fonație (articularea cuvintelor, modelarea sunetelor). Este întâlnită la animalele vertebrate și la om. [50]

LIMBĂ DE LEMN, (med. vet.) glosita nodulară; leziune produsă de actinomicoza cu localizare linguală. [33]

LIMFADENIE, (med. u.) hipertrofia ganglionilor limfatici. Termen sub care sunt cuprinse afecțiuni diferite, caracterizate prin proliferare excesivă a țesutului hematopoietic, îndeosebi la nivelul ganglionilor limfatici care cresc în volum. Țesutul

neoformat poate fi analog celui normal (limfom) sau poate fi atipic, tumoral. [43]

LIMFADENITA, (med. u.) inflamație ganglionară. Ea poate fi: **I. acută**, ganglionară putând prezenta o formă catarală, o formă necrotică sau supurativă, cu leziuni exsudative sau o formă hiperplazică; **I. cronică**, formă de limfadenită cu evoluție prelungită, care poate îmbrăca un aspect hiperplazic (hiperplazia țesutului limfoid) sau scleros (fibros), cu atrofia țesutului limfoid; **I. idiopatică**, mononucleoză infecțioasă; **I. reticulară abcedată**, denumire pentru pasteureloza pseudotuberculoasă, în special forma sa apendiculară. [43]

LIMFADENOZA, (med. u.) hiperplazia limfoganglionilor în cursul leucozelor limfatice leucemice sau aleucemice. [43]

LIMFAGIECTAZIE, (med. u.) dilatația vaselor limfatice. [43]

LIMFAGIOM, (med. u.) tumoare benignă constituită dintr-o hiperplazie și ectazie a vaselor limfatice. Poate fi: **I. circumscris dermoepidermic** (cavernos, chistic), formațiune tumorală fluctuantă, cu contururi rău delimitate (limfagiom cavernos) sau cu pereții îngroșați (limfagiom chistic), conținând limfă; **I. difuz**, edem elefantiazic congenital al unei regiuni (limbă, pleoapă, penis), acoperit de un tegument hiperkeratotic și cauzat de o tulburare obstructivă în circulația limfatică; **I. fisural**, formă de limfagiom localizată la nivelul fantelor fetale; **I. simplu**, formă comună limitată de limfagiom; **I. superficial**, plăci de pseudovezicule constituite din mari cavități situate în dermul superficial, limitate de un endoteliu simplu și conținând limfă coagulată; **I. tuberos multiplu**, siringadenom. [43]

LIMFANGITA, (med. u.) inflamația vaselor sau a trunchiurilor limfatice. Poate fi: **I. carcinomatoasă**, inflamație proliferativă a limfaticelor peritoneale cu formare de tumori locale; **I. gangrenoasă**, apariție în lungul treneurilor de limfangită a unor fliclene de gangrenă pline cu lichid roșiatic, lăsând, după ruperea lor, dermul acoperit de false membrane; **I. ombilicală**, infecția sistemului limfatic periombilical, caracterizată printr-o zonă de roșeață, fără burelet periferic și fără reacție generală importantă, putând provoca uneori complicații septice la distanță; **I. reticulară**, placard de limfangită apărând în cursul evoluției unei plăgi, sub forma unor rețele de treneuri roșii, dar necorespunzând limfaticilor tributare regiunii plăgii, tegumentul respectiv fiind tumefiat și foarte dureros; **I. reticulară carcinomatoasă**, formă de metastază care apare ca opacifieri în pete mici; **I. supurată**, formă de limfangită constând din apariția de abcese în lungul treneurilor rezultate din limfatici

inflamate; **I. tronculară**, inflamație a trunchiurilor limfatice, vizibilă mai ales la braț și antebraț, caracterizată de apariția pe traiectul acestora a unor treneuri roșii, paralele și anastomozate între ele; **I. tuberculoasă**, element component în complexul primar tuberculos Ranke. [43]

LIMFĂ, (med. u.) plasmă interstițială, săracă în proteine și mai bogată în lipide decât plasma sangvină. Limfa din canalul toracic, cu origine în vasele intestinale și ficat, poate să conțină mai multe proteine și lipide, în perioadele digestive. Circulă prin sistemul limfatic, format din vase asemănătoare structural cu venele, prezentând valvule. Din loc în loc, pe traiectul lor, există ganglioni limfatici, cu rol în generarea răspunsurilor imune. Rolurile limfei: drenajul și curățirea spațiului intercelular, apărare, prin captarea și distrugerea corpurilor străine (celule, bacterii, virusuri) în ganglioni, transportul compușilor interstițiali și al elementelor nutritive absorbite intestinal, mai ales grăsimi. [21]

LIMFEDEM, (anat.) edem bogat în proteine și dur, datorită prezenței în țesuturi a unui exces de limfă, consecutiv afectării circulației limfatice; **I. congenital**, edem limfatic al unui singur membru inferior, neînsoțit de alte fenomene patologice și cauzat de unele dilatații anormale ale limfaticelor, cu fibroză consecutivă. Există o formă izolată și una heredofamilială a acestei boli; **I. cronic neinflamator**, cu evoluție prelungită, apărând în lipsa unui proces inflamator; se descriu forme primitive (praecox, congenitală) și secundare (adenopatii neoplazice, rezecții chirurgicale, radioterapie); **I. inflamator**, de origine inflamatoare, care poate avea forme acute sau cronice, banale sau specifice (filarioză); **I. praecox**, edem limfatic al unui membru inferior, de cauză necunoscută, apărând la femei în preajma adolescenței; **I. streptococic cronic**, elefantiazis streptococic cronic. [43]

LIMFOBLAST, (anat.) celulă considerată precursor al limfocitelor. Nucleul are o structură cromatiniană mai fină decât aceea a limfocitelor, dar mai groasă decât a mieloblastelor și are un singur nucleol mare. Se observă adeseori o arie perinucleară clară în citoplasmă. [43]

LIMFOCISTOZA, (med. vet.) boală virală cronică a peștilor marini (*Pleurometide*, *Fundulus*, *Raccus* etc.) și dulcicoli (*Stizostedion vitreum*). Germenul patogen este un virus, de 200 nm, hexagonal, cu o capsidă de 12 nm în diametru. Peștele afectat prezintă pe suprafața corpului sau pe înotoătoare mici excrescențe granulare, verucoase, de culoare albă, galbenă sau cenușie. Pot fi izolate sau grupate sub formă de mură. [10]

LIMFOCIT, (anat.) celulă formată în organele limfatice (ganglioni, splină, timus etc.) și reprezentând stadiul terminal al seriei limfocitare; ca dimensiuni, variază între 6-16 microni (limfocite mari și limfocite mici). Nucleul este rotund sau ușor reniform, cu cromatină dispusă în mase compacte, tahicromatice. Citoplasma în majoritatea cazurilor este redusă, albastră ca cerul și conține inconstant granulații azurofile. În formula leucocitară, limfocitele se găsesc într-o proporție de 25-30%. Ele joacă rol în sinteza anticorpilor și participă la procesele de apărare a organismului împotriva unor infecții cronice. [43]

LIMFOCITE, (imunol.) unul din cele 5 tipuri de leucocite; sunt celule cheie ale sistemului imunitar, cu o extraordinară capacitate de reactivitate și diferențiere. Reprezintă 25-33% din totalul leucocitelor. O clonă de **L** recunoaște un singur epitop sau câțiva înrudiți. În consecință (teoretic) în organism sunt tot atâtea clone de **L** câte tipuri de determinanți antigenici există în natură. Corespondența dintre receptorii limfocitari și epitopii antigenici asigură posibilitatea elaborării unui răspuns imun specific după contactul limfocitelor cu oricare dintre epitopi. În cursul răspunsului imun are loc o amplificarea a populației de **L**, precum și a potențialului de limfocite care trec în circulație. Circulând și recirculând prin rețeaua vaselor sangvine și limfatice, celulele și moleculele sistemului imunitar asigură supraviețuirea organismului, recunoașterea celulelor și a moleculelor străine pentru a le elimina. Există două tipuri de **L**: **T** și **B**. **L. B** – se maturizează în măduva osoasă umană și sintetizează anticorpi în timpul răspunsului imun umoral. **L. B** imunocompetente, în repaus, sintetizează cantități mici ale unui anumit tip de imunoglobuline, care rămân legate de membrana limfocitului ca moleculă receptor, adevărate „antene” de detectare a antigenului specific. În fiecare organism există milioane de clone de **L. B**, adică mici populații care recunosc și leagă același antigen, care produc anticorpi cu aceeași configurație spațială cu cea a situsului de combinare. **L. T** – sunt **L** diferențiate și maturate în timp; reprezintă 55-80% din **L** circulante. Îndeplinesc funcții complexe atât efectoare ale răspunsului imun mediat celular cât și reglatoare prin intermediul unor factori humoral denumiți limfokine. **L.T** îndeplinesc următoarele categorii de funcții: liza celulelor care exprimă molecule non-self pe suprafața lor; reglarea răspunsului imun; de mediere a reacțiilor de hipersensibilitate întârziate. Aceste funcții sunt rezultatul activării unor subpopulații distincte de leucocite **T. L.T₄ (T-helper)** – reprezintă 65% din **L.T** ale sângelui; ele sunt amplificatoare ale răspunsului imun; **L.T_B** – reprezintă 35% din **L.T** circulante și

îndeplinesc următoarele funcții: au efect litic față de celulele purtătoare de molecule non-self, infectate cu virusuri sau malignizate, prin contact celular direct; modulează răspunsul imun mediat celular și umoral, menținând în limite fiziologice intensitatea reacțiilor imunitare; sunt implicate în manifestarea reacțiilor de hipersensibilitate. **L.T_C** – omoară celulele țintă alogene; pot fi implicate în respingerea grefelor de țesuturi și organe; pot avea efecte letale și asupra celulelor proprii dacă acestea exprimă antigenul viral pe membrana plasmatică. **L.T supresoare** – au rolul de a diminua intensitatea răspunsului imun; ele induc starea de toleranță față de antigenele exogene ca și față de moleculele self. Deficiențele funcționale ale acestora creează predispoziții pentru maladii autoimune. [69]

LIMFOCITOPENIE, (med. u.) scăderea numărului de limfocite în sânge. [43]

LIMFOCITOZĂ, (med. u.) care indică creșterea numărului de limfocite peste valorile normale. Poate fi relativă (ca urmare a scăderii granulocitelor) sau absolută (la copii până la 4 ani) în diferite infecții acute sau cronice, în leucoza limfatică etc. Poate fi: **L. acută benignă asimptomatică**, boala Smith, și **L. infecțioasă acută**, boala Smith, ambele infecțioase cu evoluție în general benignă, cu etiologie probabil virală, mai frecventă la copii, manifestată clinic prin febră moderată, rinofaringobronșită acută, greață, vărsături, dureri abdominale, simptomatologie clinică în general nespecifică. [43]

LIMFOGRANULOMATOZĂ, (med. u.) infecție granulomatoasă a sistemului limfatic. [60]

LIMFOM, (med. u.) tumoră cu arhitectură de ganglion limfatic, constituită din limfocite. [60]

LIMFOPATIE, (med. u.) afectare a vaselor limfatice sau a ganglionilor limfatici. Poate fi: **L. ataxică**, tumefiere bruscă a ganglionilor limfatici în timpul unei crize durețoase viscerale tabetice. [43]

LIMFOPOIEZĂ, (fiziol.) proces de generare a limfocitelor în structurile limfoide. [33]

LIMFORAGIE, (med. u.) scurgerea limfei din vasele limfatice lezate prin rupere sau erodare. [33]

LIMFORETICULITĂ, (med. u.) inflamație a limfocentrilor. [33]

LIMFORETICULOZĂ BENIGNĂ DE INOCULARE, (med. u.) sin. *boala ghearelor de pisică, felinoză, galeonicoză*, limfadenită infecțioasă acută benignă, provocată de un virus și transmisă de obicei prin zgârieturi de pisică. Se caracterizează clinic prin prezența șancrului de inoculare la poarta de intrare, urmat de adenopatie regională unică sau multiplă (adenopatii etajate) cu tendință de supurație, febră 38-39°C, uneori artralgii, mialgii, astenie, cefalee, tulburări digestive, erupții cutanate. [43]

- LIMFOSARCOM**, (med. u.) tumoră malignă a ganglionului limfatic, cu alterarea arhitecturii normale glandulare și invazie capsulară; se deosebesc: limforeticulosarcom, sarcom limfoblastic, limfom limfocitar. [60] Există forme diseminate sau generalizate, cu sau fără apariția elementelor patologice în circulația periferică. [43]
- LIMICOL**, (ecol.) caracterizează un animal care trăiește în mълul din mediile acvatice. [57]
- LIMINAR**, (fiziol.) ceea ce se situează la o limită sau la un prag senzorial. [28]
- LIMITA DE STABILITATE STATICĂ ÎN SECȚIUNE**, (ind. energ.) puterea activă maximă de calcul transferată printr-o secțiune a SEN, pentru care se păstrează rezerva de stabilitate statică normală. [59]
- LIMITA OPTIMĂ DE DEZVOLTARE**, (ecol.) stadii sau parametri optimi de dezvoltare la care a ajuns un individ, o populație sau o biocenoză. Sistemelor biologice le este proprie dezvoltarea ontogenetică, filogenetică, dezvoltarea populațiilor, a biocenozelor. La nivelul individului limita optimă de dezvoltare este atinsă în cadrul integrării indivizilor dintr-o anumită specie în populație. [24]
- LIMITA UNEI FUNCȚII**, (mat.) într-un punct x_0 este numărul l astfel încât oricare ar fi șirul (x_n) cu $x_n \rightarrow x_0$ din domeniul de definiție al funcției, șirul $(f(x_n))$ al valorilor funcției tinde către l ; se scrie $l = \lim_{x \rightarrow x_0} f(x)$ pentru $f : A \rightarrow B$. [48]
- LIMITA UNUI ȘIR**, (mat.) limita unui șir de numere reale $= \lim a_n, a_n \in \mathbb{R}$ astfel încât în afara oricărei vecinătăți a lui a se află cel mult un număr finit de termeni ai șirului. Șirurile care au limită se numesc convergente, iar celelalte divergente. [48]
- LIMITA DE ASFIXIERE**, (toxicol.) concentrația minimă de oxigen la care un organism moare într-un anumit timp de experimentare (ex., 48 ore). [41]
- LIMITA DE DILUȚIE**, (chim.) concentrația limită a soluției în care se poate identifica sigur o substanță sau un element chimic. Reprezintă raportul între cantitatea de substanță (g) și volumul soluției (ml). [29]
- LIMITA DE EMISIE**, (ecol.) nivel al unei emisii ce nu trebuie depășit conform reglementărilor în vigoare. [3]
- LIMITA DE LETALITATE**, (toxicol.) concentrația minimă de substanță toxică ce poate provoca moartea organismului. [41]
- LIMITA DE NOCIVITATE**, (toxicol.) concentrația minimă de substanță toxică ce poate provoca tulburări în funcțiile fiziologice ale organismelor. [41]
- LIMITA DE RECUNOAȘTERE**, (chim.) cantitatea minimă de substanță care poate fi identificată. Se exprimă în micrograme. [29]
- LIMITĂ FUNCȚIONALĂ**, (psih.) valoare minimă sau maximă ce marchează intrarea sau ieșirea din funcție a unui mecanism psihofiziologic și corespunzător al unei activități psihice. [28]
- LIMITĂ MAXIMĂ ADMISĂ (LMA)**, (ecol.) cantitatea de pesticid admisă pentru ca recolta să poată fi consumată. Această cantitate nu trebuie să depășească anumite limite în produsele alimentare și furajere. Cantitățile sunt legiferate pentru fiecare substanță și produs. [61]
- LIMITĂ MAXIMĂ DE REZIDUU (LMR)**, (ecol.) concentrația maximă a unui reziduu de pesticid într-un aliment, admisă de autoritatea competentă în domeniu. [3]
- LIMITĂ SUPERIOARĂ A VEGETAȚIEI LEMNOASE**, (bot.) altitudine până la care se întâlnește vegetația lemnoasă în munții înalți. [15]
- LIMITE ALE EFLUENȚILOR**, (prot. med.) restricții stabilite de către o agenție națională de protecție a mediului sau de către o jurisdicție regională, cu privire la cantitățile, debitele și concentrațiile deversărilor de ape reziduale. Reprezintă o formă de instrument de comandă și control pentru protecția mediului. [17]
- LIMITE DE TOLERANȚĂ**, (ecol.) limite extreme ale factorilor abiotici în cadrul cărora un organism poate supraviețui. [2]
- LIMNETIC**, (ecol.) care crește în lacuri sau în mlaștini, ex., darie (*Pedicularis limnogenae*), pintenel (*Pedicularis palustris*). [50] → LIMNICOL
- LIMNICOL**, (ecol.) califică o specie care trăiește în lacuri. [3]
- LIMNOBENTOS**, (ecol.) bentosul lacurilor, biocenoză sau complex de biocenoze în care există trei grupări trofice de hidrobionți: producători, consumatori și reducători sau descompunători, caracterizându-se printr-o mare variabilitate specifică și abundență a populațiilor în etajul litoral și sublitoral comparativ cu cel profundal. Producătorii sunt reprezentați de fitobentosul format din plante mari amfibii, plante parțial emerse și submerse (→ MACROFITOBENTOS) și alge microscopice (→ MICROFITOBENTOS); consumatorii sunt reprezentați de speciile de organisme animale bentonice care formează zoobentosul; reducătorii sunt reprezentați prin bacterii și fungi microscopici cu rol în descompunerea organismelor moarte. [50]
- LIMNOBII**, (ecol.) organisme adaptate la viața din apele dulci. [10]
- LIMNOCREN**, (hidr.) izvor în formă de bazinaș care se umple cu apa subterană venită prin interstițiile de pe fund și din al cărui prea plin ia naștere un pârâiaș. Este un *ecoton* în care fauna subterană coabitează cu cea epigeică. [44]

LIMNOFIL, (zool.) pește care depune icrele în apele stătătoare. [10]

LIMNOFITE, (bot.) plante hidrofite fixate de fundul apelor dulci ale lacurilor, ex., nufărul alb (*Nymphaea alba*). [50]

LIMNOFITOPLANCTON, (ecol.) plancton vegetal format din alge microscopice prezente în masa apei din lacuri. [50]

LIMNOLOGIE, 1. Ramură a hidrologiei care studiază fenomenele fizice, chimice și biologice ce au loc în lacuri. 2. Parte a hidrobiologiei care se ocupă cu studiul apelor interioare. [50]

LIMNOMEZOPSAMAL, (ecol.) termen introdus de A. Ruttner-Kolisko (1956) pentru biotopul format din interstițiile nisipului apelor dulci. [44]

LIMNOPLANCTON, planctonul lacurilor, bălților, mlaștinilor, mocirlelor cu ape dulci. Este o biocenoză formată aproape exclusiv din elemente autohtone. El este reprezentat în zona eufotică a pelagiarului de trei componente trofice: producători, consumatori și reducători sau descompunători. Producătorii sunt reprezentați de fitoplancton format din specii de microfite (alge microscopice) ce aparțin diatomeelor, cloroficeelor, cianoficeelor și flagelatelor, mai cu seamă peridinee, care sintetizează materie organică. Consumatorii sunt reprezentați de zooplancton format din specii de protozoare, rotiferi, cladocere, copepode care consumă materia organică sintetizată de producători. Reducătorii sau descompunătorii sunt reprezentați de diferite specii de bacterii care descompun organismele moarte, redând mediului abiotic elementele chimice care au intrat în structura corpului lor. [50]

LIMNOPSAMAL → LIMNOSTIGAL, LIMNOMEZOPSAMAL

LIMNOSTIGAL, (ecol.) mediu acvatic permeabil „în mic” din grupa apelor interstițiale din sedimentele mobile. Sunt apele interstițiale ce îmbibă sedimentele de pe malurile apelor dulci stagnante. [44]

LIMNOSTIGOBIONT, (ecol.) stigobiont limitat la apele dulci. [44]

LIMNOZOOPLANCTON, (acv.) plancton animal format din animale mărunte constând din specii de protozoare, rotiferi, cladocere, copepode etc. care își desfășoară activitatea vitală în masa apei din lacuri, bălți. [50]

LIMNOIFORM, (micol.) spori de ciuperci în formă de lămâie, ex., condiile ciupercilor *Peronosporaceae*. [61]

LIMPOPO, fluviu în Africa. Al doilea după Zambezi, izvorăște din Munții Witwatersrand și se varsă în Oceanul Indian. Are 1.690 km lungime și 440.000 km² suprafața bazinului, traversând țările Africa de Sud, Botswana, Zimbabwe și Mozambic. Afluenți, Marico și Shasi. [25]

LIN (*Tinca tinca*, fam. *Cyprinidae*), (zool.) pește dulcicol cu corpul înalt, scurt, cu toate înotătoarele rotunjite, obișnuit lung de 20-30 cm, greutate 0,500-1 kg. Pe partea dorsală este de culoare verde închis, iar pe părțile laterale de un verde brun. Capul este prevăzut cu o gură terminală, ușor oblică, cu buze groase și 2 mustăți. Se hrănește cu larve de chironomide, moluște mici, crustacee și vegetație. Se înmulțește din luna mai până în iulie. Maturitatea sexuală are loc la vârsta de 3-4 ani. Femela depune pe vegetația acvatică (mai ales pe brădiș) între 300.000 și 400.000 icre, mici, gălbui. În România se pescuiesc 300.000-500.000 kg. Răspândit în apele stătătoare cu multă vegetație din Siberia și Europa. [10]

LINACEE (*Linaceae*), (bot.) familie care cuprinde 13 genuri cu cca 150 de specii de plante dicotiledonate erbacee și lemnoase arbustive, arborescente, uneori liane. Răspândite în regiunile temperate, subtropicale și tropicale. Frunze simple, întregi, opuse sau alterne, sesile sau foarte scurt pețiolate, nestipelate sau cu stipele reduse la glande. Inflorescențe în dihazii neregulat așezate în raceme (cimobotri). Flori bisexuate (hermafrodite), actinomorfe, tipul 4-5, periant dublu; caliciul dialisepal; corolă dialipetală; androceul într-un ciclu de stamine, cel intern s-a redus la staminodii, gineceul pentacarpelar, cu ovar superior, 5 stile libere sau unite. Ovarul conține ovule anatropo și epitrope prinse de o placentație central unghiulară. Formula florală: $\sigma^* K_{4-5} C_{4-5} A_{\alpha-5} G_{(5)}$. Fruct capsulă. Seminte fără endosperm, la care testa adesea se gelifică. Flora României conține 15 specii din care una aparține genului *Radiola*, $x = 9, 14$ și 14 specii genului *Linum*, $x = 7, 8, 9, 10, 15$. [50]

LINCAJ, (genet.) asociere a două sau mai multe gene nealele, în așa fel încât se transmit ca o singură unitate, înlănțuite, dacă nu intervine fenomenul de *crossing-over*. [19]

LINDAN, (chim.) izomerul γ al hexaclorociclohexanului (HCH). Este un insecticid puternic, toxic pentru om prin ingestie, $DL_{50} = 200$ mg/kg. [29]

LINEAR, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația de *formă îngustată a unei linii*, cu marginile paralele, având raportul lungime/lățime de 12:1. Organul poate fi: linear-oblong, linear-lanceolat, linear-oblanceolat, lat-linear cu raportul lungime/lățime de 6:1. [50]

LINGOU, (ind.) bloc de metal sau de aliaj, obținut prin turnare în lingotieră, care urmează să fie prelucrat ulterior. [13]

LINGUATULIDE (*Linguatulida*), (zool.) încrengătură care cuprinde cca 60 de specii de animale mici, viermiformi-platelmente, albe sau translucide, cu corpul inelat, nesegmentat. Ca adulți sunt endoparaziți în cavitățile respiratorii ale vertebratelor carnivore. Posedă organe de fixare. Ciclul de dezvoltare are schimb de gazde. Gazda intermediară este un animal

vertebrat erbivor sau omnivor (amfibieni, păsări, mamifere), iar gazda definitivă este un animal vertebrat prădător (șerpi, crocodili, păsări, mamifere) pe care îl parazitează în cavitățile nazale. (L. Solomon, 1983) [50]

LINGULA, (anat.) structură anatomică în formă de limbă mică. Poate fi: **I. cerebelii**, lob mic al vermisului situat între *velum medullare anterius* și *lobulus centralis cerebelli*; **I. mandibulae**, sin. *Spina Spix*, proces osos subțire, proeminent, care înconjoară în parte *foramen mandibulae*; **I. sphenoidalis**, apofiză mică, în formă de limbă, care se întinde în jos în unghiul format din corpul sfenoidului și fiecare din aripile sale mari. [43]

LINIA LATERALĂ, (anat.) organ tactil la distanță întâlnit la pești, larve de amfibieni și la unii amfibieni adulți. Receptorii săi poartă numele de neuromaste și se găsesc în canale dispuse pe laturile corpului și în regiunea capului. Pot detecta vibrațiile și schimbările de presiune. [37] La pești, poziția și felul liniei laterale constituie caracter de specie. [10]

LINIA LUI WALLACE, (biogeogr.) cea mai cunoscută linie biogeografică ce merge printre insulele Borneo și Celebes, și între Bali și Lombok, marcând limitele între regiunile biogeografice orientală și australiană. [70]

LINIARITATE, (soc.) proprietate atribuită dezvoltării copilului: o dezvoltare liniară s-ar efectua în mod continuu, fără pauze, fără conflicte și fără faze de regresie. [28]

LINIE, (zootehn.) grup de indivizi, înrudiți printr-un anumit animal în ascendență, considerat a fi foarte valoros. [34]

LINIE A, (stomat.) în protetica dentară, reper care marchează limita dintre palatul dur și palatul moale. Se pune în evidență cerând bolnavului să pronunțe fonema „A” sau să expire forțat pe nas, în timp ce se obstruează nările. [43]

LINIE CELULARĂ, (biocel.) celule mutante cu capacitate proliferativă nelimitată care pot fi propagate, prin cultură *in vitro*, în condiții adecvate, indefinit. [69]

LINIE CONSANGVINIZATĂ, (zootehn.) grup de indivizi, mai mult sau mai puțin asemănători din punct de vedere genetic, format în urma practicării timp de mai multe generații a unor împerecheri între indivizii care se înrudesc între ei. [34]

LINIE DE PARTAJARE A APELOR FREATICE, (ecol.) linie de flux nul de-a lungul căreia curgerea apelor subterane are loc în direcții opuse. [3]

LINKAGE, (genet.) fenomen genetic care reprezintă tendința manifestată de două sau mai multe gene de a se grupa pe același cromozom, transmitându-se deci ca o singură unitate. [34]

LINNÉ, Carl von (1707-1778), medic și naturalist suedez. Cercetător pasionat al naturii, mai ales al

plantelor, fondator al sistemicii vegetale și animale ca științe de sine stătătoare. Introduce nomenclatura binară în știință. Stabilește unitățile sistematice pentru clasificarea plantelor: clasă, ordin, gen, specie, varietate (utilizate și azi) și metodele pentru diagnoza speciilor și genurilor. [11]

LINTIȚĂ (*Lemna* sp., fam. *Lemnaceae*), (bot.) plante mărunte care plutesc pe apele stătătoare încărcate cu multe substanțe organice. Au tulpina sub formă de frunze mici ovale, de culoare verde, cu o rădăcină filamentoasă, scurtă și subțire. Dăunătoare în piscicultură prin faptul că împiedică pătrunderea luminii și astupă grătarele și sitele la gurile de alimentare cu apă. [10]

LINUREX 50 SC (*linuron 500 g/l*), (pest.) erbicid preemergent, combate buruieni monocotiledonate și dicotiledonate anuale. Doze: 1,5/2,0 l/ha morcov; 2,0-4,0 l/ha cartof și floarea-soarelui. Produs de MAKHTESHIM AGAN – ISRAEL. [51]

LINUX, (inform.) sistem de operare gratuit și performant, licențiat aproape exclusiv sub GPU (*General Public Licence*), fiind dezvoltat de o echipă deschisă de programatori în spațiul internet. Este un sistem de operare multiutilizator și multisarcină ce se remarcă prin modularitate, configurabilitate și flexibilitate, iar faptul că se axează pe interconectivitate îl face un instrument ideal pentru rețele de calculatoare. [6]

LIOFIL, (chim.) calitatea unei substanțe sau a unui sistem coloidal, care are afinitate pentru dizolvantul în care se găsește. [29]

LIOFOB, (chim.) calitatea unei substanțe sau a unui sistem coloidal, care nu are afinitate pentru dizolvantul în care se găsește. [29]

LIPAN (*Thymallus thymallus*, fam. *Thymallidae*), (zool.) pește osos dulcicol. Corpul alungit, ușor comprimat lateral, de 30-35 cm lungime, greutate 300-350 g, colorat în cafeniu pe partea dorsală, gălbui pe părțile laterale cu puncte sau liniuțe cafenii, iar pe abdomen argintiu. Capul mic, bot ascuțit, gura prevăzută cu dinți ascuțiți dispuși pe un singur rând. Prezintă înotătoare adipoasă. Se hrănește cu viermișori, moluște, lătăuși și insecte. Populează apele de munte, în zona lor inferioară. Îi plac locurile mai adânci din râu. Femela ajunge la maturitatea sexuală la vârsta de 4 ani, iar masculii la 3 ani. Pentru reproducere migrează în zonele de amonte. Depune icrele pe pietriș în martie-aprilie unde își sapă un mic cuibar. Ecloziunea icrelor are loc după 14-30 de zile de la fecundație. Carnea de lipan are miros slab de cimbrisor și este foarte gustoasă. Răspândit în apele curgătoare de munte din Europa. [10]

LIPAZE, (biochim.) enzime din clasa hidrolazelor, subclasa carboxilesteraze, care determină hidroliza gliceridelor, cu formare de glicerol și acizi grași. [9]

LIPICIOZITATE, (genet.) transformare a cromozomilor în corpusculi globulari, amorfii, greu de identificat, care au tendința de a adera unul la celălalt. Apare relativ frecvent după iradiere, șoc termal și pare să fie rezultatul reacției dintre acești factori și proteinele cromozomale. [56]

LIPIDE, (biochim.) clasă eterogenă de compuși organici naturali cu structuri foarte diferite, dar în care predomină caracterul de hidrocarbură datorită căruia nu sunt solubile în apă, ci numai în solvenți organici. Sunt prezente în toate tipurile de organisme, în toate țesuturile și îndeplinesc roluri diferite determinate de structura lor: pot fi lipide de constituție, lipide de rezervă cu rol energetic, biomolecule biologice active. Marea majoritate conțin în structura lor acizi grași condensați cu diverși alcooli; acestea sunt lipide saponificabile și se împart în: gliceride, ceride, steride, glicerofosfolipide, sfingolipide. Lipidele simple nesaponificabile nu conțin acizi grași, structura lor prezentând însă radicali de hidrocarbură cu număr mare de atomi de carbon. Ele pot fi: steroli și steroizi, carotenoizi, terpeni. În țesuturi, multe lipide se găsesc asociate cu proteine, formând lipoproteide. [9]

LIPIDE CIRCULANTE, (fiziol.) totalitatea lipidelor din plasmă și lichidele organismului, aflate în concentrație normală de 500-800mg%. Pentru că sunt insolubile în apă, circulă sub forma solubilizată de lipoproteine, adică un miez lipidic (trigliceride, colesterol, acizi grași), învelit de un strat de proteine (apoproteine) și fosfolipide. Prin analiză chimică, se descriu următoarele fracțiuni de lipide circulante: trigliceride 100-150mg%, acizi grași liberi 5-25mg%, colesterol 150-220mg%, fosfolipide 200-280mg%. [21]

LIPIDE VEGETALE, (biochim.) clasă importantă de substanțe organice naturale prezente în toate plantele. Celula vegetală conține **I.** de structură și **I.** libere. Cele de structură sunt întâlnite la membranele plasmatică, citoplasme, nucleu, reticul endoplasmatic, plastide, mitocondrii, microzomi etc. **L. libere** sunt acumulate în citoplasmă ca substanțe de rezervă, în special în semințe și fructe. **L.** se găsesc asociate cu proteinele formând, în cadrul protoplasmei, complexe lipoproteice. În regnul vegetal există **I.** simple formate din C, H, O și **I.** complexe, formate din C, H, O, P, N, iar unele și cu S. **L. simple** sunt reprezentate prin: gliceride – esteri ai glicerolului cu acizii grași; ceride – esteri ai monoalcoolilor superiori cu acizii grași; etolide – esteri ai hidroxiacizilor; steride – esteri ai sterolilor cu acizii grași. **L. complexe** se subdivid în glicerolipide complexe și sfingolipide. Glicerolipidele sunt reprezentate prin glicerofosfolipide (acizi fosforici, inozitofosfatide, poliglicerofosfatide) și glicoceroaminofosfolipide

(lecitine, izolecitine, cefaline, serinfosfatide). Sfingolipidele sunt reprezentate prin sfingofosfolipide (sfingomiclina) și sfingoglicolipide (cerebrozide, cerebrine, sulfatide). [50]

LIPOARTRITĂ, (med. u.) afecțiune cronică a articulațiilor genunchiului, ce apare la femei în menopauză, caracterizată prin dureri, impotență funcțională și creșterea țesutului adipos periarticular. [60]

LIPOFIL, (ecol.) caracterizează afinitatea mare a unei substanțe pentru un solvent. [3]

LIPOM, (med. u.) tumoră benignă a țesutului adipos, bine delimitată, de consistență moale. [60]

LIPOMATOZĂ, (med. vet.) generalizarea proceselor de depunere a grăsimilor de rezervă în anumite structuri predominant conjunctive ale organismului. [33]

LIPOPROTEIDE, (biochim.) heteroproteide a căror grupare prostetică este reprezentată de lipide, mai ales glicerofosfolipide (lecitine și cefaline), steride sau colesterol liber. Acestea se leagă de componenta proteică fie prin legături ionice, fie prin forțe slabe van der Waals. Lipoproteidele mai sunt denumite și cenapse și sunt componente structurale ale membranelor mitocondriale, ale reticulului endoplasmatic, ale nucleului, ale tecilor de mielină ale neuronilor etc. Aceste lipide celulare permit trecerea diferiților compuși dintr-o fază în alta când are loc o modificare a solubilității substratului în urma unei reacții. Multe lipoproteide au rol în transportul lipidelor sau al altor substanțe liposolubile (vitamine, hormoni, carotene, medicamente etc.) în organismul viu și sunt denumite lipoproteide circulante. [9]

LIPOTIMIE, (fiziol.) pierdere bruscă a cunoștinței însoțită de abolirea funcțiilor motorii, însă cu menținerea funcțiilor circulatorii și respiratorii. [28] Apare ca urmare a scăderii marcate a presiunii sangvine, cu reducerea debitului sangvin cerebral. [43]

LIPOXENIE, (parazit.) părăsirea plantei gazdă de către parazitul ajuns la completa dezvoltare. [50]

LIPOZOM, (ing. gen.) veziculă minusculă, cu diametru de 20-30 nm, delimitată de o membrană formată dintr-un strat dublu fosfolipidic, creată în mod artificial, în scop terapeutic sau științific. El poate fi utilizat pentru ambalarea și transportarea unor medicamente relativ toxice, prin sânge până la celulele țintă (bolnave); poate fi utilizat și ca vector în terapia genică, în ei fiind ambalate structurile genetice ce urmează a fi integrate în genomul alterat. [69]

LIRAT, (bot.) în formă de liră. Frunze cu lobii rotunjiți, cei inferiori mai mici și distanțați, iar lobul terminal mare. Frunză *penat-fidată*, *partită* sau *sectată*, cu lobul terminal mult mai mare decât cei laterali mici și distanțați, aspect întâlnit la frunzele bazale și

tulpinale de la crușătea (*Barbarea vulgaris*), frunzele inferioare și mijlocii la ridichea sălbatică (*Raphanus raphanistrum*), călțunul Doamnei (*Geum rivale*); frunze *lirat-penate*, întâlnite la vătămătoare (*Anthyllis vulneryaria*). [50]

LIRELA, (bot.) apoteciu alungit, sesil, întâlnit la licheni, care se deschide printr-o crăpătură longitudinală. [50]

LIRIC, (cult.-art.) caracterizează o voce, o specie a acestora care se deosebește printr-o sonoritate dulce, lipsită de încordare, prin mobilitate. [67]

LISAMFIBIA (*Lissamphibia*), (zool.) subclasă ce include toți amfibienii actuali. Tegumentul lor este nud. Craniul nu este acoperit continuu cu oase dermice. Centura scapulară nu se articulează la craniu. Amfibienii din această subclasă și-au urmat evoluția cel puțin de la începutul erei mezozoice diferențiindu-se în trei ordine: *Urodela* (*Caudata*), *Anura* (*Eucaudata*) și *Gymnophiona* (*Apoda*). [57]

LISENCEFAL, (anat.) tip de creier cu suprafață netedă, fără circumvoluții. Se întâlnește la mamifere marsupiale, insectivore, rozătoare. [57]

LISINĂ [$\text{NH}_2(\text{CH}_2)_4\text{CHNH}_2\text{COOH}$], (chim.) greutate moleculară 146,19; diaminoacid prezent în multe proteine: albumină (ou) 6,4%, caseină (lapte) 6%, gliandină (grâu) 0,6%, gelatină 5,9%, hemoglobină 10,5%, melasă ș.a. Aminoacid esențial (nu poate lipsi din hrană). Punct izoelectric $\text{pH} = 9,9$; forma L; punct de topire 224°C, cu descompunere la 210°C, solubil în apă și alcool. [29]

LISP, (inform.) acronim pentru *LISt Processing*. Limbaj de programare orientat spre listă, dezvoltat în 1959-1960 de John McCarthy și folosit mai ales la procesarea listelor de date. Este un limbaj interpretat în care fiecare expresie este o listă de apeluri la funcții. [6]

LISTERIOZĂ, (med. u.) boală produsă de *Listeria monocytogenes*, caracterizată prin formarea de noduli miliari în organele interne (plămân, ficat, splină, rinichi, intestin, creier), provocând simptome variate în raport cu organul atins; la nou-născut afecțiunea evoluează cu tabloul clinic de septicemie. [60]

LIȘIȚĂ (*Fulica atra atra*, fam. *Rallidae*), (zool.) cea mai frecventă pasăre ca oaspete de vară și de pasaj din mediul acvatic. Toamna se îndreaptă spre locurile de iernare din vestul Europei și din jurul Mării Mediterane. Ca mărime este cât o rață sălbatică, cântărind 0,6-1 kg. Are culoarea cenușiu neagră, ciocul este rotund, pe frunte în prelungirea ciocului are o plăcuță cornoasă albă și fără pene care se vede de la distanță, între degete nu are membrană de înot, cele trei degete anterioare sunt prevăzute numai cu niște lobi înotători. Trăiește în bălțile Dunării și în cele din interiorul țării care au stuf pe margine, acesta servind atât pentru refugiu, cât și pentru cuibărit. Cuibărește în interiorul păpurișului inundat. Depune 7-12 ouă, în luna aprilie, incubajul durând 21-22 zile.

Hrana constă din plante acvatice, insecte acvatice și larvele acestora, melci, animale mici. Vânătoarea se face în zbor, când lișițele sunt dirijate de gonaci în bărci spre vânătorii adăpostiți în stuf. Carnea are miros de mâl dar, dacă este jupuită și păstrată în marinată, acesta dispare și este la fel de gustoasă ca cea de rață. [42]

LITCHI (*Litchi sinensis*, fam. *Sapindaceae*, sin. *Nephelium litchi*), (agric.) specie subtropicală cu frunze persistente, originară din sudul Chinei. Este răspândită la tropice, dând rezultate bune la altitudini mari. Trăiește mult (mai multe secole) și formează arbori de 5-6-10 m. Paniculele florale sunt mari în poziția terminală și au fie flori masculine, fie flori femele, aceeași ramură devenind alternativ masculă sau femelă (J.F. Leroy). Suprapunerea seriilor este inevitabilă și, ca urmare, polenizarea este asigurată. Fructele sunt globuloase de cca 3-4 cm Ø, de obicei roșii la maturitate. Sunt mici, cu coaja moale (fragedă). Partea comestibilă este o pulpă albă translucidă, succulentă și dulce-acidulată: este arilul care acoperă în întregime o mare sămânță netedă de culoare brună. Este unul dintre cele mai savuroase fructe tropicale (Leroy) care se consumă proaspete, în sirop sau uscate (nuci de litchi), acestea din urmă având gust de stafide. Preferă soluri slab acide de aluviune revent și profunde, latitudini ecuatoriale-tropicale (26-30° latitudine N) minim 1250 mm precipitații anuale, vara temperaturi de 25-30°C și 4-5°, maxim 15°C, în sezonul rece – această temperatură constituind condiția unei bune fructificări. Îngheață la 0°C. Se înmulțește prin semințe (a căror facultate germinativă nu depășește 4-5 zile după depulpare și 3-4 săptămâni după recoltă fără depulpare) și prin marcotaj aerian. Se plantează la 10 x 10-17 m. [40]

LITCHI PĂROS (*Nephelium lappaceum*, fam. *Sapindaceae*), (agric.) pom ce ajunge la 20 m înălțime; are frunze persistente și este adaptat la climat ecuatorial și altitudini joase. Originar din Malaiezia. Paniculele axilare (care par a fi terminale) cuprind fructe acoperite de peri cărnoși. Sămânța este acoperită de un aril albicios care are gust dulce, este succulent și mult apreciat. Se înmulțește prin semințe, dar se poate înmulți prin marcote și altoire. [40]

LITIAZA, (med. u.) sin. *calculoză*, formarea de calculi în diferite cavități sau canale anatomice. Poate fi: **I. biliară** (*colectitiază*), afecțiune hepatobiliară, caracterizată prin focare de concrețiuni pure sau mixte de colesterol, pigmenți și săruri biliare în căile biliare și îndeosebi în veziculă. Produsă prin modificări în concentrația și în echilibrul coloidal al bilei secretate sau depozitate, caracterizate prin colici biliare și icter; **I. nazală** (*rinolitiază*), formarea de calculi în fosele nazale prin precipitarea sărurilor de calciu din secrețiile nazale și lacrimale asupra unor

mici particule stagnante în cavitățile nasului sau prin aglomerarea de particule pulverulente în anumite industrii. Prezența calcului nazal determină fenomene obstructive și inflamatorii; **I. pancreatică**, afecțiune rară, caracterizată prin depunerea de săruri și formare de calculi în căile excretorii ale pancreasului, cu predilecție în canalul principal. Boala se poate agrava cu o pancreatită acută sau cronică; **I. salivară**, afecțiune a glandelor salivare caracterizată prin formarea de calculi la nivelul canalelor sau în interiorul glandelor; **I. urinară (renală)**, formarea de calculi în rinichi. Condiție patologică aparent benignă, dar cu potențial distructiv renal grav ca urmare a unor tulburări generale sau locale care modifică starea fizico-chimică a urinei. [43]

LITIC¹, (ecol.) sinonim cu mediul petric. [44]

LITIC², (pedol.) termen care indică, la nivel de subtip, soluri cu orizont R a cărui limită superioară este situată între 20 și 50 cm adâncime. Se notează cu simbolul ls. [29]

LITIERA, (ecol., pedol.) strat de resturi vegetale moarte (predominant frunze) depuse la suprafața solului și formând materia primă organică a humusului. După gradul de descompunere se deosebesc trei suborizonturi: AL litieră proaspăt căzută, nealterată (frunze moarte întregi), AF litieră în curs de fermentare (resturile organice se mai pot identifica), AH litieră parțial humificată, resturile organice sunt vizibile numai cu lupa. *Gradul de descompunere* se exprimă în ecologie cu ajutorul indicelui Jenny, care este raportul dintre litiera nedescompusă (nouă) și litiera ± transformată

(veche): $J = \frac{AL}{AF + AH} \cdot 100$. În condițiile specifice

de mediu (căldură și umiditate) acesta primește valorile: 5+10% (păduri de tei, carpen, salcâm, paltin de câmp, ulm, lalice în montanul mijlociu); 10-25% (brad, fag, paltin de munte, frasin, pin silvestru), 25-40 (50)% (gorun, stejar pedunculat, cer, gârniță, pin negru, alte specii). *Viteza de descompunere*, un alt parametru de caracterizare a litierii depinde atât de condițiile de mediu, cât și de proprietățile necromasei, respectiv de specie. La câmpie (foioase) aceasta este cuprinsă între 3-4 luni, până la maximum 1,5 ani; la munte ea este semnificativ mai mare, dar se diferențiază: mai mică la foioase (1-3 ani) și mai mare la rășinoase, în special la molid (2-5 ani). Aceasta face ca la sfârșit de vară în pădurile de tei și pe șleauri solul să apară aproape nud; în schimb, în molidișurile de mare altitudine litiera se poate acumula an de an, formând un strat de 25-30 de cm. [4] Există **I. de pajști**, stratul de resturi de plante din pajști; **I. de pădure**, stratul de resturi de plante din păduri. [15]

LITIFICARE, (ecol.) proces biogeochimic care duce la formarea de roci sedimentare. [3]

LITIGIU, (jur.) conflict între persoane, fizice sau juridice, supus spre rezolvare instanței de judecată, sub forma unui proces. [64]

LITIU (Li), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa I principală. Are Z 3 și structura învelișului de electroni [He] 2s¹. Se găsește în minerale ca: petalit (Li, Na) [AlSi₄O₁₀], ambligonită LiAl[PO₄F], iar în unele ape minerale se găsește sub formă de LiHCO₃. **Li** metallic se obține prin electroliza sărurilor (de obicei a halogenurilor) în stare topită. Este un metal alb-argintiu în tăietură proaspătă (în prezența aerului, luciul dispare), p.t. 197°C și p.f. 1.340°C. În multe dintre proprietățile sale, **Li** se aseamănă cu magneziul (relație digonală). Este singurul element din grupa I care reacționează direct cu azot molecular, formând o nitură, Li₃N, și, de asemenea, singurul metal alcalin care reacționează direct cu siliciul formând o siliciură Li₆Si₂ (cristale violete, higroscopice). **Li** formează un număr considerabil de compuși organici, cum sunt compușii de alchil – litiu, utilizați în special drept catalizatori pentru polimerizarea alchenelor. [36] Se găsește în natură numai în combinații, în minerale ca: spodumen, ambligonit ș.a. [29]

LITOCISTE, (bot.) celule excretoare, oxalifere, izolate, puternic modificate față de celulele din jur, în care se acumulează cristale mărunte de oxalat de calciu (ex., *Ficus*). [50]

LITOCCLASIC, (ecol.) mediu ecoton constituit din rețeaua de fisuri la zi a rocilor. A fost descoperit și descris de T. Orghidan și Margareta Dumitrescu (1964) pe baza studierii șisturilor verzi din Dobrogea. Este populat de un *litoclasion*, alcătuit din organisme *litoclasice*. [44]

LITOFILI, (zool.) pești care depun icrele pe pietre. [10]

LITOFIT, (ecol.) califică o plantă care crește pe roci. [3]

LITOLOGIE, (geol.) studiul caracteristicilor fizico-chimice ale rocilor. [3]

LITOPEDION, (med. vet.) formă particulară de modificare a fătului mort în uter care, după deshidratarea treptată, suferă procesul de calcificare. [33]

LITOPON, (chim.) pigment mineral pentru vopselele cu ulei, care constă dintr-un amestec de sulfură de zinc și sulfat de bariu. Are o bună putere de acoperire în vopsele cu ulei și cu apă; nu este toxic. Mai este utilizat la obținerea linoleumului, ca umplutură la cauciuc, tapete etc. [36]

LITOSFERA, (geol.) învelișul extern al globului pământesc, constituit din mai multe pături (sedimentară, granitică, bazaltică). După compoziția geochimică, ea este constituită din două zone mai importante: de dezagregare (katamorfism) și de metamorfism (anamorfism): grosime în jur de 100 km. [50]

LITOSOL, (pedol.) tip de sol neevoluat, în cadrul sistemului român de clasificare a solurilor, format pe roci consolidate sau pietriși, având numai un orizont A gros de cel mult 20 cm (sau un orizont O gros de cel puțin 5 cm și cel mult 50 cm), situat direct deasupra orizontului R. Succesiunea tipică de orizonturi este: Ao-R. Subtipuri: tipic, rendzinic și organic. Simbol LS. [29]

LITRACEE (*Lythraceae*), (bot.) familie care cuprinde cca 500 de specii de plante dicotiledonate predominant erbacee, anuale sau perene. Răspândite în regiunile calde ale Terrei, rar în zonele temperate. Vegetează în biotopuri foarte umede. Frunze lanceolate sau obovate, alterne, decusate, opuse sau verticilate, stipelate. Flori bisexuate (hermafrodite) hexamere sau tetramere, frecvent actinomorfe, rar zigomorfe; receptacul concav, cilindric-tubulos; calicil dialisepal cu sepale dentiforme, mici, însoțite la exterior de un calicil format din dinți sepaliformi exteriori; corola dialipetală, cu petale dispuse pe marginea receptaculului; androceul din stamine în număr egal cu sepalele sau dublu; gineceul cu ovar superior sau inferior, în interior cu placentă axilară. Formula florală: $\text{♂} * \text{rar} \cdot | \cdot \text{K}_{6-4} \text{C}_{6-4} \text{A}_{6+6; 6-4} \text{G}_{(2-6); (2-6)}$. Fruct capsulă polispermă. Seminte mici. Floră spontană a României conține 7 specii aparținând genurilor *Peplis*, $x = 5$; *Ammannia*; *Lythrum*, $x = 5$. Importanță medicală, meliferă. [50]

LITRU, (fiz.) unitate de volum în sistemul metric, egală cu volumul ocupat de 1 kg de apă la 4°C și 760 mm Hg. [29]

LITURGHIE, (rel.) lucrare publică, centrul cultului ortodox. În timpul acestei sfinte slujbe, prin rugăciune și binecuvântare, Cinstitele Daruri se prefac în Trupul și Sângele Mântuitorului Iisus Hristos și se împărtășesc credincioșii. Biserica Ortodoxă întrebuițează trei Liturghii: Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur, Liturghia Sf. Vasile cel Mare și Liturghia Sf. Grigore Teologul, sau a Darurilor mai înainte sfințite. Săvârșitorii Sfintei Liturghii sunt numai arhieriei și preoții. [63]

LIXIVIAȚIE, (ecol.) operația de extragere a unor compuși solubili prin trecerea lentă a unui solvent printr-un produs pulverulent (sub formă de pulbere) și deșeurilor într-un strat cu grosime mare (percolare). [3]

LIZA, (genet.) distrugerea celulei prin disocierea compușilor celulari, ex. de enzime. [19]

LIZEREU, (stomat.) linie de demarcație între două aspecte tisulare; **I. bismutic** determină gingivită; **I. gingival**, pigmentația marginii festonului gingival, apărând de obicei în intoxicațiile cronice ca o dungă lată de 1-2 mm, care conturează cotelul dinților, în special la frontalia inferiori. Colorația diferă după metalul care a produs intoxicația: cenușie-albăstrui pentru plumb, albastră-neagră pentru mercur, albastră pentru bismut, verde pentru cupru etc. Pigmentația se însoțește de cele mai multe ori de fenomene de

gingivită sau stomatită; **I. mercurial** produce gingivită mercurială; **I. de siguranță**, semn radiologic care constă din continuitatea conturului tubului digestiv după ce s-a practicat un examen radiologic cu dublu contrast. [43]

LIZIBILITATE, (psih.) termen ce desemnează în același timp calitatea perceptivă a unui scris și caracteristicile psihologice ale conținutului său. [28]

LIZICARP, (bot.) gineceu având carpelele neconcescute cu coroana centrală a ovarului. El rămâne unilocular și cu placentă axilară-centrală sau central-unghiulară. Este caracteristic centrospermelor. Rezultă în urma dispariției (lizării) pereților transversali carpelari. [50]

LIZIERA, (for.) margine de pădure. [15]

LIZIMETRU, (pedol.) construcție în sol pentru executarea de observații asupra mișcării descendente a apei solului și a substanțelor dizolvate în ea, pentru a determina evaportranspirația, percolarea sau alte elemente ale bilanțului de apă, pentru a urmări pierderile de elemente nutritive. [29]

LIZOGENIE, (bacter.) proprietatea unei bacterii de a elibera particule fagice, ca urmare a integrării cromozomului fagic în cromozomul bacterian. [61]

LIZOLECITINE, (biochim.) compuși rezultați din lecitine prin hidroliza acidului gras nesaturat din poziția β , sub acțiunea enzimei fosfolipaza A. Ele se găsesc în cantități foarte mici în organismul uman și animal și prezintă o acțiune hemolitică puternică. Fosfolipaze A se găsesc în cantități mari în veninul unor șerpi (cobra, vipera) și al scorpionului și astfel se explică acțiunea deosebit de toxică a acestora pentru om și animale. [9]

LIZOTIPIE, (bacter.) tipizarea fagică. Procedeu de indexare a bacteriilor în funcție de sensibilitatea lor față de un set de fagi. [61]

LIZOZOM, (biocel.) organit vezicular, delimitat de o membrană simplă care conține enzime hidrolitice implicate în digestia intracelulară a substanțelor (corpurilor străine, celulelor bacteriene) încorporate în celula din mediu (heterofagie) sau a părților îmbătrânite și degradate ale celulei (autofagie). **L.** are un rol important în nutriție, în protecția celulei față de substanțe toxice și agenți infecțioși ca și în fenomenele de citodiferențiere și morfogeneză. În metamorfozele pe care le suferă în ontogeneză unele animale (ex., insectele, amfibienii), lizozoomii au un rol important, realizând liza organelor și țesuturilor (ex., liza branhiilor și a cozii de la mormoloc). **L. primar** – **I.** generat prin proliferarea și vezicularea cisternelor golgice, care nu a fost implicat în nici un proces digestiv. **L. secundar** – **I.** care a participat deja la un proces digestiv; rezultă în urma fuzionării unui **I.** primar cu un endozom (fagozom), fuziune care duce la formarea unei vacuole digestive heterogene, care este tocmai un **I. s.** [69]

LLANOS, (biogeogr.) tip de savană răspândită în bazinul Orinoco (nordul Americii de Sud), a cărei vegetație este formată mai ales din diferite graminee: *Panicum*, *Paspalum*. Arborii sunt izolați (*Rhopala*, *Byrsonima*, *Copernicia*). [70]

LOB, (bot.) **1.** Unul din segmentele rotunjite ale frunzei lobate, delimitate de incizii care pot ajunge până la nervura principală. El este de tip penat, palmat sau digitat. După tipul penat, lobul poate fi: penatilobat sau penatisinuat, penatifid, penatipartit, penatisectat. După tipul palmat sau digitat poate fi: palmatilobat sau palmatisinuat, palmatifid, palmatipartit sau digitipartit, palmatisectat sau digitasectat. **2.** (despre stamena androceului) Loja anterei care conține polenul. **3.** (despre stigmatul gineceului) Lobul stigmatului de care se fixează polenul. [50]

LOB DENTAR, (stomat.) zonă de dezvoltare a coroanei dinților. Dinții superiori se dezvoltă din câte patru lobi, cu excepția molarului 3, care uneori se dezvoltă din trei lobi. Frontalii, premolarii și molarii 2 inferiori se dezvoltă din 4 sau 5 lobi. Lobii dentari sunt delimitați între ei prin șanțuri. [43]

LOBACEVSKI, Nicolai Ivanovici (1793-1856), matematician genial, fost profesor la Universitatea din Kazan. A fundamentat prima geometrie neeuclidiană din istoria matematicii prin celebrul său memoriu „Despre principiile geometriei“ din 1829. [48]

LOBAT, (bot.) divizat în lobi. La frunze, lamina (limbul) prevăzută cu inciziuni largi și mai adânci, de la 1/8 până la 1/4, dar care nu ajung la mijlocul laminei. Lobii rezultați au marginea rotundă și sunt dispuși după tipul penat, palmat sau digitat. Dispunerea lobilor diferă. La tipul penat, lobii se află așezați simetric de-a lungul unei axe comune numite rahis, iar la tipul palmat, lobii sunt dispuși la extremitatea pețiolului. [50]

LOBDĂ, (for.) **1.** Bucată de lemn rezultată prin secționarea lemnului de foc pe direcția razelor medulare, de dimensiuni și calități standardizate. Sin. *despicătură*. **2.** Scândură groasă făcută din despicarea unui trunchi, cioplită numai cu toporul. [42]

LOBELIACEE (*Lobeliaceae*), (bot.) familie care cuprinde 12 genuri, cu cca 450 de specii de plante dicotiledonate erbacee (adesea perene), frutescente sau subfrutescente, rar arbuști sau arbori, majoritatea răspândite în zona tropicală din emisfera sudică, puține în regiunile temperate. Conțin latex. Frunze alterne. Flori bisexuate (hermafrodite), tipul 5, solitare sau dispuse într-un racem spiciform; corolă gamopetală, zigomoră, cu 5 lobi; androceu din 5 stamine, cu anterele concrescute ca un tub în jurul stilului; gineceul inferior sau semiinferior, bicarpelar, cu ovar bilocular sau unilocular posedând placentă axilară sau parietală, stil lung cu un gleraș de papile, stigmat bilobat. Formula florală: $\sigma \cdot | \cdot K_{(5)} C_{(5)} A_{(5)} G_{(2)}$ sau $(\bar{2})$.

Fruct capsulă. Seminte cu endosperm. Genul *Lobelia* conține 300 de specii, vegetând la mari altitudini în munții din zona tropicală. În România se cultivă o singură specie *Lobelia erinus*, $2n = 28, 42$, servind ca plantă ornamentală pentru borduri, ronduri, mozaicuri. V. Ciocârlan consideră că această unitate taxonomică este subfamilia *Lobelioideae* ce aparține familiei *Campanulaceae* cu care este înrudită. [50]

LOBI OCCIPITALI, (anat.) lobi pereche, nu totdeauna clar demarcați, în partea posterioară a creierului de mamifer. [37]

LOBI OPTICI, (anat.) centri ai creierului din care se desprind nervii optici. La vertebrate formează umflături în plafonul mezencefalului; 2 la vertebratele inferioare și 4 (tuberculii cvadrigemeni) la mamifere. [37]

LOBNOR (*Kara-Koşun*), lac tectonic situat în Asia. El, împreună cu râul Tarim, formează cel mai mare bazin endoreic din Asia Centrală înaltă, suprapunându-se peste podișul Takla Makan. Suprafața este de 0–2.000 km². Poziția lui geografică se schimbă în funcție de migrarea dunelor de nisip. Când nu seacă, în lac se dezvoltă în bune condițiuni fauna piscicolă și constituie o atracție a păsărilor ca punct de pasaj și cuibărit. [45]

LOBODA (*Atriplex patula*, fam. *Chenopodiaceae*), (agric.) plantă anuală de vară, considerată buruiiană problematică pentru culturile agricole. Tulpini ramificate înalte drepte, ascendente sau culcate verzi. Specie mezofilă, euritermofilă, facultativ halofilă. Se întâlnește în grădini, fânețe, locuri ruderale, garduri, ziduri. Înfloreste în iulie-septembrie. La baza florilor are două bracteole lat romboidale acuminat. Sensibilă la: clorsulfuron, triasulfuron, rimsulfuron-metil, iodossulfuron + amidosulfuron, bromoxinil, imazetapir, linuron, acid 2,4-D + dicamba MCPA-Na, bromoxinil + MCPA, isoxaflutol, prometrin, atarzin, acetoclor + diclormid, etofumesat + fenmedifam + desmedifam. [51]

LOBODA DE GRADINA (*Atriplex hortensis*, fam. *Chenopodiaceae*), (agric.) plantă erbacee, anuală, originară din Europa de N, Caucaz, Asia Centrală și Siberia. Se cultivă pentru frunzele sale care se întrebuințează în gastronomie; speciile colorate se utilizează ca plante decorative prin parcuri și grădini. Este rezistentă la frig și apare primăvara foarte devreme. Atinge înălțimea de 0,5-1,5 m, uneori chiar 2,0 m, frunzele sunt catifelate, elastice și fără luciu, florile hermafrodite verzi sau roșii, fructe nucule rotund-turtite, galbene-verzui. În cultură se întâlnesc trei forme ale acestei specii.: *Atriplex hortensis* f. *viridis*, cu frunze verzi, *Atriplex hortensis* f. *lutea*, cu frunze galbene. *Atriplex hortensis* f. *rubra*, cu frunze de culoare roșie. *Tehnica de cultură*: fiind plantă rezistentă la frig și cu o perioadă scurtă de vegetație se poate semăna toamna târziu, în ferestrele iernii, primăvara timpuriu sau în tot timpul anului, pentru a

asigura o eșalonare în consumul proaspăt. Pentru înființarea unui hectar se folosește o cantitate de 10-15 kg sămânță. Se seamănă 4 rânduri pe brazdă de 94-105 cm sau pe teren nemodelat. Recoltarea frunzelor se face când acestea sunt suficient de mari. Se obține o producție de 10-20 t frunze/ha. *Producerea semințelor.* Se seamănă la fel, dar două rânduri se recoltează pentru consum, iar pe rând plantele se răresc la 30-40 cm. Rămân astfel 70-75 cm între rânduri și 30-40 cm între plante pe rând, asigurând 40-50 mii plante/ha, de la care se pot obține 200-400 kg sămânță/ha. Recoltarea se face manual, prin tăierea plantelor, iar după uscare se treieră cu combinele. [72]

LOBODA PORCEASCĂ (*Chenopodium album*, fam. *Chenopodiaceae*), (agric.) plantă anuală de primăvară sau de vară, cenușiu făinoasă, tulpină dreaptă ramificată, considerată buruiană problemă pentru culturile agricole. Frunze ovate romboideale, romboideale, inegal sinuat dințate, rar întregi. Flori verzi grupate în inflorescențe glomerulate. Înflorește în iulie-august. Se întâlnește în locuri cultivate ruderales, margini de drum, ziduri. Se mai numește *spanac sălbatic*. Sensibilă la: clorsulfuron, rimsulfuron-metil, oxasulfuron, tribenuron, amidosulfuron, triflusal-sulfuron-metil, triasulfuron, iodosulfuron + amidosulfuron, imazetapir, acetoclor, bromoxinil, acid 2,4-D + dicamba, linuron, brometrin, trifluralin, MCPA + diclorprop-P, oxadiargil, MCPA-Na, pendimetalin, acid 2,4-D + metosulam. [51]

LOBUL¹, (bot.) lobul mic, ca subdiviziune a unui lob. [50]

LOBUL², (anat.) porțiune sau subdiviziune macroscopică a unui organ compact, parenchimos. [43]

LOBULI HEPATICI, (anat.) unitatea structurală a ficatului, formată din hepatocite, capilare și canaliculi biliari. În ficatul uman există 50.000-100.000 de lobuli. [21]

LOC DE GASIRE, (bot.) punctul geografic în care se găsește un taxon sau sintaxon. [15]

LOCH, (nav.) aparat de navigație folosit pentru măsurarea vitezei și a distanței parcurse de navă, într-un interval de timp dat. [31]

LOCOMOȚIE, deplasarea unui animal dintr-un loc în altul. [37]

LOCUL, (bot.) cavitate mică, cămăruță, lojă a unui organ întâlnit la plante, ex., ovar, anteră. La gineceul florilor: locul ovarian, unilocular, la *Asteraceae/Compositae*; bilocular, la *Brassicaceae/Cruciferae*, *Apiaceae/Umbelliferae*; trilocular, la *Liliaceae*, *Iridaceae*; tetralocular, la iasomie (*Philadelphus coronarius*); pentalocular etc. La stamine: antere uniloculare, la nalbă de pădure (*Malva sylvestric*); biloculare, la cele mai multe plante; triloculare la *Cinnamomum* sp.; pluriloculare, la vâsc (*Viscum album*) [50]

LOCULICID, (bot.) care se deschide prin rupere într-un loc anumit. La plante, dehiscentă prin

crăpături dorsale ale capsulelor valvicide. Ruperea are loc de-a lungul nervurilor mediane ale carpelor, aspect întâlnit la lealea (*Tulipa gesneriana*). [50]

LOCURI OBLIGATE, (agric.) terenuri ce se pot folosi numai pentru cultura viței de vie, de exemplu, nisipuri, terenuri sărace, dealuri cu panta mare. [49]

LOCUS, (genet.) locul sau poziția ocupată de o genă în cromozom sau în harta genetică. [20]

LODICULĂ, (bot.) sin. *glomelulă*, la graminee, scvamă redusă a învelișului floral al spiculețelor, situată sub stamină. Este considerată un rudiment al perigonului. [50]

LOESS, (geol.) roca sedimentară predominant prăfoasă, de culoare galbenă, reprezentând materialul parental pentru numeroase soluri. [29]

LÖFFLER, sindrom ~, (med. u.) 1. Endocardită caracterizată prin leziuni fibroplastice și infiltrate eozinofilice ale endocardului parietal. 2. Sindrom pulmonar caracterizat prin infiltrat pulmonar, eozinofilie sangvină crescută, dispariția rapidă a simptomatologiei clinice. [60]

LOFOBRANHIȚI, (anat.) pești cu branhii compuse din lobi mici rotunjiți, atașați la arcurile branhiale, aspect întâlnit la căluțul de mare. [37]

LOFODONT, (anat.) tip de dentiție caracterizat prin jugali cu creste transversale de smalț pe suprafața de uzură. Se întâlnește la iepuri, rozătoare și la elefanții indieni. [37]

LOFOPODIE → PSEUDOPOD

LOFOTRIH, (bacter.) dispoziția cililor la bacterii, cu câte un smoc la unul sau la ambele capete ale celulei. [61]

LOG, (inform.) reprezintă înregistrarea tranzacțiilor sau activităților executate de un sistem. [6]

LOGANIACEE (*Loganiaceae*, sin. *Buddlejaceae*), (bot.) familie care cuprinde cca 30 de genuri, cu cca 400 de specii de plante dicotiledonate erbacee, arbustive și arborescente, răspândite mai ales în regiunile tropicale, subtropicale. Frunze simple, opuse. Flori de obicei bisexuate (hermafrodite) actinomorfe, contorte, tetramere; caliciul gamosepal; corola gamopetală; gineceul superior, ovar cu 2 loji. Formula florală: $\overline{\sigma} * K_{(4)} C_{(4)} A_4 G_{(2)}$. Fruct capsulă, rar bacă sau drupă. Unele specii conțin alcaloizi cu importanță în medicină: *Strychnos nux-vomica*, alcaloidul curara. În România se cultivă sporadic în grădini *Buddleja alternifolia* și *B. davidii* $2n = 76$. [50]

LOGARITM, (mat.) al unui număr real $x > 0$, în baza $b > 0$, $b \neq 1$, exponentul la care trebuie ridicată baza b , pentru a obține x ; se scrie $\log_b x = n$ cu $b^n = x$. [48]

LOGATOM, (soc.) neologism care înseamnă, din punct de vedere literal, fragment de discurs; este utilizat pentru a desemna un segment de vorbire nepurtător de sens și care nu constituie un morfem. [28]

LOGICA, știință a raționamentului, care stabilește legile raționării corecte. [32]

- LOGIN/LOGON**, (inform.) operațiunea de conectare la o rețea de calculatoare, privind mai mult aspectul de identificare în sistemul multiutilizator. În acest proces se verifică un nume utilizator și o parolă și, numai după ce verificarea a avut loc cu succes, se asigură accesul la rețea și la resursele ei. [6]
- LOGISTICA**¹, (ind.) gamă de mijloace operaționale care privesc furnizarea, manipularea, transportul și distribuirea unui material. [3]
- LOGISTICĂ**², (milit.) termen care definește activitatea de asigurare materială și tehnică a trupelor (hrănire, echipare etc.) inclusiv transportul acestora la mari distanțe. [31]
- LOGISTICA INTEGRATĂ**, (ind., ecol.) luarea în considerare a trei concepte de fabricație: „design for manufacturability” (diminuarea timpilor de asamblare); „design for environment” (selecționarea celor mai puțin toxice procese și materiale, respectiv diminuarea consumului de energie); „design for assembly” (reducerea numărului de piese și facilitarea asamblării acestora). [3]
- LOGLOCONIE**, (psih.) defect al vorbirii constând din repetarea inconștientă a unei silabe sau a unui diftong în mijlocul sau, mai des, în finalul cuvântului. [28]
- LOGOFF/LOGOUT**, (inform.) procesul de terminare a unei sesiuni de lucru într-un sistem multiutilizator. Este mijlocul de a comunica calculatorului că poate fi deconectat de la sistem. Aceasta nu înseamnă neapărat închiderea calculatorului. [6]
- LOGOFTALMIE**, (med. u.) paralizie parțială sau totală a mușchilor orbiculari ai pupilelor ce se traduce în imposibilitatea de a închide pleoapele. [28]
- LOGONEVROZĂ**, (psih.) bâlbâială. [28]
- LOGOPEDIE**, disciplină psihopedagogică consacrată studierii și reeducării sau terapiei corective a limbajului deficient sau handicapat. Logopedia propune metode și tehnici adecvate fiecăreia din tulburările de limbaj. [28]
- LOGOREE**, (psih.) sindrom de vorbire neîntreruptă, anormală, prin aceea că exprimarea verbală din mijloc se transformă într-un scop în sine, tinzând să devină repetitivă, incorectă, superficială, conținând cuvinte și construcții inadecvate. [28]
- LOGRAN 75 WG** (*triasulfuron 75%*), (pest.) erbicid postemergent care combate buruieni dicotiledonate anuale. Doza: 10 g/ha grâu de toamnă; 10 g/ha orz. Produs de SYNGENTA, Elveția. [51]
- LOHII**, (med. u. și vet.) scurgeri uterine apărute postpartum, având inițial caracter sanguinolent, apoi sero-sanguinolent și în final, seros, persistente pe perioade scurte de timp, în perioada de revenire a uterului la statusul dinaintea gestației. [33]
- LOIALITATE**, atitudine de fidelitate, grațitudine și devotament față de o persoană cu autoritate, un binefăcător, o instituție sau colectiv. [28]
- LOIAZĂ**, (med. u.) boală parazitară provocată de viermi paraziți din genul *Loa*, transmisă de insecte din genul *Chrysops*. Se caracterizează prin edeme pruriginoase cu localizări diferite și prin leziuni oculare cauzate de pătrunderea paraziților între sclerotică și conjunctivă. [60]
- LOIRE**, fluviu în Europa. Curge în Franța unde drenează 21% din teritoriu. Izvorăște din Masivul Central Francez și se varsă în Golful Biscaya prin estuar. Are o lungime de 1.012 km și o suprafață de 115.000 km². Cei mai mari afluenți sunt Allier și Maine. Traversează orașul Nantes situat la intrarea în estuar. [25]
- LOISIR**, activitate liberă desfășurată în afara ocupațiilor obligatorii și corespunzând dorințelor și înclinațiilor autentice ale subiectului. [28]
- LOMASOM**, (biocel.) structură cu aspectul unui labirint membranos, format din tubuli și vezicule anastomozate, localizate în spațiul periplasmatic (între peretele celular și plasmalemă); a fost evidențiat la fungi și plante. Se consideră a reprezenta un exces de membrană rezultată printr-un proces de exocitoză. [69]
- LOMBOSCIATICĂ**, (med. u.) sindrom patologic ce asociază lumbago cu sciatică. Se caracterizează, în faza acută, prin dureri lombare iradiate în partea externă și posterioară a unui sau a ambelor membre inferioare. Este provocat frecvent de iritația radiculară, provocată de un prolaps sau o hernie a nucleului pulpos intervertebral. [60]
- LOMETA**, (bot.) păstaie (fruct) care la maturitate se dezarticulează prin găuituri, iar fiecare fragment rezultat conține o sămânță. Provine dintr-un gineceu monocarpelar la *Fabaceae/Leguminosae* sau bicarpelar la *Brassicaceae/Cruciferae*. [50]
- LOMOND** (*Loch Lomond*), lac glaciatic situat în Scoția, unul din cele mai pitorești din această țară. Are suprafața de 70 km² și adâncimea maximă de 186,9 m. Prin poziția sa geografică, la numai 32 km depărtare de marele oraș Glasgow, lacul este folosit pentru recreare și sporturi nautice. [45]
- LONGEVITATE**, durata de viață a unei specii sau a unui individ. Longevitatea variază foarte mult, de la câteva minute sau ore (la bacterii), până la zeci, sute sau chiar mii de ani (om 120 ani, elefant 200 ani, arborele Sequoia 5000 ani). [24]
- LONGEVITATE ECOLOGICĂ**, (ecol.) durata de viață medie a indivizilor unei populații în condiții concrete de existență. [2]
- LONGIDIURN**, (bot.) plantă de zi lungă, care în perioada de înflorire are nevoie de zile lungi (12-14 ore). [50]
- LONGISTIL**, (bot.) cu stile lungi, depășind staminele din floare. [50]
- LONGITUDINAL**, (psih.) strategie a psihologiei evolutive, constând din urmărirea continuă la aceiași subiecți a fenomenelor de dezvoltare psihică și

comportamentală pe perioade lungi ce depășesc mai multe niveluri de vârstă. [28]

LONGITUDINE CEREASCĂ (λ), (astr.) unghiul diedru format de planul cercului de latitudine al punctului vernal cu planul cercului de latitudine al Stelei. Se măsoară pe ecliptică în sens direct. [12]

LONICERA, (agric.) gen de plante care aparține fam. *Caprifoliaceae*. Popular *caprifoi*. Cuprinde peste 100 de specii cu largă răspândire în emisfera nordică, China, Japonia, America de Nord, Europa Centrală și de Vest. Arbusti cățărători sau formând tufe bogate, cu frunze caduce sau persistente, ce își găsesc întrebuințări în parcuri și grădini ca plante izolate, în grupuri, sub formă de garduri vii sau pentru ornarea pe verticală a zidurilor, pilonilor sau bolților. Florile lor tubulare, bilabiate, cu cinci petale înguste sau rotunjite și stamine proeminente sunt, la unele specii, frumos mirositoare, iar uneori, fructele bace, roșii, aduc un plus de frumusețe. *L. japonica* și *L. caprifolium* sunt plante urcătoare ai căror lăstari ajung la 10 m înălțime și au florile foarte parfumate. Prima specie, din iunie până în octombrie, are flori mici galbene, pătate de purpuriu, iar a doua are înflorirea eșalonată în mai-iunie, florile fiind alb-gălbui, mari, în buchete bogate. *L. sempervirens*, cu lăstari volubili ce nu depășesc 5 m înălțime, cu flori roșii cu interiorul portocaliu, înflorește din mai până în august. Ca specii sub formă de tufă se pot cita: *L. tatarica*, arbust viguros de 2-3 m, cu frunze caduce și flori albe-roz sau roșii-purpuri; *L. nitida*, de 1,5-2 m înălțime, și *L. pileata*, de 0,3-0,5 m înălțime, specii cu frunze persistente, prima folosită îndeosebi în garduri vii tunse, iar a doua pentru acoperirea solului în locurile umbrite. **L.** sunt plante puțin pretentioase, ușor de cultivat, crescând în soluri profunde, chiar și mai uscate sau ușor calcaroase, suportând soarele direct și semiumbra. Toate speciile se înmulțesc primăvara sau vara, prin butași erbacei sau semilemnificați de tulpină, dar este posibilă și înmulțirea prin marcotaj sau semințe. [39]

LONPAR (acid 2,4-D 150 g/l + MCPA 175 g/l + clorpiralid 35 g/l), (pest.) erbicid postemergent care combate buruieni dicotiledonate din grâu de toamnă doză 1,5 l/ha porumb. Doze: 2,0 l/ha. Produs de DOW AGROSCIENCES SUA. [51]

LONTREL 300 (clorpiralid 300 g/l), (pest.) erbicid postemergent sistemic, combate buruieni dicotiledonate anuale și perene (*Cirsium*, *Compositae*, *Polygonaceae*, *Sonchus*). Doze: 0,3-0,5 l/ha (2 tratamente) sfeclă de zahăr, rapiță; 0,35-0,25 l/ha ceapă semănată direct; 0,5 l/ha viță de vie, molid, pepiniere, răchitării. Produs de DOW AGROSCIENCES S.U.A. [51]

LOOPING, (milit.) figură acrobatică aeriană, care constă în mișcarea unui avion în plan vertical pe o traiectorie circulară. Se utilizează în lupta aeriană de către avioanele de vânatoare sau ca figură de

acrobație. În timpul realizării lor se produce poluarea fonică a mediului înconjurător. [31]

LOOPSTEDT, (paleomorf.) interstadiu ce a fost întrebuințat un timp dar, în urma relevării caracteristicilor paleo-floristice prin analizele polinice și a datării ^{14}C (51.050 î. Hr.), s-a ajuns la concluzia că trebuie asimilat interstadiului Brörup. [8]

LOPHIIFORMES, (zool.) draci de mare: pești marini fizocliști, cu corp golaș, sau acoperit cu tuberculi osoși. Capul și pectoralele sunt foarte mari. Din dorsală, prima radie se transformă într-un organ momeală (illicium). Se hrănesc cu pești. [37]

LORAN, (milit.) sistem radiotehnic pentru asigurarea navigației marine și aeriene la mare distanță, pe baza recepționării impulsurilor radio, emise de stații speciale instalate la uscat. [31]

LORANTACEE (*Loranthaceae*), (bot.) familie de plante care cuprinde cca 1.400 de specii semiparazite lemnoase. Răspândite pe tot globul pământesc. Trăiesc pe diverse specii de copaci, de unde își iau hrana minerală sau organică cu ajutorul haustoriilor care pătrund în țesutul plantei gazdă. Frunze opuse, simple, întregi. Flori mici, actinomorfe, tipul 4 sau 6, unisexuate sau bisexuate (hermafrodite). Formula florală: $\text{♀} * P_{4-6} A_{4-6}; \text{♂} * P_{4-6} G_{(2)}; \text{♂} * P_{4-6} A_{4-6} G_{(2)}$. Fruct bacă falsă cu suc cleios. Flora spontană a României conține 3 specii aparținând genurilor *Loranthus*, $x = 9$ și *Viscum*, $x = 10$. [50]

LORDOZA, (med. u.) încurbarea coloanei vertebrale, formând în regiunea lombară o convexitate orientată anterior, urmată de o încurbare compensatorie toracică la care convexitatea este orientată posterior. [60]

LORENTZ, parc național situat în Indonezia – Insula Noua Guinee (Irianul de Vest). Suprafața, 40.000 ha (1937). Cuprinde o regiune muntoasă, cu linia zăpezii la 4.700 m. Flora este bogată numeric și specifică în elemente indo-malaieziene și australiene. Pădurea tropicală umedă urcă până la 1.500 m. Urmează savana care atinge 2.500 m, după care pădurea de foioase și conifere (*Podocarpus quintinia*) care ajunge până la 4.000 m. Peste această altitudine se instalează etajul subalpin cu o vegetație în alcătuirea căreia intră specii de *Rapnea*, *Rhododendron*, *Vaccinium*, *Olearia*, urmat de pajiștile alpine. Regiunea subalpină se caracterizează prin văi largi și porțiuni mlăștinoase, pajiști, unde apare feriga arborescentă *Cyathea*. Pășările care cuibăresc în parc sunt: porumbeii nicobari sau porumbeii cu coroană (*Goura cristata*) cu penaj albastru-violet, papagalii kakadu negru și kakadu alb, casuarul, pasărea liră, pasărea paradisului. Mamiferele sunt reprezentate de cangurul arboricol (singura specie de acest fel din lume), cangurul șobolan, bursucul marsupial, ursulețul koala, furnicarul, iar dintre amfibieni, broasca arboricolă. În perimetrul parcului sunt întâlnite diferite specii de fluturi giganți. [50]

LORICĂ, (alg.) înveliș celular cu structură submicroscopică specială, prezent la unele euglenoficee (*Trachelomonas*, *Strombomonas*, *Cryptoglena*) și crisoficee (*Chrysococcus*, *Kephyrion*); are aspectul unor căsuțe, care nu sunt atașate protoplastului; de regulă, lorică este incoloră dar poate fi și colorată datorită prezenței unor compuși ai fierului. La unele crisoficee (*Epipyxis*) alcătuirea loricăi este deosebită, fiind compusă din scvame circulare imbricate, cu structură microfibrilară; structura microfibrilară a loricăi a fost pusă în evidență și la alte genuri de crisoficee, ex., *Bicoeca*, *Dinobryon*, *Chrysolykos*, *Poterioochromonas*, *Pseudokephyrion* etc. [7]

LORISIDE (*Lorisidae*), (zool.) leneși: lemuri mici, nocturni, din Africa și Asia. Au un cap rotunjit, ochi mari și urechi scurte. Frugivori sau insectivori, se deplasează lent. [37]

LOS ALERCES, parc național situat în Argentina (provincia Chubut). Suprafața, 300.000 ha (1937). Altitudine, 400-2.280 m. Amplasat într-o regiune muntoasă. Cuprinde numeroase formațiuni glaciare (ghețari, lacuri). Vegetația este reprezentată de păduri cu arbori endemici de zadă (*Fitzroya cupressoides*), înalți de peste 57 m și o vechime de aproape 2600 de ani, *Nothofagus antarctica*, *Maytenus boaria*, *Mycrocenalia* sp., *Fuchsia magellanica*, *Libocedrus chilensis* și bambusul Guadua. Fauna este compusă din puma, cerbi pudu, cerbi huem (*Hippocamelus bisulcus*), vulpi gri (*Dusicyon griseus*) și nenumărate maimuțe. [50]

LOS BASTILLE, parc național situat în Panama. Suprafața, 24.000 ha (1980). Se află amplasat în zona Canalului Panama. Protejează o pădure tropicală umedă compusă din peste 1.500 de specii, printre care și palmierul de Panam (*Carludovica palmata*). Fauna este reprezentată de 660 de specii. [50]

LOS GLACIARES, parc național situat în Argentina (provincia Santa Cruz). Suprafața, 600.000 ha (1937). Altitudine, 300-3.441 m. Din anul 1981 se află pe lista patrimoniului mondial natural. El se găsește în zona andină sudică, dominată de munți înalți, dintre care se remarcă Vârful Fitz Roy (3.441 m). În partea de vest a teritoriului se găsesc numeroși ghețari, câmpuri de zăpadă permanente și lacuri glaciare adânci. Bucățile de gheață care se desprind și cad în lacuri produc un ecou uriaș. În partea estică se află păduri subtropicale, în care predomină fagul antarctic (*Nothofagus* sp.), mărginite de pampas. Fauna de animale vertebrate este reprezentată în principal de mamifere și păsări. Dintre mamifere întâlnim aici: cerbul chilian (*Pudu pudu*), gaunaco sau lama sălbatică (*Lama huanachus*), cerbul de munte sau huemul (*Hippocamelus bisulcus*). Păsările sunt reprezentate de struțul nandu de pampas (*Rhea*

americana) și struțul lui Darwin (*Rhea penata*), pasărea hoitară, care zboară la peste 5.000 m înălțime. [50]

LOS ROQUES, parc național din Venezuela. Suprafața, 225.153 ha. Este amplasat în Arhipelagul din Marea Caraibelor. Include o serie de insule și recife caroligene. [50]

LOSTRITĂ (*Hucho hucho*, fam. *Salmonidae*), (zool.) pește osos, dulcicol, răpitor. Este supranumit „tigrul“ apelor de munte. Corp cilindric, de 1-1,3 m lungime, colorat brun-verzui pe partea dorsală și argintiu pe abdomen și părțile laterale. Gura largă, cu dinți puternici, este dispusă terminal. Prezintă înotătoare adipoasă. Greutate, 12-14 kg. Iese la vânat în timpul nopții. Preferă porțiunile de râu mai adânci, bulboanele, cotloanele. Posturile de pândă sunt steurile de stâncă, de unde se aruncă fulgerător asupra prăzii. Devine matură la 4-5 ani. În perioada „bătăii“ femelele sunt urmărite, fiecare, de 3-4 masculi care se luptă între ei. Dintre victorioși, fiecare femelă își alege „mirele“ pentru a-i fecunda ovulele (icrele). Icrele sunt depuse într-o groapă lungă de 60 cm și adâncă de 10-20 cm săpată de femelă și mascul cu ajutorul cozii. Sunt depuse 1.600-2.000 icre pentru 1 kg din greutatea corpului. Depunerea lor durează 2-3 zile. Răspândit în apele curgătoare de munte din bazinul hidrografic al Dunării. [10]

LOT, (pisc.) grup de animale acvatice de aceeași specie, dintr-o fermă piscicolă, care provin din aceiași reproducători și care au împărțit aceeași sursă de apă. [10]

LOTIC, (ecol.) califică biotipurile și ființele viei proprii ecosistemelor cu ape curgătoare. [3]

LOTUS D (*cinidon* - etil 50 g/l + acid 2,4-D), (pest.) erbicid postemergent, de la începutul înfrățirii până la max. sfârșitul înfrățirii, pentru grâu, orz. Combate buruieni dicotiledonate anuale și perene. Doza: 0,6-1,0 l/ha. Produs de BASF Germania. [51]

LOVITURĂ, 1. Atingere bruscă și puternică; durere sufletească, supărare, necaz. 2. Descărcarea unei arme de foc și efectul produs de aceasta. 3. (milit.) Definește în tactică (arta operativă) o acțiune de luptă, o regulă, cu mijloace de lovire combinate care determină pierderi inamicului. Loviturile pot fi de artilerie, de aviație, nucleare, chimice, mai pot fi principale, secundare, frontale, de flanc etc. [31]

LOXODONT, (anat.) tip de dentiție, cu romburi mărginite de smalț, care apar pe suprafața de uzură a jugalilor, la elefanții africani. [37]

LTP, (inform.) nume logic de dispozitiv pentru imprimantă; nume rezervat de MS-DOS pentru porturile paralele, maxim 3, numite LTP1, LTP2 și LTP3, primul port paralel fiind același cu PRN (nume logic pentru imprimantă), dispozitivul primar de OUTPUT pentru MS-DOS. [6]

- LUANGWA**, parc național situat în Zambia. Suprafața, 1.500.000 ha (1938). La început a fost rezervație de vânătoare (1938-1965). Din 1965 devine rezervație strictă a naturii și, ulterior, parc național. Se află amplasat în valea râului Luangwa. Este mărginit de dealuri înalte de 500-600 m în est și o pronunțată denivelare în vest. Este cel mai mare parc din întregul continent african. Vegetația este specifică climatului tropical și constă din păduri tropicale xerofite cu specii de arbori cu frunze caduce (*Parkia* sp., *Parinarium* sp., *Isobertinia* sp., *Combretum* sp., *Lophira* sp.) și specii sempervirescente (*Berlinia* sp., *Brachystegia* sp.), savană cu acacii, ierburi înalte, precum și o vegetație de mlaștină în zonele inundate periodic. Fauna constă dintr-o mare varietate de specii. Ea abundă în elefanți, lei, leoparzi, hipopotami, rinoceri, zebre, porci sălbatici, antilope kudu, antilope impala, antilope roan, girafe *Thornicraft*, maimuțe. Dintre păsări cele mai importante sunt egretele și ibișii. Reptilele sunt reprezentate de șerpi boa, cobra, vipera gaboneză, mambwa neagră. [50]
- LUBIMINĂ**, (biochim.) substanță antifungică secretată de anumite plante, ex., tuberculi de cartofi când sunt invadați de ciuperci. [41]
- LUBIȚ** (*Camelina microcarpa*, fam. *Brassicaceae*/*Cruciferae*), (agric.) plantă anuală de primăvară sau de toamnă, considerată buruiiană problemă pentru culturile agricole. Tulpină simplă sau ramificată, 25-70 cm. Frunze lanceolate la bază sagitate, semiamplexicaule. Petale palid galbene. Fructe silicule des piriforme. Se întâlnește în fânețe, pârloage, semănături. Înfloreste în lunile mai-august. Sensibilă la: amidosulfuron, clorsulfuron, triasulfuron-metil, tribenuron, imazetapir, prometrin, atrazin, bentazon, metasulan + acid 2,4-D, MCPA + diclorprop-P, linuron. [51]
- LUCEAFĂR**, (astr.) denumirea populară a planetei Venus. Luceafărul de seară, planeta Venus văzută după apusul Soarelui. Lucefărul de dimineață, planeta Venus văzută înainte de răsăritul soarelui. [12]
- LUCICOL**, (ecol.) califică o specie care crește în habitate deschise, foarte însorite. [3]
- LUCIDITATE**, (psih.) claritate și certitudine în reflectarea conștientă. [28]
- LUCIFER**, (rel.) nume dat căpeteniei îngerilor căzuți sau demonilor. El a fost învins de arhanghelul Mihail. Căderea lui Lucifer a avut loc înainte de facerea lumii văzute și el a atras la revolta sa miliarde de îngeri. El a abuzat de libertate și tot la el păcatul și-a găsit începutul. [63]
- LUCIFERĂ**, (ecol.) califică o specie vie care produce lumină (bioluminescență). [3]
- LUCIFIL**, (ecol.) organism care este atras de lumină, deoarece orice sursă de lumină reprezintă un element favorabil activității sale vitale. [24]
- LUCIFUG**, (ecol.) sin. *fotofob*, organism care evită (nu suportă) lumina (→ **OBSCURITATE**). [44] În general, acestea trăiesc în peșteri, sol, ape freactice, în abisul mărilor și al oceanelor. [2]
- LUCIU DE APĂ**, suprafața inundată a unui bazin acvatic, neacoperită de vegetație. [10]
- LUCRARE METODICO-ȘTIINȚIFICĂ**, (ped.) modalitate de obiectivizare a creativității pedagogice a cadrelor didactice, realizabilă de regulă în cadrul acțiunilor de perfecționare psihopedagogică și de specialitate, prin care se valorifică experiența cadrului didactic. [16]
- LUCRARE MINIMĂ A SOLULUI**, (pedol.) sistem de cultivare a solului în care numărul de lucrări este foarte redus. Se urmărește reducerea compactării solului, conservarea apei în sol, realizarea de economii. [29]
- LUCRARE PRACTICĂ**, (ped.) metodă didactică de învățământ în care predomină acțiunea operațională reală, prin exercițiu și algoritmizare, spre o orientare aplicativă a cunoștințelor și deprinderilor practice. [16]
- LUCRĂRI HIDROTEHNICE PENTRU AMENAJAREA ALBIILOR (CURSURILOR) TORENȚIALE**, construcții ingineresti care, împreună cu plantațiile forestiere, au rolul de a stinge formațiile torențiale sau de a consolida malurile unor cursuri de apă cu grad sporit de inundabilitate. Se împart în două categorii: a) lucrări longitudinale: diguri (din pământ, din pietriș și fragmente de rocă și mixte), canale de conducere sau evacuare; b) lucrări transversale: cleionaje (gărdulețe din pari și nuiele), fascine, garnisaje, gabioane (fragmente de rocă, bolovani și pietriș prinse în plase de sârmă), praguri din gabioane, baraje (din beton, din argilă sau mixte). De cele mai multe ori lucrările transversale se combină sau se completează cu cele longitudinale. [4]
- LUCRU MECANIC**, (fiz.) mărime definită ca produsul scalar dintre forța care acționează asupra corpului și deplasarea acestuia. În SI se măsoară în joule (J), definit ca produsul dintre newton și metru. Se mai folosesc unități tolerate ca erg ($1\text{erg}=10^{-7}\text{J}$) și kilogramforță-metru ($1\text{kgfm}=9,8\text{J}$). [38]
- LUDIC**, (psih.) ceea ce ține de joc, în oricare din formele acestuia, de la jocul copiilor și până la jocul adulților. O activitate dobândește o dimensiune ludică atunci când scapă principiului realității. [28]
- LUES**, (med. u.) termen folosit pentru *sifilis*. [43]
- LUETA**, (anat.) formațiune anatomică la nivelul bucofaringelui (pop. „omușor“). [43]
- LUGANO** (*Ceresia*), lac de origine glaciară situat pe teritoriile Italiei și Elveției (2/3 din lac se află pe teritoriul Elveției). Are suprafața de 50,5 km² și

- adâncimea maximă de 288 m. Ocupă o veche vale glaciară. Apa din el se scurge în lacul Maggiore prin valea Tresa. Reprezintă atracție turistică. [45]
- LUJER**, (bot.) la plante, porțiune dintr-o ramură cu noduri și internoduri, formată în ultima perioadă de vegetație, care poartă frunze și muguri. [50]
- LUMEN**, (biocel., anat.) spațiul din interiorul unui organit (ex., I. reticulului endoplasmic) sau componente ale acestuia (ex., I. cisternelor reticulului endoplasmic sau ale corpilor Golgi), al unui vas (ex., I. vaselor limfatic sau sangvin), al unui canal/duct (ex., I. canalului spermatic, urinar) sau al unui organ (ex., I. tubului digestiv). [69]
- LUMINA ANTISOLARA**, (astr.) lumina solară difuzată de coada gazoasă a Pământului, observabilă la miezul nopții. [12]
- LUMINA ZODIACALĂ**, (astr.) con de lumină ce apare în planul eclipticii după apusul Soarelui sau înainte de răsăritul lui, datorat unui nor de praf ce se întinde de la Soare până dincolo de orbita terestră. [12]
- LUMINĂ**, (fiz.) radiații de diferite lungimi de undă primite de la soare sub formă de energie. [49]
- LUMINISCENȚĂ**, (fiz.) emisie de lumină prezentată de unele corpuri datorită excitării atomilor și moleculelor altfel decât prin încălzire. *Fotoluminiscența* în care excitarea se datorează radiațiilor electromagnetice. Fotoluminiscența poate dura un timp foarte scurt (nanosecunde) și atunci este numită *fluorescență* sau mai lung (secunde, minute, ore) și este numită *fosforescență*. Dacă excitarea se datorează unor reacții chimice fenomenul se numește *chemiluminiscență*, iar dacă este produsă de un câmp electric se numește *electroluminiscență*. [38]
- LUMINOZITATE**, (ecol.) importanța fluxului luminos într-o zonă a ecosferei sau în cadrul unui biotop dat. [3]
- LUNA**, (astr.) satelit natural al Pământului, aflat la distanța de 384.400 km (60,3 raze terestre) de Pământ, cu diametrul 0,27 din diametrul Pământului (3476 km). Perioada de revoluție este egală cu cea de rotație (27,3 zile mijlocii), menținând mereu spre Pământ aceeași emisferă. Masa este 0,012 din masa terestră. Luna nu are atmosferă; participă la mișcarea diurnă, dar se deplasează printre stele în sens direct; prezintă faze (Lună nouă, primul pătrar, Lună plină, ultimul pătrar), în mișcarea sa pe orbită. [12]
- LUNAȚIE** (*revoluție sinodică*), (astr.) intervalul de timp scurs între două conjuncții consecutive în mișcarea reală a Lunii în jurul Pământului; are durata de 29,5 zile. [12]
- LUNĂ NOUĂ**, (astr.) când Luna se află în conjuncție cu Soarele, discul lunar este invizibil. [12]
- LUNĂ PLINĂ**, (astr.) când Luna se află în opoziție cu Soarele, discul lunar este total vizibil. [12]
- LUNCĂ**, (geogr.) porțiunea fundului unei văi fluviatile cu pantă redusă, în care se acumulează aluviunile aduse de râu la viituri și cele aduse de afluenți. Lățimea ei variază de la câțiva zeci de metri la râurile mici, până la zeci de kilometri la fluvii. Este acoperită cu vegetație specifică. [50]
- LUNETA¹** (refractor), instrument optic de observare a corpurilor cerești, prin „fereastra” optică, având ca obiectiv un sistem de lentile. [12]
- LUNETA²**, (milit.) aparat optic folosit pentru observarea detaliată a obiectivelor de pe câmpul de luptă, pentru măsurarea unghiurilor sau pentru executarea ochirii unei guri de foc. [31]
- LUNETĂ DE VÂNĂTOARE**, (cineget.) instrument optic alcătuit din mai multe lentile și prisme dispuse într-un tub servind la ochirea vânatului. Avantajele lunetei sunt: vânatul trebuie să vadă ținta la intersecția firelor reticulare, nemaifiind necesară alinierea (țintă, cătare, înălțător); apropiere ținta de 4 sau mai multe ori; dacă are luminozitate mare permite ochirea și la crepuscul; permite și personalului cu vedere slabă să ochiască cu precizie. [42]
- LUNETIST**, (milit.) pușcaș care folosește în luptă o pușcă dotată cu lunetă. [31]
- LUNGIME DE COMERCIALIZARE**, (pisc.) lungimea la care peștii pot fi pescuiți industrial sau sportiv. Pentru fiecare specie în parte dimensiunea este stabilită prin lege. [10]
- LUNGIME DE UNDA**, (fiz.) distanța străbătută de o undă într-o perioadă. Se calculează prin raportul dintre viteza de propagare a undei și frecvența acesteia. [38]
- LUNGIME RELATIVĂ A CROMOZOMILOR**, (genet.) raport dintre lungimea totală a unui cromozom și a unui set haploid 22 + X. [19]
- LUNGIME SPECIFICĂ A LINIEI DE FUGĂ**, (ind. energ.) raportul dintre lungimea totală a liniei de fugă a izolatorului, exprimată în centimetri, și tensiunea cea mai ridicată a rețelei, exprimată în kilovolți (cm/kV). [59]
- LUNGIME STANDARD**, (zool.) lungimea peștilor de la vârful botului până la baza înotătoarei caudale. [10]
- LUNGIMEA RÂULUI**, distanța dintre izvor și vărsare, măsurată în lungul cursului. [50]
- LUNGURICA** (*Galeopsis tetrahit*, fam. *Lamiaceae/Labiatae*), (agric.) plantă anuală de primăvară, considerată buruiană problemă pentru culturile agricole. Tulpină acoperită cu peri rigizi glanduliferi. Florile de un roșu deschis sau alburii, iar la baza lobului inferior, o aureolă galbenă pătată cu roșu. Specie mezofilă, mezotermofilă – subtermofilă, slab – moderat acidofilă. Se întâlnește prin semănături, dărâmături. Înfloreste în iulie-august. Sensibilă la: tribenuron, amido-sulfuron, iodosulfuron + amidosulfuron, metribuzin, linuron, imazetapir, acid 2,4-D + dicamba, MCPA + diclorprop – P, fluroxipir, bromoxilin, bromoxinil + MCPA, bromoxinil + acid 2,4-D. [51]

LUP (*Canis lupus*, fam. *Canidae*), (zool.) mamifer răspândit pe toată suprafața țării, cu blana roșcată vara și sură iarna. Este exclusiv carnivor, consumând orice animal domestic sau sălbatic. Produce mari pagube vânatului și sectorului zootehnic. Se asociază în haite de 8-10 exemplare (lupoanca împreună cu puii săi la care se atașează și alți indivizi din același habitat). În perioada când zăpada face crustă, lupul poate decima vânatul pe suprafețe întinse. Se mișcă pe spații mari pentru căutarea hranei. Perioada de împerechere este decembrie-februarie. Gestația durează 9 săptămâni. Femela naște 3-14 pui, iar căteii, după 5-6 săptămâni încep să se hrănească cu carne și învață să vâneze. Vânat de talie mare. Se combate în tot timpul anului prin vânatoare la goană, prinderea în capcane și otrăvirea cu letolină. Trofeul îl constituie blana și craniul. [42]

LUPĂ DE POLUARE, (ecol.) volumul de efluenți lichizi care se dispersează într-un sol sau într-un acvifer sub forma unui panaș, începând de la o sursă de poluare punctuală. [3]

LUPIN ALB (*Lupinus albus*, fam. *Fabaceae/Leguminosae*), (agric.) plantă erbacee, anuală, terofită, cultivată pentru furaj, îngrășământ verde, surrogat de cafea, ornamentală, predominant autogamă, originară din Sicilia, naturalizată în regiunea mediteraneană. Semintele au utilizări terapeutice în medicina umană tradițională ca: diuretic, febrifug, emenagog, hipoglicemiant, cicatrizant. În urma unor studii, se indică drept succedaneu al insulinei în formele ușoare de diabet. Extractul fluid de semințe împiedică creșterea glicemiei și glicozuriei. Specie nectaropoliniferă. Florile sunt vizitate de albine pentru culegerea de nectar, polen și mană. Cantitatea de miere, 20-40 kg/ha. Pondere economico-apicolă mică. În agricultură este folosit ca îngrășământ verde pentru ameliorarea solurilor nisipoase. Acumulează în sol până la 200 kg azot. În zootehnie se utilizează ca nutreț verde, fân sau siloz, singur sau în amestec cu ovăz, orz, porumb, iarbă de Sudan. Introdus în hrana animalelor timp îndelungat sau în cantități mari, le provoacă lupinoză (intoxicație acută), ori lupinism (intoxicație cronică). Boabele se pot folosi în furajarea animalelor după ce se țin 24-36 ore în apă, apoi se fierb în vase închise timp de 1-2 ore, se scurge apa, iar boabele se spală într-un curent de apă. Boabele crude dau foarte bune rezultate în hrănirea peștilor. Planta poate fi cultivată prin parcuri și grădini publice, în platbande, grupuri, izolate în preajma arbuștilor și pentru borduri. Ca floare tăiată, se folosește în arta buchetieră. Înmulțire prin semințe. În cinegetică este folosită ca hrană pentru vânat nobil. [50]

LUPINUS, (agric.) gen de plante aparținând fam. *Fabaceae/Leguminosae*. Pop. *lupin*, *cafeluță*. Se cunosc aproximativ 100 de specii, majoritatea originare din America și câteva din Europa. Genul cuprinde specii anuale sau perene, erbacee sau

subfrutescente, cu flori specifice leguminoaselor papilionate, variat colorate și grupate în lungi raceme terminale. *L. mutabilis* este o specie anuală viguroasă de 1-1,2 m, cu tulpini ramificate spre vârf, glabre cenușii verzui. Frunzele sunt compuse din 7-9 sau mai multe diviziuni. Florile parfumate, în inflorescențe laxe, apar din iulie până în octombrie. Varietatea hibridă *L. cruikshanskii* are inflorescențe mari, cu flori ce își modifică coloritul pe parcursul înfloririi, de la albastre, la început, devin mai târziu violet sau roșii-purpuri, cu stindardul galben, galben-brun sau alte combinații de culori. *L. hartwegii*, specie anuală, de 50-70 cm înălțime, cu frunze late, groase, cu ramificații puține și inflorescențe de 20-30 cm cu flori în culori pastelate, bleu, albastru, alb, roz, etc. *L. polyphyllus* este o specie perenă, cu tufe de 1,2 m, cu numeroase tulpini și frunze mari. Se remarcă varietatea *Russel*, cuprinzând numeroși hibridi ale căror inflorescențe de cca 80 cm sunt constituite din flori strâns inserate și cu colorit foarte bogat, alb, crem, roz, albastru, violet, galben, în diferite tonuri și combinații de 2-3 culori, ce înfloresc în mai-august. Crește bine în soluri revene, adânc lucrate, bogate în substanțe nutritive. Preferă zonele mai răcoroase și pozițiile însorite, dar înflorește și la semiombă. Rezistă destul de bine iarna dar, după 3 ani, plantele pierd din vigoare, ceea ce impune înlocuirea lor treptată. Se înmulțește toamna, prin despărțirea tufelor, păstrând cât mai mult pământ pe rădăcină. Se practică și înmulțirea prin semințe dar, pentru că nu suportă prea bine repicarea și transplantarea, se seamănă primăvara în ghivece pentru a fi trecute toamna la locul definitiv de cultură. În timpul verii, se pot face și butași cu „călcâi“, apoi plantele puse la ghivece se păstrează peste iarnă în răsadnițe calde. Este folosit în grădini ca plante izolate dar mai ales în grupuri mari, în combinații cu plante de sezon (mac peren, bujor etc.). În același timp constituie și o excelentă floare tăiată, valoroasă pentru buchete. [39]

LUPOAIE (*Orobanche ramosa*), (bot.) plantă care parazitează cânepa și alte specii. Plantele atacate rămân mici și deseori pier. Planta parazită năpădește cultura în scurt timp, deoarece produce o mare cantitate de semințe care își păstrează capacitatea de germinație mai mulți ani. Se combate prin smulgerea plantelor atacate înainte de a forma semințe și rotația culturii la 7-8 ani. [50]

LUPTA CONTRA POLUĂRII AERULUI, (prot. med.) ansamblu de măsuri privind reglementarea emisiei de poluanți în atmosferă. [54]

LUPTA ÎMPOTRIVA ZGOMOTULUI, (prot. med.) acțiuni întreprinse în vederea diminuării zgomotului, prin metode active (diminuarea zgomotului de la sursă, corectarea comportamentului oamenilor etc.) sau pasive (dispozitive de protecție și materiale de izolare). [3]

LUPTĂ AUTOCIDĂ

LUPTĂ AUTOCIDĂ, (prot. med.) distrugerea animalelor dăunătoare prin introducerea în populațiile lor de indivizi ce prezintă caractere care antrenează nimicirea lor (mutații genetice). [41]

LUPTĂ INTEGRATĂ, (agric.) totalitatea măsurilor care alcătuiesc sistemul de protecție al plantelor, aplicate rațional. [51]

LUPTE CLASICE, (sp.) ramură sportivă în care doi luptători, folosind procedee tehnice regulamentare (acțiuni asupra părții superioare a corpului), se întrec cu scopul de a duce adversarul cu umerii la saltea. Primele dovezi care atestă practicarea l.c. ne-au rămas de la vechii egipteni, prin gravuri datând de aproape 5000 de ani care reprezintă procedee de lupte libere, unele folosite și astăzi. Cele mai multe dovezi le avem însă de la vechii greci și de la romani (de aici și numele de lupte greco-romane). În țara noastră primele mărturii în legătură cu practicarea l.c. ne-au rămas de la romani. În decursul timpului, luptele populare s-au transformat într-un sport tradițional. În zilele noastre l.c. sunt cunoscute sub numele de *trântă*. Luptătorii au drept de participare numai în competițiile rezervate categoriei lor de greutate (categoria „semi-muscă” până la 48 kg; categoria „muscă” între 48 și 52 kg; categoria „cocoș” între 52 și 57 kg; categoria „pană” între 57 și 62 kg; categoria semimijlocie între 68 și 74 kg; categoria mijlocie între 74 și 82 kg; categoria semigrea între 82 și 90 kg, grea (90-100 kg) și supergrea peste 100 kg. [53]

LUPTE LIBERE, (sp.) ramură în care doi adversari se luptă folosind procedee tehnice regulamentare (executate cu ajutorul picioarelor) care vizează toate părțile corpului și care au ca scop fixarea adversarului cu omoplații pe saltea. Este o formă de luptă corp la corp, care derivă din marea grupă a luptelor, asemănându-se într-o oarecare măsură cu luptele clasice. Sub aspect regulamentar, lupta are aceeași desfășurare ca la luptele clasice, iar ca tehnică implică acțiuni specifice l.l. [53]

LUPULINA, (bot.) substanță organică aromatică și amară secretată de perii glandulari solzoși pluricelulari de pe bracteele inflorescențelor femele de hamei (*Humulus lupulus*). Utilizată în aromatizarea și conservarea berii. [50]

LUPUS, (med. u.) termen folosit în trecut pentru denumirea ulcerățiilor tenebrante, cu mers latent, progresiv. În prezent, dacă nu este însoțit de un adjectiv se înțelege sub acest termen *lupus tuberculos*. [43]

LUPUS ERITEMATOS, (med. u.) colagenoză heterogenă în care pot fi recunoscute două forme: 1. L.e. *sistemic sau diseminat*, cu afectare multisistemică constând din: vasculită, polișerozită, dermatită și manifestări viscerale (renale și la nivelul sistemului nervos); 2. L.e. *cutanat*, limitat la pielea. [60]

LUT, (pedol.) clasă texturală desemnând materiale de sol în alcătuirea cărora intră 20-32% argilă și 14-32% praf (sistemul ICPA). [29]

LUTEOM, (pedol.) tumoră benignă a corpului galben al ovarului cu consecințe hormonale, caracterizată din punct de vedere morfopatologic prin transformarea decidualiformă a endometriului, asemănătoare transformărilor de sarcină. [60]

LUTEOSKIRINĂ, (toxicol.) micotoxină aparținând grupului hidroxichinonelor secretată de diverse specii de *Penicillium* (*P. islandicum*, *P. rubrum*, *P. brunneum*, *P. tardum*) care se dezvoltă pe orez. [41]

LUTEȚIU (Lu), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa lantanidelor. Are Z 71 și configurația electronică [Xe] 4f¹⁴5d¹6s². A fost descoperit de G. Urbain și C. Auer von Welsback, în anul 1907. Are p.t. 1 652°C. [36]

LUTEU, (bot.) galben, galben curat, galben auriu, de culoarea gălbenușului de ou, aspect întâlnit la florile de ghintură galbenă (*Gentiana lutea*), rechie (*Reseda lutea*). [50]

LUTRINE (*Lutrinae*), (zool.) lutre: mamifere carnivore acvatică, înrudite cu bursucii, dihorii, nevăstuicile, dar având picioare palmate. De obicei sunt animale de apă dulce și se hrănesc cu pești; excepție face o lutră marină din nordul Oceanului Pacific, care se hrănește cu moluște. [57]

LUVIC, (pedol.) termen care în sistemul român de clasificare a solurilor desemnează, la nivelul de subtip, soluri în profilul cărora este prezent un orizont El și Bt și care, la nivel de tip, sunt separate după alte categorii care nu exclud sau nu includ prezența acestui orizont. Este folosit cu aceeași accepțiune și în urmărirea unor tipuri de sol. Se aplică la sol pseudogleic, soloneț. [29]

LUVISOL ALBIC, (pedol.) tip de sol în sistemul român de clasificare a solurilor, din clasa argiluvisolurilor. Orizonturi de diagnostic Bt și Ea. Succesiunea tipică de orizonturi este Ao-Ea-Bt-C. Prezintă subtipurile: tipic, vertic, planic, glosic, rodic, litic, gleizat, pseudogleizat, pseudogleic, alcalizat. Simbol PS. [29]

LUXAȚIE, (med. u.) leziune articulară, de obicei traumatică în care suprafețele articulare își pierd raporturile normale; l. *dentară*, dislocarea parțială sau totală, patologică (de cele mai multe ori prin traumatism), sau terapeutică a unui dinte din alveolă. [43]

LUXURIANT, (bot.) cu creștere viguroasă, bogată, îmbelșugată. [50]

LYELL, Charles (1797-1875), geolog scoțian. Președinte al Societății de Geologie (1845-1846). A efectuat multe călătorii pentru cercetare în Europa, Scandinavia și America de Nord. A pus bazele geologiei moderne. Formulează principiul actualismului prin care explică fenomenele geologice. Combate teoria metafizică a catastrofismului. Elaborează teoria metamorfizmului. Pune bazele clasificării genetice a rocilor. Introduce în geologie concepția revoluționistă. Studiile sale au o influență covârșitoare asupra lui Ch. Darwin. [46]

M

- MAAR**, (geomorf.) depresiune de origine vulcanică formată în urma unei explozii vulcanice; în hidrologie termenul desemnează lacurile situate în depresiunile corespunzătoare din Germania. [25]
- MAC DE MUNTE** (*Papaver corona-sancti-stephani*, fam. *Papaveraceae*), (bot.) plantă perenă endemică cu frunze simplu-penate, lipsite de peri, dispuse în rozetă. Floare de culoare galbenă, la uscare capătă culoarea galben-portocalie. Vegetează pe grohotișuri calcaroase și pe locuri stâncoase din zona alpină și subalpină a Munților Rodnei, Bucegi, Bârsei, Făgărașului, Retezatului. Este ocrotit de lege. [50]
- MAC ROȘU DE CÂMP** (*Papaver rhoeas*, fam. *Papaveraceae*), (bot.) plantă anuală de primăvară sau de toamnă, considerată buruiiană problemă pentru culturile agricole. Se întâlnește în semănături, locuri ruderală în lungul căilor ferate, din zona stepei până în etajul fagului. Se mai numește *mac de câmp*. Floarea are cele patru petale variabile ca mărime. Capsula mai mult sau mai puțin rotundă (10-22 mm). Înflăorește în mai-septembrie. Toxică pentru animale. Sensibilă la: imazetapir, pendimetalin, linuron, metamitron, tribenuron metil, clorsulfuron, triflusal metil, acid 2,4-D ca ester, 2 etil hexilic, mecoprop - P + MCPA, ca sare de dimetilamină, acid 2,4-D + metosulam, bromoxinil + acid 2,4 - D, dicamba + acid 2,4 - D, fluroxipir + acid 2,4 - D, dicamba + acid 2,4-D + atrazin, flurosulam + acid 2,4 - D, etil hexil ester, glifosat. [51]
- MACCHIA**, (ecol.) asociație vegetală formată din tufărișuri xerofile sempervirescente dense, greu de străbătut, dezvoltate în climatul mediteranean. M. se întinde în Insula Corsica, pe dealuri de până la 400-600 m înălțime, formate din roci silicioase, pe litoralul vestic al Italiei și în Insula Sicilia. Specii caracteristice: roșcovul (*Ceratonia siliqua*), palmierul pitic (*Chamaerops humilis*), mirtul (*Myrtus communis*), măslinul sălbatic (*Olea europaea*) etc. [70]
- MACEDIU**, (micol.) structură pedunculată, macroscopică, considerată ca fiind un ascocarp, ale cărui țesuturi interne se dezintegrează la maturitate într-o masă de filamente sterile care înglobează o masă pudroasă de spori. [69]
- MACERAȚIE**¹, (chim.) dizolvarea chimică a substanțelor intercelulare solubile din țesăturile plantelor. (C. Váczy, 1980) [50]
- MACERAȚIE**², (chim.) modificare cadaverică distructivă petrecută în mediu hidric, cu viteză de aproximativ patru ori mai mare decât putrefacția. [33]
- MACHMETRU**, (milit.) aparat instalat la bordul avioanelor cu reacție și folosit pentru măsurarea vitezei de zbor, exprimată în valori ale numărului „M“ (Număr Mach). [31]
- MACKENZIE**, (hidrol.) sistem hidrografic în America de Nord, al doilea după sistemul Mississippi-Missouri având o lungime de 1.600 km și o suprafață de 1.804.000 km². Izvorăște din Lacul Sclavilor legat de Lacul Athabaska prin Slave River și se varsă în Oceanul Arctic printr-o deltă cu suprafața de 12.000 km². [25]
- MACRO**, (inform.) set de tastări înregistrate și salvate într-un cod scurt. Când codul este tastat, programul execută instrucțiunile din *macro*. Un *macro* este creat pentru a economisi timp prin înlocuirea seriilor de tastări și comenzi cu versiuni mai scurte, prin aceasta eliminându-se retastarea secvențelor de comenzi ce se repetă. [6]
- MACRO-**, prefix care indică totul la scară mare. [2]
- MACROBENTONICE**, (ecol.) specii din bentosul acvatic ai căror indivizi adulți depășesc ca talie 2 mm. [50]
- MACROBENTOS**, (ecol.) biocenoză formată din populații ale speciilor cu organisme mari (plante și animale). [50]
- MACROBIOCARPIE**, (bot.) persistența fructelor pe plantă timp de mai mulți ani după maturitatea semințelor, aspect întâlnit la speciile de *Myrtaceae*. [50]
- MACROBLAST**, (bot.) sin. *dolicoblaste*, ramuri (lujeri) lungi, ramificați, cu internoduri lungi și noduri distanțate. Internodiile se alungesc mult în cursul unui an. [50]

MACROCEFAL, cu cap mare. [37]

MACROCHELITĂ, (med. u.) denumire generică pentru o serie de afecțiuni care duc la mărirea în volum a buzelor. După Miescher, cheilitele hipertrofice sunt de trei tipuri: *macrocheilite banale*, datorate unor inflamații cronice; *macrocheilita parenchimatosa hiperplazică*, de origine nevică; *macrocheilita granulomatoasă Miescher*, afecțiune care cuprinde ambele buze, evoluând în pusee și ajungând la o stare elefantiazică. [43]

MACROCICLICĂ, (micol.) despre o specie de funghi ruginoși (ex., *Puccinia graminis*, ord. *Uredinales*), care are un ciclu vital tipic, în care se succedă toate cele 5 stadii reproductive (0, I, II, III, IV): spermogonial, aecial, uredinial, telial și bazidial. Cvasitotalitatea lor este heteroică. [69]

MACROCIST, (reprod.) 1. Celulă cu peretele gros, considerată a se forma în urma unui proces de fecundație, la *Dictyosteliomycota*. 2. Corp scleroșial la unele mixomicete. [69]

MACROCITOZĂ, (med. u.) creșterea VEM (volum eritrocitar mediu) peste 94 micr³ (normal 80-94 micr³). Caracterizează anemiile megaloblastice (determinate de deficitul de vitamina B₁₂ și/sau acid folic). [21]

MACROCLIMAT, (climat.) climatul unei întinse regiuni geografice (continent, de exemplu) care definește condițiile meteorologice generale ce caracterizează marile zone climatice ale globului; ex., climat atlantic, continental, mediteranean. [3]

MACROCONIDIE, (micol.) conidie normală, haploidă, care îndeplinește funcția de propagare; prin germinare generează un nou miceliu haploid. M. sunt caracteristice multor *Ascomycota*. Ant. *microconidie*. [69]

MACROCROMOZOM, (genet.) cromozom cu dimensiuni cu mult mai mari (de câteva ori) față de cei existenți în garniturile cromozomale ale diferitelor specii; au fost evidențiate la unele specii de ferigi. [69]

MACRODASYOIDEA, (zool.) ordin care cuprinde gastrotrichi (viermi cilindrici) care trăiesc în mediul marin. Sunt specii psamobionte care ajung la profunzimi de câțiva metri; ex., *Macrodasyus*, *Turbanella*, *Urodasyus*. [50]

MACRODONȚIE, (stomat.) anomalie constând din dezvoltarea în exces a dinților; m. *relativă*, anomalie dentomaxilară, caracterizată prin dinți prea voluminoși în raport cu dezvoltarea facială a individului. Poate provoca ectopie sau retenție dentară. [43]

MACROECONOMIE, (ec.) parte a economiei, a științei economice, care se ocupă cu studiul structurii, funcționalității și comportamentului de ansamblu al economiei ca sistem, unde procesele, faptele și

interacțiunile de natură economică se realizează prin ceea ce face fiecare participant. [58]

MACROELEMENT, (agrochim.) element de nutriție necesar în cantitate mare, peste 0,01%. Din punct de vedere al rolului și abundenței în plante sunt macroelementele principale (N, P, K) și secundare (Ca, Mg, S). [29]

MACROFAG, (ecol.) califică un organism al cărui regim alimentar este constituit din particule de talie mare. [3]

MACROFAGE, (ecol.) elemente celulare cu rol de apărare care fac parte din complexul monocito-macrofagic. Monocitele sunt o categorie de leucocite mononucleare, cu origine în măduva osoasă hematogenă, unde se diferențiază în 3-4 zile. Sunt apoi descărcate în circulație, unde rămân 1-3 zile, după care traversează pereții vaselor, prin diapedeză și ajung în țesuturi. Aici, monocitele se maturizează definitiv, transformându-se în macrofage libere, care rămân în țesuturi luni sau ani. În țesuturi există însă și macrofage fixe, foarte numeroase la nivel splenic, hepatic (celulele Kupffer), în tractul gastro-intestinal și în ganglionii limfatici, unde formează sistemul reticulo-endotelial. Funcții: fagocitoză, secretă citokine, au rol esențial în răspunsul imun, au funcție metabolică. [21]

MACROFAGIE, (ecol.) caracter propriu unui organism macrofag. [3]

MACROFANEROFITE, (ecol.) arbori, bioformă ex. bradul, pinul, molidul, stejarul etc.; se notează cu PhM. [15]

MACROFITE, (ecol.) plante cu dimensiuni mari, vizibile cu ochiul liber. [50]

MACROFITOBENTOS, (bot.) macrofite bentonice (plante mari) cu o distribuție zonală în lac în funcție de adâncimea și natura substratului. Există o succesiune a grupelor de plante în spațiu, cu dispunerea lor în trei etaje sau zone: plante amfibii cu corpul parțial emers, care formează o centură în jurul lacului [papură (*Thypha latifolia*, *T. angustifolia*), trestie (*Phragmites australis*), săgeata apei (*Sagittaria sagittifolia*), pipirig (*Scirpus lacustris*), buzdugan (*Sparganium erectum*) etc.], plante cu frunze plutitoare [nufărul alb (*Nymphaea alba*), nufărul galben (*Nuphar luteum*), broscărița (*Potamogeton natans*) etc.], plante submerse [penița (*Myriophyllum spicatum*, *M. verticillatum*), pașă (*Potamogeton crispus*), moț (*Potamogeton perfoliatus*), sârmulița apei (*Vallisneria spiralis*) etc.]. [50]

MACROFITOPLANCTON, (ecol.) plancton vegetal de dimensiuni mari; ex., unele alege marine. [50]

MACROGAMET¹, (genet.) cel mai mare dintre cei doi gameți la un organism heterogamic, de obicei considerat echivalent cu ovulul. [37]

MACROGAMET², (reprod.) gamet feminin, de dimensiuni superioare celui masculin, de regulă mobil; cel imobil se numește oosferă. [69]

MACROGAMETANGE, (reprod.) gametange feminin, în care se formează numai gameți feminini (macrogameți). La mușchi, pteridofite și gimnosperme **m.** se numește arhegon, în fiecare formându-se câte o oosferă. Arhegonul dispare la angiosperme, nu însă și oosfera. [69]

MACROGAMETOCITĂ, (reprod.) celula mamă a macrogametului. [69]

MACROGAMETOFIT, (reprod.) gametofit cu potențialitate feminină, pe care se formează în exclusivitate gametangi și gameți feminini; ex., endospermul primar cu cele două arhegoane de la gimnosperme și sacul embrionar de la angiosperme. [69]

MACROGAMETOGENEZĂ, (bot.) proces de dezvoltare a sacului embrionar, care reprezintă gametofitul femel. La gimnosperme (pinofite), celula-mamă a sacului embrionar sau celula-mamă a endospermului suferă mai multe diviziuni succesive rezultând un țesut haploid numit endosperm primar, omologat cu protalul femel al pteridofitelor. Endospermul primar devine țesut de rezervă al seminței. Unele celule ale endospermului primar, aflate la polul micropilar, devin celule-mame ale arhegoanelor. Prin diviziunea lor rezultă celula-mamă a gâtului arhegonului și celula centrală. Prin diviziuni ulterioare, din prima ia naștere gâtul arhegonului, iar din a doua se formează celula superioară și oosfera. Celula superioară se gelifică, dispare și rămâne numai oosfera, care reprezintă gametul femel. Gâtul arhegonului și oosfera formează la un loc arhegonul sau corpuscula, înglobat în endospermul primar. La angiosperme (*Magnoliofite*), nucleul haploid al sacului embrionar se divide mitotic, rezultând două nuclee. Unul migrează la polul micropilar, iar cel de al doilea la polul șalazal al sacului embrionar. Urmează încă două diviziuni mitotice succesive ale fiecărui nucleu, rezultând în final 8 nuclee, grupate câte 4 la cei doi poli ai sacului embrionar. Din fiecare grupă de nuclee, câte un nucleu migrează spre zona centrală a sacului embrionar, unde fuzionează formând un nucleu diploid numit nucleu secundar al sacului embrionar. Acum, cele 6 nuclee din sacul embrionar se înconjoară cu citoplasmă și cu o membrană fină, rezultând 6 celule. Trei celule se deplasează la polul micropilar al sacului embrionar și formează aparatul oosferei. Celula cu poziție mediană se numește oosferă și reprezintă gametul femel. De o parte și alta a ei se află celelalte două celule numite sinergide. Alte trei celule se deplasează la polul șalazal al sacului embrionar și formează aparatul antipodial; celulele se numesc antipode. Celula diploidă rămâne în partea centrală a

sacului embrionar și prezintă celula secundară a sacului embrionar. [50]

MACROGLOSIE, (med. u.) mărire de volum a limbii ca urmare a unei hipertrofii musculare, unor tulburări metabolice (amiloidoza) sau prin dezvoltarea unor formațiuni tumorale benigne: limfoame, angioame, lipoame. [43]

MACROGNATISM, (med. u.) dezvoltarea anormală a feței la om prin creșterea exagerată a maxilarului, ca rezultat, de cele mai multe ori, al unor tulburări endocrine; manifestarea clinică obișnuită este prognatismul. [43]

MACROMICETE, (micol.) ciuperci superioare parazite sau saprofite (fil. *Ascomycota* și *Basidiomycota*) care formează corpuri de fructificație (sporifere) macroscopice; unele sunt comestibile [ex., trufele (*Tuber*), ciuperca de câmp (*Agaricus brunescens*), păstrăvii (*Pleurotus ostreatus*)], altele sunt otrăvitoare [ex., hribul țigănesc (*Boletus satanas*), pălăria șarpelui (*Amanita muscaria*)] sau dăunătoare arborilor și lemnului de construcție (ex., *Merulius lacrimans*). Cele mai multe **m.** sunt micorizale, de aceea abundă în păduri. [69] În dezvoltarea lor trec prin stadiul vegetativ reprezentat de miceliul din substrat ce constituie corpul sau talul ciupercii, urmat de stadiul fertil, format din corpurile de fructificație producătoare de spori, cunoscute sub denumirea populară improprie de „ciuperci“. [50]

MACROMOLECULA, (chim.) moleculă compusă dintr-un mare număr de atomi legați prin covalență, a cărei greutate moleculară variază de la 10^4 la 10^6 . Substanțele macromoleculare intră în compoziția materiei vii, animale și vegetale, sau se obțin prin reacții de polimerizare sau de policondensare. [29]

MACROMUTAȚIE, (genet.) mutație cu efecte fenotipice mari; poate fi genică, cromozomală sau genomică. Ca atare, în grupa **m.** pot fi incluse mutațiile care antrenează sindroame complexe, anomaliile cromozomale numerice și structurale dezechilibrate și poliploidia. [56]

MACRONUCLEU, unul din cele două nuclee diferite ca formă, dimensiune și potențial fiziologic pe care-i posedă majoritatea ciliatelor, ca și unele foraminifere. El este diploid sau mai adesea endopoliploid, dominant funcțional în timpul reproducerii vegetative, dar dispare (este eliminat) în timpul reproducerii sexuate, când micronucleul devine dominant. [69]

MACROPLANCTON, (ecol.) plancton la care dimensiunile hidrobionților pot varia între 1 și 100 cm. El constă mai ales din zooplancton; ex., polichetele pelagice, hidromeduzele, scifomeduzele, moluștele, chetognatele etc. [50]

MACROPODIDE (*Macropodidae*), (zool.) canguri: marsupiale de talie mijlocie și mare, cu un număr mai

mic de incisivi, cu caninii mici sau absenți și două degete de la membrul posterior unite (sindactile). Se deplasează prin salturi. Picioarele și coada sunt lungi. Coada îi servește pentru echilibru. [37]

MACROPSIE, (psih.) iluzie vizuală ce constă în impresia că unele din dimensiunile obiectelor sunt mai mari decât în realitate. Se deosebește de micropsie, ce are efect invers, de micșorare a unora din proporțiile reale ale obiectelor. [28]

MACROPTER, (zool.) cu aripi lungi. [37]

MACRORELIEF, (geomorf.) forme de relief de dimensiuni mari (continente și bazine oceanice) care au rezultat în etape îndelungate datorită mișcării plăcilor tectonice. [25]

MACROSCELIDE (*Macroscelidae*), (zool.) mici animale insectivore, săritoare, cu trompă și picioare lungi. Trăiesc în Africa. [57]

MACROSCOPIC, care se poate vedea cu ochiul liber. Ant. *microscopic*. [69]

MACROSPOR, (bot.) spor cu potențialitate feminină, caracteristic plantelor heterospore; prin germinare dă naștere la gametofitul feminin. [69]

MACROSPORANGE, (reprod.) sporange producător de macrospori. [69]

MACROSPOROFILĂ, (reprod.) frunză modificată, purtătoare de macrosporangi. Aspect întâlnit la speciile de *Selaginellales*, unde frunza metamorfozată poartă macrosporangi reniformi în care se dezvoltă patru macrospori, dar și la gimnosperme, unde solzul carpelar poartă două ovule. [50]

MACROSPOROGENEZĂ, (reprod.) proces de diferențiere a sacului embrionar sau a macrosporului. Întâlnită în regnul vegetal la gimnosperme și angiosperme. Gimnospermele (pinofite) au în nuclea ovulului, subepidermic, în vecinătatea micropilului, o celulă diploidă ce devine celulă-mamă a macrosporului. Ea se divide meiotic prin pereții transversali, rezultând patru celule haploide (o tetradă). Diviziunea are loc în două etape: în prima, celula mamă a macrosporului se divide reduțional rezultând două celule haploide, în a doua etapă, fiecare celulă suferă o diviziune eucuațională, rezultând patru celule haploide. Celula inferioară, cea mai profundă a tetradei, crește și devine sac embrionar, numit și macrospor sau megaspor. Cele trei celule rămase se reduc, dispărând prin resorbție. Cu formarea sacului embrionar **m.** se încheie. Urmează macrogametogeneza (v. acest termen). Angiospermele (magnoliofitele) au nuclea ovulului diploidă. O celulă subepidermică a ei, aflată în zona micropilară, crește și devine celulă-mamă a sacului embrionar sau arhesporul femeiesc. Ea se divide mitotic rezultând o celulă superioară, mai mică, și una inferioară, mai mare. Celula superioară, numită și parietală, marginală sau inițială a calotei, nu se divide sau se divide de câteva ori (periclinal și anticlinal), dând

naștere calotei. Celula inferioară, numită sporogenă primară, celulă-mamă macrosporală sau inițială sacului embrionar, se va divide de două ori succesiv. Prima diviziune este reduțională, rezultând două celule haploide; a doua diviziune este eucuațională sau de maturare, în care fiecare celulă se va mai divide o dată, rezultând patru celule haploide suprapuse numite tetraspori sau macrospori. Primele trei celule degenerază. Ultima celulă crește mult și devine sac embrionar, reprezentând gametofitul femel sau macroprotalul, prevăzut cu un singur nucleu. Cu formarea sacului embrionar **m.** se încheie. Urmează macrogametogeneza. [50]

MACROSTEREOGNOZIE, (psih.) agnozie vizuală ce constă dintr-o percepere supraestimativă a tuturor dimensiunilor obiectelor astfel încât acestea nu-și pierd structura, cum se întâmplă în macropsii. [28]

MACROSTOMIE, (med. u.) mărirea exagerată a orificiului bucal printr-o deschidere exagerată a comisurilor bucale. Ea poate fi congenitală (despicătură transversală, facială uni- sau bilaterală) sau ca sechelă posttraumatică. [43]

MACROSTRUCTURĂ, (fiz.) relații, rapoarte structurale vizibile cu ochiul liber. [2]

MACROURIDE (*Macrouridae*), (zool.) pești osoși de mare profundă, uneori cu organe luminoase. Înotătoarele dorsală, caudală și anală sunt continue. Botul este scurt, uneori cu rostru. [37]

MACRURA, (zool.) subordin care cuprinde creveți, languste, raci și homari. Au abdomenul bine dezvoltat. [50]

MACULAT, (bot.) pătat. Organe ale plantelor prevăzute cu pete sau macule, ex. frunze maculate la rodul pământului (*Arum maculatum*), urzică moartă (*Lamium maculatum*), trifoi roșu (*Trifolium pratense*); tulpini și frunze maculate, la sculătoare (*Dactylorhiza maculata*), laptele cucului (*Euphorbia maculata*); semințe maculate, la mazăricea de primăvară (*Vicia sativa*), ricin (*Ricinus communis*). [50]

MACULĂ, pată sau zonă de culoare; gropiță mică sau o depresiune. [37]

MADEIRA, cel mai mare afluent al Amazonului, cu o lungime de 3.230 km și o suprafață de 1.391.000 km². Curge prin Brazilia, Bolivia și Peru. Izvorăște din Anzii Bolivieni iar pe cursul său se află orașul Manaus. [25]

MADREPORIA, (zool.) ordin care cuprinde madrepori în general cu forme coloniale, cu schelet dezvoltat, alb. Culoarea polipilor diferă. Formează recifele de corali. [50]

MADRIGAL, (cult.-art.) cântec de lume european, inițial pe o singură voce, iar în secolul XVI, pe mai multe voci (pentru ansambluri, coruri), de obicei cu conținut armonios și foarte delicat. [67]

MAG, (rel.) om învățat, cunoscător al celor religioase, filosofice și chiar astronomice. Mulți magi practica magia, deci erau în legătură cu demonii. [63]

MAGDALENA, fluviu în Argentina (America de Sud). Izvorăște din Anzii Centrali de sub vârful Purace (4.646 m) și se varsă în Marea Caraibilor formând o mare deltă. Are 1.550 km lungime și 240.000 km² suprafața bazinului. În valea sa se află capitala Columbiei, Bogota. [25]

MAGGIORE (Verbano), lac de origine glaciară. Face parte din categoria marilor lacuri nord-italiene, de pe versantul sudic al Alpilor. Lacul are suprafața de 212,2 km², iar adâncimea maximă este de 372 m. Regiunea lacului **M.** este cea mai importantă din punct de vedere turistic din seria marilor lacuri alpine nord-italiene. Pe țărmurile lacului se află o serie de stațiuni balneoclimaterice. Lacul este folosit pentru sporturi nautice, transport de pasageri și mărfuri, pescuit. (P. Gâstescu, 1979) [45]

MAGIE, (psih.) putere recunoscută și atribuită anumitor indivizi de a recurge la forțe supranaturale care se abat de la/sau se opun ansamblului de reguli ale condiției umane, ale cauzalității fizice ale raționalității. Referirea la magie este folosită în psihologie pentru a caracteriza conduitele iraționale sau atotputernicia gândirii animiste, mai ales infantile. [28]

MAGMATICE, (agric.) roci de origine vulcanică pe care s-au format soluri foarte indicate pentru cultura viței de vie, de exemplu, rendzinele și pseudorendzinele. [49]

MAGMA, (vulc., geol.) masă topită, fluidă și vâscoasă care provine din părțile adânci ale scoarței terestre (astenosferă), formată din silicați, gaze și vapori de apă; ia naștere la temperaturi și la presiuni foarte mari, ca urmare a mișcărilor tectonice sau a dezintegrărilor radioactive; se clasifică în funcție de procentul de silice în: acidă, neutră, bazică, ultabazică. [25]

MAGNALIU, (chim.) grup de aliaje ale aluminiului care conțin 3-20% Mg și mici cantități de Cu, Ni, Sn și Pb. Se prelucrează bine la strung. [36]

MAGNAMICINĂ, (med. u. și vet.) antibiotic extras din ciuperca *Streptomyces halstedii* cu rol în tratarea unor boli. [41]

MAGNESIA USTA (MgO), (chim.) sin. *magnezie calcinată*. Oxid de magneziu obținut prin calcinarea MgCO₃ sau MgSO₄. Se prezintă ca o pulbere albă, afănată. Calcinată la roșu-alb, pulberea devine mai compactă; calcinată până la un început de topire (sinterizare) servește la fabricarea de cărămizi refractare pentru căptușirea anumitor cuptoare metalurgice. [36]

MAGNETISM, (fiz.) proprietatea corpurilor macroscopice de a interacționa cu câmpuri magnetice. **M.** corpurilor macroscopice se prezintă sub formele *paramagnetism* (situația cea mai întâlnită se

caracterizează prin apariția unei magnetizări slabe de același sens cu câmpul magnetic în care se află). *diamagnetism* (apariția unei magnetizări slabe de sens contrar câmpului exterior se întâlnește la bismut), *feromagnetism* (caracterizat prin existența unei magnetizări permanente, chiar în absența unui câmp exterior. Elementele chimice feromagnetice sunt fierul, nichelul, cobaltul, disprosiul și gadoliniul. Feromagnetismul dispărește peste o temperatură critică numită *punct Curie*. La fier temperatura Curie este 770°C). [38]

MAGNETISM TERESTRU, (fiz.) câmp de linii de forță magnetică în jurul Pământului, de-a lungul căroră se dispune acul magnetic. Liniile de forță ale câmpului magnetic converg spre două puncte opuse – poli magnetici. [50] → POLII MAGNETICI AI PĂMÂNTULUI

MAGNETIT(Ă) (Fe₃O₄), (chim., geol.) un oxid mixt, FeO · Fe₂O₃, conținând în rețeaua de spinel ambele tipuri de ioni ai ferului: Fe²⁺ și Fe³⁺, alături de ioni O²⁻. Apare sub formă de pulbere sau de cristale negre, insolubile în acizi, cu p.t. 1.540°C. Conduce relativ bine curentul electric. [36] Prezent în rocile magmatice, metamorfice, este negru-opac și are proprietăți magnetice. [25]

MAGNETOSFERĂ, (geogr.) regiunea de gaz rarefiat, ionizat, situată peste altitudinea de 100 km și până la limita spațiului cosmic. În această zonă mișcarea electronilor și ionilor este determinată de câmpul magnetic terestru. [54]

MAGNEZIU (Mg), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa a II-a principală. Are Z 12 și structura învelișului de electroni [Ne] 4s². Se găsește în natură sub formă de combinații alcătuită din 2% din scoarța Pământului. Cele mai importante minerale sunt: magnezit (MgCO₃), dolomit (MgCO₃ · CaCO₃), carnalit (MgCl₂ · KCl · 6H₂O), cainit (KCl · MgSO₄ · 3H₂O) etc. În stare metalică se obține prin electroliza clorurii de Mg anhidre, topită în prezența halogenurilor alcaline. Este un metal alb-argintiu strălucitor, cristalizând într-o rețea hexagonală compactă, ductil, maleabil, p.t. 650°C, p.f. 2970°C. Cu unele metale formează aliaje cu multiple aplicații în tehnica modernă. [36] Element constitutiv al țesuturilor dure și moi din corpul organismelor și, îndeosebi, activator al unui mare număr de enzime. Oxizii de Mg se pot răspândi în atmosferă, determinând poluarea aerului, cu unele efecte nocive minore și restrânse asupra aparatului respirator și asupra compoziției sângelui. [41] În soluri necarbonatice, exprimat ca MgO, se găsește frecvent în cantități mai mici decât 1%. Participă la constituția complexului adsorbativ al solului. Mg intră în compoziția clorofilei. [29]

MAGNITUDINE, (seism., geofiz.) **1.** Valoare care indică strălucirea stelelor. **2.** Caracteristică cantitativă

MAGNITUDINE ABSOLUTĂ

a cutremurelor ce reflectă energia seismelor, fiind o funcție logaritmică a energiei eliberate în zona de focar. [25] → SCARA RICHTER

MAGNITUDINE ABSOLUTĂ, (astr.) strălucirea pe care ar avea-o steaua aflată la distanța de 10 parseci. [12]

MAGNITUDINE STELARĂ, (astr.) impresia produsă de energia stelei asupra unui organ receptor. a) **m. vizuală**, când receptorul este ochiul; b) **m. fotografică**, când receptorul este placa fotografică; c) **m. bolometrică**, unde receptorul este bolometrul. [12]

MAGNOLIACEE (*Magnoliaceae*), (bot.) familie care cuprinde peste 200 de specii de arbori și arbuști, răspândiți în regiuni tropicale și subtropicale, frecvent cultivați în regiunile temperate. Frunze mari, simple, alterne, cu stipele căzătoare. Flori mari, solitare, bisexuate (hermafrodite), actinomorfe, cu învelișul nediferențiat (homoiochlamidee), colorat, reprezentat de perigon petaloid cu un număr nedefinit de tepale; androceul din numeroase stamine (poliandrie primară); gineceu dialicarpelar, superior, din numeroase carpele așezate spirociclic pe un receptacul proeminent, alungit. Formula florală: $\sigma^* P_{\alpha} A_{\alpha} G_{\beta}$. Polenizare entomofilă. Fruct foliculă, capsulă, nuculă, bacă. Flora României conține 7 specii cultivate în scopuri ornamentale, din care 6 specii aparțin genului *Magnolia* și o specie genului *Lepidodendron*. [50]

MAGNOLIE¹ (*Magnolia acuminata*, fam. *Magnoliaceae*), (bot.) arbore exotic, cultivat în scopuri ornamentale prin parcuri și grădini publice, grădini particulare din orașe și la țară. Flori galbene-verzui, nemirositoare. Înflorire, mai-iunie. Înmulțirea prin semințe, butași, marcote sau altoire, în soluri fertile. [71]

MAGNOLIE² (*Magnolia denudata*, fam. *Magnoliaceae*), (bot.) arbore exotic, de interes ornamental, cultivat prin parcuri și grădini publice, grădini particulare. Flori mari, albe, mirositoare. Înflorire, aprilie-mai. Se înmulțește prin semințe semănate în sol fertil. Înmulțirea prin marcotaj este cea mai utilizată. [71]

MAGNOLIOFITA (*Magnoliophyta*), (bot.) încrengătură care grupează toate plantele angiosperme lemnoase (arbori, arbuști) și erbacee, perene și anuale, adaptate la mediul terestru, mlăștinos și acvatic; sin. *angiosperme*. Filogenetic provin dintr-un grup de gimnosperme străvechi ce au evoluat spre sfârșitul jurasicului. Au mare expansiune și dominare în neozoic. Astăzi însumează cca 10.000 de genuri, cu aproximativ 290.000-300.000 specii, cuprinse în 300-412 familii grupate în două clase: *Magnoliatae* (*Dicotyledonatae*) și *Liliatae* (*Monocotyledonatae*). Majoritatea sunt autotrofe, puține saprofite și parazite. Posedă rădăcini pivotante, rămuroase și fasciculate. Tulpinile sunt ramificate monopodial sau simpodial. Cilindrul central

este un eustel și atacostel. Lemnul este format din xiloholosid. Creșterea în grosime se face prin cambiul și felogen. Frunzele sunt simple (întregi, lobate, sectate) sau compuse, dispuse pe tulpină altern, opus sau verticilat. Floarea reprezintă organul caracteristic pentru reproducere și provine din cea a gimnospermelor străvechi. Organizarea și culoarea ei variază în funcție de specie. Părțile componente mari sunt: caliciul, corola, androceul și gineceul așezate pe receptacul. Caliciul și corola formează învelișul protector (periant) al androceului și gineceului. Periantul poate fi dublu (diploclamideu) – format din caliciu și corolă, simplu (monoclamideu) – format numai din caliciu (periant sepaloid), numai din corolă (periant petaloid), sau pot lipsi amândouă, respectiv lipsite de înveliș protector (aclamidee). Androceul format din stamine reprezintă elementul sexual masculin din floare, iar gineceul format din carpele reprezintă sexul femel. Gineceul (pistilul) este diferențiat în ovar în care se află ovule, stilul și stigmatul. În ovul (v. acest termen) se află nucela (macrosporange) în care se diferențiază sacul embrionar (macroprotalul), care conține oosfera flancată de două sinergide, trei antipode și nucleul secundar al sacului embrionar ($2n$). Sacul embrionar cu conținutul său reprezintă generația gametofitică femelă. Polenizarea este autogamă sau alogamă. Polenul ajuns pe stigmat germinează, formează tubul polinic care străbate stilul și, prin micropil, ajunge la sacul embrionar. În vârful tubului polinic se află celula vegetativă, urmată de celula generativă care se divide rezultând doi gameți numiți spermatorii. O spermatie se unește cu oosfera dând naștere zigotului ($2n$), din care se formează embrionul cu 2-1 cotiledoane, iar alta se unește cu nucleul secundar al sacului formând zigotul accesoriu ($3n$), din care rezultă endospermul secundar. Fecundația este dublă. În urma fecundării din ovul se formează sămânța, iar din peretele ovarului se formează fructul. Generația gametofitică redusă la maximum este subordonată sporofitului reprezentat prin plantă. [50]

MAHONIA, (agric.) gen de plante care aparține fam. *Berberidaceae*. Se cunosc mai multe specii originare din America de Nord sau din sudul și estul Asiei. Cuprinde plante arbustive, cu frunze coriacee, întregi, fidate sau penate, dințate sau spinoase pe margini. Florile, în ciorchini sau panicule, dau fructe (drupe) colorate și persistente. *M. aquifolium* (sin. *Berberis aquifolium*) este un arbust de cca 1-2 m, cu lăstari puțin ramificați, frunze glabre penate, cu 5-9 foliole ovoid lanceolate, cu marginile spinoase. Culoarea frunzelor, verde închis lucios, capătă nuanțe roșcate în perioada de toamnă-iarnă. Florile galbene, în inflorescențe bogate, apar în martie-aprilie. Fructele (bace) negre cu reflexe albastrui sau purpurii sunt

- persistente și iarna și uneori folosite la colorarea vinului. *M. japonica* este o specie de 1,5-2 m, cu lăstari puternici, puțin ramificați, purtând terminal un frunziș bogat din frunze coriacee, cordiforme și dințate, de un verde deschis. Florile galbene sulfurii, în ciorchini fasciculați lungi, dau mai târziu fructe purpuriu închis. Este o specie mai sensibilă și cere locuri mai adăpostite. Se comportă bine în aproape toate tipurile de sol, chiar și în cele ușor calcaroase, preferând pe cele reventive și substanțiale. Suportă pozițiile calde dar îi convine mai mult semiumbra. Se înmulțește prin semințe, imediat după maturarea lor, în iulie-august, prin butași, în aceeași perioadă, înrădăcinați în răsadnițe sub geam, prin marcotaj și despărțire de drajoni, primăvara sau în august-septembrie. Se poate folosi ca plantă izolată (*M. japonica*), în borduri la marginea masivelor de arbuști, în grupuri, pe terenuri în pantă, taluzuri sau pe malul apelor. [39]
- MAIEUTICA**, (cult.) artă intelectuală atribuită de Platon lui Socrate, constând din întrebări meșteșugite și alte procedee ale demonstrației și dialogului prin care, ca și în actul moșitului, se extrag idei din mintea interlocutorului și concluzii pe care acesta nu știa că le posedă. O modalitate a euristicii. [28]
- MAIKO**, parc național situat în Zair (provincia Kivu). Suprafața, 1.083.000 ha (1970). Ocrotește pădurile tropicale umede Uturi și câteva elemente faunistice specifice: gorilele de munte (*Gorilla beringei*), antilopa okapi (*Okapia johnstoni*), gorila cu cap roșu (*Gorilla castaneiceps*), iar dintre păsări pănun de Congo (*Afropavo congensis*). [50]
- MAILBOX**, (inform.) zonă de stocare pe disk destinată unui utilizator, pentru primirea mesajelor de poștă electronică. [6]
- MAINFRAME**, (inform.) calculator de nivel înalt destinat celor mai complexe sarcini de calcul. Aceste calculatoare sunt accesate de mulți utilizatori conectați prin stații terminale. [6]
- MAJORANT**, (mat.) *m.* al unei mulțimi $M \subset \mathbb{R}$, numărul a cu proprietatea că $a \geq x$, pentru orice $x \in M$. [48]
- MAJORAT**, (antrop.) prag de vârstă fixat prin dispoziții legale în vigoare într-un stat, cu începere de la care un individ este recunoscut ca apt să îndeplinească toate actele vieții civile și deci responsabil, în principiu, de totalitatea actelor sale. [28]
- MAL¹**, (geogr.) parte a uscatului cu înclinări accentuate care se află de-a lungul unei ape. La baza pantei se situează limita superioară de acțiune a valurilor. *M.* poate fi *concau*, la care predomină eroziunea laterală, și *convex* la care are loc acumularea. [50]
- MAL²**, (med. u.) stare de boală. Poate fi: *m. comițial*, epilepsie; *m. perforant*, ulceratie cronică, nedureroasă, cu tendință de progresiune în profunzime, apărând ca o tulburare trofică de cauze diverse. Se descriu diferite forme, după localizare (bucală, facială, nazală, palmară, plantară); *m. perforant bucal*, tulburări trofice în cursul teselului, caracterizate clinic prin căderea dinților, resorbția alveolelor, fistulizare și perforarea maxilarului sau a bolții palatine. [43]
- MAL CONCAU**, (geogr.) margine îngustă și în general abruptă de pământ de-a lungul unei ape curgătoare. Adâncimea apei din vecinătatea sa este mai mare decât în alte zone. [50]
- MAL CONVEX**, (geogr.) margine îngustă, domoală, de pământ de-a lungul unei ape curgătoare. Adâncimea apei din vecinătatea sa este mai puțin adâncă. [50]
- MALACHIT(Ă)** ($\text{CuCO}_3 \cdot \text{Cu(OH)}_2$), (chim.) carbonat bazic de cupru. Se găsește în natură sub formă de cristale verzi, monoclinice, insolubile în apă. Se folosește ca minereu de cupru și ca piatră de ornament. [36]
- MALACOFANĂ**, (zool.) totalitatea speciilor de moluște dintr-o comunitate sau regiune. [70]
- MALACOPTERYGII**, (zool.) grup mare de pești osoși incluzând heringii, somonul, păstrăvul. Posedă radii moi în înotătoare și solzi cicloizi. Vezica gazoasă prezintă duct pneumatic deschis. [37]
- MALACOSTRACEI** (*Malacostraca*), (zool.) subclasă care cuprinde 3/4 din totalul crustaceelor existente pe Terra. În general au talie mare. Corpul lor este format din 19 segmente și un telson lipsit de furca codală. Posedă 19 perechi de apendice: 5 cefalice, 8 toracice, 6 abdominale. Antenele și toracopodele au endopodiul format din 5 articole. Primele 1-5 toracopode sunt maxilipede, iar restul au apendice abdominale. Pleopodele VI sunt transformate în uropode și intră în conformația înotătoarei codale. La mascul primele două perechi de pleopode intră în gonopode. Stomacul are moară gastrică și aparat piloric filtrant. Orificiile genitale femele se deschid pe toracopodul VI, iar la mascul pe toracopodul VIII. La unele specii femelele au camere incubatoare. Au 2 ochi compuși. Trăiesc în mediul marin, dulcicol și terestru. Unele sunt parazite. Se clasifică în 14 ordine, grupate în 6 supraordine. (L. Solomon, 1983) [50]
- MALADIE**, (patol.) stare anormală a unui organism, determinată de alterarea unor funcții ale componentelor sale: celule, țesuturi, organe, sistem de organe. Este provocată mai ales de agenți infecțioși (virusuri, bacterii, ciuperci, protozoare, viermi, insecte), dar și de caracterul excesiv sau carentos al unor factori abiotici ai mediului ambiant. *M. autoimună* – expresia patologică a alterării funcției imunitare. *M. ereditară* – *m.* determinată de mutații (genice, cromozomale sau genomice) ale materialului genetic al unui individ; se transmite ereditar și segregă potrivit legilor mendeliene și teoriei cromozomiale a eredității. La om se cunosc peste 4.000 de *m. e.* [69]

MALAR, (anat.) în regiunea obrazului, se referă la os; folosit mai ales la om. [37]

MALARIE, (med. u.) boală infecțioasă endemoepidemică, sezonieră, provocată de protozoare din genul *Plasmodium*, al căror vector de transmitere sunt femelele țânțarilor din genul *Anopheles*; la noi în țară este relativ comun *Anopheles maculipennis*. [62] Are ca sursă și rezervor de infecție omul infestat, de la care boala se transmite la omul sănătos prin țânțarul anofel menționat. Se manifestă prin accese de febră, frisoane, transpirații apărute la intervale regulate de timp, astenie, anemie, hepatosplenomegalie, icter; urmează apoi o perioadă de latență, după care accesele pot reapărea sub o formă mai atenuată și în număr mai redus, recăderile devenind din ce în ce mai rare, cu cât timpul de la episodul inițial este mai îndepărtat. [60]

MALAWI¹ (Nyasa), lac de origine tectonică situat în Africa. Este al treilea ca mărime (30.500 km²) și al doilea ca adâncime din Africa. Apele lacului sunt supuse în permanență agitației, producându-se adeseori furtuni violente, fapt ce l-a determinat pe Livingstone să-l numească lacul furtunilor. Cunoscut de portughezi încă din secolul al XVII-lea. Jumătatea sudică a lacului, unde țărmul este nisipos, se folosește la turism. [45]

MALAWI², parc național situat în Malawi. Suprafața, 104.600 ha (1966). Parcul ocupă teritoriul fostei rezervații Nyika, axată pe lanțul muntos Nyika (900-2.545 m). Ocrotește o vegetație bogată și o faună foarte bogată. [50]

MALAXOR, (ind.) mașină care amestecă (sau frământă) două sau mai multe materiale pentru a obține un amestec omogen. [13]

MALEABILITATE, (chim.) proprietate mecanică specială a metalelor de a fi trase sub formă de foi, prin compresiune. [36]

MALFORMARE, (fitopat.) orice abatere de la forma normală a unui organism sau a unei părți din el, sub acțiunea unor factori biotici (patogeni) sau abiotici (edafici); ex., proliferare, piticiri, torsonări. [61]

MALFORMAȚIE, (med. u.) anomalie congenitală constând din oprire în dezvoltare sau heteropatii. Spre deosebire de diformitate, este uneori congenitală și se poate referi la un organ al corpului. Poate fi: **m. luxantă**, luxație congenitală a soldului; **m. metabolică**, tulburare înăscută a metabolismului ca urmare a sintezei unei enzime defectuoase sau absenței unor enzime. [43]

MALIGN, (med. u. și vet.) proces patologic capabil de agravare progresivă, care duce spre exitus. Adesea termenul este utilizat în relație cu procesele tumorale, indicând caracterul recidivant și metastatic al acestora. [33]

MALLEUS, (anat.) ciocanul: primul din cele trei osicule din urechea medie a unui mamifer, cealalte fiind incusul sau nicovala și stapesul sau scărița. Aceste osicule

auditive conduc vibrațiile sonore de la membrana timpanică la urechea internă. Anatomic malleusul este omolog cu osul articular din falca reptilelor. [37]

MALOCUZIE, (stomat.) deviație de la ocluzia normală a dinților, de obicei asociată cu o dezvoltare anormală a maxilarelor. [43]

MALOFAG, (zool.) ordin reprezentând un grup taxonomic de insecte ectoparazite la păsări și mamifere, dotate cu mandibule puternice, care consumă pene sau păr. [62]

MALOPOZIȚIE, (stomat.) așezare defectuoasă. **M. dentare**, pozițiile vicioase ale dinților în afara sau înăuntrul arcadelor dentare sau rotate. [43]

MALPIGHI, Marcello (1628–1694), medic, anatomist și naturalist italian. Are numeroase cercetări de botanică și zoologie. Unul dintre fondatorii anatomiei microscopice și fondator al anatomiei vegetale. Face numeroase cercetări la plante și animale. Descoperă stratificarea pielii, vasele capilare, glomerulele renale, alveolele pulmonare aparatul respirator la insecte etc. [11]

MALTOZĂ, (chim.) diglucid constituit din două molecule de α -glucoză condensate prin legătură 1,4 α -glicozidică. Este unitatea structurală diglucidică a macromoleculilor de amidon și glicogen. Liberă, ea se găsește în semințe în perioada de germinare, ca urmare a hidrolizei enzimatică a amidonului. În cantități mari se găsește în malț, extractul apos obținut din orzoaica încolțită și utilizat în fabricarea berii. Maltoza hidrolizează enzimatic, eliberând glucoză care este fermentată de către drojdia de bere și transformată în alcool etilic și dioxid de carbon. [9]

MALȚ, (bot.) semințe de cereale, în special orz, parțial germinate. Reprezintă o sursă de zahăr fermentescibil, utilizat la fabricarea berii, și un agent de hidroliză a amidonului, folosit la fabricarea spirtului și a berii. [29]

MALURĂ, (fitopat.) boală a unor plante produsă de ciupercile din genul *Tilletia*, care se manifestă prin înlocuirea conținutului boabelor din spic cu o pulbere de culoare închisă. [61]

MALVA, (bot.) fam. *Malvaceae*, pop. „nalbă”. Gen de plante ornamentale originar din Asia și Africa, având circa 32 de specii erbacee sau semitufe, anuale, bianuale sau perene. Florile sunt sesile sau pedunculat, divers colorate, solitare, în buchet sau ciorchine, cu caliciu dublu, cel extern format din trei foliole libere și unite la bază cu caliciu intern. Se folosesc în parcuri și grădini ca plante ornamentale. Înmulțirea se face în luna aprilie, prin însămânțare în aer liber, în locuri însorite sau semiumbre. Se înmulțește și prin butași. Specii: *Malva alcea* înflorește de vara până toamna. Florile sunt roz cu purpuriu și au diametru de cca 5 cm. Tulpina este înaltă de 120 cm. *M. crispa* înflorește din vară până toamna. Florile sunt albicioase, scurt-pedunculat sau sesile. Tulpină înaltă

până la 180 cm, prevăzută cu frunze. *M. rotundifolia* înflorește din vară până în toamnă. Florile sunt roz. Tulpină ramificată acoperită cu peri stelați. [71]

MALVACEE (*Malvaceae*), (bot.) familie care cuprinde cca 1500 de specii de plante erbacee și lemnoase, predominând în regiunile tropicale, unele din ele răspândite pe tot globul terestru. În scoarță și măduvă au pungi cu mucilagiu. Frunze simple, alterne, întregi sau lobate, cu nervațiune palmată, însoțite de stipele mici, de obicei caduce. Flori bisexuate (hermafrodite), actinomorfe, pe tipul 5; caliciul, adesea dublu, cel extern (epicaliciu, calicul) cu un număr variabil de elemente (bracteole) de la 3 la 13, cel intern este gamosepal, format din unirea a 5 sepal; corola, de obicei dialipetală, petale concrescute la bază cu tubul staminal; androceul monodelf, din numeroase stamine cu filamente unite; gineceul variază de la polimer la 5-3 carpele cu poziție superioară. Formula florală: $\phi * K_{(5)} [C_5 A_{(5)}] G_{(3)}$. Polenizare entomofilă. Fruct capsulă loculicidă sau fruct mericarpic. Flora României conține 19 specii spontane și cultivate ce aparțin la 6 genuri: *Malva*, x = 7, 8; *Lavatera*, x = 7, 10, 11; *Althaea* (incl. *Alcea*), x = 7; *Abutilon*, x = 7, 8; *Gossypium*, x = 13; *Hibiscus* (incl. *Abelmoschus*), x = 7, 9, 10, 19. [50]

MALVINĂ, (biochim.) diglicozid ce constituie criteriul principal de identificare a prezenței vinului din hibridi producători direcți, în vinurile ce provin din soiuri roșii nobile. [49]

MAMITĂ, (med. u. și vet.) inflamație acută sau cronică a glandei mamare. [33]

MAMMALIA, (zool.) mamifere: vertebrate superioare homeoterme, care au corpul acoperit cu păr. Respiră prin plămâni. Inima este tetracameră. Hematiile sunt lipsite de nucleu. Posedă glande mamare. Hrănesc puii cu lapte. Falca inferioară constă numai din dentar. Dinții sunt heterodonti, înfipti în alveole. Cu excepția monotremelor, celelalte mamifere prezintă placenta. [37]

MAMMOTH CAVE (*Peștera Mamutului*), parc național situat în SUA (statul Kentucky). Suprafața, 20.541 ha (1934). Se află inclus pe lista patrimoniului mondial natural. El ocrotește cea mai mare peșteră din lume (*Peștera Mamutului*), flora și fauna sălbatică din mediul înconjurător. Cele 5 etaje separate ale coridoarelor peșterii corespund celor 5 niveluri diferite ale râului Green. De-a lungul etajului inferior curge râul Echo cu o lățime de 6-18 m și o adâncime de 7,5 m, situat la 118 m adâncime sub suprafața pământului, după care revine în râul Green. Înainte de vărsare, el formează 8 cascade și două lacuri. Râul Rearing traversează alt nivel al peșterii. În el se află crustaceul *Cambarus pellucidus*, *C. bartoni tenebrosus* și peștele orb (*Amblyopsis spelea*). Lungimea sălilor și coridoarelor explorate însumează peste 260 km. Sunt cunoscute 225 de galerii, 23 de avene și 47 de cupole.

Este cea mai lungă peșteră din lume (peste 297 km). Peștera dispune de sălile Rotonda, Biserica gotică, Templul chinezesc, Sala stafii, Domul uriaș, Sala de bal, Sala zânelor, Templul regelui Solomon etc. În care se găsesc coloane de travertin felurit răsucite, altare, orgi, balcoane, bolți, stâlpi, blocuri tapisate cu flori și dantele minunate. Toate au nuanțe colorate în maro, portocaliu, galben, ca urmare a mineralelor dizolvate. Cea mai mare sală numită Rotonda are 433 m lungime, 42,4 m lățime și 12,2 m înălțime. Din ea se ramifică o mulțime de culoare. Draperiile și cascadele formate de apa scursă pe formațiunile de onix au fost numite „Niagara înghețată“. În peșteră, formațiunile de calcar iau aspectul florilor, serpentinelor, coloanelor corintice, a stalactitelor și stalagmitelor. În peșteră temperatura aerului este de 12,2°C, iar umiditatea de 87%. Indienii cunoșteau această peșteră cu peste 2000 de ani în urmă. În anul 1900, în apropierea peșterii exista o pădure de foioase, virgină, alcătuită din arțari, fagi, sicomori între care se amestecau pâlcuri de conifere, tufărișuri și flori sălbatice, populată de o mare varietate de păsări. (M. Ionescu, S. Condurățeanu-Fesci, 1985) [50]

MAMUȚI, (paleont.) proboscidenii fosili, înrudiți cu elefanții, cu corp pârșos. Trompa se termină cu două degete (unul pe marginea inferioară și altul pe marginea superioară). Aveau un panicul adipos gros și erau rezistenți la frig. Au locuit în aproape toată Europa temperată și-n nordul Asiei. [37]

MANA (*Cassia fistula*, fam. *Fabaceae/Leguminosae*), (agric.) arbore de mărime medie, ce atinge în jur de 6-9 m, cu frunze căzătoare. Înflorire în aprilie-mai, în ciorchini galbeni lungi până la 50 cm și 30 cm diametru (duș de aur). Originar din Asia de Sud (India), în prezent răspândit peste tot la tropice și cultivat pentru fructe în India, Africa (Egipt) și America (Amazonia), precum și în zona Mării Mediterane. Mana formează coroană largă. Fructele au 30-60 cm lungime și 2-3 cm grosime, de culoare brun-închisă, atârând în poziție verticală. Semințele sunt galben-ocru strălucitoare. Fructele, dar și alte părți ale plantei (frunze, coaja trunchiului, rădăcinile), au proprietăți purgative, vermifuge, antivirale, laxative, hipoglicemice și antibacteriene. [40]

MANA ANASONULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Plasmopara pimpinellae*. Se manifestă prin pete neregulate, colțuroase, la început gălbui, apoi roșii-brune, apărute pe fața superioară a frunzelor. În dreptul lor, pe fața inferioară a frunzelor, apare un praf albicios format din conidii și conidiofori. Se combate prin stropiri cu zeamă bordeleză 1%. [50]

MANA CARTOFILOR, (fitopat.) micoză produsă de *Phytophthora infestans*. Pe frunzele infectate apar pete gălbui, care se măresc și devin brun-negriceoză,

înconjurată de o aureolă galbenă, cu margini neregulate, difuze. Țesutul din dreptul petelor se brunifică și se necrozează. Pe partea inferioară a frunzelor, pe marginea petelor apare un puf albicios, care este, format din conidiofori și conidii. Frunzele atacate se usucă. Uneori boala apare pe pețiolul frunzelor și pe tulpină. Pe tuberculi, mana se manifestă prin pete brune, cenușii, albaștrui, ușor cufundate în țesut. În secțiune țesutul prezintă o brunificare. Măsurile de prevenire constau în rotația culturilor, folosirea ca premergătoare a cerealelor păioase, a porumbului, a florii-soarelui și a leguminoaselor pentru boabe, cultivarea de soiuri rezistente, reînnoirea materialului de sămânță, producerea și pregătirea materialului de plantare, respectarea plantării în epoca optimă, eliminarea din cultură a plantelor virozate, fertilizarea la timp. Combaterea chimioterapeutică se face cu substanțele cele mai indicate. Înainte de plantare tuberculii se tratează împotriva manei cu apă caldă la 47-48°C timp de 4 ore. Împotriva rizoctoniozei se aplică un tratament cu formalină 0,2% timp de 5 minute prin scufundare, după care urmează sudația timp de 2 ore, când cartofii se acoperă cu o prelată. În perioada de vegetație se fac tratamente chimice. Se recomandă folosirea produselor zeamă bordelează (8 kg sulfat de cupru la ha) și oxicoloră de cupru (4-5 kg/ha) care au remanență în perioadele ploioase. În perioadele călduroase se fac tratamente cu Zineb (3,2 kg/ha), Brestan 60 (0,6 kg/ha), Polyram combi (2,4 kg/ha), Mancozeb (1,6 kg/ha), Ridomil (0,1%). Tratamentele chimice se fac cu mașini terestre sau cu avionul. Pentru stropitul cu avionul se folosesc produsele Oxivor în cantitate de 10 l/ha, Nacuvor 2 în doză de 6-10 l/ha, Nacuvitor 45 în doză de 12,5 l/ha fără a fi diluat. Eficiența stropirilor terestre crește dacă se micșorează volumul de apă până la 400 l/ha. [50]

MANA CEPEI, (fitopat.) micoză produsă de *Peronospora destructor*. Atacă frunzele și tijele florale în culturile semincere. Pe frunze apar pete alungite, gălbui. În condiții de umiditate atmosferică ridicată, pe suprafața acestor pete apare un puf cenușiu-violaceu format din fructificațiile ciupercii reprezentate de conidiofori cu conidii. Măsurile de prevenire constau în strângerea și îndepărtarea resturilor vegetale, rotația culturilor pe 3-4 ani, evitarea terenurilor care nu au drenaj bun, evitarea fertilizării în exces cu azot, utilizarea de bulbi sănătoși la înființarea culturilor semincere, irigarea prin aspersiune numai în timpul zilei. Tratamentele se fac numai la avertizare cu 0,5% Ridomil 45; 0,3% Ridomil MZ 48; 0,25% Ridomil MZ 72; 0,25% Ridomil Zn 72; 0,25% Sandofan M8; 0,2-0,3% Aliette etc. Rezultate bune se obțin și cu fungicide de contact

făcute preventiv: 0,2% Dithane M 45; 0,2% Nemispor; 0,5% Turdacupral; 0,25% Captadin; 0,25% Merpan; 0,2% Poyram combi; 0,4-0,5% Perozin, zeamă bordelează. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

MANA COMUNA A CĂPȘUNULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Phytophthora cactorum*. Ciuperca atacă pedunculii florali, caliciul, fructele și coletul. Fructele sunt atacate în toate stadiile de maturare. Ele capătă un gust amar. Fructele verzi atacate au pete de culoare brună și pulpa se întărește. Fructificațiile ciupercii se formează la suprafața fructelor bolnave. Rizomul bolnav se necrozează pe porțiuni de 10-12 mm, provocând în cele din urmă moartea plantei. Boala este favorizată de umiditatea ridicată și se transmite prin zoospori. Ciuperca rămâne activă în sol timp de 8-13 ani. [50]

MANA CORIANDRULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Plasmopara nivea*. Se manifestă pe frunze prin pete decolorate, unghiulare sau de formă neregulată, iar mai târziu se brunifică. Se tratează cu zeamă bordelează 1%. [50]

MANA CRUCIFERELOR, (fitopat.) micoză produsă de *Peronospora brassicae*. Produce pagube importante la speciile cultivate (varză, conopidă, ridichi etc.). Se manifestă în toate fazele de dezvoltare a plantelor, dar mai frecvent la plantele tinere. Pe frunze apar pete mici, de formă neregulată, de culoare verde-gălbuie, iar apoi cenușie-brunie. Pe fața inferioară a frunzelor, în dreptul acestor pete, se formează conidioforii și conidiile ciupercii cu aspect de puf albicios-cenușiu. Boala poate apărea și în timpul păstrării, după recoltare. Măsurile de prevenire și combatere constau în distrugerea resturilor vegetale infectate, arătura adâncă de toamnă, dezinfecția amestecului pentru produsul răsădului, selecția riguroasă a butașilor destinați înființării culturilor semincere, folosirea de sămânță sănătoasă, tratarea termică a semințelor cu apă caldă de 50°C timp de 30 minute sau tratarea chimică, cu Tiuram în doză de 4 g/kg. Când apare atacul se fac tratamente foliare obligatorii, atât în răsădnică cât și în culturile pentru consum, dar și în cele semincere. Se folosesc produsele: Ridomil + 45 în concentrație de 0,4-0,5%, Ridomil + 48 în concentrație de 0,3% sau Curzate + T în concentrație de 0,25%. Aplicarea fungicidelor de contact dă rezultate satisfăcătoare: Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Dithane-cupromix în concentrație de 0,3%, Nemispor în concentrație de 0,2%, Merpan în concentrație de 0,25%, Turdacupral în concentrație de 0,3-0,5%, Captadin în concentrație de 0,25% sau Poliram combi în concentrație de 0,2%. Tratamentul este bine să se aplice preventiv. Stropirile cu fungicide sistemice se repetă la intervale de 10-14 zile, iar cele cu produse de contact la 6-8 zile. În suspensiile de stropit se adaugă

aracet 0,15%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

MANA CUCURBITACEELOR, (fitopat.) micoză produsă de *Pseudoperonospora cubensis*. Semnalată în România pe dovleac de către Traian Săvulescu în anul 1928. Boala apare pe frunze indiferent de faza fenologică în care se află planta. Pe fața superioară a frunzelor apar pete colțuroase gălbui, delimitate de nervurile secundare. Mai târziu aceste pete se brunifică. Pe partea inferioară a frunzelor, în dreptul petelor, se formează un puf cenușiu-violaceu constituit din conidioforii și conidiile ciupericii. Frunzele atacate se usucă. În condiții favorabile ciuperca duce la compromiterea parțială sau totală a culturilor din câmp, sere, solarii. În câmp boala se manifestă în culturile succesive de castraveți, iar în solarii și în sere în ciclul al doilea de cultură. *Prevenirea și combaterea* constau în distrugerea resturilor vegetale și arderea lor, și asolament de 4-5 ani. În câmp irigația să se facă numai prin rigole, iar în sere tuburile de aspersiune să fie mutate jos, la baza plantelor. În timpul nopții, în sere să li se asigure plantelor o temperatură de 20°C. Tratamentele chimice se fac cu fungicide de contact, repetate la 5-6 zile și cu fungicide sistemice, repetate la 10-15 zile. Se poate folosi unul din următoarele fungicide de contact ca tratament preventiv: Turdacupral în concentrație de 0,5%, Dithane cupromix 0,3%, Dithane M-45 în concentrație de 0,2%, Captadin 50 în concentrație de 0,25%, Perozin în concentrație de 0,3%, Polyram combi în concentrație de 0,2%, Bravo 500 în concentrație de 0,4%, Mancokar în concentrație de 0,2%. Combinațiile dintre fungicidele de contact și fungicidele sistemice cele mai bune s-au dovedit a fi: Ridomil plus 45 în concentrație de 0,5%, Ridomil plus 48 în concentrație de 0,3%, Ridomil MZ 72 în concentrație de 0,25%, Ridomil Zn 72 în concentrație de 0,25%, Sandofan C în concentrație de 0,25%, Sandofan M 8 în concentrație de 0,25%, Curzate plus T în concentrație de 0,25%, Rodax în concentrație de 0,35%, Temoal în concentrație de 0,2%, Galben Cu în concentrație de 0,23%, Galben Mz în concentrație de 0,15%. Rezultate bune se obțin cu fungicidul sistemic Aliette în concentrație de 0,2-0,3%. Tratamentele cu fungicide de contact se repetă la intervale de 5-6 zile, iar cele cu fungicide sistemice la 10-15 zile. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

MANA FLORII-SOARELUI, (fitopat.) micoză produsă de *Plasmopara helianthi*. Semnalată, pentru prima dată, în America de Nord. În România, este observată, prima dată, la Cluj, în anul 1946, de către Rădulescu, atât pe plante din cultură, cât și pe samulastră. În anul următor, a fost semnalată în sudul țării, în nordul Moldovei și în Banat. Boala se

manifestă în toate fazele de vegetație ale plantei. Este cu atât mai dăunătoare, cu cât apare mai de timpuriu. Plantele atacate au creșterea inhibată. Atacate în faza de germinare și răsărire în mai-iunie, cresc abia de 25 cm înălțime, față de 80-100 cm la cele sănătoase. Tulpinile sunt subțiri și se usucă înainte de formarea calatidiilor. Dacă atacul are loc în faza de 2-4 perechi de frunze, plantele ajung la 35-50 cm înălțime, formează calatidii mici numai de 1-5 cm diametru, înfloresc de timpuriu, dar nu fructifică și, în cele din urmă, se usucă; la un atac și mai târziu, plantele ajung înălțimea de 40-70 cm, formează calatidii mai mari în diametru de 5-8 cm, înfloresc mai devreme, fructifică, dar achenele rămân sterile. Frunzele plantelor atacate sunt încrețite, uneori mai mari decât la plantele sănătoase, și au pe fața superioară pete gălbui, colțuroase, delimitate de nervuri. Pe fața inferioară, în dreptul petelor clorotice, apare fructificația ciupericii de culoare albă-argintie. În general, plantele atacate se ofilesc ca urmare a dereglării metabolismului hidric și, în cele din urmă, se usucă. Prevenirea și combaterea constau în evitarea cultivării florii-soarelui o perioadă de 7 ani în terenurile unde a fost semnalată boala; amplasarea loturilor de hibridare la distanța de cel puțin 2.000-2.500 m față de alte lanuri de floarea-soarelui; asigurarea semănatului în epoca optimă; eliminarea plantelor cu simptome de atac înainte de fructificarea ciupericii pentru a nu genera infecții secundare; recoltarea la timp pentru evitarea scuturării achenelor și a producerii samulastrei; distrugerea samulastrei pentru înlăturarea agentului patogen; folosirea materialului de semănat sănătos, provenit din loturi fără atac de mană; tratarea semințelor înainte de semănat cu produsele fungicide: Apron 35 S D, 4 kg/t, Ridomil 5G, 7,5 kg/t, amestecul Curzate 50 + Dithane M-45 în cantitățile de 1,6 kg + 1,6 kg/t; cultivarea soiurilor și hibridurilor rezistenți. (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

MANA HAMEIULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Peronosplasmopara humuli*. Combaterea infecțiilor primare de mană se face cu Ridomil 25 în două de 0,8-1 g/butuc, utilizând 0,1 l apă, o dată cu tăierile la butuc. Infecțiile secundare se combat alternativ cu unul din preparatele: Zineb 0,2%, Poliram combi 0,2%, Polica 0,4%, Ortocid 0,2%, Dithane 0,2%, Ridomil 0,1% etc. Sunt necesare 5-15 tratamente. Ultimul tratament se face cu cel puțin 7 zile înainte de recoltare. (Gh. Bâlțeanu, I. Fazecaș, Al. Salontai, C. Vasilică, V. Birnaure, Fl. Ciobanu, 1983) [50]

MANA MACULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Peronospora arborescens*. Atacă plantele în toate fazele de vegetație. Boala este foarte periculoasă pentru plantele tinere. Pe frunze apar pete galbene, mugurii și capsulele rămân mici, se deformează sau se

chircesc. Pe partea inferioară a frunzelor apare un puf fin, la început albicios, mai târziu violet. Se combate printr-un asolament în care cultura macului revine la 4-5 ani pe același loc, prin îndepărtarea plantelor bolnave și prin stropiri cu unul din produsele Dithane M-45 în concentrație de 0,3%, Cuprosan Super D în concentrație de 0,5%, Zineb 80 în cantitate de 1,2-2 kg/ha. Preventiv semințele se tratează cu Tiradin. (Fl. Crăciun, O. Bojor, M. Alexan, 1976) [50]

MANA MAZĂRII, (fitopat.) micoză produsă de *Peronospora pisi*. Boala se manifestă pe toate organele aeriene ale plantelor. Pe frunze apar pete mari, de culoare gălbuie, cu formă neregulată sau colțuroasă. Pe partea inferioară a frunzelor apare un puf cenușiu-violaceu format din fructificațiile ciupercii: conidioforii și conidiile. Pete asemănătoare apar și pe păstăi care pot infecta semințele. Prevenirea și combaterea se face prin igienă culturală și rotația culturilor la 3-4 ani. Se fac tratamente chimice cu Ridomil plus 45 în concentrație de 0,5%, Ridomil plus 48 în concentrație de 0,3%, Ridomil MZ 72 în concentrație de 0,25% sau Ridomil Zn 72 în concentrație de 0,25%. Dintre fungicidele de contact se poate folosi una din substanțele Dithane M-45 în concentrație de 0,2%, Nemispor, în concentrație de 0,2%, Captadin 0,25%, Merpan 0,25%. În suspensiile de stropit se adaugă aracet în concentrație de 0,25%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

MANA MASELARITEI, (fitopat.) micoză produsă de *Peronospora hyoscyami*. Apare sub formă de pete albicioase, difuze, neclare care se formează pe partea inferioară a frunzelor. Boala evoluează foarte repede. Se extinde pe toate frunzele, distrugând întreaga recoltă. Prevenirea bolii se face prin respectarea măsurilor de igienă culturală. Combaterea se face prin tratamente chimice cu zeamă bordeleză 0,75-1%, Zineb 0,4% sau Dithane M-45 în concentrație de 0,2%. [50]

MANA MICȘUNELELOR, (fitopat.) micoză produsă de *Peronospora matthiolar*. Apare frecvent în anii cu precipitații abundente și temperaturi moderate. Sunt atacate frunzele, tulpinile și florile prin apariția unor pete de culoare galbenă, imprecis conturate, în dreptul cărora apare un puf albicios-cenușiu, reprezentând fructificațiile ciupercii. Măsurile de prevenire și combatere constau în tratamente foliare în perioada dinaintea înfloririi cu unul din produsele: Perozon 0,3%, Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Captadin 0,2%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

MANA MUȘEȚELULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Peronospora leptospira* și *P. rodii*. Atacă frunzele și boala este favorizată de o perioadă mai bogată în

precipitații, iar a doua ciupercă atacă inflorescențele provocând putrezirea acestora și distrugerea organelor generative. Combaterea se face prin Zineb 0,2%, Captan 0,2% sau zeamă bordeleză 1%. [50]

MANA PLANTELOR DE FAG, (fitopat.) micoză produsă de *Phytophthora fagi*. Întâlnită la puiți proveniți din semințișurile naturale. Boala se manifestă în primele 4-6 săptămâni de la încolțirea semințelor, când tulpințele și radicelele plantei sunt încă nelnificate. După lignificare, boala nu mai este periculoasă. Boala distruge plantulele în intervalul de la ieșirea colțului și până la răsărire, dar și după răsărire, atunci când plantele își dezvoltă cotiledoanele. Ciuperca infectează radicele care se înnegrește. În cazul când atacul are loc după răsărire, ciuperca infectează tulpinița în dreptul inserției cotiledoanelor, cotiledoanele și frunzulițele imediat următoare. Boala se manifestă mai des în lunile mai și iunie, când sunt ploioase. În condiții de umiditate, boala progesează rapid. Pe timp secetos, plantulele atacate se usucă și iau o colorație roșie-brună. Combaterea se face prin: îndepărtarea plantelor bolnave și arderea lor împreună cu frunzele căzute pe sol; expunerea la lumină directă a puiților din pepiniere; dezinfectarea solului din pepiniere, înainte de semănare. Solul pregătit pentru însămânțare se stropește cu o soluție de formalină, în concentrație de 40%. La 100 litri de apă, se adaugă o cantitate de 2,5 litri formalină. După stropire, solul se acoperă timp de 48 de ore cu cetină, rogojini sau carton asfaltat, pentru ca vaporii de formalină să rămână câtva timp în sol. Această lucrare se face cu 8-10 zile înainte de semănare; semănăturile trebuie făcute cu jir de bună calitate, nu prea des; stropirea puiților cu zeamă bordeleză în concentrație de 0,75-1%. Operația de stropire se reia după 15-20 zile. [50]

MANA REVENTULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Peronospora jaapiana*. Se combate prin stropiri cu zeamă bordeleză 0,75-1% sau cu Zineb 0,3%. [50]

MANA SALATEI, (fitopat.) micoză produsă de *Bremia lactucae*. Plantele sunt atacate indiferent de stadiul fenologic. Pe fața superioară a frunzelor apar pete mari, imprecis delimitate, de culoare galbenă, care confluează și acoperă parțial sau total suprafața acestora. Țesuturile atacate se brunifică, iar petele devin colțuroase, precis delimitate de nervuri. Dacă atacul este puternic frunzele bolnave se usucă și putrezesc. Măsurile de prevenire și combatere constau în păstrarea igienei culturale, arătura adâncă de toamnă, rotația culturilor pe 2-3 ani, evitarea irigațiilor prin aspersiune, cultivarea de soiuri rezistente. Sunt necesare tratamente cu fungicide, cu respectarea obligatorie a intervalului de pauză între momentul aplicării și recoltare. Se folosește: Ridomil MZ 72 în

concentrație de 0,25%, Cuzate plus T în concentrație de 0,25%, Ridomil plus 48 în concentrație de 0,3%, Aliette în concentrație de 0,2%, Sandofan C în concentrație de 0,25% sau Sandofan M8 în concentrație de 0,20%. Se pot folosi și următoarele fungicide de contact: Captadin în concentrație de 0,25%, Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Merpan în concentrație de 0,25% sau Nemispor în concentrație de 0,2%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

MANA SFECLEI, (fitopat.) micoză produsă de *Peronospora farinosa*. Întâlnită în majoritatea țărilor cultivate de sfeclă, mai ales în regiunile cu climat rece și umed. Cel mai frecvent boala este întâlnită în zonele producătoare de sămânță. Boala apare pe plântuțe începând din stadiul de cotiledoane. Boala debutează sub formă de pete decolorate. În dreptul petelor se formează în partea inferioară o păslă deasă, violacee, care reprezintă fructificațiile ciupercii (conidiofori și conidii). Dacă cotiledoanele sunt complet atacate, planta piere. După ce planta formează 10-12 frunze, atacul se manifestă izolat. Pe frunze apar pete de diferite mărimi și forme. Țesutul din dreptul acestor pete se usucă și capătă un aspect pielos. La plantele semincere frunzele atacate sunt îngroșate, decolorate și acoperite cu conidii și conidiofori. Atacul se poate manifesta pe unul sau pe mai mulți muguri din care apar lujerii floriferi. Lujerii floriferi bolnavi sunt pitici, cu frunze mici, îngroșate, decolorate și acoperite de fructificațiile ciupercii. Această boală produce goluri în culturi încă de la începutul vegetației. Plantele care reușesc să supraviețuiască sunt fibroase și posedă un conținut redus de zahăr. Producția de rădăcini poate să scadă cu peste 50%, iar cea de zahăr cu peste 25%. În ce privește combaterea nu s-a reușit să se realizeze o eficiență de înlăturare a acestei boli prin tratamente chimice. Prevenirea atacului de mană se realizează cel mai bine prin izolarea culturilor din anul I de seminceri. Toamna, înainte de recoltare, butașii atacați de această boală trebuie să fie eliminați. (V. Ciochia, A. Codrescu, L. Dumitraș, 1980) [50]

MANA SOIEI, (fitopat.) micoză produsă de *Peronospora manshurica*. Semnalată în țara noastră de Hulea și Săvescu. Boala se manifestă în special în țesuturile de creștere a frunzelor tinere, prin pete de culoare galben-deschis care evoluează în pete mai mari de la galben-pal la galben-strălucitor, prin mărimi și forme diferite. Pe fața inferioară a frunzelor, mai ales pe vreme umedă, leziunile se acoperă cu un puf cenușiu care sunt conidiofori cu conidii. Frunzele puternic atacate se îngălbenesc, apoi se brunifică, se răsucesc pe margini și cad prematur. Pe păstăi simptomele nu sunt evidente. În interior ele sunt

acoperite cu o masă miceliană în care se formează oosporii. Plantele bolnave prezintă simptome de piticire, răsucirea frunzelor, culoarea galben-cenușie. Prevenirea și combaterea constau în folosirea de soiuri rezistente, folosirea seminței sănătoase și tratarea acesteia cu fungicidele Aprol 35 SD sau Ridomil 25 WP (1 kg/t); păstrarea igienei culturale prin recoltarea la timp și distrugerea resturilor vegetale; rotația culturilor. (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

MANA SPANACULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Peronospora spinaciae*. Atacul se manifestă pe frunze pe care apar pete de culoare gălbuie, imprecis delimitate, în dreptul cărora, pe partea inferioară, apare un puf de culoare cenușiu-violacee. În condiții favorabile de umiditate petele se unesc și pot acoperi parțial sau total suprafața limbii frunzelor, care se brunifică și se necrozează, se usucă și devine casant. În culturile semincere inflorescențele se dezvoltă slab la plantele bolnave și produc puțină sămânță și de calitate inferioară. Măsurile de prevenire și combatere constau în distrugerea buruienilor din flora spontană care constituie gazde pentru agentul patogen, rotația culturilor pe 2-3 ani, folosirea de sămânță sănătoasă sau tratată. Înainte de semănat sămânța se dezinfectează termic cu apă caldă la 50°C, timp de 25 de minute. În culturile semincere se aplică tratamente cu una din substanțele: Ridomil plus 48 în concentrație de 0,3%, Ridomil MZ 72 în concentrație de 0,25%, Ridomil ZN 72 în concentrație de 0,25%, Temoal 0,2%. Se pot utiliza și fungicidele de contact: Dithane M45 în concentrație de 0,2%, Nemispor 0,2%, Captadin 0,25%, Merpan 0,25% sau Polyram combi 0,2%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

MANA TOMATELOR, (fitopat.) micoză produsă de *Phytophthora infestans*. Frecvent întâlnită în câmp. În sere boala se întâlnește în ciclul II de cultură. Provoacă pierderi cuprinse între 10% și 30% din cultură. Boala se manifestă pe frunze, tulpini, fructe, indiferent de faza lor fenologică. Pe organele atacate apar pete mari, cu aspect neregulat, de culoare verzuie, cu aspect opărit. Fructele pot fi atacate în toate fazele de dezvoltare. Boala apare la locul de inserție al pedunculului fructelor, sub forma unor pete mari, de culoare brun-olivacee. Fructele bolnave sunt rugoase și tari la pipăit. Măsurile de prevenire și combatere constau în strângerea și arderea sau îngroparea ramurilor vegetale infectate, arătura adâncă de toamnă, evitarea cultivării în succesiune a cartofilor și a pătlăgelelor roșii sau în zone apropiate; irigarea trebuie să se facă pe rigole, iar irigarea prin aspersiune să se facă numai în timpul zilei. Tratamentele chimice se fac numai la avertizare, folosindu-se combinații între fungicide sistemice și de contact: Ridomil plus

45 în concentrație de 0,5%, Ridomil plus 48 în concentrație de 0,3%, Ridomil MZ 72 în concentrație de 0,25%, Sandofan C în concentrație de 0,25%, Sandofan M 8 în concentrație de 0,25%, Temoal în concentrație de 0,2%. Se pot folosi și fungicide de contact cum sunt: Dithane cupromix în concentrație de 0,3%, Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Bravo 500 în concentrație de 0,4%, Daconil în concentrație de 0,2%, Turdacupral în concentrație de 0,5%, Captadin în concentrație de 0,25%, Mycodifol în concentrație de 0,2%, Merpan în concentrație de 0,2%, Nemisport în concentrație de 0,2%, Vondozeb în concentrație de 0,2% etc. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

MANA TRANDAFIRULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Peronospora sparsa*. Atacul se manifestă frecvent pe frunze și mai rar pe tulpini sau pe lăstari. Pe frunze apar pete de formă neregulată, adesea de culoare galben-verzuie sau purpuriu-violacee. Prin extindere, petele ocupă parțial limbul frunzelor. Prevenirea și combaterea constau în strângerea și distrugerea frunzelor puternic atacate prin ardere. Irigarea se face numai prin rigole. Cultivarea de soiuri rezistente. Tratamentele foliare se fac cu Perozin 0,3-0,4%, Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Captadin 0,3%, Polyram combi 0,2% sau Daconyl 0,2%. Foarte bune rezultate se obțin cu Ridomil Cu în concentrație de 0,3%, Ridomil MZ 72 în concentrație de 0,25% sau Ridomil Zn 72 în concentrație de 0,25%. Stropirile cu fungicidele de contact se repetă la intervale de 7-10 zile, iar stropirile cu Ridomil se repetă la 10-14 zile. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

MANA TUTUNULUI (fitopat.) micoză produsă de *Peronospora tabacina*. Atacul se manifestă în răsadniță și în câmp. Pe fața superioară a frunzelor se formează pete galben-deschis fără un contur precis al marginilor. În condiții de umiditate, frunzele bolnave se îngălbenesc și putrezesc. În condiții de uscăciune și temperaturi ridicate, pe frunze se individualizează pete rotunde de culoare galben-deschis care în cele din urmă se brunifică iar planta își revine, dezvoltându-se normal. Atacul devine grav în culturile de câmp aflate în locuri adăpostite, pe văi, de-a lungul râurilor. Prevenirea și combaterea constau în dezinfectarea pământului, a răsadnițelor și uneltelor, menținerea unei igiene culturale stricte, respectarea unui asolament de 3-4 ani, folosirea de sămânță sănătoasă și tratată chimic cu substanțe organo-mercurice, aplicarea în răsadnițe a 2-3 tratamente chimice cu unul din produsele: Zineb 0,3%, Mancozeb 0,3%, Maneb 0,2% etc. Plantarea în câmp numai de răsad sănătos. (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

MANA VALERIANEI (*odoleanului*), (fitopat.) micoză produsă de *Peronospora valerianae*. Se instalează pe

frunze. Pe partea lor superioară apar pete cu marginile difuze, de culoare verzuie sau galbenă; pe fața inferioară a frunzelor petele sunt acoperite cu conidiofori și cu conidiile ciupercii, de culoare cenușiu-violacee. Se combate cu Dithane M-45 în concentrație de 0,2%. [50]

MANA VIȚEI DE VIE, (fitopat.) micoză produsă de *Plasmopara viticola*. Atacă frunzele, lăstarii, inflorescențele, boabele, cârceii și chiar mugurii. Frunzele manifestă maximul de sensibilitate când ating suprafața de cca 20 cm². Pe măsură ce frunzele cresc și țesuturile îmbătrânesc, ele devin mai rezistente, iar infecțiile cu mană se produc mai greu. În dreptul punctelor unde s-a produs infecția, pe fața superioară a frunzei, apar pete gălbui, mai lucioase decât restul frunzei, asemănătoare cu petele de ulei. După 1-2 zile, pe partea inferioară a frunzelor, în dreptul petelor, apare un puf albicios, reprezentând fructificațiile ciupercii. Măsurile de prevenire și combatere constau în aplicarea unui complex de activități culturale și tratamente chimice. Acestea constau în evitarea efectuării de plantații insuficient aerisite, legarea corectă a lăstarilor, aplicarea echilibrată a îngrășămintelor, evitarea excesului de azot atunci când se face îngrășarea solului, executarea la timp a prașilelor, evitarea stagnării apei în plantații. Tratamentele chimice au un rol preventiv, realizându-se stropiri în timpul perioadei de incubație a ciupercii. Pe vară se execută 4-8 și chiar 10 stropiri la avertizare. Foarte importante sunt tratamentele aplicate înainte de înflorit și imediat după legarea boabelor. În prima parte a perioadei de vegetație stropirile se fac cu produse acuprice și sistemice constând din: Dithane M-45 în concentrație de 0,2%, Ortophalthan 50 WP în concentrație de 0,2%, Captadin 50 PU în concentrație de 0,2%, Zineb S-80 în concentrație de 0,3-0,4%, Ridomil 48 WP în concentrație de 0,2% etc. Ultimele 2-3 stropiri se execută cu zeamă bordeleză în concentrație de 0,75-1% sau cu oxicloură de cupru (Turdacupral) în concentrație de 0,4-0,5%. La soluțiile de stropit se adaugă aracet 0,2%. [50]

MANAGASHA, parc național situat în Etiopia. Suprafața, 3.000 ha (1958). Altitudine, 2.435-3.125 m. Protejează vulcanul Wochacha de lângă Addis Abeba, pădurile tropicale de pe pantele acestuia și fauna. Pădurile tropicale sunt formate din coniferul podocarp (*Podocarpus gracilior*), ienupăr (*Juniperus procera*), măslin (*Olea chrysophylla*), iar savanele, la peste 2.700 m înălțime, sunt formate din specii de *Hypericum lanceolatum*, *Rosa abyssinica*, *Erica arborea*, *Hagenia abyssinica*. Fauna include mai multe specii de căprioare, printre care *Tragelaphus scriptus meneleki*, maimuțe (colobus, babuin), leopard, pisica sălbatică (*Felis libyca*), caracal (*Felis caracal*). [50]

MANAGEMENT, proces prin care se conduc, se planifică și se controlează activitățile desfășurate într-o organizație sau într-o instituție în scopul asigurării scopurilor propuse cu o maximă eficiență. [55]

MANAGEMENT DE MEDIU, (ec.) plan, anual sau bianual, de ameliorare a performanțelor unui sit industrial în legătură cu normele de mediu. [3]

MANAGEMENT ECOLOGIC, (ec.) sistem de conducere și gestiune care permite evaluarea atât a avantajelor financiare ale firmei (posibile economii, noi debușee comerciale) cât și determinarea riscurilor la care se supune firma în cazul în care sunt neglijate problemele protecției mediului și ale sănătății umane, alături de problemele îmbunătățirii performanțelor tehnice și organizaționale. Sistemele de management ecologic permit firmelor să abordeze problemele ecologice în mod sistematic, făcând din protecția mediului o componentă normală a activității lor. [17]

MANAGEMENT EDUCAȚIONAL, practici noi în gestionarea resurselor umane bazate pe autonomie funcțională. Principiul simultaneității priorităților în strategiile educaționale devin probleme cheie în instituțiile de învățământ, ca organizații holografice, în care capacitatea întregului se regăsește în fiecare din părțile componente, permițând sistemului să funcționeze optim. (C.-M. Stanciu, 1999) [68]

MANAGEMENT FINANCIAR, (ec.-fin.) proces prin care se coordonează, se planifică și se controlează activitatea de a asigura permanent întreprinderea cu fondurile necesare desfășurării unei bune activități și de a exercita controlul consiliului de administrație cu privire la folosirea fondurilor. [58]

MANAGEMENT FORESTIER/SILVIC, (ec.) planificare științifică și administrativă privind modul de gospodărire a resurselor forestiere în vederea recoltării, folosirii multiple, regenerării sau a sanogenezei comunității de arbori. [23]

MANAGEMENT PEDAGOGIC, știință pedagogică, elaborată printr-o strategie de cercetare, de tip interdisciplinar. Reprezintă o metodologie de abordare a activității de educație, un model de conducere a unității de bază a sistemului de învățământ. Funcțiile managementului pedagogic: funcția de planificare-organizare a sistemului de învățământ; funcția de orientare-îndrumare a procesului de învățământ; funcția de reglare-autoreglare a sistemului și procesului de învățământ. [16]

MANAGEMENTUL DEȘEURILOR, (ec.) colectarea și manipularea supravegheată a materiilor reziduale, începând de la sursă, continuând cu procesul de recuperare, reciclare/reutilizare și până la eliminarea definitivă. [17]

MANAGER, specialist, conducător de întreprindere care aplică principiile și tehnicile managementului privind

administrarea, folosirea, combinarea și coordonarea resurselor umane, financiare, materiale și informaționale cu scopul obținerii rezultatelor dorite. [68]

MANANI, (chim.) poliglucide rezultate prin condensarea α -manozei. Ele au rol de constituție, fiind prezente în trunchiurile coniferelor, în unele ciuperci, în diverse microorganisme. Se regăsesc în structura unor glicoproteide și glicolipide din regnul animal. [9]

MANAPOURI, lac de origine glaciară situat în Noua Zeelandă. Are suprafața de 145 km² și adâncimea de 437 m. Fundul criptodepresiunii se află cu 262 m sub nivelul mării. Adâncimea mare a fost determinată de supsăparea ghețarilor care au ocupat în pleistocen aceste văi. Se leagă printr-un emisar de lacul Te Anau din nord. [45]

MANASAROVAR, lac de origine tectonică, situat sub versantul nordic al lanțului himalayan, în podișul Tibet, la o altitudine de 4557 m. Are suprafața de 600 km² și este cel mai adânc din această regiune (81 m). [45]

MANA¹, (rel.) hrană cerească dată de Dumnezeu evreilor când au cârțit în pustia Sinai. Mana prefigurează Sfânta Împărtășanie. [63]

MANA², (fitopat.) boală a plantelor produsă de ciuperci ale ordinului *Peronosporales*. În limbaj popular, prin **m.** se înțelege orice arsură a plantelor, indiferent că este de natură biotică (patogeni) sau abiotică (fitotoxicitate); ex., mana viței de vie (*Plasmopara viticola*), mana cartofului (*Phytophthora infestans*), mana castraveților (*Pseudoperonospora cubensis*). [61]

MANA³, (biol.) exsudație de substanță dulce, limpede și vâscoasă, apărută în anumite perioade ale anului pe frunzele, ramurile sau tulpinile plantelor. Primăvara timpuriu exsudația de **m.** este întâlnită pe ramurile de anin, arțar, mestecăn, salcie, tei, viță-de-vie, ca urmare a presiunii radiculare care produce o „lăcrimare“ determinată de trecerea plantelor de la starea de repaus la starea activă. [50]

MANDARIN (*Citrus nobilis*, sin. *C. reticulata*, fam. *Rutaceae*), (agric.) originar din Asia de Sud-Est. Mult cultivat în China și Japonia. Se mai numește *tangerin*. Este cel mai rezistent dintre toate citricele. Pom înalt de 2-8 m, uneori cu spini. Fructele globuloase, turtite la capete, cu coaja subțire care se desprinde ușor, pulpa dulce și suculentă de culoare portocalie, cu semințe mici poliembrionice (→ LAMĂI). Există mai multe grupe de mandarine: *satsuma*, care cresc în Japonia și sunt foarte rezistente la frig; *mandarine propriu-zise*, care produc fructe galbene sau palid-portocalii; *tangeriene*, cu fructe roșii-portocalii (exemplu *Clementine*, obținute în Algeria); *hibridi cu alte specii de citrice*, dintre care amintim: *tangelor* (*C. reticulata* x *C. paradisi*) cu fructe asemănătoare

portocalelor și *tangor* (*C. reticulata* x *C. sinensis*). În privința cerințelor față de condițiile de mediu se aseamănă cu lămâiul pe care îl depășește în privința rezistenței la temperaturile scăzute. [40]

MANDEVILA (*Mandevilla*, fam. *Apocynaceae*), (agric.) gen cu specii ornamentale originar din regiunile tropicale ale Americii. Flori de culoare albă, galbenă, rar violete, două-trei sau mai multe în ciorchini simpli, de obicei unilaterale; corolă infundibuliformă sau tubulară cu cinci lacinii. Se folosesc în ghivece mari sau hârdaie pentru interioare. În aer liber se cultivă în sol începând cu luna mai, prin grădini, în poziții semiumbroase. Se înmulțește prin însămânțare și prin butași. Specii: *Mandevilla laxa* înfloreste în iunie-august. Florile sunt frumos mirositoare și au culoare albă. [71]

MANDIBULATE (*Mandibulata*), (zool.) subîncrângătură care cuprinde marea majoritate a artropodelor. Au aparatul bucal adaptat pentru sfărâmarea și mestecarea hranei. El este format din 2 mandibule, 2 perechi de maxile, a doua transformată în labium (buza inferioară) la miriapode și insecte, toate inervate de ganglionii subesofagieni. Pe acron poartă o pereche de antene primitive (miriapode, insecte) inervate de deutocerebron, iar la crustacee apare și a doua pereche de antene inervate de deutocerebron. Organele de simț constau din 2 ochi compuși; statociști la crustacee și organele cordonale la insecte. Adaptate la regimuri alimentare diferite. Sunt răspândite în toate mediile de viață. Cuprinde clasele: *Crustacea*, *Miriapoda*, *Insecta*. (L. Solomon, 1983) [50]

MANDIBULĂ, (anat.) falca inferioară de la gnato-stomate. [37]

MANDIBULE, (anat.) piese perechi ale aparatului bucal la artropode, situate imediat după labrum; sunt puternic chitinizate și au rolul de a rupe în bucăți alimentele sau de a ucide prada. [62]

MANDIBULOMETRU, (stomat.) instrument folosit mai ales în antropologie și în stomatologie pentru determinarea dimensiunilor și unghiurilor mandibulei, constând dintr-o placă prevăzută cu două orificii dreptunghiulare în care pătrund apofizele coroanoide. [43]

MANDOLINA, (cult.-art.) instrument muzical cu coarde metalice duble, ale căror vibrații se produc cu o pană de celuloză sau prin ciupire, folosită pentru interpretarea de melodii muzicale în cadrul manifestărilor culturale-artistice. [67]

MANDRIN, (med. u.) tijă metalică de diferite grosimi pentru cateterizarea acelor de injecții sau a altor instrumente metalice sau de cauciuc cu lumen. *M. dentar*, instrument dentar format dintr-o tijă metalică scurtă sau lungă, aplicabilă la piesa de mână sau în contraunghi; are un cap detașabil în șurub, pentru a fixa discul sau piatra de șlefuit. [43]

MANEJ, (zootehn.) loc acoperit sau deschis prevăzut cu nisip, care servește pentru mișcarea, dresajul și antrenamentul cailor, precum și la echitație. [34]

MANELĂ, (constr.) sortiment de lemn rotund brut de rășinoase, curățat de crăci, cioturi și coajă cu diametrul la capătul subțire de la 8 la 11 cm și lungime peste 3 m, utilizat în construcții. [42]

MANEVRA, manevrare. **1.** (milit.) Deplasare organizată și rapidă a unei grupări de trupe în câmpul tactic și operativ pentru a lovi pe adversar sau a respinge lovitura lui, punându-l în situații nefavorabile. **2.** (transp.) Totalitatea operațiunilor de compunere și descompunere a trenurilor de deplasare a vagoanelor și navelor în direcția voită. [31]

MANEVRE, (med. u.) efectuarea unor gesturi bine codificate în succesiunea lor. *M. vagale*, tehnici de excitație a vagului (prin compresiunea sinusului carotidian, globilor oculari) exercitate cu scop diagnostic și terapeutic în tahicardii; frecvența diminuează puțin durata excitației în tahicardia sinuzală (lent și puțin) și în flutterul atrial (brusc), revine la normal în tahicardia paroxistica atrială și nu este modificată în cea ventriculară și în fibrilație. [43]

MANGAL, (silv.) cărbune ușor, sfărâmișos, obținut prin arderea incompletă a lemnelor în cuptoare speciale sau prin stingerea forțată a jeraticului. [13]

MANGAL DE BOCSĂ, (silv.) produs obținut prin carbonizarea lemnului de foioase tari (mai rar moi) în bocșe și cuptoare de mangalizare. Sin. *cărbune lemn*. Este negru lucios, are sunet metalic la lovire, este ușor, higroscopic, casant, pulverizabil, se aprinde ușor, arde complet fără fum și rezultă puțină cenușă. Conținutul de carbon depășește 76%, greutatea specifică este de 1,3-2 g/cm³ sau 210-290 kg/m³ și cea hectolitrică este de 12-25 kg/hl, umiditate maxim 10% în primele 24 ore. Puterea calorică are valori cuprinse între 6.000 și 8.000 Kcal/kg în funcție de specie și de modul cum este condus procesul de mangalizare. Sortarea acestui produs se face prin determinări granulometrice cu ajutorul unor site cu ochiuri. [42]

MANGALIA, liman fluvio-marin, cel mai sudic din suita limanelor și lagunelor de pe litoralul Mării Negre (România) și care păstrează cel mai bine aspectul văii în care au invadat apele marine. Particularitățile hidrice și chimice ale lacului Mangalia s-au schimbat ca urmare a amenajărilor antropice. [45]

MANGAN (Mn), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa a VII-a secundară. Are Z 25 și structura învelișului electronic [Ar] 3d⁵4s², greutatea atomică 54,94, formează combinații în stare de valență 2, 3, 4, 6 și 7. Se găsește în natură sub formă de piroluzită, MnO₂, braunită, 3Mn₂O₃ · MnSiO₃, rodocrozită, MnCO₃. Pur, este un metal cenușiu, p.t. 1.247°C, p.f. 2.150°C. Se cunosc patru modifi cații

alotropice ale manganului: α , β , γ și δ , corespunzând temperaturilor de transformare 727°C, 1.095°C și 1.133°C. Numai modificarea γ este ductilă. Marea majoritate a producției de **Mn** se utilizează (ca feromangan) în siderurgie, atât ca element de aliere, cât și ca dezoxidant și desulfurant, datorită afinității pentru oxigen și sulf. [36] (pedol.) Conținutul din sol al **Mn** prezintă un domeniu larg de valențe, de la valori mai mici de 20 ppm până la valori care depășesc 6.000 ppm, cu o valoare medie de 500 ppm. Conținutul normal din plante oscilează între 40 și 200 ppm. S-au înregistrat atât cazuri de carență, la unele plante crescute pe soluri neutre-alkaline, cât și de exces în acest microelement, la diferite plante crescute pe soluri acide sau în condiții reducătoare de sol. [29] Este dăunător pentru apa potabilă căreia îi dă un gust neplăcut. Un exces de **Mn** în apă este toxic pentru pești, căroră le provoacă leziuni nervoase, iar la plante determină tulburări de creștere. [41] Rezerve însemnate de **Mn** se găsesc în Federația Rusă, Africa de Sud, India, Brazilia. [25]

MANGO (*Mangifera indica*, fam. *Anacardiaceae*), (agric.) arbore tropical originar din India ce poate ajunge la 30 m înălțime. Frunzele tinere sunt roșcate, iar cele mature verzi și produc multă umbră. Fructele sunt drupe mari, atârând de pedunculii lungi, cu pulpa galben portocalie, suculentă, savuroasă și un sâmbure aplăzizat. Sămânța este în general poliembrionică, sunt și cazuri de monoembrionie. Crește bine în zone cu 1.000-1.200 mm precipitații anuale, cu un „sezon uscat” de 4-6 luni cu mai puțin de 60 mm precipitații pe lună. Înflorirea are loc la sfârșitul acestui sezon mai puțin umed, după o ploaie de scurtă durată (ploaie de mango). Temperatura medie a lunii celei mai răcoroase este de 15°C. Insoțirea ameliorează culoarea și parfumul fructelor. Necesită soluri nisipo-lutoase bine drenate dar suportă și apa freatică relativ aproape de suprafață. Se înmulțește prin altoire pe portaltoi franc. Soiuri: *Alphonso*, *Mulgoa*, *Amelie*, *Smith*, *Blanca* etc. [40]

MANGROVA, (biogeogr.) pădure tropicală și subtropicală formată din arbori și arbuști ce se dezvoltă la țărmurile oceanice, în zone estuariene, supuse fluxului și refluxului. Există o zonare a diverselor specii de arbori dinspre țărm spre larg, în funcție de înălțimea fluxului (*Avicennia*, *Rhizophora*, *Sonneratia*). Ele se întâlnesc pe țărmurile Atlanticului de Sud (vestul Africii, estul Americii de Sud, Florida) și pe țărmurile indo-pacifice (estul Africii, sud-estul Asiei, insulele din Oceanul Pacific, Australia). [70]

MANGUSTAN (*Garcinia mangostana*, fam. *Guttiferae*), (agric.) arbore originar din Insulele Moluca, cu talia variabilă între 8 și 15 m și frunze persistente, specific climatului ecuatorial. Produce cele mai bune fructe

tropicale. Ele sunt grupate în ciorchini, câte 2-6, și au dimensiunile unor mere mici. Interiorul este divizat în cartiere și conține 4-5 semințe înconjurate de o pulpă albă. Au gust dulce-acrișor, fin aromat. Fructele trebuie să se coacă în pom și nu se păstrează decât puțin timp după recoltare. Se pare că această particularitate a limitat extinderea speciei puțin în afara leagănului de origine: arhipelagul Indonezian, Haiti, India. Se înmulțește prin semințe, butași și altoire. [40]

MANIACO-DEPRESIV, (psih.) afecțiune mentală caracterizată prin alternarea ritmică a unor accese de supraexcitație maniacă cu depresii profunde și nejustificate psihic. [28]

MANIDE (*Manidae*), (zool.) pangolini: animale cu corp alungit și acoperit cu solzi cornoși. Sunt terestri sau săpători. Se pot înrula ca o minge. Se hrănesc cu furnici. Trăiesc în Africa și Asia. Fac parte din ordinul *Pholidota*. [37]

MANIFEST, (psih.) termenul poate, în funcție de context, să se înscrie în mai multe tipuri de opoziții semantice. Aplicat comportamentului, el se opune la ceea ce este intern și neobservabil în mod direct, mental: vorbirea este manifestă, limbajul interior nu este. Conținutul manifest (vis, mesaj) se opune conținutului latent, care nu se impune dintr-o dată, ci se dezvăluie doar cu ajutorul unei interpretări. [28]

MANIPULARE, (psih.) tip de comportament motor restrâns la mișcări locale (mână, degete) pentru a deplasa sau modifica obiecte. [28]

MANITOBA, lac de origine glaciară situat în Canada. Are suprafața de 4.706 km² și adâncimea maximă de 28 m. Spre nord comunică cu lacul Winnipeg. Descoperit în 1738 de către J.B. de La Vérendrye. Localitățile din lungul lacului au funcție turistică, pescărească, forestieră. În sudul lacului se află o stațiune de cercetări ornitologice (păsări de apă). [45]

MANIVELĂ, (ind.) pârghie (cotită sau curbă) care servește la acționarea unui mecanism, la transformarea mișcării de rotație într-o mișcare rectilinie (și invers). [13]

MANOMETRU DE FUND, (petr.) aparat cilindric de dimensiuni mici, care se introduce în țevile de extracție, în sondă, pentru a înregistra valoarea presiunii în funcție de adâncime. [30]

MANOPTOSCOP, (psih.) aparat care permite să se determine predominanța oculară și, indirect, mâna abilă. [28]

MANOZĂ, (biochim.) aldohexoză epimeră cu glucoza, care nu se găsește liberă în natură, ci numai sub formă de manani. [9]

MANȘĂ, 1. (av.) Pârghie verticală folosită de pilot pentru comanda eleroanelor la aripi și a profundorului la coada avionului. 2. (meteor.) *M. de vânt*, dispozitiv

pentru indicarea direcției vântului. Se instalează pe aerodromuri într-un loc vizibil. 3. (sp.) Fiecare dintre etapele în care se împart unele probe sportive; ex., probele de tir, de motociclism, de schi etc. [31]

MANTA, (geofiz.) înveliș al Pământului dezvoltat între nucleu (discontinuitatea Guttenberg – 2900 km) și scoarță (discontinuitatea Moho la 10-80 km). Partea de la suprafață (300-400 km grosime) alcătuiește astenosfera în care se găsesc mai multe circuite de convecție determinate de diferențele de potențial termic. [25]

MANTIDE, (zool.) ordin reprezentând un grup taxonomic de insecte primitive, termofile, prădătoare, caracterizate prin faptul că au prima pereche de picioare transformate în cângi prehensile. La noi este comună *Mantis religiosa* – „călugărița“, denumită așa datorită poziției picioarelor prehensile în timpul pândirii prăzii. [62]

MANU, parc național situat în Perú (departamentele Cuzco și Madre de Dios). Suprafața, 1.532.806 ha (1968). Altitudine, 200-4.000 m. Protejează suprafețe întinse de pădure tropicală umedă, care acoperă relieful andin foarte variat. Este amplasat în sud-estul țării, pe versantul amazonian al Anzilor. Parcul este străbătut de râul Manu, afluent al râului Madre de Dios. În văi se găsesc speciile de plante: *Alnus joruilensis*, *Juglans neotropica*, *Podocarpus glomeratus*, iar pe versanți cresc salcâmi, „las colpas“. Pădurea de tip „selvas“ este etajată vertical. Ea prezintă multe și variate specii. În partea inferioară a versanților pădurea este luxuriantă, cu elemente amazoniene, urmată altitudinal de păduri de epifite, cunoscute sub numele de „Ceja de montana“. În etajul subalpin se găsesc diferite specii de plante constând din arbuști și ierburi, urmat de pajiștile alpine. Fauna este variată. Ea include multe specii rare, pe cale de dispariție: ursul cu ochelari, cerbul, puma, vulpea andină, câinele de munte, tapirul, porcul spinos, broaștele țestoase și multe specii de păsări, între care abundă papagalii. [50]

MANUBRIU, (anat.) segmentul anterior al sternului unui mamifer. [37]

MANYAS GOLU (*Paradisul păsărilor*), parc național situat în Turcia. Suprafața, 52 ha (1959). Altitudine, 8-12 m. Se află situat la 15 km sud de localitatea Bandirma de pe țărmul Mării Marmara. Aici sunt protejate peste 239 de specii de păsări, din care 44 de specii cuibăresc regulat. Dintre ele lopătarul, pelicanul creț, barza neagră, călifarul alb, egreta mare, cormoranul, bătlanul, cataliga, ibisul, țigănușul sunt oaspeții Deltei Dunării. [50]

MAQUIS → **MACCHIA**

MARACAIBO, cea mai mare și mai tipică lagună de pe glob. Se află în America de Sud. Are suprafața de 14.343 km² și adâncimea maximă de 250 m. Lacul

ocupă o depresiune tectonică între bifurcația Cordiliei Orientale Andine, în vest, și Cordiliera Madre, în est. Venezuela ocupă un loc fruntaș în rândul țărilor care exportă petrol și regiunea care asigură cea mai mare cantitate este lacul M., care a fost transformat într-o „pădure“ de sonde. [45]

MARASM, (med. u.) formă gravă de denutriție, cu slăbire extremă. [33] → **CAȘECTIZARE**

MARCAREA ANIMALELOR, (zootehn.) individualizarea animalelor prin diferite mijloace: tatuaj, crotalii metalice sau din plastic, criomarcare. [34]

MARCAREA VÂNATULUI, aplicarea unui semn la animal și lăsarea lui în libertate după ce se notează într-un registru data, locul și felul marcării. La păsări marcarea se efectuează de regulă prin aplicarea unui inel la picior în așa fel încât să nu cadă dar nici să nu cauzeze vreo vătămare. La mamifere, marcarea frecventă constă în aplicarea la ureche a unei plăcuțe numită crotalie. La găsirea inelelor, plăcuțelor sau a altor semne, vânătorii și personalul care lucrează în sectorul vânătorec vor nota datele de pe marcă dacă animalul a fost găsit mort sau a fost împușcat și vor anunța imediat asociația de vânătoare sau ocolul silvic cel mai apropiat. [42]

MARCESCENT, (bot.) care se usucă pe tulpina plantei fără să cadă, decât după o anumită perioadă de timp. Așa sunt frunzele la cer (*Quercus cerris*), fructele la păducel (*Crataegus monogyna*), mei pășăresc (*Lithospermum arvense*, *L. officinale* etc.). [50]

MARCHIAFAVA-BIGNAMI, (med. u.) boală caracterizată clinic prin demență progresivă, disartrie, hipertonie generalizată, tremurături, manifestări convulsive, tulburări de statică și mers, mutism akinetic. [60]

MARCHIAFAVA-MICHELI, (med. u.) boală constând din hemoglobinurie paroxistică nocturnă, sindrom hemolitic cronic cu crize nocturne de deglobulinizare, cu hemoglobinurie și hemosiderinurie, asociat cu anemie hemolitică. [60]

MARCOTAJ, (bot.) mod de înmulțire vegetativă, întâlnit la plantele lemnoase ale căror ramuri nedetașate de planta-mamă și puse în contact cu solul emit rădăcini adventive. Cu timpul se pot separa ca indivizi aparte. Pe această cale se înmulțesc natural murul (*Rubus* sp.), smirdarul (*Rhododendron kotschyi*), iedera (*Hedera helix*), vița sălbatică (*Vitis sylvestris*), sălciile pitice cu tulpină culcată (*Salix reticulata*, *S. herbacea*). În pepiniere, sistemul este folosit pentru obținerea de noi plante. Ramurile sunt puse în contact cu solul, creându-li-se condiții favorabile pentru înrădăcinare (umiditate, întuneric, aer). După formarea rădăcinilor adventive, se detașează prin tăiere de planta-mamă, devenind capabile de a forma o nouă plantă. Din punct de vedere

tehnic m. se practică prin mușuroire, prin aplecare și aerian. [50]

MARCOTAJ AERIAN, (agric.) operație prin care, în coroană, pe tulpină se stimulează înrădăcinarea prin rănire, incizie longitudinală sau inelară, aplicare de substanțe rizogene și apoi crearea condițiilor de întuneric, umezeală, aerisire prin acoperirea porțiunii de ramură cu un manșon de mușchi sau turbă după care totul se învește cu o peliculă de material plastic, se trece printr-un ghiveci sau un coșuleț care mențin mușchiul sau turba umede. [40]

MARCOTAJ PRIN ARCIURE, (agric.) operație care se folosește la specii cu tulpini lungi și flexibile și care care constă în aplecarea și introducerea tulpinilor în șanțuri (porțiunea pe care trebuie să se formeze rădăcini), porțiunile terminale rămânând deasupra solului. Dacă lungimea tulpinii permite, se poate repeta o dată sau de mai multe ori arcuirea, situație în care primește denumirea de marcotaj șerpuitor. [40]

MARCOTAJ PRIN MUȘUROIRE¹ (*marcotaj orizontal*), (agric.) operație care se utilizează pentru înmulțirea portaltoilor cu creștere mai viguroasă (F12/1 pentru cireș, M-106 etc.). Diferența față de metoda anterior descrisă rezidă în faptul că pentru formarea „tufelor“ butașii înrădăcinați sunt mai lungi (40-60 cm), se plantează înclinați la 45° în lungul rândului, precum și în faptul că, în anul II, sunt aplecați și fixați pe fundul unui șanț, după ce toate ramificațiile au fost scurtate la câte 1 cm de la bază. În continuare urmează ridicarea, în etape, a unui bilon deasupra „cordonului“ orizontalizat ca și în cazul anterior. Marcotajul orizontal prezintă avantajul obținerii de la o plantă a unui număr mai mare de lăstari înrădăcinați. [40]

MARCOTAJ PRIN MUȘUROIRE² (*marcotaj vertical*), (agric.) operație care se utilizează curent la înmulțirea portaltoilor de vigoare scăzută ai mărului (M-9, M-26, M-27) și părului (gutuiul), precum și la înmulțirea altor specii fructifere (arbuști). Constă în crearea condițiilor pentru obținerea în primul rând a unor „tufe“ cu lăstari crescuți aproape de nivelul solului. În acest scop se plantează, în poziție verticală, niște butași înrădăcinați, scurtați la 12-15 cm deasupra solului, după care se bilonează (se acoperă cu pământ în lungul rândului). Producția de marcote începe în anul al III-lea când se dezvește tufa și se scurtează „la cep“ (fiecare ramificare la 2-3 muguri), apoi se acoperă cu 2-3 cm de pământ. Pentru a se crea condiții de înrădăcinare, baza lăstarilor care apar pe cep va fi mușuroită în mai multe etape astfel încât lăstarii să fie îngropați tot timpul pe 1/2 din lungimea lor. Toamna se recoltează marcotele tăindu-le „în ras“ de la punctul lor de inserție pe „căpățână“. [40]

MARCOTĂ, (agric.) fragment de tulpină sau ramură care se detașează de planta-mamă după ce a avut loc

înrădăcinarea. În urma detașării și plantării servește la înmulțirea unor plante ca agriș, coacăz etc. sau ca portaltoi pe care se altoiesc soiuri corespunzătoare de pomi fructiferi (ex., pe m. înrădăcinate de gutui se altoiesc soiuri de păr; pe m. înrădăcinate de dusen și paradis se altoiesc soiuri de măr; iar pe cele de corcoduș, soiuri de prun etc.). [50]

MARE LUNARĂ, (astr.) pată mare întunecată, depresiune pe lună cu albedou mic. [12]

MAREA BARIERĂ DE CORALI, parc marin situat în Australia. Suprafața, 1.800.000 ha (1975). El include extremitatea sudică a Marii Bariere de Corali. În cadrul lui se află grupuri de 30 de recife (Capricorn, Bunker ș.a.). Recifele reprezintă un vast sanctuar genetic al formelor de viață marină. Sunt ocrotite peste 400 de specii de corali, 34 de specii de moluște (cea mai mare fiind *Tridacna*, lungă de 1,5 m și 300 kg greutate), 1.500 de specii de pești (murena, mantaua uriașă, rechini, pești arlechin, papagal, unicornul, Idolul Maur); creveți; bureți de mare, stele de mare (*Achanthaster* sp.); broasca țestoasă verde etc. Pe țărm cuibăresc numeroase păsări, printre care albatrosul și pufinul sau furtunăru (*Puffinus tenuirostris*). [50]

MAREA MOARTĂ, lac de origine tectonică, localizat pe aliniamentul grabenului levantin El Araba-El Ghor (Israel-Iordania). Are suprafața de 1.000 km² și adâncimea maximă de 398 m. Marea Moartă ocupă porțiunea cea mai joasă, nivelul apei găsindu-se la 300 m sub cel al Oceanului Planetar. Este zona cu cea mai coborâtă altitudine și cu cel mai mare grad de salinitate de pe glob (322 g/l). Viața aici este reprezentată doar prin câteva specii de bacterii. [45]

MAREA SCHISMA, (rel.) ruptură în sânul Bisericii care a avut loc în ziua de 16 iulie 1054, când cardinalul Humbert a depus „sentința de excomunicare“ împotriva patriarhului Mihail Cerularie pe altarul bisericii Sf. Sofia din Constantinopol, în numele papei Leon IX, care murise cu trei luni înainte. Patriarhul Mihail Cerularie a condamnat acest act în edictele sinodului local din Constantinopol și a excomunicat delegația papală ce venise cu Humbert. Acest act a determinat separarea canonică și întreruperea comuniunii liturgice între Roma și Constantinopol. Anatema a fost ridicată abia la 7 decembrie 1965, de către patriarhul Atenagora și Papa Paul VI, dar consecințele ei continuă să dănuie. [65]

MAREE, (oceanogr.) fenomenul de creștere a nivelului apei oceanelor și al mărilor deschise (flux) și de descreștere a acestora (reflux), fenomen cu perioada de 12h 25'. Fluxul se datorează atracției exercitate de Lună asupra scoarței terestre lichide, având valoarea maximă când Luna trece la meridianul locului. În conjuncție sau opoziție, Luna și Soarele trec deodată la meridianul unui loc obținând flux maxim; la cuadraturi se produce flux minim. [12]

Înălțimea în larg a apelor este de 60 cm, iar la țarm de 15 cm. Fluxul aduce din larg spre uscat mari cantități de apă. La reflux apa se retrage. Biocenozele din zona unde acționează **m.** sunt adaptate acestor manifestări ecologice ale factorilor abiotici. Pentru ele alternanța imersiei (flux) și emersiei (reflux) reprezintă o necesitate. [50]

MAREE NEAGRĂ, (pol.) catastrofă ecologică provocată de un flux important de produse petroliere deversate accidental sau voit în mare, antrenate și depozitate apoi pe țărmurile acesteia. [3]

MAREE ROȘIE, (oceanogr.) fenomen care apare ca urmare a înmulțirii extrem de intense a unor specii de alge dinoflagelate: *Gonyaulax*, *Glenodinium*, în urma căreia apa din oceane devine pe arii restrânse gri-roșiatică, timp de 2-15 zile. [50]

MARELE LAC SĂRAT (*Great Salt Lake*), situat în SUA. Face parte din categoria lacurilor „în retragere”, cauza principală fiind clima. Ocupă suprafața de 2.800-6.000 km² și are adâncimea maximă de 16 m. Mineralizarea apei este de 265,5 g/l, urmând pe glob după cea a Mării Moarte (322 g/l). [45]

MARFĂ, (ec.) bun economic destinat schimbului pe piață prin vânzare-cumpărare, prin tranzacții de piață. Servește producției sau satisfacerii nevoilor oamenilor. [58]

MARGARETĂ (*Leucanthemum vulgare*, fam. *Asteraceae/Compositae*), (bot.) plantă erbacee, floricolă, cultivată în parcuri și grădini publice, în grupuri, platbande, ronduri. Decorativă prin port și inflorescență. Folosită și în interior ca flori tăiate. Flori dispuse într-un calatidiu, cele marginale, albe, cele interioare, galbene. Înflorire, iunie-octombrie. Înmulțire prin semințe. [71]

MARGINAL, (geogr.) ceea ce se află la limita unei zone, la maximum de distanță de un centru, implicând acțiuni, efecte și caracteristici minime. [28]

MARGINAT, (bot.) cu marginile mai îngroșate sau de culoare deosebită, aspect întâlnit la frunze. [50]

MARGINE, (anat.) muchia sau marginea unui organ sau a altei structuri anatomice. *M. alveolaris maxillae*, marginea alveolelor. [43]

MARGINE CONTINENTALĂ, (oceanogr.) regiune scufundată a suprafețelor continentale care face trecerea spre fundurile oceanice. [3]

MARGINE INFERIOARĂ, (mat.) **m. i.** a unei mulțimi $M \subset R$, numărul real α cu proprietățile: (1) $\alpha \leq x$ pentru orice $x \in M$; (2) pentru orice $\epsilon > 0$ există un x_ϵ , astfel încât $\alpha + \epsilon > x_\epsilon$. Marginea inferioară a unei mulțimi M este cel mai mare minorant al mulțimii M . [48]

MARGINE SUPERIOARĂ, (mat.) **m. s.** a unei mulțimi $M \subset R$, numărul real α cu proprietățile: (1) $\alpha \geq x$ pentru orice $x \in M$; (2) pentru orice $\epsilon > 0$ există un x_ϵ , astfel încât $\alpha - x < x_\epsilon$. Marginea superioară a unei mulțimi M este cel mai mic majorant al mulțimii M . [48]

MARIN, (geogr.) relativ la mare, care trăiește sau crește în mare, care este produs de acțiunea mării. [3]

MARINESCU, Gheorghe (1863–1938), medic neurolog român. Doctor în medicină (1892), prof. univ. la Facultatea de Medicină din București, Catedra de neurologie, membru al Academiei Române și a 6 academiilor din Franța, Germania, Argentina, SUA, Anglia, Italia. Realizează cercetări asupra morfologiei, fiziologiei și patologiei celulelor nervoase, asupra originii nervilor cranieni, regenerarea nervilor periferici. Studiază leziunile nervoase, amnezia, afecțiunile musculare de origine nervoasă, encefalita epidemică nervoasă letargică, reumatismul cronic deformat, pune în evidență spirocheta sifilitică în cazul bolnavilor de paralizie generală. Cercetări asupra mecanismului îmbătrânirii și al morții, elaborând teoria coloidală a bătrâneții. [11]

MARITA (*Lacurile Mariței*), rezervație naturală situată în Bulgaria. Suprafața, 1.509 ha (1951). Altitudine, 1.900-2.925 m. Se află cantonată într-un sector înalt din Munții Rila, ce culminează cu Vârful Musala, înalt de 2.925 m. Pantele muntelui sunt îmbrăcate cu păduri de brad argintiu (*Abies alba*) și pin de Rumelia (*Pinus peuce*), urmate în etajul subalpin de jneapăn (*Pinus mugo*) și apoi de pajiști alpine. Principalele plante ocrotite sunt: *Anemone narcissiflora*, *Aquilegia aurea*, *Primula deorum*. Fauna de interes include ursul brun și capra neagră. [50]

MARKER, (genet.) genă cu efecte fenotipice detectabile, a cărei localizare este cunoscută și care permite localizarea altor gene (altor loci). [19]

MARKETING¹, ansamblul de cunoștințe științifice și activități practice, metode, tehnici de investigație și instrumentar de analiză a organizării și utilizării factorilor de producție în scopul satisfacerii cerințelor de consum ale populației cu bunuri materiale și servicii în condițiile obținerii de profit cât mai ridicat. (I. Avram, 1999) [55]

MARKETING², totalitatea eforturilor întreprinderii orientate spre satisfacerea nevoilor de consum, corespunzătoare dorințelor sau aspirațiilor consumatorilor sau utilizatorilor finali, precum și realizării de profituri. [17]

MARKETING ECOLOGIC, (ec.) transpunerea practică a conceptului de eco-marketing, respectiv ansamblul activităților care dirijează, influențează și promovează fluxul de bunuri și servicii ecologice, pe parcursul întregului ciclu de viață al produsului, de la producție până la utilizarea sa finală, depozitarea sau reciclarea deșeurilor. [17]

MARMITA, (geomorf.) depresiune de formă circulară sau ovală creată ca urmare a eroziunii turbionare a apelor încârcate cu fragmente de rocă. [25]

MARMORARE, (pedol.) caracteristică a unui sol de a prezenta un colorit pestriț datorită unor pete de oxidare și de reducere. Fenomenul indică evoluția unui sol sub influența apei freatice sau stagnante. Este caracteristică orizonturilor de glei și de pseudoglei. [29]

- MARMORAREA NARCISELOR**, (fitopat.) viroză produsă de *Tobacco rattle virus in narcissus*. Boala se manifestă prin pete slabe de formă neregulată, colorate în galben-verzui care apar pe frunze și pe tulpini. Măsurile de prevenire și combatere constau în evitarea plantării lor în terenuri infestate cu nematozi, tratarea solului cu substanțe nematocide, îndepărtarea din cultură a plantelor infectate. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1988) [71]
- MARMORAT**, (bot.) organ cu panașură asemănătoare vinelor marmurii, aspect întâlnit la unele frunze, semințe. [50]
- MARMOTA** (*Marmota marmota*, fam. *Sciuridae*), (zool.) mamifer cu o greutate de 5-6 kg, culoarea părului în general brună dar pe ceafă și spate cenușie închis. Trăiește în golurile de munte de la 1500 m altitudine în sus. În țara noastră a fost reintrodusă în Munții Rodnei și Retezat cu bune rezultate. Hrana este de natură vegetală, graminee, buruieni, rădăcini nu numai în stare verde, ci și uscată. Își alege loc pentru galerii aproape de sursa de hrană pentru ca la nevoie să se poată refugia în adăpostul său. Este matură sexual după doi ani. Se împerechează în aprilie-mai. Durata sarcinii este de 34-35 de zile. Naște o singură dată pe an 2-4 pui. Trăiește în colonii. Dușmanii cei mai mari sunt acvila de munte, vulpea și câinele ciobănesc lăsat liber. Se vânează în septembrie înainte de a se retrage în vizuini pentru hibernare. Valoarea economică a marmotei constă în blană, carne (mai ales ficatul). Trofeul este constituit de către dinții din maxilarul superior din care se pot face obiecte de artă. [42]
- MARMURĂ**, (geol.) rocă metamorfică cristalizată, formată din particulele de calcit. Are o culoare uniformă sau cu un desen natural multicolor conferit de impuritățile pe care le conține. Se taie și se lustruiește ușor. Se folosește în construcții, la executarea unor opere de artă etc. [5]
- MARNARE**, (agric.) operațiune de aplicare a marnii pe soluri acide. [29]
- MARNĂ**, (geol.) rocă de origine sedimentară rezultată din cimentarea particulelor de argilă cu carbonați și silicați; are granulație fină, este friabilă și are culori variate în funcție de impurități; frecventă în regiunile de fliș. [20] Conținutul de CaCO_3 oscilează între 40 și 75%. Rocile cu peste 75% CaCO_3 se numesc marne calcaroase, iar cele cu mai puțin de 40% CaCO_3 marne argiloase. Se utilizează la amendarea solurilor acide. [29]
- MARPOL**, (prot. med.) convenție internațională, adoptată la conferința de la Londra din anul 1973, privind prevenirea și reducerea poluării mărilor de către nave. [3]
- MARSABIT**, rezervație naturală din Kenya. Suprafața, 2.750.000 ha. Ocupă locul al treilea ca mărime pe continentul african. Se află la 450 km nord-est de capitală. Ocrotește elefanții cei mai mari din Africa și antilopa kudu. [50]
- MARSILEACEE** (*Marsileaceae*), (bot.) familie care cuprinde plante de mlaștini, perene, cu rizom repent, prins de substrat prin rădăcini adventive. Frunze tinere răsucite în spirală, cele mature lung pețiolate, poartă 4 foliole dispuse palmat. Sporangii sunt diferențiați în macro- și microsporangii ce conțin macro- și microspori. Sunt ferigi heterospore cu protale dioice. Macro- și microsporangii se află închiși împreună în sporocarpi sferici sau reuniformi, scurt pedicelați, situați la baza pețiolului. Membrana sporocarpului este tristratificată, în care stratul median este sclerificat. Familia cuprinde 70 de specii ce aparțin genului *Marsilea*, $x = 10$ și o singură specie braziliană ce aparține genului *Regnellidium*. Flora României conține o singură specie spontană *Marsilea quadrifolia*, $2n = 40$ (Peștișoară, Trifoi cu patru foi). Specia *Pilularia globulifera*, care vegeta prin iazuri, ape puțin adânci, fundul mlaștinilor, a dispărut din flora României. [50]
- MARSIPOBRANHII**, (zool.) nume alternativ pentru ciclostomi. [37]
- MARSUPIALIA**, (zool.) marsupiale: mamifere ce au o pungă sau marsupiu, în care-și duc puii. Răspândite în Australia și puține specii în America. Au un număr mare de incisivi și dentiție adaptată la modul de hranire (carnivor sau erbivor). Au creier lisencefal, lipsit de corp calos. Gestația este scurtă, nasc puii în stadiu larvar. [37]
- MARSUPIU¹**, (bot.) organ saciform la extremitatea ramurilor care poartă arhegoanele, aspect întâlnit la *Hepaticae* dintre briofite. [50]
- MARSUPIU²**, (anat.) pungă abdominală, în care se găsesc mameloanele și în care își continuă dezvoltarea larva marsupială. [57]
- MARS¹, 1.** (milit.) Deplasarea organizată a trupelor militare în coloană, pe mijloace de transport proprii sau pe jos. **M.** poate fi normal sau forțat și se execută noaptea sau ziua. **2.** Cuvânt cu care se ordonă plecarea unei unități militare. [31] **3.** (sp.) Probă de atletism care constă în deplasarea pas cu pas a sportivului în așa fel încât să mențină un contact neîntrerupt cu solul. Se desfășoară pe pistă, pe distanțe de 3,5 și 10 km, pe șosea pe distanțe de 20 și 50 km. [52] **4.** (cult.-art.) Compoziție muzicală cu caracter energic în ritm vioi, cadentat, și măsură binară menită să însoțească o deplasare în grup la sportivi și militari. [67]
- MARS²**, (petr.) durata unei operații de extragere și introducere în sondă a garniturii de foraj, efectuată în scopul schimbării sapei uzate. (R. Țițeica și colab., 1972) [5]
- MARTE**, (astr.) planetă terestră exterioară, cu excentricitate pronunțată a orbitei sale (0,098); depărtarea medie de Soare este de 1,524 U.A.; perioada de revoluție 686z 23h; perioada de rotație 24h 37min. Planul ecuatorului este înclinat cu

- aproximativ 25° față de planul orbitei, de aici succesiunea anotimpurilor. Raza globului planetar este 0,53 din raza terestră, volumul 1,150 din volumul Pământului, masa 0,108 din masa Pământului. Planeta are doi sateliți naturali, Phobos (cu formă neregulată, 20-25 km diametru, perioada de revoluție 7h 45', cu mișcare retrogradă) și Deimos (14 km diametru). [12]
- MARTOR**, (jur.) persoană care cunoaște anumite fapte sau împrejurări în legătură cu litigiul dedus judecății, pe care le relatează în fața instanței pentru a contribui la stabilirea adevărului. [64]
- MARTOR DE EROZIUNE**, (geomorf.) formă de relief pozitivă care domină spațiul limitrof; este rezultatul eroziunii selective mai ales în sectoarele unde straturile de roci dure și moi alternează. [25]
- MARULĂ**, (agric.) salată de căpățână. [72]
- MASA ATOMICĂ**, (chim.) numărul care arată de câte ori masa unui atom este mai mare decât unitatea de masă atomică. Drept unitate de masă atomică s-a considerat, inițial, masa atomului de hidrogen (Dalton, 1808), pentru ca ulterior să se adopte a 16-a parte din masa atomului de oxigen (Stas, 1905), respectiv a 12-a parte din masa atomului de carbon (1961). [29]
- MASA MOLECULARĂ**, (chim.) suma maselor atomice relative ale tuturor atomilor care intră în compoziția moleculei unui corp compus. [29]
- MASAI MARA**, rezervație naturală situată în Kenya. Suprafața, 151.300 ha (1961). Altitudine, 1.500-1.650 m. Cuprinde o parte din câmpia Loita străbătută de râul Mara și acoperită de câteva păduri de acacii și tufiguri. Pădurile se îndesesc pe dealuri. Ele constituie adăpostul unui mare număr de antilope-topi (*Damaliscus korrigum*), antilope-cal (*Hyppotragus equinus*), girafe, gazelele Thomson, gazelele Grant, bivoli, elefanți, rinoceri negri, lei, leopardzi, gheparzi, câinele hienă (*Lycan pictus*). În apropierea rezervației se află sate ale tribului Masai care luptă corp la corp cu leii. [50]
- MASA**, (fiz.) mărime fizică caracterizând inerția unui corp (*masă inertială*) și capacitatea acestuia de a crea în jur un câmp gravitațional (*masă gravitațională*). Unitatea de măsură în SI este kilogramul. [38]
- MASĂ DE AER**, (fiz.) o porțiune întinsă a atmosferei având caracteristici fizice similare. [52]
- MASĂ PENTRU DISTRIBUIT FURAJE**, (pisc.) planșetă dreptunghiulară de lemn de 1,2-3 x 1,50 m, care se fixează cu patru pari, la adâncimi de 40-60 cm sau direct pe fundul bazinului (dacă nu are adâncimi mai mari de 1,5-2 m) și la o distanță de 20-40 m de mal. Servește la distribuirea furajelor pentru pești. [9]
- MASĂ ROTATIVĂ**, (petr.) utilaj component al instalației de foraj rotativ care imprimă garniturii de foraj mișcarea de rotație în sondă. [30]
- MASĂ VEGETATIVĂ**, (agric.) exprimare cantitativă a acumulării, la o cultură horticolă, a biomasei, în unitatea de suprafață, în cazul speciilor cu habitus redus, și la individ, în cazul celor lemnoase, multienale. Ea este corelată cu capacitatea speciei sau soiului de a valorifica anumite condiții de mediu, cu cantitatea de elemente fertilizante, regimul termic, de lumină și apă, reprezentând și un indice al gradului de intensivizare a culturii. [72]
- MASCARE¹**, (milit.) complex de măsuri, lucrări și procedee care au drept scop să ascundă trupele și obiectivele militare față de cercetarea inamicului și să-l inducă în eroare. [31]
- MASCARE²**, (fiziol.) suprapunere calitativă a doi sau mai mulți stimuli, fapt ce reduce posibilitatea lor de discriminare. [28]
- MASCA¹**, (anat.) buza inferioară a larvelor de odonate, transformată în organ de prehensiune; se formează prin alungirea submentumului și mentumului, acesta din urmă purtând palpii labiali transformați în croșete. [62]
- MASCĂ²**, (psih.) modalitate a comportamentului simulant pe care subiectul o adoptă mai mult sau mai puțin deliberat pentru a ascunde ceva și a demonstra altceva ce nu-i aparține, dar în care este interesat. [28]
- MASELOTĂ**, (ind.) surplus de material lăsat la turnarea unei piese și care se înlătură după solidificarea piesei. [13]
- MASETER**, (anat.) principalul mușchi cu ajutorul căruia este mișcată falca inferioară la mamifere. Pornește din fața arcadei zigomatice și se inserează cu capătul inferior în suprafața laterală a mandibulei. [21]
- MASHU**, lac de origine vulcanică, situat în Japonia, cu suprafața de 19,77 km² și adâncimea de 211,5 m. Are transparența cea mai mare din lacurile globului. Se găsește într-o caldeiră cu pereți verticali de 300 m, constituți din roci foarte rezistente la eroziune, care se ridică deasupra nivelului apei. [45]
- MASIV DE PROTECȚIE**, (min.) porțiune dintr-un zăcământ, lăsată neexploată, pentru a nu pune în pericol construcțiile miniere din apropiere (puț, galerie) sau construcțiile de la suprafață. [5]
- MASLU**, (rel.) una din cele 7 Taine ale Bisericii Ortodoxe. În această Taină, prin ungerea cu untdelemn sfințit, însoțită de rugăciunile preoților, se împărtășește credincioșilor bolnavi în chip nevăzut harul tămăduirii sau ușurarea durerii trupesti, al întăririi sufletești și al iertării de păcatele rămase nemărturisite. Pentru săvârșirea tainei, de regulă ar trebui 7 preoți, dar la nevoie pot sluji și numai trei sau chiar doi preoți. Slujba propriu-zisă a tainei este precedată de canonul Sf. Arsenie și cuprinde rugăciunea pentru sfințirea undelemnului, care

- trebuie zisă de 7 ori, 7 Apostole, 7 Evanghelii și 8 rugăciuni. [63]
- MASOCHISM**, (sex.) obținerea de plăceri sexuale numai prin dureri provocate de parteneri prin metode fizice și uneori psihice. Femeia sau bărbatul cere partenerului să-l lovească, să-l biciuiască, să-l rănească pentru a putea reuși orgasmul. Reacțiile de acest tip sunt întâlnite mai mult la femei care încearcă să câștige afecțiunea partenerului prin îndurarea unor suferințe. (Al. Codescu, 2000) [50]
- MASOTERAPIE**, (sp.) masaj realizat în scopul pregătirii musculaturii pentru antrenament sau pentru efortul fizic necesitat de competiție, dar și pentru recuperarea postefort. (N. Teleki, 1989) [52]
- MASTER**, titlu universitar acordat la trecerea unor examene, în baza unor studii după terminarea facultății. [32]
- MASTICAȚIE**, (fiziol.) acțiune combinată, mecanică și fizico-chimică datorită căreia alimentele introduse în cavitatea bucală sunt secționare, sfâșiate, zdrobite, fărâmițate și supuse acțiunii secreției salivare înainte de deglutiție. Se îndeplinește de aparatul dentomaxilar, limbă și glandele salivare. [43]
- MASTIGONEME**, (bot.) proiecții mici, filiforme, tubulare sau masive, ordonate biserial pe flagelul plumos al unor celule reproducătoare algale și fungice; sunt cunoscute, de asemenea, ca peri flagelari. [69]
- MASTITĂ**, (med. u. și vet.) afecțiune inflamatoare a glandei mamare. Ea poate fi cronică, cronică chistică, interstițială, de lactație, necrozantă, pubertară, puerpurală, supurată, urliană. [60] Termenul sinonim utilizat mai frecvent în medicina veterinară este cel de *mamită*. [33]
- MASTODONT**, (paleont.) mamifer mare extinct, asemănător unui elefant, din perioadele miocen și pliocen, cu trunchi scurt și colți lungi. [37]
- MASTOID**, (anat.) acea parte a osului periotic, care la unele mamifere apare pe suprafața craniului, între oasele exoccipitale și scvamosal. La om formează porțiunea care se proiectează înapoia urechii. [37]
- MASTOIDITĂ**, (stomat.) inflamație acută sau cronică a mucoasei și a țesutului osos al mastoidei, realizând un adevărat flegmon. [43]
- MASTURBAȚIE**, (sex.) sin. *onanism*, perversiune sexuală larg răspândită care se adresează propriului corp; apare în perioada pubertății ca un act accidental de compensare, condițiile obiective și subiective împiedicând, de obicei, satisfacerea normală a instinctului sexual. În copilărie acest aspect este lipsit de importanță. Dacă se insistă în această practică apar efectele negative asupra funcțiilor sexuale, cu manifestări de izolare, timiditate și dezvoltarea sentimentului culpabilității, amețeli, palpitații, dureri de cap. [50]
- MASULĂ**, (bot.) grămăjoară sau grupare de microspori formată în microsporange și prevăzută cu prelungiri în formă de cârlige, aspect întâlnit la peștișoară (*Salvinia natans*), plantă natantă, și la *Azolla caroliniana*, *A. Filiculoides*, ambele întâlnite în ape stagnante. [50]
- MAȘINĂ**, (ind.) sistem tehnic alcătuit din piese cu mișcări determinate, care transformă o formă de energie în altă formă de energie sau în lucru mecanic util. Mașină-unealtă, mașină de lucru care prelucrează materiale prin operații mecanice. [13]
- MATANA**, lac de origine tectonică, situat în insula Sulawesi din arhipelagul indonezian. Are suprafața de 164 km² și adâncimea maximă de 590 m. Adâncimea foarte mare a lacului și altitudinea absolută la care se găsește nivelul lacului (382 m) fac ca fundul depresiunii să fie cu 208 m sub nivelul oceanului. [45]
- MATCĂ**, (apic.) albină femelă cu organele sexuale complet dezvoltate. În colonia de albine are rol esențial în reproducere. Ea produce cca 3.000 de ouă pe zi timp de 140-150 de zile pe an. Într-un sezon depune 150.000 până la 200.000 de ouă. Este compatibilă în reproducere timp de 4-5 ani și este recunoscută după miros de către albinele lucrătoare. [34]
- MATERIA ORGANICĂ A SOLULUI**, (pedol.) fracțiunea organică a solului care include resturi de plante și animale în diferite stadii de descompunere, compuși de descompunere a acestora și substanțe organice (humice) specifice solului, formate sub acțiunea microorganismelor solului. [29]
- MATERIAL**, (ind.) totalitate a materiilor prime sau semifabricate din care pot fi executate diverse bunuri. Materiale plastice, nume generic al unui grup de materiale de sinteză obținute prin polimerizare, care prezintă anumite particularități de structură, de compoziție și fizico-mecanice, având ca proprietate caracteristică generală calitatea de a putea fi prelucrate cu ușurință (sub acțiunea presiunii și a temperaturii). [13]
- MATERIAL AMORF**, (pedol.) material coloidal care conține alofane și prezintă toate proprietățile alofanelor sau cea mai mare parte a lor. Este amorf la raze X dar conține și particule cristaline. Capacitatea de schimb cationic este mare, la fel de mare este și capacitatea de schimb anionic. Reține cantități mari de apă. [29]
- MATERIAL DE SOL**, (pedol.) probă sau porțiune luată dintr-un orizont al solului, care prezintă însușirile principale ale acestui orizont, determinate de constituția lui minerali și organici. [29]

MATERIAL GENETIC, (genet.) molecula de ADN (sau ARN pentru unele virusuri) purtătoare a informației genetice, cu *funcție autocatalitică* (matrice pentru propria replicare) și *heterocatalitică* - matrice pentru *transcripția* mesajului genetic (sinteza) ARN ribozomal ARNr, a ARN de transport - ARNt și a ARN mesager - ARNm purtătorul pentru sinteza (translația) unei proteine specifice. [18]

MATERIAL ÎNȚĂL DE AMELIORARE, (genet.) genurile, speciile, soiurile cultivate și spontane, utilizate în procesul de ameliorare, pentru crearea de noi soiuri sau îmbunătățirea celor existente. [49]

MATERIAL IZOLANT, (chim.) substanță sau corp a căror conductivitate este practic nulă. [3]

MATERIAL PARENTAL, (pedol.) materialul mineral sau organic pe seama căruia s-a dezvoltat profilul de sol. Materialul parental poate proveni sau nu din materialul subiacent sau respectiv din roca dură situată la baza solului. [29]

MATERIAL SĂDITOR VITICOL, (agric.) reprezentat de: coarde de viță de vie destinate altoirii sau înrădăcinării; butașii de portaltoi destinați altoirii și înrădăcinării, vițele altoite, vițele nobile pe rădăcini proprii și butașii portaltoi înrădăcinați. Materialul săditor viticol este necesar pentru întreținerea fondului viticol național existent într-o etapă dată, pentru refacerea anuală a acelei părți din suprafața ocupată cu vii care devine neeconomică și trebuie defrișată și pentru dezvoltarea fondului viticol național pe calea înființării de noi plantații. [49]

MATERIALE ÎN SUSPENSIE, (fiz.) materiale care rămân în atmosferă, în apă sau în cadrul unei curgeri de gaze o perioadă lungă de timp din cauza taliei lor microscopice, prea mică pentru a avea o viteză apreciabilă de cădere. [3]

MATERIALE SOLIDE TOTALE, (fiz.) suma cantităților de materiale dizolvate și a celor aflate în suspensie. [3]

MATERIE ANORGANICĂ, (chim.) substanță necarbonată, de origine minerală. [3]

MATERIE DEPOZITATĂ, (pedol.) particule provenind din atmosferă care se depun pe sol într-un timp foarte scurt. [3]

MATERIE INTERGALACTICĂ, (astr.) materie foarte rarefiată, formată din stele și pulberi, care ocupă spațiul dintre roiurile și grupele de galaxii. [12]

MATERIE INTERPLANETARĂ, (astr.) materie rarefiată de diferite dimensiuni, care ocupă spațiul dintre planete, materie ce provine din emisiunea corpusculară a Soarelui, din dezagregarea corpurilor sistemului solar (comete, planete mici, sateliți, materie meteorică, resturi de materie din care s-a format acest sistem). [12]

MATERIE INTERSTELARĂ, (astr.) materie care umple spațiul dintre stele, formată din gaze, pulberi și materie meteorică. [12]

MATERIE ORGANICĂ, (biochim.) ansamblul produselor de origine biologică ce provin din resturi vegetale, dejecții etc. [3]

MATERIE ORGANICĂ PROASPĂTĂ, (agric.) materie organică adăugată solului sub formă de resturi vegetale, îngrășăminte verzi sau îngrășăminte organice care nu a suferit încă transformări datorită activității microelementelor. [29]

MATERIE PRIMĂ, (ind.) produs natural sau material semifabricat, destinat prelucrării sau transformării în alte produse. [13]

MATERIE VIE, (biol.) formă specială de ordonare a atomilor elementelor chimice pe planeta noastră și de echilibru chimic. Ea reprezintă substratul vieții, materialul din care sunt construite toate organismele vii. Ansamblul ei constituie biomasa estimată la 2429,01 x 10⁹t. Biomasa este alcătuită din masa vegetală (fitomasa) și masa faunei (zoomasa). Sub aspect mineralogic **m. v.** este asociată cu zona hipogenă a crustei terestre. **M.v.** nu conține nici un element chimic special, propriu numai organismelor vii, ci numai atomi ai elementelor chimice (peste 60) existente în crusta terestră, organizate însă în substanțe organice specifice, cele mai importante fiind acizii nucleici (ADN și ARN) și proteinele, alături de care coexistă numeroase alte tipuri de substanțe organice, ca și substanțele minerale. Organismele vii cedează în mediu entropie pozitivă și acceptă din mediu entropie negativă. Cu alte cuvinte **m. v.** se hrănește cu negentropie. Ei îi sunt proprii o serie de însușiri esențiale: autoconservarea (metabolismul), autoreproducerea (autoperpetuarea) și autodezvoltarea (evoluția). [69]

MATERII DECANTABILE, (prot. med.) proporție de materiale, inițial în suspensie, susceptibile de a fi eliminate prin sedimentare după o perioadă de decantare prestabilită. [3]

MATERII DIZOLVATE, (prot. med.) substanțe care rămân după filtrarea și uscarea unui eșantion în condiții bine definite. [3]

MATERII ORGANICE NESINTETICE, (prot. med.) materii organice, vegetale și animale, conținute în deșeurile menajere (în contrast cu plasticul care constituie materia organică sintetică). [3]

MATIȚĂ, (pisc.) denumirea sacului de la năvod. Este format dintr-o plasă cu ochiurile de 2,5 cm și lungă de 6 m, iar deschiderea gurii este de 3 m. Marginile de sus și de jos se leagă la câte o frânghie groasă îndoită de două ori. [10]

MATRICAL, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „maternal, care aparține mamei, sexului feminin“. [50]

MATRICE¹, (mat.) tablou format din mn numere (reale sau complexe) a_{ij} cu $i=1,2,\dots,m$ și $j=1,2,\dots,n$, dispuse în m linii și n coloane, astfel: $A =$

$$\begin{pmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ a_{m1} & a_{m2} & \dots & a_{mn} \end{pmatrix}$$

perechea (m, n) se numește

tipul matricei A. [48]

MATRICE² (*matrîă*), (genet.) catenă de acid nucleic (ADN și ARN cu funcții ereditare), preexistentă, care constituie modelul după care este sintetizată replicativ o catenă complementară de acid nucleic (*sinteză semiconservativă*). [19]

MATRICE DE SIMILARITATE, (ecol.) reprezentare grafică în formă de pătrat sau triunghi, cu căsuțe în care se înscriu valorile indicilor de similaritate a tuturor perechilor de releveuri luate în studiu, grupate pe clase; prin reasezări succesive se caută gruparea valorilor după mărime, grupele cu cele mai mari valori putând fi considerate ca asociații. [15]

MATRICE SOCIOMETRICĂ, (antrop.) realitate socială intimă, la baza căreia se află legătura psihologică spontană simpatetică, fără examinări prealabile de motive, dintre oameni care interacționează, formând grupuri. [28]

MATRICEA DE EVALUARE, (ped.) varietatea instrumentelor de evaluare ce pot fi utilizate, astfel încât prin evaluarea realizată pe întreg parcursul anului să se acopere cât mai multe obiective/competențe din programa școlară, care include: proba orală, proba scrisă, proba practică/proiectul, tema de lucru pentru acasă, referatul, observarea sistematică a elevilor ș.a. [16]

MATRÎĂ¹, (ind.) forma sau tiparul după care se prelucrează un material prin deformare plastică. [13]

MATRÎĂ², (biochim., genet.) moleculă/sector molecular care servește ca tipar pentru sinteza altei molecule; catenele ADN servesc ca **m**. pentru sinteza unor catene complementare ADN (replicare); secvența nucleotidică din catena ADN (genă) servește ca **m**. pentru sinteza unei molecule de ARN (transcriere); molecula de ARNm servește ca **m**. pentru sinteza unei catene polipeptidice (traducere). [69]

MATRIX, (cit.) termen generic care denumește o substanță fundamentală cu o structură fizico-chimică și potențialitate funcțională particulară, existentă într-un anumit compartiment al celulei sau în afara acesteia. **M. nuclear** – structură scheletică nucleară formată dintr-o rețea de filamente proteice, insolubile, persistentă în nucleu după o serie de etape de extracție biochimică. Unele din moleculele care îl compun pot lega secvențe specifice de ADN numite SARs sau MARs (pentru regiunile asociate scaffold-ului sau matrixului cromozomal). S-a postulat că astfel de secvențe ADN ar

constitui fundamentul buclelor cromozomale. Prin intermediul unor astfel de situsuri de atașament cromozomal, matrixul poate ajuta la organizarea cromozomului, localizarea genelor și reglarea transcrierii și replicării ADN în interiorul nucleului. **M. citoplasmatic** – **m**. caracteristic compartimentului citosolic, în care sunt înglobate toate organele celulare și care asigură fundamentul fizico-chimic pentru desfășurarea diverselor procese fiziologice celulare (ex., proteosintaza, glicoliza). **M. extracelular** – structură intercelulară, reticulară, relativ laxă, formată din molecule organice mari, care interconectează (solidarizează) celulele animale. **M. mitocondrial** – substanța fundamentală a mitocondrii. Sin. *condrioplasmă*. **M. plastidial** – substanța fundamentală a plastidei (plastoplasma), în care este înglobat aparatul genetic plastidial și care cuprinde toate componentele biochimice necesare desfășurării reacțiilor ciclului Calvin-Benson. [69]

MATTORA (*mattoral*), (biogeogr.) asociații vegetale alcătuite din tufărișuri xerofile, ce se întind pe țărmul chilian al Americii de Sud, cu climat mediteranean. Specii caracteristice de arbuști (*Boldea boldus*), arbori (*Accacia cavenna*; *Quillaja saponaria*), cactuși etc. [70]

MATURARE¹, (pedol.) proces prin care solurile submerse sau sedimentele scoase prin îndiguiri și desecare de sub apă își pierd surplusul de umiditate, se oxidează, se restructurează și obțin capacitate portantă. [29]

MATURARE², (cit.) desăvârșirea procesului de citodiferențiere a diferitelor tipuri de celule, capabile de a îndeplini anumite funcții (de reproducere, de recepție, de protecție etc.). [69]

MATURAȚIE¹, (bot.) stadiul de maturație a corpului vegetativ, stadiul de maturație a staminelor, semințelor, fructelor. [50]

MATURAȚIE², (ecol.) proces intern de evoluție a organismului ce corespunde unui program de dezvoltare caracteristic speciei. [28]

MATURESCENT, (bot.) în curs de maturație. [50]

MATURITATE, (ecol.) stare de completă dezvoltare a unui organ sau organism; stare de deplină dezvoltare a plantelor, coacerea fructelor; stare a organismelor animale cu o deplină dezvoltare a organelor genitale, care devin capabile de reproducere; la om, stare de deplină dezvoltare fizică și intelectuală. [50]

MATURITATE FIZIOLOGICĂ, (agric.) moment în care sămânța este capabilă să germineze și să dea naștere la o nouă plantă. Se suprapune, la fructe, cu cea *de consum*; la fel la tomate, ardei, nu însă la pătlăgele, vinete, castraveți, fasole, mazăre etc. [72]

MAVROVO, parc național situat în Macedonia. Suprafața, 79.070 ha (1949). Altitudine, 600-2.764 m. Parcul deține

MAXILĂ

o zonă de rezervație integrată de 3.950 ha și o zonă deschisă turismului cu suprafața de 59.920 ha. În parc se află cea mai sudică pădure de brazi din Europa și castani comestibili (*Aesculus hippocastanum*). Fauna tipică de pădure are în alcătuirea sa: căprioara neagră, râsul, ursul. [50]

MAXILĂ, (anat.) unul dintr-o pereche de oase ale fălcii superioare de la vertebrate, dintre premaxile și palatine. La mamifere sunt principalele oase care poartă dinți, cu alveole pentru molari și premolari. Termenul poate fi utilizat mai larg pentru întreaga falcă superioară a unui vertebrat. [37]

MAXILE, (anat.) cea de-a doua pereche de piese masticatoare ale aparatului bucal la insecte; urmează după mandibule și sunt formate din mai multe piese articulate mobil: *cardo* – care se articulează de cap, *stipes* – de care se prind palpii maxilari, *lacinia* și *galeele*. [62]

MAZĂRE DE GRĂDINĂ (*Pisum sativum*, fam. *Fabaceae/Leguminosae*), (agric.) specie legumicolă, anuală, originară din Afganistan, India de N-E, țărmurile Mării Mediterane. Era cultivată pe suprafețe însemnate în Egiptul Antic, Grecia Antică și Imperiul Roman; din secolele XII-XIV se cultivă ca *m. verde*; datorită perioadei scurte de vegetație și cerințelor reduse față de căldură s-a extins în cultură până în zonele nordice ale globului; în țara noastră începe să fie cultivată din secolul XVII. În prezent este una dintre cele mai răspândite culturi legumicole, cea mai mare pondere având-o în Franța, Italia, Olanda, SUA, Iugoslavia, RFG, Rusia etc. Poate fi consumată ca păstăi, înainte de formarea semințelor, și boabe verzi sau uscate, proaspătă sau conservată, având un conținut bogat în proteine și aminoacizi esențiali. Are cerințe moderate față de căldură, este piantă de zi lungă, necesită umiditate abundentă în perioada de germinare și până la formarea unui sistem radicular puternic, dar nu în exces. Crește bine pe soluri cu textură mijlocie, afânate, cu strat arabil profund, mult humus, cu fosfor și potasiu, pH 6,5-7,5 și cu o capacitate mare de reținere a apei. Tehnologia culturii. *Cultura timpurie*. Se execută prin semănat direct în câmp, după tomate, ardei, castraveți, varză etc. Se seamănă în martie, pe straturi înălțate cu lățimea de 94-105 cm, în 7 rânduri, la 12,5 cm între ele, ca și pe sol nemodelat. Se recoltează eșalonat, din ultima decadă a lunii mai, când 70-80% din semințe au ajuns la maturitatea de consum, pentru utilizarea în stare proaspătă, și la 75-90% maturitate industrială, pentru industrializare. Producția variază între 6 și 7 t/ha păstăi și 2,5-3 t/ha boabe. *Cultura de toamnă*. Se practică în cadrul culturilor succesive, urmând după varză, conopidă, cartofi etc., cu aceeași tehnologie ca mai sus, între 15 și 25 iulie, cu soiuri timpurii și semitimpurii, pe straturi înălțate, recoltarea

începând în ultima decadă a lunii septembrie. Se obțin 3-4 t/ha păstăi verzi și 1,4-1,8 t/ha semințe verzi. *Producerea semințelor*. Cultura este aceeași cu cea timpurie. Se recoltează când păstăile de la baza tulpinii au ajuns la maturitate fiziologică, prin smulgere sau cîsire, după care se lasă 2-3 zile pe brazde, pentru uscare. Sortimentul la mazăre este grupat în funcție de caracteristicile boabelor cu bob neted: *Ișalnița, Prima*; cu bob zbârcit: *Adela, Afla SC, Armonia, Bördi, Cornelia, Dinga, Ema, Fabundo, Frila, Gerola, Göttinga, Ialomîța, Ișalnița 60, Jof, Lulu, Marifon, Masterfon, Mingomark, Quard, Rani, Regina, Sica, Skinado, Timpurie de Craiova, Undine, Vidra 187*. [72]

MAZEDIU, (bot.) la sporularea lichenilor, capilițiu în care se prind ascosporii eliberați din asce; ex. *Caliciaceae*. [50]

MAZOCRAES ALOSAE, (zool.) clasa *Monogenoidea*. Vierme parazit pe branhiile scrumbiilor de Dunăre. Corp alungit, de 5-12 x 1,5-1,7 mm, îngustat la capătul anterior unde prezintă două ventuze. La partea posterioară prezintă un disc de fixare romboidal, prevăzut cu 4 perechi de ventuze dispuse marginal și cu două cârlige neegale la capăt. Organul copulator este dispus anterior și este prevăzut cu 10 țepi. [10]

MĂCEAȘA, (bot.) fruct policarpic cărnos ce provine dintr-un receptacul sub formă de cupă în interiorul căruia se inserează, pe pereți, numeroase carpele libere reprezentând gineceul. După polenizare și fecundare, din fiecare ovar unicarpelar se va forma o achenă reprezentând adevăratul fruct. Pereții receptaculului devin cărnoși și de culoare roșie. Achenele sunt puse în libertate prin distrugerea lor de către păsări sau prin putrezirea părții cărnoase. [50]

MĂCIN, munții ~, parc național montan al României, județul Tulcea. Suprafața 1.132.100 ha. Înălțimea maximă se află în vârful Țuțuiatul (467 m). Masivul muntos al Măcinului așează o siluetă impozantă, cu povârnișuri pronunțate și având în structura lor roci foarte vechi. Văile sunt lipsite aproape tot timpul de ape. Munții M. au morfostructură caracteristică: la vest Pricopan-Megina și la est Garvăn-Țuțuiatul – Negoiu, constituite din formațiuni paleozoice devoniene, probabil caledonice. (M. G. Albotă, 1987) Printre formațiunile vechi apar și șisturi cristaline cambriene străpunse de intruziuni granitice. Pe lângă vârful Țuțuiatul (467 m) se mai găsesc vârfurile Chetrosu (315 m), Căpușa (433 m), Călcata (430 m), Ioaneșul (442 m), Moroianu (434 m), Teica (402 m), Negoiu (403 m), Almanlia (377 m), Vinului (353 m) etc. Există mai multe culmi orientate între vârfuri. Între culmea principală și cele secundare ale munților se dezvoltă o serie de depresiuni

longitudinale și altele cu caracter transversal. Clima se caracterizează prin veri calde și ierni relativ blânde. Regimul hidrologic este torențial în timpul ploilor și după topirea zăpezilor. Vegetația forestieră este dominată de gorun (*Quercus petraea*), gorun de Dalmația (*Q. dalechampii*) și gorunul ardelean (*Q. podycarpa*), stejarul pufos (*Q. pubescens*), carpenul (*Carpinus betulus*). Speciile de *Quercus* se găsesc adesea amestecate cu mojdrean (*Fraxinus ornus*) și cărpiniță (*Carpinus orientalis*), carpenul (*Carpinus betulus*), ulmul (*Ulmus minor*) etc. Subarboretul este format din porumbar (*Prunus spinosa*), scumpie (*Cotinus coggygia*), păducel (*Crataegus monogyna*), soc (*Sambucus nigra*), corn (*Cornus mas*), măceș (*Rosa canina*), lemn câinesc (*Ligustrum vulgare*) etc. Dintre ierburi frecvent întâlnite sunt rogozul-păros (*Carex pilosa*), vinarită (*Asperula adorata*), mărgică (*Melica uniflora*) ș.a. În flora Munților M. se mai găsesc câteva specii mediteraneene: spinul lui Cristos (*Paliurus spina-christi*), cornul turcesc (*Zizyphus jujuba*) care, în România, trăiesc numai aici. Plante rare care întregesc flora României sau vegetează în această zonă sunt ghiocelul grecesc (*Graecus graecus*), stânjelul balcanic (*Iris sintenisii*), brândușa aurie (*Crocus chrysanthus*), taipa leului (*Gymnospermium altaicum*). Fauna este specifică zonelor aride. Mamiferele sunt reprezentate de căprioară (*Capreolus capreolus*), porcul mistreț (*Sus scrofa*), lup (*Canis lupus*), vulpe (*Vulpes vulpes*), iepure (*Lepus europaeus*), veveriță (*Sciurus vulgaris*), arici (*Erinaceus europaeus romanicus*), dihor (*Putorius sylvaticus*), pisica sălbatică (*Felix silvestris*), jderul de piatră (*Martes foina*), grivalul (*Mesocricetus newtoni*) etc. Păsările sunt prezente prin multe specii; cele mai frecvente sunt potârnicea (*Perdix perdix*), șoimul dunărean (*Falco cherrug*), turturica (*Streptopelia turtur*), sitarul de pădure (*Scolopax rusticola*), guguștiucul (*Streptopelia decaocto*), ciocănițoarea dobrogeană (*Dendrocopos leucotos lilfordi*), vulturul pleșuv sur sau vultanul (*Gyps fulvus*), vultanul negru (*Aegypius monachus*). Reptilele sunt reprezentate prin gușterul vârgat (*Lacerta trilineata dobrogica*), șopârla dobrogeană de stepă (*Lacerta taurica*), balaurul (*Elaphe quatuorlineata sauromates*), ocrotit de lege, vipera cu corn dobrogeană (*Vipera amodytes* ssp. *montandoni*), broasca țestoasă dobrogeană (*Testudo graeca iberica*), ocrotită de lege și declarată monument al naturii. (Gh. Mogan, 1993) [50]

MĂCRIȘ MĂRUNT (*Rumex acetosella*, fam. *Polygonaceae*), (bot.) plantă perenă cu drajoni, dioică, considerată buruiană problemă pentru culturile agricole. Scundă 8-16 (40) cm, adesea tufoasă, cu tulpini ramificate în partea superioară, frunze variate, flori mici. Se întâlnește în regiunea de deal până la munte, prin fânețe umede și pe lunci, în semănături.

Înflorește în mai-iulie. Sensibilă la: imazetapir, tifensulfuron metil, bromoxinil + acid 2,4-D, simazin, acid 2,4-D ca ester 2 etil hexilic, acid 2,4-D + dicamba, bromoxinil + acid 2,4-D, dimetilamid + butilat, glifosat, glufosinat de amoniu. [51]

MĂCRIȘUL CALULUI (*Rumex obtusifolius*, fam. *Polygonaceae*), (bot.) plantă perenă cu rădăcină pivotantă, poligamă, considerată buruiană problemă pentru culturile agricole. Se întâlnește în grădini, pajiști, vii, livezi, șanțuri, pe lângă drumuri și garduri. Se mai numește *ștevie porcească*, *dragavei*. Înflorește în iulie-august. Sensibilă la: trifensulfuron metil, imazetapir, acid 2,4-D, ca ester 2 etil hexilic, bromoxinil + acid 2,4-D, simazin, acid 2,4-D ca ester 2 etil hexilic, acid 2,4-D + dicamba, bromoxinil + acid 2,4-D, dimetilamid + butilat, glifosat, glufosinat de amoniu. [51]

MĂDUVA SPINĂRII, (anat.) țesut nervos care ocupă canalul spinal, continuând inferior structurile nervoase superioare (de la marea gaură occipitală până la a doua vertebră lombară). Țesutul nervos este grupat în substanță cenușie (centrii nervoși medulari) și substanță albă (căi de conducere ascendente – ale sensibilităților – și descendente – motorii). [21]

MĂDUVĂ, porțiunea centrală, de obicei moale, din interiorul unui organ. 1. (bot.) La plante, țesut parenchimatic spongios, situat în cilindrul central al rădăcinii și tulpinii; ex., în ramurile anuale de la soc (*Sambucus nigra*), tulpina la floarea-soarelui (*Helianthus annuus*) etc. 2. (anat.) La animalele vertebrate și la om, măduva spinării, partea inferioară a axului cerebrospinal, situată în canalul vertebral și limitată în partea superioară de bulbul rahidian. Cuprinde la mijloc substanța cenușie în care sunt localizați centrii segmentari și intersegmentari ai reflexelor necondiționate somatice și vegetative, iar la periferie substanța albă formată din căile ascendente senzitive și descendente motorii encefalospinale. Măduva osoasă, țesut conjunctiv moale de culoare roșie la copil, galbenă la adult și cenușie la bătrân, situată în cavitățile oaselor. Măduva roșie are rol în hematopoieză. [50]

MĂDUVĂ OSOASĂ HEMATOGENĂ, (anat.) țesutul hematopoietic conținut în cavitățile osoase. Rămâne ca atare în oasele late, pe toată durata vieții. Din perioada de creștere, se transformă în măduvă galbenă, în oasele lungi, și în măduvă cenușie, la vârstnici. [21]

MĂLIN (*Padus avium*, fam. *Rosaceae*; sin. *Prunus padus*), (bot.) arbore mic, indigen, cu flori mirositoare, întâlnit prin pădurile de luncă, tufărișuri, zăvoaie de platouri, de piemonturi, la câmpie și dealuri, înaintând uneori până în subzona fagulului și chiar în moldișuri. Scoarța are proprietăți diuretice, diaforetice, dezinfectante, cicatrizante. Principiile

MĂLURA COMUNĂ A GRÂULUI

active acționează asupra epitelului renal mărind excreția și secreția de urină, măresc sudorația, împiedică înmulțirea microbilor, favorizează procesul de epitelizare (vindecare) a rănilor. Utilizată în medicina populară în calmarea durerilor de stomac, tratarea de reumatism, artrită, boli renale. Specie meliferă. Florile oferă albinelor culesuri de nectar și polen, ele fiind intens vizitate pe timp frumos. Arborele se cultivă prin parcuri și grădinile publice, cimitire de la câmpie și deal, pe soluri ușoare, cu conținut ridicat de carbonați, cât și pe cele grele cu suficientă umiditate în sol. Ornamental prin port, prin abundența florilor și culoarea fructelor. Ca specie de amestec în pădurile de luncă din zona colinară, are un rol important în protejarea solului. [50]

MĂLURA COMUNĂ A GRÂULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Tilletia* sp. Cunoscută de multă vreme. Atacul se recunoaște în lan după înflorit, în perioada formării bobului. Spicele plantelor atacate au o colorație verde-închis, albastruie; la maturitate, spicele rămân drepte și au aristele mai răsfirate; boabele sunt ceva mai mici, cu tegumentul zbârcit, fără luciu, de culoare brunie. În interior, boabele conțin o masă brun-negricioasă, pulverulentă, formată din sporii ciupercii. Prin strivirea boabelor, sporii se împrăstie și degajă un miros de pește stricat. Infecția se produce în timpul treieratului, când boabele infectate se sparg, eliberând sporii. Măsurile de prevenire și combatere constau în tratarea obligatorie a seminței de grâu înainte de semănat, cu preparate antimălurice; se poate folosi preparatul românesc Criptodin în cantitate de 100 g produs la 100 kg sămânță. Prăfuirea antimălurică se face cu puțin timp înainte de semănat. După tratare, până la semănat, semințele se păstrează în magazine uscate. Să se practice măsurile culturale prin rotații în care grâul să nu vină după grâu; semănatul să se facă în partea I a epocii optime, pe cât posibil nu prea adânc; combinele și semănătorile trebuie curățate și dezinfectate înainte de utilizare; cultivarea de soiuri rezistente la mălură. (I. Boieru, N. Eustațiu, 1973) [50]

MĂLURA ORZULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Tilletia panicii*, care realizează infecția din pământ când plântuța are cel mult 2 cm. Plantele bolnave sunt mai scunde decât cele sănătoase, au culoarea gălbui-albicioasă și stau drepte, nu se apleacă sub greutatea boabelor. Spiculețele bolnave au un aspect zbârlit, iar aristele lor se rup cu ușurință. Mijloacele de prevenire și combatere constau din aplicarea măsurilor de carantină, pentru a împiedica răspândirea bolii; respectarea măsurilor de igienă culturală și a măsurilor agrotehnice. Tratamente chimice ale semințelor pe cale uscată prin prăfuire și pe cale umedă. (O. Săvulescu, 1967) [50]

MĂLURA PITICĂ A GRÂULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Tilletia controversa*. Întâlnită mai ales în centrul și sudul Olteniei, în vestul Munteniei și în nordul Moldovei. Plantele atacate rămân mai scurte, talia lor reducându-se la jumătate față de talia normală. Plantele înfrățesc mai puțin, spicele sunt mai mici, unele rămân în burduf. Boabele atacate se sfărâmă mai greu și au miros de pește stricat. Boala se transmite prin infecția solului. Măsurile de prevenire și combatere sunt reprezentate mai ales prin măsurile culturale. Se vor cultiva soiuri rezistente la această boală; să se respecte rotația; semănatul se face în partea a doua a epocii optime și la adâncime ceva mai mare; tratamentul seminței cu antimălurice; prevenirea atacului se poate face prin tratarea solului cu aceleași substanțe ce se folosesc la tratarea semințelor, administrându-se 25-50 kg/ha. [50]

MĂR (*Malus domestica*, fam. *Rosaceae*), (agric.) „specie sintetică“ alcătuită din totalitatea celor peste 10.000 de soiuri existente în toate colțurile lumii, indiferent de proveniența genetică sau geografică. Genetic, $2n = 34$. Este considerat de origine euro-asiatică, zona respectivă fiind și în prezent bogată în specii spontane (*M. silvestris*, *M. pumilla*, *M. baccata*, *M. prunifolia*, *M. orientalis*, *M. silvestrii*). Mărul poate crește și rodi în regiuni cu temperatura medie anuală cuprinsă între 7,5 și 11°C; organele supaterane suportă geruri de -33 până la -36°C. Rădăcinile au limita între -7 și -12°C în timpul repausului vegetativ. Are nevoie de o perioadă cu temperaturi scăzute, dar pozitive (între 0°C și 6°C). Această particularitate limitează sau chiar exclude cultura majorității soiurilor în zona tropicală. Nevoile de apă sunt mari. În climatul temperat preferă regiunile cu 650-700 mm precipitații anuale (sau irigații echivalente), umiditate atmosferică 70-80%, iar temperatura medie anuală să nu depășească 9,5-10°C. Pentru recolte foarte mari este necesară apă echivalentă cu 800-900 mm precipitații. Față de lumină are cerințe medii, dar o expoziție bună asigură fructelor o colorație mai intensă și un conținut mai bogat în hidrați de carbon. Pentru a da recolte bune, mărul are nevoie de soluri lutoase, luto-argiloase, luto-nisipoase cu fertilitate ridicată, cu pH între 6,8 și 7,3. Merge și pe soluri mai grele și pe nisipuri. Se înmulțește prin altoire pe o gamă foarte mare de portaltoi, majoritatea obținuți pe cale vegetativă. Aceștia se deosebesc între ei, în principal, prin vigoare, ceea ce permite obținerea din unul și același soi a unor pomi „pitici“, pentru culturi superintensive, pomi de vigoare mijlocie pentru livezi intensive sau pomi de mari dimensiuni pentru livezi clasice. Dintre numeroasele soiuri existente pe glob în țările mari producătoare de mere sunt cultivate 10-12 soiuri

dintre care enumerăm aproximativ în ordinea ponderii în producția mondială: *Delicios auriu*, grupul *Delicios roșu*, *Cocs orange pepin*, *Frumusețea Romei*, *Jonathan*, *frumos de Boskoop*, *Granny-Smith*, *Fuji*. SUA, cel mai mare producător de mere, își bazează 80% din recoltă pe 5 soiuri între care sunt cuprinse primele patru din cele enumerate mai înainte. În Franța, al doilea mare producător, peste 75% din recoltă este obținută prin *Delicios auriu* și *Delicios roșu*, iar Italia asigură din aceleași două soiuri 66% din recoltă. Dintre soiurile mai noi care încă nu s-au extins în producție, deși sunt considerate valoroase, amintim *Jonagold*, *Gala*, *Elstar*, *Bralburn*, *Idared*, precum și două grupe de soiuri: rezistente la boli și soiuri columnare. *Soiurile cu rezistență la boli* au apărut în urma eforturilor făcute pentru reducerea tratamentelor chimice aplicate pentru combaterea bolilor respective de către țările mari producătoare de mere. Ca urmare SUA a obținut 14 soiuri din această categorie, iar Germania 13. Pe locul trei, la egalitate, se situează România și Canada cu câte 10 soiuri, după care urmează Cehia, Franța, Italia, Polonia. Câteva dintre aceste soiuri sunt: *Florina-Querina*, *Beaujade*, *Sir Prize*, *Jonafree*, *Liberty*, *Redfree*, *Sumerfree*, *Nova*, *Realka*, *Remo*, precum și cele obținute în România: *Remus*, *Romus* 1, 2 și 3, *Pionier*, *Voinea*, *Generos*, *Auriu de Bistrița*, *Ciprian* și *Aura*. *Soiurile columnare*, denumite și „balerine”, sunt mai noi și se caracterizează prin formarea unui ax vertical cu internoduri foarte scurte (fără ramificații), laterale de schelet, pe care sunt prinse direct ramurile de rod scurte (pinteni, țepușe, burse), ceea ce permite plantarea lor la distanțe foarte mici pentru livezi supraintensive sau pentru livezi pajiște cu 15.000-20.000 pomi/ha. Cele mai cunoscute dintre acestea sunt: *Wijcik-McIntosh*, *Telaman*, *Trajan*, *Tuscan*, *Flamingo*, *Bolero*, *Polka*, *Walz*. Fructele conțin apă (83-93%), zaharuri (7,6-16,4%), acizi organici (0,16-1,27%), substanțe pectice (0,23-1,14%), protide, taninuri, lignine, materii grase, vitaminele C (5-18 mg%), A, B, PP, săruri de Ca, Na, Fe, K, P, și în cantități mai mici Si, Al, Mg, Mn, S, Co etc. În coaja fructului se află de două ori mai multă vitamină C decât în pulpă. Ele sunt recomandate în astenie fizică și intelectuală, surmenaj, convalescență, gravitate, anemie, demineralizare, obezitate, diabet, reumatism, gută, litiază urică, constipație, diaree, inflamații intestinale, ulcer gastric, stări febrile, boli hepatice, nervozitate, insomnii, cefalee, boli cardiovasculare (ateroscleroză), artrită, amigdalită, senescență, bronșită, conjunctivită, congestie cerebrală, dispnee, disfuncții gastrice și intestinale, laringită, oligourie, piele-nefrite, răceală, migrene, plăgi atone, pecingine, surmenaj, tuse, tuse convulsivă,

varice, tulburări de vedere, râie, zona zoster, vomismente. Merele uscate sunt contraindicate în diabet. În alimentație, fructul este apreciat ca aliment-medicament. Se consumă în stare proaspătă sau prelucrată. Merele sunt utilizate în preparate culinare foarte variate: plăcintă, tarte, tort, sufleu, budincă, cataif cu mere, omletă, sos de mere, supă-cremă de mere, mere în aluat etc. În vopsitorie, scoarța proaspătă are proprietăți tinctoriale. Se folosește la vopsirea fibrelor naturale în galben, verde, cenușiu. Se recoltează de pe ramurile obținute din tăierile de coroană sau de la exemplarele scoase din cultură. În industria alimentară fructele se utilizează la fabricarea compoturilor, marmeladelor, cidrului, oțeturilor, țuicii, șampoanelor etc. Lemn omogen, nedeformabil, ușor de lucrat. Utilizat pentru sculptură, tâmplărie fină, instrumente pentru desen. [40;50]

MĂR DULCE (*Annona squamosa*, fam. *Annonaceae*), (agric.) originar din America Centrală și de Sud. Este de mult cultivat la tropice, la altitudine joasă și medie. Fructele cordiforme, galbene-verzui, de 7-10 cm diametru, au pulpa albă, dulce, cu semințe mici, brune. Este folosit ca fruct de desert și conține 16-18% zaharuri. [40]

MĂR PARADIS (*Citrus paradisi*, fam. *Rutaceae*), (agric.) obținut în Israel din încrucișarea Pampelmouse x grapefruit. Noul fruct, mai mic decât Pampelmouse dar mai mare decât Grapefruit, are formă ovoid alungită, cu coaja foarte groasă și cu gust amar. Există forme cu pulpa albă sau roz și fără semințe, sucul dulce-amăruș plăcut. Se consumă ca fruct proaspăt și ca suc. Este aperitiv, tonic digestiv, drenor hepatic și renal. [40]

MĂR PĂDUREȚ (*Malus silvestris*, fam. *Rosaceae*), (bot.) arbore indigen, înalt până la 15 m, microfanerofit, întâlnit în păduri de stejar, carpen, fag, ulm, frasin, rărituri și margini de pădure, coaste stâncoase, de la câmpie până în etajul montan. Genetic, $2n = 34$. Fitocenologic, Car. *Alno-Padion*, *Carpinion*. Răspândit în Europa și Asia până spre Cercul polar la cca 66°. Este principala specie spontană din genul *Malus* care a contribuit la formarea unui mare număr de soiuri existente în prezent. Țara noastră este situată aproximativ în mijlocul arealului său natural. Are vigoare mare de creștere, intră pe rod relativ târziu și are bună rezistență la ger. Are fructe mici, acre, astringente. Aceste particularități, mai puțin calitatea scăzută a fructelor, se regăsesc la multe soiuri: *Calvil alb de iarnă*, *Calvil roșu*, *Astrahan alb și roșu*, *Roz de Virginia*. Mărul pădureț a fost mult folosit ca portaltol (din semințe) pentru obținerea de pomi de mari dimensiuni, caracteristici pentru livezile clasice. În prezent este puțin utilizat în acest scop, fiind înlocuit

cu *portaltoi-franc*. Medicina populară îi atribuie oțetului de mere proprietăți antitoxice, antidiareice, antireumatice și antiinfecțioase. Provoacă eliminarea din organism a toxinelor; intervine favorabil în eliminarea afecțiunilor inflamatorii ale intestinelor; diminuează sau înlătură durerile reumatice și infecțiile din organism. Recomandat în bolile digestive, intoxicații alimentare, reumatism și afecțiuni respiratorii. În alimentație, fructele sunt utilizate ca mere murate, compoturi, gem, marmeladă, cidru și mai ales oțet. În gospodărie, scoarța, frunzele și florile au proprietăți tinctoriale. Utilizate pentru vopsirea fibrelor naturale în roșu, galben-auriu și cenușiu. Scoarța proaspăt recoltată se folosește la vopsirea în galben-auriu și cenușiu. În industrie, fructele coapte sunt folosite pentru fabricarea țuicii sau oțetului, pastei de mere, sucurilor, piureurilor, cidrului de mere. Lemn foarte durabil. Se usucă greu, are tendința de deformare. Se prelucrează bine. Utilizat pentru fabricarea de: furnire estetice pentru mobilă, mânere, mobilier școlar, prese, produse de strungărie etc. [40;50]

MĂR PERSAN (*Citrus medica*, fam. *Rutaceae*, var. *etrog*), (agric.) numit și *chitră*. Socotit strămoșul tuturor citricelor. Cultivat în Europa de romani cu 300 de ani î. Hr. Este menționat de Theophrast, dar denumirea o datorează lui Pliniu cel Bătrân. Fructul are miezul foarte mic și nu se folosește. Coaja este foarte groasă și foarte aromată. Ea a fost folosită încă de pe timpul romanilor pentru aromatizarea prăjiturilor, pentru dulceață etc. Planta are aceleași caracteristici ca *mâna lui Buddha*. [40]

MĂR PITIC – DUSEN (*Malus pumilla*, fam. *Rosaceae*, var. *praecox*), (agric.) pom cu vigoare mijlocie, crește ca arbustoid, se înmulțește vegetativ, începe să rodească timpuriu (la 3-4 ani) și formează fructe dulci și fade ce se coc timpuriu. Selecții de dusen de vigoare mare și mijlocie sunt utilizate ca portaltoi pentru a se obține pomi de dimensiuni medii în vederea înființării de livezi intensive: *cu vigoare mare* – M16, M11, M.M 109; *cu vigoare mijlocie* – M2, M111, M4, MM 104. A participat la obținerea unor soiuri: *Renet buenos*, *Clar alb*, *Galben nobil*. [40]

MĂR PITIC – PARADIS (*Malus pumilla*, fam. *Rosaceae*, var. *paradisiace*), (agric.) pom cu vigoare redusă, crește ca arbust, se înmulțește vegetativ, este sensibil la ger și secetă, începe să rodească foarte timpuriu (la 2-3 ani). Fructele lui sunt mici, lung pedunculat și se coc toamna târziu. Se consideră că alături de mărul pădureț a participat la formarea acelorași soiuri ca și dusenul și în plus la *Astrahan alb*, *Calvil alb de vară*. În prezent selecții din *Paradis* sunt utilizate ca portaltoi de vigoare mică (M9, M26,

M27) pentru soiurile de măr destinate înființării de livezi superintensive sau livezi pașiște. [40]

MĂR TRANDAFIR (*Eugenia jambos*, fam. *Myrtaceae*), (bot.) arbore tropical, originar din India, înalt de 10 m. Produce fructe ovoide sau sferice de cca 4 cm diametru, alb-gălbui, cu pulpă galbenă care conține, de obicei, 2 semințe care de regulă sunt poliembrionice. Fructele se consumă proaspete și au aromă de trandafir. [40]

MĂRAR (*Anethum graveolens*, fam. *Apiaceae/Umbeliferae*, ssp. *hortorum*), (agric.) specie legumicolă, erbacee, anuală, cultivată pentru frunzele utilizate în gastronomie, originară din sudul Europei și Asia de SV, provenind din forme spontane. Luarea în cultură datează din antichitate (egipteni, greci și romani). În prezent este cultivat pe tot globul, fie pe suprafețe mari, când este destinat industrializării, fie pe suprafețe mici, în grădinile familiale. În țara noastră este cultivat în toate zonele, pe suprafețe mari, speciale, în jurul fabricilor de conserve și al orașelor mari și în toate grădinile familiale. Grație capacității mari de înmulțire apare de multe ori ca plantă spontană. Ca plantă anuală are perioadă scurtă de vegetație, circa 25-30 de zile, până la recoltarea frunzelor, și circa 90 de zile, până la maturarea semințelor. Rezistă la temperaturi scăzute; ca urmare, se seamănă toamna sau primăvara foarte devreme, germinează la +3°C, iar temperatura optimă de creștere este de 16-17°C. Necesită umiditate, mai ales în timpul germinării semințelor și al primelor faze de creștere ale plantelor, dar nu suportă excesul. *Tehnologia de cultură*. Se seamănă toamna, în ferestrele iernii sau primăvara devreme, cu semănătoarea, în rânduri la distanțe de 20 cm sau mai mult, pentru mecanizarea îngrijirii, la adâncimea de 1,5-3 cm, folosind circa 10 kg sămânță la ha. Recoltarea frunzelor verzi poate începe când plantele au 10-12 cm înălțime, a plantelor pentru deshidratare, când au circa 25 cm înălțime, iar a plantelor întregi, pentru prepararea murăturilor, după 10-12 săptămâni, când sunt în faza de înflorire. La recoltarea eșalonată a frunzelor verzi se va evita distrugerea mugurelui terminal. Când se urmărește *obținerea semințelor* se seamănă primăvara devreme, în rânduri la 20 cm. Când plantele sunt bune pentru recoltat frunze, se va recolta alternativ câte un rând, iar pe rândurile rămase se răresc plantele la circa 20 cm. De la plantele rămase nu se mai recoltează frunze. Maturarea semințelor are loc după circa 90-100 de zile. Recoltarea se face la maturitatea în pârgă, inflorescențele se usucă la umbră și apoi se treieră. [72]

MĂRĂCINIȘ, (bot.) tufăriș format din arbuști spinoși (de exemplu, *Prunus spinosa*, *Hippophæe rhamnoides* etc.). [15]

MĂRGELUIRE, (agric.) fenomen fiziologic prin care, din cauza nefecundării, bobul de strugure ajunge la mărimea unui bob de mazăre. [49]

MĂRGELUȘĂ (*Lithospermum arvense*, fam. *Boraginaceae*), (bot.) plantă anuală de primăvară sau de toamnă, considerată buruiiană problemă pentru culturile agricole. Nucule rugos-scabre spălăcite. Se întâlnește pe ogoare, câmpuri, pârloage. Înfloreste în aprilie-iunie. Sensibilă la: atrazin, triasulfuron, bromoxinil, acid 2,4-D + dicamba, lenacil, imazetapir. [51]

MĂRIME HIDRAULICĂ, (hidrol.) viteză de depunere a particulelor solide în suspensie, într-un lichid în repaus, la temperatura de 10°C. [30]

MĂRUL LUI SILVERS (*Malus silversii*, fam. *Rosaceae*), (agric.) pom ce formează păduri întregi în Asia Centrală. A participat la formarea soiurilor: *Borovinka*, *Renet Boumann* și *Wealthy*. [40]

MĂSLIN (*Olea europaea* var. *sativa*, fam. *Oleaceae*), (agric.) pom presupus a fi originar din Asia Mică. Luat în cultură cu certitudine de greci și apoi răspândit în jurul Mării Mediterane. Pom obișnuit, de 2-7 m înălțime dar poate atinge chiar 20 m. Formează un trunchi noduros, cilindric sau cu șanțuri, lărgit la bază. Este o specie de climat temperat-cald, cu frunze persistente și foarte longevivă. Începe să rodească la 7 ani, recoltele cresc până la 35-36 de ani când se instalează recoltele maxime ce durează până la 150 de ani, după care încep să scadă. În sudul Franței indivizii sunt de 200-300 de ani, iar în Africa și Asia Mică se vorbește chiar de măslini milenari. Înfloreste târziu (aprilie-mai) pe ramurile aflate în al doilea an, care poartă apoi și fructele. Acestea sunt drupe cu mezocarp cărnos plin de ulei, la început verzi (stadiu în care se pot culege și după o anumită prelucrare se pot da în consum la masă), apoi devin roșii sau brun negricioase la maturitate, cu piețița puțin încrețită când sunt bune atât pentru masă cât și pentru extracția uleiului. Perioada de recoltare se eșalonează din septembrie până în martie și se face manual. Puține specii mai sunt atât de puțin pretențioase ca măslinul față de sol. El poate crește pe soluri sărace, pietroase, calcaroase sau granitice care nu pot fi puse în valoare de alte culturi. Datorită sistemului radicalar profund el merge bine în regiuni secetoase căci extrage apa de la mare adâncime. Temperatura climatului mediteranean, cu primăvară și vară destul de uscate și iarnă blândă, îi este foarte convenabilă. Iernile cu temperaturi de 7-8°C sub zero limitează cultura lui. Zăpada abundentă provoacă ruperea ramurilor. Expozițiile bine luminate spre S, S-E și S-V sporesc

recoltele calitativ și cantitativ, iar cele nordice le influențează negativ. Cele mai mari țări cultivate sunt: Italia, Grecia, Turcia, Siria, Tunisia. Pentru menținerea însușirilor soiurilor acestea trebuie înmulțite vegetativ: butași, marcote, altoire. Înmulțirea prin semințe duce la apariția caracterelor și însușirilor de măslin sălbatic și, ca urmare, puieții sunt folosiți ca portaltoi. Fructele proaspete conțin apă (75%), protide (0,75-1%, în cele verzi, și 2-3%, în cele mature), ulei (15%, în cele verzi, 58% în cele mature), celuloză (1-3,6%), vitaminele A, B₁, B₂, C, E (8 mg %), săruri minerale de K (până la 1 g %), Ca, Fe, Cu, Mg, S, P, Mn etc. Constituentul principal al măslinului este trioleina care trece de 80% (uleiurile de proveniență italiană și spaniolă) și până la 70% în uleiul grecesc și tunisian. Energie calorică, 224 kcal/100 g măslină și 900 kcal/100 ml ulei. Uleiul de măslină are utilizări terapeutice în medicina umană cultă și tradițională, iar fructele au utilizări terapeutice în medicina veterinară tradițională. Recomandat în anemie, ulcer, dischinezie biliară, afecțiuni hepatice, constipație spasmodică, viermi intestinali, parodontoză, alergii reumatismale etc. Frunzele au proprietăți hipotensive, diuretice, antidiabetice. Fructele (măslinile) au însușiri laxative și colagoge. Sunt utilizate de medicina veterinară tradițională în tratarea fasciozei și pentru stimularea funcției ficatului. Fructele conservate în saramură sunt folosite în alimentație. Sunt consumate ca atare sau folosite în diferite preparate culinare. [40;50]

MĂSURA, (mat.) 1. Rezultatul tuturor acțiunilor care permit cuantificarea unei mărimi oarecare, cu o incertitudine care este legată de precizia și sensibilitatea instrumentelor utilizate. [3] 2. O funcție $m : K \rightarrow R$ unde K este un câmp de evenimente sau un clan și are proprietățile: (1) $m(A) \geq 0$; (2) $m(A \cup B) = m(A) + m(B)$ pentru $A, B \in K$ cu $A \cap B = \emptyset$. Există mai multe tipuri de măsuri: măsura Jordan, măsura Borel, măsura Lebesgue etc. [48]

MĂSURA FITOSANITARA, orice legislație, reglementare sau metodă fitosanitară care are ca obiect prevenirea introducerii și/sau diseminării de organisme de carantină. [61]

MĂSURI AGROFITOTEHNICE, (agric.) totalitatea măsurilor tehnologice care se iau în cadrul culturilor agricole. [51]

MĂSURI DE ATENUARE, (prot. med.) ansamblul măsurilor luate de om în vederea eliminării repercusiunilor negative pe care diversele proiecte de exploatare ale unor resurse le au asupra mediului ambiant. [3]

MĂTURI (*Sarothamnus scoparius*, fam. *Fabaceae/Leguminosae*), (bot.) arbust rustic, erect, fanerofit, întâlnit sporadic în zona pădurilor de stejar și până în etajul fagului prin tufărișuri, rariști și margini de

pădure. Părțile aeriene au utilizări terapeutice în medicina umană. Principiile active conținute în părțile aeriene acționează ca deprimant miocardic, analeptic, respirator, ocitocic asupra uterului, determinând contracția lui cu accelerarea travaliului, acțiune protectoare față de veninul de viperă. Florile au proprietăți diuretice; sunt puțin utilizate. Părțile aeriene sunt folosite la prescripția și numai sub control medical în afecțiuni cardiace (tahicardii, aritmii), în hipotonii uterine, afecțiuni acute ale aparatului respirator (pleurezie, pneumonie), febre eruptive, ca antihemoragic gingival la cei ce suferă de hemofilie, ca diuretic etc. Sparteina extrasă din plantă se prescrie în afecțiuni ale miocardului, în aritmii și adinamie, survenite în timpul febrei tifoide sau din alte cauze. Înhibă inervația și excitabilitatea la nivelul cordului, înlătură fibrilațiile ventriculare și auriculare, înlătură extrasistolele. Indică în aritmie și extrasistole. Remediu puțin toxic. Contraindicat diabeticilor. Efectele ocitocice sunt puțin toxice. Planta servește la prepararea medicamentelor Lanivol, Zirkzlin, Spartiol etc. Cultivat în parcuri, grădini, spații verzi, cimitire, ca plantă decorativă. Crește pe terenuri improprii pentru alte plante. Poate fi cultivat pe haldele miniere. [50]

MĂTURI DE VRĂJITOARE, (fitopat.) simptom produs de unele ciuperci și virusuri, care se manifestă prin creșteri exagerate ale lăstarilor, formând grupuri de ramuri subțiri, lipsite de muguri floralii și cu frunze înguste, aspect întâlnit la prun (*Taphrina insittiae*), la cireș (*T. cerasi*), la conifere (*Melampsorella cerasi*). [61]

MĂTURI DE VRĂJITOARE LA CIREȘ, (fitopat.) micoză produsă de *Taphrina cerasi*. Apare de regulă în plantațiile bătrâne, neîngrijite. Semnalată la noi în țară în anul 1932. Ramurile atacate au aspectul de mătură și provin din pornirea în vegetație a tuturor mugurilor, inclusiv a celor latenți. Atacul se instalează pe 1-2 ramuri și nu în toată coroana. Ramurile atacate se îngroașă excesiv și se îmbracă cu rămurele ce au creștere erectă. Acestea înfrunzesc înaintea celor sănătoase. Frunzele atacate răspândesc miros de cumarină și capătă o culoare roșie-plumburie. Prevenirea și combaterea se fac prin măsuri de igienă fitosanitară. Ramurile atacate se taie și se ard. Tratamentele fitosanitare se fac cu fungicide cuprice până la înflorit, iar pe vegetație se fac stropiri cu fungicide organice (Benomil, Captan, Ziram etc.). (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

MĂZĂRICHE DE PRIMĂVARĂ (*Vicia sativa*, fam. *Fabaceae/Leguminosae*), (bot.) plantă anuală de primăvară, considerată buruiună problemă pentru culturile agricole. Se întâlnește prin semănături și terenuri cultivate. Părțile florii variate, vexilul albastru, aripile purpuriu întunecate. Păstaia brună-neagră, linear oblongă, păroasă. Înflorește în mai-iunie (septembrie). Sensibilă la: acid 2,4-D ca ester

2 etil hexilic, bromoxinil, metolaclor + atrazin, isoxaflutol, bifenox, linuron, bentazon, metribuzin, imazamox, imazetapir, fomesafen, clorsulfuron, fluroxipir, oxasulfuron, amidosulfuron, triasulfuron, acid 2,4-D + metosulan, bromoxinil + MCPA, dicamba + acid 2,4-D. [51]

MĂZĂRICHE PĂROASĂ (*Vicia villosa*, fam. *Fabaceae/Leguminosae*), (bot.) plantă anuală de primăvară sau de toamnă, rar bienală, considerată buruiună problemă pentru culturile agricole, acoperită cu peri lungi răsfirați. Se întâlnește în locuri cultivate, mărcinișuri, pe lângă garduri. Înflorește în mai-septembrie. Sensibilă la: acid 2,4-D ca ester 2 etil hexilic, bromoxinil, metolaclor + atrazin, isoxaflutol, bife-nox, linuron, bentazon, metribuzin, imazamox, imazetapir, fomesafen, clorsulfuron, fluroxipir, oxasulfuron, amidosulfuron, triasulfuron, acid 2,4-D + metosulan, bromoxinil + MCPA, dicamba + acid 2,4 - D. [51]

MÂL, (pedol.) amestec de argilă cu substanță organică, substanțe fine minerale și carcasele organismelor microscopice moarte. [10]

MÂL CU ARGILĂ ROȘIE, (ecol.) sediment din mediul abisal localizat între 5.000 și 9.439 m adâncime; mineralele componente sunt silicatul de aluminiu hidratat (caolinitul) și oxizii ferici care conferă culoarea roșie; tot aici există material piroclastic constând din feldspați, augit, fragmente de piatră ponce și sticlă vulcanică, rezultată din erupțiile vulcanice submarine. În anumite zone există și material detritic adus de aisbergurile plutitoare sau praf purtat la mari distanțe de vânturi. [50]

MÂL CU DIATOME, (ecol.) sediment din mediul abisal; are culoare galbenă. Este caracteristic oceanelor și mărilor reci; este prezent la 1.100-5.700 m adâncime; acoperă cca 28 milioane km², respectiv 8% din suprafața Oceanului Planetar; formează o bandă lată pe fundul din jurul Antarcticii și în nordul Oceanului Pacific. [50]

MÂL CU GLOBIGERINE, (ecol.) sediment din mediul abisal. Are culoarea alb-gălbuie; se formează în zonele reci; este cel mai răspândit sediment eupelagic calcaros; ocupă suprafața de 128 milioane km², respectiv 35% din Oceanul Planetar; conține 65% resturi organice calcaroase și 35% substanțe anorganice; este prezent mai ales pe fundul Oceanului Atlantic, fundul părții de vest a Oceanului Indian și fundul părții de est a Oceanului Pacific. Se află la adâncimile de 4.500-6.000 m. [50]

MÂL CU PTEROPODE, (ecol.) sediment din mediul abisal; are culoarea albicioasă; se formează în zonele oceanice calde, la 700-3.500 m adâncime; acoperă principalele platouri submarine din Oceanul Pacific și Austral. [50]

MÂL CU RADIOLAR, (ecol.) sediment din mediul abisal; se găsește între 4.300 și 8.200 m adâncime, fiind cel mai profund sediment eupelagic. Ocupă 16 milioane km², respectiv 1,7% din suprafața Oceanului Planetar; este format în principal din schelete de radiolari, la care mai participă schelete de echinoderme, crustacee, diatomee și alte organisme. Se dezvoltă mai ales în oceane cu erupție marină. Este prezent în Oceanul Pacific și Oceanul Indian. [50]

MÂNA LUI BUDDHA (*Citrus medica* var. *Sarcodactylis*, fam. *Rutaceae*), (agric.) specie cu frunze persistente folosită de chinezi ca medicament. Fructul este o lămâie palmată la care segmentele (feliile) sunt separate între ele, fiecare având coajă (flavedo și albedo) proprie. Pomul are dimensiuni reduse (3m înălțime) și are spini robuști. Este o specie delicată. [40]

MÂRLIȚĂ, (pisc.) puietul de știucă de 10-25 cm. [10]

MEANDRE, (geomorf.) sinuoziități întâlnite la albia râurilor datorită eroziunii laterale provocate de forța centrifugă orizontală și greutatea masei de apă în deplasare. Curenții râurilor în deplasare lovesc malurile, acțiunea mecanică a apei erodează, transportă și depune materialele dând un aspect deosebit albiei. Eroziunea va genera concavități, iar depunerea aluviunilor va forma convexități prin bancuri de pietriș și nisip. Malul concav este mai abrupt, iar adâncimea apei din vecinătatea sa este mai mare. Malul convex este domol, iar apa este mai puțin adâncă. Procesul de eroziune și depunere continuă neîncetat și determină evoluția albiei minore. [50] Numele vine de la râul Menderes din Turcia; în raport cu morfologia văii se diferențiază în: meandre de râu și meandre de vale; după condiții: meandre aluviale, meandre încătușate, meandre formate pe calcare, meandre în gheață; după modul de evoluție: meandre libere, meandre limitate, meandre forțate; după formă: meandre simple, meandre compuse. [25]

MEANDRE DIVAGANTE, (geomorf.) meandre rătăcitoare, prezente la râuri cu o luncă extinsă și albia puțin adâncă. [50]

MEANDRE ÎNCATUȘATE, (geomorf.) meandre grefate pe roci dure, caracteristica lor fiind malurile abrupte și înalte. [50]

MEAT, (anat.) orice pasaj sau canal; ex., cel al urechii sau al nasului. [57]

MECANICA SOLULUI, ramură a fizicii solului care studiază însușirile mecanice ale solului, precum și procesele și fenomenele mecanice care au loc în sol. [29]

MECANICA¹, ramură a fizicii care se ocupă cu studiul mișcării mecanice (cea mai simplă formă de mișcare, constând în schimbarea poziției în spațiu a unui corp). *M. clasică* (sau *newtoniană*) studiază mișcările corpurilor la viteze mici în comparație cu viteza de

propagare a luminii în vid. *M. relativistă* studiază mișcarea *m.* pe baza principiilor teoriei relativității, care presupune existența unei viteze limită superioară de propagare a interacțiunilor, experiența indicând că aceasta este egală cu viteza de propagare a luminii în vid. *M. clasică* poate fi considerată un caz limită al *m.* relativiste pentru situația în care raportul dintre viteza luminii în vid și viteza corpului studiat tinde la infinit. *M. cuantică* (sau *ondulatorie*) studiază mișcarea microparticulelor pe baza unei funcții de undă a cărei justificare poate fi făcută cu ajutorul ipotezei dualismului undă-corpusul. [38]

MECANICĂ², știință care studiază mișcarea sau echilibrul corpurilor sub acțiunea forțelor exercitate asupra lor. Disciplină tehnică al cărei obiect îl constituie construcția și funcționarea mașinilor, îndeosebi a pieselor și a mecanismelor care servesc la transmiterea mișcării. [13]

MECANISM¹, (psih.) termen cu sens foarte general care nu se reduce la un aparat de tip mecanic, ci semnifică substratul material, modul de producere a psihicului subiectiv prezentându-se la diferite niveluri. [28]

MECANISM², (fiz.) sistem tehnic alcătuit din mai multe piese mobile și fixe care sunt angrenate între ele, astfel încât unele elemente mobile, transmitând forțele de la elementul conducător la elementele conduse, pot antrena mișcarea acestora. [13]

MECANISM DE APĂRARE A EULUI, (psihan.) denumește o serie reprezentativă de operații care se opun ruperii echilibrului și dezagregării individualității biopsihice. Nu au întotdeauna caracter conștient și sunt foarte diverse: refularea, regresivitatea, formația reacțională, izolarea, anularea retroactivă, proiecția, introiecția, reîntoarcerea spre sine, întoarcerea spre contrar, sublimarea. [28]

MECANISMUL DE DEZVOLTARE CURATĂ (MDC), (prot. med.) altă denumire prin care se face referire la implementarea unită, pentru a se exprima recunoașterea dreptului de dezvoltare economică al țărilor sărace, în curs de dezvoltare. MDC este o metodă cost-eficientă și politic acceptabilă, de reducere a emisiilor și a poluării cu CO₂ pe plan global. [17]

MECANISMUL MIȘCĂRII, (sp.) ansamblul de procese fiziologice, biochimice, biomecanice și psihologice, aflate în relații de cauzalitate și interdependență care determină execuția unei mișcări. (L. Teodorescu și colab., 1973) [52]

MECANIZARE, (agrotehn.) utilizarea în producția viticolă a tractoarelor, utilajelor și aparatelor, în scopul creșterii productivității muncii și evitarea efortului fizic al omului. [49]

MECANORECEPTORI, (anat.) receptori senzoriali care percep sunete, presiune, tensiune, mișcare. Se găsesc în sistemul acusticolateral al vertebratelor. [37]

MECANOTERAPIE, (med. u.) metodă de recuperare a mobilității articulare și de tonifiere musculară, care folosește în aceste scopuri o aparatură specială, adecvată fiecărui segment și, uneori, fiecărei mișcări. [43]

MECANOTROPISM, (bot.) mișcări tropistice provocate de stimulatori mecanici. [50]

MEDIAN, (bot.) aflat în planul de mijloc al unui organ, ex. nervura mediană sau principală a unei frunze; plan **m.** de simetrie, planul care trece prin punctul de inserție al bracteei și axa longitudinală a ramurii pe care se află etc. [50]

MEDIANĂ, (mat.) **m.** unei variabile aleatoare este numărul real m_c care satisface relațiile: $P(X \leq m_c) \geq 1/2$ și $P(X \geq m_c) \geq 1/2$. [48]

MEDIASIN¹, (bot.) membrană transversal mediană a fructelor cu dehiscență loculicidă, aspect întâlnit la speciile de *Brassicaceae/Cruciferae*. [50]

MEDIASIN², (anat.) cavitate mediană între cei doi saci pleurali ai unui mamifer; conține inima, alte organe plasate median și vase de sânge ale pieptului. [37]

MEDIASINITA, (med. u.) inflamație a țesutului conjunctiv mediastinal, prin propagări de procese inflamatoare din pericard sau pleură sau prin perforarea esofagului. [60]

MEDIATORI CHIMICI, (biochim.) substanțe de tipul aminelor (histamina, serotonina), polipeptidelor (*kinine*), proteazelor sau altor tipuri (izolecitina, factorii lizozomali, prostaglandinele), produse sau activate de către celulele lezate. Prin intermediul acestora agenții inflamatori declanșează reacții tipice în organism. [33]

MEDICARPIN, (biochim.) fitoalexină produsă de plantele de lucernă. [61]

MEDICINAL, vindecător, curativ, de leac. Despre plante folosite în tratarea sau ameliorarea unor boli datorită principiilor active pe care le conțin, constând din alcaloizi, glicozizi, fitoncide, vitamine, săruri minerale etc. [50]

MEDIE ARITMETICĂ, (statist.) suma mai multor mărimi, m_1, m_2, \dots, m_n , împărțită prin numărul lor. [29]

MEDIE GEOMETRICĂ, (statist.) rădăcina a „ n ”-a din produsul a „ n ” mărimi de același fel și de același semn. [29]

MEDIE PĂTRATICĂ, (statist.) rădăcina pătrată a sumelor pătratelor a „ n ” mărimi. [29]

MEDIE PONDERATĂ, (mat.) procedeu de calcul statistic utilizat pentru îndreptarea seriilor de valori temporale, calculând o valoare medie în fiecare punct, pornind de la valoarea medie a punctelor învecinate și

a celui dat. Se poate astfel vedea mai clar tendința generală a șirului de date pe intervalul cercetat. [54]

MEDIERE ASOCIATIVĂ, (mat.) asociație între doi termeni între care nu poate fi stabilită o legătură logică, decât o dată cu apariția unui al treilea termen interpus. [28]

MEDII HIPOGEICE ACVATICE PERMEABILE „ÎN MARE”, (ecol.) în această categorie a *stigal*-ului intră apele care folosesc fisurile și cavitățile rocilor carstificabile: apele speleice (cu zonele de percolație, de circulație și înecată), apele din cavitățile carstice artificiale (mine, saline), apele din gurile carstice naturale inaccesibile (aduse la suprafață prin galerii săpate în rocă, fântâni arteziene obținute prin forare), apele din carstul tropical (cenote, casimbe, griete) etc. Sin. *carstostigal*. [44]

MEDII HIPOGEICE ACVATICE PERMEABILE „ÎN MIC”, (ecol.) în această categorie a *stigal*-ului intră numeroase tipuri de ape care îmbibă interstițiile rocilor sedimentare poroase sau granulare: ape subterane îmbibând roci poroase; ape freatice *stricto sensu*; apele interstițiale din sedimentele mobile; apele pânzelor eluviale și coluviale de scurgere; ape subterane din instalații antropice; ape subterane ieșite la zi prin izvoare. (V. toate aceste categorii de ape) [44]

MEDIILE SUBTERANE, (ecol.) mediile aflate la o oarecare adâncime sub suprafața pământului unde constituie domeniul hipogeu. **Clasificare**. Domeniul hipogeu cuprinde medii terestre și acvatice. 1. **Medii terestre**. 1.1. Medii hipogeice terestre. 1.1.1. Medii hipogeice terestre profunde: SPELEIC (peșterile), CLEITRIC (rețeaua de fante), FODINIC (cavitățile artificiale). 1.1.2. Medii hipogeice terestre superficiale: MEDIUL SUBTERAN SUPERFICIAL sau COLUVIC. 1.2. Medii edafice: EUEDAFIC (solul), FOLEIC (microcaverne), HEMIEDAFIC (humusul). 1.3. Medii-anexe directe ale solului: LAPIDIC (pietrele înfundate în sol), TANATOSTROMIC (litiera), SAPROXILIC (lemn putred), MUSCIC (mușchi vegetal). 2. **Medii acvatice** (STIGAL). 2.1. Medii hipogeice acvatice permeabile „în mare” sau CARSTOSTIGAL. 2.2. Medii hipogeice acvatice permeabile „în mic”: APE SUBTERANE ÎMBIBÂND ROCI POROASE, APE FREATICE, APE INTERSTIȚIALE DIN SEDIMENTE MOBILE, APELE PÂNZELOR ELUVIALE ȘI COLUVIALE DE SCURGERE, APE INTERSTIȚIALE DIN INSTALAȚII ANTROPICE, APE SUBTERANE IEȘITE LA ZI PRIN IZVOARE. [44]

MEDIOFIX, (bot.) fixat în partea de mijloc a unui organ; ex. fixarea filamentului staminei pe conectiv,

- aspect întâlnit la somnoroasă (*Verbasum nigrum* ssp. *abientinum*). [50]
- MEDIU¹**, (ecol.) complex rezultat din îmbinarea condițiilor de relief, constituție geologică, climă, sol, vegetație, ape etc. în care trăiesc organismele; substanță solidă, lichidă sau gazoasă în care se desfășoară fenomene fizice sau chimice. [29]
- MEDIU²**, (psih.) termen sinonim în psihologie cu cel de mediu înconjurător și care desemnează spațiul de viață al unui individ, al unui grup, al unei specii. Prin factori de mediu se înțelege ansamblul condițiilor externe, fizice și sociale, care contribuie la determinarea conduitelor unui organism și influențează dezvoltarea sa. [28]
- MEDIU³**, (ecol.) sin. *mediu ambient*, *mediu ecologic*, *mediu de viață*, totalitatea factorilor fizici, chimici, climatici, biologici cu care un organism vine în contact. Unitatea dintre organism și mediu este exprimată sintetic prin interacțiunea dintre materia vie și natura anorganică primară (factorii abiotici). [2]
- MEDIU ABIOTIC**, (ecol.) totalitatea elementelor lipsite de viață dintr-un sistem mixt viu-neviu. [2]
→ MEDIU FIZIC
- MEDIU ACVATIC**, (ecol.) mediul de viață al organismelor acvatice; el este reprezentat de râuri, fluvii, lacuri, bălți, mări și oceane ș.a. Acest mediu ocupă 70% din suprafața Terrei. [24]
- MEDIU AERIAN**, (climat.) învelișul atmosferic extern al pământului prin care pătrund radiațiile solare și care este parțial populat de viețuitoare. [24]
- MEDIU AGRICOL**, (agric.) mediu cu condiții ecologice specifice existente în zonele unde se practică cultivarea plantelor legumicole, pomicole, floricole, cerealiere, uleioase, textile, plante medicinale și aromatice, plante de nutreț, la care se adaugă și zootehnia (creșterea animalelor). [50]
- MEDIU ANOXIC**, (ecol.) condiții de mediu în care, pentru desfășurarea activităților normale, viețuitoarele nu au nevoie de prezența oxigenului. [24]
- MEDIU ANTROPIZAT**, (ecol.) fragmente ale scoarței terestre pe care fenomenele se desfășoară în cadrul parametrilor unor echilibre afectate mai mult sau mai puțin profund de om și, ca urmare, existența lor este dependentă de intervenții mai mult sau mai puțin permanente și conștiente ale acestuia. [2]
- MEDIU AZOIC**, (ecol.) mediu lipsit de viață și de condițiile necesare vieții; pe Terra acest mediu se întâlnește doar în magmă, în craterele vulcanilor. [24]
- MEDIU BIOTIC**, (ecol.) ansamblul factorilor biologici care au o anumită incidență asupra unui organism sau asupra unei biocenoză. [3] Ansamblul factorilor vii din cuprinsul unui sistem ecologic. [24]
- MEDIU CULTURAL-ARTISTIC**, mediu cu condiții ecologice specifice de viață unde se realizează activități culturale și artistice ca simbol al devenirii umane. [50]
- MEDIU DE COMUNICARE**, (inform.) hardware-ul care conectează calculatoarele și alte echipamente digitale. Lărgimea de bandă reprezintă o caracteristică importantă a unui mediu de comunicare și indică o cantitate de date care se poate transfera prin mediul respectiv, într-un anumit interval de timp; se măsoară în biți pe secundă. [47]
- MEDIU DE CULTURĂ**, (agric.) preparat complex alcătuit din substanțe organice, minerale și hormoni de creștere. Utilizat în tehnicile speciale folosite în horticultură la înmulțirea vegetativă, prin prelevarea de meristeme, obținerea de plante din antere etc.; studiu microorganismelor din sol sau al unor agenți patogeni; la obținerea diverselor preparate biologice pentru stimularea creșterii plantelor (ex., Nitragin, Azotobacterin pentru speciile din familia *Leguminosae*); obținerea de antigeni pentru combaterea biologică a unor boli sau dăunători. [72]
- MEDIU DE DEZVOLTARE**, (inform.) sistem de programe care asistă programatorul în toate etapele realizării programelor. [47]
- MEDIU DE DISPERSIE**, (pedol.) mediu în care se realizează dispersarea unei substanțe. De exemplu, mediul de dispersie al solului îl constituie apa și aerul solului. În analiza mecanică a solului particulele acestuia sunt dispersate într-o soluție slabă de hidroxid de sodiu, de hexametrafosfat de sodiu, de carbonat de litiu etc. [29]
- MEDIU DE PROGRAMARE**, (inform.) sistem de programe care asistă programatorul în editarea programelor, proiectarea și codificarea algoritmilor într-un limbaj de programare, precum și în depanarea programelor. [47]
- MEDIU ECONOMIC**, (ec.) ansamblul factorilor privind restricțiile naturale și sociale care pot influența din exterior activitatea economică. (A. Dachin, 1999) [58]
- MEDIU ECONOMICO-FINANCIAR**, (ec.-fin.) mediu cu condiții ecologice specifice de viață din bănci, spații comerciale etc. unde activează un personal cu o pregătire adecvată de dirijare și desfășurare a economiei naționale. [1]
- MEDIU EDAFIC**, (pedol.) parte a mediului reprezentată de sol. [3]
- MEDIU EFICIENT**, (ecol.) ansamblul mai restrâns de factori care influențează direct și semnificativ structura și funcționarea sistemelor biologice din sistemul ecologic respectiv. [24]

MEDIU FILTRANT

MEDIU FILTRANT, (prot. med.) substrat poros care poate reține materiile fine aflate în suspensie într-o apă. [3]

MEDIU FIZIC, (ecol.) ansamblul caracteristicilor structurale și al factorilor fizici aferenți unui ecosistem. [3]

MEDIU FORESTIER, (silv.), totalitatea condițiilor fiziogeografice și biotice în care viețuiesc speciile de floră și faună specifice pădurii. [4]

MEDIU INDUSTRIAL, (ecol.) mediu cu condiții ecologice specifice de viață din cadrul ramurilor industriale (industrie ușoară, industrie grea) unde activează omul; ramură specifică a activității economice care are la bază diviziunea muncii și care transformă materii prime luate din natură în obiecte sau în alte materii prime destinate producerii altor bunuri utile omului. [50]

MEDIU ÎNCONJURATOR, (ecol.) natura, spațiul înconjurător în care se află o ființă, un lucru. 1. Complexul de factori externi, biologici și nebiologici care influențează viața unui organism sau a unui sistem ecologic. 2. Sistemul de componente vii și nevi în interdependența de pe un anumit teritoriu și pentru un anumit interval de timp care include toate interacțiunile fizice, chimice și biologice. [23]

MEDIU JURIDIC, (jur.) mediu cu condiții ecologice specifice de viață existente în spațiile unde își desfășoară activitatea judecătoria, procurorii, avocații și personalul auxiliar, având ca scop soluționarea litigiilor și aplicarea legii; ansamblul activităților într-un cadru organizat, privitor la drept sau la legi pe care persoane fizice sau juridice trebuie să le respecte. [68]

MEDIU MARIN, (geogr.) ansamblul mărilor și al oceanelor de pe suprafața globului. [3]

MEDIU MILITAR, (milit.) mediu cu condiții ecologice temporare de viață specifice, existente într-o anumită zonă geografică rezultată din confruntările militare între părți, unde sunt folosite arme convenționale, nucleare, bacteriologice sau chimice cu efecte distrugătoare asupra vieții (floră, faună, oameni). Folosirea armelor nucleare, bacteriologice sau chimice modifică fundamental condițiile abiotice și biotice de mediu. Sunt contaminate atmosfera, solul, apele etc., cu efecte distrugătoare asupra vieții. [31]

MEDIU MINIER, (ind.) mediu cu condiții ecologice abiotice și biotice specifice existente într-o mină (ex., mină de cărbuni, mină de sare, mină de aur etc.). [50]

MEDIU NATURAL, (ecol.) ansamblul factorilor fizici, chimici și biologici care condiționează și susțin existența vieții pe Pământ. [50] Fragmente ale scoarței terestre pe care fenomenele se desfășoară în cadrul parametrilor unor echilibre puțin afectate de om. [2]

MEDIU NUTRITIV¹, (agric.) ansamblu realizat de elemente minerale (macroelemente, microelemente și ultramicroelemente), substanțe organice și apă care asigură nutriția plantelor. La plantele horticole cultivate direct pe sol rolul de **m. n.** îl deține soluția solului, iar la cele cultivate fără sol **m. n.** este dat de soluția nutritivă, preparată din apă și elemente minerale în anumite cantități, în funcție de specia cultivată. [72]

MEDIU NUTRITIV², (alg.) soluție apoasă care cuprinde tipurile și cantitățile de macro- și micronutrienți necesare pentru creșterea diferitelor feluri de alge. Prin compoziția sa, mediul nutritiv asigură o nutriție echilibrată, de lungă durată, populațiilor de alge cultivate. Există o multitudine de rețete de medii nutritive, unele de uz general, altele special concepute pentru anumite tipuri de alge. De uz general: *mediul Knop*, cu următoarea compoziție: $\text{KNO}_3 - 1,0 \text{ g/l}$; $\text{Ca}(\text{NO}_3)_2 - 0,1 \text{ g/l}$; $\text{K}_2\text{HPO}_4 - 0,2 \text{ g/l}$; $\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O} - 0,1 \text{ g/l}$; $\text{FeCl}_3 \cdot 6\text{H}_2\text{O} - 0,001 \text{ g/l}$. Un alt mediu „clasic” mult folosit este *mediul Chu-10* alcătuit din $\text{Ca}(\text{NO}_3)_2 - 0,04 \text{ g/l}$; $\text{K}_2\text{HPO}_4 - 0,01 \text{ g/l}$; $\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O} - 0,025 \text{ g/l}$; $\text{Na}_2\text{CO}_3 - 0,02 \text{ g/l}$; $\text{Na}_2\text{SiO}_3 \cdot 9\text{H}_2\text{O} - 0,025 \text{ g/l}$; $\text{FeCl}_3 \cdot 6\text{H}_2\text{O} - 0,0008 \text{ g/l}$. Mediul nutritiv special pentru *Spirulina platensis* (elaborat de Zarrouk), care conține la un litru de apă următoarele ingrediente: $\text{NaHCO}_3 - 16,8 \text{ g}$; $\text{K}_2\text{HPO}_4 - 0,5 \text{ g}$; $\text{NaNO}_3 - 2,5 \text{ g}$; $\text{K}_2\text{SO}_4 - 1 \text{ g}$; $\text{NaCl} - 1 \text{ g}$; $\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O} - 0,2 \text{ g}$; $\text{CaCl}_2 \cdot 2\text{H}_2\text{O} - 0,04$; la acestea se adaugă câte un mililitru din două soluții speciale de microelemente. Pratt a propus un mediu conceput de el pentru păstrarea algelor într-o stare fiziologică normală, în colecțiile de culturi; acest mediu are următoarea compoziție: $\text{KNO}_3 - 0,10 \text{ g/l}$; $\text{K}_2\text{HPO}_4 - 0,01 \text{ g/l}$; $\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O} - 0,01 \text{ g/l}$; agar agar - 1,2 %; $\text{FeCl}_3 \cdot 6\text{H}_2\text{O} - 0,001 \text{ g/l}$. [7]

MEDIU PÉTROLIER, (petr.) mediu cu condiții ecologice specifice existente în zonele unde se desfășoară activități practice petroliere constând din exploatare petroliere (sonde), prelucrarea țițeiului pentru obținerea produselor petroliere (rafinării) etc. [46]

MEDIU RECEPTOR, (pol.) parte componentă a mediului înconjurător, care este expusă poluării. Mediile receptoare pot fi: oamenii, alte specii ale regnului animal și vegetal, ecosistemele, clădirile, bunurile materiale. [17]

MEDIU RELIGIOS, (rel.) mediu cu condiții ecologice specifice de viață din spațiile de cult (biserici, moschee etc.) și cimitire unde își desfășoară activitatea spirituală oamenii, realizând legătura sfântă între ei și Divinitate. Ansamblul activităților de educație spirituală cu credință și frică de Dumnezeu, care îndrumă omul spre bine. [50]

MEDIU RURAL, (rur.) mediu sătesc constând dintr-o așezare umană a cărei populație, în principal, se ocupă cu agricultura și unde totalitatea factorilor naturali fizici, chimici și biologici sunt puri. Casele și construcțiile anexe sunt locuite de țărani. Cultura, portul popular, obiceiurile etc. le sunt specifice și dispun de un teritoriu destinat culturilor agricole. [50]

MEDIU SOCIAL, (soc.) mediu cu condiții ecologice specifice și practice de viață în care activează omul. Componentele tehnologică și interumană – părți ale mediului social – diferențiază condiții de viață și activități specifice în cadrul mediilor pe care le subordonează: școlar, universitar, sanitar, minier, petrolier, industrial, juridic, economico-financiar, cultural-artistic, religios, sportiv, militar, agricol. [50]

MEDIU SOCIO-CULTURAL UMAN, (soc.) relațiile de natură familială, profesională, culturală, etică, politică, juridică, religioasă etc., reprezentând în esență semnificațiile și sensurile ideatice pe care omul și le-a creat. Factorii socio-culturali constituie o parte integrantă a mediului umanizat. [24]

MEDIU SPORTIV, (sp.) mediu cu condiții ecologice specifice de viață existente pe o arenă sportivă (stadion) sau într-o sală de sport unde au loc diferite competiții sportive. [53]

MEDIU ȘCOLAR, (ped.) mediu cu condiții ecologice și practice specifice de viață unde se desfășoară activități instructiv-educative de formare intelectuală și educație morală, etică, estetică etc. a tineretului școlar. [50]

MEDIU TERESTRU, (ecol.) mediu de viață al organismelor terestre, a celor care trăiesc de la nivelul oceanului planetar până pe culmile cele mai înalte ale munților, unde factorii abiotici permit desfășurarea proceselor vieții. [2]

MEDIU UMANIZAT, (antrop.) condiții de mediu specifice omului, preluate din natură și modificate de acesta pentru a crea o stare optimă pentru viața și activitatea omului (la controlul luminii, climatizarea locuințelor, îmbrăcăminte de protecție, costumele de scufandru autonom etc.). [24]

MEDIU URBAN, (ecol.) mediu orășenesc, unde factorii naturali, fizici, chimici sunt degradați prin noxele de diverse tipuri răspândite în toate mediile de viață (aer, sol, subsol, apă) ca urmare a unei puternice industrii, dar și din cauza aglomerării umane, a vehiculelor cu ardere internă etc. Cultura este elevată. [50]

MEDIUL SUBTERAN SUPERFICIAL (M.S.S.), (ecol.) sin. *mediul coluvic*, compartimentul mediului subteran aflat în contact direct cu orizontul inferior al solului și care poate avea mai mulți metri grosime. Se prezintă sub două faciesuri: ca microspații intercomunicante în grohotișul versanților sau ca fisuri în zona superficială a rocii mamă. Comunicarea

cu mediile subterane profunde (peșterile) se face prin fisurile adânci ale rocii mamă. A fost descoperit și au publicat despre el C. Juberthie, B. Delay și M. Bouillon (1980) în Franța. Este larg răspândit în regiunile orogenetice din zona temperată nordică și bine reprezentat în Europa, dar încă puțin studiat. [44]

MEDIUL UMAN, (soc.) ansamblul condițiilor fizice, chimice, biologice, ca și al factorilor sociali care condiționează viața omului la un moment dat. [3]

MEDIUM, (psih.) persoană care datorită unor particularități speciale este aptă de percepție extrasenzorială sau de comunicare parapsihologică. [28]

MEDULA OBLONGATA, (anat.) măduva prelungită. Partea posterioară a creierului unui vertebrat, conținând o cavitate, ventriculul IV, acoperit de plexul coroidian posterior. Funcțiile sale principale sunt coordonarea impulsurilor senzoriale și reglarea sistemului autonom. [37]

MEDULĂ, (micol.) stratul central al talului lichenic, heteromer, situat între stratul gonidial și cortexul inferior; este formată de hifele micobiontului, organizate într-un prozoplectenchim, care acumulează o mare cantitate de apă. [69]

MEDULOBLASTOM, (med. u. și vet.) tumoră de obicei cerebeloasă, fără limite precise, formată din celule mici, rotunde sau ovalare, cu nucleu tahicromatic și citoplasmă redusă. [60]

MEFIENȚA, (psih.) dispoziție spre bănuială nejustificată, așteptare anxioasă a răului, teamă continuă de a fi înșelat și de a suporta daune. [28]

MEGA, (lex.) prefix cu semnificație de „mare“, similar cu cel de „macro“. [69]

MEGACARIOCIT, (anat.) tip de celulă originară din măduva osoasă, intermediară între megacarioblast și trombocit. [33]

MEGACHIROPTERA, (zool.) lilieci frugivori de talie mare, găsiți în regiunile tropicale și subtropicale ale Lumii Vechi. [57]

MEGACOLON, (med. u.) dilatația unei porțiuni mai mult sau mai puțin întinse a colonului, cu îngroșarea stratului muscular, exprimată clinic prin distrofie enormă a abdomenului, constipație, stază fecală și stercoremie. Poate fi *congenitală*, determinată de aplazia plexului mienteric intestinal (boala Hirschprung), sau *secundară*, cauzată fie de un obstacol endo- sau exocolic, fie de un dezechilibru neurovegetativ. [60]

MEGAFUNA, (zool.) vertebratele terestre de talie mare dintr-o anumită regiune. [70]

MEGAGAMET → **MACROGAMET**

MEGAGAMETANGE → **MACROGAMETANGE**

MEGAGAMETOGENEZĂ → **MACROGAMETOGENEZĂ**

MEGALOMANIE, (psih.) supraestimare a subiectului în raport cu propriile capacități. Stare psihopatologică

caracterizată prin alterarea autoaprecierii proprii personalități, în sensul amplificării importanței sociale a acesteia. [28]

MEGALOPTERE, (zool.) grup taxonomic de insecte oligoneoptere primitive, cu aripile mai lungi decât corpul, larve acvatice, prădătoare ca larvă și ca adult. La noi este relativ comună specia *Sialis lutaria* care trăiește în apropierea cursurilor de apă din zona deluroasă. [62]

MEGANISOPTERE, (zool.) grup de insecte fosile din Carbonifer, foarte apropiate taxonomic de odonatele anisoptere actuale, caracterizate prin talia foarte mare; *Meganeura monyi* din acest grup atingea o anvergură de aproape 70 cm. [62]

MEGANUCLEU → **MACRONUCLEU**

MEGAPLANTON, (ecol.) plancton marin, oceanic, reprezentat de specii care depășesc mărimea de 1 m; ex., unele sifonofore, salpe coloniale ș.a. [50]

MEGAPODIIDE (*Megapodiidae*), (zool.) găini de gunoi: păsări ca niște găini, cu sexe asemănătoare, care trăiesc în Australia și Asia de SE. Au aripi scurte și rotunjite. Cioc scurt. Ouăle sunt depuse în găuri săpate în sol sau în cuiburi construite de masculi. Nu sunt incubate de părinți. Puiul poate zbura imediat ce iese din ou. [37]

MEGASECOPTERE, (paleont.) grup de insecte fosile, prădătoare, de talie mare, caracterizate prin prezența a doi cerci codali foarte lungi. [62]

MEGASPOR → **MACROSPOR**

MEGASPORANGE → **MACROSPORANGE**

MEGASPOROGENEZĂ → **MACROSPOROGENEZĂ**

MEGATERM, (ecol.) organism adaptat la o temperatură a mediului constant ridicată, de peste 20°C, caracteristică zonei tropicale. Ex., palmierii, bananierii, maimuțele etc. [70] → **HECHISTOTERM**, **MEZOTERM**, **MICROTREM**

MEGATHERIIDE (*Megtheriidae*), (zool.) leneși tereștri extinși, de talie mare, din America de Sud. Corpul era cât al unui elefant, dar cu membre mai scurte. Craniul și dinții erau primitivi, ca cei ai leneșilor actuali. Evidența din peșterile Patagoniei a arătat că leneșii giganti au fost contemporani cu omul primitiv. [37]

MEI (*Panicum miliaceum*, fam. *Poaceae/Gramineae*), (agric.) cereală erbacee, anuală, terofită, autogamă, cultivată sporadic, uneori subspontană. Cariopsele au utilizări terapeutice în medicina umană tradițională. Proprietăți nutritive, revitalizante, echilibrante ale sistemului nervos. În zootehnie cariopsele sunt folosite în hrana animalelor, îndeosebi a păsărilor. Deșeurile rezultate de la decorticare reprezintă un nutreț valoros. Pielele constituie un furaj bun pentru oi. [50]

MEIERE, (agric.) avortarea în masă a florilor de la vița de vie. Ovarele stagnează din dezvoltare, pe ciorchine rămân boboțe de mărimea semințelor de mei. [49]

MEIOFAUNĂ, (zool.) ansamblul organismelor care trăiesc în interstițiile sedimentelor nisipoase cu diametre cuprinse între 0,1 și 1 mm. [3]

MEIOFILIE, (bot.) reducerea numărului de frunze carpelare, aspect întâlnit la nuc (*Juglans regia*). [50]

MEIOGINIC, (bot.) gineceu cu pistilul mai mic. [50]

MEIOSPOR, (reprod.) spor haploid, format în urma unei diviziuni meiotice. Geneza lui este precedată de un proces de fecundație; de aceea **m.** sunt considerați spori sexuați. Ascosporii și bazidiosporii ca și sporii tuturor grupelor de plante (briosporii, pteridosporii, granulele de polen, celula mamă a endospermului primar) sunt **m.** [69]

MEIOSPORANGE, (reprod.) sporange în care are loc meioza; produșii rezultați vor evolua spre câte un meiospor, haploid; ex., asca, bazidia, sacul polinic. [69]

MEIOZA¹, (citol.) totalitatea fenomenelor complexe premergătoare formării gameților. Are loc numai în celulele germinale ale tuturor organismelor cu reproducere sexuată. Formarea gameților este precedată de două diviziuni nucleare succesive, una *reducțională* sau *heterotipică* și una, mitotică, *homotipică*, *ecvațională* sau *de maturatie*. [56]

MEIOZA², (citol.) tip de diviziune celulară, particular prin locul de desfășurare și consecințele sale; poate avea loc: în zigot, la germinarea acestuia (*m. inițială*), în gametocist/gametange, la formarea gameților (*m. finală*) sau în sporange la formarea sporilor (*m. intercalară*). Indiferent de loc, consecințele **m.** sunt aceleași, formarea a patru celule cu un număr de cromozomi redus la jumătate (celule haploide). O altă particularitate majoră a **m.** o constituie faptul că este un proces bietapial în cadrul căruia au loc ample procese de recombinare genetică intra- și intercromozomială. Ciclul meiotic debutează cu interfaza (→**CICLU CELULAR**); spre deosebire de mitoză, în interfaza meiotică sunt activate gene speciale care determină stoparea diviziunilor mitotice și angajarea celelei pe calea diviziunii reducționale. Această unică interfază premeiotică este urmată de două diviziuni succesive, denumite meioza I și meioza II. În ambele sunt traversate aceleași etape (faze), care sunt comune și mitozei și anume: profaza, prometafaza, anafaza și telofaza, urmate sau nu de citochineză. **M. I** – prezintă numeroase particularități (de unde și denumirea ei de diviziune heterotipică), esențiale fiind următoarele: *profaza I* este mult mai lungă, fapt ce a determinat subdividerea ei în mai multe stadii: *leptoten*, *zigoten*, *pachiten* și *diachineză*. În zigoten are loc împerecherea cromozomilor

omologi materni cu cei paterni, rezultând perechi de cromozomi, numite bivalenți; este fenomenul definitoriu al ciclului meiotic deoarece el declanșează reducerea numărului de cromozomi și facilitează recombinările genetice. În pachiten are loc schimbul reciproc de gene între cromozomii omologi, fenomen cunoscut sub numele de *crossing over*. În diploten și diachineză omologii încep să se separe, proces care se va desăvârși la sfârșitul metafazei. Alte fenomene sunt similare cu cele din profaza mitotică. În prometafaza I bivalenții comigrează spre planul ecuatorial unde organizează placa metafazică caracteristică stadiului următor, *metafaza I*. La sfârșitul metafazei I omologii bicromatidici devin independenți (monovalenți). În anafaza I omologii segregă la polii opuși ai fusului de diviziune. Prin mixarea celor materni cu cei paterni se realizează recombinarea genetică intercromozomială. Telofaza I și citochineza (dacă are loc) au o derulare similară cu cele din mitoză. În urma meiozei I rezultă două celule (o diadă) cu un număr redus la jumătate de cromozomi (haploide) sau numai o celulă cu doi nuclei haploizi, de unde și denumirea ei de diviziune reduțională. **M. II** – celulele haploide ale diadei vor parcurge sincron fazele **m. II** care au o derulare similară cu cele ale mitozei, de aceea se mai numește și diviziune homeotipică. Rezultă o formație de 4 celule numită tetradă. Celulele fiice au același număr haploid de cromozomi cu cel al celulelor diadei, de aceea **m. II** este definită ca o diviziune ecvațională. Fiecare din celulele tetradei haploide va urma un proces de diferențiere și va genera spori, dacă meioza a avut loc în sporange, gameți dacă meioza a avut loc în gametange sau celule somatice dacă meioza a avut loc la germinarea zigotului. **M.** a apărut o dată cu procesul sexual (fecundația). Prin alternarea riguroasă a acestor două procese, contradictorii prin rezultatele lor (meioza determină înjumătățirea numărului de cromozomi, în timp ce fecundația determină dublarea acestuia), este conservată garnitura cromozomală caracteristică fiecărei specii de-a lungul generațiilor celulare și de indivizi. [69]

MEIȘOR (*Digitaria sanguinalis*, fam. *Poaceae/Gramineae*), (bot.) plantă anuală de vară, considerată buruiană problemă pentru culturile agricole. Frunzele păroase. Glumele sunt pubescente pe margini. Se întâlnește pe terenuri cultivate și necultivate, grădini, ca buruiană comună. Înflorește în iulie-august. Sensibilă la: acetoclor, alaclor, imazetapir, propaclor, meto-laclor + atrazin, propisoclor, propanil, isoxaflutol, pendimentalin, cletodin, nixulfuron, farmasulfuron, quizalofop-P-tefuril, quizalofop-etil, fluizaofop-P-etil, halo-xifop-R-metil, glifosat, rimsulfuron metil, sulfosulfuron. [51]

MEKONG, fluviu în Asia de Sud-Est. Izvorăște din Podișul Tibet, traversează China, Birmania, Laos, Kampuchia, Thailanda și se varsă printr-o deltă, cu o suprafață de 70.000 km², în Marea Chinei de Sud pe teritoriul Vietnamului. Are 4.500 km lungime și 810.000 km² suprafața totală a bazinului. [25]

MELANCOLIC, (psih.) temperament hipotonic, rezultat din tipul slab de activitate nervoasă superioară. Se caracterizează printr-o redusă capacitate de lucru în condiții de suprasolicitare, slabă rezistență neuropsihică, dar și printr-o acută sensibilitate. [28]

MELANCOLIE, (psih.) depresiune psihohormonală, tristețe permanentă inspirată de pesimism și însoțită de un complex de culpabilitate. [28]

MELANINA, (biochim.) pigmentul sintetizat în melanocite, celule conținute în derm. Melanina se sintetizează în niște organite specializate ale melanocitelor, numite melanozomi. În pielea neagră, melanozomii sunt mult mai numeroși, mai mari și cu un conținut mai mare de melanină decât în pielea albă. Melanina se sintetizează din tirozină, sinteza fiind stimulată de radiațiile ultraviolete, estrogeni, progesteron, ACTH, prostaglandine. Există și factori inhibitori: tiamină, acid ascorbic, mercur, argint etc. [21]

MELANINE, (chim.) pigmenți cu structură policiclică, indol-chinonică, prezenți în toate tipurile de organisme: bacterii, plante verzi, animale și om. Au culori de la galben la roșu, brun și chiar până la negru și determină pigmentarea părului și a pielii. Au rolul de a absorbi radiațiile din domeniul vizibil și ultraviolet, protejând astfel organismul. Biosinteza lor pornește de la aminoacizii aromatici (tirozină și fenilalanină), care suferă o serie de reacții de oxidare sub acțiunea tirozinazei și apoi de polimerizare. Lipsa enzimei tirozinază determină boala denumită albinism. [9]

MELANISM¹, (ecol.) fenomen de înnegrire a culorii animalelor, determinat de acțiunea unor factori de mediu naturali sau antropici. Astfel, culoarea pielii oamenilor care trăiesc în zone cu radiații solare puternice (la ecuator) prezintă fenomenul de melanism (melanină) care are rol protector față de radiațiile solare. Melanismul are un rol adaptativ protector. Ex., fluturile *Camptogramma bilineata* prezintă o varietate de culoare închisă când trăiește pe stâncile negre din insula Jersey (Canalul Mânecii), în timp ce în alte stațiuni, pe alt substrat, are culori deschise [41] → MELANISM INDUSTRIAL

MELANISM², (ecol.) tendința unor organe ale plantelor de a prezenta o culoare mai închisă decât cea normală, aspect întâlnit la spicele unor *Poaceae/Gramineae* alpine sau subalpine. [50]

MELANISM INDUSTRIAL, (ecol.) fenomen de modificare a frecvenței genei pentru culoarea corpului la fluturile *Biston betularia*, în funcție de aspectul căpătat de scoarța mestecenilor – habitatul acestei specii de fluturi. În timpul poluării cu funingine și zgură, scoarța mestecenilor capătă un aspect tern, negru, și este favorizată varianta (mutanta) melanică, culoarea închisă (neagră) a acesteia determinată de o genă recesivă care îi conferă avantaj selectiv, păsările insectivore nezăbind cu ușurință exemplarele închise la culoare care se confundă cu culoarea habitatului (**homocromie**). Înainte de poluare este mult mai frecvent tipul normal, de culoare deschisă, gena dominantă ce determină acest fenotip conferind avantaj selectiv, iar asemenea insecte fiind greu de observat de către păsările insectivore pe fondul alb al scoarței mestecenilor. Înainte de poluare varianta normală, de culoare deschisă, avea o frecvență de 99%, pe când varianta melanică avea o frecvență de numai 1% în populațiile naturale de *Biston betularia*. După poluare, în urma industrializării, proporția acestor variante s-a inversat: varianta melanică = 99%, pe când tipul normal avea doar 1% reprezentare în populația naturală a acestei specii, în zona Manchester (zonă industrială) din Anglia. [19]

MELANOCRAT, (geol.) roci magmatice și metamorfice care conțin minerale închise la culoare. [25]

MELANODONȚIE, (stomat.) distrofie dentară întâlnită exclusiv la nivelul dentiției temporare la incisivi superiori, pe fața lor vestibulară, la copii între 1 și 2 ani. Se formează pete murdare pe smalț; dentina secundară apare de culoare brună în locurile în care smalțul a fost distrus; dinții ajung niște bonturi negre sau brune. [43]

MELANOFOR, (zool.) cromatofor cu pigment negru, ca cel găsit sub epidermă la multe animale. Variația în cantitatea sau distribuția melaninei în aceste celule poate produce o schimbare a culorii pielii, ca la unele șopârle. [37]

MELANOGLOSIE, (med. u.) sin. *glosita superficială hiperkeratotică*, afecțiune a limbii cu hiperpigmentare. [43]

MELANOM, (med. u. și vet.) tumoră formată pe seama celulelor din piele sau alte țesuturi, capabile să genereze melanină (melanoblaste). Ea poate fi benignă, de tipul *nevului*, sau malignă, de tipul *melanoblastomului*. [33]

MELANOSARCOM, (med. u.) tumoră malignă, sarcomatoasă, cu intensă formare de pigment melanic, dezvoltată destul de frecvent în interiorul globilor oculari, pe seama melanoblastelor din coroidă. [33]

MELANOZĂ, (med. u.) distrofie pigmentară caracterizată prin depuneri în cantități variabile a pigmentilor melanici în capsula sau în parenchimul organelor. În general, termenul este utilizat curent pentru desemnarea *hipermelanozei* maculate sau generalizate. [33]

MELCI [(**Melcii cu cochilie** – *Helix aspersa*, *H. pomatia* și *Trichia striolata*, fam. *Helicidae*); (**Melcii fără cochilie** – *Arion ater*, *A. hortensis*, fam. *Arionidae*); (*Deroceras reticulatum*, *D. agreste*, fam. *Limacidae*)], (zool.) dăunători polifagi care atacă și căpșunul, în special fructele în pârgă și coapte, sub formă de rosături în pulpă, cu aspect de cavernă. Acești dăunători sunt favorizați de perioadele ploioase și mai răcoase. Se combat cu produse moluscicide pe bază de metaldehidă (Optimol 4 G – 1,5 kg/ha) și metiocarb (Mesurol 4 G, 3-6 kg/ha), aplicate direct pe sol evitând contactul direct cu planta. Este preferabil ca tratamentul să se facă seara sau noaptea când activitatea melcilor este intensă. [66]

MELCUL-DE-LIVADĂ (*Helix pomatia*), (zool.) gasteropod care trăiește în locuri umbrase și umede din livezi, în grădinile din jurul locuințelor ori la margini de pădure. Corpul este format din regiuni distincte: cap, picior și masa viscerală. La cap poartă 4 tentacule, două mai lungi care poartă ochi, iar două mai scurte care sunt organe chemosenzitive și tactile. Ochii îi ajută să deosebească lumina de întuneric și pentru a vedea obiectele din jur, fără a le putea distinge culoarea. Pe partea ventrală a capului se află orificiul bucal înconjurat de buze. Se hrănește cu frunze. Piciorul este dezvoltat, bogat în musculatură, cu formă de talpă. La nevoie este retras în cochilie. Masa viscerală are forma de con răsucită în spirală. Cochilia este răsucită în spirală. Este un animal hermafrodit. În perioada reproducerii între doi indivizi are loc schimb reciproc de spermatozoizi. Ei se apropie și se alipesc cu regiunea unde există orificiul hermafrodit. Se excită reciproc cu săgeata calcaroasă numită și săgeata dragostei, aflată în punga săgeții, după care cu ajutorul penisului introduc spermatoforul în vaginul partenerului. Acesta ajunge în receptaculul seminal, unde spermatozoizii sunt puși în libertate. De aici ajung în buzunarul de fecundație, unde are loc fecundația și se formează ouăle. Acestea sunt depuse în grămezi, într-o groapă săpată în solul umed cu ajutorul piciorului. Anual, România exportă în Germania și în alte țări europene tone de melci, considerate o delicată culinară. [26]

MELENĂ, (med.u.) hemoragie în tractusul digestiv soldată în timpul vieții cu eliminarea sângelui prin fecale. [33]

MELIANTRIOL, (ecol.) substanță repulsivă, secretată de arborii asiatici *Melia azedarach* și *M. azadirachta* (fam. *Meliaceae*) ce îi protejează de atacul lăcustelor. [41]

MELIFAG, (ecol.) care consumă miere. [50]

MELIFER, (bot.) plante bogate în nectar din care albinele prepară mierea; ex. floarea soarelui (*Helianthus annuus*), trifoiul roșu (*Trifolium pratense*), teiul (*Tilia* sp.), hrișcă (*Fagopyrum esculentum*) etc. [50]

MELIGO, (biochim.) exudație dulce vâscoasă pe organele foliare ale unor arbori, consumată de insecte. [50]

MELINE (*Melinae*), (zool.) bursuci: mamifere din familia *Mustelidae*, înrudite cu nevăstuicile și cu vidrele. Deși aparțin ordinului *Carnivora*, multe specii sunt insectivore sau omnivore. Locomoția este plantigradă. Picioarele sunt lungi și au gheare mari neretractile, pe care le folosesc la săpat vizuini. [37]

MELIORISM, doctrină filosofică ce repudiază pesimismul în avantajul unui optimism relativ, critic și realist, considerând proeminența binelui în lume, cursul de ameliorare al acestuia și posibilitățile largi de optimizare ce pot fi realizate prin eforturi consecvente. [28]

MELIPHAGIDE (*Meliphagidae*), (zool.) melifagide: păsări mici viu colorate din Australia, cu ciocul lung și curbat, coadă lungă. Se hrănesc cu insecte, nectar și polen. Au limba ca o pensulă. [37]

MELLEINĂ, micotoxină elaborată de ciuperca *Aspergillus ochraceus*, care este probabil precursorul ochratoxinei. [41]

MELLITINĂ, (toxicol.) principalul constituent al veninului de albină, cu proprietăți hemolitice, acțiuni contractante ale mușchilor și neurotonice asupra sinapselor ganglionare. LD50 (când 50% din indivizi mor) la șoareci este de 3,5 mg/kg. [41]

MELONIDĂ, (bot.) fruct cărnos baciform, indehiscent, caracteristic speciilor din familia *Cucurbitaceae*. Provine din ovar și receptacul. La exterior are un strat subțire ce aparține receptaculului, urmat de partea ovariană, reprezentată de pericarp constând din epicarp (exocarp) gros, mai mult sau mai puțin lemnos, mezocarp cărnos și endocarp suculent la care s-au adăugat placentele și pereții lojelor ovariene; ex., dovleac, pepene, castravete. [50]

MELOREOSTOZĂ, (med. u.) boală a oaselor, caracterizată printr-o condensare puternică și neregulată a unei părți din corticală, care ia înfățișarea de ceară topită ce curge de-a lungul unei lumânări aprinse. [60]

MEMBRANA TIMPANALĂ, (anat.) membrană subțire întâlnită la insecte și situată deasupra unei camere timpanale; rolul ei este de a recepta orice sunete din mediul extern și de a le transmite unui sistem de analizatori. [62]

MEMBRANACEU, (bot.) termen cu semnificația „membranos, de forma și consistența unei membrane

subțiri, moi și cel mai adesea semitransparente“; ex. ligula de la *Poaceae/Gramineae*, ohreoa, frunză, papus. [50]

MEMBRANĂ CELULARĂ, (cit.) învelișul extern al tuturor celulelor vii, reprezentat de o biomembrană cu un fundament molecular lipido-proteic comun, dar și cu unele particularități biochimice și funcționale specifice fiecărui tip de celulă. Bistratul lipidic este format în principal din fosfatidilcolină, fosfatidiletanolamină și colesterol. La acestea se mai pot adăuga fosfatidilserina, fosfatidilinositolul și unele glicolipide. Colesterolul lipsește din structura **m. c.** vegetale. Componenta proteică este reprezentată de o gamă diversificată de molecule; setul de molecule proteice variază în funcție de tipul celular și la aceeași celulă în diferite etape ale ontogenezei sale. Proteinele conferă potențial și specificitate funcțională **m. c.** Indiferent de specializarea lor, toate **m. c.** îndeplinesc câteva funcții fundamentale pentru existența și funcționalitatea normală a celulelor și anume: reglează schimburile materiale ale celulei cu mediul ambiant pe care le și realizează prin citoză și permeație, informează celula de calitatea și intensitatea unor factori ai mediului celular, grație receptorilor pe care-i conține și prin aceasta interferează cu, și modelează toate procesele metabolice celulare; contribuie în mod decisiv la transmiterea impulsului nervos. Blochează penetrarea în spațiul celular a agenților infecțioși pe care-i recunoaște, îi aglutinează sau chiar îi lizează; realizează integrarea structurală funcțională cu alte celule și astfel contribuie la edificarea de țesuturi și organe specializate funcțional. Joacă un rol important în diviziunea celulelor și în citodiferențiere. Alterarea **m. c.** duce la moartea celulei. **M. c.** se autopropagă și controlează expansiunea sa. [69]

MEMBRANĂ DE STRIDULAȚIE, (zool.) membrană care, sub acțiunea unor mușchi speciali, vibrează producând ștridulații, aspect întâlnit la greier. [62]

MEMBRANĂ EXTRAHAUSTORIALĂ, (micol.) parte a membranei celulei gazdă care invaginează și înconjoară haustorul patogenului fungic. Compoziția chimică și însușirile funcționale ale **m. e.** sunt diferite de ale restului membranei celulare, consecințe ale interacției gazdă-patogen. [69]

MEMBRANĂ PERITROFICĂ, (anat.) structură membranară de natură mucopolizaharidică secretată de partea anterioară a intestinului mediu, permeabilă la enzime și la compuși organici simpli; rolul ei este de a proteja intestinul mediu de alimente dure, ascuțite sau tăioase, care străbat fără probleme tubul digestiv. [62]

MEMBRANĂ SEMIPERMEABILĂ, (cit.) care este traversată numai de anumite molecule cu anumite proprietăți fizice (ex., dimensiunea) și chimice (ex.,

MEMBRANĂ TECTORIALĂ

încărcătura electrică). Toate membranele biologice sunt semipermeabile datorită structurii lor fizico-chimice și mai ales potențialului lor funcțional. Prin moleculele lor ele sunt capabile de a recunoaște un anumit tip de moleculă pe care o leagă și o transportă preferențial de pe o parte pe alta a membranei. Transferul se poate face fără consum de energie (transport pasiv) sau (și mai ales) cu consum de energie (transport activ). [69]

MEMBRANĂ TECTORIALĂ, (anat.) membrană subțire și elastică, ca o panglică, ce acoperă organul lui Corti – în care sunt inclavate vârfulurile cililor celulelor receptoare senzoriale auditive. [57]

MEMBRU PENTADACTIL, (anat.) membru ce prezintă cinci degete, caracteristic vertebratelor tetrapode, evoluat din înotătoarea pară monobazală de tip dicotomic. Este alcătuit din trei segmente articulate: segmentul proximal – stilopodul (humerus, respectiv femur), segmentul mijlociu – zeugopodul ce comportă două piese osoase (radius, respectiv tibia, anterior sau intern, și ulna, respectiv fibula, posterior ori extern) și segmentul distal – autopodul subdivizat la rândul său în trei regiuni: bazipodul (carpienele, respectiv tarsienele), metapodul (metacarpienele, respectiv matatarsienele) și acropodul, respectiv cele cinci falange. Evoluază de la tipul orizontal, cu cele trei segmente paralele cu substratul (la strămoșii *Tetrapodelor*) prin cel transversal, cu stilopodul și acropodul paralele cu substratul și zeugopodul perpendicular pe acesta, ridicând astfel corpul deasupra substratului (ca la *Urodele* și *Reptile*) la tipul parasagital la care doar metapodul și acropodul pot rămâne paralele cu substratul (tipul plantigrad, la om, arici, urs), sau metapodul se ridică, contactul cu substratul fiind realizat doar prin falange (tipul digitigrad la câine, pisică) ori doar prin vârful ultimelor falange de la degetele centrale (tip unguigrad, la cal, cerb, antilopă). Poate suferi numeroase adaptări la diferite tipuri de locomoție (salt, fugă, cățărăt, zbor, înot) sau poate să regreseze sau să dispară la vertebratele care se târăsc (unii *Amfibieni*, *Ofidieni*) sau trăiesc în mediu acvatic (*Cetacee Sirenieni*). Sin. *membru chiridian*. [70]

MEMORARE, (psih.) introducerea în memorie a informațiilor, codificarea și stocarea acestora. Primul din procesele memoriei. [28]

MEMORIA MIȘCĂRII, (sp.) proces psihic de păstrare și reactualizare a actelor motrice percepute sau executate anterior. (L. Teodorescu și colab., 1973) [52]

MEMORIE¹, (inform.) unitate care permite înregistrarea și păstrarea informației în vederea unor prelucrări ulterioare. Memoria unui sistem de calcul poate fi internă sau externă (hard disc, dischetă, CD-ROM, zip, DVD etc.). [47]

MEMORIE², (fiziol.) capacitatea creierului de fixare, conservare, recunoaștere și evocare a unor informații și experiențe acumulate anterior. Stă la baza proceselor de cunoaștere, învățare și adaptare a comportamentului la condițiile de mediu. Există o memorie înnăscută (transmisă genetic și care nu se poate modifica) și o memorie câștigată, în continuă transformare. După durata de memorizare a informațiilor, există o memorie de scurtă durată (primară), în care informațiile sunt reținute câteva minute sau secunde (sunt înlocuite rapid de noi informații), memorie de lungă durată (secundară), durează de la câteva ore la ani, și memoria terțiară (uitarea nu apare decât excepțional). [21]

MEMORIU PEDOLOGIC, (pedol.) text explicativ al hărților pedologice și interpretative și de prezentare a rezultatelor obținute într-o lucrare de cartare pedologică. [29]

MENDEL, Gregor Johann (1822-1884), naturalist austriac. Cercetări experimentale privind distribuția de hibridare la mazăre și la alte specii de plante (fasole, porumb, vulturică etc.). Formulează legile hibridării numite astăzi legile mendeliene, cu privire la puritatea gametilor și segregarea independentă a perechilor de caractere. Imaginează existența în celule a factorilor ereditari. Fondatorul geneticii. [11]

MENDELEEVIU (Md), (chim.) element chimic cu caracter metallic din grupa actinidelor. Are Z 101 și configurația electronică de tipul [Rn] 5f¹³6d¹7s². A fost obținut pentru prima dată în 1955 prin bombardarea einsteiniului, Es, cu ioni de heliu: ²⁵³₉₉Es (α, n) ²⁵⁶₁₀₁Md. Se cunosc 11 izotopi de Md, cel mai stabil fiind ²⁵⁸Md. [36]

MENDELISM, concepție biologică privind transmiterea caracterelor ereditare la plante, elaborată de naturalistul austriac J. G. Mendel (1822-1884) care, pe bază de experiențe asupra hibridării plantelor și eredității vegetale, a stabilit legile care îi poartă numele – legile mendeliene. [50]

MÉNÉTRIER, boala ~, (med. u.) gastrită hipertrofică, varietate a gastritei cronice, caracterizată prin hipertrofia marcată a mucoasei gastrice cu hiperplazie glandulară și exsudare masivă de proteine. [60]

MENIANTACEE (*Menyanthaceae*), (bot.) familie care cuprinde 30 de specii de plante erbacee, acvatice sau palustre, ce aparțin la 5 genuri cosmopolite. Tulpină cu fascicule colaterale. Frunze alterne. Flori bisexualitate (hermafrodite), actinomorfe, tipul 5. Prefoliație valvată. Gineceul, cu ovar superior, unilocular. Formula florală: ♂*K₍₅₎ [C₅ A₅] G₁. Fruct capsulă. Flora României are 2 specii ce aparțin genurilor *Menyanthes*, x = 9 și *Nymphoides*, x = 9. [50]

MENINGE, (anat.) membrane care acoperă creierul și măduva spinării la un vertebrat. Acestea sunt de la

- exterior spre interior: dura mater, arahnoida și pia mater. [37]
- MENINGIOM**, (med. u.) tumoră cerebrală sau medulară ce derivă din elementele histologice ale meningelor. [60]
- MENINGITĂ**, (med. u.) inflamația meningelor din diferite cauze: infecțioase, toxice, alergice, factorilor fizici, chimici. Clinic se manifestă prin febră, cefalee, agitație, atitudine în cocoș de pușcă, redoare de ceafă, fotofobie, hiperestezie cutanată, vărsături de tip central, stare generală alterată și lichid cefalorahidian modificat în funcție de agentul cauzal. [60]
- MENINGOCOEMIE**, (med. u.) bacteriemie și septicemie cu meningococ, cu localizări posibile meningiene, cutanate, pulmonare etc. [60]
- MENINGOENCEFALITĂ**, (med. u.) inflamație a meningelor, indiferent de localizarea cerebrală, spinală sau cerebrospinală. [33]
- MENINGOMIELITĂ**, (med. u.) inflamația măduvei spinării și a meningelor sale. [60]
- MENISC**, (anat.) disc intervertebral: placă de fibrocartilaj între două vertebre. [37]
- MENOPAUZĂ**, (fiziol.) sin. *climacteriu feminin*, *climax*, încetarea activității secretorii a ovarelor care corespunde cu oprirea ciclului menstrual, datorită epuizării stocului de foliculi ovarieni primordiali care se pot matura sub acțiunea FSH (hormon foliculostimulant) hipofizar. Apare, în general, la 45-50 de ani. [21] Există: **m. artificială**, care apare după o castrare chirurgicală sau radiologică; **m. chirurgicală**, rezultată după exereza ambelor ovare sau a uterului; **m. fiziologică**, care survine de obicei între 45 și 48 de ani, prin scăderea fiziologică a funcției hormonale normale; **m. precoce**, care apare la o vârstă mai timpurie decât cea obișnuită, înainte de 40 ani, **m. tardivă**, care apare la o vârstă mai înaintată decât cea obișnuită, după 48-50 ani. [60]
- MENOTAXIS**, (ecol.) fenomenul de orientare față de sursele luminoase naturale la insecte; mișcarea se face astfel încât insecta păstrează totdeauna un unghi constant cu direcția din care vin razele luminoase; în cazul surselor de lumină artificială, din cauza acestui fapt insectele se apropie de sursă după o spirală logaritmică ce sfârșește pe sursă. [62]
- MENOTYPHILA**, (zool.) denumire folosită anterior pentru două grupe *Macerocelidae* și *Tuparidae* care erau clasificate în ordinul *Insectivora*. În clasificările mai recente, cele două familii sunt plasate în ordine separate de *Insectivora*. [57]
- MENSTRUATIE**, (fiziol.) hemoragie fiziologică uterină ce apare la femeia adultă în mod regulat și periodic (la cca 28 de zile) și presupune eliminarea ovulului nefecundat, împreună cu mucoasa uterină descuamată prin lipsa de secreție a hormonilor ovarieni. Apare la sfârșitul fazei luteale și începutul fazei proliferative a ciclului endometrial. [21] Ea apare la pubertate, se întrerupe temporar în cursul perioadelor de sarcină și de alăptare și dispare definitiv la menopauză; sin. *menarhă*. Până în secolul XIX, **m.** a cunoscut importante variații geografice. În zonele toride, apărea la 13-14 ani, iar în zonele temperate și în cele reci la vârste mai mari. În ultimii 150 de ani aceste diferențe au început să dispară. În jurul anului 1860, ea apărea la 17-18 ani; iar în perioada 1950-1960 a apărut la 13-14 ani, adică la aceeași vârstă la care apare la populațiile din țările calde. În România, vârsta medie de apariție a **m.** la fete este de 13,3 ani. Vârsta cea mai mică a fost întâlnită la Timișoara (12,7 ani), iar cea mai mare la Craiova (13,7 ani). La București apare în jurul vârstei de 13 ani. **M.** apare mai devreme la fetele din mediul urban, decât la cele din mediul rural. [50]
- MENTAL**, (psih.) ceea ce ține de minte sau, mai pe larg, de stările și procesele psihocorticale, de spirit. Sinonim cu subiectiv, diferențiat de comportamental și opus obiectivului. [28]
- MENTALITATE**, (psih.) mod de organizare a activității intelectuale considerată din punctul de vedere al structurilor logice și al valorilor afective directoare, cum sunt convingerile și credințele. [28]
- MENTALITATE DE GRUP**, (psih.) element al modelului grupului, elaborat de Bion. Desemnează activitatea mentală care se formează într-un grup pe baza opiniei, voinței și dorințelor inconștiente, unanime și anonime ale membrilor săi. [28]
- MENTALIZARE**, (psih.) termen introdus la începutul secolului trecut de E. Claparède pentru a desemna conștientizarea. Este legătura pulsionii emergente cu obiectul său semnificant. [28]
- MENTENANȚĂ**, (ind. energ.) ansamblul tuturor acțiunilor tehnice și organizatorice care se execută asupra instalațiilor și componentelor acestora pentru menținerea sau restabilirea capacității de a-și îndeplini funcția pentru care au fost proiectate. [59]
- MENTOR**, (soc.) conducător spiritual, povătuitor, îndrumător. Numele vine de la Mentor (personaj mitologic din *Odissea* lui Homer), educatorul lui Telemah, fiul lui Ulise și al Penelopei. [32]
- MENTUM¹**, (anat.) parte componentă a buzei inferioare la insecte, formată prin fuziunea în plan median a fostelor piese stipes de la maxilele perechii a doua. [62]
- MENTUM²**, (anat.) proeminența anterioară, mediană, rotunjită a mandibulei la om. [43]
- MENȚIUNE**, (soc.) formă de recompensă morală în societatea umană acordată unei persoane sau instituții, pentru merite deosebite într-un domeniu de activitate. [32]

MENU, (inform.) listă de opțiuni din care operatorul poate selecta una pentru executarea unei anumite acțiuni. [6]

MENU BAR, (inform.) bară rectangulară afișată în aplicațiile ce lucrează cu ferestre, din care menu-urile pot fi selectate de operator. [6]

MENURIDE (*Menuridae*), (zool.) păsări liră: păsări de talie mare, colorate strălucitor, care locuiesc în pădurile calde ale Australiei. Masculii au două rectrice externe foarte mult lărgite și curbate sub forma unei lire. Pot imita foarte multe sunete. [37]

MERCALI MODIFICATĂ, scara ~, (seism., geofiz.) scară de intensitate a seismelor, după gravitatea distrugerilor produse de seism, care cuprinde XII grade, de la Gradul I ce redă faptul că seismul nu este simțit de oameni, ci doar de seismografe, până la Gradul XII, cu distrugerii totale [25] → **INTENSITATEA SEISMULUI**

MERCAPTANI, (chim.) familie de compuși organici sulfurați, cu miros puternic și neplăcut, care persistă chiar și în condițiile unor concentrații reduse în aer. [3]

MERCUR¹ (Hg), (chim., pol.) sin. *hidrargir*, element chimic cu caracter metalic din grupa a II-a secundară. Are Z 80 și structura învelișului de electroni [Xe] 4f¹⁴5d¹⁰6s². Cel mai important mineral de Hg și singurul utilizat pentru obținere este cinabru, HgS. Hg este un metal alb-argintiu, lucios, lichid la temperatura camerei, emițând vapori chiar la această temperatură. Are p.t. -38,89°C și p.f. 357,25°C. Formează două tipuri de combinații: combinații mercurioase (în starea de oxidare + 1), cu formula Hg₂X₂, și combinații mercurice (în starea de oxidare +2), cu formula HgX₂. Hg se utilizează ca electrod și la umplerea unor aparate de măsură (termometre, manometre). Amalgamele de Ag, Sn și Cu servesc în tehnica dentară. Lămpile cu vapori de Hg se folosesc pentru iluminat (lămpi fluorescente) sau ca sursă de radiații ultraviolete. [36] Poluarea mediului cu Hg are loc cu vapori metalici și compușii săi organici și anorganici. Din mediul abiotic (aer, apă, sol) Hg trece în corpul plantelor și animalelor, apoi din acestea, o dată cu hrana, la om. Efectul toxic este mai puternic la copii și se manifestă chiar din perioada embrionară. [41]

MERCUR², (astr.) planetă terestră inferioară, cea mai apropiată de Soare; cu diametrul mediu de 4840 km (0,37 din diametrul terestru); masa 0,55 din masa terestră; depărtarea de Soare 46/69 mil. km; perioada de revoluție 88 zile, cea de rotație 176 zile. Temperatura, 400°C pe emisfera luminată a planetei și -200°C pe emisfera umbră; excentricitatea orbitei este mare 0,20; atmosfera planetei este extrem de rarefiată. [12]

MERGE, (inform.) a combina două sau mai multe articole, cum ar fi, de ex., liste, fișiere, fără a le schimba structura de bază. [6]

MERICARP, (bot.) fructuleț parțial (nucușoară), de obicei monosperm, provenit din gineceu apocarp sau eusincarp. La maturitate gineceul apocarp se transformă în atâtea fructulețe câte carpele îl alcătuiesc, aspect întâlnit la poliachenă. La maturitate gineceul sincarp se transformă într-un număr egal de fructulețe cu numărul carpelelor gineceului respectiv, aspect întâlnit la diachenă, poliachenă, sau se transformă într-un număr dublu de mericarpe față de numărul carpelelor care au participat la formarea gineceului, ex. tetrachena. Mericarpia este întâlnită la speciile din familiile *Malvaceae* și *Apiaceae/Umbelliferae*. [50]

MERIDIANUL LOCULUI, (geogr.) cercul obținut prin intersecția sferei cerești cu planul determinat de axa lunii și verticala locului. [12]

MERISTEM, (bot.) țesut inițial formator cu mare capacitate de multiplicare și cu rolul de a genera toate țesuturile definitive din corpul plantei. Format din celule tinere cu pereții celulozici subțiri, bogat în citoplasmă și nucleu voluminos, de regulă fără plastide colorate, fără rezerve nutritive, cu vacuole mici sau fără vacuole, fără spații intercelulare și cu o mare capacitate de diviziune. Embriionul din sămânță este constituit numai din **m**. Planta matură sau bătrână are o serie de **m**. care îi permite creșterea și formarea de organe noi. După originea și gradul de dezvoltare a celulelor, există **m. primordiale (promeristeme)**, **m. primare**, **m. secundare**. 1. **M. primordiale** (promeristeme) ocupă o poziție apicală, sunt reprezentate pe vârful talului la alge și briofite, pe vârful rădăcinii și tulpinii la pteridofite, gimnosperme și angiosperme. 2. **M. primare** iau naștere din **m. primordiale** și se află în continuarea lor. Determină creșterea în lungime a rădăcinilor și tulpinilor. După poziția lor există **m. primare apicale, intercalare și laterale**. **M. primare apicale** sunt situate în vârfurile vegetative ale tulpinilor, ramurilor, rădăcinilor și radicelelor. **M. primordiale** se aranjează în straturi și cordoane de celule, dând naștere foițelor histogene; pentru rădăcină: dermatogenul – care generează rizoderma, periblemul – care generează scoarța, pleromul – care generează cilindrul central; pentru tulpină: tunica – care generează epiderma, corpusul – care generează scoarța și cilindrul central. Din foițele embrionare, prin diviziune și printr-un început de diferențiere celular, se nasc **m. primare** reprezentate prin protoderma, **m. fundamental** și procambiul. Protoderma rezultă din dermatogen și tunică. Reprezintă pătura externă a vârfului vegetativ. Meristemul fundamental urmează după protoderma. Rezultă din celulele periblemului, pleromului și corpusului. Formează masa fundamentală a vârfului

vegetativ. Procambiul, numit și desmogen, provine din perom și corpus. *M. primare intercalare* sunt situate la o distanță de vârful vegetativ, între țesuturile diferențiate mature. Întâlnite la graminee. Se află în vârful tulpinii, deasupra nodurilor. Prin activitatea lor internodurile cresc în lungime, producând creșterea în lungime a tulpinii. *M. primare laterale* contribuie la creșterea în grosime a rădăcinii și tulpinii, la plantele perene erbacee și la cele lemnoase. 3. *M. secundare* își au originea în celulele parenchimatice mature, definitive, care dobândesc capacitatea de a se divide. Din activitatea lor rezultă țesuturi secundare care se suprapun peste cele primare, determinând creșterea în grosime a rădăcinilor și tulpinilor. Au o poziție laterală, cu o dispoziție concentrică. Întâlnite numai la gimnosperme și angiospermele dicotiledonate. Sunt reprezentate de cambiu și felogen. *Cambiul* (zonă generatoare libero-lemnoasă) se află în interiorul fascicului conducător sau între fascicule. Partea aflată între fascicule conducătoare se numește cambiu intrafascicular, iar cea din razele medulare cambiu interfascicular. *Felogenul* (zona generatoare suberofodermică) se formează la periferia tulpinilor sau rădăcinilor din țesuturi diferențiate. Poate apărea în epidermă, scoarță sau chiar în periciclul cilindrului central. Are aspect inelar, rar formă neregulată. Formează spre exterior suberul secundar, iar spre interior felodermul (scoarță secundară). [50]

MERISTEMOIDE, (bot.) țesuturi formatoare primare localizate de obicei la nivelul țesuturilor de protecție. Se caracterizează printr-o alternanță de faze privind diviziunea celulară activă și de repaus. Nu au o activitate de diviziune celulară continuă ca țesuturile meristemice propriu-zise. Își reiau activitatea primară după o pauză trecătoare. Dau naștere frunzelor din vârful tulpinii și radicelelor din periciclul rădăcinii principale. Dau naștere perilor tectori și glandulari, stomatelor, hidatodelor de pe epiderma frunzei și perilor absorbanți de pe rizoderma rădăcinii. [69]

MERISTOGENETIC, (micol.) rezultat din înmulțirea unei singure celule sau porțiuni de hifă; ex. picnidia la *Phoma* – ciupercă fitopatogenă. [50]

MERIȘOR (*Buxus sempervirens*, fam. *Buxaceae*), (bot.) arbust foarte ramificat, tufos, port compact, lujer în patru muchii. Cultivat prin parcuri și grădini, pentru garduri vii, borduri și ca exemplare izolate. Prin tăiere se poate modela în sfere, conuri, piramide. Flori albe-verzi. Înflorire, primăvara devreme. Înmulțire prin sămânță, marcotaj, despărțirea de tufă și prin butășire. [71]

MERITAL, (bot.) segment de lăstar sau coardă dintre două noduri consecutive. [49]

MERLOT, (agric.) soi roșu provenit din Medoc, Franța. Are o creștere viguroasă, cu o perioadă de vegetație mijlocie, 165-195 de zile. Slab rezistent la secetă și

ger. Producțiile de struguri variază de la 7,5-15 t/ha, acumulează niveluri mari de zaharuri, 205-215 g/l, care pot ajunge până la 220-240 g/l. Vinul se aseamănă cu cel obținut din soiul Cabernet Sauvignon. Are o robă frumoasă, roșie rubinie-granată, la tinerețe, după învechire are culoarea țiglei. Aroma și parfumul amintesc de duche și de fructele de afin. Este un vin scânteietor, bogat în toate darurile pământului, generos, extractiv, armonios. Sinonime: *Bignay, Merlan bleu, Plan Medoc, Vitraillie*. [49]

MERLUCIU (*Merlucius merlucius*, fam. *Gadidae*), (zool.) pește marin. Corp alungit, ușor comprimat lateral, de aproximativ 1 m, colorat castaniu pe spate și argintiu pe laturi și abdomen. Botul ascuțit, gura mare prevăzută cu dinți. Linia laterală dreaptă. Prezintă două înotătoare dorsale, iar înotătoarea anală este lungă. Apreciat în alimentație. Răspândit în apele Oceanului Atlantic de nord și pe coasta vestică europeană. [10]

MERLUCIUS MERLUCIUS → MERLUCIU

MEROCENOZĂ, (ecol.) asociația de organisme care populează un merotop/bioskenă. **M.** este dependentă de existența biocenozei în care se află, având în consecință o durată relativ scurtă, ca și substratul pe care s-a format. [24] → MICROCENOZĂ, SINUZIE

MEROCRINE, (anat.) tip de glande, cu secreție continuă. Secreția este elaborată pornind de la substanțe care sunt reînnoite în permanență, fără a avea loc degenerarea citosolului și care sunt eliminate prin exocitoză. [37]

MEROGAMIE, (bot.) sin. *microgamie*, caz aparte de reproducere la feofite (alge brune). O parte a oosferei lipsită de nucleu este fecundată de un anterozoid nucleat. Fenomenul presupune existența plasmogamiei, nu însă și a cariogamiei. Zigotul format are ca rezultat formarea unui individ haploid. Procesul reprezintă o treaptă intermediară între reproducerea asexuată și sexuată. Întâlnită la specia *Cystosteira barbata*. [50]

MEROHIPONEUSTON, (ecol.) hiponeuston temporar format din hidrobionți bentonici sau nectonici aflați în stadii timpurii de dezvoltare (ouă, larve, puiet) proveniți de la polichete, moluște, crustacee, precum și de unii adulți de gasteropode (*Pulmonate*), insecte (*Hemiptere, Diptere, Coleoptere* ș.a.). Apa, bine luminată, caldă, aerată, joacă pentru multe dintre ele rolul unui „incubator“ sui-generis. [50]

MEROMORFOZĂ, (anat.) regenerarea numai parțială a organului pierdut. [50]

MEROPIDE (*Meropidae*), (zool.) prigrorii: păsări cu zbor rapid, viu colorate, cu cioc comprimat și ușor curbat în jos. Se găsesc în regiuni temperate și tropicale ale Lumii Vechi. [57]

MEROPLANCTON, (ecol.) populații de hidrobionți care au o prezentă temporară în plancton (larve de anelide, moluște, crustacee, echinoderme etc.), iar o perioadă determinată din viața lor o petrec pe substratul bentonic al ecosistemelor acvatice. [50]

MEROSPORANGE, (micol.) sporange cilindric, cu un număr mic de spori, ordonați uniserial (într-un singur șir), caracteristic unor mucegaiuri inferioare (ex., *Syncephalastrum*, fil. *Zygomycota*). De regulă, din capătul distal, umflat, al unui sporangiofor radiază mai mulți merosporangi. [69]

MEROSTOMATE (*Merostomata*), (zool.) clasă care cuprinde animale chelicerate marine, primitive. Corpul este terminat printr-un țep codal numit telson. Gura este înconjurată de coxele apendicelor cu rol masticator. Respirație branhială. (L. Solomon, 1983) [50]

MEROTOP, (ecol.) locul ocupat de o merocenoză. [2] → BIOSKENĂ

MERS ÎNTÂMPLĂTOR, (genet.) drif genetic sau derivă genetică, drum al unei mutații neutre selectiv; poate fi eliminată imediat sau se poate fixa, înlocuind alela veche, în funcție de jocul întâmplării (hazardului) din fecundație sau acțiunii brutale a unui factor de mediu cu efect neselectiv (inundație, incendiu, erupție vulcanică, valuri tsunami etc.); se constituie rezervorul genetic al generației următoare. Atâta vreme cât nu conferă nici un avantaj selectiv purtătorilor, destinul mutației neutrale depinde exclusiv de hazard dar poate contribui la apariția unor noi polimorfisme. [19]

MESAGER, (citol.) orice moleculă sau ion atomic existent în interiorul celulei care preia o informație și o transmite mai departe. **M. primar** – **m.** produs ca rezultat al interacției unui receptor al membranei celulare cu un ligand. Ligandul poate fi un hormon, o toxină, un agent infecțios etc., recunoscut de receptor. **M. p.** este de regulă AMP-ul ciclic sau inozitol 1,4,5-trifosfat. **M. secundar** – **m.** care preia informația de la **m.** primar și o transmite mai departe; ex., kinazele și ionii de Ca^{2+} sunt **m. s.** cei mai cunoscuți. [69]

MESAJ, (psih.) ansamblu de date, imagini sau idei despre stările reale sau posibile ale unui obiect, trimise datorită unui cod comun, de către un emițător spre un receptor, pe un canal, și care presupune un proces de encodare a informației de transmis de către emițător și o decodare a acesteia de către receptor. [28]

MESAJ EREDITAR, (genet.) informație genetică inclusă în moleculele de ADN, pe care o generație o transmite altei generații. [56]

MESAJ GENETIC, (genet.) cantitate de informație genetică dintr-o genă, necesară formării unei secvențe de aminoacizi dintr-un lanț polipeptidic. [20]

MESAJ POLICISTRONIC, (genet.) cantitate de informație genetică dintr-un lanț poliribonucleotidic de ARNm care poartă informația necesară sintezei mai multor proteine. Este expresia transcripției mai multor gene structurale. În acest fel se asigură expresia genelor dintr-un operon. [19]

MESAXONIA, (zool.) mamifere la care axa de simetrie a piciorului trece prin metapodul și prin seria de falange a degetului III. Acest grup include *Perissodactyla* și unele tipuri fosile înrudite. Degetul III poate fi unicul rămas (ca la ecvidele actuale) sau poate fi cel mai mare dintre cele trei degete, ca la unii cai ancestrali, și la piciorul posterior de la rinoceri. [37]

MESCALINĂ, (toxicol.) alcaloid extras dintr-o specie de cactus care crește în pustiul Noul Mexic, folosit de indienii din tribul Mescaleros în cursul ceremoniilor religioase. Substanța produce intoxicații manifestate prin tulburări neurovegetative, cu astenie, halucinații vizuale, auditive, olfactive, gustative, tactile etc. [41]

MESEMBRIANTHEMUM (sin. *Dorotheanthus*, *Lampranthus*), (bot.) pop. „degetele vrăjitoarei“. Gen de plante care aparține fam. *Aizoaceae*. Sunt cunoscute peste 500 de specii cu răspândire spontană în țările mediteraneene, Africa tropicală și de sud, Chile, Canada, Australia. Sunt în majoritate plante anuale sau bienale cu tulpini scurte, ramificate de la bază, formând rozete de frunze cărnoase. Florile solitare, în culori variate și strălucitoare, se deschid numai în orele însorite ale zilei. *Mesembrianthemum criniflorum*, cu frunze subțiri, cilindrice, ascuțite și ușor curbate, cu flori mari, dialipetale, înflorind toată vara, colorate în roz pal, roșu, alb sau galben, este una dintre cele mai răspândite specii. Iarna, se udă rar, pentru a nu putrezi și se păstrează la 8-10°C. Vara necesită mai multă apă. Se mulțumește cu soluri mai puțin fertile, nisipoase și permeabile și se cultivă în ghivece sau direct în grădină. Înmulțirea se face prin semințe sau prin butași de tulpină, înrădăcinați la cald, în apă sau pământ. [39]

MESIA, (rel.) nume dat lui Iisus Hristos. În Vechiul Testament, doar regii, preoții și prorocii erau unși. Mântuitorul este singurul Om care a împlinit pe pământ cele trei demnități: de Conducător sau Împărat, Proroc sau Învățător și Arhiereu sau Preot. Mesia sau Hristos este așadar Fiul lui Dumnezeu care prin întrupare se face „Fiul Omului“, ce trimite energia necreată a harului divin peste toți cei care cred în El. În ziua Învierii, Iisus Hristos a dat sfinților apostoli, prin cuvânt și suflare, harul apostoliei, al preoției și al păstoririi. [65]

MESTEACĂN (*Betula pendula*, fam. *Betulaceae*, sin. *B. verrucosa*), (bot.) arbore foios, rustic, megafanerofit până la microfanerofit, întâlnit din

etajul stejărețelor și gorunetelor până la molidișuri; pe versanții însoriți urcă în exemplare izolate până la cca 1.550 m, la câmpie nu coboară sub 250 m altitudine decât insular, frecvent întâlnit prin parchete tăiate ras, rariști de pădure, arsuri, pe stâncării și bolovănișuri; vegetează bine în subzonele pădurilor de deal, în făgete montane, în amestecurile de fag și rășinoase, cu dezvoltare optimă în Carpații Orientali și Nordici. Frunzele, mugurii, scoarța, sucul de presare și seva au utilizări terapeutice în medicina umană și veterinară, cultă și tradițională. Principiile active din frunze și muguri au acțiune diuretică, bacteriostatică, coleretică și colagogă, sudorifică, antiinflamatoare, ușor hipotensivă, antigutoasă; cele din sevă au acțiune tonică și dezinfectantă; cele din sucul de presare au acțiune antiinflamatoare și antilitică, iar cel din scoarță, calități cicatrizante și dezinfectante. Folosirea frunzelor în tratament mărește volumul de urină eliminat, favorizează eliminarea acidului uric și a colesterolului din organism, scade ușor tensiunea arterială, crește permeabilitatea vasculară, elimină apa din țesuturi, dizolvă treptat calculii, stimulează secreția biliară, gastrică și intestinală, provoacă eliminarea bilei din colecist și căile biliare, acționează ca antibiotic asupra bacilului Coli, stafilococului auriu și alb Oxford și asupra bacilului anthracis. Extractul preparat din muguri stimulează secreția biliară, gastrică și intestinală, provoacă contracția vezicii biliare și a căilor biliare determinând golirea conținutului lor. Sucul de presare (*Succus Betulae*) este foarte bun, cu eficiență maximă, în tratamentul afecțiunilor infecțioase și inflamatorii ale căilor urinare, în calculoză renală și biliară. Sucul are o largă întrebuințare în loțiunile de păr, stimulând creșterea. Scoarța, prin taninul, gudronul și alte substanțe pe care le conține, acționează favorabil asupra multor afecțiuni tratate mai ales de medicina tradițională. [50]

MESTECĂNIȘ, (bot.) pădure edificată de specii de mesteacăn (*Betula* sp.). [15]

METAANALIZĂ, (mat.) termen ce acoperă diferite tipuri de analiză statistică, permițând rezumarea și combinarea rezultatelor empirice ale unor studii diferite consacrate unei aceleiași probleme. [28]

METABAZIDIE, (micol.) stadiu dezvoltamental al bazidiei în care are loc diviziunea meiotică a nucleului său diploid. [69]

METABIOZĂ, (ecol.) viață interdependentă dintre două organisme, în care unul dintre parteneri transformă mediul nutritiv pentru a fi utilizat ulterior de celălalt partener. [69]

METABOLISM, (biochim.) ansamblul proceselor fizico-chimice, biochimice și bioenergetice prin care organismul viu realizează schimbul permanent de

substanțe, energie și informații cu mediul înconjurător. Este caracteristica esențială a oricărei forme de viață, asigurând reînnoirea materiei vii, creșterea, dezvoltarea, înmulțirea organismelor. Metabolismul este rezultanta a două laturi contradictorii, anabolism și catabolism, care la rândul lor sunt într-o unitate și interdependență deplină, condiționându-se reciproc. [9]

METABOLISM ECOLOGIC, (ecol.) proces specific extraorganismic fundamental al materiei vii, care constă în schimburile acesteia de substanță și energie cu mediul de viață. Metabolismul ecologic este propriu atât sistemelor individual și organismic, cât și celor populațional și biocenotic. [24]

METABOLISM INDUSTRIAL, (ecol.) concept care integrează fluxurile chimice în ciclul vieții unei activități industriale și în mediul aferent acesteia. [3]

METABOLIT, (ecol.) produs de sinteză rezultat din activitatea metabolică. Metaboliții pot fi produși de asimilație, ex., proteine specifice, hormoni, acizi nucleici (ADN, ARN) și produși de degradare, de catabolism (ex., uree, acid uric, apă, CO₂ etc.). Astfel, elementele și substanțele chimice, precum și energia pătrunse în organism din mediul ambiant sunt restituite într-o altă formă tot în mediu. Metaboliții modifică natura organică și anorganică a ecosistemului determinând fazele sale succesive și evoluția lumii vii. [41] **M.** implicați în bolile plantelor sunt toxinele, enzimele, antibioticele. [61]

METACARP, (anat.) os care formează regiunea membrului anterior (palma) la un vertebrat tetrapod. [37]

METACEL, (anat.) cavitate celomică, separată, conținută în metazomă sau regiunea posterioară a unei larve de deuterostomian. [37]

METACLIMAX, (ecol.) starea de postclimax în care structura unui ecosistem se simplifică, producția se reduce, iar specializarea speciilor devine mai îngustă, este mai avansată. Metaclimaxul este o fază de „înfometare” îndelungată a biocenozelor. [24]

METACOGNIȚIE, (psih.) care desemnează atât un domeniu de cunoaștere special – cunoștințele noastre despre cogniție –, cât și procesele și strategiile de reglare a cogniției. [28]

METACOMUNICARE, (psih.) care se referă la cunoașterea pe care o are subiectul despre factorii care intervin în orice comportament (verbal sau nonverbal) implicat într-o activitate de comunicare. [28]

METACONTRAST, (fiz.) fenomen care apare când o impresie luminoasă scurtă se află mai puțin sau complet inhibată din cauză faptului că o impresie analoagă consecutivă afectează o regiune învecinată a retinei. [28]

METACROMAZIE, (chim.) fenomen prin care unele substanțe cu proprietăți colorante își schimbă

METACUNOȘȚINȚĂ

culoarea după ce au reacționat cu un substrat (adesea tisula). Acest proces se petrece datorită legăturilor foarte strânse ale numeroaselor grupări anionice care formează agregate cu posibilități de absorbție a luminii, total diferite de cele ale moleculelor neagregate. [33]

METACUNOȘȚINȚĂ, (psih.) orice cunoștință despre cunoștințe. Metacunoștințele sunt folosite pentru formalizarea proceselor metacognitive de control al activității cognitive, de exemplu în timpul rezolvării de probleme sau al achiziției de noi cunoștințe. [28]

METADROM, (bot.) frunze cu nervurile primare ale segmentului foliar, derivate din partea superioară sau inferioară a nervurii mediane, aspect întâlnit la *Filices*. [50]

METAFAZĂ → MITOZĂ, MEIOZĂ

METAFERIE, (bot.) dislocarea unor organe ca urmare a concreșterii lor, cele alterne devenind opuse. [50]

METAFILA, (bot.) frunză adultă sau nomofilă, de lungă durată, apărută după protofile (frunze primare). Sunt frunze normale caracteristice speciei. [50] → NOMOFILIE

METAFILIE, (inform.) fișier care conține informații despre alte fișiere. Multe sisteme de operare folosesc metafisiere pentru a păstra informații despre directoarele de pe un anumit dispozitiv de stocare. [6]

METAFLOEM, (bot.) țesut conducător derivat din procambiu. Se diferențiază după încetarea creșterii în lungime a țesuturilor înconjurătoare. Format din vase liberiene (tuburi ciuruite) lungi, cu lumenul larg. La dicotiledonate, vaselor liberiene li se adaugă celule anexe și parenchim liberian. Lipsesc fibre liberiene. Specializat în conducerea substanțelor plastice. Întâlnit la pteridofite, gimnosperme și angiosperme. [50]

METAFOSFAT DE AMONIU (NH_4PO_3), (agrochim.) îngrășământ mineral complex având 17% N și 73% P_2O_5 . Este unul din cele mai concentrate îngrășăminte chimice. [29]

METAFOSFAT DE CALCIU [$\text{Ca}(\text{PO}_3)_2$], îngrășământ fosfatic având un conținut de 60-65% P_2O_5 și 25% CaO. Cea mai mare parte a fosforului este solubil în acid citric. Se administrează pe soluri acide. [29]

METAFOSFAT DE POTASIU (K_2O_3), (agrochim.) îngrășământ mineral complex constituit din 39,9% K_2O și 60,1% P_2O_5 . Ambele elemente sunt accesibile pentru plante. Se aplică la plantele mari consumatoare de K (cartof, floarea-soarelui, sfeclă, rapiță). [29]

METAGALAXIE, (astr.) totalitatea materiei din Univers ce poate fi studiată în prezent, pe cale optică: raza de 5 miliarde ani-lumină, pe cea undelor radio: raza de 10 miliarde ani-lumină. [12]

METAGENEZĂ, (genet.) alternanța regulată a generației sexuate cu cea asexuată. Se întâlnește la urocordate libere, taliacee. [37]

METAGINIE, (bot.) cu florile masculine sexual mature înaintea celor femele. [50]

METAL GREU, (chim.) metal cu masă atomică ridicată (mercur, plumb, seleniu, crom) și care, în concentrații mari, devine toxic. [3]

METALE, (chim.) elemente chimice cu caracter electropozitiv, caracterizate printr-un ansamblu de proprietăți fizice și chimice, bine definite (luciu metalic, conductibilitate termică și electrică, opacitate, maleabilitate și ductibilitate, formează rețele cristaline etc.). Din cauza numărului mic de electroni în stratul de valență, atomii metalelor nu se pot lega între ei nici prin covalențe nici prin electrovalențe. Apare o legătură aparte, legătura metalică. Datorită faptului că legătura metalică nu este dirijată în spațiu, majoritatea metalelor cristalizează în rețele cu structurile cele mai compacte (rețea cubică compactă, hexagonală compactă și, mai rar, rețea cubică centrată intern). Unele metale (ex., Fe, Co, Ni, Cr etc.), pot exista sub mai multe modificări alotropice cu structuri cristaline diferite. În stare compactă, majoritatea metalelor sunt albe-argintii sau albe-cenușii, deoarece reflectă aproape în întregime radiațiile din domeniul vizibil. În natură, majoritatea metalelor se găsesc sub formă de minerale: sulfuri, carbonați, oxizi, silicați, sulfati etc. [36] Metalele cu greutate specifică mai mare decât 5 sunt numite metale grele, iar cele cu greutatea specifică mai mică decât 5 sunt metale ușoare. [29]

METALE ALCALINE, (chim.) elementele chimice din coloana I, subgrupa principală a sistemului periodic al elementelor, Li, Na, K, Rb, Cs, Fr, numite astfel deoarece hidroxizii acestor elemente, dizolvați în apă, dau soluții puternic alcaline. Sunt metale ușoare, cu densitate mică, reacționează energic și cu apa. [29]

METALE ALCALINO-PĂMÂNTOASE, (chim.) elemente chimice din coloana a II-a, subgrupa principală a sistemului periodic al elementelor: Be, Mg, Ca, Sr, Ba, Ra. Sunt numite astfel deoarece proprietățile lor le situează între familia metalelor alcaline și familia metalelor pământoase din coloana a III-a. Reacționează energic cu oxigenul atmosferic și cu apa. [29]

METALE TOXICE, (toxicol.) elemente metalice cu grad înalt de intoxicare pentru plante și animale. Dintre acestea cele mai frecvente sunt: Hg, Cr, Cd, As, Pb, Cu. Ele se găsesc în diferite proporții atât în componenta nevie a ecosferei, cât și în materia vie. Pot pătrunde în sistemele vii în cantități mari, având asupra acestora acțiuni nocive. Ex., Hg afectează sistemul nervos, concentrația letală în creier fiind de 5 mg/g de țesut; As în concentrație de peste 4-5 mg/g

de țesut produce la animale afecțiuni cutanate și hepatice, iar la plante necroze foliare. [41]

METALIMNION, (hidrobiol.) strat de apă situat sub epilimnion, la care se constată scăderea temperaturii și a cantității de oxigen față de epilimnion. [10]

METALLOTHIONEINĂ, (biochim.) proteină bogată în acizi amino-sulfati care posedă proprietatea de a se asocia la numeroase toxice ce contaminează omul și animalele. Această particularitate apare ca un proces de apărare a organismelor contra metalelor toxice prezente în diverși biotopi terestri și acvatici. Ex., Cd, Cu, Co, Hg, Au, Zn. O corelație bună pare a exista între concentrațiile metalelor prezente în biotop și metalothioneina observată în organe (în ficat). [41]

METALOFIT, (bot.) desemnează plantele care se acomodează cu solurile bogate în metale grele și care pot fi utilizate pentru dezintoxicarea mediilor contaminate. [3]

METALOID, (chim.) element care nu are luciu metalic și este rău conducător de căldură și electricitate. Nu este maleabil și ductil. Oxizii metalozilor cu apa dau acizi. Metalozii pot căpăta electroni, transformându-se în ioni negativi. La temperatura camerei unii sunt gaze, ca: oxigenul, fluorul, clorul, azotul; alții sunt solizi, ca: iodul, sulful, seleniul, telurul, fosforul, arsenul, antimoniul, carbonul, siliciul, iar borul este lichid. [29]

METALPROTEIDE, (biochim.) heteroproteide în care gruparea prostetică o constituie un metal (Fe, Cu, Mn, Zn, Co, Mg etc.), ce se leagă covalent-coordinativ la anumite grupări funcționale din structura proteinei. Metalul este capabil să coordoneze și alte molecule mici, dând naștere unor complecși interni numiți chelați, prin intermediul cărora își îndeplinesc rolul biochimic activ pe care îl au, majoritatea fiind metalenzime. Exemple de metalproteide cu fier: hemoglobina, mioglobina, citocromii, feritina, siderofilina, transferina (conține și cupru sau zinc), ovotransferina, lactotransferina, iar cu cupru: ceruloplasmina din sânge. [9]

METAMERIZARE, (bot.) multiplicarea elementelor florale. [50]

METAMORFISM, (geol.) schimbările pe care le suferă rocile eruptive, sedimentare și metamorfice sub acțiunea proceselor endogene ale scoarței terestre; factorii care determină metamorfismul sunt: presiunea litostatică, stresul, temperatura ridicată, substanțele chimice active. [25]

METAMORFOZĂ¹, (bot.) modificări morfologice, anatomice și fiziologice ale organelor vegetative și de reproducere ale plantelor determinate de factorii mediului ambiant cu care se află în interacțiune. Apa, temperatura, lumina, pH-ul, chimismul, nutriția ș.a. influențează înfățișarea, structura și funcția diferitelor organe. Modificările ce apar la specii din familii

îndepărtate filogenetic duc la convergența de forme. Sunt întâlnite la plantele autotrofe și heterotrofe. M. cormului la plantele autotrofe. *M. radiculare*. Rădăcinile unor specii de plante suferă modificări morfologice, anatomice și funcționale importante. Funcțiile principale, constând din fixarea plantei în sol, absorbția și conducerea apei cu săruri minerale dizolvate în ea, devin funcții secundare. 1. *Rădăcinile tuberizate* sunt caracteristice plantelor bienale și perene care sunt adaptate la o viață activă, temporar întreruptă din cauza uscăciunii sau a frigului. Se tuberizează rădăcina principală ca la morcov (*Daucus carota*), ridiche (*Raphanus sativus*); radicelele, ca la gherghin (*Dahlia pinnata*), angelică (*Filipendula vulgaris*) sau rădăcinile adventive, ca la grâușor (*Ranunculus ficaria*). 2. *Rădăcinile contractile* au proprietatea de a se scurta până la 50% din lungimea lor, după ce, inițial, creșterea s-a terminat. În acest mod bulbii sau tuberculii sunt aduși de rădăcină la o adâncime corespunzătoare pentru a putea trece peste perioada de iarnă [ex., brândușa galbenă (*Crocus flavus*), brândușa de munte (*C. vernus*), șofranul (*C. sativus*) etc.]; fixează mai bine planta în pământ [ex., sparanghelul (*Asparagus officinale*)]; etalează suficient de bine rozeta de frunze pe suprafața solului [ex., păpădia (*Taraxacum officinale*)]. 3. *Rădăcinile cu muguri* sunt caracteristice anumitor specii de plante și reprezintă un caracter particular pentru că în mod obișnuit rădăcina nu formează muguri [ex., salcâmul (*Robinia pseudacacia*), liliacul (*Syringa vulgaris*), pălămida (*Cirsium arvense*) etc.]. Unele rădăcini își formează mugurii din scoarță [ex., priboiul (*Geranium sanguineum*)], din periciclu [ex. linarița (*Linaria vulgaris*)] sau din meristemele vârfului rădăcinii [ex., măcrișul (*Rumex acetosella*)]. Mugurii radiculari produc la unele plante lemnoase lăstărire sau drajonarea. 4. *Rădăcinile cu nodozități* sunt caracteristice leguminoaselor. Nodozitățile sunt hipertrofii ale scoarței rădăcinii. Forma nodozităților este variată: rotundă la fasole (*Phaseolus vulgaris*); ovală la trifoi (*Trifolium* sp.); ramificată la mazăre (*Pisum sativum*), lucernă (*Medicago sativa*). Bacteriile producătoare de nodozități, trăiesc în simbioză cu rădăcina. 5. *Rădăcinile cu micoriză* sunt caracteristice unor specii de plante erbacee și lemnoase. Micoriza sporește capacitatea de absorbție a rădăcinii. 6. *Rădăcinile cu spini* sunt întâlnite la unele specii de palmieri (*Acanthorrhiza* sp., *Iriarteia* sp., *Myrmecodia echinata*). Ele sunt arme de apărare prevăzute cu spini. 7. *Rădăcinile aeriene fixatoare* sunt caracteristice lianelor ce trăiesc pe trunchiurile și ramurile unor arbori și arbuști fără a le parazita. Rădăcinile fixatoare sunt rădăcini adventive cu rol de fixare și agățare, ex., iedera (*Hedera helix*).

8. *Rădăcinile proptitoare* sunt rădăcini adventive aeriene cu geotropism pozitiv. Au rol de susținere a plantei și de absorbție a apei cu săruri minerale dizolvate în ea. Sunt caracteristice mangrovelor tropicale. Aceste rădăcini apar pe tulpinile unor arbori sau din coroana care se îndreaptă spre sol. Rădăcini proptitoare se găsesc și la porumb (*Zea mays*) cu ajutorul cărora se ancorează bine în sol. 9. *Rădăcinile care depozitează apă* sunt adventive, aeriene și lipsite de peri absorbbanți. Sunt întâlnite la ferigile arborescente (*Todea* sp., *Alsophila* sp.) unde, fiind scurte, formează un fel de blană în jurul tulpinii. 10. *Rădăcinile asimilatoare* au aspectul unor frunze uneori de forma unei panglici cu perișori absorbbanți pe partea inferioară. Au culoare verde și îndeplinesc funcția de absorbție și de fotosinteză, ex., *Taeniophyllum zollingeri*. 11. *Rădăcinile cu pneumatofori* sunt caracteristice unor plante lemnoase și erbacee ce trăiesc pe terenurile lemnoase din regiunile tropicale. Ele asigură schimbul de gaze al organelor vegetative subterane cu atmosfera, ex., *Taxodium distichum*. **M. tulpinii.** 1. *Tulpinile asimilatoare* sunt adaptate funcției de fotosinteză, ex., tulpini ale plantelor din fam. *Cactaceae*, *Euphorbiaceae*, *Asclepiadaceae*. 2. *Tulpini virgate sau juncoide* cu aspectul unor nuiele fără frunze ca la pipirig (*Scirpus lacustris*), rugină (*Juncus effusus*) sau cu frunze reduse ca la coadacalului (*Equisetum* sp.). 3. *Tulpini lățițe* numite cladodii (v. acest termen) sau ramuri lățițe, cu creștere limitată numite filocladii (→ FILOCLADIU). 4. *Tulpini transformate în spini*, întâlnite la plantele xerofite din regiunile secetoase, cu rol de apărare. Spinii iau naștere din dezvoltarea ramurilor sau axelor, ex., păducel (*Crataegus monogyna*), porumbar (*Prunus spinosa*). 5. *Tulpinile transformate în cărcei* sunt ramuri adaptate la rulara pe diferite suporturi (→ CÂRCEL). 6. *Tulpini de depozitare*, care își dezvoltă foarte mult parenchimurile în care se acumulează substanțe hrănitoare de rezervă, ex., gulia (*Brassica oleracea* var. *gongyloides*). **M. foliare.** 1. *Frunze cu rol protector* unde acestea sunt transformate în spini. Există spini simpli sau ramificați proveniți din transformarea întregii frunze, ex., dracila (*Berberis vulgaris*), spini formați numai din pețiolul frunzei, ex., *Pelargonium spinosum*; spini formați din rahisul frunzei, ex., unghia-găinii (*Astragalus glycyphyllos*); spini formați din anumite părți ale limbului, ex., pălămida (*Cirsium arvense*), turtă (*Carlina acaulis*); spini formați din stipelele frunzei, ex., salcâmul (*Robinia pseudacacia*). 2. *Frunze cu rol de agățare* unde acestea sunt transformate în cărcei mai mult sau mai puțin filiformi, care se înconjoară în jurul unui suport. Cârceii provin din transformarea frunzei întregi, ex., linte galbenă (*Lathyrus aphaca*), din

transformarea unei părți din foliole și a rahisului sau numai a rahisului, ex., mazăre (*Pisum sativum*), din transformarea pețiolului, ex., curpenul (*Clematis vitalba*). 3. *Frunze cu roluri nutritive speciale* reprezentate prin filodii, rizofile, urne și capcane. **M. florale** constau în transformări interne ale organelor florale, trecând de la o formă, structură și funcție la altele, ex., transformarea petalelor în stamine, fenomen întâlnit la nufărul alb (*Nymphaea alba*), sau transformarea staminelor în carpele întâlnite la spânz (*Helleborus purpurascens*). [50]

METAMORFOZĂ², (zool.) procesul relativ rapid prin care un animal se transformă din stadiul de larvă în adult. Se întâlnește la multe nevertebrate marine, la majoritatea insectelor și la amfibieni. Este un proces foarte important din punct de vedere evolutiv și ecologic. [28] La insecte se întâlnesc două tipuri principale de metamorfoză: *incompletă*, întâlnită la insectele heterometabole, și *completă*, întâlnită la insectele holometabole. [62]

METAN (CH₄), (chim., pol.) hidrocarbură saturată (alifatică) și incoloră, prezentă în mod natural în atmosferă și sub forma unor considerabile zăcăminte în litosferă. [3] În bălți și mlaștini provine din descompunerea anaerobă a resturilor vegetale de către bacteriile din genurile: *Methanosarcina*, *Methanococcus* și *Methanobacterium*. CH₄ este unul din compușii organici volatili responsabili de accentuarea „efectului de seră”. [41]

METANAFITIZĂ, (bot.) formarea învelișului floral. [50]

METANEFRIDIE, (anat.) organ excretor tubular, a cărui extremitate internă drenează celomul, iar extremitatea externă se deschide într-o cavitate ce comunică cu exteriorul. [57]

METANEFROS, (anat.) rinichi evoluat, fără nefrostoame, dar cu mulți glomeruli. Este rinichiul funcțional de la reptile, păsări și mamifere. [37]

METANEMĂ, (bot.) formarea protonemei în a doua fază, la germinarea sporilor, ex., *Musci*. [50]

METANIE, (rel.) termen cunoscut și înainte de creștinism sub forma de *metanoia*, el însemnând trecerea de la ignoranță la cunoaștere. 1. **M.** este sinonimă cu mărturisirea (Sfânta Taină a Spovedaniei) păcatelor în vederea iertării și începerii unei noi vieți. Text fundamental: „Și să nu vă potriviți cu acest veac, ci să vă schimbați prin înnoirea minții ...” (Rom. 12,2). 2. A face **m.** înseamnă a asculta, a te supune unei autorități bisericești. 3. Mățăanii (pop.) înseamnă a te ruga în fața Sfinților icoane plecându-ți fruntea (mintea) și genunchii (trupul, simțurile) în semn de adorare, venerare și cinstire după caz. 4. Șirag de mărgele pe care le poartă pe mână monahii, corelând rugăciunea ritmică a inimii cu numărul de mărgelă parcurse tactil. 5. Pocăință. Sf. Petru Damaschinu:

„... să punem din nou început. Ai căzut, ridică-te. Ai căzut iarăși, ridică-te iarăși. Numai pe Doctorul tău (Dumnezeu) să nu-L părăsești, căci atunci vei fi osândit de deznădejde mai rău decât un sinucigaș. Stăruie ...și El își va face milă cu tine ... fără să știi tu.“ (Filocalia românească V) [14]

METANIZARE, (biochim.) fermentare anaerobă a deșeurilor organice care permite producerea biogazului alcătuit din metan (circa 60%), vapori de apă, gaz carbonic etc. [3]

METANOGENEZĂ, (biochim.) transformarea materiei organice în metan, de-a lungul a două faze: lichefierea acidogenă și metanogeneza propriu-zisă. [3]

METANOL, (biochim.) alcool lichid, volatil și inflamabil, derivat al metanului (alcool metilic). [3]

METANTEZĂ, (bot.) înflorirea anormală a unei plante, pentru a doua oară în cursul aceluiași an. [50]

METAPLAZIE¹, (fitopat.) modificări produse în celulele plantelor sub influența unor factori biotici (patogeni) sau abiotici (mediu), ex., clorofilizarea florilor, acumulare de amidon în frunze, suberificarea pereților celulari, pigmentarea unor organe. [61]

METAPLAZIE², (fiziol.) proces de transformare a unor celule animale de un anumit tip, complet diferențiate, în celule diferențiate, dar de alt tip, ca răspuns la o stimulare anormală. Metaplaziile pot avea loc atât în epitelii cât și în țesuturile conjunctive. [33]

METAPLEURE, (anat.) cute ale peretelui lateral al corpului care cresc în jos și posterior, întâlnindu-se pe linia medio-ventrală pentru a închide cavitatea perifaringiană de la amfioxus. [37]

METAPOD, (anat.) metacarpul sau metatarsul unui tetrapod. [37]

METAPOPULAȚIE, (ecol.) o populație formată din serii de subpopulații legate între ele prin migrări de indivizi; frecvența migrărilor contribuie la dinamica metapopulației. [24]

METAPSIHIC, (psih.) fenomen psihic neobișnuit sau care nu a dobândit încă o explicație științifică. Din această categorie fac parte: telepatia, precogniția, telechinezia etc. [27]

METAPSIHOLOGIE, (psih.) termen folosit de Freud pentru prima dată, pentru a desemna diferența între opiniile asupra proceselor mentale rezultate din cercetările sale clinice și o psihologie tradițională care leagă activitatea mentală și conștiința. [28]

METAPTERIGIU, (anat.) cartilajul posterior și de obicei cel mai mare din cele trei cartilaje bazale din înotătoarea pectorală a rechinilor. [37]

METARHYTHRON, (ecol.) ecosistem acvatic curgător reprezentând un pârâu mare, la care lățimea albiei variază între 1 și 5 m. Apa curge tumultuos pe un strat format din pietre și bolovani. [50]

METASINCARP, (bot.) fruct provenit dintr-un gineceu apocarp ale cărui carpele libere sunt unite mai târziu de către țesuturile receptaculului care, la rândul lor, capătă o dezvoltare mare, devenind partea comestibilă a fructului, aspect întâlnit la măr (*Malus domestica*), păr (*Pyrus communis*), gutui (*Cydonia oblonca*). [50]

METASINDEZĂ, (citol.) asocierea cap la cap a cromozomilor omologi în timpul profazei I meiotice. [69]

METASTAMINODIU, (bot.) stamine transformate în petale, nectarine, tepale. [50]

METASTAZARE, (fiziol.) fenomenul de transport pe cale vasculară, limfatică sau canaliculară a elementelor celulare vii dintr-un proces patologic și depunerea lor la distanță, în alte organe în care aceste elemente sunt capabile să genereze leziuni cu etiologie identică celei din focarul de origine. [33]

METASTAZĂ, (fitopat.) deplasarea unei boli într-o plantă, prin formare de noi focare, ex., apariția de noi tumori (**m.**) în cazul cancerului bacterian al plantelor ca urmare a transportului plasmidei oncogene. [61]

METATARS¹, (anat.) oasele care formează partea plată a membrului posterior de la un vertebrat tetrapod (talpa), între tarsiene și falange. [57]

METATARS², (anat.) primul segment al tarsului la insecte. [62]

METATHERIA, (zool.) infraclasă a mamiferelor incluzând un singur ordin (*Marsupialia*). Au apărut la început de Cretacic. Restrânse la regiunea australiană (inclusiv Noua Guinee) și America. Fosile de marsupiale lipsesc din Europa și Mongolia. Mulți reprezentanți au caractere de convergență cu placentarele. [37]

METATIPIE, (bot.) variația anormală a numărului pieselor florale. [50]

METATOPIC, (bot.) cu sepalele imbricate în mugur. [50]

METATORACE, (anat.) cel de-al treilea segment al toracelui la insecte, care poartă a doua pereche de aripi și ultima pereche de picioare. [62]

METAXILEM, (bot.) țesut conducător lemnos primar, diferențiat din procambiu într-o etapă ontogenetică mai târzie. Format din vase lemnoase (trahee, traheide), parenchim lemnos și uneori din fibre lemnoase. Vasele lemnoase au lumenul larg, iar pereții sunt prevăzuți cu îngroșări reticulate, scalariforme, punctate, mai rar spiralate. Punctuțiunile vaselor sunt aureolate. La plantele cu structură primară, **m.** reprezintă singurul țesut conducător al sevei brute. La plantele cu structură secundară, apariția xilemului secundar (lemnul secundar) determină încetarea activității **m.** [50]

METAXIMIOSTE, (anat.) oase mici în forma literei Y sau baghete, izolate în masele musculare la pești. [10]

METAZOA, (zool.) subregn al regnului *Animalia* care cuprinde animalele pluricelulare. Posedă un ciclu de viață distinct: producerea de celule germinale prin meioză, fertilizarea pentru a produce zigotul și diferențierea organismului pentru a produce un nou individ pluricelular. [37]

METEMPSIHOZĂ, (psih.) interpretare mistică despre mutația sufletelor de la un organism la altul, putând trece de la plante la animale și la oameni. [28]

METENCEFAL, (anat.) creierul posterior al vertebratelor incluzând cerebelul și măduva prelungită (bulbul rahidian). [37]

METEOR, (astr.) fenomenul luminos cauzat de pătrunderea în atmosfera terestră a unor corpuri solide cu viteze de 10-70 km/s, care prin ciocnire cu particulele de aer se încălzesc brusc până la incandescență. [12]

METEORIC, (bot.) despre floare, care se deschide și se închide în funcție de condițiile atmosferice. [50]

METEORISM, (med. u.) acumulare de aer în stomac (respectiv prestomace) și în tubul digestiv, determinând balonare. [33]

METEORIT, (astr.) sin. *stea căzătoare*, fragment de materie solidă (piatră, fier, nichel și alte componente), mobil în spațiul interplanetar. Dacă este capturat gravitațional, pătrunde în atmosfera terestră, prin frecare cu aerul dă naștere fenomenului luminos (meteor), transformându-se la aproximativ 50-80 km înălțime într-un gaz incandescent. În unele cazuri dezagregarea se face parțial, resturi solide bombardează suprafața terestră. Când masa corpului meteoric este de sute de mii de kilograme, prin frecarea cu aerul se produc temperaturi de mii de grade cu o strălucire mare; astfel de meteorit se numește bolid. Anual se înregistrează peste 100 de miliarde de meteoriți. [12]

METEOROLOGIE, disciplină care studiază fenomenele atmosferice (precipitații, temperatură etc.) și prognoza climatelor pe termen scurt. [3]

METHEMOGLOBINIZANTE, (toxicol.) substanțe toxice ce pot elibera methemoglobină în plasma sanguină determinând o culoare neagră particulară. Principalele substanțe methemoglobinizante prezintă în structura lor simbolurile: CO-NO₂ (nitrați minerali, esteri organici, trinitroglicerina, hidrazine, chinone, diferiți fenoli, unele tincturi etc.). [41]

METILHEXANONĂ, (ecol.) substanță chimică biogenă sub formă de cetonă alifatică produsă de diverse specii de furnici cu rol repulsiv asupra altor animale. [41]

METIL TRITHION, (pest.) produs de sinteză organofosforat, toxic, utilizat de obicei ca insecticid. [3]

METIONINĂ, (biochim.) aminoacid esențial, cu funcție majoră în procesele de creștere și dezvoltare,

fiind sursă de grupări metil în organism și important factor lipotrop. [21]

METIS, (zootehn.) produs rezultat din încrucișarea a două rase de animale. [34]

METISARE, (pisc.) încrucișarea unei femele cu un mascul de aceeași specie dar varietăți diferite. Metișii sunt prolifici. [10]

METODA ANALOGIEI, (meteor.) o metodă de prognoză bazată pe ipoteza că o situație sinoptică dată va evolua la fel ca o situație asemănătoare (analoagă) din trecut. [54]

METODA AXIOMATICĂ, (mat.) metodă de a construi o teorie folosind un sistem axiomatic. Părintele acestei metode este considerat Euclid (sec. III î.Hr.). [48]

METODA BERGER-TRUOG, (agrochim.) metodă de determinare a borului accesibil din sol prin extracție cu apă bidistilată la fierbere, la un raport sol:apă de 1:2. Dozarea borului din extract se face colorimetric cu carmin sau cu chinalizarină, curcumină, ditiol. [29]

METODA BRAY-KURTZ, (agrochim.) metodă de determinare a conținutului de fosfor mobil din sol, extras cu o soluție de fluorură de amoniu 0,03 n, tamponată cu acid clorhidric 0,025 n, la un raport sol:soluție de 1:7. Fosforul se dozează colorimetric prin metoda albastrului de molibden în mediu de acid clorhidric. [29]

METODA CELOR MAI MICI PĂTRATE, (mat.) este metoda de determinare a unei funcții $f(x)$ astfel

încât
$$\sum_{i=1}^n (f(x_i) + y_i)^2$$
 să fie minimă unde y_i cu $i = 1, 2, \dots, n$, sunt valori date. [48]

METODA CHANG ȘI JACKSON, (agrochim.) metodă de fracționare a fosforului anorganic din sol. Se fac extracții succesive ale solului cu diferiți extractanți (fluorură de amoniu 0,5 n, hidroxid de sodiu 0,1 n, acid sulfuric 0,5 n) iar în urma unui tratament de reducere și chelare cu citrat de sodiu 0,3 M și ditionit de sodiu solid se separă fosfați neocluzi (fosfați legați de aluminiu, de fier și de calciu) și fosfații solubili în reducători. Pentru determinarea fosfaților ocluzi în pelicule de sescvioxizi, reziduul de la determinarea fosfaților solubili în reducători se tratează din nou cu fluorură de amoniu 0,5 n și apoi cu hidroxid de sodiu 0,1 n pentru obținerea fosfaților de fier și aluminiu. Dozarea tuturor acestor forme de fosfați se face colorimetric prin metoda albastrului de molibden în mediu acid. [29]

METODA CHAPMAN-KELLEY, (agrochim.) metodă de determinare a conținutului de calciu schimbabil la solurile care au carbonați alcalino-pământoși. Calciul schimbabil este deplasat cu o soluție alcoolică de KCl 0,2 n în care solubilitatea CaCO₃ este redusă. [29]

METODA CONSTRUCTIVĂ, (psih.) modalitate de testare a inteligenței generale și a structurilor de personalitate, care apelează la tehnici cum ar fi: construcția figurilor pe bază de modele, asamblarea de obiecte, desenul liber sau după o temă dată. [28]

METODA CU ETILEN GLICOL, (pedol.) metodă de determinare a ariei superficiale specifice, bazată pe adsorbția de către o probă de sol a etilen-glicolului. [29]

METODA DE EDUCAȚIE FIZICĂ, mod unitar de organizare și aplicare a mijloacelor selecționate în vederea realizării obiectivelor unei concepții sau a unui sistem de educație fizică. (L. Teodorescu și colab., 1973) [53]

METODA DENDRITULUI, (fitosociol.) metodă grafică de clasificare a unui număr de releveuri pe baza similitudinii, stabilite obiectiv prin calcul, luând în considerare fie numai prezența speciilor comune, fie prezența și abundența sau acoperirea acestora; există programe speciale de elaborare directă a dendritelor; **m. liniară**, metoda de stabilire a compoziției și abundenței unei fitocenoză prin inventarierea speciilor de-a lungul unei linii; **m. pătratelor**, metoda de stabilire a arealului minim al unei asociații prin inventarierea speciilor în suprafețe în formă de pătrat de dimensiuni din ce în ce mai mari; **m. polenanalitică**, metodă de stabilire a evoluției învelișului vegetal prin determinarea și stabilirea proporției grăuncioarelor de polen fosil, conservat în turbe, soluri sau roci; **m. punctelor**, metodă de stabilire a compoziției și abundenței unei fitocenoză prin inventarierea speciilor într-un număr de puncte distribuite aleatoriu; **m. suprafeței cheie**, metodă de cercetare detaliată a răspândirii fitocenozelor în teritorii reprezentative (cheie) restrânse, pentru a obține informații privind structura fitocenocomplexelor din teritorii întinse. [15]

METODA DROUINEAU, (agrochim.) metodă de determinare a puterii clorozante a solurilor pe baza dozării calcarului activ. Acesta se extrage cu o soluție de oxalat de amoniu 0,2 n la un raport sol:soluție de 1:25. [29]

METODA ECONOMIEI, (psih.) metodă teoretică a studiului determinării și evaluării retenției mnemonice și a uitării progresive. [28]

METODA EGNÈR-RIEHM-DOMINGO, (agrochim.) metodă de determinare a fosforului și a potasiului mobil din sol din care aceștia se extrag cu o soluție de acetat-lactat de amoniu tamponată la pH 3,7 și la un raport sol:soluție de 1:20. Dozarea fosforului extras se face prin spectrometrie în vizibil, iar a potasiului prin fotometrie în flăcără. [29]

METODA EVALUĂRII CONTINGENTE, (ec.) metodă de tip anchetă statistică folosită pentru estimarea în termeni monetari (unități valorice

monetare) a beneficiilor ce se obțin prin reducerea poluării sau alte acțiuni de protecție a mediului. Metoda evaluării contingente prezintă importante limite legate mai ales de atitudinea subiectivă a persoanelor anchetate sau a formulării chestionarelor de anchetă statistică. [17]

METODA GRIBANOV, (pisc.) metodă de creștere a crapului (*Cyprinus carpio*) în spații restrânse. Se instalează juvelnice din material plastic, de 3x1 m, în ape cu temperatură constantă de 23-30°C, în care se introduc aproximativ 100 kg/m³ puiet de crap, fiecare în greutate de cca 38-42 g. [10]

METODA GRIGG, (agrochim.) metodă de determinare a molibdenului accesibil în sol. Extragerea molibdenului se face cu reactivul Tamm (soluție de oxalat de amoniu și acid oxalic la pH 3,3) la un raport sol:soluție de 1:10, iar dozarea se face colorimetric cu rodanată de amoniu sau potasiu în prezența clorurii stanoase sau prin intermediul spectrometriei cu absorbție atomică, în varianta de atomizare electrotermică. [29]

METODA JACOTAT, (ped.) metodă folosită în predarea cititului adolescenților și adulților, cu ajutorul propozițiilor și a cuvintelor întregi. [32]

METODA KACINSKI, (pedol.) metodă de pregătire a probei de sol pentru analiză mecanică bazată pe tratamente cu acid clorhidric și hidroxid de sodiu urmate de fierberea suspensiei. [29]

METODA KAPPEN, (agrochim.) 1. Metodă pentru determinarea acidității hidrolitice (Ah) constând din tratarea solului cu o soluție de acetat de sodiu sau de potasiu 1n la pH 8,3-8,4, la un raport sol:soluție de 1:2,5 și agitare timp de o oră. Titrarea acidului acetic format în urma înlocuirii ionilor de hidrogen din complex de către cationul soluției extractive se face cu o soluție de NaOH. Rezultatele se exprimă în me/100g sol. 2. Metodă expeditivă de determinare a sumei bazelor schimbabile (Sb) se bazează pe tratarea solului cu o soluție de HCl 0,1 n la un raport sol:soluție de 1:5, agitare timp de o oră și repaus de 24 ore. Acidul care nu a intrat în reacția de schimb cu cationii schimbabili se titrează cu o soluție de NaOH. Rezultatele obținute se exprimă în me/100 g sol. [29]

METODA KAPPEN-CHIRIȚĂ, (agrochim.) metodă rapidă de determinare a sumei bazelor schimbabile prin folosirea unui singur extractant de sol în HCl 0,05 n la un raport sol:soluție de 1:20, obținut după o agitare de o oră. Metoda se aplică la solurile care nu conțin carbonați. [29]

METODA KJELDAHL, (agrochim.) metodă de determinare a azotului total din sol, a materialelor vegetale și a îngrășămintelor. Eliberarea azotului din compușii organici și din amoniul fixat în sol se face prin dezagregarea cu H₂SO₄ concentrat în prezență de catalizatori. Acidul sulfuric oxidează compușii

organici cu azot iar SO_2 , provenit din descompunerea acidului sulfuric, reduce azotul până la amoniac, care este fixat sub formă de amoniu de către acidul rămas nedescompus. Amoniu din dezagregat, pus în libertate ca amoniac, în prezența unui exces de baze, se distilează prinzându-se în acid sulfuric sau într-o soluție de acid boric; se determină prin titrare cu hidroxid de sodiu sau, respectiv, acid sulfuric (sau acid clorhidric). [29]

METODA KNOPP, (agrochim.) metodă gravimetrică de determinare a humusului în care carbonul organic din humus este oxidat prin fierberea solului cu un amestec oxidant lichid (anhidridă cromică sau bicromat de potasiu în prezența acidului sulfuric); bioxidul de carbon rezultat în procesul de combustie umedă este reținut de diferite substanțe absorbante (NaOH), aflate în vase speciale de absorbție, și cântărit. [29]

METODA LĂCĂTUȘU, ALEXANDRESCU, GĂȚA, KOVACSOVICS, (agrochim.) metodă pentru extracția simultană a elementelor chimice metalice (Fe, Mn, Cu, Zn) cu ajutorul soluției de EDTA 0,01 M – $\text{CH}_3\text{COONH}_4$ 1n la $\text{pH}=7,0$ la un raport sol: soluție de 1:5 și la un timp de agitare mecanică de două ore. Valorile analitice mai mici decât 0,5 ppm (Cu), 1,5 ppm (Zn) și 15 ppm (Mn) arată o aprovizionare scăzută, între 0,5 – 1,5 ppm (Cu), 1,5-3,0 ppm (Zn), 15-30 ppm (Mn) arată o aprovizionare mijlocie iar peste 1,5 ppm (Cu), 30 ppm (Zn) și 30 ppm (Mn), o aprovizionare ridicată. [29]

METODA LĂCĂTUȘU – KOVACSOVICS, (agrochim.) metodă pentru fracționarea metalelor grele din sol. Efectuându-se extracții succesive cu soluțiile de: CaCl_2 0,01M, $\text{CH}_3\text{COONH}_4$ 1 n la $\text{pH}=7,0$, $\text{K}_4\text{P}_2\text{O}_7$ 0,1M, $(\text{COOH})_2$ 0,1M cu $(\text{COONH}_4)_2$ 0,175M la $\text{pH}=3,25$ și dezagregarea reziduului cu $\text{HF}+\text{HClO}_4$ se determină fracțiunile metalelor grele din: soluția solului, forma schimbabilă, materia organică, oxizii liberi ai Fe și Mn, structura cristalină a mineralelor din sol. [29]

METODA LITERIZĂRII, (ped.) metodă veche, folosită în mediul școlar pentru predarea citirii și scrierii. Elevii învață mai întâi toate literele în ordinea alfabetică și apoi se trece la formarea silabelor și cuvintelor. [32]

METODA MEHLICH, (agrochim.) metodă de determinare a capacității de schimb cationic și a bazelor schimbabile în care deplasarea cationilor schimbabili din sol se face cu o soluție de BaCl_2 0,5 n, tamponată cu trietanolină 0,055 n la pH 8. În filtrat se determină atât bazele cât și hidrogenul extras. Capacitatea de schimb cationic se obține prin deplasarea și dozarea bariului adsorbit în sol. [29]

METODA MESKE, (pisc.) metodă de creștere a crapului în acvarii de sticlă sau material plastic, de 40 l, cu apă la 23°C , recirculată. Se populează cu pești de 10-140 g. [10]

METODA NEUBAUER, (agrochim.) metodă vegetativă de laborator prin care se determină cantitatea de elemente nutritive asimilabile din sol (N, P, K, Ca, Mg ș.a.) pe baza cantităților de elemente extrase de plantele de seară crescute în condiții standard, după 14-17 zile de la răsărire. [29]

METODA OLSEN, (agrochim.) metodă de determinare a fosforului mobil din sol prin care fosforul este extras cu o soluție formată din bicarbonat de sodiu 0,5 n la pH 8,5 și hidroxid de sodiu, la un raport sol:soluție de 1:20. Dozarea se face colorimetric, prin metoda albastrului de molibden, în mediu de HCl . [29]

METODA PREFERINȚEI DECLARATE, (ec.) metodă de evaluare (utilizată în analiza cost-beneficiu), prin care se atribuie valoare monetară unui aspect de mediu (ex., calitatea aerului, riscul de poluare etc.) pe baza valorilor declarate de către persoanele din comunitate, prin intermediul unor anchete statistice sau a unor chestionare speciale. [17]

METODA PREFERINȚEI RELEVATE, (ec.) metodă de evaluare (utilizată în analiza cost-beneficiu), prin care se atribuie valoare monetară unui aspect de mediu (ex., calitatea aerului, riscul de poluare etc.) pe baza observațiilor asupra opțiunilor pe care le fac persoanele într-un domeniu apropiat sau conex. De ex., observațiile asupra evoluției pieței imobiliare sunt utilizate pentru a determina valoarea calității aerului, iar observațiile asupra cererii de turism local pot sta la baza evaluării beneficiilor de mediu pentru turism. [17]

METODA REDUCERII LA ABSURD, (mat.) este un raționament în care se presupune că ceea ce trebuie demonstrat nu este adevărat și, prin deducții logice, această presupunere duce la o absurditate. Metoda a fost concepută de Zenon (sec. V î.Hr.) și are la bază principiul tertului exclus din logică. [48]

METODA SCHOLLENBERGER, (agrochim.) metodă titrimetrică de determinare a humusului. Carbonul organic este oxidat prin combustie umedă cu bicromat de potasiu în prezența acidului sulfuric. Excesul de oxidant din proba de sol analizată se tratează cu o soluție de sare Mohr. 1 ml de sare Mohr 0,2 n corespunde unei cantități de 0,006 g de C organic. Metoda Schollenberger prezintă diferite variante dintre care cele mai cunoscute sunt metodele Tiurin, Walkley-Black și Walkley-Black-Gogoasă. [29]

METODA SCHOLLENBERGER-DREIBELBIS, (agrochim.) metodă de determinare a capacității de schimb cationic și a bazelor schimbabile, deplasarea cationilor schimbabili se realizează prin percolarea

- solului cu o soluție normală, neutră, de acetat de amoniu. În filtrat se dozează cationii deplasați din sol, iar capacitatea totală de schimb cationic se determină prin distilarea amoniului reținut în sol. Varianta *Cernescu* a acestei metode conține unele modificări care permit folosirea ei și la solurile cu carbonați. [29]
- METODA SOCRATICĂ**, (ped.) procedură inductivă, dialectică de desfășurare a unui dialog, utilizată de filosoful grec Socrate ca o replică la metoda expozitivă de instruire și metoda dogmatică de cunoaștere. Prima formă a euristicii. [28]
- METODA STÂNGĂ-BLĂNARU**, (agrochim.) metodă de determinare a hidrogenului schimbabil din sol prin titrarea potențimetrică directă a suspensiilor saline de sol. Principiul metodei constă în neutralizarea suspensiei de sol realizată în soluție normală a unui acetat alcalin până la valoarea pH de 8,36. Titrarea se face cu hidroxid de sodiu iar mersul procesului de neutralizare se urmărește potențimetric. [29]
- METODA TIURIN-KONONOVA**, (agrochim.) metodă de determinare a azotului ușor hidrolizabil la rece cu o soluție de H_2SO_4 0,5 n și dozarea azotului prin distilare, după metoda Kjeldahl. [29]
- METODA UMEDĂ EWART**, (pisc.) metodă folosită pentru fecundarea icrelor în reproducerea artificială a peștilor. Se mulg lapții masculilor într-o găleată cu apă în care se introduc imediat icrele împrăștiat pe niște plăci de sticlă. Sunt scufundate la o adâncime de 10 cm. [10]
- METODA**, inițial însemna cercetare, apoi cale și sistem de proceduri prin care se ajunge la un rezultat, fie că m. este anticipată, fie că se constată retroactiv; ansamblu de proceduri, demersuri sau reguli adoptate în conducerea unei cercetări sau activități practice. [28]
- METODĂ GRAVIMETRICĂ**, (chim.) orice metodă analitică cantitativă folosită la determinarea compoziției unui amestec prin separarea componentelor sub formă de combinații insolubile și cântărirea acestora după uscare și calcinare. [29]
- METODĂ INDUCTIVĂ**, (ped.) metodă bazată pe inducție, ca operație logică prin care, plecând de la observații particulare, se formează adevăruri originale. Constituie instrumentul de bază în știința experimentală. [32]
- METODĂ VOLUMETRICĂ**, (chim.) orice metodă analitică cantitativă în care dozarea substanțelor se bazează pe măsurarea volumului soluției, de concentrație cunoscută, cu care se titrează soluția de analizat până la punctul de echivalență. Pentru stabilirea punctului de echivalență se folosesc indicatori sau se determină anumite proprietăți ale soluției (potențial electric, conductivitate electrică etc.) care prezintă variații mari în vecinătatea punctului de echivalență. [29]
- METODE DE DECONTAMINARE**, (prot. med.) ansamblul tehnicilor care permit remedierea unui mediu poluat, în mod special a solurilor, subsolurilor și apelor subterane. [3]
- METODELE DIDACTICE DE ÎNVĂȚĂMÂNT**, (ped.) ansamblu de procedee și mijloace integrate la nivelul unor acțiuni implicate în realizarea obiectivelor pedagogice. Există mai multe categorii de metode, dar din punctul de vedere al acțiunii didactice, pot fi: **m. d.** în care predomină acțiunea de comunicare orală expozitivă (expunerea, narațiunea, explicația, prelegerea), orală interogativă, conversația euristică, dezbateră, problematizarea, asaltul de idei ș.a.; metode didactice în care predomină acțiunea de cercetare a realității în mod direct (observația sistematică și independentă, experimentul, cercetarea documentelor istorice), indirect (demonstrația, modelarea); metode didactice în care predomină acțiunea practică, operațională: reală (exercițiul, algoritimizarea, lucrările practice, studiul de caz), simulată (jocul didactic), dramatizată (jocul de roluri); metode didactice în care predomină acțiunea de programare specială a instruirii (instruirea programată, instruirea asistată pe calculator). [16]
- METODICĂ**, sistem de prescripții și de procedee, tehnici, mijloace de orice fel, prin care este concretizată aplicarea unor metode. În psihologie, termenul denumește modul concret de lucru în cercetare, diagnoză, învățare, psihoterapie etc. [28]
- METODICIAN**, specialist în metodică, disciplină științifică din cadrul științelor pedagogice.
1. Cercetător științific într-o instituție pedagogică.
 2. Conducător al practicii pedagogice a elevilor în colegiile și liceele pedagogice și a studenților de la facultățile cu caracter pedagogic. [32]
- METONIM**, (bot.) termen cu semnificația „nume de înlocuit din cauza unui alt nume legitim mai vechi, referitor la un taxon din același gen”. [50]
- METOPISM**, (anat.) formă atavică exprimată prin prezența suturii metopice în osul frontal uman. Ea împarte osul frontal (în majoritatea cazurilor os unic după primul an de viață extrauterină) în două oase. Frecvența acestei formațiuni în lume variază între 1,1% (nord americani) și 6,6% (europeni). În populația românească se întâlnește un procent de 6,5%. [27]
- METOXEN**, (parazit.) califică un parazit care are mai multe gazde în decursul ciclului său vital. [3]
- METRITA**, (med. u.) inflamația parenchimului uterin, de cele mai multe ori ca urmare a unor leziuni endometriale. [60]
- METROPERITONITĂ**, (med. u.) inflamația uterului cu difuzarea peritoneală a procesului. [60]
- METRORAGIE**, (med. u.) hemoragie uterină. [33]

METULĂ, (micol.) ramură unicelulară a conidioforului de la unele ciuperci [ex., mucegaiul verde albăstrui (*Penicillium* sp.)], pe care se formează una sau mai multe celule conidiogene (fialide). [69]

MEUM, (bot.) fam. *Apiaceae/Umbelliferae*, gen originar din vestul Europei. Trăiește în munți. Are o singură specie *Meum athamanticum*. Posedă flori albe sau galbene-albicioase, uneori cu reflexe roșiatică, lung pedunculate, dispuse în mici umbеле reunite în umbеле compuse. Înflorește vara. Frunzele sunt moi, bipentasectate. Tulpină înaltă până la 35 cm. Se înmulțește prin însămânțare. Folosită pentru alpinării și stâncării, la soare sau la semiumbră. Îi merge bine pe un sol humos. [71]

MEZENCEFAL, (anat.) creierul mijlociu al vertebratelor, cuprinzând lobi optici și torusurile semicirculare. Prin centrul său trece apeductul lui Sylvius care unește ventriculele III și IV. [37]

MEZENCHIM, (anat.) formă tânără a țesutului conjunctiv, conținând celule stelate, capabil să genereze diferite țesuturi inclusiv oase, cartilaje și elemente celulare sanguine. Reprezintă un derivat al celei de a treia foițe embrionare – mezodermul (în ordinea formării acestora). [33]

MEZENTER, (anat.) foiță a peritoneului, ce învelește și leagă stomacul și intestinul subțire de peretele abdominal posterior și în care sunt incluse vase sanguine și limfatice, nervi și ganglioni limfatici. [37]

MEZETMOID, (anat.) os de cartilaj situat la partea anterioară a craniului și care separă creierul de cavitatea nazală la un vertebrat. Este perforat de numeroase orificii prin care trec ramuri ale nervilor olfactivi. [37]

MEZOBAZICE, (ecol.) solurile mijlocii bogate în baze (30-75 %). [50]

MEZOBENTONICE, (ecol.) specii din bentosul acvatic ai căror indivizi adulți variază ca talie între 0,1 și 2 mm. [50]

MEZOBENTOS, (ecol.) biocenoză formată din două categorii de indivizi după mărime: eumicrobentonice (0,1 mm) și pseudomezobentonici, în funcție de dimensiunile pe care le ating organismele în stare adultă. [50]

MEZOBLASTIC (*respirator, brevilin, stenic*), (antrop.) individ uman care prezintă talie submijlocie și greutate relativ mare. Trunchiul este larg și puternic, cu membre lungi și musculoase. Craniul este mare, cu fața hexagonală. Predomină etajul mijlociu, respirator. Toracele este puternic și acoperit cu pilozitate abundentă. Din punct de vedere endocrin este hipercorticosuprarenal, hiperhipofiziar, hipotiroidian. Este un tip puternic permanent activ, rezistent, violent și curajos dar superficial. [22]

MEZOCARIOTE, (genet.) organisme a căror structură genetică este intermediară între aceea a Procariotelor și a Eucariotelor. Este întâlnită doar în grupul Dinoflagelatelor și în România a fost studiată extensiv de L. Gavrilă. [19]

MEZOCARP, (bot.) la fructe, stratul medial al pericarpului, situat între epicarp și endocarp, adesea cărnos și succulent, reprezentând pulpa sau „carnea” fructului, aspect întâlnit la măr, pară, gutuie, prună, cireasă, vișină, piersică, caisă, zarzără etc. [50]

MEZOCEL, (anat.) cavitatea celomică din segmentul median al unei larve sau embrion de deuterostomian. [37]

MEZOCLIMAT (climat.), climatul unei regiuni naturale de mici dimensiuni cum ar fi o vale, o zonă împădurită, un parc etc. [54]

MEZOCORACOID, (anat.) os prezent în centura scapulară a unor teleostei. Este situat deasupra coracoidului și anterior față de scapulă. [37]

MEZODERM, (anat.) cea de-a treia foiță embrionară a animalelor triploblastice, situată între ectoderm și endoderm; dă naștere în principal sistemelor scheletic, muscular și circulator. [62]

MEZOECOSISTEM, (ecol.) ecosistem a cărui biocenoză dispune de un biotop relativ limitat. [2]

MEZOFIL, (ecol.) despre un organism care se poate dezvolta numai în condiții medii de umiditate a aerului și a solului. Ex., salamandra, tritonul, brotăcelul. [70]

MEZOFILIE, (ecol.) mod de viață specific organismelor mezofile. [3]

MEZOFITA, (ecol.) plantă, în special din zona temperată, care are nevoie de cantități moderate de apă pentru a se dezvolta și care adesea tolerează alternanța sezonului uscat cu sezonul umed. Ex., stejarul (*Quercus robur*) și alte specii înrudite, majoritatea speciilor ce formează pajiștile naturale din zonele temperate (*Poa pratensis*, *Trifolium pratense*, *Alopecurus pratensis* etc.). [70]

MEZOFITE, (ecol.) plante adaptate să trăiască în stațiuni moderat umede. Tipul ecologic al speciilor se notează cu *Mez*. Presiunea osmotică în celule este de 12-15 atmosfere. Țesuturile mecanice și conducătoare sunt bine dezvoltate. Frunzele sunt plane, subțiri, prevăzute structural cu cuticulă, epidermă, stomate mai ales pe partea inferioară a limbului, iar între epiderme țesut palisadic și lacunar. Reprezentate prin plante lemnoase ce formează pădurile de foioase și prin plante erbacee ce constituie pajiștile cu regim moderat de apă din zonele temperate. La plantele erbacee, turgescența celulelor participă pregnant, alături de țesuturile mecanice și conducătoare, la păstrarea portului erect. Când nu au apă suficientă sunt supuse ofilirii. Reprezentate de majoritatea *Fabaceaelor* și *Poaceaelor* spontane, iar dintre cele

- cultivate de porumb (*Zea mays*), ovăz (*Avena sativa*), mazăre (*Pisum sativum*), cânepă (*Cannabis sativa*), sfeclă de zahăr (*Beta vulgaris*), morcov (*Daucus carota*), tomate (*Lycopersicon esculentum*) etc. [50]
- MEZOFITIZARE**, (ecol.) proces de creștere a numărului speciilor de plante mezofile în fitocenoză în urma schimbării condițiilor de umiditate a biotopului. [15]
- MEZOGEOSINCLINAL**, (geogr.) depresiuni alungite mărginite de două regiuni continentale; ex., geosinclinalul Alpino-Carpato-Himalaian. [50]
- MEZOHALIN**, (ecol.) organism care trăiește la concentrații mici de săruri în apă sau sol. [2]
- MEZOHIGROFITE**, (bot.) plante care cresc pe soluri, reavăn-jilave până la jilav-umede. [50]
- MEZOIC**, (ecol.) califică mediile caracterizate prin condiții higrice medii (între xerice și hidrice). [3]
- MEZOINOZITOL**, (chim.) alcool hexahidroxic al ciclohexanului, prezent în toate țesuturile vegetale și animale, atât liber, cât și sub formă de alți compuși. Cel liber reprezintă și o vitamină din complexul B, cu acțiune lipotropă și cu rol în metabolismul colesterolului, prevenind acumularea sa în ficat. Sărurile de calciu și magneziu ale esterului hexafosforilat se cunosc sub numele de fitină, prezentă aproape în toate organele plantelor, unde reprezintă rezerva acestora de fosfat anorganic. Este component al unor lipide complexe, inozitolglicerofosfatide, care însoțesc, în general, lecitinele și cefalinele, mai ales în țesutul nervos, în creier, în țesuturile vegetale, în unele bacterii acidorezistente. [9]
- MEZOLITIC**, (geol.) etapă din evoluția istorică a societății umane (10.000-2.500 î.Hr), caracterizată prin încălzirea climatului, prezența lui *Homo sapiens* și conturarea primelor așezări stabile. [25]
- MEZOLOGIC**, (ecol.) orice factor din mediul ambiant care influențează dezvoltarea organismului ca un tot sau manifestarea fenotipică a unei gene. [19]
- MEZONEFROS**, (anat.) tip de rinichi la vertebrate, care urmează după pronefros. Este rinichiul funcțional la pești și amfibieni. La reptile, păsări și mamifere este ulterior înlocuit de metanefros. La aceste animale mezonefrosul se atrofiază la femelă, dar dă naștere epididimului la mascul. [37]
- MEZOPAUZA**, (geogr.) partea superioară a mezosferei, situată spre 80 și 85 km altitudine. [49]
- MEZOPLANCTON**, (ecol.) plancton la care dimensiunile hidrobionților sunt de ordinul milimetrilor, cu variații de la 1 la 5-10 mm. Se recoltează cu filee de mătase mai rară și constă din formele cele mai mari ale fitoplanctonului și partea principală a zooplanctonului. [50]
- MEZOPSAMAL**, (acv.) sin. *talasomezopsamal*, termen creat de A. Remane (1951) și folosit de S. Husmann (1966) pentru biotopul nisipos marin care se găsește între *epipsamal* (nisipul de la suprafață) și *endopsamal* (nisipul marin profund). [44]
- MEZOPTERIGIU**, (anat.) cartilajul mijlociu dintre cele trei cartilagii, care formează baza înotătoarei pectorale la rechini. Celelalte sunt propterigiu și metapterigiu. [37]
- MEZORCHIUM**, (anat.) mezenterul sau peritoneul care susține testiculele vertebratelor. [37]
- MEZORELIEF**, (geomorf.) formele de relief de ordinul II, care s-au individualizat în cadrul macoreliefului (continente și bazine oceanice). [25]
- MEZOSFERĂ**, (geogr.) zonă situată între stratosferă și mezopauză, zonă în care temperatura scade cu altitudinea. [54]
- MEZOTELIU**, (anat.) strat de celule mezodermice turtite sau scvamoase, care căpтуșesc celomul unui vertebrat. [57]
- MEZOTERM**, (ecol.) organism care este adaptat la temperaturi cuprinse între 15 și 20°C. Ex., speciile vegetale subtropicale: măslinul (*Olea europaea*), dafinul (*Laurus nobilis*), leandru (*Oleander*). Dintre animale scorpionul (*Euscorpis*) etc. [70] → HECHISTOTERM, MEGATERM, MICROTREM
- MEZOTERMOFIL**, (bot.) plante care cresc în zonele cu climat temperat, răcoros și umed, între izotermele anuale 4,5 și 7,5°C. Pe verticală corespunde etajului fagului, 800-1.300 m altitudine. [50]
- MEZOTORACE**, (anat.) cel de-al doilea segment toracic al insectelor, care poartă prima pereche de aripi și a doua pereche de picioare. [62]
- MEZOTROF**, (ecol.) 1. Califică un organism autotrof care prezintă și anumite caractere specifice organismelor heterotrofe. 2. Desemnează un mediu acvatic cu un conținut mediu în elemente minerale nutritive. [3]
- MEZOTROFE**, (bot.) specii de plante care cresc pe soluri cu troficitate mijlocie (T=50-80). [50]
- MEZOTROFIE**, (ecol.) caracter propriu unui organism mezotrof. [3]
- MEZOVARIUM**, (anat.) mezenterul sau peritoneul care susține ovarul în corpul unui vertebrat. [37]
- MEZOXEROFIL**, (ecol.) califică un organism care caută mediile intermediare între cele xerice și cele hidrice. [3]
- MEZOXEROFILIE**, (ecol.) mod de viață al organismelor mezoxerofile. [3]
- MEZOXEROFITE**, (ecol.) specii de plante cu cerințe față de umiditate intermediare între xerofite și mezofite, dar mai aproape de xerofite. [15]
- MEZOXEROFITIC**, (ecol.) plantă care crește în stațiuni cu soluri uscat-revene până la revene. [50]
- MEZOZOIC**, (geol.) eră geologică formată din jurasic, triasic și cretacic, caracterizată prin: dezvoltarea

gimnospermelor și a reptilelor, precum și prezența mai multor faze orogenetice: austriacă și laramică. [25]

MEZOSOM, (cit.) structură specifică celulei bacteriene, derivată din membrana plasmatică, cu rol în replicarea cromozomului, în separarea și segregarea în celule fiice a cromozomilor fii, în procesele de respirație celulară, liză enzimatică și sporulare. Există trei tipuri de **m.**, reciproc reversibili: tubular, vezicular și lamelar. [69]

MEZOSONĂ, (geol.) zonă intermediară în metamorfismul regional, caracterizată prin temperatură și presiune medie, stresul fiind foarte puternic. [25]

MIACIDE (*Miacidae*), (zool.) familie de carnivore mici, asemănătoare nevăstuicilor, originare din eocen, cu craniu puțin înalt, corp și coadă alungite, membre scurte. Ca la majoritatea carnivorelor, creierul apare a fi fost bine dezvoltat; carnișierele erau mult mai înainte plasate decât la reprezentanții actuali ai grupului. [37]

MIASTENIE, (med. u.) afecțiune ce se manifestă printr-o continuă și intolerabilă oboseală a musculaturii striate, având tendința de blocaj asupra funcțiilor respiratorii și deglutiției. [28]

MIAZĂ, (med. u. și vet.) boală produsă de larvele dipterelelor. [62]

MICAȘIST, (geol.) rocă metamorfică cu structură șistoasă. Este alcătuită în principal din cuarț și mică. [30]

MICA, (geol.) mineral prezent în rocile magmatice și metamorfice, culoare alb-argintie, maronie și neagră; are un clivaj bun. [25]

MICELAR, (micol.) care aparține miceliului. [69]

MICELĂ¹, (pedol.) aglomerare de particule din sol cu dimensiuni coloidale, constituite dintr-o asociere complexă de humus și argilă. [3]

MICELĂ², (chim.) agregat de molecule organice, insolubil în apă, de dimensiuni suficient de mari pentru a da naștere la soluții coloidale. [69]

MICELIU, (micol.) aparatul vegetativ al fungilor, format dintr-o masă de hife, mai mult sau mai puțin ramificate, libere sau fuzionate, uneori aderente, formând false țesuturi protectoare, de depozitare, mecanice, secretoare. **M. primar** – primul miceliu care apare în ciclul vital al ciupercilor superioare (ascomicete și bazidiomicete), prin germinarea ascosporului, respectiv a bazidiosporului; este format din hife septate, cu celule uninucleate, haploide. Deoarece toți nucleii sunt identici din punct de vedere genetic, mai este cunoscut și sub numele de homocarion. **M. p.** reprezintă haplofaza, generația gametofitică (gametotalică) a ciclului vital. La *Ascomycota* este **m.** dominant, de lungă durată, pe care se formează atât structurile reproducătoare asexuate (ex., conidiofori cu conidii) cât și cele reproducătoare sexuate (ex., ascogone și anteridii),

în care nu se diferențiază gameți. La *Basidiomycota* este puțin dezvoltat, având o existență efemeră; celulele **m. p.** cu potențialitate feminină, fuzionează cu celulele miceliilor cu potențialitate masculină, proces cunoscut sub numele de *somatogamie*. Rezultă celule dicariotice care, prin diviziune, vor genera miceliul secundar. **M. secundar** – al doilea tip de miceliu care apare în ciclul vital al ciupercilor superioare; este constituit din hife septate cu celule binucleate (dicariotice), heterocariotice. La *Ascomycota* este puțin dezvoltat; el este reprezentat de hifele ascogene, generate prin germinarea cenozigotului format în urma fuziunii ascogonului cu anteridia sau cu o spermatică. Hifele ascogene generează asce cu ascospori. La *Basidiomycota* este foarte bine dezvoltat, de lungă durată, uneori peren. Cel al speciilor saprotrofe se dezvoltă, de regulă, în substrat. Multe sunt însă micorizale; gazda principală este infectată de miceliul secundar al bazidiomicetelor parazite. **M. s.** (împreună cu cel terțiar, acolo unde se diferențiază) formează dicariofaza, generația sporofitică (sporotalică) a ciclului vital. Sin. *heterocarion*, *dicarion*. **M. terțiar** – nume dat miceliului secundar, înalt organizat, ce formează diferite tipuri de pseudotesuturi, iar împreună, corpurile de fructificație (sporifere), ascocarpii, producători de asce cu ascospori la unele ascomicete, și bazidiocarpii, producători de bazidii cu bazidiospori la bazidiomicetele saprotrofe. [69]

MICELIU DE CIUPERCI, (agric.) material folosit la înființarea culturilor de ciuperci comestibile, obținut în laboratoare specializate din sporii de ciuperci recoltați special în acest scop, în condiții de sterilitate deplină, folosindu-se ca substraturi fie resturi vegetale special preparate (gunoi de cabaline, compost artificial), fie boabe de la diferite plante (grâu, orz, secară, mei, ovăz ș.a.). Livrarea lui se face fie sub formă de role (700 g), fie ca preparat granulat (boabe de cereale). Dintr-o rolă (16-17 cm înălțime, 12 cm diametru) se desprind cca 70-80 de fragmente de cca 10 g, care asigură plantarea a circa 2 m² de cultură (în cuiburi la 20 x 20 cm). Când se utilizează granulat, acesta se va păstra la 2-4°C până la maximum 30 de zile de la producere; însămânțarea se face deasupra substratului de cultură, în cantitate de 500 g/m² sau 5 kg /tona de substrat. [72]

MICETOFAGE → **MICOFAG**

MICETOGENEZĂ, (micol.) ansamblul proceselor morfo-fiziologice care duc la biogeneza unei noi ciuperci. [69]

MICETOLOGIE → **MICOLOGIE**

MICOBACTERIOZĂ, (pisc.) boală bacteriană a peștilor. Peștii bolnavi prezintă distrofii osoase, ascită, noduli cazeoși pe organele interne și pe musculatură. [10]

MICOBIONT, (micol.) componenta fungică a talului lichenic. La talurile heteromere ciuperca formează în exclusivitate cortexul superior și inferior, precum și stratul medular. Asigură protecția componentei algale și aprovizionarea acesteia cu apă și săruri minerale. **M.** se hrănește (ca parazit) cu substanțele organice sintetizate de fotobiont prin fotosinteză. [69]→
LICHEN

MICOBIOȚA, (micol.) totalitatea speciilor de fungi care trăiesc într-un anumit teritoriu sau pe un anumit individ, plantă sau animal. [69]

MICOCECIDIE, (cecid.) cecidie produsă de ciuperci. [69]

MICODOMACI, (bot.) excrescență pe rădăcina unor plante, populată de ciuperci. [50]

MICOFAG, (fitopat.) organism animal sau vegetal care se hrănește cu ciuperci, ex., unele insecte, nematozi sau acarieni care se hrănesc cu mușegaiuri din depozite sau cu culturi de ciuperci în laborator. Virus care infectează ciupercile microscopice. [61]

MICOFAGIE, (ecol.) comportament trofic micovor. Este întâlnit în cadrul biocenozelor forestiere, unde ciupercile servesc drept hrană auxiliară pentru unele specii de animale cum sunt unele larve de animale nevertebrate și pentru unele furnici. Pentru unele larve de insecte, ciupercile cu pălărie reprezintă atât mediul de dezvoltare cât și de nutriție. Un comportament trofic micofag cu totul aparte îl au furnicile din genurile *Ceratobasis*, *Atta*, *Acromyrmex* numite și tocătoare de frunze, care cultivă ciuperci în incinta furnicarului. Furnicile *Ceratobasis* cresc ciuperci de mușegai, iar furnicile *Atta discigeria* cultivă ciuperca cu pălărie *Rosites gongilofora*. Substratul de cultură îl reprezintă frunzele plantelor. Ciupercile cultivate le asigură hrana. [50]

MICOFLOȚA, (micol.) totalitatea ciupercilor dintr-un habitat (sol, apă, aer, plante, zonă. [61]

MICOLITIC, (fitopat.) agent care distruge (lizează) miceliul ciupercilor și poate fi un metabolit al microorganismelor, un fungicid, exsudatul rădăcinilor ș.a. [61]

MICOLOGIE, studiul complex morfo-anatomic, ecofiziologic, genetic taxonomic, filogenetic și biotehologic al ciupercilor adevărate (eumicete) (fil. *Chytridiomycota*, *Zygomycota*, *Ascomycota* și *Basidiomycota*). Tot în sarcina **m.** intră și studiul pseudofungilor (fil. *Oomycota*, *Hyphochytriumycota* și *Labirintulomycota*) ca și cel al mixomicetelor (fil. *Acrasiomycota*, *Dictyosteliomycota* și *Myxomycota*). [69] Ea este importantă și pentru alte domenii: medicina umană și veterinară, industria biosintezelor ș.a. [61]

MICOPARAZIT, (micol.) ciupercă parazită pe o altă ciupercă. Unii dintre **m.** sunt folosiți sau în perspectiva de a fi folosiți în combaterea bolilor plantelor, ex., *Ampelomyces quisqualis*, *Trichoderma viride*, *Trichotecium roseum*. Ciupercile care distrug alte ciuperci prin metabolizii lor nu sunt **m.** [61]

MICOPLASMĂ, (fitopat.) vechea denumire a fitoplasmelor. [61]

MICORIZALĂ, (micol.) ciupercă aptă de a forma micorize. Unele specii de zigomicete (ord. *Endogoniales*, *Glomales*) și ascomicete (ord. *Pezizales*) ca și majoritatea basidiomicetelor saprotrofe (ord. *Agaricales*, *Aphyllphorales*, *Lycoperdales*) sunt **m.** [69]

MICORIZĂ, (micol.) asociație simbiotică-mutualistă între hifele (miceliile) unor specii fungice și rădăcinile plantelor. Hacskeyalor (1972) a descris această relație ca un parazitism reciproc, bine balansat fiziologic. Fără asociații micorizale majoritatea plantelor sunt incapabile de a supraviețui în comunități competitive. Peste 80 % din speciile de plante sunt purtătoare de **m.** Fungii micorizali avantajează plantele prin: creșterea suprafeței fiziologic-active a sistemului radicular și implicit a capacității de absorbție a apei și a sărurilor minerale (Na, K, Ca, P, N) din sol; mantaua fungică a **m.** ectotrofe – acumulează Mg, Fe, Ca, K, pe care le depozitează înainte de transferul lor în rădăcină; creșterea toleranței plantelor la uscăciune, la temperaturi înalte și la valori extreme ale acidității solului; protejează planta față de unii fungi patogeni și de atacul unor nematode; furnizează rădăcinii hormoni, ceea ce-i permite să rămână fiziologic activă o perioadă de timp mult mai lungă decât rădăcinile nemicorizale; formează o barieră fizică care împiedică accesul patogenilor; fungii micorizali produc acizi organici, volatili, cu efect fungistatic, menținând un echilibru între fungii simbiotici-mutualști și cei patogeni din sol. În schimbul acestor avantaje, partenerul fungic absoarbe carbohidrați și vitamine din plante. Există trei tipuri fundamentale de **m.**: ecto-, ectendo- și endotrofe. **M. ectotrofe** - **m.** în care fungii rămân permanent localizați extra- și intracelular; ei sunt dependenți de glucidele simple și de alți nutrienți eliminați la suprafața rădăcinii (acizi organici, aminoacizi, vitamine, factori stimulatori ai creșterii). Fungii ectomicorizali formează o teacă sau un manșon pseudoparechimatic gros, care acoperă rădăcinile plantei gazdă. Din teacă unele hife pătrund printre celulele epidermei și chiar ale cortexului radicular. Miceliul secretă enzime pectolitice cu ajutorul cărora pot pătrunde printre celulele cortexului. Teaca fungică se conectează și cu solul printr-o rețea luxuriantă de hife ramificate sau

cordoane hifale care pot trece de la o plantă la alta (arborii pot fi legați între ei printr-una sau mai multe specii fungice micorizale). Trăsătura distinctivă a **m. e.** este *rețeaua Hartig*, rețea de hife care pătrund printre celulele cortexului radicular, fără să producă infecții intracelulare. Sin. *ectomicorize*. **M. endotrofe**, **m.** cu localizare intracelulară a hifelor; reprezintă tipul cel mai frecvent. Denumirea lor de endotrofe derivă de la faptul că formează structuri sferice, denumite vezicule, și structuri ramificate, denumite arbuscule, ambele cu funcție de organ absorbiv, de tipul haustoriilor. Infecția este favorizată de producerea de către fungi a unor enzime celolitice ce dizolvă mici porțiuni din peretele celulelor gazdă. Endoderma reprezintă o barieră eficientă în calea invadatorului fungic; dacă totuși este depășită, fungul devine parazit. Prin liza hifelor planta obține compuși organici fungici pe care-i folosește pentru sinteza substanțelor proprii sau ca sursă energetică. Sin. *endomicorize*. **M. ectoendotrofe**, **m.** care posedă particularități anatomice ale ambelor tipuri de **m.** prezentate anterior; mantaua fungică nu este foarte dezvoltată, dar prezintă atât rețea Hartig, cât și hife pătrunse intracelular. Sin. *M. ericoide*. [69]

MICOTOXICOZĂ, (toxicol.) intoxicație furajeră generată de consumul furajelor mucegăite. [33]

MICOTOXINĂ, (micol.) toxină sintetizată de fungi, cu acțiune otrăvitoare asupra consumatorilor și mai puțin asupra gazdelor în cazul celor patogeni. Cele mai cunoscute **m.** sunt: aflatoxine, produse de *Aspergillus flavus*, cu efect cancerigen asupra ficatului la animale și om, ochratoxine, produse de *Aspergillus ochraceus*, care determină necroza ficatului animalelor ce ingeră alimente infectate (cereale, arahide), faloidina, produsă de *Amanita phalloides*, muscarina și amanitina, produse de *Amanita muscaria*, ergotamina, produsă de *Claviceps purpurea*. Sin. *patotoxine*. *Faloidina* și *muscalina* sunt toxine letale; *aflatoxina* reprezintă un puternic agent cancerigen. [69]

MICOZĂ, (fitopat.) boală întâlnită la plante, animale și om, produsă de o ciupercă; ex., la plante sunt întâlnite: mana cartofului, rugina grâului, rapănul merilor. [61]

MICOZIS FUNGOID, (med. u. și vet.) granulomatoză din grupul hematodermiilor, cu simptome cutanate predominante și constante, având evoluție lentă în ani și sfârșit letal. [60]

MICRO-, (lex.) prefix care indică totul la scară foarte redusă. [2]

MICROAEROFIL, (ecol.) organism care crește într-un mediu sărac în oxigen, ex., bacterii. [50]

MICROANALIZĂ, (chim.) analiza unor substanțe în cantități foarte mici prin procedee chimice speciale. [50]

MICROASOCIAȚIE, (fitosociol.) tip de variante locale ale fitocenozelor ce aparțin unei asociații. [15]

MICROBENTONICE, (ecol.) specii din bentosul acvatic ai căror indivizi adulți au talia mai mică de 0,1 mm. [50]

MICROBIOCENOZĂ, (ecol.) microflora și microfauna solului plus microorganismele din stratul de aer adiacent care ține de ecosistem. Rolul acesteia este predominant în prelucrarea necromasei ecosistemului. [24]

MICROBIOLOGIA SOLULUI, ramură a științei solului care studiază microorganismele care trăiesc în sol și relațiile lor cu pedogeneza și cu agricultura. [29]

MICROBIOLOGIC, (microbiol.) care se raportează la microorganismele. [3]

MICROBIOLOGIE, știința care se ocupă cu studiul microorganismelor, grup vast și eterogen ca morfologie, activitate biologică și poziție sistematică. [50]

MICROBIOSFERĂ → HABITAT

MICROBIOTĂ, (microbiol.) ansamblul microorganismelor care populează tegumentul, cavitățile, tractusul digestiv și respirator, realizând populații cu o densitate foarte mare de *Lactobacillus*, *Bacterioide*, *Streptococcus*, *Candida*, *Escherichia* etc. Numărul microorganismelor la omul adult este apreciat la circa 10^{14} celule, cu un grad de mărime peste numărul total al celulelor organismului uman (10^{13}). Și totuși fătul este steril în uter. **M. alohtonă** – **m.** reprezentată de microorganismele (bacterii, microfungi, protozoare) care provin din mediul extern (aer, sol, apă, sau de la alte organisme). De regulă, sunt numai tranziente, fără să contribuie semnificativ la activitatea microbiotei normale, la ale cărei condiții nu se pot adapta. **M. normală** – **m.** reprezentată de microorganismele indigene sau autohtone, care realizează o gamă foarte diversificată de activități cu efect benefic asupra organismului purtător (gazdă) și anume: hidroliza unor macromolecule nedigerate ajunse în intestinul gros; tot aici are loc fermentația hexozelor de către comunitatea complexă de bacterii, rezultând acizi organici volatili, metan, CO_2 ; sintetizează în exces o serie de vitamine pe care le eliberează în lumenul intestinal; grăbește tranzitul intestinal; rol de barieră antiinfecțioasă; asigură transformarea polizaharidelor complexe (celuloză, hemiceluloze, pectină, amidon, lignină) la forme asimilabile; a devenit evidentă relația dintre microbiota normală și cancer; fără **m.** existența erbivorelor ar fi practic imposibilă. Populațiile de microorganismele din tubul digestiv și gazda lor funcționează ca un sistem ecologic al cărui echilibru este indispensabil pentru sănătatea individului. [69]

MICROBIOTOP, (ecol.) partea de biotop a unui consorțiu. El nu este o unitate de durată, fiind distrus

sub acțiunea organismelor sau a unor forțe externe. [24]

MICROBLASTE, (bot.) ramuri scurte, neramificate, cu noduri apropiate și numeroase cicatrice în lungul lor, reprezentând urmele catafililor mugurilor din anii precedenți; sin. *brahiblaste*. La pomii fructiferi ele sunt ramuri de rod, produc flori și fructe. Tot **m.** sunt considerate și ramurile purtătoare de frunze sau tulpinile subterane la conifere; ex., pinul (*Pinus sylvestris*), zădă sau laricele (*Larix decidua*). [50]

MICROCALCULATOR, (inform.) sistem de calcul a cărui unitate centrală este implementată cu ajutorul unui microprocesor integrat. [47]

MICROCAVERNĂ, sin. *mediu foleic*. Termen propus de L. Falcoz (1914) pentru vizuinile, cuiburile și galeriile construite în pământ de diferite animale, populate de o faună pe care tot el a numit-o *foleofilă*. [44]

MICROCENOZĂ, (ecol.) asociație de specii determinată de prezența mai mult sau mai puțin temporară a unei surse de hrană (adesea materiale organice în curs de descompunere, un adăpost etc.). [2] → BIOCORIE, CONSORȚIU, MICROBIOCENOZĂ, MICROFITOCENOZĂ

MICROCHIROPTERA, (zool.) lilieci de talie mică, în cea mai mare parte insectivori, incluzând majoritatea speciilor de chiroptere, răspândite în cele mai multe părți ale lumii. [37]

MICROCICLICE, (micol.) sin. *endociclice*, specii de rugini cu un ciclu vital abreviat, din care lipsesc stadiile aecial și uredinal, iar teliosporul este totdeauna diploid. Toate sunt autoice și se consideră a deriva din forme heteroice. [69]

MICROCIST, (micol.) celulă amiboidală care se înconjoară cu o membrană groasă, devenind un spor de conservare; ex., *Myxomyces*. [50]

MICROCITOZĂ, (med. u.) scăderea VEM sub 80 micr³. Caracterizează, în primul rând, anemiile prin deficit de fier. [21]

MICROCLIMAT¹, (psih.) ansamblul factorilor legați de mediu, de ambianță, de condițiile generale în care se desfășoară munca și care exercită o influență directă asupra subiectului. [28]

MICROCLIMAT², (ecol.) climatul la scara unui organism sau a unei părți de ecosistem (de ex., microclimatul de sub o piatră, dintr-o pajiște, din coroana arborilor). [2] → ECOCLIMAT

MICROCLIMAT³, (ecol.) totalitatea condițiilor de climă (temperatură, umiditate, vânt) particulare unor spații mici, unui teritoriu restrâns. **1.** Termen acceptat de ecologi pentru a indica climatul din imediata apropiere a unui organism sau a unui grup de organisme cu care ele vin în contact direct. Ex., **m.** unui furnicar, al unei scorburi. **2.** În geografie,

ansamblul variațiilor caracterelor climatice înregistrate în stratul de aer inferior (sub 2 m înălțime, de obicei) ca efect al influenței directe a proceselor ce au loc aici (activitatea plantelor, omului, în strânse legături cu solul, roca, apa etc.). [70]

MICROCLIMAT FORESTIER, (silv.) ambianță climatică interioară specifică de pădure, rezultată în urma modificării elementelor climatice generale (macro și mezoclimat) sub influența modelatoare a fitocenozelor forestiere. Principalele efecte de modificare-modelare sunt: reducerea iluminării (radiației directe) la sol până la 1,5-2% din câmpul deschis (în arboretele complet închise), micșorarea amplitudinilor termice (cu 4-10°C la diferențele zi-noapte și cu 1-6°C la diferențele medii lunare), atenuarea vitezei vântului (cu de 4-12 ori mai mică decât în exterior), interceptarea unei cote-părți din precipitații (aprox. 11-28%), prelungirea perioadei cu strat de zăpadă pe sol (cu 10-35 de zile) și, în general, un regim climatic mai umed, mai răcoros, mai constant și mai puțin dependent față de variațiile întâmplătoare și aleatorii din afara pădurii. Cea mai mare inerție modelatoare se constată la temperatura aerului, cea mai mică (deci promptitudine mai mare) la radiație și la umiditatea atmosferică. De altfel, radiația este modificată nu numai cantitativ, ci și ca spectru de iluminare (după specie, este reținută în coronament o anumită radiație, cu o anumită lungime de undă și lăsată să treacă alta). Se înțelege că aceste modificări sunt cu atât mai intense, iar diferențele fitoclimat forestier-mezoclimat sunt cu atât mai mari, cu cât fitocenoza este mai densă, mai masivă, iar dezvoltarea pe verticală, în înălțime, este mai mare (ca volum de atmosferă ocupată de arbori). Speciile de umbră prezintă influență modelatoare mai puternică decât cele de lumină. [4]

MICROCLIMATOLOGIE, studiul științific al microclimatelor. [3]

MICROCLIMĂ, (clim.) **1.** Clima locală a unui teritoriu mai restrâns; ex., vale, pisc. **2.** Clima unei plante solitare aflate la mică înălțime deasupra solului. [50]

MICROCORPI, (citol.) organele veziculare, înconjurate de o sigură citimembrană, de 0,2-1,7 μm în diametru, bogate în enzime capabile de a susține ciclul glicolitelui (peroxizomi) sau a glioxilatului (glioxizomi). [69]

MICROCOSM, (ecol., astr.) imagine redusă a unui mediu, a unui ecosistem sau, simplu, reprezentarea redusă a Universului (în opoziție cu macrocosm, adică lumea în totalitatea ei). [3]

MICROCYSTIS, (bot., alg.) gen de cianobacterii (cianoficee) ale cărui specii sunt larg răspândite în bazinele continentale (bălți, iazuri, lacuri și lacuri de baraj) eutrofe, producând în perioada caldă a anului fenomene de „înflorire“ de mari proporții și uneori de

durată. Se prezintă sub formă de colonii cu caracter neregulat, formate dintr-un număr foarte mare de celule înglobate într-o masă gelatinoasă. Ele prezintă o flotabilitate pozitivă, așa că masa de culoare verde-albăstruie plutește la suprafața apei, formând o peliculă de grosimi variabile; ca efect al vântului dominant, aceste mase se pot aglomera la malul bazinului. După „stingerea” înfloririi, o dată cu descompunerea materiei organice poate fi afectată semnificativ calitatea apei bazinului și echilibrul ecologic. Dintre speciile cele mai răspândite în apele interioare ale României sunt *Microcystis aeruginosa*, *Microcystis flos-aquae*. [7]

MICRODONȚIE, (stomat.) anomalie dentară caracterizată de dezvoltarea dinților sub raportul normal, nanism dentar. [43]

MICROECONOMIE, (ec.) nivel de structurare a activității economice constând din proiecte, fapte, acte și comportamente individuale ale agenților economici prin luarea de decizii necesare bunului mers al firmei sau al unei industrii. [55]

MICROELEMENT, (chim.) element chimic extras de plante din sol sau din poluanți, aflat în acestea în concentrații infime, dar care de obicei joacă un rol important în metabolismul plantelor sau în consumatorii acestora. Prezența unor microelemente în cantități superioare unui anumit prag poate fi o cauză a unor maladii. [24]

MICROELEMENTE, (chim.) componenți chimici secundari din corpul plantelor, aflați în cantități foarte reduse, dar indispensabile. Reprezintă 0,01-0,00001% din substanța uscată și constau din Fe, Mn, B, Sr, Cu, Zn, Ba, Ti, Li, I, Br, Al, Ni, Mo, As, Pb, Va, Rb etc. Lipsa unui anumit microelement din nutriția minerală a plantelor determină apariția unor boli fiziologice. [50]

MICROENDEMIC, (ecol.) califică o specie vie, cu o arie de repartiție foarte restrânsă. [3]

MICROENDEMISM, (ecol.) repartiție geografică foarte limitată pentru anumite specii animale sau vegetale. [3]

MICROFAGE, (ecol.) organisme care se hrănesc cu viețuitoare de sub 1 mm mărime. [10]

MICROFAGIE, (ecol.) comportament trofic microvor, caracteristic animalelor care utilizează în hrana lor microorganisme (bacterii, alge) sau particule alimentare microscopice. Un astfel de comportament trofic este întâlnit la protozoare (amibe, unele flagelate, ciliate), rotiferi, lamelibranhiate (scoici), lofoforate sau moluscoide, crustacee filtratoare (cladocere, copepode) etc. [50]

MICROFANEROFITE, (bot.) arbuști; bioformă, se notează cu Phm. [15]

MICROFAUNĂ, ansamblul animalelor cu talie mică, invizibile cu ochiul liber. [3]

MICROFIBRILĂ, (citol.) componentă structurală, cristaloidă a peretelui celular, formată prin asocierea intimă, extrem de ordonată a unui număr (de regulă de ordinul zecilor până la câteva sute) de molecule polimerice, identice (de celuloză la plante și algele verzi, chitină la majoritatea ciupercilor, glucan la drojzii etc). Prin interasociere formează structura de rezistență (scheletul) a peretelui celular. [69]

MICROFIBRILE, (bot.) fascicule de microfilamente puse în evidență de Nagai și Rebhun (1966) în celula algei *Nitella*. Fiecare fascicul este constituit din 50-100 microfilamente, cu diametrul de 5 μm și lungimea de mai mulți micrometri. Situate la limita dintre ectoplasma imobilă și ectoplasma care prezintă cicloze. Microfilamentele sunt orientate paralel cu direcția curentului citoplasmatic. Identificate și în hidroplasma unor mixomicete (diametrul 70 Å). Se apreciază că au rol în mișcarea amiboidală. [50]

MICROFIL, (ecol.) califică o specie animală sau vegetală care se dezvoltă în cadrul unui interval restrâns de temperatură. [3]

MICROFILAMENT, (citol.) componentă structural-funcțională a citoscheletului, de forma unor filamente constituite din proteine cu caracter contractil. Principalele **m.** sunt cele de actină (formată din actină cu un diametru de circa 5 nm) și de miozină (formată din miozină, cu un diametru de 13-17 nm), alături de care coexistă **m.** denumite intermediare (cu diametru de 9-10 nm) sau supersubțiri (cu diametru de 2-3 nm) formate din alte tipuri de molecule (troponină, tropomiozină etc.). Au rol important în citodiferențiere, în motilitatea intracelulară, în formarea pseudopodelor, în inducerea și menținerea unei anumite forme celulare. [69]

MICROFILE, (bot.) frunze mici cu un aparat vascular simplu, format dintr-un singur fascicul libero-lemnos. Au luat naștere prin procesul enației, constând din plisarea epidermei tulpinii sub formă de cute, vascularizându-se, caracter întâlnit la pteridofitele străvechi (*Asteroxylon*) sau prin cladificarea ramurilor dicotomice de pe tulpini (*Spenophyllales*). Sunt caracteristice pentru trei clase de pteridofite străvechi: *Psilophytatae*, *Lycopoditae*, *Equisetatae*. [50]

MICROFITE, (bot.) organisme vegetale de dimensiuni foarte mici, ce pot fi văzute și recunoscute numai cu lupa sau microscopul, ex., bacterii, cianobacterii, alge verzi, care intră în structura fitoplanctonului, perifitonului și microfitorbentosului. [50]

MICROFITOBENTOS, (ecol.) ansamblu de organisme microscopice de natură algală care trăiesc pe fundul apelor curgătoare, al lacurilor, mărilor și oceanelor, până la adâncimea la care lumina asigură fotosinteza. În

compoziția lui există mai multe tipuri de alge, între care diatomeele ocupă un rol important atât ca biomasă, cât și ca număr de specii; cele mai reprezentative sunt speciile genurilor *Navicula*, *Tabellaria*, *Gomphonema*, *Cymbella*, *Nitzschia*, *Pinnularia* etc. Dintre cianobacteriile care intră în alcătuirea microfotobentosului bine reprezentate sunt speciile genurilor *Phormidium*, *Symploca*, *Oscillatoria*, *Lyngbya*, *Calothrix* etc. În cadrul m. marin de la litoralul românesc sunt frecvente diatomeele *Podosira pellucida*, *Coscinodiscus lunatus*, *Biddulphia levis*, *Opephora marina*, *Licmophora hastata*, *Diploneis fusca*, *Navicula simplex*, *Pleurosigma formosum*, *Nitzschia dissipata* etc. M. are un rol aparte în realizarea producției primare în bazinele acvatice; în cazul apelor curgătoare, participarea m. la circuitul materiei și la fluxul de energie depinde de stabilitatea (sau chiar de menținerea, existența acestei comunități algale), influențată major de fenomenele de viitură, care uneori pot elimina integral această comunitate. [7] M. servește ca hrană pentru numeroși consumatori: nematode, moluște, briozoare, copepode (*Harpacticidae*), larve de insecte (mai ales diptere) etc. [50]

MICROFITOCENOZĂ¹, (fitosociol.) componenta vegetală a unei sinuzii sau a unui strat, parte structurală a fitocenozei. Cuprinde unele populații de plante, grupate în anumite porțiuni ale suprafeței ocupate de fitocenoze, fie unde există unele variații ale condițiilor de mediu – constând în mici denivelări cu umiditate mai mare, acumulări locale de humus, pete de lumină –, fie datorită raporturilor de concurență dintre specii. M. sunt întâlnite numai în cadrul fitocenozei, ele nu pot exista independent. Fitocenozele constituite din mai multe m. au un caracter mozaicat; ex., unele fitocenoze alpine. [50]

MICROFITOCENOZĂ², (fitosociol.) varianta locală a fitocenozei cu o compoziție sau structură aparte. [15]

MICROFLORA SOLULUI, (pedol.) parte din populația solului, atribuită mai mult sau mai puțin regnului vegetal, formată din organisme care nu pot fi deosebite în mod clar fără ajutorul microscopului. Este alcătuită din actinomicete, alge, bacterii și ciuperci. [29] → FITOEDAFON

MICROFLORA, (bot.) ansamblul plantelor cu talie mică, invizibile cu ochiul liber. [3]

MICROGAMETOGENEZĂ, (citol.) proces citologic de diviziune a celulei generative a grăunciorului de polen, având ca rezultat formarea a doi gameți masculini imobili (spermatii) necesari fecundației; sin. *spermiogeneză*. Diviziunea are loc în granulul de polen sau în tubul polinic. Gameții masculini formați pătrund în tubul polinic, de obicei după celula vegetativă. [50]

MICROGENEZA, (psih.) concept apărut în psihologia generală atunci când studiul structurilor operatorii a

fost înlocuit prin cel al strategiilor sau procedurilor destinate să le explice constituirea. Subiectul se confruntă cu sarcini în care trebuie să asambleze secvențe de acțiuni și de reprezentări. [28]

MICROGLIE, (citol.) celulă nevroglică de dimensiuni mici și variate ca formă, cu nucleu alungit și citoplasmă redusă. Sunt celule mobile, cu funcție de fagocitoză. [33]

MICROGRUP, (ecol.) grup format dintr-un număr restrâns de indivizi, legați între ei prin relații sociale diverse. Constituie un element intermediar între indivizi și populație, sau între indivizi și societate, o treaptă prin care se realizează integrarea individului în biocenoză. [32]

MICROHABITAT, (ecol.) habitatul unui consorțiu sau al unei sinuzii. [2]

MICROLANDȘAFT → GEOSISTEM

MICROMETRŪ, (mat.) unitate de măsură egală cu a mia parte dintr-un milimetru, 0,001 mm sau 10^{-3} mm. [50]

MICROMORFOLOGIA SOLULUI, (pedol.) domeniu al morfologiei solului care studiază forma, mărimea și aranjamentul în stare nederanjată a constituenților solului, folosind metodele care includ mărimea. Cea mai folosită metodă este studiul la microscop în secțiuni subțiri de sol. [29]

MICROMUTAȚIE, (genet.) mutație cu efecte fenotipice reduse, detectabilă prin teste speciale, biochimice sau biometrice. [56]

MICRON, (fiz.) unitate de măsură pentru măsurarea corpurilor foarte mici. El reprezintă a mia parte dintr-un milimetru (0,001 mm) și se notează μm . Se măsoară la un microscop al cărui ocular are montată o plăcuță gradată, iar stabilirea gradațiilor din ocular se face cu ajutorul unei lame care are gravată o linie de 1 mm, divizată în 100 de părți. Stabilirea valorii din ocular se numește grosimetru, care este în funcție și de unele prisme din construcția microscopului. [61]

MICRONUCLEU¹, (citol.) nucleu de dimensiuni inferioare macronucleului din celula unor ciliate (ex., *Paramecium*), cu rol în reproducerea sexuată (conjugare). [69]

MICRONUCLEU², (citol.) nucleu secundar al celulei, mai mic decât cel principal, format în timpul diviziunii celulare, sub acțiunea unui agent mutagen provenit din cromozomi retardatari care nu s-au prins de fibrele fusului de diviziune. [19]

MICROORGANISM, (microbiol.) organism microscopic, invizibil cu ochiul liber, cu organizare în general unicelulară și structură internă relativ simplă. În această categorie sunt incluse bacteriile, ciupercile microscopice (mușgaiurile și drojdiile), unele alge, protozoarele, la care se atașează și virusurile. [50]

MICROPARAZIT, (microbiol.) parazit microscopic. [3]

MICROPIL, (bot.) canal microscopic. **1.** La gineceul florilor, spațiu, cu aspectul unui orificiu, delimitat de integumentul sau integumentele ovulului de la gimnosperme și angiosperme. Reprezintă locul pe unde pătrunde tubul polinic în ovul. La unele specii de plante are aspectul unui conduct sau tub îngust și gol. La alte specii, este plin cu celule sub formă de papile secretoare sau celule mucilagigene (obturatori). Aceștia au rol nutritiv și favorizează înaintarea tubului polinic în ovul. **2.** La semințele plantelor, orificiul integumentului pe unde iese radica. [50]

MICROPIPETĂ, (chim.) pipetă cu dimensiuni mici, folosită în microanaliză pentru măsurarea cantităților mici de lichid (0,01-1 cm³). [29]

MICROPLANCTON, (ecol.) partea din plancton format din organisme cu dimensiuni cuprinse între 20 și 200 μ. În alcătuirea lui intră multe populații de alge, îndeosebi coloniale, aparținând cloroficeelor, crisoficeelor, diatomeelor și cianoficeelor (cianobacterii). [7]

MICROPODIDE (*Micropodidae*, sin. *Apodidae*), (zool.) lăstuni: păsări rapid zburătoare cu aripi lungi, cioc scurt și picioare mici cu degete scurte. Pentru construirea cuibului folosesc o salivă lipicioasă, iar cuiburile unor specii sunt folosite de chinezi pentru supă de „cuib de pasăre”. [37]

MICROPOLUANT, (pol.) poluant chimic greu degradabil, prezent în concentrații reduse în cadrul unui mediu. [3]

MICROPOPULAȚIE, (ecol.) comunitate efemeră de indivizi din aceeași specie, care nu funcționează ca unitate genetică și fiziologică. [2]

MICROPOROS, (pedol.) care prezintă pori de talie microscopică, a căror rază este inferioară valorii de 10 angströmi. [3]

MICROPROCESOR, (inform.) procesor realizat cu un număr redus de componente integrate pe scară largă/foarte largă. [47]

MICROPSAMON, (ecol.) organisme microscopice adaptate să trăiască în nisipul bazinelor acvatice. [10]

MICROREACȚIE, (chim.) reacție chimică între cantități foarte mici de substanță (mai mici decât de ordinul miligramelor), într-o microaparatură specială. [29]

MICRORELIEF, (geomorf.) forme de relief de dimensiuni mici ce apar în cadrul mezoreliefului și sunt generate de agenții externi (apă curgătoare, gheață, vânt, apa mării) prin procese de eroziune, transport și acumulare. [25]

MICROSAURIA, (zool.) mici amfibieni fosili din carboniferul superior și permianul inferior, încadrați la *Lepospondylia*. Inițial au fost considerați ca stând la originea lisamfibienilor actuali. [57¹]

MICROSCOP, instrument care mărește imaginea unor structuri permițând ca acestea să fie observate și analizate. A fost și continuă să fie un aparat de o

importanță covârșitoare în cercetările de biologie. Fiecare microscop are două sisteme: de formare a imaginii și de iluminare. Sistemul de formare a imaginii este format din două componente structural-funcționale: optică și mecanică. Componenta optică este reprezentată de un sistem de lentile cu rol direct în formarea imaginii, cea mecanică permite focalizarea imaginii și mișcarea preparatului în câmpul microscopului. Sistemul de iluminare este constituit dintr-o sursă de lumină și un sistem de lentile (condensor) care permite focalizarea fasciculului luminos pe preparat și face astfel posibilă evidențierea substructurilor sale. Există o gamă largă de tipuri de microscopie. **M. cu contrast de fază** – este o variantă a **m. fonic** care exploatează efectele de interferență produse când două seturi de undă sunt combinate, creând o imagine mai clară a structurilor celulare. **M. cu fluorescență** – este un **m. fonic** special la care fasciculul luminos este trecut prin două seturi de filtre: unul filtrează lumina înainte de a ajunge la preparat (specimenul biologic), iar celălalt filtrează lumina emisă de specimen. Primul filtru permite trecerea numai a lungimilor de undă ce excită colorantul fluorescent, utilizat în special pentru colorarea preparatului, iar cel de al doilea blochează ieșirea acestei lumini și lasă să treacă numai acele lungimi de undă emise de fluorescența colorantului. În acest scop sunt utilizați doi coloranți fluorescenți: *fluoresceina*, care emite o fluorescență verde-intens când este excitată cu lumină albastră, și *rhodamina*, care emite fluorescență roșu-intens când este excitată cu lumină verde-galbenă. Acest microscop permite monitorizarea schimbărilor în concentrația și localizarea unor molecule specifice în interiorul celulelor vii. **M. electronic** – este un aparat cu mult mai performant decât **m. fonic**. Are o putere de rezoluție de aproximativ 1 Å (0,1 nm) și o putere de mărire directă pe ecranul microscopului de sute de mii de ori. Aceste calități funcționale se datoresc particularităților structurale, și anume: pentru iluminarea preparatului folosește un fascicul de electroni (de unde și numele său de **m. e.**); lentilele fotonice au fost înlocuite cu lentile electromagnetice; în coloana microscopului este vid pentru a permite electronilor să treacă nestingheriți (fără a fi deviați de ciocnirile elastice cu alte molecule). La acest microscop sunt clar discriminate toate substructurile celulare, iar la cele mai performante chiar atomii unor substanțe. Există două tipuri fundamentale de **m. e.**: *în transmisie (TEM)* și *în/cu baleiaj (scanning = SEM)*. **M. e. în transmisie (TEM)** – folosește pentru formarea imaginii electroni transmiși (care trec) prin preparat; imaginea se formează dintr-o dată. **M. e. scanning (SEM)** – folosește pentru formarea

imaginii electroni reflectați de preparat. Imaginea se formează punct cu punct întocmai ca cea de pe ecranul televizorului. Aceasta deoarece preparatul este iluminat succesiv, punct cu punct, de un fascicul de electroni care mătură suprafața sa). **M. fonic (optic)** – folosește ca sursă de iluminare a preparatului fotoni (radiațiile luminii albe, de unde și numele său), iar pentru formarea imaginii, lentile optice (din sticlă sau cuarț). Are o putere de rezoluție maximă de 0,2 μm. Nu pot fi observate decât substructurile celulare care au o dimensiune minimală de această magnitudine (ex., nucleul, plastidele, mitocondriile, vacuolele și peretele celular). [69]

MICROSCOPIC, care poate fi observat (rezoluționat) numai la microscop (fonic sau electronic). [69]

MICROSPORANGE, (reprod.) sporange producător numai de microspori. [69]

MICROSPOROCIT, (citolog.) celula diploidă care se divide meiotic și generează microspori haploizi. [69]

MICROSPOROFILA, (bot.) frunză redusă care poartă sporangi cu spori. 1. Organ foliar metamorfozat, generator și purtător de microsporangii, aspect întâlnit la *Cryptogame*. 2. Solzul staminal prezent în structura conului de la *Gymnospermae* și stamina la *Angiospermae*. [50]

MICROSPOROGENEZĂ, (bot.) proces de formare a microsporilor numiți grăunciori de polen. Activitatea citologică de formare a polenului se desfășoară în antera staminei. Celula sporogenă, diploidă, se divide repetat prin mitoză și dă naștere țesutului sporogen care umple spațiul sacilor polinici, delimitat de peretele anterei. Țesutul sporogen este alcătuit din celule-mamă polinice (sporogene) diploide. Fiecare celulă-mamă (sporogenă) dă naștere, prin diviziuni meiotice, la 4 celule haploide (o tetradă) de microspori haploizi, numite grăuncioare de polen. Mecanismul citogenetic are la bază două etape meiotice succesive; reduțională sau heterotipică și euațională sau homeotipică. Reducerea numărului de cromozomi are loc în prima etapă. Nucleul diploid al celei-mamă se divide reduțional și dă naștere la două celule haploide. În etapa a doua, nucleul haploid al acestor celule se divide euațional, rezultând, din fiecare, câte două celule haploide. Pereții despărțitori dintre cei patru microspori apar simultan la angiospermele dicotiledonate și succesiv la angiospermele monocotiledonate. Grăunciorii de polen devin independenți în sacul polinic după ce peretele celei-mamă se dizolvă. Aici stau până la maturitate, hrănindu-se fie cu periplasmodiul rezultat din stratul tapet, fie cu diferite substanțe nutritive secretate de stratul tapet. La maturitate, antera se deschide punând în libertate polenul. [50]

MICROSTILOSPORI (*Microstylospora*), (bot.) stilospori de dimensiuni mici. [50]

MICROSUCCESIUNE, (ecol.) modificări minore sau de scurtă durată în structura unui ecosistem. Obișnuit, se manifestă prin înlocuiri reciproce ale speciilor dominante (cele care mențin stabilitatea ecosistemului în condițiile date). [24]

MICROTAXONOMIE (*Microtaxonomy*), taxonomia unităților infraspecifiche. [50]

MICROTHERM, (ecol.) organism care este adaptat să trăiască în zone cu temperatură scăzută (0-15°C). Regiunile cu asemenea caracteristici termice sunt cele cu climat temperat și rece. Ex., molidul, bradul, pinul, fagul dintre plante și samurul, ursul brun, lupul dintre animale. [70] → **HECHISTOTERM**, **MEZOTERM**, **MEGATERM**

MICROTHERMOFITE, (ecol.) plante adaptate să trăiască în zone cu climă temperată rece, din regiunea boreală, unde temperaturile sunt cuprinse între 0 și +15°C, ex., coniferele. [50]

MICROTOM, instrument cu care se taie secțiuni fine dintr-un organ sau țesut, necesare studierii la microscop. Există **m.** de mână, pentru preparate incluse în parafină, **m.** pentru preparate congelate și ultramicrotom cu care se obțin secțiuni foarte fine pentru microscopie electronică. [61]

MICROTUBUL, (citolog.) element structural al citoscheletului, al flagelilor, al fusului de diviziune. Are forma unui cilindru gol, cu un diametru de circa 25 nm și o lungime care se modifică permanent. Posedă un perete cu o grosime de circa 5 nm format prin polimerizarea a două tipuri de molecule proteice, globulare, α și β tubulina, ordonate spiralat. Formarea și degradarea **m.** sunt controlate de structuri speciale ale celulelor cunoscute sub numele de centri organizatori ai microtubulilor. Corpii polari ai fusului (centrozomii, plăcile centriolare, calotele polare) au un asemenea rol. **M.** au un rol important în organizarea citoscheletului, iar prin aceasta în inducerea și menținerea formei celulelor. Prin asociere formează firele fusului de diviziune, implicate în segregarea cromozomilor și translocarea acestora spre poli opuși ai celei. **M.** organizează axonema flagelilor/cililor și ca urmare au rol în motilitatea celulelor. Transportul intracelular este orientat, de asemenea, de **m.** [69]

MICSANDRE (*Matthiola incana*, fam. *Brassicaceae/ Cruciferae*), (agric.) plantă erbacee, floricolă, folosită pentru decorări de parcuri și grădini publice, grădini particulare. Se plantează în grupuri sau pete, platbande, borduri; în jardiniere și ghivece așezate la ferestre, pe balcoane și scări; în glastre, ca flori tăiate. Flori de diferite culori: roz, purpuriu, violet sau alb, grupate într-un racem lax. Înflorire, mai-septembrie. Înmulțire prin semințe. [71]

MICȘUNELE (*Cheiranthus cheiri*, fam. *Brassicaceae/Cruciferae*), (agric.) plantă erbacee, floricolă, folosită pentru decorarea parcurilor, grădinilor publice și grădinilor particulare, în ghivece pentru interioare (apartamente), jardiniere, terase, balcoane, sau ca flori tăiate care au o durată lungă de păstrare în apă. Flori parfumate; în funcție de soi sunt: galbene, galben-aurii, brunii închise, roșii, roșii ca sângele, violet, dispuse în racem dens. Înflorire, mai-iulie. Înmulțire prin semințe. [71]

MICTON, (genet.) populație hibridă interspecifică, care se poate încrucișa cu oricare dintre speciile parentale producând descendenți fertili. [20]

MICȚIUNE, (fiziol.) act neuro-reflex de eliminare a urinei din vezica urinară, prin contracția musculaturii vezicale și relaxarea sfincterelor intern și extern. Contribuie și contracția musculaturii abdominale. [21]

MIDI, acronim pentru *Musical Instrument Digital Interface*, interfață serială standard ce permite conectarea unui synthesizer și a altor instrumente muzicale la calculator. Standardizarea în MIDI de către marii producători de synthesizere a determinat marele succes al calculatoarelor în domeniul muzical. [6]

MIDIE (*Mytilus galloprovincialis*, fam. *Mytilidae*), (zool.) moluscă bivalvă, marină, cu cochilia triunghiulară, de 7-9 cm lungime, cu marginea rotunjită și cu vârf ascuțit. Locul de unire a valvelor prezintă 4 mameloane mărunte. Coloritul este negru sau brun cu o nuanță violacee. Se găsește în apropierea țărmului, fixată pe stânci, la adâncimi de 35-70 m. [10]

MIDRIAZĂ, (fiziol.) mărirea fantei pupilare prin contracția fibrelor musculare radiare din iris. [21]

MIELENCEFAL, (anat.) nume alternativ pentru *medulla oblongata* sau bulbul rahidian al vertebratelor. Este înapoia cerebelului și conține o cavitate, ventriculul IV, acoperit de o membrană vasculară, plexul coroidian posterior. [37]

MIELINĂ, (anat.) lipoproteină ce formează teaca albă a fibrelor nervoase. [37]

MIELITĂ, (med. u.) inflamație acută, subacută sau cronică a măduvei osoase sau a măduvei spinării, cu etiologie variabilă infecțioasă (microbiană sau virotică), alergică, toxică, traumatică; se manifestă prin paralizii, tulburări de sensibilitate, tulburări sfincteriene, tulburări trofice. [60]

MIELOCEL, (med. u.) malformație congenitală din grupul spinei bifide chistice, caracterizată printr-o lipsă de sudură a canalului rahidian pe linia mediană, ceea ce face ca întreg conținutul canalului vertebral să hernieze sub forma unei tumorete în afara canalului. [60]

MIELOFIBROZĂ, (med. u.) boală malignă a măduvei osoase cu evoluție de lungă durată, în care, activitatea hematopoietică fiind redusă până la dispariție, apar

focare de hematopoieză extramedulară, în special în splină, ajungându-se la splenomegalii gigante. [60]

MIELOM, (med. u.) neoformații de sistem, de obicei multiple, care apar în măduva oaselor și care, prin creșterea lor, pot să distrugă osul. Sunt constituite din proliferarea unora sau altora din celulele măduvei (mielocitar, mieloblastic, limfocitar, plasmocitar); **m. solitar** (sin. *plasmocitom*) este o formă rară de mielom unilocalizat, cu un caracter benign; **m. solitar cu celule eozinofile**, granulom eozinofilic. [43]

MIERE, substanță rezultată din nectarul florilor, cules și prelucrat de albine. Este foarte bogat în zaharuri, vitamine și enzime. Are consistență semilichidă, gust dulce și aromă specifică florilor din care a fost cules nectarul. [34]

MIGDAL (*Amygdalus communis*, fam. *Rosaceae*), (agric.) specie de origine euro-asiatică, de zonă temperată, cu frunze căzătoare și flori campanulate, colorate în roz și la majoritatea soiurilor autosterile. Fructe verzi, al căror pericarp se usucă și cade lăsând sămburele (endocarpul) dezgolit. Acesta este subțire și acoperă sămânța (miezul) care constituie partea comestibilă, migdala. Aceasta conține: 30-60% grăsimi, 15-35% substanțe proteice, 7-20% hidrați de carbon, săruri minerale și vitamine. Se cultivă în zona de podgorii deoarece este pretențios la căldură. Mugurii de rod suportă iarna -20°C, dar fiindcă înflorește primăvara foarte timpuriu este sensibil la brumele și înghețurile târzii care constituie principalul factor limitativ al culturii. Față de apă manifestă cerințe minime (450 mm anual) dar reacționează bine la irigare. Solicită soluri ușoare, adânci și bine drenate. Este pretențios față de lumină. Se înmulțește prin altoire pe: migdal franc, piersic franc, corcoduș (pentru soluri mai grele), prun franc, Saint-Julien, zarzăr sau hibridi migdal x piersic sau piersic x migdal. Cotiledoanele semințelor de migdale dulci au importanță terapeutică în medicina umană tradițională. Folosite intern în sarcină și alăptare, astenii fizice și intelectuale, afecțiuni nervoase, inflamații și spasme ale gâtului, căilor pulmonare, genitale, urinare, gastrointestinale, litiază urinară, demineralizare mai ales în tuberculoză, convalescență, creștere, constipație, colită de putrefacție, diabet, iar extern în arsuri, dermatoze, crăpături ale pielii, piele uscată, dureri de urechi (otalgii). Uleiul extras din semințe este folosit la fabricarea săpunurilor, a unor creme, parfumuri, esențe de lichior și în industria farmaceutică. Endocarpul este utilizat la fabricarea cărbunelui vegetal activ, necesar în absorbția gazelor toxice, la colorarea coniacurilor și a vinurilor speciale, cărora le conferă o aromă specifică. Lemnul este folosit la confecționarea obiectelor de artă. [40]

MIGDALUL PITIC (*Amygdalus nana*, fam. *Rosaceae*), (agric.) arbust înalt de 1-1,5 cm, cu fructe globuloase și semințe amare (bogate în amidalină 4,5%). Crește spontan în Europa și Asia Centrală. Se utilizează ca portaltoi pentru migdal și alte prunoidee precum și în lucrări de ameliorare. [40]

MIGRANT, (ecol.) termen referitor la indivizii unei populații care trec, activ sau pasiv, în alte biocenoze, unde caută să găsească o nișă liberă și să se stabilizeze. [2]

MIGRARE, (ecol.) deplasarea ritmică sau aritmică dintr-o zonă geografică în alta a unor populații de animale. [2]

MIGRAREA POLILOR, (geogr.) deplasarea polilor Pământului, magnetici și de rotație, în decursul perioadelor geologice. [3]

MIGRAREA ȚIȚEIULUI, (petr.) deplasarea petrolului și a gazelor asociate, din zăcămintul inițial în alte zone. [3]

MIGRATOR, (ecol.) califică deplasarea populațiilor de animale dintr-un teritoriu într-altul. [3]

MIGRAȚIA DE HRĂNIRE, (ecol.) m. care constă în deplasarea animalelor de la locurile de reproducere sau de iernare spre locurile unde există hrană suficientă. În acest scop migrația poate fi pasivă sau activă. Migrațiile pasive de hrănire se realizează prin transportul icrelor pelagice, a embrionilor și a larvelor de către curenții apei, uneori la distanțe foarte mari. Migrația activă este realizată de pești care se deplasează spre locuri mai îndepărtate în căutare de hrană. La ei migrația de hrănire poate fi și verticală. Unele populații de pești fac deplasarea pe verticală în scopul căutării hranei. De exemplu, scrumbia albastră (*Scomber scombrus*) se ridică în straturile superficiale ale apei, acolo unde există o dezvoltare maximă a planctonului. Când planctonul coboară în straturile mai adânci, scrumbia albastră coboară și ea. De asemenea, multe larve pelagice ale peștilor marini fac deplasări pe verticală în funcție de deplasările nevertebratelor planctonice ce constituie hrana lor. Ziua coboară la mari adâncimi, iar noaptea se ridică spre suprafață. Aceste migrații pe lângă hrănire au rol și de protecție împotriva răpitorilor. [50]

MIGRAȚIA DE IERNARE, (ecol.) m. care constă în deplasarea peștilor de la locul de hrănire intensă din timpul verii spre locurile de iernare. Această migrațiune este proprie numai populațiilor de pești care ierneză și este întâlnită la peștii migratori și semimigratori marini și dulcicoli. Cauza ecologică a migrației de iernare o constituie necesitatea deplasării de pe suprafețele de îngrășare spre gropi sau locuri adânci unde sunt asigurate un mediu abiotic favorabil și o protecție suficientă împotriva dușmanilor, în

condițiile unui metabolism puțin intens și a unei activități scăzute. Aici de obicei nu se hrănesc. [50]

MIGRAȚIA SEZONIERĂ, (ecol.) întâlnită la unele specii de fluturi, pești, păsări, mamifere. De exemplu, la nevertebrate migrații regulate sezoniere sunt prezente la: fluturile monarh (*Danaus plexippus*), fluturile-de-scaieți (*Pyrameis cardus*), fluturile amiral (*Pyrameis atalanta*), fluturile cap-de-mort (*Acherontia atropos*). [50]

MIGRAȚIA ȚIȚEIULUI ȘI A GAZELOR, (petr.) deplasare a țiteiului și a gazelor din zăcămintul primar în care s-au format, în alte roci, unde formează zăcămintele secundare. (R. Țițeica și colab., 1972) [30]

MIGRAȚIE, (ecol.) deplasare în masă sau individuală a animalelor dintr-o regiune în alta, cu revenirea la ecosistemul inițial. Cauza migrației o constituie, de obicei, factorii climatici, nevoile de hrană, suprapopularea unui teritoriu, necesitățile de reproducere. Cele mai cunoscute sunt cele ale peștilor, păsărilor, mamiferelor (rozătoarele) etc. Ex., m. păsărilor, a unor specii de pești din mare în fluviu (nisetrul, morunul, păstruga, somnul) sau din fluviu în mare (anghila). [70] După sensul migrației, aceasta poate fi *emigrație* – când avem de a face cu părăsirea unei biocenoze și stabilirea într-un nou teritoriu – și *imigrație* – care se desfășoară prin pătrunderea și stabilirea unor indivizi într-o altă populație din altă biocenoză. [2] Există situații când o întreagă populație de insecte se deplasează, în grup sau individual, uneori pe distanțe enorme; fenomenul este declanșat de modificarea condițiilor de mediu – răcire, lipsa hranei etc.; se întâlnește cu precădere la orthoptere, ex., lăcusta călătoare (*Locusta migratoria*), la lepidoptere, monarhul (*Danaus plexippus*) străbate în timpul migrației o distanță enormă din sudul Californiei până în Alaska. M. realizează unele specii de homoptere sau chiar la coleoptere; ex., coccineljide. [62]

MIGRAȚIE BIOGEOCHIMICĂ, (biochim.) mișcarea elementelor, care parcurge, datorită metabolismului viețuitoarelor, nu numai structurile neviei ale scoarței, ci și o parte a biosferei. [24]

MIGRAȚII NICTEMERALE, (ecol.) deplasările pe care unele organisme acvatice le efectuează pe verticală, de la fundul apei spre suprafață și invers, în funcție de lumină. [10]

MIGRAȚIUNE DENTARĂ, (stomat.) deplasarea dinților în urma unei extracții, pentru a se stabili noi contacte între suprafețele lor aproximative și deci un nou echilibru articular. Este determinată de acțiunea forțelor masticatorii. [43]

MIGRENĂ, (med. u.) sindrom caracterizat prin crize paroxistice de cefalee, cu localizare sau predominantă hemcraniană, însoțite de tulburări digestive (grețuri, vomismente), vasomotorii (paloare sau roșeață) și

uneori de tulburări senzoriale (scotoame luminoase, zgomote articulare). Există și crize prelungite, timp de mai multe zile în șir. Poate fi: **m. abdominală**, în care domină simptomatologia digestivă; **m. albă**, în care paroxismul dureros este însoțit de paloarea feței; **m. asociată** cu paralizii oculomotorii, tulburări afazice, crize convulsive, hemianopsii, hemiparezezii sau chiar hemiplegii trecătoare; **m. menstruală**, cefalee care însoțește uneori menstruația; **m. oftalmică**, migrenă în care paroxismul dureros este precedat de tulburări vizuale, reprezentate prin scotoame, la început întunecate, apoi luminoase, scânteietoare, care pot lăsa în urma lor o hemianopsie sau amauroză trecătoare ce dispare în câteva minute sau ore. [43]

MIHAUXIA (*Michauxia*, fam. *Campanulaceae*), (bot.) gen de plante ornamentale originar din vestul Asiei, cu specii erbacee, bianuale. Se cultivă în parcuri, la soare, pe peluze sau pe stâncării. Preferă solurile luto-humoase și calcaroase, bine drenate. Pentru iarnă speciile cultivate se protejează. Se înmulțesc prin însămânțare. Specii: *Michauxia campanuloides*, specie cu flori albe, în exterior cu reflexe roșiatică până la violet, grupate într-o paniculă compusă în poziție terminală. Înfloreste la sfârșitul verii, începutul toamnei. Crește până la 2 m înălțime. *M. laevigata*, specie cu flori albe, frunze ovat-oblonge, dentate, lipsite de pețiol. Trăiește doi ani. Tulpină înaltă până la 65 cm, albicioasă, glabră. *M. tschihatcheffii*, specie cu flori albe, dispuse într-un spic dens lung de 70-80 cm. Petalele florilor sunt îndoite în exterior. Frunzele sunt amplexicaule, lobate, dentate. Planta are înălțime de 180 cm, neramificată și pubescentă. [71]

MIJA, lac de origine glaciară din România, situat în căldarea glaciară din dreptul zănoagei Mija la altitudinea de 1.975 m. Are lungimea de 120 m, lățimea maximă de 100 m, suprafața de 0,80 ha, adâncimea maximă de 6,5 m. Este alimentat de apa de precipitații. Temperatura apei pe timp de vară este în jur de 10°C. A fost populat cu păstrăv fântânel. [50]

MIJLOACE DIDACTICE, ansamblul instrumentelor materiale, naturale, tehnice etc. selectate și adaptate la nivelul procesului de învățământ. Didactica modernă sugerează o nouă clasificare a acestora: mijloace didactice informativ-demonstrative; mijloace didactice de exersare-formare a deprinderilor; mijloace didactice de raționalizare a timpului didactic; mijloace didactice de evaluare a rezultatelor. [16]

MIJLOC DE ANTRENAMENT, (sp.) act motrice specializat și specific fiecărei ramuri sportive, frecvent corelat cu factorii igienici și cu anumite condiții de călire a organismului sportivului pentru

obținerea unui efect determinat la sfârșitul acestei activități. (L. Teodorescu și colab., 1973) [52]

MIJLOC DE SUSȚINERE, (agric.) procedeu pentru crearea de condiții mai bune de creștere și rodire a vitei de vie, știind că aceasta este o liană. [49]

MIKULICZ-RADECKI (boala ~), (med. u.)

1. Osteodistrofie fibroasă chistică juvenilă, interesând metacarpul și falangele, având aspectul radiologic al bolii Recklinghausen. 2. Afecțiune caracterizată prin tumefacție nedureroasă, frecvent bilaterală, a glandelor salivare, concomitentă de multe ori cu aceea a glandelor lacrimale. [60]

MILIAR, (med. u.) leziuni fine care seamănă cu boabele de mei. [33]

MILIECHIVALENȚA, (chim.) a mia parte a raportului dintre greutatea atomică și valență. [29]

MILOSTENIE, (rel.) binefacere, pomană. Danie făcută unei mănăstiri, unei biserici etc. sau slujitorilor acestora. [65]

MIMETISM, (ecol.) fenomen biologic în cadrul căruia unele animale manifestă o asemănare mai mult sau mai puțin pronunțată cu diverse specii mai bine protejate, cu altele tot la fel de bine protejate ca și ele, sau cu acelea cu care conviețuiesc. Asemănarea se materializează atât în forma și coloritul corpului, cât și în comportament. **M.** este larg întâlnit în natură, în special la insecte, batracieni, reptile, păsări etc. [41] La unele insecte lipsite de mijloace de apărare, care imită coloritul, forma corpului și comportamentul unor specii toxice sau dotate cu mijloace de apărare; de exemplu, o serie de specii de lepidoptere tropicale diurne netoxice din familiile *Pieridae*, *Papilionidae* sau *Nymphalidae* imită lepidoptere toxice din familiile *Heliconiidae*, *Danaidae* sau *Acraeidae*, care sunt evitate de prădători; în zonele temperate ale emisferei nordice, un mare număr de diptere, coleoptere imită aspectul, culoarea și comportamentul viespilor și albinelor. Mimetismul este de trei tipuri: *batesian* – descris de H.W. Bates la fluturii din Amazonia – în care o specie fără mijloace de protecție imită una care are asemenea mijloace; *müllerian* – descris de F. Müller – în care majoritatea speciilor toxice sunt prevăzute cu mijloace de apărare dintr-un anume habitat, arată și sunt colorate aproximativ identic pentru a evita pierderile inutile de exemplare survenite în procesul de „educare“ al prădătorilor tineri; *parazitar* – mult mai rar, întâlnit în cazul unor specii prădătoare care imită aspectul, culoarea și comportamentul prăzii pentru a se putea apropia mai ușor de aceasta. [62]

MIMETISM BATESIAN, (ecol.) fenomen constând în asemănarea relativ perfectă a unor specii fără mijloace de apărare (muște, fluturi etc.) cu specii care dispun de asemenea mijloace (bondari, albine,

viespi). În fauna țării noastre se întâlnesc numeroase exemple de mimetism batesian. Astfel, multe specii de muște aparținând genurilor *Volucella*, *Eristalis* seamănă cu bondarii și viespile. Fluturii *Aegeria apiformis* și *A. crabroniformis* seamănă cu *Vespa crabro*. Dintre vertebrate prezintă mimetism batesian unele reptile și păsări. În Brazilia, șerpii neveninoși aparținând genului *Erythrolampus* imită foarte bine înfățișarea unor șerpi veninoși (*Elaphes fulvus*). Un exemplu de mimetism batesian întâlnit la păsări este asemănarea culorii penajului la cuc (*Cuculus canorus*) cu penajul șoimului (*Accipiter nisus*). **M. b.** este forma cea mai răspândită de mimetism. [41]

MIMETISM MÜLLERIAN, (ecol.) asemănarea de formă, culoare și atitudine între specii aposematice, din aceeași regiune. Ex., asemănarea speciilor de viespi, albine și bondari între ele. Fenomenul a fost studiat de J. Müller în secolul trecut. [41]

MIMETISM PARAZITAR, (ecol.) formă particulară de mimetism batesian care constă în imitarea de către un animal, care trăiește ca parazit sau colocatar al cuiburilor de furnici, a formei și coloritului acestor insecte. **M. p.** se întâlnește la insecte (heteroptere, ortoptere), precum și la păianjeni. Ex., ortoptera *Myrmecophaga fallax* din Africa și heteroptera *Nabis lativentris*, din fauna europeană, realizează, printr-o anumită dispoziție a pigmentului negru pe suprafața corpului, o mare asemănare cu furnicile. [41]

MIMICĂ, configurație de mișcări faciale care însoțește diferite comportamente umane și animale, în special producțiile orale umane, ceea ce se exprimă prin modificări în musculatura facială, în priviri, joc fizionomic, mișcări ale buzelor etc. [28]

MIMOSACEE (*Mimosaceae*), (bot.) familie care cuprinde 50 de genuri cu cca 2.000 de specii de plante lemnoase și erbacee, răspândite în regiunile tropicale și subtropicale, foarte rar cultivate în zonele temperate. Frunze dublu paripenat compuse, rareori simplu penat compuse. Flori mici bisexuate (hermafrodite) sau unisexuate, actinomorfe, tipul 4-5, grupate în inflorescențe globuloase sau spice; caliciul dialisepal; corola gamopetală; androceul, din stamine lungi, libere, rar concrescute, de la numeroase la 5-4, colorate; gineceul unicarpelar, cu ovar superior, ovule anatrope. Formula florală: $\text{♂} * K_{5-4} C_{(5-4)} A_{5-4} \alpha G_1$. Prefoliație valvată. Fruct păstaie. Flora României conține 2 specii cultivate, ce aparțin genurilor *Mimosa* și *Albizia*. [50]

MINAMATA, mic golf din Japonia, de tristă amintire, care a dat numele său unei boli ce a afectat în anii 1956-1967 sute de familii de pescari, intoxicați prin absorbția metilmercurului concentrat în peștii și moluștele cu care ei s-au hrănit. [41]

MINARE, (milit.) instalarea pe uscat sau sub apă a diferite tipuri de mine sau a încărcăturilor de exploziv la unele obiective (poduri, construcții, clădiri, nave) ce urmează a fi distruse. [31]

MINATOAREA CIRCULARĂ (*Leucoptera scitella*, fam. *Leucopteraeidae*, sin. *L. maliifoliella*), (parazit.) dăunător frecvent răspândit în plantațiile de măr și păr. Această insectă dezvoltă 3 generații pe an și iermează în stadiul de pupă în coconii confecționați în locuri adăpostite (sub scoarța pomilor, sub frunze, în sol etc.). Larvele se hrănesc cu conținutul frunzei dintre cele două epiderme, formând o mină circulară cu aspect spiralat, de culoare brun-roșcată. Pentru avertizarea tratamentelor se folosesc capcanele cu feromoni sexuali tip „Atrascit“, iar pentru combatere se recomandă aceleași măsuri ca și la minatoarea marmorată. [66]

MINATOAREA LINEARĂ (*Stigmella malella*, fam. *Stigmeliidae*, sin. *Nepticula malella*), (parazit.) dăunător care cauzează pagube de importanță economică în plantațiile de măr. Este o specie polivoltină și iermează în stadiul de pupă în interiorul unui cocon în sol sau în frunzele căzute. Larvele consumă parenchimul frunzelor, formând mine alungite, sinuoase și largi de culoare cafenie. Pentru avertizarea tratamentelor se folosesc capcanele cu feromoni sexuali tip „Atramal“, iar pentru combatere se recomandă aceleași măsuri ca și la minatoarea marmorată. [66]

MINATOAREA MARMORATĂ (*Phyllonorycter blancardella*, fam. *Gracillariidae*, sin. *Lithocolletis blancardella*), (parazit.) dăunător care, dintre speciile pomicole, atacă preferențial mărul. Este o specie polivoltină (dezvoltă 3-4 generații pe an) și iermează în stadiul de pupă în interiorul minelor de pe frunzele căzute pe sol. Larvele rod mezofilul frunzelor sub forma unor mine cu aspect oval, marmorat, în dreptul cărora epiderma superioară se umflă și se pătează, iar cea superioară se pliază și se brunifică. Pentru avertizarea tratamentelor (la fiecare generație) se folosesc capcanele cu feromoni sexuali tip „Atrablanc“. În combaterea insectei se recomandă următoarele produse: Bulldock 25 EC (conc. 0,05%), Chinmix 5 EC (conc. 0,03%), Fastac 10 EC (conc. 0,015%), Karate Max (conc. 0,02%), Polytrin 200 EC (conc. 0,015%), Inca (conc. 0,02%), Mospilan 20 SP (conc. 0,02%), Rimon 10 EC (conc. 0,06%), Nurelle D (conc. 0,075%), Cascade 5 EC (conc. 0,05%), Dimilin 25 WP (conc. 0,05%), Nomolt 15 SC (conc. 0,05%), Sonet 100 EC (conc. 0,05%), Laser 240 SC (conc. 0,04%), Spinosad 240 SC (conc. 0,04-0,06%). Strângerea și distrugerea frunzelor căzute, discuitul, arăturile de toamnă și primăvară contribuie la reducerea rezervei biologice a dăunătorului. [66]

MINATOAREA PLACATĂ (*Phyllonorycter corylifoliella*, fam. *Gracillariidae*), (parazit.) dăunător. Dintre speciile pomicole, preferă mărul și părul. Insecta evoluează în 2-3 generații pe an și ierneză în stadiul de larvă ascunsă în mină în frunzele căzute. Larvele se hrănesc cu țesutul frunzei sub epidermă și formează pe partea superioară a acesteia o mină de forma unei plăci alungite de culoare deschisă, cu aspect translucid. Pentru combatere se recomandă aceleași măsuri ca și la minatoarea marmorată. [66]

MINATOAREA SINUOASĂ (*Lyonetia clerkella*, fam. *Lyonetiidae*), (parazit.) dăunător care produce pagube mari în plantațiile de măr. Este tot o specie polivoltină dar ierneză ca adult în crăpăturile scoarței, în resturile vegetale, în stratul superficial al solului etc. Larvele se hrănesc cu parenchimul frunzei, formând o mină sinuoasă între cele două epiderme, de culoare brună, care șerpuiește tot limbul foliar. Pentru combatere se recomandă aceleași măsuri ca și la minatoarea marmorată. [66]

MINĂ, 1. (min.) Ansamblul lucrărilor miniere și instalațiilor în subteran și la suprafață destinate exploatarea unui zăcământ de substanțe minerale cu ajutorul puțurilor și galeriilor. **2.** (milit.) Armă de luptă, formată dintr-un corp încărcat cu un exploziv și prevăzută cu un dispozitiv de dăre a focului, folosită la distrugerea unor obiective terestre sau acvatice. **3.** Vergea de grafit folosită la confecționarea creioanelor. [31]

MINCIOG, (pisc.) instrument folosit la manipularea peștilor. Format dintr-un cerc cu diametrul de 0,5 m, din sârmă groasă, de care este prins un mâner de lemn și un sac din plasă pescărească. [10]

MINCIUNĂ, (psih.) obiect al unei conduite în general verbale, producând aserțiuni contrare a ceea ce este cunoscut ca adevărat. Minciuna patologică apare la subiecții dezechilibrați mintal, fie datorită tulburărilor primitive ale personalității, fie unei situații nevrotice. Minciuna nevrotică are un caracter insolent, incredibil, inutil, gratuit, fiind în aparență inexplicabilă. [28]

MINDEL¹ (glaciația ~), (glac.) fază glaciară în glaciațiunea alpină din cuaternar. [25]

MINDEL², (geol.) perioadă glaciară din cuaternar, evidențiată în Munții Alpi și denumită de A. Penck și E. Brückner după un afluent de pe partea dreaptă a Dunării superioare. A urmat perioadei glaciare Günz și se corelează cu perioada glaciară Elster din glaciațiunea de calotă nord-europeană și cu perioada glaciară Kansas din America de Nord. Se estimează că s-a desfășurat între 650.000 și 350.000 î.Hr. [8]

MINE, (zool.) galeriile pe care larvele unor insecte, mai ales lepidoptere, le fac în mezofilul foliar, între epiderma superioară și cea inferioară. [62]

MINERAL, (geol.) corp chimic natural, lichid sau solid, mai mult sau mai puțin omogen, amorf sau cristalizat, component al rocilor, minereurilor, al părții minerale a solurilor, frecvent reprezentat printr-o combinație chimică și mai rar printr-un element nativ. [29]

MINERAL ARGILOȘ, (geol.) mineral cristalizat întâlnit în stare naturală în soluri sau roci, format prin neosintează. El face parte din grupa filosilicaților. Sunt trei tipuri de minerale argiloase, după natura rețelei cristaline: minerale de tip 1:1 (caolint, haloisit), 2:1 (montmorillonit, beidelit, nontronit, saponit, vermiculit și ș.a.) și de tip 2:1:1 (clorit). [29]

MINERAL GREU, (pedol.) mineral eliberat dintr-o rocă endogenă, a cărei densitate este mai mare decât a bromoformului (2,95). Principalele minerale grele cu semnificație pedologică sunt: turmalina, granatul, epidotul, rutilul, zirconul ș.a. [29]

MINERAL PRIMAR, (pedol.) mineral moștenit în sol din roci cristaline și care a suferit numai o mărunțire. [29]

MINERAL SECUNDAR, (pedol.) mineral rezultat din alterarea mineralelor primare sau prin precipitarea produșilor de descompunere a mineralelor primare. În soluri este moștenit din roci sedimentare sau format prin alterarea mineralelor primare în timpul și din cauza proceselor de pedogeneză. [29]

MINERAL UȘOR, (pedol.) mineral cu greutate specifică sub 2,95 g/cm³ (greutatea specifică a bromoformului). Principalele minerale ușoare sunt: cuarțul, feldspatii, unele mize ș.a. [29]

MINERALIZARE¹, (bot.) proces de impregnare a pereților celulelor vegetale cu dioxid de siliciu (SiO₂), acid silicic [Si(OH)₄] și carbonat de calciu (CaCO₃). Impregnarea cu siliciu este întâlnită la specii de diatomee, *Equisetaceae*, *Poaceae*, *Cyperaceae*, *Characeae* etc. Uneori, în peretele celular, carbonatul de calciu și dioxidul de siliciu se înlocuiesc reciproc. Acumularea carbonatului de calciu duce la scăderea cantității de dioxid de siliciu și invers. Sunt întâlnite cazuri când ambele substanțe impregnează pereții aceleiași celule sau formațiuni ale celulei, cum sunt perii de urzică și cistoliții unor plante. Mineralele necesare impregnării pereților celulari sau formării cistoliților sunt luate din mediul de viață: din apă, pentru speciile acvatice, și din sol, pentru speciile terestre. Silicifierea sau calcarizarea peretelui celular imprimă rigiditatea organelor plantei. [50]

MINERALIZARE², (microbiol.) proces de degradare completă a substanțelor organice, moarte, în prezența oxigenului, de către diverse categorii de microorganisme aerobe, până la substanțe anorganice. Acest proces este

- decisiv pentru reciclarea unor elemente biogene în natură (ex., C, N, P, S, Mg). [69]
- MINERALIZATOR**, (microbiol.) microorganism care asigură mineralizarea. [3]
- MINERALOGIA SOLULUI**, (pedol.) domeniu al pedologiei care se ocupă cu studiul mineralelor care se găsesc în sol și în materialele parentale. [29]
- MINERALOGIE**, domeniu al geologiei care studiază mineralele (geneză, caracteristici, rezerve, clasificare). [25]
- MINEREU**, (geol.) acumulare de unul sau mai multe minerale din care se pot extrage, pe scară industrială, unul sau mai multe metale sau combinații ale acestora. [13]
- MINIMUM COGNOSCIBILE**, (psih.) pragul minim începând de la care obiectul este clar perceput conform configurației sale și este identificat. [28]
- MINIMUM INSEPARABILE**, (psih.) gradație unghiulară minimă sub care se mai manifestă efectul unei imagini similare pe ambele retine, dând naștere unui efect de relief. [28]
- MINIMUM SEPARABILE**, (psih.) prag unghiular spațial începând de la care devine posibilă discriminarea vizuală a obiectelor; prag absolut al vederii obiectuale, care însă nu antrenează și claritatea. [28]
- MINIMUM VISIBILE**, (psih.) unghiul minim sub care trebuie văzut un punct față de o linie, pentru a-l vedea, pentru a percepe contrastul față de fond, în vederea obiectelor. [28]
- MINIU** (Pb_3O_4), (chim.) oxid mixt al plumbului di- și tetravalent. Se prezintă sub formă de pulbere de culoare roșie, insolubilă în apă. Prin tratare cu acid azotic diluat, se formează azotat de plumb (II), solubil, și dioxid de plumb (IV) insolubil: $Pb_3O_4 + 4HNO_3 \rightarrow PbO_2 + 2Pb(NO_3)_2 + H_2O$. M. se utilizează ca pigment în vopselele cu ulei de in, folosite pentru protecția fierului împotriva ruginii. [36]
- MINOR**, (antrop.) denumire pentru tinerii care nu au atins vârsta la care se acordă drepturile civile. [32]
- MINORAT LEGAL**, (jur.) definită de regulile juridice, noțiunea de minorat caracterizează statutul copiilor și adolescenților considerați incapabili de a se conduce și de a-și administra bunurile, înainte de a fi atinsă o anumită limită de vârstă. [28]
- MINUARTIA** (*Minuartia*, fam. *Caryophyllaceae*), (agric.) gen de plante ornamentale originar din regiunile emisferei nordice, cu climă rece și continentală. Unele specii sunt folosite pentru stâncării, altele pentru alpinării, în expoziții însorite. Se înmulțește prin însămânțare și divizare. Specii: *Minuartia juniperina*, specie cu flori albe dispuse într-o inflorescență umbelată. Înfloresțe vara. Frunzele au vârf spinos. Tulpina este erectă sau târâtoare formând covoare. *M. laricifolia*, specie cu flori albe, numeroase, dispuse în ciorchine. Înfloresțe spre sfârșitul verii. Frunze filiforme, aciforme sau lanceolate, cu vârful bont. *M. verna*, specie cu flori albe, dispuse în umbelă terminală. Înfloresțe primăvara-vara. Frunze liniare. Tulpină înaltă până la 20 cm. [71]
- MINUTĂ**, (jur.) dispozitivul hotărârii judecătorești, care se întocmește și se consemnează pe scurt în dosar, imediat după deliberare. [64]
- MIOCARD**, (anat.) stratul mijlociu al inimii, format din celule miocardice adulte (care asigură contractilitatea) și celule miocardice embrionare (formează sistemul excito-conductor sau nodal, care asigură declanșarea stimulului electric contractil și propagarea lui la celulele adulte). Mai conține un schelet de țesut conjunctiv care, împreună cu endocardul, participă la formarea sistemului valvular. [21]
- MIOCARDITĂ**, (med. u.) afecțiune inflamator-degenerativă a miocardului determinată, în formele acute, de cauze alergice (reumatism), infecțioase (difterie, tifos exantematic), parazitare (trichineloză), micotice, iar în formele cronice de infecții specifice sau apărând ca sechele. [60]
- MIOCEN**, (geol.) prima epocă a neogenului, corespunzătoare intervalului dintre 24,6 și 5,1 M.a., caracterizată prin formațiuni sedimentare detritice, erupții vulcanice și existența a mai multe faze tectogenetice ale orogenezei alpine. Numele a fost introdus de Lyell în 1833. [25]
- MIOGLOBINA**, (biochim.) heteroproteidă a cărei grupare prostetică este hemul și reprezintă pigmentul roșu din mușchi. Are structură și rol asemănătoare hemoglobinei. Se deosebește de aceasta prin faptul că este constituită dintr-un singur lanț polipeptidic care leagă o singură moleculă de hem, iar afinitatea sa față de oxigen este de 6 ori mai mare. Mioglobina asigură transportul moleculelor de oxigen în țesutul muscular și reprezintă o formă de rezervă a oxigenului necesar oxidărilor celulare. [9]
- MIOM**, (med. u. și vet.) tumoră benignă formată din țesut muscular neted (leiomiom) sau striat (rabdomiom). [33]
- MIOMETRU**, (anat.) stratul muscular al peretelui uterin, care conține și fibre elastice și de colagen, care permit dezvoltarea uterului în timpul gravidității. Conracțiunile uterine se produc pe baza unui automatism propriu, controlat de doi centri peacemaker, localizați bilateral, în regiunile de origine ale trompelor uterine. Centrul drept are o activitate mai puternică. [21]
- MIOPATIE**, (med. u. și vet.) orice afecțiune a sistemului muscular, în special de natură degenerativă, având localizări diverse și forme de exprimare morfopatologică deosebite. [33]

- MIOPIE**, (med. u.) defect al vederii, care se manifestă prin imposibilitatea de a distinge obiectele situate la depărtare, datorită faptului că imaginea se formează înaintea retinei. [50]
- MIOSARCOM**, (med. u.) sarcom constituit în majoritate din fibre musculare netede (leiomiosarcom) sau striate (rabdomiosarcom). [33]
- MIOZĂ**, (med. u.) micșorarea pupilei, în mod patologic, ca urmare a paraliziei mușchiului dilatator al pupilei (fibrele radiare) și contracția „sfincterului iridian“ (fibrele circulare). Post-mortem apar fenomene similare prin intrarea în rigiditate a fibrelor musculare ale irisului. [33]
- MIOZINĂ**, (citol.) proteină cu caracter contractil, formată din 6 lanțuri polipeptidice, două grele și 4 ușoare. Fiecare din cele două catene grele prezintă un cap, asociat cu câte două catene ușoare și o coadă. Cozile catenelor grele sunt înfășurate una în jurul celeilalte. **M.** interacționează cu actina și realizează diverse tipuri de mișcări intracelulare. Ea, împreună cu actina, formează miofilamentele din structura fibrelor musculare. [69]
- MIOZITĂ**, (med. u. și vet.) inflamația țesutului muscular. [33]
- MIPS**, acronim pentru *Milioane de instrucțiuni Pe Secundă*, măsură comună pentru viteza procesorului. [6]
- MIRHĂ**, (bot.) gumă-rășină extrasă din planta *Balsamodendron myrrha*. [50]
- MIRIAPODA**, (zool.) clasă care cuprinde mandibulate terestre cu corpul vermiform, format din 11-181 segmente. Poartă un număr mare de apendice uniramate. Capul are o singură pereche de antene. Respirația este traheană. Cuprinde cca 12.000 de specii grupate în 4 subclase: *Diplopoda*, *Symphyla*, *Paupoda*, *Chilopoda*. [50]
- MIRIQUIRI**, parc național situat în Bolivia. El conservă pădurile montane, care ajung până la altitudini de 4.900 m. [50]
- MIRMECOCOR**, (bot.) despre plante care își răspândesc fructele sau semințele cu ajutorul furnicilor, aspect întâlnit la ricin (*Ricinus communis*), rostopască (*Chelidonium majus*). [50]
- MIRMECOCORIE**, (zool.) transportarea de către furnici a diferite lucruri, în special semințe de plante, dar și mai rar afide. [62]
- MIRMECODOMACIU**, (bot.) conformații speciale de plante în care sunt adăpostite furnici. [50]
- MIRMECOSIMBIOZĂ**, (ecol.) simbioză cu avantaje reciproce între plante și furnici. [50]
- MIRMELEONIDE**, (zool.) grup de insecte din ordinul *Neuroptera* ale căror larve sapă în nisip capcane caracteristice în formă de con cu ajutorul cărora capturează insecte ce se deplasează pe sol, îndeosebi furnici. Sunt cunoscute sub denumirea de lei
- furnicilor. Adulții se întâlnesc în biotopuri însorite, au aripi cu nervură în rețea și abdomenul lung și îngust; slab zburători, sunt de asemenea prădători. [62]
- MIRMICACINĂ**, (ecol.) substanță chimică elaborată de unele furnici, cultivatele de ciuperci (*Atta sexdens*, *Messor barbarus*), bogată în acizi: fenilacetici și indolacetici, având rolul de a inhiba creșterea bacteriilor în cuib și germinarea sporilor altor ciuperci în afara celor cultivate de ele. [41]
- MIRMICOFILE**, (ecol.) plante care oferă furnicilor hrană și adăpost. [50]
- MIRUNGERE**, (rel.) a doua din cele șapte Taine, a cărei slujbă este strâns legată de slujba Botezului. Taina constă în ungerea celui botezat cu Sf. Mir la organele principale, zicând cuvintele: „*Pecetea darului Sfântului Duh*“, la care se răspunde „*Amin*“. Prin această Taină se pun în lucrare puterile date omului prin Botez. [63]
- MISCANTUS** (*Mischantus*, fam. *Poaceae/Gramineae*), (bot.) gen originar din Asia. Specii: *M. sinensis*, specie perenă ornamentală, cu flori albe, garnisite pe margini cu roz și dispuse în spiculețe, grupate la rândul lor în spice (lungi de 25-35 cm) reunite în paniculă lată. Înfloreste în august-noiembrie. Frunze liniare, fin dentate, verzi-argintii. Tulpină înaltă până la 250 cm. Se înmulțește prin însământare și prin divizare. Este utilizată în parcuri, pentru peluze. Preferă un sol bogat, humos, amestecat cu un pământ de frunze. Iarna se protejează cu un strat de frunze. [71]
- MISGENAȚIE**, (ecol.) amestec între două sau mai multe populații, care se desfășoară pe un teritoriu comun și are efecte diferite – variabilitatea unor caractere se accentuează, a altora diminuează, iar a altora rămâne mai mult sau mai puțin nemodificată. Ca un fenomen general, variabilitatea populației, rezultată din amestec, scade, prin comparație cu variabilitatea populațiilor parentale. [19]
- MISGURNUS FOSSILIS** → ȚIPAR
- MISIDACEE** (*Mysidacea*), (zool.) ordin care cuprinde malacostracei cu corpul de 5-35 mm, în mod excepțional 18,5 cm. Carapacea este fuzionată cu 2-3 toracomere; ultimele două neacoperite de carapace. Respiră prin suprafața internă a carapacei. Posedă 1-3 perechi de maxilpede. Au ochi compuși, pedunculati. La baza uropodelor au statociști. Trăiesc în mediul marin și dulcicol. Prezintă importanță în hrana peștilor, ex., *Mysis*. (L. Solomon, 1983) [50]
- MISONEISM**, (psih.) atitudine ostilă față de tot ce este nou și implică schimbări. Caracteristică pentru mentalitățile primitive conservatoare sau reacționare. [28]
- MISSISSIPPI**, cel mai mare fluviu din America de Nord și al III-lea de pe Terra ca lungime și suprafață (cu 3.780 km lungime și 3.210.620 km² suprafață).

Bazinul fluviului reprezintă a opta parte din continent, iar împreună cu cel mai mare afluent al său, Missouri, formează un vast sistem hidrografic. Izvoarele sale se află într-o regiune joasă glaciară, în Lacul Căprioarelor, și se varsă în Golful Mexic printr-o imensă deltă cu o suprafață de 32.000 km². Primește o serie de afluenți cum ar fi: Illinois, Saint Croix, Ohio, Arkansas, Red River și Missouri, cel mai mare. Străbate o serie de orașe dintre care cele mai importante sunt: Minneapolis, Saint Louis, Saint Paul și New Orleans. [25]

MISSOURI, cel mai mare afluent al fluviului Mississippi, cu o lungime de 4.320 km și o suprafață de 1.370.000 km². Izvorăște din Munții Stâncoși. Ca afluenți amintim: Platte, Kansas, Osage, Big Sioux și Grand River. [25]

MISTRAL¹ (*ricosulfuron 40 g/l*), (pest.) erbicid postemergent. Combate buruieni monocotiledonate anuale. Doza: 1,0 l/ha porumb și perene (*Sorghum halepense*) din rizomi doza 1,0-1,5 l/ha la porumb. Produs de SYNGENTA Elveția. [51]

MISTRAL², (climat.) vânt puternic, rece și uscat, care suflă din Valea Ronului spre Marea Mediterană. Acest vânt aduce mari pagube asupra culturilor de plante mediteraneene de pe coasta de sud a Franței. [50]

MISTREȚ (*Sus scroafa*, fam. *Suidae*), (zool.) mamifer foarte comun în pădurile de stejar și fag. Are botul lung cu dinți puternici, părul aspru, pe timp de vară cenușiu închis și aproape negru iarna. Mirosul și auzul, foarte bune. Poate depăși 300 kg greutate. Longevitate de peste 10 ani. Se hrănește cu jir, ghindă și alte fructe forestiere, ciuperci, viermi și rădăcini. Produce pagube însemnate în culturile agricole de porumb și cartofi când efectivul depășește bonitatea fondului de vânătoare. Masculii trăiesc solitari, iar femelele în cârduri. Împerecherea are loc în noiembrie-ianuarie. Gestația durează 18 săptămâni. Femela naște 8-10 purcei roșcați cu dungi galbene, ce devin maturi la 1 an. Colții constituie trofeul, au creștere continuă, sunt recurbați în afară. Boli specifice mistrețului sunt: pesta porcină și trichineloză. Vânătoarea se practică în perioada 1 noiembrie-28 februarie, cu armă cu glonț la pândă și goană, cu sau fără câini. [42]

MIȘCARE¹, (fiz.) modul de existență al materiei, ansamblul deplasărilor, interacțiunilor, transformărilor ce se produc pretutindeni, în tot ce există și în diferite forme, la diverse niveluri. [28]

MIȘCARE², (fiziol.) totalitatea actelor motrice realizate de om pentru a putea întreține relații cu mediul natural, social și sportiv. [53]

MIȘCARE ACCELERATA, (sp.) act motrice ale cărui componente structurale se succedă cu viteze variate. Când accelerația este pozitivă, actul motrice se

desfășoară cu viteză crescândă, iar când aceasta este negativă viteza este din ce în ce mai mică și se manifestă ca o forță de frânare. (L. Teodorescu și colab., 1973) [52]

MIȘCARE ACICLICĂ, (sp.) act motrice la care structurile nu se caracterizează prin repetare periodică; ex., săriturile, aruncările. (L. Teodorescu și colab., 1973) [52]

MIȘCARE ACTIVĂ, (sp.) act motrice executat de către subiect. În cadrul lui există **m. a.** voluntare sau involuntare, pot fi executate liber sau cu îngreuiere. (L. Teodorescu și colab., 1973) [53]

MIȘCARE CIRCULARĂ, (sp.) act motrice realizat de corpul omenesc sau segmente ale sale în jurul unei axe; ex., întoarceri, învârtiri, piriute, pivotări sau rotații, circumducții. (L. Teodorescu și colab., 1973) [52]

MIȘCARE COMBINATĂ, (sp.) act motrice realizat de om, care însumează și organizează unitar structuri motrice diferite, ciclice și aciclice sau numai una din aceste categorii; ex., săriturile peste și de pe aparate, aruncările de toate genurile etc. (L. Teodorescu și colab., 1973) [53]

MIȘCARE COMPLEXĂ, (sp.) act motrice desfășurat de om, cu caracter multiplu și variat structurat. Prezintă un anumit grad de dificultate în efectuarea lui. (L. Teodorescu și colab., 1973) [53]

MIȘCARE COMPUSĂ, (sp.) act motrice desfășurat de om, care însumează structuri motrice simple și, în general, asemănătoare, aspect întâlnit la gimnastica de bază, unde exercițiile pentru membrele superioare sau membrele inferioare pot fi alcătuite din structuri simple, realizate într-o succesiune care-i asigură o anumită unitate. (L. Teodorescu și colab., 1973) [52]

MIȘCARE CORPORALĂ (sp.), act motrice repetat sistematic care reprezintă mijlocul principal de realizare a sarcinii educației și sportului. (L. Teodorescu și colab., 1973) [52]

MIȘCARE INVOLUNTARĂ, (sp.) act motrice efectuat de om fără participarea conștiinței, condus și reglat pe cale reflexă. (L. Teodorescu și colab., 1973) [53]

MIȘCARE ÎN GRUP, (sp.) acte motrice desfășurate de un grup de persoane, specifice îndeosebi ansamblurilor de gimnastică modernă, acrobatică, sportivă și analitică. (L. Teodorescu și colab., 1973) [53]

MIȘCARE LAMINARĂ A APEI, (hidrol.) deplasarea șuvițelor de apă paralel, în întreaga masă de apă a râurilor, cu o viteză maximă la suprafață și o viteză mai mică la fund. Acest aspect se poate vedea la ape subterane, cu viteze mici, ce curg pe terenuri cu granule fine, cât și în canale artificiale, cu pantă redusă și cu strat subțire în mișcare. **M. l.** devine instabilă o dată cu creșterea debitelor și vitezelor cursurilor de apă. (I. Pișota, I. Buta, 1975) [50]

MIȘCARE PASIVĂ

MIȘCARE PASIVĂ, (fiziol.) act motrice al omului, provocat și condus de forțe exterioare în scopul măririi sau recuperării mobilității articulare sau funcționalității anumitor grupe musculare și segmente. Prezintă aplicații în gimnastica medicală. (L. Teodorescu și colab., 1973) [52]

MIȘCARE SIMPLĂ, (fiziol.) act motrice al omului, alcătuit din unul sau câteva elemente structurale desfășurate într-o singură direcție și cu un lanț cinematic elementar. (L. Teodorescu și colab., 1973) [52]

MIȘCARE SPONTANĂ, (fiziol.) act motrice neintenționat desfășurat de om, care reprezintă o reacție adecvată unei situații neprevăzute. (L. Teodorescu și colab., 1973) [52]

MIȘCARE TURBULENTĂ A APEI, (hidrol.) deplasarea apei din râuri, determinată de amestecul masei de apă proporțional cu creșterea vitezei. Fenomenul de amestec asigură omogenizarea temperaturii apei râurilor. În cazul mișcării turbulente, schimbarea direcției și valorilor vitezei dă naștere vârtejurilor. [50]

MIȘCARE UNIFORMĂ, (fiziol.) act motrice realizat de om, ale cărui componente se succedă în aceleași unități de timp; ex., mersul și alergarea cadentată. (L. Teodorescu și colab., 1973) [52]

MIȘCARE VOLUNTARĂ, (fiziol.) act motrice efectuat conștient de către om și orientat spre atingerea unui anumit scop. În această activitate intervin centrul motrice corticali aflați în stare de excitabilitate optimă. (L. Teodorescu și colab., 1973) [52]

MIȘCAREA APEI ÎN SOL, (pedol.) totalitatea fenomenelor de circulație a apei solului. [29]

MIȘCAREA AUTOMATĂ, (sp.) acte motrice dobândite de om prin exersare. (L. Teodorescu și colab., 1973) [53]

MIȘCAREA CICLICĂ, (sp.) act motrice ale cărui structuri se repetă periodic și unde fiecare ciclu formează o unitate. Fazele se succedă în ordine, ele fiind inseparabile. Sfârșitul uneia condiționează începerea celeilalte. De ex., mersul, alergarea, pedalarea, vâslitul, înotul etc. (L. Teodorescu și colab., 1973) [52]

MIȘCAREA NATURALĂ, (fiziol.) act motrice realizat voluntar de către om, însușit și perfecționat la procesul adaptării sale la mediul înconjurător. Formele de manifestare sunt: mersul, alergarea, săriturile, aruncările, târârea, cățărarea. (L. Teodorescu și colab., 1973) [53]

MIȘCAREA OMULUI, (fiziol.) totalitatea actelor motrice realizate de către om cu ajutorul mușchilor scheletici, pentru întreținerea relațiilor sale cu mediul natural și social. (L. Teodorescu și colab., 1973) [53]

MIȘCAREA TURBULENTĂ A APEI RÂURILOR, (hidrol.) amestecul masei de apă proporțional cu creșterea vitezei de curgere. Are importanță în omogenizarea temperaturii și oxigenului dizolvat în apă. [50]

MIȘCĂRI CRUSTALE, (geofiz, geol.) totalitatea mișcărilor care afectează porțiuni din pătura bazaltică și cea granitică, determinând cute la adâncimi mari și fracturi la suprafață. [25]

MIȘCĂRI DE SUBSIDENȚĂ, (geol.) caz particular al mișcărilor oscilatorii negative. Ele constau din mișcări ritmice și sacadate de scufundare a scoarței terestre în anumite bazine de sedimentare. Bazinul de sedimentare reprezintă locul unde se depun sedimentele. El are o rezistență limitată pentru susținerea greutății depozitelor. Când greutatea acestora este mai mare decât puterea de susținere, fundul bazinului se scufundă până la stabilirea unui nou echilibru, după care urmează o nouă scufundare de depozite. În acest fel se acumulează cantități mari de sedimente cu grosimi considerabile și cu caractere litologice ce se repetă pe verticală. În România bazinul Petroșani reprezintă un exemplu tipic al acestui fenomen. (M. Pelin, 1974) [50]

MIȘCĂRI NEOTECTONICE, (geol.) totalitatea mișcărilor care au la bază energia tectonică dar se produc după epuizarea energiei de orogen; cei mai mulți specialiști încadrează aici toate mișcărilor ce au loc în cuaternar. [25]

MIȘCĂRI OROGENICE, (geol.) mișcări ce afectează scoarța terestră, ducând la deformări importante ale straturilor până la formarea de lanțuri muntoase; sin. *mișcări tectonice*. Ele pot fi verticale sau radiale, orizontale sau tangențiale. Au grad mare de complexitate având la bază unitatea contrariilor dintre atracție și respingere, contracție și dilatare, coborâre și ridicare. Sunt provocate de forțe interne ale Pământului, sursa principală fiind căldura internă. [50]

MIȘCĂRI OSCILATORII, (geol.) mișcări verticale, lente, de ridicare sau de coborâre ale scoarței terestre, ce se manifestă pe suprafețe întinse și al căror rezultat este formarea platourilor și a depresiunilor în domeniul continental, iar în oceane, prin ridicarea sau coborârea fundului și formarea platourilor sau depresiunilor submarine. (M. Pelin, 1974) [50]

MIȘCĂRI TECTONICE, (geol.) mișcărilor scoarței terestre ce se produc într-un timp îndelungat sub acțiunea forțelor interne ale Pământului. Aceste mișcări determină deplasarea în spațiu și deformarea maselor de roci ce alcătuiesc scoarța terestră. **M. t.** se subdivid în mișcări oscilatorii (v. acest termen) și mișcări orogenice (v. acest termen). (M. Pelin, 1974) [50]

MIȘCĂRILE APEI, (hidrobiol.) deplasare a apei din ecosistemele acvatice în sens orizontal și vertical, determinată de curenții orizontali și verticali, curenții de convenție, valurile, marea etc. Apa aflată în mișcare exercită o acțiune directă sau indirectă asupra hidrobionților (plante, animale), promovând transportul lor în sens orizontal sau vertical. Se pot transporta atât organisme din masa apei, cât și cele care populează substratul, asigurând răspândirea lor; omogenizează gazele solvite (O_2 , CO_2), temperatura, salinitatea, duce la îndepărtarea metaboliților și la formarea sedimentelor bentonice. [50]

MIT, povestire, fabulație despre acțiunea unor forțe supranaturale, prin care se prezintă originea unor elemente ale lumii obiective sau ale vieții omenești. [28]

MITARCĂ (*Boletus appendiculatus*, fam. *Boletaceae*), (micol.) ciupercă micorizantă, comestibilă, întâlnită vara și toamna (iunie-octombrie) pe sol, în păduri de foioase și de amestec. Are valoare alimentară foarte mare. Este foarte gustoasă în diferite preparate culinare. Se poate usca pentru iarnă. [50]

MITARCĂ ROȘIATICĂ (*Boletus regius*, fam. *Boletaceae*), (micol.) ciupercă micorizantă, comestibilă, întâlnită vara și toamna (iulie-septembrie) pe sol, prin păduri de foioase, mai ales făgete. Are valoare alimentară foarte mare. Este gustoasă în preparate culinare. Tăiată mărunt se poate pune în supă de carne. Se usucă pentru iarnă. [50]

MITICULTURA, ramură a acvaculturii care se ocupă cu creșterea, protejarea și comercializarea midiilor de lângă țărurile stâncoase ale mărilor și oceanelor. [10]

MITOC (I,II), (climat.) slabe oscilații climatice identificate prin analize de polen în așezarea paleolitică de la Mitoc – Pârâul lui Istrati, cuprinse între oscilațiile climatice Herculane I și Herculane II (Mitoc I) și oscilațiile climatice Românești și Erbiceni A (Mitoc II). [8]

MITOCONDRIE, (citol.) organelă a celulei eucariote, de formă ovalară, saciformă sau elongată, cu contur neregulat sau chiar ramificată, de dimensiuni apropiate cu cele ale unei celule bacteriene. Spațiul mitocondrial, în care se află substanța fundamentală a organitului (mitoplasma), este delimitat de un înveliș dublu-membranar. Membrana internă invaginează și formează numeroase pliuri în mitoplasmă, numite criste. În mitoplasmă se află toate componentele unui aparat genetic funcțional: molecule circulare de ADN (ADNmt), ARNm, ARNr, ARNt, ribozomi (mitoribozomi), enzime și alți factori proteici implicați în procesele de replicare, transcriere, traducere și în cataliza reacțiilor ciclului Krebs care au loc în acest compartiment. La nivelul membranei interne și al cristelor se realizează transportul

vectorial de electroni și protoni, furnizați de ciclul Krebs, finalizat cu sinteza de ATP. **M.** este organitul în care are loc respirația celulară, cu eliberarea și stocarea energiei substanțelor organice oxidate. [69] → LANȚ RESPIRATOR

MITOMANIE, (psih.) tendință patologică de a minți, mai mult sau mai puțin voluntar și conștient, prin crearea unor povești imaginare, prin imitarea stărilor organice anormale. Resortul principal al mitomaniei rezidă în plăcerea perversă de a abuza de încrederea altuia. Din acest punct de vedere, mitomania a fost comparată cu exhibiționismul sexual; mitomanul găsește satisfacții în efectul produs. [28]

MITOPOIEZĂ, termen împrumutat din greacă ce desemnează activitatea de creație a unui mit, adică a unui tip de povestire structurată prin reguli de enunțare specifice, prin conținuturi simbolice și prin intenții semnificative cu privire la origini, la scopurile ultime și la realizarea destinului unui grup. [28]

MITORIBOZOMI, (citol.) ribozomi de tip procariotic prezenți în matrixul mitocondrial (mitoplasmă). [69] → RIBOZOMI

MITOSPOR, (reprod.) spor format în urma unor diviziuni mitotice, geneza lui nefiind precedată de un proces sexual (de fecundație). **M.** pot fi haploizi, diploizi sau dicariotici, în funcție de structura genetică a individului producător. Prin germinare vor genera indivizi cu o structură genetică identică cu a genitorului. **M.** sunt: zoosporii (2n) de la *Oomycota*, conidiile (n) de la *Ascomycota*, oidiile (n) și uredinosporii (n+n) de la *Basidiomycota*. Ant. *meiospor*. [69]

MITOSPORANGE, (reprod.) sporange în care au loc numai diviziuni mitotice, în urma cărora rezultă mitospori; ex., zoosporangii de la alge ca și cei de la *Oomycota*. [69]

MITOZĂ¹, (citol.) diviziune a celulelor somatice, din care rezultă două celule-fiice cu același număr de cromozomi ca al celei-mamă, prin clivarea normală, longitudinală a centromerului cromozomului metafazic și prin funcționarea normală a fusului de diviziune. [19]

MITOZĂ², (citol.) tip de diviziune celulară, cariochetică, caracteristică celulelor somatice, în urma căreia rezultă două celule fiice, fiecare având același număr de cromozomi și aceeași informație genetică cu celula mamă din care au provenit, de unde și denumirea mitozei de diviziune ecvatională. Interfaza (→ CICLU CELULAR), care este similară cu interfaza premeiotică, este urmată de o singură diviziune ale cărei evenimente citologice au fost grupate în 5 faze: profaza, prometafaza, metafaza, anafaza, telofaza și citochineza. În profază are loc structuralizarea progresivă a cromozomilor, care devin

tot mai evidenți la microscopul fonic; se organizează parțial fusul de diviziune și se dezorganizează nucleolul. La sfârșitul profazei se dezorganizează învelișul nuclear, nucleoplasma se amestecă cu citoplasma, formând împreună mixoplasma. O dată cu aceasta începe prometafaza în cadrul căreia cromozomii se inserează prin kinetocorul lor de firele contractile ale fusului de diviziune și comigrează în planul ecuatorial al celulei unde organizează placa metafazică, figură caracteristică metafazei. În acest moment fusul de diviziune este complet edificat. La sfârșitul metafazei are loc separarea cromatidelor surori și astfel numărul cromozomilor se dublează, celula realizând tranziția de la starea diploidă (2n) la cea tetraploidă (4n). În anafază cromatidele surori (seturi egale de cromozomi) migrează la poli opuși ai celulei. În telofază are loc dezorganizarea fusului de diviziune, reorganizarea învelișului nuclear și al nucleolului, rezultând astfel formarea a doi nuclei fii similari cu nucleul din care a provenit prin cariocineză. Urmează citochineza (plasmodiereza), proces care constă în diviziunea citoplasmei celulei mamă (prin strangulare, clivare sau edificarea unui perete celular) în două părți (egale sau inegale) și, o dată cu aceasta, formarea a două celule fiice similare cu celula mamă, dar mai mici. Ele se pot angaja pe calea citodiferențierii sau vor intra într-un nou ciclu celular. **M.** stă la baza multiplicării celulelor somatice, formării țesuturilor și organelor, creșterii și dezvoltării organismelor vii, reparării leziunilor etc. Este prima formă de diviziune care a apărut în evoluția organismelor vii. Prin modificarea ciclului mitotic a rezultat, ulterior, ciclul meiotic (meioza). [69]

MITRALIOR, (milit.) luptător specializat în folosirea mitralierei. [31]

MIȚUITUL MIEILOR, (zootehn.) tunsul mieilor din rasele cu lână lungă, la vârsta de 3-4 luni. [34]

MIXAMOEBA, (micol.) celulă amoeboidală care formează aparatul vegetativ al unor mixomicete; rezultă de regulă prin germinarea unui mixospor. [69]

MIXEDEM, (med. u.) formă tipică a insuficienței tiroidiene avansate, caracterizată prin infiltrația mucoidă a pielii și mucoaselor; în funcție de patogenie se deosebesc varietățile de mixedem: hipotalamic, hipofizar și tiroidian. [60]

MIXOBACTERII, (bacter.) microorganisme procariote Gram negative care în ciclul de viață cuprind secvențe de dezvoltare complexă și procese rudimentare de comunicare intracelulară. Se deplasează în mediul de viață prin alunecare, lăsând în urma lor dăre. Formează pe agar colonii plate care se răspândesc radier. Sunt chemoheterotrofe, strict aerobe. Fac hidroliza extracelulară a unor micromolecule insolubile (amidon, celuloză, peptidglicogen, proteine

etc.), folosind constituenții lor pentru creștere. Răspândite în sol, pe materiile vegetale în curs de descompunere. Unele specii sunt patogene (*Chondrococcus columnaris*), producând îmbolnăviri masive în păstrăvărie. [50] Produc necroze branhiiale și dermice, leziuni ulcerative pe suprafața tegumentului și infecții septicemice la pești. [10]

MIXOEDEM, (med. u.) nedezvoltare, atrofiere a glandei tiroide-congenitale sau provocată de o boală infecțioasă și având uneori drept consecință debilitatea mintală. [28]

MIXOM, (med. u.) formațiune tumorală benignă rezultată din transformarea mucoidă a fibrelor, ceea ce dă tumorii un aspect lax, celulele pot fi rotunde sau stelate cu prelungiri care formează o rețea fină. [43]

MIXOMICETE, (micol.) denumire sub care sunt cunoscute cca 500 de specii de microorganisme cu aparatul vegetativ unicelular (fil. *Acrasiomycota*), colonial (fil. *Dictiosteliomycota*) sau plasmodial (fil. *Myxomycota*). Trăiesc, de regulă, în sol sau pe putregaiuri ca saprotrofe, pe scoarța și lemnul arborilor tăiați, în stare de putrefacție și pe frunze moarte, căzute la sol. Preferă locurile întunecoase. Răspândite pe tot globul. În condiții de uscăciune formează sporangi, în care se diferențiază spori (mixospori) în urma diviziunii reducționale. Fecundația este o izogamie la care participă doi zoospori sau două mixamoebe, ambele forme de gameți fiind rezultate din germinarea mixosporilor. Prin organizarea celulară, modul de nutriție și de reproducere, **m.** se aseamănă cu fungii, motiv pentru care sunt încadrate în uniunea fungilor. [69]

MIXOPLD (*mozaic cromozomal*), (citol.) populație celulară constituită din celule cu număr diferit de cromozomi, unele cu număr normal de cromozomi, altele cu număr diferit de cromozomi (aneuploide) (de ex., un individ 46,XY-47,XXY sau 45,XY-47,XXY). [19]

MIXOPTERIGIU (*Pterigopodiu*), (anat.) organ de acuplare pereche întâlnit la peștii cartilagiinoși. Rezultă din transformarea unor radii ale înotoareii ventrale. [37]

MIXOSOMIAZĂ, (pisc.) boală parazitară a puietului de salmonide, produsă de sporozoarul *Myxosoma cerebralis*. Peștii bolnavi își pierd echilibrul, înoată în cerc și cad epuizați pe fundul bazinului. Treimea posterioară a corpului devine de culoare neagră. [10]

MIXOSPOR, (micol.) meiospor haploid, rezultat în urma unor procese de fecundație și diviziune reducțională, caracteristic mixomicetelor. [69]

MIXOSPORANGE, (citol.) sporange caracteristic mixomicetelor; în el se formează mixospori. [69]

MIXOTROF, (ecol.) caracteristică a unei ființe vii, care se poate dezvolta, în același timp, ca autotrofă și ca heterotrofă. [3]

MIXOTROFIE, (ecol.) proprietatea unor organisme de a se hrăni pe cale autotrofă și/sau heterotrofă, în funcție de condițiile de mediu (condițiile de lumină etc.). **M.** se întâlnește la unii reprezentanți ai euglenoficeelor, cianobacteriilor și chiar la anumite alge verzi. S-a constatat că anumite alge planctonice (*Cyclococcolithus fragilis*) pot fi întâlnite în stare vie, la densități populaționale semnificative, până la adâncimi de peste 1.000 m, într-o zonă total lipsită de lumină, unde singura alternativă nutrițională o reprezintă heterotrofia. Capacități mixotrofe au fost puse în evidență și la unele diatomee (*Nitzschia putrida*) sau la dinoflagelate (*Exuviaella*, *Gymnodinium*). [7]

MIXTICOL, (ecol.) care frecventează mediile compuse din elemente de natură diversă. [3]

MIZANTROPIE, (psih.) atitudine generalizată de dispreț și ostilitate față de om. [28]

MIZA, ceea ce se poate câștiga sau pierde într-o competiție, întreprindere sau amenajare din punct de vedere financiar, ecologic, material etc. [3]

MIZERIE PSIHOLÓGICĂ, (psih.) după P. Janet, care a introdus această noțiune, „este o slăbiciune morală particulară constând în neputința subiectului de a reuni, de a condensa fenomenele sale psihice și de a le asimila”. [28]

MIZOSTOMIDE (*Myzostomida*), (zool.) clasă de anelide parazite cu corpul turtit dorso-ventral, lătit ca un disc, care se aplică bine pe corpul gazdei. Dimensiunile lor sunt mici, între 0,5 mm și 4 mm, excepție făcând *Protomyzostomum polynephris* care are 3 cm. Se cunosc 130 de specii parazite și comensale pe echinoderme (crinoide, ofiuride, asteride) din mediul marin. (M. Suci, 1983) [50]

MJOSA, lac de origine glaciară situat în Norvegia. Face parte din seria lacurilor de vale glaciară de pe versantul sud-estic al munților Scandinaviei. Are suprafața de 405 km² și adâncimea maximă de 449 m (al doilea ca adâncime din Norvegia, după Hornindalsvatn). În localitățile din jur se practică turismul vara și iarna. [45]

MKUZI, rezervație naturală situată în Africa de Sud (provincia Natal). Suprafața, 24.600 ha (1912). Reunește peisaje variate din Valea Eululenda, masivul muntos Lebombo și râul Mkuzi, pe malurile căruia crește o pădure subtropicală de ficuși. În restul teritoriului se află o savană care conține o bogată floră cu multe endemisme. Fauna este formată din mamiferele: antilope (nyala, duiker), leopardzi, rinoceri negri, iar dintre păsări: pelicani, papagali etc. [50]

MLAȘTINĂ¹, (ecol.) ecosistem natural ocupând o poziție intermediară între mediul terestru și cel acvatic propriu-zis, caracterizat printr-o producție ridicată de biomasă și prin oscilații sezoniere și

anuale ale nivelului apei. **M.** se formează în depresiuni în care apele freatice sunt la mică adâncime și unde apare un exces de umiditate. Ele iau naștere de obicei în cuveta marilor lacuri sau pe terenuri de alunecare unde în depresiunile puțin adânci se adună apa stagnantă. **M.** se poate forma și pe terenuri împădurite cu exces de umiditate și sol impermeabil în jurul izvoarelor sau în părțile marginale ale lacurilor. [70] Emil Pop (1960) deosebește la nivelul Terrei trei tipuri de mlaștini: eutrofe, mezotrofe și oligotrofe. [50]

MLAȘTINĂ², (ecol.) teren cu sol permanent ud; **m. cu rogoz**, mlaștină formată majoritar din specii de *Carex*; **m. eutrofă**, mlaștină bogată în elemente nutritive cu reacție slab-acidă neutră și cu vegetație edificată de specii de *Phragmites*, *Typha*, *Scirpus*, *Carex*, multe dicotiledonate de mlaștină; **m. de izvor**, mlaștină formată în preajma izvoarelor; **m. joasă** → **MLAȘTINĂ EUTROFĂ**; **m. oligotrofă**, mlaștină săracă în elemente nutritive, cu reacție puternic acidă, alimentată de apă din precipitații, cu vegetație edificată în special de mușchi (mai ales specii de *Sphagnum*), specii de *Carex* și de *Ericaceae*; **m. de pădure**, mlaștină eutrofă sau oligotrofă cu vegetație lemnoasă (specii de *Alnus*, *Salix*, *Rhamnus*, *Populus* în mlaștini eutrofe, specii de *Picea*, *Pinus*, *Betula* în mlaștini oligotrofe; **m. de popândiș**, mlaștină eutrofă cu ridicături generate de dezvoltarea în înălțime a tufelor de *Carex*; **m. de trecere**, mlaștină care face tranziția între mlaștini eutrofe și oligotrofe; **m. de turbă**, mlaștină cu depozit de turbă. [15]

MLAȘTINĂ DE PĂDURE, (ecol.) zonă permanent sub apă dintr-o pădure, care este populată de o biocenoză diferită de cea a biocenozei forestiere caracteristice. [2]

MLAȘTINĂ DISTROFĂ, (ecol.) ecosistem cu productivitate slabă, fiind consecința insuficienței substanțelor nutritive. [50]

MLAȘTINĂ EUTROFĂ, (ecol.) ecosistem acvatic format pe substraturi geologice diferite. Se află localizată în depresiunile câmpiilor aluvionare din zona inundabilă a râurilor și în regiunile bogate în ape subterane superficiale. Majoritatea lor au provenit din bălți și lacuri superficiale în urma colmatării cu aluviuni și mături și invadării de vegetație palustră. Alimentarea cu apă se face preponderent din ape freatice de infiltrație și inundație, bogate în substanțe minerale nutritive. Populațiile care structurează biocenozele sunt asemănătoare cu cele ale bălților eutrofe aflate în stadiul de senescență înaintată. Evoluția acestui tip de mlaștină ia sfârșit când turbiditatea ajunge să umple întreaga depresiune. [50]

MLAȘTINĂ MEZOTROFĂ, (ecol.) ecosistem cunoscut sub numele de bahnă. Are un caracter

intermediar între mlaștina oligotrofă și mlaștina eutrofă. Se întâlnește în aceeași zonă climatică cu mlaștina eutrofă. [50]

MLAȘTINĂ OLIGOTROFĂ, (ecol.) ecosistem care are ca substrat roca silicioasă (șisturi cristaline, eruptive, gresii, aluviuni). Pe rocile calcaroase nu se formează decât dacă sunt acoperite în prealabil cu un strat impermeabil de argilă. Ea mai poate apărea peste o mlaștină eutrofă în condițiile existenței unui substrat de turbă care să izoleze vegetația oligotrofă de apa de infiltrație. Se alimentează cu apă de precipitații. Scurgerea de suprafață are un indice de aprovizionare foarte scăzut cu excepția **m. o.** de versant. Alimentarea cu apă freatică este absentă. Concentrația apei în elemente biogene este foarte scăzută. Clima are temperatura medie anuală de 4-6°C, iar regimul precipitațiilor este cuprins între 1.100 și 1.200 mm anual. La noi acest tip de ecosistem este situat la altitudini cuprinse între 700 și 1.600 m. Suprafața mlaștinii este convexă, de unde și numele de mlaștină înaltă sau bombată. Popular este numită „tinov”. Vegetația este reprezentată de mușchiul de turbă *Sphagnum* căruia i se asociază alte specii de mușchi și diferite specii de pteridofite și antofite. Fauna este reprezentată de numeroase specii de testacee, protozoare, rotifere, ostracode, cladoceri, copepode etc. **M. o.** reprezintă adăpostul de relicte glaciare. Acest tip de ecosisteme sunt răspândite în Alaska, Canada și Europa de Nord. În România sunt localizate în regiunile carpatice înalte, pe interfluviile cu pantă mică sau pe versanții văilor în cuveta fostelor lacuri sau direct pe roca mamă. [50]

MLAȘTINĂ OMBROGENĂ, (ecol.) după clasificarea făcută de Von Post și E. Granuland (1925), ecosistem alimentat cu apă de precipitații atmosferice. Este prezent în zonele de altitudine cu climă umedă. Acest tip de ecosistem corespunde tinovului climatic oligotrof din Europa nord-oceanică. [50]

MLAȘTINĂ SOLIGENĂ, (ecol.) după clasificarea făcută de Von Post și E. Granuland (1925), ecosistem alimentat cu apă provenită din precipitații și prin viituri de apă de origine atmosferică. [50]

MLAȘTINĂ TOPOGENĂ, (ecol.) după clasificarea făcută de Von Post și E. Granuland (1925), ecosistem alimentat cu apă de infiltrație. Ex., **m.** de luncă din jurul izvoarelor și mai ales cele colmatate. În prezent acestea sunt numite **m. eutrofe**. [50]

MLC, (toxicol.) abreviere pentru „concentrație minimă letală”. [41]

MNEMOMETRU, (psih.) dispozitiv de prezentare a stimulilor vizuali folosit în psihologia experimentală a memoriei. [28]

MNEMONICĂ, (psih.) termen care se referă la o serie de strategii având drept obiectiv ameliorarea performanțelor de memorare și recuperare. [28]

MNEMOTEHNICĂ, (psih.) ansamblu de strategii și de tehnici susceptibile de a ajuta memorarea. [28]

MNEZIC, (psih.) ansamblul proceselor mentale care permit conservarea informațiilor despre evenimente trecute. [28]

MOACĂ, (pisc.) puiet de somn sub 250 g greutate. [10]

MOARĂ GLACIARĂ, (glac.) gol vertical la marginea unei mase de gheață în care cad șuvoaie de apă ce vin de pe aceasta, mărindu-i dimensiunile. [25]

MOARTE, (fiziol.) proces cu evoluție temporală în care încetarea în timp a activităților vitale este urmată de încetarea activității tisulare. Oprirea completă și definitivă a funcțiilor vitale ale unui organism viu, cu dispariția coerenței sale funcționale și a activității electrice a creierului, urmată de distrugerea progresivă a unităților tisulare și celulare. Ea încheie viața unui organism: om, animal, plantă. [33] Omul pare a fi singura ființă care are conștiința inevitabilității morții sale. [28]

MOARTE GENETICĂ, (genet.) una din cauzele **m.g.** este incapacitatea unui individ de a contribui la constituirea rezervei genetice (genofond) al generației următoare. Sterilitatea este determinată de mutații genice sau de remanieri cromozomale, care împiedică fecundarea sau care antrenează moartea timpurie a produsului de concepție. Sterilitatea antrenează astfel eliminarea mutației. [19]

MOBILITATE GENICĂ, (genet.) capacitatea unei specii (populații) de a-și extinde arealul de distribuție sau de a migra într-o nouă regiune cu condiții de mediu diferite. Adaptarea la noi circumstanțe mezologice este posibilă dacă mediul nu se deosebește fundamental de mediul anterior sau dacă populația este preadaptată (are mutațiile necesare adaptării, mutații inutile în mediul inițial) sau dacă, întâmplător, apar mutațiile necesare. [19]

MOBILITATE SOCIALĂ, (soc.) desemnează mișcările indivizilor sau grupurilor de indivizi în interiorul sistemului profesional, fie în cursul existenței lor, fie de la o generație la alta sau la următoarele. [28]

MOBILITATEA UNEI POPULAȚII, (ecol.) caracteristica unei populații animale de a întreprinde migrații, exprimată prin frecvența deplasărilor. [3]

MOBILIZARE¹, (prot. med.) accelerarea mișcării unui poluant în cadrul unei pânte freactice prin schimbarea condițiilor fizice, chimice și de oxidoreducere ale mediului aferent. [3]

MOBILIZARE², (milit.) activitate complexă desfășurată pe plan politic, economic, administrativ și militar pentru trecerea națiunii de la starea de pace la starea de

- război și asigurarea rezervelor de tot felul necesare unui război de lungă durată. [31]
- MOBULIDE** (*Mobulidae*), (zool.) diavoli de mare: familie de rechini turtiți, de talie mare, până la 9,1 m diametrul discului. În general inofensivi, cu înțotătoare pectorale enorme, pe care le ondulează în timpul înotului. Ele se întrerup la nivelul ochilor și continuă cu 2 apendici cefalici ca niște cornițe. Se hrănesc cu plancton și sunt ovovivipari. [37]
- MOCIRLA**¹, (hidr.) depresiune de teren constituită din habitate umede unde curgerea apei este foarte lentă. [3]
- MOCIRLA**², (agric.) amestec de dejecții de bovine, argilă și apă, până ajunge de consistența smântânii, utilizată la plantarea butașilor și vițelor altoite, determinând o priză mai bună cu pământul în care se plantează. [49]
- MOCIRLOS**, (agric.) relativ la mocirlă. [3]
- MOD DE EXPUNERE**, (pol.) modalitatea prin care o substanță chimică sau un poluant pătrunde în organism după contact. Exemple de moduri de expunere sunt: ingestia, inhalarea, absorbția dermică. [17]
- MOD DE VIAȚĂ**, concept sociologic, semnificând felul în care este concepută, organizată și asigurată viața într-o anumită colectivitate. [28]
- MODALITATE SENZORIALĂ**, (psih.) formă specifică și distinctă a relațiilor senzoriale întreținute printr-un anumit canal sau analizator și ducând la același tip de senzații. [28]
- MODEL**, (psih.) obiect (sistem) teoretic sau material cu ajutorul căruia se pot cerceta indirect proprietățile unui alt obiect mai complex, numit original. [28]
- MODEL DE CIRCULAȚIE**, (climat.) reprezentare simplificată a mișcării atmosferei, folosit pentru studiul principalelor caracteristici aerodinamice. [54]
- MODEL MATEMATIC**, (mat.) sistem unitar de variabile și relații formulate în limbaj matematic, destinat analizei, sistematizării și explicării relației cauzale ale unui fenomen și servind la descoperirea unor noi moduri de organizare și comportament care nu ar fi putut fi sesizate prin alte mijloace. [48]
- MODELARE**, (psih.) recurgere la un model în descrierea sau explicarea realității; construcție a unui model. [28]
- MODELAREA PEDAGOGICĂ**, metodă didactică în care predomină acțiunea de investigație indirectă a realității. Prin model pedagogic se reproduc elementele esențiale ale fenomenelor și proceselor originale. Există modele materiale, modele figurative, modele simbolice și modele propoziționale. [16]
- MODELAREA TERENULUI**, (agric.) schimbarea formelor de relief, cu scopul combaterii eroziunii solului și obținerii condițiilor de extindere a mecanizării lucrărilor de amenajare și de cultură a viței de vie. [49]
- MODELE ATMOSFERICE**, (meteor.) descrierea simplificată a atmosferei prin diagrame conceptuale, sisteme de ecuații matematice și/sau de aproximații numerice cu folosirea calculatoarelor electronice. [54]
- MODELE DE SIMULARE**, (mat.) reprezentarea simplificată a unui proces, mediu sau sistem, care permite înțelegerea funcționării acestuia și prevederea evoluției stărilor viitoare în funcție de modificările, la limită, ale condițiilor de intrare și de ieșire (exemplu de modele: conceptuale, fizice, analogice, matematice, deterministe, stocastice etc.). [3]
- MODELUL INELULUI ROTATIV**, (genet.) mod de replicare a structurilor circulare ADN (viral, bacterian, plasmidic, mitocondrial, cloroplastic). Conform acestui model, filamentul extern (pozitiv) al dublei molecule de ADN circular este secționat de o endonuclează într-un punct specific. Extremitatea 5' se fixează de o structură membranară, pe când capătul 3'-OH este utilizat în calitate de capăt primer, de la care este inițiată polimerizarea de deoxiribonucleotide cu sinteza replicii. Sinteza mediată de ADN-polimeraza începe de la extremitatea 3'-OH, folosind drept matriță filamentul interior (negativ). Se menține astfel condiția duplex a inelului. Pe măsură ce filamentul vechi este îndepărtat, sinteza replicii continuă, utilizând catena circulară intactă (-) ca matriță. Noile filamente devin, la rândul lor, matrițe pentru sinteza altor lanțuri negative de ADN, rezultând structuri bicatenare, filamentul pozitiv fiind copiat în sens 5'-3' de ADN-polimerază. Duplexul este apoi detașat de forma parentală și extremitățile sunt unite de o ligază. Rezultă o formă replicativă. La virusuri, dacă trebuie să se formeze doar filamentul pozitiv (filamentul infecțios), reprezentând ADN genomic monocatenar, ca la bacteriofagul ϕ X174 atunci intervine o proteină specifică, care împiedică copierea filamentului (pozitiv) și, implicit, formarea formei parentale replicative bicatenare. Monocatenă reprezentând ADN genomic este inclusă apoi în capsida virală pentru a forma o particulă infecțioasă. [19]
- MODELUL ÎN MOZAIC FLUID**, (citol.) model de organizare moleculară a membranei plasmatică (extrapolabil la toate tipurile de citomembrane), elaborat de Singer și Nicolson (1972). Potrivit acestui model, fiecare citomembrană este constituită dintr-un bistrat lipidic în care sunt înglobate sau de care este ancorată o gamă diversificată de proteine. Moleculele lipidice sunt amfifile, având capetele polare orientate spre exterior, iar cozile apolare ale acizilor grași orientate față în față, prin care se asociază, realizând legături hidrofobe. Moleculele lipidice realizează mișcări ample de rotație și de difuzie laterală, mai rar de flip-flop (de trecere dintr-un monostrat în celălalt),

cea ce conferă filmului lipidic, și membranei în general, un caracter fluid. Lipidele reprezintă componenta structurală a membranei (matrixul membranar); ele au și funcții importante: filmul lipidic constituie o barieră impermeabilă pentru moleculele hidrofile și un mediu propice de exprimare funcțională a moleculelor hidrofobe. Glicolipidele pot îndeplini funcția de receptori de membrană. Proteinele au caracter globular și insular; cele de la suprafața bistratului lipidic se numesc superficiale, iar cele afundate în filmul lipidic se numesc integrale. Proteinele constituie componenta funcțională a oricărei biomembrane, îndeplinind multiple roluri: în permeație (formează canale ionice sau intervin în transportul activ), de receptori de membrană, de enzime. Unele molecule au rol structural, interacționând cu elementele citoscheletului cortical. Moleculele proteice și lipidice au o distribuție inegală pe cele două fețe ale membranei, ceea ce-i conferă caracterul de structură asimetrică. Fiecare membrană are două fețe: una plasmatică, care vine în contact direct cu o structură matriceală (ex., matrixul celular, matrixul nuclear, matrixul plastidial) și una exoplasmică, care este în contact cu un mediu neplasmatic. [69]

MODELUL LUI MACARTHUR, (ecol.) model de distribuție conform căruia un număr redus de specii învecinate își împart o resursă importantă a mediului. [3]

MODEM, abreviere pentru *Modulator/DEModulator*, dispozitiv care permite transmiterea de către calculator a informațiilor pe liniile telefonice standard. La transmitere, modemul modulează semnalele digitale ale calculatorului într-o frecvență purtătoare continuă pe linia telefonică. La recepție, modemul extrage informația din purtătoare (demodulează) și transferă semnalele digitale calculatorului. [6]

MODERAT TACIDOFIL, (bot.) specii de plante care cresc pe soluri sau în apă cu $pH = 6,0-5,0$. [50]

MODERNIZARE, (agric.) aplicarea de tehnologie nouă sau schimbarea ecosistemului tradițional cu unul industrial, ca urmare a dezvoltării viticulturii. [49]

MODESTIE, (psih.) trăsătură de caracter rezultată dintr-o apreciere obiectivă a propriilor calități și defecte. [28]

MODIFICAȚIE, (genet.) schimbare fenotipică neereditară, cu durată limitată în timp, produsă de factori ocazionali din mediul ambiant. După ce factorul de mediu dispare, fenotipul își recapătă aspectul normal. [19]

MODIFICĂRI POSTTRANSLAȚIONALE, (genet.) totalitatea modificărilor pe care le suferă polipeptidele după terminarea translației ARNm. Acestea sunt:
1. clivarea lanțului – numeroase polipeptide sunt

clivate în două sau mai multe proteine; 2. hidrolizarea unor aminoacizi; 3. atașarea unor reziduuri de zahăr lanțurilor laterale ale unor aminoacizi sau zahăr grupurilor prostetice; 4. formarea legăturilor disulfhidrice prin oxidarea resturilor de cisteină. [19]

MODIFICĂRI POSTTRANSCRIPTIONALE, (genet.) transformările suferite de moleculele precursorale ale acizilor ribonucleici celulari (ARNm, ARNr, ARNt) după sinteza lor precum splicing-ul (excizia intronilor și sudarea exonilor), căpăcirea sau bonetarea (închiderea capătului 5' printr-o legătură specială la nivelul unui rest guanină) și poliadenilarea (adăugarea de numeroase resturi Adenozină) capătului 3'. [19]

MODIOLUS PHASEOLINUS, (zool.) fam. *Mytilidae*. Moluscă bivalvă, cu cochilia oval-alungită, globuloasă, cu lungimea de 14 cm și lățimea de 0,9 cm. Valvele sunt subțiri, colorate brun-negru (cea superioară) și sidefii (cea inferioară), acoperite de firifoare scurte. Se găsește pe fundul mării, de la adâncimi de 50 m, în Marea Neagră. [10]

MODUL PEDAGOGIC, formă, relativ autonomă, de organizare a conținutului instruirii la nivelul programelor școlare/universitare. [16]

MODULARE¹, (psih.) are un înțeles apropiat de al modelării: cum un proces se modifică corespunzător altuia (afectivitatea după intelect), organul de simț se modulează după obiect. [28]

MODULARE², (genet.) orice modificare reversibilă a celulelor, prin intrarea în reacție cu condiții diferite de mediu, fără schimbarea genotipului. [56]

MOEBIUS (boala ~), (med. u.) migrenă însoțită de paralizii oculomotorii, cu interesarea mai ales a nervului oculomotor comun; **sindromul ~**, akinezie cauzată de existența unor dureri puternice care se exacerbează în cursul mișcărilor active, obligând pacientul să evite orice activitate. [60]

MOERSHOOFD, (paleont.) interstadiu desfășurat între 48.000 și 41.000 î.Hr. care se caracterizează în Olanda prin transformarea peisajului de „deșert polar” într-o tundră cu Pinus și Betula, dar polenul de copaci nu depășea 20%. Temperatura medie a lunii iulie nu ar fi fost decât de 5-6° C în timpul acestui interstadiu. B. Bastin își exprimă categoric opinia împotriva atribuirii valorii de interstadiu acestei etape, afirmând că pentru a căpăta această calitate o perioadă de încălzire trebuie să fie de un asemenea grad încât să permită migrarea elementelor forestiere. În România, acest interstadiu are drept corespondent faza de vegetație Nandru 4. [8]

MOFETE, (vulc.) produs gazos constituit din CO₂ care este degajat prin crăpăturile scoarței terestre, ca fenomen rezultat în urma activității vulcanice. [25]

MOHO (discontinuitatea ~), (geofiz.) zonă ce marchează limita dintre scoarța terestră și manta, situată la 30-40 km sub continente și la 10-12 km sub

ocean, pusă în evidență de creșterea undelor seismice de la 6,6 km/s la 8 km/s. Grosimea D.M. este de 0,1 km sub ocean, 0,5 km sub scuturi, 1 km în zonele tectonice active, iar temperatura de circa 500-700°C sub continente și 150-200°C sub ocean. [25]

MOHOR (*Setaria pumila*, fam. *Poaceae/Gramineae*), (agric.) plantă anuală de vară, considerată buruiiană problemă pentru culturile agricole. Se întâlnește pe terenuri cultivate, buruiiană comună în semănături, miriști, locuri ruderal. Se mai numește *moHOR roșcat*. Înfloarește în iulie-august. Panicul în formă de spic; spiculețele de la bază cu sete gălbui-ruginii. Palea care îmbracă cariopsa are creste mici, transversale. Sensibilă la: acetoclor, butilat, imazetapir, alaclor, dimetenamid, fluroxipir, isoxaflutol, fenoxaprop-P-etil, prometrin, trifluralin, cletodim, metolaclor, etofumesat, farmsulfuron, nicosulfuron, sulfosulfuron, rimsulfuron, haloxifop-R-metil, glifosat. [51]

MOHOR LAT (*Echinochloa crus-galli*, fam. *Poaceae/Gramineae*), (agric.) plantă anuală de vară, considerată buruiiană problemă pentru culturile agricole, foarte comună, cu frunze late și cu inflorescență digitat paniculiformă. Se întâlnește în terenurile cultivate și în orezării. Se mai numește *iarbă bărboasă*, *costrei*. Înfloarește în iunie-august. Sensibilă la: acetoclor alaclor, imazetapir, metolaclor + atrazin, propisclor, propanil, cletodim, farmsulfuron, nicosulfuron, propaquizalofop, quizalofop-P-tefuril, quizalofop-etil, S-metolaclor, dimetenamid, dimetenamid + butilat, alaclor + atrazin, cihalofop-butil. [51]

MOHOR VERZUI (*Setaria viridis*, fam. *Poaceae/Gramineae*), (agric.) plantă anuală de vară, considerată buruiiană problemă pentru culturile agricole. Are sete mari, numeroase, verzi. Dinții de pe sete sunt îndreptați în sus. Se întâlnește în semănături, miriști, culturi horticoale. Înfloarește în iunie-august. Sensibilă la: acetoclor, butilat, imazetapir, alaclor, dimetenamid, fluroxipir, isoxaflutol, fenoxaprop-P-etil, prometrin, trifluralin, cletodim, metolaclor, etofumesat, farmsulfuron, nicosulfuron, sulfosulfuron, rimsulfuron, haloxifop-R-metil, glifosat, isoproturon + diflufenican, alaclor + atrazin, dimetenamid + butilat. [51]

MOISIL, Grigore (1906-1973), matematician carismatic, filosof și mentor al culturii românești cu nucleu scientist; profesor la Universitatea București. Este considerat părinte al Școlii Românești de Informatică. [48]

MOJARARE, (chim.) mărunțire a unei probe într-o moară specială sau într-un mojar, în vederea analizării ei în laborator. [29]

MOL, (chim.) ansamblul de N molecule ale unui corp pur (N: numărul lui Avogadro = $6,023 \cdot 10^{23}$). [3]

MOLAL, (chim.) referitor la concentrația unei soluții care conține o moleculă-gram de substanță dizolvată în 1.000 g dizolvant. [29]

MOLALITATE, (chim.) numărul de moli (molecule-gram) dintr-o substanță dizolvată într-un kilogram de dizolvant. [29]

MOLAN (*Noemacheilus barbatulus*, fam. *Cobitidae*), (pisc.) pește întâlnit în râurile noastre colinare și de munte. Se mai numește *grindel*, *brundă*, *popete*, *bârlugă*. Are talie mică, 10-12 cm, rar 15 cm. Corpul aproape cilindric, acoperit cu solzi rari și mici, peste care se așterne un strat gros de mucus. Gura este mică, prevăzută cu 6 mustăți ce ajută la pipăit. Colorația este diferită. De regulă, fondul este gălbui, cu numeroase pete neregulate. Abdomenul este de culoare mai deschisă, iar înotătoarele au pete negre, formând dungii. Este un pește fricos din fire, stă ascuns toată ziua. Preferă râurile cu apă curată. Ziua stă ascuns pe sub pietre, iar noaptea își caută hrana formată din viermi și larve mici de insecte. Se reproduce din aprilie până în iunie, în locurile sale de băștină. Ajunge la maturitatea sexuală la vârsta de 1 an. Nu trăiește mai mult de 4-5 ani. Are carnea gustoasă. Se folosește la îndulcirea ciobelor de mreană și clean, cărora le dă un gust deosebit. Pescarii îl folosesc ca nadă vie în cârligul undiței pentru pescuitul răpitorilor. [10]

MOLAR¹, (psih.) global, luat în totalitate, opus analiticului molecular. În psihologie, semnifică curente ce consideră comportamentul și psihicul macroscopic, fără a se opri la detalii. [28]

MOLAR², (chim.) referitor la concentrația unei soluții care conține o moleculă-gram de substanță dizolvată într-un litru de soluție. [29]

MOLARI, (stomat.) categorie de dinți jugali numiți și măsele, dispuși posterior pe maxilare. Au rol în sfărâmarea alimentelor și nu sunt precedați de dinți de lapte. [37]

MOLARITATE, (chim.) numărul de moli (molecule-gram) dintr-o substanță dizolvată într-un litru. [29]

MOLASĂ, (geol.) depozite sedimentare (conglomerate, gresii, argile, nisipuri, marne, pietrișuri, sare, gips) de grosimi mari ce au rezultat prin erodarea munților tineri aflați în înălțare și depuse în avanfosă. [25]

MOLĂ, (anat.) partea molară a mandibulei la insecte. [62]

MOLĂ CHISTICĂ, (med. u. și vet.) sin. *coriom benign*, proces patologic al placentei, caracterizat prin transformarea vilozităților coriale în numeroase chisturi (vezicule), grupate în ciorchini. Dezvoltarea acestuia duce la avortul spontan, aproximativ în perioada de mijloc a gestației. [33]

MOLĂ HIDATIFORMĂ, (med. u.) degenerescență chistică a vilozităților coriale, însoțită de fenomene disgrauidice, metroragii, uterul gravid având un

volum mai mare decât cel corespunzător vârstei sarcinii; poate evolua spre corioepiteliom. [60]

MOLDOVA, râu în România, afluent al Siretului. Prezintă un bazin de 4859 km² și o lungime de 251 km. Izvorăște din curmătura care leagă Obcina Mestecăniș de Obcina Ferede. Străbate orașele Câmpulung Moldovenesc, Gura Humorului și Roman. [25]

MOLE, parc național situat în Ghana. Suprafața, 388.500 ha (1961). Altitudine, 180-360 m. Se găsește în nord-vestul țării având ca peisaj o regiune colinară. Protejează ecosistemul de savană împădurită și pădurile-galerii din lungul râurilor. Fauna caracteristică este compusă din: maimuța pavian, maimuța verde (*Cercopithecus callitrichus*), antilope, porci de pădure, țapul de mlaștină (*Kobus maria*), lei, leopardi etc. [50]

MOLECULĂ, (fiz.) cea mai mică cantitate dintr-o anumită substanță, constituită din unul sau mai mulți atomi, care mai păstrează proprietățile chimice ale acesteia. [38]

MOLIA FRUNZELOR DE MĂR (*Hyponomeuta malinella*, fam. *Hyponomeutidae*, sin. *Yponomeuta malinella*, *Y. malinellus*), dăunător cu o generație pe an. Iernează ca larvă neonată sub scutul tare care acoperă ouăle (ooplaca). Larvele rod epiderma și parenchimul frunzei din vârful lăstarilor și apoi le înfășoară cu fire de mătase sub formă de cuiburi. Pentru limitarea atacului se recomandă îndepărtarea cuiburilor de omizi și, la atacuri puternice, tratamente chimice cu oricare din produsele recomandate la minatoarea marmorată. [66]

MOLIA MINIERĂ A ACELOR DE LARICE (*Coleophora laricella*), (parazit.) dăunător. Adulții sunt fluturi la care aripile anterioare sunt de culoare cafenie-cenușie, slab lucitoare, mai late decât aripile posterioare și cu perișori lungi pe margine. Femela este ceva mai mare decât masculul. Adulții zboară în a doua jumătate a lunii mai, în care timp femelele depun ouăle pe acele laricelui. Ouăle sunt de formă hemisferică, de culoare gălbuie la început, iar după 6-8 zile devine cenușie. Din ouă ies omizi care fac mine în acele de larice. Acele minate au culoarea albă, se ofilesc și în cele din urmă capătă aspectul unei vătămări cauzate de ger. În luna septembrie, fiecare larvă taie o porțiune dintr-un ac, din care își face un înveliș protector de forma unui săculeț cu capetele deschise. Cu săculețul în spate, omida se deplasează pe ramuri și tulpini, folosindu-se de picioarele aflate pe torace. Omizile ierneză în acest săculeț. În primăvara următoare minează acele noi. Pe la sfârșitul lunii aprilie, omida ajunge la maturitate. Lungimea ei este de cca 5 mm și are culoarea cafenie-roșcată sau gălbuie-deschis. Picioarele toracale sunt mici, iar cele abdominale și mai ales ultima pereche sunt mai dezvoltate. Cu ajutorul lor, omida ține

săculețul care îi acoperă corpul, atunci când se deplasează. În acest săculeț protector, omida se transformă în pupă. Pupa are culoarea cafenie-negricioasă. Înainte de apariția fluturilor, pupa, prin diferite mișcări, iese parțial din săculeț. Fluturii apar în a doua jumătate a lunii mai sau începutul lunii iunie. Atacul produs de molie este foarte periculos, deoarece produce defolieri repetate, ducând la pierderea creșterilor anuale, uscarea ramurilor și arborilor. Sunt atacați mai ales arborii însoriți, izolați sau cei de pe liziera pădurii. Atacul începe de la partea superioară a coroanei. Combaterea se face cu insecticide de contact în perioada zborului sau atunci când omizile încep să mineze acele noi, adică primăvara. (I. Tudor, 1968) [50]

MOLIA MORCOVULUI (*Depressaria nervosa*), (parazit.) insectă dăunătoare întâlnită în unele regiuni din Transilvania, Moldova etc., care produce pagube mari în semincerii de morcov, păstârnac, pătrunjel. Oul are formă de solz și este de culoare verde-deschis. Larva este cenușie cu capul negru și cu dungi gălbui pe părțile laterale. Are o singură generație pe an. Ierneză ca adult. O femelă poate depune până la 200 de ouă. Incubația durează 8-10 zile. Larvele pătrund în interiorul frunzei și se hrănesc cu parenchimul ei, apoi rod galerii în pețiol și în tulpină. Evoluția lor durează 4-6 săptămâni, când părăsesc tulpinile și migrează în inflorescență unde atacă florile, pedunculii florali și semințele necoapte, înfășurând în păienjeni mai multe inflorescențe la un loc. La maturitate, omizile pătrund din nou în tulpină unde se transformă în crisalide. Stadiul durează 15-20 de zile. Fluturii apar în iulie. Femelele se adăpostesc pentru iarnă, iar masculii mor imediat după copulație. Măsurile de prevenire și combatere constau din distrugerea umbeliferelor sălbatice, recoltarea și distrugerea prin ardere a tuturor plantelor atacate, recoltarea și condiționarea la timp a semințelor. La apariția larvelor, inflorescențele se stropesc cu una din substanțele organofosforice: Nogos, Wofatox Sumithion, Rogor în concentrație de 0,08%. Se mai poate folosi una din substanțele cloroderivate: Detox 25, Lindatox 20, Duplitox 167 în concentrație de 0,6-0,7%. Tratamentele se repetă după 8-10 zile. (C. Manolache, A. Săvescu, Gh. Boguleanu, Fl. Paulian, D. Balaj, P. Pașol, 1969) [50]

MOLIA ORIENTALĂ A FRUCTELOR (*Grapholitha molesta*, fam. *Tortricidae*, sin. *Laspeyresia molesta*, *Cydia molesta*), (parazit.) dăunător care dezvoltă 3-4 generații pe an. Ierneză ca larvă matură într-un cocon mătășos pe trunchiurile pomilor sau la suprafața solului. Larvele atacă frecvent lăstarii, frunzele și fructele de piersic, cais și prun. În lăstari formează galerii descendente de 6-15 cm lungime, din care cauză acestea

se curbează, se usucă și se înnegresc; fructele infestate prezintă galerii neregulate în jurul sămburelui și la suprafață excremente larvare și exudații gomoase. Avertizarea tratamentelor fitosanitare se face cu ajutorul capcanelor cu feromoni sexuali tip „Atramol”. Pentru combaterea dăunătorului se recomandă în special utilizarea produselor care au rol în inhibarea metamorfozei insectelor tip „RCI” (regulatori de creștere ai insectelor) și produse biologice pe bază de bacterii și virusuri entomopatogene. Dintre produsele tip „RCI” și biologice recomandăm următoarele: Cascade 5 EC (conc. 0,05%), Insegar 25 WP (conc. 0,03-0,04%), Dimilin 25 WP (conc. 0,03%), Nomolt 15 SC (conc. 0,05%), Sonet 100 EC (conc. 0,05%) și respectiv Silposan CA2 (2 kg/ha), Dipel WP (conc. 0,1%), Foray-Biobit XL (1 l/ha). Sunt recomandate și produse din alte grupe chimice: Zolone 25 WP conc. 0,25-0,3%), Larvin 375 (conc. 0,1%), Victenon 50 WP (conc. 0,05%), Karate Zeon (conc. 0,015%), Karate Max (conc. 0,02%), Polytrin 200 EC (conc. 0,015%), Sumicidin 20 EC (conc. 0,02%), Supersect 10 EC (conc. 0,03%), Rimon 10 EC (conc. 0,06%), Inca (conc. 0,02%), Sanvalerate 200 EC (conc. 0,02%), Sumi alpha 200 EC (conc. 0,02%) și, în plus, tăierea lăstarilor atacați de larvele primei generații și distrugerea acestora. [66]

MOLIA PĂSTĂILOR DE MAZĂRE (*Laspeyresia dorsanta*), (parazit.) dăunător. Atacă păstăile de mazăre. Are o generație anuală. Iernează ca larvă. Larvele, introduse în păstaie, rod boabele neregulat. O larvă poate ataca 1-4 boabe, obișnuit 1-2, acestea fiind aproape complet distruse. Excrementele lăsate de larvă depreciază boabele. La apariția primelor larve, se aplică tratamente cu Basudin 60 în concentrație de 0,2% sau cu Diptex 80, Wotexit 80 în concentrație de 0,15%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

MOLIA PĂSTĂILOR DE SOIA (*Etiella zinckenella*), (parazit.) dăunător periculos care a realizat invazii în diferite localități din Dobrogea, Moldova etc. Femela depune pe păstăi până la 600 de ouă, izolat sau mici grupe de către 3-4. Incubația durează între 4 și 12 zile. Larvele care apar perforează păstaia, pătrund în interior și rămân timp de 20-30 de zile până la sfârșitul dezvoltării, după care părăsesc păstaia și se retrag în sol. Aici își construiesc un cocon din pământ și se transformă în crisalidă. Fluturii apar în luna iulie și dau naștere generației a doua. Prima generație se dezvoltă pe mazăre, iar a doua generație pe soia. Măsurile de prevenire și combatere constau din distrugerea leguminoaselor spontane, recoltarea la timp și treieratul leguminoaselor cultivate, efectuarea arăturilor adânci după recoltarea leguminoaselor, tratamente chimice cu produse emulsionabile de

DDT, Lindon sau organofosforice. Tratamentul chimic se practică la apariția în masă a larvelor. (C. Manolache, Gh. Boguleanu, 1967) [50]

MOLIA PORUMBARULUI (*Archips rosana*, fam. *Tortricidae*, sin. *A. rosanus*), (parazit.) dăunător. Insecta se întâlnește în plantațiile de măr, are o generație pe an și iernează în stadiul de ou, grupate (ouă plăcă) pe scoarța ramurilor groase și a trunchiului. Larvele pătrund în interiorul butonilor florali și se hrănesc cu aceștia, apoi atacă frunzele pe care le răsucesc sub formă de țigară și ulterior produc rosături în pulpa fructelor. În timpul hrănirii larva țese fire mătăsoase în jurul organelor atacate. Pentru combaterea dăunătorului se recomandă efectuarea unui tratament la răsfirarea inflorescențelor. Pentru stropit se utilizează unul din insecticidele: Zolone 35 EC (conc. 0,2%), Fastac 10 EC (conc. 0,015%), Karate 2,5 EC (conc. 0,03%), Decis 2,5 EC (conc. 0,02%), Diazol 60 EC (conc. 0,15%), Carbetox 50 EC (conc. 0,2%), Sumithion 50 EC (conc. 0,1%), Lannte 90 WS (0,05%), Padan 50 (conc. 0,1%), Victenon 50 WP (conc. 0,05%), Sevin 85 WP (conc. 0,15%), Ekalux S (conc. 0,075%), Reldan 50 (conc. 0,1%), Nurelle D (conc. 0,075%), Inca (conc. 0,02%). Arăturile adânci de toamnă și primăvară distrug o parte din coconii din sol. [66]

MOLIA SFECLEI (*Scrobipalpa ocellatella*, *Phthorimaea ocellatella*, *Gnorimoschema ocellatella*), (parazit.) dăunător. Larvele se hrănesc în primele stadii cu frunzele tinere din mijlocul sfeclei, pe care le distrug. Din această cauză plantele tinere pier, iar cele avansate în creștere se pot reface numai în cazul unui atac slab. *Combaterea* se face prin respectarea rotației culturilor, prin îndepărtarea în timpul toamnei a resturilor de sfeclă. Arătura de toamnă să se facă la cel puțin 10 zile după recoltarea sfeclei, irigarea prin aspersiune de cel puțin 2 ori pe lună în perioada de dezvoltare a larvelor cu utilizarea produselor organofosforice: Sinoratox-35, Carbetox-37 sau produse carbamice cum sunt Furadam 75 P.U. (V. Ciochia, A. Codrescu, L. Dumitraș, 1980) [50]

MOLIA STRUGURILOR – EUDEMISUL (*Lobesia botrana*), (parazit.) dăunător. Este un fluture mic, de culoare cenușie, cu aripile anterioare pestrițe. Are trei generații pe an. Primăvara, în luna mai, apar fluturii care se împerechează și depun ouăle pe bobocii florali, cârcei și chiar pe frunze. Omizile apărute se hrănesc cu bobocii florali pe care îi înfășoară cu o țesătură fină, mătăsoasă. Omizile din generația a doua, de vară, și a treia, de toamnă, atacă boabele, producând pagube foarte mari. Pe timp secetos boabele atacate se usucă, se zbârcesc, iar pe timp ploios, pe rănilor produse de larve se instalează diverse mucegaiuri, care provoacă putrezirea în masă a

MOLIA VĂRGATĂ A PIERSICULUI

strugurilor. Combaterea în cazul plantațiilor puternic infestate se realizează cu două tratamente, la generația de primăvară și de vară. La generația de toamnă nu se aplică tratamente pentru a evita intoxicațiile. Se fac stropiri cu unul din insecticidele: Decis 2,5 EC în concentrație de 0,3%, Carbetox în concentrație de 0,3%, Parathio în concentrație de 0,06%, Wofatox-50 în concentrație de 0,1%, cu respectarea strictă a timpului de pauză de la stropit până la recoltat. [50]

MOLIA VĂRGATĂ A PIERSICULUI (*Anarsia lineatella*, fam. *Gelechiidae*), (parazit.) dăunător. Iernează în stadiul de larvă de vârsta a treia și a patra sub scoarța ramurilor, într-un adăpost construit din resturi de scoarță și lemn. Larvele dăunătorului atacă lăstarii și fructele. În lăstari larvele rod galerii descendente de 4-6 cm lungime, iar în fructe formează galerii neregulate, hrănindu-se cu pulpa acestora în jurul sâmburelui. Fructele atacate se zbârcesc, cad de timpuriu și putrezesc. Avertizarea tratamentelor fitosanitare se face cu ajutorul capcanelor cu feromoni sexuali tip „Atralin“. Pentru combaterea dăunătorului se recomandă în special utilizarea produselor care au rol în inhibarea metamorfozei insectelor tip „RCI“ (regulatori de creștere ai insectelor) și produsele biologice pe bază de bacterii și virusuri entomopatogene. Dintre produsele tip „RCI“ și biologice recomandăm următoarele: Cascade 5 EC (conc. 0,05%), Insegar 25 WP (conc. 0,03-0,04%), Dimilin 25 WP (conc. 0,03%), Nomolt 15 SC (conc. 0,05%), Sonet 100 EC (conc. 0,05%) și respectiv Silposan CA2 (2 kg/ha), Dipel WP (conc. 0,1%), Foray-Biobit XL (1 l/ha). Sunt recomandate și produse din alte grupe chimice: Zolone 25 WP (conc. 0,25-0,3%), Larvin 375 (conc. 0,1%), Victenon 50 WP (conc. 0,05%), Karate Zeon (conc. 0,015%), Karate Max (conc. 0,02%), Polytrin 200 EC (conc. 0,015%), Sumicidin 20 EC (conc. 0,02%), Supersect 10 EC (conc. 0,03%), Rimon 10 EC (conc. 0,06%), Inca (conc. 0,02%), Sanvalerate 200 EC (conc. 0,02%), Sumi alpha 200 EC (conc. 0,02%). În plus, tăierea lăstarilor atacați de larvele primei generații și distrugerea acestora. [52]

MOLIA VERDE A MUGURILOR (*Hedya nubiferana*, fam. *Tortricidae*, sin. *H. variegana*), (parazit.) dăunătorul atacă preferențial mărlul, dezvoltă o singură generație pe an și iernează ca larvă tânără într-un cocon mătăsoș, în crăpăturile scoarței sau în solzii mugurilor. Larvele hibernante rod bobocii floralii și frunzele tinere din vârful lăstarilor erbacei unde țes o pânză fină din fire mătăsoase. Larvele estivale rod epiderma inferioară și mezofilul frunzei, apoi leagă limbul unei frunze cu suprafața unui fruct producând rosături și pe acesta, deprecindu-l astfel calitativ. Avertizarea tratamentelor

se face cu ajutorul capcanelor cu feromoni sexuali tip „Atranub“. Pentru combatere se vor efectua tratamente chimice la începutul scuturării petalelor (10-15% petale scutate), cu unul din insecticidele: Zolone 35 EC (conc. 0,2%), Fastac 10 EC (conc. 0,015%), Karate 2,5 EC (conc. 0,03%), Decis 2,5 EC (conc. 0,02%), Diazol 60 EC (conc. 0,15%), Carbetox 50 EC (conc. 0,2%), Sumithion 50 EC (conc. 0,1%), Lannte 90 WS (0,05%), Padan 50 (conc. 0,1%), Victenon 50 WP (conc. 0,05%), Sevin 85 WP (conc. 0,15%), Ekalux S (conc. 0,075%), Reldan 50 (conc. 0,1%), Nurelle D (conc. 0,075%), Inca (conc. 0,02%). Arăturile adânci de toamnă și primăvară distrug o parte din coconii din sol. [66]

MOLIA VERZEI (*Plutella maculipennis*), (parazit.) dăunător prezent în Câmpia Română, Banat, Transilvania și Moldova. Atacă varza, conopida, rapița, muștarul și alte plante din familia Brassicaceae. Fluturele posedă aripile anterioare de culoare cenușie-brună, cu o dungă alb-gălbuie pe marginea posterioară. Aripile posterioare sunt cenușii, înconjurată cu franjuri formate din perișori lungi. Oul este oval, lung de 0,5 mm și de culoare galben-palid. Larva este verde-gălbuie, cu capul brun-închis, prevăzut cu pete roșcate în partea superioară. Iernează în stadiul de crisalidă, în sol sau pe sub diferite resturi de plante. Fluturii apar primăvara și au zborul crepuscular. Femela depune pe fața inferioară a frunzelor de varză între 80 și 150 de ouă. Incubația durează 3-7 zile. Larvele apărute sunt la început minere, apoi trec pe fața inferioară a frunzelor, formând colonii și înfășurând mai multe frunze la un loc cu fire de mătase. Omizile sunt foarte mobile, la cea mai mică atingere se curbează brusc și se lasă la pământ pe fire de mătase. După 3-4 săptămâni de la ecloziune se transformă în crisalidă în interiorul unui cocon fusiform. Fluturii apar după 12-16 zile. Are 2-3 generații pe an. Metodele de prevenire și de combatere constau din distrugerea tuturor plantelor spontane înrudite cu varza, întreținerea în condiții bune a culturii, adunarea resturilor de plante după recoltare și arderea lor, arătura adâncă de toamnă pentru distrugerea adăposturilor de iernare. La apariția larvelor se vor face stropiri sau prăfuiți cu Lindan, Turingin (suspensie) etc. (C. Manolache, Gh. Boguleanu, 1967) [50]

MOLIBDAT DE AMONIU $[(\text{NH}_4)_2 \text{MoO}_4]$, (agrochim.) substanță chimică folosită ca îngrășământ cu molibden. Greutatea moleculară, 196,03. Conține 48% Mo; apare sub forma unor cristale monoclinice incolore, solubile în apă, în acizi, insolubile în alcool; greutatea specifică 2,27. Se descompune prin încălzire. [29]

MOLIBDAT DE SODIU $(\text{Na}_2\text{MoO}_4)$, (agrochim.) substanță chimică folosită ca îngrășământ cu

molibden, greutatea moleculară 205,94. Conține 46% Mo; apare sub forma unor cristale albe, romboedrice, solubile în apă. Se folosește pe solurile cu reacție acidă. [29]

MOLIBDAȚI, (agrochim.) săruri ale acizilor molibdenici; majoritatea sunt greu solubile în apă și sunt incolore. Prin dizolvarea MoO_3 în hidroxizi alcalini se obțin molibdați normali, care corespund formulei Me_2MoO_4 și derivă de la acidul H_2MoO_4 . [29]

MOLIBDEN (Mo), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa a VI-a secundară. Are Z 42 și structura învelișului de electroni $[\text{Kr}] 4d^5 5s^1$. Cel mai răspândit mineral de molibden și totodată singurul de interes tehnic este molibdenita, MoS_2 . Se obține prin prăjirea oxidantă a molibdenitei când rezultă MoO_3 , urmată de reducerea oxidului cu hidrogen la temperaturi de 1.000-1.100°C. În stare compactă este un metal alb-cenușiu, lucios, p.t. 2.620°C și p.f. 4.830°C. Cele mai mari cantități de Mo sunt consumate de industria oțelurilor, măbind duritatea și rezistența acestora la solicitări mecanice și coroziune. Catalizatorii pe bază de Mo sunt folosiți în industria petrolului, pentru îndepărtarea sulfurii. MoS_2 se folosește ca lubrifiant solid sau ca adaos în uleiurile folosite pentru ungerea lagărelor supuse solicitărilor mecanice și termice mari. [36] În natură se găsește sub formă de combinații (sulfuri, molibdați). În soluri se găsește în cantități diferite, de la mai puțin de 1 ppm până la 10 ppm. Deficiența de Mo apare în principal pe solurile acide, iar excesul, pe cele alcaline. Excesul de Mo din furaje provoacă îmbolnăviri grave la animale. [29]

MOLIC, (pedol.) termen care, în sistemul român de clasificare a solurilor, arată un subtip de sol, din altă clasă decât a molisolurilor, caracterizat prin prezența unui orizont Am. Se notează cu simbolul **mo**. [29]

MOLID (*Picea abies*, fam. *Pinaceae*, sin. *P. excelsa*), (bot.) arbore conifer, rășinos, megafanerofit, întâlnit la noi în zona montană din tot lungul Munților Carpați, formând păduri întinse, curate (molidișuri), sau împreună cu bradul, uneori cu fagul, în etajul superior și subalpin, pe cele două versante, ocupând cca 22% din suprafața împădurită a țării, peste un milion de hectare. Frunzele aciculare, mugurii, scoarța și rășina au utilizări terapeutice în medicina umană și veterinară tradițională. Frunzelor aciculare tinere și mugurilor li se atribuie acțiune: eupeptică, behică, antiidiareică, astringentă, mineralizantă, antiinflamatoare, antireumatismală. Ajută la stabilirea unei digestii normale, calmează tusea, suprimă diareea, aprovizionează organismul cu macro- și microelemente, combate inflamațiile și reumatismul. Taninul pe care îl conține precipită proteinele din conținutul intestinal, iar uleiurile volatile cu efecte antibacteriene ajută la combaterea stărilor

diareice și a inflamațiilor intestinale. Specie meliferă. Furnizează albinelor culesuri de nectar, mană și propolis. Producție de miere de mană, 40 kg/ha. Pondere economico-apicolă mare. Cultivat în parcuri, spații verzi, oferind un efect decorativ deosebit, prin port, ornament piramidal, frunze aciculare verzi, conuri în grupe mici de 3-7 exemplare, în amestec cu alte conifere (brad, lărice) sau foioase, realizând un contrast deosebit în special cu mesteacănul. Sunt preferate formele cu talie mică. Utilizate în masive, grupuri, individual și la realizarea de garduri vii. [50]

MOLIDE (*Molidae*), (zool.) peștele lună și alte tipuri similare, cu corp foarte mare, rotunjit, o gură ca un cioc, înotătoare mici și o coadă rudimentară la adult. Se găsesc în largul oceanului și se hrănesc cu crustacee și alge. [57]

MOLIDIȘ, (silv.) pădure de molid din regiunea montană superioară și mijlocie, constituită din arborete pure, sau de amestec în mică proporție cu brad, fag, lărice, paltin de munte, ulm de munte, pin cembra, pin silvestru, scoruș, mesteacăn, plop tremurător, anin verde, anin alb etc. De regulă, subarboretul său este slab reprezentat prin: caprifoi, cununiță, soc roșu, daphne, zmeur, coacăz, tulichină, alun etc. Altitudinile sunt cuprinse între (900) 1.100 și 1.650 (1 750) m, iar solurile fac parte din clasele spodică, umbrică, mai puțin cambică. Temperaturile sunt scăzute (2-5°C medie anuală), iar precipitațiile bogate (900-1.400 mm/an). Specia este relativ tolerantă față de regimul trofic și ionic al solului, dar cere umiditate multă (regim pedohidric bogat) și temperaturi nu prea ridicate, fiind de proveniență boreală. Are temperament semiheliofil și este ușor doborâtă de vânt (înrădăcinare superficială). În tipologia pădurilor molidișurile sunt încadrate la formația Piceeta, cu 6 grupe de tipuri, separate floristic sau ecotopic (cu *Oxalis acetosella*, cu mușchi verzi, cu *Luzula sylvatica*, cu *Polytrichum*, cu *Vaccinium*, de stâncărie și de soluri cu înmlășinare, în total 15 tipuri), iar în tipologia sistemică se întâlnesc 11 tipuri de ecosisteme edificate de molid, având drept caracteristice diferențiale 1 sau 2-3 specii din flora ierboasă sau muscinală (*Oxalis-Soldanella*, *Vaccinium-Hylocomium*, *Myosotis sylvatica*, *Oxalis-Dentaria-Asperula*, *Chrysanthemum rotundifolium*, *Callamgrostis-Luzula*, *Luzula sylvatica*, *Hylocomium*, *Vaccinium myrtillus*, *Polytrichum*, *Mercurialis-Dentaria*). În același timp, fitocenologia separă două mari asociații: *Hieracio rotundati-Piceetum* Pawl. et Br.-Bl.39 și *Leucanthemo waldsteinii-Piceetum* Krajina 33 Cord. *Vaccinio-Piceetalia*) la care se adaugă pe mici suprafețe, determinate edafic, alte 5-6 asociații mai mici, printre care: *Luzulo sylvaticae-Piceetum* Wraber 53 și *Bruckenthalia-Piceetum* Borhidi 69. [4]

MOLIILE CĂPȘUNULUI (*Aphelia viburniana* și *Pandemis dumetana*, fam. *Tortricidae*), (parazit.)

dăunător. Insectele evoluează în două generații pe an și iernează în stadiul de larvă de vârstă a II-a pe partea inferioară a frunzelor într-o țesătură mătăsoasă și, respectiv, în interiorul unui cocon în frunzele rulate. Larvele se hrănesc cu frunzele și florile plantelor, iar ca urmare a atacului fructele rămân mici, uneori deformat și slab colorate. Pentru prevenirea atacului se execută 1-2 tratamente preflorale și 1-2 post-florale, atunci când densitatea larvelor pe m² este mare (3-10 larve/m² și respectiv 1 larvă/m²). Se recomandă utilizarea insecticidelor selective: Silposan CA2 (2 kg/ha), Foray-Biobit XL (conc. 0,05-0,1%), Dimilin 25 WP (conc. 0,03%), Nomolt 15 SC (conc. 0,05%), care sunt mai puțin toxice pentru om și fauna utilă. [66]

MOLISMOLOGIC, relativ la molismologie. [3]

MOLISMOLOGIE, știință care se ocupă cu studiul poluanților. [3]

MOLISOL, (pedol.) clasă de soluri, în sistemul român de clasificare a solurilor, care include soluri care au orizont A molic și un orizont intermediar AC/sau B cu culori de orizont molic cel puțin în partea superioară (cu excepția celor care au orizont G în primii 125 cm sau orizont salic ori natric în primii 20 cm). Cuprinde tipurile: sol bălan, cernoziom, cernoziom cambic, cernoziom argiloluvial, sol cernoziomoid, sol cenșiu, rendzinic și pseudorendzinic. [29]

MOLOCOMII, (rel.) sectă religioasă apărută în Rusia în secolul al XVIII-lea, după perioada lui Petru cel Mare. Adepții acestei secte au renunțat la post și au început să mănânce lapte, brânză și ouă. Despre Mântuitorul spun că este singurul preot și arhieru, dar n-a fost Dumnezeu. [63]

MOLUGINACEE (*Molluginaceae*), (bot.) familie care cuprinde plante erbacee, anuale, glabre sau stelat tomentoase răspândite în Europa, Africa, Australia, Asia. Frunze lineare sau obovat-spatulate. Flori bisexuate (hermafrodite), actinomorfe tipul 5; perigon sepaloid, dialitepal; androceul din 5 stamine la *Mollugo* și din 12 stamine și numeroase staminodii petaloide la *Glinus*; gineceul, cu ovar superior, 3 stigmat la *Mollugo* și 5 stigmat la *Glinus*. Formula florală: ♂*P₅ A₅₋₁₂ G₍₃₋₅₎. Flora României conține 2 specii: *Mollugo cerviana*, sporadică, pe locuri nisipoase în județele Dolj, Galați, și *Glinus lotoides*, foarte rară, pe locuri nisipoase din Balta Potelu, județul Olt. [50]

MOLUȘTE (*Mollusca*), (zool.) încrengătură care cuprinde animale cu corpul moale, nesegmentat, constând din melci, scoici, sepia, caracatițe. Sunt metazoare celomate protostomiene cu simetrie bilaterală. În cursul evoluției, unele specii au devenit asimetrice. La majoritatea speciilor corpul are trei regiuni: cap, picior și masă viscerală. Capul este

distinct de restul corpului la gasteropode și cefalopode, redus la amfineure și scafopode, regresat până la dispariție la scoici (lamelibranhiate). Piciorul este situat pe partea ventrală a corpului la majoritatea moluștelor, iar la cefalopode (sepie, caracatiță) s-a transformat în brațe situate în jurul capului. Servește la deplasare. Forma lui diferă: talpă (melci), lamă de topor (scoici), țărș (scafopode). Masa viscerală are formă de sac și se află pe partea dorsală a piciorului, exceptând cefalopodele. În masa viscerală se găsesc majoritatea organelor. Mantaua (pallium) provine din peretele corpului și este formată din 1 sau 2 pliuri. Cochilia sau scoica este de natură calcaroasă, dură, și are rol în protecția animalului. Forma cochiliei diferă de la un grup la altul. Sistemul nervos la moluștele inferioare (amfineurieni) este format dintr-un inel periesofagian din care pornesc cordoane longitudinale unite între ele prin comisuri. La moluștele evoluate există trei perechi principale de ganglioni: cerebroizi, pedioși și viscerali. Sistemul digestiv are caracteristice radula și fălcile (piese chitinoase) situate în faringe. Planșeul faringelui are o limbă musculoasă numită *odontofor* sau *rotela* pe suprafața căreia se află radula prevăzută cu dinți fini. În timpul masticției, odontoforul mișcă radula. La acest grup de animale apare pentru prima dată *hepatopancreasul* care secretă sucuri digestive. Sistemul respirator constă din două branhii numite ctenidii, situate în cavitatea paleală. Unele specii au 4 branhii, altele una, iar la altele au dispărut, funcția respiratorie revenind unor organe secundare. Sistemul circulator deschis este format din inimă, vase de sânge și sistem lacunar prin care circulă hemolimfa – un amestec de sânge și lichid celomic. Sistemul excretor este format din două nefridii de tip metanefridian care comunică cu pericardul prin orificiu renopericardiac, iar cu partea opusă se deschide la exterior în cavitatea paleală prin orificiul excretor. Numărul nefridiilor este corelat cu numărul de branhii și auricule. Reproducerea este sexuată, majoritatea cu sexe separate. Unele specii sunt hermafrodite (ex., melcul). În dezvoltarea ontogenetică apare larva *trocoforă* care indică legătura filogenetică între moluște și anelide. Majoritatea speciilor trăiesc în mediul marin; în mediul acvatic dulcicol și terestru trăiește un număr mai mic de specii. Au apărut în cambrian. Fauna actuală conține cca 128.000 de specii. Speciile acestei încrengături sunt grupate în clasele: *Polyplacophora*, *Monoplacophora*, *Aplacophora*, *Gasteropoda*, *Scaphopoda*, *Lamellibranchiata*, *Cephalopoda*. (N. Tomescu, 1983) [50]

MOMEALĂ OTRĂVITA, (toxicol.) cadavru otrăvit cu stricnină folosit pentru distrugerea dăunătorilor. Această practică puțin selectivă este foarte dăunătoare

pentru faună, pentru că momeala poate fi mâncată și de o specie utilă, iar animalul otrăvit are mari șanse de a deveni sursă de hrană pentru alte carnivore utile. [41]

MOMENT CINETIC, (fiz.) mărime fizică vectorială egală cu produsul vectorial dintre vectorul de poziție al unei particule și impulsul acesteia. Dacă traiectoria particulei este plană, atunci acest vector este perpendicular pe planul traiectoriei. Microparticulele au un **m. c.** legat de mișcarea lor în spațiu, la care se adaugă un **m. c.** propriu numit spin. [38]

MOMENT DE ORDINUL K, (mat.) este al unei variabile aleatoare X , valoarea medie a variabilei

$$\text{aleatoare } X^k. \text{ Deci } M_k(X) = M(X^k) = \sum_{i=1}^n (x_i)^k f(x_i)$$

(pentru variabilă discretă) și $M_k(X) = \int_{-\infty}^{\infty} x^k(x) dx$
(pentru variabilă continuă). [48]

MOMOTIDE (*Momotidae*), (zool.) păsări din America tropicală, înrudite cu *Alcedinidele*, având cozi lungi ornamentale, ciocuri late și lungi, serate pe muchii. Au picior caracteristic, la care degetul extern este unit cu cel mijlociu și doar un deget este îndreptat înapoi. Se hrănesc cu insecte. [37]

MONACHINE (*Monachinae*), (zool.) foci călugăr: foci cu spatele negru și abdomenul alb, lipsite de gheare la degetele posterioare. Trăiesc în Oceanul Atlantic și în Mediterana. Sunt protejate prin lege. [37]

MONADNOCK, (geomorf.) martor de eroziune asemănător cu inselbergul, sub forma unui munte izolat ce domină o arie joasă penepelenizată; s-a format într-un climat mai arid, pe roci mai dure. [25]

MONANDRU, (bot.) androceu prevăzut cu o singură stamină; ex., *Orchidaceae*. [50]

MONASTER, (genet.) fus de diviziune unipolar care poate apărea prin supresia replicării centriolilor și care are drept consecință o diviziune nucleară anormală (unipolară) care dă naștere la un nucleu de restituție. [69]

MONAXONIDA, (zool.) ordin care cuprinde spongieri silicioși. Sunt forme comune cu spiculi monaxoni mari (*megasclerite*). Culoarele speciei sunt variate. Domină culorile: roșu și galben. Trăiesc în mări și oceane de la litoral până la adâncimea de 6.000 m. Se cunosc și specii de apă dulce (*Spongilla lacustris*, *Ephidatia fluviatilis*). [50]

MONDOECONOMIE, ramură a științei economice care cercetează, la scară mondială sau zonal-internațională, relațiile economice bazate pe diviziunea internațională a muncii, legile care le guvernează, mecanismele fundamentale și instituțiile corespunzătoare acestora, problemele globale care apar în diferite sfere economice internaționale, incidentele lor asupra economiilor naționale și asupra economiei mondiale privitor la resursele naturale,

resursele alimentare, demografia, protecția mediului, protecția financiară etc. [58]

MONEDĂ, ban din metal sau de hârtie care are sau a avut curs legal pe teritoriul unei țări. [55]

MONGOLISM (*boala lui Langdon-Down*), (med. u.) boală congenitală, caracterizată prin întârziere în dezvoltarea psihică și corporală și printr-o conformație deosebită a feței. Copiii bolnavi sunt afectuoși, cu o tendință pronunțată spre imitație, dar nivelul mintal este foarte redus. [28]

MONILIFORM¹, (micol.) hifă cu strangulare la intervale regulate, dând impresia unor șiraguri de mărgel; ex., conidiile ciupercilor *Monilia* și *Oidium*. [61]

MONILIFORM², (bot.) în formă de șirag de mărgel. La plante, silicve (fructe) de formă cilindrică, având umflături globuloase intermitente, separate prin îngustări profunde, aspect întâlnit la nopticoasă (*Hesperis matronalis* ssp. *moniliformis*). [50]

MONILIOZA CAISULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Monilinia laxa* și *Monilinia fructigena*. Boala este foarte periculoasă, mai ales pe timp răcoros și ploios. Se manifestă în timpul înfloriturii și la intrarea în pârgă a fructelor. Ciuperca atacă florile, lăstarii, ramurile și fructele. Florile sunt atacate încă din faza de buton și se intensifică la înflorire. Acestea se brunifică, se ofilesc și apoi se usucă. Infecțiile din flori trec în ramuri, care se usucă. Frunzele atacate se brunifică, se răsucesc și se usucă. Lăstarii atacați au vârfulurile încovoiate, se vestejesc și se usucă. Toate organele atacate poartă pe ele fructificațiile ciupercii patogene. Fructele atacate cad în masă pe sol. La început fructele poartă pe ele pete mici, circulare, brune, cafenii, puțin adâncite în pulpă. Petele se extind și pulpa se înmoaie, după care putrezește. În funcție de agentul fungic patogen, fructul atacat are pe el pernițe cenușiu-gălbui dispuse haotic, care sunt caracteristice speciei *Monilinia laxa*, sau pete dispuse în cercuri concentrice brune cenușii care aparțin speciei *Monilinia fructigena*. **Combatere.** Se procedează la tăierea și arderea lăstarilor și ramurilor atacate, adunarea fructelor bolnave și distrugerea lor. Tratamentele chimice cu fungicide se fac de 5 ori: la umflarea mugurilor floriferi, în stadiul de buton verde, buton roz, flori deschise în proporție de 40-50%, și la înfloritul total. Tratamentele se continuă după legatul fructelor toamna la sfârșitul lunii septembrie. Primul tratament (la umflarea mugurilor) se face cu unul din produsele: zeamă bordeleză 1%, hidroxid de cupru 0,3%, polisulfură de bariu 1%, Turdacupral 50 în concentrație de 0,5%. Pentru înflorit se folosesc Fundazol 50, Benlate 50, Derosal 50, Bevistin, Saprol, Metoben 70. Când fructele au intrat în pârgă se folosește Ronilan 50. Momentele

prielnice de tratament sunt: buton roz, înflorit, scuturarea petalelor, aproape de intrarea în pârgă a fructelor. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

MONILIOZA GUTUIULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Monilinia linhartiana*. Se manifestă în livezi cu intensitate mare, în primăverile ploioase, când distruge în masă florile, fructele tinere și lăstarii erbacei cu frunze. Frunzele prezintă pete brun-roșcate la bază sau la mijlocul limbului, progresând spre centru, până la completa acoperire. Pe timp ploios, petele se acoperă cu un puf galben-cenușiu, cu miros de flori de tei. El este format din conidiofori și conidii. Conidiile produc infecții la flori. Combaterea se face prin îngroparea fructelor realizate prin arături de toamnă; tăierea ramurilor atacate și distrugerea lor; stropiri cu fungicide la avertizare la începutul creșterii lăstarilor, butonii roz, la înflorire, la începutul creșterii fructelor și la 10-12 zile după ultimul tratament. Primele 2 tratamente se fac cu zeamă bordeleză 0,75% sau Turdacupral 50 în concentrație de 0,5%. Tratamentul la deschiderea florilor se efectuează cu unul din fungicidele sistemice: Chinion-Fundazol 50, Metoben 70. Celelalte tratamente se fac și cu fungicidele Mancozeb sau Captan. (Gh. Lefter, N. Minoiu, 1990) [50]

MONILIOZA LA PIERSIC ȘI MIGDAL, (fitopat.) micoză produsă de *Monilinia laxa*. Determină mari pagube în anii cu precipitații abundente, mai ales la fructe. La migdal produce uscarea fructelor și ulceratii pe ramuri. Atacul pe fructe are loc în urma rănilor cauzate de unii dăunători, grindină și ploi puternice. Pe fructe apare o pată brună care se întinde în adâncime și în suprafață. Lăstarii atacați se usucă de la vârf spre bază. Pentru combatere se recomandă măsuri de igienă culturală care constau din adunarea fructelor mumificate, tăierea lăstarilor și a ramurilor atacate și arderea lor. Dezinfectia ramurilor prin pensularea lor cu vopsea de ulei la care se adaugă Tiuram 75 în concentrație de 2%. (N. Minoiu, 1987) [50]

MONILIOZA LA VIȘIN ȘI CIREȘ, (fitopat.) micoză produsă de *Monilinia laxa* și *Monilinia fructigena*. Produce pagube mari la vișin, apoi la cireș. La cireș pierderile sunt semnalate la fructe. Boala se recunoaște după ofilirea florilor, ramurilor și lăstarilor. Organele atacate se brunifică și se usucă, rămânând pe pom tot anul. Atacul de monilioză apare primăvara la soiurile Timpurii de mai, Timpurie franceză. Fructele atacate au o putrezire maronie. Prevenirea și combaterea se fac prin măsuri de igienă culturală, tăierea lăstarilor și a ramurilor atacate, adunarea florilor, frunzelor și fructelor atacate și arderea lor. Chimic, se combate prin fungicide aplicate la avertizare. Tratamentele se fac la umflarea mugurilor, în faza de buton alb – deschiderea

primelor flori, la 15-20% petale scuturate, la intrarea în pârgă a fructelor și după recoltat. Tratamentele făcute în faza de umflare a mugurilor se realizează cu zeamă bordeleză 1% sau Turdacupral 0,5%. După recoltat se fac stropiri cu Captadin 50, Dithane M 45, Tiuram 75 și Ziram 75. La înflorit și intrarea în pârgă a fructelor, tratamentele se fac cu unul din fungicidele sistemice: Bavistan, Benlate 50, Fundazol 50, Metoben 70, Topsin M 70 etc. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

MONILIOZA POMILOR FRUCTIFERI, (fitopat.) micoză produsă de *Monilinia fructigena*. Determină pagube mari în livezile de măr, păr și în depozite. Boala se manifestă pe fructe prin apariția unei pete brune, rotunde pe o lovitură sau o înțepătură a fructului. Florile și frunzele atacate se usucă și rămân agățate de pom. Ramurile infectate de miceliul ciupericii prezintă leziuni oval-alungite, cufundate în scoarța uscată, care se poate exfolia, lăsând lemnul descoperit (cancer deschis); lăstarii de pe ramura afectată se usucă. Combaterea se face prin măsuri de igienă culturală, distrugerea insectelor și patogenilor care cauzează răni, dezinfectarea ambalajelor și depozitelor de păstrare a fructelor. Infecțiile pot fi prevenite prin tratamente chimice cu fungicide sistemice, cum sunt Fundazol 50, Metoben 50, Benlate 50. Cu 2-3 săptămâni înainte de recoltare se face un tratament cu Caolin în concentrație de 0,2%, care asigură o foarte bună păstrare a fructelor în depozit. (N. Minoiu, 1990) [50]

MONILIOZA PRUNULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Monilinia laxa*. Boală gravă, mai ales pentru prune. Ciuperca atacă mai ales florile și fructele din faza de pârgă. Atacul se manifestă însă și pe frunze, pe lăstari. Florile atacate și frunzele au un aspect opărit. Fructele atacate sunt putrede și au pe suprafața lor pernițe de culoare cenușie-albicioasă, care conțin conidii. Combaterea se realizează prin măsuri de igienă culturală, cultivarea soiurilor rezistente, aplicarea de îngrășăminte chimice complexe, distrugerea dăunătorilor care produc răni pe fructe (viermele prunelor). Tratamentele chimice se fac la următoarele momente: dezmușur, buton alb, la 10-15% din petale scuturate, apoi în 2-3 tratamente la fructe, cel mai important fiind cel la intrarea în pârgă. Înainte de înflorire se fac tratamente cu zeamă bordeleză 0,75% sau cu Turdacupral 50 în concentrație de 0,5%. La înflorit se face un tratament cu una din următoarele substanțe: Metoben 0,1%, Fundazol 50 în concentrație de 0,1%, Derosal 60 în concentrație de 0,1%, Saprool 0,1%. Fungicidele sistemice au cea mai bună eficacitate. Alte fungicide care pot fi folosite sunt: Captadin 0,25%, Dithane M-45 în concentrație de 0,2%. Ultimul tratament

- trebuie făcut cu un fungicid sistemic, care nu lasă reziduuri pe fructe. (N. Minoiu, 1987) [50]
- MONILIOZĂ**, (fitopat.) boală a plantelor produsă de ciuperci aparținând genului *Monilinia*. Se manifestă pe flori, frunze, fructe, lăstari. La flori, atacul cel mai grav produce arsura acestora, cuprinzând și frunzele alăturate. Fructele atacate, în funcție de condițiile climatice, se stafidesc (mumificază), se înmoaie sau se acoperă cu fructificații, ex., la sămburoase – *Monilinia laxa*. [61]
- MONIMOSTILIC**, (anat.) tip de craniu întâlnit la reptile, la care patratul este fix și falca superioară incapabilă de mișcare separată. Se întâlnește la tuatara și la crocodili. [37]
- MONISM**, concepție filosofică ce afirmă că la baza întregii existențe se află un singur principiu, respectiv se reduce existența la o singură modalitate, celelalte însușiri și fenomene fiind considerate ca derivate sau ipoteze ale modalității unice. [28]
- MONITORING**, (ecol.) proces de supraveghere și testare continuă sau periodică care are scopul de a determina nivelul poluării, precum și gradul de conformare cu standardele de emisie sau de calitate ale mediului, pentru diferite medii receptoare. [17]
- MONITORING ECOLOGIC**, (ecol.) supravegherea complexă, integrată, a factorilor biotici și a celor abiotici, precum și a modificărilor care au loc în structura și funcționarea ecosistemelor. [24]
- MONITORING INTEGRAT → MONITORING ECOLOGIC**
- MONITORIZARE**, (ind. energ.) măsurare/determinare continuă a unor indicatori și raportare a acestora la un set de valori prestabilite, în scopul de a identifica deviații sau excepții de la rezultatele normale sau anticipate. [59]
- MONITORIZAREA MEDIULUI**, (ecol.) sistem de supraveghere, prognoză, avertizare și intervenție, care are în vedere evaluarea sistematică a dinamicii caracteristicilor calitative ale factorilor de mediu, în scopul cunoașterii stării de calitate și semnificației ecologice a acestora, a evoluției și a implicațiilor sociale ale schimbărilor produse, urmate de măsuri care se impun. [72]
- MONOBIONT**, (bot.) plantă la care cele două generații din ciclul de viață sunt dependente, deoarece zigotul continuă să se dezvolte pe gametofit; ex., carposporofitul algelor roșii, sporogonul briofitelor. [50]
- MONOCARION**, 1. (cit.) Celulă cu un singur nucleu. 2. (micol.) Denumire sub care mai este cunoscut miceliul primar de la ascomicete și basidiomicete, format din hife septate, fiecare compartiment prezentând un singur nucleu haploid. Sin. *monocariotic*; ant. *dicariotic*. [69]
- MONOCARIOTIC → MONOCARION**
- MONOCARPIC**, (bot.) 1. Plantă care fructifică o singură dată, după care își încheie ciclul de viață. 2. Floare care are gineceul format dintr-o singură carpelă. 3. Fructe care provin din ginecee monocarpe, ex., păstaia la fasole (*Phaseolus vulgaris*), mazăre (*Pisum sativum*); drupa la prun (*Prunus domestica*); baca la dracilă (*Berberis vulgaris*); nuca la urzică (*Urtica dioica*). [50]
- MONOCAZIU**, (bot.) sin. *cimă unipară*, inflorescență cimoasă, cimă unipară, alcătuită dintr-o axă principală, constituită dintr-o succesiune de axe florifere de ordine și de vârste diferite, lipsite de bractei. Tipuri de m.: *drepaniu*, cimă în formă de seceră; *ripidiu*, cimă în formă de evantai; *bostrix*, cimă helicoidală; *cincin*, cimă scorpioidă. [50]
- MONOCELULAR → UNICELULAR**
- MONOCENOZĂ**, (ecol.) biocenoză dominată de o singură specie. [2]
- MONOCENTRIC**, (micol.) 1. → CROMOZOM. 2. Tal care produce un singur organ reproducător (un sporangiu sau un spor de rezistență); ex., unele ciuperci încadrate în ordinul Chytridiales. [69]
- MONOCERATIDA**, (zool.) ordin care cuprinde spongieri cu schelet de spongină, la care se pot asocia spiculi silicioși monaxoni mici (*microsclere*), ex., buretele de baie (*Euspongia officinalis*) care are scheletul format din fibre de spongină. Trăiește în mările Adriatică și Mediterană; buretele de tablă (*Hippospongia equina*), cu fibre de spongină mai groase și mai aspre. Trăiește în Marea Mediterană. Pe piață se comercializează numai scheletul, deoarece partea carnoasă se îndepărtează prin macerare. [50]
- MONOCHROME**, (inform.) termen aplicat unui monitor care afișează imagini într-o singură culoare : negru pe alb sau verde pe negru. Termenul se aplică și monitoarelor ce afișează numai niveluri variabile de gri. [6]
- MONOCITE → MACROFAGE**
- MONOCLIMAX¹ → CLIMAX CLIMATIC**
- MONOCLIMAX²**, (ecol.) stadiu final stabil de evoluție a tuturor seriilor dintr-un teritoriu cu un anumit climat, indiferent de substrat. [15]
- MONOCLIN**, (geol.) tip de structură geologică în care straturile înclină într-o singură direcție. [25]
- MONOCOTILEDONAT** (*Monocotyledoneus*), (bot.) clasă de angiosperme la care embrionul are un singur cotiledon; sin. *Liliatae*. [50]
- MONOCULTURĂ**, (agric.) cultivarea pe o suprafață de teren a unui singur soi ce aparține unei specii de plantă; ex., numai un soi de porumb, numai cartofi etc. [50]
- MONODELF**, (bot.) reunit într-un singur fascicul, androceu gamostemon rezultat din concreșterea

- filamentelor staminale într-un singur mănunchi, aspect întâlnit la *Malvaceae*, *Polygalaceae* etc. [50]
- MONODELFE**, (zool.) nume alternativ pentru *Eutheria* sau mamiferele placentare, care au un singur vagin. [37]
- MONODOMINANȚĂ**, (ecol.) dominanța unei specii din biocenoză sau a unei clase de vârstă din cadrul unei populații. [24]
- MONOFAG**, (fitopat.) patogen parazit, specializat numai pe o singură plantă gazdă. **M.** sunt și formele specializate, rasele, biotipurile, pathovarurile. **M.** este opus polifagului. [61] → STENOFAG
- MONOFAGE**, (ecol.) viețuitoare care se hrănesc cu o singură specie de vegetale sau animale. [10]
- MONOFAGIE**, (ecol.) animale care consumă un singur tip de hrană; de exemplu, insecte fitofage care consumă o singură plantă. [62]
- MONOFIL**, (bot.) unifoliat. Plantă cu o singură frunză; ex., *Monophylla* sp. [50]
- MONOFILETIC**, (filogen.) provenind din aceeași linie filogenetică. Grup de organisme care au un strămoș comun, reprezentând o singură linie de descendență. Ex., fungii adevărați (regnul *Fungi*) provin dintr-un strămoș unic, protozoarele cuanoflagelate. Păsările sunt considerate un grup **m.** deoarece au ca strămoș unic unele reptile fosile (triasice), adaptate la viața arboricolă. [69]
- MONOFILETICE**, (filogen.) populații actual diferite care descind dintr-un strămoș comun sau dintr-o singură populație ancestrală prin procesul de divergență a caracterelor în cursul evoluției speciei. Apariția pe această cale a două specii diferite dintr-o specie ancestrală se numește *cladogeneză*. [19]
- MONOFIODONT**, (anat.) cu un singur set de dinți. [37]
- MONOFITIC**, (parazit.) parazit care își petrece întregul ciclu evolutiv pe o singură specie. [50]
- MONOGAM**, (bot.) unisexuat, diclinic. Plantă cu flori masculine și feminine pe indivizi diferiți, respectiv plantă cu flori numai femele și plantă cu flori numai mascule; ex., cânepă (*Cannabis sativa*). [50]
- MONOGAMIE**, (zool.) mod de înmulțire animală în cadrul căruia se formează un cuplu stabil și de lungă durată. [3]
- MONOGENEZĂ**, (bot.) înmulțire pe cale asexuată; ex., plantă. [50]
- MONOGENIC**, (genet.) caracter condiționat de o singură genă sau de o pereche de gene. Aceste caractere se transmit în conformitate cu legile mendeliene. [56]
- MONOGENIE**, (zool.) condiție ca femelele să producă numai descendenți masculi sau numai descendenți femeli. [20]
- MONOGENOIDEA**, (zool.) clasă de viermi platelminți, în majoritate cu forme ectoparazite, câteva endoparazite, în special pe pești și pe amfibieni. Posedă organe de fixare pe partea anterioară și posterioară a corpului. Intestinul este simplu sau ramificat. Sunt hermafrodite. Ovarele și glandele vitelogene sunt separate. Unele specii sunt ovipare, altele vivipare. Ciclul lor de dezvoltare este fără gazdă intermediară. Au o largă răspândire în apele europene și în țara noastră. Specii: *Gyrodactylus elegans* – parazită pe pielea peștilor, dar mai ales pe crap; *Dactylogyrus auriculatus* – parazită pe branhiile peștilor și mai puțin pe pielea lor; *Tristomum mola* – parazită pe branhiile la peștele-lună (*Mola mola*) care trăiește în mările calde; *Polystomum integerrimum*, parazită în vezica urinară la broasca-roșie-de-munte (*Rana temporaria*). (M. Năstăsescu, 1983) [50]
- MONOGEOSINCLINALE**, (geogr.) zone depresionare alungite și înguste acoperite de ape marine cu adâncime mică, ce se întind în lungul continentului și separate de largul oceanului prin niște praguri. Au o singură fază de orogeneză și se transformă în lanț muntos; ex., geosinclinalul Apașilor. (M. Pelin 1974) [50]
- MONOGIN**, (bot.) floare unde gineceul are un singur pistil. [50]
- MONOHIBRIDISM**, (genet.) încrucișare între indivizi care diferă printr-o singură pereche de caractere condiționată de o pereche de alele, de ex. **A** și **a**. [19]
- MONOIC**, (bot.) plante cu flori unisexuate masculine și feminine pe același individ, pe aceeași tulpină, aspect întâlnit la alun (*Corylus avellana*), brad (*Abies alba*), molid (*Picea abies*), stejar (*Quercus robur*) etc. [50]
- MONOIDEISM**, (psih.) după Th. Ribot, stare a proceselor intelectuale în care o singură idee ocupă locul central în gândire, tot restul activității interne fiind concentrat în jurul acesteia. [28]
- MONOIZODIZOMIE**, (genet.) absență a unui cromozom dintr-o pereche de cromozomi ale celui cromozom metamorfozat și înlocuirea lui cu un izocromozom pentru brațele scurte sau lungi ale cromozomului. [19]
- MONOIZOZOMIE**, (genet.) aneuploidie caracterizată prin absența unei perechi de cromozomi și prezența unui izocromozom pentru brațele lungi sau brațele scurte ale unuia dintre cei doi cromozomi absenți. [19]
- MONOLIT DE SOL**, (pedol.) decupaj vertical al unui volum paralelipedic de sol în stare nederanjată, care permite observarea succesiunii de orizonturi pedogenetice pe întregul profil, în mărime naturală, introdus în lăzi speciale sau lipit pe suport special. Este folosit pentru expoziții și pentru studii. [29]
- MONOLOG**, formă a activității verbale desfășurată de un singur subiect, implicând adresarea către alții care ascultă, sau producându-se în afara unei relații de comunicare cu alții, ca o vorbire cu sine sau pentru sine. [28]
- MONOMITIC**, (micol.) corp de fructificație (bazidiocarp) al unor basidiomicete, constituit dintr-un singur tip de hife, și anume hife generative. [69] → DIMITIC

- MONOMORFIC**, (micol.) fung care produce zoospori de un singur tip morfologic. [69]
- MONOMORFISM**, (genet.) condiție în care toți membrii unei populații au, pe același locus, un singur tip de genă (foarte mulți loci sunt însă polimorfici). Chiar atunci când un locus este considerat monomorfic, o mică parte din populație – mai puțin de 2% – este heterozigotă. [19]
- MONONUCLEOZĂ INFECȚIOASĂ**, (med. u.) boală infecțioasă, contagioasă, benignă, probabil de origine virotică (virusul Ebstein-Barr), caracterizată prin angină, febră, adenohepatosplenomegalie și erupții cutanate variate. [60]
- MONOPIREN**, (bot.) fruct cu o singură sămânță, sămbure scleros; ex., cireașă, prună, vișin etc. [50]
- MONOPLACOFOR** (*Monoplacophora*), (zool.) cele mai primitive moluște cu rang de clasă. Cochilia este formată dintr-o singură bucată. Unele organe amintesc de metameria anelidelor. Corpul este turtit dorso-ventral, acoperit de o cochilie conică, subțire. Piciorul lătit ca o talpă, cu formă circulară, se află pe partea ventrală. În jurul lui există șanțul paleal. Anterior se află orificiul bucal, posterior cel anal. Orificiul bucal are în jur un velum ciliat. Posterior față de orificiul bucal există două tufe de tentacule cu rol senzitiv și în hrănire. Sexele sunt separate. Are trei specii exclusiv marine și care trăiesc la adâncimi de câteva mii de metri, de ex., *Neopilina galathea* a fost găsită la adâncimea de 3.500 m. (N. Tomescu, 1983) [50]
- MONOPLANETIC**, (zool.) zoospor care are un singur stadiu înotător. [69] → DIPLANETIC și POLIPLANETIC
- MONOPLAID**, (genet.) individ haploid sau populație haploidă, cu care începe o serie poliploidă. [19]
- MONOPODIAL**, (micol.) ramificație a ciupercilor în care pe axa principală se dezvoltă ramuri laterale, dispuse alternativ sau în spirală; ex., conidioforii ciupercilor din familia *Mucoraceae*. [61] (bot.) Tip de ramificație dihatomică sau laterală a unei axe principale. Apical, axa are ramificație dihatomică, iar subterminal are o ramificație laterală. Axa principală trece prin întregul sistem de ramificație. [50]
- MONOPODIU**, (bot.) tulpina principală cu creștere indefinită și cu ramuri laterale, subterminale; ex., brad (*Abies alba*), pin (*Pinus sylvestris*). [50]
- MONOPOL**, (ec.) caracteristică a pieței unor bunuri sau servicii pentru care există un singur furnizor sau un singur producător. [58]
- MONOPOL BILATERAL**, (ec.) caracteristică a pieței unor bunuri sau servicii pentru care există atât un singur furnizor (producător), cât și un singur cumpărător (consumator). [17]
- MONOPOL NATURAL**, (ec.) cazul special de monopol, în care scara minimă de eficiență a producției este mai mare sau egală cu cererea totală pentru produsul sau serviciul furnizat (ex., distribuția energiei electrice). În cazul de **m. n.** randamentele de scară ale producției sunt crescătoare, chiar dacă o singură companie produce sau furnizează cantitatea totală din produsul sau serviciul respectiv, existentă pe piață. [17]
- MONOSAMARĂ**, (bot.) fruct uscat monosperm indehiscent, provenit dintr-un gineceu sincarp, la care pericarpul se prelungește sub forma unei aripioare; ex., frasin (*Fraxinus* sp.), ulm (*Ulmus* sp.). [50]
- MONOSIMETRIC**, (bot.) organ sau complex de organe prin care se poate duce un singur plan de simetrie. La frunze, se duce un singur plan de simetrie care trece prin vârful limbului, nervura mediană și pețiol, împărțind-o în două jumătăți simetrice, dreaptă și stângă. La florile zigomorfe se duce un singur plan de simetrie care le împarte în două jumătăți egale, dreaptă și stângă, aspect întâlnit la florile de fasole (*Phaseolus vulgaris*), mazăre (*Pisum sativum*) și alte specii ale fam. *Fabaceae/Leguminosae*, precum și la toate florile speciilor fam. *Lamiaceae/Labiatae*. [50]
- MONOSOMIE**, (genet.) absența dintr-o celulă sau dintr-un organism a unui cromozom dintr-o pereche (2n-1). [56]
- MONOSPERM**, (bot.) fruct cu o singură sămânță, aspect întâlnit la cais (*Armeniaca vulgaris*), cireș (*Cerasus avium*), prun (*Prunus domestica*) etc. [50]
- MONOSPOR**, (reprod.) spor singuratic, solitar, format (fără diviziune reduțională) prin diferențierea întregului conținut al unei celule în monosporange. Acest proces are loc în carposporangii diferențiați pe carposporofitul unor alge roșii (fil. *Rhodophyta*). [69]
- MONOSPORANGE**, (reprod.) sporange în care se diferențiază un singur spor (ex., carposporangele de la *Rhodophyta*). [69]
- MONOSTEMON**, (bot.) sin. *haplostemon*, floare de obicei gamopetală, cu un singur verticil de stamine, aspect întâlnit la *Boraginaceae*, *Primulaceae*, *Solanaceae*. [50]
- MONOTIPIC**, (bot.) gen cu o singură specie; specie de plantă fără variabilitate. [50]
- MONOTOP**, (ecol.) califică o specie care ocupă un biotop cu întindere restrânsă. [3]
- MONOTREMATA**, (zool.) monotreme: mamifere care depun ouă și au multe trăsături primitive (reptiliene). Au creier lisencefal, sunt macrosmatice, iar masculii prezintă un pinten veninos. Trăiesc în Australia, Tasmania și Noua Guinee. Tipurile actuale sunt: ornitorincul (semiacvatic) și echidna (terestră). [37]
- MONOTRIH**, (bacter.) organism cu un singur păr, cil sau flagel, aspect întâlnit la unele specii de bacterii. [50]

MONOTROF

MONOTROF, organism ~, (ecol.) 1. Cu un singur fel de nutriție. 2. Cu nutriție pe o singură specie gazdă. [50]

MONOXEN, (parazit.) desemnează o specie parazită care își desfășoară ciclul vital în cadrul unei singure gazde. [3]

MONOXENIC, (parazit.) parazit care crește pe o singură plantă gazdă. [50]

MONOXID DE CARBON (CO), (chim., pol.) sin. *oxid de carbon*, gaz toxic, incolor, inodor, rezultat din combustii incomplete, care însumează cel mai mare volum din atmosferă pe ansamblul globului dintre gazele toxice (200-300 milioane tone). Local, **CO** înregistrează frecvent concentrații toxice acute, iar în orașe și locuințe concentrații cu efecte cronice asupra oamenilor. Toxicitatea **CO** față de animalele superioare și om este determinată de posibilitatea sa de a se combina cu hemoglobina și de a forma carboxihemoglobina, care împiedică hematiile să se combine cu oxigenul. În atmosferă provine din arderea incompletă a coxului în furnale, din distilarea cărbunelui etc. [41]

MONOZIGOTIC, (bot.) 1. Organism vegetal dezvoltat dintr-un singur ovul fecundat. 2. Cu un singur zigot. [50]

MONSTRU, (ter.) fetus ajuns sau nu la termen, care prezintă malformații grave, de regulă incompatibile cu supraviețuirea lui. [33]

MONSTRUOZITATE, (ter.) anomalie morfologică a unor organe la plante (tulpină, ramuri, frunze, flori) sau la animale (cu două capete, cu 3-4 membre anterioare sau posterioare etc.). [50]

MONTA (a), a fixa la locul lor diferite piese ale unui sistem tehnic; a asambla, a îmbina. [13]

MONTAGNE D'AMBRE, parc național situat în Madagascar (provincia Antseranana). Suprafața, 18.200 ha (1958). Protejează un masiv vulcanic inactiv, numeroase lacuri mici și păduri tropicale cu esențe valoroase de abanos și palisandru. Dintre animale ocrotite: lemurianul cenușiu (*Hapalemur griseus*), lemurianul Sanfordi (*Lemur macaco*), lemurianul mongoz (*L. mongoz coronatus*), lemurianul șoarece sau makul pitic (*Phaner crucifer*). [50]

MONTAIN ZEBRA, parc național în Republica Africa de Sud. Suprafața, 6.536 ha (1937). Altitudine, 900 m. Protejează zebre de munte (*Equus zebra zebra*), antilope de munte (*Oreotragus cephalopus*), antilope gnu cu coada albă (*Connochaetes gnu*), cerbii Cape (*Alcelaphus coama coama*). [50]

MONTICOL, (ecol.) califică o specie animală sau vegetală care trăiește în munți. [3]

MONTMILCH, (carstol.) sin. *mondmilch*, lapte de piatră, depozit de calciu moale, îmbibat de apă, format în anumite condiții pe pereții unor peșteri. [44]

MONTMORILLONIT $\{m[Mg(Si_4O_{10}(OH)_2)_n p[(AlFe^{3+})_2((Si_4O_{10})(OH)_2)_n \cdot (H_2O)_x]$ (pedol.) mineral din grupa smectitelor. În seria izomorfă montmorillonit-beidellit-nontronit, montmorillonitul se caracterizează prin substituții atât în unitatea tetraedrică (Al^{3+} substituind Si^{4+}), cât și în unitatea octaedrică (Mg^{2+} și Fe^{2+} substituind Al^{3+}), cea mai mare parte din sarcina negativă rezultând din substituția în unitatea octaedrică. Capacitatea de schimb cationic este mare: 100-120 me/100g. La difracția razelor X, montmorillonitul saturat cu Mg prezintă un maxim de difracție la 14-15 Å, care la tratare cu etilen-glicol expandează până la 17,7-18 Å. Curbele termice diferențiale înregistrează trei efecte endotermice: unul larg între 100 și 300°C, corespunzător pierderii apei adsorbite și naturii cationului de adsorbție, al doilea în jur de 700°C, corespunzător pierderii grupelor din rețeaua cristalină, iar al treilea la 900°C, urmat imediat de un efect exotermic. La analiza spectrofotometrică de adsorbție în infraroșu se înregistrează benzi de absorbție la: 1.020, 1.040, 1.100, 470, 520, 3.630, 840 și 920 cm^{-1} . La microscopul electronic, montmorillonitul apare sub forma unor foițe cu marginile rulate. Montmorillonitul apare în majoritatea solurilor, fiind însă dominant în fracțiunea argiloasă din vertisoluri. [29]

MONUMENT AL NATURII, specie rară de plante, de animale, sau fenomen geologic ori peisaj de importanță deosebită, care necesită măsuri speciale de protecție. [24]

MOPS, (anat.) clește cu fălci curbate, folosit la strângerea țevilor, a vanelor etc. [13]

MOR, (pedol.) tip de humus forestier reprezentat prin materie organică foarte slab humificată, neamestecată cu partea minerală a solului, alcătuită predominant din resturi organice puțin transformate. [29]

MORACEE (Moraceae), (bot.) familie care cuprinde cca 100 de specii de plante lemnoase, arbori și arbuști, rareori liane sau plante erbacee, răspândite mai ales în regiunile calde. Adesea au suc lactesc bogat în cauciuc. Frunze simple, întregi sau sectate, alterne, prevăzute cu stipele. Flori unisexuate, de obicei pe tipul 4, actinomorfe, cu perigon sepaloid, grupate în cime sau raceme strânse; flori masculine, cu androceu izomer sau oligomer; flori feminine cu gineceu bicarpelar, ovar superior unilocular unde se dezvoltă un singur ovul, 2 stigmat. Formula florală: $\sigma^*P_4A_4; \varphi^*P_4G_{(2)}$. În florile unisexuate adeseori se întâlnesc și rudimente din sexul opus, uneori pot fi bisexuate $\varphi^*P_4A_4G_{(2)}$. Fruct drupă, înconjurat de un perigon cărnos; adesea concresec formând fructe compuse. Flora României conține 5 specii cultivate,

ce aparțin genurilor: *Maclura*; *Ficus*; *Morus*, $x = 7$. Importantă ornamentală, alimentară, industrială; speciile de *Morus* prezintă importanță pentru sericicultură, constituind hrana viermilor de mătase (*Bombyx mori*). [50]

MORALA, sistem de reglementare a conviețuirii sociale în raport cu un ideal, prin intermediul unor principii și conform unor norme. [28]

MORALITATE, măsură în care comportamentul indivizilor și al colectivității corespunde normelor și principiilor moralei dintr-o anumită societate. [32]

MORATORIU, interval legal acordat la cerere anumitor debitori care au dificultăți de achitare a datoriilor. [55]

MORCOV (*Daucus carota* ssp. *sativus*, fam. *Apiaceae/Umbeliferae*), (agric.) specie legumicolă, erbacee, bienală, originară din regiunile limitrofe cu Marea Mediterană, Marea Neagră, până în Podișul Anatoliei, Iran, Afghanistan, partea de nord-vest a Indiei, partea de vest a munților Tian-Șan etc. Informațiile asupra utilizării lui ca plantă de cultură sunt foarte vechi (în sudul Germaniei datează de 1000 de ani î.Hr.): a fost folosit de către greci, romani, arabi, inițial ca plantă medicinală, apoi ca plantă alimentară; în secolul XIII-XV cultura lui s-a extins în Europa, Asia și apoi America. Se cultivă pentru rădăcinile sale tuberizate cu o largă utilizare alimentară, datorită conținutului în săruri minerale (calciu, fier, fosfor, sodiu, cupru), vitamine, 1,18% substanțe azotate, 0,29% grăsimi, 6,42% substanțe extractive fără azot ș.a., care îi conferă o valoare energetică de 44 calorii la 100 g produs proaspăt. În prezent ocupă o suprafață importantă pe glob. Cele mai mari cultivatoare de **m.** sunt China, SUA, Japonia, Polonia, Franța, Anglia ș.a. În țara noastră **m.** este cunoscut din perioada expansiunii romane, iar în prezent se cultivă în toate zonele ei, (deținând ponderea de peste 90% din cele circa 15.000 ha). Are rădăcina cu creștere pivotantă care, după 40-60 de zile de la germinare, începe să se îngroașe pe seama substanțelor de rezervă depuse, masa principală a rădăcinilor secundare pătrunde până la circa 60 cm adâncime (unele pot depăși 150 cm). În secțiune transversală aceasta prezintă două zone, una externă, colorată intens, și una centrală, mai deschisă; nuanțele sunt date de caroten și, în mică măsură, de clorofilă, xantofilă, antocian; cu cât colorația este mai uniformă și mai intensă soiurile sau tipurile au valoare alimentară mai mare. Forma rădăcinii tuberizate variază de la globulos la conic foarte alungit, în funcție de soi. **M.** este o specie legumicolă puțin pretențioasă la căldură; temperatura minimă de germinare este de 4-5°C, plantele tinere suportă până la minimum 10°C, semințele germinează optim la

20°C, plantele și rădăcinile cresc în condiții optime la 18-20°C, iar pentru înflorire sunt necesare 25°C. Datorită cerințelor reduse față de căldură se poate însămânța din toamnă sau primăvara foarte devreme. Are cerințe mari față de lumină, la fel față de umiditatea din sol, mai cu seamă în perioada germinării, când plantele sunt tinere și în etapa acumulării substanțelor de rezervă. Consumă cantități mari de elemente minerale, mai cu seamă în etapa depozitării substanțelor de rezervă, reacționând favorabil în aplicarea îngrășămintelor cu fosfor, potasiu, bor, magneziu, mangan, cupru, dar nu sunt potrivite îngrășămintele organice aplicate direct, deoarece determină ramificarea rădăcinilor. Sunt potrivite solurile cu textură mijlocie, bine afânate, bogate în humus, cu valoarea pH-ului cuprinsă între 6,5 și 7, fără buruieni. Tehnologia culturii este specifică etapei de cultivare și modului de cultură. La cultura *timpurie în câmp* pregătirea solului se face începând din toamnă. Înființarea culturii se face prin semănat direct, primăvara cât mai devreme (1-15 martie), la 1,5-2 cm adâncime, câte două benzi cu câte două rânduri pe strat, la 12,5 cm între rânduri și 49 cm între benzi, folosind 6 kg sămânță la ha. Recoltarea începe când rădăcinile au grosimea, în partea superioară, de 1,5-2 cm și se face total sau eșalonat, în raport cu cerințele pieței, deoarece producția timpurie este destinată consumului imediat. Se pot realiza producții de 15-20 t sau mai mari, în funcție de mărimea rădăcinilor în momentul recoltării. La *cultura de vară* se urmărește obținerea rădăcinilor destinate păstrării. Însămânțarea are loc în a doua jumătate a lunii iunie sau începutul lunii iulie folosind aceeași schemă ca la culturile timpurii. Recoltarea se execută total, începând din ultima decadă a lunii septembrie și continuând în noiembrie. Producția este de 15-30 t/ha în funcție de soi. La *producerea semințelor* sunt necesari doi ani, primul pentru obținerea plantelor-mamă (butașii) și al doilea pentru cultivarea plantelor-mamă care formează inflorescențe și semințe. Semănatul se efectuează între 20 aprilie și 10 mai, pentru soiurile tardive, între 25 iunie și 15 august, pentru soiurile semitimpurii și între 15 și 31 august, pentru soiurile timpurii; schema de însămânțare cuprinde 4 rânduri pe stratul de 94-104 cm, dispuse în două benzi, la distanțele de 15 cm între rânduri și 44 cm între cele două benzi; recoltarea se face înaintea înghețurilor de toamnă, respectiv sfârșitul lunii octombrie-începutul lunii noiembrie; sortarea rădăcinilor pentru eliminarea celor atipice și vătămate; dezinfectarea rădăcinilor prin prăfuirea cu Duplitolx, 2 kg/100 kg rădăcini; însilozarea prin stratificarea în nisip în silozuri, depozite, beciuri etc. În anul al II-lea se plantează, în teren bine fertilizat și

pregătit, pe teren modelat în straturi înălțate de 50 cm, câte un rând în mijlocul stratului, revenind la distanța de 95 cm între rânduri și la 20-25 cm pe rând. Recoltarea se face în două etape: prima, când se taie umbelele de ordinul I și II, în care semințele au devenit maronii; a doua când s-au maturat semințele din umbelele de ordinul III și IV. După uscarea la umbră inflorescențele se treieră. Se obțin 500-700 kg/ha semințe. Soiurile cultivate la noi în țară sunt specializate și provin din sortimentul național și mondial: *Bangor, Bantry, Bauer Killer Rote Herz, Berlanda, Chantenay Red Core, De Nantes, Fontana, Futuro, Kamaran, Karlena, Nantes 3 Tip-Top, Napoli, Narbone, Nassau, Nogales*. [72]

MORDANȚI, (chim.) substanțe cu care se tratează firele și fibrele în procesul vopsirii, cu scopul de a spori calitățile acestora de rezistență la spălare, la frecare, la lumină etc. Sunt, în general, cationi metalici dizolvați care au capacitatea de a fi absorbiți și fixați pe fire sub formă de chelați. Ulterior ei fixează coloranții, dând naștere astfel unor chelați metalici foarte stabili. Unii ioni își manifestă efectul mordant și ca urmare a caracterului lor puternic oxidant, datorită căruii au loc reacții de oxidare a coloranților care se precipită pe fibră, măbind astfel capacitatea sa de fixare și deci rezistența la spălare, frecare etc. Foarte utilizați sunt alaiunul de potasiu, sulfatii de fier, de cupru, de mangan, de magneziu, dicromatul de potasiu etc., dar și o serie de produse naturale ca oțetul, zeama de varză acră, zerul, unele plante etc. În procesul vopsirii ei pot fi utilizați și ca agenți de retratare (developanți), fiind adăugați la sfârșit; au același rol de a forma chelați cu moleculele coloranților deja fixat pe firul mordat sau nemordat. [9]

MORENĂ, (glac.) depozit superficial, format din materiale detritice provenite din eroziunea glaciară sau din cea periglaciară, dar transportat și depus de ghețar. În funcție de poziția acestora față de ghețar se desebesc: **m. superficiale**, situate pe ghețar, provenite din dezagregarea versanților limitrofi; **m. laterale**, rezultate din materiale desprinse de pe versant; **m. mediane**, situate în partea centrală a limbii ghețarului, rezultate din morenele laterale ale celor doi ghețari care confluează; **m. interne**, materiale incluse în masa ghețarului fie prin crevase, fie în momentul diagenesei zăpezii; **m. de fund**, situate la baza ghețarului, fiind rezultatul exclusiv al eroziunii glaciare, numite și *till*-uri; **m. frontale**, situate în fruntea ghețarului, după topirea acestuia sau în perioadele sale de retragere; provin din toate tipurile de materiale transportate de ghețar. Pentru geomorfologie interesează sub aspectul formei pe care o au aceste depozite, în special cele frontale, laterale și mediane. [25]

MORFĂ, (genet.) orice formă genetică care intră în realizarea unui polimorfism. [20]

MORFOCLIMAX, (ecol.) climax determinat de relief și de dezvoltarea reliefului. [15]

MORFOGEN, (ecol.) care duce la modificarea formei și structurii o dată cu maturarea organului. La plante, sistemul morfogenetic al fructelor se bazează pe modificările gineceului după fecundație. La animale, maturizarea organelor genitale atrage după sine modificarea formei, dimensiunilor și structurii. [50]

MORFOGENEZĂ¹, parte a geomorfologiei care se ocupă cu studiul genezei (procese, agenți) formelor de relief. [25]

MORFOGENEZĂ², (embriol.) succesiunea de fenomene embriologice care determină forma țesuturilor, structura țesuturilor și a organelor. [37]

MORFOGRAFIE, parte a geomorfologiei care se ocupă cu descrierea înfățișării (fizionomiei) reliefului. [25]

MORFOLOGIA SOLULUI, (pedol.) înfățișare exterioară a unui profil de sol, exprimată atât prin natura, grosimea și succesiunea orizonturilor, cât și prin culoare, textură, structură, porozitate, consistență, neoformațiuni și alte însușiri ale fiecărui orizont. [29]

MORFOLOGIE, (biol.) știință care se ocupă cu studiul conformației externe și a structurii interne a organelor și organismelor. [50]

MORFOMETRIE, parte a geomorfologiei care se ocupă cu analiza valorilor indicilor cantitativi ce caracterizează relieful (densitatea fragmentării, energia de relief, pante etc.). [25]

MORGAN, Thomas Hunt (1866-1945), biolog american. Realizează cercetări de genetică pe musculița de oțet (*Drosophila melanogaster*) la care descoperă fenomene ce au dus la edificarea teoriei cromozomiale a eredității și a determinării sexului. Fondatorul citogeneticii. [11]

MORGANISM, (genet.) teorie conform căreia cromozomii constituie baza materială a eredității; unitățile elementare sunt genele, dispuse liniar de-a lungul cromozomilor; în cursul gametogenezei cromozomii pot schimba fragmente; segregarea cromozomilor explică segregarea caracterelor mendeliene. [19]

MORGĂ, clădire în care se depozitează în condiții igienice cadavrele, înainte de înhumare sau incinerare. Funcționează pe lângă spitale sau servicii judiciare și permite practicarea de autopsii medicale sau medico-judiciare care stabilesc cauzele și condițiile decesului. [65]

MORIA, (psih.) sindrom de excitație psihică, cu euforie, tendințe de comportament pueril, jocuri de cuvinte, apărut în urma unor leziuni la nivelul lobilor frontali. [28]

MORIȘCĂ HIDROMETRICĂ, (hidrol.) instrument folosit în măsurarea vitezei apei râurilor în diferite puncte ale curentului. [50]

MORMONI, (rel.) sectă religioasă apocaliptică, având ca întemeietor pe Joseph Smith (1805-1844). Adepții acestei secte sunt mai ales tineri și se numesc „Sfinții pământului“. Doctrina sectei este politeistă și sincretistă și admite poligamia. [63]

MORMYRIDE (*Mormyridae*), (zool.) pești electrici africani. Organele lor electrice pot fi folosite pentru apărare sau pentru delimitarea teritoriului, dar s-a dovedit că ei au și electroreceptori bine dezvoltati, cu ajutorul cărora pot detecta și localiza obiecte, care au conductibilitate diferită față de cea a apei. [37]

MORONE LABRAX → LAVRAC

MORSĂ (*Odobenus rosmarus*), (zool.) mamifer carnivor acvatic cu două subspecii distincte, una în Atlanticul de Nord și alta în Pacificul de Nord. Face parte din fam. *Odobenidae*. Corpul lor ajunge până la 4-5 m lungime și greutatea la 1.500 kg. Diametrul corpului depășește adesea 2 m. Posedă 2 colți încovoiați reprezentând caninii de pe maxilarul superior, care ies în afara gurii, sub forma unor defense. Colții au creștere continuă, ei atingând uneori lungimea de 1 m. Urechile nu au pavilioane. Gâtul este distinct. Dimorfismul sexual este dat de botul mai lat al masculului și de forma colților, care sunt mai drepți și depărtați unul de altul la femele. Colții îi servesc la apărare și la desprinderea de pe fundul acvatic al animalelor cu care se hrănesc constând din: crustacee, moluște, viermi. Tot colții îi ajută la ieșirea din apă pe banchiză. Se mai hrănesc cu scoici, melci, crabi. Deși masive, în apă înnoată și se afundă foarte bine. Vânarea este greoaie, deoarece membrii cârdului se ajută între ei, apărându-se cu strășnicie. Se vânează pentru grăsimea, pielea și colții lor. Colții au un fildeș de calitate. Femela are două perechi de mamele: una abdominală și alta inghinală. Ea naște la 2 ani. Gestația durează cel puțin un an. (C.S. Antonescu, 1966) [26]

MORTALITATE, (ecol.) numărul de indivizi care dispar prin moarte dintr-o populație într-o anumită perioadă de timp și de pe un anumit teritoriu, raportat la numărul total de indivizi. [24]

MORULĂ, (ecol.) masă solidă de celule, produsă prin segmentări succesive ale unui ovul fecundat, la câteva zile după fecundare. [37]

MORUN (*Huso huso*, fam. *Acipenseridae*), (zool.) pește marin, bentonic. Corp gros, lung de 3-5 m, acoperit de un număr mic de scuturi osoase de dimensiuni mici (la exemplarele tinere 11-14 scuturi dorsale, 41-52 scuturi laterale și 9-12 scuturi ventrale). Gura dispusă

inferior prezintă 4 mustați pe partea ventrală a botului. Coloritul este cenușiu pe partea dorsală și alb pe abdomen. Greutatea până la 1.300 kg. Maturitatea sexuală la mascul apare la 11-14 ani și la femelă la 12-16 ani. O femelă de 100 kg greutate, în vârstă de cca 20-25 de ani, poate depune 8 milioane de icre de culoare cenușie. Sunt cele mai apreciate icre negre. Dimensiunea lor este de 2,5-3 mm. Icrele sunt depuse în fluvii, pe funduri tari și la curs de apă potrivit. În Dunăre, migrează din Marea Neagră până la Porțile de Fier. Răspândită în Marea Neagră, Marea Caspică, Marea Adriatică și fluviile tributare lor. [10]

MOSASAURIA, (zool.) reptile marine mari, extinse, din perioada Cretacicului superior. Aveau două perechi de membre pentadactile lipsite de gheare, cap ca de șopârlă și un corp lung, cu peste 100 de vertebre. [37]

MOSCHINE, (zool.) cerbi moscați: cervide mici din munții Asiei, acoperite cu un păr des, fără coarne, dar cu canini alungiți. Masculul prezintă glande preputiale cu secreție parfumată. [28]

MOȘMON (*Mespilus germanica*, fam. *Rosaceae*), (agric.) originar din Europa și Asia Mică, este un pom de talie mică sau tufă, cu coroană neregulată. Formează fructe (drupe false) în formă de cupă care poartă sepalele foliacee concrescute ca un fel de coroană. Fructele se recoltează târziu toamna deoarece devin comestibile doar după ce suportă 1-2 brume timpurii de toamnă în pom. După 6-8 săptămâni fructele se înmoaie și devin dulci-acrișoare. Preferă terenuri calde și ușoare, chiar calcaroase, fără exces de umiditate. În rest, condiții de climat temperat. Fructele conțin apă (70-74%), substanță uscată (26-30%), din care zaharuri (10,60-12,14%), acizi organici (1,1-1,5%), celuloză (2,53-5,03%), proteine (0,65-0,86%), tanin (0,05-0,07%), vitaminele C și B, săruri minerale. Fructele, semințele, frunzele, rădăcinile au utilizări terapeutice în medicina umană tradițională. Folosite în tratarea gutei, litiazei urice, în reumatism, colite, diaree. Semințele au acțiune antidiareică. Frunzelor și rădăcinilor li se atribuie proprietăți antipaludice. Fructele sunt folosite ca materie primă pentru fabricarea pastei, magiunului, piureurilor, marmeladei, lichiorului și rachiului, umpluturii pentru bomboane. Lemn roșcat, dur, omogen, rezistent. Se lustruiește bine. Utilizat ca lemn de strung. Frunzele, scoarța și fructele conțin tanin și sunt utilizate în tăbăcărie. [40;50]

MOȘMON JAPONEZ (*Eriobotria japonica*, fam. *Rosaceae*), (agric.) un pom asemănător cu merii,

perii și gutuii din zona temperată, dar are frunze persistente. Specie originară din Japonia, cu bună rezistență la frig. Înfloreste către sfârșitul toamnei, motiv pentru care nu poate fructifica decât în climat mediteranean și subtropical. Dă fructe galbene de mărime mijlocie (30-40 g), grupate în ciorchini pe pom. Sunt globuloase sau piriforme, cu pieliță dură care se separă ușor la coacere. Pulpa este gălbuie, succulentă, fondantă, cu gust dulce plăcut. Ajung la maturitate în aprilie-mai. Se consumă crude sau compot. Se prepară și un alcool excelent. Se înmulțește prin altoire pe gutui sau pe păducel. Crește în orice sol bine drenat și suportă calcarul. [40]

MOTAȘ, Constantin (1891–1980), zoolog, membru al Academiei Române. A lucrat la Institutul de zoologie al Universității din Basel (Elveția), Institutul de Piscicultură și Hidrologie Aplicată al Universității din Grenoble (Franța). A lucrat în calitate de cadru didactic și ca om de știință la Facultatea de Științe din Iași, la Facultatea de Științe Agricole din Chișinău, apoi la Universitatea din București. A ocupat multe funcții de conducere: director la Stațiunea de Zoologie Marină „Regele Ferdinand“ de la Agigea (1937–1941), la Muzeul de Istorie Naturală din Iași (1936–1941), la Stațiunea Zoologică de la Cumpătu-Sinaia (1941–1949), la Muzeul de Istorie Naturală „Grigore Antipa“ (1945–1949), la Institutul de Speologie „Emil Racoviță“ (1956–1963). În cadrul cercetării științifice a lucrat în trei domenii: hidrobiologie, hidracarologie și speologie. A combinat în mod stăluicit cercetarea fundamentală și cea aplicată. Ocupându-se de studiul sistematic, biologic și biogeografic asupra hidracarienilor a descris sute de taxoni (specii, genuri, subfamilii și familii). A creat o nouă ramură a limnologiei: freatobiologia și noi termeni ecologici pentru fauna pânzei freatice. Meritele sale științifice au fost recunoscute în străinătate prin alegerea ca membru al unor prestigioase societăți și instituții științifice. [44]

MOTHERBOARD, (inform.) placă de bază care conține principalele componente ale unui sistem și pe care se montează în sloturi speciale procesorul, memoria și alte componente, ca de ex. placa video, placa de sunet, modemul etc., necesare optimei funcționării a calculatorului. [6]

MOTIVARE, (psih.) demers intelectual cu semnificație morală, prin intermediul căruia persoana se raportează la motivele proprii sau ale celorlalți. [28]

MOTIVAȚIE (*motiv*), (psih.) act sau ansamblu, sistem de impulsuri, imbolduri, pulsioni interne, energizări sau activări, stări tensionale sau mobiluri ale acțiunilor și conduitei. [28]

MOTOBAL, (sp.) joc sportiv care se desfășoară între două echipe a câte cinci jucători pe motociclete, cu scopul de a introduce mingea cu piciorul în poarta adversă. Jocul, apărut în sec. al XX-lea, este practicat în câteva țări din Europa (Germania, Franța, Olanda, Cehoslovacia etc.) și de pe alte continente. În țara noastră nu este practicat. Prin practicare se dezvoltă îndemânarea, echilibrul, forța etc. [52]

MOTOCICLISM, (sp.) ramură sportivă care face parte din categoria sporturilor mecanice și cuprinde mai multe genuri de întrecere cu motocicleta (solo sau cu ataș). Prin practicare se dezvoltă îndemânarea, simțul echilibrului, cunoștințele tehnice de specialitate, curajul etc. Motocicletele sunt vehicule cu mai puțin de 4 roți, propulsate de un motor, destinate transportului uneia sau mai multor persoane, din care una conduce motocicleta. Pentru a putea participa la manifestările motocicliste organizate de F.I.M. și de federațiile de specialitate naționale, concurenții au nevoie de licență. Licența internațională de constructor autorizează firma respectivă să dea o marcă motocicletelor sale. [53]

MOTOCOMPRESOR, (ind.) agregat constituit dintr-un compresor și un motor cu benzină sau electric, montate pe un cadru cu una sau cu două osii, folosit pe șantiere și în ateliere pentru producerea aerului comprimat. [13]

MOTONAUTISM, (sp.) sport tehnic care constă în parcurgerea unui traseu acvatic cu ajutorul unor ambarcațiuni cu motor. Apariția motoarelor cu combustie internă a dus la dezvoltarea acestui sport. În țara noastră nu se practică la nivel competițional, ci numai ca agrement. Ambarcațiunile sunt de mai multe feluri: ambarcațiuni cu fundul în formă de „V“, ambarcațiuni cu fundul în formă de trepte („papuci zburători“) și ambarcațiuni cu trei puncte de aderență. [52]

MOTOR, (ind.) mașină de forță care transformă o formă de energie oarecare în energie mecanică (pentru acționarea altei mașini, a unui vehicul etc.). [13]

MOTOREACTOR, (ind.) agregat folosit pentru propulsia avioanelor, format dintr-un motor cu ardere internă și un compresor. [13]

MOTORINĂ, (petr.) lichid vâcos obținut prin distilarea petrolului, a gudroanelor cărbunilor de pământ sau a unor produse sintetice, folosit drept combustibil la anumite motoare sau ca materie primă în industria chimică. [13]

MOTRICITATE, (fiziol.) denumire globală a reacțiilor musculare prin care se efectuează mișcarea corporală. [28]

MOTRICITATEA ANIMALELOR ÎN MEDIUL ACVATIC, (ecol.) mișcare susținută de numeroase adaptări ale organelor de locomoție care sunt foarte

variate, caracteristice și utile speciilor care își desfășoară viața în apele curgătoare, în lacuri, în bălți, în mări și oceane. Organele de mișcare sunt flagelii la protozoarele flagelate, pseudopodele la rizopode, ciliile la ciliate și la unii viermi acvatici (planarii), parapodele la polichete, înotătoarele la pești, piciorul la gasteropode și la lamelibranhiate, sifonul la cefalopode, picioarele posterioare la păsările acvatice etc. [50]

MOTRICITATEA ANIMALELOR ÎN MEDIUL

AERIAN, (ecol.) mișcarea în mediul aerian. Este întâlnită la multe specii de insecte, păsări și la unele mamifere. Insectele sunt singurele nevertebrate capabile de zbor. Locomoția se realizează prin bătaia aerului în sus și în jos cu ajutorul aripilor, acționate de musculatura striată a toracelui. Numărul bătailor pe care îl fac aripile depinde de suprafața lor, cu cât suprafața aripilor este mai mare, cu atât numărul bătailor este mai mic și invers; de exemplu: fânțarul realizează 800 de bătai/secundă, fluturele numai 9 bătai/s. Păsările realizează zborul de alunecare, zborul planat și zborul ramat. Zborul de alunecare reprezintă cea mai simplă formă de locomoție aeriană. Ea constă în startul de la locurile de repaus situate mai sus spre altele mai jos, sau invers, folosind forța gravitației în primul caz și curenții de aer în cel de-al doilea caz, la care aripile corect dispuse produc înălțarea, iar după aceea alunecarea pasării încet în jos. În zborul planat, aripile stau întinse și nemișcate. Pasărea este susținută și purtată de curenții de aer. Zborul ramat este foarte activ, reclamând multă forță și o bună adaptare la acest mod de locomoție aeriană. Numărul bătailor aripilor la coborâre și la urcare este proporțional cu mărimea lor; astfel, o vrabie care are aripile mici realizează 13 bătai/s; o barză care posedă aripi mari are 2 bătai/s, iar un pelican care are aripile și mai mari realizează numai 1 bătaie/s. Dintre mamifere, locomoția aeriană este practică de chiroptere (lilieci) la care membrele anterioare sunt transformate în instrumente de zbor. [50]

MOTRICITATEA ANIMALELOR ÎN MEDIUL

TERESTRU, (ecol.) locomoția animalelor în mediul terestru se face în majoritatea cazurilor prin târâre, la turbelariate, gastrotrihii, anelide, cu ajutorul piciorului în cazul melcilor, cu mai multe picioare la arahnide (păianjeni, scorpionii), miriapode (urechelniță, scolopendră, șarpele orb), insecte (reprezentate prin numeroase specii) și animalele vertebrate (amfibieni, unele reptile, păsări, mamifere). [50]

MOTRICITATEA OMULUI, (fiziol.) mișcare a ființei umane, înnăscută și dobândită, de a reacționa cu ajutorul aparatului locomotor la stimulii externi și interni. La baza acestei activități stau factorii neuro-endocrino-musculari și metabolici care condiționează

deplasarea în spațiu a corpului uman sau a segmentelor sale. (L. Teodorescu și colab. 1973) [52]

MOTUL-CURCANULUI (*Amaranthus caudatus*, fam. *Amaranthaceae*), (agric.) plantă erbacee, floricolă, cultivată prin parcuri, grădini publice, cimitire și în grădinile țărănești, ca exemplare izolate sau în grupuri pe peluze și mai rar în rabate. Flori mici, aglomerate în numeroase verticile dispuse în spice lungi, formând o paniculă roșie-carmin ce atârână. Înmulțire, prin semințe. [71]

MOUNT BUFFALO, parc național situat în Australia (statul Victoria). Suprafața, 11.040 ha (1898). Altitudine, 275-1.680 m. Se află așezat în regiunea nord-estică a statului Victoria. Se axează pe un platou granitic lat, ce ajunge la peste 1.700 m altitudine cu cel mai înalt vârf Buffale (1.721 m). Vegetația este formată din pădurea umedă, în componența căreia se află eucaliptii (*Eucalyptus coriacea*, *E. gigantea*). La altitudini mai înalte urmează etajul subalpin și alpin acoperite cu pajști. Sunt ocrotite în cadrul faunei cangurul, wombatul, echidna, pasărea liră. [50]

MOUNT MC KINLEY, parc național situat în SUA (statul Alaska). Suprafața, 775.597 ha (1917). Se află amplasat în centrul Alaskăi. Include cel mai înalt munte din America de Nord (6.194 m în vârful sudic, și 5.934 m în vârful nordic). În cadrul parcului se află vulcanul somnolent Muntele Mc Kinley. Se întâlnesc zăpezi eterne, 12 ghețari, dintre care Muldrow este cel mai lung (56 km). Ei își trimit tributari spre văile adâncite, cărând mari cantități de grohotiș, nisip, măr. Parcul deține pajști alpine, întinse ținuturi de tundră, silvo-tundră și taiga. Vegetația specifică este reprezentată de mușchi, licheni, păduri dese de cedru, molid alb și brad. Caracteristicile sunt coniferele endemice *Pseudotsuga menziesii* și *Tsuga mertensiana*. Pe pantele mai joase apar plopii tremurători, mestecenii, arborii de bumbac. Fauna este variată. Este alcătuită din berbecul Dall, căprioare, caribu, urșii grizzly, reni, râși, lupi, vulpi roșii și 130 de specii de păsări. [50]

MOUSE, (inform.) dispozitiv de indicare și selectare, cu ajutorul căruia operatorul controlează cursorul de pe monitor și poate realiza diverse acțiuni. Caracteristicile sale de bază sunt: o carcasă cu partea de jos plată, proiectată pentru a fi acoperită cu mâna; mai multe butoane în partea de sus; un dispozitiv de detecție multidirecțional (cu bilă sau radiație luminoasă); un cablu de conectare la calculator. [6]

MOVE, (inform.) transferarea informației de la o locație la alta. Spre deosebire de o procedură de copiere, care transferă un duplicat al informației, **m.** realizează un transfer în urma căruia informația este ștersă din locația originală. [6]

MOVILA MIREȘII, unul din lacurile tipice de crov din Câmpia Română, cu cel mai mare grad de mineralizare a lacurilor naturale din România (adeseori 137,9 g/l). [45]

MOZAIC¹, (fitosociol.) ansamblu de fitocenoză juxtapuse în sânul unui teritoriu dat. [3]

MOZAIC², (genet.) organism cu o anomalie genotipică sau fenotipică, care se manifestă diferit de la o celulă la alta, în același țesut sau cu o variație genotipică, care se manifestă diferit de la un țesut la altul. [19]

MOZAIC³, (fitopat.) simptom și denumirea bolilor plantelor, produse de diferite virusuri. El este caracterizat prin prezența pe suprafața limbului frunzei a unui amestec de pete neregulate de culoare verde închis, verde deschis, galbenă sau alburie. [61]

MOZAIC FOLIAR, (bot.) sistem de așezare a frunzelor ce provin de la noduri diferite în același plan, pentru a nu se umbri. Deși sunt variate ca mărime și vârstă, această dispoziție se realizează prin încovoierea, torsionarea și alungirea inegală a pețiolurilor. Întâlnit la plante erbacee cu rozete bazale, ex., pătlagina (*Plantago major*), cerențel (*Geum urbaum*), precum și la unele plante lemnoase cum sunt arțarul (*Acer platanoides*), castanul (*Aesculus hippocastanum*), iedera (*Hedera helix*), vița de vie (*Vitis vinifera*). [50]

MOZAICUL AFINULUI, (fitopat.) viroză produsă de virusul *Mosaic*. Debutază pe frunzele bătrâne, apoi cuprinde toată tufa. Se manifestă sub formă de pete galbene ce alternează cu altele galben-verzui. Combaterea se face prin scoaterea din plantație a tufelor infectate și arderea lor. Se recomandă folosirea de material săditor sănătos. [50]

MOZAICUL ARDEIULUI, (fitopat.) viroză produsă de *Tobacco mosaic virus in pepper*. Virusul mozaicului tutunului la ardei este întâlnit pretutindeni unde se cultivă ardei. Este mai răspândit în culturile din sere și solare unde frecvența atacului poate atinge 70-80%. În culturile de câmp poate infecta 30-40% din plante. Virusul produce un mozaic vizibil sub formă de marmorare a frunzelor tinere. Mai târziu apar pete necrotice pe frunze și tulpini, se produce necroza vârfului plantei. Fructele sunt deformate și prezintă pete clorotice sau necrotice, uneori adâncite în pericarp. Se combate prin măsuri severe de igienă fitosanitară începând cu faza de răsad și pe întreaga perioadă de vegetație. Se impune controlul răsadului înainte de plantare și evitarea rănirii răsadului. Ardeiul iute să nu fie plantat printre răsaduri de ardei gras. [50]

MOZAICUL CÂRCIUMĂRESEI, (fitopat.) viroză produsă de *Cucumber mosaic virus in zinnia*. Boala apare pe frunze cu o clarifiere a nervurilor, urmată de o pătare clorotică. Inflorescențele au ligule răscucite și

pătate în brun sau cenușiu, iar pedunculii rămân scurți. Măsurile de prevenire și combatere constau în eliminarea plantelor infectate, distrugerea buruienilor gazdă, combaterea afidelor care transmit boala. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1988). [71]

MOZAICUL COMUN AL CASTRAVEȚILOR, (fitopat.) viroză produsă de *Cucumber mosaic virus*. Observată la noi în țară începând din anul 1933. Pe frunzele tinere infectate apar pete mici, galbene-verzui, care alternează cu zone colorate normal, devenind în cele din urmă gofrate, deformate și de dimensiuni mici. Planta își reduce creșterea. Fructele atacate sunt deformate și decolorate. În timpul vegetației, virusul este răspândit de mai multe specii de afide. *Prevenirea și combaterea* constau din distrugerea buruienilor din interiorul și din apropierea culturii (pălămida – *Cirsium arvense*, rocoina – *Stellaria media*, traista ciobanului – *Capsella bursa pastoris*, urzica moartă – *Lamium purpureum*) pe care virusurile rezistă de la un an la altul și constituie un focar de infecție; tratamente foliare cu uleiuri minerale ușoare, emulsionate în apă, care împiedică achiziționarea și inocularea virusurilor de către afide; mulcirea solului cu folie de polietilenă sau paie, care au efect repelent asupra afidelor; amplasarea în cultură de capcane din folie de polietilenă galbenă acoperită cu un strat de clei. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

MOZAICUL COMUN AL FASOLEI, (fitopat.) viroză produsă de *Bean common mosaic virus BCMV*. Se află răspândită în toate țările cultivatoare de fasole. Boala a fost observată, pentru prima dată, de Ivanovski în Rusia, în anul 1899, și apoi de Clinton, în S.U.A. în anul 1908. În România, boala a fost semnalată în anul 1931 de Traian Săvulescu. Științific, a fost studiată de Elisabeta Frățilă în anul 1974. Boala determină scăderea producției între 5 și 85% și se manifestă pe foliolele frunzelor tinere. Ea apare sub forma unor pete sau zone verde-deschis, la marginea limbului. Cu timpul, petele, prin extindere, cuprind tot limbul foliar, cu excepția unei zone înguste de-a lungul nervurilor, în care țesutul își păstrează culoarea verde normală. Limbul atacat se deformează. Planta bolnavă are o înflorire redusă, iar păstăile sunt mici, deformate și uneori prezintă pete verzi-închis. Dacă infecția apare de timpuriu sau provine din sămânță, plantele manifestă simptome grave de cloroză generală și nanism. La temperaturi sub 18°C și peste 30°C simptomele bolii sunt mascate. *Măsurile de prevenire și combatere* constau în folosirea de sămânță liberă de virus și cultivarea de soiuri rezistente. Loturile semincere, pentru producerea de sămânță liberă de virus trebuie amplasate la distanța de cel puțin 500 m de celelalte

culturi de fasole. De asemenea, cultivarea fasolei semincere să se facă în culise de porumb, floarea-soarelui sau sorg, pentru a se împiedica zborul afidelor aripate care pot produce infecția. O altă măsură constă în eliminarea din cultură a plantelor bolnave în baza de 1-2 frunze trifoliolate, la începutul și la sfârșitul înfloritului. (E. Docea, E. Rădulescu, E. Frățilă, 1979) [50]

MOZAICUL CONOPIDEI, (fitopat.) viroză produsă de *Cauliflower mosaic virus - CaMV*. Infectează până la 75% din plante. Determină scăderi de producții însemnate în cazul infecțiilor timpurii. Pe frunze apare mai întâi o clarifiere a nervurilor, urmată de clorozarea țesuturilor dintre nervuri. Uneori pot apărea pete mici necrotice. Simptomele bolii devin marcate la temperaturi de peste 25°C. Boala poate apărea sub formă de pete necrotice și pe varză albă, varză roșie, varză de Bruxelles. Măsurile de prevenire și combatere constau în distrugerea buruienilor gazdă ale virusului și eliminarea din cultură a plantelor infectate. Se fac tratamente pentru combaterea afidelor vectoare. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

MOZAICUL CRINULUI, (fitopat.) viroză produsă de *Lily mosaic virus*. Boala se manifestă pe frunze sub formă de mozaic verde, iar mai târziu sub formă de pete necrotice brun-roșiaticice. Frunzele bolnave se usucă începând cu cele de la bază. Măsurile de prevenire și combatere constau în excluderea din cultură a plantelor bolnave și combaterea chimică a afidelor. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

MOZAICUL CRIZANTEMELOR, (fitopat.) viroză produsă de *Chrysanthemum virus B*. Boala apare sub formă de mozaic cu pete inelare galbene-verzui sau necrotice care determină deformarea limbului. Florile sunt mici și decolorate. Măsurile de prevenire și combatere constau în distrugerea afidelor vectoare; îndepărtarea plantelor infectate din cultură; obținerea de plante libere de virus. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

MOZAICUL DEFORMAT AL FRUNZELOR DE CAIS, (fitopat.) viroză produsă de *Apricot pucker leaf*. Virusul afectează frunzele și fructele. Pe frunzele aflate către vârful lăstarilor apare un mozaic fin, clorotic, în benzi. Zona clorozaată se necrozează și cade, iar frunzele devin ciuruite și deformate. *Combatere*. Defrișarea pomilor infectați din plantații; Materialul săditor să fie liber de boli virotice. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

MOZAICUL DUNGAT AL GRĂULUI, (fitopat.) viroză produsă de *Marmor virgatum*. Deosebit de păgubitoare în cazul semănăturilor prea timpurii. Toamna, la 2-3 săptămâni după răsărirea grâului, în

lungul limbului apar dungi de culoare verde-deschis sau gălbuie. Boala poate distruge plantele. Măsurile de prevenire și de combatere constau în semănatul la epoca optimă, excluzându-se total semănatul de timpurii; distrugerea samulastrei și a plantelor-gazdă pentru acarianul care răspândește virusul; recoltarea de soiuri rezistente. (I. Boieru, N. Eustațiu, 1973) [50]

MOZAICUL FREZIEI, (fitopat.) viroză produsă de *Freesia mosaic virus*. Apare pe frunze, formând un mozaic de pete mici de culoare verde-deschis. În dreptul acestor pete țesutul se necrozează, căpătând o culoare albă. Frunza se usucă. Florile prezintă pete de decolorare, sunt deformate și de multe ori ating numai jumătate din dimensiunea lor normală. Pe tuberculii tineri apar pete ruginii adâncite în țesut, unde uneori se suprapun infecții cu ciuperci saprofite care duc la distrugerea lor. Măsurile de prevenire și combatere constau în alegerea tuberculilor pentru înmulțire numai de la plantele sănătoase; cultivarea fresiei din sămânță; combaterea chimică a afidelor. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

MOZAICUL GALBEN AL ARDEIULUI, (fitopat.) viroză produsă de *Atfalfa mosaic virus in pepper - AMV*. Boala este produsă de virusul lucernei la ardei. Frunzele tinere prezintă pe ele un mozaic pronunțat, sunt deformate, cu necroze care duc la căderea lor. Tulpina poate prezenta necroze alungite. Pe frunzele mature apar pete alb-gălbui care se extind progresiv ocupând o mare parte din suprafața lor. Măsurile de prevenire și combatere constau în folosirea soiurilor sau hibridilor cu rezistență genetică la virus; tratarea termică a seminței de ardei; dezinfecția scheletului răsadniței, serelor înmulțitor și de cultură; dezinfecția termică a solului; dezinfecția uneltelor și a mâinilor muncitorilor cu soluție de fosfat trisodic 10%. [50]

MOZAICUL GALBEN AL FASOLEI, (fitopat.) viroză produsă de *Bean yellow mosaic virus - MYMV*. A fost semnalată, pentru prima dată, în anul 1934 de Pierce. Ea este răspândită pretutindeni unde se cultivă această plantă. Pe foliolele frunzelor apar pete galbene, mici, de cele mai multe ori rotunde, concentrate mai ales în zona nervurilor. Uneori, aceste pete se extind și ocupă întreaga suprafață a foliolelor. Foliolele bolnave sunt, de obicei, aplecate în jos, având suprafața gofrată și deformată. Boala este evidentă mai ales în timpul verii. La soiurile cu flori colorate, pot apărea pete pe petale. Plantele atacate formează păstăi mici, deformate și cu număr redus de semințe. La unele soiuri are loc necroza generală a frunzelor, distrugerea vârfului de creștere, deformări și pete necrotice pe păstăi. *Măsurile de prevenire și combatere* constau în amplasarea culturilor de fasole departe de culturile de trifoi, gladiole sau suprafețe întelenite, care constituie

focarul de infecție. Fasolea este bine a fi cultivată în culise de porumb sau în culise ale altor plante de talie înaltă pentru a se împiedica zborul afidelor aripate care transmit boala. Plantele bolnave se îndepărtează imediat din cultură. Se recomandă cultivarea soiurilor de fasole rezistente la acest virus. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

MOZAICUL GALBEN AL STÂNJENELULUI (*Iris yellow mosaic virus*), (fitopat.) viroză. Atacul se manifestă pe frunze unde apare un mozaic sau striuri de culoare galbenă. Petalele florilor bolnave au pete decolorate care contrastează puternic cu zonele colorate normal. Creșterea plantelor este stopată. Măsurile de prevenire și combatere constau în scoaterea din cultură și arderea plantelor bolnave, combaterea afidelor vectoare. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [50]

MOZAICUL ÎN BENZI AL PRUNULUI, (fitopat.) viroză produsă de *Marmor lineopticum*. Pe frunze apar pete sub forma frunzei de stejar, linii în zigzag, inele cu îngălbeniri pe nervuri. Desenele au culoarea crem și se manifestă primăvara, iar la frunzele formate în timpul verii simptomele lipsesc. Măsurile de prevenire și combatere constau în plantarea de pomi liberi de viroze. (N. Minoiu, 1987) [50]

MOZAICUL ÎN BENZI LA CAIS, (fitopat.) viroză produsă de *Apricot line pattern*. Boala se manifestă prin apariția pe frunze de pete inelare colorate în verde deschis, gălbui, apoi crem-galben. Pe lângă petele inelare mai apar și linii în zigzag care sunt caracteristice bolii. *Combatere*. Producerea de material pomicol săditor liber de viroze. Tratamente împotriva vectorilor (afide, eriofide) cu insecticide sistemice. Substanța chimică Pirrolidina (0,5%), aplicată pe sol, are efect inhibitor foarte bun. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

MOZAICUL ÎN BENZI LA SÂMBUROASE, (fitopat.) viroză produsă de *Line pattern*. Întâlnită în toate țările cultivate de piersic și de migdal. Boala există și în România. Pe frunze apar benzi galben-verzui care cu timpul devin crem. Benzile sunt dispuse simetric pe jumătatea limbului. Adeseori desenele imită conturul frunzelor de stejar și sunt mai evidente primăvara. *Combaterea* se face prin testarea soiurilor de piersic, pe puiți de piersic GF 305 sau Elberta. Se procedează la eliminarea din înmulțire a pomilor infectați. În plantațiile tinere se face defrișarea pomilor cu simptome de boală. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

MOZAICUL LUCERNEI, (fitopat.) viroză produsă de *Marmor medicaginis*. Determină schimbarea culorii plantelor și modificări în aspectul frunzelor și lăstarilor. Plantele apar galbene sau de un verde deschis, cu lăstarii scurți și îngroșați. Boala este

transmisă prin înțepăturile provocate de atacul afidelor și cicadelor, dar și prin cuscută. (I. Moga, M. Schitea, M. Mateiaș, 1996) [50]

MOZAICUL MAZĂRII, (fitopat.) viroză produsă de *Pea mosaic virus – PMV*. Pusă în evidență în țara noastră în anul 1957 de E. Docea. Plantele infectate manifestă o îngălbenire a nervurilor frunzelor tinere. Foliiolele frunzelor infectate sunt mici, deformate și prezintă o cloroză gravă. Mai târziu, pe frunze apare un mozaic marmorat, cu arii largi clorotice, înconjurate de țesut verde. La un atac puternic apar simptome necrotice pe tulpină și păstăi. Măsurile de prevenire și combatere constau în neamplasarea mazării lângă cultura de trifoi, aceasta fiind principala sursă de infecție; folosirea de soiuri rezistente. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

MOZAICUL MĂRULUI, (fitopat.) viroză produsă de *Apple mosaic*. Întâlnită în unele plantații bătrâne de meri. Pe frunze primăvara apare un mozaic sub formă de pete albe sau verzi deschis, cu nuanțe variabile până la galben auriu și crem. Pe nervurile principale și secundare ale frunzelor apar benzi și linii de culoare galbenă sau galben-albicioasă. Frunzele puternic atacate se îngălbenesc și cad spre sfârșitul verii. *Combaterea* se face prin înmulțirea materialului săditor pomicol provenit numai din plantații mamă producătoare de ramuri altoi, marcote, butași și semințe, libere de virusuri. Soiurile sau clonele infectate sunt supuse termochimioterapiei la 38-46°C pe o perioadă de 21 de zile. (N. Minoiu, 1990) [50]

MOZAICUL NARCISELOR, (fitopat.) viroză produsă de *Narcissus mosaic virus*. Boala se manifestă prin apariția la baza frunzelor a unui mozaic a cărui intensitate variază în funcție de soi și tulpina virusului. Măsurile de prevenire și combatere constau în înlăturarea din cultură a plantelor bolnave, dezinfectia mâinilor și a cuțitului de tăiat flori cu o soluție de fosfat trisodic 10%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

MOZAICUL PETUNIEI, viroză produsă de *Tobacco mosaic virus in petunia*. Boala se manifestă prin frunze gofrate, prevăzute cu pete difuze de culoare verde deschis sau galbenă care alternează cu verdele normal. Florile sunt deformate și prevăzute cu pete și striuri de culoare albă. Creșterea plantei este stopată. Măsurile de prevenire și combatere constau în dezinfectia cu o soluție de fosfat trisodic 10% a uneltelor de lucru și a scheletului răsadniței sau serei unde se produce răsadul, evitarea amplasării răsadului de petunie pe lângă răsadurile de tomate care transmit boala, eliminarea plantelor infectate din cultură. [71]

MOZAICUL SALATEI, (fitopat.) viroză produsă de *Lettuce mosaic virus – LMV*. Prezintă pe primele frunze un mozaic slab sau pete de culoare verde

închis, pe fond clorotic. Uneori simptomele apar abia de la a doua sau a treia frunză, de multe ori mai târziu. Frunzele bolnave se gofrează și se rulează spre fața inferioară. Întreaga plantă poate fi oprită din creștere. Plantele infectate după răsărire exteriorizează simptome de clarifiere a nervurilor, mozaic sau pătare neregulată, cloroză și gofrarea frunzelor. La infecțiile târzii plantele nu prezintă simptome până la formarea căpățânii, ci mai târziu la emiterea tulpinilor florale. Măsurile de prevenire și combatere constau în folosirea de sămânță sănătoasă. Pentru înființarea loturilor semincere se face eliminarea plantelor cu simptome, atât în faza de răsad cât și după plantare. Se vor lua măsuri de distrugere a buruienilor. Se recomandă crearea și cultivarea de soiuri rezistente sau tolerante. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

MOZAICUL SLAB AL STÂNJENELULUI (*Iris mild mosaic virus*), (fitopat.) viroză. Boala se manifestă prin pete sau dungi de culoare galben-verzuie ce apar la baza frunzelor. Debutul acestei afecțiuni are loc o dată cu apariția tijeii florale, care rămâne scurtă. Pe petalele florilor apar pete mici mai închise la culoare decât la țesutul normal din jur. La soiurile cu flori galbene apar striuri de culoare deschisă, iar la soiurile cu flori albe se configurează pete de culoare roșie. Măsurile de prevenire și combatere constau în scoaterea din cultură a plantelor bolnave și distrugerea lor prin ardere, combaterea afidelor vectoare, eliminarea virusului prin realizarea de culturi de meristeme „in vitro”. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

MOZAICUL SMOCHINULUI, (fitopat.) viroză produsă de *Fig mosaic virus*. Se află în toate zonele de cultură ale smochinului. La noi în țară a fost semnalată în anul 1981. Virusul provoacă căderea prematură a fructelor din prima recoltă, afectând-o și pe cea de-a doua. Prevenirea bolii se face prin folosirea de material săditor liber de boli virotice, precum și prin combaterea acarienilor (*Tetranychus urticae*). (M.-A. Drobotă, 1986) [50]

MOZAICUL TOMATELOR, (fitopat.) viroză produsă de *Tobacco mosaic virus in tomato*. Virusul mozaicului tutunului la tomate este întâlnit foarte frecvent în sere și solare și în culturile de tomate palisate, aflate în câmp. Pe frunze apar decolorări difuze. Pe frunze, pețiol, tulpină, peduncul floral și fructe apar pete și dungi necrotice de culoare brună, foliolele curbându-se spre fața inferioară. Măsurile de prevenire și combatere constau în: cultivarea soiurilor și hibridilor cu rezistență genetică la VMT; dezinfectia scheletului răsadniței, a serelor înmulțitor; îndepărtarea plantelor bolnave; dezinfectia termică a solului cu vapori supraîncălziți; respectarea cu

strictețe a asolamentului etc. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

MOZAICUL ȚELINEI (*Celery mosaic virus*), (fitopat.) viroză. Boala se manifestă pe frunze, prin clorifierea puternică a nervurilor, apoi prin apariția pe restul țesuturilor a unui mozaic cu pete verde-deschis care alternează cu verde normal. Frunzele bolnave se deformează, au pețiolii scurți, se îngălbenesc și se necrozează în brun-ruginiu. Plantele infectate au talie mai redusă. Măsurile de prevenire și combatere constau din izolarea cu cel puțin 500 m între cultura de țelină pentru rădăcină și cultura de țelină seminceră, din distrugerea buruienilor, tratamente cu insecticide pentru combaterea afidelor vectoare sau tratamente foliare cu uleiuri ușoare, emulsionate în apă. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

MOZAICUL USTUROIULUI, (fitopat.) viroză produsă de *Garlic mosaic virus*. Boala atacă toate soiurile de usturoi cultivate cu o frecvență de 100%. Pe frunze apar pete de formă neregulată, verzi deschis sau gălbui care se unesc dând aspectul de mozaic. Frunzele bătrâne se usucă prematur începând de la vârf. Sunt afectate creșterea plantelor și producția, care poate fi diminuată până la 40%. Măsurile de prevenire și combatere constau în selecția sanitară a plantelor fără simptome. Eliminarea întregului complex de virusuri se poate realiza prin selecția plantelor regenerate prin culturi de meristeme „in vitro”. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

MOZAICUL VERDE AL CASTRAVEȚILOR, (fitopat.) viroză produsă de *Cucumber green motte mosaic virus - CGMMV*. Observată în culturile castraveților din sere. Boala debutează prin clorifierea nervurilor frunzelor tinere, urmată de apariția unui mozaic verde-închis sau galben strălucitor. În final frunzele devin bășicate, cu distorsiuni. Plantele tinere atacate rămân mici. Virusul se răspândește în proporție de 5-8% prin intermediul semințelor de castraveți, prin resturile vegetale rămase în sol de la cultura anterioară, prin intermediul apei de irigație, mâinile și hainele muncitorilor. Măsurile de prevenire și combatere constau din tratamentul termic uscat la 70°C, timp de 3 zile, al semințelor de castraveți; dezinfectia termică a solului cu vapori supraîncălziți, cu temperatura de 90-91°C, timp de o oră, pe o adâncime de 30 cm; dezinfectarea scheletului serelor cu o soluție de fosfat trisodic 10%; excluderea de la plantare a răsadului cu simptome de îmbolnăvire; îndepărtarea din cultură a plantelor bolnave; îndepărtarea din seră a plantelor la sfârșitul ciclului de cultură; spălarea pe mâini a muncitorilor pentru înlăturarea virusurilor. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

MOZAICUL ZAMBILEI (*Hyacinth mosaic virus*), (fitopat.) viroză. Frunzele plantelor atacate se recunosc ușor. Ele sunt mai înguste, mai scurte și prezintă pe ele pete alungite galben-verzui, ușor adâncite în țesut. Pe tulpinile florale apar pete clorotice cu poziție longitudinală. Bulbii infectați sunt mai mici. Măsurile de prevenire și combatere constau în distrugerea plantelor bolnave prin ardere, folosirea la plantare a bulbilor sănătoși. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [50]

MRANIȚĂ, (agric.) îngrășământ organic natural reprezentând stadiul cel mai avansat de descompunere a gunoiului de grajd. Se prezintă ca o masă afânată, pământoasă, de culoare negricioasă. În medie, conține: 0,7-2% N; 0,3-1,2% P₂O₅; 0,8-0,9% K₂O; 0,5% CaO; 80% H₂O. Se folosește ca îngrășământ mai ales în răsadnițe, în sere și la anumite culturi de câmp. [29]

MREANĂ (*Barbus barbus*, fam. *Cyprinidae*), (zool.) pește dulcicol, bentonic. Corpul cilindric, de 50-80 cm lungime. Exemplarele obișnuite au talia de 30-40 cm și greutatea de 300 g. În Dunăre, de regulă, se găsesc exemplare mari, care ajung până la 80-85 cm lungime și 8-10 kg greutate. Capul alungit, prevăzut cu o gură dispusă subterminal, cu buze groase și 4 mustăți. Coloritul este cenușiu pe partea dorsală, abdomenul alb. Își caută hrana către seară sau în timpul nopții. Consumă viermișori, larve de insecte, moluște mici și, la nevoie, detritus vegetal. Ritmul creșterii este lent. Carnea este gustoasă, deși este plină de oase mărunte. Icrele sunt otrăvitoare, nu se consumă. Pescarii sportivi folosesc drept nadă râme roșii, râme albe, viermișori, cașcaval, brânză topită, grâu fiert. Masculii ajung la maturitatea sexuală la vârsta de 2 ani, iar femelele la 3 ani. Pentru reproducere migrează în cârduri în partea superioară a râurilor, la apă mai curată. Femelele sunt urmate de masculi (bărbătuși). Icrele sunt depuse, în mai-iunie, pe fund de prundiș sau pe fund nisipos, în porțiunile unde curentul apei este mai slab. O femelă depune 15.000-32.000 de icre mari. Este răspândit în apele curgătoare mari din Europa, Asia Mijă, Vestul Africii. [10]

MREANĂ VÂNĂTĂ (*Barbus meridionalis petenyi*, fam. *Cyprinidae*), (zool.) pește dulcicol cu corpul de 28 cm lungime, de culoare brună, cu pete întunecate pe partea dorsală, pe partea laterală auriu, de asemenea cu pete, iar abdomenul de culoare galbenă. Capul este prevăzut cu o gură poziționată subterminal, cu buze groase și 4 mustăți. Înotoarea dorsală nu are radiile osificate. Trăiește în râurile colinare sau de munte, alături de păstrăv sau lipan. Se reproduce în aceste ape fără a face migrații. Se hrănește cu larve de insecte și viermi. Carnea este foarte gustoasă. Răspândit în bazinele hidrografice

ale Dunării, Nistrului, Vistulei, Oderului, în apele curgătoare de munte. [10]

MSS → **MEDIUL SUBTERAN SUPERFICIAL**

MUCEGAI, (fitopat.) efectul acțiunii unor ciuperci care se dezvoltă pe substraturi organice, acoperindu-le cu un strat păslos sau catifelat de diferite culori: alb, verde, negricios ș.a. Ex., m. albăstrui este produs pe fructele de citrus de către ciuperca *Penicillium italicum*, m. negricios este produs de către *Aspergillus niger*, m. cenușiu, de *Botrytis cinerea*. [61]

MUCEGAIUL CENUȘIU AL CRINULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Botrytis elliptica*. Boala se manifestă în seră și în câmp în anii cu precipitații abundente și temperaturi moderate. Pe frunze apar pete circulare sau ovale de culoare portocalie sau brun-roșcată. Pe frunze apare un mucegai cenușiu atunci când în atmosferă umiditatea este ridicată. Boala progesează de la bază spre vârful plantei și ea se manifestă pe tulpini, muguri, flori și frunze. Măsurile de prevenire și combatere constau în înlăturarea frunzelor bolnave sau a plantelor întregi și distrugerea lor prin ardere. Pentru a preveni boala în sere se menține umiditatea atmosferică sub 70% prin aerisiri repetate. La apariția primelor simptome se fac stropiri foliare cu una din substanțele: Captadin 0,25%, Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Perozin 0,3%, Tiuram 0,3%, Ronilan 0,05%, Rovral 0,1% sau Sumilex 0,1%. Pentru fixarea substanței pe plantă se adaugă aracet în concentrație de 0,2%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

MUCEGAIUL CENUȘIU AL LALELELOR, (fitopat.) micoză produsă de *Botrytis tulipae*. Frecvent întâlnită în culturile de lalele în anii cu precipitații abundente și temperaturi moderate. În România a fost observată în anul 1939, într-o seră de lângă orașul București. Boala apare pe frunze sub formă de pete mici, de culoare gălbuie, ușor alungite în direcția nervurilor, înconjurate de o zonă mai închisă, umedă și macerată. Petele dau frunzelor un aspect pestriț și prezintă o ușoară depresiune. Pe măsură ce se măresc, acestea se adâncesc în țesut, capătă o culoare cenușie-albicioasă, cu o tentă brunie, și sunt înconjurate de o zonă translucidă. În condiții favorabile, petele se extind și acoperă parțial sau total suprafața frunzelor. Pe flori apar leziuni mici de culoare alburie sau cafenie. Pe măsură ce atacul evoluează, leziunile se măresc, devin de culoare brună-închis, iar petele de zbârcesc și se usucă. Pe tulpini, leziunile sunt asemănătoare cu cele de pe frunze, sunt mai alungite și mai adâncite în țesuturi. Boala poate ataca și bulbii, unde produc leziuni circulare de culoare intens galbenă sau brună. Măsurile de prevenire și combatere constau în recoltarea bulbilor cel mai târziu la 3 săptămâni după

scuturarea petalelor; depozitarea lor în camere răcoroase la 4-5°C, cu umiditate atmosferică de 60-70%; înainte de plantare, bulbii se sortează pentru îndepărtarea celor bolnavi; înainte de plantare, bulbii pot fi tratați prin îmbăiere în diferite produse: Benlate 0,2%, Topsin-M 0,3%, Bavistin 0,25%, timp de 30 minute; Tiuram 0,5%, timp de 60 minute sau Euparen 0,5%. Bulbii mai pot fi tratați prin prăfuire cu Tiuram, 8-15 g/kg. După răsărire, se vor distruge focarele cu plante atacate. Când plantele au înălțimea de 10 cm, se începe aplicarea tratamentelor foliare cu unul din produsele: Perozin 0,3%, Dithane M 45 0,2%, Euparen 0,2%, Tiuram 0,3%, Botran 0,3%, Ronilan 0,1%, Rovral 0,1%, Captadin 0,3%, Ziram 0,3% sau Benlate 0,2%. Se fac cel puțin patru tratamente la intervale de 7-10 zile, alternându-se produsele. După înflorire, efectuarea a 1-2 tratamente împiedică trecerea infecției de pe organele aeriene pe bulbi.

(Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoianescu, 1988) [71]

MUCEGAIUL DE ZĂPADĂ, (fitopat.) micoză produsă de *Fusarium nivale*. Atacă cultura mai ales în anii cu ierni lungi, cu strat gros de zăpadă căzut pe sol neînghețat și cu desprimăvărare târzie. Atacul devine evident, imediat după topirea zăpezii. Plantele pot fi acoperite parțial sau în întregime de mucegaiul de zăpadă care arată ca o împletitură rară de fire de culoare alb-cenușie, apoi roz-roșiatică. Uneori mucegaiul formează vetre, atacând mai multe plante. Atacul se extinde dacă, după topirea zăpezii, vremea este rece, noroasă și ploioasă. Vremea frumoasă, cu soare și vânt, nu-i este prielnică ciupercii, atacul se oprește și plantele se refac. Ciuperca poate ataca grâul și în faze de vegetație mai avansată. Măsurile de prevenire și combatere constau în folosirea de sămânță sănătoasă, tratarea cu substanțe organomercurice, rotații raționale, semănatul cu norme de densitate ceva mai reduse decât normal, grăparea sămănăturilor prea dese la intrarea în iarnă, evitarea terenurilor umede sau slab drenate, îngrășarea echilibrată a solului. (I. Boieru, N. Eustațiu, 1973) [50]

MUCEGAIUL VIOLET AL SFECLEI, (fitopat.) micoză produsă de *Rhizoctonia violacea*. Depistată la noi în 1953. Atacul se manifestă pe rădăcini sub formă de pete de culoare violacee. În dreptul acestor pete apare miceliul ciupercii sub forma unei pâsele, iar țesutul se adâncește și putrezește. Când condițiile sunt prielnice ciupercii, rădăcinile putrezesc în întregime și plantele pier. *Combaterea* constă în evitarea atacului prin respectarea asolamentului. În cazul când boala a apărut în cultură, se ia măsura de izolare și dezinfectare a vetrelor de plante atacate. Pentru culturile de seminceri se vor planta numai butași sănătoși. (V. Ciocchia, A. Codrescu, L. Dumitraș, 1980) [50]

MUCILAGII VEGETALE, (biochim.) poliglucide eterogene de origine vegetală, constituite din pentoze, metilpentoză, acizi uronici condensați prin legături glicozidice care determină o structură ramificată. Sunt solubile în apă și se găsesc mai ales în celulele parenchimatice ale măduvei, în semințele de in și în multe plante medicinale cu acțiune antibronșitică (nalba). [9]

MUCILAGINOS, (biochim.) de natura și consistența mucilagiului. [50]

MUCILAGIU, (biochim.) poliglucide neomogene ce formează componente intercelulare și intracelulare. Se obține din materialul vegetal prin extragere în apă și precipitare în alcool sau cu sulfat de amoniu. Cu apa formează soluții vâscoase și cleioase. Solubilitatea în apă variază cu originea lor. Structura chimică diferă după originea lor. Întâlnit la speciile de *Malvaceae*, *Orchidaceae*. [50]

MUCOASĂ, (anat.) pătură tisulară căptușind în general un organ cavitătar și formată din celule epiteliale uni- sau pluristratificate. Poate fi: **m. bucală**, epitelul pavimentos stratificat, care acoperă toate componentele și țesuturile cavității bucale, în afară de dinți; **m. gingivală**, mucoasă care acoperă procesul alveolar și crestele alveolare; **m. gastrică**, care căptușește partea internă a stomacului; **m. intestinală**, care căptușește lumenul intestinal; **m. uterină**, care căptușește cavitatea uterină. [43]

MUCOCEL, (med. u.) formațiune tumorală chistică rezultată din retenția unei secreții mucoase. **M. nazosinusal**, afecțiune caracterizată prin producerea și retenția unei secreții mucoase, gelatinoase, în cavitatea unui sinus paranasal, un adevărat chist intraosos, a cărui dezvoltare progresivă determină uzura pereților sinuzali și exteriorizarea mucocelului în cavitățile nasului sau în regiunile vecine. Produce fenomene obstructive nazale, inflamația mucoasei rinosinuzale și deformarea regiunii invadate. [43]

MUCOPOLIGLUCIDE, (biochim.) poliglucide eterogene specifice regnului animal. În structura lor nu participă oze propriu-zise, ci aminoglucide (glucozamină și galactozamină) și acizi uronici (acid glucuronic și acid galacturonic) condensați prin legături glicozidice. Pot conține și rest de acid sulfuric. Sunt substanțe de constituție a unor țesuturi, precum și componente ale substanțelor mucoase din organism. Ele au rolul de cimentare a celulelor țesutului conjunctiv. Au proprietatea de a aglutina globulele roșii și de aceea conferă specificitate de grup sângelui (la om se deosebesc cele 4 grupe sanguine: A, B, AB, 0). [9]

MUCOROMICOZĂ, (micol.) micoză produsă de unele mucoracee (ex., *Mucor*, *Rhizopus*, *Sakseneea*) la om și animale. [69]

MUCOVISCIDOZĂ, (med. u.) boală congenitală ereditară determinată de modificarea mucopolizaharidelor secretate de glandele exocrine, care conțin o substanță precipitabilă. Secreția mucoasă provoacă în organele lezate (pancreas, bronhii, glandele mucoaselor digestive) dilatații chistice și fibroză; testul sudoral arată o creștere a concentrației electroliților în sudoare. [60]

MUCRON, (agric.) dintele din vârful lobului terminal de la frunza viței de vie. Caracterelor ampelografice duc la recunoașterea soiurilor. [49]

MUCRONAT, (bot.) organ al plantelor prevăzut cu mucroni, constând dintr-un vârf scurt, subțire și neprelungit. Acest aspect este întâlnit la partea apicală a frunzei, unde mucronul este ca o continuare a nervurii principale; ex., mazărice (*Vicia sativa*), știr alb (*Amaranthus albus*); glume mucronate întâlnite la pipirigul de mlaștină (*Scirpus mucronatus*). [50]

MUCUS, (anat.) produs de secreție al glandelor mucoase, având rol de protecție a mucoaselor, alcătuit mai ales din mucină (care îi conferă un aspect filant), apă, săruri, celule descumate și leucocite. [33]

MUDDUS, parc național situat în Suedia (provincia Norrbotten). Suprafața, 49.200 ha (1942). Altitudine, 150-661 m. Ocupă o regiune de joasă altitudine. Parcul include păduri de conifere, bălți și lacuri mărunte. În pădure se întâlnesc elani, reni, urși, lupi etc. Lângă lacuri și bălți cuibăresc lebede țipătoare, găște, rațe, culici, fluierari, cocori, vulturi. [50]

MUFA, (ind.) 1. Cilindru de metal care servește la îmbinarea sau la ramificarea conductelor, a cablurilor etc.; manșon. 2. Partea lărgită la capătul unui tub care servește la îmbinarea acestuia în alt tub. [13]

MUFLĂ, (ind.) 1. Camera unui cuptor industrial sau de laborator, cu pereți refractari, în care materialul supus încălzirii nu vine în contact direct cu combustibilul sau cu gazele de ardere. 2. Dispozitiv construit din mai mulți scripeți, folosit pentru ridicarea greutăților mari. [13]

MUFLON (*Ovis aries musimon*, fam. *Bovidae*), (zool.) animal originar din insulele Corsica și Sardinia, aclimatizat cu succes în județele Constanța și Vâlcea după anul 1966. Corpul este îmbrăcat în lână care are culoarea roșcată vara și brun-roșcată iarna. Caracteristică este pata de culoare deschisă de pe fiecare latură a corpului care se împreunează și formează un fel de „S”. Masculul poartă în regiunea gâtului și a pieptului părul lung numit barbă. Coarnele seamănă cu cele ale berbecului domestic. Ca trofeu, cele mai valoroase sunt coarnele lungi spiralate, cu deschidere mare. Mediul de viață favorabil îl constituie pădurile cu întindere mare (cel puțin 1 000 ha) din regiunea de dealuri cu sol uscat, de preferință stâncos. Maturitatea sexuală o atinge la vârsta de 1,5 ani. Împerecherea are loc în august-ianuarie, iar

berbecii se bat între ei. Durata sarcinii este de 22 săptămâni, după care femela naște un miel, rar doi. Hrana preferată este cea din pădure, provocând și pagube prin cojirea unor arbori tineri; mai roade și vârfurile puieților. Metodele de vânatoare sunt pânda și mai ales apropierea. Nu este o specie de vânat cu răspândire largă, dar înmulțirea acestei specii este posibilă și necesară. [42]

MUGIL AURATUS → CHEFAL AURIU

MUGIL CEPHALUS → CHEFAL MARE

MUGIL RAMADA → CHEFAL CU COADĂ LATĂ

MUGIL SALIEUS → CHEFAL MIC

MUGILIDE (*Mugilidae*), (zool.) familie de pești osoși marini (chefali), cu corpul alungit, gros, acoperit de solzi, care sunt prezenți și pe cap. Nu are linie laterală. Prezintă două înotătoare dorsale. Botul scurt, gura subterminală, prevăzută cu dinți, stomac musculos. Depun icre pelagice. Răspândiți în Oceanul Atlantic, Marea Nordului, Marea Baltică, Marea Mediterană și Marea Neagră. [10]

MUGUET, (med. u. și vet.) numit popular și *mărgăritărel*, mici ulceratii ale mucoasei cavității bucale, acoperite cu membrane albicioase, determinate de *Candida albicans*. Se observă la sugari, în special la purcei și viței, la animalele caectice sau imunodeficiente, precum și la cele tratate în mod prelungit cu antibiotice. Leziuni candidozice de același tip pot apărea și în esofag, stomac sau intestin. [33]

MUGUR, (bot.) partea apicală, nedezvoltată și embrionară a tulpinii și a ramificațiilor ei. Considerat lăstar scurt, cu nodurile foarte apropiate, format dintr-un ax care se termină într-un con de creștere sau vârf vegetativ. De la noduri pornesc frunze reduse ce au creștere mai activă pe fața externă, făcând posibilă încovoierea lor peste vârful vegetativ. La subsuora lor se găsesc primordiile mugurilor axilari. Primordiile frunzelor și mugurilor axilari sunt de origine exogenă. Creșterea în lungime este asigurată de meristeme primare localizate în vârful conului de creștere. Mugurele este protejat de catafile reprezentând frunze modificate, brune, scorțoase (**m. tunicați**). Plantele erbacee și unele specii lemnoase nu au **m. protejați** de catafile, ci de perișori sau de resturile frunzelor uscate (**m. nuzi**). **M.** pot fi sferici, ovoizi, obovoizi, conici, ascuțiți, obtuzi, fusiformi etc. După poziția pe tulpină **m.** sunt *terminali*, dispuși în vârful tulpinii și ramurilor, cu rol de creștere în lungime; *lateral* (axilari, adventivi, dorminzi), dispuși la nodurile tulpinilor și ramurilor. După fiziologie, **m.** sunt *foliari*, *floral*, *micști*, *adventivi*. 1. **M. adventivi** nu au origine endogenă. La rădăcină se dezvoltă din felogen și periciclu, la tulpină din cambiu, iar la frunze din cambiul nervurilor sau din epidermă. Pe tulpină pot apărea la nivelul nodurilor sau

internodiilor. Nu au o poziție determinată. Dau naștere la ramuri adventive. La unele specii lemnoase **m. adventivi** apar în interiorul trunchiurilor sub formă de grăuncior care schimbă direcția fibrelor. În secțiune îi dau un aspect foarte frumos, datorită desenelor descrise de fibrele lemnoase. Un asemenea lemn este căutat pentru fabricarea furnirului. Biologic, acești muguri reprezintă o rezervă importantă de regenerare a plantelor superioare. 2. **M. axilari** sunt dispuși la noduri, respectiv la subsuoara frunzelor de pe tulpini și ramuri. Din ei vor lua naștere ramurile laterale. Pot fi solitari, câte unul singur la nod, ex., fag, stejar, tei, sau mai mulți, îngrămădiți la un loc. Aceștia din urmă pot fi muguri: suplimentari, colaterali, când de o parte și de alta a **m. axilar** principal, mai mare, există câte un **m. suplimentar** mai mic [ex., prunul (*Prunus spinosa*)]; **m. suprapuși** sau seriali, când cel mai mare se află lângă cicatrice, iar ceilalți în șir deasupra [ex., caprifoi (*Lonicera* sp.)], sau dedesubtul lui [ex., glădice (*Gleditschia* sp.)]. **M. axilari** pot fi alipiți de tulpină [ex. salcie (*Salix* sp.)] sau îndepărtați de tulpină [ex., fag (*Fagus sylvatica*)]. Majoritatea lor sunt sesili, uneori însă sunt așezați la vârful unor pediceli scurți, caz întâlnit la anin (*Alnus glutinosa*). Prin înlăturarea mugurelui terminal din vârful tulpinii sau al axei acțiunea inhibitoare încetează, iar **m. axilari** dezvoltă ramuri viguroase. Această acțiune se practică în pomicultură, prin tăierea vârfului tulpinii. 3. **M. dorminzi** sunt vii, inactivi; rămân mulți ani nedezvoltați. Pe măsură ce tulpina se îngroașă sunt acoperiți de scoarță, dar își păstrează contactul cu țesuturile conducătoare care-i alimentează. Își pot păstra vitalitatea o perioadă lungă de timp, ex., la fag, stejar până la 100 de ani. Ei reprezintă o rezervă potențială de refacere a aparatului foliar în cazul distrugerii lui de către îngheț sau insecte, sau de refacere a tulpinii în cazul când este tăiată. Ramurile care se formează din **m. dorminzi** se numesc proventive. Servesc, în practica pomicolă, la regenerarea coroanei. Lăstarii, ramurile lacome, ramurile târzii sunt proventive, aspect întâlnit la măr, stejar, tei. Ramurile proventive sunt mai tinere decât cele din coroană din cauză că s-au născut din muguri formați în tinerete, din material tânăr. Mugurii din coroană provin din material îmbătrânit, cu o perioadă lungă de dezvoltare. 4. **M. florali** generează flori și inflorescențe. Sunt mai voluminoși, rotunjiți și cu diametrul mai mare decât cei foliari. 5. **M. foliari** generează ramuri producătoare numai de frunze. Sunt mici, de formă ascuțită, mai lățiți la bază. 6. **M. micști** generează ramuri pe care se află frunze și flori. 7. **M. radical** se află dispus pe rădăcină sau lângă rădăcină. Generează lăstari numiți drajoni. Ei pot fi adiționali și

reparativi. Cei adiționali servesc la îmbogățirea aparatului vegetativ, ex., măr sălbatic (*Malus* sp.), plop (*Populus* sp.), salcâm (*Robinia pseudacacia*), zmeur (*Rubus idaeus*) etc. **M. reparativi** servesc la conservarea indivizilor lezați mecanic, ex., păpădie (*Taraxacum officinale*), pălămidă (*Cirsium arvense*). [50]

MUIANT, (agric.) substanță care, adăugată în zemurile de stropit, reduce tensiunea superficială a picăturilor, permițându-le să se întindă mai mult, mărindu-se astfel suprafața de contact a produsului cu plantele; ex.. Aracet, Detersin. [61]

MULCI, (agrochim.) strat creat la suprafața solului pentru a împiedica evaporarea apei, formarea crustei etc. Poate fi constituit din solul mărunțit din diferite reziduuri organice (plante, paie, gunoi de grajd), din folie de material plastic etc. [29]

MULCIRE, (agric.) acoperirea solului în plantațiile viticole, pomicole cu materiale care nu produc modificări de reacție, structură etc. Materialele utilizate sunt pleava, turba, paie etc. [49]

MULCIREA SOLULUI, (agric.) acoperirea temporară a solului cu diferite materiale, pentru mărirea producției timpurii la unele specii legumicole sau pentru păstrarea calității solului în livezile cu pomi pitici. Se face cu paie, frunze, bălegar foarte descompus, polietilenă, hârtie obișnuită, talaș impregnat cu bitum, policlorură de vinil transparentă, fumurie și neagră, polistiren expandat, emulsii de cauciuc sintetic, emulsii bituminoase. A dat rezultate bune la castraveți, pepeni, dovlecei, ardei, vinete, salată, sparanghel, vița de vie. [50]

MULGERE, (pisc.) termen folosit în piscicultură pentru colectarea elementelor sexuale (icre, lapți) de la peștii reproducători. [10]

MULL, (pedol.) tip de humus reprezentat prin materie organică bine transformată și intim amestecată cu partea minerală a solului, astfel încât nu mai poate fi separată de aceasta. Se disting: *mull calcic*, format în prezența în sol a calciului, și *mull acid*, format în soluri mai sărace în calciu, cu reacție acidă. [29]

MULL FORESTIER, (pedol.) mull caracteristic solurilor de sub pădurile cu frunze căzătoare. Prezintă un grad de saturație cu baze mai mic decât mull-ul calcic ($V = 20-60\%$), pH acid, humificare mai puțin accentuată; predomină acizi humici bruni. [29]

MULLIDE (*Mullidae*), (zool.) barbuni: pești marini, bentonici, comestibili, din zonele temperată și tropicală, cu corp ușor comprimat și acoperit cu solzi mari. Sub mandibulă se află 2 mustăți erectile. Se hrănesc cu nevertebrate. [37]

MULTIANGULAT, (bot.) tulpină sau fruct cu mai multe muchii sau colțuri. [50]

MULTIANUAL, mai mulți ani. Insecte la care dezvoltarea larvară se întinde pe mai mulți ani. [62]

MULTIAXIAL, (bot.) plantă cu mai multe axe. [50]

MULTICAPSULAR, (bot.) plantă cu mai multe capsule. [50]

MULTICARPELAR, (bot.) sin. *pluricarpelar*, gineceu alcătuit din mai multe carpele, ex., gineceul apocarp de la *Ranunculaceae*. [50]

MULTICAUL, (bot.) cu numeroase tulpini. [50]

MULTIFID, (bot.) organ al plantelor, de mai multe ori fidat în segmente sau lobi separați prin incizii care nu depășesc jumătatea lui, ex., frunză, petală, stigmat. [50]

MULTIFIDENĂ, (biocel.) feromon extras din alga brună *Culteria multifida*, cu rol în atragerea gameților masculi. [41]

MULTIFLOR, (bot.) cu numeroase flori. [50]

MULTILATERALITATE, (sp.) principiu de antrenare a tuturor subsansamblurilor antrenamentului: fizic, tehnico-tactic, teoretic, psihologic, biologic, precum și a tuturor calităților motrice constând din viteză, forță, rezistență, îndemânare etc. [52]

MULTIPARAZITISM, (parazit.) infestarea simultană a unui organism cu mai mulți paraziți primari. [3]

MULTIPARTIT, (bot.) pluripartit. Frunze ale plantelor cu mai multe incizii care ajung până aproape de nervura mediană, fără să o atingă, aspect întâlnit la coada-șoricelului (*Achillea millefolium*), ruscuță de primăvară (*Adonis aestivalis*). [50]

MULTIPLĂ PERSONALITATE, (psih.) existența la același individ a două sau mai multe personalități distincte, fiecare dintre ele apărând la un moment dat predominantă. [28]

MULTISECTAT, (bot.) frunze cu numeroase incizii până la nervura mediană. [50]

MULTITASKING, (inform.) mod de operare, suportat de unele sisteme de operare, în care mai multe sarcini sunt executate simultan de către calculator. [6]

MULTITUBERCULATA, (zool.) ordin care cuprinde mamifere primitive de talie mică, ce au trăit în Europa, Asia și America de Nord, începând din jurasicul inferior și până în eocen. De la ele s-au păstrat numai dinți și fragmente de craniu, sau craniii întregi. Nutriția lor era erbivoră și frugivoră. (V. Pop, 1962) [50]

MULTIVALENT, (genet.) structură rezultată din împerecherea în profaza I a meiozei, a mai mult de doi cromozomi omologi sau parțial omologi (*homeologi*). Formarea **m.** este caracteristică *autopoliploizilor*, la care meioza, din această cauză, este anormală și, ca urmare, se manifestă un grad ridicat de sterilitate a gameților. [19]

MULȚIME, (mat.) noțiune primară a matematicii, desemnând o colecție de obiecte de natură arbitrară, numite elemente. [48]

MULȚIME VIDĂ, (mat.) \emptyset , mulțime care nu conține nici un element. [48]

MULȚIMI ECHIVALENTE, (mat.) mulțimi între care se poate stabili o corespondență biunivocă. O mulțime echivalentă cu mulțimea numerelor naturale N se numește numărabilă. [48]

MUMIFICARE, faptul de a se mumifia. **1.** (bot.) Mumifierea sau zbârcirea fructelor pe ramuri din cauza atacului ciupercii *Monilia* sp. **2.** (med. u.) Transformare conservatoare a cadavrului, prin deshidratare în regiuni cu climat cald și uscat, în terenuri nisipoase sau în încăperi cu ventilație bună; cadavrul se usucă, scade în volum și greutate, pielea devine brună, uscată, asemănătoare pergamentului. [50]

MUMIFIERE, modificare cadaverică de tip conservativ, instalată la cadavrele menținute în mediu cu temperatură crescută, foarte bogat aerate și cu umiditate scăzută sau în soluri saline, nisipoase, care absorb lichidele. [33]

MUMIFIEREA FRUCTELOR, (fitopat.) simptom al unei boli a plantelor, caracterizat prin pierderea apei, până la uscarea totală, zbârcirea fructelor și închiderea culorii. Ea poate fi produsă de patogeni sau de secetă, ex., moniliozele prunului, cireșului (*Monilia laxa*) sau fuzarioza tuberculilor de cartof. [61]

MUMIFIEREA FRUCTELOR DE AFIN, (fitopat.) micoză produsă de ciuperca *Monilinia vaccinii-corymbosi*. Are manifestare puternică în zonele nordice. Atacă ramurile, florile, tufa. Organele atacate au aspectul unor afecțiuni de ger. La maturitate fructele devin galbene, putrezesc și cad. Combaterea se face prin strângerea fructelor mumificate pe care ciuperca iermează și arderea lor și realizarea lucrărilor de întreținere primăvara de timpuriu până la formarea apotecilor ce produc ascospori. Pe cale chimică se fac 2-4 tratamente cu zeamă bordeleză 0,5%, Zineb 0,3%, sulf muiabil 0,3%, zeamă sulfocalică 2%, Ziram 0,3%. Primul tratament se face în faza de eliminare a ascosporelor și al doilea la o săptămână. [50]

MUNCA, factor primar care constă în exercitarea de către om a unor activități transformatoare asupra factorilor materiali ai producției pentru obținerea unor efecte economice utile. [68]

MUNIȚIE, (milit.) denumire generică dată cartușelor de infanterie, grenadelor de tot felul, loviturilor de artilerie, bombelor de aviație, precum și elementelor din care sunt compuse acestea. **M.** poate fi nucleară, chimică, bacteriană, fumigenă, incendiară etc. [31]

MUNTE, formă de relief cu altitudini de peste 1000 m, fragmentare ridicată, energie de relief de peste 300 m,

versanți cu pantă accentuată. Se pot clasifica după: altitudine, litologie, geneză, vechime, gradul de complexitate. [25]

MUR FĂRĂ SPINI (*Rubus fruticosus*, sin. *R. hirtus*, fam. *Rosaceae*), (agric.) este direct legat de murele spontane ce cresc în țara noastră. Se adaptează la orice teren care nu este excesiv de umed și nu cere aproape nici un fel de îngrijiri. Are creșteri viguroase care ajung la 4-5 m într-un an și care trebuie palisate pe orice suport (spalier, zid, gard, pergole etc.) De obicei sunt repartizate în evantai. Tăierea se reduce la suprimarea ramurilor bătrâne deasupra unei creșteri mai tinere destinate să o înlocuiască pe cea eliminată. Ramificațiile purtătoare de fructe se formează atât pe ramurile de un an cât și pe cele de 2 ani. Fructele mari cât ale zmeurului au la maturitate culoare negru-strălucitor și sunt reunite în buchete, dar coacerea este eșalonată. Sunt dulci-acrișoare și se consumă proaspete sau conservate. [40]

MURAL, (bot.) care crește pe ziduri; ex., unele specii de licheni (*Caloplaca muralis*, *C. murorum*). [69]

MUREINĂ, (cit.) componentă structural-funcțională, esențială a peretelui celular al eubacteriilor, în cadrul căruia organizează așa-numitul sac mureinic, care conferă rigiditate, plasticitate și rezistență fizico-chimică peretelui celular, în special la bacteriile Gram pozitive, fiind structura dominantă. M. este formată din asocierea a două componente: una peptidică și alta glucidică. Componenta peptidică este un tetrapeptid format dintr-un set variabil de aminoacizi la care se adaugă acidul diaminopimelic (derivat al lizinei) și acidul N-acetil muramic, iar componenta glucidică de bază este un dizaharid format din N-acetil-D-glucozamină și acid N-acetil muramic, legat β-(1-4). [69]

MURENIDE (*Muraenidae*), (zool.) murene: pești marini alungiți, cu tegument neted, fără înotoare ventrale. Dorsala, caudala și anala formează o singură înotoare. Au mușcătură veninoasă. [37]

MUREȘ, râu, cel mai mare afluent al Tisei, cu 766 km lungime și 29.767 km² suprafață. Izvorăște din Carpații Orientali (Masivul Hășmaș) și se varsă în Tisa pe teritoriul Ungariei. Pe teritoriul României cele mai importante orașe situate pe Mureș sunt: Reghin, Târgu Mureș, Alba Iulia, Deva și Arad. Primește ca afluenți: Gurghiul, Târnava (din unirea Târnavei Mari cu Târnava Mică la Blaj), Sebeș și Strei. [25]

MUREXINĂ, (toxicol.) toxină extrasă din glandele hipobranhiale ale gasteropodelor marine din genul *Murex*. Murexina injectată la șoareci produce o paralizie musculară și oprirea respirației. [41]

MURFATLAR, podgorie cunoscută din județul Constanța, care cuprinde centrele viticole Murfatlar (altitudine 57 m), Medgidia (60 m) și Cernavodă

(75 m). Ecoclimatul se caracterizează prin umiditate scăzută, radiație mare. Solurile sunt rendzine și cernoziomuri, dar și soluri bălane. Cele arătate mai sus permit acumularea de zahăruri în cantități mari, realizându-se posibilitatea obținerii de vinuri albe și roșii dulci naturale. Soiurile cultivate sunt *Pinot gris*, *Chardonnay*, *Muscat Ottonel*, *Riesling italian*, *Sauvignon*, *Cabernet Sauvignon*, *Pinot noir*, *Merlot*. [49]

MURICAT, (bot.) cu excrescențe spiniforme, drepte sau ușor curbate, tari, cu baza lătită; ex., ghimpii fructelor de la rușinatoare (*Caucalis platycarpus* ssp. *muricata*), tulpina la lipicioasă (*Asperugo procumbens*) cu peri recurbați. [50]

MURIDE (*Muridae*), (zool.) șoareci, șobolani: rozătoare de talie mică, simplicidentate, cu o singură pereche de incisivi superiori. Au cozi scurte sau ceva mai lungi, solzoase sau păroase. Au clavicule bine dezvoltate și tibie unită cu fibula. Larg răspândite pe glob. Unele specii fac pagube la recolte, în depozite, în păduri. Multe transmit boli periculoase pentru om. [57]

MURIFORM, (reprod.) de forma unui zid. Termen utilizat pentru a descrie un spor pluricelular, care prezintă șapte atât transversale cât și longitudinale, amintind de modul de așezare a cărămizilor într-un zid. [69]

MURRAY, fluviu în Australia. Are 2.570 km lungime și 1.160.000 km² suprafață, fiind cel mai mare de pe acest continent. Izvorăște din Munții Snowy și se varsă în laguna Alexandrina din Golful Ecounter, spre Oceanul Indian. [25]

MURUIALĂ, (min.) material argilos folosit la astuparea crăpăturilor cu dimensiuni mici, apărute în pereții lucrărilor subterane. Lucrarea asigură etanșarea contra infiltrațiilor de gaze. [30]

MUSCA (VIERMELE) CIREȘELOR (*Rhagoletis cerasi*, sin. *R. cerasorum*, *Tripeta cerasi*, fam. *Trypetidae*), (zool., prot. med.) dăunător care dezvoltă o singură generație pe an și iermează în stadiul de pupă în sol, la câțiva cm adâncime. Atacă fructele de cireș și vișin. Larvele pătrund în fructe și consumă pulpa acestora în jurul sămburelui. Fructele atacate se înmoaie, se închid la culoare, putrezesc și cad; își pierd valoarea comercială și devin dezagreabile pentru consumatori din cauza prezenței viermilor în acestea. Sunt mai predispușe atacului soiurile cu coacere semitârzie și târzie. În avertizarea tratamentelor fitosanitare se folosesc capcanele optice cu clei adeziv tip „Atraceras“. După captarea primelor muște în capcane se avertizează tratamentul fitosanitar cu unul din insecticidele: Actellic 50 EC (conc. 0,05%), Zolone 25 EC (conc. 0,3%), Padan 50 (conc. 0,1%), Alphaguard 10 EC (conc. 0,015%),

MUSCA DE HESSA A GRÂULUI

Polytrin 200 EC (conc. 0,015%), Sumi alpha (conc. 0,015%), Somicidin 20 EC (conc. 0,02%), Supersect 10 EC (conc. 0,03%), Calypso 480 SC (conc. 0,02%), Karate Zeon (conc. 0,015%), Karate Max (conc. 0,02%), etc. Prin arătura adâncă de toamnă sau de primăvară se distruge o mare parte din pupele care iernează în sol. [66]

MUSCA DE HESSA A GRÂULUI (*Phytophaga destructor*), (zool., prot. med.) dăunător periculos. Adulții masculi au lungimea de 2-2,5 mm, iar femelele de 3-4 mm. Corpul lor este de culoare cenușie spre negru, cu abdomenul pătat cu roșu. Perii de pe cap sunt roșcați la masculi și negri la femele. Cea mai periculoasă generație este cea de toamnă. Musca zboară 3-5 zile, timp în care femelele depun un mare număr de ouă pe frunzele de grâu, de orz, pe samulastră. După 5-15 zile, apar larvele care coboară pe frunze până spre nodul de înfrățire unde încep să se hrănească cu seva plantei. Plantele atacate se îngălbenesc și apoi pier. La atacul generației de primăvară, grâul se îndoiește sau se culcă. Tulpinile atacate devin de culoare albă, frunzele sunt de culoare verde, iar spicul rămâne steril. Măsurile de prevenire și combatere constau în distrugerea gramineelor sălbatice, realizarea de arături adânci făcute timpuriu, rotația rațională a culturilor, semănatul la epoca optimă (după ce ultima generație și-a depus ouăle). (I. Boieru, N. Eustațiu, 1973) [50]

MUSCA GALBENĂ A CEREALELOR (*Chlorops pumilionis*), (zool., prot. med.) dăunător. Adultul are lungimea de 3-5 mm, culoarea corpului galbenă, ochii verzi și o pată triunghiulară neagră pe frunte. Iernează sub formă de larvă. Are două generații pe an. Generația de toamnă atacă grâul de toamnă, producând îngălbenirea. Planta se usucă sau înfrățeste exagerat, dând producții foarte mici. Măsurile de prevenire și combatere constau în distrugerea gramineelor sălbatice, realizarea de arături adânci făcute timpuriu, rotația rațională a culturilor, semănatul la epoca optimă (după ce ultima generație și-a depus ouăle). (I. Boieru, N. Eustațiu, 1973) [50]

MUSCA MORCOVULUI (*Psila rosae*), (zool., prot. med.) dăunător. Se combate prin stroșcări cu Folidol 50% în concentrație de 0,06-0,08% sau Rogor 0,15%. (Gh. Marinescu, M. Costache, Stoienescu, 1986) [50]

MUSCA NEAGRĂ A CEREALELOR (*Oscinella frit*), (zool., prot. med.) dăunător. Insecula adultă are lungimea de 1,5-2 mm. Corpul este de culoare negru-metalic, are 2-3 generații pe an. Modul de atac se aseamănă cu musca Hessa. Frunza despicată are pe ea un rând transversal de orificii ca urmare a perforării făcute de larvă. Măsurile de prevenire și combatere constau în distrugerea gramineelor sălbatice,

realizarea de arături adânci, făcute timpuriu, rotația rațională a culturilor, semănatul la epoca optimă (după ce ultima generație și-a depus ouăle). (I. Boieru, N. Eustațiu, 1973) [50]

MUSCA SFECLEI (*Pegomyia betae*, *P. hyoscyami*), (zool., prot. med.) dăunător. Larvele, după ce ies din ou, pătrund în frunza plantei făcând galerii. După ce galeriile sunt părăsite frunza se usucă, dând aspectul unei arsuri. Dacă atacul este făcut la plântuțe, acestea pot pieri. În cazul unor atacuri puternice pierderile sunt până la 30%. *Combaterea* se face prin tratamente chimice cu Sinarotox-35 în cantitate de 0,8-1 l/ha + 300 l apă. (V. Ciochia, Ana Codrescu, L. Dumitraș, 1980) [50]

MUSCA SMOCHINELOR (*Lanchaea aristella*), (zool., prot. med.) dăunător. Provoacă căderea frunzelor într-un procent de până la 70%. (M.-A. Drobotă, 1986) [50]

MUSCA SUEDEZĂ (*Oscinis frit*), (zool., prot. med.) insectă dăunătoare cu 2-3 generații pe an. Prin generația de primăvară produce pagube în culturile de ovăz și orz. Dacă atacul s-a produs pe plantele neînfrățite, frunza centrală se îngălbeneste și se usucă. Planta atacată piere sau i se îngroașă exagerat baza tulpinii, provocând uscarea paiului și a spicului, în timp ce restul plantei rămâne verde. Larvele generației hibernante produce pagubele cele mai mari, deoarece atacă culturile de grâu și orz toamna. Măsurile de prevenire și combatere constau din însămânțarea mai timpurie, practicarea arăturii adânci de vară și distrugerea samulastrei, însămânțările de toamnă să se facă în epoca optimă. (C. Manolache, Gh. Boguleanu, 1967) [50]

MUSCA USTUROIULUI (*Suillia lurida*), (zool., prot. med.) dăunător. Se combate cu Ultracid 40 în concentrație de 0,1%, Dimercon în concentrație de 0,1%, Basudin 60 în concentrație de 0,08%, Wolfatox 50 în concentrație de 0,1%. Se fac 2 tratamente la interval de 8-10 zile. (M. Bălașa, 1980) [50]

MUSCA VERZEI [*Chortophila (Hylemya) brassicae*], (zool., prot. med.) dăunător întâlnit în toate regiunile țării unde produce pagube importante pe varză, conopidă, ridiche, rapiță, muștar etc. Adultul are corpul cenușiu prevăzut cu trei dungi pe pronot și pe partea dorsală a abdomenului, de culoare neagră. Femela este mai deschisă la culoare. Oul este de culoare albă-lucitoare în formă de bastonaș. Larva este fusiformă și de culoare albă-gălbuie. Pupa are aspect de butoiăș. Iernează în sol în stadiul de pupă. Zborul adulților (apar în aprilie – începutul lunii mai) este greoi și coincide cu plantarea răsadurilor în câmp. După copulație, ouăle sunt depuse izolat sau grupate pe coletul plantelor sau pe sub bulgării de pământ aflați în apropierea răsadurilor de varză,

conopidă, ridichi, traista ciobanului etc. O singură femelă depune între 30 și 120 de ouă. Incubația durează 7-10 zile. Larvele eclozate pătrund în rădăcini sau pe colet unde sapă galerii. În luna iunie se transformă în pupă care durează 1-3 săptămâni. Adulții apar în iulie și depun ouăle pe seminceri de varză și pe varza de toamnă. Larvele ajung la completa dezvoltare în luna august când se transformă în pupe și ierneză. Metodele de prevenire și combatere constau în aplicarea la timp a lucrărilor de întreținere, distrugerea tuturor resturilor de varză sau de plante înrudite cu varza, arătura adâncă de toamnă, aplicarea de tratamente chimice, în răsadnițe și în câmp. În răsadnițe, înainte de însămânțare sau la răsărirea plantelor, se fac prăfuiuri cu Helcatox 3, Duplitox 3+5 în doză de 4-6g la m². În câmp se face același tratament cu 30kg/ha sau stropiri cu Detox 25, Lindatox 20, Duplitox 167, în concentrație de 0,7%. Unde este atacul puternic se fac 2-3 tratamente, din care primul la plantarea răsadurilor. La plantarea răsadurilor, rădăcinile se mocirlesc în pământ în care se adaugă Lindatox 3 sau Hecatox 3. Tratamentul al doilea se execută la 10-12 zile de la plantare, iar al treilea la 10 zile de la al doilea. (C. Manolache, Gh. Boguleanu, 1967) [50]

MUSCALURĂ, (zool.) feromon sexual izolat de la musca comună (*Musca domestica*), având rol în atragerea gămeților masculi. [41]

MUSCARINĂ, (toxicol.) substanță toxică izolată din ciupercile *Amanita muscaria* și *Amanita pantherina*. Cantitatea de 0,01mg/kg este suficientă pentru a scădea presiunea sanguină, reducând frecvența și amplitudinea bolilor de inimă. [41]

MUSCAT DE HAMBURG, (agric.) soi de struguri de masă, cu origine controversată. Se pare că a fost obținut în Anglia, de unde s-a răspândit în majoritatea țărilor viticole din Europa. În România se cultivă în podgoriile sud-carpătice (Dealul Mare, Dealurile Buzăului etc.), în centrele viticole din sudul țării (Oravița, Giurgiu, Greaca, Fetești etc.) și Dobrogea (Ostrov, Cernavodă, Niculițel etc.). Perioada de vegetație este de 160-205 de zile, cu un bilanț termic de 2.550-3.150°C. Vigoarea este mijlocie, de asemenea rezistența la ger, tolerant la mană, oidium, putregai cenușiu. Reacționează bine la operațiile în verde (plivit, normarea inflorescențelor, scurtarea lor etc.) și la fertilizare. În anii cu condiții nefavorabile, meiază și mărgeluiește puternic. Producțiile variază de la 10 la 14 t/ha, dar pot ajunge până la 20-25 t/ha. Din acest soi L. Pirovano (Italia) a creat în anul 1892 soiul Muscat de Adda. Sin. *Black Hamburg*, *Black Muscat*, *Hambourg musqué*, *Hamburgi muskotály*, *Hamburgskii musket*, *Zibibbo nero*. [49]

MUSCAZONĂ, (toxicol.) micotoxină ce prezintă acțiune insecticidă asupra muștelor și efecte narcotice și psihomimetice pentru om. Muscazona este produsă de ciupercile *Amanita muscaria*, *Amanita pantherina* și *Tricholoma muscrum*. [41]

MUSCIC, (ecol.) mediu anexă directă a solului constând din mușchi vegetali – substrat pentru numeroase specii de nevertebrate. Termeni derivați: *muscion* pentru biocenoză și *muscicole* pentru organismele ce o compun. [44]

MUSCICAPIDE (*Muscicapidae*), (zool.) muscari: păsări migratoare mici, cu zbor rapid, care capturează insectele din zbor. Au un cioc subțire, cu capăt curbat. [37]

MUSCINAL, (ecol.) califică, în sânul unui ecosistem, stratul de vegetație care conține mușchi. [3]

MUSCINOL, (toxicol.) micotoxină cu acțiune insecticidă și narcotică produsă de ciupercile *Amanita muscaria*, *Amanita pantherina*, *Tricholoma muscrum*. [41]

MUSCONĂ, (biocel.) feromon produs de glanda cu parfum a țapului de munte (*Moschus moschiferus*) în vederea atragerii femelelor. [41]

MUSCOVIT, (chim.) mineral constituit din silicat de aluminiu și potasiu hidratat; capacitatea de schimb cationică este de 20-30 me/100g; în foi subțiri este incolor, dar deseori are o culoare gălbuie, cenușie, verzuie, rar roșcată. Este un mineral primar, rezistent la alterare. În soluri este prezent în fracțiuni de nisip și de praf. [29]

MUSCULARA MUCOASEI, (anat.) strat subțire de mușchi neted care formează baza membranei mucoase; ex., în tubul digestiv al unui vertebrat. [57]

MUSCULIȚA GALICOLĂ A FLORILOR DE LUCERNĂ (*Contarinia medicaginis*), (cecid.) dăunător. Adultul are corpul brun-gălbui, lung de 1,1-1,8 mm. Larva este apodă, de culoare galbenă. Ierneză ca larvă în sol la diferite adâncimi, în general la 5 cm. Primăvara are loc transformarea în pupă. Apariția adulților din fiecare generație este sub formă de *zboruri*, în anumite ore ale zilei. Ponta constă din 3-5 ouă depuse în mugurii florali. Hrănirea larvelor în boboc determină hipertrofierea organelor florale și apariția galelor piriforme. Dăunătorul produce mari pagube în culturile semincere. (I. Moga, M. Schitea, M. Mateiaș, 1996) [50]

MUSCULIȚA GALICOLĂ A LĂSTARILOR DE ZMEUR ȘI MUR (*Lasioptera rubi*), (cecid.) fam. *Cecidomyiidae*. Dăunător cu o singură generație pe an. Ierneză în stadiul de larvă în galele pe care le formează pe lăstarii erbacei. Larvele atacă lăstarii anuali, iar la punctul de localizare consumă țesutul lemnos și măduva tulpinilor, formând la exterior gale mari cu aspect rugos. Ca urmare a atacului, circulația

MUSCULIȚA GALICOLĂ A MUGURILOR DE LUCERNĂ

sevei se întrerupe, extremitățile lăstarilor infestați se usucă și nu mai produc fructe. Pentru reducerea rezervei biologice a dăunătorului se recomandă tăierea și distrugerea lăstarilor atacați, toamna, când galele sunt foarte evidente, sau primăvara devreme, înainte de declanșarea zborului. În vederea combaterii se recomandă un tratament fitosanitar executat înainte de deschiderea florilor cu unul din insecticidele: Vichtenon 50 WP (conc. 0,05%), Supersect 10 EC (conc. 0,03%), Nurelle D (conc. 0,075%), Decis 2,5 EC (conc. 0,03%), Karate 2,5 EC (conc. 0,02%), Fastac 10 EC (conc. 0,015%). [66]

MUSCULIȚA GALICOLĂ A MUGURILOR DE LUCERNĂ (*Dasyneura ignorata*), (cecid.) dăunător.

Larva are lungimea de 2 mm și este de culoare galben-portocalie. Ea iermează în sol, iar primăvara se transformă în pupă. Apariția adulților are loc sub formă de zboruri, prima semnalare fiind în luna mai. Ouăle sunt depuse în zona mugurilor vegetativi din vârful lăstarilor. Incubația este de 5 zile. Mugurii atacați se deformează și se transformă în gale cărnoase, dure la palpare. Frecvența atacului poate depăși 20%. (I. Moga, M. Schitea, M. Mateiaș, 1996) [50]

MUSOPHAGIDE (*Musophagidae*), (zool.) turaci: păsări africane asemănătoare cucilor, ale căror pene au un pigment verde (turacoverdină) conținând fier. [37]

MUSTANG (*forasulam 6,25 g/l + acid 2,4-D 300 g/l*), (pest.) erbicid postemergent care combate buruieni anuale și perene din grâu și orzoaică. Doze: 0,4-0,6 l/ha. Produs de DOW AGROSCIENCES SUA. [51]

MUSTELIDE (*Mustelidae*), (zool.) mamifere carnivore mici, cu degete scurte, uneori parțial palmate și de obicei cu gheare ascuțite. Se găsesc în cele mai multe părți ale lumii și pot fi terestre sau arboricole. Puține specii, ca hermina, își schimbă iarna blana. Sunt crescute în captivitate pentru blana prețioasă. [37]

MUȘCATA (*Pelargonium zonale*, fam. *Geraniaceae*), (agric.) plantă erbacee, floricolă, cultivată pentru ornamentarea ferestrelor, balcoanelor, scârilor și teraselor. Mai poate fi folosită la ornarea bordurilor și a mozaicului. Flori roz deschis până la roșii sau albe, grupate câte 9-27 într-o inflorescență. Înflorire, aprilie-octombrie. Înmulțire prin butași și semințe. [71]

MUȘCĂTURA, (med. u. și vet.) rană făcută în organism de aparatul bucal al unor animale (șarpe, câine, lup, vulpe, cal). Devine periculoasă dacă animalul este turbat, infectat cu o altă boală sau conține venin. Pentru mușcătura de șarpe se fac injecții cu seruri specifice (antiviperinice), pentru mușcătura animalului turbat se fac injecții antirabice,

pentru combaterea tetanosului se fac injecții antitetanice, pentru alte tipuri de mușcăături se fac injecții cu antibiotice. [50]

MUȘCHI, termen științific cu semnificație diferită pentru plante, animale și om. **1.** (bot.) Plante alofite pluricelulare, autotrofe, alcătuite din țesuturi veritabile. În ciclul lor de viață predomină gametofitul. În funcție de caracterele morfo-anatomice sunt grupați în clasele *Antoceratae*, *Hepaticatae*, *Bryatae*. Clasa *Bryatae* (*Musci*) are următoarele subclase: *Andreaeidae*, *Bryidae*, *Buxbaumiidae*, *Polytrichidae*, *Sphagnoidae*. **2.** (anat.) La animale și la om, țesut caracteristic contractil care servește la mișcarea diverselor părți și organe ale corpului. După structură se disting **m. netezi** (involuntari) care intră în structura organelor interne și **m. striați** (scheletici) supuși voinței. Proprietățile fundamentale ale **m.** sunt contractilitatea și elasticitatea. [50]

MUȘCHI ABDUCTORI, (anat.) mușchi la insecte care prin contracție flectează apendicele sub corp. [62]

MUȘCHI ADDUCTORI, (anat.) mușchi la insecte care prin contracție îndepărtează apendicele de corp. [62]

MUȘCHI DEPRESOR, (anat.) mușchi care coboară sau comprimă orice structură, de ex., falca inferioară. [37]

MUȘEȚEL (*Matricaria recutita*, fam. *Asteraceae/Compositae*), (bot.) plantă anuală de primăvară sau de toamnă, considerată buruienă problemă pentru culturile agricole. Inflorescență calatidiu gol pe interior, cu miros caracteristic. Se întâlnește în terenuri cultivate și necultivate, pârloage, grădini, pe margini de drumuri, frecventă și pe terenuri sărătuoroase. Înfloreste în iunie-august. Sensibilă la: linuron, tribenuron metil, imazetapir, metaloclor, fluroxi-pir + acid 2,4-D, acid 2,4-D + dicamba, tifensulfuron metil, glufosinat de amoniu, glifosat. [51]

MUȘEȚEL NEMIROSOR (*Matricaria perforata*, fam. *Asteraceae/Compositae*), (bot.) plantă anuală de primăvară, de toamnă, rar bienală, considerată buruienă problemă pentru culturile agricole. Destul de robustă, puțin odorantă. Se întâlnește în cultura cerealelor, vii și livezi, pe terenuri necultivate. Înfloreste în iunie septembrie. Sensibilă la aceleași erbicide ca la mușețel. [51]

MUȘȚAR SĂLBATIC (*Sinapis arvensis*, fam. *Brassicaceae/Cruciferae*), (bot.) plantă anuală de primăvară, cu frunze întregi, considerată buruienă problemă pentru culturile agricole. Se întâlnește în terenuri cultivate, semănături, pe margini de drumuri. Se mai numește *muștar de câmp*, *rașiță*. Înfloreste în mai-iunie. Fructele silicve cilindrice. Sensibilă la: acid 2,4-D ca ester 2 etil hexilic, brumoxinil, imazetapir, bifenox, metolaclor + atrazin, imazetabenz metil, isoxaflutol, linuron, fluroxipir,

- tibenuron metil, amidosulfuron, foram-sulfuron, tifensulfuron metil, bromo-xinil + acid 2,4-D, dimetenamid + butilat, fluroxipir + acid 2,4-D, acid 2,4-D + dicamba, glifosat, glufosinat de amoniu. [51]
- MUȘUROAIE ÎNIERBATE**, (geogr.) movilă cu dimensiuni de sub 1m, dezvoltată în regiunile periglaciare sau pe culmile muntoase unde procesul de îngheț-dezgeț este frecvent. [25]
- MUȘUROI**, (agric.) movilă de pământ de 10-15 cm, menită a proteja vița nou-plantată sau scaunul butucului, cu 2-3 ochi de la baza corzilor, când înălțimea mușuroiului ajunge la 20-30 cm. [49]
- MUȘUROIRE**, (agric.) lucrare de îngrijire folosită în cultura plantelor horticole. Constă în adunarea unui strat de pământ afânat și reavân în jurul plantei, cu rolul de a o proteja, a o fixa și pentru formarea de rădăcini și lăstari noi. [50]
- MUTABILITATE**, (genet.) capacitatea materialului genetic de a suferi mutații. [19]
- MUTACISM**, (psih.) manifestare deliberată, voluntară, în care individul refuză comunicarea în virtutea unei tendințe simulatorii sau datorită unei stări afective acute, a unei atitudini de dispreț, de supraestimare. [28]
- MUTAGEN**, (genet.) orice agent fizic, chimic sau biologic capabil să producă mutații. [19]
- MUTAGENEZĂ**, (genet.) inducerea de mutații pe cale naturală sau artificială. [19]
- MUTANT**, (genet.) individul biologic care poartă o mutație. [19]
- MUTATOR**, aparat sau instalație pentru transformarea energiei electromagnetice de o anumită formă în energie electromagnetică de altă formă. [13]
- MUTAȚIE¹**, (genet.) operator specific algoritmilor genetici care are rolul de a crea o schimbare a unui cromozom. Această schimbare poate fi generată printr-o transformare aleatoare. [47]
- MUTAȚIE²**, (genet.) orice modificare bruscă și neprogramată, care survine în structura și funcția materialului genetic și care este corelată cu modificări în fenotip. [19]
- MUTISM AKINETIC**, (psih.) sindrom caracterizat printr-o tulburare a stării de conștiință, prin pierderea vorbirii și a motricității. [28]
- MUTON**, (genet.) cea mai mică unitate din molecula de ADN care poate suferi o mutație. [18]
- MUTUALISM**, (ecol.) tip de relație interspecifică dintre două populații sau organisme în cadrul căreia ambele sunt afectate pozitiv, fiind obligatoriu dependente una de alta. Ex., bacteriile fixatoare de azot și plantele leguminoase; exemplul clasic al lichenilor care constituie un m. între alge și ciuperci, relația dintre flagelatele din intestinul termitelor și termite etc. [70]
- MUZICĂ**, (cult.-art.) exprimarea de sentimente și idei cu ajutorul sunetelor combinate într-o manieră specifică. [67]
- MUZICĂ POPULARĂ**, (cult.-art.) rezultatul unei creații colective, trăind în mijlocul poporului unde se păstrează tradiția lui orală. [67]
- MUZICOLOG**, (cult.-art.) muzician specialist care lucrează ca profesionist într-unul din domeniile științei muzicale. [67]
- MYCOSIS ASTACORUM**, (micol.) boală micotică a racilor, produsă de ciupercile inferioare acvatică *Romularia* și *Cephalosporium*. Exemplarele afectate prezintă pe carapace pete de 1-3 cm, cu contur neregulat și de culoare neagră sau brună. [10]
- MYCOTA**, (micol.) grupă taxonomică ce cuprinde ciupercile cu corpul alcătuit din hife sau numai blastospori (v. acest termen) sau artrospori (v. acest termen). Cuprinde filumurile *Oomycota*, *Zygomycota*, *Ascomycota*, *Basidiomycota*, *Deuteromycota*. [61]
- MYCOTROF**, (ecol.) 1. Care se hrănește cu miceliul ciupercilor (ex., unele insecte, melci). 2. Plantă care realizează o simbioză-mutualistă cu ciuperci micorizale cu ajutorul cărora se nutrește. [69]
- MYLIOBATIDE** (*Myliobatidae*), (zool.) acvile de mare: pești cartilagineși turtiți, de talie mare, cu o coadă subțiată ca un bici și pectorale mari, ce se întind pe laturile corpului. Pot face pagube la culturi de stridii. [37]
- MYLOPHARYNGODON PICEUS** → SCOICAR
- MYOSOTIS**, (agric.) fam. *Boraginaceae*, popular „nu-mă-uită”. Gen de plante ornamentale originar din Europa, Asia, Australia, America, Africa de Sud. Înmulțire prin semințe și butași. Se cultivă în grădini și parcuri, balcoane, interioare și ca flori tăiate. Preferă sol de grădină mai humos. Se cultivă în locuri semiombroase. Specii: *Myosotis alpestris*, specie aspru păroasă, înaltă până la 30 cm, cu înflorire primăvara-vara. Florile sunt mici, albastru-deschis, grupate în raceme scorpioide. *M. azorica*, specie cu florile dispuse în corimb de culoare albastră în interior și galbenă la bază. Crește înaltă până la 45 cm. Tulpina este ramificată, pubescentă. *M. caespitosa*, specie cu flori mici de culoare albastru-deschis. Înfloreste primăvara târziu. Se cultivă pe marginea apelor. Tulpina este cilindrică, înaltă până la 5 cm. *M. scorpioides*, specie cu flori albastru-deschis, cu gâtul alb. Înfloreste primăvara-vara. Plantă înaltă până la 40 cm. Folosite prin parcuri, interioare și ca flori tăiate. [71]
- MYRIOPHYLLUM** → BRĂDIȘ
- MYRMECOPHAGIDE** (*Myrmecophagidae*), (zool.) furnicari: edentate din America de Sud, cu un bot lung, lipsit de dinți, și o limbă vermiformă lipicioasă

MYSTACOCARDIA

cu care adună furnici și termite. Au gheare mari și ascuțite. [57]

MYSTACOCARDIA, (zool.) subclasă care cuprinde un grup de crustacee, cu corpul mic, cu cerci pe ultimul segment. Posedă 14 perechi de apendice, dintre care 4 perechi sunt abdominale. Au ochi median. Nu are ochi compuși; ex., *Deirocheilocaris*. [50]

MYTILUS GALLOPROVINCIALIS → MIDIE

MYXIDIUM, (parazit.) sporozoare parazite în țesuturile sau vezica biliară și urinară la peștii salmastricoli și marini. Sporii sunt fusiformi, drepti sau ușor curbați, prevăzuți cu valve în care se găsește la capete câte o capsulă polară, iar la mijloc sporoplasma ameboidă. Sporii se găsesc în chiști ovali sau sferoidali. [10]

MYXOBOLUS, (parazit.) sporozoar parazit pe branhiile, în musculatură sau pe organele interne ale peștilor

dulcicoli, salmastricoli și marini unde se află închistat (chiști ovali sau sferici). Sporii sunt ovali, cu un capăt mai îngust sau sferici, formați din două valve. În interior se observă două capsule polare piriforme dispuse către capătul mai ascuțit la cei ovali, iar la capătul opus se observă sporoplasma și o vacuolă. [10]

MYXOSOMA CEREBRALIS, (parazit.) sporozoar parazit în cartilajele otice, branhiile și coloana vertebrală neosificată la puietul de salmonide, producând boala mixosomiă. Sporii sunt lenticulari de 6-10 μ, formați din două valve cu contur rotund în care se află două capsule polare egale, de 2,5-3 μ, iar la capătul opus se găsește sporoplasma și o vacuolă. [10]

N

NABIS, (art.) mișcare franceză de la sfârșitul secolului al XIX-lea, reunind sub semnul unei singure arte simbolismul literar și idealul unei picturi pure. [67]

NABLA, (mat.) operator diferențial liniar de ordinul întâi, definit ca un vector simbolic în coordonate carteziane prin
$$\nabla = i \frac{\rightarrow \delta}{\delta x} + j \frac{\rightarrow \delta}{\delta y} + k \frac{\rightarrow \delta}{\delta z}$$
. [48]

NABU 120 CE RV, (pest.) erbicid postemergent, antigramineic sistemic; combate buruieni monocotiledonate anuale și perene inclusiv *Sorghum halepense* și *Elymus repens* din rizomi. Doze: 0,7 l/ha orez; 1,5 l/ha ceapă din arpagic; 3,0 l/ha tomate transplantat; castraveți; 6,0-8,0 l/ha sfeclă; 10,0 l/ha soia. Produs de OLTCHIM SA RM.VÂLCEA + NIPPON SODA Japonia. [51]

NADĂ, (pisc.) denumire dată momelii care se fixează la cârligele undiței. Poate fi *naturală*, când se utilizează animale întregi sau bucăți de animale ori unele fructe, și *artificială*, când este confecționată de om din plastic sau metal. [10]

NADIR, (astr.) punctul de intersecție dintre verticala locului și sfera cerească, diametral opus zenitului. [12]

NAFTA, (petr.) benzină grea, formată în mare parte din hidrocarburi saturate (parafinice, alifatice sau alcani), obținută în urma distilării petrolului. [3]

NAGĂȚ (*Vanelus vanelus*, fam. *Charadriidae*), (zool.) pasăre migratoare de vânat care cuibărește mai cu seamă în Delta Dunării, dar și pe bălți, pășuni și terenuri arabile. Spatele și aripile sunt de culoare verzui negre, pieptul negru, abdomenul alb, are un moț mare de pene cu vârful îndreptat în sus. Sosește în martie și pleacă în octombrie. Se hrănește cu insecte, răme, melci, greieri, lăcuste. Perioada de vânătoare este 1 septembrie-30 aprilie. [42]

NAHANNI, parc național situat în Canada (Teritoriile de Nord-Vest). Suprafața, 476.560 ha (1972). Conservă o arie sălbatică în lungul râului South Nahanni, în partea sud-vestică a Teritoriilor de Nord-Vest. Face parte din patrimoniul mondial natural, pentru caracterul virgin al naturii și ca loc de nidație al unor păsări rare (*Aquila chrysaetos*, *Falco peregrinus*). În partea vestică parcul

se întinde pe suprafața ghetarilor din Masivul Ragged (altitudine 2.412-2.773 m) din Munții Selwyn, în care Muntele Harrison Smith este cel mai înalt. Râul South Nahanni străbate parcul de la nord-vest către sud-est pe o distanță de 40 km. El formează în mijlocul parcului cascada Virginia cu o cădere de 97 m și mici canioane spectaculoase, care alcătuiesc împreună unul din cele mai adânci sisteme de canioane din lume. La ieșirea din ultimul canion, în spatele stâncii Laffert's Riffle se află peștera Mickey și peștera Velerie care posedă stalagmite roz, transparente, draperii de cristale de gips și gheață și 100 de schelete de berbeci Dall vechi de cel puțin 2000 de ani. Frumusețea parcului este dată de un peisaj de deșert stâncos, cu stânci bizar sculptate de vânt, numeroase izvoare termale carstice, peșteri, platouri cu vegetație de tundră, păduri de conifere și păduri de foioase. Pe crestele înalte ale munților se găsesc conifere, urmate de păduri de foioase pe pantele mai joase. Plopii și sălciile îmbracă malurile râului printră care vegetează mușchi de turbă, papură, lichenii renului, coada calului etc. Fauna reunește berbeci de munte, bizoni de pădure, caribu, lupi, castori, vulpi roșii, urși grizzly, vulturi pleșuvi. Păsările migratoare găsesc la Yohin Lake loc de cuibărit. [50]

NAHUEL HUAPI¹, lac de origine glaciară din Argentina. Face parte din suita lacurilor de vale glaciară situate pe versantul estic al Anzilor chilieni. Are suprafața de 543 km² și adâncimea maximă de 300 m. [45]

NAHUEL HUAPI², parc național situat în Argentina (provinciile Neuquén și Rio Negro). Suprafața, 785.000 ha (1922). Altitudine, 720-3.554 m. Are la origine prima rezervație din continentul sud-american în suprafață de 7.500 ha donate de Perito F. Moreno, în 1902. El se extinde în zona Anzilor patagonezi și cuprinde cel mai înalt vârf al Patagoniei, Muntele Tronador, înalt de 3.554 m, de origine vulcanică. Parcul include ghetari, lacuri glaciare, păduri dese de fag cu o dezvoltare a speciilor și în zona alpină unde alături de *Nothofagus* apare și *Fagus*. Lacul Nahuel Huapi este cel mai reprezentativ. Are o suprafață de

543 km² și adâncimea maximă de 300 m. În cadrul vegetației parcului sunt întâlnite și câteva specii de *Sequoia*, *Libocedrus chilensis*, *Myrceugenia apiculata* etc. Parcul are pe teritoriul său o tranziție vegetală de la est la vest, unde se trece de la pampa la pădurea de tip Valdivia. Fauna este alcătuită în principal din mamifere și păsări. Dintre mamifere fac parte: puma, cerbii chilieni, cerbii andini. Dintre păsări se întâlnesc condori, ciocănitoare, lebăda cu gât negru (*Cygnus nigricollis*), cormorani, rațe, flamingi (*Phoenicopterus andinus*). [50]

NAHUEL BUTA, parc național situat în Chile (provincia Malleco). Suprafața, 5.415 ha (1939). Altitudine, 1.000-1.500 m. Se află așezat într-o regiune montană cu altitudini mai joase și forme domoale. Protejează păduri de conifere, în care domină *Araucaria araucaria* la care se adaugă coniferele cu frunze late (*Dacrydium* sp., *Podocarpus* sp., *Saxegothaea* sp.). Pe panta estică a muntelui Nahuelbuta apar și specii de fag (*Nothofagus* sp.). Specifice faunei sunt cerbul pudu (*Pudu pudu*), huemul (*Hippocamelus bisulcus*), ursul cu ochelari (*Tremarctos ornatus*). [50]

NAI, (cult.-art.) instrument compus din mai multe fluieri de diferite dimensiuni folosit la cântarea melodiilor populare. [67]

NAIADACEE (*Najadaceae*), (bot.) familie care cuprinde un singur gen cu cca 50 de specii de plante anuale, acvatică, monoică sau dioică, submerse, cu organe vegetative rigide, foarte fragile. Frunze opuse, liniare, cu margini denticulate. Flori solitare, axilare, unisexuate; cele masculine cu perigon dublu, cu androceul dintr-o stamină; cele femele fără perigon, cu ovar unilocular și uniovulat. Flora României conține 3 specii spontane ce aparțin genului *Najas*, $x = 6$. [50]

NAIROBI, parc național situat în Kenya. Suprafața, 11.400 ha (1946). Altitudine, 1.500-2.000 m. Se întinde pe un platou de lavă vulcanică, acoperit cu o vegetație caracteristică de câmpie și savană, cu grupuri izolate de arbori jacaranda, magnolii, migdali, hibiscus, acacia și numeroase tufișuri. În partea de sud există depresiunea Lion Valley, iar în partea nordică parcul este străbătut de râul Mbagathi. Fauna este foarte bogată. Dintre mamifere aici trăiesc: antilope gnu, impala (*Alpyceros melampus*), dik-dik (*Madoqua* sp.), gazele Grant (*Gazella granti*), gazele Thompson, zebre (*Equus quagga granti*), lei, leoparzi, gheparzi, facoceri, maimuțe, girafe (*Giraffa camelopardalis*). Dintre girafe subspecia *Rothschild* este protejată în mod deosebit pentru a fi salvată de la dispariție. Dintre păsări sunt de remarcă: struții (*Struthio camelus*), berze, stârci, vulturi, iar dintre reptile, șerpi și șopârle. [50]

NAIVASHA, parc național din Kenya. Se află situat la 90 km nord-vest de Nairobi, la poalele piscului conic

al vulcanului Longonot, încă activ. Aici există lacul Naivasha pe malurile căruia există sute de colonii de păsări, toate protejate. [50]

NAKURU, parc național situat în Kenya. Suprafața, 4.660 ha (1961). Altitudine, 1.750 m. Se află așezat la 160 km nord-vest de Nairobi. În suprafața marelui lac Nakuru cu maluri și ostroave trăiesc peste 400 de specii de păsări, cea mai mare concentrare având-o flamingii (cca 1,5 milioane) cu subspeciile: *Phoenicopterus ruber*, *Ph. r. chilensis*, *Phoeniconais minor*, pelicani (*Pelicanus onocrotalus*), lopătari (*Platalea leucorodia*), ploieri (*Calidris temminckii*), berze marabu (*Leptolilus crumeniferus*), ibiși, cocori, rațe, păsări-secretari (*Sagittarius serpentarius*), cormorani, iar dintre mamifere specii de antilope și gazele. [50]

NALBĂ DE GRĂDINĂ (*Althaea rosea* var. *nigra*, fam. *Malvaceae*), (bot.) plantă erbacee, ornamentală, cultivată în parcuri, cimitire, grădinile publice și grădinile țărănești. Flori purpurii-negricioase, roșii-purpurii, albe-roz până la roșii, solitare, mari. Înflorire, iunie-octombrie. Înmulțire prin semințe. [71]

NANDARIVATU, rezervație naturală situată în Fiji (insula Viti Levu). Suprafața, 1.674 ha (1956). Altitudine maximă, 1.735 m. Rezervația dispune de trei suprafețe separate pe insula Viti Levu, la distanță de 2-9 km. Aceste suprafețe se numesc: Tomaniivi (1.308 ha), Naqaranibuluti (276 ha), Nandarivatu (90 ha). Ocrotește o pădure de pin (*Agathis vitiensis*). Munții sunt acoperiți cu bogate păduri tropicale unde sunt prezente numeroase specii de orhidee și păsări rare printre care porumbelul auriu (*Chrysoena luteovirens*), precum și păsări de pradă. [50]

NANDRU, (paleomorf.) complex interstadial – perioadă complexă de încălzire specifică pleistocenului superior pe teritoriul României. Complexul interstadial **n.** a fost relevat la început prin studiul polenului fosil conservat în depozitul sedimentat în peștera Curată de la Nandru (com. Peștișu Mic, jud. Hunedoara). Complexul interstadial **n.** este format din două oscilații climatice, A și B, care, la rândul lor, cuprind câte două faze de vegetație (numerotate 1-4). Faza de vegetație **n.** 1 se caracterizează printr-un climat umed, cu o pronunțată nuanță rece. În timpul său, o dată cu reducerea pinului la altitudini de sub 700 m, se extinde molidul, uneori împreună cu bradul în zonele mai adăpostite sau pe versanții mai însoriți, alături cu mesteacănul pe fundul văilor și depresiunilor mai răcoroase. Tot acum apar copacii termofili. Faza de vegetație **n.** 2 apare ca o adevărată explozie a vegetației cu caracter termofil, constituind un optim climatic al complexului interstadial **n.** La altitudinea de 300-500 m, iar în vestul țării chiar la înălțimi mai mici, teiul era bine răspândit, după ce mai înainte aceste terenuri fuseseră sub

stăpânirea fagului. Nu lipseau din pădurile acestei faze nici stejarul, alunul, iar pe înălțimi molidul era amestecat tot mai mult cu pinul pe măsura creșterii altitudinii. În schimb, zonele foarte joase erau acoperite mai ales de ulm, așa cum se întâmplă în stațiunea paleolitică de la Ripiceni. Posterior fazei de vegetație n. 2 (deci între oscilațiile climatice n. A și n. B) s-a produs o diminuare importantă a suprafețelor acoperite de pădure având la bază schimbări de ordin climatic care au creat un peisaj de stepă rece sau tundră, în funcție de altitudine. În timpul fazei de vegetație n. 3, peisajul de pădure revine în parte la altitudini de 300-500 m, mai ales datorită extinderii pinului și în general a coniferelor, de multe ori însoțite de mesteacăn, salcie și chiar de pin. Faza de vegetație n. 4 (cu cele două subfaze A și B), la rândul ei, păstrează cu greu chiar și acești copaci cu frunza căzătoare, semn că se apropia un nou stadiu glaciatic rece și uscat, stadiu care, de altfel, fusese anunțat încă de etapa de restrângere a pădurii dintre oscilațiile climatice n. A și n. B. Din punct de vedere cultural, complexul interstadial Nandru se caracterizează prin desfășurarea musterianului. Geocronologic, diferitele faze de vegetație care compun complexul interstadial n. se pot paraleliza cu următoarele oscilații climatice europene: n. 1 = Amersfoort din nordul Europei, Doxaton din Grecia; n. 2 = interstadiul Brörup din Europa de Nord, Drama din Grecia; n. 3 = interstadiul Odderade din Europa de Nord, Eleutheroupolis din Grecia; n. 4a = interstadiul Moershoofd din Europa de Nord, Heraklitsa din Grecia; n. 4b = interstadiul Hengelo din Europa de Nord, Kalabaki din Grecia. În mai multe așezări paleolitice din România au fost obținute o serie de datări absolute asupra diverselor faze specifice acestei perioade. Pentru oscilația climatică n. A au fost obținute vârste care se situează între 45.000 +1400/-1200 î.Hr. (GrN 11571) și 49.300 +3200/-1100 î.Hr. (GrN 13002). Aceste datări sunt presupuse mai tinere decât vârsta reală a depozitelor care reprezintă oscilația climatică n. A, întrucât ele s-ar situa peste limita de datare a metodei ¹⁴C. Începutul fazei n. 3 este marcat de datarea de 49.000 +2100/-1700 î.Hr., iar faza de tranziție spre faza următoare este estimată la 47.200 +2900/-2600 î.Hr. (GrN 15052). Faza n. 4 ar fi cuprinsă între 44.800 +1300/-1100 î.Hr. (GrN 9208) și 37.750 ± 950 î.Hr. (GrN 13005). [8]

NANDU, (zool.) tip de struț american de talie mare, care trăiește în câmpiile deschise ale Americii de Sud. Se hrănește cu frunze, rădăcini și semințe de plante, alături de insecte și alte animale mici. Mai multe femele depun ponta în același cuib. Masculul clocește. [37]

NANISM, pitic. 1. (bot.) a) de dimensiune minimă, determinată congenital sau prin intervenția omului,

ex., mesteacăn pitic (*Betula nana*), ochiul găinii (*Primula minima*), lușcă de stepă (*Ornithogalum sibthoripii*, sin. *O. nanum*); b) încetinirea sau oprirea procesului de creștere a plantelor ca efect al unor agenți patogeni sau al unor condiții nefavorabile de viață; c) nanism indus prin aplicarea în legumicultură, floricultură etc. a unor substanțe reglatoare de creștere (Cycocel, Enthrel) cu acțiune specifică, care fac ca plantele să rămână scunde (tomate, castraveți) pentru a putea fi recoltate mecanizat, sau a florilor la ghiveci. [72] 2. (med. u.) Nanism hipofizar sau piticism, determinat de o insuficiență de secreție a hormonului somatotrop (STH) în perioada de creștere de către lobul anterior al hipofizei. Individul se caracterizează printr-o dezvoltare somatică redusă, dar armonioasă, și o dezvoltare psihică normală. Mai există n. tiroidian, ovarian sau poate însoți afecțiuni viscerale (n. cardiac, intestinal, renal). [50] 3. (zool.) Hipotrofie statutară și pondelară însoțită uneori de infantilism. Deși în practica veterinară se cunosc și cazuri de infantilism de origine endocrină, cel mai adesea etiologia acestuia este de origine carențială sau poate fi pusă pe seama stresului. [33]

NANISM HIPOFIZAR, (med. u.) insuficiența dezvoltării somatice, fără tulburări neuro-psihice, absența maturității pubertare și atrofia glandelor tiroidă și suprarenale, ca urmare a scăderii sau absenței secreției hipofizare, de natură ereditară, tumorală sau chirurgicală. [21]

NANISMUL CIREȘILOR, (fitopat.) viroză produsă de *Little cherry*. Atacă numeroase soiuri de cireș. Fructele de pe pomii infectați se dezvoltă normal până la pârghă, după care stagnează în creștere, nu se maturizează complet, culoarea este mai deschisă, pulpa este lipsită de zahăr și fără gust. Combaterea se face prin eliminarea de la înmulțire a clonelor infectate. Soiurile total infectate se supun termoterapie la 38°C pentru 3 săptămâni. Solul cu pomii supuși termoterapiei se udă cu o soluție de tetraciclină 0,5%, un litru la hectar. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

NANOFANEROFITE, (bot.) formă biologică sau bioformă a fanerofitelor cuprinzând subarbuști și tufișuri cu muguri de reinnoire expuși între 0,25-2 m deasupra solului, aspect întâlnit la speciile de salbă (*Euonymus* sp.), verigariu (*Rhamnus* sp.). [50]

NANOFLORA, (bot.) floră scundă. [50]

NANOPLANCTON, (ecol.) parte a planctonului formată din organisme foarte mici, cu dimensiuni celulare cuprinse între 2 și 20 μ, ex., alge unicelulare și protozoarele de talie mică. Acestea trec prin mătasea cea mai fină a filelelor planctonice. În alcătuirea lui intră populațiile a numeroase specii de alge verzi (aparținând genurilor *Chlorella*, *Tetraedron*, *Selenastrum*, *Kirchneriella*, *Scenedesmus*, *Tetrastrum* etc.). În

mediul marin, în această categorie sunt cuprinse diferite specii de *Prorocentrum*, numeroase silicoflagelate, diatomee etc. N., datorită vitezei mari de înmulțire a organismelor, cât și a posibilității unor populații aparținătoare de a realiza dezvoltări masive, are un rol important în circuitul materiei în masa apei. [7]

NAPALM, (milit.) amestec incendiar obținut prin gelificarea combustibililor lichizi cu săpunuri de aluminiu, polimeri sintetici, cauciuc și alte materiale solubile cu timp de ardere mai lung. Temperatura de ardere poate ajunge la 1.200-1.300°C. Se folosește în bombe de aviație, focoase, incendiare, aruncătoare reactive de grenade incendiare, aruncătoare de flăcări portative și aruncătoare de flăcări montate pe tanc sau transportor blindat. Acțiunea focului produce mari dezechilibrări structurale și funcționale în cadrul ecosistemelor. [31]

NAPIFORM, (bot.) termen cu semnificația comparativă de formă a rădăcinii scurte, obconice și pivotante de la napi (*Brassica napus*). [50]

NARAȚIUNE, (șc.) relatare în formă literară a unei întâmplări, a unui eveniment într-o succesiune de momente etc., specifică genului epic. [32]

NARCISE (*Narcissus stellaris*, fam. *Amaryllidaceae*), (bot.) plantă erbacee, perenă, cu bulb alungit sau ovoidal, acoperit de tunici negricioase. Frunzele supratereane sunt lineare, plane, cu nervuri paralele. Tulpina este comprimată, înaltă de 20-40 cm și poartă o singură floare, înclinată orizontal, de culoare albă, cu petale răsfirate ca o stea. Înfloreste în mai-iunie. Întâlnită în regiunea montană până în cea subalpină prin pășuni, fânețe și poienile umede din județele Maramureș, Bistrița-Năsăud, Mureș, Hunedoara, Brașov, Prahova. La sud de comuna Șercaia se află Rezervația naturală „Poienile cu narcise“ din Dumbrava Vadului. [50]

NARCISE CU TROMPETĂ (*Narcissus pseudonarcissus*, fam. *Amaryllidaceae*), (bot.) plantă erbacee, floricolă, se plantează prin parcuri și grădini publice pe peluze sau răzlețe printre arbori și arbuști ca plantă decorativă. Pe lângă case se plantează în spațiul destinat înfrumusețării grădinii. Mai sunt folosite și ca flori tăiate pentru decorarea interioarelor. Flori galbene, uneori albe, odorante. Înflorire, martie-mai. Înmulțire prin bulbi, mai rar prin semințe. [71]

NARCISE FRANCEZE (*Narcissus x incomparabilis*, *N. Poëticus x pseudonarcissus*, fam. *Amaryllidaceae*), (bot.) plantă erbacee, cultivată prin parcuri și grădini în numeroase varietăți și forme horticole. Sunt folosite și ca flori tăiate pentru decorarea interioarelor. Floare galben-deschis, solitară, aproape inodoră. Înflorire, martie-aprilie. Înmulțire prin bulbi, mai rar prin semințe. [71]

NARCISISM¹, (psih.) stare anormală ce se caracterizează printr-o dragoste intensă a cuiva față de propriile calități

fizice sau psihice. Conform psihanalizei, o doză de narcisism există în fiecare persoană. [28]

NARCISISM², (sex.) aberație în care interesul sexual vizează propria persoană. Denumirea a fost inspirată și preluată din Legile Olimpului, unde se spune că zeul Narcis, privindu-se în oglinda unui lac, s-a îndrăgostit de propria persoană. (Al. Codescu, 2000) [50]

NARCOANALIZĂ, (psih.) procedeu introdus de Horsley, constând în analiza psihică sau în interogarea unei persoane căreia i s-au introdus în sânge substanțe hipnotice și euforizante ce provoacă somnolență, dezinhibare, ducând la mărturisiri nestingherite, răspunsuri necenzurate etc. [28]

NARCOLEPSIE, (psih.) perturbare a echilibrului dintre stările de veghe și stările de somn în avantajul celor din urmă, în sensul unei hipersomnii paroxiste, a înclinației patologice spre somn și somnolență. [28]

NARCOTIC, (biochim.) stupefiant extras din plante care produce narcoză, ex., morfină, opiu. [50]

NARCOTICE, (biochim.) substanțe care micșorează sau chiar suprimă durerea, provocând o stare de somnolență sau de somn profund. [50]

NARCOTROPISM, (bot.) tropism întâlnit la plante cauzat de influențe narcotice. [50]

NARDET, (fitosociol.) pajiște dominată de părul porcului (*Nardus stricta*). [15]

NARVAL, (zool.) cetaceu odontocet, lung de 4-6 m, prezent în mările arctice. Adulții sunt edentați, dar dintele cel mai anterior de pe latura stângă a maxilarului superior ia o dezvoltare enormă la mascul, peste 2 m, și devine defensă. Se hrănesc cu echinoderme, sepii și pești. [37]

NAS, (anat.) proeminența mediană a feței prin care începe calea respiratorie. Partea lui externă are un segment cartilaginous continuat cu unul osos, care mărginesc lateral începutul foselor nazale. [43]

NASA, organizație implicată în supravegherea mediului planetar, respectiv în diverse programe de cercetare din domeniul ecologiei prin lansarea sateliților specializați în teledetecție. [3]

NASALIS, (zool.) maimuța năsoasă de Borneo. Habitatul îl reprezintă pădurea ploioasă joasă. Masculul adult are de două ori talia femeii. Vegetarian, înoată bine. [57]

NASTIE, (bot.) structuri care determină mișcări autonome ale plantei sau ale unor organe ale plantei, produse prin modificarea în timp a intensității unui excitant care acționează asupra lor. Mișcarea se realizează prin modificarea intensității creșterii sau prin modificarea turgescenței celulelor aflate sub acțiunea luminii (*fotonastii*), temperaturii (→ TERMONASTIE) sau sub acțiunea unui excitant mecanic (→ SEISMONASTII). [50]

NAȘTERE, (fiziol.) proces fiziologic la sfârșitul perioadei de graviditate, în urma căreia fătul este expulzat din organismul matern pe cale naturală, fără complicații. Ea poate fi normală, la termen sau prematură (în lunile 7-8-9), spontană sau provocată. [21]

NATALITATE, (ecol.) raportul dintre numărul nou-născuților vii și efectivul mediu al unei populații oarecare, într-o perioadă dată de timp. [3]

NATALITATE ABSOLUTĂ, (ecol.) numărul de indivizi care pot fi produși de o populație în condiții optime de existență. Noțiunea are statut teoretic, deoarece în natură nu există asemenea situații din cauza abaterii factorilor ecologici limitativi de la concentrația optimă. [24]

NATALITATE ECOLOGICĂ, (ecol.) numărul de indivizi produși efectiv de o populație în condiții concrete de existență. Sin. *natalitate realizată* → **NATALITATE ABSOLUTĂ**. [24]

NATANT, (ecol.) înotător, plutitor pe apă. Plante acvatice plutitoare pe suprafața apei cu tulpina, frunzele și fructificațiile, ex., broscariță (*Potamogeton natans*), peștișoara (*Salvinia natans*); plutitoare pe suprafața apei cu tulpina (fronde), ex., lintița (*Lemna trisulca*, *L. minor*, *L. gibba*, *Spirodela polyrhiza*, *Wolffia arrhiza*), prezentă în ape stagnante și încet curgătoare, bogate în materii organice; plutitoare pe suprafața apei cu frunze, ex., nufăr alb (*Nymphaea alba*) și nufăr galben (*Nuphar luteum*), floare de lotus sau tău (*Nymphaea lotus*), prezente în ape stagnante și lin curgătoare. [50]

NATAȚIE, (sp.) ramură sportivă care cuprinde întreceri de înot. Înotul este un sport care se bazează pe plutirea corpului omenesc în apă, ca urmare a impulsurilor date de mișcările coordonate și ritmice ale membrilor superioare și inferioare. În natație deosebim: înotul sportiv (parcursarea unor distanțe în anumite stiluri), săriturile în apă, înotul artistic, înotul aplicativ (înotul sub apă, salvarea de la înec) și înotul de mare fond (traversarea unor ape). [52]

NATIV, (geol.) element chimic natural, singular; care se găsește în stare nativă. [25]

NATIVISM, (psih.) concepție generală care atribuie întreaga desfășurare psihică unor structuri preexistente, native. [28]

NATRIU → **SODIU**

NATRIUREZĂ, (med. u.) eliminarea urinară de sodiu. Controlată hormonal prin aldosteron, secretat de corticosuprarenală și prin factorul natriuretic atrial, secretat de celulele miocardice atriale. [21]

NATURAL, (ecol.) caracterizează un mediu, un fenomen, o formă geomorfologică etc., care n-au fost supuse vreunei influențe din partea omului. [3]

NATURALIZARE, (genet.) fenomenul de adaptare durabilă a unui organism sau a unei specii într-un biotop nou (unde ajung să se înmulțească și să se mențină în mod natural), ex., salcâmul (*Robinia pseudacacia*), originar din America de Nord, care vegetează și se reproduce în mod natural în Europa. [50] → **ACLIMATIZARE**

NATURALIZAT, (genet.) califică un organism sau o specie care a suferit un proces de naturalizare. [3]

NATURĂ, realitatea înconjurătoare, materia, universală, infinită în timp și spațiu, în continuă mișcare și devenire, guvernată de legi proprii și reprezentată de lumea anorganică prin regnul *Mineral* și organică prin regnurile *Monera*, *Protista*, *Fungi*, *Plantae* și *Animalia*. [50]

NAȚIONALIZARE, (ec.) acțiunea de a naționaliza și rezultatul ei. Act care are la bază o decizie politică prin care se trece în proprietatea statului una sau mai multe întreprinderi private. [68]

NAUPLIUS, (zool.) stadiu larvar de copepod. Corp oval, nesegmentat, trei perechi de apendice înotătoare: antenula uniramată, antena și mandibula biramate. [10]

NAVICULAT, (bot.) de forma unei luntre, aspect întâlnit la petale, la bracteele speciei creasta cocoșului (*Cerastium transsilvanicum*) sau la valvele silicvelor de la hrean sălbatic, hreniță, hrenoasă etc. (*Lepidium* sp.). [50]

NAVIGAȚIE, (transp.) faptul de a naviga. **1.** Transport organizat de mărfuri sau de persoane pe un itinerar determinat, cu o navă sau cu o aeronavă. **2.** Știința și tehnica conducerii unei nave sau aeronave. [31]

NAVOMODELISM, (sp.) sport tehnico-aplicativ care constă în construirea de navomodele de toate tipurile și participarea constructorilor cu ele la diferite concursuri și competiții. Dezvoltat o dată cu tehnica navală, acest sport are o geneză de dată mai recentă. [53]

NAZALE, (anat.) pereche de oase de membrană, care formează plafonul cavității nazale a unui vertebrat. Ele se extind înainte de la oasele frontale și sunt mărginite lateral de maxile și de premaxile. [57]

NĂBOI, (hidr.) mase de gheață buretoasă, opacă, afânată care plutesc pe toată lățimea râului sub formă de aglomerări de gheață desprinse de pe fund, cristale de gheață, zăpadă sau gheață desprinsă de la maluri. Formațiunile de gheață plutitoare, în contact continuu cu aerul rece, se transformă în mase dese cristaline ce își măresc mereu dimensiunile, acoperind o bună parte din suprafața râului. [50]

NĂLBAR (*Aporia crataegi*, sin. *Pontia crataegi*, *Pieris crataegi*, fam. *Pieridae*), (fitopat., zool.) dăunător cu o generație pe an. Iernează ca larvă de vârstă a doua și a treia în cuiburi caracteristice (frunze parțial consumate

înfășurate cu fire mățăsoase), suspendate prin fire mățăsoase de ramuri. Omizile nălbaruului sunt polifage, iar dintre speciile pomicole preferă prunul. Larvele dăunătorului rod mugurii foliari și floriferi, iar ulterior se hrănesc cu frunzele producând defolierea pomilor. Pentru combatere se recomandă efectuarea unui tratament fitosanitar la migrarea omizilor din cuiburile de iernare, folosind pentru stropit unul din produsele: Silposan CA2 (2 kg/ha), Dipel ES (conc. 0,1%), Dipel 2XWP (0,75 l/ha), Foray-Biobit XL (conc. 0,1%) etc. Sunt recomandate și produse din alte grupe chimice: Carbetox 50 CE (conc. 0,175%), Carbetox 37 CE (conc. 0,4%), Diazol 60 EC (conc. 0,15%), Sumithion 50 CE (conc. 0,1-0,2%), Decis 2,5 EC (conc. 0,03%), Fastac 10 EC (conc. 0,015%), Karate 2,5 EC (conc. 0,02%), Polytrin 200 EC (conc. 0,02%), Supersect 10 EC (conc. 0,02%). [66]

NĂMOL, (pedol.) sediment argilo-silicios, de origine detritică, moale, alcătuit din particule fine, de culoare închisă, cu miros caracteristic și uneori cu proprietăți radioactive, depus pe fundul bazinelor acvatice sau în decantoare. [13]

NĂMOL ALBASTRU, (geol.) cel mai răspândit sediment din mediul batial. Prezent pe taluzul blocului continental între 200 și 5.214 m adâncime; resturile organice din nămol provin din foraminifere, moluște, echinoderme, crustacee. [50]

NĂMOL CALCAROS, (geol.) sediment din mediul batial de culoare cenușiu-deschis până la brun; el provine din alterarea continentală și din precipitarea calcarului la zona de contact dintre apele oceanice calde și reci; conține din abundență resturi scheletice de foraminifere, radiolari, moluște, alge calcaroase; el este răspândit în Oceanul Pacific, Oceanul Atlantic, Oceanul Indian, Marea Mediterană și Marea Roșie, pe taluzul continental. [50]

NĂMOL DE MANGAN, (agrochim.) material obținut în urma prelucrării mineralelor de mangan, folosit ca îngrășământ cu mangan. Are un conținut de 12-22% Mn. [29]

NĂMOL REZIDUAL, (prot. med.) amestec vâscos, semisolid, încărcat cu bacterii și virusuri, metale toxice, substanțe chimice organice de sinteză și substanțe solide decantabile din apele uzate menajere sau industriale, rezultate din instalațiile de epurare a apelor uzate, care se pot depune în ele sau în emisari. [23]

NĂMOL ROȘU, (geol.) sediment din mediul batial. Ocupă suprafața de cca 25 milioane km². Se află răspândit pe platoul și taluzul platoului continental. Conține puține materii organice care sunt reprezentate prin foraminifere (8 până la 60%). [50]

NĂMOL ȘI NISIP CORALIGEN, (geol.) sediment din mediul batial de culoare alb-trandafir. Înconjoară țărmurile și insulele de corali. Este format din sfărâmături de corali, cu foraminifere și resturi de organisme silicioase; în structura lui, carbonatul de calciu atinge 85%; ocupă suprafața de 5,5 milioane km² în Oceanul Pacific, 3 milioane km² în Oceanul Atlantic și 1,5 milioane km² în Oceanul Indian; granița depozitelor scade de la suprafață către adâncime, între nisipuri și nămoluri existând o tranziție gradată; nămolurile se dezvoltă sub 600 m adâncime. [50]

NĂMOL ȘI NISIP VERDE, (geol.) sediment din mediul batial care ocupă o suprafață de 3 milioane km² din suprafața Oceanului Planetar. Se află în vecinătatea țărmurilor abrupte și furnizează indicii asupra discontinuităților de fund și asupra perioadelor de ridicare a fundurilor marine. Culoarea este dată de glauconit, argilă ce se formează numai în mediul marin. Pe lângă granulele precipitate de glauconit, mai mare în structură sunt carbonatul de calciu, granulele de cuarț și puține resturi foraminifere. [50]

NĂMOL ȘI NISIP VULCANIC, (geol.) sediment din mediul batial de culoare cenușiu închis, ocupă cca 2 milioane km² din suprafața Oceanului Planetar; conține depuneri bogate de material piroclastic și magmatogen provenit din erupțiile vulcanice în amestec cu detritusuri organice provenite de la foraminifere și copepode. [50]

NĂPĂRLIRE, (zool.) 1. La nevertebrate, proces prin care larvele insectelor își rup și abandonează cuticula devenită prea strâmtă; totul are loc sub controlul secreției unor glande endocrine; ulterior, cuticula se reface prin activitatea celulelor hipodermei, iar în timpul scurs până la chitinizarea completă corpul larvei crește în dimensiuni. Pentru acest proces se mai folosește și termenul de ecdysis (gr. *ekdisai* – a despuia). [62] 2. La vertebrate, procesul fiziologic, sub control endocrin, de cădere și înlocuire simultană a învelișului pilos la animalele acoperite cu păr sau cu lână. La păsări se schimbă total sau parțial penele vechi cu altele noi, într-o ordine și o durată caracteristică speciei, rasei, individului, precum și condițiilor de mediu. La reptile (șopârle, șerpi), înlăturarea învelișului cornos și formarea altuia nou. [34]

NĂRI, (anat.) narine, deschideri interne și externe ale cavității nazale. Toate vertebratele au o pereche de nări externe, prin care sacii olfactivi sunt în legătură cu mediul înconjurător. Animalele terestre au și nări interne sau coane, care se deschid în gură. Acestea îi permit animalului să respire continuu în timp ce se hrănește. [37]

NĂUT (*Cicer arietinum*, fam. *Fabaceae/Leguminosae*), (agric.) specie legumicolă, anuală, erbacee, originară din regiunea mediteraneană a Europei, răspândită în tot bazinul mediteranean, ajungând până în India, Mexic etc. Se cultivă pentru boabe (semințe), care se consumă fierte, măcinate sau prăjite (India), în ultimul caz fiind folosite și ca adaus sau înlocuitor de cafea. Fructul este o păstăie păroasă, glanduloasă, umflată, lungă de circa 2-3 cm, cu 2 semințe mari, ovoide, din care una avortează de cele mai multe ori. Sămânța are în dreptul micropilului un cioc foarte tare, de culoare gălbuie și valoare nutritivă ridicată (18-22% substanțe azotate, 0,59% materii grase, circa 50% amidon). Planta cere sol nisipos sau argilo-nisipos, bine expus la soare, are nevoie de multă căldură și umiditate potrivită. Cultura se înființează prin semănat în rânduri, la distanța de 40-50 cm și adâncime de 4-6 cm, la sfârșitul lunii aprilie sau începutul lunii mai, întrebuintând 100 kg sămânță la ha, când se seamănă în rânduri și 55-60 kg la ha, când se seamănă în cuiburi. Se recoltează când păstăile sunt galbene, iar boabele întărite. Plantele se cosesc, iar după uscare se treieră cu combina staționar. Producția ajunge la 700-1200 kg/ha. Dintre soiurile mai cunoscute sunt: **n. alb**, utilizat în prepararea supelor; **n. roșu**, la prepararea surrogatului de cafea; **n. negru**, mai mult ca plantă de ornament. [72]

NĂVOD, (pisc.) instrument de pescuit activ, format dintr-un sac (matia) la care se prinde pe margini o plasă (aripi), de care se leagă o frânghie lungă care servește la trasul năvodului după ce a fost întins în apă. [10]

NĂVODAR, pescar care pescuiește cu năvodul. [10]

NDUMU, rezervație naturală situată în Africa de Sud (provincia Natal). Suprafața, 9.720 ha (1924). Ocrotește o pădure subtropicală în care domină speciile *Albizzia*, *Protorhus*, *Sclerocarya*, *Trichilia* și pădurea de mangrove de pe malurile apelor. Fauna este alcătuită din: antilope, elefanți, hipopotami, duiker, rinoceri albi, rinoceri negri, numeroase specii de păsări și un număr mare de crocodili. [50]

NEAGH (*Lough Neagh*), lac de origine tectonică situat în Marea Britanie (Irlanda de Nord). Are suprafața de 296 km² și adâncimea maximă de 15 m. Bazinul de recepție este de 5.700 km². El adună apele râurilor Upper Bann, Blackwater, Ballinderry, Moyola, Main și Six Mile Water. Scurgerea apei din lac se face în Lough Foyle (golful Foyle) prin râul Lower Bann. În lac trăiește păstrăvul și țiparul. [45]

NEALĂ, (anat.) zona aripii la insecte, reprezentată de câmpul jugal. [62]

NEANTROPI, (antrop.) reprezentați prin *Homo sapiens fossilis* și *Homo sapiens sapiens*. [27]

NEARCTICĂ, (biogeogr.) parte din marea regiune biogeografică holarctică, ce cuprinde America de Nord. [70]

NEBIODEGRADABIL, (ecol.) substanță care nu poate fi scindată și degradată de către organismele din sistemele naturale. [24]

NEBRASKA (glaciațiunea ~), (glac.) prima fază glaciară cuaternară nord-americană care a cuprins continentul până la est de Marile Lacuri. [25]

NEBULOASĂ, (astr.) materie interstelară mai densă, excitată de ștelele fierbinți din apropiere. [12]

NEBULOASĂ DIFUZĂ, (astr.) materie interstelară iluminată, apărând ca un nor difuz și neregulat (ex. nebuloasa din Orion). [12]

NEBULOASĂ OBSCURĂ, (astr.) materia interstelară absoarbe complet lumina stelară, pe cer apărând o porțiune complet lipsită de stele (ex. nebuloasa „Cap de cal”). [12]

NEBULOASĂ PLANETARĂ, (astr.) nebuloasă ce apare sub forma unui disc planetar (ex. nebuloasa inelară din Lyra). [12]

NEBULOZITATE, (meteor.) suprafață de cer ocupată de un anumit tip de nori, de combinații de mai multe tipuri de nori, observabile cu ochiul liber sau cu ajutorul radarelor meteorologice. [54]

NEBUNIE, (psih.) în limbajul comun, termenul este folosit pentru a desemna tulburarea rațiunii. [28]

NECATORIAZĂ, (med. u.) boală parazitară determinată de viermi paraziți din genul *Necator*, însoțită de anemie și tulburări digestive. [60]

NECITOCID, (ecol.) agent (fizic, chimic sau biologic) care nu are efect letal asupra unei celule. [69]

NECK, (geomorf., vulc.) consolidarea magmei în drumul ei către suprafață, pe fisurile rocilor, sub forma unei coloane sau a unui filon magmatic. [25]

NECROCENOZĂ, (ecol.) ansamblul organismelor moarte din orice parte a unui ecosistem. [50]

NECROCITĂ, (citol.) celulă moartă; moartea este indusă de un parazit necrotrof. [69]

NECROFAG, (ecol.) care se hrănește cu corpurile organismelor moarte [69]

NECROFAGIE, (ecol.) comportament trofic necrovor întâlnit la diferite specii de animale adaptate pentru a consuma plante moarte aflate în putrezire sau putrezite (necrofitofagia), aspect întâlnit la râme, sau animale moarte aflate în descompunere (necrozoofagia), caz întâlnit la numeroase specii de insecte din care menționăm gândacii gropari (*Necrophorus vespillo*, *N. atennatus*, *N. germanicus* etc.). [50]

NECROFAGUS, (ecol.) organism care se hrănește cu corpurile organismelor moarte, ex., bacterii, ciuperci saprofite etc. [50]

NECROFIL, (ecol.) specie care trăiește pe cadavre. [62]

NECROFILIE, (sex.) relație sexuală realizată pe cadavre umane. Fapta este calificată în practica judiciară ca infracțiune de profanare de cadavre prevăzută de art. 319 Cod penal. (Al. Codescu, 2000) [50]

NECROFIT, (fitopat.) organism (ciupercă) care se hrănește saprofit cu țesuturile gazdei omorâte în prealabil cu ajutorul toxinelor elaborate. N. poate fi: *perthrofit*, ca ciuperca *Pythium ultimum* sau *Phoma betae*, sau *triptofit* care se hrănește cu țesuturile vegetale omorâte anterior din alte cauze, ex., ciuperca *Nectria*. [61]

NECROGEN, (parazit.) care „se naște” pe o plantă moartă sau pe cale de a dispărea, aspect fiziologic determinat de o ciupercă parazită. [50]

NECROMASĂ, (ecol.) 1. Masa organică moartă dintr-un sistem ecologic complex (ecosistem, ecobiom, ecosferă). 2. Substanțe organice provenind de la organisme moarte care sunt în curs de degradare biologică. [2]

NECROPSIE, examinarea sistematică, după anumite reguli bine definite, a unui cadavru, în scopul stabilirii diagnosticului de boală și a cauzelor morții. [33]

NECROTROF, (parazit.) parazit fungic care secretă toxine și enzime cu care omoară celulele plantei gazdă și descompune macromoleculele în micromolecule difuzibile prin pereții celulari ai gazdei și ai parazitului; n. obține nutrienții din țesuturile vegetale muribunde sau moarte. De regulă, fungul n. nu formează structuri de infecție (apresori, haustori); infectează numai organisme rănite sau debilitate și penetrează în țesuturile gazdei prin deschideri naturale (ex., ostiul stomatelor) sau prin răni. [69]

NECROZA CU HALOU A LALELELOR, (fitopat.) viroză produsă de *Tulip halo necrosis virus*. Determină deformarea frunzelor, prezentând pe ele pete necrotice, asemănătoare cu cele produse de boala „Augusta”. Petele sunt înconjurate de un halou caracteristic, în care țesutul devine aproape transparent. Pe bulbi apar pete necrotice. Măsurile de prevenire și combatere constau în îndepărtarea din cultură a plantelor infectate. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

NECROZA DIPLOIDIANĂ A SCOARȚII DE MĂR, (fitopat.) micoză produsă de *Diplodia* sp. Atacă ramurile de schelet și trunchiul la măr. Pe locul atacat apar leziuni sub formă de cruste negricioase. În scoarță se constată necrozarea floemului. Combaterea se face prin tratamente la avertizare cu produse cuprice și produse sistemice. (N. Minoiu, 1990) [50]

NECROZA FRUNZELOR DE CĂPȘUN, (fitopat.) micoză produsă de *Gnomnia fragariae*. Puțin cunoscută în România. Pe frunze apar pete colțuroase în sensul nervurilor. Diametrul este cuprins între 5 și 30 mm. Petele apar sub forma unor puncte purpurii cu diametrul de 2-3 mm, rotunjite, delimitate de o zonă roșie-brunie. Țesutul central se necrozează și frunzele se usucă. Atacul se mai manifestă pe petiolul frunzelor și pe pedunculii florilor. Ciuperca se transmite de la un an la altul prin picnospori formați în picnidii și ascosporii din periteci care se formează pe frunzele moarte. Temperatura și umiditatea ridicată favorizează apariția bolii. [50]

NECROZA HEMATOPOIETICĂ INFECȚIOASĂ, (parazit.) boală infecțioasă virală a salmonidelor, produsă de un virus din familia *Rhabdoviridae*. Se manifestă prin ascită, exoftalmie, hemoragii la baza înotătoarelor, anemia organelor interne, peștii hemoragice pe viscere și în musculatura striată, tubul digestiv lipsit de conținut alimentar, dar plin cu o substanță gelatinoasă. [10]

NECROZA LALELELOR, (fitopat.) viroză produsă de *Tomato bushy stuni virus in tulip*. Determină apariția pe frunze de pete necrotice alungite, asemănătoare cu cele produse de boala „Augusta”. Cel mai frecvent sunt atacate petalele florilor de culoare roșie, roz sau violet, pe care apar pete alungite de culoare albă sau verde-gălbui până la galbenă, paralele cu nervurile. Uneori, pe petale, apar necroze de culoare brună. Soiurile cu flori albe și galbene nu prezintă simptome pe flori. Măsurile de prevenire și combatere constau în eliminarea plantelor infectate din cultură. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

NECROZA MADUVEI TULPINILOR DE TOMATE, (fitopat.) bacterioză produsă de *Pseudomonas corrugata*. Boala apare în faza de recoltare, la stadiul de 4-6 inflorescențe, prin fenomene de clorizare și ofilire a vârfurilor de creștere. Pe suprafața tulpinii apar pete brun-negricioase, sub forma unor dungi. Tulpina este aproape în întregime distrusă. Măsurile de prevenire și combatere constau în: menținerea igienei plantei; evitarea factorilor favorizanți; dezinfectia serelor și uneltelor de lucru; dezinfectia solului în sere; tratarea semințelor; dezinfectarea mâinilor în timpul efectuării lucrărilor culturale; înlăturarea și distrugerea imediat a plantelor bolnave; dirijarea corectă a temperaturii și aerisirea corespunzătoare din sere sau solarii etc. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

NECROZA PANCREATICĂ INFECȚIOASĂ, (med. vet.) boală infecțioasă virală a puietului de salmonide produsă de un virus din familia *Birnaviridae*, de 55-65 nm, cu simetrie cubică, rezistent la eter și cloroform. Boala se manifestă prin înotul peștelui în spirală, ascită, exoftalmie, tegument închis la culoare,

- puncte hemoragice pe sacii pilorici, necroză a pancreasului, tubul digestiv lipsit de conținut alimentar și plin cu mucozități galben-albicioase. [10]
- NECROZĂ¹**, (fiziol.) moarte celulară (tisulară) determinată de imposibilitatea oxigenării celulelor respective sau de agresiunea chimică asupra lor. Se manifestă prin umflarea celulelor și ruperea membranelor, denaturarea și coagularea proteinelor plasmatică și distrucția organitelor. [21] Moartea unei porțiuni de țesut sau organ în organismul viu, care reacționează izolând, lichefiind, resorbind și înlocuind porțiunea mortificată cu țesut conjunctiv. Poate apărea intern (în inimă, rinichi, ficat, creier) și se numește infarct, sau poate apărea la exteriorul organismului numindu-se cangrenă (uscată, umedă, gazoasă). [50]
- NECROZĂ²**, (stomat.) modificarea țesuturilor în condiții sterile; **n. acidă a dinților**, abraziunea smalțului dentar la muncitorii expuși acizilor (halogenați și azotic) care emit vapori și la temperatură obișnuită; **n. pulpară**, moartea pulpei dentare în condiții sterile, cauzată de factori generali sau locali. [43]
- NECROZĂ³**, (fitopat.) simptom al unor boli ale plantelor care se manifestă prin brunificarea și moartea țesuturilor atacate. Ea poate fi produsă de factori biotici (patogeni) și abiotici (condițiile edafice și meteorologice, fitotoxicitate). [61]
- NECTAR**, secreție dulce cu aspect de lichid zaharos produs de glandele nectarifere ale plantelor. Conține glucoză, fructoză, zaharoză, proteine, acizi organici, săruri minerale, vitamine, enzime, hormoni, substanțe organice arome și colorate. Cantitatea și proporția substanțelor secretate diferă în funcție de specie. Plantele din fam. *Brassicaceae*, *Boraginaceae*, *Scrophulariaceae* etc. secretă multă glucoză, fructoză și puțină zaharoză; numeroase specii din fam. *Fabaceae*, *Hippocastanaceae*, *Lamiaceae*, *Salicaceae* secretă multă zaharoză și mai puțină glucoză, fructoză. Preferința albinelor pentru anumite specii nectarifere este determinată nu de concentrația de zahăr, ci de proporția relativă a zaharurilor componente. Momentul optim de secreție a **n.** variază în funcție de specie. Floarea-soarelui, isopul, salvia secretă cantitatea cea mai mare de **n.** în cursul dimineții (8-14), în timp ce teiul alb, teiul pucios și alte specii secretă abundant după-amiaza până seara târziu. Producția de **n.** variază cantitativ și calitativ în funcție de specie, soi, varietate, poziția și culoarea florilor, stadiul de înflorire, vârsta plantei. [50] Nectarul a contribuit la apariția unei noi nișe ecologice pentru care s-au specializat animalele ce se hrănesc cu acest produs (albinele, bondarii, unii fluturi, colibri etc.). [41]
- NECTARII**, (bot.) sin. *glande nectarifere*, structuri histologice secretoare diferențiate pe diferite elemente

- florale sau pe organe vegetative în apropierea țesutului conducător; la formare participă celulele epidermice de tip special, uneori și celulele subiacente. Substanța secretată se numește nectar. **N.** alimentate de țesutul liberian (floem), prin care circulă seva elaborată, secretă nectar concentrat în zahăr; **n.** care sunt alimentate de țesutul lemnos (xilem), prin care circulă seva brută, secretă nectar diluat cu puțin zahăr; **n.** care sunt alimentate atât de floem cât și de xilem secretă nectar cu o concentrație mijlocie de zahăr. După locul de formare există **n. florale** și **n. extraflorale**. **N. florale** (nuptiale) se formează pe elementele florale de la baza sepalilor (tei alb), la baza internă a petalelor (piciorul-cocoșului), în formațiuni cu aspect de cornet ale petalelor (căldărușă, omag, condurul-doamnei), la baza staminelor (muștar), la baza gineceului (viță de vie). **N. extraflorale** apar pe diferite organe vegetative ca pețiolul frunzelor (prun), în unghiurile dintre nervurile frunzelor (vanilie sălbatică), pe stipele (măzăroi sălbatic, trei frați pătați). Rolul biologic al **n.** este de atragere a insectelor, pentru a realiza polenizarea, și de element reglator al circulației sevei în plantă. [50]
- NECTARINIIDE** (*Nectariniidae*), (zool.) sugătoare de nectar. Păsări viu colorate din India, Africa și Australia de Nord. Au cioc și coadă lungi. Prind insecte din zbor. Sunt agresive și teritoriale. Preferă nectarul florilor. [37]
- NECTARIVOR**, (zool.) specie de insectă care se hrănește exclusiv cu nectarul florilor, ex., lepidopterele, unele diptere, himenoptere sau unele specii de păsări (ex., colibri). [62]
- NECTAROFAGIE**, (ecol.) comportament trofic nectarivor întâlnit la animale care se hrănesc exclusiv cu nectar, ex., fluturi, păsările colibri. [50]
- NECTON**, (ecol.) grupările de populații sau cârdurile de consumatori (cefalopode, pești, amfibieni, reptile, mamifere etc.) ce se deplasează activ în masa apei, fiind de regulă buni înotători, care parcurg distanțe mai mult sau mai puțin însemnate în căutarea hranei, locurilor de reproducere, iernare etc. [50]
- NEDEI**, evenimente cu adânci rădăcini în tradițiile popoarelor, prilejuite de succesiunea ciclică a anotimpurilor, de reluarea ritmică a unor trăiri și obișnuințe. În general, ele se desfășoară primăvara, când natura se trezește la o nouă viață. Aproape fiecare floare are nedeia sa: înflorirea narciselor adună oamenii la Negruleasa, în Munții Apuseni și Poienile cu narcise de la Dumbrava Vadului, numită de localnici Dumbrava cu coprine, întinsă pe 395 de hectare (cea mai mare suprafață din Europa); înflorirea liliacului la Ponoare în Podișul Mehedinții; înflorirea cireșului și crizantemelor este motivația sărbătorilor sakura și kiku pentru japonezi etc. [50]

- NEFANALIZĂ**, (meteor.) interpretarea grafică pe o hartă a datelor privind norii (cu ajutorul radar-elor). [54]
- NEFELOMETRIE**, (chim.) metodă de analiză pentru determinarea concentrației unei substanțe aflate în suspensie; se bazează pe măsurarea intensității radiației luminoase difuzate de către particulele în suspensie. [29]
- NEFRITĂ**, (med. u.) inflamație acută sau cronică a rinichiului, putând afecta glomerulii (*glomerulonefrită*), tubii renali (*tubulonefrită*), interstițiul renal (*nefrita interstițială*) sau componente divers reunite în cadrul procesului patologic (*nefrita mixtă*). [33]
- NEFROBLASTOM**, (med. u.) tumoră disontogenetică pluritissulară a rinichiului, întâlnită mai frecvent la copii. [60]
- NEFROCEL**, (anat.) cavitatea celomică din interiorul unui nefrotom. [37]
- NEFROCITE**, (anat.) celule cu rol în excreție, situate la baza labiumului sau la baza picioarelor de insecte. [62]
- NEFROLITIAZĂ**, (med. u.) litiază urinară. [60]
- NEFRON**, (anat.) unitatea morfofuncțională a rinichiului de vertebrat, prin a cărui activitate se formează urina. Se consideră că urina totală, formată în rinichi, este rezultatul activității celor aproximativ 2 milioane de nefroni. Un nefron este format dintr-un glomerul și un tub urinifer. La rândul său, glomerulul este format dintr-un ghem de capilare și capsulă Bowman, extremitatea sferică închisă a tubului urinifer. Tubul urinifer are mai multe segmente: tubul contort proximal, ansa Henle și tubul contort distal. [21]
- NEFROTOAME**, (anat.) părți ale mezodermului unui embrion de vertebrat așezate segmentar, care ulterior dau naștere la tubuli renali. [57]
- NEFROZĂ**, (med. u.) afecțiune renală acută sau cronică, adesea încadrabilă în grupa distrofiilor cu evoluție gravă. [33]
- NEG**, (anat.) termen uzual folosit pentru desemnarea unei leziuni cutanate cu aspectul unei excrescențe adesea pigmentate. [33] → VERUCĂ
- NEGATIVISM**, (psih.) tulburare de comportament constând din exprimarea unei atitudini negative nejustificate de refuz, ostilitate față de orice solicitare din exterior. [28]
- NEGLIJARE SENZORIALĂ**, (psih.) desemnează o heminegligare, adică incapacitatea totală sau parțială de a percepe informațiile aflate în hemispațiul controlateral unei leziuni cerebrale fără ca un deficit senzorial să poată explica o astfel de tulburare. [28]
- NEGOCIERE**, (soc.) acțiunea de a negocia. Tratatative bi-sau multilaterale cu privire la problemele de interes comun privind încheierea unei convenții economice, politice și culturale. [68]
- NELSON**, fluviu în America de Nord (Canada), care face parte din sistemul hidrografic Nelson-Saskatchewan-Red River. Suprafața sistemului este de 1.154.000 km² iar lungimea fluviului Nelson este de 638 km. Izvoarele se află în Lacul Winnipeg, iar cursul său superior este format dintr-o succesiune de mici lacuri. Tot sistemul hidrografic se varsă în Golful Hudson printr-un larg estuar numit Nelson. Trece prin orașele Amery și Port Nelson. [25]
- NELUMBONACEE** (*Nelumbonaceae*), (bot.) familie care cuprinde două specii de plante erbacee, perene, răspândite în regiunile tropicale și subtropicale, din care *Nelumbo nucifera* (Lotus indian) este aclimatizată și în România. Rizom târâtor, articulată, multiramificat. Frunzele peltate, acoperite cu ceară, se ridică la suprafața apei. Flori solitare, bisexuate (hermafrodite) actinomorfe. Înveliș floral diferențiat în caliciu și corolă; androceu din numeroase stamine; gineceu apocarpic, din numeroase carpele libere, înfundate neregulat în masa unui receptacul voluminos, obconic. Formula florală: $\zeta^*K_5 C_5 A_\alpha G_\alpha$. Seminte fără endosperm. [50]
- NEMATELMINTE** (*Nemathelminthes*), (zool.) încrengătură care cuprinde viermi cilindrici. Dimensiunea speciilor este mică, cu excepția unora care ajung și depășesc 2 m lungime și chiar mai mult, așa cum este *Placantonema gigantissima* care are 8,3 m și paralizază placentă balenelor. Cavitatea corpului este pseudocel. Are un epiteliu celular sau sincitiu și cuticulă care obligă la năpârliri; aceasta diferențiază spini, peri, plăci etc. Sistemul excretor este de tip protonefridian sau o formă derivată din acesta. Tubul digestiv este prezent la unele forme parazite, iar la altele nu. Nu au sistem circulator și respirator. Majoritatea au sexe separate. Simetrie bilaterală. Trăiesc în mediul acvatic și terestru; unele sunt parazite. Viermii cilindrici ai acestei încrengături sunt repartizați în 6 clase: *Gastrotricha*, *Rotifera*, *Nematoda*, *Nematomorpha*, *Acanthocephala* și *Kinorhyncha*. (M. Suci, 1983). [50]
- NEMATOBOTHRUM**, (zool.) clasa *Trematoda*. Vierme de talie mare care parazitează pe branhii, opercule sau în cavitatea bucală la peștii marini. Paraziții stau de obicei grupați câte doi în chiști sferoidali sau ovali. Corpul este alungit, în formă de panglică care se îngustează în porțiunea anterioară, unde este o ventuză. Testiculele sunt tubulare și alungite. În Marea Neagră se găsesc speciile: *N. scombri*, *N. sardae*. [10]
- NEMATOCID**, (pest.) substanță sau preparat chimic, folosit în combaterea nematozilor. [29]
- NEMATODA**, (zool.) clasă de viermi cilindrici pseudocelomați care au corpul acoperit cu o cuticulă groasă fără celule ciliate. Cuticula formează peri, solzi și prezintă superficial o falsă striatiune inelară.

Ectodermul este celular sau sincețial. Sub ectoderm se află musculatura care împreună cu el formează teaca musculo-cutanată. Corpul este ascuțit la ambele capete la formele parazite, dar și la cele libere. Lungimea, în funcție de specie, variază de la 100-200 μ la mai mult de 6 m. Sunt frecvent incolore și transparente. Unele specii au în intestin granule brune, iar cele care consumă alge au pigment verde. Speciile marine sunt roșcate sau albastre. Se cunosc peste 50.000 de specii libere marine, de apă dulce și terestre, parazite și comensale la plante și animale. Formele de apă dulce și terestre sunt mai evoluat decât cele marine care sunt mai primitive. (M. Suci, 1983) [50]

NEMATODUL SFECLEI (*Heterodera schachtii*), (fitopat.) dăunător. Adulții și larvele rod rădăcinile în partea lor superficială. Deasupra nivelului de rodere, apar nenumărate rădăcinuțe dând sfeclei un aspect pârșos. Plantele atacate își pierd vigurozitatea, iar frunzele se ofilesc. *Combaterea* se poate face prin aplicarea gunoii de grajd care, conținând bacterii sau ciuperci microscopice, determină moartea nematodului. Prevenirea atacului se poate face prin semănarea timpurie. (V. Ciochia, A. Codrescu, L. Dumitraș, 1980) [50]

NEMATODUL TULPINILOR ȘI BULBILOR DE USTUROI (*Ditylenchus dipsaci*), (fitopat.) dăunător. Materialul de plantat se tratează cu Nemafox 46 EC în concentrație de 0,1%, prin cufundare timp de 4-6 ore la temperatura de 40°C. Preventiv se înlătură bulbii cu simptome de infestare. (M. Bălașa, 1980) [50]

NEMATOMORFE (*Nematomorpha*), (zool.) clasă de viermi cilindrici pseudocelomați care au tubul digestiv regresat și cloacă la ambele sexe. Cordonul nervos central este în legătură cu epiderma. Nu prezintă sistem respirator, circulator și excretor. Ciclul său evolutiv constă dintr-o larvă acvatică echinodermoidă liberă, un stadiu tânăr în corpul unui artropod (insecte miriapode, arahnide) și stadiul de adult liber. Lungimea în stadiul adult variază între câțiva centimetri și câteva zeci de metri cu un diametru de 1,2-3 mm. Au aspectul unei corzi de vioară. Culoarea lor este albă murdară, galbenă, brună, roșcată, brună negricioasă. Față de femele, masculii sunt mai închiși la culoare. Extremitatea anterioară a corpului este rotunjită sau conică și depigmentată. Pentru reproducere, masculul atras de femelă își încolăcește corpul său pe al ei și își depune sperma în orificiul cloacal. Trăiesc în apă dulce, cu excepția speciei *Noctonema*, care este marină. Se cunosc aproximativ 230 de specii. (M. Suci, 1983) [50]

NEMATOZII RĂDĂCINILOR LA SMOCHIN (*Meloidogyne* spp., *Heterodera fici*), (zool.) dăunători. Dăunătorul produce pagube importante în toate țările

unde se cultivă smochinul. Atacul este foarte dur în cazul solurilor ușoare. (M.-A. Drobotă, 1986) [50]

NEMERȚIENI, (zool.) încrengătură care cuprinde viermi ce posedă atât caractere structurale inferioare prezente la turbelariate, cât și caractere superioare ca la anelidiene. Corpul este subțire, cilindric sau turtit dorso-ventral, lung de la câțiva mm la câțiva cm, dar și specii foarte subțiri, lungi de cca 30 m (*Lineus longissimus*). În majoritate sunt forme marine, numai 10 specii dulcicole și 10 specii tericole. Duc o viață bentonică, mai ales în zona litorală, rar ajung la adâncimea de 1.200 m. Sunt animale prădătoare. Se hrănesc cu viermi anelizi, moluște, crustacee, pești etc. Sunt și specii ectoparazite care au ventuze de fixare asemănătoare lipitorilor. Încrengătura cuprinde 250 de specii. (N. Tomescu, 1983) [50]

NEMESIA (*Nemesia*, fam. *Scrophulariaceae*), (agric.) gen de plante ornamentale originar din Africa de Sud și din regiunile tropicale ale Africii. Se înmulțesc prin însămânțare în răsadniță temperată, în pământ ușor, expus la soare. Speciile ornamentale cultivate se folosesc în parcuri și grădini, în grup și în ronduri, iar speciile puțin înalte (pitice) se utilizează la borduri și ca plante de ghiveci. Specii: *Nemesia floribunda*, anuală, cu flori violet-dungate, în interior albicioase, dispuse în ciorchine dens. Sunt parfumate și posedă un pinten drept cu vârful bont. Tulpina este înaltă până la 35 cm. Înflorește vara. *N. strumosa*, specie anuală, cu flori albe, roz, galbene-portocalii, albastre, roșii, violet dispuse în ciorchine terminale. Florile posedă un pinten mic. Înflorește din vară până toamna târziu. Tulpină înaltă până la 60 cm, ramificată de la bază. *N. versicolor*, specie cu flori mici, albe, albastre, violet, numeroase, scurt-pedunculat, dispuse în ciorchine terminale. Tulpină înaltă până la 45 cm, ramificată de la bază. [71]

NEMETALE, (chim.) elemente chimice cu caracter electronegativ, gaze, lichide sau solide la temperatura ordinară, care nu prezintă conductibilitate termică și electrică, cu excepția grafitului, forma alotropică a carbonului. [36]

NEMORAL¹, (geobot.) care crește în păduri și în livezi sau în locuri umbroase ca specii mezofite, ex., floarea Paștilor (*Anemone nemorosa*), gălbinele de pădure (*Ranunculus nemorosus*) etc. [50]

NEMORAL², (geobot.) de pădure deciduă, mezofilă (de exemplu: zona nemorală, plante nemorale etc.). [15]

NEMORICOL, (geobot.) califică un organism care trăiește în pădurile deschise, însorite. [3]

NEOCATHARSIS, (psih.) metodă psihanalitică prin care se provoacă conștientizarea relațiilor din copilărie ale pacientului și se obține astfel descărcarea unor tensiuni. [28]

NEOCENTROMER, (genet.) regiune cromozomală care, în urma unor restructurări cromozomale sau a hibridării interspecifice, îndeplinește parțial funcțiile centromerului. [56]

NEOCEREBEL, (anat.) zona cea mai evoluată a cerebelului, considerat dispozitivul de reglare și coordonare a mișcărilor, mai ales la nivelul extremităților. [21]

NEOCORTEX, (anat.) scoarța cerebrală, implicată în coordonarea activității motorii complexe (declanșarea, oprirea, modularea mișcărilor pentru îndeplinirea unui anumit scop). [21]

NEODIM (Nd), (chim.) element chimic cu caracter metalic, din grupa lantanidelor. Are Z 60 și configurația electronică [Xe] 4f⁴6s². Starea de oxidare caracteristică este III. A fost descoperit în 1885 de C. Auer von Welsbach. Are p.t. 1024°C. [36]

NEODIPLSTOMUM PERLATUM, (zool.) clasa *Trematoda*. Vierme parazit, ca adult în intestinul păsărilor răpitoare de zi, iar ca larvă (metacercar), închistat în chiștii sferoidali, transparenti, în grosimea pielii sau musculatura striată la crap sau caras. Metacercarul prezintă partea anterioară mai lătită, prevăzută cu o ventuză bucală, dispusă terminal. Partea posterioară prezintă marginile îndoite către fața ventrală. Ventuza ventrală se află la mijlocul corpului, iar la mică distanță organul adeziv. Ansele intestinale sunt întinse până la capătul posterior. [10]

NEOECOLOGIE, capitol al ecologiei generale care studiază sistemele biologice supraindividuale și sistemele ecologice în relațiile lor cu mediul natural actual. [24] → ECOLOGIE

NEOENDEMIC, (ecol.) taxoni endemici care s-au format relativ recent și nu au avut suficient timp să se răspândească. [70] → ENDEMIC

NEOFALINĂ, (petr.) amestec de benzen și benzină ușoară, întrebuințat la curățirea materialelor textile, a parchetelor de lemn etc. [5]

NEOFITE, (geobot.) specii de plante recent imigrate într-un teritoriu. [15]

NEOFOBIE, (ecol.) reacție comportamentală ce constă în a evita, a ocoli temporar sau definitiv un stimul nou. Reacțiile neofobice au fost studiate mai ales la rozătoare și la primate. [28]

NEOFORMAȚIE, (bot.) sin. *calus*, formație regenerativă a țesutului în apropierea organului vătămat. [50]

NEOFORMAȚIUNE, (pedol.) acumulare friabilă sau dură de diferiți constituenți ai solului, formată în timpul și ca urmare a procesului de pedogeneză. Se pot distinge: neoformațiuni de săruri (carbonați, gips, săruri solubile), neoformațiuni de oxizi (de Fe, Mn), neoformațiuni biogene (coprolite; crotovine ș.a.). [29]

NEOGEN, (geol.) a doua perioadă a erei cenozoice, derulată între 24,6 și 1,8 M.a. când se produc mai

multe faze succesive ale orogenezei alpine (savică, stircă, moldavică, attică, rhodanică). Numele a fost introdus de Hoernes în 1856. [25]

NEOLITIC, cultură materială în holocen între mezolitic și epoca metalelor (6.500-4.500 ani î.Hr.) caracterizată prin prezența lui *Homo sapiens aluvialis*, a uneltelor de silex; se dezvoltă olăritul, agricultura, domesticirea animalelor. [25]

NEOMORFĂ, (genet.) caracter morfologic apărut recent într-un filum oarecare. Este condiționat genetic de o mutație sau de un grup restrâns de mutații genice. Mutațiile care îl condiționează pot fi preexistente, neexprimate sau insuficient exprimate, dar în noi circumstanțe mezologice ele devin funcționale și necesare iar selecția naturală le fixează sau, alternativ, n. sunt expresia schimbării frecvenței genelor. [19]

NEOMORFIE, (genet.) apariția la hibridii din prima generație a unor caractere noi, deosebite de cele ale părinților. [50]

NEOMORFOZA, (genet.) regenerarea organului într-o formă nouă și neobișnuită. [50]

NEON (Ne), (chim.) element chimic cu caracter nemetalic, din grupa gazelor rare. Are Z 10 și structura învelișului de electroni [He] 2s²p⁶. A fost descoperit în 1898 de W. Ramsay și J. W. Rayleigh. Se găsește în aerul atmosferic împreună cu celelalte gaze rare, conținutul în neon fiind de 1,8 · 10⁻³% vol. Este un gaz incolor monoatomic, p.t. -248,6°C și p.f. -246°C. Se folosește mai ales la umplerea tuburilor pentru reclame luminoase. [36] → GAZE RARE

NEONIM, în nomenclatura științifică, nume nou care-l înlocuiește pe cel vechi devenit impropriu. [50]

NEOONTOLOGIE, știință care se ocupă cu studiul organismelor actuale, în opoziție cu paleontologia. [50]

NEOPALIU, (anat.) acea parte a scoarței cerebrale la vertebrate, care este mai bine dezvoltată la mamiferele superioare. Funcția principală constă în coordonarea generală și inteligență. Formează o îngroșare în regiunea dorsală, în apropierea lobilor hipocampali. [37]

NEOPLASM, (med. u.) tumoră malignă caracterizată prin invazia țesuturilor învecinate, recidivă după ablație, alterarea stării generale a organismului și diseminare pe cale limfatică și/sau sangvină (metastazare). [33]

NEOPLAZIE, (med. u.) sin. *tumoare*, proces patologic de formare a unui țesut nou, tumoral. [33]

NEOREGELIA, (bot.) fam. *Bromeliaceae*. Gen de plante ornamentale originar din Brazilia. Se folosesc în apartamente. Au un aspect foarte decorativ. Se înmulțesc prin detașarea puilor, lăstarilor, într-un amestec de 1/3 pământ de frunze, 1/3 mușchi de pădure și 1/3 rădăcini de ferigă mărunțite și nisip. Specii: *Neoregelia binotti*, specie cu flori albe și

frunze dispuse în rozetă, pieltoase, groase, foarte spinoase, cu pete roșii în vârf, pe fața inferioară cu dungi albe, iar pe partea superioară de culoare verde. *N. carolinae*, specie cu flori mici, bleu. Frunze dispuse în rozetă, verzi-dungate. Înfloreste vara-toamna. Înainte de înflorire frunzele centrale devin roșii. [71]

NEORNITHES, (zool.) toate păsările cunoscute, cu excepția lui *Archaeopteryx* și a altor forme fosile. Toate au o coadă scurtă, cu ultimele vertebre fuzionate în pigostil. Nu prezintă dinți pe fălci. [37]

NEOTENIE, (zool.) păstrarea temporară sau permanentă a structurilor larvare. În cazurile extreme, animalul se poate reproduce menținându-și forma juvenilă, trăsătură numită și pedogeneză. [37]

NEOTONIE, (psih.) fenomenul biologic de accelerare a maturizării somatosexuale și de întârziere a maturizării psihointelectuale, o dată cu întârzierea maturizării sociale (integrarea socioprofesională mai tardivă ca urmare a creșterii perioadelor de școlarizare), legată de sporirea volumului informațional necesar specializării în diferite domenii. [22]

NEOTROGLOBIONT, (ecol.) specii troglobionte de dată mai recentă care au încă rude la exterior. [44] → TROGLOBIONT, PALEOTROGLOBIONT

NEOZOIC, (geol.) eră geologică ce se întinde pe 65 de milioane de ani, între sfârșitul cretacului și actual; este subdivizată în: paleogen, neogen și cuaternar. [25]

NEPTUN, (astr.) planetă gigantă, a opta în ordinea depărtării de Soare, cu aspectul unui disc verzui; diametrul mediu este de 3,6 diametre terestre; volumul cât 46 de volume terestre; masa de 17,2 mese terestre; depărtarea medie de Soare 30 U.A.; perioada de rotație 15h 48min, perioada de revoluție 165 de ani; temperatura superficială cca -210°C. Axa de rotație se află aproape în planul orbitei, astfel în mișcare planeta se rostogolește. Planeta are opt sateliți; cei mai mari: Triton (3.775 km diametru), cu mișcare retrogradă, și Neveida (300 km diametru). A fost descoperită prin calcul („în vârful penitei“) în 1846 de către astronomul francez Le Verrier, pe baza perturbațiilor produse asupra planetei Uranus, apoi observată de astronomul german Galle. [12]

NEPTUNIA, (agric.) fam. *Fabaceae*/ *Leguminosae*. Gen de plante ornamentale originar din Australia, Asia, America de Nord. Înmulțirea se face în sol lutos. Se cultivă în grădinile botanice (în zone mlăștinoase). Specii: *Neptunia plena*, care este o plantă de mlaștină cu flori galbene dispuse în capitule rotunde. Este foarte frumoasă. [71]

NEPTUNIUM (Np), (chim.) element chimic cu caracter metallic din grupa actinidelor. Are Z 93 și configurația

electronică [Rn] 5f⁴6d¹7s². A fost preparat, în 1940, prin iradierea uraniului cu neutroni: ${}^{238}_{92}\text{U} (n, \gamma)$

${}^{238}_{92}\text{U} \xrightarrow{\beta^-} {}^{238}_{93}\text{Np}$. Până în prezent se cunosc 12 izotopi, cel mai stabil fiind izotopul ${}^{237}\text{Np}$. [36]

NEREISTOXINĂ, (toxicol.) toxină (29) cu structură de amină terțiară și disulfură ciclică produsă de anelidele marine. Nereistoxina are proprietăți insecticide. (Baslow, 1969) [41]

NERITIC, (ecol.) caracterizează flora și fauna apelor cu adâncimi mici. [3]

NERIUM, (agric.) gen de plante care aparține fam. *Apocynaceae*. Pop. *leandru*. Este un arbust sau arbore de talie mică, cu tulpini ramificate și cu frunze pieltoase, mate, linear-lanceolate, cu așezare opusă sau spiralată, grupate câte 3-4. Florile cu 5 petale reunite într-un tub scurt formează inflorescențe de tipul unor false umbele. *N. oleander*, specia cea mai comună în regiunile mediteraneene unde își are originea, este un arbust de 2-4 m înălțime, deseori folosit în plantațiile de pe marginea șoselelor ca arbore de aliniament, în grupuri masive, garduri vii sau ca plante izolate. La noi, este mai puțin cultivat în mediul urban dar frecvent întâlnit în gospodăriile țărănești. Înfloreste în iunie-octombrie, florile fiind albe, roz, roșii sau galbene, simple sau involte, uneori striate și au un miros plăcut. Specia *N. grandiflorum* (sin. *N. odoratum*), de origine indiană, este mult asemănătoare cu cea precedentă dar are ramuri muchiate, frunze mai înguste, ascuțite la ambele capete și flori mai mari, în aceleași culori. Este o plantă ușor de întreținut, cu utilizare de lungă durată și cu efecte decorative deosebite atât în exteriorul locuințelor, pe balcoane, terase sau scări, cât și în grădini sau ca plante tinere în apartamente. Din aprilie până la îngheț, trăiește afară, așezată în locuri însorite, calde, cu ventilație ușoară. Lumina și căldura condiționează înflorirea. În verile reci și umede formează puține flori. Iarna poate fi păstrată în încăperi reci, la 2-6°C. Pentru o vegetație normală are nevoie de substraturi bogate, fertilizări frecvente, preferabil lichide, vase suficient de mari și multă apă în sol și în pământ. Apa nu este bine să stagneze în sol, de aceea se recomandă așezarea recipientului în tăvițe pe pietriș. Indiferent de anotimp, apa trebuie să fie caldă, la 30°C. Substratul de cultură se alcătuieste din mranită, țelină sau pământ de grădină, turbă îngrășată și nisip. Pot predomina pământurile mai grele, rădăcinile având o bună capacitate de pătrundere. La 2-3 ani se recomandă transplantarea în vase mai mari, la nevoie reducând o parte din rădăcini. Suportă bine această operație care se face însă în mai-iunie și, dacă plantele sunt mai bătrâne de 5-6 ani, trebuie însoțită de scurtarea ramurilor. Se înmulțește ușor prin butași, recoltați vara

din vârful lăstarilor și înrădăcinați în apă. Conține substanțe toxice (oleandrin ș.a.) mai ales în lăstarii tineri, de aceea plantele trebuie așezate în locuri puțin frecventate de copii, păsări de curte și animale. Sucul frunzelor produce daune pe răni. [39]

NERV, (anat.) mănunchi sau un număr de mănunchiuri de fibre nervoase unite prin țesut conjunctiv care la exterior formează o teacă numită epinerv ce transmite prelungiri în interiorul nervului unde formează a doua teacă – perinervul cu rol de separare a fasciculelor de fibre nervoase. Are rol de izolant și de sistem de transport pentru lichidele interstițiale din vecinătatea fibrelor nervoase. Din perinerv se desprind formațiuni conjunctive care pătrund în fascicule, solidarizând fibrele între ele și alcătuind endonervul. În țesutul conjunctiv al **n.** se găsesc vase sangvine și fibre nervoase vegetative. [37]

NERV DEPRESOR, (anat.) nerv care încetinește activitatea unui organ, de ex., nervul depresor cardiac, o ramură a vagului, care încetinește bătăile inimii. [57]

NERV FACIAL, (anat.) al VII-lea nerv cranian al unui vertebrat, având mai multe ramuri care inervează fața, gura, palatul etc. [37]

NERV OPTIC, (anat.) nervul senzorial al ochiului. La vertebrate este al doilea nerv cranian, în realitate o excrescență din peretele creierului. [37]

NERV PERIFERIC, (anat.) nervul este o formațiune de mai multe fibre nervoase, grupate în fascicule prin benzi de țesut conjunctiv. Fibra nervoasă este un axon, conținând celule Schwann și teacă de mielină. Într-un fascicul se află atât fibre mielinizate, cât și amielinizate. Nervii periferici conțin organite și structuri citoscheletale: mitocondrii, vezicule, reticul endoplasmic neted, lizozomi, microfilamente, neurofilamente și microtubuli. Sinteza de proteine nu se poate face în fibre (axoni), ci în corpul neuronal (pericariion), de unde proteinele sunt transportate spre prelungiri prin fluxul axoplasmic. [21]

NERVAȚIUNE, (bot.) mod de dispunere și ramificare a nervurilor pe limbul (lamina) frunzei. Ea este variabilă și caracteristică anumitor grupuri de plante. În cadrul limbului foliar, nervurile sunt reprezentate de fascicule conducătoare libero-lemnoase. Se observă ușor mai ales pe fața inferioară (dorsală, abaxială) a limbului. Pe el pot exista una sau mai multe nervuri principale mai groase ce îl străbat în tot lungul său. De pe acestea se desprind sau nu alte nervuri laterale, secundare de ordinul I. De pe nervurile de ordinul I se desprind nervurile de ordinul II ș.a. Nervurile laterale, secundare, pot fi paralele cu nervura principală, așezate perpendicular pe nervura principală sau creând cu ea un unghi ascuțit. Frunzele cu mai multe nervuri principale, au, de regulă, limbul alungit și sunt caracteristice monocotiledonatelor și unor dicotiledonate. Frunzele cu

o singură nervură principală au, de regulă, multe ramificații laterale cu o dispoziție penată sau palmată. Excepție fac frunzele multor specii de gimnosperme (brad, molid, pin) care au o singură nervură, fără ramificații. Modul de dispunere a nervurilor pe limbul frunzei reprezintă unul din criteriile de recunoaștere a speciilor de plante. Nervațiunile pot fi: **n. dicotomică**, care constă dintr-o bifurcare repetată a nervurilor. Ultimele ramificații se termină libere în vârful limbului, ex., *Ginkgo biloba* și la unele specii de ferigi; **n. paralelă** constă din mai multe nervuri, paralele între ele și cu marginea limbului foliar, ex., plante din fam. *Cyperaceae*, *Liliaceae*, *Poaceae*; **n. arcuată**, caracterizată prin nervuri curbate și convergente către vârf, ex. stirigoaia (*Veratrum album*), pătlagină (*Plantago major*); **n. penată**, caracterizată prin nervură principală mai dezvoltată, din care se desprind, pe ambele laturi, nervuri secundare; **n. palmată**, caracterizată prin dispunerea radiară, din baza limbului, a mai multor nervuri, ex., arțar (*Acer platanoides*), călțunaș (*Tropaeolum majus*); **n. uninervă** constă dintr-o singură nervură median-longitudinală fără ramificație, ex., molid (*Picea abies*), pin (*Pinus sylvestris*). R. C. Metcalfe și L. Chalk (1979) clasifică tipurile și subtipurile de **n.** astfel: 1. **penată**: *craspedodromă* (simplă, mixtă, semimixtă), la care nervurile secundare merg până la marginea limbului, ex., fag (*Fagus sylvatica*); *camptodromă*, la care nervurile secundare nu ajung până la marginea și vârful limbului, ex., crușin (*Rhamnus frangula*). Aceasta se subdivide în *brachiodromă*, *eucamptodromă*, *reticulodromă*, *cladodromă*; la **n. brahiodromă** vârfurile nervurilor secundare sau terțiare se anastomozează la marginea limbului; 2. **paralelă**; 3. **arcuată**; 4. **acrodromă** (bazală și suprabazală, perfectă și imperfectă), la care nervurile sunt arcuite și merg până la vârful limbului, ex., corn (*Cornus mas*); 5. **actinodromă**; 6. **palinactinodromă**. [50]

NERVAȚIUNEA NEAGRĂ A FRUNZELOR DE VARZĂ, (fitopat.) bacterioză produsă de *Xanthomonas campestris*. În țara noastră a fost semnalată în anul 1944 de Traian Săvulescu. Boala se manifestă pe toate organele și în toate fazele de dezvoltare a plantei. La răsaduri produce decolorarea sau brunificarea marginii cotiledoanelor, care apoi se ofilesc, se zbârcesc și cad. Pe frunze apar pete mari, neregulate, galbene, în dreptul cărora nervurile sunt brunificate sau înnegrite. Cu timpul, petele se măresc, se întăresc și devin pergamentoase. În final, frunzele atacate se brunifică, se usucă și cad, planta rămânând numai cu câteva frunze tinere în vârf. Uneori, frunzele se răsucesc în direcția zonelor atacate. Pe timp umed, boala evoluează rapid, spre un putregai umed. Pe rădăcini boala influențează creșterea și dezvoltarea

plantei. De cele mai multe ori la un atac puternic, plantele rămân mici, nu mai formează căpățâni. Măsurile de prevenire și combatere constau în utilizarea de soiuri cu toleranță și rezistență față de agentul patogen, semănarea numai de semințe sănătoase. Dezinfecția semințelor se face prin tratament termic cu apă caldă la 50°C timp de 20 minute sau prin tratament chimic constând în imersia semințelor în soluție de hipoclorit de sodiu 1% pentru 50 de minute. Prevenirea îmbolnăvirii se realizează și prin tratamente cu produse pe bază de hidroxid de cupru constând din Kocide 101 în concentrație de 0,5% sau hidroxid de cupru în concentrație de 1%. O atenție deosebită se acordă loturilor semincere, eliminându-se din cultura anului I plantele cu simptome de boală, iar la înființarea anului II se va face după un control riguros privind starea de sănătate a plantelor mame. Se impune strângerea și distrugerea resturilor de plante și respectarea unui asolament de 4-5 ani. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

NERVURĂ, (bot.) fascicule libero-lemnoase, însoțite de tecii parenchimatică și adesea de cordoane sclerenchimatică. Nervurile pot fi: primare, reprezentate de nervura axială a laminei la *Cyperaceae*, *Poaceae*, unde nervurile frunzei sunt libere începând de la baza limbului; nervura principală mediană; nervuri secundare, lateral, sunt ramificații ale nervurilor primare; nervuri longitudinale (periclinale) caracteristice nervurilor arcuate; nervuri transversale (anticlinale sau secundare); nervurațiuni terțiare, ramificații ale nervurilor secundare. Nervurile sunt proeminente pe fața inferioară a limbului. [50]

NESS (*Loch Ness*), lac de origine tectonică din Scoția. El ocupă partea nord-estică a șanțului tectonic scoțian Glen Mar. Este al doilea lac ca adâncime din Scoția, după Loch Morar, cu 305 m, dar cu volumul de apă dulce cel mai mare din toată Marea Britanie (7,2 km³). [45]

NetBIOS, (inform.) interfață program care poate fi folosită de aplicațiile dintr-o rețea de calculatoare. Asigură aplicațiilor program un set uniform de comenzi, necesare pentru conducerea sesiunilor de lucru și transmiterea informațiilor în rețea. [6]

NETWORK ADMINISTRATOR, (inform.) persoană care răspunde de operarea pe o rețea de calculatoare. Sarcinile unui administrator de rețea pot fi variate și includ: adăugarea sau îndepărtarea operatorilor autorizați, arhivarea și păstrarea fișierelor, supravegherea protecției parolelor și alte măsuri de securitate, urmărirea modului de utilizare a resurselor comune, instalarea de noi stații de lucru, depistarea și înlocuirea echipamentelor defecte. [6]

NETWORK OPERATING SYSTEM, (inform.) sistem de operare instalat pe un server într-o rețea locală care coordonează activitățile de asigurare a serviciilor către calculatoarele din rețea și alte dispozitive atașate rețelei. Sistemul de operare al rețelei trebuie să răspundă la cererile primite de la mai multe stații, fiind obligat să rezolve detalii privind accesul la rețea, alocarea resurselor, protecția datelor și controlul erorilor. [6]

NEUCHÂTEL, lac de origine tectono-glaciară, situat la zona de contact dintre podișul Elveției și munții Jura (Elveția). Suprafața este de 217 km² și adâncimea maximă este de 150 m. [45]

NEURAFIE, (med. u.) suturarea capetelor unui nerv secționat în prealabil. [43]

NEURASTENIE, (med. u.) stare de slăbiciune nervoasă ce cuprinde trei aspecte: slăbiciune iritativă, hiperestezie și iritație spinală. În accepțiunea modernă, reprezintă o formă de nevroză, exprimată clinic printr-un complex de tulburări psihice și somatice, grupate în mod dominant în jurul sindromului caracteristic astenic. [29]

NEURECTOMIE, (med. u.) secționarea și rezecarea uneia sau mai multor porțiuni de filete nervoase, de obicei senzitive, cu scopul întreruperii influxului nervos și deci sedării durerii. [43]

NEURINOM, (med. u.) tumoră benignă dezvoltată din celulele Schwann ale tecilor rădăcinilor spinale și nervilor periferici craniospinali; *n. acustic* – tumoră benignă a nervului acustic manifestată prin surditate, amețeală, nistagmus, precum și prin participarea și a altor perechi de nervi cranieni și hipertensiune intracraniană. [60]

NEUROCRANIU, (anat.) parte a craniului care adăpostește encefalul. Este format din cutia craniană și capsulele organelor de simț. [37]

NEURODERMITĂ, (med. u.) dermatoză alergică, localizată mai ales pe fețele laterale ale gâtului, ceafă, coapse, regiunile anogenitale, și constând din unul sau mai multe placarde eritemato-scuaomose, lichenificate, pigmentate, foarte pruriginoase. [60]

NEUROFIBRILE, (anat.) fibrile minuscule care formează o rețea în interiorul neuroplasmului corpului celular al celulei nervoase și în prelungirile ei (axon și dendrite). Un rol în transportul substanțelor și de susținere. [37]

NEUROFIBROMATOZĂ, (med. u.) generalizare a fenomenelor tumorale benigne dezvoltate pe seama țesutului fibros al tecilor nervilor. Suferința a fost rar diagnosticată în patologia veterinară. [33]

NEUROHIPOFIZĂ, (anat.) lobul posterior al hipofizei, legat de hipotalamus și situs al neurosecreției ocitocinei și ADH (hormon antidiuretic). Cuprinde

3 părți: eminența mediană, tija infundibulară și lobul nervos sau procesul infundibular. [57]

NEUROHORMON, (biochim.) neurosecreție, substanță cu importanță fiziologică secretată la capetele fibrelor nervoase, ex., acetilcolina, noradrenalina. [37]

NEUROMAST, (anat.) agregare de celule senzoriale cu peri și de celule de susținere, acoperite de o cupulă gelatinoasă. Acest tip de celule sunt prezente în sistemul liniei laterale la pești. [37]

NEUROMEDIATORI, (biochim.) compuși chimici secretați de neuroni la nivelul sinapselor, asigurând local transmiterea influxului nervos. Principalii neuromediatori sunt: acetilcolină, noradrenalina, dopamină, serotonină, histamină, GABA (acid gama amino butiric) etc. [21]

NEUROMODULATORI, (biochim.) compuși chimici secretați de neuronii implicați în transmiterea sinaptică, dar și de alți neuroni sau structuri, care sunt incapabili să realizeze transmiterea sinaptică, dar pot să modifice, pe o perioadă destul de lungă de timp, transmiterea neuronală pre- și postsinaptică. [21]

NEURON, (anat.) celulă nervoasă formată dintr-un corp celular numit perikarion și din prelungiri protoplasmatiche de două tipuri: axon (cilindru-ax) unic, de obicei lung, și dendrite, de obicei multiple și scurte. Corpul celular este delimitat de neurilemă, iar axonul de xolemă care este continuarea neurolemei. În interiorul corpului celular se află neuroplasmă, un nucleu cu unul sau mai mulți nucleoli, neurofibrile, corpusculi Nissl, mitocondrii, complex Golgi, reticul endoplasmatic, rizozom. Axonul terminal se arborizează, unde fiecare ramificație este butonată. În interiorul xonului se află axoplasma (continuarea neuroplasmei) în care se găsesc neurofibrile, mitocondrii și lizozomi. În butonii terminali, pe lângă neurofibrile și numeroase mitocondrii, se află vezicule în care este stocat mediatorul chimic (cetil colin sau noradrenalina). [37]

NEURON ARTIFICIAL, (inform.) un dispozitiv simplu care are un număr de intrări ponderate, o ieșire care poate fi conectată la intrările altor neuroni artificiali și o funcție de activare. Dacă suma ponderată a intrărilor depășește un anumit prag, atunci neuronul este activat și emite un semnal de ieșire. [47]

NEUROPATIE, (med. u.) termen generic utilizat pentru desemnarea afecțiunilor sistemului nervos. [33]

NEUROPLEGIE, (med. u.) caracteristică a unui stimul sau reacție ce are o consecință paralizantă asupra centrilor nervoși superiori. [28]

NEUROPOR, (anat.) deschiderea prin care capătul anterior al canalului neural comunică cu exteriorul la un embrion de vertebrat. [37]

NEUROPSIHLOGIE, disciplină care își propune să studieze raporturile între activitățile mentale și creier. [28]

NEUROPTERE, (zool.) ordin reprezentând un grup taxonomic de insecte oligoneoptere primitive, caracterizate predominant prin prădătorism în stadiul de larvă și de adult și aripi cu nervațiune bogată; din acest ordin fac parte, printre alte grupe, mirmeleonidele – leii furnicilor. [62]

NEUROSIFILIS, (med. u.) denumire dată determinărilor nervoase ale sifilisului. [60]

NEUROTOXINĂ, (toxicol.) toxină cu tropism pentru sistemul nervos, capabilă să determine la nivelul acestuia leziuni importante. [33]

NEUROTROPISM, (zool.) denumire dată fenomenelor cu afinitate deosebită pentru sistemul nervos. [33]

NEURULARE, (zool.) procesul de formare a tubului nervos la un embrion de cordat. [37]

NEURULĂ, (zool.) stadiu în dezvoltarea embrionară a unui cordat, în care cutele neurale au acoperit placa neurală și din care ultima a început să se înruleze pentru a forma măduva spinării. Acest stadiu este următor celui de gastrulă, în care se formează tubul neural. [37]

NEUSIEDLER, lac de origine tectonică, situat la granița dintre Austria și Ungaria. Suprafața este de 356 km² și adâncimea maximă este de 4 m. Regiunea în care se găsește lacul aparține depresiunii Bratislava de pe cursul mijlociu al Dunării. [45]

NEUSTON, (ecol.) formațiune vie, alcătuită din comunități de microorganisme: alge, protozoare, alte organisme animale de dimensiuni mici, care populează pelicula superficială a apei bazinelor; populațiile care trăiesc deasupra peliculei alcătuiesc *epineustonul* (v. acest termen), iar cele care trăiesc sub pelicula superficială a apei constituie *hiponeustonul* (v. acest termen). În general, se consideră că apariția și menținerea acestei formațiuni – relativ fragile – este condiționată de calmul atmosferic, de absența agitării apei; valurile sau chiar ploile puternice pot afecta major stabilitatea și chiar existența formațiunii. Importanța ecologică a n. este mai mică în raport cu alte componente ale biocenozelor acvatice, mult mai dezvoltate cantitativ (fitoplanctonul, microfitorobentozul, perifitonul). N. se caracterizează printr-o biodiversitate structurală relativ redusă, fiind alcătuit dintr-un număr mic de populații, uneori chiar dintr-o singură populație. Algele care alcătuiesc această formațiune sunt *Ochromonas vischeri* (*Chrysophyta*), *Nautococcus* sp. (*Chlorophyta*) etc. În august 1965, într-o baltă din apropierea orașului Târgu Mureș, n. era dominat, masiv, de o populație de *Euglena proxima* (Robert, 1974). Termenul (provenind de la cuvântul grec «neustos» - *plutitor*) a fost introdus în știință de E. Naumann în 1917. [7]

NEUTRALISM, (ecol.) relații între 2 specii aflate în contact care nu se influențează deloc una pe alta. [2]

NEUTRALIZARE¹, (chim.) operațiune prin care se tratează soluția unui acid cu o bază sau invers. Soluțiile neutre conțin cantități echivalente de ioni de hidrogen și ioni de hidroxil, corespunzătoare produsului ionic al apei. Neutralizarea poate fi constatată cu ajutorul unui indicator, prin schimbarea bruscă a potențialului electric sau a conductibilității electrice. La neutralizarea acizilor tari cu baze tari (și invers) punctul de echivalență coincide cu cel de neutralizare. Când prin neutralizare se obține o sare care hidrolizează, punctul de echivalență se găsește în domeniul acid sau bazic, după natura sării. [29]

NEUTRALIZARE², (chim.) proces chimic de redresare a *pH*-lui unei substanțe solide sau a unui efluent cu ajutorul unei baze sau a unui acid. [3]

NEUTRINO (*v*), (chim.) particulă elementară din grupa leptonilor, neutră din punct de vedere electric și cu masa de repaus zero. Este emisă în cursul transformărilor radioactive și, de asemenea, se găsește printre produsele de dezintegrare ale mezonilor. [36] Are o mare putere de pătrundere prin substanță și interacționează foarte slab cu aceasta. [38]

NEUTROFILE, (ecol.) **1.** Organisme care trăiesc pe/în medii cu *pH* neutru (6,7-7,0). **2.** Plante superioare adaptate la reacția ionică neutră a solului. Ele se întâlnesc pe locurile ruderales unde în sol există o cantitate sporită de azot. Cunoașterea acestora ajută la identificarea solurilor bogate în azot din pajiști, păduri sau locuri cultivate. Cele mai frecvente **n.** sunt: urzica (*Urtica dioica*), urzica mică (*Urtica urens*), spanac porcesc (*Chenopodium hybridum*), lobodă puturoasă (*Chenopodium vulvaria*), știr creț (*Amaranthus crispus*), păducherniță (*Lepidium ruderales*), coada racului (*Potentilla anserina*), ciunăfaie (*Datura stramonium*). **3.** Leucocite care au afinitate pentru coloranții neutri și se mișcă la locul de infecție unde ingeră bacteriile și resturile celulare. [69]

NEUTROFITE, (bot.) specii de plante de soluri neutre (cu *pH* ~7). [15]

NEUTRON, (chim.) particulă elementară cu sarcină electrică zero și masa 1,008949. Intră în constituția nucleelor atomice cu excepția nucleului de hidrogen. [29] A fost descoperit de J. Chadwick, în 1932, prin bombardarea beriliului cu raze α ale poloniului: ${}^9_4\text{Be} + {}^4_2\text{He} \rightarrow {}^{12}_6\text{C} + {}^1_0\text{n}$. Iau naștere neutroni și prin dezintegrarea unor nuclee atomice sub influența radiațiilor electromagnetice de energie mare (reacții fotonucleare). În cantități mult mai mari se obțin neutroni în reacțiile de fisiune nucleară. [36] Fiind particule neutre, **n.** nu produc ionizarea substanțelor.

La trecerea fasciculelor de **n.** prin substanță se produc fenomene ca împrăștierea elastică sau sunt generate anumite reacții nucleare. **N.** liber este instabil, având timp de viață medie de circa 17 minute, transformându-se în proton printr-o reacție de tip β^- . [38]

NEUTROPENIE → LEUCOPENIE

NEV, (med. u. și vet.) formațiune circumscrișă de origine embrionară sau evolutivă, cauzată de o tulburare în dezvoltarea unuia sau mai multor elemente celulare ale pielii (displazie). [43]

NEVĂSTUICA (*Mustela nivalis*, fam. *Mustelidae*), (zool.) mamifer mic (20-30 cm), răpitor, răspândit în toată țara. Trăiește în galerii pe sub pietre. Are blana complet albă iarna și brună pe spate vara. Se hrănește exclusiv cu rozătoare mici, păsări și ouă. Se combate numai acolo unde face pagube (fazanerii, potâmicării). [42]

NEVRALGIE, (med. u.) durere resimțită spontan sau la provocare pe traiectul unui nerv senzitiv sau al ramificațiilor sale. Poate fi: **n. facială**, **n. trigeminală**. [43]

NEVRAXITĂ, (med. u.) inflamația nevrxului. [60]

NEVRITĂ, (med. u.) inflamația unui nerv. Poate fi: **n. chirurgicală**, leziune de cauză externă a unui nerv, consecutivă unui traumatism sau unei supurații prelungite; **n. interstițială**, inflamație a nervului caracterizată printr-o reacție conjunctivă cu infiltrație limfoplasmocitară și reacție fibroblastică în perinerv, cât și în endonerv. Din cauza hiperplaziei țesutului conjunctiv, nervul se îngroașă și se poate palpa sub piele, în locurile unde este mai superficial; **n. optică**, inflamația nervului optic. [43]

NEVROGLIE, (anat.) țesut de tip conjunctiv care intră în constituția sistemului nervos și ale cărui celule, intercalate printre neuroni, au rolul de susținere mecanică, de nutriție, de izolare și de apărare a acestora, precum și de înlăturare prin fagocitare a resturilor celulelor nervoase distruse și a produșilor de dezintegrare. [37]

NEVROZĂ, (med. u.) afecțiune psihică cu cauză psihogenă, care apare în condiții de suprasolicitare ca reacție patologică, de obicei reversibilă și care nu se însoțește de tulburări de conștiință, percepție, gândire și, în general, de tulburări marcate ale personalității. Poate fi: **n. anxioasă**, varianta nevrozei obsesivofobice, care se caracterizează prin stare de neliniște și anxietate difuză; **n. astenică**, constând în neuroastenie; **n. cardiacă**, constând într-un complex de tulburări cardiace subiective (stenocardii, palpitații, sufocație); **n. isterică**, caracterizată printr-o complexitate variabilă de tulburări psihice motorii și viscerovegetative, care apar ca reacții la anumiți factori psihogeni sub formă de crize și accidente capabile de a fi reproduse prin sugestie. [43]

NEVROZISM, (med. u.) simptom de hiperactivism nervos, mental și fizic, în condiții de iritabilitate, mare variabilitate de dispoziție afectivă. H. Eysenck folosește acest termen drept criteriu tipologic, alături de cel privind introversiunea – extroversiunea. [29]

NEWTON, Isaac (1642-1727), matematician, fizician, astronom și filosof englez, unul dintre cei mai mari savanți ai tuturor timpurilor. Este considerat (împreună cu Leibniz) părinte al „Calculului diferențial și integral“. Lucrarea sa „Principiile matematice ale filosofiei naturale“, apărută în 1687, l-a făcut celebru. Are contribuții remarcabile în algebră, geometrie, mecanică, astronomie etc. [48]

NGORONGORO, zonă de conservare situată în Tanzania. Suprafața, 828.800 ha (1959). Altitudine, 3.600 m. Una din cele mai renumite rezervații din lume. Este considerată a 8-a minune a lumii. Se află inclusă pe lista patrimoniului natural mondial. Ocrotește un vulcan stins, al doilea ca mărime din lume, care astăzi reprezintă un paradis faunistic. Rezervația include mai multe vârfuri înalte, ce depășesc 3.000 m, lacurile Natron, Eyasi, Manyara, cascada Munge și cheile Olduvai. Craterul Ngorongoro este o uriașă căldare cu diametrul la bază de 20 km, cu pereți abrupti, care adăpostește 1.600 de animale sălbatice. Vegetația este luxuriantă și deasă, cu ierburi înalte la poale, urmate apoi de etajul pădurilor tropicale umede de munte cu specii de *Podocarpus*, *Ficus*, camfor african, macaranga, după care urmează savana de munte cu specii tropicale. Fauna este formată din multe specii. Mamiferele sunt reprezentate de zebre, gazele, antilope, bivoli sălbatici, elefanți, hiene, lei, leoparzi, gheparzi, porci spinoși, maimuțe babuini. Păsările sunt foarte numeroase, printre care flamingo, berze, vulturi, stârci, găscă de Nil, cocorul încoronat. [50]

NICANDRA (*Nicandra*, fam. *Solanaceae*), (agric.) gen care cuprinde o singură specie ornamentală, cunoscută popular ca *Mărul de Peru* (*Nicandra phisalodes*), plantă erbacee, anuală, înaltă de 90 cm, bogat ramificată. Florile sunt campanulate, solitare, mari și de culoare albastră. Înflorește vara-toamna. Se înmulțește prin însămânțare, în seră, în luna martie, sau în aer liber, în luna aprilie. Se înmulțește și prin autoînsămânțare. Cultivată în parcuri și grădini, precum și ca imortelă. [71]

NICARAGUA, cel mai mare lac din America Centrală (Nicaragua), situat într-o depresiune tectonică, între munți de natură vulcanică, și bântuită de cutremure. Are suprafața de 8.030 km² și adâncimea maximă de 70 m. Poziția geografică a lacului, 11-12° lat.

nordică și pe un istm continental, care are o lățime de 200-225 km, determină un climat umed și cald. Apele marine inițiale ale lacului au fost cu timpul înlocuite cu apele mai dulci aduse de râuri. [45]

NICHEL (Ni), (chim.) element chimic cu caracter metalic, din grupa a X-a secundară. Are Z 28 și structura învelișului de electroni [Ar] 6d⁸4s². Se găsește în natură sub formă de nichelină, NiAs, milerită, NiS, ulmanită, NiAsSb, garnierite (silicați de magneziu și de nichel cu compoziție variabilă), magnetopirită, FeS. În stare metalică, se obține prin reducerea oxidului de Ni cu cărbune, urmată de rafinarea electrolică. Pentru obținerea de Ni foarte pur (peste 99,8% Ni), se aplică industrial descompunerea termică a tetracarbonilului de Ni:

$$\text{Ni(CO)}_4 \xrightarrow{180^\circ\text{C}} \text{Ni} + 4\text{CO}$$
 Este un metal alb-argintiu, lucios, relativ moale, ductil, feromagnetic, p.t. 1.453°C, p.f. 2.840°C. Din cauza pasivității sale, nichelul pur se utilizează pentru fabricarea de obiecte rezistente la coroziune (aparate chimice, vase de bucătărie, monezi). Tot pentru a preveni coroziunea se acoperă obiecte de alamă sau de fer, prin depunere electrolică, cu un strat subțire de Ni. Fin divizat, piroforic, se utilizează drept catalizator. Cantități mari de Ni se utilizează sub formă de aliaje: constantan, alpaca, argentan, nichelină etc. [36] Se găsește în concentrații mici în sol, apă și plante, de unde poate ajunge în corpul animalelor, inclusiv al omului. În timpul prelucrării industriale se poate produce poluarea aerului, solului etc. expunând organismele la intoxicații. Intoxicațiile cu Ni privesc sistemul nervos, aparatul respirator, tubul digestiv, pielea și se manifestă de la concentrații de 0,8-0,9 mg/m³ de aer. [41] Conținutul mediu din sol oscilează între 8 și 30 ppm, iar cel din plante este de până la 1 ppm, nichelul neavând rol fiziologic sau nutritiv. Analitic, se determină prin intermediul spectrometriei cu adsorbție atomică. [29]

NICHELA (a), a acoperi suprafața unei piese metalice cu un strat subțire de nichel. [13]

NICK, (genet.) ruptură a unui singur filament de ADN, determinată de acțiunea endonucleazei. [19]

NICOLESCU, Miron (1903-1975), matematician și profesor de excepție. Președinte al Academiei Române. A activat ca profesor la Universitatea București timp de peste 40 de ani. Este considerat părintele Școlii românești de analiză matematică. [48]

NICORETE¹ (*Clitopilus prunulus*, fam. *Tricholomataceae*), (micol.) ciupercă saprofită, comestibilă, întâlnită pe sol, în perioada de vară și toamnă (iulie-octombrie), mai ales în luna iulie, dispusă în grupuri prin pădurile de foioase și conifere, în luminișuri, adesea la marginea pădurilor ori în afara lor, în

apropierea arborilor, în locuri înierbate, pașiști. Are foarte mare valoare alimentară. Este foarte bună în preparate culinare (pane, cu sos tartar, cu ouă, cu ouă și creier). [50]

NICORETE² (*Lepista personata*, fam. *Tricholomataceae*), (micol.) ciupercă micorizantă, comestibilă, întâlnită în perioada octombrie-noiembrie, prin pașiști, tufărișuri sau păduri de foioase luminoase cu iarbă; adeseori formează hore de vrăjitoare. Are valoare alimentară foarte mare, fiind gustoasă în diverse preparate culinare (pane, supă, sos vânătoresc, salată de boeuf). [50]

NICORETE VÂNĂT (*Lepista nuda*, fam. *Tricholomataceae*), (micol.) ciupercă saprofită comestibilă, întâlnită toamna (septembrie-noiembrie) prin litiera pădurilor. Are valoare alimentară foarte mare, fiind foarte gustoasă și folosită în diverse preparate culinare (pane, supă, sos vânătoresc, salată de boeuf). [50]

NICOREȚI (*Tricholoma orirubens*, fam. *Tricholomataceae*), (micol.) ciupercă micorizantă, comestibilă, întâlnită toamna (septembrie-noiembrie), prin păduri de foioase, adeseori de rășinoase. Are valoare alimentară foarte mare. Este gustoasă, fiind folosită în diferite preparate culinare. Pentru iarnă se usucă sau se murează. [50]

NICOTINAMID ADENIN, DINUCLEOTIDE (NAD⁺ și NADP⁺), (biochim.) coenzime ale dehidrogenazelor, care conțin nicotinamidă (vitamina PP), componenta activă implicată în mecanismul de transfer al atomilor de hidrogen. În urma acestuia ele trec din forma oxidată (NAD⁺ și NADP⁺) în cea redusă (NADH și NADPH). $NAD^+ + 2H \leftrightarrow NADH + H^+$ $NADP^+ + 2H \leftrightarrow NADPH + H^+$. Coenzima NAD⁺ funcționează cu enzime implicate în procese metabolice oxidative (ciclul Krebs, oxidarea celulară, glicoliză), iar NADP⁺ în procesele reductive de sinteză (fotosinteză, biosinteza acizilor grași, a steroizilor), precum și în ciclul hexozomonofosfaților. [9]

NICOTINAMIDA → VITAMINE HIDROSOLUBILE

NICOTINĂ (C₁₀H₁₄N₂), (agrochim.) izolată din frunzele de *Nicotiana tabacum* (2-8%); greutatea moleculară 162,23. Se prezintă ca lichid incolor sau galben deschis, având punctul de fierbere la 247°C (cu descompunere). Formează săruri cu acizii, iar cu metalele formează săruri duble. Se folosește ca insecticid. [29]

NICOTINĂ PULBERE, (agrochim.) insecticid de contact, preparat din var stins proaspăt și alte substanțe ca: talc, cenușă ș.a.; conține 5-7% sulfat de nicotină. Se prepară în aparate de prăfuit cereale și se folosește imediat sau a doua zi. [29]

NICTAGINACEE (*Nyctaginaceae*), (bot.) familie care cuprinde cca 300 de specii de plante ierboase sau lemnoase răspândite mai ales în America. Tulpini ramificate. Frunze simple, întregi, fără stipele. Flori bisexualate (hermafrodite), solitare sau în umbelae terminale, cu involucru la baza florii sau inflorescenței, rezultat din unirea bracteelor simulând al doilea înveliș floral; perigon petaloid, gamopetal; androceul, din 3-5 stamine; gineceul, cu ovar superior, cu un ovul, stigmat globulos. Fruct achenă. Flora României conține o singură specie *Mirabilis jalapa* (Barba-împăratului), cultivată ca plantă ornamentală. [50]

NICTEMERAL → RITM CIRCADIAN

NICTITANTĂ, (anat.) a treia pleoapă, adesea transparentă, prezentă la unele reptile, păsări și la puține mamifere. Ajută la protecția și curățarea suprafeței globului ocular. [37]

NIDAȚIE, (reprod.) implantarea embrionului mamalian în uter. N. are trei faze: *faza pregătitoare* cu modificările ce au loc în ovar, trompe și uter, și care constă în formarea ovulului matur, a unui corp galben activ, aspirația ovulului în trompă unde va avea loc fecundația, pregătirea mucoasei uterine pentru a fi aptă de nidație; *faza de implantație*, oul (ovulul fecundat) ajuns în cavitatea uterină se prinde de mucoasă și pătrunde în grosimea uterului; *faza placentară* are loc după nidarea oului și constă în formarea placentei. [50]

NIDICOL, (zool.) tip de păsări la care puii eclozează orbi și golași. Păsările nidicole trebuie hrănite la cuib un timp destul de îndelungat. [37]

NIDIFORM, (bot.) organe ale plantelor cu ramificații încâlcite de forma unui cuib de pasăre, ex., ramificațiile rădăcinii la trânji (*Neottia nidus-avis*). [50]

NIDIFUG, (zool.) tip de păsări la care puii eclozează cu ochii deschiși și acoperiți cu puf. Ei pot părăsi imediat cuibul. [57]

NIEMANN-PICK (boala ~), (med. u.) reticuloză dismetabolică ce apare în copilărie și este caracterizată prin supraîncărcare cu fosfolipide a celulelor sistemului reticulohistiocitar, mai ales din splină, ficat și creier, realizând celelele Niemann-Pick. [60]

NIGER, fluviu în Africa. Este al treilea ca mărime de pe continent, cu o lungime de 4.160 km și o suprafață de 2.092.000 km². Izvorăște din Munții Fouta Djallon și după o mare buclă pe continentul african, datorată unor captări, se varsă în Golful Guineei printr-o deltă. Nigerul formează o deltă interioară numită Macina cu o suprafață de 24.000 km². Străbate țările Guineea, Mali, Niger și Nigeria. [25]

NIHILISM, atitudine de negare a valorilor, acțiunilor și structurilor sociale ridicată la rangul de principiu. Se

- manifestă pe lângă ceea ce există și în raport cu ce se proiectează. [28]
- NIL**, fluviu în Africa, considerat până nu demult cel mai lung din lume cu cei 6.671 km. Azi este al doilea de pe Terra după reconsiderarea izvoarelor Amazonului pe Ucayali și Apurimac, acesta devenind primul din lume. Nilul izvorăște din lacurile Victoria și Albert. Are o suprafață a bazinului de 2.870.000 km². Nilul este supranumit „Accident fericit al Africii“, apele sale trecând prin deșertul Sahara. Se varsă în Marea Mediterană printr-o frumoasă deltă. De-a lungul cursului său trece prin mai multe orașe din care cele mai importante sunt Cairo, Alexandria și Port Said. [25]
- NIMBA¹**, parc național situat în Guinea. Suprafața, 13.000 ha (1944). Altitudine, 1.000-1.752 m. Ocrotește ecosistemele de pădure tropicală umedă, veșnic verde și savana cu tufărișuri și ierburi înalte. Fauna este reprezentată de 200 de specii endemice, dintre care specifice sunt: cimpanzeul de Guinea (*Pan leucoprymnus*), broasca vivipară (*Nectophrinoidea occidentalis*), bivoli pitici etc. În 1981 parcul național a fost inclus pe lista patrimoniului natural mondial. [50]
- NIMBA²**, rezervație naturală situată pe Coasta de Fildeș. Suprafața, 5.000 ha (1944). Face parte din rezervația trilaterală de frontieră cu Guinea și Liberia. Ocrotește ecosisteme de păduri primare, secundare și savane. Suprafața rezervației ce aparține Liberiei protejează păduri tropicale și specii faunistice rare. [50]
- NIMFACEE** (*Nymphaceae*), (bot.) familie care cuprinde specii de plante erbacee, acvatice, fixate de substrat prin rizomi și rădăcini adventive. Frunze ovate până la subrotunde cu sinus bazal profund, lung pețiolate, natante sau emerse. Flori solitare, bisexuate (hermafrodite), actinomorfe, emerse, homiochlamidee sau heterochlamidee, hipogine până la perigene cu înveliș floral diferențiat în caliciu și corolă; caliciul dialisepal; corola dialipetală; androceul din numeroase stamine, până la 6; gineceul semiinferior (la unele specii inferior sau superior, din numeroase carpele până la 3, unite). Formula florală: $\phi * K_{5-4} C_{\alpha-6} A_{\alpha-6} G_{(\alpha-3)}$ la unele specii $G_{(\alpha-3)}$ sau $G_{(\alpha-2)}$. Sepalele și petalele sunt dispuse pe receptacul spiralat, iar carpelele ciclic. De la sepale la petale și de la petale la stamine se întâlnește toată gama metamorfozelor de organe florale. Fructe, nucule sau bace. Seminte cu endosperm și perisperm. Flora spontană a României conține 4 specii ce aparțin genurilor *Nuphar*, $x = 17$ și *Nymphaca*, $x = 7$. [50]
- NIMFĂ**, (zool.) 1. Stadiul de dezvoltare, de regulă imobil și inactiv trofic pe parcursul căruia structura externă și internă a insectelor cu metamorfoză completă (oligoneoptere) se reorganizează prin histoliză și histogeneză, apărând structurile și organele caracteristice adultului. N. sunt de trei tipuri: *libere* – la care apendicele

- sunt libere; *coarctate* – la diptere brahicer, unde ultima exuvie larvară formează un înveliș strâns în jurul nimfei, și *obtecte* (pupe-mumii, crisalide) la lepidoptere, unde apendicele sunt lipite de corp de o secreție a larvei. Acest stadiu se mai numește pupă (gr. *puppa* – păpușă) sau crisalidă (numai pentru pupa lepidopterelor). 2. Stadiu de dezvoltare la insectele inferioare: *paleoptere*, *polineoptere* și *paraneoptere* – care precedă stadiul de imago. 3. Caste în structura coloniilor de termite. [62]
- NIMFOMANIE**, (med. u.) sindrom de patologie sexuală feminină, ce constă într-un libido exagerat, o continuă supraexcitare a organelor sexuale, dorință de acte sexuale repetate și cauzate de insatisfacție parțială. [28]
- NIMULE**, parc național situat în Sudan. Suprafața, 25.600 ha (1954). Altitudine, 500-800 m. Se află așezat pe valea pitorească a cursului superior, montan, al Nilului, aproape de frontiera cu Uganda. Mai posedă o zonă de platou cu altitudine redusă, acoperit cu savană și păduri galerii. Frumusețea peisajului este unică. Elementul faunistic ocrotit este rinocerul alb. [50]
- NIObIU** (Nb), (chim.) element chimic cu caracter metallic din grupa a V-a secundară. Are Z 41 și structura învelișului de electroni [Kr] 4d⁴5s¹. Este un element rar, cel mai important mineral fiind niobita (columbita), un niobat de fer și mangan, (Fe, Mn) (NbO₃)₂, care conține și tantal. Se obține prin reducerea pentoxidului de niobiu cu cărbune, la 2.000°C în vid, conform reacțiilor: Nb₂O₅ + 7C → 2NbC + 5CO; 5NbC + Nb₂O₅ → 7Nb + 5CO. Este un metal alb argintiu, p.t. 2470°C, p.f. cca 5.100°C. Se caracterizează printr-o mare rezistență chimică. Intră în compoziția unor aliaje cu proprietăți mecanice deosebite, destinate construcției de avioane supersonice, rachete, unelte pentru așchiere etc. [36]
- NIOKOLO-KOBA**, parc național situat în Senegal. Suprafața, 826.000 ha (1962). Altitudine, 500 m. Cuprinde un platou cu altitudine redusă și o câmpie întinsă, traversată de râul Niokolo-Koba. Fauna savanei este reprezentată de peste 500 de elefanți, multe antilope, girafe, lei, leopardi, hiene, hipopotami, multe păsări și reptile. [50]
- NIPRU**, fluviu în Europa. Prezintă o lungime de 2.200 km și o suprafață de 504.000 km² fiind al treilea fluviu de pe continent. Izvorăște din Podișul Valdai și se varsă printr-un liman la Marea Neagră. Cel mai mare oraș străbătut de Nipru este Kiev, capitala Ucrainei, iar alte orașe sunt Dnepopetrovsk, Zaporojie și Nikopol. [25]
- NISETRU** (*Acipenser gildenstaedti colchicus*, fam. *Acipenseridae*), (zool.) pește marin, bentonic, potamotoc, de 1-2 m lungime, rar până la 4 m, și greutatea de 80-120 kg. Are corpul alungit, capul prevăzut cu plăci zgrunțuroase și cu un rostrum scurt și

obtuze. Gură inferioară, cu buza superioară despicată, iar cea inferioară întreruptă. Coloritul este negru cenușiu pe spate, cu o nuanță verzuie, iar abdomenul alb. Masculul ajunge la maturitatea sexuală când are vârsta de 8-10 ani, iar femela la 13-15 ani. Pentru reproducere migrează din mare în fluviul primăvara. Întreprinde migrații în fluviul și toamna (august-septembrie) unde rămâne până primăvara viitoare. Depune icrele pe fundul albiei fluviilor. O femelă de 15 kg depune până la 100.000 icre de culoare roșie-negricioasă. Puii viețuiesc în fluviul, la noi în Dunăre, până în iunie-iulie când ajung în mare, rămânând în fața gurii fluviului până la vârsta de 2-3 ani. După această vârstă se retrag la adâncime. Se hrănește cu crustacee, chironomide și polichete. În general se aglomerează în zonele cu midii. Valoare economică mare. Trăiește în Marea Neagră și Marea Caspică și fluviile aferente lor. Longevitate, 46 ani. [10]

NISIP, (geol.) rocă detritică alcătuită din particule cu dimensiuni cuprinse între 0,063 și 2 mm (scara Atterberg); poate fi subdivizat în: nisip grosier și nisip fin. În alcătuirea mineralică intră preponderent SiO_2 . Genetic se deosebesc *n. marine*, *n. fluviatile*, *n. eoliene*. Formează sedimente actuale sau straturi intercalate în cele neozoice. [25]

NISIPOS, (pedol.) 1. Termen care, în sistemul român de clasificare a solurilor, indică la nivel de subtip soluri cu textură de nisip sau nisip lutos cu peste 19% nisip grosier, cel puțin în primii 75 cm. 2. Soluri care se încadrează, după alcătuirea granulometrică, în clasa texturală nisip. [29]

NISTRU, fluviu în Europa, izvorăște din Carpații Păduroși și se varsă în Marea Neagră printr-un liman. Are 1.352 km lungime și 72.100 km² suprafață. Din apele sale sunt alimentate orașele Chișinău și Tiraspol. [25]

NIȘĂ ECOLOGICĂ, ansamblul parametrilor ce caracterizează exigențele ecologice (climatice, alimentare, reproductive etc.) proprii unei specii de organisme vii și care o diferențiază de speciile vecine, aparținând aceleiași populații. Ea evidențiază rolul funcțional, îndeosebi relațiile energetice și alimentare pe care le are un individ, o populație sau o specie într-o biocenoză. [24]

NIȘĂ ECOLOGICĂ FUNDAMENTALĂ, (ecol.) totalitatea factorilor abiotici și biotici în care o specie poate să supraviețuiască. [2]

NIȘĂ ECOLOGICĂ REALIZATĂ, (ecol.) numărul mai restrâns de condiții din nișa ecologică fundamentală, în care, ținând seama de variatele constrângeri existente în mod normal, pot să trăiască un individ, o populație sau o specie dată. [24]

NIȘĂ SPAȚIALĂ, (ecol.) fragmentul de spațiu în care trăiește o populație. [2]

NIȘĂ TROFICĂ, (ecol.) totalitatea relațiilor trofice, a relațiilor de hrănire și a dușmanilor unei populații. [24]

NIT, tijă de metal (cilindrică) prevăzută cu un cap de diametru mai mare decât corpul, folosită la îmbinarea pieselor metalice, de piele sau de carton. [13]

NITRAGIN, (agrochim.) culturi de bacterii care au proprietatea de a fixa azotul liber din atmosferă. Sunt specii active pentru fiecare plantă sau plante leguminoase (nitragin-soia, nitragin-trifoi, nitragin-lucernă ș.a.). Se introduce în sol prin semințe, care sunt bacterizate în momentul semănăturii. [29]

NITRAT (NO_3^-), (agrochim.) sare a acidului azotic (HNO_3); în sol provine din materia organică în urma mineralizării biologice a acesteia sau prin îngrășămintele cu azot (în mod direct sau în urma modificării compușilor cu azot conținuți de acestea). Anionul NO_3^- este principala formă sub care azotul este folosit în nutriție de către plante. Datorită mobilității sale ridicate, ca urmare a unui proces de excludere anionică de către complexul coloidal al solului, întreaga cantitate de NO_3^- existentă în zona rădăcinii este accesibilă plantelor. Prezența unor cantități mari de nitrați în sol duce și la procesul de levigare a acestora până în pânza de apă freatică. [29]

NITRATARE, (biochim.) procesul final al nitrificării în cursul căruia azotul nitros este oxidat în azot nitric sub acțiunea nitrobacteriilor. [3]

NITRATBACTERIE, (agrochim.) bacterie nitrificatoare care oxidează nitrații până la nitriți. Sunt reprezentative genurile *Nitrobacter* și *Bactoderma*. [29]

NITRATREDUCTAZĂ, (biochim.) enzimă din clasa oxidoreductazelor, care catalizează, în plante, reducerea ionului nitrat la nitrit. Conține o componentă hem cu molibden ($\text{Mo}^{5+}/\text{Mo}^{6+}$) ca sistem transportor de electroni, precum și coenzima NADPH formată direct în faza de lumină a fotosintezei. [9]

NITRAȚI, (biochim.) săruri minerale ale acidului nitric, respectiv elemente minerale nutritive atât pentru organismele autotrofe terestre, cât și pentru cele acvatice. [3]

NITRIFICARE, (agrochim.) proces de oxidare biologică a amoniului sau a altor forme reduse ale azotului până la nitrați de către bacteriile nitrificatoare din sol. Procesul se desfășoară în două etape: oxidarea amoniacului la nitrați și oxidarea nitriților la nitrați. [29]

NITRIT, (agrochim.) sare a acidului azotos (HNO_2). Nitriții din sol rezultă în urma procesului biologic de oxidare a amoniacului; ei reprezintă o sursă minoră de

- azot accesibil. Plantele pot folosi cantități mici de NO_2^- ; cantitățile mai mari de câteva ppm sunt toxice pentru majoritatea plantelor. [29]
- NITRITARE**, (agrochim.) transformarea, prin oxidare, a azotului amoniacal din sol în azot nitros, sub acțiunea unor bacterii aerobe. [3]
- NITRITBACTERIE**, (agrochim.) bacterie nitrificatoare care oxidează amoniacul la nitrați. Reprezentative sunt genurile *Nitrosomonas*, *Nitrosococcus*, *Nitrosospira* și *Nitrosogloea*. [29]
- NITRITREDUCTAZĂ**, (biochim.) coenzimă din clasa oxidoreductazelor, care catalizează reducerea ionului nitrit la amoniac, în plante. Conține o componentă hemică ce acționează prin sistemul $\text{Fe}^{2+} / \text{Fe}^{3+}$. [9]
- NITROBACTERIE** (*nitrobacter*), (biochim.) tipul principal de bacterii libere din sol care fixează azotul atmosferic. [3]
- NITROCALCAMONIU** ($\text{NH}_4\text{NO}_3 \cdot \text{CaCO}_3$), (agrochim.) îngrășământ chimic cu azot. Conține cca 20% N și 17-35% CaCO_3 . Se prezintă sub formă de granule neregulate, colorate în alb, galben sau verde, după natura impurităților din calcar sau a coloranților adăugați special. Are reacție fiziologică alcalină, utilizându-se pe soluri acide. [29]
- NITROFILE**, (ecol.) despre specii de plante care cresc pe soluri bogate în azotați (nitrați), cum sunt buruienile din jurul locuințelor, ex., urzica (*Urtica dioica*), ștevia (*Rumex sp.*) [50]
- NITROFILE**, (ecol.) caracter propriu speciilor vegetale nitrofile. [3]
- NITROFITE**, (bot.) sin. *nitrofile*, *azotofile*, specii de plante cu cerințe mari față de azot [15] și care cresc numai pe soluri bogate în azotați. [70]
- NITROFOSKA**, (agrochim.) grup de îngrășăminte minerale complexe cu azot, fosfor și potasiu. Se obține prin amestecul ureei sau azotatului de amoniu în stare topită cu diamonfos, clorură de potasiu sau sulfat de potasiu. Conține 11-15% N, 8-15% P_2O_5 și 12-21% K_2O . Se fabrică mai multe tipuri, cu raporturi diferite între N, P_2O_5 și K_2O . Nitrofoska este un îngrășământ solubil în apă, având elementele nutritive în forme ușor accesibile pentru plante. [29]
- NITROGEN** → AZOT
- NITROPRO**, (agrochim.) îngrășământ mineral complex fabricat din azotat de potasiu și salpetru de Chile; conține 15% N și 12-15% K_2O . [29]
- NITROZOMONAS**, (ecol.) bacterie aerobă și autotrofă cu rol prioritar în procesul nitrării. [3]
- NITRURA** (a), (ind.) a trata termochimic anumite oțeluri pentru a le mări duritatea la suprafață, prin încălzirea lor într-o atmosferă de amoniac și prin răcire lentă. [3]
- NITZSCHIA STURIONIS**, (zool.) clasa *Monogenoidea*, vierme parazit pe branhiile și în cavitatea bucală la sturionii marini. Corpul parazitului este alungit, terminat cu o ventuză mare prevăzută cu 6 cărlige dispuse marginal. La capătul anterior se găsesc 3 fante așezate oblic. [10]
- NITZSCHIAZĂ**, (med. vet.) boală parazitară la sturionii marini produsă de viermele monogen *Nitzschia sturionis*. [10]
- NIVAȚIE**, (glac.) proces de tasare, eroziune și dizolvare exercitat de acumulările de zăpadă care stagnează timp mai îndelungat. [25]
- NIVEL BIOCENTOTIC DE ORGANIZARE A MATERIEI VII**, (ecol.) nivel reprezentat prin biocenoze a căror trăsătură caracteristică o constituie relațiile interspecifice. [24]
- NIVEL CRITIC DE NUTRIȚIE**, (ecol.) 1. Limită inferioară a conținutului normal dintr-un element nutritiv în plantă, într-un anumit țesut sau organ și la o anumită fază de vegetație a plantei, limită sub care producțiile obținute încep să scadă. 2. Conținut minim dintr-un element nutritiv necesar pentru maximum de recoltă. 3. Conținut dintr-un element nutritiv necesar pentru asigurarea a 95% din recoltă. [72]
- NIVEL DE ALARMĂ**, (pol.) gradul de concentrație de la care un poluant oarecare devine un pericol pentru populație. [3]
- NIVEL DE ALERTĂ A AERULUI**, (prot. med.) nivel de poluare a aerului periculos pentru oameni, definit ca indice de calitate a aerului care este mai mare de 100. [24]
- NIVEL DE ASPIRAȚIE**, (psih.) concept elaborat de școala psihologiei dinamice (Lewin), prin care se definește operațional nivelul calitativ de îndeplinire a scopului la care subiectul se declară satisfăcut. Există un optimum al nivelului de aspirație care exclude atât situarea acestuia sub nivelul posibilităților subiectului, cât și mult peste acesta. [28]
- NIVEL DE BAZĂ**, (geomorf.) punct de la care se exercită eroziunea regresivă în lungul profilului longitudinal al râului sau pe versanți. [25]
- NIVEL DE COMPENSARE**, (ecol.) adâncime acvatică medie la care producția primară este în echilibru cu fenomenele respiratorii, astfel că nu există o producție netă. [3]
- NIVEL DE EXPUNERE**, (toxicol.) cantitatea sau concentrația de substanță chimică nocivă, pe suprafața de absorbție a unui organism. [17]
- NIVEL DE INTEGRARE**, (ecol.) toate sistemele ierarhizate, vii și nevii, dintr-un sistem viu sau neviu. [2]
- NIVEL DE ORGANIZARE**, (ecol.) categorii de sisteme calitativ diferite, discontinue, cu caracter de universalitate, cu trăsături specifice structurale și funcționale, cu legi specifice și caracterizate prin universalitate. [2]

NIVEL DE ORGANIZARE A MATERIEI VII, (ecol.) ansamblu de sisteme biologice echivalente, care cuprinde întreaga materie vie. Se cunosc 4 niveluri ecologice de organizare a viului: nivelul individual, populațional, biocenotic și cel al biosferei. [2]

NIVEL DE POLUARE NATURALĂ, (pol.) nivel de poluare determinat de surse naturale, prezente în cadrul mediului ambiant. [3]

NIVEL DE SIGURANȚĂ, (ind. energ.) capacitatea de a asigura continuitatea în alimentarea cu energie electrică sau termică a consumatorilor, caracterizată prin indicatori (medii sau maximi, corespunzători unui anumit nivel de risc) determinați în punctele de delimitare. [59]

NIVEL DE TOLERANȚĂ, (ecol.) faptul de a tolera, îngăduință până la un anumit nivel. Cantitatea maximă de pesticide care este acceptabilă în hrană sau apă. [23]

NIVEL DE TRAI, (soc.) indicator economico-social care exprimă ansamblul de bunuri și servicii pe care o persoană și-l poate asigura cu venitul său. (M. Ioniță, 1999) [58]

NIVEL DINAMIC, (petr.) nivelul lichidului într-o sondă din spațiu inelar, în timpul extracției țiteiului. [30]

NIVEL INDIVIDUAL DE ORGANIZARE A MATERIEI VII, (ecol.) reprezentat de indivizii biologici ca forme elementare de organizare. [24]

NIVEL PISCICOL, (pisc.) înălțimea constantă a apei din bazinele piscicole, care satisface cerințele pisciculturii. [10]

NIVEL POPULAȚIONAL DE ORGANIZARE A MATERIEI VII, (ecol.) reprezentat de ansambluri de indivizi în succesiunea neîntreruptă a generațiilor, caracterizate prin relații intraspecifice. [24]

NIVEL SONOR, (fiz.) logaritmul raportului dintre presiunea acustică efectivă și presiunea acustică de referință (prag de audiere). [3]

NIVEL ȘCOLAR, în accepțiunea curentă, desemnează calitatea performanțelor de care este capabil un elev în raport cu cei din clasa sa, sau calitatea performanțelor medii ale unei clase comparabile, sau natura cunoștințelor și capacităților cerute la un examen sau concurs. [28]

NIVEL TROFIC, (ecol.) grupe de organisme taxonomic diferite, dar având aceeași poziție în lanțurile trofice și care folosesc același tip de sursă de hrană. Nivelul trofic se stabilește în raport cu nivelul de bază al rețelei trofice și indică poziția consumatorilor față de aceștia. Numărul obișnuit de niveluri trofice este de 3 și nu depășește 10. În alt sens nivelul trofic este reprezentat de totalitatea grupărilor ecologice de specii despărțite de plantele verzi (producătorii primari) prin același număr de trepte (verigi) trofice. Nivelul trofic

reprezintă o treaptă în distribuirea înlănțuită a energiei într-un ecosistem. [24]

NIVELARE, (agric.) realizare a unei suprafețe cât mai plane a terenului de cultură, prin reducerea abaterilor de microrelief provocate de lucrările de exploatare (arătură, irigare etc.). Se asigură astfel condiții optime pentru circulația apei la suprafața solului, se evită excesul de apă (băltirea) sau insuficiența acesteia pe zonele cu cotă dominantă, ceea ce are efect favorabil și asupra distribuției substanțelor hrănitoare, mecanizării lucrărilor etc. La **n.** se asigură o pantă de 2-5% în funcție de textura solului, pentru circulația corespunzătoare a apei. După perioada când se efectuează și volumul lucrărilor la înființarea culturilor horticoale există: **n. capitală** (generală, de bază) efectuată la înființarea exploatării horticoale, când se fac deplasări masive de teren și se asigură panta de bază pe fiecare tronson în pante; **n. de întreținere**, care se aplică în fiecare an înainte de înființarea culturilor, la plantele anuale sau printre rânduri la speciile multianuale (dacă este cazul) și urmărește menținerea celei *inițiale*. Pentru **n. capitală** se folosesc mașini grele. Stratul fertil de sol se decopertează, se depozitează, iar după deplasările mari de pământ se distribuie din nou stratul fertil de sol. Lucrarea de **n. de întreținere**, aplicată frecvent la culturile legumicole, se efectuează cu nivelatoare cu distanțe mari între axe, eventual pe cele două diagonale ale terenului sau transversal. [72]

NIVELATOR, (agric.) unealtă (mașină) agricolă pentru nivelarea solului. Pe suprafețe mici, în răsadnițe, solarii etc. se folosesc **n.** confecționate din scânduri, manevrate manual; pentru cele mari se utilizează **n.** mecanice, tractate de tractor, sau cu tracțiune animală. [72]

NIVEL-GHID, (pedol.) valoare determinată și realizată a unei mărimi în raport cu o bază de referință relativă la acea mărime (de exemplu, niveluri-ghid olandeze A, B, C, privitoare la calitatea solurilor). [3]

NIVELMENT, ramură a topografiei care se ocupă cu stabilirea altitudinii diferitelor puncte în raport cu nivelul mării și reprezentarea lor în plan. [25]

NIVELUL BIOSFEREI DE ORGANIZARE A MATERIEI VII, (ecol.) care însumează biocenozele de pe Terra, funcționând ca un sistem planetar. [22]

NIVELUL DE EROZIUNE, (geogr.) care se referă la profilul longitudinal al unui râu, reprezentând locul de confluență sau de revărsare într-un bazin lacustru, marin sau oceanic. Nivelul cursului de apă nu poate coborî sub nivelul de eroziune care este orizontal. (I. Pișota, I. Buta, 1975) [50]

NIVICOL, (ecol.) despre un organism care trăiește într-un biotop înzăpezit sau tot ceea ce este propriu biotopurilor înzăpezite. [3]

NIVOMETRU, (climat.) instrument pentru determinarea echivalentului în apă al unui strat de zăpadă, prin cântărire sau prin topire. [54]

NOBELIU (No), (chim.) element chimic, cu caracter metalic din grupa actinidelor. Are Z 102 și structura învelișului de electroni [Rn] 5f¹⁴7s². A fost obținut, în 1958, prin bombardarea curiului: $^{246}_{96}\text{Cm} (^{12}_6\text{C}, 4n) ^{254}_{102}\text{No}$. Se cunosc nouă izotopi, stabil fiind ^{259}No . [36]

NOCIV, (pol.) capacitatea unor substanțe sau fenomene fizice (fum, gaze, praf, mirosuri etc.) de a deveni dăunătoare pentru om și alte viețuitoare când depășesc o anumită limită de concentrare, respectiv de intensitate. Ex., norma admisă în țara noastră pentru acroleină este de 0,1 mg/m³ aer/24 ore; de H₂S este de 0,01 mg/m³ aer/24 ore; de Pb și compușii săi este de 0,001 mg/m³ aer/24 ore. [41]

NOCIVITATE, (pol.) caracterul vătămător, distrugător al unei substanțe sau al unui produs asupra unui organism. [3]

NOCTILUCA (*Noctiluca miliaris*), (zool.) specie de flagelat marin (Protozoar), cu corpul de cca 2 mm în diametru, prevăzută cu flagel și tentacul, prezentând bioluminescență, de aceea când se găsește în cantități mari determină fosforescența apei de mare. Trăiește în apele marine temperate și calde, inclusiv în Marea Neagră. [41] → BIOLUMINESCENȚĂ

NOCTURN, (ecol.) care se petrece noaptea; de noapte. Animale/plante care sunt active noaptea. [2] → DIURN

NOD, (bot.) loc puțin umflat de pe tulpină și ramificațiile acesteia, de unde se diferențiază frunze, rădăcinile adventive, ramificațiile de ordine diferite. La graminee nodurile subterane sunt foarte apropiate. Din ele se diferențiază tulpinile secundare sau frații și rădăcini adventive. [50]

NOD DE INECȚIE, (ind. energ.) stație electrică în care un participant la piață livrează energie electrică în rețeaua de transport. [59]

NODOZITATE, (cecid., agric.) formațiune anormală rezultată din înmulțirea celulelor rădăcinilor de leguminoase, sub acțiunea anumitor bacterii, care infectează rădăcina și care trăiesc simbiotic cu aceasta. Bacteriile care determină apariția n. la mazăre, fasole, lucernă, trifoi etc., prezintă și particularitatea de a fixa azotul din atmosferă, contribuind la sporirea fertilității solului (*Rhizobium leguminosarium* – bacteria leguminoaselor). În unele cazuri n. pot fi de natură cancerigenă, provocate de unele ciuperci parazite, care determină reducerea capacității de absorbție a rădăcinii (râia neagră, *Synchytrium endobioticum*; hernia rădăcinilor de varză, *Plasmodiophora brassicae*). [72] Bacteriile fixatoare de azot reprezintă

unul din factorii ecologici ce contribuie la realizarea ciclului biogeochimic al azotului în natură. [41]

NODOZITATE EFICIENTĂ, (agrochim.) nodozitate activă în fixarea azotului atmosferic, voluminoasă, cu suprafață netedă sau rugoasă, situată pe rădăcinile principale. Prezintă un grad generalizat de infecție iar în zona centrală unde are loc fixarea de N₂ este prezentă leghemoglobina. [29]

NODOZITATE INEFICIENTĂ, (agrochim.) nodozitate cu activitate de 4-6 ori mai puțin intensă și mai limitată în timp decât aceea a unei nodozități eficiente. Nodozitățile ineficiente sunt mai numeroase, dar mici ca volum, cu suprafața netedă, răspândite pe tot sistemul radicular. Infecția din interiorul lor este limitată și nu conțin leghemoglobină. [29]

NODUL, (med. u.) leziune granulomatoasă, adeseori rotundă și de obicei îndurată a unui viscer, a pielii, a țesuturilor subcutanate sau osteoarticulare. [43]

NODULI DE RECOMBINARE, (genet.) corpusculi de formă sferică, prezenți în regiunile eucromatice ale cromozomilor, asociați în pahiten cu complexul sinaptonemal. Numărul lor corespunde cu cel al recombinărilor. Conțin enzime necesare funcționării complexului sinaptonemal. [19]

NODUROS, (bot.) organ al plantei prevăzut cu noduri mici, aspect întâlnit la tulpina de slăbănog (*Impatiens noli-tangere*), iarbă roșie (*Polygonum persicaria*) etc. [50]

NOE, (rel.) al doilea strămoș al neamului omenesc, deoarece toți oamenii din vremea sa au murit în timpul potopului ce-i poartă numele (Facerea, 9). Noe a fost al zecelea descendent al lui Adam. Când a venit potopul el avea 600 de ani. Porunca de a face corabia a primit-o cu 120 de ani înainte de potop printr-un înger. Și tot îngerul i-a descoperit planul și dimensiunile corăbiei. Noe a vestit pe oameni de venirea potopului, dar nimeni nu l-a ascultat. După potop, Noe a adus jertfă de mulțumire lui Dumnezeu și a mai trăit 350 de ani, toate zilele lui fiind de 950 de ani. Noe prefigurează pe Iisus Hristos, apa potopului prefigurează apa de la botez, iar corabia prefigurează Biserica. [63]

NOEMACHEILUS BARBATULUS → MOLAN

NOETIC, (psih.) care se referă la procesul de gândire; noematicul desemnează obiectul și conținutul gândirii. [28]

NOMADISM, (psih.) tendință ce se manifestă prin instabilitate a domiciliului, dictată în condiții normale, de un mod de viață specific. Apare ca sindrom patologic la unii psihopați. [28]

NOMENCLATORUL DEȘEURILOR, (pol.) document normativ de clasificare a deșeurilor cu ajutorul unui cod

- alfanumeric în funcție de originea și categoria acestora. [3]
- NOMENCLATURA SOLURILOR**, (pedol.) totalitatea termenilor folosiți pentru a indica unitățile de sol definite într-un sistem de clasificare. Denumirile au apărut treptat, odată cu dezvoltarea cunoștințelor despre sol. [29]
- NOMOFILE**, (bot.) frunze normal dezvoltate, verzi, cu mare plasticitate și variabilitate morfologică, caracteristică speciei. Îndeplinesc funcțiile de fotosinteză, respirație și transpirație. După geneză primele **n.** ce apar se numesc *protofile*, iar cele care se formează mai târziu se numesc *metafile*. Protofilele care apar imediat deasupra cotiledoanelor rămân mici și diferă ca formă față de frunzele normale (fasole, trifoi, stejar). De ex., protofilele trifoiului (*Trifolium pratense*) sunt simple, cu limbul întreg. Metafilele reprezintă frunza normală caracteristică speciei. În acest caz frunza de trifoi este formată de trei foliole (trifoliată). [50]
- NOMOFITE**, (bot.) plante de pășune. (C. Váczy, 1980) [50]
- NONCONFORMITATE MITOTICĂ**, (citol.) mecanism citogenetic conform căruia replicarea cromozomală începe în situsuri specifice pe membrană, regiunile duplicate intră în competiție pentru un sit și apar erori de replicare cu remanieri consecutive (deleții și duplicații). Explică unele anomalii cromozomale structurale, în meioza organismelor cu duplicații. [19]
- NONCONJUGARE**, (citol.) nemperechere a cromozomilor în meioză, care are drept rezultat apariția univalenților și formarea de gameți cu cromozomi în minus sau în plus. De obicei **n.** nu este separată de nondisjunție. [19]
- NONDISJUNCȚIE**, (citol.) neseparare a cromozomilor omologi în timpul primei diviziuni meiotice sau nesepararea celor două cromatide ale unui cromozom în cea de a doua diviziune meiotică sau în mitoză. [19]
- NONDISJUNCȚIE CROMOZOMALĂ**, (citol.) anomalie care poate apărea în desfășurarea meiozei I (a ciclului meiotic) ce constă în nesepararea cromozomilor omologi la sfârșitul metafazei I; în consecință ambii omologi vor migra la același pol. Vor rezulta celule cu un număr diferit de cromozomi; două vor avea 1, 2 sau mai mulți cromozomi în plus, iar celelalte două un număr echivalent de cromozomi în minus. **N.c.** este cauza aneuploidiei. Gameții rezultați din astfel de celule, în urma fecundației, vor genera zigoti aneuploizi din care vor rezulta organisme aneuploide. [69]
- NONEXCLUSIVITATE**, (soc.) caracteristică a bunului public, prin care nici o persoană nu poate fi privată de consumul acestui bun, fiind practic imposibilă tarifarea pentru utilizarea bunului. [17]
- NONREJECTABILITATE**, (soc.) caracteristică a bunului public furnizat de către stat, pe baza căreia, o dată disponibil, consumul acestui bun nu poate fi refuzat sau respins de către nici un individ. [17]
- NONRIVALITATE**, (soc.) caracteristică a bunului public, pe baza căreia dacă bunul public este consumat de o persoană sau de un agent economic, el rămâne încă disponibil pentru consumul altuia. Consumul de către o persoană a bunului sau serviciului public nu reduce cantitatea disponibilă pentru consumul său de către altcineva. [17]
- NOOSFERĂ**, (ecol.) partea din ecosferă influențată într-un fel sau altul de activitățile umane; noosfera poate fi înțeleasă ca o deteriorare sau o ameliorare a biosferei sub acțiunea inteligenței umane. [2]
- NOR DE POLUARE**, (pol.) volumul efluenților gazoși, proveniți dintr-o sursă de poluare punctuală, care se dispersează în atmosferă sub forma unui panaș. [3]
- NOR RADIOACTIV**, (pol.) nor de particule solide format fie ca urmare a unei explozii nucleare, fie ca urmare a unei emisii de produse radioactive în atmosferă. [3]
- NORADRENALINĂ**, (biochim.) neuromediatorul principal al fibrelor postganglionare simpatice și al unor căi din sistemul nervos central. Este secretată și endocrin, din medulosuprarenală, alături de celelalte catecolamine: adrenalină și dopamină. Efectele biologice ale catecolaminelor depind de prezența și densitatea receptorilor adrenergici (alfa 1,2 și beta 1,2). Prin stimularea receptorilor alfa 1 se obțin: contracția musculaturii netede vasculare, uterine, pupulare și a firelor de păr, hiperglicemie prin inhibarea secreției de insulină și creșterea glicogenolizei hepatice. Prin stimularea receptorilor alfa 2 se obține relaxarea musculaturii netede vasculare și intestinale. Efecte beta 1: creșterea contractilității și frecvenței cardiace, lipoliza, glicogenoliza, gluconeogeneza. Efecte beta 2: vasodilatație cerebrală și coronariană, relaxarea musculaturii striate și bronșice, stimularea secreției de glucagon, hormoni tiroidieni, parathormon și renină. Noradrenalina acționează predominant asupra receptorilor alfa, în timp ce adrenalina are efecte pe ambele tipuri de receptori. [21]
- NORMALITATE**, care desemnează de obicei, pe de o parte, conformitatea cu un anumit mediu, pe de altă parte absența patologiei. [29]
- NORMĂ**¹, (mat.) $\|x\|$, funcție definită pe un spațiu vectorial (peste corpul de scalari K) cu valori reale pozitive, cu proprietățile: (1) $\|x\| = 0$ dacă și numai

NORMĂ

dacă $x = 0$; (2) $\| \alpha x \| = |\alpha| \| x \|$ pentru $\alpha \in K$; (3) $\| x + y \| < \| x \| + \| y \|$ pentru orice $x, y \in V$ spațiu vectorial. [48]

NORMĂ², (fitopat.) cantitatea de pesticid (soluție sau pulbere) care trebuie aplicată la o unitate de suprafață (ha) m³, la un pom, butuc de viță ș.a. N. se exprimă în cantitatea de produs comercial sau de substanță activă. [61]

NORMĂ ADAPTATIVĂ, (antrop.) totalitate a genotipurilor unei populații, compatibile cu mediul. Sunt excluși indivizii handicapați genetic, care necesită asistență medicală permanentă sau care sunt instituționalizați. [56]

NORMĂ DE AMENDARE CALCICĂ, (agrochim.) cantitatea de amendament calcic necesară pentru a ridica pH-ul solului la un nivel dorit într-un anumit strat de sol și pe o anumită unitate de suprafață (de exemplu, pentru stratul arat de 25 cm de pe suprafața de 1 ha, căruia îi corespunde o greutate aproximativă de 3.000.000 kg). Alegerea nivelului pH până la care se face neutralizarea acidității solului depinde de textura solului și de structura culturilor. [29]

NORMĂ DE GIPSARE, (agrochim.) cantitatea de amendament cu gips necesară pe un sol alcalin la unitatea de suprafață. Norma de gipsare se obține prin calcul stoichiometric în așa fel încât după aplicarea amendamentului conținutul de sodiu schimbabil să nu depășească 5%. [29]

NORMĂ DE IRIGARE, (agric.) cantitatea de apă de irigație care se aplică unei culturi în decursul unui sezon de vegetație. Norma de irigare reprezintă suma normelor de udare administrate de-a lungul perioadei de vegetație sau diferența dintre cerința de apă și precipitații. [29]

NORMA DE REACȚIE, (ecol.) limite între care se poate dezvolta un organism în anumite condiții de mediu. N. de r. înseamnă interacțiunea dintre ereditate și mediu. Același organism se dezvoltă diferit în condiții mezologice diferite (*Sagittaria sagittifolia*). Modificații/fluctuații reversibile în expresia fenotipică, în raport cu variația condițiilor de mediu (frunze filiforme, în masa apei, frunze natante, la suprafața apei, frunze sagitate, în părțile aeriene ale plantei). [19]

NORMĂ DE SPĂLARE, (pedol.) 1. Cantitatea de apă de irigație care se aplică unui sol salin în vederea ameliorării lui și eliminării excesului de săruri. Se calculează cu ajutorul formulei: $Q_t = cc - w + n \cdot cc$, în care: Q_t = norma de spălare; cc = capacitatea de câmp; w = umiditatea momentană; n = coeficient care variază în funcție de însușirile solului și care poate lua valori cuprinse între 0,8 și 1,5. 2. Frațiune din cantitatea de apă de irigație care trebuie să percoleze

zona rădăcinii pentru a menține salinitatea solului sub valoarea unei limite stabilite, corespunzătoare plantelor care se cultivă. Se calculează cu ajutorul

formulei: $NS = \frac{D \cdot dw}{Di \cdot w} \cdot \frac{EC_{iw}}{EC_{dw}}$, în care: NS = norma de

spălare; D = cantitatea de apă; EC = conductivitatea electrică a apei; dw = apă de drenaj; iw = apa de irigație. Formula permite să se calculeze, în unele situații, cantitatea de apă care trebuie aplicată în plus față de norma de irigare pentru a preveni salinizarea secundară a solului. [29]

NORMĂ EDUCATIVĂ, despre norme atunci când sunt enunțați referenții în raport cu care este posibil să se formuleze judecăți de valoare asupra activităților întreprinse în instituțiile de educație. [28]

NORMĂ SOCIALĂ, regulă care prescrie comportamentele acceptate de către o colectivitate sau o instituție. Poate avea caracter de obligativitate sau doar de constrângere socială. [28]

NORMĂ TEHNICĂ, (ind. energ.) instrucțiune scrisă, emisă de autoritatea competentă, cuprinzând condiții tehnice ce trebuie respectate la proiectarea, verificarea, executarea, exploatarea, întreținerea și repararea unui sistem tehnic aparținând sectorului energiei electrice și termice. [59]

NORME DE CALITATE (ale mediului), (prot. med.) limite fixate de către un guvern sau de către un organism calificat în problemele protecției mediului ambiant. [3]

NORME DE HRANĂ, (zootehn.) necesarul de substanțe nutritive ale unui animal pe timpul a 24 de ore. [34]

NOROAIE, (prot. med.) termen generic desemnând reziduurile acumulate din diversele tipuri de ape de tratament sau efluenți după separare prin procedee naturale sau artificiale. [3]

NOROAIE ACTIVE, (prot. med.) noroaie obținute prin aerarea prelungită a unor efluenți, grație unor microorganisme care se înmulțesc în acest mediu; se utilizează pentru tratamentul apelor uzate. [3]

NOROAIE DE DRAGAJ, (prot. med.) noroaie care rezultă în urma dragării unor cursuri de apă, a unor zone portuare sau de coastă etc. [3]

NOROAIE DIGERATE, (prot. med.) noroaie ale apelor uzate, stabilizate prin acțiunea unor microorganisme. [3]

NOROI AERAT, (petr.) noroi de foraj la care pentru a i se reduce greutatea specifică i se injectează aer sub presiune. Se utilizează la traversarea straturilor cu fluide sub presiune redusă. [5]

NOROI DE FORAJ, (petr.) fluid de foraj format dintr-un amestec de apă și argilă. Uneori acestuia i se adaugă și alte substanțe. Se folosește pentru curățirea tălpii sondei și transportul detritusului la suprafață. [30]

NOROI GAZIFICAT, (petr.) noroi de foraj care conține bule de gaze acumulate la traversarea straturilor gazifere. Prin gazificare noroiului i se reduce greutatea specifică. Astfel se creează posibilitatea unei erupții a fluidelor sub presiune, din straturile străbătute. (R. Țițeica și colab., 1972) [46]

NOROI GREU, (petr.) noroi de foraj la care se adaugă substanțe de greutate specifică mare cum sunt barita, colmatita, hematita etc. Se folosește la traversarea straturilor cu fluide sub presiune mare. [30]

NOROI NEGRU, (petr.) fluid de foraj format dintr-un amestec de produse petroliere, apă și argilă. (R. Țițeica și colab., 1972) [5]

NORTH CASCADES, parc național situat în SUA (statul Washington). Suprafața, 204.525 ha (1968). Este așezat într-o regiune alpină sălbatică, în care vânturile încărcate cu umiditate sunt interceptate de crestele muntoase înalte, contribuind la formarea și perpetuarea ghețarilor, cascadelor și altor fenomene hidrice. Ocrotește păduri dese de conifere și pajiști alpine, canioane abrupte și peste 150 de ghețari. Fauna constă din capre de munte, puma, urși negri, urși grizzly. [50]

NOSOFITE, (parazit.) paraziți vegetali dezvoltati pe plantele bolnave. [50]

NOSOFOBIE, (psih.) teama de boală, cu preocupări dominante pentru solicitarea de examinări clinice și de laborator în scopul diagnosticării existenței sau nu a unei boli grave pe care în subconștient individul este convins că o are. N. curentă este cancerofobia. [50]

NOSOLOGIE, (med. u.) sistematizare a denumirii bolilor și clasificarea lor în funcție de etiologie, reacții generale, organe afectate etc. [33]

NOSOMANIE, (psih.) preocupare exclusivă a unui individ de starea sănătății sale, acesta alarmându-se nejustificat și chemând medicul la cele mai neînsemnate senzații „anormale“ care îi apar la un moment dat. [32]

NOSTALGIE, (psih.) stare psihică exteriorizată prin tristețe care poate duce la pierderea poftei de mâncare, la o stare generală rea, insomnie, diaree și febră, finalizată uneori prin moarte. [32]

NOTAR PUBLIC, (jur.) persoană investită să îndeplinească un serviciu de interes public ce constă în: redactarea de înscrisuri cu conținut juridic, autentificarea de acte juridice, realizarea procedurii successorale notariale, certificarea unor fapte prevăzute

de lege, legalizarea semnăturilor de pe înscrisuri, a specimenelor de semnătură și a sigiliilor, darea de dată certă a înscrisurilor, primirea în depozit a înscrisurilor și documentelor prezentate de părți, legalizarea copiilor de pe înscrisuri și a traducerilor, întocmirea actelor de protest al cambiilor, al biletelor la ordin și al cecurilor, eliberarea de duplicate de pe actele notariale pe care le-a întocmit etc.; activitatea notarului public se desfășoară în cadrul unui birou notarial, care poate fi format din unul sau mai mulți notari publici asociați. [64]

NOTĂ ȘCOLARĂ, evaluare didactică ce reflectă actul de decizie asumat de profesor, având funcțiile: de indicare a tendințelor de progres-regres, de realizare a comparației între elevi, de adaptare a proiectului pedagogic la cerințele clasei. [16]

NOTHOSAURIDE (*Nothosauridae*), (paleont.) plesiosaurieni triasici, cu membre alungite, adaptate pentru deplasare atât pe sol cât și în apă. [37]

NOTOCORD, (anat.) sin. *coarda dorsală*, baghetă scheletică elastică, mergând în lungul corpului, pe sub tubul nervos, la embrionii sau adulții membrilor filumului *Chordata*. Persistă toată viața la cordatele inferioare (amfioxus, ciclostomi), iar la cele superioare este înlocuit de coloana vertebrală. [37]

NOTOGAMIE, (bot.) polenizarea florilor cu polen provenit de la subspeciile deosebite ale aceleiași specii, sau polenizarea exogamă provenită de la indivizi diferiți. [50]

NOTOMORFĂ, (bot.) formă hibridă derivată din aceeași specie parentală, tratată ca aparținând unui taxon colectiv hibrid aflat în același rang cu specia. (C. Váczy, 1980) [50]

NOTOPTERE, (zool.) mic ordin de insecte cu caractere arhaice, răspândite în regiunile montane din Japonia și America de Nord, cunoscute și sub denumirea de *grylloblatide*. [62]

NOTORIZ, (bot.) cu radica aflată pe partea dorsală a cotiledoanelor, aspect întâlnit la plante din familia *Brassicaceae/Cruciferae*. [50]

NOTORYCTIDE (*Notoryctidae*), (zool.) cârțițe marsupiale din Australia. Au aspectul general al unor cârțițe și obiceiurile de a săpa vizuini. Punga lor marsupială se deschide posterior. [37]

NOTOSTRACA, (zool.) ordin care cuprinde crustacee cu carapace dorsală, un număr mare de segmente și peste 60 de perechi de apendice. Au ochi compuși și median. Antenele și antenulele sunt reduse, ex., *Apus* care trăiește în apele stătătoare. (L. Solomon, 1983) [50]

NOTOTHENIIDE (*Nototheniidae*), (zool.) pești asemănători bleniidelor, care trăiesc în Antarctica. Au ventralele în poziție jugulară și dorsala divizată în două părți. [57]

NOTOTRIB, (bot.) polen transportat pe spatele insectelor ce va servi la polenizarea entomofilă. [50]

NOTUM, (anat.) partea dorsală a segmentelor toracice la insecte, corespunzătoare tergitelor. [62]

NOȚIUNE, formă logică fundamentală care reflectă însușirile esențiale, necesare și generale ale unei clase de obiecte, fiind numită și concept. [28]

NOUL TESTAMENT, (rel.) încheiat de Mântuitorul la Ierusalim. El a fost pecetluit cu sângele Său dumnezeiesc când iudeii L-au răstignit pe Crucea Golgotei. Prin el se mai înțelege și partea a doua a Sfintei Scripturi, care cuprinde 27 de cărți canonice, cu conținut istoric, didactic și profetic. [65]

NOUS, (rel.) minte, inteligența ca centru profund, ultim, al gândirii. **1.** Termen filosofic (Anaxagoras sec. V-VI î. Hr. l-a folosit pentru prima dată în gândirea greacă), presocratic, care desemna acel ceva neamestecat, simplu, pur; preluat de filosofia neoplatoniciană și mai târziu de gândirea patristică răsăriteană. **2. N.** în gândirea creștină: organul (facultatea) cunoașterii și al contemplației. Nu poate fi înțeles separat de inimă, de aceea Sf. Părinți folosesc împreună noțiunea de „minte“ și „inimă“. [14]

NOVAC (*Aristichthys nobilis*, familia *Cyprinidae*), (zool.) pește osos, dulcicol, zooplanctonofag. Corp alungit, comprimat lateral, de aproximativ 1 m lungime, de culoare cenușie, marmorat cu pete întunecate. Capul mare, prevăzut cu o gură de asemenea mare, iar ochii mici deplasați în jos. Răspândit în apele curgătoare din Extremul Orient, în prezent aclimatizat și în Europa. [10]

NOXĂ, (fitopat.) substanță chimică sau agent fizic (radiații) vătămătoare pentru om și animale. [61]

NOXOLOGIE, știință care se ocupă cu studiul agenților, factorilor sau împrejurărilor cu acțiune dăunătoare asupra organismului. [3]

NUANȚĂ, (pedol.) una din variabilele folosite în sistemul de culori Munsell, indicând culoarea spectrală dominantă, respectiv o anumită lungime de undă a luminii. Se folosesc 5 culori de bază: R-roșu, Y-galben, G-verde, B-albastru, P-violet și 5 intermediare: YR, GY, BG, PB și RP, fiecare împărțită în câte 10 trepte, notate de la 1 la 10 (1YR, 3GY etc.). Pentru soluri se folosește un număr limitat de nuanțe, de regulă cele dintre 10R și 5Y ca și unele nuanțe GY și BG, pentru orizonturile gleice. [29]

NUC (*Juglans regia*, fam. *Juglandaceae*), (agric.) specie fructiferă de climat temperat, originară din centrul Asiei. A rezistat ultimei glaciațiuni. În prezent are un areal foarte extins. Fructele sale sunt bogate în substanțe grase (50-70%), în proteine (12-25%), hidrați de carbon (5-24%), substanțe minerale, vitamine (A, B₁, B₂ și C, aceasta din urmă în jur de 40-50 mg%). Un kilogram de miez de nucă echivalează cu 6.000 calorii. Arbore înalt de 25-30 m, coroană de 15-18 m în diametru. Specie unisexuat monoică. Florile masculine, grupate în amentii, apar la baza ramurilor anuale, iar cele femele în vârful unui lăstar format în aceeași primăvară. Unele exemplare sunt protogine, altele protandre și datorită polenizării încrucișate fructele nu transmit fidel caracterele pomului din care au fost recoltate. Ca urmare, se înmulțesc prin altoire, de obicei „la masă“. Ca portaltori se folosesc puieti franc sau nucul negru american *Juglans nigra*. Dornic de lumină, crește bine, „scăldat“ în soare, solicită temperaturi medii anuale 8-11°C, iarna suportă -25, -30°C (chiar -40°C), dar în timpul gerurilor de revenire (după repausul profund) amentii sunt afectați la -17, -18°C. În unii ani, brumele târzii de primăvară îi afectează stigmatetele și amentii, chiar la foarte puțin sub 0° (câteva linii) iar la -3°C sunt distruse atât florile cât și frunzele și lăstarii. Semințele conțin foarte puțin apă, protide (15%), grăsimi (63%), hidrați de carbon (14%), săruri de Na (4 mg%), K (545 mg%), Ca (70 mg%), P (430 mg%), Fe (2,1 mg%), vitamina A (4μg%), vitamina B₁ (0,35 mg%), vitamina B₂ (0,10 mg%), niacin (1 mg%), vitamina C (15 mg%). Frunzele conțin tanin (4-5%), acid galic, acid elagic, inozitol, iuglonă, α și β-hidroiuuglonă, cantități mici de ulei volatil, vitamina C, tirozină. Cojile verzi de nucă (pericarpul) conțin iuglonă (5-hidroxi-1, 4-naftochinonă), taninuri, ulei eteric, vitamine, clorofile, amidon, pectine, acizi organici, aminoacizi liberi și multe substanțe minerale (As, Ba, Ca, Cl, Co, Fe, K, Mg, Mn, Na, Ni, P, S, Zn). Nu conține iod. Iuglona dă o combinație cu proteinele din piele și o colorează în brun. Frunzele și pericarpul fructelor au utilizări terapeutice în medicina umană și veterinară. În alimentație, miezul nucilor este foarte nutritiv. Valoarea energetică, 705 kcal/100 g, din care energia absorbită este de peste 90%. Se consumă ca atare sau servește la prepararea diferitelor prăjituri etc. Uleiul extras din semințe este recomandat în alimentația dietetică pentru prevenirea aterosclerozei. În vopsitorie, frunzele și cojile verzi ale nucilor ajunse la maturitate au proprietăți tinctoriale. Utilizate pentru vopsirea fibrelor naturale într-o gamă largă de nuanțe:

bej, gri, cafeniu, maron-roșcat, maron-închis, verde-măsliniu, verde-închis, negru. Lemnul este utilizat pentru furnire în industria mobilei, sculpturi, paturi de armă, instrumente muzicale, cutii de radio, ceasuri de perete, parchet, lambriuri, tâmplărie artistică, jucării. Din semințe (conține până la 70% ulei) se extrage un ulei comestibil, folosit în alimentație sau la fabricarea săpunurilor, vopselelor, lacurilor și preparatelor cosmetice. Pericarpul este utilizat pentru obținerea de preparate în cosmetică, pentru protejarea pielii contra arsurilor solare și a unor uleiuri necesare îngrijirii părului. În industria alimentară se fabrică dulceață de nuci verzi. [40; 50]

NUC DE BRAZILIA (*Bertoletia excelsa*, fam. *Lecythidaceae*), (agric.) arbore originar din nordul Braziliei. Poate ajunge la 30-45 m înălțime. Fructul este o pixidă globuloasă indehiscentă, extrem de dură, cuprinzând nuci cu coaja tare de formă triunghiulară, bogată în ulei (65-70%) care necesită pentru coacere mai mult de un an. Se consumă ca fructe proaspete și pentru obținerea uleiului. [40]

NUC DE COCOS (*Cocos nucifera*, fam. *Palmae*), (bot.) palmier originar din insulele Oceanului Pacific. Răspândit în toată zona tropicală și ecuatorială. Tulpină înaltă de 20-25 m și 20-25 cm Ø. Poartă, în poziție terminală, o rozetă de frunze mari (3-4 m), penate. Inflorescențele apar la subsuoara frunzelor și poartă florile masculine la partea lor terminală iar cele femele la partea bazală. Fructul este o pseudodrupă de la care se consumă într-o primă etapă laptele de cocos (un lichid alb-opalescent dulce folosit ca băutură răcoritoare), iar mai târziu sămânța albă, de consistența miezului de nucă de la noi. Din miezul uscat care poartă numele de *coprah* se extrage uleiul de cocos utilizat pentru prepararea margarinei și a săpunurilor fine. *Cocos nucifera* crește în zone cu temperatura medie anuală în jur de 20°C și umiditate relativ ridicată, pe litoralul mărilor și oceanelor unde suportă o anumită salinitate în sol. Incizarea bazei pedunculului inflorescenței permite captarea sevei care se scurge (în tâlv așezat corespunzător) și după fermentare se obține vinul de cocos (*toddy*, *arach*). [40]

NUC DE QUEENSLAND (*Macadamia ternifolia*, fam. *Proteaceae*), (agric.) originar din Australia. Specie tropicală înaltă până la 15 m, cu frunze permanente. Formează nuci sferice cu diametrul de 2 cm, cu cochilie foarte tare. Miezul se consumă proaspăt sau prăjit. Conține 73% ulei. Se contează pe 100 kg nuci pe un pom de 15 ani. [40]

NUCĂ, (bot.) sin. *achenă*, fruct uscat, indehiscent, monosperm, cu pericarpul tare, provenit din ginecee

monocarpe pseudomonomere, aspect întâlnit la urzică (*Urtica dioica*), alune de pământ (*Arachis hypogaea*), sau din ginecee policarpe sincarpe, ca la ulm (*Ulmus* sp.), carpen (*Carpinus* sp.), pătlăgină (*Plantago* sp.) etc. [50]

NUCELA, (bot.) țesut parenchimatic de sub integumentul ovulului. Ocupă spațiul dintre funicul și micropil. În el se află dispus sacul embrionar. [50]

NUCIFERE, (bot.) grupă de specii fructifere diferite care se aseamănă numai prin însușirea de a produce fructe „uscate” bogate în grăsimi, substanțe proteice și hidrați de carbon: nucul, castanul, migdalul și alunul din climatul temperat. [40]

NUCLEAR, (citol.) care aparține nucleului (ex., învelișul n.) sau se referă la activitatea acestuia (ex., diviziunea nucleului). [69]

NUCLEAȚIE, (citol.) prima fază a procesului de reasociere a filamentelor de ADN, denaturate în prealabil, sau a procesului de formare a unei molecule duplex hibride (un filament ADN provine dintr-o specie, celălalt din alta), caracterizat prin împerecherea unui număr redus de baze. Dacă împerecherea este stabilă urmează faza a doua de împerechere rapidă. Cele două faze sunt reversibile, dacă numărul de împerecheri nu este foarte mare. [19]

NUCLEE DE CONDENSARE, (meteor.) particule fine pe care vaporii de apă din atmosferă se pot condensa, favorizând apariția precipitațiilor. [54]

NUCLEE POLARE → SAC EMBRIONAR

NUCLEINĂ, (agrochim.) compus format din acid nucleic-albumină, izolat din nucleele celulelor de drojdie de bere. Pulbere albă până la roșie, insolubilă în apă; solubilă în amoniac, în alcool diluat. [29]

NUCLEOFILAMENT, (citol.) fibră de cromatină care este constituită dintr-o serie de nucleosomi în contact strâns. [57]

NUCLEOID, (citol.) genom bacterian care apare la microscopul optic ca un corpuscul, constituit din ADN strâns împachetat și mici cantități de proteine, îndeosebi ARN-polimeraza. Structura, deși nu este înconjurată de membrană, este coerentă, reprezentând o rețea tridimensională de fibre fine de ADN de aproximativ 30-50 Å diametru. [18]

NUCLEOL, (citol.) organit nuclear evident în nucleul celulelor interfazice sub forma unui corpuscul refringent, sferic, ovoidat sau neregulat, nedelimitat de o membrană proprie. Se dezorganizează în profază și se reorganizează în telofază. Fac excepție unele ciuperci la care nucleolul este persistent de-a lungul întregului ciclu celular. Într-o micrografie electronică se disting 2 regiuni segregate spațial: în centru se află

zona fibrilară, unde este localizat ADN_r și moleculele de ARN_r și ARN_r sintetizate, iar spre periferie, zona granulară, ce conține particule ribonucleoproteice care reprezintă subunități ribozomale (de 40 S și 60 S) sau precursori ai acestora. Este format, în principal, din ADN, ARN_r și proteine, ultimele două interacționează specific și formează particule ribonucleoproteice. ADN din structura nucleolului conține genele ribozomale care codifică 3 din cele 4 specii de molecule de ARN_r, și anume pe cele de 18 S, 28 S și 5,8 S. Nucleolul are rol în biogeneza ribozomilor și implicit, prin aceasta, în biosinteza proteinelor. [69]

NUCLEOLINĂ, (citol.) proteină specială care leagă în mod specific moleculele de ARN; se găsește în cantități apreciabile în nucleol. [69]

NUCLEOLONEMĂ, (citol.) componentă fibrilară a nucleolului, formată din molecule de ARN_r-precursor și matur; unii cercetători includ în **n.** și segmentul din molecula de ADN, care constituie regiunea organizator nucleolară. [69]

NUCLEON¹, (fiz.) particulă constituantă a nucleului. **N.** sunt protonii și neutronii. [38]

NUCLEON², (genet.) fragment ADN rezultat din acțiunea unor enzime de restricție specifice. Fiecare **n.** are situsuri de restricție particulare și dimensiuni proprii – uneori poate fi foarte lung (20.000 de baze), alteori este foarte scurt. Numărul și poziția **n.** unei molecule de ADN se pot schimba prin mutații (substituții care modifică succesiunea bazelor situsului de restricție). Corespund genelor, deși nu sunt superpozabili. Prin măsurarea **n.** se poate stabili diversitatea nucleotidică interindividuală. [20]

NUCLEOPLASMA → **NUCLEU**

NUCLEOPROTEIDE, (biochim.) heteroproteide a căror grupare prostetică este reprezentată de acizii nucleici, iar proteinele sunt histone cu caracter bazic. Se împart în: ribonucleoproteide care conțin ARN, localizate în ribozomi și nucleoli și deoxiribonucleoproteide, care conțin ADN, localizate în cromozomi, mitocondrii și plastide. [9]

NUCLEOPROTEINĂ, (biochim.) compus chimic alcătuit din acizi nucleici (ADN și ARN) și proteine. Din cromatină au fost izolate două clase importante de proteine cromozomale: nonhistone și histone. [18]

NUCLEOSIDE, (biochim.) glicozide ale bazelor azotate. Cele mai importante nucleoside sunt: adenzina, guanozina, citidina, uridina și timidina. [29]

NUCLEOSOM, (citol.) unitate fundamentală structurală a cromozomului eucariotelor, formată dintr-un filament de ADN în exterior, răsucit în jurul miezului

histonic nucleosomal care este un octamer constituit din patru tipuri de histone globulare – H₂A, H₂B, H₃ și H₄. În afara întregii structuri se găsesc histone H₁. Ele sunt asociate cu o parte dintre nucleotidele din spațiul internucleosomal ADN-linker (filament de ADN care unește doi **n.**). [20]

NUCLEOTID, (citol.) constituent al moleculelor de ADN și de ARN, format dintr-un zahar – deoxiriboza, în ADN și riboza, în ARN-, o bază organică – adenina, timina, guanina sau citozina, în molecula de ADN, în molecula de ARN timina fiind înlocuită cu uracil și un rest fosfat. [19]

NUCLEOTIDE, (biochim.) esteri fosforici ai nucleozidelor. Ele conțin o pentoză (β-riboză sau β-deoxiriboză) esterificată cu acid fosforic și condensată prin legătură N-glicozidică cu o bază azotată purinică (adenină, guanină) sau pirimidinică (uracil, timină, citozină). Se mai numesc nucleozidmonofosfați. Sunt unitățile structurale ale acizilor nucleici (ADN și ARN), ale coenzimelor cu structură dinucleotidică, precum și ale compușilor macroergici, ale nucleotidelor di- și trifosforilate (în care între cei 2, respectiv 3, radicali fosfat se formează legături macroergice). [9]

NUCLEOZIDE, (biochim.) compuși de condensare a pentozelor (β-riboza și β-deoxiriboza) cu o bază azotată purinică (adenină, guanină) sau pirimidinică (uracil, citozină, timină), prin legătură N-glicozidică. Sub formă de esteri fosforici constituie nucleotidele. [9]

NUCLEU¹, (fiz.) particulă centrală a atomului care concentrează aproape toată masa acestuia, deși are raza de circa 100.000 de ori mai mică decât cea a atomului. Conține A nucleoni (numărul A, numit *numărul de masă*, fiind numărul întreg cel mai apropiat de masa nucleului exprimată în unități atomice) dintre care Z (*numărul atomic*, care coincide cu numărul de ordine din tabelul elementelor) sunt protoni, restul de N=A-Z fiind neutroni. [38]

NUCLEU², (citol.) compartiment (organit) genetic în care este sechestrată cea mai mare parte din ADN-ul celular; ocupă cca 10% din volumul celulei. Este delimitat de un înveliș (nuclear) format din două membrane ordonate concentric, separate de un spațiu îngust (perinuclear). Învelișul posedă pori prin care sunt transportate activ molecule selectate, din și spre citosol; el este conexas direct cu profilele ale reticulului endoplasmatic și este susținut de două rețele de filamente intermediare: una, numită lamină nucleară, formează un strat subțire pe membrana internă, iar cealaltă, mai puțin organizată, înconjoară membrana externă. Învelișul nuclear separă procesele de replicare, de transcriere și de maturare ale ARN-precursorilor (care au loc în **n.**) de cele de traducere

(care se desfășoară în citosol pe ribozomi); este implicat de asemenea în ciclurile de condensare și relaxare ale cromozomilor. Se dezorganizează la sfârșitul profazei și se reorganizează în telofază. În spațiul nuclear delimitat de înveliș se află substanța fundamentală a nucleului numită nucleoplasmă (carioplasmă) în care sunt înglobați unul, doi, rar mai mulți nucleoli și cromatina. **N.** stochează cea mai mare parte a informației genetice celulare. Grație conținutului său informațional **n.** controlează toate procesele metabolice celulare. El are un rol important în diviziune, fiind definit ca centru kinetic al celulei. Fiecare celulă eucariotă posedă, de regulă, un singur **n.**, mai rar doi sau mai mulți. Celulele fără nucleu (ex., hematitele adulte) au o viață scurtă. **N. generativ** – **n.** al granului de polen care în timpul germinării acestuia (formării tubului polinic) se divide și dă naștere la doi nuclei spermatici, cu funcție de gameți masculini. **N. vegetativ** – **n.** al granului de polen cu rol important în germinarea acestuia; participă activ la formarea tubului polinic, având rol metabolic. [69]

NUCLEU³, (geol.) sfera centrală a Pământului, situată începând de la 2.900 km, separată de manta prin discontinuitatea Gutemberg. Se mai numește și *nife*, fiind format din nichel și fier. [25]

NUCULĂ, (bot.) fruct parțial sau fructuleț uscat, monosperm, indehiscent, cu pericarpul coriaceu, lignificat. El provine din ginecee apocarpe, cu carpele libere neconcescute, sau din ginecee eusincarpe, cu carpele concescute, care la maturitate se desfac în tot atâtea nucule independente (mericarpe) câte carpele a avut gineceul sau într-un număr dublu de nucule independente față de numărul carpelelor gineceului. [50]

NUD, (bot.) neacoperit. Floare lipsită de înveliș, lipsită de sepale și petale, aspect întâlnit la salcie (*Salix alba*), frasin (*Fraxinus excelsior*). Tulpină lipsită de frunze (nudicaulis), ex., pipirigul (*Juncus inflexus*). Mugur lipsit de catafile, aspect întâlnit la dârmoz (*Viburnum lanata*), crușin (*Frangula alnus*). [50]

NUFĂR ALB¹ (*Nymphaea alba*, fam. *Nymphaeaceae*), (bot.) plantă perenă cu rizom târâtor. Frunze mari, pieleose, de formă ovală cu pețiolul lung sau foarte lung. Poartă la suprafața apei o floare albă. Înflorște din iunie până în septembrie. Vegetează în lacurile, bălțile, heleșteele și în apele lin curgătoare, adânci până la 2 m din Delta Dunării și din județele Galați, Suceava, Cluj, Bihor, Brașov, Olt, Maramureș etc. Este ocrotit prin lege. [50]

NUFĂR ALB² (*Nymphaea candida*, fam. *Nymphaeaceae*), (bot.) plantă perenă cu rizom târâtor. Frunzele sunt groase, lungi până la 30 cm, late de 25 cm, cu

marginea întreagă. Florile albe sunt prinse de un peduncul cu muchii rotunjite, plutesc pe suprafața apei. Înflorște din iulie până în septembrie. Se întâlnește în apele stagnante sau lin curgătoare din Delta Dunării și Șesul Tisei. Este declarat monument al naturii și ocrotit prin lege. [50]

NULIPARĂ, (reprod.) femelă de mamifer domestic sau sălbatic care nu a fătat niciodată. Femeie care nu a născut niciodată. [34]

NULISOMIE, (genet.) absența ambilor cromozomi ai unei perechi de cromozomi omologi ($2n-2$). [19]

NUM LOCK KEY, (inform.) tastă care prin activare, semnalată prin aprinderea unui LED, permite folosirea tastelor numerice. Când această tastă este dezactivată, se folosesc funcțiile alternative ale tastelor numerice. [6]

NUMĂR ATOMIC, (chim.) sin. *număr de ordine*, numărul care indică locul pe care-l ocupă un element în sistemul periodic al elementelor și care este egal cu numărul de sarcini pozitive din nucleul atomului acelui element chimic, deci cu numărul de electroni care se mișcă pe diferite învelișuri în jurul nucleului. [29]

NUMĂR COMPLEX, (mat.) număr de forma $a + bi$ unde $a, b \in \mathbb{R}$ mulțimea numerelor reale; $i^2 = -1$. Mulțimea numerelor complexe, notată \mathbb{C} , formează corp în raport cu adunarea și înmulțirea. [48]

NUMĂR CRITIC, (ecol.) număr de indivizi ai unei specii dăunătoare care poate duce la o afectare gravă a populației prădate. [24]

NUMĂR DE BAZĂ, (genet.) numărul haploid de cromozomi al speciilor diploide ancestrale, simbolizat cu x , echivalent cu numărul de cromozomi diferiți (neomologi) dintr-un gamet, la speciile tipic diploide ($2n$) în care se află un set complet de gene (genom) caracteristic unei specii date. [19]

NUMĂR DE MASĂ, (chim.) numărul total de protoni și neutroni conținuți în nucleul unui atom. [29]

NUMĂR FUNDAMENTAL, (genet.) număr de brațe cromozomale al complementului cromozomal al unui organism sau al unei specii. Este caracteristic pentru toți indivizii unei specii. În cazul unei translocării echilibrate (translocării Robertsoniene), numărul de cromozomi scade, dar **n.f.** rămâne neschimbat. [19]

NUMĂR ÎNTREG, (mat.) orice număr din mulțimea $\mathbb{Z} = \{\dots, -n, \dots, -2, -1, 0, 1, 2, \dots, n, \dots\}$. [48]

NUMĂR MOLECULAR, (chim.) suma numerelor atomice ale atomilor dintr-o moleculă. [29]

NUMĂR NATURAL, (mat.) orice număr din $\mathbb{N} = \{0, 1, 2, 3, \dots\}$. [48]

NUMĂR RAȚIONAL

NUMĂR RAȚIONAL, (mat.) orice număr de forma p/q cu $p \in \mathbb{Z}$, $q \in \mathbb{Z}$. Mulțimea numerelor raționale Q formează corp în raport cu adunarea și înmulțirea. [48]

NUMĂRUL LUI AVOGADRO (N), (chim.) sin. *constanta lui Avogadro*, numărul de particule (atomi, ioni, molecule etc.) care se găsesc într-o cantitate echivalentă (atom – gram, ion – gram, moleculă – gram) de substanță. Valoarea numărului lui Avogadro este $N 6,023 \cdot 10^{23}$. [36]

NUMĂRUL LUI REYNOLDS, (petr.) parametru adimensional care marchează trecerea de la regimul laminar la regimul turbulent de curgere. [3]

NU-MĂ-UITA (*Myosotis sylvatica* var. *culta*, fam. *Boraginaceae*), (bot.) plantă erbacee, floricolă, care se cultivă prin parcuri și grădini publice. Reprezintă un frumos material pentru borduri, covoare, ronduri, rabate, stâncării, în sezonul de primăvară-vară. Flori mici, de culoare albastru-deschis, cu gâtul galben. Înflorire, aprilie-august. Înmulțire prin semințe. [71]

NUMERAȚIE DE COLONII BACTERIENE, (bacter.) operația de numărare a bacteriilor prezente într-o apă uzată, bazată pe numărul coloniilor aferente unui eșantion care proliferază în cadrul unei culturi. [3]

NUMERIC KEYPAD, (inform.) bloc de taste, localizat în partea dreaptă a tastaturii care poate fi folosit pentru introducerea de numere. Pe lângă tastele de numere de la 0 la 9 și tastele pentru indicarea operației (adunare, scădere, înmulțire, împărțire) include și alte taste ca Enter, unele taste având și funcții alternative. [6]

NUMIDA, (zool.) bibilica: păsări asemănătoare curcanilor, din Africa și Madagascar. Se hrănesc cu vegetale și cu nevertebrate mici. [37]

NUNATAK, (geomorf.) formă de relief pozitivă, caracteristică calotelor de gheață, desemnând un vârf stâncos, care saltă deasupra masei de gheață înconjurătoare. N . au putut constitui refugii pentru unele specii în perioadele glaciare. [70]

NUNTĂ, (rel.) una din cele șapte Taine ale Bisericii. Ea este actul sfânt, de origine dumnezeiască, în care, prin preot, se împărtășește harul Sfântului Duh unui bărbat și unei femei ce se unesc liberi în căsătorie, care sfințește și înalță legătura naturală a căsătoriei la demnitatea reprezentării unirii duhovnicești dintre Hristos și Biserică. Cununiile care se pun pe cap sunt semnul cinstei și al demnității sau, cum zice Sfântul Ioan Gură de Aur, sunt „*simbolul ascezei conjugale*” pentru a atinge castitatea, integritatea ființei. [63]

NUPTIAL, (bot.) organ situat în zona internă a florii, ex., nectarină. [50]

NURCĂ (*Lutrela lutrela*, fam. *Mustelidae*), (zool.) mamifer mic semiacvatic, cu blana de culoare cafeniu-

roșcată, deasă, mățasoasă, foarte apreciată. Are botul ascuțit și degetele unite prin membrane înotoătoare. Trăiește de-a lungul apelor de șes și de munte dar mai ales în Delta Dunării. Se hrănește cu pește și batracieni, dar și cu rozătoare și păsări. Animal de amurg și noapte. Se recoltează prin împușcare mai mult ocazional, fiind din ce în ce mai rară. Femela naște 3-7 pui care devin independenți la două-trei luni. Nurca de crescătorie este adusă din America de Nord. [42]

NUTANT, (bot.) cu vârful aplecat în jos, aplecat în jos și în afară, aspect întâlnit la florile de ghiocel (*Galanthus nivalis*), ramuri aplecate sau tulpini aplecate ca la *Silene nutans*. [50]

NUȚAȚIE¹, (astr.) fenomenul de oscilare a planului ecuatorului în jurul poziției sale medii cu $\pm 9^\circ$, cu o perioadă de 18,6 ani. [12]

NUȚAȚIE², (bot.) mișcare autonomă a unor organe ale plantei fără ca asupra lor să acționeze un excitant. Există **n. efemere**, care se produc o singură dată în viața plantei, și **n. periodice** sau **ciclice**, care au loc de mai multe ori. **N. efemere** sunt întâlnite la germinarea epigee a semințelor. Cotiledoanele, fiind apropiate, se îndepărtează și devin orizontale sau aproape orizontale, după ridicarea lor deasupra solului. Mișcarea pentru îndepărtarea cotiledoanelor între ele se realizează printr-o creștere mai accentuată a feței superioare. La formarea mugurilor floralii și foliari, părțile componente cresc mai intens pe fața lor externă, fapt ce le apropie foarte mult între ele. Deschiderea mugurilor are loc însă printr-o creștere mai rapidă pe fețele interne ale pieselor ce îi compun, îndepărtându-le între ele. **N. periodice** constau din înclinări succesive ale vârfurilor rădăcinii și tulpinii, de jur-împrejurul unui ax central, descriind în mișcare un cerc sau o elipsă. Se mai numește mișcare de circumnutăție. Fenomenul este evident la plantele volubile. Vârful tulpinii lor execută mișcări regulate de circumnutăție până când atinge suportul, apoi începe să se înfășoare pe el. Mișcarea are loc prin deplasarea succesivă a intensității maxime a creșterii celulelor pe toate fețele organelor, de jur împrejurul axei centrale. Mișcările de circumnutăție se pot realiza spre stânga (plante senestre), ex., fasole, sau spre dreapta, în sensul acelor de ceasornic (plante dextre), ex., hameiul. [50]

NUTREȚ COMBINAT, (zootehn.) amestec de nutrețuri concentrate, sub formă măcinată, la care se adaugă săruri minerale, vitamine, biostimulatori etc., în proporții prestabilite, conform cu cerințele nutritive ale speciei, categoria de vârstă și producția estimată a se obține. Pentru porcine și păsări sunt fabricate

nutrețuri combinate complete, capabile să constituie singure rația de hrană a acestora. [34]

NUTRIA, (zool.) rozător de talie mare, originar din America de Sud. Crescut în captivitate pentru blană și carne. [37]

NUTRIENT¹, (ecol.) substanță necesară pentru hrănirea unui organism, el constituind o sursă de energie sau de componente structurale. La plante nutriții sunt îndeosebi dioxidul de carbon, apa și sărurile minerale pe care le iau din mediu. La animale nutriții sunt luați din substanțele cu care se hrănesc. [24]

NUTRIENT², (alg.) termenul se referă la elementele chimice necesare în nutriția minerală a algelor. Se cunosc „macronutriții” – substanțe indispensabile creșterii, necesare în cantități mai mari, și „micronutriții” – reprezentați de oligoelementele cerute de metabolismul algal. Dintre macronutriții (C, H, O, N, P, K, S, Mg, Ca) unii se găsesc în cantități mari în mediul acvatic, iar alții, prin carența lor, pot deveni factori limitativi ai creșterii algelor. Dintre aceștia din urmă, cei mai importanți sunt fosforul și azotul, asimilați de către plante îndeosebi din compușii lor anorganici (fosfați, azotați, amoniu într-o anumită măsură etc.). Ca atare, fosforul și azotul sunt considerați principalii factori chimici care determină nivelul de troficitate al unei ape. Micronutriții sunt elementele chimice care se întâlnesc în mediul acvatic – dar și în organisme – în cantități extrem de reduse; printre acestea se numără cuprul, magneziul, nichelul, manganul, aluminiul, staniul, cobaltul, borul, molibdenul etc. Rolul lor fiziologic este numai parțial cunoscut; multe din aceste elemente intervin în funcționarea unor pigmenți, enzime etc. În literatura mai veche pentru acest termen se folosea expresia de „substanță biogenă”. [7]

NUTRIMENT, (ecol.) element nutritiv, necesar dezvoltării organismelor vii, care nu necesită o transformare digestivă. [3]

NUTRIMENT DISPONIBIL, (agric.) cantitatea de nutriment prezentă într-un sol care poate fi absorbită de plante. [3]

NUTRITIV, substrat sau substanțe bogate în elemente hrănitoare. [49]

NUTRIȚIE, (fiziol.) ansamblu de procese vitale prin care organismele vii realizează succesiv: încorporarea din mediul ambiant a substanțelor de care au nevoie; transformarea acestora în substanțe organice plastice utilizabile în formarea de noi structuri (organite, celule, țesuturi, organe); degradarea unei părți din substanțele organice încorporate și/sau sintetizate (în prezența sau absența oxigenului) pentru eliberarea energiei, necesară desfășurării tuturor proceselor

vitale (respirație), transportul substanțelor preluate din mediu (și digerate în cazul animalelor), ca și a produșilor metabolici (anabolici și catabolici) în toate părțile corpului (circulație); eliminarea din organism a produșilor reziduali (excreție, defecție). Finalitatea acestor procese nutriționale este autoconservarea și autodezvoltarea sistemelor vii; se creează totodată premisele favorabile realizării funcției de autoreproducere. Dacă procesele nutriționale enunțate sunt în principiu comune tuturor organismelor vii, modalitățile de realizare sunt mult diversificate. Diversificate sunt, de asemenea, exigențele nutriționale ale diferitelor categorii de organisme. *N. autotrofă* - tip de nutriție în care sinteza substanțelor organice proprii se realizează pornind de la substanțe minerale simple precum CO_2 , H_2O , săruri minerale. Organismele autotrofe folosesc ca unică sursă de carbon CO_2 , iar ca sursă de azot NH_3 , NO_2^- și NO_3^- , pentru sinteza substanțelor organice proprii. Este specifică organismelor care conțin pigmenți clorofilieni și, ca urmare, sunt capabile de fotosinteză (ex., algele, plantele, unele bacterii), ca și bacteriilor chemolitotrofe care reduc CO_2 pe baza energiei eliberate din reacții de oxido-reducere. Fototrofia și chemolitotrofia sunt tipuri de **n.a.** prin care sunt sintetizate toate moleculele organice caracteristice lumii vii. *N. carnivora* – **n.** cu carne obținută prin capturarea (prădarea) unor categorii de animale. *N. chimiolitotrofă* – **n.** exclusivă bacteriilor în care sursa predominantă de carbon este CO_2 , potențialul reducător este furnizat prin reacții de oxidare a unor compuși anorganici (NH_3 , NO_2 , H_2S , sulf elementar, Fe^{2+} , H_2) care au rolul de donori de protoni (H^+); substratul anorganic are rol de sursă de electroni (potențial reducător) pentru reducerea CO_2 ; acceptorul final de electroni este O_2 . Este caracteristică nitratbacteriilor, nitritbacteriilor, ferobacteriilor, bacteriilor acetogene și metanogene. Are un rol deosebit în natură deoarece reoxidează anumiți compuși minerali și astfel îi reintegrează în circuitul natural. *N. chimioorganotrofă* – **n.** în care sursa de carbon o constituie compușii organici ce au și rol de donori de potențial reducător. Este întâlnită la majoritatea bacteriilor și fungilor. Sin. *nutriție heterotrofă*. *N. fotolitotrofă* – **n.** a unor bacterii (inclusiv cianobacterii) în care sursa de carbon este CO_2 , cea de energie este radiația luminoasă, iar donorul de H este un compus anorganic (H_2O , H_2S , H_2). Organismele fotolitotrofe au capacitatea de conversie a energiei luminoase în energie de legătură chimică (ATP) utilizabilă în reacțiile de biosinteză (fotosinteză) grație prezenței unor pigmenți sensibili la

lumină: clorofilieni, carotenoizi, ficobilinici. *N. fotoorganotrofă* – n. caracteristică bacteriilor din familia *Rhodospirillaceae*, în care sursa de carbon este un compus organic, care are rol de donator de potențial reductor (H), iar sursa de energie este radiația luminoasă. *N. heterotrofă* – tip de n. prin care organismele își sintetizează substanțele organice proprii pornind de la alte substanțe organice, utilizate atât ca sursă de carbon, cât și ca sursă de energie (H⁺ și e⁻). Întrucât sursa de energie este cea chimică, această nutriție este o chemotrofie; dar pentru că sursa de carbon este o substanță organică ea se numește chemoorganotrofă. *N.h.* este exclusivă la protozoare, animale și fungi și majoritară la bacterii. În acest tip nutrițional se încadrează n. saprobă, detritivoră, erbivoră, carnivoră etc. *N. mixotrofă* – este o n. dublă (mixtă) atât autotrofă (fototrofă), cât și heterotrofă. În această categorie se încadrează n. plantelor semiparazite [ex., vâscul (*Viscum album*)] și a celor carnivore [ex., roua cerului (*Drosera*), *Nepenthes*, *Dionea*]. Ambele tipuri de plante sunt fotoautotrofe, dar își completează „meniul” prin absorbția din corpul altor plante a sevei brute și elaborate (plantele semiparazite) sau capturează și digeră unele animale

mici (ex., insecte) completându-și astfel necesarul de substanțe azotoase (plantele carnivore). *N. saprobă* – tip de n. heterotrofă în care organismele folosesc ca sursă de carbon și energie substanțe organice provenite prin descompunerea organismelor moarte, eliminate ca produși reziduali de organismele vii, prezente în alimentele omului și animalelor, sau în diverse fabricate industriale. Practic nu există substanță organică moartă pe care să nu se dezvolte un organism saprotrof. Sin. *n. saprotrofă*, *saprobiontă*. *N. simbiotrofă* – tip particular de n., consecință a realizării unor asociații cvasipermanente între două organisme; îmbracă două forme: *N.s. mutualistă* – situație în care asociația este reciproc avantajoasă pentru parteneri (→ LICHEN, MICORIZĂ, NODOZITATE, MUTUALISM) și *N.s. parazită* – situație în care unul dintre parteneri (parazitul) se hrănește cu substanțe organice pe care le absoarbe din celulele vii sau mediile interne ale celuilalt (gazda), căruia îi aduce prejudicii (îl îmbolnăvește), iar în cazul unor infecții masive, chiar moartea. Relația trofică este așadar unilateral benefică (numai pentru parazit). [69] NYSTATINĂ, (biochim.) antibiotic produs de ciuperca *Streptomyces noursei*. [41]

O

- OASE HETEROTIPICE**, (anat.) oase supranumerare, fără nici un raport anatomic cu scheletul luat în ansamblu, diferențiate târziu în cursul ontogenezei. În această categorie intră plăcile (oasele) sclerotice la pești și păsări, oasele palpebrale ale *Crocodilienilor*, oasele rostrale la porc, *Bovide*, *os cordis* la inima de *Bovide* și *Cervide*, osul diafragmatic la *Camelide*, osul penian (*baculum*) diferențiat în septumul ce separă corpii cavernoși la *Insectivore*, *Chiroptere*, *Rozătoare*, *Carnivore*, *Primate* cu excepția omului și omologului său, osul clitoridian, foarte mic la pisică, diferite rozătoare, unele *Primate*. [70]
- OASE SESAMOIDE**, (anat.) oase mici, ce nu fac parte din schelet și sunt asociate scheletului membrilor la mamifere, diferențiindu-se în anumite articulații (osificările meniscului la articulația femurotibială la numeroase Rozătoare) sau în anumite tendoane (rotula la numeroase Amniote se diferențiază în tendonul cuadricepsului crural). Un caz aparte îl constituie oasele wormiene – oscioare supranumerare (descrise de medicul danez Wormius) care apar ocazional între oasele cutiei craniene (între cele două parietale, între parietal și occipital etc.). [70]
- OASTE**, (milit.) termen prin care în Evul Mediu și o parte a epocii moderne se definea armata. [31]
- OAZĂ**, porțiune de teren din deșerturi fertilă datorită apei freatice aflate la o adâncime redusă ce favorizează dezvoltarea vegetației. **O.** sunt singurele ecosisteme din pustiu care cuprind toate elementele unei biocenoze (producători, consumatori și reducători). [25; 70]
- OBCLAVAT**¹, (micol.) structură în formă de măciucă, cu partea îngropată în jos, ex., conidiile ciupercii *Alternaria*. [61]
- OBCLAVAT**², (bot.) termen cu semnificația *claviform întors*, *invers clavat*, aspect întâlnit la unele frunze. [50]
- OBCOMPRES**, (bot.) termen cu semnificația *turtit lateral*, având o latură convexă și alta concavă, aspect întâlnit la achenă de la lipscănoaice (*Coreopsis tinctoria*), sau *turtit în direcție verticală*. [50]
- OBCONIC**, (bot.) de forma unui con răsturnat, aspect întâlnit la caliciul gamopetal de la gălățene (*Primula obconica*). [50]
- OBCORDAT**, (bot.) invers cordat, asemănător unei inimi cu vârful în jos, aspect întâlnit la foliolele de măcrișul iepurelui (*Oxalis acetosella*), trifoi (*Trifolium* sp.). [50]
- OBDIPOSTEMON**, (bot.) invers diplostemon; cu verticilul extern al staminelor (epipetal) opus verticilului intern (episepal). La androceul florilor când lipsește ciclul extern, cel mijlociu vine în contact cu corola și devine epipetal. Acest aspect caracterizează florile de la *Caryophyllaceae*, *Geraniaceae*. [50]
- OBDIENȚĂ**, (psih.) comportament social caracterizat prin conformare la ordinele, sugestiile, dorințele exprimate de o altă persoană sau ca urmare a tradițiilor. [28]
- OBERHARZ**, rezervație naturală situată în Germania (districtul Magdeburg). Suprafața, 1.980 ha (1937). Reprezintă un sector din Munții Harz unde se întâlnesc pajiști de altitudine și mlaștini, păduri de brad și molid. În pădure trăiește pisica sălbatică. [50]
- OBEZITATE**, (med. u.) sindrom metabolic constând în creșterea lipidelor neutre și depunerea lor ca grăsime sub piele, în mușchi, ficat, inimă etc. Ea poate fi determinată de o supraalimentație și eforturi fizice reduse și arareori de o boală endocrină având origine hipofizară, tiroidiană, suprarenală, de diminuare a funcției organelor genitale, sau poate fi de origine central nervoasă unde apar tulburări în reglarea senzației de foame. Predispoziția pentru **o.** se poate moșteni. Consecințele acestui sindrom sunt: arterioscleroza, tulburări circulatorii, slăbirea inimii, diabet, diverse afecțiuni ale ficatului, litiaza biliară, poate apărea mai frecvent infarctul miocardic, scurtarea vieții. Combaterea **o.** se face prin practicarea unei alimentații raționale bazate mai ales pe vegetale, prin muncă fizică, gimnastică, sport. [50]

OBI, fluviu în Asia, drenează Câmpia Siberiei de Vest în care se găsește 85% din suprafața sa de 2.990.000 km² și are o lungime de 3.650 km. Izvorăște din Munții Altai, bazinul său hidrografic are 150.000 de râuri afluate, din care cel mai mare este Irtiș. Se varsă printr-o deltă în Golful Obi la Marea Kara. Cele mai importante porturi de pe Obi sunt: Novosibirsk, Tomsk (pe afluentul Tomi) și Omsk (pe Irtiș). [25]

OBICEI, (soc.) practică sau uzanță socială sau tehnică, fiind o tradiție comună pentru grup și învățată de subiect ca deprindere. [28]

OBIECT DE CARANTINĂ, (fitopat.) patogenii și dăunătorii care lipsesc în anumite regiuni sau țări, dar care pot fi introduși din alte părți și prezentând pericol pentru culturile agricole; ei sunt înscrși în liste oficiale naționale (pentru carantină internă) și internaționale (pentru carantină externă); **O.c.** sunt supuse restricțiilor de circulație, pentru a preveni introducerea lor în zonele unde lipsesc. [61]

OBIECTIV¹, (psih.) calificare a ceea ce este în afara subiectivului și se opune acestuia. În limbaj uzual, este sinonim cu real, opus la ceea ce este mental, ideal. [28]

OBIECTIV², (ecol.) scopul ce urmează a fi atins în cadrul unei strategii, făcându-se apel la mijloace tehnice bine definite. [3]

OBIECTIV DE CALITATE, (prot. med.) scopul specific ce urmează a fi atins în cadrul calității unui mediu oarecare: aer, sol, ape subterane, ape superficiale etc. [3]

OBIECTIV DE MEDIU, (prot. med.) scopul specific ce urmează a fi atins în cadrul protecției sau exploatarei unui ecosistem, în funcție de destinația acestuia. [3]

OBIECTIV ENERGETIC, (ind. energ.) ansamblul instalațiilor, construcțiilor și echipamentul aferent, care este proiectat să producă, să transporte, să stocheze și să distribuie energia electrică și/sau termică. [59]

OBIECTIVE PEDAGOGICE, (ped.) finalitățile pedagogice microstructurale care asigură orientarea activității didactice la nivelul procesului de învățământ. Clasificarea obiectivelor pedagogice se face după mai multe criterii: obiective generale, obiective specifice, obiective de competență, obiective de performanță, obiective de transfer, obiective de exprimare, obiective operaționale. [16]

OBIECTIVISM, (psih.) concepție ce pretinde realizarea cunoașterii strict obiectiv fără nici o selecție, opțiune, valorizare subiectivă. [28]

OBIECTIVITATE, (psih.) proprietate a subiectului de a ține seama de ceea ce este obiectiv, de a nu deforma realul prin adaosuri sau modificări arbitrare. [28]

OBIECTUL PSIHOLOGIEI, (psih.) sistemul de cunoștințe, reprezentări, modele descriptive sau conceptuale, legi, clasificări și metode, din care constă psihologia și pe care le extrage din studii domeniului său și le raportează la acesta. [28]

OBIȘNUINȚĂ, (biol.) mecanism prin care un organism viu devine, în mod progresiv, insensibil la anumite modificări ale biotopului. [3]

OBLANCEOLAT, (bot.) invers lanceolat; raportul lățime-lungime este 3:1, aspect întâlnit la frunza de susai (*Sonchus arvensis*), păpădie (*Taraxacum officinale*), cu marginea rucinat-fidată până la sectată, cu laciniiile scurt triunghiulare și cu marginea spinulos dintată. [50]

OBLEȚ (*Alburnus alburnus*, familia *Ciprinidae*), (zool.) pește dulcicol sau salmastricol cu corpul de 9-15 cm lungime, acoperit cu solzi mici, caduci, de culoare argintie. Capul este prevăzut cu o gură terminală, puțin superioară. Trăiește în cârd mare. Se hrănește cu zooplancton, larve mici de insecte, insecte mici pe care le vânează de pe suprafața apei. Se reproduce în mai-iulie. Se pescuiește toamna cu setci sau năvoade dese. Din solzi se extrage o soluție de sîdef („essence d'Orient“) ce servește la fabricarea perlelor artificiale. Trăiește în râuri, lacuri, bălți, Dunăre din regiunea de șes și colinară. Este răspândit în Europa, în bazinul hidrografic al Mării Baltice și Mării Negre. [10]

OBLICUL EXTERN, (anat.) mușchi abdominal mare și superficial al vertebratelor, mergând de la coastele inferioare la ilium. [37]

OBLICUL INTERN, (anat.) mușchi abdominal oblic al vertebratelor, sub oblicul extern, întinzându-se de la regiunea ventrală a iliumului la cele 3 coaste inferioare. [37]

OBLIGATORIU, (ecol.) desemnează un răspuns univoc și necondiționat la o variație a unui factor ecologic sau a unui parametru de origine intrinsecă. [3]

OBLIGAȚIUNI DE MEDIU, (prot. med.) instrumente economice care au ca scop schimbarea responsabilității pentru controlul, monitorizarea și combaterea poluării la fiecare producător și consumator, care sunt taxați în avans pentru potențialele daune. [17]

OBLITERARE, (med. u.) dispariția, ștergerea, umplerea unei cavități sau a unui canal, fie prin blocarea acesteia cu un material patologic, fie prin apropierea și fuzionarea pereților săi. [33] → OCLUZIE

OBLONG, (bot.) organ alungit, elongat, lungăreț, cu axa longitudinală mai mare de 3-5 ori decât cea transversală, cu lățimea maximă la mijloc, cu marginile paralele și cu vârful rotunjit, aspect întâlnit

- la frunzele de la măcrișul calului (*Rumex obtusifolius*), sălcioară (*Elaeagnus angustifolia*). [50]
- OBNUBILARE**, (psih.) tulburare de conștiință, stare patologică de „întunecare a minții“, de încetinire sau întrerupere a activității normale de cunoaștere. [28]
- OBOARE PENTRU REPRODUCEREA ȘALĂULUI**, (pisc.) instalații pe canale cu apă curgătoare, care se folosesc pentru reproducerea dirijată a șalăului. Se închid țarcuri cu suprafața de 400 m², cu garduri din șipci sau din plasă de sârmă. În interiorul țarcului se introduc saltele confecționate din mustăți de salcie și apoi se introduc reproducătorii. [10]
- OBOSEALA SOLULUI**, (pedol.) fenomen de sărăcire a solului în substanțe nutritive, din cauza cultivării terenului cu aceeași plantă mai mulți ani, fără a executa fertilizări periodice. Manifestarea se observă mai ales în sere și solarii, dar și în plantațiile viticole. [49]
- OBOSEALĂ**, (psih.) stare de slăbiciune musculară, nervoasă sau psihică, vizibilă sau interioară, reală sau imaginară, care diminuează capacitatea de muncă a omului. [28]
- OBOSEALĂ SPORTIVĂ**, (sp.) reacție fiziologică ce urmează unei activități psiho-fizice, generată de o inhibiție de protecție apărută la nivelul sistemului central. Refacerea este naturală. [52]
- OBOVAT**, (bot.) termen cu semnificația *invers ovat*, care înseamnă în formă de ou cu vârful în jos, cu lățimea cea mai mare deasupra mijlocului; raportul lățime-lungime este de 3:2, aspect întâlnit la foliolele frunzelor de trifoi alb (*Trifolium repens*), frunzele de la alun (*Corylus avellana*). [50]
- OBOVOIDAL**, (bot.) termen cu semnificația *invers ovoidal*. [50]
- OBPIRAMIDAL**, (bot.) termen cu semnificația *invers piramidal*. [50]
- OBPIRIFORM**, (micol.) structură în formă de pară, cu partea îngustă în jos, ex., forma ascelor ciupercii *Ucinula necator*. [61]
- OBSCURITATE ÎN MEDIUL SPELEIC**, (ter.) fenomen determinat de lumina care pătrunde mai mult sau mai puțin în interiorul peșterii în funcție de mărimea și forma deschiderii. Se pot distinge trei zone: *fotică* (luminată direct), *disfotică* (de penumbră) și *afotică* (obscură). Consecințele ecologice sunt importante: absența plantelor fotosintetizatoare (inclusiv a ciclurilor trofice bazate pe ele) și lipsa ritmului nictemeral (alternanța zi-noapte). În absența luminii, animalele troglobionte sunt *depigmentate* (pigmenții cutanați fiind inutili), *lucifuge* (tegumentul subțire, lipsit de protecție pigmentară, fiind vulnerabil la ultraviolete) și *anoftalme* (cu ochii atrofiați până la dispariția completă). În lipsa luminii, hipofiza vertebratelor nu mai este stimulată – fapt care are repercusiuni asupra reproducerii. [44]
- OBSECVENTĂ (vale ~)**, (geogr.) vale care se desfășoară pe fruntea crestei, deci invers înclinării straturilor; este opusă văii consecvente. [25]
- OBSERVARE**, acțiunea de a observa. (milit.) Procedeu de cercetare care urmărește obținerea de informații despre inamic, teren și trupele lui cu ajutorul aparatului optice sau cu ochiul liber. Se execută terestru, de pe apă, din avion sau elicopter. [31]
- OBSERVATOR**, (constr.) clădire special amenajată pentru efectuarea de observații astronomice, meteorologice etc. [31]
- OBSERVATOR AL MEDIULUI**, (prot. med.) instrument de cunoaștere, informare și programare, care trebuie să îndeplinească trei obiective: evaluarea mediului, urmărirea evoluției acestuia și cuantificarea efectelor unei poluări. [3]
- OBSERVAȚIE**, (psih.) proces senzoriointelectiv, de percepere dirijată verbal și interpretată conceptual prin care se efectuează cunoașterea în confruntare directă cu obiectele și situațiile concrete; metodă de explorări atente ale faptelor obiective într-un anumit scop și prin mobilizarea cunoștințelor anterioare. [28]
- OBSERVAȚIE SISTEMATICĂ ȘI INDEPENDENTĂ**, (ped.) metodă didactică de învățământ în care predomină acțiunea de cercetare directă a realității obiective, naturale și sociale. [16]
- OBSESIE**, (psih.) imagine, gând sau stare afectivă care ia în stăpânire conștiința în mod perseverent și intens, împotriva subiectului și a funcțiilor critice intelectuale. [28]
- OBSTACOL**, piedică, stavilă. **1.** (sp.) Piedică naturală sau amenajată (barieră, gard viu, groapă sau șanț cu apă etc.) care mărește dificultatea parcurgerii unui traseu. Se utilizează la atletism, hipism, ciclocros, motocros. [53] **2.** (milit.) Element natural sau artificial care oprește, întârzie sau stânjenește mișcarea în acțiunile de luptă. **O.** naturale terestre sunt munții, cursurile de apă, mlaștinile, pădurile dese, râpele sau pantele abrupte, iar submarine, stânci, bancuri de nisip, epave etc.; **o.** artificiale sunt barajele antitanc, antiinfanterie, explozive și neexplozive. [31]
- OBSTRUȚIE**, (med. u.) jena sau întreruperea totală a circulației normale a materiilor solide sau lichide într-un conduct al organismului: **o. laringiană**, diminuarea lumenului laringian, determinată de tumori, corpi străini, inflamații, manifestată prin disfonie și dispnee cu cornaj și tiraj; **o. nazală**, diminuarea lumenului foselor nazale, determinată de o malformație, un corp străin etc. [43]

- OBTRUNCANT**, (bot.) termen cu semnificația *oblic trunchiat*. [50]
- OBTURARE**, (med. u.) astuparea unui canal, conduct, cavitate anatomică. [33]
- OBTURATOR¹**, (anat.) foramen: deschidere largă între pubis și ischium, de fiecare latură a centurii pelviene a unui mamifer. [37]
- OBTURATOR²**, (bot.) țesut al plantelor care servește la conducerea tubului polinic, astupând micropilul, aspect întâlnit la alior sau laptele cucului (*Euphorbia* sp.), sau corpuscul ce închide orificiul anterei, aspect întâlnit la ceara albinei (*Aclepias syriaca*), poroinic (*Ochis* sp.). [50]
- OBTURBINAT**, (bot.) termen cu semnificația *invers conic*. [50]
- OBTUZ**, (bot.) termen cu semnificația *bont, teșit, terminat cu un vârf rotunjit, neascuțit, sau în unghi mai mare de 90°*, aspect întâlnit la vârful laminei frunzelor de vâsc (*Viscum album*), dracilă (*Berberis vulgaris*), varză (*Brassica oleracea*) și la baza laminei frunzelor de cais (*Armeniaca vulgaris*). [50]
- OBTUZIE**, (psih.) stare de tulburare a conștiinței, care constă în ridicarea pragurilor senzoriale, ce are drept consecință diminuarea receptivității, care se realizează imprecis, inadecvat și cu o anumită perioadă de latență. [28]
- OBTUZITATE**, (psih.) termen metaforic desemnând atât nivelul inferior și îngust de înțelegere a lucrurilor, cât și rigiditatea unei gândiri dogmatice, plate, opuse celei calificate ca „ascuțite“. [28]
- OBUZ**, (milit.) 1. Denumire veche a proiectilului de artilerie, folosit începând cu secolul al XVIII-lea. 2. Denumire generică dată proiectilelor care acționează prin schije și suflu (explozie, fugase și exploziv-fugase). [31]
- OBUZIER**, (milit.) gură de foc de artilerie asemănătoare cu tunul, cu țeava mai scurtă, care poate trage și la unghiuri relativ mari de înclinare a țeavii, realizând traiectorii curbe și lovirea obiectivelor aflate înapoia unor obstacole înalte. [31]
- OBVOLUT**, (bot.) sin. *prefoliație*, termen folosit în biologia vegetală cu semnificația *înfășurat pe jumătate pe un alt organ similar și învecinat*. Două frunze conduplicate sau înfășurate una în jurul celeilalte, sau prinzând o jumătate din cealaltă, aspect întâlnit la frunze, petale, în mugur de odogaci (*Saponaria officinalis*), floarea-cucului (*Lycnis flos-cuculi*) și alte specii. [50]
- OCARIOLĂ**, (anat.) parte componentă a ovarului de la insecte; o ovariolă are aspect alungit, cu partea proximală îngustă și cea distală dilatată. [62]
- OCCELASTEROL**, (biochim.) sterol izolat dintr-o specie de anelid marin. [41]
- OCCIPITAL**, (anat.) condil: proeminență rotunjită pe osul occipital (sau pe exoccipitale), prin care craniul unui vertebrat se articulează cu vertebra atlas. [37]
- OCEAN**, (geogr.) întindere mare de apă acumulată în depresiuni tectonice și care este încadrată de continente; oceanele comunică între ele prin strâmtori; au un volum de 361 mil. km³, o suprafață de 70,8 %, o adâncime medie de 3.800 m și maximă de 11.022 m (Groapa Marianelor). [25]
- OCEAN PLANETAR**, (geogr.) totalitatea mărilor și oceanelor de pe glob. Prin proprietățile lor fizice și prin efectele dinamice, joacă un mare rol în dezvoltarea învelișului geografic. Prin acțiunea valurilor ele sunt un agent modelator de prim ordin: prin procesul de depunere dau naștere rocilor sedimentare, prin curenții marini constituie un important factor climatogen, iar prin evaporatie alimentează atmosfera cu vapori asigurând circulația apei în natură. În același timp mările și oceanele sunt căile cele mai ușoare pentru transporturi. [50]
- OCEANOLOGIE**, știința care se ocupă cu hidrologia apelor marine și oceanice. [10]
- OCEANUL ARCTIC**, suprafața 13.100.000 km², adâncimea medie 1.205 m, adâncimea maximă 5.220 m. Reprezintă cea mai mare întindere de apă marină înghețată de pe glob. Are formă triunghiulară, delimitată de Gronelanda, de arhipelagul insulelor arctice americane, de țărmurile Peninsulei Alaska, de țărmurile Rusiei și ale Norvegiei. Are pe fund mai multe praguri submarine. [50]
- OCEANUL ATLANTIC**, suprafața 93.100.000 km², adâncimea medie 3.650 m, adâncimea maximă 9.218 m. Are forma alungit-sinuoasă, larg deschisă spre sud și găuită spre nord. Pe fundul lui există un lanț muntos submarin în forma literei S. În el se varsă cele mai multe fluvii din lume. Este delimitat de continentele America de Nord, Africa de Sud și Europa. [50]
- OCEANUL AUSTRAL**, rezultat din reunirea în partea de sud a apelor oceanelor Atlantic, Pacific și Indian. Fenomene ale naturii meteorologice și fizice determină o limită între ele. Oceanul Austral are la suprafață centre atmosferice depresionare, care se mișcă în mod continuu și dau naștere cicloanelor de vânturi cu direcția de la vest spre est. Este influențat direct de Continentul Antarctic prin prezența aisbergurilor pe suprafața sa. Apele lui constituie domeniul celor mai înalte valuri și a celor mai lungi hule. Este cel mai sărac în insule. [50]
- OCEANUL INDIAN**, suprafața 74.920.000 km², adâncimea medie 3.897 m, adâncimea maximă 7.450 m. Este deschis mult spre sud. Se mărginește cu țărmurile Africii, Asiei, Australiei, iar la sud se îmbină cu Oceanul Austral. [50]

- OCEANUL PACIFIC**, suprafața 179.680.000 km², adâncimea medie 4.028 m, adâncimea maximă 11.514 m. Are formă eliptică, mai deschis spre sud și aproape închis spre nord. Este mărginit de continentele Asia, Australia, America de Nord și America de Sud. [50]
- OCELAT**, (micol.) pată alungită asemănătoare unui ochi, cu marginea bine conturată și mai închisă la culoare, ex., petele de la baza paiului de grâu produse de ciuperca *Pseudocercospora herpotrichoides*. [61]
- OCELI**, (anat.) ochi simpli situați pe partea superioară a capului la multe tipuri de insecte; numărul lor variază de la 1 la 3. [62]
- OCHELARI**, (zootehn.) sin. *clape* sau *pleoape*, piese ale harnașamentului, cu rol de a apăra ochii de praf și de a împiedica vederea laterală. [34]
- OCHI**, **1.** (bot.) Termen folosit în biologia vegetală cu semnificația de gropiță în care se află 1-3 muguri foarte mici pe suprafața unui tubercul de cartof. Pe marginea gropiței se văd rudimentele unui organ foliar numit sprânceană; mugur axilar folosit în altoire, numit „ochi” de altoi. **2.** (zool.) În lumea animală, organ al vederii, existent la toate vertebratele și la unele nevertebrate. Este constituit din globul ocular și organele anexe. Globul ocular este format din membranele sclerotică, coroidă, retină. Pătrunderea razelor luminoase în ochi este favorizată de mediile transparente; corneea, cristalinelul, umoarea apoasă și corpul vitros. Imaginea vizuală se formează pe retină și este transmisă prin nervul optic la scoarța cerebrală. Partea cea mai sensibilă a retinei este pata galbenă (*macula lutea*). Anexele globului ocular sunt: mușchi intraorbitali, care îi determină mișcările, glandele lacrimale, a căror secreție umezește suprafața ochiului, pleoapele, genele și sprâncenele, care au rol de apărare. **3.** (silv.) Deschidere de formă circulară în masiv, prin tăierea arborilor, în scopul promovării regenerării naturale. Mărimea este variabilă (10-20 m în diametru), în funcție de specie și de condițiile de mediu. [50; 4]
- OCHI COMPUȘI**, (zool.) ochi caracteristici artropodelor, formați dintr-un mare număr de unități morfo-funcționale denumite omatidii. [62]
- OCHI DE IARNĂ**, (bot.) sin. *mugure*. Ansamblu de muguri situat pe coardele viței de vie, care se găsesc sub același înveliș (bractee). De cele mai multe ori este format dintr-un mugur principal și doi secundari. [49]
- OCHI DE PASĂRE**, (fitopat.) simptom al bolii ofilirea bacteriană a tomatelor produsă de bacteria *Clavibacter michiganensis* ssp. *michiganensis*. Se manifestă la început prin mici pete hidrozate, gălbui, apoi brune sau cenușii, crustoase, cu halo gălbui sau alb, de obicei superficiale. [61]
- OCHI PARIETAL**, (anat.) ochi median fotoreceptor, prezent la unii pești și reptile. [37]
- OCHI PINEAL**, (anat.) excrescență dorsală a diencefalului, care formează un ochi sensibil la lumină. Întâlnit la unii ciclostomi și alte vertebrate, omolog cu glanda pineală (epifiza) de la păsări și mamifere. [37]
- OCHIRE**, (milit.) totalitatea operațiunilor ce se execută pentru a aduce țeava unei guri de foc într-o poziție care să permită trimiterea proiectilelor la țintă. [31]
- OCHIUL BOULUI** (*Callistephus chinensis*, fam. *Asteraceae/Compositae*), (bot.) plantă floricolă folosită mai ales ca floare tăiată și la decorarea peluzelor din parcuri și grădini. Culoarea florilor este foarte variată, de la alb până la roșu-închis, de la albastru până la violet-închis. Înflorește vara până toamna. Înmulțire prin semințe. Se seamănă în răsadnițe în luna martie-aprilie, iar afară, pe brazde, în luna aprilie. Îi merge bine pe soluri argilo-nisipoase, neutre sau ușor alcaline, fertile. [71]
- OCHIUL CICLONULUI**, (meteor.) zona calmă din centrul unui ciclon tropical. [3]
- OCHOTONIDE** (*Ochotonidae*), (zool.) iepurii fluierători. Animale mici fără coadă, asemănătoare iepurilor (*Lagomorpha*) din munții Asiei. [37]
- OCHRATOXINE**, (fitopat.) împreună cu citrinina, acidul oxalic și viridicatum alcătuiesc toxina din grupa micotoxinelor nefrotoxine. Sunt elaborate de ciuperca *Aspergillus ochraceus*, dar și de alte ciuperci din genurile *Aspergillus* și *Penicillium*. Ele provoacă boli grave și chiar moartea animalelor furajate cu paie sau semințe de cereale sau porumb infectate de această ciupercă. [61]
- OCHROLEUC**, (bot.) de culoare alburii-galbenă sau galben-palid, aspect întâlnit la flori unde corola poate fi gălbuie sau alb-gălbuie, ex. sipică (*Scabiosa ochroleuca*, *S. argentea*). [50]
- OCUZIE**, (med. u. și vet.) apropierea marginilor unui canal, orificiu sau ale unei fante naturale, până la alipirea ireversibilă a acestora. [33]
- OCUZIE INTESTINALĂ**, (med. u.) oprirea mai mult sau mai puțin completă, bruscă sau progresivă a tranzitului intestinal. Poate fi atât de natură *mecanică* – obstructivă, compresivă sau datorată ectopiilor, cât și de natură *funcțională* – prin spasm sau paralizie a musculaturii intestinale, cu oprirea peristaltismului. [33]
- OCNĂ**, (min.) mină, mai ales de sare; salină. [13]
- OCROTIREA NATURII**, activitate de conservare/protecție, al cărei scop este păstrarea unei varietăți largi de ecosisteme cu viețuitoarele lor, fără a fi modificate. [23]
- OCTANDRU**, (bot.) flori, unde androceul are opt stamine. [50]

OCTANT, (mat.) fiecare din cele opt regiuni în care trei plane concurente ortogonale (perpendiculare) două câte două împart spațiul. [48]

OCTET, (inform.) vector binar cu 8 componente, 8 biți. [47]

OCTOCORALLIA, (zool.) subclasă care cuprinde 2.500 de specii de antozoare marine, coloniale. Scheletul sub formă de spiculi izolați. Cavitatea gastrică are 8 septe, 8 loje, 8 tentacule penate. Glandele genitale se află în cavitatea gastrică. Posedă polipi compleți și incompleți sau sifonoizi. [50]

OCTOMITAZĂ, (pisc.) boală parazitară a salmonidelor produsă de flagelatul *Octomitus salmonis*. Peștii afectați au o excitabilitate crescută, partea posterioară a intestinului este mai palidă decât de obicei, anusul este congestionat, iar tubul digestiv este plin cu un mucus alb-gălbui. [10]

OCTOMITUS SALMONIS, (pisc.) flagelat parazit în intestinul păstrăvului. Este alungit, de 7-12,5 x 3-6 μ , prevăzut cu opt flageli, dintre care doi străbat parazitul și ies afară pe la capătul opus. Prezintă doi nuclei ovali. [10]

OCULTAȚIE, (astr.) fenomenul prin care un astru este ascuns vederii unui observator de către un alt astru. [12]

ODĂ, (cult.-art.) 1. Specie a poeziei lirice formată din strofe cu aceeași formă și cu aceeași structură metrică în care se exprimă elogiul, entuziasmul sau admirația față de persoane, fapte eroice, idealuri etc. 2. Titlu împrumutat din literatură care se dă unei piese muzicale solemne, cu caracter de laudă, scrisă în cinstea unei persoane sau a unui eveniment. [67]

ODDERADE, (fitosociol.) interstadiu relevat pentru prima dată de F. R. Averdieck în localitatea cu același nume din Schleswig-Holstein, din nordul Germaniei. În stațiunea eponimă este caracterizat de dezvoltarea excesivă a mesteacănului (peste 90%), după care urmează o fază de competiție dintre acesta și pin. În Belgia, interstadiul Odderade se remarcă prin afirmarea categorică a stejărișului amestecat, iar spre sfârșitul interstadiului, mesteacănul se va extinde masiv. Împădurirea este remarcabilă și în Franța, precum și în Grecia, unde interstadiul se numește Elevtheroupolis. Două datări ^{14}C , efectuate chiar în secvența de la Odderade, îi fixează acestui interstadiu următoarea vârstă: 54.750 î. Hr. și 56.150 î.Hr. La nivelul României, interstadiul se paralelizează cu faza de vegetație Nandru 3. [8]

ODOBENIDE (*Odobenidae*), (zool.) morse. Carnivore acvatice de talie mare, caracterizate prin lipsa incisivilor dar cu canini superiori lungi, în formă de defense. [37]

ODOBEȘTI, renumită și veche podgorie, considerată moștenire dacică. Centre viticole de renume sunt

Odobești (altitudine 139 m), Jariștea (193 m), Bolotești (238 m). Resursele heliotermice și hidrice sunt mai mari decât în podgoriile vecine. Solurile sunt cele mai bogate din regiunea viticolă a Dealurilor Moldovei. Acestea sunt cernoziomuri argilo-iluviale, soluri cenușii, soluri brune podzolite. Sub aspectul condițiilor ecopedologice, împreună cu resursele ecoclimatice, ambele foarte favorabile, permit obținerea de producții mari, cu diversificare mare. Se obțin struguri pentru vinuri de consum curent din soiurile Galbenă de Odobești, Aligoté, Fetească regală. Soiuri albe superioare se obțin din Fetească albă, Riesling italian, Sauvignon. Vinurile roșii de calitate superioară se obțin din soiurile Fetească neagră, Merlot, în timp ce vinul roșu de consum curent se produce din Băbească neagră. [49]

ODONATE, (zool.) ordin reprezentând un grup taxonomic de insecte pterigote primitive, prădătoare atât ca adult cât și ca larvă; acestea din urmă sunt acvatice și se caracterizează prin transformarea labiumului într-o structură prehensilă caracteristică, denumită mască. Adulții sunt foarte buni zburători, caracterizați prin aparat bucal cu mandibule puternice, cu numeroși denticuli chitinoși și aripi cu structură identică sau aproape identică, cu nervuri numeroase. Popular sunt cunoscute sub numele de *libelule*. [62]

ODONTOBLASTE, (anat.) celule care dau naștere la dentină în dintele de vertebrat. [37]

ODONTOFIL, (bot.) cu frunze dințate. [50]

ODONTOGNATHE (*Odontognathae*), (zool.) păsări primitive din perioada cretacică, cărora le erau caracteristice un cioc lung cu numeroși dinți mici. Majoritatea erau marine și mâncau pește, semănând superficial cu cufundarii. Cel mai bine cunoscute au fost *Hesperornis* și *Ichthyornis*. [37]

ODORANT, (zool.) substanță mirositoare secretată de anumite glande tegumentare la insecte și alte animale. [62]

ODORIZARE, (chim.) absorbția, de către o masă mare de compuși chimici, lichizi sau gazoși, a unei cantități reduse dintr-un compus puternic odorizant (cu miros foarte puternic). [3]

ODOS (*Avena fatua*, fam. *Poaceae/Gramineae*), (bot.) plantă anuală de primăvară, considerată buruiană problemă pentru culturile agricole. Se deosebește de ovăz prin palea externă, pe dos, în partea de jos, scurt setos păroasă. Spiculele mari, aristate cu 2-3 flori. Se întâlnește în culturi, în special în ovăz. Se mai numește *ovăz sălbatic*. Înfloarește în iunie-august. Sensibilă la: imazetapir, isoproturon, alaclor, metolaclor, tiobencarb, imazapir, propizamid, pendimentalin, etofumesat, rimsulfuron metil, cicloxidim, setoxidim, cletodim propaquizafop,

fenoxaprop etil, fluazifop-P-butil, haloxifop-R-metil, diclofopmetil, fenoxaprop-P-etil, dimetenamid + butilat, glifosat. [51]

ODRA, fluviu în Europa; are o lungime de 903 km și o suprafață a bazinului de 125.000 km². Izvorăște din Munții Sudeți și curge prin Slovacia, Polonia și Germania, vărsându-se prin două brațe Odra de Vest și Odra de Est în Marea Baltică. Ca afluenți importanți sunt: Warta (cel mai mare) și Neisse. Traversează orașele Berlin (capitala Germaniei), Frankfurt și Szezecin. [25]

O.E.P.P., Organizația Europeană și Mediteraneană de Protecția Plantelor, cu sediul la Paris, la care este afiliată și țara noastră. Organizația urmărește: intensificarea și extinderea acțiunilor de combatere a bolilor și dăunătorilor importanți economic; ușurarea schimburilor de mărfuri agricole cu respectarea normelor fitosanitare reglementate. [61]

Of, (pedol.) simbol folosit în sistemul român de clasificare a solurilor pentru notarea orizontului organic de fermentație. [29]

OFENSIVĂ, (milit.) formă principală a acțiunilor de luptă prin care se urmărește distrugerea forței inamicului și cucerirea terenului pe care îl ocupă. [31]

OFF-LINE, (inform.) atribut utilizat pentru a desemna un echipament care nu se află sub controlul direct al unei unități centrale de prelucrare. De asemenea, poate desemna și echipamente sau dispozitive periferice deconectate temporar din sistemul de control. [47]

OFFSHORE, (petr.) foraj marin. [3]

OFICINAL, (med. u.) curativ, medicinal, terapeutic, vindecător. Plantă medicinală cu proprietăți farmacodinamice, curative. [50]

OFICIUL INTERNAȚIONAL AL VIEI ȘI VINULUI (O.I.V.V.), organizație înființată la data de 29 noiembrie 1924, prin convenția între guvernele a șapte țări, cu sediul la Paris. Desfășoară activitate intensă în domeniul științific, tehnic, economic și uman privind vița de vie și produsele sale. Stabilește conduita pentru cercetare și învățământul de specialitate. Urmărește armonizarea reglementărilor naționale, stabilește normele și metodele internaționale de analiză, preluate apoi de legislațiile naționale și Uniunea Europeană. Colaborează cu o serie de organizații internaționale ca: Uniunea Europeană, Organizația pentru Alimentație și Agricultură, Federația Internațională a Vinurilor și Spirtoaselor, Uniunea Internațională a Oenologilor etc. [49]

OFICIUL NAȚIONAL AL DENUMIRILOR DE ORIGINE PENTRU VINURI ȘI ALTE PRODUSE VITIVINICOLE (O.N.D.O.V.), organism național ce are în atribuțiuni elaborarea de norme tehnice pentru producerea vinurilor, a altor

produse vitivinicole și a băuturilor alcoolice naturale cu denumire de origine. Participă, alături de O.N.V.V., la elaborarea de legi și ordine pentru aprobarea denumirilor de origine pentru vinuri, alte produse vitivinicole și pentru băuturi alcoolice naturale. Eliberează decizii și certificate de producător de vinuri și alte produse vitivinicole cu denumire de origine. Eliberează certificate de atestare a dreptului de comerțalizare a vinurilor și a altor produse cu denumire de origine. [49]

OFICIUL NAȚIONAL AL VIEI ȘI VINULUI (O.N.V.V.), organism care asigură legătura țării noastre cu O.I.V.V. și aplică rezoluțiile acestei organizații în România. Participă la definirea politicii în domeniul vitivinicol și la stabilirea cadrului legal de producere a strugurilor, vinurilor și a băuturilor pe bază de must și vin, în concordanță cu interesele economiei naționale și ale viticultorilor, precum și cu reglementările adoptate pe plan internațional. Participă la elaborarea unor legi și alte acte normative pentru sectorul vitivinicol. Inițiază și sprijină organizarea de manifestări naționale și internaționale cu caracter vitivinicol: congrese, simpozioane, consfătuiri, concursuri de struguri și vinuri. Participă la editarea unor reviste de specialitate destinate informării specialiștilor și producătorilor interni și externi. [49]

OFILIRE, (bot.) fenomen fiziologic constând din veștejirea frunzelor și a ramurilor tinere, din cauza pierderii turgescenței, ca urmare a deficitului de apă accesibil absorbției. Este cauzată de uscăciunea solului, a atmosferei sau a unei acțiuni simultane a secetei asupra celor două medii. Ofilirea poate fi incipientă, temporară, permanentă. **O. incipientă** se manifestă prin creșterea presiunii osmotice, micșorarea gradului de deshidratare a stomatelor, reducerea intensității fotosintezei, intensificarea transpirației, oprirea creșterii. Nu apare însă o veștejire vizibilă a organelor. **O. temporară** se manifestă prin oprirea fotosintezei; respirația este foarte intensă. Cantitatea de apă pierdută prin transpirație o întrece pe cea absorbită cu ajutorul rădăcinii. Celulele și țesuturile frunzelor își pierd turgescența. Apare vizibilă veștejirea frunzelor și a tulpinilor ierboase. Deși există, nu apare vizibilă la organele puternic lignificate sau sclerificate. De obicei, către seară transpirația se reduce, apa absorbită o înlocuiește pe cea pierdută în cursul zilei, celulele redevin turgescente și **o.** dispăre. Acest lucru se observă foarte bine la floarea-soarelui (*Helianthus annuus*), sfeclă (*Beta vulgaris*), castraveți (*Cucumis sativus*) și alte plante de cultură. Modificările sunt reversibile dacă perioada de deshidratare nu se prelungește. Produce micșorarea

recoltei. **O. permanentă** se produce când solul nu mai conține apa accesibilă plantei. Apa pierdută în cursul zilei nu mai poate fi înlocuită. Presiunea osmotică și forța de sucțiune cresc. Procesul de fotosinteză decurge slab și apoi se oprește din cauza dezorganizării cloroplastelor. Stomatele se închid, influențând procesul de respirație și activitate a fermenților.

Leziunile apărute sunt ireversibile și planta moare. [50]

OFILIRE-VEȘTEJIRE, (fitopat.) simptom al unor boli ale plantelor caracterizat prin pierderea turgescenței celulelor, ceea ce duce la aplecarea frunzelor și chiar a plantei întregi. **O.** este produsă de factori biotici patogeni (ca ciuperca *Fusarium* sau bacteria *Erwinia tracheiphila*, care obturează vasele conducătoare și nu permite afluxul de apă) sau abiotici (seceta care determină o insuficientă aprovizionare cu apă a plantelor și o transpirație mare). [61]

OFILIREA (FUZARIOZA) ARDEIULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Fusarium oxysporum* f. sp. *Vasinfecum*. Este întâlnită mai ales în culturile din sere. Atacul se manifestă în perioada de înflorire-fructificare, prin ofilirea rapidă a plantelor. Frunzele ofilite prezintă pe margine cloroze slabe. Boala se tratează cu una din substanțele Derosal 0,05%, Benlate 0,8%, Bavistin, Topsin M. Primul tratament are caracter preventiv. Se face la 7-8 zile de la plantare. Se utilizează 0,5 l suspensie/plantă dată la colet. Tratamentul se repetă cu aceeași substanță la 25 de zile. Se fac trei tratamente. [50]

OFILIREA BACTERIANĂ A CRAIȚELOR, (fitopat.) bacterioză produsă de *Pseudomonas solanacearum*. Produce pagube importante. Agentul patogen se transmite prin semințe, sol, apa de irigație și lucrările de întreținere. Ea determină obturarea vaselor conducătoare, piticirea, ofilirea și arsura foliajului plantei. Vasele conducătoare se brunifică. Măsurile de prevenire și combatere constau în folosirea de soiuri rezistente sau tolerante față de această bacterie. Soiurile mai rezistente sunt: Cupid, Irish Lace, Papaya Crush, Pineapple Crush, Pumpkin Crush, Rusty Red, Sparrky și Sparrky mix. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

OFILIREA BACTERIANĂ A CUCURBITACEELOR, (fitopat.) bacterioză produsă de *Erwinia tracheiphila*. A fost semnalată prima dată în SUA, în anul 1893, și este prezentă în numeroase țări din Europa. În România, boala a fost semnalată în anul 1953 de Traian Săvulescu și colab. Bacteria atacă de regulă frunzele bazale, pe care apar pete întunecate, ofilite, care, cu timpul, cuprind tot limbul. În cele din urmă, frunza se usucă. Tulpina atacată prezintă în secțiune transversală un mucilagiu alb-cenușiu. Bacteria este un agent de rană. Ea se instalează în vasele conducătoare, de aici trece în țesutul

parenchimatic, unde formează caverne pline cu mucilagiu. Măsurile de prevenire și combatere constau în adunarea și arderea plantelor atacate, aplicare de tratamente foliare pentru distrugerea insectelor vectoare cu produsele Streptomycină 100 ppm și Terramycină 200 ppm. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

OFILIREA BACTERIANĂ A LUCERNEI, (fitopat.) bacterioză produsă de *Corynebacterium insidiosum*. Boala se manifestă prin apariția de plante pitice, tulpini subțiri și frunze mici. După un timp, ele se îngălbenesc și pier. La secțiunea tulpinilor și rădăcinilor, se observă brunificarea țesuturilor. Prin dispariția plantelor, cultura se rărește de la an la an. Transmiterea și răspândirea bolii este favorizată de resturi de plante bolnave și apa de ploaie sau apa de irigație. (I. Moga, M. Schitea, M. Mateiaș, 1996) [50]

OFILIREA BACTERIANĂ A TOMATELOR, (fitopat.) bacterioză produsă de *Corynebacterium michiganense*. Apare sub formă de pete pe frunze și fructe, producând ofilirea parțială sau totală a frunzelor. Primele simptome apar pe răsaduri. Pot fi atacate simultan 1-2 frunze. În cazul infecțiilor mai accentuate florile avortează, iar cele rămase dau fructe infectate. Măsurile de prevenire și combatere constau în: fertilizarea echilibrată cu azotat de amoniu; se interzice irigarea prin aspersie; efectuarea de tratamente foliare cu unul din produsele: Dithane-cupromix în concentrație de 0,3%, Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Kocide 101 în concentrație de 0,5%, Turdazin în concentrație de 0,3% etc. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

OFILIREA BATATULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Verticillium* sp. Se combate prin măsuri de igienă și dezinfecție. Dezinfecția solului se face cu 10-15 zile înainte de plantare prin administrarea de Lindatox 5 în cantitate de 30-40 kg/ha sau Basamid 500-600 kg/ha. Se împrăștie pe sol și se încorporează prin frezare la adâncimea de 25 cm. [50]

OFILIREA (FUZARIOZA) CASTRAVEȚILOR, (fitopat.) micoză produsă de *Fusarium oxysporum* f. sp. *cucumerinum*. Are o frecvență de atac de 20-30%. Semnalată în România în anul 1969 de C. Răfăilă și M. Costache. Plantele sunt atacate în toate fazele de dezvoltare, iar dintre acestea mai ales în faza de înflorire-fructificare. Evoluția bolii poate fi rapidă sau lentă, factorul determinant fiind temperatura. La ofilirea rapidă, plantele se veștejesc și mor în câteva zile fără a se decolora. La ofilirea lentă are loc îngălbenirea inițială, urmată de necroze, debilitarea și uscarea treptată a plantelor. *Prevenirea și combaterea* constau în producerea răsadului la temperaturi mai scăzute, udarea la timp a plantelor, asigurarea unei

nutriții echilibrate cu azot și potasiu în raport 1:2-3 (7-9 mg N-NO₃ și 24-32 mg K₂O) la 100 g sol uscat, îndepărtarea din cultură a plantelor ofilite. Dezinfecția termică a solului în sere între două culturi sau dezinfecția chimică cu Dazomet sau Basamid 500 kg/ha, Di Trapex sau Di Trapex CP 600-700 l/ha, sau Vapam 1.200-1.500 l/ha. În timpul vegetației se fac tratamente chimice la sol în jurul bazei tulpinii, cu unul din fungicidele sistemice: Benagro, Benlate, Bavistin, Fundozol, Metoben, Derosal sau Topsin M, în concentrație 0,05-0,1%. Primul tratament se face imediat după plantare, în concentrație de 0,05%. Următoarele 2-3 tratamente se fac la intervale de 25-30 de zile în ciclul I de cultură și de 20-25 de zile în ciclul al II-lea, folosindu-se 0,5 litri suspensie la o plantă. În general, imediat după plantare se manifestă și atacul ciupercii *Pythium debaryanum*. De aceea este bine ca la primul tratament în suspensia folosită să se adauge Mycodifol sau Merpafol combi 0,2%, Ridomil 25 0,04% sau Previcar N 0,15%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

OFILIREA HAMEIULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Verticillium alboatrum*, *Fusarium* sp. Se combate preventiv prin dezinfectarea solului, la plantarea butașilor, cu Zineb 0,4%, Ortocid 0,3% sau cu un alt fungicid. (Gh. Bâlțeanu, I. Fazecaș, Al. Salontai, C. Vasilică, V. Birnaure, Fl. Ciobanu, 1983) [50]

OFILIREA (FUZARIOZA) MAZĂRII, (fitopat.) micoză produsă de *Fusarium oxysporum* f. sp. *pisi*. Boala determină ofilirea și îngălbenirea frunzelor care au ca rezultat stagnarea creșterii. Atacul are loc în timpul perioadei de înflorire. În tulpină are loc brunificarea vaselor conducătoare. Păstăile nu se mai formează, iar dacă apar, acestea sunt zbârcite și fără semințe. La un atac puternic rădăcinile plantelor se brunifică și putrezesc. În cultură atacul apare sub formă de vetre. Măsurile de prevenire și combatere constau în igienă culturală, arătura adâncă de toamnă, rotația culturilor pe 5-6 ani, folosirea de sămânță sănătoasă și dezinfectată. Se tratează chimic prin prăfuire cu Bavistin 400 g/100 kg, Benlate 400 g/100 kg, Benlate 200 g + Tiuram 75 în cantitate de 200 g/100 kg sau cu Vitavax 200 în cantitate de 250 g/100 kg. Semințele înainte de semănat se pot îmbăia timp de 30 minute la temperatura de 30°C, într-o suspensie de 1:1 de Captafol 0,1% și Captan 0,2%. Se recomandă folosirea de soiuri rezistente la ofilire. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

OFILIREA MENTEI, (fitopat.) micoză produsă de *Verticillium alboatrum*. Apare în aprilie-mai. Tulpinile atacate rămân nedezvoltate, creșterea lor este anormală, internodiile sunt scurte. Frunzele atacate sunt asimetrice, încrețite, colorate în cafeniu-

închis și grupate în vârful tulpinii. Plantele atacate de timpuriu mor în scurt timp. Cele atacate mai târziu se îngălbenesc și se usucă. Pe tulpini și stoloni apar pete cu țesuturi de putrefacție. Ciuperca iermează în sol. Boala se răspândește prin materialul de înmulțire. Combaterea se face ca și în cazul antracnozei mentei. (E. Păun, A. Mihalea, A. Dumitrescu, M. Verzea, O. Coșocariu, 1988) [50]

OFILIREA PEDUNCULULUI FLORAL AL ARMURARIULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Botrytis cinerea*. Este frecvent întâlnită. [50]

OFILIREA (FUZARIOZA) PEPENILOR VERZI (*Fusarium oxysporum*), (fitopat.) micoză care provoacă pierderi de producție până la 20-30%. Atacul are loc în toate stadiile de dezvoltare a plantei. La plântuțe, boala provoacă încetinirea creșterii, putrezirea rădăcinii, ofilirea cotiledoanelor și moartea acestora. La plantele din cultură boala avansează lent. Marginile frunzelor se îngălbenesc, se necrozează și mor. Până la urmă plantele se usucă în întregime. Măsurile de prevenire și combatere constau în îndepărtarea și distrugerea prin ardere a resturilor vegetale, rotația culturilor pe 4-5 ani, cultivarea de soiuri rezistente. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

OFILIREA (FUZARIOZA) SPANACULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Fusarium oxysporum* f. sp. *spinaciae*. Prezintă importanță economică mai ales în culturile semincere. Plantele sunt atacate în toate fazele de dezvoltare. Mai întâi apare o îngălbenire progresivă a frunzelor începând de la baza plantelor în sus, urmată de moartea acestora. Plantele bolnave au o talie redusă, rădăcinile secundare și rădăcina principală se brunifică și putrezesc. Măsurile de prevenire și combatere constau în igienă culturală, arătura adâncă de toamnă, rotația culturilor pe 4-5 ani și folosirea de sămânță sănătoasă. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

OFILIREA ȘI USCAREA LUJERILOR DE RĂȘINOASE, (fitopat.) micoză produsă de *Botryotinia fulkeliana*. Atacă lujerii, mugurii și frunzele. Boala produce uscări în masă. Prevenirea se face prin tratamente cu fungicidele chimice: Metoben, Topsin. [50]

OFILIREA (FUZARIOZA) TOMATELOR, (fitopat.) micoză produsă de *Fusarium oxysporum* f. sp. *lycopersici*. Apare la plantele tinere din seră și constă în decolorarea nervurilor și ofilirea pețiolului frunzelor (epinastia). În câmp atacul începe prin îngălbenirea frunzelor inferioare, care se necrozează și se usucă. Boala progresează treptat spre vârful plantelor. Plantele bolnave își revin în timpul nopții. Ziua, în condiții de insolație, ofilirea se intensifică. Măsurile de prevenire și combatere constau în

OFILIREA (FUZARIOZA) VINETELOR

respectarea rotației culturilor; mulcirea solului din solare cu folie de polietilenă; folosirea de soiuri și hibridi cu rezistență genetică; îndepărtarea din cultură a plantelor bolnave. Aplicarea de tratamente preventive în jurul bazei tulpinei, cu suspensie de fungicide sistemice: Benlate, Benagro, Derosal, Bavistin, Metoben, Topsin-M, în concentrație de 0,05-0,1%. Primul tratament se face imediat după plantare când se folosește o concentrație de 0,05%, iar următoarele două tratamente la intervale de 25-30 de zile cu o concentrație de 0,1%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

OFILIREA (FUZARIOZA) VINETELOR, (fitopat.) micoză produsă de *Fusarium oxysporum* f. sp. *melenogae*. Semnalată în culturile de vinete de la serele Ploiești-Tătărani. Boala apare pe plantele tinere dar și pe cele aflate în faza de fructificare. Simptomele constau în clorofierea nervurilor secundare, după care urmează ofilirea și moartea frunzelor inferioare și apoi a celor superioare. Măsurile de prevenire și combatere constau în cultivarea de soiuri cu rezistență genetică la această boală, altoirea pe portaltoi rezistenți la fusarium. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

OFIOSACEE (*Ophioglossaceae*), (bot.) familie care cuprinde 3 genuri cu 80 de specii de ferigi actuale, primitive, răspândite în regiunile temperate și o singură specie (*Helminthostachys ceylanica*) în regiunea tropicală, asiatică. Sunt plante erbacee, perene, cu rizom ascuns în pământ de pe care anual crește câte o frunză cu 2 segmente din care unul este trofofil, verde, steril, întreg sau sectat, iar altul sporofil, gălbui, fertil, spiciform sau paniculiform care poartă sporangi grupați în sori. Sporangii sunt fără inel mecanic, se deschid printr-o crăpătură transversală punând în libertate izospori. Gametofitul este un protal monoic subteran mic, tuberculiform sau vermiform, incolor, cu o nutriție saprofitică. Flora României conține 5 specii ce aparțin la două genuri: *Ophioglossum*, $x = 15?$; *Botrychium*, $x = 15?$ [50]

OFIOLITE, (geol.) asociații de roci cu caracter nealcalin, reprezentând vechi fragmente de crustă oceanică, caracterizate din punct de vedere petrografic prin prezența rocilor bazice intrusiv și extrusiv și mai rar a rocilor sedimentare de natură argiloasă. [25]

OFITER, militar cu atribuții de conducere a unei subunități, unități, mari unități sau care exercită alte funcții. **O.** poate fi: *activ*; în rezervă care își execută funcțiile corespunzătoare gradului în caz de mobilizare; în retragere, care a depășit limita de vârstă. [31]

OFTALMIE, (med. u.) inflamația oculară severă ce interesează globul ocular în totalitate. **O.** *gonococică* –

formă de conjunctivită severă, purulentă, provocată de infecția gonococică; **o.** *nou-născutului* – conjunctivită a nou-născutului, de obicei de natură gonoreică. [60]

OFTALMOMIOZITĂ, (med. u.) inflamația mușchilor extrinseci ai globului ocular. [60]

OGAR, (zool.) sin. *copoi*, *levrier*, denumire generală pentru un grup numeros de rase de câini de vânătoare, gonitori, cu botul lung, corpul înalt și subțire, cu mare viteză de alergare. [34]

OGAȘ, (geomorf.) formă de relief negativă rezultată în urma acțiunii torențiale asupra scoarței terestre; are adâncimi de până la 10 m și lungimi ce nu depășesc 1,5 km. [25]

OGIVĂ, (milit.) partea anterioară, de formă aerodinamică, a unui proiectil, a unei rachete sau a unei bombe de aviație. [31]

Oh, (pedol.) simbol folosit în sistemul român de clasificare a solurilor pentru notarea orizontului organic de humificare. [29]

OHABA, (paleomorf.) complex interstadial – perioada complexă de ameliorare a climei specifică pleistocenului superior din România. A fost identificată pentru prima dată datorită studiului palinologic al sedimentului din peștera Bordu Mare de la Ohaba Ponor. Complexul interstadial Ohaba este format din două oscilații: Ohaba A și Ohaba B. În timpul oscilației Ohaba A, la altitudinea de 600-700 m erau bine răspândiți arinul și pinul, dar pe versanți se aflau destul de frecvent stejarul, alunul și teiul. Între oscilațiile climatice Ohaba A și Ohaba B s-a produs restrângerea generală a suprafețelor ocupate de pădure. Dacă în Carpații Meridionali și în vestul țării, oscilația climatică Ohaba A se caracterizează printr-un procent de împădurire mai ridicat și o mai mare răspândire a copacilor cu frunză lată în raport cu oscilația climatică Ohaba B, în estul României și în jumătatea nordică a Carpaților Orientali situația pare să fie opusă. În cursul complexului interstadial Ohaba se produce trecerea de la paleoliticul mijlociu la cel superior pe teritoriul României. Geocronologic, complexul interstadial Ohaba, cu cele două oscilații climatice ale sale, se poate paraleliza cu interstadiul Arcy-Stillfried B (datat între 30.600 și 26.350 î.Hr.) sau cu interstadiul Arcy-Kessel din vestul Europei. Pe teritoriul european al Rusiei, complexului interstadial Ohaba îi corespunde interstadiul Bryansk (Mologo-Sheksna), pe teritoriul Ungariei, faza de încălzire Istallosko, iar în Cehia și Slovacia, pedocomplexul (P.K.) I. În Grecia, oscilațiile climatice Ohaba A și Ohaba B sunt similare fazelor Krinides I și 2. Mai multe datări de vârstă absolută cu ^{14}C , efectuate în diferite așezări paleolitice din România, au confirmat paralelizările dintre oscilațiile

climatice specifice complexului interstadial Ohaba și cele din restul Europei. Pentru a doua parte a oscilației climatice Ohaba A există o datare de 30.450 ± 300 î.Hr. (GrN 13008), iar pentru etapa de răcire dintre cele două oscilații climatice datarea de 28.420 ± 400 î.Hr. (Bln. 809). Oscilația climatică Ohaba B pare mai bine ancorată cronologic prin cele două datări de $29.700 + 1700/-1400$ î.Hr. și 28.780 ± 290 î.Hr. (GrN 14627). Ultima datare reprezintă și un bun reper pentru sfârșitul complexului interstadial Ohaba. Complexului interstadial Ohaba i-a succedat o perioadă rece de tip stadial a cărei vârstă pare a fi cuprinsă între 25.900 ± 120 î.Hr. (GrN 15051) și 24.100 ± 1300 î.Hr. (GrN 10529). [8]

OHIPSE, (geogr.) linia care leagă punctele de altitudine egală. [54]

OHRÉE, (bot.) formațiune membranosă de forma unui cornet sau pâlnie ce înconjoară și învelește baza internodului de unde se ridică în sus pe tulpină. Considerată anexa frunzelor. Se admite că provine din concreșterea stipelelor. Întâlnită la speciile de plante din fam. *Polygonaceae*. Teaca sporogonului la *Musci*. [50]

OHRID (*Pogradec*), lac de origine tectonică, cel mai vechi din Europa. S-a format la sfârșitul neogenului în urma unor prăbușiri ale scoarței terestre. Are suprafața de 348 km^2 și adâncimea maximă de 285 m. Caracteristicile depresiunii tectonice de tipul grabenului sunt puse în evidență de configurația batimetrică a lacului. Vârsta, adâncimea, temperatura sunt caracteristici care au contribuit la menținerea unei perioade îndelungate a numeroase specii de animale acvatice considerate, multe dintre ele, „fosile vii“. Lacul este un adevărat muzeu viu prin fauna pe care o conservă. [45]

OIDIE, (micol.) sin. *oidiospor*, spor asexuat, unicelular, monocariotic sau dicariotic, format pe o hifă specială, numită oidiofor, prin segmentarea bazipetală a acesteia. **O.** se dezvoltă pe miceliul primar sau secundar al multor specii de bazidiomicete, ca și pe cel primar al unor ascomicete. Prin germinare, dă naștere unui miceliu similar cu cel din care a provenit. **O.** uninucleată, haploidă, a ascomicetelor și bazidiomicetelor poate juca rol de gamet (spermatie) și participă la fenomenul de fecundație (numit oidizare sau spermatizare), fuzionând cu ascogonul, respectiv cu o celulă a unui miceliu primar de sex opus. [69]

OIDIOFOR, (micol.) hifă specială, cu creștere verticală, specializată în producerea de spori (oidii), prin segmentare bazipetală. [69]

OIDIOPSIS, (micol.) conidii asemănătoare celor de *Oidium*, dar mai lungi, de formă aproape elipsoidală, ex., conidiile ciupercii *Leveillula taurica*, care

produce făinare la unele plante legumicole *Solanaceae*. [61]

OIDIOSPOR → **OIDIE**

OIDIUM, (micol.) numele genului de ciuperci din familia *Erysiphaceae*, forma anamorfă, ex., *Oidium tuckeri* făinarea viței de vie. **1.** Spor asexuat, unicelular, cu pereți subțiri, format prin strangularea și fragmentarea unei hife, denumită oidiofor. Spori de tipul **o.** se formează de la vârful spre bază și rămân înlănțuiți, asemenea mărgelilor înșirate. **2.** Denumirea populară a făinării viței de vie. [61]

OIDIZARE, (micol.) tip de reproducere care constă în unirea unei oidii (cu funcție gametică, de spermatie) cu o celulă a miceliului primar de sex opus, ceea ce are drept consecință dicariotizarea acestuia. [69]

OIKOPLEURIDE (*Oikopleuridae*), (zool.) familie de *Larvacea*, tunicate pelagice cu o coadă ca de mormoloc; au o căsuță translucidă, secretată de celule speciale din tegument, ce poate fi omologată cu tunica celorlalte urocordate. Trăiesc și în Marea Neagră. [37]

OIKUMEN, (ecol.) habitatul speciei umane. [24]

OIKUMEN POTENȚIAL, (ecol.) totalitatea spațiilor terestre care pot fi transformate pentru a satisface necesitățile de trai și de muncă ale omului. [24]

OIKUMEN REAL, (ecol.) mulțimea spațiilor în care omul a trăit și trăiește „de facto“. [24]

OINĂ, (sp.) joc sportiv cu mingea, care se desfășoară între două echipe formate din câte 11 jucători, la „bătaie“ și la „prindere“ acumulându-se puncte prin expedierea cât mai departe a mingii (lovite cu bastonul) și, respectiv, interceptarea ei și lovirea adversarilor. **O.** este un joc specific românesc, adânc legat de datini și obiceiuri străvechi (oieritul), iar regulile lui au fost transmise prin viu grai din generație în generație. [53]

OKANDA, parc național situat în Gabon. Suprafața, 190.000 ha (1946). Ocrotește pădurea tropicală umedă cu o faună tipică, în care elementele principale sunt: elefantul de pădure (*Loxodonta africana cyclotis*), antilope bongo (*Boocerus euryceros*) și porcii de pădure (*Hylochoerus meinertzhageni*). [50]

OKOVANGO, fluviu în Africa. Izvorăște din Podișul Bié, are scurgere endoreică, vărsându-se în Lacul Ngami printr-o deltă. Are o lungime de 1.600 km și o suprafață de 800.000 km^2 . În bazinul său este semnalat un fenomen de captare prin afluentul Kwando, iar apa ajunge în bazinul Zambezi. Delta este mlăștinoasă, situată în bazinul Kalahari. [25]

OI, (pedol.) simbol folosit în sistemul român de clasificare a solurilor pentru notarea orizontului organic proaspăt (litiera). [29]

OLEACEE (*Oleaceae*), (bot.) familie care cuprinde 25 de genuri cu cca 500 de specii de arbori, arbuști și

liane răspândite în zona caldă și temperată a globului. Frunze simple sau penat-compuse, caduce sau sempervirescente, așezate opus, fără stipele. Flori bisexuate (hermafrodite), rareori unisexuate, actinomorfe, de obicei pe tipul 4, dispuse în raceme sau spice terminale sau axilare; caliciul gamosepal, din 4 sepal, rareori mai multe (până la 15); corola gamopetală, campanulată sau hipocrateriformă, din 4 (uneori 12) petale unite, numai la câteva specii sunt libere sau lipsesc; androceul, din 2 stamine (rareori 3-5), inserate pe tubul corolei, sau pe axa florală; gineceul, cu ovar superior, bicarpelar, cu 2 până la numeroase ovule apotrope, stil scurt sau lipsă, stigmat bilobat, rareori globulos. Formula florală: $\zeta * K_{(4)}^{(15-4)}$; $0C_{(4)}^{(12)}$; $0A_2$; $5-3 G_{(2)}$. Polenizare entomofilă. Fruct capsulă, samară, bacă sau drupă. Embriion drept, cu cotiledoane plane. Flora României conține 18 specii spontane și cultivate ce aparțin la 6 genuri: *Fraxinus*, $x = 23$; *Syringa*, $x = 11, 23$; *Ligustrum*, $x = 23$; *Jasmiun*; *Olea*; *Forsythia*, $x = 7$. [50]

OLEAGINOS, (bot.) bogat în substanțe grase, uleioase, ex., plantă, fruct, sămânță, aspect întâlnit la colza (*Brassica napus* var. *oleifera*), floarea-soarelui (*Helianthus annuus*), în (*Linum usitatissimum*), ricin (*Ricinus communis*). [50]

OLEANDRA, (bot.) fam. *Polypodiaceae*. Gen originar din pădurile tropicale. Specia *Oleandra articulata* este o plantă decorativă cu frunze pielioase, lucioase, cu vârful ascuțit și sori pe nervura centrală. Are rizom subțire, târător. Se înmulțește prin spori sau divizare. Utilizată pentru decorarea interioarelor. [71]

OLEIFER, (ind.) care produce sau duce uleiul, ex., plante, hife, canale. (C. Váczy, 1980) [50]

OLEODUCT, (ind.) conductă cu diametru mare utilizată pentru transportul petrolului brut (*p. ext.*, se utilizează adesea și pentru a desemna conductele care transportă produsele distilate). [3]

OLEOREZINE, (bot.) amestec de rezine și uleiuri eterice secretate de plante, aspect întâlnit la unele specii de *Brassicaceae/Cruciferae*. [50]

OLEOSPERM, (bot.) plantă cu semințe oleaginoase. [50]

OLERACEE, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația *legume, zarzavaturi*. [50]

OLERACEUM, termen folosit în biologia vegetală cu semnificația *grădina de legume, grădina de zarzavat*. [50]

OLFACTIV, (fiziol.) legat de simțul mirosului. [37]

OLFACTORIC, (fiziol.) ce poate fi constatat după miros. [50]

OLFACTIE, (fiziol.) simț al mirosului, modalitate de recepție a substanțelor volatilizate. [28]

OLID, (fiziol.) puturos, cu miros neplăcut. [50]

OLIGANDRU, (bot.) în floare, androceu cu puține stamine. [50]

OLIGO-, prefix însemnând *sărac, în cantitate redusă*. [21]

OLIGOBAZIC, (pedol.) sol care are gradul de saturație în baze (la $pH = 8,2$) sub 30% de la suprafață până în prima parte a orizontului B. [29]

OLIGOCARP, (bot.) plantă cu puține fructe. [50]

OLIGOCEN, (geol.) partea superioară a paleogenului, corespunzătoare intervalului de timp dintre 38 și 24,6 Ma caracterizată prin apariția primatelor, dominarea faciesurilor de molasă. Termen introdus de Beyrich în 1854, în accepțiune biostratigrafică (interval cu faună puțin apropiată – *oligos* – de cea recentă). [25]

OLIGOCHETE (*Oligochaeta*), (zool.) clasă care cuprinde 2.500 de specii de anelide. Corpul lor are metamerie evidentă și clitelum. Se întâlnesc în număr mare în apele dulci și în solul umed. În apele dulci sunt bentonice, trăind în mâl, rar sunt înotoătoare (*Nais stylaria*). Se hrănesc cu organisme mici sau cu detritus. Unele specii sunt răpitoare (*Agriodrilus*, *Chaetogaster*), altele ectoparazite (*Branchiobdella astaci*) pe carapacea și branhiile racului. Sunt răspândite în diferite tipuri de sol, în afară de cele sărate, puternic acide sau sărace în apă. Cuprinde ordinele: *Plesiopora*, *Prosopora*, *Opisthopora*. (M. Suci, 1983) [50]

OLIGOCITEMIE, (med. u.) scăderea numărului de eritrocite și leucocite sangvine determinând, între altele, anemia. [33]

OLIGOELEMENTE, (chim.) elemente chimice existente în natură și în organisme în doze de peste 0,01% din greutatea componentelor lor vii și nevii. Ele se află în sol și sunt folosite de plante în nutriție. [2] → MICROELEMENT

OLIGOFAG, (ecol.) termen folosit pentru insecte și alte animale care consumă doar câteva tipuri de hrană; de exemplu, câteva specii înrudite de plante. [62]

OLIGOFOTIC, (ecol.) care trăiește în mediu cu luminozitate slabă, ex., unele alge, briofite, plante superioare. [50]

OLIGOFRENIE, (psih.) stare de înapoiere psiho-intelectuală, afectivă, volițională, globală și ireversibilă, cauzată de unele suferințe cerebrale survenite în perioada intrauterină, în cursul nașterii sau în perioada copilăriei. Cuprinde trei grade: idioție – nivelul cel mai grav, imbecilitate și debilitate mintală. [28]

OLIGOGLUCIDE (oligozide sau oligozaharide), (chim.) compuși de condensare ai unui număr limitat (2-8) de molecule de oze prin legături glicozidice formate între hidroxilul semiacetalic al unei oze și un hidroxil alcoolice sau tot semiacetalic al următoarei oze. Pot fi diglucide, constituite din două oze

- (maltoză, lactoză, zaharoză), triglucide, din trei oze etc. Ozele constituente pot fi identice sau diferite, în formă α sau β . Sunt larg răspândite în natură, atât în stare liberă, cât și legate de diferiți alți compuși, mai ales sub formă de glicozide. [9]
- OLIGOHALIN**, (ecol.) concentrație de săruri cuprinsă între 0,5‰ și 3‰. Acest tip de ape sunt apele dulci continentale. [24]
- OLIGOMER**, (bot.) cu număr redus de părți sau piese, aspect întâlnit în verticilul floral. [50]
- OLIGOMEZOTROFE**, (bot.) specii de plante care cresc pe soluri cu troficitate scăzută până la mijlocie (T=30-50). [50]
- OLIGONEOPTERA**, (zool.) grup de insecte evolute, caracterizate prin aripi cu nervațiune redusă, aparat bucal variat, derivat din tipul primitiv, pentru rupt și mestecat, și dezvoltare prin metamorfoză completă. Din acest grup fac parte ordinele *Coleoptera*, *Mecoptera*, *Trichoptera*, *Lepidoptera*, *Diptera*, *Siphonaptera*, *Hymenoptera*, *Strepsiptera*. [62]
- OLIGONITROFIL**, (ecol.) care trăiește în mediu cu puțin azot, ex., bacterii, unele specii de briofite (*Sphagnum* sp.). [50]
- OLIGONUCLEOTID**, (biochim.) polimer constituit dintr-un număr mic de nucleotide. [19]
- OLIGOPEPTIDE**, (biochim.) compuși de condensare ai unui număr limitat de aminoacizi (2-10), prin legături de tip amidic (-CO-NH). Pot avea structuri foarte variate atât datorită numărului de aminoacizi constituenți, cât și naturii acestora. Multe dintre ele îndeplinesc roluri importante în organism. Astfel sunt: carnozina și anserina (dipeptide cu proprietăți hipotensive), glutationul (tripeptid ce intervine ca sistem redox), acidul oftalmic și noroftalmic (tripeptide prezente în cristalini), ocitocina și vasopresina (octopeptide secretate de hipofiză, cu proprietăți hormonale) etc. [9]
- OLIGOPODE**, (zool.) larve cu picioare puține. Larvele majorității insectelor, caracterizate prin dezvoltarea normală a celor trei perechi de picioare toracice. [62]
- OLIGOSAPROBIOTIC**, (ecol.) termen desemnând organisme care trăiesc în ape puțin contaminate. [50]
- OLIGOSPERM**, (bot.) termen cu semnificația *puține semințe*, ex. fruct cu puține semințe. [50]
- OLIGOSTAHIS**, (bot.) plantă cu puține spice. [50]
- OLIGOTAXIE**, (bot.) reducerea numărului de verticile. [50]
- OLIGOTERM**, (ecol.) organism capabil să trăiască în zone cu temperatură cuprinsă între 0 și 15°C, aspect întâlnit în zone cu climat temperat și rece. [2]
- OLIGOTRIH**, (bot.) slab păros, ex., organ al plantei sau planta întreagă slab păroasă. [50]
- OLIGOTROF**, (pedol.) sol sărac în componente bazice și elemente nutritive cu activitate biologică limitată. [29]
- OLIGOTROFE**, (bot.) specii de plante care cresc pe soluri cu troficitate scăzută, sol sărac în elemente nutritive (T=10-30), ex., terenuri aride, mlaștini de munte. [50]
- OLIGOTROFIZARE**, (ecol.) modificare a succesiunii ecologice obișnuite, prin care un bazin acvatic parcurge succesiv fazele de oligotrofie până la cea de eutrofie. În cazul oligotrofizării însă procesul are un sens opus: un bazin acvatic care la un moment dat ajunsese la stadiul de eutrofie poate evolua din nou spre niveluri inferioare de troficitate, ajungând chiar la oligotrofie. Procesul se poate datora mai multor cauze, printre care amintim: dispariția din bazinul de recepție a unor surse semnificative de nutrienți care, anterior, asigurau un nivel ridicat de troficitate a apei bazinului receptor; instalarea în bazinul receptor a unor formațiuni abundente de macrofite acvatice, capabile ca, acționând ca un filtru biologic, să rețină cea mai mare parte a nutrienților, care astfel își reduc concentrațiile în masa principală de apă a bazinului; modificarea regimului scurgerii (de exemplu, într-un lac de baraj), cu micșorarea semnificativă a perioadei de retenție a apei în bazin etc. Un anumit proces de oligotrofizare se înregistrează la multe lacuri de baraj nou-formate; în primii ani după închiderea barajului, în apa acumulată sunt preluate cantități mari de nutrienți din solurile inundate și are loc o eutrofizare forțată. După epuizarea acestor rezerve, nivelul de troficitate scade, situație care reprezintă o variantă a oligotrofizării. [7]
- OLIGOTROFOFIL**, (ecol.) care crește în medii sărace în substanțe nutritive, ex., plantă. [50]
- OLIGOTROPHINI**, (cecid.) trib de diptere cecidomide (*Diptera* – *Cecidomyiidae*) prezent în fauna României prin 21 de specii aparținând genurilor: *Apiomya*, *Boucheella*, *Bremiola*, *Diarthronomyia*, *Didymomyia*, *Iteomyia*, *Mikomyia*, *Misospatha*, *Phlyctidobia*, *Ropalomya*, producătoare de gale pe plante din familiile: *Aceraceae*, *Caprifoliaceae*, *Chenopodiaceae*, *Asteraceae/Compositae*, *Cupressaceae*, *Fabaceae/Leguminosae*, *Rosaceae*, *Salicaceae*, *Tiliaceae*. Ex., *Apiomya bergenstammii* se dezvoltă în stadiul larvar în mugurii vegetativi de păr (*Pyrus*), care în urma atacului se măresc, devin lemnoși și se acoperă cu peri albicioși; *Iteomya caprea* produce gale mici cu diametrul de 2-3 mm, de consistență lemnoasă, situate pe partea inferioară a frunzei de salcie (*Salix caprea*, *S. viminalis*, *Salix* sp.); *Mikomya coryli* atacă frunzele de alun (*Corylus avellana*) unde produce gale pe partea inferioară a limbului sub formă de mici excavații, cărora le

corespund pe partea superioară mici protuberanțe circulare cu diametrul de 3-5 mm; *Oligotrophus juniperinus* se caracterizează prin larve de culoare portocalie care se dezvoltă izolate în ultimele trei verticile foliare ale lăstarilor de *Juniperus communis*. Frunzele afectate se îngroașă în zona bazală transferându-se într-o gală de formă relativ conică. Răspândire geografică: Europa, Asia Mică. [41]

OLIGURIE, (med. u.) scăderea sub 500 ml/24 ore a eliminărilor de urină. Volumul de 500 ml reprezintă volumul minim de lichid în care se pot elimina toți cataboliții (rinichii folosesc la maxim capacitatea de concentrare a urinei). Sub 500 ml, cataboliții nu pot fi eliminați, iar în sânge apar manifestări de retenție azotată (creșteri ale concentrațiilor de uree, creatinină și acid uric). Caracterizează insuficiența renală. [21]

OLIVACEU, (bot.) termen cu semnificația *măsliniu, verde-bruniu*. [50]

OLOIOTROFIC, (pol.) bogat în substanțe organice aflate în stare de putrefacție, ex., plancton. (C. Váczy, 1980) [50]

OLT, râu în Europa (România), afluent al Dunării. Izvorăște din Munții Hășmaș (Carpații Orientali) și are 670 km lungime și 24.000 km² suprafață. Cei mai importanți afluenți sunt: Homorodul, Timișul, Cibinul, Oltețul și Topologul. În lungul Oltului se găsesc numeroase orașe dintre care cele mai importante sunt: Miercurea Ciuc, Sfântu Gheorghe, Făgăraș, Râmnicu Vâlcea și Slatina. [25]

OLTEST (*acid 2,4-D din eterul 2, etil hexilic 500 g/l*), (pest.) erbicid postemergent care combate buruieni dicotiledonate sensibile la 2,4-D (*Sinapis, Raphanus, Chenopodium, Xanthium, Cirsium, Thlapsi*) în culturile de porumb și grâu. Doza: 1,5 l/ha. Produs de OLTCHIM S.A. RM. VÂLCEA – România. [51]

OLTISAN EXTRA (*acid 2,4-D 325 g/l + dicamba 75 g/l*), (pest.) erbicid postemergent care combate buruieni dicotiledonate anuale și perene. Doze: 0,75 l/ha ovăz; 1,0 l/ha grâu, porumb, orz. Produs de OLTCHIM SA RM.VÂLCEA România. [51]

OLYMPIC, parc național situat în SUA (statul Washington). Suprafața, 358.640 ha (1938). Amplasat pe coastele stâncoase ale Oceanului Pacific, în Peninsula Olympic. Ocrotește cele mai bune eșantioane ale pădurilor umede temperate din zona specifică de nord-vest, ghețari activi și 80 km de țărm oceanic. Peisajul este variat. El pornește de la linia de coastă, trece prin zona de păduri către pajiștile alpine și ghețarii de pe vârfurile muntoase. Fauna este formată din cca 76 de specii de mamifere, dintre care sunt specifice: caprele de munte, iepurii de zăpadă, elanul Roosevelt și marmota Olympic. Păsările sunt bine reprezentate. [50]

OLYMPUS, parc național situat în Grecia. Suprafața, 5.000 ha (1938). În mitologia greacă, Muntele Olimp, înalt de 2.917-2.950 m, este considerat „reședința zeilor“. Parcul este brăzdat de trecători adânci, deasupra cărora se înalță piscuri ce trec de 2.900 m (Myticas, Stefani, Dios, Skala, Pantheon) ai căror versanți sunt îmbrăcați în codri de stejar, platan, ulm, fag, brad, pin, ienupăr, măslin și fistic. Fauna este asemănătoare cu cea din Carpați, mai puțin urșii, care au dispărut. Din anul 1982 este rezervație a biosferei. [50]

OMASUM, (anat.) nume alternativ pentru psalterium (foios), al treilea compartiment al stomacului unui rumegător. [57]

OMATIDIE, (zool.) unitatea morfologică și funcțională a ochiului la insecte, formată din mai multe celule care constituie un sistem dioptric alcătuit din corneulă, cristalin și un sistem fotosensibil reprezentat de celulele retiniene protejate de celule pigmentare. În funcție de structura sistemului dipotric, omatidiile pot fi de mai multe tipuri: *aconice, pseudoconice, euconice*. [62]

OMBRÉDANNE, (med. u.) boală cu caracter osteogenic, constând din anomalii de dezvoltare a proceselor osteogenice care depind de cartilajul de conjugare, cu producere de exostoze diseminate. [60]

OMBROCLEISTOGAMIE, (bot.) cleistogamie datorită timpului ploios. [50]

OMBROFIL, (ecol.) iubitor de umbră; organism care trăiește în medii unde lumina este slabă. [24]

OMBROFILIE, (ecol.) mod de viață specific organismelor ombrofile. [3]

OMBROFITE, (ecol.) plante adaptate ploilor abundente. (C. Váczy, 1980) [50]

OMBROFOB, (ecol.) califică speciile vegetale și animale care nu pot subsista în mediile cu ploii abundente și regulate. [3]

OMBROMETRU, (meteor.) pluviometru, aparat pentru măsurarea cantității de precipitații. [50]

OMENIE, (soc.) ansamblu de calități ce iau naștere în cadrul raporturilor interumane, unde un individ se comportă față de altul ca față de sine însuși. [32]

OMENTUM (*magnum*), (anat.) mezerter sau membrană care susține stomacul unui vertebrat. La unele mamifere este foarte mare și se extinde înapoi în cute, peste o parte a intestinului subțire. [37]

OMFALOCCEL, (med. u.) aplazia congenitală a peretelui ventral realizând o hernie ombilicală de tip fetal sau embrionar, neacoperită de tegumente. [60]

OMFALODIU, (bot.) cicatricele hilului prin care pătrund în sămânță vasele conducătoare. [50]

OMIDA DE STEPĂ A LUCERNEI (*Margaritia sticticalis*), (zool.) dăunător. Fluturele este de talie mijlocie, brun-cenușiu, cu aripile anterioare

triunghiulare. Larva are corpul negru-cenușiu, cu benzi laterale galbene. La completa dezvoltare are lungimea de 16-17 mm. Iernarea are loc în sol ca larvă matură, într-un cocon. În aprilie se transformă în pupă. Adulții apar la sfârșitul lunii mai. Ponta este depusă pe partea inferioară a frunzelor. Dăunătorul este polifag. (I. Moga, M. Schitea, M. Mateiaș, 1996) [50]

OMIDA PĂROASĂ A DUDULUI (*Hyphantria cunea*, sin. *Bombyx cunea*, *Arctia textor*, fam. *Arctiidae*), (zool.) dăunător care atacă peste 200 de specii de plante cum sunt: dudul, prunul, cireșul, vișinul, caisul, piersicul, mărul, gutuiul, coacăzul, zmeurul, vița de vie, arborii ornamentali etc. Dăunătorul dezvoltă două generații pe an și iernează în stadiul de crisalidă în scorburi, sub frunzele căzute sau chiar în sol. Larvele din primele stadii rod epiderma și parenchimul frunzelor, iar cele din ultimele stadii rod limbul foliar complet, lăsând numai resturi de nervuri. La invazii mari produc defolierea pomilor. Pentru combatere se recomandă un tratament fitosanitar pentru fiecare generație cu unul din produsele: Silposan CA2 (2 kg/ha), Dipel ES (conc. 0,1%), Dipel 2XWP (0,75 l/ha), Foray-Biobit XL (conc. 0,1%) etc. Sunt recomandate și produse din alte grupe chimice: Carbetox 50 CE (conc. 0,175%), Carbetox 37 CE (conc. 0,4%), Diazol 60 EC (conc. 0,15%), Sumithion 50 CE (conc. 0,1-0,2%), Decis 2,5 EC (conc. 0,03%), Fastac 10 EC (conc. 0,015%), Karate 2,5 EC (conc. 0,02%), Polytrin 200 EC (conc. 0,02%), Supersect 10 EC (conc. 0,02%). În plus se face strângerea și arderea cuiburilor de omizi. [66]

OMIDA PĂROASĂ A LARICELUI (*Ocneria dispar*), (zool.) dăunător. Larvele atacă de la baza coroanelor spre vârf și de la interiorul spre exteriorul coroanei, la arborii de pe marginea masivelor. Omizile rod acele producând pagube importante. În stadiul de fluture, dăunătorul prezintă dimorfism sexual evident. Masculul este mai mic decât femela. Împerecherea și depunerea ouălor are loc noaptea. Combaterea se face primăvara prin stropiri cu insecticide de contact. Se recomandă protejarea dușmanilor naturali direcți pe care dăunătorii îi au, cum sunt păsările cântătoare, furnicile și gândacii răpitori (*Calosoma* sp. *Carabus* sp.) etc. (I. Tudor, 1968) [50]

OMIDA PĂROASĂ A STEJARULUI (*Lymantria dispar*, sin. *Porthetria dispar*, *Ocneria dispar*, fam. *Lymantriidae*), (zool.) dăunător. Insectă polifagă care atacă numeroase specii de pomi fructiferi, arborii ornamentali și forestieri; are o singură generație pe an și iernează în stadiul de ou pe scoarța trunchiurilor și ramurilor. Omizile rod mugurii vegetativi, apoi frunzele, din care nu mai rămân decât pețiolurile și

nervurile principale. La invazii mari produc defolierea pomilor. Pentru combatere se execută tratamente fitosanitare la apariția omizilor, folosind pentru stropit unul din produsele: Silposan CA2 (2 kg/ha), Dipel ES (conc. 0,1%), Dipel 2XWP (0,75 l/ha), Foray-Biobit XL (conc. 0,1%) etc. Sunt recomandate și produse din alte grupe chimice: Carbetox 50 CE (conc. 0,175%), Carbetox 37 CE (conc. 0,4%), Diazol 60 EC (conc. 0,15%), Sumithion 50 CE (conc. 0,1-0,2%), Decis 2,5 EC (conc. 0,03%), Fastac 10 EC (conc. 0,015%), Karate 2,5 EC (conc. 0,02%), Polytrin 200 EC (conc. 0,02%), Supersect 10 EC (conc. 0,02%). [66]

OMIDA PORUMBARULUI (*Orgyia antiqua*, fam. *Lymantriidae*), (zool.) dăunător polifag având ca plantă gazdă: mărul, părul, cireșul, prunul, zmeurul. Are preferințe pentru măr. Insecta iernează în stadiul de ou (într-o ooplacă numeroasă în care se găsesc până la 300 de ouă), pe scoarța trunchiului și pe ramuri; dezvoltă 1-2 generații pe an. Larvele se hrănesc cu frunzele, la invazii mari cauzând defolierea pomilor. Pentru avertizarea tratamentelor se folosesc capcanele cu feromoni sexuali tip „Atraorg”, iar pentru stropit se recomandă oricare din produsele: Silposan CA2 (2 kg/ha), Dipel ES (conc. 0,1%), Dipel 2XWP (0,75 l/ha), Foray-Biobit XL (conc. 0,1%) etc. Sunt recomandate și produse din alte grupe chimice: Carbetox 50 CE (conc. 0,175%), Carbetox 37 CE (conc. 0,4%), Diazol 60 EC (conc. 0,15%), Sumithion 50 CE (conc. 0,1-0,2%), Decis 2,5 EC (conc. 0,03%), Fastac 10 EC (conc. 0,015%), Karate 2,5 EC (conc. 0,02%), Polytrin 200 EC (conc. 0,02%), Supersect 10 EC (conc. 0,02%). [66]

OMIDA SMOCHINULUI (*Simactis nemorana*), (zool.) dăunător. Consumă parenchimul frunzelor din care rămân numai nervurile. Omida este mică, galben-verzuie, cu puncte de culoare închisă și cu perișori pe tot corpul. Are trei generații pe an. Combaterea se face prin stropiri cu Fosfatox E în concentrație de 0,2%, Carbetox 37 în concentrație de 0,4-0,5%, Ethylparathion în concentrație de 0,06-0,08% etc. Alți dăunători mai sunt: păduchii țestoși, carii smochinului etc. *Combaterea bolilor și dăunătorilor* se realizează prin luarea de măsuri culturale și prin tratamente chimice. La alegerea terenului pentru cultură trebuie să se evite terenurile grele, sărace, umede, reci, cu apă freatică la suprafață, care favorizează apariția cancerelor și putrezirea rădăcinilor. Materialul săditor trebuie să provină din pepinierele specializate și să fie liber de viroze și de dăunători. La eliberarea din pepinieră materialul se tratează prin îmbăierea într-o soluție de Parathion 50 în concentrație de 0,1% sau Dibutox 1% + Topsin 0,1% timp de 1-5 minute, după care rădăcinile se

mocirlesc cu o soluție de 1% sulfat de cupru. În livadă se recomandă efectuarea arăturii adânci de toamnă, prin care se încorporează în sol frunzele și fructele atacate și se distrug larvele și insectele ce ierneză în sol. Tratamentele chimice se aplică atât în perioada de repaus cât și în cea de vegetație. Toamna, după căderea frunzelor, smochinii se stropesc cu Dibutox 25 în concentrație de 1%, Creosan 40 în concentrație de 0,75% pentru combaterea păduchilor țestoși, ouălor de afide, păianjenului etc. Primăvara devreme, înainte de pornirea pomilor în vegetație, se aplică un tratament cu unul din produsele: Polybar în concentrație de 0,6%, zeamă sulfocalcică de 28°Bé în concentrație de 20%. Tot primăvara, la începutul umflării mugurilor vegetativi, se fac stropiri cu zeamă sulfocalcică în concentrație de 2%, Polybar în concentrație de 1%. În timpul perioadei de vegetație, la interval de 2-3 săptămâni, se fac tratamente repetate, folosindu-se una din combinațiile: Topsin 70 în concentrație de 0,05% + Fosfotox R 35 în concentrație de 0,1%; zeamă bordeleză în concentrație de 0,5% + Karathan 25 în concentrație de 0,1% + Fosfotox R 35 în concentrație de 0,1%; Rovral 50 în concentrație de 0,1% + Topsin 70 în concentrație de 0,07% + Deci 25 în concentrație de 0,012%. Atât în prima cât și în a doua recoltă, înainte de coacerea fructelor, se stropește cu Fundazol 60 W 50 în concentrație de 0,1% sau Topsin 70 în concentrație de 0,07%. (M.-A. Drobotă, 1986) [50]

OMISIUNE, (psih.) în teoria detecției semnalului, omisiunea este una dintre cele patru categorii de răspunsuri posibile, corespunzătoare nondetecției unui semnal prezentat efectiv. [28]

OMNIPOTENȚĂ, (psih.) mecanism de apărare arhaic, care constă în credința într-un control atotputernic asupra obiectului. [28]

OMNIVOR, (ecol.) animal care consumă hrană foarte variată, de origine vegetală și animală. [70]

OMNIVOROFAGIE, (ecol.) comportament trofic omnivor întâlnit la animale care consumă atât hrană vegetală cât și animală. Acest mod de nutriție este întâlnit mai ales la animale nevertebrate. Dintre pești acest sistem de hrănire este întâlnit la plătică, lin, crap etc. Ei au fălcile lipsite de dinți, iar dacă în mod excepțional există, aceștia sunt slab dezvoltati. Dintre păsări hrănirea omnivoră este întâlnită la fazanul comun, potârniche, cocoșul-de-munte, ierunca, prepelița, dropia, cocorul mare etc. Dintre mamifere comportament trofic omnivor au porcul mistreț, porcul domestic, ursul brun și omul. [50]

OMOGENITATEA MEDIULUI, (ecol.) disponerea în spațiu mai mult sau mai puțin uniform a unui factor sau a unui grup de factori ecologici. [2]

OMOGENIZARE, (ecol.) fenomen în cursul căruia straturile de apă cu diferite adâncimi, inițial cu temperaturi și densități diferite, ajung să se amestece în cadrul unui ecosistem uniform, fără stratificație. [3]

OMOLOGA (a), a accepta un tip de produs și a aproba (în scris) fabricarea lui. [13]

OMOLOGARE, (agric.) recunoașterea oficială a superiorității unui soi sau hibrid, prin manifestarea de rezistență la temperaturi scăzute, boli și dăunători. Omologarea o execută „Comisia de Stat pentru încercarea și Omologarea soiurilor“ (C.S.I.O.S.). Numai după omologare are loc generalizarea în cultură a acestor soiuri și hibrizi. [49]

OMOLOGIE, (biol.) corespondență de structură a unuiu sau a unor organe la două specii diferite, datorită originii lor comune. Principiul omologiei (formulat de R. Owen) precizează că se numesc omoloage organele ce pot fi foarte diferite ca formă și funcție, dar derivă din același tip de primordii embrionare și prezintă aceleași conexiuni. [70]

OMOMORFISM, (mat.) o funcție f între două mulțimi cu aceeași structură, astfel încât compunerii a două elemente dintr-o mulțime să-i corespundă compunerea imaginilor din cealaltă mulțime. Denumirea se datorează matematicianului Felix Klein (1892). [48]

OMOSTERN, (anat.) parte a sternului, situată în fața claviculelor la unii amfibieni. [37]

O.M.S. (Organizația Mondială a Sănătății), agenție a Națiunilor Unite specializată în problemele de protecție a sănătății umane. [3]

OMUL DE CHANCELADE, (antrop.) o varietate a Omului de Cro-Magnon, întâlnit în vestul Europei, aproape identic cu acesta, dar mai scund și cu un schelet corporal mai gracil. Craniul are însă o tendință de mezocefalie, iar masivul facial este mai redus ca lărgime, ceea ce diminuează semnificativ dizarmonia craniofacială. Din Omul de la Chancelade se consideră că s-ar fi dezvoltat populațiile protomediterraneene din Italia, Sicilia și Peninsula Iberică. [22]

OMUL DE COMBE-CAPELLE, (antrop.) originar din Europa Centrală. Din punct de vedere anatomic este scund (165 cm), cu schelet gracil și membrele superioare mai lungi decât cele inferioare. Craniul este dolicocefal, ovoid carenat, cu regiunea occipitală de tip modern. Caracteristica acestui tip este armonia craniofacială, determinată de splanhncraniul îngust și alungit (lepten), cu orbitele ridicate. Mandibula are o bărbie mai puțin proeminentă. Cele mai vechi fosile din Europa se găseau în Croația. [27]

OMUL DE CRO-MAGNON (*Homo sapiens sapiens*), (antrop.) a trăit acum 300.000-100.000 de ani. El se caracterizează printr-un craniu dolicocefal care are

bolta aplatizată, o frunte verticalizată și o capacitate mare craniană de cca 1600 m³. Lipsește torusul supraorbital. Dentiția anterioară s-a redus mult și de asemenea molarii. Mandibula prezintă bărbie, iar maxilarul o fosă canină. Caracteristic atât pentru Omul de Cro-Magnon cât și pentru Omul Grimaldi este lărgimea transversală a splanhocraniului, care creează o dizarmonie craniofacială specifică. Orbitale sunt mari, patrulete, alungite transversal și coborâte. Deschiderea nazală este îngustă. Statura este înaltă (169-177 cm), unele exemplare fiind chiar mai înalte. Membrele, atât cele posterioare cât și cele anterioare, sunt alungite, călcâiul proeminent și mâna largă cu degete mai scurte. Musculatura era bine dezvoltată (atletică). Antropologi moderni consideră că Omul de Cro-Magnon s-a diversificat în cursul paleoliticului superior și a dus la o populație Cro-Magnon polimorfă, cu o mare diversitate. [22]

OMUL ȘI BIOSFERA (MAB), proiect internațional inițiat de UNESCO în 1970 pentru promovarea unor cercetări pe termen lung referitoare la unele ecosisteme reprezentative de pe tot globul, în care omul este implicat sub o formă sau alta. [24]

ONAGRACEE (*Onagraceae*), (bot.) sin. Enothracee (*Oenotheraceae*). Familie care cuprinde cca 500 de specii de plante erbacee sau arbuști, bianuale până la perene, rareori anuale, majoritatea răspândite în regiunea temperată. Frunze simple, opuse, alterne sau verticilate, cu stipele mici, abia vizibile, căzătoare de timpuriu. Flori bisexuate (hermafrodite), epigine, actinomorfe, rar zigomorfe, în general pe tipul 4, heterochlamidee (înveliș floral diferențiat în caliciu și corolă), solitare, axilare ori în raceme sau spice terminale; caliciu dialisepal, din 4 sepale, uneori prin reducere 2, adesea răsfrânte după înflorire; corolă dialipetală, din 4 petale, rareori 2 sau lipsesc, roșii, albe, violacee sau galbene; androceu din 8 stamine, uneori se reduc la 4 sau la 2; gineceul, cu ovar inferior, adesea concrescut cu receptacul alungit și colorat. Formula florală: $\zeta * \text{rar} \cdot \text{·} \cdot K_{4-2} C_{4-2}$ sau $C_0 A_{8, 4, 2} G_{(4)}$. Polenizare entomofilă. Fruct, capsulă sau bacă. Seminte mici, netede sau verucoase, fără albumen, prevăzute cu un smoc de peri. Flora României conține 27 de specii spontane și cultivate ce aparțin la 6 genuri: *Fuchsia*, $x = 11$; *Circaea*, $x = 11$; *Ludwigia*, $x = 8$; *Oenothera*, $x = 7$; *Epilobium*, $x = 6$; *Chamaerion*, $x = 6$. [50]

ONANISM, (sex.) masturbare, act de autoerotism provocat manual sau instrumental. Este o formă anormală a satisfacerii trebuințelor sexuale. Se situează la limita dintre normal și patologic. [28]

ONCORHYNCHUS, (zool.) fam. *Salmonidae*. Pești anadromi cu corpul alungit, de 40-80 cm lungime, ușor comprimat lateral. Gura mare, prevăzută cu

dinți. Icrele sunt de culoare roșie și sunt depuse în susul râurilor, în gropi mici săpate pe fundul albiei. Răspândit în bazinul hidrografic din nordul Oceanului Pacific (coastele Asiei și Americii de Nord). [10]

ONDULAT, (bot.) referitor la organele plantelor cu suprafața sau marginea ondulată sau vălurită, aspect întâlnit la frunzele troscotului de munte (*Polygonum undulatum*) și marginea frunzelor de rechie (*Reseda lutea*), fag (*Fagus sylvatica*), dragavei (*Rumex crispus*). [50]

ONEGA, al doilea lac ca mărime din Europa, situat în același mare angrenaj lacustru în care intră și lacul Lodoga. Are suprafața de 9.900 km², adâncimea maximă de 124 m. În bazinul lui de recepție de 61.430 km², înscris în totalitatea lui pe relieful de acumulare glaciară, se găsesc încă cca 5.000 de lacuri, cu o suprafață de 3.500 km², iar în interiorul lacului, cca 1.370 de insule care totalizează o suprafață de 225 km². În lac se găsește o floră și o faună bogată și variată. [45]

ONEIROID, (psih.) atribut al unui tablou psihopatologic ilustrat prin tulburări de orientare și dificultăți asociative. [28]

ONEZIN 50 PU (*atrazin 50%*), (pest.) erbicid preemergent. Combate buruieni monocotiledonate și dicotiledonate anuale. Doze: 1,0/2,5 kg/ha pepiniere silvice; 2,0-6,0 kg/ha (asociat) la porumb; 5 kg/ha plantații silvice; 5,0-10,0 kg/ha sorg și la porumb (singur). Produs de CHIMCOMPLEX S.A., BORZEȘTI, România. [51]

ONICARTROZĂ EREDITARĂ, (med. u.) sindrom caracterizat prin atrofii unghiale însoțite de anomalii ale articulațiilor, mai ales ale cotului și genunchiului. [60]

ONICOFORA (*Onychophora*), (zool.) încregătură care cuprinde un grup mic, relict, format din 70 de specii de organisme animale care au caractere comune cu anelidele și artropodele. Dispune de unele caractere comune cu anelidele și artropodele. Trăiesc în mediu terestru și anume în pădurile calde și umede ale regiunilor tropicale și australe. Au corpul viermiform, nesegmentat. Posedă multe picioare moi, nearticulate, terminate cu gheare. Respirația este traheană. Sunt animale nocturne. Se hrănesc cu omizi, moluște, termite. Unele sunt coprofage, altele se hrănesc cu resturi vegetale, sunt folositoare. Genuri: *Peripatus*, *Peripatopsis* etc. (L. Solomon, 1983) [50]

ONIRIC, (psih.) ceea ce ține de vis sau are forma caracteristică visului, fiind o desfășurare de imagini, scene, trăite ca și cum ar fi reale. [28]

ONIRISM, (psih.) halucinații vizuale cu caracter de vis trăit intens, activitate mentală automată comparabilă visului, dar survenind în afara somnului. Simptom frecvent în intoxicații alcoolice. [28]

ON-LINE, (inform.) atribut utilizat pentru a desemna un echipament care se află sub controlul unității centrale de prelucrare. De asemenea, poate desemna un sistem la care un utilizator poate avea acces în mod interactiv. [47]

ONOMATOMANIE, (psih.) preocupare obsesivă pentru cuvinte și nume proprii. Se acordă cuvintelor semnificații speciale. [28]

ONOR, (milit.) semn prin care militarii în formație își exteriorizează respectul față de comandanți și alți superiori. [31]

ONTOGENIE, sin. *ontogeneză*, totalitatea proceselor prin care se realizează dezvoltarea și transformările morfologice și funcționale ale corpului în succesiunea lor dinamică de la ovulul fecundat și până la moarte prin îmbătrânire. Ea se caracterizează prin două etape: etapa prenatală (intrauterină) și etapa postnatală (extrauterină) între care se interpune nașterea (expulzia din uter a fătului ajuns la termen). [27] În conformitate cu legea biogenetică fundamentală formulată de Haeckel, ontogeneza unui organism este o recapitulare a unor stadii ale filogeniei speciei respective („Ontogenia repetă filogenia“). [70]

OOCITĂ, (citol.) celulă diploidă a liniei germinale feminine care se divide meiotic și dă naștere unui ovul. [69]

OOFAG, (zool.) specie de animal (insectă, pasăre) care consumă ouăle altor specii. [62]

OOFORITĂ, (med. u. și vet.) sin. *ovarită*, inflamație a ovarului. [33]

OOGAMET → GAMET

OOGAMIE, (reprod.) tip de fecundație la care participă doi gameți diferiți din punct de vedere morfologic și fiziologic; gametul masculin este mai mic, mobil (flagelat) și se numește microgamet sau anterozoid, iar cel femel, mai mare și imobil (rămâne sechestrat în oogon/arhegon) și se numește oosferă. Anterozoidul înnoată activ până la oogon/arhegon, unde fertilizează oosfera rezultând un zigot imobil. [69]

OOGENEZĂ, (reprod.) ansamblul proceselor care concură la producerea gameților sexuali femeli (ovule), la animale; fenomenul are loc în gonade (ovare). [69]

OOGON, (micol.) organ reproducător al ciupercilor din clasa *Oomycetes*, în care se dezvoltă unul sau mai mulți gameți (oosfere). După fecundare, rezultă un oospor. [61]

OOMYCOTA, (micol.) filum aparținând după unii autori regnului *Protoctista*, iar după alții regnului *Stramenopila*, în care sunt încadrate microorganisme asemănătoare ciupercilor. Aparatul vegetativ este un miceliu format din hife sifonale, plurinucleate, cu

peretele celulozic. Sunt în exclusivitate heterotrofe, saprotrofe [ex., mucegaiul apelor (*Saprolegnia* sp.)] sau parazite [ex., mana viței de vie (*Plasmopara viticola*)]. Cele acvatice se înmulțesc asexuat prin zoospori, iar cele parazite prin zoosporangi caduci numiți conidii. Înmulțirea sexuată este o hemigametangiogamie; prin fuziunea unui nucleu spermatic cu oosfera rezultă un zigot special numit oospor, care reprezintă o structură de rezistență. Oomicetele parazite produc boli cunoscute sub numele de mane (mana viței de vie, mana cartofului, mana cepei), care uneori pot compromite culturile. [69]

OOSFERĂ, (reprod.) gamet feminin, nud, imobil, prezent la unele alge și la ciuperci. Este format în oogon, la mușchi, ferigi și la gimnosperme în arhegon, iar la angiosperme în sacul embrionar. [69] La gimnosperme și angiosperme, **o.** este delimitată de o membrană subțire de natură proteică. În citoplasmă se află un nucleu haploid plasat excentric, către partea inferioară a **o.** și o vacuolă așezată în partea centrală. Prin fecundație **o.** devine celulă-ou sau zigot din care va lua naștere embrionul. [50] → OVUL, MACROSPOROGENEZĂ

OOSPOR, (micol.) denumire dată zigotului de la *Oomycota*; posedă o mare cantitate de substanță de rezervă și un perete gros, ceea ce îi conferă statutul de structură de rezistență, formă sub care aceste microorganisme fungiforme traversează perioadele nefavorabile. [69]

OOTECĂ, (zool.) structură secretată de unele glande anexe ale aparatului genital la femele, care, întărindu-se în aer, protejează ponta; cel mai adesea este întâlnită la insectele polyneoptere: *blatide*, *mantide*, *orthoptere*. [62]

OZOID, (zool.) individ care se dezvoltă dintr-un ou fecundat, distinct de blastozoid, care se dezvoltă prin înmugurire. Cele două categorii de indivizi se întâlnesc la tunicate. [37]

OP (OPTICAL) ART, (cult.-art.) direcție în arta modernă care face din percepția vizuală a operei un principiu de formare și existență a creației. (C. Prut, 1982) [67]

OPACITATEA ATMOSFEREI, (meteor.) proprietățile atmosferei de a reduce intensitatea luminii, datorită particulelor solide sau lichide în suspensie. [54]

OPAIȚUL MUNȚILOR RODNEI (*Lychnis nivalis*, fam. *Caryophyllaceae*), (bot.) plantă erbacee, perenă, endemică a Munților Rodnei. Tulpină simplă, neramificată, glabră, înaltă de 5-10 cm, cu o ieșire laterală din rozeta de frunze. Frunze oblong-lanceolate, opuse, cele de la bază dispuse în rozetă.

- Flori mari, roz sau albe. Înfloreste prin iulie-august. Declarat monument al naturii și ocrotit prin lege. [50]
- OPAL**, (geol.) varietate de cuarț, amorf, incolor sau colorat variat în funcție de impurități ce rezultă din soluții hidrotermale și alterarea rocilor. [25]
- OPALESCENȚĂ**, (fiz.) fenomen caracteristic sistemelor coloidale privite în lumina refractată. Se manifestă prin apariția unei ușoare tulburări și prin schimbarea culorii față de aceea care apare în lumina directă. Se datorește difracției luminii. Fenomenul este cu atât mai pronunțat cu cât indicii de refracție ai substanței disperse și ai mediului dispersat diferă mai mult. [29]
- OPALESCENȚĂ CRITICĂ**, (fiz.) fenomen observat la trecerea vaporilor și a gazelor în stare lichidă în apropierea punctului critic. Apare ca urmare a fluctuațiilor de densitate și temperatură, fapt care determină ca în unele porțiuni mici de lichid să apară vapori, iar în vapori să apară lichid. [29]
- OPALINIDE** (*Opalinida*), (zool.) ordin care cuprinde animale flagelate. Corpul este acoperit cu flageli foarte scurți. Majoritatea lor sunt parazite în intestinul anurelor (broaște fără coadă). De ex., la broasca-roșie-de-munte (*Rana temporaria*) flagelatul *Opalina ranarum* parazitează din intestin mai ales rectul. Se înmulțește prin diviziune binară. [50]
- O.P.E.C.** (Organizația Țărilor Exportatoare de Petrol), organism creat în anul 1960, care numără la ora actuală 11 membri, al cărui obiectiv inițial era acela de coordonare și promovare a intereselor celor mai importante țări exportatoare de petrol din lume. [3]
- OPEN FILE**, (inform.) fișier din care se poate citi sau în care se poate scrie. Un program trebuie să deschidă un fișier înainte ca acesta să poată fi folosit și trebuie să-l închidă când a terminat lucrul cu el. [6]
- OPERATOR**, (mat.) funcție definită pe un spațiu vectorial V cu valori în alt spațiu vectorial V' . Deci $T: V \rightarrow V'$. Operatorul T este liniar dacă oricare ar fi $x, y \in V$ și $\alpha, \beta \in K$ (corpul de scalari) avem $f(\alpha x + \beta y) = \alpha f(x) + \beta f(y)$. [48]
- OPERAȚIE**, (psih.) mod de lucru neuropsihic, dispoziție instrumentală, acțiune interiorizată, transformare senzoriomotorie sau mintală, care, după Piaget, se definește nu izolat, ci prin apartenența la o structură de ansamblu, dotată cu reversibilitate. [28]
- OPERAȚIONALIZAREA OBIECTIVELOR PEDAGOGICE**, (ped.) strategie de analiză a finalităților procesului de învățământ prin deducerea obiectivelor concrete din obiectivele generale și specifice și prin prezentarea obiectivelor concrete. [16]
- OPERAȚIUNI ÎN USCAT**, (agric.) totalitatea operațiunilor aplicate butucului viței de vie în perioada de repaus vegetativ. [49]
- OPERAȚIUNI ÎN VERDE**, (agric.) intervenții efectuate asupra viței de vie în perioada de vegetație. [49]
- OPERCUL¹**, (milit.) capac de carton întrebuințat la loviturile de artilerie neacuplate cu tub. [31]
- OPERCUL²**, (bot.) căpăcel detașabil la maturitatea fructificației care se desprinde și cade, aspect întâlnit la capsula *Briofitelor* (*Polytrichum commune*, *P. alpestre*), la pixida (capsula) unor fanerogame care se deschide printr-un opercul, ex., măselariță (*Hyoscyamus niger*), scânțeută (*Anagallis arvensis*), roșuță (*Anagallis caerulea*). [50]
- OPERCUL³**, (anat.) capac sau repliu tegumentar care acoperă o deschidere. 1. Învelișul care acoperă cavitatea branhială a peștilor osoși și a larvelor de amfibieni. La pești învelișul este reprezentat din piese osoase situate pe părțile laterale ale capului. 2. Capac care astupă deschiderea cochiliei la unii melci. [37]
- OPERCUL⁴**, (zool.) căpăcel al aparatului de stridulație la insectă. [62]
- OPERCUL⁵**, (micol.) căpăcel rotund la partea superioară a acelor care la maturitate se deschide lăsând să iasă ascospori. [61]
- OPERON**, (genet.) unitate coordonată de expresie genetică, alcătuită din sistouri de control – un promotor și un operator – și mai multe gene structurale implicate la bacterii prin producții lor, în același lanț metabolic. [19]
- OPHIDIA**, (zool.) șerpi. Reptile alungite, apode acoperite cu solzi epidermici cornoși, fără osteoderme. Craniul are oase pătrate mobile și cele două jumătăți ale mandibulei sunt unite printr-un ligament elastic, ce-i permite gurii să fie deschisă foarte mult. Au un mare număr de vertebre și de coaste mobile, dar sternul lipsește. Mișcarea înainte și înapoi a coastelor și a plăcilor cornoase ventrale atașate la ele face posibilă locomoția rapidă. [37]
- OPHIOCEPHALIDE** (*Ophiocephalidae*), (zool.) pești cu cap ca de șarpe. Au corp cilindric, lung, acoperit cu solzi cicloizi sau ctenoizi. Capul este prevăzut cu solzi mari, asemănători unor plăci. Gura mare. Au un organ respirator accesoriu aflat în legătură cu camera branhială care le permite să respire aer atmosferic. Trăiesc în apă măloasă și se pot țârî pe uscat în timpul secetei. Răspândiți în Africa Centrală și Asia de S-E. [37]
- OPILIONE** (*Opiliones*, sin. *Phalangida*), (zool.) ordin care cuprinde 2.400 specii de arahnide. Corpul are dimensiuni reduse (1-20 mm), cu prosoma din 2 segmente libere, iar opistosoma cu 10 segmente. Chelicerele sunt triarticulate, cu clești, pedipalpii cu gheară. Picioarele sunt foarte lungi, subțiri și cu tarsul divizat în 2-100 articule. Posedă 2 ochi mediani. Pe prosomă are 2 glande odorifere care produc un miros

- puternic. Respiră prin trahei. Masculul are organ copulator, iar femela are ovipozitor. Trăiesc în medii umede, sub pietre, mușchi, dar și în locuri însorite. Se apără prin autotomie. Se hrănesc cu pradă vie. Consumă insecte dăunătoare și limacși. Sunt folositoare. În Europa trăiesc speciile: *Phalanigium opilio*, *Liobunum rotundum*. (L. Solomon, 1983) [50]
- OPINIE PUBLICĂ**, fenomen psihosocial al cărui conținut este dat de aprecierea generalizată a unei populații asupra problemelor conduitei umane, a vieții sociale, politice, economice, culturale. [28]
- OPIOIDE ENDOGENE**, (biochim.) substanțe produse în organism, cu proprietăți asemănătoare opioidelor exogene, sintetizate din trei precursori polipeptidici: proenkefalina (din medulosuprarenală), proopiomelanocortina (din hipofiză) și prodinorfina (din hipotalamus și hipofiză). Din acești precursori se formează alfa, beta, gamma, delta endorfine și metenkefalina. Efecte: analgezice, stimulează ingestia de hrană, cu apariția obezității, tuse, vomă, bradicardie, hipotensiune arterială, bradipnee, relaxarea musculaturii digestive, spasm duodenal, scăderea secreției digestive, constipație. [21]
- OPISTHOCOELA**, (zool.) broaște cu vertebre opistocelice, ex., *Discoglossus* și *Alytes*. [37]
- OPISTHOCOMI**, (zool.) hoatzini. Galiforme arboricole cu creastă din America de Sud, particulare prin faptul că păsările tinere au gheare pe primele două degete ale aripilor. [37]
- OPISTHOGLYPHA**, (zool.) șerpi care au unul sau mai mulți dinți maxilari posteriori șanțuiți în partea din față. Sunt de obicei veninoși, dar nu periculoși cu adevărat pentru om. Se găsesc în cele mai multe părți ale lumii și sunt tereștri, arboricoli sau acvatici. [57]
- OPISTOBRANHIATE** (*Opisthobranchiata*), (zool.) subclasă de gasteropode provenite din monotocarde vechi la care s-a produs un proces de torsionare cu 90°. Cavitatea paleală și branhială se află în partea dreaptă. Pe cap poartă două perechi de tentacule, din care a doua pereche, numită *rinofore*, are rol olfactiv. Părțile laterale ale piciorului au expansiuni numite *parapode* care servesc la înot. Talpa piciorului a dispărut la formele înotătoare, dar s-a păstrat la cele târâtoare. Masa viscerală la speciile înotătoare este redusă, la fel cochilia. La speciile primitive, există încă dezvoltată masa viscerală și cochilia (ex., *Actaeon tornatilis*). Se clasifică în trei ordine: *Tectibranchiata*, *Nudibranchiata*, *Pteropoda*. (N. Tomescu, 1983) [50]
- OPISTOCELICE**, (anat.) vertebre concave posterior și convexe anterior. [37]
- OPISTOTIC**, (anat.) osul infero-posterior al capsulei otice a unui pește osos. La vertebratele evoluat este fuzionat cu alte oase pentru a forma osul periotic. [37]
- OPOL**, (prot. med.) plan care garantează o responsabilitate financiară globală pentru operatorii din țările riverane Mării Nordului în cazul unui accident care provoacă o poluare marină. [3]
- OPORTUNIST**, referitor la oportunism, propriu oportunismului. **1.** (ecol.) Specie care obține avantaje din slăbiciunea altor specii sau are capacitatea de a exploata mai bine condiții temporare de mediu. [2] **2.** (soc.) Om care își schimbă ideile după împrejurări, urmărind numai satisfacerea intereselor personale. [48]
- OPOZIȚIE**¹, (psih.) comportamentele anumitor pacienți care manifestă împotrivire la orice fel de examinare și, în general, la orice contact social. [28]
- OPOZIȚIE**², (astr.) poziția aparentă a planetei față de Soare, când diferența dintre longitudinile lor cerești este de 180°. [12]
- OPTIC**, (anat.) care se referă la ochi. [57] → CAPSULĂ, LOBI OPTICI, NERV
- OPTICĂ**, ramură a fizicii care se ocupă cu studiul luminii și al fenomenelor luminoase, precum și al radiațiilor electromagnetice din domeniul infraroșiiilor, ultravioletelor, razelor X etc. [38]
- OPTIM CHIMIC**, (chim.) gama de compuși și raporturile cantitative între elementele chimice din sol, apă și aer cele mai favorabile pentru viață. [24]
- OPTIM CLIMATIC**, (climat.) coincidența valorilor climatice la timpul potrivit pentru dezvoltarea sistemelor biologice. [24]
- OPTIM ECOLOGIC**, (ecol.) mediul ideal în care sunt prezente valorile cele mai favorabile pentru toți factorii biotici și abiotici de mediu. [2]
- OPTIM SINECOLOGIC**, (ecol.) **1.** Configurația favorabilă a conexiunilor biocenotice. **2.** Absența factorilor biocenotici inhibitori. [2]
- OPTIMISM**, (psih.) trăsătură de caracter individuală costând din predispoziția de a înțelege lumea pe latura ei bună, de a prevedea și aștepta binele. [28]
- OPTIMIZARE**, (ec.) alegerea și aplicarea soluției optime din punct de vedere economic. [49]
- OPTIMUM ECOLOGIC**, (ecol.) ansamblul parametrilor cei mai favorabili dezvoltării vieții din cadrul unui mediu. [3]
- OPTOTIP**, (med. u.) test grafic folosit pentru a măsura acuitatea vizuală. [28]
- OPUNȚIA** (*Opuntia*, fam. *Cactaceae*), (bot.) gen cu plante ornamentale originar din America de Nord și America de Sud. Înmulțirea se face prin butași. Se cultivă pentru interioare și grădini, în stâncării, pe sol foarte bine drenat, nisipos. Iarna se ține fără apă. Rezistă la 4°C. Specii: *Opuntia basilaris*, care

înflorește în iunie-august. Flori roz-roșii în diametru de 5,5 cm. *O. elata*, specie cu flori albe. *O. robusta*, specie cu flori galbene, în diametru de 6,5 cm. *O. tomentosa*, specie cu flori roșii-aprins. Sunt arbori de cca 6 m înălțime. [71]

OPUS, (bot.) termen folosit în botanică cu semnificația *așezat față în față la același nivel*. Așezarea frunzelor pe tulpină față în față, pe două sau pe patru serii longitudinale, atunci când fiecare pereche se încrucișează cu perechea imediat superioară sau inferioară, ex., la speciile de *Lamiaceae/Labiatae*, *Caryophyllaceae*; dispunerea opusă a florilor într-o inflorescență, ex., într-un dihaziu; dispunerea a două ramuri față în față la fiecare nod; dispunerea a doi muguri față în față sau a două stamine în cadrul unei flori etc. [50]

OPUST, (hidrol.) baraj rudimentar construit din căsoaie de lemn amplasat transversal pe cursurile apelor de munte cu variație mare de debit, în scopul ridicării apei la nivelul corespunzător asigurării transportului de plute. Pentru reglarea debitului sunt prevăzute vane de lemn care permit trecerea apei și a plutelor. [42]

ORA REALĂ DE OBSERVAȚIE, (meteor.) ora specifică fiecărei stații sinoptice la care se fac măsurătorile barometrice și lansarea baloanelor cu radiosonde de altitudine, ora depinzând de longitudoinea stației. [54]

ORA SERRATA, (anat.) marginea neregulată a retinei în apropierea joncțiunii sale cu corpul ciliar în ochiul unui vertebrat. [37]

ORA SINOPTICĂ, (meteor.) ora standard la care se fac observațiile sinoptice care se transmit prin radio la scară regională sau globală. Principalele ore standard sunt „0”, 6, 12 și 18 timp universal. [54]

ORAL, (psihan.) în concepția lui Freud, primul stadiu al dezvoltării sexualității infantile, în care cavitatea buco-faringiană și buzele constituie zona erogenă și în care plăcerea este oferită de excitația care însoțește activitatea de supt al mamelonului matern sau al substitutului acestuia – biberonul. [28]

ORALISM, (sex.) raport sexual oral. Este o practică comună despre care se știe, dar nu se vorbește. Constă în stimularea organelor genitale feminine cu gura sau limba partenerului și se numește *cunilingus*, iar stimularea organelor genitale masculine cu limba sau gura partenerei se numește *fellatio*. Metodele precedă un act sexual normal, se produc în timpul desfășurării lui sau se continuă până la realizarea orgasmului. În trecut acest tip de activitate sexuală era considerat „o crimă împotriva naturii”, dar evoluția vremurilor și a modului de gândire din ce în ce mai liberal a făcut ca astăzi să se considere că fiecare are dreptul să-și decidă conduita sexuală în funcție de circumstanțe, vârstă sau partener. Studii recente demonstrează că

50-60 % dintre femei practică *fellatio*, uneori din nevoia obținerii erecției, iar alții pentru a adăuga un plus de plăcere. Frecvență la persoanele de peste 60 de ani, oralitatea sexuală completează deficiențele de erecție sau de orgasm și ejaculare. Practica, păstrată în limitele intimității normale și afecțiunii reciproce, exprimă o sexualitate sănătoasă admisă. Este considerată infracțiune de perversiune sexuală fapta adultului de a avea aceste acte sexuale cu sau asupra unui copil care nu-și poate exprima voința sau nu se poate apăra. Pedepsa prevăzută de lege este în funcție de urmări și corespunde articolului 220 alineatele 2-5 Cod penal, cu închisoare de la 3 la 25 de ani și interzicerea unor drepturi. (Al. Codescu, 2000) [50]

ORANGE, fluviu în Africa, izvorăște din Munții Drakensberg (Masivul Mont-aux-Sources) și se varsă în Oceanul Atlantic (Gulful Alexander). Lungimea de la izvoare la vărsare este de 1.860 km, iar suprafața este de 1.036.000 km². [25]

ORB, (med. u. și vet.) nevăzător, lipsit de vedere, ex., om, animale care nu se bazează pe orientarea vizuală în mediul înconjurător, ci pe cea tactil-kinestezică și auditivă. [32]

ORBETE (*Spalax* spp.), (zool.) dăunător. Mamiferul rețea rădăcina de sfeclă în timpul verii, iar în timpul primăverii deranjează semințele din rândurile semănate prin construirea de mușuroaie de pământ. *Combaterea* constă în introducerea în galeriile de suprafață a 2-3 pastile de Phostoxin. (V. Ciochia, A. Codrescu, L. Dumitraș, 1980) [50]

ORBICUL, (micol.) la ciuperci: **1.** Corp lenticular aflat în fundul peridiei, conținând spori, aspect întâlnit la *Nidularia* sp. **2.** Coronulă carnoasă plană, întâlnită la *Stapelia*. [50]

ORBICULAR, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația *de formă aproximativ circulară*, adică axele care trec prin centrul unui organ sunt aproximativ egale, ex., limbul frunzei de calcea calului (*Caltha palustris*), plopul tremurător (*Populus tremula*), călțunași (*Tropaeolum majus*); fructul care este o păstăie la cobâlcească sau vârtejul pământului (*Medicago orbicularis*); petalele florilor la piciorul cocoșului (*Ranunculus acris*), gălbinele (*Lysimachia vulgaris*), în (*Linum usitatissimum*). [50]

ORBIREA LASTARILOR, (agric.) operațiune de îndepărtare a mugurilor de la subsuoara frunzelor. Lucrarea se aplică la cultura portaltoilor, dar și la pregătirea butașilor pentru altoire sau atunci când se completează golurile existente în plantație, prin marcote îngropate. [49]

ORBITAL ATOMIC, (fiz., chim.) zonă din jurul nucleului, unde probabilitatea de a găsi electronul este cea mai mare. Prin urmare, orbitalul nu descrie o traiectorie fixă a electronului, ci probabilitatea ca un

- electron să se afle într-o anumită zonă, la o anumită distanță de nucleu, la un moment dat. Diversele forme de orbitali se clasifică în patru categorii principale notate cu literele *s*, *p*, *d*, *f*, care se deosebesc prin mărimea norului electronic. Un orbital *s* este un nor electronic sferic a cărui densitate scade pe măsură ce distanța de nucleu crește. Orbitalii de tip *p* sunt bilobari, formați din doi lobi simetrici situați de o parte și de alta a nucleului. Orbitalii de tip *d* și *f* au forme complexe. Fiecare orbital al unui atom poate fi ocupat cu maximum 2 electroni, care au spin opus, conform principiului de excludere al lui Pauli. [36]
- ORBITĂ¹**, (anat.) cavitatea ochiului în craniul unui vertebrat. [37]
- ORBITĂ²**, (astr.) traiectorie închisă, descrisă în mișcarea sa spațială de un corp ceresc. Orbita este definită prin legile mișcării cerești (Kepler) și prin legea atracției universale (Newton). [12]
- ORBITĂ APARENTĂ**, (astr.) traiectoria descrisă de un astru în mișcarea sa diurnă de la răsărit la apus. [12]
- ORBITOSFENOIDE**, (anat.) pereche de oase de cartilaj formând o parte a fiecărei laturi a craniului de vertebrat. La mamifere fiecare orbitosfenoid este mărginit de presfenoid dedesubt, de frontal deasupra, de alisfenoid înapoi și de etmoid în față. [37]
- ORCHINOL**, (fitopat.) fitoalexină produsă de *Orchis militans* în rizomii infectați cu ciuperca *Rhizoctonia repens*. [61]
- ORDIN**, (bot., zool.) taxon mai mic decât „clasa” și mai mare decât „familia” cu sufixul *ales*, ex., *Erysiphales*. [61]
- ORDIN FITOSOCIOLOGIC**, (bot.) unitate superioară din sistemul de clasificare a vegetației al școlii din Zürich-Montpellier care cuprinde mai multe alianțe având specii caracteristice proprii ordinului respectiv; denumirea științifică a ordinului se formează cu sufixul *-etalia* (de exemplu: *Fagetalia*). [15]
- ORDINARE**, (ecol.) operațiunea de divizare a unui continuum (de vegetație sau de altă natură) în unități de ordinare cantitativ deosebite (școlile geobotanice anglo-americane) **O. ecologică a speciilor**, ordinare după gradientii ai factorilor ecologici (căldura, apa, elemente nutritive, aciditatea solului etc.). [15]
- ORDINAȚIE**, (mat.) metodă matematică, utilizată în ecologie pentru clasificarea datelor numerice, după ordinea de frecvență sau de afinitate. [3]
- ORDONANȚA PREȘEDINȚIALĂ**, (jur.) procedură specială prin care instanța soluționează cu celeritate o cerere având ca obiect luarea unei măsuri urgente, cu caracter vremelnic și care nu prejudică fondul litigiului dintre părți; termenul desemnează, totodată, și hotărârea dată de instanță pe baza acestei proceduri. [64]
- ORDONATĂ**, (mat.) al doilea număr (ordonată) al unui punct *M* raportat la un reper cartezian. Noțiunea a fost introdusă de Fermat. [48]
- ORDOVICIAN**, (geol.) a doua perioadă a paleozoicului, caracterizată prin mișcări orogenice (sardă și taconică) cu efecte majore în Munții Apalași și prin manifestări vulcanice în majoritatea ariilor geosinclinale. Termen introdus de Lapworth în 1879. [25]
- ORE DE GOL ALE SEN**, (ind. energ.) ore ale zilei în care se realizează, pe ansamblul SEN, cele mai mici valori ale consumului de energie electrică. [59]
- ORE DE VÂRF ALE SEN**, (ind. energ.) ore ale zilei în care se realizează, pe ansamblul SEN, cele mai mari valori ale consumului de energie electrică. [59]
- OREZ** (*Oriza sativa*, fam. *Poaceae/Gramineae*), (agric.) plantă erbacee, anuală, terofită, cultivată. Boabele de orez au utilizări terapeutice în medicina tradițională umană și veterinară. Li se atribuie proprietăți energetice, constructoare, hipotensoare, astringente, emoliente, antidiareice, diuretice, favorizând eliminarea ureei. Se recomandă pentru creștere, în surmenaj, hipertensiune, azotemie, diaree, colite de fermentație. Constituie hrana de bază pentru cca 2 miliarde de oameni. Pentru unele țări din Asia de Sud-Est (China, Japonia, Filipine, India, Vietnam, Indonezia etc.), Africa, America Latină, „pâinea” este asigurată prin orez. Pentru restul țărilor reprezintă un aliment de „completare”. Deosebit de apreciat sub aspectul gustului și al valorii nutritive. Paiele de orez se folosesc la fabricarea hârtiei, cartonului, diferitelor împletituri (pălării, coșuri, poșete etc.). Boabele servesc la extragerea amidonului, fabricarea spiritului, prepararea pudrei de calitate etc. În zootehnie deșeurile rezultate din prelucrarea boabelor sunt folosite în alimentația animalelor. [50]
- ORFELINAT**, instituție finanțată de stat, de societățile filantropice, fundații sau persoane particulare, spre a veni în ajutorul copiilor orfani. Primele așezăminte de acest fel în România au luat naștere la sfârșitul secolului al XVIII-lea. [32]
- ORFISM**, (art.) orientare artistică apărută la începutul celui de-al doilea deceniu al secolului XX ce-și propune muzicalizarea tonurilor, a volumelor. (C. Prut, 1982) [67]
- ORGADOFITE**, (bot.) plante din locurile păduroase deschise. [50]
- ORGAN**, (biol.) componentă a unui organism adaptat structural și funcțional unei funcțiuni proprii care împreună cu altele formează cu organismul un tot unitar. La plante, organe cu structură și funcții bine determinate sunt: rădăcina, tulpina, frunzele, florile cu androceul și gineceul. La animale și om sunt organele de relație constând din organe ale sistemului

- nervos, analizatorii, glandele endocrine, oasele și mușchii; organe de nutriție (organe ale sistemului digestiv, circulator, respirator, urinar); organe de reproducere. [50]
- ORGAN EPIGONAL**, (anat.) organ limfatic atașat deși posterior față de gonadă la peștii cartilajinoși de ambele sexe. [37]
- ORGAN RUDIMENTAR**, (anat.) rest de organ care a fost bine dezvoltat și funcțional la formele arhaice. [22]
- ORGAN VESTIGIAL**, (anat.) organ care la o anumită specie este atrofiat sau nefuncțional, iar la altele înrudite este bine dezvoltat și funcțional și care apare ca urmare a faptului că, datorită modului și mediului în care specia luată în discuție își duce viața, organul nu mai este necesar (rudimentele de oase pelviene la balene care nu mai prezintă membre posterioare). [70]
- ORGANE CHORDOTONALE**, (anat.) organe senzoriale la insecte, caracterizate prin existența unor grupe de scolopidii atașate de tegument prin cele două extremități, între cele două puncte de fixare existând o articulație. [62]
- ORGANE DE REPRODUCERE**, (bot.) arhegoane, antiridii, flori. [50]
- ORGANE FOTOFOR**, (zool.) formații tegumentare la unii pești marini abisali sau batipelagici. Sunt alcătuite dintr-un grup de celule glandulare, care secretă o substanță luminoasă (luciferina), un canal excretor, un strat (tapetum) de celule cu guanină (guanofori) și la exterior un strat de celule cu melanină (melanofori). [10]
- ORGANE GENERATIVE**, (bot.) staminele androceului și pistilul gineceului din floare. [50]
- ORGANE LABIALE**, (anat.) organe excretore accesorii prezente la unele tipuri de insecte apterigote, omoloage cu glandele antenare ale crustaceelor. [62]
- ORGANE LUMINOASE**, (anat.) organe caracterizate prin prezența unui țesut parenchimatice bioluminescent, cu celule conținând luciferină și luciferază, ca și prin prezența unor bogate ramificații ale sistemului respirator; sunt întâlnite la unele tipuri de coleoptere din familia *Lampyridae* (licurici); în fauna României sunt cunoscute două specii *Lampyris noctiluca* și *Luceola mehadiense*. [62]
- ORGANE „OPTICE“**, (bot.) dispozitive histologice, susceptibile de a servi la perceperea excitațiilor luminoase, declanșând reacțiile de curbură fototropice sau fotonastice la plante. Se apreciază că perceperea luminii incidente aparține celulelor epidermice fără a se depista structuri histologice specializate. Ajustarea poziției limbului foliar față de raza incidentă se realizează prin torsiunea pețiolului (ex., orientarea frunzelor de mușcată către o sursă de lumină). Sunt întâlnite însă cazuri (*Fittonia verschaffeltii*) când, printre celulele obișnuite epidermice, există structuri de fotorecepție localizată. Constau dintr-o celulă mare, bazală, cu peretele extern foarte bombat, pe care se află o celulă mică, apicală, ca o lentilă biconvexă. Conținutul lor este transparent. Celula mică are indicii de reflecție mai ridicat. Amândouă constituie un aparat „optic“ eficace. [50]
- ORGANE PELOSTATIC**, (anat.) organe senzoriale întâlnite la larvele unor diptere nematocere (țânțari din genul *Limnophila*), cu ajutorul cărora este perceput gradul de turbiditate a apei. [62]
- ORGANE SENZORIALE „TACTILE“**, (anat.) dispozitive histologice care favorizează recepția excitațiilor mecanice de contact, șocuri, frecare etc., determinând mișcări de curbură. Întâlnite la cărceii numeroaselor plante agățătoare, pentru frunzele speciilor de *Mimosa*, pentru lobi foliari prehensili ai plantelor carnivore (*Aldrovanda vesiculosa*, *Dionaea muscipula*), pentru anumite piese florale [ex., staminele de dracilă (*Berberis vulgaris*)] etc. Stimulul mecanic este perceput când produce o deformare netă și bruscă la nivelul peliculei de citoplasmă de lângă peretele scheletic al celulei. Are ca efect provocarea unei presiuni tangențiale prin comprimare sau întindere, determinând mișcări caracteristice organelor vegetative sau de reproducere. [50]
- ORGANE STATICE**, (anat.) organe caracteristice larvelor sau insectelor acvatice. Cu ajutorul lor insecta este capabilă să se orienteze în funcție de presiunea coloanei de lichid. Arhitectura lor este diferită pentru diferite tipuri de insecte. [62]
- ORGANE STRIDULANTE**, (anat.) organele care produc zgomote numite stridulații; se întâlnesc la *orthoptere* și *cicade*, dar pot fi prezente și la alte grupe de insecte, cum sunt unele specii de lepidoptere. Organele stridulante ale *orthopterelor* se bazează pe frecarea nervurilor unei tegmine de o zonă membranară a celeilalte tegmine (la tetigonide sau grillide) sau a femururilor picioarelor metatoracice de tegmine (la acridide); la cicade, stridulațiile sunt produse prin vibrațiile unei membrane sub acțiunea unui mușchi special. [62]
- ORGANE SUPRABRANHIALE**, (anat.) prezente la peștii din familia *Anabantidae* și au rol în captarea aerului atmosferic în procesul de respirație. Sunt formate prin transformarea scheletului osos al primului arc branhial (osul keratobranhial) într-un țesut spongios (labirint). [10]
- ORGANE TIMPANALE**, (anat.) organe auditive ale insectelor. Principiul lor de funcționare se bazează pe existența unei membrane timpanale (*tympanum*)

situate deasupra unor cavități pline cu aer din interiorul corpului; membrana timpanală este sensibilă la orice vibrații ale aerului, transmițându-le unui grup de scolopidii la nivelul cărora iau naștere excitațiile nervoase. Aceste organe sunt proprii mai ales insectelor care au și organe stridulante – *orthoptere* sau *homoptere cicadinee*. Asemenea organe există și la alte tipuri de insecte. [62]

ORGANE VEGETATIVE, (bot.) organe cu rol de creștere, de susținere a plantei, de circulație a sevei brute și elaborate, de fotosinteză, reprezentate de rădăcină, tulpină, frunze, uneori și de propagare, așa cum sunt ștalonii. [50]

ORGANELĂ, (citol.) sin. *organit*, oricare din structurile celulare, delimitată de o citomembrană înalt specializată, care realizează funcții metabolice specifice; reprezintă o însușire a celulelor eucariote; lipsesc la procariote. Unii citologi consideră că și ribozomii pot fi considerați **o.**; aceștia sunt prezenți la ambele tipuri de celule. [69]

ORGANICISM, veche și eronată concepție asupra societății care este asimilată unui organism și chiar interpretată biologist. [28]

ORGANIGRAMA, schemă de organizare a unei unități sociale. [28]

ORGANISM, (biol.) entitate biologică vegetală sau animală, unicelulară sau pluricelulară, capabilă de a da descendenți asemănători sieși prin diviziune, germinare, naștere etc., de a se dezvolta și de a se reproduce (asexuat sau sexuat). **O.** propriu-zis reprezintă primul nivel de organizare a lumii vii (nivelul individual). La acest nivel conexiunea și integritatea dintre părțile constitutive sunt maxime. Conform teoriei sistemelor, **o.** se poate caracteriza prin următoarele particularități: este un sistem integral, deschis, eterogen, informațional, cibernetic, dinamic, evolutiv și antientropic. **O.** nu poate supraviețui izolat, ci integrat în populații de diferite specii și acestea din urmă în biocenoză. Între organisme se stabilesc diferite tipuri de relații intraspecifice și interspecifice, cu rol de hrănire, apărare, înmulțire etc.; sin. *biont*, *fînță*. [70]; **o.** care trăiesc în apă sunt *acvatice*, cele care nu trăiesc în apă sunt *terestre*, cele care pot trăi în ambele medii (total sau într-o anumită parte a vieții) sunt *amfibii*, iar cele care trăiesc în mediul subteran sunt *subterane*. Unele organisme terestre pot trăi la o umiditate ridicată (sunt *higrofile*), altele evită apa (sunt *hidrofobe*), sau sunt indiferente la conținutul de apă din mediu (sunt *hidroxene*). [24]

ORGANISM INDICATOR, (ecol.) organism a cărui prezență semnifică ceva în legătură cu condițiile de mediu. [23]

ORGANISME PIONIERE, (ecol.) primele viețuitoare care populează un mediu de viață nou-creat de natură și care stau la baza unei succesiuni ecologice. [2]

ORGANISMIC, (psih.) denumește orientarea psihofiziologică globalistă ce nu face distincție între psihic și organic, le ia împreună ca în psihosomatică. [28]

ORGANIT → **ORGANELĂ**

ORGANITE CELULARE, (citol.) compartimente subcelulare care îndeplinesc funcții specializate. Sunt două tipuri: – ansambluri macromoleculare (proteine sau nucleoproteine), localizate la nivelul matricei citoplasmatică: ribozomi și aparatul locomotor al celulei – compartimente celulare delimitate de o membrană: mitocondrii, lizozomi, reticul endoplasmic, aparat Golgi, peroxizomi. Există și organele celulare specifice unor tipuri de celule: neurofibrile și corpii Nissl pentru neuroni, miofibrile pentru celulele musculare. [21]

ORGANIZATOR NUCLEOLAR, (citol.) regiune a cromozomului formată din ADNr în care sunt localizate 3 din cele 4 gene care codifică molecule de ARNr de 18 S, 28 S și 5,8 S. Aceste 3 gene formează o unitate de transcriere policistronică. ADNr este constituit dintr-un număr mare de astfel de unități de transcriere, ordonate în tandem, separate de o secvență nucleotidică, repetitivă, necodificatoare, numită ADN-spațiator. **O.n.** are un rol important în biogeneza ribozomilor, implicat în organizarea nucleolului, de unde și denumirea sa. [69]

ORGANIZAȚIA METEOROLOGICĂ MONDIALĂ (O.M.M.), instituție internațională din sistemul O.N.U., însărcinată cu coordonarea, uniformizarea și ameliorarea activităților meteorologice mondiale și cu încurajarea schimbului de informații între țări, în interesul diverselor activități omenești care necesită date, informații și avertizări meteorologice. [54]

ORGANIZAȚIA NAȚIUNILOR UNITE (O.N.U.), organizație internațională guvernamentală, cel mai reprezentativ for cu vocație de universalitate. Are rol de menținere a păcii și securității internaționale, de dezvoltare de relații prietenești între națiuni, colaborare internațională pentru rezolvarea problemelor internaționale cu caracter economic, social, cultural, umanitar. [68]

ORGANOCOLORAT, (pest.) califică un produs chimic de sinteză, derivat din moleculele de clor și utilizat ca insecticid, fungicid, refrigerent etc. [3]

ORGANODINAMISM, (psih.) ansamblul teoriilor elaborate de P. Janet și H. Ey, care consideră bolile mintale ca manifestări regresive, legate de un deficit de energie. [28]

ORGANOFOSFORAT, (pest.) califică un produs chimic de sinteză care conține unul sau mai mulți atomi de fosfor și este utilizat mai ales ca insecticid. [3]

ORGANOGENEZĂ, (bot.) procesul de formare a organelor unei plante. El include caulogeneza (formarea tulpinii), filogeneza (formarea frunzelor), antogeneza (formarea florilor), carpogeneza (formarea fructelor), seminogeneza (formarea semințelor). [50]

ORGANOGRAFIE, (bot.) studiul morfologiei și anatomiei organelor, precum și al dezvoltării lor ontogenetice. [50]

ORGANOLEPTIC, (agric.) apreciere cu ajutorul simțurilor mirosului, gustului, văzului și pipăitului a calității boabelor de struguri. [49]

ORGANOMASĂ, (ecol.) ansamblul materiei organice vii și nevie din ecosisteme care însumează biomasa organismelor, a produselor lor de asimilație și pe cele de dezasimilație. [2]

ORGANO-MINERAL, (pedol.) termen care, în sistemul român de clasificare a solurilor, indică la nivel de subtip soluri turboase, cu orizont T având în primii 100 cm straturi minerale care însumate nu ating 50 cm și fără ca stratul mineral situat în primii 25 cm să atingă 20 cm grosime. Se notează cu simbolul „om”. [29]

ORGANUL LUI CORTI, (anat.) organul de simț auditiv din interiorul melcului spiralat al urechii de mamifer. [37]

ORGANUL LUI GRABER, (anat.) organ static caracteristic larvelor de tabanide (Diptera). El este reprezentat de o invaginație situată pe segmentul abdominal VIII care cuprinde șapte capsule cu bobite chitinoase. [62]

ORGANUL LUI JOHNSTON, (anat.) organ auditiv propriu masculilor de la unele diptere nematocere, ex., țânțarii din genul *Culex*, la care antenele plumoase au pedicelul prevăzut cu o umflătură bazală la nivelul căreia există un număr de baghete chitinoase aflate în legătură cu un mare număr de scolopidii. [62]

ORGANUL LUI WEBER, (anat.) șir de oscioare (*Clastrum*, *Sacaphium*, *Intercalarium*, *Tripus*) care leagă vezica înotătoare cu urechea internă la peștii din ord. *Cypriniformes*. [10]

ORGOLIU, (psih.) trăsătură de caracter care exprimă mândrie de sine dincolo de limitele firescului, un exagerat amor propriu, supraapreciere a propriei valori, interes concentrat exclusiv la propria persoană în scopul situării ei deasupra celorlalte. [28]

ORHIDACEE (*Orhidaceae*), (bot.) familie care cuprinde cca 20.000 de specii de plante erbacee, perene, adesea epifite, răspândite mai ales în

ținuturile tropicale. Rizomi sau rădăcini tuberizate, micotrofe, unele fiind saprofite. Tulpină simplă, neramificată. Frunze simple, întregi, alterne, rareori subopuse. Flori bisexuate (hermafrodite), zigomorfe, bilabiate și pinate, grupate în spice sau raceme simple, foarte rar izolate; perigon petaloid, în două verticile 3+3 cu tepale libere (dialipetal); cea inferioară, mediană, este mai mare, se numește label, se continuă cu un pinten la bază; androceu din 3 stamine, din care una fertiilă și două staminodii, foarte rar 2 fertile și una staminodie, filamentele lor se unesc cu stilul sau stigmatul și formează un gimnostemiu (coloană), care are la vârf anterele sesile, biloculare și stigmatul trilobat; gineceul, cu ovar inferior, tricarpelar, adesea răscuit, de obicei sesil, stigmat trilobat cu lobul median steril (rostel), cei doi laterali fertili purtători de fovea stigmatică (cavitate mică, vâscoasă) care primește polenul. Formula florală: $\zeta \cdot | \cdot P_{3+3} A_{1;2;5} G_{(3)}$. Fruct, capsulă dehiscentă în 3 (6) valve. Semințe numeroase, foarte mici, cu embrionul rudimentar, fără radiculă și albumen. Flora României conține 57 de specii spontane ce aparțin la 24 de genuri grupate în două subfamilii: sfam. *Cypripedioideae* (*Diandrae*): *Cypripedium*, x = 10; sfam. *Orchidoideae* (*Monandrae*): *Ophrys*, x = 9; *Orchis* (incl. *Traunsteinera*), x = 7 (?), 8, 9, 10, 19, 21 (?); *Dactylorhiza*; *Himantoglossum*, x = 9; *Anacamptis*, x = 9; *Chamorchis*; *Nigritella*; *Gymnadenia* (incl. *Pseudorchis*); *Coeloglossum*, x = 10; *Platanthera*; *Herminium*, x = 10; *Listera*; *Neottia*, x = 9; *Limodorum*; *Epipogium*, x = 17; *Spiranthes*, x = 15; *Goodyera*; *Liparis*, x = 8; *Microstylis*; *Hammarbya*; *Corallorhiza*, x = 7; *Cephalanthera*, x = 8; *Epipactis* (*Helleborine*). [50]

ORHIEPIDIDIMITĂ, (med. u.) inflamație acută sau cronică a testiculului și epididimului, cel mai frecvent de origine bacilară sau gonococică. [60]

ORHITA, (med. u.) inflamația testiculului. [60]

ORI-ADN, (genet.) structură de origine pentru replicația ADN – secvență de nucleotide a ADN genomic al unor fagi – unde începe și se termină replicația (în același situs). [20]

ORIENTARE PROFESIONALĂ, acțiunea de îndrumare a persoanei către o profesiune sau către un grup de profesioni, în conformitate cu aptitudinile și înclinațiile sale. [28]

ORIENTARE RABL, (citol.) denumire care definește relația orientare polarizată a cromozomilor în mulți nuclei interfazici, centromerul fiind îndreptat spre un pol al nucleului, iar telomerii spre polul opus. [69]

ORIENTARE ȘCOLARĂ, acțiune de dirijare a copilului spre formele de învățământ care-i convin și care sunt conforme disponibilităților și aspirațiilor

ORIENTARE ȘCOLARĂ ȘI PROFESIONALĂ

sale, în scopul de a-i dezvolta toate posibilitățile la maximum. [28]

ORIENTARE ȘCOLARĂ ȘI PROFESIONALĂ, ansamblul acțiunilor opționale și consultative realizate prin modalități pedagogice proiectate la nivelul sistemului de învățământ care vizează formarea-dezvoltarea capacităților generale și specifice ale elevilor/studentilor de aplicare a cunoștințelor științifice în diferite situații și contexte psihosociale (economice, culturale, politice, științifice etc.). [16]

ORIENTARE TURISTICĂ ȘI SPORTIVĂ, ramură sportivă care reprezintă forma competițională de practicare a turismului. Concursurile prevăd întreceri individuale sau pe echipe, care trebuie ca în cel mai scurt timp să găsească, într-un teren necunoscut, punctele marcate pe teren și pe hartă, alegând rute cât mai convenabile. Pentru aceasta sportivii apelează la cunoștințe de ordin teoretic și practic, precum și la mijloace tehnice (schite, busole, orientarea după aștri cerești etc.). La originea acestui sport stă turismul practicat în țările nordice. [52]

ORIGINALITATE, (psih.) noutate, raritate; presupune o interpretare și o exprimare personală a lucrurilor, a situațiilor comune. [28]

ORIGINE¹, (mat.) punct fix al unui sistem de coordonate de la care încep măsurătorile coordonatelor punctelor figurilor raportate la reperul considerat. Termenul a fost introdus de F. Lahire (1679). [48]

ORIGINE², (biol.) locul de proveniență sau punctul inițial de plecare a unui organ, organism, soi, specie. [49]

ORIGINEA ȘI EVOLUȚIA VIȚEI DE VIE, (agric.) împreună cu celelalte plante cu flori, familia *Vitaceae* își face apariția acum 100 de milioane de ani, în cretaciul inferior. Aria de răspândire a primelor exemplare ale genului *Vitis* a fost în zona arctică a Europei, a Asiei de răsărit, până în Japonia, America și Groenlanda. [49]

ORINOCO, fluviu în America de Sud, care izvorăște din Podișul Guyanelor și se varsă în Oceanul Atlantic printr-o deltă cu o suprafață de 20.000 km² și cu 36 de brațe. Lungimea totală a fluviului este de 2.500 km, iar suprafața bazinului este de 1.086.000 km², fiind al treilea ca mărime din America de Sud. Cei mai mari afluenți sunt Cinaruco, Capanaparo, Arauca și Apure. [25]

ORIOLEDE (*Oriolidae*), (zool.) granguri. Familie de păsări ale ordinului *Passeriformes* cu penaj galben și negru strălucitor. Speciile sunt răspândite în Europa, Asia și Australia. [37]

ORIZONT¹, **1**. (pedol.) Strat distinct sau ansamblu de straturi de aceeași origine, de aceeași vârstă, de

aceeași rocă și având aceeași poziție geometrică în cuprinsul unui etaj de sol. **2**. (min.) Totalitatea lucrărilor de exploatare într-o mină, situate în același plan orizontal. [13]

ORIZONT², (pedol.) strat de sol aproximativ paralel cu suprafața terenului care se deosebește de straturile supra- și subiacente de care este generic legat prin proprietățile sale fizice, chimice și mineralogice, prin caracterele morfologice, prin felul și numărul de organisme prezente ș.a. [29]

ORIZONT A, (pedol.) orizont mineral de suprafață în care se acumulează materia organică humificată și intim legată de partea minerală, având un conținut variabil de materie organică. Orizontul A poate fi: molic, umbric sau ocric. [29]

ORIZONT AB, AC, AD, (pedol.) orizont de tranziție între A și B, A și C, respectiv A și D, având proprietăți din ambele orizonturi fără ca vreunele să fie predominante. [29]

ORIZONT AG, (pedol.) orizont de tranziție între A și G, având parțial exprimate caracterele orizontului subiacent G, dar în caracterele orizontului A. [29]

ORIZONT ALCALIZAT, (pedol.) orizont mineral care are o saturație în Na⁺ între 5% (limită maximă de toleranță a majorității plantelor) și 15% (limita inferioară a conținutului în Na⁺ schimbabil al orizontului B natric); grosimea de cel puțin 15 cm. Se notează cu simbolul „ac”. [29]

ORIZONT A MOLIC, (pedol.) orizont A, caracterizat prin: culoare închisă, având crome și valori sub 3,5 în stare umedă și valori sub 5,5 în stare uscată, conținut minim de materie organică de 0,8-1%, structură grăunțoasă, glomerulară sau poliedrică mică și foarte mică, grad de saturație în baze de peste 55%, grosime de cel puțin 25 cm. Se notează cu Am. [29]

ORIZONT A OCRIC, (pedol.) orizont A prea deschis la culoare sau prea sărac în materie organică sau astructurat și dur sau prea subțire pentru a fi molic sau umbric. Se notează cu Ao. [29]

ORIZONT A+R, (pedol.) orizont de tranziție între A și R în care orizontul A pătrunde în limbi în orizontul R pe cel puțin 50% din volum. [29]

ORIZONT AR, (pedol.) orizont de tranziție între A și R având proprietăți de orizont A dar și fragmente de rocă, parțial alterate, în proporție de 30%. [29]

ORIZONT A UMBRIC, (pedol.) orizont A asemănător celui molic cu excepția gradului de saturație (la pH = 8,2), care este mai mic de 55%. Se notează cu Au. [29]

ORIZONT B, (pedol.) orizont mineral format sub un orizont A sau E în care se constată o alterare a materialului parental, însoțită sau nu de o îmbogățire în argilă prin eluviere sau alterare și/sau în oxizi de aluminiu și fier prin iluviere. Poate fi întâlnit și sub un strat arat sau chiar la suprafață, la soluri trunchiate

- prin eroziune. Orizontul B poate fi cambic, argiloiluvial, oxic, natric sau spodic. [29]
- ORIZONT BA**, (pedol.) orizont de tranziție între A și B în care sunt dominante pe o grosime mai mare sau sunt mai evidente caracterele orizontului B. [29]
- ORIZONT BC**, (pedol.) orizont de tranziție între B și C având caractere de orizont B dar și, uneori, carbonați secundari. [29]
- ORIZONT B CAMBIC**, (pedol.) orizont B, rezultat prin alterarea materialului parental, exprimat morfologic printr-o schimbare a culorii și/sau a structurii acestui material, uneori o ușoară creștere a conținutului de argilă și printr-o spălare totală sau parțială a carbonaților și a sărurilor ușor solubile; grosimea minimă este de 10 cm; se notează cu Bv. [29]
- ORIZONT BD**, (pedol.) orizont de tranziție între B și D având parțial exprimate caracterele ambelor orizonturi. [29]
- ORIZONT B+E**, (pedol.) orizont de tranziție între orizonturile E și Bt în care fragmentele de orizont Bt depășesc 50% din volum. orizontul E ocupând însă cel puțin 10%. [29]
- ORIZONT BE**, (pedol.) orizont de tranziție între E și Bt în care sunt dominante, pe o grosime mai mare, și evidente caracterele orizontului Bt. [29]
- ORIZONT BG**, (pedol.) orizont de tranziție între B și G având parțial exprimate caracterele orizontului supraiacent B, asociate cu caracterele orizontului G. [29]
- ORIZONT B NATRIC**, (pedol.) orizont B argilic cu peste 15% Na⁺ schimbabil care are de regulă o structură columnară, iar grosimea lui trebuie să fie de cel puțin 5 cm. Se notează cu Bna. [29]
- ORIZONT B+R**, (pedol.) orizont de tranziție între B și R în care orizontul B pătrunde în limbi în orizontul R pe cel puțin 50% din volum. [29]
- ORIZONT BR**, (pedol.) orizont de tranziție între B și R având proprietăți de orizont B, dar și fragmente de rocă nealterată sau parțial alterată. [29]
- ORIZONT B SPODIC**, (pedol.) orizont B format din acumularea materialului amorf constituit din materie organică și/sau oxizi de aluminiu și fier; grosimea minimă este de 2,5 cm, fără structură. Se notează cu Bhs, când conține materie organică și compuși de aluminiu și fier, și cu Bs când materia organică lipsește sau este în cantitate mai mică decât compușii de aluminiu și fier. [29]
- ORIZONT C**, (pedol.) orizont mineral situat la baza profilului de sol, constituit din materialul neconsolidat și care nu prezintă caractere specifice pentru orizonturile A, E, B, G sau W; poate reprezenta sau nu materialul parental al orizonturilor supraiacente. [29]
- ORIZONT CALCIC**, (pedol.) orizont mineral de acumulare a carbonaților alcalino-pământoși secundari având cel puțin 15% carbonați și grosime de minimum 15 cm; se notează cu simbolul Cca. [29]
- ORIZONT CG**, (pedol.) orizont care îndeplinește atât condițiile de orizont C cât și pe cele de orizont G. [29]
- ORIZONT CIMENTAT**, (pedol.) orizont prezentând particule de sol legate între ele printr-un element chimic sau coloidal (oxid de fier, oxid de aluminiu, silice ș.a.), determinând o întărire generală a materialului. Un material dintr-un orizont slab cimentat se strivește în mână, iar dintr-un orizont cimentat se sparge greu în mână sau nu se sparge. [29]
- ORIZONT Cp**, (pedol.) în sistemul român de clasificare a solurilor reprezintă un orizont C constituit din marne argiloase sau argile; conține 32% argilă și peste 12% carbonați. [29]
- ORIZONT DE FERMENTAȚIE**, (pedol.) orizont organic format din materie organică incomplet descompusă în care se recunosc cu ochiul liber (sau cu lupa) resturi vegetale cu structură caracteristică; se notează cu Of. [29]
- ORIZONT DE HUMIFICARE**, (pedol.) orizont organic format din materie organică atât de intens descompusă încât nu se mai pot recunoaște cu ochiul liber, ci numai cu lupa, resturi vegetale cu structură caracteristică; se notează cu OL. [29]
- ORIZONT DE SOL**, (pedol.) strat de sol aproximativ paralel cu suprafața terenului, care se deosebește de stratele supra- și subiacente de care este legat genetic prin proprietățile sale fizice, chimice și mineralogice, prin caracterele morfologice, prin activitatea biologică și biochimică: fiecare tip de sol are o succesiune specifică de orizonturi de sol. [29]
- ORIZONT DE TRANZIȚIE**, (pedol.) orice orizont care prezintă o parte din caracterele orizontului supraiacent și o parte din caracteristicile orizontului subiacent, către care se face tranziția. [29]
- ORIZONT DIAGNOSTIC**, (pedol.) orizont pe baza căruia solul poate fi identificat și clasificat într-una din clasele sistemului de clasificare, care include prezența obligatorie a unui asemenea orizont; spre deosebire de orizontul pedogenetic, acesta include și însușiri exprimate cantitativ, cum ar fi: culoarea, grosimea, conținutul de materie organică ș.a. [29]
- ORIZONT E ALBIC**, (pedol.) orizont de diagnostic sărăcit în argilă și oxizi de fier liberi sau în care oxizii s-au segregat, astfel încât culoarea orizontului este dată de particulele minerale; se notează cu simbolul Ea. [29]
- ORIZONT EB**, (pedol.) orizont de tranziție între E și Bt, prezentând dominant în partea superioară caracterele orizontului eluvial, iar în cea inferioară pe cele ale orizontului argiloiluvial. [29]
- ORIZONT E+OBt**, orizont de tranziție între E și Bt prezentând caracterele unui orizont eluvial albic în

ORIZONT ELUVIAL

care sunt prezente, în proporție mai mică de 50%, fragmente de orizont Bt ; rezultă din distrugerea părții superioare a orizontului iluvial prin avansarea în limbi a orizontului eluvial. [29]

ORIZONT ELUVIAL, (pedol.) orizont mineral caracterizat printr-un conținut mai scăzut de argilă și/sau sescvioxizi, și uneori de materie organică, decât orizontul subiacent sau alteori și printr-o segregare a oxizilor, reflectată printr-o culoare mai deschisă și acumulare reziduală de cuarț; simbolul este E. [29]

ORIZONT E SPODIC, (pedol.) orizont eluvial format deasupra unui orizont B spodic, nestructurat, caracterizat prin culori deschise; se notează cu simbolul Es. [29]

ORIZONT GEOLOGIC GAZDĂ, (pedol.) mediu geologic receptor pentru o activitate de producție sau de stocare (a deșeurilor, de exemplu). [3]

ORIZONT GLEIC, (pedol.) orizont mineral de alterare, format într-un mediu saturat cu apă freatică o bună parte a anului; se distinge un orizont gleic de reducere, notat cu Gr, și un orizont gleic de oxidoreducere, notat cu Go. [29]

ORIZONT ILUVIAL, (pedol.) orizont de sol în care materialul translocat, de regulă din orizontul superior, a precipitat din soluție sau s-a depus din suspensie. [29]

ORIZONT MAJOR, (pedol.) orizont principal de sol și anume: A,E,B,C, eventual R. R și uneori C sunt straturi deoarece caracteristicile lor nu au rezultat în urma procesului de pedogeneză. [29]

ORIZONT MINERAL, (pedol.) orizont de sol constituit din material mineral, fără sau cu puțină materie organică. [29]

ORIZONT MORT, (pedol.) strat din alcătuirea solului și rocii subiacente solului în regiunile cu climat arid sau semiarid, care se găsește între stratul de sol umezit anual prin apa de precipitații și franjul capilar a cărui umiditate rămâne continuu la nivelul coeficientului de ofilire. [29]

ORIZONT ORGANIC, (pedol.) orizont format la suprafața solului deasupra orizonturilor minerale prin transformarea materiei organice într-un mediu nesaturat în apă în cea mai mare parte a anului; se notează cu O, este prezent în majoritatea solurilor de sub pădure și este format din trei suborizonturi; literă (Ol), orizont de fermentație (Of) și orizont de humificare (Oh). [29]

ORIZONT PEDOLOGIC, (pedol.) strat de sol paralel cu suprafața, caracterizat printr-un stadiu al evoluției bine determinat. [3]

ORIZONT PSEUDOGLEIC, (pedol.) orizont mineral format într-un mediu în mare parte din an saturat cu apă acumulată din precipitații și stagnată deasupra unui strat impermeabil sau slab permeabil situat în

profilul solului; are aspect marmorat datorită alternanței fenomenelor de oxidare sau reducere; segregarea sescvioxizilor de fier și mangan se face sub formă de pete și concrețiuni, se notează cu W. [29]

ORIZONT PSEUDOGLEIZAT, (pedol.) orizont mineral format într-un mediu, în mică parte din an, saturat cu apă acumulată din precipitații și stagnată deasupra unui strat impermeabil sau slab permeabil având un aspect marmorat în care culorile de reducere ocupă numai 6-50%; se notează cu w sau (W). [29]

ORIZONT R, (pedol.) orizont constituit din roci compacte nefolosite și pietrișuri nepermeabile, situat în baza unui profil de sol. [29]

ORIZONT Rp, (pedol.) orizont R constituit din roci compacte fisurate sau pietrișuri permeabile cu excepția celor menționate la orizontul Rr. [29]

ORIZONT Rrz (rendzinc), (pedol.) orizont R constituit din calcare, dolomite și/sau gipsuri sau din roci metamorfice, roci eruptive bazice și ultrabazice, care prin alterare nu formează material amorf; se notează cu Rrz. [29]

ORIZONT SALIC, (pedol.) orizont mineral îmbogățit secundar în săruri mai ușor solubile decât gipsul (în apă rece), conținând săruri ușor solubile în proporție de cel puțin 1% în cazul salinizării de tip cloruric sau de 1,5% în cazul salinizării de tip sulfatic; trebuie să aibă 10 cm grosime; se notează cu simbolul (sa) adăugat simbolurilor altor orizonturi. [29]

ORIZONT SALINIZAT, (pedol.) orizont mineral care conține săruri mai ușor solubile decât gipsul (în apă rece) în proporție de 0,1-1%, dacă tipul de salinizare este cloruric sau între 0,15 și 1,5%, dacă tipul de salinizare este sulfatic; grosimea minimă este de 15 cm; se notează cu simbolul sc, adăugat simbolurilor altor orizonturi. [29]

ORIZONT SOLONEIC → **ORIZONT B NATRIC**

ORIZONT SOLONEȚIZAT → **ORIZONT ALCALIZAT**

ORIZONT SULFURIC, (pedol.) orizont de sol situat în mediu permanent saturat cu apă, care conține sulfuri (predominant pirită FeS₂) pe cel puțin 45 cm grosime. [29]

ORIZONT TURBOS, (pedol.) orizont organic format în condițiile unui mediu saturat cu apă în cea mai mare parte a anului; materia organică se află în diferite stadii de descompunere, conține peste 50% materie organică și are minimum 20 cm grosime; se notează cu simbolul T; are caracter eutrof (pH>5,5), mezotrof și oligotrof (pH<5,5). [29]

ORNITISCHIA, (paleont.) dinozauri mari erbivori, adesea bipezi, fără dinți pe premaxile și cu dinți laterali turțiți, prevăzuți cu muchii serate tăioase

anterioare și posterioare. Membrul posterior avea 3 sau 4 degete și oasele membrelor erau uneori goale pe dinăuntru. Centura pelviană era asemănătoare cu cea de la păsări, având un os post-pubian suplimentar, întinzându-se înapoi, de fiecare latură, sub ischium, ex., *Iguanodon*, *Stegosaurus*, *Triceratops*. [37]

ORNITOFILIE, (ecol.) sin. *ornitogamie*, polenizarea florilor făcută de către păsări. Întâlnită în țările tropicale umede. Florile ornitofile sunt mari, cu corola în formă de cupă, tub sau perie, viu colorate, de obicei roșii-aprins alături de culori albastre, galbene sau chiar verzi (culori ale papagalilor), lipsite de miros, cu mult nectar fluid situat în profunzime. Polenizarea o fac păsările colibri, „păsările muscă”, care își introduc ciocul lung până la baza corolei pentru a se hrăni cu nectar. În explorarea florilor ating anterele staminelor cu ciocul și capul încercându-le cu polen. Vizitând o altă floare, prin atingerea stigmatului realizează polenizarea. **O.** este întâlnită la unele specii de *Jasaranda*, *Maregravia*, *Tecoma* și la alte multe familii de plante tropicale (*Fabaceae*, *Malvaceae*, *Onagraceae* etc.) cu flori entomofile. [50]

ORNITOGAMUS → ORNITOFILIE

ORNITOLOGIE, știința care se ocupă cu studiul păsărilor. [37]

ORNITORINC (*Ornithorhynchus anatinus*, familia *Ornithorhynchidae*), (zool.) mamifer primitiv, semiacvatic. Își duce viața pe lângă apele dulci. Corpul său este lung de cca 50 cm, acoperit cu peri scurți, ce formează o blană. La cap are un cioc cornos foarte asemănător cu al raței. Coadă este mică și turtită. Picioarele sunt scurte, cu cinci degete unite printr-o membrană interdigitală. Înnoată foarte bine. Pe uscat se deplasează greoi. Se hrănește cu nevertebrate acvatice pe care le prinde strecurând prin cioc apa și nămolul de pe fundul apei. În malul apei sapă galerii care comunică cu exteriorul prin două deschideri: una situată deasupra, iar alta sub nivelul apei. În galeriile pe care le sapă își depune ouăle pe care le clocește. Puii sunt hrăniți cu lapte care se prelinge pe niște peri moi și lungi de pe abdomen pe care puii îl culeg cu ciocul. Uneori puii sunt hrăniți în timpul înotului. În acest caz, mama, care înoată, lasă să curgă laptele, care, fiind mai ușor decât apa, formează un strat la suprafață pe care puii îl iau cu ciocul. [50]

ORNITORINCHIDE (*Ornithorhynchidae*), (zool.) familie din care face parte ornitorincul, mamifer primitiv din ordinul *Monotremata*. Corp acoperit cu blană deasă. Prezintă palmatură la picior. Ciocul lățit ca de rață. Se hrănește cu nevertebrate acvatice. Ovipar. Este semiacvatic și face vizuini în malurile râurilor. Trăiește în Australia. [37]

ORNITOZĂ, (med. vet.) boală infecțioasă a păsărilor, putând evolua simptomatic sau asimptomatic la acestea, produsă de germeni din genul *Chlamydia*. Boala poate evolua la om cu bronhopneumonii deosebit de severe. *Psitacoza*, boala papagalilor, este o zoonoză produsă de *Chlamydia psittaci*. [33]

OROBANCHACEE (*Orobanchaceae*), (bot.) familie care cuprinde 12 genuri cu cca 160 de specii de plante erbacee, anuale sau perene, lipsite de clorofilă, haploparazite pe rădăcinile altor plante erbacee sau lemnoase, răspândite în emisfera nordică și câteva în ținuturile tropicale. Tulpină simplă sau puțin ramificată. Frunze alterne, scvamiforme. Flori bisexuate (hermafrodite), zigomorfe, grupate în spice sau raceme spiciforme terminale; caliciu gamosepal, tubulos-campanulat, persistent, 4-dințat sau adânc divizat în 2 lobi laterali; corolă gamopetală, tubuloasă, de obicei bilabiata, cu lobul superior bilobat, iar cel inferior trilobat; androceu din 4 stamine libere, didiname (2 mai lungi și 2 mai scurte), inserate pe tubul corolei; gineceul cu ovar superior, unilocular, multiovulat, cu 4 placentare parietale. Formula florală: $\text{♀} \cdot | \cdot K_{(3-5)} [C_{(5)} A_{2+2}] G_{(2-4)}$. Fruct, capsulă loculicidă, cu numeroase semințe al căror embrion este lipsit de cotiledoane. Flora României conține 20 de specii ce aparțin unui singur gen: *Orobanche*, $x = 12, 19$. Ele parazitează rădăcinile plantelor de cultură (floarea-soarelui, tomate, tutun, morcov, porumb, cartof, cânepă, varză etc.) și multe specii de pajiste. Atacul în masă aduce pagube mari. [50]

OROBANCHE → LUPOAIE

OROFIL, (ecol.) desemnează o specie animală sau vegetală, adaptată condițiilor ecologice specifice mediului montan. [3]

OROFITE, (ecol.) specii de plante de munte. [15]

OROGEN, (geol.) regiune geotectonică muntoasă care a rezultat în arii labile ale scoarței, în urma unei orogeneze. [25]

OROGENEZA, (geol.) sin. *ciclu orogenic*, ansamblul proceselor care au avut loc într-un interval de timp de sute de milioane de ani, care au transformat, datorită mișcărilor tectonice, o depresiune de tip geosinclinal într-un sistem muntos; are mai multe faze: de inversare a sensului evoluției; de închidere a geosinclinalului și de ridicare în bloc. [25]

OROGRAFIE, știința care se ocupă cu studiul și descrierea formelor de relief dintr-o anumită zonă. Formele de relief (munți, dealuri, văi, platouri), la care se adaugă panta, expoziția și altitudinea, influențează condițiile ecologice dintr-o regiune. [49]

ORTHOPTERE, (zool.) ordin reprezentând un grup taxonomic de insecte majoritar fitofage, caracterizate prin aripi anterioare chitinizate slab și transformate în

tegmene și aripi posterioare cu câmpul anal și jugal bine dezvoltate; picioarele metatoracice sunt alungite, adaptate la sărit (motiv pentru care ordinul mai poate fi întâlnit în clasificările mai vechi sub denumirea de Saltatoria). În acest ordin sunt incluși cossașii, greierii, coropișnițele și lăcustele. [62]

ORTODOXIE, religia creștină a cărei învățătură are la bază tradiția apostolică, transmisă prin intermediul teologiei patristice și neopatrlistice. Rădăcinile dogmatice, canonice și cultice ale ortodoxiei sunt puternic ancorate în Răsărit și au ca moment de referință perioada celor șapte sinoade ecumenice. Îi sunt caracteristice doctrina despre persoană și comuniunea de iubire dintre persoane, precum și doctrina despre energiile divine necreate. [63]

ORTODROMA, (geogr.) arc din cercul mare care trece prin două puncte de pe suprafața Pământului și care reprezintă cel mai scurt drum între două puncte. [31]

ORTOEPIE, disciplină care se ocupă cu studiul regulilor de pronunție corectă. Este inclusă în conținutul procesului de învățământ, ca parte a gramaticii. [32]

ORTOFONIE, vorbire corect coordonată. Specialiștii care-i învață pe copiii surzi sunt denumiți ortofoniști. [28]

ORTOFOSFAT DE POTASIU (K_3PO_4), (agrochim.) îngrășământ mineral complex conținând 30-50% K_2O și 22-36% P_2O_5 . [29]

ORTOFOTOTACTISM, (bot.) orientarea organismului în linie dreaptă sub influența luminii, aspect întâlnit la mătasea broaștei (*Spirogyra* sp.). [50]

ORTONASTIE, (bot.) nastie întâlnită la plante cu plan de simetrie staționară și de obicei verticală. (C. Váczy, 1980) [50]

ORTOPLOC, (bot.) embrion cu cotiledoane curbate în jurul radiclei, aspect întâlnit la *Brassicaceae*/*Cruciferae*. [50]

ORTOSIHOLOGIE, disciplină psihoeducativă ce-și propune corectarea sau îndreptarea spre scopuri definite și practice a gândirii și activității. [28]

ORTOSILICAT, (agrochim.) sare a acidului ortosilicic (H_4SiO_4). [29]

ORTOSPERM, (bot.) semințe cu endospermul drept sau foarte ușor curbat, aspect întâlnit la chimen (*Carum carvi*), angelica (*Angelica sylvestris*), urechea iepurelui (*Buplerum falcatum*). [50]

ORTOSTATISM (*trecerea la statura bipedă*), (fiziol.) totalitatea transformărilor care au loc în construcția, structura și funcțiile organismului prin trecerea omului sub influența condițiilor de mediu, la poziția verticală. Extremitatea cefalică, situată anterior la patrupede, devine superioară la om, iar cea caudală devine inferioară. [22]

ORTOSTIH, (bot.) linie verticală sau linii verticale imaginare în șiruri drepte, care reunește sau reunesc inserțiile frunzelor suprapuse pe o tulpină. Numărul ortostihurilor este constant pentru o anumită specie, ex., ulmul (*Ulmus campestris*) are două ortostihuri, piersicul (*Persica vulgaris*) are cinci ortostihuri etc. După numărul ortostihurilor dispoziția frunzelor poate fi distihă, tristihă, pentastihă etc. [50]

ORTOTROPE, (bot.) organe cu creștere în linie dreaptă, în sus sau în jos; în jos – rădăcina, în sus – tulpina. Tulpinile pot fi: erecte sau drepte, la brad (*Abies alba*), molid (*Picea abies*); urcătoare sau agățătoare, la mazăre (*Pisum sativum*); volubile, la hamei (*Humulus lupulus*), volbură (*Convolvulus arvensis*). Tubercul ortotrop, la brebenei (*Corydalis solida*). Rizom ortotrop, la păpădie (*Taraxacum officinale*). Ovul ortotrop, drept, la care axa longitudinală trece prin micropil, sac embrionar, funicul, aspect întâlnit la molid (*Picea abies*), troscot (*Polygonum* sp.). [50]

ORZ (*Hordeum vulgare*, fam. *Poaceae*/*Gramineae*), (agric.) graminee erbacee, anuală, terofită, comună în cultura agricolă ca plantă alimentară, furajeră și industrială, uneori spontană. Cariopsele și planta verde în stadiul tânăr au utilizări terapeutice în medicina tradițională umană și veterinară. Principiile active îi conferă proprietăți de: emolient, tonic general, tonic al sistemului nervos, tonic cardiac, stimulator digestiv, drenor hepatic, antidiareic, hipotensor, reglator al tensiunii arteriale, stimulator al potenței sexuale, antiinflamator, răcoritor. Cariopsele (boabele) sunt recomandate în afecțiuni pulmonare (tuberculoză), bronșite cronice, demineralizare, atonie gastrică și intestinală, insuficiență hepatică, dischinezie biliară, enterite, diaree, dizenterie, febră tifoidă, inflamații ale căilor urinare (nefrite, cistite), hipotensiune, stări febrile, stimulare a creșterii. Orzul verde este folosit pentru extragerea sucului sau se usucă și se transformă în pudră. Sub o formă sau alta este folosit în anorexie, anemie, stomatite, cancer, gastrită, ulcer, colită, pancreatită, afecțiuni hepatice (hepatită virală, hepatită cronică, ciroză), dischinezie biliară, diabet, astmă, bronșite, tuberculoză pulmonară, viroză pulmonară, rinită alergică, cardiopatie ischemică, infarct miocardic, hipotensiune și hipertensiune arterială, astenie, schizofrenie, epilepsie, nevralgie de trigemen, nevralgie facială, insomnie, artrită, acnee, pistrui, eczeme, ulcer varicos, tromboflebite, hemoragii, fistule perianale, hemoroizi, dismenoree, sterilitate, impotență sexuală, avitaminoze, alopecie, reumatism articular acut, lombo-sciatică. Boabele sunt utilizate în alimentația omului, pentru o mare parte din populația globului, mai ales în regiunile înalte din

Asia și Nordul Africii. În celelalte regiuni ale globului, este folosit în hrana omului sub formă de arpacaș; intră în compoziția surogatului de cafea. Făina de orz amestecată cu cea de grâu servește la pregătirea pâinii. Pâinea făcută numai din făină de orz este de calitate slabă, grosieră, necrescută, sfărâmicioasă, greu digerabilă. Boabele de orz sunt folosite ca materie primă în industria berii, alcoolului, dextrinei, glucozei. Boabele au o largă utilizare în hrana animalelor. Se folosesc ca atare sub formă de uruială, mai ales pentru porcii puși la îngrășat și pentru cabaline. Paiele au o valoare furajeră mai ridicată decât cele de grâu. Sunt utilizate în hrana animalelor. Se cultivă și ca plantă producătoare de nutreț verde sau fân, singur sau în amestec cu alte plante (mazăre, mazărice). [50]

ORZOAICĂ (*Hordeum distichon*, fam. *Poaceae/Gramineae*), (agric.) plantă erbacee, anuală, terofită, cultivată, alimentară, industrială, anemofilă, cultivată până la altitudinea de 1000 m. Cariopsele măcinate sunt întrebuințate în diverse preparate culinare. Utilizate și la prepararea berii în casă și în industrie. [50]

OS, (anat.) țesut conjunctiv dens, cu rol de suport mecanic și de element structural care formează scheletul, dar și cu rol de transmitere a forțelor de la componentele neuromusculare la cele osteoarticulare. Format din celule (condroblaste, condrocite, osteoblaste, osteocite, osteoclaste și fibroblaste) și matrice extracelulară (osteoidul, colagen, proteoglicani, glicozaminoglicani, componenta minerală). [21]

OS COMPACT, (anat.) țesut osos fără spațiu aparent, în care plăcuțele de lamele se ajustează perfect. Țesutul osos compact se găsește imediat sub periostul oaselor lungi și la exteriorul țesutului osos spongios. [37]

OS PERIOTIC, (anat.) os formând principala parte a capsulei auditive la vertebrele superioare. Provine din fuziunea a 5 oase, care la peștii osoși sunt distincte. Ele sunt: prootic, opistotic, sfenotic, pterotic și epiotic. [37]

OS PISIFORM, (anat.) os mic sesamoid rotund, la joncțiunea ulnei cu ulnarul. Este întâlnit la unele mamifere. [37]

OSBORN, Henry Fairfield (1857–1935), paleontolog și zoolog american. Realizează cercetări geologice. Studiile de anatomie comparată și paleontologie asupra mamiferelor l-au condus la elaborarea legii radiației adaptative în evoluție. Fondator al teoriei aristogenezei. [34]

OSCILANT, (bot.) organe care se balansează, oscilează, aspect întâlnit la unele antere din floare care sunt fixate pe filament numai într-un singur punct pe conectiv; după locul de fixare anterele sunt bazifixe și dorsifixe. [50]

OSCILAȚIE CLIMATICĂ, (climat.) variația factorilor meteorologici (temperatură, ploi etc.) în decursul unei perioade date. [3]

OSCINES (PASSERES), (zool.) cel mai mare grup de *Passeriformes*, cuprinzând majoritatea păsărilor cântătoare. [37]

OSICULELE LUI WEBER, (anat.) set de osicule, probabil porțiuni detașate din unele vertebre anterioare, care transferă undele sonore de la vezica gazoasă la urechea internă a unor pești osoși, numiți *Ostariophysi*. Din acest grup fac parte mulți pești de apă dulce, inclusiv crapul. [37]

OSIE, (transp.) arbore sau ax terminat la cele două capete cu fusuri, pe care sunt montate roțile unui vehicul rutier. [13]

OSIFICARE, (anat.) 1. Transformarea cartilajului în os. Procesul implică întâi o distrugere a matricei cartilaginease de către celule amiboide speciale cunoscute sub numele de condrioclaste și apoi o depunere de substanță calcaroasă de către alte celule, osteoblaste. 2. Depunerea de os în alte părți ale corpului, cum sunt oasele dermice în dermă, oasele sesamoide în tendoane și oasele viscerale în alte organe, ca de ex., în penis. [37]

OSMIU (Os), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa a VIII-a secundară. Are Z 76 și structura învelișului de electroni [Xe] 4f¹⁴5d⁶6s². Apare, în cantități mici, în mineralele care conțin platină și în osmiridiu, un aliaj osmiu-iridiu (30-50% osmiu, restul iridiu). Este un metal cenușiu albastru cu punct de topire foarte înalt (aprox. 3.000°C), foarte dur și casant. Dintre elemente, are cea mai mare densitate (22,4g/cm³). Intră în compoziția unor aliaje, alături de alte metale platinice. [36]

OSMOFOR, (bot.) structură histologică reprezentată prin celule epidermice diferențiate sub formă de papile, lacinii sau peri. Are funcția de secreție a unor uleiuri eterice care se evaporă imediat în aer, mai rar pot rămâne sub formă de picături. Întâlnite la florile multor specii de plante. Se pot pune în evidență prin colorare în roșu neutru. Florile cu o. sunt folosite în industria parfumurilor. [50]

OSMOREGLARE, (fiziol.) reglarea presiunii osmotice interne, la un animal acvatic, prin schimburi de apă și de săruri cu mediul exterior. [37]

OSMOZĂ, (fiz., citol.) proces fizic de difuzie prin care moleculele de apă se mișcă unisens de la o soluție hipotonică (cu concentrație mai mică) spre una hipertonică (cu concentrație mai mare), separate de o membrană semipermeabilă care permite numai moleculelor de apă să treacă. Consecința este creșterea progresivă a presiunii hidrostatice în compartimentul hipertonic. Dacă nu intervin factori limitativi, mișcarea moleculelor de apă se realizează până când cele două soluții se echilibrează (devin

- izotonice). **O.** joacă un rol important în absorbția apei de către plante și în distribuția acesteia în celulele vii ale corpului. Influxul apei prin **o.** în celulele vegetale și fungice este stopat la un moment dat de rezistența peretelui celular. Din interacțiunea presiunii osmotice cu rezistența peretelui celular rezultă starea de turgescență, stare optimală pentru desfășurarea proceselor vitale. La animale s-au dezvoltat sisteme speciale de osmoreglare pentru a proteja celula de spargere sau de despicare. [69]
- OSMOZĂ INVERSĂ**, (fiz.) trecerea apei, prin intermediul unei membrane, dintr-o soluție concentrată într-o soluție mai puțin concentrată ca urmare a unei presiuni exercitate asupra soluției concentrate, mai mare decât diferența presiunilor osmotice aferente celor două soluții. [3]
- OSTARIOPHYSI**, (zool.) pești osoși la care vezica gazoasă este unită cu urechea printr-o serie de oase mici, cunoscute ca aparatul lui Weber. Acest grup include majoritatea peștilor de apă dulce. [37]
- OSTEICHTHYES**, (zool.) pești osoși reprezentând cea mai numeroasă clasă de vertebrate, incluzând în general animale cu scheletul bine osificat. Se cunosc ca fosile din silurianul superior. [37]
- OSTEITĂ**, (med. vet.) osteopatii inflamatorii afectând, după caz, doar componenta osoasă sau cuprinzând și structurile învecinate, cum ar fi măduva osoasă (*osteomielite*) sau structurile periostale (*osteoperiostite*). [33]
- OSTEOARTRITA**, (med. u.) boală infecțioasă acută, subacută sau cronică, cu punct de plecare în extremitățile osoase articulare sau în țesuturile moi ale articulației și cu evoluție ulterioară osoasă. [60]
- OSTEOBLASTE**, (anat.) celule care secretă matricea calcaroasă a osului. [37]
- OSTEOCLASTE**, (anat.) celule multinucleate care distrug cartilajul anterior transformării sale în os: distrug substanța calcaroasă a osului, astfel încât forma sa poate fi remodelată pe măsură ce crește. [37]
- OSTEOCONDROM**, (med. u.) tumoră benignă constituită din proliferarea țesutului osos cartilajinos. [60]
- OSTEOCONDROMATOZĂ**, (med. u.) afecțiune caracterizată prin existența d corpi străini osteocartilajinoși articulari de orig: sinovială; mai frecvent este localizată la genunchi. cot. [60]
- OSTEODERME**, (anat.) plăci oso: dermice care acoperă corpul multor reptile. Se: lă dispuse sub solzii cornoși epidermici. [57]
- OSTEODISTROFIE**, (med. u.) num: generic atribuit oricărei leziuni distrofice a scheletu: . [33]
- OSTEOFIT**, (med. u.) excrescență osasă apărută în vecinătatea unei articulații, alcătuită din țesut osos spongios, dezvoltată pe seama periostului prin osificarea zonală, patologică a acestuia. [33]
- OSTEOGENEZĂ**, (anat.) procesul de formare a osului prin două mecanisme esențiale : **o. intramembranară** (prin care se formează oasele feței și craniului, o parte din claviculă și mandibulă, țesutul periostal) și **o. encondrală** (osificarea modelului cartilajinos inițial – restul oaselor). [21]
- OSTEOLEPIFORMES**, (zool.) pești extincți din perioada devoniană, aparținând crosopterigienilor. Se consideră că stau la originea tetrapodelor. [37]
- OSTEOLIZĂ**, (fiziol.) proces de resorbție osoasă localizată care poate fi fiziologic (remodelare osoasă) sau patologic. [21]
- OSTEOM**, (med. u. și vet.) tumoră benignă alcătuită din țesut osos. [33]
- OSTEOMALACIE**, (med. u. și vet.) leziune care se instalează la organismele adulte, caracterizată printr-un ramolism general al acestora și demineralizare severă. [33] → **OSTEOPOROZĂ**
- OSTEOMIELITĂ**, (med. u.) panosteită purulentă și necrozantă, cauzată de germeni microbieni (stafilococi, streptococi etc.). Poate fi: **o. acută purulentă**, formă gravă de osteomielită la copii și tineri, cauzată de stafilococul auriu și alți microbi piogeni; **o. tuberculoasă**, țesut de granulație, tuberculos, format mai întâi în măduva oaselor (mielite fungioase cu caverne și abcese tuberculoase) sau o osteomielită cazeoasă unde atât măduva osoasă cât și osul suferă un proces de cazeificare. [43]
- OSTEOMIELOSCLEROZĂ**, (med. u.) reducere a volumului măduvei osoase și colorarea acesteia într-o nuanță cenușie-albicioasă determinată de proliferarea trabeculelor conjunctive și de reducerea drastică a structurilor hematoformatoare, prezente doar sub formă de insule mici de celule. [33]
- OSTEOMIELOSCLEROZĂ REVERSIBILĂ**, (med. vet.) formă particulară de osteomieloscleroză care apare la găini în perioada maximă a ouatului, fiind caracterizată printr-o hiperplazie a spongioasei oaselor lungi și reducerea canalului medular, implicat a cantității de măduvă osoasă. Fenomenul dispare în timpul clocitului. [33]
- OSTEONECROZĂ**, (med. u.) infarctizari osoase, însoțite de dispariția substanței osoase din jurul ramurii vasculare infarctizate. [21]
- OSTEOPERIOSTITĂ**, (med. u.) inflamația periostului urmată de invadarea procesului inflamator către țesutul osos. Are ca punct de plecare focare ale părților moi din vecinătatea osului sau metastaze piogene. Există forme acute și cronice. **O. sifilitică**, osteită și periostită condensată osifiantă, care schimbă configurația externă a osului, dându-i un aspect fuziform; **o. tuberculoasă**, caracterizată prin apariția țesutului de granulație tuberculos, care, dezlipind periostul, realizează necroze pe suprafața oaselor. [43]

- OSTEOPETROZĂ** (*ekchondromatoză*), (med. vet.) proliferare de tip tumoral a oaselor lungi ale păsărilor, caracterizată prin compactizarea țesutului osos diafizar și dispariția canalului medular central. La păsări, boala poate avea etiologie virală, caz în care leziunea se localizează la oasele picioarelor. De asemenea, în grupa bolilor determinate de tehnologiile de creștere sunt cunoscute și osteopetrozele localizate la oasele aripilor, caracterizate prin densificarea spongioasei în zonele epifizare și reducerea treptată a canalului medular. [33]
- OSTEOPOROZĂ** (*atrofia de rarefacție*), (med. u.) osteopatie distrofică generalizată sau localizată, înregistrată la tineret dar și la adulți. Se manifestă prin scăderea masei osoase și deteriorarea arhitecturii microscopice a țesutului, prin subțierea compactei osoase corticale până la dimensiunile unei foițe, lărgirea canalului medular și îngroșarea periostului. Rezistența pieselor scheletului scade iar oasele sunt predispuse la fracturi. Afectează mai frecvent coastele, vertebrele, oasele bazinului sau colul femural. [33]
- OSTEOSARCOM**, (med. u.) tumoră malignă a țesutului osos cu punct de plecare de la periost sau central, întâlnită de cele mai multe ori la oasele spongioase; proliferarea gigantocelulară distruge osul. [43]
- OSTEOSCLEROZĂ**, (med. u.) îngroșare, densificare a osului spongios care devine compact cu strâmtarea sau dispariția caveolelor medulare. [33]
- OSTEOSINTEZĂ**, (med. u.) operație chirurgicală prin care se fixează fragmentele osoase ale unei fracturi. Sinteza se poate face prin: a) legarea fragmentelor între ele cu material organic sau anorganic; b) fixarea temporară prin mijloace metalice care rămân și la exterior; c) începerea centrocetrală cu transplant autogen, cu os sau dispozitiv metalic. [43]
- OSTEOSTRACI**, (zool.) agnate extinse din silurian și devonian, având un scut dorsal mare ce acoperea capul. Codala heterocercă. [37]
- OSTIOL**, (micol.) orificiu microscopic. **1.** Deschidere minusculă prin care cavitatea periteciei (ascocarp) și a spermogoniei este în legătură cu exteriorul și prin care ascosporii, respectiv spermatiile, sunt eliminate. **2.** Apertură existentă între cele două celule stomatice ale unui aparat stomatic, prin care se realizează schimbul de gaze (CO₂ și O₂) și vapori de apă dintre plante (de regulă mezofilul foliar) și mediul ambiant. [69]
- OSTIOLĂ¹**, **1.** (bot.) Deschiderea stomatei prin care se realizează schimbul de gaze și apă dintre țesuturile vii ale plantei și mediul extern. **2.** (alg., micol.) Deschidere la conceptacul algelor, lichenilor, la periteciul ciupercii. [50]
- OSTIOLĂ²**, (zool.) orificiu lateral de la inima insectelor prin care pătrunde hemolimfa în ventriculite. [62]
- OSTRACIONTIDE** (*Ostraciontidae*), (zool.) pești cufăr: pești tropicali, care au corpul acoperit cu plăci osoase groase, majoritatea fiind hexagonale. Au gură mică, ventralele lipsesc, iar dorsala și anala sunt opuse una alteia, în apropierea cozii. Se hrănesc cu prăzi mici din recifele coraliere. [37]
- OSTRACODE** (*Ostracoda*), (zool.) subclasă care cuprinde crustacee mici (1-10 mm), cu corpul acoperit în întregime de o carapace calcificată bivalvă și format din puține segmente. Are cel mult 7 perechi de toracopode care se pot reduce la două sau dispar. Înnoată cu antenele. Sunt forme în majoritate marine ajungând până la 2000 m adâncime, dar există și specii dulcicole. Genuri: *Eucypris*, *Notodromas* – pentru apele dulcicole; *Gyganocypris*, *Cypripedina* – pentru mediul marin etc. [50]
- OSTRACODERMI**, (paleont.) grup de agnate fosile, care au trăit din silurianul superior în devonianul mijlociu, dar prezente probabil din cambrian. Erau acoperite de o armură osoasă. Măsurau până la 50 cm lungime. Notocordul era persistent, nu aveau vertebre. [37]
- OSTRACOFILI**, (zool.) denumire dată peștilor care depun icrele în cavitatea paleală a scoicilor. [10]
- OSTREA EDULIS** → STRIDIE
- OSTREICULTURĂ**, ramură a acvaculturii care are ca obiectiv de lucru creșterea, protejarea și comercializarea stridiilor. [10]
- OSTROV**, (geogr.) insulă în mijlocul unui râu, în mijlocul unui fluviu sau al unui lac. **O.** a rezultat din îngrămădirile de pământ, nisip sau nămol acoperite cu vegetație (stufăriș). [50]
- OSTROV TERMIC**, (geogr.) entitate geomorfologică protejată, caracterizată printr-o temperatură superioară mediului general din care face parte. [3]
- OSUL AMAR**, (anat.) denumire improprie a plăcii cornoase dispuse pe partea ventrală a bazioccipitalului, la craniul ciprinidelor. Servește la mărunțirea hranei alături de dinții faringieni. [10]
- OTARIIDE** (*Otariidae*), (zool.) familie de mamifere cunoscute sub numele de *lei* și *urși de mare*. Sunt carnivore acvatice de talie mare, cu carniere slab diferențiate. Au pavilioane auditive externe și membrele posterioare întoarse înainte sub corp, făcând locomoția pe uscat relativ ușoară. Sunt apreciate pentru blană. Se găsesc din regiunea antarctică până la coasta Oceanului Pacific din America. [37]
- OTAVĂ**, (agric.) iarbă crescută la scurt timp după cosire sau pășunat, ca urmare a regenerării plantelor, și care se poate cosi din nou, în același an. [50]

OTĂVIRE, (agric.) însușire a plantelor furajere de a-și reface aparatul vegetativ prin creșterea lăstarilor după cosit sau după pășunat. [50]

OTETELIȘANU, Enric (1895–1948), om de știință; obține licența în științe fizico-chimice, specialitatea fizică, la Universitatea București. Teza de doctorat, pregătită în Germania, o susține la Cernăuți (1931). Introduce primele sondaje de vânt efectuate cu balonul pilot. Înființează primele stații meteorologice în zona de munte: Casa Peștera (1924) la altitudinea de 1.615 m, Casa Vf. Omu (1927) la 2.505 m. A înființat Observatorul Meteorologic de la Aeroportul Băneasa; a înființat serviciul de prognoză a vremii (1925); a inițiat primul serviciu de asigurare a protecției meteorologice a aviației civile pe rutele aeriene București–Tr. Severin–Belgrad și București–Constanța–Constantinopol (1935); a înființat serviciul de transmisiuni meteorologice și primul centru regional de prognoză și protecție a navigației aeriene și maritime la Constanța (1936). A publicat peste 150 de lucrări științifice. [68]

OTIDIDE (*Otididae*), (zool.) dropiile: păsări de talie mijlocie și mare înrândite cu cocorii. Sunt alergătoare terestre, cu corp masiv și cap mare cu cioc scurt. Picioarele au câte 3 degete. Aripile sunt rotunjite. Au dimorfism sexual accentuat. Se găsesc în stepe și savane din Eurasia și Africa. Au pui nidifugi. [37]

OTITA, (med. u.) afecțiune inflamatorie a urechii. **O. externă** – infecție localizată la nivelul conductului auditiv extern, determinată de unii factori microbieni, micotici, prezența corpurilor străini, traumatisme, tulburări alergice; **o. internă** – labirintită; **o. medie** – inflamația mucoasei și a pereților osoși ai casei timpanului, consecutivă de obicei unei infecții rinosinusale, îmbrăcând un aspect cataral sau supurativ, acut sau cronic. [60]

OTOANTRITĂ, (med. u.) formă particulară a inflamației acute mastoidiene care se întâlnește la sugarii cu debilitate fizică importantă. Se manifestă prin fenomene otice nete sau latente, când predomină un tablou toxic general grav. [60]

OTOLIT, (anat.) formațiune calcaroasă, caracteristică peștilor și altor animale vertebrate, ce se găsește în urechea internă. După cercurile de pe suprafața otolitelor se poate determina vârsta peștilor. [10]

OTOMASTOIDITĂ, (med. u.) afecțiune caracterizată prin osteita grupurilor celulare ale blocului mastoidian și distrugerea septurilor intercelulare, cu punct de plecare otic. [60]

OTOSPONGIOZĂ, (med. u.) afecțiune otică nesupurativă, cu evoluție progresivă și care, netratată, determină o surditate cronică bilaterală prin imobilizarea lanțului de oscioare din urechea medie, cauzată de focare de otospongioză și de otoscleroză

dezvoltate pe promontoriu și în special în jurul ferestrei ovale și scăriței. [60]

OTRĂVIRE, (toxicol.) producere de tulburări funcționale grave, care pot provoca chiar moartea unui organism vegetal sau animal, prin introducerea în corpul lor a unei anumite substanțe toxice, a unui virus, ciupercă toxică etc. Absorbția otrăvii se face prin aparatul respirator, circulator sau digestiv și pe cale parentală (subcutanat, intramuscular sau intravenos). Substanțele toxice au o electivitate de fixare, care variază în funcție de numeroși factori: cantitatea absorbită, afinitatea față de toxic a țesutului, constituția țesutului etc. **O.** este consecința fenomenelor fizico-chimice pe care le produce otrava, fie la nivelul stratului extern al celulelor organismului, fie chiar în protoplasmă (cu modificări în funcțiile celulei). În **o.** se produc fenomene de inhibiție, de stimulare, de depresiune sau de paralizie, care pot fi temporare sau definitive. Unele otrăvuri (carboxihemoglobina, methemoglobina) se unesc cu hemoglobina, formând compuși care nu mai permit hematopoieza; acidul cianhidric se unește cu numeroase diastaze, pe care le distruge, metalele grele se combină cu glutatiunul și suspendă unele funcții. **O.** accidentale pot fi de natură alimentară, medicamentoasă (supradozări, confuzii etc.) sau provocate de mușcăturile și înțepăturile unor animale (vipera, scorpion etc.); **o.** profesionale acute sau cronice sunt cauzate de manipularea în condiții de muncă neigienice a unor substanțe toxice ca Hg, Pb, As, gaze toxice etc. [41]

OTTAWA, râu în Canada, cu o lungime de 1.120 km și o suprafață de 1.150.000 km². Izvorăște din Grand Lake Victoria și se varsă în Golful Hudson. Râul prezintă un curs cu foarte multe praguri, trece prin orașul Ottawa. [25]

OȚEL, (ind.) aliaj al fierului cu carbonul (al cărui conținut nu depășește 1,7%C), alături de cantități foarte mici din elemente însoțitoare (Si, Mn, P, S). Se obține din fontă prin micșorarea conținutului în carbon și prin reducerea avansată a conținutului procentual de elemente străine. Oțelurile cu mai puțin de 0,5% C, numite și fier forjabil, sunt ductile și moi. Oțelurile bogate în carbon (cca 1,4%C), deosebit de dure, servesc la fabricarea de scule speciale pentru tăierea metalelor. Oțelurile aliate sunt oțeluri speciale care conțin, în afară de carbon și de proporții mici de Si și Mn, cantități din următoarele metale: V, Cr, Mo, W, Ni, Co sau Ti, adăugate în timpul fabricației. Aceste oțeluri se disting prin proprietăți deosebite, cum este rezistența mare la coroziune față de agenții chimici. [36]

OU CLEIDOIC, (zool.) ou inclus într-o coajă sau membrană pergamentoasă, care-l izolează de mediul exterior și împiedică pierderea umezelii. [57]

OUARSENIS, parc național situat în Algeria. Suprafața, 1030 ha (1924). Altitudine, 1000-1985 m. Protejează păduri de cedri de Atlas (*Cedrus atlantica*), de pini de Alep (*Pinus halepensis phoenicea*, *P. pinea pinaster*) și de stejar sempervirent (*Quercus chrysolepsis*) în asociație cu fisticul (*Pistacea lentiscus*), rozmarinul (*Rosmarinus officinalis*), drobița (*Genista acanthoclada*), lemnul osului (*Citissus* sp.) etc. În masivul muntos Ouarsenis, fauna reunește hiene, râși, șacali, păsări mediteraneene, șerpi. [50]

OULANKA, parc național situat în Finlanda. Suprafața, 10.700 ha (1956). Altitudine, 145-386 m. Ocrotește pădurile de pini și molizi, pajiștile de smarald împetriștate de flori și numeroase râuri. Dintre păsări sunt protejate lebăda țipătoare și vulturul auriu. [50]

OUTPUT, (ec.) denumire sintetică pentru rezultatul activității societății comerciale, ce poate lua forma diverselor bunuri produse sau servicii furnizate, pe baza utilizării sau prelucrării *inputului* de factorii de producție. [17]

OVAL, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația de formațiune geometrică fundamentală de la care pot deriva unele tipuri de frunze, la care diametrul transversal este mai lung decât cel longitudinal, aspect întâlnit la frunza de păr (*Pyrus communis*), oval-elică, la frunza de fag (*Fagus sylvatica*). [50]

OVAR, (bot.) segment bazal, umflat, al gineceului, care se prinde direct pe receptacul. Poziția lui pe receptacul față de celelalte elemente florale îl definește ca: **o.** superior, **o.** semiinferior și **o.** inferior. Ovarul provine din una sau mai multe carpele (macrosporofile) de natură foliară, care participă la formarea gineceului. **O.** are una sau mai multe cavități numite loji sau loculi. **O.** unilocular, cu o singură lojă, provine dintr-o carpelă sau din mai multe carpele care condesc numai prin marginea lor. Când carpelele condesc prin marginile lor și între ele, numărul lojilor este egal cu numărul carpelelor. După acest caracter poate fi: *bilocular*, cu două loji (*Solanaceae*); *trilocular*, cu trei loji (*Liliaceae*); *tetralocular*, cu patru loji (unele specii de *Saxifragaceae*); *pentalocular*, cu cinci loji (*Linaceae*). La unele specii, pe lângă pereții adevărați se pot forma pereții secundari, fapt ce determină creșterea numărului de loculi. De ex., gineceul speciilor din fam. *Boraginaceae* și *Lamiaceae* este format din două carpele. **O.** are doi loculi. Prin apariția unui perete secundar se împarte fiecare locul în două rezultând patru loculi, și astfel **o.** devine tetralocular. În loculi **o.** se formează ovule (macrosporangi). [50]

OVAR INFERIOR, (bot.) ovar scufundat în receptacul, celelalte părți florale fiind aparent superioare, aspect întâlnit la florile de *Asteraceae/Compositae*. [50]

OVAR SEMIINFERIOR, (bot.) ovar pe jumătate scufundat în receptacul la începutul antezei (înfloririi), apoi concrescut cu acesta, aspect întâlnit la florile de soc (*Sambucus nigra*), boz (*Sambucus ebulus*). [50]

OVAR SUPERIOR, (bot.) ovar situat în vârful receptaculului și concrescut cu acesta, celelalte elemente florale fiind dispuse sub ovar, aspect întâlnit la *Brassicaceae/Cruciferae*. [50]

OVARE, (anat.) glandele sexuale feminine, sediul formării ovulelor și secreției de hormoni estrogeni și de progesteron. [21]

OVAT, (bot.) organe de forma unui ou, cu lățimea cea mai mare sub mijloc, cu capetele rotunjite sau mai adesea capătul de sus acut, aspect întâlnit la lamina frunzei de păr (*Pyrus communis*), liliac (*Syringa vulgaris*), ardei (*Capsicum annuum*); ovat-lanceolat, adică de trei ori mai lung decât lat, aspect întâlnit la știr (*Amaranthus retroflexus*). [50]

OVĂZ (*Avena sativa*, fam. *Poaceae/Gramineae*), (agric.) cereală anuală de primăvară și de toamnă, terofită, comună în cultura de nutreț și boabe, îndeosebi în regiunile colinare și de munte. Planta are utilizări terapeutice în medicina umană și veterinară tradițională. I se atribuie proprietățile de analeptic, calmant, cicatrizant, depurativ, diuretic, hipoglicemiant, energizant, fortifiant, tonic, pectoral, stimulent tiroidian, laxativ, reconfortant, răcoritor. Indicată ca aliment pentru copii în perioada de creștere. Stimulează sistemul nervos central, respectiv funcțiile psihomotorii, respirația, circulația, funcțiile centrilor medulari, diminuează sau înlătură spasmele musculare; favorizează vindecarea rănilor prin procesul de epitelizare; activează procesele de eliminare a toxinelor din organism pe cale gastrointestinală, renală sau prin glandele sudoripare; intervine asupra epitelului renal măbind cantitatea de urină eliminată, scade cantitatea de glucoză din sânge, prin activarea proceselor de metabolizare a ei; fluidifică secrețiile bronșice și înlătură expectorația; stimulează funcția tiroidiană; asigură un tranzit intestinal normal; înlătură insomniile și asigură un somn liniștit; se apreciază că acționează împotriva sterilității și a impotenței sexuale. Se recomandă în cancer, afecțiuni pulmonare, digestive, hepatice, splenice, diabet, litiază renală și vezicală, colică renală, insuficiență tiroidiană, insomnie, laringită, tuse, tuse convulsivă, surmenaj, gută, impotență, sterilitate, ulcer varicos, astenie fizică și nervoasă, nevralgii, prurit, reumatism, erupții cutanate, dureri intercostale. Folosit în alimentația copiilor și adulților cu regim dietetic sub formă de grișuri, făină, fulgi, cafea (surogat). În zootehnie boabele sunt utilizate în alimentația cabalinelor, taurilor pentru reproducție, vacilor cu lapte, berbecilor, păsărilor etc.

Paiele și pleava sunt folosite ca furaj; valoare nutritivă apreciabilă, echivalentă cu a fânului de calitate a doua. Se mai poate folosi în amestec cu alte furaje sau sub formă de nutreți combinate. Cultivat ca plantă producătoare de nutreț verde sau fân, semănat singur sau în amestec cu alte plante (măzărice, mazăre etc.). [50]

OVERFLOW ERROR, (inform.) eroare care apare când un număr, deseori rezultatul unei operații aritmetice, este prea mare pentru a fi pus în structura de date ce i-a fost alocată de un program. [6]

OVIDUCT, (anat.) conduct genital prin care ovulele elaborate în ovare sunt evacuate spre mediul extern. [37]

OVIPAR, (zool.) specii de animale ale căror femele depun ouă, ex., insecte, pești, reptile și unele mamifere inferioare (echidna). [37]

OVIPARITATE, (zool.) reproducere prin depunere de ouă. [37]

OVIPOZITOR, (zool.) organ de depunere a ponteii la femelele insectelor din ordinele primitive, cu ajutorul căruia ouăle sunt depuse în interiorul unor țesuturi animale sau vegetale; este format din trei perechi de piese care derivă din foste apendice abdominale. **O.** poate avea diferite forme și dimensiuni, iar la himenopterele superioare se transformă într-o armă ofensivă și defensivă. [62]

OVOGIT, (cit.) celulă care prin meioză dă naștere unui ovul. [37]

OVOGITE REMANENTE, (zool.) icre în diferite stadii evolutive rămase neeliminate în timpul reproducerii speciilor de pești care le depun în cantități succesive. [10]

OVOGENEZA¹, (reprod.) ansamblul proceselor care au loc în ovar și duc la transformarea ovogoniilor în gameți feminini maturi (ovule). Secvența de evenimente cuprinde: ovogoniile cresc și se transformă în ovocite primare; ovocitele primare intră într-un ciclu meiotic. După meioza I, care este o diviziune reduțională și asimetrică, rezultă o celulă normală viabilă, haploidă ovocită secundară și una anormală, minusculă, numită corp polar; meioza II este de asemenea asimetrică și rezultă o celulă normală viabilă, haploidă, numită ovotidă și un alt corp polar. Ovotida urmează un proces de maturare și se transformă într-un ovul. Diferențierea în continuare a ovulului implică dezvoltarea unei polarități prin segregarea inegală a componentelor sale. Diferitele părți ale ovulului vor da naștere unor părți specifice ale embrionului. [69]

OVOGENEZA², (reprod.) procesul de formare și maturizare a celulelor sexuale feminine care începe din perioada fetală și se termină la menopauză. Inițial, se formează foliculii ovarieni primordiali care, la pubertate, sunt în jur de 300.000-400.000. Din

aceștia, până la menopauză, se maturizează 300-400 (sub acțiunea FSH hipozar), devenind ovule. [21]

OVOIDAL, (bot.) termen cu semnificația *de forma oului*, aspect întâlnit la unele semințe, fructe, coroana unor arbori. [50]

OVOPARITATE, (pisc.) reproducerea se realizează prin introducerea lapților de către mascul în orificiul genital femel, după care femela elimină ovulele fecundate în apă unde se dezvoltă embrionul. [10]

OVOVIVIPAR, (zool.) care formează ouă ce rămân în oviducte tot timpul necesar pentru dezvoltarea embrionului. Embriogeneza are loc în organismul matern, de care embrionul rămâne separat prin membranele oului. Ecloziunea are loc la puțin timp după expulzarea oului (ex., melci, unele insecte, pești, șopârle, șerpi). [10]

OVOVIVIPARITATE, (zool.) dezvoltarea unui embrion în interiorul uterului matern, de la care primește hrană, dar de care este separat de membrane ale oului. Se întâlnește la pești, șerpi și șopârle. [28]

OVUL, **1.** (bot.) Formațiune morfologică și anatomică complexă, de sex feminin, ce servește reproducerii sexuate la plante, animale și om. La plante, ia naștere din țesutul placentei aflat pe solzul carpelar, fertil, al conurilor femeiești de la gimnosperme și de pe fața internă a carpelului ce intră în alcătuirea ovarului, la florile angiospermelor. **O.** este un macrosporangiu unde are loc formarea de celule necesare reproducerii (macrospori). La pinofite (gimnosperme), **o.** de pin (*Pinus sylvestris*) este protejat de un integument ce lasă în partea terminală o deschidere numită micropil. Țesutul parenchimatice aflat sub tegument se numește nucelă. Pe fața micropilului nucela are o mică adâncitură, numită cameră polinică. În nucelă se află sacul embrionar ce conține un țesut haploid cu rol nutritiv, numit endosperm primar. În partea micropilară a endospermului primar se găsesc două arhegoane, numite și corpuscule, formate din trei etaje de celule: primele două etaje reprezintă gâtul arhegonului, iar al treilea, reprezentat printr-o singură celulă, este oosfera. Endospermul primar este omologat cu protalul femel al pteridofitelor. El devine țesutul de rezervă al seminței. La magnoliofite (angiosperme), **o.** este format din funicul și corpul **o.** Funiculul are aspectul unui cordon și leagă corpul **o.** de placentă. Locul de inserție al funiculului pe corp se numește hil. În porțiunea hilului, funiculul se îngustează. Din placentă pătrunde și trece prin funicul un fascicul libero-lemnos. Ajuns la baza corpului **o.** (șalază) se ramifică. Ramificațiile lui pătrund adesea în integumente. Corpul **o.** este învelit în unul sau două integumente (unul extern, mai gros, numit primină, și altul intern, mai subțire, secundină). Fiecare integument este format din 2-3 straturi de celule. La unele specii de plante (*Viscum*, *Thesium*) **o.** sunt

lipsite de integumente. În partea superioară integumentele lasă o deschidere (orificiu) numită micropil, prin care pătrunde tubul polinic. Porțiunea de micropil rezultată din integumentul extern se numește exostom, iar cea rezultată din integumentul intern se numește endostom. În cele mai multe situații, acestea formează un canal continuu. La multe specii de plante micropilul are un aspect gol și îngust; la altele, micropilul este plin cu papile secretoare sau celule mucilagigene ale obturatorului, care au rol nutritiv și ușurează înaintarea tubului polinic spre interiorul ovulului. Integumentele închid și protejează un țesut parenchimatic omogen, diploid, numit nucelă. Baza nucelui poartă numele de șalază. În nucelă se află sacul embrionar sau macrosporul care are în interior 7 celule. La polul micropilar se află o celulă centrală, numită oosferă (gametul femel) și două sinergide. La polul opus se găsesc trei antipode. Oosfera, sinergidele și antipodele sunt haploide. Celula secundară a sacului embrionar este diploidă. Unele **o.** au între sacul embrionar și micropil un țesut numit calotă. Orientarea **o.** față de placentă, poziția hilului, șalazei și micropilului față de axul nucelui delimitează următoarele tipuri: a) **o. ortotrop** sau **drept** are hilul, șalaza și micropilul așezate în linie dreaptă, în prelungirea funiculului; simetrie actinomorfă (*Gymnospermae*, *Urticaceae*, *Polygonaceae*, *Juglandaceae*, *Liliaceae*); b) **o. anatrop** are corpul răsturnat la 180° în lungul funiculului, concreșcând cu acesta pe o porțiune laterală numită rață. Micropilul ajunge lângă hil. Șalaza și micropilul sunt dispuse opus, dar pe același ax; simetrie zigomorfă. În cazul acestui tip de simetrie, **o.** poate fi: *epitrop*, când orientarea în cavitatea ovariană este ascendentă; *anatrop*, când orientarea în cavitatea ovariană este orizontală; *pleurotrop*, când orientarea în cavitatea ovariană este descendentă. **O.** anatrop este favorabil fecundării. Întâlnită la majoritatea angiospermelor; c) **o. campilotrop** are corpul puternic curbat, de forma unui rinichi. Hilul, șalaza și micropilul sunt apropiate și dispuse după o linie curbă – ax îndoit (*Brassicaceae*, *Caryophyllaceae*, *Chenopodiaceae*, *Phytolacaceae*, *Resedaceae*). În funcție de locul de inserție a **o.** pe peretele ovarului, el poate fi orientat ascendent (ridicat), când se inserează pe placentă în partea bazală a lojii ovariene (*Convolvulaceae*, *Asteraceae*) și orientat descendent (pendent) când se inserează pe placentă în partea superioară a lojii (*Apiaceae*). Poate avea și orientare orizontală. Numărul **o.** din ovar diferă pe familii și în cadrul speciilor din aceeași familie. Multe specii au în ovar un singur **o.** (*Asteraceae*, *Poaceae*); altele pot avea două **o.** (*Apiaceae*, *Rubiaceae*); patru la unele angiosperme; mii de **o.** (*Orobanchaceae*). Numărul mic reprezintă un caracter de superioritate. **O.** ana-

trop și campilotrop cresc simetric. Sunt întâlnite cazuri când integumentele cresc mult și închid nucelul micropilul. Alteori integumentele nu ajung în vârful nucelui și, ca urmare, nu se formează micropilul (ex., *Philadelphus* sp., *Torenia* sp.). 2. (citol.) Gamet femel la animale și la om. Se află în faza haploidă. [50]

OVULARIOPSIS, (micol.) tip de conidie de formă ovală, fixată pe conidiofor cu partea îngustă, ex., conidiile ciupercii *Phylactinia* care produce făinarea fagului (*P. guttata*), a frasinului (*P. fraxini*). [61]

OVULAȚIE, (fiziol.) procesul de rupere a foliculului vezicular și de eliminare a ovulului, sub acțiunea LH hipofizar (hormon luteinizant), în ziua a 14-a a ciclului de 28 de zile. [21]

OVULIPARITATE, (zool.) reproducerea se realizează prin fecundarea ovulelor (icrelor) după depunerea acestora în apă, când masculii elimină lapții peste ele. [10]

OXALIDACEE (*Oxalidaceae*), (bot.) familie care cuprinde câteva genuri cu cca 1000 de specii de erbacee, de obicei perene, adeseori cu stoloni subterani sau uneori cu rădăcini napiform îngroșate. Frunze palmat-compuse sau penat-compuse (la noi palmat-compuse), lung pețiolate. Flori bisexuate (hermafrodite), actinomorfe, pe tipul 5; caliciul dialisepal, persistent; corolă dialipetală, caducă; androceul din 10 stamine, dispuse în două cercuri, cele din cercul intern cu filamente mai lungi decât cele din cercul extern; gineceul, din 5 carpele, cu ovar superior și stile libere. Formula florală: $\phi * K_5 C_5 A_{5+5} G_{(5)}$. Fruct, capsulă multispermă, se deschide prin 5 valve, care la deschidere aruncă semințele la distanță. Flora României conține 4 specii spontane ce aparțin unui singur gen: *Oxalis*, x = 6, 7, 9, 11. [50]

OXIBIOZĂ → AEROBIOZĂ

OXICLORURA DE CUPRU, (fitopat.) fungicid cu un larg spectru de boli. În România se folosește Turdacupral. [61]

OXID, (chim.) compus chimic rezultat din combinarea unui element chimic cu oxigenul. În sol se găsesc oxizi sau hidroxizi de Si, Al, Fe, Ti, Mn care intră în alcătuirea fracției coloidale anorganice. Se prezintă sub diferite grade de cristalizare sau sunt amorfe. [29]

OXID DE MANGAN, (agrochim.) substanță chimică folosită ca îngrășământ cu mangan. Conține 54,2% Mn. Se prezintă ca o pulbere de culoare cenușiu-verzuie, greu solubilă în apă, având acțiune lentă în sol. [29]

OXIDANȚI FOTOCHIMICI, (chim.) produse care provin din reacțiile fotochimice ale oxidului de carbon și ale oxizilor de azot, sub influența razelor solare. [3]

OXIDARE¹, (agric.) reacția dintre combinarea unei substanțe cu oxigenul și formarea unui strat protector;

OXIDARE

este una din condițiile ce asigură sudarea la altoire a viței de vie. [49]

OXIDARE², (chim., geol.) proces chimic în urma căruia un atom sau ion cedează electroni, trecând la o valență superioară. [25]

OXIDARE BIOCHIMICĂ, (biochim.) procesul prin care microorganismele aerobe oxidează materiile organice. [3]

OXIDARE CELULARĂ (*respirație celulară*), (biochim.) procesul prin care celulele aerobe își procură energia necesară în urma degradării biomoleculilor organice, prin oxidare cu ajutorul oxigenului molecular, până la dioxid de carbon și apă. Substanțele de rezervă sau provenite din hrană, mai ales glucide și lipide, suferă un proces de hidroliză prin care sunt eliberate unitățile structurale: oze (glucoză, fructoză) și respectiv acizi grași. La rândul lor, aceste biomolecule sunt biodegradate prin procese de oxidare până la acetil-coenzima A. Ea este degradată ulterior, în cadrul ciclului Krebs, până la molecule de dioxid de carbon. În reacțiile enzimatiche de oxidare ce au loc se eliberează atomi de hidrogen care sunt preluați de coenzime sub formă de NADH și FADH₂. Aceste coenzime intră în lanțul respirator. Aici are loc transportul atomilor de hidrogen, respectiv al electronilor, până la molecule de oxigen, cu formare de apă. Concomitent are loc o scădere importantă a energiei libere, mare parte fiind conservată prin fosforilare oxidativă sub formă de compuși macroergici ATP. Degradarea totală în condiții aerobe a substanțelor de rezervă este deci puternic generatoare de energie. Astfel, degradarea unui mol de glucoză este însoțită de eliberarea a 2.870 kJ, parte din această energie fiind stocată în 38 moli ATP. [9]

OXIDARE DIRECTĂ, (chim.) oxidare în prezența unor substanțe oxidante, fără ajutorul microorganismelor. [3]

OXIDARE TERMINALĂ → LANȚ RESPIRATOR

OXIDAREA-β A ACIZILOR GRAȘI, (biochim.) procesul de degradare a acizilor grași, care are loc în mitocondrii și în glioxizomi. Reprezintă un ansamblu de reacții enzimatiche de scindare a radicalului acidului gras în fragmente de câte doi atomi de carbon, care se eliberează sub formă de acetil-coenzimă A. Mecanismul acestui proces implică reacții de oxidare la atomul de carbon β și apoi de scindare și eliberare de acetil-Co A. Reacțiile de oxidare au loc cu participarea coenzimelor NAD⁺ și FAD: *acid palmitic* (C₁₆) → 8 *acetil-CoA* + 7 FADH₂ + 7 NADH. Acetil-coenzima A împreună cu coenzimele reduse NADH și FADH₂ vor fi degradate prin ciclul Krebs și lanțul respirator, în cadrul respirației celulare. Așa se explică valoarea

energetică foarte mare a acizilor grași, respectiv a gliceridelor. Astfel, degradarea totală a unui mol de acid palmitic prin respirația celulară generează 130 moli ATP. [9]

OXIDAZE, (biochim.) enzime din clasa oxido-reductazelor, care catalizează oxidarea directă, cu ajutorul oxigenului activ. Ele sunt metalenzime și pot fi cuprooxidaze (fenolaze, ascorbicoxidaze, tirozinaza), ferooxidaze (peroxidaze, catalaze). [9]

OXIDO-REDUCERE, (chim., pedol.) ansamblu constituit dintr-o reacție de oxidare și una de reducere, care au loc concomitent și în care are loc un transfer de electroni de la substanța care se oxidează la cea care se reduce; fenomenul reprezintă procesul major din alterarea mineralelor și din dinamica compușilor mobili de fier și mangan din sol. [29]

OXIDOREDUCTAZE, (biochim.) clasă de enzime care catalizează reacțiile de oxidoreducere. Se împart în: dehidrogenaze (catalizează transferul atomilor de hidrogen cu ajutorul coenzimelor NAD⁺, NADP⁺, FAD), electronaze (catalizează transferul electronilor), oxidaze și oxigenaze (catalizează transferul atomilor de hidrogen sau al electronilor direct pe oxigen). [9]

OXIDUL DE CARBON (CO), (*monoxidul de carbon*) (chim.) gaz toxic, incolor și inodor care provine, cel mai adesea, din arderea incompletă a materiilor organice. [3]

OXIFIL, iubitor de oxigen în stare liberă. [2]

OXIFILE¹, (ecol.) specii deosebit de pretențioase la conținutul de oxigen solvit în apă și care supraviețuiesc la minimum 2,3 mg oxigen/l apă sau 30-40% saturație, la temperatura de 20°C. [10]

OXIFILE², (bot.) plante ce vegetează pe soluri acide cu un pH = 0-7; ex., afin (*Vaccinium myrtillus*), merișor (*Vaccinium vitis-idaea*), coacăză (*Bruckenthalia spiculifolia*). [50]

OXIFOBUS (*Oxyphobus*), (bot.) plantă care evită solurile acide. [50]

OXIGEN (O), (chim.) element chimic cu caracter nemetalic din grupa a VI-a principală. Are Z 8 și structura învelișului de electroni [He] 2s²2p⁴. A fost descoperit de J. Priestley în 1774. Este cel mai răspândit element din natură. În aer, O molecular se găsește amestecat cu azot și cu alte gaze, în proporție de 20,9% în volume și 23% în masă. Intră în compoziția multor minerale, în special în silicați și carbonați. Este o componentă importantă a materiei din organismele vii. Este un gaz incolor, inodor, p.t. -218,9°C și p.f. -183°C. În stare lichidă este albastru închis, având o densitate mai mare decât a apei. În apă, este puțin solubil. Molecula O₂ are o structură deosebită, caracterizată prin doi electroni necuplați, cu spini paraleli, ocupând fiecare un orbital. Datorită

acestor electroni necuplați, molecula O₂ este paramagnetică. Aproape toate elementele se combină direct cu O, formând oxizi. Se disting combinații energice cu O sau arderi vii, care au loc cu degajare mare de căldură și lumină, și oxidări lente ce se petrec în organismele vii, esențiale pentru viața acestora; sunt reacții catalizate de catalizatori organici sau enzime, specific adaptate pentru oxidarea anumitor substanțe: oxidaze, dehidraze etc. [36]

OXIGEN DIZOLVAT (OD), (biochim.) cantitatea de oxigen gazos dintr-o apă exprimată prin proporția volumului de apă (mg/l) sau prin cantitatea de oxigen din apa saturată (%). [3]

OXIGENARE, (chim.) acțiunea de adăugare a oxigenului și rezultatul acestei acțiuni. [3]

OXIGENAZE, (biochim.) enzime din clasa oxidoreductazelor, care catalizează transferul direct și încorporarea oxigenului molecular în structura substratului, participând la sinteza sau degradarea anumitor metaboliți. [9]

OXIGENOMORFOZĂ, (bot.) morfoză întâlnită la plante, determinată de influența oxigenului. [50]

OXIHEMOGLOBINĂ, (biochim.) forma sub care hemoglobina leagă labil oxigenul în plămâni și îl transportă în țesuturi. Legarea și, respectiv, eliberarea oxigenului este dependentă de presiunile parțiale ale acestuia în alveolele pulmonare și în vasele capilare din țesuturi. Puterea oxiforică a hemoglobinei exprimă volumul de oxigen pe care îl poate lega hemoglobina din 100 ml sânge. [9]

OXILOFITE, (bot.) 1. Plante de soluri și mlaștini turboase, bogate în acizi humici; sin. *oxifite* (*Oxyphyta*). Viața lor se desfășoară în condiții de aciditate mare și troficitate scăzută. Prin schimbarea acidității plantele mor. Reprezentate prin *Sphagnum* sp., *Oxycoccus quadripetala*, *Andromeda polifolia*, *Deschampsia flexuosa*, *D. caespitosa*, *Lycopodium clavatum*, *Vaccinium myrtillus*, *V. vitis-isaea*, *Polytrichum alpestre*, *P. juniperium*, *Molinia coerulea* etc. 2. Țesuturi vegetale și celule cu afinitate pentru coloranții acizi. [50]

OXITROPISM, (bot.) tropism cauzat de aciditatea mediului. [50]

OXIUROZĂ, (med. u.) dermatită localizată în regiunile perianală și fesieră cauzată de oxiuri, manifestată prin prurit, eroziuni, eczematizări, piodermizări de tip intertrigo, foliculite. [60]

OXIZI DE AZOT (NO), (chim.) oxizi care se formează în toate cazurile obișnuite de combustie la temperaturi ridicate. [3]

OXIZI DE SULF (SO)_x, (chim.) oxizi care provin, cel mai adesea, din arderea combustibililor fosili care conțin sulf. [36]

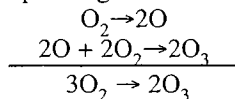
OZALID, (chim.) hârtie acoperită cu o substanță sensibilă la acțiunea luminii, folosită pentru multiplicarea heliografică a desenelor executate pe hârtie de calc. [13]

OZE, (chim.) glucide simple, polihidroxialdehide și polihidroxiketone. Prezintă atât structură aciclică, lineară, cât și ciclică de tip furanozic sau piranozic, în care gruparea carbonilică este transformată în hidroxil semiacetalic. Ele pot conține 3-7 atomi de carbon, fiind astfel trioze (aldehidă glicerică, dihidroxiacetona), tetroze (eritroză), pentoze (riboză, deoxiriboză, ribuloză), hexoze (glucoză, galactoză, fructoză). Prezintă mai multe tipuri de izomeri, în funcție de gruparea carbonilică (aldoze și cetoze), de poziția grupărilor hidroxilice secundare (stereoizomeri), poziția hidroxilului semiacetalic (formă α și β), precum și izomeri optici. Majoritatea ozelor au gust dulce. Sunt sintetizate numai de plante, în fotosinteză. Se găsesc sub formă liberă în toate celulele și țesuturile, la toate tipurile de organisme vii. Unele (glucoza, fructoza) reprezintă principalele biocomponente care participă în procesul respirației celulare, având astfel rolul major în furnizarea energiei chimice necesare celulelor. Ozele, ca și unii dintre derivații lor, constituie unitățile structurale din care sunt alcătuite toate glucidele complexe, precum și alte biocomponente celulare. [9]

OZENĂ, (med. u.) afecțiune inflamatorie cronică, caracterizată prin atrofia mucoasei, supurație crustoasă și fetidă, ce se observă mai frecvent în fosele nazale și mai rar la nivelul faringelui, laringelui și traheei. [60]

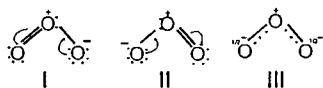
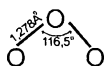
OZIDE, (chim.) glucide complexe constituite prin condensarea ozelor între ele sau cu alți compuși neglucidici, prin legături glicozidice. În funcție de structura lor, ele pot fi: *oligoglucide* (oligozide), formate din 2-8 oze condensate, *poliglucide*, cu caracter macromolecular, formate dintr-un număr mare de oze sau derivați ai ozelor, *glicozide*, formate dintr-un glucid condensat cu o componentă neglucidică, numită aglicon. [9]

OZON (O₃), (chim.) modificare alotropică a oxigenului. Are molecula formată din trei atomi. Se găsește în cantități mici în straturile superioare ale atmosferei, provenind în urma acțiunii radiațiilor ultraviolete asupra oxigenului:

ΔH=+33,9 kcal/ mol. În toate procesele în care iau naștere atomi liberi de oxigen, alături de molecule de

oxigen, se formează și O_3 . Structura moleculelor de ozon a fost stabilită prin metoda difracției electronilor și, mai târziu, prin metoda microundelor. Molecula O_3 are formă angulară, iar egalitatea celor două legături O-O a fost explicată prin rezonanță:

între două structuri limită, I și II. Dacă electronii ar fi localizați ca în formulele I sau II, cele două legături ar trebui să fie inegale. Pe de altă parte, doi atomi de oxigen ar trebui să fie hibridizați sp^2 și unghiul de valență ar trebui să fie 120° . Faptul că acest unghi este mai mic decât 120° și mai mare decât $109,5^\circ$ pledează pentru hibridizare intermediară, între sp^2 și sp^3 , la atomul central. O_3 este un agent oxidant puternic. De exemplu, ozonul pune în libertate iod din ioduri ionice: $O_3 + 2I^- + H_2O \rightarrow O_2 + I_2 + 2HO^-$. Cu substanțe organice care conțin legături $C=C$ formează

combinații numite ozonide. [36] Concentrația maximă a acestui gaz se află între 18 și 35 km altitudine unde formează stratul de ozon sau ozonosfera cu rol important în reținerea celei mai mari cantități de radiații ultraviolete nocive pentru organisme. Opus acestei situații, în atmosfera marilor orașe supuse smogului fotochimic s-a putut constata o creștere a concentrației de O_3 cu efect toxic asupra plantelor și animalelor. O_3 acționează asupra aeroplanctonului formând poluanți secundari. O_3 este deci un poluant secundar al atmosferei pornind de la reacțiile dintre diferiți poluanți primari. Se estimează că surse legate de activități umane determină producerea a 1,5 miliarde tone de O_3 pe an. [41]

OZONAT, (ecol.) care conține (mult) ozon. [3]

OZONIZARE, dezinfectarea unei ape cu ajutorul ozonului. [3]

OZONOMETRU, (meteor.) instrument pentru măsurarea cantității totale de ozon în atmosferă într-un punct dat, prin mijloace optice sau chimice. [54]

OZONOSFERA, (geogr.) strat atmosferic cuprins între 10 și 50 km altitudine în care procentajul de ozon (O_3) este relativ ridicat, având concentrația maximă de regulă între 20 și 25 km. [54]

P

- P**, (genet.) simbol pentru brațele scurte ale cromozomilor. Genetica populațiilor: notație pentru frecvența alelei cu cea mai mare răspândire într-o populație. [19]
- P, P₁**, (genet.) simbol al generației parentale. [19]
- PACHEBOT**, (nav.) navă comercială care transportă pasageri, poștă, coletărie și mici cantități de mărfuri prin curse regulate, pe itinerar fix, între două sau mai multe porturi. [31]
- PACHET**, (inform.) un grup de biți care include date plus adresa sursei și respectiv a destinației. În general se referă la un protocol al unui nivel (nivelul 3) dintr-o rețea de calculatoare. [47]
- PACHIDERM**, (zool.) animal cu piele groasă, ca elefantul sau rinocerul. [37]
- PACHINEMA** → **PACHITEN**
- PACHITEN** → **MEIOZĂ**
- PACK¹**, (inform.) împachetare, un mod de a stoca informația într-o formă mai compactă. Împachetarea elimină spațiile și alte caractere inutile. Datele astfel împachetate nu sunt lizibile pentru operator; pentru a fi folosite, ele trebuie despachetate și restaurate în forma lor originală. [9]
- PACK²**, (glac.) gheață de mare extinsă pe suprafețe mari. Apa de mare îngheață selectiv, formându-se mai întâi cristale de gheață pură și apoi, în funcție de conținutul în săruri, creându-se un amestec de zăpadă și *cristale de gheață* denumit *slusch*; prin unirea cristalelor, datorită continuării înghețului, se formează discuri de gheață numite *clătite* (*crêpes*). Înghețarea canalelor dintre clătite duce la crearea *pack*-ului, din fragmentarea căruia rezultă ghețuri plutitoare – *floë*. [25]
- PACKET**, (inform.) unitate de informație transmisă ca un întreg de la un dispozitiv la altul într-o rețea. [6]
- PAD**, fluviu în Europa (Italia) izvorăște din Alpii Cotici de sub vârful Monte Viso (3.841 m) și se varsă în Marea Adriatică prin deltă. Ca dimensiuni are lungimea de 652 km și suprafața de 74.970 km². Adună toți afluenții care izvorăsc de pe versanții sudici ai Alpilor Maritimi și din Munții Apenini, cei mai importanți fiind Monte Rosa, Ticino, Trebbia, Taro, Parma și Tanaro. Traversază orașul Torino. [25]
- PADINĂ**, (geogr.) microdepresiune, puțin adâncită, formată prin tasarea loessului și îngemănarea crovurilor. Sunt caracteristice zonelor stepice de câmpie. [25]
- PADOC**, (zootehn.) spațiu în afara adăpostului, împrejmuit cu gard, destinat întreținerii și mișcării animalelor în aer liber. [34]
- PAGE DOWN KEY**, (inform.) tastă care îndeplinește diferite funcții în diverse aplicații; cel mai des permite navigarea în jos printr-un document, afișând câte un ecran la fiecare apăsare. [6]
- PAGE SETUP**, (inform.) setarea paginii, realizată printr-un set de opțiuni care afectează modul în care va apărea un document pe pagină. Prin aceste opțiuni se pot stabili, de ex., mărimea paginii, marginile paginii, orientarea paginii. [6]
- PAGE UP KEY**, (inform.) tastă care îndeplinește diferite funcții în diverse aplicații, cel mai adesea folosită în procesarea de text pentru navigarea printr-un document în sus, afișând câte un ecran la fiecare apăsare. [6]
- PAGET (boala ~)**, (med. u.) hipertrofie deformantă a scheletului, ce interesează în special oasele lungi și oasele craniului, ca rezultat al remanierii anormale a țesutului osos (distrugere și proliferare anarhică). [60]
- PAGON**, (ecol.) ansamblul organismelor vii cu biotopul în gheață sau solul înghețat. [50]
- PAGSANJAN GORGE**, parc național situat în Filipine (insula Luzon). Suprafața, 153 ha (1939). Protejează numeroase cascade și multe peșteri. Cascada Pagsanjan este numită „Niagara Filipinelor“. Vegetația este reprezentată printr-o pădure umedă tropicală care adăpostește un număr mare de maimuțe. Se află la 87 km de Manila. [50]
- PAGUBA**, pierdere, deteriorare sau prejudiciu suferite de un individ, un mediu, un bun material sau de către orice organism viu. [3]
- PAHIDERMIE**, (med. u.) îngroșarea anormală a pielii.
P. laringiană – laringită cronică hipertrofică,

caracterizată prin îngroșarea difuză a epitelului și prin hiperplazie dermopapilară a corionului mucos, de obicei la nivelul corzilor vocale; **p. plicaturată** – formă rară de malformație congenitală sau dobândită, manifestată prin îngroșarea pielii scalpului în pliuri groase, numită și *cutis verticis gyrata*. [60]

PAHIDERMOPERIOSTOZĂ, (med. u.) boală transmisă genetic, caracterizată prin osteoartropatie, trăsături faciale dure, piele grasă și îngroșată, secreție excesivă a glandelor sebacee și mărirea mâinilor cu degete în forma de măciucă. [60]

PAHILEPTOMENINGITĂ, (med. u.) inflamația membranelor cerebrale și spinale. [60]

PAHIMENINGITĂ, (med. u.) inflamare urmată de îngroșarea durei mater. [33]

PAHIONICHIE, (med. u.) îngroșarea anormală a unghiilor de la mâini sau de la picioare. **P. congenitală** – malformație congenitală caracterizată prin distrofiile ale pielii (hiperkeratoze buloase și papulomatoase), ale mucoaselor (leucokeratoze) și prin unghii anormal îngroșate. [60]

PAHISALPINGITĂ, (med. u.) inflamație cronică interstițială a stratului muscular al trompei uterine, care produce îngroșarea acesteia; salpingită cronică parenchimatosa; salpingită hipertrofică. [60]

PAI, (bot.) tulpină simplă, articulată, cu nodurile umflate, fistuloasă ca la grâu, orz, sau plină ca la *Cyperaceae*. [50]

PAIDEIA, concepție educativă în Grecia antică, pentru realizarea personalității armonioase, ridicarea conștiinței individului de la starea de natură la starea de civilizație, printr-un complex de procese educative ce urmăreau formarea unor deprinderi estetice, fizice și intelectuale, necesare integrării individului în viața socială a cetății. [32]

PAJIȘTE, (bot.) 1. Fitocenoză formată în întregime din ierburi. 2. Înveliș vegetal cu fitocenoze formate în întregime din ierburi; **p. alpină**, pajiște din ierburi scunde situate la altitudine mare în etajul alpin; **p. arctică**, **p. artificială**, pajiște creată de om; **p. de deșert**, pajiște din zonele de deșert; **p. de diverse ierburi**, pajiște formată din specii de plante din numeroase genuri și familii; **p. de firuță**, pajiște formată din specii de firuță (*Poa* sp.); **p. de graminee**, pajiște formată din specii din genurile familiei *Poaceae*; **p. de luncă**, pajiște situată în lunca râurilor; **p. halofilă**, pajiște formată din halofite; **p. inundabilă**, pajiște situată pe terenuri inundabile; **p. mlăștinoasă**, pajiște pe terenuri cu sol ud; **p. mezofilă**, pajiște formată din specii mezofite; **p. naturală**, pajiște formată fără intervenția omului; **p. de obsigă**, pajiște formată din specii de *Bromus*; **p. de păiuș roșu**, pajiște formată din *Festuca rubra*; **p. de pir**, pajiște formată din specii de *Agropyrum*;

p. de pustiu → *p. de deșert*; **p. de rogoz**, pajiște formată din specii de *Carex*; **p. de sărătură** → *p. halofilă*; **p. de stepă**, pajiște formată din specii de plante xerofile din zona de stepă; **p. stepizată**, pajiște mezofilă în care au pătruns specii stepice; **p. temporară**, pajiște de regulă artificială, de scurtă durată; **p. umedă**, pajiște formată pe soluri umede. [15]

PALADIU (Pd), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa a X-a secundară. Are Z 46 și structura învelișului de electroni [Kr] 4d¹⁰. Apare în natură alături de platină, mai rar aliat cu aur sau argint. Este un metal alb-argintiu, maleabil, ductil, p.t. 1.553°C, p.f. 3.170°C. Pd are proprietatea remarcabilă de a absorbi interstițial cantități mari de hidrogen. Hidrogenul absorbit de paladiu este activ din punct de vedere chimic și reduce unele substanțe care nu se reduc cu hidrogen molecular. Aliajele Pd-Au și Pd-Ag se utilizează pentru confecționarea bijuteriilor în scop dentar și în mică măsură în industria electrotehnică pentru contacte. Sub formă de pulbere, „negru de paladiu“ este folosit în chimia organică drept catalizator eficient pentru hidrogenare. [37]

PALAR, (bot.) pivotant, perpendicular, în formă de par sau țaruș, aspect întâlnit la plante cu rădăcina principală dezvoltată, verticală, evident deosebită de radicele sau de rădăcinile adventive; ex., morcov (*Daucus carota*), trifoi (*Trifolium* sp.), varză (*Brassica oleracea* var. *capitata*). [50]

PALAT¹, lob palatin. (bot.) Partea proeminentă a labiului inferior, cu boltire spre gâtul corolei personate, aspect întâlnit la gura leului (*Antirrhinum majus*), linariță (*Linaria vulgaris*). [50]

PALAT², (zool.) plafonul gurii unui vertebrat. [37]

PALATINE, (zool.) oase dermice care formează o parte a plafonului bucal la un vertebrat. La unii pești poartă dinți. La mamifere și la crocodili palatinele formează partea posterioară a palatului, curbându-se în jurul laturilor coridoarelor nazale și sprijinindu-se pe pterigoide, care formează laturile gâtului. La aceste animale partea anterioară a palatului este în realitate un „fals palat“ format din maxile și premaxile. [37]

PALATO-PATRAT (*pterygo-patrat*), (zool.) acea parte a craniului care formează falca superioară la peștii cartilagineși și la embrionii tetrapodelor. [37]

PALATOSCHIZIS, (med. u.) malformație congenitală a palatului cu o fisură de-a lungul liniei mediane, ce poate fi limitată la palatul dur și la palatul moale sau se poate extinde anterior la arcul alveolar, frecvent asociat cu fisura buzei superioare, numită popular și gura de lup. [60]

PALEACEU, (bot.) de consistența paleii, asemănător cu palea, prevăzut cu palee. [50]

- PALEANTROPI**, (antrop.) reprezentanți de diferite forme ai omului din Neanderthal, împărțit din punct de vedere didactic în următoarele subgrupe: Neanderthalienii propriu-ziși (clasici), Neanderthalienii timpurii, Neanderthalienii arhaici, Neanderthalienii progresivi. Ei ilustrează cel mai bine procesul de edificare al feței; craniul turtit și lat, arcade supraorbitare enorme, orbite mari, fața masivă, alungită, prognată, fără pomeți accentuați, cu buze foarte înalte și bărbia teșită. [22]
- PALEARCTICĂ**, despre acea parte a regiunii biogeografice holarctice ce cuprinde Europa, Asia până la Munții Himalaia, Japonia, Africa de Nord. [70]
- PALEE**, (bot.) hipsofilă membranoasă, semitransparentă, de obicei în număr de două, care acoperă florile la *Poaceae/Gramineae*; hipsofilă scvamiformă la baza florilor receptaculare de la plante aparținând familiilor *Asteraceae/Compositae*, *Dipsacaceae*; scvame membranoase dintr-un singur strat de celule aflate pe axele și pețiolul frunzelor la unele ferigi. [50]
- PALEIFORM**, (bot.) organe ale plantelor de forma paleei; ex., perii la *Filices*. [50]
- PALEOANTROPOLOGIE**, parte a antropologiei care studiază procesul de antropogeneză, evoluția istorică a structurii antropologice a populațiilor, etnogeneza popoarelor etc. În România, **antropologia istorică** acoperă următoarea problematică: procesul de antropogeneză; evoluția istorică a structurii antropologice a populațiilor de pe teritoriul României; permanență, continuitate și etnogeneza poporului român și implicațiile lor istorico-biologice și medico-geografice. Un interes aparte a fost acordat studiului riturilor și ritualurilor funerare în diferite epoci și perioade istorice, paleopatologiei și paleodemografiei populațiilor vechi; studiul evului mediu românesc cu elemente de ecologie și morfologie umană, în condițiile mediului de viață diferit al comunităților umane din mediul urban și rural; probleme de zooarheologie și paleoecologie cu evantaiul lor de comportamente ocupaționale și rituale ale populațiilor vechi. În rezolvarea problematicii sale, p. apelează la anatomie comparată, embriologie, fiziologie, genetică și arheologie, etnografie, etnologie, geologie, zoologie, botanică, geografie etc. [27]
- PALEOARCTIC**, (bot.) răspândit în regiunea holarctică din Lumea veche; ex., element floristic. [50]
- PALEOARHEOFITE**, (bot.) plante antropofile, din paleolitic. [50]
- PALEOBIOGEOGRAFIE**, studiul răspândirii geografice a organismelor fosile, delimitând provincii specifice pentru diferitele ere, perioade. [70]
- PALEOBIOLOGIE**, știință care se ocupă cu biologia organismelor fosile din epocile geologice. [50]
- PALEOBOTANICĂ**, sin. *paleontologie vegetală*, *paleofitologie*, ramură a paleontologiei care studiază plantele fosile ce au populat Pământul în cursul erelor geologice. [70]
- PALEOCARST**, (castrol.) rocă sau suprafață bine carstificată acoperită ulterior cu sedimente. [44]
- PALEOCEN**, (geol.) termen ce desemnează o vârstă geologică. Este prima epocă a perioadei paleogene, corespunzătoare intervalului cuprins între 65 și 54,9 M.a. [25]
- PALEOCENOZĂ**, (paleont.) viețuitoare care au trăit asociate în același areal sau biotop, condiționate de factorii abiotici și biotici în trecutul geologic al Pământului. [50]
- PALEOCEREBEL**, (anat.) zonă a cerebelului implicată în reglarea tonusului muscular și în contracția musculaturii posturale. Leziunile la acest nivel determină alterarea tonusului muscular și imposibilitatea menținerii echilibrului și stațiunii bipede (ataxie cerebeloasă). [21]
- PALEOCLIMATOLOGIE**, studiul condițiilor climatice din diferite ere, epoci geologice și, pe această bază, stabilirea evoluției mediului pe uscat și în apă; utilizează date paleontologice și aplică principiul actualismului. [70]
- PALEOCORTEX** (*rinencefal*), (anat.) zona cea mai veche filogenetic a cortexului cerebral, care formează împreună cu hipotalamusul un complex funcțional care controlează starea psiho-emoțională. [21]
- PALEOECOLOGIE**, domeniu interdisciplinar dintre paleontologie și ecologie care studiază relațiile dintre organisme care au trăit în erele geologice trecute și mediul lor de viață. Paleoecologia se verifică și cu reconstituirea condițiilor ecologice succedate pe Terra după apariția vieții. [24]
- PALEOENDEMIC**, (biogeogr.) taxoni larg răspândiți pe glob în trecut, iar în prezent, pe un areal restrâns, în continuă diminuare; ex., arborii *Ginkgo biloba*, prezenți azi doar în China, *Sequoia sempervirens* în California, șopârla *Sphenodon punctatus* în câteva insule din jurul Noii Zeelande, peștele crossopterigian *Latimeria chalumnae* în estul Africii etc. [70]
- PALEOENDEMISM**, (bot.) specii de plante străvechi cu areal mare în trecut, care din cauza schimbării condițiilor de viață au astăzi un areal redus, fiind izolate și găsiindu-se doar în câteva regiuni restrânse de pe glob; ex., *Ginkgo biloba*. [50]
- PALEOETNOBOTANICĂ**, ramură a etnobotanicii care studiază resturile de plante cultivate sau folosite de om în diferite scopuri în timpurile vechi și care s-au

păstrat în diverse contexte arheologice. Resturile de plante se conservă în cele mai bune condiții în stare carbonizată, incendiile fiind frecvente în preistorie, și mai rar necarbonizate, pentru păstrarea lor în această stare fiind necesare condiții speciale de fosilizare. Adesea, pe ceramică sau în chirpicul construcțiilor preistorice, se întâlnesc amprente diferite părți din plante, inclusiv semințele, care permit precizarea speciei din care provin. În România există descoperiri de semințe carbonizate (uneori în cantități impresionante) și amprente de semințe din toate epocișe. La Poduri (jud. Bacău), în cultura Precucuteni, s-au descoperit adevărate silozuri pentru conservarea anumitelor specii de cereale, iar la Teiu (jud. Argeș), în cultura Gumelnița, autentice depozite de păstrare a orzului. Din cadrul ultimei culturi menționate, în așezarea de la Ulmeni (jud. Călărași), a fost recuperat un colier de semințe de *Lithospermum purpureo-coeruleum* („mărgelușe”), iar din perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului, la Celei (jud. Olt), a fost descoperită cea mai veche pâine carbonizată de pe teritoriul României. Pâinea era fabricată probabil cu un ferment în compoziția căruia intrau semințe de orz, măcriș și in. [8]

PALEOFITIC, (geol.) perioada geologică cuprinsă între silurian și permian, cu apariția primelor plante vasculare. [50]

PALEOFITOLOGIE → **PALEOBOTANICĂ**

PALEOFLORĂ, (biogeogr.) toate speciile de plante care au populat o anumită regiune în trecutul geologic al Pământului. [70]

PALEOGEN, (geol.) termen ce desemnează o vârstă geologică. Este prima perioadă a erei cenozoice, corespunzătoare intervalului cuprins între 65 și 24,6 M.a. [25]

PALEOGEOGRAFIE, știință ce urmărește reconstituirea principalelor caracteristici fizico-geografice ale suprafeței Pământului în decursul istoriei acestuia, evoluția suprafețelor continentelor și oceanelor, în strânsă legătură cu fenomenele geodinamice. [25]

PALEOGNATE (*Palaeognathae*), (zool.) cel mai primitiv din cele 2 grupuri principale de păsări actuale. Au un prevomer mare, care atinge oasele pterigoide. Din acest grup fac parte ratitele și tinamiformele. [37]

PALEOHIBRID, (bot.) hibrid cu vechime mare, intrat în stadiul de stabilitate, aspect întâlnit la *Thymus dacicus*, element din seria formelor hibride dintre *Th. marschallianus* și *Th. Pulegioides*. [50]

PALEOLĂ, (bot.) palee de ordin secundar; lodiculă. [50]

PALEOLITIC, (geol.) prima epocă a culturii umane, caracterizată prin confecționarea uneltelor din piatră.

Corespunde pleistocenului derulat în timp între 2 M.a și 10 000 î.Hr. [25]

PALEOMAGNETISM, (paleomorf.) metodă de datare care se bazează pe variabilitatea câmpului magnetic al Pământului și pe proprietatea anumitor roci vulcanice și sedimentare de a se comporta ca adevărate busole fosile, fixând în structura lor, prin orientarea anumitor minerale, direcția și sensul câmpului magnetic al momentului respectiv. Polii magnetici ai Pământului nu au avut aceeași poziție în trecutul geologic. Astfel, polul nord magnetic, aflat în centrul Americii de Nord în Precambrian, a migrat peste Oceanul Pacific spre vest în timpul paleozoicului, spre partea de est a Asiei în prima parte a mezozoicului, după care, în cuaternar, și-a înscris un traseu spre nord. Rocile cele mai favorabile pentru măsurători paleomagnetice sunt cele mai bogate în oxizi de fier. De-a lungul unor lungi perioade normale sau inverse au existat evenimente scurte în timpul cărora sensul magnetizării s-a schimbat temporar, iar datarea lor a permis elaborarea unei scări paleomagnetice, inclusiv pentru cuaternar, în timpul căruia a evoluat omul. [8]

PALEONISCOIDEI, (zool.) pești osoși paleozoici estinși, cu corpuri lungi și codale heterocerce. Aveau o singură dorsală și înotătoare perechi conștând din lobi scurți și rotunjiți, cu radiale divergente. Pe corp erau solzi ganoizi. Descendenții lor actuali sunt sturionii și bichirii (*Polypterus*). [37]

PALEONTOLOGIE, știință de graniță între biologie și geologie, care studiază formele de viață din trecutul îndepărtat al Pământului, pe baza resturilor fosilizate ale acestora și a urmelor lăsate de ele în rocile din scoarța terestră. [70]

PALEONTOLOGIE VEGETALĂ → **PALEOBOTANICĂ**

PALEOPEDOLOGIE, ramură a științei solului care studiază solurile îngropate sau la zi, de vârstă pleistocenă sau mai veche, identificând caracterele pedologice relict, procesele pedogenetice care au avut loc în trecut. [29]

PALEOPSIHOLOGIE, domeniu al psihologiei care are drept scop să reconstruiască, prin inferențe și analogii, caracteristicile psihologice ale omului preistoric. [28]

PALEOPTERA, (zool.) insecte primitive caracterizate prin aripi cu câmp anal și jugal slab dezvoltate, cu nervațiune bogată de tip rețea; în acest grup sunt incluse odonatele și efemeropterele actuale ca și o serie întreagă de insecte fosile. [62]

PALEOSOL, (biogeogr.) sin. *sol fosil*, sol care aparține unei perioade geologice anterioare celei actuale, în prezent fiind acoperit de un depozit sedimentar modificat. Prin cercetarea lui pot fi obținute indicații valoroase asupra variațiilor condițiilor de climă și de vegetație din perioadele geologice trecute. [70]

PALEOTROGLOBIONT, (ecol.) specii troglobionte care nu mai au rude la exterior, fiind deci veritabile fosile vii. [44] → TROGLOBIONT, NEOTROGLOBIONT

PALEOTROPIC, (geogr.) referitor la regiunea tropicală a Lumii vechi. [50]

PALEOTROPICAL, (biogeogr.) organisme, asociații vegetale care se întâlnesc în zonele tropicale și subtropicale din Lumea Veche (Africa, Madagascar, India, sud-estul Asiei). [70]

PALEOZOIC, (geol.) termen ce desemnează o vârstă geologică, fiind prima eră a fanerozoicului, corespunzătoare intervalului dintre 590 (570) și 248 M.a. [25]

PALESCENT, (bot.) termen cu semnificația „care devine palid la culoare”. [50]

PALESTEZIE, (fiziol.) sensibilitate tactilă la vibrație. Termenul este puțin folosit de când cercetările moderne privind sensibilitatea cutanată se bazează efectiv pe studiul stimulărilor vibratorii și definesc caracteristicile receptorilor ca sensibilitate electivă la anumite benzi critice de frecvență a vibrațiilor. [28]

PALESTRA, (ped.) instituție școlară caracteristică învățământului din Grecia antică (secolele VI-IV î. Hr.), frecventată de fiii clasei stăpânitoare, după absolvirea *școlii gramatismului* și a *școlii chitarismului*. Ea asigura o educație fizică și sportivă solidă cursanților (pentatlonul: lupte, aruncarea suliței, discului, alergări, sărituri). [32]

PALETĂ PENTRU PUIET, (pisc.) instrument folosit pentru colectarea puietului din bazinele de reproducere piscicole. Este formată dintr-un cerc de sârmă groasă cu diametrul de 10-12 cm, pe care se întinde o pânză subțire. Cercul de sârmă se atașează la o coadă lungă de 2-3 m. [10]

PALICHINEZIE, (psih.) reproducere repetată de către subiect a propriului gest abia efectuat. Este vorba de o conduită patologică și caracteristică pentru anumite tulburări motorii ale mezencefalului. [28]

PALIER, 1. Într-o construcție, ansamblul planșelor care se găsesc la același nivel. 2. Porțiune orizontală a unui traseu rutier sau de cale ferată. 3. În aviație, zbor orizontal, paralel cu solul, efectuat la mică înălțime, imediat după desprinderea de sol, la decolare, sau la aterizare. [31]

PALILALIE, (psih.) vorbire repetată involuntar și inutil; același cuvânt sau frază este repetată de mai multe ori în șir. [28]

PALINDROMI, (genet.) secvențe de baze repetate inversate în catenele de ADN, localizate la diverse intervale de-a lungul moleculelor de ADN la eucariote, de exemplu: 5' ... GTCAGTCG ... CGACTGAC 3'; 3' ... CAGTCAGC ... GCTGACTG 5'. Existența **p.** face ca perechile de baze să nu se formeze numai între catene opuse, ci și între bazele

dintr-o singură catenă (împerecheri intracatenare). Astfel, o singură catenă lineară cu secvențe repetitive inversate formează structuri (*hairpin*) asemănătoare unui ac de păr (cu bucle monocatenare și regiuni bicatenare). Într-o moleculă duplex **p.** se citesc la fel înainte și înapoi. [19]

PALINGENEZĂ, revenirea unor stadii filogenetice în ontogenie prin apariția unor caractere ancestrale în cursul embriogenezei. [50]

PALINOLOGIE, (paleomorf.) metodă de reconstituire a vegetației și implicit a mediului, bazată pe studiul polenului și al sporilor. Termenul de palinologie provine din limba greacă (pale = „făină”; palyno = „a împrăști”) și a fost introdus în 1945 de H. A. Hyde și D. A. Williams. Metoda palinologică se bazează pe morfologia polenului și a sporilor ce caracterizează fiecare specie vegetală, ceea ce permite identificarea plantei genitoare pe faptul că are o rezistență deosebită și că se răspândește relativ uniform în jurul plantei care l-a produs. Dacă la început a fost întrebuințată pentru a reconstitui trecutul vegetației (mai ales a pădurilor în perioada cuaternară), ulterior ea a fost adoptată și în alte domenii de cercetare, cum ar fi geologia istorică, stratigrafia, paleoclimatologia, geomorfologia, pedologia, arheologia, prospecțiunile petrolifere și carbonifere, alergologia etc. Aplicațiile ei cele mai importante sunt trasarea evoluției taxonilor vegetali și implicit a evoluției comunităților de plante, de obicei a habitatelor, datarea relativă a sedimentelor și depozitelor sedimentare, precizarea evoluției vegetației, a influențelor omului asupra mediului ambiant etc. Frecvențele procentuale ale taxonilor identificați într-un eșantion reprezintă spectrul polinic al nivelului de la care s-a extras proba. Succesiunea pe verticală a spectrelor polinice constituie diagrama sporopolinică. La baza interpretării diagramelor polinice stă ideea că spectrele polinice fosile reflectă vegetația timpurilor trecute aproximativ în aceeași măsură în care spectrele polinice recente oglindesc vegetația actuală. [8]

PALISADIC¹, (bot.) columnar. Alungit și perpendicular pe suprafața unui organ; ex., celulă, țesut palisadic aflat în mezofilul frunzei. [50]

PALISADIC², (bot.) țesut parenchimatic care împreună cu țesutul lacunar formează parenchimul asimilator al frunzelor. [49]

PALISARE, (agric.) sin. *legare*, prindere a plantelor care nu își mențin poziția verticală de un suport: araci, tutori, sârmele spalierului orizontal, sfori suspendate de spalierul orizontal în sere, tulpini vegetale etc. [72]

PALITOXINĂ, (toxicol.) toxină obținută de la celenteratele din genul *Palythoa* a cărei LD50 în cazul șoarecilor este de 0,15 μg/kg. [41]

PALIU, (bot.) înveliș mucilaginos, ex., la *Diatomeae*. [50]

PALLAS OUNASTUNTURI, parc național situat în Finlanda. Suprafața, 50.000 ha (1938). Altitudine, 272-807 m. Este amplasat în nordul țării, în Laponia. Pe suprafața sa se găsesc munți sălbatici, terminați prin splendide fiorduri, lacuri întinse, râuri și mlaștini. Pe versanți, în sectorul Ounastunturi, se află păduri de pini, iar în sectorul Pallas, păduri de molizi. Fauna este bogată în urși bruni, lupi, vulpi, râși, elani, reni, lemingi, veverițe, șoimi, potârniche de salcie, fluierari și presuri. Dintre reptile aici este întâlnită vipera (*Vipera berus*). [50]

PALLAS, Peter Simion (1741-1811), naturalist și geograf rus. Realizează cercetări topografice, zoologice și botanice. Colecționează un bogat material biologic, descrie înfățișarea și viața a numeroase specii de coleoptere, reptile, păsări și mamifere, unele dintre ele noi pentru știință; descrie 281 de specii de arbori și arbuști. Emite pentru prima dată ideea variabilității geografice a speciilor, diferențierii geografice a populațiilor din cadrul aceleiași specii. Publică monografia rozătoarelor, unică în acest sens, cu multe specii noi (1788). În cadrul botanicii publice monografia genului *Astragalus* etc. [11]

PALMAT, (bot.) organe omoloage dispuse digitat, sau organ divizat în părți (lobi) ce pornesc dintr-un centru comun, ca degetele de la palmă. Poate fi nervație palmată, frunză palmată, ex., castan. [50]

PALMAT-COMPUS, (bot.) frunze compuse cu foliolele divergente din vârful pețiolului, aspect întâlnit la castanul sălbatic (*Aesculus hippocastanum*). [50]

PALMAT-FIDAT, (bot.) frunze cu limbul divizat până la jumătate, aspect întâlnit la piciorul cocoșului (*Ranunculus acris*), ricin (*Ricinus communis*). [50]

PALMATIPARTIT, (bot.) frunze cu inciziile în lamină ce depășesc jumătatea ei, fără să ajungă la nervura mediană, aspect întâlnit la piciorul-cocoș (*Ranunculus acris*), gherghetin (*Geranium pratense*). [50]

PALMATISECTAT, (bot.) frunză cu inciziile la care inciziile ajung până la baza limbului, aspect întâlnit la cânepă (*Cannabis sativa*), spanț (*Helleborus purpurascens*). [50]

PALMAT-LOBAT, (bot.) frunze la care inciziile pătrund până la un sfert din semilamină, aspect întâlnit la frunzele de iederă (*Hedera helix*), viță-de-vie (*Vitis vinifera*). [50]

PALMAT-NERVAT, (bot.) frunze la care toate nervurile secundare pornesc aproximativ din același punct de pe nervura principală de la baza lamei; nervurile pot fi arcuite când nervurile secundare ajung până la vârful lamei, ex., salce (*Smilax* sp.), sau pot fi drepte, ca în cazul celor mai multe frunze palmate, ex., arțar (*Acer* sp.), platan (*Platanus* sp.). [50]

PALMETĂ, (agric.) tip de tăiere și conducere a coardelor altern-etajat, la vițele conduse pe tulpini înalte. [49]

PALMIDICOL, (bot.) organism vegetal care crește în mlaștini. [50]

PALONIER, (av.) pârghie principală pentru acționarea direcției avionului sau a pasului elicei anticuplu a elicopterului, reprezentând organul de comandă în direcție al aparatului de zbor și acționată de pilot cu piciorul. [31]

PALP, (zool.) structură articulată, prevăzută cu organe senzoriale chemo-olfactive. Există: **p. maxilar** – parte componentă a maxilei, format din circa cinci articole, aflat la exterior față de lacinia și galea; **p. labial** – parte componentă a buzei inferioare la insecte; el este alcătuit din trei articole și are pe suprafața lui un mare număr de terminații senzoriale. Se inserează pe părțile laterale ale mentumului, încadrând glossele și paraglossele. [62]

PALPEBRAL, (fiziol.) calificarea reflexului de clipire ce se declanșează necondiționat la lumini și sunete puternice, și poate fi condiționat, constituind un mijloc foarte eficace de cercetare neurofiziologică. [28]

PALPIGER, (zool.) preeminență a stipes pe care se inserează palpul maxilar. [62]

PALPIGRADI, (zool.) ordin care cuprinde 21 de specii microscopice de arahnide. Dimensiunea lor este cuprinsă între 1 și 2,8 mm. Corpul are prosoma cu 2 segmente libere, opistosoma este segmentată și telsonul este prelungit într-un filament codal. Chelicerele sunt triarticulate cu clești, pedipalpii sunt lungi, adaptați la mers. Prima pereche de picioare are rol tactil. Respirația este tegumentară. Sunt oarbe și depigmentate. Trăiesc pe sub pietre și în pământ; ex., *Koelenia mirabilis*. Sunt răspândite în zonele tropicale și temperat-calde. (L. Solomon, 1983) [50]

PALTIN ARGINTIU (*Acer saccharinum*, fam. *Aceraceae*), (bot.) arbore exotic, de mărimea a II-a, cu înălțimea până la 20 m, întâlnit în cultura ornamentală din regiunea de câmpie până în cea montană, sălbătic numai în zăvoaiele dintre Cluj și Gilău. Arborele este originar din America de Nord, unde crește în stare sălbatică. De aici a fost adus și cultivat în Europa. Specie meliferă. Furnizează albinelor culesuri de nectar și polen. Polenul bogat în proteine are o mare eficiență în creșterea puietului, accelerând ritmul de dezvoltare a familiei. Arbore decorativ îndeosebi pentru forma și culoarea frunzelor sale, toamna galben-deschis. Cultivat din regiunea de câmpie până la munte prin parcuri, grădini publice, de-a lungul străzilor. Punerea în valoare a însușirilor ornamentale se face prin cultura de exemplare izolate. Înmulțirea se face prin marcotaj în lunile mai-iunie. Puieții sunt înrădăcinați după un an. [50]

PALTIN DE CÂMP (*Acer platanoides*, fam. *Aceraceae*), (bot.) arbore foios, indigen, megafanerofit, întâlnit frecvent în pădurile de șleau din regiunea de câmpie și deal, unde vegetează diseminat, rar în fâgete și amestecuri de rășinoase cu fag, din regiunea montană. Fructele, scoarța, florile și seva au utilizări terapeutice în medicina umană tradițională. Fructelor li se atribuie proprietăți astringente, antidizenterice. Scoarței i se atribuie proprietăți astringente, antidizenterice, antiidiareice, hemostatice și cicatrizante. Florilor de paltin li se atribuie proprietăți tonifiante și stimulative pentru activitatea cardiacă, iar sevei însușiri mineralizatoare, tonifiante, depurative, stimulând eliminarea toxinelor din sânge. Seva se recomandă persoanelor anemice și convalescenților. Specie meliferă. Furnizează familiilor de albine culesuri de nectar, polen și mană, primăvara timpuriu. Producția de nectar pe floare este în medie de 0,95 mg, cu o concentrație de 50% zahăr. Producția de miere, 100-200 kg/ha. Pondere economico-apicolă mijlocie-mare. Prezintă importanță în silvicultură ca specie de amestec în etajul gorunetelor. Cultivat în perdelele antierozionale și de protecție a câmpului. Indicat pentru parcuri și grădini publice, izolat în diferite grupări arborescente, ziduri verzi, garduri vii. Decorativ prin coronamentul des și ovoidal, frunze verzi-lucioase vara și galbene toamna. Peisajul capătă aspecte monumentale, solemne, ce îndeamnă la meditație. Rezistent la semiumbră și tăieri. Nu rezistă la sărături și la atmosferă puternic poluată. Înmulțire prin semințe, altoire. [50]

PALTIN DE MUNTE (*Acer pseudoplatanus*, fam. *Aceraceae*), (bot.) arbore foios indigen, de mărimea I, megafanerofit, întâlnit frecvent sub formă diseminată sau în grupe mici, începând din șleaurile de deal până în moldișuri, izolat și în rariștile subalpine, altitudine 1 600 m. Fructele, scoarța, florile și seva au utilizări terapeutice în medicina umană tradițională. Fructelor li se atribuie proprietăți astringente, antidizenterice. Scoarței i se atribuie proprietăți astringente, antidizenterice, antiidiareice, hemostatice și cicatrizante. Florilor de paltin li se atribuie proprietăți tonifiante și stimulative pentru activitatea cardiacă, iar sevei însușiri mineralizatoare, tonifiante, depurative, stimulând eliminarea toxinelor din sânge. Seva se recomandă persoanelor anemice și convalescenților. Specie meliferă. Furnizează albinelor culesuri de mană, nectar și mai ales polen. Floarea conține, în medie, 235.000, iar inflorescența, până la 25 milioane grăuncioare polen. Producția de miere, 200 kg/ha. Pondere economico-apicolă mijlocie. Arbore de viitor în cultura forestieră. Consolidează arboreturile de molid expuse

vătămarilor mecanice. Bun ameliorator edafic prin frunzișul său bogat în elemente minerale. Lemnul său de calitate contribuie la ridicarea valorii făgetelor și moldișurilor. Arborele este frecvent cultivat în parcuri, grădini, pe străzi și bulevarde. Decorativ prin portul său și frunziș. [50]

PALUSTRU, (bot.) de baltă, de mlaștină. Plante adaptate structural să vegeteze în mlaștini sau la marginea bălților, pe soluri aproape în permanență umede; ex., firuța de mlaștină (*Poa palustris*), pipirig (*Juncus* sp.), rogoz (*Carex* sp.) etc. [50]

PAMPA GALERAS, rezervație naturală situată în Perú. Suprafața, 65.000 ha (1966). Altitudine, 4.000 m. Se află cantonată între limita pădurilor și limita zăpezilor permanente. Relieful de șes întins este numit puna. Protejează specia sălbatică de lamă vicuña (*Lama vicugna*) amenințată cu dispariția. În urma eforturilor depuse printru protecția ei, a ajuns să aibă un număr de 20.000 de exemplare în rezervație. Vicuña este foarte mult prețuită pentru lâna ei mătăsoasă, una din cele mai fine din lume. [50]

PAMPAS, (biogeogr.) asociație vegetală alcătuită din ierburi și tufișuri, răspândită în America de Sud, în câmpia aluvială a fluviului La Plata și pe platourile patagoneze. Elementele floristice principale sunt gramineele (*Stipa*, *Andropogon*, *Poa* etc.), dar apar și dicotiledonate. [70]

PAMPINODIU, (bot.) transformarea organelor foliare în cărci. [50]

PANAGHIA, (rel.) Atotsfânta sau Preasfânta. Este unul din numele prin care a fost preacinstită Maica Domnului. (altele: „Mireasă, pururi Fecioară“, „Născătoare de Dumnezeu“, „Apărătoare Doamnă“ etc.). [14]

PANALGIE, (med. u.) simptom de durere generalizată și difuză ce apare în afecțiuni psihice, nevroză astenică, isterie, arterioscleroză etc. [28]

PANARIȚIU, (med. u.) inflamație flegmonoasă difuză a zonei acropodiale, cuprinzând unul sau mai multe degete și având posibilitatea evoluției spre exongulare. [33]

PANARTERITĂ, (med. u.) inflamația tuturor tunicilor arteriale. [60]

PANAȘAT, (bot.) frunze cu zone albicioase pe limb, fără clorofilă, determinate de lipsa unor elemente minerale sau cauze ereditare, aspect întâlnit la arțarul american (*Acer negundo* var. *picta*). [50]

PANĂ¹, (ecol.) oprire temporară sau definitivă a capacității unui individ, material sau sistem de a-și îndeplini misiunea pentru care a fost creat sau căreia i-a fost destinat. [3]

PANĂ², (for.) unealtă de formă prismatică folosită în cadrul operației de doborâre a arborilor, de blocare a pânzei de ferăstraie la tăierea, secționarea și

PANĂ DE DEVIERE

despicarea manuală a lemnului. **P.** acționată manual se confecționează din lemn, metal sau material plastic. Pana hidraulică este metalică și se folosește la doborârea arborilor, putând fi acționată manual cu o forță de împingere de 6-7 t. [42]

PANĂ DE DEVIERE, (petr.) dispozitiv care servește la dirijarea sapei de foraj pentru a obține devierea voită a sondei față de o direcție dată. [30]

PANĂ DE GHEAȚĂ, (glaciol.) masă de gheață caracterizată printr-o structură foliată paralelă sau ușor înclinată. În plan are forma unei bare lungi de la câțiva centimetri la zeci de metri, care pătrunde în sol; în secțiune transversală are forma unei pene. Formarea **p. de g.** se explică prin teoria contracției termice. Deformarea **p. de g.** duce la formarea unor „pungi periglaciare”. [25]

PANCARDITĂ, (med. u.) inflamația tuturor straturilor inimii, incluzând miocardita, endocardita și pericardita. [60]

PANCARIDE (*Pancarida*), (zool.) supraordin care cuprinde malacostracei la care carapacea a crescut numai cu toracomerul I. Au cameră incubatoare dorsală. Posedă un ordin. Ex., *Therosbaena* care trăiește în izvoarele termale din Tunis. [50]

PANCIU, podgorie din județul Vrancea. Cuprinde centrele viticole Panciu (altitudine 232 m), Țifești (175 m), Păunești (223 m). Ecoclimatul este moderat și mai umed. Tipurile de sol sunt brune podzolite, cernoziomuri argiloiluviale. Datorită condițiilor ecoclimatice diferite producția vitivinicolă este diversificată. Se obțin vinuri de consum curent din soiurile *Aligoté*, *Fetească regală*, vinuri albe de calitate superioară la care participă soiurile *Fetească albă*, *Riesling italian*, *Muscat Ottonel* și vinuri roșii de calitate superioară din *Cabernet Sauvignon*, *Merlot*, *Băbească neagră*. Tot aici se obțin vinuri spumante din *Fetească albă*, *Fetească regală*, *Băbească neagră* și *Pinot noir*. [49]

PANCLIMAX, (bot.) ansamblu de două sau mai multe climaxuri înrudite, asemănătoare prin microclimat, prin tipuri morfo-ecologice de plan e, prin dominante aparținând aceluiași genuri, prin geneză. [15]

PANCREAS, (anat.) glandă anexă a tubului digestiv care are atât funcție exocrină, cât și endocrină. Pancreasul exocrin este format din zeci de secretori și ducte intralobulare, având o structură asemănătoare cu glandele salivare. Secretă sucul pancreatic, care are o componentă anorganică (în primul rând, bicarbonat de sodiu) și o componentă organică (enzime proteolitice, glicolitice și lipolitice). Zona endocrină este concentrată la nivelul insulelor Langerhans. [21]

PANCREATITĂ, (med. u.) inflamația pancreasului, manifestată prin două forme: **p. acută** – hemoragică,

produsă prin vărsarea enzimelor pancreatice în pancreas și în organele vecine, producând autodigestie și hemoragii din vasele necrozate; **p. cronică** – caracterizată prin distrugerea progresivă a pancreasului, cu etiologie alcoolică sau secundară oditei scleroase. [60]

PANDAJMETRIE, (petr.) operație de stabilire a direcției și înclinării straturilor străbătute de o sondă. În acest scop se folosesc aparate care se introduc în sonde cu cablu electric. [46]

PANDEMIE, (bot.) extinderea unei boli a unei specii de plantă pe suprafețe mari, chiar pe mai multe continente; ex., rugina brună a grâului (*Puccinia recondita* f. sp. *tritici*). [61]

PANDIONIDE (*Pandionidae*), (zool.) vulturii pescari: răpitoare de zi răspândite în multe părți ale lumii. Se hrănesc aproape exclusiv cu pește. Pe fața ventrală a degetelor prezintă solzi țepoși. [37]

PANDURIFORM, (bot.) termen cu semnificația „în formă de vioară”, respectiv organ obovat și sinuat, îngustat mai jos de mijloc, cu segmentul terminal dilatat, aspect întâlnit la frunzele de iarba ciutei (*Doronicum austriacum*), ficus lirat (*Ficus lirata*). [50]

PANGAEA, (paleomorf.) supercontinentul unic care a existat din paleozoic până în triasic, când prin extinderea Mării Tethys s-a divizat în Laurasia (N) și Gondwana (S). [70]

PANHIPOPITUITARISM, (med. u.) sin. *maladia Simmonds*, boală caracterizată prin absența tuturor hormonilor recunoscuți ca fiind secretați de hipofiza anterioară. [60]

PANICĂ, (med. u.) termen care definește o teroare foarte mare și neașteptată, în genere irațională și având caracter colectiv. Introdus în vocabularul clinic al limbajului psihiatric pentru a desemna un tip special de stare anxioasă după anumite criterii definite cu precizie. [28]

PANICUL, (bot.) inflorescență compusă homotactică, piramidală, cu axele secundare ramificate, laxe, răsfirate descrescând, cu numeroase flori. Poate fi: paniculă geminată, împerecheată, întâlnită la lemnul câinesc (*Ligustrum vulgare*), catalpă (*Catalpa bignoides*); paniculă verticilată, la limba broaștei, limbariță (*Alisma plantago-aquatica*); paniculă racemiformă, la liliuță (*Anthericum ramosum*); paniculă spiculiferă contortă, la ovăz (*Avena sativa*), păiușcă (*Festuca pratensis*); paniculă spiciformă, la barba popii (*Aruncus silvester*); paniculă nutantă, la obsigă (*Bromus tectorum*); paniculă secundară, la golomăț (*Dactylis glomerata*); paniculă difuză, la castanul sălbatic (*Aesculus hippocastanum*); paniculă efuză, etalată, la meișor (*Millium effusum*); paniculă spiciformă, la timoftică (*Phleum pratense*); paniculă dihafiferă, la

sânziene (*Galium uliginosum*); paniculă capituliferă, la sorbestrea (*Sanguisorba officinalis*). [50]

PANICUL ADIPOS, (zool.) strat gros de celule adipoase, incluse într-o rețea conjunctivă din hipodermă. Se întâlnește la păsări acvatică și de regiuni reci, dar și la mamiferele care hibernează. [28]

PANICULAT, (bot.) termen având semnificația „dispus în panicul, înflorescență tip panicul”. [50]

PANICULITĂ, (med. u.) inflamația țesutului conjunctiv subcutanat și a țesutului adipos al peretelui abdominal. [60]

PANMIXIE, (genet.) încrucișare în populații mari între indivizi de sex opus efectuată, sub raport genetic, la întâmplare, și în care un individ de un anumit sex are șanse egale de a se încrucișa cu oricare dintre indivizii de sex opus. [56]

PANONIAN, (geol.) termen ce desemnează o vârstă geologică. Este etaj al neogenului dezvoltat în Bazinul Panonic. [25]

PANOU SINOPTIC, (ind. energ.) dispozitiv care permite afișarea sau afișarea și comandarea stării componentelor unei rețele, prin intermediul unei scheme. [59]

PANSAJ, (zootehn.) operațiuni destinate întreținerii igienei corporale a animalelor. [34]

PANSELE ALBE (*Viola alba*, fam. *Violaceae*), (bot.) plantă erbacee, floricolă. Folosită în parcuri și grădini publice, pentru ronduri, rabate, borduri, singură sau în combinație cu alte plante. Mai este folosită la ornarea balcoanelor. Flori albe sau violete, parfumate. Înflorire, primăvara. Înmulțire prin semințe în iunie-august, pe brazde în câmp sau răsadnițe reci. [71]

PANSELE CU FLORI PATATE (*Viola hirta*, fam. *Violaceae*), (bot.) plantă erbacee, floricolă, cultivată prin parcuri și grădini publice. Flori albastru-deschis, violet, la bază albe sau roz, pinten drept, subțire, cu vârful curbat. Înfloresțe primăvara. Înmulțire prin semințe. [71]

PANSELE GALBENE (*Viola biflora*, fam. *Violaceae*), (bot.) plantă erbacee, floricolă, cultivată prin parcuri și grădini publice, pentru ronduri, rabate, borduri, singură sau în combinație cu alte plante. Flori galbene, mici. Înflorire, vara. Înmulțire prin semințe în iunie-august, pe brazde în câmp sau răsadnițe reci. [71]

PANSELE MIROSITOARE (*Viola odorata*, fam. *Violaceae*), (bot.) plantă erbacee, floricolă, cultivată prin parcuri și grădini publice. Flori purpurii-violet-închis, parfumate. Înflorire, primăvara. Se înmulțește prin semințe. [71]

PANSELE VIOLETE¹ (*Viola canina*, fam. *Violaceae*), (bot.) plantă erbacee, floricolă, cultivată prin parcuri și grădini publice. Flori violet-închis sau deschis, cu

pinten alb sau galben, nemirositoare. Înflorire, primăvara–vara. Înmulțire prin semințe. [71]

PANSELE VIOLETE² (*Viola cornuta*, fam. *Violaceae*), (bot.) plantă erbacee, floricolă, cultivată prin parcuri și grădini publice (rabate, ronduri, borduri). Flori violet. Înflorire, vara. Înmulțire prin butași recoltați în luna august de pe lăstari nefloriferi și puși în nisip la răsadnițe reci. [71]

PANSEXUALISM, (psih.) cuvânt utilizat adesea în cursul polemicilor care au conturat apariția psihanalizei: se întrezărea aici o concepție despre om care reducea natura acestuia la sexualitate. [28]

PANSOFIA, știința de cunoaștere a universului, a lumii, unitară în densitatea ei, în care toate părțile componente se găsesc într-o ordine naturală și rațională. A fost fundamentată de J.A. Comenius (1592-1670) și expusă în lucrarea „Pansophia” din opera „De rerum humanarum”, precum și în articolul cu același nume din „Lexicon reale pansophicum”. [32]

PANTA ALBIEI RÂURILOR, (geogr.) raportul diferenței de nivel dintre izvoare, vărsare și lungimea râului. [50]

PANTA MEDIE A BAZINULUI HIDROGRAFIC (I_m), (hidr.) care determină o anumită viteză de deplasare a apei râurilor pe versantele bazinului în funcție de care va crește sau va reduce eroziunea, transportul și sedimentarea particulelor solide de suprafață. Pantele medii cu valori ridicate oferă condiții favorabile unei scurgeri rapide a apelor, care desfășoară o eroziune și un transport pronunțat și invers. Determinarea pantei se face după formula:

$$I_m = \frac{h \cdot \left(\frac{l_0 + l_n}{2} + l_1 + l_2 + \dots + l_{n-1} + l_n \right)}{F}$$

în care I_m = panta medie a bazinului; h = diferența dintre cotele curbelor de nivel învecinate; l_1, l_2, l_n = lungimea curbelor de nivel; F = suprafața bazinului. (I. Pișota, I. Buta, 1975) [50]

PANTA OGLINZII APEI RÂURILOR, (hidr.) curba profilului longitudinal al suprafeței apei, aflată în raport direct cu variațiile de nivel ale acesteia. Profilul albiei râurilor prezintă o succesiune de concavități și convexități, cu locuri mai puțin adânci și mai adânci. Apa provenită din unele ploii temporare se acumulează în concavitățile albiei și numai în condițiile unui exces vor permanentiza curgerea. Creșterea debitului presupune revărsarea apei peste praguri, producând repezișuri și acoperind întreaga albie. Viteza de curgere a apei în raport cu profilul fundului râului este diferită: în concavități, viteza apei

este mai mică, iar deasupra pragurilor se va accentua. Panta apei crește la praguri, iar la concavități crește în aceeași măsură. Dacă debitul apei crește și mai mult, panta apei se nivelează atât la praguri, cât și la concavități. Rezultă că variația pantelor apei este legată de variația nivelului, de viteza de curgere și de procesele de eroziune și cumulare. (I. Pișota, I. Bota, 1975). [50]

PANTA RÂULUI, (hidr.) raportul diferenței de nivel dintre izvoare, vărsare și lungimea râului. Cu cât diferența de nivel între cele două extreme ale râului (izvoare și vărsare) este mai mare, cu atât panta este mai accentuată. Valoarea pantei se exprimă în grade, în metru pe metru sau metri pe kilometru. Valoarea pantei rezultă din formula: $I = \frac{H_1 - H_2}{L}$ unde: I = panta; H_1 = cota nivelului punctului superior; H_2 = cota nivelului punctului inferior; L = distanța între puncte. [50]

PANTĂ, (agric.) sin. *declivitate*, tangenta trigonometrică a unghiului pe care îl face linia terenului cu planul orizontal. Are rol de seamă sub raportul factorilor ecoclimatici (lumină, umiditate, temperatură) mai ales în organizarea și amenajarea terenului pentru exploatarea plantațiilor viticole. [49]

PANTHALASA, (biogeogr.) oceanul uriaș ce înconjoară continentul unic Pangaea. [70] → PANGAEA

PANTOMIMĂ, (psih.) ansamblul mișcărilor expresive ale corpului și îndeosebi ale membrelor. [28]

PANTOPODE (*Pantopoda*, sin. *Pycnogonida*), (zool.) clasă care cuprinde 500 de specii de artropode chelicerate marine. Corpul lor este scurt (1 mm-10 cm), format din prosoma segmentată, opistosoma nesegmentată și scurtă. Prosoma are anterior cefalonul nesegmentat, prelungit într-o trompă. Mai are dorsal 4 ochi, iar ventral 3 perechi de apendice constând din chelicere formate din 4 articule și purtătoare de clești, pedipalpii formați din 8-17 articule și ovigerele din 10 articule care sunt prezente numai la mascul, care poartă panta. Prosoma are posterior 4-6 segmente purtătoare de 4-6 apendice ambulatoare (picioare) formate din 8 articule, terminate cu gheare. Respiră prin tegument. Nu au sistem excretor. Gonadele sunt perechi și se ramifică în picioare. Dezvoltarea are loc prin metamorfoză. Din ou iese o larvă protonimfală hexapodă. Trăiesc pe fundul mărilor până la 4.000 m adâncime, mai rar forme planctonice. Se hrănesc cu celenterate și spongieri pe care îi sug. În Marea Neagră trăiește specia *Callipallene phantoma*. (L. Solomon, 1983) [50]

PANTOTHERIA, (zool.) mamifere ancestrale din jurasic. Reprezintă probabil stocul terian de origine, din care au derivat atât marsupialele cât și placentarele. [37]

PANTROPICAL, (biogeogr.) (despre taxoni, comunități, biomiuri) care sunt răspândite în toate ariile majore tropicale din jurul lumii. [70]

PANZOOTIE, (zootehn.) termen general utilizat pentru definirea unei boli (în principal contagioasă), răspândită pe o arie foarte mare și la toate speciile. [34]

PAPAIA (*Carica papaya*, fam. *Caricaceae*), (agric.) specie fructiferă originară din America tropicală (Mexic), aclimatizată în toate zonele tropicale ale globului. Crește până la 10 m înălțime, formând un trunchi neramificat (dominanță apicală foarte puternică asemănătoare cu a palmierilor). În vârful trunchiului (care poartă urmele tecilor frunzelor căzute) se află o rozetă de frunze mari heptalobate, lung pețiolate. Este unisexuat dioică. Exemplarele femele formează la subsuara frunzelor corimbi scurți. Înflorirea este eșalonată tot timpul anului. Fructele sunt asemănătoare pepenilor, cu greutate medie de 1 kg, dar pot ajunge chiar la 10 kg. La maturitate pulpa fructului este portocalie, cămoasă, cu gust plăcut, se consumă cu zahăr și lămâie sau portocale sau cu lichior de ouă. Se utilizează la prepararea înghețatei. Fructele se pot consuma și înainte de coacere ca legume (fierte sau prăjite). Cere temperatură medie de 25°C fără mari abateri. Precipitații sub formă de ploaie în cantitate de 1.500-2.000 mm pe tot anul sau cu udări în sezonul „uscat”. Preferă soluri ușoare, bine drenate. Toate organele plantei, dar mai ales fructele și frunzele, conțin un suc lăptos care se coagulează repede (latex), foarte bogat în *papaină*. Aceasta acționează în mod asemănător cu pepsina și tripsina asupra proteinelor din carne (acțiune digestivă și dizolvantă). Ca urmare, o bucată de carne învelită într-o frunză de papaia se frăgezește în câteva ore. Papaina este utilizată în terapeutică, în industria pielăriei, a lăunii și a mătăsii, în fabricarea berii și în alte sectoare ale industriei alimentare. Extragerea papainei se face numai din fructe cărora li se fac incizii longitudinale (de 1 mm adâncime), iar latexul se colectează pe o pânză așezată în jurul trunchiului. Introdusă în recipiente din aluminiu (sau emailați), este pusă la uscat (la soare sau în cuptoare), la temperatură sub 60°C, apoi se exportă. [40]

PAPAINĂ, (biochim.) enzimă din țesuturi vegetale, din clasa hidrolazelor. Face parte din proteaze. Hidrolizează proteinele active. Activează (optim) la $pH = 4-7$. [29]

PAPAVERACEE (*Papaveraceae*), (bot.) familie care cuprinde plante erbacee bogate în alcaloizi, cu canale laticifere anastomozate care conțin latex incolor sau colorat (alb, portocaliu etc.). Rădăcina pivotantă sau abundentă ramificată, la unele specii cu tuberculi

(*Corydalis*). Tulpină ramificată, frunzoasă, la unele specii neramificată, scapiformă. Frunze pețiolate sau sesile, variate ca formă, întregi, divizate sau compuse, alterne, fără stipele. Flori bisexuate (hermafrodite), actinomorfe sau zigomorfe, terminale sau axilare, solitare sau grupate în inflorescențe racemoase, umbeliforme; caliciul dialisepal din 2 sepală căzătoare; corola dialipetală, din 4 petale libere așezate în 2 cercuri altern opuse, mari, viu colorate; androceul, din 2, 4 sau numeroase stamine; gineceul, cu ovar superior, sincarp, format din 2-20 (rar mai multe) carpele unite, un stil (rar mai multe) scurt sau lipsește, stigmat de formă variată, sesil sau subsesil, în ovar unul sau numeroase ovule anatropo sau campilotropo, cu 2 integumente. Formulă florală: $\zeta * \text{ sau } \cdot | \cdot K_2 C_{2+2} A_{2-4-\alpha} G_{(2-20)}$. Fruct capsulă sau acheniform. Seminte mărunte, globuloase, ovoide sau reniforme, netede sau reticulate. Flora României conține 27 de specii din care 23 spontane, 4 cultivate, ce aparțin la 8 genuri grupate în 3 subfamilii. 1. Sfam. **Papaveroideae**: *Papaver*, $x = 6, 7, 11$. 2. Sfam. **Hypecooideae**: *Hypecoum*. 3. Sfam. **Fumarioideae**: *Dicentra*, $x = 8$; *Corydalis*, $x = 7, 8, 10$; *Fumaria*, $x = 7, 8$. [50]

PAPILĂ¹, (bot.) excrescență a peretelui extern de la celulele epidermice. Conferă un aspect catifelat organelor pe care se află. Are rol în secreția uleiurilor volatile; rezervoare de apă; receptori ai excitațiilor de șoc sau de frecare. Întâlnite pe tulpinile de săpunăriță (*Saponaria officinalis*), pe lamina frunzelor de mușcată (*Pelargonium zonale*), pe petalele speciilor de *Viola*, pe stigmatul florilor de ciuboțica-cucului (*Primula veris*) etc. **1. P. glandulare**, celule epidermice prelungite spre exterior, care secretă uleiuri eterice volatile, ce difuzează prin perete și se răspândesc în aer. Dau parfumul caracteristic florilor de trandafiri, zambilă, crin, lâcrămioare, liliac etc. **2. P. „tactile“**, formațiuni histologice receptoare ale excitațiilor de șoc sau de frecare. Reprezentate prin proeminente (protuberanțe) la suprafața celulelor epidermice, la anumiți cărcei și la anumite piese florale. Proeminențele ocupă o suprafață limitată spre mijlocul peretelui extern al celulei. Atinse cu un ac, **p.** de pe filamentele staminale ale florii de iarbă grasă (*Portulaca grandiflora*) se curbează spre partea excitată. Staminele florilor la limba-soacrei (*Opuntia vulgaris*), indiferent de partea excitată, se curbează totdeauna spre stigmat, pentru a-i asigura polenizarea. Cârceii foliari de la liana *Eccremocarpus scaber* au recurbate cele două ramuri ale ultimelor ramificații. Vârful lor este ascuțit. Pe fețele laterale și inferioare există numeroase papile, constituite dintr-o celulă

emisferică sau lenticulară, reprezentând sediul exclusiv al sensibilității la excitanții mecanici. [50]

PAPILĂ², (micol.) formațiune proeminentă care se găsește la suprafața unui spor, ex., **p.** uredosporilor și teliosporilor la *Uredineae*, care acoperă porul de germinație. [61]

PAPILĂ RECTALĂ, (anat.) structură aflată în interiorul cavității rectale a insectelor, prevăzută cu ramificații ale sistemului trahean. Servește la absorbția apei. [62]

PAPILE ANALE, (anat.) protuberanțe situate în regiunea anală la pești. [10]

PAPILOM, (med. u.) hipertrofia unei papile a pielii sau a unei mucoase. **P. cornos** – papilom derivat din epiteliul cornos; **p. vilos** – prezent mai frecvent în vezica urinară, glanda mamară sau plexurile coroide din ventriculul lateral al creierului. [60]

PAPILOMATOZA ANGHILELOR, (zool.) boală virală cronică a anghilelor produsă de un virus dermatotrop, de formă poliedrică și de 55 nm. Peștii afectați prezintă pe corp și pe bot formațiuni tumorale, cu suprafață verucoasă, de culoare brun închis sau alb murdar. Histologic excrescențele sunt papiloame tipice. [10]

PAPILOMATOZĂ, (med. vet.) leziune cutanată sau a mucoaselor, caracterizată prin generalizarea pe anumite teritorii a fenomenului de dezvoltare a papiloamelor. În patologia veterinară a fost demonstrată etiologia virală a papilomatozei cutanate. [33]

PAPILORETINITĂ, (med. u.) inflamația papilei optice și a părților învecinate ale retinei. [60]

PAPILOS, (bot.) organ al plantelor prevăzut cu papile. [50]

PAPP, Constantin (1896-1972), doctor în biologie (1926), prof. univ. la Facultatea de Științe Naturale din Iași, Catedra de botanică, director al Grădinii Botanice a Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Domenii de cercetare: floristică (briofite, pteridofite, spermatofite), fitogeografie, geobotanică, farmacologie. A publicat 69 de lucrări științifice. [46]

PAPUCUL-DOAMNEI (*Cypripedium calceolus*, fam. *Orhidaceae*), (bot.) plantă erbacee, perenă, geofită, întâlnită pe soluri calcaroase, în păduri umbroase din județele Maramureș, Bistrița-Năsăud, Sălaj, Cluj, Mureș, Harghita, Covasna, Brașov, Sibiu, Alba, Hunedoara, Bihor, Caraș-Severin, Mehedinți, Gorj, Argeș, Buzău, Bacău, Neamț, Iași, Suceava. Planta este declarată monument al naturii și ocrotită prin lege. Specie cu aspect deosebit. Poate fi cultivată ca plantă de ghiveci sau ca floare tăiată. Înmulțire prin despărțire, la schimbarea vaselor și prin seminte. Sămânța are numai embrion care în simbioză cu anumite ciuperci sau în soluții nutritive poate da

- naștere unei plante. Preferă substraturi permanent revent, bine drenate, turboase. [50]
- PAPULĂ**, (med. u și vet.) leziune elementară dermatologică, constând dintr-o mică ridicătură la suprafața pielii, circumscrișă, consistentă, cu formă și aspect diferite. Este rezolutivă (nu lasă cicatrice), poate fi epidermică (veruca vulgară), dermică (sifilidele secundare) sau mixte, dermoepidermică (lichenul plan). [43]
- PAPUS**, (bot.) egretă. Smoc de perișori cu aspect de umbreluță, proveniți din transformarea elementelor caliciului, cu rol în răspândirea fructelor folosind curenții de aer, aspect întâlnit la păpădie (*Taraxacum officinale*), vulturică (*Hieracium* sp.). [50]
- PARA**, (chim.) prefix cu diferite semnificații; indică unii izomeri ai compușilor organici aromatici, în pozițiile 1, 4; indică unii polimeri, de exemplu paraaldehidă; indică o formă a unor poliacyizi și sărurile lor; indică una din stările unor elemente în formă gazoasă, de exemplu parahidrogen; indică un mod particular de cuplare a spinului electronic, de exemplu paraheliu. [29]
- PARABIOTE**, (bot.) plante concrescute, dar cu rădăcini proprii, separate. [50]
- PARABIOZĂ**, (ecol.) conviețuirea strânsă, accidentală a două organisme, fără avantaje sau dezavantaje reciproce. [50]
- PARABOLĂ**, (mat.) curbă obținută prin secționarea unei suprafețe conice circulare cu un plan paralel cu o generatoare. Are ecuația $y^2 = 2px$. [48]
- PARABULIE**, (med. u.) tulburare patologică a capacității de orientare a activității voluntare, manifestată prin ambitendență și contrarietate. Se întâlnește în bolile psihice ca schizofrenia și psihopatia. Interesează planul educativ – ea completează tabloul tulburărilor de comportament, iar gravitatea simptomului se întinde de la simpla manifestare parabolică pasageră din instabilitatea infantilă fiziologică și până la sindromul de mare instabilitate patologică infantilă cu dezagregarea psihică (incoerență, indiferență, manifestare afectivovoluntară paradoxală). [32]
- PARACARP**, (bot.) gineceu sincarp cu carpelele concrescute numai pe marginile lor, aspect întâlnit la violele (*Viola* sp.). [50]
- PARACARPELĂ**, (bot.) staminodii interne dispuse în două serii, aspect întâlnit la florile de *Victoria regia*. [50]
- PARACELSUS** (1493-1541), medic, naturalist, alchimist și filosof elvețian. Promotor al observațiilor clinice și al experimentului medical terapeutic, fondatorul iatrochimiei, aducând noutăți în farmacologie. Publică 248 de lucrări și rămân netipărite 38 de manuscrise voluminoase. [46]
- PARACENTRIC**, (genet.) schimbare structurală intracromozomală care are loc într-un singur braț al cromozomului și nu afectează centromerul. [20]
- PARACLIMAX**, (bot.) stadiul stabilizat al unei formațiuni vegetale, determinat de influența unui substrat pedografic diferit: 1. Fitocenoze climax, modificate de om dar stabile. 2. Fitocenoze stabile din specii alohtone, aclimatizate. [15]
- PARACME**, (bot.) începutul fazei de declin al unei specii sau al unui cultivar ce a atins apogeul dezvoltării sale filogenetice. [50]
- PARACOCCIDIOIDOMICHOZĂ**, (med. u.) afecțiune fungică sistemică cronică produsă de *Paracoccidioides brasiliensis*, caracterizată prin simptome gastro-intestinale, ulceratii dureroase ale gurii și nasului, inflamația și supurația ganglionilor limfatici cervicali. [60]
- PARACORDALE**, (zool.) elemente scheletice embrionare, constând dintr-o pereche de piese cartilagineose paralele cu notocordul și de fiecare latură a sa, în regiunea creierului mijlociu și posterior al unui vertebrat. Pe măsură ce se dezvoltă craniul, aceste piese devin fuzionate la capsulele auditive și formează o parte a bazei craniului. [37]
- PARACOROLĂ**, (bot.) corolă secundară din interiorul periantului, formată din apendici de natură petaloidă, aspect întâlnit la narcise (*Narcissus* sp.), limba mielului (*Borago officinalis*), lipicioasă (*Viscaria vulgaris*) etc. [50]
- PARACUZIE**, (med. u.) simptom de percepție auditivă denaturată, cauzat de leziuni ale analizatorului. [28]
- PARADIGMA**, (psih.) o procedură metodologică ce constituie un model de referință pentru concepția cercetărilor experimentale. [28]
- PARADISEIDE** (*Paradiseidae*), (zool.) păsările paradisului: păsări din Australia și Noua Guinee. Sunt viu colorate și au pene ornamentale. Se hrănesc cu fructe și insecte. [37]
- PARADOS**, (milit.) parte din lucrările de fortificație de companie (tranșee, șanțuri de comunicație), opusă direcției spre inamic, pe care se depune o parte din pământul rezultat din săpătură și terminat în glacis. [31]
- PARADOX**, (psih.) enunț demonstrabil dar contradictoriu, constând în susținerea concomitentă a unei judecăți ca fiind adevărată și a alteia diametral opuse. [28]
- PARAFAZIE**, (psih.) perturbare afazică a limbajului oral care duce la utilizarea unui cuvânt eronat fie în cursul discursului, fie în timpul repetiției, fie atunci când se denuște ceva. [28]
- PARAFEROMONI**, (chim.) substanțe chimice de sinteză care au o acțiune similară feromonilor secretați de insecte. [62]

- PARAFIETIC**, (zool.) termen cu semnificația „apartine unui grup care include specia ancestrală și pe unii dintre descendenții săi, dar nu pe toți”. [37]
- PARAFILIUM**, (bot.) 1. Expansiuni foliacee sau filiforme, mici, uneori ramificate, dispuse pe tulpină între frunze, aspect întâlnit la *Bryophyta*. 2. Expansiunile foliacee ale unor calicii. 3. Stipelă. [50]
- PARAFIMOZĂ**, (med. u.) structură a prepuțului care, atunci când este tras înapoia glandului penian, nu mai poate fi readus la poziția normală. [60]
- PARAFINARE**, (agric.) protejarea prin imersare a unui butaș sau a unei porțiuni din acesta, într-un amestec de parafină (mastic), cu scopul de a preveni atacul de mucegai și deshidratarea vițelor, după altoire. [49]
- PARAFINA**, (petr.) substanță solidă, albă, translucidă cu punctul de topire 45-60°C. Se obține din anumite țițeiuri. Este alcătuită dintr-un amestec de alcani, cu un număr mare de atomi de carbon în moleculă. Se folosește la fabricarea lumânărilor, la impregnarea hârtiei și a țesuturilor pentru a le face impermeabile, ca material izolant în electrotehnică. [5]
- PARAFIZE**, (micol., alg.) structuri filamentoase, sterile, interspersate printre cele reproducătoare; de ex., hife sterile interspersate printre ascele din stratul himenial al periteciilor și apoteciiilor; filamente pluricelulare cu celulele ordonate uniserial, interspersate printre oogooanele și anteridiile de la unele alge brune (ex., *Fucus*, *Cystoseira*). [69]
- PARAFLUVIAL**, (hidr.) relativ la apa subterană adiacentă albiei râului. [43] → HIPOREIC
- PARAFRENIE**, (psih.) clasată printre delirurile cronice, parafrenia se caracterizează printr-o organizare delirantă permanentă, a cărei elaborare folosește în manieră prevalentă un mecanism imaginativ, deși uneori fenomene halucinatorii pot alimenta producția delirantă. Se disting: **p.** confabulantă și **p.** fantastică. [28]
- PARAGAT**, (pisc.) instrument de pescuit pasiv la mare, pentru calcan și sturioni. Sunt pripoane la care cârligele de mărime mijlocie se leagă cu sfori de 0,6 m lungime, de o frânghie, la distanțe de 2,6-4 m unul de altul. Ca nadă se folosesc hamsii sau aterine. [10]
- PARAGEOSINCLINALE**, (geomorf.) depresiuni la marginea continentului, separate de ocean printr-un șir de insule; ex., regiunea Mărilor Ohotsk, Japoniei, Chinei. [50]
- PARAGONIMIAZĂ**, (med. u.) afecțiune produsă de un vierme din genul *Paragonimus*, mai ales de specia de trematode pulmonare *Paragonimus westermani*. [60]
- PARAGRAMĂ**, (biol.) reprezentarea grafică a unui organ în secțiune longitudinală. [50]
- PARAHELIOtropISM**, (bot.) luarea poziției de profil față de lumina intensă, aspect întâlnit la frunze. [50]
- PARAKINEZIE**, (fiziol.) mișcare sau ansamblu de mișcări parazitare care deformează, încarcă sau înlocuiesc mișcările normale. [28]
- PARALAXA ANUALĂ** (*stelară*), (astr.) unghiul sub care se vede din centrul stelei raza orbitei terestre în momentul când este perpendiculară pe direcția Pământ - Stea. [12]
- PARALAXA ORIZONTALĂ** (**p**), (astr.) unghiul sub care un observator dintr-un astru aflat la orizont vede raza terestră ρ , corespunzătoare locului de observație. $p = \rho/D$, unde D este distanța de la centrul Pământului până la astru. Deci se înlocuiește ρ cu raza terestră ecuatorială a , se obține paralaxa orizontală ecuatorială π , unde $\pi = a/D$. Pentru Lună $\pi = 57'02''$, iar pentru Soare $\pi = 8''$. [12]
- PARALAXĂ¹**, (milit.) unghi sub care se vede o porțiune liniară de front, la o anumită distanță. Este dată de formula: $P = \frac{F}{D}$, în care F = frontul în metri, D = distanța în kilometri de la observator până la aliniamentul respectiv. [31]
- PARALAXĂ²**, (astr.) unghiul sub care se vede un segment (bază) dintr-un punct situat în spațiu; depinde de baza aleasă și de distanță. [12]
- PARALELOTROPISM**, (bot.) mișcările de curbare în direcția izvorului de excitație luminoasă, paralele cu razele de lumină. [50]
- PARALIMNIC**, (bot.) care cresc pe malul lacurilor. [50]
- PARALIZIE**, (med. u.) pierderea funcției musculare, a oricărei percepții sau a oricărei funcții organice. **P. Parkinson** – boală degenerativă a sistemului nervos central (substanța neagră, locus coeruleus și alți nuclei bulbari) care alterează sistemul dopaminic, caracterizată prin mișcări sărace și rigide, rigiditate musculară, tremurătură de repaus și instabilitate posturală. [60]
- PARAMERE**, (zool.) expansiuni tegumentare cu origine în fostele coxe ale unor apendice abdominale de pe segmentele VIII-IX ale unor insecte ce formează o parte a armăturii genitale la unele insecte primitive. [62]
- PARAMETRITĂ**, (med. u.) inflamația țesutului adiacent uterului, a venelor și a vaselor limfatice conținute de acesta; celulită pelviană. [60]
- PARAMETRIZARE**, (ind. energ.) stabilirea valorii (valorilor) parametrului (parametrilor) de funcționare a unui echipament multifuncțional cu micro-procesoare. [59]
- PARAMETRU¹**, (mat.) variabilă ce intervine în anumite ecuații sau în anumite funcții de probabilitate ale unei variabile aleatoare. [48]

- PARAMETRU**², (ecol.) oricare din mărimile care condiționează starea unui sistem. De exemplu, temperatura, presiunea, volumul, concentrația ș.a. [29]
- PARAMIMIE**, (med. u.) formă de discordanță psihomotorie, constând în lipsa sinergiei obișnuite în contracția musculară facială și lipsa coordonării expresiei faciale cu trăirile emoționale. Se întâlnește în schizofrenie, în formele citotonice mai ales. [28]
- PARAMNEZIE**, (psih.) termen în general puțin utilizat, care se referă la erorile ce afectează amintirile, simptom de falsă amintire, în care un produs fantastic este trăit de subiect ca un fapt real din experiența lui. [28]
- PARAMORF**, (chim.) una dintre două sau mai multe forme ale unei substanțe chimice, care au aceeași compoziție chimică, dar diferă în unele proprietăți. [29]
- PARAMOS**, (biogeogr.) asociație vegetală de mare altitudine în munții din zona ecuatorială din America de Sud, compusă din arbori de talie redusă, ierburi dispuse în rozetă, pernițe de licheni și mușchi. Climatul în care se dezvoltă această asociație este permanent umed, rece, cu nebulozitate ridicată. [70]
- PARAMUTAȚIE**, (genet.) modificare a acțiunii unei alele paramutabile de către alela sa paramutagenică situată în cromozomul omolog (interacțiune intergenică). [19]
- PARANA**, fluviu în America de Sud. Face parte din sistemul hidrografic Parana - La Plata care se varsă în estuarul La Plata spre Oceanul Atlantic. Înainte de vărsare formează o deltă interioară alcătuită din 11 brațe. Împreună cu afluentul Rio Grande, fluviul are 4.036 km, iar suprafața sa este de 2.665.000 km² fără bazinele Uruguai și La Plata. Trece prin orașele Santa Fe și Rosario și prin statele Brazilia, Paraguay și Argentina. Dintre afluenții săi cei mai importanți sunt: Sao Paulo, Parapanema, Iguacu, Paranaiba și Rio Grande. [25]
- PARANEOPTERA**, (zool.) insecte caracterizate prin aripi evoluat, cu nervațiune redusă, aparat bucal adaptat la înțepat și supt (spre deosebire de alte grupe, unde apar și alte tipuri de aparate bucale); dezvoltarea lor are loc prin metamorfoză incompletă. Din acest grup fac parte ordinele *Heteroptera* și *Homoptera*. [62]
- PARANOIA**, (psih.) în patologia mentală, după ce s-a descris alienarea mentală în general, cuvântul paranoia se va restrânge, în secolul XIX, la ansamblul delirurilor care pot fi: deliruri halucinatorii și deliruri fără halucinații. Termenul de **p.** poate califica un delir cronic, ca și o configurare patologică a personalității. Utilizarea lui în clinici psihiatrice impune să i se precizeze atribuția: delir sau personalitate. [28]
- PARANOID**, (psih.) în primele descrieri ale schizofreniei au fost diferențiate o formă paranoidă și o formă hebefrenică a acestei boli. Forma paranoidă se caracterizează prin predominanța ideilor delirante asociate cu sindromul disociativ. [28]
- PARANOTE**, (anat.) expansiuni tegumentare laterale întâlnite pe protorace și pe segmentele abdominale la insectele fosile și la unele insecte primitive actuale; se presupune că din astfel de formațiuni s-au diferențiat aripile. [62]
- PARAPATRIC**, (biogeogr.) (despre taxoni, populații) care au teritorii de răspândire (areale) învecinate dar nesuprapuse. [70]
- PARAPERIGON**, (bot.) apendici perigonali dispuși sub formă de coroană în gâtul perigonului, aspect întâlnit la narcise (*Narcissus* sp.). [50]
- PARAPET**, **1.** (constr.) Perete scund din diferite materiale, plasat la marginea balcoanelor, teraselor, căilor de circulație rutieră, care servește la protecție. **2.** (constr.) Perete de pământ bătut sau de zidărie adesea crenelat, în cadrul unei fortificații. **3.** (milit.) Întăritură de pământ amenajat în fața (uneori și în spatele) unei tranșee, a unui șanț, amplasament de tragere, menit să protejeze pe luptători contra focului și observării de către inamic. [31]
- PARAPLECTENHIM**, (bot.) țesut fals, caracteristic ciupercilor, format din filamente izodiametrice, rezultat al sudării mai strânse între hifele care își pierd astfel individualitatea. [61]
- PARAPOFIZA**, (zool.) proces osos scurt îndreptat în jos, pe fiecare latură a corpului vertebral, prin care coastele se articulează cu vertebrele, aspect întâlnit la peștii osoși. [37]
- PARAPSIHOLOGIE**, demers de investigație empirică a fenomenelor psihice socotite oculte și tradițional exploatate de religii și superstiții. Studiază trei forme de percepție extrasenzorială: telepatia, clarviziunea, telechinezia, în care percepția se desfășoară cu un mare grad de bogăție și vivacitate datorită unei forțe imaginative deosebite a persoanei în cauză. [28]
- PARASALPINGITĂ**, (med. u.) inflamația țesuturilor care înconjoară trompele uterine. [60]
- PARASAPROFITISM**, (bot.) simbioză la care unul din parteneri duce viață saprofită în dauna celuilalt, aspect întâlnit la licheni (*Lichenes*). [50]
- PARASEXUALITATE**, (sex.) proces sexual particular care nu implică formarea de structuri reproducătoare sexuate (gametociști/gametangi), iar fenomenele de plasmogamie și cariogamie (diploidizare) au loc secvențial, dar nu la momente specifice în ciclul vital al unui individ. Fenomenul este frecvent la ciupercile imperfecte și implică fuziunea a două celule vegetative haploide, genetic diferite sau a unei celule somatice cu una sporală (conidie, oidie). Constituie o

- sursă de variabilitate importantă pentru fungii imperfecti (care nu se reproduc sexual). (→ CICLU PARASEXUAT) Procese de **p.** au loc și la virusuri, dacă tulpini mutante, diferite genetic, se multiplică după o infecție mixată a aceleiași gazde. În bacterii sunt cunoscute 3 mecanisme care duc la recombinație paraxuală: transformarea, conjugarea și transducția. [69]
- PARASFENOID**, (anat.) os de membrană care formează o parte a plafonului bucal la peștii osoși, amfibieni și reptile. [57]
- PARASIMPATIC**, (anat.) porțiunea sistemului nervos autonom care părăsește sistemul nervos central prin anumiți nervi cranieni și sacrali; terminațiile neuronilor sunt colinergice. [57]
- PARASINDEZĂ**, (genet.) asocierea latură la latură (longitudinală) a cromozomilor omologi în stadiul de zigoten al meiozei I. [69]
- PARASOL**, (av.) avion monoplan cu aripa dispusă deasupra fuselajului. [31]
- PARASPADIAS**, (med. u.) prezența unei deschideri laterale în uretra masculină. [60]
- PARASTADE**, (bot.) filamente petaloide dispuse între petalele corolei și staminele androceului, aspect întâlnit la ceasornic (*Passiflora coerulea*). [50]
- PARASTERILITATE**, (reprod.) sterilitate care nu este rezultatul unor gameți defectivi genetic (cromozomal), ci al mecanismelor de incompatibilitate care limitează sau previne formarea de zigoți de către unele tipuri de gameți. [69]
- PARASTIH**, (bot.) termen științific folosit în filotaxie atunci când nodurile axei sunt foarte apropiate, iar frunzele prea înghesuite. Spiralele secundare numite parastihuri sunt dispuse în cicluri oblice și îndesuite pe spirala generatoare. Unele merg în sensul acelor de ceasornic, altele invers. Numărul parastihurilor este determinat de numărul frunzelor din care este alcătuit un ciclu. [50]
- PARASTIL**, (bot.) stil al gineceului avortat. [50]
- PARAȘUTĂ**, (av.) dispozitiv cu ajutorul căruia personalul navigant (militari, pasageri) poate părăsi o aeronavă în timpul zborului. [31]
- PARAȘUTISM**, (sp.) ramură sportivă care cuprinde probe de lansări cu parașuta de la diferite înălțimi. Salturile se execută individual sau în grup, cu deschidere întârziată a parașutei, cu aterizare la punct fix, cu execuții acrobatic etc. Parașuta (*para* = contra, în gr.; *chute* = cădere, în fr.) are forma unei umbrelor, reducând viteza de cădere a corpului care este legat de ea, datorită rezistenței aerodinamice pe care o pune suprafața sa. [53]
- PARATECIU**, (micol.) peretele lateral al unui apoteciu. [69]
- PARATIFOS**, (med. u.) afecțiune asemănătoare tifosului exantematic, caracterizată prin febră însoțită de obicei de un exantem maculopeteșial și de stare tifică. [60]
- PARATION**, (agrochim.) insecticid pe bază de O,O-dietil-O-p-nitrofenil-tiofosfat, folosit sub formă de eter dietilic, $C_{10}H_{14}NO_5PS$ se prezintă sub forma unui lichid galben cu greutate moleculară 291,26, punct de fierbere 375°C, greutate specifică 1,26; este foarte solubil în alcool, esteri, cetone, hidrocarburi aromatice, insolubil în apă; foarte toxic pentru om (DL_{50} prin ingestie = 3,5...6,4mg/kg); se prezintă sub formă de ester dimetilic, $C_8H_{10}O_5NPS$, greutate moleculară 263,228; este toxic pentru om (DL_{50} prin ingestie = 15...47mg/kg). Se folosește sub formă de soluții în concentrații de 0,5-1,5%, sau sub formă de pulberi condiționate. Sin. *Paratox*, *Ekatox*, *Thiophos*. [29]
- PARATIROIDE**, (anat.) glande endocrine pereche, situate superior și inferior pe fața posterioară a lobilor tiroidieni. Secretă parathormonul (PTH), cel mai important factor endocrin care intervine în reglarea metabolismului fosfocalcic. Efecte biologice: creșterea calcemiei și scăderea fosfatemiei prin activarea resorbției osoase de calciu și fosfați, scade eliminările urinare de calciu și le crește pe cele de fosfați, favorizează obținerea la nivel renal a formei active de vitamina D. [21]
- PARATRAHEAL**, (bot.) dispus în jurul vaselor traheale; ex., dispunerea parenchimului lemnos în jurul acestor vase. [50]
- PARATRĂSNET**, (ind. energ.) dispozitiv de protecție a structurilor aflate la sol împotriva loviturilor directe de trăsnet; este alcătuit din elemente de captare amplasate deasupra structurii protejate, elemente de coborâre și elemente de legare la pământ. [59]
- PARAVARIANTE**, (bot.) variante paralele desfășurate în aceeași direcție, în ce privește modificarea unor caractere neereditare, generate de factorii ecologici, aspect întâlnit între xerofite și higrofit. [50]
- PARAXONIA**, (zool.) nume alternativ pentru *Artiodactyla* sau ungulatele paricopitate, la care primul deget lipsește și axa de simetrie a piciorului trece printre degetele III și IV. [37]
- PARAZIT**, (patol.) organism sau virus care coexistă în intimă asociație cu un alt organism viu (gazdă) temporar sau permanent, pe care îl folosește ca mediu de existență din care își obține unii/toți nutrienții de care are nevoie, în timp ce el nu oferă nici un beneficiu. Ca urmare a injectării de toxine și a absorbției de nutrienți, el determină îmbolnăvirea gazdei, iar uneori moartea acesteia. Orice **p.** este un patogen; un **p.** „bun“ (eficient) este un patogen slab sau moderat. **P.** se poate dezvolta pe suprafața gazdei (*exoparazit*) sau în interiorul acesteia (*endoparazit*) și

funcționează ca o forță integrativă care contribuie la menținerea întregului; acționează ca reglatori ai fondului de gazde. Toate virusurile, numeroase specii de bacterii și ciuperci, unele specii de protozoare, viermi, insecte și chiar plante sunt **p.** Organismele **p.** sunt, în general, dăunătoare omului; unele îl pot îmbolnăvi (ex., sifilisul, tetanosul, febra tifoidă, meningita, tuberculoza, tricofitia, candidoza, ascarioza, malaria etc.), în timp ce altele pot provoca boli grave la plante și animale cu consecințe economice dramatice. În general, **p.** posedă o înaltă specializare, dezvoltându-se pe un singur tip de gazdă (*monovore*), mai rar pe câteva (*oligovore*) sau mai multe (*polivore*). **P. absolut** – **p.** care nu poate exista decât ca parazit. Virusurile fac parte din această categorie; exprimă afinitatea lor obligatorie pentru anumite gazde și anumite categorii de celule și în special dependența totală a multiplicării lor de către substratul celular viu. **P. biotrof** – **p.** care atacă organisme sănătoase pe care nu le omoară. Injectează o cantitate mică de toxine și enzime în celulele gazdă, iar hrana și-o obține din celulele vii cu ajutorul haustoriilor (ex., ruginile, mălurile, tăciunii). **P. facultativ** – microorganism care de regulă se nutrește saprotrof, dar în anumite condiții ecologice poate deveni parazit; sin. **p. oportunist**. **P. intercelular** – microorganism patogen care se dezvoltă și se multiplică, de regulă, în afara celulelor, în spațiul dintre ele, dar poate să pătrundă și în spațiul celular. **P.** intră în competiție cu gazda pentru intermediarii de biosinteză. În general, relația dintre **p.** și gazdă evoluează spre o stare de toleranță. **P. intracelular** – **p.** care se dezvoltă și se multiplică exclusiv în spațiul celular; pot supraviețui însă și în mediile extracelulare (ex., micobacteriile). Pătrunderea microorganismelor parazite în celula gazdă se realizează prin endocitoză și diacitoză. Parazitismul intracelular este rezultatul unei adaptări subtile și complexe la mediul celei gazdă, asociată cu pierderea capacității de a trăi extracelular. **P. necrotrof** – **p.** care atacă organismele debilitate, invadează țesuturile gazdă prin răni sau deschideri naturale și injectează în țesuturile contaminate o mare cantitate de enzime hidrolitice (hidrolaze) și toxine cu care omoară țesuturile gazdei. Nu formează structuri de infecție (haustori). Se hrănește cu substanțele pe care le absoarbe din țesuturile moarte prin difuzie, osmoză, transport activ. **P. obligat** – organism care nu poate exista decât ca parazit, obținându-și nutrienții din protoplasma celulelor vii ale gazdei sau din mediile interne ale corpului acestora; el poate supraviețui și își poate conserva integritatea structurală și în afara gazdei, fără însă să se hrănească și să se multiplice. [69]

PARAZITE, (biospeol.) specii de animale legate direct de gazdele lor cavemicole, atât ecologic cât și biologic (factori de mediu, hrană). Ele prezintă caractere de evoluție regresivă care nu sunt legate de mediul speleic ci de mediul lor de viață parazită (depigmentare, anoftalmie, atrofierea aripilor etc.). [44]

PARAZITISM, (ecol.) formă de relație interspecifică, antibiotică bilaterală în care o populație a unei specii (parazitul) utilizează o populație din altă specie (gazda) ca sursă de hrană și mediu de viață. Caracterul antibiotic bilateral constă în faptul că ambii parteneri luptă prin mijloace proprii, specifice, unul împotriva celuilalt. Conservarea sistemului gazdă-parazit (patosistem) s-a realizat printr-o ajustare continuă (până la echilibrare) a mijloacelor de atac și apărare, consecință a unui fenomen de coevoluție (selecție reciprocă). Această simbioză este benefică, la nivel individual, numai pentru parazit, gazda fiind mai mult sau mai puțin prejudiciată structural și fiziologic. La nivel populațional, **p.** este avantajos atât pentru parazit cât și pentru gazdă; cad „pradă“ mai ales indivizii debili sau senescenti care sunt astfel înlăturați de la reproducere. **P.** contribuie și la reglarea efectivelor populațiilor; cu prețul sacrificării unor indivizi se asigură perpetuarea speciilor. [69]

PARAZITOCENOZĂ, (ecol.) asociație de paraziți cu cerințe nutritive diferite care pot coexista o perioadă de timp pe aceeași gazdă fără a afecta supraviețuirea acesteia. [24]

PARAZITOID, (zool.) grup de insecte care parazitează doar ca larvă, adulții fiind liberi. [62]

PARAZITOLOGIE, știința care se ocupă cu studiul biologic complex al paraziților vegetali și animali, al metodelor de prevenire și de combatere a lor. [69]

PARAZITOZĂ, (patol.) maladie cauzată de organisme uni- sau pluri-celulare, eucariote. [69]

PARA-PEPENE (*Solanum muricatum*, fam. *Solanaceae*), (agric.) specie originară din zona munților înalți (1.700-2.500m) ai Americii tropicale (Peru, Columbia, Ecuador, Bolivia, Chile – Valea Lonotoma, Venezuela) de unde a fost introdusă în SUA, Noua Zeelandă, Etiopia, fosta URSS, de asemenea în zona Mării Mediterane (Spania de Sud), dar și în culturi de seră în Belgia. Semiarbust înalt de 0,3-1 m, cu baza lignificată. În cultură fructele au 10-20 cm lungime, iar grosimea de 5-10 cm, sunt ovoide sau în formă de ghindă, ascuțite la vârf, de culoare alb-crem sau galben de lămâie cu streifuri (dungi) mai mult sau mai puțin roșii sau mov. Pulpa fructului este galbenă, succulentă și conține multe semințe mici sau este partenocarpică. Gustul este un amestec între pară și pepene, dulce, puțin fad. Se păstrează

până la 7 săptămâni la temperatura de 2-5°C și 90% umiditate relativă. [40]

PARC ECOINDUSTRIAL, (ind.) comunitate de fabrici prelucrătoare și firme furnizoare de servicii care urmăresc sporirea performanțelor economice și ecologice, prin colaborare în activitatea de management al resurselor materiale, energetice și de mediu. **P. e.** reprezintă cadrul de implementare și de funcționare a ecosistemelor industriale. [17]

PARC NATURAL, teritoriu relativ întins, consacrat prezervării ecosistemelor alterate mai mult sau mai puțin de activitățile umane, ca și a florei, faunei și formelor de relief aferente. În România sunt următoarele **p. n.** (stabilite prin decretele guvernamentale din 2000 și 2004) : Parcul Natural Munții Bucegi; Parcul Natural Munții Apuseni, Parcul Natural Porțile de Fier-Cazane; Parcul Natural Grădiștea Muncelului-Cioclovina; Parcul Natural Balta Mică a Brăilei; Parcul Natural Vânători-Neamț; Parcul Natural Comana; Parcul Natural Lunca Mureșului; Parcul Natural Lunca joasă a Prutului inferior; Parcul Natural Munții Maramureșului; Parcul Natural Putna-Vrancea; Geoparcul dinozaurilor Țara Hețegului; Geoparcul Mehedinți. [50]

PARC NAȚIONAL, zonă naturală care cuprinde unul sau mai multe ecosisteme, perturbate într-o măsură mai mare sau mai mică de om, care beneficiază de un statut special de protecție, în funcție de frumusețea sau de interesul pe care aceasta îl prezintă. În România sunt următoarele: Parcul Național Delta Dunării – Rezervație a Biosferei; Parcul Național Munții Retezat – Rezervație a Biosferei; Parcul Național Munții Rodnei – Rezervație a Biosferei; Parcul Național Domogled – Valea Cernei; Parcul Național Cheile Nerei – Beusnița; Parcul Național Cheile Bicazului – Hășmaș; Parcul Național Munții Ceahlău; Parcul Național Munții Călimani; Parcul Național Munții Cozia; Parcul Național Munții Piatra Craiului; Parcul Național Semenic – Cheile Carasului; Parcul Național Munții Măcinului; Parcul Național Buila-Vânturărița. [50]

PARCELĂ, suprafață delimitată care face parte dintr-un teren mai mare. [49]

PARCHET, (jur.) formă de constituire a procurorilor, ca reprezentanți ai Ministerului Public; pe lângă fiecare instanță judecătorească (judecătorie, tribunal, curte de apel), dar independent de aceasta, funcționează câte un parchet; pe lângă Curtea Supremă de Justiție funcționează Parchetul General. [64]

PARCHET DE EXPLOATARE A LEMNULUI, (for.) suprafață de pădure bine delimitată, pe care se găsesc arbori marcați destinați exploatării. Individualizarea se face printr-o denumire toponimică

proprie sau prin numărul corespunzător al actului de punere în valoare. Materializarea și compartimentarea lui se realizează pe baza amenajamentului unității de producție respective și a altor documente existente la Ocolul silvic, referitoare la condițiile de exploatare. Materializarea pe teren a parchetelor se face prin țărushi, cioplaje sau potrivit numerotării din schema tehnologică de exploatare. [42]

PARCHET DE PĂDURE, (for.) sin. *tăietură*. Suprafață de pe care arborii au fost extrași în totalitate, printr-o tăiere unică de exploatare. Rezultă parchete numai în urma aplicării tratamentelor „tăieri rase pe întreaga suprafață” și „tăieri rase în margine de masiv”. Alte tratamente precum tăieri succesive, tăieri progresive, tăieri grădinarite, tăieri cvasigrădinarite etc. nu dau parchete. Situația de parchet încetează o dată cu închiderea stării de masiv (adică atunci când coroanele puiștilor plantați sau de proveniență naturală încep să se atingă). [4]

PARECIE, (biol.) tip de relații probiotice care constau în vecinătatea tolerată dintre 2-n specii. [24]

PARENCHIM¹, (anat.) parte componentă a organelor, reprezentată de elementele celulare specifice funcțional, care imprimă caracteristica acestuia. [33]

PARENCHIM², (bot.) țesut trofic, fundamental, format din celule izodiametrice vii, rotunde, ovale sau poligonale, cu pereții subțiri, de regulă celulozici și cu punctațiuni, cu vacuole mari și protoplast redus la un sac periferic. Între celule se află spații intercelulare care comunică unele cu altele, formând un sistem de canale care străbat țesutul în toate direcțiile. De obicei, canalele sunt pline cu aer. Celulele sunt puțin diferențiate. **P.** își are originea în meristemul fundamental primar sau secundar. După rolul pe care îl îndeplinesc **p.** se grupează în 5 tipuri. **P. asimilatoare** (clorenchimuri) se află, de regulă, imediat sub epidermă. Celulele conțin cloroplaste și realizează procesul de fotosinteză, rezultând hidrații de carbon. Întâlnite în frunze, organe specializate în asimilația clorofiliană unde există un țesut palisadic și țesut lacunar, în tulpini ierboase, tulpini lemnoase tinere și unele rădăcini acvatică și aeriene, în unele piese florale (sepale) și în fructele crude verzi. **P. de depozitare** (rezervă), țesuturi în care se acumulează și se păstrează diferite substanțe nutritive de rezervă: glucide, lipide, protide etc. Substanțele nutritive acumulate în cazul semințelor servesc la hrănirea embrionului și apoi a plantulei, cât timp nu este capabilă de nutriția autotrofă, iar în cadrul altor organe servesc la formarea noilor părți ale plantei în prima etapă de viață activă. Substanțele nutritive de rezervă sunt depuse exclusiv în celulele vii. **P. acvifer** este format din țesuturi în care se depozitează cantități mari de apă. Celulele sunt bogate în suc vacuolar și

substanțe mucilaginoase, care au proprietatea de a extrage și reține apa din mediul înconjurător. Organele sunt suculente. Întâlnit mai ales la plantele xerofite din regiunile secetoase sau de pe solurile sărăturoase. Țesuturile acvifere se găsesc în frunze, ca la *Sedum*, *Sempervivum*, sau în tulpină ca la speciile de cactuși, *Salicornia* etc. **P. aerifer** (*aerenchimum*), format din țesut cu spații mari între celule, rezultând lacune sau canale în care se înmagazinează mari cantități de aer. Caracteristic organelor de la plantele acvatice și palustre. Canalele aerifere se formează în scoarță (*Myriophyllum*), în țesutul medular (*Juncus*) sau în ambele țesuturi ca la nufărul alb și cel galben. Acest țesut micșorează greutatea specifică a plantei, făcând posibilă plutirea sau menținerea ei în poziție verticală în masa de apă. Aerul atmosferic din spațiile intercelulare servește pentru respirație (O₂) și pentru fotosinteză (CO₂). **P. absorbante**, țesut specializat în absorbția apei din sol sau din aer și în transportul ei spre vasele conducătoare. Se află situat în zona absorbantă a rădăcinilor. Sunt reprezentate prin peri absorbanti și prin parenchimul cortical. [50]

PARENTOSOM, (cit. u.) cisternă a reticulului endoplasmatic, perforată, boltită sub formă de cupolă, care acoperă dolioporul din septul transversal al hifelor de la bazidiomicete. Cooperează cu porul septal în reglarea schimburilor de substanțe și organite între celulele (compartimentale) învecinate. [69]

PARESTEZIE, (med. u.) sensibilitate anormală, percepție care apare inadecvat unui stimul obiectiv sau, în absența lui, manifestată halucinatoriu, în formă de arsuri, furnicături etc. [28]

PARHON, Constantin (1874-1969), doctor în medicină (1900), prof. univ. la Facultatea de Medicină din Iași, Catedra de neurologie și psihiatrie, și la Facultatea de Medicină din București, la Catedra de endocrinologie, membru și președinte de onoare al Academiei Române (1969), doctor honoris causa al Universității din Praga, membru corespondent al Academiei de Științe Medicale din Rusia, Bulgaria, Ungaria, Germania. Fondatorul școlii românești de endocrinologie și gerontologie. Primul cercetător din lume care face studii de ilikibiologie (biologia vârstelor). Domenii de cercetare: neurologie, endocrinologie, gerontologie. A publicat 150 de lucrări științifice la care se adaugă și unele tratate de faimă mondială („Biologia vârstelor“, 1955; „Acțiunea unor anumite substanțe neurotrope în cancerul experimental“, 1955 etc.). [46]

PARICID, (psih.) omuciderea unui ascendent. Se înscrie într-o patologie familială marcată prin castrare și dependență, dacă nu sunt satisfăcute interesele personale urmărite. [28]

PARIDE (*Paridae*), (zool.) pițigoi: mici păsări viu colorate, cu ciocuri scurte și ascuțite și regim alimentar insectivor. Au mai multe ponte pe an. [37]

PARIETALE, (anat.) pereche de oase de membrană mari, care formează o parte din bolta craniului și acoperă o mare parte a suprafeței superioare a creierului. [37]

PARIPENAT, (bot.) despre o frunză penat-compusă alcătuită din perechi de foliole, fără foliolă terminală sau cu foliolă terminală transformată în cârcel, aspect întâlnit la măzăroi (*Lathyrus sativus*), măzărliche (*Vicia cracca*), pupezele (*Lathyrus vernus*). [50]

PARK, (inform.) poziționarea capului de citire/scriere deasupra unei porțiuni de disk care nu stochează date sau dincolo de suprafața diskului, înainte de oprirea drive-ului. Parcarea poate fi făcută manual, automat sau de către un program utilitar. [6]

PARODONTOZA, (stomat.) formă particulară de parodontoliză care debutează prin atrofia marginală a osului alveolar. [33]

PAROLĂ, (inform.) șir de caractere utilizat pentru autentificarea unei identități. Cunoașterea parolei și a identificatorului utilizatorului asociat este considerată dovada autorizației de a avea acces la toate drepturile respectivului utilizator. [47]

PAROOPHORON, (anat.) vestigiu al mezonefrosului embrionar, ce poate persista la o femelă adultă de mamifer. [37]

PAROTIDITĂ, (med. u.) inflamația glandei parotide. **P. epidemică** – afecțiune congenitală acută, provocată de un virus (virusul urlian) prezent în secrețiile nazale și salivă. Complicațiile afectează de obicei pancreasul, ovarele și testiculele, producând uneori sterilitate la bărbați. [60]

PARS INTERCEREBRALIS, (anat.) zonă a protocerebrului la nivelul căreia este secretat hormonul cerebral protoracotrop care controlează activitatea glandelor protoracice. [62]

PARSEC, (astr.) distanța de la Pământ la o stea care are paralaxa anuală de 1", distanță egală cu 206.265 U.A. sau cu 3,26 ani-lumină. [12]

PARTENERIAT, (jur.) sistem de asociere și colaborare politico-militar și economico-social între țări și popoare în vederea realizării cu forțe unite a unor obiective de interes comun. [68]

PARTENOCARPIE, (bot.) dezvoltarea fructului fără semințe. Întâlnită la plantele spontane și cultivate. Apare în mod natural la smochin, portocal, lămâi, greșfruct, măr, păr, unele soiuri de struguri (stafide). Provocată de factori genetici sau de mediu, poate fi întâmplătoare sau permanentă. Factorul genetic favorizează menținerea unui conținut ridicat de auxine în ovare în timpul antezei și, după aceasta, stimulând dezvoltarea fructului fără participarea

polenului. Factorii de mediu (temperaturi scăzute) induc **p.** la plante care, în mod normal, fac semințe. Fructul posedă un epicarp cărnos, suculent, gustos. În practică, **p.** se induce prin acizii indolbutiric, naftoxiacetic, fenoxiacetic, auxine, gibbereline. Hormonii vegetali (auxine, gibbereline) în soluții diluate se aplică pe stigmat. În general, **p.** se datorează următoarelor cauze: degenerării ovulelor după formarea sacului embrionar (ex., unele soiuri de păr, cireș, viță-de-vie); atrofierii oosferei în sacii embrionari normali dezvoltați; semințele formate posedă endosperm, dar sunt lipsite de embrioni; degenerării oosferei și celulei secundare a sacului embrionar, rezultând ovule sterile, care nu produc semințe deși polenul este fertil; polenizarea stimulează dezvoltarea ovarului, dând naștere fructului; dezvoltării parțiale a seminței, rezultând fructe goale (ex., unele varietăți de *Ananas sativa*, *Carica papaya*). [50]

PARTENOGENEZA¹, (reprod.) dezvoltarea unui nou individ dintr-un gamet femel, nefecundat, fără participarea gametului mascul. Organismul partenogenetic rezultat poartă numele de *partenot* sau *partenogenon*. Fenomenul are un caracter sporadic; există însă și organisme care se înmulțesc preponderent în acest fel (ex., afidele, care toată vara se înmulțesc numai partenogenetic, rezultând în exclusivitate indivizi de sex feminin). [69]

PARTENOGENEZA², (biol.) proces biologic de dezvoltare a embrionului din oosfera nefecundată. Reprezintă o formă de manifestare a apomixiei. Există **p.** haploidă (generativă, redusă) și **p.** diploidă (somatică, neredusă). **P. haploidă** se caracterizează printr-o sterilitate aproape totală, este inconstantă și neereditară. Se află strâns legată de pseudogamie. Embrionul se formează în oosfera haploidă într-un sac embrionar produs prin meioză. Declanșarea formării embrionului are loc după polenizare cu polen propriu sau steril, fără a avea loc fecundația oosferei. La unele specii este posibilă fecundarea nucleului secundar al sacului embrionar, care va forma endospermul. La unele specii de orhidee (*Epipactis latifolia*, *Listera ovata*, *Dactylorhiza saccifera*) nu se dezvoltă endosperm. Fecundarea nu poate avea loc. Embrionii sunt haploizi. Un număr mare de haploizi a fost semnalat în cazul genurilor *Triticum* și *Zea*. Factorii care favorizează **p.** haploidă sunt acțiunea temperaturii joase, încrucișarea între genuri, specii, soiuri, acțiunea razelor X asupra descendenților, folosirea în polenizare a polenului roentgenizat. **P. diploidă** este, în general, nelegată de pseudogamie. Cazurile de pseudogamie sunt foarte rare și de obicei întâlnite la unele specii de *Poa*, *Potentilla*, *Rubus* ș.a., unde formarea semințelor este stimulată de

polenizarea stigmatului cu polenul oricărei specii. Fecundația este absentă. **P. diploidă** nelegată de pseudogamie este întâlnită la unele genuri din familiile *Asteraceae/Compositae*, *Calycanthaceae*, *Poaceae/Gramineae*, *Ranunculaceae*, *Rosaceae*, *Urticaceae*. Polenul este aproape steril. Fecundația este absentă. Sacul embrionar este diploid și are un nucleu secundar format din trei până la mai multe nuclee polare. Uneori nucleele nu se mai contopesc (*Antennaria alpina*, *Calycanthus fertilis*). Poate exista un număr variat al elementelor din aparatul oosferei (*Ochna serrulata*). Aparatul oosferei nu are o polarizare normală în sacul embrionar. Poate fi plasat lateral, în mijloc sau în partea lui inferioară. La unele specii (*Alchemilla*, *Elatostema*), are loc, la ovul, închiderea micropilului cu mult înainte de a se matura sacul embrionar. În consecință, tuburile polinice nu pot pătrunde în ovul. La alte specii (*Taraxacum*), are loc formarea embrionului și a endospermului înainte de înflorire. Fecundația nu mai este posibilă chiar dacă prin polenizare se formează tuburi polinice. **P.** poate fi indusă pentru obținerea de homozigoți reali. Inducerea **p.** haploide dă o fertilitate normală, se transmite la descendenți și menține o constanță relativă a formelor. [50]

PARTENOGENEZA³, (zool.) reproducere întâlnită la unele specii de șopârle și la unele insecte, de exemplu la afide sau fasmide la care femelele depun ouă nefecundate; ea poate fi: *amfitocă*, atunci când din ouăle nefecundate ies atât masculi cât și femele, *telitocă*, atunci când din ouă rezultă doar femele, și *arenotocă*, atunci când din ouăle nefecundate apar doar masculi. [62] În multe cazuri procesul poate fi indus artificial de diferiți stimuli chimici sau fizici. [37]

PARTENOGENON → **PARTENOGENEZA**

PARTENOT → **PARTENOGENEZA**

PARTICULARIZARE, (psih.) operație denumită uneori și specializare, care constă în trecerea de la general la particular, inversul generalizării. [28]

PARTICULE ELEMENTARE, (fiz.) particule considerate ireductibile la altele de dimensiuni mai mici. În prezent însă multora dintre ele li se atribuie o anumită structură. Caracteristici ale **p. e.** sunt masa, sarcina, spinul, momentul magnetic, timpul de viață mediu etc. Se admite că între **p. e.** se manifestă trei tipuri de interacțiuni: tari, electromagnetice și slabe. Fiecărei particule (cu excepția fotonului și mezonului π^0) îi corespunde o antiparticulă. O presupusă materie în care particulele sunt înlocuite cu antiparticulele corespunzătoare se numește *antimaterie*, dar prezența ei nu a fost detectată până acum în univers. Particulele pot fi clasificate după spinul lor în *fermioni* (particule cu spin semiîntreg) și în *bosoni* (particule cu spin

întreg). Fermionii sunt *leptoni* (gr. *lepto*, mic; particule cu masă mică și antiparticulele lor; aici intră neutrino, electronul și miuonul μ^- , care are antiparticula μ^+) și *barioni* (gr. *bar*, greutate; care sunt nucleoni, adică protonii, neutronii și antiparticulele lor, respectiv hiperoni). În categoria bosonilor intră fotonii și mezonii. După tipul de interacțiune **p. e.** sunt clasificate în *hadroni* (corespunzători interacțiunii tari), *fotoni* (corespunzători interacțiunii electromagnetice), *leptoni* (corespunzători interacțiunii slabe). Se admite și existența *gravitonilor* care ar corespunde interacțiunii gravitaționale. [38]

PARTICULE NOROASE, (meteor.) particule de apă lichidă sau de cristale de gheață care formează norii. [54]

PARTIT, (bot.) frunză cu incizii mari, care trec de mijlocul semilamei fără să atingă nervura mediană, aspect întâlnit la frunza penat-partită de la nap (*Brassica napus*), frunza palmat-partită de la piciorul cocoșului (*Ranunculus acris*). [50]

PARTITION, (inform.) porțiune distinctă logic a memoriei sau a unui dispozitiv de stocare funcționând ca și cum ar fi o unitate fizică separată. Sistemele de operare pot împărți un hard disk într-o partiție primară și o partiție extinsă, fiecare lucrând ca și cum ar fi distincție fizic una de alta. [6]

PARTITURĂ, (cult.-art.) note destinate unui ansamblu muzical. [67]

PARTIȚIE, (mat.) **p.** unei mulțimi este o mulțime formată din submulțimi ale lui A, disjuncte două câte două și a căror reuniune este mulțimea A. [48]

PARUSIE, (rel.) învățătura despre înnoirea lumii, a doua venire a lui Iisus Hristos, învierea mcrților, judecata obștească, despre rai și iad. Semnele care vor premerge cea de-a doua venire a Domnului sunt: înmulțirea fărădelegilor, războaie, diferite calamități naturale, propovăduirea Evangheliei la toate popoarele, apariția lui Antihrist, venirea lui Enoh și Ilie, arătarea pe cer a Sf. Cruci și altele. Despre timpul venirii. Mântuitorului nu se știe nimic. Așa va fi nimicită și moartea și va urma înfricoșata judecată. [65]

PARVIFLOR, (bot.) plantă cu număr mic de flori în inflorescență, aspect întâlnit la busuioacul sălbatic (*Galinosoga parviflora*), trifoi (*Trifolium retusum*). [50]

PAS, (zool.) fel de a merge al animalelor, membrele trecând fiecare prin sprijin și suspensie. [34]

PAS DE PRAJINI, (petr.) ansamblu format din trei sau patru prajini care intră în alcătuirea garniturii de foraj. Se manipulează ca atare, pentru a reduce timpul cheltuit cu operațiile de introducere și extragere din sondă. (R. Țițeica și colab., 1972) [46]

PAS DE SURPARE, (min.) distanța dintre două linii succesive între care se produce o surpare dirijată a

acoperișului pentru exploatarea unui strat. (R. Țițeica și colab., 1972) [30]

PASAGER, (genet.) material genetic (un segment ADN), inclus într-un vector care urmează să fie clonat într-o celulă gazdă. [18]

PASĂ, (milit.) fâșie de apă de o anumită lungime și lățime, destinată deplasării navelor într-o zonă cu pericole naturale (stânci, bancuri) sau artificiale, reprezentate de minări, marcată uneori cu mijloace plutitoare, aliniamente sau radiofaruri direcționale. [31]

PASĂREA OGORULUI (*Burhinus oedicnemus*), (zool.) corpul are cca 41 cm. Penajul este brun-gălbui pe spinare și alb pe abdomen. Când zboară se observă pe aripi două dungi albe și mai multe pete albe spre vârful. Ochii sunt galbeni și mari (ca de răpitoare). Aleargă cu capul plecat și cu picioarele îndoite. Cuibărește direct pe grindurile nisipoase din Delta Dunării, pe locuri nisipoase aride din Dobrogea și din sudul țării. Cuibul constă dintr-o gropiță plană, în care aduce diferite materiale printre care pietricele, excremente de iepure etc. Pentru reproducere depune două ouă. Acestea sunt clocite de ambii parteneri. Femela clocește după amiaza și noaptea, iar masculul în restul timpului. Semnalul de schimbare în clocirea ouălor se face prin aruncarea de pietricele. După eclozare puii părăsesc cuibul. Este o pasăre crepusculară care, pe întuneric, emite strigătul „turtlii”. Toamna migrează în Africa tropicală de est și în sudul Arabiei unde iernezează. Se întoarce primăvara. Oaspete de vară. [26]

PASCAL, (inform.) limbaj procedural concis, proiectat de Niklaus Wirth în 1967-1971. Este un limbaj structurat și compilat. S-a răspândit foarte mult o dată cu introducerea în 1984 de către Borland International a variantei sale numită Turbo Pascal. [6]

PASEISM, (psih.) orientare exagerată către trecut și idealizarea lui, însoțită uneori de nesocotirea prezentului și de lipsa de preocupare pentru viitor. [28]

PASIFLORA¹ (*Passiflora edulis*, fam. *Passifloraceae*), (agric.) liană originară din sudul Braziliei, larg răspândită în regiunile tropicală și subtropicală. Sunt cunoscute două forme, ambele liane lemnoase de peste 15 m lungime, agățătoare, cu tulpina verde, cârcei axilari mai lungi decât frunzele, spiralați: *P. edulis* f. *edulis*, cu fruct sferic sau ovoid de 4-5 cm diametru, la coacerea deplină purpuriu închis. Are aromă mai bună când este necopt (galben), în special pentru consum în afara țării. Obținut la mare altitudine (în jur de 1.800-2.000 m), la tropice dă fructe de calitate superioară. Nu crește bine la altitudini joase; *P. e. forma flavicarpa*, galbenă, se consideră că este o mutație (variație mugurală) a pasiflorei roșii. Fructe cu diametrul de 5-6 cm,

galbene la coacerea deplină. Dă rezultate bune la altitudine mică în zona tropicală. Pulpa fructului este mai acidă. Ambele nu merg bine în zone cu multe ploii, acestea împiedicând polenizarea. Cresc pe o mare varietate de soluri. Nu suportă solurile grele, puțin drenate. Fructele conțin hidrați de carbon (17%), proteine (2,4%), lipide (2,8%), fibre (4,2%) și constituie o bună sursă de vitamina C. Utilizate pentru consum în stare proaspătă (interiorul cu semințele) în salată de fructe înnobilită cu lichior de maracuja (barbadina), la prepararea pudingului și a altor dulciuri, a nectarului, a marmeladei etc. Liana se înmulțește prin semințe. Se seamănă imediat după extracția din fruct. Se pot înmulți și prin butași de 2-3 internoduri, fasonați din partea lemnoasă a tulpinii de grosimea unui creion. [40]

PASIFLORA², (agric.) gen de plante care aparține fam.

Passifloraceae. Popular *floarea pasiunii*, *floarea suferinței*. Denumirea, dată de botanistul Carl Linné, a ținut seamă de cea atribuită plantei de către misionarii spanioli care au descoperit-o în pădurile tropicale ale Americii de Sud. Ei i-au spus floarea suferinței, făcând aluzie la chinurile lui Cristos pe cruce, considerând că anumite părți ale plantei amintesc de acele momente. Această comparație se referă la *Passiflora coerulea*, la care cele 10 sepale albe ar reprezenta apostolii (fără Petru și Iuda), diviziunile filiforme alb-albăstrui cu baza roșcată ar fi coroana de spini, cele trei stigmatte întruchipează cuiele cu care a fost răstignit Mântuitorul, iar cele cinci stamine sugerează rănilor. Este un arbust cu tulpini lemnificate și lăstari volubili, care în locurile de origină (Peru, Brazilia) ajung la 10 m înălțime și se susțin prin cărcei. În apartamente, se cultivă la ghivece și este ținută la dimensiuni mai mici, prin scurtarea anuală a ramurilor, primăvara, deasupra a 6 muguri. Frunzele, cu 5-7 lobi, sunt ușor cenușii pe partea inferioară. Florile au 7-8 cm în diametru sau chiar 10 cm, la unele soiuri fiind și de alte culori (roșu-violet, violet, roz etc.). Ele se succedă toată vara, dar durează numai 24 de ore. Înflorirea bogată este condiționată de repausul de iarnă al plantelor la temperaturi joase, asigurarea luminii prin așezarea în dreptul ferestrelor orientate spre sud sau sud-vest, cu o ușoară umbră la orele prânzului, precum și udările abundente vara și reduse iarna. Primăvara se impune înlocuirea pământului de la suprafața vasului, iar la 2-3 ani, schimbarea totală a acestuia. Planta trebuie condusă pe scărițe sau plasă de sârmă. Înmulțirea se face vara, prin butași semilemnificați din vârful lăstarilor, recoltați cu 3-4 frunze și înrădăcinați în apă, la 20°C. Este posibilă și înmulțirea prin semințe. [39]

PASIUNE, sentiment complex de mare intensitate, determinat de o înclinație dominantă sau excesivă,

orientată spre o activitate, ființă sau obiect. Ea presupune conștiință, rațiune, voință, punerea în ordine a vieții afective. Este una din principalele forțe interne în acțiunea umană. [32]

PASIVE ECOLOGICE, (ecol.) expresia valorică a tuturor daunelor pe care o societate comercială le-a pricinuit, în decursul desfășurării activității, mediului înconjurător și pentru care trebuie să răspundă, într-un fel sau altul, în acord cu legislația în vigoare. Pasivele ecologice apar potrivit conceptului de responsabilitate pentru daunele de mediu. [17]

PASIVITATE, (psih.) termen ce descrie, în opoziție cu trăsătura de caracter activ, subiecți al căror comportament obișnuit demonstrează voință redusă sau slabă capacitate de reacție. În psihopatologie, sindromul pasivității reunește lipsa inițiativei, supunerea automată, repetarea imediată a actelor și a mimicii interlocutorului. [28]

PASSERIFORMES, (zool.) cel mai mare grup de păsări, cuprinzând mai mult de jumătate din numărul total al speciilor actuale. Sunt în general mici și totdeauna au primul deget îndreptat posterior și celelalte trei înainte. Craniul are cele 2 oase palatine complet separate, cu un vomer scurt între ele. Numeroase specii sunt insectivore, aducând foloase culturilor agricole și pădurilor. [37]

PASTE, (inform.) procedeul de inserare de text sau grafică dintr-un document la o locație diferită, în același document sau într-un document diferit. [6]

PASTEUR, Louis (1822-1895), chimist francez cu merite deosebite în cercetarea biologică. Descoperă anaerobioza la levuri. Descoperă agenții patogeni care produc pesta aviară, antraxul, febra puerperală – prin aceasta dovedind originea bacteriană a unor boli la animale și om. Introduce metode de sterilizare și conservare a laptelui și a altor alimente. A preparat și a aplicat în tratament vaccinul antirabic. A elaborat principiile asepticii și a pus bazele imunologiei recomandând vaccinările. În anul 1862 a fost ales membru al Academiei de Științe din Paris. [11]

PASTEURELOZĂ, (med. u.) infecție cu bacterii din genul *Pasteurella*, care include septicemia hemoragică, tularemia, ciuma și pseudotuberculoza. [60]

PASUL OCHIULUI, (pisc.) mărimea ochiului unei plase pescărești. Reprezintă distanța dintre două noduri sau lungimea unei laturi a ochiului. [10]

PAȘTE, (rel.) sărbătoarea cea mai însemnată a creștinilor. Pentru creștini, Paștele este ziua Învierii Domnului, a biruinței vieții asupra morții, este ziua împărtășirii cu „Trupul și Sângele“ Lui Hristos Dumnezeu. Prin Înviere și apoi prin Înălțare, Mântuitorul, care este și „sămânța lui Avraam“, a fost

ridicat cu trupul până la tronul Prea Sfintei Treimi și de acolo mijlocește pentru noi, mai ales în sfânta și dumnezeiasca Liturghie când nu numai că vine să se jertfească tainic pe Sf. Altar, ci ne înalță și pe noi să slujim cu heruvimii și serafimii Liturghia cerească. Paștele se sărbătorește în prima duminică după lună plină ce urmează echinocțiului de primăvară, fixat la 21 martie. Această regulă s-a stabilit la primul sinod ecumenic din Niceea (anul 325 d. Hr.). Dacă se întâmplă să coincidă cu cel iudaic, Paștele creștinilor se amână pe duminica următoare. [63]

PAT BACTERIAN, (ecol.) filtru încărcat cu materiale grosiere prin care trec și sunt oxidate, sub acțiunea microorganismelor fixate pe suport, apele care trebuie tratate. [3]

PAT DE CONTACT, (ecol.) pat filtrant pe care staționează temporar apele uzate, în decursul tratării acestora. [3]

PAT FILTRANT, (ecol.) strat de materiale care servește filtrării apelor. [3]

PAT FLUIDIZAT, (ecol.) pat de particule cu dimensiuni mici, menținute în suspensie de către un curent ascendent de lichid, de gaz sau de lichid și gaz. [3]

PATAGIU, (anat.) membrană tegumentară întinsă între membre pentru a forma aripa unui liliac sau „parașută“ unor animale ca verigița zburătoare. [37]

PATĂ SOLARĂ, (astr.) regiune mai întunecată a fotosferei solare (4.500°K), fenomen legat de câmpurile magnetice și de rotația diferențiată a Soarelui. Petele se deplasează pe suprafața solară și dispar după cca 3 săptămâni. [12]

PATCH, (inform.) înseamnă a repara o deficiență în funcționalitatea unei rutine existente sau a unui program, în general ca răspuns la cerințe neprevăzute sau la un set de circumstanțe noi. [6]

PATELIFORM, (bot.) termen cu semnificația „de forma unui potir sau a unei farfurii cu bordură“; ex., apoteciu. [50]

PATELLA (rotula), (anat.) os turtit inclus în tendonul genunchiului la păsări și mamifere. Un astfel de os format în tendon este cunoscut ca os sesamoid. [37]

PATENT, (bot.) așezat în unghi de 45-50° față de o axă verticală sau suprafață, aspect întâlnit la peri, frunze, axe florifere, de unde și numele lor de peri patenți pe capsulă, ex., șopârliță (*Veronica agrestis*); tulpini cu peri patenți la frigări (*Geranium palustre*); frunze patente la știr (*Amaranthus retroflexus*); axe florale patente la pelinariță (*Artemisia vulgaris*); caliciul cu peri patenți la nu-mă-uita de grădină (*Myosotis sylvatica*). [50]

PATHOVAR, (fitopat.) taxon subspecific pentru bacterii fitopatogene. [61]

PATIMILE DOMNULUI, (rel.) încep cu rugăciunea din grădina Ghetsimani și se încheie cu răstignirea pe

Crucea Golgotei. Pentru Mântuitorul, patimile nu au fost o constrângere, ci au fost o parte a chemării și trimiterii Sale. Ele sunt de fapt problema principală a vieții Sale. Mântuitorul a vrut și a dorit să pătimească. De aceea, toți cei care vor să-L urmeze, trebuie să-și educe dorința de a suferi. [63]

PATINAJ ARTISTIC, (sp.) ramură a patinajului care constă în efectuarea anumitor figuri (impuse sau libere), individual, pe perechi și într-o probă de dans, toate executate pe fond muzical. [52]

PATINAJ PE GHEAȚĂ, (sp.) ramură sportivă care cuprinde mai multe probe, practică pe gheață cu ajutorul patinelor. Această ramură sportivă cuprinde două categorii de probe: patinajul artistic și patinajul viteză. [52]

PATINAJ PE ROTILE, (sp.) formă de practicare a patinajului pe uscat care se realizează prin alunecare pe suprafața solului, cu ajutorul rotilelor fixate pe încălțăminte. Primele rotile au apărut la Londra prin anul 1700, dar sportul propriu-zis apare mult mai târziu, dezvoltându-se în Anglia, Germania, SUA, Franța etc. Ca și la patinajul pe gheață, **p. r.** cuprinde patinajul artistic pe rotile și patinajul viteză pe rotile. Prin practicarea acestui sport se dezvoltă forța în picioare, viteza, rezistența etc., fiind în același timp și un sport complementar în antrenamentul patinatorilor pe gheață. [52]

PATINAJ VITEZĂ, (sp.) constă în parcurgerea unor distanțe în timp cât mai scurt, pe patinoare amenajate cu piste de concurs. [52]

PATODEM, (fitopat.) populație de plante în care toți indivizii au caracterul comun de rezistență sau sensibilitate față de un anumit patogen; **p.** poate fi *vertical*, la care rezistența este controlată de o genă majoră, și *orizontal*, la care rezistența este controlată de gene minore. [61]

PATOGEN, (patol.) organism parazit capabil să altereze funcționarea normală a organismului gazdă. Perturbațiile fiziologice induse dau tabloul clinic (simptomele) al unei boli. [69]

PATOGENEZĂ, (patol.) ansamblu de procese care cauzează o boală; secvența de evenimente care are loc de la contaminare până la producerea de simptome și care cuprinde: infecția și incubarea. [69]

PATOGENI TELURICI, (fitopatol.) organisme fitopatogene care habitează în sol și de regulă infectează rădăcinile sau coletul plantei (pedobion). [61]

PATOGENITATE, (patol.) însușire intrinsecă, fundamentală, a oricărui organism parazit (patogen) ce constă în capacitatea lui de a determina, în condiții naturale sau experimentale, apariția unui proces infecțios, transmisibil, decelabil din punct de vedere clinic. Boala este consecința absorbției de către parazit a unor substanțe nutritive din celulele sau

- mediile interne ale gazdei, secreției de toxine, iar uneori și de enzime. **P.** este un caracter de specie și implică 4 proprietăți esențiale: capacitatea de a pătrunde și de a se instala (localiza) în organismul gazdă; capacitatea de a se multiplica în țesuturile acesteia și de a le invada; rezistența la mecanismele de apărare a gazdei; producerea de leziuni tisulare sau alterări ale unor procese fiziologice care se pot decela clinic. Un parazit nu este un patogen universal ci numai pentru un număr relativ mic de specii, adesea numai pentru una singură. Amploarea și intensitatea **p.** depind de alte două proprietăți ale parazitului și anume virulența și agresivitatea. [69]
- PATOLOGIE**, știință care se ocupă cu studiul bolilor. [50]
- PATOMA**, (ecol.) stratul subțire de la suprafața solului, alcătuit din pelicula de alge, perna de mușchi, consorțiile de ciuperci și pătura de frunze moarte (litiera). Este o verigă vie, un tip de „ecoton” între edafon și lumea vie supraterestră. La nivelul **p.** începe procesul de descompunere a substanței organice moarte. [24]
- PATOMIMIE**, (psih.) producerea disimulată de către subiect a simptomelor fizice sau psihice care imită o patologie. Motivația subiectului este de a inspira simpatie și îngrijiri medicale fără să caute un beneficiu material, ca în cazul simulării. [28]
- PATOSISTEM¹**, (ecol.) sistem biologic binar format dintr-un patogen și gazda sa. **P.** este mai mult decât suma celor doi parteneri deoarece proprietățile fiecăruia sunt metamorfozate de interacțiunile cu celălalt. **P.** reprezintă un segment al rețelei biocenotice de specii. [69]
- PATOSISTEM²**, (fitopat.) subsistem al unui ecosistem caracterizat prin relații de parazitism. Populația de patogeni este constituită din subpopulații de virusuri, bacterii și ciuperci. **P. natural** este alcătuit din trei elemente de bază: gazda, patogenul și mediul. **P. artificial**, pe lângă cele trei elemente, îl include și pe cel de-al patrulea, omul. [61]
- PATOTIP**, (fitopat.) populația de patogeni în care toți indivizii au drept caracter comun patogenitatea. Există tot atâtea categorii de patogeni câți au patogenitate (orizontal sau vertical). [61]
- PATOTOXINĂ**, (biochim., patol.) sin. *agresină*, *fitotoxină*, toxină sintetizată de patogeni și injectată în corpul gazdei prin intermediul căreia neutralizează sau diminuează efectele mecanismelor de apărare a gazdei și induc astfel starea de susceptibilitate. **P.** este o substanță organică (polipeptide, alcaloizi, glicoproteine) cu molecula mică, de regulă cu înaltă specificitate de acțiune (acționează adesea asupra unei singure specii de plantă gazdă (ex., victorina), rar mai multe (ex., ergotoxina). Patogenitatea și virulența paraziților depind de abilitatea de a produce una sau mai multe **p.** [69] Simptomele bolilor la plante produse de acțiunea **p.** sunt: cloroza, îngălbenirea, necrozele, creșterile anormale, oprirea din creștere. [50]
- PATRIARH**, (rel.) „primul părinte”. În Noul Testament este persoana care deține cel mai înalt grad în ierarhia unei Biserici Ortodoxe, sau eterodoxe, autocefale. [63]
- PATRIMONIUM**, (jur.) totalitatea bunurilor aparținând unor persoane fizice sau juridice care au drepturi asupra lor prin lege. [68]
- PATRIMONIUM NATURAL**, ansamblul componentelor și al structurilor fizico-geografice, floristice, faunistice și biocenotice ale mediului natural a căror importanță și valoare ecologică, economică, științifică, biogenă, sanogenă, peisagistică, recreativă și cultural-istorică, au o semnificație relevantă sub aspectul conservării diversității biologice, al integrității funcționale a ecosistemelor, al conservării patrimoniului genetic vegetal și animal, precum și pentru satisfacerea cerințelor de viață, de bunăstare, de cultură și civilizație ale generațiilor prezente și viitoare. [24]
- PATRIMONIUM VITICOL**, (vitic.) suprafețele viticole, pepinierele, școlile de viță, construcțiile aferente, precum și utilajele necesare ce aparțin unei țări. [49]
- PATRIOTISM**, ansamblu de sentimente, idei și convingeri privitoare la patrie. Are permanentă și caracter dinamic. [32]
- PATRON**, proprietar capitalist de întreprinderi, fabrică sau fermă care folosește munca salariată. [55]
- PATTERN**, (psih.) termen uzual în psihologia americană, desemnând un prototip, un model funcțional, o structură sau o formă de organizare generală, considerată în ceea ce are ea definitiv, ca o constelație de raporturi fără a face referință la conținut. [28]
- PATUL**, (bot.) termen cu semnificația „care formează un unghi ascuțit de aproximativ 45° (nu mai mare) cu organul pe care se află dispus”, de unde și denumirile de frunze bazale patente, întâlnite la clopoței (*Campanula patula*) etc. [50]
- PAUCIFLOR**, (bot.) cu flori puține în inflorescență, aspect întâlnit la rogoz (*Carex pauciflora*). [50]
- PAUDORF**, (paleomorf.) interstadiu abandonat, relevant de J. Demek și J. Kukla, în urma studiilor malacologice efectuate în „solul Paudorf” din stațiunea eponimă. A fost identificată prezența unei faune interglaciare eemienne în partea inferioară a acestui sol. Ca urmare, B. Frenzel a propus întrebuintarea denumirii de „interglaciular Arcy-Stillfried B” în locul unei eventuale perioade de ameliorare climatică „Arcy-Paudorf”. De aceeași

păreră avea să fie ulterior și regretatul palinolog B. Bastin. [8]

PAULO AFONSO, parc național situat în Brazilia (statele Alagoas, Pernambuco, Bahia). Suprafața, 16.980 ha (1948). Se află amplasat pe malurile fluviului São Francisco. Îi sunt caracteristice căderile de apă, ce fac parte din cele mai mari cascade din America de Sud. Vegetația tipică „caatinga“ posedă copaci xerofili: arbori butoi (*Chorisia* sp., *Cavanillesia* sp.), palmieri de ceară (*Copernicia cerifeia*), arborele *Ceiba pentandra*, cactuși arborescenți sau sferici (*Cereus cattingicola*, *Opuntia* sp., *Pilocereus setosus*, *Melocactus* sp.). Fauna ocrotită este formată din specii asemănătoare cu cea din savana „cerrado“. [50]

PAUROPODA, (zool.) subclasă care cuprinde 360 de specii de miriapode de 0,5-2 mm. Au corpul din 11 segmente reunite dorsal în 6 scuturi și cu 9 perechi de picioare. Antene biramate. Depune ouăle în sol, iar dezvoltarea lor este anamorfică. Sunt oarbe. Trăiesc ascunse în locuri umede. [50]

PAVAJ DEȘERTIC, (geomorf.) sin. *pavaj de deflație*, suprafață acoperită cu blocuri de roci sub forma lepezilor, rămase pe loc în urma spulberării materialelor fine de către vânt. [25]

PAVILION AUDITIV, (anat.) parte a urechii externe, nouă la mamifere. Este susținut de un țesut cartilagos elastic și este mobil, cu excepția primatelor, unde musculatura sa este regresată. [37]

PAVLOV, Ivan Petrovici (1849-1936), fiziolog. Cercetări asupra fiziologiei circulației și digestiei. Descoperiri importante referitoare la reflexele condiționate și rolul lor în realizarea echilibrului dintre organism și mediu la animalele superioare și om. A pus în evidență mecanismele și legile fundamentale ale activității emisferelor cerebrale ca: legea inducției corticale, legea iradierii și concentrării excitației și inhibiției, legea forței, stereotipul dinamic etc. A emis teoria reflexelor condiționate. Are contribuții importante la clarificarea activității nervoase superioare și la elaborarea ipotezei de existență la om a celui de-al doilea sistem de semnalizare. [11]

PĂCAT, (rel.) este înstrăinarea de Dumnezeu sau ruperea comuniunii cu El, prin călcarea poruncilor Lui. Păcatul se mai numește și „fărădelege“ sau „nelegiuire“. Păcatul nu este lucrarea lui Dumnezeu, el a apărut prin libertatea de voință a îngerilor căzuți și apoi a oamenilor, începând cu Adam. Lucifer a fost primul care a păcătuit și apoi îngerii căzuți. De păcat se curăță omul numai prin Taina Botezului. Eliberarea de sub robia diavolului și a păcatului s-a făcut prin întruparea, răstignirea și învierea Mântuitorului. Păcatele săvârșite după Botez se iartă

numai prin Taina Spovedaniei sau a Mărturisirii. Păcatele de moarte sunt în număr de șapte: mândria, iubirea de arginți, desfrâul, invidia, lăcomia, mânia și lenea. Păcatele împotriva firii sunt: sodomia sau homosexualitatea, onania și idolatria. Cele împotriva Duhului Sfânt sunt: respingerea adevărului învederat sau necredința, precum și lupta împotriva Bisericii. Fiind încălcarea cu deplină știință și cu voie liberă, prin gând, cuvânt și faptă, păcatul are urmări foarte grave în viața pământească, iar după moarte aduce osândă și chinul în iadul veșnic. [63]

PĂCURĂ, (petr.) fracțiune vâscoasă obținută la distilarea atmosferică a țiteiului sau la distilarea distructivă a reziduurilor de distilare. Se utilizează drept combustibil lichid greu pentru focare industriale. (R. Țițeica și colab., 1972) [46]

PADUCEL (*Crataegus monogyna*, fam. *Rosaceae*), (bot.) arbust indigen, rareori arbore de mărimea a III-a (până la 8-10 m înălțime), întâlnit frecvent prin păduri rare, luminoase, în special stejărete și șleauri, margini de pădure, tufărișuri, poieni, pășuni unde formează uneori tufărișuri, din regiunea de stepă și silvostepă până în regiunea montană, unde, pe versanții însoriți, urcă până la altitudinea de 1.400 m. Frunzele, florile și fructele au utilizări terapeutice în medicina umană cultă și tradițională. Dintre principiile active, importanți farmacodinamic s-au dovedit derivații de flavan, acizii triterpenici din seria pentaciclică și derivații aminici. Ultimii alcătuiesc complexe sinergice. A fost pusă în evidență acțiunea simpaticolitică, hipotensivă, vasodilatatoare și sedativă asupra sistemului nervos central. Cercetările au demonstrat că acțiunea asupra circulației coronare și cerebrale, asupra activității cardiace și circulatorii, acțiunea hipotensivă sunt asigurate de pigmenții antocianici, derivații flavonici, acizii triterpenici, compușii heptahidroxi-flavanglicozidici. Asocierea acestor principii formează un fitocomplex care determină acțiunea farmacodinamică și terapeutică a acestei plante. Asupra miocardului acțiunea constă în dilatarea vaselor coronariene. Acțiunea tonogenă asupra mușchiului miocardic este dată de pigmenții antocianici și leucoantocianici. Activitatea coronarodilatatoare și de mărire a frecvenței respiratorii este asigurată de acizii triterpenici. Lor li se asociază fracțiunile flavonice care la rândul lor provoacă dilatarea coronarelor, acționează favorabil asupra cordului și determină o economisire de oxigen. Experimental, extractele apoase de păducel au dovedit o acțiune foarte puternică asupra coronarelor, determinând o circulație mult îmbunătățită. Se realizează o reglare și o normalizare a activității inimii. Nu s-a dovedit o acțiune hipotensivă directă. Ea este asigurată prin relația circulație-tonus sub acțiunea complexului de principii active. De asemenea,

cercetări recente au evidențiat îmbunătățirea circulației la nivelul scoarței cerebrale. Are loc creșterea afluxului de sânge, celulele nervoase sunt mai bine oxigenate, iar randamentul de folosire a oxigenului se îmbunătățește. Preparate de păducel dau bune rezultate în tratamentul tulburărilor de ritm cardiac, elimină extrasistolele de orice genăză, înlătură accesele de tahicardie paroxistică. Se recomandă în degenerări ale cordului, scleroză coronariană la persoanele în vârstă, cord hipertonic, insuficiență miocardică după boli infecțioase și aritmii cardiace. Specie meliferă. Florile oferă albinelor culesuri de nectar și polen. Producția de miere, 35-100 kg/ha. Pondere economico-apicolă mijlocie. Ca element de subarboret are mare importanță în mobilizarea solului cu rădăcinile sale, îl ferește de îniebare și îl ameliorează prin frunzișul său care, căzut toamna la sol, este descompus ușor de microorganisme. Tufişurile de păducel protejează în zonele uscate dezvoltarea speciilor forestiere. La adăpostul lor se instalează seminișul speciilor valoroase care, pe măsură ce cresc, elimină cu ușurință păducelul. Cultivat frecvent în parcuri, grădini publice, spații verzi ca plantă decorativ-ornamentală în garduri vii, ca plantă izolată, în grupuri arbustive sau în alinamente. Formele sunt deosebit de apreciate prin coronament, frunze, flori, atât în perioada de înflorire, cât și toamna. Înmulțire prin semințe, iar varietățile ornamentale se obțin prin altoire. Semănatul se face imediat după recoltarea fructelor, în august-septembrie, sau în primăvara celui de al doilea an, cu sămânță stratificată. Altoirea se face prin martie-aprilie în ocluație, în ochi dormind sau în despiciătură. [50]

PĂDUCELE CASTRAVEȚILOR [*Cerosipha* (*Aphis*) *gossypii*], (zool.) dăunător răspândit aproape în toate țările de pe glob. Prezent și în țara noastră din stepă până în zona montană. Dăunătorul are ca plantă-gază principală crușinul (*Rhamnus frangulae*), pe care formele amfigone depun ouăle. Produce pagube mari în culturile de castraveți, pepeni, dovleci. În urma atacului frunzele se răsucesc. Pe ele apar pete de culoare galben-palid care se unesc și frunzele se usucă. Dăunătorul transmite și diferite virusuri. Combaterea se face prin stropiri cu Ecatox 20 în concentrație de 0,15%, Metilparation 0,08%, Malation 0,2-0,3%, Fernas 0,05%, Ripcord 0,01%, Actellic 0,1% sau cu Sumithion, Nogos, Wofatox. [50]

PĂDUCELE CENUȘIU AL PRUNULUI (*Hyalopterus pruni*, sin. *H. arundinis*, *Aphis pruni*, fam. *Aphididae*), (zool.) dăunător. Este o specie migratoare. Planta-gază primară este prunul, iar plantele-gază secundare, diferite specii de graminee. Iernează în stadiul de ou și dezvoltă 8-10 generații pe an. Păduchii colonizează lăstarii și frunzele. Lăstarii

atacați rămân închirciți și frunzele se îngălbenesc și apoi se usucă. Pentru combatere se aplică aceleași măsuri ca la păducele verde al mărlului. [66]

PĂDUCELE DIN SAN-JOSÉ (*Quadraspidiotus perniciosus*, sin. *Diaspidiotus perniciosus*, *Aspidiotus perniciosus*, fam. *Diaspididae*), (zool.) unul dintre cei mai periculoși dăunători ai pomilor fructiferi și ai coacăzului. Dezvoltă 2-3 generații pe an și iernează în stadiul de larvă de vârsta I sub scut pe tulpini, șarpante și ramuri. Păduchii înțepă și sug seva din țesuturi, iar ca urmare a atacului, ramurile se usucă și fructele rămân mici și cu pete roșii. Pentru combatere se recomandă efectuarea de tratamente fitosanitare în perioada de repaus vegetativ cu unul din produsele: Oleoekalux 3 CE (conc. 1,5%), Oleodiazol CE (conc. 1,5%), Oleocarbotox 12 CE (conc. 2-3%), Aplaudus super (conc. 1,5%). La tratamentele din perioada de vegetație, efectuate la începutul migrării larvelor de sub scut, se va folosi unul din insecticidele: Ultracid 20 EC (conc. 0,2%), Zolone 25 WP (conc. 0,3%), Reldan 40 EC (conc. 0,15%), Carbetox 50 CE (conc. 0,3%), Diazol 60 EC (conc. 0,15%), Ekalux S (conc. 0,1%), Pyninex 48 EC (conc. 0,2%), Actellic 50 EC (conc. 0,2%). [66]

PĂDUCELE FRUNZELOR DE MENTĂ (*Aphis menthae*), (zool.) dăunător. Adultul este colorat verde-deschis. Iernează sub formă de ou. Are 10-15 generații într-un an. Produce pagube însemnate prin larve, nimfe și adulți, care se hrănesc cu suc din frunze și cu vârfurile tinere. Frunzele atacate se deformează, încrețindu-se. Ele cad de timpuriu sau, dacă rămân pe plantă, au un conținut redus de ulei. Combaterea se face prin stropirea plantelor cu preparate organofosforice. (E. Păun, A. Mihalea, A. Dumitrescu, M. Verzea, O. Coșocariu, 1988) [50]

PĂDUCELE GALBEN AL COACĂZULUI (*Cryptomyzus ribis*, fam. *Aphididae*), (zool.) dăunător. Este o specie migratoare. Iernează în stadiul de ou și dezvoltă mai multe generații pe an. Frunzele atacate se gofrează puternic pe partea superioară și capătă o culoare roșie-purpurie, uneori chiar violacee. Pentru combatere se aplică aceleași măsuri ca și la păducele verde al mărlului. [66]

PĂDUCELE LÂNOS (*Eriosoma lanigerum*, sin. *Schizoneura lanigera*, *S. americana*, fam. *Schizoneuridae*), (zool.) dăunător. Dezvoltă 8-12 generații pe an și iernează ca forme hipogee în zona coletului și ca larve de vârsta I și a II-a în crăpăturile scoarței. Păduchii colonizează tulpinile, ramurile și lăstarii, iar în locul înțepăturilor, celulele se hipertrofiază și apar umflături sub formă de gale sau tumori. Se recunoaște foarte ușor după secreția ceroasă, filamentoasă, de culoare albă care acoperă corpul. Are ca dușmani naturali viespea monofagă *Aphelinus mali* care

PĂDUCELE MELIFER AL PĂRULUI

produce 100% mortalitatea păduchilor. Pentru combatere se vor executa tratamente fitosanitare în perioada de repaus vegetativ cu unul din produsele: Oleokalux 3 CE (conc. 1,5%), Oleodiazol CE (conc. 1,5%), Oleocarbetox 12 CE (conc. 2-3%), iar în perioada de vegetație cu produsele Kilval CE (conc. 0,1%), Imidan 50 WP (conc. 0,1%), Actellic 50 CE (conc. 0,2%), Reldan 40 EC (conc. 0,15%), Nurelle D (conc. 0,075-0,1%). [66]

PĂDUCELE MELIFER AL PĂRULUI (*Psylla piricola*), (zool.) insectă dăunătoare. Produce pagube materializate prin căderea frunzelor, lemnificarea redusă a creșterii anuale, maturare defectuoasă a frunzelor, emiterie de suc dulce care favorizează dezvoltarea fumaginei. Combaterea se face în perioada de repaus a pomilor prin tratamente cu Dibutox 25 în concentrație de 1% și Paroil 2%, iar în cursul vegetației cu unul din insecticidele: Detox 25 EC în concentrație de 0,5%, Metasistox 0,1%, Carbetox 37 în concentrație de 0,5%, Actellic 50 EC în concentrație de 0,1%. (N. Braniște, P. Parnia, 1996) [50]

PĂDUCELE MOV AL PĂRULUI (*Dysaphis pyri*, fam. *Aphididae*), (zool.) dăunător. Iernează în stadiul de ou pe formațiuni fructifere și pe ramuri și dezvoltă mai multe generații pe an. Planta-gazdă primară este părul, iar plantele-gazdă secundare, specii de *Gallium* și *Rubia*. Frunzele atacate sunt puternic deformate, se răsucesc și se îngălbenesc prematur, iar la suprafața acestora se găsește din abundență „roua de miere“. Pentru combatere se vor utiliza produsele recomandate la păducele verde al mărului. [66]

PĂDUCELE NEGRU AL CIREȘULUI (*Myzus cerasi*, sin. *Aphis cerasi*, fam. *Aphididae*), (zool.) dăunător migrator. Dezvoltă 3-5 generații pe frunzele de cireș, formând pseudocecidii și mai multe generații pe plantele-gazdă secundare. Ca urmare a atacului, frunzele se răsucesc și se usucă, luând forma unor buchete, iar lăstarii se înnegresc și se îndoiesc. Pentru combatere se aplică aceleași măsuri ca și la păducele verde al mărului. [66]

PĂDUCELE NEGRU AL COACĂZULUI (*Aphis schneideri*, fam. *Aphididae*), (zool.) dăunător migrator care dezvoltă mai multe generații pe an și iernează în stadiul de ou pe lăstari. Lăstarii atacați de păduchi sunt deformați puternic, au internodiile mai scurte și răsucite, iar frunzele se încrețesc și se încovoie până la punctul de inserție al pețiolului. Pentru combatere se aplică aceleași măsuri ca și la păducele verde al mărului. [66]

PĂDUCELE NEGRU AL SFECLEI (*Aphis fabae*), (zool.) dăunător. Adulții și larvele, prin înțepăturile provocate plantei, determină în țesuturi un dezechilibru biologic ce cauzează schimbarea formei

frunzelor atacate și răsucirea lor. Când atacul este puternic, frunzele se usucă. La seminceri își formează colonii mai ales pe lăstari și inflorescențe determinând uscarea acestora sau șistăvirea semințelor. *Combaterea* se face prin tratament cu Sinarotox-35 sau Carbetox-37 în doză de 0,6-0,8 l/ha în 300 l apă. Dacă este cazul tratamentul se repetă peste 8-10 zile. Este bine ca primul tratament să se facă înainte de răsucirea frunzei. (V. Ciochia, A. Codrescu, L. Dumitraș, 1980) [50]

PĂDUCELE OVĂZULUI (*Macropiphum avenae*, sin. *Sitobion avenae*), (zool.) afidă (insectă) dăunătoare. Frunzele atacate sunt răsucite și au pete roșii sau galben-deschis. Pe frunze și pe tecile ei se găsesc afide aptere și aripate, de culoare verde sau roșcată, cu abdomenul întunecat. Produc pagube însemnate. Atacul are loc în vetre care se măresc treptat, cuprinzând toată cultura. Măsurile de prevenire și combatere constau din arături adânci de vară, imediat după seceriș, pentru a împiedica formarea samulastrei, distrugerea gramineelor spontane, semănatul timpuriu. La atacuri puternice se fac tratamente chimice cu unul din produsele organofosforice Ekatox 5, Rogor, Lirotion, Wofatox, în concentrație de 0,05-0,06%, sau folosind pulverizări cu unul din preparatele sistemice: Metasisto, Ekatin. Se fac minimum două stropiri, repetate la 10-15 zile. (C. Manolache, Gh. Boguleanu, 1967) [50]

PĂDUCELE RĂDĂCINII SFECLEI (*Pemphigus fuscicornis*), (zool.) dăunător. Adulții și larvele atacă de obicei în vetre, afectând rădăcina principală și radicele de unde sug conținutul celular. La planta atacată frunzele se îngălbenesc și se veștejesc. *Combaterea* constă în rotația culturilor, distrugerea permanentă a buruienilor, fertilizarea corectă, irigarea culturilor și evitarea însămânțărilor sfeclei lângă tarlalele unde a fost cultivată sfecla în anul precedent. Se recomandă arături adânci prin care se scot la suprafață o parte din colonii, realizând în cadrul lor o mortalitate de până la 95%. Folosirea după arat a irigării pentru creșterea mortalității dăunătorului. (V. Ciochia, A. Codrescu, L. Dumitraș, 1980) [50]

PĂDUCELE ROZ AL MĂRULUI (*Dysaphis plantaginea*, sin. *Dysaphis mali*, fam. *Aphididae*), (zool.) dăunător migrator. Planta-gazdă primară este mărul, iar plantele-gazdă secundare buruienile anuale. Iernează ca ou pe ramuri și dezvoltă 4 generații pe an. Atacă frunzele și fructele. Frunzele atacate se curbează spre fața inferioară și se îngălbenesc, iar fructele se deformează în zona calicială și nu mai cresc. Pentru combatere se aplică aceleași măsuri ca la păducele verde al mărului. [66]

PĂDUCELE ROZ GALICOL AL MĂRULUI

(*Dysaphis devecta*, fam. *Aphididae*), (cecid.) dăunător care dezvoltă 4 generații pe an și iernează sub formă de ou pe ramuri. Păduchii apar primăvara și colonizează rozetele de frunze și lăstari erbacei. La infestări puternice, determină deformarea, gofrarea și înroșirea frunzelor. Pentru combatere se aplică aceleași măsuri ca și la păduchele verde al mărului. [66]

PĂDUCELE ȚESTOS (*Quadraspidiotus*

astraeformis), (zool.) dăunător, care formează colonii mici. Atacul masiv provoacă uscarea plantei. Se combate chimic la avertizare prin stropiri cu Dibutox, zeamă sulfocalcică, Sinoratox etc. [50]

PĂDUCELE ȚESTOS AL TRANDAFIRULUI

(*Aulacaspis rosae*), (zool.) insectă dăunătoare întâlnită în toate județele din România, producând pagube mari. Are o singură generație pe an. Iernează ca femele adulte, sub scuturi, pe ramurile sau tulpinile de trandafir. La începutul lunii mai, ele depun ouăle sub scut din care la sfârșitul aceleiași luni sau la începutul lunii iunie apar larvele, care rămân pe ramuri sau tulpină. După prima năpârlire devin imobile și se diferențiază în sexe. Larva femelă parcurge trei stadii de transformare până la transformarea în adult. Larva masculă parcurge până la adult patru stadii de transformare. Măsurile de prevenire și combatere constau în aplicarea de stropiri la începutul verii (lunile mai-iunie) cu una din substanțele: Ekatox 50, Wofatox, Folidol, Bi-58, Nourythion în concentrație de 0,06-0,08%. La atacuri mari, tratamentele se fac în timpul iernii cu ulei Hortitox 3-5% sau cu Dibutox 1%. (C. Manolache, Gh. Boguleanu, 1967) [50]

PĂDUCELE VERDE AL AGRISULUI (*Aphis*

grossulariae, fam. *Aphididae*), (zool.) dăunător cu biologia asemănătoare cu cea a păduchelui galben ce atacă coacăzul. Păduchii colonizează lăstarii, florile și frunzele. Ca urmare a atacului, frunzele se răsucesc, luând forma unor buchete, se usucă și cad, iar lăstarii nu se mai dezvoltă normal. Pentru combatere se aplică aceleași măsuri ca și la păduchele verde al mărului. [66]

PĂDUCELE VERDE AL CEREALELOR

(*Schizaphis graminum*), (zool.) dăunător. Are două forme: aripată (1,2-2 mm lungime) și nearipată (1,4-2 mm lungime). Culoarea corpului este verde sau verde-gălbui. Parazitează frunzele sugându-le seva. Frunzele atacate se răsucesc și se usucă. Păduchii cerealelor sunt atacați și distruși de buburuze (*Subcoccinella sptemunctata*) care au elitrele roșcate, prevăzute cu 7 puncte negre pe ele. Mijloacele de prevenire și combatere constau în distrugerea samulastrei, tratarea vetrelor de atac folosind

substanțele Basudine 20 sau Rogor în concentrație de 0,2%. (I. Boieru, N. Eustațiu, 1973) [50]

PĂDUCELE VERDE AL MAZĂRII

(*Acyrtosiphon pisum*), (zool.) dăunător. Este o specie nemigratoare. Femelele amfigone depun ouăle în toamnă pe diferite leguminoase perene (lucernă, trifoi etc.). Primăvara, prin aprilie-mai, apare matca care, partenogenetic, dă naștere la mai multe generații de femele aptere și aripate. Formele aripate migrează pe mazăre, mazărice etc., colonizând frunzele și florile. Înmulțirea se continuă până la sfârșitul verii. Se combate prin stropiri cu Carbetox în concentrație de 0,3% sau cu Rogor 0,1%. Cu 15 zile înainte de recoltare nu se mai fac tratamente. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PĂDUCELE VERDE AL MĂRULUI (*Aphis pomi*,

sin. *Doralis pomi*, fam. *Aphididae*), (zool.) dăunător nemigrator, care se înmulțește tot timpul anului numai pe măr, iernează sub formă de ou la baza mugurilor pe ramurile subțiri și dezvoltă 8-12 generații pe an. Colonizează partea inferioară a frunzulițelor și se hrănesc cu seva acestora. Frunzele atacate din vârful lăstarilor erbacei se răsucesc, se îngălbenesc și se usucă. Părțile atacate sunt acoperite cu excrementele dulci ale păduchilor „roua de miere“ pe care se instalează fumagina. Pentru combaterea păduchilor de frunză (afide), tratamentele fitosanitare se vor executa la apariția primelor colonii de afide pe frunzulițe folosind unul din produsele: Pirimor 25 DG (conc. 0,1%), Mavrik 2 E și 2F (conc. 0,03 și 0,05%), Chess 25 WP (conc. 0,04-0,1%), Polytrin 200 EC (conc. 0,015%), Bulldock 25 EC (conc. 0,05%), Chinmix 5 EC (conc. 0,03%), Calypso 480 SC (conc. 0,02%), Nurelle D (conc. 0,075-0,1%). Tratamentele din perioada de repaus vegetativ efectuate pentru combaterea păduchelui din San-José distrug și ouăle de afide. [66]

PĂDUCELE VERDE AL PIERSICULUI (*Myzodes*

persicae, sin. *Myzus persicae*, *Aphis persicae*, fam. *Aphididae*), (zool.) dăunător care dezvoltă cca 5 generații pe piersic, planta-gazdă primară și mai multe generații pe gazdele secundare (cartof, varză, tomate, sfeclă). Iernează în stadiul de ou la baza mugurilor sau în crăpăturile scoarței. Colonizează partea inferioară a frunzelor și, ca urmare a înțepăturilor și a sugerii sevei, acestea se necrozează, se răsucesc și cu timpul se îngălbenesc și se usucă. Combaterea dăunătorului este asemănătoare cu cea recomandată la păduchele verde al mărului. [66]

PĂDUCHII ȘI PURICII NEGRI DE MAC (*Doralis*

fabae sau *Aphis papaveris*), (zool.) dăunători care atacă foarte puternic culturile de mac în primul stadiu de vegetație, distrugând frunzele în luna mai. Combaterea se face prin stropiri cu Fosfotox R-35 în

concentrație de 0,2%, *Metasystox* în concentrație de 0,08% sau cu emulsie de nicotină și săpun. (Fl. Crăciun, O. Bojor, M. Alexan, 1976) [50]

PĂDURE, (silv.) formație complexă și funcțională a biosferei, constituită dintr-o biocenoză edificată de arbori, în strânsă interdependență cu mediul fizico-geografic în care s-a format și viețuiește, perenă, stabilă și autoregenerabilă, ocupând o mare suprafață de teren (minimum 0,25 ha) și aflându-se în echilibru dinamic cu factorii ecologici. Posedă un mediu intern aerian și edafic specific, de care este influențată și pe care îl influențează, precum și o viață microorganismică, animală și vegetală proprie, precis integrată în lanțurile trofice. Sub aspect fitogeografic pădurea este un biom; sub aspect structural-organizatoric ea este un ecosistem. [4] Există: **p. amestecată**, pădure formată din mai multe specii de arbori; **p. artificială**, pădure creată de om; **p. de codru**, pădure regenerată din sămânță, care se exploatează la vârste mari; **p. de crâng**, pădure regenerată vegetativ, care se exploatează la vârste mici; **p. de crâng compus**, pădure regenerată mixt, din sămânță și lăstari; **p. deciduă**, pădure cu frunză căzătoare în anotimpuri nefavorabile din punct de vedere ecologic; **p. ecuatorială**, pădure din zona ecuatorială, formată din arbori sempervirenți cu flori și fructe în tot timpul anului; **p. estivală**, pădure înfrunzită vara, lipsită de frunze în anotimpul rece; **p. de foioase**, pădure cu arbori având frunze cu limb lat; **p. cu frunză mare**: *Fagus*, *Tilia*, *Acer*; **p. cu frunză mărunță**, pădure formată din arbori din genurile *Salix*, *Betula*, *Populus*; **p. grădinărită**, pădure cu regenerare continuă prin extragerea permanentă a arborilor de vârste sau dimensiuni mari; **p. hiemală**, pădure înfrunzită iarna; **p. de luncă**, pădure situată în albia majoră (lunca) râurilor; **p. mlaștinoasă**, pădure situată pe sol permanent ud; **p. ocrotită**, pădure pusă sub protecția unei legi sau autorități, în vederea conservării ei; **p. parc**, pădure amenajată și folosită pentru recreere; **p. rezervată** → **p. ocrotită**; **p. sclerofilă**, pădure formată din specii sempervirente cu frunze având mult țesut mecanic; **p. sempervirentă**, pădure formată din arbori cu frunze veșnic verzi; **p. strămbă**, pădure formată din arbori cu tulpini și ramuri strâmbe; **p. de surduc**, pădure situată în cheile unui râu; **p. de taiga**, pădure din zona pădurilor boreale, formată din specii de arbori de conifere; **p. tropicală**, pădure din zona pădurilor tropicale, formată din specii de arbori cu frunză căzătoare în anotimpul răcoros-uscat; **p. tropicală pluvială** → **p. ecuatorială**; **p. virgină**, pădure naturală, nemodificată prin acțiuni antropice. [15] **Obs.:** Privitor la originea termenului „pădure“, în mod nejustificat considerat de lingviști că ar proveni

din latinul „palude-is“ = mlaștină, exprimăm unele obiecții: a) mlaștina este rară și constituie o excepție în peisajul carpato-nistriano-danubian; b) în lb. latină există un alt termen pentru a desemna pădurea, foarte cunoscut și frecvent folosit: *silvae*; c) nu este firesc ca un popor cum este cel român, strâns legat de pădure încă din etnogeneză, să fi părăsit termenul propriu, înlocuindu-l cu unul total nepotrivit; d) credem că anumiți termeni, foarte importanți și-au păstrat locul în limba poporului, neputând fi detronați de cuvinte de import. Așa sunt denumirile de brad, lariță (larice), zimbru (pin cembra), jneapăn (*Pinus mugo*) etc. De ce în cazul pădurii lucrurile ar fi decurs altfel?; e) în consecință părerea noastră este că „pădure“ provine din substratul autohton al limbii și trebuie tratat ca atare. [4]

PĂDURE BOREALĂ DE RĂȘINOASE (conifere), (biogeogr.) tip de pădure din zona temperată rece, alcătuită predominant din specii de conifere. Se pot evidenția următoarele tipuri principale: **p. b. Canadiană**, în care domină molidul alb (*Picea glauca*) și bradul de balsam (*Abies balsamea*); **p. b. euroasiatică**, alcătuită din partea europeană, unde climatul este mai puțin excesiv, datorită apropierii oceanului, în care domină molidul (*Picea abies*) și pinul silvestru (*Pinus sylvestris*), și partea siberiană cu un climat excesiv, dominată de larice (*Larix sibirica*; *L. dahurica* și *Pinus pumila*); **p. b. de conifere de la litoralul pacific american**, dominată de molidul *Picea sitchensis* și tsuga (*Tsuga heterophylla*). [70]

PĂDURE CLARA, (ecol.) formațiune vegetală deschisă, din regiunile tropicale sau subtropicale cu ploi puține, caracterizată prin dimensiunile modeste ale arborilor care o compun. [3]

PĂDURE-CLIMAX, (ecol.) formațiune vegetală lemnoasă care a atins stadiul culminant al evoluției sale. [3]

PĂDURE CULTIVATĂ, (silv.) pădurea în care s-au efectuat intervenții de natură silviculturală (tăieri de regenerare, împăduriri, îngrijirea și conducerea arboretelor, protecția împotriva factorilor biotici și abiotici dăunători etc.), pe baza organizării gospodăririi pădurilor în spațiu și în timp, pentru a se asigura continuitatea pădurilor și a funcțiilor economice și ecoprotective pe care acestea le exercită. Pădurea cultivată este seminaturală, când provine din regenerări naturale (sămânță sau lăstari) și este compusă din specii locale, autohtone, și artificială, când provine din împăduriri artificiale indiferent de originea speciilor (autohtone sau alohtone). [4]

PĂDURE DE ARBORI CU FRUNZE CĂZĂTOARE, (ecol.) tip de pădure în care speciile dominante sunt cele care toamna își pierd frunzele. [24]

PĂDURE DE CONIFERE, (ecol.) tip de pădure în care speciile dominante sunt cele de rășinoase (molid, brad, pin). [24]

PĂDURE DE FOIOASE → **PĂDURE NEMORALĂ**
PĂDURE ECUATORIALĂ → **PĂDURE TROPICALĂ UMEDĂ**

PĂDURE ECUATORIALĂ INUNDABILĂ, (ecol.) pădure tropicală umedă, care este temporar sau permanent inundată; în bazinul Amazonului poartă numele de *igapo* sau *varzea*; aici apar specii acvatice ca *Nimphaea*, nufărul gigantic (*Victoria regia*). [70]

PĂDURE GALERIE, (ecol.) tip de pădure aflată în lungul unor râuri care traversează savana, fiind o prelungire a pădurii ecuatoriale. [70]

PĂDURE ÎN CURS DE REPOPULARE, (silv.) pădure care a suferit un incendiu sau a fost supusă unei exploatare iraționale, fiind astfel martorul unei succesiuni secundare. [3]

PĂDURE MEDITERANEANĂ BOREALĂ, (biogeogr.) tip de pădure specific țărmurilor nordice și sudice ale Mării Mediterane și vestului Californiei, cu climat mediteranean; specii caracteristice: stejarul verde (*Quercus ilex*), stejarul de plută (*Quercus suber*), măslinul (*Olea europaea*), pinul alep (*Pinus halepensis*), cedrul de Liban (*Cedrus libanotica*) etc. [70] → **CLIMAT MEDITERANEAN**

PĂDURE MUSONICĂ, (biogeogr.) tip de pădure tropicală cu ritm sezonier, întâlnit în zonele cu climat musonic (sudul și sud-estul Asiei) și mai puțin în Indonezia. [70] → **PĂDURE TROPICALĂ CU RITM SEZONIER**

PĂDURE NEMORALĂ, (biogeogr.) tip de pădure cu frunze căzătoare, din zona temperată boreală. Aceste păduri sunt răspândite în Europa Occidentală și Centrală, în Asia și America de Nord, fiind situate latitudinal la sudul pădurilor boreale de conifere, iar altitudinal între etajul stepelor și cel al pădurilor de conifere. Prezintă o mare varietate floristică, în funcție de condițiile specifice diferitelor zone și continente. Specii mai importante în Europa și Asia Occidentală sunt fagul (*Fagus sylvatica*), carpenul (*Carpinus betulus*), stejarul (*Quercus robur*); în Asia Orientală domină foioase cu frunza lată (*Catalpa*, stejari) sau arțar, tei, carpen; în America de Nord, în pădurea apalașiană de foioase, domină stejarul negru (*Quercus velutina*), stejarul alb (*Quercus alba*), hickory (*Carya*) etc. [70]

PĂDURE PLUVIALĂ → **PĂDURE TROPICALĂ UMEDĂ**

PĂDURE SECULARĂ, (ecol.) pădure virgină, netăiată, neexploată, care poate conține copaci vechi de mai multe sute de ani. [23]

PĂDURE SECUNDARĂ, (ecol.) formațiune vegetală lemnoasă, afectată de diversele activități umane. [3]

PĂDURE TEMPERAT AUSTRALĂ, (biogeogr.) tip de pădure întâlnit în emisfera sudică, în regiunile cu climat asemănător celui temperat din emisfera nordică, care duce la apariția unor păduri ombrofile, asemănătoare celor nemorale. Răspândire: *Valdivia* (Chile), versantul estic al Cordilerei australiene, sud-vestul Noii Zeelande. Alcătuire: fagul austral (*Notophagus*), magnolii, bambuși, mesteceni, plopi, alături de care apar și unele conifere endemice (*Podocarpus*, *Araucaria*). [70]

PĂDURE TROPICALĂ CU RITM SEZONIER, (biogeogr.) tip de pădure cu arbori cu frunze căzătoare, ce apare în prelungirea formațiunilor dense ale pădurii tropicale umede, în regiunile cu două anotimpuri (ploios și secetos). Răspândire: Asia de sud și sud-est, America de Sud (nord-estul Braziliei) și Centrală, Africa (Niger, Congo, Zair), Australia (la vest de pădurea tropicală umedă de pe coasta nordică); în regiunile în care bat musonii (Asia de Sud și Sud-Est). Aceste păduri se numesc păduri musonice și sunt de două tipuri: păduri de tec, în regiunile mai uscate unde domină tecul (*Tectona grandis*); păduri de sal (*Shorea obtusa*). [70]

PĂDURE TROPICALĂ UMEDĂ, (biogeogr.) sin. *pădure ecuatorială*, tip de pădure situat în regiunile cu climat ecuatorial. Este bine reprezentată în America de Sud – Amazonia, unde este cunoscută sub numele de *selvas*, *hylaeas*, *bosanes*; în Africa ocupă mari suprafețe în bazinul Congo, pe țărmul Guineei și al Mozambicului. În Asia este răspândită pe țărmurile sudice ale Indochinei, Peninsula Malaca, insulele Sonde, Sumatera, Djawa, Kalimantan etc. Se întâlnește și în Noua Guinee și pe țărmurile nordice ale Australiei. Au o uriașă bogăție floristică (peste 20.000 de specii în insulele malaieze și peste 40.000 în Amazonia) și posedă o stratificare complexă (stratul erbaceu, arbustiv, arborescent inferior mediu și superior). În cadrul lor sunt prezente numeroase specii de palmieri, arborele de cauciuc (*Hevea brasiliensis*), specii ale genului (*Coffea*), arborele de cacao (*Theobroma cacao*), mahonul, acaju, liane, orhidee, plante parazite, ex., *Rafflesia*. [70]

PĂDURE TROPICALĂ XEROFILĂ, (biogeogr.) tip de pădure prezentă în regiunile în care anotimpul secetos de vară durează 4-8 luni. Precipitațiile, mai puține decât în regiunile cu păduri musonice, cad iarna când arborii sunt înfrunziți. În anotimpul secetos pădurile sunt defrunchizate. Acoperă regiuni mari în Africa, America de Sud și mai mici în Asia și Australia. Sunt constituite din două formațiuni mai importante: *păduri-savane* (savane-parcuri), există în zone în care precipitațiile medii sunt de 1.000-1.500 mm și cad

PĂDURE VIRGINĂ

iară; sunt păduri rare, luminoase, cu arbori de 10-20 m înălțime, cu un strat bogat de ierburi dominat de graminee, foarte înalte în anotimpul ploios; în anotimpul secetos pădurea este desfrunzită și ierburile se usucă; dintre speciile caracteristice de copaci menționăm: *Bauhinia*, *Acacia*, *Isobertlinia*, *Butyrospermum parkii*; ierburile dominante: *Andropogon*, *Pennisetum*. Pădurile din Zambia se numesc *miombo*, iar cele din Etiopia – *Kolla*; *păduri și tufărișuri xerofile ghimpoase* se dezvoltă în regiunile tropicale cu un climat continental mai accentuat, precipitații 400-900 mm/an, iar anotimpul secetos durează 6-8 luni; stratul superior – arbori mici, cu frunze rigide țepoase care cad în anotimpul secetos; arbuștii sunt deși și țepoși, iar stratul ierbos sărac, dominat de plante suculente (în Africa, America Centrală, America de Sud și sud-estul Australiei). În Africa se numesc *bruse*. [70] → BRUSĂ

PĂDURE VIRGINĂ, (silv.) pădure a cărei compoziție, structură, creștere și alte procese vitale sunt strict determinate de condițiile naturale de mediu, în principal de climat, în afară de orice influență antropică (directă sau indirectă). Ecologic bine stabilizată, având raporturile dintre climă, sol și organisme perfect echilibrate, departe de acțiunile umane susceptibile de a-i modifica legile de dezvoltare (procesele naturale și structurale), această pădure prezintă mai presus de toate aspect de „pădure climax”. Este pădurea maxim adaptată la mediu, cu structuri stabile, arhetipale, cu o ontogeneză (evoluție internă) specifică, repetabilă ciclic timp îndelungat (la nivel de secole și milenii). Ontologic, pădurea virgină trece prin următoarele șase faze: faza de tinerețe, faza de maturitate, faza de îmbătrânire, faza de degradare, faza de regenerare. Aceste faze coexistă un timp, ocupă suprafețe diferite ca mărime și sunt repartizate în spațiu neregulat mozaicat, formând „arhitectura sau textura” pădurii. Un termen considerat echivalent este acela de *pădure naturală*. Spre deosebire de aceasta, la *pădurea seminaturală* se poate identifica o anumită influență umană, dar ea nu este semnificativă, fiindcă nu duce decât într-o foarte mică măsură la modificarea structurii originare. În mod curent, pentru a cuprinde întregul complex de probleme referitoare la pădurea naturală, se utilizează sintagma „păduri virgine și cvasivirgine”. Un alt termen folosit în ultimul timp care desemnează aproximativ același lucru este acela de *pădure seculară* prin care se înțelege: o pădure suficient de în vârstă pentru a ajunge la o stabilitate ecologică maximă, incluzând în procesele subadaptative și eventualele influențe antropice întâmplătoare, care însă sunt ne semnificative. [4]

PĂIANJEN, (petr.) sculă de instrumentație folosită pentru prinderea și extragerea pieselor cu dimensiuni mici și forme neregulate rămase sau căzute pe talpa sondei. (R. Țițeica și colab., 1972) [5]

PĂIANJENUL-CU-CRUCE (*Araneus diadematus*), (zool.) insectă care face parte din clasa *Arachnida*. Se întâlnește printre plantele de grădină, pe sub streșinile caselor, prin magazii, prin păduri și prin alte locuri ferite. Are corpul format din cefalotorace și abdomen. Se hrănește cu sucuri din corpul insectelor pe care le prinde în pânza sa pe care și-o țese cu multă măiestrie cu rețea în formă de roată. La chelicere are o chelă ca un cârlig mobil care îi servește la omorârea prăzii. Când atacă, spinul chelei se îndreaptă înainte, înțepă prada și îi varsă în rană sucul veninos al unor glande ce se găsesc la baza chelicerelor. Prada paralizează. Pentru lichefierea organelor îi ajută enzimele produse de glandele salivare care sunt lăsate în corpul prăzii. Acestea dizolvă proteinele. După lichefiere hrana lichidă rezultată este aspirată de un stomac (gușă) de la care pornesc două cecumuri mari. Intestinul este înconjurat de hepatopanaceuri care își varsă secreția în intestin prin 4 canale. Urmează porțiunea posterioară, numită sac rectal, și apoi rectul, care se sfârșește prin orificiul anal. Respiră prin plămâni, care sunt invaginații ale tegumentului, și prin două trahei (tubulare) dispuse în mănunchi în interiorul abdomenului. Plămânii comunică cu exteriorul prin stigmă, la fel și traheile. Traheile ajung uneori până la nivelul țesuturilor. Stigmele se găsesc imediat înaintea filierelor. Sistemul circulator este deschis și format dintr-o inimă tubulară dorsală, comunicând cu pericardul (locul unde se află) prin 3-4 orificii numite ostiole. Excreția se face prin tuburile Malpighi. Are dimorfism sexual. Masculul este mult mai mic decât femela. După fecundație, femela devine foarte feroce, devorând chiar masculul. Ea face sute de ouă, pe care le cuprinde în punguțe țesute din fire de păianjen. Din ouă ies direct pui, care seamănă cu părinții. Femela mamă îi are în grija ei până cresc mai mari. [50]

PĂIANJENUL-DE-APA (*Argyroneta aquatica*), (zool.) insectă care face parte din clasa *Arachnide*. Este întâlnit în apa din șanțuri, mlaștini și lacuri care prezintă o bogată vegetație și faună de animale mici. Nu-și fabrică pânza pentru prinderea prăzii. El trăiește în apă, însă respirația este aeriană. Are o adaptare specială pentru a-și duce viața în mediul acvatic. Corpul lui este acoperit cu perișori fini și deși. Între acești perișori, atunci când se ridică la suprafața apei, ia aer și îl duce sub apă într-un adăpost pe care și l-a construit anterior. Adăpostul are forma de clopot transparent cu gura în jos. El este făcut din fire de păianjen, maiestos țesut și agățat de plante. În acest adăpost lasă bulele de aer până se umple.

Rezerva de aer din el ajunge pe 2-3 săptămâni. Când provizia de aer s-a viciat, păianjenul o îndepărtează cu piciorușele, apoi se urcă la suprafața apei, pe un fir tors dinainte, scoate abdomenul din apă și cară aer proaspăt. În adăpost năpârlește, depune ouăle și se dezvoltă puii în primele zile. Masculul este mai mare decât femela, cu care se împacă bine. Pentru procurarea hranei, stă la pândă cu abdomenul în adăpost și restul corpului în apă. Este un răpitor foarte lacom. El atacă mai ales isopodul *Asellus aquaticus* și puii de pește. Își paralizază prada cu o toxină. Iernează în adăpostul pe care și l-a construit sau în cochilia goală de melc unde se refugiază. [50]

PĂIANJENUL GALICOL AL FRUNZELOR DE PĂR, (cecid.) acarian aparținând speciei *Eriophyes pyri*, dăunător comun al plantațiilor de păr. Galele apar în special pe frunze, unde se observă bășicări (pustule) de culoare verde, apoi roșcată, iar pe măsură ce țesuturile atacate se necrozează, devin brune. Răspândire geografică: Europa Centrală, America de Nord. [41]

PĂIANJENUL GALICOL AL PRUNULUI, (cecid.) acarian aparținând speciei *Eriophyes phloeocoptes*, dăunător pe frunzele de prun. Galele au la început aspectul unor excrescențe mici, aproape sferice, cu diametrul de 1-3 mm, de culoare gălbuie, apoi devin roșii-violacee, iar spre toamnă de culoarea scoarței ramurilor. Răspândire geografică: Europa Centrală, America de Nord. [41]

PĂIANJENUL MENTEI (*Eriophyes menthae*), (zool.) dăunător. Adultul este alb-murdar, cu pete cafenii-verzui. Formează 5-6 generații anual. Femela iernează în sol, la 3-10 cm adâncime. Larva este de culoare albă-strălucitoare, până la alb-murdar. Dăunătorul se transmite prin materialul de înmulțire. Adulții și larvele se hrănesc cu suculele extras din frunzele situate în vârful de creștere a tulpinilor și a ramificațiilor. Frunzele atacate se rotunjesc și se îndoaie în sus, iar pețiolul este foarte scurt. Tulpinile rămân scurte. În locul inflorescențelor apar formațiuni globuloase unde se întâlnesc ouă, adulți și larve. Pagubele sunt semnificative prin pierderea cantitativă a uleiului volatil. Combaterea se face prin trei stropiri cu Tedion V-18 în concentrație de 0,2%. Intervalul între stropiri este de 8-13 zile. Primul stropit are loc la apariția dăunătorului. Se folosesc 1.500-2.000 l/ha. Cu 20 de zile înainte de recoltat nu se mai stropește. Plantațiile astfel tratate se utilizează numai pentru obținerea uleiului volatil. Măsurile de igienă culturală constau în: folosirea de material săditor din plantațiile neatacate; curățirea și spălarea stolonilor înainte de plantare; respectarea rotației la

5-6 ani; distrugerea speciilor de mentă sălbatică. (E. Păun, A. Mihalea, A. Dumitrescu, M. Verzea, O. Coșocariu, 1988) [50]

PĂIANJENUL PĂRULUI (*Eriophyes pyri*), (cecid.) dăunător care trăiește între solzii mugurilor. Atacă frunzele provocând formarea de mici gale colorate care se proliferază pe fața lor superioară. Se combate cu sulf muiabil sau una din substanțele: Plictran 25 în concentrație de 0,05%, Torque 50 în concentrație de 0,05%. (N. Braniște, P. Parnia, 1996) [50]

PĂIANJENUL ROȘU (*Tetranychus uticae* sau *Tetranychus altheae*), (zool.) dăunător. Se află răspândit în toate podgoriile din țara noastră. Atacă frunzele pe fața inferioară unde țese un păianjen fin. Frunzele atacate se usucă și cad. Combaterea constă în efectuarea arăturii adânci de toamnă, care provoacă distrugerea adulților hibernanți, în distrugerea buruienilor pe care se înmulțește dăunătorul și în stropiri efectuate în perioada de repaus, cu Dibutox în concentrație de 1%, iar în perioada de vegetație, stropiri cu DEF 25 CE în concentrație de 0,2%, Omite în concentrație de 0,2%. [49]

PĂIANJENUL ROȘU AL CASTRAVEȚILOR (*Tetranychus telarius*), (zool.) dăunător. Se combate prin stropiri repetate cu Ecatox. [50]

PĂLAMIDĂ¹ (*Cirsium arvense*, fam. *Asteraceae/Compositae*), (bot.) plantă perenă cu rădăcini drăjonante, considerată buruiană problemă comună pentru culturile agricole. Robustă, cu înrădăcinare adâncă și mare putere de regenerare vegetativă. Tulpină ramificată, cu calatidiile cilindrice, dispuse corimbiform. Corola roșie-violacee. Se întâlnește în semănături, în toate culturile. Înflorește în iunie-septembrie. Fructe achene cu papus lung. Sensibilă la: acetoclor, bromoxinil, bromoxinil + acid 2,4-D, clopiralid, florasulam, fluroxipir, rimsulfuron, foramsulfuron, iodossulfuron + amidosulfuron, trisulfuron-metil, imazetapir, isoxaflutol + atrazin, MCPB ca sare de sodiu, dicamba + acid 2,4-D, mecoprop-P + MCPA ca sare de dimetilamină, acid 2,4-D ca ester 2 etilhexilic, glufosinat de amoniu, glifosat. [51]

PĂLAMIDĂ² (*Sarda sarda*, fam. *Scombridae*), (zool.) pește răpitor marin, corpul fusiform, ușor comprimat lateral, de aproximativ 65 cm lungime, colorat albastru închis pe partea dorsală și argintiu pe părțile laterale și abdomen, cu 8-9 linii întunecate, înguste și dispuse oblic la exemplarele adulte, iar la cele tinere benzi transversale lungi. Capul este comprimat lateral, botul ascuțit, cu gură mare dispusă oblic și prevăzută cu dinți. Limba și interiorul gurii sunt negre. Pe partea dorsală are două înotătoare, urmate de 8 pinule mici, iar înotătoarea anală este urmată de 7 pinule. Înotătoarea caudală este scobită adânc și prezintă doi lobi lungi. Primăvara realizează migrații

de hrănire și de reproducere sub formă de cârduri din Marea Mediterană și Marea Marmara în Marea Neagră. Pescuitul acestei specii se bazează pe aceste migrații. Reproducerea are loc în luna iunie. Puii cresc repede. La 4-5 luni de la ecloziune ajung la lungimea de 30-35 cm și greutatea de 400-450 g. La vârsta de 3 ani măsoară cca 60 cm și au 3-4 kg greutate. Răpitor lacom și nesățios, se hrănește cu șprot, hamsii, stavrizi, scrumbii, puiet de chefal și chiar cu propria-i progenitură. La nivel mondial se pescuiesc 15.000.000-20.000.000 kg. Răspândită în apele Oceanului Atlantic, în mările bazinului mediteranean, Marea Neagră și Marea de Azov. [10]

PĂLTINIȘ, (silv.) arboret constituit predominant din paltin (de munte sau de câmp) care apare pe mici suprafețe sau în pâlcuri în cuprinsul făgetelor, amestecurilor de rășinoase cu fag sau în șleaurile de deal. Arboretele sunt condiționate edafic: apar în lungul pâraielor și pe chei, pe grohotișuri, bolovănișuri și conuri de dejecție slab mobile sau fixate, bogate în calcar și humus de tip mull și, în general, bine aprovizionate cu apă. Formează as. *Acereto-Ulmetum* Beldie 51 și poate ajunge la proporție de facies în as. *Phyllitidi-Fagetum* Vida (59) 63. [4]

PĂMÂNTUL, (geogr.) sin. *Terra*, planetă a Sistemului solar, a șasea ca mărime și a treia în ordinea depărtării de Soare. Are formă de geoid și prezintă o mișcare de revoluție în jurul Soarelui pe o ecliptică, cu o viteză de 29,78 km/s, în timp de 365 zile 6 h 9' 9", precum și o mișcare de rotație în jurul axei sale cu o viteză de 465 m/s la ecuator, în 23 h 56' 4". Suprafața **P.** este de 510.101.000 km². S-a format acum 4,5-5 miliarde ani. [25]

PĂPADIE (*Taraxacum officinale*, fam. *Asteraceae/Compositae*), (bot.) plantă perenă cu rădăcină pivotantă, considerată buruiiană problemă pentru culturile agricole. Plantă scundă cu o rozetă de frunze și cu tulpina scapiformă, terminată într-un calatidiu mare (2-2,5cm). Frunzele runcinat lanceolate, atenuate în pețiol, cu marginea inegal scobită, rezultând lobi triunghiulari ascuțiți sau obtuși, cu lobul terminal mult mai mare. Toate florile ligulate, galben-aurii. Se întâlnește în pașiști, vii, livezi înierbate pe interval, pe marginile drumurilor. Înfloarește în aprilie-octombrie. Sensibilă la: MCPB-Na, oxifluorfen, clopiralid, dicamba, clorsulfuron, tribenuron metil, metosulan, clorsulfuron + acid 2,4-D, tribenuron metil + tifensulfuron metil, glifosat, glufosinat de amoniu. [51] În fitoterapie rădăcina și părțile aeriene ale plantei au utilizări terapeutice în medicina umană și veterinară cultă și tradițională. Proprietăți: tonic amar, tonic general, drenor hepatobiliar, depurativ sanguin, diuretic azoturistic, decongestiv, antiputrid, antiscorbutic, circulator,

tonifiant al pielii, colagog, eupeptic, astringent. Stimulează secrețiile salivare și prin act reflex sau direct secrețiile gastrice și intestinale. Activează procesele de eliminare a toxinelor din sânge; mărește cantitatea de urină eliminată; scoate acidul uric din organism; modifică peristaltismul normal al uretrelor în crizele de calculoză renală, asigurând tranzitul calculilor sau al cristalelor dislocate și eliminarea lor. Stimulează pofta de mâncare. Aprovizionează organismul cu vitamine (A, B, C, D) și săruri minerale. Planta este recomandată în angiocolită cronică, congestia ficatului, insuficiență hepatică, litiază biliară, hepatită, hipercolesterolemie, litiază renală, insuficiență renală, afecțiuni ale căilor urinare, oligurie, tulburări circulatorii (cianoză, varice), obezitate, constipație, fermentații intestinale (enterocolite), hemoroizi, anemie, astenie, scorbut, celulită, pletoră, paludism, entorse (scrântituri), pecingine, pistrui, negi, cataractă, acnee, boli endocrine. Pe lângă acestea, medicina tradițională folosește planta pentru stimularea secreției pancreatice, în tratamentul cancerului și ca purgativ ușor în prevenirea constipațiilor. [50]

PĂPURIȘ, (bot.) asociație de plante emerse în care predomină speciile de *Typha*. [10]

PAR¹ (*Pirus sativa*, fam. *Rosaceae*), (bot.) specie fructiferă de climat temperat, originară din Asia Centrală, cultivată cu 4000 de ani î. Hr., care cuprinde în prezent peste 6.000 de soiuri răspândite în toată zona temperată. Părul este pretențios la lumină și căldură, motiv pentru care trebuie amplasat pe terenuri cu expoziție bună (S, S-E și S-V). Nevoia maximă de lumină se manifestă în perioada înfloririi, în cea a inducției florale și la maturarea fructelor. Pragul biologic este la 7,5-8°C, suportă iarna până la -35°C și are nevoie de 800-1.500 ore cu temperaturi sub +7°C pentru ieșirea mugurilor din repaus. În timpul înfloritului bobocii floralii suportă -3,3°C, florile deschise -2,2°C, iar fructele tinere -1,5°C. Primăverile reci (1-2°C) reduc mult recoltele. **P.** altoit pe franc crește bine în zone cu 600-800 mm precipitații (sau echivalentul obținut prin udări). Altoit pe gutui, care face rădăcini superficiale, se mulțumește cu precipitații mai puține dar suportă și un drenaj mai slab. Solurile convenabile sunt cele cu textură luto-nisipoasă fertile, adânci și cu reacție neutră. Din cele 6.000 de soiuri existente pe glob mai apreciate sunt: *Bela di Giugno*, *Aromată de Bistrița*, *Butira precoce Morettini*, *Napoca*, *Williams*, *Williams roșu*, *Abatele Fetel*, *Untoasă Bosc*, *Beuré Hardy*, *Conference*, *Curé*, *Olivier de Serres*, *Passe Crassane*, *Comtesse de Paris*. Se înmulțesc prin altoire pe păr franc: Harbuzești, Alămăi, Popești,

Pepenii de Dărmănești, cu miezul roșu, portaltoi care manifestă compatibilitate cu toate soiurile și dau pomi de vigoare mare. Pentru obținerea pomilor de vigoare redusă, destinați culturilor intensive și superintensive, se folosește ca portaltoi gutuiul (*Cydonia oblonga*) care grăbește intrarea pe rod, imprimă fructelor o calitate mai bună și înrădăcează rapid. Se folosesc în prezent 3 tipuri de gutui: *de Fontenay*, *de Angers* și *de Provence*. Acestea au compatibilitate numai cu unele soiuri: *B. Hardy*, *Curé*. Alte soiuri de calitate superioară cum sunt: *Williams*, *Red Williams*, *Timpurii de Dâmbovița*, *Republica*, *Trivale* nu sunt compatibile cu gutuiul. Pentru obținerea de pomi cu vigoare scăzută soiurile din ultima categorie impun utilizarea intermediarului (care de fapt este unul dintre soiurile compatibile). [40]

PĂR², (bot.) producție epidermică filiformă unicelulară sau pluricelulară, cu forme și funcții variate. Există peri simpli sau ramificați, vii sau morți, tectori cu rolul de apărare, glandulari (secretori), peri radiculari etc. [50]

PĂR³, (anat.) producție cornoasă filiformă prezentă la mamifere. Are poziție înclinată față de suprafața pielii. Este compus din rădăcină și tulpină. Rădăcina este dilatată formând bulbul părului care ajunge în hipoderm sau derm. În partea inferioară are o mică scobitură în care pătrund țesut conjunctiv, vase de sânge și nervi alcătuiind pupila părului, cu rol în hrănirea și inervarea lui. Tulpina părului se află în continuarea rădăcinii și are următoarea structură: *măduvă*, *regiunea corticală* și *epidermiculă*. La bătrânețe, la om, uneori chiar mai de timpuriu, pigmentii din regiunea corticală se distrug și între celulele scoarței pătrund bule de aer care dau părului reflexe argintii (părul albește). Se presupune că la mamiferele primitive firele de păr erau organe tactile. Această funcție și-au păstrat-o și azi perii de contur care au în jurul rădăcinii lor o rețea de terminații nervoase senzitive. Există și peri senzitivi care sunt organe tactile de primul rang. În cursul evoluției mamiferelor, părul lor a primit un rol protector. Stratul de aer cuprins între firele sale, împiedică pierderea căldurii din corp. El mai are rol în apărarea corpului de ploaie, în apărarea de înțepăturile muștelor, de lovituri și răniri. Părul transformat în spini apără animalul de atacul dușmanilor, ex., ariciul. [50]

PĂRȚI PER MILION (p.p.m.), (chim.) mod de exprimare a rezultatelor analitice, constând din raportarea cantității dintr-o substanță oarecare din sol, material vegetal sau alt material analizat la un milion de părți din materialul analizat. Se folosește pentru elementele și substanțele chimice care se găsesc în cantități reduse. [29]

PĂSCĂTOR, (zool.) animal consumator de vegetație ierboasă. [2]

PĂSTAIE, (bot.) fruct uscat polisperm, dehiscent sau indehiscent, provenit dintr-un gineceu monocarpelar. **P.** dehiscentă, la maturitate, se deschide atât pe linia de sudură a marginilor carpelei cât și de-a lungul nervurii mediane, aspect întâlnit la mazăre (*Pisum sativum*), fasole (*Phaseolus vulgaris*). **P.** indehiscentă rămâne închisă la maturitate, aspect întâlnit la alunele de pământ (*Arachis hypogaea*). [50]

PĂSTĂRNAC (*Pastinaca sativa*, fam. *Apiaceae/Umbeliferae*), (agric.) originar din Europa unde se întâlnește și azi în stare sălbatică pe terenurile joase. Este cunoscut în cultură de circa 4.000 de ani, cultivându-se pe suprafețe întinse înainte de introducerea cartofului în cultură. În prezent, are același areal de cultură ca și morcovul, însă atât în țară la noi cât și în alte țări ocupă suprafețe mai mici, corespunzător cu întrebuințările sale. Arealul său este mai mult în regiunile temperate și umede, până la latitudinea nordică de 60°. Păstârnacul se cultivă pentru rădăcina sa cărnosă, care are aceleași întrebuințări în arta culinară ca morcovul și pătrunjelul. Acestea au o valoare nutritivă ridicată, un conținut ridicat în substanțe albuminoide (1,5%) și vitamine: B1 și B2 și mai ales C, 30 mg/100 g produs. Conținutul ridicat în săruri de K, P, Si și Cl, dar sărac în cele de Ca și Na. Pe lângă rădăcina tuberizată, frunzele tinere de păstârnac pot fi folosite ca salate, având gust și aromă plăcute, caracteristice. De asemenea, atât rădăcinile cât și frunzele au o valoare terapeutică remarcabilă. Frunzele rămase toamna după recoltarea rădăcinilor constituie un nutreț excelent pentru: ovine, cabaline și bovine. La producerea de semințe, trebuie asigurate spații de izolare între soiuri de 800-1000 m și distruse plantele sălbatice de păstârnac din zona învecinată. Fructul, impropriu numit sămânță, este o diachenă, turtit, de formă ovală, cu marginile aripate. Semințele sunt comprimate, cu marginile aripate, de culoare cafeniu-deschis și cu miros caracteristic; ajunge la maturitate în luna august și se scutură ușor, sunt destul de ușoare; greutatea a 1000 de semințe fiind de 4-5 g, iar facultatea germinativă este de 50-70% și se păstrează 1-2 ani. *Cerințele față de factorii de vegetație*: Este mai rezistent la temperaturi scăzute decât morcovul. Semințele sale germinează de la 1-2°C, fiind posibilă înființarea culturii prin semănat încă din toamnă. Plantele răsar în condiții corespunzătoare de temperatură de 8-10°C (și umiditate 70-75% din c.c.a.) în circa 12 zile de la semănat. Temperatura optimă pentru creșterea și dezvoltarea sa este de 18-20°C. Păstârnacul este mai pretențios la regimul de umiditate, cultura sa reușește numai pe solurile

umede, iar când este secetă, numai irigat. Pentru asigurarea creșterii viguroase a plantelor, trebuie aplicate fertilizări, în funcție de fertilitatea solului, cu cantități mari de gunoi de grajd (40-50 t/ha) sau în lipsa acestuia cu: 250-300 kg/ha azotat de amoniu, 300-350 kg/ha superfosfat, 150-200 kg/ha sare potasică și 15-20 kg/ha borax. Mai puțin pretențios față de sol, dând recolte satisfăcătoare atât pe solurile grele, cât și pe cele ușoare, cu condiția să fie lucrate adânc și bogate în humus. *Tehnologia de cultivare:* Înființarea culturii la păstârnac se face prin semănare direct în câmp, primăvara, cu câteva zile mai devreme decât la morcov, iar toamna târziu, cu puține zile înainte de înghețarea solului, în benzi de 4 rânduri, echidistante, la interval de 30-35 cm, iar distanța între benzi de 50 cm, fie pe teren modelat câte 3 rânduri, la 40 cm distanță între ele, folosind 6-8 kg sămânță/ha, iar adâncimea de semănat de 1,5-2 cm. Se tăvăluște imediat după semănat. Lucrările de întreținere: combaterea buruienilor prin erbicidare, care se face imediat după semănat, cu Afalorn, 1,5-2 kg/ha în 450 l apă/ha, fără incorporare în sol și chiar după răsărirea plantelor, prașilă superficială de câte ori este necesar, răritul plantelor pe rând, o dată sau de două ori, la distanță de 7-8 cm, asigurând cca 200 mii plante/ha, irigarea culturii de 3-4 ori, cu norme de udare de 300-400 m³ apă/ha, combaterea agenților patogeni și a dăunătorilor. Recoltarea păstârnacului se face mai întâi prin dislocarea rădăcinilor, după care acestea se smulg, se curăță de sol, se îndepărtează rozeta și se pun la păstrare. Producția variază între 35 și 40 t/ha. Mai mare la soiurile Alb lung și Semilung, precum și la semănăturile de primăvară. *Soiuri:* se cultivă trei soiuri de păstârnac și anume: *Alb lung*, *Rotund* și *Semilung* (sin. de *Guernese*). [72]

PĂSTRĂV (*Polyporus squamosus*, fam. *Polyporaceae*), (micol.) ciupercă saprofită sau parazită, comestibilă, întâlnită în perioada aprilie-iunie, pe trunchiuri vii, cioturi și buturugi de foioase, mai ales pe nuc și paltin, cu creștere izolată sau în grupuri. Are valoare alimentară mică, fiind gustos în preparate culinare (pané, cu sos vânătoresc etc.). Este prezent în rețete culinare ardelenesti încă din sec. XVII. Se detașează de suport cu un cuțit de lemn pentru a nu se întări. Pentru iarnă se murează (conservare în oțet după fierbere). În mica industrie, se fierbe în apă pentru a se obține o soluție galbenă utilizată la vopsirea sculurilor de bumbac și cânepă. Cojocarii din ținutul Bistrița-Năsăud îl folosesc la vopsirea în brun a irhelor, din care realizează o gamă de motive decupate, pe care le aplică pe piep...re și cojoace, întregindu-le cu broderii multicolore și ciucuri. Este dăunător. Produce putrezirea albă a lemnului. Copacul atacat este distrus în câțiva ani. [50]

PĂSTRĂV CURCUBEU (*Salmo gairdneri*, fam. *Salmonidae*), (zool.) pește răpitor, dulcicol, cu corpul alungit, ușor comprimat lateral, de 23-30 cm lungime, colorat pe partea dorsală în brun verzui cu puncte negre, pe părțile laterale în cenușiu cu puncte negre, iar abdomenul argintiu. Capul alungit, cu bot obtuz și gură largă prevăzută cu dinți ascuțiți. Posedă înotătoare adipoasă. Înotătoarele neperechi, cu excepția anelei sunt prevăzute cu puncte negre. Se reproduce în martie-aprilie, când se recurge la înmulțirea artificială. La vârsta de 1 an cântărește 10-15 g, la 2 ani 100-250 g, la trei ani 300-500 g în condițiile furajare artificiale. În păstrăvăriile noastre, se crește la Valea Stâniei pe Telejenel, la Pistruia, pe Valea Firizei, la Azuga pe Valea Limbășelului. Se dezvoltă bine în lacurile de baraj. Anual păstrăvăriile din România produc cca 50.000 kg păstrăv. Răspândit în apele curgătoare reci din America de Nord, în prezent acclimatizat și în Europa unde se crește în păstrăvării și este reproduș artificial. [10]

PĂSTRĂV DE FAG (*Pleurotus ostreatus*, fam. *Pleurotaceae*), (micol.) ciupercă comestibilă, lignicolă, întâlnită toamna și chiar iarna (septembrie-decembrie), abundentă în octombrie și noiembrie, prezentă în grupuri mari, imbricate, pe trunchiuri bătrâne de arbori foioși, îndeosebi pe fag. Are foarte mare valoare alimentară, fiind utilizată în diverse preparate culinare (supă, papricaș, pané, cu umplutură, cu sos vânătoresc, tocăniță, salată, musaca, murată pentru iarnă). În industrie, se poate folosi ca substrat de rumeguș, coceni de porumb, ciocălăi. În România, primele culturi au fost organizate în 1973. Valorifică celuloza și hemiceluloza din substrat, cu conținut bogat de lignină. Cele mai multe rezultate s-au obținut pe fag, plop, carpen și nuc. Exemplarele obținute pe salcie, cireș, stejar, anin, arțar, cedru sunt necorespunzătoare. În cultură intensivă se folosesc opt cicluri pe an, cu o producție de 90-100 kg/m². Pentru 100 kg substrat lemnos se utilizează 2,5 l miceliu soluție. Încep să se formeze când în aer temperatura este de cca 15°C. Substratul poate fi pregătit după următoarele rețete : a) vrejuri soia 66%, plus ciocălăi de porumb 34%; b) ciocălăi de porumb 92 %, plus orz boabe 3%; ciocălăi de porumb 50%, plus scoarță de rășinoase și foioase; paie 50% amestecate cu soarță de rășinoase și foioase 50%. [50]

PĂSTRĂV DE MARE (*Salmo trutta labrax*, fam. *Salmonidae*), (zool.) pește răpitor, marin. Corp alungit, ușor comprimat lateral, de 30-100 cm lungime, colorat în argintiu cu pete mici negre dispuse în formă de litera „x“ și câteva pete gălbui-verzui și portocalii. Prezintă înotătoare adipoasă. Botul prevăzut cu gură mare cu dinți ascuțiți. Se

reproduce în fluvii, în luna aprilie-mai. Răspândit în Marea Neagră. [10]

PĂSTRĂV FĂNTĂNEL (*Salvelinus fontinalis*, fam. *Salmonidae*), (zool.) pește răpitor, dulcicol, originar din bazinul izvoarelor fluviului Mississippi. A fost adus în Europa în jurul anului 1884, iar în apele României în anul 1906. Corp alungit, de 20-25 cm lungime, de culoare cenușiu-verzui cu o fină pigmentație sub formă de dungi, mici puncte roșii-portocalii sau roșu puternic înconjurate de albastru. Aripioarele pectorale și abdomenul tivite cu alb. Gura terminală prevăzută cu dinți ascuțiți. Are înotătoare adipoasă. La noi este întâlnit în câteva pâraie afluate Mureșului, Someșului Rece și Bistriței. Răspândit în apele repezi de munte din America de Nord. Aclimatizat și în Europa. [10]

PĂSTRĂV INDIGEN (*Salmo trutta fario*, fam. *Salmonidae*), (zool.) pește răpitor dulcicol. Corpul alungit, ușor comprimat lateral, de 20-40 cm lungime, colorat în verde măsliniu cu pete negre pe partea dorsală, iar pe părțile laterale prezintă pete roșii cu chenar alb. Are greutatea de la 200 g până la 3-4 kg, foarte rar există exemplare care ajung la 8-10 kg. Are înotătoare adipoasă. Capul este mare, gura terminală, mare, prevăzută cu dinți ascuțiți. Ajunge la maturitatea sexuală la vârsta de 2-3 luni. Se reproduce în noiembrie-decembrie. Masculii se hărțuiesc între ei, iar învingătorii însoțesc femelele pe drumul de urcuș al apelor de munte, la locul împerecherii. Aici, pe fundul pâraielor, femela își sapă cu coada o gropiță unde-și lasă icrele pe care masculul le stropește cu lapți. În funcție de temperatură, puii se nasc la 3-4 luni. Pentru pescuit, undițarii folosesc râma în perioada de primăvară, lăcuste și larve (din iunie până în septembrie). La pescuitul cu lanseta folosesc năluci și peștișori morți. Răspândit în apele curgătoare de munte din Europa și Asia Mică. [10]

PĂSTRĂV ROȘU DE STEJAR (*Fistulina hepatica*, fam. *Fistulinaceae*), (micol.) ciupercă lignicolă, saprofită sau parazită, comestibilă numai în stadiul tânăr, întâlnită vara și toamna (august-octombrie), solitară sau în grupuri de 2-3 exemplare imbricate, unite la bază, pe lemn de stejar, situate la baza trunchiurilor vii, în scorburile arborilor bătrâni sau pe cioturi. Are valoare alimentară scăzută, fiind folosită puțin în preparate culinare (tocăniță cu smântână sau pané). Înainte de folosire se secționează în lung de mai multe ori și se introduce în apă sărată pentru 30 de minute. Zeama se aruncă. [50]

PĂSTRUGĂ (*Acipenser stellatus*, fam. *Acipenseridae*), (zool.) pește marin, potamotoc. Corpul este de 1-2 m lungime, prevăzut cu 5 șiruri de plăci osoase, ai căror

tepi nu depășesc marginea acestora. Se găsesc 11-14 plăci osoase dorsale, 30-36 laterale și 9-14 ventrale. Capul prezintă un rostrum în formă de spatulă, alungit cu vârful întors în sus. Gură mică, inferioară, cu buza de jos întreruptă. Coloritul corpului este cenușiu pe spate, plăcile albe, iar abdomenul alb-gălbui. Pentru reproducere, migrează în fluvii. La noi migrează în Dunăre, unde unele exemplare ajung până la Porțile de Fier. De regulă se înmulțește între Giurgiu și Brăila. Femela depune până la 400.000 de icre de culoare neagră. În Dunăre, puii se hrănesc cu chironomide. Ei migrează în cele din urmă în mare, unde consumă crustacee, gamaride și miside. Exemplarele mai în vârstă se hrănesc cu moluște mici și pești, mai ales guvizi. Pescuitul se face în mare în fața gurilor Dunării, mai rar în fluviu. Cantitățile pescuite la noi nu depășesc 30.000 kg. Se găsește în Marea Caspică, Marea Mediterană, Marea Neagră și în fluviile aferente lor. [10]

PĂȘUNE, (ecol.) suprafață de teren acoperită cu iarbă care servește hrănirii animalelor erbivore domestice și sălbatic. Ea reprezintă o cincime din uscat și suportă 3,3 miliarde de vite, oi, capre ale planetei. Aceste animale transformă iarbă și furajele în carne și lapte. Un număr de 180 de milioane de oameni de pe tot globul își câștigă mijloacele de trai ca văcari și păstori. [50]

PĂTARE, (fitopat.) simptom produs de factori biotici (patogeni) sau abiotici (meteorologic). **P.** poate să apară pe frunze, tulpini, fructe și poate avea diferite forme, mărime și culoare; ex., **p. albă** a frunzelor de păr (*Mycosphaerella sentina*), **p. cafenie** a frunzelor și fructelor de măr (*Venturia inaequalis*), **p. brună** a frunzelor de gutui (*Diplocarpon mespili*), **p. bacteriană** a fructelor de tomate (*Xanthomonas vesicatoria*). [61]

PĂTAREA ALBĂ A FRUNZELOR DE CĂPȘUN, (fitopat.) micoză produsă de *Mycosphaerella fragariae* f. *Ramularia tulasnei*. Pe frunze apar pete de 2-4 mm în diametru, de culoare roșu-violaceu, care cu timpul se necrozează, luând în final un aspect cenușiu-albicios. Ciuperca se transmite de la un an la altul prin miceliu de rezistență din organele atacate sau prin periteci. Tratarea se face cu Captan 0,2% în cantitate de 2 kg/ha. [50]

PĂTAREA ALBĂ A FRUNZELOR DE CÂNEPĂ SAU SEPTORIOZA, (fitopat.) micoză produsă de *Septoria cannabis*. Foarte răspândită în regiunile cultivate de cânepă. În România a fost semnalată prima dată de T. Săvulescu și Sandu-Ville (1933). Atacul are loc în toate fazele de vegetație. Sunt atacate toate organele aeriene ale plantei. La început

PĂTAREA ALBĂ A FRUNZELOR DE MUR

apar pete mici de culoare închisă, apoi devin numeroase și confluențe. Culoarea lor este cenușiu-brun, înconjurată de o zonă verde-gălbui. Începând de la bază, frunzele atacate se îngălbenesc, se usucă și cad treptat. Pe tulpini petele sunt ovale sau alungite, la început galbene, apoi albicioase. În dreptul petelor, pe partea superioară a frunzelor apar punctișoare negre care sunt picnidiile ciupercii. Transmiterea bolii de la un an la altul se realizează prin picnosporii eliberați primăvara din picnidiile existente pe resturile de plante atacate, rămase în suprafața de cultură. Prevenirea se face prin măsuri de igienă culturală, arătura adâncă de toamnă, rotația culturilor, cultivarea de soiuri rezistente. Combaterea bolii apărută în cultură se face prin stropiri cu Mancozeb 80, în concentrație de 0,2%; Captan 50, în concentrație de 0,2%; Zineb 75, în concentrație de 0,3% sau Faltan 50, în concentrație de 0,2%. [50]

PĂTAREA ALBĂ A FRUNZELOR DE MUR, (fitopat.) micoză produsă de *Mycosphaerella rubi*. Mai puțin întâlnită în plantațiile noastre. Primele simptome apar primăvara pe frunze, sub forma unor pete circulare sau neregulate, la început de culoare violacee, iar mai târziu cenușiu-albicioasă. Tratatamentul în perioada de vegetație se face cu unul din produsele Poliram Combi 0,3%, Ziram 63 în concentrație de 0,4%, Epidor 0,2%, Dithan M 45 în concentrație de 0,2%, Mancozeb în concentrație de 0,2%. (M. Botez, Gh. Bădescu, A. Botar, 1984) [50]

PĂTAREA ALBĂ A FRUNZELOR DE TOMATE, (fitopat.) micoză produsă de *Septoria lycopersici*. Atacă plantele în toate stadiile de dezvoltare. Pe frunze apar pete circulare, de culoare brună. Țesutul din centrul petelor are culoarea cenușie, iar marginea acestuia este bordată de un inel de culoare brună. Măsurile de prevenire și combatere constau în: strângerea și îndepărtarea resturilor vegetale; arătura adâncă de toamnă; rotația culturilor; distrugerea buruienilor; folosirea la plantare a unui răsad sănătos și aplicarea de tratamente chimice cu fungicide sistemice: Benlate, Benagro, Fundazol, Bavistin, Derosal, Topsin-M în concentrație de 0,05-0,1%. Se pot folosi și fungicide de contact cum sunt: Dithane M-45 în concentrație de 0,2%, Basfungin în concentrație de 0,2%, Antrocal în concentrație de 0,2%, Nemispor în concentrație de 0,2%, Maneb în concentrație de 0,3%, Perozin în concentrație de 0,5%, Polyram combi în concentrație de 0,2% etc. Tratamentele cu fungicide sistemice se aplică la avertizare, la intervale de 10-14 zile, iar cele cu fungicide de contact la intervale de 7-8 zile. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoianescu, 1986) [50]

PĂTAREA BACTERIANĂ A FRUNZELOR DE BEGONIA, (fitopat.) bacterioză produsă de *Xanthomonas begoniae* pv. *axonopodi*. Pe butași sau pe plante apar pete mici circulare de culoare verde spre brun sau de pete galbene care se necrozează și se află înconjurată de un halou translucid. Pe frunze, în dreptul petelor, are loc o brunificare a vaselor conducătoare. Mai sunt atacate tijele florale unde apare un cordon brun ce determină ofilirea și uscarea acestora. Prevenirea și combaterea constau din dezinfectia solului cu bromură de metil. Plantele în cultură se tratează cu sulfat de streptomycină sau hidroxid de cupru 86 W. Tratatamentul se face de două ori pe săptămână înainte de apariția bolii. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoianescu, 1988) [71]

PĂTAREA BACTERIANĂ A FRUNZELOR DE CICOARE, SALATĂ ȘI ANDIVE, (fitopat.) bacterioză produsă de *Pseudomonas cichorii*. Întâlnită în SUA și în alte câteva țări din Europa. În țara noastră nu a fost semnalată. Atacul se manifestă pe frunze, prin pete mici circulare galbene-cafenii, hidrozate. Mai târziu petele confluează. Pe vreme umedă țesutul atacat devine brun. Măsurile de prevenire constau în rotația culturilor, aerisirea, drenajul în spațiile protejate, irigarea prin brazde, aplicarea unui regim nutrițional rațional, aplicarea unui asolament de 3-4 ani. [50]

PĂTAREA BACTERIANĂ A FRUNZELOR DE RIDICHI (*Xanthomonas campestris* pv. *raphani*), (fitopat.) bacterioză. Atacul apare în toate fazele de dezvoltare ale plantei. Pe frunze apar pete mici rugini deschis până la alb, cu zone gălbui, umede și apoase. Pe tulpină se formează striuri alungite, ușor depresionare care devin în cele din urmă leziuni brune-negrice. Pe silicvele bolnave apar pete mici de culoare brun-negrice, de unde infecția trece la semințe. Măsurile de prevenire și combatere constau în folosirea pentru cultivare a semințelor sănătoase, libere de bacterioză, tratarea semințelor pe cale termică cu apă caldă, păstrarea unei igiene riguroase în perioada de vegetație, respectarea practicării asolamentului de 2-3 ani. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoianescu, 1986) [50]

PĂTAREA BACTERIANĂ A GAROAFELOR, (fitopat.) bacterioză produsă de *Burkholderia androponis*. Semnalată în România în anul 1960. Boala se manifestă pe toate organele aeriene. Pe frunze apar pete necrotice, la început circulare, apoi ovale, adâncite, amplasate pe axul limbului. La umiditate, pe suprafața petelor, apare un exsudat sub formă de picături mici, incolore și mucilagine. Frunzele se îngălbenesc, apoi se veștejesc. Pe caliciu,

petele sunt singulare sau confluențe. Măsurile de prevenire și combatere constau în măsurile curente de igienă fitosanitară și reglarea condițiilor de mediu. Tratamentele foliare se fac cu produse pe bază de zinc.

(Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1988) [71]

PĂTAREA BACTERIANĂ A IRISULUI

(*Xanthomonas campestris* pv. *tardicrescens*), (fitopat.) bacterioză. Atacul se manifestă pe frunze unde se formează pete sau striuri de culoare verde închis, hidrozate. Striurile apar mai frecvent pe marginea limbului. Rizomii plantelor bolnave nu sunt afectați. Măsurile de prevenire și combatere constau în strângerea și arderea frunzelor bolnave, evitarea irigațiilor prin aspersie, tratamente foliare până la apariția tijelor florale cu una din substanțele: Mancozeb 0,2%, hidroxid de cupru (24-27%), 0,3-0,4%, zeamă bordelează 0,5-0,75%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1988) [50]

PĂTAREA BRUNĂ A ANASONULUI, (fitopat.)

micoză produsă de *Cladosporium* spp. Atacă inflorescențele, provocându-le uscarea. [50]

PĂTAREA BRUNĂ A CĂPȘUNULUI, (fitopat.)

micoză produsă de *Dendrophoma obscurans*. Puțin răspândită. Pe frunze apar pete circulare roșii-violacee de 2-5 mm în diametru care se măresc la 1-2 cm. Țesutul din dreptul petelor se necrozează. La un atac puternic frunzele se usucă și cad. Ciuperca se transmite de la un an la altul prin picnidii. Ele se formează pe fața superioară a frunzelor uscate. [50]

PĂTAREA BRUNĂ A CUCURBITACEELOR,

(fitopat.) micoză produsă de *Cladosporium cucumerinum*. Determină pagube la culturile de pepeni galbeni, pepeni verzi, dovleci, castraveți și dovlecei. Boala se manifestă pe tulpini, frunze și fructe. Pe frunze apar pete colțuroase, umede, verzui la început, apoi cenușii-albicioase. Nervurile secundare în dreptul petelor de pe frunze sunt de culoare brun-roșcată. Țesuturile atacate se necrozează, se usucă, se desprind și cad. Pe pețiolul frunzelor și pe tulpină petele sunt alungite. Pe fructe apar pete mici, depresionare, de culoare cenușie, care cresc în diametru și progresează în adâncime până la semințe. Fructele putrezesc. *Măsurile de prevenire și combatere* constau din strângerea și îndepărtarea resturilor vegetale infectate, rotația culturilor pe 3-4 ani, amplasarea culturilor pe terenuri drenate, irigarea pe rigole, cultivarea de hibrizi cu rezistență genetică la această boală. Folosirea de sămânță sănătoasă și dezinfectată termic sau chimic; dezinfectarea termică sau chimică a solului. Tratamentele chimice în timpul vegetației se fac cu fungicidele sistemice Benlate, Benagro, Fundozol, Toposim M, Metoben, Bavistin, Derosal în concentrație de 0,05-0,1% sau cu unul din fungicidele de contact Dithane M 45 în concentrație

de 0,2%, Daconil în concentrație de 0,2%, Bravo 500 în concentrație de 0,4%. Stropirile cu fungicidele sistemice se repetă la 10-14 zile, iar cele de contact, la 6-8 zile. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

PĂTAREA BRUNĂ A FRUCTELOR DE AGRIȘ,

(fitopat.) micoză produsă de *Colletotrichum grossulariae*. Simptome: pe frunze apar pete brune. Tratament: stropiri cu substanțe cuprice și produse dithiocarbamice (Dithane M 45). [50]

PĂTAREA BRUNĂ A FRUNZELOR DE BUJOR,

(fitopat.) micoză produsă de *Cladosporium paeoniae*. Boala se manifestă anual și poate determina defolierea plantelor. Simptomele constau în apariția pe frunze a unor pete lucioase, circulare sau ovale, pe partea superioară acestea sunt roșii închis, pe cea inferioară sunt de culoare castanie. Petele, mici la început, confluează și ocupă mari suprafețe din limbul frunzei. Marginile frunzei bolnave se răsucesc în sus. Pe tulpinile tinere apar dungi alungite cu marginile difuze. Culoarea lor este brun-roșcată. Pe măsură ce atacul evoluează, petele fuzionează. Infecțiile se produc la temperaturi cuprinse între 10 și 28°C. Prevenirea și combaterea constau în tăierea în toamnă de la nivelul solului a tulpinilor și arderea lor. În timpul vegetației se fac tratamente cu unul din fungicidele de contact: Perozin 0,3%, Dithane M 45 0,2%, Captadin 0,25%, Tiuram 0,3%; sau cu una din fungicidele sistemice: Benlande, Fundazol, Topsin-M, Metoben, Bavistin, Derosal, în concentrație de 0,1%. Primul tratament se face cel târziu la apariția primelor simptome. În suspensiile de stropit se adaugă aracet 0,2%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1988) [71]

PĂTAREA BRUNĂ A FRUNZELOR DE DUD,

(fitopat.) micoză produsă de *Micosphaerella mori*. Are o largă răspândire în Europa și în America. În România, este foarte frecventă. Sunt atacate frunzele, mai rar pețiolurile și lăstarii. Pe limbul frunzei apar pete neregulate, colțuroase, brune, cu margine roșiatică, izolate sau confluențe. În dreptul petelor, mai ales pe fața superioară a frunzelor, apar puncte albicioase care sunt lagărele de conidiofori și conidii. Frunzele puternic atacate se îngălbenesc și cad. Pe fața inferioară a frunzelor moarte, se formează periteciile cu asce și ascospori. Combaterea se face prin distrugerea frunzelor atacate, prin arătura adâncă de toamnă, prin aplicarea corectă și la timpul optim a tăieturilor de producție. [50]

PĂTAREA BRUNĂ A FRUNZELOR DE

GAROAFE, (fitopat.) micoză produsă de *Septoria dianthi*. Semnalată în România în anul 1931 de către T. Săvulescu și Sandu Ville. Pe frunze, tulpini și

PĂTAREA BRUNĂ A FRUNZELOR DE GĂLBENELE

caliciu apar pete rotunde sau ovale, de 2-3 mm, de culoare alb-cenușiu sau galben-cenușiu, înconjurate de o bordură de culoare violacee. Cu timpul, petele capătă o culoare brună-cenușie sau brună. Prin confluență, petele acoperă parțial suprafața limbului frunzelor. În centrul petelor, apar formațiuni punctiforme, de culoare neagră, care reprezintă picnidiile ciupercii. Frunzele atacate se usucă. Pete asemănătoare pot apărea pe calicii florilor și pe tulpini. Măsurile de prevenire și combatere constau în folosirea de butași sănătoși; irigarea se face prin tuburi la baza plantelor; serele se aerisesc periodic pentru reducerea umidității atmosferice. La apariția atacului se fac tratamente cu fungicide sistemice sau cu fungicide de contact. Se poate folosi unul din fungicidele sistemice: Benlate 0,1%, Bavistin 0,1%, Derosal 0,1%, Fundazol 0,1%, Metoben 0,1% sau Topsin M 0,1%. Din fungicidele de contact se poate folosi unul din produsele: Bravo 500 în concentrație de 0,4%, Captadin în concentrație de 0,25%, Daconyl în concentrație de 0,2%, Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Perozin în concentrație de 0,3% sau Polyram combi în concentrație de 0,2%. Tratamentele cu fungicide de contact se repetă la 7-10 zile, iar cele cu fungicide sistemice la 10-14 zile. În toate suspensiile de stropit se adaugă aracet 0,2%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PĂTAREA BRUNĂ A FRUNZELOR DE GĂLBENELE, (fitopat.) micoză produsă de *Entyloma calendulae*. Se manifestă sub formă de pete la început de culoare galbenă-verzuie, apoi brună. Plantele puternic atacate rămân defrunzite. Prevenirea și combaterea bolii se realizează prin măsuri de respectare a igienei cultura. 2. [71]

PĂTAREA BRUNĂ A FRUNZELOR DE HORTENSIE, (fitopat.) micoză produsă de *Ascochyta hydrangeae*. A fost semnalată în țara noastră în anul 1959 de către Olga Săvulescu și Eliade. Boala se manifestă prin pete circulare de culoare brun-verzuie, care apar pe marginea limbului frunzelor. În centrul petelor apar puncte de culoare neagră care reprezintă picnidiile ciupercii. La un atac puternic petele se unesc, rezultând uscarea și defolierea prematură a plantelor. Măsurile de prevenire și combatere constau în strângerea și distrugerea prin ardere a frunzelor bolnave; tratamente cu una din substanțele: Perozin 0,3%, Captadin 0,25%, Polyram combi 0,2%, Dithane M45 în concentrație de 0,2%, Fundazol 0,1%, Metoben 0,1%, Bavistin 0,1%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PĂTAREA BRUNĂ A FRUNZELOR DE LUCERNĂ, (fitopat.) micoză produsă de *Pseudopeziza medicaginis*. Miceliul ciupercii se dezvoltă în spațiile

intercelulare ale frunzei. Boala se manifestă primăvara, când sunt atacate frunzele de la baza plantei. Pe ele apar pete mici gălbui care devin brune, având în centru un punct negricios. Înmulțirea petelor ca număr face ca frunzele se cadă de timpuriu, afectând producția de furaj și producția de sămânță. Această boală determină compromiterea culturilor din anii III și IV de vegetație. Dezvoltarea ciupercii este favorizată de temperatura scăzută și umiditatea ridicată. (I. Moga, M. Schitea, M. Mateiaș, 1996) [50]

PĂTAREA BRUNĂ A FRUNZELOR DE MĂSELARIȚĂ, (fitopat.) micoză produsă de *Alternaria porri* f. sp. *solani*. Boala este păgubitoare. Se combate prin tratamente cu Benlate 0,1% sau Dithane M-45 în concentrație de 0,2%. [50]

PĂTAREA BRUNĂ A FRUNZELOR DE TOMATE, (fitopat.) micoză produsă de *Alternaria porri* f. s. *solani*. Planta este atacată în toate fazele de dezvoltare. La cele aflate în răsadnițe apar pete alungite cu aspect neregulat, de culoare brun închis. În general, sunt atacate frunzele bazale pe care apar pete izolate, circulare, brune, zonate concentric. Pe tulpini, pe pețioluri și pe pedunculi apar pete ovale, mici, concentrate, brun-negricioase. Pe frunze apar pete mici, de formă circulară, adâncite, mai frecvente în jurul pedicelului. Aceste pete se înnegresc cu timpul și devin lucioase. Măsurile de prevenire și combatere constau în distrugerea prin ardere a resturilor vegetale, arătura adâncă de toamnă, rotația culturilor pe 3-4 ani, fertilizarea rațională, aerisirea solariilor pentru preîntâmpinarea apariției condensului pe frunze. În timpul perioadei de vegetație, combaterea chimică se face prin tratamente cu Ronilan în concentrație de 0,035-0,05%, Rovral în concentrație de 0,1-0,15%, Captadin în concentrație de 0,25%, Bravo 500 în concentrație de 0,4%, Euparen în concentrație de 0,15%, Nemispol în concentrație de 0,2%, Merpan în concentrație de 0,25%, Mycodifol în concentrație de 0,2%, Tiuram în concentrație de 0,3% etc. În funcție de condițiile climatice tratamentele se fac la intervale de 7-10 zile. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PĂTAREA BRUNĂ A FRUNZELOR DE VINETE, (fitopat.) micoză produsă de *Alternaria porri* f. sp. *solani*. Se manifestă sub formă de pete mari, circulare, pe frunze. La început petele sunt de culoare gălbuie și apoi brune, zonate concentric. Pe fructe apar pete circulare de 0,6-1,2 cm în diametru, de culoare brună, cu marginile conturate și adâncite în țesuturi. Țesuturile atacate devin spongioase și au culoarea cafenie sau cafenie-cenușie. Măsurile de prevenire și combatere constau în distrugerea prin ardere a resturilor vegetale, arătura adâncă de toamnă, rotația culturilor pe 3-4 ani, fertilizarea rațională,

aerisirea solarilor pentru preîntâmpinarea apariției condensului pe frunze. În timpul perioadei de vegetație, combaterea chimică se face prin tratamente cu Ronilan în concentrație de 0,035-0,05%, Rovral în concentrație de 0,1-0,15%, Captadin în concentrație de 0,25%, Bravo 500 în concentrație de 0,4%, Euparen în concentrație de 0,15%, Nemispor în concentrație de 0,2%, Merpan în concentrație de 0,25%, Mycodifol în concentrație de 0,2%, Tiuram în concentrație de 0,3% etc. În funcție de condițiile climatice tratamentele se fac la intervale de 7-10 zile. În suspensiile de stropit se adaugă aracet, în concentrație de 0,15%, pentru a asigura o aderență bună a acestora pe suprafața fructelor. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

PĂTAREA BRUNĂ A FRUNZELOR ȘI A FRUCTELOR DE VINETE, (fitopat.) micoză produsă de *Didymella lycopersici*. Atacă frunzele și fructele în culturile de câmp. Pe frunze, tulpini și fructe apar pete circulare, la început de culoare violacee, apoi brune, mărginite de un inel de culoare brună-închis. În jurul petelor, țesuturile se îngălbenesc ușor. În dreptul petelor pe frunze țesuturile se desprind și cad, frunzele devenind perforate. Pe fructe, boala apare sub formă de pete circulare sau elipsoidale, brune, cufundate în țesuturi. Atacul apare în zona de prindere a pedunculului fructelor, care în cele din urmă se desprind și cad. Cele mai eficace tratamente se fac cu fungicidele sistemice: Bavistin și Derosal în concentrație de 0,05-0,1%. Rezultate bune se pot obține și cu fungicidele de contact: Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Mycodifol în concentrație de 0,2%, Merpafol combi în concentrație de 0,2% sau Nemispor în concentrație de 0,2%. Soluțiilor li se adaugă aracet în concentrație de 0,15% pentru aderarea soluției la corpul plantei. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

PĂTAREA BRUNĂ A INULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Phoma linicola*. Semnalată în numeroase țări din Europa și America de Nord. La noi în țară, a fost semnalată prima dată în anul 1941. Sunt atacate plantele în toate fazele de dezvoltare și pe toate organele. Pe cotiledoane, pe frunze, pe tulpini, apar pete mici, brune, înconjurate de o porțiune galbenă; petele cresc în suprafață și se înmulțesc. Plantele puternic atacate se veștejesc și mor. Plantele mai dezvoltate sunt atacate mai ales în timpul înfloritului și formării capsulelor. Tulpinile atacate la bază se colorează în brun, scoarța se crapă și se exfoliază. În general, plantele atacate rămân nedezvoltate, se ofilesc și se desfrunzesc înainte de vreme. În dreptul petelor, apar numeroase puncte mici, negre care sunt picnidii ale ciupercii. Sunt atacate și rădăcinile la plantele tinere care determină moartea plantei. Boala

se transmite de la un an la altul prin sol. Ciuperca trăiește pe resturile de plante de în rămase pe loc de la recoltare. Boala se mai transmite prin sămânță. Prevenirea și combaterea constau în amplasarea culturilor pe soluri lipsite de umiditate, neapătoase. Sămânatul trebuie făcut devreme, la începutul epocii optime. Sămânța folosită să fie sănătoasă. Înainte de semănat se face tratarea semințelor cu unul din produsele Criptodin, 200 g/100 kg; Tiradin 75, 250 g/100 kg. [50]

PĂTAREA BRUNĂ ȘI FRÂNGEREA TULPINILOR DE FLOAREA-SOARELUI, (fitopat.) micoză produsă de *Phomopsis helianthi*. Semnalată, pentru prima dată în România, în anul 1981, în culturile de floarea-soarelui din județele Bihor, Arad, Timiș și Satu Mare. Sunt atacate frunzele, pețiolurile, tulpinile și calatidiile. Pe frunze, apar pete mari, brune, în urma cărora se usucă. Infecția înaintază spre nervura mediană. Pe pețioluri, boala apare în jurul punctelor de inserție pe tulpină, manifestându-se prin pete de culoare mai deschisă. Pe tulpină, apar pete brune, mari. Calatidiile atacate de ciupercă prezintă pete mari, brune, pe fața inferioară. Producția acestor plante este redusă și de calitate inferioară. Achenele au o cantitate mică de ulei. Prevenirea și combaterea se fac prin evitarea amplasării culturii de floarea-soarelui în terenuri joase, grele, cu exces de umiditate, favorabile dezvoltării acestei ciuperci și dăunătorilor; respectarea rotației de minimum 6-7 ani; distrugerea samulastrei de floarea-soarelui; asigurarea densității optime a plantelor (45-50 mii plante/ha); evitarea fertilizării cu azot; aplicarea echilibrată a potasiului și a fosforului; menținerea culturilor curate de buruieni; distrugerea resturilor vegetale prin ardere; tratarea chimică a seminței cu una din substanțele Benlate 50 WP, Fundazol 50 WP (2 kg/t); tratamente la avertizare din helioplanter sau terestru cu tractorul în stadiul de 6-8 perechi de frunze, precum și la formarea calatidiului. În acest scop se folosește una din următoarele substanțe fungicide: Benlate 50 WP, Metoben PU 70 (2 kg/ha), amestecul Ronilan + Bavistin (0,75-0,5 kg/ha). (L. Dumitraș, T. Șeșan, 1988) [50]

PĂTAREA BRUNĂ-CAFENIE A MACULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Enthyloma fuscum*. Atacul se produce numai pe frunze care prezintă la început pete albicioase și apoi brune-roșiatic, de formă neregulată. Uneori, petele sunt înconjurate de un chenar roșiatic. La suprafața acestor pete apare un puf alb-cenușiu. Frunzele atacate se usucă de timpuriu, iar capsulele rămân mici. Boala se transmite prin resturile de plante bolnave din cultura anilor trecuți. Combaterea se face prin îndepărtarea

PĂTAREA BULBILOR DE LALELE

resturilor de plante bolnave și arderea lor. (Fl. Crăciun, O. Bojor, M. Alexan, 1976) [50]

PĂTAREA BULBILOR DE LALELE, (fitopat.) viroză produsă de *Cucumber mosaic virus in tulip*. Se manifestă prin deformarea frunzelor ce prezintă necroze de-a lungul nervurilor. Atacă și petalele pe care apar pete decolorate. Pe tulpini, se formează pete inelare, brun-cenușii adâncite în țesut. Măsurile de prevenire și combatere constau în selecția bulbilor înainte de plantare, îndepărtarea plantelor infectate din cultură și combaterea chimică a afidelor care transmit boala. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PĂTAREA CAFENIE A FRUNZELOR DE BAME, (fitopat.) bacterioză produsă de *Pseudomonas hibisci*. Întâlnită în majoritatea țărilor cultivate de bame. În România a fost semnalată pentru prima dată de Marinescu în anul 1982. Plantele sunt atacate în toate fazele de dezvoltare. Pe cotiledoane apar pete circulare de 1-3 mm diametru, izolate și hidroizolate. Pe frunze apar pete unghiulare cu diametrul până la 1 cm, hidroizolate, de culoare cafenie, cu porțiunea centrală de culoare închisă. Pe fructe petele sunt circulare sau unghiulare, de culoare cafenie spre cafeniu închis. Atacul trece și pe semințe. Plantele bolnave formează un număr redus de flori și fructe. Măsurile de prevenire și combatere constau în folosirea de semințe sănătoase sau semințe dezinfectate pe cale termică cu apă caldă la 55°C, timp de 10 minute sau dezinfectate pe cale chimică, cu preparate organomercurice 0,25%, timp de 30 de minute. Amplasarea culturii să se facă pe direcția vântului. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PĂTAREA CAFENIE A FRUNZELOR DE TOMATE, (fitopat.) micoză produsă de *Fulvia fulva*. Primele simptome apar pe frunzele bătrâne de la baza plantei, sub formă de pete mici de culoare gălbuie, care se măresc în diametru și devin galbene. Plantele atacate sunt debilitate treptat ca urmare a uscării frunzelor, iar producția este diminuată. Măsurile de prevenire și combatere constau în: menținerea umidității atmosferice sub 90%, realizată prin aerisirea corespunzătoare a serele și solarilor; încălzirea serele în timpul nopții pentru evitarea condensului pe frunze; irigarea pe rădăcini; defolierea plantelor la bază. Tratamentul chimic se face cu fungicide sistemice: Benlate, Benlate, Benlate, Benlate, Bavistin, Derosal, Metoben, Metoben, Metoben, Metoben în concentrație de 0,05-0,1% sau Saprox în concentrație de 0,1%. Se pot folosi și fungicide de contact: Captadin în concentrație de 0,25%, Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Merpan în concentrație de 0,25%, Nemispor în concentrație de 0,2%, Polyram

combi în concentrație de 0,2%, Perozin în concentrație de 0,5%. Tratamentele cu produse sistemice se repetă la 10-14 zile, iar cele cu fungicide de contact la 6-8 zile. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PĂTAREA CAFENIE ȘI RAPĂNUL MIGDALULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Fusicladium amygdali*. Răspândită în toate plantațiile de migdal din țară. Boala a fost semnalată în anul 1962 de Rafailă și colaboratorii. Patogenul atacă toate organele verzi ale migdalului (frunze, lăstari și fructe). Frunzele atacate prezintă pete numeroase, de culoare gălbuie, delimitate prin inele brune pe partea superioară, iar pe cea inferioară în dreptul petelor apare o pâslă formată din conidiofori cu conidii, de culoare brună-măslinie. Pe lăstarii erbacei apar pete de culoare verde murdar la început, apoi brună. Lăstarii puternic atacați prezintă numeroase plăgi ulcerose care provoacă uscarea lor. Fructele atacate se acoperă cu pete de dimensiuni variabile, de culoare brună-măslinie. Combaterea se face prin tratamente prefloreale și după recoltarea fructelor, toamna, cu produse pe bază de cupru: zeamă bordeleză 1%, Turdacupral 50 în concentrație de 0,5%. În perioada repausului vegetativ se face stropitul cu Polisulfură de bariu 6%, iar pe vegetație se fac tratamente la avertizare cu Captadin 50 în concentrație de 0,25%, Dithane M 45 în concentrație de 0,2% sau Policarbacin în concentrație de 0,3%. Ramurile cu plăgi de rapăn se înlătură la tăierile de fructificare și rodire. (N. Minoiu, 1987) [50]

PĂTAREA CAFENIE ȘI RAPĂNUL PIERSICULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Venturia carpophila*. Atacă mai ales în anii cu precipitații abundente, pe timpul perioadei de vegetație. Pe fructe apar pete cafenii, negricioase, de mărimi diferite. La atacuri puternice pot pătrunde fructul în întregime. Fructele atacate formează în dreptul petelor crăpături. Maturarea fructului este uniformă, calitatea este depreciată. Sunt atacate și ramurile pe care apar la început pete de culoare brună, mai târziu devenind cenușii catifelate. Măsurile de prevenire și combatere constau în tratamente chimice prin stropiri pe vegetație cu produse cuprice constând din zeamă bordeleză 1% și Turdacupral 50 în concentrație de 0,5%. Stropirile se fac înainte de înflorire și după recoltarea fructelor. Stropiri cu fungicide de sinteză organică se fac după înflorit până când fructele au ajuns la 3/5 din mărimea lor naturală. Sunt necesare 4-6 tratamente. Dintre fungicidele de sinteză organică se folosesc Captadin 50, Dithane M 45, Vondozeb 50, Tiuram 75. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

PĂTAREA CENUȘIE A FRUNZELOR DE GĂLBENELE, (fitopat.) micoză produsă de *Cercospora calendulae*. Atacă ambele fețe ale frunzelor, unde apar pete circulare, de culoare cenușie, înconjurată de o dungă galbenă-verzuie. Prevenirea și combaterea bolii se realizează prin măsuri de respectare a igienei culturale. [71]

PĂTAREA CENUȘIE A FRUNZELOR DE PORUMB (*Setosphaeria furcica*), (fitopat.) micoză care apare pe frunzele din etajul inferior, de unde urcă în etajul superior. Boala se manifestă prin pete ovale, de culoare galben-cenușiu. Ele sunt separate, dar cu timpul se extind și ocupă întreaga suprafață a limbului. În final, frunzele se usucă și se sfâșie. Plantele atacate sunt debile. Măsurile de prevenire și combatere constau din evitarea monoculturii, eliminarea din cultură a plantelor bolnave și distrugerea lor prin ardere, cultivarea de hibridi toleranți și rezistenți la îmbolnăviri, tratarea semințelor cu Tiradin la doză de 3,5 kg/t de sămânță. (I. Moga, M. Schitea, M. Mateiaș, 1996) [50]

PĂTAREA CLOROTICĂ A FRUNZELOR MĂRULUI LA PRUN, (fitopat.) viroză produsă de *Applechlorotic leaf spot*. Pe lângă măr există tulpini de virusuri care atacă și prunul, producând crăparea scoarței și mozaicul linear sau vărsatul fals. Virusul se află în stare latentă la numeroase soiuri de pruni și la portultoi. (N. Minoiu, 1987) [50]

PĂTAREA CLOROTICĂ A GAROAFELOR, (fitopat.) viroză produsă de *Carnation mottle virus*. Se manifestă pe frunze prin pătări neregulate, ușoare, reducându-le vigoarea. Infecția se menține uneori în stare latentă. Boala se manifestă mai ales când virusul se mai combină cu unul sau două virusuri rezultând infecții mixte cu efect sinergic. Măsurile de prevenire și combatere constau în termoterapia plantelor-mamă, asociată cu regenerarea plantelor prin cultivarea meristemelor apicale *in vitro*. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PĂTAREA FRUNZELOR DE CAPȘUN, (fitopat.) viroză produsă de *Strawberry mottle virus*. Boala se manifestă prin pete inelare pe frunze sau prin puncte mici cu contur neregulat dispuse de-a lungul nervurilor. Virusul este transmis de afide. [50]

PĂTAREA FRUNZELOR DE CĂRCIUMĂRESE, (fitopat.) micoză produsă de *Alternaria zinniae*. Boala se manifestă pe frunze sub formă de pete izolate, la început circulare, apoi de formă neregulată și de culoare brun-roșcată. În final frunzele capătă o culoare brună și se usucă. Măsurile de prevenire și combatere constau în strângerea resturilor vegetale și arderea lor, dezinfectarea prin tratament termic a semințelor constând în introducerea lor în apă cadă (51,5°C) timp de 30 minute sau tratarea lor cu Tiuram

75 în doză de 4 g/kg. În perioada de vegetație se fac tratamente la intervale de 8-10 zile cu una din substanțele: Captadin 0,25%, Daconyl 0,2%, Perozin 0,4%, Dithane M 45 în concentrație de 0,2% sau Baycor 0,1%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PĂTAREA FRUNZELOR DE CONOPIDĂ, (fitopat.) bacterioză produsă de *Pseudomonas syringae* pv. *maculicola*. Sunt atacate plantele în toate fazele de vegetație. Pe cotiledoane apar pete uleioase, brune, vizibile mai mult pe fața inferioară. Pe frunze apar pete circulare cu diametrul de 1-3 mm, care mai târziu devin colțuroase, brune-purpuriu, cenușii sau negre, ușor bombate și înconjurată de un halo galben. În cele din urmă frunzele se răsucesc și se usucă. Măsurile de prevenire și combatere constau în dezinfectia semințelor pe cale termică, cu apă caldă la 50°C, timp de 20 minute; dezinfectia amestecului de pământ pentru produs răsadul, cu fungicidele: Ditrax CP, Vapam, Dazomet etc.; combaterea insectelor vectoare; distrugerea resturilor vegetale; asolament de 2-3 ani. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PĂTAREA FRUNZELOR DE HREAN, (fitopat.) micoză produsă de *Ramularia armoraciae*. Se combate prin adunarea și arderea resturilor de plante atacate; stropiri cu zeamă bordeleză 0,75-1% sau cu Zineb 0,3%. [50]

PĂTAREA FRUNZELOR DE LAVANDĂ, (fitopat.) micoză produsă de *Septoria lavandulae*. Puțin răspândită. Atacă frunzele pe partea lor superioară, sub forma unor pete, mai întâi de culoare roșie-cafenie care, mai târziu, devine albicioasă, cu o dungă roșiatică pe margine. În centrul petelor apar puncte negre, care reprezintă picnidiile. Frunzele atacate se usucă și cad. Măsurile de prevenire și combatere constau în respectarea igienei culturale, încorporarea în sol a tuturor resturilor vegetale, stropiri cu Dithane M-45 în concentrație de 0,2% sau Captan 50 WP în concentrație de 0,2%. (E. Păun, A. Mihalea, A. Dumitrescu, M. Verzea, O. Coșocariu, 1988) [50]

PĂTAREA FRUNZELOR DE MĂSELARIȚĂ, (fitopat.) micoză produsă de *Ascochyta hyoscyami* și *Septoria hyoscyami*. Prima se manifestă prin pete ruginii, cu diametrul până la 1 cm, cu dungi concentrice și spor răspândit sub formă de puncte; cea de-a doua se manifestă sub forma unor pete rotunde, ruginii, înconjurată de o dungă brună, pe suprafața cărora se observă spori ciupercii sub formă de puncte. Ambele ciuperci atacă mai ales frunzele îmbătrânite. Prevenirea bolii se face prin respectarea măsurilor de igienă culturală. [50]

PĂTAREA FRUNZELOR DE SFECLĂ, (fitopat.) micoză produsă de *Phoma betae*. Boala a fost

PĂTAREA FRUNZELOR DE STÂNJENEL

întâlnită în toate zonele cultivate de pe glob. Se manifestă sub formă de pete mari, mai mult sau mai puțin circulare, cu diametrul de 0,5-2 cm, brun-deschise cu o zonă centrală necrotică, brună, în jurul căreia se formează zonele concentrice. La plantele semincere petele apar pe frunze, tulpină și glomerule. *Combaterea*. Se aplică măsuri agrotehnice de cultivare astfel încât plantele să se dezvolte viguros. Folosirea de soiuri rezistente. Aplicarea de tratamente chimice cu fungicidele sistemice: Derosal, Topsin, Benlate. Se realizează 2-3 tratamente în culturile irigate și 1-2 în culturile neirigate. Primul tratament se aplică după 4-5 zile din momentul avertizării. Se folosesc 300 g substanță la hectar într-un tratament și o cantitate de 40-200 l de apă/ha. (V. Ciochia, A. Codrescu, L. Dumitraș, 1980) [50]

PĂTAREA FRUNZELOR DE STÂNJENEL

(*Heterosporium pruneti*), (fitopat.) micoză gravă și păgubitoare. Boala se manifestă prin pete ovale galbene-cenușii, apoi brune cu o bordură brun-roșcată, ce apar la vârful frunzelor. Acestea se extind spre baza frunzelor, care se usucă începând de la vârf. Măsurile de prevenire și combatere constau în strângerea frunzelor bolnave și arderea lor. La apariția primelor simptome se fac tratamente foliare cu una din substanțele: Perozin 0,3%, Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Captadin 0,25%, Sulf muiabil 0,3-0,4%. În suspensiile de stropit se adaugă aracet 0,2%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [50]

PĂTAREA FRUNZELOR LA GERBERA, (fitopat.)

viroză produsă de *Tobacco rattle virus in gerbera*. Pe frunze apar pete clorotice, lineare, inelare sau în forma frunzei de stejar. Uneori petele se necrozează parțial. Pe flori nu apar simptome. Măsurile de prevenire și combatere constau în tratarea termică a solului de cultură din seră în scopul distrugerii nematozilor din sol și îndepărtarea plantelor cu simptome de infecție. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PĂTAREA FRUNZELOR ȘI BĂȘICAREA FRUCTELOR DE ARDEI, (fitopat.) bacterioză

produsă de *Xanthomonas vesicatoria*. Plantele sunt atacate în toate fazele de dezvoltare. Pe frunze, apar pete necrotice rotunde până la 1 mm. În faze mai înaintate frunzele puternic atacate se usucă, se desprind și cad. Boala atacă și tulpina unde țesuturile se suberifică formându-se verucozități de formă neregulată. În perioada înfloritului, când atacul este puternic poate avea loc avortarea florilor. Atacul pe fructe este sporadic. Măsurile de prevenire și combatere constau în dezinfectarea termică sau chimică a solului, aplicarea de 6 tratamente foliare cu sulfat de cupru tribazic 1% sau tratarea cu zeamă

bordelează. Tratamentele se pot face la intervale de 15 zile după apariția bolii, folosindu-se unul din produsele Agrimycin 100 + Blitox sau Copper oxyclozide + streptomycin. [50]

PĂTAREA FRUNZELOR ȘI BĂȘICAREA

FRUCTELOR DE TOMATE, (fitopat.) bacterioză produsă de *Xanthomonas vesicatoria*. Atacă plantele în toată perioada de vegetație. Pe cotiledoane se manifestă sub forma unor pete mici, circulare. Pe frunze atacul apare sub forma unor pete de 1-2 mm, circulare sau de formă neregulată, hidrozate, verzigălbui. Mai târziu, petele devin brune, pergamentoase, căpătând în partea centrală culoarea negricioasă. De regulă aceste pete apar de-a lungul nervurilor laterale și pe marginea frunzelor. Pe tulpini apar pete asemănătoare cu cele de pe frunze. Pe fructele verzi, mai ales în cavitatea pedunculară, apar vezicule de 2-4 mm, ușor proeminente, izolate sau confluențe, de culoare verde sau brună. Cu timpul petele se măresc, ajungând la dimensiunea de 4-10 mm. Măsurile de prevenire și combatere constau în: cultivarea de soiuri, linii sau hibrizi cu rezistență sau toleranță față de acest agent patogen; efectuarea unui control riguros asupra loturilor semincere; folosirea de semințe sănătoase obținute din fructe neatacate; dezinfectarea termică sau chimică a semințelor. Tratamente chimice cu Dithane-cupromix în concentrație de 0,3-0,4%, Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Kocide 101 în concentrație de 0,5%, Manzinec în concentrație de 0,3%. Se mai pot folosi pesticidele: Delan 50 WP în concentrație de 0,2%, Ridomil MZ 58 în concentrație de 0,25%, Curzate plus T în concentrație de 0,25%. Se pot folosi cu succes și amestecurile românești: Folpet în concentrație de 0,2% + Turdacupral în concentrație de 0,3%; Captan în concentrație de 0,2% + Turdacupral în concentrație de 0,3%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PĂTAREA FRUNZELOR ȘI PUTREGAIUL MOALE AL FRUCTELOR DE CASTRAVEȚI,

(fitopat.) bacterioză produsă de *Pseudomonas burgeri*. Semnalată la noi de Gh. Marinescu, în anul 1978. Atacul se manifestă pe frunze, tulpini și fructe. Pe frunze apar pete de 3-5 mm, colțuroase, mărginite de nervuri hidrozate, verde închis, care capătă cu timpul aspectul de „opărit“ cu o masă bacteriană abundentă. Petele izolate se măresc și fuzionează ajungând la dimensiuni de 20-30 mm sau chiar să acopere limbul foliar în întregime. La umiditate, pe fața inferioară a frunzelor există exsudat bacterian cu aspect mucilaginos. La atac, petele se usucă, devin pergamentoase, conferind aspectul de arsură a frunzelor. La câteva săptămâni, după apariția arsurilor, plantele se usucă. Pe fructe apar pete adâncite, cu aspect apos-unsuros și cu centrul

albicios. La umiditate atmosferică ridicată, în dreptul petelor apare exsudatul bacterian albicios și gomozități caracteristice. Fructul se macerează în câteva zile. *Măsurile de prevenire și combatere* sunt aceleași ca la pătarea unghiulară a frunzelor de castraveți. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PĂTAREA FRUNZELOR ȘI PUTREGAIUL USCAT AL TUBEROBULBILOR DE GLADIOLE,

(fitopat.) micoză produsă de *Septoria gladioli*. Determină pe tuberobulbi pete adâncite, de culoare brun-roșcată, de mărime variabilă și formă neregulată. Petele au aspect rugos. Sunt atacați mai ales tuberobulbii vătămați mecanic. *Măsurile de prevenire și combatere* constau în evitarea rănirii bulbilor în timpul recoltării și manipulării; sortarea lor riguroasă înainte de depozitare; prăfuirea lor cu Tiuram în doză de 4 g/kg; depozitarea lor la 4-10°C, în spații bine aerisite, ventilate și dezinfectate. Înainte de plantare, bulbii se tratează prin îmbăiere în suspensie de Benlate în concentrație de 0,2% timp de o oră, Captadin în concentrație de 0,3%, Tiuram în concentrație de 0,4%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PĂTAREA GALBENĂ A FRUNZELOR DE GUTUI, (fitopat.) viroză produsă de *Quince yellow blotch*.

Se manifestă numai la portaltorii sensibili la gutui. Pe frunze apar pete mari, galbene, difuze, răspândite de regulă pe o jumătate de limb. Boala se răspândește prin altoire, având incubarea de 8-10 luni. Se combate prin folosirea de material sănătos la înmulțire. (Gh. Lefter, N. Minoiu, 1990) [50]

PĂTAREA GALBENĂ A FRUNZELOR DE LUCERNĂ, (fitopat.) micoză produsă de *Phyllosticta medicaginis*.

Fructificațiile ciupercii apar pe frunze ca niște puncte negre în interiorul unor pete de culoare galben-auriu. Cu timpul, petele devin brune, confluează, se produce desfrunzirea. La un atac puternic, plantele se îngălbenesc și se usucă. Boala este favorizată de umiditatea ridicată și de temperaturi moderate. Infecția se realizează prin resturile vegetale bolnave și prin intermediul semințelor infectate. [50]

PĂTAREA GALBENĂ A MUȘCATEI, (fitopat.)

viroză produsă de *Cucumber mosaic virus in pelargonium*. Boala se manifestă pe frunzele tinere unde apar pete gălbui cu marginea difuză. Limbul este ușor încrețit. *Măsurile de prevenire și combatere* constau în îndepărtarea de la înmulțire a plantelor bolnave. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PĂTAREA GRASĂ A FRUNZELOR DE PRAZ

(*Pseudomonas syringe* pv. *porri*), (fitopat.) bacterioză. Atacul se manifestă pe frunze. Pe ele apar pete ovale cu aspect sticlos, care devin galbene, cu

aspect gras. Frunzele bolnave se curbează. Planta cu mai multe frunze bolnave se curbează și se frânge. În culturile semincere, boala se manifestă prin leziuni uleioase, ce apar mai ales pe tija florală. La început petele au culoarea verde închis, cu contur neregulat. În centru, petele au culoarea galbenă, apoi crapă sub forma unor depresiuni brune. Dezvoltarea inflorescenței este frânată. *Măsurile de prevenire și combatere* constau din folosirea de semințe sănătoase, libere de infecție bacteriană. Plantele care manifestă simptomele acestei boli se scot din cultură și se distrug prin ardere. Irigarea să se facă prin brazdă, asolament de 3-4 ani. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PĂTAREA INELARĂ A BUJORULUI, (fitopat.)

micoză produsă de *Peony ringspot virus*. Boala constă în apariția de pete inelare clorotice, simple sau concentrice pe frunze. Plantele infectate formează flori puține și de dimensiuni reduse. Virusul este răspândit de afide și prin înmulțire vegetativă. Prevenirea bolii se face prin îndepărtarea plantelor infectate din cultură, evitarea înmulțirii vegetative a plantelor bolnave și combaterea afidelor vectoare. [71]

PĂTAREA INELARĂ A CRINULUI, (fitopat.) viroză

produsă de *Lily ringspot virus*. Boala apare pe frunze sub formă de pete necrotice brune, inelare sau cu formă neregulată. Prin extinderea bolii, frunzele se usucă. Plantele infectate rămân mici și de cele mai multe ori nu înfloresc. *Măsurile de prevenire și combatere* constau în eliminarea plantelor infectate din cultură și combaterea chimică a afidelor care transmit boala. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PĂTAREA INELARĂ A FRUNZELOR DE BRUMĂRELE, (fitopat.) viroză produsă de *Tomato*

blanck ring virus in phlox. Boala constă în apariția deformării și încrețirea frunzelor tinere cu apariția de inele clorotice. Creșterea plantelor stagnează. Prevenirea constă în eliminarea infecției și combaterea chimică a nematozilor din sol. [71]

PĂTAREA INELARĂ A GAROAFELOR, (fitopat.)

viroză produsă de *Carnation ringspot virus*. Se manifestă pe frunze sub formă de pete inelare, uneori zonate concentric, de culoare cenușie sau verde-gălbui și necroze apicale. Frunzele atacate se deformează, au marginea ondulată, iar mai târziu devin de culoare purpurie. Florile sunt mici și deformate. *Măsurile de prevenire și combatere* constau în distrugerea pe cale chimică a nematozilor care sunt vectori ai virusului; îndepărtarea din cultură a plantelor infectate; producerea materialului vegetativ pentru înmulțire prin metoda culturilor de meristeme *in vitro*. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PĂTAREA INELARĂ A HORTENSIEI, (fitopat.) viroză produsă de *Hydragea ringspot virus*. Boala se manifestă sub formă de pete clorotice pe frunze care au formă neregulată și inelară. Limbul se deformează și se răsuțește spre fața superioară. Pe tulpină apar pete necrotice longitudinale. Inflorescențele au un număr redus de flori. Măsurile de prevenire și combatere constau în cultivarea de soiuri tolerante; dezinfectia uneltelor de lucru într-o soluție de fosfat trisodic 10%; la înmulțirea vegetativă se aleg numai plantele mamă sănătoase cărora li se poate aplica o termoterapie. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1988) [71]

PĂTAREA INELARĂ CLOROTICĂ LA CIREȘ ȘI VIȘIN, (fitopat.) viroză produsă de *Prune dwarf*. Răspândită în plantațiile de cireș și vișin. Pomii atacați dau producție mică, iar creșterea pomilor, germinarea polenului și a semințelor sunt puternic afectate. La cireș, în primul an după infecție, la frunzele apărute în primăvară se instalează inele clorotice mari, cu necroze în centru. Țesuturile atacate se desprind și cad lăsând frunza ciuruită. Se recomandă aceleași măsuri de combatere ca la pătarea inelară necrotică. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

PĂTAREA INELARĂ CLOROTO-NECROTICĂ A CIREȘULUI, (fitopat.) viroză produsă de *Cherry chlorotic-necrotic ringspot*. Apare la cireș primăvara timpuriu. Pe frunze apar pete necrotice brune la început, apoi pete inelare concentrice delimitate. Combaterea se face ca la pătarea inelară necrotică. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

PĂTAREA INELARĂ GRAVATĂ A GAROAFELOR, (fitopat.) viroză produsă de *Carnation etched ring virus*. Se manifestă prin pete inelare clorotice pe frunze și uneori pe tulpină. Mai târziu, petele se necrozează, devin de culoare albă și sunt adâncite în țesut. Măsurile de prevenire și combatere constau în obținerea materialului săditor liber de virusuri, prin tehnica culturilor de meristeme *in vitro*. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1988) [71]

PĂTAREA INELARĂ NEAGRĂ A GUTUIULUI, (fitopat.) viroză produsă de *Quince sooty ringspot virus*. Se manifestă numai la portaltoiu sensibil. Simptomele constau în epinastia frunzelor și pigmentarea negricioasă a cuticulei sub aspect de inele sau benzi ce înconjoară țesutul galben-pal. Uneori, nervurile se îngălbenesc, virusul se răspândește prin altoire și înmulțirea vegetativă a portaltoilor infectați. Perioada de incubație a bolii, 9-10 luni. Combaterea se face prin termochimioterapia soiurilor infectate. Înmulțirea materialului sănătos. (Gh. Lefter, N. Minoiu, 1990) [50]

PĂTAREA INELARĂ NEAGRĂ A RIDICHILOR (*Cabbage black ring virus*), (fitopat.) viroză. Atacul se manifestă sub formă de mozaic și determină

deformarea frunzelor, a rădăcinilor, provocând oprirea creșterii. Măsurile de prevenire și combatere constau din neamplasarea răsadului lângă alte plante înrudite (crucifere), distrugerea buruienilor gazdă ale virusului, eliminarea din cultură a plantelor infectate și distrugerea lor prin ardere, combaterea afidelor vectoare. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

PĂTAREA INELARĂ NEAGRĂ A VERZEI, (fitopat.) viroză produsă de *Cabbage black ring virus*. Boala se manifestă prin apariția unor pete mici sau inele necrotice ușor adâncite în țesut, uneori înconjurate de o zonă clorotică. Mai târziu, necrozele se extind pe pețioluri și pe tulpină, determinând căderea frunzelor și distrugerea vârfului de creștere. Măsurile de prevenire și combatere constau în neamplasarea răsadului lângă alte plante înrudite. În câmp, culturile susceptibile de infecție nu vor fi amplasate lângă plante înrudite pentru sămânță. Se ia măsura distrugerii tuturor buruienilor gazdă ale virusului și eliminarea din cultură a plantelor infectate. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

PĂTAREA INELARĂ NECROTICĂ A CIREȘULUI ȘI VIȘINULUI, (fitopat.) viroză produsă de *Prunus necrotic ringspot*. Apare la plantațiile intrate pe rod, ca urmare a infecțiilor realizate prin polen. În pepiniere și în plantațiile tinere, boala provine de la mugurii luați de la pomii infectați. Pe frunze apar pete necrotice neregulate, de culoare brună și un halou clorotic. Țesuturile atacate se desprind și cad, iar frunzele rămân ciuruite. Combaterea se face prin înființarea de plantații testate și libere de virusul PINC. Pomii infectați pe cale naturală se defrișează. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

PĂTAREA INELARĂ NECROTICĂ LA AFIN, (fitopat.) viroză produsă de *Necrotic ringspot*. Atacă frunzele tinere. Se manifestă prin pete clorotice, inele și linii, care se necrozează cu timpul. Frunzele cad. Ramurile rămân mici, mor. Combaterea se face prin scoaterea din plantație a tufelor bolnave și arderea lor. [50]

PĂTAREA INELARĂ NECROTICĂ LA PRUN, viroză produsă de *Prunus ringspot*. Boala se manifestă pe frunzițele de prun primăvara sub formă de pete rotunde, gălbui-clorotice, sub formă de inele, cu centrul necrotic. Țesuturile necrozate se desprind și cad, frunzele rămânând ciuruite. Faza de șoc apare în anul următor infectării, după care infecția rămâne latentă ani de zile. La pomii bolnavi este afectată producția de fructe care se reduce cu 15-45%. Combaterea se face prin selecție negativă la virus, prin testarea materialului destinat înmulțirii. (N. Minoiu, 1987) [50]

PĂTAREA INELARĂ ROȘIE LA AFIN, (fitopat.) viroză produsă de *Red ringspot*. Boala debutează în lunile iunie-iulie. Ea se manifestă sub formă de pete inelare roșii mai întâi pe frunzele bătrâne, apoi și pe restul, mai rar pe tulpini. Combaterea se face prin scoaterea tufelor bolnave și arderea lor; folosirea de material săditor neinfestat cu virusuri. [50]

PĂTAREA INELARĂ VIROTICĂ ȘI PITICIREA LA PIERSIC ȘI MIGDAL, (fitopat.) viroză produsă de *Peach ringspot virus* și *Peach stunt virus*. Frecvent întâlnită la piersic, contribuind la fenomenul de declin precoce al plantațiilor și la o producție slabă de fructe. Pătarea inelară a piersicului (*Peach ringspot*) produce, în faza de șoc, uscarea vârfurilor lăstarilor, a mugurilor de frunză și floare, iar pe celelalte frunze se constată pete inelare clorotice care mai târziu se necrozează și se desprind din frunze. Intensitatea simptomelor și a pagubelor cauzate depinde de virulența virusului tulpinilor și de sensibilitatea soiurilor. Piticirea piersicului (*Peach stunt virus*) se manifestă prin internodii scurte la lăstari în prima parte de creștere, respectiv primăvara, până la începutul creșterii, apoi lăstarii cresc normal. Lăstarii infectați posedă frunze cu creștere erectă, de culoare verde închis. Pomii infectați produc mai puține fructe. Simptomele de piticire sunt foarte grave atunci când cele două virusuri se asociază. Măsurile de prevenire și combatere constau în testarea materialului destinat înmulțirii pe indicatori: *Prunus serrulata* și puietii de piersic Gf 305 sau Elberta. Ca plante test mai pot fi folosiți castraveții *Chenopodium quinoa* pentru *Peach ringspot* și plantele de dovleac și castraveți pentru *Peach stunt virus*. Pomii infectați se exclud de la înmulțire. Aceste virusuri se transmit frecvent și prin polen. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

PĂTAREA LALELELOR, (fitopat.) viroză produsă de *Tulip breaking virus*. Se manifestă pe petalele soiurilor colorate în roșu, roz sau violet, unde apar pete și benzi decolorate. Uneori, decolorarea este uniformă pe toată suprafața petalelor. Lalelele infectate înfloresc cu 7-10 zile întârziere față de cele sănătoase. Măsurile de prevenire și combatere constau în îndepărtarea din cultură a plantelor infectate și combaterea chimică a afidelor care transmit boala. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1988) [71]

PĂTAREA MARMORATĂ A FRUNZELOR CIREȘULUI, (fitopat.) viroză produsă de *Cherry mottle leaf*. Atacă frunzele. Pe ele apar pete marmorate neregulate, clorotice, cu deformarea frunzelor. Sunt atacate puternic frunzele de la vârful lăstarilor. Unele frunze sunt gătuite, altele cu marginile zdrențuite, parțial ciuruite. Fructele sunt mici, se maturizează târziu și nu au gust. Creșterile pomilor infectați au

internodii scurte. Combaterea constă în defrișarea pomilor infectați; folosirea în pepinieră a portaltoilor și altoilor liberi de VPMFC, neinfestați; testarea pomilor destinați înmulțirii și eliminarea celor infectați; eliminarea acarienilor prin tratamente chimice. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

PĂTAREA NEAGRĂ A FRUNZELOR ȘI A SILICVELOR DE VARZĂ, (fitopat.) micoză produsă de *Alternaria brassicae*. Semnalată la noi în 1940, de Săvulescu și Sandu-Ville. Plantele sunt atacate în toate fazele de dezvoltare. Imediat după răsărire se constată primele simptome. Pe hipocotil apar pete lineare necrotice, brun-negricioase, de 1-2 mm lungime, iar pe cotiledoane se pot instala pete necrotice izolate sau confluențe, neregulate sau circulare, de cca 1 mm diametru. Pe frunze boala se manifestă sub forma unor pete circulare sau elipsoidale, ce pot ajunge până la 1 cm sau mai mult, fiind de culoare brună-cenușie. Frunzele bolnave se îngălbenesc și se usucă. Pe nervurile principale ale frunzelor, pe petioluri și pe tulpini, petele au formă lineară și sunt dispuse longitudinal. Măsurile de prevenire și combatere constau în igienă culturală, arătura adâncă de toamnă, selecționarea cu atenție înainte de plantare a butașilor destinați înființării culturilor semincere, dezinfecția seminței etc. Dezinfecția semințelor se face prin tratament cu apă caldă la 50°C timp de 30 minute sau pe cale chimică cu Rovral 10 g/kg sau Tiuram 75 în cantitate de 4 g/kg. La culturile semincere, în timpul vegetației, se fac obligatoriu tratamente cu fungicide de contact: Romilan în concentrație de 0,05-0,1%, Rovral în concentrație de 0,15-0,2%, Captadin în concentrație de 0,25%, Merpan 0,25%, Tiuram 0,3% sau Dithane M 45 în concentrație de 0,2%. Primul tratament se efectuează imediat după formarea silicvelor, iar următoarele 2-3 tratamente la intervale de 14-21 de zile. În soluțiile de stropit se adaugă obligatoriu aracet în concentrație de 0,15%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

PĂTAREA NEAGRĂ A GAROAFELOR, (fitopat.) micoză produsă de *Alternaria dianthi*. Semnalată în România în anul 1953. Atacul se manifestă pe frunze, tulpini, lăstari și mai rar pe flori. Frunzele atacate prezintă pete mici de culoare violacee, înconjurate de un inel galben-verzui. Centrul petelor se adâncește și capătă o culoare brună-deschisă sau cenușie. Pe tulpini, atacul apare în zona nodurilor. Plantele bolnave se usucă, iar tulpinile se rup cu ușurință deasupra zonei afectate. Măsurile de prevenire și combatere constau în folosirea de butași viguroși, liberi de agentul patogen; evitarea umidității atmosferice ridicate; îndepărtarea butașilor bolnavi; aplicarea de tratamente chimice preventive. Pentru

PĂTAREA NEAGRĂ A MUȘTARULUI

combatere, se poate folosi unul din următoarele fungicide de contact: Captadin 0,25%, Daconyl 0,2%, Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Folpet 0,2%, Orthodifolatan 0,3%, Merpafol combi 0,2%, Polyram combi 0,2%, Ronilan 0,1%, Rovral 0,1%. Tratamentele se aplică și în serele înmulțitor în care se produc butași și se repetă la interval de 7-14 zile. În suspensiile de stropit se adaugă aracet 0,2%.

(Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PĂTAREA NEAGRĂ A MUȘTARULUI, (fitopat.)

micoză produsă de *Alternaria bassicae*. Ciuperca este întâlnită în toate fazele de vegetație și atacă toate organele verzi. Pe frunze apar pete mari, circulare, de culoare brună-violacee, cu suprafața zonată concentric. Pe tulpină petele au o formă alungită. Pe sepale și petale petele sunt mici, brune. Silicvele bolnave prezintă pete mici, sub formă de puncte sau linii, de culoare negricioasă. Silicvele atacate puternic nu se mai dezvoltă și se deformează. Pe suprafața petelor se evidențiază un mucegai brun-negricios, constituit din conidiofori și conidiile ciupercii. Combaterea se face prin dezinfectarea semințelor cu apă caldă, de 50°C, timp de 20 minute, urmată de cufundare în apă rece timp de 2-3 minute. Tratamentele chimice se fac cu Criptodin 0,1%, Mancozeb 80 în cantitate de 300 g/100 kg sămânță, Tiradin 80 în cantitate de 250 g/100 kg sămânță sau cu Captan 80 în cantitate de 300 g/100 kg sămânță. Materialul de înmulțire se stropește cu Mancozeb 80 în concentrație de 0,2%, Zineb 75 în concentrație de 0,3% și Tiradin 80 în concentrație de 0,25%. (E. Păun, A. Mihalea, A. Dumitrescu, M. Verzea, O. Coșcariu, 1988) [50]

PĂTAREA NEAGRĂ (FOMOZA) A TULPINILOR

DE FLOAREA-SOARELUI, (fitopat.) micoză produsă de *Phoma macdonaldii*. Semnalată pentru prima dată în România în anul 1970. Boala se manifestă spre sfârșitul perioadei de vegetație, prin apariția de pete brune-închis, mari, la locul de inserție a pețiolurilor pe tulpină, mai ales la baza tulpinii, determinând uscarea frunzelor. Pe pețiolurile frunzelor, începând de la bază, apar pete brune, longitudinale. În dreptul acestor pete, epiderma se rupe, dând naștere la *cancere deschise*. Pe limbul frunzelor, la nivelul nervurilor, apar pete brune, neregulate. Pe calatidii, apar pete caracteristice, la fel și pe receptacol și bractee; acestea rămân mici, se usucă devreme, iar fructele formate sunt sterile. Transmiterea bolii se face prin resturile vegetale infectate și prin semințe. Prevenirea și combaterea constau în evitarea amplasării culturilor de floarea-soarelui pe terenuri joase, grele, cu exces de umiditate și cu exces de triazine; respectarea rotației de minimum 6-7 ani; distrugeră în mod obligatoriu a

samulastrei de floarea-soarelui din toate culturile; asigurarea densității optime a plantelor de 45-50 mii exemplare/ha; evitarea fertilizării excesive cu azot; aplicarea echilibrată a potasiului și fosforului; menținerea curată a culturilor de buruieni; încorporarea resturilor vegetale în sol prin arături adânci sau distrugerea lor prin ardere; tratarea chimică a semințelor cu Benlate 50 WP sau Fundazol 50 WP (2 kg/t); aplicarea a două tratamente la avertizare, în perioada de vegetație, în stadiul de 6-8 perechi de frunze și la formarea calatidiului, folosind fungicidele Benlate 50 WP și Metoben PU 70 (2 kg/ha). Se mai poate folosi amestecul Ronilan + Bavistin (0,75-0,5 kg/ha). (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

PĂTAREA NERVURIANĂ A GAROAFELOR,

(fitopat.) viroză produsă de *Carnation vein mottle virus*. Atacă frunzele tinere, în special vara, și produce o pătare clorotică de-a lungul nervurilor. Florile pot prezenta pete de decolorare și deformarea petalelor. Plantele infectate produc flori puține. Măsurile de prevenire și combatere: îndepărtarea din cultură a plantelor bolnave; combaterea afidelor care sunt vectori de transmitere a bolii; regenerarea plantelor prin metoda culturilor din meristeme *in vitro*. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PĂTAREA NERVURIANĂ A LALELELOR,

(fitopat.) viroză produsă de *Tobacco ringspot virus in tulip*. Se manifestă prin pete alungite, galbene-verzui, în lungul nervurii principale a frunzelor. Mai târziu, centrul acestor pete se brunifică. Pe petale, în funcție de culoarea florii, se formează pete cenușii alungite, dispuse în lungul nervurilor. Unele soiuri sunt infectate complet. Măsurile de prevenire și combatere constau în evitarea cultivării lalelelor în solul infestat cu viermi nematozi. Combaterea nematozilor se face cu substanțe nematocide și arături adânci. O altă măsură este distrugerea buruienilor care sunt gazde potențiale ale virusului; eliminarea plantelor infectate din cultură. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PĂTAREA PUSTULARĂ A FRUCTELOR DE

ARDEI, (fitopat.) bacterioză produsă de *Pseudomonas tomato*. Frecvența atacului acestei boli este din ce în ce mai mare, producând deprecierea calitativă a fructelor. Atacul se manifestă pe toate organele aeriene ale plantelor, mai ales pe frunze și fructe. Pe frunze apar pete brune-gălbui, la început hidroizante, iar apoi devin brune-negricioase, circulare, cu 1-2 mm în diametru. Mai târziu petele iau un aspect pergamentos și se înconjoară de un halo verde-gălbui. Pe tulpini produce pete brune-negricioase. Pe fructe apar pete necrotice negre-cărbunoase, superficiale. Combaterea se poate face prin tratamente foliare în perioada de vegetație cu

unul din produsele Kocide 101 în concentrație de 0,5%, Dithane-cupromix în concentrație de 0,3-0,4%, Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Captan 0,2% + Turdacupral 0,3%. [50]

PĂTAREA PUSTULARĂ A FRUCTELOR DE TOMATE, (fitopat.) bacterioză produsă de *Pseudomonas siringae* pv. *tomato*. Sunt atacate toate organele aeriene ale plantei și mai ales frunzele și fructele. Pe frunze apar pete brune-gălbui, la început hidrozante, iar apoi devin brun-negricioase, cu diametrul de 1-3 mm; mai târziu petele devin de culoare verde-gălbui și au aspect pergamentos. Când atacul este puternic petele confluează. Pe fructe apar pete pe o zonă de 2-3 mm, diametru unde suprafața devine ușor adâncită, deformând fructele. Măsurile de prevenire și combatere constau în tratamente foliare pentru prevenirea infecțiilor secundare cu unul din produsele Dithane cupromix în concentrație de 0,3-0,4%, Curzate plus T în concentrație de 0,25%, Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Kocide 101 în concentrație de 0,5%, Ridomil MZ 58 în concentrație de 0,2%. Infecția locală pe fructe poate fi redusă prin folosirea de amestecuri de pesticide: Folpet în concentrație de 0,2% + Turdacupral în concentrație de 0,3% și Captan în concentrație de 0,2% + Turdacupral în concentrație de 0,3%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

PĂTAREA ROȘIE A CAPȘUNULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Diplocarpon earliana*, f. *Marssonina fragariae*. Ciuperca atacă limbul și pețiolul frunzelor, pedunculii floralii și caliciul florilor. Pe aceste organe apar pete roșiatice cu diametrul de 1-5 mm care confluează și culoarea devine brun-roșcată. Pe frunze, în dreptul petelor, țesutul se necrozează, frunzele se usucă prematur și cad. Ciuperca se transmite de la un an la altul prin miceliul de rezistență sau prin apoteci care se formează pe frunzele moarte. [50]

PĂTAREA ROȘIE A FRUNZELOR DE CIREȘ, (fitopat.) micoză produsă de *Mycosphaerella cerasella*. Răspândită în toate plantațiile de cireș, fără a produce atacuri mari. Boala se manifestă prin apariția pe frunze de pete mici brune, circulare, cu marginile roșii. La atac puternic, petele se perforază. Combaterea se face la fel ca la ciuruirea frunzelor (*Stigmata carpophilla*). (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

PĂTAREA ROȘIE A FRUNZELOR DE MIGDAL, (fitopat.) micoză produsă de *Polystigma ochraceum*. Semnalată pe migdal în anul 1957 de Rafailă și colaboratorii. Atacul se manifestă pe frunze, sub formă de pete galbene-verzui la început, apoi portocalii, iar în final devin roșii închis cu centrul brun. Simptomele bolii se văd mai bine pe dosul

frunzelor care cu timpul de îngroașă și devin tari. Combaterea se face prin încorporarea frunzelor în sol în urma arăturii de toamnă sau prin strângerea și arderea lor toamna după cădere sau primăvara înainte de înfrunzitul migdalului. În timpul vegetației se fac tratamente chimice. Dintre fungicide se folosesc Captadin 50, Turdacupral 50, Dithane M 45, Tiuram 75, Ziram 65, Cuprozir 50. (N. Minoiu, 1987) [50]

PĂTAREA ROȘIE A FRUNZELOR DE PRUN, (fitopat.) micoză produsă de *Polystigma rubrum*. Boala se manifestă pe frunze, pe care apar pete circulare cu dimensiunea cuprinsă între 15 și 20 mm diametru. Acestea au culoarea gălbuie la început, apoi devine roșie-sângerie, iar la sfârșitul verii brună-negricioasă. În zona petelor țesutul atacat este îngroșat și bombat spre fața inferioară a frunzei. Pe o singură frunză se pot forma numeroase pete, uneori ajungând până la 13, iar dacă atacul este puternic, acestea confluează. Dacă atacul apare de timpuriu frunzele aflate în suferință se scutură eșalonat, în iulie și august, după care urmează căderea fructelor. Combaterea se realizează toamna, în primul rând prin măsuri de igienă culturală. Acestea constau în îngroparea frunzelor în sol prin arătură. Când se realizează lucrările solului trebuie făcută și combaterea chimică prin stropire, deoarece scoaterea la suprafață de noi frunze sau resturi determină proiectarea ascosporilor. Se fac 4-6 tratamente la avertizare. Primul tratament se aplică la proiectarea ascosporilor dacă pomul este înfrunzit. Acest tratament poate să coincidă cu începutul scuturării petalelor. Celelalte tratamente se aplică în funcție de regimul precipitațiilor, mărirea sursei de ascospori proiectați și sensibilitatea soiurilor. Tratamentele se fac cu unul din următoarele fungicide: Turdacupral 50 în concentrație de 0,4% (un singur tratament pentru că este fitotoxic), zeamă bordeleză 0,5%, polisulfură de bariu 1% (nu se face pe insolație puternică), Captadin 50 în concentrație de 0,2%, Tiuram 0,4%, Ziram 0,3%, Zineb 0,5%, Policarbocin 0,3%. Fungicidele Benlate, Fundazol și Rubigan au efecte mai reduse în combaterea acestui patogen. (N. Minoiu, 1987) [50]

PĂTAREA RUGINIE A CIREȘULUI, (fitopat.) viroză produsă de *Rusty mottle group*. Se manifestă variabil la cireș în funcție de soi. Primele simptome apar la 3-6 săptămâni după înfloritul total. Pe frunze apar pete brune, necrotice, diferite ca formă și mărime. Aproximativ 50% din frunze cad. Căderea se repetă cu 2-3 săptămâni înainte de recoltat, pomii rămânând cu o treime din frunze. În timpul maturării fructelor, frunzele rămase pe pom evidențiază pete galbene sau ruginii. Scoața ramurilor poate avea cancere (Lambert), iar lemnul acumulează gome (cireșul Bing). Ramurile de schelet, mugurii

PĂTAREA ȘI CLOROZA LA CRAIȚE

vegetativi și florali se usucă. Combaterea se face prin măsuri de carantină externă. Materialul infectat se distruge. Soiurile străine importate trebuie supuse testării. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

PĂTAREA ȘI CLOROZA LA CRAIȚE, (fitopat.) bacterioză produsă de *Pseudomonas syringae* pv. *tagetis*. Întâlnită frecvent în Australia. Produce pagube importante. Boala se manifestă prin cloroză apicală și pătarea frunzelor. Măsurile de prevenire și combatere constau în folosirea de semințe sănătoase și tratamente foliare cu produse pe bază de Mancozeb 0,2%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PĂTAREA UNGHIULARĂ A FRUNZELOR DE CASTRAVEȚI, (fitopat.) bacterioză produsă de *Pseudomonas syringae* pv. *lachrymans*. Semnalată la noi în țară de Traian Săvulescu, în anul 1940. Boala este deosebit de gravă. Atacă castraveții în câmp, sere și solarii, diminuând calitativ și cantitativ producția. Sunt atacate toate organele aeriene ale plantei. Cotiledoanele atacate rămân mici și se usucă. Pe frunze apar pete colțuroase în lungul nervurilor. Ele sunt de culoare verde închis. Pe fața inferioară a frunzelor, în dreptul petelor, pe timp umed, apare un exsudat bacterian mucilaginos sub formă de picături ce se usucă, devenind o crustă albă-cenușie. Petele verzi se brunifică după câteva zile, țesutul se usucă, se sfărâmă și cade, frunzele devenind perforate. Asemenea simptome apar pe pețiolul frunzei, pe tulpini, care se vestejesc și mor. Pe fructele atacate apar pete mici, neregulate sau circulare (1-3 mm), hidrozante, de culoare verde închis, cu centrul albicios, care se usucă și crapă. Pe vreme umedă, plantele se acoperă cu exsudat bacterian albicios. *Măsurile de prevenire și combatere* constau în folosirea de semințe sănătoase; dezinfectarea semințelor înainte de semănat pentru a se evita infecția primară în cultură (tratarea termohidrică, imersarea semințelor în soluție de 100 UI/ml streptomycină timp de 20 minute etc.). În timpul vegetației se fac tratamente foliare pentru a elimina infecția secundară cu zeamă bordeleză 1%, cu preparate cuprice, cu combinații cupru-Maneb, cu oxiclaură de cupru (Cupral 45) în concentrație de 0,5%, 0,75% și 1%. Cu ultimul produs se fac tratamente săptămânale sau la două săptămâni. Gh. Marinescu (1982) recomandă următoarele măsuri: la stadiul de 1-2 frunze adevărate, o dată cu rărirea plantelor, să se elimine toate plantele bolnave; să se efectueze imediat primul tratament foliar cu unul din produsele: Cooper Sandoz 0,5%, Kocide 101-0,5%, hidroxid de cupru 1,2%, Dithane-cupromix 0,3%. Următoarele 2-3 tratamente se fac la intervale de 8-10

zile. După recoltare, resturile vegetale vor fi strânse și arse. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PĂTAREA UNGHIULARĂ A FRUNZELOR DE TUTUN (*Pseudomonas syringae* pv. *tabaci*), (fitopat.) bacterioză ce produce pagube mai puțin importante. Măsurile de prevenire și combatere constau din dezinfectarea răsadnițelor, a solului, a seminței, arături adânci, rotația culturilor, îngrășăminte aplicate rațional, măsuri de igienă culturală în răsadnițe și în câmp, tratamente în răsadnițe în timpul vegetației răsadului, folosirea de soiuri rezistente. [50]

PĂTLĂGELE VINETE (*Solanum melongena*, fam. *Solanaceae*), (agric.) originare din India de vest și Birmania, zone cu climat specific subtropical. Din India s-a răspândit apoi în China și Țările Arabe, de unde se presupune că a fost introdusă în Europa, în secolul XVII, mai întâi în Spania, o dată cu invazia maurilor, sau în Grecia și Italia. Este o legumă mult apreciată în țările din sudul Europei și aproape necunoscută în cele nordice. În America a pătruns destul de târziu, la sfârșitul sec. XVII, fiind cunoscută și sub numele de „Guinea squash“ și cultivată mai ales în statele Florida și New Jersey. Se bucură de o mare răspândire în Asia de Răsărit: India, China, Japonia, Filipine etc. În România, p. v. sunt cunoscute din secolul XVIII, fiind cultivată cu precădere în zonele din sud, sud-est și sud-vest ale țării, în special în apropierea centrelor de mare consum și a fabricilor de conserve. Suprafața cultivată oscilează anual între 4500 ha și 5000 ha. În condițiile din țara noastră, pătlăgelele vinete sunt plante anuale, erbacee. Înfloritul are loc la cca 60-70 de zile de la semănat. Fructul este o bacă, de formă diferită, de la globuloasă până la alungită. Sunt netede, lucioase, colorate în negru roșcat sau violet la maturitatea de consum, însă în galben-albicios la maturitatea fiziologică, cu peduncul gros, destul de lung. Pe lângă soiurile tradiționale, cu fructe de culoare închisă, sunt și altele cu fructele colorate în alb lăptos-verzui la maturitatea de consum. Greutatea fructelor ajunge la 200-300 g, iar lungimea fructelor la unele soiuri este de la 16-20 cm până la 30-40 cm. La maturitatea de consum, fructele au pulpa fragedă, de culoare alb-verzuie, gust plăcut, semințe în formare. Când se depășește maturitatea de consum, fructele capătă gust amar, pulpa devine ațoasă, semințele sunt mari și colorate cenușiu. Fructul ajunge la maturitatea fiziologică după 70-90 de zile de la înflorit. Sămânța are formă rotund-turtită, glabre, de culoare galben-cenușiu, mică (200-300 semințe/g), greutatea a 1000 de semințe fiind de 3,5-5 g. Facultatea germinativă se menține 5 ani. Temperatura

minimă de germinare de 13-15°C; temperatura optimă de germinare de 25-30°C; temperatura optimă de creștere și fructificare de 25-30°C; pot rezista la temperaturi ridicate, chiar și de 45°C. Cer ca temperatura solului să fie mai ridicată decât cea a aerului. Atunci când temperatura scade sub 15°C creșterea plantelor încetează, acestea fiind sensibile la curenți reci de aer. Plantele sunt distruse de înghețuri ușoare și afectate de perioadele reci fără îngheț. Intensitatea și durata luminii au un rol deosebit de important pentru creșterea și dezvoltarea **p. v.** Astfel, intensitatea optimă este de 20-40 klucși, cea minimă de 8-10 klucși, iar durata luminii de 12 ore sau mai mult. Sunt pretențioase la apă în sol, ca interval și cantitate, lipsa apei în sol provocând căderea în masă a butonilor florali, a florilor și chiar a fructelor deja formate. Ca urmare, solul trebuie aprovizionat la nivel de 70-80% din c.c.a., cât mai constant posibil, iar aerul să aibă umiditatea relativă de 60-70%. Consumul de elemente minerale la pătlăgelele vinete este foarte ridicat. Astfel, pentru o producție de 20-25 t/ha plantele au un consum specific de 3,5 g N, 0,78 g P și 3,79 g K/kg de fructe. Răspunde foarte bine la fertilizarea cu îngrășăminte organice. Pentru pătlăgelele vinete sunt potrivite solurile fertile, cu o drenaj bun, cu textură mijlocie, aluvionare, și cu o valoare a pH-ului de 6,5-7. Tehnologia de cultivare: **p. v.** se cultivă numai prin răsad, ca urmare măsurile de pregătire a solului se vor face pentru asigurarea condițiilor optime în momentul înființării culturii, asemănător ca la tomate. Toamna terenul se lucrează cu discuitul, se nivelează, se aplică fertilizarea de bază, cu gunoi de grajd (40-50 t/ha) și îngrășăminte chimice, și se ară la adâncimea de 28-32 cm. Primăvara, se grăpează, imediat ce solul s-a zvântat, se fertilizează și se erbicidează, după care se modelează terenul, în straturi înălțate, cu lățimea la coronament de 104 cm. Răsadul se produce în răsadnițe calde sau în sere înmulțitor, semănând în perioada 15-25 martie, folosind 0,8-1 kg sămânță/ha sau 15-16 g semințe la m², urmând să fie plantate cel mai târziu la 5-10 mai, la vârsta de 45-60 de zile. Schema de plantare prevede un interval de 80 cm între rânduri și 45 cm între plante pe rând (29600 plante/ha). După plantare se aplică lucrările generale de îngrijire până la recoltare. Uneori sunt necesare și lucrări speciale: copilitul, cârnitul, limitarea numărului de fructe. Producția este diferită, de la 25 până la 40 t/ha. Soiurile și hibridii se clasifică după mai multe criterii: a) după perioada de timp de la semănat până la maturitatea de consum a primelor fructe: timpurii (până la 120 zile), semitimpurii (120-130 zile) și târzii (peste 135 zile); b) după destinația în cultură în câmp neprotejat: pentru piața de consum,

pentru prelucrare industrială. Sortimentul actual cuprinde soiuri și hibridi din grupele timpurii: *Andra F₁*, *Drăgaica*, *Rima F₁*; semitimpurii: *Amurg*, *Contesa*, *Daniela*, *Fabina F₁*, *Lucia*, *Pana corbului* 36, *Rona*; târzii: *Long Violet*, *Viorica*. [72]

PĂTRAT MAGIC, (mat.) tablou pătratic conținând primele n^2 ($n \geq 3$) numere naturale dispuse pe n linii și n coloane, astfel încât suma de pe orice linie, de pe orice coloană sau de pe fiecare diagonală să fie aceeași. [48]

PĂTRAT PERMANENT, (bot.) suprafață în formă de pătrat, de diferite dimensiuni, în care se fac cercetări de lungă durată asupra taxonilor sau șintaxonilor. [15]

PĂTRUNJELUL PENTRU RĂDĂCINĂ (*Petroselinum crispum* conv. *radicosum*, fam. *Umbelliferae/Apiaceae*), (agric.) plantă legumicolă originară din regiunile învecinate Mării Mediterane unde se întâlnește și astăzi în stare sălbatică, în special în zonele muntoase, pe stâncării. A fost cunoscut în cultură de la începutul erei noastre (anul 33). Mai întâi a fost cultivat în apusul și sudul Europei, fiind foarte bine cunoscut și întrebuințat ca plantă condimentară (pătrunjelul de frunze), în special în Evul Mediu. Pătrunjelul cu rădăcina pivotantă tuberizată își face apariția în cultură pe la începutul secolului XVI, fiind obținut pentru prima dată în Germania, ca și în Olanda, sub denumirea de pătrunjel de Hamburg. În prezent se cultivă în aceleași zone pe glob ca și morcovul, cu excepția zonei ecuatoriale în care cultura sa este destul de delicată, reclamând protecție împotriva insolajiei excesive ca și pentru excesul de umiditate. În țara noastră se cultivă în aceleași regiuni ca și morcovul, însă pe suprafețe mult mai mici, circa 1/6 din totalul suprafeței cultivate cu morcov. În Europa, țările cu cele mai mari suprafețe cultivate cu pătrunjel pentru rădăcină sunt Franța (1700 ha și o producție totală de 25-30 mii t anual) și Italia (630 ha și cu 14-16 mii t producție totală anual). Pătrunjelul se cultivă pentru rădăcini și frunze, care au diferite întrebuințări. Frunzele, având un conținut ridicat de uleiuri eterice, sunt folosite drept condiment, ca și pentru garnisirea a numeroase preparate culinare. Rădăcinile, pentru gustul și mirosul lor specific, se utilizează la aromatizarea diferitelor preparate culinare și în industria conservelor. Au o valoare alimentară ridicată, dată de conținutul în proteine (3,66 g %), săruri minerale, mai ales cu potasiu (726 mg %), vitamina C (171 mg %) și o alcalinitate remarcabilă (8,5 miliechivalenți). Înșușirile pe care le are, fac din pătrunjel o plantă cu multiple întrebuințări atât alimentare cât și medicinale. Pătrunjelul este plantă bienală, ierboasă. Rădăcina este mai puțin dezvoltată decât a morcovului, are o culoare alb-gălbuie,

pivotantă, conică sau tronconică alungită, de 15-20 cm lungime, și 3,5-4,5 cm diametru în zona coletului. Pulpa este albă, puțin succulentă, cu gust dulceag și cu aromă specifică. Cilindrul central ocupă 1/2-1/3 din totalul rădăcinii. La pătrunjelul pentru frunze, rădăcina principală este ramificată cu tendințe ușoare de îngroșare. Frunzele, imparipenat compuse, lung pețiolate, formează o rozetă strânsă, cu 15-20 frunze, care la maturitate au 20-25 cm și sunt de 2-3 ori divizate, în plus sunt imparipenate puțin trifoliolate. Semințele au facultatea germinativă de 60-65 % și se păstrează timp de 2-3 ani. Răsăritul plantelor poate avea loc într-o gamă foarte largă a temperaturii, de la 0-3°C până la 20-25°C, cu intervalul optim între 15-20°C. În condiții favorabile de căldură și umiditate răsăritul are loc mai devreme, după 12-15 zile. În schimb, la temperaturi scăzute (4-5°C) și într-un sol lipsit de umiditate optimă, încolțirea se prelungește până la 40 de zile, situație în care culturile sunt expuse invaziei de buruieni. Creșterea vegetativă are loc la temperaturi între 7°C și 20-22°C, optimul fiind la 16°C. În aceste condiții, având loc și o răsărire rapidă, primele frunze pot fi recoltate pentru consum după 70-90 zile de la semănat, iar primele rădăcini tuberizate pot fi recoltate pentru consum după 130-150 zile. Plantele tinere pot rezista la -9°C, iar când sunt mature rezistă până la -30°C, iernând bine în câmp în toate regiunile. Pentru faza de reproducere, pătrunjelul reclamă la început o perioadă cu temperaturi scăzute, timp de mai multe zile, pentru a forma o tulpină floriferă bogată, cerință ușor de realizat, având în vedere rezistența foarte bună la temperaturi scăzute, plantele mamă fiind plantate din toamnă. Pătrunjelul manifestă cerințe moderate față de umiditatea solului și aerului, fiind mai rezistent la secetă decât morcovul. Excesul umidității în sol provoacă putrezirea rădăcinilor și diminuarea producției. Pretențiile pătrunjelului față de regimul de lumină sunt ridicate. Reclamă terenuri însorite, cu expunere sudică. În condiții de lumină insuficientă, se produce atât diminuarea producției cât și a calității acesteia. Frunzele și rădăcinile vor fi mai sărace în uleiuri eterice, ceea ce va face ca gustul și aroma lor să nu mai fie caracteristice. Pentru o producție ridicată de 35-40 t/ha, pe solurile ușoare, exportățiunile pentru tona de frunze-rădăcini sunt estimate la: 2,5-3 kg N/ha; 1 kg P₂O₅/ha; 7-8 kg K₂O/ha; 1,5-1,8 kg CaO/ha; 0,2 kg MgO/ha, cu mențiunea că după toate aparențele nevoia de K₂O este destul de ridicată. Preferă soluri ușoare, luto-nisipoase sau nisipo-lutoase, care nu formează crustă la suprafață; trebuie să fie fertile, bogate în materie organică, lucrate adânc, afânate, suficient de umede, permeabile și cu pH-ul în limite destul de largi (5,5-6,8). *Tehnica de*

cultivare a pătrunjelului în câmp. Afânarea solului toamna și primăvara se face asemănător ca la cultura morcovului; erbicidarea se va face tot în perioada de la semănat la răsărit sau postemergent, când plantele de pătrunjel au 3-4 frunze normale, pregătirea semințelor prin umectare, timp de 24 ore în apă caldă, la 30-35°C, după care se zvântă și se seamănă imediat, ca morcovul, primăvara foarte devreme sau chiar în preajma iernii, în benzi de 4 rânduri echidistante, la 25 cm, cu poteci între benzi de 50 cm, desimea culturii trebuind să fie de 1-1,2 mil. plante/ha (15-20 plante/m). Se folosesc 5 kg/ha (2,5 kg/ha în cazul semințelor drajate) și se semănă la 1-1,5 cm adâncime. *Lucrările de întreținere:* combaterea buruienilor, prin erbicidare sau prașit, răritul culturii la 6-7 cm pe rând, circa 700 mii plante/ha, fertilizarea în timpul vegetației, irigarea culturilor de 3-4 ori, cu norme de udare de 250-300 m³/ha, combaterea agenților patogeni și a dăunătorilor. Recoltarea din momentul în care rădăcinile au diametrul la colet de circa 1,5 cm, de regulă din culturile care au fost semănate din toamnă sau în ferestrele iernii. O dată cu scoaterea rădăcinilor se valorifică și rozeta de frunze, acestea fiind legate în mănunchiuri. Pentru aprovizionările de iarnă, recoltarea se face toamna târziu (după recoltarea morcovului), manual sau mecanic, ca la morcov. Producția de rădăcini variază între 20 și 25 t/ha. În prezent, în țara noastră se cultivă un singur soi – *Zaharat* (sin. *Berlinez*). [72]

PĂTURĂ MOARTĂ → LITIERĂ; **p. vie**, stratul ierbos din păduri, cuprinzând și subarbuști; termen folosit în silvicultură. [15]

PÂNZA ACVIFERĂ, (hidr.) masă de apă subterană situată la diverse adâncimi față de suprafața solului. [3]

PÂNZA ACVIFERĂ CAPTIVĂ, (hidr.) pânză acviferă izolată între două straturi impermeabile, cu presiunea de formațiune suficient de mare pentru a asigura ascensiunea liberă a apei către suprafață, prin intermediul sondelor. [3]

PÂNZA DE PETROL, (pol.) peliculă de hidrocarburi pe suprafața mării, aflată în derivă sub acțiunea vântului, hulei și curenților marini. [3]

PÂNZA FREATICĂ, (hidrol.) strat de apă subterană situat la diferite adâncimi față de suprafața pământului, la care se ajunge prin săpare de puțuri și foraje. [44] → APELE FREATICE

PĂRĂT, (jur.) persoană care în cadrul unui proces civil este chemată în judecată de o altă persoană (sau de mai multe) pentru realizarea sau constatarea unui drept pretins de aceasta din urmă. [64]

PĂRĂU, (hidr.) ecosistem acvatic curgător reprezentând cea mai mică unitate hidrografică. Are

curgere naturală permanentă sau temporară și originea în izvor, de unde apa se deplasează în sensul gravitațional al pantei. În acest segment debitul este redus, cursul liniștit dar vioi, substratul este dominat de pietre de dimensiuni mari. Pe parcurs, mici izvoare și pâraie de izvoare se unesc cu șuvoiul principal, acesta crește progresiv și devine **p. mic** (*epirhythron*). Albia are lățimea de cca 1 m. Substratul este format din pietre de mărime mijlocie. La câțiva km de izvor, **p.** este deja mare (*metarhythron*). Lățimea albiei variază între 1 și 5 m. Apa curge tumultuos pe un substrat format din pietre și bolovani. Pe parcursul de curgere apar praguri și căderi de apă. Prin asocierea lor iau naștere râurile. [50]

PÂRGĂ, (agric.) începutul maturării boabelor de struguri și a fructelor. Culoarea lor virează de la verde spre nuanțe specifice soiului, crește cantitatea de zaharuri acumulate, scăzând în același timp aciditatea totală. [49]

PÂRGHIE, (ind.) bară rigidă care se sprijină pe un punct de articulație fix și asupra căreia se exercită o forță activă și o forță rezistentă; bară care servește la ridicarea sau la mișcarea unei greutăți. [13]

PÂRGHIE CU CÂRLIG, (for.) sin. *cață*, *pisică*, unealtă folosită în mediul forestier, la rostogolirea buștenilor, formată dintr-un clește metalic cu un braț mobil și o coadă de lemn. [42]

PÂRLOAGĂ, (bot.) teren de cultură nefolosit, invadat de buruieni. [15]

PÂSLĂ VEGETALĂ → LITIERĂ

PEAK DISTRICT, parc național situat în Marea Britanie – comitatele Staffordshire, Derbyshire, Cheshire, West Yorkshire, Great Manchester, Wales. Suprafața, 143.378 ha (1950). Numele parcului vine de la tribul „peak” (picți), care a stăpânit regiunea Munților Penini. În nordul parcului se întinde o regiune mlăștinoasă traversată de canale adânci, uneori mărginite de dealuri înalte (Vârful Negru și Vârful Alb). Pe relieful larg ondulat se află sate risipite cu o arhitectură deosebit de atractivă. În cuprinsul parcului se găsesc un număr de peșteri special adaptate pentru explorarea de către public (Speedwell Cavern, Blue John Cavern, Peak Cavern, Treak Cliff Cavern). În parc, mai prezintă interes drumurile romane, tumulii, castelele, crucile saxone. [50]

PECTORA, fluviu în Europa. Izvorăște din Munții Ural (Rusia) și se varsă în Marea Kara prin deltă. Are 1.809 km lungime și 322.000 km² suprafața. Cei mai importanți afluenți sunt Usa și Izma, iar cel mai important oraș traversat este Vorkuta. [25]

PECTAZA, (biochim.) enzimă care desface grupele metoxil din acidul poligalacturonic esterificat. Se găsește în toate organele plantelor și în

microorganismele, în miceliile microfungilor (în special *Aspergillus niger*). Activitatea optimă este la pH 3,5-5 și la temperatura de 50-60°C. Datorită faptului că hidrolizează, pectinele care țin proteinele în suspensie se folosesc la limpezirea vinului. [29]

PECTINAT, (bot.) despre organe ale plantelor cu segmente subțiri dispuse ca dinții unui pieptene, aspect întâlnit la frunzele de broscăriță (*Potamogeton pectinatus*), peniță (*Myriophyllum spicatum*, *M. verticillatum*) etc. [50]

PECTINĂ, (biochim.) polizaharidă, polimer al acizilor uronici (ac. galacturonic, ac. glucuronic, ac. manuronic). În funcție de monomer, poartă denumiri diferite: galacturonani, glucuronani, manuronani etc. Formează în exclusivitate lamela mijlocie, dar este prezentă și în structura peretelui celular primar și uneori în structura peretelui secundar. Intră în constituția matrixului parietal, fiind un excelent liant. Se extrage industrial din pereții celulari ai diferitelor specii de plante și este utilizată la prepararea gemurilor, jeleurilor și chiar a unor seruri fiziologice. [69]

PECTORAL, (anat.) care se referă la piept sau aparține pieptului. [37]

PEDAGOG, persoană care se ocupă cu instruirea și educarea copiilor, tinerilor, a omului în general. [32]

PEDAGOGIA ADOLESCENTULUI, ramură a pedagogiei care se ocupă cu problemele specifice adolescentului din punctul de vedere al instrucției și al educației. În demersul său pleacă de la adevărurile psihologiei adolescentului, ale biologiei și sociologiei vieții lui. Pe aceste criterii își elaborează obiectivele educației și instrucției, metodele și tehnicile de învățare și educare, instrumentele de evaluare a rezultatelor. Se urmărește dezvoltarea muncii independente, dezvoltarea capacității de analiză și sinteză, a capacității de a opera cu abstracții, de a realiza abstractizarea și generalizarea în etapa adolescenței. [32]

PEDAGOGIA BEHAVIORISTĂ, curent în pedagogia contemporană întemeiat pe psihologia behavioristă și situat pe pozițiile pragmatismului și idealismului obiectiv. Întreaga activitate educativă se reduce la însușirea de noi comportamente, ca urmare a asociației dintre stimul și răspuns. [32]

PEDAGOGIA CULTURII, educația tinerelor generații „prin cultură, pentru cultură”. A apărut în strânsă filiație cu filosofia culturii, ca orientare în gândirea pedagogică a secolului XX. [32]

PEDAGOGIA ESENȚIALISTĂ, curent în pedagogie care susține înțelegerea educației ca transmitere a moștenirii culturale și care conține valorile spirituale fundamentale ale umanității. Apărută în SUA, în jurul anului 1930. [32]

PEDAGOGIA FAMILIEI, ramură a pedagogiei care are ca obiect educarea copiilor în și prin familie. Este prima școală pentru copii. Abordează global procesul formării omului sub influența educației. [32]

PEDAGOGIA IMPRESSIONISTĂ, curent în pedagogie la care educația se reduce la formarea unor reacții adecvate față de mediu pentru a determina individul la acțiune. Apărută la sfârșitul secolului XIX. [32]

PEDAGOGIA PERSONALITĂȚII, curent care consideră personalitatea ca ideal al educației. Ea caută să dezvolte armonios individualitatea pe plan fizic, intelectual, moral, estetic, considerând-o capabilă de manifestări originale și creatoare de valori științifice și culturale. Acest curent pedagogic a apărut în Germania la sfârșitul secolului XIX și a reușit să se impună în perioada dintre cele două războaie mondiale. [32]

PEDAGOGIA RENĂȘTERII, curent pedagogic din secolele XV-XVI, organic integrat concepției renașteriste despre lume și personalitatea umană. Reflectă orientarea spre liberalizare a spiritului, realizarea armoniei între nevoile firești ale individului și mediul social. [32]

PEDAGOGIA VÂRSTELOR, ramură a pedagogiei care studiază particularitățile educației determinate de trăsăturile anatomo-fiziologice și psihice ale celor educați, proprii unui anumit stadiu de dezvoltare. Există *pedagogia antepreșcolară*, până la vârsta de 3 ani; *pedagogia preșcolară*, 3-7 ani; *pedagogia școlărilor mici*, 7-10 ani; *pedagogia școlărilor mijlocii*, 10-15 ani; *școlărilor mari*, 16-19 ani; *pedagogia universitară*, 20-25 ani; *pedagogia adulților*, pentru vârsta adultă. [32]

PEDAGOGIE, știință a educației desfășurată în baza legilor, principiilor, metodelor, mijloacelor, procedeelelor și tehnicilor adecvate, prin care se formează ideile, convingerile, deprinderile și modul de a trăi al indivizilor. [32]

PEDAGOGIE AGRICOLĂ, ramură a pedagogiei care studiază problemele specificului educației muncitorilor agricoli, a țăranilor a inginerilor agronomi și a conducătorilor de uniități sau asociații agricole, în scopul obținerii unui randament agricol sporit. [32]

PEDAGOGIE ANTROPOSOFICĂ, curent în pedagogie care se întemeiază pe o înțelegere filosofică a omului. Vizează formarea omului în spiritul înțelepciunii. Reprezintă o orientare în pedagogia umană de la sfârșitul secolului XIX, ca rezultat al antropocentrismului. [32]

PEDAGOGIE APLICATIVĂ, ramură a pedagogiei privind aplicarea teoriei pedagogice la complexitatea de aspecte pe care le prezintă viața școlară:

desfășurarea concretă a procesului instructiv-educativ după tipuri de școli și grade de învățământ, conducerea activității școlare și extrașcolare, tehnologia acțiunii educative. [32]

PEDAGOGIE CIBERNETICĂ, ramură a pedagogiei care studiază problemele educării și instrucției din perspective cibernetice. Aduce contribuții importante la teoria informației, la teoria și tehnica automatelor de instrucție, la algoritimizarea procesului de instruire. [32]

PEDAGOGIE CONCRETĂ, ramură a pedagogiei care studiază nemijlocit o situație de moment și dintr-un anumit loc a procesului instructiv-educativ. [32]

PEDAGOGIE MILITARĂ, disciplină de ramură, care se ocupă de problemele specifice ale educației militare. [32]

PEDALIACEE (*Pedaliaceae*), (bot.) familie care cuprinde 16 genuri cu 50 de specii de plante erbacee răspândite în regiunile calde, tropicale, subtropicale și mediteraneene. Flori bisexuate (hermafrodite) solitare, zigomorfe, pe tipul 5; caliciul gamosepal, 5-fidat; corola gamopetală, tubuloasă sau campanulată, 5-lobată, subbilabiata; androceul din 4 stamine didiname; gineceul, cu ovar superior, cu 2-4 loculi, cu numeroase ovule, stigmat cu 2-4 lobi. Formula florală: $\overline{\sigma} \cdot | \cdot K_{(5)} C_{(5)} A_4 G_{(4)}$. Fruct capsulă. Flora României conține o singură specie cultivată: *Sesamum indicum* (susan). [50]

PEDAT, (bot.) despre frunza la care diviziunile limbului se aseamănă cu un picior de pasăre, cu pețiolul 2-3-furcat, pe care segmentele laminei sunt aproape paralele, aspect întâlnit la spânz (*Helleborus purpurascens*). Există frunze pedatifidate, pedatilobate, pedatipartite și pedatisectate, toate fiind modificări ale limbului palmat. [50]

PEDEAPSA, (psih.) termenul indică o procedură experimentală care constă în a aplica un stimul aversiv în urma unui răspuns dat. Nu trebuie confundată cu întărirea negativă. [28]

PEDERINĂ, (toxicol.) substanță cu proprietăți vezicante și rol de apărare produsă de coleopterul *Paederus fuscipes*. [41]

PEDIASTRUM, (bot.) alge verzi microscopice, ce se găsesc sub formă de cenobiu discoidal, compus din celule poligonale așezate într-un singur strat și într-un singur plan; ex., *Pediastrum granulatum* și *Pediastrum angulosum*. [10]

PEDICEL¹, (bot.) suportul mic (codița) florilor sau al fructului singuratic, ca ultimă ramificație a pedunculului, aspect întâlnit la florile din inflorescențele de traista ciobanului (*Capsella bursa-pastoris*); axă care poartă muguri pedicelați la anin (*Alnus* sp.). [50]

PEDICEL², (micol.) piciorușul unui spor cu care acesta se fixează de substrat sau de stratul fertil din miceliu;

- ex., uredosporii și teliosporii ciupercilor din genul *Puccinia*. [61]
- PEDICELAT**, (bot.) despre organe ale plantelor prevăzute cu pedicel (codiță), aspect întâlnit la flori, fructe, muguri. [50]
- PEDICULOZĂ**, (med. u.) ectoparazitoză determinată de păduchi din genurile *Pediculus* și *Phthirus*. **P. capului** – ectoparazitoză provocată de *Pediculus humanis* var. *capitis*; se însoțește de prurit violent și erupții papiloase sau veziculoase; **p. corpului** – provocată de *Pediculus humanis* var. *corporis*. Se însoțește de papule pruriginoase și întinse leziuni liniare de grataj. Prezența păduchilor așezați pe haine până în momentul hrănirii; **p. inghinală ftiriază** – prezența păduchilor în părul pubian sau în zonele învecinate. [60]
- PEDIGRIU**, (genet.) arbore genealogic; istoria strămoșilor unui individ reprezentată de un tabel, diagramă etc. cu linii orizontale (căsătorie) și verticale (descendență), redând filiația dintre părinți și descendenți, filiație ce apare sub formă de ramificații. Cuvântul derivă de la expresia franceză „*pied de grue*“, care înseamnă „picior de cocor“, sugerând ramificarea diagramei, adică relația de înrudire. [19]
- PEDIMENT**, (geol.) suprafață netedă sau ușor înclinată, modelată în roci dure, la poalele unei regiuni muntoase, care domină prin versanți abrupti. Se formează în regiunile cu climă aridă prin procese de dezagregare și șiroire care determină evoluția versantului prin retragere, păstrându-și însă înclinarea. Prin distrugerea masivului muntos și unirea pedimentelor se formează pediplena. [25]
- PEDIOFITE**, (bot.) plante care cresc pe podișuri. [50]
- PEDIPLENĂ**, (geomorf.) formă de relief cu aspect de câmpie, parțial acoperită cu un strat subțire de material detritic, reprezentând stadiul matur al unui ciclu de eroziune în condițiile unui climat arid. Rezultă din unirea pedimentelor care au înlocuit aproape total relieful înalt din care au mai rămas doar unele inselberguri ce domină **p.** [25]
- PEDOAMELIORATIV**, (pedol.) proces care se referă la o măsură de ameliorare radicală de durată a însușirilor nefavorabile ale unui sol neproductiv sau slab productiv. [29]
- PEDOFAUNĂ**, (ecol.) ansamblul organismelor animale, care se dezvoltă și trăiesc în sol. [70]
- PEDOFILIE**, (sex.) practică sexuală deviată în care individul are impulsuri erotice dominante sau exclusive față de copii și care se materializează prin raporturi sexuale normale sau anormale (homosexualii). Această predilecție sexuală este întâlnită, în general, la bărbați. La femei, se manifestă sub forma plăcerii inițierii unui băiat de vârstă mai mică, dar și a unei fete în realizarea relației sexuale.
- După 1989, în România, între alte practici și experiențe din unele țări occidentale, au fost preluate și practicile pedofile. Mulți însoțitori sau aducători de ajutoare pentru copiii străzii s-au dovedit a fi pedofili înrâiți. Ei și-au recrutat victimele dintre nefericiți ai soartei. (Al. Codescu, 2000) [50]
- PEDOFLORĂ**, (ecol.) ansamblul organismelor vegetale care se dezvoltă și trăiesc în sol. [70]
- PEDOGENEZĂ**, (geogr.) totalitatea proceselor care duc la formarea solurilor, pornindu-se de la roca-mamă. [25]
- PEDOGEOGRAFIE**, disciplină științifică care are drept obiect de studiu distribuția geografică a solurilor în raport cu factorii pedogenetici. [70]
- PEDOLOGIE**, ramură a științei solului care se ocupă de studiul solurilor și a învelișului de sol ca entitate și resursă naturală și anume de caracterele morfologice, de proprietățile fizice, chimice și biologice, de aspectele genetice și de clasificare, de principiile generale de folosire, ameliorare și dirijare a fertilității. [29]
- PEDON**, (pedol.) volum de sol suficient de mare pentru a permite studiul morfologiei și al proprietăților solului respectiv, având dimensiuni pe orizontală cuprinse între 1 și 10 m². [29]
- PEDOSFERĂ**, (pedol.) pătura superioară a scoarței terestre care cuprinde totalitatea solurilor și în care au loc continuu procese pedogenetice. [29]
- PEDOSTIGAL** → **HIPOTELMINOREIC**
- PEDOTEHNIE**, ansamblu de tehnici educative și de reeducare, aplicate la copil. [32]
- PEDOTOP**, (pedol.) unitate elementară de teren caracterizată prin același sol și aceleași condiții de climă, relief, hidrologie și alți factori de mediu. [29]
- PEDUNCUL**, (bot.) suportul florii sau al fructului reprezentând internodul terminal al axei; suportul pedicelilor la inflorescența compusă. [50]
- PEGASIDE** (*Pegasidae*), (zool.) mici pești zburători (căluți de mare) din oceanele Indian și Pacific, care au înotătoare pectorale lărgite și corpul acoperit cu plăci osoase. [37]
- PEGMATITE**, (geol.) roci magmatice cu structură grăunțoasă mare și compoziție variată, formate în condiții hipoabisale. Varietățile mineralogice ale **p.** corespund rocilor intrusivă cu care se asociază: **p.** granitice, **p.** sienitice, **p.** dioritice, **p.** gabroice. În constituția lor intră și minerale accesorii bogate în Li, F, B, Nb, Ta, Zr, V, pământuri rare. [25]
- PEHBLENDĂ** (U₃O₈), (chim.) principalul mineral de uraniu care conține și oxizi de fer, plumb, thoriu, radium și lantanide. Constituie sursa principală de obținere a uraniului, radiului etc. [36]
- PEISAJ**, (ecol.) unitate geografico-ecologică formată din reunirea mai multor ecosisteme locale sau regionale caracteristice, care cuprind mai multe

elemente, cum sunt geomorfologia regiunii, elementele nevi și cele vii. [24] → LANDȘAFT

PEISAJ GEOGRAFIC → GEOSISTEM

PEJUS, (ecol.) termen utilizat pentru a desemna anumite condiții de mediu care se abat de la optumul biologic al speciei, dar unde specia în cauză poate supraviețui. [62]

PELAGIALE, (ecol.) organisme ce trăiesc în masa apelor. [10]

PELAGOFILI, (zool.) pești care depun icre în masa apei (nefixate de substrat). [10]

PELAGOFITE, (bot.) plante care trăiesc libere pe suprafața apelor lacului și mării. [50]

PELAGOS, (ecol.) asociație de organisme vegetale și animale aflate în masa apei. Caracteristice p. sunt *neustonul*, *planctonul*, *nectonul* (v. acești termeni). [50]

PELAGRĂ, (med. u. și vet.) maladie provocată de carența în vitamina PP (nicotinamida). Din punct de vedere lezional boala se manifestă prin dermatite exematiforme, inflamație și ulcere ale mucoasei bucale și ale limbii, precum și o serie de tulburări nervoase. Apare mai frecvent la câine, manifestată prin cianoză progresivă a vârfului limbii (*blacktongue*), urmată de formarea de ulcere cu tendința de extindere. Atacul bacteriilor saprofite determină apariția gangrenei limbii. Leziuni asemănătoare pot apărea și pe mucoasa cavității bucale, stomac și intestin, determinând, în urma suprainfecției, moartea animalului. [33]

PELARGONINĂ ($C_{27}H_{30}O_{15}$), (biochim.) antocian din flori de mușcată: *Pelargonium zonale* (fam. *Geraniaceae*), greutatea molară 594,51. Pulbere amorfă, violet închis, puțin solubilă în apă, foarte solubilă în alcalii diluate, în alcool. Clorura de pelargonină, $C_{27}H_{31}O_{15}Cl$ apare sub formă de ace de culoare roșu aprins, solubile în alcool și apă. Fierbe cu descompunere la 180°C. [29]

PELARGONIUM, (agric.) sin. *Geranium*, gen de plante care aparține fam. *Gesneriaceae*. Popular „mușcată”. Cuprinde un număr foarte mare de specii cu aspecte variate (unele fiind chiar plante succulente), originare, în majoritate, din sudul Africii. Potrivit unor date din literatură, câteva specii au pătruns în Europa la sfârșitul secolului XVII, mai precis în anul 1690. La noi este una dintre plantele cele mai îndrăgite și aproape nelipsite din ferestrele caselor de la sate, îndeosebi în regiunile de deal și munte. *Mușcata rotată* (*Pelargonium zonale*) este specia cea mai des întâlnită, ce poate atinge înălțimea de 1 m, tulpinile ei fiind groase, erbacee, cu tendințe de lemnificare la bază. Numele de „zonal” definește caracteristica frunzelor ușor păroase, rotunde și lung pețiolate, de a prezenta pe fondul verde intens zone concentrice mai închise la culoare. Florile, grupate

câte 8-20 în umbel lung pedunculate, sunt formate din cinci petale la soiurile cu flori simple, dar există și cu flori involte, fiind colorate în tonuri de alb, roz, roșu, violet, uneori cu combinații de culori. Sunt apreciate și soiurile cu frunze panașate, striate sau bordate cu alb sau galben. În mediul urban se observă preferința pentru *Pelargonium peltatum*, excelentă plantă pentru balcoane și vase suspendate, deoarece tulpinile lungi, subțiri și noduroase au creștere pletoasă. Frunzele lobate, tari, verzi închis și puțin lucioase precum și florile ce se succedă rapid în inflorescențe cu mai puține flori (4-8) dar foarte numeroase dau impresia unor cascade roșii, albe, roz sau violet în tonuri și combinații diferite. *P. grandiflorum* – mușcata englezească – este o plantă cu înflorire mai timpurie, de primăvară, dar de mai scurtă durată. Are tulpini erecte, ramificate, ajungând la 60-80 cm și flori mari de 5-6 cm în diametru, grupate câte 2-15 în inflorescențe laxe și în culorile speciilor precedente, dar particulare prin petele negre sau purpuriu închis, catifelate, de pe petalele superioare. Relativ puțin pretențioase, mușcatele se situează printre plantele ușor de cultivat. Se înmulțesc prin butași recoltați primăvara sau în iulie-august și care se înrădăcinează în pământ, nisip sau chiar numai în apă. Butașii înrădăcinați vara se păstrează peste iarnă în ghivece, în încăperi reci, la 8-10°C. Substratul de cultură pentru plantele mature se poate alcătui din pământ de grădină mai silicos sau pământ de țelină și nisip, la care se adaugă o treime mranită. Plantele tinere și *P. grandiflorum* necesită un amestec mai ușor, cu adaus de pământ de frunze. Vegetează bine la multă lumină, factor necesar și în timpul iernii. Ele preferă locurile bine însorite, mai răcoroase, dar în perioadele de arșiță maximă se simt mai bine în locurile semiumbrite, cu atmosferă umedă. În timpul creșterii vegetative și al înfloririi, temperatura poate varia între 12 și 18°C, spre limita superioară situându-se *P. grandiflorum*. Întrebuințările în decor sunt destul de variate. În afară de cele menționate anterior, se mai poate aminti, pentru *P. zonale*, plantarea în grădină, asigurând decorul din mai până la îngheț, în grupuri mari unicolore sau de culori diferite sau în borduri, îndeosebi soiurile pitice. *P. peltatum* poate fi plantată pe taluzuri sau printre pietrele unui zid, în lăcașuri cu pământ sau chiar în ronduri și peluze, dar în acest caz ramurile trebuie fixate de sol cu cârlige. *P. grandiflorum* rămâne o plantă specifică de ghiveci pentru decorarea apartamentelor sau balcoanelor. [39]

PELEAGA, lac glaciar din masivul Retezat, Carpații Meridionali (România), situat la altitudinea de 2.116 m. Are suprafața de 17.250 m², adâncimea maximă de 4,20 m, adâncimea medie 2,38 m, volumul de apă

41.185 m³. Alimentarea se face printr-un izvor de suprafață, ce pornește din Șaua Pelegii, și din alte câteva mici izvoare situate pe malul stâng. Temperatura apei în timpul verii este în jur de 9°C. Este populat cu păstrăv. [50]

PELECANIDE (*Pelecanidae*), (zool.) pelicani: păsări mari acvatice gregare, cu picioare scurte, coadă scurtă și cioc foarte mare. Partea superioară a ciocului are un cârlig la capăt și partea inferioară poartă o pungă mandibulară extensibilă, în care sunt luați peștii. Au pui nidicoli. [57]

PELECANIFORMES, (zool.) ordin de păsări cuprinzând un mare număr de specii ihtiofage, incluzând cormorani, corbi de mare, pelicani. De obicei cuibăresc în colonii în apropierea apei și sunt bine adaptate pentru scufundat și înot. Piciorul este scurt și are 4 degete incluse în palmatură. [37]

PELECAN, (vulc.) tip de erupție vulcanică ce se caracterizează prin înfundarea coșului cu un dop de lavă, printr-o explozie violentă, prin apariția unui nor arzător și prin avalanșe fierbinți. Magma este acidă, vâscoasă și se consolidează repede în coș. La o nouă erupție magma consolidată în coș este expulzată de lavă sau de presiunea gazelor. Denumirea vine de la vulcanul Mont Pelée din insula Martinica, care a erupt în 1902. [25]

PELICANUL COMUN (*Pelecanus onacrotalus*), (zool.) pasăre migratoare mare (140-178 cm). Corpul ajunge la greutatea de 10-11 kg. Penajul este alb, cu axilele și remigele închise la culoare, de obicei brun-negricioase. Gâtul lung. Ciocul lung (cca 50 cm) și gros este încârligat la vârf și prevăzut, pe partea ventrală, cu o pungă guturală de culoare galben-deschis. Excelent zburător și planor. Zboară unul după altul într-un șir unduit, uneori în formații neregulate. Bun înotător. Pe sol merge greoi. Trăiește în colonii de sute sau mii de exemplare. Primăvara, în al patrulea an de viață, îmbracă penajul nupțial. Din alb devine colorat în roz-deschis mai ales pe cap, gât, spate și piept. La masculi, pe fondul roziiu al pieptului, apare o pată galbenă-verzuie. În regiunea ochilor tegumentul se colorează intens în portocaliu-gălbui. Ochii devin de un roșu-închis. Pe partea superioară a capului apare un smoc de pene înguste, mai lungi la mascul (10-14 cm) și mai scurte la femelă. Pe guşă, un mănunchi de tectrice devin tari și de culoare galbenă-ruginie. Carena mediană a ciocului este albastră, iar părțile laterale ale mandibulei albastru-roșu-galben. Sacul gutural ia culoarea galben-intens, ornamentat cu vine roșii. Penajul nupțial dispare către vară. Cuibărește în colonii. Locul de cuibărit și-l alege la marginea unui ochi de apă, pe plaur sau pe stuf. La pregătirea lui participă toți indivizii viitoareii colonii. Stolul se lasă în zbor peste stuf și îl calcă.

Platforma de conviețuire este gata în momentul când se poate merge pe ea. Sunt monogami. Se despart în perechi (femelă și mascul) și încep jocurile nupțiale, constând din sunete joase și înfundate, sar pe loc cu aripile întinse, zboară împreună prin rotiri planate, revin pe platformă, își freacă reciproc ciocurile. Cuibul este construit (în 2-5 zile) de femelă, cu materiale vegetale aduse de mascul. Sunt folosite bucăți de trestie, papură, rizomi, numeroase ierburi de apă. Dimensiunea cuibului este de cca 150 cm și înălțimea de 100 cm. Acestea sunt bine bătătorite. Pentru a da adâncimea convenită cuibului, femela folosește pieptul. Depunerea ouălor începe de la 10 aprilie și variază în timp. Ponta constă din 2 ouă cu coaja netedă lucioasă sau mată cu zbârcituri calcaroase. În unele cuiburi se găsesc 3-5 ouă provenind prin alunecarea de la cuiburile vecine. Incubația durează 32-36 de zile de la depunerea primului ou și este asigurată de femelă. Este schimbată pentru scurt timp de mascul, numai dimineața și seara. La ecloziune puii sunt nidicoli (golași), cu ochii închiși și pielea roz-deschis. La câteva ore pielea devine cenușie, iar după 10 zile cenușiu-albăstruie. Sunt hrăniți de ambii părinți. În primele 10 zile îi alimentează dimineața și seara cu o cremă de pește pe jumătate digerată, pe care o regurgitează în gura puilor. Mai târziu puii introduc capul în sacul gutural și își iau hrana din gâtleejul părinților. La apariția pufului încep a înota, iar la 45 de zile devin zburători. În primele 10 zile pot fi atacați și mâncați de ciorile grive, codalb, șobolani de apă sau sunt striviți de labele adulților. P. este întâlnit în Delta Dunării. Folosește plaurul la cuibărit, iar apa bălților și a lacurilor puțin adânci, pentru căutarea hranei. Revine la vechea colonie. Sosește în pasaj de primăvară, la sfârșitul lunii martie sau la începutul lunii aprilie, stă vara și, la începutul lunii septembrie, pleacă spre cartierele de iarnat de pe coastele Peninsulei Balcanice, Asiei Mici, în Egipt și India. Este declarat monument al naturii și ocrotit prin lege. Răspândit în Europa, Asia și Africa. (C. Pârveu, 1980) [26]

PELICANUL CREȚ (*Pelecanus crispus*), pasăre puțin mai mare (150-180 cm) decât pelicanul comun. Cântărește 12-13 kg. I se mai spune „babiță creță“, „baboșe zbârlită“ sau „pelican cu coamă“. Penajul adulților este alb-cenușiu deschis. Pe cap și pe gât penajul este creț, de unde și numele de pelican creț. La aripi sunt negre numai vârfurile remigelor primare. Acestea se văd foarte bine în timpul zborului, astfel încât se poate ușor deosebi de pelicanul comun. Ciocul este lung (masculul 39-45 cm, femela 35-43 cm), cu punga guturală cenușiu-gălbui. În jurul ochilor, porțiunea dezgolită este mică și de culoare gălbui. Ochii sunt de culoare deschisă.

Picioarele sunt cenușii. Primăvara masculul și femela se îmbracă în penajul nupțial. Întregul penaj devine alb-cenușiu-argintiu. Rămân negre numai remigele primare. Pe cap și pe gât este mățos și buclat (creț). Ciocul cenușiu este maculat cu albastru și roșu. Punga gaturală din cenușiu se colorează în roșu-coral, ornamentată cu vine cenușii și roșiatice. Pielea din jurul ochilor devine roșie-violet, iar în apropierea ciocului albăstruie. Ochii sunt albi-sidefii. Coloritul nupțial începe să-și piardă însușirile de la începutul lunii mai spre vară și își pregătește penajul de iarnă. Are glasul asemănător cu al pelicanului comun. Pasăre migratoare. Ajunge la maturitatea sexuală în al patrulea an de viață. Cuibărește în colonii simple sau în apropierea coloniilor pelicanului comun, pe plaur. Uneori cuibărește și izolat, în perechi. Zborul spre locurile de iernare, sau de acolo la locurile de cuibărit, îl face în cânduri și nu se amestecă cu pelicanul comun. Cu un secol în urmă pelicanul creț avea o mare arie de răspândire, iar numărul lor era de ordinul milioanei. Coloniile lor, în 1868 și 1876, ajungeau până la vărsarea Argeșului în Dunăre. După 1878, numărul coloniilor și aria de instalare a cuiburilor s-au restrâns din ce în ce. Azi este întâlnit în Delta Dunării. Este monument al naturii și ocrotit prin lege. Răspândit în Europa de Sud-Est, Asia și Africa de Nord. (C. Pârnu, 1980) [26]

PELICOSAURIENI (*Pelycosauria*), (zool.) reptile primitive din perioada Permiană, dintre care unele aveau plăci neurale enorme, cu ramuri laterale. Craniul lor era de tip sinapsid. [37]

PELOBATIDE (*Pelobatidae*), (zool.) familie de broaște săpătoare, cu limba bine dezvoltată. Dinții se găsesc numai pe falca superioară. Timpanul este adesea absent sau slab dezvoltat. Pe latura externă a tarsului posedă o lamă cornoasă care îi servește la săpatul în sol. În timpul reproducerii acuplarea este inghinală (masculul prinde femela de regiunea șoldurilor). Duc o viață nocturnă. În România se găsesc speciile: broasca-de-pământ brună (*Pelobates fuscus*) întâlnită peste tot, cu excepția munților înalți; broasca-de-pământ balcanică (*Pelobates syriacus balcanicus*) semnalată în Dobrogea și în nordul Dunării. Trăiesc în Europa Centrală, SE Asiei și Mexic. În unele cazuri mormolocul este mai mare decât adultul. [37]

PELOFAGE, (ecol.) organisme care se hrănesc cu măt. [10]

PELOFIL, (ecol.) organism iubitor de traiul în nămol. [2]

PELOFITE, (bot.) plante care cresc pe locuri argiloase. [50]

PELOMEDUSIDE (*Pelomedusidae*), (zool.) țestoase carnivore dulcicole, care au centura pelviană

fuzionată la carapace. Nu au scut nucal și gâtul este retractil, îndoindu-se lateral. Se găsesc în Africa, Madagascar și America de Sud. [37]

PELORIE, (bot.) anomalie spontană a florilor zigomorfe de a se transforma în flori actinomorfe pe același individ, aspect întâlnit la linariță (*Linaria vulgaris*), degețel roșu (*Digitalis purpurea*) etc. [50]

PELOSOL, (pedol.) termen folosit pentru soluri formate pe materiale argiloase, în profilul cărora este prezent un orizont cu structură poliedrică sau prismatică. [29]

PELOTA, (sp.) joc sportiv popular de origine bască (Spania) care se desfășoară între doi sportivi și constă în aruncarea unei mingi într-un perete; mingea ricoșând de aici și atingând o dată pământul este rulată și jucată de partener. Este considerat unul din cele mai vechi jocuri cu mingea. Este practicat în Spania, Franța, Argentina, Mexic, Insulele Filipine, China și alte țări. [53]

PELTAT, (bot.) termen cu semnificația „în formă de săculeț”; frunză la care pețiolul este inserat pe fața dorsală a limbului, aproximativ la centru, aspect întâlnit la călțunași (*Tropaeolum majus*), ricin (*Ricinus communis*). [50]

PELUCID, (bot.) termen cu semnificația „translucid, străveziu, semitransparent”. [50]

PELUZĂ, (ecol.) 1. Asociație vegetală densă de talie joasă, alcătuită în mare parte din graminee, cu excepția locurilor pietroase și stâncoase ce sunt ocupate de licheni, briofite și subarbuști. Ex., regiunile alpine umede, partea de sud a Patagoniei și unele insule subantarctice. Solul din p. are tendința de podzolire. 2. Asociație de ierburi, în general de gazon, cultivată de om pe teritoriul unui parc sau spațiu verde. [70]

PELVIS, (anat.) bazin. 1. Centura pelviană. 2. Partea inferioară a abdomenului unui vertebrat, mărginită de centura pelviană. 3. Pelvisul renal. [37]

PEMFIGIDOCECIDII, (cecid.) gale produse de afide (ord. Homoptera), aparținând familiei Pemphigidae, comune pe diverse specii de plop (*Populus*) și ulm (*Ulmus*). Ex., *Pemphigus bursarius*, înțepă pețiolul frunzelor de plop, unde apar una sau mai multe gale de formă conică cu înălțimea de 1,5-2 cm; *P. spirothecae*, produce gale prin înțeparea pețiolului frunzelor de plop care se hipertrofiază și se răsușește o singură dată. [41]

PEMFIGUS, (med. u.) afecțiune a pielii caracterizată prin veziculație severă. P. cronic benign familial – afecțiune în care erupția este inițial eritemato-veziculoasă, după care se transformă în leziuni descuamative și cruste cu margini veziculare, localizate predominant pe gât, plica inghinală și regiunea axilară, transmisă autosomal dominant; p.

- vulgaris* – afecțiune sistemică gravă, de etiologie necunoscută, caracterizată printr-o erupție de bule fragile pe întregul corp, cu erodarea mucoaselor, care dacă nu este tratat duce inevitabil la deces. [60]
- PENAT**, (bot.) termen având semnificația „divizat în lobi” (sau nervuri) dispuși pe ambele fețe ale axei, aspect întâlnit la frunze, unde limbul poate fi penatifid, penatilobat, penatipartit, penatisectat, penaticompus, cu foliolele așezate câte două pe ambele părți ale rahisului; ex. salcâm (*Robinia pseudacacia*). [50]
- PENATIFIDAT**, (bot.) despre frunze la care inciziile pătrund până la jumătatea lamei, aspect întâlnit la sorb (*Sorbus torminalis*), mușcatu dracului (*Scabiosa canescens*). [50]
- PENATILOBAT**, (bot.) despre frunze la care inciziile pătrund până la un sfert din semilamină, fără să ajungă la jumătate, aspect întâlnit la stejar (*Quercus robur*). [50]
- PENATINERVAT**, (bot.) despre frunze la care nervurile secundare sunt dispuse de o parte și de alta a nervurii principale, asemănător unor pene. Pot fi craspedodrome, acrodrome, captodrome, brahidodrome. [50]
- PENATIPARTIT**, (bot.) despre frunze la care inciziile pătrund în semilamină, depășind jumătatea acesteia, fără să ajungă la nervura mediană, aspect întâlnit la nap (*Brassica napus*), zglăvoc (*Centaurea scabiosa*). [50]
- PENATISECTAT**, (bot.) despre frunze la care inciziile ajung până la nervura mediană a lamei, aspect întâlnit la cartof (*Solanum tuberosum*), valeriană sau odolean (*Valeriana officinalis*); frunzele pot fi bipenatisectate, tripenatisectate, întreruptpenatisectate, multipenatisectate. [50]
- PENECLIMAX**, (ecol.) fitocenoze-climax cu compoziție sărăcită prin intervenții antropice dar stabile. [15]
- PENEPLENĂ**, (geomorf.) suprafață de nivelare cu aspectul unei câmpii, ușor ondulate, cu sau fără martori de eroziune. Se formează prin lărgirea văilor, micșorarea pantei versanților și scăderea altitudinii relative a interfluviilor. Reprezintă ultimul stadiu al ciclului divisian de evoluție a reliefului. Conceptul de **p.** a fost introdus de W.M. Davis în 1889. [25]
- PENETRANȚĂ**, (genet.) frecvența în expresivitate (exprimată în procente, din numărul total al indivizilor) cu care o genă (alelă dominantă sau alele recesive în stare homozigotă) se manifestă în fenotipul descendenților. **P.** (ca și expresivitatea) depinde de genotip și mediu. [20]
- PENETRARE**, (fitopat.) pătrunderea patogenului în țesuturile plantei gazdă. Ea poate să se producă prin: deschideri naturale (stomate, lenticele, nectarine, hidatode, stigmat); străpungerea cuticulei; răni naturale sau produse de animale, grindină, om ș.a. [61]
- PENICILINĂ**, (microbiol.) antibiotic sintetizat de mucegaiul verde-albastru (*Penicillium notatum*), extras industrial și utilizat în combaterea unor bacterioze ale animalelor și omului (ex., tuberculoza). Medicamentul se datorează cercetătorilor Chain și Flory de la Universitatea Oxford, care au pus la punct tehnologia de preparare. [69]
- PENICILIOZE**, (microbiol.) boli (micoze) provocate de diverse specii ale genului *Penicillium* (ex., *P. marneffeii*). Fungul ascomicet produce leziuni și abcese în piele; se poate dezvolta, de asemenea, în ganglionii limfatici, plămâni și chiar oase, producând boli care pot fi fatale dacă nu sunt diagnosticate și tratate la timp. [69]
- PENICILLIUM CHRYSOGENUM**, (micol.) specie fungică (ascomicetă) imperfectă, devenită celebră după 1928 când A. Fleming a descoperit că aceasta produce o substanță cu activitate antibiotică pe care a numit-o penicilină. Denumirea populară „penicilină” se datorează culorii miceliului și în special a conidiilor. [69]
- PENIS**, (anat.) organ masculin intromitent, întâlnit la mamifere, la unele reptile și la câteva păsări. La mamifere conține partea terminală a uretrei. [37]
- PENITENȚI**, (glac.) microforme asemănătoare unor lamele paralele, formate în zăpadă compactă veche (firm) sau zăpadă situată pe gheață, aliniată pe direcția est-vest și înclinată spre Soare. În profil au aspectul penitențelor catolice, de unde și numele respectiv. Se formează prin ablație diferențiată în zăpadă compactă, pe timp senin, aer rece și uscat, deci fără precipitații. Înălțimea variază în timpul anului, de la 50 cm în noiembrie la 1-3 m în ianuarie, la circa 4.600 m altitudine. [25]
- PENSIE**, formă de asigurare în bani, reprezentând venitul cuvenit unei persoane fizice în vârstă sau invalide pentru munca prestată la stat sau la agenții economici privați. [68]
- PENTACICLIC**, (bot.) despre flori cu cinci cicluri (verticile) de elemente inserate pe receptacul; ex., *Aceraceae* $K_{4-5} C_{4-5} A_{4+4; 5+5} \underline{G}_{(2)}$; *Caesalpiniaceae* $K_{(5)} C_5 A_{5+5} \underline{G}_{(1)}$; *Liliaceae* $P_{3+3} A_{3+3} \underline{G}_{(3)}$. [50]
- PENTAFILETIC**, (bot.) hibrid provenit din cinci linii parentale. [50]
- PENTAGINIC**, (bot.) gineceu cu cinci pistile. [50]
- PENTAMER**, (bot.) termen cu semnificația „divizat în cinci părți”: flori cu câte cinci elemente în ciclu (verticil) aspect întâlnit la plantele din familiile *Liliaceae*, *Primulaceae*. [50]
- PENTASTIH**, (bot.) mod de dispoziție a frunzelor în care frunza a șasea dispusă pe spirala generatoare se află deasupra frunzei I, ambele situate pe același

ortostih. În această dispoziție (2/5) cele 6 frunze sunt dispuse pe cinci ortostihuri, aspect întâlnit la fag (*Fagus sylvatica*), la prun (*Prunus communis*) etc. [50]

PENTATLON MODERN, (sp.) ramură sportivă complexă care cuprinde: călăria, scrima (proba de spadă), tirul (proba de pistol viteză), înotul și crosul. Acest fel de întrecere s-a practicat în acest secol, mai întâi în Suedia, apoi și în celelalte țări. În țara noastră, deși primul concurs de **p. m.** are loc în 1922, acest sport se dezvoltă abia după Al Doilea Război Mondial. [52]

PENTIUM, (inform.) ultimul membru al familiei de procesoare INTEL. A apărut în primăvara anului 1993, PENTIUM I cu frecvența procesorului începând de la 60MHz fiind realizat pe o arhitectură superscalară bazată pe două PIPELINES și a evoluat continuu ajungându-se astăzi la PENTIUM IV în variante cu frecvența procesorului de până la 3200 MHz. [6]

PENTOZE, (biochim.) oze care conțin în moleculă cinci atomi de carbon. Pot fi aldopentoză (riboza, deoxiriboza, arabinoza, xiloza, lixoză) și cetopentoză (ribuloza, xiluloza), larg răspândite în toate tipurile de organisme. Sunt unități structurale ale unor poliglucide numite pentozani (arabani, xilani) întâlniți în hemiceluloze, gume și mucilagii vegetale, substanțe pectice. Riboză și deoxiriboză intră în constituția acizilor nucleici, iar ribuloza, sub formă de ester fosforic, participă în procesul de fotosinteză, având rolul de a fixa dioxidul de carbon, pentru ca apoi să fie transformat în oze. [9]

PEONIACEE (*Paeoniaceae*), (bot.) familie care cuprinde specii de plante perene, cu rădăcini tuberizate. Tulpini erbacee, erecte, simple, rar lemnoase, ramificate. Frunze alterne, divizate, fără stipele. Flori bisexuate (hermafrodite), actinomorfe, tipul 5, solitare, heteroclamidee; caliciul dialisepal; corola dialipetală; androceul, din numeroase stamine, cu disc nectarifer intrastaminal; gineceul superior, din 2-5 carpele libere, ovule dispuse biserial. Formula florală: $\text{♂} * K_5 C_{5-10} A_\alpha G_{\overline{2-2}}$. Fruct polifoliculă. Flora României conține 7 specii spontane și cultivate ce aparțin genului *Paeonia*, $x = 5$. [50]

PEPENE GALBEN (*Cucumis melo*, fam. *Cucurbitaceae*), (agric.) originar din Asia Mijlocie și Afghanistan. Vechii greci și romani practicau cultura **p. g.** din primul secol al erei noastre. Este extins în cultură până la paralela de 47° latitudine nordică. În lume se cultivă peste 1 milion ha, cu producția medie de 17,8 t/ha (Anuarul statistic FAO-1999). În prezent această cultură este larg răspândită în S.U.A., Federația Rusă, Italia, Japonia, Franța, India, China și alte țări. În România, suprafețele cultivate cu **p. g.** sunt însumate cu cele pentru pepenele verde, împreună realizând în

42-45 mii ha o producție medie de 14-15 t/ha. **P. g.** se consumă la maturitatea fiziologică în stare proaspătă ca atare, în salate de fructe sau în alte preparate (dulceturi, sucuri etc.). Conține un procent de zahăr foarte diferit în funcție de soi și condițiile de cultură (4-15%), săruri minerale, vitamina C (50-60 mg/100 g) precum și vitaminele B₁ și B₂. După conținutul în zaharuri și vitamine, **p. g.** este mai valoros decât pepenele verde. Fructul este o melonidă de culoare, formă, dimensiuni și gust caracteristice soiului. Fructele costate se mai numesc „tip cantalup”. Pulpa fructelor poate fi albă, verzuie, portocalie sau de alte nuanțe, iar consistența poate fi făinoasă, crocantă, zemoasă, fină și parfumată. Semințele au culoarea alb-gălbui, sunt alungite, seamănă cu cele de castravete. Facultatea germinativă se încadrează în mod normal între 80 și 90 % și se menține timp de 5-6 ani. Pretențiile față de căldură ale **p. g.** sunt asemănătoare cu cele ale castravetelui. Semințele germinează la 12° C, iar temperatura optimă de creștere și fructificare este de 25-30° C. Cerințele **p. g.** față de umiditate sunt mai reduse decât la alte specii legumicole, plantele rezistând o anumită perioadă la secetă, datorită sistemului radicular profund și puternic, dar producțiile se măresc considerabil dacă se poate face irigarea. Reacționează bine la fertilizare cu gunoi de grajd (25-30 t/ha), efectuată toamna, sau la fertilizarea locală cu mranită la cuib. Valorifică foarte bine îngrășămintele chimice cu NPK aplicate la fertilizarea de bază și fazial. Rezultate bune se obțin la **p. g.** dacă sunt cultivați pe soluri bine structurate, cu textură mijlocie, fertile, cu reacție ușor acidă, cu expunere favorabilă, ferite de curenți reci de aer. Tehnologia de cultivare a **p. g.** în câmp. Se folosește metoda de înființare fie prin semănatul direct în câmp fie prin plantare de răsaduri. La cultivarea prin *semănat direct în câmp*, fertilizarea de bază se poate face cu 30-40 t/ha gunoi de grajd, 300 kg/ha superfosfat și 200-250 kg/ha sulfat de potasiu. Semănatul în câmp se face atunci când temperatura solului atinge 12-13°C, câte un singur rând pe stratul înălțat modelat, la 10-15 cm de marginea coronamentului, semințele fiind distribuite fie echidistant, fie câte 2-3 la cuib, la adâncimea de 3-4 cm. Norma de sămânță este de 3-4 kg/ha. Lucrări de îngrijire cu caracter general: udarea după semănat, pentru asigurarea răsării plantelor; răritul plantelor, în faza de 2-3 frunze adevărate, asigurând 30-35 cm între plante pe rând, realizând desimi de 20-24 mii plante/ha; prașile, pentru combaterea buruienilor și afânarea solului; irigări, mai ales în prima parte a perioadei de vegetație; combaterea patogenilor și a dăunătorilor; fertilizarea culturilor efectuate pe

terenuri mai puțin fertile, în perioada de creștere intensă a primelor fructe formate, cu 120-150 kg/ha azotat de amoniu și 80-100 kg/ha sulfat de potasiu; ciupirea tulpinii principale și a lăstarilor de ordin I și II, pentru accentuarea caracterului timpuriu. Recoltarea se începe atunci când fructele își schimbă culoarea și capătă o aromă specifică, ceea ce se petrece din a doua jumătate a lunii iulie și până la sfârșitul lunii august. Producția este de 20-25 t/ha. Cultivarea *prin răsad* are în vedere obținerea producției mai devreme. Vârsta răsadului este de 35-40 de zile, se produce prin semănat sau repicat în cuburi nutritive sau ghivece, folosind 2-2,5 kg /ha și aceeași schemă de plantare ca la semănat direct, realizând desimea de 20-24 mii plante/ha. Se aplică aceleași lucrări de îngrijire ca la cultura semănată. Recoltarea poate să înceapă cu 10-15 zile mai devreme decât la culturile înființate prin semănat direct, valorificarea pe piață fiind mult mai facilă. Soiuri și hibrizi: *Turkestan* (timpuriu), *Ogen* (semitimpuriu) și *Comoara Ungariei* (semitardiv); soiuri românești recent introduse în cultură: *Titus*, *Fondant*, *Delicios*, *Ica*; hibrizi străini de mare productivitate și uniformitate, de asemenea recent introduși: *Ceso*, *Templar*. [72]

PEPENE VERDE (*Citrus lanatus*, sin. *C. citrulus*, *C. vulgaris*, fam. *Cucurbitaceae*), (agric.) originar din Africa Centrală, unde se întâlnește în stare spontană. Cultură **p. v.** era practică de egipteni acum 3500 de ani, de unde s-a extins la arabi, indieni și chinezi. În anul 1999, conform datelor din Anuarul statistic FAO, pe glob, **p. v.** s-a cultivat pe 2,4 milioane ha, cel mai mare producător mondial fiind China. Producții între 32 și 50 t/ha se înregistrează anual în Franța, Italia, Spania, Grecia, Cipru etc. În România, împreună cu pepenele galben, ocupă o suprafață de 42-45 mii ha și realizează o producție medie în jur de 15 t/ha. **P. v.** este apreciat pentru gustul său dulce, pulpa fiind suculentă, fină și răcoritoare. Se consumă proaspăt, dar se poate folosi și pentru prepararea dulcețurilor. Conținutul în zaharuri este de 8-10 % dar unele soiuri pot depăși acest nivel. Mai conține vitaminele A, B₁, B₂, B₃, B₆, C (8-10 mg/100 g), acizi organici, săruri de potasiu, calciu, fier și în cantități reduse proteine și lipide (0,5 %, respectiv 0,2 %). Valoarea energetică este de 26-29 cal./100 g. Fructul, melonidă, are mărimi diferite în funcție de soi, în general între 2 și 10 kg. Forma, culoarea și calitatea sunt, de asemenea, caracteristici de soi. Semințele, cu colorație și mărime diferită, dependente de soi. Greutatea de 1000 de semințe fiind de 30-150 g. Într-un gram intră 6-35 de semințe. Capacitatea germinativă a semințelor se păstrează 5-6 ani.

Temperatura minimă de germinare a semințelor este de 15-17° C, pepenele verde fiind plantă tipică pentru regiunile calde. Temperatură optimă pentru creștere și dezvoltare este de 25-30° C. Plantă foarte pretențioasă, chiar rezistență la insolările puternice din timpul verii. Rezistența la secetă nu exclude reacția foarte bună la irigarea în prima parte a perioadei de vegetație, când sistemul radicular este insuficient dezvoltat, iar vrejurile nu reușesc să acopere intervalul dintre rânduri. Irigarea poate contribui la sporirea accentuată a producției. Aplicarea îngrășămintelor organice în doze moderate (5-10 t/ha) în combinație cu îngrășămintele chimice (100 kg azotat de amoniu și 75-100 kg sulfat de potasiu la hectar sau cantități echivalente de îngrășămintă complexe) contribuie la obținerea unei producții superioare din punct de vedere calitativ și cantitativ. Aceste îngrășămintă se aplică primăvara la pregătirea terenului înainte de semănat, fiind precedate de aplicarea în toamnă, o dată cu arătura adâncă, a 300-350 kg/ha superfosfat și completată de fertilizarea în timpul vegetației cu azotat de amoniu și azotat de potasiu. Cultura **p. v.** reușește bine pe solurile cu profil adânc, structurate, însorite și cu apă freatică la peste 2 m adâncime, bogate în substanțe fertilizante cu pH = 6-7. *Tehnologia de cultivare a p. v. în câmp.* Se cultivă, în general, prin semănat direct în câmp dar a început să fie cultivat tot mai mult și prin răsad. După măsurile de pregătire din toamnă, primăvara se întreține solul prin arătură și lucrări cu grapa, fertilizarea înainte de semănat, erbicidarea cu 8-10 zile înainte de semănat, cu Balan 8 l/ha. Epoca de semănat este sfârșitul lunii aprilie, începutul lunii mai, când temperatura solului a depășit 12-14°C, atât pe teren modelat cât și nemodelat; semănatul se face la distanță de 2 m între rânduri și de 0,5 m pe rând. Se seamănă câte 2-3 semințe în cuib, pentru a se realiza o desime de 10 mii plante/ha, folosind o cantitate de 2-4 kg pentru 1 ha. Adâncimea de semănat este de 4-5 cm. Lucrările de întreținere: prașile repetate; răritul și mușuroitul la cuib, asigurând o desime de 10-12 mii plante/ha; fertilizarea fazială, cu îngrășămintă complexe; irigarea este necesară doar în perioadele de secetă prelungită și se aplică, în prima parte a perioadei de vegetație, 2-3 udări, cu norme de 300 m³ apă/ha; combaterea patogenilor și dăunătorilor. Recoltarea **p. v.** se face manual, dimineța, fructele coapte se recunosc după sunetul lor caracteristic înfundat, când sunt lovite cu degetul, după cârcelul uscat și după locul de prindere a fructului de peduncul, care este puțin adânci. Producția este de 25-40 t/ha, în funcție de soi, gradul de fertilizare și de aprovizionare cu apă a plantelor.

Soiuri și hibrizi pentru cultura în câmp: *De Miniș, De Dăbuleni, Dulce de Dăbuleni, Lovrin 532, Favorit, Dochia, Charleston Gray, Crimson Sweet, Sugar Baby, Timpuriu de Canada, Fabiola, Paradise* etc. [72]

PEPINIERĂ (*Plantarium*), (agric.) exploatație specializată în producerea materialului săditor pentru speciile fructifere cultivate în zona climatică respectivă. [40]

PEPINIERĂ PISCICOLĂ, (pisc.) crescătorie dotată cu casă de incubație, heleștee de reproducere, predezvoltare, iernare a reproducătorilor, întreținere a reproducătorilor și a peștilor de prăsilă, unde se practică reproducerea peștilor și creșterea puietului până la resorbția sacului vitelin și puiet de o vară. [10]

PEPINIERĂ VITICOLĂ, (vitic.) parte din patrimoniul viticol ce produce material săditor viticol. Constituie veriga principală în procesul de refacere și de dezvoltare a viticulturii. Cuprinde: *școala de vițe* (inclusiv terenul necesar asolamentului și solarii pentru fortificarea butașilor altoiți), *plantații de portaltoi, plantații furnizoare de coarde altoi, complex de altoire* – forțare, sediul administrativ, *utilaje și instalații, remize, magazine*. [49]

PEPLOS, (virusol.) la unele virusuri, capsida proteică are un alt înveliș care asigură stabilitatea particulei și fixarea ei de peretele celulei gazdă. Virusurile cu **p**. se numesc acoperite, iar cele lipsite de acest înveliș, se numesc virusuri nude. [61]

PEPTIDAZE, (biochim.) enzime din clasa hidrolazelor, grupa proteazelor, specifice pentru hidroliza peptidelor. Au specificitate foarte avansată: hidrolizează legăturile peptidice vecine cu grupa $-NH_2$ sau $-COOH$. De exemplu, erepsina. [29]

PEPTIDE, (biochim.) substanțe constituite dintr-un număr limitat de aminoacizi condensați prin legături peptidice ($-CO-NH-$). Prezintă un număr foarte mare de izomeri, determinați de natura aminoacizilor constituenți și de ordinea în care aceștia sunt legați. Peptidele ce conțin 2-10 aminoacizi poartă numele de *oligopeptide*, iar cele care conțin de la 10 până la 100 de aminoacizi sunt denumite *polipeptide*. Sunt prezente în toate organismele; ele : formează fie prin biosinteza lor direct din aminoacizi, în cazul peptidelor cu diferite roluri biologice și biochimice, fie ca produși intermediari în procesul biochimic de degradare hidrolitică a proteinelor. [9]

PEPTIDOGLICAN, (biochim.) macromoleculă care intră în constituția peretelui celular de la majoritatea bacteriilor; organizează o structură scheletică, rezistentă, ce conferă o anumită formă celulei, numită sac mureinic. Este formată din lanțuri de aminogluclide (N-acetilglucozamină și N-acetilmuramic) care se leagă la un triplet aminoacid

(alcătuit din alanină, acid glutamic și lizină) sau acid diaminopimelic. [69]

PEPTIZARE, (chim.) transformarea unui sistem coloidal din starea de gel în starea de sol. Peptizarea gelurilor coloidale are loc cu ajutorul peptizanților (agenți peptizanți), care pot fi substanțe foarte diferite: electroliți, ioni H^+ , ioni OH^- , combinații organice polioxidrilice. [29]

PERCA FLUVIATILIS → BIBAN

PERCEPT, (psih.) produs mental al activității perceptive, în opoziție cu un stimul, eveniment din mediul intern sau extern care poate fi definit prin proprietățile sale fizice. [28]

PERCEPTRON, (inform.) dispozitiv propus de Rosenblatt în anul 1958, care este bazat pe interconectarea unei mulțimi de neuroni artificiali. Perceptronul reprezintă primul model de rețea neuronală artificială. [47]

PERCEPTUAL, (psih.) sinonim cu *perceptiv*, întâlnit uneori la psihologii francofoni, fiind transpus în mod arbitrar din englezescul *perceptual*, care traduce perfect termenul de *perceptiv*. [28]

PERCEPȚIE, (psih.) funcție de captare a informației despre evenimentele din mediul exterior sau interior, pe calea mecanismelor senzoriale; proces psihic complex senzorial și cu un conținut obiectual, realizând reflectarea directă și unitară a ansamblului însușirilor și structurii obiectelor și fenomenelor, în forma imaginilor primare sau a perceptelor. [28]

PERCEPȚIE EXTRASENZORIALĂ, (psih.) telepatie; calificare în psihologia engleză a percepției mesajelor telepatice. [28]

PERCEPȚIE INTERPERSONALĂ, (soc.) proces de comunicare interpersonală extralingvistică, preparând și sprijinind permanent raporturile interpersonale, în care se manifestă tendința de a reflecta în mod deosebit nu atât structura și dinamica comportamentelor indivizilor în grup, cât mai ales intenționalitatea și semnificația acestor comportamente, obiectivele lor. [28]

PERCIDE (*Percidae*), (zool.) bibani: pești dulcicoli de ape temperate, cu solzi de tip ctenoid. Preoperculul este zimțat și operculul prezintă un țep. Carnivori, unele specii cu importanță economică (șalăul). [37]

PERCIFORMES, (zool.) ordin extrem de mare de pești dulcicoli și marini, cu o largă răspândire geografică. Au în general 2 dorsale, dintre care prima este susținută de radii țepoase și a doua de radii moi (pot fi unite într-una singură). Maxilarul este exclus de la marginea gurii, nu prezintă orbitosfenoid și supramaxilare. Oasele pelviene sunt atașate la cleitre. [37]

PERCOLARE, (pedol.) proces de străbatere a unui corp poros, de obicei pe direcție descendentă, de către

un fluid. În analiza solului se folosește la deplasarea, uneori totală, a elementelor și substanțelor chimice diferit reținute în sol; în lichidul colectat se vor determina ionii și substanțele chimice interesante în studiul regimului hidric și chimic al solului. Percolarea reprezintă procesul de străbatere spre adâncime a curentului descendent de apă provenită din precipitații sau din alte surse. [29]

PERCUȚIE, (milit.) izbirea capsei unui cartuș sau a unui focș, ori a șurubului sau tubului port-amorsă al unei lovituri de artilerie, pentru a provoca aprinderea lor. [31]

PERDEA FORESTIERĂ DE PROTECȚIE, (for.) cultură forestieră de forma unei benzi înguste și lungi, amplasată la marginea unor obiective de protejat împotriva: climatului nefavorabil, influenței negative a unor adversități naturale (vânturi puternice, calde și uscate, viscoale, valuri de ape revărsate etc.), activităților umane cu efecte defavorabile asupra mediului înconjurător (poluare industrială). Perdelele se diferențiază după obiectivul de protejat, funcțiile pe care le au de îndeplinit, condițiile fizico-geologice (climă, sol), formă, lățime, structură orizontală și verticală, compoziție specifică. Cele mai cunoscute perdele, mult cercetate și cu tradiție în țara noastră sunt cele pentru protecția culturilor agricole din zonele secetoase. Funcția principală a acestora este modificarea unor factori climatici excesivi și aducerea acestora pe cât posibil la parametri normali, suportabili, atât în interiorul perdelei (microfitoclimat) cât mai ales pe câmpurile limitrofe, printre care: micșorarea amplitudinilor termice în aer și sol, modificarea (scăderea) vitezei vântului, cu efectele sale benefice asupra mediului și plantelor (scăderea evapotranspirației, împiedicarea spulberării solului și a zăpezii, oprirea dezrădăcinării culturilor, reducerea scurgerilor de suprafață etc.), ameliorarea regimului aerohidric și pedohidric. Prin aceasta, perdelele contribuie la sporirea producției agricole și, în plus, oferă lemn și alte produse forestiere care lipsesc în zonă. [4]

PEREN, (bot.) care cresc mai mulți ani. [50]

PERENIBRANHIATE, (zool.) amfibieni la care branhiile persistă toată viața, ca la salamandra oarbă de peșteră *Proteus* și la alte câteva specii. [37]

PERETE CELULAR, (cit.) substructură celulară caracteristică bacteriilor, algelor, fungilor și plantelor. Se prezintă sub forma unui strat de materiale diverse, cu o organizare riguroasă, care învelește în totalitate și protejează toate părțile componente ale celulei – protoplastul. Este constituit predominant din polizaharide, alături de care coexistă o gamă largă de proteine (inclusiv enzime), unele lipide, apă, alcoolii, fenoli, lignine, săruri minerale, oxizi etc. **P. c.** are o

structură bifazică, prezentând un schelet microfibrilar și o componentă matriceală cu rol de liant. Microfibrilele la alge și plante sunt formate din celuloză, în timp ce la ciuperci sunt din chitină. Pe lângă funcția sa protectivă (față de agenții fizici, chimici și biologici), îndeplinește și alte roluri: conferă formă celulei; interacționează cu pereții celulelor vecine pe care le solidarizează, organizând edificii tisulare, organice și organismice; influențează în mod drastic regimul de apă al plantelor; informează celula de calitatea și intensitatea unor factori ai mediului ambiant. **P. c. primordial** – primul strat de material depus în placa celulară la începutul citochinezei care duce la individualizarea celulelor fiice; este format preponderent sau exclusiv din poliuronide (acizi pectici, pectine, pectați). Are o structură omogen-amorfă. Ulterior, după diferențierea pereților primari devine lamelă mijlocie. **P. c. primar** – al doilea strat de material depus în cursul citochinezei; pe lângă poliuronide, conține hemiceluloze, structuri microfibrilare (celulozice la alge și plante, chitineice la ciuperci), proteine și lipide. Are o structură heterogenă, având în constituția sa o componentă scheletică microfibrilară și una amorfă matriceală. **P. c. secundar** – al treilea strat de material care se depune și se organizează peste peretele primar al celulelor de la unele tipuri de țesuturi: protectoare, mecanice și xilematice. Are o compoziție chimică și o structură fizică diferită: densitatea microfibrilelor de celuloză crește considerabil, iar substanțele matriceale (hemicelulozele, substanțele pectice și proteinele) sunt înlocuite cu substanțe încrustante (lignine, taninuri, rășini, săruri minerale). El are o rezistență excepțională fizico-mecanică și biologică (reprezintă o barieră eficientă în calea patogenilor). [69]

PERFEȚIONISM, (psih.) atitudine hiperexigentă față de sine sau de alții, grijă excesivă, adesea obsesională, pentru perfecțiune care, eliminând realizările parțiale, mai modeste, deseori frânează orice realizare. [28]

PERFOLIAT, (bot.) frunzele sesile la care baza înconjoară complet tulpina sau ramura. Cele două părți ale laminei congresc în partea opusă locului de inserție a frunzei, lăsând impresia că ar fi străpunse de tulpină, aspect întâlnit la urechea iepurelui (*Buplerum rotundifolium*), moț (*Potamogeton perfoliatus*). [50]

PERFORAT, (bot.) frunze ale unor plante prevăzute cu puncte transparente ce dau aspectul unor perforații, aspect întâlnit la sunătoare sau pojarniță (*Hypericum perforatum*), sau prin frunze perforate în urma blocării creșterii în anumite puncte de pe limb; ex., *Apogeton fenestrale*, *Monstera deliciosa*. [50]

PERFORATOR, (ind.) 1. Mașină, aparat, unealtă cu care se fac găuri într-un material. 2. Persoană care se

PERFORMANȚĂ MOTORIE

- ocupă cu perforarea unei piese tehnice, a unui perete de stâncă etc. [13]
- PERFORMANȚĂ MOTORIE**, (fiziol.) comportament și grad de eficiență a acestui comportament care rezultă din mobilizarea resurselor unui individ în fața constrângerilor unei sarcini motorii. [28]
- PERGAMENTOS**, (bot.) despre o frunză cu aspectul sau de consistența pergamentului. [50]
- PERHIDROL**, (chim.) denumire comercială folosită pentru soluția de apă oxigenată, cu o concentrație de 30%. [36]
- PERIACANT**, (bot.) termen cu semnificația „înconjurat de spini”; ex., organ al plantei (ramuri) înconjurat de spini. [50]
- PERIANT**, (bot.) totalitatea învelișurilor florale reprezentate de caliciu, corolă, perigon, cu rolul de protecție a organelor sexuale și de atragere a insectelor pentru polenizare; învelișul arhegonului la *Bryophyta* (*Hepaticae*). [50]
- PERIAPENDICITĂ**, (med. u.) inflamația apendicelui vermicular și a țesuturilor care îl înconjoară sau situate în vecinătatea acestuia. [60]
- PERIARTERITĂ**, (med. vet.) inflamație a tunicii externe (a adventiceii) unei artere și a țesutului conjunctiv din jurul acesteia. [33]
- PERIARTRITĂ**, (med. vet.) leziune de tip inflamator, afectând capsula articulară, ligamentele, tendoanele și bursele seroase aflate în jurul unei articulații. [33]
- PERIBLAST**, (zool.) țesutul care înconjoară discul embrionar sau blastodermul și care se îmbină cu vitelusul la un ou meroblastic, ca cel de pasăre. [57]
- PERIBRANHIAL**, (zool.) în jurul branhiilor. [57]
- PERICARD¹**, (zool.) sinusul situat în jurul inimii la insecte, delimitat inferior de diafragma dorsală și dorsal, de peretele corpului. [62]
- PERICARD²**, (anat.) stratul extern al peretelui cardiac, format din două foițe, între care se află o cavitate virtuală care conține puțin lichid pericardic, care permite alunecarea celor două foițe între ele și adeziunea lor. Are rolul de a limita umplerea ventriculară și de a împiedica regurgitarea sângelui ventricular în cavitățile atriale. [21]
- PERICARDITĂ**, (med. u.) inflamația pericardului. **P. fibroasă**, prezența unui țesut fibros dens, care fixează între ele cele două foițe ale pericardului de inimă sau de alte structuri toracice. [60]
- PERICARIDE** (*Percarida*), (zool.) supraordin care cuprinde malacostracei care nu au carapace sau cu carapace care lasă libere cel puțin 4 toracomere. Primul toracomer fuzionează la cap. La femelă, pe o parte din toracomere sau pe toate se formează o cameră incubatoare, unde eclozează larve evolute. Se grupează în ordinele: *Mysidacea*, *Cumacea*, *Spelegrypheacea*, *Tanaidacea*, *Isopoda*, *Amphipoda*. [50]
- PERICARP**, (bot.) la fructe: 1. totalitatea învelișurilor fructului constând din epicarp, mezocarp, endocarp; 2. peretele capsulei la *Musci*. [50]
- PERICENTRIC**, (genet.) schimbare structurală intracromozomală care implică ruperi ale brațelor cromozomului, de o parte și de alta a centromerului. [19]
- PERICHEȚIU**, (bot.) înveliș protector de frunze „perichețiale” din jurul arhegoanelor, aspect întâlnit la briofita firea pământului (*Marchantia polymorpha*). [50]
- PERICICLU**, (bot.) la rădăcină și tulpină, primul țesut al cilindriului central; este unistratificat și format din celule cu pereții celulozici la rădăcină, iar la tulpină din celule clerenchimatice (lignificate) în dreptul fasciculelor liberiene secundare și din celule cu pereții celulozici în rest. El delimitează parenchimul fundament, în care sunt dispuse fasciculele lemnoase și liberiene. [50]
- PERICLADIU**, (bot.) 1. Baza îngustată în formă de pedicel a perigonului prin care se articulează pe pedicel, aspect întâlnit la *Asparagus* sp., *Convallaria* sp., *Polygonatum* sp. 2. Baza sub formă de teacă a unor frunze prin care se articulează pe ramură. [50]
- PERICLINIU**, (bot.) referitor la inflorescența unor plante, totalitatea foliolelor involucrale ale antodiului, aspect întâlnit la *Asteraceae/Compositae*. [50]
- PERICOL**, situație care presupune teama apariției unui risc asociat unei daune pentru persoane fizice sau pentru bunuri materiale. [3]
- PERICONDRU**, (anat.) membrană fibroasă care înconjoară un cartilaj. Dacă acesta devine osificat, această membrană este cunoscută ca periost. [37]
- PERIDERMĂ**, (bot.) scoarța secundară formată din suber, felogen și feloden, care înlocuiește epiderma rădăcinii și tulpinii. [50]
- PERIDIE**, (micol.) 1. Învelișul (peretele) bazidiocarpului de la *Gasteromycetes* (fil. *Basidiomycota*); uneori este tristratificat, prezentând o exoperidie (la exterior), o endoperidie (la interior) și o mezoperidie (înterpus între primele două). 2. Denumire dată peretelui cleistotecielui (peretele ascocarpului complet închis de la unele ascomicete, ex., *Erotium*) care poate fi moale, arahnoideu, format dintr-o țesătură lăxă de hife sau tare, carbonaceu, cu o structură pseudo-parenchimatoasă compactă și uneori cu o arhitectură complexă (ex., *Ucinula necator*). [69]
- PERIDINEE** → DINOFLAGELATE
- PERIDIOLĂ** (micol.), corp de fructificație sferic sau lenticular, delimitat de un perete tare, diferențiat în gleba bazidiocarpilor de la unele *Gasteromycetes* (ex., *Nidularia*) în care se formează bazidii cu bazidiospori; acționează ca o unitate de autopropagare. [69]

PERIFITON, (ecol.) denumire generică pentru organismele care trăiesc fixate pe tulpinile și frunzele plantelor acvatice sau pe alte tipuri de substrat (de exemplu, suprafața imersă a corpului ambarcațiunilor, a pontoanelor, plasele staționare de pescuit etc.). În alcătuirea perifitonului intră atât numeroase populații de alge, cât și diferite populații animale (protozoare, celenterate, moluște, nematode etc.). Dintre populațiile de alge sesile care compun **p.**, cele mai multe aparțin unor specii de diatomee (*Diatoma vulgare*, *Cymbella cymbiformis*, *Cymbella prostrata*, *Gomphonema capitata*, *Gomphonema parvulum*, *Meridion circulare*, *Navicula* spp. etc.), unor alge verzi filamentoase (*Spirogyra*, *Mougeotia*, *Cladophora*), crisoficee (*Epipyxis*) etc. El servește ca hrană pentru multe grupe de animale din mediul acvatic: gasteropode acvatice, larve acvatice ale unor insecte, populații de pești precum porcușorul, scobarul etc. În unele ecosisteme acvatice **p.**, dezvoltat în abundență, constituie principalul producător primar; ex., Lacul Roșu din Carpații Orientali, în care s-a dezvoltat un perifiton bogat pe trunchiurile și ramurile copacilor vechii păduri de conifere, inundată o dată cu formarea lacului (1837). [7] În ecosistemele marine joacă un rol important în procesul de corodare a navelor, a diverselor construcții și amenajări hidrotehnice; sin. *biotecton*. [50]

PERIFITON EPIFITIC, (ecol.) asociație de organisme de pe corpul plantelor mari (macrofite). În structura lui se află specii de alge microscopice (diatomee, cianoficee, cloroficee) și organisme animale epibionte mărunte. Se observă și o preferință în alegerea suportului. Pe unele specii de macrofite numărul populațiilor de alge și animale epibionte este mai mare, pe altele mai mic. El servește ca hrană pentru multe grupe de animale din mediul acvatic. (C. Pârvu, 1974, 1999) [50]

PERIFITON EPILITIC, (ecol.) asociație de organisme de pe pietre, formate din alge microscopice unicelulare și pluricelulare, diferite specii de animale epibionte (spongieri, briozoare, hidre etc.). [50]

PERIFIZE, (micol.) filamente sterile din interiorul periteciului (*Ascomycetes*). **1.** Filamente hifale subțiri, rigide, dezvoltate în partea superioară a spermogoniei, din peretele acesteia, care converg spre punctul (axa) central după care se curbează în sus, ies prin ostiol, devin proeminente în afara spermogoniei și presează asupra epidermei frunzei gazdă pe care o rupe. Prin deschiderea creată sunt exsudate spermatiile într-un lichid dulce și lipicios. Insectele care consumă acest lichid transportă spermatiile pe hifele receptive compatibile ale altei spermogonii. **2.** Excrescențe scurte în formă de peri care mărginesc

interiorul ostiolului unor peritecii; contribuie la menținerea deschisă a ostiolului și prin aceasta la răspândirea ascosporelor. [69]

PERIFLEBITĂ, (med. u. și vet.) leziune de tip inflamator care afectează tunica externă a unei vene și țesuturile adiacente acesteia. [33]

PERIGAMIU, (bot.) la briofite, ramură secundară fertilă conținând arhegoanele, aspect întâlnit la *Musci*. [50]

PERIGIN, (bot.) floare la care ovarul gineceului se află într-o scobitură a receptaculului cu care concrește; celelalte elemente ale florii constând în sepale, petale, stamine sunt inserate pe receptacul în jurul ovarului care are poziție semiinferioară, aspect întâlnit la măr (*Malus domestica*), păr (*Pyrus communis*), prun (*Prunus domestica*). [50]

PERIGINIU, (bot.) înveliș membranos al organelor reproducătoare feminine, aspect întâlnit la *Bryophyta*. [50]

PERIGLACIAR, (glac.) zona din jurul ghețarilor actuali sau din pleistocen, caracterizată prin condiții climatice asemănătoare celor polare, de tundră sau alpine, cu alternanță de îngheț sau dezgheț, cu un regim hidric mai moderat decât în zona glaciară și cu eroziune și acumulare eoliană favorizată de ariditate și peisajul vegetal deschis. Se deosebește un periglaciuar fosil și unul actual, precum și o zonă periglaciuară propriu-zisă sau perenă într-un climat de tundră înghețată și o subzonă periglaciuară intermitentă corespunzătoare silvotundrei, pădurilor de conifere, silvostepii sau stepei reci. S-a încercat înlocuirea termenului de **p.** prin crionival, extraglaciuar, singlaciuar, coglaciuar. Factorii care stau la baza tuturor proceselor periglaciare sunt înghețul și dezghețul repetat (gelivația) pe o lungă perioadă a anului, amplificată de prezența apei. Ei au dus la dezagregarea rocilor (gelifracție), formarea câmpurilor de blocuri, pavajelor periglaciare, solurilor poligonale, solurilor striate și, în final, la nivelarea completă a reliefului (altiplanația). În sezonul rece, în zona periglaciuară, solul îngheață până la adâncimi foarte mari și se numește permafrost (= pergelisol = merzlota = tjăle), iar în sezonul de vară se dezgheață câțiva metri la suprafață formând molisolul. [8]

PERIGON, (bot.) înveliș floral la care ciclurile de elemente sunt colorate asemănător și se numesc tepale. **P.** poate fi sepaloid cu tepalele verzi (ex., urzică, sfeclă, măcriș) sau petaloid cu tepalele colorate (ex., lealea, ghiocel, crin). Culoarea tepalelor variază în funcție de specie și de varietate în cadrul speciei. Are rol de protecție a organelor sexuale și de atragere a insectelor pentru polenizare. [50]

PERIHELIU, (astr.) punctul orbitei terestre cel mai apropiat de Soare. [12]

PERIHEPATITĂ, (med. u.) inflamația peritoneului care acoperă ficatul și/sau a țesuturilor din jurul ficatului. La femei poate fi o complicație a unei infecții gonococice a organelor pelvine rezultată prin diseminarea gonococică în abdomenul superior. [60]

PERIHOREZA, (rel.) 1. *literal*: împreună-petrecere, reciprocitate interioară, spirituală; compatibilitate profundă de negrăit. 2. *În gândirea patristică răsăriteană*: mișcarea de iubire și întrepătrundere a celor trei Persoane (ipostas-uri) divine: *de la* Tatăl prin Fiul în Duhul Sfânt. Posedând aceeași fire, Persoanele Sfintei Treimi se dăruiesc una alteia integral, prin iubire reciprocă fără contopire sau confundare, păstrându-și fiecare specificul (proprietatea, caracteristica), dar în unitatea firii. [14]

PERILIMFĂ, (anat.) lichid conținut între labirintul osos și membranos al urechii interne. [37]

PERIMETRITĂ, (med. u. și vet.) inflamația țesutului conjunctiv din structura externă a peretelui uterin (seroasa uterină). [33]

PERIMETRUL UDAT (P), (hidr.) (despre râu) lungimea liniei fundului între limitele apei pe profil (adică suma ipotenzelor triunghiurilor dreptunghice ale căror catete sunt date de diferența de adâncime dintre două verticale vecine) și distanța dintre aceste verticale. Pentru determinarea perimetrului udat se utilizează formula:

$$P = \sqrt{b_1^2 + h_1^2} + \sqrt{b_2^2 + (h_2 - h_1)^2} + \dots + \sqrt{b_n^2 + h_n^2}$$

unde: P = perimetrul udat b_1, b_2, b_n = distanța dintre verticale; h_1, h_2, h_n = adâncimea în verticalele de sondaj. [50]

PERIMISIU, (anat.) teacă de țesut conjunctiv care înconjoară fiecare fascicul de fibre musculare într-un mușchi voluntar. [57]

PERINEFRITĂ, (med. u.) inflamație a țesuturilor din loja renală. [33]

PERINEU, (anat.) partea care separă deschiderea anală de deschiderile urinare și genitală la *Eutheria* sau la mamiferele superioare. [37]

PERINEURIU, (anat.) teacă de țesut conjunctiv care înconjoară fiecare mănunchi de fibre nervoase în interiorul unui trunchi nervos. [37]

PERINUCLEAR → NUCLEU

PERIOADA G₀ → CICLU CELULAR

PERIOADA G₁ POSTMITOTICĂ, PRESINTETICĂ → CICLU CELULAR

PERIOADA G₂ PREMITOTICĂ, POSTSINTETICĂ → CICLU CELULAR

PERIOADA M-mitotică → MITOZĂ, MEIOZĂ

PERIOADA S DE SINTEZĂ → CICLU CELULAR

PERIOADĂ CRITICĂ, (soc.) în dezvoltare, perioadă având un început și un sfârșit și în cursul căreia trebuie să se producă un anumit tip de interacțiune cu mediul, încât să se instaleze în mod normal un comportament specific sau să se dezvolte optimal o anumită funcție. [28]

PERIOADĂ DE INCUBAȚIE, (patol.) intervalul de timp scurs între momentul pătrunderii agentului patogen în organism și acela al debutului maladiei; este lipsită de simptome clinice evidente și are o durată variabilă în funcție de natura și particularitățile agentului patogen. [69]

PERIOADA DE REPAUS, (bot.) perioadă, de regulă ecologic nefavorabilă, în care plantele și fitocenozele au activitate fiziologică redusă. [15]

PERIOADĂ DE STARE, (med. u. și vet.) intervalul de timp în care maladiile infecto-contagioase își desfășoară un tablou clinic cu simptome caracteristice de amplitudine, decisivă pentru evoluția ulterioară. În această perioadă poate să survină decesul. La sfârșitul acestei perioade simptomele dispar brusc – *in crisis*, sau lent – *in lizis*. [69]

PERIOADĂ DE VEGETAȚIE, (bot.) intervalul de timp de la înșămânțare până la maturarea deplină. [29]

PERIOADĂ DEPENDENTĂ DE LUMINĂ → FOTOSINTEZĂ

PERIOADĂ INDEPENDENTĂ DE LUMINĂ → FOTOSINTEZĂ

PERIODICITATE¹, (for.) interval de timp după care se revine cu o nouă intervenție pe aceeași suprafață de pădure în cadrul sistemului de lucrări de îngrijire a arboretelor. Răriturile care fac obiectul exploatărilor forestiere se execută o dată la 5-10 ani la pădurile de stejar, fag și amestec, la 5-8 ani la amestecurile de fag cu rășinoase, la 3-7 ani la molidișuri. [42]

PERIODICITATE², (ecol.) repetarea periodică a unor fenomene sau aspecte biologice care poate fi cenotică, sezonieră, a creșterii. [50]

PERIODICITATE CLIMATICĂ, (climat.) variații succesive cvasiconstante între valorile maxime și minime ale parametrilor climatici pentru o perioadă îndelungată, determinate în special de activitatea solară. [54]

PERIODICITATEA FITOCENOZELOR, (ecol.) modificare periodică a înfățișării fitocenozelor pe parcursul anului. [15]

PERIODICITATEA RODIRII, (agric.) succesiunea unui an cu rod, cu altul cu o recoltă mică. [49]

PERIODONTITĂ, (stomat.) afecțiune a periodonțiului, manifestată prin inflamația gingiilor, pierderi de țesut osos din jurul dinților, degenerarea membranei sau

- ligamentului periodontal, cu formarea unor pungi între dinte și osul înconjurător. [60]
- PERIODONTOZĂ**, (stomat.) boală rară de etiologie necunoscută, caracterizată prin degenerescență neinflamatorie a țesuturilor periodontale, care duce la pierderea prematură a dinților. [60]
- PERIORHITĂ**, (med. u.) inflamația tunicii vaginale a testiculului. [60]
- PERIOST**, (anat.) teacă fibroasă a unui os. [37]
- PERIOSTITĂ**, (med. u.) inflamația periostului. [60]
- PERIPERAT**, (bot.) termen cu semnificația „aripat de jur împrejur“, aspect întâlnit la fructul de ulm (*Ulmus campestris*). [50]
- PERIPLASMATIC**, (citol.) spațiu virtual prezent între plasmalemă și perete celular. În spațiul **p.** sunt localizați corpii paramurali: lomasomii și plasmalemasomii. [69]
- PERIPLASMA**, **1.** (micol.) Rest de protoplasmă a oogonului de la unele oomicete (fil. *Oomycota*) care nu participă la formarea oosferelor (gameți feminini), situată în jurul acestora. **2.** (citol.) Parte a plasmei celulare care înconjoară cromozomii și fusul de diviziune după dezorganizarea învelișului nuclear. Se presupune a fi un produs rezultat prin mixarea citoplasmei cu nucleoplasma. [69]
- PERIPROCTITA**, (med. u.) inflamația țesuturilor situate în jurul rectului și anusului. [60]
- PERISCOP**, (milit.) aparat optic destinat observării câmpului de luptă dintr-o tranșee, cazemată sau dintr-un tanc sau submarin. [31]
- PERISPERM**, (bot.) țesut nutritiv al seminței rezultat din celulele nucleei. Se formează la exteriorul sacului embrionar prin înmagazinarea substanțelor de rezervă în celulele nucleei rămase nedigerate de endosperm în cursul embriogenezei. Unele semințe conțin **p.** și albumen (endosperm secundar), ex., nufărul galben, garoafă, altele conțin numai **p.** (ex., *Cana indica*). Servește pentru nutriția embrionului. [50]
- PERISSODACTYLA**, (zool.) unghiate mezaxone: mamifere copitate, având de obicei unul sau trei degete la picior, axa de simetrie a membrului trecând prin degetul III. În cursul evoluției degetul I și V au dispărut și la cai degetele II și IV sunt incomplete, lăsându-l numai pe III, care este mult mai lărgit. La rinoceri toate membrele au 3 degete; la tapir membrul posterior are 3 degete și cel anterior 4 degete. Unele specii fosile arată diverse stadii în reducerea degetelor. Nu au clavicule, iar caninii sunt reduși. Stomac simplu și cecum voluminos. Regim alimentar vegetarian. Placentă difuză. [37]
- PERISTALTISM**, (fiziol.) valurile de contracție musculară care împing hrana de-a lungul tubului digestiv. [37]
- PERISTAMINEU**, (bot.) cu staminele perigine în cazul florilor lipsite de petale. [50]
- PERISTOM**, (bot.) la *Bryophyta*, marginea superioară a deschizăturii capsulei sau urnei, adesea prevăzută cu dințișori higroscopici, servind la răspândirea sporilor. [50]
- PERISTROMIU** → PLASTIDE, CLOROPLAST
- PERITECIE**, (micol.) corp de fructificație (ascocarp) caracteristic unor ascomicete (cls. *Pyrenomycete*); are formă de butelie care comunică cu exteriorul prin intermediul unei aperturi înguste, numită ostiol. [69] Mai pe larg, organul sexual femel numit ascogon este fecundat de o spermă (gamet masculin), rezultând zigotul (cenozigot). Prin germinare formează numeroase filamente ascogene dicariotice pluricelulare ce vor da naștere la câte un sporangiu în care se formează ascosporii. **P.** eliberează ascosporii în diferite moduri. Aceștia, germinând, dau naștere la micelii pe care se formează, pe de o parte conidioforii ce dau naștere la conidii (forma imperfectă de înmulțire vegetativă), iar pe de altă parte la ascogoaane și spermă, care repetă procesul de înmulțire sexuală. **P.** sunt complet cufundate în talul lichenului. Forma lor este de butelie, sferică sau piriformă. Comunică cu exteriorul printr-un orificiu numit por sau ostiol. La formele cele mai evolute anatomic sunt constituite dintr-un cortex superior, strat gonidial, strat medular, parateciu, asce cu ascospori și parafize. Parateciul îl separă de stratul medular și configurează partea sa internă unde se află ascele separate de parafiză. Există forme mai puțin evolute care au alte caracteristici. Ascosporii formați ies afară prin ostiol. De aici sunt luați de vânt sau apă și diseminați în mediu. Ajunși în condiții optime germinează și dau naștere unui miceliu. [50]
- PERITONEU**, (anat.) membrană seroasă subțire care căptușește pereții cavității abdominale (**p.** parietal) și acoperă organele abdominale (**p.** visceral), delimitând un spațiu închis numit cavitatea peritoneală. Rol de susținere a principalelor organe viscerele. [37]
- PERITONITĂ**, (med. u.) inflamația peritoneului, de obicei însoțită de dureri abdominale, vărsături, febră, ce poate fi produsă de perforații ale tractului digestiv, de infecția unui organ sau de o infecție diseminată pe cale sangvină. [60]
- PERITREMĂ**, (zool.) marginea chitinizată a orificiului atrial al stigmatelor insectelor. [62]
- PERITRICH** (*Peritricha*), (zool.) ordin care cuprinde infuzori fixați de substrat prin mijlocirea unui peduncul. Câmpul peristomial are forma de disc înconjurat cu o spirală de cili. Unele forme sunt solitare (*Vorticella nebulifera*), altele sunt coloniale (*Carchesium polypinum*). Unele sunt parazite pe peștii de apă dulce (*Trichodina pediculus*) cunoscute sub numele de „păduche de animale“ și sunt lipsite de

PERITRIH

peduncul. Partea inferioară lătită îi ajută să se fixeze de corpul altor animale. [50]

PERITRIH, (bacter.) bacterie cu cili de jur împrejurul celulei. [61]

PERLAJ, (zool.) totalitatea asperităților de pe coarnele cervideelor. Este mai apreciat cel care acoperă o parte cât mai mare a prăjinilor și are boabe dese și mari. Este considerat un adaos de frumusețe al trofeului și se punctează la evaluarea acestuia. [42]

PERMAFROST, (glac.) sin. *pergelisol*, strat de sol și roci care nu se dezgheață nici în timpul verii, rămânând înghețat mulți ani. Grosimea variază între 1000 m și 30 cm. (În Siberia grosimea acestui strat poate atinge 400-600 m). Dezghețul superficial se produce pe grosimi reduse de la 0,5 la 4 m, formându-se molisolul. Acoperă 1/5 din suprafața uscatului. **P. relict** este format în condiții climatice diferite de cele actuale, care nu mai favorizează formarea sa, ci doar menținerea; **p. uscat** prezintă un conținut în gheață mai mic decât volumul porilor rocii supuse temperaturilor negative; prin topire solul nu are un exces de umiditate. [25]

PERMANENȚA A OBIECTULUI, (psih.) proprietate acordată de către subiect unui obiect cărui îi postulează o existență în timp independentă de percepția sau concepția pe care o poate avea despre acesta. [28]

PERMANGANOMETRIE, (chim.) parte a analizei volumetrică de oxido-reducere, în care se folosește ca reactiv o soluție titrată de permanganat de potasiu. Titrarea se poate face în mediu acid, neutru sau alcalin, cea mai folosită fiind aceea în mediu puternic acid. [29]

PERMEABILITATE¹, (chim.) capacitatea unei membrane sau a unui alt material de a permite sau nu trecerea prin ele a altor substanțe. [29]

PERMEABILITATE², (fiziol.) proprietate a unor substructuri celulare (ex., peretele celular) de a fi străbătute de anumite fluide, molecule sau substanțe aflate în soluție. **P. selectivă** – proprietate a unor substructuri celulare (ex., toate biomembranele: membrana plasmatică și endomembranele) care permit trecerea numai a anumitor ioni și/sau molecule, în timp ce altele nu le pot traversa prin permeație. [69]

PERMEAȚIE, (biocel.) traversarea unei citomembrane de ioni sau molecule; procesul are la bază fenomenul de osmoză (pentru apă), difuzie simplă sau facilitată, transport pasiv (fără consum de energie) și transport activ (cu consum de energie). [69]

PERMEAZE, (biocel.) proteine membranare fosforilate, cu rol în transportul ionilor și moleculelor prin membrană; ele sunt foarte eficiente, măbind de câteva ori viteza de transport în comparație cu difuzia

simplă. Fac, de asemenea, posibil transportul substanțelor în sens invers gradientului lor de concentrație. [69]

PERMIAN, (geol.) termen ce desemnează o vârstă geologică. Este ultima perioadă a erei paleozoice, corespunzătoare intervalului de timp 286-248 M.a. În **P.** s-au desfășurat ultimele faze tectonogenetice ale ciclului hercinic. [25]

PERMUTIT, (chim.) silicat dublu de aluminiu și sodiu, hidratat, obținut prin topirea cuarțului cu caolin și cu carbonat de sodiu sau cu sulfură de sodiu și cu cărbune și tratat apoi cu apă; după granulare se transformă într-o masă poroasă alb-gălbuie. Se folosește ca schimbător de ioni la dedurizarea apei, schimbă ionii de sodiu cu cantități echivalente de calciu și magneziu. După saturație cu ionii de calciu sau de magneziu, permutitul se tratează cu o soluție de NaCl care schimbă ionii de Ca²⁺ cu cei de Na⁺, astfel permutitul regenerându-se. [29]

PEROXIDAZE, (biochim.) enzime din clasa oxidoreductazelor, care catalizează reacția de descompunere a apei oxigenate numai în prezența unui substrat acceptor de oxigen sau a unui donor de hidrogen. [9]

PEROXIZOM, (citol.) organit vezicular delimitat de o membrană simplă, prezent în cvasitotalitatea celulelor eucariote. Conțin enzime oxidative (catalaza, D-aminoacid-oxidaza, urat-oxidaza) care generează și degradează peroxidul de hidrogen. La animale au un rol important în procesul de detoxifiere, fiind deosebit de abundenți în celulele parenchimatice din ficat și în celulele tubilor contorți proximali ai nefronilor. În plante sunt implicați în ciclul glicolatului, cooperând în acest scop cu cloroplastele și mitocondriile. [69]

PEROZITATE, (biol.) totalitatea perilor de pe un organ sau organism. [50]

PERPLEXITATE, (psih.) stare de copleșire, de mirare, de surpriză asociată uneori cu spaima și producând efecte de irascibilitate și blocaj afectiv. [28]

PERSECUȚIE, (psih.) atitudine patologică a unui subiect, manifestată printr-un comportament de neîncredere, suspiciune și interpretare delirantă a cuvintelor și faptelor persoanelor din jur, ca având intenții și scopuri nefavorabile lui. [28]

PERSEVERENȚA (psih.) calitate a voinței caracterizată prin eforturi continue și mereu înnoite în vederea realizării unui scop. [28]

PERSISTENT, (bot.) **1.** Care se menține pe plantă după ce și-a îndeplinit funcția sa esențială, aspect întâlnit la caliciu, corolă, stipele; **2.** Frunze care se mențin verzi timp de mai multe perioade de vegetație, aspect întâlnit la tisă (*Taxus baccata*); **3.** Perula reprezentată de scvamele mugurale protectoare de la pinul silvestru (*Pinus sylvestris*), molid (*Picea abies*). [50]

PERSISTENȚĂ, acțiunea sau faptul de a persista, stăruință, insistență. **1.** (ecol.), Menținerea anumitor parametri în care funcționează un sistem ecologic (deosebi parametri biocenotici). [24] **2.** (fiziol.) Menținerea a unei senzații vizuale pe retina ochiului un anumit timp după ce imaginea obiectului a dispărut din câmpul vizual. [64]

PERSOANA, (soc.) în sens general, se referă la individul uman așa cum apare el în ochii altora, în relațiile cu alții. La origine, cuvântul *persona* desemna masca din teatrul grec, personajul. [28]

PERSOANĂ JURIDICĂ, (jur.) colectivitate de persoane fizice (instituție, asociație, organizație) cu calitate de subiect distinct, de drept, bucurându-se de un statut de sine stătător și de un patrimoniu propriu, orientat spre realizarea unui scop. [68]

PERSONAL COMPUTER, (inform.) calculator destinat a fi utilizat de o singură persoană, independent, fără a fi nevoie să împartă procesarea, diskul și resursele cu alt calculator (deși o poate face numai la solicitarea operatorului). [6]

PERSONALITATE, (psih.) subiectul uman considerat ca unitate bio-psiho-socială, ca purtător al funcțiilor epistemice, pragmatice și axiologice. Restrictiv, psihologia consideră personalitatea ca un macrosistem al invarianților informaționali și operaționali, ce se exprimă constant în conduită și sunt definitorii sau caracteristici pentru subiect. [28]

PERSONALITATE MODALĂ, (psih.) latură sau mod al personalității totale, luată în raport cu un sistem anume. [28]

PERSONALIZARE, (psih.) spre deosebire de socializare, veritabilă integrare în grup prin identificare, personalizarea este realizare de sine, orientare prin proiect, avansare prin putere, estimare a valorilor, identificare și autonomizare. [28]

PERSONAT, (bot.) termen având semnificația „în formă de mască sau gură de animal“, aspect întâlnit la corola unor plante care simulează gura deschisă a unui animal, ex., gura leului (*Antirrhinum majus*), linariță (*Linaria vulgaris*), pintenel (*Pedicularis palustris*) și alte specii înrudite, urzica moartă (*Lamium album*) și alte specii înrudite. [50]

PERSPICACITATE, (psih.) calitate a gândirii de a preîntâmpina „neprevăzutul“ și de a surprinde esențialul. [32]

PERSUASIUNE, (psih.) acțiunea prin care o persoană este determinată de către alta să creadă sau să efectueze un anumit lucru. În acest scop este necesară cunoașterea exactă a dorințelor, mobilurilor și stării de spirit a celui supus acțiunii de constrângere. [28]

PERTURBARE, (ecol.) acțiunea de a perturba și rezultatul ei, perturbație, tulburare. În ecologie, orice fenomen (de obicei relativ discret în timp), care

dereglează ecosistemul, biocenoza sau structura unei populații și schimbă resursele, substratul disponibil sau mediul fizic. [2]

PERTURBAȚIE, (ind. energ.) modificare, de origine externă sau internă, care apare la un echipament sau într-un sistem electroenergetic și care afectează starea normală de funcționare. [59]

PERTUSSIS, (med. u.) boală acută respiratorie a sugarilor și copiilor mici provocată de obicei de *Bordetella pertussis*, bacil Gram negativ, manifestată prin accese de tuse paroxistică; tuse convulsivă. [60]

PERULĂ, (bot.) scvame protectoare, de obicei brune (catafile), caduce decidui sau persistente ale mugurelui. Morfologic, perula poate fi: *foliacee*, întâlnită la afin (*Vaccinium myrtillus*); *stipelacee*, întâlnită la fag (*Fagus sylvatica*), plop (*Populus* sp.). [50]

PERVERSIUNE, (sex.) deviația de durată a activității sexuale în raport cu actul sexual care tinde să ajungă la orgasm prin coit cu penetrație genitală. Se vorbește de perversiune în cazul oricărui comportament psihosexual ale cărui căi de obținere orgasmică necesită fie alte obiecte sexuale decât partenerul de sex opus, fie alte zone sau funcții fiziologice, fie prezența unor stimuli sau a unor condiții extrinsece exclusive sau prevalente, susceptibile de a produce plăcerea sexuală prin ele însele. [28]

PERVERSIUNE SEXUALĂ, (sex., jur.) realizarea de raporturi sexuale altele decât cele normale, respectiv orice alte acte nefirești în legătură cu viața sexuală. „Actele de p. s. săvârșite în public sau dacă au produs scandal public se pedepsesc cu închisoare de la 1 la 5 ani“ (art. 201, Cod penal). (Al. Codescu, 2000) [50]

PESADĂ, (zotehn.) progresie de dresaj academic, care constă în ridicarea în suspensie a membrilor anterioare, care sunt flexate, iar cele posterioare sunt pliate sub animal, sprijinul făcându-se pe bipedul posterior, cât mai aproape de sol, apoi calul se înalță prin extensia jaretelor. [34]

PESCAJ, (nav.) distanța măsurată pe verticală în metri, decimetri, picioare, între planul liniei de plutire și planul inferior al chilei unei nave. [31]

PESCAR, persoană care se ocupă cu pescuitul. [10]

PESCUIT, (soc.) capturarea cu diferite instrumente sau metode a peștilor sau a altor animale acvatice. Poate fi: **p. industrial**, când se folosesc instrumente de mare capacitate și se capturează pești pentru comercializare, industrializare, repopulări etc.; **p. experimental**, se prind cantități mici de pești pentru control sanitar, întreținere, verificarea maturității; **p. de necesitate**, când se pescuiește întreaga cantitate de pește în cazul unor boli grave sau în timpul unei calamități; **p. sportiv**, când peștii sunt prinși cu undița, numai pentru consum personal, de către

persoane ce prezintă permis de pescuit și în zone admise prin regulament. [10]

PESCUIT ACTIV, (soc.) pescuitul practicat cu instrumente cu care se înconjoară o suprafață sau se aruncă în apă de către pescari. [10]

PESCUIT PASIV, (soc.) pescuitul practicat cu instrumente fixate în locurile de circulație a peștilor. [10]

PESCUIT SPORTIV, ramură sportivă care cuprinde două discipline: *pescuitul cu lanseta* și *pescuitul staționar*. Cunoscut din cele mai vechi timpuri pescuitul a devenit competiție sportivă abia pe la mijlocul sec. XIX în Germania, Franța, Anglia etc. La noi în țară, primul concurs de lansetă a avut loc în anul 1958, când ia ființă Asociația generală de vânatoare și pescuit sportiv (AGVPS). [53]

PESSIMUM, (ecol.) condiții de mediu la limita inferioară sau superioară la care o specie se află în imposibilitate de a supraviețui. [24] → TOLERANȚĂ ECOLOGICĂ

PESTA RACILOR, (patol.) boală micotică a racilor, produsă de ciuperca *Aphanomyces astaci*. Exemplele afectate pot prezenta puncte albe pe anumite zone ale musculaturii, pierderea aversiunii față de lumina solară, însoțită de necoordonarea mișcării membrelor. [10]

PESTICID IDEAL, (pest.) substanță chimică folosită pentru distrugerea dăunătorilor și a paraziților vegetali care să conțină următoarele calități: să distrugă numai o anumită specie dăunătoare sau parazită; să nu fie toxică pentru om sau pentru alte specii utile; să dispară din biotop sau să se transforme într-un produs total inofensiv, după ce a acționat selectiv; să nu aibă nici un efect asupra creșterii rezistenței genetice câștigate de organismele vizate. [41]

PESTICIDE, (pest.) substanțe care au rolul de a combate sau de a distruge în masă diferiții dăunători ai plantelor de cultură, precum și pe cei ai produselor înmagazinate. Ele se împart în *erbicide*, folosite pentru combaterea buruienilor, *insecticide*, pentru combaterea insectelor dăunătoare, *fungicide*, pentru combaterea agenților fitopatogeni, *rotenticide*, pentru combaterea unor rozătoare, *acaricide*, pentru combaterea acarienilor. Toate a este produse își datorează efectul toxic unor „lezit ni metabolice“ pe care le produc la nivelul diferitelor formațiuni celulare. În general, ele acționează ca niște inhibitori enzimatici în diverse procese metabolice cu rol vital pentru organismul combătut, determinând moartea acestuia. Astfel, multe erbicide acționează prin blocarea procesului de fotosinteză, respectiv a reacțiilor de fotoliză a apei și de transport al fotoelectronilor. Alte produse intervin în procesele respirației celulare, ca inhibitori ai unor enzime din

glicoliză sau din ciclul Krebs, sau a citocromilor implicați în lanțul respirator care are ca efect decuplarea fosforilării oxidative și blocarea producerii de ATP. Pot fi afectate și procesele de biosinteză a ADN și implicit a proteinelor, sau se pot produce modificări în permeabilitatea membranelor celulare și intracelulare ce pot duce la intoxicarea celulelor, la citoliză etc. Multe insecticide își manifestă rolul prin acțiunea lor de inhibitori ai colinesterazei, blocând astfel hidroliza acetil-colinei și deci transmiterea influxului nervos. Selectivitatea fiecărui pesticid și capacitatea sa de a proteja planta de cultură sunt determinate de posibilitatea acesteia de a metaboliza și inactiva produsul utilizat. Fiecare specie de plantă posedă un anumit echipament enzimatic capabil să metabolizeze diferiții compuși chimici folosiți în combatere, prin reacții de oxidare, reducere, hidroliză, dealchilare, desulfurare, conjugare cu unii compuși endogeni etc., rezultând produși de metabolizare netoxici, care pot fi eliminați. [9] Descoperirea DDT-ului în 1938 a marcat un pas important în industria pesticidelor. Cu ajutorul DDT-ului au fost complet eradicați vectorii tifosului, ciumei și malariei. Folosirea abuzivă a **p.** a avut drept urmare distrugerea nu numai a dăunătorilor și a paraziților, ci și a speciilor utile omului. Numeroși dăunători s-au adaptat noilor condiții reușind să se înmulțească mai mult în urma distrugerii dușmanilor lor naturali. Un pericol al folosirii **p.** se manifestă prin pătrunderea și reananta lor în sol, în plante, în țesuturile și în organele animalelor și ale omului. În organismul uman **p.** pătrund o dată cu alimentele contaminate sau prin piele. În sol **p.** se descompun greu. **P.** din sol distrug numeroase organisme (viermi, insecte, bacterii), cu rol în descompunerea substanțelor organice și aerația solului. Prin contaminarea lanțurilor trofice, **p.** prezintă cel mai mare pericol în natură, mai ales pentru verigile superioare unde se acumulează în cantitate mai mare. Din sol, **p.** trec în corpul plantelor, în cel al animalelor și al omului. Numeroase păsări răpitoare și insectivore, mamifere (nevăstuici, dihori, vizoni, iepuri, arici) și insecte utile (albine, bondari etc.) au căzut victime pesticidelor din cauza utilizării hranei contaminate cu aceste substanțe. În prezent se încearcă a se găsi noi pesticide cu acțiune specifică numai asupra dăunătorilor și paraziților și extinderea la scară largă a metodei biologice de combatere. [41]

PESTICIDE DE PRIMA GENERAȚIE, (pest.) produse chimice folosite în distrugerea dăunătorilor și paraziților culturilor, utilizate din cele mai vechi timpuri până în anul 1939. Ex., cu 500 de ani î.Hr. se folosea sulful pentru a omorî insectele dăunătoare, apoi arseniul, mercurul, plumbul, care au fost

abandonate după anul 1920, ca urmare a apariției a numeroase cazuri de otrăvire. Tot în această perioadă s-au folosit sulfatul de nicotină ca insecticid și piretrul (obținut din florile de *Chrysanthemum*) sau ardeul roșu contra furnicilor. [41]

PESTICIDE DIN A DOUA GENERAȚIE, (pest.) produse chimice folosite în distrugerea dăunătorilor și paraziților din agricultură, medicină etc., utilizate din 1939 și până în prezent. Primul pesticid din această perioadă a fost DDT-ul. Apoi pesticidele s-au înmulțit cu o viteză uimitoare: 600 de compuși chimici servind la fabricarea a 35.000 de produse diferite. (C.C. Bauchard, 1995) Grupate în: insecticide organoclorurate (DDT, aldrin, dieldrin, toxofen, lindan, clordan, metoxiclor, kepon); insecticide organofosfatate (malation, parathion, diazinon); carbamați (carabril, aldicorb); erbicide (atrazin, paracat, dalapon, butilat); fungicide (pentaclorfenol, folosit foarte mult pentru distrugerea ciupercilor lignivore). Folosirea pe scară largă a fungicidelor are un impact ecotoxicologic important, poluând mediul și acționând ca adevărate otrăvuri pentru om, atacându-i pielea și căile respiratorii. [41]

PESTICIDE PERSISTENTE/DURABILE, (pest.) pesticide greu de descompus de către microorganismele din mediu și care rămân în natură mulți ani. [24]

PESTICIDE SELECTIVE, (pest.) substanțe chimice careucid numai anumite organisme. [24]

PESTIS ANGUILLARUM, (patol.) vibrioză anghilelor, boală infecțioasă bacteriană a anghilelor produsă de *Vibrio anguillarum*. Boala se manifestă prin apariția de pete hemoragice pe ceafă, în jurul anusului și pe înotătoare, eritem, flictene și ulcere pe suprafața corpului. Boala apare și la alte specii de pești care trăiesc în mediu marin sau salmastru: hering, cod, speciile din familia *Pleuronectidae*. [10]

PEȘTE, (zool.) animal vertebrat acvatic, poikiloterm, cu inima bicamerală, organul de respirație reprezentat de branhii, ce se deplasează prin înot cu ajutorul aripioarelor înotătoare. [10]

PEȘTELE ARCAȘ (*Toxotes jaculator*), (zool.) pește întâlnit în apele dulci și salmastre în regiunea indopacifică. Își vânează insectele de hrană până la distanța de 60 cm cu ajutorul unui jet de apă care iese printr-un orificiu situat deasupra gurii în urma presiunii făcute de închiderea gurii, a operculelor și a aparatului branhio-stegal. Pentru aceasta, el se deplasează în zona unde sunt frunze ce atârnă deasupra apei și pe care sunt insecte, scoate capul din apă, își localizează distanța și proiectează, cu mare precizie, jetul de apă exact deasupra insectei pe care o aduce deasupra apei și pe care imediat o înghite. După 2-3 secunde activitatea de vânare este reluată până când se satură. (E.A. Pora, 1978) [26]

PEȘTELE SPADĂ (*Xiphias gladius*, fam. *Xiphiidae*), (zool.) pește marin, răpitor. Corp alungit, fusiform, aproape rotund în regiunea posterioară, de 3-5 m lungime, cu greutatea de 200-300 kg, colorat în albastru închis sau cafeniu închis pe partea dorsală, argintiu pe abdomen, iar înotătoarele și ochii sunt albastrii închis. Pedunculul caudal îngust și prevăzut median cu o carenă, tegumentul lipsit de solzi și cu numeroși tuberculi. Capul este prelungit într-un rostrum lung, gura mică, fără dinți. Linia laterală slab reprezentată. Este spaima tuturor viețuitoarelor acvatice. Curajos și vorace atacă morunul sau alți pești pe care îi străpunge cu spada puternică și tăioasă. Depune icre pelagice în lunile iunie-iulie. Pescuitul acestei specii este periculos. El rupe uneltele de pescuit, atacă bărcile și chiar ambarcațiunile mai mari pe care le poate sparge. Anual se pescuiesc exemplare izolate. Are carne gustoasă. Răspândit în Oceanul Atlantic, Marea Nordului, Marea Mediterană și Oceanul Pacific. [10]

PEȘTERA POSTOJNA (*Postojnska Jama*), rezervație naturală din Slovenia de 23 km. Se află în podișul Karst, la nord-est de Triest, unde se întâlnesc numeroase fenomene de eroziune și coroziune în calcare. Postojna este cea mai reprezentativă din grupul de peșteri învecinate – Pivka, Rakov, Skocjan, Grota Neagră, Cernika. În grotă au fost descoperite fragmente de schelete ale omului paleolitic, peste 2.000 de obiecte și unelte ale acestuia, precum și fosile de leu, hienă, urși de peșteră, boi primitivi etc. Subteran curge râul Pivka unde se mai găsesc lacuri, poduri suspendate (Podul Rus, lung de 13 m și înalt de peste 20 m), concrețiuni, stalactite, stalagmite, coloane, draperii, domuri, bazine etc. O grotă de 3.000 m² și înaltă de 50 m a fost amenajată drept sală de concerte; aici a dirijat Pietro Mascagni (1929) și tot aici a fost ținut cel de-al patrulea Congres speologic internațional (1965). [50]

PEȘTERA, (speol.) cavitate subterană naturală comunicând cu exteriorul printr-o deschidere (sau mai multe), accesibilă (sau nu) omului, formată ca urmare a procesului de dizolvare a rocilor solubile (în special calcare) de către apă. Poate fi mică (de câțiva metri) sau foarte mare (sute de kilometri), dezvoltată pe unul sau mai multe niveluri, comunicând prin puțuri. Există peșteri *active* (parcurse de ape curgătoare subterane), *subfosile* (parcurse temporar de ape curgătoare), *fosile* (cel mult cu ape stagnante, de regulă bogate în speleoteme = concrețiuni de calcit și aragonit) și *mixte*. [44] → APE SPELEICE

PEȘTI CU EVOLUȚIE ASINCRONĂ A CELULELOR SEXUALE, (zool.) pește la care redepunerea icrelor se efectuează în câteva porții, distanțate în timp, în cursul anului. [10]

PEȘTI CU EVOLUȚIE SINCRONĂ A CELULELOR SEXUALE

PEȘTI CU EVOLUȚIE SINCRONĂ A CELULELOR SEXUALE, (zool.) tip de pești la care depunerea icrelor se efectuează într-o singură porție în cursul anului. [10]

PEȘTI GRAȘI, (zool.) pești care conțin în carne peste 8 g % lipide. [10]

PEȘTI LITORALI, (zool.) pești marini care viețuiesc în apropierea țărmului până la adâncimi de 20 m. [10]

PEȘTI MONOCICLICI, (zool.) specii de pești care după depunerea elementelor sexuale mor; ex., *Anguilla*, *Oncorhynchus*. [10]

PEȘTI POLICICLICI, (zool.) speciile de pești care se reproduc de mai multe ori în cursul vieții. [10]

PEȘTI REOFILI, (zool.) pești care depun icrele în curentul apelor. [10]

PEȘTI SEMIGRAȘI, (zool.) pești ce conțin 4-8 g % de lipide în carne. [10]

PEȘTI SLABI, (zool.) pești care conțin în carne sub 4 g % lipide. [10]

PEȘTIȘOARA (*Salvinia natans*, fam. *Salviniaceae*), (bot.) plantă lipsită de rădăcină, care plutește liberă la suprafața apelor. Tulpina este de 20 cm pe care se inserează la noduri grupe de câte trei frunze dintre care două, de culoare verde și cu perișori, dispuse opus, plutesc la suprafața apei, iar a treia este divizată în mai multe filamente, scufundate în apă. [10]

PETALĂ, (bot.) element anatomic ce intră în alcătuirea corolei sau a perigonului. Provine dintr-o frunză modificată. Structura ei este asemănătoare unei frunze. Posedă o epidermă superioară și o epidermă inferioară. Între epiderme se află mezofilul de tip lacunar, lipsit de cloroplaste, dar bogat în caroteinoplaste. Caracteristicile sunt: *papilele glandulare* de pe cele două epiderme, dar mai ales de pe epiderma superioară, care secretă uleiuri eterice volatile – parfumul florilor; *osmoforii*, tip special de glande secretoare de uleiuri eterice volatile; *antocianii* din sucul vacuolar al celulelor care dau **p.** culoarea albastră, violetă, roșie; *glicozizii flavonici* din sucul vacuolar care conferă **p.** culoarea galbenă sau albă. Nervurile sunt reduse. După formă **p.** pot fi orbiculară, ex., piciorul-cocoșului (*Ranunculus acris*); ovar-lanceolată, ex., nufărul alb (*Nimphaea alba*); unguiculă, ex., micșunile ruginite (*Cheiranthus cheiri*); bilobată, ex., iarbă moale (*Stellaria holstea*); tetralobată, ex., floarea cucului (*Lychnis flos-cuculi*); liniară cornet, ex., *Hammamelis* sp. Unele **p.** au o parte transformată în cornet nectarifer, aspect întâlnit la omag (*Aconitum* sp.) sau pinten nectarifer, aspect întâlnit la toporași (*Viola odorata*). [50]

PETALODIU, (bot.) petale rezultate din metamorfozarea staminelor, carpelelor etc. în cazul

florilor involte, aspect întâlnit la bujor (*Paeonia officinalis*), trandafir (*Rosa centifolia*), cană (*Canna indica*) etc. [50]

PETANDRIC, (bot.) floare cu androceul format din cinci stamine. [50]

PETARDĂ, (milit.) tub sau cutie de carton (hârtie cerată) umplută cu o încărcătură redusă de pulbere neagră sau altă substanță explozivă care, la aprinderea cu ajutorul unui fitil, produce zgomot puternic și fum. [31]

PETRIC, (ecol.) mediu epigeic constând din suprafețe de rocă nudă. A nu se confunda cu mediul lapidic. Termeni derivați: *petron* pentru biocenoză și *petricole* pentru organismele ce o compun. [44]

PETRICOLE, (ecol.) despre organisme care stau fixate și viețuiesc pe pietre. [10]

PETROFILE, (ecol.) despre specii care trăiesc doar în locuri stâncoase. [62]

PETROFITE, (bot.) despre plante care vegetează pe locuri pietroase și stâncoase. [50]

PETROL, (chim.) rocă de origine organogenă, lichid-păstoasă, de culoare închisă cu densitate între 0,82 și 0,96. Chimic, **p.** este un amestec de hidrocarburi și secundar compuși cu sulf, cu oxigenul, cu azotul, compuși anorganici minerali ai metalelor și ai metaloidelor. [33]

PETROL ACID, (petr.) petrol care conține hidrogen sulfurat. [3]

PETROL LAMPANT, (petr.) amestec de hidrocarburi rezultate prin distilarea țițeiului între temperaturile de cca 200-300°C. Se utilizează pentru iluminat prin ardere în lămpi de petrol, pentru arderea în motoare cu electroaprindere cu raport mic de compresiune. Se mai folosește drept combustibil. [46]

PETROL VIU, (petr.) petrol brut din care nu au fost separate gazele. [3]

PETROLOGIE, știință geonomică ce studiază rocile sub aspectul descrierii caracteristicilor (*petrografia*) și al genezei (*petrogeneza*). [33]

PETROMYZON MARINUS, (zool.) ciclostom anadrom cu corpul cilindric, ușor comprimat posterior, de 0,5-1 m lungime, cu două înotătoare dorsale, gură largă cu contur circular, prevăzută cu un număr mare de denticuli. Corpul este colorat pe partea dorsală în cenușiu cu pete negre, iar pe abdomen, gălbui. Pe cap prezintă doi ochi și șapte perechi de fante branhiale. Icrele sunt depuse în regiunea montană a râurilor. Răspândit în bazinul hidrografic al Oceanului Atlantic și în Marea Mediterană. [10]

PETROMYZONES, (zool.) ordin al clasei *Cyclostomata*. Cuprinde ciclostomi cu canalul nazal deschis anterior printr-o nară situată pe fața

superioară a capului și canalul nazo-palatin închis posterior. Gura este lipsită de tentacule și conformată pentru sucțiune. Cavitatea bucală este prevăzută cu numeroși odontoizi (denticuli cornoși). Posedă 1-2 înțotătoare dorsale și 7 perechi de pungi branhiiale care se deschid la exterior prin 7 perechi de orificii branhiiale, iar la interior deschiderea lor are loc în apeduct (faringe branhiial). La adult ochii sunt bine dezvoltate. Urechea externă este prevăzută cu 2 canale semicirculare. Organul pineal este bine dezvoltat. Reproducerea are loc în ape dulci. Dezvoltarea se face prin metamorfoză. Sunt migratori holobiotici sau amfibiotici. Din acest ordin face parte familia *Petromyzonidae*. (T. Ceauca, N. Valenciu, A. Popescu, 1983) [50]

PETROMYZONTIDE (*Petromyzontidae*), (zool.) chișcari: animale serpentiforme lipsite de fălci, dar cu o gură circulară ca o ventuză, prevăzută cu denticuli cornoși. Au 7 perechi de pungi branhiiale și 2 înțotătoare dorsale. În general dulcicoli, dar sunt și specii marine care migrează în apa dulce pentru reproducere. [37]

PETUNIE (*Petunia axillaris*, fam. *Solanaceae*), (agric.) plantă erbacee, floricolă, cultivată prin parcuri și grădini, în ronduri și rabate, singură sau în combinație cu alte plante, precum și ca plantă de bordură. Flori mari, albe, plăcut mirositoare. Înflorire, iunie-octombrie. Înmulțire prin semințe. [71]

PETUNIE VIOLACEE (*Petunia violacea*, fam. *Solanaceae*), (agric.) plantă erbacee, floricolă, cultivată prin parcuri și grădini publice; folosită la decorarea apartamentelor și balcoanelor ca plantă la ghiveci. Flori violacee-roșiatice. Înflorire, mai-octombrie. Înmulțire prin semințe. [71]

PETEȚEA, lac situat pe pârâul Petea, afluent al Crișului Repede. Are o suprafață de 3.327 m², adâncimea maximă de 4,5 m și un volum de 1.365 m³. Apa are temperatura cuprinsă între 26 și 30°C și adăpostește elemente termofile, relicve de floră (*Nymphaea lotus thermalis*) și relicve de faună (*Melanopsis parreyssi*) din pliocen. [50]

PEȚIOL, (bot.) organ cilindric sau ușor turtit, monosimetric, flexibil, de lungime variabilă, cu rol de susținere și îndepărtare de axa limbului foliar pentru a-l expune luminii. Se prinde cu baza de tulpină sau ramură, iar cu vârful de marginea limbului foliar (cireș, fag, măr, prun) sau de partea inferioară a limbului ca la cățunaș (*Tropaeolum majus*). Țesuturile lui provin din activitatea unui meristem intercalar aflat la baza limbului, mai rar localizat la baza pețiolului sau în ambele poziții. În secțiune transversală, în funcție de specie, poate avea contur circular, semicircular, semilunar, cordiform, în formă de „U” sau „V”. Este delimitat la exterior de o

epidermă care o continuă pe a tulpinii. Sub epidermă se află parenchimul fundamental, fiind continuarea celui din scoarța ramurii sau tulpinii. Imediat sub epidermă se află țesutul colenchimatic sub care se găsesc celule cu cloroplaste. Sistemul conducător este reprezentat de fascicule liberolemnoase. Unele pețioluri au un singur fascicul conducător, cu floemul dispus spre fața inferioară, iar xilemul spre fața superioară. La cele mai numeroase însă există mai multe fascicule conducătoare, dispuse sub formă de arcuri sau cercuri, având orientat floemul spre exterior și xilemul spre interior. Fasciculele conducătoare sunt adesea însoțite de fibre mecanice care, împreună cu colenchimul de sub epidermă, imprimă rigiditatea p. Toamna, la sfârșitul perioadei de vegetație, se formează, la baza p., o pătură de suber care îl străbate și care se unește cu suberul ramurii. Fasciculele conducătoare liberolemnoase nu sunt afectate, continuând să existe schimburi de substanțe între frunză și tulpină. Mai târziu, la exteriorul plăcii de suber ia naștere o pătură separatoare formată din 2-3 straturi de celule cu un conținut bogat de amidon, care cuprinde și liberul (floemul) fasciculelor conducătoare. Din fascicule nu mai rămân decât vasele lemnoase. Prin gelificarea lamelei mijlocii dintre două straturi ale păturii separatoare, frunzele devin legate de tulpină numai prin vase lemnoase. La cea mai mică adiere de vânt, acestea se desprind și cad. Vasele lemnoase se obturează prin formarea de tile, iar cele liberiene prin caloză. Partea rămasă liberă prin căderea frunzei se acoperă cu un strat de suber, cicatrizându-l. Căderea frunzelor devine o necesitate și o adaptare la mediu. În cursul perioadei de vegetație, în peretele celular și în citoplasmă se acumulează substanțe minerale ce o îmbătrânesc. În plus, prin căderea frunzelor, plantele evită pierderile de apă pe timpul iernii când, inițial, absorbția se încetinește considerabil sau se oprește. [50]

PEȚIOLACEU, (bot.) termen cu semnificația „de forma sau cu funcția pețiolului”, ex., mugur. [50]

PEȚIOLAT, (bot.) despre o frunză prevăzută cu pețiol. [50]

pF, (pedol.) logaritmul zecimal al sucțiunii exprimate sub forma înălțimii în centimetri a unei coloane de apă; valorile pF-ului apei solului pot varia între 0 (în solul saturat cu apă) și 7 (în solul uscat la etuvă); în condiții de teren, pF-ul oscilează între 2,5 (capacitatea pentru apă în câmp) și 4,2 (coeficientul de ofilire). [29]

pH¹, (chim.) cologaritmul concentrației de ioni de hidrogen într-o soluție (-log [H⁺]), utilizat ca măsură a caracterului bazic sau acid al soluției respective. Un pH = 7 corespunde unei soluții neutre (apa distilată). O valoare a pH mai mică de 7 indică o soluție acidă, iar una mai mare de 7, o soluție alcalină (bazică). [54]

Pentru pești pH-ul optim este de 7-8, iar limitele între care pot supraviețui sunt 4,5-9. [10]

pH², (chim.) logaritmul zecimal negativ al activităților ionilor de hidrogen dintr-o soluție apoasă: $pH = -\log(H^+)$; pH-ul solului, determinat în suspensie apoasă, indică nivelul de aciditate sau alcalinitate al unui sol; cele mai frecvente valori de pH ale solurilor sunt cuprinse între 5 și 8. [29]

pH_{CaCl2}, (agrochim.) pH-ul solului determinat în suspensie salină de CaCl₂ 0,01M la un raport sol/soluție de 1:5. Această suspensie se folosește și pentru determinarea potențialului de var și pentru determinarea potențialului fosfatic al solului. [29]

pH_{KCl}, (agrochim.) pH-ul solului determinat în suspensie salină de KCl 0,1 n la un raport sol:soluție de 1:2,5. Se folosește la calculul dozelor de amendament calcic. [29]

pH_{NaF}, (agrochim.) pH-ul solului determinat în soluție de NaF 1n. Se folosește pentru identificarea orizonturilor spodice, atât pe teren, cât și în laborator. [29]

pH-METRU, aparat pentru determinarea potențiometrică a pH-ului unei soluții sau suspensii de sol. [29]

PHAEOPHYTA, (alg.) alge brune, filum care cuprinde cca 2.000 de specii de alge, în marea lor majoritate marine și salmastricole; cele mai multe sunt bentonice, trăind fixate pe stânci, epifite (fiind atașate pe alte alge), uneori endofite și, rar, pot trăi în pelagial (algele din genul *Sargassum*). Forma acestor plante este destul de variată, de la cea filamentoasă până la taluri parenchimotoase; organizarea anatomică este superioară, prin aceea că apar diferențieri în țesuturi de susținere și țesuturi de asimilare sau de depozitare. Dimensiunile talului sunt extrem de variabile, de la organisme microscopice până la algele uriașe din specia *Macrocystis pyrifera*. Produșii de rezervă sunt manita, laminarina și globulele lipidice. Reproducerea este fie vegetativă – prin fragmente de tal, asexuată – prin zoospori, tetraspori, fie sexuată – prin izogamie, anizogamie sau oogamie. La litoralul românesc se întâlnesc frecvent feoficeele *Ectocarpus siliculosus*, *Scytosiphon lomentaria*, *Sphacellaria cirrhosa*, *Stilophora rhizoides*; una dintre speciile care anterior avea o mare răspândire – *Cystoseira barbata* – și-a redus prezența în ultimii ani până aproape de dispariție. [7]

PHAETHONTIDE (*Phaethontidae*), (zool.) păsările tropicelor (faetoni): păsări oceanice care cuibăresc pe insule tropicale. Penele centrale ale cozii sunt lungi depășind adesea lungimea corpului. Culoarea este de obicei albă, cu semne negre pe cap și pe aripi. Se hrănesc cu pești. [37]

PHALACROCORACIDE (*Phalacrocoracidae*), (zool.) cormorani: păsări acvatice de obicei negre, cu gât

lung, corp alungit și cioc ușor încârligat. Aripile sunt scurte, coada lungă și picioarele se inserează mult posterior. Au 4 degete incluse în palmatură. Se scufundă foarte bine pentru a captura pești. Se reproduc în colonii pe coaste stâncoase. [37]

PHALANGERIDE (*Phalangeridae*), (zool.) familie de marsupiale arboricole, cu coada prehensilă și adesea cu o membrană întinsă de la membrele anterioare la cele posteriore, acționând ca o parașută, când animalul sare sau planează. [37]

PHALLOIDINĂ, (toxicol.) micotoxină produsă de ciupercile: *Amanita phaloides*, *A. virosa*, *A. verna*, *A. tenuifolia*, *A. bisporigera*. Intoxicarea cu phaloidină este gravă și prin faptul că simptomele apar tardiv când leziuni importante au avut loc la nivelul ficatului și al rinichilor, antrenând moartea persoanei afectate. [41]

PHASCOLARCTINE (*Phascolarctinae*), (zool.) ursuleți koala: marsupiale arboricole cu aspect de ursuleți din Australia. Se hrănesc cu frunze de eucalipt. [37]

PHASCOLOMYIDE (*Phascolomyidae*), (zool.) wombați: marsupiale săpătoare cu coadă scurtă din Australia și Tasmania, cu dinți ca ai unui rozător și hrănindu-se mai ales cu rădăcini. Speciile actuale sunt mici, dar unele specii fosile din Pleistocen erau aproape de talia unui cal. [37]

PHASIANIDE (*Phasianidae*), (zool.) păsări galiforme incluzând găinile, curcanii, fazanii, păunii și multe alte specii. Sunt păsări terestre, care adesea se odihnesc în copaci, dar construiesc cuiburi pe sol. Păsări poligame. Masculii sunt mai mari și mai viu colorați decât femelele. [37]

PHILADELPHUS, (agric.) gen de plante care aparține fam. *Saxifragaceae*. Popular „iasomie“. Sunt cunoscute peste 40 de specii cu origine diversă (Europa Centrală, America de Nord, Asia), dar din cele luate inițial în cultură puține mai există, locul lor fiind luat de o serie de hibrizi mult mai valoroși. Îmbogățirea sortimentului de iasomie se datorează francezului Victor Lemoine din Nancy, care a pomit în lucrările sale de la câteva specii: *Ph. grandiflorus*, *Ph. microphyllus*, *Ph. coronarius*, ș.a. Ultima specie se menține și astăzi și este un arbust de 2-4 m înălțime, cu tufe bogate, suple, cu ramuri brune și frunze eliptice și dințate. Florile, grupate în ciorchini la vârful ramurilor, sunt albe, cu miros puternic și apar în mai-iunie. De la această specie s-au obținut varietăți cu portul mai mic (0,80 m), cu flori involte, cu frunze galbene sau pătate de alb sau galben, precum și primii hibrizi *Lemoinei* (*Ph. Lemoinei*) și numeroasele lor varietăți. Iasomia este o plantă ușor de cultivat, adaptându-se la orice tip de sol și expunere (soare sau umbră), crescând însă mai bine în

terenuri revene și ușor umbrite. Lucrările de îngrijire se rezumă la tăieri în perioada de după înflorire (iulie), eliminând lăstarii uscați, bătrâni și slabi, scurtând ramurile ce au purtat flori. Este posibilă și o regenerare a plantelor bătrâne, prin tăierea ramurilor aproape de sol, dar o nouă înflorire se obține după 2 ani. Înmulțirea este posibilă prin mai multe căi: semințe stratificate (cel puțin la două specii și descendenții lor care își transmit fidel caracteristicile), butășire sau marcotaj. Butășirea se poate face în iunie, sub geam, folosind butași semilemnificați sau recoltând butași înainte de îngheț și statificându-i până în martie-aprilie, când se plantează în pepinieră. Marcotajul se practică în februarie, prin mușuroirea lăstarilor, rămânând afară numai vârful lor și acoperirea cu frunze sau paie a mușuroiului, până toamna. În parcuri și grădini, iasomia poate decora ca plantă izolată, în grupuri sau la marginea masivelor de arbori. Unele varietăți pot forma și frumoase garduri vii. [39]

PHILODENDRON, (agric.) gen de plante care aparține fam. *Araceae*. Cuprinde un mare număr de specii originare din America tropicală, utilizate îndeosebi pentru decorarea încăperilor mari. Unele sunt plante urcătoare susținute de puternicele lor rădăcini adventive, cu frunze mari, decupate. *Ph. pertusum*, specie căreia, mai nou, botaniștii îi contestă apartenența la acest gen, considerând-o ca fiind o formă a speciei *Monstera deliciosa*, plantă cu tulpini groase, noduroase și frunze mari de 30/80 cm, cu porțiuni decupate în limbul verde închis. *Ph. bipinnatifidum* și *Ph. selloum* au frunze adânc divizate. Printre speciile urcătoare, se remarcă *Ph. scandens*, plantă cu tulpini subțiri și lungi, cu frunze de numai 10-12 cm, lucioase, cordate, cu vârf ascuțit. Cu toate deosebirile morfologice, filodendronii au cerințe comune și anume încăperi calde cu atmosferă umedă, fără curenți de aer, lumină indirectă și moderată. Vara au nevoie de pulverizări pe frunze cu apă și soluții nutritive. Substratul de cultură poate fi alcătuit din turbă, frunze semidescompuse și nisip. Suportă tăierile, care sunt chiar necesare la plantele degamisite, porțiunile îndepărtate servind ca butași de tulpină pentru înmulțire. [39]

PHILOMETRA, (parazit.) vierme vivipar, parazit în cavitatea generală, organele interne, tubul digestiv, subcutanat, înotătoare și ochi la peștii dulcicoli, salmastricoli și marini. Are corpul filiform, cilindric, nedivizat, prevăzut la capătul anterior cu mici butoni dispuși în jurul gurii. Esofagul este scurt, iar anusul atrofiat. [10]

PHLEBOBRANCHIATA, (zool.) ascidii solitare sau coloniale, la care corpul nu este divizat în torace și

abdomen și sacul branhial nu are cute. Grupul include familiile *Cionidae*, *Ascidiidae* și altele. [37]

PHNOM PRICH, rezervație naturală situată în Kampuchia. Suprafața, 195.120 ha. Ocrotește pădurea tropicală cu arbori de teck, mahon, cauciuc, chinină, iar dintre mamifere, bivolul kuprei, numit boul cenușiu (*Novibos sauveli*), care este pe cale de dispariție. [50]

PHOCAENIDE (*Phocaenidae*), (zool.) marsuini: cetacee mici din subordinul *Odontoceti*, cu dinți uniformi, un singur orificiu respirator (event) și o pereche de palete înotătoare late. [37]

PHOCIDE (*Phocidae*), (zool.) foci: mamifere carnivore acvatice cu membre ca niște înotătoare, perechea posterioară fiind îndreptată în spate și incapabilă să susțină corpul pe uscat. Pavilioanele auditive externe lipsesc. Multe specii sunt comercializate pentru blană. [37]

PHOENICOPTERIFORMES, (zool.) flamingi: păsări de zone mlăștinoase, foarte gregare, cu gât lung, picioare lungi și subțiri și palmatură între degete. Ciocul este mare și curbat în jos de la mijloc. Puii eclozații au penaj cenușiu, dar la vârsta de un an năpârlesc și își dezvoltă penajul caracteristic roz sau roșu. [37]

PHOLIDOTA, (zool.) pangolini: mamifere euteriene cu corpul acoperit cu solzi cornoși epidermici. Membrele sunt plantigrade, pentadactile, iar degetele au gheare puternice. Dinții lipsesc, limba este protrătilă. Coadă este foarte lungă. Se hrănesc cu insecte. Trăiesc în Asia și în Africa. [37]

PHOXINUS PHOXINUS → BOIȘTEAN

PHYCOMICOZE, (med.u.) afecțiuni sistemice acute sau cronice produse de fungi din clasa *Phycomycetes*, ce apare de obicei la persoane debilitate. [60]

PHYLLOSTOMIDE (*Phyllostomidae*), (zool.) lilieci din America Centrală și Indiile de Vest, având pe nas formațiuni cutanate aproape de narine. Grupul include multe genuri, unele frugivore, altele insectivore și altele hematofage. [37]

PHYSETERIDE (*Physeteridae*), (zool.) cașaloți: cetacee odontocete de talie mare, cu dinți funcționali numai pe mandibulă. Craniul este ușor asimetric și prezintă în frunte un organ numit melon, care conține ulei. Se hrănesc cu cefalopode. [37]

PHYTOPLASMĂ, (fitopat.) sin. *Mycoplasma* sau *MLO*, bacterie lipsită de perete celular, din care cauză nu are o formă definită, celulele fiind sferice, ovoide, ameboidale etc. Este biotrof obligat, se dezvoltă în floem, este vehiculat de insecte, în special de cicade, și produce simptome specifice: stolbur, filodie (v. acești termeni), proliferare. [61]

PHYTOTRON, (fiziol.) aparatură utilizată pentru studiul plantelor în diverse condiții de mediu strict controlate (condiționare climatică). [54]

PIA MATER, (anat.) membrana vasculară delicată ce învelește creierul și măduva spinării. Dintre cele trei meninge mamaliene este cea care vine în atingere directă cu organele nervoase. [37]

PIAFE, (zootehn.) rezultat al dresajului, reprezentând un trap îngrămadit pe loc (calul realizează impulsie fără propulsie). [34]

PIATRA CRAIULUI, munții ~, parc național montan al României, aflat pe teritoriile județelor Argeș și Brașov. Suprafața 20.183 ha. Altitudinea maximă, Vârful La Om sau Piscul Baciului, 2.239 m. Este aproape în întregime un masiv calcaros de origine recifală. Relieful are înfățișarea unei spinării proeminente pe direcția nord-est-sud-vest. Pe această direcție se începe cu Piatra Mică cu pante împădurite ce coboară până la marginea țărinelor din hotarul orașului Zărnești și se sfârșește cu Pietricica ale cărei pante împădurite coboară până la confluența Dâmboviței cu Dâmbovicioara. Această spinare înaltă, lungă de 22 km, exclusiv calcaroasă, este formată din Piatra Craiului Mare, Pietricica, Versantul de răsărit, Abruptul de nord-vest și de vest, Piatra Craiului Mică, cu vârful Piatra Mică (1 816 m), dom calcaros despărțit de restul masivului prin adâncă înșeuare din Curmătura Pietrei Craiului (1.620 m), iar spre est se desparte de Măgura Branului, prin defileul Prăpăștiilor. Piatra Craiului Mare începe din Turnul Pietrei Craiului (1.923 m) și se continuă printr-o lungă serie de piscuri: Vârful Padina Popii (1.970 m), Vârful Ascuțit (2.136 m), Țimbalul Mare (2.165 m), Vârful dintre Țimbal (2.170 m), Țimbalul Mic (2.198 m), Sbirii (2.188 m), la care se adaugă grupul de 9 piscuri succesive „Călăilor“ la mijlocul spinării. Pietrei Craiului se ridică Vârful La Om sau Piscul Baciului (2.239 m), urmat către sud de alte serii de piscuri, Vârful Grindului (2.229 m), apoi Muchia lungă (2.210-2.150 m), Vârful Lespezi (2.127 m), Vârful Pietrei (2 086 m), Vârful Funduri (1.951 m), până la Șaua Fundului (1.889 m) unde se sfârșește domeniul alpin al Pietrei Craiului. Pietricica este continuarea către sud și sud-vest, începând de la Șaua Funduri, prin Vârful la Arsură (1.853 m), Vârful Pietricica (1.764 m), Graiul Mirii (1.521 m), sfârșind sub Pietrică (1.264 m) și Plăic (1.296 m), deasupra confluenței Dâmboviței cu Dâmbovicioara. (I. Ionescu-Dunăreanu, 1975) Versantul de răsărit are două abrupturi, unul în dreptul Coților Grindului, cu câteva hornuri și tancuri, iar altul în dreptul Țimbalelor unde se impun Hornurile Mărtoilui. Abruptul de nord-vest, orientat către Valea superioară a Bârsei Mari și respectiv către Valea Dâmboviței,

constituie principala podoabă a Pietrei Craiului. Văile cu ape se găsesc numai la periferia masivului, în partea nordică, prin Bârsa Mare și Râul Mare al Zărneștilor, iar în sud, prin văile Dâmboviței și Dâmbovicioarei. Elementele geologice ale masivului sunt reprezentate de carst. Aici se găsesc peșteri, chei, defileuri. Foarte cunoscute sunt cheile Dâmbovicioarei și Peștera Dâmbovicioara cu galerii lungi de cca 300 m, cu săli despărțite prin culoare înguste, apoi Peștera Urșilor în galeriile căreia au fost descoperite scheletele ursului de cavernă (*Ursus spelaeus*). Masivului îi mai sunt caracteristice izvoarele vacluziene (izbucuri). Clima este aspră. Temperatura medie anuală se menține în jur de 0°C. Vânturile suflă în permanență cu variații de intensitate și de frecvență. Precipitații, 1.000-1.200 mm/an, din care 50 % sunt reprezentate de lapoviță și ninsoare. Vegetația este mai puțin bogată în specii, dar bogată în endemisme, multe dintre ele declarate monumente ale naturii și ocrotite prin lege. Vegetația este formată din cca 100 de specii și 123 de subspecii de plante superioare. Pe abruptul nord-vestic, cât și pe creastă, la peste 1.900 m altitudine, sunt prezente specii ca argințica (*Dryas octopetala*), fratele priboiului (*Geranium sylvaticum* ssp. *caeruleatum*), nemțisor (*Delphinium elatum*), ghințura albastră (*Gentiana verna*), garofița de munte (*Dianthus petraeus* ssp. *spiculifolius*), afinul (*Vaccinium myrtillus*), merișorul (*Vaccinium vitis-idaea*). În zonele mai joase și umede vegetează șopârlița de mlaștină (*Parnassia palustris*), omagul (*Aconitum paniculatum*), clopoței (*Campanula abietina*), nu-mă-uita (*Myosotus alpestris*), viorele (*Viola biflora*), mărțișor (*Geum montanum*). În cadrul florei se găsesc 53 de specii endemice: omagul (*Aconitum moldavicum*), căldărușa (*Aquilegia transsilvanica*), ciocul berzei (*Geranium lucidum*), clopoței (*Campanula carpatica*), colțișorul (*Thymus comosus*), cornuț (*Cernastium arvense* ssp. *calcicolum*), crucea voinicului (*Hepatica transsilvanica*), garofița albă (*Dianthus kitaibellii* ssp. *spiculifolius*), garofița Pietrei Craiului (*Dianthus callizonus*), gușa porumbelului (*Silene dubia*), macul galben (*Papaver corona sancti-stephani*), micsandre sălbatică (*Erysimum transsilvanicum*), nopticoasă (*Hesperis moliniformis*), ochii șoricelului (*Saxifraga demissa*) etc. Tot aici se află un număr mare de plante ocrotite: bulbucii de munte (*Trollius europaeus*), floarea de colț (*Leontopodium alpinum*), ghințură galbenă (*Gentiana lutea*), iedera albă (*Daphne blagayana*), sângele voinicului (*Nigritella rubra*), smirdarul (*Rhododendron kotschyi*), tisă (*Taxus baccata*), tulchină (*Daphne cneorum*) etc. În zonă se găsește și relictul glaciar *Ligularia sibirica*, care

vegetează în apropierea Cabanei Brusturet. Pădurile ocupă poalele ambilor versanți, până la 1.600-1.700 m altitudine și sunt reprezentate de molidișuri compacte, din pinete sau jnepenișuri care în zona inferioară fac loc bradului. Fauna este prezentă prin specii de nevertebrate și vertebrate dintre care menționăm cocoșul de munte (*Tetrao urogallus*), râsul (*Lynx lynx*), corbul (*Corvus corax*), acvila de stâncă (*Aquila chrysaetos*), capra neagră (*Rupicapra rupicapra*), râsul (*Lynx lynx*), ursul (*Ursus arctos*), iar dintre reptile vipera (*Vipera berus*). (Gh. Mohan, 1993) Alte fenomene carstice sunt Marele Grohotiș – pânză de bolovănișuri lată de cca 4 km, la altitudinea medie de 1.600 m; apoi Zaplazul, constând dintr-o suită de areale suprapuse pe vreo 20 m, săpate în peretele abruptului apusean, suspendată la capătul unui fir de vale seacă. Se remarcă, de asemenea, Pereții Marelui Grohotiș, înălțându-se de la Umerii Pietrei Craiului, pe mai bine de 4 km lungime și 300-400 m diferență de nivel, până la Valea Urzicii și Valea lui Ivan. Pe versantul de răsărit există Peștera Liliecilor și grota Gaura Sâbcioarei, care completează tezaurul de elemente carstice. (I. Ionescu-Dunăreanu, 1975) [50]

PIATRĂ DE VAR MĂCINATĂ, (agrochim.) amendament calcic obținut prin măcinarea rocilor calcaroase naturale. Conține între 75 și 100% CaCO₃. Se macină fin, astfel încât 90-94% din material să poată trece prin sita cu diametrul de 1,65 mm și cel puțin 3% prin sita de 0,15-0,18 mm. Are o acțiune lentă de neutralizare a acidității solului. [29]

PIATRĂ VÂNĂTĂ → SULFAT DE CUPRU

PIAȚA LIBERĂ A PETROLULUI, (petr.) parte a pieței (vânzare și cumpărare) petrolului brut, dar mai ales a produselor din rafinării, care nu este cuprinsă în acorduri de mai mare sau mai mică durată. [3]

PIAȚĂ FINANCIARĂ, (ec.-fin.) piața activelor financiare reprezentând locul de întâlnire între nevoile de resurse bănești ale întreprinzătorilor și disponibilitățile bănești ale populației sau ale altor agenți economici, facilitându-se plasamentele economiilor. (P.T. Ghiță, 1999) [58]

PIAȚĂ INTERBANCARĂ, (ec.-fin.) piață monetară rezervată doar instituțiilor specializate de credit, unde se acordă credite și se fac împrumuturi de lichidități. [55]

PIAȚĂ NEAGRĂ, (ec.-fin.) comerț clandestin și ilicit cu bunuri interzise vânzării-cumpărării libere, practicat de persoane fizice. [58]

PIAȚĂ SPOT, (ec.-fin.) tranzacție de mărfuri sau de monedă în numerar sau în mărfuri disponibile. (N. Dobrică, 1999) [55]

PIAȚĂ TURISTICĂ, aria de interferență a produsului turistic cu consumatorii săi, a unei părți a ofertei turistice cu cererea. Ea se suprapune zonelor receptoare, dar nu lipsește nici de-a lungul drumurilor

de acces sau chiar din aria emițătoare unde îmbracă forma bunurilor și informațiilor indispensabile oricărei activități recreative sau de refacere. **P. t.** operează cu oferta turistică și cererea turistică. (P. Cocean, 1996) [53]

PIAȚĂ UNICĂ, (ec.-fin.) integrare economică internațională care asigură lichidarea tarifelor vamale în interiorul comunității integrate, libera circulație a capitalurilor și a forței de muncă. [1]

PIAȚĂ VALUTARĂ, (ec.-fin.) sistem de relații între bănci sau case de schimb și clienții lor, care intermediază vânzările și cumpărările de valute sau devize. [1]

PICA, (zootehn.) aberație gustativă caracterizată prin tendința de a linge sau consuma elemente străine de alimentația normală. [34]

PICATURI, (meteor.) particule de lichid cu dimensiuni și densități identice cu cele pe care le-ar avea la căderea într-o atmosferă imobilă, dar care pot rămâne în suspensie într-un regim turbulent de curgere, mai ales pentru gama de dimensiuni mai mici de 200 mm. [3]

PICHETARE, (agric.) materializarea pe teren a locurilor viitorilor butuci. [49]

PICIFORMES, (zool.) ciocănitari: grup de păsări robuste, cu un cioc puternic și picior zigodactil (cu degetele I și IV îndreptate posterior). Limba este lungă și protractilă. Se hrănesc cu larve de insecte de sub scoarța copacilor. [57]

PICIOR, (pisc.) unitate de măsură utilizată de pescari și care reprezintă 30,479 cm. [10]

PICIORONG (*Himantopus himantopus*), (zool.) pasăre al cărei nume popular provine din exagerata lungime a picioarelor ce naște curiozitatea oricui. Dimensiunea corpului este mică (cca 38 cm) în comparație cu lungimea picioarelor (cca 150 cm). Este întâlnit în sudul Deltei Dunării și Dobrogea. Penajul posedă două culori separate și distincte: alb și negru. Penajul de culoare neagră îmbracă spatele și aripile. Celelalte părți ale corpului sunt acoperite cu pene albe. Ciocul este lung și subțiat spre vârf. Picioarelor le lipsește degetul posterior și sunt de culoare roșie. Cuibărește în colonii simple sau mixte (cu chirighițele), în sărăturile din preajma Deltei și a lagunelor (Murighiol, Techirghiol). Își alege locuri greu accesibile. Ponta constă din 3-4 ouă. După creșterea puilor îi place să hoinărească în căutare de hrană și prin alte ținuturi din interiorul țării. Este pasăre migratoare. În România este oaspete de vară, fiind întâlnită numai în sezonul cald. Toamna ne părăsește țara plecând spre locuri de iernare în sudul Mării Caspice și nord-vestul Africii. Este o pasăre rară, ocrotită prin lege. [26]

PICIORUL COCOȘULUI DE SEMĂNĂTURI (*Ranunculus arvensis*, fam. *Ranunculaceae*) (bot., pest.) plantă anuală de primăvară sau de toamnă,

considerată buruiiană problemă pentru culturile agricole. Are nuculele cu tuberculozități sau cu spini. Se întâlnește în semănături, pârlloge. Înflorește în mai-iunie. Se mai numește *cornicei*. Sensibilă la: acid 2,4-D din sare de dimetilamină, flumetsulam, imazetapir, simazin, MCPA ca sare de amoniu, oxiflufenon, bentazon, paraquat, triasulfuron, tribenuron metil, bensulfuron metil, rimsulfuron, dicamba, dicamba + acid 2,4-D, dicamba + acid 2,4-D + atrazin, acid 2,4-D + metosulam, idosulfuron + amidosulfuron, glifosat. [51]

PICNIDIE, (micol.) corp de fructificație (ascocarp) caracteristic ascomicetelor. Are formă sferică sau de butelie, cu un perete rigid, pseudo-parenchimos. Comunicarea dintre spațiul intern și exterior se face printr-un por, uneori prezent la capătul unui gât lung. Fața internă a peretelui este căptușită de numeroși conidifori pe care se formează numeroase conidii numite picnidiospori, care pot funcționa ca spori sau spermatorii. [69]

PICNIE → SPERMOGONIE

PICNOMETRU, (pedol.) instrument folosit pentru determinarea densității unui corp, inclusiv a solului. [29]

PICNOSPOR, (micol.) spor sexuat de formă, mărime și culoare diferită, care s-a dezvoltat în interiorul picnidiei. El poate fi unicelular (*Phoma*, *Phyllosticta*), bicelular (*Ascochyta*) sau pliricelular (*Septoria*). [61] → SPERMATIE

PICNOZĂ, (genet.) contracția anormală a nucleului care apare ca o masă compactă, puternic colorabilă; poate apărea ca un efect natural sau indus de agenți fizici sau chimici, atât în interfață cât și în timpul diviziunii când cromozomii se contractă și se aglomerează în formațiuni neregulate. [19]

PICO DA NEBLINA, parc național situat în Brazilia (statul Amazonas). Suprafața, 2.200.000 ha (1979). Unul din cele mai mari parcuri ale Americii Latine. Are caracter bilateral de frontieră cu Venezuela. Împreună cu partea venezueleană Cerro de la Neblina de 1.360.000 ha formează unul din cele mai mari complexe biologice din lume. Flora și fauna sunt variate. În parc se află câteva refugii pleistocene pentru plante și animale. Între speciile faunistice aparținând Amazonului sunt protejate: uakari cu capul negru (*Cacajao melanocephalus*), o maimuță-capușin de 65 cm lungime, cămele de tufiș (*Speothos venaticus*), jaguarul (*Panthera onca*), tatuul uriaș (*Priodontes giganteus*) și furnicarul mare (*Myrmecophaga tridactyla*). [50]

PICO DE SANTA ISABEL, rezervație naturală situată în Guineea Ecuatorială. Suprafața, 10.000 ha (1953). Altitudine, 1.500-2.850 m. Teritoriul său cuprinde

vârful și pantele vulcanului Santa Isabel. Protejează flora și fauna de păduri ecuatoriale. [50]

PICOPLANCTON, (ecol.) partea din plancton care cuprinde organisme cu dimensiunile variind între 0,2 și 2 μ . Se mai cunoaște și sub denumirea de ultranoplancton. [7]

PICTOGRAFIE, sistem grafic ce precedă sau apare ca o primă formă a scrierii și care constă din reprezentarea grafică figurativă a obiectelor și acțiunilor în chip realist. [28]

PIDAUNG, rezervație naturală din Birmania (statul Kachin). Suprafața, 72.500 ha (1938). Altitudine, 800-2.200 m. Limita inferioară a rezervației este reprezentată de o zonă înierbată tipică văii fluviului Irrawaddy. Etajele montane superioare aparțin junglei tropicale dese, veșnic verde. Protejează elefantul indian, tigru, leopardul, ursul de Himalaya, bantengul, gaurul, cerbii (muntjac, axis, sambar). Dintre păsări prezintă interes găina Bankiva și păunul. [50]

PIELE, (anat.) cel mai voluminos organ al corpului uman (suprafața aproximativ 1,70 m² și greutate de 4-6 kg). Formată din trei straturi : epiderm (epiteliu care conține, ca element principal, keratinocitul), dermul (matrice conjunctivă, adică celule, fibre și substanță, la care se adăugă vase, nervi, glande sebacee și mușchi) și hipodermul (țesut grasos și țesut conjunctiv, vase și nervi). [21]

PIELITA, (med. u. și vet.) leziune de tip inflamator, cu evoluție acută sau cronică a mucoasei care căpтуșește bazinetul. [33]

PIELOCISTITA, (med. u.) inflamația bazinetului renal și a vezicii urinare. [60]

PIELONEFRITĂ, (med. u.) inflamația rinichiului, mai ales a bazinetelor renale. [60]

PIEMIE, (med. u.) formă de septicemie în care există o infecție secundară generalizată, cu formarea de abcese multiple în diferite regiuni ale corpului. [60]

PIEMONT, (geomorf.) formă de relief cu aspectul unui vast platou înclinat, ce face racordul între o regiune muntoasă și regiunile joase din jur, rezultată de cele mai multe ori din acumularea materialelor erodate și transportate de torenți din regiunea înaltă (**p. de acumulare**); **p.** se formează și prin procese sculpturale (**p. de eroziune**). Materialul detritic acumulat se numește *depozit piemontan*. [25]

PIENINY, parc național bilateral situat în Polonia-Slovia. Suprafața, 4.858 ha (1954, 1967). În Polonia, parcul are suprafața de 2.708 ha, iar în Slovia, 2.150 ha. Cuprinde zona calcaroasă a Munților Pieniny cu altitudinea maximă de 982 m în Vârful Trei Coroane (Trzy Korony). În cadrul munților se găsește defileul Dunajecului, mărginit de pereți abrupti și peșteri. În mare parte munții sunt

acoperiți de păduri. Flora este formată din peste 1.000 de specii de plante (pini, mesteceni, arțari, tise etc.), conținând și endemisme (*Chrysanthemum zawadzki*, *Erysimum pienicicum*, *Taraxacum pienicicum* etc.). Fauna este constituită din: cerbi, căprioare, râși, bufnițe, fluturașul purpuriu de stâncă (*Trichodroma muraria*), lepidopterul *Parnassius apollo* etc. [50]

PIERDERE, (ind.) diferență între cantitatea de material sau energie introdusă într-un sistem tehnic și cantitatea întrebunțată în mod util. [13]

PIERDERE TEHNICĂ DE ENERGIE, (ind. energ.) integrală în funcție de timp, pe un interval determinat, a diferenței între puterea activă totală la intrarea și respectiv la ieșirea dintr-o rețea, dintr-o parte de rețea sau dintr-un element de rețea. [59]

PIERSIC (*Persica vulgaris*, fam. *Rosaceae*), (agric.) pom originar din China. Specie de climat temperat, cu frunze căzătoare, cu o mare arie de răspândire în cultură, pe toate continentele. Pom de talie redusă (2,5-3 m înălțime) cu fructe drupe mari, cu pulpa aderentă sau nu la sămbure și cu pielița fructului păroasă sau lipsă. În funcție de aceste două particularități soiurile sunt împărțite în: *piersici propriu-zise* – pielița păroasă și pulpa neaderentă la sămbure; *nectarine* – pielița netedă și pulpa neaderentă; *pavii* – pielița pubescentă și pulpa aderentă la sămbure; *brugnone* – pielița netedă și pulpa aderentă la sămbure. Sensibil la temperaturile scăzute din timpul iernii. Mugurii de rod degeră în mare proporție la -25°C . Suferă frecvent de brumele și înghețurile târzii, acestea constituind limita lui de cultură în zonă (ca și pentru migdal și cais). Crește bine în locuri cu temperatura medie anuală cuprinsă între 10 și $11,5^{\circ}\text{C}$, ce corespunde zonei de podgorii. Puțin pretențios față de apă. Poate fi cultivat în zone cu 550-600 mm precipitații anuale. Irigat, dă sporuri mari de recoltă și de calitate superioară. Preferă solurile profunde, bine drenate, cu pH cuprins între 5,5 și 7,5. Dă rezultate bune și pe soluri nisipoase, cu condiția asigurării îngrășămintelor și apei. Preferă expoziția însorită. Se înmulțește prin altoire pe portaltoi corespunzător condițiilor de cultură: **piersic franc** pentru soluri mijlocii sau ușoare bine drenate; **corcodușul** (*Prunus cerasifera*) care dă rezultate bune în soluri mai grele și mai umede; **migdalul și hibridi migdal x piersic** pentru soluri bogate în calcar, precum și **prunul** pentru soluri mai grele, argiloase. Sortimentul de soiuri de piersic este foarte bogat și se schimbă mai repede decât la alte specii. Coacerea fructelor la această specie este eșalonată pe o perioadă foarte lungă: sfârșitul lunii iunie – începutul lui octombrie. Cele mai răspândite soiuri, prezentate aproximativ în ordinea coacerii, sunt: Madeleine-Pouyet, Spring time, Springold,

Springcrest, Cardinal Jerseyland, Redhaven, Southland, I.H. Hale, Flacăra; nectarine: Mayred, Crimsongold, Nectagrind 1, Nectared 6, Fantasia. Fructele proaspete conțin apă (85-89%), protide (0,7%), zaharuri (5,0-12,9%), acizi organici (0,3-1,4%), vitaminele A, B₁, B₂, niacin, vitamina C (9 mg %), săruri minerale cu Na, K (200 ml %), Ca, P, Fe, I etc. [40] Uleiul volatil obținut prin distilare conține esteri, linalol, acid acetic, formic, caprilic, cadinen, aldehide etc. Fructele sunt indicate în dispepsii, hematurii, litiază urinară, colici intestinale, constipație, convalescență, contuzii, gută, intoxicație, varice, debilitate fizică, reumatism, nervozitate. Frunzele au proprietăți calmante, diuretice, laxative, vermifuge. Folosite la tratarea cancerelor ulcerate, constipațiilor, eliminarea viermilor intestinali, în boli renale. Florile au proprietăți calmante, antispastice, diuretice, laxative, vermifuge. În industrie, fructele se prelucrează sub formă de compot, gem, dulceață, marmeladă. În gospodărie, fructele se consumă în stare proaspătă sau prelucrate. [50]

PIETRIȘ, (geol.) depozit sedimentar neconsolidat, alcătuit din fragmente de rocă cu dimensiuni cuprinse între 2 și 50 mm, mai mult sau mai puțin rulate, în funcție de distanța parcursă, de agentul modelator și de durezza rocii. Prin cimentare dau conglomeratele. Intră în alcătuirea aluviunilor, morenelor actuale și în depozite vechi. [25]

PIGMENT¹, (biochim., biocel.) orice substanță colorată; compus care absoarbe anumite lungimi de undă din spectrul vizibil și le reflectă pe altele. **P.** naturali din corpul plantelor și animalelor îndeplinesc diverse funcții; cei clorofilieni (a, b, c), carotenoizi (carotine și xantofile) și ficobilinici (ficoeritina, ficocianina, aloficocianina) au rolul de a absorbi energia luminoasă necesară desfășurării procesului de fotosinteză. Numai clorofila a este capabilă să realizeze conversia energiei luminoase în energie chimică. Fitocromul este implicat în mișcarea și în sensibilitatea plantelor, în germinarea seminței și în înflorire. Hemoglobina conferă culoarea roșie hematiilor și are rol în transportul O₂ de la plămân (branhii) la țesuturi și a CO₂ în sens invers. Melanina determină culoarea pielii, ochilor și părului; melanina din piele protejează organismul de radiațiile ultraviolete, formând un fel de ecran, și servește la realizarea fenomenelor de mimetism și homocromie. **P. accesoriu** – **p.** care captează energia solară și o transmite mai departe moleculei de clorofilă a din centrul de reacție al fotosistemelor I (P 700) sau II (P 680) [ex., clorofilele b, c, și c₁, carotenoizii (carotine și xantofile) și pigmentii ficobilinici]. **P. fotosintetizatori** – **p.** capabili de a absorbi energia luminoasă necesară desfășurării procesului de

fotosinteză. La **p.** acesorii se mai adaugă clorofila **a**, singura capabilă de a realiza conversia energiei luminoase în energie chimică. [69]

PIGMENT², (biochim.) substanță chimică care dă culoarea corpului la insecte; Există **p. melanici** – de culoare neagră, brună, cafenie, care se formează după năpârlire și nu dispar după moarte, și **pterine** – de culoare albă, galbenă, aurie sau verde. [62]

PIGMENTARE, (med. vet.) proces distrofic implicând substanțe colorate, produse în organism (pigmenți endogeni) sau antrenate la interiorul acestuia din mediul exterior (pigmenți exogeni). [33]

PIGMENTI BILIARI, (biochim.) compuși colorați, de origine animală, rezultați în procesul de degradare a hemoglobinei: *biliverdină*, *bilirubină*. Se formează în splină și în ficat de unde se evacuează o dată cu bila, sub formă legată cu acid glutamic. În tractul intestinal se transformă în *urobilinogen*, *urobilină* și *stercobilină*, de unde se elimină prin urină și fecale. [9]

PIGMENTI VEGETALI, (biochim.) produși organici naturali în structura cărora sunt prezente grupări cromofore, care le conferă culoare, și grupări auxochrome, care pe lângă efectul lor cromofor permit fixarea acestora pe suport: firul de lână, produse alimentare, cosmetice, medicamente etc. Prezenți în diferite țesuturi și organe ale plantelor, ei determină culoarea florilor, fructelor, frunzelor, polenului etc. Ca structură ei pot fi: pigmenți neazotați (flavonoide, antocianidine, chinone, carotenoide) și azotați (clorofile, indigoide, melanine); se găsesc în stare liberă sau sub formă de glicozide, esteri, heteroproteide etc. Ei au și o serie de roluri biochimice și fiziologice foarte importante: participă direct la diferite procese metabolice, funcționează ca sisteme redox, contribuie indirect la realizarea polenizării, dau coloritul, dar și gustul și mirosul unor produse naturale. [9]

PIGOSTIL, (zool.) ultimele vertebre codale fuzionate într-o piesă la păsări. [37]

PIL, (biocel.) apendice filamentos (cilindric) de 20 μm lungime, cu un diametru extern de 8 nm, iar cel intern de 2-2,5 nm; este alcătuit dintr-o proteină specială (pilină), codificată de gene localizate în structura unor plasmide numite conjugoni. Celulele producătoare de **p.** au capacitatea potențială de a dona material genetic (sunt celulele mascul). Prezența lor este totdeauna asociată cu procesul de conjugare bacteriană, având rol în transferul materialului genetic de la celula donor la celula receptor. Prin legătura pilului de suprafața receptoare a celulei F⁻ se formează cuplurile de transfer eficiente, ceea ce coincide și cu formarea unui canal de conjugare prin care are loc transferul efectiv de material genetic. Există și ipoteza că **p.** ar avea numai rolul unui cârlig de ancorare. **P.** poartă, de

asemenea, la extremitatea liberă receptorii pentru fagii filamentoși, iar pe suprafața sa receptorii pentru ARN „mascul”. [69]

PILDĂ, (rel.) parabolă. Mijloc de transmitere a învățaturii religios-morale, plecându-se de la lucruri sau întâmplări cât mai cunoscute. Mântuitorul a rostit 28 de pilde. [63]

PILEFLEBITA, (med. u.) inflamația venei porte sau a ramurilor sale. [60]

PILEUS, (micol.) pălăria ciupercii care poartă pe partea inferioară himenoforul (lamelar sau tubular). [69] → ASCOCARP, BAZIDIOCARP

PILOR¹, (anat.) zona anterioară a intestinului posterior de la insecte în care se deschid tuburile Malpighi; la acest nivel se găsește situată și valvula pilorică. [62]

PILOR², (anat.) zona sfincțeriană care separă antrul gastric (piloric) de bulbul duodenal (prima porțiune a duodenului). Are o musculatură circulară foarte puternică, cu rol foarte important în evacuarea fracționată a conținutului gastric în duoden. [21]

PILORIC, (anat.) aparținând pilorului sau capătului posterior al stomacului. [37]

PILORIZĂ, (bot.) formațiune de protecție a conului de creștere din vârful rădăcinii împotriva asperităților solului; sin. *scufie*, *caliptră*. Are formă de degetar cu grosimea cea mai mare la vârf (punct terminal) și se subțiază progresiv către margine. Formată din mai multe straturi de celule parenchimatice vii, altele suberificate. Celulele aflate în vârf conțin grăunțioare de amidon (statoliți) distribuite pe pereții transversali, cu rol important în mișcările geotropice. La multe specii de plante în partea centrală a **p.** se află un grup de celule cu așezare longitudinală, rezultând o structură numită columelă. Prin diviziuni periclinală, celulele columelei formează noi celule ce se adaugă pilorizei, menținându-i grosimea în urma exfolierii sau distrugerii stratului extern în contact cu solul. Pentru a înlesni pătrunderea rădăcinii în adâncime, pereții celulelor din stratul extern se gelifică, umectând și, respectiv, înmuind solul la zona de contact. Restul celulelor rămân tari și turgescente, apărând conul de creștere. **P.** este întâlnită la toate plantele, cu excepția celor parazite. La plantele acvatică este înlocuită cu o formațiune mult mai lungă, asemănătoare unui deget de mânășă, numită rizomită. [50]

PILOZIUSCUL, (bot.) ușor păros; frunze și tulpini ușor păroase întâlnite la pătlagină (*Plantago lanceolata*). [50]

PINACEE (*Pinaceae*), (bot.) familie care cuprinde 16 genuri cu 150 de specii de conifere, monoice, rășinoase. Tulpină ramificată monopodial. Frunze aciculare, uninerve. Flori unisexuate. Florile masculine au formă de conuri mici, alcătuite dintr-un ax, pe care

sunt dispuse în spirală strânsă staminele ce poartă pe partea inferioară câte 2 saci polinici. Florile feminine sunt grupate în inflorescență cu formă de con. Floarea feminină este alcătuită dintr-o carpelă plană, sub formă de solz ce poartă pe partea superioară 2 ovule descoperite. La baza fiecărei flori se află câte o bractee solzoasă mai mult sau mai puțin concrescută cu carpela. Carpelele și bracteele sunt dispuse spiralat în jurul unui ax, formând conurile. Polenizarea este anemofilă (vânt). Polenul cade direct pe ovule. Seminte de cele mai multe ori aripate. Flora României conține 7 genuri cu 24 de specii, distribuite în 3 subfamilii: sfam. *Abietoideae*, cu genurile *Abies*, $x = 12$; *Picea*, $x = 12$; *Pseudotsuga*, $x = 12, 13$; *Tsuga*; sfam. *Laricoideae*, cu genurile *Larix*, $x = 12$; *Cedrus*; sfam. *Pinoideae*, cu genul *Pinus*, $x = 12$. [50]

PINET, (bot.) pădure edificată din specii de pin (*Pinus* sp.). [15]

PINGO, (glac.) corp de gheață de formă conică, situat în interiorul permafrostului. [25]

PINIO (*Pinus pinea*, fam. *Pinaceae*), (bot.) specie probabil din Asia Mică, răspândită în jurul Mării Mediterane din Spania până în Turcia (cu cele mai bune fructe în Italia, Toscana), apoi în Insulele Canare, în Madeira, dar și în America de Sud. Se mai numește *pin parasol*. Arbore de până la 30 m înălțime. Formează conuri de 8-15 cm care se coc după 3 ani când se deschid și lasă să cadă semințele (2 cm lungime) de culoare brună. Acestea conțin 30-50% ulei, au gust dulce-acrișor și substanțe asemănătoare migdalelor, având și același mod de utilizare. [40]

PINNIPEDIA, (zool.) mamifere acvatice carnivore, cu membre pentadactile ca niște înotătoare. Părul este scurt și des, capul mic și corpul fusiform. Coada este scurtă. Glandele sebacee și sudoripare sunt bine dezvoltate. Dentiția de lapte se resoarbe în general chiar în cursul vieții intrauterine. Placenta este zonală. Sunt răspândite în ambele emisfere, mai ales în zonele reci. Grupul cuprinde lei și urși de mare, morse și foci. [37]

PINOCITOZĂ, (cit.) proces (endocitoza) prin care o celulă încorporează soluții apoase cu diverse tipuri de molecule din mediul extracelular, sub forma unor picături minuscule delimitate de o membrană derivată din plasmalemă. Procesul cuprinde mai multe etape: moleculele solvite (liganzi) sunt recunoscute și legate de receptorii de membrană. Complexele receptor-ligand comigrează și se concentrează în anumite teritorii ale plasmalemei; plasmalema din aceste teritorii învaginează și formează mici enclave în care intră o cantitate mică din lichidul extracelular. Marginile învaginării fuzionează și rezultă o mică veziculă numită pinozom care se desprinde de

plasmalemă și migrează în spațiul celular, unde va fuziona cu un lizozom, cu o vacuolă sau cu corpii Golgi. (→ FAGOCITOZĂ, CITOZĂ, ENDOCITOZĂ) [69]

P. îndeplinește funcția de nutriție celulară, mijlocind integrarea proteinelor din mediu, și funcția de apărare, care constă în integrarea unor cantități nelimitate de ioni și apă din mediu, cu păstrarea echilibrului ionic celular ce împiedică pătrunderea unor cantități mai mari de alți ioni. La plante, **p.** a fost observată la celulele diferitelor țesuturi din rădăcină, tulpină, frunze. [50]

PINOFITE, (bot.) încrengătură care cuprinde plante autotrofe, exclusiv lemnoase, reprezentate prin arbori, arbuști, rar liane sau subarbuști; sin. *gymnosperme*. Corpul este format din rădăcină, tulpină, frunze. Prin caracterele lor fac trecerea între pterodofite și magneliiodofite (angiosperme). Au apărut în Devonian, cu mare expansiune și diversificare în Mezozoic, când existau 10.000 de specii. În prezent trăiesc 800 de specii. Sunt diplobionte, eusporangiate și heterospore. Sporangii se formează pe sporofile specializate: microsporangii pe stamine (masculi), macrosporangii pe carpele (femele). Staminele și carpelele se formează pe lăstari reproducători care constituie flori. Sunt antofite (purtaătoare de flori), unisexuate, fără periant (aclamide), întotdeauna anemogame (polenizare prin vânt), monoice sau dioice. [50]

PINOT NOIR, (agric.) soi pentru vinuri roșii de calitate superioară, originar din Franța. Are o vigoare mică și o perioadă scurtă de vegetație, 150-155 de zile. Rezistent la secetă și ger, sensibil la Botrytis. Zahărul poate ajunge la 250 g/l în must. Producțiile medii sunt mici, maximul atins fiind de 10 t/ha. Vinul se caracterizează printr-o catifelare ce-l face foarte plăcut. Sunt vinuri elegante, fine, mai puțin rustice și cu mare blazon de noblețe. Aroma amintește de cea a prunelor uscate. Sin. *Modra Klevanjka*, *Morillon noir*, *Pignola*, *Plant fin*, *Pinot fin*, *Rouci modré*, *Savagnin noir*, *Small Black Cluster*, *Spätburgunder*. [49]

PINOZOM, (biocel.) veziculă în care este conținută o mică parte din lichidul extracelular, rezultată în urma procesului de pinocitoză. [69]

PINTENARE, (milit.) manevră de luptă navală constând în lovirea navei inamicului cu prova, sub un unghi cât mai apropiat de perpendiculară care să producă spargerea și scufundarea ei. [31]

PINULĂ, (bot.) 1. segmente lungi și înguste ale unor frunze; 2. foliolele ramificațiilor secundare sau terțiare ale frunzei de mai multe ori compuse. [50]

PINULE, (zool.) orice structuri asemănătoare unor pene, cu un ax ce poartă ramificații. Se găsesc la

peștii *Scombridae* (scrumbii albastre, ton) înapoia înotătoarei dorsale și anale. [57]

PIOCOLECIȘT, (med. u.) veziculă biliară inflamată care conține puroi. [60]

PIODERMITĂ, (med. u.) manifestare cutanată infecțioasă produsă de streptococi și stafilococi, germeni care stau la baza proceselor supurative piogene. [43]

PIOLABIRINTITĂ, (med. u.) inflamația supurativă a labirintului urechii interne. [60]

PIOMIOZITĂ, (med. u.) afecțiune caracterizată prin formarea de abcese profunde, unice sau multiple, în musculatura somatică, produsă în special de *Staphylococcus aureus*. [60]

PIONEFROZĂ, (med. u. și vet.) suferință gravă a rinichiului afectat de inflamația purulentă cantonată în bazinet (sinusuri) și calicele renale, urmată de erodarea (distrugerea) parenchimului renal. [33]

PIONIER, (ecol.) categorie de viețuitoare care se instalează în primele faze ale unei succesiuni primare. [2]

PIOPNEUMOCOLECIȘTITĂ, (med. u.) distensia cu gaze și puroi a colecistului inflamțat, produsă de microorganismele producătoare de gaze sau pătrunderea aerului din intestin prin arborele biliar. [60]

PIOPNEUMOPERITONEU, (med. u.) afecțiune marcată de prezența de puroi și gaze în cavitatea peritoneală. [60]

PIOPNEUMOTORAX, (med. u.) prezența de puroi și aer în cavitatea pleurală. [60]

PIOSALPINGITĂ, (med. u.) inflamația supurativă a trompelor uterine. [60]

PIPE, (inform.) porțiune a memoriei care poate fi folosită de un proces pentru a pașa informația altui proces. Lucrează ca o conductă: conectează două procese astfel încât OUTPUT-ul unuia devine INPUT-ul celuilalt. [6]

PIPELINING, (inform.) metodă de aducere și decodificare a instrucțiunilor în care, la orice moment dat, câteva instrucțiuni de program se află în diferite stadii de a fi scoase și decodificate. Acest lucru reduce mult timpul de execuție asigurând că microprocesorul nu are de așteptat când termină de executat o instrucțiune, următoarea fiind gata și în așteptare. În procesarea paralelă, se referă la o metodă în care instrucțiunile sunt pasate de la o unitate de procesare la alta, ca pe o linie de montaj, unde fiecare post de lucru ar fi specializat pentru o anumită lucrare. [6]

PIPETĂ, (chim.) dispozitiv folosit pentru extragerea dintr-o soluție sau suspensie a unui volum determinat. [29]

PIPIDE (*Pipidae*), (zool.) broaște din America de Sud și din Africa, caracterizate prin absența limbii și a

pleoapelor. Au două vertebre sacrale și mormoloci asemănători unor pești. Broasca fagure (Pipa) incubează ponta pe spate. [37]

PIPIRIG (*Schoenoplectus lacustris*, fam. *Cyperaceae*), (bot.) plantă acvatică sau palustră, răspândită în bălțile de pe lângă râurile din regiunea de deal sau șes. Tulpina este dreaptă, cilindrică, de 1-2 m lungime și 1,5 cm grosime, de culoare verde-gălbui, cu frunze reduse care îmbracă tulpina ca o teacă. Florile se dezvoltă în vârful tulpinii, grupate într-un spiculeț. [10]

PIPKRAKE, (geomorf., glac.) formă de manifestare a *creep*-ului, prin înghețarea apei la suprafața unui depozit sau sol. Coloanele de gheață, de câțiva milimetri, ridică particulele de sol, care cad în alt loc în momentul topirii gheții, producându-se astfel o deplasare lentă a solului. [25]

PIPOTĂ, (anat.) denumire populară și comercială pentru stomacul muscular (triturator) la păsări. [34]

PIR GROS (*Cynodon dactylon*, fam. *Poaceae/Gramineae*), (bot.) plantă perenă cu rizomi, considerată buruiiană problemă pentru culturile agricole. Posedă stoloni groși și foarte ramificați. Spiculețele grupate terminal digitiform. Se întâlnește în semănături, ca buruiiană comună, „problemă”. Înflorțe în iulie-august. Sensibilă la: imazapir, quizalofop-etil, haloxifop-etoxietil, haloxifop-R-metil, cletodim, fluzifop-R-butyl, cicloxidim, rimsulfuron-metil, glifosat, glufosinat de amoniu. [51]

PIR TĂRĂTOR (*Elymus repens*, sin. *Agropyron repens*, fam. *Poaceae/Gramineae*), (bot.) plantă perenă cu rizomi, considerată buruiiană problemă pentru culturile agricole. Plantă stoloniferă cu tulpinile aeriene erecte (20-150 cm). Inflorescența spic compus, cu spiculețe mai adesea nearistate, dispuse pe lățime. Se întâlnește în semănături, livezi, vii, alte culturi horticulte, lunci. Înflorțe în iunie-iulie. Sensibilă la: imazapir, quizalofop-etol, dimetenamid+butilat, haloxifop-etoxietil, haloxifop-R-metil, cletodim, fluzifop-P-butyl, rimsulfuron-metil, quizalofop-P-tefuril, glifosat, glufosinat de amoniu. [51]

PIRAMIDA BIOMASEI, (ecol.) model conceptual folosit pentru a ilustra că biomasa totală tinde să descrească la fiecare nivel trofic următor, iar mărimea fiecărui organism individual tinde să crească. [24]

PIRAMIDA ELTONIANĂ → **PIRAMIDA TROFICĂ**

PIRAMIDA ENERGIEI, (ecol.) 1. Model conceptual folosit pentru a ilustra eficiența tot mai redusă a transferului energetic de la un nivel trofic la altul; 2. Reprezentarea grafică a structurii energetice a nivelelor trofice dintr-un ecosistem. [24]

PIRAMIDA INVERSĂ DE BIOTOP, (ecol.) modelul genetic al relației dintre nivelul trofic în care este

situată o specie animală și numărul de biotopuri acoperit de ea. [24]

PIRAMIDA NUMERELOR, (ecol.) model conceptual folosit pentru ilustrarea tendinței ca de la un număr mare de indivizi de pe un nivel trofic să se treacă de-a lungul lanțurilor trofice la un număr mai mic de indivizi aflați pe un nivel trofic superior. [24]

PIRAMIDA TROFICĂ, (ecol.) 1. Numărul de indivizi, biomasa sau energia conținute de fiecare nivel trofic al unei biocenoză. 2. Formă de reprezentare grafică a vitezei scurgerii curentului de substanță și energie între diferite niveluri trofice. [24]

PIRAMIDA VÂRSTELOR ȘI SEXELOR, (ecol.) reprezentare grafică în formă de piramidă (în trepte) în care sunt dispuse numeric, sub formă de biomasă, clase de vârstă sau sexe prezente într-o populație. [24]

PIRAMIN TURBO (*cloridazon 520 g/l*), (pest.) erbicid preemergent și/sau postemergent pentru sfeclă de zahăr, sfeclă furajeră, sfeclă roșie; se aplică singur sau în combinație cu alte erbicide, repetând tratamentele în vegetație, când buruienile sunt în faza de 1-3 frunze. Combate buruieni dicotiledonate. Doza: 2,5 kg/ha/tratament; 4,0-4,5 kg/ha. Produs de BASF Germania. [51]

PIRENOCARP, (micol.) 1. Corp de fructificație de la ascomicete, cunoscut sub numele de peritecie. 2. Ciuperci și licheni care formează astfel de ascocarp. [69]

PIRENOFOR → CROMATOFOR

PIRENOID, (citol.) componentă granulară, existentă în cromatoforii algelor care funcționează ca centre amilogene. [69] → CROMATOFOR

PIRENOLICHEN, (micol.) lichen care are în constituția sa o ascomicetă, o pirenomicetă etc. [69]

PIRENOMICETĂ, (micol.) ascomiceta care produce peritecii. [69]

PIRETRINĂ I ($C_{21}H_{30}O_3$), (agrochim.) insecticid de contact, foarte activ, mai puțin toxic pentru animalele cu sânge cald. Este un lichid incolor, de consistența glicerinei, cu miros slab; greutate moleculară 330,345; punctul de fierbere 145-155° C; insolubilă în apă; solubilă în solvenți organici; se descompune ușor la lumină, la aer și la umiditate. Este principiul activ din flori de *Pyrethrum*. [29]

PIRETRINĂ II ($C_{21}H_{30}O_5$), (agrochim.) insecticid foarte eficace, puțin toxic pentru animalele cu sânge cald. Lichid incolor, uleios, foarte vâscos, nevolatil, insolubil în apă, solubil în solvenți organici; se descompune ușor la căldură; greutatea moleculară 362,345. Principiul activ din flori de *Pyrethrum*, împreună cu piretrina I. [29]

PIRETRU, (agrochim.) insecticid de contact obținut din flori de *Pyrethrum cinerariae folium*, *P. roseum*, cu

un conținut de 0,416% substanțe active: piretrina I și II. Se folosește sub formă de pulbere sau de extract de piretru. [29]

PIRIDOXINA → VITAMINE HIDROSOLUBILE

PIRINEII OCCIDENTALI, parc național situat în Franța. Suprafața, 48.000 ha (1967). Altitudine, 1.100-3.298 m. În suprafața parcului munții au catena principală orientată est-vest și sunt alcătuiți din roci metamorfice și calcare mezozoice și terțiare. Altitudinea maximă este atinsă de Vârful Vignemale (3.298 m). În cadrul parcului se găsesc fenomene glaciare pleistogene constând din creste abrupte adânc ferestruite, circuri, 120 de lacuri, văi în formă de „U” etc. Natura parcului este sălbatică. Flora și fauna sunt pirineo-cantabrice, submediteraneene, atlantice și boreo-alpine. În etajul montan (800-1.800 m) se găsește pădurea de fag, mai ales pe versantul nordic, și de pin silvestru. Vegetația erbacee este dominată de plante aparținând genurilor: *Fritillaria*, *Jacinthus*, *Saxifraga*, *Valeriana*. În etajul subalpin (1.800-2.300 m) vegetația este reprezentată de jnepenișuri, rododendron, mesteceni, sorbul. În etajul alpin (2.300-2.400 m), iarna ține 8 luni. Vegetația este formată din sălcii pitice, specii de *Saxifraga*, *Silene*, *Androsace*, *Geranium*. Fauna este reprezentată de 40 de specii mamifere, specii de păsări, 7 specii de reptile, 6 specii de amfibieni, iar dintre insecte peste 1.000 de specii de coleoptere, 70 de specii de trichoptere, 60 de specii de ortoptere, 300 de specii de lepidoptere și 100 de specii de himenoptere. Mamiferele principale sunt: capra neagră isard (4.000 exemplare), căprioare, mistreți, râși, vulpi, urși, pisca sălbatică, veverița, marmota, jder, dihor, iepuri, 3 specii de lilieci, desmanul (*Desmana pyrenaica*). Avifauna cuprinde răpitoare mari (*Gypaëtus barbatus*, *Gypsulvus* sp., *Neophron percnopterus*, *Aquila chrysaëtos*), cocoși de munte, corbi, ciocănitoarea neagră, fluturașul de stâncă. Parcul are scopul de conservare a peisajului, florei, faunei și cadrului de viață umană (activitatea agricolă, pastorală, forestieră). [50]

PIRITA (FeS_2), (chim.) disulfură a fierului care apare în natură în cantități mari, cristalizând în cuburi aurii. Se folosește pentru obținerea industrială a dioxidului de sulf prin ardere în pat fluidizat: $4FeS_2 + 11O_2 \rightarrow 2Fe_2O_3 + 8SO_2$. În continuare, SO_2 este destinat obținerii industriale a acidului sulfuric. [36]

PIROCLASTITE, (geol.) roci rezultate în urma exploziilor vulcanice sub forma unor sfărâmături de diferite dimensiuni, care ulterior pot fi cimentate. [25]

PIROFITE, (bot.) specii de plante rezistente la foc și a căror înmulțire este condiționată de acțiunea termică asupra fructelor și semințelor. [15]

PIROFOSFAȚI, (chim.) săruri ale acidului pirofosforic ($H_4P_2O_7$); sunt stabile; tratate cu acizi minerali la cald trec în fosfați. Se cunosc pirofosfați neutri, MeP_2O_7 , și biacizi, $MeH_2P_2O_7$. Sărurile acide sunt solubile în apă, iar soluțiile lor au reacție slab acidă. [29]

PIROLACEE (*Pyrolaceae*), (bot.) familie care cuprinde 11 genuri cu cca 60 de specii de plante erbacee, rareori subarbuști, perene, răspândite în Europa, Asia și America boreală. Frunze întregi, de obicei bazale, fără stipele, verzi și iarna. Flori bisexuate (hermafrodite), actinomorfe, tipul 5 sau 4; caliciul dialisepal; corola dialipetală sau cu petale ușor concrescute; androceul, din 10 sau 8 stamine, în șiruri, cu antere introrse, dispuse spre interior; gineceul, cu ovar superior, având 5 sau 4 loji incomplet separate, ovule numeroase, foarte mici, anatropo, stil cu stigmat simplu sau lobat. Formula florală: $\text{♂} * K_{5-4} C_{5-4}$ sau $C_{(5-4)} A_{10-8} G_{(5-4)}$. Fruct capsulă valvicidă, uneori bacă. Semințe foarte mici, numeroase. Flora României conține 9 specii ce aparțin la 5 genuri: *Pyrola*, $x = 23$; *Orthilia*, $x = 19$; *Moneses*, $x = 13$; *Chimophila*, $x = 13$; *Monotropa*, $x = 8$. [50]

PIROMANIE, (psih.) tendință patologică de utilizare absurdă a focului, contemplarea lui obsesivă și provocare de incendii. [22]

PIROVANO, Alberto (1884-1973), genetician și selecționator italian de renume. Inițiatorul utilizării activității mutagene a câmpurilor electrice în selecția culturilor agricole. Este autorul unui mare număr de soiuri de struguri pentru masă: Italia, Muscat d'Adda, Delicia de Vaprio, Maria Pirovano (apiren). Este autor a peste 300 de lucrări în domeniu. [49]

PIROXILINĂ, (milit.) amestec de esteri nitrici ai celulozei, cu un procent de 11,5% azot. Se folosește la fabricarea unor substanțe explozive, a lacurilor, peliculelor cinematografice, mătăsii artificiale, coloidului, celaloidului etc. [31]

PISATINĂ, (fitopat.) fitoalexină produsă de plantele de mazăre. [61]

PISCES, (zool.) grup mare care include pești fosili și actuali, cu schelet cartilaginos sau osos. Sunt adaptați la mediul acvatic, respiră prin branhii și au inima cu 2 compartimente (bicamerală). Corpul este acoperit cu solzi dermici de diferite tipuri. [37]

PISCICOLA GEOMETRA, (zool.) lipitoare dulcicolă, parazit nespecific pe corpul peștilor. Are corp cilindric de 35 mm lungime, cu o ventuză anterioară mai mare. Coloritul corpului este brun verzui, pe laturi prezintă dungi negre dispuse transversal. Pe partea dorsală, anterior, prezintă patru pete ocelare negre. [10]

PISCICULTOR, persoană care se ocupă cu practica pisciculturii. [10]

PISCICULTURĂ, ramură a acvaculturii, care se ocupă cu creșterea (reproducerea și dezvoltarea) peștilor în apele naturale, heleșteie și iazuri, precum și cu ansamblul măsurilor pentru sporirea rezervelor piscicole. [10]

PISICA DE MARE (*Dasyatis pastinaca*, fam. *Dasyatidae*), (zool.) pește marin, de formă rombică, la care coada este prevăzută în prima ei jumătate cu țepi veninoși. Corpul are lungimea de 60-70 cm, uneori până la 2 m și greutatea de 6-16 kg. Pielea, lipsită de solzi, este netedă, de culoare cenușie-neagră sau verzuie-măslinie pe spate, iar pe burtă albicioasă. Se hrănește cu pești, moluște și crustacee. Este o specie ovovivipară. În uterul pisicii de mare se dezvoltă obișnuit până la 5 ouă, din care se nasc pui ce măsoară, în primele stadii, 30-33 cm lungime. Trăiește în Oceanul Atlantic și în mările europene. Se valorifică ficatul care conține 52-70% grăsimi. Din ficat se obține, prin extracție, ulei cu un conținut bogat în vitamine, cu proprietăți antirahitice. [10]

PISICA SĂLBATICĂ (*Felis silvestris*, fam. *Felidae*), (zool.) vânat răpitor de talie submijlocie, răspândit în tot cuprinsul țării. Are blana cenușie, coada groasă și uniformă, spre vârf are 6 inele negre. Este exclusiv carnivoră, nocturnă. Mănâncă rozătoare, păsări, dar și animale mai mari (căprior, vițel de cerb). Împerecherea are loc în februarie-martie. Gestația durează 9 săptămâni. Femela naște 3-6 pui, în scorburi sau vizuini, ce devin maturi la 1 an. Urma este caracteristică, asemănătoare cu a vulpii, dar fără imprimarea ghearelor. Produce pagube asupra vânatului. Se combate în special în apropierea fazaneriilor, iar în rest în limita efectivului normal. Se practică vânătoarea cu câinele foxterier prin ademenire la chemătoare, prin prindere în capcane cu pedală. [42]

PISTIL, (bot.) organ florifer format din ovar, stil și stigmat, reprezentând gineceul florilor hermafrodite sau al celor unisexuat feminine ale angiospermelor. Conține elemente de reproducere feminine. [50]

PISTILODIU, (bot.) transformarea organelor florifere în carpele. [50]

PISTOL, armă de foc semiautomată, de dimensiuni mici și cu încărcare automată, cu care se trage folosind o singură mână. [31]

PISTONARE, (petr.) operație de extragere a țiteiului sau a apei din sondă. Acțiunea are drept scop coborârea nivelului din sondă cu reducerea presiunii exercitate de lichid asupra stratului. Această activitate provoacă intensificarea afluxului de fluide din strat în sondă. De cele mai multe ori servește la punerea în producție a stratelor productive. [5]

PITCH, (inform.) măsură folosită cu precădere la fonturi, pentru a preciza câte caractere pot fi tipărite

într-un inch liniar, de ex., pentru un font 12 pitch înseamnă că din el se pot tipări 12 caractere pe 1 inch. [6]

PITHECANTHROPUS, (antrop.) tip timpuriu de om găsit ca fosilă în Java și datând din pliocen. Avea o capacitate craniană considerabil mai mare decât a maimuțelor antropoide, posedă creste osoase sprâncenare groase deasupra orbitelor și mergea probabil erect. [37]

PITHECINE (*Pithecinae*), (zool.) maimuțe din Lumea Nouă, cu cozi neprehensibile și incisivi proclivi (înclinați înainte). Se găsesc mai ales în pădurile amazoniene. [37]

PITIATISM, (psih.) termen folosit de Babinski pentru a desemna isteria în interpretarea ei ca sindrom de autosugestie. [28]

PITICIREA AFINULUI, (fitopat.) viroză produsă de virusul *Blueberry stunt*. Se transmite prin tăieri și altoire. Simptome variate. Se manifestă prin apariția unor pete galbene pe marginea frunzelor și între nervurile laterale. Spre toamnă petele devin roșii. Frunzele atacate rămân mai mici, uneori gofrate. Planta suferă. Ramurile rămân mici, internodiile scurte, vigoare scăzută, fructe mici. Combatere prin distrugerea plantelor infectate, inclusiv a rădăcinilor, stropiri cu insecticide pentru distrugerea vectorilor din împrejurimi. [50]

PITICIREA GUTUIULUI, (fitopat.) viroză produsă de *Quince stunt*. Atacă gutuii, determină o creștere redusă. Durata de incubație a bolii este de 8-10 luni. Combaterea se face prin folosirea de material sănătos în urma testării pe gutuiul C 7/1. (Gh. Lefter, N. Minoiu, 1990) [50]

PITICIREA MURULUI SAU MĂTURI DE VRĂJITOARE, (fitopat.) micoplasmă produsă de *Rubus stund*. Boala este transmisă de cicade (*Macropsis fuscula*). Afectează producția de fructe chiar dacă la început nu este vizibilă. Se manifestă pe flori și lăstari sub formă de creșteri foarte dese, scurte și subțiri, având un aspect stufos. Florile bolnave proliferază. Boala, o dată apărută, nu se combate. Se acționează preventiv, folosind material sănătos la plantare. Se fac tratamente cu stropiri regulate împotriva afidelor și a cicadelor care răspândesc micoplasma. Plantele atacate se distrug prin ardere. (M. Botez, Gh. Bădescu, A. Botar, 1984) [50]

PITICIREA PRUNULUI, (fitopat.) viroză produsă de *Prune dwarf*. Virusul atacă frunzele, lăstarii și florile, inclusiv polenul. Frunzele atacate se alungesc, devin mai înguste și rugoase, fiind asemănătoare cu cele de salcie. Lăstarii atacați de timpuriu se dezvoltă în rozete, având internodii scurte. Florile bolnave avortează. Pomii infectați au creșteri mai reduse. Măsurile de prevenire și combatere constau în selectarea materialului de înmulțire, defrișarea

pomilor infectați din plantații și cultivarea soiurilor tolerante la virus. (N. Minoiu, 1987) [50]

PITICIREA ȘI ÎNDESAREA ARDEIULUI, (fitopat.) viroză produsă de *Cucumber mosaic virus in pepper*. Plantele în stadiul de răsad, dacă sunt infectate, prezintă o dezvoltare redusă, apar pete necrotice pe cotiledoane și pe frunzele bazale. Plantele infectate după plantare au talia mai redusă. Internodiile tulpinii și ramificațiile sunt foarte scurte, iar frunzele grupate în rozetă. Fructele formate după producerea infecției sunt mici, deformate, cu pete circulare, clorotice sau necrotice. Măsurile de prevenire și combatere constau în cultivarea ardeiului în culise de porumb, floarea-soarelui sau sorg, care constituie bariere vegetale pentru afidele aripate; distrugerea buruienilor din interiorul și din apropierea culturii de ardei; tratamente foliare cu uleiuri minerale ușoare, emulsionate în apă; mulcirea solului cu folie de polietilenă sau paie, care au efect repelent asupra afidelor care sunt transmițătoarele acestei boli. [50]

PITIRIAZIS ROZAT, (med. u.) erupție papuloasă de etiologie necunoscută, cuprinzând de obicei trunchiul și extremitățile. Debutează printr-o pată mesager, urmată după câteva zile de o erupție generalizată benignă, care dispare spontan în 1-2 luni, după expunerea la lumină solară. [60]

PITON ÎNTUNECAT (*Python bivittatus*), (zool.) reptilă din fam. *Boidae*, care atinge lungimea de 10 m. Se hrănește cu mamifere mai mici, pe care le omoară prin constricție, după care le înghite începând cu capul. Răspândit în nordul Indiei, Indonezia și în sudul Chinei. [50]

PITUITARĂ, (anat.) sin. *hipofiză*, glandă endocrină situată pe partea ventrală a creierului. Produce un mare număr de hormoni, dintre care mulți controlează activitățile altor organe endocrine. Embriologic se dezvoltă dintr-o excrescență a stomodeumului (hipofiza), fuzionată cu o excrescență dirijată în jos de la talamus (infundibulul). [37]

PIURIE, (med. u.) prezența puroiului în urină, care modifică transparența acesteia (devine turbure). Caracterizează infecțiile urinare severe. [21]

PIVOT 100 LC (*imazetapir 100 g/l*), (pest.) erbicid postemergent/ppi. Combate buruieni dicotiledonate anuale și unele monocotiledonate. Doza: 0,5-0,75 l/ha pentru: soia, fasole, mazăre, năut, lucernă an I, porumb hibrid tip IR. Doza: 0,8 l/ha pentru: fasole și mazăre de grădină. Doza: 1,0 l/ha pentru lucernă. Combate *Cuscuta* spp. Produs de BASF Germania. [51]

PIXEL, (inform.) punct dintr-o rețea bidimensională de puncte ce formează o imagine pe hârtie sau pe monitor. *Pixel*-ul este cel mai mic element ce poate fi

manevrat de hard sau de soft în vederea creării unei imagini. [6]

PIXIDOCECIDIE, (cecid.) gală caracterizată prin prezența unui acoperiș ca o calotă sau ca un dop, ce acoperă cavitatea larvară. Ex., gala produsă de cînipidul *Callrhytis elliptica* pe stejar (*Quercus alba*) în America de Nord. [41]

PLACA CELULARĂ, (citol.) primul perete care se formează la începutul citochinezei, constituit în exclusivitate sau predominant din substanțe pectice și care realizează separarea celulei parentale în două celule fiice. [69]

PLACA TECTONICĂ, (geomorf.) bloc de dimensiuni mari care intră în alcătuirea scoarței terestre; are o grosime de cca 100 km și se deplasează pe astenosferă; plăcile tectonice intră în contact unele cu altele prin rifturi și regiuni de subducție; dinamica lor este esența teoriei tectonicii plăcilor. [70]

PLACĂ ATRIALĂ, (anat.) structură care acoperă orificiul atriei stigmatelor la insecte; ea prezintă orificii atriale de forme variate, care permit doar pătrunderea aerului în interiorul atriumului. [62]

PLACĂ HIPOSTERNALĂ, (anat.) zona inferioară a capsulei cefalice atrofiată la dipterele tipulide. [62]

PLACĂ HIPURALĂ, (anat.) arcul hemal puternic lătit la vertebrele de la extremitatea coaloanei vertebrale. Se găsește la baza înotătoarei caudale homocercă. [10]

PLACEBO, (psih.) denumirea efectului terapeutic al unei substanțe indiferente care este administrată subiectului în chip de medicament sau drog și produce, numai pe bază de sugestie, efectele corespunzătoare. [28]

PLACENTALIA, (zool.) sin. *eutheria* (v. acest termen), mamifere care au o placentă adevărată. Excepție de la această regulă fac monotremele și marsupialele. [37]

PLACENTAȚIE, (bot.) mod de dispunere a placentelor, în cavitatea ovariană, pe care se inserează ovulele (macrosporangii). Reprezintă un caracter constant pentru speciile plantelor. Are importanță în stabilirea legăturilor filogenetice dintre diferite grupe și constituie un criteriu în clasificarea lor. Există: 1. **p. parietală**, întâlnită la ovarul monocarpelar și pluricarpelar. Placentele sunt dispuse pe pereții ovarului la locul de unire a carpelilor (**p. parietal-marginală**), pe nervura principală a carpelui ce formează ovarul (**p. parietal-laminală**) sau pe întreaga lățime a carpelui (**p. parietală propriu-zisă**); ex., specii din fam. *Violaceae*, *Ranunculaceae*. 2. **p. axilară**, întâlnită la ovarul pluricarpelar și plurilocular eusincarpic. Placentele ocupă unghiul intern al fiecărui locul (lojă), rezultând, în centrul ovarului, o axă longitudinală purtătoare de ovule, aflată în legătură cu pereții ovarieni; ex., specii din

fam. *Liliaceae*. 3. **p. centrală**, întâlnită la ovarul lisincarp, unilocular, în centrul căruia se află o coroană de țesut placentar, de formă globuloasă sau cilindrică, pe care se inserează ovulele. Coloana nu are legătură cu pereții ovarului. Ea pornește de la baza ovarului în continuarea axei florale; ex., specii din fam. *Caryophyllaceae*, *Primulaceae*. [50]

PLACENTĂ, 1. (bot.) Regiune din interiorul ovarului pe care sunt fixate ovulele. 2. (bot.) Țesut care dă naștere sporangiilor la speciile criptogamice. 3. (anat.) Organ care asigură nutriția și dezvoltarea fătului în cursul vieții intrauterine. Este fixată de peretele uterului și legată cu embrionul prin intermediul cordonului ombilical. Este și un rezervor de proteine, glucoză, fier și calciu. Este însă și un organ endocrin care secretă estrogeni, gonadotrofine coriale, progesteron și hormon lactogen. [50]

PLACENTĂ COTILEDONATĂ, (anat.) placentă caracterizată prin vilozități distribuite pe toată suprafața corionului, dar grupate în mănunchiuri alcătuint tot atâtea placentă mici în formă de buton. Vilozitățile coriale intră în peretele uterului, distrug în parte epiteliul acestuia și intră în contact cu țesutul conjunctiv al mucoasei uterine, motiv pentru care se numește și **p. sindesimocorială**. Se întâlnește la cele mai multe rumegătoare. (V. Pop, 1962) [50]

PLACENTĂ DIFUZĂ, (anat.) placentă cu vilozitățile distribuite pe toată suprafața corionului. Vilozitățile coriale stau numai în contact cu peretele uterului, fără să intre în el, motiv pentru care se numește și **p. epiteliocorială**. Se întâlnește la folidotele, cetacee, imparicopitate, suide, tilopode, sirenieni și lemuri. Embrionul acestora este hrănit cu suc lăptos secretat de glandele uterului, pe care îl absorb vilozitățile. (V. Pop, 1962) [50]

PLACENTĂ DISCOIDALĂ, (anat.) placentă cu vilozități restrânse pe o porțiune a corionului în formă de disc sau de calotă sferică, unică, cum este la om, sau dublă, cum este întâlnită la unele maimuțe. La aceasta, peretele vaselor sanguine ale uterului ce vin în contact cu vilozitățile coriale se resoarbe astfel că acestea sunt scăldate direct în sângele matern, motiv pentru care se mai numește **p. hemocorială**. Se întâlnește la mamiferele insectivore, chiroptere, dermoptere, rozătoare, cele mai multe xenartre, tarsiide, maimuțe antropoide și om. (V. Pop, 1962) [50]

PLACENTĂ ZONALĂ, (anat.) placentă cu vilozități așezate pe suprafața corionului, sub forma unei zone circulare. La acestea, mucoasa uterină care vine în contact cu vilozitățile coriale este distrusă și vilozitățile intră în contact intim cu vasele sanguine din peretele uterin. Aceste vase își păstrează intact peretele lor endotelial, motiv pentru care se mai

- numește și *p. endoteliocorială*. Este întâlnită la carnivore. (V. Pop, 1962) [50]
- PLACODE**, (anat.) discuri ectodermice îngroșate care dau naștere la organe de simț, ca organul liniei laterale de la pești, sacii olfactivi, sacii auditivi și cristalinelul ochilor. [37]
- PLACODERMI**, (zool.) pești primitivi marini și de apă dulce din Devonian, cu scuturi osoase pe cap și pe partea anterioară a corpului. Cap mobil în raport cu trunchiul. Au fost considerați la început ca stând la originea peștilor cartilagiноși. În prezent, pe baza unor argumente paleontologice, se arată că se trag dintr-un strămoș comun cu aceștia. [37]
- PLACODONTIA**, (zool.) reptile fosile din triasic, având dinți mari în formă de pavaj, adaptați la sfârâmat. Dinții se găseau pe fălci și pe palat, indicând că ele se hrăneau probabil cu moluște. [37]
- PLACOR**, (ecol.) teritoriu de câmpie sau podiș jos, bine drenat, în care se formează biocenoze (respectiv fitocenoze) zonale, constituite din specii adaptate morfo-ecologic la climatul și solurile zonale. [15]
- PLAFONUL NORILOR**, (meteor.) înălțimea de la sol a bazei unui nor, având o nebulozitate peste o valoare dată. Plafonul norilor limitează vizibilitatea pe verticală și la valori mici împiedică decelarea aeronavelor. [54]
- PLAGĂ**, (med. u.) leziune a tegumentelor și a altor țesuturi, produsă accidental (lovire, tăiere, arsură) sau chirurgical prin operație. Plăgile, superficiale sau profunde, pot fi simple sau complicate (prin infectare). Ele pot fi clasificate în plăgi penetrante (perforate sau transfixiante – cu traversarea unui organ) sau nepenetrante. Cicatrizarea plăgilor se face *per primam* sau *per secundam intentionem*. [33]
- PLAGIODROM**, (bot.) referitor la frunze, cu nervurile terțiare perpendiculare pe cele secundare. [50]
- PLAGIOFOTOTROPISM**, (bot.) tropism cu dispunere oblică față de razele de lumină, aspect întâlnit la foliolele frunzelor de salcâm (*Robinia pseudacacia*). [50]
- PLAGIOGEOTROPISM**, (bot.) mișcare de orientare orizontală a unor organe ale plantelor. Rizomii și stolonii iau o poziție orizontală, fiind orientați perpendicular sau aproape perpendicular față de direcția de gravitație a Pământului. Ținuți în poziție verticală sau înclinată, execută o curbura, orientând din nou creșterea organului în poziție orizontală. Frunzele și unele flori reacționează la forța de gravitație. Indiferent cum se înclină planta, frunzele se orientează cu fața superioară în sus. Ramurile de ordinul I ale rădăcinii și tulpinii reacționează prin curbură. Rădăcinile secundare de ordinul I cresc oblic în jos. Ele au un unghi limită geotrop. Schimbând poziția rădăcinii, ele se curbează după același unghi limită geotrop, luându-și poziția caracteristică. [50]
- PLAGIOTROP**, (bot.) despre tulpini cu direcție de creștere oblică sau paralelă față de orizontală, în general cu creștere dorsoventrală și lipsite de geotropism. Au stereom puțin dezvoltat. În această situație se află ienupărul (*Pinus mugo*), steluța (*Stellaria nemorum*), rizomul la nufărul alb (*Nymphaea alba*) etc. [50]
- PLAI**, (geogr.) suprafață de teren înalt din zonele montană și de deal, de formă alungită și plană ca un pod, formând zona de trecere dintre două masive montane, sau panta de coborâre către o depresiune sau vale adâncă. [4]
- PLAI VITICOL**, (agric.) teritoriu mai restrâns ce face parte din centrul viticol și podgorie. Asigură viței de vie condiții ecologice pe aceeași formă de relief, astfel încât produsele obținute, struguri – vin, se individualizează. [49]
- PLAJĂ**, (geomorf.) terenul plan din preajma apelor, acoperit cu material aluvionar (nisip, pietriș, resturi de cochilii). [10]
- PLAN BIOCHIMIC DE STRUCTURĂ A ECOSISTEMULUI**, (ecol.) schimbul reciproc de ergoni dintre membrii biocenozei care realizează un edificiu extra- și superorganismic la nivelul unui ecosistem. El este strâns legat de rețeaua trofică, dar nu se confundă cu aceasta. [24]
- PLAN DE ATOMI**, (chim.) suprafață plană într-o rețea cristalină, limitând o grosime corespunzătoare grosimii atomilor respectivi. [29]
- PLAN DE MONTA ȘI FATĂRI**, (zootehn.) planificarea (eșalonarea) pe luni (uneori pe decade sau săptămâni) a montelor și fătărilor femelelor dintr-un efectiv matcă. [34]
- PLAN DE SIMETRIE**, (geol.) plan față de care două direcții echivalente sunt între ele ca un obiect și imaginea sa în oglindă. Un plan de simetrie într-un cristal este totdeauna paralel cu o față posibilă a cristalului. [29]
- PLAN EXPERIMENTAL**, (șc.) descriere a organizării și desfășurării unui experiment, în care sunt precizate în special variabilele independente urmărite și valorile lor, împărțirea eșantionului pe grupe, fazele succesive etc. [28]
- PLAN ÎNCLINAT**, (for.) instalație de transport construită dintr-o cale ferată cu ecartament îngust cu declivitate peste 60‰ pe care circulă vagoane antrenate prin intermediul unor cabluri trăgătoare acționate de un troliu sau roată de frână montată la stația de sus a instalației. Lungimea este cuprinsă între 1.000 și 2.000 m, ecartament asemănător căilor ferate înguste forestiere, traseul fiind rectiliniu dirijat de pe linia de cea mai mare pantă. **P. î.** poate fi ascendent (elevator), deplasarea realizându-se cu un motor

cuplat cu un troliu și descendent (cu frână) la care coborârea vagonetelor se face gravitațional și sunt dotate numai cu frână. După capacitatea de transport **p. î.** sunt cu simplu efect, formate dintr-o singură cale, și cu dublu efect, formate din două căi (una pentru urcarea vagonetelor și alta pentru coborârea lor), cu stație pentru încrucișare la mijlocul traseului. În România cel mai cunoscut **p. î.** este cel de la Comandău, jud. Covasna. [42]

PLAN MEDIAN SAGITAL → PLANUL SIMETRIEI BILATERALE

PLAN SCANLON, (psih.) program folosit pentru stimularea creativității și a motivației pentru muncă la salariați și muncitori, determinându-i să participe la luarea deciziilor și la beneficiile rezultate din inovații. [28]

PLANCTOFITE, (bot.) plante microscopice flotante care se subdivid în: a. **Aeroplanctofite** – plante microscopice flotante (suspensie) în aer; b. **Crioplanctofite** – microorganisme vegetale care populează gheața și zăpada. Unele din ele colorează zăpada în roșu (*Sphaerella nivalis*, *Scotiella nivalis*, *S. antarctica* etc.), iar altele colorează zăpada în verde (*Ankistrodesmus nivalis*, *A. tatrae*, *Stichococcus nivalis* etc.); c. **Hidroplanctofite** – plante microscopice aflate flotante în apă. [50]

PLANCTON, (ecol.) biocenoză pelagică existentă în orizonturile luminate, trofogene ale apelor. Este format din *fitoplancton* – producători primari, *zooplancton* – consumatori și *bacterioplancton* – constând din descompunători sau reducători. Toate aceste grupe funcționale de organisme trăiesc în masa apei fără a veni în contact direct cu substratul, cu excepția unor perioade din ciclul lor vital. [50]

PLANCTON ATMOSFERIC, (ecol.) microorganisme în suspensie în atmosferă. [54]

PLANCTON LACUSTRU, (ecol.) biocenoză prezentă în ecosistemele lacustre. Este format din *fitoplancton*, *zooplancton* și *bacterioplancton*. În masa apei, indiferent de grupul ecologic funcțional, există organisme holoplanctonice sau permanente, caracteristice acestui biotop și organisme meroplanctonice sau temporare care își petrec o parte din viață pe substratul benc tonic. [50]

PLANCTON MARIN (*oceanic*), (ecol.) vastă comunitate de viață, cea mai mare de pe Terra. Ea ocupă pelagialul, adică masa de apă. După zona în care se situează, există **p. neritic**, care trăiește în apele aflate deasupra platformei continentale, și **p. oceanic**, cel care trăiește în largul apei. Este format din numeroase organisme diferențiate funcțional în *fitoplancton* (producători primari), *zooplancton* (consumatori) și *bacterioplancton* (descompunători). [50]

PLANCTON NERITIC, (ecol.) plancton format din hidrobionții (plante, animale) din apele litorale; sin. *plancton cotier*. Cuprinde un procent însemnat de forme meroplanctonice și este caracteristic ecosistemelor marine. [50]

PLANCTON PELAGIC DE LARG, (ecol.) sin. *plancton de larg*, *plancton oceanic*, plancton format din hidrobionți din apele din larg ale mărilor și oceanelor, constând de regulă din holoplancteri cu o prezență în permanență în masa apei. [50]

PLANCTONOFAGE, (ecol.) despre organisme care se hrănesc cu plancton. [10]

PLANETĂ EXTERIOARĂ (astr.) (*superioară*), planetă a cărei orbită este exterioară orbitei terestre. [12]

PLANETĂ GIGANTĂ, (astr.) planetă de dimensiuni și masă mai mari decât Pământul, densitate mică, rotație axială rapidă, turtire relativ mare, număr mare de sateliți, benzi paralele cu ecuatorul, atmosferă intensă (Jupiter, Saturn, Uranus, Neptun). [12]

PLANETĂ INTERIOARĂ (*inferioară*), (astr.) planetă a cărei orbită este interioară orbitei terestre (Mercur, Venus). [12]

PLANETĂ TERESTRĂ, (astr.) planetă de dimensiuni și masă apropiate de cele ale Pământului, densitate mare, rotație axială lentă, turtire mică, suprafață solidă, atmosferă nu prea intensă (Mercur, Venus, Pământ, Marte). [12]

PLANIFICARE, (agric.) stabilirea activității care urmează să se desfășoare sau a resurselor implicate într-o anumită activitate. Planificarea se realizează în situația în care există mai multe variante și are drept scop îmbunătățirea unuia sau a mai multor parametri de performanță ai sistemului. Exemplu: planificarea activității de producție având în vedere și respectarea normelor de protecție a mediului. [47]

PLANOGAMET, (reprod.) gamet mobil, flagelat (ex., anterozoidul, spermatozoidul); ant. *aplanogamet*. [69]

PLANORISM, (sp.) sport aeronautic în care piloții, cu aparatele lor, caută să se mențină în aer un timp cât mai îndelungat, pe baza curenților de aer de la anumite înălțimi. Prin practicarea **p.** se dezvoltă forța generală, îndemânarea, reflexele, simțul echilibrului, cunoștințele de aeronautică, meteorologie etc. [52]

PLANOSOL, (pedol.) tip de sol agroiluvial cu orizont El sau Ea, caracterizat prin schimbare texturală amplă între orizonturile E și B; pe o distanță de cel mult 7,5 cm are loc o dublare a conținutului de argilă în orizontul Bt; prezintă subtipurile: tipic, molic, vertic, albic, gleizat, pseudogleic; simbol PL. [29]

PLANOSPOR, (micol.) spor mobil, zoospor, prevăzut cu 1-2 flageli, rezultat din sporangii din iarnă la unele grupe de ciuperci (ex., la *Synchytrium endobioticum*). [50]

PLANTAGINACEE (*Plantaginaceae*), (bot.) familie care cuprinde 32 de genuri cu cca 250 de specii de plante erbacee, rareori arbustive, răspândite pe tot globul. Frunze simple, fără stipele, dispuse în rozete bazale, foarte rar opuse. Tulpini florifere, lipsite de frunze, terminate cu inflorescențe spiciforme (spic), mai mult sau mai puțin alungite. Flori bisexuate (hermafrodite), actinomorfe, pe tipul 4; caliciul gamosepal, persistent; corola gamopetală, tubuloasă, cu 4 lacinii membranoase; androceul, din 4 stamine, rar 2, inserate pe tubul corolei la diferite înălțimi; gineceul, cu ovar superior din 2 carpele concrescute, cu placentă centrală și ovule apotrope, stil lung, filiform, terminat cu stigmat întreg sau bilobat. Formula florală: $\text{♂} * K_{(4)} [C_{(4)}, A_4] G_{(2)}$. Fruct pixidă, respectiv capsulă membranoasă dehiscentă printr-un căpăcel transversal. Seminte de diferite forme, cu embrion drept, rar puțin curbat. Flora României conține 16 specii ce aparțin la două genuri: *Plantago*, $x = 5, 6$; *Littorella*, $x = 6$. [50]

PLANTANISTIDE (*Plantanistidae*), (zool.) mici delfini de apă dulce (ex., *Platanista* sp., *Inia* sp.), adesea orbi, găsiți în estuarele mari din Asia și America de Sud. [37]

PLANTAREA VIȚEI DE VIE, (agric.) lucrare de fixare în sol sau plantare a materialului săditor viticol. Operațiunea este laborioasă și cere eforturi materiale, fizice și intelectuale deosebite. [49]

PLANTAȚIE VITICOLĂ, (agric.) cultivarea pe un teren special amenajat a unui ansamblu de butuci de viță de vie. [49]

PLANTA, (bot.) organism unicelular sau pluricelular cu pereții celulari celulozici, al cărui corp, reprezentat de tal sau corm, este adaptat structural și funcțional pentru nutriția autotrofă, mai rar mixotrofă sau parazită, asigurându-și multiplicarea cu ajutorul germeilor asexuați și sexuați. [50] **p. acidifile** → ACIDIFITE; **p. acvatice**, **p. a. fixate**; **p. a. cu frunze plutitoare**; **p. a. plutitoare**; **p. a. submerse**; **p. adventive**, **p.** venite sau aduse de om din alte regiuni; **p. aerofile** → AEROFITE; **p. agățătoare**, plante care urcă pe suporturi prin sisteme speciale de agățare (cârcei, ventuze etc.); **p. alohtone**, **p.** străine de regiunea în care se găsesc; **p. alohore**, **p.** care se răspândesc prin agenți externi, nu prin mijloace proprii; **p. alpigene**, **p.** de origine alpină; **p. amfifile** → AMFIFITE; **p. anemofile**, **p.** polenizate de vânt; **p. anemohore**, **p.** răspândite de vânt; **p. antitehore**, plante având dispozitive care împiedică transportul semințelor la distanțe mari; **p. antropohore**, plante răspândite de om; **p. antropofile** → ANTROPOFITE; **p. anuale**, **p.** cu ciclul de dezvoltare de un an; **p. a. de primăvară**; **p. a. de toamnă**; **p. arborescente** → ARBORE; **p.**

arbustive → ARBUSTI; **p. arenicole** → **p. psamofile**; **p. arheofile** → ARHEOFITE; **p. arvicole** → **p. segetale**; **p. autohore**, **p.** care își răspândesc semințele prin mijloace proprii; **p. autotrofe**, plante care au capacitatea de a sintetiza materie organică din elemente anorganice; **p. barohore**, plante ale căror semințe se răspândesc prin greutatea proprie; **p. bazifile** → BAZIFITE; **p. bisanuale**, plante cu ciclul de dezvoltare bianual; **p. cu bulb**; **p. calcicole** → CALCIFITE; **p. calcifobe**, plante care nu se dezvoltă pe soluri calcaroase; **p. carnivore**; **p. cespitoase**, plante cu dezvoltare în tufă; **p. chionofile** → CHIONOFITE; **p. chionofobe**, plante care evită habitatele cu zăpadă persistentă în timpul iernii; **p. cosmopolite**, **p.** cu răspândire pe întreg globul terestru; **p. criofile** → CRIOFITE; **p. criptofile** → CRIPTOFITE; **p. ctonofile** → CTONOFITE; **p. decidue**, plante cu frunză căzătoare în perioade nefavorabile pentru vegetație în timpul anului; **p. edafofile** → EDAFOFITE; **p. endofile** → ENDOFITE; **p. efemere**, plante anuale cu ciclul de dezvoltare foarte scurt; **p. efemeroide**, plante perene cu ciclul de dezvoltare scurt; **p. endozoohore**, plante ale căror semințe sunt răspândite de animale, trecând prin aparatul lor digestiv; **p. entomofile** → ENTOMOFITE; **p. epifile** → EPIFITE; **p. epilite** → EPILITOFITE; **p. epizoohore**, plante ale căror semințe se răspândesc de către animale, fixate pe suprafața lor exterioară; **p. eremofile** → EREMOFITE; **p. eriochore**, plante ale căror semințe se răspândesc de animale, fixate pe lâna lor; **p. euribionte** → **p. euritope**; **p. eurihore**, plante cu areal foarte întins; **p. euriterme**, plante cu adaptare largă la regimurile termice; **p. euritope**, plante cu mare amplitudine stațională; **p. eutrofe**, plante ce se dezvoltă pe soluri bogate în elemente nutritive; **p. fosile**, plante sau resturi de plante conservate în roci, soluri, turbe; **p. freatofile** → FREATOFITE; **p. geofile** → GEOFITE; **p. halofile** → HALOFITE; **p. hasmofile** → HASMOFITE; **p. heliofile** → HELIOFITE; **p. hemicriptofile** → HEMICRIPTOFITE; **p. hidatofile** → HIDATOFITE; **p. hidrofile** → HIDROFITE; **p. higrofile** → HIGROFITE; **p. homoiohidrice**, plante cu regim de apă constant; **p. ierboase**, plante fără țesut lemnos de susținere; **p. indicatoare**, plante care indică factori ecologici sau gradații ale acestora; **p. insectivore**, plante care se hrănesc cu insecte; **p. fotofile**, plante cu necesitate ridicată de lumină; **p. de lumină** → **p. fotofile**; **p. lemnoase**, plante cu țesut lemnos de susținere în rădăcină, trunchi și ramuri; **p. l. foioase**, plante lemnoase cu suprafața limbului foliar lat, mai mare decât grosimea; **p. l. forestiere**, plante lemnoase componente ale pădurii; **p. l. rășinoase**, plante

lemnoase cu frunze aciculare, obișnuit producătoare de rășini; **p. litofile** → LITOFITE; **p. megaterme**, plante adaptate la temperaturi ridicate; **p. megatrofe**, plante cu cerințe foarte ridicate față de elementele nutritive din sol; **p. mezoterme**, plante cu cerințe medii față de căldură; **p. mezotrofe**, plante cu cerințe medii față de elementele nutritive din sol; **p. mezoxerofile** → MEZOXEROFITE; **p. microterme**, plante adaptate la temperaturi scăzute; **p. mirmecofile**, plante polenizate de furnici; **p. mirmecohore**, plante ale căror semințe sunt răspândite de furnici; **p. multianuale** → **p. perene**; **p. neofile** → NEOFITE; **p. neutrofile** → NEUTROFITE; **p. nitrofile** → NITROFITE; **p. oligotrofe**, plante cu cerințe reduse față de elementele nutritive din sol; **p. oligoterme** → **p. microterme**; **p. ombrofile** → OMBROFITE; **p. orofile** → OROFITE; **p. oxilofile** → OXILOFITE; **p. pasante**, plante adventive care dispar rapid; **p. perene**, plante cu ciclul de dezvoltare ce depășește doi ani; **p. petrofile** → PETROFITE; **p. pioniere**, plante rustice care ocupă în primă fază terenuri dezgolite de vegetație sau noi; **p. pirofile** → PIROFITE; **p. poikilohidrice**, plante cu regim de apă variabil; **p. precoce**, plante cu înflorire timpurie; **p. prostrate**, plante cu tulpina culcată pe sol; **p. psamofile** → PSAMOFITE; **p. psihrofile** → PSIHROFITE; **p. relicte**, plante dintr-o floră odinioară răspândită într-o regiune dată, păstrate în condiții speciale pe o mică parte din fostul areal; **p. reofile** → REOFITE; **p. repente** → **p. prostrate**; **p. cu rizomi**; **p. cu rozetă**; **p. ruderală**, plante de pe lângă drumuri și așezări omenești; **p. rupicole** → **p. saxicole**; **p. rustice**, plante puțin pretențioase față de condițiile de mediu; **p. sălbatice**; **p. saxicole**, plante de stâncării; **p. sclerofile** → SCLEROFITE; **p. segetale** → BURUIENI; **p. sempervirente**, plante cu frunze verzi în tot timpul anului; **p. silicicole**, plante ce vegetează pe substrat și soluri cu conținut ridicat de siliciu; **p. sinantropă** → ANTROPOFITE; **p. stenohore**, plante cu areal geografic restrâns; **p. stenoterme**, plante adaptate la un interval restrâns de temperaturi; **p. stenotopice**, plante cu amplitudine stațională mică; **p. stepice** (*de stepă*), plante ierboase și arbustive mai mult sau mai puțin xerofile, specifice zonei de stepă; **p. stolonifere**, plante care se înmulțesc prin stoloni; **p. submezofile** → XEROMEZOFITE; **p. subxerofile** → MEZOXEROFITE; **p. suculente**, plante xerofile cu frunze și tulpini cărnoase puternic hidratate, multe cu frunze reduse (de ex., cactușii); **p. tanante**, plante cu conținut ridicat de tananți; **p. tardive**, plante cu înflorire târzie; **p. terestre** → CTONOFITE; **p. termofile**, plante adaptate la temperaturi relativ ridicate; **p. târâtoare** → **p. repente**; **p. cu tufă** → **p.**

cespitoase; **p. ubicviste**, plante cu răspândire și amplitudine ecologică foarte mare; **p. de umbră** → SCIAFITE; **p. urcătoare**, plante care urcă pe suporturi prin sisteme speciale de prindere (**p. agățătoare**) sau prin răsucirea tulpinii (**p. volubile**); **p. vivace** → **p. perene**; **p. volubile**, plante care urcă pe suporturi prin răsucirea tulpinii în jurul acestora; **p. xerofile** → XEROFITE; **p. xeromezofile** → XEROMEZOFITE; **p. xeromorfe**, plante cu structuri morfologice protectoare împotriva pierderii apei din țesuturi; **p. xeroterme** → XEROTERMOFITE; **p. de zi lungă**, plante care înfloresc și fructifică numai la latitudini cu zile de vară lungi; **p. de zi scurtă**, plante care înfloresc și fructifică numai la latitudini cu zile de vară scurte; **p. zoohore**, plante ale căror semințe se răspândeșc de animale. [15]

PLANTĂ ACIDIFILĂ, (bot.) plantă care nu tolerează o saturație ridicată în calciu a complexului adsorbiv. Crește pe soluri cu $pH < 5$. [29]

PLANTĂ CALCIFILĂ, (bot.) plantă care necesită sau tolerează cantități ridicate de calciu. [29]

PLANTĂ HALOFITĂ, (bot.) plantă care trăiește pe soluri sărăturate. [29]

PLANTĂ INDICATOARE¹, (bot.) plantă care trăiește în anumite condiții de climă, sol sau într-o anumită comunitate vegetală, indicând anumiți factori ecologici sau anumite grade ale acestora. [29]

PLANTĂ INDICATOARE², (fitopat.) plantă folosită în lucrările de diagnoză a unor boli care, inoculate, răspund prin simptome specifice, ex., *Nicotiana glutinosa* folosită în diagnoza unor virusuri: tutunul pentru aprecierea patogenității bacteriilor prin inducerea hipersensibilității. [61]

PLANTĂ MEZOFILĂ, (bot.) plantă care trăiește în condiții de umiditate moderată. [29]

PLANTĂ NEUTROFILĂ, (bot.) plantă adaptată la reacția neutră a solului. [29]

PLANTĂ RUDERALĂ, (bot.) buruiană care crește pe locuri necultivate, degradate, adesea în gunoaiele de pe lângă comunitățile umane. [29]

PLANTĂ SEGETALĂ, (bot.) buruiană care crește pe terenuri cultivate. [29]

PLANTĂ XEROFITĂ, (bot.) plantă care crește în medii uscate. [29]

PLANTE CARNIVORE, (bot.) plante autotrofe care în afara asimilației clorofilene utilizează și nutriție carnivoră. Ex., roua cerului (*Drosera rotundifolia*), *Nepenthes* sp., *Dionea* sp. Pe această cale plantele carnivore își completează sursele de azot în care solurile pe care trăiesc sunt mai sărace. În lumea vegetală nutriția carnivoră constituie o excepție. [41]

PLANTE DE ZI LUNGĂ, DE ZI SCURTA ȘI NEUTRE, (bot.) plantele de zi lungă sunt cele care necesită pentru înflorire și rodire 12-13 ore/zi; la viața de vie, fac parte din acest grup soiurile din *Proles*

occidentalis (Pinot gris, Merlot etc.); plante de zi scurtă sunt cele care necesită pentru înflorire și rodire 10-12 ore/zi, ex., soiurile din *Proles orientalis* (Afuz-Ali, Kiș-Miș etc.); plantele neutre nu au pretenții asupra fotoperiodicității, ex., soiurile din *Proles pontica* (*Fetească regală*, *Fetească albă* etc.). [49]

PLANTIGRAD, (zool.) mod de deplasare cu toată talpa pe sol, ex., urșii. [37]

PLANTULA, (bot.) plantă tânără rezultată din sămânța germinată. Ea reprezintă o etapă de tranziție de la structura embrionului heterotrof la cea a unui organism autotrof. Este alcătuită din rădăcina principală cu radicele, hipocotil, epicotil și frunzele primordiale. [50]

PLANUL CORONAL → **PLANUL FRONTAL**

PLANUL CORPULUI, (antrop.) despre secțiunile convenționale sau reale ale corpului. Corpul uman prezintă trei planuri spațiale principale și șase planuri secundare, fiecare din ele trece prin câte două din cele trei axe principale. Pentru fiecare plan principal se pot considera mai multe planuri paralele. Cele trei planuri principale sunt: planul median (sagital), frontal și transversal. [27]

PLAN DE ÎNVĂȚĂMÂNT, document oficial de proiectare globală a conținutului instruirii, care stabilește obiectivele generale, specifice, numărul de ore rezervat fiecărui obiect de învățământ și succesiunea în predare, ofertele de educație nonformală. [16]

PLANUL FRONTAL, (antrop.) sin. *planul coronal*, plan care trece prin axul longitudinal și transversal și împarte corpul uman în două părți: anterioară (ventrală) și posterioară (dorsală). [22]

PLANUL MEDIAN, (antrop.) plan care trece prin axul longitudinal și transversal al corpului uman. [22]

PLANUL ORIZONTAL AL METAMERIEI CORPULUI → **PLANUL TRANSVERSAL**

PLANUL SIMETRIEI BILATERALE, (antrop.) sin. *plan median sagital*, plan determinat de axul longitudinal și transversal. El trece prin vertex și ombilic, împarte corpul uman în două jumătăți egale (antimere) care corespund părților somatice. Planurile paralele cu planul median se numesc planuri paramediale sau parasagitale. [22]

PLANUL TRANSVERSAL, (antrop.) sin. *planul orizontal al metameriei corpului*, plan care trece prin axul transversal și sagital și este perpendicular pe planurile sagital și frontal, împărțind corpul uman în două părți: una superioară (cranială) și alta inferioară (caudală). [27]

PLASMADIEREZĂ, (genet.) diviziune a citoplasmei în telofază. Marchează sfârșitul diviziunii celulare. [19]

PLASMAGEL, (citol.) stare fizico-chimică a citoplasmei, caracterizată de consistența sa vâscoasă (gelică); este o stare permanentă a citoplasmei bacteriilor; la eucariote este caracteristică celulelor programat repausate (ex., citoplasma sporilor, a granulelor de polen) și a celor puternic deshidratate sub influența unor factori ambientali, stare în care intensitatea reacțiilor metabolice sunt mult diminuate. În anumite limite este o stare reversibilă; prin hidratarea celulelor se realizează trecerea din stare de gel în stare de sol. [69]

PLASMAGENĂ, (genet.) unitate elementară a eredității extracromozomale. [20]

PLASMALEMĂ → **MEMBRANA CELULARĂ**

PLASMASOL, (citol.) stare a citoplasmei caracterizată de o consistență fluidă, datorită unui procent ridicat de apă, în care se desfășoară procese metabolice la o rată înaltă. Prin deshidratare poate trece în stare de gel. Cele două stări sunt perfect reversibile, fenomen denumit mixotropie. [69]

PLASMA¹, (pedol.) parte a materialului de sol care a fost translocată și reorganizată în procesul de formare a solului sau care este capabilă să sufere astfel de procese; include întregul material anorganic sau organic, de dimensiuni coloidale; materialul relativ solubil care n-a fost legat în grăunți de dimensiunea scheletului se pune în evidență prin studii micromorfologic. [29]

PLASMA², (fiz.) substanță aflată într-o stare de agregare asemănătoare stării gazoase, alcătuită din electroni, ioni, atomi neutri, fotoni. La temperaturi foarte ridicate orice substanță este în stare de **p**. (uneori complet ionizată). [38]

PLASMA³, (anat.) componentă lichidiană a sângelui, în care sunt suspendate elementele figurate care formează țesutul sanguin. Din cei 5-5,5 l de sânge ai unui adult, plasma reprezintă aproximativ 55% (3,5l), restul fiind ocupat de elementele figurate. [21]

PLASMIDA, (genet.) fragment de ADN (extracromozomal) capabil de replicare independentă. [19] Conține până la 2% din totalul ADN-ului celular. Are număr mic de gene, implicate în unele funcții nevitalitate pentru organism ca: patogenitate, sensibilitate la substanțe toxice, producerea unor metaboliți. [61]

PLASMOCIT, (imunol.) celulă care sintetizează imunoglobuline; fiecare **p**. sintetizează un singur tip de imunoglobulină, cu o viteză foarte mare (cca 100.000 de molecule/secundă). Cea mai mare cantitate de anticorpi este sintetizată de **p**. Este celulă cap de serie, diferențiată terminal, care nu se mai divide și trăiește numai câteva zile; nu supraviețuiește în culturi. Se dezvoltă în limfă, ganglionii limfatici, splină și măduva osoasă în momentul în care

antigenele stimulează limfocitele să dea naștere celulelor precursorare din care să se formeze. [69]

PLASMODESMĂ, (citol.) punte plasmatică subțire (de câteva zeci sau sute de nm) care realizează conexiunea structurală și funcțională a celulelor vegetale, traversând peretele care le separă. Fiecare cordon plasmatic este delimitat de plasmalemă și este străbătut în centrul său de un profil modificat (fără lumen) al reticulului endoplasmic, care realizează conexiunea dintre cisterne ale reticulului endoplasmic al celor două celule învecinate. **P.** reprezintă structurile prin care se realizează majoritatea schimburilor selective de substanțe plastice și energetice dintre celulele unui țesut. Tot prin intermediul **p.** se realizează și schimb de ribozomi și molecule informaționale, ADN și ARN. Infecția celulelor de către virusuri se realizează prin traversarea **p.** de către particulele virale. **P.** au o contribuție decisivă la integrarea structurală funcțională a celulelor în cadrul unui țesut. [69]

PLASMODIEREZĂ → CITOCHINEZĂ

PLASMODII, (parazit) sporozoaare unicelulare care parazitează globulele roșii din sânge, producând boala cunoscută sub numele de malarie sau friguri de baltă. Gazda lor intermediară este țânțarul *Anopheles maculipennis*. [50]

PLASMODIOCARP, (micol.) corp de fructificație (sporifer) sub formă de nervuri de la unele mixomicete. [69]

PLASMODIU, (citol.) masă citoplasmatică nudă (fără înveliș rigid), multinucleată, care se deplasează pe un substrat umed, prin formare de pseudopode, și se nutrește prin fagocitoză. **P.** este aparatul vegetativ (faza somatică) al mixomicetelor și al unor ciuperci inferioare încadrate în clasa *Chytridiomycetes*. **P. agregat**. [69] → PSEUDOPLASMODIU

PLASMOGAMIE, (reprod.) fuziunea citoplasmelor a două celule, proces care precedă fuziunea nucleilor (cariogamia). **P.** este precedată de contactul fizic intim al celulelor și de recunoașterea reciprocă, grație receptorilor existenți în membranele celulare sau pereții acestora. **P.** are loc numai în condiții de compatibilitate somatică, respectiv gametică. [69]

PLASMOLIZĂ, (citol.) desprinderea protoplastului de peretele celular ca urmare a pierderii unei mari cantități de apă; fenomenul este inițiat la colțurile (unghiurile) celulei și progresează de-a lungul pereților celulari, dacă deficitul de apă se accentuează. În final, protoplastul se desprinde total și apare sub forma unei mase sferice sau ovalare, în centrul celulei. În anumite limite de deshidratare, fenomenul este reversibil, adică are loc *deplasmoliza*. [69]

PLASTICE FOTODEGRADABILE, (ecol.) plastice care se descompun când sunt expuse la lumina solară sau la lumina de o anumită lungime de undă. [24]

PLASTICITATE¹, (psih.) caracteristică recunoscută a structurilor neuropsihice de a se transforma facilitând adaptarea, de a se restructura cu suplețe în vederea adecvării la cerințele activității și la solicitările externe. [28]

PLASTICITATE², **1.** Proprietatea unui material de a se modela ușor. **2.** Proprietatea unor materii prime ceramice de a forma cu apa o pastă care își menține coeziunea după ce a fost frământată și uscată. [13]

PLASTICITATE ECOLOGICĂ, (ecol.) însușire a vietuitoarelor de a se adapta mai mult sau mai puțin la condițiile modificate ale mediului. [2] Vița de vie, din acest punct de vedere, este foarte adaptabilă; datorită plasticității ecologice este cultivată în cele cinci continente în diverse climate: temperat, subtropical și tropical, chiar și subecuatorial (10° latitudine nordică și 10° latitudine sudică). [49]

PLASTICITATE FENOTIPICĂ, (genet.) capacitate a aceluiași genotip de a produce o serie de fenotipuri dependente de condiții particulare variabile de mediu. [18]

PLASTIDE, (citol.) organite caracteristice celulelor organismelor eucariote, fotoautotrofe (alge și plante); se clasifică după diverse criterii: după gradul de dezvoltare ontogenetică, în **p. juvenile** (*proplaste*), **p. în curs de diferențiere** (*etioplaste*) și **p. mature** (*cloroplaste*, *cromatoplaste* și *leucoplaste*); după culoare, în: **p. colorate** (*cloroplaste* și *cromoplaste*) și **p. incolore** (*leucoplaste*); după funcție în: *cloroplaste*, cu rol în sinteza de substanțe organice din substanțe minerale și fotorecepție, *cromoplaste*, cu rol de atracțanți vizuali pentru polenizatori, *leucoplaste*, cu rol de depozitare a unor substanțe organice glucidice, lipidice și proteice de rezervă și *gerontoplaste*, **p. senescente**, muribunde. Toate tipurile de **p.** derivă ontogenetic din proplastide. Originea lor comună este demonstrată de planul general unic de organizare. Oricare din tipurile plastidiale menționate prezintă 3 componente ultrastructurale: un înveliș dublu-membranar (*peristromiul*), care separă spațiul plastidial de citosol și asigură un schimb selectiv de substanțe, *matrixul plastidial*, care este substanța fundamentală a **p.** și *stemul tilacoidal*, sistem membranar înglobat în stromă, cu grade de dezvoltare și structură biochimică diferențiată în funcție de tipul de plastidă. **P.** au un aparat genetic propriu (ADN, ARN, ribozomi, enzime și alți factori proteici care catalizează procesele de replicare, transcriere și traducere), ceea ce le conferă statutul de organite semiautotrofe. Se perpetuează prin automultiplicare, proces care are la bază un fenomen de sciziparitate

sau înmugurire; **p.** pot, de asemenea, să fuzioneze. Potrivit ipotezei cito-(endo)simbiotice, **p.** au derivat filogenetic din procariote fotosintetizatoare de tipul cianobacteriilor. [69] → PROPLASTIDĂ, CLOROPLASTĂ, CROMOPLAST, LEUCOPLAST, CITOSIMBIOZĂ

PLASTIDOM, (cit.) ansamblul plastidelor din cadrul unei celule. Celulele posedă, de regulă, un singur tip de plastide (sunt *homoplastidiale*), mai rar două tipuri (*heteroplastidiale* – ex., celulele de *Caulerpa* conțin în exoplasmă cloroplaste, iar în endoplasmă leucoplaste). [69]

PLASTIE, (med. u.) intervenție chirurgicală prin care se înlocuiește o porțiune dintr-un țesut cu un alt țesut, în scopul corectării unui defect morfologic. Poate fi: **p. cutanată**, grefă cutanată; **p. de fascie**, fascioplastie, intervenție plastică, care folosește grefa de fascie lată pentru prelungirea unui corp muscular; ligamentoplastie, fasciodeză sau artroplastie; **p. musculară**, transplantare musculară; **p. nervoasă**, grefă nervoasă, intervenție plastică pentru refacerea unei soluții de continuitate într-un nerv cu ajutorul unei porțiuni de nerv sănătos; **p. osoasă**, grefă osoasă. [43]

PLASTOM, (genet.) ansamblul genelor din ADN plastidial. [56]

PLASTORIBOZOMI, (cit.) ribozomi plastidiali, liberi în stromă sau atașați de membranele tilacoidale; posedă numeroase însușiri morfologice, biochimice și funcționale similare cu cele ale ribozomilor bacterieni. [69]

PLASTRON, (zool.) partea ventrală a carapacei țestoaselor constând din scuturi osoase, acoperite cu solzi cornoși. Se atașează de plăcile marginale ale carapacei dorsale. Este mult redus la unele țestoase acvatice. [37]

PLATA DE MEDIU CONSIMȚITĂ, (ec.-fin.) suma maximă de bani pe care un individ consimte să o plătească pentru a beneficia de un bun de mediu sau pentru combaterea degradării mediului ambiant în care trăiește. [17]

PLATANACEE (*Platanaceae*), (bot.) familie cu poziție sistematică controversată. Caracterul de primitivitate reprezentat de lemnul secundar alcătuit din traheide cu punctațiuni areolate a făcut ca unii oameni de știință să atașeze aceste plante în unele sisteme magnoliialelor, iar alții în sisteme din ordinul *Rosales*. Speciile acestei familii încadrate într-un singur gen, *Platanus*, sunt răspândite în America de Nord și în ținuturile mediteraneene din Europa. Arbori înalți cu ritidom neted care se exofiază în plăci mari. Frunze palmat-lobate, lung pețiolate, alterne. Stipele mari, dințate, concrescute, formează un guler în jurul lăstarului. Flori unisexuate, monoice, grupate în capitule sferice, globuloase, lung pendunculate; înveliș floral din 4-6 elemente; androceul din 4-6

stamine cu filamente foarte scurte și antere lungi; gineceul din 3-6 carpele, libere, uneori 3-8, la bază păroase, ovar superior, cu 1, excepțional 2 ovule. Formula florală: $\sigma K_{8-3}, C_{8-3}, A_{8-3}; \varphi K_{8-3} C_{8-3} G_{6-3}$ uneori $_{8-3}$. Fructe multiple, poliachene. În flora României genul *Platanus*, $x = 7$, are o singură specie *P. hispanica*, $2n = 42$, cultivată ca arbore ornamental. [50]

PLATELMINȚI (*Plathelminthes*), (zool.) încrengătură care cuprinde viermi lați protostomieni, cu simetrie bilaterală. Corpul este turtit dorso-ventral. Cavitatea corpului este de origine blastocelică, plină cu parenchim mezenchimatic, care reprezintă mediul intern. Prin lacune circulă un lichid fără o direcție definită, îndeplinind rolul sângelui și al limfei. Corpul este unitar: foliaceu, fuziform, sau în formă de panglică, excepție făcând *Eucestodele* la care este împărțit în proglote. La formele libere tegumentul este ciliat. La cele mai multe specii tegumentul este acoperit cu o cuticulă, care împreună cu musculatura formează teaca musculo-cutanată. Speciile parazite au formațiuni cuticulare pentru fixare, constând în cârlige, spini, țepi. La formele libere spinii, țepii, dinții reprezintă armături cuticulare ale aparatului copulator. Cuprinde clasele: *Turbellaria*, *Monogenoidea*, *Cestodaria*, *Cestoda Trematoda*, *Gnathostomulida*. (M. Năstăsescu, 1983) [50]

PLATFORMA CONTINENTALĂ, (geomorf.) suprafața de teren slab înclinată în bazinele marine și oceanice care face legătura între uscat și taluzul continental abrupt; se află la adâncimi între 20 și 550 m, media fiind de 133 m, iar înclinarea de 9°. [25]

PLATFORMĂ DE BĂLEGAR, (agric.) suprafață plană, aproape orizontală, pe care se așază guniul de grajd, pentru fermentare sau păstrare. În mod obișnuit guniul se pune sub formă de șire de 2-3 m lățime, 1,8-2 m înălțime și lungime, după cantitatea de material și spațiu. Pentru o fermentare rapidă se asigură apa și aerul necesar: dacă trebuie să se păstreze, fie că se tasează (fără aer), fie că se usucă (fără apă). În unele cazuri, **p. de b.** este betonată, având ziduri laterale de cca 2 m înălțime, descărcatul și încărcatul (pentru transport în câmp etc.) făcându-se mecanic. [72]

PLATFORME, (geol.) regiuni structurale majore ale scoarței terestre, alcătuite din depozite vechi, acoperite de depozite mai noi, caracterizate printr-o mare rigiditate și mobilitate redusă. Sunt lipsite total sau parțial de fenomene magmatice intruzive și efuzive, lipsa sau slaba manifestare a mișcărilor seismice, lipsa mișcărilor de cutare, grosime mică a depozitelor sedimentare, prezența lacunelor stratigrafice și a numeroase suprafețe de transgresiune. Relieful este plat sau ondulat, au treapta geotermică relativ mare și sunt lipsite de

fenomene de metamorfism. În structura **p.** se disting două etaje structurale: *soclul* și *cuvertura sedimentară*. Soclul este un fundament cretat, metamorfozat, cu intruziuni magmatice. Cuvertura sedimentară este dispusă transgresiv și este constituită din depozite marine, așezate în straturi orizontale. În sens strict, **p.** sunt „plăci”. (M. Pelin, 1974) [50]

PLATIBAZIC, (anat.) tip de craniu, ale cărui trabecule sunt larg separate una de alta, ex., la broască. [37]

PLATINA (Pt), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa a X-a secundară. Are Z 78 și structura învelișului de electroni [Xe] 4f¹⁴5d⁹6s¹. Se găsește în natură în stare metalică, aliată cu cantități mici de fier, cupru, celelalte metale platinice și uneori cu puțin aur. Minereul conține 77-80% Pt, 7-10% Fe; celelalte metale platinice apar în concentrații de numai câteva procente. **Pt** este un metal alb-cenușiu, dens (21,45g/cm³), maleabil, p.t. 1770°C, p.f. 3827°C. Este rezistent la acțiunea agenților chimici. Mari cantități de platină se consumă pentru obținerea de podoabe, aparate de laborator și în tehnica dentară, drept catalizator în reacții de oxidare sau hidrogenare etc. [36]

PLATYRRHINA, (zool.) maimuțe din America Centrală și de Sud, cu sept internazal cartilagos lat și cu cozi lungi, adesea prehensile. [37]

PLAUR, (ecol.) formație vegetală plutitoare, de mărime variabilă, specifică deltei, formată în principal din rizomi de stuf și alte plante de mlaștină care se acoperă de un strat de pământ. [10]

PLAVIE, (ecol.) insule plutitoare derivate din dislocarea unor fragmente, mai mari sau mai mici de plăur. [10]

PLĂCERE, (psih.) afect agreabil care privește sensibilitatea fizică – plăcere sexuală, sensibilitatea „morală” – plăcerea de a gândi, și pune problema sublimării – plăcerea estetică. [28]

PLĂCI OSOASE, (anat.) formațiuni pe tegumentul unor pești (*Acipenseridae*) care iau naștere din calcifierea puternică a solzilor. [10]

PLĂMÂN, (anat.) organ pereche, situat în cavitatea toracică, cu o structură fibro-elastică dilatabilă, care permite realizarea mișcărilor respiratorii (inspirație și expirație), deci este sediul procesului de ventilație. Este traversat de sistemul de conducte aeriice, reprezentat de arborele bronșic. Zona respiratorie a plămânului conține acinii pulmonari (bronhiole respiratorii, canale alveolare și saci alveolari). Zona vasculară conține vasele extraalveolare, cu curgere rapidă și vasele zonei alveolare (pericapilare și capilare), cu viteză de circulație foarte mică, care permite realizarea schimburilor respiratorii la nivelul membranei alveolo-capilare. [21]

PLĂNCI, (for.) instalații de alunecare a lemnului, amenajate din traverse de lemn și mărginare; pe trasee aproximativ rectilinii se pot folosi pe pante mai mari de 30% vara și pe pante mai mari de 15% iarna, având un ecartament 0,8-1 m. [42]

PLĂTICA (*Abramis brama danubii*, fam. *Cyprinidae*), (zool.) pește dulcicol prezent în apele stătătoare sau curgătoare de șes din bazinul hidrografic al Dunării. Are corp înalt, comprimat lateral, cap mic, gură protractilă, subterminală. Înotătoarea dorsală este înaltă și scurtă, înotătoarea anală alungită, cu inserția sub baza dorsalei. Coloritul corpului este măsliniu pe spate, ruginiu pe flancuri, alb-gălbui pe abdomen. Pectoralele sunt albăstrui. Se hrănește cu vegetație acvatică, larve de insecte, crustacee și icre de biban, știucă și alți pești. Ajunge la maturitate la vârsta de 4 ani când fiecare cântărește între 500 și 750 g. Reproducerea are loc în lunile aprilie-mai. Alaiul de nuntă are în frunte o femelă mai bătrână, urmată de altele mai tinere și de bărbătuși (masculi). Depune icrele pe plantele acvatice. Răspândit în toate apele dulci stătătoare sau lin curgătoare ale Europei din nord până la linia Munților Alpi și Pirinei, exceptând zona sudică. [10]

PLĂNS, (agric.) la vița de vie, plecarea sevei primăvara și exteriorizarea prin picături asemănătoare lacrimilor în zona rănilor provocate de lucrarea de tăiat. [49]

PLECOPTERE, (zool.) ordin reprezentând un grup taxonomic de insecte pterigote primitive, cu larve acvatice, caracterizate prin corp slab chitinizat, segmente toracice nesudate, aripi cu nervațiune bogată (aripile posterioare având câmpul anal bine dezvoltat) și abdomenul prevăzut cu cerci codali lungi. [62]

PLECTENCHIM, (micol.) termen folosit pentru a desemna toate tipurile de țesuturi false, fungice, rezultate prin împletirea și adeziunea hifelor. Formează unele structuri de rezistență (scleroți), manșoanele ectomicorizale și corpurile sporifere (ascocarpii și bazidiocarpii) de la ciupercile superioare. Există două tipuri de **p.**: *prozoplectenchim* și *pseudoparenchim*. [69]

PLECTOGNATHI (*Tetraodontiformes*), (zool.) pești tropicali, cu pielea prevăzută cu țepi sau cu plăci osoase. Scheletul este relativ puțin osificat; înotătoarele ventrale și centura pelviană lipsesc. Nu prezintă coaste. Au un „sac stomacal” care se poate umple cu aer sau cu apă după mediul în care se găsește animalul. Se hrănesc cu corali și cu diverse animale marine. Din acest ordin fac parte peștele glob, peștele arici etc. [37]

PLECTOMYCETES, (micol.) clasă a filumului *Ascomycota* caracterizată de: asce evanescente, subglobuloase, cu peretele subțire, diseminate aleatoriu în interiorul ascocarpului (nu formează un

- strat himenial); ascospori unicelulari; ascocarp, tipic, cleistoteciu cu peretele subțire, arahnoidu sau cu o structură pseudoparenchimatoasă. [69]
- PLEIADE**, (astr.) roi de stele format din cca 200 de stele, aflate la 480 ani-lumină; denumire populară „Cloșca cu pui”. [12]
- PLEIOCICLIC**, (bot.) 1. Cu mai multe elemente într-un verticil, decât celelalte verticile situate pe aceeași plantă; 2. Frunze cu mai multe cicluri de viață decât cele obișnuite, aspect întâlnit la brad (*Abies alba*), 2-8 ani; molid (*Picea abies*), 2-12 ani; iederă (*Hedera helix*), 2-3 ani etc. [50]
- PLEIOMER**, (bot.) floare la care unul sau două cicluri florale sunt alcătuite dintr-un număr mai mare de elemente față de celelalte cicluri florale ale aceleiași flori. [50]
- PLEIOMORFISM** → **POLIMORFISM**
- PLEIONTISM**, (bot.) producerea simultană de indivizi proterandrici și proteroginici la aceeași specie. [50]
- PLEIOTAXIE**, (bot.) multiplicarea anormală a verticilelor foliare sau florale. [50]
- PLEIOTOPE**, (ecol.) specii care au un areal de răspândire foarte larg și ale căror cicluri de dezvoltare se îndeplinesc facultativ sau obligatoriu în locuri foarte distanțate unele de altele. [24]
- PLEIOTROPISM**, (genet.) capacitate a unei gene de a avea mai multe efecte fenotipice. [19]
- PLEIOXEN**, (parazit.) parazit care poate trăi pe mai multe plante gazde. [50]
- PLEISTOCEN**, (geol.) prima epocă a cuaternarului care cuprinde ultimii 2 M.a., exceptând 10 000 ani ai holocenului. [25]
- PLEOMORF**, (micol.) organism care are mai multe forme sau stadii de dezvoltare în ciclul său de viață, ex., ciupercile *Uredinale* care au 5 forme : ecido, pigno, oredo, telio, bazidio. [61]
- PLEOMORFISM**, (micol.) proprietatea unor ciuperci de a avea mai multe forme sau stadii de fructificare. Majoritatea ciupercilor se caracterizează prin această însușire, fiind capabilă să producă forme de fructificare atât haploide cât și diploide. [61]
- PLEROM**, (bot.) țesut meristematic intern din care se formează cilindrul central al rădăcinii. [50]
- PLEROMA**, (rel.) deplinătate, revărsarea din abundență a darurilor lui Dumnezeu asupra creației, omul; Iisus Hristos este „toată darea cea bună și tot Darul desăvârșit” (Rugăciunea Amvonului). [14]
- PLESIOSAURIA** (*Sauropterygia*), (zool.) ordin care cuprinde reptile amfibii sau marine din perioada triasică-cretacică, cu gât lung și 2 perechi de palete înotătoare cu 5 degete, prevăzute cu multe falange. Majoritatea erau pur acvatice, dar câteva cu membre mai alungite puteau probabil să se deplaseze pe uscat. [37]
- PLETHODONTIDE** (*Plethodontidae*), (zool.) familie de salamandre terestre și acvatice, majoritatea răspândite în America. Au o limbă lungă și protractilă. Respiră prin tegument și prin mucoasa buco-faringiană. În Europa, și anume în Sardinia, trăiește specia *Spelerpes (Hydromantes) fuscus* care se hrănește cu insecte. [37]
- PLEURANT**, (bot.) cu flori formate pe axe laterale, aspect întâlnit la inflorescențe. [50]
- PLEURĂ**, (anat.) seroasă formată din două foițe: una viscerală, care aderă la exteriorul plămânilor, și alta parietală, care căptușește interiorul cutiei toracice. Între cele două foițe există o cavitate virtuală (la individul normal) care conține maxim 15 ml lichid pleural, ce asigură adeziunea plămânului la torace în timpul mișcărilor respiratorii. În cavitatea pleurală nu există aer, iar dacă acesta apare (accidental sau prin manevră terapeutică), este absorbit în sângele venos. [21]
- PLEUREZIE**, (med. u și vet.) inflamație de tip exsudativ a pleurei, având drept consecință formarea unor colecții cavitare (seroase, fibrinoase, purulente ichoroase etc.). [33]
- PLEURIT**, (zool.) părțile laterale, mai slab chitinizate, ale segmentelor la artropode, la nivelul cărora se găsesc deschise la insecte stigmele respiratorii. [62]
- PLEURITĂ**, (med. u.) inflamația pleurei fără revărsat pleural. [60]
- PLEUROCECIDIE**, (cecid.) gală dispusă lateral față de axul central al plantei, deformând rădăcina, tulpina sau frunzele. Ex., galele produse de musculița fagului (*Mikiola fagi*) pe frunzele de fag (*Fagus sylvatica*). [41]
- PLEUROCENTRU**, (anat.) acea parte a centrului (corpului) unei vertebre, formată din interventrale și interdorsale. În cursul evoluției s-au dezvoltat două tipuri principale de vertebre. La amfibienii primitivi labirintodonți fiecare vertebră are 2 centre: un hipocentru anterior și un pleurocentru posterior. La amfibienii evoluți, hipocentru se lărgește pe seama pleurocentrului. La reptile, păsări și mamifere se petrece procesul invers. La ele corpul este de fapt un pleurocentru. [37]
- PLEURODIRA**, (zool.) țestoase care au centura pelviană fuzionată la plastron și gâtul retractil prin îndoire laterală. Majoritatea sunt forme de apă dulce și aproape în întregime carnivore. Se găsesc în emisfera sudică. [57]
- PLEURODONT**, (zool.) tip de dentiție la reptile, la care dinții se prind lateral pe oasele fălcilor sau stau într-un șanț (la unele șopârle). [57]
- PLEUROGONA**, (zool.) ascidii solitare sau coloniale, la care corpul nu este divizat în torace și abdomen, iar gonadele sunt dispuse lateral. [57]
- PLEUROMITIC**, (cit.) cromozom cu centromer difuz. [69]

PLEURONECTES FLESUS LUSCUS →
CAMBULĂ

PLEURONECTIDAE, (zool.) pești osoși marini sau salmastricoli, cu corpul plat, asimetric prin migrarea unuia dintre ochi pe latura opusă (dextră sau senestră), modificare suferită în timpul metamorfozei, prin care se transformă din pește pelagic în pește bentonic. Dorsala și anala alungite. [10]

PLEURONECTIFORMES, (zool.) ordin care cuprinde pești comprimați lateral, ca limba de mare, cambula sau calcanul, stând de obicei pe fundul mării, culcați pe o parte. Partea superioară se confundă cu substratul, iar ochii sunt deplasați pe această latură. Se dezvoltă prin metamorfoză. Se hrănesc cu pești și nevertebrate marine. Au carne comestibilă. [37]

PLEUROSPOR, (micol.) spor format pe partea laterală a bazidiei (și nu apical cum se formează de regulă). Ex., ciuperca *Ustilago nuda*. [69]

PLEUROTREMATA, (zool.) rechini fusiformi, cu fante branhiale laterale, peduncul caudal bine dezvoltat și codală heterocercă. [37]

PLEUOTRIBAL, (bot.) flori cu staminele androceului adaptate pentru depunerea polenului pe părțile dorsale ale insectei. [50]

PLEUOTRIH, (reprod.) zoospor cu cili/flageli inserați lateral. [69]

PLEUOTROP, (bot.) ovul cu micropilul îndreptat lateral spre peretele ovarului, aspect întâlnit la *Boraginaceae*. [50]

PLEUSTON, (ecol.) grupări de hidrobionți vegetali sau animali, al căror corp parțial emers plutește la suprafața apei ecosistemelor acvatice continentale și marine având adaptări corespunzătoare atât pentru viața în mediul aerian, cât și pentru cea acvatică. Deplasarea lor pasivă este condiționată în mare măsură de curenții de aer; ex., specii de lintiță (*Lemna trisulca*, *L. minor*, *L. gibba*, *Spirodela polyrhiza*), peștișoară (*Salvinia natans*), prezente în bazinele acvatice continentale, și sifonoforele pneumatofore (*Vellela*, *Porpita*, *Physalia*) la suprafața mărilor tropicale. Suprafața superioară, dar mai ales fața inferioară a plantelor ce vegetează în neustonul apelor continentale, constituie un mediu excelent de adăpost a numeroși consumatori din diverse grupe (celenterate, viermi, moluște, crustacee, larve de insecte etc.). [50]

PLEX, (anat.) regiune situată în partea superioară a abdomenului. **1.** Rețea de fibre nervoase simple sau amestecate cu ganglionii nervoși. **2.** Vase sanguine anastomozate. **3.** Vase limfatice anastomozate în rețea. **P.** nervoase sunt: aortic, arterial, bulbar, carotic, cavernos, cefalic ganglionar, cervical superior, cervicalotoracic, cistic, cornean, gastric, diafragmatic, epigastric, gastroduodenal, intercelular,

intermediar, intramural, lingual, nazopalatin, obturator, pancreatico-duodenal, patelar, perivascular, piloric, prevertebral, rușinos, sinocarotidian, solar, splenic, stromal, subpapilar, subperitoneal, subpleoral, subsartorial, subtrapezal, tonsilar, uterin, uteroovarian, vaginal, venos, venos faringian, venos laringian, vezicorūșinos. [43]

PLEXUL LUI MEISSNER, (anat.) rețea de fibre nervoase aflate în musculatura intestinului subțire la vertebrate. [37]

PLINIUS CEL BĂTRÂN (23-79 d. Hr.), istoric, filolog și naturalist roman. A murit în orașul Pompei în urma erupției vulcanului Vezuviu. A elaborat o enciclopedie a științelor naturii intitulată „Naturalis Historia“ (Istoria naturală) compusă din 37 de cărți. Sunt descrise peste 1.000 de specii de plante, dar lipsite de precizie. [11]

PLIOCEN, (geol.) a doua epocă a perioadei nogene corespunzătoare intervalului cuprins între 5,1 și 2,0 M. a. [25]

PLISTHOPHORA, (parazit.) sporozoar parazit în țesuturile peștilor. Sporii sunt ovali sau piriformi, prevăzuți la capătul anterior cu o vacuolă în care se găsește un filament, iar la mijloc sporoplasma. [10]

PLISTOFORAZA → SPOROZOASIS MYOLYTICA

PLITVICE (*Plitvicka Jezero*), parc național situat în Croația. Suprafața, 19.200 ha (1949) din care 1.700 ha sunt rezervație totală. Altitudine, 417-1.280 m. În arealul său parcul posedă 16 lacuri (Prooščansko, Ciginovac, Veliko, Galovac, Gradinsko, Kozjak, Milanovac etc.), dispuse în trepte într-o zonă muntoasă calcaroasă. În partea de vest, versanții munților sunt acoperiți cu păduri de amestec, fagi, brazi, molizi, iar la est cu fagi, arțari, ulmi, carpeni. Din suprafața parcului 200 ha sunt ocupate de lacuri și pâraie, iar 14.500 ha sunt ocupate de păduri. Lacul Prooščansko are suprafața de 68 ha și adâncimea maximă de 38 m, iar malurile sunt acoperite cu livezi și păduri de conifere. Lacul Kozjak are suprafața de 82 ha și adâncimea maximă de 48 m, fiind înconjurat de livezi. În cadrul parcului sunt protejate barierele de tuf calcaros (travertin), peșterile Supljara, Golubnja, Grota Albastră, cascadele mici și mari. În pădurile de foioase și mixte fauna de animale vertebrate este reprezentată de urși, lupi, vulpi, pisici sălbătice, jderi, mistreți, căprioare, iar pe malul apelor, lutrii. [50]

PLIU, (anat.) zonă în care aripa posterioară a insectelor se îndoaie, pentru a putea fi pliată sub tegmine sau elitre; **p.** poate fi: *anal* – care desparte câmpul remigian de cel anal, și *jugal* – care desparte câmpul anal de cel jugal. [62]

PLIVIRE, (agric.) curățire de buruieni a unui teren cultivat. În funcție de calea aleasă pentru distrugerea buruienilor există: **p. manuală**, buruienile sunt smulse

cu mâna, în mod deosebit la culturile foarte dese (ex., răsaduri) sau pe rând (la semănatul cu mașina de semănat bob după bob); **p. chimică**, distrugerea buruienilor se face cu ajutorul erbicidelor; **p. mecanică**, distrugerea buruienilor se face cu mijloace mecanice (cultivatoare), mai cu seamă pe intervalul dintre rândurile de plante. În practică se apelează la toate căile sau numai la una dintre acestea, în funcție de cultură, gradul de îmburuienare, eficacitatea lucrărilor ulterioare. [72]

PLIVIT, (agric.) lucrare în verde ce se aplică viței de vie, pentru îmbunătățirea cantității și calității producției. Se înlătură lăstarii de prisos. [49]

PLOAIE DE SÂNGE, (pol.) ploaie cu tentă roșie, cauzată de praful cu conținut de oxid de fier, captat de picăturile de ploaie; proveniența prafului este de regulă din zona Sahara. [54]

PLOCEIDE (*Ploceidae*), (zool.) familie care cuprinde vrăbiile și păsările țesători: paseriforme din Europa, India, Africa și Australia. Granivore, multe dintre ele țin cuiburi elaborate. [37]

PLOI ACIDE, (pol.) precipitații atmosferice caracterizate prin creșterea acidității lor. Termenul a fost folosit pentru prima dată de Robert Angus Smith (1872). Ploile spălând gazele și particulele din atmosferă constituie adevărate depozite umede care transportă astfel poluanții dintr-un loc în altul. Principalii poluanți ce contribuie la formarea **p. a.** sunt: ozonul troposferic ce apare în atmosfera poluată pornind de la oxigenul atomic rezultat din disocierea fotochimică a NO_2 ; dioxidul de sulf produs prin folosirea combustibililor fosili bogați în sulf; dioxidul de azot care se formează din toate substanțele arse. Acești poluanți sunt oxidați în cursul transportului lor în atmosferă pe distanțe de mii de km și recad sub formă de acid sulfuric și nitric care acidifică precipitațiile. **P. a.** reduc permeabilitatea apei la plante care intră în țesuturi, spălând elementele minerale și destabilizând echilibrul ionic. În sol se produce o podzolire accentuată care privează rădăcinile de elementele minerale de care plantele au nevoie. Poluarea atmosferei datorită **p. a.** determină accelerarea deteriorării materialelor de construcții (gresie, calcar, beton, metale). Combaterea **p. a.** se poate face prin: reducerea deșeurilor de produse sulfuroase și oxizi de azot; reducerea conținutului de sulf din carburanți; folosirea benzinei fără plumb; filtrarea mai eficientă a gazelor de eșapament în special la autovehiculele de mare tonaj; monitorizarea continuă a poluanților acizi. [41]

PLOIDIE, (genet.) termen care indică fenomenul variației numărului de cromozomi din nucleu. Variațiile numerice pot fi reprezentate de genomuri întregi sau de seturi de cromozomi față de starea

diploidă normală, $2x$ (așa sunt monoploizii, x , și poliploizii, $3x$, $4x$ etc.) și aneuploidie (o variație reprezentată de un număr oarecare, în plus sau în minus, de cromozomi față de starea diploidă normală, $2x$; așa sunt monosomia ($2n-1$), nulisomia ($2n-2$), dublu monosomia ($2n-1-1$), trisomia ($2n+1$), tetrasomia ($2n+2$) și combinații ale acestora, ex. monosomic-trisomic ($2n-1+1$) etc. [19]

PLOP ALB (*Populus alba*, fam. *Salicaceae*), (bot.) arbore foios, indigen, megafanerofit până la microfanerofit, întâlnit frecvent în zăvoaiele și luncile din lungul râurilor mari, în Lunca Dunării și în Delta Dunării, adeseori formând arboreturi pure sau arboreturi de amestec cu plopul negru, sălcile sau aninul negru. Mugurii au utilizări terapeutice în medicina umană și veterinară, cultă și tradițională. Principiile active acționează astringent, ușor antiinflamator și slab analgezic, antiseptic, antifebril, diuretic, diaforetic, balsamic, calmant (mai ales în inflamațiile căilor urinare), cicatrizant, expectorant. Substanțele au proprietatea de a distruge microorganismele, flavonele favorizează diureza și eliminarea acidului uric. Glicozidele asigură acțiunea antiseptică. În ansamblu principiile active determină o acțiune hemostatică locală prin fenomenul de precipitare a proteinelor; diminuează sau înlătură inflamațiile; diminuează sau suprimă senzația de durere; distrug microorganismele ce se găsesc pe tegumente sau mucoase; acționează asupra epiteliului renal mărind secreția și excreția de urină; înlătură febra; măresc sudorația, diminuează excitabilitatea nervoasă; favorizează procesul de epitelizare și vindecarea rănilor; fluidifică secrețiile bronșice și favorizează expectorația. Recomandat intern în tuse, bronșite, bronșite acute, afecțiuni renale, reumatism, cancer, iar extern pentru tratarea hemoroizilor, arsurilor, rănilor, dermatozelor. Specie meliferă. Produce primăvara o mare cantitate de polen și, în anumite condiții, însemnate cantități de mană. Mana este produsă de afidele *Pterocoma populeum* și *Chaitophorus populeti*. Culesul manei are loc în perioada 20 mai-10 iunie, între orele 6-11 și 16-20, obținându-se până la 20 kg miere de mană pentru o familie de albine. Se fac culesuri și de propolis. Ponderea economico-apicolă mijlocie. Plopul alb se cultivă în parcuri și grădini publice, în grupuri sau individual, pe lângă ape, pe insule, lângă construcții ornamentale aflate lângă apă (debarcadere, pavilioane etc.). Decorativ prin coronament larg, frunze și amentii. Înmulțire prin butași. [50]

PLOP NEGRU (*Populus nigra*, fam. *Salicaceae*), (bot.) arbore foios indigen, megafanerofit, întâlnit frecvent prin zăvoaie, lunci, depresiuni, poieni umede și păduri, în regiunea de câmpie și de coline joase,

PLOȘNIȚA DE CÂMP A LUCERNEI

situându-se aproape exclusiv pe văile râurilor, adeseori cultivat în lungul șoselelor și prin parcuri. Are aceleași utilizări fitoterapeutice ca plopul alb. [50]

PLOȘNIȚA DE CÂMP A LUCERNEI (*Lygus pratensis*), (zool.) dăunător. Adulții au culoarea de fond variabilă, de la cenușiu și gălbui, până la cafeniu. Culoarea larvelor este verde-gălbui și galben-roșcat. Iernează ca adult. Zborul ploșnițelor începe în a doua parte a lunii aprilie și se prelungește până în luna mai. Ouăle sunt depuse în lăstarii și în pețiolul frunzelor. Larvele apar în lunile iulie și august. Are două generații pe an. Prin înțepături produce șistăvirea semintelor. (I. Moga, M. Schitea, M. Mateiaș, 1996) [50]

PLOȘNIȚA FRUNZELOR DE SFECLĂ (*Piesma quadrata*), (zool.) dăunător. Înțepă frunzele transmițându-i plantei o viroză prin saliva pe care o elimină în conținutul celular al plantei. După 21-60 de zile de la înțepare, începe încrețirea frunzelor. Daunele produse variază în funcție de vârsta plantei. *Combaterea* se face prin tratamente cu insecticide organofosforice sau biologice. (V. Ciochia, A. Codrescu, L. Dumitraș, 1980) [50]

PLOȘNIȚA LUCERNEI (*Adelphocoris lineolatus*), (zool.) dăunător. Adultul are culoarea verde-cenușie sau galben-cenușie, pubescent. Larva trece prin 5 vârste. Iernează în stadiul de ou. Ecloziunea are loc în luna mai. Dezvoltarea larvară durează 20-30 de zile. Femelele depun ponta eșalonat, în lăstarii tineri de lucernă. Larvele și adulții se întâlnesc în câmp în permanentă în perioada iulie-septembrie. Are două generații pe an. Larvele și adulții se hrănesc prin înțepare cu suculele. Lăstarii tineri se usucă. Mugurii și lăstarii avortează. (I. Moga, M. Schitea, M. Mateiaș, 1996) [50]

PLOȘNIȚA PĂRULUI (*Stephanitis pyri*, sin. *Tingis pyri*, fam. *Tingitidae*), (zool.) dăunătorul atacă părul, mărul, vișinul, prunul. Iernează în stadiul de adult în crăpăturile scoarței sau sub frunzele căzute și dezvoltă două generații pe an. Ploșnițele înțepă și sug seva din frunze, iar acestea se colorează în alb-cenușiu la început, apoi se îngălbenesc și cad prematur. Pentru combaterea acestei specii, de mare importanță sunt măsurile de igienă culturală: strângerea și arderea frunzelor căzute sub care iernează o mare parte din adulți. La atacuri puternice se recomandă efectuarea de tratamente cu unul din insecticidele: Sumithion 50 EC (conc. 0,1%), Carbetox 37 CE (conc. 0,5%), Diazo. 50 EC (conc. 0,15%), Reldan 40 EC (conc. 0,1%). Populația acestui dăunător este reglată de dușmanul natural *Stethoconus cyrtopeltis*. [66]

PLOȘNIȚA ROȘIE A VERZEI (*Eurydema ornatum*), (zool.) dăunător care produce pagube în răsaturile de varză, în semincerii de varză, conopidă. Pagubele sunt mari mai ales în verile secetoase. Adultul are corpul de culoare roșie, cu capul negru. Hemielitrele sunt roșii cu o pată neagră alungită. Oul este cilindric și de culoare roșie pătat cu negru. Larva este la început de culoare galbenă-roșcată, apoi devine roșie-cărâmbizie. Iernează ca adult în frunzarul pădurii sau pe sub frunzele de varză în câmp. După perioada de hrănire are loc copulația și ponta. Ouăle sunt depuse pe fața inferioară a frunzelor de varză, conopidă, hrean. Ele sunt dispuse în două rânduri paralele în grupe de 12-14. Ponta este eșalonată pe o perioadă de 4-6 săptămâni. O femelă depune 100-120 de ouă. Incubația durează 14-20 de zile. Larvele eclozate stau la început grupate în locul unde au fost depuse ouăle, apoi se răspândesc pe întreaga plantă. Stadiul larvar durează 3-4 săptămâni, timp în care ele năpăresc de 4-5 ori, devin mature și se transformă în adulți. Are 1-2 generații pe an. Metodele de prevenire și combatere constau din o bună pregătire a terenului, plantarea cât mai timpurie a răsadului, efectuarea la timp a lucrărilor de întreținere, distrugerea buruienilor și a resturilor de la recoltare și arderea lor. Stropirile se fac cu una din substanțele chimice: Detox 25, Lindatox 20, Ekatox, Wofatox, Folidol, Lirotion etc. Se fac prăfuiuri cu Detox 3, Lindatox 3, Duplitox 5+1,5, în cantități de 20-50 kg/ha. (C. Manolache, Gh. Boguleanu, 1967) [50]

PLOȘNIȚA SFECLEI (*Poeciloscirtus cognatus*), (zool.) dăunător. O dată cu înțeparea plantei pentru a se hrăni, insecta transmite diferite boli virotice. Pagubele sunt produse de viroze. Prezența atacului de ploșniță constă în pete mici decolorate pe frunze, umflarea pețiolului în zona bazei limbului. *Combaterea* se face prin tratamente cu insecticide organofosforice. (V. Ciochia, A. Codrescu, L. Dumitraș, 1980) [50]

PLOȘNIȚELE GRĂULUI (*Eurygaster* sp.; *Aelia* sp.), (zool.) dăunători. Speciile de ploșnițe au modul de atac asemănător. Ploșnițele adulte au culoarea galbenă-brună pe partea dorsală și lungimea de 9-13 mm. Larvele sunt de culoare roz-deschis pe partea dorsală și verzui pe abdomen. Treptat, ele capătă culoarea adulților. Ploșnițele au o singură generație pe an. Iernează ca adulți sub frunze. Primăvara, în aprilie-mai, ele părăsesc locul de iernare, zburând uneori la distanțe mari. Ajunse în lanurile de grâu, ele depun ouă pe frunze, pe tulpini, dar mai ales în spic. Atât insectele adulte, cât și larvele, atacă toate părțile aeriene ale plantei. Ploșnițele sunt foarte periculoase pentru cultura grâului, producând pagube mari. Prevenirea și combaterea constau în identificarea

focarelor din păduri, în care ierneză ploșnițele, și distrugerea lor. Culturile atacate se tratează cu Detox 5 în cantitate de 30 kg/ha, înainte de înspicat, sau cu Dipterex 1,2 kg/ha dizolvat în 100 l apă, tratament făcut după înspicat. Se mai pot utiliza Wolfatox, Diazinon, Leybacid cca 1 kg/ha substanță activă. Combaterea se efectuează când se înregistrează în lan 3 adulți la m² sau 5 larve pe m². (I. Boieru, N. Eustațiu, 1973) [50]

PLOTOFITE, (bot.) plante cu frunze plutitoare ale căror stomate sunt dispuse pe fața lor superioară, aspect întâlnit la nufărul alb (*Nymphaea alba*), nufărul galben (*Nuphar luteum*). [50]

PLUMB (Pb), (chim.) element chimic cu caracter metallic din grupa a IV-a principală. Are Z 82 și structura învelișului de electroni [Xe] 4f¹⁴5d¹⁰6s²p². Cel mai important minereu de **Pb** și aproape singurul exploatat pentru obținerea acestui metal este galena, PbS. Alte minerale conținând plumb sunt: anglesita, PbSO₄, cerusita, PbCO₃, crocoita, PbCrO₄ etc. Tăiat proaspăt, **Pb** apare lucios cenușiu, albăstrui; în prezența aerului, luciul dispare. Este moale, foarte ductil, p.t. 327,5°C și p.f. 620°C. Se caracterizează printr-o activitate chimică relativ scăzută. În prezența CO₂ și a vaporilor de apă, se acoperă cu un strat de carbonat bazic, 2PbCO₃ · Pb(OH)₂. Tabla de **Pb** servește pentru căptușirea aparatelor folosite în industria chimică. Aliajul cu 14-23% stibiu, numit „plumb tare“, se folosește pentru turnarea literelor de tipar și pentru confecționarea de ventile și pompe folosite în industrie. **Pb** moale servește în cantități mari, la fabricarea acumulatorilor electrice, a oxidului de **Pb** folosit pentru fabricarea sticlelor și emailurilor, precum și a pigmentilor pentru vopsele cu ulei, cum sunt miniul, ceruza și galbenul de crom. **Pb** și toate combinațiile sale produc intoxicații acute grave când sunt introduse în tubul digestiv. Intoxicația („saturism“) se manifestă prin anemie, slăbire, amețeală, leșin, paralizie. [36] Cauza principală a poluării cu **Pb** este folosirea sa ca aditional la benzina cu **Pb** tetraciclic. Un automobil elimină în mediu pe timp de un an aprox. un kg de **Pb**. Ajuns în sol **Pb** este absorbit de plante. Astfel, varza, salata acumulează 0,1 g Pb/kg de materie uscată. Carnea și laptele bovinelor conțin cantități importante de **Pb**. La om plumbul ajunge în organism prin alimente, apă și respirație. **Pb** este o otrăvă cu efect cumulativ, depozitându-se în creier unde provoacă encefalite grave mai ales la copii. Cauzează de asemenea anemii, tulburări renale, hormonale, în special ale glandelor reproducătoare. Ingestia zilnică a apei adusă pe conductă de **Pb** reprezintă una din căile importante de apariție a saturnismului. [41]

PLUMBAGINACEE (*Plumbaginaceae*), (bot.) familie care cuprinde cca 10 genuri cu aproximativ 10 specii de plante erbacee perene sau arbustive, răspândite pe tot globul, mai ales pe litoralul mărilor. Tulpini uneori unghiulat sulcate (muchii sinuoase). Frunze simple, întregi, alterne sau dispuse în rozetă bazală, fără stipele, cu un remarcabil caracter anatomic: prezența glandelor secretoare de calcar sau ceară în epidermă. Flori bisexuate (hermafrodite), actinomorfe, pe tipul 5, dispuse în capitule sau dihazii, prevăzute cu bractee; caliciul de obicei persistent, din 5 sepale de obicei concrescute, cu cute longitudinale între ele; corola gamopetală, cu un tub îngust, formată din concrescerea a 5 petale la *Plumbago*, sau puțin unite la bază, mai rar libere, la restul genurilor, roze sau violete; androceul, din 5 stamine opuse petalelor, libere la speciile din genul *Plumbago*, concrescute cu petalele la speciile din genul *Limonium* (Stalice), *Armeria*, *Goniolimon*; gineceul, din 5 carpele concrescute, din care 4 sterile și una fertilă, cu ovarul superior ce conține un singur ovul bazal, bitegumentar, stile 5, libere sau concrescute ce poartă stigmat capitate sau filamentos cilindrice. Formula florală: ♀* K₍₅₎ C₍₅₎ A₅ G₍₅₎ sau ♂* K₍₅₎ [C₍₅₎ A₅] G₍₅₎. Fruct uscat, variat. Semințele cu embrion drept și albumen făinos. Flora spontană a României conține 12 specii ce aparțin genurilor: *Plumbago*, x = 6; *Armeria*, x = 9; *Limonium*, x = 8, 9; *Goniolimon*, x = 8, 9. [50]

PLUMULA, (bot.) primul mugur al unei plante tinere aflat între cotiledoane, din care se va forma, la planta matură, tulpina principală propriu-zisă. [50]

PLURALISM, (psih.) concepție negând monismul și subordonarea sistemului natural, social și uman la un principiu unic. Susține acțiunea concomitentă a mai multor factori cu însemnătate relativ echivalentă. [28]

PLURICARPELAR, (bot.) despre un gineceu format din mai multe carpele. [50]

PLURICELULAR, (biol.) organism, de regulă microscopic, format dintr-un număr mare de celule, ex., toate plantele, animalele, algele macrofite și macromicetele. [69]

PLURICOSTAT, (bot.) despre fructe cu mai multe coaste, ex., *Apiaceae/Umbelliferae*. [50]

PLURIENAL, (bot.) despre o plantă cu o durată de viață de mai mulți ani, dar care nu rodește decât o singură dată în viață, aspect întâlnit la agave (*Agave americana*). [50]

PLURIMODAL, (psih.) caracteristică a acțiunilor sau proceselor la realizarea cărora concură mai multe modalități sau feluri de funcțiuni. [28]

PLURINUCLEATĂ, (cit.) sin. *multinucleată*, *polienergică*, celulă cu mai mulți nuclei identici sau diferiți din punct de vedere genetic. [69]

PLUTĂ, 1. (for.) Ansamblu format din bușteni, legat în două sau mai multe asamblaje, folosit la transportul acestora pe ape curgătoare. Pe Bistrița se folosesc plute mobile, specifice cursurilor de apă repezi cu traseu sinuos și obstacole de trecere. Este alcătuită din 2-5 asamblaje (table) denumite buzar, boc și codar, din bușteni de 8-20 m lungime și diametre egale. Legarea buștenilor se asigură prin chingă peste care trece jugul. Dirijarea plutei se face prin cârmă (condei). Plutele mici (cca 50 m³) au o cârmă, cele mijlocii (cca 100 m³) două cârme, iar cele mari (peste 100 m³) au trei cârme. Asamblajele se leagă între ele prin cablu. Plutele rigide s-au folosit pentru plutărit pe cursuri de apă cu debit mare și liniștite. **2.** (bot.) Țesut secundar de protecție, format în celulele moarte, cu membrane impermeabile și cu lemnul gol (ex., la stejarul de plută) sau plin cu substanțe tanante ori cu rășini (ex., la mesteacăn). Se formează pe rădăcini, pe tulpini, pe fructe, pe tuberculi și apare în cazuri de rănire. Este întrebuițată ca material izolant în construcția avioanelor, la confecționarea colacilor de salvare etc.; sin. *suber*. **3.** (bot.) Specie de plop ale cărui ramuri se desfac aproape de la baza trunchiului, dând coroanei o formă de piramidă lungă și îngustă (*Populus pyramidalis*). [42]

PLUTON¹, (milit.) subunitate tactică constituită dintr-un număr variabil de grupe (echipaje, piese). Poate fi de infanterie, vânători de munte, mitraliere, desant-parășutare, tancuri, cercetare, de artilerie, transmisiuni, cercetare chimică și de radiații, auto, transport etc. [31]

PLUTON², (astr.) planeta cea mai depărtată de Soare (29,7 U.A., descoperită în 1930) și cea mai mică dintre planete, cu diametrul ecuatorial cca 3.000 km; temperatura – 250°C; la suprafață se află un strat gros de metan înghețat (albedoul max. 0,32); masa planetei, 0,25 din masa Lunii; densitatea apropiată de densitatea apei; perioada de revoluție, 248 de ani; perioada de rotație, 6,39 ore. Se cunoaște un satelit al planetei denumit Charon, cu perioada de revoluție egală cu viteza de rotație a planetei (satelit staționar). [12]

PLUTONIU (Pu), (chim.) element chimic cu caracter metallic din grupa actinidelor. Are Z 94 și configurația electronică [Rn] 5f⁶7s². A fost preparat pentru prima dată în 1941, prin bombardarea uraniului cu deuteroni: ${}_{92}^{238}\text{U} (d, 2n) {}_{93}^{238}\text{Np} \xrightarrow{\beta^-} {}_{94}^{238}\text{Pu}$. Importanță prezintă izotopul ${}^{239}\text{Pu}$, deoarece este folosit drept combustibil pentru obținerea energiei nucleare. [36]

PLUVIAL, (biogeogr.) termen pentru intervale îndelungate de timp, caracterizate prin cantități mari de precipitații, ce le depășesc pe cele din perioadele anterioare; în Africa de Nord, în pleistocen (glaciar în Europa) s-au produs faze **p.**, determinând

transgresiuni marine și o evoluție lacustră a unor depresiuni. [70]

PLUVIOGRAF, (meteor.) pluviometru înregistrator pe diagramă specială, mișcată de un mecanism de ceasornic (baza de timp). [54]

PLUVIOMETRU TOTALIZATOR, (meteor.) dispozitiv care acumulează apa pe termen lung, aceasta fiind protejată contra evaporăției. [54]

PNEUMATICITATEA OASELOR, (zool.) prezența unor spații cu aer în oasele păsărilor, unindu-se cu plămâni și cu sacii aerieni din corp. Aceste spații sunt mai dezvoltate la marile zburătoare, ex., albatroșii, și sunt aproape absente la păsările mici. [37]

PNEUMATODĂ, (bot.) lenticelă caracteristică pneumatoforilor care asigură schimbul de gaze din țesuturile plantei și mediul extern. [50]

PNEUMATOFOR, (bot.) rădăcini adaptate funcției de respirație. Întâlnite la arbori, arbuști și plante erbacee care vegetează pe terenurile mlăștinoase din regiunile tropicale. La speciile lemnoase (*Taxodium distichum*, *Sonneratia* sp.), **p.** se formează din rădăcinile subterane care dau ramuri cu geotropism pozitiv, iau o direcție ascendentă și ies în atmosferă. La plantele erbacee (*Jussiaea repens*), **p.** iau naștere pe rizomii orizontali, ca rădăcini, cresc vertical și ajung în atmosferă. Structural, **p.** posedă la exterior o exodermă suberoasă subțire, iar în interior un parenchim spongios cu spații aerifere mari, vârful este prevăzut cu pneumatode de tip special, reprezentate prin grupuri de celule cu îngroșări spiralete foarte dese, ce servesc schimbului de gaze. [50]

PNEUMATOZĂ, (med. u. și vet.) prezența anormală a aerului sau a oricărui gaz în țesuturi, organe sau structuri anatomică care nu conțin acest element. [33]

PNEUMOCISTOZĂ, (med. u.) pneumonie cu *Pneumocistis carinii*. [60]

PNEUMOCONIOZĂ, (med. u.) fibroză a plămânilor, produsă de inhalarea îndelungată de particule străine (cărbune, azbest, siliciu), manifestată în principal prin tuse seacă, dificultate în respirație. [60]

PNEUMOMEDIASTIN, (med. u.) prezența aerului în mediastin. [60]

PNEUMOMICOZĂ, (med. u.) orice afecțiune a plămânilor produsă de fungi sau bacterii. [60]

PNEUMONIE, (med. u.) inflamație acută a parenchimului pulmonar, incluzând spațiile alveolare și/sau interstițiale, putând fi limitată la un singur lob (*lobară*), o porțiune a lobului (*lobulară* sau *segmentară*) sau la interstițiul pulmonar (*interstițială*). **P. de aspirație** – pneumonie rezultată prin aspirarea de particule alimentare, lichid amniotic, apă sau material infectat din tractul respirator

- superior; **p. chimică** – pneumonie produsă prin inhalarea unor gaze toxice, caracterizată de plămâni edematiți și hemoragici; **p. prin hipersensibilizare** – pneumonie indusă de o reacție alergică la nivelul alveolelor sau țesutului interstițial, ca urmare a expunerii la pulberi organice sau anorganice. [60]
- PNEUMONIE ALVEOLARĂ**, (med. u. și vet.) inflamație a pulmonului axată pe afectarea structurilor alveolare. [33]
- PNEUMONIE INTERSTIȚIALĂ**, (med. u. și vet.) pneumonie cu afectarea în principal a interstițiului alveolar. [33]
- PNEUMOPERICARD**, (med. u. și vet.) acumularea patologică a aerului în sacul pericardic în urma unui traumatism sau a dezvoltării unor germeni gazogeni. [33]
- PNEUMOTORAX**, (med. u.) prezența patologică a aerului în cavitatea pleurală. Poate fi spontan, traumatic sau terapeutic. Pneumotoraxul spontan este mai frecvent asociat cu emfizemul pulmonar, astmul bronșic și tuberculoza. Pneumotoraxul traumatic este determinat de perforarea peretelui toracic, în timp ce forma terapeutică a fost o modalitate folosită în trecut de vindecare a leziunilor cavernoase din tuberculoză. [21]
- POÁS**, parc național al vulcanului Poás, situat în Costa Rica. Suprafața, 4.000 ha (1970). Protejează unul din puținii vulcani în activitate. Craterul lui este accesibil tot anul. [50]
- POD DE GHEAȚĂ**, (glac.) strat continuu de gheață peste suprafața unei ape curgătoare sau lac, format la temperaturi negative ale aerului timp îndelungat. Se formează prin creșterea suprafeței și unirea gheții de la cele două maluri sau prin unirea sloiurilor. [25] Podul de gheață variază ca grosime. În „ochiul” de apă, adânc de 12 m, din mlaștina turbo-sfagnicolă Bâlbăitoarea, din județul Prahova, podul de gheață format în iarna anului 1973 a măsurat 50 cm grosime. (C. Pârvu, 1973) [50]
- POD DE ZĂPADĂ**, (glac.) strat de zăpadă ce astupă crevasele, fiind periculos pentru că estompează pericolul căderii în crevase. [25]
- PODAGRU MARE**, lac glaciatic situat într-un circ glaciatic din masivul Făgăraș (România), la altitudinea de 2.171 m. Are lungimea de 250 m, lățimea maximă de 190 m, suprafața de 28.550 m², adâncimea maximă de 15,50 m, cea medie de 6,62 m, volumul de apă de cca 190.000 m³. Alimentarea cu apă este nivo-pluvială, printr-un izvor mai mare aflat în partea de sud și numeroase alte izvoare de suprafață situate în jur. Evacuarea apei se face printr-un emisar situat în nord-vestul lacului. Temperatura apei variază de la o zi la alta în funcție de condițiile meteorologice. Lacul a fost populat cu păstrăvi indigeni varietatea de lac. [50]
- PODARGIDE** (*Podargidae*), (zool.) păsări din ordinul *Caprimulgiformes*, răspândite în SE Asiei și în Australia. Au ciocul larg și-l folosesc pentru a captura animale mici pe sol. Puii lor sunt nidicoli. [37]
- PODARTRITĂ**, (med. u.) inflamația articulațiilor podale. [60]
- PODEȚION**, (micol.) structură columnară, simplă sau ramificată, care derivă din talul lichenic și poartă apotecii. Sunt caracteristici speciilor genurilor *Cladonia* și *Stereocaulon*. **P.** de *C. rangiferina* sunt consumați de reni (de unde și numele speciei de lichenul renilor), iar cei de *C. alpestris* sunt utilizați pentru extragerea unui acid lichenic utilizat în combaterea unor forme de cancer. [69]
- PODGORIE**, (agric.) unitate teritorială naturală și tradițională, având condiții de climă, sol și relief asemănătoare. Sortimentul cultivat este canalizat spre obținerea unor produse apropiate calitativ. Centrele viticole sunt subunități ce aparțin podgoriilor, cuprinzând în interiorul lor unele diferențieri ecologice și de cultură, ce generează existența unor ecosisteme staționare, al căror corespondent viticol este plaiul viticol. Unitatea superioară podgoriei este regiunea viticolă. În România sunt concentrate 37 de podgorii în 8 regiuni viticole. [49]
- PODICIPEDIDE** (*Podicipedidae*), (zool.) cufundaci: păsări acvatice cu picior palmat, corp alungit, coada scurtă și gât destul de lung. Construiesc cuiburi plutitoare din vegetație acvatică. Când se hrănesc se scufundă și înoată o oarecare distanță pe sub apă. Au pui nidifugi. [37]
- PODIȘ**, (geogr.) formă majoră a reliefului terestru, alcătuită din suprafețe interfluviale în general largi, situate cam la aceeași altitudine absolută, cu valori reduse ale adâncimii fragmentării reliefului; altitudinea depășește 200 m. [25]
- PODOCARP**, (bot.) la gineceul plantelor, suportul ovarului. [50]
- PODOCARPIC**, (bot.) cu fructe stipelate; cu ovar pedicelat. [50]
- PODOSINCARPIE**, (bot.) capsulă dublă prin concreștere, din care una este dezvoltată, iar alta abortivă. [50]
- PODRĂGEL**, lac glaciatic situat în masivul Făgăraș (România), la altitudinea de 1.993 m. Are lungimea de 150 m, lățimea maximă de 70 m, suprafața de 7.110 m², adâncimea maximă de 4 m, cea medie de 1,80 m, volumul de apă 13.013 m³. Alimentarea cu apă este făcută de pârâul Podrăgel care înainte de a intra în lac își răsfiră apele într-o cădere de 5-6 m, cu un debit cuprins între 50 și 100 l/s. Evacuarea de suprafață se face printr-un emisar în partea de nord-est. A fost populat cu păstrăv indigen. [50]

PODUL GIURGIULUI, lac glaciar situat în masivul Făgăraș din România, la altitudinea de 2.264 m. Are suprafața de 2.220 m², adâncimea maximă de 3 m, adâncimea medie de 1,71 m și volumul de apă de 3.800 m³. Alimentarea se face din zăpada abundentă. Apa din lac debrușează prin două mici pârâiașe care formează mai jos izvorul Podul Giurgiului. Temperatura apei este destul de mică (2-3°C) cu o creștere spre margine (7°C). Podul de gheață acoperă suprafața apei până în luna august. Pe laturile dinspre evacuare și în cea dinspre creastă, malurile îi sunt acoperite de grohotiș, iar restul sunt înierbate. Lacul a fost populat experimental cu păstrăvi indigeni. [50]

PODUL NATURAL SOHOTON, parc național situat în Filipine (Insula Samar). Suprafața, 5.650 ha (1935). Peisajul montan este înfrumusețat de poduri naturale, cascade, abrupturi, numeroase peșteri. Versanții munților sunt acoperiți cu păduri de *Dipterocarpus*. Fauna de interes cuprinde: căprioare, maimuțe, păsări. [50]

PODZOL, (pedol.) tip de sol din clasa spodosolurilor în profilul căruia apare un orizont humicospodic (Bhs) situat sub un orizont E spodic. Are reacție acidă și este puternic debazeficat; are următoarele subtipuri: tipic, feriiluvial, litic, turbos. Simbol PD. [29]

PODZOLIRE, (pedol.) proces de pedogeneză caracterizat prin migrarea dintr-un orizont superior și acumularea într-unul inferior a materiei organice și/sau oxizilor de fier și aluminiu, în condițiile unui mediu foarte acid; având ca urmare formarea unui orizont E spodic supraiacent și a unui suport B spodic subiacent. [29]

POECILIDAE, (zool.) familie de pești osoși vivipari, dulcicoli, de talie mică. Masculii sunt mai mici decât femelele și prezintă gonopodium. [10]

POGIDE (*Pogidae*), (zool.) maimuțe mari, lipsite de coadă, incluzând gorila, cimpanzeul, gibbonul și urangutanul. [57]

POGONOFORAE, (zool.) animale marine, abisale, care duc o viață sedentară, adăpostite în tuburi chitinoase înfipte în mărul fundurilor marine și oceanice. Lungimea corpului este de 5-100 cm, iar grosimea de 0,1-3 mm. Au simetrie bilaterală și sunt depigmentate. Se cunosc circa 80 de specii grupate în clasa *Pogonophora*. Gonadele sunt localizate în metasomă. Ele au numeroase trăsături de organizare originale: prezența tentaculelor pe protosomă, dezvoltarea celomoductelor în metasomă, dispariția tubului digestiv, existența spermatoforilor etc., motiv pentru care **p.** sunt considerate o încrengătură independentă de deuterostomieni. (Z `fatic și colab., 1983) [50]

POICHILOTIMIE, (psih.) permeabilitate afectivă, caracteristică personalității de tip isteric. Semnifică

imposibilitatea conservării unei stări afective anterioare, într-o ambianță afectivă deosebită. [28]

POIKILOCITOZĂ, (med.) prezența de poikilocite în sânge. Acestea sunt hematii atipice, cu forme diferite. [33]

POIKILODERMITĂ, (med. u.) afecțiune trofică a pielii, care prezintă benzi, semne sau pete de culori diferite. [60]

POIKILOTERME, (zool.) animale la care temperatura lor internă urmează fluctuațiile temperaturii mediului extern. Din acest grup fac parte toate nevertebratele și vertebratele inferioare (ciclostomi, pești, batracieni și reptile). În condiții de temperatură scăzută, rata metabolismului scade și animalul poate hiberna sau cel puțin deveni inactiv. Animalele care trăiesc în apele abisale, unde temperatura este invariabilă (circa + 4°C). Eugen Pora le consideră homoterme (1975). [50]

POINCARÉ, Jules-Henri (1854-1912), matematician, fizician și filosof francez. Este considerat unul din cei mai mari savanți ai vremii sale. A fost profesor la Sorbona și membru al Academiei de Științe din Paris. Are contribuții remarcabile în toate domeniile matematicii, iar lucrările sale sunt de referință pe întreg secolul XX. [11]

POINTER, (zool.) rasă de câini de vânătoare, pontator insular, specializat în căutarea și descoperirea prin aret a vânatului mic. [34]

POJAR, (med. u.) afecțiune virală, contagioasă, caracterizată prin febră, inflamația mucoaselor tractului respirator și erupție de pete roșii pe piele; rujeolă. [60]

POL, (genet.) extremitate a fusului celular, către care migrează cromozomii în timpul diviziunii celulare. [20]

POL VEGETATIV, (zool.) partea oului care este opusă nucleului și conține cea mai mare parte a vitelului. Ouă de acest tip sunt cunoscute ca teleocite și sunt tipice pentru cordate. [37]

POLUL CERESC NORD, (astr.) punctul de intersecție dintre axa lunii și sfera cerească, aflat în emisfera australă. [12]

POLUL CERESC SUD, (astr.) punctul de intersecție dintre axa lunii și sfera cerească, aflat în emisfera boreală. [12]

POLAKIURIE, (med. u.) creșterea numărului de micțiuni în 24 de ore (normal 3-4 în timpul zilei și 1-2 noaptea). [21]

POLARITATE¹, (genet.) condiție în care o mutație, care determină blocarea sintezei unei proteine dirijate de o genă structurală a unui operon induce blocarea funcționării și a celorlalte gene structurale ale operonului. Ex.: mutația la nivelul operatorului sau care împiedică avansarea ARN polimerazei dinspre

promotor spre genele structurale. La bacterii, asemenea mutații sunt provocate de IS-uri (segmente sau secvențe de inserție) sau de inserția transpozoniilor între operator și genele structurale. Au fost descrise de către Starlinger în anii '60 ai sec. XX, relansându-se astfel conceptul genelor mobile pentru care Barbara McClintock a primit Premiul Nobel în anul 1983. [56]

POLARITATE², (bot.) diferențiere morfofiziologică între vârful organului sau organismului, care reprezintă polul apical, și partea bazală, ce constituie polul bazal. Fenomen universal pentru plante. Întâlnită la talofite și cormofite. Se recunoaște la zoosporii algelor verzi, brune, ai ciupercilor, la sporiile de *Equisetum*, la plantele unicelulare (*Botrydium*, *Charatium*) și la cele pluricelulare. Zoosporii și sporiile au fusul de diviziune orientat perpendicular față de planul de fixare. De ex., zoosporii se prind de substrat cu polul apical. Din ei, prin diviziuni celulare succesive, se diferențiază taluri filamentoase. Fusul de diviziune este orientat perpendicular față de planul de fixare. Polul apical devine, în acest caz, formațiunea de adeziune, numită rizoid, și reprezintă definitiv polul bazal. În general, polul bazal proeminează în mediul înconjurător prin diviziuni succesive, din care rezultă polul apical, din care se formează organismul vegetal uniserial sau poliserial. Prin diviziune, peretele celular transversal nou-format împarte celula-mamă în două celule-fiice inegale. Din ele, celula apicală are putere mai mare de diviziune decât cea bazală. La celulele unicelulare de la algele brune ce aparțin fam. *Sphacelariaceae* există o diferențiere polară a plasmei în celule mai mari din vârful talului. Plasma situată apical este mai intens colorată față de zona bazală a celulei. Caz asemănător poate fi întâlnit la unele alge verzi (*Botrydium granulatum*). **P.** bine pronunțată fiziologic este întâlnită la celulele de *Ulothrix*. Dacă filamentul se desface în celule singuratic, se constată că la baza celulelor se formează rizoizii, iar la polul apical, filamentul verde al talului. Fenomenul **p.** se recunoaște la țesuturi, în distribuirea și creșterea rădăcinilor și a mugurilor, la butași. La țesuturi, dacă din mijlocul unei rădăcini de sfeclă se taie un mic bloc prismatic și în locul lui se introduce, în aceeași poziție, un alt bloc prismatic scos de la o altă rădăcină, se constată concreșterea țesuturilor. Dacă însă blocul de țesuturi se introduce într-o poziție răsturnată, concreșterea nu mai are loc. La butași, creșterea rădăcinilor și a mugurilor are loc conform **p.**, indiferent de poziția pe care o are în mediu. Dacă un segment de ramură de salcie se suspendă în poziție normală într-o atmosferă umedă, se constată apariția rădăcinilor adventive la polul morfologic bazal și al

lăstarilor la polul morfologic apical. În situația când, în aceleași condiții de mediu, segmentul se așază răsturnat la 180°, rădăcinile se formează la polul bazal, care este acum capătul superior, lăstarii la polul superior, care, în spațiu, reprezintă capătul inferior. În cazul butașilor se constată existența, la partea inferioară, a unui pol rizogen, din care se formează rădăcinile și, la partea superioară, a unui pol caulogen, ce va forma tulpina. Fenomenul prezintă importanță în practica horticolă. [50]

POLARITATE³, (psih.) dispoziție caracteristică în activitatea nervoasă și psihică de opunere a trăsăturilor și fenomenelor în termeni extremi și inverși și de dezvoltare în aceste condiții contradictorii. Acest principiu este pregnant exprimat în afectivitate și în organizare caracterială. [28]

POLARITATE⁴, (biol.) una din proprietățile fundamentale ale organizării și funcționării moleculelor, sistemelor și subsistemelor vii. De polaritate sunt afectate moleculele, agregatele moleculare, organele celulare, celulele, țesuturile, organele și organismele; constă în prezența unor diferențe structurale și/sau funcționale la cele două capete ale axei lor longitudinale. O plantă are un pol apical, reprezentat de vârful tulpinii, care manifestă, de regulă, un gravitropism negativ, și un pol bazal, reprezentat de vârful rădăcinii, care prezintă un gravitropism pozitiv. O moleculă fosfoaminolipidică prezintă un pol (cap) hidrofil, cu sarcină electrică și un pol (coadă) hidrofobă, fără sarcini electrice. **P.** acizilor nucleici este stabilită în mod convențional în raport cu posibilitatea traducerii lor directe sau indirecte în proteine. **P. negativă** – are ARN genomic viral care este mai întâi transcris într-o moleculă de ARNm complementară. **P. pozitivă** – are ARN genomic viral care este tradus direct în proteine fără a necesita o etapă prealabilă de transcriere. [69]

POLARIZARE, (genet.) tendință a cromozomilor de a păstra în interfață configurația telofazică. [19]

POLARIZAREA LUMINII, (fiz.) existența unei asimetrii a luminii în raport cu direcția de propagare. Pentru o undă electromagnetică elementară explicația este că vectorul câmpului electric și cel al câmpului magnetic sunt perpendiculari între ei și perpendiculari pe direcția de propagare. Pentru un fascicul luminos obișnuit orientările haotice ale câmpului electric pentru componentele elementare ale fasciculului se compensează reciproc și **p.** nu se observă, în acest caz fiind vorba de *lumină naturală*. Procesul de eliminare parțială sau totală a componentelor câmpului electric față de o axă perpendiculară pe direcția de propagare se numește **p.**, fasciculul obținut fiind de lumină parțial sau total polarizată. Moleculele atmosferei polarizează parțial lumina solară, gradul de **p.**

depinzând de unghiul sub care sunt reflectate razele.

Unele insecte folosesc acest fenomen în orientare. [38]

POLAROGRAF, (chim.) aparat cu ajutorul căruia se obțin curbele curent-tensiune (polarograme) în electrolize cu un electrod de mercur picător (sau curgător), fapt care permite determinarea cationilor sau anionilor dintr-o soluție. [29]

POLAROGRAFIE, (chim.) metodă analitică bazată pe interpretarea curbelor care reprezintă variația intensității curentului în funcție de tensiunea aplicată (de potențialul electrodului de mercur picător), obținute la electroliza soluțiilor cu un electrod de mercur picător, polarizabil, și un electrod de referință cu suprafață mare, nepolarizabil. Se utilizează la determinarea Mn, Fe, Co, Ni, Cu, Zn, Pb, Cd, Mo, K, Ca, Al, Ti și I din plante, ape și îngrășăminte. Poate fi utilizată la determinarea O₂ și CO₂ din soluția de sol, la cercetarea acizilor humici, ligninei. [29]

POLARON, (genet.) unitate genetică (secvență de nucleotide) în care conversia genică este polarizată (apare mai frecvent într-o anumită regiune – grupă de linkage – decât în alta). [19]

POLEI, (meteor.) depuneri de gheață pe sol, căi de comunicație etc. sub formă lucioasă, provocate de înghețarea ceții sau a picăturilor de ploaie suprarăcite pe un sol cu temperatură apropiată de 0°C. [54]

POLEMONIACEE (*Polemoniaceae*), (bot.) familie care cuprinde 8 genuri cu cca 300 de specii erbacee, rareori lemnoase, perene sau anuale, răspândite mai ales în America de Nord. Tulpină erectă. Frunze alterne, fără stipele. Flori bisexuate (hermafrodite), actinomorfe, pe tipul 5; caliciul gamosepal, persistent, cu 5 diviziuni; corola gamopetală, infundibuliformă sau campanulată, mai lungă decât caliciul, cu tubul scurt și lobii subtronzi; androceul, din 5 stamine fixate pe tubul corolei, ușor curbate în jos, cu baza filamentelor păroase; disc nectarifer aparent; gineceul, tricarpelar, cu ovar superior, trilocular, placentatie axilară și ovule anatropice, stil la fel de lung ca staminele sau mai lung, stigmat trifidat. Formula florală: $\sigma^* K_{(5)} [C_{(5)} A_5] G_{(3)}$. Fruct capsulă loculică. Seminte cu endosperm. Embrion voluminos. Flora României are 5 specii din care 4 cultivate și una spontană, uneori și aceasta cultivată în grădinile rurale ca plantă ornamentală, aparținând genurilor: *Polemonium*, x = 9; *Phlox*, x = 7. [50]

POLEN, (bot.) totalitatea celulelor reproductive din anterele fanerogamelor, care fecundază ovulul. Granulul de p. al pinofitelor (gimnospermelor) este format dintr-un înveliș dublu: unul extern, gros, cutinizat, numit *exină*, altul intern, subțire, celulozic, numit *intină*. Lateral, exina se desprinde de intină formând două vezicule pline cu aer numite *saci aeriferi*, care îi permit plutirea și diseminarea prin

vânt. Interiorul este prezentat de două celule protaliene, o celulă *generativă* (anteridială) și o celulă *vegetativă*, cu un nucleu vegetativ. Granulul de p. al *Magnoliophytelor* (angiospermelor) este delimitat de sporodermă, în care se disting exina cutinizată, groasă și intina celulozică, subțire. Exina poate fi netedă sau ornamentală cu benzi, verucozități, rețea etc., reprezentând o caracteristică pentru familii, genuri și chiar specii. Compoziție chimică: conține proteină brută (13,53-41,92%), zahăr total (3,44-45,00%), grăsimi (0,88-8,30%), substanțe minerale (2,50-9,55%), vitaminele A, B₁, B₂, B₅, B₆, C, D, E, K, PP, enzime, substanțe antibiotice, aminoacizi (cisteină, cistină, lizină, histidină, arginină, acid aspartic + serină, glicocol, acid glutamic + treonină, prolină, tirozină, alanină, metionină, valină, fenilalanină, leucină, izoleucină). P. are un efect benefic asupra organismului uman. Este un stimulent general. Reglează funcțiile gastrointestinale, vindecă constipațiile, constituie un adjuvant în tratarea enteritelor, enterocolitelor, colibacilozelor. Combate anorexia, nevrozele, depresiunile nervoase, neuroastenia; reduce nervozitatea, iritabilitatea, redă calmul, optimismul, vindecă afecțiunile prostatei și redă virilitatea. Vindecă diabetul incipient. Înlătură surmenajul fizic și intelectual, amețelile, palpitațiile, spaima, tulburările circulatorii. Fortifică rețeaua capilară, dizolvă calculii biliari, vindecă afecțiunile ficatului și ale aparatului pulmonar. Are acțiune eficientă în flebite, varice și de stimulare a funcției sexuale. Acționează ca vermifug, anti-septic, febrifug, depurativ, diuretic, emolient, antigutos, antireumatismal. Se iau 20 g de p. granule/zi, dimineața pe nemâncate, timp de 30 de zile. Se fac 4 cure pe an, câte una de o lună la început de trimestru. [50]

POLENANALIZA, (bot.) analiza polenului fosil, conservat în turbe, soluri sau roci și a proporției polenului diferitelor specii pentru a reconstitui evoluția învelișului vegetal pe lungi perioade de timp. [15]

POLENIZARE, (bot.) transport al polenului de la anterele staminelor pe stigmatul gineceului. P. precedă fecundația. Există p. directă sau autopolenizare și p. indirectă sau încrucișată. P. directă (autopolenizarea) se realizează prin transportul polenului de pe anterele staminelor pe stigmatul aceleiași flori (autogamie) sau de pe anterele staminelor unei flori pe stigmatul altei flori de pe aceeași plantă sau din cadrul aceleiași inflorescențe (geitonogamie). Autogamia și geitonogamia sunt întâlnite la florile homogame, unde maturitatea staminelor și a gineceului are loc în același timp (autogamie și heterogamie). P. indirectă

sau încrucișată se realizează prin transportul polenului, în cadrul aceleiași specii, de la anterele staminelor unei flori, de pe o plantă, pe stigmatul gineceului unei flori de pe o altă plantă. Se mai numește *alopolenizare*, *alogamie* sau *xenogamie*. Mult răspândită în natură. Întâlnită la florile unisexuate și hermafrodite. Este evoluată. Asigură recombinația genotipurilor celor doi indivizi în cazul florilor unisexuate, unul producător de polen, altul de ovule. Florile posedă diferite particularități morfostructurale și fiziologice ce împiedică autopolenizarea. Florile dihogame maturizează organele de reproducere masculine (staminele) și feminine (gineceul) în perioade diferite (*dihogamie*); *dioicia* presupune existența, în cadrul aceleiași specii, a două feluri de plante: masculine și feminine, cu flori unisexuate; *heterostilia* constă în diferența de lungime a organelor de reproducere masculine (stamine) și a celor feminine (stilul gineceului), situându-le în floare la niveluri diferite (*heterostilia*); *hercogamia* constă în dispozitive morfoanatomice adecvate ale corolei, androceului și gineceului ce împiedică autopolenizarea (*hercogamia*). **P.** indirectă sau încrucișată este asigurată de vânt (anemofilie), de animale (zoofilie) și de apă (hidrofilie). [50]

POLENIZATOR, (zool.) insectă care prin hrănirea ei contribuie la procesul de reproducere a plantelor cu flori – respectiv transportul polenului de pe antere pe stigmatul gineceului, asigurându-le polenizarea. [62]

POLENOFAGIE, (zool.) comportament trofic polenivor întâlnit la unele animale (insecte), care constă în căutarea polenului în floare și consumarea lui. [50]

POLEX, (zool.) degetul mare sau primul deget al membrului anterior la un vertebrat tetrapod. [37]

POLI, prefix indicând caracterul de polimer sau de produs de policondensare (de ex., polistiren, poliglucozani). [29]

POLI (A)-POLIMERAZA, (genet.) enzimă care asigură adăugarea post-transcripțională a unei secvențe de acid poliadenilic la extremitatea 3' a ARNm. Procesul se mai numește poliadenilarea capătului 3' a preARNm la eucariote. [19]

POLIACHENĂ, (bot.) fruct multiplu rezultat dintr-un gineceu policarpelar apocarpic, unde fiecare carpelă formează un pistil separat; sin. *polinuculă*. În urma polenizării și fecundării, din fiecare ovar se formează un fruct (achenă) ce rămâne prins pe receptacul. La fragă, căpșuni, receptaculul cărnos și colorat în roșu poartă înfipte în el numeroase achene galbene, întâlnite la *Anemone*, *Clematis*, *Fragaria*, *Potentilla*, *Ranunculus* ș.a. [50]

POLIADELFI, (bot.) cu stamine reunite în fascicule prin filamentele lor, aspect întâlnit la grozământ (*Cytisus* sp.), sunătoare (*Hypericum* sp.). [50]

POLIADENITĂ, (med. u.) inflamația mai multor ganglioni limfatici. [60]

POLIAMIDE, (chim.) produse obținute prin policondensarea aminoacizilor între ei, a diaminelor cu acizi bibazici, a amidelor ciclice între ele și prin polimerizarea lactamelor aminoacizilor. Conțin în moleculă grupa -CO-NH-. Poliamidele cu număr impar de -CH₂- au puncte de topire mai joase decât cele cu număr par. [29]

POLIANDRIC, (bot.) cu stamine numeroase. [50]

POLIANDRIE → POLISPERMIE

POLIARTERITĂ, (med. u.) inflamația simultană a mai multor artere. **P. nodoasă** – cu formarea de noduli în peretele arteriali; colagenoză ce poate afecta rinichiul, tractul gastro-intestinal, sistemul nervos. [60]

POLIARTRITĂ, (med. u.) inflamația mai multor articulații. **P. cronică evolutivă**, boală evolutivă cronică și progresivă cu alterarea pronunțată a stării generale ducând la deformări și anchiloze. **P. mumifiantă**, care prezintă fenomene de atrofie cutanată foarte accentuată; **p. uscată progresivă**, formă neinfecțioasă, evoluând fără anchiloze. [60]

POLIAZE, (biochim.) enzime din clasa hidrolazelor. Hidrolizează grupa =C-O-. Sunt carbohidraze specifice hidrolizei polizaharidelor (de ex., amilaza, inulaza). [29]

POLIBAZIC, (chim.) calitatea unui acid de a conține în moleculă mai mulți atomi de H care pot fi înlocuiți cu atomi de metal. [29]

POLICARP, (bot.) fruct compus, indehiscent, format din mai multe carpele, ex. fragă (*Fragaria vesca*), măceșă (*Rosa canina*). [50]

POLICARPIC, (bot.) gineceu multicarpelar, alcătuit dintr-un număr mare de carpele; cu numeroase fructe; care înfloarește și fructifică de mai multe ori în cursul vieții sale. [50]

POLICARPOFORIE, (bot.) la *Bryophyta*, formarea mai multor capsule la vârful ramificațiilor mușchilor frunzoși acrocarpici, care obișnuit sunt monocarpici. [50]

POLICAUL, (bot.) plantă cu tulpină simpodială alcătuită din mai multe axe florifere de ordine și vârste diferite. (M. Andrei, 2000) [50]

POLICENTRIC, **1.** (cit.) Cromozom cu mai mulți centromeri localizați; structură rezultată, de regulă, în urma unor mutații și numai arareori este o însușire normală a organizării cromozomale (ex., cromozomii de la unele specii de *Ascaridae*). **2.** (reprod.) Aparat vegetativ fungic cu mai mulți centri de geneză a organelor reproducătoare asexuate (sporangii) sau spori de rezistență. [69]

POLICHETE (*Polychaeta*), (zool.) clasă care cuprinde grupul cel mai mare și cel mai vechi de viermi eucelomați, cu corpul format din numeroase segmente ce poartă fiecare parapode (expansiuni tegumentare laterale sau apendice nearticulate). Pe parapode se află inserați peri chitinoși. Parapodele sunt organe de mișcare. Corpul este diferențiat în prostomiu (cap), soma metamerizată (trunchi) și pigidiul. Prostomiul conține creierul la formele primitive și poartă organele de simț: palpi, antene și ochi. Formele sedentare au la prostomiu o coroană de filamente tentaculare. Soma este formată dintr-un număr variabil de segmente (metamere), fiecare cu o pereche de parapode. Pigidiul nu are parapode, este partea terminală a corpului. El poartă anusul și o pereche de cili pigidiali senzitivi, tactili. Sunt animale marine stenohaline, puține sunt speciile de apă salmastră și mai rare cele de apă dulce. Cele mai multe sunt bentonice. Se deplasează pe fundul mării în căutare de hrană. Se adăpostesc sub pietre, printre alge sau se afundă în nisip și mâl (*Aphrodite*, *Nephtys*). Speciile sedentare construiesc tuburi pe care le tapetează cu diferite particule. Puține specii sunt ectoparazite (*Histriobdella homari*) – trăiește pe branhiile homarului – sau endoparazite (*Haematocleptes terebellidis*) – parazit în celomul polichetului *Terebellides stroemi*. Se cunosc cca 10.000 de specii. Dimensiunile lor sunt cuprinse între 1 și 2 m până la 30 cm, excepție făcând *Eunice gigantea* care are lungimea de 3 m. (M. Suci, 1983) [50]

POLICITEMIE, (med. u.) creșterea numărului de eritrocite din sânge. Poate fi fiziologică (nou-născut, gravide, altitudini crescute și, în general, orice situație caracterizată prin hipoxie) sau patologică (policitemia vera – producție excesivă medulară, cu caracter malign). [21]

POLICLIMAX, (ecol.) ansamblu de climaxuri climatice și edafice aflate în același macroclimat. [15]

POLICLOROBIFENILI (PCBS), (biochim.) compuși organoclorurați utilizați în numeroase domenii ale industriei electrotehnice, pentru fabricarea de vopsele și materiale plastice. Prezența acestor compuși în mediu este cauza gravelor contaminări ale organismelor aparținând verigilor succesive ale lanțurilor trofice. Majoritatea acestor compuși sunt insolubili în apă, nu sunt biodegradabili, nici chimidegradabili. Aceste proprietăți reprezintă cauzele bioacumulării lor în lanțurile alimentare. S-a demonstrat că în doze mari PCBS provoacă la animale diverse afecțiuni grave, în special tumori. În Canada și Statele Unite PCBS sunt interziși din anul 1976. [41]

POLICLOROVINIL (PCV), (biochim.) material plastic fabricat din clorură de vinil, folosit ca material

de construcție, la fabricarea tuburilor de aducție a apei, a sticlelor de apă minerală și a lichidelor alimentare, a ambalajelor alimentare etc. PCV, din punct de vedere ecologic, este un deșeu toxic. Prin ardere degajă acid clorhidric ce contribuie la apariția ploilor acide. [41]

POLICONDRIȚĂ, (med. u.) afecțiune rară, caracterizată printr-un proces inflamator sau degenerativ al structurilor cartilajinoase, ce apare în focare multiple, putând duce la distrugerea cartilajilor, deformații; poate surveni și decesul, ca urmare a sufocării cauzate de pierderea stabilității arborelui traheo-bronșic. [60]

POLICORM, (bot.) plantă cu numeroase tulpini care se dezvoltă dintr-o singură rădăcină, aspect întâlnit la urda vacii (*Cardaria draba*), rățișoare (*Iris pumila*), jneapăn (*Pinus mugo*). [50]

POLICROMAZIE, (med. u.) colorație variată a citoplasmei. În studiul tumorilor acest element reprezintă unul din caracterele de apreciere a gradului de malignitate sau benignitate. În hematologie, policromazia definește creșterea numărului de policromatofile observate într-un frotiu colorat May-Grünwald-Giemsa sau Wright, exprimând eritropoieza medulară activă, care indică o anemie regenerativă. [33]

POLICULTURA, (bot.) creșterea controlată a unui amestec de diferite specii perene care imită diversitatea din sistemele naturale, este mai stabilă și mai sigură pentru o agricultură durabilă, decât monocultura plantelor anuale. [23]

POLIDACTILIE, (med. u. și vet.) malformație congenitală încadrabilă în categoria anomaliilor organice prin exces, caracterizată prin existența unui număr suplimentar de degete. [33]

POLIDERM, (bot.) țesut protector complex produs de un felogen special apărut în periciclul rădăcinilor sau tulpinilor subterane. Format din straturi alternative de celule endodermice și parenchimaticice. Celulele sunt vii, cu excepția celor aflate în straturile externe, care sunt moarte. Numărul straturilor poate fi peste 20. Servește ca țesut de înmagazinare a substanțelor nutritive. [50]

POLIDRUPA, (bot.) fruct multiplu, cărnos, provenit dintr-un gineceu policarpelar apocarpic, unde fiecare carpelă formează un pistil. După polenizare și fecundare, din fiecare ovar al pistilului va rezulta o mică drupă numită drupeolă ce rămâne inserată pe receptacul. Întâlnită la zmeur (*Rubus idaeus*), mur (*Rubus fruticosus*). [50]

POLIE, (geomorf.) depresiune carstică închisă, alungită, cu versanți abrupti și fund plat, acoperit de aluviuni în care s-au adâncit organisme fluviatile, a căror apă poate dispărea în ponoare; în unele p. se pot

forma lacuri. Se formează din unirea unor microdepresiuni carstice de tipul dolinelor sau uvalelor. [25]

POLIEMBRIONIE¹, (zool.) fenomen întâlnit la unele specii de animale nevertebrate, la care dintr-un singur ou pot rezulta mai multe larve. [62]

POLIEMBRIONIE², (bot.) formare de semințe cu mai mulți embrioni. Frecventă la gimnosperme, mai puțin la angiosperme. Normal, semințele au un singur embrion. Embrionii suplimentari apar în urma procesului sexuat sau asexuat, pe cale apomictică. Embrionii normali sunt diploizi. Cei suplimentari sunt haploizi sau poliploizi. În general, unul din embrioni se dezvoltă mult mai rapid și îi strivește pe ceilalți. Cei striviți se atrofiază. Rar se formează mai mulți embrioni capabili să germineze. **P.** are un caracter întâmplător sau permanent. Există **p. falsă** (pseudoembrionie) și **p. propriu-zisă**. **P. falsă** (pseudoembrionia) presupune formarea de embrioni în saci embrionari diferiți. Sunt întâlnite două aspecte. 1. În stadii tinere, 2-3 ovule fuzionează. În fiecare nucelă a lor se dezvoltă câte un sac embrionar în care se va forma câte un embrion (*Gymnadenia conopsea*, *Loranthus europaeus*, *Malus* sp., *Pirus* sp., *Sorbus aucuparia*, *Viscum album* ș.a.). 2. Apariția, în același ovul, a mai multor saci embrionari care vor da naștere la mai mulți embrioni. Cauzele ce determină acest caracter sunt: a) dintr-un arhespor pluricelular se dezvoltă mai multe celule macrosporogene (*Asperula*, *Fragaria*, *Galium* etc.); b) diferențierea mai multor macrospori funcționali (*Alchemilla*, *Fagus*, *Lilium*, *Salix* etc.); c) formarea în același ovul din celule nucelare a sacului embrionar normal și a sacilor embrionari aposporici (*Artemisia*, *Hieracium* etc.). **P. propriu-zisă** presupune formarea de mai mulți embrioni în același sac embrionar. Comună la gimnosperme, sporadică la angiosperme. Mecanismul lor de formare este diferit. 1. Apariția de embrioni suplimentari prin clivaj din zigot: a) diviziunea neregulată a zigotului și formarea unui grup de celule numit „corp embriogen“ care, prin creștere de volum și diferențiere, poate da naștere la unu sau doi-patru embrioni suplimentari (*Erythronium americanum*, *Tulipa gesneriana*, *Vincetoxicum officinale*, *V. nigrum*); b) formarea mai multor embrioni prin scindare longitudinală a proembrionului (*Crotalaria incana*, *Empetrum nigrum*, *Nymphaea advena*); c) formarea unor excrescențe („înmugurire“) din vârful proembrionului (*Nicotiana rustica*); d) formarea unor excrescențe din celula bazală a proembrionului și din unele celule ale suspensorului (*Actinidia sinensis*, *Lobelia syphilitica*, *Isotoma longifolia*). 2. Apariția de embrioni suplimentari din sinergide. Acestea se divid asemănător oosferei. Pot fi

sau nu fecunde (*Najas major*). 3. Apariția de embrioni suplimentari din antipode (*Allium odorum*, *Ulmus americana*, *U. glabra*). 4. Apariția de embrioni suplimentari prin diferențiere apomictică din celule ale nucelii (embrionie nucelară) sau din celule ale itegumentelor (embrionie itegumentară), ex., *Citrus* sp., *Eugenia* sp., *Mangifera* sp. La aceste specii numărul embrionilor poate ajunge până la 30 într-o sămânță. Embrionii nu sunt asemănători. În funcție de nutriția lor, unii sunt mari și bine diferențiați, alții sunt mici și slab diferențiați sau complet nediferențiați. Mulți din ei nu ajung la stadiul de plantulă. [50]

POLIFAG, (zool.) despre specii de animale cu regim alimentar foarte larg, care se hrănesc cu o gamă largă de viețuitoare (plante și animale) și sunt puțin pretențioase la hrană. [24] → EURIFAG

POLIFILETIC, (zool.) termen folosit pentru un grup de taxoni (specii, genuri) care, deși sunt clasificați împreună ca o categorie taxonomică, se crede că nu toți au descins dintr-un strămoș comun care a fost de asemenea membru al grupului. Un astfel de taxon formează mai curând un grad decât un clad. [37]

POLIFIODONT, (zool.) cu multe seturi succesive de dinți, aspect întâlnit la vertebratele inferioare. [37]

POLIFOLICULĂ, (bot.) fruct multiplu, uscat sau cărnos, provenit dintr-un gineceu policarpelar apocarpic, unde din fiecare carpelă rezultă un pistil separat. După polenizare și fecundare din fiecare ovar se formează un fruct (foliculă) ce rămâne atașat de receptacul. Întâlnită la spânz (**p. uscată**), bujor (**p. cărnoasă**) ș.a. [50]

POLIFORMARE, (petr.) reformare termică a unor benzine grele, în amestec cu fracțiunea care conține propan, propilenă și, uneori, butan și butelină. (R. Țiteica și colab., 1972) [46]

POLIFOSFAT DE AMONIU, (agrochim.) îngrășământ mineral complex obținut în urma reacției dintre amoniac și acidul superfosforic sau prin amonizarea acidului ortofosforic. [29]

POLIGALACEE (*Polygalaceae*), (bot.) familie care cuprinde 10 genuri cu cca 800 de specii erbacee, rar subarbuști, răspândite pe întreg globul. Frunze întregi, simple, alterne, fără stipele. Flori bisexuate (hermafrodite), zigomorfe, grupate în raceme; caliciul dialisepal, din 3 sepale externe mai mici și 2 interne, mai mari, numite aripi, persistente, petaloide; corola din 5 petale, din care obișnuit se dezvoltă numai 3, unite la bază; androceul, din 8 stamine, cu filamentele unite spre bază sau până dincolo de mijloc, cu aspect de tub despicat în partea de jos; anterele cu o singură lojă; gineceul, de obicei bicarpelar, cu ovar superior, ovul descendent și epitrop. Formula florală: $\phi \cdot | \cdot K_5 C_{(5-3)} A_8 G_{(2)}$. Fruct capsulă aripată. Semințe cu

POLIGAM

albumen, păroase, embrion drept. Flora României conține 10 specii spontane ce aparțin unui singur gen: *Polyala*, $x = 7, 8, 17, 19$. [50]

POLIGAM, (bot.) despre o plantă cu flori hermafrodite și unisexuate, masculine și feminine pe același individ, aspect întâlnit la floarea de colți (*Leontopodium alpinum*), golomăt (*Dactylis poligama*), mur (*Morus* sp.). [50]

POLIGENEZĂ, (bot.) descendență din mai multe linii parentale; originea multiplă a unor taxoni. [50]

POLIGEOSINCLINALE, (geomorf.) geosinclinale care în timpul formării lor se împart în mai multe depresiuni separate prin creste sau cordiliere geosinclinale; ex., geosinclinalul Cordilierilor, din care s-au format Munții Stâncoși și Munții Anzi. [50]

POLIGINIE, (bot.) prezența mai multor pistile în fiecare floare, aspect întâlnit la piciorul-cocoșului (*Ranunculus* sp.). [50]

POLIGLUCIDE, (biochim.) compuși macromoleculari constituiți prin condensarea ozelor prin legături glicozidice. Pot fi poliglucide omogene (amidon, celuloză, glicogen, inulină, arabani etc.) și poliglucide neomogene formate din oze diferite sau din derivați ai acestora (hemiceluloze, mucopoliglucide etc.), iar macromoleculile pot avea structuri lineare (celuloză, amiloză) sau ramificate (amilopectină, glicogen). Sunt prezente în toate tipurile de organisme și pot avea rol de substanțe de rezervă, furnizoare de energie (amidon, inulină, glicogen) sau de substanțe de susținere, de constituție (celuloză, hemiceluloze, substanțe pectice, mucopoliglucide, chitină). [9]

POLIGONACEE (*Polygonaceae*), (bot.) familie care cuprinde cca 1.000 de specii erbacee, anuale sau perene, rar lemnoase, arbust sau liană, răspândite pe tot globul. Frunze alterne, întregi, simple, cu stipele concrescute formând ochrea. Flori bisexuate (hermafrodite), rar unisexuate, actinomorfe dispuse în raceme, spice sau cime; perigon sepaloid sau petaloid, format din 3-6 tepale, prefoliație imbricată; androceul din 3-6 stamine (rar 4), dispuse pe 2 cicluri, concrescute cu baza perigonului; gineceul, bi- sau tricarpelar, cu ovar superior unilocular și uniovulat, ovul ortotrop, stigmat în formă de pensulă sau capitat. Formula florală: $\sigma^*P_{6-3}A_{3+3}G_{(2-2)}$. Fruct achenă. Sămânță cu perisperm. Embriion drept sau curbat, central sau lateral, cotiledoane plane sau plicate, subțiri. Flora României conține 55 de specii spontane și cultivate ce aparțin genurilor: *Polygonum*, $x = 10, 11, 12$; *Fagopyrum*, $x = 8$; *Oxyria*, $x = 7$; *Rumex*, $x = 4, 5, 7, 8, 9, 10$; *Rheum*, $x = 11$. [50]

POLIHALIT $[K_2MgCa_2(SO_4)_4 \cdot 2H_2O]$, (chim.) mineral format dintr-un amestec de sulfați de potasiu, magneziu și calciu. Este de culoare albă, cenușie, gălbuie, roșie, cărămizie, în funcție de natura

impurităților. Se folosește ca materie primă pentru fabricarea îngrășămintelor cu potasiu. [29]

POLIHAPLOID, (genet.) haploid rezultat dintr-o specie poliploidă. [19]

POLII MAGNETICI AI PĂMÂNTULUI, (magnet.) polul negativ (N), aflat la 73° latitudine nordică și 100° latitudine vestică, și polul pozitiv (S), la 69° latitudine sudică și 145° latitudine estică. Acești poli și axa lor nu coincid cu polii geografici și cu axa polilor geografici. [50]

POLIMASTIGINE (*Polymastigia*), ordin care cuprinde flagelate prevăzute cu mai mulți flageli, cel puțin patru. Unele sunt specii libere și se hrănesc holozoic, înglobând hrana prin citostom; altele sunt sapsromice, iar cele mai multe sunt parazite pe numeroase nevertebrate (viermi, moluște, insecte) și vertebrate. Forme parazite des întâlnite: *Trichomonas vaginalis*, care parazitează vaginul femeii, uretra și prostata la bărbați. Se transmite prin contact sexual; *Trichomonas hominis* (*T. intestinalis*), care parazitează intestinul omului producând iritații; *Lambia* (*Giardia*) *intestinalis* parazitează pe om, șoareci, guzani, cobai, câine, pisică, oaie, provocând enterocolite, pătrunde și în ficat, în special în vezica biliară, provocând abcese. Se transmite prin gură, sub formă de chisturi. [50]

POLIMER, (chim.) compus macromolecular obținut în reacția de polimerizare prin înlanțuirea unui număr variabil de molecule de monomer. [29]

POLIMERAZE, (genet.) enzime care catalizează sinteza ADN (ADN polimeraze) și ARN celular (ARN polimeraze). [19]

POLIMERIE, (genet.) participare a mai multor gene cu efecte aditive la realizarea unui caracter cantitativ. Un caracter este poligenic dacă este condiționat de gene cu acțiune egală și este polimeric dacă este condiționat de gene cu efecte inegale. [19]

POLIMERIZARE, (chim.) reacție de transformare a monomerilor unor substanțe nesaturate (foarte reactive) în polimeri. Se realizează prin reacții consecutive și prin reacții în lanț. În primul caz, polimerizarea se realizează succesiv (dimer, trimer etc.), însă gradul de polimerizare nu trece de 6. În al doilea caz polimerizarea se face prin reacții în lanț (prin radicali liberi) care duc la formarea de macromolecule, cu grad de polimerizare de câteva sute sau mii. [29]

POLIMICROLIPOMATOZĂ, (med. u.) boală caracterizată prin prezența în țesutul conjunctiv subcutanat a numeroase mase lipidice mici, nodulare, destul de discrete. [60]

POLIMIOZITĂ, (med. u.) colagenoză, caracterizată prin inflamația dureroasă a mușchilor, ce poate implica pielea și țesutul subcutanat, mușchii cei mai

- interesați fiind cei ai centurii pelvine și scapulo-humerale. [60]
- POLIMORF**, (bot.) frunze diferite ca aspect pe același individ, ex., dudul negru (*Morus nigra*) unde frunzele sunt de la cele întregi până la cele lobate; plante cu numeroase forme și aspecte; cu variabilitate mare, ex., gen, specie. [50]
- POLIMORFE**, (genet.) caractere controlate de gene cu frecvență intermediară între cea a genelor sălbatice și cea a genelor foarte rare (idiomorfe). Aceste gene sunt avantajate selectiv în anumite condiții de mediu. [19]
- POLIMORFISM**¹, (biol.) proprietatea de a avea două sau mai multe tipuri de bază ale corpului sau seturi de caractere fizice în cadrul speciei. [2]
- POLIMORFISM**², (micol.) sin. *pleiomorfism*, capacitatea unui fung de a exista în două sau mai multe forme morfologice distincte și de a produce, de regulă, două sau mai multe tipuri de spori. [69]
- POLIMORFISM**³, (genet.) prezență, într-o populație, a două caractere (gene) într-o asemenea frecvență, încât gena cea mai rară nu poate fi menținută numai prin mutații recurente. [19]
- POLIMORFISM**⁴, (chim.) proprietatea unei substanțe chimice solide (element sau compus) de a cristaliza în mai multe sisteme cristaline. Formele polimorfe dau soluții sau vapori (dacă se transformă în vapori), cu compoziție identică (de ex., sulfatul, carbonatul de calciu, azotatul de amoniu, multe dintre metale etc.). [29]
- POLIMORFISM**⁵, (agric.) proprietatea unor soiuri de viță de vie de a prezenta pe același lăstar mai multe tipuri de frunze, exemplul tipic fiind Pinot-ul noir. [49]
- POLIMORFISM GENETIC**, (genet.) prezența în cadrul unei populații a mai multor forme fenotipice asociate cu alelele aceleiași gene. [37]
- POLINARIE** (*Pollinarium*), (bot.) grupare de polinii cu caudiculele lor, aspect întâlnit la *Asclepiadaceae*, *Orchidaceae*. [50]
- POLINEFRIDIATE**, (zool.) insecte caracterizate prin prezența unui mare număr de tuburi Malpighi. [62]
- POLINEVRITĂ**, (med. u.) inflamația simultană a mai multor nervi periferici, caracterizată prin tulburări senzitive și motorii din cauze variate. [60]
- POLINIVOR**, (zool.) despre o insectă consumatoare de polen, ex., lepidopterele micropterigide, care păstrează mandibule funcționale. [62]
- POLINUCLEOTID**, (genet.) secvență de nucleotide unite prin intermediul unor grupări fosfatice; această grupare unește poziția 3' a zaharului unui nucleotid cu poziția 5' a zaharului nucleotidului învecinat. [56]
- POLINUCULĂ**, (bot.) fruct multiplu provenit dintr-un gineceu policarpelar, apocarp sau sincarp, care la maturitate se separă într-un număr de fructulețe uniseminale, indehiscente, numite nucule, egal cu numărul carpelor gineceului, ex. *Ranunculaceae*, *Malvaceae*. [50]
- POLIOENCEFALITĂ**, (med. u.) inflamația substanței cenușii a encefalului. [60]
- POLIOLI**, (biochim.) derivați hidroxilați de natură alcoolică, cu mai mult de două grupări hidroxilice în moleculă. Largă răspândire în regnul vegetal. Pot fi aciclici și ciclici. **P. aciclici** îndeplinesc, de multe ori, rolul de glucide de rezervă. Aplicații în industria farmaceutică și bacteriologie. **P. ciclici** se extrag din materialul vegetal prin fierbere în apă, alcool sau acetonă. Rolul lor în plantă este puțin cunoscut. Unii stimulează creșterea plantelor, activează biosinteza proteinelor și a acidului ascorbic. Reprezintă o rezervă de acid fosforic în plante. [50]
- POLIOMIELITĂ**, (med. u.) boală infecțioasă acută care afectează cu predilecție motoneuronii din coarnele anterioare ale măduvei spinării și meningele. [60]
- POLIP**, (med. u. și vet.) tumoră, în general benignă, sesilă sau pediculată, dezvoltată pe mucoase. Generalizarea fenomenului pe suprafețe întinse poartă denumirea de *polipoză*. [33]
- POLYPEPTIDE**, (biochim.) peptide constituite dintr-un număr mare de aminoacizi (10-100). Unele au rol fiziologic important: insulina, glucagonul, corticotropina (hormoni), iar altele rezultă în etapele intermediare de hidroliză a proteinelor. [9]
- POLIPETALIE**, (bot.) caracteristică a florilor cu număr mare de petale, ex., trandafirul, bujorul. [50]
- POLIPLACOFOR** (*Polyplacophora*), (zool.) clasă de moluște inferioare, cu structură primitivă. Corpul este oval și turtit dorso-ventral. Simetrie bilaterală. Dimensiuni 1-33 cm. Cochilia se află pe partea dorsală a corpului, formată din mai multe plăci depuse într-un singur șir longitudinal, articulate între ele. Acestea sunt mai înguste decât corpul, iar marginile mantalei rămân neacoperite, rezultând o zonă numită *perinotum*. Piciorul este ventral, lătit ca o talpă. Anterior, piciorul este separat de regiunea cefalică printr-un șanț. Nu posedă ochi și nici tentacule. Branhiile sunt situate în șanțul palial – în care se deschid orificiile genitale și excretore. Trăiesc în mediul marin la adâncimi variate, dar mai ales în zona litorală. Se hrănesc cu alge și diatomee. Se deplasează foarte încet, cu ajutorul piciorului. Se cunosc două specii: *Acanthochites fascicularis* trăiește în Marea Mediterană și *Lepidochiton marginatus* trăiește în Marea Neagră și Mediterană. (N. Tomescu, 1983) [50]
- POLIPLANETIC**, (reprod.) zoospor care prezintă mai mult de două stadii mobile (înotătoare) și două tipuri

POLIPLOIDIE

morfologice (dimorfic). [69] → MONOPLANETIC, DIPLANETIC

POLIPLOIDIE, (genet.) condiție ca o celulă sau un organism să aibă mai mult decât două seturi de cromozomi. **P.** apare prin multiplicarea seturilor proprii de cromozomi (autopoliploidie) ca urmare a blocării asamblării fusului de diviziune (statmochineză) sau a seturilor cromozomale ale hibridilor interspecifici sau intergenerici (alopoliploidie sau amfiploidie) sau prin hibridarea unor specii poliploide. [19]

POLIPODIACEE (*Polypodiaceae*), (bot.) familie care cuprinde 65 de genuri cu cca 1.200 de specii de ferigi erbacee, în majoritate epifite, puține terestre, perene, răspândite pe tot globul. În România vegetează numai specii erbacee cu rizom. Frunze întregi sau penatsectate, pe fața inferioară cu sori circulari, rareori alungiți, lipsiți de induzie. Sporangii posedă parafize. Sporii sunt izospori, iar protalele monoice, cordioforme, cu arhegoane și anteridii pe fața inferioară. Flora României conține 39 de specii spontane, ce aparțin genurilor *Phyllitis*, $x = (36?)$; *Matteuccia* (*Struthiopteris*), $x = 10, 40?$; *Blechnum*, $x = 17$; *Ceterach*, $x = 9 (36?)$ *Cheilanthes* (*Notholaena*), $x = 29?$; *Pteridium*; *Asplenium*, $x = 36$; *Athyrium*, $x = 10 (40?)$; *Polypodium*, $x = 37$; *Woodsia*, $x = 39, 41$; *Cystopteris*, $x = 7$ (și $42?$); *Polystichum*, $x = 41$; *Dryopteris*, $x = 41$; *Thelypteris*. [50]

POLIRIBOZOM, (biocel.) sin. *polisom*, ansamblul ribozomilor atașați la un anumit moment de o moleculă de ARNm, angajați în traducerea mesajului genetic al acesteia. **P.** sunt ordonat-spațiați la distanță de cca 80 de nucleotide, fiecare din ei realizând traducerea întregului mesaj genetic al ARNm; fiecare **p.** funcționează independent și realizează singur sinteza unui lanț polipeptidic. [69]

POLIRIZ, (bot.) plantă cu mai multe tipuri de rădăcini (fixatoare, absorbante etc.), aspect întâlnit la iederă (*Hedera helix*) sau plantă cu mai multe rădăcini adventive de același ordin, ex. *Spirodela polyrhiza* prezentă în apele stagnante. [50]

POLISEPAL, (bot.) cu caliciu alcătuit din numeroase sepale libere (diasepal), ex. frag (*Fragaria vesca*). [50]

POLISOM → POLIRIBOZOM

POLISPERM, (bot.) cu numeroase semințe, aspect întâlnit la *Chenopodium polyspermum*. [50]

POLISPERMIE, (bot.) proces de fecundare a oosferei, celulei secundare, a sinergidelor sau antipodelor de către mai mulți gameți masculi ajunși la maturitate în același timp și provenind de la mai multe tuburi polinice ajunse în sacul embrionar. Fecundarea altor celule ale sacului embrionar, în afară de oosferă și celula secundară, are loc numai în cazuri excepționale. La speciile *Sagittaria gramineum* și

Scilla sibirica etc. fecundarea are loc normal. Uneori însă sinergidele capătă aspectul oosferei. Un al doilea tub polinic pătruns în sacul embrionar eliberează doi gameți care (probabil) le fecundează. Ca urmare, în partea superioară a sacului embrionar rezultă trei proembrioni. Nu este o dovadă sigură. Sinergidele pot suferi câteva diviziuni dând naștere la embrioni haploizi maturi sau embrionul zigotic poate forma prin diviziune sau înmugurire embrioni adiționali. La o serie de plante (*Nigella arvensis*, *Aster novae-angliae*, *Ulmus* sp.) este descrisă fecundarea celulelor antipodiale. La specia *Myricaria germanica* fiecare din nucleii polari poate fuziona cu câte un gamet masculin. Se constată astfel „că în sacul embrionar al angiospermelor toate celulele constituie oosfere potențiale, ceea ce în procesul evoluției sacului embrionar și al schimbării metabolismului său a dus la modificarea și diferențierea celulelor sale, ajungându-se ca rolul oosferei să fie îndeplinit de o singură celulă a acesteia“ . (N. Rădulescu-Mitroi, 1976). [50] → POLIANDRIE

POLISPORIOZA INULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Polyspora lini*. Semnalată, pentru prima dată, în Irlanda. Descrisă de Lafferty, în anul 1921. În prezent, este răspândită în toate țările cultivate de în. Produce pagube foarte mari. Boala se manifestă pe toate organele aeriene ale plantei în fazele ei de dezvoltare. Pe cotiledoane, pe colet, pe tulpină, pe frunze apar pete, mai întâi de culoare cenușie, apoi brună. La un atac puternic, petele se înmulțesc, se măresc, se unesc, iar plantele devin brune, de unde și numele de *brunificarea inului*. La baza tulpinii, petele sunt mari și profunde. Aici, țesuturile de susținere sunt stânjenite în dezvoltare, motiv pentru care tulpinile se frâng ușor. Boala, ajunsă la capsule, le provoacă brunificarea și sterilitatea parțială. Prevenirea și combaterea constau în respectarea măsurilor de igienă fitosanitară aplicate după recoltare, arăturile adânci și combaterea chimică a puricilor inului și a altor insecte, cu rol în propagarea bolii. Folosirea de soiuri rezistente. (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

POLISTEL, (bot.) plante la care există mai multe stele sau cilindri centrali, aspect întâlnit la rădăcina de *Fabaceae/Leguminosae*. [50]

POLISTELIC, (bot.) plantă la care tulpina are mai mulți cilindri centrali, aspect întâlnit la *Filices*. [50]

POLISTEMON, (bot.) androceu cu de două ori mai multe stamine decât petale, sau cu mai multe serii de stamine, aspect întâlnit la *Lauraceae*. [50]

POLISTICT, (bot.) termen cu semnificația multipunctat, cu numeroase puncte sau pete. [50]

POLISTIGMATIC, (bot.) gineceu cu numeroase stigmatate. [50]

POLISTIH, (bot.) termen cu semnificația „multiseriat, dispus în mai multe serii, rânduri sau verticile“, ex. scvame, stamine. [50]

POLISTILIC, (bot.) gineceu cu mai multe stile. [50]

POLISULFURĂ DE CALCIU (CaS_x), (chim.) soluție care ia naștere prin fierberea $\text{Ca}(\text{OH})_2$ în soluție cu sulf. Soluția este un amestec de polisulfuri de calciu și tiosulfat de calciu. Constituie zeama sulfo-calcică folosită ca pesticid. [29]

POLISULFURI, (chim.) săruri ale acizilor polisulfhidrici, H_2S_x , în care x poate avea valori de la 2 până la 7. Acizii respectivi nu au fost toți izolați în stare pură, din cauza instabilității lor. Se cunosc polisulfuri alcaline și alcalino-pământoase; sunt colorate în galben până la roșu, culoarea fiind cu atât mai intensă cu cât conținutul de sulf este mai mare. Se obțin prin topirea sulfurilor cu sulf sau prin dizolvarea sulfurului în soluție de sulfuri. Polisulfurile inferioare, până la tetrasulfură, sunt cele mai stabile, cele superioare cedează ușor sulfurul. Sunt folosite ca pesticide. [29]

POLITENIC, (biocel.) ciclu celular (diviziune) particular (endomitoză) în cadrul căruia are loc replicarea materialului genetic (a cromozomilor) fără însă ca produșii de replicare (cromatidele surori) să se separe și să segreghe în celulele fiice. Ca urmare, cu fiecare ciclu **p**. (endomitotic) crește numărul de cromatide (inclusiv de ADN) din structura unui cromozom; în acest fel cromozomul devine format din numeroase cromatide, adică devine *politen*, având uneori dimensiuni uriașe, așa cum sunt cei din glandele salivare de la *Drosophilla*. [69]

POLITENIE (*Polytenia*), (biocel.) stare a cromozomilor giganti (politeni), formați din mai multe cromatide surori asociate, rezultate în urma mai multor cicluri endomitotice. [69]

POLITEȚE, (soc.) mod de comportare caracterizat prin bunăvoință, respect, amabilitate în relația cu ceilalți oameni. [32]

POLITICĂ DE MEDIU, ansamblul orientărilor, principiilor și reglementărilor statului cu caracter administrativ-juridic, fiscal și financiar, pentru a asigura dezvoltarea economico-socială în concordanță cu cerințele dezvoltării ecologice, cu menținerea echilibrului ecologic în natură, indiferent de sectorul de activitate. [50]

POLITICĂ FISCALĂ, măsurile și acțiunile statului constând în aplicarea de impozite pentru formarea veniturilor bugetare necesare finanțării cheltuielilor publice. [58]

POLITICĂ MONETARĂ, ansamblul de măsuri și metode prin care autoritățile monetare influențează condițiile economice prin creșterea sau reducerea ofertei de bani. [55]

POLITICĂ SOCIALĂ, implicarea statului prin căi și metode specifice în modificarea vieții sociale a unei colectivități, privind sfera economică, educațională, demografică, a mediului înconjurător, sănătatea. [68]

POLITOMIE, (bot.) ramificarea vârfului axei principale a tulpinii sau inflorescenței în mai mult de două ramuri secundare divaricate. [50]

POLITOPIE, (agric.) posibilitatea formării unor soiuri, biotipuri sau ecotipuri polifiletice cu puține caractere diferențiate, pe areale disjuncte. [50]

POLITRIH, (bot.) termen având semnificația „cu mai mulți peri, cili sau flageli“. [50]

POLITROF, (fiziol.) organism vegetal, micofitic, bacterian, cu capacitate de adaptare la nutriție diferențiată, pe substraturi variate; ex., dintr-o soluție nutritivă care conține glicerină, zaharoză și alcool etilic, mușgaiul consumă printr-o alegere gradată mai întâi zaharoză, apoi glicerina și, în final, alcool etilic. [50]

POLIURIE, (med. u.) diureză peste 2.000 ml/24 de ore. [21]

POLIVALENT, (chim.) proprietatea pe care o are un element chimic de a prezenta valențe diferite, în combinațiile chimice pe care le formează. [29]

POLIZAHARIDE, (chim.) compuși macromoleculari rezultați din condensarea monozaharidelor. Au caracter de eteri (polieteri), în care un mare număr de molecule de monozaharide sunt legate între ele prin atomi de oxigen. Datorită structurii macromoleculare sunt amorfe, dau soluții vâscoase, unele dintre ele prezentând și o mare rezistență mecanică. Prin hidroliza acidă sau enzimatică dau monozaharide. Sunt foarte răspândite în natură (celuloză, amidon, glicogen, inulină, hexozani, pentozani etc.). Se deosebesc polizaharide de rezervă (amidon, inulină, glicogen), de schelet (celuloză), de însoțire (hexozani, pentozani). Există și polizaharide care conțin azot (chitina). [29]

POLLINASTANOL, (biochim.) precursor al colesterolului vegetal acumulat în polenul ferigii iarbă dulce (*Polypodium vulgare*) și al liliaceului salce (*Smilax medica*). [41]

POLO CĂLARE, (sp.) joc foarte dinamic, desfășurat între două echipe a 4 jucători călare care au drept scop să joace mingea și să o introducă în poarta adversarilor, cu ajutorul unei crose. Este un joc de origine foarte veche, jucându-se pentru prima dată în Persia de unde apoi trece și în țările vecine. Astăzi **p. c.** se practică în mai multe țări din Asia și India. [52]

POLO PE APĂ, (sp.) joc sportiv între două echipe a câte 7 jucători care urmăresc prin procedee tehnice regulamentare să introducă mingea în poartă. Se desfășoară pe apă, în bazine de înot special amenajate. Țara de baștină a acestui joc sportiv este Anglia, întemeietorii lui fiind iubitorii de înot din Bournemouth. [53]

POLUANT, (pol.) produs solid, lichid sau gazos provenit din activități umane și dispersat în aer, apă sau sol, cu acțiune dăunătoare asupra organismelor. Astfel, poluanții din aer pot provoca anumite afecțiuni populației umane, organismelor vii, bunurilor materiale, operelor de artă, peisajului etc. Se deosebesc poluanți vătămători (noxe) și poluanți de disconfort. Astfel, oxizii de azot, proveniți din traficul rutier, bazat pe motoare cu ardere internă, există în mod obișnuit în atmosferă și fac parte din ciclul natural al azotului. Ei devin o noxă atunci când concentrația lor în mediu întrece toleranța biologică (< 25 ppm). Poluanții de disconfort se găsesc în limite admise în natură însă pot provoca anumite neplăceri organismelor. Ex., praful, fumul, mirosurile emise de fabrici în cantități reduse produc senzații neplăcute (prurit al mucoaselor, roșeață, erupții ușoare, stare de neliniște etc.). [41]

POLUANT AERIAN, (pol.) orice substanță prezentă sau eliberată în atmosferă care sub o formă sau alta afectează negativ sănătatea omului sau mediul ambiant. [24]

POLUANT SECUNDAR, (pol.) poluant format prin interacția dintre diferiți poluanți primari sau cu unii componenți ai mediului (ca de ex. cu vaporii de apă); tot poluanți secundari sunt și unele substanțe rezultate din procese biologice stimulate de o sursă primară de poluare. [24]

POLUANȚI CONVENȚIONALI, (pol.) cele 7 substanțe care contribuie cel mai mult la degradarea calității aerului: dioxidul de carbon, monoxidul de carbon, suspensiile, hidrații de carbon, oxizii de azot, oxidanții fotochimici și plumbul. Acești poluanți au fost stabiliți pe baza Actului de Puritate a Aerului aprobat de Comunitatea Internațională prin care s-au stabilit criteriile de recunoaștere a poluanților. [24]

POLUANȚI NECONVENȚIONALI AI AERULUI, (pol.) substanțe toxice deversate în mediu în cantități mici; în această categorie intră azbestul, benzenul, beriliul, mercurul, substanțele bifenilclorinate, clorura de vinil ș. a. [23]

POLUANȚI PERSISTENȚI, (pol.) poluanți nebiodegradabili care se acumulează în timp în sistemele naturale. [23]

POLUANȚI PRIMARI, (pol.) substanțe chimice eliminate direct în aer sau apă într-o formă otrăvitoare. [23]

POLUARE, proces de alterare a mediilor de viață biotice și abiotice și a bunurilor create de om, cauzat mai ales de deșeurile provenite din activitățile umane de origine menajeră, agricolă, industrială etc., dar și cauzat de unele fenomene naturale (erupții vulcanice, furtuni de praf sau nisip, inundații etc.). **P.** a apărut o dată cu dezvoltarea primelor civilizații urbane. Inițial, produsele poluante erau puține, de natură organică și ușor degradabile de către microorganisme (bacterii, ciuperci). O dată cu creșterea populației umane și cu dezvoltarea tehnicii, **p.** a cuprins teritoriul tot mai întins. Astăzi se răspândesc în ecosferă un număr imens de deșuri, unele greu biodegradabile (detergenții și pesticidele de sinteză, mase plastice, deșuri radioactive etc.). După mediul în care acționează **p.** poate fi: acvatică, atmosferică și edafică (a solului). După natura poluantului **p.** este fizică, produsă de zgomote, apă încălzită, praf etc.; chimică, produsă de efluenți gazoși de la diferite industrii, ionii unor metale grele, pesticide etc.; biologică, rezultată din infectarea cu germeni patogeni, din eutrofizarea apelor; radioactivă, ca urmare a exploziilor nucleare, scăpărilor de la centralele atomo-electrice și a folosirii unor materiale radioactive în industrie, agricultură și medicină. **P.** a devenit în prezent o problemă ce preocupă întreaga omenire, efectele ei putând duce la dezechilibre ecologice, la apariția de intoxicații, la creșterea morbidității, anomaliilor genetice și psihofuncționale. Prevenirea poluării impune o serie de măsuri: cunoașterea stării mediului înconjurător și a cauzei care l-a modificat; stabilirea gradului de poluare; stabilirea măsurilor necesare pentru remedierea dezechilibrelor ecologice apărute; aplicarea în practică a măsurilor de protecție, prevenire și control. Organizații internaționale ca ONU, UNESCO, OMM, PNUE, UICN au înscris în programele lor și problema poluării. [41]

POLUARE FONICĂ, (pol.) noxe acustice (zgomote) care afectează starea psihologică și biologică a oamenilor și a altor organisme din natură. Efectele patologice ale zgomotului sunt: surditatea traumatică și perturbări ale sistemului nervos, cu evoluție lentă sau agresivă. Expunerea excesivă la zgomot intens și pe perioade lungi de timp determină surditatea. Zgomotele stradale cele mai acute sunt produse de camioane, autobuze, de miile de autoturisme, motociclete, metrou, căi ferate etc. Un singur camion cu remorcă generează un zgomot de 90 de decibeli, iar o coloană de camioane mai mult de 100 de decibeli; un avion cu reacție generează la decolare un zgomot de 115-120 de decibeli. În cartierul de locuințe pragul zgomotului nu trebuie să depășească 50 de decibeli. [50]

POLUARE RADIOACTIVĂ, (pol.) creșterea radioactivității în mediu peste limita de toleranță a organismului. Reprezintă un pericol pentru viață sub toate aspectele de manifestare. Cauzele sunt intenționate (folosirea armei atomice) sau accidentale (defecțiuni la instalații nucleare). [50]

POLUARE TERMICĂ, (pol.) proces care afectează atmosfera, al cărei grad de încălzire crește paralel cu dezvoltarea industriei (în special, a celei energetice) și cu creșterea aglomerațiilor urbane. Una dintre principalele cauze ale încălzirii atmosferei este creșterea conținutului ei în CO₂, rezultat mai ales din procesele de combustie industrială (a cărbunelui, lemnului, gazelor). Ca urmare a acestui fapt, se reduc pierderile de căldură în spațiu prin radiație, mărindu-se astfel „efectul de seră”. [50]

POLUARE TRANSFRONTALIERĂ, (pol.) poluare ale cărei efecte depășesc granițele unui stat și afectează teritoriul și interese economice ale altui stat. [23]

POLUAREA APELOR, (pol.) deversarea în ape a diferitelor substanțe lichide sau solide care le afectează calitatea și le fac improprie vieții. Tipurile de poluare ale apelor sunt: suspensiile de sterili din exploatarea minere, din cariere; deșeurile de carne, oase, copite, sânge de la abatoare; fibrele de lemn, celuloză, rumeguș de la întreprinderile de industrializare a lemnului; substanțele chimice extrem de diversificate provenind din majoritatea industriilor și din gospodării, substanțele organice și reziduurile biologice constând în excremente, gunoaie; resturile din industria alimentară; ape impurificate cu pesticide provenite din agricultură; ape fierbinți impurificate din industrii și uzine termoelectrice; microorganisme patogene din spitale, crescătorii de animale, locuințe, ștranduri; substanțe radioactive din atmosferă, rezultate în urma exploziilor nucleare și din laboratoarele de cercetări cu izotopi radioactivi; produse petroliere de la foraj-extracție, de la rafinării, uzine petrochimice, de la transporturi navale și auto, din conductele de transport etc. [50]

POLUAREA ATMOSFEREI, (pol.) contaminarea atmosferei cu gaze toxice, care afectează calitatea vieții la scară planetară. În general, ea reprezintă consecința unor activități umane și este un fenomen actual al vieții urbane. Majoritatea poluanților atmosferici pornesc de la arderea care generează energie. Motoarele cu explozie internă utilizate în transporturi, arderile de combustibili gazeși, lichizi sau solizi (cărbuni, lemne) în unități industriale, la încălzirea locuințelor etc. provoacă emisii de substanțe și particule care se degajă în atmosferă, putând atinge concentrații nocive. În combinație cu

impuritățile tradiționale din aer situația se complică și mai mult. Au fost puse în evidență în atmosferă peste 100 de substanțe poluante, printre care cele mai frecvente sunt anhidrida sulfuroasă, oxidul de carbon, oxizii de azot, hidrocarburile policiclice, fumul, sulful. [50]

POLUAREA SOLULUI, (pol.) contaminarea solului cu diferiți poluanți constând din pulberi, lichide și gaze toxice. Pulberile și gazele toxice din atmosferă sunt antrenate de apa precipitațiilor spre sol, unde se depozitează la suprafață sau se impregnează în acesta. Apele de infiltrație transportă poluanții spre adâncime. Poluarea cea mai gravă a solului este dată de îngrijirea culturilor agricole erbacee, a plantațiilor de arbori și arbuști, a viței de vie. Substanțele chimice care se folosesc la stropiri pentru combaterea bolilor și dăunătorilor sunt extrem de toxice. Ele nu rămân numai pe plantă, ci cad pe sol și în sol, de unde rădăcinile plantelor, prin absorbție, le introduc în corpul lor și ajung în fructe și legume. Apa de precipitații le transportă în adâncime unde se acumulează și o mare parte din ele ajung în apa freatică. Luate din plante sau din apă, devin o otrăvă lentă de alterare a funcțiilor diferitelor organe la om și animale. [50]

POLUATOR NET, (pol.) termen generic ce califică o regiune care emite mai mulți poluanți atmosferici decât primește (într-o unitate de timp). [3]

POLYNEOPTERA, (zool.) insecte primitive caracterizate prin dezvoltarea câmpurilor anal și jugal, cu nervațiune bogată și dezvoltarea prin metamorfoză incompletă; cele mai importante ordine din acest grup sunt *Orthoptera*, *Phasmida*, *Blattodea*, *Mantodea*. [62]

POLYPODE, (zool.) larve ale unor grupe de insecte oligoneoptere caracterizate prin dezvoltarea picioarelor abdominale false – *pedes spurii*; astfel de larve, denumite și *eruciforme*, se întâlnesc la lepidoptere, himenoptere simfite și mecoptere. [62]

POLYPROTODONTIA, (zool.) marsupiale care au numeroși incisivi, canini mari și molari cu cuspid. Sunt de obicei carnivore sau insectivore. Grupul include oposumii din America și viezurii marsupiale din Australia. [57]

POLYPTERIFORMES, (zool.) pești osoși din apele dulci ale Africii Centrale, având corpul acoperit cu solzi ganoizi, o serie de înotătoare dorsale mici, o coadă aproape simetrică și înotătoare perechi cu lobi cărnoși. Acești pești împreună cu sturionii se crede a fi supraviețuitori ai vechiului stoc paleoniscid din perioada devoniană. [37]

POMPĂ DE FORAJ, (petr.) utilaj de foraj alcătuit din cilindri și pistoane cu dublu efect, acționate cu motoare electrice sau termice, cu ajutorul cărora se

realizează circulația noroiului de foraj în sondă. (R. Țițeica și colab., 1972) [30]

POMPEIUS, Dimitrie (1873-1954), matematician român de mare originalitate și profunzime. A fost profesor la Universitatea București, iar lecțiile predate aici formează monumentala sa lucrare „Leçons sur la théorie analytique des équations différentielles“ (consultată cu interes și azi). [48]

POMPORHYNCHUS LAEVIS, (zool.) clasa *Acanthocephala*. Vierme nespecific, parazit la peștii din apele curgătoare. Corpul de 13-18 mm este prevăzut cu un gât lung, cilindric, la un capăt este dilatat sub formă de bulb sferoidal, cu trompă evaginabilă, cilindrică, prevăzută cu cârlige de mărime variabilă. Adulții parazitează în intestinul peștilor, iar larvele sunt închistate în cavitatea generală. [10]

PONGIDE, (zool.) specii de maimuțe apropiate hominidelor: Gibon, Urangutan, Gorila, Cimpanzeu. Ele sunt arboricole, unele (Gorila și Cimpanzeu), cu stațiune bipedă, cu o ținută semiverticală, duc o mare parte de viață la sol. Nu au coadă. Femelele au ciclul menstrual cu o durată de 20-30 de zile. Fălcile predomină ca volum față de bolta craniană, capacitatea craniană 300-400 cm³ (la gorilă 400-600 cm³). [22]

PONTIC (bazinul ~), (geol.) bazin sedimentar component al *Paratethysului Oriental* în neogen și Cuaternar ce cuprindea Marea Neagră și regiunile învecinate, legat cu Bazinul Dacic, din vest, și cu Bazinul Aralo-Caspic, din est, în cea mai mare parte a neogenului. [25]

PONTO-CASPICĂ, (biogeogr.) despre specii care trăiesc sau au trăit atât în Marea Neagră (bazinul pontic) cât și în Marea Caspică, precum și în limanele îndulcite și chiar în fluviile din jurul acelor mări; sunt elemente originare din bazinul unic ce unea aceste mări, care în prezent nu mai comunică, separarea definitivă având loc la sfârșitul pliocenului. Salinitatea aceluși bazin unic era mult mai mică decât cea actuală a Mării Negre, astfel că speciile respective preferă apele îndulcite (sunt oligosalmastricole), iar peștii care trăiesc în mare (unii sturioni, scrumbia de Dunăre) fac migrații de reproducere în fluviu. [70]

PONTOAN, (nav.) vas plutitor care servește la realizarea suporturilor la podurile de pontoane sau pentru construcția porturilor. [31]

PONȚIAN, (geol.) 1. Etaj al pliocenului din bazinul *Paratethys*, echivalent al miocenului superior (Messian) din Mediterana vestică. În bazinele dacic și pontic este reprezentat prin depozite salmastre. 2. Pe marginea Bazinului mediteranean reprezintă faciesul continental al eocenului superior (Grecia, Franța). [25]

POOMYNI, (cecid.) diptere cecidimiide (*Diptera* – *Cecidomyiidae*) prezente în România prin 28 de specii galigene aparținând genurilor: *Bayeria*, *Caulomyia*, *Craneiobia*, *Gephyraulus*, *Geocrypta*, *Giraudiella*, *Janetiella*, *Neomikiella*, *Physemocecis*, *Pomyia*, *Rondaniella*, *Wachtliella*. Insectele din acest trib se dezvoltă în stadiul larvar pe plante din familiile: *Betulaceae*, *Hypericaceae*, *Lamiaceae/Labiatae*, *Fabaceae/Leguminosae*, *Lythraceae*, *Polygonaceae*, *Rosaceae*, *Rubiaceae*, *Taxaceae*, *Tiliaceae*, *Ulmaceae*. Ex., *Bayeria capitigena* se dezvoltă ca larvă în frunzele lăstarilor de alior, laptele câinelui (*Euphorbia cyparissias*) și alte specii înrudite, care se alipesc, se îngroașă și iau o formă sferică, compactă; *Physemocecis ulmi* atacă frunzele de ulm (*Ulmus laevis*, *U. campestre*) producând mici pustule circulare cu diametrul de 2-3 mm. Răspândire geografică: Europa, America de Nord. [41]

POOPO (*Paria*), lac de origine tectonică, localizat în Bolivia. Suprafața este de 2.590 km² și adâncimea maximă de 3-5 m (în funcție de climă). [45]

POP, Emil (1897-1974), doctor în biologie (1930), docența (1939), prof. univ. la Facultatea de Științele Naturii, Universitatea din Cluj, catedra de Fiziologie vegetală, membru al Academiei Române (1955). Domenii de cercetare: citologie, citotaxonomie, fiziologie vegetală, ecologie vegetală, paleontologie, etnobotanică, protecția naturii, istoria științei. A publicat 400 de lucrări științifice originale și de popularizare a științelor biologice. Om de știință emerit. [11]

POPÂNDICI, (ecol.) mici ridicături în terenurile mlăștinoase, formate prin dezvoltarea tufelor de *Carex*. [15]

POPENCHI (*Coprinus atramentarius*, fam. *Coprinaceae*), (micol.) ciupercă terofită, comestibilă, întâlnită de primăvara până toamna târziu (mai-noiembrie) cu dezvoltare în masă în lunile iunie și septembrie, pe sol umed, după ploaie, în grupuri mari sau foarte mari, prin păduri, parcuri, grădini, cimitire, pe lângă gropile și grămezile de gunoi. Unele persoane o consumă în stadiul tânăr. Este foarte gustoasă. După culegere nu rezistă decât câteva ore. Este interzis consumul de bere, vin, țuică atunci când se mănâncă această ciupercă deoarece provoacă deranjamente intestinale alarmante, apar congestia și cianoza feței, a pielii capului, trunchiului, membrelor, ca urmare a unor intense vasodilatații. Acestea sunt însoțite de palpitații, zgomote în urechi, stări de apatie, răcirea extremităților. [50]

POPICE, (sp.) joc sportiv care constă în lansarea unor bile de-a lungul unui culoar (pistă), cu scopul de a doborî 9 piese (popice), aranjate într-un anumit fel la capătul opus al pistei. În lume jocul de p. se practică

- sub patru variante mai cunoscute: „asfalt“, „bowling“, „bohle“ și „schere“. În țara noastră acest joc apare prin secolul XVII, mai întâi în Banat și Transilvania, mai apoi și în celelalte zone ale țării. [53]
- POPULAȚIA SOLULUI**, (pedol.) totalitatea organismelor care trăiesc în sol (plante și animale). [29]
- POPULAȚIE¹**, (inform.) mulțime finită de cromozomi artificiali. [47]
- POPULAȚIE²**, (ecol.) grup de indivizi conspecifici și interfecunzi care formează o unitate reproducătoare. Aparțin aceleiași specii, se leagă între ei printr-un anumit grad de panmixie și se izolează genetic de alte specii între care se stabilesc relații de natură trofică de apărare sau legate de înmulțire și ocupă un teritoriu comun numit habitat. Există: *populație apomictică* care a apărut pe cale partenogenetică; *populație ecologică*, care aparține unei specii ce trăiește în habitate diferite; *populație exponențială* a cărei rată instantanee de creștere este constantă tot timpul; *populații alopatrice* au habitate distincte, separate prin bariere fizice sau fiziologice; *populații simpatrice*, populații care coexistă în aceleași teritorii, respectiv același habitat fără să se elimine reciproc. [24]
- POPULAȚIE BIOLOGICĂ**, (ecol.) ansamblul indivizilor din aceeași familie regăsiți într-un spațiu determinat la un moment dat. [27]
- POPULAȚIE MARGINALĂ**, (ecol.) populație care are dificultăți de supraviețuire ca urmare a limitării factorilor abiotici și biotici necesari (nu este sinonim cu *populație periferică*). [70]
- POPULAȚIE MINIM VIABILĂ**, (ecol.) cea mai mică populație izolată a unei specii care are șansa de 99% ca să rămână în viață în jur de 1.000 de ani în pofida posibilelor efecte demografice, a efectelor negative din ambianță, a proceselor genetice aleatorii sau a posibilelor catastrofe naturale. [2]
- POPULAȚIE PERIFERICĂ**, (ecol.) orice populație a unei specii care se întâlnește de-a lungul sau lângă limitele arealului speciei respective, în jurul perimetrului acestuia sau la limita sa în altitudine (nu este sinonimă cu *populație marginală*). [70]
- POPULAȚIE STATISTICĂ**, (mat.) orice colectivitate care face obiectul unui studiu statistic. [48]
- POR¹**, (pedol.) element individual al spațiului lacunar (liber) al solului; după mărime porii se împart în capilari și necapilari. [29]
- POR²**, (micol.) orificiu mic prin care sunt eliberați sporii ciupercilor. **P.** germinativ, ca la uredosporii ciupercilor *Uredinales* prin care ies tuburile (filamentele) germinative. [61]
- POR NUCLEAR** → NUCLEU
- POR OPISTIAL**, (bot.) deschizătura camerei substomatice la frunze sau pe alte organe unde se află stomate. [50]
- PORA**, Eugen (1909-1985), doctor în științe naturale (1938), membru al Academiei Române (1963), prof. univ. titular la catedra de Fiziologie animală a Universității Iași și Cluj, prof. emerit (1964), Doctor *Honoris causa* al Universității din Lyon (1974). Domenii de cercetare: fiziologia animală. A publicat peste 456 de lucrări științifice. [11]
- PORCIUS**, Florian (1816-1906), botanist român. Membru al Academiei Române și al altor societăți științifice din străinătate. Cercetări de botanică din munții districtului Năsăud, de la Muntele Țibleș până în Moldova. Publică flora fanerogamă din fostul district al Năsăudului și multe alte lucrări. Dovedește poziția intermediară a florei Munților Rodnei între flora Carpaților sud-estici și balcanici, pe de o parte, iar pe de altă parte, între flora Carpaților sud-estice și flora Munților Tatra. Introduce în știința botanică noi termeni și stabilește diagnoze de recunoaștere a plantelor. Face schimb de materie botanică cu mulți oameni de știință din Europa. Colecția personală formată din 22.000 de plante ierborizate se află la Institutul Botanic din Cluj. A publicat mai multe lucrări de mare importanță științifică. [11]
- PORFIRIE**, (med. u.) grup de afecțiuni ereditare produse prin mutații ale genelor care codifică diferite enzime implicate în biosinteza hemului și caracterizate clinic prin manifestări cutanate, urinare și neurologice. [60]
- PORFIRINE**, (biochim.) compuși care conțin în structura lor un nucleu tetrapirolic substituit cu diferiți radicali. Sunt prezente în structura clorofilelor, a hemului, precum și în cea a grupărilor prostetice ale citocromilor, hem-enzimelor etc. [9]
- PORICID**, (bot.) tip de capsulă care, la maturitate, se deschide prin pori sau valve mici, aspect întâlnit la mac (*Papaver somniferum*), gura leului (*Antirrhinum majus*), clopoței (*Campanula* sp.). [50]
- PORIFERA**, (bot.) încrengătură care cuprinde spongieri cunoscuți sub denumirea de „bureți de mare“. Au structură simplă, cu celule dispuse în două straturi: *pătura dermală* la exterior, formată din pianocite (celule turtite), cu rol protector și *pătura gastrală*, în interior, formată din coanocite cu rol în digestie. Stratul intern delimitează cavitatea paragastrală. Între cele două pături celulare se află *mezogleea*. Sunt forme acvatic marine, puțin de apă dulce. Spongierii se subdivid în tipul *Ascon* (cel mai simplu), tipul *Sycon* (spongieri calcaroși), tipul *Leucon* cu spongierii cei mai evoluți. Reproducere asexuată și sexuată. (N. Tomescu, 1983) [50]
- PORINĂ**, (biochim.) proteină care formează canale (pori) în membrana externă a bacteriilor Gram

negative și în membrana externă a învelișului mitocondrial, care facilitează permeația unor molecule hidrofile cu moleculă mică. [69]

PORNIRE ÎN VEGETAȚIE, (bot.) moment al ieșirii plantelor perene din repausul de iarnă și început al perioadei active, determinat de un anumit prag termic din sol și atmosferă, realizat prin însumarea temperaturilor active (mai mari de zero grade), nivelul pragului fiind specific în funcție de originea plantelor. Mecanismul de iernare din repaus, respectiv de **p. în v.** a mugurilor, este însă mult mai complex, existând o strânsă interdependență între factorii externi (temperatura, fotoperioada, apa) și factorii interni (starea fizică a protoplasmei, respirația, activitatea enzimatică, conținutul în acizi, glucide, lipide, substanțele reglatoare de creștere ș.a.). [72]

POROKERATOZĂ, (med. u.) afecțiune rară a pielii, caracterizată prin cornificări în jurul porilor și atrofie progresivă centrifugă. [60]

POROZITATE, (pedol.) proprietatea solidelor de a avea în masa lor pori. Porozitatea reală este constituită din totalitatea porilor, iar cea relativă numai din porii care comunică între ei și cu mediul exterior. [29]

POROZITATE CAPILARĂ A SOLULUI, (pedol.) parte din porozitatea solului alcătuită din porii capilari ai acestuia; corespunde, în general, capacității pentru apă în câmp a solului. [29]

POROZITATE EFECTIVĂ A SOLULUI, (pedol.) parte din porozitatea solului care intervine activ în procesele de reținere și de mișcare a apei și a aerului, alcătuită din pori activi. [29]

POROZITATE NECAPILARĂ A SOLULUI, (geol.) parte din porozitatea solului alcătuită din pori necapilari ai acestuia; corespunde capacității pentru aer a solului și este echivalentă cu porozitatea de aeratie. [29]

POROZITATE PRIMARĂ A ROCILOR, (geol.) golurile dintre granulele rocilor sedimentare, spațiile dintre fețele de stratificație, fisurile depozitelor de roci sedimentare cimentate, de roci metamorfice și chiar eruptive. [50]

POROZITATE SECUNDARĂ A ROCILOR, (geol.) spațiile rezultate din activitatea de dizolvare a apei, fisurile rezultate din contractarea rocilor, fisurile sau porii rezultați din procesele de cristalizare, deshidratare și eroziune eoliană. [50]

POROZITATEA ROCILOR, (geol.) raportul dintre volumul golurilor aflate între particulele solide ale unei roci și volumul ei total. Porozitatea unei roci constă din pori, interstiții, fisuri și se exprimă prin coeficientul de porozitate (n), definit ca raport între

volumul porilor (V_p) și volumul total al rocii (V_t), exprimat în procente:

$$n = \frac{V_p}{V_t} \cdot 100, \% \text{ [50]}$$

POROZITATEA SOLULUI, (pedol.) valoare obținută prin diferența dintre volumul total și volumul particulelor solide ale solului; sin. *spațiu lacunar total*. Volumul este ocupat de apă și aer, fiind reprezentat de porii capilari și necapilari. Pentru determinarea **p. s.** se folosește relația: $P_t = 100 [1 - (G_v/G_s)]$, în care: P_t = porozitatea totală, în %; G_v = greutatea volumetrică a solului, în g/cm^3 ; G_s = greutatea specifică a solului, în g/cm^3 ; 100 = factor pentru raportarea procentuală. Pentru solurile normale limitele de variație ale porozității totale pot fi considerate 40% și 60%, straturile superficiale ale solului prezentând valori și în funcție de lucrările agrotehnice aplicate. [72]

POROZITATEA TOTALĂ A SOLULUI, (pedol.) ansamblu al diferitelor feluri de porozitate a solului sau proporția tuturor porilor din volumul total al solului; se notează cu PT și se calculează cu formula: $PT = (1 - DA/D) \times 100$, în care: D = densitatea, iar DA = densitatea aparentă. [29]

PORT, (inform.) în hardware, locație pentru trecerea de date spre și dinspre un dispozitiv. Micro-procesoarele au porturi pentru trimiterea și primirea biților de date; aceste porturi sunt de obicei locații dedicate în memorie. Dispozitivele periferice se conectează la calculator tot prin intermediul unui port. [6]

PORTABILITATE, (inform.) caracteristică ce reflectă ușurința cu care un program scris pentru un anumit sistem de calcul, și executat pe acesta, poate fi modificat pentru a putea fi executat pe un alt sistem de calcul. [47]

PORTALTOI, (bot.) parte din planta altoită, care asigură sistemul radicular și eventual o oarecare porțiune din tulpina viitoare. Se utilizează pentru perpetuarea soiurilor de pomi și viță de vie, care nu pot vegeta corespunzător cultivați pe rădăcini proprii. **P.** are rezistență superioară la condițiile nefavorabile din sol, la unii dăunători (nematodi, filoxeră ș.a.) sau boli (cancer bacterian ș.a.) și vigoare vegetativă specifică pe care le imprimă plantei altoite rezultate. (Această ultimă însușire interesează în pomicultură, în producerea de material pentru înființarea plantațiilor intensive și superintensive) Când nu este compatibil cu altoiul se interpune între acestea, tot prin altoire, un *intermediar*, soi sau specie care manifestă compatibilitate atât cu altoiul cât și cu **p.** Speciile pomicole sălbatice imprimă vigoare crescută plantei altoite, un sistem radicular profund, dar și o prelungire a duratei de timp până la intrarea pe rod.

Soiurile aceleiași specii folosite ca **p.** poartă denumirea de **p. franc**; în afară de aceștia se utilizează și **p. vegetativi**. [72] La vița de vie, este metoda prin care se evită atacul de filoxeră. Portaltoii sunt de origine genetică americană și își desfășoară activitatea în pământ. Influențează creșterea și rodirea soiurilor de viță rodoare. Soiurile admise la înmulțire sunt: Berlanderi x Riparia, Selecția Oppenheim 4, Crăciunel 2, Kobber 5 BB, Teleky 8 B, Riparia Gloire, Chasselas x Berlanderi 41 B, Rupestris du Lot. [49]

PORTATIV, (cult.-art.) cinci linii orizontale pe care se scriu notele. Liniile se numără de jos în sus și ne ajută să determinăm înălțimea notelor. [67]

PORT-CROS, parc național marin situat în Franța (insulă din Arhipelagul Hyères din Marea Mediterană, departamentul Var). Suprafața marină, 1.800 ha, suprafața terestră 694 ha (1963). Altitudine, 0-200 m. Zona maritimă protejată se întinde până la 600 m de coastele insulei. Lungimea totală a malurilor este de 22 km. Este primul parc maritim din Europa. Pe uscat se disting patru asociații vegetale dominante: fitocenoze halofile de coastă; fitocenoza a ferigilor arborescente, a leandrului și fisticului; pădurea de stejar verde (*Quercus ilex*), pinul de Alep (*Pinus halepensis*); maquisul alcătuit din arbatus și iarba neagră. În mare domină algele din genul *Posidonia*. Fauna de uscat este remarcată prin fluturele diurn *Jason* și șopârla Geko. Fauna submarină este alcătuită din bureți, gorgone, murene. [50]

PORTIȚĂ, (nav.) mai multe pontoane reunite într-un pod plutitor, servind la trecerea peste un curs de apă. [31]

PORTOCAL (*Citrus sinensis*, fam. *Rutaceae*), (agric.) specie cu frunze permanente, originară din China de Sud unde este cunoscută de peste 3.000 de ani. Cultura portocalului este răspândită în zonele subtropicale: în țările din jurul Mării Mediterane, în Africa de Sud, în America, Australia. Pom înalt de 3-8 m, posedă numeroase soiuri (peste 400), unele cu semințe, altele partenocarpice. Fructele sunt hesperide, cu 6-12 segmente. Ele se împart în trei grupe: *portocale normale*; *portocale navel*, care au un fruct secund format din carpele mai mici care deschid la vârful fructului mare un ombilic; *portocale sângerii*, cu pulpa roșie. Soiuri de portocale normale: *Valencia*. Soiuri de portocale navel: *Washington Navel* cu coaja groasă, suc dulce și aromă excelentă, lipsit de semințe, *Navelina*, *Navel late*, *Robertson Navel*, *Thomson Navel*. Soiuri cu miezul roșu: *Saguinelli*, *Taroco*, *Washington Sanguina*. Se înmulțește prin altoire pe portaltoi franc, iar pentru zone mai reci, pe puieti de *Poncirus trifoliata*. Portocalele conțin apă (90%), proteine (0,7%), hidrați de carbon (cca 9%), acizi organici (1,5-25 g%),

vitaminele C (35-50 mg%), A (11μg%), B₁ (0,06 mg%), B₂ (0,03 mg%), niacin (0,2 mg%), săruri de sodiu (2 mg%), potasiu (130 mg%), calciu (30 mg%), fosfor (15 mg%), fier (0,4 mg%). Valoare energetică, 39 kcal/100 g pulpă, din care se resoarbe 89%. Fructele sunt recomandate intern pentru creștere, în convalescențe și pentru prevenirea îmbătrânirii, anemie, lipsa poftei de mâncare (anorexie), scorbut, demineralizare, astenie fizică și intelectuală, dispepsie, tendințe hemoragice și fragilitate capilară, boli hepatice, hipervâscozitate sanguină, tromboză, amețeli, amorțirea membrelor, infecții diverse, stări febrile, paludism, intoxicații, dermatoze, eczeme, stomatite, gingivite, diabet, isterie, meteorism (gaze intestinale), laringită. Frunzele se recomandă în cefalee, insomnie, palpitații, tuse, spasme. Florile sunt utile în tratarea cefaleei, insomniei, cuperozei (nas roșu), palpitațiilor, tusei, spasmelor gastrointestinale. Coaja (pericarpul) este indicat în febră, oboseală. În alimentație, se consumă ca atare. Suplinește carențele vitaminice. Cojile uscate servesc la aromatizarea prăjiturilor, compoturilor. În casele oamenilor, pentru îndepărtarea moliiilor, se agață în șifonier sau în dulap câte o portocală înțepată în mai multe locuri cu câteva cuișoare. Obiectele din piele, cordoane, poșete, mănuși, cu piele decolorată, în special cea neagră, își vor înprospăta culoarea dacă sunt frecate cu partea albă a cojii de portocală, după care sunt lustruite cu o flanelă. În industrie, fructele sunt utilizate la obținerea de suc, pentru preparate de cofetărie, jeleuri, băuturi alcoolice, marmeladă. [40]

PORTOCALUL AMAR (*Citrus aurantium*, fam. *Rutaceae*), (agric.) specie de pom care se deosebește de portocalul dulce prin frunzele sale mai îngust lanceolate, cu vârf ascuțit, prin pețiolul clar aripat și fructele cu coaja rugoasă și pulpa acidă și amară. Este rezistent la boala *tristeza*, motiv pentru care este folosit ca portaltoi și ca partener în hibridări. Fiind prea amar, nu poate fi consumat proaspăt. Se folosește la prepararea marmeladei și a lichiorului curaçao. [40]

PORTOCALUL AMAR DE BERGAMO (*Citrus aurantium* ssp. *bergamia*, fam. *Rutaceae*), (agric.) pom al cărui fruct este amar și are segmente foarte numeroase, mici, deoarece, în interiorul lui are un al doilea fruct. Acest lucru este ușor de observat în secțiune transversală. Fructele sunt strălucitoare, roșii sau portocalii, foarte decorative, iar coaja are un parfum foarte puternic, depășind toate celelalte citrice. Această ultimă particularitate face ca bergamota să constituie culturi specifice pentru extragerea parfumului. Ea constituie, alături de alte plante (lămâi, portocal și rozmarin), baza vestitei „Apa de colonie 4711“, astăzi foarte cunoscută. Numărul 4711 se pare că este cel care a fost dat casei

lui Johan Maria Farina (unde se fabrica parfumul) de către serviciul de încartuire al trupelor lui Napoleon care au staționat în Köln (Colonia) într-una din deplasările lor. Fructele mici, neocapte, devin după uscare tari ca piatra și răspândesc continuu un miros plăcut. [40]

PORTOFOLIU, (ped.) instrument de evaluare complex, integrator, care oferă posibilitatea de a emite o judecată de valoare reflectând evoluția elevilor. Reprezintă cartea de vizită a elevului de-a lungul timpului și cuprinde rezultatele la teste, observațiile privind comportamentul elevilor, date privind activitățile din afara clasei. [16]

PORTRAIT, (inform.) mod de așezare a paginii în care dimensiunea cea mai mare este pe verticală, pagina fiind orientată astfel încât înălțimea paginii să fie mai mare decât lățimea paginii. [6]

PORTULACA, (agric.) gen de plante care aparține fam. *Portulacaceae*. Popular „floare de piatră”. Specie frecvent cultivată pentru decor, *Portulaca grandiflora*, originară din America de Sud, este o plantă erbacee, anuală, de 10-15 cm înălțime, cu tulpini și frunze mici, cilindrice, cărnoase. Deosebit de floriferă pe tot parcursul verii, are flori dispuse terminal, în vârful numeroaselor ramificații. Acoperă o gamă largă de culori, în afară de albastru, florile fiind simple, semiinvolve sau involte. Decorează din plin în pozițiile și zilele însorite, dar florile rămân închise pe timp noros sau ploaie. Se pot utiliza în borduri, printre pietre, în covoare de flori și în jardiniere, iar cele involte, ca plante de ghiveci. Sunt puțin pretențioase și cresc bine în zone calde, însorite, cu soluri mai uscate și nisipoase. Se înmulțesc prin semințe (uneori prin autoînsămânțare), în spații calde, în răsadnițe în lunile martie-aprilie, sau la sfârșit de aprilie, direct la locul definitiv de cultură. Soiurile involte se înmulțesc, de preferință, prin butași care dau ușor rădăcini. [39]

PORTULACACEE (*Portulacaceae*), (bot.) familie care cuprinde plante erbacee, glabre, cu frunze simple, întregi. Flori bisexuate (hermafrodite), actinomorfe, solitare sau grupate în cimă bipară ori helicoidală; caliciul, din 2 sepale, rar 3-5, libere sau concrescute; corola din 5 petale, rar 4-6 petale, libere sau concrescute; androceul, din 3 la numeroase stamine, cu antere biloculare, introrse; gineceul, cu ovar unilocular, posesor al mai multor ovule campilotrope. Formula florală: $\sigma^* K_2 \text{ rar }_{3-5}; (2) \text{ rar }_{(3-5)} C_5 \text{ rar }_{4-6}; (5); \text{ rar }_{(4-6)} A_{3-\alpha} G_{(3)}$. Fruct capsulă. Flora României conține 3 specii spontane și cultivate ce aparțin la 2 genuri incluse în 2 subfamilii. Sfam. *Montioideae*, cu genul *Montia*; sfam. *Portulacoideae*, cu genul *Portulaca*, $x = 9$. [50]

PORTILE ARCTICII (*Gates of the Arctic*), parc național situat în SUA (statul Alaska). Suprafața, 3.360.000 ha (1980). Cuprinde partea centrală a Munților Brooks. Vegetația este formată din vaste păduri umede de molid Sitka, cedru vestic galben, cedru vestic roșu, anin etc. Fauna de animale vertebrate constă în principal de urșii grizzly, caribu, lupi. În cadrul parcului temperaturile sunt moderate, iar precipitațiile abundente. [50]

PORUMB (*Zea mays*, fam. *Poaceae/Gramineae*), (agric.) plantă erbacee, anuală, cereală, unisexuat-monoică, alogamă, cultivată în scopuri alimentare, industriale și furajere din zona de stepă până la altitudinea de 530 m. Mătasea (stilurile și stigmatetele gineceelor) are utilizare terapeutică în medicina umană și veterinară, cultă și tradițională. Cocenii (știuletele fără boabe) au utilizări în medicina umană tradițională. Mălaiul (făina de porumb) acționează ca antiinflamator, calmant, coleretic, galactogog, energizant, hemostatic, nutritiv, vitaminizant (C, E, K), reconstituent, emolient tegumentar. Stimulează eliminarea bilei în intestin, elimină sau limitează procesul inflamator, diminuează excitabilitatea nervoasă și asigură un efect ușor sedativ, stimulează secreția glandelor mamare, acționează ca tonic, stimulent, revitalizant, întăritor, regenerativ, oprește hemoragiile ușoare gastrointestinale. Mătasea acționează diuretic, saluretic, colagog. Acțiunea sa diuretică și saluretică este asigurată de sinergismul dintre flavone, saponine și sărurile de potasiu. Cenușa de știuleți (coceni) este antiinflamator gastric, înlătură durerile gastrice, stimulează secreția gastrică. Mămăliga pregătită din mălaiul (făina) de porumb este indicată a fi consumată de cei care suferă de afecțiuni cardio-vasculare, hepatice, renale, albuminurie, artrite, bronșită acută, calculi renali, cistită, colecistită cronică, diabet, dischinezie biliară, dismenoree, gută, gripă, tuse, traheobronșită, uricemie, uretrită, hepatită, hipoglicemie, impetigo, litiază renală, metrită, reumatism, hemoragii ușoare gastrointestinale. Mătasea poate fi utilizată ca adjuvant în afecțiuni cardiace și urinare, amigdalită, ascită, colică renală, edem, menstruație dificilă, metroragii, nefrită, pleurezie, obezitate, afecțiuni ale vezicii biliare și ale vezicii urinare. Cenușa de știulete (cocean) este indicată în durerile de stomac și pentru stimularea funcției lui. Procedeele se practică la Cislădie, județul Sibiu. Cariopsele (boabele) sunt folosite la fabricarea spirtului, amidonului, glucozei, uleiului comestibil și șroturilor de embrioni. Din strujeni și ciocălai se poate fabrica celuloza. Specie meliferă. Furnizează albinelor culesuri de polen. Pondere economico-apicolă mijlocie. În zootehnie este folosit în hrana animalelor sub formă de boabe

mature, boabe mature uruite, ori boabe ajunse la coacere în ceară, transformate în *pastă* sau *fulgi* și însilozate. Porumbul ca plantă întreagă, ajuns la coacerea lapte-ceară, tocat și însilozat constituie un nutreț suculent valoros. Cocienii pot fi folosiți și ca furaj grosier în nutriția animalelor (bovine, ovine, caprine). [50]

PORUMB ZAHARAT (*Zea mays* convar. *sacharata*, fam. *Maydeae*), (agric.) cereală legumicolă, anuală, cultivată pentru conținutul ridicat în zahăr (care nu este transformat total în amidon), în SUA, Italia, Israel ș.a.; în curs de răspândire în țara noastră pentru diversificarea sortimentului legumicol. **P. z.** germinează la 10°C în sol și rezistă în faza tânără la 3,5°C. Perioada de vegetație e mai scurtă decât la porumbul de boabe, pentru că se recoltează în faza de lapte. Vremea rece întârzie recoltarea, iar temperatura prea mare (35°C) și uscăciunea împiedică fecundarea și formarea boabelor. Semănată la jumătatea lui aprilie, soiurile timpurii se pot recolta la jumătatea lui iulie, iar cele tardive până toamna, la venirea înghețurilor. În solarii sau cultură prin răsad se pot obține recolte mai devreme. Soiurile tardive sunt mai productive. Se seamănă câte 8 plante/mp (cele timpurii) și 6 plante/mp (cele tardive). Are cerințe mari față de apă și căldură. Este cultivat pentru utilizare în faza de lapte, consumat sub formă de știuleți fierți, copti sau conservat. Pentru consum în stare proaspătă se cultivă în general pe suprafețe mici, în special în grădinile de lângă casă. În SUA se consumă ca salată (garnitură sau cu fasole Lima). [72]

PORUMBAR (*Prunus spinosa*, fam. *Rosaceae*), (bot.) arbust spinos, indigen, microfanerofit, foarte comun în toate regiunile țării, întâlnit pe coaste însoțite, dealuri pietroase, stâncării, răzoare, pășuni, fânețe, margini de pădure, rărituri de pădure, de la câmpie până în etajul montan (1.000 m). Rădăcinile, scoarța, frunzele, florile și fructele au utilizări terapeutice în medicina umană și veterinară, cultă și tradițională. Florile au proprietăți sedative, diuretice, depurative. Aceste însușiri le conferă glicozidele cianogenetice și flavonoidele. Fructele au acțiune astringentă și diuretică. Au efect antiidiareic, antizidenteric. Medicina tradițională folosește rădăcinile, scoarța rădăcinii și chiar scoarța tulpinii contra durerilor de inimă, florile ca antiidiabetice, antiastmatice, antiinflamatoare. Fructele sunt recomandate în dureri de stomac, diaree, dizenterie, afecțiuni renale, dischinezii biliare, gută, tuse convulsivă și spastică, afecțiuni ale aparatului cardiovascular și pentru stimularea digestiei. Florile sunt folosite ca sedativ și ca diuretic în tratamentul bolilor aparatului excretor (nefrite, cistite, cistite hemoragice), al enteritelor. Frunzele sunt folosite în erupții tegumentare, boli de

rinichi, boli de vezică și pentru eliminarea toxinelor din organism. Fructele se pot consuma proaspete. Sunt astringente. Pot servi la prepararea marmeladei, vinului, țuicii, lichiorurilor, oțetului și siropului. Specie meliferă. Furnizează culesuri de polen și nectar. Producția de miere, 25-40 kg/ha. Are culoare galbenă-aurie, aromă pronunțată și gust plăcut. Pondere economico-apicolă mijlocie. Cultivat pe terenurile degradate din silvostepă, unde ameliorează solul pentru instalarea unor specii valoroase. Aspect florifer foarte plăcut primăvara. Înmulțirea prin semințe și drajoni înrădăcinați. [50]

PORUMBELUL DE SCORBURĂ (*Columba oenas*, fam. *Columbidae*), (zool.) pasăre migratoare. Cântărește 250-300 g. Penajul este cenușiu, cu reflexe metalice verzui și violete în regiunea gâtului. Pe aripi are câteva pete negre. Toamna formează uneori stoluri cu porumbelul gulerat. Biotopul lui îl constituie pădurile cu arbori scorburoși din regiunea de șes și de deal în care are cuibul. Mai folosește și galerii, găuri între stânci, clădiri părăsite etc. Depune 2-3 ouă pe vară. Preferă pădurile poienite învecinate cu terenuri agricole. Sosește din sud la sfârșitul lui februarie și migrează în octombrie-noiembrie spre sudul și vestul Europei. În iernile blânde rămâne în țara noastră. Este mai frecvent decât porumbelul gulerat și se vânează cu aceleași metode, folosind alice de 2,5 mm. [42]

PORUMBELUL GULERAT (*Columba palumbus*, fam. *Columbidae*), (zool.) pasăre de pădure mai puțin răspândită. Cântărește 500 g. Se deosebește de ceilalți porumbei sălbatici prin gulerul alb pe care îl au păsările adulte. La porumbeii sub un an acesta lipsește. Culoarea penajului este cenușie albăstrie pe spate și cenușie pe abdomen. Este pasăre migratoare, oaspete de vară. Sosește la sfârșitul lui februarie, iar toamna, în octombrie, se înapoiază. Își face cuibul în arbori, uneori folosește cuiburi părăsite de alte păsări. În primele săptămâni puii nu pot să zboare și stau pe crengi, fiind expuși răpitoarelor cu pene și jderilor. Se hrănește cu semințe, fructe, jir, ghindă etc. La vânarea lor se folosește metoda apropierei și ademenirea (chemarea) primăvara, iar vara se aplică metoda la pândă. [42]

POSSIBILITATE (*cota de tăiere*), (for.) volumul de masă lemnoasă stabilit prin amenajament, care se recoltează într-o anumită perioadă de timp de pe o suprafață de arboret dată. Posibilitatea nu trebuie să depășească creșterea curentă anuală sau periodică a arboretelor și se exprimă în volum sau în suprafață de teren destinată exploatații. Când aceasta se referă la teritorii mari (ocol silvic, direcție silvică sau țara întreagă) primește denumirea de „cotă de tăiere“. Ea

cuprinde atât produsele principale (ale arboretelor în curs de regenerare), cât și produsele secundare (provenite din tăieri de îngrijire și rărituri). Cele mai cunoscute metode de calcul ale posibilității sunt: 1. Metoda creșterii indicatoare (creșterea curentă a unei păduri virtuale, de referință). 2. Metoda claselor de vârstă (se urmărește normalizarea și perfectă echilibrare a claselor de vârstă). 3. Metoda fondului optim de producție (aplicabilă în special în cazul pădurilor tratate în codru grădinarit). Posibilitatea reprezintă mijlocul cel mai important și eficient de a menține nealterat fondul de producție, de reglare a structurii arboretelor și de optimizare a tuturor funcțiilor exercitate de pădure (economice, ecologice, sociale și estetice). Prin eroziune pot fi dislocate anual sute de m³ de sol fertil, ceea ce depășește de 3-20 de ori indicele de echilibru erozional (de egalitate între pierderile normale de sol și aportul din partea pedogenezei). Dintre formele de vegetație care se opun eroziunii, cea mai eficientă este pădurea. Rezultatele împăduririi sunt puse în evidență de datele: împădurire > 60%, sol dislocat 1-5 t/an. ha; împădurire 40-60, sol dislocat 5-10 t/an. ha; împădurire 20-40, sol dislocat >10 t/an. ha; împădurire < 20, sol dislocat > 25 t/an. ha. Aceleași date (C. Traci, 1985) arată că față de pădurea închisă, la care eroziunea este neglijabilă (<1m³/an. ha), în pajiști aceasta este de 1-4 ori mai mare, în terenurile degradate prin pășunat de 10-50 de ori mai mare, în culturile agricole cu păioase de 50-200 de ori mai mare, iar în culturile de prășitoare de 100-500 de ori mai mare. [4]

POSTCLEITRUM, (zool.) os de membrană dispus posterior față de cleitrum în centura scapulară a unui pește osos. [37]

POSTCLIMAX, (ecol.) climax relictar corespunzător unui climat mai cald și mai umed păstrat în cadrul climatului actual, datorită unor condiții locale favorabile. [15]

POSTGLACIAR, (glac.) denumire echivalentă holocenului care desemnează perioada restrângerii ghetarilor pleistoceni. [25]

POSTHODIPISTOMUM CUTICOLA, (parazit.) clasa *Trematoda*. Vierme ce parazitează sub formă de metacercar în tegument sau în musculatura imediat adiacentă tegumentului. Paraziții se găsesc în chiști sferici sau ovali de 0,69-0,99 mm, cu pereți dublii, și sunt înconjurați de pigment melanic în cazul parazitării în tegument. Produce boala trematodoza peteșială neagră. [10]

POSTIMAGINE, (fiziol.) manifestare a inerției funcționale a analizatorilor constând în menținerea imaginii senzoriale și după ieșirea obiectului din câmpul perceptiv. [28]

POSTINHIBITORI, (biochim.) compuși organici postinfecționali, prezenți în țesuturile sănătoase ale plantelor care, în urma infecției, devin activi, fiind toxici pentru agenții patogeni. Majoritatea sunt glicozide: *glicozidele cianogenetice*, prin hidroliză, sub acțiunea unei β-glicozidaze specifice, formează aldehide sau cetone și acid cianhidric, substanță toxică pentru numeroase microorganisme; *tioglicozidele*, prin hidroliză, sub acțiunea mirozinazei formează izotiocianat, substanță aromată extrem de toxică pentru mușgaiul pufos (*Perenospora parasitica*), mărind rezistența plantelor, mai ales a *Brassicaceaelor*; *tulipozidele A și B*, prezente în bulbii tineri de lalele, prin izomerizare intramoleculară formează 6-tulipozide A și B care, prin hidroliză și ciclizare, dau naștere la substanțe extrem de toxice pentru microorganisme; acestea asigură rezistența la acțiunea ciupercii *Fusarium oxysporum*, larg răspândite la plantele din fam. *Liliaceae*; *polifenolii*, prin oxidarea 3,4-dihidroxifenolilor rezultă chinone toxice care, prin condensarea lor cu compuși aminici, formează substanțe extrem de toxice pentru agenții patogeni, întâlnite la meri; oxidarea polifenolilor în chinone are loc numai după ce, prin infestare, agentul patogen distruge membranele protoplasmatic. [50]

POSTITA, (med. u.) inflamația prepuțului. [60]

POTAMOBENTOS, (bot.) bentosul de râu. El reprezintă ansamblul de populații și biocenoză acvatică a căror rezistență este legată de substratul sau bentalul albiei. Este format din producători constând din biotecton (perifiton), microfitobentos și în unele zone prin macrofite; din consumatori primari, secundari, terțiari reprezentați de organisme animale care constituie zoobentosul și ale căror efective numerice și biomasă sunt dependente de viteza curentului profund, de natura substratului etc.; reducători sau descompunători reprezentați de bacterii și ciuperci microscopice (fungi). [50]

POTAMBIOTECTON, (ecol.) biotecton sau perifiton de râu la care biomasă principală o formează hidrobionții sesili (plante și animale) condiționați de substratul tare, viteza curentului, un regim variabil de oxigen și de lumină. Producătorii, în bună parte microscopici, aparțin diatomeelor (*Synedra*, *Cymbella*, *Gomphonema* etc.), cloroficeelor (*Cladophora*, *Chaetomorpha*, *Oedogonium* etc.), rodoficeelor (*Batrachospermum*), flagelatelor (*Hydrurus*), cianoficeelor (*Nostoc*, *Ligbya* etc.), muscineului *Fontinalis* ș.a. Consumatorii sunt reprezentați prin ciliate sesile, rotiferi, diferite specii de oligochete, briozoare, gasteropode și insecte.

Reducătorii sau descompunătorii sunt formați din diferite specii de bacterii și microfungi; sin. *biodermă*. [50]

POTAMOGETONACEE (*Potamogetonaceae*), (bot.) familie care cuprinde 10 genuri cu cca 115 specii de plante erbacee, perene, acvatice, submerse sau cu frunze natante, răspândite aproape pe tot globul. Rizom lung sau scurt, deseori târâtor, multiramificat, solzos, cu rădăcini adventive la noduri. Frunze alterne, rar opuse sau verticilate, nervate, de regulă cu stipele convolute sau concrescute cu lamina. Flori bisexuate (hermafrodite), pe tipul 4, actinomorfe sau zigomorfe grupate în spice pedunculate; perigon sepaloid, liber; androceul, din 4 stamine concrescute cu baza tepalelor; gineceul, din 4 carpele libere sau puțin unite la bază, ovulul superior. Formula florală: $\zeta * \cdot | \cdot [P_4 A_4] G_4$. Fructe multiple (nuciforme, drupacee). Sămânță fără endosperm cu embrion de regulă curbat. Flora României conține 16 specii spontane aparținând genurilor: *Potamogeton*, $x = 13$; *Groenlandia*, $x = 15$. [50]

POTAMOLOGIE, ramură a hidrologiei care se ocupă cu studiul apelor curgătoare. [50]

POTAMON, (ecol.) porțiune din aval a unui râu care succedă rhitronului. În acest segment temperaturile medii lunare ale apei depășesc 20°C în zonele temperate (la tropice maxima de vară a mediilor lunare este de peste 25°C). Viteza curentului este relativ redusă, mai ales la fund, iar caracterul turbulent este mai slab. Cantitatea de oxigen solvit este mai redusă decât la rhitron. Substratul bentonic este format din nisip și mâl. Hidrobionții care populează acest segment al râului sunt euritermi sau termostenotermi și reotoleranți. [50]

POTAMONECTON, (ecol.) nectonul din apele curgătoare. În zona temperată el este reprezentat cel mai frecvent prin specii de pești și, într-o măsură mai mică, prin specii de crustacee, de broaște și mamifere acvatice. Speciile de pești sunt unele sedentare, care trăiesc în permanență în apa râurilor (mreana, păstrăvul, boieșteanul, clanul, mihalțul etc.), iar altele migratoare, care își duc o mare parte din viață în mări și se deplasează în râuri pentru reproducere (somonul, morunul, nisetrul, păstruga). Lor li se adaugă speciile semimigratoare, care de regulă se deplasează în cursul inferior sau de la gurile râurilor în amonte sau invers, pentru reproducere și nutriție (*Vimba vimba*, *Rutilus caspicus*). [50]

POTAMOPLANCTON, (ecol.) formațiune care trăiește în masa apei râurilor și a fluviilor cuprinzând o importantă componentă algală. Existența **p.** este condiționată de caracterul lent al curgerii apei; nu se găsește în cursurile de apă din zonele montane, care au o viteză mare a curentului și în general un grad

mare de turbulență a apei – situație legată de adâncimile relativ mici, de prezența unor obstacole (stânci, praguri în albia minoră, mici cascade etc.). Exemplarele de alge transportate de aceste ape – uneori în cantități mari – provin în principal din microfotobentosul râului și al afluenților acestuia; ele sunt în mare parte moarte (formând o tanatocenoză). Ansamblul acestor alge constituie „pseudoplanctonul” sau planctonul facultativ. În fluviul Dunărea, **p.** este bine reprezentat în tot cursul anului (dar diminuat cantitativ și ca diversitate în perioadele de viitură); în alcătuirea sa intră numeroase specii fitoplanctonice (*Asterionella formosa*, *Cyclotella kützingiana*, *Melosira granulata*). Densitățile componente algele a **p.** dunărean pot atinge niveluri de ordinul a sutelor de indivizi/ml în perioada rece a anului, până la valori de mii și chiar zeci de mii de celule/ml, în perioada de vară. În cadrul **p.** (inclusiv cel din Dunăre) se produc, în anumite condiții, „înfloriri” ale apei, uneori de mari proporții. [7]

POTAMOSTIGAL, sin. *hiporeic* (v. acest termen). [44]

POTAMOTOC → ANADROM

POTASIU (K), (chim.) sin. *Kaliu*, element chimic cu caracter metalic din grupa I principală. Are Z 19 și structura învelișului de electroni [Ar] 4s¹. A fost descoperit de H. Davy în 1807. Este unul dintre elementele cele mai răspândite, conținutul în **K** al scoarței Pământului fiind de 2,40% (în masă). Se află mai ales sub formă de silicați, de exemplu ca ortoclas **K** [Al Si₃O₈] în numeroase roci, și ca săruri solubile în: silvină KCl, carnalit KCl · MgCl₂ · 6H₂O, cainit KCl · MgSO₄ · 3H₂O etc. Se găsește și în organismele plantelor (sfeclă de zahăr, cartofi, câneapă etc.). **K** este un metal ușor strălucitor, ca argintul în tăietură proaspătă, moale ca ceara la temperatură obișnuită, bun conducător de electricitate și căldură, p.t. 63,5°C, p.f. 760°C. Este un metal activ din punct de vedere chimic. Prin arderea în oxigen, **K** formează superoxidul de **K**, KO₂. Se combină energetic cu halogenii și cu sulfurul. Cu unele metale formează aliaje. **K** se utilizează la fabricarea celulelor fotoelectrice și uneori ca reducător. [36] Principalul cation (ion pozitiv) intracelular asigură aproximativ 98% din presiunea osmotică intracelulară. În plus, participă la menținerea potențialului membranelor de repaus, a excitabilității celulare și la producerea repolarizării membranelor. Are rol important în sinteza de proteine, glicogen și în menținerea echilibrului acido-bazic celular. Cantitatea totală din organism este de aproximativ 180g, iar necesarul zilnic de 3g. [21] În sol se găsește în cantități care variază între 0,5 și 2,5% în compuși anorganici. Are rol complex în fiziologia plantelor, în asimilația

POTASIU SCHIMBABIL

clorofiliană, în metabolismul azotului, în formarea protidelor, în diminuarea transpirației plantelor, în mărirea rezistenței la cădere a plantelor și în creșterea rezistenței la boli criptogamice și la ger. [29]

POTASIU SCHIMBABIL, (pedol.) potasiu care este reținut în complexul adsorbiv al solului și este ușor schimbat de un alt cation al unei soluții saline neutre. [29]

POTAZOT, (agrochim.) îngrășământ mineral complex, obținut prin amestecul între silvinit sau carnalit, amoniac și CO_2 , având un conținut de 11-12% N (sub formă amoniacală) și 20-24% K_2O . [29]

POTĂRNICHE (*Perdix perdix*, fam. *Phasianidae*), (zool.) vânat mic cu pene, sedentar, răspândit în câmpurile cultivate din marginile pădurilor de câmpie. Are corpul mic, cca 400 g, cu penaj cenușiu. Pe albul pieptului se află o pată cafeniu-închis, mai pronunțată la mascul. Este monogamă. Vara trăiește în perechi, iar iarna în stol. Este deosebit de folositoare agriculturii și silviculturii prin consumul de insecte, larve, ouă. În timpul iernii este indispensabilă hrănirea suplimentară. Femelele depun 12-18 ouă având perioada de incubație 23-25 zile. Puii iau penajul adulților la 3 luni. Efectivul este puternic influențat de intemperii și acțiunile omului în timpul clocitului. Vânătoarea se practică atunci când efectivul este normal în perioada 15 septembrie–15 decembrie, cu arma de vânătoare cu alice. [42]

POTCOAVĂ NIVALĂ, (geomorf.) formă de relief de acumulare periglaciară, cu aspect de val curbat (potcoavă), având partea concavă spre versant, dar separată de acesta printr-o microdepresiune. Se formează din materialele dezagregate pe versanți, rostogolite și deplasate pe suprafața zăpezii până la baza versantului, unde are loc o selectare a materialelor. [25]

POTENTILLA, (fam. *Rosaceae*), (agric.) pop., „cinci degete“, gen cu plante ornamentale originar din regiunile continentale ale emisferei nordice. Speciile acestui gen se înmulțesc prin semințe, butași, divizare. Preferă locuri expuse la soare sau semiumbre. Se folosesc în grădinile alpine, rabate și ca flori tăiate. Specii: *Potentilla alba* înflorește primăvara-vara. Flori albe cu petalele mai lungi decât sepalele. Frunze cu 5-7 foliole lanciolate. Tulpină culcată pe sol, lungă de 8-10 cm. *P. anserina*, numită popular coada-racului, înflorește vara-toamna. Florile sunt galbene, aurii, mari, solitare. Frunze penate, cu foliole alungite și dentate. *P. argentea* înflorește vara, flori galbene dispuse terminal în raceme umbeliforme. *P. fruticosa* înflorește primăvara-toamna. Flori galbene, aurii, albe și portocalii. Este un arbust înalt până la 1,20 m, prevăzut cu frunze imparipenate. *P. grandiflora* înflorește vara. Florile

sunt mari, aurii, dispuse într-o inflorescență lung-pedunculată. Frunze cu trei foliole. Planta crește până la 30 cm. *P. recta* înflorește vara. Flori galben-citron, mari, dispuse în corimbe terminale. Planta este înaltă până la 50 cm. [71]

POTENȚIAL, (fiz.) mărime fizică ce caracterizează un câmp fizic, reprezentând o formă de manifestare a energiei potențiale sau a lucrului mecanic; se exprimă în ergi sau jouli. **P.** apei solului, notat cu ψ , este lucrul mecanic necesar pentru a transfera o unitate de cantitate de apă dintr-o stare de referință (unde **p.** se consideră zero) într-un punct dat din sol. În raport cu natura forțelor care acționează asupra apei solului se disting: **p.** gravitațional, **p.** pneumatic, **p.** matricial, **p.** de submersie, **p.** osmotic. **P.** apei solului se raportează la unitatea de masă a acesteia, exprimându-se în ergi/g sau jouli/kg. Raportat la unitatea de volum al apei și exprimat în dyne/cm², bari sau atmosfere, **p.** apei solului ia aspectul unei presiuni sau al unei sucțiunii. Raportat la unitatea de greutate a apei și exprimat în cm coloană de apă, **p.** apei solului ia forma unei sarcini (înălțimi). [29]

POTENȚIAL BIOLOGIC, (agric.) nivel de producție maxim atins de un soi în condiții optime de cultură, când procesele de creștere și dezvoltare evoluează în cele mai bune condiții. Nu este direct corelat cu recoltele date de un soi în condiții obișnuite de cultură, acestea putând fi mai mari la unele soiuri cu **p. b.** mai redus, dar cu rusticitate și adaptabilitate mai mare. [72]

POTENȚIAL BIOTIC, (ecol.) rata specifică de creștere maximă a unei populații în condiții optime de dezvoltare. [24]

POTENȚIAL CHIMIC, (chim.) factor de intensitate care determină sensul și limita trecerii unui component al unui sistem fizico-chimic, când acesta este repartizat între diferite faze, precum și sensul și limita transformărilor chimice. Potențialul chimic μ_A al unei substanțe A este dat de formula: $\mu_A = \mu_A^0 + RT \ln a_A$ în care: μ_A^0 = potențialul chimic normal al substanței A, care se găsește în stare de referință; R = constanta universală a gazelor; T = temperatura absolută; a_A = activitatea substanței în sistem, exprimată în moli/litru. Potențialul chimic este folosit pentru cunoașterea stării energetice a ionilor nutritivi din sol și a modificării acesteia sub influența diferitelor tratamente chimice sau agrotehnice. [29]

POTENȚIAL DE ACȚIUNE, (fiziol.) totalitatea modificărilor de potențial bioelectric apărute consecutiv unei stimulări. [28]

POTENȚIAL DE ADSORBȚIE, (chim.) variația de energie suferită de o moleculă sau de un ion la

trecerea din mediul înconjurător (gaz sau lichid) la suprafața adsorbantului. [29]

POTENȚIAL DE CONTACT, (chim.) diferența de potențial care se stabilește când două substanțe sunt în contact direct. Toate metalele, soluțiile de electroliți sau orice alte substanțe care conțin ioni sau electroni liberi prezintă o diferență de potențial când sunt în contact direct. [29]

POTENȚIAL DE DESCOMPUNERE, (chim.) forța electromotoare minimă, necesară pentru a descompune un electrolit, pentru a face electroliza lui. Potențialul de descompunere este egal cu diferența dintre potențialul normal al anionului și potențialul normal al cationului. [29]

POTENȚIAL DE DIFUZIUNE, (chim.) potențial care se stabilește la suprafața de separație a două soluții, de concentrații diferite, dintr-o pilă de concentrație, atunci când cei doi ioni ai electrolitului au mobilități diferite. [29]

POTENȚIAL DE ELECTROD, (chim.) potențialul care se stabilește, la echilibru, între un metal și soluția care conține ionii săi. Stabilirea potențialului de electrod este considerată rezultanta vitezelor a două procese: trecerea ionilor de pe suprafața electrodului în soluție și descărcarea ionilor din soluție la suprafața electrodului. Potențialul de electrod este

dat de ecuația lui Nernst: $\eta = \frac{RT}{nF} \ln \frac{p}{P}$ în care:

η = potențialul de electrod, în V; R = constanta gazelor (8,316 Jouli); T = temperatura absolută; n = valența ionilor; F = constanta lui Faraday (96.500 coulombi); p = presiunea osmotică a ionilor din soluție; P = presiunea (tensiunea) de dizolvare a electrodului. [29]

POTENȚIAL DE IONIZARE, (chim.) tensiunea sub care trebuie accelerat un electron pentru a căpăta energia cinetică necesară expulzării sale dintr-un atom sau dintr-o moleculă. [29]

POTENȚIAL DE MEMBRANĂ, (biofiz.) diferența de potențial care se stabilește între cele două fețe ale unei membrane celulare, între citosol și lichidul extracelular. [69]

POTENȚIAL DE OXIDO-REDUCERE, (chim.) diferența de potențial care se stabilește între un electrod inatacabil (platină, aur, cărbune) și un sistem de oxido-reducere. Sistemul de oxido-reducere poate fi de forma: $Fe^{2+} - e \leftrightarrow Fe^{3+}(a)$; $C_6H_4O_2 + 2H^+ + 2e^- \leftrightarrow C_6H_4(OH)_2 (b)$. În cazul sistemului (a), valoarea potențialului de oxido-reducere este dată de relația:

$$\eta = \eta_o + \frac{RT}{nF} \ln \left[\frac{Fe^{3+}}{Fe^{2+}} \right], \text{ în care: } \eta_o \text{ este potențialul}$$

normal de oxido-reducere. Potențialul de oxido-reducere al unui sistem se notează cu Eh și se măsoară în mV. Se folosește pentru caracterizarea proceselor de oxido-reducere din sol. Valori mai mari de 750 mV arată că este vorba de condiții de oxidoreducere apropiate de aerobioză completă, pe când valori mai mici de 200 mV indică o dezvoltare intensă a proceselor de reducere în sol. [29]

POTENȚIAL DE POLARIZARE, (fiz.) forța contraelectromotoare a unei pile electrice, care crește o dată cu procesul de polarizare a pilei, în cazul electrolizei unui electrolit. [29]

POTENȚIAL DE PRODUCȚIE, (agric.) capacitatea individuală ereditară a soiurilor și hibridilor cultivați de a da o anumită recoltă, când li se asigură optimul necesar de condiții ecologice. [72]

POTENȚIAL DE SCURGERE, (agric.) diferența de potențial dintre o diafragmă poroasă (sau orice solid permeabil) și lichidul care trece prin ea. [29]

POTENȚIAL DE VAR, (agrochim.) logaritm zecimal negativ al raportului dintre activitățile ionilor de hidrogen și ale ionilor de calciu într-o soluție la echilibru.

$$P_v = - \log \frac{(H^+)}{\sqrt{(Ca^{2+})}} = pH - 0.5pCa. [29]$$

POTENȚIAL ECONOMIC, (ec.-fin.) posibilitățile de dezvoltare și progres de care dispune o economie la un moment dat, privind complexul de resurse materiale, umane, științifice și tehnologice. [58]

POTENȚIAL ELECTRIC, (fiz.) energia necesară pentru a aduce unitatea de sarcină electrică pozitivă de la infinit până într-un punct anumit. [29]

POTENȚIAL ELECTROCINETIC, (fiz.) diferența de potențial care se stabilește între cele două învelișuri ale stratului dublu electric al particulelor coloidale, la deplasarea lor sub acțiunea unui curent electric. Valoarea potențialului electrocinetic este

$$\text{dată de relația: } \zeta = \frac{4\pi ed}{D}, \text{ unde: } \zeta = \text{potențialul}$$

electrocinetice; $\pi = 3,14$; e = sarcina electrică pe 1 cm^2 ; d = distanța dintre cele două învelișuri ale stratului dublu; D = constanta dielectrică (sin. *Potențial Zeta*). [29]

POTENȚIAL FOSFATIC, (agrochim.) logaritm zecimal negativ al produsului ionic al fosfatului monocalcic într-o soluție de echilibru: P.f. = $0,5 pCa + pH_2PO_4$. P. f. reprezintă o măsură a intensității de solubilizare a fosfaților minerali din sol și servește ca indice de apreciere a accesibilității fosfaților din sol pentru plante. [29]

POTENȚIAL IONIC, (chim.) raportul dintre sarcina electrică a unui ion și raza sa. [29]

POTENȚIAL NORMAL DE ELECTROD

POTENȚIAL NORMAL DE ELECTROD, (chim.) valoarea potențialului unui metal cufundat într-o soluție care conține o sare a sa, în care concentrația ionilor este normală (conține un echivalent-gram de ioni). Această valoare este dată de relația:

$$\eta_o = \frac{RT}{nF} \ln P. [29]$$

POTENȚIAL NORMAL DE OXIDO-REDUCERE, (chim.) potențialul de oxido-reducere al sistemului redox în care concentrația ionilor în stare redusă este egală cu concentrația ionilor în stare oxidată. [29]

POTENȚIAL OSMOTIC, (pedol.) potențial al apei solului cauzat de prezența sărurilor dizolvate în acestea. Se determină măsurând sucțiunea osmotică. [29]

POTENȚIAL REDOX, (biochim.) capacitatea (tendința) unui compus chimic de a ceda sau de a accepta electroni în reacțiile de oxido-reducere biologică. Electronii sunt transportați întotdeauna de la un cuplu cu potențial redox mai negativ la unul mai puțin negativ. [69]

POTENȚIAL TERMODINAMIC, (fiz.) mărimea de stare a unui sistem, definită ca diferența dintre entalpia sistemului și produsul entropiei cu temperatura. Este exprimat prin relația: $F = H - TS$, în care: F = potențialul termodinamic; H = entalpia; T = temperatura absolută; S = entropia (sin. *energie liberă* sau *funcția lui Gibbs*). [29]

POTENȚIAL TURISTIC, indicator de maximă importanță care rezultă din asocierea spațială a fondului turistic cu baza tehnico-materială aferentă. Sintetic se exprimă prin formula: $P = F + B_{tm}$, unde P = potențial turistic, F = fondul turistic, B_{tm} = baza tehnico-materială. [52]

POTENȚIALIZARE, (psih.) facilitare a acțiunii unui prim agent asupra răspunsului indus de un al doilea agent. Această acțiune întăritoare a fost observată adesea în farmacologie. [28]

POTENȚIALUL ELEMENTELOR NUTRITIVE

DIN SOL, (agrochim.) măsură a unei proprietăți sau a unor proprietăți ale solului care definește viteza cu care solul poate aproviziona cu elemente nutritive rădăcinile plantelor. Potențialul elementelor nutritive se deduce din legile schimbului de ioni și ale repartiției ionilor între faza solidă și faza lichidă a solului, bazată pe teoria echilibrului de membrană Donnan și pe legea rapoartelor. [29]

POTENȚIOMETRU, (chim.) aparat pentru determinarea sau compararea potențialelor electrice, prin compensare. Este format dintr-o punte de compensație, un instrument de nul și un milivoltmetru. Este folosit

pentru diverse dozări volumetrice (reacții de neutralizare, de precipitare, de oxido-reducere). Există diferite tipuri de **p.**: formate dintr-un electrod indicator asociat cu un electrod de referință (calomel); cu doi electrozi indicatori (**p.** bimetalice); cu tuburi electronice. În analiza solului, **p.** se folosesc în principal la determinarea pH-ului, a potențialului de oxido-reducere și a ionilor cu ajutorul electrozilor ion selectivi. [28]

POTOMANIE, (psih.) în patologia psihosomatică, comportament obișnuit de ingestie excesivă de apă sau de alt lichid care să o înlocuiască, fără să existe o fiziopatologie renală, endocrină sau posthipofizară. [28]

POTOP, (rel.) inundație uriașă în care ar fi pierit toate viețuitoarele, în afară de cele de pe arca lui Noe. Ploaia a durat 40 de zile și 40 de nopți, inundându-se tot pământul. [63]

POYANGHU, lac de origine tectonică, situat în China, pe cursul inferior al râului Ganjiang, la confluența cu marele fluviu Yangzi. Depresiunea lacustră poate fi considerată mai degrabă tectonică decât fluvială. Are suprafața variabilă și cuprinsă între 2.600 și 5.100 km². Adâncimea maximă este de 20 m. Lacul este influențat de regimul hidric al fluviului Yangzi. Apele lacului servesc la irigații și la creșterea peștelui. [45]

PRACTICĂ (*praxis*), (soc.) activitate socială, mijlocită cultural, de transformare a realității naturale și sociale, de construcție materială și socioculturală. [28]

PRACTICĂ MENTALĂ, (psih.) condiție de învățare care constă în evocarea mentală și în mod repetat a unei abilități motorii. [28]

PRADĂ, (ecol.) organism capturat și consumat de un prădător. [2]

PRADOLINE, (geomorf., glac.) formă de relief sub aspectul unei depresiuni alungite, situată între valurile morenice frontale, formată în timpul glaciațiunii pleistocene. [25]

PRAF, (pol.) material solid sub formă de particule foarte mici (de obicei cu dimensiuni mai mici de 20 de micrometri), ce pot fi antrenate în mișcare sau pentru a sta un timp în suspensie în aer sau într-un alt gaz. După proveniența sa, **p.** poate fi: natural, industrial sau poate apărea din uzura obiectelor. Cel mai toxic este **p.** industrial ce poate apărea în cursul unui proces de fabricație (particulele solide antrenate în fum sau în gazele de distilare a cărbunelui), sau când se urmărește fabricarea unor materiale (**p.** folosit în metalurgia pulberilor, **p.** de pușcă). Norma de **p.** admisă în atmosferă de legislația țării noastre este de maximum 17 g/m²/lună sau de 200 t/km²/an. La plante **p.** se depune pe frunze, reducând procesul de fotosinteză și determinând diminuarea producției biologice primare. Animalele afectate de **p.** prezintă

tulburări oculare și respiratorii, astuparea stigmatelor (la insecte) etc. Omul este supus poluării cu **p.** atât prin contact direct ce determină alergii, boli ale aparatului respirator etc., cât și indirect, prin consumul unor alimente cu praf. [41]

PRAF COSMIC, (astr.) praf atmosferic provenind direct din surse extraterestre cum sunt cometele, meteoriții etc. [54]

PRAG¹, (acv.) loc mai ridicat pe fundul apelor curgătoare, format prin depunerile aluvionare. [10]

PRAG², (psih.) nivel sau mărime la care apare sau dispare un fenomen psihic sau devine posibilă o discriminare. Noțiunea de **p.** traduce faptul că receptorii organismelor vii nu sunt sensibili decât la anumite niveluri ale stimulării. O valoare corespunzătoare pragului este numită liminară, o valoare superioară pragului este numită supraliminară, iar o valoare inferioară – infraliminară, termenul de subliminar fiind rezervat în general valorilor infraliminare foarte apropiate de **p.** [28]

PRAG³, (fitopat.) valoarea maximă sau minimă a unei mărimi, deasupra sau dedesubtul căreia nu se mai petrece un anumit fenomen. **P.** biologic se referă la limitele de umiditate, pH, temperatură, în afara cărora un organism își încetează activitatea fiziologică. [61]

PRAG ABSOLUT, (psih.) prag minim sau maxim, limitele inferioară și superioară până la care funcționează sensibilitatea de o anumită modalitate, atât după intensitatea cât și după frecvența stimulăției. [28]

PRAG ARTIFICIAL, (acv.) amenajare efectuată în albia apelor curgătoare cu pantă accentuată, în locurile unde albia se îngustează pentru a încetini viteza de curgere. [10]

PRAG BIOLOGIC, (ecol.) temperatura de la care are loc fiecare fenofază din cadrul ciclului biologic al vitei de vie. Exemplu: plânsul se declanșează când se realizează în sol 10° (zero biologic). [49]

PRAG DE DĂUNARE, (patol.) termen folosit în combaterea integrată și semnificând pagubele produse de un dăunător oarecare, care din punct de vedere economic justifică necesitatea măsurilor de combatere. [62]

PRAG DIFERENȚIAL, (psih.) care se exprimă în cantitatea cu care trebuie să varieze – în plus sau în minus – un stimul pentru a determina o senzație deosebită de prima. [28]

PRAG ECONOMIC DE DĂUNARE, (fitopat.) nivel de atac al organismelor dăunătoare plantelor care duce la pierderi de recoltă egale cu costul tratamentelor. Este nivelul de atac la care tratamentul este rentabil economic. [61]

PRAG GLACIAR, (glac.) termen ce desemnează o ruptură în profilul longitudinal al văii glaciare totale,

în fața cercului glaciuar sau a depresiunilor de exarație. [25]

PRAG OPERATIV, (psih.) valoarea pragului care, în condițiile activității concrete, permite o diferențiere optimă. [28]

PRAG TERMIC, (ecol.) temperaturi la care activitatea insectelor și a altor organisme încetează. Există două **p. t.** pentru fiecare specie – unul inferior și altul superior, reprezentând temperaturile minime și maxime la care organismele animale și vegetale nu mai sunt active. [62]

PRAHOVA, afluent al Ialomiței, izvorăște din Carpații Meridionali (Pasul Predeal); are lungimea de 176 km și suprafața de 3.740 km². În lungul lui se află orașele Predeal, Azuga, Bușteni și Sinaia, cunoscute stațiuni balneoclimaterice. [25]

PRASEODIM (Pr), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa lantanidelor. Are Z 59 și configurația electronică [Xe] 4f³6s². A fost descoperit de C. Auer von Welsbach în 1885. [36]

PRATOLOGIE, știința care se ocupă de studiul pajiștilor. [15]

PRATOSTEPA, (ecol.) pajiște formată din specii mezofile și specii xerofile (de stepă). [15]

PRAXIE, (soc.) ansamblu al operațiunilor și deprinderilor de manipulare și utilizare adecvată a obiectelor și uneltelor de diferite tipuri. [32]

PRAZ (*Allium porrum*, fam. *Liliaceae*), (agric.) una dintre legumele cele mai vechi din cultură. Egiptenii ca și grecii antici consumau cantități însemnate. A fost bine cunoscut și utilizat de către greci. Originea **p.** se află în țările învecinate Mării Mediterane, zonă în care se cultivă și astăzi pe suprafețe mari, în Turcia, Siria, Egipt și Grecia. Se cultivă pe suprafețe reprezentative în toate țările balcanice. De asemenea, ocupă suprafețe mari și în țările vestice ale Europei, Anglia și în special Franța, unde se bucură de o înaltă apreciere a cultivatorilor și consumatorilor. În aceeași măsură se cultivă mult în Germania, Olanda, Belgia etc. În România, prazul se cultivă în special în Oltenia și Moldova, fiind aproape necunoscut în Transilvania și Banat. Prazul se cultivă pentru bulbul relativ redus și în special pentru tulpina falsă. Se pretează la consum proaspăt și la prelucrarea sub formă de mâncăruri. La fel ca și ceapa și usturoiul, **p.** are și calități medicinale valoroase. **P.**, deși la origine este o plantă perenă, în condițiile din țara noastră este bienală. În primul an de vegetație, se formează o tulpină falsă, înaltă de 30-60 cm, cu frunze viguroase. Deși sistemul radicular este fasciculat, acesta este mult mai puternic, pătrunde mai adânc în sol, decât la ceapă și usturoi. Asemănător cu ceapa și usturoiul, tulpina propriu-zisă este redusă, având forma unui

PRĂBUȘIREA BUTUCULUI

disc. Are dimensiuni foarte reduse, comparativ cu bulbul de ceapă, și este reprezentat mai mult din partea inferioară a tecii frunzelor, care formează „tulpina falsă“. În zona centrală și superioară a discului tulpinal se găsesc 2-3 muguri, cu dimensiuni reduse, care generează în anul următor tulpinile florale. Acestea cresc în formă cilindrică, fiind formată din tecile frunzelor, devenite cărnoase, care se acoperă strâns una pe alta, pe o porțiune de la circa 20 cm până la 60 cm, în funcție de soi, diametrul acesteia fiind, după caz, de 3-6 cm. Frunzele prezintă forma liniară, sunt late, curbate longitudinal în formă de jgheab, colorate în verde albastrui și acoperite cu un strat gros de pruină. Frunzele sunt la început fragede, bune pentru consum: mai târziu devin aspre, necomestibile, continuă creșterea până toamna târziu, fără a intra în repaus înainte de recoltare. Tulpina florală se formează în anul al doilea de cultură, din mugurii aflați pe discul tulpinal, prezintă o înălțime de până la 2 m, sunt pline la interior și poartă o singură inflorescență. Inflorescența are forma globuloasă, conține 300-3.000 de flori hermafrodite; la început este protejată la exterior de o bractee pergamentoasă, de culoare liliachie, terminată în partea superioară cu o prelungire specifică, care însă se rupe când florile ajung la maturitate. Florile sunt mici, au culoarea alb-verzuie, purpurie sau violacee. Polenizarea este alogamă-entomofilă. Sunt însă și cazuri, destul de rare, de autopolenizare. De asemenea, foarte rar, în inflorescență se găsește și un număr oarecare de bulbili. Fructul este o capsulă care conține semințe de formă triedrică, asemănătoare cu cele de ceapă, au culoare neagră, ceva mai puțin lucioasă ca la ceapă, tegument zbârcit, ceva mai mult ca la ceapă. Greutatea a 1.000 de semințe este de 2,2-3,7 g, iar un gram conține 340-400 de semințe. Facultatea germinativă înregistrează amplitudini largi, între 30% și 90 %, și durează 2-4 ani. **P.** este o legumă puțin pretențioasă față de factorii climatici, având o mare rezistență la frig, cu excepția soiurilor de vară. Semințele sale germinează la temperatura de 3-5°C, iar temperatura optimă de vegetație este 18-20°C. Ca și ceapa, prazul este pretențios la lumină, din care cauză reclamă terenuri însorite. În privința umidității, prazul are pretenții mari, fără a suporta însă excesul de apă. Din această cauză cultura sa trebuie irigată, deoarece în condiții de secetă, producția este scăzută și de calitate inferioară. Umiditatea relativă a aerului trebuie să fie 60-70%. Cerințele mari față de substanțele nutritive fac ca, în cazul când planta premergătoare nu a fost fertilizată cu gunoi de grajd, să se aplice cel puțin 20 t/ha bălegar bine descompus și circa 300 kg azotat de

amoniu, 300-350 kg superfosfat și 150-200 kg de sare potasică. Plantele de **p.** sunt caracterizate ca rapace, deoarece secătuiesc solul de elemente nutritive. Preferă soluri fertile, bine structurate, cu valoarea pH de 6,0-7,5. Având un sistem radicular bine dezvoltat și adânc, cu o putere de absorbție mare, reușește bine pe soluri adânci, cu textură mijlocie și bogate în substanțe fertilizante. Tehnologia de cultivare a **p.** în câmp: se poate cultiva *prin semănat* direct în câmp, primăvara cât mai devreme, 1-10 martie, folosind 3-4 kg/ha. Perioada de recoltare este la sfârșitul lunii august-prima decadă a lunii septembrie. Se cultivă și *prin răsad*, produs în răsadnițe semicalde sau reci, unde se seamănă în luna martie, 10 g sămânță la /m², pentru a obține 2.000-3.000 fire de răsad /m², respectiv 2,5-3 kg/ha. Suprafața necesară de brazde este de 200 m² pentru 1 ha de cultură. Plantarea răsadurilor se face la vârsta de 45-60 zile de la semănat, după ce se fasonează și mocirlește, în intervalul 10-30 mai, până în luna iunie, la distanța de 35 cm între rânduri (3), 50 cm între benzi și 10-15 cm. Recoltarea are loc toamna târziu, producția fiind 25-40 tone /ha. [72]

PRĂBUȘIREA BUTUCULUI, (agric.) metodă utilizată pentru completarea golurilor din plantațiile viței de vie ce au vârsta mai mare de 10 ani. Lucrarea constă în culcarea butucului în groapa executată la adâncimea de plantare, cu înrădăcinarea coardei de un an sau a lăstarului de portaltoi altoit în verde. [49]

PRĂDĂTOR, (ecol.) organisme animale care se hrănesc capturând hrană animală vie pe care o consumă imediat. [70]

PRĂDĂTORISM, (ecol.) interacțiunea dintre două organisme sau populații animale, dintre care una (prădătorul) urmărește, prinde și ucide pe cealaltă (prada) pentru a-și asigura hrana. Relațiile pradă-prădător reprezintă verigi importante în multe lanțuri trofice. Au de asemenea un rol important în reglarea numărului de indivizi din ambele populații (prădători și pradă), în special atunci când prădătorul are ca sursă de hrană o singură specie. Termenul este utilizat uneori și în sens larg pentru orice relație trofică în care un organism utilizează ca sursă de hrană un alt organism viu (animal sau vegetal). [70]

PRĂJINĂ DE FORAJ, (petr.) țevă de oțel ale cărei capete au cepuri filetate. Îmbinate între ele prin mufe sau racorduri speciale alcătuiesc gamitura de foraj. (R. Țiteica și colab., 1972) [5]

PREADAPTARE, (zool.) dezvoltarea unor caractere ce pot deveni ulterior utile pentru un organism în condiții schimbate. De ex., existența unor înotătoare musculoase lobate la crospterigieni, precursori ale membrilor ce servesc la deplasarea animalelor terestre. [37]

PREADOLESCENȚĂ, (soc.) perioadă a dezvoltării copiilor de la 11-12 ani la 14-15 ani, corespunzând vârstei școlare mijlocii și care se caracterizează printr-o profundă restructurare a organismului, mai ales printr-o intensă formare a personalității, la creșterea forțelor morale și intelectuale. Este denumită și vârsta de tranziție. Se caracterizează ca etapă critică, cu o marcată instabilitate emoțională afectivă, curiozitate și agitație. [28]

PREAPLIN → **DEVERSOR**

PREBOREAL, (glac.) subdiviziune a holocenului din domeniul scandinav. [25]

PRECAMBRIAN, (geol.) termen ce desemnează intervalul cronostratigrafic dintre formarea Pământului ca planetă și apariția organismelor metazoare, reprezentate prin archeocyathide și trilobiți, care marchează începutul cambrianului. Intervalul este cuprins între 4 600 și 590 (570) M.a. **P.** se subdivide în *Arhaic* (4 600-2 500 M.a.) și *Proterozoic* (2 500-590/570 M.a.). [25]

PRECESIA ANUALĂ, (astr.) fenomenul prin care punctul vernal (γ) se deplasează în sens retrograd pe eliptică în întâmpinarea Soarelui, cu 50" pe an. Rezultă deplasarea ecuatorului de-a lungul elipticii, deci rotația axei lunii în sens retrograd, în jurul axei polilor elipticii, cu o perioadă de 26.000 ani. [12]

PRECESIUNE, (ecol.) fenomen geografic de apariție a unor fitocenoze, caracteristice pentru o anumită zonă de vegetație, într-o zonă vecină, în condiții speciale de biotop (legea precesiunii formulată de Alehin). [15]

PRECIPITARE, (chim.) trecere în stare solidă, sub formă cristalină, amorfă sau de gel, a unei substanțe care se află în soluție. Precipitarea poate fi rezultatul unei reacții chimice sau evaporării și răcirii soluției sau a unei încălziri (în cazul gelurilor). Precipitarea are loc și în soluri, când din soluția solului unele elemente chimice precipită, formându-se compuși insolubili sau greu solubili. Astfel, Al^{3+} , Fe^{2+} precipită sub formă de fosfați de aluminiu și fier, greu solubili. [29]

PRECIPITAT, 1. (chim.) Substanță solidă obținută la precipitare. **P.** poate fi cristalin, amorf sau sub formă de gel. **P.** obținute în analiza chimică (gravimetrie) trebuie să fie greu solubile (practic insolubile), ușor filtrabile, să nu rețină electroliți, să aibă o compoziție chimică bine definită, iar prin calcinare să se transforme într-o combinație definită, unitară, ușor de cântărit. **2.** (agrochim.) Îngrășământ fosforic, $CaHPO_4 \cdot 2H_2O$, obținut prin precipitarea acidului fosfatic cu hidroxid de calciu. Conține 41,3% P_2O_5 și 30-32% CaO. Se prezintă ca o pulbere fină de culoare albă, uscată și sfărâmicioasă. Nu este higroscopic și nu este ușor solubil în apă, dar este solubil în citrat de amoniu și acizi slabi, are reacție neutră și acțiune

relativ lentă. Se aplică pe soluri acide ca îngrășământ de bază sau la semănat, precum și pe solurile irigate. Au efect apropiat de acela al superfosfatului. [29]

PRECIPITAȚII, (meteor.) apa care cade din atmosferă pe pământ sub formă lichidă (ploaie) sau solidă (grindină, zăpadă), cu durate și intensități diferite, precum și apa rezultată din condensarea vaporilor și prezentă la sol sub formă de rouă, brumă, chiciură (promoroacă). [50]

PRECIPITAȚII ACIDE, (pol.) căderea pe sol sau în ape a unor soluții acide sau a unor particule acide umede sau uscate din aer; în mod obișnuit se vorbește de ploaie acidă, ceață acidă, zăpadă acidă. [23]

PRECIPITAȚII OROGRAFICE, (meteor.) precipitații cauzate de trecerea aerului umed peste barierele orografice (munți, dealuri) și condensarea prin răcire la altitudine. [54]

PRECIPITAȚII PROVOCATE (*artificiale*), (meteor.) precipitații de regulă lichide, provocate prin însămânțarea norilor din aer sau de la sol, cu substanțe care favorizează condensarea, în special a norilor potențial purtători de grindină. [54]

PRECLIMAX¹, (ecol.) stadiu de evoluție a vegetației premergător climaxului. [15]

PRECLIMAX², (ecol.) starea apropiată de climax a unui sistem ecologic; **p.** este un proces de climax împiedicat de un factor de mediu care oscilează permanent (de ex., într-un râu oscilațiile factorilor hidrologici). [24]

PRECOCITATE, (psih.) stare a dezvoltării psihomotorii, afective și intelectuale ce depășește nivelul comun constatat la vârsta respectivului subiect. [28]

PRECOMUNITATE, (ecol.) biocenoză inefficientă în care raporturile între specii nu sunt complet și bine delimitate (de ex., biocenoza care apare imediat după retragerea apelor dintr-o zonă este formată din specii de mohor). [24]

PRECONȘTIENT, (psih.) termen utilizat de Freud pentru a desemna, din punct de vedere topic, un subsistem al organizării psihice, net distinct de inconștient. Conținuturile și operațiile psihice ale sistemului **p.**, absente din câmpul actual al conștiinței, sunt susceptibile de a se actualiza, contrar conținuturilor inconștientului de care sunt separate prin cenzură. Ele sunt determinate de procese secundare și cuprind reprezentările cuvintelor și lucrurilor. [28]

PRECORACOID, (zool.) sin. *procoracoid*, os sau cartilaj paralel cu coracoidul și anterior față de el, formând o parte a centurii scapulare la unii amfibieni și reptile. [57]

PREDA, Victor (1912-1982), doctor în medicină (1930), docența în științe medicale (1956), membru al Academiei Române (1974), membru al Academiei de

PREDICȚIE

Științe din New York, prof. univ. la Facultatea de Științe Naturale, Universitatea Cluj, disciplina Biologie generală. Domenii de cercetare: antropologie, histologie, embriologie. A publicat 280 de lucrări științifice, monografii, lucrări de popularizare. [46]

PREDICȚIE, (psih.) operație rațională de anticipare a producerii unui eveniment, fenomen sau a unei acțiuni. Spre deosebire de presimțire, predicția se întemeiază pe un proces logic, discursiv și constă în formularea unei judecăți ce descrie un eveniment înainte de producerea fizică a acestuia. [28]

PREDISPOZIȚIE, (psih.) concept destul de vag, incluzând în același timp rolul unui factor constituțional ereditar, cel al unor influențe pre- și neonatale, cel al maturizării organice și nervoase, cel al condițiilor istorice primare din mica copilărie. [28]

PREDNISON, (biochim.) hormon glucocorticoid de sinteză, cu activitate de 4-5 ori mai puternică decât a omologului sau natural, cortizolul, produs de corticosuprarenală. [21]

PREFERENDUM, (ecol.) valoarea optimă a unui factor din mediu preferată și aleasă de un organism dintr-o gamă de factori disponibili. Se disting: *p. fotic* – se referă la factorul lumină; *p. hidric* – se manifestă pentru un anumit grad de umiditate; *p. termic* – care presupune stabilirea unei valori optime de temperatură și *p. alimentară* – care se manifestă față de un anumit tip de hrană. [2]

PREFERINȚA, (psih.) raport afectiv de atracție, adeziune și necesitate față de o persoană, un obiect sau o situație. [28]

PREFOLIAȚIE, (bot.) sin. *vernație*, mod de așezare sau dispunere a frunzelor individuale în mugur fără a ține cont de relațiile lor cu frunzele vecine. Există: *p. plană*, unde frunzele din mugur sunt plane și dispuse față în față (brad, molid, pin); *p. conduplicată*, cele două jumătăți ale limbului frunzei sunt îndoite în lungul nervurii mediane (alun, cireș, măceș, piersic, stejar, ulm etc.); *p. plicată*, limbul frunzei este plisat sau cutat de-a lungul nervurilor secundare (arțar, carpen, crețișoară, fag, paltin, varză); *p. involută*, cele două jumătăți ale limbului frunzei sunt răsucite spre fața superioară (păr, plop, toporaș); *p. revolută*, cele două jumătăți ale limbului frunzei sunt răsucite spre fața inferioară (ciuboțica-cucului, măcriș, sfeclă, spanac sălbatic, stevie); *p. convolută*, limbul frunzei este rulat ca o țigară de foi (lăcrimioară, prun); *p. reclinată*, limbul frunzei este îndoit pe lat rezultând o suprapunere a celor două jumătăți, superioară și inferioară (*Liriodendron tulipifera*); *p. circinată*, limbul frunzei este răsucit în spirală (ferigă). [50]

PREFORMAȚIE, concepție, azi depășită, după care organismul complet este preformat în miniatură încă în ovul. [50]

PREFRONTALE, (anat.) oase perechi care formează o parte a bolții craniului anterior față de frontale, aspect întâlnit la majoritatea vertebratelor. [37]

PREGĂTIRE PSIHOLOGICĂ, ansamblu de procedee al căror obiectiv este acela de a institui o stare psihologică favorabilă realizării unei performanțe maxime cu prilejul unei competiții. Ele sunt supraadăugate procedurilor de antrenament de bază. [28]

PREGĂTIREA PATULUI GERMINATIV, (agric.) totalitatea lucrărilor solului (discuire, grăpare, tăvălugire) efectuate în vederea creării de condiții optime pentru îngrășare, germinarea semințelor și creșterea plantelor în primele stadii de dezvoltare. [29]

PREGĂTIREA SEMINȚELOR PENTRU SEMĂNAT, (agric.) ansamblu de operații ce se efectuează pentru determinarea calității biologice a semințelor și pentru valorificarea corespunzătoare a acestora. Se urmărește: scoaterea din repaus; intensificarea sau reducerea proceselor fiziologice; stimularea sau inhibarea germinării; uniformizarea și reducerea perioadei de răsărire; rezistența mare la unii factori de mediu; controlul facultății germinative; sortarea; umectarea; încolțirea forțată; stratificarea; călirea; granularea; dezinfectarea; distrugerea formațiunilor exterioare (spini, țepi, creste); stimularea; lezarea învelișului pentru mărirea permeabilității pentru apă și aer (pe cale mecanică sau solubilizarea în substanțe chimice) etc. [72]

PREGERMINARE, (agric.) germinare provocată a semințelor înainte de semănat, în vederea semănării lor în această stare, pentru a grăbi și ușura răsărirea. Se execută la speciile valoroase și/sau la care răsărirea este neuniformă, în special în floricultura, pentru utilizarea cât mai eficientă a semințelor, în mediu controlat, pe substrat adecvat, ca hârtie de filtru, turbă, pânză etc. [72]

PREGNANȚA, (psih.) proprietatea unei configurații de a se impune percepției cu forță și stabilitate, prin mijlocirea caracteristicilor legate de legile percepției: formă bună, raport figură-fond, simetrie. Prin extensie, se folosește termenul cu referire la ceva ce iese în evidență și se impune spiritului. [28]

PREHALUX, (zool.) deget suplimentar înaintea primului la piciorul unor tetrapode. [57]

PREHENSIUNE, (fiziol.) activitate motorie de prindere care poate fi făcută cu gura sau cu membrele. [28]

PREINDUSTRIALIZAREA LEMNULUI, (ind.) lucrări ale producției de sortimente de lemn brut care precedă industrializarea lemnului. Principalele lucrări sunt: secționarea, desplicarea, cojirea, debitarea în sortimente de cherestea (doage brute, lamele pentru ambalaje). **P. I.** se execută în centrele de sortare și preindustrializare integral mecanizate. [42]

PREÎNCĂLZIRE, (agric.) încălzire a apei, soluțiilor de îngrășăminte sau pesticide utilizate la irigare,

fertilizare și tratamente fitosanitare la răsaduri și culturi în sere, în sezonul rece, când apa are temperatură mai joasă decât este necesar pentru specia cultivată. **P.** apei este necesară la speciile termofile și are un efect stimulatv asupra înfloririi la speciile buhoase. [72]

PREÎNMUIERE, (agric.) înmuiere a semințelor înainte de semănat, practică la semințele cu tegument dur, cu scopul facilitării unei răsării mai bune și mai rapide a acestora. Asigură o bună imbibiție a tegumentului semințelor cu apă și începerea, mai rapidă, a schimburilor de apă și aer dintre semințe și mediul de germinare. **P.** se face cu 24-48 ore înainte de semănat, pentru o durată de 2-3-18 ore, în funcție de grosimea tegumentului și de natura seminței. [72]

PREJUDECATA, (psih.) judecată apriorică cu caracter de opinie personală sau grupală, insuficient verificată prin experiență și insuficient întemeiată logic și care, fiind susținută afectiv, introduce un coeficient de deformare și folosire în cunoaștere. Exprimă o superstiție sau un fapt de cunoaștere primitiv, lipsit de valabilitate. [28]

PRELEGERE, (ped.) metodă didactică în care predomină acțiunea de comunicare orală, expozitivă, utilizată îndeosebi în învățământul superior. [16]

PRELUCRARE, (inform.) proces de analiză, modificare, sinteză etc. a informației, care are în vedere un anumit scop și care este executat, eventual, cu ajutorul unui sistem de calcul. De exemplu, prelucrarea informațiilor de mediu, legate de monitorizarea gradului de poluare atmosferică într-o anumită regiune. [47]

PRELUNGIREA PERIOADEI DE VEGETAȚIE, (agric.) asigurare a unor condiții optime de vegetație pentru unele plante sensibile la frig, prin aplicarea de măsuri speciale, etapă în care factorii climatici nu mai permit creșterea normală a plantelor. Se utilizează: protejarea cu folie din mase plastice, ceea ce va permite continuarea creșterii și fructificării timp de 15-30 zile (frecvent în legumicultură, toamna, atunci când survin, temporar, condiții neprielnice de temperatură, adeseori după 2-4 zile de frig, se încălzește din nou); folosirea perdelelor de fum; încălzirea de suprafață cu ape termale; irigarea prin aspersiune ș.a.; uneori se practică transplantarea din câmp în răsadnițe pentru **p. p. de v.** și de recoltare (conopidă, țelină de pețiol etc.). [72]

PREMATURIZARE, (psih.) termen folosit de către unii autori pentru a desemna, printr-un fel de generalizare a noțiunii de neotenie, nerealizarea esențială a personalității umane, care antrenează fragilitatea juvenilă prelungită corelată cu plasticitatea sa. [28]

PREMAXILE, (anat.) oasele anterioare ce formează falca superioară a unui vertebrat; la mamifere poartă dinții incisivi. [57]

PREMEIOTIC, (biocel.) eveniment citologic și/sau genetic, legat de ultima diviziune mitotică a celulelor liniei germinale (masculine și feminine); celulele rezultate se numesc meiocite și se vor divide meiotic. [69]

PREMISE EREDITARE, (psih.) expresie utilizată în psihologie care, nerecunoscând ereditatea unor structuri sau fapte psihice, gata constituite, ține totuși seama de acele însușiri morfofuncționale, mai ales neuronale, ce pot fi favorabile sau defavorabile pentru elaborarea ontogenetică a conștiinței și a personalității. [28]

PREMIUL NOBEL, distincție ce se acordă din anul 1901, pentru realizări deosebite în domeniile fizicii, chimiei, medicinei sau fiziologiei, literaturii, păcii, iar din 1969 și pentru economie. Premiul a fost inițiat la propunerea lui Alfred Nobel (1833-1896), mare savant și industriaș suedez, inventator al dinamitei. [50]

PREMOLARI, (anat.) dinții dinaintea molarilor, pe laturile fălcilor unui mamifer. Pot fi similari ca aspect cu molarii, dar diferă prin faptul că molarii apar numai în al doilea set de dinți, în timp ce premolarii sunt precedați de dinți de lapte. [37]

PREMONIȚIE, (psih.), un fenomen de percepere a unor scene din viitor, viziune intuitivă ce nu se supune constrângerilor temporale. Este mai apropiată de ceea ce este presimțirea, dar apare ca o clarviziune. [28]

PREMORS, (bot.) brusc scurtat la capăt ca și când ar fi fost retezat sau mușcat, aspect întâlnit la unele frunze, rizomul de ruin (*Succisa pratensis*). [50]

PREMUNIȚIE, (fitopat.) metodă de prevenire a unei boli, prin inocularea plantelor cu patogeni virulenți sau hipovirulenți. Mecanismul de acțiune al premunițării este diferit: prin inducerea în plantă a substanțelor care conferă rezistență, prin ocuparea locusurilor etc. Ex., pulverizarea plantei de tutun cu o suspensie de *Pseudomonas fluorescens* împiedică infectarea ei cu *Pseudomonas syringae* pv. *tabaci*. Inocularea plantelor de tomate cu o tulpină hipovirulentă de VMT nu permite îmbolnăvirea lor cu o tulpină virulentă. [61]

PREEDIPIAN, (psih.) care califică perioada dezvoltării psihosexuale anterioare constituirii organizării oedipiene. [28]

PREOPERCULAR, (anat.) unul dintre cele 4 oase de membrană, aflat într-o poziție anterioară, care susțin operculul unui pește osos. Celelalte sunt oasele opercular, subopercular și interopercular. [37]

PREOT, (rel.) persoană consacrată săvârșirii rânduielilor cultice ale unei religii. În Biserica creștină el este o persoană hirotonită care primește și exercită puterea harului preoției, în virtutea căruia

învață Cuvântul lui Dumnezeu, săvârșește Sfintele Taine și toate actele de cult legate de viața religioasă a oamenilor, conducându-i pe credincioși pe calea mântuirii. [63]

PREOȚIE, (rel.) hirotonie. Una din cele șapte Sfinte Taine, prin care se mijlocește celui ce o primește harul preoției, cu cele trei lucruri, instructivă, sfântitoare și conducătoare. [63]

PREPELIȚĂ (*Coturnix coturnix*, fam. *Phasianidae*), (zool.) pasăre migratoare care sosește în România la începutul lui aprilie, iar toamna pleacă în septembrie spre cartierul de iernare din Africa de Nord și Centrală, Asia etc. Are greutatea de 100-150 g, culoarea brun-închis pe spate și mai deschis pe abdomen. Masculul are pe gură dungi brun-închis aproape negre. Trăiește în zona de câmpie, mai rar la deal. Nu intră în pădure și nu se așază pe arbori niciodată. Trăiește în culturi de plante de nutreț, fânețe, iar după recoltare se mută în miriști apoi în porumbiști. Depune de obicei 8-15 ouă în a doua jumătate a lunii mai, într-un cuib făcut pe sol, iar uneori scoate două rânduri de pui. Incubația durează 16-20 zile. Puii pot zbura la 20 zile, iar la o lună ajung aproape la mărimea părinților. Hrana este animală și vegetală, la pui predomină cea animală, la adulți se compune din semințe de mei, mohor, grăunțe de grâu, secară, apoi insecte și larvele acestora, precum și râme și melci mici. Migrația se produce noaptea în grupuri mici, cele ce vin dinspre nord poposesc câteva zile în țara noastră apoi își continuă drumul. Prepelețele sau pitpalacii trebuie căutați pe miriști, în trifoiști, culturi de sfeclă. Cea mai folosită metodă de vânatoare este cu câinele pontator, alicele fiind de numai 2 mm. [42]

PREPOLEX, (zool.) deget suplimentar, adesea vestigial, înaintea degetului I sau poplexului unor tetrapode. [28]

PREPSIHOZA, (psih.) o stare patologică a copilului, care prezintă riscul de a evolua spre psihoză. Aspectul clinic este polimorf și înșelător. [28]

PRERIE, (biogeogr.) formațiune vegetală corespondentă stepei în America de Nord, cuprinzând în principal estul Marilor Câmpii, între Munții Stâncoși și Munții Apalași; clima cu precipitații de 250-500 mm/an, cu caracter torențial; vară secetoasă, iarnă geroasă cu zăpadă bogată. Vegetația este dominată de graminee înalte de 50-120 cm (*Stipa*, *Andropogon*, *Koeleria*, *Poa*, *Panicum* etc.), dar apar și numeroase dicotiledonate (*Astragalus*, *Achillea*, *Helianthus*, *Antennaria* etc.), în zonele mai ploioase iarba atinge 2 m înălțime. [70]

PRESĂ-FILTRU, (petr.) dispozitiv de filtrare a noroaielor, compus din mai multe compartimente, separate de membrane filtrante, presate într-o serie de

plăci perforate de drenare și de tamburi, în care noroiul este injectat sub presiune. [3]

PRESIUNE, (fiz.) mărime fizică scalară egală cu raportul dintre mărimea forței care apasă normal și uniform pe o suprafață și aria acelei suprafețe. Unitatea de măsură în SI este pascal (Pa). Se mai folosesc atmosfera (atm) care corespunde **p.** atmosferice standard (1 atm = 101.325 Pa), bar (1 bar = 100.000 Pa), torr (care reprezintă **p.** unei coloane de mercur de înălțime 1mm; 1 torr = 133 Pa; 1 atm = 760 torr). [38]

PRESIUNE ABSOLUTĂ, (fiz.) presiunea pe care o exercită o substanță sau un sistem peste presiunea zero se măsoară în atmosfere absolute. [29]

PRESIUNE CRITICĂ, (fiz.) presiunea necesară pentru a condensa un gaz, la temperatura critică. [29]

PRESIUNE DE CONDENSARE ADIABATICĂ, (meteor.) la care particula de aer umed devine saturată (condensează) ca urmare a unei dețente adiabatică. [54]

PRESIUNE DE TURGESCENTĂ, (citol.) presiune exercitată de citoplasmă asupra pereților celulari care se extind în anumite limite. Valoarea acestei presiuni este în raport direct cu gradul de aprovizionare al celulei cu apa. Starea de turgescentă este optimală pentru desfășurarea tuturor proceselor vitale celulare. [69]

PRESIUNE DE UMFLARE, (fiz.) presiunea care se dezvoltă în timpul procesului de gonflare. [29]

PRESIUNE DE VAPORI, (fiz.) presiunea la care un lichid sau un sistem lichid sunt în echilibru cu vaporii lor, pentru o anumită temperatură. Se exprimă în mm coloană de mercur. [29]

PRESIUNE FISCALA, (ec.-fin.) obligație de impozite suportată de către contribuabili. [55]

PRESIUNE HIDROSTATICĂ, (hidr.) presiune care reprezintă forța pe care o exercită asupra organismelor și a altor corpuri greutatea părții de apă care se află deasupra lor și care le separă de suprafața ei. Presiunea este dependentă de înălțimea coloanei de apă și densitatea ei. Ea se măsoară în atmosfere sau bari (1 bar = 10^6 dine/cm²). În oceanologie, unitatea de măsură este decibarul, egală cu presiunea exercitată pe cm² de o coloană de apă marină de cca 1 m înălțime. În apele dulci, la temperatura de 4°C, **p.** h. crește cu o atmosferă la fiecare 10,3 m adâncime, iar în cele marine după fiecare 9,98 m, adică cu cca 1 decibar cu fiecare metru adâncime. În oceane, la 5.000 m adâncime, presiunea este de 500 atmosfere, iar la 10.000 m adâncime presiunea trece de 1.000 atmosfere (1.053,20). Apăsarea enormă produce o compresiune moleculară care mărește densitatea apei și micșorează volumul ei. Presiunea intervine în dinamica lacurilor foarte mari, oceanelor și are rol ecologic foarte important asupra hidrobionților care

trăiesc în masa apei sau pe fundul acestor bazine. Cele care nu conțin în corp spații cu gaze suferă deformări slabe la schimbarea presiunii. Prin migrația pe verticală, demonstrează că prin adaptările pe care le au, aproape că nu resimt deosebirile de presiune de sute de atmosfere. [50]

PRESIUNE INTERNA, (fiz.) presiunea datorată forțelor de atracție dintre moleculele unui gaz, care acționează în același sens cu presiunea exterioară. **P. i.** este egală cu corecția adusă presiunii exterioare în

ecuația lui van der Waals: $p = \frac{a}{V^2}$ în care: $a = 0$ constantă

specifică fiecărui gaz; V = volumul ocupat de unitatea de masă de gaz. [29]

PRESIUNE OSMOTICĂ, (citol.) presiunea pe care apa o exercită asupra pereților celulari pe măsură ce moleculele de apă continuă să difuzeze în celulă. [69]

PRESIUNE PARȚIALĂ, (citol.) presiunea exercitată de un component al unui amestec de gaze, în cazul în care ar fi singur. [29]

PRESIUNE REDUSĂ, (fiz.) raportul dintre presiunea exercitată de un fluid și presiunea critică a acestui fluid. [29]

PRESIUNE RELATIVĂ, (fiz.) diferența dintre presiunea pe care o exercită un corp și presiunea atmosferică. [29]

PRESIUNEA APEI DIN PORI, (pedol.) presiunea în exces față de presiunea hidrostatică la care este supusă apa din porii unui pământ de fundație datorită interacțiunii cu partea solidă a solului și suprasarcinii. Se notează cu u . Numeric este egală cu suma dintre secțiunea s (cu semnul schimbat) și suprasarcina p : $u = p - s$. [29]

PRESIUNE ARTERIALĂ, (med. u.) forța exercitată de coloana sanguină propulsată de sistola cardiacă, la nivelul pereților arteriali. La nivelul arterelor mari și mijlocii, **p. a.** sistolică este de 120-140 mmHg, iar cea diastolică de 70-90 mmHg. [21]

PRESIUNEA ATMOSFERICĂ, (meteor.) presiunea cu care atmosfera apasă pe fiecare cm^2 (considerat la nivelul mării pe paralela 45°) cu 1033,3 g, ceea ce înseamnă că pe suprafața corpului omenesc se exercită o presiune de 18.000 kg, ea fiind echilibrată de presiunea interioară. Apăsarea atmosferei pe un cm^2 corespunde greutateii unei coloane de mercur de 760 mm înălțime, având secțiunea de 1 cm^2 . **P. a.** scade pe verticală. [50]

PRESPA¹, lac situat în Iugoslavia și format în condiții tectonice. Se apropie prin suprafață (283 km^2) de lacul Ohrid (348 km^2), dar este mai puțin adânc (54 m). Lacul este considerat fără scurgere, deoarece primește câțiva afluenți, dar fără ca apele lui să fie drenate spre rețeaua hidrografică. Reprezintă un important obiectiv piscicol. (P. Gâstescu, 1979) [45]

PRESPA², parc național situat în Grecia. Suprafața, 19.540 ha (1973). Altitudine, 850 m. Ocrotește pelicanul (*Pelicanus crispus*) și alte păsări ce cuibăresc în zona Lacului Mikra Prespa. Aici există unul din cele mai importante refugii europene de păsări acvatiche. În afară de pelicani se mai întâlnesc: egreta marte, egreta mică, lopătarul, cormoranul mare, cormoranul mic, stârcii, țigănușul, gâsca de vară, specii de rațe, chira, lișița. [50]

PRESTIGIU, (soc.) cota de valoare asociată și recunoscută prin consens de către indivizi unei persoane, unei funcții sau unei activități. [28]

PREȚ DE COST, (ec.-fin.) exprimare în formă bănească a cheltuielilor privind consumul de mijloace de producție și de forță de muncă pentru producerea de bunuri economice de către întreprinderi. [58]

PREȚ DE COST COMPLET, (ec.-fin.) prețul unui bun sau serviciu, calculat prin includerea tuturor costurilor marginale de oportunitate ale producției și ale consumului astfel încât toate costurile și beneficiile sociale să se reflecte în prețul perceput de consumatori sau utilizatori pe piață. [17]

PREȚ DE PRODUCȚIE, (ec.-fin.) prețul ce exprimă forma transformată a valorii mărfii în care intră cheltuielile de producție plus profitul mijlociu. [55]

PREȚ HEDONIC, (ec.-fin.) preț umbră ce se atribuie fiecărei caracteristici funcționale a mărfii. [58]

PREȚUL PIETEI, (ec.-fin.) prețul plătit de consumatori pentru cumpărarea unui produs. [55]

PREUSOMERINĂ, (micol.) antibiotic produs de unii fungi. [69]

PREVENIREA POLUĂRII MEDIULUI ȘI A PRODUCȚIEI ÎN VITICULTURĂ, (agric.) metoda de a proteja mediul, față de unele dereglări ale compoziției sale sau modificări ale compoziției produselor viti-vinicole, cu substanțe dăunătoare organismului omenesc. [49]

PREVERNAL, (bot.) de primăvară timpurie; unele plante apar și înfloresc **p., ex.**, ghiocelul (*Galanthus nivalis*). [50]

PREVIZIUNE, (psih.) însușirea de a vedea mersul evenimentelor în viitor, folosind operațiile mintale sau experiența vieții. Latură a proceselor cognitive care întotdeauna îmbină anticipativul cu reproductivul. [28]

PREVOMER, (zool.) os sau o pereche de oase, uneori purtând dinți, în fața vomerului la unii pești și amfibieni. [37]

PREZBIȚIE, (fiziol.) scăderea acuității vizuale la vârstnici, ca urmare a deshidratării fiziologice a cristalinului. [21]

PREZENȚA SPECILOR, (ecol.) localizarea obligatorie a unei specii într-o anumită biocenoză. **P. s.** constituie un indice sintetic principal, iar valoarea speciilor

PREZENȚĂ

componente se exprimă prin frecvența fiecărei specii în probe. [2]

PREZENȚĂ, (ecol.) existența exemplarelor unei specii în fitocenoză, independent de alte caracteristici cenotice; în relevu se marchează prin înscrierea speciei respective; pe baza prezenței în relevuri se stabilește constanța speciei în asociație; pe baza prezenței într-un număr de cercuri Raunkiaer se stabilește frecvența speciei în fitocenoză. [15]

PREZUMȚIE¹, (jur.) consecința pe care legea sau magistratul o trage de la un fapt cunoscut la un fapt necunoscut. [64]

PREZUMȚIE², (psih.) presupunere, construcție ipotetică, încă neconfirmată. Prezintă diverse grade de probabilitate independentă de valoarea faptelor de sprijin și a corectitudinii raționamentelor implicate. [28]

PRIAPULIDE (*Priapulida*), (zool.) încrengătură care cuprinde un grup mic (8 specii) de viermi marini. Au simetrie bilaterală, cu tendință secundară de simetrie pentaradiară. Speciile trăiesc în apele reci din nordul și sudul globului, înfundate în mâl sau nisipul zonelor de coastă până la adâncimi de mii de metri (4.000 m). Aspectele morfologice sunt asemănătoare între exemplarele de coastă și cele abisale. În mediul lor de viață sunt prădători. Dimensiunea lor este cuprinsă între 6 mm (*Priapulus horridus*) și 8 cm (*Priapulus bicaudatus*). Fecundația este externă. Larvă liberă. (M. Suci, 1983) [50]

PRIETENIE, (soc.) preferință durabilă, în principiu neerotizată, pe care o au două persoane una pentru alta. Este întâlnirea intimă a unor singularități: ea implică în același timp identificarea și empatia, capacitatea cuiva de a se face ecoul afectelor și fantasmelor celuilalt. [28]

PRIMAR, (bot.) termen folosit cu semnificația „de ordinul întâi”: rădăcini, tulpini, nervuri; „diferențiat prima dată”: țesuturi, frunze; „structură primară” la rădăcină, tulpină. [50]

PRIMATES, (zool.) ordin care cuprinde dintre mamifere maimuțele și omul cărora le sunt caracteristice emisfere cerebrale mult lărgite, corelate de obicei cu un grad ridicat de inteligență. Ochii sunt îndreptați înainte și separați de fosa temporală printr-un perete osos. Membrile sunt pentadactile, degetul I fiind în general opozabil. Acest aspect este o adaptare la viața arboricolă, caracteristică pentru majoritatea primatelor. Sunt două grupuri principale: *Platyrrhini* sau maimuțele Lumii Noi, de obicei cu cozi prehensile, și *Catarrhini* sau maimuțele Lumii Vechi, la care coada nu este niciodată prehensilă și adesea lipsește. [37]

PRIMER, (genet.) secvență de nucleotide ADN, ARN sau de molecule hibride (care cuprind și

deoxiribonucleotide și ribonucleotide), cu care începe sinteza polinucleotidică. [19]

PRIMINA, (bot.) integumentul extern al ovulului. [50]

PRIMORDIU, (bot.) proeminență sau mamelon reprezentând stadiul inițial de dezvoltare a unui organ sau complex de organe. Poate fi **p.** foliar, din care se diferențiază frunza; **p.** rameal, din care se diferențiază ramura; **p.** floral, din care se diferențiază floarea; **p.** carpelar, din care se diferențiază gineceul. [50]

PRIMUL PĂTRAR, (astr.) fază a lunii în care jumătate din discul lunar este vizibil. [12]

PRIMULACEE (*Primulaceae*), (bot.) familie care cuprinde 600 de specii de plante erbacee, perene sau anuale, răspândite pe tot globul terestru. Frunze simple, alterne sau opuse, rareori verticilate, fără stipele. Flori bisexuate (hermafrodite), actinomorfe, pe tipul 5 (-7); solitare sau grupate în umbеле terminale, în raceme, panicule sau spice axiliare; caliciul, gamosepal; corola gamopetală cu 5 lobi pe margine, uneori campanulată; androceul de obicei din 5 stamine epipetale; gineceul, cu ovar superior, rareori semiinferior (*Samolus*), unilocular, placentatie centrală, având numeroase ovule, hemianatropice sau subcampilotropice, sesile sau pediculate, stigmat globulos. Formula florală: $\text{♀} * K_{(5)} [C_{(5)} A_5] G_{(5)}$. Fruct capsulă sau pixidă. Seminte turtite sau muchiate, cu embrion înconjurat de un albumen cărnos sau cornos. Flora României cuprinde 35 de specii spontane și cultivate ce aparțin genurilor: *Primula*, x = 9, 11, 12, 31; *Androsace*, x = 9, 10, 19, 39; *Cortusa*, x = 12; *Soldanella*, x = 9, 10; *Hottonia*, x = 10; *Cyclamen*, x = 9, 10, 12, 17; *Lysimachia*, x = 5, 6, 7, 8, 9; *Trientalis*, x = 8; *Glax*, x = 5, 15; *Anagallis*, x = 10, 11; *Centunculus*, x = 11; *Samolus*, x = 13, 12. [50]

PRINCE ALBERT, parc național situat în Canada (provincia Saskatchewan). Suprafața, 387.000 ha (1927). Altitudine, 532-900 m. Este localizat în centrul provinciei, lângă orașul Prince Albert. Regiunea este alcătuită din păduri și presărată cu lacuri și cursuri de apă. Face tranziția de la pădurile nordice la cele cu frunze căzătoare și la preriile centrale. Cea mai mare parte a parcului este acoperită de pădurea boreală de molid și pinul „Jack”, apoi apar pâlcuri izolate de mesteceni, plopi și alte esențe, câmpuri și pajiști. Fauna de animale vertebrate este reprezentată de: cerbul canadian, cerbul catâr (*Otelaphus hemionus*), ursul negru, râsul (*Felis lynx*), elani, cerbi de Virginia cu coada albă (*Odocoileus virginianus*), coioți (*Canis latrans*), bizami (*Ondatra* sp.), caribu, urși grizzly, castori, lupi. [50]

PRINCIPII ECOLOGICE, (ecol.) reguli generale de funcționare a sistemelor ecologice. [24]

PRINCIPII MOTRICE, (sp.) posibilitatea de a folosi conștient cunoștințele și deprinderile motrice în corelații noi și în condiții schimbate. (Gh. Mitra, Al. Mogoș, 1980) [52]

PRINCIPIILE BIOECENOTICE FUNDAMENTALE (*principiile lui Thienemann*), (ecol.) Thienemann (1939) a elaborat 2 principii bazate pe diversitatea ecologică: 1. cu cât sunt mai variabile condițiile de existență ale unui biotop, cu atât este mai mare numărul de specii din biocenoză; 2. cu cât se abat mai mult condițiile de existență ale biotopului de la normal, iar pentru cele mai multe viețuitoare de la optimal, cu atât devine biocenoza mai săracă în specii, cu atât va fi ea mai caracteristică și cu atât mai mare va fi bogăția de indivizi a speciilor existente. [24] → DIVERSITATE ECOLOGICĂ

PRINCIPIILE ECOGENEZEI, (ecol.) elaborate de Stugren (1980), în număr de patru: 1. diversificarea funcțiilor biochimice; 2. geneza ciclurilor biogeochimice, fiecare determinându-l pe următorul (așa-numita revoluție biogeochimică); 3. înlocuirea vechilor mecanisme energetice cu altele noi, mai eficiente; 4. tendința de formare a unor ecosisteme cu o structură tot mai complexă, cu o diversitate ridicată, capabilă să utilizeze optimizat curentul de energie care se scurge prin ele. [24]

PRINCIPIILE PSIHOLOGIEI, teze fundamentale, norme călăuzitoare derivate din cele mai generale legi și după care sunt orientate și construite cercetările, interpretările și sistematica psihologiei. [28]

PRINCIPIU, lege fundamentală a unei științe. [29]

PRINCIPIUL ACȚIUNII ÎN COMPLEX A FACTORILOR DE MEDIU (*principiul acțiunii factorilor al lui Tischler*), (ecol.) acțiunea unui factor ecologic este rezultatul influenței concomitente a tuturor factorilor care alcătuiesc mediul. Efectele acestei acțiuni nu se pot evalua în afara sistemului. Dacă toți factorii favorizanți ai unui proces depășesc plaja optimă de acțiune, ei devin malefici, ducând la înrăutățirea stării mediului. [2]

PRINCIPIUL I AL TERMODINAMICII, (fiz.) sin. *principiul conservării energiei*, în orice proces, care are loc într-un sistem izolat, suma tuturor formelor de energie conținute în sistem rămâne constantă. [22]

PRINCIPIUL AL II-LEA AL TERMODINAMICII, (fiz.) la temperatură constantă nu este posibil să se transforme căldura în lucru mecanic. [29]

PRINCIPIUL AL III-LEA AL TERMODINAMICII, (fiz.) sin. *principiul lui Nernst*, entropia unui sistem tinde către o valoare finită când temperatura tinde către zero absolut. Dacă un sistem se poate transforma izoterm în alt sistem, la orice temperatură, variația entropiei corespunzătoare acestei transformări tinde

către zero când temperatura absolută tinde către zero. [29]

PRINCIPIUL CONTRACURRENTULUI, (fiz.) proces în care materialul se deplasează în sens contrar cu agentul care acționează asupra sa, astfel că materialul proaspăt vine în contact cu agentul care urmează să fie evacuat din circuit, iar agentul proaspăt vine în contact cu materialul epuizat care urmează să fie evacuat. În modul acesta agentul este folosit cu maximum de efect iar materialul supus operației este epuizat complet. Procese ca: percolarea, difuziunea în baterie, absorbția gazelor în turnuri sunt un exemplu de aplicare a acestui principiu. [29]

PRINCIPIUL DIMINUĂRII EFORTULUI ENERGETIC, (ecol.) prin interacțiuni biocenotice, efortul determinat pentru realizarea fluxului energetic este diminuat la maxim. [24]

PRINCIPIUL ECHILIBRULUI MOBIL, (ecol.) o comunitate biotică se menține ca întreg pe fondul unor oscilații permanente, în timp ce punctul de sprijin al structurii sale se poate deplasa de la un component la altul sub presiunea forțelor exterioare (a mediului ambiant). [24]

PRINCIPIUL ECHIPARTIȚIEI ENERGIEI, (fiz.) energia totală a unei molecule este împărțită egal între diferitele grade de libertate ale moleculei. [29]

PRINCIPIUL ECHIVALENȚEI DE POZIȚIE, (ecol.) funcții ecologice identice în biocenoze geografic foarte îndepărtate și realizate de specii diferite. [2]

PRINCIPIUL ECHIVALENȚEI PARȚIALE A FACTORILOR ECOLOGICI, (ecol.) diverși factori abiotici și biotici se înlocuiesc reciproc sau se compensează unii pe alții. [2]

PRINCIPIUL EXCLUDERII COMPETITIVE (*principiul lui Gause*), (ecol.) principiul după care competiția dintre două specii cu necesități similare va duce la excluderea uneia dintre ele. [2]

PRINCIPIUL EXCLUDERII CONCURENȚIALE, (ecol.) regulă stabilită de G.F. Gause în 1934, care afirmă că două specii care ocupă același habitat nu pot să ocupe și aceeași nișă ecologică. Atunci când tind să ocupe aceeași nișă ecologică, concurența duce la eliminarea uneia dintre ele. [70]

PRINCIPIUL EXTINDERII CIRCUITELOR BIOGEOCHIMICE (*principiul lui Vernadschi*), (ecol.) în evoluția materiei vii se tinde spre creșterea diversității fenomenelor biogeochimice. [24]

PRINCIPIUL INTERACȚIUNII SAU AL CONEXIUNII FACTORILOR, (ecol.) semnificația ecologică a fiecărui factor poate să fie diferită de cea înregistrată cu instrumente speciale, datorită influenței altor factori de mediu. [24]

PRINCIPIUL „ÎN NATURĂ TOTUL SE PLĂTEȘTE“

PRINCIPIUL „ÎN NATURĂ TOTUL SE PLĂTEȘTE“

principiu formulat de B. Commoner, conform căruia în natură nu se obține nimic fără cheltuială de substanțe, energie sau transfer de informație. [2]

PRINCIPIUL LUI LINDEMANN, (ecol.) mecanismele energetice se perfecționează pe măsura trecerii de la un nivel trofic la altul. [2]

PRINCIPUL LUI PAULI, (chim.) într-un atom dat nu pot exista doi electroni diferiți prin același grup de patru numere cuantice: n, l, m, s. Ei se deosebesc cel puțin prin unul dintre aceste numere. [29]

PRINCIPIUL LUI VAN'T HOFF, (chim.) când temperatura unui sistem se ridică, echilibrul se deplasează în sensul în care iau naștere substanțe a căror formare absoarbe căldura. [29]

PRINCIPIUL „NATURA SE PRICEPE CEL MAI BINE“, (ecol.) principiu formulat de B. Commoner, conform căruia actualele sisteme ecologice sunt rezultatul a milioane de ani de experiențe pe principiul încercare-eroare-învățare și și-au creat sisteme foarte eficiente de autocontrol al stabilității mecanismelor de funcționare. [24]

PRINCIPIUL NIRVANA, (psih.) termen preluat de Freud pentru a desemna principiul fundamental al funcționării aparatului psihic care constă în a reduce la zero nivelul său general de excitație. În funcționarea guvernată de principiul Nirvana, orice creștere de excitație ar trebui să fie neplăcută, iar orice diminuare plăcută. [28]

PRINCIPIUL PLĂCERII ȘI AL NEPLĂCERII, (psih.) formulat de Freud, conform căruia subiectul tinde să evite sau să întrerupă stările de excitație penibilă, să reducă tensiunea prin apelul la obiecte și acțiuni de natură să producă o descărcare prin vise, reverii. [28]

PRINCIPIUL POLUATORUL PLĂTEȘTE, (ecol.) cunoscut și sub forma contrasă PPP, principiu de factură economică și juridică conform căruia cel care poluează (poluatorul) trebuie să suporte toate cheltuielile necesare pentru a asigura o stare acceptabilă de calitate a mediului. Principalele funcții ale PPP sunt: stabilirea răspunderii pentru poluarea produsă; atribuirea de prețuri corecte pentru resursele de mediu, astfel ca producătorii să țină seama de importanța acestora în procesul de producție. [17]

PRINCIPIUL REALITĂȚII, (psih.) aparținând doctrinei freudiene și care constă în afirmarea necesității de acomodare la datele și experiențele realității, în raport cu care subiectul se structurează și dobândește o experiență. [28]

PRINCIPIUL RELAXĂRII, (psih.) folosit în psihanaliză pentru a desemna încercările de eliberare a subiectului de sarcini externe, conștiente, pentru a face loc unor procese analitice prin sondări ale subconștientului. [28]

PRINCIPIUL SUBSTITUIRII FACTORILOR

ECOLOGICI (*principiul lui Rùbel*), (ecol.) conform căruia în cazul lipsei din mediu al unui factor util dezvoltării și supraviețuirii organismelor, acesta este înlocuit cu un altul, preexistent. [2]

PRINTER, (inform.) imprimantă, dispozitiv periferic al calculatorului care imprimă pe hârtie textul sau imaginile generate de calculator. Dintre cele mai răspândite tipuri de imprimante putem aminti: cu ace (dot-matrix), cu margaretă (daisy wheel), cu jet de cerneală sau laser. [6]

PRIPOANE, (pisc.) instrumente de pescuit pasiv, formate dintr-un șir de cârlige cu nadă vie, care se leagă fiecare cu o ață de 0,5 m lungime, la 1-1,5 m distanță una de alta, de o funie lungă de 20-100 m. [10]

PRISĂCĂRIT → STUPĂRIT

PRISMATIC, (bot.) de forma unei prisme sau poliedru mărginit de fețe plane dintre care două poligonale, egale și paralele care formează baza, iar celelalte în formă de paralelograme formează fețele laterale, aspect întâlnit la tulpina unor *Lamiaceae/Labiatae*, *Cyperaceae*, capsula de la leala (*Tulipa gesneriana*). [50]

PRISPE, (pisc.) lucrări de terasament, în formă de baraj, efectuate pentru închiderea canalelor sau a gârlelor de alimentare și evacuare. Sunt construite din pământ bătătorit bine, au 0,5 m înălțime peste nivelul apei și 1,5-2 m lățime. [10]

PRISTIDE (*Pristidae*), (zool.) pești ferestru. Pești cartilaginoși cu corp oarecum aplatizat și cu rostru lung purtând dinți laterali. Ovovivipari. Se întâlnesc în zonele calde ale oceanelor. [37]

PRISTIOPHORIDE (*Pristiophoridae*), (zool.) familie care cuprinde rechini cu pleoape superioare libere și deschideri branhiale pe laturile corpului, nu pe partea inferioară ca la pristide. Au un rostru lung, turtit, cu dinți ascuțiți pe muchiile rostrului. Se hrănesc cu pești. Pe partea ventrală a rostrului au o pereche de mustăți. Sunt ovovivipari. Unele specii pot intra în apa dulce pentru timp scurt. [37]

PRIVAL, (hidr.) gârlă mică și îngustă, cu apă puțină ce leagă o baltă de o apă curgătoare. [10]

PRIVARE, (psih.) absență sau retragere a unui element necesar vieții unui organism sau echilibrului său fizic și psihologic; stare a organismului rezultând din această absență sau retragere. [28]

PRIVATIZARE, (ec.) trecerea în proprietate privată a unor bunuri aflate în proprietate publică și/sau în administrarea statului. [58]

PRIVOTANTE, (ecol.) hidrobionți din mediul acvatic reprezentați prin specii fixate, înrădăcinate în substrat, ce sunt proprii sedimentelor moi. Ex., multe antozoare (*Penatulari*, *Cerianthari*), diferite polichete (*Chartoperidae*, *Sabelidae*, *Terebelidae*) etc. [50]

PRIZĂ DE PĂMÂNT, (ind. energ.) un ansamblu de elemente conductoare în contact cu pământul. [59]

PRIZĂ DE PĂMÂNT ARTIFICIALĂ, (ind. energ.) priza de pământ ale cărei elemente componente sunt constituite special pentru trecerea curentului de defect. [59]

PRIZĂ DE PĂMÂNT NATURALĂ, (ind. energ.) priza de pământ constituită din elemente conductoare în contact permanent cu solul ale unor construcții sau instalații destinate diferitelor scopuri, dar care pot fi folosite în același timp pentru trecerea curentului de defect. [59]

PRJEMEȚCHI, Zaharia (1883-1944), silvicultor român, practician și cercetător pasionat, remarcat prin lucrări (articole, comunicări și referate), de selecție a semințelor, de cunoaștere a speciilor forestiere și tehnică a împăduririlor. Inițiatorul primelor lucrări de tipologie forestieră în țara noastră, inspirat de modelul școlii naturaliste ruse condusă de Sucaciov. [11]

PRN, (inform.) nume logic de dispozitiv pentru imprimantă; de obicei se referă la primul port paralel al calculatorului, cunoscut ca LTP1. [6]

PROACTIV, (psih.) calificare a inhibiției ce duce la uitare și care este exercitată de cunoștințele actuale asupra celor ce urmează să fie recepționate. Sens al uitării orientate de la anterior la posterior. Opus retroactivului care desemnează propagarea de la posterior la anterior. [28]

PROANTEZĂ, (bot.) înflorire anormală toamna deși a existat o înflorire normală primăvara, aspect întâlnit la liliac (*Syringa vulgaris*), prun (*Prunus domestica*) și la alte specii înrudite. [50]

PROANTROPIC, (biol.) specii existente înainte de apariția omului pe pământ. [50]

PROANURA, (zool.) broaște primitive, din triasic mai departe. [57]

PROBA DE SOL ÎN AȘEZARE MODIFICATĂ, (pedol.) probă recoltată dintr-un profil pedologic cu cuțitul sau extrasă din sol cu sonda, căruia i s-a schimbat starea fizică inițială (structura, densitatea aparentă, porozitatea ș.a.). [29]

PROBABILITATE¹, (mat.) o funcție definită pe K unde (E, K) este câmp de evenimente, cu următoarele proprietăți: $P(E) = 1$; $P(A)$ mai mare decât oricare

$$A \in K; P(\cup_{i=1}^n A_i) = \sum_{i=1}^n P(A_i) \text{ cu } A_i \cap A_j = \emptyset. \text{ În cazul unui}$$

câmp finit: $P(A)$ este numărul cazurilor favorabile supra numărul cazurilor posibile. (J. Bernoulli, 1705) [48]

PROBABILITATE², (psih.) probabilitatea subiectivă este expresia unei atitudini, în raport cu producerea sau neproducerea unui eveniment care implică atât aspecte cognitive, logice și anticipative, cât și aspecte

motivațional-afective. Este gradul de expectanță cu care un subiect întâmpină obținerea unor răspunsuri la o stimulare produsă – sau inițiată – de el însuși. Este expresia gradului de investire afectivă și cognitivă a producerii sau neproducerii unui eveniment. [28]

PROBAND, **PROPOSITUS**, (genet.) individ handicapat genetic, care constituie punctul de plecare al unei cercetări familiale. [56]

PROBAZIDIE, (micol.) **1.** Bazidie tânără în care are loc cariogamia. **2.** Partea bazală a bazidiei în care are loc cariogamia. [69]

PROBĂ¹, (mat.) metodă prin care se constată justetea unui calcul. [48]

PROBĂ², (psih.) fapt demonstrativ; în diagnoză și cercetare, acțiune exploratorie uzând de procedee și tehnici și fiind orientată spre constatări, identificări, descoperiri. [28]

PROBĂ³, (cercet.) obiect dintr-o serie de obiecte identice sau cantitate mică dintr-un material care poate să servească la determinarea unor anumite caracteristici ale obiectelor respective sau ale întregului material din care fac parte. [13]

PROBĂ⁴, (agric.) porțiune dintr-un material care urmează a fi analizat. În agrochimie se folosesc probe de sol, plante, ape, îngrășăminte ș.a. [29]

PROBA A REALITĂȚII, (psihan.) operație psihică constând în verificarea naturii perceptive sau imaginare a unei reprezentări, și funcție psihică ce efectuează această verificare. Această probă este o funcție a eului. Ea presupune abandonarea narcisismului primar absolut în care eul și non-eul sunt nediferențiate, ca și deferențierea eului și a sinelui. [28]

PROBĂ ÎN AȘEZARE NATURALĂ, (pedol.) probă de sol recoltată într-un recipient, de obicei un cilindru metalic, care își menține starea fizică anterioară recoltării. [29]

PROBĂ PIAGETIANĂ, (psih.) probele piagetiene sunt teste de inteligență inspirate direct din teoria dezvoltării cognitive a lui J. Piaget. [28]

PROBĂ SPORTIVĂ, (sp.) exercițiu fizic complex care face parte dintr-o ramură sportivă. [53]

PROBLEMA CELOR DOUĂ CORPURI, (astr.) conform căreia, considerând două corpuri cerești, din care unul fix, mișcarea celui de-al doilea în raport cu primul este dată de legile generalizate ale lui Kepler: un corp descrie o conică (cerc, elipsă, parabolă, hiperbolă) în jurul primului, așezat într-unul din focare; razele vectoare descriu în planul orbitei arii proporționale cu timpul; raportul dintre produsul pătratelor perioadei siderale de revoluție a unui corp prin suma maselor lor și cubul semiaxei mari a orbitei este constant: $T^2(M+m)/a^2 = \text{constant}$. [12]

PROBLEMATIZARE, (ped.) metodă didactică care urmărește realizarea obiectivelor propuse prin

PROBLEMĂ

lansarea și rezolvarea unor situații-problemă, prin formularea problemei, sesizarea ei, conștientizarea actului de către elevi, restructurarea cunoștințelor și capacităților dobândite și rezolvarea situației-problemă. [16]

PROBLEMA, (șc.) dificultate cognitivă, cerință față de care repertoriul răspunsurilor de care dispune subiectul este insuficient și inadecvat, sistem de întrebări asupra unei necunoscute și dificultatea de a selecționa sau construi un răspuns nemijlocit. Problema se concretizează într-o situație problematică, în care intervine o discordanță între mijloace și scopuri, între posibilități și cerințe. [28]

PROBOSCIDEA, (zool.) elefanți: euterieni greoi, cu membre ca niște stâlpi, ce poartă o lungă trompă nazală respiratorie, olfactivă și prehensilă. Peri rari. Oasele craniului sunt scobite de cavități vaste. Fosele temporale și orbitele sunt confluențe. O pereche de incisivi superiori sunt transformați în defense. Stomac simplu, testicule intraabdominale. Mamele pectorale. Gestăția lungă. Exclusiv vegetarieni. [57]

PROCAMBIU, (bot.) țesut meristematic primar, cu celule alungite, care dă naștere țesutului conducător. [50]

PROCARIOTE, organisme primitive, în general unicelulare, de dimensiuni mici, fără nucleu, aerobe, cu peretele celular format din zaharuri și peptide, și cu o structură genetică simplă – un filament de ADN în citoplasmă. [19] În grupa procariotelor sunt incluse *Archaeobacteriile*, *Bacteriile* propriu-zise și *Cianobacteriile* (alge cianoficee). [7]

PROCEDEE DIDACTICE, (ped.) operații subordonate acțiunii declanșate la nivelul metodei de instruire propuse de profesor și adaptate de elev ecare metodă didactică include diverse procedee didactice. [16]

PROCEDEE EURISTICE, (ped.) care se regăsesc în rezolvări de probleme și creație și sunt sisteme de operare deschise în continuă elaborare și modificare, creația presupunând esențial și originalitate de metodă. [28]

PROCEDEU, (cercet.) un mijloc, un *modus operandi* de detaliu, un aspect al tehnicilor de explorare, culegere și prelucrare a datelor sau de interpretare. [28]

PROCEDEU PEDAGOGIC, element sau etapă a unei metode pedagogice aplicate în clasă. [28]

PROCEDEUL BRIGGS, (pisc.) modalitate de stabilire a procentului de icre rămase nefecundate în timpul reproducerii peștilor. Icrele moarte (de culoare albă) sunt colectate și tratate cu soluție de clorură de sodiu. Icrele nefecundate rămân clare, pe când cele fecundate și ulterior moarte au în interior o dungă neagră (embrionul). [10]

PROCEDEUL VERNIDUB, (pisc.) stabilire a maturării icrelor în reproducerea artificială a cegii. Aproximativ

1 g de icre extrase dintr-o femelă se tratează timp de 3-4 zile, cu o soluție slabă de albastru de metilen. Icrele nematurate rămân uniform colorate în albastru, iar cele maturate se decolorează după 20-60 de minute. [10]

PROCEDURĂ¹, (inform.) secvență de operații executate în scopul rezolvării unei anumite probleme; secvență de instrucțiuni care are o descriere separată, bine definită, și care realizează o anumită prelucrare. [47]

PROCEDURĂ², (psih.) ansamblu de reguli care trebuie strict aplicate într-o situație determinată. Se vorbește astfel de o procedură cognitivă pentru a desemna operațiile de rezolvare de probleme, de exemplu. Noțiunea de procedură de calcul trimite la noțiunea de algoritm. [28]

PROCELICE, (zool.) termen folosit pentru a descrie vertebrele cu concavitate anterioară și cu convexitate posterioară, ca la multe reptile și amfibieni. [37]

PROCELLARIIFORMES, (zool.) păsări oceanice, excelente zburătoare. Se reproduc pe coaste stâncoase. Ciocul robust are un înveliș cornos compus din piese juxtapuse. Narinele se deschid la capătul unor tuburi. Au pui nidicoli. Se hrănesc cu pești și cu cefalopode. Din acest grup fac parte albatroșii, păsările furtunii etc. [37]

PROCENT, (mat.) raportul între un număr și 100. [48]

PROCENT DE SODIU SCHIMBABIL, (pedol.) raportul dintre ionii de sodiu adsorbiți de complexul coloidal al solului și capacitatea totală de schimb cationic a acestuia, înmulțit cu 100. [29]

PROCENT DE SUPRAVIEȚUIRE, (pisc.) raportul dintre cantitatea de puiet rezultat într-un bazin piscicol și numărul de pești maturi care se obține. [10]

PROCES, (ind.) succesiune de operații, de stări sau de fenomene prin care se efectuează o lucrare, se produce o transformare. Proces de fabricație, totalitatea procedeelelor folosite pentru transformarea materiilor prime și a semifabricatelor în produse finite. [13]

PROCES ADIABATIC, (meteor.) transformare termodinamică care are loc fără schimb de căldură între sistemul dat și mediu. În procesele adiabactice o răcire este urmată de o detență iar o încălzire duce la compresie. [54]

PROCES DE AGRADARE, (hidr.) sedimentarea materialului aluvionar pe fundul bazinelor acvatice și colmatarea lor. [10]

PROCES DE CONȘTIINȚĂ, (psih.) analiza critică a unei situații conflictuale. Procesele de conștiință constau din raportarea propriei conduite la principiile și normele social acceptate. Procesul de conștiință pregătește totdeauna acțiunea viitoare în concordanță cu normele și valorile sociale. [28]

PROCES DE DEGRADARE, (hidr.) erodarea fundului albiilor bazinelor acvatice prin antrenarea materialului în curgerea apelor. [10]

PROCES DE DEZVOLTARE, (biol.) secvență programată de modificări fenotipice sub controlul temporal, spațial și cantitativ al materialului genetic, proces ireversibil sau greu reversibil, cel puțin în condițiile obișnuite de dezvoltare. Suma acestor modificări reprezintă ciclul vital al unui organism. [34]

PROCES DE ÎNVĂȚĂMÂNT, (ped.) principal subsistem al sistemului de învățământ în vederea realizării obiectivelor pedagogice generale, specifice și concrete desfășurate în mediul școlar. [16]

PROCES DE PEDOGENEZĂ, (pedol.) ansamblul fenomenelor datorate factorilor pedogenetici care afectează materialul sau roca parentală și duc la formarea solurilor. [29]

PROCES ECOLOGIC, (ecol.) fenomen de modificare a sistemelor ecologice, fie în sensul complexării, fie în cel al simplificării interacțiilor dintre componentele sale. Procesele ecologice pot fi fenomene repetitive (cicluri temporale, reproductive) sau succesive; ele pot interfera unele cu altele determinând prin aceasta complicarea proceselor ecologice. [24]

PROCES ECONOMIC, (ec.-fin.) înălțuire ordonată de etape ale realizării unei operațiuni economice pentru dezvoltarea unui fenomen economic. [55]

PROCES FALCIFORM, (zool.) proces de origine coroidiană, prin intermediul căruia cristalinul este mișcat înapoi pentru a varia distanța focală. Este prezent la peștii osoși teleostei. [57]

PROCES GEOMORFOLOGIC, (geomorf.) acțiunea exercitată de agenții geomorfologici și de alte mecanisme asupra scoarței terestre, care duce la crearea unor forme de relief, la dinamica acestora. Se clasifică după mai multe criterii, cel mai general fiind criteriul poziției față de suprafața terestră, secondat de cel dinamic: **p. g. intern** sau *endogen* (mișcări tectonice, cutremur, vulcanism), **p. g. extern** sau *exogen* (mecanic, chimic, fluvial, glaciatic, eolian, marin, lacustru, carstic etc. [25]

PROCESE ECOREGLATOARE, (ecol.) mecanisme existente la toate nivelurile de integrare a materiei vii care controlează și mențin la un nivel constant activitatea indivizilor, numărul și biomasa lor. [2]

PROCESE PSIHICE, (psih.) modalități ale conștiinței specializate sub raportul conținutului informațional, al structurilor operaționale și al formei de realizare subiectivă; activitate psihică complexă cu o desfășurare discursivă, plurifazică, implicând coordonarea unor variabile independente și a altora dependente. [28]

PROCESOR¹, (inform.) echipament sau dispozitiv care este capabil să execute un set de instrucțiuni, să

formeze adresele acestora și să le citească dintr-o memorie care stochează programul pe durata executării acestuia. Din punct de vedere funcțional procesorul este alcătuit dintr-o unitate de comandă și o unitate de prelucrare. [47]

PROCESOR², (for.) mașină multifuncțională care execută curățirea de crăci a arborilor doborâți și cel puțin încă o operație specifică recoltării lemnului, alta decât doborârea. Se compune din: agregatul pentru curățirea de crăci, alcătuit dintr-un sistem de antrenare a arborelui și cuțite pentru tăierea crăcilor; dispozitive electromecanice pentru măsurarea dimensiunilor pieselor, respectiv diametre și lungimi; agregat pentru secționarea arborilor, alcătuit dintr-un aparat de tăiere asemănător cu cel al fierăstraiei mecanice și dispozitiv de antrenare a lemnului. Agregat pentru măsurarea, secționarea și tasonarea lemnului. Datorită productivității foarte ridicate, 10/30 m³/h, a cheltuielilor mari de amortizare, întreținerea și deservirea acestei mașini devin rentabile acolo unde sunt condiții de teren și arboret favorabile; forța de muncă fiind scumpă, mașinile vor lucra tot timpul anului. [42]

PROCLIMAX, (climat.) climax relictar, corespunzător unui climat mai rece și mai uscat. Păstrat în cadrul climatului actual în condiții locale favorabile. [14]

PROCOELA, (zool.) broaște cu vertebre procelice (concave anterior și convexe posterior). Include broaștele râioase (*Bufo*), brotăceii (*Hyla*) etc. [37]

PROCROMOZOM, (citol.) bloc heterocromatic în nucleul interfazic, care reprezintă un segment cromozomal pozitiv – heteropicnotic, de obicei situat pe ambele părți ale centromerului. Numărul **p.** poate fi egal sau, dacă fuzionează, mai mic decât numărul cromozomului din cadrul complementului respectiv. [69]

PROCTITA, (med. u. și vet.) inflamația rectului. [60]

PROCTODEUM¹, (anat.) intestinul posterior la insecte. [62]

PROCTODEUM², (embriol.) invaginație ectodermică în apropierea capătului caudal al unui embrion, care contribuie la formarea cloacei. [57]

PROCUMBENT, (bot.) termen folosit cu semnificația „culcat pe pământ, târâtor, etalat pe sol, dar cu vârful îndreptat în sus, fără să emită rădăcini adventive“, aspect întâlnit la molotru (*Trigonella procumbens*), troscot (*Polygonum aviculare*). [50]

PROCYONIDE (*Procyonidae*), (zool.) mamifere din ordinul *Carnivora*, dar adesea omnivore în obiceiuri, având carniere slab dezvoltate. Majoritatea sunt arboricole și au cozi lungi. Din această categorie fac parte panda din China și ursuleții spălători (ratonii) din America. [57]

PRODAN, Iuliu (1875-1959), doctor în biologie (1910), membru al Academiei Române (1955), prof. univ. la Academia de Agricultură, disciplina de botanică și fitopatologie. Domenii de cercetare: floristică, sistematică, fitopatologie, geobotanică, fitogeografie, ecologie, botanică agricolă. A publicat peste 100 de lucrări științifice însumând 7.700 pagini. Contribuții fundamentale la cunoașterea florei României, Ungariei, Bosniei și Herțegovinei. [11]

PRODAN, Mihail (1912-2002), silvicultor german de origine română, doctor docent în silvicultură, prof. univ. la Facultatea de Științe Silvice din Freiburg (Germania). Membru de onoare al A.S.A.S. (1993). Activitatea științifică se concretizează în peste 100 de lucrări științifice (studii, referate, comunicări, articole, sinteze, cursuri și tratate), din domeniile topografiei forestiere, biometriei forestiere, lignometriei și inventarierii pădurilor. Membru corespondent și dr. honoris causa al multor instituții academice și de învățământ superior din Europa, fiind onorat cu premii și distincții pe plan internațional. [11]

PRODUCĂTORI, (ecol.) organisme care își creează substanță organică proprie pornind de la alte substanțe nevie; în mod obișnuit ele pot constitui sursă de energie pentru viețuitoarele care se află la nivelul superior al lanțului trofic în care se găsesc. [24]

PRODUCĂTORI PRIMARI, (ecol.) organisme care creează substanță organică vie (biomasă), utilizând ca sursă de energie soarele sau unele reacții chimice. [2]

PRODUCĂTORI SECUNDARI, (ecol.) consumatori primari utilizați în hrană de către consumatorii secundari. [2]

PRODUCEREA RĂSADURILOR, (agric.) ansamblu de măsuri tehnologice și de pregătire a materialelor necesare în vederea obținerii răsadurilor de plante legumicole și floricole. Este necesară o bază materială adecvată: răsadnițe, sere înmulțitor, adăposturi din mase plastice etc.; materiale ca: substrat de cultură, materiale organice bioenergetice etc.; inventar specific și semințe. În sere înmulțitor energia calorică necesară pentru creșterea plantelor se asigură prin instalațiile de încălzire (conectate la centrala proprie sau la rețeaua de termoficare). Succesiunea operațiilor cuprinde: pregătirea serei (dezinfecția solului, dezinfecția scheletului, verificarea instalațiilor, curățarea solului ș.a.); pregătirea substratului (cernerea componentelor, efectuarea amestecurilor, dezinfecțarea, transportul în seră, așternerea pe folie de polietilenă sau distribuirea în ghivece); semănatul (împrăștiere sau în rânduri de substrat, una sau două semințe în ghiveci); îngrijirea după semănat (udatul pentru asigurarea răsării, controlul răsării, repicatul (v. acest termen), când plantele au format frunzele

cotiledonale – dacă nu s-a semănat în ghiveci; îngrijirea răsadurilor (dirijarea corespunzătoare a factorilor de mediu – lumină, căldură, apă, aer, substanțe minerale – prevenirea și combaterea bolilor și dăunătorilor, răritul plantelor, când sunt în ghivece, administrarea substanțelor de creștere la unele specii (ex., Cycocel pentru tomate, mușcate etc.); aplicarea unor lucrări speciale pentru determinarea ramificării tulpinii [ex., la Cucurbitaceae, ciupitul (v. acest termen) la 4-6 frunze etc.]; pregătirea pentru plantat (adaptarea la condițiile în care urmează să fie plantate: temperatură, umiditate, aer, vânt, soare direct etc.). În răsadnițe cu încălzire biologică apar o serie de lucrări specifice: pregătirea biocombustibilului (afânarea, umectarea, preîncălzirea); înființarea patului cald (cu o grosime de 40-80 cm, în funcție de pretențiile speciilor și perioada calendaristică); fixarea tocurelor și acoperirea acestora cu rame; urmărirea curbei de încălzire a gunoii, până când temperatura rămâne constantă, la 25-30°C; introducerea substratului pentru semănat (grosime 10-12 cm); mărunțirea și nivelarea substratului; semănatul (cu sau fără marcarea rândurilor); urmărirea răsării plantelor; îngrijirea răsadului, adaptare (ca și în cazul anterior). Atunci când se vor produce răsaduri în alte spații, se va adapta tehnologia sau se va crea o tehnologie nouă. În țara noastră p. r. pentru unitățile specializate este organizată în „ferme pentru producerea răsadurilor“, în cadrul întreprinderilor de sere și mai nou în „ferme particulare pentru produs răsaduri“, atunci când se asigură material pentru înființarea culturilor din câmp și adăposturi din mase plastice. În cazul unităților/fermelor cu suprafață mică, p. r. se execută în sistem gospodăresc, prin utilizarea răsadnițelor și adăposturilor din mase plastice. [72]

PRODUCTIVITATE, (ecol.) intensitatea cu care o biocenoză produce biomasă într-un interval de timp luat ca unitate de referință. P. se referă de obicei la sistemele supraindividuale. Se disting: p. primară brută și p. primară netă. [24]

PRODUCTIVITATE BIOLOGICĂ, (ecol.) viteza cu care se acumulează într-o unitate de timp și spațiu substanța organică (biomasa) în cuprinsul unui ecosistem. [24]

PRODUCTIVITATEA PĂMÂNTULUI, (agric.) randamentul cu care este exploatată o suprafață de teren, exprimată prin producția fizică obținută. [50]

PRODUCTIVITATEA PRIMARĂ¹ (PP), (ecol.) în mediul acvatic viteza cu care se acumulează, într-o unitate de timp și spațiu, substanța organică (biomasa) produsă de organismele autotrofe (plante verzi, inclusiv alge, bacterii fotosintetizante și

chemosintetizante). **PP** se exprimă obișnuit în unități de greutate/unitate de spațiu/unitate de timp (ex., grame/m²/24 ore). **PP** variază în funcție de structura calitativă și cantitativă a comunității de producători (de ex., fitoplancton, microfitorobentos etc.), de caracteristicile unor factori abiotici determinanți (lumină, temperatură, cantitatea de nutrienți) și de interferențele unor factori biotici (ex., supraconsumul de către populațiile de fitofagi). Cu titlu orientativ valorile – de altfel foarte variabile – ale **PP** sunt sub 1 g substanță uscată/m²/zi în largul oceanelor și pot atinge 10 g substanță uscată/m²/zi în zonele marine litorale; în lacurile oligotrofe **PP** a fitoplanctonului variază între limite de 0,2-0,9 g/m²/zi, iar în cele eutrofe, între 4,5 și 6,6 g/m²/zi. [7]

PRODUCTIVITATEA PRIMARĂ², (ecol.) în mediul terestru, biomasa produsă de fitocenoză în unitatea de timp, pe unitatea de suprafață; **p. p. brută**, totalitatea biomasei produsă de fitocenoză, în unitatea de timp, pe unitatea de suprafață; **p. p. netă**, partea de biomasă ce rămâne în fitocenoză după consumul de către plante a unei părți din biomasă, pentru nevoile energetice proprii. [15]

PRODUCȚIE¹, (ind.) **1.** Procesul creării bunurilor necesare existenței și dezvoltării societății, în cursul căruia oamenii transformă sau modifică obiectele din natură potrivit trebuințelor lor. **2.** Totalitatea produselor obținute în procesul muncii, într-o perioadă de timp determinată, într-un anumit sector al activității sociale. [13]

PRODUCȚIE², (biol.) spor de creștere al substanței organice produsă de un organism, într-o anumită perioadă de timp. [10]

PRODUCȚIE³, (ecol.) sporul de biomasă al unui sistem biologic supraindividual produs într-un interval de timp. Se notează cu λ . [2]

PRODUCȚIE AGRICOLĂ, (agric.) fracțiunea din producția biologică primară care este preluată de oameni spre folosință, ex., semințe, tuberculi, carne, lână. [24]

PRODUCȚIE BIOLOGICĂ, (ecol.) cantitatea de substanță organică realizată de un sistem biologic într-o anumită perioadă de timp. [24] → BIOLOGIA PRODUCTIVITĂȚII

PRODUCȚIE CURATĂ, (ecol.) aplicarea continuă a unei strategii preventive de protecție a mediului, integrată procesului de producție și la nivelul produselor, în vederea reducerii riscurilor umane și ecologice. În general, **p. c.** se obține prin implementarea tehnologiilor curate. [17]

PRODUCȚIE FORESTIERĂ, (for.) totalitatea produselor lemnoase rezultate din pădure într-un timp determinat. Se deosebește **p. f.** lemnoasă care constă

din totalitatea produselor lemnoase obținute dintr-o pădure și produsele accesorii ale pădurii. **P. f.** lemnoasă cuprinde: produse principale rezultate din tăieri de regenerare din care se obțin sortimente dimensionale (lemn foarte gros, gros, mijlociu și subțire) sau sortimente industriale (furnir, derulaj, gater, bile manele, construcții rurale, lemn de foc etc.); produse secundare rezultate din tăierile de îngrijire ale arboretelor unde dominante sunt sortimentele mijlocii și subțiri; produse accidentale sunt cele lemnoase rezultate din recoltarea arborilor sau arboretelor vătămate de diferiți factori dăunători sau calamități naturale. **P. f.** lemnoasă variază în raport cu bonitatea stațiunii, regimul și tratamentul special, vârsta etc. și este dată în tabelele de producție. [42]

PRODUCȚIE PISCICOLĂ, (pisc.) cantitatea de pește, exprimată în kg la hectar pentru apele stătătoare și în kg pe km la apele curgătoare, care poate fi pescuită din acel bazin acvatic anual. [10]

PRODUCȚIE PRIMARĂ, (ecol.) concept ce se referă fie la ansamblul (totalitatea) „bunurilor produse“ (respectiv substanța organică) de organisme autotrofe, fie la procesul de producție însuși; prima accepțiune este cea mai uzuală în ecologie. Producția primară este cantitatea de substanță organică sintetizată de producătorii primari; aceasta constituie baza trofică pentru toți consumatorii de pe Terra. Producția primară este rezultatul activității plantelor verzi și a unor grupe de bacterii autotrofe, dar reprezintă și o rezultată a interacțiunii dintre componentele abiotice și biotice ale ecosistemului. [7]

PRODUCȚIE PRIMARĂ BRUTĂ (PPB), (ecol.) totalitatea substanțelor organice produse prin fotosinteză, respectiv cantitatea totală de energie acumulată de plantele autotrofe (alge etc.) pe o anumită suprafață sau volum (sau într-un întreg ecosistem) și care include și energia cheltuită de organisme în procesele de metabolism, pentru mișcarea proprie (în cazul algelor mobile). [7]

PRODUCȚIE PRIMARĂ NETĂ (PPN), (ecol.) diferența dintre producția primară brută (**PPB**) și acea parte a acesteia folosită în procesele de respirație a organismelor producătoare (alge); practic, **PPN** este constituită din biomasa efectiv produsă de organisme autotrofe, care rămâne disponibilă pentru consumatorii primari (fitofagi), după ce o parte din biomasa produsă/energia acumulată inițial a fost consumată pentru necesitățile proprii ale organismului autotrof. [7]

PRODUCȚIE SUSTENABILĂ, (ecol.) utilizarea unor resurse regenerabile la o intensitate care să nu

PRODUCȚIE VITICOLĂ

impieeteze sau să afecteze capacitatea de refacere pe termen lung. [24]

PRODUCȚIE VITICOLĂ, (agric.) totalitatea produselor obținute din viticultură pe baza proceselor de fertilitate și productivitate: coarde portaltai, coarde altoi, struguri de masă, struguri de vin și stafide, precum și derivate din acestea. [49]

PRODUS CARTEZIAN (al două mulțimi), (mat.) $A \times B = \{(x, y) | x \in A, y \in B\}$. A fost introdus de G. Cantor. [48]

PRODUS DE SOLUBILITATE, (chim.) produsul concentrațiilor ionilor care se găsesc într-o soluție pură, saturată. Produsul de solubilitate este constant pentru o anumită temperatură și definește gradul de solubilitate al unei substanțe. Sin. *produs ionic*. În agrochimie, produsul de solubilitate se utilizează la interpretarea proceselor de fixare și solubilizare a elementelor nutritive. [29]

PRODUS FITOFARMACEUTIC, (fitopat.) produs pesticid, stimulator de creștere, defoliant, muiant și alte produse folosite în combaterea bolilor, dăunătorilor și buruienilor. [61]

PRODUS IONIC AL APEI, (chim.) produsul dintre concentrațiile ionilor de hidrogen și hidroxil, conform relației: $[H^+][OH^-] = K_{H_2O}$ în care K_{H_2O} = produsul ionic al apei; $[H^+]$ = concentrația ionilor de H^+ ; $[OH^-]$ = concentrația ionilor OH^- . Produsul ionic al apei nu este identic cu constanta de disociere a apei, între aceste mărimi există relația: $K[H_2O] = K_{H_2O}$, în care K = constanta de disociere a apei; $[H_2O]$ = concentrația moleculelor de apă nedisociate. Valoarea produsului ionic al apei, la 25°C este $1,0 \cdot 10^{-14}$. [29]

PRODUS LETAL, (toxicol.) produsul dintre concentrație și timp pentru care se poate produce moartea în cazul substanțelor toxice. El este o constantă, care depinde de natura substanței. Cu cât produsul letal este mai mic, cu atât substanța toxică este mai otrăvitoare. [29]

PRODUS PROGRAM, (inform.) *programul* ca rezultat al activității sistematice de programare. [38]

PRODUS PSIHIC, (psih.) rezultat secvențial sau final al unei desfășurări psihice procesuale. S. L. Rubinstein face distincția dintre proces și produs, acesta apărând în urma anumitor demersuri procesuale. [28]

PRODUS SCALAR, (mat.) $\langle x, y \rangle$ operație definită pe un spațiu vectorial V , cu valori în corpul K peste care este definit V , cu proprietățile: (1) $\langle x, x \rangle \geq 0$; (2) $\langle x, y \rangle = \langle y, x \rangle$; (3) $\langle x_1 + x_2, y \rangle = \langle x_1, y \rangle + \langle x_2, y \rangle$; (4) $\langle \alpha x, y \rangle = \alpha \langle x, y \rangle$. [48]

PRODUS TURISTIC, totalitatea bunurilor și serviciilor indispensabile bunei desfășurări a activităților de agrement și de recuperare fizico-psihică. (P. Cocean, 1996) [52]

PRODUS VECTORIAL, (mat.) vector care se obține

$\vec{v}_1 = x_1\vec{i} + y_1\vec{j} + z_1\vec{k}$, $\vec{v}_2 = x_2\vec{i} + y_2\vec{j} + z_2\vec{k}$, astfel:

$$\det \begin{pmatrix} i & j & k \\ x_1 & y_1 & z_1 \\ x_2 & y_2 & z_2 \end{pmatrix}. [48]$$

PRODUSE ACCESORII ALE PĂDURII, (silv.)

produse de natură vegetală și animală obținute în secundar din pădure. Produsele vegetale sunt: cetina de rășinoase – folosită pentru uleiuri eterice și derivați; coaja de foioase (anin, mesteacăn, salcie, stejar) – pentru conținutul de tanin; scoarța de tei – pentru liber de tei utilizat la confecționarea de frânghii; papură – pentru împletituri; nuiiele de răchită – pentru împletituri; ciuperci comestibile cu valoare alimentară mare și foarte mare: burete galben (*Clitocybe geotropa*), burete șerpesc (*Macrolepiota procera*), burete lăptos (*Lactarius piperatus*), crăntănei (*Russula delicata*), ghebe (*Armillariella mellea*), mitarcă (*Boletus appendiculatus*) etc.; frunze furajere – pentru hrana animalelor; fructe (afine, alune, cătină, coarne, cireșe, fragi, castane, ienupăr, măceșe, mure, păducel, porumbe, scorușe, zmeură etc.) – folosite în alimentație, industria alimentară și farmaceutică etc.; gale de pe frunze, lujeri și muguri de la stejari – utilizate ca tananți în industria pielăriei; muguri de plop și pin – utilizați în industria lacurilor; plante medicinale – utilizate pentru tratarea bolilor la om și animale; puiți forestieri – folosiți la împăduriri; semințe forestiere – folosite la împăduriri; rășină – utilizată în industria de lacuri și colofoniu. Alte produse de natură animală sunt obținute de la animalele de vânat (pește, păsări, mamifere) din stare liberă sau captivitate. [42]

PRODUSUL INTERN NET, (ec.-fin.) valoarea (exprimată în unități monetare) a diferenței dintre produsul intern brut și uzura capitalului. În cazul în care se utilizează contabilitatea de mediu, capitalul include și capitalul natural (resursele naturale și de mediu). [17]

PROFAG, (virusol.) bacteriofagul temperat, care odată pătruns în celula bacteriană se atașează genomului acestuia, se transmite în descendență și modifică unele proprietăți ale bacteriei; celula devine rezistentă față de atacul altor bacteriofagi. Prin iradiere cu UV, de pildă, se activează genele **p.**, care încep sinteza proteinelor virale folosind aparatul de translație al bacteriei; celula bacteriană lizează, punând în libertate fagii incluși. [61]

PROFAZĂ, (citol.) fază de debut a diviziunii mitotice și meiotice în care cromozomii devin vizibili la microscop sub forma unor fire subțiri și lungi care

formează un ghem (spirem). Spre sfârșitul **p.** cromozomii sunt distincți datorită spiralizării și condensării; în **p.** mitotică apare structura longitudinală dublă, fiecare cromozom fiind constituit din două cromatide, unite între ele la nivelul centromerului (**p.** I a meiozei diferă în esență de **p.** mitotică). În **p.** în nucleu se observă prezența nucleolului (sau nucleolilor) a cărui dimensiune se reduce treptat și apoi dispare; la sfârșitul **p.** dispare membrana nucleară și are loc inițierea formării fusului de diviziune. Este succedată de metafază. [19]

PROFESIOGRAMĂ, (psih.) care cuprinde cerințele psihofiziologice, psihice și sociale ale profesiei. Este alcătuită din somatofiziograma profesiei ce cuprinde cerințele fizice, de sănătate, exigențele senzoriale, și psihograma ce indică cerințele de aptitudini, de cunoștințe profesionale, de inteligență, de atenție, de spirit de observație, cerințe privind trăsăturile de temperament, exigențele sociale, etice. [28]

PROFESIOLOGIE, studiul profesiunilor, al tuturor condițiilor lor sociale, psihice și tehnice în legătură cu necesitățile orientării și selecției profesionale. [28]

PROFESIUNE, formă de activitate specializată, pusă la dispoziția persoanei de către societate, în vederea satisfacerii necesităților acesteia și a valorificării capacităților individuale. [28]

PROFIL, (psih.) în psihometrie, profilul psihologic este un procedeu grafic; într-un ansamblu complet de trăsături de personalitate, trăsăturile măsurate sunt înscrise pe un graf, cu rangul obținut de individ. Reunind aceste puncte, se obține o linie frântă a cărei formă condensează într-o manieră intuitivă semnamentele psihologice ale unui individ. Acest procedeu este folosit în testele de aptitudine și în profilurile de personalitate. [28]

PROFIL DE ECHILIBRU, (hidr.) despre râuri, profilul longitudinal al unui râu, a cărui pantă îi permite să aibă forța necesară transportării încărcăturii fără a produce erodarea sau aluvionarea albiei. [25] Se realizează atunci când eroziunea și acumularea se compensează tinzând către valoarea 0. Datorită debitului mic din cursul superior, linia profilului prezintă uneori rupturi de pantă, ducând la creșterea vitezei de transport. În cursul inferior, debitul este mare, panta se reduce, puterea de transport scade (este transportat numai materialul în suspensie, iar la viituri mari și materialul grosier, constând în nisipuri, pietrișuri). [50]

PROFIL DE FITOCENOZĂ, (bot.) schemă de dispunere în spațiu a plantelor dintr-o fitocenoză. [15]

PROFIL DE PERSONALITATE, (psih.) sinteză efectuată de psiholog în urma unui examen aprofundat al subiectului. Examenul include o conversație clinică,

observația comportamentului, teste de aptitudini și de personalitate. [28]

PROFIL DE SOL, (pedol.) secțiune de teren, obținută prin săparea unei gropi sau pe perețele deschiderii naturale, pe care se studiază succesiunea de orizonturi a solului în teren. [29]

PROFIL DE VEGETAȚIE, (bot.) schema de dispunere a fitocenozelor (asociațiilor) în teritoriu. [15]

PROFILAXIE, (fitopat.) totalitatea măsurilor aplicate pentru prevenirea inițierii și evoluției unor boli ale plantelor; principalele măsuri profilactice sunt: cultivare de soiuri rezistente sau tolerante la boli, igiena culturală, aplicarea tehnologiei unor culturi, aplicare de tratamente ș.a. Majoritatea măsurilor de protecție a plantelor sunt profilactice. [61]

PROFILAXIE COMPETIȚIONALĂ, (sp.) retragerea sportivilor în cantonamente de 2-3 zile înainte de concurs. Această măsură are scopul de a evita venirea în contact a sportivilor cu informații demobilizante și răuvoitoare care pot veni din partea familiei, a presei sau a altor factori. [53]

PROFILĂ, (bot.) frunzulițe (una sau două) dispuse la baza pedunculului floral al florilor axilare. La dicotiledonate, florile axilare sunt însoțite de două profile la *Viola* sp., de una, la *Ranunculaceae*, dispuse într-un plan transversal față de planul median al bracteei mame. La monocotiledonate, florile sunt însoțite de o singură profilă dispusă pe partea posterioară a planului median, respectiv între bracteea mamă și floare, ex., *Liliaceae*. Cu totul excepțional la ghiocel (*Galanthus nivalis*) și la ghiocelii bogăți (*Leucojum aesticum*, *L. vernalis*), floarea este însoțită de două profile concrescute. [50]

PROFILUL LONGITUDINAL AL RÂURILOR, (hidr.) dat de aspectele orografice ale reliefului, natura și structura geologică, regimul climatic, gradul de dezvoltare a văii și debitul râului. Orice râu tinde să ajungă la profilul de echilibru, determinat de baza de eroziune. [50]

PROGAMETANGE, (micol.) 1. Structură gametangială imatură, neseperată printr-un perete (sept) de ramura hifală generatoare. 2. Celulă care evoluează într-un gametange. [69]

PROGENOT, (citol.) primul sistem viu ipotetic, o celulă cu o organizare primitivă, din care au descins 3 linii evolutive ce prezintă fiecare un domeniu: *Bacteria*, *Archaea* și *Eucaria*. [69] → PROTOCELULĂ

PROGESTERON, (fiziol.) hormon ovarian secretat de corpul galben în cantități mari, în a doua parte a ciclului ovarian, la femeia gravidă. La femeia gravidă, este secretat de placentă, mai ales din luna a 4-a. În sânge, este transportat predominant pe albumine și se elimină prin urină, după metabolizarea hepatică în pregnandiol. Efecte biologice: favorizează

modificările endometrului uterin, în vederea nidării ovulului fecundat, scade frecvența contracțiilor uterine, pregătește glanda mamară pentru secreția lactată, este catabolizant proteic și diuretic. [21]

PROGNATISM, (med. u. și vet.) anomalie congenitală a zonei feței, constând în existența unor diferențe de lungime a maxilarelor. *Prognatismul superior* presupune o maxilă mai lungă decât mandibula în timp ce *prognatismul inferior* presupune o mandibulă mai proeminentă decât maxila. În cazul animalelor domestice această particularitate de dezvoltare poate constitui caracter de rasă. [33]

PROGNOZA (PREVIZIUNEA) AGROMETEO-ROLOGICĂ, (agric., meteor.) prevederea fazelor de dezvoltare a culturilor agricole, cuprinzând și prognoza recoltei; se folosesc aceste informații și în silvicultură și pentru combaterea unor dăunători. [54]

PROGNOZĂ¹, (soc., agric.) cunoașterea anticipativă a unor evenimente, fapte, situații la care va duce dezvoltarea naturală și istorică într-o etapă mai apropiată sau mai îndepărtată a viitorului. [28]

PROGNOZĂ², (fitopat.) prevenirea inițierii unei boli, bazată pe cunoașterea condițiilor care o favorizează: meteorologice, evoluția plantelor (fenofaze) și biologia patogenilor. **P.** de lungă durată prevede cu mult timp înainte (câteva luni sau chiar un an) apariția unei boli. **P.** de scurtă durată prevede apariția bolilor numai cu câteva zile sau săptămâni înainte. Ea servește pentru avertizarea tratamentelor. [61]

PROGNOZĂ³, (meteor., agric.) previziune a vremii, a apariției dăunătorilor etc. [62]

PROGNOZE METEOROLOGICE CONSULTATIVE, (meteor.) previziuni emise într-un scop special. [54]

PROGRAM¹, (inform.) reprezentarea unui algoritm într-un limbaj de programare. [47]

PROGRAM², (psih.) planul sau schema de ansamblu a diferitelor momente și a pașilor necesari realizării obiectivului propus. [28]

PROGRAM DE MANAGEMENT ECOLOGIC, (ecol.) program prin care se verifică dacă o companie are grijă de mediul înconjurător. [23]

PROGRAMARE, (inform.) activitatea de elaborare a unui produs program. Aceasta implică realizarea următoarelor subactivități: specificarea, proiectarea, implementarea, documentarea și întreținerea produsului program. [47]

PROGRAMARE ORIENTATĂ PE OBIECTE, (inform.) activitate de programare care se concentrează pe identificarea obiectelor necesare rezolvării problemelor și care definește o ierarhie de clase de obiecte care sunt utilizate în rezolvarea problemelor. [47]

PROGRAMARE STRUCTURATĂ, (inform.) activitate de programare ce urmărește elaborarea

disciplinată a unui program pe baza unor structuri de control fundamentale și date reprezentative ale problemei rezolvate, în scopul obținerii unui produs program care reflectă clar algoritmul și datele problemei. [47]

PROGRAMATOR, (inform.) persoană care desfășoară o activitate de programare. [47]

PROGRAMĂ ȘCOLARĂ, (ped.) document oficial de planificare a conținutului învățământului. Proiectarea sa presupune elaborarea unor răspunsuri la cele patru întrebări fundamentale: „Pentru ce învățăm?“, „Ce învățăm?“, „Pentru cine învățăm?“, „Cum învățăm?“. [16]

PROGRESIE SOCIOLOGICĂ, (bot.) dispunere a unităților sintaxonomice în sistemul de clasificare al școlii Zürich-Montpellier, în funcție de gradul lor de organizare, începând cu cele mai puțin organizate. [15]

PROHIBITINA, (fitopat.) metabolit vegetal preinfecțional, care poate reduce marcant sau opri complet dezvoltarea unui patogen. **P.** poate fi eliminată la suprafața organului sau în mediu, iar alții rămân localizați în diferite țesuturi. Metabolitul eliminat poate acționa ca: repelent sau toxină pentru patogeni; stimulent pentru flora antagonistă; ex., catecholul sau acidul protocatehinic din catafilele bulbilor de ceapă. [61]

PROHIBIȚIE, (soc.) interzicerea prin lege a unor acte și fapte economice ce ar putea aduce daune unor persoane prin comercializarea unor bunuri cu efecte negative asupra sănătății (stupefiante, țigări, alcool), dar și prin adoptarea de măsuri restrictive la importul de mărfuri cu scopul protejării producătorilor autohtoni. [68]

PROIECT, (psih.) ceea ce rezultă din proiectare, ca plan sau model de atins, de realizat; configurare, în scheme de acțiune și imagini, a intențiilor, dorințelor, ideilor, produs tipic al proceselor imaginative. [28]

PROIECT TIP, (inform.) termen preluat din proiectarea tradițională și utilizat în realizarea sistemului informatic pentru a desemna soluții care asigură un grad mare de generalitate și flexibilitate al sistemului informatic proiectat. De exemplu, un **p. t.** de sistem informatic se poate realiza la nivelul agențiilor de protecție a mediului. [47]

PROIECTANT DE SISTEM, (inform.) specialist care participă la realizarea unui sistem informatic și care are următoarele atribuții: proiectează tehnologia de prelucrare automată a datelor pe baza cerințelor formulate de analistul de sistem și urmărește obținerea unor performanțe tehnice optime ale sistemului. [47]

PROIECTIL, (milit.) element principal al loviturii de artilerie, cu formă cilindro-ogivală, care se aruncă din

gurile de foc de artilerie cu obținerea unui anumit efect la obiectiv. [31]

PROIECTIVITATE, (psih.) ansamblu de proprietăți funcționale ale unui sistem de a se proiecta sau reflecta într-altul. Este o modalitate a interacțiunii informaționale ce caracterizează latura extroversivă sau exstatică a psihismului uman. Se explică prin aceea că noi nu reflectăm numai obiectele, ci și relațiile obiective cu ele. [28]

PROIECȚIE, (soc.) termen foarte general în neurofiziologie și psihologie, indicând operația prin care un fapt neurologic sau psihologic este deplasat și localizat în exterior, fie plecând de la centru spre periferie, fie de la subiect spre obiect. În psihanaliză proiecția este un mecanism de apărare a eului cu sensul de „operație prin care subiectul expulzează din sine și localizează în altul, persoană sau lucru, calități, sentimente, dorințe, obiecte pe care le ignoră sau refuză propriei persoane“. [28]

PROIECȚIE ORIZONTALĂ, (bot.) proiecția organelor vegetative ale fitocenozelor pe suprafața solului; permite determinarea acoperirii. [15]

PROINHIBITORI, (biochim.) compuși chimici prezenți în plantă care inhibă germinația și creșterea agenților fitopatogeni. Așa sunt: *hidroxistibenele*, pentru plantele lemnoase, mai importantă fiind pinosilvina din genul *Pinus*; *acidul protocatehic* și *catecol*, prezente în bulbul unor soiuri de ceapă, care sunt toxice pentru sporii de *Colletrichum circinans* (pătarea cepei), împiedicându-i să germineze; *pigmenții flavonici*, în special cianidina care inhibă germinația sporilor ciupercii *Gocosporium perennans* ce provoacă putrezirea mărilor; *luteona*, prezentă în frunzele de lupin (*Lupinus albus*), inhibă germinația sporilor și dezvoltarea ciupercii *Helminthosporium carbonum*; *compuși flavonici*, ca hordatina A și B, prezente în semințele de orz (*Hordeum vulgare*), asigură rezistența la ciuperca *Helminthosporium sativum* până în faza de tinerete; *aventacina*, glicozid pentaciclic triterpenic, asigură rezistența rădăcinilor de ovăz (*Avena sativa*) la atacul ciupercii *Ophiobolus graminis*; *berberina*, din rădăcinile de *Mahonia trifoliata*, acționează asupra ciupercii *Phymatotricum omnivorum*. [50]

PROKARION, (cit.) echivalent nuclear (nucleoid) al organismelor procariote, care nu este înconjurat de un înveliș nuclear și nu se divide prin mitoză. [69]

PROLACTINĂ (fiziol.), hormon lactogen proteic, secretat de hipofiza anterioară care, împreună cu ocitocina, asigură secreția lactată în perioada de alăptare. [21]

PROLAMINE, (biochim.) grupă de proteine simple care se găsesc în semințele de cereale; prin scindare

enzimatică sau cu acizi dau numai aminoacizi. Sunt insolubile în apă sau alcalii diluate, în alcool de 70-90%. De ex., gliadina, zeina, hordeina. [29] → GLIADINE

PROLAPS, (med. u. și vet.)) deplasare, coborâre, exteriorizare a unui organ sau a unei părți de organ. [33]

PROLES, grup de soiuri formate în condiții ecologo-geografice asemănătoare, având arealul lor, fără a fi clasificate ca specii, dar analoage acestora. După unii autori, clasificarea ecologo-geografică se face pe zone teritoriale, ca, de exemplu, soiurile euroasiatice, reprezentate de *Proles pontica*, *Proles occidentalis*, *Proles orientalis*. [49]

PROLIFER, (bot.) tulpină care poartă sau emite lăstari floriferi. [50]

PROLIFERARE, (fitopat.) înmulțirea rapidă a celulelor și a țesuturilor unui organ datorită acțiunii patogenului, ex., bășicarea frunzelor de piersic produsă de ciuperca *Taphrina deformans*, proliferarea inflorescențelor cepei sau prazului datorită *Phytoplasmei*. [61]

PROLIFERAREA ȘI ASPERMIA CEPEI, micoplasmă produsă de *Onion proliferation*. Boala se află extinsă mai mult în sudul României. Ea apare în culturile pentru producerea bulbilor și în culturile semincere. Frunzele se îngălbenesc și se răsucesc. Tijele florale se alungesc puternic. Florile se malformează și pierd capacitatea de a produce semințe. Combaterea se face prin eliminarea din cultură a plantelor bolnave, distrugerea buruienilor graminee care constituie focarul natural al micoplasmiei. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

PROLIFICITATE → FERTILITATE

PROLIFICITATE ABSOLUTĂ, (pisc.) cantitatea totală de icre din ovarele unui pește femel. [10]

PROLIFICITATE RELATIVĂ, (pisc.) numărul de icre raportat la unitatea de greutate (kg) a peștilor femeli. [10]

PROLUVIU, (hidr.) depozit continental format din materialele transportate și depuse de organisme torențiale în conurile de dejecție. În funcție de dimensiunea torentului și de duritatea rocii, depozitul poate fi alcătuit din bolovăniș, pietriș, nisip și argilă. [25]

PROMEDON 50 PU (*prometrin 50%*), (pest.) erbicid preemergent/postemergent timpuriu; combate buruieni monocotiledonate și dicotiledonate anuale și unele perene din sămânță. Doze: 1,0-2,5 kg/ha floarea soarelui; 2,0-3,0 kg/ha ceapă din arpagic; 2,0-4,0 kg/ha țelină; 3,0-4,0 kg/ha morcovi și pătrunjel; 3,0-5,0 kg/ha mazăre; 5,0 kg/ha coriandru; 5,0-7,0 kg/ha mentă; 2,0-8,0 kg/ha cartof; 6,0-8,0 kg/ha bumbac. Produs de CHIMCOMPLEX S.A. BORZEȘTI România. [51]

PROMETAFAZĂ → MITOZĂ

PROMETREX 50 SC (*Prometrin 50%*), (pest.) erbicid preemergent; combate buruieni monocotiledonate și dicotiledonate anuale cu excepția lui *Solanum*, *Xanctium*, *Abutilon*, *Cirsium*. Doze: 2,0-4,0 l/ha cartof; 2,5-4,0 l/ha floarea soarelui; 3,0-4,0 l/ha morcov și mazăre. Produs de MAKHTESHIM AGAN Israel. [51]

PROMETIU (Pm), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa lantanidelor. Are Z 61 și configurația electronică [Xe] 4f⁵6s². A fost izolat din producții de fisiune ai uraniului, în 1945. Se cunosc până în prezent 12 izotopi ai Pm, izotopi radioactivi. [36]

PROMICELIU, (micol.) hifă miceliană (tub germinativ) scurtă, unicelulară, diploidă, rezultată în urma germinării teliosporului. Aici are loc diviziunea meiotică a nucleului diploid, urmată de separarea celor 4 nuclee haploizi în 4 compartimente (celule) distincte. Fiecare celulă va forma prin înmugurire câte o sterigmă în vârful căreia va migra nucleul și se va diferenția câte un basidiospor. P. generează în final o fragmobazidie pe care se formează 4 bazidiospori. [69]

PROMITOCONDRIE, (citol.) mitocondrie juvenilă, minusculă (0,5-1 μm), cu o mare capacitate de diviziune (prin clivare, strangulare sau înmugurire), prezentă în celulele meristematice și îndeosebi în celulele germinative, spori sau gameți. Prin amplificarea organizării sale structural-biochimice, se transformă în mitocondrii. Planul de organizare ultrastructurală este cel al unei mitocondrii, având însă un sistem de criste slab dezvoltat. [69]

PROMOTOR, (genet.) secvență de nucleotide situată la extremitatea 5' a unității de transcriere (ARNm), constituită din două situsuri, la procariote: din situsul de recunoaștere și cutia Pribnow; primul este situat cu 35 de nucleotide, iar al doilea cu 10 nucleotide mai înainte de primul nucleotid din secvența codificatoare de proteină. În majoritatea cazurilor, la eucariote, p. ocupă aceeași poziție ca la procariote; în poziția situsului de recunoaștere există însă o secvență de 6-7 nucleotide numită cutia Hogness. EK pot avea și un p. intragenic, care constituie punctul de plecare al ARN-polimerazei. [56]

PRONAȚIE, (zool.) poziție tipică a membrului anterior de mamifer, la care radiusul este încrucișat peste ulnă și palma mâinii privește în jos. Multe mamifere au cele două oase fuzionate împreună în această poziție, încât palma nu poate fi întoarsă în sus. La om și la multe primat oasele pot fi îndreptate paralel și palma poate fi întoarsă în sus (supinație). [37]

PRONEFROS, (anat.) „rinichi cefalic“. Set de tubuli care formează primul organ excretor la un embrion de vertebrat. Ulterior este înlocuit de un mezonefros

(rinichi mijlociu) sau de un metanefros (rinichi posterior). Ductul său, canalul lui Müller, degenerază la masculii adulți, dar la femele se lărgeste pentru a forma oviductul. [57]

PRONIE, (rel.) providență. Purtarea de grijă a lui Dumnezeu față de toată creația Sa, deci și față de oameni. [63]

PROMUCLEU, (citol.) nucleul ovulului sau al spermei din perioada maturării până la kariogamie, moment în care p. fuzionează și formează nucleul zigotic, diploid. [69]

PROOTIC, (anat.) os care formează o parte a capsulei auditive la peștii osoși; la vertebratele superioare fuzionează cu altele pentru a forma osul periotic. [57]

PROPAGULĂ, (bot.) formațiune uni- sau multicelulară cu rol în înmulțirea vegetativă. În această categorie intră: hormogonale și heterochiștii de la cianobacterii, gemele (clamidosporii), cordoanele miceliene, rizomorfele și scleroții de la ciuperci, izidiile și soreldiile de la licheni, propagulele de la briofite, bulbii, bulbii, tuberculii, tuberulele, rizomii, stolonii, drajonii de la plantele vasculare (traheofite). [69]

PROPEDEUTICĂ, (șc.) formație sau învățământ preliminar, modalitate de introducere într-o activitate prin indicarea metodelor, conceptelor, condițiilor obligatorii ale acesteia. [28]

PROPENSIUNE, (psih.) termen prin care behavioriștii denumesc tendințele, impulsurile, atât pulsivele și motivele primare, cât și pe cele secundare. [28]

PROPILOMERCAPTAN și PROPILDISULFURĂ, (biochim.) metaboliți vegetali cu rol în dirijarea indivizilor speciei *Hylemya antiqua*, spre sursa de hrană. [41]

PROPLASTIDĂ, (citol.) plastidă juvenilă, mică (~ 1 μm), nediferențiată și nespecializată, prezentă în celulele țesuturilor meristematice și în celulele germinative (spori, gameți). Singura sa funcție este de a se divide; producții rezultați pot urma calea diferențierii structural funcționale, transformându-se în diferite tipuri de plastide adulte: cloroplaste, cromoplaste sau leucoplaste. Conservă planul general de organizare ultrastructurală a plastidelor; sistemul tilacoidal este însă rudimentar, din care cauză pot fi confundate cu promitocondriile și chiar cu unele mitocondrii. [69]

PROPODEUM, (zool.) primul segment abdominal care intră în componența toracelui la unele tipuri de insecte (himenoptere). [62]

PROPOLIS, (bot.) substanță rășinoasă aromată din mugurii și axilele frunzelor anumitor copaci, colectată de albine pentru acoperirea pereților interiori din stup, astuparea găurilor și a crăpăturilor, lipitul ramelor și acoperirea dăunătorilor intrați și omorâți în stup. Proprietățile terapeutice ale p. sunt cunoscute încă din Antichitate. Folosit de medicina populară pentru

tratarea diferitelor afecțiuni. În Egiptul Antic era folosită la mumificarea cadavrelor. Compoziție chimică: conține un complex de antibiotice vegetale și elemente chimice de care organismul are nevoie (Fe, Zn, Cu, Co, Mn, Mo, Al, V, Ca, Si, St, Ba). Are o acțiune bioactivă puternică. Posedă proprietăți anestezice, bactericide, antimicotice, antivirale, antitoxice, antiinflamatorii, analgezice, regeneratoare. [50]

PROPORȚIE, (mat.) egalitate a două rapoarte: $a/b = c/d$. [48]

PROPRIETATE, (jur.) înscris în limitele impuse de lege, privind dreptul unei persoane asupra unor bunuri economice create și existente în societate, inclusiv dreptul unui autor de a dispune după voie de operele sale literare, artistice și științifice. [68]

PROPRIOCEPTORI, (anat.) receptori nervoși în interiorul mușchilor, tendoanelor, articulațiilor etc., prin care un animal primește informație referitoare la starea acestor organe și astfel, automat, le coordonează mișcările sau le ajustează postura. [37]

PROPRIOCEPȚIE, (fiziol.) sensibilitate musculară; simț al poziției, vitezei și forței mișcării, denumit adesea „al șaselea simț”. [28]

PROPTERIGIU, (zool.) primul dintre cele 3 cartilaje bazale ale înotătoarelor pectorale de rechini. [37]

PROPULSOR, (av.) instalație montată la bordul aeronavei care asigură forța de tracțiune necesară antrenării acesteia în zbor, cu viteza dorită. [31]

PROROC, (rel.) profet, persoană cu o viață sfântă care vorbește în numele lui Dumnezeu, purtat fiind de Duhul Sfânt. Prorociile sunt inspirate de Dumnezeu. [63]

PROROCIE, (rel.) vestirea unui eveniment viitor care nu se poate cunoaște în mod natural, ci numai Dumnezeu, în virtutea preștiinței Sale, îl face cunoscut prorocilor, prin revelație, iar evenimentul se întâmplă întocmai cum a fost prezis. [63]

PROSCOMIDIAR, (rel.) altarul producerii. În mediul religios ortodox, este masa de forma unei firide în peretele de nord al altarului, pe care se săvârșește rânduiala proscomidiei. El simbolizează peștera în care S-a născut Mântuitorul. [63]

PROSCOMIDIE, (rel.) prima parte a Sfintei Liturghii, care cuprinde rânduiala pregătirii și a binecuvântării Cinstitelor Daruri, adică a materiei jertfei liturgice. [63]

PROSIMIENI, (antrop.) grup implicat în antropogeneză, constituit din primate arboricole mici, nocturne, insectivore, cu membrele posterioare lungi și anterioare mai scurte, coada lungă prehensilă, folosită uneori ca al cincilea membru. Astăzi se întâlnesc în Madagascar. [22]

PROSOBRANHIATE (*Prosobranchiata*), (zool.) subclasă de gasteropode primitive care au branhiile și cavitatea paleală situate înaintea masei viscerale, ca

urmare a torsionării. La speciile pelagice piciorul se prezintă sub formă de lobi care îi servesc la înot, iar la speciile bentonice este lătit ca o talpă, servindu-i la târârea pe substrat. În cavitatea paleală a speciilor acvatică există 1-2 branhii (ctenidii). Dorsal, pe partea posterioară a piciorului, se află fixat operculul, care închide peristomul când animalul se retrage în cochilie. Operculul lipsește la speciile cu peristomul foarte îngust (*Cypraea*) sau foarte larg (*Patella*). Unele specii primitive au epipodiu – un pliu tegumentar, situat între manta și picior. Epipodii are pe margini prelungiri numite tentacule epipodiale. Forma cochiliei diferă: poate fi înaltă și cu multe spire (*Turritella*), de formă conică (*Patella*), ca o urechiușă (*Haliotis*). Cochilia poate avea pe suprafața ei excrescențe spinoase (*Murex*). La speciile pelagice cochilia a regresat până la dispariție. La majoritatea speciilor stadiul de larvă trocoforă se petrece în ou, iar din ou iese o larvă veligeră. Majoritatea speciilor trăiesc în mediul marin. Puține specii sunt adaptate mediului acvatic dulcicol (*Viviparus*) sau mediului terestru (*Pomatias*). Se întâlnesc mai ales în zona litorală. Unele specii sunt pelagice, altele bentonice. Cuprinde 55.000 de specii clasificate în două ordine: *Diotocardia* și *Monotocardia*. (N. Tomescu, 1983) [50]

PROSOCIAL, (soc.) act intențional care are un efect pozitiv pentru altul. Conduitele prosociale sau conduite de ajutorare sunt considerate ca altruiste, deoarece nu urmăresc nici un beneficiu evident pentru sine, chiar dacă anumite conduite prosociale prezintă și un beneficiu, în special moral, pentru subiect. [28]

PROSOR, (micol.) celulă în care se formează un grup de sporangi (sor de sporangi). Fază de amoebă a zoosporilor (sporilor de vară) la *Synchytrium endobioticum*, după ce a pătruns în tuberculul de cartof. Celulele vecine cu celula infectată se înmulțesc mult, formând o rozetă în jurul acesteia. Amoeba crescută se înconjoară cu o membrană și devine prosor. [61]

PROSPECTIV, (psih.) ceea ce privește spre viitor, opus retrospectivului. [28]

PROSTAGLANDINE, (biochim.) derivați de acid arahidonic (acid gras din componența fosfolipidelor membranare), obținuți prin acțiunea asupra acestuia a ciclooxigenazelor tisulare. Sunt substanțe vasoactive (dilație sau constricție), bronhoactive (dilație sau contracție), cu efect chemoattractant asupra leucocitelor, controlează secreția gastrică, motilitatea intestinului subțire, funcția renală, acționează la nivel cutanat, controlează funcția gonadelor, au rol în menținerea echilibrului fluido-coagulant, intervin în orice reacție inflamatoare, au rol în naștere, sunt neuromodulatori, au rol stimulator al durerii etc. [21]

PROSTATITĂ

PROSTATITĂ, (med. u.) inflamația prostatei. **P. acută** – caracterizată anatomopatologic prin edem și infiltrație granulocitară interstițială, cu alterări ale celulelor epiteliale și descuamări în lumen, deseori cu organizarea de colecții purulente. **P. cronică** – caracterizată anatomopatologic prin infiltrate limfoplasmocitare, scleroză a țesutului interstițial și atrofie a epitelului, cu dilatații chistice sau proliferări papilifere, uneori cu metaplasie a epitelului cilindric în epitelul malpighian. [60]

PROSTITUAT, (soc.) bărbat care practică prostituția. [50]

PROSTITUATA, (soc.) femeie care practică prostituția. [50]

PROSTITUȚIE, (soc.) fapta persoanei care își procură mijloacele de existență practicând în acest scop raporturi sexuale cu terțe persoane. Acțiunea în sine constituie infracțiune care aduce atingere relațiilor de conviețuire socială. Este cea mai veche profesie. Ea poate fi comisă de orice persoană, femeie sau bărbat. [50]

PROSTRAT, (bot.) plantă culcată pe pământ, cu ramificații cu tot, fără a-și ridica vârful, aspect întâlnit la tulpinile de salcie târătoare (*Salix rosmarinifolia*), tulpinile sterile de coada mielului (*Veronica prostrata*). [50]

PROSTRĂȚIE, (psih.) stare anormală de anihilare sau de suspensie a principalelor facultăți psihice, respectiv de incapacitate de a gândi și de a înțelege ceva, desensibilizare emoțională și, mai ales, incapacitate voluntară; apatie, depresiune morală. [28]

PROTACTINIU (Pa), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa actinidelor. Are Z 91 și structura învelișului de electroni [Rn] 5f²6d¹7s². A fost descoperit de O. Hahn și L. Meitner în 1917 din reziduurile de pehblendă. [36]

PROTAL, (bot.) gametofit haploid, rezultat din germinarea unui spor, care poartă mai târziu gametangi masculini numiți antiridii și gametangi feminini numiți arhegoane, unde are loc fecundația, formarea zigotului și a embrionului. Forma **p.** este variabilă: filamentos, lamelar, tuberculiform, cordiform etc. Mărimea lui variază de la câțiva milimetri până la câțiva centimetri. Poate fi monoic sau dioic. Se fixează de substrat prin rizoizi. Întâlnit la *Pteridophyte*. [50]

PROTAMINE, (biochim.) proteine cu un caracter bazic pronunțat, cu un conținut foarte mare în aminoacizi diaminici (arginină, histidină, lizină). Au mase moleculare mai mici și structuri mai puțin complexe decât histonele, dar caracterul bazic este mai puternic. Nu sunt hidrolizate de pepsină. Ca și histonele, ele însoțesc acizii nucleici, formând nucleoproteide. Sunt prezente mai ales în regnul vegetal. [9]

PROTANDRU, (zool.) termen folosit pentru a descrie animalele hermafrodite, la care gonada (sau partea) masculină se maturează înaintea celei femele. [37]

PROTANOPIE, (med. u.) cecitate cromatică parțială constând în incapacitatea perceperii distincte a culorii roșii. [28]

PROTARS, (zool.) ultimul articol tarsal al insectelor, care poartă perechea de gheare și pulvilele sau aroliile. [62]

PROTEAZE (*proteinaze*), (biochim.) enzime din clasa hidrolazelor, care catalizează scindarea hidrolitică a legăturilor peptidice din macromoleculele proteice și au ca produși de hidroliză polipeptide cu mase moleculare mai mici. Sunt prezente în toate celulele și țesuturile tuturor tipurilor de organisme, având rol în degradarea proteinelor proprii, în procesele de autoliză. Enzimele proteolitice acționează la nivelul tubului digestiv asupra proteinelor de origine exogenă, provenite din hrană. Ele sunt sintetizate în celule sub formă de precursori inactivi (proenzime) și apoi sunt secretate în tractul digestiv unde sunt trecute în formele lor active (enzime active). Biosinteza lor inițială sub formă inactivă asigură un efect protector asupra celulelor, prevenind digerarea mucoaselor tractului digestiv. Din această categorie face parte pepsinogenul (forma inactivă), secretat în stomac, care trece în *pepsină* (enzima activă) la pH = 1,5-2; aceasta hidrolizează macromoleculele proteice prin scindarea specifică a anumitor legături, rezultând peptone și polipeptide cu mase din ce în ce mai mici. De asemenea, mai fac parte tripsinogenul și chimotripsinogenul din pancreas, care ajung în intestinul subțire unde sunt transformate în *tripsină* și *chimotripsină*, enzime active la pH = 7,0-9,9, care hidrolizează proteinele denaturate și produșii de degradare ai pepsinei. [9]

PROTECȚIA MUNCII, (soc.) măsuri tehnice, organizatorice, sanitare și juridice, menite să protejeze sănătatea și viața celor ce lucrează într-un sector. [49]

PROTECȚIA PLANTELOR, activitate științifică și practică destinată protejării plantelor de boli, dăunători și buruieni. Se bazează pe rezultatele fitopatologiei, entomologiei, acarologiei, nematologiei, herbicologiei, precum și ale unor discipline tehnice. [61]

PROTECȚIA PROGRAMELOR, (inform.) protejarea unui program aflat în curs de execuție în raport cu orice tip de interferențe nepermisă, accidentală sau voită cu alte programe, care ar putea distruge programul sau ar putea altera sau șterge datele prelucrate. [47]

PROTECȚIE¹, (ind. energ.) ansamblu de prevederi pentru detectarea defectelor sau a altor situații anormale din sistemul energetic, pentru a permite eliminarea defectelor, limitarea situațiilor anormale și emiterea de comenzi sau semnale. [59]

PROTECȚIE² (*a unui element de sistem energetic*), (ind. energ.) termen ce definește dispozitive sau sisteme de protecție, destinate să protejeze o anumită parte componentă a unui sistem energetic. [59]

PROTECȚIE CONTRA ÎNGHEȚULUI, (agric.) ansamblu de metode de prevenire a pagubelor provocate plantelor din cauza înghețului târziu de primăvară sau a celui timpuriu de toamnă, prin acoperirea plantelor (suprafețe mici), fumigare, stropire cu apă sau cu termosuflante. [54]

PROTECȚIE DE DISTANȚĂ, (ind. energ.) protecție cu selectivitate relativă a cărei funcționare și selectivitate depind de măsurarea locală a mărimilor electrice pe baza cărora se evaluează distanța echivalentă până la locul de defect, prin comparare cu reglajele zonelor. [59]

PROTECȚIE DIFERENȚIALĂ LONGITUDINALĂ, (ind. energ.) protecție cu selectivitate absolută a cărei funcționare și selectivitate depind de compararea curenților în amplitudine și fază, între extremitățile zonei (secțiunii) protejate. [59]

PROTECȚIE DIFERENȚIALĂ TRANSVERSALĂ, (ind. energ.) protecție utilizată pentru circuite paralele, a cărei funcționare depinde de repartizarea neechilibrată a curenților între aceste circuite. [59]

PROTECȚIE ÎMPOTRIVA REFUZULUI DE ÎNTRERUPTOR (DRRI), (ind. energ.) protecție destinată să elimine un defect din sistemul energetic prin comandă de declanșare a altui întreruptor sau a altor întreruptoare, în cazul refuzului de declanșare a întreruptorului corespunzător. [59]

PROTEIDE¹ (*Proteidae*), (zool.) familie de salamandre cu branhiile externe, persistente toată viața. Multe locuiesc în peșteri și în ape subterane; au pielea depigmentată, dar este pigmentată normal la cele din apele de suprafață. Sunt specii exclusiv acvatice, cu coada mult lățită. Vertebrile sunt amficelice, iar notocordul este persistent. Maxilarul superior lipsește. [37]

PROTEIDE², (biochim.) biocomponente macromoleculare rezultate prin condensarea aminoacizilor și uneori a altor substanțe. Sunt principala clasă de substanțe azotate în toate organismele vii, fiind considerate componentele primordiale ale acestora, în ultimă instanță substratul material al vieții. Ele se împart în *proteine*, constituite exclusiv din aminoacizi, și *heteroproteide*, care mai conțin o a doua componentă de altă natură, numită grupare prostetică. [9]

PROTEINA C REACTIVĂ, (med. u. și vet.) substanță opsonizantă și marker sensibil de reacție inflamatoare acută. [21]

PROTEINAZE, (biochim.) enzime proteolitice care hidrolizează proteinele native până la peptide mari. De exemplu, pepsina, tripsina, papaina, catepsina.

Hidrolizează legăturile peptidice din mijlocul catenei (îndepărtate de grupele – COOH și NH₂ libere). [29]
→ PROTEAZE

PROTEINE, (biochim.) biocomponente macromoleculare azotate, cu structură polipeptidică, alcătuite exclusiv din aminoacizi condensați, cu rol fundamental în structura și în funcțiile celulei, fiind modul de expresie a informației genetice. În organism îndeplinesc funcții multiple: substanțe de constituție a tuturor celulelor, biocatalizatori ai reacțiilor biochimice (enzime), transportori ai unor biomolecule de la un organ sau țesut la altul, hormoni, fitohormoni, agenți protectori, anticorpi, substanțe nutritive furnizoare de aminoacizi etc. Se caracterizează printr-o structură foarte complexă, codificată genetic, printr-o mare specificitate de specie și de organ (țesut), precum și printr-o capacitate ridicată de reînnoire. În funcție de structura lor, de conformația tridimensională a macromoleculilor polipeptidice, proteinele se împart în *proteine globulare* și *proteine fibrilare*. Cele globulare prezintă o structură spațială compactă în care lanțurile polipeptidice sunt înfășurate compact, având aspect elipsoidal sau aproape sferic. Orientarea grupărilor polare și ionice la suprafața exterioară determină un puternic caracter hidrofîl, proteinele globulare fiind solubile în apă. Din acest grup face parte o mare varietate de proteine (albumine, globuline, gliadine, gluteline, histone, protamine), care îndeplinesc funcțiile esențiale ale vieții (enzime, anticorpi etc.). Proteinele fibrilare sau fibroase au un aspect filiform, fiind constituite din lanțuri polipeptidice lungi, asociate și răsucite în formă de filament. Această structură spațială le conferă rezistență mecanică și le face insolubile în apă. Proteinele fibrilare sunt: keratinele, fibroina, colagenul, elastinele, fibrinogenul. Ele îndeplinesc diferite roluri: protecție și rezistență mecanică a țesuturilor, elasticitate, iar unele asigură contracția musculară, coagularea sângelui etc. [9]

PROTEINE CONJUGATE → HETEROPROTEIDE
PROTEINEMIE, (med. u. și vet.) concentrația plasmatică de proteine (normal 6,5-8,5g%). [21]

PROTEINOZĂ, (med. u.) afecțiune caracterizată prin creșterea nivelului proteinelor tisulare, mai ales a proteinelor anormale. **P. alveolară** – afecțiune cronică progresivă a plămânilor, caracterizată prin acumularea în alveole a unei substanțe granulare omogene, de cauză necunoscută. [60]

PROTEOCEPHALUS (clasa *Cestoda*), (parazit.) vierme parazit în intestinul peștilor dulcicoli. Corpul în formă de panglică, divizat în proglote. Scolexul este rotund, prevăzut cu patru ventuze simple, dispuse în cruce. Uterul de forma unui tub ramificat. Orificiul genital dispus pe laturi. [10]

PROTERANDRIC, (bot.) termen pentru flori cu anterele androceului maturizate înaintea pistelilor gineceului. [50]

PROTERANDRIE, (bot.) (în cadrul aceleiași flori) sin. *protandrie*, maturizarea staminelor are loc înaintea stigmatelor. [50]

PROTERANTIC, (bot.) termen pentru planta care înflorește înainte de înfrunzire, ex., magnolie (*Magnolia acuminata*). [50]

PROTEROGINIC, (bot.) termen pentru flori hermafrodite dihogame în care gineceul ajunge la maturitate înaintea androceului, aspect întâlnit la specii din genurile *Luzula*, *Plantago*, *Rosa*, *Solanum* și specii din familiile *Brassicaceae/Cruciferae*, *Poaceae/Gramineae*. [50]

PROTEROGLIFI, (zool.) șerpi foarte veninoși, care au dinții maxilari anteriori șanțuiți sau perforați, formând canale prin care se scurge otrava din glandele labiale. Înapoia colților se află o serie de dinți solizi mai mici. [37]

PROTEROSEPALIE, (bot.) obdiplostemonie la care verticilul staminal intern este epipetal, iar cel extern este episepal. [50]

PROTISTOCECIDII, (cecid.) gale produse de bacterii (*Phytomonas tumefaciens*, *Rhizobium radicicola* etc.); fungi (*Exobasidium rhododendri*, *Melampsorella caryophyllacearum*, *Plasmodiophora brassicae* etc.); alge (*Ectocarpus valianței*, *Phytophusa treubi* etc.). [41]

PROTOANEMONINĂ, (toxicol.) principiu toxic conținut în plantele din genurile *Ranunculus* și *Anemone*. Prin uscarea plantelor, protoanemonina se transformă în anemonină, substanță netoxică. [41]

PROTOBAZIDIE → FRAGMOBAZIDIE

PROTOBIOSFERĂ, (ecol.) starea premergătoare formării biosferei actuale, în care sistemele vii nu depășeau nivelul de organizare populațional și în care ciclurile materiale erau ciclice (lipseau ciclurile biogeochimice, iar procesele chimice erau liniare). [2]

PROTOBRANCHIA, (zool.) ordin care cuprinde grupul cel mai primitiv de lamelibranhiate (scoici) din fauna actuală. Au dentiție primitivă de tip taxodont. Piciorul este lățit ca o talpă. Branhiile au structură de ctenidie. Nefridiile îndeplinesc și rol de gonoducte. Specia cea mai comună: *Nucula tenuis*, care trăiește în Marea Mediterană, Oceanul Atlantic etc. (N. Tomescu, 1983) [50]

PROTOCARION, (cit.) denumire sub care mai este cunoscut nucleoidul de la bacterii [69]

PROTOCECIDIE, (cecid.) formațiune vegetală hipertrofiată apărută în urma depunerii ouălor de către insecte cu ajutorul ovipozitorului, sub epiderma plantelor. Ex., protocecidii produse de insectele

Lestes viridis (ord. *Odonata*), *Tettigoniella* sp. (ord. *Homoptera*). [41]

PROTOCELULĂ, (citol.) prima celulă cu o organizare extrem de simplă care a apărut pe Terra, în urma unei îndelungate evoluții chimice (cca 1 miliard de ani). [69] → PROGENOT

PROTOCERCĂ, (zool.) înotătoare codală primitivă, simetrică, ascuțită la vârf. Se întâlnește la amfioxus și la ciclostomi. [57]

PROTOCEREBRON, (anat.) prima parte componentă a creierului la insecte, care inervează ochii. [62]

PROTOCHORDATA, (zool.) procordate: cordate simple, care se disting de membrii mai evoluți ai filumului. Ele nu au un creier adevărat și în unele cazuri nici inimă. Includ tunicatele (*Urochordata*) și pe amfioxus (*Cephalochordata*). [37]

PROTOCOL, (inform.) set de reguli care guvernează schimbul de date între două entități. De exemplu, definește o secvență de pași necesari pentru ca un calculator să comunice cu un alt calculator. Exemple de protocoale: FTP – File Transfer Protocol – protocol pentru transferul fișierelor și al documentelor de dimensiuni mari, POP – Post Office Protocol – protocol pentru primirea e-mail-urilor, SMTP – Simple Mail Transfer Protocol – protocol pentru trimiterea e-mail-urilor. [47]

PROTOCOLUL DE LA MONTREAL, o înțelegere a 45 de națiuni, stabilită în 1987, pentru ca până în 1998 aceste țări să reducă la 50% producția de cloroflorcarbon și să înghețe producția de haloni la nivelul anului 1987. [24]

PROTOCORM, (bot.) structură pluricelulară tânără din care se diferențiază componentele cormului: 1. partea tuberiformă a embrionului din care se diferențiază rădăcina, tulpina și frunza la unele ferigi, ex., *Lycopodiaceae*; 2. axa hipocotilă. [50]

PROTOCRAT, (bot.) care și-a putut recuceri arealul pierdut în perioade glaciare o dată cu ameliorarea climei. [50]

PROTODERMĂ, (bot.) stratul extern de celule al meristemului primar din regiunea apicală a rădăcinilor și tulpinilor, alcătuit din celule cu poziție ordonată care prin diviziune anticlinală și diferențiere celulară va da naștere epidermei și rizodermei. [50]

PROTOECIE, (micol.) primordiul ecial format pe miceliul primar, homocariotic, al fungilor ruginoși (ex., *Puccinia graminis*). După procesul de dicariotizare, care urmează celui de spermatizare, p. se dezvoltă într-o ecie matură în care se formează eciospori. [69]

PROTOEPIFITE, (bot.) plante epifite care își obțin nutriția completă din aerul atmosferic. [50]

PROTOFILE, (bot.) primele frunze care apar deasupra cotiledoanelor. Se mai numesc și frunze primare sau

primordiale. Rămân în general mici și diferă ca formă față de frunzele caracteristice speciei ce apar mai târziu. **P.** trifoiului (*Trifolium* sp.), fasolei (*Phaseolus* sp.) ș.a. au limbul întreg și nu format din foliole; stejarul (*Quercus* sp.) are limbul foliar puțin lobat; săgeata-apei (*Sagittaria sagittifolia*) are limbul mai îngust decât normal. [50] → NOMOFILIE

PROTOFLOEM, (bot.) țesut conducător al părților tinere de plantă cu creștere continuă în lungime. Derivă din procambiu. Se diferențiază în primele etape ontogenetice. Situat spre periciclu. Format din vase liberiene (tuburi ciuruite) cu lumenul îngust, adesea lipsite de celulele anexe. Specializat în conducerea substanțelor plastice. De obicei funcționează un timp relativ scurt. În organele cu creștere rapidă, curând după formare este strivit de celulele înconjurătoare cu activitate mitotică. Identificat la spermatofite în rădăcină, tulpină și frunzele speciilor lemnoase și ierboase. [50] → FLOEM

PROTOGENEZĂ, (bot.) reproducere prin înmugurire, stadiul primordial al embrionului. [50]

PROTOHEMICRIPTOFITA, (bot.) plante cu tulpini acoperite la bază de scvame, iar de la mijlocul tulpinii în sus, cu frunze dezvoltate. [50]

PROTOMASTIGINE (*Protomastigina*), (zool.) ordin care cuprinde animale flagelate primitive cu 1-2 flageli. Unele specii au membrană ondulată, ex., *Trypanosoma* sp. Se hrănesc osmotrof sau înglobează particule alimentare cu ajutorul pseudopodelor. Trăiesc libere și parazite. [50]

PROTON, (chim.) particulă elementară cu sarcină pozitivă, egală ca mărime cu sarcina electronului, cu masa relativă 1,00756 și masa absolută $1,672 \cdot 10^{-24}$ g, de circa 1 876 de ori mai mare decât masa electronului. Protonul este nucleul atomului de hidrogen și intră în compoziția nucleului tuturor elementelor. [29]

PROTONEMĂ, (bot.) la *Bryophyta*, tal filamentos sau lamelar, ramificat și verde, cu rizoizi, provenit din germinarea sporului. Mugurii de pe protonemă dau naștere tulpinii și frunzulițelor. În vârful tulpinii se formează antiridii și arhegoane. [50]

PROTOPATIC, (psih.) calificare a unor forme primitive de sensibilitate care ar fi difuză și nu ar surprinde proprietățile obiective ale stimulilor. [28]

PROTOPERITECIE, (micol.) peritecie imatură, fără asce dezvoltate și fără ostiol; nu poate evolua spre a forma o peritecie până când nu are loc fertilizarea. [69]

PROTOPLASMA, (citol.) ansamblul constituenților vii ai unei celule: membrana, citoplasma (alcătuită din citosol și organite celulare) și nucleul. Nu fac parte din **p.** peretele celular și incluziunile ergastice. [69]

PROTOPLASMODIU, (citol.) plasmodiu microscopic, fără o regiune diferențiată în formă de evantai sau cordoane, ce prezintă curenți lenți și neregulați și care

dă naștere la un singur corp de fructificație mic. Este tipic pentru *Echinosteliales*, dar apare și la alte mixomicete. [69]

PROTOPLAST, (citol.) ansamblul componentelor unei celule, cu excepția peretelui (celulă nudă). **P.** poate fi obținut prin digestia enzimatică (cu celuleze și pectinaze în cazul plantelor, cu chitinaze și glucanaze în cel al ciupercilor) a peretelui celular. **P.** astfel obținut conservă organizarea arhitecturală și în mare parte potențialul funcțional al celulei din care a deviat. Prin culturi *in vitro*, **p.** poate regenera peretele celular, sau **p.** de la specii diferite pot fuziona și rezultă astfel hibridi somatici de tipul amfiploizilor. **P.** pot constitui modele experimentale valoroase pentru cercetări diverse de biologie celulară și moleculară, genetică etc. [69]

PROTOPODE, (zool.) tip de larve întâlnit la unele himenoptere parazitoide, la care nu se dezvoltă picioarele, aceasta fiind adaptarea la modul de viață din interiorul unor gazde pe care le parazitează. [62]

PROTOPTERIGIOLARVA, (zool.) denumirea puietului de pește cu primordii ale înotoătoarelor.

PROTOPTERUS, (zool.) cambona. Pește pulmonat din grupul dipnoilor, care trăiește în mlaștinile și râurile Africii tropicale; unul din cele 3 genuri actuale ale grupului este prevăzut cu 2 plămâni. Vara, când apa seacă, se îngroapă în mâl și petrece anotimpul secetos învelit într-un cocon. În timpul uscăciunii respiră prin plămâni. Dezvoltarea are loc prin metamorfoză. Lungimea corpului este de cca 1,75 m. Înotoătoarele pectorale și abdominale au forma unor filamente. Se hrănește cu vertebrate mici și cu nevertebrate. [37]

PROTORACE, (anat.) primul segment toracic al insectelor. [62]

PROTORACOTROP, (fiziol.) hormon secretat de *pars intercerebralis* care controlează activitatea glandelor endocrine protoracice din primul segment toracic al insectelor. [62]

PROTOSELACHII, (paleont.) rechini fosili din perioada devoniană. Aveau multe din trăsăturile rechinilor actuali, inclusiv mixopterigii la mascul. [37]

PROTOSOL ALUVIAL, (pedol.) tip de sol, în sistemul român de clasificare a solurilor, cu orizontul Ao mai subțire de 20 cm, urmat de un material parental de cel puțin 50 cm grosime; prezintă subtipurile: tipic litic, gleizat, salinizat; simbol AA. [29]

PROTOSTEL, (bot.) cilindru central primitiv la unele plante *Psilophyte* din paleozoic, format dintr-o coloană centrală de xilem, înconjurat de elemente liberiene și de periciclu (Brebner). [50]

PROTOTHERIA, (zool.) subclasă de mamifere primitive, cu masiv facial proeminent, care formează un cioc. Centura scapulară de tip reptilian, centura pelviană cu oase marsupiale. Encefalul este slab

PROTOTUNICATĂ

dezvoltat și corpul calos lipsește. Adulții nu au dinți. Glandele mamare tubulare provin din glandele sudoripare modificate. Prezintă cloacă. Sunt ovipare. Homeoterme relative (temperatura corporală variază între anumite limite). Trăiesc în Australia, Tasmania și Noua Guinee. Includ ordinul *Monotremata*, cu 2 tipuri distincte (ormitorinul și echidna). [37]

PROTOTUNICATĂ, (micol.) ască având un perete delicat, subțire, care se lichefiază la maturitate, punând astfel în libertate ascosporii. [69]

PROTOXILEM, (bot.) țesut conducător lemnos primar, diferențiat din procambiu în embrion sau în stadiile postembrionare. Își încheie diferențierea înainte de terminarea creșterii în lungime a organului. Apare în primele etape ontogenetice ale plantei. Format din vase lemnoase (trahee, traheide) și parenchim lemnos. Celulele sunt moarte, cu lemnul îngust și pereții prevăzuți cu îngroșări inelate, spiralate și reticulate. La rădăcină dezvoltarea vaselor este centripetă și sunt situate spre periferie (exarh). La tulpină dezvoltarea vaselor este centrifugă și se află în centrul organului (endarh). [50] → XILEM

PROTOZOARE (*Protozoa*), (zool.) încrengătură cu cele mai vechi și cele mai primitive animale. Au corpul unicelular. Unele au un singur nucleu (monoenergide), altele au mai mulți nuclei (polienergide). Sunt solitare sau coloniale. În colonii, indivizii pot fi sau nu diferențiați. Majoritatea sunt microscopice (0,002-3 mm), foarte puține specii sunt vizibile cu ochiul liber. Se deplasează activ cu ajutorul pseudopodelor, flagelilor și cililor. Trăiesc în mediul umed, respectiv în apele dulci, salmastre și marine, în interstițiile solului. Unele sunt endoparazite, altele ectoparazite pe animale acvatice. Se cunosc și specii simbiote, ex., unele polimastigine. În condiții nefavorabile se închistează. Reproducerea este asexuată. Răspândite pe tot globul. Se clasifică în cinci clase: *Flagelata*, *Sarcodina*, *Sporozoa*, *Cnidosporidia*, *Ciliophora*. [50]

PROTUBERANȚA, (astr.) limbă de flăcări ce ies din cromosferă spre marginea discului solar. [12]

PROTURE, (zool.) ordin reprezentând un grup taxonomic de insecte apterigote caracterizate prin lipsa antenelor și a ochilor, cu prima pereche de picioare îndreptată anterior care se ține la pipăit. Abdomenul posedă resturi de apendice. Se întâlnesc în frunzarul de pădure. [62]

PROVĂ, (nav.) partea din față a unei nave de suprafață sau a unui submarin, orientată după direcția de mișcare înainte. [31]

PROVENTIV, (bot.) ramură care se formează din mugurii dorminzi ai tulpinii arborilor. [50]

PROVENTRICUL, (zool.) porțiune a intestinului anterior de la unele insecte, cu aspect sferoidal, aflată anterior față de intestinul mediu, înconjurată de

cecumurile stomacale, și continuată cu valvula esofagiană. [62]

PROVINCIE, unitate teritorială de clasificare a complexelor floristice și de vegetație, de rang mijlociu, reprezentând, de regulă, o secțiune longitudinală a unei zone de vegetație (de ex., provincia atlantică a zonei temperate din Europa care cuprinde partea de vest a acestei zone); **p. floristică**, unitate teritorială de clasificare a complexelor floristice, de rang mijlociu, care cuprinde mai multe sectoare floristice având o structură de geoelemente adaptate la varianta climatică a provinciei; **p. geobotanică**, unitate teritorială de clasificare a complexelor de vegetație, de rang mijlociu, reprezentând o secțiune longitudinală dintr-o zonă de vegetație și având fitocenoză compuse dintr-un complex floristic cu o anumită structură a geoelementelor; teoretic ar trebui să se suprapună peste o provincie floristică; **p. de vegetație** → *p. geobotanică*. [15]

PROVINCIE DE SOL, (pedol.) teritoriu larg cu soluri diferite, dar care prezintă unele trăsături comune, determinate de situarea lor într-un anumit facies biochimic. [29]

PROVINCIE PALEOGEOGRAFICĂ, (biogeogr.) regiune întinsă din scoarța terestră, care într-o anumită perioadă geologică s-a deosebit de alte regiuni prin condițiile sale fizico-geografice specifice și, ca urmare, și prin floră și faună (ex., în Europa exista în cretacic provincia alpino-mediteraneană). [70]

PROVITAMINE, (biochim.) precursori ai unor vitamine, care devin biologic active numai după o prealabilă transformare chimică în organism. Așa sunt carotenii, cu rol de provitamine ale vitaminelor A, sau anumiți steroli care sunt provitamine ale vitaminelor D. [9]

PROXENETISM, (jur.) infracțiune care constă în îndemnul sau constrângerea la prostituție ori înlesnirea practicării prostituției, sau tragerea de foloase de pe urma practicării prostituției. [68]

PROZELIT, nou-venit, străin. (rel.) Cel de alt neam, care primea religia mozaică, se tăia împrejur și ținea poruncile Legii Vechi. Ei mai primeau și un botez de curățire. Cei tăiați împrejur se numeau și „prozeliți dreptățiți“, iar cei care nu se tăiau împrejur erau numiți „prozeliți porții“ sau „temători de Dumnezeu“. Mulți dintre ei au devenit creștini. [63]

PROZENCEFAL, (anat.) creierul anterior al unui vertebrat constând din lobii olfactivi, emisferele cerebrale și talamus. [37]

PROZENCHIM, (micol.) tip de țesut fals, prezent în structura corpurilor de fructificație (ascocarpi și bazidiocarpi) ca și în unele strome și scleroți, în care hifele componente sunt lax întrețesute, așa încât ele își păstrează în bună parte individualitatea. [69]

PROZOPAGNOZIE, (med. u.) tulburare care afectează recunoașterea identității figurilor cunoscute și noi, atunci când recunoașterea identității persoanelor corespunzătoare, plecând de la orice altă informație, se păstrează. [28]

PROZOPLECTENHIM, (bot.) țesut al ciupercilor cu înțreșere mai laxă a hifelor, aspect întâlnit în interiorul scleroțiilor, stromele în care se dezvoltă periteciile ascomicetelor. [61]

PRUINĂ, (bot.) strat protector de ceară formată din acid ceratic și acid palmitic, care acoperă boabele de struguri, prunele și merele, dându-le aspect de proaspăt și catifelat. [49]

PRUN (*Prunus domestica*, fam. *Rosaceae*), (agric.) specie pomicolă foarte răspândită în cultură în sud-estul Europei (România, Bulgaria, Iugoslavia), provenită probabil dintr-o încrucișare naturală între porumbar (*Prunus spinosa*) și corcoduș (*Prunus cerasifera*). Europa furnizează peste 80% din producția mondială. Climatul din țara noastră este favorabil culturii prunului. El are nevoie de o temperatură medie anuală de 8-11,5°C și precipitații în jur de 600 mm anual. În timpul iernii mugurii de rod suportă -30 ... -31°C, iar florile deschise -0,6 ... -2,4°C. Este specia cea mai puțin pretențioasă față de sol, putând suporta multă argilă (până la 55%), pH-ul optim între 5,8 și 7,2, iar conținutul în calciu activ să nu fie mai mare de 10%. Față de lumină manifestă cerințe medii. La nivel mondial există peste 2.500 de soiuri, între care se află și câteva soiuri românești tradiționale apreciate: Tuleu gras, Vinete românești, iar pentru țuică, Grase românești. Acestea li se adaugă multe creații românești recente, precum și numeroase soiuri străine. Sortimentul actual cultivat la noi cuprinde: **timpurii**: Early Rivers, Diana, Renclod de Caransebeș, Ialomîța, Vâlcean, Carpatin etc.; **mijlocii**: Tuleu timpuriu, Centenar, Silvia, Agen, Renclod, Tuleu gras, Stanley; și **tardive**: Anna Spăth, Vinete românești, Record, Grase românești etc. Se înmulțesc prin altoire, folosindu-se următoarele portaltoaie: *generative*: corcoduș, prun franc (Oteșani 8, Renclod verde, Voinești B, Scoldușe, Buburuz); *vegetative*: Saint Julien, tipuri de corcoduș și prun (Oteșani 11). Fructele proaspete mature conțin apă (80%), zaharuri (14-15%), protide (0,6%), acizi organici, celuloză, mucilagii, vitaminele A (33 μg%), B₁, B₂, C, săruri minerale de Na, K, Ca, Fe, Mg, Mn, cu predominarea K (210 mg%). Valoarea nutritivă energetică este de 58-62 kcal/100 g pulpă în stare uscată. Fructelor li se atribuie proprietăți antipiretice, antihelmintice, depurative, decongestionant-hepatice, emoliente, de stimulent nervos, dezintoxicante, tonice, laxative, iar frunzele sunt febrifuge, laxative, vermifuge. Substanțele pe care le conțin au însușirea

de a scădea febra (temporar). Acționează împotriva viermilor intestinali și provoacă eliminarea lor. Retrage din umori toxinele și favorizează eliminarea lor. Ameliorează congestia hepatică. Relaxează țesuturile și diminuează starea inflamatoare. Crește peristaltismul intestinal. Ușurează tranzitul prin lubrifiere, favorizând defecația. În vopsitorie, scoarța proaspăt jupuită de pe ramuri posedă proprietăți tinctoriale. Utilizată pentru vopsirea fibrelor naturale în roșu. În dulgherie, lemnul este apreciat pentru calitățile sale de finețe și culoare. Este folosit la confecționarea diferitelor obiecte casnice și fluier pentru cântat. În alimentație, fructele se consumă în stare proaspătă și în diferite preparate culinare. În industrie, din prune se fabrică marmeladă, gem, dulceață, magiun, compot, țuică. [40; 50]

PRUNDIȘ, (geogr.) pietriș de pe fundul apelor. Este format din pietre mici, turtite și rotunjite. [10]

PRUNDOAIE, (geogr.) insule plutitoare cu stuf. [10]

PRURIGINOS, care produce mâncărime, provocată de perii urticanti ai plantelor. [50]

PRURIT, (med. u. și vet.) senzație de mâncărime cutanată care poate fi produsă de o afecțiune cutanată sau de o stare de boală generalizată. În cadrul examenului post-mortem se observă doar urmele de grataj. [33]

PRUT, afluent al Dunării pe teritoriul României; râul izvorăște din Ucraina (Munții Carpați), având o lungime de 989 km și o suprafața de 27.500 km². Traversează orașul Cernăuți și se varsă în Dunăre la Galați. [25]

PSALM, (rel.) imn biblic cântat, la vechii evrei, cu acompaniament de harpă și rostit, la creștini, de psalți. Vechiul Testament cuprinde 150 de psalmi canonici și unul necanonic. Cei mai mulți psalmi au fost alcătuiți de regele David. Ei se împart în 6 clase: de laudă, de cerere, psalmi istorici, didactici, de pocăință și mesianici. [65]

PSALMODIA (a), (rel.) a cânta sau a recita în biserică psalmi, rugăciuni sau alte cântări religioase. [65]

PSALT, (rel.) cântăreț de strană în biserică; dascăl. [65]

PSALTERIUM, (anat.) al treilea compartiment al stomacului unui rumegător. [37]

PSALTICĂ, (rel.) muzică bizantină bisericească care folosește sistemul de notație introdus prin reforma lui Haryzant de Madit la începutul secolului XIX. [65]

PSALTIRE, (rel.) carte de rugăciune a Bisericii creștine, împărțită în 20 de catisme. [65]

PSAMAL, (ecol.) termen pentru biotopul format de apa dulce, salmastră sau marină care îmbibă nisipul și care corespunde biocenozelor *psamon*. [44] → MEZOPSAMAL, TALASOMEZOPSAMAL, LIMNOMEZOPSAMAL, LIMNOPSAMAL, LIMNOSTIGAL

PSAMATOFIL, (bot.) plantă care crește în stațiuni nisipoase ale litoralului. [50]

PSAMICOL, termen inedit propus de Șt. Negrea pentru un organism (specie) care populează nisipul umed al plajelor lacustre și marine și pentru care distinge termenii: *limnopsamicol* (*Limne* + *psammos* + *colo, ere*) și respectiv *talasopsamicol* (*Thalassa* + *psammos* + *colo, ere*). [44]

PSAMOBIONT, (ecol.) organism (specie) care trăiește și se reproduce exclusiv în nisipurile umede ale plajelor. Termen creat de J. Wiszniewski (1932). [44]

PSAMOFIL, (ecol.) organism (specie) care trăiește și se reproduce în apele care îmbibă nisipurile plajelor lacustre și marine, dar și în alte biotopuri. Termen creat de J. Wiszniewski (1932). [44]

PSAMOFILIE, (ecol.) specii de organisme care preferă habitatele nisipoase, cu vegetație puțină și insolație puternică. [62]

PSAMOFILI, (ecol.) pești care depun icrele pe nisip. [10]

PSAMOFITE, (ecol.) specii de plante de nisipuri; ecoformă. [15]

PSAMOLITORAL, (ecol.) nisipurile litoralului lacustru și marin. Termen hibrid (greco-latin) care trebuie abandonat. [44]

PSAMON, (ecol.) termen introdus de Sassuchin (1927) pentru a desemna biocenoza nisipului umed. Există un *limnopsamon* (*Limne* + *psammon*) pentru psamonul apelor dulci și un *talasopsamon* (*Thalassa* + *psammon*) pentru cel marin – termen folosit de J. Wiszniewski (1947). Există, de asemenea, un *macropsamon* (*Makros* + *psammon*) pentru ansamblul animalelor de talie mare care trăiesc la suprafața nisipurilor imerse sau umede în care se pot băga, un *mezopsamon* (*Mesos* + *psammon*) pentru ansamblul organismelor de talie mijlocie, un *micropsamon* (*Mikros* + *psammon*) pentru organismel microscopice și un *nanopsamon* (*Nannos* + *psammon*) pentru cele ultramicroscopice ce compun psamonul. Termeni creați de J. Wiszniewski (1947) și Sassuchin (1927). [44]

PSAMOSOL, (pedol.) tip de sol neevoluat în sistemul român de clasificare, format pe depozite nisipoase, având textură grosieră și mijlociu grosieră cel puțin în primii 50 cm de suprafață; are subtipurile: tipic, molic, gleizat, glicic, salinizat; simbolul: **PS**. [29]

PSAMOXEN, (ecol.) organism (specie) care se întâlnește ocazional în nisipurile plajelor lacustre și marine. Termen creat de J. Wiszniewski (1932). [44]

PSEUDANTIE, (bot.) concepție filogenetică conform căreia florile unisexuate ale amentiferelor lemnoase (*Angiosperme*) au provenit din cele unisexuate ale gnetalelor (*Gimnosperme actuale*), iar florile hermafrodite din cele unisexuate monoice ale acelorși gimnosperme. [50]

PSEUDANTIU, (bot.) inflorescență cu numeroase flori strâns adunate, grupate, dând aparența unei singure flori, aspect întâlnit la antodiile de la *Asteraceae*, ciatiiile de la *Euphorbiaceae* etc. [50]

PSEUDOALELE, (genet.) gene care se comportă ca alele și sunt situate în loci omologi, așa cum rezultă din testul *cis-trans*, dar manifestă fenomenul de recombinare prin crossing-over (spre deosebire de alelele adevărate care nu se recombină). Se caracterizează prin faptul că: pot exista sub formă de serie alelică; au funcții similare (intervin în aceleași procese biochimice); ocupă loci învecinați (sau pot fi considerați subloci); par să fie rezultatul unor duplicații. [19]

PSEUDOAMITOZĂ, (biocel.) tip de cariochineză care se aseamănă cu o amitoză dar care derivă dintr-un tip mitotic de diviziune nucleară. Ea poate fi indusă de radiații ionizante și unele substanțe chimice a căror aplicare provoacă alterarea segregării anafazice a seturilor de cromozomi. [69]

PSEUDOANEUPLOID, (genet.) celulă sau organism cu un număr de cromozomi mai mare sau mai mic decât numărul caracteristic speciei. Modificarea este fie consecința ruperii cromozomilor policentrici sau a cromozomilor cu centromer difuz, fie rezultatul fuzionării a doi cromozomi acrocentrici. [56]

PSEUDOARIL, (bot.) aril fals, testa subțire și consistentă a seminței cu un strat exterior special, aspect întâlnit la *Orchidaceae*, *Oxalidaceae*. [50]

PSEUDOARTROZĂ, (med. u. și vet.) falsă articulație. Poate lua naștere în urma evoluției în timp a unei fracturi neconsolidate care, între fragmentele osoase, formează o zonă de mobilitate patologică. [33]

PSEUDOBACĂ, (bot.) bacă falsă rezultată din ovar, precum și din participarea altor piese florale, cum sunt caliciul, perigonul, receptaculul, aspect întâlnit la afin (*Vaccinium myrtillus*), agriș (*Ribes grossularia*). [50]

PSEUDBOTRITIC, (bot.) inflorescență aparent botritică, dar axa principală și cele secundare de ordinul întâi nu au flori terminale, aspect întâlnit la planta inima Domnului (*Dicentra spectabilis*). [50]

PSEUDOBРАНHIE, (zool.) branhie vestigială, fără funcție respiratorie, în spiraculul anumitor pești. [37]

PSEUDOBULB, (bot.) îngroșare bulbiferă pe tulpinile aeriene de la *Orchidaceae*, servind ca organ de rezervă sau de înmulțire. [50]

PSEUDOCARPIE, (bot.) formarea fructului în urma unei polenizări de excitație, fără a se forma semințe. [50]

PSEUDOCARST, (carstol.) formă de relief asemănătoare carstului produsă altfel decât prin eroziunea sau coroziunea unor roci, ex., peșteri de gheață. [44]

PSEUDOCLEISTOGAMIE, (bot.) cleistogamie realizată numai sub influența unor condiții externe (luminozitate slabă), prin autofertilizarea florilor rămase închise. [50]

PSEUDOCLIMAX, (ecol.) fitocenoză secundară formată în urma unei regresii ireversibile a climaxului (determinată de modificarea solului). [15]

PSEUDOCOD, (inform.) limbaj pentru descrierea algoritmilor, apropiat de limbajul natural, dar care are o structură asemănătoare limbajelor de programare. Nu trebuie confundat cu limbajul natural și nici cu vreun limbaj de programare. Limbajul pseudocod folosește cuvinte cu înțeles prestabilit (numite cuvinte-cheie) și câteva reguli simple de aliniere a textului scris. [47]

PSEUDODICOTOMIE, (bot.) ramificații false racemoase sau cimoase. Ramificațiile false racemoase sunt atunci când axa principală poartă una sau mai multe axe care se dezvoltă la fel ca și cea principală, acestea putând la rândul lor să dea naștere la axe secundare, aspect întâlnit la valeriană sau odolean (*Valeriana officinalis*), care are trihotomie racemoasă, sau la boz (*Sambucus ebulus*) unde există politomie racemoasă. Ramificațiile false cimoase sunt atunci când axa principală se termină cu trei muguri, unul terminal și doi laterali (axilari). Mugurele terminal dă naștere unei flori sau dispare, cei laterali dau naștere la două ramuri opuse, terminate fiecare cu câte trei muguri, aspectul continuând. Dihotomia falsă este întâlnită la liliac (*Syringa vulgaris*), platan (*Platanus* sp.), castan (*Aesculus hippocastanum*) etc. [50]

PSEUDODISTROFIE, (ecol.) pătrunderea insectelor vizitatoare eutrope în floare prin roaderea pereților acesteia, jefuind nectarul fără să efectueze polenizarea. [50]

PSEUDODOMINANȚĂ, (ecol.) manifestarea fenotipică a unei gene recesive, în formă heterozigotă. [20]

PSEUDOFIALIDĂ, (micol.) formațiune unicelulară generată de hife specializate, fertile, numite sporocladii. P. dă naștere la un meiosporange unispor; este prezentă la unele *Zygomycetes* (ex., ordinul *Kicksellales*). [69]

PSEUDOFILIDEA (*Pseudophyllidea*), (zool.) ordin care cuprinde cestode (viermi lați) la care scolexul are două pseudobotridii. Lungimea corpului (strobilul) diferă, în funcție de specie, de la câțiva mm până la 12 m. Ciclul evolutiv are două gazde intermediare și una definitivă. Acest grup cuprinde un număr mare de specii parazite la animalele vertebrate constând din pești osoși, amfibieni, reptile, păsări și mamifere (M. Năstăsescu, 1983) [50]

PSEUDOGAMIE, (bot.) proces de fecundație simplă întâlnit la unele specii de plante angiosperme. Este fecundat numai nucleul polar al sacului embrionar. Oosfera rămâne nefecundată. În urma fecundației se

declanșează formarea endospermului care, la rândul lui, stimulează, la multe specii, diviziunea oosferei nefecundate, rezultând embrionul. Caracteristică la speciile *Hypericum perforatum*, *Poa alpina*, *Ranunculus auricomus* ș.a. [50]

PSEUDOGENE, (genet.) gene formate prin duplicarea unor gene originale; noile gene, datorită unor mutații, sunt inactice. Consecutiv unor alte mutații, p. se pot integra în genom sau se pot pierde. [18]

PSEUDOGEOCARPIE, (bot.) geocarpie la care fructele ajung în pământ prin scurtarea pedunculului floral sau a inflorescenței, aspect întâlnit la *Cyclame*. [50]

PSEUDOGLEIC, (pedol.) termen care indică la nivel de subtip solurile cu orizont w a cărui limită superioară este situată între 20 și 50 cm adâncime, asociat cu orizonturi B; se notează cu simbolul pg. [29]

PSEUDOGLEIZARE, (pedol.) proces de pedogeneză constând din reducerea fierului feric în condiții de anaerobioză temporară datorită acumulării și stagnerii apei din precipitații deasupra unui orizont impermeabil sau slab permeabil. [29]

PSEUDOGLEIZAT, (pedol.) termen care indică la nivelul de subtip solurile cu orizont W a cărui limită superioară este situată între 50 și 200 cm adâncime sau orizont w în primii 100 de cm. [29]

PSEUDOGUTĂ, (med. u.) afecțiune caracterizată prin depuneri calcice în cartilajele articulare, ce nu contin urați, ci cristale de pirofosfat de calciu, provocând crize dureroase asemănătoare celor gutoase; în principal este afectată articulația genunchiului. [60]

PSEUDOHALUCINAȚII, (psih.) fenomene mai apropiate de reprezentări decât de percepții; aceste fenomene psihopatologice sunt trăite pe planul subiectivității, al ideității, bolnavului refuzându-i-se atât proiecția spațială, cât și perceperea pe căile senzoriale normale. [28]

PSEUDOHERMAFRODIT, (med. u.) individ cu organe sexuale esențiale aparținând unui sex, prezentând însă căi de conducere ale aparatului genital care aparțin sexului opus. [33]

PSEUDOHERMAFRODITISM, (med. u.) afecțiune în care persoana de un anumit sex are și caracteristici ale sexului opus; se confundă frecvent cu hermafroditismul. [60]

PSEUDOHIPOPARATIROIDISM, (med. u.) anomalie genetică asemănătoare hipoparatiroidismului, în care principala afecțiune este lipsa de răspuns a rinichilor la hormonul paratiroidian, caracterizată de obicei prin calcificări ectopice asociate cu hiperfosfatemie și hipocalcemie. [60]

PSEUDOINDUZIE, (bot.) grup de sori acoperit de marginea frunzei, fără a avea induziu propriu-zis, aspect întâlnit la *Aidantum*. [50]

PSEUDOIZOCROMOZOM

PSEUDOIZOCROMOZOM, (genet.) cromozom rezultat dintr-o translocatie reciproca între doi cromozomi omologi; presupune prezenta a doua rupturi, una în brațele scurte ale unuia dintre cromozomi și alta în brațele lungi ale cromozomului omolog. În urma schimbului rezultă doi cromozomi inegali, doi izocromozomi, fiecare dintre ei având extremități omoloage. [19]

PSEUDOLICHEN, (parazit.) lichen fără strat algal propriu, parazitând pe un alt lichen. [50]

PSEUDOLINKAGE, (genet.) transmitere a unor markeri genetici, situați pe cromozomi neomologi, într-o frecvență mai mare decât cea așteptată, în ipoteza în care segregarea cromozomilor ar fi întâmplătoare. Apare în translocatiile reciproce (50% dintre descendenții purtătorilor acestor rearanjamente prezintă duplicații și deficiențe și sunt eliminați) și în cazul în care cromozomii implicați (cromozomii cu markeri) migrează preferențial spre unul dintre cei doi poli ai celulei, în timpul diviziunii celulare (afinitate). **P.** este astfel expresia neselegării întâmplătoare a cromozomilor. [19]

PSEUDOMARGINAT, (bot.) referitor la cele două nervuri laterale ale frunzei care se împreună la capetele lor, formând un arc paralel cu extremitatea ei, aspect întâlnit la cimbrisor (*Tymus comosus*). [50]

PSEUDOMEIOZĂ, (genet.) diviziune meiotică care mimează meioza și care are drept rezultat formarea unei celule cu un număr haploid de cromozomi, ex., în spermatogeneza trântorului la albine sau a masculilor la alte Hymenoptere. [56]

PSEUDOMICELIU¹, (pedol.) neoformatie constituită din carbonați secundari precipitați sub formă de micelii de ciupercă pe fețele elementelor structurale. [29]

PSEUDOMICELIU², (micol.) serie de celule care rezultă prin înmugurire succesivă și care rămân atașate de celula mamă, având aspectul unei hife. Celulele se pot detașa relativ ușor, devenind independente, și pot constitui punctul de genază a unui nou **p.** Este caracteristic unor specii de drojdii parazite (ex., *Candida albicans*). [69]

PSEUDOMICROBENTONICE, (ecol.) organisme din bentosul acvatic aflate în stadii mai mult sau mai puțin timpurii de dezvoltare aparținând macrobentosului și mezobentosului. [50]

PSEUDOMIXOM, (med. u.) tumoră gelatinoasă sau formațiune asemănătoare unui mixom, compusă din mucus epitelial. [60]

PSEUDOPARAFIZĂ, (micol.) hifă sterilă, septată sau neseptată care derivă din plafonul unei ascostrome, crește în jos printre asce și concrește cu planșeul acesteia. **P. celulară** – sunt **p.** septate, largi. **P. trabeculare** – sunt **p.** neseptate, adesea înglobate într-un

material gelatinos, care le conferă un aspect înalt refractil. [69]

PSEUDOPARAZIT, (ecol.) organism care trăiește pe un alt organism fără însă a se hrăni cu acesta. [69]

PSEUDOPARAZITISM, (patol.) parazitism determinat de pătrunderea accidentală a unui organism în interiorul altuia, care devine gazdă; ex., larvele unor diptere (*Musca domestica*) pot trăi și ca parazite în intestinul animalelor, inclusiv al omului. [69]

PSEUDOPARENCHIM, (micol.) țesut fals (plectenchim), asemănător țesutului parenchimat din structura scoarței, rădăcinii și tulpinii, format fie prin împletirea și sudarea hifelor în cazul ciupercilor, fie prin diviziunea tridimensională a unor celule apicale ale talului de la unele alge roșii și brune (ex., *Cystoseira*). Corpurile sporifere de la ascomicete (ascocarpi) și de la bazidiomicete (bazidiocarpi), ca și unele strome și scleroți [ex., cele de la cornul secarei (*Claviceps purpurea*)] sunt alcătuite în cea mai mare parte din **p.** [69]

PSEUDOPERITECIE, (bot.) structură asemănătoare periteciei, în care ascele sunt libere. [61] → PSEUDOTECIE

PSEUDOPETIOL, (bot.) baza îngustată a laminei foliare simulând un petiol, întâlnit la planta carnivoră otrătelul de baltă (*Aldrovanda vesiculosa*). [50]

PSEUDOPLANCTON (*plancton facultativ*), (ecol.) totalitatea organismelor microscopice transportate de apele unor pâraie sau râuri cu viteză ridicată de curgere a apei, mai ales în zonele montane. În alcătuirea sa, o pondere importantă o au algele desprinse de curentul apei din formațiunile microfotobentonice. Majoritatea acestor alge antrenate de apă sunt moarte; cele vii își păstrează un timp capacitatea de a realiza fotosinteza iar dacă ajung într-un biotop potrivit, se pot fixa pe substrat și revin la modul lor normal de viață. În sectorul montan al râului Bistrița, în pseudoplancton domină diatomeele (peste 90% din totalul organismelor de natură algală) desprinse din așa-numita „biodermă vegetală” (microfotobentos); formele cele mai frecvente sunt: *Diatoma vulgare*, *Ceratoneis arcus*, *Synedra vaucheriae*, *Cocconeis pediculus*, *Navicula radiosa*, *Gomphonema olivaceum*, *Meridion circulare*. Densitatea numerică a componentei algale a **p.** variază foarte mult în cursul anului; în cazul râului menționat anterior, valoarea acestui parametru a variat de la câteva zeci de celule/ml la peste 15 mii de celule/ml. Importanța ecologică a **p.** algal constă în principal în posibilitatea acestuia de a contribui la popularea unor noi habitate, și mai puțin în rolul său ca producător primar în cursul de apă care îl transportă. [7]

PSEUDOPLASMODIU, (micol.) sin. *plasmodiu agregat, grex*, structură de forma unui cârnat microscopic, rezultată prin agregarea amoebelor unor mixomicete celulare (ex., *Acrasiomycota, Dictyosteliomycota*), în anumite etape din dezvoltare; **p.** se comportă ca o unitate, deplasându-se de pe un substrat umed spre unul mai uscat, unde se va transforma într-un corp de fructificație, sporangiocarp. [69]

PSEUDOPOD, (biocel.) protuberanță celulară temporară, rotunjită (*lofopodie*), lungă și ascuțită, cu un element central de susținere (*filopodie*), sau filiformă, ramificată, putând forma o rețea (*rizopodii*). **P.** se poate forma în oricare punct al celulei și are rol în locomoție și hrănire la bacterii și protozoare, precum și de protecție a organismului prin fagocitarea agenților patogeni pătrunși în organism (ex., bacterii, protozoare) și a celulelor moarte sau muribunde în cazul leucocitelor. [69]

PSEUDOPOLIEMBRIONIE, (bot.) formarea mai multor embrioni în sămânță prin contopirea mai multor ovule, prin divizarea nucleei sau prin formarea mai multor saci embrionari din arhesporul multicelular. [50]

PSEUDORENDZINĂ, (pedol.) tip de sol, în sistemul român de clasificare a solurilor, din clasa molisurilor, de culoare închisă, afânat, cu structură grăunțoasă, format pe material parental reprezentat prin marne, marne argiloase, argile marnoroase sau alte sedimente provenite din acestea; subtipuri: tipic, vertic, cambic, argiloiluvial, pseudogleizat; simbol PR. [29]

PSEUDORENDZINC, (pedol.) termen care la nivel de subtip indică soluri cu orizont Cpr (în primii 150 cm), constituit din marne, marne argiloase, argile marnoroase, sau material parental rezultat din alterarea acestora. [29]

PSEUDOSCORPIONI (*Pseudoscorpiones*), (zool.) ordin care cuprinde 1. 100 de specii de artropode cu talia de 2-7 mm, cu prosoma nesegmentată și opistosoma formată din 12 segmente. Prosoma și opistosoma se leagă între ele printr-o bază lată. La speciile cavernicole ochii lipsesc. La speciile supraterrane prosoma poartă 1-2 perechi de ochi cu tapet și oceli. Chelicerele sunt formate din două articule, cu clești. La baza degetului mobil se deschide orificiul glandelor sericigene. Pedipalpii sunt foarte dezvoltați. Au clești puternici. La extremitatea lor se deschid orificiile unor glande veninoase. Sistemul nervos este concentrat într-o masă nervoasă subesofagiană. Intestinul are 9 perechi de diverticuli, ramificații. Respirația este traheană (2 perechi de trahee). Gonadele sunt impare. Dezvoltarea are loc cu metamorfoză. Trăiesc sub

pietre, sub scoarță, mușchi sau frunzar (*Neobisium sylvaticum* – 3 mm). Se hrănesc cu larve și insecte mici. Specia *Chelifer cancroides*, care are numai 4 mm, este folositoare. Ea consumă insectele dăunătoare. Coonii pentru pontă și cuiburile de iernare sunt construite din firul secretat de glandele sericigene. (L. Solomon, 1983) [50]

PSEUDOSEPTĂ, septă falsă, prevăzută cu pori. [61]

PSEUDOSINCARPIE, (bot.) gineceu cu carpelele aparent concrescute, aspect întâlnit la cârmâz (*Phytolacca americana*). [50]

PSEUDOTECIE, (micol.) sin. *pseudoperitecie*, ascostromă, unicelulară, buteliiformă, care se deschide la exterior printr-un orificiu minuscul; morfologic se aseamănă cu o peritecie. [69]

PSEUDOTRAHEI, (zool.) structurile cu aspect de tub secționat și deschis, situate pe palpii labiali ai trompei dipterelor brahicerice, cu ajutorul cărora acest tip de insecte depun pe alimente sucuri digestive și apoi sug hrana semidigerată. [62]

PSEUDOTUMOARE, (med. u. și vet.) aspect macroscopic tumoral, având la bază un proces inflamator productiv (proliferativ) interesând epiteliul sau stroma. [43]

PSEUDOXANTOM ELASTIC, (med. u.) boală caracterizată prin prezența pe piele a unor papule sau plăci proeminente, care apare ca niște aglomerări gălbui, asemănându-se cu xantoamele. Mai frecvente sunt interesate coapsele, abdomenul, gâtul și se datorează degenerării țesutului elastic. [60]

PSIHAGOGIE, (psih.) conducere a sufletului, a comportării prin acțiuni și tehnici educative speciale, destinate mai ales infirmilor, sporindu-le încrederea în sine și răspunderea față de sine, cu modelări și remodelări ale conduitei morale în concordanță cu exigențele mediului social. [32]

PSIHANALIZĂ, metodă de tratament a nevrozelor, doctrină și metodă de psihopatologie și psihologie fondată de S. Freud și privind cu deosebire structura inconstientului și funcțiunile sale în determinarea vieții psihice și în geneza nevrozelor. [28]

PSIHASTENIE, (psih.) afecțiune psihică funcțională, cu tulburări predominante în cel de-al doilea sistem de semnalizare, manifestate prin fenomene obsesive și fobii, nehotărâre, nesiguranță. [28]

PSIHIATRIE, știință medicală care studiază și tratează maladiile mentale. [32]

PSIHIC, modalitate superioară a existenței biosociale, ansamblu de stări, însușiri, fenomene și procese subiective ce depind de mecanismele cerebrale și de interacțiunea cu lumea obiectivă, îndeplinind funcții de raportare la lume și la sine prin orientare, reflectare, planificare mentală și acțiuni transformativ-creative. [28]

PSIHODIAGNOSTIC, (psih.) act sintetic de analiză psihologică a unui caz și de reconstituire logică a structurii armonice sau disarmonice a unei personalități care poate fi exprimată grafic în profilul psihologic, foi descriptive de psihodiagnostic etc. [28]

PSIHODISLEPTICE, (psih.) sin. *droguri*, substanțe care modifică activitatea cerebrală a unei persoane normale transformând-o temporar sau definitiv într-o persoană psihotică. [41]

PSIHODRAMĂ, (psih.) tehnică psihoterapeutică creată de J. Moreno, care utilizează jocul dramatic liber și vizează dezvoltarea în mod activ a spontaneității subiecților. [28]

PSIHOGENIE, (psih.) termen folosit pentru a desemna în special reacțiile de tip isteric. [28]

PSIHOGRAMĂ, (psih.) studiu care cuprinde cerințele și contraindicațiile psihice ale unei profesii, loc de muncă sau operație de muncă. [28]

PSIHOLEPTICE, (psih.) substanțe care diminuează activitatea neuronală și intelectuală, grupându-se în: tranchilizante minore, hipnosedative; tranchilizante majore, analgezice narcotice; anestezice. [41]

PSIHOLOGIA CONDUITEI, (psih.) definită de creatorul ei P. Janet ca „studiul omului în raport cu universul și mai ales în raporturile sale cu alți oameni”. [28]

PSIHOLOGIA COPILULUI, ramură a psihologiei care studiază modalitățile de apariție, manifestare și dezvoltare a particularităților și proceselor psihocomportamentale la copil, ținând cont de ereditate, mediu și educație. Poate depista de timpuriu diferite deficiențe psihice sau motorii. [32]

PSIHOLOGIA ÎNVĂȚĂRII, studiu al mecanismelor și legilor psihologice ale însușirii cunoștințelor, formării priceperilor și deprinderilor, în condițiile specifice ale activității de instruire și educare. Stabilește modalitățile de optimizare a procesului instructiv-educativ, cu efect formativ în sfera memoriei, gândirii, imaginației, afectivității, motivației celui care învață. [32]

PSIHOLOGIE, știință despre psihic și comportament. Ca disciplină științifică se constituie în sec. XIX și este acum cea mai răspândită știință despre om. [28]

PSIHOLOGIZARE, (psih.) mod de înțelegere și categorizare a mediului social, care-și concentrează atenția pe caracteristicile psihologice ale unei persoane al cărei comportament este pus în discuție. [28]

PSIOMETRIE, (psih.) ansamblul metodelor de măsurare utilizate în psihologie. [28]

PSIHOMOTRICITATE, (psih.) conjugarea forțelor motrice cu cele psihice în realizarea unei acțiuni. [32]

PSIHOPATIE, (psih.) afecțiune ce se caracterizează prin dezechilibru și tulburări de comportament pe fond constituțional. [28]

PSIHOTEHNICĂ, ramură a psihologiei care realizează evaluarea performanțelor psihomotorii și intelectuale ale subiecților, utilizând teste, aparate etc. în scopul orientării selecției, repartizării, integrării și acomodării lor profesionale. [32]

PSIHOTERAPIE, (psih.) metodă de tratament psihologic aplicată tulburărilor de natură psihogenă. Este utilizată atât la subiecții psihotici și nevrotici, cât și la cei cu dificultăți de adaptare. [28]

PSIHOTONICE, (psih.) substanțe care stimulează activitatea cerebrală, corticală, bulbară și medulară în particular. Ex., psihoanalepticele, nooanalepticele, timoanalepticele, stimulenții cardiorespiratori bulbari și otrăvurile medulare. [41]

PSIHOTROP, (psih.) ansamblu al substanțelor chimice de origine naturală sau artificială care au un tropism psihologic, adică sunt susceptibile de a modifica activitatea mentală fără a decide tipul acestei modificări. [28]

PSIHOZĂ, (med. u.) afecțiune mintală gravă, adesea cu substrat organic (schizofrenie). Poate fi: afectivă, alcoolică, cardiacă, carențială, depresivă, de detenție, discordantă, endocrină, infecțioasă, de lactație, luetică, organică, puerperală, reactivă, somatogenă, vasculară, traumatică. [60]

PSIHROFITE, (bot.) specii de plante de biotopuri reci și umede; ecoforma. [15]

PSIHROMETRUL CU ASPIRAȚIE TIP ASSMANN, (meteor.) care servește la determinarea umidității aerului pe baza diferențelor de temperatură citită la două termometre identice, din care unul are rezervorul acoperit cu tifon umectat cu apă distilată, aerul fiind aspirat cu ajutorul unui microventilator. [54]

PSILIDOCECIDII, (cecid.) gale produse de insecte din familia *Psyllidae* (ord. *Homoptera*). Ex., *Psylla pyri* produce răsucirea și hipertrofia frunzelor de păr; *Psyllopsis fraxini* înrulează frunzele de frasin, care se îngroașă și se decolorează. [41]

PSILOCYBE MEXICANA, (bot.) ciupercă ce produce la animale efecte halucinogene puternice, prin consumul său. [41]

PSILOPHYTALES, (bot.) grup de pteridofite fosile reprezentând plantele vechi devoniene, primele vegetale terestre, din care au evoluat alte grupe de plante. [50]

PSITTACIFORMES, (zool.) papagali: păsări de pădure, arboricole, cățăraătoare. Penajul este viu colorat, în general asemănător la cele 2 sexe. Tarse scurte acoperite cu solzi. Piciorul are 2 degete orientate înainte și 2 înapoi (tip zigodactil). Cioc puternic, maxilar superior mobil, articulat cu osul frontal. Pui nidicoli. Se hrănesc cu nectar, polen, semințe, fructe. Pot imita diverse cuvinte. [37]

- PSITTACOZĂ**, (med. u.) afecțiune produsă de *Chlamydia psittaci*, transmisă la om de la papagali, prin inhalarea de material infectant. Se manifestă prin febră, frisoane, cefalee, dureri de gât și tuse. [60]
- PSORILENĂ**, (biochim.) substanță existentă în frunzele și tulpinile de umbelifere, care ingerată de animale le produce o scădere a rezistenței la infecții. [41]
- PSORIAZIS**, (med. u.) dermatoză cu predispoziție genetică, caracterizată prin plăci roz-roșiatice bine circumscrise, acoperite de scuame sidefii, care se complică uneori cu artrita. [60]
- PSYCHROSTENOTERME**, (ecol.) organisme adaptate la ape cu temperaturi scăzute. [10]
- PTERANODONTIDE** (*Pteranodontidae*), (zool.) pterodactili de talie mare, din perioada cretacică care aveau o coadă scurtă, o anvergură mare, un cioc fără dinți și o creastă osoasă mare extinzându-se de la partea posterioară a craniului. Creasta îi ajută probabil la echilibrarea capului. [37]
- PTERASPIDA**, (zool.) sin. *heterostraci*, agnate din perioadele Silurian și Devonian, care au corpul acoperit cu solzi osoși și capul lat, turtit, acoperit de un scut dorsal sau carapace. [57]
- PTERIDOFITA**, (bot.) încrengătura plantelor cu spori cuprinzând clasele: *Psilophytatae*, *Lycopodiatae*, *Equisetatae*, *Filicatae*. Răspândite mai ales în pădurile montane. [50]
- PTERIGIOLARVA**, (pisc.) denumirea puietului de pește cu înotătoarele dorsală și anală formate. [10]
- PTERIGIU**, (zool.) orice membru cu aspect de aripă, aplicat mai ales la înotătoarele pectorale și ventrale ale peștilor. [37]
- PTERIGOFOR**, (zool.) elemente cartilagineose sau osoase care formează bazele înotătoarelor unor pești. [37]
- PTERIGOIDE**, (anat.) oase de membrană perechi ale craniului vertebratelor care formează pereții laterali ai faringelui. [37]
- PTERIGOPODII**, (zool.) organe de acuplare formate din transformarea regiunii anterioare a înotătoarelor ventrale (rechii Batoidei). [10]
- PTERIGOTE**, (zool.) termen care desemnează insectele zburătoare sau care au avut inițial aripi dar le-au pierdut fie în ontogeneză fie în filogeneză (de exemplu reproducătorii aripați de la furnici, termite, malofagele, anoplurele, sifonapterele). [62]
- PTERII**, (zool.) liniile de-a lungul cărora sunt aranjate penele de contur ale unei păsări. Între ele se găsesc apterii sau spații, care sunt nude sau acoperite numai cu puf. [37]
- PTERILOZA**, (zool.) aranjarea penelor unei păsări în șiruri sau pterii, cu spații lipsite de pene sau apterii între ele. [37]
- PTEROBILINĂ**, (biochim.) pigment albastru-verde întâlnit la numeroși fluturi (ord. *Lepidoptera*). [41]
- PTEROBRANCHIATE**, (zool.) animale marine, bentonice, de dimensiuni milimetrice, grupate în clasa *Pterobranchiata*. Majoritatea trăiesc fixate. Formează colonii. Se înmulțesc sexuat și pe cale asexuată (înmugurire). Prezența fantelor faringiene și a altor caractere sugerează legătura lor cu cordatele. [50]
- PTEROCARPAN**, (biochim.) fitoalexină produsă de plantele de soia. [61]
- PTEROCLIDE** (*Pteroclideae*), (zool.) găinușe de pustiu. Păsări de deșert din Africa și Asia. Au picioarele și degetele acoperite cu pene. Aripile lungi și ascuțite le asigură un zbor rapid. Se hrănesc cu semințe. [37]
- PTEROPIDE** (*Pteropidae*), (zool.) vulpi zburătoare, kalongi: lilieci mari frugivori, unii cu o anvergură de cca 1,50 m. De obicei sunt lipsiți de coadă. Se găsesc în regiunile tropicale și subtropicale ale Lumii Vechi. [57]
- PTEROPODE**, (zool.) moluște pelagice de suprafață din mediul marin care înoată cu fața în sus. [50]
- PTEROSAURIA**, (zool.) reptile zburătoare din perioada mezozoică care aveau aripi membranoase, susținute de degetul IV enorm de alungit. Deși foarte diferite de păsări, au unele trăsături comune cu acestea, mai ales sternul mare carenat și oasele membrilor scobite pe dinăuntru. [37]
- PTEROSTIGMĂ**, (zool.) structură situată în partea anterior-distală a aripilor la odonate, care are rolul de a le echilibra activitatea în cursul zborului. [62]
- PTIALISM**, (med. u. și vet.) salivatie abundentă. Secreția excesivă de salivă poate fi datorată unor cauze de origine nervoasă (durere, sindroame neurotice, intoxicații etc.), sau poate fi generată de iritații sau leziuni la nivelul mucoasei bucale. Deși la animale fenomenul se observă sub aspectul scurgerii abundente de salivă din cavitatea bucală, ptialismul nu trebuie confundat cu *sialoreea*. [33]
- PTILONORHYNCHIDE** (*Ptilonorhynchidae*), (zool.) păsările paradisului cu leagăne. Păsări mici din Australia și Noua Guinee caracterizate prin „leagăne“ decorate deosebit, pe care le construiesc masculii pentru a atrage femelele. [37]
- PTOMAINE**, (toxicol.) substanțe organice cu proprietăți alcaline, având toxicitate foarte ridicată, asemănătoare cu cea a alcaloizilor puternici. Aceste substanțe provenind din sângele și țesuturile animale putrefiate pot produce intoxicații grave, uneori mortale. În medicina legală se cunosc cazuri de intoxicație cu ptomaine, petrecute în timpul exhumărilor. Cunoscând efectul acestor substanțe, știința ungeau vârful săgeților, înainte de luptă, cu detritusuri putride ajunse în faza de lichiefiere, păstrate în vase speciale destinate acestui tip de descompuneri tisulare. [33]

PTOZĂ, (med. u. și vet.) cădere a unui organ dintr-o poziție amplasată superior, ca urmare a relaxării sau dispariției mijloacelor de susținere ale acestuia. [33]

PUBERTATE, (fiziol.) perioada cuprinsă între copilărie și adolescență al cărei determinism genetic stă la baza transformărilor morfologice și funcționale ale organismului prin care trece copilul la perioada adultă. Cele trei faze ale pubertății sunt: prepubertală, pubertală și postpubertală. În această etapă se desăvârșește maturarea sexuală. Este perioada care marchează intrarea în funcție a gonadelor. Sub impulsul hipotalamusului, hipofiza secretă un hormon specific care comandă funcția gonadelor și apariția hormonilor gonadali: testosteronul la bărbați și foliculina la femei. Piloizitatea pubiană se dezvoltă rapid, sânii de asemenea, bazinul începe să se lărgască la femei, iar la bărbați se dezvoltă piloizitatea pubială și axială și se îngroașă vocea. La bărbați predomină țesutul muscular, iar la femei cel adipos. [22]

PUBERUL, (bot.) slab pubescent, ex. plantă, frunză sau tulpină slab pubescentă. [50]

PUBESCENT, (bot.) acoperit cu peri fini, moi, scurți și mai rari, aspect întâlnit la lăstarii de mesteacăn pufos (*Betula pubescens*), stejar pufos (*Quercus pubescens*), întreaga plantă la *Silene conica*. [50]

PUBIS, (anat.) sin. *oase pubiene*, pereche de oase care formează partea antero-ventrală a centurii pelviene de la tetrapode. [37]

PUCIOASĂ, (chim.) denumire populară pentru sulf. [36]

PUCIOGNĂ (*Bifora radians*, fam. *Apiaceae/Umbelliferae*), (bot.) plantă anuală cu primăvară, considerată buruiană problemă pe terenurile agricole. Frunze 1-2 penate, foliolele sunt ovate, 3 sau multifidate; foliolele superioare filiforme. Umbele 3-7 radiale. Se întâlnește în semănături. Se mai numește *buruiană puturoasă*. Sensibilă la: 2,4-D – sare de dimetilamină, tribenuron, amidosulfuron, MCPA + diclorprop-P, 2,4-D ca ester 2 etil hexilic (EHE), triasulfuron, florasulam + acid 2,4-D, lenacil, atrazin, bromoxinil + MCPA, bromo-xinil + acid 2,4-D. [51]

PUDRĂ UMECTABILĂ (PU sau PW), (pest.) pudră dispersabilă sau muiabilă. Sunt erbicide cu solubilitate redusă în apă sau în ulei. Ele sunt amestecuri solide între erbicidul mărunțit fin, un diluant și alte substanțe ajutătoare, dispersabile și umectabile. Când acestea se amestecă cu apa se formează o suspensie stabilă, ex., Antrazinul. [51]

PUERICULTURĂ, ramură a medicinei, care studiază mijloacele potrivite pentru asigurarea unei nașteri normale și dezvoltarea copiilor sănătoși. [32]

PUERILISM, (psih.) tulburare a personalității manifestată printr-un comportament în discordanță cu vârsta, asemănător cu manifestările psihice ale copilului. [28]

PUERPERAL, (psih.) despre un tip de psihoză care apare precoce, după naștere, și califică o stare confuzională, idei delirante și oscilații ale dispoziției asociate cu o angoasă puternică. [28]

PUFÉ CROMOZOMALE, (genet.) modificări structurale ale cromozomilor politeni, de forma unui puf, constituite din ARN și proteine și care rezultă din decondensarea individuală a benzilor. [56]

PUIERNIȚĂ, (zootehn.) tip de adăpost folosit în sistemele extensive pentru creșterea puilor și bobocilor de la ecloziune până la 2 luni. [34] → TROACĂ

PUIET, (pisc.) denumire dată peștilor de la apariția solzilor până la dezvoltarea elementelor sexuale. [10]

PUKRADEUNG, parc național situat în Thailanda. Suprafața, 34.813 ha (1962). Altitudine, 1.350 m. Cuprinde un platou muntos. În suprafața platoului se găsesc păduri alcătuite din arbuști de *Rhododendron* și pini (*Pinus khasya*, *P. mercurii*). Fauna ocrotită este formată din cerb lopătar și multe specii de păsări. [50]

PULBERE¹, (milit.) substanță explozivă de azvârlire. Are ardere rapidă. Se folosește pentru aruncarea glonțului sau proiectilului din țeava armelor de foc, pentru propulsia proiectilelor reactive și a rachetelor cu combustibil solid. [31]

PULBERE², (chim.) material solid care se prezintă sub forma unor particule fine; praf, pudră. [3]

PULMONATE (*Pulmonata*), (zool.) subclasă care cuprinde gasteropode adaptate la viața terestră, iar unele specii sunt adaptate secundar la mediul acvatic. Respiră prin plămân care este o porțiune de manta puternic vascularizată. La speciile acvatice apar uneori branhii secundare. Cavitatea paleală comunică cu exteriorul prin pneumostom. Cochilia este bine dezvoltată, cu excepția unor specii la care s-a redus foarte mult și este acoperită de manta (*Areon*, *Limax*). Peristomul poate fi închis cu un epifragm. Pe cap au una sau două perechi de tentacule. Se cunosc cca 36.000 de specii, clasificate în două ordine: *Basommatophora*, *Stylommatophora*. Din primul ordin fac parte printre alte multe specii *Limnaea stagnalis* – cu cochilie înaltă și *Planorbis corneus* – cu cochilie spiralată într-un singur plan, prezente în bălțile permanente din România. Din cel de-al doilea ordin face parte, printre alte multe specii, melcul de livadă (*Helix pomatia*). (N. Tomescu, 1983) [50]

PULPĂ¹, (anat.) parte moale din interiorul unui organ, cum este pulpa splinei, pulpa dinților. **P. dentară**, formațiune conjunctivo-vasculo-nervoasă, sediul vascularizației și sensibilității dintelui, umplând camera pulpară, coronară și canalul radicular. **P. lienis**, substanță proprie a splinei formată din pulpă roșie și pulpă albă. [43]

- PULPĂ²**, (bot.) partea cărnosă, succulentă a fructului. La prună, cireașă, caisă este reprezentată de mezocarp, iar la mere, pere, gutui este reprezentată de hipantiu. [50]
- PULPITĂ**, (stomat.) proces inflamator al pulpei dentare. Apare ca o complicație a cariei dentare, a parodontopatiilor marginale avansate sau a traumatismelor, putând surveni și în urma abraziunilor fiziologice sau artificiale ale smalțului și dentinei sub influența acțiunilor chimice sau termice. Ea poate fi: hiperemică, acută seroasă, acută purulentă, cronică închisă, ulceroasă, hiperplastică, degenerativă-necrozantă. [43]
- PULSIUNE**, (psih.) modalitate dinamică constând din impulsuri prin care se realizează o activare sau încărcare energetică sau mobilizare ce face organismul să tindă către ținta sa. [28]
- PULVERIN**, (milit.) compoziție specială din pulbere neagră presată în șanțurile talerelor focoselor pirotehnice sau în diferite canale de transmitere a flăcării. [31]
- PULVERIZARE CRIOGENICĂ**, (ind.) procedeu de concasare a produselor devenite friabile după răcire prin tratare cu azot lichid. [3]
- PULVERIZARE CROMOZOMALĂ**, (genet.) distrugere totală a nucleului, inclusiv a cromozomilor. [56]
- PULVERULENT**, (micol.) acoperit cu un strat de substanțe sau particule cu aspectul unei pulberi de praf. Aspectul **p.** al talului unor licheni este consecința distrugerii cortexului și dezagregării hifelor din constituția sa. [69]
- PULVILLUM**, (anat.) structuri adezive aflate pe ultimele articole tarsale ale unor insecte ce le servesc la deplasarea pe suprafețele netede. [62]
- PULVIMETRU**, (meteor.) instrument de măsură a numărului de particule de praf dintr-un volum dat de aer, care constituie nuclee de condensare în aerul umed. [54]
- PULVINAT**, (micol.) structură în formă de pernuță, ex., sporodochiile ciupercilor *Fusarium*, *Monilia*. [61]
- PULVINE**, (bot.) articulații de structură specială prezentă la unele frunze. Au aspect de umflătură, datorită existenței unei cantități mai mari de parenchim decât în restul pețiolului. Pot fi situate în partea bazală, la locul de inserție a pețiolului pe tulpină; intermediare sau laminate, situate de-a lungul pețiolului, la locul de prindere a foliolelor; apical, situate la partea apicală și la baza limbului. Rol în orientarea frunzelor către sursa de lumină cea mai potrivită. [50]
- PUMILIOTOXINĂ**, (toxicol.) toxină secretată de la broasca sud-americană *Dendrobates pumilio*. [41]
- PUMNAL**, armă albă, portativă, cu lamă scrută, cu două tășuri și vârful ascuțit. [31]
- PUNA**, (geogr.) platouri montane înalte (3.600-4.500 m) din Anzi, caracterizate prin variații mari diurne și sezoniere ale temperaturii aerului; sezonul ploios foarte scurt a permis dezvoltarea discontinuă a vegetației xerofite, care devine mai rară spre partea superioară (*puna brava*). [70]
- PUNCT CRIOHIDRIC**, (fiz.) punctul eutectic pentru soluțiile sare-apă, adică punctul definit de concentrație și temperatură la care soluția este în echilibru cu gheață și sare în stare solidă. [29]
- PUNCT CRITIC**, (fiz.) punct definit de temperatură și presiune, în care două faze devin identice și formează o singură fază. [29]
- PUNCT DE FIERBERE**, (fiz.) temperatura la care un lichid se transformă în vapori în toată masa sa. [29]
- PUNCT DE ÎNGHEȚARE**, (fiz.) temperatura la care un lichid se solidifică. [29]
- PUNCT DE MĂSURARE**, (ind. energ.) locul de racordare a transformatoarelor de măsurare la care este conectată aparatura și ansamblul instalațiilor care servesc la măsurarea puterii și energiei electrice. [59]
- PUNCT DE NEUTRALIZARE**, (chim.) punctul în care, în cursul titrării unui acid cu o bază, sau viceversa, concentrația ionilor de hidrogen este egală cu concentrația ionilor hidroxil și este egală cu 10^{-7} . [29]
- PUNCT DE OCLUZIE**, (climat.) punctul pe harta sinoptică în care fac joncțiune fronturile calde, reci și ocluse. [54]
- PUNCT DE OFILIRE TEMPORARĂ**, (agric.) gradul de umiditate al solului la care se manifestă ofilirea temporară a plantelor. [29]
- PUNCT DE PRIZĂ**, (pisc.) locul unde la o apă curgătoare se amenajează un canal de derivație prin care apa este adusă la o crescătorie. [10]
- PUNCT DE REPER**, (genet.) caracter morfologic care permite identificarea unui cromozom (de ex., extremitățile cromozomilor, centromerul și anumite benzi). [18]
- PUNCT DE ROUĂ** (Td), (fiz.) temperatura la care trebuie răcit un volum de aer la presiune și umiditate constante, pentru a deveni saturat și a începe procesul de condensare sub formă lichidă. [54]
- PUNCT DE SOLIDIFICARE**, (fiz.) temperatura la care o substanță trece din stare lichidă sau gazoasă în stare solidă, cele două faze fiind în echilibru, la presiune normală: 760 mm coloană Hg. [29]
- PUNCT DE TOPIRE**, (fiz.) temperatura la care o substanță trece din stare solidă în stare lichidă, cele două faze fiind în echilibru. Punctul de topire se referă, de regulă, la presiunea de 760 mm coloană Hg. [29]
- PUNCT DE TRANZIȚIE**, (fiz.) temperatura la care două forme enantiotrope ale unei substanțe cristaline trec una într-alta. De exemplu, punctul de tranziție al sulfului rombic în monoclinic este de 95,6°C. [29]

PUNCT EUTECTIC

PUNCT EUTECTIC, (fiz.) temperatura la care o soluție solidă este în echilibru cu componenții ei în stare solidă. Temperatura rămâne constantă până la solidificarea totală a soluției saline. [29]

PUNCT IZOELECTRIC, (fiz., pedol.) punctul la care o substanță sau un sistem care posedă atât sarcini negative cât și sarcini pozitive este electric neutru. În cazul sistemelor coloidale, inclusiv al celor din sol, punctul izoelectric corespunde momentului în care valoarea potențialului Zeta al particulelor coloidale este aproximativ egală cu forța de atracție dintre particule astfel încât sistemul nu mai este stabil și se produce procesul de floculare. Pentru substanțele amfotere, punctul izoelectric este punctul la care disocierea substanței ca acid este egală cu aceea a disocierii ca bază. Punctul izoelectric se exprimă printr-o valoare anumită a pH-ului. [29]

PUNCT MORT, (sp.) starea de disconfort fiziologic care apare la sportivi în timpul efortului (la eforturi mai mari de 1 minut), apariția sa nefiind obligatorie dar putând apărea de mai multe ori în cursul unui efort de lungă distanță. (I. Drăgan, 1989) [52]

PUNCT TRIPLU, (fiz.) punct definit de temperatură și presiune, în care substanța poate coexista în stare solidă, lichidă și gazoasă. [29]

PUNCTAȚIUNI TACTILE, (bot.) formațiuni histologice foarte sensibile la excitațiile de contact, de șoc sau de frecare. Sunt reprezentate prin cavități scobite în peretele extern al celulelor epidermice. Au forma unor chiuvete circulare sau eliptice, lărgindu-se adesea către exterior într-un fel de pâlnie. Întâlnite în peretele epidermic extern al cărceilor de castravete (*Cucumis sativus*), mutătoare (*Bryonia dioica*) și în glandele cu care se termină tentaculele frunzelor de la planta carnivoră roua-cerului (*Drosera rotundifolia*). [50]

PUNCTE FIERBINȚI MUTAȚIONALE, (genet.) orice genă sau secvență de nucleotide a unei gene structurale, care suferă mult mai frecvent mutații decât alte gene sau alte secvențe ale aceleiași gene. [20]

PUNCTUAȚIUNI, (citol.) perforații cilindrice, simple sau ramificate, uneori anastomozate în pereții celulari primari și/sau secundari ai plantelor. În cazul pereților primari, uneori și al celor secundari, în lumenul **p.** sunt localizate plasmodesmele, prin intermediul cărora se realizează conexiunea morfo-funcțională dintre celulele învecinate. **P. areolate** → **p. secundare**. **P. primare** – **p.** care se formează o dată cu biogeneza peretelui celular. **P. secundare** – **p.** care se formează după edificarea peretelui celular, prin liză enzimatică strict localizată a acesteia. Ex., câmpurile ciuruite din pereții transversali dar și laterali ai articulelor vaselor ciuruite și de la unele alge brune. **P. areolate** – reprezintă un tip special de **p. s.** prezente în pereții laterali ai traheidelor de la gimnosperme.

Circulația sevei brute între celulele învecinate nu este liberă deoarece pereții primari și lamela mijlocie persistă și se îngroașă la nivelul punctațiunii, formând o structură poroasă, de forma unei lentile biconvexe numită *torus*. Pereții secundari se bombează și se îndepărtează de cei primari și formează o cavitate a punctațiunii care comunică cu exteriorul printr-un orificiu. În funcție de presiunea de turgescență exercitată de seva brută din celulă, torusul poate astupa sau din contră lăsa liber orificiul și astfel se reglează schimbul intertraheidal de soluții apoase. [69]

PUNERE ÎN VALOARE FORESTIERĂ, (for.) activitate de stabilire și delimitare pe teren a parchetelor destinate exploatarei, de marcarea a arborilor de extras și estimare cantitativă, calitativă și valorică a masei lemnoase de exploatat. Actul de punere în valoare cuprinde estimarea calitativă, cantitativă și valorică a produselor ce se exploatează, fiind documentul primar care stă la baza planificării producției silvice, a încheierii contractelor economice privind vânzarea lemnului pe picior către beneficiari. [42]

PUNGĂ INCUBATOARE, (zool.) răsfrângere tegumentară situată pe partea ventrală la masculii peștilor din genul *Syngnathus* și *Hippocampus*, care servește la clocirea icrelor depuse de femelă și fecundate de mascul. [10]

PUNGENT, (bot.) organ al plantei prevăzut cu vârf tare și ascuțit, ex., frunze, ramuri, spini, aspect întâlnit la ghimpariță sau iarba vătămăturii (*Crypsis aculeata*), agave (*Agave americana*), scârțietoare (*Polycnemon arvense*), ienupăr (*Juniperus communis*). [50]

PUNGI FARINGIENE, (anat.) evaginări laterale pare ale endoblastului de la vertebrate, situate în regiunea faringeană și care se insinuează între arcurile viscerale. La vertebratele acvatice inferioare se deschid la suprafața corpului (fante branhiale), pereții lor diferențind branhii interne. Din pereții lor se vor diferenția structurile de origine endoblastică ce intră în alcătuirea timusului, paratiroidelor și corpiilor ultimobranhiali. La tetrapode involuează. Prima pungă, între arcul oral și cel hioidian, este punga spiraculară care va diferenția la tetrapode urechea medie. [70]

PUNGULIȚA (*Thlaspi arvense*, fam. *Brassicaceae/ Cruciferae*), (bot.) plantă anuală de primăvară sau de toamnă, considerată buruiiană problemă pentru culturile agricole. Frunzele tulpinale îngust sagitate la bază. Silicule oval-eliptice, mature, lungi de 1,7 cm, plane, lat-aripate. Se întâlnește pe ternuri cultivate și necultivate. Înfloreste în mai-octombrie. Sensibilă la: acid 2,4-D din sare de dimetilamină, acid 2,4-D ca ester 2 etil hexilic, dicamba, bromoxinil, oxifluorfen, linuron, fenmedifam, bentazon, fluroxipir, metosulan,

flumetsulan, sulfosulfuron, tifensulfuron metil, clortorulon, imazameta-benzmetil, bentazon + Wettol, bentazon + acilfluorfen, bromoxinil MCPA, fluroxipir + acid 2,4-D, triasulfuron + dicamba, acid 2,4-D + dicamba, bromoxinil + acid 2,4-D, MCPA + diclorprop, tribenuron + tifensulfuron metil, glifosat. [51]

PUNTA TOMBO, grup de rezervații situate în Argentina (provincia Chubut). Rezervațiile Punta Tombo, Punta Norte, Punta Lomâ furnizează un vast câmp de cercetare pentru oamenii de știință. Sunt ocrotite atât fauna cât și plantele. La Punta Tombo este ocrotită o colonie de aproape 1 milion de pinguini Magellan (*Aptenodytes patagonica*) și un număr de 10.000 de cormorani care cuibăresc aici. Această rezervație este singurul loc din lume unde se adună trei specii de cormorani (cormorani regali, cormorani de stâncă și cormorani guanay). În ape se întâlnesc balene. La Punta Lomâ sunt ocrotite elanul și leul de mare. La Punta Norte este ocrotită o colonie formată din 400 de lei de mare. În cadrul rezervațiilor, în regiunea izolată, bătută de vânturi, cu un relief dezolant, de deșert și plajă abruptă există o vegetație de cactuși și tufişuri spinoase (*Spiny symmetry*). Coasta patagoneză posedă mari colonii de păsări și mamifere terestre și marine, atrase acolo de bogăția planctonului din curentul rece Falkland. Pe uscat trăiesc aproape 100 de guanaco (*Lama huanachus*), tatu păroși și cu platoșă (*Chaetophractus villosus*, *Euphractus sexcinctus*), oposumul (*Didelphis*) și alte rozătoare, șopârle etc. În apă sunt întâlniți delfini, foci, pinguini, balene și multe păsări de mare. [50]

PUNTE CONTINENTALĂ, (geogr.) zonă a uscatului de comunicare intercontinentală (ex., America Centrală care a permis schimbul de specii terestre între America de Nord și America de Sud). Existența în trecutul geologic al Pământului a unor asemenea punți, dispărute în prezent, explică arealele unor specii terestre răspândite pe continente diferite. [70]
→ BERINGIA

PUPĂ¹ → NIMFĂ

PUPĂ², (nav.) partea din spate a unei nave, de suprafață sau submarin, orientată după direcția normală de mișcare înainte. [31]

PUPILĂ, (anat.) deschiderea centrală a irisului, în ochiul vertebratelor, capabilă să se extindă sau să se contracte prin intermediul mușchilor irisului, reglând astfel cantitatea de lumină care intră în ochi. [37]

PUIPARE, (zool.) specii de insecte la care întreaga dezvoltare – atât cea embrionară cât și cea postembrionară – are loc în interiorul sistemului genital al femelei, care depune direct pupe. [62]

PURCEL, (petr.) greutate de fontă, elipsoidală, care se agață la macaralele ușoare pentru a accelera coborârea lor în timpul manevrelor de scoatere a prăjinilor sau țevilor de extracție. [30]

PURICELE MENTEI (*Longitarsus lycopi*), (fitopat.) dăunător. Adultul are corpul oval, colorat în galben-închis până la cafeniu-deschis. Ouăle au culoarea galben-deschis. Larvele sunt colorate în alb-murdar și sunt prevăzute cu 3 perechi de picioare. Formează o singură generație pe an. Adulții și larvele se hrănesc cu frunze, formând orificii prin ele. Combaterea se face cu Sevin 85 PM în concentrație de 0,15% sau cu Wofatox 30 CE 0,15%. Primul tratament se face imediat ce apar puricii. Se repetă la interval de 7-8 zile. (E. Păun, A. Mihalea, A. Dumitrescu, M. Verzea, O. Coșocariu, 1988) [50]

PURICELE RĂDĂCINILOR DE MENTĂ (*Gobaischis pallida*), (fitopat.) dăunător. Adultul are corpul oval, de culoare maro-închis până la negru. Se hrănește cu sucii rădăcinilor, provocându-le mici umflături, iar solul din jurul acestora se usucă puternic. Rădăcinile atacate se subțiază și se usucă. Combaterea se face prin respectarea tuturor măsurilor de igienă culturală. (E. Păun, A. Mihalea, A. Dumitrescu, M. Verzea, O. Coșocariu, 1988) [50]

PURICI DE APĂ → CLADOCERA

PURICII MELIFERI AI PĂRULUI (**Puricele melifer comun** – *Psylla pyri*, sin. *Cacopsylla pyri*; **Puricele melifer portocaliu** – *Psylla pyricola*, sin. *C. bidens*; **Puricele melifer brun** – *Psylla pyrisuga*, sin. *C. pyrisuga*, fam. *Psyllidae*), (fitopat.) dăunători care iermează în stadiul de adult în locuri adăpostite (crăpăturile scoarței, resturi vegetale sub bulgării de pământ) și dezvoltă 4-5 generații pe an. Mugurii atacați se usucă și cad, frunzulițele se încrețesc, se răsucesc și se înnegresc, iar fructele rămân mici, pătate și deformate. Pe „roua de miere“ secretată de purici se instalează fumagina care îngreunează combaterea dăunătorului. Pentru combaterea femelelor hibernante, primăvara este obligatoriu un tratament chimic cu unul din produsele: Ekalux 25 EC (conc. 0,1%), Sumi-Alpha 2,5 EC (conc. 0,04%), Nurelle D (conc. 0,1%), Cymbush 10 EC (conc. 0,03%). Tratamentul considerat „cheie“ se execută la începutul scuturării petalelor pentru combaterea ouălor și larvelor cu unul din produsele: Nomolt 15 SC (conc. 0,05%), Sonet 100 EC (conc. 0,05%), Dimilin 25 WP (conc. 0,04%), Alsystem 25 WP (conc. 0,06%), Mospilan 20 SP (conc. 0,02%), Rimon 10 EC (conc. 0,075%), în amestec cu unul din acaricidele: Mitac 20 EC (conc. 0,3%), Bye Bye (conc. 0,3%) sau Vertimec 1,8 EC (conc. 0,1%). Pentru combaterea larvelor generațiilor estivale se va utiliza unul din produsele: Mitac 20 EC (conc. 0,3%), Bye Bye (conc. 0,3%) sau Vertimec 1,8 EC (conc. 0,1%). [66]

PURICII SFECLEI (*Chaetocnema* sp.), (fitopat.) dăunători. Sfecla este atacată în perioada de răsărire și

după răsărire de către adulți. Daune deosebite produc adulții hibernanți care ciupesc colțul semințelor, cotiledoanelor și primele frunze adevărate. Atacurile sunt mai frecvente în primăverile calde și secetoase. *Combaterea* se face prin aplicarea de insecticide sisteme pe rând, o dată cu semănatul. Se răspândește pe sol Temik 10 G în doză de 10 kg/ha. În cazul când invazia are loc după răsărire se administrează Lindatox-3 în doze de 25-30 kg/ha sau Lebaycid EC 50 în doză de 1 l/ha în 300 l de apă. (V. Ciocchia, A. Codrescu, L. Dumitraș, 1980) [50]

PURIFICA (a), a face să fie pur, curat, neamestecat, limpede, prin îndepărtarea corpurilor, a substanțelor sau a elementelor străine; a curăța. [13]

PURITATE BIOLOGICĂ, (agric.) totalitatea plantelor ce posedă toate caracterele ereditare soiului, existente într-o plantație. [49]

PUROMYCINĂ, (biochim.) antibiotic produs de ciuperca *Streptomyces alboniger* cu acțiune asupra bacteriilor, protozoarelor (în special asupra tripanosomelor) și al unor forme de cancer. [41]

PURPURASCENT, (bot.) termen cu semnificația „aproape purpurii”. Florile în partea internă și externă de spânz (*Helleborus purpurascens*) sunt aproape purpurii. [50]

PURPURA, (med. u.) afecțiune în care apar sângerări spontane în țesuturile subcutanate ce duc la apariția pe piele a petelor purpurice. Se deosebesc: **p. Henoch-Schonlein** sau *anafilactică* – purpură întâlnită în special la copii și adulți tineri, însoțită de simptome gastro-intestinale, dureri articulare și hematurie; **p. reumatoidă** – purpură asociată cu artrita reumatoidă; **p. trombocitopenică** – formă de purpură asociată cu scăderea în sânge a numărului de plăcuțe sangvine; **p. trombocitopenică idiopatică** – purpură apărută la nivelul membrelor, care nu se asociază cu o afecțiune sistemică, ce apare mai frecvent la copii, în episoade recurente ce pot dura o perioadă lungă de timp; **p. trombotică trombocitopenică** – formă severă, frecvent fatală, caracterizată prin scăderea sangvină a plachetelor și tromboze în arteriolele terminale și capilarele din diferite organe; este însoțită și de anemie hemolitică, azotemie și simptome neuroase central. [60]

PURTARE, conduită, felul de a se comporta. Atitudine în relațiile cu cunoscuții, cu colegii, cu superiorii și inferiorii, felul de a-și îndeplini obligațiile școlare și sociale, încadrarea în normele conviețuirii civilizate și de respect față de semenii. [32]

PUSTĂ, (geogr.) stepa din Câmpia Panonică. [70]

PUSTIU → DEȘERT

PUSTULĂ, (micol.) proeminență mică, la suprafața organelor vegetale atacate, tare sau prăfoasă, alcătuită

din sporii unei ciuperci (lagăr de spori), ex., uredosorii ciupercilor *Uredinales*. [61]

PUȘCĂ, (milit.) armă de foc portativă, individuală, cu patul de lemn și țeava lungă; există **p.** cu lunetă, **p.** semiautomată, **p.** automată, **p.** antitanc. [31]

PUTERE, (fiz.) raportul dintre energia primită, transferată sau cedată de un sistem fizic și timpul în care s-a desfășurat acest proces. Unitatea de măsură în SI este watt (W). [38]

PUTERE DE REZOLUȚIE, (fiz.) capacitate de a pune în evidență, de a discrimina, de a discerne. **P. d. r.** a unui microscop este dată de distanța minimă necesară dintre două puncte dintr-un preparat astfel încât ele să poată fi văzute separat. **P. d. r.** se află într-un raport invers cu această distanță. Se calculează după formula: $d = h \times \lambda / n \times \sin\alpha$. Din formulă rezultă că un factor important este λ . Cu cât lungimea de undă este mai mare, cu atât **p. d. r.** este mai mică. În microscopia fonică, $\lambda = \sim 250$ nm, în timp ce în microscopia electronică este mult mai mică, $\lambda = 0,00012$ nm. Așa se explică de ce microscopul electronic are o **p. d. r.** de zeci și sute de mii de ori mai mare decât microscopul fonic. [69]

PUTERE DISPONIBILĂ, (ind. energ.) puterea maximă pe care un grup generator o poate da cu respectarea condițiilor de siguranță mecanică și electrică. [59]

PUTERE ECONOMICĂ, potențialul economic de care dispune o țară la un moment dat. [58]

PUTERE INSTALATĂ, (ind. energ.) puterea activă nominală indicată în documentația tehnică a fabricii constructoare, care este înscrisă pe plăcuța indicatoare sau care este indicată de producător. [59]

PUTEREA TAMPON A MEDIULUI, (ecol.) capacitatea ecosistemelor de a-și menține constant pH-ul, indiferent de aporturile acide externe. Acest lucru este posibil atâta timp cât carbonații și biocarbonații din mediu nu sunt în întregime folosiți. Când aceștia sunt epuizați tamponarea pH-ului nu mai are loc, scăzând rapid cu 1-2 unități, antrenând eliberarea masivă a elementelor aflate până atunci în sedimente: Al, metale grele etc. [41]

PUTERNIC ACIDOFIL, (ecol.) specii de plante care cresc pe soluri cu un pH = 5,0-4,5. [51]

PUTREFAȚIE, (ecol.) descompunerea substanțelor organice sub acțiunea microorganismelor; ea are loc în mod obișnuit în condiții anaerobe și se manifestă prin eliberarea de amine cu miros respingător. [2]

PUTREGAI, (fitopat.) simptom produs de unii patogeni pe fructe, tuberculi, bulbi, rădăcini, tulpină ș.a., care se manifestă prin macerarea țesuturilor. **P.** poate fi moale (umed) sau uscat. **P.** moale este întâlnit la tuberculul de cartof infectat de bacteria *Erwinia carotovora* subsp. *carotovora*; **p.** uscat este întâlnit la

știuleți de porumb infectați de ciuperca *Khuskia oryzae*. [61]

PUTREGAIUL ALB, (fitopat.) maladie a arborilor indusă de unele ciuperci care descompun, la rate relativ egale, celulozele, hemicelulozele și lignina, sau realizează o delignificare selectivă; lemnul astfel descompus are o culoare albicioasă. [69]

PUTREGAIUL ALB AL CEPEI ȘI AL USTUROIULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Sclerotium cepivorum*. Frecvent întâlnită. Atacă plantele în toate stadiile de vegetație. Boala debutează prin îngălbenirea și uscarea vârfului frunzelor care progresează spre baza lor. Infecția bulbilor făcută târziu determină putrezirea lor în depozite. Se înmulțește prin scleroți. Măsurile de prevenire constau în arătura adâncă de toamnă, rotația culturii pe 5-6 ani, fertilizarea echilibrată, folosirea de bulbi sănătoși, folosirea de sămânță tratată, irigarea rațională a culturilor, dezinfecția solului în câmp. Combaterea bolii se face prin tratarea seminței cu Ronilan sau Tiuram 75 în doză de 50 g/kg. Semințele mai întâi se umectează cu o soluție de aracet 0,5% și apoi se aplică tratamentul fungic. La 6-8 săptămâni de la răsărire se aplică un tratament cu Ronilan sau Rovral, în doză de 2,5 kg/ha în 1 200 litri apă, urmat de o udare prin aspersiune, cu o normă de 10-15 l de apă/m². Apa antrenează produsul chimic în zona rădăcinilor prevenind infectarea. Înainte de plantarea arpagicului și a bulbilor de ceapă în câmp, aceștia se tratează prin prăfuire cu Ronilan sau Rovral, în doză de 1 kg/tonă. Pentru ca aceste substanțe să adere la suprafața bulbilor, aceștia înainte de prăfuire se umectează. Mai sunt și alte scheme de tratament. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PUTREGAIUL ALB AL FLORII-SOARELUI, (fitopat.) micoză produsă de *Sclerotinia sclerotiorum*. Atacă toate organele florii-soarelui. În România, a fost semnalată pentru prima dată în anul 1934, în județul Constanța. În prezent, este răspândită în toate zonele cultivatoare de floarea-soarelui din țară. Boala apare pe toate organele plantei (rădăcini, tulpini, calatidii). Se manifestă în toate fazele de dezvoltare. Boala este foarte periculoasă când apare în faza de plantulă și în cea de formare a butonilor florarii până la înflorire. În dreptul zonei atacate, apar pete decolorate sau brunificate care, în condiții de umiditate atmosferică ridicată, se acoperă cu miceliul alb și cu scleroți de culoare neagră. Când se formează pe calatidii, scleroții au formă de rețea alveolară. Țesutul dezagregat devine sfărâmițos. Ciuperca se conservă în sol sub formă de scleroți, timp de 6-8 ani. De la un an la altul, boala se transmite prin scleroți. Prevenirea și combaterea se realizează prin măsuri aplicate în complex. Dintre măsurile culturale se

recomandă: evitarea terenurilor joase, umede, sau drenarea lor; rotația culturilor de 7-8 ani; aplicarea rațională a îngrășămintelor organice; folosirea materialului semincer sănătos și de bună calitate, liber de scleroți; sămânatul în epoca optimă; igiena culturală în cursul perioadei de vegetație cu aplicarea corectă a lucrărilor de întreținere; evitarea premergătoarelor care pot fi atacate de ciupercă; folosirea ca premergătoare a cerealelor; asigurarea unei densități uniforme (45-55 mii plante/ha); cultivarea soiurilor și hibridilor rezistenți; semințele să fie tratate înainte de sămănat cu unul din fungicidele Topsim M-70, Benlate 50 WP, Fundazol 50 WP (2 kg/t), Sumilex 50 WP (1,5 kg/t), Proval 50 WP (1-2 kg/t), Ronilan 50 WP (2 kg/t), Serinal 50 WP (2 kg/t). În timpul vegetației, se pot face tratamente cu unul din fungicidele Benlate 50 WP (2 kg/ha), Benagro 50 PU (0,2%), Serinal 50 WP (1,5 kg/ha) etc. (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

PUTREGAIUL ALB AL MORCOVULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Sclerotinia sclerotiorum*. Atacă rădăcinile. Boala este frecvent întâlnită în timpul păstrării peste iarnă. În câmp plantele sunt atacate în toate fazele fenologice. Atacul începe de la baza pețiolurilor, după care invadează repede și alte părți ale plantei care sunt distruse în întregime. În depozite atacul apare mai ales în zona coletului, dar și în alte părți pe rădăcină. La zona de atac ciuperca formează un miceliu alb. Este o specie polifagă care atacă majoritatea speciilor de legume. Măsurile de prevenire și combatere constau în rotația culturilor, arătura adâncă de toamnă, evitarea excesului de umiditate a solului, arderea rădăcinilor bolnave, tratarea butașilor prin prăfuire înainte de depozitare cu Ronilan sau Rovral în doză de 1 kg/t. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PUTREGAIUL ALB AL RADĂCINILOR DE DUD, (fitopat.) micoză produsă de *Rosellinia nectarix*. Apare pe suprafața rădăcinilor sub formă de păslă albicioasă, fină, constituită din miceliul ciupercii sub forma unor cordoane denumite rizomorfe care se întind de la o rădăcină la alta. Pe suprafața rădăcinilor uscate, apar organele de rezistență, scleroții ciupercii. Boala se răspândește foarte repede. *Combatere*. Duzii atacați se dezgroapă și se ard, iar solul se dezinfectează prin injectare cu cloropicrină la adâncimea de 40 cm și la intervale de 30 cm. [50]

PUTREGAIUL ALB AL TULPINILOR DE CÂNEPĂ, (fitopat.) micoză produsă de *Sclerotinia sclerotiorum*. Reduce sever producția de fibre și sămânță. Se combate prin tratarea semințelor cu Criptodin (3 kg/t) sau Captan (4 kg/t). [50]

PUTREGAIUL ALB AL TULPINILOR DE TUTUN (*Sclerotinia sclerotiorum*), (fitopat.) micoză. Boală

periculoasă, mai ales în răsadnițe unde evoluează rapid. Ea apare prima dată în dreptul coletului plantelor. În zona afectată țesuturile se înmoaie, se brunifică și putrezesc. De pe tulpină se extinde pe frunze, pețioluri. Plantele sunt distruse în masă. În câmp, la baza tulpinii plantelor apar pete mari, brune, de unde atacul înaintază spre vârf afectând lamina frunzelor, pețiolurile, părțile florifere, care se usucă. În dreptul petelor se formează un mucegai alb. Prevenirea și combaterea constau din dezinfectarea chimică sau termică a pământului din răsadnițe. Dezinfectarea termică prin energia solară este foarte eficientă. În acest scop răsadnițele se acoperă cu geam și se lasă în plin soare. Să se folosească sămânță sănătoasă. Pentru cultura în câmp să se utilizeze răsad sănătos. Plantele bolnave se exclud din cultură și se distrug prin ardere. Rotația culturii să se facă la 4-5 ani. Evitarea pentru cultură a terenurilor joase. Premergătoarele cele mai bune sunt cerealele. (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

PUTREGAIUL ALB AL USTUROIULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Sclerotium cepivorum*. Întâlnită pe toate speciile de ceapă și usturoi. Plantele sunt atacate în toate stadiile de vegetație. Primul simptom al bolii constă în îngălbenirea și uscarea vârfului frunzelor care progresează lent spre baza acestora. Rădăcinile sunt distruse. Are loc o putrezire umedă a tunicilor, urmată de acoperirea acestora de un mucegai alb, afânat, superficial. Măsurile de prevenire și combatere constau în arătura adâncă de toamnă, rotația culturilor pe 5-6 ani, fertilizare echilibrată cu NPK, irigarea rațională a culturilor, folosirea de bulbi sănătoși și sămânță tratată, dezinfecția solului în câmp cu PCNB în doză de 30 kg/ha. În timpul vegetației, la 6-8 săptămâni de la răsărire se fac tratamente cu Ronilan sau Rovral în doze de 2,5 kg/ha la 1.200 l de apă, urmat de o udare prin aspersiune cu o normă de 10-15 l apă/m². (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PUTREGAIUL ALB AL VERZEI, (fitopat.) micoză produsă de *Sclerotinia sclerotiorum*. Boala se întâlnește în special în sere și în depozite, însă a fost semnalată uneori și în culturile din câmp. Pierderile produse sunt de 10-15%. Atacul începe în zona coletului sub forma unui putregai apos, moale, de culoare brună, care se răspândește cu rapiditate și cuprinde frunzele. La umiditate atmosferică mare, zonele atacate se acoperă cu miceliu de culoare albă în care se formează scleroții ciupercii. În unele situații atacul apare în partea apicală a căpătâniilor de unde se extinde în partea ei bazală producându-i putrezirea. Măsurile de prevenire și combatere constau în tratamente cu Benlate 0,1%, Benagro 0,1%, Fundazol 0,1%, Ronilan 0,1%, Topsin M 0,1-0,15% sau

Sumilex 0,1%. În suspensiile de stropit se adaugă aracet în concentrație de 0,15%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PUTREGAIUL ALB SAU SCLEROTINIOZA SOIEI, (fitopat.) micoză produsă de *Sclerotinia sclerotiorum*. Boala a fost observată în România în culturile de soia în anii 1972 și 1973, în condiții de irigare, în județele Constanța și Călărași. Boala se manifestă prin ofilirea plantelor. Are loc putregaiul umed al hipocotilului și cotiledoanelor. Organele atacate prezintă leziuni brune-roșiatică. La plantele bolnave are loc ofilirea frunzelor urmate de veștejirea și uscarea prematură a plantelor, care se smulg foarte ușor din sol. Prevenirea și combaterea se realizează prin măsuri aplicate în complex. Dintre măsurile culturale se recomandă: evitarea terenurilor joase, umede sau drenarea lor; rotația culturilor de 7-8 ani; aplicarea rațională a îngrășămintelor organice; folosirea materialului semincer sănătos și de bună calitate, liber de scleroți; semănatul în epoca optimă; igiena culturală în cursul perioadei de vegetație cu aplicarea corectă a lucrărilor de întreținere; evitarea premergătoarelor care pot fi atacate de ciupercă; folosirea ca premergătoare a cerealelor; asigurarea unei densități uniforme (45-55 mii plante/ha); cultivarea soiurilor și a hibridizilor rezistenți; semințele să fie tratate înainte de semănat cu unul din fungicidele Topsim M-70, Benlate 50 WP, Fundazol 50 WP (2 kg/t), Sumilex 50 WP (1,5 kg/t), Proval 50 WP (1-2 kg/t), Ronilan 50 WP (2 kg/t), Serinal 50 WP (2 kg/t). În timpul vegetației, se pot face tratamente cu unul din fungicidele Benlate 50 WP (2 kg/ha), Benagro 50 PU (0,2%), Serinal 50 WP (1,5 kg/ha) etc. (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

PUTREGAIUL BACTERIAN AL ANDIVELOR, (fitopat.) bacterioză produsă de *Erwinia carotovora* var. *atroseptica*. A fost semnalată în Franța unde produce pagube importante. Până în prezent nu a fost semnalată în România. Atacul se manifestă în perioada de forțare a plantelor. Țesuturile bolnave se înmoaie și se transformă într-o masă apoasă mucilaginoasă, brună, cu miros caracteristic. Măsurile de prevenire și combatere constau în sortarea rădăcinilor înainte de forțare, menținându-se numai plantele sănătoase. Aplicarea asolamentului de 3-4 ani. Evitarea terenurilor depresionare. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PUTREGAIUL BACTERIAN AL BULBILOR DE CEAPĂ, (fitopat.) bacterioză produsă de *Erwinia carotovora*. A fost semnalată la noi în țară în anul 1944, în jurul orașelor Bacău, Piatra Neamț. Boala apare spre sfârșitul perioadei de vegetație. Ceapa atacată de această bacterie are coletul moale. Foile cărnoase prezintă țesutul hidrolizat, uneori chiar înmuiat. În

timpul păstrării foile cărnoase atacate au o culoare galben-brunie și devin mucilaginoase. Mai târziu bulbii putrezesc. Ceapa seminceră atacată are frunzele clorotice, cu striuri galbene și cu aspect gofrat. La atac puternic putrezesc la colet. Combaterea se face mai ales prin măsuri preventive care constau din: evitarea terenurilor argiloase care rețin apa în exces; practicarea unui asolament de 3-4 ani; alegerea pentru păstrare numai a bulbilor sănătoși; păstrarea bulbilor în straturi de 20-30 cm grosime pe grătare de lemn, în depozite aerisite, cu temperaturi de 1-4°C și umiditate relativă de 70-80%. În perioada de vegetație se înlătură plantele bolnave. Administrarea îngrășămintelor fosfatice și amendamente cu calciu pentru a spori rezistența plantelor la atacul bacterian. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PUTREGAIUL BACTERIAN AL BULBILOR DE ZAMBILE (*Erwinia carotovora*), (fitopat.) bacterioză care provoacă înmuiera și putrezirea bulbilor de zambile. Infecția se realizează în depozite sau în sol. Țesuturile atacate se înmoaie și se transformă într-o masă mucilaginoasă, brună. În câmp, plantele atacate se îngălbenesc și în cele din urmă se usucă. Evoluția bolii este favorizată de umiditate. Măsurile de prevenire și de combatere constau în plantarea de bulbi sănătoși, tratamentul la aer cald al bulbilor din depozite. Aceștia se păstrează până la începutul lunii septembrie în depozit la temperatura de 29-30°C, apoi timp de 4 săptămâni temperatura se ridică la 37-38°C, după care se scade la 29-30°C. Evitarea amplasării culturii pe terenuri depresionare și argiloase. Scoaterea din cultură a plantelor bolnave și arderea lor. (C. Manolache, Gh. Boguleanu, 1967) [50]

PUTREGAIUL BACTERIAN AL GLADIOLELOR, (fitopat.) bacterioză produsă de *Pseudomonas gladioli*. Determină putregaiul umed al tuberobulbilor de gladiole. Frunzele se îngălbenesc de la vârf și apoi atacul se extinde pe o parte sau pe ambele margini ale frunzelor. Pe tuberobulbi apar pete hidrozante de culoare galbenă sau roșie, care provoacă în final înmuiera acestora. Măsurile de prevenire și combatere constau în depozitarea tuberobulbilor în locuri uscate și cu ventilație. Înainte de plantare, tuberobulbii se imersează în apă caldă la 50-55°C timp de 15 minute. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PUTREGAIUL BACTERIAN AL MUȘCATEI, (fitopat.) boală produsă de *Xanthomonas pelargonii*. Boala se manifestă pe toate organele plantei. Pe frunze apar pete rotunde numite pete „în ochi“ și pete „în colț“. Primele sunt înconjurate de o zonă galbenă, iar celelalte apar sub forma unor pete necrotice, apoi necrozate și înconjurate de o zonă galbenă. Măsurile

de prevenire și combatere constau în: controlul riguros al plantei mamă înainte de a face butășirea; dezinfectia uneltelor de lucru; tratamente la butășire și în vegetație, combaterea insectelor-vectori. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PUTREGAIUL BACTERIAN AL NARCISELOR, (fitopat.) boală produsă de *Erwinia aroideae*. Atacul se manifestă începând de la nivelul solului de unde progresează spre părțile superioare ale plantei, dar și spre partea inferioară. Infecția poate cuprinde frunzele care se îngălbenesc, se ofilesc și se usucă, iar florile se pot brunifica. Sub nivelul solului boala atacă bulbul în întregime, rezultând putregaiul umed al acestuia. Măsurile de prevenire și combatere constau în: evitarea solurilor grele; irigarea moderată a culturii; aplicarea controlului periodic și îndepărtarea din cultură a plantelor bolnave; asolament de 3-4 ani. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PUTREGAIUL BAZAL AL BULBILOR DE NARCISE, (fitopat.) micoză produsă de *Fusarium oxysporum* f. sp. *narcissi*. Boala determină pagube importante prin putrezirea bulbilor în câmp sau în timpul depozitării. Atacul debutează de la discul rădăcinii, de unde se răspândește în interiorul bulbului afectând mai ales zona centrală a acestuia. Țesuturile bolnave au o culoare brună-ciocolatie sau brun-purpurie. Măsurile de prevenire și combatere constau în evitarea lezării bulbilor atunci când se scot din pământ; sortarea bulbilor și îndepărtarea celor bolnavi; tratarea bulbilor la jumătatea lunii iulie, prin îmbăiere în soluție de formaldehidă 0,2% sau prin îmbăierea bulbilor în suspensie de Benlate 0,2% timp de 30 minute, la temperatura de 25°C. Acest tratament se face la o zi după recoltare. Plantele bolnave se scot din cultură și se distrug prin ardere. Acolo unde a apărut boala, pe terenul respectiv nu se mai cultivă narcise timp de 3-4 ani. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PUTREGAIUL BAZEI TULPINILOR TOMATELOR, (fitopat.) micoză produsă de *Didymella lycopersici*. Ciuperca atacă în toate stadiile de dezvoltare ale plantei. La baza tulpinii apar pete brun-negricioase, de 4-6 cm lungime. Țesuturile afectate se necrozează, se oprește circulația sevei din tulpină și se produce ofilirea plantei. Boala poate apărea și la partea superioară a tulpinii și pe pețioluri; uneori sunt atacate și fructele. Măsurile de prevenire și combatere constau în dezinfectia solului din sere cu produse fumigante: Di-Trapex CP, Vapam, Basamid sau Dazomet; folosirea de semințe sănătoase și dezinfectarea lor cu TMTD în doză de 4 g/l kg sămânță. În perioada de vegetație se aplică tratamente preventive cu următoarele produse: Bavistin în concentrație de 0,05%, Captadin în concentrație de 0,25%, Delsene M în concentrație de 0,2%, Derosal în concentrație de

PUTREGAIUL BRUN

0,05%, Dithane M-45 în concentrație de 0,2%, Mycodifol în concentrație de 0,2%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

PUTREGAIUL BRUN, (fitopat.) degradare a lemnului de către unele ciuperci care descompun lignina fără însă a altera celuloza și hemicelulozele; lemnul degradat are o culoare brun-închis. [69]

PUTREGAIUL BRUN AL ALUNULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Monilinia fructigena*. Determină brunificarea și putrezirea alunelor, mai ales în anii umezi. [50]

PUTREGAIUL CENTRAL AL RĂȘINOASELOR, (fitopat.) micoză produsă de *Heterobasidion parviporum*. Provoacă putrezirea rădăcinilor. Degradarea lemnului este treptată, începând cu o culoare violacee și continuând cu apariția unui putregai tare. Combaterea se face prin stropiri cu uree, borax, Dot etc. [50]

PUTREGAIUL CENUȘIU AL BUJORULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Botrytis paeoniae Ouden*. Boală frecvent întâlnită, mai ales în anii cu precipitații frecvente și temperaturi moderate. Ciuperca atacă tulpinile, lăstarii, frunzele, bobocii florali și florile. Primăvara apar primele simptome și constau în apariția unor pete brune în partea bazală a lăstarilor, care se unesc între ele, și pe tulpini se formează pete alungite, brune, care se extind de la bază spre vârf pe o distanță până la 20 cm. Bobocii floriferi infectați se brunifică, florile în curs de deschidere se brunifică parțial și putrezesc. Măsurile de prevenire și combatere constau în îndepărtarea și arderea tuturor organelor infectate înainte ca ciuperca să sporuleze. Toamna se taie sub nivelul solului toți lăstarii și se înlătură. Tratamentele preventive se fac o dată cu apariția lăstarilor și constau din stropiri cu fungicidele: Captadin 0,25%, Daconyl 0,2%, Botran 0,2%, Tiuram 0,3%, Perozin 0,3%, Ronilan 0,1%, Rovral 0,1%, Sumilex 0,1%. Tratatamentul se repetă după 6-10 zile. Suspensiilor li se adaugă aracet. Ele sunt pulverizate pe solul din jurul plantelor. [71]

PUTREGAIUL CENUȘIU AL CĂPȘUNULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Botrytis cinerea*. Boala provoacă pierderi mari de producție, de 50-90%. Sunt atacate toate părțile aeriene ale plantei. Dintre toate cel mai mult sunt atacate florile și fructele. Fructele atacate se brunifică și putrezesc. Infecția masivă se produce în faza de înflorire a plantei. Ciuperca se transmite de la un an la altul prin scleroți (organe de rezistență). Factorul favorizator al atacului este umiditatea. [50]

PUTREGAIUL CENUȘIU AL CEPEI, (fitopat.) micoză produsă de *Botrytis allii*. Întâlnită frecvent în culturile de ceapă de câmp și în timpul păstrării bulbilor în depozite sau în gospodăria individuală. Simptomele bolii se manifestă pe frunze și bulbi. La

plantele tinere apar pe frunze pete albicioase mici, cu un diametru de 1-3 mm. Forma lor este rotundă sau ovoidă, ușor cufundată în țesuturi. Pe suprafața acestor pete apare un puf cenușiu care este fructificația ciupercii reprezentată de conidiofori cu conidii. Dacă atacul este puternic, frunzele se usucă, iar plantele mor. Plantele avansate în vegetație sunt atacate la colet, care se înmoaie și putrezește. Măsurile de prevenire a bolii constau în igienă culturală, arătura adâncă de toamnă, rotația culturilor la 3-4 ani, fertilizarea echilibrată cu azot, folosirea de bulbi și semințe sănătoase, irigarea moderată a culturii. Combaterea bolii pe cale chimică se face prin prăfuirea semințelor cu Benlate, tratarea termică cu abur la 45°C a bulbilor timp de 8-12 ore, imersia bulbilor înainte de plantare într-o suspensie de Benlate sau Bavistin, în concentrație de 0,5%. Cepei aflate în cultură i se aplică 2 tratamente: primul la 6 săptămâni înainte de recoltare, iar cel de al doilea cu 3 săptămâni mai târziu. Produsele folosite sunt Ronilan 0,1%, Rovral 0,15%, Sumilex 0,1%, Benlate 0,2%, Metoben 0,2%, Bavistin 0,2%, Derosal 0,2%, Topsim-M 0,2%, Dithane 0,2%, Mycodifol 0,2%, Orthocid 50 0,3% etc. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

PUTREGAIUL CENUȘIU AL CICLAMENULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Botrytis cinerea*. Întâlnită frecvent în sere unde produce pagube mari. În România a fost semnalată în anul 1935 de T. Săvulescu în serele din jurul orașului București. Ciuperca atacă petiolul și limbul frunzelor, pedunculii florali și bobocii florali, uneori petalele florilor. Părțile atacate se înmoaie și se acoperă în scurt timp cu un mucegai cenușiu reprezentând fructificațiile ciupercii. Organele afectate se brunifică și se usucă. Pe petale, între nervuri apar pete mici, rotunde sau ovoidale. La atac puternic petalele sunt distruse în întregime. Măsurile de prevenire și combatere constau din: arderea plantelor bolnave scoase din cultură, aerisirea serelor pentru reducerea umidității atmosferice sub 85% și zvântarea picăturilor de apă aflate pe organele plantelor, udarea plantelor numai la bază, evitarea fertilizării lor în exces cu îngrășăminte azotoase. La primele simptome de îmbolnăvire se aplică tratamente foliare cu unul din produsele: Captadin 0,2%, Daconyl 0,2%, Euparen 0,2%, Ronilan 0,1%, Rovral 0,1%, Sumilex 0,1%, Tiuram 0,3%. Se pot face tratamente și cu unul din fungicidele sistemice: Bavistin, Benlate, Derosal, Fundazol, Metoben, Topsim-M. Sunt necesare 3-5 tratamente la intervale de 7-10 zile. Combaterea biologică se face prin stropirea plantelor cu suspensie de spori de la ciuperca antagonistă *Trichoderma harzianum*. [71]

PUTREGAIUL CENUȘIU AL FASOLEI, (fitopat.) micoză produsă de *Botrytis cinerea*. Întâlnită frecvent în culturile de fasole din spațiile protejate (sere, solarii). În câmp, boala apare în anii cu precipitații abundente și temperaturi moderate. Boala poate produce pierderi de producție care pot ajunge până la 50%. Atacul se manifestă pe frunze, păstăi și tulpini. Pe frunze, apar pete circulare, la început de culoare galbenă, apoi de culoare brună, uneori zonate-concentric. În condiții de umiditate atmosferică, la suprafața țesuturilor atacate se formează un puf de culoare cenușie, reprezentat de conidioforii și conidiile ciupercii. Pe păstăi, boala se manifestă printr-un putregai umed, urmat de moartea țesuturilor. Boala apare de regulă în vârful păstăilor umede, unde au fost prinse florile. Pe tulpini, apar, de asemenea, zone de putregai umed, care determină ofilirea părților plantei aflate deasupra zonei de atac. *Măsurile de prevenire și combatere.* Măsurile preventive constau în aerisirea periodică a sereilor și a solarelor pentru reducerea umidității atmosferice, evitarea irigațiilor prin aspersiune și a densităților prea mari la hectar. Combaterea chimică se face prin aplicarea uneia din următoarele substanțe: Captadin 50 în concentrație de 0,25%, Euparen în concentrație de 0,2%, Mycodifol în concentrație de 0,2%, Ronilan 0,1%, Rovral 0,1% și Sumilax 0,1%. Primul tratament se face la începutul înfloririi, iar al doilea după două săptămâni (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PUTREGAIUL CENUȘIU AL FRUCTELOR DE MUR, (fitopat.) micoză produsă de *Botrytis cinerea*. Atacă în special fructele producând brunificarea și putrezirea lor. În condiții de umiditate atmosferică, la suprafața fructelor bolnave apare un înveliș cenușiu, care constituie fructificațiile ciupercii. Tratamentele se fac la avertizare, începând cu faza de creștere a lăstarilor floriali și până la aceea de creștere a fructelor. La tratamente se folosesc unul din produsele Metoben 70 în concentrație de 0,07%, Mancozeb 80 în concentrație de 0,1% + Metoben 70 în concentrație 0,05%. Se mai folosesc Rovilan 0,1%, Rovral 0,15%. (M. Botez, Gh. Bădescu, A. Botar, 1984) [50]

PUTREGAIUL CENUȘIU AL FRUCTELOR DE VINETE, (fitopat.) micoză produsă de *Botrytis cinerea*. Se manifestă frecvent în culturile de vinete din sere și solare, mai rar în câmp. Această boală produce pierderi în proporție de 15-20% din recoltă. Boala se manifestă în perioada de înflorire și fructificare, pe flori (sepale și petale), pedunculul florilor, fructe și tulpini. Pe tulpini petele au culoare brună, ușor adâncite în țesuturi. Măsurile de prevenire și combatere constau în menținerea umidității

atmosferice sub 90% în sere și solare; încălzirea sereilor în timpul nopții pentru prevenirea apariției condensului pe frunze, cultivarea de soiuri rezistente la agentul patogen, folosirea de tratamente cu fungicidele sistemice: Benlate, Benagro, Bavistin, Derosal, Fundazol, Metoben, Topisin-M în concentrație de 0,05-0,1% sau Saprool în concentrație de 0,1%. Rezultate bune se obțin și prin tratamente cu fungicide de contact: Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Captadin în concentrație de 0,25%, Merpan în concentrație de 0,25%, Nemispor în concentrație de 0,2%, Perozin în concentrație de 0,5%, Polyram combi în concentrație de 0,2%. Tratamentele sistemice se repetă la 10-14 zile, iar cele cu fungicide de contact la 6-8 zile. În suspensiile de stropit se adaugă aracet în concentrație de 0,15%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PUTREGAIUL CENUȘIU AL PLANTELOR DE CÂNEPĂ, (fitopat.) micoză produsă de *Botrytis infestans*. Atacă mai ales plantele de sex masculin. Se combate prin folosirea de sămânță sănătoasă, tratarea seminței cu Criptodin (3 kg/t) sau Captan 50 (4 kg/t), practicarea asolamentului la 3-4 ani, excluzând din rotație speciile de plante care pot fi atacate de ciupercă, igiena culturală etc. [50]

PUTREGAIUL CENUȘIU AL RADĂCINILOR DE HREAN, (fitopat.) micoză produsă de *Botrytis cinerea*. Se combate prin rotația culturilor, astfel încât să nu se cultive hrean pe același teren mai devreme de 4-5 ani. [50]

PUTREGAIUL CENUȘIU AL SALATEI, (fitopat.) micoză produsă de *Botrytis cinerea*. Boala se întâlnește frecvent în culturile de salate din sere și solare. În condiții de câmp pierderile sunt reduse. Boala apare la plantele avansate în vegetație. Se manifestă pe frunze din partea bazală a căpățânii. Pe ele apar zone de culoare brună, umede, situate pe pețiol. În condiții favorabile boala cuprinde frunzele în întregime, au o consistență mucilaginoasă și putrezesc. Uneori atacul apare la vârful frunzelor și avansează către baza lor. Măsurile de prevenire și combatere constau în îndepărtarea periodică a plantelor bolnave din culturi, aerisirea sereilor, menținerea temperaturii în jurul valorilor de 18°C. În timpul vegetației se fac stropiri foliare alternative cu Ronilan în concentrație de 0,1%, Rovral în concentrație de 0,15% sau Sumilex în concentrație de 0,1%. Se fac trei tratamente în fazele cu trei frunze, 8 frunze și 12 frunze adevărate. Alte produse ce se pot folosi sunt: Captadin în concentrație de 0,25%, Euparen în concentrație de 0,2%, Difolatan în concentrație de 0,2%, Merpafol combi în concentrație de 0,2%, Mycodifol în concentrație de 0,2%. În condiții de câmp se pot face 3-4 stropiri foliare cu

PUTREGAIUL CENUȘIU AL STRUGURILOR

Ronilan în concentrație de 0,15%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PUTREGAIUL CENUȘIU AL STRUGURILOR,

(fitopat.) micoză produsă de *Botrytis fuckeliana*. Boala poate ataca frunzele, lăstarii tineri, dar cel mai frecvent și mai puternic boabele mature, aproape de cules. Boabele atacate se înmoaie, crapă și se acoperă cu un mucegai abundent, cenușiu-brun, care poate cuprinde întregul strugure. În unele cazuri, în toamnele calde și uscate, boabele se stafidesc și nu se mai acoperă cu mucegai. Această formă a bolii se numește „putregai nobil“. Măsurile de prevenire și combatere constau în măsuri de igienă culturală, la care se asociază stropirile cu Rovral. Primul tratament se face imediat după înflorit și al doilea în momentul formării complete a strugurelui, la cca 20-30 de zile de la înflorit. Al treilea tratament se face la intrarea strugurilor în pârgă. Se pot folosi substanțele: Captadin, Orthophaltan. Rezultate bune se obțin și pentru combaterea moliiilor din generația a doua și a treia pentru a preveni instalarea atacului de putregai cenușiu. [50]

PUTREGAIUL CENUȘIU AL TOMATELOR,

(fitopat.) micoză produsă de *Botrytis cinerea*. Întâlnită frecvent în sere și solare, mai rar în câmp. Sunt atacate toate organele aeriene ale plantei. Primele simptome apar pe frunzele bătrâne, sub formă de pete verzui sau gălbui-verzui, care se necrozează și uneori prezintă o zonare concentrică. Pe tulpini atacul apare la baza plantelor, unde umiditatea atmosferică este mai mare. Sunt atacate și fructele, pe care apare un putregai umed și moale la locul de inserție al pedunculului. Măsurile de prevenire și combatere constau în menținerea umidității atmosferice sub 90% în sere și solare; încălzirea serelor în timpul nopții pentru prevenirea apariției condensului pe frunze, cultivarea de soiuri rezistente la agentul patogen, folosirea de tratamente cu fungicidele sistemice: Benlate, Benagro, Bavistin, Derosal, Fundazol, Metoben, Topisin-M în concentrație de 0,05-0,1% sau Saprol în concentrație de 0,1%. Rezultate bune se obțin și prin tratamente cu fungicide de contact: Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Captadin în concentrație de 0,25%, Merpan în concentrație de 0,25%, Nemispor în concentrație de 0,2%, Perozin în concentrație de 0,5%, Polyram combi în concentrație de 0,2%. Tratamentele sistemice se repetă la 10-14 zile, iar cele cu fungicide de contact la 6-8 zile. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PUTREGAIUL CENUȘIU AL TULPINILOR ȘI CALATIDIILOR DE FLOAREA-SOARELUI,

(fitopat.) micoză produsă de *Botrytis cinerea*. Observată pentru prima dată în România în anul

1940. Sunt atacate toate organele plantelor. În faza de plantulă, atacul provine din sămânța bolnavă și se manifestă pe frunze prin decolorare, pierderea turgescenței, răsucirea, înmuiera și putrezirea lor. Plantele atacate se acoperă cu un puf cenușiu, format din conidioforii și conidiile ciupercii. Cel mai important și păgubitor este atacul la nivelul calatidiilor. Pe partea lor inferioară apar leziuni brune. În condiții de umiditate atmosferică ridicată, în dreptul leziunilor și a petelor, apare o puternică producere de conidiofori și conidii. Țesuturile atacate se înmoaie și putrezesc. Achenele care iau naștere în calatidiile bolnave sunt deformate cu conținut șistav, gust amar și se desprind foarte ușor de alveole. Transmiterea bolii de la un an la altul se face prin resturi vegetale. Prevenirea și combaterea constau în eliminarea din lan a plantelor atacate; respectarea tehnologiei de cultură; tratarea chimică a semințelor cu unul din fungicidele Benlate 50 WP, Lekinol 15, Serinal 50 WP (2 kg/t), Roval 50 WP, Rovral TS, Ronilan 50 WP, Sumilex 50 WP, 1-2 kg/t. În timpul vegetației, se aplică tratamente cu unul din fungicidele Benlate 50 PU, Benagro 50 PU (0,2%), Fundazol 50 PU, Serinal 50 WP (0,15%), Rovral 50 PU, Ronilan 50 PU (0,1-0,2%) etc. (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

PUTREGAIUL CENUȘIU AL TULPINILOR ȘI FRUCTELOR DE CASTRAVEȚI, (fitopat.)

micoză produsă de *Botrytis cinerea*. Întâlnită frecvent în solare și sere și sporadic în câmp. Pe tulpini apar pete umede alungite, verzi-cenușii, cu o bogată fructificație a ciupercii (conidiofori și conidii). Petele înconjoară tulpina și determină ofilirea plantelor. Mai sunt atacate fructele debilitate fiziologic. Fructele atacate putrezesc în întregime. *Prevenirea și combaterea* constau în măsuri de igienă culturală, îndepărtarea frunzelor și fructelor atacate, evitarea irigării prin aspersiune, serele și solarele să fie aerisite corespunzător. Tratamentele chimice se fac cu Ronilan 0,1%, Rovral 0,1-0,15% sau Sumilax 0,1%. Cu aceste produse se fac 3 tratamente în perioada de înflorire-fructificare. Se mai pot folosi produsele: Captadin 0,25%, Delsene M 0,2%, Euparen 0,2%, Merpan 0,25% sau Mycodifol 0,2%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PUTREGAIUL CENUȘIU AL VERZEI, (fitopat.)

micoză produsă de *Botrytis cinerea*. Boala apare în sere, câmp și în depozite, unde afectează producția atât din punct de vedere cantitativ cât și calitativ. Atacul apare în perioada formării căpățânilor, instalându-se în partea apicală a acestora, sub forma unui putregai moale de culoare închisă. Boala progresează și cuprinde o mare parte din frunze. Pe frunzele bolnave apare un puf abundent de culoare

cenușie, care reprezintă conidioforii și conidiile ciupercii. Măsurile de prevenire și combatere constau în îndepărtarea periodică a plantelor bolnave din cultură, aerisirea serelor, menținerea temperaturii în jurul valorii de 18°C. Pentru a reduce incidența bolii în timpul depozitării, cu 1-2 săptămâni înainte de recoltare se aplică un tratament folosind unul din produsele sistemice: Benlate sau Topsin M în concentrație de 0,1%. Se mai pot utiliza și fungicidele de contact Ronilan 0,05%, Rovral 0,1%, Sumilex 0,1%, Euparen 0,2%, Captadin 0,25%, Merpan 0,25%. În soluțiile de stropit se adaugă aracet în concentrație de 0,15%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PUTREGAIUL CENUȘIU LA CRĂIȚE, (fitopat.) micoză produsă de *Botrytis cinerea*. Frecventă. Atacul se manifestă pe flori și pe pedunculul floral care se brunifică. La umiditate atmosferică mai accentuată, pe aceste organe apare un mucegai cenușiu. Măsurile de prevenire și combatere constau din înlăturarea plantelor atacate și arderea lor, precum și din tratamente cu Captadin 0,25%, Tiuram 0,3%, Polyram combi 0,2%, Policarbacin 0,2%, Ronilan 0,05%, Rovral 0,1% sau Sumilex 0,1%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PUTREGAIUL COLETULUI DE GLADIOLE, (fitopat.) micoză produsă de *Rhizoctonia solani*. Atacă frecvent partea bazală a frunzelor, la 2-3 cm deasupra solului, sub formă de leziuni la început moi și umede, iar mai târziu se colorează în brun și devin necrotice. Plantele infectate se usucă în scurt timp. Măsurile de prevenire și combatere constau în dezinfectarea solului cu produse pe bază de PCNB, în doze de 50 kg/ha; tratamente la sol cu Benlate, Fundazol, Topsin-M, Metoben, Bavistin sau Derosal, în concentrație de 0,05-0,1%, câte 4-5 suspensie pe m². (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PUTREGAIUL COLETULUI DE MUȘEȚEL, (fitopat.) micoză produsă de *Sclerotinia sclerotiorum*. Atacă coletul plantelor. Acestea se ofilesc și se smulg ușor. Toate bolile se pot preveni prin respectarea asolamentului, respectarea măsurilor de igienă culturală, a desimii optime, fertilizarea în doze moderate de azot. [50]

PUTREGAIUL COLETULUI ȘI AL FRUCTELOR DE MĂR, (fitopat.) micoză produsă de *Phytophthora cactorum*. Semnalată în România de Traian Săvulescu în anul 1936. Boala se manifestă în zona coletului, unde scoarța se brunifică pe zone destul de întinse. Scoarța este violacee la suprafață, cu țesutul puternic necrozat în interior, de culoare brun-închis, cu miros acru, puternic. Cu timpul scoarța se

zbârcește, devine spongioasă și umedă. Pomii bolnavi își încheie mai repede ciclul de vegetație. Frunzele devin de culoare arămie încă din iulie-august. Fructele rămân mici și se maturizează lent. În anul următor pomii puternic atacați se usucă imediat după înflorit. Combaterea constă în cultivarea portaltoaielor și a soiurilor rezistente la această boală; eliminarea excesului de umiditate; evitarea cultivării pomilor pe terenuri grele, umede și reci; prevenirea formării rănilor la nivelul coletului și pe rădăcini. Pomii atacați vor fi defrișați și arși. În pepinieră se vor aplica tratamente cu Aliette 0,3%. În timpul vegetației se fac tratamente cu Captan, asociate cu fungicide sistemice. Măsurile de combatere curativă se recomandă numai în livadă, la pomii cu atac pe scoarță, negeneralizat. Scoarța infectată se curăță până la lemnul sănătos și se badijonează cu unul din produsele: Santar, Pancil, Ridomil, Relaco, Cellcid. Înainte de înființarea plantațiilor de măr, se recomandă dezinfecția solului cu Dazomet în doze de 500 kg/ha. (N. Minoiu, 1990) [50]

PUTREGAIUL DE CONSTRUCȚII, (fitopat.) micoză produsă de *Caniophora puteana*. Determină infecția lemnului pe care apar crăpături longitudinale și radiale cu pete galben-brune. Combaterea constă în extragerea arborilor doborâți dispersat, precum și în dispunerea buștenilor și a cherestelei în locuri aerisite. Lemnul utilizat în construcții se recomandă a fi tratat cu substanțe de protecție antifungică: Romalit NTB în concentrație de 0,8-1,0 l/m² sau 300-400 l/m³. [50]

PUTREGAIUL DE RĂDĂCINĂ ȘI BAZA TRUNCHIULUI LA MOLID, (fitopat.) micoză produsă de *Phaeolus schweinitzii*. Determină un putregai cubic, brun. Afectează rădăcinile și baza trunchiului, putând urca câțiva metri pe tulpină. Ciuperca atacă puietii de molid cât și arborii maturi. Tratarea se face cu uree, borax, Dot etc. [50]

PUTREGAIUL DE TULPINĂ LA MOLID, (fitopat.) micoză produsă de *Phellinus pini*. Vegetează parazit pe ramuri și trunchiuri de molid. Ciuperca infectează molizii la vârsta de 40-60 de ani. Este un parazit de ciot sau de ramură. Lemnul are aspect de fagure de albine, în final rezultând o masă pulverulentă, măcinată de insecte. Combaterea se face prin înlăturarea părților bolnave sau a molizilor bolnavi din pădure, având scopul de limitare a pagubelor. [50]

PUTREGAIUL FRUCTELOR DE TOMATE, (fitopat.) micoză produsă de *Rizoctonia solani*. Ciuperca atacă atât fructele verzi cât și pe cele coapte care vin în contact cu solul, care sunt stropite cu particule de sol în timpul ploilor. Boala se manifestă prin pete circulare, mici, de culoare brună, situate în jumătatea inferioară a acestora. Pe fructele coapte petele sunt moderat de tari, de culoare brun-roșcată,

PUTREGAIUL GALBEN AL BULBILOR DE ZAMBILE

bordate de zone brun-roșcate moi. Măsurile de prevenire și combatere constau în: evitarea terenurilor depresionare și a celor slab drenate; folosirea de soiuri rezistente la această boală. Tratamente cu fungicide sistemiche: Benlate, Bavistin, Derosal sau Topsin-M în concentrație de 0,1% sau folosirea fungicidelor de contact Captadin, Dithane M 45, Mycodifol 0,2%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PUTREGAIUL GALBEN AL BULBILOR DE ZAMBILE (*Xanthomonas hyacinthi*), (fitopat.) bacterioză. Boala se manifestă în cultură și depozite. Bulbii atacați au zone de țesut macerat, de culoare galben-brună, care progresează spre baza bulbului și în sus până la baza frunzelor. Frunzele infectate se îngălbenesc și se brunifică începând de la vârf spre bază. Plantele atacate rămân pitice, nu mai înfloresc sau dacă fac flori acestea nu se deschid complet. Prevenirea și combaterea constau în folosirea de soiuri rezistente (King of the Blues, Pink, Pearl, Jan Bos etc.), menținerea igienei culturale, tratamente chimice cu 1-2 zile înainte de plantare (imersie 30 minute) cu una din următoarele suspensii: Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Mancozeb 0,3%, Hidroxid de cupru 10-15%. Plantele bolnave se scot din cultură și se distrug prin ardere. (C. Manolache, Gh. Boguleanu, 1967) [71]

PUTREGAIUL GLADIOLELOR, (fitopat.) micoză produsă de *Botrytis gladiolorum*. Întâlnită frecvent în anii cu precipitații abundente și temperaturi moderate. Atacul se manifestă pe frunze, pe tulpini, pe flori și pe tuberculi. Pe frunze apar pete ovale sau circulare, foarte mici sau mari și neregulate. În partea centrală, petele au o culoare brună sau brun-cenușie. Marginile petelor au culoarea brun-închis, brun-roșcat sau chiar roșie, în timp de marginile petelor mari nu sunt definite. Frunzele puternic atacate se îngălbenesc și se usucă. Deasupra zonei atacate frunzele se îngălbenesc și mor. Frunzele bazale se zdrențuiesc și se rup ușor. Pe petalele florilor apar pete umede, cu aspect macerat. Bulbii atacați prezintă mai multe tipuri de simptome: pete ușor adâncite, rotunde, de culoare gălbuie sau brun-verzuie spre brun-închis; partea centrală a bulbului poate fi parțial sau total distrusă; la suprafața bulbului sau în interiorul țesutului se observă numeroși scleroți. Măsurile de prevenire și combatere constau în îndepărtarea bulbilor bolnavi; evitarea terenurilor grele; îndepărtarea din cultură a plantelor bolnave și arderea lor. În timpul perioadei de vegetație se fac stropiri foliare cu unul din produsele: Euparen 0,2%, Captadin 0,25%, Perozin 0,3%, Botran 0,3%, Daconyl 0,2%, Ronilan 0,1%, Rovral 0,1% sau Sumilex 0,1%, la intervale de 7-10 zile. În suspensiile de stropit se adaugă aracet 0,2%.

Toamna, bulbii se recoltează pe vreme uscată, cât mai timpuriu posibil, după care se tratează la 30-35°C și umiditatea atmosferică de 80%, timp de 7-10 zile. După curățare bulbii se introduc din nou în camerele de tratament timp de 4-7 zile. Bulbii se prăfuiesc cu Tiuram, în doză de 4 g/kg. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PUTREGAIUL LEMNULUI DE RĂȘINOASE DOBORÂT, (fitopat.) micoză produsă de *Hirschioporus abietinus*, *Gloeophyllum abietinum*. Determină degradarea structurală treptată a lemnului, până în stadiul de putregai, aducând mari pagube economiei forestiere. Pagubele se pot limita prin urgentarea exploatării, tratarea lemnului în timpul exploatării cu fungicide biologice sau chimice. [50]

PUTREGAIUL MOALE AL CICLAMENULUI, (fitopat.) bacterioză produsă de *Erwinia* sp. Frecventă în Franța. În România nu a fost semnalată. Atacul începe cu îngălbenirea frunzelor, urmată de ofilire. Frecvent una sau mai multe frunze au putregai la petiol. Acesta se extinde către punctul de inserție a petiolului cu limbul foliar unde apar niște pete uleioase, brune. Bacteria care provoacă boala este Gram-negativă. Boala se transmite prin semințe și sol. În timpul vegetației se răspândește rapid prin apa de irigație. Măsurile de prevenire și combatere constau în dezinsecția amestecului de pământ pe cale termică sau chimică cu produse fumigante, evitarea umidității ridicate și a temperaturii peste 25°C, evitarea excesului de îngrășăminte minerale mai ales de azot, eliminarea și distrugerea plantelor atacate din cultură. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PUTREGAIUL NEGRU AL BULBILOR DE ZAMBILE (*Sclerotinia bulborum*), (fitopat.) micoză care produce pagube importante. Plantele bolnave au frunzele îngălbenite, se ofilesc, bulbul este pătruns de un putregai umed. În cele din urmă bulbii se brunifică și putrezesc. Măsurile de prevenire și combatere constau din revenirea plantelor în cultură după 4-5 ani, sortarea riguroasă a bulbilor înainte de plantare și îndepărtarea celor bolnavi, tratarea prin imersie în suspensie de Benlate 0,2%, timp de 30 de minute. Îndepărtarea din cultură a plantelor bolnave și distrugerea lor prin ardere. (C. Manolache, Gh. Boguleanu, 1967) [71]

PUTREGAIUL PETIOLULUI, AL INIMIILOR PLANTELOR ȘI AL RĂDĂCINILOR DE REVENT, (fitopat.) micoză produsă de *Botrytis cinerea*, *Phytophthora cactorum*, *Phytophthora parasitica*. Prevenirea bolii constă în măsuri fitosanitare, iar în timpul vegetației stropiri cu zeamă bordeleză 1%. [50]

PUTREGAIUL RĂDĂCINII ȘI AL BAZEI TULPINII LA FASOLE, (fitopat.) micoză produsă

de *Rhizoctonia solani*. Este frecvent întâlnită în culturile de fasole. Pierderile de recoltă sunt între 5 și 10%. Ciuperca atacă rădăcinile și tulpina, deasupra și sub nivelul solului, în special la plantele tinere. În locul atacat, apar leziuni alungite, de culoare brun-roșiatică, cufundate în țesuturi care, în condiții favorabile atacului, pot produce moartea plântuțelor. Dacă boala apare după ce a avut loc lignificarea organelor, are loc o încetinire a ritmului de creștere și o reducere considerabilă a producției. Pe tulpinile plantelor moarte, apar scleroții ciupercii. Păstăile care vin în contact cu solul sunt frecvent infectate. Pe ele apar pete umede, lipicioase, care servesc ca sursă de infecție pentru semințe. Agentul patogen mai atacă tomatele, vinetele, mazărea și salata. *Măsurile de prevenire și combatere* constau în rotația culturilor, pregătirea solului cu 5-10 zile înainte de semănat, cultivarea de soiuri rezistente la această boală; folosirea de sămânță sănătoasă; tratarea seminței cu TMTD în doză de 400 g la 100 kg sămânță sau Vitavax 300 g/100 kg, prin metoda *slurry*. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

PUTREGAIUL RĂDĂCINILOR DE ARMURARIU, (fitopat.) micoză produsă de *Sclerotinia sclerotiorum*. Pe colet apare o pâslă deasă formată din hifele de ciupercă. La acest nivel țesuturile se brunifică și se frâng ușor. Planta bolnavă prezintă aspectul general de ofilire. Prevenirea bolii se face respectând asolamentul și măsurile de igienă sanitară. Pentru prevenirea tuturor bolilor este necesară tratarea semințelor înainte de semănat cu Fundazol 0,1%. [50]

PUTREGAIUL RĂDĂCINILOR DE CORIANDRU, (fitopat.) micoză produsă de *Sclerotinia sclerotiorum*. Se manifestă pe rădăcinile și la baza tulpinii sub formă de pete brune, umede, care se întind provocând putrezirea țesuturilor. Se combate prin tratarea semințelor cu Ronilan sau Topsin M-70, în doze de 5 kg/t. [50]

PUTREGAIUL RĂDĂCINILOR ȘI AL FRUCTELOR DE TOMATE, (fitopat.) micoză produsă de *Colletotrichum atramentarium*. Boala se manifestă pe frunzele coapte pe care apar pete mici, circulare, ușor adâncite, umede și moi. Mai târziu aceste pete devin depresionare, au culoarea negricioasă și sunt zonate concentric. Uneori atacul apare și pe frunze sub formă de pete de culoare neagră, înconjurată de o zonă galbenă. Măsurile de prevenire și combatere constau în distrugerea prin ardere a resturilor vegetale infectate; evitarea amplasării culturilor pe terenuri slab drenate; rotația culturilor pe 3-4 ani; irigarea prin rigole; tratamente chimice cu Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Difolatan în concentrație de 0,2%, Dacomil în concentrație de 0,2%, Bravo 500 în concentrație de 0,4%, Mycodifol în concentrație de 0,2%, Tiuram în concentrație de 0,3%, Merpafol combi în concentrație de 0,2%. Tratamentul chimic

asigură o protecție bună a fructelor. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

PUTREGAIUL RĂDĂCINILOR, AL TULPINILOR ȘI AL FRUCTELOR DE TOMATE, (fitopat.) micoză produsă de *Phytophthora parasitica*. Boala se manifestă în spațiile protejate (solare, sere), cât și în câmp, în culturile nepalisate. La plantele tinere ciuperca atacă rădăcina și coletul care putrezesc și determină moartea plantelor. La plantele mai avansate în vegetație boala se manifestă pe rădăcini sub formă de leziuni de culoare brun-închis. Frunzele atacate nu-și schimbă culoarea, dar se ofilesc. Fructele sunt atacate în momentul când vin în contact cu solul. Sunt atacate atât fructele verzi, cât și cele coapte. Măsurile de prevenire și combatere constau în: evitarea terenurilor depresionare, slab drenate; rotația culturilor pe 3-4 ani; dezinfectarea termică sau chimică a solului în sere, între ciclul I și II de cultură; tratamente la sol, în jurul bazei tulpinilor cu Mycodifol în concentrație de 0,2%, Merpafol combi în concentrație de 0,2%, Orthodifolatan în concentrație de 0,2%, Pervicur N în concentrație de 0,15% sau Ridomil 25 în concentrație de 0,02-0,03%, câte 0,5 l de suspensie la o plantă. Tratamentul se repetă la 6-7 zile. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

PUTREGAIUL TUBEROBULBILOR DE GLADIOLE, (fitopat.) micoză produsă de *Penicillium gladioli*. Întâlnită frecvent în depozite. Pe tubercululbi apar pete adâncite, brun-roșcate, de mărime variabilă și ferme la pipăit. Sunt afectați mai ales tubercululbii vătămați mecanic. Măsurile de prevenire și combatere constau în evitarea lezării bulbilor în timpul recoltării și manipulării; sortarea tuberculbulilor înainte de depozitare; prăfuirea acestora cu Tiuram în doză de 4 g/kg; depozitarea lor la 4-10°C, în spații bine aerisite, ventilate și dezinfectate; tratarea tuberculbulilor înainte de plantare cu Tiuram 0,4%, Captadin 0,3% sau Benlate 0,2% timp de o oră. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1988) [71]

PUTREGAIUL TULPINII LA GAROAFE, (fitopat.) micoză produsă de *Rhizoctonia solani*. Observată în România în serele înmulțitor, în care se înrădăcinează butașii, cât și în culturi, în primele 1-3 luni de la plantare. Ciuperca atacă tulpina la nivelul liniei solului unde produce un putregai vâcos și umed al scoarței. Țesuturile atacate au culoarea brună spre brun-închis. Frunzele la plantele bolnave se ofilesc și devin de culoare verde-pal-gâlbuie. Măsurile de prevenire și combatere constau în rotația culturilor; plantarea butașilor într-un strat superficial de turbă gros de 4-5 cm; dezinfectia termică a solului sau dezinfectia chimică a solului cu produse fumigante; dezinfectia rădăcinilor butașilor cu unul din produsele Benlate, Calirus în concentrație de 0,1%, Ronilan,

Rovral, Sumilex etc. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PUTREGAIUL UMED AL ALUNULUI, (fitopat.) micoză produsă de ciuperca *Botrytis cinerea*. Atacă florile femele și fructele. Fructele bolnave posedă pete brune. Se întind de la baza fructului spre vârf. În multe cazuri fructul se mumificază. [50]

PUTREGAIUL UMED AL CRUCIFERELOR, (fitopat.) bacterioză produsă de *Erwinia carotovora*. Boala a fost semnalată în România de Traian Săvulescu și colab., în anul 1950. Boala apare după formarea coceanului, care prezintă în secțiune un putregai umed, la început de culoare gălbuie, apoi de culoare cenușie, în care se găsesc numeroase bacterii. La un atac puternic, interiorul coceanului se transformă într-o masă mucilaginoasă, de culoare brună, care emană un miros neplăcut. Mai târziu coceanul se înmoaie, planta cade la pământ și putrezește. Măsurile de prevenire și combatere constau în amplasarea culturilor în terenuri fără depresiuni, neargiloase; aplicarea unui asolament de 3-4 ani; eliminarea plantelor atacate în perioada de vegetație; eliminarea plantelor atacate din depozite, atât la începutul depozitării cât și primăvara, înaintea plantării semincilor în câmp; respectarea în depozite a regimului de temperatură împreună cu celelalte reguli de păstrare a semincilor; combaterea insectelor vectoare în timpul perioadei de vegetație; efectuarea arăturii adânci la sfârșitul perioadei de vegetație. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PUTREGAIUL UMED AL FRUCTELOR DE ARDEI, (fitopat.) bacterioză produsă de *Pseudomonas syringae* var. *capsici*. Agentul patogen atacă fructele în perioada maturării lor. Țesuturile atacate au culoarea măslinie-brună, iar în vârful fructului se acumulează un lichid cu miros respingător. Pe vreme uscată, lichidul se usucă. Măsurile de prevenire și combatere constau în igiena culturală, îndeosebi pentru loturile semincere, unde se va evita recoltarea semințelor de la plantele bolnave. [50]

PUTREGAIUL UMED AL IRISULUI (*Erwinia carotovora*; *Pseudomonas* spp, *Pseudomonas fluorescens*; *Erwinia aroidae*), (fitopat.) bacterioză. Se manifestă prin înmuiera și putrezirea rizomilor și a pețiolului frunzelor. Plantele atacate se ofilesc și mor. Măsurile de prevenire și combatere constau în eliminarea din cultură și arderea plantelor bolnave; controlarea rizomilor înainte de divizare, înlăturându-se cei bolnavi, iar cei sănătoși se expun la soare; amplasarea culturii pe soluri cu un drenaj bun; plantarea pe jumătate a rizomului în sol, iar restul să rămână afară pentru expunerea lui prelungită la soare; evitarea irigației în exces; combaterea insectelor și a larvelor de insecte care ar putea răni rizomii și ar face posibilă pătrunderea în

interior a bacteriilor; rotația culturii. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [50]

PUTREGAIUL UMED AL MORCOVULUI, ȚELINEI ȘI PĂTRUNJELULUI DE RĂDĂCINĂ (*Erwinia carotovora* var. *carotovora*), (fitopat.) bacterioză care atacă rădăcinile în câmp și în timpul păstrării. Boala se manifestă la început în zona coletului sub formă de pete umede, de culoare galben-brunie. Cu timpul petele se măresc, se unesc și ocupă o mare parte din rădăcină. Putregaiul devine mai pronunțat în partea centrală a rădăcinii, unde țesuturile se înmoaie și se transformă într-o masă mucilaginoasă. Măsurile de prevenire și combatere constau din: asolament de 3-4 ani, evitarea solurilor argiloase, administrarea de îngrășăminte fosfatice și amendamente de calciu care sporesc existența plantelor la atacul produs de acest agent patogen, îndepărtarea din cultură a plantelor bolnave și distrugerea lor prin ardere. Locul rămas liber se va dezinfecta cu Dithane M 45 în concentrație de 0,2% sau cu Cryptonal 0,1%. Spațiul destinat depozitării se dezinfectează cu lapte de var. În timpul depozitării temperatura se menține între 1-4° C, iar umiditatea aerului sub 80% (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PUTREGAIUL UMED AL PRAZULUI (*Erwinia carotovora*), (fitopat.) bacterioză. Atacul se manifestă mai ales în cultura de praz semincer, în anul II. În dreptul coletului are loc o înmuieră și o putrezire a țesuturilor cu emanarea unui miros respingător. Putrezirea are loc din interior spre exterior. În cele din urmă tulpina se înmoaie, cade și putrezește. Frunzele plantelor bolnave se înmoaie la bază, se veștejesc și putrezesc. La un atac puternic, plantele putrezesc în 4-5 zile. Atacul este mai intens pe vreme secetoasă. Măsurile de prevenire și de combatere constau din tratarea semințelor pe cale umedă cu Nassbeize 0,3%, timp de 15 minute, evitarea terenurilor cu depresiuni și a solurilor argiloase. La înființarea culturilor semincere să se folosească plante sănătoase. Îndepărtarea din cultură a plantelor bolnave și distrugerea lor prin ardere. Practicarea asolamentului de 3-4 ani. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PUTREGAIUL UMED AL RĂDĂCINILOR DE DEGETEL, (fitopat.) micoză produsă de *Erwinia carotovora*, favorizată de umiditatea solului în exces. Ciuperca atacă rădăcina, mai ales la plantele mai puțin viguroase, care se veștejesc și, la orice atingere, se rup de la colet. Rădăcina putredă rămâne în sol. Prevenirea bolilor menționate se face prin respectarea asolamentului și aplicarea corectă a celorlalte elemente de tehnologie a culturii. Stropirea cu o soluție de Benlande 0,1% în două reprize, în timpul perioadei de vegetație, menține starea de sănătate a plantei. Degețelul lănos nu are dăunători specifici.

Planta este atacată uneori de viermii sârmă (*Agriotes* sp.) și de larvele cărăbușului de mai (*Melolontha melolontha*). Prevenirea se face prin respectarea asolamentului, evitarea unor premergătoare ca lucerna, trifoiul etc. Combaterea chimică se face toamna. Înainte de efectuarea lucrării de bază a solului, pentru combaterea viermilor sârmă, se folosește produsul Duplitox 5+3 PP în doză de 25-30 kg/ha, iar pentru larvele cărăbușului de mai se aplică Lindatox 3 PP în cantitate de 30-35 kg/ha. (E. Păun, A. Mihalea, A. Dumitrescu, M. Verzea, O. Coșocariu, 1986) [50]

PUTREGAIUL UMED AL TULPINII ȘI AL FRUNZELOR DE SALATĂ, (fitopat.) micoză produsă de *Sclerotinia sclerotiorum*. Atacă tulpina și frunzele plantelor mai ales din spațiile protejate. În câmp atacul este mai slab. Plantele sunt atacate în diferite stadii de vegetație. Primele simptome apar în zona coletului sub forma unor pete umede. Acestea se extind pe pețiolul frunzelor bazale, apoi pe lamina frunzelor. Atacul poate evolua și cuprinde frunzele din centrul rozetei. În cele din urmă întreaga plantă se transformă într-o masă moale și umedă. La suprafața țesuturilor atacate, la umiditate ridicată, apare un mucegai alb care reprezintă miceliul ciupercii, în pâsla căruia se formează scleroți negri. *Prevenirea bolii* se realizează prin dezinfectarea semințelor, arderea rădăcinilor bolnave, rotația rațională a culturilor, păstrarea în silozuri numai a rădăcinilor sănătoase. Combaterea bolii în condiții de câmp se face prin două tratamente cu Sumilex în concentrație de 0,1% sau Ronilan, 0,1%. Tratamentele se fac la 15 și 60 de zile după plantare. [50]

PUTREGAIUL UMED AL TULPINILOR ȘI AL PĂSTAILOR DE FASOLE, (fitopat.) micoză produsă de *Sclerotinia sclerotiorum*. Răspândită în culturile de fasole din câmp și din spațiile protejate. Boala determină pierderi de recoltă cuprinse între 13 și 30%. Primele simptome apar pe tulpini sub formă de pete neregulate, moi și umede, care se extind pe ramificații și chiar pe frunze. Ciuperca produce un putregai moale și umed al organelor afectate. Miceliul ciupercii se dezvoltă rapid în condiții de umiditate atmosferică ridicată și temperaturi moderate. Plantele, puternic atacate, mor în câteva zile. După stadiul de putregai umed, țesuturile afectate se usucă și devin albicioase. Ciuperca poate trece de pe frunze și de pe ramificațiile tulpinii, pe păstăile învecinate. Păstăile cel mai frecvent atacate sunt cele care ating solul. Pe locurile unde ciuperca s-a dezvoltat, apar numeroși scleroți de formă neregulată, la început de culoare alb-cenușie, apoi neagră, cu un diametru de 1-10 mm. *Măsuri de prevenire și combatere*. Se fac arături adânci de toamnă pentru distrugerea buruienilor, a resturilor vegetale și a scleroților. Nu se recomandă a se cultiva pe aceeași suprafață de teren specii de

legume care sunt atacate de această ciupercă, precum: ardei, castraveți, salată, tomate și vinete. Se recomandă evitarea excesului de umiditate a solului; să se aplice culturii o irigare rațională; cultivarea de soiuri rezistente la această ciupercă. În timpul perioadei de vegetație, se aplică, de regulă, două tratamente: primul la începutul înfloririi, iar al doilea, după două săptămâni. Cele mai eficiente produse sunt: Ronilan în concentrație de 0,1% și Sumilex în concentrație de 0,1%. Rezultate bune s-au obținut și cu Benlate în concentrație de 0,1%, Rovral 0,1% sau Topsin M în concentrație de 0,1%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PUTREGAIUL USCAT AL RĂDĂCINII DE FASOLE, (fitopat.) micoză produsă de *Fusarium solani* f. sp. *phaseoli*. Semnalată în toate țările cultivatoare de fasole. Frecvența atacului poate ajunge la 90%, iar producția de semințe/ha se reduce cu aproximativ 30%. Rădăcinile sunt atacate în toate fazele fenologice ale plantei. Boala debutează printr-o ușoară colorare roșiatică a vârfului rădăcinii. Acest lucru poate fi pus în evidență la aproximativ o săptămână după ce plantele răsar. Culoarea roșiatică crește în intensitate și se extinde. Ulterior, zonele roșietice se colorează în brun, iar la suprafața țesuturilor apar crăpături longitudinale. Rădăcinile secundare, care se dezvoltă la locul de ramificare a rădăcinii, putrezesc și mor, iar deasupra lor apar rădăcini noi de înlocuire, care mențin plantele în viață. Pierderea rădăcinilor secundare duce de regulă la debilitarea plantelor. Pe vreme secetoasă, boala apare mai târziu, frunzele plantelor se îngălbenesc și cad, iar păstăile se dezvoltă anormal și posedă semințe mici. Plantele bolnave au rădăcinile putrezite și se smulg ușor din pământ. *Măsuri de prevenire și combatere*. Pe terenurile infectate se procedează la distrugerea resturilor vegetale și la rotația culturilor pe 6-8 ani. Irigările să se facă la intervale de 5-7 zile, cu o cantitate redusă de apă. Irigările rare, cu cantități mari de apă, favorizează evoluția atacului. Incidența bolii poate fi redusă prin creșterea pH-ului solului de la 4,9 la 7,8. Se recomandă cultivarea de soiuri rezistente la această ciupercă. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PUTREGAIUL USCAT AL VERZEI, (fitopat.) micoză produsă de *Phoma lingam*. În țara noastră a fost semnalată în 1947 și descrisă ulterior de V. Bontea (1963). Boala se manifestă în toate stadiile de dezvoltare ale plantei. Cel mai frecvent sunt atacate plântuțele în răsadnițe. Pe cotiledoane apar pete rotunde sau neregulate, de culoare gălbuie. La plantele avansate în vegetație frunzele atacate exteriorizează pete de culoare gălbuie, rotunde sau neregulate, cu diametrul de 0,5-2,0 cm. Petele se pot extinde, se unesc între ele și acoperă parțial suprafața frunzei care se usucă. Măsurile de prevenire și

PUTRESCEINĂ

combatere constau în păstrarea igienei culturale, în rotația culturilor pe 3-4 ani, în folosirea de sămânță sănătoasă sau dezinfectată, în aerisirea răsadnițelor, în utilizarea la plantare a unui răsad liber de boală. Sămânța se dezinfectează termic în apă caldă la 50°C timp de 20-25 minute sau chimic, prin îmbăiere timp de 24 de ore, la temperatura de 30°C, în suspensie de Thiram 0,2% sau Benlate 0,2%. În culturile semincere, la apariția primelor simptome se vor aplica stropiri foliare cu Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Nemispor în concentrație de 0,2%, Benlate 0,1%, Benagro 0,1% sau Fundazol 0,1%. În suspensiile de stropit se va adăuga aracet în concentrație de 0,15%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PUTRESCEINĂ ($\text{NH}_2\text{CH}_2\text{CH}_2\text{CH}_2\text{CH}_2\text{NH}_2$), (biochim.) greutatea moleculară 88,15, amina proteinogenă, rezultată din ornitină sub influența bacteriilor de putrezire prin decarboxilare, apare sub formă de cristale; punctul de topire 27-28°C, punctul de fierbere 158-159°C. Solubilă în apă; este toxică; sărurile sale nu sunt toxice. [29]

PUTREZIREA ALBĂ A TULPINILOR DE MUȘTAR, (fitopat.) micoză produsă de *Sclerotinia sclerotiorum*. Plantele atacate se îngălbenesc și se ofilesc. În partea bazală a tulpinii se constată prezența de pete aproape albe sau galbene spălăcite. Mai târziu, petele se măresc, se brunifică și se acoperă, pe timp umed, cu o pâslă albă, reprezentând miceliul ciupercii, în care se formează scleroți negri. Prevenirea bolii se face prin rotația culturilor și eliminarea din lan a plantelor bolnave. Combaterea bolii se face prin tratarea semințelor cu Tiradin 80 în cantitate de 250 g/100 kg sămânță, sau cu Captan 80 în cantitate de 250 g/100 kg sămânță. (E. Păun, A. Mihalea, A. Dumitrescu, M. Verzea, O. Coșcariu, 1988) [50]

PUTREZIREA BAZEI TULPINII DE SOIA, (fitopat.) micoză produsă de *Sclerotium rolfsii*. Semnalată în anul 1973, în județul Constanța. Boala determină căderea plantelor, prin putrezirea bazei tulpinii și pătrata frunzelor. Pe frunze apar pete circulare, galbene până la brune, cu o zonare concentrică, delimitate de o margine neagră. Prevenirea și combaterea constau în cultivarea soiurilor rezistente sau tolerante; rotația culturilor; recoltatul la timp; strângerea și distrugerea resturilor vegetale, urmată de arătură adâncă de toamnă. (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

PUTREZIREA CĂRBUNOASĂ A FLORII-SOARELUI, (fitopat.) micoză produsă de *Sclerotinia bataticola*. Semnalată, pentru prima dată în România, în anul 1970. Ciuperca se localizează pe rădăcină, colet, tulpină, măduvă, dezorganizând țesuturile. Tulpinile atacate putrezesc. Când sunt atacate rădăcinile, plantele se ofilesc în întregime și se smulg ușor. În toate organele

atacate, ciuperca formează numeroși microscleroți bruni până la negru. Atacul determină maturarea prematură a plantelor, urmată de scăderea recoltei și a calității semințelor, mai ales prin reducerea conținutului de ulei. Transmiterea bolii se face prin microscleroții de pe resturile vegetale și prin sămânță. Factorii care favorizează apariția bolii sunt: umiditatea redusă a solului, densitatea mare a plantelor, cantitatea ridicată de azot în sol, prezența buruienilor în cultură. Prevenirea și combaterea constau în carantină fitosanitară, rotație rațională, alegerea premergătoarelor neatacate de ciupercă, folosirea seminței sănătoase, liberă de patogen, irigarea rațională, cultivarea hibridilor rezistenți etc. (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

PUTREZIREA CĂRBUNOASĂ A SOIEI, (fitopat.) micoză produsă de *Sclerotium bataticola*. Semnalată în România în anul 1969. Atacul se manifestă în vetre, la început prin îngălbeniri, apoi prin colorări brun-roșcate pe porțiuni emergente ale hipocotilului, care devin brun-închis sau negre. Plantele atacate se ofilesc și pier în condiții de uscăciune, ca urmare a putrezirii rădăcinilor și a bazei tulpinilor. Pe vreme umedă pot supraviețui, purtând infecții lente. La plantele mature, boala apare la mijlocul sezonului de vegetație prin colorări în brun-deschis ale țesuturilor subepidermale, pe rădăcini sau la baza tulpinilor. La plantele bolnave frunzele se îngălbenesc și rămân agățate de ele. Păstăile formate pe plantele bolnave sunt mici, cu boabe puține și mai slab dezvoltate decât cele normale. Prevenirea și combaterea constau în evitarea densităților excesive ale plantelor în cultură; fertilizarea terenului; realizarea unui regim hidric echilibrat în sol; irigarea puternică la 3-4 săptămâni înainte de semănat; pregătirea bună a terenurilor; aplicarea îngrășămintelor organice cu câteva săptămâni înainte de semănat; asigurarea rotației corespunzătoare; cultivarea de soiuri rezistente. (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

PUTREZIREA COLETULUI LA FAG, (fitopat.) micoză produsă de ciuperca *Armillariella mellea* cunoscută popular cu numele de „gheabă”. Produce uscarea arborilor, de regulă, în aceeași perioadă de vegetație sau următoarea, în funcție de puterea infecției. Prevenirea și combaterea acestei ciuperci se face greu. Se recomandă ca, în vetrele în care arborii sunt uscați sau în curs de uscare, aceștia să fie exploatați, iar cioatele scoase. [50]

PUTREZIREA COLETULUI LA GAROAFE, (fitopat.) micoză produsă de *Phytophthora anicotianae* var. *parasitica*. Întâlnită în țara noastră în culturile de garoafe din seră în perioada mai-august. Sunt atacate mai ales plantele tinere, în primele 1-3 luni după plantare. Acestea capătă o culoare verde-cenușie și se îndoaie spre sol. Țesuturile la primul și la al doilea internod de la sol se îngălbenesc și se deshidratează. Coletul devine rugos. Rădăcinile, deși par normal

sănătoase, se rup cu ușurință la punctul de contact cu baza tulpinii. Plantele mor în câteva zile după apariția bolii. Măsurile de prevenire și combatere constau în cultivarea de soiuri rezistente la această boală; dezinfectia termică sau chimică a solului cu produse fumigante; transplantarea butașilor înrădăcinați pe un substrat de turbă gros de 8 cm; aplicarea de tratamente la sol, imediat după plantare cu unul din produsele Dexon 3 g/m², Ethazol 6 g/m², Previcur N 3 ml/m², dozate în 4-5 l de apă, la intervale de 7 zile. La intervale de 30 de zile, se pot face tratamente cu Captafol combi în doză de 10 g/m², Micodifol, Merpafol combi etc. Tratamentele se fac pe o perioadă de 2-3 luni după plantare. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988). [71]

PUTREZIREA COLETULUI ȘI RĂDĂCINII DE

GERBERA, (fitopat.) micoză produsă de *Phytophthora cryptoega*. Ciuperca invadează țesuturile coletului aproape de suprafața solului și progresează în jos spre rădăcină. Zona coletului și țesuturile rădăcinii devin moi. Au culoarea negricioasă și un aspect umed-macerat. Frunzele plantelor bolnave se ofilesc brusc și își schimbă culoarea de la verde în violet-carmin. Pețiolurile lor sunt înnegrite în partea bazală. Măsurile de prevenire și combatere constau în dezinfectia termică sau chimică a solului. Culturile trebuie să se înființeze pe terenuri bine drenate în vederea evitării excesului de umiditate. Se aplică tratamente preventive cu diferite fungicide: Dexon în doze de 1 g/m² săptămânal; Mycodifol sau Merpafol combi, 8 g/m² la intervale de 25-30 zile; Ridomil 25,2 g + Folpet 6 g/m², la intervale de 30 zile; Fomganil (furalaxil), 8 g/m² la intervale de 25-30 zile; Ridomil 25,2 g/m², la intervale de 25-30 zile. Produsele, în dozele menționate, se dizolvă în 4-5 l apă, cu care se udă suprafața solului. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

PUTREZIREA FRUCTELOR DE VINETE, (fitopat.)

micoză produsă de *Phytophthora parasitica*. Atacă atât culturile din sere, din solare cât și din câmp. Sunt atacate fructele mature din partea bazală a plantelor care ating suprafața solului sau sunt în apropierea acestuia. În locul unde ciuperca atacă apar pete mari, brun-închis, zonate concentric, mărginite de o zonă mai deschisă. Putrezirea progresează cu rapiditate în pulpa fructului. Măsurile de prevenire și combatere constau în îndepărtarea din cultură a fructelor atacate, defolierea plantelor la bază, evitarea amplasării culturilor de vinete pe locul unde au fost tomate infectate cu același patogen, dezinfectia termică sau chimică a solului, cu produse fumigante în sere. Tratamente chimice cu fungicidele: Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Difolatan în concentrație de 0,2%, Merpafol combi în concentrație de 0,2%, Mycodifol în concentrație de 0,2%, Nemispor în concentrație de 0,2%. În suspensiile de stropit se va adăuga aracet în concentrație de 0,15%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PUTREZIREA FRUNZELOR BAZALE LA

SALATĂ, (fitopat.) micoză produsă de *Rhizoctonia solani*. Boala se manifestă mai ales în sere și solare. Ea diminuează producția din punct de vedere cantitativ și o depreciază calitativ. Boala apare pe frunzele care ating suprafața solului. Pe ele apar pete de culoare brună, ușor cufundate în țesuturi. În cele din urmă petele cresc în suprafață, confluează între ele și acoperă parțial sau total suprafața limbului. În condiții favorabile boala trece și la frunzele din mijlocul căpățânii. Măsurile de prevenire și combatere constau în îndepărtarea periodică a plantelor bolnave din culturi, aerisirea sereilor, menținerea temperaturii în jurul valorilor de 18°C. În timpul vegetației se fac stropiri foliare alternative cu Ronilan în concentrație de 0,1%, Rovral în concentrație de 0,15% sau Sumilex în concentrație de 0,1%. Se fac trei tratamente în fazele cu trei frunze, 8 frunze și 12 frunze adevărate. Alte produse care se pot folosi sunt: Captadin în concentrație de 0,25%, Euparen în concentrație de 0,2%, Difolatan în concentrație de 0,2%, Merpafol combi în concentrație de 0,2%, Mycodifol în concentrație de 0,2%. În condiții de câmp se pot face 3-4 stropiri foliare cu Ronilan în concentrație de 0,15%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

PUTREZIREA FRUNZELOR DE SMOCHIN,

(fitopat.) micoză produsă de *Botrytis cinerea*. Atacă frunzele, inflorescențele și mai ales fructele în faza de părgă și coacere. Pe fructele atacate apar pete de mucegai cenușiu. Fructele atacate putrezesc. Combaterea se face prin 2-3 stropiri cu zeamă bordeleză în concentrație de 0,5%, urmate de 2-3 stropiri cu Topsin 0,07% sau Benlate 0,1%. (M.-A. Drobotă, 1986) [50]

PUTREZIREA NEAGRĂ A RĂDĂCINILOR DE

TUTUN (*Thielaviopsis basicola*), (fitopat.) micoză. Boala se instalează pe rădăcini la zona lor de ramificare unde putrezesc. Partea aeriană a plantelor se îngălbenește, se ofilește, se brunifică și moare. Prevenirea și combaterea constau în dezinfectarea pământului, a răsadnițelor și a uneltelor de lucru. La transplantare se va folosi răsad sănătos. Rotația culturii, la 5 ani. Efectuarea arăturilor adânci de toamnă. Aplicarea de îngrășăminte minerale (fosfor și potasiu) în doze optime. Folosirea de soiuri rezistente. (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

PUTREZIREA PLANTULELOR DE IN, (fitopat.)

micoză produsă de *Pythium debaryanum*. Întâlnită în regiunile cu umiditate multă. La noi a fost pusă în evidență în 1937. Produce pagube destul de mari în anii cu primăverile umede. Boala se manifestă pe hipocotilul plantulelor, unde apar pete mici, brune, care se măresc și planta se usucă. Plantulele atacate cad la pământ și putrezesc. Atacul se produce în vetre. Acestea se măresc centrifug, putând cuprinde întreaga

PUTREZIREA RĂDĂCINII ȘI USCAREA PUIEȚILOR DE RĂȘINOASE

cultură, dacă vremea este umedă. Dacă vremea devine uscată, atacul nu mai înaintază. Prevenirea și combaterea constau într-o bună pregătire a patului germinativ. Tratarea cu fungicide a semințelor pe bază de clorură mercurică 800 g/100 kg sămânță. (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

PUTREZIREA RĂDĂCINII ȘI USCAREA PUIEȚILOR DE RĂȘINOASE, (fitopat.) micoză produsă de *Rhizoctonia* sp., *Phytophthora* sp. *Fusarium* sp. Puietii atacați de aceste ciuperci putrezesc. Slăbirea fiziologică din timpul iernii favorizează uscările puietilor de la începutul primăverii. Se recomandă aplicarea de tratamente cu fungicidele sistemice: Benlate, Fundazol, Ridomil etc. [50]

PUTREZIREA RĂDĂCINILOR RĂSADULUI DE TUTUN (*Olpidium brassicae*), (fitopat.) micoză. Atacul are loc la rădăcinile plantelor care se înnegresc și putrezesc. Părțile aeriene se îngălbenesc, cad la pământ și pier. Prevenirea și combaterea constau din dezinfectarea solului pe cale termică, la 120°C timp de 30 minute și presiune de minimum o atmosferă, dezinfectarea în continuare cu formol în soluție de 0,5% sau cu un produs organo-mercuric, aerisirea răsadnițelor, îndepărtarea și distrugerea plantelor bolnave prin ardere și dezinfectarea suprafețelor rămase goale. (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

PUTREZIREA RĂDĂCINILOR ȘI TULPINILOR DE SOIA, (fitopat.) micoză produsă de *Phytophthora megasperma*. Plantele atacate pier repede. Se manifestă prin putrezirea semințelor și germenilor sau prin putrezirea rădăcinilor, urmată de ofilirea și distrugerea plantelor, determinând apariția de goluri în culturi. Plantele tinere afectate au frunzele moi, cu simptome de îngălbenire și ofilire, ducând la pieirea lor. Plantele mature sunt distruse treptat, prin scăderea vigurozității lor de-a lungul perioadei de vegetație. Primul simptom constă în îngălbenirea frunzelor între nervuri și în lungul nervurilor; frunzele superioare devin clorotice, se ofilesc și rămân agățate de plantă o săptămână sau mai mult. Planta întregă se veștejește. Rădăcinile bolnave sunt distruse, se brunifică puternic. Petele de decolorare progresează pe tulpină, ajungând până la primele ramificații sau chiar până la al cincilea nod. Pe timp ploios infecția se întinde pe frunze și în lungul tulpinilor. Prevenirea și combaterea se realizează prin evitarea solurilor grele și prin cultivarea soiurilor rezistente. (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

PUTREZIREA ȘI NECROZAREA RĂDĂCINII PUIEȚILOR DE RĂȘINOASE, (fitopat.) micoză produsă de *Rosellinia* sp. Determină pagube mari prin uscarea în masă la puietii din pepiniere, dar numai în condiții de umiditate ridicată. Se recomandă

igienizarea suprafeței afectate, prin îndepărtarea resturilor afectate. [50]

PUTREZIREA TULPINII GAROAFELOR, (fitopat.) micoză produsă de *Fusarium roseum*. Atacă butașii puși la înrădăcinat. Aceștia se ofilesc și mor ca urmare a putrezirii bazei tulpinilor. Măsurile de prevenire și combatere constau în înrădăcinarea butașilor în perlit; folosirea de butași sănătoși și viguroși; drenarea substratului de înrădăcinare; evitarea irigațiilor excesive; evitarea plantărilor prea adânci; udarea substratului de înrădăcinare cu suspensie de fungicide sistemice. Se folosește unul din produsele Benlate, Bavistin, Derosal, Fundazol, Metoben, Topsin-M, în concentrație de 0,05-0,1%, folosindu-se 3-4 l/m². După recoltarea florilor din culturile comerciale, se aplică tratamente la intervale de 7-10 zile, folosindu-se prin alternare produsele: Benlate (Bavistin, Derosal, Fundazol, Metoben, Topsin-M) 0,1%, Captadin 0,25% și Perozin 0,4%. Tăierea florilor se face la nivelul nodurilor pentru a preveni instalarea agentului patogen pe cioturile rămase. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1988) [71]

PUTUROASĂ (*Diplotaxis muralis*, fam. *Brassicaceae/ Cruciferae*), (bot.) plantă anuală de primăvară sau de toamnă, uneori bienală, considerată buruiiană problemă pentru culturile agricole. Frunze lobate, mari, adânc sectate (lirate). Pedicelii silicevi, aproape perpendiculari pe axă și scurți. Se întâlnește în culturi sau în locuri ruderaie și pe malurile râurilor. Înfloarește în mai-septembrie. Sensibilă la: clorsulfuron, amidosulfuron, triasulfuron, rimsulfuron-metil, lenacil, simazin, atrazin, imazetapir, acid 2,4-D + dicamba, metribuzin, MCPA + diclorprop-P, bromoxinil + acid 2,4-D, bromoxinil + MCPA. [51]

PUȚ, 1. Groapă cilindrică sau pătrată săpată în pământ până la nivelul unui strat de apă și care servește la alimentarea cu apă. 2. Săpătură într-o mină care leagă zăcămintul cu suprafața sau cu o galerie principală și care servește la extracție, la aeraj sau la pătrunderea personalului. [13]

PYRAZOXON, (pest.) insecticid sistemic pe bază de O,O-dietil-O-3-metil-5-pirazolilfosfat. [29]

PYTHONINAE, (zool.) pitoni. Șerpi mari primitivi, fără colți veninoși, dar care omoară prada prin constricție. Au rudimente de centuri pelviene și de membre posterioare. Ei depun ouă. Se găsesc în majoritatea țărilor tropicale ale Lumii Vechi. [37]

PYURIDE (*Pyuridae*), (zool.) ascidii având sifoane cu 4 lobi, tentacule bifurcate și o tunică în general opacă și viu colorată. [37]

pz. (pedol.) simbol folosit în sistemul român de clasificare a solurilor pentru notarea subtipurilor pseudogleizate. [29]

Q

Q-CUANTILE, (mat.) a unei variabile aleatoare X , numerele reale c_1, c_2, \dots, c_{q-1} astfel încât $P(X \leq c_i) \geq i/q$ și $P(X \geq c_i) \geq (q-i)/q$. Pentru $q = 2$ se obține mediana variabilei aleatoare, pentru $q = 4$, obținem cuantile, pentru $q = 10$ obținem decilele. [48]

QUADRANGULAR, (bot.) cu patru muchii sau patru coaste. [50]

QUADRICAPSULAR, (bot.) cu patru capsule. [50]

QUADRICARPELAR, (bot.) gineceu cu patru carpele. [50]

QUADRIDENTAT, (bot.) organ patrudințat, prevăzut cu patru dinți. [50]

QUADRIFID, (bot.) organ al plantelor de patru ori fidat. [50]

QUADRIFURCAT, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația *divizat în patru ramificații*. [50]

QUADRILOCULAR, (bot.) organ cu patru loji sau loculi, aspect întâlnit la antera androceului și ovarul gineceului. [50]

QUADRIPARTIT, (bot.) frunze de patru ori partit divizate. [50]

QUADRISECT, (bot.) frunza plantelor de patru ori sectat divizate. [50]

QUADRISERIAT, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația *patru seriat, dispus în patru serii sau rânduri*. [50]

QUAGGA, (zool.) specie de zebra recent extinsă (*Equus quagga*) din Africa de Sud, care are dungi brun închis pe cap și pe gât. Ultimul individ cunoscut a murit în 1872 la grădina zoologică din Londra. [37]

QUAMOCLIT, (bot.) fam. *Convolvulaceae*, pop. „zorele“. Gen cu plante ornamentale originar din America tropicală și India. Se înmulțesc în răsadniță în martie-aprilie, de unde se replică în ghivece, iar pe 20 mai se trec în aer liber. Numai specia *Q. coccinea* se însămânțează direct în aer liber prin lunile aprilie-mai. Se utilizează la decorarea zidurilor, chioșcurilor, balcoanelor, pergolelor. Pretind un sol bogat, humo-

nisipos, nu prea umed și bine însorit. Specii: *Quamoclit coccinea* înflorește vara-toamna. Florile sunt mici, de culoare roșie, parfumate. Plantă anuală, volubilă, 5 m înălțime. *Q. lobata* înflorește vara-toamna. Florile sunt albe-gălbui, dispuse în cimă scorpoidă, bifurcată, lungă până la 45 cm. Bobocii la început sunt roșu-aprins, iar înainte de înflorire devin portocalii. Este o plantă volubilă, anuală, de cca 6 m înălțime. *Q. pennata* înflorește vara. Florile sunt roșii, roșii-stacojii, roșii-carmin sau roșii-purpur. Este o plantă anuală, volubilă, are 2-3 m înălțime, cu frunze alterne, penat-palmat sectate. [71]

QUASSIA, (bot.) principiu amar extras din arborele exotic *Quassia amara*, cu proprietăți insecticide de contact, folosit sub formă de soluții apoase (în concentrație de 3%) cu săpun, obținute prin reducerea și fierberea lemnului de *Quassia*. [29]

QUASSINĂ ($C_{22}H_{30}O_6$), (chim.) greutate moleculară 390,2; substanță obținută din lemnul arborelui *Quassia amara*. Cristale albe, punct de topire 205-206°C. Este întrebuițată ca denaturant pentru alcool. [29]

QUERCETAGETINĂ, (biochim.) substanță intens colorată în galben, care este imprimată florilor de bumbac, primulelor și diferitelor compozee (*Chrysanthemum segetatum*). [41]

QUIÇAMA, parc național situat în Angola. Suprafața, 996.000 ha (1957). Protejează o specie rară de bivoliț pigmeu de pădure (*Sybcerus nanus*). [50]

QUINCKE, (med. u.) edem constând într-o formă de urticarie gigantă, ce se localizează predilect la nivelul buzelor, cavității nazale, limbii, faringelui, glotei și regiunilor palpebrale. [60]

QUINCUEFAR, (bot.) termen având semnificația *cinci-seriat, dispus în cinci serii sau rânduri*. [50]

QUINCUEPETAL, (bot.) flori unde corola are cinci petale. [50]

QUINCUNCIAL

QUINCUNCIAL, (bot.) termen având semnificația *cu cinci straturi suprapuse*, aspect întâlnit la prefoliație. [50]

QUINKE (**edemul** sau **boala ~**), (med. u.) afecțiune caracterizată prin apariția bruscă de infiltrate edematoase de consistență crescută, bine delimitate și proeminente, localizate mai ales în zona feței și a

organelor genitale, dar afectând adesea și căile respiratorii. Acest tip de edem alergic se poate asocia cu urticaria cronică, astmul, migrena etc. [60]

QUIT, (inform.) executarea închiderii unui program și întoarcerea controlului către sistemul de operare. [6]

QUOTAS, (ec.) mărime alternativă a tarifelor care permite limitarea importurilor în cadrul comerțului

RABBI, (rel.) în ebraică: *Domnul meu, stăpânul meu*. În vremea Mântuitorului acest titlu îl purtau cărturarii și fariseii, începând cu marele învățat Hillel. Singurul „Rabbi“ cu adevărat a fost Mântuitorul Iisus Hristos. [65]

RABDOMIOM, (med. u.) tumoră benignă generată de țesutul muscular striat. [33]

RABDOMIOSARCOM, (med. u.) tumoră malignă a țesutului muscular striat, caracterizată prin atipii celulare accentuate. [60]

RABDOVIRUS, (fitopat.) virus de formă bacilară, ex., virusul galben necrotic al lăptucii (*Lactuca sativa*). [61]

RABIN, (rel.) conducător religios al unei comunități mozaice. [65]

RAC DE BALTĂ (*Astacus leptodactylus*), (zool.) crustaceu superior, dulcicol, ce trăiește în apele stătătoare, bogate în oxigen. Corpul este fusiform, de 17–30 cm lungime, acoperit de o carapace rugoasă prevăzută cu spini pe laturi. Este colorat în verde măsliniu cu o nuanță verde-gălbuie. Rostrul este alungit și prezintă numeroși țepi mărunți. Prima pereche de picioare se termină cu clești lungi și drepți. [10]

RAC DE RÂU (*Astacus astacus*), (zool.) crustaceu superior, dulcicol, ce trăiește în apele curgătoare cu fund mâlos. Corp alungit, de 15 cm lungime, turtit dorso-ventral, format din cefalotorace și abdomen. Cefalotoracele este apărat de o carapace tare, netedă pe partea dorsală, iar anterior prezintă un rostrum cu vârful ascuțit și cu doi spini dispuși în spatele ochilor pedunculați. Prima pereche de picioare toracice este mare și prevăzută cu clești. Coloritul corpului este verde măsliniu sau brun. Picioarele prezintă articulații de culoare roșie, iar abdomenul este albicios. [10]

RACEM, (bot.) ciorchine, buchet. Inflorescență monopodială cu creștere indefinită, în care meristemul terminal al axei rămâne activ cât trăiește planta. Axa principală trece prin întregul sistem de ramificație. Racemul propriu-zis este format dintr-o axă principală pe care se dezvoltă axe florifere neramificate, fiecare de la subsuoara unei bractee,

aspect întâlnit la coada mielului (*Verbascum phoeniceum*). Racemul poate fi: *perfect*, cu bractee la zambilă (*Hyacinthus* sp.); *imperfect*, fără bractee la Brassicaceae; *verticilat*, la iarba sasului (*Hippuris* sp.); *difuz*, la salcâm (*Robinia pseudacacia*); *secund*, la lăcrămioare (*Convallaria majalis*); *terminal*, la băieței (*Veronica spicata*); *lateral*, la șopârliță (*Veronica teucrium*); *axilar*, la bobornic (*Veronica beccabunga*); *erect*, la degețel roșu (*Digitalis purpurea*); *deflex*, la dracilă (*Berberis vulgaris*); *pendul*, la paltinul de munte (*Acer pseudo-platanus*); *corimbiform*, la Brassicaceae. Sporangioforii unei specii de mucegai (*Mucor* sp.) sunt ramificații în racem. [50]

RACEMIFER, (bot.) care poartă raceme, inflorescențe. [50]

RACEMIFLOR, (bot.) cu flori dispuse în raceme. [50]

RACEMOS, (fitopat.) structură în formă de ciorchine.

Ex., conidioforul ciupercii *Botrytis cinerea*. [61]

RACER 25 EC (*fluorocloridon 250 g/l*), (pest.) erbicid preemergent combate buruieni dicotiledonate anuale. Doze: 2,0-3,0 l/ha floarea soarelui; 3,0-4,0 l/ha cartof. Produs de SYNGENTA Elveția. [51]

RACHETA, (milit.) aparat de zbor propulsat cu ajutorul unui motor cu reacție. Poate fi r. antiaeriană, r. chimică, r. cu focos nuclear, r. de luptă de aviație. [31]

RACHETE ANTIGRINDINĂ, (meteor.) rachete conținând o substanță de însămânțare disipată prin explozie în interiorul norilor, cu potențial de grindină ca o masă de nuclee de condensare lichidă, evitându-se astfel pagubele produse de grindină. [54]

RACHETOMODELISM, (sp.) sport tehnico-aplicativ ce constă în construirea și lansarea unor modele de rachete în concursuri. Ca sport, r. este de dată mai recentă pe plan mondial, dar preocupări pentru acest fel de zbor prin propulsie reactivă au avut savanții din cele mai vechi timpuri. Rachetomodelul este un aparat de zbor asemănător rachetelor purtătoare din programele cosmice sau din dotarea armatei, care funcționează pe principiul reacției. [52]

RACILĂ, (fitopat.) boală a bradului cauzată de ciuperca *Melampsorella caryophyllaceum*, care produce și măhuri de vrăjitoare (v. acest termen). **R.** este o umflătură în formă de butoiș pe tulpină și de fus pe ramuri. Pe același ax se pot forma mai multe **r.**, care continuă să se îngroașe. **R.** are inele anuale lărgite, mersul traheidelor este neregulat, lemnul este tare, se despică greu, devine casant și crapă neregulat. Coaja din dreptul **r.** se usucă parțial, se desface în plăci, dezvelind lemnul. [61]

RACLETĂ, (ind.) lamă flexibilă de oțel care servește la curățarea sau la răzuirea unor suprafețe. [13]

RACLOR, (prot. med.) dispozitiv mobil folosit pentru curățarea nămolului depus pe fundul decantoarelor, fără scoaterea din funcțiune a instalației. [13]

RACORD, **1.** Legătură, contact între două părți ale unei lucrări sau între două elemente ale unui întreg. **2.** Piesă (constituită din una sau din două părți tubulare cu piulițe) cu care se face legătura între două conducte și prin care poate circula un fluid sau un material pulverulent ori granular. [13]

RACOVITĂ, Emil (1868-1947), biolog român. Membru al Academiei Române. Prof. univ. la Cluj. A participat la expediția antarctică a navei „Belgica” (1897-1899), adunând un bogat material științific. A pus bazele biospeologiei și a înființat la Cluj primul Institut de Speologie din lume (1920). Însemnate contribuții în zoologie și în biologia teoretică („Essai sur les problèmes biospéologiques”, 1907, „Evoluția și problemele ei”, 1929). [11]

RADAR DOPPLER, (milit.) folosește efectul Doppler al ecoului electromagnetic primit de la o țintă mobilă (nori) pentru a distinge țintele fixe de cele în mișcare și astfel să măsoare viteza țintelor. Prin îndepărtarea țintei se modifică frecvența undei electromagnetice reflectate datorită mișcării relative sursă-observator. [31]

RADIAL¹, (bot.) dispus în formă de raze în jurul unei axe. **1.** *Simetrie radială*, organism sau organ prin care se pot duce mai multe planuri de simetrie ce trec prin centru împărțindu-l de fiecare dată în două părți egale, simetrice, aspect întâlnit la tulpina de brad (*Abies alba*), molid (*Picea abies*), florile de cartof (*Solanum tuberosum*), ardei (*Capsicum annuum*), fructul de măr (*Malus domestica*). **2.** Florile cu simetrie radială se numesc actinomorfe. [50]

RADIAL², (anat.) osul carpian proximal adiacent radiusului în membrul unui vertebrat tetrapod. La om și la alte câteva animale are forma unei bărci și este cunoscut sub numele de scafoid. [57]

RADIAN, (mat.) unitate de măsură a unghiurilor (în SI), egală cu unghiul care, având vârful în centrul unui cerc, subîntinde un arc a cărui lungime este egală cu raza cercului ($1\text{rd} \approx 57^{\circ}17'45''$). Denumirea se datorește fizicianului W. Thomson-Kelvin (1873). [48]

RADIATOR, (ind.) **1.** Corp, aparat sau dispozitiv care emite radiații. **2.** Corp de încălzire format din tuburi sau coloane tubulare prin care circulă aburii sau apa caldă, într-o instalație de încălzire centrală. **3.** Dispozitiv care servește la răcirea apei în motoarele cu ardere internă. [13]

RADIAȚIE¹, (ecol.) transferul valorilor de radioactivitate în energie sau căldură. [24]

RADIAȚIE², (fiz.) emisie și propagare în spațiu a unor unde (de exemplu **r.** acustice sau electromagnetice) sau particule (radiație corpusculară, de pildă **r.** alfa, beta, gama ș. a.; → **DEZINTEGRARE**), însoțită de transport de energie. Produce efecte de natură fizică, chimică sau biologică. **R. cosmică**, fluxul de nuclee atomice (mai ales protoni) de foarte mare energie, care vine din spațiul cosmic (**r.** primară), la care se adaugă **r.** secundară generată de aceste nuclee în atmosfera terestră prin ciocnirea cu atomii din straturile superioare ale atmosferei. Sub altitudinea de 20 km **r.** cosmică este formată practic numai din **r.** secundară. Aceasta are o componentă moale (formată din electroni, pozitroni și fotoni) și una tare, cu o mare putere de pătrundere, constituită din miuoni. Energia **r.** primare este între 1-10 000 GeV, această **r.** fiind izotropă, dar în apropierea Pământului particulele sunt deviate de câmpul magnetic terestru, existând un efect de latitudine și unul de longitudine. Intensitatea **r.** secundare suferă variații neregulate în funcție de presiunea atmosferică și de activitatea solară. Se adaugă variații periodice (diurne, la 27 de zile, legate de anotimp, anuale, la 11 ani etc.). [38]

RADIAȚIE ADAPTATIVĂ (*evoluție divergentă*), (evol.) evoluție prin care, de la o singură specie animală sau vegetală se ajunge la o serie de forme diferite. Pe măsură ce populația inițială se înmulțește, ea se împrăștie din centrul său genetic în căutare de noi habitate și noi surse de hrană. În decursul timpului rezultă mai multe populații, fiecare dintre ele fiind adaptată la un anumit tip de mediu. În final, aceste populații ajung să se deosebească atât de mult unele de altele încât constituie specii noi. De ex., în Australia, marsupialele, s-au diversificat în procesul evoluției în specii ce trăiesc la suprafața pământului, specii subterane, specii arboricole, multe sunt erbivore, altele carnivore; peștii din fam. Cichlidae din Lacul Tanganica s-au diferențiat în cca 300 de specii. [70]

RADIAȚIE CORPUSCULARĂ, (fiz.) radiație cosmică constituită din particule. [54]

RADIAȚIE DIFUZĂ, (fiz.) radiația difuzată în atmosferă. [54]

RADIAȚIE IZOTROPICĂ, (fiz.) radiație solară difuză având aceeași intensitate în toate direcțiile. [54]

RADIAȚIE NOCTURNĂ EFECTIVĂ, (meteor.) bilanțul radiativ al unei suprafețe negre orizontală cu fața în sus sau în jos la temperatura aerului și în lipsa radiației solare. [54]

RADIAȚIE SOLARĂ, (fiz.) energia principală primită de la soare de sol și atmosferă, constituind factorul important în desfășurarea proceselor biologice și climatice, de evapotranspirație și de agrometeorologie. [49]

RADIAȚIE SOLARĂ ABSORBITĂ, (fiz.) radiație absorbită de atmosfera cu gaze, pulberi și nori. [54]

RADIAȚIE SOLARĂ DIRECTĂ, (fiz.) radiația incidentă pe sol sub un unghi limitat la discul solar. [54]

RADIAȚIE TERESTRĂ, (fiz.) radiație de mare lungime de undă emisă de Terra și de atmosfera sa. [54]

RADIAȚIE ULTRAVIOLETĂ, (fiz.) radiație cu lungimea de undă scurtă inferioară a cca 0,3 μm . [54]

RADIAȚIE VIZIBILĂ (*luminoasă*), (fiz.) partea din spectrul radiației electromagnetice solare cu lungimi de undă cuprinse între 0,39 și 0,76 μm , recepționată de ochiul omenesc. [54]

RADIAȚII INFRAROȘII, (fiz.) radiații electromagnetice cu lungimea de undă cuprinsă între 0,75 și 1.000 μm . [54]

RADICAL¹, (mat.) semnul matematic $\sqrt[n]{}$ care indică operația de extragere a rădăcinii de ordinul n dintr-un număr dat. Numărul n ($n \geq 2$) se numește indicele radicalului. A fost introdus de K. Rudolf (1525) și utilizat curent în lucrările lui M. Rolle (1690). [48]

RADICAL², (bot.) dispus pe rădăcină, lângă rădăcină, în apropierea rădăcinii, ex., frunze dispuse la baza tulpinii, în apropierea rădăcinii. [50]

RADICAL³, (chim.) grupă de atomi care se formează și rămâne neschimbată într-o reacție chimică și care, de regulă, nu se găsește în stare liberă. De exemplu: radicalul metil $-\text{CH}_3$, etil $-\text{C}_2\text{H}_5$, propil $-\text{C}_3\text{H}_7$, fenil $-\text{C}_6\text{H}_5$, naftil $-\text{C}_{10}\text{H}_7$ etc. [29]

RADICAL ALCHILIC, (chim.) radical rezultat teoretic prin îndepărtarea unui atom de hidrogen dintr-o combinație din seria alcanilor (parafinelor). De exemplu: metilul $-\text{CH}_3$, etilul $-\text{C}_2\text{H}_5$, propilul $-\text{C}_3\text{H}_7$ etc. [29]

RADICAL ARILIC, (chim.) radical derivat teoretic dintr-o combinație aromatică prin îndepărtarea unui atom de hidrogen. De exemplu: fenilul $-\text{C}_6\text{H}_5$, naftilul $-\text{C}_{10}\text{H}_7$ etc. [29]

RADICAL LIBER, (chim.) moleculă care conține la unul dintre atomi un orbital ocupat numai parțial de un singur electron; prin urmare, conține un număr impar de electroni. Are caracter similar atomilor liberi monovalenți, fiind neutru din punct de vedere

electric (spre deosebire de ioni). Radicalii liberi se formează prin reacții de descompunere termică sau fotochimică, prin reacții de transfer de electroni. Se clasifică în radicali cu viață scurtă, cu reactivitate mare (radicalii hidrocarburilor simple: metil, etil, fenil etc. și radicalii cu viață lungă, mai puțin reactivi decât primii (trifenilmetilul). [29]

RADICALI LIBERI DE OXIGEN, (biochim.) intermediari apăruiți în cursul a numeroase reacții biochimice, datorită capacității moleculei de oxigen de a accepta electroni. Au durata de viață foarte scurtă, dar au și o foarte mare reactivitate. Cei mai cunoscuți radicali liberi ai oxigenului sunt anionul superoxid (O_2^-) și radicalul hidroxil ($\text{OH}\cdot$). Fără a fi radical liber, dar cu o mare capacitate de a traversa membranele, este peroxidul de hidrogen (H_2O_2). Există și radicali liberi de azot (radicalul oxid nitric $-\text{NO}\cdot$, radicalul peroxinitrit $-\text{ONOO}\cdot$). Toxicitatea radicalilor liberi de oxigen constă în marea lor reactivitate și abilitate de a se lega de diferite structuri, cărora le modifică funcția – mai ales lipide, proteine și ADN. Organismul se apără permanent în fața producției de radicali liberi de oxigen prin mecanisme antioxidante enzimatică (SOD – superoxid dismutaza, catalaza, GSHpx – glutation peroxidaza) și nonenzimatică (vitaminele A, C și E). [21]

RADICANT, (bot.) care se înrădăcează, care emite rădăcini adventive, ex., tulpini care formează rădăcini adventive, de la noduri, aspect întâlnit la porumb (*Zea mays*), trifoiul alb (*Trifolium repens*); frunze care formează rădăcini adventive, așa cum este begonia (*Begonia* sp.). [50]

RADICAȚIE, (bot.) modul de dispunere a radicelelor și de ramificație a rădăcinilor primare. Ea poate fi profundă ca la stejar (*Quercus robur*), superficială la molid (*Picea abies*), plană, tabulată (stratificată). [50]

RADICELĂ, (bot.) ramificație endogenă a rădăcinii principale indiferent de grosime sau de ordin. Apare imediat după regiunea piliferă sau sub aceasta, ultimul caz fiind întâlnit mai ales la plantele de apă (hidrofite). Își are originea în periciclu la gimnosperme (pinofite) și majoritatea angiospermelor (magnoliifite); în celulele inițiale ale endodermei, pentru pteridofite; în endodermă, pentru unele angiosperme; în straturile cele mai interne ale scoarței ca la unele plante hidrofite din fam. *Fabaceae*, *Cucurbitaceae* ș.a.; în straturile externe ale scoarței și epidermei, fapt întâlnit la rădăcinile plantelor din fam. *Brassicaceae*. Celulele rizogene ale periciclului ce dau naștere la **r.** sunt situate în dreptul fasciculelor de lemn ale cilindrilor central. Numărul șirurilor longitudinale (ortostihurilor) de **r.** corespunde numărului de fascicule conducătoare

lemnoase, cu excepția rădăcinilor la care numărul fasciculelor conducătoare lemnoase scade la două sau la unul. La acestea din urmă se formează câte două **r.** la fiecare fascicul lemnos. Ele rezultă din celule rizogene situate de o parte și de alta a fiecărui fascicul de lemn, respectiv între fasciculul de lemn și fasciculul de liber. Dispoziția **r.** în primul caz este izostihă, iar în al doilea caz, diplostihă. La plantele din fam. *Apiaceae/Umbelliferae*, **r.** se formează în fața fasciculelor de liber, deoarece în fața fasciculelor de lemn se află canale glandulare. La angiosperme s-a stabilit că primordiul **r.** se formează prin diviziunea și creșterea celulelor rizogene ale periciclului, la început prin diviziuni periclinale și apoi anticlinale. Primordiul **r.** în creștere iese treptat la exterior distrugând în calea lui țesuturile scoarței. La speciile unde primordiul **r.** pornește din endodermă celulele se divid prin pereți anticlinali și din când în când prin pereți periclinali. **R.** care pornesc din rădăcina principală se numesc radicele de ordinul I, din acestea se fac altele de ordinul II etc. Sunt dispuse pe rădăcina principală în serii longitudinale regulate sau ortostihuri. La ferigi există două șiruri, la *Apiaceae*, *Brassicaceae*, *Solanaceae* seriile sunt în număr de patru, apropiate câte două, la fasole (*Phaseolus vulgaris*) există patru șiruri de **r.** echidistante, iar la mazărice (*Vicia faba*) se află cinci serii de **R.**, la fag (*Fagus sylvatica*) există opt serii de **r.** Monocotiledonatele au un număr mai mare de opt serii radicele. Numărul seriilor de **r.** este egal cu numărul fasciculelor lemnoase. [50]

RADICIN, (agrotehn.) îngrășământ bacterian, preparat pe cale artificială cu bacteria *Bacillus radicola* care trăiește în simbioză cu plantele leguminoase și fixează azotul liber din aer. [29]

RADICOL, (cecid.) care crește pe rădăcini, ex., bacterii (*Rhizobium leguminosarum*), gale. [50]

RADICULAR, (bot.) sistem radicular format din totalitatea rădăcinilor, respectiv rădăcina principală plus radicelele. [50]

RADICULĂ, (bot.) componenta embrionului situată sub baza cotiledoanelor care în cele mai multe cazuri devine rădăcină primară, principală. [50]

RADICULITĂ, (med. u.) inflamația rădăcinii unui nerv spinal sau cranian. [60]

RADICULOMIELITĂ, (med. u.) inflamația măduvei spinării și a rădăcinilor nervoase ale nervilor spinali. [60]

RADIE, (bot.) 1. Ramură a umbelei compuse. Umbela compusă este formată dintr-un număr variabil de radii, fiecare purtând la vârf o umflătură formată din flori mai mult sau mai puțin pedicelate. La baza radiilor umbelei și umbelulei se află câte un verticil de frunze bracteriforme numite involucre și

involuclul, aspect întâlnit la *Apiaceae/Umbelliferae*. 2. (referitor la papus) Elemente dispuse radial în jurul rostrului, ex., *Asteraceae/Compositae* unde radiile sunt simple ca la ciulin (*Cardus* sp.), penate sau piloase, ca la crăpușnic, scai, pălămidă (*Cirsium* sp.). [50]

RADII, (anat.) piese rigide sau elastice ale scheletului înotătoarelor peștilor. Numărul și forma radiilor constituie criterii taxonomice pentru specii și rase. [10]

RADII BRANCHIOSTEGALE, (anat.) baghete osoase care se găsesc în grosimea membranei de la marginea inferioară a aparatului branhial la pești. [10]

RADIOACTIV, (fiz.) calitatea unei substanțe de a prezenta radioactivitate. [29]

RADIOACTIVITATE¹, (fiz.) proprietatea unor nuclee de a se dezintegra (→ DEZINTEGRARE) spontan prin emisia unor radiații alfa, beta sau gama. **R.** poate fi *naturală* sau *artificială* (provocată în laborator prin bombardarea unor nuclee stabile cu neutroni sau cu alte particule). În urma dezintegrării nucleul inițial se transformă în alt nucleu (*transmutație*). În cazul că nucleul rezultat este instabil, el se dezintegrează la rândul său și apare astfel o *serie (familie) radioactivă*. În natură se cunosc trei serii radioactive, dar după ce s-a reușit obținerea artificială a unor izotopi s-a obținut și cea de-a patra serie. Membrii unei serii radioactive satisfac relația $A = 4n + 1$, seriile corespunzând valorilor 0,1,2 și 3 pentru n , iar A este numărul de nucleoni conținuți de nucleu. Seriile naturale se încheie cu izotopi stabili ai plumbului, iar cea de-a patra cu un izotop al bismutului. [38]

RADIOACTIVITATE², (chim.) fenomenul de emisie spontană a unor radiații de către nucleele unor atomi. Studiile asupra acestor radiații au fost începute de către H. Becquerel (1895) și dezvoltate ulterior de Rutherford, soții F. și I. Joliot Curie și alții. Cercetările sistematice în domeniu au evidențiat că în natură există numeroase elemente care, fie în stare pură, fie sub formă de compuși, emit spontan radiații caracteristice. Substanțele radioactive emit trei tipuri de radiații: α , β , γ . Radiațiile α sunt nuclee de atomi de He dublu ionizați. Sunt particule grele, cu viteză mare de deplasare și putere mare ionizantă, producând luminescența unor substanțe, precum și acțiuni chimice și calorice. Radiațiile β sunt compuse din electroni în mișcare având masa mult mai mică și viteză mult mai mare decât particulele α . Radiațiile γ sunt unde electromagnetice ca și razele X (Roentgen), dar au energii mai mari. Se propagă cu viteza luminii, în linie dreaptă, având o mare putere de penetrație. Emisiile de raze γ însoțesc emisiile de radiații α și β . [36]

RADIOACTIVITATE ARTIFICIALĂ, (fiz.) proprietate a unor elemente, în general stabile, de a

deveni radioactive în urma bombardării lor cu particule în majoritatea cazurilor accelerate: protoni, deutoni, electroni, helioni etc. Elementele artificiale radioactive obținute au, în general, timp de înjumătățire scurt și emit electroni, pozitroni și alte particule sau radiații. [29]

RADIOACTIVITATE NATURALĂ, (fiz.) radioactivitate prezentată de elementele care se găsesc în natură, în general elemente cu greutate atomică mare: toriu, actiniu, uraniu etc. Radiațiile emise în aceste dezintegrări sunt: α , β , δ . [29]

RADIOACTIVITATEA PĂMÂNTULUI, (fiz.) proprietatea pe care o au unele elemente de a se descompune pe cale naturală și a se transforma în altele, eliberând energia calorică și emanând radiații. Dezintegrarea radioactivă este mai intensă în scoarța terestră decât în învelișurile mai interne ale Pământului. [50]

RADIOALTIMETRU, (av.) instalație pentru măsurarea înălțimii prin emisiuni. Folosirea undelor electromagnetice, în compunerea cărora intră un emițător de unde electromagnetice și un post de recepție a undelor reflectate. Există *r. de bord*, care determină înălțimea de zbor a avioanelor prin emiterea de unde și recepționarea lor reflectate de sol; *r. terestru*, care determină înălțimea de zbor a aeronavelor, în funcție de înclinarea petalei antenei. [31]

RADIOAMATORISM, (sp.) ramură sportivă cu caracter tehnico-aplicativ, având ca scop realizarea de radio-legături bilaterale între radioamatorii de pe întreg pământul, prin folosirea stațiilor proprii. În multe cazuri, sportivii *r.* au un rol salvator prin semnalele de ajutor medical, anunțarea unor catastrofe etc. Funcționarea stațiilor de *r.* este reglementată prin convenții internaționale. Apariția primelor aparate de emisie și recepție pentru undele radio este consemnată în anul 1895 și reprezintă încununarea rezultatelor obținute de activitatea unor generații de savanți. [53]

RADIOCARBON sau **CARBON 14**, (paleomorf.) metodă de datare în care evenimentul marcant îl reprezintă moartea individului, moment de la care cantitatea de ^{14}C , absorbită în timpul vieții, se va diminua progresiv, în funcție de timpul scurs. Metoda a fost descoperită în 1950 de William E. Libby care, prin cercetările din Laboratorul Institutului de Studii Nucleare din Chicago, a observat formarea unui izotop radioactiv al carbonului - ^{14}C , care se produce permanent datorită bombardamentului razelor cosmice asupra atomilor de azot, la o rată fixă de 2,4 atomi/s/cm² din suprafața pământului. Carbonul

este componenta de bază a țesuturilor organice, găsiindu-se în țesuturile plantelor prin procesul de fotosinteză. Carbonul asimilat de plante este preluat, prin consumul acestora de animale și de om. Proporția ^{14}C , constantă și permanentă în organismele vii, după moartea individului va diminua progresiv în funcție de rata specifică a acestui element, care este în general de 1% la 83 de ani. Acest proces va continua până la epuizarea totală a ^{14}C . Comparând concentrația din mostră cu cea a organismului viu, se poate determina vârsta fosilei respective. O altă caracteristică a ^{14}C este perioada de înjumătățire. Se știe că după 5710 ani (± 40 ani) concentrația sa într-un eșantion de substanță organică s-a redus la jumătate. Datorită timpului de înjumătățire, datarea prin dozajul radiocarbonului nu este aplicabilă în prezent mostrelor de vârstă mai mare de 50.000 de ani. Materialele care se pretează cel mai bine la datarea cu radiocarbon sunt cărbunii de lemn și lemnul bine conservat în condiții speciale (1 gr.). Rezultate fiabile oferă metoda ^{14}C prin datarea cochiliilor (10 gr. material necesar), a oaselor (50-1000 gr. pentru os ars și 100-2000 gr. pentru os nears), iar în ultima vreme pe resturile organice conținute în ceramică. Și carbonul asociat cu fierul oferă posibilitatea unor rezultate încurajatoare și foarte interesante. Rezultate foarte bune poate da și conținutul organic al sedimentelor, cu condiția să se evite orice contaminare posibilă. În ultimul timp, printre materialele databile cu ^{14}C au fost incluse și solurile fosile sau paleosolurile. Trebuie avut în vedere că un sol fosil a încetat schimbul de materie organică cu atmosfera la sfârșitul etapei calde căreia îi aparține sau în timpul căreia s-a format, în timp ce evoluția compușilor organici continuă acest proces. Vârsta estimată pentru un paleosol este deci numai apropiată de cea a substanței organice pe care o conține. Exactitatea datării ^{14}C depinde foarte mult de corectitudinea colectării și conservării mostrei pentru datare. Este cu totul neindicată colectarea probelor de cărbune sau os în pungi de hârtie sau de plastic, cea mai eficace fiind împachetarea materialului în folie de staniol sterilizat. Oasele sau cărbunele nu trebuie spălate sau curățate prea mult de sediment, evitându-se pe cât posibil contactul lor cu mediul înconjurător actual. Datorită unor posibile contaminări, există o eroare care, pentru mostrele de până la 10.000 de ani, variază între 50 și 250 ani, iar pentru cele de până la 50.000 ani ajung chiar la 2.000 de ani. Întrucât limita practică a dozajului radiocarbonului este de aproximativ 50.000 de ani, s-a încercat găsirea unor soluții pentru extinderea acestei limite. Hugo de Vries

a arătat că s-ar putea ajunge la 70.000 de ani prin îmbogățirea izotopică cu ^{14}C , față de conținutul inițial al mostrei, într-o coloană de difuzie termică. Tehnica este destul de sensibilă la contaminare. În laboratoarele de la Groningen (Olanda) și Washington (SUA), printr-un tratament de-a lungul a 4-5 săptămâni, s-au câștigat cca 15.000 de ani în plus la limita metodei ^{14}C . În anul 1977, R. A. Miller a propus o nouă formulă legată de metoda radiocarbonului. Cu ajutorul unui spectrometru de masă se încearcă numărarea directă a radiocarbonului, fără să se mai aștepte dezintegrarea. Avantajele acestei metode cronometrice, în comparație cu cea a dozajului radiocarbonului, constă în reducerea substanțială a greutății mostrei (sunt suficiente 1-15 mg), iar precizia este deosebită. Limita cronologică a acestei metode noi de numărare a atomilor de ^{14}C pare să fie teoretic de 100.000 de ani, dar în mod practic s-a ajuns doar la 70.000 ani. Timpul necesar pentru realizarea studiului unei probe este de numai cca 6 minute, dar costul cercetărilor rămâne totuși destul de ridicat. [8]

RADIOECOLOGIE, ramură a ecologiei care se ocupă cu efectele globale ale radioactivității pe nivelurile supraindividuale de organizare a materiei vii, la nivel de ecosistem, cu circuitul elementelor radioactive, ca și de interrelațiile organismelor cu radionuclizii și radiațiile ionizante ale acestora. [24]

RADIOELEMENT, (chim.) orice element radioactiv în mod natural sau artificial. [29]

RADIOFAR, (nav.) mijloc radiotehnic de asigurare a navigației, care transmite semnale radio caracteristice, pe anumite frecvențe, utilizate de nave pentru determinarea poziției navigabile. [31]

RADIOGEODEZIE, (geodez.) măsurarea distanțelor dintre punctele geodezice cu aparatură radioelectronică și electrooptică de mare precizie. [31]

RADIOGONIOMETRU, (milit.) mijloc radiotehnic de navigație prin care se determină direcția la un radiofar sau la altă sursă de emisie radio, folosind proprietățile direcționale ale antenelor cadru. [31]

RADIOIZOTOP, (chim.) izotop radioactiv al unui element chimic. [29]

RADIOLARI, (zool.) animale nevertebrate din clasa rhizopode, încrângătura protozoare care trăiesc în apa marină. Au schelet radial cu numeroși spiculi silicioși. [50]

RADIOLARIA, (zool.) ordin al subclasei *Actinopoda* care cuprinde peste 2000 de specii de protozoare sferice cu simetrie bilaterală și radiară. Sunt solitare sau coloniale, frumos și divers colorate. Cele mai multe specii au schelet format din silice sau sulfat de stronțiu sub formă de coif, inel, parașută etc. Trăiesc

în mări și oceane ca forme pelagice sau la adâncimi mari, chiar până la 5000 m. Reproducerea se face prin diviziune binară sau prin diviziune multiplă. [50]

RADIOLOCATOR, (milit.) mijloc radiotehnic, destinat descoperirii și determinării poziției obiectivelor în spațiu bazat pe reflecția undelor electromagnetice. [31]

RADIOLOCAȚIE, ramură a radiotehnicii care se ocupă cu cercetarea, descoperirea și determinarea poziției diferitelor obiecte în spațiu, folosind radiația și reflectarea undelor electromagnetice. Are și aplicație militară, având ca misiune cercetarea spațiului și descoperirea inamicului aerian, terestru și naval, asigură acțiunile de luptă ale aviației și trupelor de rachete antiaeriene. [31]

RADIOMETRU, (prot. med.) aparat destinat măsurării gradului de infectare radioactivă a suprafețelor și mediilor lichide și gazoase. [31]

RADIOMIMETIC, (fiz.) substanță care are efecte similare cu cele ale radiațiilor ionizante. [19]

RADIONAVIGAȚIE, (av., nav.) procedee de navigație prin folosirea undelor electromagnetice pentru determinarea poziției azimutului aeronavei sau navei. [31]

RADIOREZISTENȚĂ, (ecol.) reacție a organismelor care le permite să suporte o cantitate definită de radiații ionizante. R. diferă după poziția pe scara evolutivă a organismelor. Ea este mai mare la organisme inferioare și scade la cele superioare. Pentru drosofilă doza letală DL50 apare la 85000 rad, la musca comună la 10000 rad, iar la om la 400 rad. [41]

RADIU (Ra), (chim.) element chimic radioactiv din grupa a doua principală. Are Z 8 și structura învelișului de electroni $[\text{Rn}] 7s^2$. A fost descoperit în 1898 de soții Curie în pehblendă. O tonă de pehblendă conține cca 400 mg Ra, dar o parte din acesta se pierde la prelucrare. Ra metallic se poate obține prin electroliza soluției de clorură de Ra, cu catod de mercur în care rămâne dizolvat. Prin distilarea mercurului se obține apoi Ra curat, cu aspectul unui metal alb lucios, sensibil față de aer și apă. Este activ din punct de vedere chimic. Se folosește ca substanță emițătoare de raze. [36]

RADIUS, (anat.) osul anterior sau preaxial din cele 2 oase care formează antebrațul unui vertebrat tetrapod. [37]

RADON (Rn), (chim.) element chimic radioactiv din grupa gazelor rare. Are Z 86 și structura învelișului de electroni $[\text{Xe}] 4f^{14}5d^{10}6s^2p^6$. Ia naștere prin transformarea elementului radioactiv radium (emanația radiului) și este el însuși radioactiv. Alte elemente radioactive, toriul și protactiniul, dau naștere și ele unor emanații care sunt izotopi ai Rn. [36]

RAFALĂ, (milit.) metodă de executare a focului de către armamentul automat al infanteriei și tancurilor sau de către gurile de foc automate sau semiautomate de artilerie, constând în tragerea câtorva lovituri în timp foarte scurt. [31]

RAFA → **RAFEU**

RAFEU, (bot.) 1. Sută longitudinală între funicul și corpul ovulului sub formă de muchie proeminentă, la ovulul anatrof și după fecundație la sămânța situată între hil și șalază, aspect întâlnit la *Geraniaceae*. 2. La *Diatomeae*, fantă pe linia mediană a frustulei diatomeelor; prezența ca și forma sa reprezintă criterii în identificarea speciilor. [50]

RAFFLESIA SERBÖDJADI, rezervație naturală situată în Indonezia (Insula Sumatra). Suprafața, 300 ha (1936). Protejează din cadrul vegetației speciile de *Rafflesia* – plante parazite cu flori uriașe având diametre de până la 9 m. Fauna protejată constă din: rinocerul bicorn (*Dicerorhinus sumatrensis*) și urangutanul pitic (*Pongo pygmaeus*). [50]

RAFIDE, (bot.) incluziuni ergastrice vacuolare existente în celulele vegetale formate din gruparea în mănunchiuri a cristalelor aciculare, lungi, de oxalat de calciu, dispuse într-o masă mucilaginoasă. Întâlnite în celulele frunzelor de ghiocel (*Galanthus nivalis*), zambilă (*Hyacinthus orientalis*), slăbănog (*Impatiens noli-tangere*). [50]

RAHEOLA, (bot.) axă secundară scurtă a inflorescenței; axa spiculețului, aspect întâlnit la speciile de *Poaceae*/*Gramineae*. [50]

RAHIS¹, (biol.) ax central. 1. Axul unei pene. 2. Orice axă centrală sau nervură. [37]

RAHIS², (bot.) 1. Axă sau pețiol comun pe care se inserează foliolele la frunzele compuse, aspect întâlnit la salcâm (*Robinia pseudacacia*), frasin (*Fraxinus excelsior*), scoruș (*Sorbus aucuparia*). 2. Axa principală a spicului compus la *Poaceae*/*Gramineae*. [50]

RAHITISM, (med. u.) modificări osoase apărute la copil, ca urmare a unui deficit de vitamina D. Constau în: mineralizare deficitară a cartilajelor epifizare, cu persistența unor cartilaje deformate; dezvoltare anormală a rețelei de capilare în zona afectată, cu fibroza medulară a osului; deformări scheletale care depind de severitatea procesului rahitic: turtirea oaselor occipitale, cu bombarea celor parietale, bombarea zonei frontale, deformări toracice („mătănnii costale”), protruzia anterioară a sternului („în piept de porumbel”), înfundarea circulară a toracelui în zona inferioară, modificări ale bazinului și membrilor inferioare. [21]

RAI, (rel.) eden, paradis, sânul lui Avraam. 1. În mediul religios ortodox, este locul în care vor locui sufletele celor drepiți, după moarte. El este loc și stare de

nespusă fericire. Din cauza păcatului lui Adam, raiul a fost închis pentru om și a fost deschis după moartea și învierea Mântuitorului. De aceea, primul cetățean al raiului avea să fie tâlharul din dreapta răstignirii lui Hristos, căruia i-a zis Domnul: „*Astăzi vei fi cu Mine în rai*”. Sufletele celor ce se mântuiesc merg în rai după judecata particulară, care are loc a 40-a zi după moarte. 2. Loc frumos, încântător, din natură unde cineva se simte foarte fericit. [63]

RAICES MONTE, parc național situat în Guineea Ecuatorială. Suprafața, 26.000 ha (1953). Ocrotește numeroase specii de maimuțe: maimuța cu mustați (*Cercopithecus leucampyx*), maimuța cu nasul alb (*C. asancius*, *C. petaurista*), maimuța-de-Brazza (*C. neglectus*), bivoli și elefanți pitici. [50]

RAION, (fitosociol.) unitate teritorială de clasificare a complexelor floristice și de vegetație, de rang inferior, subordonată sectorului (concept al școlii geobotanice ruse); **r. floristic**, unitate teritorială de clasificare a complexelor floristice, de rang inferior, subordonat sectorului floristic; **r. geobotanic**, unitate teritorială de clasificare a complexelor de vegetație de rang inferior, subordonat sectorului geobotanic. [15]

RAIONARE → **REGIONARE**

RAIONARE PEDOLOGICĂ, (pedol.) raionare a unui teritoriu pe baza caracterelor învelișului de sol. [29]

RAIONAREA VITICULTURII, (agric.) zonare la nivel macro în cadrul ecosistemelor începând cu podgoriile, cu scopul de punere în valoare a terenurilor în pantă și a altora care sunt degradate; cu acest prilej se stabilesc direcțiile de producție, se micșorează numărul de soiuri și se reduc suprafețele cu hibrizi producători direcți. [49]

RAJA CLAVATA → **VULPEA DE MARE**

RAJIDE (*Rajidae*), (zool.) vulpi de mare. Pești cartilaginoși cu corpul turtit dorso-ventral. Fantele branhiale sunt situate pe partea ventrală a corpului. Înotătoarele pectorale sunt mult lățite și se întind pe laturile corpului. Ovipare. Prezintă dimorfism sexual. [37]

RALLIDE (*Rallidae*), (zool.) cârstei. Păsări de mlaștină, care locuiesc pe lacuri cu stufăriș și eleșteie în cele mai multe părți ale lumii. Au pui nidifugi. Fac parte din ordinul *Gruiformes*, dar au picioare mai scurte decât cocorii. [37]

RAM, (inform.) acronim pentru *Random Access Memory*, memorie bazată pe semiconductori ce poate fi citită și scrisă de către microprocesor sau alte dispozitive hard. [6]

RAM COMUNICANT, (anat.) nerv scurt care leagă fiecare ganglion simpatic cu nervul spinal corespondent, la un vertebrat. [37]

RAM DISK, (inform.) disk drive simulat ale cărui date sunt de fapt stocate în RAM. Un program special

„înșală“ sistemul de operare făcându-l să creadă că un disk drive adițional este prezent. Sistemul de operare citește și scrie pe dispozitivul simulat, iar programul stochează datele în memorie. Disk-urile RAM sunt extrem de rapide, dar sunt volatile. [6]

RAM LATERAL, (anat.) acea ramură a nervului vag care inervează organele liniei laterale de la un pește. [37]

RAMAPITECI (*Silvaphitecus*), (antrop.) hominoizi mioceni. Au apărut acum aproximativ 19 milioane de ani în Africa (Kenia), apoi au migrat în Turcia, Sudul Chinei, Nordul Greciei și Pakistan. Trăiau la marginea pădurilor. Anumiți cercetători îi consideră ca fiind la originea hominidelor, alții susțin că ar fi strămoșul urangutanului datorită maxilarului în forma literei „V“ și nu de arc. [27]

RAMĂ DE RASADNIȚĂ, (agric.) cadru de lemn destinat să susțină sticla sau alte materiale transparente cu dimensiunea de 1,5 m lungime și 1 m lățime; sin. *ferestra de rasadniță*. Câmpul **r. de r.** poate fi secționat longitudinal în mai multe segmente, prin sproțuri (1-3), când se utilizează sticla. În mod obișnuit, la unul din capete marginea **r. de r.**, este ușor scobită la jumătatea intervalului dintre sproțuri pentru scurgerea apei. De asemenea, pentru eliminarea apei de pe suprafața **r. de r.** sticla se fixează astfel încât bucata care vine la partea cea mai de sus să acopere pe următoarea pe 1-2 cm ș.a.m.d. [72]

RAMBLEU, (geomorf.) formă de relief pozitivă, antropică, construită în regiunile inundabile; este alcătuită din piatră și are o secțiune trapezoidală. [25]

RAMEAL, (bot.) care aparține ramurilor, așa cum sunt mugurii, frunzele. [50]

RAMENT, (bot.) scvame epidermice, uscate, brunii ale pețiolurilor unor frunze și tulpinilor tinere ale unor ferigi, ex., *Filices*. [50]

RAMFASTIDE (*Rhamphastidae*), (zool.) tucani: păsări de pădure ploioasă și umedă. Au cioc voluminos, dar compus din țesut osos spongios. Limba este cornoasă ca o perie. Locuiesc în pădurile tropicale din America Centrală și de Sud. Se hrănesc cu fructe, insecte, șopârle, ouă și pui de la alte păsări. [57]

RAMFOTECĂ, (anat.) învelișul cornos al ciocului la păsări. [57]

RAMIFICARE, (micol.) despărțire în două sau în mai multe direcții. Caracteristică conidioforilor ciupercilor sau sporoforilor. **R.** acropetală începe de la bază spre vârf, așa că ramura cea mai tânără este în vârful axului principal; acest termen se aplică și la formarea lanțurilor de conidii. **R.** bazipetală – miceliul, conidioforul sau lanțul de conidii – începe de la vârf înspre bază, așa încât ramura sau conidia

cea mai tânără se află la bază. **R.** monopodială, când ramurile conidioforului sau sporoforului se dezvoltă alternativ de o parte și de alta a axului formând de o parte și de alta a axului un unghi mai mult sau mai puțin ascuțit. [61]

RAMIFICAȚIE, (bot.) modul de formare și dispunere a axelor secundare de ordine și vârste diferite pe rădăcina principală, tulpina principală, nervura principală sau în sfera reproducătoare. Există ramificație dihatomică și ramificație laterală. Cea dihatomică se subdivide în monopodială (eudihatomică sau izotonă) și simpodială (dihatomică sau anizotomă). Ramificația laterală se subdivide în monopodială (racemoasă sau botritică) și simpodială (cimoasă). [50]

RAMOLISMENT, (fiziol.) mental sau cerebral, slăbire și deteriorare a activității mentale legate de senilitate, cauzată deseori de scleroza vaselor sangvine din creier, având drept consecință degenerarea unor porțiuni limitate din acestea, prost hrănite și oxigenate. [28]

RAMULARIOZA ANASONULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Ramularia pimpinellae*. Se manifestă sub formă de pete galbene sau brune, apoi albicioase, mărginite de nervuri unghiulare. [50]

RAMURĂ, (bot.) ramificație groasă, bătrână, a tulpinii, dezvoltată dintr-un mugur axilar de la subsuoara unei bractee. Se deosebesc ramuri principale, secundare, terțiare, respectiv de ordinul I, II, III etc. Ramurile principale se formează din mugurii de pe tulpină, cele secundare din mugurii de pe ramurile principale ș.a.m.d. La arbori, ramurile principale se numesc crăci, cele secundare se numesc crengi, iar ramificațiile acestora se numesc rămurele. După poziția ramurilor față de trunchi se deosebesc: *ramuri erecte*, îndreptate în sus; *ramuri divergente*, îndreptate lateral; *ramuri patente*, dispuse perpendicular sau în unghi mare față de trunchi; *ramuri pendente*, care atârnă spre sol. După originea lor se deosebesc: *ramuri adventive*, care se formează din muguri adventivi; *ramuri proventive*, care se formează din muguri adormiți, la salcie, plop, stejar, tei; *ramuri de înlocuire*, care se formează dintr-un mugur axilar situat sub vârful tulpinii sau ramuri scurte prin tăiere. [50]

RAMURĂ SPORTIVĂ, sistem de exerciții fizice care s-a statornicit în timp și se realizează în concurs (competiție) după reguli precise și în condiții specifice (alergări, aruncări, gimnastică sportivă, handbal etc.). [52]

RANĂ, (med. u. și vet.) leziune locală produsă prin traumatism extern. Termenul este sinonim cu cel de *plagă*. [33] → PLAGĂ

RANDAMENT¹, (ecol.) capacitate de producție a unei populații sau biocenoză; ea reprezintă raportul dintre productivitatea lor și rezistența pe care o manifestă față de diverși factori de mediu. [2]

RANDAMENT², (zootehn.) ponderea produsului finit provenit de la animale, exprimat în procente, obținut din 100 kg materie primă utilizată în procesul de producție. [34]

RANDAMENT DE ABATOR, (zootehn.) ponderea carcasei față de greutatea vie a animalului. [34]

RANDAMENT ENERGETIC, (ecol.) cantitatea de energie pusă de un nivel trofic la dispoziția nivelului trofic superior în unitatea de timp. Ea este de fapt raportul dintre suma ieșirilor energetice și suma intrărilor energetice din ecosistem. [24]

RANDAMENTE DE SCARĂ, (ec.) concept microeconomic din teoria firmei, care se referă la relația dintre creșterea inputului de resurse sau factori de producție și creșterea corespunzătoare a outputului. De obicei, se presupune că pentru dimensiunea mare a firmei, aceste randamente sunt descrescătoare, în sensul că o dublare a inputului nu va avea ca efect o dublare a outputului, ci o creștere mai redusă a acestuia (din cauza sporirii costurilor de gestiune pentru organizațiile mari). [17]

RANDOM ACCESS, (inform.) numit și *acces direct*, capacitatea sistemului de calcul de a găsi și a merge direct la o anumită locație fără să fie nevoie de o căutare secvențială de la locația de început. Echivalentul uman al acestui acces ar fi găsirea unei adrese dorite fără să fie nevoie de o căutare succesivă prin toate adresele. [6]

RANDOMIZARE, stabilire la întâmplare (aleatoriu) a suprafețelor de cercetare. [15]

RANFLUARE, (mar.) operațiune de aducere la suprafață a navelor scufundate. [31]

RANIDE (*Ranidae*), (zool.) familie care cuprinde 140 de specii de broaște cu o limbă protractilă, timpan distinct, trompe ale lui Eustache separate, epicoracoide fuzionate și precoracoide prezente totdeauna. Vertebrele sunt procelice, cu excepția vertebrei sacrale care este amficeriană. Mormolocii au un singur spiracul, pe partea stângă. [37] Picioarele posterioare ale adulților sunt lungi și bine dezvoltate. Cu ajutorul lor se pot face salturi mari pe uscat. Răspândite pe tot globul, cu excepția Australiei. Se întâlnesc în lacuri, bălți, mlaștini și chiar în afara lor. În România trăiesc: broasca-mică-de-lac (*Rana esculenta*), broasca-mare-de-lac (*Rana ridibunda*), broasca-de-munte sau broasca de iarbă (*Rana temporaria*), broasca-de-pădure (*Rana dalmatina*), broasca-de-mlaștină (*Rana avvalis*). [50]

RANUNCULACEE (*Ranunculaceae*), (bot.) familie care cuprinde cca 1500 de specii erbacee anuale,

bianuale, perene, rareori lemnoase, răspândite pe tot globul terestru, mai ales în regiunile temperate. Este cea mai importantă și cea mai numeroasă familie din ordinul *Ranunculales*. Rădăcina primară lipsește, fiind înlocuită de rădăcini adventive. Frunze variate ca formă, de obicei divizate, rar întregi, alterne, fără stipele. Flori bisexuate (hermafrodite) actinomorfe, rar zigomorfe, solitare sau grupate în inflorescențe cimoase; elementele florale sunt dispuse spiralat, ciclic sau hemiciclic pe un receptacul alungit, mai mult sau mai puțin conic; periant petaloid haplochlamideu trimer sau diplochlamideu pentamer, cu foliole nectarifere variate ca formă și mărime, plasate între periant și androceu, uneori lipsesc; androceul polimer, cu stamine libere, rareori unite la bază; gineceul, polimer, rareori din 2 sau o singură carpelă, cu ovar superior, foarte rar sincarp. Formula florală: $\zeta * \text{rar} \cdot | \cdot P_{3+3} A_{\alpha} G_{\alpha} ; K_{10-5} C_{\alpha-5} A_{\alpha} G_{\alpha-1}$. Polenizare entomofilă, anemofilă, omiofilă. Fructe multiple – folicule, nucule, bace, cu răspândire anemochoră, zoochoră și hidrochoră. Seminte cu endosperm bogat, embrion mic, cu două cotiledoane, rareori unul singur. Flora României conține 113 specii spontane și cultivate aparținând la 23 de genuri grupate în 3 subfamilii. Subfamilia **Helleboroideae** cu formula florală: $\zeta * K_{10-5} C_{10-5} A_{\alpha} G_{5-2}$ și genurile: *Cimicifuga*, x = 6; *Actaea*, x = 8; *Helleborus*, x = 8; *Eranthis*, x = 7; *Isopyrum*, x = 7; *Aquilegia*, x = 7; *Caltha*, x = 8; *Trollius*, x = 8; *Nigella*, x = 6; *Aconitum*, x = 8; *Delphinium*, x = 8; *Consolida*, x = 8; *Callianthemum*, x = 8. Sfam. **Anemonoideae**, cu formula florală: $\zeta * P_{3+3} A_{\alpha} G_{\alpha}$ și genurile: *Anemone*, x = 7, 8; *Pulsatilla*, x = 8; *Hepatica*, x = 7; *Clematis*, x = 8. Sfam. **Ranunculoideae** cu formula florală: $\zeta * K_{5-3} C_5 A_{\alpha} G_{\alpha}$ și genurile: *Thalictrum*, x = 7; *Myosurus*, x = 8; *Ceratocephalus*, x = 7, 8; *Ranunculus*, x = 7, 8; *Adonis*, x = 8. [50]

RANVERSARE, (av.) figură acrobatică a unui avion ce constă din schimbarea rapidă a direcției de zbor cu 180°, executată într-un plan vertical, pilotând aparatul fără a se întoarce pe spate. [31]

RANVERSIBILITATE, (psih.) proprietate a acțiunii de a fi parcursă în sens opus primului, revenind la punctul de plecare fără ca subiectul să aibă conștiința identității acțiunii executate în cele două sensuri. [28]

RAPĂN, (fitopat.) boală la pomii fructiferi, produsă de ciupercile din genul *Venturia*. [61]

RAPĂNUL CIREȘULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Venturia cerasi*. Semnalată în România de Rafailă și V. Suta, în anul 1958. Atacul se manifestă mai ales pe cireșul sălbatic. Pe fața inferioară a frunzei apar pete măslinii, mici, neregulate. Fructele atacate au numeroase pete circulare, brune, care produc deformarea lor. Unele fructe se usucă înainte de a ajunge la maturitate și rămân pe pom o perioadă

RAPĂNUL MĂRULUI

îndelungată. Combaterea se face prin aceleași tratamente chimice ca la ciuruirea frunzelor și antracnozei descrise mai sus. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

RAPĂNUL MĂRULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Venturia inaequalis*. Se manifestă pe frunze, flori, fructe și la unele soiuri sensibile și pe lăstari. Pe frunze apar pete de culoare măslinie, la început circulare, cu diametrul de 3-10 mm, apoi cafenie negricioasă. Prin transparență, în jurul petei se observă cordoane radiare întunecate, formate din miceliul ciupercii. Petele apar pe ambele fețe ale frunzelor cu dominanță pe partea lor inferioară. Florile prezintă pete cafenii mici pe sepale, pedunculii și receptaculul florilor determinând o cădere masivă a lor. Pe fructe boala se manifestă în toate fazele dezvoltării lor prin pete cafenii, deformare și crăpare. Pe ramurile pomului boala se manifestă mai rar sub formă de pete cafenii pe lăstarii tineri și prin pustule rotunde sau oval-alungite, sub care se formează un strat separator de suber, astfel încât țesutul mortificat se desprinde și cade. Combaterea constă în cultivarea de soiuri imune și slab atacate de rapăn; îngroparea frunzelor prin lucrarea de toamnă a solului; tăieri de rărire a coroanei, care să permită o mai bună aerisire a lor și zvântarea mai repede a frunzișului după ploaie sau rouă. Combaterea pe cale chimică a rapănului se face la avertizarea stațiilor de prognoză. Tratamentele se fac cu fungicidele sistemice pe bază de fenarimol (Rubigan 12), benomil (Benlate 50, Chinoin-Fundazol 50), etaconazol și penconazol (Sonax 50, Topas 50), metil-tiofant (Topsin M-70, Metoben 70), triforine (Saprol) etc., iar dintre fungicidele de contact se fac tratamente cu cele pe bază de Mancozeb (Dithane M-45), Captan (Captadin 50, Orthocid 50), Biloxazol (Baycor 25), Maneb, Ziram, Zineb, zeamă bordeleză 0,5%, Turdacupral 50 în concentrație de 0,5%, oxiclură de cupru 0,4-0,5% etc. (N. Minoiu, 1990) [50]

RAPĂNUL PRUNULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Fusicladium pruni*. Atacul se manifestă pe lăstari și fructe pe care apar pete brun-măslinii, cu diametrul de 0,5-0,8 mm, adâncite în țesut. Pe fructe apar pete cenușii catifelate, superficiale, conferindu-le un aspect rugos în urma înnegririi și crăpării lor în zona petelor. Măsurile de prevenire și combatere constau în măsuri de igienă sanitară și tratamente chimice în timpul vegetației. Se fac tratamente la dez mugurit cu zeamă bordeleză în concentrație de 1% sau Turdacupral 50 în concentrație de 0,05%, apoi tratamente cu produse cuprice indicate împotriva pătării roșii și ciuruirii micotice a frunzelor. (N. Minoiu, 1987) [50]

RAPHIDIOPTERE, (zool.) ordin mic cu valoare taxonomică, cuprinzând insecte oligoneoptere răpitoare, de talie medie, care au primul segment toracic foarte alungit, ceea ce le conferă un aspect unic; popular sunt cunoscute sub denumirea de „muște cu gât de cămilă“, ex., insecte din genul *Raphidia*. [62]

RAPITĂ SĂLBATICĂ (*Brassica rapa* ssp. *sylvestris*, fam. *Cruciferae*), (agric.) plantă anuală ori bianuală, considerată buruiană problemă pentru culturile agricole. Florile deschise ale racemului sunt așezate mai sus decât cele în mugur, profund cordate, amplexicaule. Înflorește în lunile aprilie-august. Cultivată, forma sălbatică var. *sylvestris* are rădăcini subțiri. Var. *rapa* cu rădăcina îngroșată. Sensibilă la: acid 2,4-D ca ester 2 etil hexilic, brumoxinil, imazetapir, bifenox, metolacloar+atrazin, imazetabenz metil, isoxaflutol, linuron, fluroxipir, tibenuron metil, amidosulfuron, foram-sulfuron, tifensulfuron metil, bromo-xinil+acid 2,4-D, dimetenamid+butilat, fluroxipir+ acid 2,4-D, acid 2,4-D+dicamba, glifosan, glufosinat de amoniu. [51]

RAPORT ASUPRA MEDIULUI, raport de informare asupra măsurilor de protecție a mediului și a rezultatelor obținute în reducerea poluării, publicat de către firme sau organizații, ca manifestare a angajamentului asumat în acest domeniu, ce stimulează salariații la noi inițiative de introducere a metodelor și procedeele moderne, antipoluante. [17]

RAPORT CARBON-AZOT, (pedol.) raport ce exprimă gradul de mineralizare (humificare) a materiei organice din sol și se calculează prin împărțirea conținutului de atomi-gram de C și de N din sol; se notează C:N; valorile sale oscilează între 10 și 13 la cernoziomuri, sunt mai mici la soluri cu o rată ridicată de mineralizare, soluri din regiuni aride și mai mari la soluri cu o rată scăzută de mineralizare, din regiuni umede. [29]

RAPORT DE ADSORBȚIE A SOLULUI, (pedol.) raport, notat cu SAR, între conținutul de sodiu și rădăcina pătrată a mediei aritmetice a conținuturilor de calciu și magneziu (exprimate în miliechivalenți); se calculează pentru apa freatică, apa de irigație sau soluția de sol; reprezintă un indicator al calității apei; reflectă pericolul de alcalinizare a solului. [29]

RAPORT (COEFICIENT) DE REVENIRE, (ind. energ.) raportul între valoarea de revenire și valoarea de funcționare. [59]

RAPORT GONOSOMATIC, (pisc.) raportul dintre greutatea ovarelor (în g) multiplicată cu 100 și greutatea peștelui reproducător sau raportul dintre greutatea ovarelor și peștele reproducător după ce ovarele au fost extirpate. Este folosit la determinarea prolificității peștilor. [10]

RAPORT SILICE-ALUMINĂ ($\text{SiO}_2/\text{Al}_2\text{O}_3$), (chim.) raport între cantitățile de SiO_2 și Al_2O_3 , exprimate în moli-gram. [29]

RAPORT SILICE-SESCVIOXIZI ($\text{SiO}_2/\text{R}_2\text{O}_3$), (chim.) raport între cantitățile de SiO_2 și $\text{Al}_2\text{O}_3 + \text{Fe}_2\text{O}_3$ exprimate în moli-gram. [29]

RAPORTUL N:P:K, (agrotehn.) proporția între îngrășămintele chimice cu azot, fosfor și potasiu, în substanță activă. [49]

RAPSODIE, (cult.-art.) lucrare instrumentală de virtuozitate în formă de parafrază, pe teme populare, mai rar piesă de factură epică de felul baladei. A apărut în Grecia antică și se executa de către cântăreții ambulanti. [67]

RAPTUS, (psih.) impuls brusc și necontrolabil care pune subiectul în situația de a îndeplini acte violente și grave. Simptom al epilepsiei, al schizofreniei și al psihozei maniaco-depresive. [28]

RARIȘTE, (bot.) fitocenoză de pădure cu coronamentul arboretului neîncheiat, lăsând să pătrundă multă lumină la sol, ceea ce favorizează dezvoltarea unui strat discontinuu de ierburi și arbuști. [15; 4]

RASĂ, (fitopat.) taxon infraspecific, cuprinzând indivizi care se deosebesc de ceilalți din aceeași specie. **R. fiziologică** este o populație de ciuperci care se deosebește de alte populații din aceeași specie, prin caractere fiziologice, biochimice sau patologice, privind nivelul de virulență și modul de manifestare a simptomelor. [61]

RASĂ GEOGRAFICĂ, (biogeogr.) grup de indivizi dintr-o specie, situat într-un teritoriu relativ izolat cu condiții ecologice proprii; acești indivizi prezintă unele caracteristici morfologice sau fiziologice proprii care îi deosebesc de indivizii altor populații ale speciei. Ex., hamsia din Marea Neagră (*Engraulis encrassicholus ponticus*). [70]

RASCOL, mișcare eretică apărută în Rusia în urma sinodului de la Moscova din anul 1654, când s-a hotărât traducerea corectă a cărților de ritual după edițiile grecești și îndreptarea inovațiilor și exagerărilor cultice. Sinodul a fost convocat de patriarhul Nikon. [63]

RASCOLNIC, adept al unei secte care s-a despărțit de biserica ortodoxă rusă la mijlocul secolului XVII rămânând fidelă așa-numitului „rit vechi”. [65]

RASTER, (inform.) formă rectangulară de linii orizontale pe un monitor video. [6]

RATA CIRCUITULUI → **TURNOVER**

RATA CREȘTERII NUMERICE A POPULAȚIEI, (ecol.) diferența dintre rata natalității și cea a mortalității. [24] → **DENSITATEA POPULAȚIEI**

RATA DE ASIMILARE → **RATA ENERGETICĂ**

RATA ENERGETICĂ, (energ.) raportul dintre producția netă a nivelului respectiv și producția netă a

nivelului anterior. (Sin. *rata de asimilare* pentru un nivel trofic). [2]

RATA MORTALITĂȚII, (ecol.) raportul dintre mortalitate (μ) și efectivul populației (N). [2]

RATA MUTAȚIEI, (genet.) număr de mutații care survin pe un locus specific, pe gamet și pe generație, într-o populație dată. „Ceasul molecular” semnifică apariția mutației cu o rată constantă în timp (ex. o substituție la un milion de ani). [19]

RATA NATALITĂȚII, (ecol.) raportul dintre natalitate (Λ) și efectivul populației (N). [24]

RATA NATURALĂ DE CREȘTERE A UNEI POPULAȚII, (ecol.) diferența dintre rata brută a deceselor și rata brută a nașterilor, exprimată în procente. [24]

RATA PRODUCTIVITĂȚII, (ecol.) afluxul de substanță și energie al unui nivel trofic cedat nivelului trofic superior. [24]

RATA ȘOMAJULUI, (soc.) mărime relativă a șomajului exprimată procentual în raport cu populația activă. [68]

RATĂ, (mat.) expresia variațiilor relative a căror mărime y este în funcție de variațiile unei alte mărimi x . Se disting: o *rată a producției de materie organică* – raportul dintre hrana asimilată și cea consumată de o populație; o *rată de eliminare* – procentul pierderilor anuale de indivizi suferite de o populație dată și o *rată energetică* – raportul dintre producția netă a nivelului trofic respectiv și producția netă a nivelului anterior. [24]

RATEU, (milit.) fenomen de neaprindeare a pulberii de azvârlire și neplecarea proiectilului (glonțului, bombei de aruncător, rachetei), după executarea dării focului de către trăgător. [31]

RATICID, (pest.) substanță sau preparat chimic, natural sau sintetic, folosit în combaterea șoarecilor și a șobolanilor. [29]

RAȚA CĂRĂITOARE (*Anas querquedula*, fam. *Anatidae*), (zool.) pasăre numită și *sarselă de vară*. Greutatea rățoiului este de 280-425 g, iar a raței de 250-400 g. Ciocul rățoiului este închis la culoare, picioarele sunt cenușii, iar sprâncenele albe. Sensibilă la frig. Sosește în luna martie și pleacă în octombrie-noiembrie. Mediul de trai îl reprezintă bălțile cu multă vegetație. Este una dintre cele mai frecvente rațe, rareori fiind întâlnită și în ape sărate. Își face cuibul în stuf sau pe altă vegetație acvatică înaltă. Depune 8-12 ouă, durata incubației fiind de 22 de zile. [42]

RAȚA CU CAP CASTANIU (*Aythya ferina*, fam. *Anatidae*), (zool.) pasăre scufundătoare. Sosește în țara noastră în februarie-martie și se retrage spre locurile de iernare din nordul Mării Mediterane, nord-estul Africii, valea Nilului și sud-estul Asiei până în India în octombrie-noiembrie. Rățoiul are corpul

cenușiu, capul și gâtul castaniu, pieptul aproape negru, ciocul și picioarele cenușii, oglinda aripilor cenușiu cu brun. Rața are capul și partea anterioară a corpului brună-cafenie. Se întâlnește în special în bălțile și ghiolurile Deltei Dunării, precum și în bălțile fluviului Dunărea. Cuibul și-l face în scorburi de copaci, în „mustățile“ de salcie, iar în lipsa acestora, în stuf sau pe plante. Depune 8-10 ouă, incubatia durează 22 de zile. Se scufundă 1-2 m, chiar 4 m și stă sub apă 25-30 de secunde. [42]

RAȚA MARE (*Anas platyrhynchos*, fam. *Anatidae*), (zool.) rața de suprafață, cea mai cunoscută și cea mai răspândită în țara noastră. Greutatea, 800-1400 g. La femelă culoarea penajului este brun-gălbuie cu pete brune închis. Rățoiul este mai mare și viu colorat, verde metalic pe cap și gât, având un guler alb, iar pe spate este sur-galben deschis, pieptul brun închis, coada neagră cu vârful alb. Populează aproape toate bălțile din țară cu vegetație, puțin adânci, mai frecventă în bălțile din Delta Dunării. Iarna, când bălțile îngheață, în regiunea de câmpie cele care nu au plecat spre sud caută locuri cu apă neînghețată din zona de munte sau izvoarele calde. În cazurile când migrează spre sud se înapoiază foarte devreme, îndată ce apar primele ochiuri de apă fără gheață. Cuibăresc în scorburile arborilor, dar la nevoie în stufărișuri și chiar în semănăturile de cereale. Rața depune 9-15 ouă care au culoarea verzuie deschis. Puii încă din primele ore de viață sunt capabili să înoate și chiar să se scufunde. [42]

RAȚA MICĂ (*Anas crecca crecca*, fam. *Anatidae*), (zool.) numită și *rața pitică* și *sarselă de iarnă*. Rățoiul are capul roșu-cărămiziu cu o dungă verde de la ochi la ceafă. Pe aripă are o dungă longitudinală albă. Rața are cap și cioc galben-brun și oglinda aripilor verde-neagră, încadrată cu galben. Este rața cea mai mică. Femela are greutatea de 300 g, iar rățoiul 330 g. Este oaspete de iarnă. Sosește în septembrie-octombrie și pleacă în martie, spre nordul Europei unde cuibărește. Este răspândită în bălțile Dunării și în Deltă, mai puțin în țară. [42]

RAȚA PESTRIȚĂ (*Anas strepera strepera*, fam. *Anatidae*), (zool.) pasăre migratoare. Rățoiul se cunoaște după penele negre din coadă, are capul de culoare mai închisă decât restul corpului și îi lipsește inelul alb de la gât. Este oaspete de vară, mai puțin răspândită decât rața mare deoarece are nevoie de bălți liniștite cu mult stuf. Rezistă la temperaturi scăzute. Pleacă spre sud numai o dată cu înghețarea apelor și se înapoiază la dezgheț. Cuibul și-l face pe plante acvatice, dar și în scorburi. Hrana este în aceeași măsură vegetală și animală. [42]

RAȚA ROȘIE (*Aythya nyroca guldenst*, fam. *Anatidae*), (zool.) pasăre scufundătoare care se mai

numește și *rața cu ochi albi*. Colorația ambelor sexe este asemănătoare: cap, gât și piept castaniu închis, cioc albastru-cenușiu, picioare cenușii. Irisul rățoilor este alb. Zboară în grupuri mici și este puțin sociabilă. Cuibul îl face în scorburi, iar în lipsa acestora, în stuf pe plaur. Hrana o obține prin scufundare de cca 25 de secunde și este pe timp de vară mai mult vegetală, iar spre iarnă predomină cea animală. Este una dintre cele mai frecvente rațe, având importanță vânătorească destul de mare. [42]

RAȚE SĂLBATICE (*Anas* sp., *Aythya* sp., *Netta* sp., *Tachyeres* sp. etc., fam. *Anatidae*), (zool.) păsări. Dintre speciile de vânat acvatic rațele sunt cele mai importante pentru vânător ca număr, frumusețe și ca valoare culinară. Ele pot fi grupate în rațe de suprafață sau înotătoare și rațe scufundătoare. Cele de suprafață își caută hrana stând la suprafața apei, mediul lor de trai este apa puțin adâncă de la marginea bălților. Ca metode de vânătore a rațelor sălbatiche avem pândă și goana, folosirea rațelor momeală (atraper) confecționate din lemn, cauciuc, plastic, ancorate pe apă cu un par introdus sub nivelul apei. Se așază la 3-4 m una de alta, vânătorul stă bine camuflat în barcă la 20-30 m. Rațele momeală vor atrage rațe din specii asemănătoare care vor să se așeze în apropierea lor. [42]

RAȚIE FURAJERĂ, (zootehn.) sin. *rație de hrană*, cantitatea de nutrețuri, administrată unui animal, într-un interval de 24 de ore. [34]

RAȚIONALIZARE, (mat.) transformarea unei fracții, care are ca numitor o expresie algebrică irațională, într-o funcție echivalentă cu numitorul rațional.

$$\left(\frac{1}{1-\sqrt{3}} = \frac{1+\sqrt{3}}{-2}\right). [48]$$

RAȚIONAMENT, (mat.) formă logică fundamentală constând într-o înlănțuire de judecăți, prin care se derivă cunoștințe noi din cunoștințele date. [28]

RAȚIUNE, (psih.) însușire proprie omului de a cunoaște prin noțiuni, judecăți, raționamente, gândire logică. Psihologic, reprezintă modalitatea intelectuală de raportare a omului la lume, fără a exista predominanța trăirilor subiective. Gnoseologic, reprezintă totalitatea proceselor care formează conținutul cunoașterii logice, raționale, opuse cunoașterii senzoriale, empirice. [32]

RAVAZ, Louis (1863-1937), cercetător francez de mare notorietate. A fost directorul Școlii Naționale Agricole din Montpellier. A studiat putregaiul negru și cenușiu al viței de vie, adaptarea speciilor americane la solurile calcaroase din Charante, rezistența acestora la filoxeră și cloroză. Membru corespondent al Academiei de Științe din Franța. [49]

RAVENĂ, (geomorf.) șanț rezultat prin acțiunea apei de șiroire, are aspectul unei mici văi, un profil de V adâncit; ravena se păstrează de la o ploaie la alta, progresează cu fiecare ploaie; prin evoluția ravenelor într-o fază accentuată se formează ogașele. [25]

RAVI, râu în Asia, care traversează India și Pakistanul. Izvorăște din Munții Himalaya; are 725 km lungime și 34375 km² suprafața bazinului. [25]

RAVILEVU (Taveuni), rezervație naturală situată în Arhipelagul Fiji (insula Taveuni). Suprafața, 3.972 ha (1959). Altitudinea maximă, 600 m în regiunea muntoasă a insulei Taveuni. Centura montană marginală închide spre interior depresiuni tectono-erozive. Râurile debușează spre ocean prin cheiuri adânci și cascade, ce dau mult farmec peisajului. În cadrul vegetației este ocrotită planta *Medinella waterhousei*. Bogata pădure tropicală veșnic verde este compusă din coniferul *Agathis vitiensis* (ce atinge vârsta de 700 de ani), *Intsia bijuga* (din lemnul cărui se fac canoale), *Guettarda speciosa*, *Casuarinia equisetifolia*, *Santalum yasi*, *Ficus obliqua*, bambuși, cocotieri, ferigi arborescente, liane, mangrove. Fauna este reprezentată de șopârle verzi, lilieci, șarpele boa de Pacific (*Enygrus bibroni*), șopârla Gecko; dintre păsări: porumbelul portocaliu (*Chrysoena victor*), *Lamprolia victoria*, *Gallus gallus* etc. [50]

RAY, John (1628-1705), naturalist englez. Abordează noțiunea de specie, indicând criteriile de delimitare a speciilor între ele și criteriile de deosebire dintre specie și gen. Este primul cercetător care stabilește diferența dintre plantele monocotiledonate și dicotiledonate. Fondator al taxonomiei plantelor, precursor al lui Linné. [46]

RAZA HIDRAULICĂ (R), (hidrol.) element imaginar reprezentând raportul dintre suprafața secțiunii (ω) și perimetrul dat (P): $R = \frac{\omega}{P}$. Pentru râuri mari și fluvii, a căror lățime depășește mult lățimea medie, **r.h.** poate fi substituită cu adâncimea medie. [50]

RAZA PĂMÂNTULUI, (geogr.) distanța de la scoarță la partea centrală a Pământului; raza ecuatorială este de 6378,1 km; raza polară este de 6356,7 km. [25]

RAZANȚĂ, (milit.) distanța până la care înălțimea traiectoriei nu depășește pe cea a țintei. Are importanță la armamentul de infanterie (pușcă, pușcă-mitralieră, mitralieră), la care eficacitatea focului este influențată de lungimea porțiunii pe care traiectoria este razantă. [31]

RAZĂ ATOMICĂ, (chim.) mărime prin care se caracterizează dimensiunile relative ale atomilor. [29]

RAZĂ IONICĂ, (chim.) mărime prin care se caracterizează dimensiunile relative ale ionilor. [29]

RAZE ALFA (α), (chim.) sin. *radiații α* , radiații emise de substanțe radioactive. Sunt ioni de heliu cu două sarcini pozitive. Ionizează gazele făcându-le bune

conducătoare de electricitate; impresionează placa fotografică; fac luminoase unele substanțe fluorescente; distrug unele celule și străbat prin unele corpuri opace. Sunt analoge razelor canal; sunt deviate sub acțiunea unui câmp magnetic sau electric. Viteza lor este, în medie, de ~10.000 km/s. [29]

RAZE BETA (β), (chim.) sin. *radiații β* , radiații corpusculare constituite din electroni (radiație β^-) sau din pozitroni (radiație β^+), emise de nucleele unor elemente radioactive. Provoacă ionizarea gazelor, acțiuni chimice, sunt absorbite de materie, absorbția lor depinzând de greutatea atomică a elementelor întâlnite. Într-un câmp magnetic sau electric sunt deviate. Au viteza de 20.000-300.000 km/s. [29]

RAZE CANAL, (fiz.) sin. *radiații canal*, radiații corpusculare formate din ioni pozitivi care iau naștere la descărcări în gaze. Au fost numite astfel deoarece fluxul de particule a fost pus în evidență la trecerea prin orificiile sau canalele practicate în catodul unui tub de descărcare. Se mișcă în sens contrar razelor catodice și sunt deviate în câmpuri electrice sau magnetice. [29]

RAZE CATODICE, (fiz.) sin. *radiații catodice*, radiații corpusculare formate din electroni care provin din atomii catodului, la trecerea unui curent de înaltă tensiune printr-un tub în care s-a realizat vid înaintat (10^{-3} - 10^{-4} mm Hg). Viteza razelor catodice depinde de diferența de potențial aplicată la descărcare. Sunt deviate de un câmp magnetic sau electric, pot să treacă prin anumite materiale, însă sunt puțin pătrunzătoare și sunt repede absorbite. Produc efecte chimice, luminoase, calorice și mecanice. [29]

RAZE GAMMA (γ), (fiz.) sin. *radiații γ* , radiații electromagnetice emise de nucleu. Sunt asemănătoare razelor X, având o lungime de undă și mai mică decât acestea, cuprinsă între 0,04 și 10 Å. Nu sunt deviate de un câmp electric sau magnetic, sunt foarte pătrunzătoare, putând traversa ecrane de plumb cu grosimea de până la 20 cm. [29]

RAZE INFRAROȘII, (fiz.) sin. *radiații infraroșii*, radiații electromagnetice, invizibile, situate în regiunea spectrului, dincolo de roșu. Lungimea de undă este de 0,75-1.000 μ . Convențional, radiațiile infraroșii se împart în: infraroșu apropiat, cu lungimea de undă 0,75-3 μ ; infraroșu mijlociu, cu lungimea de undă 3-30 μ ; infraroșu depărtat, cu lungimea de undă 30-1.000 μ . [29]

RAZE ULTRAVIOLETE, (fiz.) sin. *radiații ultraviolete*, radiații electromagnetice situate, în spectru, dincolo de violet. Sunt invizibile, impresionează plăcile fotografice, fac fluorescente unele substanțe. Se găsesc în radiația solară, dar pot fi obținute și prin descărcări electrice în vapori de Hg, în lămpile de cuarț. Au lungimea de undă de 100-3.800Å.

Convențional, radiațiile ultraviolete se împart în: ultraviolet apropiat ($\lambda = 2.800-3.800 \text{ \AA}$), ultraviolet depărtat ($\lambda = 100-2.000 \text{ \AA}$). [29]

RAZE X, (fiz.) radiații electromagnetice de aceeași natură ca lumina, dar de lungime de undă mai mică ($0,1-10 \text{ \AA}$). Iau naștere în tuburi de descărcări electrice în vid, atunci când în calea razelor catodice se așază un corp solid numit anticatod (Roentgen, 1895). Sub influența bombardamentului de electroni, elementul din care este construit anticatodul emite raze X. Aceste radiații au mare putere de pătrundere, pot impresiona plăci fotografice acoperite cu hârtie neagră, produc fluorescența anumitor săruri (ex., silicatul de zinc) și pot ioniza gaze; ele nu sunt influențate de câmpurile electrice sau magnetice, deci nu au sarcină electrică. [36]

RAZIM-SINOIE, cel mai mare complex lacustru din România, situat pe țărmul Mării Negre, la sud de Delta Dunării. Suprafața este de $863,4 \text{ km}^2$ și adâncimea maximă de $3,5 \text{ m}$. În componența complexului lacustru intră lacurile: Razim, Golovița, Zmeica, Sinoie, Istria, Nuntași-Tuzla, Babadag. La acestea se mai adaugă fosta baltă Calica și lacul Agighiol din nordul Razimului, prelungirile lacului Babadag-Tăuc și Toprachioli – toate transformate în amenajări piscicole. [45]

RĂCIRE RADIATIVĂ, (fiz.) scăderea temperaturii la sol datorită radiației spre atmosferă (bilanț energetic negativ). [54]

RĂCITOR, (ind.) instalație folosită pentru răcirea sau menținerea unei temperaturi scăzute față de cea a mediului ambiant a unui material, a unei substanțe sau a unui spațiu închis, cu ajutorul unui agent refrigerent ca gheață, lichid volatil aer sau apă rece. [13]

RĂDĂCINA¹, (mat.) fiecare dintre valorile necunoscutei care verifică ecuația dată; sau rădăcină de ordinul n din numărul a , adică $\sqrt[n]{a}$. [48]

RĂDĂCINA², (bot.) organ vegetativ cu rol de fixare a plantei în sol și de absorbție a apei cu săruri minerale dizolvate în ea. Întâlnită la plantele superioare (cormofite). Are geotropism pozitiv, creșterea făcându-se de sus în jos, în sensul forței de gravitație a pământului. Nu are muguri, frunze și stomate. Pentru unele specii r . servește ca organ de înmagazinare a materiilor nutritive (morcov, ridiche, sfeclă), de înmagazinare a apei (*Araceae*, *Bromeliaceae*, *Orchidaceae*), de înmulțire vegetativă, iar la puține plante, ca organ de asimilație clorofiliană (lintiță, epifite tropicale). Filogenetic, r . a apărut din tulpină, ca organ distinct, specializat structural și fiziologic. Este privită ca o continuare a tulpinii. Ontogenetic, r . principală provine din radica embrionului. R . adventive se formează din hipocotilul

embrionului, tulpini, ramuri, frunze. R . principală și r . adventive poartă ramificații endogene numite radicele sau r . laterale. Ramificarea poate fi dicotomică, întâlnită la puține specii de plante (*Lycopodium*, *Selaginella*), sau monopodială, frecvent întâlnită la majoritatea cormofitelor. Ramificarea dicotomică constă în bifurcarea vârfului vegetativ în două ramuri egale; acestea repetă ramificarea în același mod ș.a. Ramificarea monopodială este prezentă la r . cu o axă principală ce crește continuu, de pe care pornesc ramificații laterale numite radicele de ord. I; pe acestea apar alte ramificații, numite radicele de ord. II etc. Morfologic, la r . tânără sunt întâlnite patru regiuni, începând de la vârf spre bază. 1. *Vârful vegetativ*, format din celule embrionare, meristematice, protejate de o formațiune specială numită \rightarrow *piloriză* (caliptă sau scufie). În contact cu asperitățile solului piloriza se uzează. Refacerea are loc concomitent cu uzura. Ea lipsește la plantele parazite (cuscuta) și la unele plante autotrofe ca: ciulinul de baltă (*Trapa natans*), castanul (*Aesculus hippocastanum*). La unele plante acvaticice (lintița, broscarița, foarfeca-bălții) piloriza este înlocuită de o formațiune asemănătoare, numită *rizomită* (v. acest termen). 2. *Regiunea netedă* este în general scurtă ($2-10 \text{ mm}$), situată după vârful vegetativ, formată din celule tinere care nu se mai divid sau se divid foarte rar. Acestea cresc, prin întindere, în suprafață și volum, mărindu-și de câteva ori dimensiunile inițiale, mai ales longitudinale, determinând creșterea în lungime a r ., contribuind și la crearea forței de pătrundere în adâncime. 3. *Regiunea piliferă* sau *regiunea perilor radiculari*, lungă de aproximativ $0,1-1 \text{ cm}$, are peri absorbanți diferențiați din rizodermă, cu rol în absorbția apei cu săruri minerale. R . majorității plantelor acvaticice și r . aeriană a orhideelor epifite nu au peri absorbanți. Plantele acvaticice absorb apa pe întreaga suprafață a corpului. Orhideele epifite absorb apa printr-un țesut specializat acvifer numit *velamen radicum* (v. acest termen). 4. *Regiunea aspră* se întinde de la regiunea piliferă până la colet. Poartă cicatrice ale perilor absorbanți. Celulele ce intră în structura sa au pereții mai mult sau mai puțin puțin suberificați. Tipurile morfologice de r . corespund gradului de dezvoltare a ramificațiilor față de rădăcina principală. Există r . pivotantă, rămuroasă și fasciculată. R . *pivotante* au r . principală de forma unui țaruș (pivot), mai lungă și mai groasă decât ramificațiile ce pornesc din ea, ex., păpădia (*Taraxacum officinale*), traista-ciobanului (*Capsella bursa-pastoris*), trifoi (*Trifolium pratense*), pin (*Pinus sylvestris*) etc. R . *rămuroase* au r . principală și r . secundare de aproximativ aceeași grosime și lungime. Uneori r . secundare întrec în

lungime și grosime **r.** principală. Sunt întâlnite la arborii pădurilor de foioase, la pomi, la unele plante ierboase. **R. fasciculate** sunt numeroase, subțiri, aproximativ de aceeași mărime. Se formează adventiv din nodurile bazale ale tulpinii. La asemenea plante **r.** principală moare de timpuriu, locul ei este luat de **r.** adventive. Se întâlnesc la plantele monocotiledonate cu și fără bulb. **R. adventive** se formează endogen, din țesuturile definitive sau embrionare și nu se deosebesc, morfologic, anatomic și fiziologic de **r.** normale rezultate din radica embrionului. La numeroase specii de plante **r.** suferă modificări morfologice, anatomice și funcționale importante, astfel încât absorbția și fixarea devin funcții secundare. Acestea se numesc **r. metamorfozate** și din categoria lor fac parte: **r. contractile**, **r. aeriene fixatoare**, **r. proptitoare**, **r. transformate în spini**, **r. tuberizate**, **r. asimilatoare** (→ METAMORFOZĂ). **Structura primară** a **r.** rezultă din activitatea meristemului apical. În regiunea perilor radiculari, unde are loc o specializare a celulelor și, respectiv, o diferențiere a țesuturilor, se disting trei zone anatomice concentrice: rizoderma, scoarța și cilindrul central sau stelul. 1. *Rizoderma* este formată dintr-un singur strat de celule izodiametrice, strâns unite între ele, ușor și inegal alungite în direcția axului **r.**, cu pereții subțiri, celulozici, necutinizați, unele din ele transformate în peri absorbantți. Celulele care dau naștere perilor absorbantți se numesc trihoblaste, sunt mai mici, cu citoplasma mai densă și cu conținut mai bogat în acid ribonucleic. **R.** are existență limitată. În regiunea aspră este înlocuită de exodermă. 2. *Scoarța* se află doar în regiunea piliferă și este formată din unul sau mai multe straturi de celule parenchimatică cu spații intercelulare. La multe specii de plante scoarța este diferențiată în trei subzone: *exoderma*, reprezentată de primele 2-4 straturi de celule cu pereții suberificați, impermeabile pentru apă și gaze; printre celulele suberificate se găsesc celule de pasaj sau comunicație cu pereții nesuberificați, ce permit pătrunderea apei în interior; *parenchimul cortical* (cea mai groasă pătură), constituit din mai multe straturi de celule bogate în substanțe nutritive de rezervă (amidon, inulină); **r.** cu funcție asimilatoare au parenchimul cortical bogat în cloroplaste; *endoderma* reprezintă stratul cel mai intern al scoarței format din celule de aceeași dimensiune, strâns unite, prevăzute cu îngroșări (benzi) Caspary; în dreptul vaselor lemnoase celulele endodermice rămân neîngroșate; acestea sunt celule de pasaj sau comunicație, ce permit apei să circule spre interior. 3. *Cilindrul central* sau *stelul* este alcătuit din periciclul și fasciculele conducătoare de liber și lemn. Periciclul este primul țesut al său. Este unistratificat, ca la

majoritatea plantelor, sau pluristratificat, ca la vița de vie (*Vitis vinifera*). El reprezintă locul de origine al radicelelor, mugurilor adventivi, cambiului, formațiunilor libero-lemnoase anormale etc. Fasciculele conducătoare de liber și cele de lemn sunt așezate alternativ. Fasciculele de liber sunt formate din tuburi ciuruite, celule anexe (întâlnite numai la angiosperme) și parenchim liberian. Fasciculele de lemn sunt formate din celule lemnoase (traheide la gimnosperme, trahei la angiosperme) și uneori parenchim lemnos. Prin vasele lemnoase circulă seva brută (apa și sărurile minerale dizolvate) de la rădăcină spre frunze. Structura primară este întâlnită la **r.** plantelor pterodofite, monocotiledonate și unele dicotiledonate. La gimnosperme și majoritatea dicotiledonatelor structura primară are un caracter tranzitoriu spre structura secundară. **Structura secundară** a **r.** este caracteristică gimnospermelor și angiospermelor monocotiledonate arborescente, dicotiledonatelor lemnoase și majorității celor ierboase. Aceste rădăcini cresc în lungime și grosime. Îngroșarea are loc ca urmare a formării de țesuturi noi, secundare, care se suprapun peste cele primare. Apariția țesuturilor secundare se datorează zonelor generatoare meristematice, cambiul și felogenul, formate ulterior. *Cambiul* ia naștere din cilindrul central la limita internă și laterală a fasciculelor de liber primar și limita externă și laterală a fasciculelor de lemn primar, rezultând o zonă generatoare cu contur sinuos. Printr-o diviziune activă a celulelor se formează, spre interior, elemente de lemn secundar, iar spre exterior, liberul secundar. Depunerea elementelor de lemn secundar este mai activă, la început, în dreptul fasciculelor de liber primar, determinând împingerea lor spre exterior. Ca urmare, reprezintă o zonă generatoare cu contur circular și funcționalitate bifacială. În zonele temperate, cambiul funcționează numai în perioada de vegetație. Lemnul format primăvara are lumenul vaselor mai larg și se micșorează din ce în ce spre sfârșitul verii când, inițial, își încetează activitatea. Se creează astfel inele anuale ce pot fi observate prin secționarea transversală a rădăcinii. *Felogenul* se formează, de regulă, în periciclul, uneori în scoarță (la anumite specii). Are contur circular. Prin activitatea de diviziune a celulelor rezultă, la exterior, suberul secundar și, în interior, un parenchim secundar numit *feloderm*. Scoarța secundară formată împinge spre interior scoarța primară, care se exfoliază. **Structura anormală** a **r.** este întâlnită la **r.** tuberizate (morcov, ridiche, sfeclă). La aceste **r.** se formează cambii supranumerare care, prin activitatea lor, determină creșterea anormală în grosime. [50]

RĂDĂCINI ADVENTIVE, (bot.) nume dat rădăcinilor care se formează pe tulpină și frunze. Nu apar niciodată în rădăcina principală sau pe radicele. Sunt asemănătoare morfologic, anatomic și funcțional cu rădăcinile normale. De regulă se constituie la noduri și, mai ales, la cele situate la baza tulpinii. La unele specii se pot forma în orice parte a plantei care se află în apă sau în pământ. Adesea se formează la capetele tăiate, pe țesutul de cicatrizare (caluș) sau deasupra lui. Dezvoltarea lor este stimulată de contactul organului cu un mediu umed (apă, sol). Originea lor poate fi: *endogenă*, putând proveni din periciclu (*Zea*, *Hoicus*) din zonele aflate între periciclu și cambiu (*Lonicera*, *Tropaeolum*), din liberul secundar nediferențiat interfascicular, cu participarea cambiumului (*Rosa*), din cambiumul interfascicular cu participarea periciclului (*Portulaca*), mai rar din liberul diferențiat (*Begonia*) și măduva diferențiată (*Portulaca*); *mezogenă*, rezultând din straturile corticale externe (nufăr alb, nufăr galben, unele specii parazite sau saprofite); *exogenă*, derivând din epiderma mugurilor sau hipocotilului cu participarea celulelor corticale hipodermice, ex., multe specii de *Brassicaceae/ Cruciferae*, cum sunt stupitu-cucului (*Cardamine pratensis*), gălbenea (*Rorippa austriaca*). Pe frunze sau cotiledoane se formează din meristemul persistent, din parenchimul perifascicular sau din epidermă. Frecvent apar la plantele acvatice sau palustre, la plantele de uscat pe stoloni, rizomi, bulbi la care periciclu se află sub endoderma tipică. [50]

RĂGALIE, (bot.) rădăcini de salcie ieșite din mal în apă sau aglomerări de vreascuri cărate de ape. [10]

RAMURELE (*Ramaria botrytis*, fam. *Clavariaceae*), (micol.) ciupercă saprofită, comestibilă, întâlnită vara și toamna (iulie-octombrie), în pădurile de foioase și conifere, pe sol, izolată sau în grupuri numeroase, formând hore de vrăjitoare în jurul arborilor. Are valoare alimentară mare, fiind folosită în diferite preparate culinare (pane, papricaș, mâncare de ciuperci, ciuperci cu smântână). [50]

RĂPITOR → PRĂDĂTOR

RĂRITURĂ LA ARBORETURI, (silv.) lucrare silvotehnică de gospodărire a pădurii cultivate tinere (în stadiul de prematuritate), în scopul ameliorării calitative a acestora sub aspect structural, genetic și al formei și dimensiunii arborilor. Lucrarea constă în eliminarea treptată, în etape, a arborilor supranumerari, defectuoși și calitativ inferiori, și promovarea arborilor de elită, destinați a forma fondul cenotic de bază al viitorului arboret. O mare atenție se acordă despresurării coroanelor arborilor valoroși și lărgirii spațiului vital, fără însă a coborî prea mult consistența. Este cunoscut că pe lângă calitate, răriturile aduc în final și un oarecare plus de

masă lemnoasă. După intensitate, plafonul în care se execută și frecvență se cunosc mai multe tipuri (sisteme) de rărituri, mai importante fiind: *Răritura de jos*, care presupune extragerea arborilor din plafonul inferior, se aplică în special arboreturilor de rășinoase. *Răritura de sus* preconizează extragerea arborilor din toate clasele de creștere, păstrându-se etajarea naturală a arboreturilor. *Răritura combinată* urmărește realizarea unui profil ondulat de coronament pentru a favoriza accesul luminii directe la arbori și a stimula creșterea. *Răritura mixtă* urmărește aplicarea după nevoi atât a răriturii de sus cât și a răriturii de jos. Se cunosc și alte tipuri de rărituri: daneză, selectivă schematică, în benzi alternante etc. Produsele lemnoase obținute în urma efectuării răriturilor se numesc secundare. [42;4]

RĂSAD, (agric.) plantă în fază tânără (de la răsărire până la 30-80 de zile, în funcție de specie) obținută în urma semănatului în răsadnițe, sere înmulțitor, adăposturi din mase plastice și straturi în câmp. Nu se folosește denumirea de **r.** la plantele însămânțate direct la locul de cultură (ex., tomate semănate în răsadnițe comparativ cu tomate semănate în câmp). Pentru a fi bun de plantare **r.** trebuie să posede vigoare, sănătate, culoare, călire etc. [72]

RĂSADNIȚĂ, (agric.) suprafață adăpostită sau neadăpostită, prevăzută cu sursă artificială de încălzire sau beneficiind de radiația calorică solară, destinată producerii răsadurilor, în principal de legume și flori. Se compune din toc, rame și sursa de încălzire. Se clasifică în funcție de sursa de căldură: **r. cu încălzire biologică** (încălzire cu biocombustibil), la care se folosește gunoiul de grajd (de cabaline, bovine, ovine, plus paie, pleavă), capabil să mențină temperatura de 20-30°C timp de 40-60 de zile; **r. cu încălzire tehnică**, încălzite cu apă caldă la temperatura de 80-90°C și aburi calzi la temperatura de 95-115°C, la presiune ridicată, medie sau joasă; **r. cu încălzire electrică**, încălzită de conductori îngropați în substrat, dirijarea gradului de încălzire făcându-se automat; după nivelul încălzirii: **r. calde**, încălzite la 20-30°C cu apă caldă, aburi calzi sau biocombustibil; **r. semicalde** încălzite la 15-20°C; **r. reci**, cu temperatura până la 15°C sau cu straturile fără încălzire; după numărul pantelor acoperișului: **r. cu o pantă** (1,5 m lățime), utilizată pentru semănăturile foarte timpurii; **r. cu două pante** sau **duble** (3 m lățime), pentru repicațul răsadurilor, la producerea răsadurilor nerepiccate, pentru cultura legumelor timpurii; după materialele utilizate la construcție: **r. din lemn și sticlă**; **r. din lemn și mase plastice**, **r. din beton** (prefabricate) și **sticlă**, **r. din cărămidă** și **sticlă**, **r. din zidărie de piatră și sticlă** etc.; după poziția față de nivelul solului: **r. la**

suprafață, mobile sau pariziene, încălzite cu biocombustibil, pe suprafețe cu nivelul apei freatică foarte ridicat, în amplasamente provizorii; **r. semiîngropate**, încălzite cu biocombustibil la care patul cald este confecționat aproape în întregime în șanț, amplasamentul se menține mai mulți ani; **r. îngropate sau fixe**, la care patul cald de biocombustibil se află integral sub nivelul solului, la amplasamente construite din beton, zid de cărămidă etc., destinate pentru semănat, pentru repicat, pentru cultura extratimpurie și timpurie a legumelor. [72]

RĂSCUMPARARE, (rel.) darul lui Dumnezeu oferit oamenilor gratuit, ca urmare a Jertfei Sale de pe cruce. Prin întrupare, răstignire și înviere, Mântuitorul ne-a împăcat cu Tatăl, ne-a eliberat de sub robia diavolului și a îndumnezeit firea omenească. Omului i se cere credință și fapte bune, pentru că acestea îi asigură capacitatea de a primi și conlucra cu energia necreată a harului divin în vederea acceptării darului mântuirii. [63]

RĂSFUG (*Chondrilla juncea*, fam. *Asteraceae/Compositae*), (bot.) plantă perenă vivace, cu rădăcină pivotantă, considerată buruiană problemă pentru culturile agricole. Tulpină ramificată, ramuri vărgate. Frunzele radicale runcinate, frunzele tulpinate superioare liniare sau lanceolate. Capitule înguste cilindrice, flori ligulate. Conține suc lăptos. Achenele 2 – costate, cu dinți lanceolați la vârf. Plantă perenă (vivace). Se întâlnește pe terenuri nisipoase, pietroase, coaste însorite, locuri ruderales. Se mai numește *ghițion*, *amețeața oilor*. Înflorește în iulie, august. Sensibilă la: acetoclor, bromoxinil, bromoxinil + acid 2,4-D, clopiralid, florasulam, fluroxipir, rimsulfuron, foramsulfuron, iodosulfuron + amidosulfuron, trisulfuron-metil, imazetapir, isoxaflutol + atrazin, MCPB ca sare de sodiu, dicamba + acid 2,4-D, mecoprop-P + MCPA ca sare de dimetilamină, acid 2,4-D ca ester 2 etilhexilic, glufosinat de amoniu, glifosat. [51]

RĂSPÂNDIRE ACTIVĂ, (ecol.) împrăștierea sau deplasarea indivizilor, populațiilor sau a unor organe de reproducere prin propriile mijloace. Ex., plantele autocore, animalele care se deplasează prin înot, zbor, mers, târâre. [70] → AUTOC(H)OR

RĂSPÂNDIRE PASIVĂ, (ecol.) împrăștierea sau deplasarea indivizilor sau a unor organe de înmulțire cu ajutorul altor mijloace decât cele proprii (vânt, apă, animale, om). [70] → ANEMOC(H)OR, HIDRO-CORIE, ZOOC(H)OR, ANTROPOCORIE

RĂSPÂNDIREA ORGANISMELOR, (biogeogr.) proces natural de împrăștiere în mediu a indivizilor, populațiilor sau a unor organe de înmulțire. [70]

RĂSPÂNDIREA PATOGENILOR, (fitopat.) diseminarea fitopatogenilor în timpul perioadei de

vegetație (inoculul secundar) de la o plantă bolnavă la alta sănătoasă. Ea poate fi fizică (patogenii sunt vehiculați) sau biologică (transportați de vectori). Căile de răspândire sunt: curenții de aer (*anemocoră*); prin apă (*hidrocoră*); animale (*zoocoră*) care poate fi *epizoocoră*, atunci când patogenul aderă la suprafața corpului animalului sau *endozoocoră*, în cazul unui număr important de virusuri; plantă (*fitocoră*); omul (*andropocoră*), care poate fi *andropocoră* propriuzisă, când corpul omenesc funcționează el însuși ca vector (răspândirea fitopatogenilor în timpul lucrărilor în seră), sau indirectă, când omul facilitează diseminarea prin diferite mijloace (deplasarea gunoierului, a semințelor etc.). [61]

RĂSPÂNDIREA PLANTELOR, (biogeogr.) dispersia plantelor în spațiul geografic. [15]

RĂSPUNS¹, (imunol.) activitate fiziologică celulară, tisulară, organică sau organismic-comportamentală, declanșată de un anumit stimul intern sau extern. **R. compatibil** – tip de interacție între genotipul unui fung parazit și cel al plantei gazdă care are ca rezultat inducerea stării de susceptibilitate a gazdei, implicit îmbolnăvirea acesteia. **R. hipersensibil** – formă de moarte celulară programată în plante, indusă de un patogen. **R. imun** – ansamblu de fenomene cu derulare în cascadă, declanșate de interacțiunea specifică a sistemului imunitar cu antigenul, în cursul cărora celulele imunocompetente se activează, proliferază și se diferențiază în celule efectoare și celule de memorie. Elaborarea **R.i.** față de o substanță non-self este un proces fiziologic complex, care prezintă următoarele trăsături generale: are un caracter adaptativ care decurge din orientarea specifică a reacțiilor sale față de o anumită substanță non-self; este foarte economic, în sensul că se selecționează și se activează numai subpopulațiile celulare care au recunoscut specific substanța non-self; eficiență înaltă, care derivă din caracterul foarte economic al mijloacelor celulare și moleculare pe care le mobilizează și din capacitatea de a amplifica efectorii săi; celulele sistemului imunitar cooperează stimulator cu numeroase alte celule capabile să confere la rândul lor rezistență organismului. Intrarea în acțiune a sistemului imunitar adaptativ necesită o perioadă de timp pentru activarea și proliferarea limfocitelor care au recunoscut antigenul. Reacțiile adaptative au o proprietate unică, memorie imună, consecință a experienței individuale, netransmisibilă la descendenți. **R.i.** este rezultatul succesiunii următoarelor etape: pătrunderea antigenului în organism și înglobarea lui de către celulele accesorii; prelucrarea antigenului și prezentarea epitopilor pe suprafața celulelor accesorii; recunoașterea specifică a componentelor non-self și activarea celulelor

efectoare; producerea efectorilor răspunsului imun. **R.i. mediat celular** – r.i. în care, după contactul cu antigenul, celulele efectoare se sensibilizează și atacă antigenul țintă care, de regulă, este celular. Atacul se realizează fie prin contactul celular direct (între celula efectoare și celula țintă) fie prin mediatori moleculari.

R.i. mediat humoral – r.i. caracterizat în principal de producerea anticorpilor. Efectul său constă în inactivarea virusurilor, neutralizarea toxinelor, sensibilizarea bacteriilor. Acest tip de imunitate este transferabil de la un organism la altul prin intermediul serului; este mai eficient și de durată mai lungă decât răspunsul imun mediat celular. **R.i. primar** – r.i. generat după primul contact al organismului cu antigenul. Anticorpii *IgM* și *IgG*, în general, au afinitate slabă. În dinamica sa se disting 3 faze: *latentă, de creștere și de scădere*. **R.i. secundar** – este expresia memoriei imunologice care definește capacitatea unui organism de a elabora un r.i. mai eficient (mai rapid și în special mai intens), după al doilea contact cu antigenul. **R. incompatibil** – tip de interacție între genotipul unui fung parazit și cel al plantei gazdă care are drept rezultat unele niveluri de rezistență. [69]

RĂSPUNS², (psih.) ceea ce se spune, se scrie, se comunică celui care întreabă. Reacție reflexă ori voluntară la acțiunea unui stimul dat – conduită mai mult sau mai puțin complexă, spontană sau convențională. [32]

RĂSPUNS CELULAR, (cit.) proprietatea celulei de a reacționa specific (secreție, influx nervos, contracție) la acțiunea unor excitanți externi (variații energetice cantitative și calitative). În acest mod, celula stabilește cu exteriorul un echilibru metabolic, evidențiat prin echilibrul membranar al celulei în repaus. [21]

RĂSTIGNIRE, 1. Faptul de a răstigni, crucificare. **2.** Cruce de dimensiuni mari, așezată la margini de drum. [65]

RĂSTIGNIREA MÂNTUITORULUI, (rel.) momentul înălțării Lui pe tronul eternității. Ea a avut loc vineri, înainte de Paștile iudeilor, în anul 33 d. Hr. Răstignirea Lui a fost făcută între doi tâlhari, la ora 12 și a murit la ora 15. A fost însoțită și de un semn ceresc, căci „de la al șaselea ceas întuneric s-a făcut peste tot pământul până la al nouălea ceas” (Matei 27,40). În momentul morții catapeteasma templului s-a despicat în două, iar sutașul a mărturisit „Cu adevărat Acesta Fiul lui Dumnezeu a fost”. [65]

RĂSTURNARE, (av.) figură acrobatică în aviație, ce constă din schimbarea direcției de zbor la 180° prin întoarcerea avionului pe spate și executarea unei semibuclă. [31]

RĂSUCIREA CLOROTICĂ A FRUNZELOR DE CAIS, (fitopat.) micoplasmă produsă de *Apricot chlorotic leaf roll*. Determină îngălbenirea frunzelor. Ele sunt de dimensiuni mai reduse față de cele sănătoase și se răsucesc cu marginile spre interior. Lăstarii au internodii scurte, iar ramificațiile sunt anormale. Ramurile atacate se usucă de la vârful spre bază. Pomii intră în faza de declin pronunțat. Unii pomi se usucă până a intra pe rod. Pomii bolnavi intrați pe rod dau producții slabe, fructele sunt mici și fade. Toate soiurile sunt puternic atacate când sunt altoite pe portaltoi piersic și Marianna CF 8-1. Simptomele sunt mai slabe când altoirea se face pe zarzăr și mirobolan. Micoplasma se localizează în floemul pomilor și este transmisă de cicadela *Fiebiella florii*. **Combatere.** Să se folosească material săditor liber care să nu fie infectat și se va asigura combaterea integrală a cicadelor din plantații. Pomii cu simptome de boală vor fi imediat scoși și distruși prin ardere. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

RĂSUCIREA FRUNZELOR DE CĂPȘUN, (fitopat.) viroză produsă de *Strawberry leafroll virus*. Boala provoacă răsucirea limbului de-a lungul nervurii principale. Virusul este transmis de afide. [50]

RĂSUCIREA FRUNZELOR DE CIREȘ, (fitopat.) micoză produsă de *Gnomonia erythrostoma*. Apare prin iunie-iulie. Boala se manifestă pe frunze, mai puțin pe fructe. Pe frunze apar la început pete difuze, roșcate, cu marginea galbenă, apoi se colorează în brun. În continuare apar numeroase pete mici, rotunde care confluează. Limbul frunzei se gofrează, culoarea devine arămie iar pe fața inferioară apar fructificațiile ciupercii (conidii). În cele din urmă frunzele se răsucesc sub formă de jgheab și se usucă. În timpul iernii rămân agățate în pom. Fructele atacate devin asimetrice. **Combaterea** constă în tăierea ramurilor atacate și arderea lor. Tratamentele chimice se aplică în cadrul tehnologiei curente pentru combaterea integrală a patogenilor. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

RĂSUCIREA VIROTICĂ A FRUNZELOR DE CIREȘ, (fitopat.) viroză produsă de *Cherry leaf roll*. Determină piticirea, înflorirea slabă, răsucirea frunzelor spre fața superioară cu marginile limbului roșiatic. La pomii tineri virusul poate rămâne latent mulți ani. La unele soiuri, virusul produce dezvoltarea frunzelor în rozetă. **Combaterea** se face prin înființarea de plantații mamă libere de VRFC, de la care să se recolteze altoi, butași, marcote, semințe. Solul unde se amplasează plantațiile se dezinfectează cu substanțe chimice nematocide. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

RĂȘINĂ, (biochim.) produs de secreție al plantelor. Apare frecvent în cantitate mare în țesutul lennos și

în scoarța rănită a coniferelor. Rezultă din activitatea celulelor secretoare rezinifere, ca picături fine care se adună în pungi sau canale rezinifere, longitudinale și transversale. **R.** se află de obicei în amestec cu cantități mici de uleiuri eterice. Culoare galbenă sau brună. Insolubilă în apă, solubilă în solvenți organici. Miros specific, imprimat de unele substanțe însoțitoare (uleiuri eterice). Punct de fierbere 300°C. În contact cu aerul se solidifică. Se admite că **r.** are rol în vindecarea rănilor apărute pe organele plantei. Prin distilarea uscată a **r.** de conifere se separă colofoniul (70-80%) de terebentină (20-10%). Colofoniul este utilizat în industria textilă, la prepararea lacurilor, vopselelor, săpunului, hârtiei, cauciucului, maselor plastice, prepararea unor cerneluri tipografice, industria farmaceutică etc. Terebentina este larg folosită în prepararea lacurilor, vopselelor, cremei de ghetă, în industria textilă, farmaceutică etc. [50] Rășinile sunt substanțe organice cu structură complexă, macromoleculară, conținând C, H, O, N, S. Sunt semifluide până la casante, incolore, galbene, brune, negre. Unele din ele (rășini ureoformaldehidice) sunt utilizate la prepararea unor îngrășăminte chimice cu eliberarea lentă a azotului. [29]

RĂȘINOS, (bot.) care secretă multă rășină. [50]

RĂȚIȘOARA SFECLEI (*Tanymecus palliatus*), (fitopat.) dăunător. Adultul atacă frunzele plântuței, colțul semintelor, uneori retează plântuțele. În anii prielnici dezvoltării poate distruge suprafețe întinse în timpul nopților calde din lunile mai-iunie, prin retezarea plantelor. *Combatere.* Se face prin insecticide granulate administrate o dată cu semănatul, pe rând. Se mai poate face tratarea culturilor în momentul apariției dăunătorului cu unul din insecticidele: Lindatox-3, Lindatox-20, Sinoratox-35 în doză de 3 l/ha. (V. Ciochia, A. Codrescu, L. Dumitraș, 1980) [50]

RĂZBOI, fenomen social-istoric care reprezintă manifestarea cea mai ascuțită a relațiilor politice conflictuale existente la un moment dat între grupări mari de oameni (clase, popoare, națiuni, state, grupări de state) organizate militar și care folosesc pentru atingerea unor anumite scopuri politice și economice mijloace de luptă violente cu caracter distructiv asupra naturii și a mediului. De ex., în urma războiului cu arme chimice din Vietnam regiuni întregi au rămas fără vegetație prin defoliere (45 miliarde de arbori au fost distruși). [31]

RĂIA TUBEROBULBILOR DE GLADIOLE, (fitopat.) bacterioză produsă de *Pseudomonas marginata*. Atacă baza frunzei, pe care apar pete mici, punctiforme, de culoare galbenă-brună. În dreptul acestor pete țesuturile se necrozează. În interiorul

țesuturilor atacate este prezent exsudatul bacterian. La umiditate ridicată boala cuprinde întreg limbul frunzelor, ducând la putregai moale. La bulbi sunt atacate cămășile lor, pe care se formează pete ovale, brune la început, negricioase mai târziu. Măsurile de prevenire și combatere constau în rotația culturii; controlul riguros al culturii în timpul perioadei de vegetație și înlăturarea plantelor bolnave; folosirea pentru plantare numai a bulbilor sănătoși; tratarea bulbilor de gladiole prin vacuum-infiltrație cu dioxid de cupru 1%, Kocide SD în concentrație de 0,25%, Kocide 101 în concentrație de 0,25%, Copper Sandoz în concentrație de 0,5%, Cryptonol în concentrație de 0,25%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1988) [57]

RĂIE, (fitopat.) denumirea bolilor plantelor care afectează țesuturile superficiale ale fructelor, lăstarilor sau tuberculilor. Ex., râia comună a cartofului produsă de bacteria *Streptomyces scabies*, râia neagră a cartofului produsă de ciuperca *Synchytrium endobioticum*. [61]

RĂMĂ (*Lumbricus terrestris*), (zool.) vierme inelat saprofag care trăiește în sol unde își sapă galerii în căutare de hrană. Într-o pajiște numărul galeriilor săpate poate ajunge până la 1400 m². La săparea lor, râmele înghit pământ, extrăgând din el substanțe organice pe care le supun digestiei. Ceea ce nu poate fi digerat reprezintă excrementele care sunt depuse pe pereții galeriilor sau la suprafața solului în jurul galeriilor, cantitatea lor ridicându-se la cca 12 tone/hectar și reprezentând un foarte bun îngrășământ. În pajiștile și fânețele tropicale cantitatea de excremente aduse la suprafață poate ajunge până la 210 tone/ha. Preocupate pentru nutriție, pe timpul nopții, râmele trag în galerii frunze verzi sau parțial putrezite de pe suprafața solului. Acestea sunt ascunse, alcătuiind un fel de depozite, unde putrezesc, pentru ca apoi să fie înghițite. Cantitatea de frunze introduse în sol se evaluează la 17-20 tone/ha/an. Prin această activitate râmele devin un adevărat curățitor nocturn al ierburilor, iar asupra calității hranei au un comportament profund selectiv, căutând numai frunze cu un conținut redus de tanin. Dușmanii râmelor sunt cârțița, care le caută tot timpul anului, aricii, șoarecii de câmp, broaștele, salamandrele, trifonii, păsările (mai ales nocturne), scolopendra și unele coleoptere care le mănâncă noaptea, când râmele ies la suprafața solului. Râma este un animal hermafrodit. Totuși fecundația este încrucișată, cu spermatozoizi proveniți de la un alt individ. Copulația este reciprocă. Partenerii se alătură prin fețele lor ventrale, cu capetele în direcție opusă, astfel că regiunea clitelară a unuia să fie în dreptul regiunii receptaculelor seminale ale celuilalt. Se face

schimb de spermă care trece de la un individ la altul și se înmagazinează în receptaculele seminale. Apoi partenerii se separă. Clitelul fiecărui individ secretă o substanță mucoasă care se întărește repede și formează un tub din care viermele se retrage. Când tubul ajunge în dreptul orificiului genital femel preia ovulele, iar din cel al receptaculelor preia spermatozoizi. Are loc fecundația și se formează coconul. Din fiecare ou existent în coconul depus în pământ se dezvoltă o nouă râmă. [26]

RÂMNIC, (hidr.) iaz primitiv cu suprafața mică, lipsit de scurgere. [10]

RÂNCACI, (zool.) denumire populară a animalului monorhid (criptorhid monolateral). [33]

RÂNCEZIRE, (biochim.) proces natural complex de degradare a uleiurilor și grăsimilor conservate în mod necorespunzător. Sub acțiunea umezelii și a unor microorganisme, gliceridele sunt parțial hidrolizate, iar acizii grași eliberați suferă reacții de oxidare și scindare în urma cărora rezultă o serie de compuși ce conferă mirosul și gustul caracteristic de rânțed. Procesul de rânțezire poate fi prevenit cu ajutorul unor substanțe antioxidante naturale sau de sinteză. [9]

RÂND, (agric.) mod de plantare a viței de vie, rectiliniu cu lungimea de 100 ± 25 m, cu distanța dintre butuci diferită. [49]

RÂPĂ, (geogr.) pantă mare, rezultată ca urmare a alunecării unui teren sau ca efect al eroziunii. [49]

RÂS (*Linx linx*), (zool.) frumos animal de pradă. Are mărimea unui câine. Femelele sunt ceva mai mici, masculii mai mari. Exemplele cele mai viguroase pot ajunge la 150 cm lungime și greutatea de aproximativ 50 kg. Coada este cuprinsă între 25 și 30 cm. Dimensiunea cozii intră în dimensiunea longitudinală a corpului. Picioarele sunt lungi, terminate cu gheare retractile foarte ascuțite și puternice. Blana moale, deasă și fină este roșcat-aurie, brun-roșcată sau galben-roșcată. Petele brune de pe blană sunt bine conturate sau mai șterse. Blana cu petele pronunțate, bine conturate, le conferă o notă distinsă de frumusețe. Pe vârful fiecărei urechi există un smoc de peri negri și țepoși ce depășesc uneori 4 cm lungime. În ton cu aceștia, pe fiecare falcă atarnă un fel de favoriți, care creează impresia unei mimici de permanent rânjet. Ochii sunt gălbui-aurii, cu pupile rotunde. Privirea este ageră, pătrunzătoare. Auzul este fin. Mirosul este mai puțin dezvoltat. Simțul pipăitului este foarte bine reprezentat și cu o maximă sensibilitate la mustăți, aflate de o parte și de alta a nasului. Ziua se odihnește în „lesisuri, pe un gol de stâncă, în scobiturile de stâncă sau în scorburile copacilor bătrâni din apropierea drumurilor umblate de om. Noaptea devine activ, parcurgând regiunea în

toate direcțiile. Găsirea hranei presupune explorarea zonei de zeci de kilometri. Are un mers prudent, neuzit. Face opriri scurte și cercetează cu multă atenție împrejurimile. Dibăcia capturării prăzii este o însușire de înaltă perfecțiune. În acest scop folosește tehnica imperceptibilă de apropiere, se suie în copac, pândește cu multă răbdare și la momentul potrivit se năpustește în ceafă printr-un salt mare de peste 5 m. Atacul este fulgerător. Ghearele se înfig adânc în carnea victimei, iar colții, ascuțiți ca niște mici pumnale, deschid carotidele prin sfâșierea gâtului. Ori de câte ori atacă procedează întocmai. Acțiunea și locul de atac pe corp, pentru moartea sigură și rapidă a animalului, sunt de o exactitate uimitoare. Gama animalelor pe care le vânează este destul de largă. Sunt răpuse căprioare, ciute, cerbi, iepuri și multe rozătoare de pădure, păsări etc. Nu-i scapă nici cocoșul de munte. Îi place să atace în special animale mari, mâncându-le cu multă poftă organele bogate în sânge cum sunt ficatul, inima, plămâni. Îi place foarte mult sângele pe care îl soarbe până la ultima picătură. Restul de organe ale cadavrului le acoperă pentru o eventuală revenire sau le lasă la discreția de consum a altor animale carnivore. Exteriorizarea manifestărilor psihice ale acestui animal constă în urlet, în scuișături la mânie, miaună cu un stil plângăreț la împerechere și „toarce“ când este mulțumit. Reproducerea lor este interesantă și asemănătoare în mare parte cu a pisicilor. În perioada februarie-aprilie începe parada nupțială. Masculul curtează cu mare insistență femela. Frumoasa aleasă face mare scandal, etalând inocența prin strigăte stridente de neacceptare. Până la urmă, datorită insistenței masculului, actul de împerechere se realizează. După șapte săptămâni, femela naște 2-4 pui. Aceștia sunt orbi la început. Deschid ochii după 16 săptămâni de la naștere. Râșii nu suportă pisica sălbatică în perimetrul unde activează. Ca urmare aici pisicile sălbatice lipsesc cu desăvârșire. Acest animal este pe cale de dispariție. În Evul Mediu el trăia în toate pădurile Germaniei. Vânarea pentru blană și pentru carne a dus la dispariția lui. Carnea de răs era considerată o delicată la curțile regilor. În Tirol, la data de 3 mai 1872, a fost vânat ultimul răs. Se știe cu precizie că el a dispărut din Europa Centrală. Numărul lor în Carpați se apreciază la cca 1.000 de exemplare. Carpații reprezintă pentru acest animal ultimul său refugiu. Longevitatea lui este de 18 ani. Este monument al naturii și ocrotit prin lege. Trofeul este constituit din blană și craniu. Se vânează greu, la goană, dar mai frecvent se prinde în capcană cu pedală. Vânarea se face cu autorizație specială în tot timpul anului și numai în limita păstrării unui efectiv normal. [26]

RÂȘCOV (*Lactarius deliciosus*, fam. *Russulaceae*), (micol.) ciupercă micorizantă, comestibilă, întâlnită totdeauna numai în regiunile de munte, pe sol, în păduri de conifere și de fag, liziere, pajști. Se consumă în stare crudă sau preparată după anumite rețete culinare. [50]

RÂU, (hidrol, ecol.) ecosistem acvatic curgător, de regulă, cu caracter permanent a cărui masă de apă se deplasează de la izvor (locul de origine) spre vărsare (locul de dispariție) printr-o depresiune numită albie sau pat sub influența gravitației. El urmează un traseu bine definit și sinuos. În funcție de energia cursului se desfășoară eroziuni laterale și lineare rezultând modificarea mai mult sau mai puțin accentuată a albiei, în plan și pe verticală. Unele râuri mici, pe timp de vară și secetă, nu ajung la vărsare, ci seacă. Apa dispare prin infiltrație sau evaporație. Un asemenea ecosistem se numește *r. orb*, iar locul de unde a dispărut și până la gura de vărsare se numește *capăt orb*. Lungimea râului este dată de distanța dintre izvor și vărsare. El își adună apele de pe o anumită suprafață de teren numită bazin hidrografic. [50]

RÂU DE PIETRE, (geomorf., glac.) formă de relief din domeniul periglaciuar, individualizată pe versanții montani din zona alpină; reprezintă un jgheab creat de avalanșe sau torente care este umplut de grohotișuri provenite din partea superioară a versanților. [25]

RÂURI DE CÂMPIE, (geogr.) râuri cu profilul longitudinal cu o pantă mai redusă legată de slaba energie a reliefului. Valoarea medie a pantelor oscilează între 0,3 și 0,15 m/km, putând fi și mai redusă. (I. Pișota, I. Bota, 1975) [50]

RÂURI DE MUNTE, (geogr.) râuri cu caractere legate de tectonica regiunii și de energia reliefului. Profilul longitudinal are panta accentuată, 20-500 m/km; curentul râului este rapid, prezintă cascade, repezișuri, praguri, meandre mai puțin evidențiate. [50]

RE MAJOR, (cult.-art.) tonalitate majoră cu tonica *re*; are doi diezi ca armură (*fa diez* și *do diez*). Când figurează în titlul unei piese, înseamnă că tonalitatea de bază a acesteia este gama lui *re major* și că piesa se încheie, de regulă, cu tonica ei (*re*). [67]

RE MINOR, (cult.-art.) tonalitate minoră cu tonica *re*; are un bemol ca armură (*si bemol*). Când figurează în titlul unei piese înseamnă că tonalitatea de bază a acesteia este gama lui *re minor* și că piesa se încheie, de regulă, cu tonica ei (*re*). [67]

REABILITARE ECOLOGICĂ, (ecol.) procesul de recreere sau de refacere a unui ecosistem aflat în curs de regresie și care constă în refacerea în formă

originală a structurii și funcțiilor pe care el le-a avut anterior. [23]

REABILITAREA TERENULUI, (prot. med.) program utilitar de refacere a daunelor și redare în folosință a terenurilor. [23]

REACLIMATIZARE, (ecol.) popularea unor bazine acvatice în care cândva au viețuit și s-au dezvoltat bine unele specii care au dispărut din cauza unor factori, între timp înlăturați. [10]

REACTANT, (chim.) una din substanțele care iau parte la o reacție chimică. [29]

REACTIV, (chim.) substanță care dă o reacție caracteristică (de precipitare, de culoare etc.) cu o anumită substanță. Reactivii sunt folosiți în chimia analitică, atât pentru identificarea anionilor și a cationilor, cât și pentru determinarea lor cantitativă. [29]

REACTIV CURTMAN, (chim.) reactiv pentru nitrați. Soluția conține 1 g de antipirină în 100 g acid acetic 10%. Reactivul dă cu nitrații o colorație verde. [29]

REACTIV EPHRAIM, (chim.) reactiv pentru identificarea cuprului. Se obține prin dizolvarea unui gram de salicilaldoximă în 5 ml alcool și diluare cu 100 ml apă caldă. Adăugat unei soluții care conține Cu, se obține un precipitat verde. [29]

REACTIV TRUOG, (chim.) reactiv folosit la extragerea fosforului mobil din sol; este o soluție de acid sulfuric 0,002 n tamponată la pH = 3,0 prin adăugarea de sulfat de amoniu. [29]

REACTIVITATE, (ecol.) capacitatea organismelor de a răspunde la stimuli cu efecte adaptative; în sens restrâns, capacitatea organismelor de a răspunde situațiilor de mediu ce perturbă homeostazia, prin sisteme de reacții defensive și adaptative, cu efect de reechilibrare. [28]

REACTIVITATE CHIMICĂ, (chim.) capacitatea unui atom, a unei molecule, a unui radical, de a lua parte la o reacție chimică. Reactivitatea unui atom depinde de configurația lui electronică, iar aceea a unei molecule sau a unui radical de natura atomilor, de structura moleculei sau a radicalului, de natura legăturilor dintre atomi etc. [29]

REACTIVUL ALVAREZ, (chim.) reactiv pentru nitrați și nitriți. Se obține prin dizolvarea a 1 g de rezorcină și 1 g difenilamină în 100 ml H₂SO₄ concentrat. În contact cu cristalele de săruri reactivul dă o colorație verzuie-galbenă, cu marginea albastră, dacă este nitrat, culoarea trece în portocaliu-galben dacă se adaugă alcool. Dacă este nitrit, se obține o colorație albastru închis, care trece în roșu la adăugarea de alcool. [29]

REACTIVUL BENEDICT, (chim.) reactiv pentru glucoză. Se dizolvă 100 g NaCO₃ și 173 g citrat de sodiu în 850 ml apă distilată. Într-un alt vas se dizolvă

REACTIVUL BETTI

17,3 g CuSO_4 în 100 ml apă distilată. Se amestecă ambele soluții, completându-se cu apă până la 1.000 ml. [29]

REACTIVUL BETTI, (chim.) reactiv folosit la diferențierea aldozelor de cetoze. α -aminobenzil- β -naftolul formează compuși cristalizați numai cu aldoze. [29]

REACTIVUL BIAL, (chim.) reactiv pentru identificarea pentozelor, care formează o colorație verde. Se prepară prin adăugarea a 1 g de orcină și 30 picături de FeCl_3 10% în 500 ml HCl 30%. [29]

REACTIVUL BUSCH, (chim.) reactiv pentru identificarea nitriților. Se obține prin dizolvarea a 10 g nitron (1,4-difenil-3,5-endanilo-4,5-dihidro-1,2,4-triazol) în 90 g acid acetic 5%. Soluția este acidificată cu H_2SO_4 diluat. Prin adăugarea câtorva picături de reactiv într-un mediu care conține nitrați se formează un precipitat alb. [29]

REACTIVUL CROSS-BEVAN, (chim.) reactiv folosit ca solvent pentru celuloză. Se prepară prin amestecarea unei soluții de ZnCl_2 30% cu HCl concentrat ($\rho = 1,19$). [29]

REACTIVUL DENIGES, (chim.) reactiv folosit la identificarea acidului citric. Se prepară prin dizolvarea a 5 g HgO într-o soluție formată din 20 ml H_2SO_4 concentrat și 1.000 ml apă distilată. [29]

REACTIVUL FERRON, (chim.) reactiv folosit la dozarea colorimetrică a Fe^{2+} . Este o soluție apoasă 0,2% de acid 7-iod-8-oxichinolin-5-sulfuric. [29]

REACTIVUL FOSSÉ, (chim.) reactiv pentru identificarea ureei. Este o soluție de 10% xantidrol în alcool. În contact cu ureea formează un precipitat alb de dixantiluree. [29]

REACTIVUL GRIESS, (chim.) reactiv folosit la identificarea și determinarea nitriților. Este constituit din α -naftilamină (0,5 g în 100 ml acid acetic 30%) și acid sulfanilic (0,8 g dizolvat în 100 ml acid acetic 30%). În prezența nitriților se obține o colorație roză. [29]

REACTIVUL ILINSKI-KNORRE, (chim.) reactiv pentru identificarea Co și Ni , cu primul element chimic care dă un precipitat roșu, iar cu al doilea un precipitat brun. Constă dintr-o soluție saturată de α -nitrozo- β -naftol în acid acetic 50%. [29]

REACTIVUL JORISSEN, (chim.) 1. Reactiv pentru identificarea nitriților; soluție care conține 0,01 g fuchsină în 100 ml acid acetic glacial. În prezența nitriților, culoarea violetă a reactivului se schimbă în albastru, în verde și apoi în galben. 2. Reactiv pentru identificarea peroxizilor în eter. Soluție de 0,4 g acid vanadic în 4 ml H_2SO_4 concentrat și 100 ml apă; se amestecă 2 ml de reactiv cu 10 ml eter, dacă eterul conține peroxizi se obține o colorație roz-roșie până la roșu sângeriu. [29]

REACTIVUL KARL FISCHER, (chim.) reactiv care se folosește la dozarea apei. Este constituit dintr-o soluție care conține 667 ml metanol, 84,7 g iod și 269 g piridină (toate foarte pure și anhidre) în care, după răcire, se introduc 64 g SO_2 . [29]

REACTIVUL KOLTHOFF, (chim.) reactiv pentru determinarea clorului liber din apă. Dimetil-p-fenilendiamina dă cu clorul liber o colorație roșie. [29]

REACTIVUL MILTON, (chim.) reactiv pentru determinarea proteinelor. Se dizolvă o parte Hg într-o parte HNO_3 fumans și se diluează cu apă la un volum dublu; se lasă în repaus câteva ore și se decantează soluția limpede. În prezența proteinelor, prin încălzire, se obține un precipitat roșu-cărămiziu. [29]

REACTIVUL MORGAN, (chim.) soluție tampon de acid acetic și acetat de sodiu la pH 4,8. Este una din soluțiile extractoare folosite la determinarea formelor mobile ale elementelor nutritive din sol (P , K , Mg , Fe , Mn). [29]

REACTIVUL NESSLER, (chim.) reactiv pentru determinarea amoniacului și a ionilor de amoniu. Se prepară prin amestecarea unei soluții care conține 50 g KJ într-o cantitate minimă de apă cu o soluție saturată de HgCl_2 până la formarea unui precipitat. Se adaugă 200 ml soluție NaOH 5 n și se diluează la 1.000 ml; se lasă să se depună și se separă lichidul limpede, care se folosește la identificarea NH_3 și a NH_4^+ . În prezența acestora se formează un precipitat roșu-brun. [29]

REACTIVUL TAMM, (chim.) soluție de oxalat de amoniu și acid oxalic la pH 3,3 folosită ca extractant pentru formele mobile ale unor elemente din sol (Fe , Mo). [29]

REACTIVUL TOLLENS, (chim.) reactiv pentru identificarea zaharurilor reducătoare, în general, a aldehidelor. Este o soluție care conține 10 g AgNO_3 în 60 ml NH_3 concentrat și 40 ml apă. O cantitate mică din această soluție se amestecă, înainte de folosire, cu o soluție de NaOH 10% în apă; se formează, după amestecarea cu soluția de cercetare, o oglindă de argint care arată prezența zaharurilor reducătoare și, în general, a aldehidelor. [29]

REACTOR, 1. Aparat propulsor cu o cameră de ardere la care propulsia se realizează prin interacțiunea mecanică dintre gazele rezultate din acțiunea arderii unui combustibil în această cameră și pereții recipientului prin care se evacuează aceste gaze. 2. Aparat industrial sau de laborator în care se produce o reacție chimică. [13]

REACTOR NUCLEAR, (fiz.) instalație complexă în care se realizează reacția controlată de fisiune în lanț a unor substanțe constituite din izotopii unor elemente grele radioactive. Numit și *pilă atomică*. [38]

REAȚIE¹, (chim.) grad de aciditate sau de alcalinitate a unei soluții sau a unei suspensii. [29]

REAȚIE², (psih.) orice răspuns integral sau parțial a unui sistem la o stimulație exterioară lui sau străină de el; modalitate tipică a victiei de relație. [28]

REAȚIE ANTIGEN-ANTICORP, (biochim.) procesul imunologic de apărare, care constă în blocarea antigenilor pătrunși în organism, acțiunea lor nocivă fiind anihilată prin combinarea cu anticorpii a căror sinteză au indus-o. [9]

REAȚIE CHIMICĂ, (chim.) proces prin care una sau mai multe substanțe chimice, în anumite condiții de presiune, temperatură și concentrație, se pot transforma în alte substanțe, diferite de cele inițiale. [29]

REAȚIE CIRCULARĂ, (psih.) studiată de J. Baldwin și care se referă la comportamentele a căror structură ciclică este determinată de faptul că sfârșitul unui act constituie declanșatorul începutului unui act identic, astfel încât actele sunt efectuate nu izolat, ci în serii. [28]

REAȚIE DE CONDENSARE, (chim.) reacție prin care se formează noi legături între atomi din molecule diferite (intermoleculară). Aceasta se realizează prin eliminarea de atomi sau grupe de atomi (H_2 , N_2 , O_2 , H_2O , NH_3 etc.) sau prin aditie (reacția Grignard, condensare pinalcolinică etc.). [29]

REAȚIE DE ORDINUL I, (chim.) reacție în care numărul factorilor de concentrație (sau suma exponenților concentrațiilor) din ecuația vitezei de reacție este egal cu 1. [29]

REAȚIE DE ORDINUL II, (chim.) reacție în care numărul factorilor de concentrație (suma exponenților concentrațiilor) din ecuația vitezei de reacție este egal cu 2. [29]

REAȚIE DE ORDINUL n, (chim.) reacție în care numărul factorilor de concentrație (suma exponenților concentrației) din ecuația vitezei de reacție este egal cu 2. [29]

REAȚIE DE OXIDARE, (chim.) reacție în care are loc pierdere de electroni. Notând cu M^+ ionul metalic care se oxidează și cu e^- un electron, reacțiile de oxidare pot fi scrise astfel: $M^+ - e^- \leftrightarrow Me^{++}$. Oxigenul este acceptor de electroni, conform reacției: $1/2 O_2 + H_2O + 2e^- = 2OH^-$. [29]

REAȚIE DE OXIDO-REDUCERE, (chim.) reacție formată din două reacții contrare, una de oxidare, cealaltă de reducere, care au loc concomitent. Astfel, acțiunea Cl^- asupra Fe^{2+} este un proces în care fierul se oxidează iar clorul se reduce, reacția fiind de tip redox. [29]

REAȚIE DE PRECIPITARE, (chim.) reacție în care ia naștere un precipitat greu solubil. În reacțiile de precipitare, o parte din reactanți ies din sistem,

reacțiile fiind mai mult sau mai puțin totale, după gradul de insolubilitate al precipitatului. [29]

REAȚIE DE REDUCERE, (chim.) reacție care are loc cu câștig de electroni. Notând cu M^{2+} ionul metalic care se reduce și cu e^- un electron, reacția poate fi reprezentată prin: $M^{2+} + e^- = M^+$ sau $M^+ + e^- = M$. Hidrogenul este donator de electroni, conform reacției: $H_2 = H^+ + e^-$. [29]

REAȚIE DE SUBSTITUȚIE, (chim.) reacție în care un atom dintr-un compus este înlocuit printr-un alt atom sau radical. Poate fi reprezentată astfel: $AB + C = AC + B$. [29]

REAȚIE ENDOTERMĂ, (chim.) reacție care are loc cu absorbție de căldură. Notând cu Q cantitatea de căldură, reacția poate fi reprezentată astfel: $AB + Q = A + B$ sau $AB = A + B + Q$. [29]

REAȚIE ENZIMATICĂ, (chim.) reacție biochimică care se produce în regnul animal sau vegetal cu ajutorul enzimelor, care au rol de catalizatori. De exemplu: fermentația laptelui, a mustului de strugure ș.a. [29]

REAȚIE ETEROGENĂ, (chim.) reacție care are loc în sistem eterogen, în general la suprafața de separație a fazelor de contact, a cărei viteză de reacție nu este aceeași în toată masa. [29]

REAȚIE EXOTERMĂ, (chim.) reacție care se produce cu degajare de căldură. Notând cu Q cantitatea de căldură degajată, reacția poate fi exprimată astfel: $A + B = AB + Q$. [29]

REAȚIE FOTOCHIMICĂ¹, (ecol.) reacție indusă de prezența luminii. [24]

REAȚIE FOTOCHIMICĂ², (chim.) reacție sensibilă la radiații electromagnetice. Activitatea moleculelor într-o reacție fotochimică este produsă de absorbția de cuante de energie radiantă; din acest motiv numai radiațiile care sunt adsorbite sunt active. [29]

REAȚIE HETEROLITICĂ, (chim.) reacție în care legăturile covalente se pot rupe astfel: $A:B \rightarrow A + B$, formându-se ioni sau molecule cu perechi de electroni neparticipanți. Se petrece numai în mediu lichid. [29]

REAȚIE HOMOLITICĂ, (chim.) reacție în care legăturile covalente se rup simetric, astfel că fiecărui atom îi rămâne câte un electron singuratic (neîmperecheat). $A:B \rightarrow A\cdot + \cdot B$ rezultând atomi liberi sau radicali liberi. [29]

REAȚIE INDUSĂ, (chim.) reacție în care timpul necesar stabilirii echilibrului este mult micșorat de prezența unei alte substanțe. [29]

REAȚIE INTERMOLECULARĂ, (chim.) reacție care are loc între molecule de același fel sau de natură diferită. [29]

REAȚIE INTRAMOLECULARĂ, (chim.) reacție care are loc în interiorul unei molecule. [29]

REAȚIE IONICĂ

REAȚIE IONICĂ, (chim.) reacție care are loc între ioni, de obicei în soluție. [29]

REAȚIE IREVERSIBILĂ, (chim.) reacție în care producția de reacție nu pot reacționa între ei pentru a reface reactanții inițiali. Reacția se produce în total într-un singur sens. [29]

REAȚIE IZOLATĂ, (chim.) reacție care are loc după o ecuație chimică și nu este însoțită de nici un fel de reacție inversă, secundară, simultană etc. [29]

REAȚIE ÎN LANȚ, (chim.) reacție care, după ce a început, continuă de la sine, prin apariția, ca produs de reacție, a uneia dintre substanțele necesare reacției inițiale. Substanța care inițiază reacția poate fi un atom, o moleculă, un radical în stare activă sau un neutron termic (în cazul reacțiilor nucleare în lanț). Lanțul de reacții astfel inițiat continuă până când reactanții dispar sau până când apare un mecanism care întrerupe reacția. [29]

REAȚIE MONOMOLECULARĂ, (chim.) reacție în care o singură specie moleculară ia parte la reacție: $A \rightarrow B + C + \dots$ În cazul reacțiilor monomoleculare, în fiecare moment viteza de descompunere este proporțională cu concentrația speciei moleculare care dispare. [29]

REAȚIE NUCLEARĂ¹, (fiz.) ansamblu de fenomene care se produc când se schimbă structura unui nucleu în urma ciocnirii sale cu un alt nucleu sau cu o particulă (proton, neutron, particula alfa, foton etc.). Dacă energia cinetică a particulelor rezultate din reacție o depășește pe cea a particulelor intrate în reacție, reacția se numește *exoenergetică*, iar în caz contrar se numește *endoenergetică*. [38]

REAȚIE NUCLEARĂ², (chim.) reacție în care nucleul atomilor suferă transformări, în comparație cu reacțiile chimice, în care este afectat numai învelișul extern de electroni. În radioactivitatea naturală nucleele atomilor emit radiații α , β , δ și se transformă în alte nuclee, iar în radioactivitatea artificială, reacțiile nucleare au loc prin bombardarea substanțelor cu protoni, deutoni, helioni, electroni etc. [29]

REAȚIE NUCLEARĂ ÎN LANȚ, (chim.) reacție care are loc într-un reactor nuclear, care se propagă și se susține prin ea însăși; neutronii emiși la fixarea unui nucleu provoacă fixarea altor nuclee. [29]

REAȚIE OMOGENĂ, (chim.) reacție care are loc în sistem omogen (o singură fază) și decurge cu aceeași viteză în toată masa. [29]

REAȚIE PRINCIPALĂ, (chim.) reacție între două sau mai multe reacții simultane sau consecutive; se numește reacție principală aceea care are loc cu randamentul cel mai mare sau aceea care dă compusul cel mai important. [29]

REAȚIE PROTEOLITICĂ, (chim.) reacție chimică între o substanță cu caracter acid și apă, constând în transferul unui proton de la substanță la molecula de apă. [29]

REAȚIE REVERSIBILĂ, (chim.) reacție în care între producții inițiale și producții finale se stabilește un echilibru chimic. Se poate reprezenta prin ecuația: $A + C \rightleftharpoons C + D$. Reacția este incompletă și coexistă atât producții inițiale cât și cei finali, procesul chimic având loc atât de la stânga la dreapta, cât și de la dreapta la stânga. Peste temperatura de 800°C cele mai multe reacții sunt reversibile și, deci, la temperaturi înalte, orice substanță este însoțită și de producții descompunerii sale. [29]

REAȚIE SIMULTANĂ, (chim.) una dintre două sau mai multe reacții care au loc în același timp. [29]

REAȚIE SUCCESIVĂ, (chim.) sin. *reacție consecutivă*, reacție în care intră ca reactanți inițiali unul sau mai mulți compuși proveniți dintr-o altă reacție. [29]

REAȚIE SUPERFICIALĂ, (chim.) reacție chimică ce se produce în imediata apropiere a interfeței dintre două faze în contact, într-un strat cu dimensiuni moleculare. Producții reacției nu rămân în acest strat, ci se deplasează în interiorul fazelor, eliberând interfața pentru continuarea reacției dintre moleculele reactante, care se deplasează din interiorul fazelor către interfață. [29]

REAȚIE TRIMOLECULARĂ, (chim.) reacție în care participă trei molecule identice sau diferite: $A + B + C \rightarrow D + E + \dots$ Viteza de reacție este proporțională cu puterea a treia a concentrațiilor substanțelor care reacționează. [29]

READ/WRITE, (inform.) abreviat R/W, termen aplicat memoriei sau unui alt dispozitiv din care se poate citi informația stocată și în care se poate scrie informație. [6]

README, (inform.) nume tradițional folosit de MS-DOS și nu numai, pentru un fișier care conține informații. Utilizatorul trebuie să citească acest fișier deoarece el conține informații utile care nu au fost incluse în documentație. Acest fișier are forma cea mai simplă și poate fi citit ușor și fără probleme de orice procesor de text. [6]

READ-ONLY, (inform.) termen folosit pentru descrierea informației stocate în așa fel încât ea poate fi citită dar nu poate fi alterată în nici un fel. [6]

REALISM INFANTIL, (psih.) după J. Piaget, concepție despre realitate a copilului, opusă obiectivității și care constă în a atribui realitate obiectivă unor procese subiective, în lipsa diferențierii planurilor obiectiv și subiectiv. [28]

REALITATE PSIHICĂ, (psih.) noțiune psihanalitică în care „realitatea“ trebuie înțeleasă ca ceea ce se opune aparențelor și se ascunde în spatele lor. [28]

REARANJARE, (genet.) orice anomalie cromozomală, care duce la modificarea ordinii inițiale a genelor. [19]

REAZEM, 1. Dispozitiv care asigură sprijinirea unui corp de un alt corp. 2. Parte a unui sistem tehnic prin care se face legătura între două corpuri și care impune anumite restricții deplasării relative a acestora. [13]

REBOOT, (inform.) a reporni calculatorul prin reîncărcarea sistemului de operare. [6]

RECAULESCENȚĂ, (bot.) concreșterea parțială a unei ramuri cu bracteea, a frunzei sau a pețiolului cu organele axiale, aspect întâlnit la cartof (*Solanum tuberosum*), tei (*Tilia* sp.). [50]

RECENSĂMÂNT, (ecol.) metodă de observare statistică efectuată periodic asupra unei colectivități umane sau asupra animalelor domestice de pe un anumit teritoriu. [68]

RECEPTACUL, (bot.) 1. Extremitate superioară a pedunculului floral (ax floral) pe care se inserează elementele florii: sepale, petale, stamine, carpele. Are formă diferită: cilindrică la micșunele (*Cheiranthus cheiri*); conică la piciorul-cocoșului (*Ranunculus acris*); de butelie la ghiocel (*Galanthus nivalis*); cupă, numit hipanțhiu, la măceș (*Rosa canina*); taler discoidal la frag (*Fragaria vesca*). 2. Parte proeminentă a dosului frunzelor purtând soređiile, ex., *Filices*. 3. Suport dilatat al organelor de reproducere la mușchii *Hepaticae*. 4. Parte de tal, care poartă apotecii la *Lichenes*. 5. Pălăria ciupercilor sau coroana lor centrală, ex., *Ithyphallus*. [50]

RECEPTIVITATE, (psih.) proprietate a unui sistem sensibil de a permite recepția formelor de energie recunoscute ca stimuli adecvați pentru sistemul respectiv. [28]

RECEPTOR¹, care receptează, care primește. (biocel.) 1. Component (moleculă) celular specializat în perceperea unor stimuli și transmiterea unor semnale în spațiul celular. 2. Structură particulară constituită din una sau mai multe celule sau organ cu o morfo-anatomie complexă și particulară situată la suprafața sau în interiorul corpului capabil de a recepționa stimuli externi sau interni. *R. de virus* – r. din membranele celulare animale care recunoaște și interacționează cu virusurile; sunt glicoproteine sau glicolipide. Numărul lor de pe suprafața unei celule este cuprins între 10.000 și 100.000. Celulele vegetale nu au asemenea receptori și de aceea interacțiunea virus-celulă este lipsită de specificitate. Infecția celulei vegetale este condiționată de lezarea peretelui celular. *R. nuclear de export* – moleculă receptoare existentă la nivelul porilor nucleari care recunosc

moleculele de ARN și activează transportul activ al acestora prin determinarea dilatării orificiului acestora. [69]

RECEPTOR², (anat.) organ senzorial sau o celulă care primește stimuli din exteriorul sau din interiorul organismului unui animal și trece impulsurile spre sistemul nervos. Receptorii pot fi sensibili la lumină, temperatură, presiune, substanțe chimice și sunt clasificați în funcție de poziția lor, după cum urmează: *exteroceptori* – cei dinafara corpului; *interoceptori* – cei din interiorul corpului, care sunt adesea stimulați inconștient și determină reacții adecvate, ex., cei din stomac, vezică etc.; *proprioceptori* – cei din mușchi, tendoane, articulații, care-i dau animalului informație inconștientă legată de poziție, tensiune etc. [57]

RECEPTORI CELULARI, (citof.) agregate macromoleculare, cu structura majoritar proteică, de obicei transmembranare, dotate cu capacitatea de a capta, amplifica și modula informația venită prin mesagerul primar (ligandul), cu care se cuplează, datorită complementarității structurale. [21]

RECEPTORI HORMONALI, (biochim.) proteine specializate prezente în celulele țintă, asupra cărora hormonii își exercită efectul. Ei alcătuiesc complecși receptor-hormon care sunt mesageri intracelulari ce intervin în reglarea proceselor biochimice din celulele țintă ale organismului. [9]

RECEPTORI OLFATIVI, (biochim.) chemo-receptori sensibili la gaze, vapori și substanțe din aer. De obicei constau din celule bipolare, cu prelungiri ca niște peri. La vertebrate sunt situați în sacii nazali, dar la alte animale pot fi în poziții variate, ex., pe antenele insectelor. [57]

RECEPȚIE, (psih.) proces neuropsihic de detectare, captare și codificare a informațiilor, finalizat prin constituirea de imagini simple sau complex-sistemice; capacități ale organelor de simț de a întreține relații informaționale cu mediul. [28]

RECESIUNE GLACIARĂ, (glac.) faza de retragere a unui ghețar atât în suprafață cât și în grosime; în prezent acest proces caracterizează toți ghețarii de pe glob. [25]

RECESIV, (genet.) caracter sau factor ereditar (a) dintr-o pereche de caractere, respectiv factori ereditari care nu se manifestă în prezența factorului sau alelei dominante, în prima generație hibridă (F_1): în stare heterozigotă Aa și reappare în generația a 2-a hibridă (F_2). Caracteristicile recesive se manifestă numai când alelele care le controlează se găsesc în stare homozigotă (aa) sau hemizigotă (a) dacă se află în cromozomul prezent la un monosomic sau în cromozomul X, la sexul heterogamic (XY). [19]

RECHIN (*Squalus acanthias*, fam. *Squalidae*), (zool.) pește cartilaginos, marin, răpitor. Corp alungit, fusiform, de aproximativ 1,5 m lungime (cei din ocean ajung la 5-7 m), colorat în cenușiu cu pete albe pe partea dorsală și alb pe abdomen. Prezintă înotoătoare caudală heterocercă, iar cele două înotoătoare dorsale sunt prevăzute cu câte un spin. Bot alungit, gura inferioară cu dinți puternici îndreptați în afară. Pește ovovivipar. Împerecherea are loc la sfârșitul lunii februarie. În această perioadă se reunesc în grupuri restrânse numeric. După 8-9 luni de la împerechere femela naște un pui lung de 25-30 cm. Se pescuiește cu paragate (șiruri de cârlige cu nadă și rareori ajung în plasele de calcan. Carnea este aspră, lipsită de grăsimi. Pielea tăbăcită este folosită în marochinărie. Răspândit în Oceanul Atlantic, Marea Baltică, Marea Mediterană și Marea Neagră. [10]

RECHIZITORIU, (jur.) actul de procedură prin care procurorul dispune trimiterea în judecată a unei persoane pentru săvârșirea unei infracțiuni. [64]

RECICLARE, formă de perfecționare profesională pentru îmborsărire și îmbogățirea cunoștințelor dobândite anterior. [50]

RECICLARE/REUTILIZARE, proces de minimizare a cantității de deșeuri generate, prin recuperarea unor produse refolosibile sau a conținutului util al acestora, care altfel ar fi devenit deșeuri. Exemple cunoscute sunt reciclarea și/sau reutilizarea sticlei, hârtiei sau a ambalajelor de aluminiu. [17]

RECIDIVA, (med. u., jur.) termen de origine medicală care semnifică reapariția unui sindrom sau maladie. Prin extensie, tendința de repetare a unor acte infracționale din cauza unui dezechilibru psiho-moral și după ce au fost luate măsurile sociale de reprimare și reeducare. [28]

RECIF, (geol., geogr.) acumulare calcaroasă biogenă formată din schelete de corali madrepori, alge calcaroase, echinoderme, foraminifere. Se formează în mările calde, în ape transparente, cu salinitate ridicată și adâncime redusă. [25]

RECIFE BARIERĂ, (geogr.) recife mai mari decât cele marginale. Ele se formează de-a lungul țărmurilor, în pantă ușoară. Între recif și țărm există o fâșie de apă, aflată în comunicație cu oceanul. [50]

RECIFE DE CORALI, (geogr.) care se formează în oceane, în locuri puțin adânci, mai ales pe platforma continentală. Acestea se numesc *recife marginale* sau *costiere*. Se mai formează și pe vârfurile vulcanilor submarini din apele Oceanului Pacific din zona Australiei. Aceste formațiuni iau naștere și se dezvoltă în locurile unde există apă limpede (transparentă), temperatura de 20-25°C și cu rezerve suficiente de materie organică. Dezvoltarea lor pe verticală se face prin stratificarea de schelete. Pe

scheletele animalelor moarte se așază animale vii care, la rândul lor, mor și sunt locuite de alte generații. Anual recifele se înalță cu 1,5-3 cm și se realizează sub nivelul oceanului. Ridicarea lor deasupra nivelului oceanului se face pe valuri prin îngrămădirea sfărâmurilor de calcar coraligen. [50]

RECIRCULARE, (ec.) reintroducerea unui material sau a unei substanțe în ciclul de fabricație, în scopul îmbunătățirii unor parametri ai producției. [13]

RECIRCULAȚIE, (ind.) reintroducerea parțială sau totală a agentului caloric sau frigorific într-o instalație de încălzire sau de răcire; reintroducere a unui material într-o instalație în care se produce o reacție chimică; recirculare. [13]

RECLAMANT, (jur.) persoana care în cadrul unui proces civil cheamă în judecată o altă persoană (sau mai multe) și solicită instanței realizarea sau constatarea unui drept în contradictoriu cu aceasta. [64]

RECLINAT, (bot.) termen cu semnificația *înclinat în afară și cu vârful în jos*, ex., frunză, prefoliație. [50]

RECOLTARE DE PROBE, (pedol.) prelevarea unor probe de sol, îngrășământ sau plantă în vederea analizei chimice și fizice. [29]

RECOLTAREA LEMNULUI, (silv.) proces tehnologic de tăiere a arborelui din mediul forestier, în scopul valorificării sub formă de sortimente de lemn brut. Procesul tehnologic de recoltare cuprinde operațiunile de doborâre și fasonare a arborilor. Pentru doborâre și secționare se folosesc ferăstraie mecanice iar pentru curățat de crăci și unelte manuale (toporul) sau mecanice, combină de recoltare. Muncitorii care execută recoltatul lemnului se numesc fasonatori, doborători, sortatori, mecanizatori etc. [42]

RECOMBINARE GENICĂ, (genet.) proces care constă în schimbul de gene între cromozomii omologi cu loci heterozigoți în procesul meiozei (crossing-over). [56]

RECONDIȚIONARE, aducerea în stare de funcționare prin reparații, renovări etc. [13]

RECONDIȚIONAREA NOROAIELOR, (prot. med.) operația de adăugare și amestecare a unor produse chimice în noroaiile fluide, în scopul facilitării deshidratării acestora. [3]

RECONSTRUCȚIE ECOLOGICĂ¹, (ecol.) procesul de reconstruire a unui nou tip de ecosistem după distrugerea și/sau retrogresiunea ecologică a altuia. În acest proces se utilizează componenta abiotică veche, pe când componenta biotică este total recreată. [24]

RECONSTRUCȚIE ECOLOGICĂ², (silv.) acțiune de reinstalare sau de ameliorare a pădurii în suprafețele în care aceasta a suferit importante regrese structurale, cenotice, funcționale și productive din

cauze antropice sau din alte cauze, folosind metodele silviculturii pe baze ecologice. Deși principial se admite că odată degradat sau distrus, niciodată un ecosistem forestier nu va putea fi readus exact la starea lui anterioară în reconstrucția ecologică, se acordă mare importanță necesității de a reproduce natura într-o măsură cât mai mare. Aceasta înseamnă prioritate absolută pentru speciile locale și apelarea la specii din alte areale numai dacă nu există o altă soluție, mai bună. În funcție de gradul de abatere de la normalitate și de radicalismul metodelor folosite putem avea reconstrucție propriu-zisă (ex. refacerea arboreturilor degradate), restaurare ecologică (ocupare cu pădure a suprafețelor goale, devenite neproductive din cauza dispariției vegetației forestiere) și redresare ecologică (readucere în circuitul economic și ecofuncțional a unor suprafețe a căror destinație a fost schimbată, ca de ex. haldele de steril). Crearea de perdele forestiere pentru protecția culturilor agricole nu este reconstrucție, ci construcție ecologică (ecoconstrucție). Reconstrucția ecologică face parte din cadrul mai larg al silviculturii ameliorative în care intră atât discipline cu caracter biologic (împădurirea terenurilor degradate, refacerea arboreturilor slab productive), cât și cu caracter mixt, biologic și tehnic (corectarea torenților). [4]

RECONVERSIE PROFESIONALĂ, reorientare ocupațională a unei persoane cu o anumită pregătire profesională spre o altă profesie, diferită sau inedită. [68]

RECRISTALIZARE, (chim.) operația de purificare a substanțelor prin cristalizări repetate. Se dizolvă substanța la cald, se filtrează și se lasă la rece să cristalizeze. Repetând aceste operații de mai multe ori se obține substanța pură. [29]

RECRUTARE, (milit.) activitate în cadrul centrelor militare pentru luarea tinerilor în evidența militară, stabilirea aptitudinilor pentru serviciul militar și repartizarea pe arme în vederea încorporării. [31]

RECT¹, (anat.) la insecte, partea terminală a intestinului posterior. Are o structură complexă, la nivelul lui realizându-se formarea dejecțiilor și se încheie procesul de retenție al apei. În el se deschid ampule și papile rectale, glandele exo- și endocrine. [62]

RECT², (anat.) la mamifere, ultima porțiune a intestinului gros, care se termină prin canalul anal, deschis la exterior prin orificiul anal. [21]

RECTINERVAȚ, (bot.) cu nervurile drepte sau paralele, aspect întâlnit la frunzele de *Iris*, *Poaceae*/*Gramineae*. [50]

RECTOCEL, (med. u.) prolaps al rectului în perineu. [60]

RECTOCOLITĂ, (med. u.) inflamația colonului terminal și a rectului. [60]

RECTRICE, (zool.) penele cozii care au rol de cârmă în zborul păsărilor. [42]

RECTUM → **RECT²**

RECU, (milit.) mișcare înapoi a unei arme de foc sau numai a unor părți ale acesteia pe timpul tragerii. [31]

RECUNOAȘTERE¹, (psih.) în percepție, faza identificării; un proces al memoriei. [28]

RECUNOAȘTERE², (fitopat.) un fitopatogen ajuns în organismul unei plante este sau nu recunoscut. Organitele celulelor gazdă sunt activate și natura răspunsului lor stabilește direcția acțiunii: dacă răspunsul este negativ celulele gazdă nu recunosc patogenul, acesta se înmulțește și boala evoluează; la un răspuns pozitiv patogenul a fost recunoscut, se declanșează structuri și funcții care resping invazia agresorului, se acumulează substanțe inhibitoare față de patogen sau celula colapsează (hipersensibilitate). Un caz deosebit îl constituie sistemul dintre planta gazdă și bacteriile genului *Agrobacterium*, în care mecanismul recunoașterii activează reacția de sensibilitate. [61]

RECUNOAȘTEREA PLANTAȚIILOR, (agric.) lucrarea prin care se stabilesc cele mai bune plantații furnizoare de coarde portaltai și coarde altoi de viță de vie. Recunoașterea se execută de aprobatorii de stat. [49]

RECUPERARE, (soc.) sistem de măsuri adoptate de societate pentru a normaliza personalitatea și a obține o contribuție firească de la un subiect deficient senzorial, intelectual sau moral. [28]

RECUPERARE DE ENERGIE, (ind. energ.) incinerarea reziduurilor solide pentru obținerea de energie utilă. [23]

RECUPERARE ECOLOGICĂ, (ecol.) procesul de regenerare naturală în care omul intervine stimulând procesele naturale. [24]

RECUPERATOR, (ind. energ.) parte dintr-un sistem tehnic care servește la recuperarea totală sau parțială a energiei răspândite într-o instalație, a resturilor sau a deșeurilor de materiale. [13]

RECURBAT, (bot.) termen cu semnificația *curbat în afară sau spre interior*, aspect întâlnit la frunze, spini. [50]

RECURENȚ, (bot.) termen cu semnificația *care se recurbează revenind la punctul de pornire*, aspect întâlnit la nervurile frunzelor. [50]

RECURENȚĂ¹, (psih.) repetitivitate, revenire periodică a unui fenomen. În psihologia modernă termenul este foarte răspândit în legătură cu introducerea relației de feed-back și cu recunoașterea reversibilității operațiilor. [28]

RECURENȚĂ², (glac.) revenirea unui ghețar într-o poziție avansată pe fondul general al retragerii, determinat de încălzirea climatului. [24]

RECURVIROSTRIDE (*Recurvirostridae*), (zool.) avoșet și cătăligi. Păsări limnocolle cu picioare lungi, care trăiesc în apropierea lacurilor și a bălților, de obicei colorate negru cu alb, având un cioc lung și subțire, ascuțit, care la avoșete este întors în sus. [37]

RECVIEM, (cult.-art.) lucrare vocală sau vocal-instrumentală pentru pomenirea unui mort. [67]

REDEVENȚĂ, (ec.-fin.) sumă de bani plătită periodic în baza unui contract de către persoane care au concesionat anumite bunuri constând în terenuri agricole, terenuri forestiere, mine, lucrări de drumuri publice etc. [55]

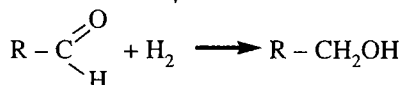
REDI, Francisco (1626-1697), medic și zoolog italian. Unul din cei mai însemnați membri ai „Academiei del Cimento” (1657-1667). Studiază viermii paraziți intestinali de la om, pisică, câine, cerb, păsări răpitoare, șerpi, șopârle, pești, asupra cărora face observații de organizare internă și structură a organelor de înmulțire, devenind un întemeietor al hematologiei și parazitologiei. [11]

REDIFERENȚIERE, (cit.) diferențierea (specializarea structural-funcțională) celulelor diferențiate. [69]

REDOX, (chim.) prescurtare pentru fenomenul de oxido-reducere sau reducere-oxidare. [29]

REDUCĂTOR, (ecol.) organisme care scindează substanța organică în componentele sale mai simple, eventual până la elementele chimice sau la compușii din care au fost create – dioxid de carbon, apă etc. [2] → **DEGRADATORI**, **DETRITIVOR**, **DESCOMPUNĂTOR**

REDUCERE, (chim.) fenomen chimic caracterizat prin: (1) câștig de electroni de către un atom sau de un ion; (2) scăderea sarcinii pozitive a unui element într-o combinație a sa (de exemplu, trecerea Fe³⁺ în Fe²⁺) sau creșterea sarcinii negative a unui ion (de exemplu, [Fe(CN)₆]⁴⁻); (3) introducerea de hidrogen în molecula unei substanțe:

(4) scoaterea de oxigen dintr-o substanță oxigenată, cu ajutorul unui agent chimic avid de oxigen (Al, C, H₂, Zn). [29]

REDUCEREA COMPUȘILOR ANORGANICI CU SULF, (chim.) reducere biochimică a sulfatilor și a altor compuși anorganici cu sulf incomplet oxidați până la hidrogen sulfurat. Fenomenul se produce cu intensitate în condiții anaerobe. H₂S generează un mediu toxic pentru unele forme de viață. [29]

REDUCEREA FIERULUI, (chim.) reducere biochimică a fierului feric (Fe³⁺) la fier feros (Fe²⁺) de către anumite microorganisme, fierul funcționând ca un acceptor de electroni în procesul de respirație celulară a acestor niveluri suboptimale de oxigen. Fenomenul se produce în condiții de anaerobioză, fiind stimulată de prezența substanțelor organice ușor decompozabile. [29]

REDUCEREA REZIDUURILOR, (prot. med.) o varietate de strategii pentru reducerea cantităților de substanțe periculoase, care pot fi eliminate în mediu. [23]

REDUCTOR¹, (ind.) despre aparate sau mecanisme, la care se reduce sau se micșorează o viteză, o presiune etc. [13]

REDUCTOR², (chim.) element sau substanță chimică capabilă să producă în anumite condiții o reacție de reducere. Ca reductori obișnuiți se folosesc: C, Mg, H₂, SnCl₂, unele zaharuri (aldoze, cetoze), amalgam de sodiu ș.a. [29]

REDUCȚIE, (ind.) piesă de legătură între tuburi sau țevi cu diametre diferite. [13]

REDUNDANȚĂ¹, (inform.) cotă suplimentară de informație furnizată peste necesarul suficient unei comunicări, cu scopul de a face față perturbărilor posibile constând din zgomote, abateri, distorsiuni. **R.** reduce incertitudinea, gradul de nedeterminare la primirea semnalelor. [32]

REDUNDANȚĂ², (inform., ecol.) excesul de informație transmisă față de strictul necesar; acest exces este menit să asigure transmiterea fără erori a mesajului; în prezența diferitelor perturbări (zgomote), **r.** se manifestă prin repetarea mesajului mai mult sau mai puțin modificat, dar fără a-i schimba conținutul. **R.** este o necesitate pentru funcționarea corectă a sistemelor biologice, deoarece ele sunt sisteme informaționale care, lucrând pe principii cibernetice, trebuie să aibă informațiile pe care le primesc cu un grad ridicat de redundanță, care este o necesitate pentru ele. [24]

REDUNDANȚĂ GENICĂ, (genet.) prezență a unei gene oarecare în mai multe exemplare, consecință a unui crossing-over inegal sau a unei replicări selective (amplificare genică). [56]

REDUPLICAT, (bot.) mugur, prefoliație rezultată din piese florale, la care fața externă se curbează evident în afară, în timp ce marginile se ating fără a se suprapune, ex., unele *Apiaceae/Umbelliferae*. [50]

REDWOOD, parc național situat în SUA (statul California). Suprafața, 42.400 ha (1968). Conservă pădurea roșie, de coastă, cu cei mai înalți arbori de sequoia din lume, ca și 64 km de țârm la Oceanul Pacific. Parcul include alte trei parcuri statale: Jediah Simth Redwoods, Del Norte Coast

Redwoods și Prairie Coast Redwoods. Aproximativ 3.600 ha reprezintă arbori de sequoia în vârstă de peste 2000 de ani. Teritoriul a fost declarat patrimoniu mondial. [50]

REEDUCARE, proces sistematic, integral și nou, de educare menit să compenseze lacunele unei educații anterioare, ale cărei efecte au fost pierdute în urma unei traume, infirmități, dezadaptări, sau să combată, să înlăture și să înlocuiască efectele unei educații și adaptări defectuoase și negative. [28]

REFACERE, (sp.) legitatea alternării efortului cu restabilirea spontană sau dirijată. (I. Drăgan) [52]

REFLECT, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația *brusc curbat în afară la un unghi de 145-180° față de axă*, ex. frunză, petală, sepală, ramură. [50]

REFLECTARE, (psih.) caracterizare de conținut a psihicului și denumire a concepției materialist-dialectice prin care se susțin: rolul determinant al lumii obiective în geneza conținuturilor informaționale subiective; corespondența aproximativă dintre acestea și sursele obiective; faptul că psihicul există sub forma unei activități interne orientate spre reproducerea cât mai adecvată a obiectelor și relațiilor existenței, ceea ce permite orientarea corectă, adaptarea, intervenția eficientă în ambianță; faptul că activitatea subiectivă este tributară genetic și funcțional practicii social istorice, este mereu corelată cu aceasta și își verifică valoarea de adevăr prin practică, la care se adaugă și autoverificarea corectitudinii logice a construcțiilor cognitive. [28]

REFLECȚIE, (psih.) formă superioară a activității intelectuale prin care aceasta se orientează recurent asupra propriului conținut de imagini și concepte și îndeosebi asupra modalității de lucru, cu tendința de a analiza critic, a desluși natura propriilor cunoștințe, a face noi legături, a verifica și asigura validitatea terminologică și corelația logică a propriei construcții mentale; nivelul cel mai înalt al gândirii prin care aceasta se autoreglează conștient și se autocontrolează deliberat. [28]

REFLEX, (fiziol.) proces de bază al activității nervoase prin intermediul căruia o excitație senzitivă sau senzorială determină un răspuns efectiv motor sau secretor. [43]

REFLEXIE, (fiz.) întoarcerea parțială în mediul din care au venit a radiațiilor ondulatorii sau corpusculare când întâlnesc suprafața de separare dintre două medii. **R. acustică** este **r.** undelor acustice. În cazul sunetului ecoul este un aspect al **r.** **R. luminii** este **r.** undelor electromagnetice din domeniul vizibil. Poate fi o **r. difuză**, când se produce pe o suprafață cu neregularități

sau o **r. regulată**, dacă se produce pe o suprafață netedă. Lumina reflectată este parțial polarizată și devine total polarizată dacă unghiul de incidență, numit *unghi Brewster*, are o valoare critică. [38]

REFLUX, (geomorf.) fază a mareelor caracterizată prin retragerea temporară și periodică a apelor marine și oceanice din zona litorală. [25]

REFORKALI, (agrochim.) îngrășământ chimic cu 26% K_2O și 26% $MgSO_4$. [29]

REFORMA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI, schimbare fundamentală proiectată și realizată la nivelul sistemului de învățământ, în orientarea, structura și în conținutul procesului de instruire. [16]

REFORMĂ AGRARĂ, acțiune destinată înlăturării structurilor de proprietate și economico-sociale depășite din agricultură cu crearea de condiții pentru progresul acesteia. [68]

REFORMĂ ECONOMICĂ, transformare structurală a economiei unei țări sau a unei ramuri a economiei, constând în schimbarea tehnicii și tehnologiilor de fabricație, neorganizarea managementului și a mecanismelor de funcționare pentru obținerea unor eficiențe maxime în toate domeniile de activitate. [58]

REFRACTOMETRIE, (chim.) parte a analizei fizico-chimice, care cuprinde metodele de determinare a indicelui de refracție a diferitelor substanțe, iar prin aceasta se poate determina concentrația unor substanțe chimice. [29]

REFRACTOMETRU, (agric.) aparat optic pentru determinarea procentului de substanță uscată din suc celular al diferitelor părți dintr-o plantă (în general un organ care se consumă: rădăcini, tulpini, frunze, inflorescențe, fructe, semințe, tuberculi). Funcționarea aparatului se bazează pe indicele de refracție al mediilor lichide cu care este corelată o scală gradată, în așa fel că se poate citi chiar direct procentul de substanță uscată. **R.** permite determinarea rapidă a acestui indice de calitate al multor legume și fructe. Indirect se calculează și procentul de zahăr din suc extras. La determinările curente în lucrările de cercetare este utilizat **r.** de buzunar. Modul de lucru: se prelevează cu sonda un eșantion din organul de analizat, dacă este cazul; se presează eșantionul din organul de analizat în presă până se strânge puțin suc în lăcașul acesteia; se introduce bagheta din set cu vârful în suc stors cu presa și se depun 1-2 picături pe locul marcat al piesei mobile. Se pune aparatul la ochi, îndreptat spre lumină (geam) și se citește pe scala gradată procentul de substanță uscată sau indicele de refracție la locul de demarcație a câmpului luminos de cel umbrat. Înainte de începerea lucrului se verifică aparatul după modul de lucru descris mai sus, folosind apă distilată, și, dacă este cazul, se aduce la zero. Pentru a avea

REFRAȚIE

destulă încredere în rezultatul unei analize, aceasta se repetă de mai multe ori și se face o medie a valorilor, având în vedere că valorile substanței uscate și zahărului variază destul de mult de la sezon la sezon, de la an la an și sunt corelate cu mersul vremii, starea de fertilitate și de aprovizionare cu apă a solului. Dacă ne referim la un soi (de ex., de tomate sau de măr), determinarea trebuie făcută pe câteva zeci de indivizi, iar fructele trebuie să fie din diferite părți ale tufei sau coroanei. Aceste determinări sunt necesare în lucrările de selecție și zonare a soiurilor. [72]

REFRAȚIE, (fiz.) schimbarea direcției de propagare a radiațiilor ondulatorii sau corpusculare când întâlnesc suprafața de separare dintre două medii. Fenomenul se produce simultan cu reflexia, ponderea celor două fenomene depinzând de situația concretă (natura mediilor aflate în contact și de unghiul de incidență). Cele mai cunoscute exemple sunt **r.** sunetului și **r.** luminii. [38]

REFRAȚIE ASTRONOMICĂ, (astr.) deviarea razei de lumină de la direcția rectilinie la o linie curbă, la trecerea prin straturile atmosferei terestre; astrul este văzut de observator în direcția tangentei la curbă, nu în poziția reală. Refracția mărește înălțimea astrului deasupra orizontului și are ca efect o prelungire a zilei. [12]

REFUGIU, (ecol.) arie în care climatul și tipul de vegetație au rămas relativ neschimbate în timp ce ariile din jur s-au schimbat radical. **R.** au permis astfel supraviețuirea propriilor specii, dar și adăpost pentru speciile din ariile cu schimbări majore care nu au mai coincis cu necesitățile vitale ale speciilor de acolo. Ex., refugiile glaciare, zone care au rămas neacoperite cu gheață au permis retragerea și supraviețuirea multor specii din zonele acoperite de gheață în timpul glaciațiunilor pleistocene. [70] Teritoriu pe care o parte din indivizii unei specii mai pot supraviețui o vreme, în timp ce restul arealului a devenit nelocuibil din cauza unor schimbări climatice. [44]

REFULA (a), (ind.) a prelucra la cald sau la rece piesele de metal prin batere cu ciocanul sau prin presare la unul din capete, cu scopul de a schimba, parțial sau total, forma pieselor. [13]

REFULARE, (psih.) termen folosit de psihologia freudiană pentru a denumi procesul efectuat de subconștient, prin care anumite imagini, idei, tendințe sau dorințe neplăcute pentru subiect, sau care contravin normelor morale, sunt îndepărtate din conștiință, respinse din sfera proceselor conștiente în cele inconștiente sau sunt menținute în afara câmpului conștiinței. [28]

REG, (geogr.) deșerturi cu pietrișuri și nisipuri grosiere transportate de torenți și vânturi din regiunea hamadelor pe terenurile mai joase ale reliefului. Cel

mai adesea materialele dezagregate sunt cimentate la suprafață de către concrețiunile calcaroase sau gipsoase, făcându-le impermeabile pentru apă. [70]
→ HAMADĂ

REGENERARE¹, (ecol.) acțiunea de a (se) regenera și rezultatul ei. **1.** Refacerea efectivelor și interacțiilor unei populații sau biocenoză. **2.** Refacerea unor plante pornind de la un segment din planta distrusă anterior prin păscut. [24]

REGENERARE², (fiziol.) proces de reparație celulară sau tisulară reprezentând modalitatea de înlocuire și refacere a structurilor după distrugerile datorate intervenției agenților patogeni. Refacerea poate avea loc prin multiplicare celulară și organizare tipică sau atipică. [34]

REGENERARE³, (zool.) refacerea unui organ care a fost pierdut sau deteriorat. Este mai puternică la unele animale inferioare sau mai puțin specializate și mai mică la mamifere. Experiențele pe planarii au arătat că în unele cazuri poate fi regenerat un animal întreg dintr-o parte mică. [37]

REGENERARE NATURALĂ, (ecol.) procesul de formare a unei noi generații în cadrul unei populații de plante sau a unei fitocenoză; termen utilizat mai ales în silvologie și pratologie. [15]

REGENERARE NATURALĂ A ECOSISTEMELOR, (ecol.) procesul de redresare ecologică care are loc în mod natural, fără intervenția omului. [24]

REGENERARE NATURALĂ LA PADURI, (silv.) proces de înlocuire a generațiilor de arbori bătrâni dintr-o pădure cu noi generații de arbori tineri (reciclare), proveniți din însămânțare naturală (puieți), mai rar pe cale vegetativă (lăstari). Procesul este spontan și continuu la pădurea virgină și provocat, prin lucrări speciale de silvotecnică, la pădurea cultivată. [4]

REGIM, termen folosit pentru a caracteriza distribuția și variația unui element în timp și spațiu. [29]

REGIM AEROHIDRIC, (geogr.) variația în timp și spațiu a cantității de vaporii de apă din atmosferă, exprimată în mg apă/m³ de aer, tensiunea vaporilor de apă în mm Hg, sau ca umiditate relativă a aerului, exprimată în % din umiditatea (tensiunea) maximă posibilă la o temperatură și presiune dată. În sistemul aerian al solului, de regulă, umiditatea este maximă (la saturatie). [29]

REGIM DE AER, (pedol.) totalitatea proceselor de pătrundere în sol, mișcare prin sol și eliminare din sol a aerului. [29]

REGIM DE SĂRURI, (pedol.) totalitatea fenomenelor de pătrundere în sol, mișcare prin sol și eliminare din sol a sărurilor solubile din soluri afectate de săruri. [29]

REGIM DE TEMPERATURĂ, (pedol.) totalitatea modificărilor în timp ale temperaturii aerului și solului într-o perioadă dată pentru o anumită regiune fizico-geografică. [29]

REGIM DE TEMPERATURĂ A SOLULUI, (pedol.) ansamblul modificărilor în timp ale temperaturii solului într-o perioadă dată. [29]

REGIM DE UMIDITATE, (pedol.) proprietate definită de nivelul apei freactice și de prezența sau absența apei reținute la o tensiune mai mică (sol umed), respectiv mai mare (sol uscat) de 15 atmosfere în secțiunea de control în timpul anului. [29]

REGIM GLACIOLOGIC, (glac.) modul în care se produce variația raportului dintre alimentarea cu zăpadă și gheață a unui ghețar și pierderile suferite de acesta în zona de ablație într-un interval de timp. [25]

REGIM HIDRIC¹, (pedol.) ansamblul proceselor legate de pătrunderea, circulația, reținerea și eliminarea apei din sol. [25]

REGIM HIDRIC², (agric.) reguli și condiții care stabilesc consumul și debitul de apă necesar a fi aplicat prin irigație la vița de vie. [49]

REGIM HIDROLOGIC, (hidrol.) totalitatea condițiilor de alimentare și de curgere a unui râu; sin. *regim fluvial*. La toate râurile se constată variații sezonale ale debitului și implicit ale nivelului apei, ale coeficientului de scurgere, revărsări, viituri. Principalii factori care influențează aceste caractere sunt climatul, configurația reliefului și structura geologică a terenului. [50]

REGIM HIDROSALIN, (pedol.) totalitatea proceselor de pătrundere în sol, mișcare prin sol a diferitelor categorii de săruri solubile din solurile saline. [29]

REGIM SILVIC, (silv.) termen având două semnificații, semantic diferite: a) juridică: sistemul general de legi care reglementează proprietatea și producția forestieră (codul silvic); b) silvic-aplicativă: modul de regenerare și vârsta de reciclare a unei păduri. Referitor la cel de al doilea aspect, cel silvicultural, sunt de menționat următoarele categorii: 1. **regimul codru**, când regenerarea se face din sămânță, iar arboreturile sunt conduse până la vârste înaintate; tot de acest regim țin și arboreturile care, deși provin din organe vegetative (lăstari, drajoni) ajung până la vârsta de codru; 2. **regimul crâng**, când arboreturile se regenerează din lăstari sau din drajoni (pe cale vegetativă) și nu depășesc vârsta (stadiul de dezvoltare) de prăjiniș; 3. **regimul crâng compus**, când regenerarea se face mixt, exemplarele de origine vegetativă (arboretul principal, de bază) fiind exploatate de timpuriu, la o vârstă mică, iar exemplele din sămânță (semincerii), mai puține la număr, fiind menținute până la vârste mari, perioadă de viață în care se succedă mai multe generații de arbori de

proveniență vegetativă. În context cultural-ecologic, regimul codru este de preferat celui de crâng, datorită capacității sale ecoproductive și economice net superioare. [4]

REGIM TROFIC, (ecol.) tip de dietă (carnivoră, vegetariană etc.). [2]

REGIMENT, (milit.) unitate tactică de bază, organizatorică, administrativă și de instruire, din cadrul structurii unei mari unități militare. [31]

REGIMUL GAZOS AL APELOR, (ecol.) totalitatea gazelor solvite în ape. Ecosistemele acvatice curgătoare (pâraiele, râurile și fluviile) au apă bogată în O_2 , ce provine din dizolvarea prin contactul apei „frământate” cu aerul și din fotosinteză. În apele curgătoare din zonele montane și de dealuri, ponderea oxigenării aparține amestecului aerului cu apa, iar în zona de câmpie aparține activității fiziologice a algelor. Pâraiele și râurile de munte cu apă rece conțin 8-12,8 mg O_2/l . Încălzirea apei scade concentrația de oxigen. În general, în apele curgătoare, concentrațiile de oxigen solvit nu suferă oscilații mari. Modificările circadiene sunt puțin evidente. Cantitatea de oxigen solvit scade atunci când apa curgătoare este acoperită cu pod de gheață. Repezișurile rămân de obicei neacoperite cu gheață. Ele asigură oxigenarea și existența vieții și în zonele de apă acoperite cu pod de gheață. Hidrobionții din râuri sunt deosebit de sensibili la deficitul de oxigen. În lacuri, gazele solvite (O_2 , CO_2 , mai rar H_2S) au un rol deosebit în viața hidrobionților. Oxigenul solvit din masa apei provine din fotosinteză, din dizolvarea celui atmosferic la contactul cu suprafața lacustră și din circulațiile holomictice de primăvară și toamnă când se uniformizează pe întreaga grosime a apei. În apa rece se află mai mult oxigen decât în cea caldă. Iarna, din cauza prezenței podului de gheață, adeseori acoperit cu zăpadă, a întreruperii difuziei oxigenului atmosferic și a fotosintezelor, descompunerilor relativ intense ale resturilor organice de pe substrat, oxigenul solvit poate fi epuizat și pot avea loc fenomene de mortalitate de amploare a organismelor. [50]

REGIMUL HIDROLOGIC ÎN MEDIUL SPELEIC, (acv.) regim caracterizat prin trei componente: *debitul, curentul și nivelul apei*. În terenurile permeabile „în mare” (*carstostigal*), apa meteorică este absorbită imediat prin fisuri și traversează zona de percolație până ajunge la nivelul de curgere oblică. Dacă volumul de alimentare îl depășește pe cel al capacității de curgere, nivelul zonei înecate crește inundând galeriile peșterii parțial sau total. Ca urmare, se produce un amestec al faunei acvatice din diferiți biotopi, iar cea terestră, surprinsă, este înecată. Rezultă că variațiile de debit fac ca întinderea domeniului acvatic să fie foarte variabilă în spațiu și

timp – viiturile în special acționând ca un important factor limitant. [44]

REGINA NOPTII (*Nicotiana glauca*, fam. *Solanaceae*), (bot.) plantă erbacee, floricolă, folosită în parcuri și grădini. Flori în exterior verzi cu dungi violete, în interior albe, parfumate, numeroase, dispuse în raceme, formând o paniculă mare în vârful tulpinii. Înflorire, vara-toamna. Înmulțire prin semințe și prin butași. [71]

REGINA, (zool.) femela reproducătoare în coloniile de termite sau albine. [62]

REGIO (*caridazon 300 g/l + femuldifam 50 g/l + desmedifam 50 g/l*), (pest.) erbicid postemergent care combate buruieni dicotiledonate anuale în cultura de porumb. Doze: 25 g/ha + 0,15 l/ha Extravon. Produs de BASF Germania. [51]

REGIONARE, (biogeogr.) operațiunea de delimitare a unităților teritoriale regionale floristice și de vegetație, de diferite ranguri; **r. floristică**, delimitarea unităților teritoriale floristice, de diferite ranguri; unități general admise sunt: sectorul floristic, provincia floristică, regiunea floristică, regnul floristic; **r. geobotanică**, delimitarea unităților de vegetație de diferite ranguri (sector, provincie, regiune). [15]

REGISTRATURA, (jur.) biroul în care se depun și se înregistrează cererile de chemare în judecată, cererile prin care se declară căile de atac, precum și orice alte cereri sau înscrisuri, pe parcursul judecării sau ulterior acesteia; toate acestea se consemnează în registre speciale, care pot fi consultate de public. [64]

REGISTRUL VITICOL, (agric.) act prevăzut de Legea viei și vinului, în care sunt trecute toate suprafețele viticole, pe soiuri și sortimente. [49]

REGIUNE¹, (geogr.) spațiu caracterizat printr-un grad ridicat de omogenitate în desfășurarea elementelor fizico-geografice și un anumit sistem de relații între elemente. [25]

REGIUNE², (biogeogr.) unitate teritorială de clasificare a complexelor floristice și de vegetație, de rang superior, cuprinzând mai multe provincii; reprezintă o secțiune longitudinală prin câteva zone de vegetație alăturate (de ex. regiunea atlantică, situată în partea de vest a Europei, care cuprinde provinciile atlantice ale zonei boreale, nemorale și mediteraneene; **r. floristică**, unitate teritorială de clasificare a complexelor floristice, de rang superior, cuprinzând mai multe provincii floristice; **r. de vegetație**, unitate teritorială de clasificare a complexelor de vegetație, de rang superior, cuprinzând mai multe provincii din zone alăturate. [15]

REGIUNE BIOGEOCHIMICĂ, (biogeogr.) grupare de ecosisteme care au în substrat și vegetație o compoziție minerală proprie (de ex., zone montane în

care sunt concentrații minimale ale ionilor cobalt, cupru sau, dimpotrivă, un exces de molibden, stronțiu etc.). [2]

REGIUNE BIOGEOGRAFICĂ, (biogeogr.) teritoriu geomorfologic caracteristic, de mare întindere, care are o compoziție specifică a faunei și florei ca rezultat al evoluției istorice comune în condiții de relativă izolare geografică. [70]

REGIUNE CROMOZOMALĂ, (genet.) regiune cuprinsă între două puncte de reper (landmark) adiacente dintr-un cromozom eucariot. [20]

REGIUNE OCEANICĂ TROPICALĂ, (biogeogr.) regiune biogeografică ce cuprinde cea mai extinsă suprafață oceanică incluzând aria apelor intertropicale, depășind-o spre nord până la extremitatea sudică a arhipelagului japonez, iar spre sud până la cea nordică a Noii Zeelande. [70]

REGIUNE ORGANIZATOR NUCLEOLARĂ (RON) → **CONSTRICȚIE SECUNDARĂ**

REGIUNE VITICOLĂ, (agric.) areal viticol foarte întins care, în general, se suprapune pe o provincie istorică, ce prezintă unele caractere comune referitoare la condițiile ecologice, soiurile cultivate, tehnologiile aplicate, însușirile calitative ale produselor rezultate. [49]

REGIUNEA AFRICANO-MALGAȘĂ, (biogeogr.) regiune biogeografică ce include partea continentului african aflat la sud de Sahara, insulele estice (Seychelles, Amirante, Comore, Mascarene), precum și sud-vestul Peninsulei Arabia. [70]

REGIUNEA ANTARCTICĂ, (biogeogr.) regiune biogeografică ce cuprinde continentul Antarctica, sudul Americii de Sud, insulele din jurul Antarcticii (Falkland, Georgia de Sud, Kerguelen, Campbell, Auckland, Antipode etc.). [70]

REGIUNEA AUSTRALO-PAPUAȘĂ, (biogeogr.) regiune biogeografică în care sunt încadrate insulele străvechi Moluca, Sulawesi, Noua Guinee, întreg continentul Australia (Insulele Noua Zeelandă, Stewart, Chatham, Campbell și Antipodes. [70]

REGIUNEA ETIOPIANĂ → **REGIUNEA AFRICANO-MALGAȘĂ**

REGIUNEA HOLARTICĂ, (biogeogr.) cea mai mare regiune biogeografică de pe glob, ce cuprinde uscatul emisferei nordice și anume întreaga Europă, Africa de Nord, cea mai mare parte a Asiei (cu excepția regiunilor sudice tropicale), America de Nord, insulele din nord-vestul Africii (Azore, Madeira, Canare) și insulele Japoniei. [70]

REGIUNEA INDO-MALAIEZĂ, (biogeogr.) regiune biogeografică ce cuprinde teritoriile tropicale din sudul și sud-estul Asiei: India, Peninsula Indochina, Sri-Lanka, Insulele Sonde și Filipine. [70]

REGIUNEA NEOTROPICALĂ, (biogeogr.) regiune biogeografică ce cuprinde America de Sud, până la 40° latitudine sudică, America Centrală, Insulele Galapagos, Juan Fernandez și Antile. [70]

REGIUNEA OCCIPITALĂ, (anat.) regiunea posterioară a unui craniu de vertebrat (oase occipitale, condili etc.). [37]

REGIUNEA OCEANICĂ ANTARCTICĂ, (biogeogr.) regiune biogeografică care include apele reci din jurul continentului Antartica. [70]

REGIUNEA OCEANICĂ ARCTICĂ, (biogeogr.) regiune biogeografică ce cuprinde: Oceanul Înghețat de Nord, nordul și estul Mării Bering, Marea Albă, Golfurile Baffin și Hudson, apele țărurilor răsăritene ale Groenlandei și Americii de Nord până la Insula Terra Nova. [70]

REGIUNEA OCEANICĂ SUBANTARCTICĂ, (biogeogr.) regiune biogeografică ce cuprinde apele sudice ale Oceanelor Atlantic, Indian și Pacific, formând o bandă continuă în jurul latitudinii sudice de 60°. [70]

REGIUNEA OCEANICĂ SUBARCTICĂ, (biogeogr.) regiune biogeografică ce cuprinde nordul Oceanului Pacific, până la cca 50° latitudine nordică și nordul Oceanului Atlantic până la maxim aceeași latitudine în vestul acestui ocean și mai la nord de 60° latitudine nordică în estul oceanului. [70]

REGIUNEA OCEANICĂ TEMPERATĂ DE NORD, (biogeogr.) regiune biogeografică ce cuprinde apele din zonele temperate din emisfera nordică ale Oceanelor Pacific și Atlantic. [70]

REGIUNEA OCEANICĂ TEMPERATĂ DE SUD, (biogeogr.) regiune biogeografică ce cuprinde apele zonei temperate din emisfera sudică ale Oceanelor Pacific, Indian și Atlantic, avansând în lungul țărurilor vestice sud-americe până aproape de Arhipelagul Galapagos. [70]

REGIUNEA ORIENTALĂ, (biogeogr.) regiune biogeografică ce cuprinde zona tropicală a sud-estului Asiei până la marginea platformei continentale. [70]
→ LINIA LUI WALLACE, REGIUNEA INDO-MALAIEZĂ

REGIUNEA POLINEZIANĂ, (biogeogr.) regiune biogeografică ce cuprinde toate insulele Oceaniei (Noua Caledonie, Noile Hebride, Fiji, Caroline, Mariane, Marshall, Hawaii, Tuamotu, Insula Paștelui și numeroase alte insule mici). Majoritatea acestor insule sunt de origine vulcanică sau coralieră și doar Noua Caledonie ar fi de natură continentală. [70]

REGIUNI VITICOLE DIN AUSTRALIA, (agric.) Australia deține 98.000 ha, de pe care se obțin 6-7 milioane hl de vin. Regiunea viticolă cea mai întinsă este South Australia, unde se obțin 55% din totalul producției de struguri. Soiurile cultivate, în general,

sunt europene: Cabernet Sauvignon, Malbec, Barbera, Nebbiolo, Tarrango, Zindanfel, Sauvignon, Chardonnay, Semillon, Colombard etc. Alte regiuni viticole sunt: Victoria, Western Australia, Tasmania, Queensland. Toate au climat specific, dezvoltându-se o viticultură de calitate, unde se aplică cele mai moderne tehnologii de cultură și de vinificație. [49]

REGIUNI VITICOLE DIN CHINA, (agric.) China cultivă vița de vie de 2000 de ani, din timpul dinastiei Han. În 1997 deținea 158.000 ha, fiind a unsprezecea țară din lume, după suprafața cultivată. Cel mai mare bazin viticol este Regiunea autonomă Xingjiang Uygur și provincia Gansu. Mai există încă cinci regiuni viticole. [40]

REGIUNI VITICOLE DIN ELVEȚIA, (agric.) Elveția deținea în anul 1995 suprafața de 15.000 ha. Producția de vin este reprezentată de 55% soiuri albe, 45% soiuri roșii. Consumul pe cap de locuitor este de 48,5 l, asigurat în proporție de 44% din producție proprie. Soiuri cultivate: Silvaner, Chasselas, Riesling de Rin, Charmot, Rauschling, Humagne, Pinot noir, Merlot, Gamay, Bondole etc. [49]

REGIUNI VITICOLE DIN FRANȚA, (agric.) Franța are peste 1.200.000 ha de plantații viticole, fiind prima țară din lume căreia vița de vie i-a adus celebritatea. Principalele regiuni, podgorii, centre viticole, microcentre, plaiuri, expoziții (châteaux-uri), vinuri sunt: *Bordeaux*, una dintre cele mai cunoscute regiuni, cu peste 120.000 ha, situată pe coasta Atlanticului. Sunt câteva podgorii renumite: Médoc, Graves, Saint-Emilion, Entre-deux-Mers, Pomerol, Sauternes, ce cultivă soiurile Cabernet Sauvignon, Cabernet Franc, Merlot, Malbec. Este regiunea viticolă cunoscută ca țara celor 1.500 de castele. În centrul viticol Sauternes-Barsac se obțin vestite vinuri albe, licoroase, *de Sauternes*, din soiurile Sauvignon, Sémillion și Muscadelle. Vinul este somptuos, cu o culoare aurie și cu un buchet subtil. În podgoria Bordeaux se obțin vinuri roșii de înaltă calitate (premiers grands crus), în microcentre celebre, numite châteaux-uri: Lafite, Margaux, Rothschild etc. *Vinul de Bordeaux* este alb sau roșu, de calitate superioară. Cele albe sunt obținute din soiurile Sauvignon, Sémillion, Muscadelle, iar cele roșii, din Cabernet Sauvignon, Malbec, Merlot, Cabernet franc. Acestea din urma au o savoare inegalabilă, culoare roșie rubinie, catifelare și finețe. Château-Lafite produce vinuri roșii de calitate superioară. Soiul cultivat este Pinot noir. La licitațiile de vinuri vechi, acest chateau obține cele mai bune prețuri. Château-Margaux produce vinuri albe și roșii renumite, denumirea de *château*, se substituie deja într-o marcă. Vinurile de Bordeaux dau posibilitatea oricărui muritor să guste din buchetul și savoarea creației

pământului și soarelui, amestecate într-o diversitate aparte cu pasiunea și priceperea omului. Châteaueu-Quem oferă vinul alb licoros din acest centru care este renumit în lume, având aromă ridicată, suavitățe incomparabilă, onctuoasă unică. Este considerat „rege al Sauternului“, fiind declarat „aurul“ lichid al Bordeaux-ului. **Bourgogne** este o regiune de 50.000 ha, de la Lyon până la Dijon, împărțită în mai multe podgorii și centre viticole: Beaujolais, Mâcon, Beaune, Chablis. Bourgogne dă renumite vinuri albe, roșii sau roze într-o regiune cuprinsă între valea Ronului și Lyon, până la frontiera cu Elveția și Germania. Cele mai cunoscute sunt cele din Basse Bourgogne – vinuri albe de Chablis și vinuri roșii de Yrancy și Coulanges, Haute Bourgogne; cele de la Côte de Nuits, Côte de Beaune și Mâconnais. *Beaune* oferă vinuri renumite albe și mai ales roșii, de mare varietate, echilibrate, cu buchet și grație deosebită. *Chablis* este renumit prin vinurile sale albe, seci, ușoare, de o mare limpiditate, foarte fine, cu buchet deosebit, din soiul Chardonnay. *Chambertin* este un vin roșu, obținut din soiul Pinot noir, în centrele Côte d'Or, Côte de Nuits. *Clos-Vougeot* este vin roșu sau alb, cu reputație mondială, obținut din plantații strict delimitate din Vougeot. Este considerat cel mai bun vin din podgoria Côte d'Or. *Beaujolais* deține 22.000 ha din același soi – Gamay. Se spune că vinul de Beaujolais trebuie băut rece și tânăr. Este primul vin ce se bea din producția unui an, în noiembrie având loc un mare festival al vinului în localitate. Grandoarea viilor și vinurilor din regiunea Bourgogne este rezultanta a 419 areale cu climat benefic. Vinul de Bourgogne a fost declarat vinul regilor. *Valea Ronului* se întinde pe 200 km, de la Lyon la Avignon. Se obțin vinuri de mare marcă: Châteauneuf-du-Pape – renumit vin roșu obținut din 13 soiuri de struguri, cultivate pe domeniul castelului cu același nume, încă din secolul al XIV-lea. Se mai numește vin pontifical. Se spune că vinul de Châteauneuf-du-Pape are forța unei simfonii, fiecare soi revarsă miraculoase sunete: la pian: Grenache – regele, care imprimă vinului o calitate de excepție, de noblețe; la vioară: Syrah care dă culoare și aromă; la baterie: Mourvèdre aduce stabilitate și complexitate; alto: Cinsaut care imprimă aromă și echilibru; corul: Cunoise care aduce originalitate; la flaut: Muscardin – ce desfată cu un buchet de arome florale; la violoncel: Vaccarèse aduce prospețimea și eleganța florilor; la clarinet: Terret noir, cu buchetul său subtil; la trompetă: Clairette care aduce parfumul florilor și aroma fructelor coapte; la contrabas: Grenache blanc dă vinului rotunjime și echilibru; la talgere: Bourboulenc aduce prospețime și longevitate; la nai: Picpoul aduce buchetul florilor și al fructelor coapte;

la harpă: Picardon imprimă finețea și bogăția de arome a sudului însoțit. *Hermitage* este un vin roșu celebru, cu o culoare purpurie, generos, cu un buchet pătrunzător, cu o savoare captivantă ce se menține mult timp în gură, dar și în memorie. *Hermitage alb* este un vin fin, de culoare aurie și cu aromă caracteristică. **Languedoc și Roussillon** este regiunea viticolă din sudul Franței, cu climat subtropical. Languedoc-ul deține 400.000 ha, Roussillon circa 50.000 ha, cultivate cu viță de vie, fiind cel mai mare masiv viticol din lume. Regiunea este specializată pe vinuri roșii și albe de consum curent; tot aici se produc vestitele vinuri dulci naturale, albe și aromate din soiurile Muscat de Frontignon și Muscat Lunel. În cadrul acestei regiuni, în departamentele Gard și Hérault se obține 25% din producția de struguri de masă a Franței, din soiurile Cardinal, Italia, Chasselas etc. **Champagne** este situată în nordul Franței. Suprafața viticolă este de 25.000 ha în bazinul Marniei. Se cultivă numai trei soiuri: Pinot meunier 46%, Pinot noir 28% și Chardonnay 24%. Din aceste soiuri, în Eperney, care este centrul producător, se obține materia primă pentru cea mai vestită băutură din lume – șampania. Șampania este un vin alb, spumos, obținut după metoda clasică a călugărului Dom Pérignon (1638- 1715). Este un vin de lux, ușor, desăvârșit ca limpiditate și prospețime, care face spumă la turnarea în pahare și care „perlează“ prin degajarea bioxidului de carbon. Se mai produce șampanie în casa Moët et Chandon, casa Pommery. Șampania Crémant este mai puțin spumoasă. Este o băutură de mare clasă și foarte căutată, care păstrează foarte bine gustul vinului. Surse bibliografice arată că prima dată s-a obținut vin spumant în anul 1544, nu în Champagne, ci în Limoux, aproape de Carcassonne. În anul 1670 se produce în Champagne, pentru prima oară, vin spumant de către Dom Pierre Pérignon. Acesta s-a născut în orașul Sainte-Menehould, departamentul Marne. La 20 de ani devine călugăr la mănăstirea Saint-Vannes din Verdun, ulterior ajungând chelar al mănăstirii Hautvillers. Era dotat intelectual și cu o sensibilitate a percepțiilor deosebită. Putea deosebi dintr-un coș de struguri proveniența ciorchinilor pe sole, soiul și zona geografică. Are meritul de a fi obținut șampania, dar a materializat și o altă idee, aceea de a amesteca diverse vinuri din zonă, cu scopul de a obține un produs cu calități organoleptice mai bune. Genială a fost și ideea de a folosi dopul de plută la sticlele de șampanie; nu în ultimul rând trebuie remarcată punerea în valoare a cilindrilor de sticlă, din care au evoluat paharele de astăzi „flûte à Champagne“. Pe teritoriul României, primul care obține vin spumant este Ion Ionescu de la Brad, în anul 1841, după ce

sosește de la studiile efectuate în Franța. Ulterior, produc această apreciată băutură diverse persoane, iar în zilele noastre sunt cunoscute unități specializate: Azuga și Zarea București, Jidvei, Șimleul Silvaniei, Alba-Iulia, Apoldu de Sus, Bucium – Iași, Institutul de Cercetări pentru Viticultură și Vinificație Valea Călugărească. Un merit aparte are dr. ing. Ion M. Pușcă, de care se leagă apariția în România a vinului spumant, alb și roze, la Panciu, utilizându-se hrubele atribuite lui Ștefan cel Mare și Sfânt. **Provence** este cunoscută ca regiunea celor mai vechi podgorii ale Franței. Sunt viile de pe Coasta de Azur ce se „adapă” din Marea Mediterană. Se întâlnesc toate tipurile de vin: albe, roze, roșii, denumite și „vinuri de vacanță”, fiind ușoare și savuroase. **Alsacia** se întinde de-a lungul Rinului pe o lungime de 120 km, realizând o mantie strălucitoare la poalele munților Vosgi. **Jura** produce vinuri albe, roze, roșii. Au fost consumate pe la curțile regale, de Carol Quintul, Francisc I, Henric al IV-lea. Vinul de Cahors face parte din vinurile mari ale Franței, prețuit pentru corpolența, consistența, gustul și culoarea sa rubinie, unică, de către aristocrația țării, încă din cele mai vechi timpuri. În Jura, podgoreniile culeg strugurii într-un stadiu avansat de coacere, apoi sunt păstrați 60-90 de zile pe grătare sau pe strat de paie, unde are loc un fenomen de pierdere a apei din boabe. Zaharurile din struguri cresc foarte mult, se trece la procesul de vinificație. Vinul care se obține se numește „vin de pailles”, care este o specialitate. **Cognac** este regiunea viticolă din sudul Franței, în bazinul fluviului Charente. Suprafața ocupată de vii este de 70.000 ha, unde se obțin vinuri albe seci, ușoare, pentru distilare, din care se obține coniacul veritabil. **Armagnac** este o regiune din sud-estul Franței, ce are o suprafață de 30.000 ha. Aici se produc vinuri slab alcoolice, din care se obține, prin distilare, băutura alcoolică ce poartă același nume. [49]

REGIUNI VITICOLE DIN GEORGIA, (agric.)

Georgia dispune de 130.000 ha vii pe rod. Produce vinuri de consum curent, dar și de calitate superioară. Există în această țară trei zone viticole: Kahetia ce produce 70% din soiurile albe și roșii, de masă și superioare; Kartli deține 15% din producția de vin, șampanie și coniacuri; Imeretia cu 10% din producția de struguri și 80% din cea de vinuri șampanizante și coniacuri. [49]

REGIUNI VITICOLE DIN GERMANIA, (agric.)

Germania are podgориile principale pe valea Rinului, cu afluenții săi acoperind suprafața de 105.115 ha (1997). Sunt cele mai nordice podgorii, depășind paralela de 50°. Vinurile de renume se obțin în podgoriile: *Rheingau* care deține 3000 ha, unde se cultivă soiuri de calitate superioară în zonele *Johannisberg*, *Schloss* și *Assmannshausen*.

Rudesheimer este vinul alb obținut din *Riesling* de Rin. *Johannisberg* este vinul rezultat într-o zonă strict delimitată, pe domeniul castelului cu același nume. Legenda spune că pentru plantarea acestei vii s-a primit ordin de la Carol cel Mare (742-814), iar împăratul *Wilhelm al III-lea* a dăruit domeniul lui *Metternich*. *Mosselle* are vinuri renumite, provenite de pe valea mijlocie a acestui afluent al Rinului. Sunt vinuri parfumate, cu buchet și distincție deosebite. Vinurile sunt albe, roșii și roze, din soiurile *Gamay* de *Riverdun*, *Pinot noir*, *Pinot blanc*, *Riesling*. Suprafața cultivată cu viță de vie este de 13.000 ha. *Hessa Rhenana* deține 25.000 ha de plantații, amplasate pe Valea Rinului. *Liebfraumilch* – Laptele Maicii Domnului – este sinonim cu „vin de Rin”, provenit din landul *Hessa Renana*. *Rhenania-Palatina* cuprinde 20.000 ha întinse pe 80 km, pe lateralele rutei vinului, *Weinstrasse*. *Baden* dispune de 13.000 ha de vie. Cele mai bune vinuri se obțin pe domeniile *Staufenberg*. *Wurtemberg* este situată între lacurile *Constanza* și *Tauber*, pe valea *Neckarului*, având peste 8.500 ha. Centrele mai importante sunt *Stuttgart* și *Heilbronn*. *Franken* deține 4.000 ha cultivate cu soiul *Müller-Thurgau*. Vinurile de *Stein*, *Steinwein* și *Leiste* se disting prin longevitate. În anul 1976, vinul de *Stein*, din 1540, era încă băubil. Se consideră că cel mai scump vin din lume este „vinul rozelor” păstrat în pivnițele orașului *Bremen*. Este un vin de Rin din anul 1624, în cantitate de 2400 l, cu o valoare de două milioane de mărci. Ultima oară, în anul 1824, i s-au făcut cadou 12 sticle din acest vin lui *Goethe*, la a 75-a aniversare. *Nahe* dispune de 5.000 ha de vie, în jurul orașului *Bad Kreuznach*. [49]

REGIUNI VITICOLE DIN GRECIA, (agric.)

Grecia cultivă 132.200 ha de viță de vie (1998). Aici se practică viticultura încă din antichitate. În *Peloponez* sunt 60.000 ha, plantații ce nu sunt atacate de dăunători, datorită climatului arid. Deține locul întâi la producția de stafide, locul patru în lume la strugurii de masă. *Nemea* produce vinul roșu denumit „Sângele lui *Hercule*”, din soiul Sfântul *Gheorghe*. *Patras* produce vinuri speciale renumite, *Muscatul de Patras*. *Insulele Egee* (*Samos*, *Lemnos*, *Lesbos* și *Chios*) cuprind 4.000 ha de plantații. Aici sunt renumite vinuri ca *Muscatul de Samos*, *Muscatul de Rodos* și vinurile roșii și *Muscatul de Lemnos*. [49]

REGIUNI VITICOLE DIN ITALIA, (agric.)

În Italia baza viticulturii este masată în nord. Ea deține o suprafață viticolă de 914.000 ha (1998). Produce 51-59 milioane de hectolitri de vin pe an. Principalele regiuni viticole sunt: *Veneto*, unde se cultivă viță de vie pe 220.000 ha. Produce vinuri albe și roșii într-un mare sortiment. Este cea mai mare și mai renumită regiune viticolă a Italiei. Aici se produc 13% din

REGIUNI VITICOLE DIN NOUA ZEELANDĂ

producția de vin a țării. *Piemonte* produce peste jumătate din producția de vinuri roșii, dar și vinuri albe. Aici, din soiul Moscato bianco se obține materie primă pentru un vin special – Astispumante. Suprafața ocupată de vii este de 100.000 ha. Predomină soiul Barbera din care se obțin vinuri generoase, fructuoase, cu gust plurifloral. *Lombardia* contribuie la producția de vin a țării cu soiuri din care se obțin vinuri roșii de calitate superioară. Vinurile roșii se obțin din soiurile Barbera, Croatina, Pinot noir, Cabernet Sauvignon, Merlot și altele. Vinurile albe provin din soiurile Trebiano, Chardonay, Pinot gris. Centrele viticole mai cunoscute sunt Pavese, Brescia, Milano. *Toscana* produce vestitele vinuri de Chianti, albe și roșii, ce se obțin din soiurile Malvasia del Chianti. Se cultivă cu viță de vie 12.700 ha, cu o producție de 4-500.000 hl de vin. Celebrul *Chianti* este urmașul vinului de Falern din epoca romană, din timpul împăratului Domițian. Este o celebritate în rândul vinurilor speciale. *Lazio* este specializată pe producerea vinurilor albe aromate, roșii superioare, chiar și de consum curent. *Trentino-Adige* ocupă partea cea mai nordică a Italiei și cultivă 20.000 ha. Cele mai reușite vinuri sunt obținute la San Michele. În această regiune se obține din Pinot blanc și Traminer cel mai reușit vin pentru spumante. *Campania* este vestită pentru celebrul *Lacrima Christi*, de culoare albă, roșie sau roză, obținut pe versanții vulcanului Vezuviu. Este vin „împărătesc” prin aromă, gust, extracție și culoare. *Puglia* este furnizoarea importantă de struguri de masă. *Sicilia* este vestită pentru obținerea vinurilor licoroase, de *Marsala*. Au fost produse prima dată de englezii stabiliți în această insulă. Soiurile din care se obțin sunt Grillo, Catarratto și Inzolia. Se mai prepară aici două vinuri aromate celebre: Moscato de Siracuză și Moscato de Pantelleria. Vermutul are tehnologia stabilită de doctorul Antonio Benedito Carpeno în anul 1786, la Torino. Vinului i se adaugă unele substanțe aromatizante, în care predomină pelinul și se aduce la tăria de 15-17% alcool, prin adaos de distilat de vin și must concentrat. [49]

REGIUNI VITICOLE DIN NOUA ZEELANDĂ,

(agric.) Noua Zeelandă deține 8.000 de hectare, cantonate în două regiuni mari, Auckland și Hawks Bay. Soiurile cultivate sunt cele europene: Thurgau, Sauvignon, Chardonnay, Müller, Pinot noir, Merlot, Cabernet Sauvignon. Din producția de vin de 559.000 hl, 75% este reprezentată de soiurile albe. [49]

REGIUNI VITICOLE DIN PORTUGALIA, (agric.)

Portugalia deține 260.000 ha și locul cinci în Europa, din care cele mai importante suprafețe se găsesc în: *Douro (Porto)*; aici se obțin faimoasele vinuri roșii de Porto. Acestea sunt albe și roșii, dulci. Soiurile de

struguri roșii sunt Bastardo, Cruifesto, Malvasia, Monrisco, Sanrao, Tinta, Amarelo, Tonrigo, cele albe sunt Codega, Gonxeio, Malvasia, Pina, Moscato Branco. În *Madera* se produc vinuri speciale. Gama variază de la vinuri seci, până la dulci, licoroase, specifice zonei meridionale. Suprafața cultivată este de 1.420 ha. Se produc vinuri licoroase, parfumate, onctuoase, cu gust de caramel, obținute mai ales din soiul Malvasia. *Vinho-Verde* este regiunea cea mai întinsă unde se produc vinuri de masă albe, roze și roșii. *Setubal* este în apropiere de Lisabona, produce vinuri licoroase roze, muscat, din soiul Muscatel. Acestea sunt cunoscute ca Moscatel roxo de Setubal și Moscatel de Douro. [49]

REGIUNI VITICOLE DIN REPUBLICA

MOLDOVA, (agric.) Moldova deține 180.000 ha plantații în trei zone. Zona de nord produce vinuri albe de consum curent, zona centrală cultivă soiuri albe și roșii pentru vinuri superioare, iar zona de sud mai mult soiuri de masă. Podgorii importante sunt Purcari, Ialoveni, Românești. [49]

REGIUNI VITICOLE DIN ROMÂNIA, (agric.)

în România sunt opt: *regiunea viticolă a Podișului Transilvaniei* cuprinde plantațiile viticole din bazinul Târnavelor, începând cu Centrul viticol Sebeș – Apold, județul Sibiu, și până în podgoria Lechința, județul Bistrița-Năsăud. Plantațiile ocupă 14.000 ha. Regiunea este specializată pe soiuri de struguri pentru vinuri albe de calitate superioară, soiuri aromate și soiuri pentru vinuri spumante. Climatul este cu toamne lungi și însorite, ușurând obținerea unor struguri cu concentrații sporite de zahăr; *regiunea viticolă a Dealurilor Moldovei* este cea mai mare zonă viticolă a țării, cu peste 90.000 ha. Cuprinde podgoriile Cotești, Odobești, Panciu, Ivești-Umbrărești, Nicorești, Tutova, Huși, Iași, Cotnari. Se cultivă soiuri pentru vinuri de consum curent, dar și de calitate superioară, vinuri dulci naturale și materie primă pentru spumante. Climatul este temperat, secetos, cu ierni lungi și aspre; *regiunea viticolă a Dealurilor Munteniei și Olteniei* este cea mai întinsă zonă ce începe în vestul Olteniei (podgoria Severinului), până în estul Munteniei (podgoria Dealu Mare și Dealurile Buzăului). Plantațiile se întind pe 60.000 ha, podgoriile fiind specializate în producerea strugurilor pentru vinurile roșii și albe de calitate superioară, a vinurilor aromate și mai puțin pentru vinuri de consum curent. Climatul este temperat-continental, cu resurse helioterme; *regiunea viticolă a colinelor Dobrogei* cuprinde plantațiile dintre Marea Neagră și Dunăre, cu peste 25.000 ha. Principalele podgorii sunt: Murfatlar, Sarica-Niculitel, Istria-Babadag, Nazarcea, Mangalia, Hârșova. Se cultivă soiuri pentru producerea vinurilor

albe și roșii de calitate superioară, de la cele seci până la cele dulci naturale. Dobrogea dispune de mari resurse helioterme, dar cu precipitații foarte puține; *regiunea viticolă a dealurilor Crișanei și Maramureșului* cuprinde plantațiile cantonate pe dealurile Crișanei și Maramureșului, depresiunile Silvaniei, Oradei, la Miniș, a viilor Aradului și din Câmpia Tisei. Se înregistrează un climat cald, creându-se condiții favorabile ca de pe 9.000 ha să se obțină soiuri de viță de vie pentru producerea vinurilor de calitate superioară, a vinurilor pentru spumante și superioare roșii; *regiunea viticolă a dealurilor Banatului* este un areal foarte întins ce cuprinde plantații viticole cu caracter insular, începând de la Moldova Nouă, județul Caraș-Severin, până la Teremia Mare – județul Timiș. Resursele termice sunt asemănătoare cu cele din Dealu Mare, dar cu precipitații mai multe; *regiunea viticolă a Teraselor Dunării* cuprinde un areal întins de la Zimnicea – Teleorman, până la Fetești – Ialomița, urmând cursul Dunării. Datorită poziției sale geografice deține cele mai mari resurse helioterme, dar cu resurse hidrice modeste. Cuprinde două podgorii, Zimnicea și Greaca, producând și struguri de masă de bună calitate; *regiunea viticolă a nisipurilor și a altor terenuri favorabile din sudul țării* cuprinde un areal foarte întins, între Vrața – Mehedinți și Râmnicelul – Brăila. Condițiile ecoclimatice, ecopedologice și orografice se aseamănă cu cele de pe Terasa Dunării, dar sunt mai dure pentru cultura viței de vie, atât vara, cât și iarna. Cele opt regiuni viticole prezentate cuprind 37 de podgorii, cu un total de 123 de centre viticole și 40 de centre viticole independente. Vița de vie este cultivată în peste 40 de state ale lumii, ce sunt afiliate la Oficiul Internațional al Viei și Vinului. [49]

REGIUNI VITICOLE DIN RUSIA, (agric.) Rusia deține în bazinul Mării Negre, Caucaz și Marea Caspică circa 150.000 ha. Pe litoralul mărilor se obțin vinuri dulci, aromate, albe, roșii, roze, iar în Krasnodar, Rostov, Stavropol, materie primă pentru spumante. [49]

REGIUNI VITICOLE DIN SPANIA, (agric.) Spania are cea mai întinsă suprafață viticolă din lume, 1.155.000 ha (1997). Este a treia țară producătoare de vin, după Italia și Franța. Consumul de vin este de 38 de l/cap de locuitor, ocupând locul 7 în lume. Principalele regiuni viticole: *La Mancha* cultivă 600.000 ha cu viță de vie în provinciile Toledo, Albacete și Ciudad Real. Este cea mai întinsă regiune viticolă din lume. Plantele se cultivă în forme înalte, datorită climei uscate, bolile nu atacă. *Calabria* – de pe 25.000 ha se obține materia primă pentru spumante. *Rioja* produce vinuri roșii de calitate,

aproape la fel de bune ca cele din Bordeaux. Vinurile se înobilează prin învechire timp de 3-4 ani, în vase de lemn sau în sticle. *Duero* – se obțin vinuri roșii și albe, ușor aromate. *Andaluzia* deține podgoriile Jerez de la Frontera și Malaga, unde se obțin vinuri faimoase cu denumirea de mai sus. Suprafața cultivată cu vii este de 22.000 ha. *Vinul de Jerez* se obține în mod special prin păstrarea vinului în butoaie de 500 l, umplute 75%, timp îndelungat, până când se obține fermentarea oxidativă de tip „solera” de Jerez. Vinul obținut este numit de oenologi „aur lichid”. Soiurile cultivate sunt Palomino de Jerez, Pedro Ximenes și Moscatel. *Valencia* deține soiuri valoroase din care se obțin vestite vinuri roșii de Alicante și Murcia. Câteva vinuri celebre ale Spaniei: *Malaga*, foarte cunoscut, se obține în sudul Spaniei. Este licoros, parfumat, de culoare închisă. Soiurile utilizate: Muscat și Pedro Ximenez. Cel mai apreciat este Malaga Lagrima și se produce din struguri stafidiți, după coacerea naturală. Vinul de *Xeres* se produce în provincia Cadix din soiurile Albillo, Castigliano, Muscat, Malvosie și Palomina. *Catalonia sau Penede*, cuprinde 25.000 ha de vie, cantonate între Vilafranca del Penedes și până la fluviul Ebru. Vinul se învechește zeci de ani în butoaie de 500 de litri. [49]

REGIUNI VITICOLE DIN UCRAINA, (agric.) Ucraina deține 180.000 ha în regiunea Crimeea, Odessa, Cherson și Nicolaev. În centrele Yalta și Teodosia se produc vinuri dulci și aromate și de tipul Porto și Madera. [49]

REGIUNI VITICOLE DIN UNGARIA, (agric.) în zona lacului Balaton și la Tokay se cultivă vița de vie din soiurile Furmint, Harslavelu și Muscat Lunel, din care se produce vinul de Tokay, dulce. În funcție de tehnologia aplicată strugurilor stafidiți se obțin: esența de Tokay, Aszu de Tokay, Tokay Szamorodni. Alte țări cultivă vița de vie pe suprafețe destul de întinse și concurează puternic marile țări viticole din Europa, mai ales, dar faima și calitatea acestora nu poate fi întrecută. Aceste state sunt răspândite în toată lumea, ex., Africa de Sud, Algeria, Chile, Uruguay, SUA (mai ales California) și altele. [49]

REGLA (a), (ind.) a realiza sau a reface starea unui sistem tehnic ale cărui mărimi caracteristice s-au abătut de la anumite condiții impuse; a stabili în prealabil valorile mărimilor unui sistem tehnic, care trebuie să rămână constante în timpul funcționării sistemului. [13]

REGLAJ PRIMAR (*de frecvență*), (ind. energ.) reglaj automat descentralizat, cu caracteristică statică, repartizat pe un număr mare de grupuri generatoare care asigură corecția rapidă (în cel mult 30 secunde) a

- diferențelor între producție și consum, la o frecvență apropiată de valoarea de consum. [59]
- REGLAJ SECUNDAR** (*frecvență/putere*), (ind. energ.) reglaj automat centralizat al frecvenței/puterii de schimb pentru aducerea acestora la valorile de csemn în cel mult 15 minute. [59]
- REGLARE**, (psih.) mulțime de acțiuni exercitate de un mecanism special, vizând instituirea și menținerea unor parametri la anumite valori, în condițiile existenței unor perturbații. [28]
- REGLARE FEED-BACK** → **INHIBIȚIE FEED-BACK**
- REGLAREA POPULAȚIEI**, (ecol.) control spontan al numărului și biomasei indivizilor dintr-o populație, care asigură menținerea integralității și a echilibrului său dinamic. [24]
- REGLATORI BIOCHIMICI AI BIOCENOZEI**, (ecol.) substanțe chimice active care atrag sau resping pătrunderea unor organisme în componența unei biocenoze. [24]
- REGN FLORISTIC**, (biogeogr.) unitatea teritorială de clasificare a complexelor floristice de rangul cel mai înalt, cuprinzând mai multe regiuni floristice; se caracterizează prin structura deosebită a unităților taxonomice de rang înalt (familii); există mai multe clasificări ale florei globului terestru în regnuri floristice, cea mai simplă cuprinzând 6 regnuri: holarctic, paleotropice, neotropice, capensic, austral și antarctic. [15]
- REGOLIT**, (geomorf.) scoarța de alterare alcătuită din material detritic neconsolidat care s-a format în loc prin dezagregarea și alterarea rocilor din substrat. [25]
- REGOSOL**, (pedol.) tip de sol neevoluat format pe materiale parentale constituite din roci neconsolidate, cu excepția aluviunilor recente, având textură mijlocie sau mai fină. Succesiune tipică de orizonturi : Ao – D. Simbol: RS. Subtipuri: tipic, pseudorendzinc, rendzinc, salinizat. [29]
- REGRADARE**, (pedol.) proces de pedogeneză care duce la carbonatarea unui orizont superior datorită precipitării carbonaților din apa capilară antrenată ascendent și supusă evaporării în climate uscate sau relativ uscate din cauza faunei din sol care aduce materialul carbonatic din orizonturi inferioare. [29]
- REGRESIE**¹, (mat.) cuantumul de modificare a unei variabile dependente pentru o modificare cu o unitate a variabilei independente. [34]
- REGRESIE**², (psih.) deplasare psihică retrogradă prin care se revine la un comportament ce ține de un stadiu anterior și inferior din punct de vedere al complexității sau numai la elemente, atitudini, operații dintr-un stadiu depășit și aceasta în urma unui șoc, traumă etc. [28]
- REGRESIE VEGETALĂ**, (fitosociol.) procesul de dezvoltare regresivă a învelișului vegetal de la fitocenoze structural mai complexe la altele, structural mai simple; cauzele pot fi naturale, dar și antropice. [15]
- REGRESIUNE**, (geomorf.) retragerea apelor marine și implicit a liniei de țărm în detrimentul uscatului, cauzată de mișcările eustatice negative. [25]
- REGULA CELOR 10 PROCENTE**, (ecol.) regula care stabilește că în general 90% din energia disponibilă se pierde prin entropie atunci când membrii unui nivel trofic sunt consumați de cei ai nivelului trofic superior. [24]
- REGULA LUI ABEGG**, (chim.) în cazul elementelor chimice, suma valențelor față de oxigen și hidrogen este egală cu 8. [29]
- REGULA LUI ALLEN**, (ecol.) conform acestei reguli mamiferele din climat rece prezintă o reducere importantă a extremităților corpului: picioare, coadă, gât, urechi. Ex., fenecul sau vulpea deșertului (*Fenecus zerda*) din pustiurile calde prezintă urechi foarte mari, vulpea din zona temperată (*Vulpes vulpes*) are urechile mai mici, iar vulpea arctică (*Alopex lagopus*) le are minuscule. Acestea sunt adaptări la condițiile de temperatură scăzută: cu cât extremitățile sunt mai reduse cu atât pierderea de căldură a organismului respectiv în unitatea de timp este mai mică. [70]
- REGULA LUI BARLOW**, (chim.) volumele ocupate de diferiți atomi într-o moleculă anumită sunt aproximativ proporționale cu valențele atomilor; când un element chimic prezintă o valență multiplă, se ia în considerare valența cea mai mică. [29]
- REGULA LUI BERGMANN**, (ecol.) tendința ecogeografică (morfogeografică) a unor animale homoterme ca populațiile din climatele mai reci să aibă talie mai mare și deci un raport suprafață/volum mai mic decât populațiile înrudite care trăiesc în climate mai calde. [70]
- REGULA LUI BERTHOLLET**, (chim.) o reacție chimică se produce dacă unul din produsele reacției iese din sistem (precipitare, degajare de gaz sau în alt mod). [29]
- REGULA LUI FRIES**, (chim.) fiecare ciclu aromatic al unui compus polinuclear tinde să aibă o structură a legăturilor care să se apropie cel mai mult de structura unui ciclu benzenic izolat. [29]
- REGULA LUI HESSE**, (ecol.) regulă conform căreia păsările ce cuibăresc în nord depun mai multe ouă decât populațiile din sud ale aceleiași specii (ex., prigoria depune în medie 6,3 ouă în Finlanda și 3,5 în ins. Canare). **R. lui H.** are doar o valoare relativă, nefiind aplicabilă la toate speciile de păsări. Astfel, unele palmipede arctice depun un singur ou atât în nord (Insula Novaia Zemlea), cât și în Sud (Anglia). [70]

REGULA LUI HUND, (chim.) electronii se așază în structurile incomplete în așa fel încât numărul de electroni neîmperecheați, cu spin paralel, să fie cât mai mare, prin urmare momentul de spin total să fie maxim. [29]

REGULA LUI MATTAUCH, (chim.) regula conform căreia nu există perechi de elemente izobare stabile, dacă numărul lor atomic diferă numai cu o unitate. [29]

REGULA LUI NERNST-THOMSON, (chim.) disocierea unui electrolit în diferiți solvenți este cu atât mai înaintată cu cât constanta dielectrică a solventului este mai mare. [29]

REGULA LUI NEWLANDS, (chim.) conform căreia, dacă se așază elementele chimice în ordinea crescândă a greutateii lor atomice, proprietățile chimice se repetă în mod periodic după al optulea element. [29]

REGULA LUI OSTWALD, (chim.) sin. *regula treptelor*, dacă pot exista mai multe modificări ale aceleiași substanțe, nu ia naștere niciodată de la început modificarea cu entalpia liberă minimă, ci scăderea spontană a entalpiei libere se produce totdeauna în trepte. În cazul precipitatelor se formează inițial o modificare amorfă. [29]

REGULA LUI PERRIN, (chim.) în fenomenele de electroosmoză, ionii cu sarcină electrică de semn contrar sarcinii electrice a diafragmei exercită o acțiune puternică asupra endosmozei și, cu cât valența lor este mai mare, cu atât curentul endosmotic se reduce mai mult. [29]

REGULA LUI PISARJEVSKI-WALDEN, (chim.) produsul dintre conductanța unui ion (conductanța ionică sau mobilitatea ionului) și vâscozitatea solventului este constant. Conductanța ionică reprezintă conductanța echivalentă pentru o diluare infinită. [29]

REGULA LUI SCHULTZE-HARDY, (chim.) solurile hidrofobe sunt flocluate în special de ionii cu sarcină electrică de semn contrar, iar pentru floclurare este necesară o cantitate cu atât mai mică cu cât valența ionului floclant este mai mare. [29]

REGULA LUI VAN'T HOFF, (chim.) în numeroase cazuri, la o ridicare a temperaturii cu 10°C, viteza de reacție crește de două ori, de trei ori etc. [29]

REGULA PROGRESIEI, (ecol.) organisme la care formele primitive rămân în centrul de origine, în timp ce formele derivate sunt găsite la distanțe mai mari de centrul de origine. [70]

REGULATOR, (teh.) aparat sau instalație care efectuează un proces de reglare. [13]

REGURGITAȚIE, (fiziol.) revenirea alimentelor ingerate din stomac sau esofag, fără efort de vărsătură; se întâlnește în esofagite și stenoze

esofagiene, ca și în unele afecțiuni gastrice (ulcer gastric, gastrite cronice). **R. sanguină**, refularea unei cantități de sânge printr-un orificiu valvular incontinent, în fază revolutivă, când ar trebui să fie închis. [43]

REINER, Iosif Francisc (1874-1944), doctor în medicină (1903), prof. univ. de anatomie descriptivă la Facultatea de Medicină din Iași (1913-1920) și din București (1920-1941), prof. univ. de anatomie, kinezoologie și antropologie la Institutul Superior de Educație Fizică din București. Înființează Institutul de Antropologie (1940). Membru de onoare al Academiei Române (1943). Domenii de cercetare: anatomie și antropologie. A publicat peste 150 de lucrări științifice. [46]

REINER MOUNT, parc național situat în SUA (statul Washington). Suprafața, 96.793 ha (1899). Protejează cel mai mare pisc din sistemul muntos cu ghețari al SUA. Are înălțimea de 4.392 m și forma unui trunchi de con. Este un vulcan vechi, inactiv, cu partea superioară acoperită de zăpezi eterne, 26 de ghețari, iar versanții acoperiți de păduri amestecate. La altitudine sunt prezente pajiștile subalpine și alpine. Parcul înconjoară muntele, având o formă aproape pătrată. În cadrul parcului se găsesc lacuri, pâraie și râuri tributare râului Columbia. Cel mai frumos lac este Eunice. [50]

REÎMPĂDURIRE, (silv.) plantarea de arbori pe terenuri care anterior au fost acoperite cu păduri, dar care au fost între timp tăiate. [23]

RELATIVITATE, (mat.) dependența a fenomenelor obiective, a activității și cunoașterii de relațiile dintre termeni heterogeni, de mobilitatea și transformarea perpetuă a relațiilor, ceea ce duce la aserțiunea că nimic nu este absolut. [28]

RELAȚIA EXPUNERE-RĂSPUNS, (ecol.) relația dintre nivelul de expunere și incidența efectelor adverse din organisme. [17]

RELAȚIA LUI BRÖNSTED, (chim.) relație între constanta de disociere a unui acid și activitatea sa catalitică: $K = GK_a^x$ în care: K = coeficientul catalitic al acidului; K_a = constanta de disociere a acidului; G și x = constante pentru reacția dată. [29]

RELAȚIA LUI LONGINESCU, (chim.) relație între temperatura absolută (T), densitatea la 0°C (D) și numărul de atomi (n) din molecula unei substanțe lichide permite aprecierea dacă moleculele lichidului sunt sau nu asociate:

$$K = \frac{T}{D \sqrt{n}}$$

Constanta K este egală cu 100 pentru un lichid care nu prezintă asociere. [29]

RELAȚIA Z-R, (meteor.) între reflectivitatea radarului meteorologic al precipitațiilor (Z) și intensitatea (R). Această relație variază după tipul și natura precipitațiilor, fapt ce impune o tarare a radarului cu ajutorul stațiilor pluviometrice terestre. [54]

RELAȚIE, (ecol.) interacție pozitivă, negativă sau neutră între două sau mai multe fenomene sau organisme, ori între componentele viei sau neviei ale mediului. [2]

RELAȚIE BIOTICĂ, (ecol.) relație care se stabilește între un individ, o populație sau o biocenoză și alte viețuitoare. Se disting următoarele relații biotice: *relații bilateral neutre, relații bilateral pozitive, relații bilateral negative, relații unilateral pozitive, relații de dependență, relații de competiție* etc. [24]

RELAȚIE DOZĂ/EFECT, (toxicol.) relația dintre cantitatea unei substanțe toxice și efectul produs asupra plantelor și animalelor. Doza toxică crescută este direct proporțională cu efectul negativ asupra victimei. [41]

RELAȚIE GLUCO-ACIDIMETRICĂ, (agric.) raportul dintre conținutul de zahăr și aciditate al strugurilor la cules. [49]

RELAȚIE PRADĂ-PRĂDĂTOR, (ecol.) relație antagonistă între două specii situate pe niveluri trofice diferite, din care una (prădătorul) este situată pe un nivel trofic mai înalt, vânează și consumă indivizii celorlalte specii (prada), situată pe un nivel trofic inferior. [24]

RELAȚII ABIOTICE, (ecol.) relații reciproce care se stabilesc între un organism sau o biocenoză și factorii abiotici. [2]

RELAȚII BILATERAL NEGATIVE, (ecol.) relații de competiție între indivizii a două specii, dintre care prada este toxică pentru prădător. [2]

RELAȚII BILATERAL POZITIVE, (ecol.) relații care au loc între organisme din specii diferite care, trăind permanent sau temporar împreună, sunt utile una alteia. [24]

RELAȚII BIOTOP-BIOCENOZĂ, (ecol.) relații de interdependență dintre comunitatea de organisme și biotopul pe care îl ocupă într-un ecosistem. [24]

RELAȚII DE DEPENDENȚĂ, (ecol.) relații în care indivizii unei specii sau ai unor specii diferite sunt subordonați unui față de alții. [24]

RELAȚII DE DOMINANȚĂ → **RELAȚII DE DEPENDENȚĂ**

RELAȚII DE INDIFERENȚĂ, (ecol.) sin. *relații bilateral neutre*, lipsă de relații între două organisme care coexistă în aceeași biocenoză. [2]

RELAȚII DE RĂSPÂNDIRE → **RELAȚII FORICE**

RELAȚII ECOLOGICE, (ecol.) raportul dintre plantă și factorii externi (climă, sol, expoziție, altitudine etc.). [49]

RELAȚII FABRICE, (ecol.) numite și *relații interspecifice de construcție*, unde indivizii unei specii folosesc ca material de construcție indivizi sau bucăți sau resturile dure ale altor specii (de ex., învelișul larvelor de trichoptere, copacii utilizați de castori la bararea râurilor etc.). [24]

RELAȚII FORICE, (ecol.) numite și *relații interspecifice de transport*, unde indivizii, germeii sau sporii unei specii sunt transportați și/sau răspândiți de indivizii altor specii. [2]

RELAȚII INTERSPECIFICE, (ecol.) relațiile care se stabilesc între populațiile diferitelor specii în cadrul unei biocenoze. [2]

RELAȚII INTRASPECIFICE, (ecol.) relațiile care se stabilesc între indivizii aceleiași specii sau populații. [2]

RELAȚII TOPICE, (ecol.) relațiile ce se stabilesc între indivizi (sau populații) și spațiul în care trăiesc. Se disting: *relații topice probiotice și relații topice antibiotice*. [24]

RELAȚII TOPICE ANTIBIOTICE, (ecol.) relații de inhibare a organismelor determinate de anumiți factori fizici sau chimici din mediu. [24]

RELAȚII TOPICE PROBIOTICE, (ecol.) relații de legătură cu biotopul. [2]

RELAXARE, (psih.) metodă de destindere musculară folosită pentru a resimți o stare psihică bună și pentru a reduce anumite simptome psihopatologice sau psihosomatice, ca angoasa. [28]

RELEU CU FRÂNARE, (ind. energ.) releu electric de măsură ale cărui caracteristici sunt modificate printr-o frânare electrică (electromagnetică). [59]

RELEU DE CURENT, (ind. energ.) releu electric de măsură a cărui mărime caracteristică este curentul. [59]

RELEU DE PROTECȚIE, (ind. energ.) releu electric de măsură ce poate constitui, singur sau în combinație cu alte relee, un dispozitiv de protecție. [59]

RELEU DE TENSIUNE, (ind. energ.) releu electric de măsură a cărui mărime caracteristică este tensiunea. [59]

RELEU DIFERENȚIAL, (ind. energ.) releu electric de măsură a cărui mărime caracteristică este rezultatul comparării mărimilor de intrare, fie în amplitudine, fie în fază și amplitudine. [59]

RELEU DIRECȚIONAL, (ind. energ.) releu electric de măsură destinat să detecteze direcția în care un fenomen, de exemplu un defect, se produce în raport cu un punct dat al rețelei. [59]

RELEU ELECTRIC, (ind. energ.) aparat care produce modificări bruște, predeterminate, într-unul sau mai multe circuite de ieșire, atunci când în circuitele de intrare sunt îndeplinite anumite condiții. [59]

- RELEVEU FITOCENOLOGIC**, (fitosociol.) descriere a unei fitocenoză pe o suprafață de cercetare (de regulă mai mare decât arealul minim), consemnându-se date privind stațiunea, lista speciilor de plante cu indici cantitativi de caracterizare a rolului lor în fitocenoză și alte observații privind fitocenoză; de regulă, aceste date se înscriu într-o fișă tip. [15]
- RELEVEU NIVOMETRIC**, (climat.) determinarea rezervei de apă din zăpadă într-un bazin hidrografic, prin măsurători multiple pe trasee prestabilite (marșrute). [54]
- RELICT**, (paleont.) taxon care a supraviețuit până în zilele noastre, făcând parte dintr-un grup care a fost foarte răspândit în altă epocă geologică a Pământului. De regulă relictele au areale restrânse. Ex., peștii Dipnoi și crassopterigianul *Latimeria chalumnae* – relicte paleozoice, șopârla *Sphenodon punctatus*, singurul reprezentant actual al ord. *Rhynchocephalia* – relict mezozoic, arborele *Ginkgo biloba* – relict mezozoic, *Nymphaea lotus* var. *termalis* din Lacul Pețea de lângă Oradea – relict terțiar, capra neagră (*Rupicapra rupicapra*) – relict glaciatic etc. [70] → PALEOENDEMISM
- RELICTE**, despre animale care au supraviețuit de la o vârstă anterioară, mult după ce au devenit extinse, majoritatea animalelor ocupând același habitat. Astfel de animale se găsesc de obicei în comunități mici și s-au adaptat treptat condițiilor în schimbare. [57]
- RELIEF**, sin. *factor orografic*, totalitatea formelor suprafeței litosferei care, în comparație cu cea a Oceanului Planetar, poate fi pozitivă (plană sau convexă) sau negativă (adâncită sau concavă). El este un factor ecologic care influențează indirect dezvoltarea și răspândirea biocenozelor, biourilor, prin condiționarea a numeroși factori abiotici (temperatură, umiditate, sol etc.), prin influența asupra răspândirii organismelor (ex., munții pot constitui bariere, în răspândirea organismelor de șes, iar câmpiile, bariere în răspândirea formelor alpine). [70]
- RELIEFOSFERĂ**, (geomorf.) geosfera care cuprinde totalitatea formelor de relief de pe Pământ de la macroforme la microforme ierarhizate pe mai multe niveluri; limita inferioară este reprezentată de gropile abisale în timp ce limita superioară este dată de cele mai înalte vârfuri. [25]
- REM** → DOZIMETRIE
- REMANENȚĂ**, (fitopat.) însușirea unui pesticid de a persista timp mai îndelungat pe plante sau pe diverse substraturi tratate. [61]
- REMANIEREA REȚELEI HIDROGRAFICE**, (hidrol.) modificări esențiale în sistemul rețelei hidrografice dintr-o regiune, realizate prin procese de captare sau antropice. [25]
- REMEDIERE ECOLOGICĂ**, (ecol.) procesul de „vindecare” a unor sisteme ecologice afectate grav de impacturi naturale sau antropice, folosind în mod deliberat diferite mijloace fizice, chimice sau biologice. [23] → BIOREMEDIERE
- REMEMORARE**, (inform.) recuperarea neautomată a informațiilor în memorie. Această aducere-aminte este ca o adevărată rezolvare de probleme în care studiul strategiilor este relativ recent. [28]
- REMIGE**, (anat.) penele aripii unei păsări. Ele se clasifică în funcție de poziție ca primare (pe autopod), secundare (pe zeugopod) și terțiare (pe stilopod). [37]
- REMIGIUM**, (anat.) cel mai vechi câmp al aripii la insectele pterigote, străbătut de nervuri numeroase și ramificate; are rolul cel mai important în zborul activ la multe tipuri de insecte primitive. [62]
- REMINISCENȚĂ**, (psih.) proces de amintire subită a unor fapte ce păreau uitate, ameliorare a funcției reproductive a memoriei după un interval lung de la fixare. [28]
- REMIS**, (geogr.) loc cu apă puțină, fund nisipos și curs lent. [10]
- REMORCAJ**, (nav.) deplasarea unei nave fără propulsie proprie (șlep, ponton). [31]
- REMOTE TERMINAL**, (inform.) terminal care se află în altă parte decât locul în care se găsește calculatorul și are nevoie de o cale de comunicare pentru a putea lucra cu calculatorul. [6]
- REMOVABLE DISK**, (inform.) disk care poate fi scos din disk drive. [6]
- REMU**, (hidrol.) vârtej format de trecerea apei peste un obstacol. [10]
- RENAL**, (anat.) privitor la rinichi, care se referă la rinichi, aparținând rinichiului. [37]
- RENDZINA**, (pedol.) sol de culoare neagră, format pe calcar, caracterizat printr-un orizont Am și un orizont R rendzinc, situate în primii 150 cm. Succesiunea tipică de orizonturi: Am-A R-Rz. Simbol **RZ**. Subtipuri: tipic, cambic, litic. [29]
- RENIBACTERIUM SALMONINARUM**, (pisc.) agentul patogen al bolii bacteriene a rinichiului la salmonide. Bacteria se prezintă sub formă de bacil scurt, de 0,3-1,5 x 0,1-1 μ, gram pozitiv, nesporulat, dispus frecvent în perechi sau lanțuri scurte. Crește lent, numai pe agar ce conține cisteină, formând colonii albe sau crem, netede, lucioase, rotunde, bombate, de 2 mm în diametru. [10]
- RENIE**, (geomorf.) formă de relief creată de apele curgătoare prin acumularea nisipurilor și pietrișurilor în dreptul malurilor convexe ale unui râu meandrat. [25] Ea are diferite mărimi, în raport cu stadiul de evoluție al albiei și se află acoperită de apă numai în timpul viiturilor. [50]

RENIFORM, (bot.) termen cu semnificația *în formă de rinichi*, aspect întâlnit la celulele stomatice văzute apical, semințele la unele soiuri de fasole, frunza la piperul lupului (*Asarum europaeum*) care are baza puternic cordată. [50]

RENINĂ, (biochim.) enzimă proteolitică plasmatică, sintetizată și secretată de aparatul juxtaglomerular renal. Ea acționează asupra unei globuline plasmatică, numită angiotensinogen, cu formare de angiotensină I. [21]

RENIU (Re), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa a VII-a secundară. Are Z 75 și structura învelișului de electroni [Xe] 4f¹⁴5d⁵6s². Este unul dintre cele mai rare elemente, abundența în scoarța Pământului fiind de numai 10⁻⁹%. Apare în unele minerale de molibden, platină sau cupru. Din cauza rarității sale și lipsei unor depozite de minerale de Re, acest element a fost pus în evidență abia în 1925 de către W. Noddack prin analiză cu raze X și izolat în stare pură în anul 1928. Este un metal dur, alb și lucios, cu densitate mare, 20,5g/cm³, p.t. 3180°C, p.f. 5870°C. Arde, prin încălzire în oxigen, formând Re₂O₇. Se întrebuițează la confecționarea unor piese care trebuie să aibă densitate mare și rezistență la coroziune, cum sunt electrozii de platină, ca filament în tuburile electronice, ca adaos la vârfuri de peniță etc. [36]

RENTĂ, (ec.-fin.) venit relativ stabil obținut de posesorul unui bun mobilier sau imobilier. [55]

RENTĂ FUNCIARĂ, (ec.-fin.) rentă de lungă existență încasată de proprietarii funciari. [58]

REOBAZĂ, (fiziol.) intensitatea minimă ce poate declanșa o excitație, corespunzătoare unui anumit timp lung de acțiune a stimulului electric. [28]

REOBIONTE, (ecol.) organisme adaptate vieții în apele curgătoare. [10]

REOCREN, (acv.) izvor din care apa iese la zi ca un pâraiaș gata format, curgând imediat prin albie. Este un *ecoton* în care fauna din apa subterană se amestecă brusc cu cea epigea și nu poate supraviețui; pentru a o captura, apa subterană trebuie filtrată cu fileuri speciale chiar la ieșirea din pământ. [44]

REOFILE, (ecol.) despre organisme iubitoare de ape cu viteză mare de curgere. [50]

REOFITE, (ecol.) despre specii de plante de ape curgătoare. [15]

REOPEXIE, (pedol.) proprietatea unor soluri (în sistem coloidal) care conțin particule alungite sau plate de a se transforma rapid în geluri, atunci când li se impune o mișcare circulară regulată. [29]

REOTACTICE, (ecol.) despre organisme care se deplasează contra sensului de curgere a apei. [10]

REOTROPISM, (bot.) 1. Tropism provocat de acțiunea curentului apelor repede curgătoare asupra speciilor

de cormofite din mediul reofil. 2. Mișcare de orientare a rădăcinilor spre locul unde circulă apa. Introducând rădăcinile plăntuțelor, prin perforații, într-un tub prin care circulă un curent de apă, acestea se curbează înspre sursă. Reacția cea mai puternică este provocată de curentul cu viteza de 100-500 cm/minut. Perceperea excitației provocate de curenții de apă are loc în zona de creștere. Reacțiile reotrope sunt favorizate de sărurile dizolvate în apă. În curentul de apă distilată curbările rădăcinilor spre sursă nu au loc. [50]

REPAND, (bot.) cu marginea frunzei plană și mărunț ondulată, aspect întâlnit la vinețică (*Ajuga reptans*), sfeclă (*Beta vulgaris*), fag (*Fagus sylvatica*). [50]

REPARAREA ADN, (genet.) restaurare a structurii ADN în urma apariției leziunilor sub acțiunea mutagenilor, prin eliminarea acestor leziuni reprezentate cel mai frecvent de formarea dimerilor pirimidinici, în urma acțiunii radiației ultraviolete. Se realizează prin trei mecanisme: 1. fotoreactivare (fotoreparare); 2. reparare prin excizie; 3. reparare post-replicativă. [19]

REPARTIȚIE, (mat.) reprezintă exprimarea legii de probabilitate a unei variabile aleatoare. În caz discret, repartiția este dată sub formă de tabel

$$\begin{pmatrix} x_1 & x_2 & \dots & x_n \\ p_1 & p_2 & \dots & p_n \end{pmatrix} \quad \text{unde } \sum_{i=1}^n p_i = 1$$

Repartițiile cel mai des întâlnite sunt: (1) repartiția binomială: $((C_n^k)^k p^k (1-p)^{n-k})$, $k=0,1,\dots,n$, $0 < p < 1$;

(2) repartiția Poisson: $(e^{-\lambda} \frac{\lambda^k}{k!})$, $k=0,1,2,\dots,n$, $\lambda > 0$;

(3) repartiția geometrică: $(p^k q^{k-1})$, $k=0,1,2,\dots,n$; $0 < p < 1$; $q = 1-p$; (4) repartiția uniformă pe un interval $[a,b]$:

$$\varphi(x) = \frac{1}{b-a} \quad \text{pentru } x \in [a, b] \text{ și } 0 \text{ pentru } x \notin [a, b];$$

(5) repartiția normală: $N(m, \sigma)$ dată prin densitatea de probabilitate:

$$\varphi(x) = \frac{1}{\sigma \cdot \sqrt{2\pi}} \cdot \exp\left(-\frac{(x-m)^2}{2\sigma^2}\right) \text{ cu } m, \sigma \in \mathbb{R}; \sigma > 0;$$

(6) repartiția Gama: $\Gamma(a, k)$ cu densitatea:

$$\varphi(x) = \frac{a^k}{\Gamma(k)} \cdot x^{k-1} \cdot e^{-ax} \text{ pentru } x > 0 \text{ și } 0 \text{ pentru } x < 0;$$

(7) repartiția Beta: $B(k, r)$ cu densitatea:

$$\varphi(x) = \frac{1}{B(k,r)} \cdot x^{k-1} \cdot (1-x)^{r-1} \text{ pentru } x \in [0, 1] \text{ și } 0 \text{ pentru } x \notin [0, 1]. [48]$$

REPAUS MAMAR, (zootehn.) intervalul de timp dintre încheierea lactației și apariția lactației următoare. [34]

REPENT, (bot.) tulpină supraterană, târâtoare, înrădăcinată la noduri, aspect întâlnit la gălbejoară (*Lysimachia nummularia*), floare de leac (*Ranunculus repens*), frag (*Fragaria vesca*) etc. [50]

REPETABILITATE¹, (genet.) manifestarea fenotipică a unei anumite structuri genetice în diferite momente ale ontogeniei. [56]

REPETABILITATE², (genet.) parametru genetic care indică expresia fenotipică a aceluiași caracter în diferite momente ale vieții aceluiași animal. [34]

REPETEK, rezervație naturală situată în Turkmenistan. Suprafața, 34.600 ha (1928). Altitudine, 400-600 m. Se găsește la 70 km de localitatea Ciardjou. Ocupă un teren plat, format din vechile depozite aluvionare ale fluviului Amu-Daria în cuaternar. Depozitele aluvionare sunt acoperite de sedimente eoliene numite barcane, ce ating 30 m înălțime. Apa freatică este la 30 m adâncime. Temperatura medie anuală este de 16°C. Vara temperatura maximă reușește să atingă 50°C. Amplitudinea termică diurnă este de 20-25°C. Media plurianuală a precipitațiilor este de 114,5 mm. Vegetația este formată din 125 de specii de plante superioare, dintre care 45 sunt specii endemice. Mușchiul *Tortula desertorum* se întâlnește în unele depresiuni umede. Dintre arbori, 20 de specii printre care salcâmul de nisip (*Ammodendron conollyi*) și arbuștii: saxaulul alb (*Haloxylon persicum*), efedra (*Ephedra strobiliacea*), saxaulul negru (*H. aphyllum*) formează desișuri. Poacele (gramineele) *Aristida karelinii* și *A. pennata* ating înălțimea de 1,5 m. Fauna de animale nevertebrate include 1.000 de specii de insecte și arahnide, dintre care 75% sunt endemice. Animalele vertebrate sunt prezente prin 20 de specii de reptile, printre care varanul (*Varanus griseus*), șopârla endemică crossobamon (*Crossobamon eversmanni*), șarpele endemic eryx (*Eryx miliaris*), broasca țestoasă (*Testudo horsfieldi*). Păsările sunt prezente prin 25 de specii, printre care vulturul indian (*Neophron percnopterus*), gaița endemică (*Podoces panderi*), o specie de pietrar, ce cântă ca o coțofană, fluieră ca un om și zbiară ca un măgar, vrăbii (*Passer simplex*) care nu beau apă și specii de răpitoare reprezentate de *Aquila chrysaetos*. Dintre mamifere aici se întâlnește pisica de barcană (*Felis margarita*), râsul de pustiu (*Felis caracal*), gazela cu gușă (*Gazella subgutturosa*), iepurele (*Lepus tolai*), popândăul (*Spermophilopsis leptodactylus*). [50]

REPETIȚIE, (psih.) reluare, refacere, reconsiderare a unor imagini, acte sau idei în vederea consolidării lor. [32]

REPEZIȘ, (geomorf.) porțiune din albia minoră a unui râu unde apa cade pe trepte structurale mici sau pe un plan înclinat. În urma eroziunii liniare, r. erodează,

apa netezește asperitățile din albia râului, iar profilul râului se normalizează. [50]

REPICARE, (agric.) transplantare a plantelor de legume și flori la distanțe mai mari cu scopul de a crea condiții cât mai bune pentru creștere și dezvoltare. Momentul favorabil pentru r. este indicat de poziția orizontală a frunzelor cotiledonale, deoarece organismul, în această fază, are o plasticitate mai mare, dispunând încă de substanțe de rezervă, astfel că nu se pierde prea mult din sistemul radicular. Operația de r. are mai multe faze: deschiderea unei gropițe verticale, cu ajutorul plantatorului, introducerea plantei în gropiță, introducerea plantatorului oblic-lateral în substrat, astfel încât vârful acestuia să ajungă la vârful rădăcinii, sprijinirea plantatorului pe vârful și apropierea de plantă, pentru deplasarea substratului dintre el către cea din urmă, favorizând prinderea cât mai bine a rădăcinii. Este necesar ca mai înainte să se umezească bine substratul, iar pentru prindere, plantele se vor uda corespunzător și se vor feri 1-2 zile de expunerea la soare. La speciile cu capacitate mare de emisie a rădăcinilor adventive, plantulele se repichează mai adânc; la cele cu hipocotilul scurt trebuie să se repicheze superficial; plantele legumicole se repichează totdeauna când se produce răsad destinat culturilor în sere, în adăposturi din mase plastice și eventual timpurii, în câmp; nu se repichează răsădirile produse pentru culturile de vară. Evitarea lucrării de r. se poate face prin însămânțarea la ghivece (nutritive sau alt tip). Ca loc de efectuare, r. se poate face în: lădițe (flori, salată), în ghivece de diferite tipuri, în substrat (răsadniță, sere înmulțitor, adăposturi). [72]

REPLACE, (inform.) punerea de date noi în locul unora vechi, de obicei după căutarea datelor de înlocuit. [6]

REPLANTARE DENTARĂ, (stomat.) reintroducerea în aceeași alveolă a unui dinte luxat traumatic sau extras în scopul eliminării unui focar infecțios perioral. [43]

REPLETUM, (bot.) fruct capsulă păroasă, persistentă și după dehiscență, ex., mărul lupului (*Aristolochia clematidis*). [50]

REPLICARE, (genet.) formare, prin copiere complementară, de noi molecule de ADN, folosind drept matrită o secvență de nucleotide preexistentă în catenele complementare ale unei molecule de ADN. [18]

REPLICAREA SEMICONSERVATIVĂ, (genet.) procesul de biosinteză a ADN, în care este implicat un „ADN primer“ ce constituie matrită, reprezentată de fapt de cele două lanțuri polinucleotidice desfășurate. Fiecare din acestea funcționează ca tipar pentru biosinteza unei catene noi, complementare celei preexistente. Se formează astfel două molecule de ADN hibrid nou sintetizat, fiecare din ele conținând

un lanț polinucleotidic vechi, care a funcționat ca matriță, și un lanț nou sintetizat, care reprezintă replica celui parental. Repetarea replicării semiconservative la fiecare diviziune celulară asigură transmiterea caracterelor ereditare de-a lungul generațiilor celulare succesive, prin mitoză. [9]

REPLICATOR, (genet.) genă specifică ce controlează replicarea ADN. El este activat de un factor particular, inițiator, și o dată cu aceasta începe un nou proces de replicare. [19]

REPLICAȚĂ, (genet.) ADN-polimeraza III, enzimă care asigură, la bacterii, sinteza replicilor pe catenele matriță ale unei molecule preexistente de ADN dublu catenar. Ea nu poate iniția sinteza; adaugă numai nucleotide la extremitatea 3' a filamentului de ADN, necesitând pentru aceasta sinteza unui ARN primer. [20]

REPLU, (bot.) rest din cea de a treia carpelă cu aspect de membrană care formează un perete despărțitor fals în silicve și silicule pe care sunt fixate semințele, aspect întâlnit la *Brassicaceae/Cruciferae*. [50]

REPRESIE, (genet.) inhibiție specifică a sintezei enzimelor (nu a activității lor). ARNm care controlează sinteza lor nu mai este transcris, iar cel prezent este degradat. [56]

REPRESIUNE, (psihan.) conform psihanalizei, mecanism de respingere conștientă și voluntară a unor impulsii sau tendințe de satisfacere a unor trebuințe intime. [28]

REPREZENTARE, (psih.) proces și produs secundar, opus primarității, sau construirea imaginii obiectului actual și prezent, în absența acestuia și chiar fără ca existența sa să fie obligatorie. [28]

REPRODUCĂTOR MATUR SEXUAL, (pisc.) pești masculi sau femeli capabili de a avea o cantitate suficientă de lapți și icre pentru a asigura o descendență numeroasă. Se evidențiază prin apariția „hainei” de nuntă și eliminarea elementelor sexuale la o ușoară presare a abdomenului. [10]

REPRODUCERE¹, (fiziol.) proprietate fundamentală a tuturor ființelor vii prin care sunt produși și noi indivizi mai mult sau mai puțin asemănători cu părinții. *Sensul vieții este viața însăși*; orice individ se naște pentru a da naștere vieții; el nu moare înainte de a lăsa urmași; descendența este consecința r. Funcția de r. este o funcție pentru specie deoarece prin acest mecanism organismele își asigură perpetuarea în timp și în spațiu, implicit a speciei. Prin r. organismul își îndeplinește rolul său sacru față de specie. Formele de realizare a r. sunt diversificate: r. *agamică* → r. asexuată. **R. asexuată** – tip de reproducere în care dezvoltarea unui nou individ se realizează dintr-o singură celulă (*agamogonie*) sau dintr-un grup de celule, fragmente de tal sau corm (*r. vegetativă*) în

absența oricărui proces sexual. **R.a.** nu implică procese de plasmogamie, cariogamie și meioză. Progenitura este formată de un singur părinte și este practic un duplicat genetic al acestuia. **R.a.** produce uniformitate. Prin ea se obțin clone cu o combinație utilă de gene. **R.a.** îmbracă două forme: *sporală* și *vegetativă*. **R.a. sporală** – tip de **r.a.**, mai evoluată decât cea vegetativă, realizându-se prin germeni (celule) strict specializate pentru propagare, numite *spori*. Reprezintă modalitatea principală de **r.a.** a fungilor, briofitelor și pteridofitelor. **R.a. vegetativă** – formă primară, rudimentară, dar eficientă, de înmulțire și propagare a organismelor vii; se realizează prin porțiuni ale corpului microorganismelor, plantelor și animalelor. Uneori pe aparatul vegetativ se diferențiază structuri vegetative specializate la propagare și înmulțire. Formele acestui tip de reproducere sunt variate. La procariote (bacterii) și protiste unicelulare, se realizează prin *diviziune celulară* care poate fi o amitoză (*sciziparitate*), *înmugurire* sau *mitoză*. La cianobacterii, se diferențiază propagule denumite *hormogone* și *heterochiști*. Algele pluricelulare se înmulțesc vegetativ prin *fragmente de tal* sau uneori prin propagule denumite *bulbili*. Ciupercile au **r.a.v.** prin fragmente de miceliu sau propagule cunoscute sub denumirea de *geme* (*clamidospori*), *cordoane miceliene*, *rizomorfe*, *scleroși*, *izidii* și *soredii*. Plantele inferioare (hepaticele și mușchi) au **r.a.v.** prin *propagule*, iar plantele vasculare prin fragmente ale cormului (rădăcini, tulpini, frunze), prin *drajoni*, *lăstărire*, *propagule* (*bulbili*, *tuberule*), *stoloni* și în special prin tulpini subterane tuberizate (*rizomi*, *bulbi* și *tuberculi*). **R.a.v.** este realizată și de om, în scop economic, prin *marcotaj*, *butășire*, *altoire*, iar mai nou prin *culturi de celule* și *țesuturi in vitro*. **R. diferențială** – r. în care diferiți indivizi nu contribuie la formarea următoarei generații în raport direct cu numărul lor. **R. parasexuală** – ansamblul proceselor de reproducere și recombinare genetică care nu implică o alternanță regulată a meiozei și fecundației (→ CICLU PARASEXUAL). **R. sexuată** – tip de reproducere care implică fuziunea a două celule sexuale numite *gameți*, proces care se numește *fecundație* (*fertilizare*). Gameții sunt celule haploide; fecundația implică procesele de plasmogamie și cariogamie, precedate de meioză, în urma căreia rezultă o celulă unică, diploidă, cu o structură genetică particulară numită ou (zigot), capabilă de a da naștere unui nou individ. **R.s.** promovează recombinarea genetică intra- și intercromozomială; ea reprezintă forma cea mai evoluată de r. deoarece este generatoare de variabilitate genetică, premisă fundamentală a fenomenului evolutiv. [69]

REPRODUCERE², (psih.) funcție fundamentală a psihicului, constând din transpunerea obiectivului în subiectiv, a materialului în ideal. [28]

REPRODUCERE³, (fiziol.) procesul prin care se asigură perpetuarea unei specii. La vertebrate se poate întâlni reproducere sexuată, ce constă în unirea unui gamet mascul cu unul femel pentru a forma un zigot. În unele cazuri se întâlnește și partenogeneză, ce constă în dezvoltarea unui ovul nefecundat într-un nou individ care genetic este identic cu părintele. În cazul reproducerii sexuate și a partenogenezelor se pot întâlni animale ovipare, ovovivipare și vivipare. [37]

REPRODUCERE ARTIFICIALĂ, (pisc.) procesul prin care elementele sexuale sunt extrase (mulse) de la peștii reproducători, urmat de punerea în contact a lapșilor cu icrele și apoi de incubarea icrelor fecundate. [10]

REPRODUCERE DIRIJATĂ, (pisc.) operațiile de grăbire a maturării elementelor sexuale prin injecții cu hormoni gonadotropi, de selecție a reproducătorilor, de amenajare a cuiburilor artificiale și crearea de condiții favorabile depunerii icrelor și lapșilor. [10]

REPRODUCERE NATURALĂ, (pisc.) călduirea reproducătorilor existenți într-un bazin acvatic și depunerea elementelor sexuale în locuri alese de ei, în momentul în care temperatura apei înregistrează valoarea optimă pentru specia respectivă. [10]

REPRODUCERE SEXUATĂ, (bot.) sin. *înmulțire sexuată*, proces de formare a unei noi plante, plecând de la contopirea a două celule sexuale haploide numite gameți. Contopirea gameților se numește *fecundație*, iar produsul lor, *zigot* sau *celulă-ou*. Zigotul sau oul este o celulă germinativă diploidă capabilă să formeze prin dezvoltare un nou organism și va poseda caractere de la ambii părinți. În formarea lui, organismul va parcurge toate etapele dezvoltării prin care au trecut părinții săi. Întâlnită la majoritatea plantelor. **R.s.** se poate asigura prin izogamie, heterogamie, gametangiogamie, somatogamie (v. acești termeni). [50]

REPTILIA, (zool.) reptile. Clasă de vertebrate poikiloterme (șerpi, broaște țestoase, crocodili), amniote, ovipare, majoritatea terestre, carnivore, cu temperatură variabilă, pielea acoperită cu solzi cornoși. Respiră numai prin plămâni. Inima este la majoritate tricamerală, cu excepția crocodililor la care este tetracamerală. De obicei depun ouă mari de tip cleidoic. În cursul dezvoltării în interiorul oului apar foițele extraembrionare (amniosul și alantoida). A fost cel mai mare grup de vertebrate în mezozoic. **R.** de azi, relativ puține, sunt grupate astfel: *Chelonia*, *Squamata*, *Rahynchocephalia* și *Crocodylia*. [57]

REPULSIA CENTROMERILOR, (genet.) îndepărtare (repulsie) a centromerilor cromozomilor

omologi în profaza meiotică, în cursul formării bivalentilor, înainte de formarea chiasmelor. Absența repulsiei mărește frecvența recombinărilor cromozomilor neomologi. [19]

RESACĂ, (hidr.) fenomen de întoarcere a apei prin rostogolirea (deferlarea) valurilor pe o plajă sau pe un fund mic, producând un vuiet caracteristic. Când valurile ajung pe plajă, baza lor își micșorează viteza datorită frecării de fund, în timp ce creasta valului continuă să se deplaseze nestingherită. Lipsită de suport creasta valului se deplasează spre înainte, dând naștere fenomenului de resacă. Formele de resacă sunt determinate de amplitudinea valului, de forța și direcția vântului, precum și de relieful fundului. [50]

RESEDA (*Reseda odorata*, fam. *Resedaceae*), (agric.) plantă numită popular și *rozetă*. Este originară din Asia Mică, Africa de Nord și tropicală. Înflorște vara-toamna. Flori galben-verzui, mici, dispuse în raceme spiciforme, terminale, puternic mirositoare. Florile sunt prevăzute cu antere roșii-cărămizii sau aurii. Crește până la 60 cm înălțime. Tulpina poartă frunze alungite, lancelate, întregi sau lobate. Înmulțirea se face prin semințe. Semănatul se face prin martie, afară, pe brazde. Rezultate mai bune se obțin când se seamănă în ghivece de 15-20 cm diametru. Planta nu suportă transplantatul decât atunci când se află în răsad mic. Se cultivă în parcuri și grădini, balcoane, ca floare tăiată, cultivată pe brazde în câmp. [71]

RESEDACEE (*Resedaceae*), (bot.) familie care cuprinde plante erbacee anuale, bianuale sau perene, majoritatea mediteraneene. Frunze alterne, întregi sau divizate, cu stipele foarte mici. Flori bisexuate (hermafrodite), zigomorfe, dispuse în racem sau spic, cu poziție terminală sau la subsuoara frunzelor; caliciul dialisepal, din 4-8 sepale (de regulă 4-6); corola dialipetală, din petale în număr egal cu sepalele cu care alternează; androceul, din 3-40 stamine, inserate pe un disc unilateral, purtând antere introrse; gineceul, din 2-6 carpele (de regulă 3-4) unite, ovarul unilocular, superior, cu numeroase ovule campilotrope, placentă parietală sau central bazală, stigmată sesile. Formula florală: $\sigma \cdot | \cdot K_{8-4} C_{8-4}; A_{\alpha-3} G_{6-2}$ mai frecventă $\sigma \cdot | \cdot K_{6-4} C_{6-4} A_{\alpha-3} G_{(4-3)}$. Fruct capsulă, totdeauna deschisă la vârf. Semințe reniforme sau ovale, fără endosperm, cu embrionul îndoit în formă de arc. Flora României conține 6 specii, două cultivate și patru spontane ce aparțin genului *Reseda*, $x = 6, 7, 13$. Speciile au interes horticol, medicinal, industrial. [50]

RESENTIMENT, (psih.) asociat cu amintirea unei umilinte, a unei răniri narcisice, a unei nedreptăți suferite, resentimentul induce o dorință de răzbunare, de pedepsire a unei ofense. [28]

RESERVED WORD

RESERVED WORD, (inform.) *cuvânt rezervat*, care are o semnificație specială pentru un program sau limbaj de programare. Un cuvânt rezervat poate fi folosit numai în împrejurări predefinite și nu poate fi folosit pentru nume de documente, fișiere, etichete, nume de variabile sau de macrouri. [6]

RESORBTIE, (fiziol.) dispariția prin absorbție progresivă a unui lichid, corp străin sau gaz conținut într-o cavitate normală sau patologică a organismului sau în spațiile tisulare (interstițiale). [33]

RESPECT, (soc.) atitudine și deferență, determinată de stima, considerația, cinstirea sau prețuirea acordată cuiva. **R.** are un rol important în relațiile dintre oameni, în manifestarea conduitei civilizate față de semenii. [32]

RESPIRAȚIA CELULARĂ (*tisulară*) → **OXIDARE CELULARĂ**

RESPIRAȚIA SOLULUI, (pedol.) proces de consum de oxigen și eliminare de la suprafața solului către atmosferă a bioxidului de carbon rezultat din activitatea microorganismelor, din respirația rădăcinilor sau a faunei și din mineralizarea materiei organice. [29]

RESPIRAȚIE, (biocel.) ansamblul proceselor care concurează la descompunerea moleculelor organice cu disponibilizarea (în totalitate sau numai parțial) a energiei pe care o conțin, ce va fi stocată prin sinteza de ATP. *Viața înseamnă înainte de orice energie, iar aceasta este pusă la dispoziția organismelor prin respirație.* Ea reprezintă latura catabolică a metabolismului. **R. aerobă** – **r.** în care substanțele organice sunt oxidate în prezența oxigenului până la substanțe minerale (CO_2 și H_2O), cu eliberarea în totalitate a energiei pe care o conțin, potrivit reacției: $\text{C}_6\text{H}_{12}\text{O}_6 + 6\text{O}_2 \rightarrow 6\text{CO}_2 + 6\text{H}_2\text{O} + 674 \text{ kcal}$. Toate aceste reacții au loc în celule unde oxigenul „se întâlnește” cu substanțele organice pe care urmează să le oxideze. Ele sunt însă precedate de capturarea oxigenului și succedate de eliminarea CO_2 . **R.a.** implică 3 etape fundamentale: *externă, internă și celulară*. **R. anaerobă** – **r.** în cadrul căreia substanțele organice sunt degradate parțial în lipsa oxigenului molecular. Electronii cedați de substratul organic oxidabil sunt preluați de catena respiratorie celulară și transferați unui acceptor final care este, fie un compus oxigenat anorganic (ex., nitrat, sulfat, carbonat), fie un compus organic (ex., fumaratul). Randamentul energetic este mai mic deoarece producții rezultate sunt tot substanțe organice care mai stochează o mare parte din energia moleculelor inițiale. Este caracteristică unor microorganisme anaerobe (bacterii, ciuperci, protozoare). **R.a.** este cunoscută și sub denumirea de *fermentație*. În funcție de produsul pe care-l generează se cunosc mai multe tipuri de

fermentații: *alcoolică, lactică, butirică* (v. acești termeni). **R. celulară** – complex de reacții metabolice care au loc la nivel celular și duc la degradarea substanțelor organice până la substanțe minerale, printr-o serie de reacții oxidative și de reducere, cuplate cu eliberarea totală a energiei pe care o conțin. Energia este stocată prin sinteză de ATP, potrivit reacției: $\text{ADP} + \text{P} + \text{E}$ (energie conservată) → ATP. **R.c.** cuprinde două etape: I. *etapa citosolică, anaerobă* – în cadrul căreia o moleculă de glucoză este degradată în 2 molecule de acid piruvic. Pe baza energiei eliberate sunt sintetizate 2 molecule de ATP, potrivit reacției: 1 mol. de glucoză + enzime degradative → 2 mol. de acid piruvic + 2 mol. ATP; II. *etapa mitocondrială, aerobă (oxigenică)* – în cadrul căreia acidul piruvic este degradat printr-un lanț de reacții de oxido-reducere, ordonate (ansamblul lor formează ciclul Krebs), până la substanțe minerale (CO_2 și H_2O). Un rol important în aceste reacții redox îl au moleculele care formează catenele respiratorii din membrana internă a învelișului mitocondrial și membrana cristelor. [69]

RESPIRAȚIE NITRICĂ, (agrochim.) respirație anaerobă în care nitrații și nitriții sunt folosiți ca acceptori de protoni de către bacteriile denitrificatoare. Fenomenul implică reducerea biologică a nitriților la azot molecular și oxizi de azot, care se pierd din sol prin volatilizare. [29]

RESPONSABILITATE PENTRU DAUNELE DE MEDIU, (prot. med.) formă de răspundere civilă obiectivă prin care se atribuie poluatorului tot costul social (inclusiv cel ridicat de poluare) pe care activitatea sa îl implică, ceea ce are ca efect distribuirea echitabilă a costurilor și reducerea riscurilor de poluare a mediului. Reprezintă o aplicație a *principiului poluatorul plătește*. [17]

REST PĂTRATIC, (mat.) dacă $n \in \mathbb{N}$, atunci soluțiile congruenței $x^2 = x \pmod{n}$ se numesc resturi pătratice. [48]

RESTAURARE ECOLOGICĂ, (ecol.) procese și tehnologii de refacere a ecosistemelor aflate în diferite stadii de deteriorare. [23]

RESTITUȚIE, (genet.) reunire în formă inițială a fragmentelor cromozomale rupte. [56]

RESTRICȚIE, (genet.) degradare a ADN-ului străin pătruns în celulă. [20]

RESTRUCTURAREA ECONOMIEI, proces care constă în schimbarea ei în consonanță cu ecosistemul planetar care va contrasta profund cu economia de astăzi poluantă, distructivă și, în final, auto-distructivă, bazată pe combustibili fosili și centrată pe automobile. Din sectoarele economice cheie-energie (materiale și alimente) cele mai profunde schimbări se vor produce în domeniul energetic și al materialelor. În sectorul

- energetic se trece de la petrol, cărbune și gaze naturale la vânt, celule solare și energie geotermală. În sectorul materialelor se va trece de la modelul economic linear la modelul de reutilizare și reciclare. [50]
- RESUPINAT**, (bot.) termen cu semnificația *întors pe dos, răsturnat*, aspect întâlnit la floarea de trifoi persan (*Trifolium resupinatum*). [50]
- RESURGENTĂ**, (hidrol.) izvor specific regiunilor calcaroase. [25]
- RESURSA**, (ecol.) toate formele de substanță, energie sau informație din natură care într-un fel sau altul participă la formarea și existența de sine stătătoare a sistemelor vii. [24]
- RESURSA ALIMENTARĂ**, (ecol.) elementele chimice și energia pe care organismele le extrag din mediu pentru a fi folosite în metabolismul propriu. Există mai multe feluri de resurse alimentare (minerale, organice, autogene și alogene etc.). [24]
- RESURSA ALTERNATIVĂ DE ENERGIE**, (ind. energ.) resursă care este disponibilă, dar care nu este larg utilizată; trebuie să fie o altă resursă decât energia fosilă convențională. [23]
- RESURSA DE CALCUL**, (inform.) concept utilizat în reprezentarea funcționării unui sistem de calcul. O resursă identifică obiecte fizice sau logice utilizate în descrierea funcționării unui sistem la diferite niveluri de abstractizare. Exemple de resurse: memoria internă/externă, unitatea aritmetico-logică, echipamente periferice, fișierele etc. [47]
- RESURSA DE LIBER ACCES**, (ecol.) o resursă naturală sau de mediu pentru care teoretic nu este posibilă interzicerea accesului indivizilor ce doresc să o utilizeze. Ex., pășunile sau izlazurile comunale. [17]
- RESURSA NEFOLOSITĂ**, (ecol.) material care în mod obișnuit nu este folosit sau care este aruncat, dar care ar putea fi utilizat în beneficiul omului sau al sistemului natural. [24]
- RESURSE ALOGENE**, (ind. energ.) resurse energetice din afara planetei (de ex., energia solară, marea determinată de atracția gravitațională a lunii). [2]
- RESURSE AUTOGENE**, (ind. energ.) resursele energetice proprii planetei noastre (de ex., energia gravitațională, hidraulică, a reacțiilor nucleare, geotermale etc.). [2]
- RESURSE BIOLOGICE**, (ecol.) toate speciile de viețuitoare (plante, animale, microbi) domesticite și sălbatice. [24]
- RESURSE DE MEDIU**, (ecol.) tot ce poate lua din mediu un sistem biologic supraindividual. [23]
- RESURSE ENERGETICE**, sursele din care organismele vii își obțin energia necesară sintetizării materiei organice și desfășurării normale a proceselor vitale. Cea mai importantă este energia solară, alături de care pot fi luate în considerare unele substanțe chimice utilizate de către organismele chemosintetizatoare. [2]
- RESURSE INFORMAȚIONALE GENETICE**, (genet.) informațiile stocate de organisme în patrimoniul lor genetic. [24]
- RESURSE INFORMAȚIONALE PARAGENETICE**, (ecol.) informațiile care se creează prin relații interspecifice, la nivel de biocenoză, biomi, biosferă, care nu sunt cuprinse în patrimoniul genetic al fiecărei specii, dar care reglează relațiile supraindividuale de organizare a materiei vii. Aceste resurse se realizează prin interconectarea diferitelor specii și coevoluția genofondurilor diferitelor specii care coexistă în sistemele biologice supraindividuale. [24]
- RESURSE INTANGIBILE**, (ecol.) avantaje umane abstracte, precum spațiu, frumusețe, seninătate, informație, diversitate sau satisfacție. [24]
- RESURSE MINERALE**, resurse care furnizează organismelor atomii necesari edificării propriilor structuri. [24]
- RESURSE NATURALE**, orice componentă din mediul înconjurător, ca solul, apa, flora sau fauna, care contribuie la viața materială și spirituală a societății umane. [24]
- RESURSE NEREGENERABILE**, materiale și servicii din mediu care nu pot fi înlocuite sau care s-ar putea reface prin procese naturale cu o intensitate mult mai scăzută decât le folosesc oamenii și care dispar prin utilizare. [23]
- RESURSE ORGANICE**, resurse care conțin pe lângă resursele minerale și energia stocată sub formă de legături chimice. [2]
- RESURSE PEDAGOGICE**, ansamblul capacităților umane și materiale angajate în activitatea de formare-dezvoltare permanentă a personalității, organizată îndeosebi la nivelul sistemului de învățământ, reprezentat prin: resurse umane, resurse materiale, resurse financiare, resurse informaționale. [16]
- RESURSE REGENERABILE**, (ecol.) resurse ale mediului (ca de ex., biomasa) existente teoretic în cantități infinite, care posedă capacitatea de regenerare. O asemenea resursă este consumată la o rată mai mică decât cea la care poate fi utilizată. [23]
- RESURSE REÎNNOIBILE**, (ecol.) resurse naturale care sunt reînlocuite prin ciclurile ecologice cel puțin cu aceeași intensitate cu care este folosită, ca de ex., energia solară, cea biologică (biomasa pădurilor, a pescăriilor). [23]
- RESURSE SUBSTANȚIALE** (*de substanță*), (ecol.) substanțele care stau la baza structurii materiei vii. Cele mai importante sunt dioxidul de carbon, oxigenul, compușii de azot, fosfor și potasiu care prin

reacții biochimice intră în compoziția materiei vii. [24]

RESURSE TURISTICE, totalitatea elementelor atractive ale unui teritoriu, indiferent de originea lor și de relațiile dintre ele. Ele determină mărimea, intensitatea și diversitatea fluxurilor turistice constituind valoarea intrinsecă a consumului turistic și eficienței economice. (P. Cocean, 1996) [53]

RESURSE VEGETALE, produse vegetale utilizate sau potențial utilizabile de către om. [15]

RESVERATROL, (fitopat.) fitoalexină produsă de vița de vie. [61]

RETARDARE, (psih.) termen general ce traduce întârzierea cea mai gravă în dezvoltarea intelectuală a copilului. Poate fi vorba de o insuficiență masivă sau de o oprire foarte precoce a dezvoltării capacităților intelectuale. [28]

RETARDAȚIE, (bot.) prezența tardivă în cursul ontogenezei a unor caractere, în comparație cu stadiul filogenetic anterior. [50]

RETE MIRABILE, (anat.) la pești, „glanda roșie“, o rețea de vase mici de sânge în interiorul vezicii gazoase, capabilă să secrete sau să absoarbă oxigenul, astfel încât cantitatea de gaz în vezică variază și peștele își poate menține capacitatea de flotare la diferite adâncimi. [37]

REȚENȚIE, (biochim.) reținerea patologică a produșilor de secreție sau excreție în interiorul structurilor destinate acumulării lor sau în alte structuri tisulare. [33]

REȚENȚIE SUPERFICIALĂ A APEI, (silv.) cantitatea maximă de precipitații reținută de litieră și la suprafața solului și sustrasă din circuitul hidrologic. Capacitatea de reținere este mai mare la foioase decât la rășinoase și crește pe măsură ce descompunerea litierii avansează. Retenția superficială are valori cuprinse între 2 și 15 mm/lună. [4]

RETEZAT, munții ~, parc național și rezervație a biosferei situat în România (județul Hunedoara). Suprafața, 540.000 ha. Altitudine, 800-2.509 m. Se remarcă prin masivitate, energia mare a reliefului, zonă alpină extinsă pe suprafețe mari. Cuprinde aproximativ 40 de vârfuri, ce trec de 2.200 m. Înălțimile maxime: vârful Retezat, 2.482 m ; vârful Păpușa, 2.508 m ; vârful Peleaga 2.509 m; Vârful Mare, 2.463 m. Înălțimea medie a masivului depășește 2.350 m. Măreția piscurilor, crestele și custurile dantelate, căldările glaciare, câmpurile de grohotișuri, steiurile cu forme ciudate, văile admirabil acoperite cu vegetație, numeroasele lacuri glaciare constituie elemente de maximă atracție. Lacurile glaciare așezate în căușurile căldărilor, singuratic sau în familii, răspândite în trepte la diferite înălțimi,

înviează cu strălucirea lor cenușiu grohotișurilor sau verdeața covorului de iarbă și jnepeniș. Posedă o rețea de ape curgătoare, cu debit bogat și permanent. Clima este aspră și umedă. Temperatura medie anuală la altitudini de peste 2000 m este de -2°C, iar în iulie de cca +6°C. Zona de protecție ocupă centrul masivului. Suprafața de 11.466 ha are caracter științific unde se interzice orice exploatare (minieră, pășunat, vânat, pescuit, culegerea fructelor, turism, camping). În a doua zonă de protecție, pășunatul este permis pe anumite văi și pajiști, doar 2 luni pe an. Masivul are o structură geologică complexă. Este alcătuit din roci cristaline și calcar. În zonă există urmele a 18 ghețari. În afara ghețarilor de circ (Bucura, Custura, Judele), s-au mai păstrat resturile celui mai întins ghețar de vale, Lăpușnicul, precum și 83 de lacuri glaciare. Sub poala Retezatului se află Lacul Bucura (altitudine 2.041 m) cu suprafața de 10,5 ha. Cel mai adânc lac este Zănoaga, 29 m. La cea mai mare altitudine se află Lacul Porții (2.260 m). Din lacuri se scurg torente puternice, ale căror cascade – Bâlea (80 m), Ciumful Mare (150 m) sunt deosebit de pitorești. În zona calcaroasă cuprinsă între culmile Albele, Drăgășani, Scocul Mare se întâlnesc multe fenomene carstice constând din văi seci, doline, avenul Piule, peșterile Dâlma cu Brazi, Pietra Iorgovanului etc. Vegetația este reprezentată prin 1.200 de specii de plante, dintre care 22,51% aparțin florei alpine și circumpolare, 15,40% sunt endemisme carpatice, iar 4,23% sunt specifice Retezatului. La poalele Retezatului se găsesc păduri de fag, carpen și mesteacăn. Pe văi crește aninul negru (*Alnus glutinosa*), mojdreanul (*Fraxinus ornus*) și teiul (*Tilia cordata*). La altitudinea de peste 1.000 m locul fagului este luat de molid, scoruș, arțar, mesteacăn. Rășinoasele formează un etaj propriu-zis până la 1.100-1.900 m. Jneapănul se află între 1.900 și 2.285 m altitudine. În vegetația subalpină se mai întâlnesc smirdarul (*Rhododendron kotschyi*), iar în zonele calcaroase apare argințica (*Dryas octopetala*), papucul doamnei (*Cypripedium calceolus*), sângele voinicului (*Nigritella nigra*), crinul (*Lilium jake*). În masivul Retezat endemismele cele mai valoroase sunt date de genul *Hieracium* (vulturica), reprezentat de 27 de specii cu 51 de varietăți, toate răspândite în partea inferioară a zonei subalpine. Prin molidișuri și pajiști alpine trăiește mistrețul (*Sus scrofa*), iar în fâgete căprioara (*Capreolus capreolus*), numeroși urși (*Ursus actos*) care își duc viața în locuri greu accesibile, sălbatic și prăpăstioase. Se mai întâlnesc jderii de copac (*Martes martes*), râsul (*Lynx lynx*), lupul (*Canis lupus*), pisica sălbatică (*Felix silvestris*), vulpea (*Canis vulpes*), viezurele (*Meles meles*),

nevăstuica (*Mustela nivalis*), veverița (*Sciurus vulgaris*) și iepurele (*Lepus europaeus*). Caracteristic și cel mai de preț mamifer din acest masiv este capra neagră (*Rupicapra rupicapra*). Dintre păsări, cele mai numeroase populații le formează cocoșul de munte (*Tetrao urogallus*), găinușa de alun (*Tetrastes bonasia*). Păsările răpitoare de zi, mai des întâlnite sunt: șoimul călător (*Falco pelegrinus*), uliul găinilor (*Accipiter gentilis*), vânturelul roșu (*Falco tinninculus*), șorecarul comun (*Buteo buteo*), iar dintre speciile ocrotite menționăm: vulturul pleșuv sur (*Gyps fulvus*), acvila de munte (*Aquila chrysaetos*), hoitarul (*Neophron perenopterus*), vulturul pleșuv brun (*Aegypius monachus*). Pe goluri de munte vara își duce viața brumărița (*Prunella callaris*). Pe văile munților este prezentă codobatura galbenă (*Motacilla flava flava*), cucul (*Cuculus canorus*), ciocănătoarea (*Dendrocops major*). Reptilele sunt prezente prin șopârle și șerpi. Dintre șerpilor veninoși aici își au sălașul vipera comună (*Vipera berus*), vipera cu corn (*Vipera ammodytes*). Dintre amfibieni, aici există broaște și tritoni. Peștii din lacurile glaciare sunt reprezentați de păstrăvi (*Salmo trutta lacustris*), iar din apele curgătoare păstrăvul curcubeu (*Salmo irideus shasta jordan*), alături de care mai trăiește boieșteanul (*Phoxinus phoxinus*) și zglăvoaca (*Cotus gobio*). Sub altitudinea de 1500 m în apa râurilor se găsesc lipanul (*Thymallus thymallus*) și mreana vânătă (*Barbus meridionalis petenyi*). La ieșirea apelor din munte se întâlnesc scobarul (*Chondrostoma nasus*) și cleanul (*Leuciscus cephalus*). (N. Popescu, 1982) Râurile și unele iezere sunt populate cu păstrăvi (*Salmo trutta fario*). (Gh. Mohan) [50]

RETICENȚĂ, (psih.) dispoziție spre reținerea exprimării propriilor gânduri și atitudini, ca urmare a timidității, jenei, neîncrederii, suspiciunii. [28]

RETICUL ENDOPLASMIC (RE), (cit.) organit celular format din cisterne aplatizate și tubuli anastomozati, care se extind în tot spațiul celular, de la învelișul nuclear și până la plasmalemă. Membrana r.e. este structural continuă cu membrana externă a învelișului nuclear. R.e. este principalul component al sistemului cito-membranic (membranele sale reprezintă mai mult de 50% din totalul endomembranelor, iar lumenul său sechestrează circa 10% din spațiul celular), îndeplinind funcții esențiale și anume: este implicat în sinteza și segregarea proteinelor, care vor fi excretate sau depozitate; realizează sinteza majorității lipidelor care intră în constituția citomembranelor; realizează glicozilarea parțială a proteinelor; contribuie la acumularea și degradarea unor substanțe toxice, ferind celula de intoxicare; transportă (prin lumen sau prin

intermediul veziculelor pe care le generează) diverși produși metabolici spre alte compartimente celulare (ex., corpul Golgi, vacuole) sau spre exterior, de unde și numele său de sistem circulator intracelular; formează peroxizomii și unii corpi proteici; contribuie la biogeneza lizozomilor, vacuolei, peretelui celular și la reorganizarea învelișului nuclear în telofază. În fiecare celulă există două tipuri de r.e.: granular (REG) și neted (REN). **REG** – componentă a r.e. formată predominant din cisterne aplatizate, ale căror membrane sunt tapitate, pe fața citosolică, cu ribozomi angajați în sinteza proteinelor. **REN** – componentă a r.e. formată dintr-o rețea de tubuli anastomozati, a căror membrană nu posedă ribozomi; are un rol important în sinteza lipidică. [69]

RETICULAT, (bot.) termen cu semnificația *dispus în rețea*. În acest sens există nervațiune reticulată la mai multe specii de plante; bulbi reticulați, la gladiole de pădure (*Gladiolus palustris*), brândușă (*Crocus reticulatus*); tulpină reticulată, la lupoaie sau verigel (*Orobancha reticulata*); vagină reticulată, la obsigă (*Bromus riparius*). [50]

RETICULITĂ, (med. vet.) inflamația rețelei, componentă a prestomacurilor la rumegătoare. [33]

RETICULOCITE, (anat.) eritrocite tinere, imature, proaspăt descărcate în circulație din măduva osoasă hematogenă. Se maturizează în 1-3 zile. Se numesc reticulocite datorită aspectului microscopic al citoplasmei, caracterizat prin prezența resturilor de ARN, de forma reticulară. [21]

RETICULUM, (anat.) sin. *ciur*, al doilea compartiment în stomacul unui rumegător. [37]

RETINACUL, (bot.) disc adeziv, vâscos, cu care poliniile (polinariile) se atașează de corpul insectelor prin intermediul caudiculei, aspect întâlnit la *Asclepidiaceae*, *Orchidaceae*. [50]

RETINACULUM, (anat.) 1. Parte componentă a aparatului de sărit al colembolilor; rolul lui este de a reține furca în timpul repausului. 2. Dispozitiv cu aspect de cârlig situat pe marginea internă a aripilor anterioare la lepidopterele evoluat, cu rol în cuplarea aripilor în timpul zborului. [62] → FRENULUM

RETINĂ, (anat.) stratul de celule senzitive și de fibre nervoase care captează interiorul unui ochi. La multe vertebrate sunt două tipuri de celule în retină: conuri și bastonașe. Numai primele pot distinge culorile. [37]

RETINITA, (med. u.) inflamație a retinei însoțită uneori de edem, exsudat și hemoragii retiniene. [33]

RETINOBLASTOM, (med. u.) tumoră malignă congenitală a retinei, care se observă la vârste fragede, formată din celule retiniene embrionare. [60]

RETINOL → VITAMINE LIPOSOLUBILE

RETRACTOR, (anat.) mușchi care împinge înapoi orice organ sau parte a unui organ. [37]

RETRACTIE, (fiziol.) scurtarea dimensiunilor sau scăderea volumului unui țesut sau organ. [33]

RETRAGEREA PĂDURILOR, (silv.) fenomen ecologic negativ provocat de om prin despăduririle cauzate de creșterea cererii pentru produse forestiere și de intensificarea conversiei terenurilor forestiere în scopuri agricole. La începutul secolului XX suprafața împădurită a planetei era estimată la 5 milioane ha. De atunci, ea s-a redus la 2,9 milioane ha, o suprafață dublă față de suprafața terenurilor agricole ale planetei. Rezultatul defrișărilor constă în inundații dezastruoase, luând mii de vieți, și distrugerea de locuințe, accelerarea scurgerii apei în ocean și reducerea deplasării ei spre interiorul continentelor. [50]

RETRIVER, (zootehn.) nume generic dat unui grup de rase de câini specializați în gășirea și aportarea vânatului mic, după ce acesta a fost doborât de către vânător. [34]

RETROACȚIUNE, (psih.) acțiune recurentă, propagată în sens invers, de la efecte la cauze, de la rezultate spre planurile în baza cărora se desfășoară acțiunea directă. Este o relație de feed-back pozitiv sau negativ. [28]

RETROFLEX, (bot.) termen cu semnificația *curbat brusc în afară sau înapoi*, aspect întâlnit la inflorescența, infructescența știrului (*Amaranthus retroflexus*). [50]

RETROGRADĂ, (astr.) mișcare aparentă a satelitului unei planete în sens opus mișcării generale, de la vest la est (răsare la apus și apune la răsărit). [12]

RETROGRESIUNE¹, (psih.) act de revenire sau întoarcere la comportamente și atitudini ce țin de o perioadă depășită a dezvoltării intelectuale. [28]

RETROGRESIUNE², (ecol.) procesul de degradare treptată sau accelerată a ecosistemelor. Este un fenomen opus succesunii ecologice și care s-a accelerat sub influența diferitelor impacte umane. [24]

RETROSPECȚIE, (psih.) privire spre trecut, evocare a acestuia. [28]

RETUZ, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația *ciuntit, țesit la vârf sau la bază*, aspect întâlnit la frunze sau la foliole, ex. frunzele de la salcia cu frunza țesită (*Salix retusa*), foliolele de la trifoi (*Trifolium retusum*). [50]

REȚEA, sistem de conducte, galerii, străzi, drumuri etc. cu multe ramificații și întretăieri. *Rețea de distribuție*, ansamblu de ramificații prin care se distribuie consumatorilor dintr-un oraș apa, gazele, electricitatea. [13]

REȚEA ATOMICĂ, (chim.) rețea cristalină ale cărei noduri reticulare sunt ocupate de atomi. Coeziunea cristalelor cu rețea atomică este asigurată prin legături covalente foarte puternice. [29]

REȚEA CRISTALINĂ, (chim.) sistem ordonat după care sunt aranjate în spațiu particulele componente

(ioni, atomi sau molecule) ale unui cristal. Acestea ocupă nodurile rețelei și se găesc într-o mișcare vibratorie în jurul unei poziții medii. Distanța dintre planele care trec prin nodurile rețelei cristaline este de ordinul a 10^{-8} cm și corespunde cu ordinul de mărime al particulelor constitutive. Pentru fiecare sistem cristalin există o rețea caracterizată prin celula elementară respectivă, de formă cubică, prismă hexagonală etc. [29] → CRISTAL

REȚEA CU NEUTRUL IZOLAT, (ind. energ.) o rețea electrică al cărei punct neutru nu are nici o legătură voită cu pământul, cu excepția celei realizate prin aparate de măsurare, de protecție sau de semnalizare, având o impedanță foarte mare. [59]

REȚEA CU NEUTRUL LEGAT LA PĂMÂNT, (ind. energ.) o rețea electrică al cărei punct neutru este legat la pământ fie direct, fie printr-o rezistență sau reactanță suficient de mică pentru a reduce oscilațiile tranzitorii și a îmbunătăți condițiile de funcționare selectivă a protecției contra defectelor la pământ. [59]

REȚEA DE CALCULATOARE, (inform.) sistem de calcul complex, alcătuit din mai multe calculatoare interconectate printr-un mediu de comunicare. Exemplu: rețeaua de calculatoare a unei agenții de protecția mediului sau rețeaua de calculatoare de la o bancă. [47]

REȚEA DE SUPRAVEGHERE A CALITĂȚII AERULUI, (prot. med.) ansamblul punctelor, stațiilor, automatelor de colectare etc. a probelor de aer, amplasate pe teren, pe baza cărora se poate cunoaște starea și evoluția poluării atmosferei în zona respectivă. Această rețea de supraveghere este condusă de reprezentanții administrației locale, industriale, ai asociațiilor de protecție a mediului, personalități calificate etc., ceea ce asigură credibilitatea informațiilor difuzate. [41]

REȚEA ELECTRICĂ DE DISTRIBUȚIE, (ind. energ.) rețea electrică de curent alternativ cu tensiunea cuprinsă între 0,4 kV și 110 kV inclusiv, prin care se vehiculează puteri electrice de la nodurile sursă la punctele de racordare ale consumatorilor. [59]

REȚEA ELECTRICĂ DE TRANSPORT, (ind. energ.) rețea electrică buclată de înaltă tensiune, de 220kV și mai mult, prin care se transportă la distanță puteri electrice importante. [59]

REȚEA HARTIG → MICORIZA

REȚEA INTERSTIȚIALĂ, (chim.) rețea compactă în care există spații libere, mărginită de patru sau șase atomi străini, cu diametrul atomic mic (H, N, C ș.a.), fără ca simetria generală a rețelei să se modifice. [29]

REȚEA IONICĂ, (chim.) rețea cristalină în care nodurile reticulare sunt ocupate de ioni. Coeziunea cristalelor cu rețea ionică este menținută prin forțe de

atracție electrostatică. Sărurile și oxizii prezintă, în general, rețea ionică. [29]

REȚEA METALICĂ, (chim.) rețea cristalină ale cărei noduri reticulare sunt ocupate de ioni pozitivi. Rețeaua metalică este caracteristică metalelor, proprietățile metalice comune sunt datorate electronilor care se mișcă între nodurile reticulare, mai mult sau mai puțin liberi. [29]

REȚEA NAȚIONALĂ DE ARII NATURALE PROTEJATE, ansamblul ariilor naturale protejate. [23]

REȚEA NEURONALĂ ARTIFICIALĂ, (inform.) rețea neurală artificială, o mulțime de neuroni artificiali interconectați conform unei anumite arhitecturi, care are rolul de a rezolva o anumită clasă de probleme. Există mai multe tipuri de rețele neuronale artificiale: rețele feedforward, rețele Hopfield (memorii asociative), mașina Boltzmann, rețele neuronale probabiliste etc. [47]

REȚEA STRATIFICATĂ, (chim.) rețea cristalină care face trecerea între rețeaua moleculară și rețeaua ionică sau atomică. În rețeaua stratificată, ionii sau atomii din fiecare strat sunt apropiați, însă între diferite straturi se află distanțe mai mari. Rețeaua stratificată ia naștere atunci când unul dintre ioni exercită o acțiune polarizantă puternică asupra celuilalt ion (de exemplu, combinații formate dintr-un cation cu rază mică și un anion cu rază mare). [29]

REȚEA TROFICĂ, (ecol.) un sistem complex de interconectare a lanțurilor trofice existente în cadrul unui ecosistem. [2]

REȚEAUA ECOLOGICĂ EMERALD, rețea europeană de arii de interes conservativ special, creată în baza Convenției privind conservarea vieții sălbatice și a habitatelor naturale din Europa, Berna, 1979. [24]

REȚEAUA ECOLOGICĂ NATURA 2000, rețea ecologică de arii naturale protejate constând în arii de protecție specială și arii speciale de conservare, instituită prin Directiva 94/43/CEE privind conservarea habitatelor naturale, a faunei și florei sălbatice. [23]

REȚEAUA FLUVIATILĂ, totalitatea râurilor dintr-o anumită regiune geografică. Teritoriul României posedă o rețea deasă, de cursuri fluviatile. Densitatea lor medie este de 0,5 km/km². Prin însumarea lungimii tuturor râurilor și pâraielor din țară (fără a lua în seamă lungimea din rețeaua deasă a cursurilor de scurgere intermitentă, torențială), se ajunge la lungimea totală de 118.000 km. Punându-le cap la cap lungimea lor ar înconjura pământul aproape de trei ori pe linia ecuatorului. (I. Ujvári, 1972) [50]

REȚEAUA MOLECULARĂ, (chim.) rețea cristalină ale cărei noduri reticulare sunt ocupate de molecule poliatomică. Atomii din molecule sunt reținuți laolaltă prin forțele de valență, iar între moleculele

situate în nodurile reticulare se exercită forțe van der Waals. Drept urmare, coeziunea cristalelor cu rețea moleculară este slabă. [29]

REȚINERE BIOLOGICĂ, (pedol.) proprietate a solului de a reține substanțe solubile și supuse levigării, sub formă de substanțe organice produse prin activitatea de sinteză a plantelor și microorganismelor. [29]

REȚINERE MECANICĂ, (pedol.) proprietate a solului de a reține în spațiul lui poros, printr-un mecanism exclusiv mecanic, particule aflate în suspensie în apa de infiltrație, având diametre mai mari decât deschiderea porilor. [29]

REUMATISM, (med. u.) afecțiune ce provoacă dureri musculare, articulare sau ale țesuturilor fibroase. **R. cardiac** – formă a reumatismului articular acut manifestată prin modificări inflamatorii cardiace și ale valvelor cardiace. [60]

REUNIRE, (genet.) unire a fragmentelor cromozomale rupte în altă ordine decât cea inițială. [19]

REVELAȚIE, (rel.) dezvăluire, descoperirea neașteptată a unui fapt, a unui adevăr ascuns etc. Lucrarea supranaturală prin care Dumnezeu a dezvăluit lumii voința Sa. **R.** este de două feluri: naturală și supranaturală. Cea supranaturală s-a făcut prin prooroci și prin Însuși Mântuitorul. Ea se păstrează și se transmite sub călăuzirea Duhului Sfânt în Biserică prin cele două căi: Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție. [65]

REVENT (*Rheum rhabarbarum*, *R. undulatum*, fam. *Poligonaceae*, sin. *rabarbură*, *rabarber*), (agric.) gen de plante ce cuprinde mai multe specii vivace, originare în cea mai mare măsură din Asia, pe un areal foarte larg (Mongolia, China, India, Afghanistan, Siberia etc.) și chiar zona limitrofă Mării Mediterane (Siria, Iran, Turcia, Liberia, Bulgaria etc.). A fost cultivat mai întâi în Anglia, de unde s-a răspândit mai ales în vestul Europei. În România, reventul este puțin răspândit, fiind utilizat mai mult în Transilvania și Moldova. Reventul se cultivă pentru pețiolul frunzei, hipertrofiat, cu gust acrișor, din care se prepară compoturi, marmelade, jeleuri, prăjituri și în unele zone chiar băuturi ușor alcoolice. Limbul frunzelor are un conținut ridicat în acid oxalic. Este puțin pretențios la căldură, având o foarte bună rezistență la temperaturi scăzute. Suferă la căldurile mari din timpul verii, de aceea trebuie să fie cultivat în zonele colinare și de nord ale țării. Nu suportă excesul apei în sol, deoarece produce asfixierea rădăcinilor. Dar, în același timp, reventul este și exigent la apă, pentru ca pețiolurile să fie fragede și groase. Ținând seama că este o cultură ce poate dura între 5 și 15 ani și că producțiile anuale se situează între 50 și 100 t/ha, este necesar să se acorde atenție fertilizării atât la înființarea culturii (60-80 t/ha gunoi de grajd), cât și

suplimentării anuale cu cantități suficiente de îngrășăminte chimice. Reventul cere ca solul să aibă un drenaj bun, cu textură lutoasă și luto-argilooasă. Pe solurile ușoare, reventul are nevoie de irigații frecvente, însă se asigură o mai bună precocitate. Este o specie tolerantă pentru pH, care poate fi între 5,5 și 7. Preferă însă un pH = 6. *Tehnologia de cultivare a reventului*. Se cultivă prin producerea prealabilă a materialului săditor (răsad) în cuiburi sau ghivece, ca și prin *despărțire de tufe*. Pentru realizarea unei culturi uniforme se recomandă înființarea acesteia prin răsad produs la ghivece și plantat în câmp când plantele au 3-4 frunze adevărate, din mai și până în august. Schema de plantare: cultura se realizează în rânduri la 1,4-1,5 m distanță și 1 m distanță între plante pe rând. Recoltarea începe după 10-12 luni de la înființarea culturii cu plante provenite din despărțirea tufelor și după 18-20 de luni în cazul când plantele provin din răsad. Recoltarea constă în tăierea frunzelor de la nivelul solului, după care se îndepărtează limbul. Pețiolurile se leagă în mănunchiuri. Ciclul de cultură este de 6-12 ani. Producția se situează între 60 și 100 t pețioluri/ha pe an. Soiuri: în lista oficială este menționată o populație locală: de Ardeal. În alte țări sunt cultivate diferite soiuri ca: *Ondulat de America*, *Monarch rouge*, *Chery*, *Roșu timpuriu de Tobolsk*, *MacDonald*, *Victoria* etc. [72]

REVERIE, (psih.) termen propus de Freud pentru a desemna producțiile mentale imaginate în stare de veghe, dar care prezintă anumite similitudini cu visele nocturne; ca și ele, reveriile diurne vizează satisfacerea dorințelor. [28]

REVERSIA COACAZULUI, (fitopat.) viroză produsă de *Erisphyes ribis*. Simptome: sepalele devin roșu-brune, frunzele sunt mici și înguste, cu suprafața vălurată. Se combate prin tratarea termică a butașilor înrădăcinați. Se ține la temperatura de 34-36°C, timp de 20-30 de zile sau prin tratament cu apă caldă la temperatura de 45-47,5°C, timp de 10-15 minute. [50]

REVERSIBILITATE, (psih.) concept de mare însemnătate în sistemul lui Piaget, desemnând capacitatea mentală de a executa aceeași acțiune în două sensuri de parcurs, subiectul fiind conștient de faptul suprapunerii itinerariilor și a invariantei acțiunii. [28]

REVERSIE, (genet.) revenire a fenotipului mutant la forma sălbatică. [56]

REVERSTRANSRIPTAZA ADN-POLIMERAZA-ARN-DEPENDENTĂ, (genet.) enzimă capabilă să inverseze transcripția genică, folosind ARN-ul drept matrită pentru sinteza ADN-ului. [56]

REVIRESCENT, (bot.) termen cu semnificația *care înverzește din nou*. [50]

REVIRESCENȚĂ, (bot.) reluarea activităților vitale după o stare de latență. [50]

REVIZIE, ansamblul operațiilor executate asupra unei instalații, a unei mașini etc. care constă în reglarea pieselor și aparatelor, în înlăturarea jocurilor survenite prin uzură etc. [13]

REVOLUT, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația *răsucit în afară spre fața inferioară*, aspect întâlnit la frunzele de ciuboțica cucului, griceorii (*Primula* sp.), șteviei de grădină (*Rumex patientia*) etc. [50]

REVOLVER, armă individuală de foc portabilă, prevăzută cu o magazie pentru cartușe în formă de butoiș ale cărei locașuri îndeplinesc și funcția de cameră a cartușului. [31]

REXOCARP, (bot.) fruct care, prin rupere, își împrăștie semințele la maturitate, aspect întâlnit la slăbănog (*Impatiens noli-tangere*). [50]

REZEȚIE, (med. u.) excizia unei porțiuni de mărime diferită între două secțiuni chirurgicale practicate într-un organ. **R. apicală**, apexectomie; **r. articulară**, **r. modelantă**, **r. articulară** largă făcută cu scopul de a recupera mișcările articulare și funcția articulației; **r. de maxilar**, a unei porțiuni din maxilar în scopul îndepărtării unei tumori maligne. [43]

REZERVAȚIE, termen folosit pentru a desemna un teritoriu delimitat pentru ocrotirea florei și faunei rare. [50]

REZERVAȚIE NATURALĂ, o suprafață de teren, constituită în principal pentru știință, ce cuprinde un teritoriu cu natură sălbatică sau semisălbatică de valoare deosebită în ce privește genofondul, ecofondul și biodiversitatea. După obiectivele de protejat, rezervațiile pot fi: geologice, botanice, forestiere, peisagistice, genetice (de semințe), faunistice, cinegetice etc. și mixte. În fondul forestier al României de mare prestigiu și popularitate se bucură, de exemplu, rezervațiile: laricetul de la Vidolm (M. Apuseni), laricetul Polița cu Crini (M. Ceahlău), făgetul Izvoarele Nerei (Banat), gorunetul de la Ronișoara (Maramureș), Codrul secular Slătioara (amestec de rășinoase cu fag) din Bucovina, amestecul de brad cu fag din Bucegi (rezervația Caraiman), Pădurea Hagieni (Dobrogea), Pădurea Hanu Conachi (Galați), pădurea Letea (Delta Dunării), Muntele Pietrosul Mare (Borșa-Maramureș), Muntele Cozia (Vâlcea), Muntele Retezat, Muntele Domogled (Valea Cernei), pădurea Codrul de Aramă (Neamț) etc. După statutul de funcționare (IUCN – Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii – 1994) se deosebesc următoarele categorii: I. **Rezervație strict naturală** sau **arie sălbatică**: o arie protejată destinată în principal pentru știință sau pentru protejarea vieții

sălbatică; II. **Parc național:** o arie destinată în principal pentru protecția ecosistemelor, precum și pentru recreere; III. **Monument natural:** protejat și destinat în principal pentru conservarea factorilor naturali specifici; IV. **Habitat:** o arie amenajată, protejată și destinată în principal pentru conservare prin intervenții manageriale; V. **Peisaj protejat, terestru sau marin:** o suprafață protejată și destinată în principal pentru conservarea peisajului; VI. **Suprafață destinată pentru protecția resurselor:** o arie protejată și destinată în principal pentru utilizarea susținută a ecosistemelor naturale. O categorie aparte este **Rezervația Biosferei**, care reprezintă un parc național ridicat la rangul de unitate de interes multinațional, având ca scop protecția deosebită a diversității biologice, genetice și de medii, precum și a resurselor naturale, în mod secundar amenajată și culturalizată prin mijloace legale și de altă natură. În România există două asemenea arii: Delta Dunării și Pietrosul Rodnei. [4]

REZERVAȚII ALE BIOSFEREI, teritorii naturale relativ întinse, cu unul sau mai multe ecosisteme, care beneficiază de un statut special de protecție. În România acestea sunt: Munții Retezat, suprafața 3.804.700 ha, jud. Hunedoara; Delta Dunării, suprafața 580.000.000 ha, jud. Tulcea, Constanța; Munții Rodnei, suprafața 4.639.900 ha, jud. Bistrița-Năsăud, Maramureș, Suceava. [50]

REZERVAȚIILE NATURALE COMPLEXE DIN ROMÂNIA. Pe teritoriul României, cu variatele sale forme de relief, există numeroase rezervații complexe cu caracter geologic, peisagistic, floristic, faunistic, forestier, de o inestimabilă valoare științifică: **judetul Alba:** Cheile Râmețului (200 ha), Iezerul Șurian (20 ha), Iezerul Ighelului (500 ha); **judetul Arad:** Lacul Bezdin (25 ha); **judetul Argeș:** Masivul Iezer-Păpușa (1 200 ha), Cheile Dâmbovicioarei și Cheile Brusturețului (150 ha), microrelieful carstic de la Cetățeni (10 ha); **judetul Bihor:** Defileul Crișul Repede (220,70 ha), Cetățile Ponorului și Valea Galbenei (92,30 ha), Sărtoarea Bohodeiului (174,60 ha), Cetatea Rădesei (20 ha); **judetul Bistrița-Năsăud:** Bila-Lala (800 ha), Valea Repedea (222 ha), Tăul Zânelor (1,50 ha); **judetul Botoșani:** Stânca Ștefănești (1 ha); **judetul Brașov:** Masivul Bucegi (Bucșoiu, Valea Mălăiești, Valea Gaura) (1.588 ha), Masivul Piatra Craiului (1.459,20 ha), Tâmpa (1.203 ha), Valea Arpășelului (736 ha); **judetul Caraș-Severin:** Cheile Nerei-Beușnița (3.368 ha), Cheile Carașului (894 ha); **judetul Cluj:** Cheile Turzii (175,70 ha); **judetul Constanța:** Cheia (185 ha), Valul lui Traian (5 ha), Istria-Nunțași (120 ha), Grindul Chituc-Golovița-Smeica (900 ha);

judetul Covasna: Muntele Puciosu-Turia (4,90 ha), Valea Iadului-Turia (3 ha); **judetul Dâmbovița:** Pădurea Cocora și Cheile Horoabei (367,20 ha), Pădurea și Cheile Zănoagei (983,30 ha); **judetul Gorj:** Cheile Corcoaiei (10 ha), Cheile Sohodolului (20 ha); **judetul Harghita:** Lacul Roșu și Cheile Bicazului (960,80 ha), Lacul Sf. Ana (78,40 ha); **judetul Hunedoara:** Parcul Național Retezat (2.000 ha), Muntele Vulcan (5,20 ha), Cheile Crivădiei (5 ha), Piatra Iorgovanului, Albele, Piule (820 ha), Măgura Uroiului (10 ha), Conul vulcanic al Cetății Deva (31 ha), Lacul Câlcescu (2 ha); **judetul Maramureș:** Pietrosul Mare (3.300 ha); **judetul Mehedinți:** Valea Cernei Domogled (10.000 ha), Porțile de Fier (423 ha), Cazanele Dunării (115 ha); **judetul Neamț:** Ceahlăul (4.073,20 ha), Cheile Bicazului (2.218,90 ha), Munticelu-Cheile Șugăului (90 ha); **judetul Prahova:** Masivul Bucegi (3.849,80 ha), Tigăile Mari-Ciucaș (3 ha), Culmea Zăganului-Ciucaș (5 ha), Suvițele Benii-Ciucaș (2 ha); **sectorul agricol Ilfov:** Lacul și Pădurea Snagov (1.727 ha); **judetul Sibiu:** Lacul și golul alpin Bălea (120,40 ha), Iezerele Cindrelului (450,50 ha); **judetul Suceava:** Munții Căliman (350 ha), Munții Rarău-Pietrele Doamnei (887,90 ha), Cheile Zugurenilor (159,10 ha), Cheile Lucavei (40 ha); **judetul Vâlcea:** Munții Cozia (4.462 ha); **judetul Vrancea:** Reghiu-Scruntaru (125 ha). [50]

REZERVAȚIILE NATURALE FAUNISTICE DIN ROMÂNIA. Fauna de nevertebrate și vertebrate, unele dintre ele rare, endemice și relictice glaciare, prezente în diferite medii de viață, reprezintă obiectul măsurii de ocrotire în cadrul rezervațiilor naturale. **Județul Arad:** Pădurea Prundul Mare (16,60 ha); **judetul Argeș:** Valea Vâlsanului (17 ha); **judetul Brăila:** Insula Mică a Brăilei (5.336 ha); **judetul Cluj:** Lacul și Valea Legiilor (20 ha), Lacul Știucilor (25 ha), Lacul Geaca (25 ha), Stufărișurile de la Sic (22 ha); **judetul Constanța:** Lacul Techirghiol (10 ha), Pădurea Esehioi (168,10 ha); **judetul Dâmbovița:** Izvoarele de la Corbii Ciungi (5 ha); **judetul Dolj:** Rezervația ornitologică de la Ciuperceii Noi (500 ha); **judetul Ialomița:** Pădurile Caiafele și Moroiu (478,90 ha); **judetul Maramureș:** Cornedei-Ciungii Bălășinii (800 ha); **judetul Mureș:** Lacul Fărăgău (35 ha); **judetul Timiș:** Mlaștinile de la Satchinez (74 ha); **judetul Tulcea:** Insula Popina (86 ha), Periteașca-Gura Portiței-Bisericuța (3.900 ha), Sf. Gheorghe-Palade, Perișor-Insula Sahalin (16,40 ha), Roșca-Buhaiova-Hrecisca (14.600 ha), Refugiile de cuibărit și migrație (6.600 ha), Coloniile mixte de cuibărit Uzlina-Marchelu-Plopu-Murighiol-Tatanir. [50]

REZERVAȚIILE NATURALE FLORISTICE ȘI FAUNISTICE DIN ROMÂNIA

REZERVAȚIILE NATURALE FLORISTICE ȘI FAUNISTICE DIN ROMÂNIA. Flora și fauna de nevertebrate și vertebrate cu caractere deosebite din punct de vedere științific constituie baza sistemului lor de ocrotire din România. **Județul Botoșani:** Pădurea Vorona (151,60 ha); **județul Galați:** Dunele Continentale de la Hanul Conachi (199,30 ha); **județul Suceava:** Pădurea Demăcușa (238,60 ha). [50]

REZERVAȚIILE NATURALE FLORISTICE ȘI FORESTIERE DIN ROMÂNIA. Frumusețea și valoarea științifică a rezervațiilor floristice și forestiere din România constituie dovada istorică de succesiune a capriciilor climei de-a lungul multor mii sau milioane de ani, care au avut loc în acest spațiu geografic al Terrei. Relictele glaciare fac dovada unor timpuri climatice îndepărtate, iar endemismele sunt zămisliți originali ale munților sau șesurilor care formează relieful României. Există numeroase rezervații care ascund astfel de comori. **Județul Alba:** Șesul Craiului de la Scărișoara-Belioara (225,70 ha), Laricetul de la Vidolm (91,50 ha), Pădurea Sloboda (20 ha), Molhoșurile de la Căpățâna (13 ha), Cheile Intregalde (80 ha), Tăul fără fund de la Băgău (4 ha), Poienile cu narcise de la Negrileasa (5 ha), Pădurea de la Cheile Lazului (25 ha), Arboretul de la Măgureni (10 ha), Făgetul de la Cetatea Dacilor (35 ha), Cheile Vălișoarei (80 ha), Piatra Ceții (8 ha); **județul Arad:** Dosul Laurului (31 ha), Bălțile de la Gurahonț (2 ha), Runcu-Groși (248,60 ha), Pădurea Măgura (111,80 ha), Pădurea Pleșa (173,70 ha), Pădurea Dealul Mocrii (16,10 ha); **județul Argeș:** Parcul dendrologic de la Mihăilești (57,50 ha), Poiana cu narcise de la Negrași (32 ha); **județul Bacău:** Arboretul de tisă din Munții Nemirei (10 ha), Pădurea Runc (57,50 ha), Pădurea Arsura (34,50 ha), Pădurea Slănic-Moldova (571 ha), Pădurea Cambur (32,60 ha), Izvorul Alb (2 ha), Parcul dendrologic Hămăieiuș (47,50 ha), Parcul dendrologic Dofteana (25,70 ha), Dealul Perchiu (90,60 ha); **județul Bihor:** Valea Iadului-Dealul Mare (2 ha), Dealul Pacău (8 ha), Poiana cu narcise Goroniște (10 ha), Pârâul și Lacul Pețea (4 ha); **județul Bistrița-Năsăud:** Parcul dendrologic Arcalia (15,94 ha); **județul Botoșani:** Pădurea Horlăceni (5,20 ha), Pădurea Ciornohal (77,1 ha), Pădurea Tudora (124,70 ha), Pădurea Stoicșa-Suharău (60,70 ha), Ripiceni (1 ha), Codrul Eminescian (118,30 ha); **județul Brașov:** Poiana cu narcise de la Dumbrava Vadului (391,90 ha), Dealul Cetății-Lempes (275,52 ha), Pădurea Bogăți (1 ha), Mlaștina Hărman (6 ha), Pădurea și Mlaștina Prejmer (30 ha), Mlaștina Stupini (5 ha), Mlaștina Dumbrăvița Bârsei (0,50 ha); **județul Brăila:** Pădurea Vișoara

(1.693,60 ha); **județul Buzău:** Pădurea Frasinu (158 ha); Pădurea Spătaru (150 ha), Pădurea Milea-Viforita (134 ha), Pădurea Brădeanu (2,20 ha), Colții Balei-Siriu (275 ha), Sărătura de la Costești (1 ha), Pădurea Văleanca (1,40 ha); **județul Caraș-Severin:** Valea Mare (488 ha), Lunca Pogănașului (2 ha); **județul Călărași:** Pădurea Ciornuleasa (73,20 ha), Pădurea Tămădău (35 ha); **județul Cluj:** Fânețele Clujului de la Copârșia (7,50 ha), Fânețele Clujului-Valea lui Craiu (2,88 ha), Fânețele de la Suatu (9,20 ha), Valea Morii-Feleacu (2 ha), Pârâul Dumbrava (1 ha), Izvoarele Someșului Cald-Beliș (6.490,30 ha), Tinovu Mare de la Izbuc (8 ha), Cheile Turului (20 ha), Sărăturile de la Băile Turda (4 ha); **județul Constanța:** Pădurea Hagieni (207,40 ha), Dealul Alah-Bair (25 ha), Fântânița-Murfatlar (19,70 ha), Pădurea Dumbrăveni (345,70 ha), Canaraua Fetei (168,30 ha), Dunele de la Agigea (25 ha); **județul Covasna:** Mestecănișul de la Reci (14 ha), Mlaștina de la Ozunca-Băi (8 ha), Tinovul Luci (120 ha), Turbăria Apa Roșie (25 ha); **județul Dâmbovița:** Valea Lucăcilă (193,30 ha); **județul Dolj:** Pădurea Giurumela de la Poiana Mare (8 ha); **județul Galați:** Pădurea Breana (88,30 ha), Pădurea Pogănești (33,50 ha), Pădurea Gârboavele (100 ha); **județul Giurgiu:** Pădurea Anghelești-Bucșani (4,30 ha), Pădurea Comana (438,50 ha), Pădurea Manafu (83,30 ha), Pădurea Ciornuleasa (75,20 ha); **județul Gorj:** Cheile Oltețului (20 ha), pădurea de castani Pocruia-Tismana (32,40 ha); **județul Harghita:** Mlaștina de la Sâncrăieni-Ciuc (1 ha), Mlaștina Būdös (3 ha), Mlaștina „După Luncă” (40 ha), Mlaștina Beneș (4 ha), Mlaștina Valea Mijlocie (4 ha), Tinovul Luci (279 ha), Tinovul Mohoș (40 ha), Băile Borsec (0,50 ha), Dumbrava Harghitei (2 ha), Pârâul Dobreanului (3,50 ha); **județul Hunedoara:** Pădurea Bejan (42 ha), Parcul dendrologic de la Simeria (70 ha), Pădurea Slivuț (506 ha), Pădurea Chizid (129 ha), Fânețele de la Pui (13 ha), Mlaștina Peșteana (2 ha), Parângul Mic (0,50 ha), Dealul Poieni (1 ha), Fața Fetei (3 ha), Fânețele de la Nucșoara (10 ha); **județul Iași:** Pădurea Cătălina-Cotnari (7,60 ha), Pădurea Roșcani (34,60 ha), Pădurea Uricani (68 ha), Pădurea Humosu (73,30 ha), Pădurea Poieni-Cărbunărie (9,30 ha), Pădurea Galata (1,90 ha), Fânețele de la Valea lui David (50 ha), Valea Lungă (0,20 ha), Valea Ilenei (10 ha); **județul Maramureș:** Tăul lui Dumitru (1,50 ha), Tăul Brebului (1 ha), Mlaștina Vlășchinescu (1,50 ha), Lacul Morărenilor (20 ha), Mlaștina Poiana Brazilor (4 ha), Stâncăriile Sălăhoi-Zâmbroslavele (5 ha), Cornetul de la Ronișoara (62 ha), Laricetul de la Coșteiul (0,70 ha), Gorunetul de la Ocna Șugatag (44 ha), Stâna lui Vartic (10 ha);

judetul Mehedinți: Gura Văii-Vârciorova (303,96 ha), Pădurea de liliac de la Ponoare (20 ha), Pădurea Stârmîna (100 ha); **judetul Mureș:** Zău de Câmpie (3 ha), Pădurea Mocîar (48 ha), Parcul dendrologic Gurghiu (48 ha), Pădurea Lăpușna (62 ha), Pădurea Brădățel (48 ha), Vălenii de Mureș (2,50 ha); **judetul Neamț:** Pădurea Gojman-Tarcău (171,30 ha), Pădurea Vânătorii Neamțului (79,60 ha), Dealul Vulpii-Boțoaia (2 ha), Parcul dendrologic de la Văleni (3 ha), Dumbrava Roșie (0,50 ha), Codrii de Aramă (6,60 ha), Codrii de Argint (1,80 ha); **judetul Olt:** Pădurea Topana (144 ha), Pădurea Seaca-Optășani (218 ha), Pădurea Călugărească (58 ha), Casa Pădurii (13 ha); **judetul Prahova:** Aninișul de la Sinaia (1,37 ha), Codrul secular Glodeasa (347 ha), Pădurea Cocorești-Mislii (75 ha), Pădurea de stejar de la Plopeni (10,70 ha), Pădurea cu narcise de la Valea Rea (2 ha), Poiana cu narcise de la Floreni (1 ha), Creasta stâncăriei de la Tohani (2 ha); **judetul Satu Mare:** Grădina Cailor (10 ha), Valea Ierului (3 ha), Mlaștina și dunele de la Vermeș (60 ha); **sectorul agricol Ilfov:** Pădurea Căldărușani (468 ha), Pădurea Balamuci (15 ha), Pădurea Râioasa (54,80 ha); **judetul Sibiu:** Dealul Măgura (11,30 ha), Dealul Furcilor (5 ha), Mormintele de la Cașolt (5,90 ha), Pădurea de Tisă Arpașu (36,40 ha), Tinoavele de la Lunca Prigoanei (8 ha); **judetul Suceava:** Pădurea Dragomirna (131 ha), Pădurea Zamostea-Luncă (116 ha), Tinovul Șarul Dornei (35 ha), Tinovul Grădinița (225,60 ha), Tinovul Poiana Stampei (677,10 ha), Tinovul de la Lucina-Găina (1 ha), Ochiuri (5 ha), Pădurea Valea Putnei (283 ha), Pădurea Crujana (82,30 ha), Codrul secular Giumalău (314,20 ha), Codrul secular Slătioara și Plaiul Todirescu (854,30 ha), Răchitișul Mare (177,50 ha), Fânețele seculare de la Bosaci-Frumoasa (14 ha), Fânețele seculare de la Bosaci-Ponoare (24,50 ha), Dealul Toanțelor (3 ha), Lunca de la Salcea (10 ha); **judetul Timiș:** Parcul dendrologic Bazoș (64,40 ha), Sărăturile de la Dinaș (5 ha), Pădurea Cenad (314 ha), Movila Șișitaș (0,50 ha); **judetul Tulcea:** Valea Fagilor (154,20 ha), Pădurea Babadag (300 ha), Arinișul de la Ierenciuc (47,90 ha), Pădurea Caraorman (840,50 ha), Pădurea Letea (2 745,90 ha); **judetul Vaslui:** Pădurea Bălteni (22 ha), Pădurea Bădeana (126,70 ha), Pădurea Seaca Movileni (48,10 ha), Pădurea Hârboanca-Brăhășoaia (69,50 ha), Pădurea Valea Urii (100 ha), Pădurea Călinești (365 ha), Coasta Rupturilor-Tanacu (6 ha), Movilele lui Burcel (12 ha), Fânațul de la Glodeni (6 ha); **judetul Vâlcea:** Pădurea Latorița (71 ha); **judetul Vrancea:** Pădurea Tișița (307 ha), Pădurea Lepșa-Zboina (220 ha), Pădurea Cenaru (I, II) (383,20 ha),

Pădurea Izvoarele Nărujii (78 ha), Pădurea Schitu Dălhăuți (190 ha). [50]

REZERVAȚIILE NATURALE GEOLOGICE DIN ROMÂNIA. Aspectul reliefului ca rezultat al luptei dintre forțele interne ale pământului (prin mișcări, împingeri, striviri, rupturi, erupții vulcanice), dar și al factorilor fizici externi a modelat scoarța terestră constituind aspecte care sunt puse sub ocrotire. **Județul Alba:** Calcarele de la Remetea (26 ha), Calcarele de la Ampoița (0,20 ha), Detunata Goală și Detunata Flocoasă (14,50 ha); **judetul Arad:** Izbucul de la Călugări (24,60 ha); **judetul Bihor:** Pietrele Boghii (189,80 ha); **judetul Bistrița-Năsăud:** Piatra Corbului (5 ha), Zăvoaiele Borcutului (10 ha); **judetul Brașov:** Bazaltele de la Rupea (18,96 ha), Calcarele de bazalt Piatra Cioplită (0,50 ha), Coloanele de bazalt de la Racoșul de Jos (1,05 ha); **judetul Buzău:** Vulcanii noroiși de la Pâcelele Mari și Pâcelele Mici (5 ha), Sarea lui Buzău (100 ha), Grunțul sau Piatra Albă (0,50 ha), Focul Viu (0,25 ha); **judetul Cluj:** Cariera Corabia (0,50 ha); **judetul Harghita:** Peștera Șugău (17 ha); **judetul Maramureș:** Izvorul Albastru al Izei (100 ha), Cheile Babei (7 ha), Lacul Albastru (0,50 ha), Creasta Cocoșului (50 ha), Cheile Tătarului (4 ha); **judetul Mureș:** Lacul Ursu (46 ha); **judetul Neamț:** Stânca Șerbești (5 ha), Piatra Teiului (0,20 ha); **judetul Prahova:** Vârful Omu (1 ha), Martorii de eroziune Babele, Sfinxul (2 ha), Baba din Vânturiș (2 ha), Muntele de Sare Slănic (2 ha); **judetul Sibiu:** Lacul fără Fund-Ocna Sibiului (0,20 ha), Vulcanii noroiși de la Hășag (100 ha); **judetul Suceava:** Moara Dracului (7 ha), Clipa triasică Pârăul Cailor (0,50 ha), Piatra Buhei (1,50 ha), 12 Apostoli (200 ha); **judetul Vâlcea:** Șiroirile de pământ și piramidele de pământ de la Stăncioiu (38,90 ha), Șiroirile de pământ de la Goranu (2,90 ha); **judetul Vrancea:** Cascada Putnei (10 ha), Focul viu de la Andreiașul de Jos (12 ha). [50]

REZERVAȚIILE NATURALE PALEONTOLOGICE DIN ROMÂNIA. Sunt mărturiile ale trecutului constând din rămășițe fosilifere ale florei și faunei dintr-o anumită perioadă a istoriei naturale a pământului. Ele au importanță științifică permițând reconstituirea dezvoltării diferitelor grupe de plante și animale care au trăit pe teritoriul țării noastre. **Județul Alba:** Calcarele de orbitolite de la Piatra Corbului (1 ha), Dealul cu Melci (4,3 ha), Calcarele de la Valea Mică (1 ha), locul fosilifer Gârbova (1,50 ha); **judetul Argeș:** Calcarele de la Albești (0,50 ha), Granitul de la Albești (0,50 ha), Locul fosilifer Suslănești (1 ha); **judetul Bihor:** Locul fosilifer din Valea Lion (0,20 ha), Reciful de rudiști de la Valea Crișului (0,40 ha), Calcarele tortoniene din Valea Cernioara-Tășnad (0,40 ha); **judetul Brașov:** Locul fosilifer Purcăreni (0,04 ha), Locul fosilifer Gârbova

(0,50 ha), Punctul fosilier Carhaga (1 ha), Locul fosilier Vama Strunga (10 ha); **judetul Cluj:** Locul fosilier Corușul (4 ha); **judetul Constanța:** Locul fosilier Credința (6 ha), Locul fosilier Seimeni (0,50 ha), Reciful Topalul (8 ha), Locul fosilier Aliman (14,62 ha), Locul fosilier Cernavodă (3 ha); **judetul Dâmbovița:** Locul fosilier Plaiul Domnesc (0,50 ha), Locul fosilier Plaiul Hoților (0,50 ha); **judetul Dolj:** Locul fosilier Bucovăț (4 ha); **judetul Galați:** Locul fosilier Rateș-Tecuci (1,50 ha), Locul fosilier Tirighina (1 ha); **judetul Iași:** Dealul Repedea (5,80 ha); **judetul Maramureș:** Locul fosilier Chiuzbaia (50 ha); **judetul Mehedinți:** Locul fosilier Svișița (93,10 ha), Locul fosilier Bahna-Vârcirova (1 ha); **judetul Neamț:** Locul fosilier Pietricica (23 ha), Locul fosilier Cozla (5 ha), Locul fosilier Cernegura (5 ha); **judetul Sibiu:** Calcarele de hipuriți de la Cîsnădoara (1 ha), Calcarele de la Turnul Roșu (26,40 ha); **judetul Suceava:** Piatra Pinului și Piatra Șoimului (1,50 ha), Piatra Țibăului (10 ha), Stratele de la Pojorâta (0,50 ha); **judetul Timiș:** Locul fosilier Rădmănești (4 ha); **judetul Tulcea:** Locul fosilier Bujoarele (8 ha), Locul fosilifer Aghighiol (3 ha); **judetul Vaslui:** Nisipăria Hulubăț (2,50 ha), Locul fosilier Mălușteni (2,50 ha). [50]

REZERVAȚIILE NATURALE SPEOLOGICE DIN

ROMÂNIA. Peșterile din România sunt adevărate vestigii geologice datorită curgerii milenare a apelor subterane și un mediu unde viața prezintă aspecte cu totul speciale. **Județul Alba:** Ghetarul de la Vârtop (124,90 ha), Complexul Carstic Scărișoara (200,71 ha), Vânturile Ponorului-Huda lui Păpară (2 ha); **judetul Argeș:** Peștera de la Uluce (5 ha); **judetul Bihor:** Peștera Vadul Crișului (10 ha), Castrul din Valea Sighișelului, cu peșterile: Măgura, Corbeasca și Dealul Cornii (420,40 ha), Peșterile din Valea Ieșului (2 ha), Peștera Vântului (100 ha), Peștera Urșilor (1 ha), Peștera Meziad (0,50 ha); **judetul Bistrița-Năsăud:** Peștera Izvorul Tăușoarelor (70,90 ha); **judetul Cluj:** Peștera Vârfurașu (1 ha); **judetul Constanța:** Gura Dobrogei cu peșterile Lilieci și La Adam (15 ha), Peștera Limanu (25,30 ha); **judetul Gorj:** Peștera Cioaca cu Brebenei (10,20 ha), Peștera Gura Plaiului (1 ha), Peștera Muierii (10 ha), Peștera Polovragi (5 ha); **judetul Hunedoara:** Peștera de la Tecuri (16,70 ha), Peștera Șura Mare (4 ha), Lunca Ponorului (20 ha), Complexul Carstic Cioclovina Ponorici (50 ha), Peștera Zeicului (1 ha), Peștera cu corali (1 ha), Peștera Piatra Topliței (1 ha); **judetul Mehedinți:** Complexul carstic Topolnița-Iepurani (100 ha); **judetul Neamț:** Peștera Toșorog (1 ha). [50]

REZERVĂ ABSOLUTĂ, (ecol.) totalitatea substanțelor organice produse de o biocenoză în decursul existenței sale. [2]

REZERVĂ BIOLOGICĂ, (fitopat.) organismele dăunătoare plantelor care au rezistat peste iarnă. [61]

REZERVĂ DE REGLAJ PRIMAR, (ind. energ.) rezervă de putere care, la abaterea frecvenței de la valoarea de consemn, poate fi mobilizată automat în 30 secunde și poate rămâne în funcțiune pe durata de minimum 15 minute. [59]

REZERVĂ DE REGLAJ SECUNDAR, (ind. energ.) rezervă de putere electrică ce poate fi mobilizată automat într-un interval de maximum 15 minute, la abaterea frecvenței și/sau soldului puterii de schimb de la valoarea de consemn. [59]

REZERVĂ PISCICOLĂ, (pisc.) cantitatea de pește dintr-un bazin acvatic care poate să asigure producția piscicolă în anii viitori. [10]

REZERVĂ TERȚIARĂ LENTĂ, (ind. energ.) rezervă de putere asigurată de grupuri generatoare care au timp de pornire și preluare a sarcinii mai mic de 7 ore. [59]

REZERVĂ TERȚIARĂ RAPIDĂ, (ind. energ.) rezervă de putere asigurată de grupuri generatoare care sunt calificate pentru a realiza sincronizarea și încărcarea sarcinii în maximum 30 minute. [59]

REZERVĂ TURNANTĂ, (ind. energ.) diferența dintre puterea disponibilă a grupului în funcțiune și suma dintre puterea produsă, rezerva de reglaj primar și rezerva de reglaj secundar frecvență/putere a acestora. [59]

REZERVOR, (ind.) bazin sau recipient în care se depozitează o cantitate de fluide sau de materiale granulare ori pulverulente. [13]

REZIDUAL, (geomorf.) tip de relief specific regiunilor periglaciare creat prin acțiunea proceselor de gelifracție asupra reliefului, în urma căruia se realizează un vârf cu aspect piramidal înconjurat de gelifracțe. [25]

REZIDUU, 1. (chim.) Rest rămas în urma unui proces chimic sau fizic efectuat asupra unui material brut. **2.** Materie care se depune pe pereții sau pe fundul recipientelor în care se păstrează substanțe lichide. [13] **3.** (fitopat.) Cantitatea de pesticid rămasă pe plante sau pe alte substraturi tratate. [61]

REZIDUU FIX, (prot. med.) totalitatea substanțelor minerale și organice, exprimate în mg/l, care se găsesc în suspensie în masa apei. [10]

REZIDUU TOTAL, (pedol.) conținut total de substanțe solubile minerale (săruri solubile) și organice din extractul sau pasta de sol, care se determină prin calcinare la 550-600°C sau prin măsurare conductometrică. [29]

REZIDUURI TOXICE, (toxicol.) resturi de pesticide rămase pe lăstari, frunze, struguri sau în interiorul acestora din urmă, după tratamente. [49]

REZILIENȚĂ¹, (ecol.) capacitatea unui sistem ecologic afectat de un factor perturbator de a reveni

- într-o perioadă relativ scurtă de timp la starea anterioară de echilibru. [2]
- REZILIENȚĂ**², (ind.) mărime caracteristică pentru comportarea materialelor la solicitările prin șoc, egală cu raportul dintre lucrul mecanic consumat pentru ruperea la încovoiere, prin șoc, a unei epruvete și aria secțiunii transversale în care s-a produs ruperea respectivă. [13]
- REZINIFER** (*Resinifer*), (bot.) canal care produce sau conduce rășini. [50]
- REZISTENT LA SECETĂ**, (agric.) organism care poate tolera perioade lungi de absență a apei. [23]
- REZISTENȚA FITOPATOGENILOR LA FUNGICIDE**, (fitopat.) însușire care se manifestă prin scăderea eficacității unor fungicide față de unii patogeni, asupra cărora au fost mult timp active. [61]
- REZISTENȚA MEDIULUI**, (ecol.) ansamblul factorilor de mediu care tind să reducă rata de creștere a unei populații sau capacitatea de transport a unui ecosistem. [24]
- REZISTENȚA PLANTELOR**, (agric.) **r. p.** la călcare; **r. p.** la cosire; **r. p.** la ger; **r. p.** la săruri; **r. p.** la temperaturi înalte; **r. p.** la uscăciune. [15]
- REZISTENȚĂ**¹, (sp.) capacitatea organismului de a depune eforturi cu o durată relativ lungă și o intensitate relativ mare, menținând indici constanți de eficacitate optimă. [52]
- REZISTENȚĂ**², (ecol.) însușirea de a rezista.
- 1.** Capacitatea unui organism de a bloca prin mijloace fizice (structurale), chimice (sinteza anumitor substanțe antibiotice) și fiziologice invazia și colonizarea sa de un agent patogen; se evită astfel îmbolnăvirea sa. **R.** îmbracă diferite grade de eficiență; forma cea mai rafinată de **r.** este *imunitatea*. Organismele rezistente nu sunt susceptibile și nu sunt gazdă pentru un anumit microorganism infecțios, posedând gene speciale (genele rezistenței) în acest sens. **R. indusă** – **r.** dobândită de unele organisme după mai multe infecții succesive cu același agent infecțios (virus, bacterie, fung). **R. naturală** – **r.** nativă, determinată de o anumită structură genetică a speciei / subspeciei / rasei / soiului. **2.** Capacitatea unor microorganisme de a supraviețui în prezența unor valori ridicate ale unor factori fizici (temperaturi extreme, doze ridicate de radiații) și chimici (antibiotice, pesticide, poluanți). [55] Organismele poliploide sunt mai rezistente decât cele diploide (tomatele diploide pier după două ore ținute la temperatura de -1°C, în timp ce tomatele poliploide pot trăi zece ore la -5°C). [41]
- REZISTENȚĂ**³, (pedol.) însușire a unui material solid, inclusiv a solului, de a se opune unei solicitări. [29]
- REZISTENȚĂ**⁴, (fiz.) proprietatea unui corp de a suporta, fără modificări în masa lui, acțiunea unui sistem de forțe străine. *Rezistența materialelor*, ramură a mecanicii care se ocupă cu studiul comportării corpurilor deformabile, când se exercită asupra lor forțe din afară și cu studiul dimensiunilor pe care acestea trebuie să le aibă ca să nu-și modifice forma. [13]
- REZISTENȚĂ**⁵, (agric.) capacitatea de a învinge total sau parțial efectul acțiunii unui patogen sau dăunător, rezistență la fungicide, insecticide sau erbicide, scăderea eficacității sau efect scăzut al unor fungicide, insecticide, erbicide. [51]
- REZISTENȚA BIOCHIMICĂ**, (ecol.) însușire a organismelor de a se opune modificării sensibile a proceselor metabolice sub acțiunea unor factori de mediu nefavorabili. [41]
- REZISTENȚA ELECTRICĂ**, (fiz.) mărime inversă conductivității electrice, arătând rezistența pe care o opune un conductor la trecerea curentului electric. [29]
- REZISTENȚA FIZIOLOGICĂ**, (ecol.) însușire a organismelor de a supraviețui sub influența dăunătoare din mediu înconjurător și capacitatea lor de a asigura o desfășurare normală a proceselor vitale. [41]
- REZISTENȚĂ INDUSĂ** (*dobândită*), (fitopat.) care se bazează pe infecții anterioare, spontane sau provocate de un patogen la care virulența este atenuată. În cursul acestei infecții în corpul plantei se acumulează substanțe de protecție. Această reacție de protecție este numită premunitate sau premuniție. În cazul bacteriilor și ciupercilor premuniția este parțială, iar în cazul virusurilor, de cele mai multe ori este generală. Ea poate fi realizată și cu anumite substanțe numite elicitori (substanțe cuprice sau fungicidul Bion). [61]
- REZISTENȚA LA ARAT**, (pedol.) rezistența pe care o opune solul la lucrarea cu plugul; se exprimă în kgf/cm² și se notează cu **r.a.** Valorile curente sunt cuprinse între 40 și 80 kgf/dm². [29]
- REZISTENȚA LA COMPRESIUNE**, (pedol.) rezistența opusă de un corp, inclusiv a solului, la solicitarea acestuia la compresiune. [29]
- REZISTENȚA LA EROZIUNE**, (pedol.) rezistența pe care o opune solul la acțiunea erozivă a apei sau a vântului. [29]
- REZISTENȚA LA INSECTICIDE ȘI ACARICIDE**, (ecol.) proprietate a insectelor și a acarienilor de a se adapta și rezista diversilor produși chimici utilizați în scopul distrugerii lor. Helle (1962), ca urmare a observațiilor efectuate pe acarieni, consideră că o genă specifică determină în mare măsură rezistența la produsele organofosforice, iar diferiți factori

REZISTENȚĂ LA PENETRARE

adiționali de natură ereditară transmit rezistența și la alți compuși. La păianjenul comun *Tetranychus urticae*, forma verde este mai rezistentă la principalele produse acaricide decât forma roșie. [41]

REZISTENȚA LA PENETRARE, (pedol.) rezistența pe care o opune solul la pătrunderea unui vârf ascuțit. Reprezintă o formă de manifestare a compactității sau coeziunii solului. [29]

REZISTENȚA NATURALĂ, (agric.) capacitatea fiecărui soi de a rezista, fără tratamente, la agresiunea dăunătorilor. [49]

REZISTENȚA SPECIFICĂ, (fiz.) sin. *rezistivitate*, rezistența electrică, în ohmi, a unui cub cu latura de 1 cm, dintr-o substanță, soluție, dintr-un metal, când se aplică o tensiune de un volt pe două fețe opuse ale solului. Se exprimă în ohmi-centimetru. [29]

REZONANȚĂ, (fiz.) fenomen în care are loc un transfer maximal de energie către un sistem fizic (numit convențional oscilator) de la un sistem exterior, care poate fi și un câmp legat de un fenomen ondulatoriu. **R.** se produce atunci când frecvența oscilațiilor provenite din exterior coincide cu frecvența proprie a sistemului (adică frecvența cu care sistemul ar oscila liber; sistemele complexe au mai multe frecvențe proprii). Exemple: **r. mecanică**, **r. acustică**, **r. electrică**. În fizica nucleară se întâlnește **r. paramagnetică** constând în absorbția, la **r.**, a energiei unui câmp magnetic de înaltă frecvență de către diferite particule (molecule, atomi, ioni) ale unei substanțe paramagnetice aflate într-un alt câmp magnetic constant. Dacă rezonanța paramagnetică se datorează în principal spinului nuclear este numită **r. magnetică nucleară** (RMN), iar dacă se datorează spinilor electronilor este numită **r. electronică de spin** (RES). [38]

REZONANȚA PARAMAGNETICĂ ELECTRONICĂ (RPE), (fiz.) metodă de datare descoperită de Eduard Zeller. Principiul metodei se bazează pe faptul că electronii învârtindu-se creează un câmp magnetic, iar pentru că electronii sunt asociați în perechi, ei constituie un element neutru. Atunci când o radiație azvârle un electron, apare un câmp magnetic. Astfel, atomul care a pierdut un electron va deveni un centru de deficiență, cel care a câștigat un electron, un centru de exces. În acest fel, eșantionului cercetat, dacă este plasat într-un câmp magnetic cunoscut, i se poate pune în evidență, cu ajutorul unei unde electromagnetice apropiate, cantitatea de electroni modificați, după punerea în loc a eșantionului. Spinul este proprietatea electronului de a se învârti în jurul axei sale într-un sens sau altul. Ca o consecință a rotației și a faptului că au sarcini electrice, electronii posedă momente magnetice, numite spin.

Materialele cele mai favorabile datării sunt apatitul, emailul dentar, calcitul natural din speleoteme, travertinul și corali. Limita de datare a **r.p.e.** pare să fie de un milion de ani pentru calcit și poate ajunge până la 5 milioane de ani pentru apatit. [8]

RGB, (inform.) abreviere pentru *Red-Green-Blue*, model de amestec sau metodă de descriere a culorilor, folosită la multe monitoare color. RGB folosește metoda aditivelor primare, mixând procentajele de roșu, verde și albastru pentru obținerea culorilor dorite. [6]

rH, (agrichim.) simbol al puterii de oxido-reducere a unui mediu. Reprezintă logaritmul cu semn schimbat al presiunii hidrogenului exprimată în atmosfere:

$$rH = -\log pH = \log \left(\frac{1}{pH_2} \right). \text{ Când presiunea hidrogenului}$$

este egală cu presiunea atmosferică, $pH_2 = 1$; $rH = 0$; rH -ul are valori pozitive, de la 0 în sus; deci presiunea hidrogenului în pilele de oxido-reducere este mai mică decât o atmosferă. Indicele rH a fost propus de W. M. Clark pentru caracterizarea condițiilor de oxido-reducere din medii cu pH -uri diferite; se poate

$$\text{calcula cu relația: } rH_2 = \frac{E_h}{30} + 2pH \text{ în care: } E_h =$$

potențialul de oxidare-reducere (în mv). În soluri bine aerate rH_2 variază între 28 și 34, iar în solurile în care predomină procesele de reducere valorile rH_2 oscilează între 22 și 55. [29]

RHABDOCHONA DENUDATA, (zool.) clasa *Nematoda*. Vierme cilindric, nesegmentat care parazitează în tubul digestiv la peștii din apele curgătoare. Masculul este de 2,34-5,85 mm, iar femela de 7,83-9,59 mm, ambii prezentând o capsulă bucală, prevăzută la interior cu denticuli, dispuși pe un singur rând. Femela are capătul posterior al corpului mai ascuțit. Ouăle sunt ovale și lipsite de filamente. [10]

RHABDOMIOM, (med. u.) tumoră benignă a mușchiului striat. [60]

RHABDOMIOSARCOM, (med. u.) tumoră malignă a musculaturii striate. [60]

RHABDOVIRUS CARPIO, (pisc.) germele patogen al viremiei de primăvară a crapului. Virus ce aparține familiei *Rhabdoviridae*, are formă de glonț și 70-80 nm. Genomul este format din ARN monocatenar, învelit în capsidă protejată de un înveliș pericapsidal numit plepos. Simetrie helicală, sensibil la cloroform și pH acid. [10]

RHACOPHORUS, (zool.) broasca zburătoare: specii tropicale de amfibieni, care trăiesc în Africa și Asia de S-E. Au palmaturi foarte dezvoltate între degete și

repliuri tegumentare în lungul membrului. Pot plana de la o ramură la alta. Depun ponta într-o secreție bătută spumă la suprafața apei. [37]

RHAMNACEE (*Rhamnaceae*), (bot.) familie care cuprinde 50 de genuri cu cca 600 de specii de plante lemnoase, arbuști sau arbori, adesea spinoși. Frunze simple, opuse sau alterne, căzătoare sau persistente, cu stipele mici, caduce sau transformate în spini. Flori mici, bisexuate (hermafrodite), actinomorfe, tipul 4 sau 5, solitare sau grupate în inflorescențe, axilare, fasciculate, mai rar racemiforme; receptaculul în formă de cupă; caliciul dialisepal, cu sepale valvate; corola dialipetală, cu petale evident concave sau glugate; androceul, cu stamine așezate în fața petalelor; gineceul, din 2-5 carpele, unite, cu ovar inferior, de obicei liber față de receptacul, în fiecare lojă cu câte un ovul bazal, ascendent și apotrop, stil simplu sau divizat. Formula florală: $\text{♂} * K_{4-5} C_{4-5} A_{4-5} G_{2-5}$. Fruct, capsulă pluriloculară sau drupă cu mai mulți sămburi. Sămânță fără endosperm sau cu endosperm slab dezvoltat. Embrion drept, cu cotiledoane plane, mari. Flora României conține 5 specii ce aparțin la 4 genuri: *Paliurus*; *Zizphus*; *Rhamnus*; *Frangula*. [50]

RHEIFORMES, (zool.) struții americani, nandu: păsări mari din America de Sud nezburătoare, cu cap și gât acoperite cu pene și 3 degete la membrul posterior. Masculul este poligam. Clocește ouăle depuse de mai multe femele în același cuib. [37]

RHIPIDISTIA, (zool., paleont.) grup ancestral de pești crospterigieni cuprinzând porolepiformele și osteolepiformele. Corpul lor era acoperit cu solzi cosmoizi, iar craniul era osificat, cu șanț transversal separând parietalele. Au trăit în ape dulci. Comuni cu perioada devonian-permian. [37]

RHITRON, (ecol.) porțiunea unui curs de apă de la izvor până în zona cu o amplitudine medie lunară a termicii ei de aproximativ 20°C, în care viteza curentului este mare, conținutul de oxigen solvit este mare, iar debitul relativ scăzut. Substratul bentonic este format din bolovăniș, pietriș și nisip. Formarea și depunerea mărului are loc numai în conturile ferite de calea curentului. Hidrobionții sunt reprezentați de specii mai mult sau mai puțin psichrostenoterme, reobionte și polyoxifite, cu adaptări corespunzătoare la viața de curent. [50]

RHIZOBITOXINĂ, (toxicol.) toxină izolată din bacteria *Rhizobium japonicum*, ce produce necroza frunzelor de soia. Această toxină blochează transformarea cistationinei în homeocisteină. [41]

RHODANIANĂ, fază ~, (geol.) fază componentă a orogenezei alpine. [25]

RHODODENDRON, (agric.) gen de plante care aparține fam. *Ericaceae*. Cuprinde specii cunoscute sub numele de azalee, numele sinonim al unor specii din cele câteva sute ale genului, cu largă răspândire în Europa, Asia sau America. Cunoscută de foarte multă vreme în China, Japonia și India, în Europa este cultivată de cca 200 de ani, timp în care a fost supusă ameliorării, constituind în prezent un material horticol distinct, cu răspândire prioritară în culturile de seră și apartament. Diferită de speciile genitoare (*Rhododendron simsii* sin. *Azalea indica*, *R. japonicum*, sin. *A. japonica*, *A. mollis*, *R. ponticum* ș.a.); azaleele hibride din culturile actuale sunt arbuști de talie mică, conduși sub formă de tufă mult ramificată, sau ca plante cu o tulpină scurtă. Florile simple sau involte, cu corola larg deschisă și marginile petalelor drepte, ondulate sau franjurate, impresionează prin gama largă de culori, în tonuri de roz, roșu, violet sau alb. Cultura în apartament este destul de dificilă, rareori exemplarele cumpărate rezistând mai mult de 2-3 ani, aceasta pentru că necesită un substrat acid alcătuit preponderent din turbă și cer mare atenție la udare pentru ca pământul să nu se usuce, dar nici să nu fie îmbibat peste măsură de apă. Vasele trebuie să aibă orificii de drenaj mai largi iar apa să nu fie rece și să nu conțină calcar. Azaleea iubește lumina dar nu suportă insolația puternică (arșița), motiv pentru care vara se umbrește ușor sau se așază la ferestre cu expoziție estică. În timpul creșterii, limitele temperaturii sunt de 15-22°C. După formarea mugurilor floriferi din timpul verii, necesită, începând din septembrie, o perioadă de repaus de până la 2 luni, cu temperaturi de 8-10°C și udare mai rară. Pentru o nouă înflorire se reia vegetația activă prin creșterea treptată a temperaturii până la 18-20°C și udarea, la început prin pulverizare. Pe măsura creșterii noilor lăstari se fac, până în mai-iunie, 2-3 scurtări ale acestora (ciupiri) și se aplică mai multe îngrășări cu soluții nutritive în concentrație slabă. Înmulțirea se realizează prin butași de tulpină semilemnificați, sau prin altoire. [39]

RHODOPHYTA (*alge roșii*), (alg.) filum care cuprinde cca 3.700 de specii, în care marea majoritate sunt marine. Ele prezintă o morfologie variată, frecvente fiind talurile filamentoase și cele foliacee. Multe specii sunt epifite, iar altele parazite pe diferite plante acvatice și chiar pe alte alge roșii; uneori aceste alge se manifestă ca endoparaziți. În plastele algelor roșii predomină pigmenții de culoare roșie din grupa bilicromoproteinelor. Ca substanțe de rezervă, rodoficeele acumulează amidonul (rodamilon) și

heterozizi ai glicerolului. Multe alge roșii prezintă mucilagii în jurul celulelor. Modul de reproducere este destul de diversificat, menționându-se înmulțirea asexuată (care se bazează pe spori asexuați, achineți, monosporociști) și înmulțirea sexuată (gametii fiind reprezentați de spermarii și de oosferă). Dintre rodoficeele mai frecvente pe litoralul românesc sunt speciile genurilor *Ceramium*, *Phyllophora*, *Polysiphonia*, *Laurencia*; în apele interioare algele roșii întâlnite sunt *Lemanea fluviatilis*, *Batrachospermum dornense*, *Hildenbrandtia rivularis*. Importanța economică a algelor roșii rezultă din calitatea lor de materie primă pentru extragerea agar-agar-ului; în anumite regiuni din Extremul Orient unele specii de rodoficee sunt utilizate ca ingrediente alimentare. [7]

RHYNCHOCEPHALIA, (zool.) tuatară: grup primitiv de reptile incluzând 2 specii de *Sphenodon* din Noua Zeelandă, cu aspect de șopârle, craniu diapsid și ochi parțial bine dezvoltat. Alte trăsături primitive includ coaste abdominale (gastralia) și rămășițe de notocord persistente. Coabitează cu păsări din genul *Puffinus*. Ovipare. [37]

RHYNIACEAE, (bot.) familie care grupează plante cu caractere primitive, fără frunze, fără rădăcină propriu-zisă, cu rizom și rizoizi, tulpină supraterană ramificată dichotomic, cu vase de lemn în centrul tulpinii, înconjurate de cele de liber. Au trăit în devonianul inferior și mediu, prin locuri mlăștinoase. Genuri: *Rhynia*, care a trăit în devonianul mediu; *Horneapyton* – ale cărei fosile au fost găsite în devonianul inferior și mediu; *Haliseites* – din devonianul inferior; *Psilophyton* în devonianul inferior și mediu. [50]

RHYNOCHETIDE (*Rhynochetidae*), (zool.) păsări nocturne ca niște stârci din Noua Caledonie, incluzând pe rarul kagu, o pasăre cenușie cu picioare lungi, cu cioc și picioare portocalii și o creastă mare pe cap. Scot sunete ascuțite, care se aud de la distanță. [57]

RIASS, (geomorf.) țărături înalte caracteristice regiunilor care în zona de țărâm prezintă masive muntoase hercinice sau podișuri înălțate și care sunt fragmentate de văi adânci; la flux gurile de vărsare devin golfuri, iar la reflux, plaje străbătute de râuri cu apă puțină. [25]

RIBOFLAVINĂ → VITAMINE HIDROSOLUBILE

RIBONUCLEOTIDE, (biochim.) nucleotide constituite prin condensarea ribozei cu o bază azotată și cu acid fosforic. Sunt componente ale unor coenzime cu structură dinucleotică, ale nucleotidelor trifosforilate cu rol de compuși macroergici, precum și ale macromoleculilor de ARN. [9]

RIBOZĂ, (chim.) glucid cu cinci atomi de carbon (pentoză). Împreună cu o bază azotată și un grup fosfat formează un nucleotid ARN (numele de acid ribonucleic derivă din numele glucidului prezent). [19]

RIBOZOMI, (citof.) organite celulare, granulare, de natură ribonucleoproteică, nedelimitate de o membrană, cu rol esențial în sistemul de traducere a informației genetice. **R.** sunt veritabile „fabrici de proteine“ ale celulei, având rolul de a menține atât molecula de ARNm cât și complexul aminoacil-ARNt într-o orientare corespunzătoare pentru a permite atât citirea mesajului genetic cât și formarea legăturilor peptidice dintre aminoacizi. **R.** sunt organite universale, prezente în toate celulele vii – procariote și eucariote. În celulele eucariote pot fi liberi în citosol sau atașați pe fața citosolică a membranei reticulului endoplasmic (REG) și membrana externă a învelișului nuclear (*citribozomi*). Sunt prezenți, de asemenea, în matrixul mitocondrial (*mitribozomi*), ca și în stroma plastidială (*plastribozomi*). Fiecare ribozom este format din două subunități inegale – mare și mică – ambele de natură ribonucleoproteică, dar cu structuri și funcții particulare. Subunitatea mică leagă ARNm și ARNt, în timp ce subunitatea mare catalizează formarea legăturii peptidice. Cele două subunități se assemblează pe codonul de inițiere a ARNm și se dezassemblează în momentul în care ajung la codonul stop. Pe fiecare moleculă de ARNm sunt atașați la un moment dat mai mulți **r.**; ansamblul lor formează un *polizom*. Există **r.** eucariotici și procariotici. **R.** de la procariote și eucariote, în ciuda acestor diferențe, sunt înalt omologi. Predominanța ARN în structura **r.** este verosimil a reflecta originea veche a sintezei proteinelor ce se consideră a fi evoluat într-un mediu dominat de cataliza ARN-mediată. **R. eucariotici** – **r.** prezenți în citosolul celulei eucariote sau atașați membranelor REG și învelișului nuclear; au dimensiuni superioare celor de la procariote (cca 300 nm în diametru) și o constantă de sedimentare de 80S. Subunitatea mare (60S) este formată din 3 specii de molecule de ARNr (de 28S, 5,8S și 5S) asociate cu circa 50 de molecule proteice diferite. Subunitatea mică (40S) este constituită dintr-o moleculă de ARNr de 18S asociată cu circa 30 de specii moleculare diferite. Sunt sensibili la cicloheximidă dar nu la cloramfenicol și streptomycină. Proteosinteza începe cu metionina. **R. procariotici** – **r.** sunt prezenți în celulele procariote, în mitocondrii și plastide. Au un diametru de circa 260 nm și o constantă de sedimentare de 70S. Subunitatea mare (50S) este constituită din 2 specii moleculare de ARNr (de 23S și 5S) asociate cu cca 34 de specii moleculare de proteine. Subunitatea mică (30S) este constituită

dintr-o moleculă de ARNr (de 16S) asociată cu circa 20 de specii moleculare proteice diferite. Sunt sensibili la cloramfenicol și streptomycină, dar insensibili la cicloheximidă. Proteosinteza începe cu formil metionina. [69]

RIBULOZĂ, (chim.) glucid simplu din categoria cetopentozelor. Are un rol important în regnul vegetal, în fotosinteză, deoarece, sub formă de ester difosforic, fixează dioxidul de carbon din atmosferă, contribuind astfel la transformarea acestuia în substanțe organice, prin biosinteza ozelor. Ribuloza este implicată și în procesele de degradare a glucidelor, mai ales prin ciclul pentozofosfaților, atât în regnul vegetal, cât și în cel animal. [9]

RICH TEXT FORMAT, (inform.) abr. RTF, adaptare Microsoft a tipului unui document, care este folosită pentru transferarea textului formatat între aplicații, care pot fi foarte diferite sau care rulează pe platforme diferite. [6]

RICHTER, (geofiz., seismol.) scară de apreciere a magnitudinii cutremurelor de pământ ce variază între 0,3 și 8,6. (V. și *Mercalli modificată*, *scara* ~.) [25]

RICINULEI, (zool.) ordin care cuprinde 15 specii de arahnide, de mici dimensiuni (5-10 mm). Corpul are prosoma și opistosoma unite printr-o bază lată. Opistosoma are 10 segmente din care 4 vizibile. Chelicerele biarticulate, cu clești. Trăiesc la tropice și ecuator, ex., *Ricinoides feae* din Africa. (L. Solomon, 1983) [50]

RICKETSIOZĂ, (med. u.) afecțiune provocată de o infecție cu *Rickettsia*; tifos exantematic, tifos endemic, rickettsioza variceliformă, febră. [60]

RIÇOȘEU, (milit.) schimbarea direcției de mișcare a unui proiectil sau glonț când întâlnește un obstacol și nu-l poate pătrunde din cauza densității și durității mari a acestuia sau din cauza unghiului de incidență mic sub care întâlnește obstacolul. [31]

RIDICARE, (geogr.) procesul de trecere pe o hartă a elementelor de teren (relief, ape, soluri, fitocenoză etc.); **r. fitocenologică**. [15] → RELEVU FITOCENOLOGIC

RIDICAREA NIVELULUI MĂRII, (ecol.) indicator sensibil al încălzirii globului și ghețarilor terestri. În cursul secolului XX nivelul mării a crescut între 10 și 20 cm, cu mai mult de jumătate față de creșterea care a avut loc în cei 2000 de ani anteriori. Dacă temperatura planetei va continua să crească, nivelul mării va crește în cursul secolului XXI cu circa 1 metru. Vor avea loc expansiunea oceanelor în detrimentul continentelor, invadarea zonelor de coastă, retragerea liniilor de coastă cu 1500 m și penetrarea apei sărate cu invadarea rezervoarelor de apă dulce din zonele de coastă, scăderea cotelor

apelor terestre, invadarea uscatului de către apele marine. [50]

RIDICHE (*Raphanus sativus* var. *niger* și ridichea de lună *R. s.* var. *radicula*, fam. *Brassicaceae/Cruciferae*), (agric.) sin. *rădiți mici*, *răghiți roșii*, *rădiți dulci*. Originea ridichilor este controversată. Totuși se cunosc, în zonele învecinate Mării Mediterane și Oceanului Atlantic, cca 10 specii de ridichi între 35-40° latitudine nordică, ca și în Asia și Europa, foarte răspândite și foarte heterogene, toate diploide și cu creștere rapidă, care au concurat în decursul timpului la formarea speciei cultivate *R. sativus*, care a fost cultivată din cele mai vechi timpuri. Ele au fost cultivate în Egipt, încă din timpul faraonilor, iar grecii antici cunosc cultura acestor plante din Antichitate, aduse ca ofrande pe discuri de aur zeului Apollo. Ridichile au fost introduse în cultură în Anglia și Franța în secolul al XVIII-lea. De aici cultura lor s-a extins rapid în Asia (în special în Japonia) și America de Nord, SUA, unde se cultivă pe suprafețe mari și au o mare importanță în alimentația omului. În 1806, în SUA erau cunoscute în cultură 11 soiuri de ridichi. După alți autori se crede că ridichile cultivate ar fi origine din Asia (Mongolia, China), unde se cultivau cu circa 4.000 de ani î.Hr. și de unde au fost aduse în Europa. În Europa, principalele țări cultivatoare sunt: Franța, Olanda, Italia și Spania. În țara noastră se cultivă în toate regiunile țării și în special în cele cu climat temperat și bogate în precipitații. Ridichile de lună se cultivă foarte mult în jurul orașelor mari, în sistemul culturilor succesive și chiar asociate. Ridichile se cultivă pentru rădăcinile lor îngroșate și suculente care se consumă în stare crudă, aproape în tot timpul anului, dar mai ales primăvara și toamna (ridichile de lună), ca și în timpul iernii (ridichea de iarnă). Au o valoare alimentară ridicată, conținut remarcabil în vitamine, în special vitamina A (30 U.I.) și C (24 mg/100 g.); au și însușiri antibiotice și diuretice, fiind folosite din vechime ca plante medicinale. Rădăcina la ridichi este pivotantă, cămoasă, succulentă și fragedă, de formă, mărime și culori variabile, în funcție de soi. Ridichile de lună au rădăcinile de formă rotundă sau alungită, unicolorate (alb, roșu, violaceu) sau bicolorate (alb cu roșu). Ridichea de vară și cea de iarnă au rădăcina de formă rotundă, conică-alungită, cilindrică-alungită, cu epidermă de culoare albă, alb-murdar (ridichea de vară) și neagră (ridichea de iarnă). Rădăcina începe să se îngroașe o dată cu dezvoltarea frunzelor normale din rozetă și ajunge la maturitatea de consum după 30-40 de zile la ridichea de lună, la circa 2 luni de la semănat (ridichea de vară) și după 4-5 luni la ridichea de iarnă. Semințe roșii-brune. Într-un gram intră 80-120 de semințe, greutatea a 1000 de semințe fiind 6,5-10,0 g (mai mare pentru semințele de ridichi de lună). Facultatea germinativă este ridicată, până la 95%, și se păstrează 4-5 ani. În răsadnițe, semințele răsăr după 4-10 ore, iar în câmp deschis după aproximativ 6-7 zile.

Sunt plante rezistente la temperaturi scăzute. Semintele lor încolțesc la 20°C, iar plantele tinere suportă ușor temperaturi de -4°C. Temperatura optimă de dezvoltare este de 15-16°C. La temperaturi de peste 30°C, rădăcinile sunt mici, fibroase, lipsite de suculență și gust. Fiind plante de zi lungă, în condiții de luminozitate bună, își scurtează perioada de vegetație și dau producții mai mari, bineînțeles dacă și ceilalți factori de mediu sunt favorabili. Față de regimul de umiditate și de nutriție, ridichile, și în special cele de lună, sunt foarte pretențioase. În condițiile de secetă producțiile sunt mai mici și de calitate inferioară. Tehnologia de cultivare în câmp: Ridichile se cultivă prin semănat direct în câmp. Epoca de semănat: la ridichile de lună, pentru consumul de primăvară se seamănă devreme, în martie-aprilie, iar pentru consumul de toamnă, către sfârșitul lunii august. Și într-un caz și în altul se fac semănături eșalonate, în 3-4 perioade, la intervale de 10-12 zile. Ridichile de vară-toamnă se seamănă în mai-iunie. Schema de semănat: la ridichile de lună semănatul se face pe teren modelat, manual sau cu mașina, în benzi de 6 rânduri, după schema 45 (15+15+15+15+15+15) cm, iar cele de vară și de iarnă, pe teren plan, în rânduri echidistante, la 40 cm, sau pe teren modelat, în benzi de 3 rânduri la distanța de 37 cm, cu zone de protecție la rigole de 15 cm. Adâncimea de semănat este de 1,5-2,5 cm. Norma de sămânță folosită la hectar este de 10-12 kg pentru ridichile de lună și 8-10 kg pentru cele de vară și de iarnă. Recoltarea la ridichea de lună se face periodic, pe alese, prin smulgere, pe măsură ce rădăcinile ajung la dimensiunile corespunzătoare pentru consum. Același lucru și pentru ridichea de vară. Ridichea de iarnă se recoltează toamna târziu, în octombrie-noiembrie, prin smulgere, cu ajutorul cazmalei sau după ce plantele au fost ușurate de sol prin trecerea cu plugul fără cormană în apropierea rândurilor. Producția la ridichea de lună este de 8-10 t/ha, la cea de vară de 15-20 t/ha, și la cea de iarnă de 25-30 t/ha. Soiuri: pentru ridichea de lună, în culturile de la noi din țară, cele mai răspândite sunt: *Redo*, *Roșii cu vârf alb*, *Bicolor*, *Feuer Kugel*, *Rotunde timpurii*, *Țepuși de gheață*; pentru ridichea de vară – *Bere de München*, *De Dumbrăveni*, *Roșii de Iernut*, iar pentru cele de iarnă – *Negre rotunde*. [72]

RIDICHE SĂLBATICĂ (*Raphanus raphanistrum*, fam. *Brassicaceae/Cruciferae*), (agric.) plantă anuală de primăvară sau toamnă, considerată buruiiană problemă pentru culturile agricole. Se întâlnește pe terenuri cultivate, prin arături, miști, pârluoage. Înfloreste în iunie-septembrie; petale de un galben deschis sau închis sau albe, de obicei cu vine violacee. Fructul silicvă constrânsă între semințe, groasă de 3-5 mm. Sensibilă la: 2,4-D ca ester 2 etil hexilic, acid 2,4-D din sare de dimetilamină, bromoxinil, imazetabenz metil, linuron, tribenuron metil, clorsulfuron, amido-sulfuron,

tribenuron metil, triflusaluron-metil, floramsulfuron, dicamba + acid 2,4-D, bromoxinil + acid 2,4-D, acetoclor + atrazin + antidot, glifosat, glufosinat de amoniu. [51]

RIDING MOUNTAIN, parc național situat în Canada (provincia Manitoba). Suprafața, 294.000 ha (1929). Altitudine, 600 m. Se întinde pe un platou la o înălțime de 300-350 m față de câmpie. Este locul de întâlnire al pădurilor nordice cu regiunile împădurite din est și cu pajiștile din vest. Vegetația este formată în principal din păduri de molizi negri (*Picea nigra*), molizi albi (*P. alba*), mesteceni (*Betula pendula*), arțari (*Acer spicatum*). Fauna este formată din animale vertebrate de tundră, cu caprioare, elani, cerbi canadieni, urși negri și grizzly, lupi, veverițe, castori. În cadrul parcului se găsesc 75 de lacuri populate de păsări precum: lebede (*Cygnus sp.*), pelicani albi (*Pelecanus erythrorhynchus*) și cormorani (*Phalacrocorax carbo*). [50]

RIESLING ITALIAN, (agric.) soi de vin alb, cu origine incertă. Cultivat în România înainte de invazia filoxerei. Perioada de vegetație este mijlocie, 160-205 zile, și are o vigoare moderată. Este mijlociu sensibil la ger, fâinare, putregai cenușiu. Sensibil la secetă. Producția este mijlocie, câteodată mare, 7-15 t/ha. Zaharurile se acumulează până la cules în cantitate de 200 g/l, cu o aciditate bună de 4,5-5,5 g/l H₂SO₄. Vinul are o aromă și miros al florilor de fân proaspăt cosit. Este vinul ce dă o anumită deconectare, de relaxare, cu unde de veselie. Sin. *Italianski Rizling*, *Kleinriesling*, *Olaszriesling*, *Petit Riesling*, *Petracine*, *Riesling blanc*, *Riesling italic*, *Rizling taliansky*, *Rizling vlassky*, *Wälschriesling*. [49]

RIFT, (geomorf., geol.) despicătură verticală care străbate scoarța în întregime făcând posibilă ieșirea materiei topite din astenosferă; este creată de curenții ascendenți de convecție; în zonele de rift cutremurile și erupțiile vulcanice sunt frecvente. [25]

RIGOLĂ, (geomorf.) canal mic de scurgere a apei cu adâncimi mai mari de 0,5 m, cu lungimi mai mici de 200 m, lipsit de un bazin de recepție; face tranziția de la scurgerea în suprafață la scurgerea concentrată. [25]

RILL-MARK, (geomorf.) șanțulețe ondulate paralele cu țărmul, formate în nisipul plajelor prin retragerea valurilor mari. [25]

RILL-WASH, (geomorf.) microșanțuri de șiroire datorate scurgerii sub formă de fire de apă foarte fine în lungul versanților. [25]

RIMAYE, (glac.) crăpături situate la contactul dintre masa de gheață și peretele stâncos al cercului glaciatic din regiunile muntoase, formate ca urmare a

diferențelor termice dintre peretele stâncos (mai cald) și gheață. [25]

RIN, fluviu în Europa, care izvorăște din Alpii Lepontini (Elveția), traversează Germania, Franța și Olanda, se varsă în Marea Nordului, fiind cea mai importantă arteră fluvială a continentului. Cursul Rinului este întrerupt de Lacul Boden cu o suprafață de 538,5 km² și o adâncime de 252 m. Lungimea totală a fluviului este de 1.320 km, iar suprafața este de 224.000 km². Artera navigabilă împreună cu afluenții săi importanți (Neckar, Main, Lahn, Mossel și Rhur) totalizează 3.000 km cu un volum de trafic impresionant. Principalele porturi sunt: Basel, Strasbourg, Mannheim, Ludwigshafen, Mainz, Köln, Duisburg și Rotterdam. [25]

RINARIU, (anat.) nasul, botul sau zona nazală externă a unui vertebrat. [57]

RINCOBDELIDE (*Rhynchobdellida*), (zool.) ordin care cuprinde lipitori cu trompă musculară devaginabilă, fără maxile. Au diverticule stomacale și intestinale. Unele specii trăiesc în apă dulce și se hrănesc cu melci, polichete, ex., *Glossiphonia complanata*; alte specii trăiesc în apă dulce și salmastră și parazitează peștii, ex., *Piscicola geometra*; iar alte specii trăiesc în mediul marin parazitând peștii salacieni, ex., *Pontobdella muricata* care trăiește în Marea Mediterană și Marea Nordului. (M. Suci, 1983) [50]

RINENCEFAL, (anat.) nume alternativ pentru lobul olfactiv al creierului unui vertebrat. [37]

RINGENT, (bot.) cu gura larg deschisă, căscată, aspect întâlnit la corola florilor de *Lamiaceae/Labiatae*. [49]

RINGO, (sp.) sport care constă în aruncarea și prinderea unui inel de cauciuc jucat peste o plasă. Un meci se poate disputa între doi adversari (simplu) sau între mai mulți. Ringo este un inel de cauciuc. Inventatorul acestui sport este polonezul Wladzmierrz Strzyzewki. În țara noastră acest sport nu este cunoscut. [53]

RINICHI, (anat.) organ pereche, situat retroperitoneal, în zona lombară, care are rol esențial în menținerea homeostaziei mediului intern, prin următoarele mecanisme: excreția produșilor de catabolism (azotați și neazotați); menținerea echilibrului acido-bazic; menținerea echilibrului hidro-electrolitic și fosfo-calcic. În plus, rinichiul are și o funcție endocrină, secretând renină, prostaglandine, kinine, eritropoietină. [21]

RINIODONTIDE (*Rhiniodontidae*), (zool.) rechinii balenă: cei mai mari rechini din lume, care ating o lungime de 18 m. Se găsesc în Oceanele Indian și Pacific, au fante branhiiale larg deschise și gură cu dinți mărunți. Se hrănesc cu plancton. [37]

RINITĂ, (med. u. și vet.) inflamație a mucoasei nazale însoțită de secreție excesivă de mucus. La păsări, în special atunci când rinita se asociază cu epiforă și

inflamația sinusurilor paranazale, termenul cel mai corect pentru desemnarea unei astfel de leziuni este cel de *coriză*. [33]

RINOBATIDE (*Rhinobatidae*), (zool.) ghitare de mare. Pești cartilaginoși turtiți, cu o coadă lungă și cu două înotătoare dorsale. Trăiesc pe fundul mărilor. [37]

RINOCEROTIDE (*Rhinocerotidae*), (zool.) rinoceri. Pachiderme greoaie aparținând la *Perissodactyla*, cu câte 3 degete la fiecare picior. Pot avea unul sau două coarne pe nas. Acestea constau dintr-o masă compactă dură de peri aglutinați. Se hrănesc cu vegetale. Au gestație lungă. Trăiesc în Asia, Africa, Indonezia. [37]

RINOFARINGITĂ, (med. u.) inflamația mucoasei nazofaringelui. [60]

RINOFIMA, (med. u.) afecțiune produsă prin îngroșarea și înroșirea pielii, ca o acnee rozacee a nasului, ce prezintă noduli și cicatrici. [60]

RINOLICVOREE, (med. u.) scurgere de lichid cefalorahidian prin una sau prin ambele fose nazale. [43]

RINOLITIAZĂ, (med. u.) prezența calculilor în cavitatea nazală. [60]

RINOLOFIDE (*Rhinolophidae*), (zool.) lilieci cu potcoavă pe nas: mici lilieci insectivori cu urechi lungi și formațiuni foliacee pe nas; se găsesc în cele mai multe părți ale lumii. [37]

RINOMICOZĂ, (med. u.) infecție micotică a mucoasei nazale. [60]

RINOSALPINGITĂ, (med. u.) inflamația mucoasei nazale și a structurilor ce acoperă trompa lui Eustache. [60]

RINOSCLEROM, (med. u.) afecțiune cronică ce afectează nasul și restul tractului respirator superior, caracterizată prin apariția de noduli de consistență crescută, ce pot duce la deformări ale nasului. [60]

RINOSCOPIE, metodă de investigație a foselor nazale. **R. anterioară**, explorarea elementelor endonazale după lărgirea vestibulului nazal cu un specul metalic special. [43]

RIO DE LA PLATA, estuar în America de Sud cu o lungime de 275 km; aici se varsă două mari fluvii ale continentului Parana și Uruguay care au împreună un sistem hidrografic cu o suprafață de 2.970.000 km². Estuarul crește progresiv în lățime de la 50 km până la 220 km. Pe maluri au apărut și s-au dezvoltat două mari capitale: Buenos Aires (Argentina) și Montevideo (Uruguay). [25]

RIO DULCE, parc național situat în Guatemala (departamentul Izabal). Suprafața, 20.000 ha (1955). Altitudine, 15 m. Parcul se află dispus în Golful Honduras. Cuprinde între hotarele sale lacul Izabal, bazinul Râului Dulce de la izvoare până la estuar și jungla tropicală înconjurătoare. Clima este caldă și

umedă. Vegetația luxuriantă este constituită din păduri veșnic verzi, cu numeroase specii endemice cum sunt: mahonul (*Swietenia mahagoni*), guaiacul (*Guajacum officinale*), lemnul de lămâi (*Fagara pterota*), arborele de balsam (*Myroxylon pereirae*), arborele cu lemn tare (*Cedrela odorata*), liane (*Vanilla* sp., *Bauhinia* sp.), ferigi (*Drynaria* sp.), orhidee (*Laelia purpurea*, *Oncidium papilio*). Asociațiile vegetale din câmpii sunt formate din specii de mahon: *Cedrela mexicana*, *Voichisia guatemalensis*, *Virola koschnyi*, *Calophyllum brasiliensis*. Fauna este reprezentată de animale nevertebrate și vertebrate. În cadrul faunei de vertebrate sunt: tapirusul (*Tapirus terrestris*), cerbul de Virginia (*Odocoileus virginianus*), puma (*Felis concolor*), ratonul (*Procyon lotor*), maimuțele agățătoare (*Ateles* sp.). Dintre păsări se găsesc tucani (*Rhampastos toco*), egrete (*Egretta garzetta*), papagali (*Ara* sp., *Aratinga* sp.) și quetzali (*Pharomachrus mocinno*). Fauna nevertebrată este reprezentată în principal din scorpioni (*Euscorpium imperator*) și păianjeni (*Avicularia avicularia*). [50]

RIO GRANDE, fluviu în America de Nord, care izvorăște pe teritoriul Statelor Unite ale Americii din Munții Stâncoși și se varsă în Golful Mexic pe teritoriul Mexicului. Are o suprafață a bazinului de 570.000 km² și o lungime totală de 2.880 km. Râul în podiș formează o serie de canioane cuprinse în Big Bend National Park. [25]

RIOLIT, (geol.) rocă magmatică efuzivă din grupa granitului, acidă, ce are în componență cuarț. [25]

RIPAL, (geogr.) zona malului la o apă curgătoare. [10]

RIPIDIU, (bot.) inflorescență cimoasă ale cărei axe florifere secundare se formează în același plan, alternativ, fiecare axă stă pe partea posterioară a axei principale, aspect întâlnit la *Iridaceae*. [50]

RIPPELE MARKS, (geomorf.) undulații care apar în nisip sau pe zăpadă ca efect al deplasării apelor mării sau râurilor și a aerului sub formă de curenți; au dimensiuni maxime de 50 cm în plan orizontal și 3 cm în plan vertical. [25]

RISC, (geogr.) posibilitatea de producere a unui fenomen cu urmări nefaste; presupune existența a două elemente: un fenomen natural deosebit și societatea umană (care să suporte efectele). [25]

RISC DE DEFECT, (ind. energ.) probabilitatea ca o supratensiune de un anumit tip și o valoare dată să provoace o defectare (o amorsare) a unei izolații. [59]

RISC DE MEDIU → **RISC ECOLOGIC**

RISC ECOLOGIC, (ecol.) potențialul de producere a unor efecte adverse asupra organismelor vii, ce este asociat cu poluarea mediului prin emisii, efluenți, deșeuri, scurgeri accidentale de chimicale, utilizarea energiei sau epuizarea resurselor naturale. [17]

RISC ECOLOGIC POTENȚIAL, (ecol.) probabilitatea producerii unor efecte negative asupra mediului, care pot fi prevenite pe baza unui studiu de evaluare. [64]

RISC ECONOMIC, (ec.) eveniment probabil care poate duce la o pagubă într-o activitate, operațiune sau acțiune economică. [55]

RISC PEDAGOGIC, (soc.) pericol de a dăuna, prin intervenții educative greșite, procesului de dezvoltare normală a unei persoane, a unui colectiv, a unui grup familial. [32]

RISITINĂ, (fitopat.) fitoalexină produsă de plantele de cartof, tomate sau tutun. [61]

RISS, (glac.) perioadă glaciară din cuaternar, denumită de A. Penck și E. Brückner pe baza legăturii dintre extremitatea nordică a ghețarului renan cu morenele de pe valea Riss (afluent al Dunării). Ea este corelată cu perioada glaciară Saale din glaciațiunea de calotă nord-europeană și cu perioada glaciară Illinois din America de Nord. Perioada glaciară Riss se presupune că s-a derulat între 300.000 și 130.000 î. Hr. [8]

RISS (glaciația ~), (glac.) fază glaciară din domeniul alpin. [25]

RIITDOM, (bot.) țesut de apărare, reprezentând un ansamblu eterogen de țesuturi primare și secundare moarte, crăpate în diferite moduri, ce învelesc rădăcinile și trunchiurile arborilor bătrâni. **R.** are o structură histologică complexă, fiind format din periderme succesive (periderme = suber, felogen, feloderm), porțiuni de scoarță primară, periciclu, liber primar și secundar. Între periderme se află resturi de țesuturi primare. Formarea **r.** începe la o vârstă înaintată și cu atât mai devreme cu cât primul felogen a fost situat mai profund. La vița de vie și salcâm, **r.** începe să se formeze după 2 ani, la ulm după 3-4 ani, la tei după 10-12 ani, la stejar după 25-30 de ani, la molid și carpen chiar după 50 de ani. La părțile aeriene ale plantelor declanșarea formării **r.** este favorizată de vătămări ale primului periderm, determinate de factori abiotici (grindină, vânturi puternice) și factori biotici (diferite specii de licheni și mușchi), ce acționează mai ales pe partea nordică și estică a tulpinilor. Aici **r.** este mai gros decât pe laturile sudică și vestică. Acest lucru se poate constata în special la exemplarele ce cresc izolat. Unele specii de plante (stejar, ulm, nuc, salcie) posedă **r.** persistent, alte specii (pin, platan, viță-de-vie) au **r.** exfoliator. Exfolierea se face prin fâșii circulare la mesteacăn (*Betula pendula*), cireș (*Cerasus avium*), prin fâșii longitudinale la curpen (*Clematis vitalba*), vița de vie (*Vitis vinifera*) sau sub formă de plăci solzoase la platan (*Platanus hispanica*), molid (*Picea*

- abies*) etc. **R.** persistent, în urma îngroșării, crapă, rezultând fisuri largi și adânci. Are un rol important în viața plantelor: împiedică pierderile de apă prin evaporare, le apără de supraîncălzire în verile călduroase și de îngheț în iernile geroase, le protejează împotriva dăunătorilor animalii și agenților patogeni vegetali. **R.** stejarului de plută (*Quercus suber*) este recoltat la intervale de 8-10 ani și este folosit la confecționarea dopurilor pentru sticle, a colacilor de salvare, ca material izolator pentru frigidere, tălpi pentru sandale de damă etc. [50]
- RITM**, (biol.) mod de desfășurare periodică a unor procese din lumea vie. Se disting: *ritmuri exogene* – atât în natură, cât și în lumea vie – și *ritmuri endogene* – specifice materiei vii și adesea independente de factorii de mediu. Fiecare specie are un model propriu de activitate ritmică. [24]
- RITM CARDIAC**, (fiziol.) frecvența contracțiilor cardiace. Ritmul cardiac este asigurat de existența și funcționarea sistemului nodal cardiac, format din celule miocardice embrionare, dotate cu proprietatea de a descărca ritmic potențiale electrice de acțiune. Frecvența maximă (fiziologică) este asigurată de nodul sinoatrial (60-90/min). Nodul atrio-ventricular descarcă 40-50 impulsuri/minut, iar fasciculul His și rețeaua Purkinje 20-40 impulsuri/min. [21]
- RITM CIRCADIAN¹**, (fiziol.) ritm metabolic și comportamental într-un ciclu de circa 24 de ore. Ritmul se crede că este controlat de un „ceas biologic“ endogen, deși se știe puțin despre locurile și modurile de acțiune ale mecanismelor implicate. [37]
- RITM CIRCADIAN²**, (ecol.) succesiunea unor procese vii sau nevii la fiecare 24 de ore (de ex., alternanța legată de succesiunea lumină-întuneric), atât la organismele vii, cât și la sistemele ecologice complexe. [2]
- RITM DE CREȘTERE**, (pisc.) sporul de lungime și greutate obținut de pești în cursul unui an. [10]
- RITM ENDOGEN**, (fiziol.) însușirea fundamentală a materiei vii de desfășurare a proceselor energetice independent de factorii ambientali, care se desfășoară după legi proprii (de ex., respirația, bătăile inimii, reproducerea). Selecția naturală a favorizat supraviețuirea acelor organisme care și-au ajustat ritmul endogen la ritmul mediului înconjurător. [24]
- RITM EXOGEN**, (ecol.) alternanța unor procese opuse: lumină-întuneric, flux-reflux, fazele lunii, alternanța sezoanelor, a biocenozelor. Acest tip de ritmuri este caracteristic atât mediului viu, cât și a celui neviu. [24]
- RITM LUNAR**, (ecol.) ritm biologic sincronizat cu fazele lunii. [2]
- RITM SEZONIER**, (ecol.) sincronizarea manifestărilor organismelor vii din regiunile temperate cu secvențele anotimpurilor. [2]
- RITMOTERAPIE**, (med. u.) procedeu de terapie psihică și fiziologică, bazat pe principiul desfășurării ritmice a proceselor vitale fundamentale, reușindu-se restructurarea ritmului funcțional perturbat patologic. [32]
- RITMUL FIZIONOMIEI ȘI AL STRUCTURII**, (ecol.) ritm biologic endogen sincronizat cu cel al anotimpurilor sau cu cel circadian. [24]
- RITMURI CIRCADIENE** (*nictemerale*), (ecol.) alternanța stărilor de veghe și somn, periodicitatea activităților motorii și intelectuale, pe parcursul a 24 de ore. Există două tipuri de ritmuri circadiene: exogene (întreținute de variațiile zi-noapte ale factorilor externi) și endogene (întreținute chiar de organism, ca și cum ar exista un „orologiu“ intern conectat la timpul astronomic). [21]
- RITROSTIGAL** → **HIPOREIC**
- RITUAL**, (psih.) conduită întâlnită în nevroză obsesională, caracterizată prin obligația îndeplinirii stereotipe și repetarea de acte mai mult sau mai puțin complexe și corespunzând, în planul acțiunii, obsesiei din planul gândirii. [28]
- RIȚA-AVADKAR**, rezervație naturală situată în Georgia, provincia Abhază. Suprafața, 15.928 ha (1957). Altitudine, 50-2.200 m. Rezervație forestieră muntoasă caucaziană, unde pe versanții sudici este domeniul coniferelor constând din păduri de molid, tisă și domeniul laurilor, ce mărginesc ca un brâu apa lacului Rița. Lacul Rița a rezultat în urma unui baraj natural. Este situat la altitudinea de 950 m, are lungimea de 25 km, lățimea de 400-925 m și adâncimea maximă de 115 m. Fauna este tipică de pădure, unde se întâlnesc dintre mamifere cerbul brun, căprioara, nurca etc. [50]
- RIZEAFCĂ** (*Alosa caspia nordmanni*, fam. *Clupeidae*), (zool.) pește marin, relict ponto-caspic. Corp de maxim 20 cm lungime, comprimat lateral, de culoare cenușie cu o nuanță verde sau albastră pe spate, iar pe abdomen și părțile laterale albastrui. Greutate 50 g. Până la vârsta de 3 ani se hrănesc cu larve de insecte, crustacee mici, după care devin răpitori, atacând hamsiile, guvizii, obleții. Specie migratoare. Trăiește în Marea Neagră. Se pescuiește în Dunăre cu setci, iar în mare cu taliene. Folosit pentru sărare și prepararea conservelor în ulei. Pătrunde primăvara în Dunăre sau în lacurile litorale, unde se hrănește și se reproduce, toamna întorcându-se în mare. [10]
- RIZINE**, (micol.) organ pentru fixarea de substrat a lichenilor foliacei și fruticuloși (tufoși). **R.** sunt

formate din prelungiri ale hifelor cortexului inferior, adunate în cordoane și cu membranele sudate între ele. Hifele rămân libere numai la extremitatea apicală, unde sunt înconjurată de o teacă mucilaginoasă ce le permite aderarea de substrat. [50] → LICHEN

RIZOBIE, (agrichim.) bacterie simbiotică ce trăiește în nodozitățile de pe rădăcinile plantelor superioare, de obicei leguminoase, de la care primește energia necesară, ea având însușirea de a fixa azotul molecular atmosferic. Face parte din genul *Rhizobium*. [29]

RIZOCTONIA CAPȘUNULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Rhizoctonia fragariae*. Ciuperca atacă întreaga plantă. Ea rămâne de talie mică, cu zone necrotice la baza frunzelor și inflorescențelor. Zonele bolnave se extind cuprinzând întreaga plantă. Fructele se veștejesc înainte de a ajunge la maturitate. Temperatura și umiditatea ridicată favorizează infecția. [50]

RIZOCTONIOZA SOIEI, (fitopat.) micoză produsă de *Rhizoctonia solani*. Boala este răspândită în toate zonele cultivate de soia de pe glob. Produce pagube mari. Boala se manifestă în special pe plantule, pe semințe și germeni, dar și pe tulpinile și frunzele plantelor mature. Boala apărută în faza de germinare a semințelor produce putrezirea lor completă. Dacă totuși semințele reușesc să germineze, pe rădăcini, la baza tulpinei sau pe cotiledoane apar zone brun-roșcate, de formă neregulată, ușor cufundate, cu aspect de rosătură de insecte. Ca urmare, plantulele cad și pier. La plantele în stadii avansate de vegetație, petele se extind pe tulpini, frunze și păstăi. Acestea sunt umede, verzi-brune până la brun-roșcate, și se înnegresc. La început sunt mici, apoi confluențe, ocupând întreaga suprafață a frunzei care se usucă și cade. Păstăile se brunifică prezentând pe suprafața lor pete mici, brune. Prevenirea și combaterea constau în evitarea solurilor umede sau drenarea lor; evitarea solurilor cu deficiențe în macroelemente și microelemente; rotația culturilor, evitând speciile susceptibile; cultivarea soiurilor rezistente sau tolerante la atacul patogenului. (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

RIZODERMA, (bot.) strat celular superficial al rădăcinii, care emite peri radicali. [50]

RIZOFIL, (bot.) frunze transformate în organe de absorbție prin divizarea lor în lacinii filiforme, dispuse alături de frunzele obișnuite, aspect întâlnit la peștișoară (*Salvinia natans*). [50]

RIZOFOR, (bot.) ramificație a tulpinii lipsită de frunze pe care se diferențiază rădăcini adventive dihotomice, aspect întâlnit la struțșori (*Selaginella helvetica*, *S. selaginoides*), brădișor (*Lycopodium* sp). [50]

RIZOID, (micol.) ramuri scurte, subțiri, asemănătoare rădăcinii, dar cu o structură simplă; au numai rolul

de ancorare a talului/miceliului de substrat. [69] Este întâlnit la unele specii de ciuperci *Mucoraceae*, ca *Rhizopus*. [61]

RIZOM, (bot.) tulpină metamorfozată (în ea se depun substanțe de rezervă), subterană, simplă sau ramificată, alungită, mai mult sau mai puțin îngroșată, formată din noduri foarte apropiate (microblaste), mai rar distanțate (macroblaste). Conul de creștere nu este acoperit de piloriză ca la rădăcină. Frunzele sunt rudimentare, scvamiforme, cu aspect de solzi bruni sau incolori, purtând la subsuoară muguri. Structură anatomică caracteristică tulpinii. La noduri formează rădăcini adventive, iar din muguri iau naștere lăstari aeriени purtători de flori. Ramificarea este monopodială sau simpodială, asemănătoare tulpinilor aeriene. Ramificarea monopodială este întâlnită la r. de dalac (*Paris quadrifolia*), măcrișul-iepurelui (*Oxalis acetosella*), lăcrămiță (*Maianthemum bifolium*), lăcrămioare sau mărgăritărel (*Convallaria majalis*) etc. Creșterea lor este nelimitată și asigurată de mugurele terminal. Lăstarii aeriени se nasc din muguri axilari. Ramificarea monopodială este întâlnită la r. de obligeana (*Acorus calamus*), pecetea lui Solomon (*Polygonatum multiflorum*), stânjenel (*Iris germanica*) etc. Creșterea lor este limitată prin faptul că mugurele terminal dă naștere unui lăstar florifer. Alungirea r. se face prin ramuri care se formează din mugurii axilari. Poziția lor în sol poate fi verticală și în acest caz se numesc r. ortotropi, ca la păpădie (*Taraxacum officinale*), oblică, așa cum sunt la ciuboțica-cucului (*Primula elatior*) și orizontală, numindu-se r. plagiotropi (mărgăritărel, pecetea lui Solomon, stânjenel). R. unor plante sunt folosiți în medicină pentru tratarea unor boli. În acest sens menționăm r. de pir (*Agropyron repens*), ferigă (*Dryopteris filix-mas*), feriguță dulce (*Polypodium vulgare*). [50]

RIZOMANIE, (fitopat.) boală a plantelor de sfeclă produsă de virusul îngălbenirii și necrozării nervurilor de sfeclă (*Beet necrotic virus*). De-a lungul rădăcinii primare, radicele proliferază și ca urmare sunt dezvoltate exagerat având aspectul de barbă. Virusul este transmis de ciuperca *Polymyxa betae*. [61]

RIZOMASTIGINE (*Rhizomastigina*), (zool.) ordin care cuprinde protozoare cu caractere de flagelate și rizopode. Posedă cel puțin un flagel și numeroase pseudopode. Nutriția este holozoică. Trăiesc în mâlul apelor dulci, rareori sunt parazite. Acest grup prezintă interes din punct de vedere filogenetic indicând o legătură între flagelate și rizopode. (Z. Matic, 1983) [50]

RIZOMENINGOMIELITĂ, (med. u.) inflamația rădăcinilor nervoase, a meningelor și a măduvei spinării. [60]

- RIZOMICELIU**, (micol.) sistem rizoidal, anucleat, extensiv dezvoltat, având aspectul unui miceliu; este caracteristic unor ciuperci încadrate în ordinul *Chytridiales*. [69]
- RIZOMITRĂ**, (bot.) formațiune de protejare a conului de creștere din vârful rădăcinii. Prezente la plantele acvatice ce plutesc cu rădăcina în apă. Are forma unui deget de mânășă, nu se uzează și nu se reînnoiește. Este întâlnită la speciile de lintiță (*Lemna minor*, *L. trisulca*, *L. polyrhiza*), iarba-broaștelor (*Hydrocharis morsus ranae*), foarfeca-bălții (*Statoides aloides*) etc. [50]
- RIZOMORFĂ**, (micol.) cordon gros de hife somatice, strâns împletite și asociate așa încât și-au pierdut individualitatea, comportându-se ca o unitate morfo-anatomică și funcțională. La exterior prezintă un înveliș protector, de regulă melanizat, sub care se află cortexul format din mai multe straturi de celule în care sunt depozitate substanțe nutritive. Zona centrală este formată dintr-o textură mai laxă de hife (prozoplectenchim) ordonate longitudinal și cu rol de conducere a substanțelor extrase din substrat. Vârful **r.** este format din apexuri hifale înglobate într-o masă mucilaginoasă, care se divide activ; are aspectul unui meristem apical, determinând creșterea în lungime a **r.**, care poate ajunge până la 10 m. În ansamblu, **r.** are aspectul unei rădăcini subțiri; se dezvoltă în sol dar mai adesea sub scoarța arborilor sau în mortarul zidurilor. **R.** îndeplinesc cel puțin 3 funcții: de nutriție, de propagare și de organ de existență, formă sub care ciuperca trece peste perioadele nefavorabile. În condiții favorabile, diferențiază și formează bazidiocarpi. Apariția corpurilor de fructificație este împiedicată, dacă se întrerupe legătura rizomorfelor cu rădăcinile arborilor gazdă. Aceasta demonstrează că majoritatea ciupercilor comestibile și otrăvitoare prezente sub coroana copacilor sunt micorizale și nu saprotrofe. [69]
- RIZOPLAST**, (cit.) componentă a aparatului flagelar formată dintr-un sistem de microtubuli solitari sau asociați și filamente prin care kinezosomul se ancorează de diferite structuri din spațiul celular (înveliș nuclear, plasmalemă) formând așa-numitele rădăcini flagelare. [69]
- RIZOPODE** (*Rhizopoda*), (zool.) subclasă care reunește protozoare sarcodine cu pseudopode de tipul lobopodiilor, filipodiilor sau reticulopodiilor, orientate neregulat în jurul său în anumite regiuni ale corpului. Speciile din această subclasă sunt grupate în ordinele: *Amoebina*, *Testacea*, *Foraminifera* (v. acești termeni). (Z. Matic, 1983) [50]
- RIZOPODIU** → PSEUDOPOD
- RIZOSFERĂ**, (pedol.) zonă subțire de sol, care începe de la suprafața rădăcinii și în care se manifestă influența directă a rădăcinilor plantei prin modificarea parametrilor biologici ai solului. [29]
- ROBA ANIMALELOR**, (zootehn.) denumire folosită pentru definirea în ansamblu a culorii corpului unui animal și a particularităților de culoare. [34]
- ROBĂ**, (jur.) piesă de vestimentație care face parte din ținuta obligatorie a judecătorilor, procurorilor, avocaților și grefierilor atunci când participă la ședințele de judecată; are aspectul unei haine lungi cu mâneci ample, de culoare neagră în cazul judecătorilor, procurorilor și avocaților și de culoare gri în cazul grefierilor; de asemenea, se diferențiază în funcție de aceste categorii, dar și de nivelul ierarhic al instanței prin accesorii: insigne și bavete. [64]
- ROBUSTEȚE**, (ecol.) capacitatea ecosistemelor de a se menține în cazul în care ele sunt supuse unor variații mari ale factorilor de mediu, ca urmare a creșterii și complexității relațiilor componentelor biotice și abiotice. [24]
- ROCA**, (geol.) asociere de minerale; rocile se clasifică în magmatice, metamorfice și sedimentare. [25]
- ROCHES MOUTONNÉES**, (geomorf., glac.) stânci rotunjite prin acțiunea ghetarilor montani, care se găsesc de obicei pe pragurile văilor glaciare. [25]
- ROCI ACVIFERE**, (geol.) roci în care apa de infiltrație circulă nestânjenită, aspect întâlnit la nisipuri, pietrișuri, bolovănișuri, grohotișuri, gresii grosiere etc., situate în partea superioară a straturilor impermeabile. [50]
- ROCI ACVIFUGE**, (geol.) roci cu porozitate foarte redusă, prin care apa practic nu circulă, aspect întâlnit la rocile eruptive, metamorfice și sedimentare cimentate. [50]
- ROCI ACVILUDE**, (geol.) roci cu pori mici prin care apa circulă cu viteze reduse, ex., mamele, argilele. [50]
- ROCKY MOUNTAINS** (*Munții Stâncoși*), parc național situat în SUA (statul Colorado). Suprafața, 105.526 ha (1915). Se află așezat la 32,2 km nord-vest de orașul Denver. Protejează Munții Stâncoși cu cel mai înalt vârf Long's Peak (4.345m). Mai există încă 65 de piscuri, cu înălțimi cuprinse între 3.300-3.500 m. Crestele sunt acoperite cu câmpuri de zăpadă și pajști alpine. Mai jos sunt instalate păduri de molid, brad și pin Ponderosa. Fauna reunește: dintre mamifere, bighornul, marmota, caribu; dintre păsări, porumbei albaștri, găinușe cu coada albă, cinteze roz, juncos (*Junco hyemalis*). [50]
- ROCOINA** (*Stellaria media*, fam. *Caryophyllaceae*), (bot.) plantă anuală de primăvară și efemeră, anuală de toamnă, rar perenă (prin înrădăcinarea tulpinilor culcate), considerată buruiană problemă pentru culturile agricole. Se întâlnește în semănături, livezi, vii, grădini, pârlouge. Înfloreste timpuriu, din martie până în

noiembrie. Se mai numește *rocofea*. Semințele germinează chiar în primul an și se eșalonează pe o perioadă lungă de până la 60 de ani. Florile apar la 3 săptămâni de la formarea tulpinii (30-385 cm, inclusiv ramificațiile), 250-1.500 flori pe o plantă, timp de 4-8 săptămâni. Nu suportă uscăciunea. Influențează pozitiv creșterea cartofului la 2 plante/m² și calitatea vinurilor, asigură fixarea solurilor. Reprimă dezvoltarea volburei (*Convolvulus arvensis*) și a cupei vacii (*Calystegia sepium*). Sensibilă la: 2,4D ca ester 2 etil hexilic, acid 2,4D din sare de dimetilamină, imazetapir, metolaclo, atrazin, tifensulfuron metil, clorsulfuron, butilat, acetoclor, pendimetalin, tribenuron metil, fluroxipir, trifluralin, bromoxinil, fluroxipir + acid 2,4D, 2,4D + dicamba, glufosinat de amoniu, florasulam + acid 2,4D etil hexil ester, glifosat. [51]

RODENTIA, (zool.) ordin de mamifere vegetariene cu dentiție de tip lofodont, cu o singură pereche de incisivi pe maxilarul superior. Ordin foarte bogat în specii, cu o largă răspândire geografică. Multe specii sunt dăunătoare direct culturilor agricole, pădurilor sau depozitelor, sau sunt transmițătoare de boli. Carnea unora se consumă (nutria). [37]

RODENTICID, (toxicol.) substanță toxică folosită pentru distrugerea rozătoarelor (hârcioși, popândăi, șoareci, șobolani etc.). Ex., anhidrida sulfuroasă, stricnina, arseniatul de calciu, fosfura de zinc, sulfura de carbon etc. [41]

RODEWALD, Ludwig (1908-1992), zoolog, limnolog, specialist în *Rotifere*, *Gastrotrichi*, *Tardigrade*, *Spongilide*, realizând tot atâtea monografii faunistice publicate la Editura Academiei Române. Membru corespondent al Academiei Române. Ca limnolog s-a ocupat de productivitatea primară a macrofitelor, biochimia macrofitelor acvatice și palustre, ecologia deltelor, migrația păsărilor, de probleme cinegetice în zonele umede. A realizat studii privind biologia estuarelor, deltelor, zonelor de amestec al apelor dulci și marine, în dinamica și interrelația biocenozelor din diferiți biotopi. În domeniul științelor aplicate, a dezvoltat prima dată la noi în țară creșterea artificială a șalăului și a sturionilor. A dezvoltat pentru prima dată pe plan mondial metode de stuficultură și de cultură mixtă stufo-piscicolă, a dezvoltat metode de valorificare a deltelor cu păstrarea florei și faunei lor unice. A participat ca specialist în stuficultură în multe delte ale lumii (Rin, Zuider-Soe, Nil, Nipru, Volga, Dvina de Nord, Eufrat, Tigriș, Hindus, Gange, Brahmaputra etc.) unde a îndrumat valorificarea stuficolă și piscicolă a acestora. Cunoștințele acumulate prin activitatea directă de cercetare au fost transmise altor oameni de știință prin lucrări științifice, dar și prin prelegeri ținute în SUA (la 16 universități), Austria, Elveția (Zürich), fosta

URSS, Iugoslavia, Cehoslovacia, Italia, Iran, Bangladesh, Olanda, Germania, Pakistan etc. A publicat 181 de lucrări științifice și cca 100 de lucrări științifice de popularizare, 4 monografii (*Rotatoria*, *Gastrotricha*, *Tardigrada*, *Spongila*) la Editura Academiei Române, „Monografia stufului din Delta Dunării”, la Editura Academiei Române și „Monografia biologiei stufului mondial”, la Editura Schweizergart din Germania etc. A fost membru activ în 5 societăți științifice internaționale, în 2 din ele ocupând funcția de vicepreședinte. [50]

RODIE (*Punica granatum*, fam. *Punicaceae*), (agric.) arbustoid sau pom înalt de 3-4 m, cu frunze caduce, fructe globuloase de dimensiunile portocalelor, cu coajă coriacee și caliciu persistent. Interiorul fructelor este subdivizat în loje care conțin semințe înglobate într-o pulpă roz-grena, suculentă, dulce-acidulată. Pomul prosperă în terenuri profunde revene, dar merge și în soluri nisipoase. Preferă terenuri între zona temperat-caldă și cea subtropicală. Apele conținând ceva săruri nu îl incomodează; în oaze se obțin fructe renumite. Se înmulțește prin butași, marcote și altoire. Prin semințe nu transmite fidel caracterele plantei producătoare. Fructele se recoltează în perioada de toamnă (octombrie) și se utilizează pentru prepararea de băuturi răcoritoare. Se cultivă în bazinul Mării Mediterane în Iran, Afghanistan, Turkestan. [40]

RODIU (Rh), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa a IX-a secundară. Are Z 45 și structura învelișului de electroni [Kr] 4d⁸5s¹. Se găsește în minerale de platină (de obicei sub 1%). **Rh** metalic se obține prin reducerea combinațiilor sale (ex., Rh₂O₃, RhCl₃) cu hidrogen. Este un metal alb, ductil, p.t. 1966°C, p.f. 3729°C. În stare compactă este rezistent la acizi (nu se dizolvă nici în apa regală). În stare fin divizată se dizolvă însă în acid sulfuric. Cu oxigenul, la 600°C, formează Rh₂O₃; cu fluorul și clorul reacționează formând halogenuri. Din aliajul Pt-Rh (10%Rh) se confecționează sitele folosite drept catalizatori în oxidarea amoniacului la oxizi de azot și la obținerea acidului cianhidric. Aliaje cu sodiu se utilizează pentru măsurarea temperaturilor: termocuple Pt-PtRh și Ir-IrRh etc. [36]

RODNEI, munții ~, parc național montan și rezervație a biosferei (2002) situat în România, județele Bistrița-Năsăud, Maramureș, Suceava. Suprafața, 63.000 ha. Altitudinea maximă, 2303 m. Este cel mai înalt masiv din Carpații Orientali. Acești munți s-au format în era secundară în perioada marilor cutări ale scoarței terestre. Nucleul acestor munți îl formează șisturile cristaline de epizonă orientate pe direcția NV-SE, puternic faliaț atât în nord, cât și în sud. Relieful este puternic fragmentat, cu forme semețe (creste ascuțite,

pereti abrupti), văi adânci, suprafețe etajate, forme structurale etc. Glaciațiunea cuaternară prin eroziunea asupra crestei și versantului nordic a creat numeroase zănoage cu blocuri eratice, cu praguri în spatele cărora s-au format iezere cu ape limpezi. Versantul sudic adăpostește puține resturi glaciare. Clima este reprezentată prin temperaturi medii anuale cuprinse între -1,5°C la altitudini de peste 2.200 m, 0°C la 2.000 m, 2°C la altitudini de 1.700-1.800 m etc. Precipitațiile au repartiție neuniformă în funcție de altitudine și expoziție, între 1.300-1.400 mm. Apele superficiale sunt reprezentate de râuri și lacuri. Flora și fauna reflectă particularitățile reliefului în trepte. La peste 1.800 m altitudine, culmile și versanții sunt acoperiți cu tufărișuri de jneapăn, care fac trecerea spre etajul coniferelor. Golul alpin este acoperit cu pajiști multicolore date de ierburi în alternanță cu pâlcuri, uneori foarte extinse de smirdar (*Rhododendron kotschyi*), afin (*Vaccinium myrtillus*, *V. uliginosum*), merișor de munte (*Vaccinium vitis-idaea*), strugurii ursului (*Arctostaphylos uva-ursi*) și argințică (*Dryas octopetala*). Pe zonele calcaroase se întâlnește floarea de colț (*Leontopodium alpinum*). Alte plante din floră prezente sunt bulbucii de munte (*Trollius europaeus*), ghințura galbenă (*Gentiana lutea*), vulturica (*Hieracium transsilvanicum*), rușulița (*Hieracium aurantiacum*). Fauna este bogată ca număr și specii. Fauna mare are importanță cinegetică și ea constă din: cerbul carpatin (*Cervus elaphus montanus*), căpriorul (*Capreolus capreolus*), ursul carpatin (*Ursus arctos*), râsul (*Lynx lynx*), lupul (*Canis lupus*), vulpea (*Vulpes vulpes*), jderul (*Martes martes*). Fauna ornitologică este reprezentată de multe specii de păsări printre care cocoșul de munte (*Tetrao urogallus*), cocoșul de mesteacăn (*Lyrurus tetrix*), acvila de munte (*Aquila chrysaetos*), acvila de câmp (*Aquila heliaca*), acvila țipătoare (*Aquila clanga*), acvila țipătoare mică (*Aquila pomarina*), șoricarul comun (*Buteo buteo*), șerparul (*Circus gallicus*), eretele alb (*Circus macrourus*) etc. În acești munți sunt prezente o serie de forme carstice dezvoltate în calcarele eocene sau calcarele și dolomitele cristaline. Așa sunt Peștera Izvorul Tăușoarelor, Peștera lui Măglei, Peștera Jgheabului Zalion, Peștera Zânelor, Peștera de sub Paltin sau Peștera Laptelui, Peștera de la Izvorul Izei, Peștera de la Piatra Busuiocului sau Peștera de la Obârșie, Peștera Baia lui Schneider etc. (I. Buta, A.-A. Buta, 1979) [50]

RODORET, (ecol.) tufăriș format din specii de *Rhododendron*. [15]

ROGOZ, (bot.) denumire populară dată speciilor de plante din genul *Carex*. [10]

ROI STELAR (*de stele*), (astr.) îngrămădire de stele cu spectru continuu, legate fizic, formate în aceeași regiune a cerului, care diferă prin masele lor. Roiurile *deschise* conțin zeci sau sute de stele, au forme neregulate, fără condensare centrală, situate în apropierea Căii Lactee, cu diametrul de câțiva parseci, depărtările dintre roiuri fiind de câteva mii de parseci. Ex., Pleiadele (Cloșca cu pui), Ursa Mare. Roiurile *globulare* conțin de la zeci la sute de mii de stele, cu mare concentrare, de formă sferică, cu diametre între 40 și 100 de parseci, distanțele lor fiind între 6.000 și 20.000 parseci. [12]

ROIB, (zootehn.) culoare simplă la cai, unde pigmentul este galben închis, acaju sau brun-roșcat, părul de pe corp este uniform colorat, inclusiv coama, coada și extremitățile; uneori acestea din urmă pot avea o nuanță diferită. [34]

ROINIȚĂ, (agric.) dispozitiv portativ folosit pentru capturarea roiurilor de albine. [34]

ROLĂ, 1. Rotiță sau cilindru care se învârtă în jurul unui ax pentru a face să alunece mai repede un lanț, o curea de transmisie etc. 2. Corp în formă de cilindru care poate fi rostogolit în jurul axei sale de simetrie, folosit ca organ de rulare sau ca unealtă de prelucrare prin apăsare. 3. Piesă de contact a unor trolee, constituită dintr-o roată cu șanț, care se rostogolește pe firul de contact. [13]

ROMANEX 500 SC (500 g/l atrazin), (pest.) erbicid ppi 2-3 cm și preemergent, combate buruieni monocotiledonate și dicotiledonate anuale. Doze: 2,0-4,0 l/ha (asociat) la porumb. Produs de OLTCHIM S.A. RM. VÂLCEA România + MAKHTESHIM AGAN - Israel. [51]

ROMANIAN, sin. *levantin*, ultimul etaj al pliocenului din Bazinul Dacic. [25]

ROMANICHTYS VALSANICOLA → ASPRETE

ROMANIȚĂ (*Anthemis austriaca*, fam. *Asteraceae/Compositae*), (bot.) plantă anuală de primăvară sau de toamnă, considerată buruiană problemă pentru culturile agricole. Întâlnită în semănături, pârloage, în golurile din livezi și vii. Frunze lanat-pubescente, sure. Tulpina foarte ramificată. Florile radiale albe. Înflorește în iulie-septembrie. Sensibilă la: tribenuron, amido-sulfuron, triasulfuron-metil, idosulfuron + amidosulfuron, bromoxinil, imazetapir, acid 2,4 D + dicamba, lenacil, florasulam + acid 2,4 D, MCPB Na. [51]

ROMANIȚĂ DE CÂMP (*Anthemis arvensis*, fam. *Asteraceae/Compositae*), (bot.) plantă anuală de primăvară sau de toamnă, considerată buruiană problemă pentru culturile agricole. Lanat-pubescentă, are paietele receptaculului obovat-oblongi, la vârf dințate, capitule și flori radiale mai mari. Se întâlnește în pârloage, fânețe sterile, pe marginea drumurilor, în

nisipuri. Înfloreste în mai-august. Sensibilă la: tribenuron, amidosulfuron, triasulfuron-metil, idosulfuron + amido-sulfuron, bromoxinil, prometrin, imazetapir, acid 2,4 D + dicamba, MCPA-Na. [51]

ROMÂNEȘTI, oscilație ~, (climat.) identificată prin cercetările palinologice din așezarea paleolitică de la Românești – Dumbrăvița (com. Tomești, jud. Timiș), caracterizată printr-o modestă revenire a copacilor cu frunza căzătoare, ca urmare a ameliorării mediului stepic de până atunci. Această oscilație climatică este paralelă cu oscilația climatică Lascaux din Europa de Vest. [8]

ROMULARIA ASTACI, (micol.) ciupercă inferioară, acvatică, parazită, care produce boala *Mycosis astacorum*. Prezintă un miceliu format din filamente segmentate, de 3-3,5 microni grosime, prevăzute cu conidii ovale, de 20-40 x 3,5-4,5 microni. [10]

RON, fluviu în Europa, foarte asemănător cu Rinul dar mult mai mic, având o suprafață de 98.000 km² și o lungime de 812 km. Are izvorul în Ghețarul Rhone situat în Alpii Centrali, iar gura de vărsare în Golful Lyon (Marea Mediterană) printr-o deltă. Traversează Lacul Lemman cu o suprafață de 581,5 km² și o adâncime de 301 m și trece prin orașele: Geneva, Lyon și Marseille. [25]

RONDANE, parc național situat în Norvegia (districtul Oppland). Suprafața, 57.500 ha (1962). Altitudine, 900-2.200 m. Prezintă interes geologic. Munții Rondane sunt acoperiți de păduri de brazi, mesteceni și sălcete pe malul apelor. Dintre plantele erbacee prezintă interes: piciorul cocoșului de munte (*Ranunculus glacialis*), argințica (*Dryas octopetala*). Avifauna este reprezentată de 124 de specii, printre care pasărea omătului (*Plectrophenax nivalis*), potârnichea albă, șoricarul încălțat (*Buteo lagopus*). Mamiferele sunt reprezentate prin mai multe specii. O protecție specială se acordă elanului, renului, vulpii polare, vidrei, lemingului. [50]

ROOLBACK, (inform.) întoarcerea la o condiție stabilită anterior, ex., restaurarea unui disk după un disk backup. [6]

RORIDINA A, (biochim.) antibiotic de natură terpenică obținut de la specia *Myrothecium roridum*. [41]

ROSACEE (*Rosaceae*), (bot.) familie care grupează peste 3.000 de specii de plante erbacee, arbuști și arbori, foarte heterogene ca structură, răspândite pe toată suprafața globului, dar mai ales în zonele temperate din emisfera nordică. Tulpini simple sau ramificate, frunzoase, adeseori cu ghimpți sau spini. Frunze alterne, rar opuse, simple sau compuse, penatinerivate, stipelate, caduce, foarte rar persistente. Flori de obicei actinomorfe bisexuate (hermafrodite), rar unisexuate, solitare sau grupate în inflorescențe

racemoase (raceme, spice, corimbe) sau dihazii. Învelișul floral diferențiat în caliciu și corolă, mai rar perigon, cu elemente libere. Receptaculul, gineceul și fructele prezintă o mare variabilitate (folicule, nucușoare, bace sau drupe). Formula florală: $\zeta * K_5 C_5 A_{20-10}$ sau ${}_a G_{\alpha-1}$. Polenizare entomofilă, rar anemofilă. Flora României conține 39 de genuri și subgenuri, cu cca 238 de specii spontane și cultivate grupate în patru subfamilii. Sfam. **Spiraeoideae** cuprinde arbuști, rar plante erbacee, cu flori mici, albe, actinomorfe, cu receptaculul plan sau ușor concav, dispuse în corimb globulos. Formula florală: $\zeta * K_5 C_5 A_{10+10+10} G_{\underline{5-2}}$ sau $G_{\underline{5-2}}$. Fruct, foliculă. Specii, 19. Genuri: *Physocarpus*, x = 9; *Spiraea*, x = 5, 9; *Sorbaria*; *Aruncus*. Sfam. **Maloideae** (**Pomoideae**) cuprinde plante lemnoase, importante economic, răspândite mai ales în regiunile temperate din emisfera nordică. Receptaculul concav, concrescut cu gineceul; la maturitate formează un fruct fals, metasincarp numit poamă, comestibil. Formula florală: $\zeta * K_5 C_5 A_{50-20} G_{(\underline{5-2})} \bar{1}$. Genuri: *Mespilus*, x = 17; *Cydonia*, x = 17; *Chaenomeles*, x = 17; *Cotoneaster*, x = 17; *Crataegus*, x = 17; *Sorbus*, x = 17; *Pyrus*, x = 17; *Malus*, x = 17; *Amelanchier*, x = 17. Specii, 38. Sfam. **Rosoideae** cuprinde specii arbustive și erbacee cu caractere variabile. Frunze diferite în funcție de gen și specie. Flori hipogine sau epigine cu receptaculul convex sau urceolat, gineceul din mai multe carpele libere sau redus la una singură. Formula florală: $\zeta * K_{5,5+5} C_5 A_{\alpha} G_{\alpha}$ sau G_{α} . Fruct polinuculă sau polidrupă. Genuri: *Rhodotypos*; *Kerria*, x = 9; *Rubus*, x = 7 (în cadrul căruia se deosebesc subgenurile *Cyclactis*, *Anoplobatus*, *Idaeobatus*, *Rubus-Eubatus*); *Fragaria*, x = 7; *Comarum*, x = 7; *Potentilla*, x = 7; *Geum*, x = 7; *Dryas*, x = 9; *Waldsteinia*, x = 7; *Aremonia*; *Filipendula*, x = 7, 8; *Aphanes*, x = 8; *Alchemilla*, x = 8; *Agrimonia*, x = 7; *Sanguisorba*, x = 7; *Rosa*, x = 7. Specii, 161. Sfam. **Prunoideae** grupează arbori și arbuști, uneori spinoși, cu caractere de superioritate. Frunze simple. Receptacul concav, caduc, nu participă la formarea fructului. Flori cu elemente formate din mai puțin de 30-20 stamine, 1 carpelă. Formula florală: $\zeta * K_5 C_5 A_{30-20} G_1$. Fruct, drupă. Genuri: *Amygdalus*, x = 8; *Persica*, x = 8; *Armeniaca*, x = 8; *Prunus*, x = 8; *Cerasus*, x = 8; *Padus*, x = 8; *Laurocerasus*. Specii, 20. [50]

ROSTEL, (bot.) la gineceul florilor, proeminentă pe stigmat în formă de cioc, pe care se găsește bursicula, aspect întâlnit la *Orchidaceae*. [50]

ROSTELUM, (zool.) partea bazală a aparatului bucal al dipterele brahicer, străbătut de canalele

sugătoare; are pereții elastici și poate fi pliat sub cap în timpul repausului alimentar. [62]

ROSTRAT, (bot.) organ prevăzut cu o prelungire în formă de cioc sau rostru, caracteristic fructelor cum sunt: silicva, la muștarul negru (*Brassica nigra*); folicula la calcea calului (*Caltha palustris*); păstaia, la molotru (*Trigonella gladiata*); nucșoara, la Geraniaceae; achenă, la Asteraceae/Compositae. [50]

ROSTRATULIDE (*Rostratulidae*), (zool.) caradriiforme. Păsări viu colorate din regiuni tropicale și subtropicale. Femelele sunt mai mari, mai strălucitor colorate decât masculii. În sezonul de reproducere se luptă pentru posesia masculilor. [37]

ROSTRU¹, (anat.) 1. Prolungire cartilagineasă a botului rechinelor și a acipenseridelor, ex., rechinul ferăstrău, păstruga, viza. 2. Țep frontal al cefalotoracelui la unii raci. 3. Trompa ascuțită la unele insecte, ex., ploșnițe, muște etc. [37]

ROSTRU², (bot.) organ al plantei cu o prelungire îngustă sub formă de cioc, aspect întâlnit la foliculele de la negricică (*Nigella sativa*) și la fructele altor specii. [50]

ROȘCOV (*Ceratonia siliqua*, fam. *Fabaceae/Leguminosae*), (agric.) numită și *pâinea lui Ioan*. Arbore înalt până la 10 m. Frunze persistente. Flori unisexuat dioice, cu înflorire toamna, pe ramurile cele mai groase (cauliflorie). Fructul este o păstaie de 15-30 cm lungime și 2-3 cm lățime, la maturitate de culoarea ciocolatei, cu pulpa dulce, comestibilă, care conține până la 70% glucide. Semințele sunt mici, eliptice, dure, cu greutatea constantă și egală indiferent de arborele sau păstaia din care au fost extrase, astfel că în vechime au servit ca unitate de măsură de greutate în farmacie și în giuvaergerie. O sămânță de roșcov are 0,18 g (1 carat = 0,20 g). Lemnul arborelui este foarte dur, are culoarea roșie, frumoasă și este utilizat în ebenisterie. Din pulpa măcinată a fructului se prepară surogat de cafea. Semințele mai sunt utilizate în industria textilă (gomme de caroube) pentru apretarea țesăturilor și stofelor. Cel mai mare producător este Insula Cipru, dar roșcovul se cultivă peste tot în bazinul mediteranean. Arborele este capabil să utilizeze terenurile uscate și sărace, improprii pentru alte producții. Se află cantonat la altitudini joase (sub 400 m) aproape de litoral. Nu suportă excesul de umiditate, în schimb necesită prezența calcarului în sol. Se înmulțește prin altoire pe portaltoi franc. Evoluția plantelor este lentă. Intră pe rod la 10-15 ani. În schimb longevitatea lui economică este mai mare decât a măslinului. [40]

ROȘIOARĂ (*Scardinius erythrophthalmus*, fam. *Cyprinidae*), (pisc.) pește dulcicol sau salmastricol cu corpul oval, comprimat lateral, de aproximativ 20 cm

lungime, rar 35-45 cm, greutate 200-300 g, foarte rar 0,500-2 kg, colorat în verde măsliniu cu o nuanță albastruie sau cenușie pe partea dorsală, argintiu pe laturi și alb pe abdomen. Capul mic, botul scurt, gura oblică, ochii roșiatici. Vârful înotoătoarelor ventrale, anală și caudală colorate în roșu. Înotoătorea dorsală este împinsă spre partea posterioară. Trăiește pe fundul apelor liniștite din bălți, iazuri, heleșteie, printre țesătura deasă de verdeață a brădișului. Se hrănește cu resturi de plante acvatică, viermișori, larve de insecte; se pare că îi plac mult firisoarele de mătasea broaștei. (Th. Bușniță, I. Alexandrescu, 1971) Se reproduce în aprilie-iunie când femela depune până la 100.000 de icre, ce se lipesc de vegetația acvatică. În apele României, se pescuiesc anual cu năvoade, setci, vintere cca 60.000-65.000 kg. Undițarii folosesc la pescuitul acestui pește struna plutitoare, undiță fără plută sau la suprafață, cu insecte naturale. Răspândită în apele stătătoare sau pe cursul inferior al râurilor cu multă vegetație din Europa, Asia Mică și nordul Asiei. [10]

ROȘIOARĂ DE PEȚEA (*Scardinius erythrophthalmus racovitzai*), (zool.) specie de roșioară adaptată la ape termale cu temperaturi de 28-30°C. Crește până la lungimea de 9 cm și trăiește în pârăul Pețea, la băile 1 Mai. [10]

ROȘU DE METIL ($C_{15}H_{15}N_3O_2$), (chim.) acid p-dimetilaminoazobenzen-o-carboxilic, greutatea moleculară 269,29; cristale violete; punct de topire 181-182°C, insolubil în apă, solubil în alcool, în acid acetic. Este un indicator de pH, la pH 4,4 dă culoarea roșie, iar la 6,2 galbenă, este mai sensibil decât metiloranjul. Se întrebuintează sub formă de soluție 0,1-0,2% în alcool 60%. [29]

ROTAT, (bot.) termen cu semnificația *rotund și plan, în formă de roată sau de disc*, ex., corola la floarea de soc (*Sambucus nigra*), scânteuță (*Anagallis arvensis*), lumânărică (*Verbascum phlomoides*, *V. thapsus*). [50]

ROTATORIA (zool.) sin. *rotiferi*, organisme mărunte, transparente, planctonice sau bentonice, cu corp nesegmentat. Corpul este în general vermiform, mai voluminos în regiunea mijlocie și prevăzut cu o lorică la unele specii. La partea anterioară prezintă aparatul rotator, acoperit de cili. Partea posterioară este alungită (picior) și servește pentru fixare. [10]

ROTAȚIA CULTURILOR, (agrotehn.) succesiunea culturii plantelor în cadrul unui asolament. În școlile de viță, asolamentul este de 5 ani. În cazuri excepționale se recurge la un asolament de trei ani. [49]

ROTAȚIE, mișcare de ~, (geogr.) mișcarea pe care o realizează Pământul în jurul axei polilor în 23 de ore, 56 de minute, 4,09 secunde, de la vest la est. [25]

ROTIFERE (*Rotatoria*), (zool.) grup de viermi nemathelminți (cilindrici), mici, microscopici

(4-500 μ) cu cili pe partea ventrală a corpului. Au rang de clasă. Corpul alungit ca formă, cilindric, fusiform sau excepțional sferic este acoperit cu o cuticulă modificată variat într-o carapace sau lorică. Anterior are plasat aparatul rotator constând dintr-o coroană de cili, iar posterior un picior bifid. Simetria este bilaterală. Dimorfismul sexual este accentuat; majoritatea speciilor sunt cunoscute prin forme partenogenetice. Se cunosc cca 1.500 de specii, majoritatea de apă dulce, puține marine, litorale și terestre (în mușchi, licheni). Speciile primitive sunt târâtoare, iar cele evaluate sunt pelagice sau sesile, permanente fixate. (M. Suci, 1983) [50]

ROTIFERI → ROTATORIA

ROTOR¹, (mat.) fiind dat vectorul \vec{v} , se numește rotor al lui vectorul care se obține prin aplicarea operatorului nabra și este dat de expresia: $\text{rot } \vec{v} = \nabla \times \vec{v} =$

$$\det \begin{pmatrix} \vec{i} & \vec{j} & \vec{k} \\ \delta & \delta & \delta \\ \frac{\delta}{\delta x} & \frac{\delta}{\delta y} & \frac{\delta}{\delta z} \\ v_1 & v_2 & v_3 \end{pmatrix}$$

unde $\vec{v} = v_1(x,y,z) \vec{i} + v_2(x,y,z) \vec{j} + v_3(x,y,z) \vec{k}$. [48]

ROTOR², (ind.) parte a unei mașini (motor sau generator de energie) care se rotește, în timpul funcționării, în jurul axului arborelui pe care este montată și care folosește pentru reluarea și transmiterea unui cuplu motor. [13]

ROUĂ, depunere de picături de apă pe obiecte și plante cu suprafața suficient de rece datorită radiației nocturne, pentru a provoca condensarea directă a vaporilor de apă din aer. [54] Roua are efect negativ la vița de vie prin favorizarea dezvoltării manei și mușgaiului. [49]

ROUĂ DE MIERE, (fitopat.) 1. Secreția dulce produsă de afide, musculița albă sau alte insecte pe frunzele pomilor sau a altor plante pe care se dezvoltă ciuperca producătoare de fumagină (*Capnodium salicinum*). 2. Depozit zaharat pe spicele de secară, secretat de ciuperca *Claviceps purpurea*, căutat de albine. [61]

ROUNDUP (360 g/l glifosat), (pest.) erbicid total, neselectiv, cu acțiune sistemică, postemergent, controlează toate buruienile anuale și perene. Doze recomandate: 3-4 l/ha în 100-150 l apă/ha pentru vii, livezi, miriști. Netoxic, nu are activitate în sol și orice cultură poate urma imediat după aplicare, inofensiv pentru oameni și mediul înconjurător. Produs de MONSANTO SUA. [51]

ROUNDUP READY (360 g/l glifosat acid), (pest.) erbicid sistemic postemergent pentru soia și porumb Roundup Ready. Controlează peste 100 de buruieni atât monocotiledonate, cât și dicotiledonate, inclusiv cele perene. Doze recomandate: soia, Roundup Ready 2-4 l/ha (tratamentele repetate să nu depășească 6 l/ha), postemergent, buruienile de 10-15 cm înălțime; porumb, Roundup Ready 2-4 l/ha

(tratamentele repetate să nu depășească 5 l/ha), postemergent până în faza de 8 frunze. Buruieni combătute: știr, zărmă, cornaci, ciunafaie, troscol, iarbă roșie, spanac sălbatic, zămoșiță, bătrâniș, muștar sălbatic, colții babei, grașiță, ridichioară, iarbă sărată, teișor, mușetel, traista ciobanului, punguliță, mohor spp., meișor, costrei, volbură, pir, pălămidă, susai. Produs de MONSANTO SUA. [51]

ROUTER, (inform.) dispozitiv intermediar într-o rețea de comunicație care execută distribuirea de mesaje pe cea mai eficientă rută disponibilă. [6]

ROZA VÂNTURILOR, (meteor.) diagramă în formă de stea, indicând frecvența relativă în % a diverselor direcții ale vântului, după direcțiile principale cardinale și semidirecțiile cardinale. De regulă, pe aceleași diagrame sunt trecute și vitezele medii ale vântului în m/s după cele 8 direcții cardinale. [54]

RTG-2, (pisc.) linii celulare permanente obținute din ovare tinere de păstrăv curcubeu. [10]

RUBEOLĂ, (med. u.) boală infectocontagioasă de etiologie virală, exprimată prin erupție cutanată de 3-5 zile și limfadenopatie. **R. congenitală** produce moartea fătului sau malformații congenitale. [60]

RUBIACEE (Rubiaceae), (bot.) familie care grupează 500 de genuri cu 6.000 de specii răspândite pe tot globul. Arbori, arbuști, liane și epifite în zonele tropicale, specii erbacee anuale sau perene, în zona temperată. Frunze opuse, simple, întregi, cu stipele asemănătoare frunzelor. Inflorescență racemoasă sau cimoasă. Flori bisexuate (hermafrodite), actinomorfe, uneori ușor zigomorfe tetra-pentamere, rareori polimere; caliculi, gamosepal sau lipsă; corolă gamopetală, infundibuliformă, urceolată sau tubuloasă; androceu izostemon din stamine în număr egal cu petalele prinse pe tubul corolei și alternând cu laciniile acesteia; gineceu în general bicarpelar, cu ovar inferior, bicarpelar, stil filiform, întreg sau bifidat. Formula florală: $\phi^* \text{ uneori ușor } \cdot | \cdot K_{(5-4)}; 8 [C_{(5-4)}; (8) A_{5-4}] G_{(2)} (\overline{a-1})$. Polenizare entomofilă și ornitofilă. Fruct, dicariopsă, capsulă, bacă, drupă. Semințe albuminate. Flora României conține 49 de specii ce aparțin la 6 genuri: *Rubia*, x = 11; *Sherardia*, x = 11; *Crucianella*, x = 11; *Asperula*, x = 11 (10); *Galium*, x = 11, 12 (10); *Cruciata*, x = 9, 11. [50]

RUBIDIU (Rb), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa I principală. Are Z 37 și structura învelișului de electroni [Kr] 5s¹. A fost descoperit de R. Bunsen și G. R. Kirchoff în 1861, pe cale spectrală. În cantități mici însoțește potasiul în minereurile lui, de exemplu în carnalit (care poate conține 1,015% Rb și urme de Cs). Face parte din elementele rare. Se poate obține prin electroliza sărurilor (de obicei a halogenurilor) în stare topită sau prin reducerea hidroxidului cu metale ca: magneziu, calciu sau zirconiu, în atmosferă inertă sau vid. În tăietură proaspătă, prezintă luciu metalic alb-argintiu, care dispare în prezența aerului. Are p.t. 38,7°C, p.f.

- 713°C. Este un element activ din punct de vedere chimic. Majoritatea combinațiilor sunt ușor solubile în apă. [36]
- RUBIN**, (chim.) varietate naturală a oxidului de aluminiu, colorat în roșu datorită unui conținut redus de oxid de crom. Se poate obține și artificial. Se folosește ca piatră prețioasă, la confecționarea lagărelor pentru ceasornice și alte aparate de precizie. [36]
- RUBOR**, (med. u. și vet.) unul dintre semnele caracteristice ale inflamației (*tumor, calor, rubor, dolor și functio laesa*). [34]
- RUBRATOXINA B**, (toxicol.) micotoxină extrasă din ciuperca *Penicillium rubrum* ce produce intoxicații la animale. [41]
- RUDE**, (genet.) indivizi care au unul sau mai mulți strămoși comuni, adică o parte dintre genele lor are aceeași origine. Ei prezintă deci mai multe gene similare decât restul populației. [20]
- RUDERAL**, (bot.) care crește pe molozuri, grămezi de gunoi și ruini, terenuri părăsite, necultivate. Plantele frecvente pe aceste locuri sunt păduchernița (*Lepidium ruderales*), rostopasca (*Chelidonium majus*), scaielele popii (*Xanthium strumarium*), hirușor (*Poa annua*). [50]
- RUDOLF**, lac de origine tectonică situat în Africa. Este cel mai mare din ramura estică a grabenului african, situat într-o regiune aridă, puțin populată. Suprafața este de 8.500 km², iar adâncimea maximă de 73 m. Descoperit în anul 1888 de către Telewi și locotenentul Van Höhnel. [45]
- RUG DE MIRIȘTE** (*Rubus caesius*, fam. *Rosaceae*), (bot.) plantă perenă cu drajoni și nanofanerofită (arbust), considerată buruiană problemă pentru culturile agricole. Tufă lemnoasă cu lăstari culcați, cu ghimpi. Tulpinile sterile cilindrice. Frunze 3 – foliate, concolore. Se întâlnește în locuri comune, pietroase și pe lângă păduri. Se mai numește *mur de miriște*. Înfloarește mai-septembrie. Petale albe, sepale erecte. Fruct, polidrupă albastră-vineție. Sensibilă la: clopiralid, oxifluorfen, MCPB-Na, metosulam, clorsulfuron, fluroxipir, fluroxipir + acid 2,4D, MCPA + diclorprop-P, acid 2,4D + metosulam, tribenuron metil + trifensulfuron metil, glifosat, glufosinat de amoniu, florosulam + acid 2,4D etil hexil ester. [51]
- RUGACIUNE**, (rel.) cerere, mulțumire sau laudă adresată de credincioși lui Dumnezeu. Este vorbirea omului cu Dumnezeu. În religia ortodoxă Sfânta Liturghie este rădăcina tuturor rugăciunilor. [65]
- RUGBI**, (sp.) joc sportiv ce se dispută între două echipe a câte 15 jucători având ca obiect de joc o minge de formă ovală, care poate fi jucată cu mâna sau cu piciorul. Deși acest joc și-a dobândit relativ târziu un statut propriu, el își găsește originea în formele primitive ale altor sporturi cu mingea. [52]
- RUGINA ACELOR DE LARICE**, (fitopat.) micoză produsă de *Melampsorium betulinum*. Atacă atât puietii din pepinieră cât și arborii maturi. Combaterea se face prin stropiri repetate cu soluție bordeleză concentrată 0,75%, cu doză dublă de var. (I. Tudor, 1968) [50]
- RUGINA ALBĂ A HREANULUI**, (fitopat.) micoză produsă de *Cystopus candidus*. Prevenirea bolii se face prin evitarea terenurilor umede, iar combaterea, prin stropiri cu preparate pe bază de cupru aplicate cu mare atenție deoarece frunzele sunt sensibile. [50]
- RUGINA ANASONULUI**, (fitopat.) micoză produsă de ciuperca *Puccinia pimpinellae*. Apare pe frunze și tulpini. Primăvara, pe fața inferioară a frunzelor apar pete gălbui, în formă de cupă. Mai târziu, pe petele gălbui se formează pustule pulverulente brune constituite din uredospori, iar apoi brune-negricioase formate din teleutospori. Se combate prin stropiri cu zeamă bordeleză 1%. Pentru prevenirea lor, se folosesc pentru semănat numai semințe sănătoase. [50]
- RUGINA BRUNĂ A GRĂULUI**, (fitopat.) micoză produsă de *Puccinia recondita – tritici*. Frecvent întâlnită la culturile de grâu. Pagubele nu sunt prea mari. Numai în condiții favorabile patogenului producția poate fi diminuată din cauza afectării frunzelor. Pe frunze și pe tulpini apar pustule mici, ovale sau aproape rotunde, de culoare brună, fără a fi dispuse regulat. Atacul atinge apogeul în prima jumătate a lunii iunie. Ciuperca poate infecta samulastra de grâu de pe care poate trece pe grăul semănat toamna. Măsurile de prevenire și combatere constau în distrugerea samulastrei, aplicarea de doze echilibrate de îngrășăminte, semănatul în partea a doua a epocii optime. (I. Boieru, N. Eustațiu, 1973) [50]
- RUGINA BUJORULUI**, (fitopat.) micoză produsă de *Cronartium flaccidum*. Boala se manifestă prin apariția pe frunze, tulpini și bracteele florilor a unor pete ușor circulare, gălbui, în dreptul cărora pe fața inferioară se dezvoltă spori ciupercii. Frunzele devin cenușii, se usucă și cad. Prevenirea și combaterea constau în evitarea terenurilor umede și umbrite; tăierea și arderea în toamnă a părților aeriene ale plantei; stropiri cu Zineb 0,4%, Ferban 0,3%, zeamă bordeleză 0,1%. [71]
- RUGINA CIMBRULUI DE GRĂDINĂ**, (fitopat.) micoză produsă de *Puccinia menthae*. Frecventă și cea mai păgubitoare dintre toate bolile. Se manifestă prin pete circulare, gălbui-brune care apar pe frunze, pețiole, tulpini. În dreptul petelor, frunza este bășicată, iar pe pețioluri și pe tulpini se formează adesea umflături alungite sau răsucite, în dreptul cărora apar fructificațiile ciupercii. Boala determină o reducere a producției cu 20-40% și, în același timp, a calității. Prevenirea bolii se face prin respectarea măsurilor de igienă fitosanitară și evitarea în cultură a unei desimi

RUGINA COACĂZULUI

exagerate a plantelor. Contra ruginii se fac tratamente cu Plantavax 75 WP sau Dithane M 45 în concentrație de 0,2%. [50]

RUGINA COACĂZULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Cronartium ribicola*. Se manifestă primăvara de timpuriu prin pete galbene roșiatică pe fața superioară a frunzelor și pustule galben-portocalii, apoi maronii pe fața lor inferioară. Frunzele atacate se usucă și cad prematur. Se tratează cu unul din produsele Dithane M 45 - 0,2%; Zineb - 0,4%; Ziram 65 - 0,4%; Captan - 0,2%; Maneb 50 - 0,2%, Zineb P - 0,2%; Mancocar - 0,2%, Macozeb 80 - 0,2%; Captadin 50 - 0,2%; Polyram Combi - 0,3%. Frunzele căzute se adună și se ard. Primul tratament se face imediat după recoltarea fructelor, al doilea la 12-15 zile și ultimul la 14 zile de la precedentul. [50]

RUGINA CORIANDRULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Puccinia petroselinii*. Apare pe tulpini și frunze, pe partea inferioară sub formă de pustule numeroase, pulverulente, mici, circulare, risipite sau confluențe. Culoarea lor la început este brună-castanie, mai târziu devine brună-negricioasă. Se tratează cu zeamă bordeleză 1%. [50]

RUGINA FASOLEI, (fitopat.) micoză produsă de *Uromyces phaseoli* var. *typica*. Semnalată pentru prima dată în Germania, în anul 1795. Ulterior, boala s-a extins în toate țările cultivate de fasole. Boala este întâlnită mai ales în anii cu precipitații abundente sau acolo unde cultura se irigă prin aspersiune. Sunt atacate frunzele, păstăile și mai rar tulpina. Primele simptome apar pe fața inferioară a frunzelor, sub formă de pustule minuscule, cunoscute sub denumirea de uredospori. În condiții favorabile, boala apare în 5 zile de la infecție. În jurul uredosporilor primari se formează un inel de uredospori secundari, iar în jurul acestora un alt inel. Uredosporii care apar pe partea superioară a frunzelor sunt de culoare brun-roșcată și pulverulenți. Când plantele îmbătrânesc și frunzele încep să moară, pe locul de infecție apar teleutosporii, mai frecvenți pe partea inferioară a frunzelor. Frunzele atacate se îngălbenesc, se brunifică și se necrozează, după care cad. În rare cazuri, pe partea superioară a frunzelor se formează picnidiile ciupercii, iar pe cea inferioară ecidiile. *Măsurile de prevenire și combatere* constau în strângerea și îndepărtarea resturilor vegetale, arătura adâncă, o rotație a culturilor în care fasolea să revină pe același teren după 3 ani, cultivarea fasolei în culise de porumb, perpendicular pe direcția vântului dominant, cultivarea soiurilor de fasole rezistente la această boală. În timpul perioadei de vegetație, pentru a limita extinderea atacului, se fac tratamente chimice cu unul din următoarele produse: Bayleton 5-0,1%, Dithane M-45-0,2%, Polyram combi 0,2%, Saprol 0,125%, sulf muiabil 0,4%, Zineb 0,35%. Rezultate bune se obțin prin prăfuirea preventivă cu sulf la intervale de 1-2 săptămâni, aplicate înainte de

înflorire. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

RUGINA FLORII-SOARELUI, (fitopat.) micoză produsă de *Puccinia helianthi*. Semnalată, pentru prima dată în România, în 1879. Pe suprafața plantelor, în special pe frunze apar pete mici, circulare, galbene, pe care iau naștere picnidiile și ecidiile ciupercii. Atacul de rugină este cu atât mai păgubitor cu cât apare într-un stadiu mai timpuriu al plantei. Prevenirea și combaterea constau în aplicarea arăturilor adânci și de igienă culturală constând în distrugerea resturilor vegetale; folosirea materialului de semănat sănătos; tratamente chimice cu fungicide; distrugerea samulastrei și a speciilor sălbatice de *Helianthus*; folosirea de soiuri rezistente. (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

RUGINA FRUNZELOR DE SMOCHIN, (fitopat.) micoză produsă de *Physopella fici*. Boală destul de răspândită la noi. Nu produce pagube însemnate. În alte țări determină defolierea completă a pomului, afectând calitativ producția de fructe. Combaterea se face prin 5 tratamente cu zeamă bordeleză, în concentrație de 0,5%, în perioada 15 iulie-15 septembrie. (M.-A. Drobotă, 1986) [50]

RUGINA GALBENĂ A FRUNZELOR DE SMOCHIN, (fitopat.) micoză produsă de *Fusarium roseum*. Boala se manifestă prin pete gălbui între nervurile principale ale frunzei. Țesuturile atacate se usucă și cad, frunza căpătând un aspect zdrențuros. La noi în țară boala a fost semnalată în 1984. (M.-A. Drobotă, 1986) [50]

RUGINA GALBENĂ A GRĂULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Puccinia striiformis*. În anii foarte favorabili atacului poate produce pagube deosebit de grave. Se manifestă în anii cu primăveri reci și umede. Atacul apare de obicei în luna mai. Pe plantă se observă pustule mărunte (1 mm lungime), de culoare galbenă, așezate regulat una după alta, în șiruri izolate sau alăturate, mai ales pe fața superioară a frunzelor. Mai pot apărea pe teaca frunzei, pe tulpină, pe spice, pe glume. Boabele de pe planta atacată rămân șistave, iar producția este diminuată considerabil. Prevenirea și combaterea constau în cultivarea de soiuri rezistente, distrugerea samulastrei, întoarcerea miriștei după seceriș, semănatul nu prea de timpuriu, îngrășarea echilibrată a solului. (I. Boieru, N. Eustațiu, 1973) [50]

RUGINA GAROAFELOR, (fitopat.) micoză produsă de *Uromyces caryophyllinus*. Semnalată în țara noastră în 1918. Atacul se manifestă mai ales pe frunze și tulpini. Pe frunze apar pete mici, cu diametrul de 1 mm, rotunde sau ovale de culoare galben-brună. Frunzele puternic atacate se îngălbenesc și se usucă. Măsurile de prevenire și combatere constau în tratamente preventive, în special la soiurile sensibile și foarte sensibile. Cele mai eficiente sunt fungicidele cu acțiune sistemică: Calirus în concentrație de 0,2%,

Plantvax 20 EC în concentrație de 0,3%, Plantvax 75 WP în concentrație de 0,2%, Saprol în concentrație de 0,125%, Sicarol în concentrație de 0,15%, Tilt în concentrație de 0,02%, aplicate prin stropiri foliare la intervale de 10-12 zile. Fungicidele de contact folosite sunt: Baycor în concentrație de 0,2%, Daconyl în concentrație de 0,2%, Dithane M 45 0,3%, Policarbacin în concentrație de 0,2%, Perozin în concentrație de 0,3%, Tiuram în concentrație de 0,3%, intervalul dintre tratamente este de 7-10 zile. În suspensiile de stropit se adaugă aracet 0,2% sau Detersin 0,2%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

RUGINA INULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Melampsora lini*. Răspândită în toate țările cultivate de in. Este una dintre cele mai periculoase boli ale inului, producând pierderi mari, prin deprecierea fibrelor la culturile pentru fuior și prin diminuarea producției de sămânță la inul de ulei. Plantele sunt atacate în faza de înflorire, la sfârșitul lunii iunie. Sunt afectate frunzele, tulpinile, sepelele, capsulele. Pe ambele fețe ale frunzelor apar pustule cu aspect prăfos, de culoare galben-portocalie, care sunt uredosporii ciupericii. Mai târziu, la începutul lunii iulie, pe ambele fețe ale frunzei, pe tulpini și pe capsule apar pustule de culoare brun-roșiatică la început, care, mai târziu, capătă o culoare neagră, ceea ce reprezintă teleutosporii. Prevenirea și combaterea se realizează prin măsurile agrotehnice aplicate cu rigurozitate. Prin măsuri de igienă culturală, se practică distrugerea resturilor vegetale rămase pe câmp după recoltare, arături adânci de toamnă, folosirea de sămânță perfect sănătoasă și folosirea de soiuri rezistente. Soiurile precoce să se semene de timpuriu, pentru ca inul să evite infecția sau aceasta să fie foarte redusă. Să se evite terenurile joase și umede. Să se respecte rotația culturilor, unde, pe același teren, inul să revină după cel puțin 2 ani. Să se respecte fertilizarea, știindu-se că azotul aplicat în exces favorizează atacul acestei ciuperici. Îngrășămintele potasice, dimpotrivă, împiedică dezvoltarea ciupericii. De aceea se recomandă aplicarea echilibrată a NPK, în raport cu cerințele plantei și ale soiului. Este bine să se aplice borax în cantitate de 60 kg/ha. Tratamentele chimice sunt limitate. S-a folosit Benlate care a dat rezultate foarte bune, când a fost aplicat la sol. (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

RUGINA LA GURA LEULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Puccinia antirrhini*. Atacă toate organele aeriene ale plantelor. Mai frecvent sunt atacate frunzele și tulpinile. Primele simptome apar pe partea inferioară a frunzelor, sub forma unor pustule mici, grupate în cercuri concentrice sau răspândite neuniform, de culoare brună, cu aspect prăfos. Măsurile de prevenire și combatere constau în distrugerea prin ardere a plantelor bolnave și a resturilor vegetale. Pentru a preveni atacul se fac

tratamente la intervale de 7-10 zile, până la începutul înfloririi, cu Perozin 0,4%, Polyram combi 0,2%, Policarbacin 0,2%, Saprol 0,125% și Dithane M 45 în concentrație de 0,2%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

RUGINA LUCERNEI, (fitopat.) micoză produsă de *Uromyces striatus*. În urma atacului făcut de ciupercă, frunzele cad, calitatea furajului scade. În anii III și IV de vegetație se produc pagube și în loturile semincere. Transmiterea bolii se face prin ecidiospori luați de vânt. (I. Moga, M. Schitea, M. Mateiaș, 1996) [50]

RUGINA MENTEI, (fitopat.) micoză produsă de *Puccinia menthae*. Produce căderea prematură a frunzelor. În unii ani producția poate fi redusă până la 40%. Ciuperca iermează sub formă de teleutospori care apar toamna pe toate resturile de plantă. Primăvara, teleutosporii germinează când temperatura trece peste 10°C. Combaterea se face prin aceleași măsuri ca la antracoza mentei. (E. Păun, A. Mihalea, A. Dumitrescu, M. Verzea, O. Coșocariu, 1988) [50]

RUGINA MOLIDLUI, (fitopat.) micoză produsă de *Chrysomixa rhododendri*. Cu caracter epidemic. Ciuperca determină defolieri puternice, precum și reducerea semnificativă a creșterilor. În pepiniere combaterea se face cu fungicide de contact: sulf muiabil în concentrație de 0,3-0,4%, sulfat de cupru, zeamă bordeleză în concentrație de 1,0-1,5%. [50]

RUGINA MURULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Phragmidium rubi idaei* și *Phragmidium violaceum*. Sunt atacate în special frunzele, dar și lăstarii, din primăvară și până toamna târziu. Pe frunze apar pete de culoare galbenă pe partea lor superioară, iar pe partea inferioară pustule mici de culoare galben-portocalie, care spre toamnă devin negre, ele reprezentând fructificațiile ciupericii. Frunzele atacate se îngălbenesc și cad prematur. Se recomandă strângerea frunzelor și arderea lor. Combaterea chimică se face folosind unul din produsele Poliram Combi 0,3%, Ziram 63 în concentrație de 0,4%, Epidor 0,2%, Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Mancozeb în concentrație de 0,2%. (M. Botez, Gh. Bădescu, A. Botar, 1984) [50]

RUGINA MUȘCATEI, (fitopat.) micoză produsă de *Puccinia pelargon-zonalis*. Pe frunze apar pete mici, galbene. În centrul petelor, pe partea inferioară a frunzelor se formează pustule de culoare ruginie, dispuse sub forma unui inel. Măsurile de prevenire și combatere constau în îndepărtarea și distrugerea prin ardere a frunzelor sau a plantelor bolnave; evitarea udării plantelor pe frunze; imersiunea butașilor înainte de plantare, timp de 3-5 minute, într-o suspensie de Perozin 0,3%. Cele mai bune rezultate constau în tratamente cu unul din fungicidele sistemice: Bayleton 5 în concentrație de 0,03%, Calirus 0,1%, Robigan 0,03%, Saprol 0,1%, Plantvax 0,2%, Benlate 0,05%. Se pot folosi și fungicidele de contact: Dithane M45 în concentrație de 0,02%,

Perozin 0,3%, Polyram combi 0,2%, Baycor 0,2%, Daconyl 0,2%. Tratamentele cu fungicidele de contact se repetă la 7-8 zile, iar cele cu fungicide sistemice la 12-14 zile. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

RUGINA NALBEI, (fitopat.) micoză produsă de *Puccinia malvacearum*. Atacă toate părțile verzi ale plantei. Se previne prin respectarea măsurilor de igienă culturală și a rotației. Se combate încă din primele zile de la apariție prin stropiri cu Dithane M45 în cantitate de 2 kg/ha în 500 ml apă. Se fac 2-3 tratamente. Se mai poate folosi Plantvax 75 în concentrație de 0,2% sau cu Zineb 0,4%. [71]

RUGINA NEAGRĂ A GRÂULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Puccinia graminis tritici*. Atacă mai puțin frecvent decât rugina galbenă și rugina brună. Boala apare în a doua jumătate a lunii iunie. Pe plantă apar pustule mari (2-4 mm lungime și 1-1,2 mm lățime), izolate sau grupate pe frunze, pe teci, pe tulpini și chiar pe spice. Rugina neagră are drept gazdă intermediară dracila de unde sunt eliberați sporii ce pot infecta grâul. Măsurile de prevenire și combatere constau în cultivarea de soiuri rezistente sau cultivarea de soiuri timpurii care să scape de atac, realizarea de semănături timpurii, la începutul epocii optime, îngrășarea echilibrată a solului, evitând excesul de azot, distrugerea dracilei care reprezintă gazda intermediară a ciupercii. (I. Boieru, N. Eustațiu, 1973) [50]

RUGINA PRUNULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Tranzschelia pruni-spinosae*. Pe fața inferioară a frunzelor apar în timpul verii pustule pulverulente de culoare brun-castanie. La atacuri puternice mezofilul (partea mijlocie) frunzei se usucă, iar epiderma superioară capătă un aspect plumburiu și crapă. Spre toamnă pe aceleași frunze se formează larvele de teleutospori de culoare brun-castanie (uredosporii patogenului). Combaterea constă în distrugerea plantelor de *Anemone ranunculoides* (pe rizomii cărora se formează miceliul de rezistență), evitarea înființării plantațiilor în vecinătatea pădurilor unde această plantă este răspândită. Efectuarea de tratamente chimice cu fungicide pe bază de metiram de zinc (Policarbacin), Mancozeb, Maneb, Zineb. Se fac 2-3 tratamente la sfârșit de iunie-august. (N. Minoiu, 1987) [50]

RUGINA REVENTULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Puccinia phragmitis*. Se combate prin evitarea terenurilor umede pentru cultură și arderea resturilor de plante atacate. [50]

RUGINA SFECLEI, (fitopat.) micoză produsă de *Uromyces betae*. Răspândită în majoritatea zonelor cultivatoare de sfeclă. La noi a fost semnalată încă din anul 1942 și apare spre sfârșitul perioadei de vegetație. Boala se manifestă sub forma unor pete punctiforme de culoare galbenă sau roșiatică, vizibile pe ambele părți ale frunzelor și pe pețiol. Uneori petele sunt grupate în cercuri. *Combaterea*: Nu sunt necesare

măsuri speciale de combatere. Este suficientă respectarea măsurilor menite să prevină îmbolnăvirea. Se impune menținerea igienei fitosanitare, folosirea de sămânță sănătoasă și respectarea rotației. (V. Ciochia, A. Codrescu, L. Dumitraș, 1980) [50]

RUGINA STÂNJENELULUI (*Puccinia iridis*), (fitopat.) micoză prezentă anual în culturile de iris. Boala se manifestă prin pete de culoare galbenă prevăzute cu o bordură brună. La un atac puternic, frunzele se îngălbenesc și se usucă. Măsurile de prevenire și combatere constau în strângerea și arderea frunzelor bolnave; tratamente chimice cu unul din fungicidele sistemice: Saprol 0,15%, Bayleton 5 în concentrație de 0,1%, Plantvax 75 WP în concentrație de 0,2%, Plantvax 20 EC 0,3% sau unul din fungicidele de contact Perozin 0,3%, Dithane M 45 în concentrație de 0,2%. Pentru aderență, în soluțiile de stropit se adaugă aracet 0,2%. Tratamentele cu fungicide sistemice se repetă la 10-14 zile, iar cele cu fungicide de contact, la 7-10 zile. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

RUGINA TRANDAFIRULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Phragmidium mucronatum*. Atacă toate organele aeriene ale plantei. Pe frunzele atacate apar pustule de culoare portocalie, care prezintă ecidiile ciupercii în care se formează ecidiosporii. Pe locurile atacate apar pete decolorate, la început izolate, apoi confluențe. Prevenirea și combaterea constau în tăierea ramurilor puternic atacate, adunarea frunzelor căzute și arderea lor. Folosirea de soiuri rezistente. Tratamentele se fac cu Saprol 0,15%, Bayleton 100 EC 0,2%, Plantvax 75 WP 0,2%, Plantavax 20 EC 0,3%, Calirus 0,2%, Corbel 75 EC 0,075%, Bavistin 0,05-0,1%, Sincarol 0,1%, Polyram combi 0,2%, Perozin B 75 în concentrație de 0,3%, Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Tiuram 75 0,3%. Cel mai bun efect curativ îl au stropirile cu Plantavax 75 WP și Plantavax 20 EC. Tratamentele se aplică preventiv sau cel mai târziu la apariția primelor simptome. Tratamentele cu fungicidele de contact se repetă la intervale de 7-10 zile, iar cele cu produse sistemice la 10-14 zile. În suspensiile de stropit se adaugă aracet 0,2%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

RUGINA VALERIANEI, (fitopat.) micoză produsă de *Puccinia valerianae*, *Uromyces valerianae*. Dezvoltă pe frunze toate formele de spori. La un atac puternic atacă pețiolurile frunzelor și chiar tulpinile plantei. Ruginile se combat prin stropiri repetate la un interval de 12-15 zile cu zeamă bordelează 1%, zeamă sulfocalcică, sau cu Dithane M-45 în concentrație de 0,2%. Ca măsuri preventive împotriva acestor boli, dar și a altor boli, așa cum sunt micoplasmelme, se impune păstrarea permanentă a igienei culturilor, prin respectarea tehnologiilor specifice de cultură, privind mai ales asolamentul și adâncimea arăturii. [50]

RUGINA ZAMBILEI (*Uromyces scillarum*), (fitopat.) micoză. Plantele bolnave au frunzele cu numeroase

pete de culoare galbenă. În condiții favorabile le cuprinde total și acestea se usucă. Măsurile de prevenire și combatere constau în strângerea și arderea frunzelor bolnave, aplicarea de tratamente foliare preventive folosind una din substanțele: Polyram combi 0,2%, Policarbacin 0,2%, Plantvax 75 WP în concentrație de 0,2%, Plantvax 20 EC în concentrație de 0,3%. Pentru aderență, în suspensia de stropit se adaugă aracet 0,2%. (C. Manolache, Gh. Boguleanu, 1967) [71]

RUGINI, (fitopat.) boli ale plantelor de cultură și spontane produse de ciuperci *Uredinales*: *Uromyces*, *Puccinia*, *Gymnosporangium*, *Phragmidium*. Organele (tulpini, frunze) atacate prezintă pete cafenii-ruginii, ce reprezintă zone de țesut necrozat sau mase de spori (uredinospori și/sau teliospori) de această culoare. Multe specii de r. au un ciclu vital complex desfășurat pe două gazde (sunt heteroice); ex., rugina grâului (*Puccinia graminis*), bazidiosporii germinează și infectează frunzele de dracilă (*Berberis vulgaris*). Pe miceliul din aceste frunze se formează ecidiospori care nu mai infectează dracila, ci plantele de grâu. Pe miceliul dezvoltat în țesuturile tulpinale sau foliare ale grâului se formează, toată vara, uredinospori care produc infecții secundare, terțiare etc. tot la plantele de grâu. Toamna, pe același miceliu, se formează spori de rezistență (teliosporii), forma sub care ciuperca iernează. Primăvara, teliosporii germinează pe sol și produc, în urma unei diviziuni meiotice, bazidiospori și ciclul se reia. R. sunt foarte păguboase diminuând drastic producția de cereale (grâu, orz, secară). [69]

RUGINIRE, (chim.) oxidare lentă a fierului sub influența umidității și a oxigenului din atmosferă. Se petrec următoarele reacții: $H_2O = H^+ + OH^-$; $Fe + 2OH^- = Fe(OH)_2$; $4Fe(OH)_2 + 2H_2O + O_2 = 4Fe(OH)_3$. [29]

RUGOS, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația *zbârcit*, *cutat*, *pliat*, *încețit*, aspect întâlnit la frunzele de salvie (*Salvia officinalis*), silicva la ciurlan (*Rapistrum rugosum*). [50]

RUGOZITATE, (hidr.) rezistența fundului râului ce se opune apei în mișcare. Ea influențează în mod direct viteza de curgere a apei în râu și este proporțională cu asperitățile albiei. Se deosebesc (v. acești termeni) r. absolute și r. relative (v. acești termeni). [50]

RUGOZITATEA ABSOLUTA, (hidr.) reprezintă valoarea medie a depășirii asperităților de pe fundul râului față de curba medie continuă a râului. (I. Pișota, I. Buta, 1975) [50]

RUGOZITATEA RELATIVĂ, (hidr.) raportul dintre rugozitatea absolută și adâncimea medie a cursului de apă care este invers proporțional cu adâncimea. [50]

RUHUNU (Yala), parc național situat în Sri Lanka. Suprafața, 23.000 ha (1958). Altitudine, 0-160 m. Cuprinde o zonă de litoral cu lagune și dune, stânci, tufărișuri și junglă cu esențe prețioase (abanos, mahon, teck). Dintre animalele vertebrate sunt

protejați: elanul, cerbul, sambarul, leopardul, broasca țestoasă stea, crocodilul, pitonul, păunul, ibisul, cormoranul, bătlanul gri, ploierul, porumbelul imperial. [50]

RUJEOLA → POJAR

RULARE, (inform.) prelucrarea unui program de către un sistem de calcul, care constă din minimum două etape: încărcarea programului în memorie și execuția sa. [47]

RUMEGUȘ DE LEMN, (for.) deșeu de lemn constituit din particule rezultate din tăierea lemnului cu ferăstrăul. Are multiple întrebuințări: pentru combustibil, material filtrant, pentru fabricarea P.A.L.-ului, diverse materiale plastice, izolant termic în zootehnie și avicultură, pentru extras rășini, tanini etc. [33] În viticultură se utilizează în școlile de viță pentru stratificarea butașilor altoiți. Se preferă rumeguș din specii de esență moale sau de conifere, cu o umiditate relativă de 75%. [49]

RUMEN, (anat.) primul și cel mai mare compartiment al stomacului unui mamifer rumegător, în care hrana este parțial digerată înainte de a fi regurgitată în gură pentru a doua masticție (când animalul rumegă). Se mai numește și burduf, ierbar. [37]

RUMINANTIA, (zool.) rumegătoare. Mamifere artiodactile care rumegă. Au stomac cu 4 compartimente (rumen, reticulum, psalterium și abomasum). Hrana trece în primele două, apoi se reîntoarce în gură pentru a fi remestecată, înainte de a trece în al treilea și al patrulea. Grupul include bovine, cervide și girafide. [37]

RUMINAT, (bot.) termen cu semnificația *sinuat*, *zbârcit*, *scobit prin brazde neregulate*, aspect întâlnit la unele semințe, endosperm. [50]

RUMPENT, (bot.) fruct care, la maturitate, se rupe sau se sfâșie în segmente neregulate, aspect întâlnit la capsula de *Chenopodium* sp. [50]

RUNCINAT, (bot.) frunză penat-fidată, cu dinții sau lobii inegali, ascuțiți, dispuși asimetric și îndreptați spre baza limbului, aspect întâlnit la frunzele de păpădie (*Taraxacum officinale*), susai (*Sonchus arvensis*). [50]

RUPESTRU, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația *care crește pe stânci*, specii de plante care cresc pe stânci: *Agrostis rupestris*, *Carex rupestris*, *Artemisia petrosa*, *Sedum rupestre* etc. [50]

RUPIACEE (*Ruppiaceae*), (bot.) familie care grupează specii de plante acvatice submerse, perene. Frunze lineare, alterne, cu teci evidente. Flori bisexuate (hermafrodite), golașe. Androceul din 2 stamine. Gineceul, din 4 carpele libere. Formula florală: $\phi K_0 C_0 A_2 G_4$. Fruct, drupacee. Flora României conține un singur gen *Ruppia*, $x = 10$, cu specia *R. maritima* (Ață de mare), $2n = 20$, întâlnită în apă marină și lacuri mai mult sau mai puțin sărate din jud. Bistrița-Năsăud, Cluj, Brașov, Sibiu, Brăila, Constanța, Tulcea. [50]

RUPICAPRINAE, (zool.) caprele negre. Mamifere rumegătoare intermediare între capre și antilope,

răspândite în Europa, Asia și America de Nord, adaptate traiului în munții înalți. Au coarcele nu prea mari, copitele laterale bine dezvoltate, coada scurtă și două perechi de mamele. Ex., capra neagră (*Rupicapra rupicapra*), cu blana de culoare brun-întunecată; capra zăpezilor (*Oreamnos americanus*), cu părul întotdeauna alb. [37]

RUPICOL, (bot.) care vegetează pe stânci, bolovănișuri, aspect întâlnit la plantele *Festuca rupicola*, *Saxifraga* sp. [50]

RUPTIL, (bot.) fruct uscat sau cărnos care, la maturitate, se rupe sau crapă brusc cu o ușoară pocnitură, aruncând semințele la o anumită distanță, ex., păstaia (lomenta), la coroniste (*Coronilla varia*), măzăriche de primăvară (*Vicia sativa*), salcâm japonez (*Sophora japonica*); capsula de la ricin (*Ricinus communis*), trei frați pătați (*Viola tricolor*), măcrișul iepurelui (*Oxalis acetosella*). [50]

RUPTURA¹, (med. u. și vet.) faptul de a (se) rupe. Incontinuitate într-o structură anatomică, survenită brusc, adesea în urma unui traumatism. [33]

RUPTURA², (genet.) separare a unui fragment oarecare de restul cromozomului sau de restul cromatidelor. [19]

RUPTURA DE ZĂPADĂ, (silv.) ruperea vârfurilor sau a coroanelor arborilor sub presiunea zăpezii moi, apoase și grele care se lipește pe frunze și pe ramuri. Fenomenul se produce în perioada de sfârșit de iarnă cu calm atmosferic, când cad zăpezi abundente cu consistență (densitate) variabilă însă, în funcție de altitudine, respectiv de temperatură; în partea superioară a versanților, zăpezi aspre, care nu se prind de ramuri, în partea lor inferioară, lapoviță și ploaie care se scurge la sol, iar în partea mijlocie zăpezi moi, încărcate cu apă și îngreunate. Numai acestea din urmă sunt periculoase. Pagubele sunt mari fiindcă în afară de rupturi care provoacă pierderi de organe și de creșteri, din cauza suprimării organelor foliare, deci a pierderii de masă lemnoasă, dacă solul s-a dezghețat pot să se producă și doborâri de arbori. În plus, la rășinoase mai ales, suprafața de rupere reprezintă o poartă de intrare pentru microorganismele de putrefacție. Cele mai expuse specii sunt (în ordine descrescândă): pinul silvestru, molidul, pinul negru, bradul, laricele, apoi foioasele fag, paltin, frasin, carpen, ulm, gorun, stejar ș.a., desigur în măsura în care zăpada moale le surprinde înfrunzite. Refacerea coroanelor vătămate se face relativ ușor la foioase, dar foarte greu la rășinoase care, după cum se știe, au creșterea în înălțime monopodială. Dacă volumul de coroană pierdută este mai mare de 50%, refacerea nu mai este posibilă. [4]

RUSALII, (rel.) 1. În Vechiul Testament era sărbătoarea secerișului nămită și Sărbătoarea Săptămânilor. 2. În Noul Testament este sărbătoarea Pogorării Duhului Sfânt. 3. În mitologia populară, ființe fantastice, asemănătoare cu ielele; zâne rele

care dezlănțuie furtuni și schilodesc pe oameni sau le iau mințile. [65]

RUT, (zool.) perioada de activitate testiculară și de excitație sexuală la masculii de mamifere, corespunzând cu oestrusul femelelor. Are durată și periodicitate variabile. [37]

RUTACEE (*Rutaceae*), (bot.) familie care grupează peste 100 de genuri cu 960 de specii de arbori, arbuști și erbacee perene, cele mai multe răspândite în regiunile tropicale și subtropicale de pe întreg globul. Frunze alterne, rar opuse, simple sau compuse, fără stipele, cu numeroase pungi secretoare sub formă de puncte transparente. Flori bisexuate (hermafrodite) sau unisexuate, actinomorfe (predominant) și zigomorfe, heteroclamidee, rareori haploclamidee, pe tipul 4-5, solitare sau grupate în inflorescențe (raceme, corimbi, cime corimboase sau umbeliforme); caliciul din 4-5 sepal libere sau puțin unite spre bază, uneori cupuliform; corolă dialipetală, rareori gamopetală, din același număr de elemente ca la caliciu; androceul frecvent obdiplostemon, rareori haplostemon sau polistemon, cu disc intrastaminal subovarian; gineceul are ovar superior format din 2-5 carpele. Formula florală: ♂* sau ·|·K₅₋₂C₅₋₂A_{5+5; 2+2}; G_{5-2; (5-2)}; ♂* sau ·|·K₅₋₂C₅₋₂A_{5+5; 2+2}; α; ♀* sau ·|·K₅₋₂C₅₋₂G_{5-2; (5-2)}. Fruct, hesperidă, drupă sau samară. Semințe alungite sau reniforme, cu sau fără albumen, cu embrion drept sau curbat. Flora României conține 9 specii ce aparțin la 6 genuri, grupate în 3 subfamilii. Sfam. **Rutoideae**: *Ruta*, x = 9; *Haplophyllum*; *Dictamnus*, x = 9. Sfam. **Aurantioideae**: *Citrus*. Sfam. **Toddalioideae**: *Ptelea*; *Phellodendron*. [50]

RUTENIU (Ru), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa a VIII-a secundară. Are Z 44 și structura învelișului de electroni [Kr] 4d⁷5s¹. Se găsește, în cantități mici, în mineralele ce conțin platină. Se cunoaște un singur mineral de Ru, RuS₂. Se izolează în cursul prelucrării mineralelor de platină. Este un metal alb-cenușiu, dur dar casant, p.t. 2450°C, p.f. 3727°C. Are o mare rezistență față de agenții chimici. Aliajele Ru-Pt, Ru-Pt-Pd sunt utilizate pentru capetele de uzură în mecanica fină, la confecționarea vârfurilor de penițe, vârfuri de contacte electrice sau articulații pentru termostate automate. [36]

RUTINĂ, (psih.) orice activitate adaptativă sau abilitate motorie sau mentală care a dobândit un înalt grad de automatizare; trebuie diferențiată de stereotipie. [28]

RUWENZORI, parc național situat în Uganda. Suprafața, 220.000 ha (1952). Se află în apropiere de Ecuador, între lacurile Edward și Mobutu Sese Seko (Albert). Vegetația constă dintr-o pădure tropicală. În spațiul parcului se află și craterul unui vulcan stins (Ruwenzori, înalt de 5.119 m), bălți și lunci. Dintre mamifere în parc coabitează elefanți, antilope, bivoli sălbatici, hipopotami, cimpanzei, paviani, leopardi. [50]

Sa, (pedol.) simbol folosit pentru notarea orizontului salic. [29]

SAALE, faza ~, (glac.) fază glaciară în care calota scandinavă a cunoscut cea mai mare extindere. Sincronă cu glaciația Riss din regiunile alpine. [25]

SAALE-VISTULA, faza ~, (glac.) fază interglaciară scandinavă, în care a avut loc transgresiunea Eem ce a dus la acoperirea cu apă a Olandei, nordului Germaniei, regiunilor baltice, Finlandei. Sincronă cu interglaciația Riss/Wurm din Alpi. [25]

SABADILLA, (biochim.) alcaloid cu proprietăți insecticide, care se găsește în semințele de *Sabadilla officinarum* etc. [29]

SABURAL, (med. u.) limbă încărcată, acoperită cu un depozit alb-gălbui; se întâlnește în unele tulburări gastrice legate sau nu de o afecțiune generală. [43]

SAC AERIFER, (anat.) dilatații ale unor trunchiuri traheene întâlnite la insectele bune zburătoare; rolul lor este de a reduce greutatea specifică a corpului în zbor. [62]

SAC EMBRIONAR, (bot.) formațiune veziculară prezentă în ovulul gimnospermelor și angiospermelor, reprezentând gametofitul femel. Se mai numește macrospor, megaspor (gimnosperme) sau macroprotal (angiosperme). La gimnosperme, s.e. conține endospermul primar și arhegonul sau corpusculul. Endospermul primar constituie țesutul de rezervă al seminței și este omologat cu protalul femel al pteridofitelor. La angiosperme s.e. conține aparatul oosferei, celulă secundară a sacului embrionar și aparatul antipodial (→ OVUL, MACROSPOROGENEZĂ, MACROGAMETOGENEZĂ). La angiosperme există trei tipuri principale de s.e. maturi: monosporic, bisporic, tetrasporic. 1. **Tipul monosporic** (tip *Polygonum*) normal este cel mai evoluat. Se formează din celula inferioară a tetradei macrosporale în urma a cinci diviziuni succesive. S.e. matur conține opt nuclee. Aici se încadrează și tipul *Oenothera*, unde s.e. se formează din celula superioară a tetradei macrosporale și conține patru nuclee rezultate din

patru diviziuni succesive libere. Acest tip de s.e. este întâlnit la peste 80% dintre angiosperme (*Fabaceae*, *Fagales*, *Junglandales*, *Lamiaceae*, *Scrophulariaceae* ș.a.). 2. **Tipul bisporic** (tip *Allium*) este primitiv. Provine din cel monosporic. Se formează din celula inferioară a diadei macrosporale, care rezultă din prima etapă a diviziunii meiotice. S.e. matur conține opt nuclee formate prin patru diviziuni succesive. Aici se încadrează și s.e. bisporic de la *Scilla*, care se diferențiază din celula superioară a diadei. Este întâlnit la unele angiosperme dicotiledonate, dar mai ales la monocotiledonate (*Amaryllidaceae*, *Liliaceae*, *Orchidaceae* ș.a.). La acest tip se poate include și subtipul *Podostemon*. 3. **Tipul tetrasporic** este primitiv și provine din cel monosporic. Cuprinde s.e. maturi, variabili ca structură, cu însușirea însă de a se forma direct din celula-mamă macrosporală. Celula-mamă macrosporală este un arheospor unicelular. Prin două diviziuni succesive se formează patru nuclee macrosporale. Acestea, prin diviziuni libere, dau numărul de nuclee caracteristic mai multor variante structurale: a) **tipul Balsamita** (tip *Anthemis*) cuprinde s.e. maturi cu 11 nuclee (rezultate din diviziunea celor 4 nuclee macrosporale), din care 3 sunt neviabile; b) **tipul Drusa** cuprinde s.e. maturi cu 16 nuclee haploide, rezultate prin diviziunea directă, de 4 ori, a celor 4 nuclee macrosporale; c) **tipul Fritillaria**, cuprinde s.e. maturi cu 8 nuclee. Din acestea, 4 nuclee sunt haploide, iar 4 nuclee sunt triploide. Se formează prin patru diviziuni libere ale celor patru nuclee macrosporale. În partea inferioară a celei macrosporale trei nuclee se contopesc rezultând două nuclee triploide. Contopirea are loc în momentul diviziunii nucleului superior. Nucleele aparatului oosferei și nucleul polar superior sunt haploide. Nucleele aparatului antipodial și nucleul polar inferior sunt triploide. Aici se încadrează subtipul *Acalypha lanceolata* și tipurile *Clentonia*, *Plumbagella*, *Adoxa*, *Tulipa tetraphylla*, *Eriostemones*, *Penaea*, *Plumbago*, *Peperonia*. [50]

SAC PENTRU IMOBILIZAT REPRODUCĂTORII

- SAC PENTRU IMOBILIZAT REPRODUCĂTORII**, (pisc.) sac cilindric, din pânză tare, deschis la capete, de 1,2-1,3 x 0,25-0,35 m. Unul din capete este fixat pe un inel de fier. Sacul se trage peste pește și are rol în imobilizarea reproducătorilor în timpul „mulgerii” elementelor sexuale. [10]
- SACAT**, (bot.) în formă de sac. Plantă prevăzută cu un organ în formă de săculeț, ex., sepală sacată la bază întâlnită la ridiche sălbatică (*Raphanus raphanistrum*), petală sacată, la papucul doamnei (*Cypripedium calceolus*). [50]
- SACĂZ**, (cult.-art.) sin. *colofoniu*, rășină specială cu care se unge părul arcușului pentru ca acesta, în frecare pe coardă, s-o pună în vibrație, producând sunetul. [67]
- SACCHAROMYCES**, (micol.) gen de ascomicetă inferioară (drojdie) care cuprinde specii saprotrofe, facultativ anaerobe (fermentative), unicelulare, care se înmulțesc vegetativ prin înmugurire, iar sexuat prin fuziunea a două celule haploide (vegetative sau ascospori) în urma căreia rezultă o celulă diploidă cu funcție de zigot. Celula zigotică se perpetuează prin înmugurire. În anumite condiții conținutul său se divide reduțional, rezultând 4 ascospori, celula diploidă transformându-se într-o ască. Ascosporii pot germina (în muguri) și astfel generează celule vegetative haploide sau pot fuziona formând un zigot. Unele specii ale genului s. și numeroase tulpini sunt de o importanță economică excepțională; sunt utilizate în panificație, în diverse ramuri ale industriei fermentative (în industria berii, a vinului), în producția de enzime și biomasă furajeră. [69]
- SACCOPHARYNGIDE** (*Saccopharyngidae*), (zool.) pești ca niște anghile, care trăiesc în apele profunde ale Atlanticului. Au o coadă îngustă filamentoasă și o serie de apendici senzoriali în locul liniei laterale. [37]
- SACELUS**, (bot.) capsulă monospermă, cu dehiscență neregulată, prin rupere, aspect întâlnit la *Chenopodium* sp. [50]
- SACI OLFACTIVI**, (anat.) saci sau cavități conținând organele olfactive; la vertebratele care respiră aer atmosferic ei se deschid în gură sau faringe prin nări posterioare. [57]
- SACI VOCALI REZONATORI**, (anat.) saci situați de fiecare latură a cavității bucale la masculii unor broaște, ce servesc pentru amplificarea sunetelor. [37]
- SACOVÎȚĂ**, (pisc.) nealță folosită de pescari pentru a descurca plasa năvodului în timpul scoaterii la mal. Este un băț căruia i se leagă la un capăt un cârlig de fier. [10]
- SACRIFICARE**, (zootehn.) acțiunea de ucidere a animalelor domestice pentru obținerea cărnii. Sacrificarea se poate face cu sau fără asomare, fiind urmată de sângerare prin jugulare sau înjunghiere. [34]

- SACROCOXITĂ**, (med. u.) inflamația articulației sacroiliace. [60]
- SACRUM**, (anat.) vertebre groase și puternice care în general sunt fuzionate și atașate ferm de iliumurile centurii pelviene, întărind astfel regiunea bazinului la un vertebrat tetrapod. [37]
- SACUL**, (anat.) 1. Orice sac mic sau veziculă. 2. Camera inferioară a labirintului membranos din urechea vertebratelor. [37]
- SACUL VASCULAR**, (anat.) dilatare vasculară a planșeului creierului, de fiecare parte a hipofizei unui pește. [37]
- SADISM**, (soc., psih.) tendință anormală spre cruzime, plăcere bolnăvicioasă de a chinui, cruzime extremă. [50]
- SADISM SEXUAL**, (sex.) aberație sexuală umană care constă în procurarea satisfacției sexuale prin provocarea de dureri partenerei/partenerului prin palmuire, ciupituri, presare, biciuire, imobilizare în poziții foarte incomode, însoțite de cele mai abominabile insulte și amenințări. În spatele practicilor sexuale sadice stau violența nativă și un psihic precar. Un exemplu, pentru România, îl prezintă studentul Râmăru, care în perioada anilor 1970 a terorizat capitala țării o lungă perioadă de timp până a putut fi prins. Criminalul acosta noaptea victimele din rândul femeilor al căror traseu era studiat dinainte; acestea erau imobilizate și duse în zone întunecoase. În timpul consumării violului le aplica lovituri cu o toporișcă. Rănile grave craniene și abdominale provocau moartea lor la scurt timp. Prins, a fost judecat, condamnat la moarte și executat. (Al. Codescu, 2000) [50]
- SAGARMATHA**, parc național situat în Nepal (Zona Sagarmatha). Suprafața, 111.300 ha (1976). Altitudine, 3.000-8.848 m. Se află așezat pe versantul Chomolungma, cel mai înalt vârf al planetei, în regiunea pădurilor subtropicale Torva și Khumbu. Este înconjurat de munți înalți (Sagarmatha, Lhotse și Cho-Oyu). Flora și fauna sunt foarte variate și etajate altitudinal. Vegetația include păduri de pini de Himalaya (*Pinus excelsa*), pini albaștri (*Pinus vallichiana*), brazi argintii (*Abies spectabilis*), mesteceni (*Betula utilis*), urmate mai sus de ienuperi (*Juniperus recurva*), care cresc la 2.800-3.900 m altitudine), smirdari (*Rhododendron campanulatum*, *R. campylocarpum*). La altitudinile cuprinse între 4.000 și 4.700 m se întâlnesc smirdarii: *Rhododendron anthopogon*, *R. lepidotum*, iar de la 4.700 m la 5.200 m altitudine sunt prezente tufe rare de smirdarul zăpezilor (*Rhododendron nivale*). Între altitudini de 5.200 și 6.000 m sunt întâlnite plante pipernicite în anumite zone ale stâncilor. Fauna este formată din leopardul zăpezilor, ursul negru, panda roșie, lupul,

- nevăstuica, oaia albastră, moscul, antilopa, capra fără coarne, iepurele de Himalaya. Păsările sunt reprezentate de 120 de specii, printre care: fazanul Impeyan, fazanul roșu, rața roșie, prigorul de Himalaya, porumbelul de Himalaya, cioara junglei, vulturul bărbos, grifonul himalayan. În perimetrul parcului se întâlnesc câteva temple budiste și 63 de sate, în care locuiesc 2.500 de șerpași. [50]
- SAGITAT**, (bot.) în formă de săgeată, cu doi lobi bazali egali, ascuțiți, îndreptați în jos, iar la vârful ascuțiți ca niște săgeți, aspect întâlnit la limbul frunzei de săgeata apei (*Sagittaria sagittifolia*). [50]
- SAGITTA**, (anat.) otolit mare, unul din trei, în urechea internă a unui pește osos. [57]
- SAGITTARIA SAGITIFOLIA** → SĂGEATA APEI
- SAGITTARIIDE** (*Sagittariidae*), (zool.) păsări șerpari sau secretari. Păsări răpitoare cu picioare lungi, care trăiesc în Africa. Au pe cap o creastă de penne negre, ce sugerează pennele de găscă ale secretarilor. Se hrănesc cu reptile. [57]
- SAGOUTIER** (*Metroxylon sagus*), (bot.) palmier de talie medie (12-15 m) care crește în Indonezia, în soluri mlăștinoase, înflorește o singură dată către vârsta de 14-15 ani și moare după maturarea fructelor. Măduva tulpinii conține o substanță alimentară făinoasă care, tratată, furnizează sagou-ul. Această feculă (dextrină) se prezintă sub aspectul unor granule foarte dure, semitransparente, oarecum asemănătoare cu boabele de orez. Folosit frecvent în alimentația indonezienilor sagou-ul este exportat în Europa și este utilizat în prepararea supelor și ciobrelor. [33]
- SAHA**, (hidr.) braț izolat al Dunării, adânc și lipsit de curent. [10]
- SAHEL**, semideșertul situat la marginea sudică a Saharei, întins de la Marea Roșie la Oceanul Atlantic. Precipitațiile sunt reduse, de 150-400 mm. Biogeografic este o zonă de tranziție între savană și deșert. [25]
- SAIMAA**, cel mai mare lac din cele cca 55.000 ale Finlandei, țara numită plastic Suomi („Țara celor o mie de lacuri“). Numeroasele lacuri și mlaștini din acest complex lacustru sunt strâns legate de o rețea foarte deasă de canale cu pante mari. În interiorul acestui sistem lacustru se găsește o gamă variată și tipică a reliefului glaciatic de acumulare. [45]
- SAINT FLORIS**, parc național situat în Africa Centrală. Suprafața, 100.700 ha (1933). În parc sunt ocrotite marile erbivore din Câmpia Ninton și hipopotamii din mlaștinile Gata. [50]
- SAINT-HILAIRE**, Etienne Geoffroy (1772-1848), naturalist francez. Face cercetări de anatomie, patologie, paleontologie și ecologie. Participă la expediția militară făcută de Napoleon în Egipt (1798-1802). Studiază fauna locală sub aspect ecologic, anatomia peștilor și a mamiferelor din piramide. Face descoperiri capitale în domeniul anatomiei. Este considerat ca fondator al anatomiei comparate și precursor al evoluționismului. Formulează și dezvoltă principiul conexiunii organelor, principiul omologiei și analogiei organelor. [46]
- SAIVAN**, (zootehn.) sin. *saia*, adăpost pentru ovine, construit de regulă fără tavan, cu un acoperiș realizat din stuf, papură, paie etc. În cazul când condițiile de climă permit, acestea pot fi formate numai din trei pereți laterali. [34]
- SAJAMA**, parc național situat în Bolivia. Suprafața, 75.000 ha (1939). Include cele mai înalte vârfuri ale Anzilor (Nevado, Sajama, 6.780 m). [50]
- SALAMANDRĂ** (*Salamandra salamandra*, fam. *Salamandridae*), (zool.) batracian cu coadă, întâlnit de-a lungul arcului carpatic în pădurile umede din regiunile deluroase și de munte, între 400 și 1.800 m altitudine. Preferă văile umede, malul pâraielor și izvoarelor. Îi place să stea sub covorul de mușchi, sub pietre, bușteni putrezi etc. Se mai numește *sălămâzdră*, *șulemendriță*. Corpul este îndesat, lung de 20-28 cm. Capul lat, coada aproape cilindrică, mai scurtă decât restul corpului, fără creste sau muchii. Dorsal, coloritul este negru lucios, cu pete galbene sau portocalii. Abdomenul este negru-cenușiu. Glandele din tegument produc un venin puternic, motiv pentru care este evitată de alte animale prădătoare. Masculul este mai zvelt decât femela. Se hrănește cu răme, limacși, melci, diferite artropode pe care și le caută în timpul nopții. Sunetele emise uneori seamănă cu chițăitul unui șoarece. Sunt animale terestre. Intră în apă mică în timpul reproducerii. Împerecherea are loc primăvara sau vara. Masculul se strecoară sub femelă. El își împletește picioarele anterioare de cele ale femelei. Depune spermatoforul pe sol. Larvele, lungi de 30 mm, sunt născute (depuse) în primăvara următoare fecundării, în număr de până la 70 (în medie 16-24) în izvoare, fântâni, pâraie, bălți alimentate de un izvor. În 2-3 luni ele se transformă în adulți. Pentru perioada de iarnă intră în găuri, adesea adunate mai multe la un loc și trec în amănare. Răspândită în Europa, nordul Africii și Asia Mică. Lipsește din Marea Britanie, Irlanda, Danemarca, Scandinavia. [50]
- SALAMANDRIDE** (*Salamandridae*), (zool.) familie bogată în specii de salamandre și tritoni. Amfibieni urodele, fără branhii sau fante branhiiale ca adulți. Au dinți pe ambele fălci și dinți palatini pe 2 șiruri longitudinale. Multe din speciile terestre sunt vivipare și unele elimină un fluid alb toxic din glandele tegumentare. [37]
- SALAMÂZDRA DE MUNTE** (*Triturus alpestris*, fam. *Salamandridae*), (zool.) batracian cu coadă

(urodelă) întâlnit în bălțile cu apă curgătoare sau alimentate cu izvoare din zona montană, între 700 și 2.200 m altitudine, pe ambele versante ale Munților Carpați și Munților Apuseni. Masculul are lungimea de 80 mm, iar femela până la 110 mm. Corpul este îndesat, capul lat, coada egală sau mai scurtă decât restul corpului. Tegumentul este neted sau fin grăunțos. În haina nupțială, masculul are o creastă scundă, dreaptă, nedințată, care se continuă cu creasta caudală; ea este colorată în galben-deschis, vărgată vertical cu negru. Spatele este negru-brun, cenușiu, albăstrui cu marmorare închisă – mai ales la femelă. Cloaca masculului are pete negre. Abdomenul și gușa sunt roșii-portocalii, fără pete. Se hrănește la fel ca tritonul cu creastă. Iernează pe uscat, în găuri. Intră în apă în luna aprilie, iar reproducerea are loc în mai-iunie, în funcție de altitudine. Apoi trece pe uscat. Unele populații își petrec viața în apă, ex. cele din Munții Jepii Mari aflați la 2.000 m altitudine. Răspândit în cutările alpine ale Europei (Pirinei, Alpi, Apenini, Carpați, Tatra, Alpii Dinarici, Munții Balcani, Munții Harz). În Ungaria, Germania, Danemarca trăiește în zona de câmpie. (I.E. Fuhn, 1969) [50]

SALATA VERDE (*Lactuca sativa* var. *capitata*, fam. *Asteraceae/Compositae*), (agric.) sin. *lăptucă*. Genul *Lactuca* cuprinde mai multe specii care se cultivă ca legume, pentru consum în stare crudă. Acestea sunt: lăptuca sau salata verde (*Lactuca sativa* var. *capitata*), marula (*L. s.* var. *romana*), salata de foi (*L. s.* var. *secalina*) și salata aurie (*L. s.* var. *aurescens*). Dintre toate, cea mai răspândită în culturile de legume de la noi din țară este lăptuca sau salata verde. Salata cultivată este o plantă anuală și provine din salata sălbatică (*Lactuca seriola*) ce se întâlnește în pășunile din sudul Europei, Nordul Africii și în Asia Mică. Salata se cultivă de foarte mult timp, fiind apreciată mult de vechii greci, egipteni, romani. Scrierile vechi semnaleză prezența salatei la festinurile familiei regale la perși încă din anii 550 î.Hr. Astăzi este una din speciile legumicole cele mai răspândite, în special în țările din vestul Europei și America de Nord (în SUA se cultivă anual peste 100 mii ha) și este apreciată pretutindeni unde este posibilă agricultura. În țara noastră se cultivă pe suprafețe mari în special în jurul orașelor mari, fiind mult folosită în alimentație primăvara devreme și toamna târziu, iar în ultimul timp chiar iarna, ca urmare a dezvoltării culturii protejate și forțate, datorită calităților sale: frăgezime, finețe și gustul plăcut, răcoritor. Salata se consumă în special crudă, dar și pregătită sub diferite forme: supe, garnituri etc. Pregătită crudă, ca salată, pe lângă gustul plăcut, răcoritor, are și un rol calmant și sedativ. Salata are o valoare nutritivă destul de

ridicată, dată de conținutul ridicat de vitamine (B₁, B₂ și C) și săruri minerale de Ca, Fe, Cu, P, Zn, Na), dar și de valoarea calorică redusă (16 cal. la 100 g), fiind o legumă dietetică. În anumite situații se poate consuma suc obținut din salată, care se remarcă prin aportul de Fe, Mg și Ca, cu efect foarte favorabil asupra organismului, mai cu seamă dacă se combină cu sucul de morcov, în părți egale. *Particularități morfologice și biologice*. Salata este o plantă anuală, cu o perioadă scurtă de vegetație de 45-55 zile până la recoltarea frunzelor și de cca 120 de zile până la maturitatea semințelor. Plantulele răsar în condiții de câmp în 4-5 zile de la semănat. Frunzele diferă ca mărime, aspect și culoare, cu limbul neted sau gofrat, răspândite în rozetă pe sol, cresc la început libere, apoi se învelesc și formează o căpățână de diferite dimensiuni. Fructul este o achenă mică, cu o singură sămânță, de formă alungită, colorată în argintiu, alb, cafeniu sau negru, prevăzută cu dungi longitudinale și cu perișori la vârf, de 3-4 mm lungime, cu MMB = 0,8-1,2 g, facultatea germinativă 63-82%, care durează 3-4 ani. Plantă rezistentă la frig. Se poate semăna sau planta în câmp primăvara foarte de timpuriu sau din toamnă. Sămânța încolțește la 2°C, plantele răsărite suportă brumele și înghețurile târzii de primăvară, iar unele soiuri suportă chiar înghețul solului, putând să ierneze în câmp, cu condiția ca până la îngheț plantele să-și fi format îngroșarea de la colet, iar zăpada să nu fie viscolită. Temperatura optimă de vegetație este 16-18°C. Salata este pretențioasă la umiditatea din sol și din aer. Umezeala permanentă în sol și umiditatea relativă a aerului, moderată, asigură obținerea unor producții mari, căpățâni îndesate, formate din frunze fragede și succulente. Temperatura ridicată, însoțită de lipsa de umiditate (secetă) grăbește apariția tulpinilor florale și, o dată cu acestea, deprecierea frunzelor. Salata este influențată de lumină încă din faza semănatului. Se cunoaște faptul că semințele umețate ale unor soiuri de salată germinează mai ușor la lumină decât dacă sunt ținute în întuneric. Preferă o lumină potrivită ca intensitate și durată, aceasta fiind cea mai favorabilă salatei. Lumina puternică a zilelor de vară, însoțite și de căldura acelor zile, grăbește dezvoltarea salatei, care emite tija florală. În cazul când lumina este deficitară (lumina prea slabă), situație care nu este de dorit, planta se debilitază și nu formează căpățâni. Când salata se seamănă mult prea des sau este umbrită puternic, plantele cresc alungite, gălbui și nu fac căpățână. Din acest motiv se obțin rezultate mai bune în culturile asociate, care nu umbresc decât parțial salata, ca de ex., morcovul, castraveții, fasolea pentru păstăi ș.a. Salata cere soluri bogate în humus 5-7%.

Datorită perioadei scurte de vegetație, se cultivă în sistemul culturilor succesive, ca o cultură anterioară sau următoare, iar în sistemul culturilor asociate, are rolul de cultură secundară. Cultura în câmp se poate face prin semănare direct și prin răsad. *Înființarea culturii prin semănare direct în câmp*: epoca de semănat de toamnă, cel mai târziu în prima jumătate a lunii septembrie sau de primăvara timpuriu, în luna martie, decada I în zonele de sud și decada a II-a și a III-a în zona colinară; schema de semănat, pe teren modelat, este în benzi de două rânduri cu distanța între rândurile din bandă de 25 cm, iar între benzi de 34 cm, pe teren nemodelat este în benzi de 5 rânduri la distanță de 20-25 cm și între benzi, de 40-50 cm. Norma de sămânță de 2-3 kg/ha se poate reduce la 1,5-2 kg/ha sămânță dacă se folosește sămânță drajată. Adâncimea de însămânțare este de maximum 1,5-2 cm. *Înființarea culturii prin răsad* se practică în vederea obținerii de recolte în sezonul de toamnă sau în primăvară timpuriu. Producerea răsadului: pentru cultura de toamnă, răsadul se produce pe brazde în câmp, în luna august, iar pentru plantările de primăvară, se produce în răsadnițe semicalde, în luna februarie; schema de semănat, în rânduri, la 5 cm distanță, folosindu-se 2-2,5 g/m² sămânță; răsadul nu se repică; epoca de plantat, când răsadul are vârsta de 4-5 săptămâni de la semănat, iar plantele au 3-4 frunze normale în rozetă. *Cultura propriu-zisă*: plantarea între 15 și 31 martie, la culturile de primăvară, 20-30 august, 1-10 septembrie la culturile de toamnă, pentru consumul din luna octombrie, 15-30 septembrie, pentru consumul în primăvara următoare; schema de plantare, ca la înființarea culturii prin semănare direct în câmp; pregătirea răsadului, prin fasonarea rădăcinilor și mocirlire; adâncimea de plantare va fi aceeași la care au fost în răsadnițe. Recoltarea se face manual și începe o dată cu formarea căpățânii, prin tăiere, cu cuțitul, sub ultima frunză. Căpățânile recoltate se cizelează, înlăturând frunzele uscate, după care se așază în ambalaje, cu vârful în jos. Fiind un produs perisabil, salata se păstrează numai scurt timp și la răcoare. Producția, de 15-25 t/ha la cultura în ogor propriu și de 10-15 t/ha la culturi succesive. Culturile de salată înființate în câmp, fie din toamnă, fie primăvara devreme, pot beneficia de protejarea temporară cu folie din mase plastice, sub formă de tuneluri provizorii sau folie întinsă, perforată sau neperforată, măsură care va determina o devansare a creșterii plantelor și ca urmare recoltarea plantelor mai devreme. Salata se pretează foarte bine pentru cultivarea în sistem protejat (solarii, adăposturi de tip tunel, folie întinsă) sau forțat (seră), înființarea culturii fiind făcută numai cu răsaduri, de regulă

produse prin repicare în cuburi de 5x5x5 cm, atât ca o cultură de bază, cât și ca o cultură asociată. Soiurile de salată se pot preta pentru: culturi de primăvară: *Cora, De mai, Dena, Amplus, Mona*; cultură de vară: *Argeș 431, Dena*; culturi înființate din toamnă: *Polul nord, Winter Butterkopf*. [72]

SALĂ DE MULS, (zootehn.) sin. *grup de mulgere*, spațiu special amenajat, care să permită exploatarea instalației de muls la parametrii ei optimi tehnologic. [34]

SALĂ DE SPORT, încăpere destinată practicării diferitelor sporturi și a lecțiilor de educație fizică. [32]

SALĂ DE ȘEDINȚĂ, (jur.) încăperea în care se desfășoară ședințele de judecată; dezbaterile au, de regulă, caracter public și, în mod excepțional, caracter secret. [64]

SALBĂ, (anat.) sin. *fanon*, pliu pielii situat la marginea inferioară a gâtului bovinelor, între regiunea gânelor și piept. Acest aspect de exterior este prezent și la iepuri. [34]

SALCÂM (*Robinia pseudo-acacia*, fam. *Fabaceae/Leguminosae*), (bot.) arbore foios, megafanerofit, adventiv, comun în cultură în toată țara, de la câmpie până în regiunea dealurilor, adeseori sălbăticit. Florile, frunzele și scoarța au utilizări terapeutice în medicina tradițională umană și veterinară. Florile sunt folosite în combaterea durerilor reumatice, hiperacidității gastrice și durerilor provocate de acestea, ca emolient al secrețiilor bronșice și antitusiv, la tratamentul migrenelor, leucoreei, nevralgiilor dentare. Frunzele servesc la combaterea acidității gastrice, durerilor gastrice, migrenelor, iar scoarța în combaterea constipațiilor și ulcerului gastric. Specie meliferă. Florile furnizează albinelor culesuri de nectar, polen și mană. Cantitatea de nectar, 1-4 mg/floare, cu o concentrație de zahăr de 40-70%. Producție, 1.000 kg/ha. Pondere economico-apicolă foarte mare. În funcție de altitudine și microclimat, perioada de înflorire este eșalonată în timp. În cadrul aceluiași sezon apicol se pot face 2-3 culesuri. Producătorul de mană cel mai important este afida neagră (*Aphis madicaginis*). Cultivat pentru fixarea și ameliorarea solurilor degradate, instabile, a nisipurilor mișcătoare. Cultivat ca arbore decorativ prin parcuri, grădini, spații verzi, marginea străzilor, șoselelor, drumurilor, de multe ori în garduri vii. Înmulțire prin semințe. [50]

SALCIE ALBĂ (*Salix alba*, fam. *Salicaceae*), (bot.) arbore indigen foios, megafanerofit până la microfanerofit, întâlnit pe malul apelor, în locuri mlăștinoase, lunci, zăvoaie, depresiuni, în regiunea de câmpie și de dealuri, mai ales în lunca inundabilă a Dunării și a principalelor râuri interioare unde formează arboreturi pure sau de amestec cu plop; în regiunea montană inferioară apare numai diseminat,

cultivat frecvent lângă sate și în răchitării. Scoarța și frunzele au utilizări terapeutice în medicina umană și veterinară, cultă și tradițională. Heterozidele salicilice din preparatele din scoarța au proprietăți antireumatice, analgezice, febrifuge și sedative nervoase, iar taninurile, acțiune tonică, astringentă, coagulantă și ușor hemostatică. Previne sau tratează reumatismul, suprimă sau diminuează senzația de durere, înlătură febra și împiedică recidiva acceselor de febră, calmează stările de excitație cerebrală. Folosită la tratarea insomniilor nevrotice, în dismenoree cu simptome dureroase, hiperexcitabilitate nervoasă, dureri pelvine, în anxietate (neliniște psihomotorie, teamă nedefinită), reumatism, eritem genital, neuroastenie, gripă, rinită, nevralgii, stomatite, hemoroizi, băătăuri (clavus), transpirația picioarelor. Medicina veterinară folosește scoarța în tratarea diareei la viței. Specie meliferă. Florile din amenți sunt vizitate de albine pentru culegerea de polen și nectar. Producția de nectar, 0,05-0,10 mg/floare; culoarea ghemotoacelor culese de albine, galben-limon. Producția de miere, 150-200 kg/ha. Culoarea mierii, argintie, plăcută la gust. Toamna produce mană, din care albinele pregătesc mierea de mană. Pondere economico-apicolă mare. Arbore de interes forestier. Zăvoaiele de salcie albă sau de amestec cu plopii constituie asociații cu o structură și configurație aparte. (V. Stănescu și colab., 1997) În Delta Dunării, salcia deține un loc de prim ordin ca specie edificatoare de ecosistem. Semintșurile, denumite *renişuri*, apar dese ca peria, la scurt timp după retragerea apelor. Se mai înmulțește ușor pe cale vegetativă din lăstari, butași și sade. Puietii cresc viguros. La 20 de ani pot atinge înălțimi de 15-20 m. Producția de lemn este ridicată de la vârste mici. La cele mai productive arboreturi, creșterea anuală în volum ajunge la cca 20 m³/ha. Prin ameliorare s-au obținut o serie de clone selecționate: R 201, R 202, R 203, R 204, R 333, R 334, R 578, R 892 ș.a. la care productivitatea poate atinge 25 m³/an/ha. (V. Stănescu, N. Șofletea, O. Popescu, 1997) Pe depozitele aluviale și proluviale, pe terenurile alunecoase, salcia albă constituie o specie ameliorativă. Se înmulțește prin butășire. În stațiunile expuse inundațiilor de primăvară, butășirea se face toamna, prin lunile octombrie-noiembrie. În stațiunile neexpuse inundațiilor, butășirea se face primăvara, în lunile februarie-martie, în mustul zăpezii. Specie rustică. Cultivată prin parcuri și grădini publice, pe terenuri umede, revene, în apropierea apelor. Decorativă prin frunze și amenți, care apar înainte de înfrunzire. Înmulțire prin butășire, marcotaj. [50]

SALCIE PLETOASĂ (*Salix babylonica*, fam. *Salicaceae*), (bot.) arbore foios, megafanerofit,

răspândit în cultura ornamentală, rustic, apreciat pentru portul său plângător, prin frunziș și amenți. Poate fi cultivată prin parcuri, grădini publice și grădinile de lângă case, în locuri mai umede, mai ales pe malul apelor. Înmulțire prin butășire și marcotaj. **Observații:** în practica horticola numele de *Salix babylonica* se atribuie în mod eronat și altor sălcii cu port plângător, de regulă de origine hibridă. [50]

SALICACEE (*Salicaceae*), (bot.) familie care grupează cca 350 de specii de plante lemnoase, arbori și arbuști, dioici, cu răspândire mai mult holartică. Frunze simple, alterne, întregi, stipelate. Flori unisexuate, dioice, golașe, grupate în amenți, care apar înainte sau după înfrunzire. După maturație cad de pe ramuri. Formula florală: ♂P₀A₃₀₋₂; ♀P₀G₍₂₎. Ovar unilocular, cu placentatie parietală și numeroase ovule. Polenizare anemofilă. Fruct, capsulă. Seminte cu peri lungi. Flora României conține 31 de specii spontane și cultivate ce aparțin la 2 genuri: *Salix*, x = 19; *Populus*, x = 19. Au importanță economică și diverse utilizări. [50]

SALICILANILIDĂ (C₁₃H₁₁NO₂), (agrochim.) sin. *ansadol*, *salifebrină*, *shirlan extra*, fungicid, cristale albe, greutatea moleculară 213,23; punctul de topire 134-135°C; este greu solubilă în apă, foarte solubilă în alcool, în clorofom, în benzen. Se obține sintetic din anilină și clorură de salicil. Se folosește împotriva ruginii viței de vie. [29]

SALIENTIA, (zool.) nume alternativ pentru *Anura*. Broaște lipsite de coadă în stadiul adult, care se deplasează prin sărituri. [37]

SALIN, (ecol.) plante care cresc pe sol sărătușos, ex., brânca (*Salicornia europaea*), întâlnită prin locuri sărate, pe lângă izvoare de apă sărată, pe marginea bălților și lacurilor saline, pe litoralul maritim și în Delta Dunării, pe soluri bogate în săruri. [50]

SALINITATE, (chim., hidr.) concentrația de săruri dizolvate în apă [10]; concentrația (‰) de sare dizolvată în apa marină sau lacustră poate varia între 1 și 325‰; după salinitate se deosebesc: ape sărate, ape salmastre, ape dulci. [25]

SALINITATEA APEI (S‰), (hidr.) greutatea elementelor solide în grame care poate fi obținută dintr-un kg de apă în vacuum la temperatura de 480°C, adusă până la greutatea constantă. Acest lucru presupune oxidarea completă a substanțelor organice, transformarea carbonaților în oxizi și înlocuirea halogenilor (cloruri, bromuri, ioduri), care se pierd în cursul deshidratării printr-o greutate echivalentă de clor. În funcție de salinitate, în natură există: ape dulci, cu S‰ sub 0,5; mixohaline sau salmastre, cu S‰ între 0,5 și 30; euhaline sau marine, cu S‰ între 30 și 40; hiperhaline sau suprasărate, cu S‰ peste 40. Apele

- mixohaline sau salmastre se împart la rândul lor în oligohaline, cu S‰ între 0,5 și 5; mezohaline, cu S‰ între 5 și 18 și mixohaline polihaline cu S‰ cuprinsă între 18 și 30. (M. Papadopol, 1978) [50]
- SALINIZARE**¹, (ecol.) depunerea pe terenurile agricole, în soluri sau bazine acvatice a sărurilor minerale în cursul procesului de evaporare a apei. [24]
- SALINIZARE**², (pedol.) proces de creștere a conținutului de săruri ușor solubile în sol dincolo de conținutul normal din solurile obișnuite (de peste 0,08–0,1%). Salinizarea se poate produce natural sau antropic, în ultimul caz fiind cunoscută și sub denumirea de „secundară”. [29]
- SALINIZAREA SOLULUI**, (pedol.) starea de încărcare a solului cu săruri ușor solubile, stabilită în funcție de conținutul total de săruri în diferite orizonturi. [29]
- SALINIZAT**, (pedol.) sol care conține săruri mai ușor solubile în apă rece decât gipsul; termen care indică subtipul de sol „salinizat”, conținând între 0,1(0,15) și 1,5% săruri ușor solubile în primii 100 cm; se notează cu simbolul sc. [29]
- SALIVĂ**, (fiziol.) produsul de secreție exocrină a glandelor salivare (parotide, submaxilare și submandibulare). Este un lichid incolor, opalescent, cu vâscozitate variabilă. În 24 de ore se secretă între 100 și 1500 ml. Proprietăți fizico-chimice: slab acidă (pH = 6-7), are o componentă anorganică (apă, sodiu, clor, bicarbonați, fosfați) și o componentă organică (leucocite, mucină, enzime – amilază salivară sau ptialină, lizozim, kalicreină). [21]
- SALMASTRU**, (hidr.) masă de apă cu salinitatea între 1 și 25‰ ce rezultă din amestecul apelor dulci cu cele sărate sau prin evaporarea apei. [25] Mediu acvatic cu o salinitate mai mare decât a apei dulci (0,5‰) și mai mică decât a apei oceanice (35‰). Ex., Marea Neagră, Marea Baltică, zonele de vărsare a fluviilor în mări (zone estuariene). [70]
- SALMINĂ**, (biochim.) protamină, formă relativ simplă de proteină, găsită în sperma de somon. Are importanță farmaceutică. [37]
- SALMO GAIRDNERI** → PĂSTRĂV CURCUBEU
SALMO TRUTTA FARIO → PĂSTRĂV INDIGEN
SALMO TRUTTA LABRAX → PĂSTRĂV DE MARE
- SALMONELOZĂ**, (med. u.) denumirea unor afecțiuni cu evoluție clinică variabilă, provocată de germeni din grupul *Salmonella*, caracterizată prin manifestări septicemice sau gastro-intestinale. [60]
- SALMONICULTURĂ**, ramură a pisciculturii care se ocupă cu reproducerea, creșterea și comercializarea salmonidelor, precum și cu repopularea cu puiet a apelor naturale. [10]
- SALMONIDAE**, (zool.) familie de pești osoși, dulcicoli sau marini. Prezintă înotătoare adipoasă, gură largă prevăzută cu dinți ascuțiți. Solzii cicloizi, iar linia laterală bine evidențiată. [10]
- SALMONIFORMES**, (zool.) somon, păstrăv. Pești dulcicoli și marini migratori, cu radii moi în înotătoare și cu solzi cicloizi pe corp. Au în general o a doua dorsală adipoasă. Au importanță economică pentru carne și icre. [57]
- SALONGA**, parc național situat în Zair (Provincia Equateur). Suprafața, 3.600.000 ha (1970). Protejează ecosistemul pădurilor ecuatoriale virgine și tropicale umede, iar în cadrul faunei, reprezentativ este cimpanzeul, dintre speciile căruia mai răspândit este bonobo (*Pan bonobo*). [50]
- SALPAUSSELKA**, (geomorf.) acumulări morenaice (morene frontale) din domeniul ghețarilor de calotă; în relief se prezintă sub formă de coline cu lungimi de sute de kilometri, iar înălțimea lor nu depășește 80 m. [25]
- SALPETRU**, (agrochim.) nume mai vechi dat azotaților naturali de sodiu, potasiu, precum și celor de calciu și amoniu preparați sintetic. Toți azotații sunt folosiți ca îngrășăminte chimice. Azotatul de sodiu se mai numește și salpetru de Chile, azotatul de potasiu – salpetru de India, azotatul de amoniu – salpetru de Leuna (conține și sulfat de amoniu), amestecul de sulfat de amoniu și azotat de amoniu – salpetru de Montana, azotatul de calciu – salpetru de Norvegia. [29]
- SALPINGITĂ**¹, (med. u.) inflamația acută, subacută sau cronică, specifică sau nespecifică, a trompelor uterine, cu sau fără obstrucția lumenului, putând realiza chiar o pungă de puroi (piosalpinx) sau care se poate rupe producând peritonită (pelviperitonită). [60]
- SALPINGITA**², (med. vet.) inflamație a trompelor ovariene (a salpinxului), manifestată adesea concomitent cu inflamația ovarului (*salpingo-ovariță*). Termenul este sinonim celui de anexită, folosit mai frecvent în medicina umană. [33]
- SALPINGO-OVARITĂ**, (med. vet.) inflamație extinsă de la nivelul trompelor ovariene prin cuprinderea ovarului. [33] → ANEXITĂ
- SALTELE PENTRU REPRODUCEREA PEȘTELOR**, (pisc.) în reproducerea dirijată, ca substrat pentru depunerea icrelor. Sunt confecționate din grătare de nuiele sau tije de trestie, cu laturi de 0,8x0,8 m, pe care se leagă snopi de mustăți de salcie sau ramuri de molid, într-un strat de 5-10 cm grosime. Acest ansamblu se fixează în apropierea fundului apei, în bazinele unde se aduc reproducătorii. [10]

SALTON, lac de natură tectonică, situat în aria depresionară din sudul statului California – SUA; se găsește la 72 m sub nivelul Oceanului Planetar. Suprafața este de 930 km² și adâncimea maximă de 12,8 m. [45]

SALTURI, deplasare prin sărit. Destul de puțin frecventă și caracteristică îndeosebi speciilor amfibii care populează zona de contact dintre apă și uscat, ex., broaștele, amfipodele *Talitridae*, gasteropodul *Strombus*, insectele *Collembola* etc. În cazul amfipodelor marine (*Talitrus*, *Orchestia*) se curbează partea posterioară a abdomenului (ursus), se sprijină pe ultimele trei perechi de uropode și prin detenta bruscă a abdomenului, animalul este proiectat pe o distanță ce poate depăși 1 m. Larvele de odonate (*Aeschna*, *Libellula*, *Anax* ș.a.) utilizează mișcarea de reacție, în unele cazuri, eliminând un jet puternic de apă din rect. (M. Papadopol, 1978) [50]

SALVĂ, (milit.) mai multe lovituri trase simultan cu două sau mai multe guri de foc de artilerie, aruncătoare sau armament de infanterie. [31]

SALVELINUS FONTINALIS → PĂSTRĂV FÂNTÂNEL

SALVIE (*Salvia officinalis*, fam. *Lamiaceae/ Labiatae*), (agric.) subarbust peren cultivat ca plantă medicinală, aromatică, ornamentală. Se cultivă prin parcuri și grădini publice. Este folosită pentru ronduri, rabaturi, covoare unicolore, borduri, pete de culoare, ghivece în balcoane etc. Foarte decorativă prin frunze și flori. Flori albastre-violete, dispuse în verticile și grupate în inflorescențe spiciforme, simple sau ramificate. Înflorire, iunie-iulie. Înmulțire prin semințe și divizare, primăvara. [71]

SALVINACEE (*Salvinaceae*), (bot.) familie care grupează plante acvatice, natante. Trăiesc liber la suprafața apelor stagnante. Sporangii diferențiați în macrosporangii și microsporangii, ce conțin macro- și microspori. Macro- și microsporangii sunt închiși separați în sporocarpi situați la baza pețiolului frunzelor. Flora României conține un singur gen *Salvinia*, $x = 9$, cu specia *S. natans*, $2n = 18$, frecventă în ape puțin adânci, stagnante sau lin curgătoare. Frecventă la câmpie. [50]

SALVINIA NATANS → PEȘTIȘOARĂ

SALWEEN, fluviu în Asia, apreciat ca având cea mai sălbatică și pitorească vale din lume. Izvorăște din Podișul Tibet (Masivul Tanglha) și se varsă în Golful Moutama (Marea Andaman) pe teritoriul Birmaniei. Suprafața bazinului este de 325.000 km², iar lungimea totală a fluviului este de 2.820 km. Străbate țările China, Thailanda și Birmania. [25]

SAMANDARINĂ, (toxicol.) toxină steroidică ce se află în pielea salamandelor, acționând asupra inimii și a sistemului nervos. [41]

SAMAR, mijloc special de transportat materiale pe spatelul unui animal de povară: cal, măgar, catâr. [31]

SAMARĂ, (bot.) fruct uscat, indehiscent, topit, cu o singură sămânță. Pericarpul este dur și prelungit într-o aripă laterală (ex., frasin, ulm, carpen, mesteacăn), sau cu două aripi (ex., arțar), ce servesc răspândirii fructelor și, respectiv, semințelor cu ajutorul vântului. [50]

SAMARIU (Sm), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa lantanidelor. Are Z 62 și structura învelișului de electroni [Xe] 4f⁶6s². A fost descoperit în 1879 de L. Boisbaudran. Apare în natură în amestecuri de oxizi („pământuri“). [36]

SAN ANDRÉS DE CUTERVO, parc național situat în Peru (provincia Callao). Suprafața, 10.000 ha (1961). Altitudine, 2.500-3.400 m. Se află amplasat în bazinul râului Marañon, în Cordillera de Tarros a Munților Anzi. Ocrotește păduri tropicale umede, sempervirente, montane, care adăpostesc o faună abundentă cu multe specii rare de mamifere și păsări. În perimetrul parcului este întâlnită și peștera San Andrés și Valea San Andrés cu o vegetație luxuriantă sempervirentă. În cadrul ei se găsesc palmieri cu frunze argintii (*Copernicia argentea*), arbuști, liane, orhidee. [50]

SANCIU, (for.) vehicul alcătuit din două sănii de lemn (bocânta și cobilă), șinuite sau nu, utilizat pentru colectarea lemnului de dimensiuni reduse pe drumuri de alunecare înghețate. [42]

SANDRE, (geomorf.) forme de acumulare fluvio-glaciară, alcătuite din aluviunile transportate de apele curgătoare de la periferia ghețarilor; provin din conurile de dejecție ale torenților glaciari. [25]

SANDROCULTURĂ, ramură a pisciculturii, care se ocupă cu reproducerea șalăului și repopularea apelor piscicole cu puiet. [10]

SANGAY, parc național situat în Ecuador. Suprafața, 277.000 ha. Altitudine, 4.000 m. Ocrotește vulcanul activ Sangay și pădurile tropicale umede, montane, care se etajează până la 4.000 m altitudine. Pârâiele care își au originea pe teritoriul parcului alimentează râurile Palora și Pastaza, tributare Amazonului. [50]

SANGUINEU, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „roșu ca sângele“, aspect întâlnit la frunzele de dragavei (*Rumex sanguineus*), merișor (*Digitaria sanguinalis*), sânțer (*Cornus sanguinea*). [50]

SANGUINICOLA INERMIS, (parazit.) clasa *Trematoda*, vierme parazit în sângele exemplarelor de crap. Corpul de 1 mm lungime, alungit, lipsit de ventuze și acoperit cu spini mărunți, dispuși în diagonală. Formează câte un ou triunghiular, cu capete rotunjite și prevăzut dorsal cu o mică excrescență. Ciclul evolutiv implică drept gazdă intermediară melcii de apă (*Lymnea*, *Bithynia*). [10]

- SANGUINICOLAZĂ**, (parazit.) parazitoză periculoasă produsă la crap de trematodul *Sanguinola inermis*. [10]
- SANIE**, (sp.) sport de iarnă care constă în coborârea cu sania pe un traseu înclinat, special amenajat (cu viraje). Prin practicarea săniișului, sportivii se călesc în aerul rece și curat, își dezvoltă simțul echilibrului, reflexele, spiritul de observație, dar și curajul. [53]
- SANITAR**, care se referă la sănătatea publică, sau care are scopul de a întreține și ocroti sănătatea. **1.** (ecol.) Animale care se hrănesc cu materie organică moartă. Ele pot consuma cadavre de animale sau resturile acestora (ex., vulturii pleșuvi, hienele) sau detritus (animale detritivore). **2.** (milit.) Ostaș care face parte din serviciul de îngrijire a răniților în armată. **3.** (soc.) Persoana din cadrul personalului medical inferior care se ocupă cu îngrijirea bolnavilor, mai ales în mediul rural. [70]
- SANSAC** (2,4-D 360 g/l + metasulam 5 g/l), (pest.) erbicid postemergent care combate buruieni dicotiledonate anuale și perene din cultura de grâu și porumb. Doze: 1,0 l/ha. Produs de DOW AGROSCIENCES SUA. [51]
- SANTALACEE** (*Santalaceae*), (bot.) familie care grupează cca 400 de specii erbacee sau subarbuști, semiparazite pe rădăcinile altor plante, răspândite mai mult în ținuturile calde. Frunze alterne, simple, întregi, fără stipele. Flori mici, bisexuate (hermafrodite), actinomorfe, pe tipul 4-5, grupate în inflorescențe (raceme, panicule, corimb); perigon petaloid, homoclamideic, unit tubulos, infudibuliform, campanulat; androceu din 4-5 stamine fixate la baza perigonului, cu antere introrse; gineceu cu ovar inferior. Formula florală: $\zeta * [P_{(5-4)} A_{4-5}] G_{(3-6)}$. Fruct, achenă. Sămânța fără tegument, dar cu endosperm, embrion drept cu cotiledoane mici, semicilindrice. Flora României conține 8 specii, din care 7 specii aparțin genului *Thesium*, $x = 6, 7, 13$, ierburi semiparazite prin pajiști de deal și munte, iar o specie, genului *Comandra*, arbustivă, rară (*C. elegans*). [50]
- SANTA LUCIA**, rezervație naturală din Republica Africa de Sud. Suprafața, 49.446 ha (1897). Ocrotește lacul Santa Lucia, unul din cele mai mari din Africa. Are lungimea de cca 80 km și o lățime ce variază de la 1,5 la 8 km. Apele lacului au diferite salinități, de la dulce la salinitatea oceanului. Malurile și insulele sale sunt acoperite de păduri dese, unde trăiesc cca 345 de specii de păsări. Dintre mamifere prezintă importanță antilopele niala, Steinbok, țapul-demlaștină, hipopotamii, iar dintre păsări, speciile de flamingo, pelican, culici (*Numenius tenuirostris*), piciorong (*Himantopus himantopus*), iar dintre reptile, crocodilii. [50]
- SANTA ROSA**, parc național situat în Costa Rica. Suprafața, 9.904 ha (1970). Protejează singura pădure xerofilă din America Centrală. [50]
- SANTINELA**, militar înarmat care îndeplinește o misiune de pază și apărare a postului ce i s-a încredințat, executând un anumit consemn. [31]
- SAO FRANCISCO**, râu în America de Sud, care are o lungime de 3.200 km și o suprafață a bazinului de 600.000 km². Izvorăște din Serra da Canastra la vest de orașul Bello Horizonte și se varsă în Oceanul Atlantic. Ca afluenți amintim Rio Verde, Corrente și Rio Grande. [25]
- SAPA MARE**, (agric.) lucrare de afânare a solului pe rândul de viță, la care unealta folosită este sapa; adâncimea de lucru este de 12-16 cm. [49]
- SAPĂ CU ROLE**, (petr.) sculă utilizată pentru dislocarea rocii din talpa sondei, prin apăsarea și roșogolirea roletelor pe aceasta din urmă. [5]
- SAPĂ DE FORAJ**, (petr.) sculă montată la capătul inferior al garniturii de foraj. Servește la dislocarea rocii din talpa sondei și la înaintarea găurii de sondă. Există sape cu lame, cu discuri, role, diamante, alice etc. (R. Țițeica și colab., 1972) [30]
- SAPINDACEE** (*Sapindaceae*), (bot.) familie care grupează 140 de genuri cu cca 1.050 de specii de plante lemnoase, arbori, arbuști, liane, rareori specii erbacee cu canale secretoare de rășini și latex, răspândite în zonele calde ale globului. Frunze alterne, penat compuse. Flori zigomorfe, penta- sau tetramere, adesea unisexuate prin reducere, cu discuri nectarifere extrastaminale; androceu obdiplostemon, cu număr de stamine dublu față de piesele periantului; gineceu tricarpelar, cu ovar superior, ovule ascendente, apotrope. Fructe de tipuri variate. Seminte cu aril mare bogat în zahăr, fără albumen. Flora României are în cultură ca plantă ornamentală o singură specie *Staphylea spinnata*, originară din China. A fost introdusă în Europa în anul 1750. Apreciată pentru frunzișul bogat și florile albe. [50]
- SAPONARIA**, (bot.) fam. *Caryophyllaceae*; popular i se spune *săpunariță*. Gen de plante ornamentale, originare din Europa, regiunile temperate ale Asiei, regiunile mediteraneene. Soiurile involte se înmulțesc toamna sau primăvara prin diviziunea tufelor. Celelalte se înmulțesc prin seminte. Semănatul se face prin aprilie-iunie după care se replică și apoi se replantează la locul definitiv la o distanță de 45-50 cm una de alta. Nu este pretențioasă la pământ. Se cultivă în parcuri și grădini, în alpinării, stâncării, locuri expuse la soare pe teren liber și bine drenat. Specii: *Saponaria caespitosa* înflorește vara. Florile sunt roz. Planta este înaltă până la 8 cm, formează covoare. *S. ocymoides* înflorește primăvara-vara. Florile sunt roz, dispuse în ciorchine corimbiform. Formează covoare acoperite cu flori roz, fiind o plantă gazonată. *S. officinalis*, flori roz, purpurii sau albe, dispuse în

SAPONARIOTOXINĂ

panicule corimbiforme, aglomerate pe ramificații. Frunze alungit-eliptice sau lanceolate, ascuțite. [71] Specia *S. officinalis* prezintă importanță medicinală încă din antichitate. Principiile active pe care le conține acționează ca expectorant, depurativ și diuretic. Medicina populară românească îi atribuie proprietăți expectorante, colagoge, diuretice, detoxifiante, antihelmintice, cicatrizante. Planta este utilizată pentru tratarea dischineziei biliare, bronșitei, tratarea oxiziilor, eczemelor, furunculozei, eliminarea toxinelor din organism. La animale se utilizează pentru tratarea bronșitelor, pneumoniilor, bronhopneumoniilor. Se folosește infuzia de rădăcină uscată și mărunțită. [50]

SAPONARIOTOXINĂ, (toxicol.) toxină elaborată de săpunariță (*Saponaria officinalis*) care, pătrunsă în organism, irită mucoasa gastrointestinală, provocând și grave tulburări cardiace. [41]

SAPONIFICARE, (chim.) reacția de descompunere în mediu alcalin a gliceridelor, în urma căreia se formează săpunuri. [9]

SAPOTA ALBĂ (*Casimiroa edulis*, fam. *Rutaceae*), (agric.) pom înalt de 4,5-6 m până la 9-18 m. Frunze compuse, persistente. Originar din America Centrală, din zone înalte. Formează fructe asemănătoare merelor ovoide, cu diametrul de 6-12 cm, cu pielea verde-albicioasă sau aurie, fragedă dar neconsumabilă și cu pulpă albă-crem sau galbenă cu licăriri de glande galbene pline cu ulei. Are gust dulce, puțin amarui. Specie subtropicală. Crește la mari altitudini între 600 și 900 m, până la 2.700 m în Guatemala, în zone fără ploi mari. În California înghețurile ușoare provoacă pierderea frunzelor, dar lemnul nu îngheață. Suportă -3°C (Florida), -6,7°C (California). Prosperă în zone cu temperatura medie anuală de 14-18°C. Cere soluri bine drenate, nisipoase. Se înmulțește prin semințe, altoire în miezul verii. [40]

SAPREMIE, (med. vet.) stare toxică produsă prin pătrunderea în circulația sangvină a substanțelor provenite din distrugerea țesuturilor (necrozele tisulare extinse). [33]

SAPROB, (ecol.) sin. *saprofag*, *saprofit*, *saprotrof*, *saprobiont*, organism heterotrof care utilizează substanțe organice moarte, ca sursă de nutrienți și energie, pe care le descompune cu ajutorul enzimelor digestive pe care le secretă; descompunerea poate fi completă, realizată cu ajutorul oxigenului (descompunere aerobă), produșii finali fiind anorganici (ex., CO₂, NH₃, H₂O, fosfați), sau incompletă, în absența oxigenului (anaerobă), produșii finali fiind organici (ex., alcoolii, fenoli, acizi organici). Descompunerea anaerobă, incompletă, se numește fermentație (alcoolică, lactică, butirică). (→ FERMENTAȚIE) *S. facultativ* – organism parazit sau autotrof capabil de a crește și pe materii organice în

anumite condiții. *S. obligat* – organism care-și obține nutrienții numai din materia organică moartă, fiind incapabil de a se nutri ca parazit sau autotrof. [69]

SAPROBIOLOGIE, disciplină care se ocupă cu investigarea aspectelor biologice, fiziologice și biochimice ale degradării bazinelor acvatice prin impurificare cu material organic putrescibil. [10]

SAPROBIONTE, (ecol.) organisme care se dezvoltă numai în apele puternic poluate cu material organic putrescibil. [10]

SAPROFAG, (ecol.) organism care se hrănește cu materie organică moartă. Saprofagii determină putrefacția materiei organice nevii și eliberează nutrienții necesari producătorilor primari. [2] → **SAPROB**

SAPROFITĂ, (ecol.) plantă care se nutrește cu substanțe organice în curs de descompunere, ex., cuibușorul (*Neottia nidus avis*), întânită prin pădurile de foioase de la câmpie până în regiunea montană. [69] → **SAPROTROF**, **SAPROB**

SAPROFITE, (fitopat.) microorganisme (bacterii, ciuperci) care se hrănesc cu materii organice moarte, în descompunere. Aceste organisme sunt dotate cu un bogat echipament enzimatic, ceea ce le permite să trăiască pe diferite substraturi. *S. facultative* (hemisaprofite, semiparazite) organisme care în unele situații pot fi parazite pe plante, ex., ciupercile genului *Fusarium*. [61] → **SAPROFAG**

SAPROLEGNIA, (micol.) ciuperci inferioare parazite pe icre și pești, producând dermatomicoza. Formată dintr-un miceliu ramificat, fără pereți despărțitori. Sporii sunt biciliați și se evacuează din sporangii direct, străbătând pereții, sau ies prin polul apical. Ex. *S. parasitica*, *S. ferax*, *S. delica*. [10]

SAPROLEGNIAZĂ → **DERMATOMICOZĂ**

SAPROTROF, (ecol.) organism care obține substanțele organice în soluție din organismele moarte sau în descompunere. Termenul este utilizat pentru organismele care secretă enzime extracelulare, cu care descompun materia organică. [24] → **SAPROB**

SAPROTROFISM, (ecol.) mod de nutriție al organismelor saprobe și saprofite. [69]

SAPROXENE, (ecol.) organisme care se dezvoltă în ape curate, dar se pot găsi și în ape încărcate cu substanțe organice. [10]

SAPROXILIC, (ecol.) mediu anexă directă a solului reprezentând buștenii și tot felul de alte lemne putrede în care trăiesc specii saprofage și cele cavernicole care le vânează. Termeni derivați: *saproxilon* pentru biocenoză și *saproxicole* pentru organismele care o compun. [44]

SAR, (pedol.) denumire prescurtată a raportului de adsorbție a sodiului în sol. [29]

SARCINA DEPENDENTĂ DE pH A SOLULUI, (pedol.) sarcină electrică rezultată din disocieri de ioni H^+ din grupările funcționale carboxilice ($-COOH$) și fenolice ($-OH$) ale materiei organice și din grupări cu însușiri amfoterice ale unor componente cu însușiri de schimb, la pH-uri superioare celor corespunzătoare punctelor izoelectrice ale acestor grupări; realizează astfel de sarcini mineralele argiloase, allofanele, complexii amfoterici organominerali etc. Această sarcină negativă a solului, care variază cu pH-ul, generează o parte din capacitatea de schimb cationic a solului. [29]

SARCINĂ POLUANTĂ, (pol.) cantitatea totală de materii poluante conținute într-un efluent. [3]

SARCINĂ POLUANȚILOR ATMOSFERICI, (pol.) cantitatea totală de poluanți aflați în suspensie în atmosferă într-o perioadă dată de timp. [3]

SARCINĂ, 1. (ind.) Greutate, încărcătură. 2. (fiz.) Mărime fizică care produce o stare de solicitare mecanică într-un corp solid deformabil sau într-un sistem fizic. [13]

SARCINĂ ACTUALĂ A SOLULUI, (pedol.) sarcină electrică negativă a solului manifestată la pH-ul solului. Se datorește sarcinii structurale și grupărilor carboxilice ale compușilor cu constante mari de disocieră conținute în materia organică a solului. [29]

SARCINĂ BIOTICĂ MAXIMĂ, (ecol.) numărul maxim de indivizi care se pot dezvolta într-un ecosistem. [2]

SARCINĂ DE OCHI, (agric.) la vița de vie, număr de ochi ce se lasă la tăierea de rodire. Exprimarea se face la m^2 sau la hectar. [49]

SARCINĂ ELECTRICĂ, (fiz.) mărime fizică ce caracterizează proprietatea unui corp sau a unei particule de a crea câmp electric în jurul său și de a interacționa cu câmpuri electrice externe. Poate avea valori pozitive sau negative, sarcinile cu același sens respingându-se între ele, iar cele cu semne opuse se atrag. În SI se măsoară în coulomb (C). Cea mai mică s.e., în valoare absolută, este numită sarcină elementară și este egală cu valoarea absolută a sarcinii electronului. [38]

SARCINĂ PE TALPĂ, (petr.) forța axială pe care sapa sau freza de foraj o transmit rocii din talpa sondei. (R. Țițeica și colab., 1972) [5]

SARCOCARP, (bot.) fruct cu mezocarpul cărnos sau succulent, așa cum sunt mărul, para, gutuia, pruna etc. [50]

SARCOCHORE, plante care se răspândesc cu ajutorul fructelor cărnoase. [50]

SARCODINE (*Sarcodina*), (zool.) clasă care reunește protozoare cu o seamă de caractere comune. Corpul este delimitat de o membrană foarte subțire ce îi permite să emită prelungiri citoplasmice numite

pseudopode care pot fi lățite (*lobopode*), filamentoase (*filopode*), filamentoase și anastomozate (*rizopode* sau *reticulipode*). Corpul lor poate fi învelit de un schelet caracteristic, cu structură și compoziție chimică diferită. Au hrănire holozoică. Hrana este ingerată fagotrof, sub formă de particule pe care le digeră. Populează apele dulci, apele salmastre și marine, solul și anexele lui; puține specii sunt parazite. Are două subclase: *rizopode* și *actinopode* (v. acești termeni). (Z. Matic, 1983) [50]

SARCOIDELE SUBCUTANATE, (med. u.) sin. *Darier-Roussy*, afecțiune rară de cauză necunoscută, cu evoluție lentă, caracterizată prin noduli hipodermici, difuzi, localizați mai ales pe membrele superioare și torace, fără tendința la ramolire și ulcerare. [60]

SARCOIDOZA, (med. u.) boală granulomatoasă multisistemică de cauză necunoscută, caracterizată prin afectare predominant cutanată, ganglionară, pulmonară, hepatică și oculară. [60]

SARCOM, (med. u.) tumoră malignă generată prin proliferarea atipică a componentelor țesutului conjunctiv (celule fibre sau substanță fundamentală), în toate varietățile acestuia (fibros, cartilagos, osos). [33]

SARCOPTERYGII, (zool.) pești cu înotătoare groase și cărnoase, prezentând narine interne (coane). Solzi cosmoizi la formele timpurii și codala difercă. Primar dulcicoli. Includ *Dipnoi* și *Crossopterygii*. [37]

SARDA SARDA → PĂLĂMIDĂ

SARDEA (*Sardina pilchardus*, fam. *Clupeidae*), (zool.) pește marin, pelagic, cu corp gros, alungit, de aproximativ 20 cm lungime, cu abdomenul comprimat lateral, colorat în albastru pe partea dorsală și argintiu pe laturi și abdomen. Capul alungit, cu opercule striate, gura mică oblică. Înotătoarea caudală adânc bifurcată. Se reproduce în decembrie-februarie și depune icre pelagice. Răspândit în Oceanul Atlantic, Marea Mediterană și Marea Neagră. [10]

SARDINA PILCHARDUS → SARDEA

SARE¹, 1. (chim.) Clorura de sodiu prezentă în apa mărilor, oceanelor, lacurilor sărate (peste 30%). 2. (geol.) Evaporit prezent în formațiuni geologice neozoice. [25]

SARE², (chim.) compus chimic rezultat prin înlocuirea hidrogenului ionizabil al unui acid cu un element electropozitiv sau cu radicali pozitivi. [29]

SARE ACIDĂ, (chim.) sare provenită de la un acid al cărui hidrogen nu a fost complet înlocuit cu un metal sau cu un radical. Aceste săruri dau, prin ionizare, ioni de hidrogen, astfel că soluțiile lor au reacție

SARE BAZICĂ

acidă. De exemplu, NaHSO_4 , NaHSO_3 , NaH_2PO_4 , NaHPO_4 etc. [29]

SARE BAZICĂ, (chim.) sare în constituția căreia intră grupa OH^- . Ia naștere la neutralizarea polibazelor cu un monoacid sau ca produs intermediar la neutralizarea acizilor cu baze. [29]

SARE COMPLEXĂ, (chim.) compus format din unirea a două sau mai multe săruri, care poate fi considerat sarea normală a unui acid complex. Sarea complexă în soluție nu se desface într-un amestec al sărurilor constitutive, ci dă un ion complex și ioni simpli. De exemplu, $\text{K}_4\text{Fe}(\text{CN})_6$ rezultă din unirea unei molecule de cianură feroasă cu patru molecule de KCN, se disociază astfel: $\text{K}_4[\text{Fe}(\text{CN})_6] \rightleftharpoons [\text{Fe}(\text{CN})_6]^{4-} + 4\text{K}^+$. [29]

SARE DUBLĂ, (chim.) sare formată prin cristalizarea împreună, în raporturi diferite, a două săruri simple. În soluție, sarea dublă se desface în sărurile componente, spre deosebire de o sare complexă. De exemplu, alaiunii. [29]

SARE MIXTĂ, (chim.) sare provenind de la un acid polibazic ai cărui atomi de hidrogen ionizabili au fost înlocuiți cu atomi metalici diferiți sau cu radicali pozitivi diferiți. De exemplu, NH_4MgPO_4 ș.a. [29]

SARE MOHR [$\text{Fe}(\text{NH}_4)_2(\text{SO}_4)_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$], (chim.) sulfat dublu de fier și de amoniu folosit în analiza solului la determinarea titrimetrică a carbonului organic. [29]

SARE NEUTRALĂ, (chim.) sare care în soluția apoasă nu prezintă reacție acidă sau bazică, ci neutră. Este o sare care provine din acizi și din baze de aceeași tărie. De exemplu, KCl , NaNO_3 , $\text{NH}_4\text{OOC-CH}_3$ ș.a. [29]

SARE NEUTRĂ, (chim.) sare care nu conține în moleculă hidrogen sau hidroxil, care ar putea să treacă în stare de ioni în soluție apoasă. Cu alte cuvinte, este o sare provenită dintr-un acid al cărui hidrogen ionizabil a fost înlocuit total cu metalele sau cu radicalii bazici. De exemplu, Na_2SO_4 , $(\text{Na}_4)_2\text{SO}_4$, NaPO_4 etc. [29]

SARE POTASICĂ ($\text{KCl} \cdot \text{NaCl} \cdot \text{K}_2\text{SO}_4 \cdot \text{MgSO}_4$), (chim.) îngrășământ potasic care provine din amestecarea clorurii de potasiu cu săruri naturale de potasiu (silvinit, kainit etc.) măcinate. Conține 20-45% K_2O . Este de culoare albă cu reflexe cenușii, gălbui, roșiatică sau roz; la gust este asemănătoare cu sarea de bucătărie. Sarea potasică este higroscopică cu reacție neutră până la slab bazică. Este aplicată ca îngrășământ de bază la semănat și, la nevoie, și fazial. [29]

SAREK și PADJELANTA, parcuri naționale adiacente situate în Suedia. Suprafețe, 195.000 ha (1909); 200.000 ha (1962). Altitudini, 400-1.592 m; 450-2.090 m. Sunt cele mai mari parcuri europene situate la nord de Cercul Polar (67-68°), în Laponia. În mare parte regiunea este muntoasă. Ea aparține orogenezei

caledoniene, modelată de glaciațiunea cuaternară și actuală. Peisajul tipic glacial este format din ghețari, circuri, văi glaciare, creste fereștruite, morene, lacuri și turbării. Parcul Sarek posedă 70 de ghețari, multe masive având cote peste 2.000 m. Aproape întreaga suprafață se situează deasupra limitei pădurii de conifere. Parcul Padjelanta cuprinde un larg platou muntos, străpuns pe alocuri de culmi (ce nu trec de 1.600 m), este împodobit cu lacuri. Vegetația în ambele parcuri este formată din păduri extensive de conifere, mesteceni, sălcii pitice, pajiști alpine, sectoare de tundră în văi. În etajele joase de vegetație trăiesc: ursul brun, vulpea, râsul, jderul, mâncăciosul sau jderul flămânzilor (*Gulo gulo*), lupul, elanul. La altitudini ridicate trăiesc: vulpi polare (*Alopex lagopus*), lemingi, reni domestici. Ornitofauna este formată din specii de găște, rațe, culici, fâsa alpină, șoimul de iarnă (*Falco columbarius*) etc. [50]

SARIN, (milit.) substanță toxică de luptă cu acțiune neuroparalitică. Se utilizează în război cu ajutorul proiectilelor, minelor, bombelor sau rachetelor cu acțiune brizantă pentru infectarea atmosferei. Pătrunde în organism pe cale respiratorie, digestivă sau cutanată. În formele ușoare de intoxicare produce îngustarea pupilei, slăbirea vederii, secreție nazală, lăcrimare, dureri de cap; în intoxicațiile medii dă tulburări de vedere, greutate în respirație, secreție nazală abundentă, transpirație, fibrilații ale mușchilor, tulburări de echilibru, iar în formele grave paralizia și moartea în 15 minute. Substanța produce o puternică dezorganizare structurală și funcțională asupra ecosistemelor prin moartea oamenilor, plantelor și organismelor animale. [31]

SARİ-CELEK, rezervație naturală situată în Kirghizia. Suprafața, 20.700 ha (1959). Se află amplasată într-o zonă a munților Tian-Shan, unde prin prăbușirea a două creste a fost format un râu. Au luat naștere 6 lacuri (Sarî-Celek, Kâla-Kol, Bakalî, Krugol ș.a.), legate între ele prin râulețe. Primul lac este lung de 7,5 km și adânc de 240 m. În apele lui se oglindesc crestele înzăpezite ale munților, ce trec de 4.000 m altitudine. Pe versanții lacului se află păduri de nuci. Rezervația se află amplasată pe pantele sudice ale Crestei Ceatkal, în bazinul râului Hodja-Ata care posedă mai multe cascade înspumate. Teritoriul rezervației este unic. În cadrul lui se găesc creste muntoase, văi, râuri reperi, păduri de conifere, păduri de foioase, zăpezi eterne, lacuri, pășuni alpine și mlaștini. Vegetația este formată din peste 1.000 de specii de plante, dintre care 150 sunt arbori și arbuști (meri, peri, scoruși persani, bradul alb, corcoduș, viță de vie etc.). Fauna este formată din 160 de specii de păsări și 34 de specii de mamifere dintre care menționăm: vulturii imperiali, șoimii călători, leopardul zăpezii,

râsul Asiei Centrale, ursul de Tian-Shan, zimbrii aclimatizați. Pe malurile râurilor cresc păduri de luncă și cătinișuri. În multe locuri apar stâncării și munți erodați alternând cu terase împădurite. În păduri trăiesc: mistreți, bursuci, porci spinoși, capre sălbatice siberiene, râși, urși. În etajul subalpin vegetația constă din arțari și ienuperi care urcă și pe văi. Pajiștile alpine sunt populate cu coloniile marmotelor roșii. [50]

SARMAȚIAN, (geol.) ultimul etaj al miocenului, alcătuit din depozite detritice cimentate, calcare și orizonturi de tufuri vulcanice. [25]

SARMENT, (bot.) stolon erbaceu subteran, lung și subțire, cu noduri de unde ce formează rădăcini adventive și frunze scvamiforme. Din mugurii terminali sau axilari se formează tulpini florifere. Există: *s. rizomatic*, când stolonii se formează din mugurii axilari ai rizomului, aspect întâlnit la tilișcă (*Circaea lutetiana*); *s. radical*, când stolonii își au originea în mugurii radicali adiționali sau repetitivi, aspect întâlnit la pălămidă (*Cirsium arvense*), linariță (*Linaria vulgaris*), zmeur (*Rubus idaeus*). [50]

SATANA, (rel.) cauza răului în lume. Acest nume se mai dă diavolului. La început diavolii au fost îngeri, dar au căzut din har prin mândrie. Ca să înșele pe oameni el se poate preface în „înger de lumină” și poate lua chiar chipul lui Hristos sau al Maicii Domnului. El îi inspiră pe „hristoșii” și „prorocii” minciñoși. De asemenea se substituie morților în spiritism și necromanție. Harul divin biruie puterea Satanei. [63]

SATELIT, (cit. ol.) segment cromozomal sferoidal sau cilindric, separat de restul cromozomului printr-o constricție dacă este localizat terminal (*S. terminal*) sau prin două dacă este localizat intercalar (*S. intercalar*). *S.* împreună cu constricția secundară formează „regiunea satelită”. [69]

SATELIT ARTIFICIAL AL PĂMÂNTULUI (Sputnik), obiect cosmic de proveniență terestră care evoluează în jurul Pământului cel puțin o revoluție. Mișcarea se face balistic, pe baza legilor mișcării cerești. Pentru a deveni satelit, un corp aruncat dintr-un punct oarecare terestru trebuie să aibă imprimată o viteză mai mare decât viteza cosmică locală (prima viteză cosmică) și mai mică decât viteza de scăpare (a doua viteză cosmică). [12]

SATELIT DE TIP PLANETAR, (astr.) astru obscur care se rotește în jurul unei planete, însoțind-o în cursul mișcării ei de revoluție. [12]

SATELIȚI CROMOZOMALI (*trabanți*), (genet.) formațiuni mici, rotunde, situate la extremitatea anumitor cromozomi, legați de corpul cromozomului printr-un filament subțire (constricție secundară). La om au s. toți cromozomii acrocetrici – D și G – și

cromozomii din perechea 1. În constricțiile secundare sunt localizate genele care codifică ARN-ul ribozomal 18S și 28S. În cursul profazei mitotice se asociază cu nucleolii (regiunile organizatorului nucleolar). [19]

SATISFACERE, (psih.) experiență originală, decisivă, în constituirea fantasmelor, postulată de S. Freud pentru a explica logica acestora și care tinde spre realizarea halucinatorie a satisfacerii. [28]

SATIVAN, (fitopat.) fitoalexină produsă de lucernă. [61]

SATIVUS, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „cultivat, plantat, sădit”, ex., plante de cultură. [50]

SATURARE CU APĂ, (pedol.) proces prin care umiditatea solului crește până la nivelul capacității totale pentru apă, toți porii solului umplându-se cu apă. [29]

SATURAT, (chim.) 1. Calitatea unui compus chimic de a nu forma compuși de adiție. Aceasta se datorează lipsei de valențe libere. Compușii chimici saturați sunt mult mai nestabili decât cei nesaturați. 2. Calitatea unei soluții de a nu mai dizolva noi cantități din substanța pe care o conține. [29]

SATURAȚIE, (chim.) stare a unui sistem în care a fost atins maximul unei caracteristici date, de ex., al conținutului de apă din sol, al conținutului de vapori de apă din atmosferă sau al conținutului de cationi schimbabili din complexul adsorbiv. [29]

SATURN, (astr.) a doua planetă gigant (după Jupiter), situată la 1.424 milioane km față de Soare; planeta cu cea mai mare aplatizare 1/9,5 (raza ecuatorială 61.225 km, cea polară 55.800 km); ca efect, accelerația gravitațională este de 0,84 g/cm² la Ecuator și 1,31 g/cm² la poli; perioada de rotație, 10h 14min, perioada de revoluție, 29,5 ani; masa este de 95 de ori masa terestră, densitatea, 0,68 g/cm³. Planeta prezintă inele ce se întind pe distanța de 2,3 raze saturniene, cu o grosime de cca 300 m, masa lor reprezentând 1/27.000 din masa planetei. În cuprinsul unui inel a fost descoperit un satelit mic de 100-200 km diametru. Se cunosc 20 de sateliți ai planetei, cel mai mare, Titan, cu diametrul 5.832 km, este alcătuit din gheață și are densitatea 1,33 g/cm³. În compoziție predomină hidrogenul și heliul. [12]

SATURNISM, (med. u. și vet.) boală profesională apărută ca urmare a intoxicației cronice cu plumb și/sau sărurile acestuia caracterizată la om prin gingivită, colici, anemie, scleroză renală, gușă saturnină, nevrită și paralizii periferice, iar în cazurile grave apare encefalopatia saturnină. [60] Leziunile consecutive acestei îmbolnăviri apar, foarte rar, la animalele din zone intens poluate. [33]

SAȚIETATE, (psih.) termen folosit pentru a denumi tendința de slăbire a percepției ca urmare a unei stimulări prelungite. [28]

SAUNĂ, procedură complexă de termoterapie unde se folosește aerul uscat variind între 50 și 60°C până la 80-100°C și chiar mai mult, cu efect hipertermizant. După expunerea la aerul fierbinte, se aplică un șoc termic prin turnarea a 500 ml apă peste pietrele încălzeșite cca 2 minute, care se poate repeta. A treia componentă constă în practicarea automasajului prin biciuirea blândă cu nuiiele elastice a tegumentului. Ultimul moment constă în aplicația de rece prin baie rece, duș rece, imersia în apă cu gheață. [52]

SAURIENI, (zool.) nume oarecum nedefinit folosit pentru a numi unele reptile cu aspect de șopârle, în special tipuri vechi ca dinozauri, ihtiozauri sau plesiozauri. [37]

SAURISCHIA, (zool.) dinozaurieni cu o centură pelviană normală, fără oase postpelviene. Includ tipuri patrupede mari, ierbivore ca *Diplodocus* și bipede carnivore mai mici. [37]

SAUROC(H)ORIE, (ecol.) răspândirea semințelor sau sporilor prin intermediul șopârlelor. [50]

SAUROPSIDA, (zool.) grup de vertebrate sugerat ca denumire de Huxley, incluzând toate reptilele și păsările. [57]

SAUROPTERYGIA, (zool.) reptile extinse de tip plesiozaurian, adaptate secundar la viața în apă. Au dispărut la sfârșitul cretacicului. [57]

SAUVIGNON, (agric.) soi pentru vinuri superioare, cultivat de sute de ani în Franța, formând baza sortimentului de Sauterne. Are o perioadă de vegetație mijlocie, de 160-180 de zile și o vigoare mijlocie. Mediu rezistent la ger și secetă, sensibil la putregaiul cenușiu. Producția de struguri variază de la podgorie la podgorie, de 6-15 t/ha, cu o acumulare de zaharuri de 195-230 g/l și o aciditate de 4,5-7 g/l de H₂SO₄. În viticultura românească sunt două soiuri care se cultivă sub denumirea de Sauvignon-Petit Sauvignon și Gros Sauvignon. Din punct de vedere practic, primul este superior celui de al doilea, deoarece este mai rezistent la secetă și ger, acumulează mai multe zaharuri și aciditate. I se poate imputa faptul că are o producție mai mică, dar se compensează cu acumulările de zaharuri, aciditate și aromă mai pronunțată de „Sauvignon“. Vinul de Sauvignon este înzestrat cu un parfum și o aromă ce amintesc de mireasma de struguri și flori de iasomie, chiar a florilor de viță și măr proaspăt cules. Prin învechire are un buchet discret de fructe exotice, de pepene galben și ardei gras. Sin. *Blancfumé*, *Puinéchou*, *Sauvignon fumé*, *Sauvignon jaune* – pentru *Petit Sauvignon* și pentru *Gros Sauvignon*:

Sauvignon à gros grains, *Sauvignon grande*, *Sauvignon vert*. [49]

SAVANA, (bot.) formație vegetală alcătuită din pajiști cu vegetație ierboasă, în care apar arbori și arbuști izolați sau grupați, specifică zonelor subecuatoriale, tropicale, subtropicale și musonice, în care climatul prezintă două anotimpuri (unul cald și uscat și altul umed și cald). S. din Africa sunt cele mai întinse de pe glob (40% din suprafața continentului); în funcție de nuanța climatului tropical, natura solului și componența floristică pot fi delimitate câteva subtipuri: savana cu baobabi, cu graminee înalte (1,5-3,5 m), *Andropogon*, *Pennisetum*, *Imperata* etc. și baobabi (*Adansonia digitata*); savana cu acacii, cu caracter mai xerofil, ierburi de 1-1,5 m înălțime (*Aristida*, *Panicum*) și specii de Acacia; savana cu palmieri în Africa de Vest cu speciile de palmieri (*Borassus aethiopicum*, *B. flambeliformis*, *Elaëus guineensis* etc.); savana cu euforbiacee arborescente cu arbori de 5-8 m sau scunzi din genurile *Euphorbia*, *Hymenocardia* etc. Savanele din America de Sud poartă diferite nume: campos, llanos. În Australia savanele sunt răspândite în nordul și estul continentului și sunt constituite din graminee (*Heteropogon*, *Themeda*, *Trioda*) și arbori izolați eucalipti, acacii, casuarina, iarba copac (*Xanthorrhoea*). [70] → CAMPOS, LLANOS

SAVE, (inform.) scrierea de date (fișiere) pe un mediu de stocare. [7]

SAVICA, faza ~, (geol.) fază orogenetică din cadrul orogenezei alpine, respectiv de la sfârșitul oligocenului și începutul miocenului. [25]

SAXICOL, (ecol.) alge, licheni, plante care cresc pe roci (pietre). [69]

SAXIFRAGACEE (*Saxifragaceae*), (bot.) familie care grupează cca 75 de genuri cu peste 800 de specii de plante erbacee sau lemnoase, perene sau bianuale, rar anuale. Frunze diferite ca formă, întregi sau partite, alterne, rar opuse, cele bazale în rozetă, fără stipele. Flori bisexuate (hermafrodite) rar unisexuate prin avortare, actinomorfe, rar cu tendința de zigomorfe, pe tipul 5, rar pe tipul 4, grupate în inflorescențe cimoase; receptacul bombat, plan sau concav; caliciu din 5, rar 4 sepale, mai mult sau mai puțin unite la bază; corola din 5, rar din 4 petale libere, uneori petalele lipsesc; androceul obdiplostemon din 5, 8, 10 stamine, în general cât dublul sepalelor; gineceu brachisincarp, din 2 carpele, rar 3-5, unite între ele, cu ovar superior, semiinferior sau inferior. Formula florală: $\sigma^* K_5 \text{ rar } {}_4 C_5 \text{ rar } {}_4; {}_0 A_{5+5}; {}_5 G_{(2)} \text{ rar } ({}_{3-5}); (\overline{2}) \text{ rar } ({}_{3-5}); \overline{2} \text{ rar } (\overline{3-5})$. Fructe, capsule, rar bace. Flora României conține 47 de specii ce aparțin la 10 genuri grupate în 3 subfamilii. Sfam. **Saxifragoideae** cu genurile *Saxifraga*, $x = 7, 8, 9, 10, 11, 13$; *Bergenia*, $x = 17?$; *Chrysosplenium*, $x = 6, 7$; *Parnassia*, $x = 9$;

Astible, x = 7; *Heuchera*, x = 7; Subfam. **Hydrangeoideae** cu genurile *Hydrangea*; *Deutzia*, x = 13; *Philadelphus*, x = 13. Sfam. **Ribesoideae**, cu un singur gen: *Ribes*, x = 8. [50]

SAXITOXINĂ, (toxicol.) toxină întâlnită în carnea unor moluște. Alte substanțe la fel de toxice, cu structuri chimice asemănătoare, au fost izolate din pielea salamandrei. Aceste substanțe erau cunoscute de indigenii din America Centrală și folosite la otrăvirea săgeților. [41]

SAYBOLT, secundă ~, (petr.) unitate de măsură convențională pentru caracterizarea uleiurilor, reprezentând numărul de secunde în care 50 cm³ de ulei se scurg prin deschiderea vâscozimetruului Saybolt. Cu cât uleiul este mai vâscos, cu atât numărul de secunde Saybolt va fi mai mare. (R. Țițeica și colab., 1972) [5]

SĂGEATA APEI (*Sagittaria sagittifolia*, fam. *Alismataceae*), (bot.) plantă acvatică sau palustră răspândită în apele stagnante sau lin curgătoare, unde stă fixată pe fundul bazinelor sau pe lângă maluri. Prezintă un rizom scurt, frunzele sunt în formă de vârf de săgeată, lungi de 40-80 cm, unele cu pedunculul alungit. [10]

SĂLĂMĂZDRA CARPATICĂ (*Triturus montandoni*, fam. *Salamandridae*), (zool.) batracian cu coadă (urodelă), întâlnit în regiunile montane, la altitudinile de 700-1.900 m. Corp înțesat, lung de 75-105 mm, cap rotunjit și relativ lat. În haina nupțială, masculul nu are creastă dorsală, ci o tivitură tegumentară vertebrală, care se leagă de creasta caudală. În poziție dorso-laterală există muchii puternic dezvoltate. Coadă se termină cu un filament lung de 3-4 mm. La degete posedă membrane interdigitale slab dezvoltate. Pe partea dorsală, coloritul este galben-verzui până la brun pătat sau marmorat închis. Gușa și abdomenul sunt portocalii. Muchia inferioară a cozii are o dungă alb-albăstruie pe care există pete dreptunghiulare cafenii negre. Femela nu are filament caudal și nici muchii dorso-laterale. Dorsal este colorată în galben-brun, uneori cu marmorări închise. În haina terestră atât masculul cât și femela sunt de culoare galben-brună, cu pielea grăunțoasă. Ziua stă ascuns, iar noaptea iese pentru a se hrăni cu răme, limacși, artropode. Cât trăiește în mediul acvatic se hrănește cu mormoloci de broască. Reproducerea are loc pe la jumătatea lunii mai. În aprilie încep să apară masculii, apoi femelele. Transformarea larvelor în adulți are loc în iulie-august. În această perioadă părăsește mediul acvatic care de fapt seacă. Spre toamnă, unii indivizi revin în apă, iernând în mâl; majoritatea își petrec iarna pe uscat, ascunși în găuri, unde intră în amotire. (I.E. Fuhn, 1969) Longevitate, cca 25 de ani. Răspândit pe ambele versante ale

Carpaților Răsăriteni, până în Cehia și Polonia (Munții Tatra). [50]

SĂLBĂTICIE, (ecol.) teritoriu nedezvoltat, neafectat de activități umane și supus numai influențelor naturale. [24]

SĂLCET, (silv.) pădure edificată de specii de *Salix*. [15]

SĂLCUȚA (*Polygonum amphibium*, fam. *Caryophyllaceae*), (bot.) plantă perenă vivace cu rizomi, considerată buruiiană problemă pentru culturile agricole. Se întâlnește de obicei la suprafața apelor stătătoare și lin curgătoare; are rizom lung și tulpină goală (fistuloasă). Din apă se ridică spicele groase, roșii, lungi de 3-5 cm. Stamine în număr de 5. Frunze îngust lanceolate, lucioase, fără pețiol aripat, puțin cordate, lungi de 7-15 cm. Înflorește iunie-septembrie. Sensibilă la: oxifluorfen, clorsulfuron, metolacilor, clopiralid, metasulam, glifosat, glufo-sinat, tribenuron + tifensulfuron metil, clorsulfuron + acid 2,4 D, acid 2,4 D + dicamba, dimetenamid + butilat etc. [51]

SĂMÂNȚĂ, (bot.) organ al plantelor superioare, gimnosperme și angiosperme, provenit din ovul în urma fecundației. Forma și mărimea lor sunt variate și constante pentru specii. La gimnosperme, s. este alcătuită din tegument și un embrion înconjurat de endosperm primar. Embrionul este format din radiculă, tulpiniță, mai multe cotiledoane (până la 18) și între ele un muguraș. Numărul cotiledoanelor este inconstant. La unele specii (*Taxus*, *Gnetales*), numărul lor se reduce la două. S. sunt prevăzute cu aripioară ce le servește la diseminarea prin vânt. La angiosperme, s. este alcătuită din tegument, embrion și rezerve nutritive. Tegumentul provine din integumentul sau integumentele ovulelor după fecundație. Are rol de protecție a embrionului. Suprafața poate fi netedă (trifoi, lucernă), cu asperități (cuscuta) sau cu peri foarte lungi (bumbac). Se mai disting anumite formațiuni, ca: *hilul* – locul de prindere a s. de funicul; *micropilul* – proeminență prevăzută cu un por pe unde iese rădăcina embrionului în timpul germinăției; *rafa* – ca o dungă în lungul s., rezultată din concreșterea funiculului cu o parte din corpul ovulului (ricin, mazăre) și este caracteristică ovulelor anatropice. La unele s. tegumentul posedă anexe carnoase, ca: *arilul* – cu aspect de cupă ce înconjoară s. în regiunea hilului (nufăr, tisă); *arioidul* – apare în jurul micropilului și învelește parțial sau total s. (salbă moale); *caruncula* – de forma unui neg, astupă micropilul și acoperă o mică porțiune din tegument (ricin); *strofiolul* – apare ca excrescență în apropierea hilului de o parte și de alta a rafei (rostopască). Structural, tegumentul este alcătuit din *testa* – formată din unul sau două straturi de celule sclerificate,

îndeplinind rol mecanic – și *tegumentul* – constituit din mai multe straturi de celule celulozice cu rol de inhibiție (absorbția apei). La unele s. nu se disting testa și tegumentul (piciorul-cocoșului). Embrionul provine din zigot. Este format din radiculă, tulpiniță (tigelă), mugurașul (gemula) și unul sau două cotiledoane. Numărul cotiledoanelor este constant la aceeași specie. Forma embrionului în s. este variată și determinată de forma sacului embrionar. El poate fi drept (ricin), curbat (lăptucă, tutun), spiralat (cartof), arcuat sau circular (lobodă, sfeclă). Rezervele nutritive se găsesc în țesuturi speciale ca albumen (endosperm secundar), perisperm, iar, în lipsa lor, în cotiledoane. Albumenul – triploid, perispermul – diploid sunt țesuturi cu rol nutritiv, bogate în substanțe de rezervă, reprezentate prin amidon, hemiceluloze, proteine. Albumenul se formează din zigotul accesoriu, iar perispermul din nucela ce nu a fost digerată de albumen în cursul embriogenezei. În natură există plante cu s. *albuminate* care conțin albumen (endosperm) și perisperm (nufărul alb, nufărul galben); conțin numai albumen (grâu, ricin); sau numai perisperm (*Cana indica*), depuse în afara embrionului, și s. *exalbuminate*, cu embrioni mari și substanțele de rezervă dispuse în cotiledoanele embrionului (*Asteraceae/Compositae*, *Cucurbitaceae* și *Fabaceae/Leguminosae*). [50]

SĂPĂTOARE, (ecol.) organisme animale din mediul acvatic care pătrund parțial sau total în substratul mobil (mâl, nisip etc.) prin dislocarea sa activă, ex., unele polichete, oligochete limnocolle, brahiopode, numeroase lameliibranchiate (bivalve), crustacee, multe echinoderme etc. Acești hidrobionți trăiesc în galerii de diverse forme, adeseori consolidate cu diferite secreții. [50]

SĂPUNURI, (chim.) săruri de sodiu și potasiu ale acizilor grași. În prezența apei, săpunurile disociază și rezultă un anion cu o structură amfipatică (R-COO⁻). Datorită acestora ele sunt substanțe puternic tensioactive, putând forma miclele de asociație. Aceste caracteristici explică proprietățile săpunurilor de a emulsiona grăsimile, fapt pentru care ele sunt folosite ca detergenți. [9]

SĂRĂCIREA SOLULUI, (agrochim.) îndepărtarea din sol a elementelor nutritive astfel încât solul nu mai poate asigura o nutriție normală. [29]

SĂRĂTURARE, (pedol.) termen generic incluzând atât salinizarea cât și salonețizarea solurilor. [29]

SĂRITOAREA BOHODEIULUI, rezervație complexă (geologică, floristică, forestieră) din România, județul Bihor. Suprafața, 174,60 ha. În Valea Aleului există o cascadă înaltă de 80 m. Cascada are numeroase trepte înalte constituite din cuarțite de culoare galbenă, vișinie și violacee. În preajmă se află molizi falnici. Este declarată rezervație științifică. [50]

SĂRURI BILIARE, (biochim.) sărurile de sodiu și potasiu ale acizilor taurocolici și glicocolici. [9] → ACIZI BILIARI

SĂRURI SOLUBILE, (agrochim.) constituenți anorganici din sol care manifestă o solubilitate apreciabilă în apă, reprezentați în principal prin cloruri și sulfatați de calciu, magneziu sau sodiu. Bicarbonații, carbonații și azotații, precum și sărurile de potasiu sunt în cantități mai mici; uneori apar și cantități mici de borați, care sunt foarte toxici pentru plante. Prezența sărurilor solubile în cantități care depășesc anumite limite este caracteristică pentru solurile saline. [29]

SÂNGE, țesut lichid, format din elemente figurate aflate în suspensie în plasmă. Un adult are 5-5,5 l de sânge, din care 55% plasmă și restul elemente figurate (leucocite, eritrocite, trombocite). Îndeplinește roluri esențiale în menținerea homeostaziei organismului: funcție circulatorie (menținerea și reglarea presiunii sangvine), funcție respiratorie (transportul gazelor respiratorii), funcție excretorie (transportul cataboliților), funcție nutritivă (transportul elementelor nutritive), menținerea echilibrului hidro-electrolitic, termoreglare, imunitate (prin anticorpi și leucocite), reglarea diverselor funcții ale organismului prin substanțele conținute, unește diferitele organe și țesuturi. [21]

SÂNGELE VOINICULUI¹ (*Lathyrus tuberosus*, fam. *Fabaceae/Leguminosae*), (bot., agric.) plantă perenă cu rizomi și rădăcini tuberizate, considerată buruiană problemă pentru culturile agricole. Rahisul frunzelor terminat în cârcei mari. Tulpină aripată. Petale purpurii. Rizom rămuros cu umflături tuberoase. Se întâlnește pe terenuri cultivate, în cereale. Se mai numește *oreșniță*. Înflorește în iulie-august. Sensibilă la aceleași erbicide ca mazăricea păroasă. [51]

SÂNGELE VOINICULUI² (*Nigritella nigra*, fam. *Orchidaceae*), (bot.) plantă erbacee, perenă, ocrotită prin lege, întâlnită sporadic în zona alpină și în etajul subalpin, prin pajiști cu substraturi calcaroase din Muntele Penteleu, Munții Bucegi, Cibinului, Mehedinți și Godeanu. Are tulpină erectă înaltă până la 20 cm. Frunze lineare, glabre, caniculate și crenate, orientate în sus, verde mai închis pe fața superioară și verde-palid pe cea inferioară. Flori roșii-purpurii închis spre negricios sau negricios-purpurii, grupate în inflorescență oval-globuloasă. Emană un parfum puternic de vanilie. Înflorește din iunie până în septembrie. Specia este pe cale de dispariție. [50]

SÂNGELE VOINICULUI³ (*Nigritella rubra*, fam. *Orchidaceae*), (bot.) plantă erbacee, perenă, ocrotită prin lege, întâlnită sporadic în zona alpină și în etajul subalpin, prin pajiști cu substraturi calcaroase din

Munții Rodnei, Bistriței, Giurgeu, Ciucaș, Munții Bucegi, Muntele Mare și Trascău. Are în pământ 2-3 tuberculi divizați. Tulpină erectă, înaltă până la 25 cm. Frunze bazale lineare, glabre, canaliculate. Flori roz-pal, cu miros de vanilie, grupate într-o inflorescență ovoidală. Înflorște în iunie-august. [50]

SÂNGER¹ (*Cornus sanguinea*, fam. *Cornaceae*), (bot.) arbust indigen, foarte frecvent în toate regiunile țării prin păduri, tufărișuri, lunci, zăvoaie de câmpie, deal și munte unde urcă până la altitudinea de 900-1.000 m, unde se instalează pe versanți umbriți și cu climat relativ umed. Medicina populară atribuie florilor și frunzelor proprietăți antihemoragice și antiascaridiene. Fructelor le atribuie proprietăți astringente, anti-diareice, bacteriostatice. Florile asigură însemnate culesuri de nectar și polen pentru întreținerea familiilor de albine. Producția de miere, 20-30 kg/ha. Pondere economico-apicolă mijlocie. Prezintă interes silvic. Se situează printre primele specii indigene de subarboret, deoarece acoperă și protejează bine solul. În cultura forestieră este introdus pe cale artificială. Se poate cultiva prin parcurile și grădinile publice, fiind folosit la constituirea boschetelor, a gardurilor vii, pentru liziere sau ca subarboret. Are mare valoare decorativă primăvara când înflorște și toamna datorită coloritului roșu-purpuriu strălucitor al frunzișului. Înmulțire prin semințe, marcotaj și diviziunea tufei. Semănatul se face în septembrie. [50]

SÂNGER² (*Hypophthalmichthys molitrix*, fam. *Cyprinidae*), (zool.) pește osos, dulcicol, fitoplanctonofag, originar din China. Corpul comprimat lateral, de culoare cenușiu închis spre negru pe partea dorsală și argintiu pe laturi și abdomen. Capul mare, botul rotunjit și prevăzut cu o gură mare. Se reproduce primăvara prin aprilie-mai, când migrează în partea superioară a râurilor. Se hrănește cu plancton. Răspândit în apele curgătoare din Extremul Orient, în prezent aclimatizat și în Europa. [10]

SÂNGERARE, faptul de a sângera, revărsare de sânge.

1. (zootehn.) Acțiune de eliminare a sângelui din organismul animal, în abator, prin operațiunea de jugulare sau înjunghiere, în vederea obținerii unei cărni salubre; proces tehnologic de recoltare a sângelui animalelor sacrificate în abator pentru valorificare. 2. (med. u. și vet.) Hemoragie redusă. 3. (med. u.) Anomalie cu determinism genic ce se manifestă prin prezența unor vase de sânge fragile la nivelul mucoasei nazale. [34]

SÂNTILIE, (rel.) denumire dată în popor zilei de 20 iulie, când se sărbătorește Sf. proroc Ilie Tesviteanu, despre care se crede că are putere asupra tunetelor și trăsnetelor. [63]

SÂNZIENE DE GRĂDINA (*Solidago gigantea* ssp. *serotina*, fam. *Asteraceae/Compositae*), (agric.)

plantă erbacee, floricolă, cultivată prin grădinile țărănești. Poate fi cultivată prin parcuri, grădini publice și cimitire, în grupuri de plante sau ca pete de culoare. Se poate cultiva și singură. Decorativă prin port, frunze și flori grupate aspectuos în inflorescențe. Utilizată ca flori tăiate, proaspete sau uscate. Flori galbene-aurii grupate în antodii. Înflorire, iulie-octombrie. Înmulțire prin semințe, stolonii, butași și divizare, prin martie-aprilie când începe să vegeteze. Semințele se seamănă primăvara-vara la locul definitiv, la cutii sau pe brazde. Se repică o singură dată. În primăvara următoare se plantează la locul definitiv. [71]

SÂR-DARIA, fluviu în Asia cu scurgere endoreică, vărsându-se împreună cu Amudaria în Lacul Aral. Are o lungime de 2.212 km și o suprafață de 219.000 km². Izvorăște din Masivul Tian-Shan. [25]

SÂRGUINȚĂ, (soc.) trăsătură revoluționară a personalității, caracterizată prin perseverență și conștiințiozitate. [32]

SÂRMULIȚA APEI (*Vallisneria spiralis*, fam. *Hydrocharitaceae*), (bot.) plantă acvatică, submersă, fixată pe fundul apelor stătătoare sau lin curgătoare. Tulpina este scurtă (2 cm), iar frunzele sunt în formă de panglică de 80 cm, dispuse la baza tulpinii. Este folosită și în acvaristică, oxigenând bine apa. [10]

SB, (pedol.) simbol folosit în sistemul român pentru clasificarea solurilor pentru notarea solului bălan. [29]

SBL, (zool.) linie celulară obținută din celule limfoide de la „sea bass”. [10]

SCABIE, (med. u.) dermatoză contagioasă pruriginoasă, provocată de artropode microscopice din genul *Sarcoptes* spp., *Coriopte* spp., *Psoroptes* spp. etc., cu localizare specifică interdigital, pe fața anterioară a pumnului, peretele anterior al axilei, plicile subfesiere, fețele interne ale coapselor, aureola mamară, teaca penisului, iar la sugar pe palmele și plantele (tălpile) picioarelor. [60]

SCABRIUSCUL, (bot.) organ al plantei puțin aspru la pipăit, aspect întâlnit la marginea frunzelor de la trestie (*Phragmites australis*). [50]

SCABRU, (bot.) acoperit cu peri aspri, rigizi sau excrescențe aspre la pipăit, aspect întâlnit la frunzele și tulpinile speciilor de *Boraginaceae* care sunt aspru păroase, frunzele de la *Centaurea orientalis*, ulmul de munte (*Ulmus glabra*). [50]

SCADENT, (bot.) urcător, tulpini care urcă pe diferite suporturi cu ajutorul cârceilor în cazul viței de vie (*Vitis vinifera*), cu ajutorul rădăcinilor adventive, caz întâlnit la iederă (*Hedera helix*), cu ajutorul perilor sau ghimpilor retrorși, caz întâlnit la *Galium uliginosum*, trandafir (*Rosa* sp.), prin răsucire în jurul

- suportului, aspect întâlnit la fasole (*Phaseolus vulgaris*). [50]
- SCADENȚĂ**, (ec.-fin.) moment în care o obligație devine exigibilă; data la care urmează să se facă plata unei sume de bani, să se predea un bun (o marfă), să se efectueze un serviciu, să se îndeplinească o obligație, să se ramburseze un credit, să se plătească un bilet la ordin, o cambie etc. (Gh. D. Bistriceanu și colab., 1981) [55]
- SCAFANDRU**, militar sau civil pregătit și antrenat în mod special pentru a executa, cu ajutorul unui echipament de scufundare, activități sub apă. [31]
- SCAFOPODE** (*Scaphopoda*, sin. *Solenococoncha*), (zool.) clasă de gasteropode subordonată încrengăturii *Mollusca*. Au corpul alungit, aproape cilindric. Capul este redus la un bulb (lob cefalic) care poartă orificiul bucal. La baza tubului cefalic există doi lobi tentaculiferi pe care se inserează tentacule filiforme (ciri) care servesc ca organe senzitive și la hrănire. Piciorul este musculos, sub formă de țărșuș. Masa viscerală este alungită, de formă conică și acoperită în întregime de manta. Cavitatea paleală este deschisă la ambele capete. Cochilia are formă conică și este formată dintr-o singură bucată deschisă la ambele extremități. Sunt exclusiv marine. Se întâlnesc în toate mările, mai ales în zonele calde. Hrana lor constă din microorganisme, mai ales foraminifere. Se cunosc 350 de specii. (N. Tomescu, 1983) [50]
- SCALAR**, (mat.) element al unui corp K peste care se consideră un spațiu vectorial. Termenul a fost introdus de W. Hamilton (1846). [48]
- SCALĂ DE INTELIGENȚĂ**, (psih.) ansamblu de teste de inteligență care permit caracterizarea subiecților în ceea ce privește nivelul lor intelectual. [28]
- SCALIMETRIE**, (zool.) determinarea vârstei peștilor după solzi. [10]
- SCANDIU** (Sc), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa a III-a secundară. Are $Z = 21$ și structura învelișului de electroni $[Ar] 3d^1 4s^2$. Existența Sc a fost prezisă în 1871, de către Mendeleev pe baza clasificării periodice a elementelor (ekaborul). Descoperit 8 ani mai târziu (1879) de către Nilson, elementul are într-adevăr proprietăți foarte asemănătoare celor prezise de Mendeleev. În natură se găsește în cantități mici în minereurile ce conțin elemente din grupa lantanidelor. Obținerea Sc este anevoioasă; de obicei se prepară prin electroliză $ScCl_3$, în topitură sau prin reducere metalotermică. Este un metal alb-argintiu, strălucitor, ușor, greu fuzibil și slab paramagnetic. Are p.t. $1550^\circ C$ și p.f. $2400^\circ C$. [36]
- SCAP**, (bot.) tulpină articulată cu un singur internod lung și complet lipsit de frunze, aspect întâlnit la păpădie (*Taraxacum officinale*), lăcrămioare (*Convallaria majalis*), ciuboțica cucului (*Primula veris*). [50]
- SCAFIFORM**, (bot.) cu tulpina floriferă erbacee, nefoliată, asemănătoare scapului, aspect întâlnit la bănuți (*Bellis perennis*). [50]
- SCAPULĂ**, (anat.) osul dorsal din centura scapulară a unui vertebrat. [57]
- SCARA BEAUFORT**, (meteor.) scara forței vântului, exprimată prin 12 trepte. [54]
- SCARA DE TEMPERATURĂ CELSIUS ȘI KELVIN**, (meteor.) legătura între scara Celsius ($^\circ C$) care pornește de la 0 la înghețul apei distilate și scara Kelvin ($^\circ K$) care pornește de la zero absolut și este $^\circ C = ^\circ K - 273,16$. [54]
- SCARA FUJITA-PEARSON**, (meteor.) scară pentru intensitatea tornadelor, de la 1 (cele mai puțin intense) la 5 (cele mai intense), ținându-se seama de intensitatea lor propriu-zisă (0-5), lungimea (0-5) și lărgimea de parcurs (0-7). [3]
- SCARA MERCALLI**, (seismol.) elaborată de G. Mercalli și utilizată la stabilirea intensității cutremurelor de pământ. Ea are 12 grade de intensitate: gradul I, cutremure înregistrate numai de aparate (microseisme); gradul II, cutremure foarte slabe, simțite de oameni sensibili aflați în repaus; gradul III, cutremure slabe, simțite de mulți oameni în stare de repaus; gradul IV, cutremure moderate, simțite de oameni în mers și la lucru, geamurile vibrează; gradul V, cutremure puțin tari, simțite de toată lumea, obiectele suspendate oscilează; gradul VI, cutremure tari, oamenii se trezesc din somn, pendulele se opresc, copacii foșnesc, clopotele sună, se produce panică; gradul VII, cutremure foarte tari, cad obiectele, clopotele sună, oamenii părăsesc locuințele, se produce groază; gradul VIII, cutremure distrugătoare, se îndoiește copacii groși, pereții clădirilor crapă, coșurile se prăbușesc, construcțiile slabe sunt distruse, se produce panică generală; gradul IX, cutremur pustiitor, se dărâmă clădirile; gradul X, cutremur nimicitor, clădirile sunt distruse din temelie, se produc falii și crăpături în scoarța Pământului, se produc alunecări de teren; gradul XI, cutremur catastrofal, toate clădirile de orice fel sunt distruse, se rup digurile, se îndoiește șinele de cale ferată, se produc falii, crăpături și alunecări de teren; gradul XII, mare catastrofă seismică, nu rezistă nici o lucrare făcută de om, se dărâmă stâncile, se produc devieri ale cursurilor râurilor. (M. Pelin, 1974) [50]
- SCARA PENTRU AZOT (N) A PLANTELOR**, (bot., agrochim.) care indică speciile de plante neutrofile adevărate (nitrofite) și sunt notate cu N_4 și N_5 . N_1 = specii de plante care indică solul foarte slab aprovizionat cu azot; N_2 = specii de plante care indică solul slab aprovizionat cu azot; N_3 = specii de plante

care indică soluri mijlociu aprovizionate cu azot; N4 = specii de plante care indică soluri bine aprovizionate cu azot; N5 = specii de plante care indică soluri foarte bogate în azot; N6 = specii de plante cu largă amplitudine ecologică față de acest factor. [51]

SCARA RICHTER, (seismol.) parametru indicativ al energiei eliberate de un seism (magnitudinea este exprimată în termen de mișcare înregistrată de un tip special de seismograf, localizat la 100 km de epicentrul seismului, pe o scară ce variază de la 1 la 9). [3]

SCARABEID, (zool.) coleopter aparținând familiei *Scarabaeidae*, caracterizat prin antene lameloase, tibiile perechii de picioare protoracice, lățile și prevăzute cu denticuli; larvele sunt masive, cu corpul îndoit în forma literei C; cele mai cunoscute specii de scarabeide sunt, pe lângă scarabeii propriu-ziși (genul *Scarabeus*), cărăbușii (genuri ca *Melolontha*, *Polyphylla*, *Anoxia*), rădașca (*Lucanus cervus*), nasiicornul (*Oryctes nasicornis*). [62]

SCARĂ DE TOXICITATE, (toxicol.) scară stabilită de Consiliul Comunității Europene pentru toxicitatea acută aferentă căilor orale, pulmonare și cutanate: a) DL₅₀, cale orală (rația mg/kg) – puțin toxică: inferioară sau egală cu 25; toxică: 25-200; nocivă: 200-2 000; b) DL₅₀ cutanată (rația mg/kg), sin. *sistem imunocitar*, puțin toxică: 50; toxică: 50-400; nocivă: 400-2 000; c) DL₅₀ inhalatorie (rația mg/litru/4 ore) – puțin toxică: inferioară sau egală cu 0,5; toxică: 0,5-2; nocivă: 2-20. [3]

SCARĂ MUZICALĂ, (cult.-art.) serie de sunete dispuse după înălțime. [67]

SCARDINIUS ERYTHROPTHALMUS → ROȘIOARĂ

SCARDINIUS ERYTHROPTHALMUS RACOVITZAI → ROȘIOARĂ DE PEȚEA

SCARIDE (*Scaridae*), (zool.) pești papagal. Pești din ordinul *Perciformes*, cu fălci în forma unui cioc ascuțit și dinții fuzionați în plăci dentare. Sunt ierbivori și abundă în recifele coraliere. [37]

SCARIFICARE, (agric.) lucrare a solului constând din afânarea acestuia la o adâncime mai mare decât adâncimea arăturii (până la 25-120 cm), executată cu scarificatorul. [29]

SCARIFICAȚIE, (med. vet.) leziune cutanată determinată prin incizii prelungi ale cutisului, până la adâncimea straturilor vascularizate (zgâriere). [33]

SCARIOS, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „de consistență uscată și membranoasă, subțire, semitransparentă, tare, de altă culoare decât verde“, ex., corola membranoasă la pătlăgină (*Plantago* sp.), involucriu intern la albăstriță (*Centaurea jacea*). [50]

SCARLATINĂ, (med. u.) boală eruptivă produsă de un streptococ din grupul celor producători de toxină eritrogenă. [50]

SCATOFAG, (zool.) sin. *coprofag*, termen folosit pentru a desemna animale care se hrănesc cu dejecții. [62]

SCAUNUL BUTUCULUI, (agric.) buturuga situată în apropierea solului, din care se rezervă la tăiere elementele anuale de rod și de înlocuire. [49]

SCOUTISM, (soc.) mișcare fondată în Anglia (1907), de educare a tinerilor ca buni cetățeni și extinsă ulterior în majoritatea țărilor. Instruirea viza obiectivele: caracterul și inteligența, aptitudinea și meșteșugul, sănătatea fizică și autoîngrijirea. [32]

SCĂRI PENTRU PEȘTI → TRECĂTORI PENTRU PEȘTI

SCĂRIȘOARA, lac glaciatic din masivul Țarcu-Godeanu din Carpații Meridionali (România), situat la altitudinea de 1.935 m, cu o suprafață de 0,85 ha, lungimea de 128 m, lățimea maximă 77 m. Alimentarea se face printr-un izvor de suprafață cu debit redus, pe malul vestic al lacului, opus evacuării. Emisarul iese din lac în partea de nord-est, străbate pragul glaciatic și are un debit ce variază între 10 l/s și 2 l/s. Temperatura apei în timpul verii este în jur de 17°C. Este populat cu păstrăv indigen. [50]

SCHILET, (pedol.) fracțiune granulometrică a solului cu diametrul echivalent mai mare de 2 mm (sistemele Atterberg și american) sau de 1 mm (sist. Kacinski); este reprezentat prin pietricele, pietre și bolovani (când sunt rotunjite) sau prin fragmente de rocă (în general colțurate). [29]

SCHILET AXIAL SECUNDAR, (anat.) succesiune de piese cartilajinoase sau osoase cu dispoziție metamerică (vertebrele) ce formează coloana vertebrală caracteristică a vertebratelor, exceptând Myxinele. Are rolul de a proteja măduva spinării și de a da rigiditate corpului. Se diferențiază din mezenchim scheletogen sclerotomial. [70]

SCHILET VISCERAL, (anat.) scheletul arcurilor viscerale: elemente cartilajinoase sau osoase care alcătuiesc arcurile branhiiale (susțin branhiile), arcul hioidian (planșeul bucal) și arcul mandibular (fălcile) ale unui pește. Numele poate fi utilizat pentru părți omoloage ale scheletului la vertebratele superioare. [57]

SCHILETON, (sp.) sport de iarnă care constă în coborârea unor pante înclinate, special amenajate, pe o sanie (numită scheleton) de o construcție specială. Prima coborâre pe s. aparține englezului Schild care în anul 1884 coboară o pantă foarte înclinată („Creasta Run“ din Saint Moritz). [52]

SCHEMATISM, (psih.) tendință de a reduce un obiect sau fenomen la o schemă, adică la dimensiunile și

SCHEMĂ

parametrii principali, fără considerarea variabilelor concrete, a detaliilor. [28]

SCHEMA, (psih.) structură cognitivă sau modul de organizare a acțiunilor în forma în care sunt transferate sau generalizate prin repetarea acestei acțiuni în împrejurări asemănătoare sau analoage. [28]

SCHEMA LOGICĂ, (inform.) instrument pentru descrierea algoritmilor care evidențiază cu claritate fluxul controlului pentru un algoritm, adică succesiunile posibile ale acțiunilor algoritmului. Utilizează săgeți de legătură între diferite forme geometrice care simbolizează tipurile de acțiuni. [47]

SCHEMĂ SINOPTICĂ, (ind. energ.) ansamblul simbolurilor reprezentând starea reală a aparatelor de comutație și schema stației (rețelei electrice), care poate fi ținută la zi și care poate cuprinde dispozitive de comandă. [36]

SCHEME CLASICE DE PROBABILITATE, (mat.) scheme de calcul al unor probabilități ale unor evenimente aleatoare pe baza unor modele construite cu ajutorul urnelor cu bile. Principalele scheme clasice sunt: (1) schema lui Poisson: $P(A) = \text{coef } x^k$ din expresia

$$E(x) = \prod_{i=1}^n (p_i x + q_i)$$

unde $p_i = P(A/\text{in exp. } i)$ iar $q_i = P(\bar{A}/\text{in exp. } i)$; (2) schema lui Bernoulli (schema bilei revenite): $P(A) = C_n^k p^k q^{n-k}$ unde $p = P(A/h \text{ o singură efectuare a experienței})$; $q = 1 - p$; (3) schema bilei revenite: $p = C_{a_1}^{n_1} C_{a_2}^{n_2} \dots C_{a_n}^{n_m}$.

$$\frac{[a_1 + a_2 + \dots + a_n - (n_1 + n_2 + \dots + n_m)]!}{(a_1 + a_2 + \dots + a_n)! \cdot (n_1 + n_2 + \dots + n_m)!} =$$

probabilitatea de a obține n_1 bile de culoarea c_1 , n_2 bile de culoarea c_2 , ..., când se fac $n_1 + n_2 + \dots + n_m$ extracții dintr-o urnă cu $a_1 =$ numărul de bile de culoarea c_1 , $a_2 =$ numărul de bile de culoarea c_2, \dots ; (4) schema polinomială:

$$P(A_i) = \frac{n!}{n_1! n_2! \dots n_r!} (p_1)^{n_1} \dots (p_r)^{n_r},$$

unde $E = \cup A_i$; $A_i \cap A_j = \emptyset$. [48]

SCHERZO, (cult.-art.) denumirea unei piese instrumentale vioaie, de obicei cu caracter optimist, dar uneori și cu caracter dramatic. La începutul secolului XIX a fost introdus în simfonie și în alte lucrări ciclice. Mai târziu s-a răspândit pe scară largă și ca titlu de piesă instrumentală de sine-stătătoare. [67]

SCHEUCHZERICACEE (*Scheuchzeriaceae*), (bot.) familie care grupează plante erbacee ce vegetează în mlaștini acide, numite tinoave sau sfagnete,

răspândite în Europa, Asia, Japonia, America de Nord. Frunze alterne, lineare. Flori bisexuate (hermafrodite), grupate în inflorescențe racemoase, cu 3-5 flori; perigon sepaloid, cu tepale puțin unite la bază, actinomorfe; androceu din 6 stamine; gineceu superior format din 6 carpele, 3 interne sterile, 3 externe fertile. Formula florală: $\sigma * P_{(6)} A_6 G_{2-6}$. Fruct, folicule bisperme. Flora României conține o singură specie *Scheuchzeria palustris*, întâlnită în mlaștinile turbficole din jud. Maramureș, Cluj, Alba, Harghita, Sibiu, Buzău, Prahova, Suceava. În jud. Prahova, planta vegetează în mlaștina turbosfagnicolă Bălbăitoarea și a fost pusă în evidență în 1973 de C. Părvu, o dată cu introducerea în circuitul științific a acestui ecosistem necunoscut până atunci în literatura de specialitate. [50]

SCHI, (sp.) sport de iarnă practicat cu schiurile în probele de fond, slalom, sărituri etc. Izvorât din nevoile vieții din regiunile nordice, s. a devenit mult mai târziu un mijloc de întrecere sportivă. Prin practicarea acestui sport se dezvoltă: forța în picioare și brațe, îndemnarea, rezistența, viteza de reacție, aparatul respirator, curajul, tenacitatea etc. [53]

SCHI NAUTIC, (sp.) sport care se practică pe apă și în care sportivii alunecă pe suprafața ei cu ajutorul unor schiuri speciale, fiind remorțați de ambarcațiuni cu motor. Schiurile nautice (fabricate din lemn) sunt mai groase și mult mai late decât cele pentru zăpadă. În loc de legături, ele sunt prevăzute cu niște gamituri din cauciuc, unde sportivii își introduc picioarele goale. De origine austriacă, s.n. se impune ca sport în anul 1927. [52]

SCHIMB BIOLOGIC, (agrochim.) schimb de elemente între constituenții organici și anorganici din sol prin intermediul activității biologice; include descompunerea biologică a compușilor organici cu elaborarea de sisteme organice (procesul de mineralizare) și folosirea acestora în sinteza țesuturilor microbiene și vegetale (procesul de imobilizare). Ambele procese se desfășoară simultan. [29]

SCHIMB DE BAZE, (agrochim.) schimb de cationi, care se referă numai la cationii bazici: Ca^{2+} , Mg^{2+} , Na^+ , K^+ . [29]

SCHIMB DE CROMATIDE SURORI, (genet.) schimb de material genetic între cromatidele surori, detectabil în celule care s-au replicat de două ori într-un mediu cu bromdeoxiuridină (Budr). Budr este încorporat în filamentul de ADN în locul timinei și modifică caracteristic colorația cromatidelor (folosindu-se un colorant fluorescent). În ipoteza în care a avut loc schimbul, cromatidele sunt constituite

- din regiuni colorate intens și palid. Frecvența s. de c.s. crește după iradierea cu ultraviolete sau după tratamente cu substanțe chimice diverse. [18]
- SCHIMB IONIC**, (agrochim.) proces reversibil prin care cationii și anionii sunt schimbați între fazele solidă și lichidă sau între faze solide dacă acestea vin în contact strâns unele cu altele. [29]
- SCHIMBARE**, (ecol.) alterarea structurii sau funcționării mozaicului ecologic în timp. [2]
- SCHIMBAREA CLIMEI**, (climat.) modificarea regională a temperaturii ambientale și a comportamentului sau caracteristicilor meteorologice. Cercetarea științifică a identificat prezența unei corelații semnificative între schimbarea climei în cursul ultimului secol și activitatea economico-socială umană, îndeosebi cea bazată pe arderea combustibililor fosili. [17]
- SCHIMBĂRI CLIMATICE**, (climat.) tendința de modificare pe termen lung a elementelor climatice ca presiune, temperatură, precipitații etc., într-o zonă dată, având drept cauză unele modificări telurice, modificarea polilor magnetici etc., sau modificări de natură antropică determinate de poluarea atmosferei cu bioxid de carbon și alte gaze și pulberi în suspensie, favorizând fenomenul de seră. [54]
- SCHIMBĂRI GLOBALE**, (ecol.) rezultatul unor schimbări ecologice majore, cu efecte la nivel de ecosferă și biosferă, rezultate din modificări semnificative ale unor factori abiotici sau ale unor cicluri biogeochimice (de ex. încălzirea globală, creșterea concentrației de dioxid de carbon în atmosferă, distrugerea stratului de ozon, scăderea biodiversității etc.). [24]
- SCHIMBĂRI SEZONIERE**, (ecol.) modificări periodice ale structurii și funcționării unui ecosistem în funcție de fluctuațiile ritmice ale factorilor climatici (temperatură, precipitații, intensitatea radiației solare). [24]
- SCHIMBĂTOR**, 1. (ind.) Sistem tehnic sau fizico-chimic care permite să se modifice valoarea mărimilor caracteristice ale altui sistem fizico-chimic. 2. (ecol.) Aparat sau agent care permite schimbul de substanțe, de energie, de căldură între două medii. [13]
- SCHIMBĂTOR DE IONI**, (chim.) substanță naturală sau sintetică care are proprietatea de a schimba ionii adsorbiți cu ionii din soluția cu care vine în contact și în care nu se dizolvă. [29]
- SCHISMĂ**, (rel.) abatere de la disciplina Bisericii. Sciziune, ruptură în sânul Bisericii, care pleacă de la nesupunerea față de conducerea oficială și de la tăgăduirea unor reguli generale sau particulare.
- Asociată cu erezia, ea dă naștere la o nouă grupare religioasă sau un nou cult religios. [65]
- SCHISTOSTOMIAZĂ**, (med. u.) sin. *bilharzioză*, boală parazitată determinată de prezența în organism a diferitelor specii de trematode din genul *Schistostoma*. [60]
- SCHIZAMOEBĂ SALMONIS**, (parazit.) amoebă parazitată în mucoasa gastrică a salmonidelor. Este de 10-25 μ mărime, prezintă o protoplasmă nefibrilată în care se găsește un număr mare de nucleee veziculare lipsite de nucleoli. În lumenul intestinal se formează chiști sferici, cu diametrul de 10-25 μ, cu trei nucleee și prevăzuți cu membrană subțire. [10]
- SCHIZOCONIDIE**, (micol.) conidie rezultată prin fragmentarea hifelor miceliene [69]
- SCHIZOFRENIE**, (psih.) orice afecțiune dintr-un grup caracterizat printr-o deteriorare progresivă a întregii personalități, caracterizată prin tulburări de percepție, gândire și comportament, cu tendință la refugiarea într-o lume interioară fantastică, ruptă de realitate. [60]
- SCHIZOGNATE**, (zool.) termen folosit pentru a denumi păsările la care vomerul este mic sau absent și oasele maxilo-palatine nu se unesc cu el sau între ele. Dintre păsări, ploierii, pescărușii, găinile și porumbeii sunt incluși în acest grup. [57]
- SCHIZOGONIE**, (reprod.) fisiune repetată a nucleului și a organitelor celulare, nesuccedată de citochineză, finalizată, într-o primă etapă, cu formarea unei celule plurinucleate. După încetarea diviziunilor nucleare au loc citochineze repetate și simultane care duc la formarea unui număr mare de celule uninucleate. S. este caracteristică sporozoarelor parazite. [69]
- SCHIZOIDA**, (psih.) constituție temperamentală caracterizată prin tendință către solitudine, prin răsfrângeri asupra eului propriu și printr-o dificultate de a se adapta la condițiile externe. [28]
- SCHIZOMER**, (bacter.) modalitate de reproducere sexuată, caracterizată prin sciziunea individului în două sau mai multe fragmente, însoțită de regenerarea noilor indivizi, ex., bacteriile. [61]
- SCHIZONEUROCECIDII**, (cecid.) gale produse de afide (ord. *Homoptera*), familia *Schizoneuridae* pe diverse specii de plante. Ex., *Byrsocrypta (Tetraneura) ulmi* produce gale pe frunzele de ulm (*Ulmus laevis*) și pe alte specii înrudite. Gala are o formă cilindrică, pedunculată, cu lungimea de 1,5-2 cm. [41]
- SCHLEIDEN**, **Matthias Jacob** (1804-1881), botanist german. Descoperă modul de formare a celulei vegetale și precizează că organismul vegetal este alcătuit din celule. Împreună cu T. Schwann

elaborează teoria celulară, una din importante teze ale sec. al XIX-lea. [46]

SCHOENOPLECTUS LACUSTRIS → PIPIRIG

SCHWANN, Theodor (1810-1882), medic și zoolog belgian de origine germană. A precizat că organismul animal este alcătuit din celule. Împreună cu M. J. Schleiden elaborează teoria celulară. [11]

SCHWEIZERISCHE NATIONALPARK (*Parcul național elvețian*), parc național situat în Elveția. Suprafața, 16.887 ha (1914). Altitudine, 1.500-3.200 m. Se află amplasat în estul Elveției. Ocupă partea centrală a Alpilor elvețieni. Vegetația este formată din păduri de conifere (pini, larice, molizi), jnepenișuri, iuniperete, smirdari, pajști alpine cu numeroase flori multicolore. Protejează plante endemice alpine și fauna alpină formată din cerbi, căprioare, marmote alpine, pajura și cocoșul de munte. A fost reintrodusă capra alpină (*Capra ibex*). [50]

SCIADOFITE → SCIAFITE

SCIAFITE, (bot.) specii de plante care suportă umbra. [15]

SCIANIDE (*Scianidae*), (zool.) pește acvilă, milacop. Pești din ordinul *Perciformes*, care trăiesc în mări calde și temperate (inclusiv în Marea Neagră). Sunt în general de talie mare și de obicei comestibili. Unele specii scot sunete ca un grohăit, aparent din vezica gazoasă. [37]

SCIATICA, (med. u.) sindrom dureros cauzat de leziunile nervului sciatic; cea mai frecventă cauză este hernia de disc intervertebrală; pe lângă durere mai apar contractura musculară paravertebrală lombară și hipotonia mușchilor inervați de sciatic. [60]

SCIBALE, (med. vet.) acumulare de excremente dure, deshidratate, la nivelul colonului terminal, în urma coprostazei. [33]

SCIFOZĂ (*Scyphozoa*), (zool.) clasă de metazoare primitive exclusiv marine, la care predomină meduza (scifomeduza). Scifopolipul este prins de substrat printr-un disc. Scifomeduza este liberă și de dimensiuni mai mari, cu conade endodermice, fără velum, acraspedă sau acafelă. În majoritatea lor scifomeduzele sunt macrofage, hrana lor constând din celenterate, viermi policheți, creveți, moluște, pești. Prada este prinsă cu ajutorul tentaculelor sau brațelor bucale. Sexele sunt separate. Se cunosc aproximativ 200 de specii. [50]

SCINCIDE (*Scincidae*), (zool.) șopârle scurmătoare. Șopârle de talii variate, cu corpul acoperit cu solzi netezi și limba solzoasă. Prezintă osteoderme; nu au pori femurali. Membrele pot fi reduse sau absente. Specii ovipare sau vivipare. Se găsesc în majoritatea regiunilor calde ale lumii. [37]

SCIOFITE (*umbrofite*), (bot.) plante ierboase iubitoare de umbră, care cresc și se dezvoltă numai la umbră. [50]

SCIURIDE (*Sciuridae*), (zool.) veverițe. Mamifere rozătoare, de obicei arboricole, cu cozi lungi și păroase. [37]

SCIZIPARITATE, (citol.) sin. *sciziune*, diviziune directă a unei celule în două celule fiice egale, prin formarea unui sept de partiție; este caracteristică procariotelor, dar apare și la unele eucariote inferioare. [69]

SCIZIUNE → SCIZIPARITATE

SCIZURĂ, fisură. [33]

SCIZURITĂ, (med. u.) inflamație sau sechele postinflamatorii ce interesează o scizură pulmonară. [60]

SCLAVAJ, (ecol.) comportament de răpire a indivizilor aflați într-un anumit stadiu de dezvoltare în cadrul unei populații, ce aparțin unei anumite specii, de către indivizii maturi ai unei alte specii. În biocenozele unor ecosisteme terestre există 35 de specii de furnici care practică sclavajul. Ele fac expediții pentru a aduce sclavi în colonie de la alte specii de furnici. Pentru aceasta pătrund în furnicar și iau cu ele larve și pupe pe care le duc în cuibul lor. Acestea după dezvoltare, în calitatea lor de lucrătoare, instinctual se ocupă de îngrijirea ouălor, a puietului, hrănesc larvele, fac galerii și le consolidează cu pământ înmuiat în gură, aduc hrană în cuib, evacuează resturile, luptă împotriva invadatorilor etc. Pentru a obține un număr optim de lucrătoare-sclave gazdele organizează invazii pentru a aduce tot mai multe larve sau pupe de la alte specii. Unele furnici gazde, din asemenea comunități, și-au pierdut capacitatea de a se hrăni. Alimentarea lor este făcută de lucrătoarele-sclave. Există două situații paradoxale privind grija pe care și-o poartă. La unele specii atunci când își fac un nou cuib, gazdele sunt duse în „cârcă“ de sclave, iar la alte specii sclavele sunt duse în „cârcă“ de gazde. În primul caz gazdele au devenit dependente de sclave, iar în cel de-al doilea caz sclavele au devenit dependente de gazde. Aceste preocupări comportamentale și natura relațiilor dintre indivizi fac posibilă menținerea populațiilor în biocenoză. [50]

SCLEREIDE, (citol.) celule moarte, mai mult sau mai puțin izodiametrice, cu pereții foarte îngroșați, lignificați. Se formează din celule parenchimatoase sau direct din celule inițiale care se individualizează timpuriu. Pereții celulelor suferă o îngroșare și lignificare secundară și sunt traversați de punctațiuni simple sub formă de canalicule, adesea ramificate. În timpul dezvoltării, canaliculele leagă între ele mai multe celule. Pereții celulari, în secțiunea

transversală, sunt stratificați concentric, mai mult sau mai puțin uniform. S. pot conține taninuri, mucilagii, oxalat de calciu (cristale), granule de amidon etc. Apar în epidermă, scoarța primară, parenchimul lemnos, măduvă, tegumentul seminal, pericarpul fructelor formând țesutul mecanic numit sclerenchim scleros. Există 6 tipuri de s.: brahisclereide, macrosclereide, osteosclereide, astrosclereide, trihosclereide și librosclereide. 1. **Brahisclereide**, celule scurte, adesea grupate, mai rar izolate, cu punctațiuni ramificate. Reprezintă celule pietroase propriu-zise. Întâlnite în scoarța primară și ritidomul arbuștilor (soc) și arborilor, în liberul organelor aeriene la unele plante lemnoase (brad, carpen, frasin, molid, stejar etc.), în rizomi (bujor), în rădăcinile tuberizate (hrean) în mezocarpul fructelor cărnoase (gutuie, pară), în endocarpul fructelor cărnoase – sâmbure (caise, cireșe, piersici, prune, vișine), în pericarpul unor fructe uscate (alun, stejar), în tegumentul unor semințe (pin). 2. **Macrosclereide**, celule ușor alungite, în formă de bastonașe sau de coloane paralele. Întâlnite în scoarța tulpinii (arbore de chinină), în pețiolul frunzei (păr), pedunculul fructului (păr), pericarpul fructelor și tegumentul semințelor de leguminoase (fasole, mazăre etc.). 3. **Osteosclereide**, celule cilindrice sau prismatice, cu capetele dilatate-lobate. Întâlnite în tegumentul semințelor de mazăre. 4. **Astrosclereide**, celule ramificate în formă de stea. Întâlnite în scoarța tulpinii de brad, larice și frunzele multor plante dicotiledonate. 5. **Trihosclereide**, celule cu pereții subțiri și asemănători perilor. Au ramificații care pătrund în spațiile intercelulare ale țesuturilor din frunze (nufăr) sau din tulpină (*Monstera* sp.). 6. **Librosclereide**, celule lungi, cu lumenul foarte mic, foarte asemănătoare cu fibrele. Frecvente în scoarța și în măduva lăstarilor tineri, pedunculii și pedicelii florilor unor specii de plante. [50]

SCLERENCHIM, (bot.) țesut mecanic adaptat pentru funcția de susținere a organelor mature ale plantelor, care s-au oprit din creștere. Conferă rezistență la presiune, tracțiune și îndoire. Format din celule moarte, strâns unite între ele, fără meaturi (spații), adesea cu pereții egali și puternic îngroșați cu lignină. Poate fi de origine primară, provenind din meristemul fundamental și procambiu, sau de origine secundară, provenind din cambiu, unde este reprezentat prin fibre liberiene secundare și fibre lemnoase secundare. Forma și dimensiunile celulelor îl diferențiază în s. fibros, libriform și scleros. 1. **S. fibros**, țesut mecanic format din celulele prozenchimatice, lungi, ascuțite la capete și cu lumenul îngust. Apare în periciclu (fibre periciclice) și în liberul secundar (fibre liberiene).

Lungimea fibrelor este variabilă: 2-3 mm la tei, 4-40 mm la cânepă, 4-50 mm la urzică, 8-60 mm la in etc. Fibrele liberiene pot avea peretele celular complet lignificat (monocotiledonate), lignificat numai la periferie (cânepă) sau rămâne celulozic (in). Gradul de lignificare a pereților celulari determină valoarea textilă a fibrelor. Fibrele elementare, reunite în mod natural mai multe la un loc formează fibre textile. Prin „topitul“ plantelor textile, bacteriile *Bacillus amylobacter* și *B. pectinivorus* produc degajarea fibrelor textile de celelalte țesuturi ale tulpinii, prin hidroliza substanțelor pectice. 2. **S. libriform**, țesut mecanic format din celule prozenchimatice mai scurte decât s. fibros. Lungimea lor este de 1-1,5 mm. Apare în lemnul secundar, alcătuiind fibre lemnoase. Fibrele au pereții celulari puternic îngroșați și lignificați, în lemnul dur și rezistent al esențelor tari (carpen, castan, corn, stejar), sau mai puțin îngroșați și lignificați, în lemnul esențelor moi (anin, plop, salcie, tei). 3. **S. scleros**, țesut mecanic format din celule numite sclereide, mai mult sau mai puțin izodiametrice, cu pereții foarte îngroșați și lignificați, străbătuți de canalicule radiare, uneori ramificate. Apare în epidermă, scoarța primară, parenchimul lemnos, măduvă, tegumentul seminal și pericarpul fructelor. [50]

SCLERITA, (med. u.) inflamația sclerei; în funcție de profunzimea straturilor interesate se mai poate asocia cu inflamația corneei, irisului sau coroidei. [60]

SCLEROBAZIDIE, (micol.) bazidie cu peretele puternic îngroșat, tare, rezistent (ex., la *Tilletia*). [69]

SCLEROBLASTE, (citol.) celule care produc spongina la *Poriferi*. [69]

SCLEROCARP, (bot.) înveliș dur al unor fructe, la care pericarpul sau endocarpul sunt sclerenchimatice. [50]

SCLERODERM, (med. u.) consecința unui edem cu caracter cronic, devenit dur, lemnos, infiltrând subcutisul, eventual paniculul adipos al pielii, în urma reacției țesutului conjunctiv subcutanat. [33]

SCLERODERMIE, (med. u.) îngroșarea și îndurarea pielii ca urmare a unor dermatite cronice determinate fie de colagenoze, fie de disendocrinii. [33]

SCLERODERMIE SISTEMICĂ, (med. u.) colagenoză cu substrat vasculitic, caracterizată prin îndurarea și îngroșarea pielii (sclerodermie), manifestări vasomotorii de tipul sindromului Raynaud, determinări musculoscheletale (miozită, artrită, osteoliză) și afectare multiviscerală, îndeosebi la nivelul tubului digestiv, plămânului, inimii și rinichiului. [60]

SCLEROFILĂ, (bot.) plantă sau vegetație cu frunze tari, dure, unele cu spini pe margini, bogate în țesuturi mecanice care împiedică ofilirea. Ex., măslinul (*Olea*

SCLEROFITE

europaea), leandru (*Quercus suber*), stejarul de cârmâz (*Quercus coccifera*) etc. Plantele sclerofile sunt caracteristice regiunilor cu climat mediteranean și în general cu climat arid, cel puțin o jumătate de an. [70]

SCLEROFITE, (bot.) specii de plante xerofile, cu țesut sclerenchimatic (meșanic) bogat în frunze. [15]

SCLEROKERATITĂ, (med. u.) inflamația concomitentă a sclerei și a corneei. [60]

SCLEROMALACIE, (med. u.) afecțiune ce constă în subțierea progresivă a unor porțiuni ale sclerei și eliminarea zonei respective, lăsând să se vadă prin conjunctivă culoarea neagră a țesutului uveal. [60]

SCLEROPROTEINE, (biochim.) proteine fibrilare de origine animală, având rol de susținere, protecție și rezistență mecanică. Ele intră în constituția țesuturilor conjunctive, de susținere și epidermice. Prezintă atât rezistență mecanică, cât și chimică, sunt total insolubile și nu pot fi hidrolizate de către proteaze. Din această categorie fac parte keratinele, colagenele, elastinele, fibroina, precum și miozina și fibrinogenul. [9]

SCLEROS, (med. u. și vet.) care este îngroșat, întărit sau care suferă o sclerozare. [33]

SCLEROT, (micol.) structură de rezistență și propagare (propagula) formată de unele ciuperci (ex., cornul secarei). Rezultă prin împletirea strânsă și aderența hifelor somatice. Poate fi solziform sau corniform, moale sau tare-cărbunos, de dimensiuni microscopice sau de câțiva mm lungime. Excepție face sclerotul de la *Polyporus mylittae*, care poate atinge dimensiunea unui cap de om, fiind cunoscut sub denumirea de pâinea negrului australian. S. are, de regulă, o organizare complexă, prezentând la exterior un înveliș rigid, melanizat, format din cuticulă și o crustă constituită din 2-4 straturi de celule moarte, aplatizate tangențial, strâns asociate. Urmează cortexul, format dintr-un pseudoparenchim ale cărui celule au peretele subțire și depozitează mari cantități de substanțe de rezervă. În zona centrală se află medula, formată dintr-o țesătură mai laxă de hife (prozoplectenchim). S. poate supraviețui o perioadă lungă de timp (uneori ani). În condiții prielnice germinează și generează un nou miceliu, conidiofori cu conidii sau ascocarpi, respectiv bazidiocarpi. [69]

SCLEROTINĂ, (biochim.) substanță proteică complexă, de culoare brună sau brun-portocalie, cu structură chimică asemănătoare keratinei de la vertebrate; conferă duritate tegumentului insectelor. [62]

SCLEROZA, (med. u. și vet.) 1. Indurație patologică a unui organ sau țesut ca urmare a proliferărilor conjunctive masive produse în detrimentul struc-

turilor celulare funcționale (nobile). 2. Proces de diminuare sau abolire a funcției unui organ instalat în paralel cu modificările morfologice amintite anterior. [33]

SCLEROZĂ MULTIPLĂ, (med. u.) scleroză în plăci, afecțiune imunologică și/sau virală a sistemului nervos central, care produce plăci de demielinizare în encefal și în măduva spinării. Evoluează cu manifestări de disfuncții neurologice, inițial intermitente. [60]

SCOARȚA TERESTRĂ, (geol.) partea superficială a învelișului solid al Pământului, până la adâncimea de desfășurare a proceselor seismice obișnuite. Litosfera și scoarța Pământului sunt două noțiuni diferite care nu se suprapun. S.t. posedă o anumită structură și compoziție chimică. Asupra ei acționează forțe exogene și endogene care au determinat actualul aspect morfologic al suprafeței pământeste concretizat prin relieful uscatului și relieful submarin. Forțele care generează formele de relief au caracter de permanență modificând neconținut scoarța terestră. Formele actuale de relief trebuie privite ca o fază trecătoare în evoluția planetei noastre. Ele nu au fost în trecut așa cum sunt astăzi și nici nu vor fi aceleași în viitor. Schimbările se produc încet, timp îndelungat, fapt care redă o aparență veșnică. [50]

SCOARȚA, (bot.) țesut protector extern care acoperă tulpina și rădăcina plantelor. Este formată din mai multe straturi de celule parenchimatice vii, cu pereții celulozici subțiri, cu spații intercelulare. A. La *rădăcinile* (v. acest termen) celor mai multe plante se subdivide, structural în exodermă, parenchimul cortical și endodermă. **Exodermă** se află la exterior și este formată din mai multe straturi de celule lipsite de spații intercelulare. Parenchimul cortical reprezintă partea cea mai groasă. Are spații intercelulare, iar celulele sunt bogate în substanțe nutritive de rezervă, amidon sau inulină. **Endodermă** reprezintă ultimul strat de celule a s.; este lipsită de spații intercelulare. S. rădăcinilor aeriene cu rol asimilator (*Taeniophyllum zollingeri*) are în celule cloroplaste. B. La *tulpină* (v. acest termen) s. se subdivide în zona externă și zona internă. **Zona externă** este formată din celule ce conțin cloroplaste. Are culoare verde. Realizează procesul de fotosinteză. Uneori, prin transformarea celulelor, se diferențiază elemente mecanice de susținere, reprezentate prin colenchim (*Apiaceae/Umbelliferae* și *Lamiaceae/Labiatae*) și sclerenchim (*Cyperaceae, Poaceae/Gramineae*). Colenchimul se formează numai în straturile externe. Sclerenchimul se poate forma oriunde în s. **Zona internă** este incoloră, cu celule înmagazinatoare de materii de rezervă. La tulpinile acvatice, subterane și la multe

plante lemnoase aeriene ultimul strat al s. spre cilindrul central este reprezentat de endodermă. Lipsește, de regulă, la tulpinile erbacee aeriene ale multor monocotiledonate și unele dicotiledonate. S. unor plante conține celule secretoare, canale secretoare (*Pinaceae*, *Apiaceae*/*Umbelliferae*), celule și canale mucilagigene (*Malvaceae*, *Lauraceae*). La unele specii de plante, s. participă la formarea spinilor sau emergenților (ex., mur, zmeur etc.). [50]

SCOARȚA DE ALTERARE, (geomorf.) depozit afânat rezultat din dezagregarea și alterarea rocilor compacte; în cadrul ei se pot diferenția două grupe de constituenți: primari și secundari. [25]

SCOBAR (*Chondrostoma nasus*, fam. *Cyprinidae*), (zool.) pește dulcicol, cu corpul alungit, ușor comprimat lateral, de aproximativ 50 cm lungime, colorat în cenușiu cu o nuanță albastruie pe partea dorsală, argintiu cu puncte negre pe laturi și alb pe abdomen. Botul este scurt, gura prevăzută cu buze cornoase tari, dispusă ventral. În fundul gurii prezintă dinți faringieni. Peritoneul este negru. Înotătoarea caudală este bifurcată cu lobi egali. Depune icrele pe pietre în aprilie-mai. Răspândit în apele curgătoare mari, cu fund pietros sau nisipos din Europa. [10]

SCOC, (min.) jgheab sau tub metalic folosit la transportul prin alunecare al produselor miniere excavate. [13]

SCOICAR (*Mylopharyngodon piceus*, fam. *Cyprinidae*), (zool.) pește osos dulcicol, moluscofag cu corpul alungit, ușor comprimat lateral, de aproximativ 1 m lungime, acoperit de solzi mari, cu abdomenul rotunjit. Capul cu bot alungit și ascuțit. Coloritul corpului este negru pe partea dorsală și cenușiu pe abdomen. Devine matur sexual la 6-7 ani, icrele sunt depuse în curentul apei. Răspândit în fluviile din Extremul Orient, în prezent aclimatizat și în apele din Europa, unde se reproduce artificial. [10]

SCOICĂ DE LAC (*Anodonta cygnea*, ord. *Eulamellibranchia*), (zool.) moluscă bivalvă, dulcicolă, întâlnită în apele stătătoare de șes. Valvele, legate între ele printr-un ligament gros, sunt subțiri, aproximativ ovale, cu partea posterioară alungită și prevăzută cu o creastă și cu striuri concentrice. Sunt colorate în măsliniu cu dungi brune dispuse concentric. În România se găsesc varietățile: *A. cygnea piscinalis*, *A. cygnea cellensis*. [10]

SCOICĂ DE RÂU (*Unio pictorum*, fam. *Unionidae*), (zool.) moluscă bivalvă, dulcicolă, cu cochilia de 6-11 cm lungime, răspândită în apele curgătoare. Valvele sunt groase și oval alungite, de culoare măsliniu brun sau galben castaniu, cu benzi circulare brune sau verzui. Țâțâna valvelor prezintă un dinte și

o lamă laterală. În România se cunosc speciile: *U. tumidus*, *U. crassus*. [10]

SCOLEX PLEURONECTIS, (parazit.) clasa *Cestoda*, vierme parazit în tubul digestiv la peștii marini. Corpul este alungit, de 8 x 0,80 cm, nedivizat în proglote. Scolexul este prevăzut cu patru botridii, divizate sau nu prin septe transversale. Apical prezintă o ventuză. [10]

SCOLOPACIDE (*Scolopacidae*), (zool.) sitari. Păsări de pădure care caută hrana în zone umede. Au cioc lung, flexibil, sensibil la vârf. Se hrănesc în special cu râme. Trăiesc în Europa și Asia. Cuibăresc pe sol. [37]

SCOLOPIDIE, (anat.) formațiune morfo-funcțională adaptată la perceperea vibrațiilor, zgomotelor și deformărilor tegumentului la insecte; este formată dintr-o celulă capă, care vine în contact cu tegumentul, o celulă manta și o celulă senzorială care prezintă o prelungire protejată de o structură chitinoasă cu aspect de cui (scolopsul), protejată de celula manta; celula senzorială vine în contact cu terminațiile unei celule nervoase. Scolopidiile sunt grupate mai multe la un loc, formând organe caracteristice. [62]

SCOMBER SCOMBRUS → **SCRUMBIA ALBASTRĂ**

SCOMBRIDE (*Scombridae*), (zool.) pești răpitori marini, de talie mijlocie sau mare, cu corpul fusiform, cu solzi mici sau fără. Are două înotătoare dorsale. Prima din ele posedă raii osoase. Pedunculul caudal este prevăzut cu pinule. Înotătoarea caudală este scobită mult. Gura este mare, cu dinți. În Marea Neagră se găsesc genurile: *Scomber*, *Sarda*, *Thunnus*, *Xiphias*, *Pneumatophorus*. [10]

SCOP, (psih.) punct de sosire al unei traiectorii sau al unui parcurs orientat. [28]

SCOP DIDACTIC, (ped.) finalitățile macrostructurale care definesc liniile generale de politică a educației, în concordanță cu idealul pedagogic, realizabile în cadrul sistemului de învățământ. [16]

SCOPHTHALMUS MAEOTICUS → **CALCAN**

SCOPHTHALMUS RHOMBUS → **CALCAN MIC**

SCOPOFILIE, (sex.) satisfacția sexuală obținută prin observarea actelor sexuale ale altor persoane. (Al. Codescu, 2000). [50]

SCORBUT, (med. u.) carență severă la om de vitamina C care evoluează cu gingivită, sindrom hemoragiar, anemie, neuropatie și osteoporoză. [60] Se manifestă rar la animale sub forma leziunilor hemoragice (gingivite, diateză hemoragică), modificări ale scheletului și anemie. [33]

SCORPAENA PORCUS → **SCORPIA DE MARE**

SCORPENIDE (*Scorpaenidae*), (zool.) scorpionii de mare: pești marini, cu solzi ctenoizi, cu gură mare și dinți ascuțiți. Au înotătoarele ventrale în poziție toracică și au prelungiri tegumentare pe cap, care le camuflează printre pietrele unde locuiesc. Unele specii au glande veninoase la baza țepilor dorsalei. Bentonice, se hrănesc cu pești și crustacee. [37]

SCORPIA DE MARE (*Scorpaena porcus*, fam. *Scorpaenidae*), (zool.) pește marin, numit și porcul de mare. A fost pescuit cu talienele de la țărmul Mării Negre sau cu năvoadele pungă. Obișnuit trăiește în Oceanul Atlantic și în Marea Mediterană. Are talie redusă, 15-20 cm, foarte rar 30 cm. Corpul este ghebos, acoperit cu plăcuțe osoase pe cap, iar în dreptul ochilor este apărat de tentacule. Are culoarea cafenie stropită cu puncte negre. Țepii înotătoarelor sunt alimentați de secreția unor glande veninoase, care sunt temute arme de atac. Reproducerea are loc în lunile iulie-august. Carnea nu se consumă în țara noastră. [10]

SCORPIOID, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „curbat, asemănător cozii de scorpion“, ex., cimă scorpioidă (inflorescență cincin) la care bracteele și ramurile sunt dispuse în planuri diferite, aspect întâlnit la speciile de *Boraginaceae*. [50]

SCORPION, (zool., toxicol.) artropod foarte rezistent la radiațiile ionizante: DL 50 = 150.000 rad, pe când la om și la alte mamifere DL 50 = 400 rad. [41]

SCORȚONERA (*Scorzonera hispanica*, fam. *Asteraceae/Compositae*), (agric.) specie legumicolă, erbacee, perenă, originară din zona sudică a Europei, începând din Spania până la Caucaz, unde crește în stare spontană. Folosită inițial ca plantă medicinală, ca plantă legumicolă utilizată din secolul XVII. În prezent este cultivată mai ales în țările din sudul Europei. La noi în țară se află în atenție pentru extinderea în cultură. Conține proteine, zaharuri, săruri minerale și vitamine. Rădăcinile tuberizate se folosesc la prepararea unor mâncăruri fine, cu gust și aromă specifice. Deși este o plantă perenă, în cultură este tratată ca o plantă bienală. Rădăcinile tuberizate sunt de circa 25-30 cm lungime, diametrul de aprox. 3-4 cm, pivotante, negre la exterior, cu carnea albă. Frunzele din rozetă sunt alungit-lanceolate, întregi, cu marginea limbului slab-dințată. Specie legumicolă rezistentă la frig. Față de umiditate are cerințe moderate. Pretinde soluri fertile, permeabile, cu strat arabil adânc și cu reacție alcalină. *Cultura*. Epoca optimă de semănat este 20 aprilie-10 mai, folosindu-se 11-12 kg de semințe la ha. După răsărirea plantelor acestea se răresc pe rând la

8-10 cm. În caz de secetă, de foarte mare importanță este irigarea pentru obținerea unor rădăcini cât mai fragede. Recoltarea rădăcinilor se face în octombrie, până la venirea înghețurilor, și se continuă primăvara, obținându-se 20-25 t/ha. Se cultivă soiul: *De Brad*. [72]

SCORUȘ DE DEAL (*Sorbus domestica*, fam. *Rosaceae*), (bot.) arbust sau arbore indigen, microfanerofit până la megafanerofit, întâlnit pe coline însoțite, luminișuri și margini de pădure, uneori cultivat, cu deosebire în sudul țării, în câteva localități din Transilvania și Banat. Specie meliferă. Florile furnizează albinelor culesuri de nectar și polen. Producția de miere, 30-40 kg/ha. Pondere economico-apicolă mijlocie. Cultivat ca plantă ornamentală în parcuri și grădini publice, izolat, în grupuri, aliniamente. Are port frumos, înflorește abundent, iar toamna frunzele se colorează în roșu. Înmulțire prin semințe, altoire. [50]

SCORUȘ DE MUNTE (*Scorbus aucuparia*, fam. *Rosaceae*), (bot.) arbore indigen, deseori sub formă arbustivă, megafanerofit-microfanerofit, cu areal întins din regiunile de munte și de deal din întreg lanțul carpatic, sporadic în câmpie, prin luminișuri, liziere, păduri rărite. Frunzele și fructele au utilizări terapeutice în medicina tradițională umană și veterinară. Li se atribuie proprietăți antiscorbutice, depurative, diuretice, hemostatice, astringente, antitusive, antireumatice. Combate scorbutul; retrage din masa umorilor toxinele și favorizează eliminarea lor rapidă din organism; acționează asupra epiteliului renal măbind cantitatea de urină eliminată și o dată cu ea substanțele rezultate din metabolismul organismului; are acțiune hemostatică locală și împotriva tusei; previne procesul reumatic. Utilizate empiric în scorbut, tuse, reumatism, colici intestinale. Specie meliferă. Florile furnizează albinelor culesuri de nectar și polen. Producția de miere, până la 30 kg/ha. Pondere economico-apicolă mijlocie. Fructele servesc ca hrană cocoșului de munte, cocoșului de mesteacăn, sturzului, urșilor, jderilor, viezurilor. Scoarța este mult căutată de cerbi. Specie de interes forestier, pionieră de împingere. Prezentă în tăieturile de pădure și de amestec, în pădurile subalpine și montane. Ameliorează solul în plantațiile de molid și, în general, în subzona molidișurilor. Rustic. Plantă folosită ca arbore decorativ în lungul șoselelor, aleilor, în boschete, ca subarboret în masive, ca arbore izolat pe peluze, în grădini etc. Impresionează primăvara prin înflorirea abundentă, iar toamna prin coloritul frunzelor și fructelor roșii-aprins. Înmulțire prin semințe, marcotaj, butași

nalignificați și altoire. Procedul cel mai indicat la altoire este oculația în ochi dormind, aplicată în iulie-august sau altoirea în despicătură, pe portaltoi de *S. aucuparia* obținută din sămânță. [50]

SCOS APROPIAT, (for.) denumirea activității de colectare a lemnului prin care se ordonează operațiunile de colectare. Se mai folosește și forma „adunat apropiat”. [42]

SCOTOFITE, (bot.) plante de locuri întunecoase, adaptate să vegeteze la o intensitate scăzută a luminii. [50]

SCRĂDIȘ, (ecol.) sfărâmături de cochilii de moluște, în amestec sau nu cu măr sau nisip, depuse pe lângă maluri sau pe fundul bazinelor acvatice. [10]

SCREENING GENETIC, (genet.) cercetare sistematică a unei grupe de indivizi (nou-născuți, familii) cu risc genetic, pentru descoperirea copiilor handicapați genetic sau a părinților care au un risc variabil de a da naștere unui copil anormal. [19]

SCRIERE, (șc., soc.) mod de transmitere a gândirii umane, prin intermediul unor semne grafice convenționale care alcătuiesc alfabetul. [32]

SCRIMĂ, (sp.) ramură sportivă prin care concurentul, folosind procedeele tehnico-tactice cele mai adecvate: împingeri, tăieri și loviri cu arma asupra adversarului, caută să acumuleze cât mai multe puncte (tușe). Arma poate fi: floretă, spadă, sabie. S. face parte din cele mai vechi manifestări sportive. Bazele s. se pun în Spania secolului al XV-lea, când apare și primul manual de s. [52]

SCRIPETE, (ind.) mecanism alcătuit dintr-o roată cu un șanț periferic, care servește la transmiterea unei forțe prin intermediul unui cablu sau al unui lanț ce rulează pe un șanț; dispozitiv bazat pe mecanismul descris mai sus, care servește la ridicarea unor greutăți mari. [13]

SCROBICULAT, (bot.) termen folosit în biologia vegetală și având semnificația „cu gropi mici sau cu scobituri alungite”, aspect întâlnit la sămburele de piersică (*Persica vulgaris*), receptaculul la barba caprei (*Tropogon* sp.). [50]

SCROFULARIACEE (*Scrophulariaceae*), (bot.) familie care grupează 200 de genuri cu cca 3.000 de specii de plante erbacee și arbustive, rareori arborescente, uneori semiparazite sau parazite, larg răspândite pe tot globul. Frunze fără stipele, simple, alterne sau opuse. Familia este neomogenă prin alcătuirea variată a corolei și androceului, dar omogenă prin alcătuirea gineceului. (V. Ciocârlan, 1990) Flori bisexuate (hermafrodite), zigomorfe, pentamere, excepțional tetramere, grupate în inflorescențe axilare, cimoase sau racemoase; caliciu gamosepal, persistent; corola gamopetală, rotată, infundibuliformă sau bilabiată, cu buza superioară din

2 petale concrescute, iar cea inferioară din 3 petale concrescute; androceul didinam, rar numai din 2 stamine (unele devin staminodii) sau 5 prinse de tubul corolei; gineceu cu ovar superior, bicarpelar și bilocular, ovule anatropo, placentatie parietală sau axilară. Formula florală: ♂ · | · K₍₅₋₄₎ [C₍₅₋₄₎ A_{5, 4, 2}] G₍₂₎. Polenizare entomofilă sau ornitofilă. Fruct capsulă sau bacă având numeroase semințe albuminate. Flora României conține 122 de specii spontane și cultivate ce aparțin la 23 genuri: *Verbascum*; *Linaria*, x = 6; *Antirrhinum*, x = 8; *Cymbalaria*, x = 7; *Kickxia*, x = 9; *Chaenorhinum*, x = 7; *Scrophularia*, x = 9, 10, 13; *Mimulus*, x = 7, 8; *Gratiola*, x = 8; *Limosella*, x = 10; *Lindernia*; *Veronica* (inclusiv *Pseudolysimachion*), x = 7, 8, 9, 17; *Digitalis*, x = 7; *Odontites*, x = 10; *Bartsia*, x = 6; *Tozzia*, x = 10; *Euphrasia*, x = 11; *Pedicularis*, x = 6, 8; *Rhinanthus*, x = 11; *Melampyrum*, x = 9; *Lathraea*; *Paulownia*; *Penstemon* (*Penstemon*). [50]

SCROFULOZĂ, (med. u.) tuberculoza ganglionilor cervicali. [60]

SCROTUM, (anat.) sin. *sac scrotal*, sac mic înapoia penisului la majoritatea masculilor de mamifere. Este împărțit printr-un perete în două cavități, fiecare adăpostind câte un testicul. Testiculele, care sunt la început în abdomen, coboară în acest sac prin canalul inghinal și de obicei rămân acolo toată viața. În câteva cazuri testiculele rămân în scrot numai în timpul sezonului de reproducere și după aceea trec înapoi în cavitatea abdominală. [37]

SCRUB, (bot.) vegetație de tufișuri xerofile din sud-estul Australiei, cu frunze dure și mate, înalte de 1-3 m, ce vegetează pe nisipuri cu substrat calcaros de climat arid. Se cunosc două categorii de tufărișuri xerofile denumite după specia edificatoare: *mallescrub* dominat de eucalipti pitici (*Eucalyptus dumosa* cu *Melaleuca*) și *mulgascrub* în care predomină specii de *Acacia* (*A. acuminata*, *A. nervosa*), alături de *Proteaceae* (*Banksia*, *Grevillea*) *Casuarinaceae* (*Casuarina*) etc. [70]

SCRUMBIA ALBASTRĂ (*Scomber scombrus*, fam. *Scombridae*), (zool.) pește răpitor marin, de cârd, pelagic. Corp fusiform, de 20-50 cm lungime, greutatea 100-200-1.500 g, cu spatele și abdomenul rotunjite, colorat în albastru-verzui cu reflexe metalice, brăzdat de numeroase dungi transversale pe partea dorsală, albastru albicios pe lateri, alb pe abdomen și aripioarele cenușii. Prezintă două înotătoare dorsale, pedunculul caudal îngustat, cu câte 5 pinule dorsal și ventral. Înotătoarea caudală puternic scobită. Botul ascuțit, gura mare dispusă terminal, prevăzută cu dinți. Nu are vezică înotătoare, iar apendicii pilorici sunt lungi. Se hrănește cu plancton, viermi și pești. Depune icre pelagice în

SCRUMBIA DE DUNĂRE

primăvară în Marea Marmara. Puii migrează în Marea Neagră unde au asigurată o hrană bogată alcătuită din hamsii și gingirică. De aici, sub formă de cârduri revin în Marea Marmara unde se reproduc în primăvara următoare. Are carne valoroasă, gustoasă, dulce, lipsită de oase. De-a lungul litoralului românesc se pescuiesc până la 1.000.000 kg. Amatorii de pescuit o prind cu țaparina sau lanseta. Răspândită în Oceanul Atlantic, Marea Baltică, Marea Nordului, Marea Mediterană și Marea Neagră. [10]

SCRUMBIA DE DUNĂRE (*Alonsa pontica*, fam. *Clupeidae*), (zool.) pește marin specific ponto-caspic cu corpul comprimat lateral, de 30-35 cm, uneori 40 cm lungime, de culoare verde-albăstrui pe partea dorsală și argintiu pe părțile laterale și abdomen. Gura este mare, dispusă terminal, prevăzută cu dinți dezvoltati. Ochii sunt mari cu pleoape groase și adipoase. Greutate între 200 și 500 g. Specie migratoare. Maturitatea sexuală a masculilor are loc la vârsta de 2 ani, iar femelele la 3-4 ani. Pătrunde în Dunăre începând din luna martie, unde se reproduce. De regulă, reproducerea începe în luna mai. Icrele depuse sunt semipelagice, fiind antrenate de curentii de apă. Puii rezultați sunt antrenați de curent la gurile Dunării, unde rămân toată vara. Când apar apele de inundații, icrele sunt duse în bălți și pe terenurile inundabile. Puii rezultați din icre rămân aici și se scurg cu apele de inundații, vara sau toamna. Iernează în Marea Neagră. În Dunăre se pescuiește cu setci, zonele bogate situându-se la gurile Dunării și pe brațul Sf. Gheorghe. În mare se pescuiește cu taliene și cu navele de scrumbii. Pește delicios, bogat în grăsimi (26%). Se consumă proaspăt, sărat sau afumat. [10]

SCRUMBIA DE MARE (*Alosa maeotica*, fam. *Clupeidae*), (zool.) pește de 25-31 cm lungime, greutate 400 g, de culoare verde-albăstruie pe spate, argintie pe laturi și pe abdomen. Capul este prevăzut cu o gură terminală cu dinți dezvoltati. Ochii sunt mari, cu pleoape groase. Aripioarele pectorale sunt de culoare albă, tivite cu negru pe marginea superioară. Specie migratoare, pătrunde din mare în lacurile litorale unde se reproduce și de unde se retrage toamna din nou în mare. Din Marea Neagră scrumbia migrează și în Marea de Azov. [10]

SCUAMA, (med. u și vet.) lamelă epidermică furfuracee, foarte subțire care se desprinde de pe suprafața pielii. În cazul erupțiilor cutanate provocate de boli infecțioase, parazitare sau prin acțiunea directă a agenților fizici dimensiunile și grosimea straturilor epidermice se poate modifica, variind în funcție de agentul etiologic. [33]

SCUFUNDARE, (mat.) a structurii algebrice S în structura algebrică $S' \supset S$, astfel încât să existe izomorfismul $f: S \rightarrow S'$. [48]

SCURGERE, (hidr.) proces de mișcare a apei din amonte spre aval, reprezentând cantitatea de apă ce trece printr-o secțiune a pârâului, râului sau fluviului într-o perioadă de timp mai lungă, respectiv zi, lună, anotimp, an, mai mulți ani, constituind debitul total lunar, pe anotimpuri, anual, multianual din care se poate obține debitul mediu pentru perioada respectivă. **S.** este influențată de zonalitatea climatică orizontală și verticală. În primul caz **s.** este influențată de regimul precipitațiilor determinate de un anumit tip de circulație atmosferică. Regimul climatic mediteranean favorizează în perioada rece a anului o **s.** mai abundentă prin topirea zăpezilor, iar vara o **s.** mai redusă. Regimul climatic continental impune o **s.** mai scăzută iarna și mai abundentă vara. Ploile torențiale de vară produc viituri mari. Zonalitatea climatică verticală prin factorii ecologici locali ai treptelor de relief particularizează scurgerea. La munte, scurgerea de iarnă este foarte redusă. Zăpada se topește lent. Scurgerea apei provenită din topirea zăpezii începe în aprilie și durează până la începutul verii. În zona dealurilor și la câmpie viiturile provocate de topirea zăpezilor se termină în martie. Vara, pentru toate zonele (munte, deal, câmpie), scurgerea este redusă. Această stare este determinată de factorii ecologici ai anotimpului unde evapotranspirația depășește cantitatea precipitațiilor, iar uscarea solului infiltrază apa. Toamna **s.** medie este foarte scăzută. În munți ajunge până la 20%, iar în regiunile de șes până la 10-15%. [50]

SCURGERE DE CENUȘĂ, (vulc.) scurgere piroclastică ce comportă o fază solidă (cenușă, în principal) și o fază fluidă (gaz magmatic, aer). [3]

SCURT NODARE, (fitopat.) boala viței de vie produsă de virusul *Grapevine fan leaf virus* sau de ciuperca *Eutipa lata*, care se manifestă prin internodii de lungimi diferite, adesea dispuse în zig-zag, uneori însoțite de fasciație, cu frunze mici. Producția de struguri este afectată. [61]

SCURTAREA CIORCHINILOR, (agric.) operație care se aplică soiurilor de masă, mai ales celor cu bobul mare. Se reduce, în verde, 1/3 din lungimea inflorescenței. Rezultatele sunt spectaculoase. [49]

SCURTCIRCUIT, (ind. energ.) legătură galvanică accidentală sau intenționată printr-o impedanță de valoare relativ redusă între două sau mai multe puncte ale unui circuit care, în regim normal, au tensiuni diferite. [59]

- SCUT CERVICAL**, (anat.) proeminență anterioară a tergului protoracic, care la unele tipuri de insecte protejează dorsal capsula cefalică. [62]
- SCUTAT**, (bot.) de forma unui scut, aspect întâlnit la limbul foliar de la *Rumex scutatus*, care are forma de scut. [50]
- SCUTELLUM**, (anat.) piesă chitinizată triunghiulară situată dorsal pe torace la coleoptere și heteroptere; la heteroptere poate fi de dimensiuni mari, acoperind întreg toracele și abdomenul. [62]
- SCUTULEȚ**, (bot.) de forma unui scut mic.
1. Cotiledon al embrionului speciilor de graminee. Rămâne în contact cu endospermul seminței, din care absoarbe substanțele nutritive de rezervă și le cedează părților componente ale embrionului aflat în creștere.
 2. Apendice al labiului superior al caliciului la unele specii de antofite (ex., *Scutellaria*).
 3. Apoteciu disciform și sesil întâlnit la unele talofite (ex., *Parmelia*). [50]
- SCUTURI**, (geol.) nuclee ale zonelor stabile rigide din scoarța terestră alcătuite din depozite vechi, ex., S. Baltic, Canadian, Brazilian, Siberian, African, Indian, Australian. (M. Pelin, 1974) [50]
- SCVAMA**¹, (anat.) formațiune solziformă a aripii anterioare de la diptere care împreună cu alula protejează balansierul. [62]
- SCVAMA**², (bot.) frunză rudimentară, nepețiolată, incoloră sau de un galben deschis-marونی-brunie care protejează diferite organe vegetative subterane reprezentate de rizomi, bulbi, stoloni, sau diferite părți aeriene, așa cum sunt antodiile de la *Asteraceae/Compositae*, bulbii de la speciile de *Liliaceae* (ceapă, lălea), tulpina la trânji (*Neottia nidus-avis*), mugurii la lupoaie (*Orobancha* sp.), conurile la brad (*Abies alba*), rizomii la fereguță (*Polypodium vulgare*), spinarea lupului (*Athyrium filix-femina*), pețiolul de unghia-ciutei (*Ceterach officinarum*). [50]
- SCVAMOS**, (bot.) termen folosit în biologia vegetală indicând aspectul extern al unui organ al plantei acoperit de scvame, ex: mugurii; antodiile de *Asteraceae/Compositae*; tulpina la *Neottia nidus-avis*; frunze de *Ceterach officinarum*; rizomii de *Athyrium filix-femina*, *Polypodium* sp.; pețiolul la *Cheilanthes marantae* care este indesuit scvamos; pețiolul și rahisul la *Dryopteris filix-mas* care sunt acoperite cu scvame brun-roșcate etc. [50]
- SCVAROS**, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „rigid și larg etalat în toate direcțiile“, aspect întâlnit la tulpina rigidă de la cicoare (*Cichorium intybus*), inflorescența la varza de mare (*Crambe maritima*). [50]
- SCYLIORHINIDE** (*Scyliorhinidae*), (zool.) rechinii mătă. Pești cartilaginoși care depășesc rareori 1 m lungime, cu 2 înotătoare dorsale și anala prezentă. Gura de formă semilunară, cu numeroși dinți mărunți. [37]
- SEBKHA**, (acv.) lacuri temporare formate în cuvetele endoreice din regiunile semiaride și aride, unde se depun materialele argiloase cele mai fine. [25]
- SEBUM**, (biochim.) amestec de lipide secretat de glandele sebacee, atașate foliculului pilos. Mecanismul de secreție este holocrin (și celula sebacee și conținutul său sunt eliminate în canalul secretor). Funcții: protejează părul de umiditate și căldură, are activitate antifungică, este precursor al vitaminei D etc. [21]
- SECARĂ** (*Secale cereale*, fam. *Poaceae/Gramineae*), (agric.) cereală anuală, terofită, alogamă, originară din Asia de Sud-Est și Asia Mică, unde crește ca buruiiană în culturile de grâu și uneori în orez. Cariopsele (boabele) plantei au utilizări terapeutice în medicina tradițională umană și veterinară. Proprietăți: valoare nutritivă, energizantă cu acțiune anti-sclerotică, emolientă, laxativă, fluidifiantă a sângelui, reconstituantă, sedativă, vitaminizantă, răcoritoare. Cariopsele folosite după vârsta de 40 de ani previn scleroza. Intervine favorabil în relaxarea țesuturilor și diminuarea stărilor inflamatorii; ușurează tranzitul intestinal și defecația; fluidifică (subțiază) sângele; calmează ușor stările de excitație cerebrală; elimină senzația de încălzire excesivă; vitaminizează organismul. Folosită în afecțiuni interne cu crize acute, afecțiuni vasculare, amigdalită, angină difterică, arteroscleroză, ateroscleroză, viermi intestinali (ascaradioză), constipație, enterită, enurezis, hipertensiune arterială, hernie, hipervâscozitate sangvină, inflamații gastrointestinale și renale, leucoree, infarct miocardic, menstruație dificilă, panarițiu, abces, contuzii, supurații. Cariopsele servesc ca materie primă pentru industria amidonului, dextrinei, glucozei, alcoolului etc. Aprovizionează industria farmaceutică cu ciuperca „cornul secării“, din care se extrag substanțe antihemoragice (iergotina, iergotamina, iergosina etc.). Pielele sunt utilizate pentru diferite împletituri sau în industria celulozei. În zootehnie, boabele, sub formă de făină sau uruială, reprezintă un nutreț concentrat valoros pentru cabaline, cornute și alte animale. Tărâțele (conținut proteic 14-15%) sunt folosite în hrana vacilor cu lapte și pentru îngrășarea porcilor. Pielele pot fi folosite la acoperirea adăposturilor pentru animale, ca așternut în grajduri sau ca furaj, după ce, în prealabil, sunt tocate și amestecate cu alte nutrețuri (melasă). Amestecul secarei de toamnă cu mazăricea de toamnă constituie borceașul, un excelent furaj

pentru animale în regiunile secetoase. Secara de toamnă se cultivă în regiunile secetoase pentru a fi pășunate primăvara. Ca nutreț verde se poate folosi atât prin pășunat cât și cosită și consumată la iesle. [50]

SECETĂ, (meteor.) perioadă îndelungată de timp (de la minimum două săptămâni până la mai multe luni) în care nu cad deloc precipitații sau acestea sunt cu totul insuficiente, din care cauză plantele se ofilesc și mor. Ofilirea poate fi temporară, când planta revine la normal după ploaie, și definitivă, când revenirea nu mai este posibilă. Secetele reprezintă abateri de la legitățile climatice generale din zonele temperate și se repetă periodic cu o frecvență de 11 ani (perioada scurtă, modulată după ciclurile solare), 33-40 de ani (perioada medie) și 80-100 de ani (perioada lungă). Ecologic, secetele anuale potențiale, sistematic repetabile potrivit statisticii, sunt puse în evidență cu ajutorul climadiagramelor. Cea mai cunoscută și des folosită este climadiagrama H. Graussen ($P = 2T$, adică pe ordonată, precipitațiile față de temperatură se comprimă în raport de 1:2, abscisa fiind ocupată de timpul exprimat în luni). Efectul negativ al secetei nu se resimte prea mult la plantele care dispun de rezerve suficiente de apă disponibilă în sol, fie din freatic, fie datorită unor importanțe acumulări anterioare, cu economie consumate (adaptate la stres, de tip poikilohidru). [4]

SECETĂ ATMOSFERICĂ, (agric.) secetă absolută din cauza temperaturii ridicate și umidității scăzute a atmosferei; face ca intensitatea transpirației plantelor să depășească posibilitățile de absorbție a apei din sol. [29]

SECETĂ FIZIOLOGICĂ, (bot.) deficit de apă în organele vegetale active (frunze, lujeri tineri) din cauza întreruperii curentului de aprovizionare cu apă pe traseul rădăcină-tulpină-frunză. Întreruperea este cauzată fie de lipsa de apă accesibilă din sol (la presiuni de sucțiune mai mari de 15 atm), fie de transpirația prea intensă și necorelată cu circulația. În funcție de cauză și durată deosebim: a) ofilire permanentă (uscare), b) ofilire temporară. [4]

SECETĂ PEDOLOGICĂ, (pedol.) secetă determinată de umiditatea redusă din sol care, chiar în condiții atmosferice satisfăcătoare, nu permite absorbția de către plante a unei cantități suficiente de apă din sol. [29]

SECELĂ, (med. u. și vet.) leziune permanentă, dobândită în urma unui proces patologic de tipul traumatismelor sau al altor tipuri de îmbolnăviri. Instalarea acesteia la nivel de țesut sau organ determină reducerea funcției structurii afectate. [33]

SECELĂ PSIHICĂ, (psih.) stare psihică anormală care rămâne în urma unei boli neuropsihice sau somatice. [28]

SECHESTRU, (med. u. și vet.) țesut necrotic încapsulat în urma dezvoltării unor procese patologice. Cămașa conjunctivă generată în jurul leziunii are rolul de a limita zona afectată de țesuturile sănătoase din jur. [33]

SECHESTRU ASIGURATOR, (jur.) măsură asiguratorie care constă în indisponibilizarea bunurilor mobile și imobile ale debitorului până la soluționarea de către instanță a cererii de chemare în judecată formulată de creditor pentru valorificarea creanței sale și obținerea titlului executoriu împotriva debitorului. [64]

SECHESTRU JUDICIAR, (jur.) măsură asiguratorie care constă în indisponibilizarea unui bun, mobil sau imobil, cu privire la care există un proces pe rolul instanței; măsura se dispune de către instanță, la cererea părții interesate, până la soluționarea litigiului. [64]

SECREȚIE, (fiziol.) totalitatea proceselor intracelulare de sinteză, prin care se elaborează un anumit produs. În funcție de natura chimică a acesteia secreția poate fi mucoasă (văsoasă), seroasă (filantă) sau mixtă. [33]

SECTAT, (bot.) lamina cu incizii mari care ating nervura mediană, rezultând frunze penat-sectate cu nervațiune penată, ex., valeriana sau odoleanul (*Valeriana officinalis*), sau care merg până la baza limbului rezultând frunze palmat-sectate cu nervațiune palmată, aspect întâlnit la cânepă (*Cannabis sativa*), spânz (*Helleborus purpurascens*). [50]

SECTA, (soc.) grupare de oameni nemulțumiți de cultul sau confesiunea din care au făcut parte. Ei creează tot felul de învățături, „după mintea lor“, care de cele mai multe ori duc la acte fanatice, imorale și antisociale. [65]

SECTOR, (bot.) unitate teritorială de bază în clasificarea complexelor floristice și de vegetație; **s. floristic**, unitate teritorială de bază în clasificarea complexelor floristice caracterizată printr-un anumit inventar de specii (flora) și o serie de neoendemisme; **s. geobotanic**, unitate teritorială de bază în clasificarea complexelor de asociații, caracterizată printr-un mozaic distinct de asociații; **s. de vegetație** → **s. geobotanic**. [15]

SECTORIZARE, (micol.) formarea unor regiuni diferențiate morfologic în cadrul unui miceliu, fiecare conținând populații nucleare diferite. [69]

SECȚIONAREA LEMNULUI, (for.) operație (din cadrul procesului de recoltare a lemnului) de tăiere transversală a unei piese. În parchetul de exploatare

- operațiunea cuprinde fazele: sprijinire a bușteanului în aval cu țaruși, secționarea propriu-zisă cu ferăstrăul, rostogolirea secțiunilor în vederea curățirii integrale a crăcilor. [42]
- SECȚIUNE**, (ind.) schiță reprezentând suprafața determinată de intersecția unui plan cu un sistem tehnic sau cu o piesă. [13]
- SECȚIUNE DE CONTROL**, (pedol.) secțiune verticală în profilul de sol cuprinsă între anumite limite, începând fie de la suprafața solului mineral, fie de la o anumită adâncime, folosită în clasificarea solurilor. [29]
- SECȚIUNE GEOLOGICĂ**, (geol.) reprezentarea grafică, urmând verticala, a succesiunii diferitelor formațiuni geologice și a principalelor lor caracteristici aferente terenurilor de suprafață, respectiv de adâncime. [3]
- SECUIRE**, (for.) operație de îndepărtare a scoarței și îndepărtarea zonei cambiale la baza trunchiului arborilor în scopul devitalizării. Se execută pe scară redusă pentru eliminarea speciilor lemnoase coplesitoare greu de valorificat din cauza valorii inferioare a lemnului. [42]
- SECDINĂ**, (bot.) învelișul intern al ovulului sau al seminței. [50]
- SECURITATE**, (psih.) stare psihică echilibrată, motivată prin absența unor factori care să pună în primejdie viața, sănătatea, statutul social și profesional etc. [28]
- SECURITATE ALIMENTARĂ**, (soc.) disponerea în permanență de alimente de către toți oamenii, suficiente pentru a duce o viață sănătoasă și activă. [68]
- SECURITATEA DATELOR**, (inform.) protejarea datelor în raport cu modurile de acces și de prelucrare neautorizate. Implementarea securității se poate realiza la nivel de hardware, respectiv de software. Asigurarea securității datelor este esențială în cazul bazelor de date, al rețelelor de calculatoare etc. [47]
- SECURIZAREA DEPOZITELOR DE DEȘEURI**, (ecol.) sisteme inginerești speciale care se aplică la gropile de deșeuri unde se primesc reziduuri toxice sau periculoase, în vederea prevenirii scăpărilor acestora în mediu. [23]
- SECVENȚĂ**, (inform.) structură de control fundamentală a execuției unui program, conform căreia instrucțiunile sunt executate în ordinea în care apar în secvență. [47]
- SECVENȚĂ DE SOLURI**, (pedol.) unitate (asociație) complexă de soluri, a căror succesiune se regăsește constant într-o ordine determinată, în lipsa unei legături genetice aparente; succesiunea regulată este influențată preponderent și repetat de unul din factorii de formare. [29]
- SECVENȚĂ LIDER**, (genet.) secvență de nucleotide care codifică extremitatea 5' a ARNm matur și precedă codonul de inițiere AUG: lungimea liderului ARNm variază considerabil de la un tip de genă la altul. Cele mai multe s.l. nu sunt indispensabile pentru sinteza proteinelor. [20]
- SECVENȚĂ SEMNAL**, (genet.) secvență de 15-30 aminoacizi prezintă la extremitatea aminoterminală a lanțului polipeptidic în curs de formare. [56]
- SECVENȚE DE INSERȚIE (IS)**, (genet.) filamente lungi de 800-1.000 de nucleotide, care au capacitatea de a migra oriunde în genomul unor organisme. [19]
- SEDENTAR¹**, (ecol.) animal care trăiește toată viața în același biotop. [24] → **MIGRATOR**
- SEDENTAR²**, (ecol.) lipsit de mișcare. În mediul acvatic, animale care populează suprafața substraturilor dure și mobile, care săvârșesc deplasări de mică amplitudine, ex., majoritatea gasteropodelor de talie mare, echinodermele și chiar unii pești bentonici (*Gobiidele*, *Pleuroncetidele*). [50]
- SEDENTARIA**, (zool.) subclasă care cuprinde polichete care își duc viața în galerii săpate în substrat sau în tuburi pe care și le fac singure. Corpul lor este diferențiat în regiuni. Sunt microfage. Nu au maxile. Genuri: *Arenicola*, *Capitella*, *Chaetopterus*, *Flabelligeria*, *Sabella*, *Serpula* etc. [50]
- SEDIMENT**, material insolubil care se găsește într-un lichid biologic și care se depune pe fundul vasului de recoltare. [33]
- SEDIMENT URINAR**, (med. u. și vet.) componenta solidă a urinei, obținută, în condiții normale, prin centrifugarea urinei 5 minute la 1.500-2.500 rotații/minut. Conține un sediment celular (celule epiteliale din căile urinare, celule genitale, hematii și leucocite, toate în număr mic) și un sediment acelular (cilindri proteici de precipitare, cristale, număr mic de microorganisme). În situații patologice, sedimentul se încarcă pe seama unuia sau mai multor componente. [21]
- SEDIMENTARE¹**, (fiz.) depunerea unor particule solide, care se găsesc în suspensie într-un lichid. Se produce sub influența forței gravitaționale sau a forței centrifuge. [29]
- SEDIMENTARE²**, (geol.) acțiunea de a sedimenta. Totalitatea proceselor fizice, chimice sau biologice care se desfășoară la suprafața scoarței terestre și în urma cărora are loc, în condiții subaeriene sau subacvatice, depunerea unor fragmente minerale, roci, organisme sau acumulări prin precipitare chimică a sedimentelor, din care rezultă apoi rocile sedimentare. În mări și oceane particulele ce urmează a se sedimenta sunt furnizate de continente, de atmosferă, de cosmos, de erupțiile vulcanice și de organismele marine. O parte din s. rezultă din

alterarea, dezintegrarea și descompunerea scoarței terestre sub acțiunea factorilor ecologici abiotici. Ele sunt transportate de apele curgătoare, de ghețari, de vânturi. Lor li se adaugă cenușa vulcanică sau magma, rezultate din erupțiile vulcanice, pulbera cosmică sau meteoritică, provenită din spațiul interplanetar, resturile calcaroase și silicioase ale organismelor vegetale și animale. [50]

SEDIMENTARE LACUSTRĂ, (hidr.) acumularea de sedimente în bentalul lacurilor. Ele pot fi de proveniență autohtonă sau alohtonă. Primele iau naștere în urma descompunerii corpului hidrobi-onților morți și a eroziunii malurilor; cele alohtone rezultă din procesul de eroziune a solurilor din limitele bazinului de alimentare și a afluenților care aduc mâl, nisip, pietriș. [50]

SEDIMENTAREA ALUVIUNILOR, (hidr.) proces de trecere a particulelor din starea de suspensie aflată în masa apei râului, în stare de repaus și depunere a lor. [50]

SEDIMENTE ALE MEDIULUI ABISAL, (hidr.) ocupă cca 288,8 milioane km², respectiv 80% din suprafața Oceanului Planetar. La formarea lor participă în proporție mai mare resturile organismelor planctonice la care se adaugă particule fine de natură terigenă, produse vulcanice și minerale de precipitație chimică. [50]

SEDIMENTE LACUSTRE, (limn.) depuneri de diferite tipuri, autohtone și alohtone care se acumulează în bentalul lacurilor. [50]

SEDIMENTE TERIGENE, (oceanol.) acoperă 28,8 milioane km², respectiv 80% din suprafața Oceanului Planetar. În zona prelitorală, sunt formate din blocuri de piatră, pietre, nisip rezultate din acțiunea valurilor asupra țărmurilor, argilă adusă sub formă de suspensii de apele curgătoare, la care se adaugă sedimente neritice, constând din cochilii de moluște, recife, alge și alte depozite organice. În zona litorală și sublitorală, dimensiunile sedimentelor scad uniform de la țărm către larg. Lângă țărm există acumulări de sfărâmături și bolovani, mai departe pietriș și nisip grosier, după care urmează nisip cu granulometrie mică înlocuit treptat cu depozite din ce în ce mai fine până la mълuri. Prin intermediul curenților, suspensiile mълoase sunt transportate de curenți departe de țărm. Vânturile care suflă dinspre uscat transportă în largul oceanelor praful și cenușa vulcanică. Ghețurile plutitoare poartă spre larg nisipul și substanțele luate de pe locul unde s-au format. [50]

SEDUCȚIE, (jur.) fapta aceluia care, prin promisiuni de căsătorie, determină o persoană de sex feminin, mai mică de 18 ani, de a avea cu el raport sexual, și care se pedepsește cu închisoare de la 1 la 5 ani. Împăcarea

părților înlătură răspunderea penală (art. 219 Cod penal). (Al. Codescu, 2000) [50]

SEGETALĂ (*Segetalia*), (agric.) buruieni care cresc prin semănături. [50]

SEGMENT, (bot.) una din diviziunile organului sectat. Segmentul poate fi: primar, secundar, steril, fertil. **S. primar** este o componentă a frunzei sectate, inserat pe rahis și străbătut de nervuri secundare, aspect întâlnit la ferigă (*Dryopteris filix-mas*). **S. secundar** este o componentă a segmentelor primare cu sau fără nervuri secundare, aspect întâlnit la feriga de mlaștină (*Dryopteris cristata*). **S. steril**, caracteristic trofofilei. **S. fertil**, caracteristic sporofilei. [50]

SEGMENTARE, (citol.) 1. Diviziune activă, rapidă, repetată a zigotului animalelor, imediat după formare (în urma unui proces de fecundație), fără ca volumul acestuia să crească. Celulele rezultate rămân asociate într-o structură asemănătoare unei mure, de unde și numele său de morulă. 2. Primele diviziuni ale zigotului la plante. [69]

SEGMENTE DIFERENȚIALE, (genet.) regiunile cromozomale care nu se împerechează. [18]

SEGMENTE OMOLOAGE, (genet.) regiuni ale cromozomilor X și Y care, având gene similare, se încrucișează și fac schimb de material genetic (crossing-over). [18]

SEGREGARE, (genet.) separare a cromozomilor omologi în meioză, implicit, separarea și migrarea în gameți diferiți a celor doi membri ai oricărei perechi de alele. [19]

SEGREGAȚIE, (psih.) diferențiere netă, tranșantă, disociativă, în baza unui criteriu. [28]

SEISM, (seismol.) cutremure de pământ ce se nasc în cadrul scoarței prin acumularea unor mari cantități de energie care se eliberează brusc; se produc în zona rifturilor și a faliiilor transformate prin închiderea periodică a acestora cu magmă solidificată; după locul de formare se deosebesc: s. superficiale, s. mijlocii sau intermediare și s. de adâncime. [25]

SEISMICĂ, zonă ~, (geofiz., seismol.) zona de maximă frecvență și intensitate a cutremurelor de pământ, legată de cele mai multe ori de marginile continentale active, regiunile unde au loc mișcări orogenice însoțite de vulcanism. [25]

SEISMICITATE, (geofiz., seismol.) frecvența și intensitatea cutremurelor raportate la unitatea de suprafață într-o anumită regiune; se raportează ca frecvență la 100.000 km²; pot fi diferențiate regiuni aseismice, pene seismice și regiuni seismice. [25]

SEISMOGRAF, (geofiz., seismol.) aparat special care înregistrează cutremurele; primul seismograf a fost construit în 1880 de John Milne cu penduli seismici care funcționează pe principiul inerției. [25]

SEISMOLOGIE, ramură a geofizicii care analizează seismele; a apărut în secolul al XIX-lea. [25]

SEISMOMETRIE, domeniu de studiu al metodelor și procedeele de cunoaștere a modului și vitezei de propagare a undelor seismice și de măsurare a lor. [25]

SEISMONASTII, (bot.) mișcări ale organelor unor plante provocate de șocuri mecanice. Întâlnite la frunzele de mimosa (*Mimosa pudica*), măcriș (*Oxalis acetosella*), dioneea (*Dionaea muscipulla*), la filamentele staminelor și la lobiile stigmatelor de la florile unor specii de plante. Mișcările apar în urma atingerii sau lovirii lor. La măcriș, lovirea zonei de la baza foliolelor provoacă îndoirea acestora în lungul nervurii mediane și aplecarea lor. La zguduiri puternice, mimoza ia o poziție caracteristică, foliolele se apropie între ele cu fața superioară, pețiolurile principale se apleacă, iar cele secundare se apropie între ele. Această mișcare are loc la întreaga plantă. După 10-15 minute planta revine treptat la poziția inițială. La șocuri mai mici au loc mișcări numai ale unor foliole sau ale unei singure frunze. Propagarea mișcării este determinată de formarea, în locul de atingere, a cel puțin unei substanțe chimice care este condusă în sens acropet și bazipet, cu viteze de la câțiva mm până la 1.000 mm/s, în funcție de intensitatea șocului, de natura lui și de starea plantei. Frunzele plantei carnivore *Dionaea* au, pe fiecare jumătate de limb, câte 3 peri senzitivi. La atingerea lor de către o insectă, urmează o perioadă latentă de 0,1 s, succedată de o mișcare rapidă, de 0,01-0,02 s, de închidere bruscă a valvelor frunzei. Mișcarea de închidere se realizează prin creșterea turgescenței celulelor de pe fața inferioară a mezofilului aflată în vecinătatea nervurii mediane. Stigmatul florii la *Mimulus luteus* are stigmatul bifurcat. La o excitație produsă de o insectă are loc alipirea lor. Acest mecanism ușurează polenizarea. [50]

SEIȘE, (acv.) mișcări oscilatorii ale apei de pe întreaga suprafață a lacului, generate de variațiile bruște ale presiunii atmosferice. Oglinda apei, dintr-o poziție aproximativ orizontală, devine înclinată când într-o parte, când în alta. Fenomenul are un caracter universal, iar intensitatea diferă de la un lac la altul. [50]

SELACHII, (zool.) sin. *euselachii*, rechini propriu-ziși și vulpi de mare. Pești cartilaginoși cu codală heterocercă; au înotătoare pectorale cu 3 cartilaje bazale, iar masculii cu o pereche de organe copulatorii. [57]

SELAGINELACEE (*Selaginellaceae*), (bot.) familie care grupează cca 600 de specii de plante ce vegetează în păduri, pe soluri și stânci umede, începând din zona tropicală până în regiunile cu climă temperată. În România sunt plante erbacee, mici,

perene. Frunze solzoase, moi, cu ligulă și diferențiate în trofofile (asimilatoare) și sporofile care sunt purtătoare de sporangi. Sporangii sunt diferențiați în macrosporangi cu macrospori și microsporangi cu microspori. Când ajung la maturitate cad pe sol. Prin germinare, macrosporii dau protale de sex feminin pe care se formează arhegoane, iar microsporii formează protale de sex masculin pe care se formează anteridiile. Flora României conține 2 specii, ce aparțin genului *Selaginella*, $x = 9$. [50]

SELECT SUPER (*Cletadim 120 g/l*), (pest.) erbicid postemergent, antigramineic sistemic, combate buruieni monocotiledonate anuale și perene inclusiv cele din rizomi. Doze: 0,6-1,0 l/ha sfeclă furajeră, fasole câmp, soia, floarea-soarelui, mazăre, lucernă; 0,8-1,0 l/ha cartof; 1,6-2,0 l/ha cartof; 1,5-2,0 l/ha sfeclă furajeră, mazăre, soia, lucernă. Produs de TOMEN – SUA. [50]

SELECTIV, (bacter.) mediu nutritiv pe care se dezvoltă numai un anumit grup de microorganisme, de ex., mediul pentru bacteriile genului *Agrobacterium* conține azot nitric care nu este folosit de celelalte bacterii fitopatogene, sau pentru izolarea bacteriei *Erwinia amylovora* un mediu foarte bogat în zahăr, cu presiunea osmotică foarte ridicată. [61]

SELECTIVITATEA FACTORILOR DE MEDIU, (ecol.) modul în care factorii de mediu permit dezvoltarea unei populații sau a altora în cadrul diferitelor biocenoze. [2]

SELECTIVITATEA PESTICIDELOR, (prot. med.) proprietatea pesticidelor de a avea acțiune toxică asupra unor organisme (ciuperci, buruieni, insecte), fiind inactivă asupra altora, din aceeași biocenoză viticolă. [49]

SELECȚIA ANIMALELOR, (zootehn.) proces prin care se realizează discriminarea reproductivă a unei populații de animale. [34]

SELECȚIA ARTIFICIALĂ, (zootehn.) selecție făcută de om prin acțiunea metodică sau spontană de a alege ca reproducători, dintre plantele și animalele domestice, exemplarele cu proprietăți care îi sunt folositoare lui. În zootehnie, alegerea conștientă, de către om, a animalelor cu însușiri valoroase din punct de vedere economic și tratarea acestora ca genitori. [34]

SELECȚIA CLONALĂ, 1. (agric.) Formă a selecției individuale aplicată plantelor cu înmulțire vegetativă, cum este și vița de vie. Selecția constă în alegerea butucilor elită din cadrul unei plantații, în înmulțirea separată a fiecăruia dintre ei și în studierea comparativă a clonelor rezultate. [49] 2. În imunologie, teoria *selecției clonale*, elaborată de J. Burnett, explică selecția și proliferarea tipului de limfocit B corespunzător antigenului pătruns în organism. [56]

SELECȚIA DIREȚIONALĂ

SELECȚIA DIREȚIONALĂ, (ecol.) formă a selecției naturale motoare, dinamică, lineară, transformatoare. Este cea mai răspândită și implicată în explicarea celor mai multe adaptări. Are loc atunci când condițiile mediului se schimbă orientat, de ex., răcirea climatei pe măsură ce o specie se răspândește de la sud la nord. „În aceste condiții vor fi eliminate mai intens variantele de la o extremitate a curbei de distribuție în populație și, în consecință, media normei de reacție se va deplasa în sensul celeilalte extremități.“ (N. Botnariuc, 1992) Un caz tipic de selecție direcțională îl constituie și melanismul industrial, în care genele defavorizate în condiții de nepoluare (fluturi închiși la culoare ce trăiau în pădurile de mesteceni cu scoarța albă) au devenit favorabile în condițiile poluării cu fum a unor zone întinse. [50]

SELECȚIA DISRUPTIVĂ, (ecol.) formă a selecției naturale centrifuge, diversificată. Are loc în mediul heterogen, în care fenotipurile defavorizate sunt cele corespunzătoare mediei normei de reacție, rezultând diferențierea mai multor norme adaptate la condiții locale abiotice sau biogene. Rezultatul constă în apariția polimorfismului ce duce la formarea unor grupări intrapopulaționale diferențiate genetic (polimorfism genetic) sau doar fenotipic. (N. Botnariuc, 1992) [50]

SELECȚIA FITOSANITARĂ, (fitopat.) formă de selecție care urmărește și eliminarea de la înmulțire a butucilor bolnavi de viță-de-vie, a puietilor de pomi fructiferi etc., în special a celor virozați. Lucrarea se desfășoară paralel cu selecția în masă sau selecția clonală. [49]

SELECȚIA ÎN MASĂ, (biol.) care constă în observarea timp de 3-5 ani, succesivi, a unei plantații neomogene și cu mulți butuci necorespunzători, în alegerea și marcarea butucilor valoroși. De la acești butuci se recoltează în amestec coardele care se utilizează la înființarea de noi plantații de coarde altoi sau de producție. Alegerea butucilor valoroși se face prin bonitare. [49]

SELECȚIA NATURALĂ, (ecol.) selecție realizată de natură. Ea are caracter supraindividual și se desfășoară continuu, neîntrerupt. Este legea sistemelor populaționale sau a speciei, favorizând totdeauna varietățile individuale care se dovedesc utile pentru supraviețuirea speciei. În selecție intervine un ansamblu de mecanisme ce acționează în direcția creșterii continue a gradului de adaptare a populațiilor la condițiile de mediu. Viteza de realizare a adaptărilor, sensul și ritmul transformărilor populației depind de rezultanta interacțiunilor tuturor factorilor selectivi ce acționează asupra fenotipurilor. Tipuri de selecție naturală: direcțională, stabilizatoare și disruptivă (v. acești termeni). [50]

SELECȚIA STABILIZATOARE, (ecol.) formă a selecției naturale centripetă, balansată, normalizată. Ea are loc atunci când condițiile mediului sunt relativ constante și favorizează menținerea normei de reacție, eliminând variantele extreme ca mai puțin adaptate. Stabilitatea în timp a populației sau a speciei este determinată de constanța factorilor extrinseci, care vor elimina în permanență deviațiile extreme ale fenotipurilor. (N. Botnariuc, 1992) [50]

SELECȚIA ȘI CULTURA PLANTELOR PROVENITE DIN PROTOPLAȘTI, (citolog.) metodă ce constă în obținerea protoplaștilor și ameliorare în condiții de „in vitro“, bizuindu-se pe principiul că din acești protoplaști se pot obține plante care să genereze mutații folositoare. [49]

SELECȚIE¹, (inform.) operator specific al algoritmului genetici care are rolul de a selecta părinții pentru operatorul crossover, dând șanse mai mari de reproducere acelor membri ai populației care se potrivesc cel mai bine, adică îndeplinesc un criteriu de optim. [47]

SELECȚIE², (mat.) orice mulțime finită de elemente observate x_1, x_2, \dots, x_n ale unei populații statistice ($n =$ volumul selecției). [48]

SELECȚIE³, (agric.) ameliorarea viței de vie pe cale vegetativă. Se aplică la toate categoriile de producție: portaltoi, coarde altoi, școli de viță și solare. [49]

SELECȚIE⁴, (ecol.) capacitatea organismelor de a lua sau de a folosi din mediu acele substanțe sau surse de energie ori de informație care le sunt utile pentru supraviețuire, desfășurarea normală a proceselor vitale sau a mecanismelor de subzistență. [24]

SELECȚIE NEGATIVĂ, (agric.) identificarea și marcarea butucilor din alte soiuri decât cele plantate, din școala de vițe sau din solar, precum și a plantelor bolnave și debile, executată în scopul evitării recoltării de coarde altoi, destinate înmulțirii, precum și asigurării purității soiurilor. [49]

SELECȚIE POZITIVĂ, (agric.) alegerea și însemnarea butucilor cu însușiri valoroase, în scopul obținerii din aceștia de material biologic valoros, în scopul înmulțirii. [49]

SELECȚIE SOMACLONALĂ, (agric.) ameliorare a viței de vie în condiții de „in vitro“. Plantele pot regenera din calusuri sau suspensii celulare și prezintă o oarecare grad de instabilitate cromozomială. Printre alte caractere sunt și însușiri utile producției. [49]

SELENIU (Se), (chim.) element chimic cu caracter de semimetal, din grupa a VI-a principală. Are $Z = 34$ și structura învelișului de electroni $[Ar] 3d^{10}4s^24p^4$. A fost descoperit de Berzelius în 1817. În natură, se găsește în cantități mici în unele sulfuri: pirită și blende. Din această cauză, industrial se extrage din

praful depus în camerele de desprăfuire a gazelor provenite de la arderea piritelor sau din nămolul depus în camerele de plumb de la fabricarea acidului sulfuric. Apare sub mai multe modifiții alotropice, dintre care Se cenușiu sau metalic este forma stabilă, cristalizând în sistemul hexagonal și având p.t. 220,2°C, p.f. 688°C. La întuneric, Se cenușiu conduce slab curentul electric; la iluminare însă conductibilitatea crește de 1.000 de ori. Datorită sensibilității la lumină, Se este întrebuintat în industria electrotehnică pentru celulele fotoelectrice, instalații de semnalizare, televizoare, fotocolorimetre etc. Este folosit de asemenea pentru redresoare de curent alternativ. [36] În sol se găsește în cantitate mică, de regulă sub 1 ppm. Deficiența sau excesul din sol nu au influență semnificativă asupra plantelor, însă provoacă boli la animalele care consumă plante cu deficiență sau exces în seleniu. [29] Se este foarte toxic; s-au observat otrăviri la locuitorii din regiunile în care solurile sunt bogate în Se. Acestea se manifestă prin: carii dentare, gingivite etc. [41]

SELENODONT, (anat.) tip de dentiție întâlnit la multe rumegătoare, caracterizat prin prezența unor tuberculi în formă de semilună (selenă) pe suprafața de masticăție a jugalilor. [57]

SELENOPROTEINE, (toxicol.) substanțe extrem de toxice provenite din Se care se acumulează cu ușurință în corpul plantelor și animalelor. [41]

SELOUS, rezervație naturală situată în Tanzania. Suprafața, 3.970.000 ha. Adăpostește o faună de savană și stepă tropicală formată din: elefanți, lei, gheparzi, antilope, rinoceri, hipopotami, bivoli sălbatici, girafe, zebre, struți, șacali, servali, crocodili, cocostârci, agame de stâncă, flamingi. [50]

SELVA, (biol.) pădure tropicală, umedă, periodic inundată în bazinul Amazonului. [15]

SEMANTIDE¹, (cit.) sin. *molecule semantoforice*, molecule (ADN, ARN, proteine) care conservă în structura lor traseul evolutiv al organismelor; descifrarea secvențelor lor nucleotidice, respectiv a aminoacizilor, poate furniza informații importante privind gradul de rudenie a diferiților taxoni, istoria evolutivă a acestora. [69]

SEMANTIDE², (genet.) orice moleculă care deține informație ereditară. [56]

SEMENIC-CHEILE CARAȘULUI, parc național montan al României, județul Caraș-Severin. Suprafața 3.666.480 ha. Altitudinea maximă, 1.446 m. Fundamentul cristalin al acestor munți aparține Pânzei Getice. Coborârea în trepte a înălțimilor este o reflectare a marilor linii structurale. Din partea centrală înaltă cu altitudini frecvente de peste 1.000 m, relieful coboară spre vest formând o treaptă intermediară la altitudinea de 600-700 m, care se

suprapune zonei calcaroase a sinclinalului Reșița-Moldova Nouă și o treaptă joasă, periferică, la 400-600 m. (Al. Roșu, 1973) Forma carstică cunoscută sub numele de Cheile Carașului este de o rară frumusețe. Temperaturile medii anuale sunt de cca 8-9°C la poalele munților și în depresiuni și de 2-4°C pe cele mai înalte culmi. Precipitațiile sunt de 800-1.200 mm anual. Vânturile dominante sunt cele de vest. Parcul național include numeroase peșteri ca: Tolosu, Scolovăț, Comarnic, Popovăț, Peștera Liliiecilor, Peștera Spânului etc. Vegetația pe verticala munților are o dispunere în două etaje: al fagului și al coniferelor. Etajul fagului urcă până la altitudinea de 1.200 m. Etajul coniferelor este mai redus. În unele locuri esențele de climă rece coboară pe văile umbrite, iar elementele termofile urcă pe culmile însorite. Pe versanții sudici și sud-vestici sunt frecvente pădurile de cărpiniță (*Carpinus orientalis*) și gorun (*Quercus petraea*), iar pe cei nordici, carpen (*Carpinus betulus*) și fag (*Fagus sylvatica*). Pe platoul carstului vegetează specii erbacee xerofite (*Festuca vallesiaca*, *Stipa eryocaulis*, *S. joannis*, *S. lessingiana*, *Chrysopogon gryllus*). În chei vegetează liliacul (*Syringa vulgaris*), scumpia (*Cotinus coggyria*), frasinul (*Fraxinus ornus*). Pe platouri și coaste domoale vegetează păduri de gorun și fag cu unele elemente termofile cum sunt: *Saxifraga tridactylites*, *Centaurea atropurpurea*, *Dianthus kitaibelii*, *Cephalaria laevigata*, *Scabiosa banatica*. Pădurile de cărpiniță (*Carpinus orientalis*) se întâlnesc pe versanții sudici și sud-vestici. Tot aici vegetează și gorunul (*Quercus petraea*). Pe versanții nordici se întâlnește carpenul (*Carpinus betulus*) și fagul (*Fagus sylvatica*). (Gh. Mohan, 1993) Fauna este prezentă prin specii de nevertebrate și vertebrate. Aici trăiesc mistrețul (*Sus scrofa*) și viezurele (*Mels mels*), lupul (*Canis lupus*), vulpea (*Vulpes vulpes*), ursul (*Ursus arctos*), cerbul (*Cervus elaphus*), râsul (*Lynx lynx*), Vipera cu corn (*Vipera amodytes*), scorpionul (*Euscorpius carpathicus*) etc. În apele munților se găsesc păstrăvul, cleanul, mreana etc. [50]

SEMIAMPLEXICAUL, (bot.) 1. Frunză care îmbrățișează jumătatea tulpinii, aspect întâlnit la șovârșișea (*Inula britannica*), tătaiaș sau punga babei (*Pulicaria dysenterica*), amăruță (*Picris hieracioides*). 2. Prefoliație semiaplexicală, când cele două elemente ale calicului se învăluie unele pe altele, aspect întâlnit la mac (*Papaver somniferum*). [50]

SEMIARID, (climat.) despre zone sau climat cu precipitații reduse, dar nu la nivelul celor din deșerturi; vegetația și fauna sunt cele caracteristice deșerturilor. [70]

SEMICONDUCTORI, (fiz.) corp solid având o conductivitate cu valori intermediare între aceea a

metalelor și a dielectricilor. Proprietățile lor electrice depind esențial de temperatură, dar sunt influențate și de alți factori. Purtătorii de sarcină în s. sunt electronii liberi și golurile (denumire pentru starea locală creată în solid prin lipsa unui electron de valență; sarcina electrică a unui gol este pozitivă, egală în valoare absolută cu cea a electronului). În s. puri (cum sunt Si, Ge) concentrația de goluri este egală cu cea de electroni și sunt numiți s. *intrinseci*. Egalitatea dintre cele două concentrații nu se mai păstrează dacă sunt introduse anumite tipuri de impurități. S. cu impurități sunt numiți s. *extrinseci*. Ei pot fi de tip *p* (unde concentrația de purtători pozitivi, golurile, este mai mare decât a purtătorilor negativi, electronii) sau de tip *n* (este mai mare concentrația de electroni liberi). [38]

SEMICONSERVATIV, (genet.) mecanism s. al replicării acidului dezoxiribonucleic relevat de J.D. Watson și F.H.C. Crick în anul 1953, în care o catenă preexistentă se constituie în matrice pentru sinteza unei catene noi cu structură nucleotidică complementară. [18]

SEMIDECURENT, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „decurent numai pe jumătate parte; decurent parțial“, aspect întâlnit la frunza de lumânărică (*Verbascum phlomoides*), unde limbul concrește pe o anumită porțiune cu tulpina care devine aripată. [50]

SEMIDEȘERT, (geogr.) 1. Zonă cu climă semiaridă. 2. Înveliș vegetal de trecere între stepă și deșert. [15]

SEMIDOMINANȚĂ, (genet.) tip de ereditate în care o genă, la formele heterozigote (*Aa*), are efecte fenotipice intermediare între cele ale homozigoților *AA* și cele ale homozigoților *aa*. Din încrucișarea între doi homozigoți *AA* și *aa* rezultă un heterozigot, dar în generația următoare are loc fenomenul de segregare (alături de homozigoții *AA* și *aa* apar și heterozigoți *Aa*), ceea ce demonstrează că efectul fenotipic este expresia cooperării celor două alele. [19]

SEMIGAMOPETAL, (bot.) corolă cu petale concrescute numai în partea lor inferioară. [50]

SEMIGRUP, (mat.) mulțime pe care s-a definit o lege de compoziție internă asociativă. [48]

SEMIINFERIOR, (bot.) cu ovarul aderent de receptacul numai pe jumătatea inferioară, ex., gineceu semiinferior. [50]

SEMILOCULAR, (bot.) cu lojele incomplet închise sau incomplet separate prin septe, aspect întâlnit la ovarul gineceului. [50]

SEMILUNAR, (bot.) organ al plantelor în formă de semilună sau seceră, ex., stipelele la ceasornic (*Passiflora* sp.), semințele la afin (*Vaccinium* sp.). [50]

SEMIMIGRATORI, (zool.) pești care întreprind călătoriile pentru hrană, reproducere sau iernare, în cadrul aceleiași ape. [10]

SEMINAL, (bot.) care aparține seminței, ex., rafa seminală, perii seminali la bumbac (*Gossypium* sp.). [50]

SEMINIFER, (bot.) plante care poartă sau produc semințe, ex., toate speciile de plante gimnosperme și angiosperme. [50]

SEMINOM, (med. u.) disgerminom testicular sau ovarian cu malignitate variabilă, apărut mai frecvent la tineri, ce metastazează pe cale limfatică sau pe cale sangvină. [60]

SEMINȚE DE CALITATE, (agric.) semințe ale căror însușiri principale (puritate, germinație, durata încolțirii etc.) se încadrează în normele stas. [72]

SEMINȚIȘ NATURAL, (silv.) masă de puieți de specii lemnoase rezultate în urma însămânțării naturale a solului. [15]

SEMPARAZIT, (ecol.) termenul definește modul de nutriție parțial parazit al unor plante, ex., vâscul, plantă verde, capabilă de fotosinteză dar care absoarbe seva brută cu ajutorul unor rădăcini metamorfozate (haustori) din vasele xilematice ale plantei pe care o parazitează. [69]

SEMPERMEABILĂ, (biocel.) despre citomembrane care au o permeabilitate selectivă (discriminatorie), permițând traversarea lor de unele substanțe și fiind impermeabilă pentru altele. Permeabilitatea și impermeabilitatea depind de prezența în oricare biomembrană a unor pori mult prea mici pentru a permite trecerea moleculelor mari, dar suficient de mari pentru a permite trecerea moleculelor mici. [69]

SEMPETALOID, (bot.) asemănător ca formă sau consistență cu petalele. [50]

SEMI RADIAT, (bot.) cu florile externe numai parțial radiare, ex., *Asteraceae/Compositae*. [50]

SEMISAVANĂ, (bot.) înveliș vegetal constituit din specii de plante efemeroide și semiefemeroide (Asia Mică și Centrală). [15]

SEMNAL¹, (ind. energ.) indicație vizuală, auditivă sau de alt tip, utilizată pentru vehicularea informațiilor. [59]

SEMNAL², (psih.) eveniment sau stimul care anunță un altul. [28]

SEMNALIZARE, înștiințare, comunicare prin semne. Funcție a sistemului nervos, îndeosebi a emisferelor cerebrale, de a stabili legături (asociații) între stimuli care urmează într-o anumită succesiune. [32]

SEMNĂTURĂ DIGITALĂ, (inform.) mecanism de autentificare care permite creatorului unui mesaj electronic să atașeze un cod care reprezintă o semnătură. Semnătura garantează sursa și integritatea mesajului. [47]

SEMNIȚAȚIE, înțeles propriu, designație sau denotație, funcție și conținut al semnelor referitor la ceva exterior lor. [28]

SENA, fluviu în Europa (Franța), care are 776 km lungime și 78.600 km² suprafață. Izvorăște din Podișul Langres și drenează Bazinul Parizian. Afluenții săi principali sunt Yonne, Marne și Oise. Traversează una din cele mai mari metropole ale Europei, Paris. Se varsă în Marea Măneicii printr-un estuar. [25]

SENEGAL, fluviu în Africa. Izvorăște din Munții Fouta Djalon prin râul Bafing și din Culmea Manding prin râul Bakhoy, fluviul formându-se pe teritoriul statului Mali. Acesta străbate o serie de țări: Guinea, Mali, Senegal și Mauritania, vărsându-se în Oceanul Atlantic prin deltă. Lungimea totală a fluviului este de 1.430 km, iar suprafața bazinului este de 441.000 km². [25]

SENESENȚĂ¹, (ecol.) fenomenul de îmbătrânire a unei populații, specii sau ecosistem. [2]

SENESENȚĂ², (biol.) îmbătrânire, fenomen universal caracteristic lumii vii. Are la bază procese de degradare biochimică și fiziologică desfășurate la nivelul celulelor mature a căror fază finală este moartea. Procesul este reglat de factorii interni. **1. La plante**, rolul esențial în procesele de îmbătrânire îl au fitohormonii endogeni și informația genetică a ADN-ului din nucleu. Declanșarea s. este determinată de scăderea conținutului auxinelor, giberelinelor, citokinetinelor și de acumularea în celule a acidului abscisic care grăbește căderea frunzelor și inhibă creșterea. El anulează acțiunea auxinelor, giberelinelor și citokinetinelor care sunt stimulatori ai creșterii și viabilității. Schimbarea treptată a raportului între aceste substanțe se soldează cu o diminuare progresivă a proceselor chimice de biosinteză și cu accentuarea proceselor metabolice de degradare. Treptat, în celule scad conținutul chimici de bază – protide, lipide, glucide solubile – acizii nucleici, clorofilele, scade activitatea enzimică, apa etc. Se denaturează structura membranelor protoplasmice, mai ales a tonoplastului care expune citoplasma la o puternică traumă a sucului vacuolar. Nucleul este una din ultimele structuri care suferă deteriorarea. Transformările biochimice care generează s. se desfășoară printr-o reglare programată a substanțelor proteice de către ADN-ul din nucleu și de balanța hormonală internă. La plante există s. corelativă și s. sincronă. **S. corelativă** este întâlnită la plantele erbacee anuale, bianuale și perene. La plantele anuale ciclul de dezvoltare se termină în cursul unei perioade de vegetație. Frunzele îmbătrânesc, treptat, de la bază spre vârful vegetativ al tulpinii. Cele bătrâne mor în timp ce către apex altele tinere cresc, iar planta în ansamblu își continuă dezvoltarea. Procesele de s. sunt corelate cu procesele de dezvoltare. După

înflorire și fructificare survine s. generală și moartea. Întâlnită la plantele efemere, cerealele de primăvară etc. La plantele erbacee bianuale și perene s. frunzelor are loc în același mod. La sfârșitul perioadei de creștere survine moartea tuturor părților aeriene. Organele subterane nu mor (doar la rădăcină, în regiunea pilorizei la perii absorbantii moartea este un fenomen continuu). Pe baza lor se produce creșterea organismului în anul următor. Ciclul de dezvoltare la plantele bianuale este de doi ani (ex., ceapa, morcovul, iar la plantele erbacee perene, de mai mulți ani). **S. sincronă** este întâlnită la plantele lemnoase (arbori și arbuști) cu frunze căzătoare. S. se limitează, în primul rând, la frunze, în care modificările biochimice se petrec mult mai repede decât în alte organe, dar se poate considera că se manifestă și la fructe. Perioada lor de maturizare și coacere constă în transformări biochimice caracteristice s. După recoltare, procesele de degradare continuă. În xilem și coleoriză unele celule mature mor, iar restul țesuturilor sunt viabile. Ciclul de dezvoltare al fiecărei specii de plantă presupune o interdependență între fazele de creștere, reproducere, s. și moarte. **2. La om și la animale s.** este un proces care se manifestă la nivelul molecular, al ultrastructurii organelor celulare, celulelor, țesuturilor, organelor, aparatelor și sistemelor. Fiecare segment al vieții umane și al vieții organismelor animale își are caracteristicile sale biologice de asimilație și dezasimilație, de creștere și diferențiere, de funcționare a organelor etc. Îmbătrânirea organismelor unicelulare începe printr-o deteriorare a citoplasmei care aduce cu sine deteriorarea nucleelor. Are loc împiedicarea unor schimburi de substanțe între nucleu și citoplasmă. În organismele pluricelulare există foarte multe tipuri de celule. Unele din ele au o viață scurtă, de câteva zile, și o mare activitate proliferativă, cum sunt celulele epidermei. Altele trăiesc mult, cât organismul, așa cum sunt sistemul nervos central și fibrele mușchilor striati. La nivelul lor se constată modificările de îmbătrânire cele mai evidente. În organismul nostru și al animalelor mor și se nasc numeroase celule. Țesuturile din organismul mamiferelor, și deci și la om, diferă între ele. Unele sunt *bradiotrofe*, consumă puțin oxigen (cristalinul, corneea, cartilajul, pereții arteriali, oasele, dinții), altele sunt *tahiotrofe*, consumă mult oxigen (cierul, diafragma, mușchii scheletici). În primele, îmbătrânirea duce la sărăcire de apă, densificare, depunere de materiale constând din colesterol, săruri de calciu. Modificările sunt progresive și ireversibile sau aproape ireversibile. Țesuturile tahiotrofe, bogate în vase sanguine capilare, se alterează în raport cu integritatea și scăderea permeabilității vaselor.

Diminuarea schimburilor dintre sânge și țesuturi este factorul principal care determină apariția alterărilor de îmbătrânire. Fiecare organ este alcătuit, în proporții variabile, din țesuturi braditrofe și țesuturi tahitrofe. Îmbătrânirea presupune o infiltrație grasă în unele organe importante, cum ar fi inima. În bătrânețea înaintată, depozitele grase se golesc. Ganglionii limfatici, splina și măduva osoasă, producătoare de globule sangvine, se atrofiază. Oasele suferă o atrofiere a componentei fibrilare (osteoporoza), câteodată demineralizări cu deformare a scheletului și o fragilitate crescută; uneori oasele devin dureroase. Articulațiile suferă alterări complexe și intense (artroză, spondiloză). În mușchi au loc degenerări, tulburări trofice (mai ales atrofie), infiltrație grasă. Pielea cu timpul se subțiază, devine uscată, își pierde elasticitatea, se acoperă cu pete, se zbârcește. Căderea părului depinde de tipul constituțional, iar albirea lui este influențată de factori endocri și nervoși care nu au legătură cu procesul îmbătrânirii. Durata vieții depinde de longevitatea „organelor vitale“. Organul cel mai repede compromis impune tempoul de îmbătrânire a întregului organism. Plămâni suferă modificări însemnate (scleroză, enfizem), cu repercusiuni asupra oxigenării organelor, asupra inimii, a sistemului nervos etc. La inimă arterele coronare suferă leziuni. La artere leziunea cea mai importantă este ateroscleroza, în care există o infiltrație grasă, eventual cu calcificări în stratul ce căptușește peretele arterial. Tubul vascular se îngustează, devine rigid; la nivelul plăcilor se pot forma cheaguri de sânge (trombi) care astupă vasul; peretele devine friabil și se poate rupe, ducând la o hemoragie, ceea ce se întâmplă mai ales în creier. Îmbătrânirea sistemului nervos începe cu mult înainte de lezarea arterelor cerebrale și constă în scăderea capacității de reglare și adaptare a organismului. Sensibilitatea se manifestă ca urmare a atrofiei unor circumvoluțiuni. Ochiul suferă modificări. Cristalinul devine mai puțin deformabil. Acomodarea pentru apropiere este deficitară și necesită ochelari. Scleroza puternică a cristalinului determină cataracta. Tulburările dinamicii umorilor locale pot duce la glaucom (presiune intraloculară) care, netratat, duce la orbire ireversibilă. Scleroza urechii interne și mai ales atrofia centrilor acustici din scoarța cerebrală provoacă surditatea. Modificările glandelor endocrine, atrofia și scleroza lor, accelerează procesul de îmbătrânire. Îmbătrânirea se caracterizează prin multe perturbări, numeroase alterări structurale și deviații funcționale, prin creșterea indispozițiilor și a îmbolnăvirilor, prin asocierea mai multor boli, prin frecvente complicații și cronicizări. La bătrâni bolile frecvente sunt:

arteroscleroza, coronarita, hipertensiunea arterială, presbiția, glaucomul, cataracta, surditatea, enfizemul pulmonar, bronșita cronică, osteoporoza, adenomul de prostată. Cancerul dependent de hormoni în perioada vârstnică sunt cel mamar, cel uterin și cel prostatic. În cadrul speciilor, masculul are o viață mai scurtă decât femela. Pentru oamenii muncii intelectuale, bătrânețea începe mult dincolo de 60 de ani. În general stresul accelerează îmbătrânirea. (V. Săhăleanu, 1971) OMS împarte persoanele de vârstă a treia în: vârstnici (60-75 de ani), bătrâni (76-90 de ani) și foarte bătrâni (peste 90 de ani). [50]

SENESTRALITATE, (psih.) stângăcie privind, în general, dominarea mâinii stângi sau a oricărui alt segment stâng al unui analizator. [28]

SENSIBILITATEA REACȚIILOR DE RECUNOAȘTERE, (chim.) valoarea concentrației unei soluții în substanța de identificat care provoacă, după producerea reacției de recunoaștere, un efect care se găsește la pragul de sesizare. Pentru aprecierea sensibilității unei reacții se folosesc noțiunile de limită de recunoaștere și limită de diluare. Sensibilitatea variază după modul de observare și poate fi mărită prin folosirea unor aparate care scad pragul de sesizare. [29]

SENSIBILITATE¹, facultatea de a simți, de a reacționa la excitații. 1. Capacitatea de reacție afectivă; intensitatea afectivă; emotivitate. 2. Proprietatea unui organism de a reacționa pozitiv la acțiunea unor factori externi, biotici sau abiotici. S. se manifestă în diferite grade de intensitate: slabă, mijlocie, mare. Plantele prezintă s. la atacul patogenului, la acțiunea fitotoxică a unor pesticide sau la acțiunea negativă a factorilor pedoclimatici. Patogenii sunt sensibili la acțiunea unor substanțe chimice sau factori fizici. 3. Însușirea unui instrument sau a unui aparat de a reacționa la cele mai mici variații ale unor agenți externi (diferența de temperatură sau de greutate, schimbarea presiunii etc.). [61]

SENSIBILITATE², (psih.) funcție de reactivitate specifică a organismelor animale ce constă în recepționarea stimulilor și în stabilirea cu ei a unui raport cu sens biologic. [28]

SENSIBILITATE LA TOXINE, (toxicol.) gradul de receptivitate a organismelor față de acțiunea vătămătoare a noxelor existente în ecosistem. Astfel, Bandt (1941) clasifică peștii din punct de vedere al sensibilității lor la noxe astfel: specii excesiv de sensibile (păstrăv, păstrăv curcubeu); specii foarte sensibile (bibanul și ghiborțul); specii sensibile (babușcă, obleți, știucă); specii puțin sensibile (caras, crap, lin). [41]

- SENSIBILIZARE**, (fiziol.) creșterea excitabilității și acuității analizatorilor, ceea ce permite obținerea de performanțe în semnalizarea senzorială. [28]
- SENSILE**, (anat.) organe de simț unimodale olfactive și gustative, situate pe antene, pe piesele aparatului bucal și pe tarse la insecte. [62]
- SENTIMENT**, (psih.) formațiune afectivă, complexă și relativ stabilă cu funcție de atitudine subiectivă și valorică, având un rol important în reglarea conduitei în calitate de vector emoțional. [28]
- SENTIMENTALISM**, (psih.) mentalitate subordonată sentimentelor și nu rațiunii; concepție conform căreia în viață și în activitatea omului rolul decisiv revine sentimentelor. [28]
- SENZAȚIE**, (fiziol.) proces psihic de semnalizare-reflectare prin intermediul unui singur analizator, a proprietăților simple și separate ale obiectelor și fenomenelor în forma unor imagini directe elementare. [28]
- SENZORIAL**, (biol.) termen generic pentru procesele fiziologice care stau la baza senzațiilor. [43]
- SENZUALISM**, (psih.) forma extremă a empirismului, care pretinde că orice cunoaștere are drept unică origine senzațiile. [28]
- SEPALĂ**, (bot.) element anatomic foliaceu ce intră în alcătuirea învelișului floral (caliciu). Provine dintr-o frunză modificată. Structura anatomică se aseamănă foarte bine cu a unei frunze. Posedă o epidermă superioară și o epidermă inferioară. Epiderma inferioară este prevăzută cu stomate și uneori cu peritectori sau secretori. Între epiderme se află mezofilul de tip lacunar, rareori diferențiat. Posedă cloroplaste ce conferă culoarea verde și realizează procesul de fotosinteză. Mezofilul poate conține cristale, idioblaste, laticifere. Nervurile au lemnul orientat spre epiderma superioară (fața inferioară), iar liberul spre epiderma inferioară (fața exterioară). **S.** verzi formează un caliciu foliaceu. La unele specii de plante s. iau culoarea petalelor, formând un caliciu petaloid, ex., salvia (*Salvia splendens*). [50]
- SEPALOID**, (bot.) corolă ale cărei petale sunt verzi, de aceeași culoare cu sepelele, aspect întâlnit la horști (*Luzula* sp.). [50]
- SEPALOIDIE**, (bot.) transformare a petalelor în sepele. [50]
- SEPARATOR**¹, (ind. energ.) aparat electric folosit pentru conectarea și deconectarea vizibilă a unui circuit electric, manevrabil numai dacă circuitul este întrerupt. [59]
- SEPARATOR**², (ind.) dispozitiv, aparat sau mașină care servește la curățarea unei substanțe de altele sau la separarea unuia sau mai multor componenți dintr-un amestec. [13]
- SEPARATOR DE LAPTE**, (zootehn.) aparat centrifugal, acționat de regulă electric și destinat separării smântânii (globulelor de grăsime) din lapte. [34]
- SEPT, 1.** (citol.) Perete care divide celula bacteriană în două celule fiice egale sau inegale. **2.** (micol.) Perete transversal care divide hifele ciupercilor superioare în compartimente uni- (ascomicete), respectiv bi- (bazidiomicete) nucleate. **3.** (bot.) Perete membranos care divide ovarul sau fructul în două sau mai multe loje (ex., *Brassicaceae*). **S. de fuziune** – s. format din porțiuni ale pereților a doi gametangi de la zigomicete, aflați în contact intim; prin liza sa enzimatică, conținuturile celor doi gametangi fuzionează și astfel are loc procesul de fecundație, care este gametangiogamie. [69]
- SEPT INTERNAZAL**, (anat.) perete care separă coridoarele nazale drept și stâng la multe vertebrate terestre. [57]
- SEPT INTERORBITAL**, (anat.) perete osos sau cartilagos care separă orbitele una de alta în craniul păsărilor și al unor reptile. [57]
- SEPT NAZAL**, (anat.) perete format dintr-o parte a osului meztmoid care separă la vertebrate cele două coridoare nazale prin care respiră aer atmosferic. [37]
- SEPT TRANSVERS**, (anat.) cută a somatopleurei ce apare în cursul ontogeniei vertebratelor și realizează septarea cavității celomice, separând cavitatea generală (abdominală) de cea pericardică. Intră ca primordie în alcătuirea diafragmei ornitice (împreună cu teritorii diferențiate din mezenchim pleural) și a celei mamaliene (împreună cu teritorii desprinse din mezenchim mezonefrotic dispuse dorsal față de *septum transvers*, cu teritorii desprinse din mesoul ce susține esofagul cât și din mezenchim desprins din somatopleură). [70]
- SEPTAT**, (bot.) cavitate compartimentată cu ajutorul pereților (septuri), aspect întâlnit la ovar care poate fi monoseptat, bi-, tri-, multiseptat. [50]
- SEPTIBRANCHIA**, (zool.) ordin care cuprinde lamelibranhiate (scoici) cu puține specii la care branhiile s-au redus și a rămas un sept branhal perforat care împarte cavitatea paleală în două compartimente, ex., *Cuspidaria cuspidata* (15-20 mm lungime), care trăiește în Marea Mediterană. (N. Tomescu, 1983) [50]
- SEPTICEMIE**, (med. u. și vet.) infecție generalizată a organismului, de obicei bacteriană, cu evoluție în general gravă, fără tendință de vindecare spontană, caracterizată prin: prezența unui focar septic în care germenii se multiplică și de unde se revarsă în sânge; prezența de germeni patogeni în sânge, continuu sau periodic, în cantități variabile; formarea de metastaze septice prin însămânțarea pe cale patogenă în diferite țesuturi. [43]

SEPTICEMIE HEMORAGICĂ VIRALĂ

SEPTICEMIE HEMORAGICĂ VIRALĂ, (med. vet.) boală virală a salmonidelor produsă de Egtved virus. Se manifestă sub următoarele forme: *acută* – colorare întunecată a corpului, exoftalmie, hemoragii în jurul ochiului și la baza înotătoarelor, branhii palide, puncte hemoragice pe suprafața organelor interne și în musculatură, ascită; *subacută* (cronică) – branhii alb-cenușii, ficat decolorat, mișcări de rotație în jurul axului corpului; *nervoasă* – ascita se reduce, culoarea branhiilor poate reveni la normal, se accentuează tulburările de înot. [10]

SEPTICID, (bot.) dehiscență a capsulelor valvicide care se realizează prin dedublarea pereților de separație în cazul gineceelor sincarpe, cenocarpe sau prin desfacerea suturilor marginilor carpelelor în cazul gineceelor sincarpe, paracarpe prin scindarea acestora. În ambele situații semințele rămân prinse pe valve, aspect întâlnit la brândușa de toamnă (*Colchicum autumnale*), ricin (*Ricinus communis*), degețelul roșu (*Digitalis purpurea*), degețelul galben (*Digitalis grandiflora*), sunătoare sau pojarniță (*Hypericum* sp.), stergoaiie (*Veratrum album*) etc. [50]

SEPTIFRAG, (bot.) dehiscență a capsulelor valvicide, care în cazul gineceelor sincarpe-cenocarpe se realizează prin ruperea peretelui de o parte și de alta a septelor transversale unde semințele rămân prinse pe axa centrală, iar în cazul gineceelor sincarpe-paracarpe, se realizează de o parte și de alta a placentelor perietale. Semințele rămân prinse pe valve, ex., volbură (*Convolvulus arvensis*), ciușăfaie (*Datura stramonium*), smirdar (*Rhododendron kotschyi*) etc. [50]

SEPTOBAZIDIE → FRAGMOBAZIDIE

SEPTOMICETE, (micol.) denumire dată ciupercilor superioare încadrate în filumurile *Ascomycota* și *Basidiomycota*, sugerată de faptul că hifele lor sunt septate în compartimente (celule) uni-, bi- sau multinucleate. [69]

SEPTORIOZA DEGEȚELULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Septoria digitalis*. Se manifestă prin atacarea frunzelor de la baza rozetei și apoi se întinde spre mijlocul rozetei. Combaterea se face prin tratarea semințelor cu Topsin M-70, în cantitate de 4 kg/t. În timpul vegetației, dacă apare boala, se fac stropiri de mai multe ori cu o soluție de Benomyl în concentrație de 0,05% și 1% sau cu produsele Cuprosan Super D în doze de 5-5,5 kg/ha și Brestan în doze de 2,8-3,0 kg/ha. [50]

SEPTORIOZA GRÂULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Septoria tritici*; *Septoria nodorum*. Se manifestă mai ales când sunt utilizate doze mari și neechilibrate de îngrășămintă azotate. *Septoria tritici* produce pe frunze pete alungite, eliptice, de culoare brun-deschis.

La atacuri puternice, petele pot cuprinde porțiuni întinse pe frunză care, în cele din urmă, se usucă. Atacul începe cu frunzele de la bază care progresează înspre partea superioară a plantei. Pe tulpini, pe spice și chiar pe semințe pot apărea pete mici. *Septoria nodorum* atacă toate organele aeriene ale plantei, dar, cu precădere, se instalează pe spice și pe tulpini mai ales la noduri. Pe frunze, petele sunt mici, dar acestea se pot contopi, ducând la uscarea frunzelor. Pe pai, petele sunt mici, lineare, de culoare brun-violacee, și se extind, acoperind suprafețe mari. Pe spic, atacă mai ales palelele. Boala se transmite, de la un an la altul, prin resturile de plante atacate rămase pe câmp sau prin sămânța infectată. Prevenirea și combaterea constau în cultivarea de soiuri rezistente, utilizarea de semințe libere de această ciupercă, distrugerea resturilor de plante atacate, rămase după recoltare prin ardere, arderea miriștilor în cazul atacurilor puternice, respectarea unei rotații corecte, îngrășarea echilibrată a culturii. (I. Boieru, N. Eustațiu, 1973) [50]

SEPTORIOZA INULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Septoria linicola*. Semnalată din anul 1911. Boala se manifestă în toate fazele de dezvoltare și pe toate organele aeriene ale plantei: frunze, tulpini, sepale, capsule și semințe. Produce defolierea prematură, scăderea producției de semințe și deprecierea fibrelor. Boala este deosebit de periculoasă în faza de înflorire și a formării capsulelor. Plantulele atacate după răsărire prezintă pe ele pete care devin galben-verzui pe frunzele abia formate. Pe frunzele plantelor mai dezvoltate, apar pete galben-verzui care devin, mai târziu, brun-deschis, de formă circulară, cu un diametru de 4-6 mm. Atacul puternic determină veștejirea, uscarea și căderea frunzelor. Tulpinile sunt atacate mai întâi în partea inferioară, unde apar pete mici care apoi se extind longitudinal, ajungând la 3-4 cm. Prevenirea și combaterea constau în măsuri de rotație a culturii în care inul să nu revină pe același teren mai devreme de 7-8 ani. Să se folosească la semănat sămânță provenită din culturi riguros controlate, sănătoase și tratate cu fungicide: Tiradin 75, 250 g/100 kg, Criptodin, 200 g/100 kg, Mancozeb 80, 200 g/100 kg. Cultivarea de soiuri rezistente. Măsurile de igienă culturală constau în strângerea și arderea resturilor de plante după recoltat și arături adânci de toamnă. (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

SEPTORIOZA LEUȘTEANULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Septoria levistici*. A fost semnalată în România în anul 1930 de Traian Săvulescu. Atacul se manifestă pe frunze însă pot fi atacați și pețiolii frunzelor, tulpinile etc. Pe frunze apar pete circulare, mici, de culoare galbenă-cafenie, înconjurată de un

inel de culoare brună. Petele sunt la început izolate însă cu timpul confluează acoperind zone mari din suprafața frunzei. În cele din urmă se îngălbenesc și se usucă. Măsurile de prevenire și combatere constau în respectarea măsurilor de igienă culturală, arătura adâncă de toamnă, rotația culturilor pe 3-4 ani, folosirea de sămânță sănătoasă. În culturile semincere se aplică obligatoriu tratamente cu fungicide sisteme la apariția simptomelor: Benlate, Benagro, Fundazol, Topsim-M, Metoben, Bavistin sau Derosal 0,05-0,1% sau se pot aplica tratamente cu fungicide de contact preventiv cum sunt: Dithane M 45 în concentrație de 0,2%, Captadin 0,25%, Nemispor 0,2%, Merpan 0,25%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

SEPTORIOZA PATRUNJELULUI (*Septoria petroselini*), (fitopat.) micoză semnalată în România de T. Săvulescu în anul 1933. În anii favorabili produce pierderi apreciabile mai ales în culturile semincere. Boala se manifestă pe frunze sub formă de pete colțuroase (1-4 mm în diametru) de culoare gălbui-cenușie, prevăzute cu o bordură brună îngustă. Petele se extind, confluează și cuprind întreaga lor suprafață. Țesuturile din dreptul petelor se necrozează și se usucă. Pe suprafața petelor apar picnidiile ciupercii, cu aspect punctiform, de culoare brună. Măsurile de prevenire și combatere constau din respectarea măsurilor de igienă culturală, arătura adâncă de toamnă, rotația culturilor pe 3-4 ani și folosirea de sămânță sănătoasă. În culturile semincere se fac tratamente chimice. Se folosește unul din fungicidele sisteme: Benlate, Benagro, Fundazol, Topsin-M, Metoben, Bavistin, Derosal în concentrație de 0,05-0,1% sau unul din fungicidele de contact: Dithane M-45 în concentrație de 0,2%, Vondozeb 0,2%, Nemispor 0,2%, Captadin 0,25%, Merpan 0,25%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

SEPTORIOZA SAU PĂTAREA BRUNĂ A SOIEI, (fitopat.) micoză produsă de *Septoria glycines*. La noi în țară, a fost semnalată pentru prima dată la Jegălia, județul Ialomița. Boala se manifestă pe toate organele aeriene ale plantei și în toate fazele de dezvoltare. Primele simptome apar pe cotiledoanele plantelor abia răsărite sub formă de pete neregulate, mici, apoi de 3 mm, de aici boala trece pe prima pereche de frunze și apoi, treptat, pe celelalte. Pe frunze petele sunt de 1-1,5 mm, la început gălbui, apoi brune, brune-roșiatică sau brune-ruginii, colțuroase, limitate de nervuri și vizibile pe ambele fețe. Petele cresc în dimensiune, se contopesc mai multe la mijloc dând în final un aspect clorotic frunzelor. Cu timpul, țesutul din dreptul petelor se usucă. Frunzele puternic atacate se usucă și cad prematur. Pe tulpini, pe păstăi și

pețiolul frunzelor, apar pete de culoare brună, cu marginile difuze. În final petele pot cuprinde tulpina de jur împrejur, fiind mărginite de o aureolă clorotică. Prevenirea și combaterea constau în folosirea seminței sănătoase, liberă de patogen; igienă culturală prin recoltare la timp, adunarea și distrugerea tuturor resturilor vegetale; arătura adâncă de toamnă; semănatul în epoca optimă în soluri bine aerisite și în rânduri paralele cu direcția vântului dominant; controlul fitosanitar repetat pentru depistarea și eliminarea focarelor de infecție; utilizarea soiurilor rezistente. (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

SEPTORIOZA SAU PĂTAREA FRUNZELOR DE FLOAREA-SOARELUI, (fitopat.) micoză produsă de *Septoria helianthi*. Semnalată, pentru prima dată în România, în 1853, în apropiere de Sibiu. Boala se manifestă pe frunze în toate stadiile. Pe cotiledoane se observă pete mici decolorate, care se închid apoi la culoare, devenind brune, cu marginea bine conturată. Fața cotiledoanelor este ușor încrețită. Pe frunze apar pete circulare neregulat-alungite sau colțuroase, cu diametrul de 0,5-2 cm, mai distincte pe fața superioară. Petele sunt la început galbene, apoi brun-închis, uneori de culoare mai deschisă către centru și mai închisă la periferie, înconjurate de o aureolă galbenă-verzuie. Petele pot deveni confluențe, ocupând suprafețe mari din limb. În dreptul acestor pete, țesutul se necrozează. În centrul petelor, se formează numeroase picnidiile punctiforme negre. La un atac foarte puternic, frunzele se usucă, devin casante și cad de timpuriu. Boala afectează atât dezvoltarea plantelor, cât și producția de semințe. Prevenirea și combaterea constau în rotația corespunzătoare; strângerea și distrugerea resturilor de plante de la recoltare; arătura adâncă; prevenirea formării samulastrei sau distrugerea ei în caz de apariție; folosirea de material sănătos la însămânțare; aplicarea de tratamente chimice cu zeamă bordelează 1%. (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

SEPTORIOZA ȚELINEI, (fitopat.) micoză produsă de *Septoria apiicola*. Semnalată de T. Săvulescu, în anul 1928. Boala se manifestă pe frunze sub formă de pete colțuroase de culoare galben-brună prevăzute cu o bordură roșiatică. În condiții de umiditate petele se extind acoperind parțial sau aproape în întregime frunzele. Atacul este foarte păgubitor când se produce în culturi semincere. Măsurile de prevenire și combatere constau în distrugerea resturilor vegetale, arătura adâncă de toamnă, rotația culturilor de 3-4 ani și utilizarea de sămânță sănătoasă. Sămânța se dezinfectează termic cu apă caldă la 48°C timp de 30 de minute sau se dezinfectează chimic prin imersie timp de 24 ore în Thiram, în concentrație de 0,25% la temperatura de 30°C. Atât în culturile de consum cât

și în cele semincere se fac tratamente cu una din substanțele fungicide sistemice: Benlate, Benagro, Fundozol, Topsin-M, Metoben, Derosal, Bavistin sau pot fi folosite produse de contact cum sunt: Dithane M-45 în concentrație de 0,2%, Vondozeb 0,2%, Nemispor 0,2%, Captadin 0,25%, Merpan 0,25%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoescu, 1986) [50]

SEPTORIOZĂ, (fitopat.) boală a plantelor produsă de ciupercile din genul *Septoria* ex., pătearea albă a frunzelor de tomate (*Septoria lycopersici*) sau a glumelor de grâu (*Septoria nodorum*). [61]

SEPTUAGINTA, (rel.) prima traducere în limba greacă a Vechiului Testament, făcută în timpul regelui egiptean Ptolemeu Filadelful (284-247 î. Hr.). [65]

SEPTUM TRANSVERSUM, (embriol.) pătură transversală de țesut formată din pericard la un embrion de mamifer, care ulterior dă naștere la diafragmă. [37]

SEQUOIA, parc național situat în SUA (statul California). Suprafața, 154.744 ha (1890). Se află amplasat pe versantul vestic al Munților Sierra Nevada. Aici sunt prezenți cei mai bătrâni arbori uriași din lume, cu lemn tare și roșu, cu frunze veșnic verzi. În perimetrul său, parcul are cel mai înalt vârf, al doilea ca înălțime din SUA, Whitney (4.833 m). Pădurile de *Sequoia gigantea* ocupă pantele vestice ale Sierrei. În pădure vegetează General Sherman, un sequoia în vârstă de 3.500 de ani, înalt de 90 m, gros de 34 m și cu diametrul la bază de 10 m. Pe crestele montane există un peisaj săpat de ghețari, pajiști alpine cu *Saxifraga* și ciuboțica cîrului roșie, păduri de pin Ponderosa, sequoia, iar mai jos păduri dese de conifere. Peisajele montane sînt sălbatice. Parcul constituie sanctuarul celei mai mari concentrații de animale sălbatice din lume, constând din 1,5 milioane de exemplare. [50]

SERAFIMI, (rel.) una din cele nouă cete îngeresti, care „arde“ de iubirea lui Dumnezeu. După învățătura Bisericii Ortodoxe, serafimii cu heruvimii și tronurile formează prima triadă de îngeri. [63]

SERAT, (bot.) frunze prevăzute pe margine cu dinți ascuțiți, aplecați spre vârful organului, ca dinții de ferăstrău, ex., frunzele de urzică (*Urtica dioica*). [50]

SERATIFLOR, (bot.) cu flori serat dințate. [50]

SERĂ¹, (agric.) construcție specială horticolă, cu acoperișul și pereții din sticlă sau alt material transparent, rezistent (poliester), în care se realizează un climat artificial, în tot cursul anului, pentru cultura plantelor legumicole, floricole sau pentru cultura pomilor, în tot cursul anului. Se clasifică în funcție de mai multe criterii. După materialele folosite la construcție: s. din beton, metal și sticlă; s. din beton, metal și materiale plastice transparente; s. din zidărie,

lemn, metal și sticlă etc. După stabilitatea pe teren: s. rulantă, prevăzută cu role pe latura lungă, periferică, ce se deplasează pe șine, cu lungimea egală cu de două ori sau de trei ori lungimea efectivă a serei, putând acoperi un sector sau altul, după cum este necesar; s. fixă, cu soclu de beton și schelet fix, înzestrată cu instalațiile necesare pentru dirijarea factorilor de mediu; este tipul cel mai răspândit. După destinația lor: s. specializate pentru realizarea microclimatului impus de o anumită specie sau grupă de specii (de ex., pentru castraveți, pepeni galbeni, tomate, garioaie etc.); s. universale, care sînt astfel construite și dotate încât să fie pretabile pentru o gamă largă de specii legumicole și floricole (de ex., s. tip bloc); s. pentru cercetare (de ex., s. fitotron), compartimentată astfel încât să permită efectuarea unui larg program de cercetare în condiții de mediu specifice pentru fiecare compartiment. După organizare: s. individuale, în general cu suprafață mică, fără încălzire sau cu încălzire ușoară, folosite mai mult de către amatori sau pe lângă unele unități sau instituții, la producerea legumelor și florilor; s. de tip industrial, organizate în mari complexe, cu suprafață de la 20-30 ha până la peste 100 ha, care permit o bună mecanizare a lucrărilor de pregătire a terenului, automatizarea conducerii unor factori de vegetație etc. Oricare dintre tipurile de s. enumerate poate fi realizat pentru cultura direct pe sol sau adaptat pentru cultura în medii artificiale, respectiv în soluții nutritive (prin metoda peliculei de soluție nutritivă, a hidroponicii sau hidrocultrii). În unele țări se folosesc s. turn, cu înălțime ce poate ajunge la 5-17 m, dotate cu benzi rulante pe verticală, care servesc la deplasarea lentă a plantelor, pentru a beneficia de condiții egale de lumină. Astfel de s. nu s-au dovedit însă destul de rentabile. [72]

SERĂ², (ecol.) succesiunea de biocenoză (modificări majore ale unei biocenoză) din cadrul unui ecosistem în curs de a atinge stadiul de climax. [2]

SERCLIMAX, (ecol.) stadiu serial apropiat de climax, dar a cărui dezvoltare este oprită de influența unui factor extern natural. [15]

SERENGETI, parc național situat în Tanzania. Suprafața, 1.295.000 ha (1951). Altitudine, 1.100-2.200 m. Este amplasat puțin mai la sud de Ecuador, între Lacul Victoria și Munții Kilimanjaro, la frontiera cu Kenya. Teritoriul este străbătut de râul Grumeti. Vegetația în vest este formată din măcăcișiuri și acacii, iar în est și în sud, de stepă. Între altitudinile de 1.300-2.200 m apare o vegetație de stâncărie. Adăpostește o faună de savană și stepă tropicală formată din: elefanți, lei, gheparzi, antilope, rinoceri, hipopotami, bivoli sălbatice, girafe, zebre, struți, șacali, servali, crocodili, cocostârci, agame de stâncă, flamingi. [50]

SERICEU, (bot.) organ al plantelor acoperit cu peri mătăsoși fini și culcați, aspect întâlnit pe dosul frunzei la floarea raiului (*Tanacetum cinerariifolium*). [50]

SERICICULTURĂ, ramură a științelor agricole care se ocupă cu creșterea, ameliorarea și înmulțirea viermilor de mătase, baza furajeră aferentă și preindustrializarea gogoșilor de mătase. [34]

SERICIGENE, glande ~, (anat.) glande prezente la multe tipuri de insecte care secretă o substanță ce odată ajunsă în aer se întărește generând firul de mătase; cele mai dezvoltate glande sericigene se întâlnesc la lepidoptere, dar pot fi întâlnite și la trichoptere, neuroptere etc. [62]

SERICITOZĂ, (med. u. și vet.) silicatoză produsă de inhalarea prelungită a unor concentrații mari de silicat de aluminiu. [60]

SERIE¹, (mat.) expresia

$$a_1 + a_2 + \dots + a_n = \sum_{n=1}^{\infty} a_n \text{ unde } a_n \in \mathbb{R}.$$

Dacă $\lim_{n \rightarrow \infty} s_n = s$, unde $s_n = \sum_{t=1}^n a_t$, atunci seria este convergentă;

dacă $\lim_{n \rightarrow \infty} s_n = \infty$ atunci seria este divergentă. [48]

SERIE², (ecol.) ansamblu de evenimente succesive în viața unei populații sau a unei biocenoze. [2]

SERIE DE VEGETAȚIE, (bot.) 1. Ansamblu de fitocenoze ce se succedă pe aceeași suprafață în evoluție spre climax (Clements). 2. Unitate de clasificare ce cuprinde toate tipurile de pădure cu compoziții diferite, dar având condiții ecologice asemănătoare (Sukacev). 3. Ansamblu de fitocenoze cuprinzând o fitoceneză fundamentală și toate fitocenozele derivate și secundare care o înlocuiesc (Gaussen); **s. de v. climatică**, serie a cărei evoluție se produce sub influența climei; **s. de v. ecologică**, așezarea în spațiu a unor specii sau fitocenoze în raport cu variația unui factor ecologic determinant; **s. de v. geologică**, serie a cărei evoluție se produce în perioade geologice; **s. de v. halofilă**, serie a cărei evoluție se produce sub influența salinizării; **s. de v. hidrică**, serie a cărei evoluție se produce de la habitate umede la habitate din ce în ce mai uscate; **s. de v. litofilă**, serie a cărei evoluție se produce pe rocă dură; **s. de v. primară**, serie a cărei evoluție se produce pe substraturi nou-formate; **s. de v. psamofilă**, serie a cărei evoluție se produce pe nisip; **s. de v. secundară**, serie a cărei evoluție duce spre fitocenoze secundare; **s. de v. xerică**, serie a cărei

evoluție se produce de la habitate uscate spre habitate mai umede. [15]

SERIE FOURIER [a unei funcții $f(x)$], (mat.) seria trigonometrică cu coeficienții:

$$a_0 = \frac{1}{\pi} \int_0^{2\pi} f(x) dx;$$

$$a_n = \frac{1}{\pi} \int_0^{2\pi} f(x) \cos nx \, dx; \text{ și}$$

$$b_n = \frac{1}{\pi} \int_0^{2\pi} f(x) \sin nx \, dx. [48]$$

SERIE TAYLOR, (mat.) seria de puteri de forma

$$\sum_{n=1}^{\infty} a_n (x - a)^n. [48]$$

SERIE TRIGONOMETRICĂ, (mat.) seria de funcții de forma

$$\frac{a_0}{2} + \sum_{n=1}^{\infty} (a_n \cos nx + b_n \sin nx). [48]$$

SERINGLICEROFOSFOLIPIDE (*serincefaline*), (biochim.) lipide din categoria glicerofosfolipidelor, care conțin în structura lor serina (un hidroxiaminoacid) esterificată la radicalul fosforic. Are proprietăți analoge lecitinelor și cefalinelor, dar au caracter acid mai pronunțat; intervin în procesele de permeabilitate celulară. Se găsesc preponderent în creier, unde constituie circa 50 % din cantitatea totală de glicerofosfolipide, dar și în ficat, mușchi etc. [9]

SEROASĂ, (anat.) membrană de țesut conjunctiv subiacentă care căptușește cavitățile pericardice, pleurală, peritoneală, acoperind și viscerele conținute în ele. [43]

SERODIAGNOSTIC, (fitopat.) diagnoza fitopatogenilor cu ajutorul serului specific. Se folosește mai mult la diagnoza virusurilor și bacteriilor. Metodele folosite în fitopatologie sunt: aglutinare pe lamă, precipitare în gel sau eprubetă, ELISA, imuno-fluorescență. [61]

SEROZITĂ, (med. u.) inflamația unei seroase, de obicei însoțită de prezența lichidului în cavitatea pe care o încheie. [60]

SERRA DA CANASTRA, parc național situat în Brazilia (statul Minas Gerais). Suprafața, 200.000 ha (1972). Protejează exemplare faunistice pe cale de dispariție: furnicarul mare (*Myrmecophaga tridactyla*) și tatuul uriaș (*Priodontes gigantea*). [50]

SERRANIDE (*Serranidae*), (zool.) bibani de mare. Familie de perciforme care include numeroși pești carnivori, găsiți în mările calde și temperate. Hermafrodiți. [37]

- SERULAT**, (bot.) cu marginea frunzei serată, aspect întâlnit la cireșul japonez (*Cerasus serrulata*). [50]
- SERVANT**, militar care, singur sau împreună cu alții, mănuieste o armă automată, o gură de foc (tun, obuzier, aruncător etc.) sau un aparat care deservește o gură de foc. [31]
- SERVA**, (inform.) calculator gazdă care administrează resursele rețelei de calculatoare și care execută cererile clienților. Serverele pot fi de mai multe tipuri: web, email, baze de date, file server-e. Un singur server poate furniza servicii multiple. De exemplu, un server poate fi și server Web și file server. Un server Web stochează pagini Web și livrează pagini cu informații la cererea clienților. [47]
- SESIL¹**, (bot.) așezat nemijlocit pe suport: frunză lipsită de pețiol vizibil, la iarbă grasă, iarbă de urechi (*Sedum maximum*), vâsc (*Viscum album*); flori sau fructe lipsite de pedicel vizibil, aspect întâlnit la tulchină (*Daphne mezereum*). Frunzele sesile pot fi amplexicaule, concrescute, decurente; stamine sesile, la pin (*Pinus* sp.); stigmatte sesile, la mac (*Papaver* sp.). [50]
- SESIL²**, (acv.) hidrobionți care trăiesc fixați de substrat (roci sau alte suporturi inerte) formând de regulă colonii. De această categorie aparține o parte însemnată de producători (microfitele biotectonului, algele macrofite marine, iar dintre animalele bentonice, spongierii, numeroase celenterate, polichete tubicole, briozoare, unele bivalve, ascidiile etc.). [50]
- SESIUNE DE LUCRU**, (inform.) perioada de timp în care un utilizator se află în dialog cu sistemul de calcul, de la un anumit terminal. [47]
- SESTON**, (ecol.) totalitatea organismelor microscopice (vii, moarte sau ca forme de rezistență) care plutesc în apă; componentele vii ale sestonului formează *biosestonul* (care include fitoplanctonul, bacterioplanctonul, zooplanctonul), iar organismele moarte (sau fragmentele de organisme) alcătuiesc *abiosestonul*. Sestonul, în ansamblul său, prezintă importanță ca obiect trofic pentru anumiți consumatori, participând astfel la derularea circuitelor biogeochimice din ecosistemele acvatice și a fluxurilor de energie. [7]
- SESTONOFAG**, (ecol.) organisme care se hrănesc cu seston. [10]
- SET CROMOZOMAL**, (genet.) număr gametic de cromozomi. Un organism diploid are două s.c., iar unul poliploid are n seturi. [56]
- SETACEU**, (bot.) cu peri lungi, rigizi, groși și mai rari, aspect întâlnit la caliciul de la gușa porumbelului (*Silene nutans* ssp. *dubia*); tulpina la amăruță (*Picris hieracioides*) acoperită cu peri setiformi rigizi, de obicei dubli, la vârf claviform ramificați; frunzele la tăpoșică (*Nardus stricta*). [50]
- SETA**, 1. (micol.) Element steril al himenului de la unele bazidiomicete, încadrate în ordinul *Aphylliphorales*; sunt hife scurte cu peretele îngroșat, brun. Se colorează ireversibil întunecat cu reactivul Kott. 2. (bot.) Păr de pe organele plantelor, aspru, rigid și lung. 3. (bot.) Pedicelul capsulei la briofite (ex., mușchiul de pământ). [69]
- SETCĂ**, (pisc.) instrument de pescuit pasiv, format din plase dreptunghiulare, de 25-30 x 1,5-2 m, alcătuite dintr-o singură rețea (setcă simplă) sau din trei rețele suprapuse (setcă compusă). Rețelele sunt prinse la marginea de sus de o frânghie pe care se înșiră plute, iar la marginea de jos pe o frânghie pe care se înșiră plumbi. Se fixează cu prăjini sau se lasă purtate de curentul apei susținute de un flotor. [10]
- SETO-NAIKAI**, parc național situat în Japonia. Suprafața, 65.925 ha (1934). Altitudine, 0-932 m. Este constituit dintr-un arhipelag format din 600 de insule mici stâncoase de origine vulcanică dispuse între insulele Honshu, Kyushu și Sikoku. Insulele protejate au o parte din linia de coastă specifică arhipelagului nipon ca peisaj. În cadrul vegetației predomină pădurile de pini negri. Pe Muntele Takasakiamă trăiesc aproximativ 450 de macaci japonezi, cerbi sika, mistreți, acvila galbenă, iar în apa mării, leul de mare (*Neophoca cinerea*). [50]
- SETOS**, (bot.) abundent acoperită cu peri setacei, neregulat dispuși, aspect întâlnit la tătăneasă (*Symphytum officinale*) și la alte specii. [50]
- SETTER**, (zool.) grup de rase de câini, specializați în vânatoarea păsărilor, foarte buni pentru chetă și aret. [34]
- SETULĂ**, (bot.) plantă prevăzută cu sete mici, adică peri mici, aspri, rigizi. [50]
- SEU**, (zootehn.) grăsimea obținută de la bovine, ovine, cabaline și utilizată în scopuri industriale. [34]
- SEVAN¹**, (acv.) lac de origine tectonică, localizat în Federația Rusă. Are suprafața de 1.416 km² și adâncimea maximă de 98,7 m. Țărmlul lacului este constituit din lavă și travertin, iar fundul lui din nisipuri și mături. Pe o mică porțiune, sub adâncimea de 50 m adâncime, substratul conține cristale de carbonat de calciu. Fundul cu „Zona cristalelor” constituie o trăsătură distinctă a lacului. [45]
- SEVAN²**, rezervație naturală situată în Armenia. Suprafața, 170.000 ha (1978). Păstrează ambianța lacului Sevan situat la 1.925 m altitudine. Lacul are suprafața de 1.416 km² și adâncimea maximă de 98,7 m. Cuveta este de origine tectonică. Țărmlurile sunt constituite din lavă. Lacul este înconjurat de o centură muntoasă (Ghegam, Vardenis, Areguni, Sevan) cu

- înălțimea medie de 2.500-2.800 m. Cel mai înalt vârf este Azhdaak, de 3.600 m. Cantitatea de precipitații în zonă este de 400-500 mm anual. În apele lacului se află o ihtiofaună bogată, reprezentativ fiind păstrăvul ișcan (*Salmo ischchan*) ce poate ajunge la 6 kg, urmat de specia *Varicorhinus capoëta sevangi*, mreana (*Barbus gotschaicus*) și alte specii endemice. [50]
- SEVĂ**, (bot.) lichid, umoare. Soluție nutritivă care circulă în vasele plantelor, cu rol de hrănire, depozitare de substanțe organice etc. 1. *S. brută*, soluție de săruri minerale luate din sol cu ajutorul rădăcinilor sau din apă cu ajutorul altor organe, adaptate pentru procurarea din mediu a substanțelor minerale necesare plantei. Ea circulă prin vasele lemnoase în sens ascendent, respectiv din jos în sus, până la țesuturile asimilatoare, unde se desfășoară procesul de fotosinteză. Viteza de conducere variază în funcție de particularitățile de structură și de talie ale plantelor. În traheide, viteza este de 1-6 m/h, iar în trahei, de peste 100 m/h. Viteza de conducere variază în cursul anului și în cursul a 24 de ore. În timpul anului ea este maximă primăvara, se reduce puternic toamna și este oprită iarna. În cursul a 24 de ore este maximă în timpul zilei și minimă în timpul nopții. În conducerea s. brute intervin forța de sucțiune a celulelor din frunze, ca urmare a transpirației, și presiunea radiculară. 2. *S. elaborată*, soluție de materii organice bogate în glucide, formată în țesuturile asimilatoare prin procesul de fotosinteză. Ea circulă prin vasele liberiene în sens descendent, respectiv de sus în jos. [50]
- SEVRAJ**, (psih.) legat de o acomodare a sistemului nervos la substanțele toxice utilizate în exces de subiect, s. se manifestă printr-o serie de simptome fizice și psihice: anxietate, agitație, astenie, insomnie, anorexie, tremurături, amețeli, contracții musculare, dureri musculare etc. [28]
- SEX¹**, (reprod.) ansamblu de caracteristici contrastante și complementare pe care le prezintă indivizii mascul și femelă, + sau - (dacă diferențele sunt numai fiziologice), donor și receptor (în procariote) sau clonele din interiorul aceleiași specii, ca și capacitatea de a realiza amfimixia (reproducerea) și/sau recombinația genetică de către astfel de indivizi. Fundamentul divergenței biologice a sexelor poate fi sau intrinsecă organismului sau imprimată (determinată) de mediul său. Sexul este capabil să afecteze expresia fenotipică și raportul genetic al determinanților ereditari cromozomali. [69]
- SEX²**, (sex.) totalitatea caracteristicilor care definesc bărbatul sau femeia, în mod excepțional ca

- intersexuat. Se poate deosebi un sex genetic, unul gonadal și altul morfologic. [22]
- SEX GENETIC**, (sex.) determinat de natura gonozomială a celor doi gametei. [22]
- SEX GONADAL**, (sex.) sex impus de structura gonadelor. [27]
- SEX MORFOLOGIC**, (sex.) care se referă la structura organelor genitale interne și externe. [27]
- SEX-RATIO¹**, (cineget.) proporția dintre cele două sexe ale speciilor de vânat. Se exprimă în formă de 1:1 sau 1:2 punând la început masculul. [42]
- SEX RATIO²**, (ecol.) raportul dintre sexe într-o populație. [24]
- SEXARE**, (zootehn.) recunoașterea sexului la păsări în vederea separării lor, încă de la vârsta de o zi. [34]
- SEXTANT**, (astr.) aparat cu care se poate măsura distanța unghiulară, pe baza legilor reflexiei. Se compune dintr-un sector circular metalic gradat de 60° și un sistem de două oglinzi, una situată pe o rază mobilă într-un plan perpendicular pe sector și alta pe o rază fixă. [12]
- SEXUPARE**, (zool.) femelele partenogenetice mictice din ciclul de dezvoltare al afidelor; ele depun două tipuri de ouă, din care ies masculi, respectiv femele. [62]
- SFAT GENETIC**, (genet.) sfat care se dă unei persoane care vrea să știe dacă există riscul de a face o tulburare genetică oarecare sau de a avea descendenți cu o boală ereditară. [19]
- SFÂNȚA ANA**, lac de origine vulcanică din România. Se află așezat în masivul Ciumatu din Munții Ciucului, pe fundul craterului unui vulcan stins, adânc de cca 200 m, la o altitudine de 950 m. Forma lui este aproape circulară, cu o lungime de 620 m, lățimea maximă de 460 m, suprafața de 19,50 ha și adâncimea maximă de 7 m. Lacul este înconjurat de arboreți de fag și rășinoase. El este alimentat de apa provenită din precipitații și probabil și din izvoare subcavtice. Populația piscicolă este formată în exclusivitate din somn pitic (*Ictalurus nebulosus*), adus sub formă de puiți (1.000 de exemplare) din Ungaria la data de 30 noiembrie 1908. Lacul este cuprins pe lista monumentelor naturii, făcând parte dintr-o rezervație științifică naturală de 75 ha. Peisajul complex oferit de Lacul Sfânta Ana, pădurea de conifere și foioase care îmbracă cea mai mare parte din versanții masivului muntos, defileul Oltului în apropiere, izvoarele minerale și mofetele de la Tușnad au contribuit la dezvoltarea unui adevărat complex turistic în regiune. Apa are grad de mineralizare redus (50-70 mg/l). Aici, în anul 1900 s-a colonizat și adaptat o specie de somn pitic american. [45]
- SFÂNȚA ECATERINA**, rezervație naturală situată în Egipt (Peninsula Sinai) (1980). Se află întinsă pe

pantele Muntelui Sfânta Ecaterina. Protejează gazele și leoparzi. [50]

SFÎNȚA SCRIPTURĂ, (rel.) Biblia, cartea care cuprinde Cuvântul lui Dumnezeu, fiind inspirată de Duhul Sfânt. Canonul Sf. Scripturi a fost stabilit de Biserică și ea are menirea de a o interpreta corect. [65]

SFÎNȚUL LAURENȚIU, fluviu în Canada, care izvorăște din Lacul Ontario. Lungimea inițială a fluviului este de 1.200 km, iar împreună cu Marile Lacuri ajunge la 3.500 km. Suprafața bazinului este de 1.269.000 km². Fluviul se varsă printr-un lung estuar în Oceanul Atlantic. Străbate cele mai importante orașe ale Canadei, și anume Montreal, Quebec și Trois-Rivières. [25]

SFÂRȘITUL LUMII, (rel.) așa cum lumea a avut un început, ea va avea și un sfârșit. Sfârșitul va fi o înnoire a lumii. [65]

SFÂȘIEREA FRUNZELOR DE ORZ (*Helminthosporium gramineum*), (fitopat.) micoză la care ascosporii își mențin facultatea germinativă până la 16 ani, infestând solul. Boala se manifestă pe toate organele plantei. Pe frunze apar pete sub formă de dungi paralele cu nervurile. La început petele sunt de culoare gălbuie, apoi brune. În aceste porțiuni frunzele se sfâșie, după care se usucă în întregime. Plantele atacate de timpuriu stagnează în creștere, nu mai are loc înspicarea sau, dacă se produce, florile sunt sterile. Măsurile de prevenire și combatere constau în evitarea monoculturii și tratarea semințelor cu produsul Vitalin 85 PTS în doză de 3kg/t. (I. Moga, M. Schitea, M. Mateiaș, 1996) [50]

SFECLA ROȘIE (*Beta vulgaris* ssp. *esculenta* f. *rubra*, fam. *Chenopodiaceae*), (agric.) se mai numește *țegă*, *țegă roșie*, *roșcă*, *sfeclă de masă*, *pangale*. Este originară din regiunile învecinate Mării Mediterane, Mării Negre și Mării Caspice, unde și astăzi se întâlnește în flora spontană. Cunoscută în cultură cu cca 400 de ani î.Hr., fiind cultivată mai întâi în Italia, Franța și apoi în majoritatea țărilor din vestul și sudul Europei. În prezent, realizează producții mai mari: Anglia, Franța, Italia, Olanda și Germania. În Franța, în perioada septembrie-ianuarie, consumul pe persoană și an de s.r. este în jur de 1,3 kg. La noi în țară sunt dovezi scrise care atestă prezența acestei plante în cultură, de la începutul secolului al XIX-lea. În prezent, se cultivă în aceleași zone ca morcovul, ocupând circa 3% din suprafețele cultivate cu legume rădăcinoase. Se cultivă pentru rădăcinile sale îngroșate, cu valoare alimentară ridicată și cu largă folosire în arta culinară și industria conservelor. Ca și celelalte rădăcinoase, s. r. are și însușiri terapeutice cu rol în reglarea tensiunii arteriale, reglarea funcțiilor fiziologice ale organismului, contribuind la

eliminarea susținută a toxinelor din ficat, rinichi, vezica biliară etc. Rădăcina este pivotantă, puternică, iar în faza de tuberizare devine cărnosă, mare, cu forme diferite în funcție de soi, de culoare roșie-violacee datorată conținutului ridicat în pigmenți antocianici. Secțiunea transversală prin rădăcina tuberizată evidențiază mai multe cercuri concentrice, unele de culoare mai deschisă alternând cu altele de culoare mai închisă. Sunt preferate soiurile cu colorație cât mai intensă și cu zone cât mai reduse deschise la culoare. La producerea de semințe trebuie să se asigure distanțe mari de izolare (2 km) pentru a nu se produce încrucișarea cu celelalte subspecii de sfeclă, în special cu cea furajeră. Fructul este o poliachenă (glomerul), numit impropriu sămânță, și conține 4-5 semințe, ceea ce face ca dintr-un glomerul să răsăre mai multe plante și să fie necesar răritul culturii. Realizarea tipurilor de plante cu semințe monogerme a făcut posibilă eliminarea lucrării de rărit. Într-un gram intră 50-80 glomerule. Facultatea germinativă este în jur de 90-95% și se păstrează 4-5 ani. *Cerințele față de factorii de vegetație*. S.r. este mai pretențioasă la căldură, în comparație cu celelalte rădăcinoase. Semințele încolțesc la 8-10°C, dar la temperaturi în sol de 10°C răsar în 15-20 zile, la 16°C (în sol) în numai 10-12 zile. Semănatul în câmp deschis se efectuează când temperatura solului este de 6-10°C pentru a reduce durata de timp până la răsărire. Temperatura optimă pentru dezvoltare este de 18-25°C. Reușește în regiunile cu climat dulce, fără variații mari de temperatură și cu umiditatea aerului relativ ridicată. Semincerii reclamă un climat mai răcoros și un regim de precipitații mai abundent. Are pretenții ridicate față de regimul de umiditate, în special în prima parte a perioadei de vegetație și către sfârșitul acesteia, când se depun substanțele de rezervă în rădăcini. Pe solurile ușoare trebuie să fie fertilizată cu 30-40 t gunoi de grajd descompus. Sunt contraindicate solurile tasate, asfixiante și cu drenaj redus. Terenurile argilo-silicioase sau argilo-calcaroase îi convin în măsura în care sunt bine aprovizionate cu materie organică. Totuși este bine ca semănăturile timpurii să fie efectuate pe terenuri ușoare, aluvionare. Posedă o oarecare toleranță la salinitate și acceptă un pH al solului de 5,8-7,5. În solurile acide, randamentul culturii este foarte scăzut. *Tehnologia de cultivare*. Se cultivă obișnuit prin semănare direct în câmp, mai rar prin răsad, de regulă pe suprafețe restrânse în grădinile familiale de legume. Înfăințarea culturii se face prin semănat direct. Epoca de semănat este, de regulă, în luna aprilie, când temperatura solului la adâncimea 0-5 cm se stabilizează la 7-8°C și nu mai este pericol de

înghețare a solului. Dacă temperatura este prea ridicată (mai mare de 25°C), se poate întâmpla ca răsărirea plantelor să fie compromisă. Schema de semănat în rânduri echidistante, la 35-40 cm distanță între ele. Norma de sămânță necesară este de 10-15 kg sămânță/ha în cazul seminței plurigerme sau 8-10 kg sămânță/ha când se folosește sămânță monogermă. Se realizează astfel o desime a culturii de 550-600 mii plante/ha, revenind 18-20 semințe pe metrul liniar. Cultivarea prin răsad se practică în grădinile familiale pe suprafețe restrânse, mai mult în regiunile nordice și numai la soiurile cu rădăcină rotundă. Răsadul se plantează în câmp, în a doua jumătate a lunii aprilie, în benzi de 2 rânduri, după schema 50 + (20+20) x 30 cm. Recoltarea pentru consumul din timpul verii poate începe din momentul în care rădăcinile au 3-3,5 cm diametru la colet. Se recoltează manual, prin smulgere, pe alese și pe măsura solicitării la consum. Pentru păstrarea din timpul iernii, se recoltează la sfârșit de octombrie-începutul de noiembrie (oricum, înainte de apariția primului îngheț), întotdeauna pe timp frumos. După recoltare, rădăcinile se curăță de pământ și frunze prin răscuire în jurul coletului și se lasă 2-3 zile în grămezi pe câmp să se zvânte, după care se adună și se transportă la locul depozitării peste iarnă. Păstrarea se poate face în silozuri de suprafață, în pivnițe, spații special amenajate și cel mai bine în spații frigorifice la temperatura de -1°C până la +1°C și 95% umiditate relativă. Acest ultim procedeu de păstrare asigură conservarea rădăcinilor timp de 5-7 luni, ceea ce asigură consumul până la apariția producției anului următor. Producția este de 25-40 t/ha. Soiuri: *De Arad*, cu rădăcină îngust-oblongă, și *Bordo*, cu rădăcină rotundă. [72]

SFECLA DE ZAHĂR (*Beta vulgaris* var. *altissima*, fam. *Chenopodiaceae*), (agric.) plantă erbacee, biennială, cultivată, originară din bazinul mediteranean. Rădăcinile și frunzele au utilizări în medicina umană tradițională. Conțin principii active care regularizează funcțiile hepatice, ameliorează sau înlătură durerile de stomac, stimulează pofta de mâncare. În unele zone sfecla de zahăr este folosită contra diareei și dizenteriei, pentru tratarea amigdalitei, rănilor infectate, contuziilor, scurgerilor vaginale. Utilizată ca materie primă pentru extragerea zahărului și fabricarea spirtului. Melasa este folosită în industria spirtului. Specie meliferă. Florile sunt vizitate de albine pentru culegerea de nectar, dar mai ales pentru abundența de polen. Producția de miere, 5-15 kg/ha. Pondere economico-apicolă mijlocie. Melasa se folosește în hrana animalelor. Tăiței (partea insolubilă) proaspeți, uscați, murați sunt un nutreț valoros. Frunzele și coletele reprezintă un nutreț

verde cu valoare nutritivă ridicată, compatibilă cu a porumbului și a sfecele de nutreț. [50]

SFECLĂ FURAJERĂ (*Beta vulgaris* var. *crassa*, fam. *Chenopodiaceae*), (agric.) plantă erbacee, biennială, furajeră, cultivată, meliferă, de origine mediteraneană. Rădăcinile și frunzele au utilizări terapeutice în medicina umană tradițională pentru tratarea contuziilor, rănilor, scurgerilor vaginale (leucoree). Florile furnizează albinelor polen și nectar. Producție de miere, 5-15 kg/ha. Pondere economico-apicolă mijlocie. Folosită ca furaj succulent în hrana animalelor de către toate speciile. Se însilozază și se utilizează în timp de iarnă. De exemplu, rădăcinile se toacă și se amestecă cu alte nutrețuri și se dau animalelor să le mănânce. Se pot consuma și ca atare, fără a fi amestecate. Frunzele însilozate sunt consumate cu mare plăcere de animale. [50]

SFECLĂ PENTRU FRUNZE ȘI PEȚIOL (*Beta vulgaris* ssp. *vulgaris* var. *vulgaris* – s. pentru frunze; var. *flavescens* – s. pentru pețiol, fam. *Chenopodiaceae*), (agric.) specie legumicolă, erbacee, biennială, cu două varietăți de la care se consumă frunzele în întregime sau numai pețiolul îngroșat (cârnos) și fraged, care au un conținut ridicat în albumine, substanțe azotate, săruri minerale și vitamine; sin. *mangold*. Provine din specia de sfeclă sălbatică (*Beta vulgaris* ssp. *maritima*), spontană, din zona estică a Mării Mediterane, una dintre plantele legumicole cunoscute încă din antichitate. În prezent este răspândită în unele țări din centrul și apusul Europei. La noi în țară este cultivată de către unii amatori din sudul Transilvaniei și este inclusă în grupa speciilor legumicole cu perspectivă de extindere. Spre deosebire de cea pentru rădăcină, formează o rădăcină subțire, lignificată, dar frunzele au dimensiuni mult mai mari, până la 60-70 cm, cu pețiolul foarte lat (5-7 cm) și gros (1-2 cm), fraged, succulent, nervuri mari groase și limbul fin, ondulat. Temperatura de germinare 5-6°C, temperatura optimă de creștere 15-23°C, plantă de zi lungă, mai pretențioasă la umiditate, dar nu suportă excesul de apă, dă rezultate foarte bune pe soluri fertilizate cu gunoi de grajd, cu textură mijlocie și pH între 6 și 7. *Tehnologia culturii*: utilizează două metode: prin semănat direct și prin răsad. Semănatul direct se face primăvara devreme, la sfârșitul lunii martie, 15-16 kg/ha, la 2-3 cm adâncime. Recoltarea începe din 20-30 iulie și durează până la venirea înghețului. Se obțin 25-30 t/ha. [72]

SFENETMOID, (anat.) osul în inel. Os care formează partea anterioară a craniului la broaște. Este alcătuit prin fuziunea a 2 orbitosfenoide, care se extind spre partea posterioară a regiunii etmoidale. [37]

SFERĂ CEREASCĂ, (astr.) contopirea bolților cerești aparente, văzute din diferite puncte ale Terrei; pe ea sunt răspândite stelele, planetele, Luna, Soarele. [12]

SFEROCISTE, (micol.) celule mari, sferice sau ovalare, dispersate printre hifele tipice ale tramei heteromere de la unele bazidiomicete (ex., *Russulaceae*). [69]

SFEROCITOZA EREDITARĂ, (med. u.) afecțiune autosomal dominantă caracterizată prin hematii mici și sferice, fragile, anemie, icter și splenomegalie; icter hemolitic congenital; boala Minkovsk-Chauffard. [60]

SFEROPLAST, (citol.) celulă al cărei perete celular a fost alterat biochimic și structural, mai degrabă decât total îndepărtat. S. poate rezulta prin digestie enzimatică sau prin inhibiția biosintezei peretelui celular. Celula cu un astfel de perete modificat are formă sferică de unde derivă și numele său. [69]

SFEROZOM, (citol.) organit vezicular, sferic, de 0,5-1 mm în diametru, delimitat de o membrană simplă, caracteristic celulelor plantelor; are rol în sinteza și depozitarea lipidelor. [69]

SFINCTER, (anat.) structură musculară ce are rolul de a închide un conduct; insectele pot prezenta sfinctere musculare la nivelul sistemului respirator sau la nivelul tubului digestiv. [62]

SFINGID, (zool.) lepidoptere din familia *Sphingidae* care au zborul extrem de rapid și trompa lungă, ce le permite să se hrănească fără să se așeze pe flori; larvele lor au un spin codal dorsal caracteristic. Cea mai cunoscută specie din această familie este fluturele cap-de-mort, *Acherontia atropos*. [62]

SFINGOGLICOLIPIDE, (biochim.) lipide complexe care nu conțin radical fosforic în moleculă. Sunt constituite din sfingozină, acizi grași și diferite oze (glucoză, galactoză sau derivați ai lor) condensate glicozidic. Din această categorie fac parte cerebrozidele, gangliozidele și sulfatidele. Sunt de origine animală, găsindu-se în substanța albă din creier, în măduva spinării, terminații nervoase etc. [9]

SFINGOLIPIDE, (biochim.) lipide complexe constituite din sfingozină condensată amidic cu acizi grași superiori (saturați, nesaturați și hidroxilați) cu care formează ceramide, iar acestea mai conțin o componentă care poate fi cu fosfor (sfingofosfolipide) sau fără fosfor (sfingoglicolipide). Nu conțin glicerol. Sunt de origine animală, dar pot fi prezente și în unele microorganisme. [9]

SFINGOMIELINE, (biochim.) lipide complexe din categoria sfingolipidelor constituite din sfingozină condensată amidic cu un acid gras superior și esterificată cu fosforilcolina sau fosforilcolamina. Se deosebesc între ele prin natura acidului gras constituent (acid palmitic, stearic, lignoceric,

nervonic). În cantități mici se găsesc în toate țesuturile animale, dar sunt mai abundente în substanța albă a sistemului nervos central, în nervii periferici. [9]

SFINGOZINĂ, (biochim.) aminoalcool cu lanț lung de hidrocarbură (18 atomi de carbon), care intră în structura tuturor sfingolipidelor. Acizii grași sunt condensați prin legătură amidică la gruparea amino a sfingozinei, formând ceramide. Acestea pot lega sub formă esterică la gruparea alcool primar a sfingozinei un radical de fosforilcolină sau fosforilcolamină, dând naștere sfingomielinelor, sau leagă glicozidic un glucid formând sfingoglicolipide. Există și o serie de derivați ai sfingozinei: sfinganina, fitosfingozina, care au același rol. [9]

SFREDEL, (ind.) unealtă în formă de bară, prevăzută la un capăt cu muchii ascuțite sau cu tășuri și folosită pentru executarea găurilor. [13]

SFREDELITORUL PORUMBULUI (*Ostrinia nubilalis*), (zool.) dăunător. Apare mai frecvent în centrul Transilvaniei, Banat, zona îndiguită a Dunării și în condiții de irigare. La acest dăunător cea mai mare parte din hibridii cultivați au rezistență satisfăcătoare. [50]

SFREDELITORUL TULPINILOR DE COACĂZ (*Synanthedon tipuliformis*, sin. *Sesia tipuliformis*, *Aegeria tipuliformis*, fam. *Sesiidae*), (zool., pest.) dăunător care are o singură generație pe an și iermează ca larvă în galeriile făcute în lăstari, de obicei la baza acestora. Larvele se hrănesc cu măduva tulpinilor și lăstarilor până la căderea frunzelor, iar în primăvară își reiau activitatea. Lăstarii atacați nu pornesc în vegetație sau vegetează foarte slab, vârfurile acestora se ofilesc, se brunifică și se usucă. Pentru reducerea rezervei biologice se taie și se distrug lăstarii infestați cu larvele dăunătorului. În vederea avertizării corecte a tratamentelor fitosanitare se folosește feromonul sexual de sinteză realizat la Institutul de Chimie „Raluca Ripan” – Cluj-Napoca. Pentru combaterea dăunătorului se execută 1-2 tratamente după scuturarea petalelor folosind pentru stropit unul din insecticidele: Ekalux S (conc. 0,075%), Nurelle D (conc. 0,075%), Reldan 40 EC (conc. 0,1%), Ekalux 25 EC (conc. 0,1%), Sumi alpha 2,5 EC (conc. 0,03%), Somicidin 20 EC (conc. 0,02%), Talstar 10 EC (conc. 0,04%) etc. [66]

SFREDELITORUL TULPINILOR ȘI LĂSTARILOR DE COACĂZ (*Sesia tipuliformis*), (zool., pest.) dăunător care produce pagube mari. În tufe atacate se usucă mulți lăstari, florile leagă slab, iar fructele se scutură imediat după formare. Producția se reduce cu 30-50%. Se recomandă arderea lăstarilor atacați. Combaterea chimică la avertizare cu unul din produsele: Metasistox R.50 – 0,05%;

Sintox 25 – 0,2%; Carbetox 37 – 0,5%; Zolone 35 – 0,2%; Fosfatox r.35 – 0,1%; Wophatox 30 – 0,3%. [50]

SHANNON, fluviu în arhipelagul britanic (Irlanda), care izvorăște din Dealurile Slieve Anierin (368 m) și se varsă în Oceanul Atlantic, având un estuar de 100 km. Suprafața bazinului este de 15.700 km² și lungimea este de 368 km. [25]

SHARI, fluviu în Africa. Are scurgere endoreică, izvorând din Podișul Ubangui-Shari și vărsându-se în Lacul Ciad printr-o deltă. Are 1.400–1.500 km lungime și 700.000 km² suprafață. Cel mai mare afluent este Logone cu care confluează în apropierea capitalei Ciadului N'Djamena. [25]

SHATT-AL-ARAB, ultimul sector din sistemul hidrografic Tigru-Eufrat. Are 195 km lungime și împreună cu tot sistemul ocupă o suprafață de 1.000.000 km². Trece prin orașul Basra și se varsă în Golful Persic. [25]

SHELL, (inform.) program separat, care asigură o comunicare directă între operator și sistemul de operare. [6]

SHENNONGJIA, rezervație naturală situată în China (provincia Hubei). Suprafața, 2.000 ha (1979). Teritoriul rezervației include un areal muntos abrupt în nord-vestul provinciei, cu altitudini cuprinse între 1.000 și 3.052 m. Vegetația cuprinde specii de plante rare, specii de plante medicinale, specii forestiere. Arborii ocrotiți sunt: nanmu, stejarul albastru japonez, pinul armandii (*Pinus armandii*), plopi albi, cimișirul chinez (*Buxus sempervirens*), brazi, azalee, bambuși, specia *Paulownia imperialis* cu flori violacee etc. Pe pantele muntelui, la altitudini de peste 2.500 m cresc păduri de bambus (bambusul săgeată). Sunt prezente mai multe specii de plante relict: *Davidia involucreta*, *Emmenopteris henryi*, arborele de lealea, arborele de santal etc. Între plantele medicinale importante sunt: ginsengul, *Gastrodia* sp., *Fritilaria* sp., *Selafinella tamariscina*, *Trillium tschonoskii*. Fauna este bogată și variată. Ea constă din maimuța aurie, resus, macacul cu coadă scurtă, moscul, marele panda, leopardul, fazanul auriu, salamandra gigantă, lupul etc. [50]

SHIKOTSU, lac situat în Japonia, într-o calderă vulcanică din insula Hokkaido. Are suprafața de 77,6 km² și adâncimea de 363 m. Este al doilea lac din Japonia după Tazawa și cel mai adânc lac din insula Hokkaido. [45]

SHORAN, procedeu radiotehnic de determinare a punctului navei sau aeronavei la distanțe mici de coastă sau de sol. [31]

SHWE-U-DAUNG, rezervație naturală situată în Birmania (regiunea Sikian). Suprafața, 32.760 ha (1918). Ocrotește fauna compusă din rinocerul bicorn

(*Rhinoceros sumatrensis*), elefantul indian, bantengul (*Bibos banteng burmanicus*), gaurul, cerbii muntjac și sambar (*Cervus duvauceli*), mistrețul, tigru, leopardul, iar dintre păsări păunul, fazanul, găina Bankivă. [50]

SI BEMOL, (cult.-art.) una dintre denumirile silabice ale sunetelor; acordajul unor instrumente transpozitorii care sună cu un ton mai jos de cum sunt scrise notele destinate lor. În acest acordaj se folosesc astăzi clarinetul, clarinetul bas, trompeta, cornetul, saxofonul soprano sau poate fi cu 7 tonuri mai jos de cum sunt notele destinate lor. [67]

SI BEMOL MAJOR, (cult.-art.) tonalitate majoră cu tonica *si bemol*; are doi bemoli ca armură (*si bemol, mi bemol*). Când figurează în titlul unei piese, înseamnă că tonalitatea de bază a acesteia este gama lui *si bemol major* și că ea se încheie, de regulă, cu tonica acelei game (*si bemol*). [67]

SI BEMOL MINOR, (cult.-art.) tonalitate minoră cu tonica *si bemol*; are 5 bemoli ca armură (*si bemol, mi bemol, la bemol, re bemol, sol bemol*). Când figurează în titlul unei piese, înseamnă că tonalitatea de bază a acesteia este gama lui *si bemol* și că ea se încheie, de regulă, cu tonica acelei game (*si bemol*). [67]

SI MAJOR, (cult.-art.) tonalitate majoră cu tonica *si*; are 5 diezi ca armură (*fa diez, do diez, sol diez, re diez, la diez*). Când figurează în titlul unei piese, înseamnă că tonalitatea de bază a acesteia este gama lui *si major* și că ea se încheie, de regulă, cu tonica acelei game (*si*). [67]

SI MINOR, (cult.-art.) tonalitate minoră cu tonica *si*; are doi diezi ca armură (*fa diez, do diez*). Când figurează în titlul unei piese înseamnă că tonalitatea de bază a acesteia este gama lui *si major* și că ea se încheie, de regulă, cu tonica acelei game (*si*). [67]

SIAL, (geol.) denumire acordată crusteii sau scoarței terestre alcătuite din roci bogate în siliciu și aluminiu; grosimea Sial este mai mare sub continente și mai mică sub oceane. [25]

SIALOADENITĂ, (med. u.) inflamația unei glande salivare. [60]

SIALOLITIAZĂ, (med. u.) calculoză a glandelor salivare, care poate obtura complet sau incomplet calea de excreție a glandei respective, producând tumefacția ei. Se manifestă prin dureri în crize, condiționate de alimentație și scurgeri intermitente de salivă amestecată cu dopuri fibrinopurulente. [60]

SIALOREE, (med. vet.) curgerea pasivă a salivei din cavitatea bucală, adesea din cauza imposibilității de a fi deglutită. Post-mortem nu se poate face diferența exactă între hipersalivație (ptialism) și sialoree, fiind sesizate doar urmele de salivă rămase în jurul botului și, eventual, în regiunile învecinate. [33]

SICLEMIE, (med. u.) grup de anemii hemolitice severe datorate unor hemoglobinopatii, care au ca trăsătură comună anomalia de formă a eritrocitelor după care sunt numite. [60]

SICONĂ, (bot.) fruct compus provenit dintr-o inflorescență globuloasă, prevăzută cu o cavitate pe pereții căreia se găsesc numeroase flori femele și mascule. După polenizare și fecundare, din ovarul gineceului fiecărei flori femele se formează un fruct uscat (achenă). Partea globuloasă închide în interior achenele, devine cărnoasă și dulce. Întâlnită la smochin (*Ficus carica*). [50]

SIDA, (med. u.) boală care se transmite frecvent prin spermă în urma unor raporturi sexuale (heterosexuale sau homosexuale), prin transfuzii de sânge, înșămânțări artificiale, instrumente medicale contaminate. Este letală. [50]

SIDEROците, (citol.) celule de tip macrofagic diferențiate local, capabile să înglobeze și să fixeze fierul sau pigmentii feruginoși. [33]

SIDEROFOR, (fitopat.) agent de transport cu mare afinitate pentru fier; s. chelatează fierul feric din rizosferă, inhibând alte microorganismе, inclusiv patogenii plantelor. Bacteria *Pseudomonas fluorescens* are proprietăți siderofore. [61]

SIDEROZĂ¹ (FeCO₃), (chim.) sin. *siderit*, carbonat de fier natural. [36]

SIDEROZĂ², (med. u.) pneumoconioză întâlnită la muncitorii care inhalează particule fine de fier, realizându-se leziuni asemănătoare silicozei, având ca particularitate macroscopică culoarea roșie. [60]

SIEBENGEIRGE (*Cei șapte munți*), rezervație naturală situată în Germania (landul Renania de Nord-Westfalia). Suprafața, 4.200 ha (1922). Altitudine, 60-460 m. Amplasată pe malul drept al Rinului, la 12-15 km în amonte de Bonn. Cuprinde 7 mici conuri vulcanice de vârstă terțiară, cel mai înalt fiind Oelberg (459 m). În cadrul vegetației, pădurea de fag și de stejar acoperă 80% din suprafața rezervației. În cadrul rezervației se află ruinele unei vechi cetăți (anul 1147). Conservă peisajul unic din regiunea industrială a Rinului. [50]

SIERRA DE MACARENA, parc național situat în Columbia (departamentul Meta). Suprafața, 1.131.000 ha (1948). Altitudine, 50-2.500 m. Ocrotește o pădure tropicală umedă, tipic andină, cu o floră și faună variată. Este formată din elemente ale Anzilor, Amazoniei și Guyanei. Vegetația este constituită din cactuși, chiparoși, mimoze, arbori xerofili în etajul „tierra caliente“ (cald) și din palmieri, bambuși, mirți și foioase (*Quercus granatensis*) în etajul „tierra templada“ (temperat). În cadrul faunei speciile reprezentative sunt: urșii cu ochelari (*Tremarctos ornatus*), tapiri (*Tapirus*

terrestris), cerbi, mistreți, jaguari, 450 de specii de păsări, dintre care 20 de specii sunt endemice, 5 specii de broaște țestoase și mai multe specii endemice de pești. [50]

SIERRA DEL CRISTAL, parc național situat în Cuba. Suprafața, 26.305 ha (1930). Ocrotește pădurile tropicale cu esențe prețioase de palmieri (*Roystonea regia*, *Copernicia vesperatillonum*), cocotieri (*Cocos nucifera*), arborele de bumbac (*Ceiba pentandra*), guaiacul (*Guayacum petandra*), specii de orhidee (*Phajus* sp., *Vanilla* sp.). Dintre păsări este ocrotită ciocănitoarea cu cioc de fildeș (*Campephilus principalis*). [50]

SIERRA NEVADA DE MÉRIDA, parc național situat în Venezuela. Suprafața, 160.580 ha (1952). Altitudine, 600-5.007 m. Cuprinde o parte a Anzilor venezueleni, Cordiliera Sierra Nevada de Mérida, cu cel mai înalt punct Pico Bolivar (5.007 m) și Sierra de Santo Domingo. Lanțurile muntoase cu creste și vărfurile alpine sunt acoperite cu zăpezi permanente, văile sunt adânci. În zonă se găsesc mici lacuri glaciare. Vegetația este etajată altitudinal. În etajul alpin, pajiștile posedă o vegetație de tip pârmos. Sub etajul alpin, la altitudini mai joase, se află păduri de conifere, tufișuri și specii de *Podocarpus* sp. În vestul parcului sunt prezente păduri tropicale umede. Exceptând zona vestică a parcului, fauna sălbatică este foarte bogată. Este formată din ursul cu ochelari, cerbul chilian, feline, oposumul, papagali, condorul andin (*Vultur gryphus*). [50]

SIF, dună ~, (geomorf.) denumire dată creștelor ascuțite ale dunelor rezultate din intersecția versanților. [25]

SIFILIS, (med. u.) infecție cronică produsă de spirocheta *Treponema pallidum* și caracterizată printr-o succesiune de perioade floride și de latență. [60]

SIFON, (speol.) sector al unei peșteri în care tavanul coboară foarte mult, atingând apa (curgătoare sau stătătoare) sau intrând în ea. [44]

SIFONANTIE, (bot.) conformația tubuloasă a florilor radiale ligulate din antodii, aspect întâlnit la *Asteraceae/Compositae*. [50]

SIFONOFORĂ (*Siphonophora*), (zool.) subclasă de hidrozoare marine. Au polimorfism colonial accentuat. Coloniile sunt planctonice și poartă în vârful lor un pneumatofor sau unul până la mai multe clopote înotătoare. [50]

SIFONOGAMIE, (bot.) fecundarea ovulului cu polenul transmis printr-un tub polinic. [50]

SIFONOPLAST, (micol.) organ al ciupercilor format din filamente simple sau ramificate, continue, care conțin citoplasmă și mai multe nuclee. S., denumit și cenocitic, se întâlnește la ciupercile din clasa *Oomycetes*. [61]

SIFONOSTEL, (bot.) cilindrul central cu parenchim medular înconjurat de vasele lemnoase și liberiene sub formă de inele, aspect întâlnit la *Pteridophyta*. [50]

SIGMASOCIAȚIE, (bot.) complex actual de asociații, derivate dintr-o asociație primară climax și care, teoretic, pot evolua toate spre o singură asociație; corespunde cu seria (Gaussen). [15]

SIGMATISM, (psih.) defect de pronunțare a sunetelor siflante și sibilante. [28]

SIGMOID, (anat.) componentă a intestinului gros, situată între colonul descendent și rect. Are funcție de depozitare și evacuare a materiilor fecale. [21]

SIGMOIDITA, (med. u.) colopatie inflamatorie, specifică sau nespecifică, localizată pe colonul sigmoid. [60]

SIGNATIDE (*Syngnathidae*), acele și căluții de mare. Pești care au corpul acoperit cu plăci osoase mici și ale căror boturi prelungite poartă o gură mică terminală, fără dinți. Nu au înotătoare ventrale. La căluții de mare coada este prehensilă. Ouăle sunt reținute și incubate într-o pungă de sub abdomenul masculului. [37]

SIGURANȚĂ, (ind.) organ de mașină, aparat sau dispozitiv care protejează un material sau un sistem tehnic împotriva efectelor dăunătoare provocate de acțiuni interioare sau exterioare. [13]

SIHOTE-ALIN, rezervație naturală situată în Federația Rusă (regiunea Primorie). Suprafața, 347.000 ha (1935). Altitudine, 0-1.600 m. Teritoriul rezervației se întinde de pe litoralul Mării Japoniei până pe povârnișul Munților Shiote-Alin. Arealul are în vecinătatea sa diverse zone climatice. Acest aspect este oglindit în coexistența unor specii de plante și animale provenite din taiga și zona subtropicală. Peste 200 de specii de arbori, arbuști și liane sunt specifice regiunii. În floră se pot întâlni uriașul cedru coreean, brazi Saiani, tise, stejarul de Mongolia, vița de vie, mesteceni dahurici, rhododendroni de Amur, floarea de colț și peste 700 de specii de plante medicinale. Fauna este formată din peste 400 de specii. Importante sunt: zibelina, râsul, pisica sălbatică, ursul brun, ursul tibetan, cioni, cerbul sika japonez (*Cervus nippon*), cerbul axis (*Pseudaxis sika manciuricus*), elanul, căprioara, mistrețul, dihorul, jderul, tigru siberian de Ussuri (*Panthera tigris altaica*), leopardul, un număr mare de goralii etc. Dintre păsări în munți și pe litoral trăiesc: coțofana albastră, rața mare, rața mandarin, caprimulgul, cocorul de Ussuri, stârcul verde, fazanul, ierunca, pescărușii, ibisul japonez cu picioare roșii, colonii mari de *Alca*, *Uria* etc. În apa râurilor trăiesc: somonul, coregonul, morunul. Dintre reptile sunt prezente: vipera comună, șarpele *Natrix trigrina* și broasca țestoasă de apă dulce (*Amyda sinensis*). Fauna de nevertebrate este reprezentată de multe

specii de insecte. Importanți sunt fluturele *Papilio bianor maacki*, coleopterul *Callipogon relictus*, cei mai mari din Rusia. [50]

SILC, (ecol.) mâl format prin sedimentarea suspensiilor minerale în amestec cu puține substanțe organice. [10]

SILICAT, (geol.) mineral reprezentând un compus oxigenat al Si cu diferite metale în care atomii de Si sunt legați covalent cu 4 atomi de oxigen dispuși în vârfurile unui tetraedru, în jurul atomului de Si. Cel mai simplu ion astfel alcătuit este ionul de SiO_4^{4-} . Tetraedrii de Si pot fi sau independenți sau legați printr-unul sau mai mulți atomi de oxigen comuni (colțurile comune ale tetraedrilor) în grupe, lanțuri, foște sau în structuri tridimensionale în care Si poate fi înlocuit parțial cu Al. Silicații sunt cele mai răspândite minerale din roci și soluri. [29]

SILICATOZA, (med. u.) pneumoconioză datorată inhalării masive și prelungite a pulberilor unor silicați naturali. [60]

SILICE (SiO_2), (pedol.) dioxid de siliciu liber din sol, de origine primară sau secundară, prezent în forme cristaline sau amorfe de mărimi variate, de la dimensiunea granulelor de nisip până la cea a particulelor coloidale. Principalul reprezentant este cuarțul. În soluri silica se acumulează rezidual, în orizonturile eluviale, în urma proceselor de podzolire, lesivaj sau solodizare. [29]

SILICIU (Si), (chim.) element chimic cu caracter de semimetal din grupa a IV-a principală. Are Z 14 și structura învelișului de electroni $[\text{Ne}] 3s^2 3p^2$. Sub formă de combinații Si este cel mai răspândit element după oxigen, fiind un element tot atât de reprezentativ pentru regnul mineral, cât este carbonul pentru ființele vii. Se obține prin reducerea SiO_2 cu reducători energici: Mg, Al, C. Pur se obține prin reducerea tetraclorurii de siliciu, SiCl_4 cu hidrogen: $\text{SiCl}_4 + 2\text{H}_2 \rightarrow \text{Si} + 4\text{HCl}$. Rețeaua cristalină a Si este similară rețelei diamantului, având duritatea 7 (în scara Mohs), p.t. 1420°C, p.f. 2630°C. Conductibilitatea electrică, foarte mică la Si pur, crește cu temperatura și cu conținutul în impurități. La temperatură joasă are o reactivitate scăzută. În oxigen, se aprinde la 600°C. $\text{Si} + \text{O}_2 \rightarrow \text{SiO}_2(\alpha - \text{cuarț})$; $\Delta H = 208,3 \text{ Kcal/mol}$. Se combină cu unele metale cum sunt: Li, Be, Mg, Ca, Sr, Ba, Cr, Mo, W, Fe, Co, Cu, prin încălzire, formând siliciuri. Si pur este folosit datorită proprietăților semiconductoare, pentru confecționarea tranzistoarelor. Si tehnic servește ca dezoxidant pentru aliajele de cupru. Sub formă de aliaje, îndeosebi ferossiliciu (cu peste 25% Si), este utilizat în metalurgia fontei și oțelului etc. [36] Siliciu este un constituent major al solului, exprimat ca SiO_2 , conținutul oscilând între 50 și 70%. Rolul Si în viața plantelor este puțin cunoscut, se recunoaște contribuția sa la rezistența paiului, acumulându-se în graminee și ciperacee. [29]

SILICOBACTERIE, (pedol.) bacterie care are însușirea de a descompune alumino-silicați, eliberând astfel unele elemente (K, Mg) folosite de către plante. [29]

SILICOBACTERIN, (agrochim.) îngrășământ bacterian conținând tulpini selecționate de *Bacterium mucilaginosus* ssp *siliceus*; contribuie la mobilitatea potasiului în sol în forme ușor accesibile plantelor. [29]

SILICOFOSFAT DE CALCIU ($3\text{CaO}\cdot 3\text{P}_2\text{O}_5\cdot \text{SiO}_2$), (agrochim.) îngrășământ fosfatic rezultat în urma prelucrării rocilor fosfatice brute cu siliciu și acid fosforic. Conține 63-64% P_2O_5 , din care peste 94% solubil în apă și în acid citric, 21-26% CaO și 10-11% SiO_2 . Se prezintă ca un praf de culoare albă. [29]

SILICOFOSFAT DE MAGNEZIU, (agrochim.) îngrășământ mineral complex care se obține prin tratarea silicaților de magneziu cu acid fosforic diluat. Conține 34,5% P_2O_5 și 13,7% MgO. [29]

SILICOTUBERCULOZA, (med. u.) asocierea silicozei cu tuberculoza. [60]

SILICOZĂ, (med. u.) intoxicație pulmonară cauzată de inhalarea SiO_2 . Se întâlnește la lucrătorii din industria minieră, carierele de piatră etc. Procesul de intoxicare este lent, continuând și după izolarea bolnavului din mediul poluat cu SiO_2 . Gravitatea bolii depinde de durata de expunere la pulberi, de concentrația și densitatea acestora în mediul de muncă, precum și de rezistența organismului. În cazul unor concentrații foarte mari (până la 90%) boala poate lua forme acute, fiind deosebit de periculoasă. Tratamentul împotriva s. se face numai sub supraveghere medicală, prima măsură fiind scoaterea bolnavului din mediul nociv. [41]

SILICULĂ, (bot.) fruct uscat, dehiscent, scurt și lat, cu mai multe semințe, provenind dintr-un ovar bicarpelar. Carpelele sunt separate între ele de un perete membranos fals (*septum*), ex., traista ciobanului (*Capsella brusa-pastoris*), lopătea (*Linaria rediviva*) ș.a. Deschiderea are loc prin patru linii de sutură a carpelelor pe peretele fals. [50]

SILICVĂ, (bot.) fruct uscat, dehiscent, îngust și lung, cu numeroase semințe. Provine dintr-un ovar bicarpelar. Carpelele sunt separate de un perete membranos fals (*septum*), de care se prind semințele. La maturitate deschiderea are loc de la bază spre vârf prin patru linii de sutură a carpelelor de peretele fals, ex., majoritatea speciilor din fam. *Brassicaceae/Cruciferae*. [50]

SILL, (vulc.) formă de zăcământ vulcanic care a luat naștere pe aliniamente orizontale sau slab înclinate din interiorul conului vulcanic, prin consolidarea lavei părunse pe acestea. [25]

SILT, (geol.) rocă sedimentară consolidată alcătuită din particule foarte fine de mărime microscopică (0,063-0,0039). [25]

SILUMIN, (chim.) aliaj de aluminiu și siliciu (12-14% Si), folosit îndeosebi pentru confecționarea de piese turnate. [36]

SILURIAN, (geol.) perioadă din paleozoic caracterizată prin mișcările caledonice și viață în mediul marin. [25]

SILURIDE (*Siluridae*), (zool.) somni. Pești de apă dulce cu tegument nud, dar uneori cu scuturi osoase; pot avea saci respiratorii accesorii atașați la arcurile branhiale. Gura este înconjurată de mustăți lungi. Carnivori. [37]

SILURUS GLANIS → SOMN

SILVICOL, (bot.) care crește în pădure, ex., arbori, arbuști, plante erbacee. [50]

SILVICULTURĂ, știință cu caracter biologic și tehnic totodată, care se ocupă de regenerarea, îngrijirea și punerea în valoare a pădurii cultivate, în scopul asigurării depline a funcțiilor ecoprotective, economice și sociale ale acesteia. În sens larg, ea „cuprinde principiile și tehnicile de regenerare sau de înființare, de îngrijire și de conducere a arboreturilor, apelând la fondul de informație biologică, ecologică și geografică existent, în scopul fundamentării științifice a metodelor aplicate“ (I. Vlad și col. 1997) sau, mai precis, ea este „o tehnică fundamentată ecologic și aplicată în scopul realizării unor țeluri economice și supraeconomice, în limitele unui potențial stațional dat“ (H. Mayer 1977), iar în sens restrâns, ea este „știința care se ocupă numai de cultura pădurilor (întemeierea, conducerea și îngrijirea arboreturilor) fără preocupări de ordin tehnic“ (E. Negulescu și col. 1973). Bivalența tehnico-biologică a silviculturii se reflectă în caracterul pluri- și interdisciplinar al acesteia. Ea se află între științele biologice și geografice, putând fi considerată o ecologie aplicată și la diverse alte discipline cu caracter teoretic, economic, social sau tehnic (matematica, fizica, chimia, economia, dreptul mediului, sănătatea publică, estetica, tehnica recoltării și prelucrării lemnului, hidrotehnica etc.). După M. Drăcea (1942) „silvicultura este disciplina care cuprinde sistemic rânduite regulile pentru a folosi natura (eficient), în așa fel încât pe o bucată de teren să producem cu cheltuieli minime de capital maximum de produse lemnoase și servicii, fără a degrada terenul, ba chiar ameliorându-l“. Este redat aici un principiu de bază al silviculturii, acela al continuității produselor materiale și al funcțiilor ecologice. [4]

SILVINIT (KCl-NaCl), (geol.) mineral format din clorură de potasiu și clorură de sodiu. Conține 12 până la 20% K_2O . Culoarea variază în raport cu impuritățile pe care le conține, de la alb-transparent-alb lăptos la galben, cenușiu, roșu. Cristalizează în

sistem cubic. Se concentrează prin flotare sau se poate folosi direct ca îngrășământ potasic. Este fiziologic neutru. [29]

SILVOCALIE, știință cu caracter special, parte a esteticii generale care se ocupă de frumosul natural și de relațiile sale cu structurile, funcțiunile și modul de gospodărire a pădurilor. Este o știință multidisciplinară, de graniță, care prelucrează și redă într-o viziune proprie idei și principii din silvicultură, biologie, geografie, literatură, arte plastice, arhitectură, peisagistică etc. în scopul cunoașterii mai aprofundate, pe cale intuitivă (nu doar științifică), a pădurii ca fenomen geografic, ecologic și socio-cultural. Dintre direcțiile mai importante ale acestei științe noi ca manifestare, dar veche ca preocupări, menționăm: ipostaze ale frumosului silvestru natural, structura pădurii sub aspect estetic, spațiul silvestru și metaspațiul, kalonul – unitate elementară a frumosului natural –, peisajul împădurit în plan estetic, arborele, protagonist al peisajului, pădurea ca spectacol (pitorescul, liricul, epicul, tragicul, muzicalul etc.), miturile având ca temă arborele sau pădurea, motivul pădure în literatură, artele plastice și muzică, metode de gospodărire a pădurilor care implică menținerea sau promovarea (potențarea) frumosului. [4]

SILVOLOGIE, știința despre pădure ca fenomen natural. [15]

SILVOSTEPA, (ecol., geogr.) zonă de tranziție (ecotonică) între subzona pădurilor de stejari mezofili și subzona stepei cu graminee și dicotiledonate, caracterizată prin alternanța dintre rariști sau grupe mai compacte de arbori și pajiști sau tufărișuri xerice, cu care formează structuri mixte, mozaicate. Condițiile de vegetație sunt grele, dar încă suportabile pentru arbori, factorul limitant fiind precipitațiile (450-600 mm/an), la care se adaugă evapotranspirația intensă, din cauza temperaturilor ridicate (8,5-11°C). Indicele climatic de Martonne este cuprins între 24 și 30, iar solurile zonale fac parte din clasa mollică, mai rar cambică. În țara noastră silvostepa prezintă două subdiviziuni: a) silvostepa nordică (bazinul Jijia) cu climat ceva mai rece (Tm 8-8,5°C) și păduri edificate de stejar pedunculat (*Quercus robur*), având ca însoțitoare *Acer tataricum*, iar în pajiști dominând *Stipa tirsă* și *Carex humilis*; b) silvostepa sudică, la care pădurile sunt constituite în principal din stejarul pufos (*Q. pubescens*) și brumăriu (*Q. pedunculiflora*), condițiile climatice fiind mai excesive. Ele se încadrează în clasa **Quercetea pubescenti-petraeae**, iar pajiștile cu care își împart teritoriul în clasa **Festuco-Brometea** (specii principale: *Stipa lesingiana*, *S. ucrainica*, *S. capillata*, *Chrysopogon grillus*, *Festuca valesiaca*). Sub aspect spațial se disting trei categorii de silvostepă: externă (către

stepă), de mijloc și internă (către zona stejarului sau forestieră de câmpie). O altă diviziune cu conotație simbolică este aceea de silvostepă caldă (la câmpie) și silvostepă rece (în zona montană înaltă). [4]

SILVOTUNDRĂ, 1. Zonă de trecere cu climă rece spre foarte rece. 2. Înveliș vegetal de trecere între taiga și tundră. [15]

SIMA, (geol.) termen acordat părții superioare a mantalei Pământului, bogată în siliciu și magneziu, cu o densitate de 2,9-3,3 g/cm³. [25]

SIMADON 50 PU (*simazin 50%*), (pest.) erbicid preemergent care combate buruieni monocotiledonate și dicotiledonate anuale și unele perene din sămânță. Doze: 5-6 kg/ha livezi de sămburoase și semințoase, 8-10 kg/ha viță-de-vie. Produs de CHIMCOMPLEX S.A. BORZEȘTI România. [51]

SIMANEX 50 SC (*simazin 500 g/l*), (pest.) erbicid preemergent care combate buruieni monocotiledonate și dicotiledonate anuale și unele perene din sămânță. Doze: 2,0-3,0 l/ha pepiniere silvice; 3,0 l/ha (sol ușor); 3,5 l/ha (sol mediu); în livezi de sămburoase și semințoase; 3,0-4,0 l/ha viță-de-vie. Produs de MAKHTESHIM AGAN Israel. [51]

SIMARUBACEE (*Simaroubaceae*), (bot.) familie care grupează 30 de genuri cu aproximativ 200 de specii de plante lemnoase, arbori și arbuști cu scoarța amară, răspândite în regiunile tropicale și subtropicale, puține în regiunile temperate. Frunze alterne, mai rar opuse, penate sau simple. Flori mici, bisexuate (hermafrodite) sau unisexuate, actinomorfe; caliciu cu 4-5 sepele libere sau concrescute; corola din 4-5 petale; androceu cu stamine de 2 ori mai multe decât petalele; gineceu 2-6 carpelar cu ovar superior. Formula florală: ♂ (K_{4-5} sau $_{(4-5)} C_{4-5} A_{8-10} G_{(2-6)}$). Fruct drupă, rar bacă sau samară. Seminte fără albumen sau cu albumen în strat foarte subțire. Embrioul foarte mare, cu cotiledoane înguste. Flora României conține o singură specie: *Ailanthus altissima* (cenușer), $2n = 64$, cultivat ca arbore ornamental și subspontan pe terenurile degradate, însoțite, pe soluri ușoare. [50]

SIMBIONT, (ecol.) oricare din partenerii unei asociații simbiotice. [69]

SIMBIOZĂ, (ecol.) în accepțiunea actuală termenul definește conviețuirea strânsă și permanentă între două sau mai multe organisme care aparțin unor specii diferite. Sensul vechi, utilizat (eronat) uneori și azi, era de s. mutualistă. **S. ecologică obligată** – s. dintre organisme care populează același microhabitat și care sunt dependente nutrițional. Ex., s. dintre bacteriile și protozoarele din rumen, care asigură degradarea celulozei la compuși intermediari accesibili gazdei. **S. efectivă obligată** (ereditară) – s. dintre două specii care n-au existență liberă în natură

și nu pot crește independent „in vitro“ (ex., unele animale marine care au nevoie absolută de alge endosimbiotice). **S. facultativă** – s. în care cei doi parteneri pot exista în natură în stare liberă sau asociați. De exemplu, în prezența unor cantități optime de compuși azotați organici, bacteriile fixatoare de azot (din genul *Rhizobium*) și plantele leguminoase se pot dezvolta separat. **S. mutualistă** – s. între un organism autotrof și altul heterotrof-parazit, în care ambii parteneri au unele avantaje. În această categorie intră *lichenii* (conviețuirea dintre o algă sau o cianobacterie și o ciupercă) și *micorizele* (conviețuirea reciproc avantajoasă între rădăcinile plantelor și unele specii de ciuperci). **S.m.** mai este definită ca un parazitism atenuat. Evoluția în timp a simbiozei a fost asociată cu modificări structurale, biochimice și fiziologice care reprezintă caractere adaptative noi, utile pentru capacitatea organismelor asociate de a tolera condiții de mediu noi, uneori extreme, improprii pentru organismele individuale. Presiunea selectivă a asigurat dezvoltarea armonioasă a celor doi parteneri prin coordonarea activităților metabolice și a ritmului de diviziune, astfel încât nici unul nu-l poate copleși pe celălalt. **S.m.** foarte eficientă evoluează spre coordonare la nivel genetic; relația devine obligatorie și în final cele două genomuri asociate funcționează ca un singur genom, perfect coordonat. **S. parazitică** – s. în care numai unul din parteneri are avantaje, și anume *parazitul* care se hrănește cu substanțele organice pe care le absoarbe din organismul parazitat, *gazdă*. [69]

SIMBOL, (inform.) o valoare caracterizată doar prin valoarea sa unică. Simbolurile se pot afișa textual la momentul execuției. [47]

SIMBOLUL CREDINȚEI, (rel.) Crezul. El este o mărturisire de credință care expune pe scurt dogmele fundamentale ale religiei creștine și reprezintă un moment important în slujba Sfintei Liturghii, având formă de rugăciune. [65]

SIMETRIE, (bot.) raport de corespondență și egalitate între părțile identice ale unor organe, ca urmare a împărțirii acestora prin unul sau mai multe planuri de simetrie. Există s. radiară, bilaterală și dorsoventrală. **S. radiară** constă în prezența mai multor planuri, toate trecând prin axa longitudinală. Fiecare plan împarte organul în două părți egale numite enantimorfe. Întâlnită la unele plante inferioare (ciuperci), la rădăcina și tulpina plantelor superioare (brad, molid, pin, fag, stejar, grâu etc.), la multe flori (cireș, cais, cicoare, piciorul-cocoșului, lălea etc.), numite actinomorfe. Are simbolul *. **S. bilaterală** constă în prezența a două planuri perpendiculare unul pe altul. Organele, în acest caz, sunt bisimetrice, au fie o parte dreaptă și una stângă, fie o parte anterioară

și una posterioară. Întâlnite la tulpinile modificate ale cactușilor, ex., la ramurile modificate (cladodii) de *Opuntia*, mugurii de liliac, florile zigomorfe de la *Fabaceae*, *Lamiaceae*, *Violaceae* etc., sămânța de nuc are simbolul ·|. **S. dorsoventrală** constă în prezența unui singur plan, numit plan median. Organele cu asemenea plan se numesc monosimetrice. Întâlnită la unii rizomi, la frunzele celor mai multe plante, la unele fructe (păstăile leguminoaselor). Are simbolul ·↑. Există și organe asimetrice (lipsite de s.), ex., frunzele de ulm, de tei alb etc. [50]

SIMFALANGIE, (zool.) sin. *sindactilie*, malformație congenitală care constă în fuziunea falangelor unor degete. [33]

SIMFILA (*Symphyla*), (zool.), subclasă care cuprinde miriapode de 2-10 mm, deprimare. Se reproduc asexuat și partenogenetic. Dezvoltarea este anamorfică. Trăiesc în locuri umede, întunecoase, de prin frunzar, sub pietre, în mușchi. Nutriție fitofagă. Se cunosc 120 de specii. [50]

SIMFITOSOCIOLOGIE, știința care studiază sigmasociațiile și unitățile de clasificare superioare – sigmalianța, sigmaordinul, sigmaclasa. [15]

SIMFONIE, (cult.-art.) compoziție muzicală apărută în secolul al XVIII-lea, ca rezultat al evoluției muzicii instrumentale în mai multe țări. În sensul de astăzi, s. înseamnă lucrare pentru orchestră în forma ciclului de sonată, adică sonată pentru orchestră. [67]

SIMIEN, (**Munții ~**) parc național situat în Etiopia. Suprafața, 15.540 m (1969). Altitudinea maximă, 3.965 m. Din anul 1980 face parte din patrimoniul mondial natural. Este amplasat la 100 km nord-est de Gondar și la 240 km sud de Addis Abeba, pe marginea platoului Simien. Parcul conține munți cu pereți verticali și prăpăstii adânci. Vegetația este afro-alpină, formată mai ales din lobelii gigantice. Fauna reprezentativă este formată din căprioara de munte (*Tragelaphus buxtoni*), capra de stâncă (*Capra waliae*), maimuța-gelada (*Theropithecus gelada*), lupul abisinian (*Simenia simensis*), antilopa orix (*Oryx obeisa*), cobul (*Kobus deffasa*), kudul, gazela lui Soemerring (*Gazella soemerringi*), asinul somalez (*Equus somalicus*). [50]

SIMIENI, (zool.) primate arboricole, patrupede, cu membrele aproximativ egale și degete scurte. Aceste maimuțe au beneficiat de condiții favorabile spre diversificare. [22]

SIMILARITATE, (bot.) asemănarea calitativă (compoziție floristică) sau și calitativ-cantitativă (acoperire, biomasă a speciilor etc.), a două sau mai multe releveuri; se calculează și se exprimă prin indici speciali: indice de comunitate Jacqard, indice de similaritate Sørensen, indice de asemănare Kulczinski

etc.; există programe de calcul a diversilor indici de similaritate (Syn – Tax etc.). [15]

SIMILITUDINE → **SIMILARITATE**

SIMPATRIC, (ecol.) în sens strict, populații ale unor taxoni care trăiesc în aceeași comunitate locală; în sens mai larg, definește taxoni ale căror areale se suprapun. Cf. *alopatric*. [70] → **SPECIAȚIE SIMPATRICĂ**

SIMPETAL, (bot.) corolă cu petalele concrescute, gamopetală, aspect întâlnit la tutun (*Nicotiana tabacum*). [50]

SIMPLAST, (citol.) 1. Masă plasmatică multinucleată care, în funcție de originea sa, poate fi un *plasmodiu* sau *sincițiu*. 2. Ansamblul celulelor din cadrul unui țesut, organ sau organism vegetal amplu, interconexate prin plasmodesme. S. constituie un domeniu funcțional. Potrivit conceptului simplastic, corpul plantelor are o organizare mai degrabă supracelulară decât multicelulară. [69]

SIMPLECTIC, (anat.) os de cartilaj care formează o parte a arcului hioidian la peștii osoși. Este situat sub hiomandibular și în vecinătatea patratului, care se articulează cu falca inferioară. [37]

SIMPLICIDENTATĂ, (zool.) nume folosit anterior pentru rozătoarele adevărate, cele prevăzute cu o singură pereche de incisivi superiori, pentru a le deosebi de *Duplicidentata* (iepurii), care au o a doua pereche de incisivi mai mici înapoia primilor. [37]

SIMPODIAL, (fitopat.) tip de ramificație a conidioforului și de producere a conidiilor în care o conidie ia naștere în vârful conidioforului, care continuă să crească imediat de sub conidie, aceasta fiind împinsă lateral; la noul vârf al conidioforului se formează o altă conidie care este din nou împinsă lateral, iar conidioforul continuă să crească ș.a.m.d. De ex., conidioforii ciupercii *Phytophthora infestans*. [61]

SIMPODIU, (bot.) tip de ramificație la care axa principală are creștere definită: 1. *ramificație dihotomică* formată dintr-o axă principală numită picior, din vârful căreia se diferențiază două axe secundare inegale. Unul din cele două brațe se dezvoltă și se ramifică la rândul său. Ramurile de vârste și ordine diferite se inserează cap la cap și dau naștere unei axe compuse neunitare care lasă impresia unei tulpini unitare, ramificate, ex., brădișor (*Lycopodium* sp.), struțșori (*Selaginella* sp.); 2. *ramificație laterală* la care axa principală mai puțin dezvoltată decât axele secundare se termină cu o floare. Este alcătuită dintr-o succesiune de axe secundare de vârste și ordine diferite, aspect întâlnit la mesteacăn (*Betula pendula*), ulm (*Ulmus glabra*, *U. laevis*, *U. minor*), tei (*Tilia* sp.) etc. [50]

SIMPORT, (biocel.) transport transmembranar al unei molecule/ion împreună cu altă moleculă/ion în același sens (din afară spre interior sau viceversa); ant. *antiport*. [69]

SIMPOZION, (soc.) manifestare științifică, cultural-educativă specifică activității de răspândire a cunoștințelor cultural-științifice și de educație. Folosește ca metodă expunerea, demonstrația, explicația etc. [32]

SIMPOTOM¹, (fitopat.) modificările structurale și funcționale aduse plantelor de către patogeni. S. variază în funcție de boală și se manifestă pe toate organele plantei sub formă de pățări, necroze, pigmentări, piticiri, excrescențe, putregaiuri ș.a. O boală poate prezenta mai multe simptome. S. *mascate*, caracteristice virozelor, care în anumite condiții meteorologice nu se manifestă, deși plantele sunt bolnave. [61]

SIMPOTOM², (med. u. și vet.) semn obiectiv sau subiectiv al unei boli, manifestat în timpul vieții și oferit de examenul direct al pacientului. [33]

SIMPOTOM³, (psih.) semnul după care se identifică o perturbare a funcțiilor somatopsihice, se diagnostichează o maladie. [28]

SIMULARE¹, (inform.) reprezentarea unor aspecte ale comportării unui sistem abstract sau real prin intermediul altui sistem. Practic, este un proces care utilizează un model idealizat al sistemului simulat în scopul efectuării unor măsurători și colectării unor informații pe baza cărora se poate preciza comportarea sistemului real. În domeniul protecției mediului se utilizează programe de simulare care permit analiza efectelor unor decizii care vor fi luate în sistemul real. Exemple de limbaje de simulare sunt GPSS, SIMSCRIPT, SIMULA etc. [47]

SIMULARE², (psih.) acțiunea prin care cineva imită sau își provoacă în mod conștient diverse modificări corporale sau psihice, cu scopul de a obține anumite avantaje. [28]

SIMULATOR, (inform.) program sau echipament care realizează simularea unui sistem pe baza unui model. [47]

SINAGIU, (bot.) structură rezultată din concreșterea mai multor sporangi terminali, aspect întâlnit la pteridofitele tropicale din ordinul *Marattiales*. [50]

SINAGOGĂ, (rel.) locaș de cult la iudei, care a apărut după dărâmarea templului de către babilonieni, în timpul regelui Nabucodonosor II (586 î. Hr.). [63]

SINANDRIU, (bot.) androceul format dintr-un tub staminal rezultat din concreșterea totală a staminelor, aspect întâlnit la *Asteraceae/Compositae*. [50]

SINANTERIE, (bot.) androceu monodelf format din stamine cu filamentele libere și anterele concrescute.

- Concreșterea este congenitală și întâlnită la *Asteraceae/Compositae*. [50]
- SINANTEZĂ**, (bot.) maturizarea simultană în floare a staminelor și a pistilelor. [50]
- SINANTIC**, (bot.) apariția simultană a frunzelor și florilor, aspect întâlnit la fag (*Fagus sylvatica*), salcâm (*Robinia pseudacacea*). [50]
- SINANTROP**, (zool.) termen desemnând insectele care se dezvoltă în comunitățile umane, ex., blatide, diptere muscoid, sifonaptere etc. [62]
- SINANTROPE**, (zool.) despre speciile care însoțesc omul, stabilindu-se în locuință sau în preajma așezărilor sale. Ex., musca de casă, șoarecele, vrabia etc. [70]
- SINANTROPICE** (*antropofile*), (bot.) plante care cresc prin culturi sau în jurul caselor. [51]
- SINAPSĂ¹**, (anat.) nivelul de contact neuro-neuronal sau neuro-efector (mușchi sau glandă), la care se transmit comenzi efectorii de tip excitator sau inhibitor, prin intermediul unor mediatori chimici (sinapse chimice) sau prin influx electric (sinapse electrice). Presupune existența unei componente presinaptice, a unui spațiu sinaptic și a unei componente postsinaptice. [21]
- SINAPSĂ²**, (genet.) conjugare a cromozomilor omologi în meioză; are drept rezultat formarea bivalentilor. [56]
- SINAPSIS**, (genet.) 1. Proces multietapial în cadrul căruia are loc legarea, pe baza complementarității bazelor, între molecula dublu catenară ADN și o regiune omoloagă a unui ADN monocatenar; rezultă o structură tricateneră în care catena singulară formează perechi de baze neconvenționale într-o canelură (adâncitură) a helixului dublu ADN; rezultă astfel un heteroduplex ADN, ceea ce reprezintă o prerecuzită obligatorie a fenomenului de recombinare. 2. Asociere a cromozomilor omologi în timpul profazei I a meiozei, fenomen ce duce la formarea *bivalentilor* și inițiază procesul de *crossing-over*. [69]
- SINAPTOMERE**, (genet.) puncte de unde începe formarea complexului sinaptonemal. [18]
- SINAPTONEMAL** → **COMPLEX SINAPTONEMAL**
- SINAPTOSPERMIE**, (bot.) reunirea la cădere a semințelor sau fructelor uniseminate pentru a fi diseminate prin vârf, aspect întâlnit la speciile din stepe și deșerturi, sau diseminarea împreună a semințelor pe un loc pentru a forma pâlcuri dese. [50]
- SINCARIDE** (*Syncarida*), (zool.) supraordin care cuprinde specii primitive de malacostracei, cu dimensiunile de 0,5-5 mm. Capul este acoperit de două scuturi (*protocefalon* și *gnatocefalon*) sau cu cefalotorace, cu sau fără furcă. Speciile sunt epigee sau freactice, ex., *Anaspides*. [50]
- SINCARION**, (genet.) nucleu al zigotului diploid rezultat din fuziunea nucleelor a doi gameți. Nucleu rezultat din fuziunea nucleelor unei celule hibride. [19]
- SINCARP**, (bot.) gineceu format din carpele concrecute, aspect întâlnit la in (*Linum usitatissimum*), ciuboșica cucului (*Primula veris*) și alte specii înrudite, lălea (*Tulipa gesneriana*) și alte specii înrudite, răchitan (*Lythrum salicaria*) etc. [50]
- SINCARPIE**, (bot.) concreșterea întâmplătoare a unor carpele sau fructe. [50]
- SINCARPIU**, (bot.) fruct policarpelar format din drupe mici parțial sudate, aspect întâlnit la dud alb (*Morus alba*), dud negru (*Morus nigra*). [50]
- SINCECIDII**, (cecid.) gale apărute prin sudarea sau concreșterea a două, trei sau mai multe gale aparținând aceleiași specii. Ex., galele duble de *Andricus kollari*. [41]
- SINCIȚIU**, (cit.) 1. Structură celulară plurinucleată, rezultată prin fuziunea mai multor celule. 2. Grup de celule animale interconexate prin punți largi care asigură continuitatea citoplasmatică (ex., celulele mușchilor striati). [69]
- SINCLINAL**, (geomorf.) partea coborâtă (concavă) a unei cute geologice; pe el se grefează de obicei forme negative ca văi și depresiuni cu excepția sinclinalului suspendat. [25]
- SINCOLIFITE**, (bot.) plante cu periantul florii alipit de pericarp. [50]
- SINCOPA**, (med. u.) pierderea bruscă a cunoștinței, ca urmare a întreruperii activității inimii (s. albă) sau a centrilor respiratorii (s. albastră). [32]
- SINCOROLOGIE**, 1. (bot.) Răspândirea în spațiul geografic a fitocenozelor și unităților de clasificare a vegetației. 2. Știința care studiază această răspândire. [15]
- SINCOTILIE**, (bot.) concreșterea cotiledoanelor printr-una din marginile lor. [50]
- SINCRONOGAMIE**, (bot.) maturizarea simultană a florilor masculine și feminine pe același individ. [50]
- SINDACTILIE**, (genet.) malformație congenitală caracterizată prin unirea între ele a două sau mai multe degete. Unirea acestora poate fi cutanată, musculo-cutanată sau osoasă. Transmiterea ereditară de tip mendelian a caracterului de sindactilie – monodactilie la porci (descrisă anterior leziunilor similare din tratatele de medicină umană) constituie o prioritate a medicinei veterinare românești din anul 1896 și aparține lui C-tin Vasilescu – profesor al Școlii Superioare de Medicină Veterinară din București. [33]
- SINDINAMICA**, 1. (bot.) Procesul de modificare în timp a fitocenozelor și unităților de clasificare a acestora. 2. Știința care studiază acest proces. [15]

SINDROM¹, (med. u.) complex de tulburări de natură funcțională și morfologică (semne clinice și leziuni) care caracterizează stările de boală, evidențiind anumite particularități în funcție de natura acestora, fie prin asocierea constantă, fie prin apariție, în funcție de aceeași cauză, fie prin consecințele afectării unui organ sau aparat bine definit (sindrom toxic, infecțios, sindromul Cushing, nefritic, Müller-Barlow etc.). [33]

SINDROM², (genet.) grup de anomalii cu o cauză comună. [19]

SINDROM LUMBAGO, (med. u.) caracterizat prin dureri și contractură în masele musculare lombare. Este determinat de unele afecțiuni neuromusculare locale sau de unele stări patologice ale coloanei vertebrale lombare (discopatii, spondiloză). [60]

SINDROM TAUSSING-BING, (med. u.) malformație congenitală cardiacă, caracterizată prin transpoziția aortei și a arterei pulmonare și comunicare interventriculară. [60]

SINDROMUL ABERHALDEN-FANCONI, (med. u.) boală metabolică ereditară a copilului caracterizată prin acumulare de cristale de cistină în aproape toate organele și țesuturile. [60]

SINDROMUL ADIPOZOGENITAL, (med. u.) boală diencefalohipofizară la adolescenți, caracterizată prin obezitate și infantilism genital, de obicei de natură tumorală. [60]

SINDROMUL CLĂDIRII BOLNAVE, (psih.) „tendința” unei clădiri de a provoca boli angajaților care lucrează în ea. [23]

SINDROMUL JGHERS-PEUTZ, (med. u.) polipoză intestinală familială, asociată cu pete pigmentare de culoare brună pe mucoasa bucală, tegumentele peribucale și pe pleoape sau pe degete. [60]

SINDROMUL KLINEFELTER, (med. u.) afecțiune determinată de o anomalie cromozomială, caracterizată prin scleroza atrofică a tubilor seminiferi, asociată frecvent cu ginecomastie bilaterală, aspect eunuoid, testicule anormal de mici, hiperreactivitate a hormonilor foliculo-stimulanți ai hipofizei anterioare și azoospermie cu sterilitate. [60]

SINDROMUL KLUMPKE-DEJERINE, (med. u.) paralizia plexului brahial la nou-născut, secundară traumatismelor nervilor corespunzând C₇, C₈ și T₁ sau trunchiurilor lor; uneori pot fi lezate și fibrele simpatice ale T₁. [60]

SINDROMUL KONIG, (med. u.) afecțiune caracterizată prin colici abdominale, senzație de tensiune și hiperperistaltism intestinal cu borborigme abdominale care cedează complet, pentru a reveni apoi; caracteristic stenozelor cronice incomplete ale colonului. [60]

SINDROMUL LAURENCE-MOON-BIEDL, (med. u.) tip rar de distrofie adipozogenitală, însoțită de întârziere mintală, deformații craniene și malformații congenitale; are caracter familial. [60]

SINDROMUL LERICHE, (med. u.) embolie a bifurcației aortice. [60]

SINDROMUL MALLORY-WEISS, (med. u.) sindrom caracterizat prin hemoragii masive digestive, cauzate de dilacerarea esofagului în urma unor vărsături violente și repetate pe fondul unei gastrite cronice etilice și al unei ciroze etilice cu varice esofagiene. [60]

SINDROMUL MARFAN, (med. u.) manifestare a sifilisului congenital tardiv, caracterizată clinic printr-o paraplegie spastică de tip Erb, asociată cu keratita interstițială, sindrom Argyll-Robertson și tulburări psihice. [60]

SINDROMUL MENDELSON, (med. u.) asfixie acută determinată de aspirarea conținutului gastric cu pH acid; apare tabloul edemului pulmonar toxic. [60]

SINDROMUL MÈNIÈRE, (med. u.) claudicație intermitentă a labirintului. Boala se caracterizează prin vertij, surditate, acufene, greață, vărsături, ce apar în crize cu durată variabilă (câteva ore, până la 48 de ore); între crize, pacientul este normal sau prezintă tulburări labirintice minime. [60]

SINDROMUL MINKOWSKI-CHAUFFARD, (med. u.) sferocitoză ereditară. Anemie cu icter datorată probabil unei hemolize endogene cu caracter ereditar; se manifestă prin sferocitoză cu fragilitate crescută a hematiilor, reticulocitoză, splenomegalie, eliminare crescută de pigmenți alături de anemie și icter moderat. [60]

SINDROMUL MORGAGNI-ADAMS-STOKES, (med. u.) ischemie cerebrală acută, determinată de o rărire bruscă și extremă a contracțiilor ventriculare sau de o tahicardie excesivă cu diastole insuficiente. [60]

SINDROMUL PUIETULUI DE APĂ RECE, (pisc.) boală ce afectează salmonidele, în special puietul, produsă de bacteria *Cytophaga psychrophila*. Se manifestă prin anemie, splenomegalie, hemoragii pe depozitul adipos din abdomen, necroze branhiale. [10]

SINDROMUL SHEEHAN, (med. u.) insuficiență hipofizară acută postpartum, determinată de necroza glandei. [60]

SINDROMUL SJOGREN, (med. u.) boală autoimună caracterizată prin infiltrarea și scăderea secreției glandelor exocrine, îndeosebi a celor lacrimale și salivare, ceea ce duce la xeroftalmie și xerostomie. [60]

SINDROMUL STEVENS-JOHNSON, (med. u.) caracterizat prin erupție cutanată de tip eritem polimorf, conjunctivită purulentă sau pseudo-membranoasă și stomatită ulcero-membranoasă. [60]

SINDROMUL STURGE-WEBER, (med. u.) sindrom neurologic de origine necunoscută care reunește ectaziile capilare faciale unilaterale, angiopatia encefalomeningeană, glaucomul și buftalmia. [60]

SINDROMUL WOLF-PARKINSON-WHITE, (med. u.) afecțiune caracterizată prin accese de tahicardie paroxistică supraventriculară ca urmare a activării precoce a ventriculilor cardiaci, manifestată pe EKG prin complexe QRS lărgite și deformate, P-R scurt, și prezența undei delta. [60]

SINE, (psih.) una din cele trei instanțe ale personalității, descrisă de Freud ca fiind un complex de instincte și de tendințe refulate, care are caracter apersonal și nu este trăit în mod conștient. [25]

SINECHIE, (med. u.) lipire prin intermediul formațiunilor patologice sau sudură a două structuri tisulare care în mod normal sunt separate. [33]

SINECIE, (ecol.) tip de relație topică probiotică, constând în situarea unui organism dintr-o specie vegetală sau animală în locuințele unor organisme din alte specii. [24]

SINECOLOGIE, ramură a ecologiei care are ca obiect investigarea ansamblului populațiilor dintr-o biocenoză și a raporturilor lor cu mediul biotic și abiotic. [24]

SINEMĂ, 1. (micol.) Grup de conidiofori care se asociază (concesc) și formează o structură elongată, columnară, producătoare și purtătoare de spori (conidii). 2. (bot.) Partea columnară a staminelor monodelfe, ex., *Malvaceae*. 3. (bot.) Columna constituită din filamentele staminelor, ex., *Orchidaceae*; sin. *sinemata*. [69]

SINERGIDE, (bot.) celule din aparatul oosferei, situate la polul micropilar al sacului embrionar din ovulul angiospermelor. Ele însoțesc întotdeauna oosfera (gametofit femel). Sunt delimitate de o membrană plasmatică, subțire, de natură proteică. Nucleul este haploid și este așezat în citoplasmă în partea centrală a celulei. La partea bazală a fiecărei s. există o vacuolă mare. S. suferă un proces de degenerescență înainte de fecundație, ce duce la dispariția lor. În mod excepțional, se întâmplă ca una din s. să se dezvolte și să dea naștere unui haustor, organ de absorbție al embrionului. [50] → OVUL, OOSFERĂ

SINERGIE, (ecol.) fenomen prin care acțiunea a 2-n organisme diferite se însumează producând efecte amplificate. [2]

SINERGISM¹, (zool.) acțiunea coordonată a unor grupe de mușchi pentru a produce o mișcare specifică. [37]

SINERGISM², (ecol.) stimularea reciprocă a 2-n specii care trăiesc împreună. [2]

SINERGISM³, (fitopat.) tip de cooperare între doi sau mai mulți agenți fizici, chimici sau biologici, care activează concomitent și realizează un efect mai

mare. Prin amestecarea unor pesticide se obține o eficacitate superioară fiecăruia luat aparte. Anumiți patogeni produc infecții mai puternice când acționează concomitent, ex., la cartof virusul Y asociat cu virusul X produc o boală gravă numită mozaicul rugos. [61]

SINESTEZIE, (psih.) fenomen de sensibilitate asociată sau transpusă într-o altă modalitate. Deși stimulul se adresează unui anumit analizator, el produce și efecte senzoriale caracteristice unui alt analizator care nu a fost solicitat. [25]

SINIGRINĂ, (ecol.) substanță repulsivă secretată de crucifere (varză, conopidă etc.) și eliberată în mediu când plantele sunt atacate de fitofagi. [41]

SINISTROGIR, (bot.) răsucit de la dreapta spre stânga, aspect întâlnit la tulpina de hamei (*Humulus lupulus*). [50]

SINISTROS, (bot.) sensul de învârtire a tulpinei volubile spre stânga, ex., volbură (*Convolvulus arvensis*). [50]

SINISTROZA, (psih.) tulburare psihică reactivă cu apariție după catastrofe sau traume psihice, ce implică pierderea capacității de muncă. [60]

SINKARION → SINCARION

SINKARIOTICĂ, (micol.) celulă diploidă a miceliului ciupercilor încadrate în filumurile *Ascomycota* și *Basidiomycota*, ca stare opusă celei dicariotice. Celulele sincariotice rezultă prin „*sinkarioză*“, proces care are loc la finele *dikariofazei* și constă în fuziunea perechilor de nucleu haploizi, de tip de împerechere opus, din fiecare compartiment hifal. [69]

SINKARIOZĂ, (biocel.) fuziunea nucleilor haploizi din compartimentele hifelor ascogene sau ale miceliului secundar/terțiar, dicariotic. [69]

SINNINGIA, (agric.) gen de plante care aparține fam. *Gesneriaceae*. Popular *gloxinia*. Cuprinde mai multe specii originare din Brazilia. Gloxiniile cultivate sunt hibrizi proveniți de la *Sinningia speciosa* cunoscuți ca *S. hybrida* sau *G. hybrida*. Partea subterană a plantelor este constituită dintr-o rădăcină tuberizată din ai cărei muguri se formează tulpinile aeriene, scurte, cărnoase, cu frunze mari ovale, dințate, cu nervuri proeminente, verzi, catifelate. Florile campanulate, larg deschise, sunt unicolore (albe, roz, roșii, albastre sau violet), la unele soiuri baza celor cinci petale fiind stropită, punctată sau cu vârfulurile acestora bordate alb. Există și varietăți cu flori duble. Decorează interioarele mai mulți ani cu condiția asigurării unei bune iluminări fără a expune plantele la soare direct, udări regulate, evitând excesul de apă și stagnarea ei pe frunze, cu un drenaj bun prin așezarea ghivecelor pe o farfurie cu pietriș umed, precum și menținerea unei temperaturi de 18-27°C. Plantele preferă substraturi ușoare, afânate, aerate și

- permeabile, alcătuite preponderent din turbă fibroasă, ușor acidă, în amestec cu compost, pământ de frunze și nisip grosier sau perlet. Dacă turba este prea acidă, se pot adăuga coji de ouă sfărâmate. Vegetează 7-9 luni pe an, înflorind mai abundent în al doilea sau al treilea an de viață. Anual este necesar un repaus de 3-4 luni, care se pregătește din iulie-septembrie prin reducerea treptată a udărilor. După îngălbenirea frunzelor și îndepărtarea lor, părțile subterane se păstrează în pământ uscat, în încăperi aerisite, la 12-13°C, reluându-se vegetația în ianuarie-februarie. Se înmulțesc prin semințe, prin butași de frunze întregi sau porțiuni și prin divizarea părții subterane, partea separată având cel puțin un mugure. Semințele, foarte mici, se seamănă în ianuarie-martie, la cald și la suprafața pământului bine cernut și dezinfectat. Răsadurile necesită 6-7 luni de cultură până ce plantele sunt apte de înflorire. După parcurgerea repausului, florile apar în decurs de 2,5-3 luni de la reluarea vegetației. [39]
- SINOD**, (rel.) adunare de ierarhi. Există sinod local și ecumenic. **S. local**, care constituie autoritatea supremă a unei Biserici locale și care se întrunește periodic pentru a rezolva probleme de administrație bisericească. **S. ecumenic**, adunarea episcopilor Bisericii universale. El este forul suprem al Bisericii și are autoritatea de a se pronunța în ceea ce privește învățătura, morala, disciplina și misiunea Bisericii. [65]
- SINONIM**, (microbiol.) care se referă la denumirea virusurilor, bacteriilor și ciupercilor fitopatogene, care datorită perfecționării investigațiilor și-au pierdut valabilitatea. Conform „Regulilor Nomenclaturii Internaționale a Virusurilor și Microorganismelor“ s. care au la bază același tip sunt *obligate* iar cele care au tipuri diferite sunt *facultative*. [61]
- SINOPSIS**, (bot.) descrierea condensată a florei unei regiuni sau a unor grupe de plante. [50]
- SINOVIALĂ**, (anat.) componentă internă a capsulei articulare, formată din două straturi: intimă și subintimă și care îndeplinește următoarele funcții: este organul sensibil al unei articulații, are rol de membrană filtrantă care permite trecerea în spațiul articular a unor componente sangvine, contribuie la secreția intraarticulară a acidului hialuronic, are rol protector, are rol plastic, permițând pozițiile de repaus și mișcările componentelor articulare. Considerată impropriu o membrană. [21]
- SINOVIȚĂ**, (med. u.) inflamație a membranei sinoviale. [33]
- SINOZOIC**, (ecol.) despre semințe diseminate prin intermediul animalelor (păsări, mamifere). [50]
- SINPETAL**, (bot.) corolă cu petalele concrescute, aspect întâlnit la liliac (*Syringa vulgaris*), linariță (*Linaria vulgaris*), păpădie (*Taraxacum officinale*). [50]
- SINSACRUM**, (anat.) număr de vertebre fuzionate (dorsale, sacrale, codale) ce susțin centura pelviană a unei păsări. [37]
- SINSEPAL**, (bot.) caliciul format din sepale unite, aspect întâlnit la *Solanaceae*. [50]
- SINTALITATE¹**, (soc.) personalitate a grupului, care are la bază consensul și conformitatea, capacitatea de autoorganizare. [32]
- SINTALITATE²**, (psih.) profil sau configurație psihocomportamentală a grupului unitar, care dispunând de particularități dinamice, de posibilități specifice de acțiune și de caracteristici morale, a fost apreciat de R. B. Cattell ca un analog al personalității individuale. Sintalitatea reprezintă personalitatea grupului. [28]
- SINTAXON**, (bot.) unitate de clasificare, de diferite ranguri, a biocenozelor (fitocenozelor). [15]
- SINTAXONOMIE**, (bot.) cenotaxonomie, sistematica comunităților biologice. [50]
- SINTELIC**, (cit.) orientare spre același pol al fusului a centromerilor celor două cromatide surori ale fiecărui cromozom, în prima diviziune a ciclului meiotic; ant. *amfitelic*. [69]
- SINTENIE**, (genet.) prezență, pe un singur cromozom, a două gene. [19]
- SINTEPAL**, (bot.) perigon cu tepalele total concrescute sau cel puțin la bază, aspect întâlnit la lăcrămioare (*Convallaria majalis*). [50]
- SINTETAZE** → LIGAZE
- SINTROFIE**, (microbiol.) situație în care unul sau mai multe microorganisme ale unei asociații acționează ca sursă de metaboliți (majori sau minori) pe care-i folosesc împreună cu partenerii într-o relație de schimb metabolic. Ex., consorțiul de microorganisme strâns agregate (*Streptomyces lactis*, *S. cremonis*, *Leuconostoc dextrahicus*, *Bacillus kefir* și unele levuri) care participă la fermentarea laptelui. [69]
- SINTROFISM** → SINERGISM
- SINUAT**, (bot.) cu sinuoziți, aspect întâlnit la marginea frunzei de fag (*Fagus sylvatica*), gorun (*Quercus petraea*), care este ondulată. Sinozități mai pot fi întâlnite la vârful frunzei sau la baza ei. [50]
- SINUS¹**, (bot.) spațiul dintre doi lobi, dintre segmentele bazale și pețiol, dintre segmentele laterale etc. [50]
- SINUS²**, (med.) 1. Depresiune sau cavitate, reces, fund de sac. 2. Canal mare care conține sânge, în special sânge venos. 3. Cavitate într-un os; s. *aortal*, denumire pentru cele 3 dilatații în formă de cuiburi ale aortei ascendente situate deasupra vaselor semilunare; s. *aroticus*, dilatație a arterei carotide comune la bifurcația sa, ai cărei pereți sunt inervați de ramura intercarotidiană sau sinusală a nervului

- glasofaringian și pe a cărei față se află corpusculul carotidian; conține preso- și chemoreceptori care joacă un rol important în reglarea presiunii sistematice și a respirației; s. *maxilar*, cavitație pneumatică situată în interiorul corpului osului maxilar, deschisă printr-un orificiu în tractul mijlociu al cavității nazale. [43]
- SINUSOIDE**, (anat.) cavități venoase mici care, deși nu sunt vene adevărate, îi permit sângelui să curgă prin ele, ex., pasajele radiare prin lobulii ficatului. [37]
- SINUS VENOS**, (anat.) prima încăpere a inimii la pești, amfibieni și reptile. La pești primește sânge din canalele Cuvier și din venele hepatice și-l duce în unicul atriu. La amfibieni și reptile primește sânge din 3 vene cave și-l duce în atriu drept. Păsările și mamiferele nu au sinus venos. [37]
- SINUZIE**, (ecol.) parte structurală a comunităților de viață ce cuprinde organisme aparținând aceleiași *bioforme* și având cerințe ecologice asemănătoare. Fiecare s. este caracterizată de o combinație floristică proprie, un spectru specific de forme biotice, o delimitare spațială clară și fitoclimat propriu. Ex., s. de briofite și licheni, de briofite, de ciuperci etc. S-au descris, de asemenea, sinuzii distincte de diverse grupe de animale: ex., s. de colebole, s. de lumbricițe etc. [69]
- SINUZITA**, (med. u.) inflamație a mucoasei sinusurilor paranazale, afecțiune frecvent observată ca o complicație a rinitelor sau, uneori, a leziunilor dentare și mai ales a unor manifestări alergice traumatice. [43]
- SINZIGIE**, (bot.) punctul de joncțiune a bazei cotiledoanelor opuse. [50]
- SINZOOSPOR**, (bot.) zoospor biciliat, asociat în masă cu alți zoospori, aspect întâlnit la *Vaucheria*. [50]
- SIPHONAPTER**, (zool.) ordin reprezentând un grup taxonomic de insecte oligoneoptere adaptate la parazitismul temporar și hematofagie. Parazitează mai ales mamiferele; au aparatul bucal adaptat la înțepat și supt, iar aripile au dispărut, cu excepția nimfelor care au primordii de aripi; larvele sunt detritivore. Popular sunt cunoscute sub denumirea de purici; genuri *Pulex*, *Ctenocephalus* etc. [62]
- SIRENIA**, (zool.) vaci de mare. Mamifere acvatice ierbivore cu gât scurt și foarte puțin păr. Membrile anterioare au aspect de palete, caudala este turtită și membrele posterioare lipsesc. Includ manatii și dugongii, care trăiesc în zonele calde. [37]
- SIRENIDE** (*Sirenidae*), (zool.) familie care cuprinde urodele cu corpul serpentiform, uneori lipsit de membrele posterioare. Își păstrează branhiile externe tot timpul vieții, ex., *Siren lacertina*, cu corpul cilindric, lung, numai cu membre anterioare, destul de scurte, prezentă în partea de sud-est a Americii de Nord. [50]
- SIRENINĂ**, (ecol.) primul „hormon sexual“ izolat din ciupercile aparținând genului *Allomices* (*Phycomyces*). La aceste ciuperci gametul femel secretă o substanță ce produce gametului mascul, un chimiotropism pozitiv. [41]
- SIRET**, râu în Europa, important afluent al Dunării care se varsă pe teritoriul României, având o lungime de 726 km și o suprafață de 44.835 km². Acest râu izvorăște din Carpații Păduroși (Ucraina) și adună toți afluenții care izvorăsc de pe versanții estici ai Carpaților Orientali (Suceava, Moldova, Bistrița, Trotuș, Putna, Râmnicu Sărat) și din podișul Moldovei (Bârlad). [25]
- SIRINGOMIELIE**, (med. u.) afecțiune cu etiopatogenie incertă, caracterizată prin instalarea lentă a unor atrofii musculare localizate de obicei distal la membrele superioare, semne piramidale la membrele inferioare, tulburări trofice și tulburări de sensibilitate disociate. [60]
- SIRINX**, (anat.) organ vocal al unei păsări, dispus la capătul inferior al traheei, înaintea locului de bifurcare al bronhiilor. Are o structură variabilă și adesea complexă, cu un număr de membrane care vibrează. [57]
- SIRTIDIE**, (ecol.) formațiune vegetală a bancurilor de nisip. [50]
- SIRTIDOFIL**, (bot.) plantă care crește pe bancuri de nisip. [50]
- SISTELOFITE**, (bot.) flori cu caliciul persistent, făcând corp cu fructul. [50]
- SISTEM¹**, (psih.) ansamblu de elemente sau de părți interdependente constituind o totalitate organizată. În domeniul psihologiei, acest termen este adesea sinonim cu cel de structură sau cu cel de formă. [28]
- SISTEM²**, (anat.) complex de formațiuni anatomice microscopice sau macroscopice (structuri celulare sau organe) cu origine embriologică comună, în a căror structură se întâlnește un țesut predominant. [33]
- SISTEM ACTIV DE ÎNCĂLZIRE SOLARĂ**, (ecol.) sistem de încălzire care folosește pompe sau ventilatoare pentru a distribui căldura colectată sau captată prin efectul de seră. [23].
- SISTEM AFITAL** (*profundal*), (ecol.) parte din ocean care cuprinde etajele batial, abisal, hadal. El este caracterizat prin absența luminii și a vegetației clorofiliene. Biocenozele sunt diversificate în concordanță cu condițiile abiotice ale biotopurilor. [50]
- SISTEM ANTIPORT**, (biocel.) sistem de transport activ, concomitent și corelat, a două tipuri diferite de molecule/ioni în direcții opuse. [69]
- SISTEM AXIOMATIC**, (mat.) concept format din termeni primitivi (obiecte matematice ce nu se definesc) din axiome (relații admise între termenii primitivi) și reguli de deducție (regulile cu care se fac

demonstrațiile). Orice sistem axiomatic trebuie să fie consistent (necontradictoriu), complet și independent. [48]

SISTEM BIOLOGIC, (biol.) sistem deschis, informațional, care posedă capacitatea de autoconservare, autoreproducere, autoreglare și autodezvoltare; el are un comportament antientropic și finalizat, care îi conferă stabilitatea în relațiile cu alte sisteme. Sistemele biologice au cel mai înalt grad de heterogenitate, au un conținut apreciabil de informație și manifestă o mare stabilitate, autocontrol și autoorganizare. [24]

SISTEM BIOLOGIC SUPRAINDIVIDUAL, (ecol.) sistem biologic superior organismului: populație, biocenoză, biom, biosferă. [24]

SISTEM BIOREGENERATIV, (ecol.) organisme vii asociate, care regenerează, recirculă sau controlează mediul ambiant. [24]

SISTEM CRISTALIN, (geol.) sin. *sistem cristalografic*, ansamblu de forme cristaline, care derivă din aceeași formă cristalină fundamentală, caracterizată prin simetria rețelei sale cristaline. Se deosebesc următoarele sisteme cristaline: cubic, pătratic, tetragonal, hexagonal, ortorombic, (rombic), monoclinic (clinorombic), trigonal (romboedric). Diferitele sisteme cristaline sunt determinate de direcția axelor cristalografice și de raportul lungimilor lor. [29]

SISTEM DE AGRICULTURĂ, (agric.) mod de practicare a agriculturii, caracterizat prin felul de folosire a terenului, prin metodele aplicate pentru menținerea și sporirea fertilității solului (inclusiv tipul de asolament), prin modul de folosire a forței de muncă, prin relațiile de producție; toate acestea generează un caracter intensiv sau extensiv al agriculturii. [29]

SISTEM DE CALCUL, (inform.) sistem destinat prelucrării informației alcătuit din două subsisteme principale: subsistemul hardware, reprezentat de echipamentele componente, și subsistemul software, compus din programe și structuri de date. Subsistemul hardware cuprinde o unitate centrală de prelucrare (procesor central), memoria principală, canale de intrare/ieșire și echipamente periferice (terminale, imprimantă, scanner etc.). [47]

SISTEM DE CIRCUITE SECUNDARE, (ind. energ.) ansamblul sistemelor de comandă, protecție, supraveghere (control), telecomunicații dintr-o stație electrică. [59]

SISTEM DE CLASIFICARE, (biol.) ansamblu ordonat al componentelor unor categorii largi de obiecte sau entități, pe baza unor caractere intrinseci aplicate unitar. [29]

SISTEM DE CULEGERE A DATELOR, (inform.) totalitatea echipamentelor și programelor de culegere și centralizare a informației provenite de la terminale sau de la alte echipamente conectate la un sistem de calcul. [47]

SISTEM DE CULORI MUNSEL, (pedol.) sistem de notare a culorilor prin specificarea acestora cu ajutorul a trei variabile; nuanța, valoarea și croma. [29]

SISTEM DE DEPNUTRIE-RAMBURSARE, (ec.-fin.) instrument economic de protecție a mediului, prin care se transferă responsabilitatea pentru controlul degradării mediului către producătorii și consumatorii de produse poluante, care vor fi astfel determinați să înapoieze subprodusele producției sau consumului lor, pentru reciclare sau tratare. Colectarea și returnarea este finanțată prin prețul produsului, din care agenții pot recupera o parte, o dată cu returnarea subprodusului poluant. Se aplică pentru colectarea/reciclarea anvelopelor și a acumulatorilor auto, a ambalajelor etc. [17]

SISTEM DE ECUAȚII, (mat.) ansamblu de ecuații $f_k(x_1, x_2, \dots, x_n) = 0$ cu $k=1, 2, \dots, m$. În caz că

$$f_k(x_1, x_2, \dots, x_n) = \sum_{i=1}^n a_{ki} x_i = b_k$$

se obține un sistem liniar cu m ecuații și cu n necunoscute. Acest sistem se scrie matricial $AX = B$, unde $A = (a_{ij})$; $X = (x_1, x_2, \dots, x_n)^T$; $B = (b_1, b_2, \dots, b_m)^T$. [48]

SISTEM DE EDUCAȚIE FIZICĂ, (sp.) ansamblul de idei, metode și mijloace structurate după principii unitare în vederea realizării unor obiective politice, sociale și biologice ale educației fizice. [52]

SISTEM DE GESTIUNE A BAZELOR DE DATE, **SGBD**, (inform.) totalitatea programelor utilizate pentru crearea, interogarea și întreținerea unei baze de date. Exemple de SGBD-uri: FoxPro, Paradox, Informix, Oracle, Access. [47]

SISTEM DE OPERARE, (inform.) software-ul care gestionează resursele unui sistem de calcul (unitatea centrală de prelucrare, memoria, echipamentele de intrare/ieșire, datele stocate pe hard disc, CD-ROM sau alte medii de stocare). Exemple de sisteme de operare: MS-DOS, Windows, Unix, Linux, VMS, Macintosh. [47]

SISTEM DE TELECONDUCERE, (ind. energ.) sistem de conducere care servește la supravegherea și comanda proceselor distribuite geografic. El cuprinde toate echipamentele și toate funcțiile necesare achiziționării, prelucrării, transmisiei și afișării informațiilor de proces. [59]

SISTEM ECOLOGIC, (ecol.) sistem format dintr-o componentă vie și una nevie, care este stabil și care

- funcționează o perioadă de timp relativ nelimitată. [2]
→ ECOSISTEM, ECOBIOM, ECOSFERĂ
- SISTEM ECONOMIC**, (ec.) posibilitate de organizare și funcționare a activității economice unde cu aceleași resurse să se satisfacă cât mai bine cerințele de consum ale populației. [58]
- SISTEM ELECTROENERGETIC INTER-CONECTAT**, (ind. energ.) sistem electroenergetic format prin interconectarea a două sau a mai multor sisteme electroenergetice care funcționează în paralel. [59]
- SISTEM ELECTROENERGETIC IZOLAT**, (ind. energ.) sistem local de producere, transport, distribuție și utilizare a energiei electrice, care nu este interconectat cu SEN. [59]
- SISTEM ELECTROENERGETIC NAȚIONAL**, (ind. energ.) ansamblul instalațiilor electroenergetice interconectate, situate pe teritoriul țării, prin care se realizează producerea, transportul, distribuția și utilizarea energiei electrice. [59]
- SISTEM ETEROGEN**, (fiz.) sistem discontinuu, format din mai multe faze, care prezintă diferențe în proprietățile sale. [29]
- SISTEM EXPERT**, (inform.) pachet de programe bazate pe tehnicile inteligenței artificiale care înmagazinează cunoștințele experților umani dintr-un domeniu bine definit și apoi le utilizează pentru a rezolva probleme din domeniul de expertiză. Exemple de sisteme expert: DENDRAL, care permite identificarea structurii chimice a compușilor organici prin analiza spectrogramelor de masă, MYCIN realizează diagnosticarea bolilor sanguine, DIPMETER ADVISOR oferă asistență expert în analiza zăcămintelor de petrol. Protecția mediului este unul din domeniile în care se aplică sistemele expert. [47]
- SISTEM FINANCIAR-BANCAR**, (ec.-fin.) unități economice private, publice, mixte, constând din bănci, instituții financiare și de credit, agregate la nivelul unei țări, care îndeplinesc un rol intermediar specializat între celelalte unități economice, gestionează instrumentele politicii monetare și dispun de posibilități financiare pentru stimularea economiei reale. [55]
- SISTEM FLUVIATIL**, (hidr.) un număr oarecare de râuri legate între ele. El este constituit dintr-un râu principal sau un fluviu și mai mulți afluenți, care, la rândul lor, pot avea afluenți. [50]
- SISTEM FLUVIATIL DEPENDENT**, (hidr.) format din râuri care se varsă în alte râuri și prin intermediul lor ajung într-un lac, mare sau ocean; ex., Dunărea are ca afluenți de ordinul I: Tisa, Jiul, Oltul, Argeșul etc. Tisa are afluenți de ordinul II: Mureș, Someș etc.; Jiul are ca afluenți de ordinul II: Gilort, Motru, Amaradia; Oltul are ca afluenți de ordinul II: Lotru, Topolog. Afluenții de ordinul II primesc afluenți de ordinul III ș.a. [50]
- SISTEM FLUVIATIL INDEPENDENT**, (hidr.) format din râurile care își varsă apele direct într-un lac, o mare sau un ocean, ex., râurile Telița, Taița, care se varsă în lacul Babadag, sau râul Casimcea, care se varsă în lacul Tașaul etc. [50]
- SISTEM GEOCENTRIC**, (astr.) sistem care situează Pământul în centrul Universului, toate corpurile cerești mișcându-se în jurul său. Printre susținători: Platon, Aristotel și Ptolemeu (sec. II d. Hr.). [12]
- SISTEM HELIOCENTRIC**, (astr.) sistem care situează Soarele în centrul Universului. Astronomul Nicolai Copernic (1473-1543) a revoluționat concepția despre lume, sistematizând sistemul său heliocentric: Soarele și stelele erau considerate fixe; planetele cunoscute atunci (Mercur, Venus, Pământ, Marte, Jupiter, Saturn) efectuează mișcări de revoluție în jurul Soarelui; Pământul descrie orbita în jurul Soarelui într-un an, timp în care execută și rotații diurne în jurul axei sale; toate mișcărilor au același sens. Printre susținătorii înflăcărați ai sistemului heliocentric: Giordano Bruno (1548-1600) și Galileo Galilei (1564-1642), care aduce și dovezi materiale în sprijinul acestei idei. [12]
- SISTEM HIDROGRAFIC FLUAT**, (hidr.) râuri ce curg prin văi situate între două masive muntoase. Afluenții sunt colectați după povârnișuri și majoritatea se varsă în râul principal, sub un unghi de 65-95°, ex., râurile Bistrița, Lotru. [50]
- SISTEM HIDROGRAFIC RADIAR**, (hidr.) caracteristic regiunilor unde cumpăna între două bazine are o porțiune mai ridicată, din care se răsfiră artere hidrografice în toate direcțiile, ex., sistemul hidrografic desfășurat în jurul masivului Călimani, Harghita. [50]
- SISTEM HIDROLOGIC DENTRITIC**, (hidr.) râuri ce au rețeaua asemănătoare unui arbore cu ramuri răsfirate, afluenții vărsându-se în râul colector sub un unghi ascuțit, ex., Nipru, Volga, Obi, Enisei, Amur etc.; în România, râurile Vedea, Bârladul. [50]
- SISTEM INFORMATIC**, (inform.) totalitatea metodelor, tehnicilor, mijloacelor, privite ca un ansamblu integrat, prin care se asigură desfășurarea circuitelor informaționale necesare conducerii unei unități social-economice. [47]
- SISTEM INFORMAȚIONAL**, (inform.) ansamblu de fluxuri și circuite informaționale organizate într-o concepție unitară. Sistemul informațional primește intrări (date, informații), le prelucrează și furnizează ieșiri (decizii). Singura diferență între un sistem

informațional și un sistem informatic se reduce la gradul de automatizare a proceselor de prelucrare a datelor și a informațiilor. Cele două noțiuni sunt identice din punct de vedere al scopurilor urmărite și al funcțiilor îndeplinite. [47]

SISTEM INTERACTIV DE ASISTARE A DECIZIEI, (inform.) sistem care are rolul de a-i ajuta pe membrii unei organizații în luarea deciziilor. De obicei, este alcătuit dintr-o bază de date, o bază de modele și un sistem de dialog. Practic, un astfel de sistem include statistici ale cercetării operaționale care au la bază algoritmi de optimizare, calcule numerice, precum și operații de gestiune a informației. Sistemele expert pot fi incluse într-un astfel de sistem și au rolul de a oferi asistență de tip expert în luarea deciziilor. [47]

SISTEM INTERNAȚIONAL (SI), (fiz.) sistem coerent de unități de măsură folosit în fizică în întreaga lume. A fost adoptat în 1960 înlocuind diferite sisteme de unități care erau folosite în paralel. În 1961 a fost adoptat și în România. Într-un sistem coerent de unități se alege un număr mic de mărimi fizice, numite fundamentale, care au unitățile de măsură definite printr-un procedeu experimental reproductibil. Restul mărimilor fizice, numite derivate, au unitățile de măsură definite pe baza celor fundamentale prin relații analoge cu cele care leagă mărimile fizice cărora le sunt asociate. În SI sunt 7 mărimi fizice fundamentale: lungimea cu unitatea de măsură metru (m), durată cu unitatea secundă (s), masa cu unitatea kilogram (kg), temperatura absolută cu unitatea kelvin (K), intensitatea curentului electric cu unitatea amper (A), intensitatea luminoasă cu unitatea candela (cd), cantitatea de substanță cu unitatea mol. Abrevierile unităților de măsură se scriu cu majusculă dacă provin de la numele unui savant și cu minusculă în caz contrar. [38]

SISTEM IZOLAT, (fiz.) sistem care nu are nici o legătură cu mediul înconjurător. [29]

SISTEM LIMFOID, (imunol.) sin. *sistem imunocitar*, sistem format din ansamblul celulelor care în cursul elaborării răspunsului imun reacționează specific cu antigenul. Toate celulele acestui s.l. poartă pe suprafața lor molecule cu rol receptor, capabile să recunoască specific determinanții antigenici străini. S.l. funcționează pe baza interacțiunii specifice dintre semnal (antigen) și receptorul limfocitar. S.l. este alcătuit din *limfocite*, ca element celular esențial, și din *organe limfoide* primare și secundare. Organele limfoide secundare reprezintă sediul structural al răspunsului imun și sunt de două categorii: unele sunt entități anatomice distincte, riguros organizate: *ganglionii limfatici*, *splina*, *plăcile Peyer* și

amigdalele; altele sunt formațiuni limfoide difuze, neorganizate ca entități structurale, dar sunt populate cu diferite categorii de celule în care predomină limfocitele (țesuturi limfoide asociate mucoasei gastrointestinale). Organele limfoide secundare (periferice) au următoarele particularități funcționale: sunt populate tardiv cu limfocite maturate în organele limfoide primare; la nivelul lor limfopoeza este diminuată sau inexistentă; la nivelul lor limfocitele părăsesc fluxul sanguin; extirparea lor totală este imposibilă; conțin proporția covârșitoare a limfocitelor; în prezența stimulului antigenic limfocitele proliferază și se diferențiază rezultând celule efectoare și de memorie. [69]

SISTEM MONETAR EUROPEAN, (ec.-fin.) ansamblul de reglementări ale plăților plus alte relații monetare, convenite între țările europene, capabile să stimuleze raporturile economice. [58]

SISTEM MONETAR INTERNAȚIONAL, (ec.-fin.) ansamblu de reguli și principii care reglementează relațiile monetare internaționale. [55]

SISTEM OMOGEN, (fiz.) sistem fizico-chimic care are aceleași proprietăți fizice și chimice în toate punctele sale; este format dintr-o singură fază: gazoasă, lichidă sau solidă. [29]

SISTEM ON-LINE, (inform.) sistem de calcul ce asigură controlul direct al unei aplicații, utilizând terminale situate la locul aplicației și legate on-line la calculator. Exemple: sisteme pentru controlul proceselor industriale, sisteme pentru colectarea datelor de mediu. [47]

SISTEM OXIGEN-OZON, interacțiunea în stratosfera înaltă între razele solare ultraviolete și oxigenul molecular și atomic, având ca rezultat formarea ozonului (O₃), ca strat protector contra radiațiilor ultraviolete. [54]

SISTEM POLIDISPERS, (chim.) sistem coloidal în care faza dispersată este formată din particule cu mărimi diferite. [29]

SISTEM PORT HIPOTALAMO-HIPOFIZAR, (fiziol.) legătură funcțională stabilită prin rețeaua de capilare sanguine care leagă hipotalamusul cu adenohipofiza. [37]

SISTEM PORT-HEPATIC, (fiziol.) circulația sanguină care pornește de la organele digestive și se îndreaptă spre ficat, înainte de a se reîntoarce la inimă. [37]

SISTEM RADICULAR, (bot.) modul de dispunere a radicelelor în raport cu rădăcina principală. Se cunosc următoarele sisteme radiculare: *pivotant*, la morcov (*Daucus carota*), lucernă (*Medicago sativa*); *rămuros*, la arbori cum sunt fagul (*Fagus sylvatica*),

- stejarul (*Quercus robur*) etc.; *fasciculat*, la ceapă (*Allium cepa*) și la alte specii înrudite. [50]
- SISTEM SIMPORT**, (biocel.) sistem de transport simultan, unisens, al unei molecule împreună cu o alta, care-i face posibil transferul. [69]
- SISTEM TERMODINAMIC**, (fiz.) porțiune de spațiu de dimensiuni relativ mici, conținând un număr mare de molecule, a cărui stare se definește cu ajutorul unui grup de mărimi, numite parametri de stare. Când aceștia rămân independenți de timp, sistemele termodinamice sunt considerate în echilibru. [29]
- SISTEM TRANSPORTOR DE ELECTRONI**, (citol.) mecanism prin care electronii sunt trecuți de-a lungul unei serii de molecule transportatoare, eliberând energia pentru sinteza de ATP. [69] → LANȚ TRANSPORTOR DE ELECTRONI
- SISTEM UNIPORT**, (biocel.) sistem de transport activ în care o moleculă este transferată unisens de pe o față pe cealaltă față a unei biomembrane. [69]
- SISTEMATICA SOLURILOR**, ramură a pedologiei care se ocupă cu studiul diferitelor soluri împărțite în grupări naturale cu rang de categorii sistematice. [29]
- SISTEMATICA UNITĂȚILOR DE VEGETAȚIE**, partea din geobotanică care se ocupă cu încadrarea unităților de vegetație de diferite ranguri într-un sistem organizat după anumite criterii (de ex.: după criteriul complexității structurii, în cazul școlii Zürich-Montpellier). [15]
- SISTEMATICA**, știința care tinde să pună ordine în viața plantelor și a animalelor, privind filiațiunea și înrudirea lor, clasificarea și nomenclatura, care se supun Codului Internațional de Nomenclatură. Pentru ciuperci, diferitele diviziuni ale s. primesc anumite terminații care indică subordonarea lor: filumul primește sufixul *-mycota* (*Ascomycota*), clasa *-mycetes* (*Ascomycetes*), ordinul *-ales* (*Erysiphales*), familia *-aceae* (*Erysiphaceae*). [61]
- SISTEMIC**, (fitopat.) 1. Fitopatogenul (virusul, bacteria, ciuperca) se dezvoltă și circulă prin vasele conducătoare ale gazdei, producând traheomicoze sau traheobacterioze. 2. Pesticidul care, absorbit de plantă, prin rădăcini sau frunze, circulă prin țesuturi, asigurând protecția acestora. [61]
- SISTEM PSIHIC UMAN**, (psih.) modalitate modernă de concepere a obiectului psihologiei. După M. Golu, este un ansamblu autoreglabil, relativ stabil și finalist, de stări și procese, structurate pe baza principiilor semnalizării, reflectării și simbolizării, coechilibrate prin intermediul unor operatori specifici de comparare, clasificare, opunere, serie spațio-temporală, generalizare, operatori care funcționează pe baza unor criterii eminamente semantice și pragmatice. [28]

- SISTEM SOLAR**, (astr.) sistem compus din corpul central – Soarele – , 9 planete mari, 63 de sateliți naturali ai planetelor, un număr mare de sateliți artificiali, cca 2.000 de planete mici, cca 100 de miliarde de comete, materie meteorică. [12]
- SISTEMIC**, (agric.) pesticid care, absorbit prin frunze sau rădăcini, circulă prin țesuturi, asigurând protecția întregii plante sau o distruge, în cazul erbicidelor. [51]
- SISTEMUL PERIODIC AL ELEMENTELOR**, (chim.) mod de clasificare a elementelor chimice, așezate după numărul lor atomic, rezultând opt coloane (grupe verticale) și șapte perioade orizontale. [29]
- SISTER CROMATIDE**, (citol.) fiecare din cele două cromatide surori ale unui cromozom pro- și metafazic, interconexate prin centromerii lor; una rezultă prin duplicarea celeilalte în timpul perioadei S a ciclului celular. [69]
- SISTOLĂ**, (fiziol.) contracția musculară a inimii sau a unei camere a ei. Se diferențiază s. atrială și s. ventriculară. S. atrială are eficiență redusă, din cauză că miocardul atrial este slab dezvoltat. La om are durată scurtă (0,1 s). În timpul acestei contracții sângele trece în ventricule. S. ventriculară urmează după cea atrială (0,3 s). Contractia ventriculară determină creșterea presiunii intraventriculare. Valvele atroventriculare se închid. Când presiunea intraventriculară o depășește pe cea din arterele care pleacă din cord, se deschid valvulele semilunare de la baza lor și începe evacuarea sângelui din ventricul. Acesta trece din ventricul în artere. [37]
- SIT**, (genet.) cea mai mică unitate a unei gene care poate suferi o mutație (muton sau s. mutațional) sau care poate suferi o recombinare (recon); s. este egal cu un nucleotid. Secvență de nucleotide recunoscută specific de anumite proteine. [19]
- SITARUL DE PĂDURE** [*Scolopax rusticola*, fam. *Scolopacidae* (*Charadriidae*)], (zool.) pasăre migratoare de pasaj. Sosește la noi în luna martie și pleacă în octombrie-noiembrie spre locurile de iernare din jurul Mării Mediterane, în sud-vestul Asiei, în India și în Extremul Orient. Dacă iarna este ușoară și solul nu îngheață, o parte din ei nu migrează. Trăiește în pădurile de deal și de munte și pe islazuri împădurite de tufșuri, atât în Carpați, cât și în Dobrogea. Caută hrana în pământ, în pădurile cu sol umed sau reavăn. Greutatea este de 250-300 g, vârfurile aripilor sunt rotunjite, ochii sunt așezați mai spre creștetul capului. Penajul este brun-ruginiu pe spate, cu pete negre și dungă cenușii transversale pe creștetul capului. De la cioc spre ochi are o dungă cafenie. Abdomenul și pieptul sunt alb-gălbui cu linii brune ondulate, coada este neagră cu vârf cenușiu.

În afară de auz și văz are simțul pipăitului dezvoltat la vârful ciocului cu ajutorul căruia descoperă în pământ hrana: râme, insecte, larvele acestora. În timpul migrației poate fi găsit în aproape toate pădurile de deal și de șes. Pentru vânărea lui se folosește pânda de seară la sărite și goana. Trofeul este o pană mică ascuțită, țepăună, situată la fiecare aripă înainte de prima remige. [42]

SITIOFOBIE, (psih.) sindrom de refuz total al alimentației, observat în anumite cazuri de alienație mentală. [28]

SITOSTEROL, (biochim.) sterol foarte răspândit la plantele superioare. [41]

SITTIDE (*Sittidae*), (zool.) țoii. Păsări mici ca niște vrăbii, care cuibăresc în găuri naturale săpate de ciocănituri, cuiburi pe care le zidesc cu nămol. Se hrănesc la început cu insecte mici și ulterior cu fructe. [57]

SITUS ACTIV, (biocel.) locul din structura unei molecule (enzimă, receptor, anticorp) care recunoaște și leagă o altă moleculă/ion/antigen, denumită substrat în cazul enzimelor, ligand în cel al receptorilor și antigen în cel al anticorpilor. Proprietățile s.a. sunt determinate de structura sa chimică particulară și de configurația sa alosterică specifică. Aceste două însușiri conferă specificitate de acțiune enzimelor, receptorilor, anticorpilor și altor tipuri de molecule. [69]

SITUS INVERSUS, (med. u. și vet.) malformație congenitală din categoria anomaliilor generalizate, caracterizată prin poziționarea inversă „ca în oglindă“ a organelor din cavitatea toracică și/sau abdominală: rotație a poziției organelor împreună cu vasele aferente acestora, față de axa de simetrie a corpului. [33]

SITUS-A, (biocel.) loc (acceptor) din ribozom, care ancorează molecula de ARNt care vine încărcată cu un aminoacid specific. Molecula de ARNt este bine fixată numai dacă anticodonul său formează perechi de baze cu codonul complementar de pe molecula de ARNm care este legată de ribozom. [69]

SITUS-P, (biocel.) loc (donor) ribozomal care fixează molecula de ARNt care este linkată la capătul care crește al lanțului polipeptidic. Siturile A și P sunt așa de apropiate încât cele două molecule de ARNt sunt forțate să formeze perechi de baze cu codonii adiacenți din molecula de ARNm. [69]

SKATE-BOARD, (sp.) sport care constă în alunecarea pe o scândură prevăzută cu 4 role, cu ajutorul căreia sportivul parcurge pante mai mult sau mai puțin înclinate, ocolind anumite obstacole sau executând diferite figuri. Apărut în ultimele decenii ale secolului XX în SUA, s.b. s-a extins rapid pe întreg mapamondul, cucerind un număr tot mai mare de sportivi. [53]

SLĂVEIU, lac glaciatic din masivul Retezat din Carpații Meridionali (România), situat la altitudinea de 2.015 m, are suprafața de 32.780 m², adâncimea maximă de 6,10 m, adâncimea medie 2,76 m, lungimea de cca 260 m, lățimea maximă de 200 m, volumul de apă 90.729 m³. Alimentarea se face printr-un pârâu, iar în partea sudică se formează din lac pârâul Slăveiuului. Malurile lacului sunt înconjurat de jnepeni ce coboară din toate părțile până la nivelul apei. Temperatura apei în timpul verii este de cca 14°C, iar cantitatea de oxigen solvit este de 10-21 mg/l. Este populat cu păstrăvi. [50]

SLOIURI, (hidr.) blocuri de gheață rupte în timpul dezghețului, care plutesc pe apă. [10]

SMECTIT, (geol.) grupă de filosilicați cu rețea de tip 2:1, expandabilă. Distanța dintre două foițe succesive este cuprinsă între 12 și 18 Å, în funcție de natura mineralului și a materialului expandator. [29]

SMIRDAR (*Rhododendron kotschyi*, fam. *Ericaceae*), (bot.) arbust indigen în Carpații Orientali și Meridionali, începând din Munții Rodnei până în masivul Godeanu, localizat în asociații de jnepenișuri, precum și în rariștile subalpine de molid și larice sau zâmburu, constituind uneori tufărișuri întinse, împreună cu merișorul (*Vaccinium vitis-idaea*) și cu afinul (*Vaccinium myrtillus*), iar în Bucegi, unde este mult răspândit, formează desigur compacte în golul alpin mai ales între 1.900-2.100 m altitudine. Frunzele și florile plantei au utilizări terapeutice în medicina tradițională umană și veterinară. Frunzele conțin principii active cu acțiune narcotică, diaforetică, afrodisiacă. Acționează deprimant, însă reversibil, asupra oricărei celule vii, dar mai ales asupra celulelor sistemului nervos central; favorizează transpirația; acționează ca un somnifer, amplifică erotismul și trăirile lui. Florile conțin principii active care acționează antitusiv și antihemoragic. Intervin favorabil în combaterea tusei, fluidifică secrețiile bronșice și favorizează expectorația; previn sau opresc pierderile de sânge. Andromedotoxina din frunze posedă acțiune iritantă și intră în compoziția unor preparate antireumatice. Florile sunt utilizate în tuse, boli pectorale, afecțiuni renale, hematurie (urinări cu sânge). Florile sunt culese de săteni și utilizate la prepararea dulceții. Rădăcinile întretesute puternic împiedică erodarea solului. Prin coloritul frumos și mirosul plăcut al florilor conferă munților un aspect ornamental deosebit, reprezentând o mare atracție turistică. Se interzice ruperea de ramuri pentru formarea de buchete. Arbustul este declarat monument al naturii și ocrotit prin lege. El se poate cultiva prin parcurile și grădinile alpine, la alpinării, stâncării. Efect decorativ minunat mai ales în timpul înfloriturii. Înmulțire prin semințe, marcotaj, altoire. [50]

SMOCHIN (*Ficus carica*, fam. *Moraceae*), (agric.) specie cu frunze caduce. Originar din zonele subtropicale din vestul Asiei și din Orientul Mijlociu. Răspândită în toate țările din Bazinul Mediteranean, în California și Florida, precum și în zonele temperat-caldе unde iernile sunt dulci. În zonele subtropicale formează pomi de 8-12 m, iar în zona temperată arbustoiți de 1,5-3 m. Formarea fructelor are loc de două ori pe an (o recoltă de vară și a doua de toamnă târzie). Soiurile: *Smirna*, formează fructe numai dacă florile sunt polenizate de o viespe (*Blastophaga psenes*); *adriaticе*, formează fructe partenocarpice, deci pot fi cultivate și în zona unde *Blastophaga* nu trăiește, cum este România; *San Pedro*, formează fructe partenocarpice în prima recoltă și numai în urma polenizării dă a doua recoltă. În țările din Bazinul Mediteranean și la noi se cultivă numai soiuri adriaticе. În timpul iernii smochinul suferă la -12 ... -14°C, iar la -20 ... -22°C îngheață chiar și părțile lui bătrâne. În zona temperată smochinii se protejează prin îngroparea ramurilor (chiar și a celor bătrâne) sau prin învelirea plantelor cu rogojini, paie etc. După degerări plantele se refac relativ ușor din drajoni sau din mugurii dorminzi de la baza tulpinii. Nu este pretențios față de apă, dar în condiții de 600-700 mm anual asigurate din precipitații sau prin udări recoltele sporesc simțitor. Crește bine pe expoziții însorite pe soluri mijlocii, chiar și pe cele pietroase cu drenaj bun. Îngrășămintele organice sau minerale provoacă creșteri luxuriante și diminuează fructificarea. În condiții de protejare chiar ușoară în timpul iernii, smochinii de la noi dau două recolte: una pe lăstarii din anul precedent ale căror fructe ajung la maturitate vara și a doua pe lăstarii din anul în curs ale căror fructe se maturează toamna târziu sau rămân imature. Fără protecție în timpul iernii smochinii dau o singură recoltă. Smochinul se înmulțește prin butași sau prin marcotaj și prin drajoni. Fructele mature proaspete conțin protide (3,5%), hidrați de carbon – zahăr invertit (61%), potasiu (840 mg%), sodiu (40 mg%), calciu (190 mg%), fosfor (150 mg%), fier (3,3 mg%), vitaminele A (10 μmg%), B₁ (0,10 mg%), B₂ (0,10 mg%), niacin (1,1 mg%), cantități mici de vitamina C, magneziu, brom. Recomandate copiilor, adolescenților, bătrânilor, convalescenților, sportivilor, femeilor însărcinate. Indicate în afecțiunile căilor respiratorii (bronșită, traheită, laringită), ale tubului digestiv (gastrită, colită), ale căilor urinare (inflamații, iritații, nefrită, cistită etc.), în angină, amigdalită, boli de inimă, tulburări circulatorii, insomnie, stări febrile, constipație, psihastenie, rujeolă, scarlatină, abces dentar, gingivită, stomatită, guturai rebel, negi, leucoree, tuse, tuse convulsivă,

furunculoză. În alimentație, fructele se consumă deshidratate și prelucrate (dulceață, gemuri), mai puțin în stare proaspătă. Folosite ca desert. Valoarea energetică, 269 kcal/100 g, din care se absorb 90%. În gospodărie, frunzele sunt folosite pentru curățirea vaselor de bucătărie (cratițe, oale) și a diverselor ustensile. Se freacă bine, apoi se limpezește cu apă. În industrie, fructele sunt prelucrate sub formă de dulceață, fructe în sirop, fructe zaharisite. Uscate și transformate în pudră intră în compunerea unor făinuri alimentare. Carbonizate parțial și rășnite servesc drept înlocuitor de cafea. [40]

SMOCHINĂ DE INDIA (*Opuntia ficus indica*, fam. *Cactaceae*), (agric.) specie originară din Mexic. Răspândită în zona temperat-caldă mediteraneană. Pe segmentele superioare ale tulpinii apar flori și apoi se formează fructe ovoide de 4-10 cm, ușor aplatizate; acestea au inițial culoarea verde, dar la coacere devin galbene până la brun închis. Pulpa fructului este gălbuie sau roșcată, moale, succulentă cu gust dulce-acrișor răcoritor. Conțin 12-18% zaharuri, calciu, vitamine din grupa B, precum și vitamina C. [40]

SMOG FOTOCHIMIC, (pol.) smog format prin oxidarea hidrocarburilor, oxidanții fiind generați de reacția fotochimică între radiația solară ultravioletă și diverși constituenți atmosferici. [54]

SMOG, (pol.) ceață persistentă conținând poluanți în concentrații peste limitele admise sau aer puternic poluat, cu transparență redusă, care stagnează într-o zonă mai multe zile. **S.** se formează prin reacția fotochimică dintre diverși constituenți poluanți atmosferici expuși la insolație puternică și nu apare de obicei decât în aerul orașelor cu climat de tip mediteranean. La o concentrare de câteva zeci de ppb, **s.** poate provoca animalelor și omului iritații oculare puternice și daune periculoase plantelor. Frecvent, concentrația sa în orașele cu climat însorit și foarte poluat este sub 50 ppb. **S.** poate fi oxidant (conținând oxizi de azot, ozon, formaldehidă, acroleină și peroxizi ai unor compuși organici) sau reducător (în care predomină fumul și dioxidul de sulf). [41]

SNAGOV, liman fluvial din Valea Ialomiței (România) extins pe 575 ha și cu o adâncime maximă de 9 m. Apa lacului este bogată în vegetație acvatică (emersă și submersă) și în faună, fiind prototipul lacurilor cu o producție biologică în exces. [45]

SNOBISM, (psih.) lipsă de discernământ în adoptarea valorilor sociale și culturale. [28]

SNOWDONIA, parc național situat în Marea Britanie (comitatul Carnavonshire). Suprafața, 218.850 ha (1951). Include o regiune de munți joși de natură vulcanică (1.085 m). Conservă pajiști, păduri de stejar și castan. Peisajul este înfrumusețat de multe lacuri și

canale. În zonă se află case construite din piatră și castele. [50]

SNRSS, simbol folosit pentru Societatea Națională Română pentru Știința Solului. [29]

SOARE, (astr.) una din cele 200 de miliarde de stele ale Căii Lactee, din seria piticelor galbene; diametrul este de 1,392 milioane km (109 diametre terestre); concentrează 99,86% din masa întregului sistem solar (333.400 mase terestre și 1.300.000 volume terestre); densitatea medie, 0,25 din densitatea Pământului ($1,41 \text{ g/cm}^3$); accelerația gravitațională de 28 de ori mai mare decât cea de la suprafața Pământului. Soarele se compune din două părți: atmosfera solară, compusă din trei straturi (fotosferă, cromosferă și coroana solară) de la care primim direct radiații, și interiorul Soarelui, materia de la care nu primim direct radiații. [12; 25]

SOARE MEDIU (*mijlociu*), (astr.) soare fictiv care în mișcarea sa anuală descrie ecuatorul în mod uniform și trece prin punctul vernal o dată cu Soarele. [12]

SOBOL, (bot.) stolon subteran erbaceu lung și subțire, cu internodii lungi și noduri puțin umflate, la nivelul cărora se formează rădăcini adventive. El ia naștere din mugurii de pe rizomi și servesc la înmulțirea plantelor pe cale vegetativă, aspect întâlnit la pirul târător (*Agropyron repens*), salcâm (*Robinia pseudacacia*), lăcrămioare (*Convallaria majalis*) etc. [50]

SOC (*Sambucus nigra*, fam. *Caprifoliaceae*), (agric.) arbust sau arboraș indigen, microfanerofit-megafanerofit, prezent în subarboreturile pădurilor, în luminișuri sau în margini de pădure, din cerete și șleauri, până în brădet și făgete, în lunci și pe terenuri descoperite, pe care formează tufărișuri, pe lângă garduri din regiunea de câmpie și până în regiunile montane inferioare. Florile, fructele, frunzele și scoarța au utilizări terapeutice în medicina umană și veterinară, cultă și mai ales tradițională, care folosește mai multe produse ale plantei. Florile au proprietăți sudorifice, diuretice, laxative, galactogoge, antinevralgice și antiseptice. Imprimă un efect purificator prin mărirea activității de secreție a glandelor sudoripare; acționează asupra epiteliului renal, măbind cantitatea de urină eliminată în timp; favorizează evacuarea conținutului intestinal; stimulează secreția glandelor mamare; distruge microorganismele; ameliorează sau înlătură durerile cauzate de nevralgii. Fructele au acțiune laxativă, vitaminizantă, mineralizantă, antinevralgică, anti-septică, diuretică, galactogogă. Frunzele au acțiune antiinflamatorie, cicatrizantă. Scoarța are proprietăți diuretice și purgative. Florile sunt indicate în gripe, bronșite, tuse, boli reno-vezicale, furunculoze, abcese, arsuri, flicte. Fructele sunt utilizate mai ales

în constipație. În doze însă mai mari produc stări de vomă, arsuri epigastrice, iritarea gâtului, insuficiență respiratorie, convulsii. Frunzele proaspete zdrobite se recomandă în arsuri și în tratamentele hemoroizilor. Scoarța se poate folosi în boli ale căilor urinare și în constipație. Specie meliferă. Florile sunt vizitate intens de albine. Producția de miere, 80 kg/ha. Pondere economico-apicolă mică. Recomandat a se planta în parcuri și grădini publice. Ideal pentru compunerea subarboretului salcâmetelor, ca exemplare izolate sau garduri vii. Interes decorativ deosebit mai ales prin flori și fructe. Împiedică înmulțirea pirului. Prin putrezire, frunzișul îmbogățește solul în elemente minerale. Înmulțire prin semințe și butășire. [50]

SOCIABILITATE, (bot.) mod de grupare al exemplarelor unei populații de plante în fitocenoză (școala Zürich-Montpellier); se evaluează cu ajutorul unei scări cu 5 trepte: 1. exemplare izolate; 2. grupe mici; 3. grupe mari; 4. în pâlcuri; 5. în pâlcuri foarte mari (Braun-Blanquet). [15]

SOCIALIZARE, (psih.) procesul de integrare socială a copilului și a tânărului. [28]

SOCIAȚIE, (bot.) unitate fitocenologică elementară a școlii scandinave, cuprinzând o parte a fitocenozei dominată de o specie. [15]

SOCIOAFECTIV, (psih.) calificare dată laturii motivațional-afective a relațiilor interpersonale și sociale. Trebuința omului de a trăi printre oameni, de a avea contacte cu ceilalți, de a întreține relații de cooperare și de comunicare este fundamentală. [28]

SOCIODRAMĂ, (psih.) improvizație dramatică propusă de Moreno și care, spre deosebire de psihodramă, care presupune reprezentarea unui rol de către individul singular, se referă la asumarea de roluri de către membrii unui grup și la configurarea unor scene colective. [28]

SOCIOGRAMĂ, (psih.) metodă grafică de prelucrare a datelor obținute prin testul sociometric care permite reprezentarea și dezvoltarea relațiilor interindividuale ale unui grup. [28]

SOCIOMETRIE, (psih.) metodă inventată de Moreno, de măsurare a relațiilor de afinitate – atracție, respingere, indiferență – între membrii unui grup sau ai unei colectivități. [28]

SODIU (Na), (chim.) sin. *natriu*, element chimic cu caracter metalic din grupa I principală. Are Z 11 și structura învelișului de electroni [Ne] $3s^1$. A fost descoperit de H. Davy în 1807. Datorită reactivității mari, nu se găsește liber în natură. În stare combinată este însă foarte răspândit (reprezentând 2,65 din litosferă) sub formă de: sare gemă, NaCl, criolit, Na_3AlF_6 , salpetru de chile, NaNO_3 , silicați. Se

prepară prin electroliza topiturii de hidroxid sau de clorură de Na. Este un metal maleabil, ductil, p.t. 97,8°C, p.f. 880°C. Se caracterizează printr-o bună conductibilitate electrică. În tăietură proaspătă prezintă luciul, care însă dispare imediat la aer în urma oxidării. De aceea, Na se păstrează sub petrol lampant. Este un element foarte activ din punct de vedere chimic. Se folosește ca materie primă pentru obținerea unor compuși de sodiu: peroxid, amidură, cianură etc.; ca reducător în unele reacții, sinteze organice, în lămpi electrice speciale cu vapori de sodiu, în compoziția unor aliaje. [36] Este foarte răspândit în natură sub formă de NaCl, NaNO₃, în plante, animale. În soluri nesalinizate conținutul de sodiu variază frecvent între 0,1 și 1% Na₂O. În plante, sodiul mărește turgescența celulei și rezistența plantelor la ofilire în zonele secetoase, substituie parțial potasiul, în lipsa acestuia contribuie la menținerea accesibilității acidului fosforic aplicat ca îngrășământ. Este un element de nutriție esențial pentru plantele din familia *Chenopodiaceae*. Solurile saline și alcaline conțin cantități excesive de sodiu. [29] În organismul omenesc este principalul cation al mediului extracelular, cu o concentrație de 135-145 mEq/l. În celule, concentrația este mult mai mică (aproximativ 10 mEq/l). Această repartiție inegală între cele două spații este asigurată de permeabilitatea selectivă a membranei celulare pentru sodiu. Intrarea sodiului în celulă este determinată de depolarizarea membranelor și de apariția unui potențial de acțiune. De asemenea, sodiul contribuie la menținerea echilibrului acido-bazic, hidro-electrolitic și osmotic al organismului. Cantitatea totală de sodiu din organismul unui adult cu greutate de 70kg este de aproximativ 55g, iar aportul mediu este de 5-6 g/24 ore. [21]

SODOMIE, (rel.) păcat împotriva firii, care își trage numele de la Sodoma și care astăzi se numește homosexualitate. Cei care săvârșesc acest păcat se numesc sodomiți sau homosexuali. [63]

SOFTUL PEDAGOGIC, program informatizat, proiectat special pentru rezolvarea unor sarcini sau probleme didactice prin valorificarea tehnologiilor proprii instruirii asistate pe calculator, asigurând memorarea datelor, organizarea datelor în fișiere, gestionarea fișierelor etc. [16]

SOFTWARE, (inform.) termen care desemnează totalitatea programelor cu care este echipat un sistem de calcul, precum și preocupările corespunzătoare realizării produselor program. Software-ul de sistem reprezintă programele de sistem cu care este echipat sistemul de calcul. Software-ul de aplicație reprezintă totalitatea programelor de aplicație cu care este echipat sistemul de calcul. Programele destinate

diverselor aplicații din domeniul protecției mediului se încadrează în categoria software-ului de aplicație. [47]

SOI, (agric.) plante cultivate, valoroase din punct de vedere biologic, cu caractere stabile, transmise vegetativ. Specialiștii mai folosesc conceptul de cultivar. Pentru a face ordine în clasificarea numărului foarte mare de soiuri, privind soiurile cultivate, a fost necesar să se adopte mai multe criterii. O asemenea soluție este impusă de scopurile numeroase ce sunt urmărite în viticultura, pomicultura, legumicultura etc. De exemplu: identificarea soiurilor întâlnite în cultură; gruparea lor în funcție de destinația producției de struguri; asocierea acestor soiuri după specificul unor măsuri agrotehnice aplicate etc., care constituie tot atâtea criterii de clasificare ale soiurilor cultivate. Clasificări: a) după direcțiile de producție: *soiuri pentru producerea butașilor de portaitoi*. Fac parte soiuri din speciile *Vitis riparia* (Riparia gloire), *Vitis rupestris* (Rupestris du Lot), hibrizi dintre Berlandieri x Riparia (Kober 5 BB, Teleki 8 B), Berlandieri x Rupestris (Ruggeri 140), Vinifera x Berlandieri 41 B (Chasselas x Berlandieri 41 B), hibrizi complecși (Selecția Crăciunel 2 etc.); *soiuri pentru struguri de masă*: Cardinal, Chasselas d'Ore, Coarnă albă, Coarnă neagră etc.; *soiuri apirene* (fără semințe): Corint alb, Corint roz, Corint negru, Sultanină albă, Perlette etc.; *soiuri pentru vin*, din acestea se obțin: vinuri de consum curent, ce au tărie alcoolică cuprinsă între 8,5-9,5%; vinuri de calitate, ce pot fi de calitate superioară (10% minimum alcool) și vinuri cu denumire de origine (minimum 10,5% alcool), care la rândul lor se împart în vinuri cu denumire de origine controlată (DOC) și vinuri cu denumire de origine controlată și trepte de calitate (DOCC); vinuri speciale, din grupul cărora fac parte vinurile spumante, vinurile spumoase, perlante și petiante, precum și cele aromatizate. Vinurile obținute din hibrizi producători direcți sunt destinate consumului casnic, obținerii alcoolului viticol și oțetului. Soiurile de hibrizi producători direcți sunt în număr de peste 20.000 și provin din mai multe specii ale subgenului *Euvitis*, spre deosebire de vița cultivată care provine dintr-o singură specie. b) Clasificarea ecologic-geografică împarte soiurile de viță euroasiatice în: *proles pontica*, cuprinde soiuri provenite din țări și regiuni ca Georgia (Gruzia), Grecia, Bulgaria, Ungaria, România, Asia Mică; *proles occidentalis*, are în componență soiuri ce provin din Franța, Germania, Spania, Portugalia; *proles orientalis*, cuprinde soiuri cu proveniență din Asia Mijlocie, Afghanistan, Iran, Armenia, Azerbaidjan. Această clasificare permite cunoașterea în linii mari a

- condițiilor ecologo-geografice și pentru hibridare intraspecifică. [49]
- SOI ADMIS TEMPORAR**, (agric.) soiurile aflate în cultură, dar care se comportă mai puțin satisfăcător sau nesatisfăcător, în condițiile arealelor respective. Soiurile admise temporar nu pot fi promovate în noile plantații din podgoria sau centrul viticol în care au o comportare mediocră sau slabă. Din această categorie fac parte soiurile care aparțin speciei *Vitis vinifera* din sortimentul vechi local, cât și hibridii interspecifici, obținuți prin încrucișarea între specia *Vitis vinifera* și alte specii ale genului *Vitis*. [49]
- SOI AUTORIZAT**, (agric.) soi care prin însușirile tehnologice și biologice își pune în valoare potențialul calitativ și cantitativ sub potențialul soiurilor recomandate, în condițiile arealului de cultură. Soiurile autorizate pot fi extinse în mod complementar, alături de cele recomandate. [49]
- SOI INTERZIS**, (agric.) soi care prin însușirile sale biologice sau tehnologice influențează în mod negativ calitatea produselor vitivinicole. Din această categorie fac parte hibridii producători direcți (HPD). [49]
- SOI RECOMANDAT**, (agric.) soi care valorifică cel mai bine condițiile de mediu și își pune în valoare, în cel mai înalt grad, potențialul său calitativ și productiv în arealele în care este cultivat. Soiurile recomandate sunt avizate cu precădere la extinderea în plantații. [49]
- SOIURI DIFERENȚIATOARE**, (fitopat.) sortimentul de soiuri cu reacție diferită față de același patogen, folosit pentru stabilirea raselor de patogeni. Unele sortimente sunt internaționale, standard, folosite în țările în care se fac cercetări de rezistență a plantelor. [61]
- SOL¹**, (cult.-art.) una din notațiile silabice ale sunetelor; acordajul unor instrumente tranzitorii care sună cu două tonuri și cu un semiton mai jos de cum sunt scrise notele destinate lor; denumirea unei chei. [67]
- SOL²**, (chim.) sistem coloidal în care faza dispersată nu este floclată. După natura mediului de dispersare (faza dispersată) se deosebesc: hidrosol (mediul de dispersie este apa), organosol (mediul de dispersie este un solvent organic), alcoolosol (mediul de dispersie este alcoolul) etc. [29]
- SOL³**, (pedol.) corp natural cu organizare proprie care se formează și evoluează în timp, la suprafața uscatului, pe seama rocilor, datorită acțiunii organismelor (îndeosebi a plantelor și a microorganismelor) sub influența condițiilor de climă și relief. Proprietatea lui complexă specifică este fertilitatea. [29]
- SOL ALUVIAL**, (pedol.) tip de sol în sistemul român de clasificare a solurilor, format pe aluviuni recente, adesea stratificate. Succesiunea tipică de orizonturi este Ao-C. Subtipuri: tipic, molic, umbric, vertic, litic, gleizat, salinizat, alcalizat. Simbol SA. [29]
- SOL ALUVIO-COLUVIAL**, (pedol.) sol aluvial format din contactul dintre versant și luncă, pe depozite mixte, aluvio-coluviale. [29]
- SOL AMFIGLEIC**, (pedol.) sol hidromorf în profilul căruia se înregistrează un exces de umiditate datorită atât apei freactice, cât și apei stagnante. Termenul este folosit ca denumire prescurtată pentru subtipurile gleizate ale solurilor pseudogleice. [29]
- SOL ANTROPIC**, (pedol.) sol cu profil puternic deranjat sau puternic transformat prin cultivare. [29]
- SOL ARABIL**, (pedol.) sol care este folosit pentru cultura plantelor. [29]
- SOL ARGILOILUVIAL**, (pedol.) tip de sol în cadrul sistemului român de clasificare a solurilor care prezintă în profil un orizont argiloiluvial. [29]
- SOL AZONAL**, (pedol.) sol fără orizonturi distincte putând apărea în orice zonă. [29]
- SOL BALAN**, (pedol.) tip de sol în cadrul sistemului român de clasificare a solurilor, din clasa molisoluri, fără orizont B, caracterizat prin orizont A molic cu carbonați, cu crome mai mari de 2 la materialul în stare umedă. Succesiune tipică de orizonturi: Am-A C-Cca. Subtipuri: tipic, vermic, salinizat, alcalizat. Simbol SB. [29]
- SOL BEMOL MAJOR**, (cult.-art.) tonalitate majoră și tonică *sol bemol*; are 6 bemoli ca armură (*si bemol, mi bemol, la bemol, re bemol, sol bemol, do bemol*). Prin interpretare enarmonică, gama lui **sbm** este egală cu gama lui *fa diez major*. Când figurează în titlul unei piese, înseamnă că tonalitatea de bază a acesteia este gama lui **sbm** și ea se încheie, de regulă, cu tonica acestei game (*si bemol*). [67]
- SOL BRUN ACID**, (pedol.) tip de sol în cadrul sistemului român de clasificare a solurilor din clasa cambisoluri, oligobazic, caracterizat printr-un orizont Bv, având gradul de saturație în baze sub 55% și, cel puțin în partea lui superioară, culori și crome mai mari sau egale cu 3,5 la materialul în stare umedă (cel puțin în interiorul elementelor structurale). Succesiune tipică de orizonturi: Ao-Bv-C sau R. Subtipuri: tipic, umbric, andic, criptosodic, litic, gleizat. Simbol BO. [29]
- SOL BRUN ARGILOILUVIAL**, (pedol.) tip de sol în cadrul sistemului român de clasificare a solurilor, din clasa argiluvisoluri, fără orizont eluvial caracterizat printr-un orizont Bt, având în partea superioară cel puțin în pete (în proporție de peste 50%) culori în nuanțe de 10YR și mai galbene, cu valori și crome mai mari sau egale cu 3,5 la materialul în stare umedă, cel puțin în interiorul elementelor structurale. Pot avea orizonturi A molic sau A ocric. Succesiunea tipică de orizonturi Ao sau Am-Bt-C și Cca.

Subtipuri: tipic, molic, vertic, rendzinc rodic, litic, gleizat, pseudo-gleizat, alcalizat. Simbol BD. [29]

SOL BRUN FERILUVIAL, (pedol.) tip de sol în cadrul sistemului român de clasificare a solurilor, din clasa spodosoluri, fără orizont eluvial, caracterizat printr-un orizont B spodic, situat sub un orizont A umbric, ocric sau turbos. Succesiune tipică de orizonturi: Aou-Bs-R sau C sau Au-Bs-R sau C. Subtipuri: tipic, umbric, andic, criptosodic, gleizat. Simbol PB. [29]

SOL BRUN LUVIC, (pedol.) tip de sol în cadrul sistemului român de clasificare a solurilor, din clasa argiluisoluri, având orizont eluvial și orizont B argiloiluvial, ultimul având orice nuanță cu excepția celei menționate la solul brun roșcat luvic (culori în nuanțe de 10YR și mai galbene) cu valori și crome de peste 3,5 la materialul în stare umedă, cel puțin în interiorul elementelor structurale. Succesiunea tipică de orizonturi: Ao-El-Bt-C. Subtipuri: tipic, planic, rodic, litic, gleizat, pseudogleizat. Simbol BP. [29]

SOL BRUN ROȘCAT, (pedol.) tip de sol în cadrul sistemului român de clasificare a solurilor din clasa argiluisoluri, fără orizont eluvial, caracterizat printr-un orizont B argiloiluvial, având în partea inferioară, iar partea superioară cel puțin în pete (în proporție de peste 50%), culori în nuanțe de 7,5 YR cu valori și crome de 3,5 și mai mari la materialul în stare umedă, pe fețele în interiorul elementelor structurale. Succesiunea tipică de orizonturi: Ao-Bt-C sau Cca. Subtipuri: tipic, molic, vertic, gleizat, pseudogleizat. Simbol: BR. Solurile brun roșcate sunt soluri predominant lutoargiloase, cu conținut mijlociu-mic de humus, moderat-puternic levigate, cu structură poliedrică, subcolțuroasă, moderat stabilă, cu permeabilitate mică pentru apă și aer și capacitate mijlocie pentru apă, cu reacție slab-moderat acidă și aprovizionare moderată cu elemente nutritive; potențialul natural de fertilitate moderat – ridicat. [29]

SOL BRUN-ROȘCAT LUVIC, (pedol.) tip de sol în cadrul sistemului român de clasificare a solurilor din clasa argiluisoluri, fără orizont eluvial, caracterizat printr-un orizont B argiloiluvial având, în partea inferioară, iar în partea superioară cel puțin în pete (în proporție de 50% sau mai mult), culori în nuanțe de 7,5 YR cu valori și crome de 3,5 și mai mari la materialul în stare umedă, atât pe fețele cât și în interiorul elementelor structurale (adică nuanțe roșcate). Succesiunea tipică de orizonturi: Ao-El-Bt-C. Subtipuri: tipic, vertic, planic, gleizat, pseudogleizat. Simbol RP. [29]

SOL CENUȘIU, (pedol.) tip de sol în cadrul sistemului român de clasificare a solurilor din clasa molisoluri, fără orizont A molic, cu crome de 2 și mai mici la materialul în stare umedă, asociat cu orizont Ame sau

Am cu crome de peste 2; și orizont Bt având cel puțin în partea superioară valori și crome mai mici de 3,5 la materialul în stare umedă, cel puțin pe fețele elementelor structurale. Succesiunea tipică de orizonturi: Am-Ame-Bt-C sau Cca ori Am-Bt-C sau Cca. Subtipuri: tipic, cambic, pseudorendzinic, gleizat, pseudogleizat. Simbol CN. Solurile cenușii sunt soluri predominant lutoase, moderat bogate în humus, mijlociu-puternic levigate, cu structură poliedrică subcolțuroasă, relativ stabilă, cu permeabilitate mică-mijlocie pentru apă și aer, capacitate mijlocie pentru apă, cu reacție slab acidă și aprovizionare bună-moderată cu elemente nutritive: potențial natural de fertilitate ridicat-moderat. [29]

SOL CERNOZIOMOID, (pedol.) tip de sol în cadrul sistemului român de clasificare a solurilor din clasa molisoluri, fără orizont Am cu crome de 2 și mai mici la materialul în stare umedă și orizont A/C sau B, având cel puțin în partea superioară valori și crome mai mici de 3,5 atât pe fețele cât și în interiorul elementelor de structură; prezintă pelicule organominerale în orizontul A/C sau B cu crome mai mici de 2 și valori sub 3,5 la materialul în stare umedă și/sau diferență de culoare în stare umedă și uscată a orizontului Am, caracterizată prin valori sau valori și crome de 1,5 și mai mare. Solurile cernoziomoide sunt corespondentele cernoziomurilor, cernoziomurilor cambice și cernoziomurilor argiloiluviale, prezente în zone mai umede și de pădure. Succesiunea tipică de orizonturi: Am-A/C-C sau Am-B-C. Subtipuri: tipic, cambic, argiloiluvial, rendzinic. Simbol CM. [29]

SOL DENUDAT, (pedol.) sol fără vegetație, ca urmare a eroziunii stratului fertil, expus intemperiiilor. [54]

SOL DESFUNDAT, (pedol.) tip de sol în cadrul sistemului român de clasificare a solurilor cu profil deranjat „in situ” (pe loc) pe cel puțin 50 cm, prin desfundare sau prin altă acțiune mecanică, astfel încât pe grosimea respectivă orizonturile diagnostice nu pot fi identificate. Subtipuri: tipic, molic, cambic, argiloiluvial, redzinic, pseudorendzinic, gleizat, pseudogleizat, salinizat, alcalizat. Simbol DD. [29]

SOL DIEZ MINOR, (cult.-art.) tonalitate minoră cu tonica *sol diez*; are 5 diez ca armură (*fa diez, do diez, sol diez, re diez, la diez*). Când figurează în titlul unei piese înseamnă că tonalitatea de bază a acesteia este gama lui **sdm** și că ea se încheie, de regulă, cu tonalitatea acestei game (*sol diez*). [67]

SOL FOSIL → **PALEOSOL**

SOL FREATIC UMED, (pedol.) sol al cărui profil este umezit prin capilaritate din apa freatică, dar nu în exces; această umezire favorizează creșterea plantelor în perioadele mai uscate ale anului. În condițiile aplicării neraționale a irigației, se poate înmlăștini sau saliniza secundar. [29]

SOL GLEIC, (pedol.) tip de sol în cadrul sistemului român de clasificare a solurilor, din clasa soluri hidromorfe, caracterizat prin orizont Ao, orizont A/G sau B/G, având culori cu valori și crome de 3,5 și mai mari și orizont Gr, a cărui limită superioară este situată în primii 125 cm ai profilului. Succesiunea tipică de orizonturi: Ao-A/Go-Gr. Subtipuri: tipic, molic, umbric, cambic, mlăștinos, turbos, salinizat, alcalizat. Simbol GC. [29]

SOL HALOMORF, (pedol.) 1. Sol în a cărui formare rolul principal a fost jucat de procesul de salinizare și/sau alcalizare. Ca diagnostic au un orizont salic sau natric în partea superioară a profilului de sol. Tipurile solonceac și soloneț sunt soluri halomorfe; 2. Clasă de soluri în cadrul sistemului român de clasificare a solurilor, caracterizate prin salinizare și /sau alcalizare puternice. Include solonceacurile și solonețurile ca tipuri de sol. [29]

SOL HIDROMORF, (pedol.) 1. Sol format sub influența puternică a apei freactice (situată în profilul de sol), a apei stagnante îndelung în profilul de sol, acumulate din precipitații, deasupra unui orizont impermeabil (sau sub ambele influențe). 2. Clasa de soluri în cadrul sistemului român de clasificare a solurilor, caracterizată prin prezența în profilul de sol a unor caractere hidromorfe intense. Include tipurile de sol: lăcăviște, sol gleic, sol negru clinohidromorf, sol pseudogleic. [29]

SOL HUMICO-SILICATIC, (pedol.) tip de sol în cadrul sistemului român de clasificare a solurilor din clasa umbrisoluri, caracterizat printr-un orizont Au cu crome de 2 și mai mici la materialul în stare umedă și conținând materie organică humificată, segregabilă, de partea minerală silicatică; orizontul A/C, A/R sau Bv are cel puțin în partea superioară culori cu crome și valori mai mici de 3,5 la materialul în stare umedă. Succesiune tipică de orizonturi; Au-A/R-R (Au-A/C-C). Subtipuri: tipic, criptopodzolic (criptospodic) sau litic. Simbolul HS. [29]

SOL INTRAZONAL, (pedol.) sol evoluat ale cărui caracteristici reflectă influența dominantă a unor factori locali (relief, rocă, vârstă) în procesul său de pedogeneză. [29]

SOL ÎNGROPAT, (pedol.) sol acoperit cu diferite materiale (aluviuni, loess etc.) în care nu acționează un proces actual de pedogeneză, ca urmare a încetării legăturii lui cu mediul subaerian. Își păstrează în mare măsură caracterele avute în momentul acoperirii. Poate fi de vârstă holocenă sau mai vechi. Sunt frecvente în lunci, în regiuni de dune, terase și câmpii loessice etc. [29]

SOL LITOMORF, (pedol.) sol în a cărui formare roca sau materialul parental au jucat cel mai important rol.

Principalele proprietăți sunt determinate de materialul sau de roca parentală. [29]

SOL MAJOR, (cult.-art.) tonalitate majoră cu tonica *sol*; are un diez ca armură (*fa diez*). Când figurează în titlul unei piese înseamnă că tonalitatea de bază a acesteia este gama lui **sm** și că ea se încheie, de obicei, cu tonica acelei game (*sol*). [67]

SOL MINOR, (cult.-art.) tonalitate minoră cu tonica *sol*; are doi bemoli ca armură (*si bemol, mi bemol*). Când figurează în titlul unei piese, înseamnă că tonalitatea de bază a acesteia este gama lui **sm** și că ea se încheie, de regulă, cu tonica acelei game (*sol*). [67]

SOL MOLIC, (pedol.) sol având caractere de tranziție spre un molisol reprezentat prin prezența unui orizont A molic, care determină separarea subtipului molic, în cazul tipurilor de sol la care nu este exclusă prezența acestui ordin. Subtipul molic nu se poate separa la tipurile aparținând clasei molisolurilor. [29]

SOL NEEVOLUAT, (pedol.) 1. Sol incomplet dezvoltat datorită timpului scurt de când a fost supus procesului de pedogeneză sau menținerii lui în acest stadiu prin procese slabe, continue, de eroziune sau de acumulare. Nu prezintă orizonturi diagnostice decât cel mult un orizont A, uneori slab exprimat. 2. Clasă de soluri în cadrul sistemului român de clasificare a solurilor cu profil slab dezvoltat (sau truchiatic). Include tipurile: litosol, regosol, psamosol, protosol aluvial, sol aluvial, erodisol, coluvisol, sol desfundat, protosol antropic. [29]

SOL NEGRU ACID, (pedol.) tip de sol în cadrul sistemului român de clasificare a solurilor din clasa umbrisoluri, caracterizat printr-un orizont Au cu crome de 2 sau mai mici la materialul în stare umedă și orizont Bv, având grad de saturație în baze mai mici de 55% și, cel puțin în partea superioară, culori cu valori și crome mai mici de 3,5 la materialul în stare umedă, atât pe fețele, cât și în interiorul elementelor structurale. Succesiunea tipică de orizonturi: Av-Bv-C sau R. Subtipuri: tipic, andic, litic, gleizat. Simbol NO. [29]

SOL NEGRU CLINOHIDROMORF, (pedol.) tip de sol în cadrul sistemului român de clasificare a solurilor din clasa solurilor hidromorfe, cu orizont A molic cu crome de 2 și mai mici la materialul în stare umedă și B, ultimul având cel puțin în partea superioară culori cu valori mai mici de 3,5 și crome de 1,5 și mai mici la materialul în stare umedă, atât pe fețele cât și în interiorul elementelor structurale, asociat cu orizont w, a cărui limită superioară este situată în primii 50 de cm și orizont Go în primii 200 cm. Este format pe materialele cu textură fină și este afectat de excesul de umiditate provenit din izvoare de coastă sau din apă de precipitații, atât prin

infiltrația pe verticală, cât și prin scurgere laterală prin orizonturile profilului de sol, datorită situării solului pe versanți. Profilul este de tipul : Amw-Bvw-C sau Amw-Bvw-CGo. Subtipuri: tipic, argiloiluvial, vertic. Simbol NF. [29]

SOL NISIPOS, (pedol.) sol cu textură grosieră, iar în sens larg cu textură grosieră-mijlocie, conținând sub 12%, argilă <0,002 mm. [29]

SOL ORGANIC, (pedol.) 1. Sol constituit predominant din material organic. 2. Clasă de soluri în cadrul sistemului român de clasificare a solurilor cu soluri alcătuite din material organic turbos pe cel puțin 50 cm grosime. Include tipul de sol turbos care poate fi tipic (eutric sau distric) și salinizat. [29]

SOL PSEUDOGLEIC, (pedol.) în cadrul sistemului român de clasificare a solurilor, din clasa solurilor hidromorfe, format sub influența îndelungată a excesului de umiditate stagnată acumulată din precipitații pe un orizont greu permeabil, caracterizat printr-un orizont W, a cărui limită superioară este situată în primii 50 de cm, grefat atât pe orizont A sau E, cât și pe cel puțin primii 50 cm din orizontul B. Succesiune tipică de orizonturi: Aow-Aow-BW-C sau mai frecvent Aow-EW-BW-C. Subtipuri: tipic, molic, vertic, albic, planic, gleizat, mlăștinos, turbos. Simbol PG. [29]

SOL RELICT, (pedol.) paleosol situat la suprafață (la zi). Partea superioară a profilului este, de regulă, supusă acțiunii factorilor bioclimatici actuali. [29]

SOL REPRESIV, (fitopat.) proprietatea fungistică a unor soluri. Natura represivității depinde de proprietățile fizico-chimice ale solului și de activitatea microbiană a acestora. Astfel de soluri pot fi realizate printr-o compostare specială și folosite în sere și solarii. [61]

SOL SATURAT, (pedol.) sol ale cărui interstii sunt pline cu apă. [54]

SOL SĂRATUROS, (pedol.) termen general care cuprinde toate solurile afectate mai mult sau mai puțin de prezența sărurilor ușor solubile: soloncauri, soluri salinizate, solonețuri și soluri alcalinizate. [29]

SOL SEMIMLAȘTINOS, (pedol.) sol saturat cu apă o mare parte din an, fără a atinge însă stadiul de mlaștină. [29]

SOL SPODIC, (pedol.) sol care are caractere de spodosol cu un orizont B spodic. [29]

SOL SUBMERS, (pedol.) sol acoperit total cu un strat de apă tot timpul sau în cea mai mare parte a anului. [29]

SOL TRUNCHEAT, (pedol.) sol din al cărui profil orizontul sau orizonturile superioare au fost îndepărtate, de regulă, prin eroziune. [29]

SOL TURBOS, (pedol.) tip de sol în cadrul sistemului român de clasificare a solurilor, organic, hidromorf,

format dintr-un orizont T de peste 50 cm în primii 100 cm, fără ca stratul mineral situat în primii 25 cm să atingă 20 cm. Subtipuri: tipic (eutric sau distric) și salinizat. Simbol: TB. [29]

SOL ZONAL, (pedol.) sol caracteristic unui larg teritoriu sau unei zone considerate a reflecta condițiile bioclimatice ale zonei. [29]

SOLANACEE (*Solanaceae*), (bot.) familie care grupează 90 de genuri cu cca 2.500 de specii de plante erbacee și arbustive, rareori arborescente, liane sau epifite, răspândite în regiunile calde, tropicale, mai puțin în cele temperate. Frunze fără stipele, alterne, simple până la imparipenat compuse. Flori bisexuate (hermafrodite), rareori unisexuate, de obicei pentamere, actinomorfe, numai uneori și rar zigomorfe, grupate în inflorescențe cimoase, rareori sunt solitare; caliciul gamosepal; corola gamopetală; androceul din 5 (rareori mai puține) stamine episeale, prinse de petale, cu antere întorse; gineceul cu ovar superior, bicarpelar (la *Lycopersicon*) și multicarpelar, ovule campilotrope până la anatrope, stil simplu, stigmat de obicei bilobat sau emisferic. Formula florală: $\zeta * K_{(5)} [C_{(5)} A_5] G_{(2)}^{(5-4)}$. Fruct bacă sau capsulă. Seminte numeroase, albuminate, cu embrion arcuit sau curbat. Flora României conține 28 de specii spontane și cultivate ce aparțin la 13 genuri: *Nycandra*, x = 10; *Lycium*, x = 6; *Atropa*, x = 6; *Scopolia*, x = 6; *Hyoscyamus*, x = 7, 17; *Physalis*, x = 6; *Solanum*, x = 6; *Lycopersicon*, x = 6; *Datura*, x = 6; *Petunia*, x = 7; *Nicotiana*; *Capsicum*, x = 6. [50]

SOLANIDINA, (toxicol.) alcaloid sterolic care se întâlnește în tomatele de cultură și în alte solanacee. În cantitate mică nu are efecte toxice asupra organismelor, dar în cantitate mare determină moartea lor. [41]

SOLANINĂ, (fitopat.) alcaloid toxic care se găsește în unele specii de *Solanaceae*, folosit în medicină. La plantele de tomate, inhibă dezvoltarea unor ciuperci, ex., *Fusarium oxysporum* f. sp. *lycopercici*. [61]

SOLENODONTIDE (*Solenodontidae*), (zool.) tenreci. Mamifere insectivore din Madagascar, Antile, Africa, fără arcade zigomatice și cu molari trituberculați în falca superioară. [37]

SOLFEGIU, (cult.-art.) disciplină menită se dezvolte auzul elevilor și al studenților. Se împarte în notarea dicteului muzical și solfegiere, respectiv intonarea notelor, de obicei la prima vedere, cu pronunțarea denumirilor lor silabice. [67]

SOLICITA (a), (ind.) a supune un corp unei acțiuni fizice (de tracțiune, torsiune, apăsare etc.), care l-ar putea distruge dacă ar depăși o anumită valoare. [13]

SOLID, (bot.) cu tulpină compactă, plină, densă, aspect întâlnit la porumb (*Zea mays*). [50]

SOLIFLUXIUNE, (geomorf.) proces specific regiunilor cu regim periglaciuar care constă în

- deplasarea lentă a unui strat de sol supraumectat pe un pat de rocă înghețat. [25]
- SOLIFUZIUNE**, (geomorf.) alunecare superficială a solului sau alunecare subterană când se produce sub pătura de vegetație fără a da forme sesizabile la suprafață. Este caracteristică regiunilor cu îngheț permanent, frecvent la mari altitudini, în regiunile muntoase temperate sau chiar la nivelul mării, în zonele subcarpatice. Acest fenomen se manifestă chiar și în condițiile unor pante foarte puțin înclinate ($2-3^\circ$), mai ales în zonele circumpolare. Solul este înghețat în cea mai mare parte a anului. În această zonă a globului vară este scurtă. Solul se dezgheață în straturile superficiale și, în virtutea gravitației, acestea alunecă pe straturile înghețate aflate în profunzime. [50]
- SOLIST**, (cult.-art.) persoană care execută un sol, adică interpretul unei lucrări scrise pentru o singură voce sau pentru un singur instrument; persoană care execută într-un ansamblu partea cea mai expresivă din cuprinsul întregii piese sau din unele porțiuni ale ei. [67]
- SOLITAR**, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația singuratic, unic, într-un singur exemplar, aspect întâlnit la florile solitare, terminale, ca de exemplu, la ghiocel (*Galanthus nivalis*), lealea (*Tulipa gesneriana*) și la florile solitare axilare, de la mac (*Papaver somniferum*), sălățiță (*Ranunculus ficaria*), saschiu (*Vinca minor*). [50]
- SOLO**, (cult.-art.) execuție individuală a unui singur interpret; partea cea mai expresivă și cea mai importantă dintr-un ansamblu; vocea cea mai expresivă dintr-un fragment de factură omofonică în muzica de ansamblu. [67]
- SOLODIZARE**, (pedol.) proces de pedogeneză constând în înlocuirea practic completă a ionilor de Na^+ din complexul adsorbativ al orizontului eluvial, cu ioni de H^+ (și Al^{3+}) și înlocuirea parțială a Na^+ din orizontul B natric, cu alți cationi în profilul unui soloneț. [29]
- SOLONCEAC**, (pedol.) tip de sol halomorf salin caracterizat prin prezența unui orizont salic (sa) situat în primii 20 cm ai profilului. Succesiune tipică de orizonturi; Aosa-A/C-CG, Aosa-A/Go sau Aosc-Aosa-A/C-C. Subtipuri: tipic, molic, vertic, gleic, alcalizat. Simbol SC. [29]
- SOLONEȚ**, (pedol.) tip de sol halomorf caracterizat prin prezența unui orizont natric (Na) situat în primii 20 cm sau a unui orizont Btna. Morfologia este de tipul Ao-Btna-C sau Cgo. Prezintă subtipurile: tipic, luvic, albic, cambic, molic, salinizat, gleic. Simbol SN. [29]
- SOLONEȚIZARE**, (pedol.) proces de pedogeneză constând în înlocuirea parțială a cationilor bivalenți din complexul adsorbativ al solului cu ioni de Na, asociat cu migrarea de argilă dispersată, având ca rezultat formarea de orizont B natric. [29]

- SOLPUGIDE** (*Solpugidae*), (zool.) ordin care cuprinde 6.000 de specii de arahnide, cu talia de 1-7 cm. Corpul este păros, la care prosoma are ultimele două segmente libere, iar opistosoma are 11 segmente. Chelicerele sunt biarticulate, foarte dezvoltate și prevăzute cu clești puternici. Pedipalpii sunt lungi și au la capăt o ventuză exertilă, cu rol prehensil sau adeziv. Prima pereche de picioare are rol tactil. În timpul mersului aceasta este ridicată în sus. Perechea a patra de picioare are pe coxe organe senzoriale specifice, rachetele coxale sau maleole. Sistemul nervos este concentrat într-o masă nervoasă subesofagiană și una opistosomală. Are 2 ochi mediani converși, fără tabet și ochi laterali regresafi. Diverticuli intestinali au numeroase ramificații. Respiră prin trahei ramificate în tot corpul și au 3 perechi de stigme. Sunt specii nocturne (lucifuge), iar altele diurne. Sunt carnivore vorace. Se hrănesc cu pradă vie, constând în artropode sau vertebrate mici. Nu sunt veninoase. De exemplu, păianjenul *Galeodes arabs* descoperă victima după mișcările ei, o prinde, o imobilizează, o sfărâmă și varsă peste ea sucurile digestive, după care absoarbe cu rostrul substanțele nutritive, dizolvate cu ajutorul sucurilor secretate. Genuri: *Galeodes*, *Gyllipus*, *Solpuga*. [50]
- SOLSTIȚIU DE IARNA** (ϵ'), (astr.) punctul eclipticii unde declinația Soarelui are cea mai mică valoare, $-23^\circ 27'$, are loc la 22 decembrie. [12]
- SOLSTIȚIU DE VARĂ** (ϵ), (astr.) punctul eclipticii unde declinația Soarelui are cea mai mare valoare, $23^\circ 27'$, are loc la 22 iunie. [12]
- SOLUBILITATE**, (chim.) 1. Proprietatea unei substanțe de a se dizolva într-o altă substanță sau într-un amestec de substanțe folosind un sistem omogen. 2. Concentrația maximă posibilă pentru anumite condiții a substanței dizolvate într-un dizolvant. Solubilitatea gazelor în lichide este direct proporțională cu presiunea exercitată asupra gazului și invers proporțională cu creșterea temperaturii; la temperatura de fierbere a lichidului, solubilitatea gazului este nulă. [29]
- SOLUBILIZARE**, (chim.) transformarea unei substanțe din starea insolubilă sau foarte puțin solubilă în stare solubilă. Operațiunea se efectuează după metode fizice (încălzire, mărunțire ș.a.) sau prin tratamente chimice (încălzire în acizi, topire cu carbonat de sodiu etc). [29]
- SOLUM**, (pedol.) parte a profilului de sol, cuprinzând orizonturile superioare (A și B sau A/C), situate deasupra orizontului C sau G. [29]
- SOLUȚIA SOLULUI**, (pedol.) faza lichidă a solului, conținând apa solului și substanțele dizolvate în ea, reprezentate prin ionii disociați de la suprafața particulelor de sol și prin compușii dizolvați. [29]

SOLUȚIE¹, (chim.) amestec omogen de două sau mai multe componente (substanțe). Componentele unei soluții sunt: solventul, substanța care dizolvă, și solutul, substanța dizolvată. După starea lor fizică, se disting soluții gazoase, lichide și solide. Gazele, indiferent de natura lor chimică, sunt miscibile în orice proporție. Importanța soluțiilor rezidă în faptul că majoritatea reacțiilor chimice au loc în soluție. [36]

SOLUȚIE², (chim.) sistem format dintr-o singură fază, compusă din două sau din mai multe specii de molecule. O soluție lichidă este constituită dintr-un lichid omogen, format din amestecul a două sau mai multe substanțe, una din ele găsimdu-se în exces se numește solvent ori dizolvant, iar cealaltă substanță (substanțe) sau specie (specii) de molecule capătă numele de substanță dizolvată. Substanța dizolvată poate fi gazoasă, lichidă sau solidă. [29]

SOLUȚIE ADEVĂRATĂ, (chim.) soluție omogenă obținută prin dizolvarea într-un solvent a uneia sau a mai multor substanțe, particulele substanțelor dizolvate având dimensiuni sub 1μ . [29]

SOLUȚIE CASSALE, (agrochim.) soluție fungicidă preparată din 200 g CuSO_4 , 50g acid citric, 5 ml FeCl_3 în concentrație de 30% și 40 g NaHCO_3 , pentru a obține o soluție slab acidă sau cca 135 g NaHCO_3 pentru a obține o soluție slab bazică, care este mai eficace. Este un fungicid mai puțin eficient decât zeama bordelează. [29]

SOLUȚIE COLOIDALĂ, (chim.) soluție eterogenă formată din două faze, solventul formând faza continuă, iar materia aflată în suspensie, faza dispersă. Mărimea particulelor fazei disperse este cuprinsă între 1 și 100 $m\mu$. În general, particulele fazei disperse sunt formate din agregate de molecule sau din molecule uriașe (macromoleculare). Soluțiile coloidale prezintă fenomenul Tyndall. [29]

SOLUȚIE DE STROPIT, (agrochim.) amestec de apă sau alt lichid cu o substanță chimică, utilizat la combaterea bolilor și a dăunătorilor, dar și a buruienilor. [49]

SOLUȚIE EXTRACTIVĂ, (agrochim.) soluție mai mult sau mai puțin selectivă cu care se tratează solul și în care trec anumiți ioni sau compuși din sol prin procese de schimb ionic sau dizolvare în perioada de interacțiune dintre sol și soluție. [29]

SOLUȚIE FEHLING, (biochim.) soluție folosită pentru determinarea zaharurilor reducătoare. Se prepară totdeauna proaspătă prin amestecarea în volume egale a două soluții formate din: a) dizolvarea a 69,3 g $\text{CuSO}_4 \cdot 5 \text{H}_2\text{O}$ în 1 l apă distilată și b) dizolvarea a 346 g tartrat dublu de sodiu și potasiu (sare Seignette) și 120 g NaOH într-un balon cotat de 1 l. Pentru determinarea zaharurilor dintr-o soluție se

amestecă într-o eprubetă 2 ml soluție Fehling cu 1 ml soluție de cercetat. Se ține 1 minut eprubeta într-o baie de apă la fierbere, timp în care culoarea inițială a soluției, albastră, se schimbă către galben, cărămiziu, roșu, depunându-se, în final, oxidul cupros, roșu. [29]

SOLUȚIE FIZIOLOGIC ECHILIBRATĂ, (agrochim.) soluție de sol sau soluție nutritivă în care ionii diferitelor elemente se găsesc în astfel de raporturi între ei încât convin cel mai bine necesităților fiziologice ale plantelor în creștere și dezvoltare. [29]

SOLUȚIE HIPERTONICĂ, (agrochim.) soluție cu o presiune osmotică mai mare decât a unei soluții luate ca termen de comparație. [29]

SOLUȚIE HIPOTONICĂ, (agrochim.) soluție cu o presiune osmotică mai mică decât aceea a unei soluții luate ca termen de comparație. [29]

SOLUȚIE IZOTONICĂ, (agrochim.) soluție cu aceeași presiune osmotică ca cea a unei soluții luate ca termen de comparație. [29]

SOLUȚIE MARTINI, (agrochim.) soluție fungicidă folosită la combaterea manei viței de vie, preparată din 300 g CuSO_4 , 50 g var, 80g alaun, pentru primul stropit; 500 g CuSO_4 , 250 g var, 100 g alaun, pentru al doilea stropit; 750 g CuSO_4 , 375 g var, 150 g alaun, pentru al treilea stropit. Cantitățile se dizolvă în 100 l apă. [29]

SOLUȚIE MENOZZI, (agrochim.) soluție fungicidă preparată din 1 kg CuSO_4 , 1 kg FeSO_4 , 1 kg var stins și 100 l apă. [29]

SOLUȚIE MOLALĂ, (chim.) soluție care conține o moleculă-gram (un mol) de substanță dizolvată într-un kilogram de solvent. [29]

SOLUȚIE NORMALĂ, (chim.) soluție care conține un echivalent-gram de substanță dizolvată într-un litru de soluție. [29]

SOLUȚIE NUTRITIVĂ, (agrochim.) soluție care conține, într-un anumit raport, mai multe săruri de care plantele au absolută nevoie pentru creștere și dezvoltare. Cu ajutorul soluției nutritive se cercetează diferite aspecte de nutriție minerală și de fiziologia plantelor. Sunt cunoscute diferite soluții nutritive, elaborate de W. Knopp, H. Hellrigel, A. Krone, D. N. Prianișnikov ș.a. [29]

SOLUȚIE SATURATĂ, (chim.) soluție care conține cantitatea maximă de substanță dizolvată, pentru o anumită temperatură și presiune, soluția fiind în echilibru cu substanța solubilă (ca fază lichidă sau solidă). [29]

SOLUȚIE SOLIDĂ, (chim.) solid omogen format din mai multe substanțe, proporția acestora variind fără să afecteze însă omogenitatea fazei solubile. De exemplu, sticla, unele aliaje, amestecurile izomorfe. [29]

SOLUȚIE STANDARD, (chim.) orice soluție cu o concentrație definită, cunoscută. [29]

SOLUȚIE SUPRASATURATĂ, (chim.) soluția care conține o cantitate de substanță dizolvată, superioară solubilității sale. Soluția suprasaturată este în echilibru metastabil și suprasaturarea încetează imediat ce se introduce un cristal din substanța dizolvată sau dintr-o substanță izomorfă cu aceasta, ca și printr-o acțiune mecanică. [29]

SOLUȚIE TAMPON, (chim.) soluție care are proprietatea de a păstra aproximativ constantă concentrația în ioni de H^+ , atunci când i se adaugă acizi sau baze. Soluțiile tampon conțin un amestec de acid slab sau de bază slabă cu o sare cu ion comun acidului sau bazei. [29]

SOLUȚII IZOHIDRICE, (chim.) soluții care au aceeași concentrație în ioni de H^+ . [29]

SOLVABILITATE, (ec.-fin.) capacitatea unei persoane fizice sau juridice de a stinge la scadență obligațiile asumate față de creditorii săi. (C. Sandu, 1999) [58]

SOLVATARE, (chim.) legarea moleculelor solventului de către ioni sau de către particule coloidale. [29]

SOLVENT, (chim.) unul din componenții unei soluții, de regulă cel care se găsește în cantitatea cea mai mare. Este utilizat ca mediu de reacție pentru extracții, cristalizări etc. Solventul cel mai utilizat este apa; urmează alcoolul etilic, benzenul, toluenul, xilenul, eterul de petrol etc. [29]

SOLVENT NEPOLAR, (chim.) solvent ale cărui molecule nu posedă moment electric. În astfel de solvenți, electroliții sunt practic nedisociați și soluțiile lor nu conduc curentul electric. De exemplu, diverse hidrocarburi, acetona etc. [29]

SOLVENT POLAR, (chim.) solvent ale cărui molecule posedă un moment electric permanent și pot exercita forțe electrice locale. În astfel de solvenți, electroliții se disociază de ioni și soluțiile conduc curentul electric. De exemplu, apa, SO_2 lichid, NH_3 lichid etc. [29]

SOLVENT PROTOLITIC, (biochim.) solvent cu caracter amfoter, după teoria protolitică asupra acizilor și bazelor. De exemplu, apa, amoniacul lichid. $2H_2O \leftrightarrow H_3O^+ + OH^-$ acid bază $2NH_3 \leftrightarrow +$ acid bază. [29]

SOLVENT SELECTIV, (chim.) substanțe întrebunătate în procesele de rafinare sau de purificare a diferitelor produse, cu care formează două faze nemiscibile, care pot fi separate. Selectivitatea solvenților este strâns legată de polaritatea lor și a substanțelor care urmează să fie extrase. [29]

SOLVENTARE, (chim.) separarea unei substanțe dintr-un amestec lichid sau solid cu un solvent selectiv care

dizolvă total sau parțial acea substanță și cantități mici (sau de loc) din alte substanțe. [29]

SOLVENȚI, (toxicol.) substanțe potențial cancerigene folosite ca dizolvanți în diferite procese industriale (alcoolul, acetona, aldehida, tetraclorura de carbon). [41]

SOLZ, (anat.) produs al dermei, din tegumentul peștilor, care poate fi: s. *cosmoid* – format dintr-un strat osos lamelar (izopedină), un strat de țesut osos spongios cu celule osoase, un strat de țesut osos spongios fără celule osoase (cosmină), iar la exterior un strat de smalț (ex., *Crossopterigieni*); s. *ganoid* – formațiune romboidală compusă dintr-un strat de țesut osos lamelar și acoperit de un strat conjunctiv dur și strălucitor (ganoină), aspect întâlnit la peștii *Amia*, *Lepidosteus*, *Polypterus*; s. *placoid* – alcătuit dintr-o placă bazală din țesut conjunctiv fibros calcificat și un țep (scutel), simplu sau zimțat, la care se distinge un strat calcificat (dentina), acoperit de un strat de smalț (ex., rechini); s. *elasmoid* – subțire și transparent, lipsit de smalț, compus dintr-un strat de lamele suprapuse (sclerite) din substanță osoasă (izopedină), fără celule și acoperite de un strat de ganoină, format din creste concentrice (circuli) și creste radiare (rădii), care converg către centrul solzului. Solzul elasmoid poate lua diferite forme în funcție de specie; s. *ciclod* – rotund, cu marginea netedă, fără zimți sau creștături (ex., ciprinide); s. *ctenoid* – mai puțin rotund, cu marginea din afară creștată și zimțată, iar partea înfiptă în tegument prevăzută cu dinți mărunți ca de fierăstrău (ex., *Perciformes*). [10]

SOLZ ALAR, (anat.) apendicele de la baza înotoătoarei caudale, la peștii din fam. *Clupeidae*. Se formează prin modificarea solzilor din acea regiune. [10]

SOLZ AXILAR, (anat.) apendicele de la baza înotoătoarelor ventrale de la unii pești (Chefali). Se formează din modificarea solzilor din acea regiune. [10]

SOLZI PLACOIZI, (anat.) solzi dermici cu aspect de dinți, care acoperă corpul peștilor cartilaginoși. Sunt formați din dentină, cu o cavitate pulpară și un înveliș cu aspect de smalț format din vitrodentină. [37]

SOMA, (genet.) totalitate a celulelor organismului, cu excepția celor germinale. [56]

SOMATIC, (anat.) aparținând corpului sau peretelui corpului. [37]

SOMATOESTEZIE, (fiziol.) modalitate de recepție a proceselor ce se produc în segmente somatice sau corporale. [28]

SOMATOGAMIE, (micol.) sin. *pseudogamie*, tip particular de fecundație caracteristic bazidiomicetelor dar prezent și la unele ascomicete evoluat. Fecundația are loc între două celule somatice, componente ale miceliilor primare, haploide, cu

potențialitate sexuală diferită (+/-). Într-o primă etapă are loc numai fuziunea citoplasmelor (plasmogamia) nu și a nucleilor (cariogamia); ca urmare, va rezulta o celulă binucleată, care, prin diviziuni succesive, în cadrul cărora nucleii se divid sincron, rezultă un miceliu secundar, dicariotic. S. reprezintă un fenomen de sexualizare a tuturor celulelor corpului capabile să suplinească funcția gametocitelor și gametilor care nu se mai diferențiază. [69]

SOMATOMETRIE¹, (antrop.) antropometria corpului uman. [27]

SOMATOMETRIE², (zootehn.) măsurare a diferitelor regiuni ale corpului animalelor. [34]

SOMATOTONIE, (psih.) caracteristica unui tip psihologic, descris de Sheldon, la care predomină activitatea musculară, forța, energia, nevoia de acțiune și dorința de a se impune prin acestea. [28]

SOMEȘ, râu în Europa, afluent important al Tisei. Se formează pe teritoriul României prin unirea Someșului Mare (cu izvoare în Carpații Orientali) și a Someșului Mic (cu izvoare în Munții Apuseni) în perimetrul orașului Dej. Are o lungime totală de 418 km și o suprafață de 15.266 km². Confluează cu Tisa pe teritoriul Ungariei. Afluenții cei mai importanți sunt: Sălajul și Asuajul. Străbate orașele Dej și Satu Mare. [25]

SOMN¹, (fiziol.) act de comportament cu ciclicitate circadiană, caracterizat de abolirea parțială a activității conștiente și a aferențelor senzoriale, de reducerea funcțiilor vegetative și instalarea activității onirice. Esențial este faptul că din această stare se poate reveni imediat, fapt care nu mai este posibil în comă sau narcoză. Se consideră că somnul este o activitate instinctuală. [21]

SOMN² (*Silurus glanis*, fam. *Cobitidae*), (zool.) pește răpitor, dulciol, cu corpul ușor turtit dorso-ventral, iar posterior comprimat lateral, fără solzi, de 2-5 m lungime, colorat cenușiu cu pete mai întunecate sau albe. Greutatea până la 300-400 kg. Capul lat, turtit de sus în jos, botul obtuz, gura mare, prevăzută cu dinți mărunți în formă de perie, și șase mustăți, dintre care două mai lungi dispuse pe buza de sus și patru mai scurte dispuse pe falca de jos. Trăiește în cotloanele Dunării și în gropile adânci de sub maluri. În tinerețe se hrănește cu larve de insecte, în special cu chironomide, rusalii, crustacee, iar ca adult, cu pești, broaște, șerpi de apă, rațe, găște și la nevoie viermi, crustacee, resturi organice. Vânează hrană vie, mai ales în timpul nopții. O dată cu viitura de primăvară, intră perechi-perechi în bălți, pentru reproducere. Femela depune icrele pe plante în lunile aprilie-mai, la apă mică, lângă țărm. Sunt depuse de la câteva sute de mii până la 1.000.000 de icre. Se pescuiește la Dunăre cu pripoane pe fund, cu colacul, cu lăptașul,

ori cu vârșe metalice. În baltă se pescuiește la garduri de leasă, la vârșe, năvoade. Undițarii folosesc ca momeli peștișori, șoareci, broaște, țipari vii, larve de rusalii, râme pentru a-l ademini în cârligul undiței. La noi se pescuiesc cca 250.000-1.800.000 kg anual. Răspândit în apele curgătoare adânci sau în lacuri curate cu fund nisipos din Europa și Asia Mică. În România se găsește în Dunăre și în bălțile sale, precum și în porțiunea inferioară a majorității râurilor și în bălțile și lacurile interioare. [10]

SOMN AMERICAN (*Ictalurus nebulosus*, fam. *Ictaluridae*), (zool.) pește dulciol cu corpul alungit, de 12-23 cm lungime, turtit dorso-ventral în partea anterioară, iar posterior comprimat lateral. Capul este lat, gura largă, terminală, prevăzută cu dinți mărunți dispuși pe mai multe rânduri și patru mustăți pe falca superioară și patru pe falca inferioară. Prezintă înotătoare adipoasă. Coloritul corpului este brun negricios pe spate și pe părțile laterale, iar abdomenul este galben-albicios. Depune icrele în cuiburi săpate în nisip sau mâl. Răspândit în apele stătătoare mârloase și înierbate din America de Nord. În România se găsește în râurile și în bălțile din Transilvania. [10]

SOMN DE IARNĂ, (fiziol.) adaptare sezonieră a unor mamifere la anotimpul friguros. Temperatura corpului lor, ritmul de creștere, schimburile respiratorii, frecvența bătăilor inimii scad ca urmare a scăderii metabolismului general. Animalele cad într-o somnolență, iar viața lor devine latentă, pentru o scurtă perioadă, din care se trezesc și revin la activitatea normală, după care iarăși revin la amorțeală. Acest aspect este întâlnit la ursul brun (*Ursus arctos*), ursul american (*Euarctos americanus*), ursulețul spălător (*Procyon lotor*), veveriță (*Sciurus vulgaris*), cârțiță (*Talpa europaea*). [50]

SOMN PANĂ, (zool.) somn de la 10 kg în sus. [10]

SOMNAMBULISM (*lunatism*), (psih.) tulburare a somnului mai frecventă la băieți decât la fete. Somnambulul se trezește cel mai adesea în prima parte a nopții și desfășoară activități automate, cu ochii deschiși și cu privirea fixă. Se întoarce în pat după un timp variabil și a doua zi nu-și amintește de plimbarea nocturnă. [28]

SOMNIFER, (biochim.) hipnotic, substanță medicamentoasă care aduce somnul. [43]

SOMOTEL, (zool.) puiet de somn, de aproximativ 1 kg greutate. [10]

SONDAJ¹, (psih.) metodă de observație a populației ce constă în culegerea de date despre un eșantion reprezentativ, având drept obiectiv fie cunoașterea parametrilor unei populații, fie verificarea unei ipoteze statistice pe o populație. [28]

SONDAJ², (pedol.) profil de sol suplimentar de mică adâncime sau realizat numai pe baza materialului scos cu ajutorul unei sonde, folosit pentru precizarea limitelor unităților cartografice de sol sau pentru verificarea unor observații. [29]

SONDAJ CU BALON CAPTIV, (meteor.) sondarea atmosferei la mezoscară cu ajutorul unui balon legat de sol, care ridică instrumente de măsură a elementelor meteorologice. [54]

SONDAJ CU BALON LIBER, (meteor.) sondarea atmosferei înalte (până la cca 25 km) cu ajutorul unui balon liber care transportă o radiosondă meteorologică, ale cărei semnale se descifrează la sol, pentru cunoașterea elementelor meteorologice pe traseul ascendent al balonului, inclusiv poziția sa dată de curenții de aer. [54]

SONDĂ, (pedol.) dispozitiv folosit pentru recoltarea unei probe dintr-un material, a unei probe de sol. [29]

SONDĂ AGROCHIMICĂ, (agrochim.) sin. *sonda Egner*, sondă al cărei organ de lucru este o vergea metalică prevăzută cu un șanț longitudinal lung de 20 cm sau 40 cm; se recoltează probe de sol puternic deranjate și fărămițate pe adâncimea de 0-20 cm și 20-40 cm. [29]

SONDĂ-BALON, (pol.) instrument utilizat pentru măsurarea *in situ* a gradului de poluare a stratosferei, ca și pentru studierea condițiilor meteorologice ale atmosferei. [3]

SONDĂ BURGHIU, (agrochim.) sin. *sondă olandeză*, sondă alcătuită dintr-un organ de lucru de diferite forme și din una sau mai multe tije prelungitoare cu ajutorul cărora sonda se introduce în sol în trepte succesive, de 10-20 cm, până la adâncimi uzuale de 1-2 m (dar posibil și la adâncimi mai mari), prin răsucire. La fiecare treaptă de introducere se recoltează câte o probă puternic deranjată de 200-300 g. [29]

SONDĂ ELECTROCHIMICĂ, (meteor.) instrument pentru măsurarea cantității de ozon din atmosfera înaltă, bazat pe descompunerea iodurii de potasiu de către ozon. [54]

SONDĂ MOLECULARĂ, (genet.) secvență de 10-20 nucleotide (marcate radioactiv) asociate chimic (polinucleotid sintetic), a căror succesiune corespunde într-o manieră conformă și complementară aceleia a unei fracțiuni dintr-o genă ce urmează să fie reperată. [18]

SOORETAMA, rezervație biologică situată în Brazilia (statul Espírito Santo). Suprafața, 12.000 ha (1943). Altitudine, 0-500 m. Include aproape 90% din toate speciile braziliene. Pe coastele împădurite se întâlnesc flora bazinului amazonian cu cea a litoralului atlantic. Se găsesc specii de palmier amazonian (*Euterpe oleraceae*) și specii de palmier

de coastă atlantică Assai (*Euterpe edulis*). Pădurea de tip tropical este formată din speciile *Dalbergia nigra*, *Cedrela fissilis*, *Mimusops elata* și *Paratecoma peroba*. Fauna este formată din tapiri, cerbul-suliță, (*Mazama nemorivaga*), maimuțe urlătoare (*Alouatta caraya*), șobolani marsupiali de apă (*Chironectes minimus*), vulturi (*Harpia harpyja*), broaște țestoase de pădure (*Testudo denticulata*). Pe teritoriul rezervației se află cea mai mare densitate de păsări colibri din lume. [50]

SOR, (reprod.) 1. Structură producătoare de spori la ciuperci care produc rugini (*uredosor*) și tăciuni. 2. Masă de zoosporangi care iau naștere dintr-o celulă amoeboidală la *Synchytrium endobioticum*. Sporii formați dintr-un sor se numesc sorospori. [61] 3. Grup de sporangi acoperiți de induzie, prezent, de regulă, pe dosul frunzelor de ferigă. [69]

SORALE, (micol.) grup de *soredii* prezente pe anumite porțiuni ale talului lichenic. [69] Există s. capitate situată la capetele lobilor talini, caracter întâlnit la specia *Parmelia tubulosa*; s. situate pe partea inferioară a carpelelor lobilor talini, ca la *Parmelia physodes* și s. liniare ca la *Parmelia sulcata*. [50]

SORBTIE, (chim.) termen comun pentru adsorbție, folosit, de regulă, când adsorbția nu se limitează la suprafața adsorbantului, fiind urmată de o adsorbție, adică de pătrunderea adsorbitului în masa adsorbantului. [29]

SOREDIE, (micol.) organ de înmulțire vegetativă întâlnit la licheni. Apare pe suprafața talului sub forma unei mase prăfoase, fin făinoase sau granuloase. Structural sunt constituite din una sau mai multe celule gonidiale (alge verzi) înconjurate de hife miceliene. Se nasc sub cortex, în stratul gonidial, din anumite porțiuni ale talului, numite sorale (v. acest termen), unde celulele se divid intens. Sub presiune, cortexul crapă și s. iese în afară sub formă de grămăjoare. Culoarea lor, în funcție de specie, poate fi albă, galbenă, cenușie. Poziția de formare pe tal poate fi marginală (*Ramalina farinaceae*), terminală (*Ramalina strepsilis*), superficială (*Parmelia caperata*), pe fața inferioară (*Parmelia physodes*). Locurile unde apar pot fi confluențe pe suprafața talului (*Parmeliopsis*), sub formă de crăpături sau șanțuri (*Parmelia sulcata*), de manșon (*Parmelia physodes*), măciucate (*Parmelia tubulosa*), punctiforme (*Parmelia* sp.). S. desprinse de pe tal sunt luate cel mai adesea de vânt. Ajunse în condiții de viață corespunzătoare speciei, formează un nou lichen. [50] → IZIDIE

SORG (*Sorghum bicolor* sin. *S. vulgare*, fam. *Poaceae/Gramineae*), (agric.) plantă erbacee, anuală, autogamă, robustă, cereală, cultivată. Folosită în nutriția animalelor erbivore ca nutreț verde, siloz, fân sau pășune, mai ales în zonele aride. Ca masă verde se folosește numai după înspicare. Otava trebuie cosită

și pălită la soare, apoi dată în consum bovinelor și ovinelor, deoarece astfel conține glucozidul durină care, în stomacul animalelor, se transformă în acid cianhidric. Boabele de sorg au o largă întrebuințare în alimentația taurinelor pentru îngrășat și a păsărilor, având o valoare nutritivă apropiată de a boabelor de porumb. Nutrețul murat de sorg are o valoare nutritivă apropiată de a porumbului. El se recoltează și se însilozează până la maturitatea boabelor, când conține mari cantități de hidrați de carbon, în special zaharuri. Acesta conține apă (71,5%), proteine (8,8%), grăsimi (3,8%), extractive neazotate (48,2%), celuloză (298%), cenușă (9,8%); unități nutritive 22,0/100 kg nutreț. Fânul de sorg este relativ sărac în proteine, conține în schimb cantități mari de săruri de calciu și fosfor, caroten etc. El conține apă (15,0%), proteine (11,3%), grăsimi (2,4%), extractive neazotate (45,1%), celuloză (31,7%), cenușă (9,7%); unități nutritive 49,2/100 kg nutreț. Otava de sorg conține apă (77,0%), proteine (14,4%), grăsimi (2,6%), extractive neazotate (44,4%), celuloză (27,4%), cenușă (11,3%); unități nutritive 19,5/100 kg nutreț. Fânul otavă conține apă (15,0%), proteine (12,6%), grăsimi (3,7%), extractive neazotate (52,0%), celuloză (22,2%), cenușă (9,5 %); unități nutritive 57,4/100 kg nutreț. Cea mai mare valoare nutritivă o au boabele, 118,8/100 kg nutreț. Masa verde conține apă (72,1%), proteine (10,1%), grăsimi (2,5%), extractive neazotate (50,2%), celuloză (298%), cenușă (7,5%); unități nutritive 23,5/100 kg nutreț. Stabilirea rațiilor alimentare în care intră sorgul se face de un inginer zootehnist. [50]

SORICIDE (*Soricidae*), (zool.) chițcani. Mamifere mici insectivore, cu boturi lungi și ascuțite și fără arcade zigomatice. Se găsesc în cele mai multe părți ale emisferei nordice; de obicei terestre, doar ocazional acvatice. [37]

SOROCARP, (reprod.) 1. Corp de fructificație la *Dictyosteliomycota* și *Acrasiomycota* producător de spori. 2. Corp de fructificație în care sunt închiși sporangii (micro- și macro- sporangi) de la pteridofitele acvatice [peștișoară (*Salvinia natans*), trifoișul de baltă (*Marsilia quadrifolia*)]. [69]

SOROZĂ, (bot.) fruct compus din bace agregate, provenit dintr-o inflorescență unde florile sunt foarte apropiate. Din fiecare ovar rezultă un fruct uscat (achenă), înconjurat de un perigon cărnos ce constituie partea comestibilă. Rămân apropiate între ele și se detașează de plantă împreună, ca un fruct unitar. Întâlnit la dudul alb (*Morus alba*), dudul negru (*Morus nigra*). [50]

SORTARE¹, (inform.) proces de rearanjare a elementelor unei structuri de date secvențiale, pe baza

cheilor lor, într-o ordine prestabilită (de ex. crescătoare sau descrescătoare). [47]

SORTARE², (agric.) alegerea, aranjarea, repartizarea de mărfuri, produse, materiale pe categorii, după calitate, dimensiuni, compoziție etc.; împărțirea, aranjarea pe sorturi. Ex., gruparea strugurilor de masă pe calitate. [13]

SORTAREA LEMNULUI, (for.) operațiune prin care se face analiza masei lemnoase sub aspect calitativ și dimensional, urmărind stabilirea destinației lemnului. O primă sortare a lemnului se face la întocmirea punerii în valoare a arborilor și cuprinde sortarea primară pe specii în lemn de lucru, lemn de foc, crăci și coajă și sortarea dimensională în: lemn gros, lemn mijlociu, lemn subțire. Sortarea propriu-zisă a lemnului se face de către personalul care efectuează exploatarea pe baza cercetării atente a defectelor lemnului și a dimensiunilor acestora. [42]

SORTIMENT, (agric.) număr de soiuri, cu calități complementare, care se cultivă într-un centru viticol, podgorie sau regiune ecologică, ce asigură valorificarea factorilor ecologici și produc struguri de consum sau vinuri specifice zonei. [49]

SORTIMENTE DE LEMN BRUT, (for.) totalitatea produselor lemnoase rezultate din arborii doborâți prin prelucrări simple (fasonare, secționare, despicare, cojire etc.) în cadrul lucrărilor de exploatare a pădurilor; se stabilesc pe bază de standarde. [42]

SORTOGRUP, (agric.) grup de soiuri înrudite, provenite din pricina mutațiilor naturale. [49]

SORTOTIP, (agric.) soiuri rezultate din semințe sau prin hibridare naturală, rezultat al variabilității generative. [49]

SOUTHERN (Meridional), parc național situat în Sudan. Suprafața, 1.996.800 ha (1939). Altitudine, 600 m. Constă într-un platou acoperit de savană, cu boababi și ierburi, în majoritate graminee înalte (*Andropogon* sp., *Imperata cylindrica*, *Panicum* sp.). Pe teritoriul parcului se găsesc și numeroase bălți. În structura faunei se găsesc următoarele specii de animale ocrotite: elefantul, rinocerul alb, antilopa cana mare, antilopa-vacă, topi, bivoli, girafe, lei. [50]

SOUTH-WEST MAU, rezervație naturală situată în Kenya. Suprafața, 42.570 ha (1961). Altitudine, 2.400-2.700 m. Vegetația rezervației este alcătuită din tufișuri de bambus, *Juniperus procera* și *Podocarpus* sp. Principalul obiectiv îl reprezintă conservarea antilopei „bongo”. Fauna mai cuprinde elefanți, bivoli, antilope cu spatele galben (*Cephalophus silvicultor*), porcul spinos pensulat (*Atherurus africanus*), pisica aurie (*Felis aurata*), leopardzi etc. [50]

SPADICE, (bot.) inflorescență racemoasă cu axa cilindric îngroșată, cărnoasă, pe care sunt prinse flori

masculine și feminine sesile, protejate de o bractee mare numită spadă. La specia coada zmeului (*Calla palustris*), spadicele lung de 2-2,5 cm este acoperit cu flori mici, nude, des așezate până la vârful, hermafrodite, numai cele superioare masculine, rareori sterile, acoperite de un spat lung de 6-7 cm, în interior alb, la exterior verzui. La specia rodul pământului (*Arum maculatum*), spadicele are un apendicel terminal neacoperit cu flori. Pe spadice inflorescența femelă este de 3-4 ori mai lungă, decât cea masculină; între cele două inflorescențe există două verticile de flori sterile, iar deasupra celei mascule trei până la numeroase verticile de flori sterile cu vârful filiform. Tubul spatulei este alb în interior, iar lamina spatulei este verzuie. [50]

SPAIMĂ, (psih.) spre deosebire de frică și angoasă care însoțesc așteptarea unui pericol cunoscut sau necunoscut, spaima este, în limbajul psihanalizei, starea afectivă resimțită de subiectul aruncat nepregătit în situația de neajutorare. De obicei, spaima privează subiectul de orice posibilitate de reacție. [28]

SPĂLARE, (ecol.) procedeu utilizat în cadrul operațiilor de eșantionare sau de epurare a gazelor, prin care compușii gazoși sunt eliminați prin contact cu o suprafață lichidă. [3]

SPĂLARE ATMOSFERICĂ, (ecol.) eliminarea gazelor și a anumitor particule solide din atmosferă, ca urmare a dizolvării sau captării lor de către apele de ploaie. [3]

SPĂLARE ÎN CONTRACURRENT, (ind.) operația de spălare a unui filtru cu apă (sau aer și apă) prin inversarea sensului de curgere al curentului de fluid. [3]

SPĂLAREA SOLURILOR, (ecol.) procedeu de depoluare, însoțit de tratarea simultană a pânzei freatice, care constă în injectarea apei sub presiune într-un sol în vederea diluării sau antrenării poluanților conținuți în acesta. [3]

SPANAC (*Spinacea oleracea*, fam. *Chenopodiaceae*), (agric.) plantă originară din Asia Centrală. Din Persia, la începutul secolului al XII-lea, a fost adus de arabi în Spania, de unde s-a răspândit și în alte țări din apusul și sud-estul Europei, de unde a fost trecut în America de Nord. Este mai puțin cultivat în Asia, Africa și America de Sud. În România, spanacul se cultivă în toate regiunile țării, în primul rând în jurul orașelor mari și al centrelor de prelucrare industrială. Este o legumă bogată în substanțe nutritive, în săruri minerale (potasiu, calciu, iod și fier) și vitamine (vitamina C, 59 mg/100 g), cu un efect favorabil asupra regenerării aparatului digestiv. Frunzele au diferite întrebuințări, atât în arta culinară cât și ca materie primă în industria de conserve, la fabricarea de făină vitaminizată și a diferitelor pireuri, simple

sau condimentate. Cultura pentru consum durează 40-50 de zile, iar pentru producerea de sămânță 80-100 de zile. Apariția plantulelor are loc, în general, după 8-12 zile de la semănat. Într-un sol uscat plantele răsar abia după 20 de zile. Facultatea germinativă a semintelor de spanac este de 50-70%, iar durata facultății germinative de 4-5 ani. Este puțin pretențios față de căldură. Sămânța încolțește chiar la 2-3°C. Plantele tinere suportă brumele și chiar înghețul solului, rezistă până la -5°C; -6°C; de aceea ele pot ierna în câmp (semănături de toamnă) cu condiția să prezinte o rozetă cu 2-3 frunze, mai ales dacă plantele vor fi acoperite cu zăpadă. Temperatura optimă pentru creștere este de 14-15°C. Temperaturile ridicate din timpul vegetației grăbesc apariția tulpinilor florale și reduc simțitor producția de frunze. S. cultivat pentru frunze este puțin pretențios la intensitatea luminii. Manifestă însă sensibilitate față de durata fotoperioadei, deoarece în condiții de zi lungă emite mai repede tulpini florale, tendința fiind mult mai accentuată dacă la durata mare a fotoperioadei se asociază și seceta. Din acest motiv, semănăturile efectuate mai târziu în primăvară dau plante care formează mai repede tulpini florale, aceasta ducând la diminuarea producției. *Epoca de înființare*: se poate semăna o perioadă lungă din an. Semănat toamna devreme, la sfârșitul lunii august-început de septembrie, pentru a se recolta la 10-20 octombrie; semănat toamna mai târziu, la 12-20 octombrie, pentru a se recolta primăvara, pe la jumătatea lunii aprilie; semănat în primăvară, foarte timpuriu, din luna martie, pentru a se recolta în luna mai. Însămânțarea se face în benzi de 6 rânduri, cu distanța între rânduri de 20 cm, iar între benzi de 60 cm; pe teren modelat se seamănă pe coronamentul stratului înălțat, câte 2 benzi, fiecare cu câte 2 rânduri, distanța între rânduri este de 26 cm, iar între benzi 34 cm, cu zone de protecție la rigole de 10 cm; adâncimea de semănat este de 2 cm înainte de semănat, 3 cm dacă semănatul se face primăvara devreme sau toamna devreme, și de 3 cm înainte de semănat, 4 cm dacă semănatul se face toamna târziu; norma de sămânță este de 15 kg/ha înainte de semănat, 25 kg/ha (toamnă + 20%). Recoltarea poate începe când plantele au 5-6 frunze, prin smulgerea plantelor celor mai mari. Recoltarea trebuie să se termine înainte de apariția tulpinilor florale. Recoltarea definitivă se face fie prin smulgerea plantelor, fie, mai bine, prin tăierea lor de la bază, cu săpăliga sau cu unelte Wolf, păstrând circa 1 cm de rădăcină pentru menținerea rozetei de frunze. Spanacul recoltat prin smulgere sau tăiere se curăță de pământ, dacă este cazul se spală (prin duș cu apă rece) și se ambalează în lădițe sau coșuri (10-20 kg),

transportându-se apoi, în timp scurt, la locul de valorificare, protejat de praf și arșiță. Recoltarea se poate face și mecanic, cu combine speciale, ceea ce impune ca în momentul recoltării cultura să nu aibă buruieni, să fie în stare de vegetație optimă, recolta urmând să fie transportată în cel mai scurt timp direct la fabrică. Producția poate să fie între 8-10 t/ha, pentru spanacul semănat în primăvară sau toamna timpuriu, și 15-20 t/ha pentru culturile făcute prin semănat toamna târziu. Spanacul se poate cultiva cu succes și în spații protejate cu folie (tuneluri, solarii) și sere, fiind una dintre speciile importante pentru culturi succesive (anterioare și următoare), precum și pentru culturi asociate. Soiuri: *Smarald*, *Matador*, *Matares* și *Nores*. [72]

SPANAC SĂLBATIC (*Chenopodium polyspermum*, fam. *Chenopodiaceae*), (agric., pest.) plantă anuală de primăvară sau de vară, considerată buruiană problemă pentru culturile agricole. Frunze oblong sau romboidal-ovale, îngustate în pețiol, mucronate. Tulpina glabră, verde. Se întâlnește în locuri comune, umede. Se mai numește *lobodă porcească*, *lobodă sălbatică*. Înflorște în iulie, august. Inflorescență alungită racemoasă. Sensibilă la: clorsulfuron, rimsulfuron-metil, oxasulfuron, tribenuron, amidosulfuron, triflusaluron, iodosulfuron + amidosulfuron, imazetapir, acetoclor, bromoxinil, acid 2,4D + dicamba, linuron, prometrin, triflu-ralin, MCPA + diclorprop-P, oxadiar-gil, MCPA-Na, pendimetalin, acid 2,4D + metosulam. [51]

SPANANDRIE, (ecol.) împutinarea sau rărirea numerică a descendenților masculi. [50]

SPANOGINIE, (ecol.) împutinarea sau rărirea descendenților femeli. [50]

SPARANGHEL (*Asparagus officinalis*, fam. *Liliaceae*, sin. *umbra iepurelui*, *spargă*, *umbra cucului*), (agric.) plantă perenă, originară din Europa și Asia. Datele istorice arată că era cunoscută de egipteni, de greci și era cultivată de romani. Ulterior, din cantonarea sa în Spania, s-a extins în mai multe țări din Europa, ca de exemplu în Germania, Belgia și Olanda, iar ulterior în sudul Franței, unde se presupune că a fost adusă de arabi. În secolul al XVIII-lea, sparanghelul de Olanda, strămoșul formei actuale de cultură, a fost adus și în Franța, unde s-a bucurat de o preocupare însemnată, aici apărând în 1805 soiul *d'Argenteuil*, care se cultivă și în prezent; au fost inovate diferite metode de cultivare, Franța devenind cel mai important cultivator de sparanghel. În România a fost introdus în cultură în perioada dintre cele două războaie mondiale, mai cu seamă în jurul orașelor mari: București, Cluj, Craiova, Arad, Timișoara. În prezent, cultura sa este ca și inexistentă, fiind întâlnit numai întâmplător la unii grădinari individuali, care

știu cum să-l aprecieze și să-l consume. S. se cultivă pentru lăstarii săi etiolați sau verzi, care se obțin normal în lunile aprilie-mai, fiind consumați ca preparate speciale (fine și scumpe) sau sunt folosiți de industria alimentară pentru conserve, având o valoare alimentară deosebită, fiind vorba de lăstari în plină creștere, pe baza substanțelor de rezervă din rizom. Facultatea germinativă este de 85-95% și se păstrează 4-5 ani. Un gram conține 40-50 de semințe. Germinarea semințelor se produce în 15 zile în răsadnițe calde și în 28-30 de zile în condiții de câmp. Specie foarte rustică, suportă fără pagube atât iernile foarte aspre, cât și verile cu călduri excesive și prelungite, fapt ce face ca această specie să poată fi cultivată în întreaga țară. Refuză excesul de umiditate al solului și, de aceea, dacă terenul nu are drenaj natural, se impune drenarea la înființarea culturii. Este un mare consumator de azot, de aceea terenul se fertilizează cu cantități mari de îngrășăminte organice. Cultura reușește pe orice tip de sol normal evoluat, din punct de vedere pedologic și agrochimic, de la solurile ușoare-nisipoase, până la cele luto-argiloase, cu condiția să fie fertile sau bine fertilizate. *Producerea puietilor* se face, de regulă, în pepiniere specializate, deoarece de calitatea puietilor (grife) depinde în cea mai mare măsură reușita plantațiilor. Se folosește o sămânță corespunzând standardelor, cu facultatea germinativă de minimum 70% și nu mai veche de 3 ani. Temperatura solului, trebuie să fie de cel puțin 10°C, optim 20-30°C, maxim 32°C. Epoca de semănat este primăvara, când temperatura solului se situează peste 10°C, respectiv în martie-aprilie pentru producerea puietilor de 1 și 2 ani. Pentru puietii care urmează a se livra la 18 luni, semănatul se face în iunie-iulie. Semănatul se face mecanic, în rânduri de 45 cm interval, asigurându-se 12 semințe la metru linear, corespunzător unei desimi de 240.000 semințe/ha. Pe suprafețe mici se va semăna manual. Norma de semănat este de 6 kg sămânță condiționată la hectar. Recoltarea puietilor se realizează la un an pentru puietii destinați profesioniștilor și, mai rar, la 18 luni sau 2 ani, pentru amatori; scoaterea se face mecanic; se strâng, se sortează și se fac legături, se păstrează până la livrare în depozite. Producția de puietii de calitate este de 150-200 mii /ha. *Înființarea plantației*. Primăvara, devreme se deschid șanțuri de plantare, obișnuit la interval de 1,4-1,5 m, adâncimea de 35 cm, lățimea de 35-40 cm și lungimea în funcție de teren. Plantarea puietilor: așezarea puietilor în dreptul pichetilor de pe șanț, pe direcția rândului, cu rădăcinile cât mai răsfirate; acoperirea rădăcinilor cu un strat de pământ, de 6 cm grosime; presarea cu mâna a stratului acoperitor, pentru un contact cât mai bun al rădăcinilor cu solul; udarea puietilor plantați,

cu circa 2-5 l apă, în funcție de umiditatea solului. Recoltarea, la culturile de sparanghel în câmp deschis, începe în al III-lea an de la înființarea plantației și se efectuează după aceea în fiecare an. Durata recoltării în anul trei este de 20 de zile, iar în anii următori poate ajunge chiar la 40 de zile. La soiurile pentru lăstari înalbiți, recoltarea se face în fiecare dimineață, manual, deschizând o gropiță în jurul lăstarului care a ajuns să împingă în suprafața bilonului și apoi se secționează lăstarul de la bază cu ajutorul unor cuțite speciale, urmează refacerea bilonului, lăstarii etiolați se pun în coșuri umbrite cu pânză pentru a nu fi expuși la lumină; la soiurile pentru lăstari verzi, recoltarea se face când aceștia au lungimea de 18-25 cm, înainte ca solzii acoperitori ai lăstarilor să se desfacă. Condiționarea recoltei este măsura prin care lăstarii recoltați se sortează după lungime și grosime, se egalizează în funcție de vârful lor, secționând segmentele bazale, și se fac legături de 0,5-1 kg. Lăstarii sunt foarte perisabili, fiind necesar ca între recoltare și desfacere să fie un interval cât mai scurt, asigurându-se temperaturi reduse în spațiile de condiționare, în mijloacele de transport, în spațiile de vânzare. Pentru industrializare se folosesc atât lăstarii sortați (conserve speciale), cât și segmente bazale (subproduse cu sparanghel). Producția: în primul an (anul al 3-lea de la înființarea culturii) este de 4-5 t/ha, în anii următori până la 7-8 t/ha, iar la vârste de 6-12 ani de la înființare poate realiza producții ce depășesc 10-12 t lăstari/ha. Soiuri: cu lăstari etiolați: *d'Argenteuil* (*Timpuriu d'Argenteuil*, *Tardiv d'Argenteuil*), hibrizi dubli: *Diana*, *Junona*, *Minerva* și *Lara* (creați la I.N.R.A. Franța) sau *Gijnlim F₁*, *Boonlim F₁* și *Franklim F₁*, *Venlim F₁*, *Baklim F₁* și cu lăstari verzi; *Timpuriu d'Argenteuil verde*, *Mary Washington*, *Martha Washington* ș.a. [72]

SPARGANIACEE (*Sparganiaceae*), (bot.) familie care grupează plante erbacee perene cu rizomi târători. Tulpini erecte sau natante, simple sau ramificate. Frunze liniare, alterne. Flori foarte mici, unisexuate, monoice, actinomorfe, grupate în capitul, globuloase, cele femele în partea de jos, iar cele masculine în partea de sus; perigon sepaloid, actinomorf, format din 3-6 tepale membranoase, verzi, adesea caracteristic florii masculine; androceul din 6 stamine, uneori redus la 3; floarea femelă nudă, dar bracteată, cu gineceul unicarpelar, ovar superior. Formula florală: $\sigma^* P_{6-3} A_{6-3}; \varphi P_{6-3} G_{(L3)}$. Fruct drupă cu epicarp spongios. Flora României conține 3 specii spontane ce aparțin genului *Sparganium*. [50]

SPARGANIUM ERECTUM → BUZDUGAN

SPARSIFLOR, (bot.) inflorescență cu florile împrăștiate sau spațiate, laxe, rare, aspect întâlnit la specia „nu-mă-uita” (*Myosotis sparsiflora*), frecventă

în păduri, zăvoaie, din zona pădurilor de stejar până în etajul fagului. Inflorescența posedă 3-9 flori. [50]

SPASM¹, (fiziol.) contracție bruscă, puternică, repetitivă, involuntară a unui mușchi din cei mai diferiți, putând ajunge până la paroxism și având consecințe variabile pentru funcțiile organice. [28]

SPASM², (med. u. și vet.) diminuarea bruscă și tranzitorie a lumenului unui canal sau orificiu petrecută în timpul vieții. Spasmul agonice se perpetuează adesea post-mortem, dar este greu de diferențiat de intrarea în rigiditate cadaverică a musculaturii netede. [33]

SPASMOFILIE, (med. u.) formă specială de convulsii, apărute mai frecvent la copii, asemănătoare tetaniei, de cauze variate: hipocalcemie, boli infecțioase febrile. [60]

SPATĂ, (bot.) bractee mare (hipsofilă) care învelește unele inflorescențe, mai ales spadicele, asigurându-le protecția, aspect întâlnit la speciile de coada zmeului (*Calla palustris*), rodul pământului (*Arum maculatum*), obligeană (*Acorus calamus*), sau protejează floarea la ghiocel (*Galathus nivalis*), ghiocel de baltă (*Leucojum aestivum*). [50]

SPATULAT, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „în formă de lopătică, cu vârful rotunjit și lung, atenuată la bază”, aspect întâlnit la frunzele speciilor de bănuți (*Bellis perennis*), știr târător (*Amaranthus blitoides*); frunzele bazale de la vulturica alpină (*Hieracium alpinum*), prezentă în pajiștile alpine. [50]

SPATULĂ STERNALĂ, (cecid.) formațiune alungită, cu partea anterioară mai mult sau mai puțin dilatăată, situată pe partea ventrală a protoracelui larvelor de cecidomiide (*Diptera-Cecidomyiidae*). Acest organ servește la perforarea peretelui galei, când larva o părăsește, la locomoție, sărit, filarea coconului etc. [41]

SPAȚIU, (anat.) termen general folosit în nomenclatura anatomiei pentru a desemna o anumită arie potențială sau reală. [43]

SPAȚIU ECOLOGIC, (ecol.) cantitatea totală globală de resurse ecologice, cum sunt: capacitatea de absorbție, resursele neregenerabile, energia, terenurile agricole și pădurile pe care omenirea le poate utiliza, fără a împiedica accesul generațiilor viitoare la aceeași cantitate de resurse ecologice. Spațiul ecologic este limitat și parțial cuantificabil. [17]

SPAȚIU EUCLIDIAN (real), (mat.) n-dimensional $R^n = \{x = (x_1, x_2, \dots, x_n) \mid x_i \in R; i = 1, 2, \dots, n\}$. [48]

SPAȚIU LACUNAR, (pedol.) spațiul din sol neocupat de particulele solide ale acestuia. [29]

SPAȚIU METRIC, (mat.) mulțime pe care s-a definit o distanță. [48]

SPAȚIU PERIMITOCONDRIAL → MITOCONDRIE
SPAȚIU PERINUCLEAR → NUCLEU

SPAȚIU PERIPLASMATIC, (citol.) compartiment virtual existent între peretele celular și plasmalemă. În cazul celulelor plantelor, algelor și ciupercilor aici sunt localizați corpii paramurali: *lamasomii*, *plasmalemasomii*, *charasomii*, sau sunt depozitate, pentru o scurtă perioadă de timp, unele substanțe ce urmează a fi integrate în structura peretelui celular. La bacteriile Gram negative, *s.p.* este delimitat de membrana externă a peretelui celular și de membrana internă (plasmalema) și conține un volum semnificativ de apă în care sunt solvite proteine structurale și enzime (DN-ază, RN-ază, proteaze, fosfataze, penicilinaze), ca și unele oligozaharide. În *s.p.* se acumulează și se depozitează o serie de nutrienți moleculari înainte de a fi utilizați de celulă. [69]

SPAȚIU PERIPLASTIDIAL → PLASTIDE

SPAȚIU SENSIBIL, (ecol.) spațiu aferent unui mediu oarecare al cărui echilibru ecologic este lesne perturbabil. [3]

SPAȚIU VECTORIAL LINIAR, (mat.) peste un corp *K* este structura de grup a unei mulțimi *V*, dotată și cu o lege externă peste *K*, care se comportă liniar față de operația de grup. [48]

SPAȚIU VERDE, (ecol.) spațiu liber, instalat și amenajat în mediul urban. [3]

SPĂLARE, (pedol.) operație de îndepărtare a excesului de săruri din sol prin aplicarea unei udări cu o cantitate de apă și o calitate a acesteia aleasă în mod corespunzător. De regulă, spălarea se aplică asociat cu lucrări de drenaj, nivelare etc. [29]

SPĂLAREA NITRAȚILOR, (agrochim.) sin. *levigarea nitraților*, proces de deplasare pe profilul solului a nitraților, sub influența apei gravitaționale provenite din precipitații sau din apa de irigație. [29]

SPALATORIE, instalație de spălare și înnobilare a unor substanțe minerale. [13]

SPÂRCACI (*Otis tetrax*), (zool.) pasăre rudă cu dropia. De fapt, i se mai spune și dropia mică. Corpul măsoară cca 43 de cm, iar greutatea abia ajunge la 2 kg. Între femelă și mascul există deosebire de penaj. Femela este de culoare cafenie pe corp și gât. Masculul este maroniu pe spate și aripi. Fondul maron este brăzdat cu pete mai închise. Gâtul este de culoare neagră. Partea inferioară a corpului, atât la mascul cât și la femelă, este de culoare albă. Zboară mai sus decât dropiile, realizând schimbări bruște de direcție. Până nu de mult (ca pasăre migratoare) era o prezență constantă în țara noastră. Cuibărea în ținuturile Dobrogei și Moldovei. Sosea în România la începutul lunii aprilie și pleca în octombrie. În prezent, ne vizitează țara numai în trecere spre zona de sud-vest a Europei și a Asiei Centrale, unde cuibărește. De aici migrează în nord-vestul și în nord-estul Africii, sud-estul Asiei și până în India, unde

iernează. Numărul de indivizi în cadrul speciei a scăzut mult și se află în continuare în descreștere. Pasărea, pe teritoriul României, este declarată monument al naturii și ocrotită prin lege. [50]

SPECIALIZARE, (fitopat.) acțiunea de a se specializa și rezultatul ei, adaptarea unor fitopatogeni la o anumită specie. Paraziții obligați au de regulă o s. îngustă, fiind capabili să se dezvolte pe un grup limitat de gazde. *S. histotropă*, când patogenul se dezvoltă numai pe anumite țesuturi, ca ciupercile *Veticillium* sau *Fusarium* care se dezvoltă în vasele conducătoare ale gazdelor. *S. organotropă*, când patogenul se dezvoltă pe anumite organe, ex., *Claviceps purpurea* se dezvoltă în ovarele gramineelor. [61]

SPECIALIZARE ECOLOGICĂ, (ecol.) adaptarea strictă a unor specii sau a unei biocenoze la un anumit habitat sau biotop. [24]

SPECIAȚIE, (biol.) formarea unei specii sau a mai multora, pornind de la o specie preexistentă. Se produce atunci când unele populații „*simpatrice*” sau „*alopatrice*” evoluează divergent față de populația parentală atât de mult, încât nu mai poate avea loc încrucișarea între acestea. [70]

SPECIAȚIE ALOPATRICĂ, (biol.) formarea de noi subspecii sau specii în situația în care populațiile aceleiași specii sunt separate geografic. Cf. *speciație simpatrică*. [70]

SPECIAȚIE GEOGRAFICĂ → SPECIAȚIE ALOPATRICĂ

SPECIAȚIE PARAPATRICĂ, (biol.) mod de speciație în care diferențierile se produc când două populații au areale învecinate dar nesuprapuse, adesea arealele respective reprezentând și două tipuri distincte de habitat. [70]

SPECIAȚIE SIMPATRICĂ, (biol.) diferențierea a două specii izolate reproductiv dintr-o populație inițială în cadrul aceleiași arii locale. Compară cu *speciație alopatică*. [70]

SPECIE, (biol.) categorie sistematică fundamentală subordonată genului, care cuprinde plante și animale cu trăsături și însușiri comune. [50] Ea este alcătuită din indivizi similari care se pot împerechea între ei, dând naștere la descendenți fertili. Speciile asemănătoare sau înrudite sunt grupate în genuri. În cadrul unei specii, grupuri de indivizi pot ajunge să fie izolate din punct de vedere reproductiv din cauza unor factori geografici sau comportamentali. Este posibil ca astfel de populații, supuse unor presiuni selective diferite, să înceapă, în timp, să prezinte caractere diferite față de grupul principal, formând astfel „subspecii distincte”. [70] Membrii unei s. se aseamănă într-o oarecare măsură, prezentând însă și deosebiri în cazul subspeciilor, varietăților, soiurilor,

raselor. Fiecare specie are un halotip care a servit la descrierea ei inițială și la denumire. **S.** a fost definită în mai multe moduri: *nomenspecie*, care cuprinde acele populații ale căror proprietăți se apropie de halotip; *taxospecie*, care rezultă din similitudinea generală, statistică, calculată după concepția pragmatică a botanistului francez Adanson; *genospecie*, ca urmare a dezvoltării geneticii, s. fiind apreciată după gradul de omologie a ADN sau a afinității materialului genetic. [61]

SPECIE CARACTERISTICĂ, (biol.) specie cu o mare fidelitate pentru o anumită biocenoză sau care trăiește în anumite condiții stricte de biotop. [24]

SPECIE CHIMICĂ, (chim.) orice corp pur: ion, moleculă, complex etc. [3]

SPECIE DE LIZIERA, (bot.) specie animală sau vegetală care trăiește la marginea unei comunități sau a unui peisaj oarecare. [3]

SPECIE DE PLANTE, (bot.) unitate taxonomică de bază din clasificarea plantelor, cuprinzând plante asemănătoare morfologic, ecologic, genetic-evolutiv, biochimic; **s. de p. accidentală**, specie ce apare în mai puțin de 10% din releveurile unei asociații; **s. de p. accesorie** → *s.d.p. însoțitoare*; **s. de p. alohtonă**, s.d.p. ce nu provine din regiune; **s. de p. autohtonă**, s.d.p. originară din regiune; **s. de p. caracteristică**, s.d.p. se întâlnește exclusiv, electiv sau preferant într-o anumită asociație, alianță, ordin, clasă, constituind element de recunoaștere și clasificare a unităților respective (școala Zürich-Montpellier); după gradul de fidelitate față de o anumită unitate de clasificare pot fi fidele (5), electiv (4), preferante (3); **s. de p. c. absolută**, s.d.p.c. care în tot arealul lor au un grad mare de fidelitate (3-5) față de o singură unitate sintaxonomică; **s. de p. c. locală**, s.d.p.c. a cărei fidelitate se manifestă într-un teritoriu restrâns; **s. de p. c. regională**, s.d.p.c. a cărei fidelitate se manifestă într-un teritoriu mai întins, dar nu în întreg arealul ei; **s. de p. c. transgresivă**, s.d.p.c. care deși își are optimul într-o asociație, poate apărea și în alte asociații; **s. de p. codominante**, s.d.p. care în număr de două sau mai multe domină într-o fitocenoză; **s. de p. conducătoare**, s.d.p. care caracterizează o asociație conturată floristic, fără a fi fidelă (Gradmann); **s. de p. conservatoare**, s.d.p. care stabilizează structura fitocenozei (Braun-Blanquet); **s. de p. constante**, s.d.p. ce se întâlnesc în cel puțin 90% din releveurile executate într-o asociație vegetală; **s. de p. diferențială**, s.d.p. care apare numai în unele fitocenoze dintr-o asociație, diferențiind o subasociație; **s. de p. dominantă**, s.d.p. care domină într-o fitocenoză prin acoperire, biomasă sau număr de indivizi etc.; **s. de p. edificatoare**, s.d.p. constructoare de fitocenoze și creatoare de mediu; de

regulă sunt speciile dominante din stratul superior al fitocenozelor; **s. de p. electivă**, s.d.p. care se întâlnește, de regulă, într-o asociație, dar poate apărea sporadic și în alte asociații (Braun-Blanquet); **s. de p. exclusivă** → *s.d.p. fidelă*; **s. de p. fidelă**, s.d.p. ce se întâlnește aproape exclusiv într-o unitate sintaxonomică a școlii Zürich-Montpellier; **s. de p. frecventă**, s.d.p. care se întâlnește des într-o fitocenoză; **s. de p. indicatoare**, s.d.p. mai strict adaptată la o gradație de factor sau factori ecologici și care poate servi pentru evaluarea acestora; **s. de p. indiferentă**, s.d.p. care nu manifestă preferința față de o asociație (școala Zürich-Montpellier); poate fi însoțitoare sau accidentală; **s. de p. însoțitoare**, s.d.p. care fără a fi strâns legată de o anumită asociație (caracteristică) participă în cel puțin 10% din releveurile unei asociații (școala Zürich-Montpellier); **s. de p. întâmplătoare** → *s.d.p. accidentală*; **s. de p. invadatoare**, s.d.p. care pătrunde în masă într-o fitocenoză sau într-un teren liber; **s. de p. predominantă**, s.d.p. care domină în toate sau aproape toate asociațiile unei formații (Clements); **s. de p. preferantă**, s.d.p. care se găsește în mai multe asociații dar are optimul de dezvoltare în una din acestea; **s. de p. de recunoaștere** → *s.d.p. caracteristică*; **s. de p. străină**, s.d.p. pătrunsă întâmplător într-o asociație sau relictă din asociații anterioare; **s. de p. subordonată**, orice s.d.p. din asociație care nu este dominantă (școala rusă). [15]

SPECIE DOMINANTĂ, (ecol.) specie care formează singură sau predomină net într-o anumită biocenoză. Această specie dă de obicei denumirea biocenozei respective. [2]

SPECIE EXOTICĂ, (ecol.) specie care trăiește într-o zonă în care nu își are originea, fiind adusă din arealul său natural de oameni sau de alți agenți. [70]

SPECIE IMPORTATĂ, (ecol.) specie care a fost introdusă intenționat sau accidental într-un ecosistem nou, diferit. [24]

SPECIE-INDICATOR DE POLUARE, (ecol.) specie care reacționează la anumite modificări ale condițiilor de mediu, putând astfel preveni anumite disfuncționalități ale ecosistemului. [3]

SPECIE MARTOR, (ecol.) specie a cărei prezență sau dispariție indică o evoluție în cadrul unui mediu dat. [3]

SPECIE PIONIERĂ, (bot.) specie lemnoasă robustă (arbore sau arbust) cu largă amplitudine ecologică față de factorii apă și umiditate, dar cu temperament tipic heliofil, capabilă să populeze în masă într-o scurtă perioadă de timp terenurile descoperite în urma tăierilor rase și a defrișărilor de pădure. Diaspora este favorizată de dimensiunile mici ale semințelor ușor purtate de vânt la mari distanțe (răspândire anemochorică), de fructificațiile dese și abundente

SPECIE PRIORITARĂ

(an de an) și de rezistența deosebită a plantulelor (puieților) la excesele climatice (insolație, îngheț). Speciile pioniere pregătesc mediul de viață și oferă adăpost lateral și de sus (fiind repede crescătoare) speciilor definitive (climax), care de regulă sunt mai pretențioase și le vor urma. Ele au de aceea un important rol în succesiuni (singeneză), constituind o fază peste care nu se poate trece în condiții grele de mediu. Printre speciile pioniere cele mai importante sunt: mesteacănul, plopul tremurător, salcia căprească, scorușul (în biotopurile cu trofism mai ridicat), pinul silvestru (mai puțin) ș.a. [4]

SPECIE PRIORITARĂ, (ecol.) specie periclitată și/sau endemică pentru a cărei conservare sunt necesare măsuri urgente. [23]

SPECIE TAMPON, (ecol.) specie animală sau vegetală a cărei existență reduce sau neutralizează efectele prădătorului asupra prăzii lui obișnuite. [3]

SPECIFICAȚIE, (ecol.) ansamblul caracterelor care alcătuiesc o anumită specie, aparținând exclusiv acesteia. *S. imunologică*, calitatea unui anticorp de a reacționa numai la antigenul care a produs formarea lui, precum și calitatea unui antigen de a reacționa numai cu anticorpul a cărui formare a indus-o. [43]

SPECIFICITATE DE SEX A GAZDEI, (ecol.) situație în care numai indivizii unui sex devin infectați de unele specii de fungi. [69]

SPECIFICITATE SIMBIOTICĂ, (ecol.) proprietate condiționată de particularități ale ambilor parteneri care au stabilit relații de simbioză și se bazează pe fenomenul de recunoaștere reciprocă. Cu cât numărul de factori care interacționează este mai mare cu atât gradul de *s.s.* este mai mare. *S.s. accentuată* – corespunde capacității de simbioză cu un spectru limitat de asociații. *S.s. extremă* – *s.s.* care poate determina limitarea unui organism la un singur partener gazdă sau la câțiva parteneri înrudiți. *S.s. redusă* – este expresia unei promiscuități simbiotice excesive reflectate prin capacitatea de asociere cu un număr mare de tulpini, specii sau genuri. [69]

SPECII ÎN EXTINCȚIE, (ecol.) specii de plante, de animale care nu mai pot supraviețui multă vreme și se află în pericol iminent de dispariție. [23]

SPECII OPORTUNISTE, (ecol.) specii care se comportă adecvat alegându-și mediul favorabil la momentul potrivit. **1.** Specii care profită de imposibilitatea de adaptare a altor specii. **2.** Specii care pot exploata temporar anumite habitate. **3.** Specii care pot trăi în anumite condiții deosebite de viață. [23]

SPECII PERICLITATE, (prot. med.) specii ale căror șanse de supraviețuire și reproducere sunt în pericol imediat. [24]

SPECII VULNERABILE, (prot. med.) specii cu un risc mare de extincție (dispariție) din cauza activităților umane sau deoarece sunt rare în natură. [24]

SPECIMEN, (bot.) exemplar, model, planta întregă sau numai un fragment destinat pentru studiu. [50]

SPECIMEN DE SEMNĂTURĂ, (ec.-fin.) model de semnătură al persoanelor autorizate care au dreptul să semneze documente pentru efectuarea operațiunilor din conturile întreprinderilor, instituțiilor deschise în bancă. (Gh. D. Bistriceanu și colab., 1981) [55]

SPECIOLE, (biol.) specii inițiale neformate încă definitiv, care pe cale de hibridare pot da naștere unor specii noi. [50]

SPECTROFOTOMETRU, (fiz.) aparat pentru determinarea (prin comparare) intensității radiațiilor de diferite lungimi de undă. De la aceeași sursă de lumină pleacă două fascicule de radiații monocromatice, radiațiile fiind orientate una prin soluția de cercetat și una prin solvent. Prin dispozitive speciale se caută să se obțină egalizarea celor două fascicule de radiații. Se folosesc la determinarea cantitativă a substanțelor dizolvate în soluții. Se pot determina cantități de ordinul a 0,1-10 micrograme, cu o precizie de 0,5-1%. [29]

SPECTROFOTOMETRUL DOBSON, instrument pentru determinarea ozonului atmosferic prin măsurarea radiației ultraviolete absorbite de acest gaz. [54]

SPECTROGRAF, (astr.) spectroscop care folosește în locul ocularului o placă fotografică, obținându-se fotografia spectrului (spectrograma). [12]

SPECTROSCOP, (astr.) aparat cu ajutorul căruia se determină compoziția chimică a materiei și a condițiilor fizice în care se găsește pe baza analizei spectrale a energiei pe care o radiază un astru, prin descompunerea luminii emise printr-un sistem de două lentile și o prismă. Spectrul este văzut cu ajutorul unui ocular, situat în planul focal al celei de-a doua lentile. [12]

SPECTROSCOPIE, (fiz.) ramură a fizicii care se ocupă cu studiul metodelor de obținere a spectrelor, măsurarea și interpretarea acestora. Spectrul unei radiații electromagnetice este descompus în radiații monocromatice cu ajutorul unui spectroscop. După piesa principală care realizează descompunerea spectroscopul poate fi cu prismă optică sau cu rețea de difracție. Există și metode de a obține spectrul energetic al unei radiații corpusculare (exemple: *s.* alfa și beta). [38]

- SPECTRU**, (fiz.) ansamblul radiațiilor electromagnetice simple, obținut prin dispersarea, într-un instrument spectral, a unui grup de radiații, astfel încât fiecare radiație de o anumită lungime de undă este fizic separată de radiațiile cu lungimi de undă învecinate. [29]
- SPECTRU BIOLOGIC**, (ecol.) repartiția speciilor de plante între diferite tipuri morfologice în funcție de condițiile climatice. [2]
- SPECTRU CONTINUU**, (fiz.) spectru care conține radiații de toate frecvențele dintr-un anumit interval de frecvențe. De exemplu, spectrul luminii albe conține toate radiațiile de la roșu la violet; spectrele radiației emise de corpuri incandescente sunt adeseori continue. [29]
- SPECTRU DE ABSORBȚIE**, (fiz.) spectru obținut prin dispersarea radiației emise de o sursă de radiații, care a traversat, între sursă și instrumentul spectral, un mediu absorbant pentru anumite radiații. Spectrul prezintă linii sau benzi întunecate în locul frecvențelor absorbite. El caracterizează substanța care le-a absorbit, reprezentând spectrul său de absorbție. [29]
- SPECTRU DE ARC**, (fiz.) spectru produs la temperatura arcului electric, care reprezintă spectrul de linii al atomului neutru. [29]
- SPECTRU DE DIFRAȚIE**, (fiz.) spectru obținut prin difracție. [29]
- SPECTRU DE EMISIE¹**, (fiz.) spectru obținut prin dispersarea radiației emise de o sursă de radiații care a traversat un mediu transparent, între sursă și instrumentul spectral. Spectrul prezintă linii sau benzi de anumite frecvențe; dacă frecvențele corespund regiunii vizibile, liniile sau benzile au culori caracteristice. [29]
- SPECTRU DE EMISIE²**, (fiz.) totalitatea liniilor spectrale de frecvență (sau lungime de undă) emise de atomii sau moleculele caracteristice fiecărei substanțe. [54]
- SPECTRU DE FLACĂRĂ**, (fiz.) spectrul unei substanțe obținut la temperatura flăcării. [29]
- SPECTRU DE GAZDĂ**, (ecol.) ansamblul tipurilor de celule și specii de organisme pe care le poate infecta și în care se poate multiplica un agent patogen. [69]
- SPECTRU DE LINII**, (fiz.) spectrul radiației emise de gaze sau de vapori, în stare monoatomică. Spectrul este format din linii corespunzătoare anumitor lungimi de undă; ca mijloc de încălzire sau excitare a gazelor sau a vaporilor se folosesc: arcul electric, scânteia electrică sau flacăra. [29]
- SPECTRU DE RADIAȚII X**, (fiz.) spectrul dat de radiațiile X (Röntgen). [29]
- SPECTRU DE SCÂNTEIE**, (fiz.) spectru produs la trecerea unei scânteii electrice printr-un gaz sau prin vapori; reprezintă spectrul radiației emise de atomii ionizați. [29]
- SPECTRU ECOLOGIC**, (fiz.) proporția exprimată în procente a diverselor categorii de sisteme biologice dintr-un teritoriu sau o biocenoză. [2]
- SPECTRU FENOTIPIC**, (fiz.) totalitate a anomaliilor prezente într-un sindrom dat. [19]
- SPECTRU INFRAROȘU**, (fiz.) porțiunea spectrului electromagnetic care începe la sfârșitul roșului vizibil și cuprinde radiații cu lungimi de undă de la aproximativ $7,8 \cdot 10^{-5}$ cm până la $3 \cdot 10^{-2}$ cm. [29]
- SPECTRU MOLECULAR**, (fiz.) spectru de emisie al unui gaz în stare moleculară, constituit din benzi luminoase, continue sau constituite, adeseori, din linii foarte apropiate. De asemenea, spectrul de absorbție al unui gaz în stare moleculară este format din benzi continue sau constituite din linii foarte apropiate. [29]
- SPECTRU RAMAN**, (fiz.) spectru obținut la trecerea unei radiații monocromatice printr-o substanță transparentă. Spectrul luminii difuzate cuprinde, în afara liniei spectrale a radiației monocromatice, un anumit număr de linii, deplasate față de linia luminii inițiale. Mărimea deplasării liniilor, exprimată în frecvențe, corespunde caracterelor de vibrație și rotație caracteristice substanței difuzante. Spectrele Raman sunt folosite, în special, la cercetarea structurilor combinațiilor organice. [29]
- SPECTRU ULTRAVIOLET**, (fiz.) porțiunea spectrului electromagnetic care începe la sfârșitul violetului din spectrul vizibil și continuă către regiunea radiațiilor X, cuprinzând radiații cu lungimi de undă de la $3.900-4.000 \text{ \AA}$ până la aproximativ 200 \AA . [29]
- SPECTRUL BIOFORMELOR**, (bot.) grafic reprezentând proporția diferitelor bioforme în structura unei asociații; **s. ecoformelor**, grafic reprezentând proporția diferitelor ecoforme în structura unei asociații; **s. ecologic** → *spectrul ecoformelor*; **s. geoelementelor**, grafic reprezentând proporția diferitelor geoelemente în structura unei asociații; **s. fitogeografic** → *s. geoelementelor*. [15]
- SPELEIC**, (speol.) sin. *cavernicol*, mediu subteran alcătuit din peșteri săpate în roci calcaroase, dar și de altă natură (granit, bazalt, sare, gips, tuf vulcanic, laterit, gresie, conglomerate etc.). Totalitatea organismelor care îl populează se cheamă *speleon*, iar fiecare locuitor al peșterilor este un *speleicol*. [44]
- SPELEICE** → APE SPELEICE
- SPELEOLOGIE**, (speol.) sinonim al termenului *speologie*, propus de E. Revière și preluat de E.A. Martel (1894); este folosit cu precădere de speologii de limbă engleză. [44]
- SPELEOPALEONTOLOGIE** → SPEOPALEONTOLOGIE

SPELEOTEME, (speol.) sin. *concrețiuni*, formațiuni variate, în special din calcit sau aragonit, care iau naștere prin procesul de concreționare (sau stalagmitare) care constă în depunerea de către apa infiltrată în peșteri a carbonatului de calciu. Exemple: stalactite, stalagmite, gururi, lacuri de baraj stalagmitic, anemolite, helictite, coralite, coloane, domuri etc. [44]

SPELEOTOPOGRAPHIE → SPEOTOPOGRAFIE

SPEOFIL, (speol.) termen introdus de C. Motaș (1962) pentru a-i numi pe amatorii de explorări subterane. Sinonim: *cavernophile* (*Caverna* + *philos*), termen folosit de N. Casteret (1961). [44]

SPEOLOG, (speol.) termen derivat din speologie (*Speologie*) pentru a denumi pe cercetătorii care se ocupă cu studiul complex al mediilor subterane. [44]

SPEOLOGIC, care aparține speologiei, privitor la speologie. [50]

SPEOLOGIE, știință. **1.** Știința care se ocupă cu studiul complex al peșterilor (*stricto sensu*). **2.** Știința care se ocupă cu studiul complex al domeniului subteran sau hipogeu (*lato sensu*). Termen propus de L. de Nussac (1892) și preluat de E. Racoviță (1907); este folosit cu precădere de speologii români și de unii francezi. [44] → SPELEOLOGIE, HIPOGEU

SPEOPALEONTOLOGIE, ramură a speologiei care studiază resturile fosile din peșteri, inclusiv relațiile existente în timpurile preistorice dintre om, animale și peșteri. Termen propus de G. Kyrle (1919). [44]

SPEOTERAPIE, termen introdus de C. Motaș (1960) pentru disciplina care se ocupă cu tratamentele ce se pot aplica în peșteri și saline pentru vindecarea unor boli ca astmul, reumatismul, guturaiul cronic, afecțiuni ale aparatului cardiovascular etc. [44]

SPEOTOPOGRAFIE, ramură a speologiei care se ocupă cu descrierea topografică a peșterilor. Termen propus de F. Waldner (1949). [44]

SPEOTURISM, termen creat de C. Motaș (1960) pentru disciplina care se ocupă cu studiul amenajării peșterilor în vederea dezvoltării unui turism bazat pe principiul ocrotirii mediului speleic. [44]

SPEOZOLOGIE, știință care se ocupă cu studiul animalelor cavernicole (*stricto sensu*), dar și a celor din toate mediile subterane (*lato sensu*). Termen creat de G. Kyrle (1923) sub numele de *speleobiologie*. El a creat și termenul *speleobotanica* (*Spelaion* + *botanon*), rejectat de A. Vandel (1964) pentru că „*la Spéléobotanique n'existe pas*“ în lipsa unor plante troglo- sau stigobionte. [44]

SPERSON, (agrochim.) fungicid cu 98% 2,3,5,6-tetracloro-1,4 benzochi-nonă. [29]

SPERMAPODIU, (bot.) suportul ramificat al pistilului, aspect întâlnit la *Apiaceae/Umbelliferae*. [50]

SPERMATECĂ, (anat.) sac sau receptacul la femelă sau la un animal hermafrodit, în care spermatozoizii primiți de la un alt animal sunt depozitați până la ovulație, când sunt necesari pentru fertilizarea ovulelor. [37]

SPERMATIE, (reprod.) **1.** Gamet masculin imobil al algelor roșii (fil. *Rhodophyta*). **2.** Microconidie haploidă, înalt specializată care și-a pierdut capacitatea de a germina, dar a dobândit funcția exclusivă de gamet masculin, participând la fecundație; realizează fertilizarea ascogonului de la unele ascomicete (ex., cornul secarei). **3.** Oidie cu rol în reproducerea sexuală; ea fuzionează ca o celulă somatică a miceliului primar de sex opus al unor basidiomicete și rezultă o celulă dicariotică din care se va dezvolta miceliul secundar dicariotic. **4.** Gamet masculin al fungilor ruginosi [ex., rugina grâului (*Puccinia graminis*)] care fuzionează (fecundează) cu o hifă receptivă. **5.** Fiecare din cei doi nuclei spermatici ai tubului polinic de la plante, cu funcție de gameți masculini, rezultați prin diviziunea celulei generative a granului de polen. **6.** Denumire sub care mai este cunoscut spermatozoidul animalelor. [69]

SPERMATIZARE, (reprod.) **1.** Proces sexual particular în care o spermatică uninucleată, haploidă (gamet masculin) fuzionează cu o celulă a unei hife receptivă (gametocist feminin) compatibile, rezultând un heterocarion (o celulă dicariotică). Nucleul spermatic se divide repetat; nucleii generați succesiv migrează prin porii septali în celulele miceliului primar homocariotic, haploid, care poartă hifa receptivă, realizându-se astfel dicariotizarea lui. Este caracteristic fungilor ruginosi **2.** Fertilizarea ascogonului, de la unele ascomicete, de o microconidie sau spermatică. [69]

SPERMATOCISTITĂ, (med. u.) inflamația veziculelor seminale, ce apar în cursul prostatitelor prin propagarea infecției în canalele ejaculoare respective. [60]

SPERMATOFITE, (bot.) plante vasculare cu flori și semințe. Se subdivid în *Gymnospermatophyta* și *Angiospermatophyta*. [50]

SPERMATOFOR, (zool.) masă de spermatozoizi menținuți împreună prin mucilagiu sau o substanță similară, care-i permite animalului s-o manipuleze sau s-o îndrepte spre părțile receptoare ale femelei. Este întâlnit la multe moluște, crustacee și amfibieni urodele. [37]

SPERMATOGENEZĂ¹, (fiziol.) procesul de sinteză a spermatozoizilor, determinat de acțiunea FSH (hormon foliculostimulant) hipofizar asupra testiculului, acțiune la care participă și hormonii testiculari. Participă și hormonul luteinizant hipofizar

(LH), care acționează asupra celulelor interstițiale testiculare (celulele Leydig), în vederea secreției de hormoni androgeni. Spermatogeneza apare la 12-13 ani, în tubii seminiferi și continuă tot restul vieții. Se caracterizează prin două etape majore, care durează 70-75 de zile: proliferarea și înmulțirea prin mitoză a celulelor germinale (spermatogonii); creșterea și maturarea spermatogoniilor care, acum, se divid meiotic (număr impar de cromozomi). [21]

SPERMATOGENEZĂ², (reprod.) sin. *spermiogeneză*, ansamblul proceselor care concurează la formarea celulelor sexuale masculine (anterozoizi, spermatozoizi, spermatorii) din spermatogonii. [69]

SPERMATOZOIZI, (cit.) celulele sexuale masculine, rezultatul procesului de spermatogeneză. Constituite din cap, corp și coadă. Capul conține nucleul celulei, iar coada asigură deplasarea spermatozoidului prin mișcări flagelare, consumatoare de ATP produs în mitocondrii. Se formează în tubii seminiferi, apoi migrează spre epididim, unde se maturează. [21]

SPERMA, (sex.) lichid vâscos, alb-gălbui, slab alcalin, care conține aprox. 100.000 de spermatozoizi/ml. Capacitatea de fertilizare se menține atât timp cât numărul de spermatozoizi este de minim 20.000/ml. În afară de spermatozoizi, conține un material mucoid, bogat în substanțe nutritive (fructoză, acid ascorbic, calciu, fosfați), prostaglandine care cresc sensibilitatea mucusului cervical uterin la spermă, fibrinogen. [21]

SPERMIDUCT, (anat.) canalul prin care gonoprodusele se scurg din gonadele masculine în canalul ejaculator (canal deferent). [62]

SPERMOGONIE, (reprod.) structură generată pe miceliul primar, homocariotic al fungilor ruginoși, în care se formează *spermatofori* cu *spermatorii* și *hife receptive*. Are formă variată (de butelie, conică, de farfurie), se dezvoltă subcuticular sau subepidermal și se afundă în țesutul mezofilar al frunzei sau în cel cortical al tulpinii. [69]

SPHAEROTILUS DICHOTOMUS, (microbiol.) bacterie din familia *Chlamydoacteriaceae*, ce trăiește în apele polisaprobe. Formează colonii fixate, alcătuite din filamente pseudoramificate. [10]

SPHENISCIFORMES, (zool.) pinguini. Păsări marine nezburătoare din Antarctica, cu aripi ca niște palete și corpul acoperit cu pene imbricate ca niște solzi. Cuibăresc în colonii. [37]

SPIC, (bot.) tip de inflorescență racemoasă cu flori sesile sau scurt pedicelate, dispuse pe o axă comună. Spicul poate fi simplu sau compus. Spicul simplu este format dintr-o axă principală rigidă cu creștere continuă, mai dezvoltată decât axele secundare. Florile cu pediceli extrem de scurți sunt dispuse la

subsuoara bracteelor, ex., pătlagină (*Plantago* sp.), rogoz (*Carex* sp.). Spicul compus este format din spiculețe dispuse alternativ pe o axă comună numită rahis, alcătuită din noduri și internoduri, ex., grâu (*Triticum aestivum*), unde la locul de unire a segmentelor numit călcâi se află fixat un spiculeț sesil cu 2-5 flori. [50]

SPICIFORM, (bot.) în formă de spic: panicul spiciform al speciei coada vulpii (*Alopecurus* sp.), timoftică (*Phleum* sp.). [50]

SPICULEȚ, (bot.) inflorescență racemoasă parțială a spicului general, format din flori, axă, glume și glumelule, ex., *Poaceae/Gramineae*. [50]

SPIN¹, (fiz.) moment cinetic propriu al unei particule elementare sau al unui sistem de particule; nu poate fi explicat pe baza unei presupuse mișcări spațiale (deși este asociat intuitiv unei mișcări de rotație a particulei în jurul unei axe). Momentului cinetic de *s. i* se asociază un număr cuantic de *s.*, care poate lua valori întregi (în acest caz particulele se numesc bosoni) sau semîntregi (pentru particulele numite fermioni). [38]

SPIN², (bot.) excrescență dură, pungentă, simplă sau ramificată, nedetașabilă, făcând corp comun cu lemnul, întâlnit la unele specii de angiosperme. De origine caulinară sunt *s. la* porumbar (*Prunus spinosa*), glădiță (*Gleditsia triacanthos*), iar de origine foliară la salcâm (*Robinia pseudacacia*), limba soacrei (*Opuntia vulgaris*). [50]

SPINESCENT, (bot.) slab spinos, aspect întâlnit la foliolele involucale de la *Scolymus hispanica*, ramurile la *Ononis arvensis* ssp. *spinisiformis* etc. [50]

SPINI BRANHIALI, (anat.) formațiuni osoase ce se găsesc la pești pe marginea internă, concavă a arcurilor branhiale și au rol de a reține organismele care au pătruns în cavitatea faringiană, o dată cu apa. [10]

SPINCULIDE (*Spiculida*), (zool.) încrengătură care cuprinde animale celomate cu corp viermiform fără segmentare la adult și fără ontogeneză. Simetrie bilaterală. Se cunosc cca 275 de specii vechi, relict, exclusiv marine, endogee, care își duc viața din zona marelor până la adâncimea de 4.000 m. [50]

SPINIȘOR, (bot.) organ ascuțit, mai rigid ca părul, dar fără consistență lemnoasă. [50]

SPIRACULE, (anat.) pereche de deschideri mici, câte una de fiecare latură a capului. Prin ele au loc deschiderile pungilor situate între arcurile prebranhiale. Se întâlnesc la peștii cartilaginoși. La unii pești osoși acestea sunt foarte reduse. [37]

SPIRALIZARE PARANEMICĂ, (genet.) condiție în care două filamente de ADN paralele se spiralizează în direcții opuse; ele pot fi separate fără să fie necesară despiralizarea. [20]

SPIRALIZARE PLECTONEMICĂ, (genet.) condiție în care filamentele de ADN se spiralizează în aceeași

direcție, unul în jurul celuilalt, în așa fel încât nu pot fi desfăcute decât prin despiralizare. [56]

SPIREM, (genet.) rețea formată de cromozomi în profază. Prima parte a profazei, în care cromozomii lungi și subțiri formează o rețea. [19]

SPIRIT, (psih.) termen având sensuri multiple în funcție de sistemul filosofic prin care a fost interpretat. Astfel, într-un sens apropiat de rădăcinile sale etimologice, desemnează când principiul de viață, când sufletul individual, când realitatea gânditoare superioară, sursă a creației și pe care o domină, când instanța psihologică ce produce gândirea sau dirijează acțiunea, când subiectul reprezentării sau al conștiinței. [28]

SPIRITISM, credința în existența spiritelor și în posibilitatea de a comunica direct cu ele prin diferite procedee. Această practică se cunoștea cu mii de ani înainte de întruparea Mântuitorului Iisus Hristos. Spiritismul modern își are originea în America de Nord și are ca întemeietoare pe surorile Fox. [63]

SPIRITROMPA, (anat.) trompă de tip maxilar (formată din galee) a lepidopterelor care în repaus este menținută spiralat, sub palpii labiali. [62]

SPIROCICLIC, (bot.) dispoziție a elementelor florale așezate de-a lungul unei spirale, aspect întâlnit la florile de piciorul-cocoșului (*Ranunculus acris*) și la alte specii. De remarcat că la florile de *Calycanthus* elementele florale sunt dispuse pe o singură spirală păstrând aceeași divergență de la sepale până la carpele; la florile de *Ranunculaceae*, cu trecerea de la sepale la petale se schimbă valoarea unghiului de divergență. Astfel, la ruscuță (*Adonis* sp.), sepalele au unghiul de divergență de 3/5, iar petalele, staminele și carpelele de 3/8. [50]

SPIROTRICHI (*Spirotricha*), (zool.) ordin care cuprinde protozoare ciliate. Au corpul acoperit mai mult sau mai puțin cu cili mici și cu o zonă adorală în jurul peristomului numit franj adoral sau spirală adorală. În unele cazuri cilii suferă transformări importante. Sunt forme libere în apele dulci, dar și forme parazite în intestinul de porc și om (*Balantidium coli*). La om provoacă o dizenterie gravă. [50]

SPIRULINA, (alg.) gen de cianobacterii (cianoficee) care cuprinde câteva zeci de specii, răspândite în ape dulci, salmastre, marine și în bazine bogate în carbonați („soda lakes“). Se prezintă ca niște filamente spiralate de diferite forme, dimensiuni și structuri, aspect care a dat și numele genului. Importanța actuală a unor reprezentanți ai acestui gen (ex., *Spirulina platensis*, *Spirulina maxima*) derivă din caracteristicile compoziției chimice a biomasei acestora, în care proteinele pot reprezenta până la 60-65 % din masa uscată. Utilizată din vechime ca

aliment de populațiile locale care au trăit în zona lacului Ciad din Africa și de către vechii azteci, care o recoltau dintr-un lac din apropierea actualii capitale a Mexicului. Biomasa de *spirulină* a devenit în prezent obiectul unor activități importante de producție. Utilizările actuale ale biomasei de *spirulină* vizează îndeosebi industria farmaceutică; rezultatele bune obținute la introducerea acestei biomase în nutriția unor animale (pești, păsări, porci, vite) nu sunt deocamdată aplicabile în practică din cauza prețului prohibitiv. [7]

SPLANHNOCRANIU, (anat.) sin. *viscero-cranium*, acea parte a craniului unui vertebrat, formată de către suporturile scheletice ale arcurilor branhiale și ale fălcilor. [57]

SPLENOMEGALIE, (med. u.) creștere exagerată de volum a splinei. Supradimensionarea splinei poate fi cauzată de unele procese patologice diverse, de la staza sanguină, la hiperplazie (foliculară sau pulpoasă), și până la procese tumorale. Se citează cazuri în care splina a atins greutatea de 10 kg la om, 28 kg la cal și peste 12 kg la porc. [33]

SPLICEOSOM, (biocel.) particulă ribonucleoproteică, particulară, multicomponentă, deosebit de stabilă, care se fixează foarte rapid pe secvențe ARN-specifice (la sau lângă joncțiunea dintre secvențele intronice și exonice; pe măsură ce ARN se elonghează, ele se asociază în perechi spre a forma un ansamblu mai mare care se consideră a cataliza *ARN-splicing*. S. pare a lucra, în principal, prin recunoașterea secvențelor, consens ce marchează cele două capete ale unei secvențe intronice, care sunt asemănătoare pentru toate secvențele intronice. ARN-urile precursorare pot fi reținute în nucleu prin legarea la componentele spliceosomice care par să formeze numeroase agregate mari în nucleul eucariotelor superioare. [69]

SPLICING, (genet.) mecanism prin care se produce o singură moleculă de ARN funcțional, prin eliminarea uneia sau a mai multor secvențe interne de ARN, în timpul transcripției primare. Genele sunt constituite din două sau mai multe secvențe de codare (exoni) separate prin zone nefuncționale (introni). După transcrierea întregii gene, intronii sunt eliminați și exonii sunt uniți. S. există numai la eucariote și la virusurile eucariotelor. [19]

SPLINA SAGO (*sagou*), (med. vet.) formă particulară de amiloidoză splenică localizată la nivelul foliculilor splenici pe care îi modifică esențial, transformându-i în focare mari, albicioase și consistente, răspândite în parenchimul organului. Leziunile au aspectul unor granule vegetale (*sagou* = măduvă a unui palmier). [33]

SPLINĂ, (anat.) organ limfoid, format din parenchim și o capsulă fibroasă, aflată la exterior. Parenchimul este împărțit în pulpă roșie (cu funcție hematologică) și pulpă albă (cu rol imunologic). În pulpa roșie ajung eritrocitele îmbătrânite, care vor fi distruse prin procesul de hemoliză fiziologică (eritrocaterază). În pulpa albă ajung, atât pe cale sanguină, cât și limfatică, antigene față de care se declanșează răspuns imun umoral sau celular, în funcție de tipul antigenului. În timp ce răspunsul umoral se desfășoară integral în splină, răspunsul celular este doar declanșat în splină, urmând a fi continuat în periferie, în focarul antigenic. Împreună cu ficatul și ganglionii limfatici, reprezintă principalele organe din componența sistemului reticuloendotelial. [21]

SPLINĂ LARDACEE, (med. vet.) formă de exprimare macroscopică a amiloidozei splenice difuze conferind organului un aspect mărit în volum, omogen și slăninos pe secțiune. [33]

SPODOSOL, (pedol.) clasă de soluri în sistemul român de clasificare a solurilor, caracterizate prin prezența orizontului B spodic. Tipurile de sol brun feriluvial și podzolul aparțin acestei clase de soluri. [29]

SPONDILARTRITĂ, (med. u.) inflamația articulațiilor vertebrale. [60]

SPONDILITĂ, (med. u.) proces patologic inflamator dezvoltat la nivelul vertebrelor. [33]

SPONDILITĂ ANCHILOPOIETICĂ, (med. u.) formă de reumatism inflamator care afectează cu predilecție articulațiile coloanei vertebrale și învecinate și ocazional articulațiile mobile ale membrilor, inserțiile musculotendinoase și viscerale. [60]

SPONDILOLIZĂ, (med. u.) boală congenitală ce constă în prezența unei întreruperi de continuitate a arcurilor vertebrale și separarea lor de pediculi la nivelul istmului vertebral. [60]

SPONDILOZĂ, (med. u.) proces patologic articular afectând zonal piesele coloanei vertebrale și determinând limitarea mobilității acestora. [33]

SPONGIOS, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu referință la țesutul spongios, poros, compresibil și elastic, aspect întâlnit la perigonul fructului de brâncă (*Salicornia europaea*); silicva de la ridiche (*Raphanus sativus*). [50]

SPONTAN, (bot.) plantă care crește sălbatic, necultivată. În România, cresc spontan aproximativ 9.080 de specii, din care 3.400 specii de angiosperme la care se adaugă 900 de specii hibride, 10 specii gimnosperme, 70 de specii de ferigi, 800 de specii de briofite, 1.500 de specii de licheni, peste 400 de specii de ciuperci și 2.000 de specii de alge. [50]

SPONTANEITATE, (psih.) după J. Moreno, cel mai bun răspuns al unui individ sau al unui grup la o

situație nouă și dificilă, căci ea mărește creativitatea și micșorează angoasa. [28]

SPOR, (reprod.) germe asexuat, de regulă unicelular și haploid, rar bi- sau multicelular, diploid sau dicarionic, capabil de a germina și de a genera singur (fără fecundație) un nou individ. Formarea de spori reprezintă o formă extrem de eficientă, asigurând o multiplicare și o propagare rapidă a indivizilor. S. pot fi mobili (*planospori* sau *zoospori*) prezentând organite locomotorii (cili/flageli) sau imobili (*aplanospori*). Sunt formați întotdeauna într-o anumită etapă de dezvoltare a ciclului vital, al unei specii (totdeauna aceeași) în urma unor diviziuni mitotice (*mitospori*) sau meiotice (*meiospori*), în (*endospori*) sau pe (*exospori*) organe specializate numite *sporociști*, *sporangii*, *conidiofori*, *aecidii*, *uredinii*, *asce*, *bazidii* etc. Prin germinarea mitosporilor rezultă un individ similar cu cel parental, în timp ce din meiospori rezultă indivizi care reprezintă o altă generație a ciclului vital, și anume generația sexuată, gametofitică, haploidă. În această ultimă situație spori se formează pe generația sporofitică, diploidă, în urma unei diviziuni meiotice (sunt deci meiospori, haploizi). Briosporii, pteridiosporii, precum și microsporii și macrosporii de la spermatofite sunt meiospori. *S. de rezistență*, s. cu peretele gros (multistratificat), bogat în substanțe nutritive, capabil de a supraviețui în condiții ecologice extreme; reprezintă forma sub care unele microorganisme (bacterii, cianobacterii, fungi) trec peste perioadele nefavorabile de creștere și dezvoltare (ex., sporul de la bacterii, clamidosporul și teleutosporul de la ciuperci). *Oosporii* și *zigosporii* sunt considerați, de asemenea, s.d.r., cu toate că ei de fapt sunt zigoți rezultăți în urma unui proces de sexualitate, (*hemigametangiogamie*, respectiv *gametangiogamie*). *S. imperfect* – mitospor (n, 2n, n+n) caracteristic *anamorfei*, în cazul ciupercilor. *S. perfect* – meiospor (totdeauna n) caracteristic *teleomorfei* în cazul ciupercilor. [69]

SPOR DE CREȘTERE, (biol.) diferența dintre greutatea medie individuală inițială și greutatea medie individuală după un anumit interval de timp (lună, an). [10]

SPORANGE, (reprod.) organ reproducător, asexuat, al plantelor în care se formează meiospori. Spre deosebire de sporociști, s. are un perete pluricelular, iar în interiorul lui se formează întotdeauna meiospori; ex., sporogonul de la briofite, sporangii de la pteridofite, staminele și ovulele de la spermatofite. La unele pteridofite și toate spermatofitele există două tipuri de sporangii: *microsporangii* – în care se formează *microspori*, care, prin germinare, vor genera gametofiti masculini, și *macrosporangii* – în care se formează *macrospori*, care, prin germinare,

SPORANGIOFOR

vor genera gametofiți feminini. Unii autori nu fac distincție între sporange și sporocist, considerând cei doi termeni sinonimi. [69]

SPORANGIOFOR, (reprod.) hifă specializată care diferențiază și poartă unul sau mai mulți sporociști; ex., mana viței de vie (*Plasmopara viticola*). [69]

SPORANGIOLĂ, (reprod.) sporocist mic, cu un număr mic de spori sau chiar unul singur. **S.** cu un singur spor de la unele zigomicete este impropriu denumită *conidie*. [69]

SPORANGIOSPOR, (reprod.) spor format în interiorul sporocistului de la unele mucegaiuri inferioare, încadrate în filumul *Zygomycota*. [69]

SPORIDESMINĂ G, (toxicol.) micotoxină produsă de bacteria saprofită *Pithomyces chartarum* responsabilă de eczemele feței. [41]

SPORIDIE, (micol.) bazidiospor sau rezultatul înmuguririi lui, caracteristic ciupercilor *Ustilaginales* și *Uredinales*. **S.** este și prelungirea din vârful promiceliului de *Tilletia*, care se anastomozează câte două, luând forma literei H și pe care se dezvoltă sterigme conice. După unii cercetători, aceștia ar fi bazidiospori primari. [61]

SPOROCARP, (micol.) structură caracteristică ciupercilor producătoare și purtătoare de sporociști și spori. Un exemplu în acest sens îl prezintă ascocarpul (cleistotecia, peritecia, apotecia, ascostroma) și bazidiocarpul. **S.** apare însă și la unele *Endogoniales* (fil. *Zygomycota*) ca structură hipogee, care conține fie zigospori, fie sporociști sau clamidospori închiși într-o țesătură densă de hife. [69]

SPOROCIST, (reprod.) organ reproducător asexuat unicelular, analog sporangelui, în care se formează spori; este caracteristic algelor și ciupercilor. Uneori este numit sporangie, incorect, deoarece nu are un perete pluricelular. [69]

SPOROCITĂ, (reprod.) celulă, de regulă diploidă, care se divide meiotic și dă naștere la 4 spori. Poate fi o *microsporocită* sau o *macrosporocită*, generând microspori (spori masculini), respectiv macrospori (spori feminini). [69]

SPOROCLADII, (reprod.) ramuri specializate, fertile, septate sau neseptate ale unui sporangiofor, care generează merosporangi, unispori. Sunt caracteristici unor mucegaiuri inferioare încadrate în filumul *Zygomycota*. [69]

SPORODOCHIE, (fitopat.) grupare de conidiofori și conidii sub formă de pernuță, mai mult sau mai puțin bombată, de diferite culori, frecventă la unele ciuperci *Monilia* sau *Fusarium*. [61]

SPOROFIT, (bot.) generația diploidă din ciclul de viață digenetic, producătoare de germeni asexuați sau spori. Începe cu zigotul (diploid) și se finalizează cu formarea celulelor reproducătoare asexuate (haploide) sau meiospori. [50]

SPOROFOR, (reprod.) denumire dată oricărei structuri producătoare și purtătoare de spori. Ascocarpul, bazidiocarpul, sinemata, acervulul ș.a. sunt sporofori. [69]

SPOROGEN, (reprod.) producător de spori. [69]

SPOROGENEZA, (reprod.) 1. Ansamblul proceselor morfogenetice și fiziologice, programate genetic sau induse de unii factori ai mediului ambiant, care duc la geneza sporilor (inclusiv a granulelor de polen). La plantele heterospore sunt incluse microsporogeneza (formarea sporilor masculini, a microsporilor) și macrosporogeneza (formarea sporilor feminini, a macrosporilor). 2. Formă primitivă de diferențiere celulară la bacterii, materializată prin formarea de spori de rezistență, care permite organismului să traverseze perioadele nefavorabile. **S.** în acest caz are ca unic scop, supraviețuirea, nu și multiplicarea organismului respectiv. [69]

SPOROGON, (bot.) organ rezultat după fecundarea oosferei din arhegon de către un anterozoid. El rezultă din zigot și este format din setă și capsulă. În capsulă se formează spori, aspect întâlnit la *Bryophyta*. [50]

SPOROGRAMA, (micol.) figură rezultată prin depunerea pasivă a sporilor unui bazidiocarp pe un anumit substrat. Poate constitui un criteriu taxonomic. [69]

SPOROTRICOZĂ, (micol.) micoză cronică profundă, rară, produsă de ciuperci din cl. *Hyphomycetae*. [60]

SPOROZOARE (*Sporozoa*), (zool.) clasă de protozoare endoparazite intra și extracelulare. Au corpul redus, în cele mai dese cazuri, la citoplasmă și nucleu. Parazitează viermi, artropode, moluște, cordate. [50]

SPOROZOASIS MYOLYTICA, (parazit.) parazitoză a peștilor dulcicoli și marini produsă de sporozoarul *Pleistophora*. Peștii afectați sunt adinamici și mult slăbiți, în țesuturi observându-se noduli sau benzi de culoare alb-gălbuie. [10]

SPORT, activitate specifică de întrecere în care se valorifică intensiv formele de practicare a exercițiilor fizice în vederea obținerii de către individ sau colectiv a perfecționării posibilităților morfofuncționale și psihice concretizate printr-o depășire proprie sau a partenerului. (L. Teodorescu și colab., 1973) [53]

SPRATTUS SPRATTUS PHALERICUS → ȘPROT
SPUMĂ CIOCOLATIE, (prot. med.) produs spumos și negru, format prin emulsia apei de mare în petrolul brut răspândit pe suprafața acesteia, foarte dificil de îndepărtat după ce s-a depus pe țărnul mării. [3]

SPUMANT, (ind.) substanță care, dizolvată într-un lichid, formează cu acesta o spumă stabilă. [13]

SPUMARE-DEGRESARE, (prot. med.) operație care constă în suprimarea uleiurilor și a grăsimilor dintr-o apă uzată. [3]

SPUMA, (ind.) strat care se formează la suprafața unui lichid agitat; sistem dispers format într-un lichid în care sunt răspândite bule de gaz separate între ele de lichidul respectiv. [13]

SPUMĂ DE DEFECAȚIE, (agrochim.) deșeu din industria zahărului folosit ca amendament calcic. Conține în medie 30-40% CaO, 0,3-0,5% N, 0,8-2% P₂O₅, 0,04-1,15% K₂O, 10-15% substanțe organice și cca 30-50% apă. Calciul se găsește atât sub formă de CaCO₃, cât și sub formă de Ca(OH)₂. Este un amendament cu acțiune rapidă, care are și acțiune fertilizantă. [29]

SPUTĂ, (med. u.) produs eliminat prin tuse din aparatul respirator. După cantitate poate fi redusă sau abundentă. Se poate diferenția în: *s. mucoasă*, întâlnită în traheobronșite și procese pulmonare inflamatorii; *s. mucopurulentă* (cu conținut purulent), caracteristică acelorăși boli, cu varietățile numulară (de aspectul monedelor), specifică tuberculozei, și globoidă, spută purulentă, caracteristică supurațiilor. De asemenea, se mai întâlnesc spute: seroasă, pseudomembranoasă, rozat-gelatinoasă (neoplasm), brună (gangrenă), hemoptoică (cu sânge), fetidă (proces gangrenoase) sau de stază. Microscopic, sputa poate conține celule alveolare, bronșice, granulocite eozinofile (astm) și diverși germeni sau miceli. [43]

SQUALUS ACANTHIAS → RECHIN

SQUAMATA, (zool.) sin. *lepidosauria*, grup de reptile care cuprinde toate șopârlele și șerpii. Au craniu de tip diapsid. Corpul este acoperit cu solzi cornuși. Stratul cornos superficial al tegumentului este înlocuit periodic prin năpârlire. Au fantă cloacală transversală și organ copulator dublu. [37]

SQUAMA, (med. u.) structură de aspect plat, ca un solz, leziune elementară cutanată, primitivă sau secundară, constând dintr-o structură turtită de culoare albicioasă, compusă din celule epiteliale și având ca substrat histologic un proces de hiper – sau parakeratoză. [43]

SQUASH, (sp.), joc sportiv asemănător tenisului de câmp, practicat cu racheta. Jocul, strict de sală, se joacă între doi parteneri. Mingea se trimite într-un perete, de unde prin ricoșare, ajunge din nou în teren și este preluată de partener. Prin practicarea acestui sport se dezvoltă forța în brațe și picioare, mobilitatea, viteza de deplasare și de execuție etc. [52]

STABBURSDALEN, parc național situat în Norvegia. Suprafața, 9.600 ha (1970). Se află situat în vestul fiordului Porsanger. Protejează singurele păduri de pin la latitudinea cea mai nordică, cu exemplare de peste 500 de ani. Teritoriul parcului este brăzdat de râuri bogate în păstrăvi și somoni. [50]

STABILITATE, (ecol.) tendința sistemelor ecologice de a se întoarce la echilibrul inițial sau de a rămâne în apropierea unui punct de echilibru după ce au suferit o perturbare oarecare. [2] → HOMEOSTAZIE

STABILITATE ECONOMICĂ, (ec.-fin.) capacitatea economiei, în toată complexitatea sa, de a rezista elementelor perturbatoare endogene sau exogene. [55]

STABILITATE STATICĂ, (ind. energ.) capacitate a unui sistem electroenergetic de a ajunge într-o stare de regim permanent, identic cu regimul inițial sau foarte aproape de acesta, în urma unei perturbații mici oarecare. [59]

STABILITATE TRANZITORIE, (ind. energ.) capacitate a unui sistem electroenergetic de a reveni la o stare de funcționare sincronă, după una sau mai multe perturbații majore. [59]

STABILIZAREA MEDIULUI, (ecol.) gradul de variație a concentrației factorilor de mediu în raport cu timpul. [24]

STABILIZAREA TERENURILOR ALUNECĂTOARE, (silv.) Prin alunecare de teren se înțelege procesul de deplasare a unei mari mase de sol (și subsol) sub influența gravitației, din cauza umezirii și gonflării stratului de argilă sau de humă existent la baza acestuia. Principala metodă de stabilizare este, ca în multe alte cazuri, împădurirea, dar aceasta nu se poate face, nu dă rezultate bune decât dacă mai înainte s-au executat lucrări de eliminare a apei și de consolidare a terenului. Acestea constau în: a) lucrări de abatere a apei de scurgere superficială și subterană (canale de coastă; în amonte de zona periclitată), b) lucrări de colectare și dirijare a apelor de suprafață și a celor de infiltrație (drenuri de diferite forme și mărimi), c) lucrări de consolidare a bazei versanților (ziduri de sprijin), d) lucrări de modelare a terenului (astuparea fisurilor, nivelarea treptelor, creștelor și dâmburilor). La plantare se introduc specii cu înrădăcinare profundă și fasciculată, precum: nucul comun, nucul negru, paltinul de câmp, paltinul de munte, stejarul, vișinul turcesc, mojdreanul, pinul silvestru, cornul, lemnul cănesc, sângerul, alte specii pe soluri cu textură mijlocie și aninul, sălcioara, cătina albă, pe soluri argiloase. [4]

STABILIZATOR AL HUMUSULUI, (agrochim.) substanță minerală care favorizează acumularea humusului în sol. Argilele, oxizii de fier și de aluminiu formează complecși stabili cu compușii organici, împiedicând astfel mineralizarea humusului. [29]

STABILIZATOR DE STRUCTURĂ, (pedol.) sin. *ameliorator de structură*, substanță artificială (polimeri, bitum ș.a.) care se aplică solului pentru a îmbunătăți structura și a mări stabilitatea agregatelor. [29]

STABULAȚIE, (zootehn.) perioadă de întreținere a animalelor în adăposturi. [34]

STACK, (inform.) stivă, regiune de memorie rezervată în care programele stochează date ca proceduri și adrese de returnare a funcțiilor apelate, parametri transmiși și uneori variabile locale. Stiva este o structură de date organizată ca o listă LIFO (ultimul venit, primul ieșit) astfel că ultimul articol sosit va fi primul care va ieși. [6]

STADIE, (geodez.) miră sau riglă mare gradată, care servește la măsurarea indirectă și expeditivă a distanțelor terestre sau a cotelor relative ale punctelor de pe teren. [31]

STADIILE INTERFAZEI, (genet.) proces prin care celulele care se divid parcurg un *ciclu celular* care are două faze: *interfaza* sau *faza replicativă* și *mitoza* sau *faza distributivă*. Interfaza este cuprinsă între ieșirea unei celule dintr-un ciclu celular precedent și intrarea ei într-un nou ciclu celular. Stadiile interfazei sunt G_1 , S și G_2 (G derivă de la cuvântul englez *gap* = gol, iar S derivă de la *synthesis* = sinteză). Celulele care după ce ies dintr-un ciclu celular și nu se mai divid, devenind strict specializate, așa cum sunt neuronii, sunt considerate în stadiul G_0 . Stadiul G_1 este primul gol sintetic al interfazei, deoarece acum nu are loc încorporare de timidină tritiată (trasor specific pentru sinteză de ADN) și deci nu are loc sinteză de ADN. Celula somatică are un număr dublu de cromozomi, fiind diploidă ($2n$), fiecare cromozom fiind monocromatidic. Cantitatea de ADN este tipică fiecărei specii diploide și se notează $2C$. Durata stadiului G_1 este variabilă de la o specie la alta. Următorul stadiu este stadiul S. Acum are loc sinteza replicativă de ADN de tip semiconservativ, de ADN evidențiată prin încorporare de timidină tritiată și care durează până ce cantitatea inițială de ADN se dublează, devenind $4C$. Numărul de cromozomi rămâne același ($2n$), dar fiecare cromozom devine bicromatidic. De îndată ce cantitatea de ADN s-a dublat, sinteza sa încetează și celula intră în cel de al doilea gol sintetic (G_2) care durează aproximativ 6 ore. La sfârșitul acestuia, celula este pregătită pentru mitoza care debutează prin individualizarea morfologică a cromozomilor în număr și cu morfologie caracteristice fiecărei specii. [19]

STADIU DE DEZVOLTARE, (silv.) forma și dimensiunile atinse de un individ (arbore) în funcție de vârstă și de caracteristicile biologice: plantulă, puiet, arbore tânăr, arbore matur, arbore bătrân. În cazul arboreturilor aceste stadii sunt: puiezime, nuieliș, prăjiniș, codrișor, codru, codru bătrân. [4]

STADIU DE FITOCENOGENEZĂ, (bot.) secvență importantă din procesul de formare a unei fitocenoze stabile; principalele stadii sunt de colonizare sau inițial, de agregare, de competiție, de stabilizare sau de consolidare, de climax. [15]

STADIU DE SERĂ, (ecol.) orice biocenoză din cadrul unei succesiuni de biocenoză a unui ecosistem în transformare. [2] → SERĂ

STADIU DE SINGENEZĂ, (ecol.) secvența importantă în formarea unei biocenoză pe teren liber. [15]

STADIU FALIC, (psih.) stadiu al organizării infantile a libidoului, fiind al treilea după stadiul oral și anal. Se caracterizează prin unificarea pulsioniilor parțiale sub primul organelor genitale. [28]

STADIU GENITAL, (psih.) stadiul dezvoltării psihosexuale, caracterizat prin organizarea pulsioniilor parțiale sub influența zonelor genitale. [28]

STADIU LIBIDINAL, (psih.) stadiul dezvoltării copilului, caracterizat printr-o organizare mai mult sau mai puțin marcată a libidoului sub influența unei zone erogene și prin predominanța unui anume mod de relaționare a subiectului cu lumea. [28]

STADIUL IMPERFECT, (micol.) stadiul conidian (anamorf, *status conidialis*) sau stadiul picnidial (*status picnidialis*), partea din ciclul vital al ciupercilor, în care acestea produc spori numai pe cale asexuată sau se înmulțesc pe cale vegetativă. Unele ciuperci produc numai spori asexuați în tot ciclul vital sau nu sporulează deloc (*Mycelia sterilia*), fiind încadrate în filum *Deuteromycota*. Pe măsură ce se descoperă forma perfectă, ciupercile sunt trecute în clasele respective, la genul și specia corespunzătoare cu indicația „forma conidiană”. [61]

STADIUL PERFECT, (fitopat.) forma perfectă sau forma sexuată, partea din ciclul vital al unor ciuperci în care se produc spori sexuați: zoospori, ascospori, bazidiospori, ca urmare a fuzionării nucleilor. [61]

STADIUL SUCCESIONAL, (ecol.) secvență importantă în succesiunea unei fitocenoze (asociații) sau a vegetației. [15]

STAFIDE, (agric.) produs din boabe de struguri, de regulă fără semințe (soiuri apirene), deshidratate la căldura solară sau în instalații speciale. [49]

STAFILEACEE (*Staphyleaceae*), (bot.) familie care cuprinde 5 genuri, cu cca 25 de specii de arbuști sau arbori scunzi, răspândiți în regiunile temperate din emisfera nordică. Frunze opuse sau alterne, trifoliolate sau penat-compuse, cu stipele. Flori unisexuate (hermafrodite), actinomorfe, tipul 5, grupate în inflorescențe axilare sau terminale; caliciul cu sepele libere (dialisepal) sau numai la bază concrescute, imbricate; corola dialipetală, cu petale imbricate; androceul din 5 stamine situate în fața sepelelor, prinse de marginea discului intrastaminal; gineceul, din (2) 3 carpele, ovar superior, cu ovule anatropo, placentă axilară. Formula florală: $\sigma * K_5 C_5 A_5 G_{(2-3)}$. Fruct capsulă. Semințe cu endosperm, embrion mare posesor de cotiledoane plan convexe. Flora României conține o singură specie, *Staphylea pinata* (Clocotiș), $2n = 26$, arbust până la 5 m, sporadic în zona forestieră de la câmpie până la etajul montan inferior, uneori cultivat în grădini. [50]

STAFILODERMIE, (med. u.) dermatită cutanată produsă de *Staphilococcus aureus*. [60]

STAGNAL, care vegetează în apele stătătoare (bălți, helește, mlaștini), ex., drețe (*Callitriche palustris*). [50]

STAGNAREA APEI ÎN SOL, (pedol.) fenomen de menținere în sol sau la suprafața solului a unui exces de apă, prezent deasupra unui strat impermeabil care de regulă este un orizont de sol. [29]

STAGNAȚIA ESTIVALĂ A APEI, (limn.) caracteristică a ecosistemelor lacustre. Apa din lacuri pe timpul verii posedă o stratificație termică directă. Temperatura ei la suprafață este mai mare și ea scade treptat către fund, unde se menține la 4°C. La temperatura de 4°C apa dulce este cea mai grea și are densitatea cea mai mare. Această stratificație durează până toamna, când scăderea temperaturii atmosferice produce perturbarea termică a apei, moment când se instalează circulația holomictică de toamnă (v. acest tip de circulație). [50]

STAGNAȚIA HIVERNALĂ A APEI, (limn.) caracteristică a ecosistemelor lacustre. Apa din lacuri pe timpul iernii posedă o stratificație termică indirectă. Temperatura apei crește din ce în ce de la suprafață, unde este de 0°C, spre fund, unde se menține la 4°C. Această stratificație are strică primăvara, când are loc circulația holomictică de primăvară (v. acest tip de circulație). [50]

STAGNOFILI → LIMNOFIL

STALACTITĂ, (speol.) formă de relief endocarstic cu aspect de țurțuri, dezvoltată pe tavanul peșterilor ce are ca origine precipitarea carbonatului de calciu conținut de apă. [25]

STALAGMITA, (speol.) formă de relief endocarstic cu aspect conic sau cilindric, dezvoltată pe pardoseala peșterilor, în sens invers stalactitelor. [25]

STAMINAT, (bot.) prevăzut cu stamine, care poartă stamine. [50]

STAMINĂ, (bot.) organ masculin de reproducere a florii (microsporofilă), unde se formează polenul. Filogenetic își are originea într-o formațiune de tip foliar numită *gonofilă*, care poartă ramuri fertile. Ea reprezintă deci o frunză profund modificată și fertilă. Este formată din filament, conectiv și antere. **Filamentul** provine din petiolul frunzei modificate. De obicei, este lung, subțire, cilindric, simplu, neramificat și steril. Unele specii au filamentul lățit, caz întâlnit la nufărul alb (*Nimphaea alba*); bifurcat ca la alun (*Corylus avellana*); ramificat de mai multe ori ca la ricin (*Ricinus communis*). Florile majorității speciilor au filamentele de aceeași lungime. La alte specii lungimile diferă, ex., *Brassicaceae*, *Lamiaceae*, *Scrophulariaceae*. Anatomic, structura filamentului constă dintr-o epidermă cutinizată la exterior, un parenchim fundamental și un fascicul conducător central la interior. Fasciculul conducător este de tip *hadrocentric* (lemnul este înconjurat de liber), la angiospermele dicotiledonate, sau de tip *colateral*, la angiospermele monocotiledonate. **Conectivul**, provine din limbul frunzei meta-

morfozate. Este continuarea filamentului în anteră și reprezintă țesutul steril care leagă cele două loji ale anterei. **Antera** constituie partea fertilă a s. De regulă este formată din două jumătăți simetrice (biloculară), numite loji sau teci, atașate de o parte și de alta a conectivului. Fiecare lojă are câte doi saci polinici (microsporangii) în care se află polen (microspori). Există însă și antere formate dintr-o singură lojă (uniloculară) cu doi saci polinici, caracter întâlnit la speciile de nalbă (*Althaea pallida*, *A. rosea*, *A. officinalis* etc.); cu patru loji (tetraloculară), cu un total de opt saci polinici, ca la scorțișoară (*Cinnamomum zeylandicum*) sau cu un număr mai mare de loji (poliloculară), ca la vâsc (*Viscum album*). Anterele, după poziția lor pe filament, pot fi: introrse, cu sacii polinici orientați spre interiorul florii, ex., izma (*Mentha* sp.); extrorse, cu sacii polinici orientați spre exteriorul florii, ex., stânjenel (*Iris* sp.); oscilante, care se prind de filament într-un singur punct. Punctul de inserție al filamentului poate fi la baza anterei, și atunci se numesc antere bazifixe, ex., la lealea (*Tulipa gesneriana*), sau poate fi pe partea dorsală a anterei, și se numesc antere dorsifixe, ex., specii din fam. *Liliaceae*, *Poaceae*, *Plantaginaceae*. Ontogenetic, s. apar pe receptacul sub forma unor mici primordii. Primordiile s. se formează după apariția primordiilor învelișului floral. La început, primordiul staminal este nediferențiat. Are la exterior o epidermă sau exoteciu ce protejează, spre interior, un țesut meristematic omogen. Conturul primordiului este trapezoidal. În colțurile trapezului, sub epidermă, se individualizează patru celule inițiale ale sacilor polinici, numiți și arhespori primari. Fiecare celulă inițială se divide tangențial, rezultând două celule: o celulă externă, parietală, și alta internă, sporogenă. Celula externă, parietală, prin diviziuni tangențiale și anticlinale, va da naștere peretelui anterei, alcătuit din stratul mecanic sau *endoteciu*, stratul *tranzitoriu* și stratul *tapet*. Celula sporogenă, prin diviziuni succesive, dă naștere țesutului sporogen, din care se formează polenul (microsporogeneză). La începutul formării, stratul mecanic acumulează în celulele lui amidon. Cu timpul acesta se consumă și pe seama lui are loc îngroșarea inegală a pereților celulari, sub formă de benzi înguste, lignificate, dispuse pe pereții interni și laterali (radiari). Pereții externi, celulozici, rămân subțiri. Cu astfel de structură, țesutul mecanic, prin contracții higroscopice, determină deschiderea anterei ajunsă la maturitate. Stratul tranzitoriu (uneori mai multe) de celule dispare de timpuriu prin gelificare. Stratul tapet, format din celule cubice mari, cu vacuole mari, îndeplinește rolul de hrănire a tinerelor granule de polen. Hrănirea se face în două moduri. În primul caz pereții celulelor se lichefiază (tapet ameboid). Conținutul lor se contopește într-un

sincițiu, numit periplasmodiu, care pătrunde în sacii polinici și servește ca hrană granulelor de polen, ex., ața de mare (*Ruppia rostellata*). În cazul al doilea, celulele tapetului nu se dezorganizează, ci secretă substanțe nutritive (tapet secretor), care pătrund în sacii polinici și servesc ca hrană granulelor de polen, ex., nufărul alb (*Nymphaea alba*), porumbul (*Zea mays*), vița de vie (*Vitis vinifera*), mărăgăritarul (*Convallaria majalis*). Anterele, ajunse la maturitate, eliberează polenul. Deschiderea lor se face prin crăpături longitudinale, caracter întâlnit la majoritatea angiospermelor; prin crăpături transversale, care formează mici căpăcele ce se ridică parțial (dehiscentă valvicidă), ca la speciile de *Berberidaceae*, *Lauriaceae*, sau prin orificii mici aflate în vârful lojilor (dehiscentă poricidă), ca la cartof (*Solanum tuberosum*). [50]

STAMINODIU, (bot.) transformarea organelor florale în stamine; stamină sterilă, lipsită de anteră, prezentă în floare. La in (*Linum usitatissimum*) și la pliscul cocoarei (*Erodium cicutarium*) androceul este format din 5 stamine fertile și din 5 stamine sterile, lipsite de antere; la opaiță roșie (*Silene dioica*), prin transformarea staminelor în staminodii, floarea devine femeiască etc. [50]

STANDARD DE CALITATE A MEDIULUI, (ecol.) concentrație a unei substanțe în mediul receptor, al cărei nivel nu poate fi depășit pentru ca să se poată asigura protecția mediului, precum și utilizarea durabilă a resurselor de mediu. Standardele de calitate a mediului se stabilesc la nivel național sau local de către autoritățile competente și reprezintă o formă de instrument de comandă și control pentru protecția mediului. [17]

STANDARD DE CALITATE A AERULUI, (ecol.) standarde care limitează poluanții din aer care sunt otrăvitori și pun în pericol sănătatea umană. [24]

STANDARD DE EMISIE, (prot. med.) cantitatea maximă de emisii poluante permise prin lege, pentru o anumită sursă, mobilă sau staționară. [17]

STANDING CROP, (ecol.) termen englezesc care semnifică biomasa pe unitatea de suprafață sau volum la un moment dat. Termenul nu este echivalent cu productivitatea biomasei (care este rata de realizare a acestui standing crop). Valorile acestui parametru se dau, de obicei, în unități de energie. [24]

STANIU (Sn), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa a IV-a principală. Are Z 50 și structura învelișului de electroni [Kr] 4d¹⁰5s²5p². A fost cunoscut încă din cele dintâi timpuri ale civilizației omenești. Aliajul cu cupru, numit bronz, a fost primul aliaj utilizat în epoca preistorică și este menționat în epopeele lui Homer. În natură, apare în special sub formă de casiterit SiO₂ din care se și obține prin reducere cu cărbune: SnO₂ + C Sn + CO₂.

Este un metal alb-argintiu, lucios, cu duritate mică, foarte ductil, p.t. 231,9°C și p.f. 2362°C. Apare sub forma a trei modifiții alotropice: Sn alb, cristalizat în sistemul pătratic, Sn cenușiu, având structura cristalină aceeași cu a diamantului și a siliciului, și o a treia formă rombică, stabilă între +161° și punctul de topire. Sn se caracterizează printr-o activitate chimică relativ redusă; este stabil, la temperatura obișnuită, față de aer și apă. În hidroxizi alcalini, la fierbere, Sn se dizolvă cu degajare de hidrogen formând stanați: Sn + 2HO⁻ + 4H₂O [Sn(OH)₆]⁻² + 2H₂. Nefiind toxic, Sn se utilizează în cantități mari la obținerea tablei albe folosite la fabricarea cutiilor de conserve alimentare. Intră în compoziția unor aliaje, bronzuri, metalul alb pentru lagăre (Pb, Sb, Sn, Cu), aliajul cu plumb folosit pentru „lipit“ metale etc. [36]

STARE AMORFĂ, (chim.) stare solidă a materiei, lipsită de o aranjare regulată a moleculelor, atomilor, a ionilor într-o rețea cristalină. Substanțele în stare amorfă pot fi considerate ca lichide cu o mare frecare interioară. [29]

STARE COLOIDALĂ, (chim.) stare a materiei care se distinge printr-un grad înaintat de dispersie. În această stare materia se găsește dispersată în particule având dimensiuni cuprinse între 1 și 100 mμ. [29]

STARE CRISTALINĂ, (chim.) stare a materiei, caracterizată printr-un anumit aranjament al particulelor constitutive (ioni, atomi, molecule), concretizat în interiorul cristalelor prin rețele cristaline determinate de celulele elementare, iar în exterior prin diferite forme geometrice. [29]

STARE DE AGREGARE, (fiz.) stare fizică a materiei sub una dintre formele: gazoasă, lichidă, solidă, mezomorfă. [29]

STARE DE ECHILIBRU, (ecol.) un echilibru dinamic care asigură stabilitatea sistemelor ecologice prin modificări compensatorii permanente ale competențelor biotice și abiotice. [2]

STARE DE ECHILIBRU DINAMIC → STARE DE ECHILIBRU

STARE DE ECHILIBRU FLUENT → STARE DE ECHILIBRU

STARE DE PURTĂTOR, (patol.) definește un organism clinic sănătos care însă este purtător al unui agent patogen, fie ca o consecință a unei infecții cronice, fie a unei rezistențe pentru o perioadă de timp față de un focar de infecție. [69]

STARE FITOSANITARĂ, (agric.) situația sănătății plantelor de cultură dintr-o zonă. [51]

STARE GAZOASĂ, (fiz.) stare de agregare a materiei caracterizată printr-o mișcare liberă, dezordonată a particulelor constitutive care ocupă totalitatea spațiului pe care îl au la dispoziție și exercită o presiune pe pereții care delimitează spațiul ocupat. [29]

- STARE IMPERFECTĂ**, (micol.) stare asexuată (de regulă conidială) a unui fung; definită, de asemenea, ca anamorfă, în cazul unui ciclu vital în care apare și o stare sexuată (teleomorfa); ant. *stare perfectă*. [69]
- STARE LICHIDĂ**, (fiz.) stare de agregare sub care materia poate ocupa volumul unui recipient, însă nu are o formă definită. Particulele constitutive prezintă o mișcare dezordonată, însă drumul liber mediu al unei particule este cu mult mai mic decât în stare gazoasă. [29]
- STARE MEZOMORFĂ**, (fiz.) stare intermediară între starea lichidă și cea solidă. [29]
- STARE NĂSCÂNDĂ**, (chim.) stare sub care se găsește un element sau un compus simplu, în momentul eliberării lor dintr-o combinație. Unele elemente chimice și în special gazele au o activitate mult mai mare în stare născândă decât în starea lor obișnuită. De exemplu, hidrogenul. [29]
- STARE ORTO-**, (chim.) stare a moleculei diatomice, caracterizată prin faptul că spinii nucleelor celor doi atomi sunt paraleli. De exemplu, ortohidrogenul. [29]
- STARE PARA-**, (chim.) stare a moleculei diatomice, caracterizată prin faptul că spinii celor doi atomi sunt opuși (antiparaleli). De exemplu, parahidrogenul. [29]
- STARE PERFECTĂ**, (micol.) stare sexuată a unui fung, cunoscută, de asemenea, ca teleomorfă, în cazul în care ciclul vital conține și o stare asexuată (anamorfă). [69]
- STARE PUFOASĂ**, (genet.) condiția în care unele benzi și interbenzi ale cromozomilor politeni devin difuze și umflate (are loc un proces de decondensare a cromomerelor). Reflectă sinteza unor secvențe specifice de ARNm și se modifică în cursul dezvoltării larvare într-o succesiune specifică. [56]
- STARE SOLIDĂ**, (fiz.) stare de agregare a materiei, caracterizată prin volum și forme definite. Particulele constitutive nu au o mișcare liberă, ci numai vibrații elastice în jurul anumitor poziții de echilibru. [29]
- STARE STAȚIONALĂ**, (ecol.) starea de echilibru dinamic, caracteristică sistemelor vii, în care au loc neîntrerupte intrări și ieșiri de substanță, sinteze și degradări, proces în care sistemele ecologice rămân în esență stabile. [2]
- STAREA DE START**, (sp.) stare specială care se instalează înaintea unei competiții sau la un antrenament și reprezintă reacția organismului la stresul indus de competiție sau de antrenament (I. Drăgan). [52]
- STAREA FITOSANITARĂ**, situația sănătății plantelor de cultură dintr-o anumită zonă, cu indicarea frecvenței și intensității bolilor infecțioase și fiziologice. [61]
- STATISMOSPORI**, (reprod.) bazidiospori care nu sunt descărcați forțat; ei sunt eliberați după dezorganizarea bazidiocarpilor; uneori unele nevertebrate și mamifere pot fi implicate în diseminarea sporilor. [69]
- STATISTICĂ POPULAȚIONALĂ**, (genet.) studiul populațiilor din punct de vedere al variațiilor cantitative (creșteri, scăderi numerice). [2]
- STATMOCHINEZA**, (genet.) mitoză anormală, caracterizată prin blocarea fusului celular și formarea consecutivă a nucleului de restituție (autopoliploid). Fenomenul este observat printre celulele tratate cu substanțe antimitotice-colchicină. [20]
- STATOCIT**, (citol.) celulă componentă a statenchiului, cu rol în gravirecție. [69]
- STATOLIT**, (citol.) amiloplaste cu o structură particulară, prezente în statocite; au rol important în răspunsul gravitropic. [69]
- STAȚIE DE TRANSFORMARE**, (ind. energ.) instalație electrică a cărei funcțiune este de a transfera energia electrică între două rețele de tensiuni diferite. [59]
- STAȚIE ELECTRICĂ**, (ind. energ.) ansamblul de instalații electrice și construcții anexe, destinat conversiei parametrilor energiei electrice și/sau conectării a două sau a mai multor surse de energie electrică ori a două sau a mai multor căi de curent. [59]
- STAȚII CLIMATOLOGICE (METEOROLOGICE) AUTOMATE**, stații la care măsurătorile meteorologice se efectuează, se înregistrează și se retransmit (după caz) în mod automat, de regulă sub formă numerică. [54]
- STAȚIUNAR PEOLOGIC**, amplasament în care se studiază evoluția în timp a unor însușiri ale solului prin experiențe de câmp, în lizimetre, prin recoltare de probe și analize de laborator. [29]
- STAȚIUNE**, (ecol.) porțiune de uscat omogenă din punct de vedere al reliefului, al rocii pedogenetice, al solului, al climatului local și al regimului factorilor ecologici (lumină, căldură, apă, elemente chimice nutritive); stațiunea este complexul format din geotop și ecotop. [15]
- STAȚIUNE AGROMETEOROLOGICĂ**, stațiune care furnizează date meteorologice în scopuri agricole sau biologice necesare prognozei curente și/sau cercetărilor în domeniu. [54]
- STAȚIUNE AGROMETEOROLOGICĂ ORDINARĂ**, stațiune care furnizează simultan date meteorologice și biologice, contribuind la programul de studii fenologice legate de climatul local. [54]
- STAȚIUNE FORESTIERĂ**, (silv.) sin. *biotop*. Totalitatea factorilor și condițiilor de mediu care determină existența speciilor și a biocenozelor forestiere. [4]
- STAȚIUNI BALNEARE**, complexe turistice care își concentrează activitatea curativă pe aportul apelor minerale subterane sau de suprafață, cu temperaturi diferite și mineralizări ridicate. Nămolurile

STAȚIUNI BALNEOCLIMATERICE

sapropelice ridică oferta turistică; un exemplu îl prezintă Sovata, Olănești, Călimănești, Băile Herculane, Slănic Prahova, Băile Felix. [53]

STAȚIUNI BALNEOCLIMATERICE, complexe turistice localizate în zonele unde resursele balneare se asociază cu un topoclimat favorabil, ex., Moineasa, Vatra Dornei, Vața de Jos, Tușnad, Balványos etc. [52]

STAȚIUNI CLIMATERICE, complexe turistice amplasate în arealele cu climat sedativ, tonifiant, ex., Stâna de Vale, Bușteni, Predeal, Semenic. [53]

STAȚIUNI TURISTICE, localități cu funcții recreative. Întreaga producție de bunuri din perimetrul așezării, dar și din ariile limitrofe este destinată consumului turistic. Infrastructura cuprinde toate elementele indispensabile unui sejur îndelungat, începând cu dotările pentru agrement și cură și terminând apoi cu unitățile de deservire multilaterală. (P. Cocean, 1996) [52]

STAVRID (*Trachurus mediterraneus ponticus*, fam. *Carangidae*), (zool.) pește răpitor marin, pelagic, de cârd, cu corp fusiform, turtit lateral, de aproximativ 50 cm lungime, cu o greutate până la 2 kg, colorat în verde pe partea dorsală, argintiu cu irizații albastre violet pe laturi și pe abdomen. Pe colțul de sus al operculului prezintă o pată neagră. Capul turtit lateral, gura terminală mare, prevăzută cu dinți mărunți. Linia laterală este curbă, acoperită de mici plăcuțe osoase. Pe partea dorsală prezintă două înotătoare, a doua mai lungă. Înotătoarea anală este mai lungă și prezintă două radii osoase. Se reproduce în iunie-iulie. Depune un număr foarte mare de icre mici. Fiind pește de cârd, întreprinde călătorii la suprafața apei. Se hrănește cu pești (hamsie, gingirică, aterină). Formează obiectul pescuitului industrial. La litoralul românesc se pescuiesc vara la talene între 180.000-200.000 kg, uneori și 700.000 kg. Răspândit în Marea Neagră, Marea de Azov, Oceanul Atlantic, Oceanul Pacific. [10]

STAZĂ, (med. u.) încetinirea circulației fiziologice a unui lichid într-un sistem de vase sau organe cavitate, din cauza unui obstacol mecanic sau funcțional sau a unei insuficiențe a musculaturii propulsive. Există: *s. cardiacă* – stagnarea sângelui circulant în anumite vase datorită unei valvulopatii, unei insuficiențe cardiace etc.; *s. papilară* – edem accentuat neinflamator al papilei nervului optic provocat de creșterea presiunii intracraniene; *s. venoasă* – tulburare circulatorie interesând rețeaua capilară și venele, cu pierderea tonusului vascular. [60]

STĂPÂNIRE DE SINE, (psih.) capacitatea de a supune propria viață emoțională, instinctul, pornirile spontane, dorințele, exprimarea orală unui sever control conștient, de a respinge și de a suprima

tendințele ce se opun realizării unui scop principal și de a le promova și de a le dezvolta numai pe acelea care servesc scopului. [28]

STĂVILAR, (constr.) construcție de lemn sau beton, care se efectuează pentru devierea apei către bazinele piscicole sau pentru evacuarea apei. Este format dintr-un schelet prevăzut cu una sau mai multe porți plane și mobile care se ridică sau se coboară prin intermediul unor scripeți. [10]

STÂNJEN, unitate de măsură pescărească care reprezintă 1,5 m. [10]

STÂNJENEL¹ (*Iris pallida*, fam. *Iridaceae*), (agric.) plantă erbacee, perenă, floricolă, cultivată prin parcuri și grădini publice, pentru flori tăiate în arta buchetieră, culturi forțate la sol și la ghivece pentru interioare. Aspect decorativ prin florile sale violet deschis și miros plăcut. Înflorire, mai-iunie. Înmulțire prin divizarea rizomilor (primăvara sau toamna) într-un pământ nisipo-argilos, permeabil. [71]

STÂNJENEL² (*Iris graminea*, fam. *Iridaceae*), (bot.) plantă erbacee, perenă, ocrotită prin lege, întâlnită prin rariști de pădure existente în județele: Bihor (Briheni), Dolj, Olt, Caraș-Severin (Mehadia), Prahova, Dâmbovița, Giurgiu, Galați, Bacău, Iași, Suceava. Are rizom lung, șerpuitor, articulat. Tulpina înaltă până la 35 cm, cilindrică la bază și comprimată în partea superioară. Frunze lineare. Florile de culoare violacee-deschis. Înfloresțe din mai până în iunie. [50]

STÂNJENEL ALBASTRU (*Iris germanica*, fam. *Iridaceae*), (agric.) plantă erbacee, perenă, frecvent cultivată, deseori prin parcuri și cimitire ca plantă decorativă pentru formarea de borduri de-a lungul aleilor, pe peluze, în grupuri compacte. Pot fi ținute pe același loc 8-10 ani. Flori violete, solitare, în vârful tulpinii sau ramificațiilor, puțin mirositoare. Înflorire, mai-iulie. Înmulțire prin rizomi. [71]

STÂNJIN (*Iris florentina*, fam. *Iridaceae*), (agric.) plantă erbacee, floricolă. Se poate cultiva prin parcuri și grădini publice, cimitire. Folosită la formarea bordurilor de-a lungul aleilor, pe peluze, în grupuri compacte. Decorativ prin florile sale albe cu vinișoare albastrii. Se poate ține pe același loc 8-10 ani. Flori cu laciniiile externe și cele interne alburii, cele externe deschis liliachii, odorante, cu miros de violele, grupate câte 2-3 într-o inflorescență. Înflorire, mai-iunie. Înmulțire prin rizomi. [71]

STEA, (astr.) sferă gazoasă incandescentă cu temperaturi de milioane de grade, cu dimensiuni imense, care nu prezintă diametru aparent și prezintă fenomenul de scânteiere (strălucirea și culoarea variază permanent datorită refracției și interferenței

- luminii). Distanțele unghiulare reciproce dintre stele sunt constante. [12]
- STEA CĂZĂTOARE**, (astr.) denumire improprie (populară) a meteoritului. [12]
- STEA CIRCUMPOLARĂ**, (astr.) stea al cărui paralel ceresc nu intersectează ecuatorul, deci nu are răsărit și apus. [12]
- STEA DUBLĂ OPTICĂ**, (astr.) pereche de stele ale căror direcții aparente coincid, deși distanța reală dintre ele este foarte mare. [12]
- STEA DUBLĂ VIZUALĂ**, (astr.) pereche de stele la care mișcarea orbitală este determinată prin măsurători micrometrice, datorită apropierii mari a lor. [12]
- STEA FIERBINTE**, (astr.) stea cu temperatura peste 6.000°K ce se datorează ciclului hidrogen-heliu prin intermediul carbonului. [12]
- STEA GIGANTĂ**, (astr.) stea cu raza cuprinsă între 7 și 140 de raze solare și masa între 3 și 14 mase solare. [12]
- STEA PITICĂ ALBĂ**, (astr.) stea cu dimensiuni foarte mici (apropiate de dimensiunile Pământului), dar cu masa de ordinul masei solare, deci cu densități colosale. Ex: steaua Sirius B are densitatea de 170.000 de ori densitatea apei. [12]
- STEA PITICĂ ROȘIE**, (astr.) stea din clasa stelelor seriei principale (care cuprinde majoritatea stelelor: 98%), cu raza între 5 și 0,4 și masa între 2 și 0,16 mase solare. [12]
- STEA POLARĂ**, (astr.) stea vizibilă tot timpul nopții, aflându-se deasupra orizontului, la înălțime suficient de mare, cu distanța unghiulară mică față de Polul Nord. Cu ajutorul ei se pot determina meridianul unui loc și latitudinea geografică. [12]
- STEA PULSANTĂ**, (astr.) stea a cărei strălucire variază periodic datorită dilatării și contractării consecutive a masei stelare pe baza dezvoltării de energie interioară. [12]
- STEA RECE**, (astr.) stea cu temperatura sub 6.000°K, energia se datorează ciclului proton-proton. [12]
- STEA SUBGIGANTICĂ**, (astr.) stea cu raza cuprinsă între 1 și 10 raze solare și masa între 1 și 2 mase solare. [12]
- STEA SUPERGIGANTICĂ**, (astr.) stea cu raza cuprinsă între 30 și 328 raze solare și masa între 30 și 50 mase solare. [12]
- STEATOM**, (med. u.) sin. *lipom*, tumoră benignă a țesutului adipos; chist adipos. [33]
- STEATOREE**, (med. u.) eliminarea prin materiile fecale a lipidelor neprelucrate chimic prin procesul de digestie. Caracterizează mai ales sindromul de insuficiență secretorie exocrină pancreatică. [21]
- STEATOZĂ**, (med. u.) distrofie grasă. *S. hepatică*, degenerescența grasă a ficatului. *S. pulmonară*, boală rară observată în special la copii cu semne clinice reduse (tuse chintoasă, expectorație, mai târziu dispnee). [60]
- STEATOZA HEPATO-RENALĂ A BROILERILOR**, (med. vet.) maladie din grupa bolilor de nutriție și de metabolism încadrată în categoria sindroamelor de obezitate la păsări. [33]
- STEFANOCIST**, (micol.) structuri hifale, adezive, cu rol în capturarea nematodelor; sunt caracteristice unor ciuperci prădătoare, ex., *Zoopage phanera*, *Stylopage hadra*. Acestea au filamente miceliene lipicioase, rețin cu ușurință rizopodele. Ciuperca trimite imediat în corpul animalelor haustori și le absoarbe întregul conținut. Aceste ciuperci sunt răspândite în sol. Alte specii de ciuperci (*Zoophagus insidians*, *Z. tentaculatum*, *Olpidium macrospora*, *Woronnia elegans* ș.a.) prădează rotiferii. Victimele sunt capturate cu ramurile laterale ale filamentelor (hife) care sunt lipicioase. Ramura este introdusă în orificiul bucal, se umflă și se ramifică. Filamentele miceliene invadează corpul animalului. Toate părțile moi sunt în scurt timp digerate sub acțiunea enzimelor pe care le eliberează și apoi sunt absorbite în corpul ciupercii. Există ciuperci (*Arthrobotrys oligospora*, *A. robusta* etc.) care atacă nematodele (viermii cilindrici) din sol. Victimele sunt reținute cu ajutorul unor rețele formate din anastomozarea filamentelor miceliene. Prinse, acestea se zbat puternic să scape. După cca o oră lupta încetează. Din rețea au pătruns deja în corp filamente nutritive care digeră și absorb tot conținutul organelor. Alte ciuperci (*Dactylaria candida*) au un sistem foarte ingenios de capturare a prăzii. Pe traiectul filamentelor miceliene se formează inele din curbarea unor ramuri scurte. Inelul capcană este atașat de hifă printr-un mic suport. Nematodul în căutare de hrană poate pătrunde cu partea anterioară în inelul capcană. Acesta se luptă să învingă obstacolul. Reușește sau nu reușește să rupă inelul. În ambele cazuri este sortit pieirii. Dacă reușește să-l desprindă pleacă mai departe încins cu inelul morții. Din inel pornesc hife trofice care pătrund în corp și îi consumă conținutul. (C. Pârnu, 1999) [69]
- STEGOCEPHALA**, (zool.) subclasă care cuprinde specii de mamifere, fosile, care aveau o cuirasă osoasă dermică situată pe partea ventrală, mai cu seamă pe partea anterioară. O altă cuirasă osoasă le acoperea craniul. Toate speciile de stegocefali erau vertebrate dominante ale regiunilor mlăștinoase din păduri, din împrejurimile lacurilor și ale lagunelor de la sfârșitul paleozoicului, ex., *Ichtyostega* sp., *Mastodonsaurus* sp., *Branchisaurus* sp. [50]

STEJAR (*Quercus robus*, fam. *Fagaceae*), (bot.) arbore foios, megafanerofit, indigen, întâlnit în regiunea de câmpie și de dealuri (terasele râurilor, platforme, piemonturi), cu limita superioară la cca 600-650 (700) m altitudine, formând arboreturi de amestec cu alte foioase (păduri de șleau), sau arboreturi pure (stejărete). În România ocupă 2% din suprafața păduroasă a țării, respectiv cca 130.000 ha. Pădurile cele mai întinse (peste 80% din total) se găsesc în sudul țării, câmpiile din vestul țării, nord-vestul Moldovei și în Podișul Transilvaniei. Scoarța și ghindele au utilizări terapeutice în medicina umană și veterinară, cultă și tradițională. Principiile active acționează hemostatic, antiseptic, antidiareic, astringent, cicatrizant, dezinfectant. Posedă însușirea de a opri hemoragia; au proprietatea de a distruge bacteriile și alte microorganisme de pe tegumente și mucoase; precipită proteinele din conținutul intestinal având un rol adjuvant în tratamentul acțiunilor inflamatorii acute ale intestinului; stimulează procesul de epitelizare și de vindecare a rănilor. Recomandat în gastrite, ulcer, diaree, enterite, melene, hemoroizi, rinofaringită, faringită, gingivită, stomatită, leucoree, metrită, degerături, rosături de pantof, arsuri, răni, contra transpirației picioarelor. Specie meliferă. Furnizează albinelor culesuri de polen și mană. Mana conține 62-64% zahăr. Cantitatea de miere de mană, 20 kg/ha. Pondere economico-apicolă mijlocie. Mana este produsă de licanida brună a coji de stejar (*Lachnus roboris*). Perioadele de secreție a manei sunt 20 iunie-10 iulie și 10-30 septembrie, în raport cu condițiile staționale în evoluția timpului. Specie de interes forestier. Produce lemn de calitate superioară. Specie de bază în alcătuirea perdelelor de protecție. Prin puternicul său sistem radicular, reprezintă soluția optimă pentru punerea în valoare a potențialului mineral și hidric al solului, asigurând optimizarea regimurilor hidrologice și un drenaj biologic de mare eficiență în stațiunile cu exces de umiditate. Remarcabil prin dimensiunile impresionante. Atractiv prin port și masivitate. Specie de bază pentru constituirea masivelor păduroase în stil peisajer din parcuri, în grupări monumentale în poieni. Înmulțire prin semințe. [50]

STEJĂRET, (silv.) pădure în care specia principală de bază, dominantă și edificatoare de mediu este una din speciile de stejar pedunculat, stejar brumăriu sau stejar pufos, singură sau în amestec cu celelalte. Sunt specii a căror răspândire ține de zonalitatea pe latitudine a spațiului nostru biogeografic, ocupând o mare diversitate de biotopuri, de la câmpie până la deal, din silvostepă până în zona tipic forestieră, din luncă până pe câmpia interfluvială și podiș (inclusiv

versanții). Solurile sunt din clasele molică (cernoziomuri levigate îndeosebi), argiluvică, mai rar cambică și hidromorfică, în general profunde și bogate în baze de schimb, iar climatul are caracter subxerofit până la mezofit (T 8-11,5°C medie anuală, P 500-750 mm/an, indice De Martome 24-40). Din punct de vedere fitocenologic stejăretele aparțin clasei *Querco-Fagetea*, ordinul *Fagetalia*, asociațiile: *Tilio tomentosa-Carpinetum betuli* Doniță 68, *Querco-Carpinetum Tx.37 banaticum* Borza 62, *Potentillo alba-Quercetum* Libbert-33, *Melampyro bihariensi-Carpinetum* (Borza 41) Soó 64 em. Coldea 75, *Carici brizoides-Quercetum roboris* Rațiu et al.77, *Quercetum pedunculiflorae* Borza 37 (sin. *Q.p.geticum* Morariu 44), *Aceri tatarico-Quercetum pubescentis-pedunculiflorale* Zólyomi 57, *Aceri tatarico-Quercetum petraeae-roboris* Soó 51 em. Zólyomi 57, *Centaurea stenolepi-Quercetum pedunculiflorale* Doniță 70, *Galio dasypodi-Quercetum pubescentis* Doniță 70. Aceste asociații sunt grupate regional în păduri danubiene, păduri vest pontice, păduri transilvane și păduri precarpatice (de stejar pedunculat). Sunt păduri cu mare forță mediogenă și durată mare de viață, în principal cele de stejar pedunculat, având compoziția floristică, structura și productivitatea variabilă în funcție de specificul numeroaselor biotopuri pe care le ocupă specia, sau speciile principale (câmpie de divagație, podiș, luncă, terasă, silvostepă, soluri cu înmlăștinare etc.). Ținând seama de această mare biodiversitate cenotică și de biotop, tipologia forestieră împarte stejăretele (*Querceta*) în următoarele formații de tipuri de pădure: a) stejar pedunculat (*Q. roboris*), la câmpie și pe dealuri joase, cu soluri cu regim pedohidric echilibrat, sau cu exces de apă (8 tipuri); b) stejar brumăriu (*Q. pedunculiflorale*) în stațiuni de silvostepă, azonal în stepă (4 tipuri); c) amestec de stejari mezo-și xerofili (*Q. pedunculiflorale-pubescentia*) din câmpie, dealuri și Delta Dunării (6 grupe de tipuri de pădure, totalizând 20 de tipuri, printre care rariștea de stejar pedunculat cu stejar brumăriu de hașmac). Stejăretele ocupă la noi un întins areal geografic, dar suprafața lor este mică (sub 5% din fondul forestier) din cauza defrișărilor în scopuri agricole și pastorale. [4]

STEL, (bot.) zona axială, centrală a rădăcinii și tulpinii formată din toate țesuturile situate sub endodermă, înconjurate de pericicl; sin. *cilindru central*. Poziția țesuturilor definește următoarele tipuri de s.: – **protostel**, cel mai primitiv. Constituit din țesut conducător lemnos, înconjurat de liber și apoi de scoarță; sin. *haplostel*. Considerat ca formă fundamentală din care au derivat celelalte tipuri. Întâlnit pentru prima dată la tulpina de *Rhynia*; – **actinostel**, dezvoltat o dată cu apariția emergențelor

foliare; sin. *protostel stelat sau radiar*. Țesutul lemnos are contur stelat, iar cel liberian este fragmentat în fascicule. Identificat la *Asteroxylon* și la unele ferigi primitive. S-a păstrat în rădăcinile tuturor cormofitelor fosile și recente; – **plectostel**, rezultat din împletirea țesutului lemnos cu cel liberian. Derivă din actinostel și este mai evoluat. Întâlnit la *Lycopodiaceae*; – **sifonostel**, format din măduvă înconjurată de un cilindru de xilem, iar acesta de un cilindru de floem; sin. *sifonostel ectofolic*. Întâlnit la *Medulosae*, *Lepidodendrinae*, *Lycopodiaceae*. La *Osmunda*, pe partea internă a liberului se află dispus lemnul sub formă de cordoane longitudinale. Mai evoluat decât precedentul; – **eustel**, constituit din fascicule colaterale dispuse în cerc și separate de raze medulare, reprezentând fâșii de țesut parenchimatic. Rezultă din fragmentarea sifonostelului ectofolic. Întâlnit la gimnosperme și la majoritatea dicotiledonatelor; – **atactostel**, alcătuit din numeroase fascicule liberolemnoase dispuse în țesutul fundamental fără o ordine strictă. Derivă din eustel. Întâlnit la monocotiledonate; – **sifonostel amfifloic**, constând dintr-un cordon de liber între lemn și măduvă. Întâlnit la *Marsilea*. Prin formarea lacunelor foliare în dreptul frunzelor, acesta se întrerupe din loc în loc. În situația când floemul de pe ambele părți ale xilemului se unește, rezultă un cilindru central de tip *dictiostelic*, unde apar fascicule concentrice hadrocentrice. Întâlnit la *Leptosporangiate*. Când floemul nu se unește în jurul xilemului, rezultă un cilindru central de tip *eustelic*, caracterizat prin numeroase fascicule bicolaterale. Întâlnit la *Asclepiadaceae*, *Apocynaceae*, *Campanulaceae*, *Convolvulaceae*, *Cucurbitaceae*, *Gentianaceae*, *Myrtaceae*, *Onagraceae*. [50]

STELAT, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „dispuse în formă de stea”, ex., peri stelați la traista-ciobanului (*Capsella bursa-pastoris*). [50]

STELVIO, parc național situat în Italia (regiunile Trento, Bolzano și Sondrio). Suprafața, 137.500 ha (1935). Altitudine, 650-3.899 m. Se află axat pe o zonă alpină din Munții Alpii Retici cu vârfurile Ortles, înalt de 3.899 m, și Cevedale, de 3.764 m. În teritoriul parcului se găsesc lacuri glaciare (Corvo, Maggiore, Sternai), cca 100 de ghețari, printre care Forno, de 2.000 ha, este cel mai mare din Alpii italieni, morene, grohotișuri, văi în formă de „U”, soluri poligonale etc. Pădurile de foioase și conifere acoperă 20.000 ha din suprafața parcului (31%), iar 20.000 ha sunt pășunate. Structura geologică este în mod predominant formată din roci cristaline și sedimentare. Între altitudinile 1.600-2.300 m vegetația este formată de păduri de molid (*Picea excelsa*), larice (*Larix decidua*), zâmbru (*Pinus*

cembra). Urmează apoi centura de tufărișuri subalpine compusă din: smirdar (*Rhododendron ferrugineum*), merișor, ienupăr, strugurii ursului (*Arctostaphylos uva-ursi*), *Erica carnea*, *Ranunculus glacialis*, *Salix herbacea*. Pe văi este frecventă argințica (*Dryas octopetale*), papucul doamnei (*Cypripedium calceolus*), ghințura violacee (*Gentiana tenella*), florile galbene de flămâncă (*Draba dubia*). Fauna, altădată bogată, este sărăcită astăzi în specii. Se fac eforturi pentru ameliorarea condițiilor de viață ale cerbului, căprioarei, caprei negre. Capra alpină, dispărută în urma vânătorii excesive, a fost reintrodusă în anii 1967-1968. Ursul, râsul și lupul au dispărut din faună. În cadrul faunei mai sunt prezente mamiferele: marmote și hermine. Avifauna este reprezentată de cocoșul de munte, cocoșul de mesteacăn, ierunca, potârnichea de tundră, potârnichea de stâncă, acvila, fluturașul de piatră, corbul etc. Dintre pești, cel mai interesant este relictul glaciare *Salvelinus alpinus*, ce se întâlnește în apele râurilor până la 2.462 m; în afară de această specie în râuri și în lacul Corvo trăiește păstrăvul. [50]

STEMATE, (zool.) ocelii laterali ai larvelor unor insecte evolute; au o structură mai primitivă comparativ cu ocelii propriu-ziși. [62]

STENO-, prefix cu sensul de îngust. [2]

STENOBIONT, (ecol.) organism care suportă variații limitate ale factorilor de mediu. [10]

STENOCORĂ, (ecol.) specie limitată la areale restrânse. [70]

STENOFAG, (ecol.) organism cu un regim de hrană foarte strict; specii de obicei monofage. [24] → MONOFAG

STENOHALIN, (ecol.) organism ce suportă variații limitate ale salinității apei. [10]

STENOHIGROBIONT, (ecol.) organism (specie) care, pentru menținerea existenței, necesită condiții de umiditate strict limitate. [44] → TIP CAVERNICOL

STENOIC, (ecol.) organism cu valență ecologică redusă, îngustă. [2] → STENOTOP

STENOIONIC, (ecol.) organism care suportă variații mici ale pH-ului. [10]

STENOOXIBIONTE → OXIFILE

STENOSPERMOCARPIE, (agric.) proces prin care boabele de strugure cresc normal, dar rămân semintele mici. Cauza o reprezintă zigotul care rămâne în stare de nediviziune, ulterior avortând. [49]

STENOTERM, (ecol.) organism care suportă variații mici de temperatură. [10]

STENOTERMIE ECOLOGICĂ, (ecol.) organismele troglobionte suportă limite largi de temperatură, deci nu sunt strict stenoterme. Totuși poate fi vorba de o stenotermie ecologică, în sensul că ele tind să se plaseze în peșteră cât mai aproape de optimul lor

- termic. Din această tendință rezultă migrații sezoniere între diferitele medii ale unui masiv carstic. [44]
- STENOTOP**, (ecol.) sin. *stenoec*, specie cu o valență ecologică mică, care nu poate trăi decât în anumite limite de biotop. Specia suportă doar oscilații restrânse ale factorilor de mediu. [24]
- STENOZĂ**, (med. u.) îngustare a lumenului unui organ tubular sau a unui orificiu natural determinată de procese inflamatorii sau degenerative, cicatrici vicioase sau tumori. [33]
- STENOZĂ AORTICĂ**, (med. u.) valvulopatie caracterizată prin strâmtarea orificiului originii aortei. [33]
- STENOZĂ MITRALĂ**, (med. u.) valvulopatie caracterizată prin scurtarea porțiunilor libere ale componentelor valvei mitrale și îngustarea orificiului atrio-ventricular stâng. [33]
- STEPĂ**, (ecol.) 1. Zonă cu climă uscată. 2. Înveliș vegetal format din fitocenoză edificată de ierburi xerofile, local din arbuști xerofili; s. *adevărată* (cu *Stipa* sp.); s. *arbustivă*; s. *deșertică*; s. *cu diverse ierburi*; s. *cu graminee* (cu *tufă*); s. *cu graminee și diverse ierburi*; s. *montană*; s. *salină*; s. *semideșertică*; s. *subtropicală*. [15] Se formează în condițiile climatului temperat-continental, cu precipitații mai reduse (300-350 mm/annual). Ploile, mai mult sub formă de averse, cad spre sfârșitul primăverii și începutul verii (mai-iunie). Solul caracteristic este cernoziomul. [50]
- STEPELE UCRAINENE**, rezervație naturală situată în Ucraina. Suprafața, 2.115 ha (1961). Altitudine, 300-400 m. Vegetația este de stepă cu specii de *Festuca*, *Stipa* etc. Animalele caracteristice sunt bobacul (*Marmota bobac*). [50]
- STEREIDE**, (bot.) celule cu pereții îngroșați, care, în totalitate, alcătuiesc stereomul. [50]
- STEREOACUZIE**, (psih.) efecte de localizare spațială a stimulilor sonori datorită audiției binauriculare, bazându-se pe diferențele de recepție în funcție de distanța interauriculară. [28]
- STEREOGNOZIE**, (fiziol.) capacitate de percepție și de identificare a obiectelor prin atingere, în general prin palparea manuală, dar și prin orice altă regiune cutanată, așa cum se procedează în probele de recunoaștere de forme sau de litere aplicate pe pielea spatelui. [28]
- STEREOM**, (bot.) totalitate a țesuturilor mecanice de susținere (colenchimuri, sclerenchimuri), formate din celule cu pereții îngroșați. Întâlnit la rădăcină (s. *rădăcinii*) și la tulpină (s. *tulpinii*), care își modifică de timpuriu structura. La speciile de *Lamiaceae*, *Apiaceae* apare sub formă de coaste subepidermale de colenchim; la *Cyperaceae*, *Juncaceae*, sub formă de stâlpi periferici; la *Poaceae* (porumb), sub formă de cordoane de sclerenchim în jurul fasciculelor conducătoare dinspre periferie. Trunchiurile arborilor prezintă o organizare stereomică perfectă. Rol de rezistență la îndoire, turtire, tracțiune, presiune exercitată de-a lungul organului. [50]
- STEREOPSIE**, (psih.) percepție vizuală tridimensională, numită de obicei percepție a profunzimii sau a celei de-a treia dimensiuni. [28]
- STEREOTIPIE**, (psih.) activități repetate și fragmentare a căror formă și orientare sunt relativ constante și care nu au un scop aparent. Sunt frecvente în anumite maladii: schizofrenie, autism infantil, oligofrenii, precum și la copiii orbi din naștere. [28]
- STERIGMA**, (micol.) 1. Protuberanță cilindro-conică, îngustă a bazidiei care generează și poartă pe vârful său un bazidiospor. 2. Ramură sau structură hifală mică care susține un sporangiu sau o conidie. [69]
- STERIL**, 1. (biol.) Organism care nu produce gameți viabili și ca urmare nu poate genera urmași. Sin. *infertil*. 2. Organism, mediu de cultură, mediu de viață, obiecte, care nu sunt contaminate cu microorganisme sau virusuri. [69] 3. (pedol.) Despre pământ, neproductiv, neroditor. [61]
- STERILITATE**, (biol.) fenomen ce se petrece când se realizează micro și macrosporogeneza cu producere de gameți sau zigoti, parțial sau total neviabili. [49]
- STERILIZARE**, 1. (microbiol.) Operație de distrugere a microorganismelor prin utilizarea unei metodologii adecvate. S. mediilor de cultură se realizează prin autoclavare la 120°C; ustensilele și sticlăria de laborator prin încălzire (în etuvă) la 180°C sau prin spălare cu diferite substanțe dezinfectante. 2. (med. u. și vet.) Procedură chirurgicală care are drept scop anularea posibilităților ca un individ să participe la fecundație și de a da naștere la descendenți. [69]
- STERNEBRE**, (anat.) segmente care intră în alcătuirea sternului la unele vertebrate. [37]
- STERNIT**, (anat.) porțiunea inferioară a segmentelor la artropode. [62]
- STEROIZI**, (biochim.) hormoni cu ciclul steric, în care sunt grefate grupări funcționale alcool, carbonil, uneori și o catenă laterală sau duble legături. Ei sunt sintetizați din colesterol și pot fi *hormoni sexuali masculini* (testosteronă, androsteronă etc.) și *feminini* (estrogeni și gestageni), precum și *hormoni corticosuprarenali*: glucocorticosteroizi (cortizol, cortizonă, corticosteronă) și mineralcorticosteroizi (aldosteronă, deoxicortizol). [9]
- STEROLI**, (biochim.) alcoolii superiori cu ciclul steric, derivați ai colestanolului. În structura policiclică a acestor hidrocarburi sunt prezente o grupare hidroxil, una sau două duble legături, precum și radicali metil sau etil, astfel încât pot avea în total

27-29 de atomi de carbon. Majoritatea steroliilor sunt izomeri trans. Pot fi de origine vegetală (fitosteroli), animală (zoosteroli) sau pot fi sintetizați de microorganismele. Cei mai importanți sunt colesterolul, 7-dehidrocolesterolul, ergosterolul, sitosterolul, stigmaterolul și fucosterolul. Ei sunt prezenți în organismul viu fie în stare liberă, fie esterificați cu acizi grași, sub formă de steride. Au proprietăți tensioactive, având rol în permeabilitatea celulară. Unii dintre ei constituie provitamine ale vitaminelor D. [9]

STIBIU → **ANTIMONIU**

STICHOBAZIDIE, (micol.) bazidie în care fuserile de diviziune sunt orientate paralel cu axa longitudinală a bazidiei. Ant. *chiastobazidie*. [69]

STICI, prăjină care servește la condus barca în loc de vâsle. [10]

STIGAL, (ecol.) totalitate a mediilor hipogeice acvatice. Ele formează domeniul stigal (*lato sensu*). Există medii hipogeice acvatice permeabile „în mare” și medii permeabile „în mic”. [43]

STIGICOLA, (ecol.) 1. Specie sau populație care trăiește în mediile subterane acvatice. 2. Animale mai mult sau mai puțin adaptate la viața subterană acvatică. [44] → **STIGOBIONT**, **STIGOFIL**, **STIGOXEN**

STIGMAT, (bot.) extremitate a gineceului florilor angiosperme. Se află situat în partea terminală a stilului. Are suprafața prevăzută cu papile secretoare de lichid vâcos, bogat în zaharuri, care reține polenul ajuns aici și îi stimulează germinația. Epiderma și subepiderma întrunesc particularitățile unui nectariu. Forma s. variază mult în funcție de specie. Poate fi s. **globulos**, ca la speciile de *Primulaceae*, *Solanaceae*; s. **scobit**, ca la șofran (*Crocus sativus*); s. **găunos**, ca la trei frați pătați (*Viola tricolor*); s. **bifid**, ca la fam. *Asteraceae*, *Lamiaceae* și unele *Brassicaceae*; s. **trifid**, ca la speciile fam. *Liliaceae*, *Iridaceae*; s. **foliaceu**, ex., stânjenel (*Iris germanica*); s. **filiform**, ex., țapoșică (*Nardus stricta*) și la speciile de *Plantaginaceae*; s. **disciform-stelat**, ex., mac (*Papaver somniferum*); s. **papilos** (penat-păros), ex., mohor (*Stelaria glauca*), grâu (*Triticum aestivum*). [50]

STIGMĂ, (citol.) organit celular prezent la majoritatea algeilor care dispun de flagel; a fost identificată în structura celulelor vegetative, cât și la zoospori și gameți. Se prezintă ca o pată roșie-portocalie, situată de obicei în partea anterioară a celulei. Stigma este alcătuită dintr-un număr de globule carotinifere, cu diferite moduri de dispunere în spațiu. Ea funcționează adesea ca parte a unui sistem fotosensibil în celulele care trăiesc liber, mobile. [7]

STIGME, (zool.) orificiile respiratoare de pe părțile laterale ale corpului la insecte, prin care aerul

atmosferic pătrunde în sistemul trahean. În funcție de numărul și modul în care se deschid ele, insectele se pot împărți în: *holopneuste* – la care toate perechile de stigme sunt funcționale, *metapneuste* – la care sunt deschise doar stigmele din partea posterioară a corpului, *apneuste* – la care toate stigmele sunt închise (în acest caz respirația se realizează la nivelul tegumentului). [62]

STIGOBIE, (ecol.) stare a organismelor care trăiesc numai în mediile acvatice subterane. [44] → **STIGOBIONT**

STIGOBIOLOGIE (*biologia subterană acvatică*), disciplină având ca obiect studiul complex al mediilor hipogeice acvatice permeabile „în mare” și „în mic”. [44] → **STIGAL**

STIGOBIONT, (ecol.) organism (specie) care trăiește și se reproduce exclusiv în mediile acvatice subterane. Majoritatea prezintă caractere morfologice de evoluție regresivă (depigmentare, anoftalmie etc.). [44]

STIGOFIL, (ecol.) organism (specie) care trăiește și se reproduce deopotrivă în mediile acvatice subterane și de la exterior. Majoritatea nu prezintă caractere morfologice de evoluție regresivă. Termen creat de A. Thienemann (1925). [44]

STIGOXEN, (ecol.) organism (specie) din apele epigeice care este oaspete ocazional sau accidental al mediilor subterane. Poate supraviețui o vreme dar nu poate forma populații. Termen creat de A. Thienemann (1925). Sinonim: *tychocaval* (*tykhe* + *cavea*), termen introdus de R. Hesse (1924). [44]

STIL, (bot.) segment mijlociu al gineceului (pistilului). Reprezintă o prelungire subțire de obicei cilindrică a ovarului. Se termină prin stigmat. Ca piesă intermediară face legătura între ovar și stigmat. Foarte variat sub aspect morfologic. La unele specii gineceul este lipsit de s., ex., macul (*Papaver somniferum*), sau este scurt, ex., piciorul-cocoșului (*Ranunculus acris*). La alte specii, s. este lung ca la rostopască (*Chelidonium majus*) sau foarte lung, ex., porumbul (*Zea mays*). Lungimea s. este un caracter constant pentru specie. Florile cu s. egale ca lungime se numesc *hesmostile*. Exisă însă specii care au, în unele flori, s. lung – flori *longistile*, iar în altele s. scurte – flori *brahistile*. Ultimele două tipuri de flori se numesc *heterostile*, ex., ciuboșica-cucului (*Primula veris*), mierea-ursului (*Pulmonaria officinalis*). Într-o floare, numărul s. este determinat de numărul carpelilor ce participă la formarea gineceului și de nivelul până unde concresec. Gineceul monocarpelar va avea un singur s. Gineceul policarpelar, la care concreșterea carpelilor are loc numai la nivelul ovarului, va avea un număr de s. egal cu numărul cotiledoanelor. Când concreșterea carpelilor se face

la nivelul mijlociului al gineceului, ovarul va avea ca prelungire un singur s. Prinderea s. pe ovar se face, de regulă, în partea lui centrală. Se întâlnesc și cazuri când se inserează lateral pe ovar, ex., fragul (*Fragaria vesca*), cinci degete (*Potentilla* sp.) sau se inserează la baza ovarului, – s. ginobazic, ex., specii din fam. *Boraginaceae*, *Lamiaceae* etc. Structura anatomică a s. constă dintr-o epidermă ce înconjoară un țesut parenchimatic omogen, în centrul căruia se află un fascicul conducător liberolemnos. Fasciculul conducător liberolemnos este o prelungire a celui din ovar. În axul s. multor specii de plante există un țesut stigmatoid sau „conducător“, prin care înaintează tubul polinic pentru a ajunge la ovar. [50]

STILODIU, (bot.) stigmat foarte îngust, cu aspect de stil, aspect întâlnit la *Poaceae/Gramineae*, *Asteraceae/Compositae*, *Liliaceae*. [50]

STILOIDITĂ, (med. u.) proces inflamator aseptice al țesuturilor moi peristiloidiene, forma cea mai frecventă fiind stiloidita radială. [60]

STILOPODIU, (bot.) proeminență conică sau disciformă la baza stilului, aspect întâlnit la *Apiaceae/Umbelliferae*. [50]

STILOSPOR, (micol.) spor ce se formează în picnidiile ciupercilor *Phomopsis* care conțin două tipuri de spori: unii mici, ovali, incolori, denumiți spori α și alții (mai puțini), care sunt filiformi, drepți sau îndoiți, denumiți spori β . După unii autori s. sunt identici cu picnosporii. [61]

STILUL PEDAGOGIC, sistem preferențial de realizare a procesului de învățământ, a activității didactice, prin analiza situațiilor concrete care apar: democratic, autoritar și liberal. [16]

STIMUL¹, (ecol.) modificare calitativă sau cantitativă a unui component al mediului extern percepută de un organism; pentru a fi eficient stimulul trebuie să aibă o anumită intensitate și durată. [24]

STIMUL², (psih.) termen ce desemnează orice eveniment al lumii fizice care poate excita unul din aparatele receptoare ale organismului și prin acestea să fie la originea unui răspuns. Este un excitant. [28]

STINGĂTOR, dispozitiv, aparat etc. care servește la stingerea unor flăcări, a unor scânteii. [13]

STINS, (ecol.) califică speciile animale sau vegetale, indigene, care au dispărut din biosferă. [3]

STIP, (bot.) structură anatomică columniferă, uniformă, în toată lungimea sa. 1. Tulpină lemnoasă neramificată, care poartă în vârf un buchet de frunze, ex., palmier. 2. Corpul de fructificație al unor ascomicete și basidiomicete, diferențiat în picior și pălărie, ex., piciorul-ciupercii *Agaricus*. 3. Suportul frunzei, ex., *Pteridophyta*. [50]

STIPELE, (bot.) excrescențe marginale ale bazei frunzelor lipsite de teacă. Se formează din același

primordiu ca și frunza și apar în număr pereche la baza pețiolului. Sunt dispuse pe laturile pețiolului sau opuse acestuia. Au formă variată, viață scurtă sau lungă, și una sau mai multe funcții: de apărare a mugurilor axilari și stipelari, de asimilație clorofiliană etc. La unii arbori (tei, fag, ulm, mesteacăn) și la pomi (măr, păr), s. sunt solziforme, colorate în galben sau brun, neasimilatoare și caduce. Cad înaintea sau în timpul deschiderii mugurilor, când începe dezvoltarea frunzelor. La foarte multe specii de plante, s. sunt persistente. La mazăre (*Pisum sativum*), lintea pradului (*Lathyrus aphaca*), s. sunt mai mari decât foliolele frunzei și au rol în asimilația clorofiliană. La unele specii din fam. *Rubiaceae*, ca de ex., sânziene (*Galium verum*), lipicioasă (*Galium aparine*), s. sunt interpețiolare, au aceeași mărime și sunt asemănătoare frunzelor. Se deosebesc de acestea numai prin faptul că nu formează muguri axilari la bază. Salcâmul (*Robinia pseudacacia*) are s. transformate în spini (ghimpi), iar la speciile de *Smilax* sunt transformate în cârcei. [50]

STIPES, (anat.) parte componentă a maxilelor de la insecte, articulată mobil de cardo; de s. se articulează mobil palpul maxilar, lacinia și galea. [62]

STIRLING, parc național situat în Australia (statul Australia de Vest). Suprafața, 115.689 ha (1913). Altitudine, 0-1.090 m. Relieful regiunii este înalt, cu vârfuri ce trec de 1.000 m. Pe pantele mai joase cresc eucalipti (*Eucalyptus redunca*, *E. marginata*, *E. calophylla*, *E. diversicolor*). În cadrul faunei un interes deosebit îl reprezintă broasca *Matacrinia nicholli*, păianjenii *Eucyrtops riparia* și *Aganipe occidentalis*, melcii tereștri (gasteropode) *Bothriembyon indutus* și *B. kingii*. [50]

STIZOSTEDION LUCIOPERCA → ȘALĂU
STIZOSTEDION VOLGENSE → ȘALĂU VARGAT

STOCASTIC, (psih.) probabilistic, aleatoriu. Se spune despre fenomenele cărora nu li se poate prezice rezultatul cu certitudine, fie pentru că ele scapă oricărei legi, fie că au cauze prea complexe. [28]

STOCK, (geol.) corpuri magmatice abisale cu dimensiuni mici de formă circulară sau eliptică, reprezentând prelungiri ale unor batolite de profunzime. [50] → BATOLIT

STOLBI (Stâlpii), rezervație naturală situată în Federația Rusă. Suprafața, 47.200 ha (1925). Altitudine, 600-800 m. Versantul vestic al lanțului muntos Kuisunsk este alcătuit din granite și sienite. El a fost sculptat de vânt, ploii și variațiile termice, rezultând figuri bizare în forme de stâlpi, ciuperci și alte forme cu denumiri sugestive cum sunt: Moșul, Clopotnița, Poarta leilor. Vegetația este formată din specii de conifere (pin, cedru siberian, larice) și foioase, arbuști și plante ierboase tipice taigalei.

Fauna este formată din mamifere: cerbi, cerbi moscați, căprioare, elani, urși, lupi, vulpi, samari. Păsările sunt în principal reprezentate de cocoșul de munte și cocoșul de mesteacăn. [50]

STOLBUR, (fitopat.) boală a plantelor din familia *Solanaceae* (tomate, vinete, ardei, cartofi), precum și a altor plante cultivate și spontane, produse de *Phytoplasma*. Simptomele bolii constau în virescență, filodie, răscucirea frunzelor, uscare. [61]

STOLBURUL TOMATELOR, (fitopat.) micoplasmă produsă de *Stolbur disease in tomato*. Determină apariția unei cloroze marginale pe frunze. Partea superioară a tulpinii și lăstarii iau o poziție erectă și se hipertrofiază. Se hipertrofiază și sepalele, iar petalele se atrofiază. Măsurile de prevenire și de combatere constau în: plantarea cât mai de timpuriu în câmp a pătlăgelelor; distrugerea volburii; combaterea insectelor vectoare cu insecticide. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

STOLON, (bot.) tulpină subțire, târâtoare cu internodii lungi, dezvoltând în dreptul nodurilor rădăcini adventive și tulpini care, prin separare, dau naștere unor noi indivizi. Se formează ca ramuri ale tulpinii principale. Servesc la înmulțirea vegetativă. Există s. aeriene și subterani. **S. aeriene** provin de la baza tulpinilor aeriene ortotrope, erecte. La noduri posedă rădăcini adventive și muguri axilari. În condiții optime de viață, mugurii dau naștere unui lăstar, care cu timpul, prin desprindere de planta-mamă, formează o nouă plantă, ex., fragul (*Fragaria vesca*), căpșunul (*Fragaria colina*), vinerița (*Ajuga reptans*) ș.a. **S. subterani** provin de la baza tulpinii acoperite cu pământ sau din rizom. În primul caz, sunt ramuri subterane, bogate în amidon, care se îngroașă la extremități prin acumularea substanțelor nutritive de rezervă, formând tuberculi sferici, ovoizi sau cilindrici, ex., cartoful (*Solanum tuberosum*). **S.** care provin din rizomi sunt ramuri subterane, de obicei ramificate. La noduri au rădăcini adventive și muguri din care se vor forma ramuri verzi, aeriene sau noi ramificații ale s.; se mai numesc *sobolii*. Sunt întâlniți la pălămidă (*Cirsium arvense*). [50]

STOMAC, (anat.) organ abdominal în formă de „cârlig de undiță”, cu concavitate spre dreapta. Are două curburi sau margini (mică și mare) și două fețe (anterioară și posterioară). Superior comunică cu esofagul prin orificiul numit cardia, iar inferior comunică cu duodenul prin orificiul piloric. Este cea mai dilatată porțiune a tubului digestiv. Are o porțiune verticală (fundul stomacului, fornix sau camera cu aer) și o porțiune orizontală (antrul și canalul piloric). La interior, este tapetat de o mucoasă care în zona fundului și a corpului gastric secretă pepsină și acid clorhidric, iar în zonele cardială și

pilorică secretă mucus. Spre exterior, peretele gastric prezintă cele trei straturi: submucoasă, musculară și adventice. [21]

STOMATĂ, (bot.) structură specializată localizată la nivelul epidermului, cu rol în schimbul de gaze între plantă și mediul extern, precum și în degajarea vaporilor de apă (transpirație). Prin organizarea lor, se deosebesc de celulele epidermice. **S.** tipică este formată din două celule stomatice reniforme, dispuse față în față, lăsând între ele o deschidere, numită ostiolă. Față de celulele epidermice propriu-zise, celulele stomatice conțin multă citoplasmă, nucleu clar și cloroplaste, dispuse în jurul nucleului. Pe lângă cloroplaste, se disting mici grăuncioare de amidon. Celulele stomatice sunt înconjurate de două sau mai multe celule anexe, lipsite de cloroplaste; îndeplinesc legături funcționale și de protejare a celor stomatice. Uneori, celulele stomatice se găsesc scufundate printre celulele epidermice, rezultând camera suprastomatică. Rolul ei este de a împiedica o transpirație puternică. În toate cazurile, sub cele două celule stomatice se află delimitat un spațiu intercelular, numit camera substomatică. Aceasta se află în legătură cu toate spațiile intercelulare și constituie un sistem de aerisire. Ansamblul celulelor stomatice cu celulele anexe alcătuiesc aparatul stomatic. **S.** se deschid la lumină și se închid la întuneric. Ziua sunt deschise, spre seară și noaptea sunt închise. Excepție fac unele specii (*Anemone silvestris*, *Bellis perenis*), la care s. rămân deschise și în timpul nopții. [50]

STOMATITĂ, (med. u.) inflamația mucoasei cavității bucale, ca urmare a unor cauze infecțioase, alergice sau toxice, manifestată fie sub forma unor leziuni eritematoase în formele mai ușoare, fie sub forma unor leziuni ulceroașe în formele mai grave. [60]

STOMATITĂ OIDICĂ, (med. u.) candidoză a cavității bucale (mărgărităre). [33]

STOMATOMICOZĂ, (med. u.) afecțiune cauzată de unele infecții cu ciuperci ale mucoasei sau țesuturilor cavității bucale. [60]

STOMIU, (bot.) orificiu produs prin ruperea peretelui sporangelui, prin care spori sunt puși în libertate, ex., *Pteridophyta*. [50]

STOMODEUM, (anat.) partea anterioară a tubului digestiv la insecte, numit și intestinul anterior. [62]

STOMP 330 CE (*peudimetalin 330 g/l*), (pest.) erbicid preemergent. Combate buruieni monocotiledonate anuale și unele dicotiledonate. Doza: 5 l/ha. Erbicid ppi, preemergent, postemergent timpuriu pentru culturile: orez, floarea soarelui și soia. Doza: 4-5 l/ha, pentru arpagic, ceapă din sămânță. Doza: 6 l/ha, pentru legume, porumb, cartof. Doza: 5 l/ha, pentru

livezi pe rod, arbuști fructiferi, căpșuni. Doza: 4 l/ha, pentru tutun. Produs de BASF Germania. [51]

STORA SJÖFALLET, parc național situat în Suedia. Suprafața, 150.000 ha (1909). Altitudine, 375-2.013 m. Parcul are pe suprafața sa multe râuri și lacuri. Cascada Stora Sjöfallet este folosită pentru hidroenergie. Vegetația este formată din păduri de pin (*Pinus silvestris*), brad (*Picea abies*) și mesteceni (*Betula tortuosa*). În cadrul faunei se întâlnesc: ursul, lupul, râsul, glotonul (*Gulo luscus*), vulpea polară. Dintre păsări, importante sunt: lebăda și acvila regală. [50]

STRACHINA, lac reprezentând un liman fluvial pe râul Ialomița. Are lungimea de cca 9,5 km, lățimea maximă de 1.500 m, cea minimă de 300 m, suprafața de 1.050 ha și bazinul hidrografic de cca 320 km² reprezentat prin Valea Lată care drenează o parte din Bărăganul central. Scurgerea este intermitentă. I s-a construit un canal de legătură cu râul Ialomița prin care se aduce un surplus de apă pentru a înlătura salinizarea. Astăzi constituie un bazin piscicol dirijat cu condiții optime de dezvoltare. [50]

STRACHINĂ, (rur.) vas de pământ de formă ușor adâncită în care se mănâncă. [67]

STRAMINEU, (bot.) de culoare galbenă ca paiul. [50]

STRANGULARE, (med. vet.) constricția violentă exercitată asupra unui organ, fapt care produce întreruperea circulației locale și, în final, infarctizarea acestuia. Strangularea poate constitui o cauză directă a morții atunci când, în mod accidental sau nu, compresiunea se execută la nivelul gâtului animalului, asupra vaselor mari, determinând asfixia. [33]

STRANGULAREA TULPINIȚELOR LA PUIEȚII DE FAG, (fitopat.) micoză produsă de *Pestalotia hartigii*. Este periculoasă atât pentru plantulele de foioase, cât și pentru rășinoase. Tulpinița bolnavă începe să se îngroașe imediat deasupra și dedesubtul porțiunii uscate. Frunzele plantelor infectate se îngălbenesc. Măsurile de combatere constau în evitarea solurilor grele, a celor bogate în humus și a celor cu exces de apă; dezinfectarea solului cu formalină în concentrație de 40%. Puietii atacați trebuie distruși prin ardere. Preventiv, culturile se stropesc cu zeamă bordeleză în concentrație de 0,5-0,7%. [50]

STRAPAZAN, (pisc.) denumirea puietului de șalău. [10]

STRAT¹, (ecol.) parte structurală a fitocenozii, dezvoltat pe verticală, care cuprinde populațiile ale căror organe asimilatoare se află aproximativ la aceeași înălțime sau în același interval de înălțimi; **s. arborecent**, strat format din arbori; **s. arbustiv**, strat format din arbuști; **s. dominant**, strat care domină în fitocenoză; **s. ierbos**, strat format din ierburi; **s.**

muscial, strat format din mușchi; **s. subordonat**, strat dominat de alt strat. [15]

STRAT², **1.** (ecol.) Material, substanță, repartizată relativ uniform pe o suprafață de altă natură (pentru a o acoperi) sau între alte două suprafețe de altă natură (pentru a le despărți). **2.** (geol.) Depozit de roci sedimentare sau metamorfice cu o compoziție relativ omogenă, care se găsește, sub forma unei pânze, între alte două depozite. [13]

STRAT ABSORBANT, (petr.) formațiune geologică poroasă și permeabilă care, la traversarea către sonde, lasă să treacă fluidul prin sondă, în strat. (R. Țițeica și colab., 1972) [30]

STRAT ACVIFER, (hidr.) strat de apă provenită din infiltrații și aflată subteran deasupra straturilor impermeabile. În funcție de natura golurilor unde se alimentează apa în terenuri acestea sunt: omogene (permeabile din porozitate) și eterogene (permeabile din fisurație). [50]

STRAT ARAT, (pedol.) parte superioară a profilului de sol, mobilizată în mod curent prin lucrările solului, având însușiri modificate față de stratul nearat. [29]

STRAT DE ETANȘEZARE, (ecol.) strat continuu de materiale naturale care limitează scurgerile către bază. [3]

STRAT DE OZON, (prot. med.) strat de ozon aflat în stratosferă, la cca 32-48 km, cu rol de protecție împotriva radiațiilor UV. [24]

STRATEGIE, (psih.) activitate prin care subiectul își alege, își organizează și administrează acțiunile în vederea îndeplinirii unei sarcini sau atingerii unui scop. [28]

STRATEGIE CENOTICĂ, (ecol.) integrarea într-un singur ansamblu a tuturor proceselor de structurare, scurgere a energiei și utilizare a informației existente și a celei acumulate în scopul supraviețuirii sau al menținerii nivelului de organizare a biocenozii suficient de stabil în fața oricăror perturbări externe sau a unor schimbări din ambianță. [24]

STRATEGIE CENOTICĂ DE TIP „i”, (ecol.) strategie dependentă de însușirile indivizilor; ea este caracteristică ecosistemelor tinere, cu o diversitate scăzută. [24]

STRATEGIE CENOTICĂ DE TIP „s”, (ecol.) strategie dependentă de însușirile populațiilor sau ale speciilor componente; ea este caracteristică ecosistemelor mature, cu o diversitate ridicată. În cazul ecosistemelor cu strategie de tip „s” există o organizare spațio-temporală complexă. [2]

STRATEGIE DE CONSERVARE A VIETII, (ecol.) un sistem de procese ecologice esențiale pentru menținerea/păstrarea diversității genetice și care oferă certitudinea că utilizarea speciilor și a ecosistemelor în care trăiesc este de lungă durată. [24]

STRATEGIE DE SUPRAVIEȚUIRE, (ecol.) mod de adaptare, de supraviețuire și în final de evoluție a unei specii în scopul maximizării avantajelor competitive din cadrul unei biocenoze. [24]

STRATEGIE DE TIP „k“, (ecol.) mod de viață ce caracterizează speciile care populează ecosistemele stabile, mature, cel mai adesea aflate în stadiul de climax. Ele au dimensiuni mai mari, sunt longevive, au rate scăzute de fecunditate, natalitate și mortalitate, sunt mai puțin eurioice (multe sunt chiar stenoice) și sunt sensibile la schimbările bruște ale factorilor ambientali. Este un tip de strategie a unor specii care economisesc energia pe care o obțin, deci sunt specii cu o eficiență energetică mai mare. [24]

STRATEGIE DE TIP „r“, (ecol.) mod de viață al speciilor care constituie o biocenoză în biotopi caracterizați prin valori foarte variabile ale factorilor de mediu biotici și abiotici. Această strategie este caracteristică ecosistemelor tinere, a celor de tip pionier sau a celor simplificate de om. Speciile care utilizează strategia „r“ sunt de talie mai redusă, au o fecunditate impresionantă, prezintă mari fluctuații de densitate, se caracterizează printr-o mortalitate ridicată și au o durată de viață redusă, dar efectivele lor se refac foarte rapid. Toate sunt specii eurioice. Această strategie este mare consumatoare de energie. [24]

STRATEGIE DEMOGRAFICĂ, (ecol.) aspectele demografice ale strategiilor de supraviețuire. [2] → STRATEGIE DE TIP „r“, STRATEGIE DE TIP „k“

STRATIFICARE¹, (ecol.) așezare a populațiilor de plante pe straturi în fitocenoză; s. *aeriană*; s. *subterană*; s. *supraterană* → s. *aeriană*. [15]

STRATIFICARE², (ecol.) modul de organizare a vegetației într-un ecosistem cu diferite categorii de producători primari. [2]

STRATIFICARE INTERNĂ LA ARBORETURI, (silv.) distribuție a elementelor fitocenotice constitutive ale arboretului în straturi suprapuse de coroane sau de organe vegetative la diferite distanțe față de suprafața solului, după înălțimea, natura și caracteristicile biologice ale speciilor. În mod obișnuit se disting: stratul (etajul) arborilor, stratul arbuștilor, stratul ierburilor (sau erbaceu), stratul mușchilor de sol (musciual). La rândul lor, aceste straturi pot fi divizate în 2-3 straturi secundare: arbori de mărimea (tală) I, de mărimea II, de mărimea III; arbuști mari, arbuști mici; ierburi înalte, ierburi de mică înălțime. După stratificare, arboreturile se împart în două mari categorii: **arboreturi monoetajate**, când arborii sunt distribuiți practic într-un singur plan (plafon) superior, fără diferențiere semnificativă pe verticală; **arboreturi bi- sau plurietajate**, când se pot distinge cel puțin două planuri de stratificare a coroanelor, după înălțime.

Pluri(multi) etajarea este efectul a două categorii de factori biotici: a) existența mai multor generații succesive de arbori, de vârste diferite (îndepărtate) și b) amestecul de specii cu temperament fotic diferit (ex: o specie heliofilă, cu una sciafilă). La rândul ei, monoetajarea apare de regulă în arboreturile pure, echiene. [4]

STRATIGRAFIE, ramură a geologiei care studiază ordinea depunerii formațiunilor geologice și a fosilelor, stabilind vârstele relative și absolute (geologice) ale acestora și răspândirea lor inițială în spațiu. [70]

STRATOSFERĂ, pătură de aer care se întinde până la înălțimea de circa 80 km, fără curenți de convecție, nori și fenomene meteorologice, cu o îmbogățire de azot la înălțimile de 15-35 km și 55 km. Principala ei caracteristică este formarea aureolelor boreale. [50]

STRATOVULCAN, (vulc.) cu vulcanic format din lavă și piroclastite rezultate în diferite faze ale erupției; formele complexe au conuri secundare, iar în structuri, lave consolidate pe fracturi. [25]

STRATUL HEAVISIDE (*strat e*), strat în ionosferă cu maximum de densitate electronică, situat spre 110 km altitudine și care reflectă undele radio, permițând transmiterea la distanță a semnelor radio de unde scurte. [54]

STREPSIPTERE, (zool.) ordin ce reprezintă o grupare taxonomică mică de insecte oligoneoptere caracterizate prin chitinizarea și reducerea aripilor anterioare în vreme ce aripile posterioare – prezente doar la masculi – sunt mari, cu nervațiune redusă; femelele sunt endoparazite la diferite tipuri de insecte – în special orthoptere și himenoptere, ca și larvele. Produc castrarea parazitară a gazdelor. Gen mai cunoscut – *Eoxenes*. [62]

STREPTOCAUL, (bot.) cu tulpina răsucită. [50]

STREPTOMICINA, (med. u.) antibiotic izolat de Waksman (1940) de la specia *Streptomyces griseus*. Spectrul de acțiune al streptomicinei este foarte diferit, mergând de la spirochete la bacterii Gram + și –, perturbând metabolismul bacteriilor și sistarea biosintezei proteinelor. [41]

STRES¹, (psih.) termen folosit pentru a evoca multiple dificultăți cărora individul se străduiește să le facă față și mijloacele de care el dispune pentru a administra aceste probleme. [28]

STRES², (soc.) agresiune din partea mediului sau orice stare de tensiune creată de acesta, față de care organismul se apără prin reacții adaptative de suprasolicitare a axului hipotalamo-hipofizar-suprarenal. Adeseori stările emoționale sunt deosebite (teamă, anxietate), create de efortul continuu de adaptare la factorii stresanți. [32]

STRES³, (med. u.) termen definit și introdus în vocabularul medical de către Hans Seyle (1907-1982),

desemnând un răspuns nespecific al organismului la orice solicitare excesivă. Indiferent de tipul acestuia (*eustress* sau *distress*), modificările fiziologice mai mult sau mai puțin pronunțate, în funcție de reactivitatea individuală și de timpul de acțiune, duc la instalarea leziunilor caracterizate prin hipertrofia suprarenalelor, diminuarea funcțiilor sistemului imunitar și apariția ulcerelor gastrice (mai ales la suine). Sindromul general determinat de stress este caracterizat printr-o fază de alarmă, una de adaptare și o a treia, de epuizare a organismului. [33]

STRES OXIDATIV, (biocel.) exces de oxidanți în mediul celular care alterează numeroase căi metabolice. Gradul de alterare este dependent de capacitatea fiecărei celule de contracarare a acestor oxidanți. Toate organismele și-au dezvoltat mecanisme protective pentru a anula sau a atenua efectele oxidanților. Mecanismele protective acționează prompt prevenind apariția leziunilor oxidative, în timp ce mecanismele reparatorii acționează mai târziu și repară leziunile provocate de moleculele oxidative. [69]

STRIAT, (bot.) organ prevăzut cu dungi foarte subțiri, colorate pe toată lungimea sau brăzdate de mici șanțuri longitudinale, paralele; ex., tulpina striată cu dungi roșu-violet la *Chenopodium striatum*; tulpina striată în lung prin brazde la *Equisetum* etc. [50]

STRIAȚII, (anat.) dungi paralele pe suprafețele unei formațiuni anatomice: dentinare, liniile Owen. [43]

STRIC, (fitopat.) viroză a unor plante (tomate, cartofi) care se manifestă prin dungi necrotice pe tulpini, pețioluri și nervurile frunzelor, foliolele curbate spre fața inferioară (epinastie). *S. simplu* este produs de virusul mozaicului tutunului (VMT), iar *s. complex*, de VMT în combinație cu alte virusuri. [61]

STRICNINĂ, (toxicol.) alcaloid foarte toxic extras din arborele tropical *Strychnos* sp. Doza letală a sulfatului de stricnină este de 2 mg/kg corp pe cale orală. La doza slabă, intoxicarea prin stricnină provoacă efecte digestive de o amploare care poate adesea asigura eliminarea toxicului permițând supraviețuirea intoxicatului. [41]

STRICT AEROB, (biocel.) tip respirator în care sunt încadrate organisme care necesită oxigen molecular ca acceptor final de electroni; ele realizează un metabolism energetic de tip oxidativ și nu pot crește în absența oxigenului. [69]

STRICTURA, (med. u. și vet.) îngustarea lumenului unui canal, ca urmare a unor cicatrici retractile care apar după leziuni ulcerative inflamatorii microbiene sau de natură caustică. [60]

STRICUL ALB AL LALELELOR, (fitopat.) viroză produsă de *Tulip white streak virus*. Se manifestă pe frunze prin apariția de striuri albe paralele, dispuse

longitudinal. Creșterea plantelor bolnave este oprită. Florile sunt mici, degenerate. Măsurile de prevenire și combatere constau în eliminarea plantelor infectate din cultură și arderea lor. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

STRICUL ALB AL NARCISELOR, (fitopat.) viroză produsă de *Narcissus white streak virus*. Boala se manifestă pe frunze și flori mai întâi prin striuri subțiri, de culoare verde-închis roșiatică. Cu timpul acestea se pot unii între ele, iar țesutul din dreptul lor se necrozează, luând o culoare albă. Prin extinderea necrozelor, planta se usucă. Bulbii infectați sunt mai mici decât cei sănătoși. Măsurile de prevenire și combatere constau în folosirea de bulbi de dimensiuni mari, plantele infectate se elimină din cultură cel mai târziu la începutul înfloririi. Se fac tratamente cu insecticide pentru combaterea afidelor. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

STRIDIE (*Ostrea edulis*), (zool.) moluscă bivalvă, marină cu cochilia ovalară sau oval-alungită, de 6-9 cm lungime, cu valvele neegale, groase și prevăzute cu striuri solzoase. Coloritul valvelor este cenușiu, cu o nuanță gălbuie sau albastruie. Marginea de legătură a valvelor este lată și alungită. Răspândită în zona țărmurilor stâncoase unde stă fixată la adâncimi de 10 m. [10]

STRIDOR, (med. u.) sunet aspru, ascuțit. *S. dentar*, sunet special perceput la zgârirea dentinei cu un instrument metalic. Este o probă clinică a smalțului sănătos. *S. laringian*, zgomot produs în timpul inspirației la trecerea aerului prin glota micșorată congenital sau dobândită. [43]

STRIGĂ, (bot.) setă sau scvamă setiformă scurtă, rigidă, strâns alipită, cu baza dilatată, aspect întâlnit la mărgelușe (*Lithospermum* sp.), otrățel (*Onosoma* sp.). [50]

STRIGIFORMES, (zool.) răpitoare de noapte. Se mai numesc păsări de pradă. Ele vânează noaptea insecte, mamifere mici, păsări, reptile etc. Ochii sunt îndreptați înainte și sunt înconjurați de un cerc de pene întărite. Ciocul puternic încovoiat este îndoit în jos de la bază. Sunt circa 150 de specii în cele mai multe părți ale lumii. [37]

STRIGOS, (bot.) organe prevăzute cu sete sau scvame setiforme rigide, dispuse pe o bază convexă, aspect întâlnit la lipicioasă (*Aspergo procumbens*), care are pe tulpină și ramuri de-a lungul muchiilor peri scurți, rigizi, recurbați. [50]

STRING, (inform.) structură compusă dintr-o secvență de caractere, de obicei text necodificat. [6]

STRIU GLACIAR, (glac.) zgârietură cu dimensiuni mici ce apare pe rocile șlefuite de ghețari cu ajutorul fragmentelor de rocă incluse în masa gheții în timpul deplasării acestora. [25]

STROBIL, (bot.) complex sporifer, la brădișor (*Lycopodium* sp.), struțișori (*Selaginmella* sp.), coada calului (*Equistum* sp.); la conifere, con femel, format din totalitatea carpelelor imbricate, dispuse în spirală pe axă, la bază cu semințe nude. [50]

STROMATOLIT, (microbiol.) structură calcaroasă, mare (unele au un diametru la bază de circa 10 km și o înălțime de 15 m), formată de colonii uriașe de cianobacterii și eubacterii filiforme, prin activitatea lor de secreție a carbonatului de calciu. S. se formează numai în golfuri foarte sărate unde alte microorganisme nu se pot dezvolta. Unele dintre acestea au o vechime apreciată la peste 3 miliarde de ani, încorporând unele fosile considerate a fi de cianobacterii. [69]

STROMA¹, (anat.) parte componentă a organelor contribuind la apărarea locală a acestora și alcătuind rețeaua de susținere, precum și structura vasculară și nervoasă necesară funcționării acesteia. În general ea este reprezentată de țesutul reticular. [33]

STROMA², 1. (biol.) Rețea de suport a unui organ. 2. (citol.) Substanța fundamentală (matrixul) a plastidelor delimitată de citosol prin învelișul dublu-membranar plastidial. În s. cloroplastelor este înglobat sistemul tilacoidal, un întreg aparat genetic; aici au loc reacțiile independente de lumină ale fotosintezei (ciclul Calvin). 3. (micol.) Structură cărnoasă, rezultată prin împletirea și sudarea hifelor miceliene în care se diferențiază ascele sau sunt înglobate corpurile de fructificație (ex., pseudotecii, periteciile) de la unele ciuperci, precum cornul secarei (*Claviceps purpurea*). S. se dezvoltă din sclerot, prin germinarea acestuia, în anul următor. [69]

STROMBOLIAN, (vulc.) tip de erupție vulcanică la aparatele care emit ritmic sau continuu în timpul exploziilor lave bazaltice și andezitice, împreună cu gaze și vapori care formează bombe. [25]

STRONGILOIDOZĂ, (med. u.) boală parazitară determinată de *Strongyloides stercoralis* și caracterizată prin leziuni iritative cutanate, iar în condițiile unei infestări masive, prin tulburări digestive accentuate. [60]

STRONȚIU (Sr), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa a II-a principală. Are Z 38 și structura învelișului de electroni [Kr] 5s². A fost izolat în stare metalică de H. Davy în 1808. Principalele minerale în care apare sunt: strontianita, SrCO₃ și celestina, SrSO₄. Se obține prin electroliza halogenurilor topite sau prin reducerea metalotermică a oxidului de stronțiu. Este un metal alb-argintiu, p.t. 757°C și p.f. 1366°C. În prezența aerului se oxidează, acoperindu-se cu o peliculă de oxid (și nitură). La cald se combină cu Cl₂, Br₂, N₂ etc. Sr este un

reducător puternic. Este folosit ca adaos în unele aliaje. Izotopii radioactivi ai Sr sunt utilizați ca sursă de radiații β. [36] Acest element chimic este produs din abundență de centralele nucleare. De aici el ajunge în mări și oceane, concentrându-se de-a lungul lanțurilor trofice. Omul, hrănindu-se cu pești contaminați, Sr trece și se fixează în schelet, în locul calciului. Nou-născuții nu sunt la adăpost de stronțiu care trece în laptele matern o dată cu laptele și carnea contaminate. [41]

STROPIRE, (ecol.) lucrare ce are ca scop asigurarea la suprafața organelor plantelor a unui strat protector de pesticid, pentru combaterea bolilor și a dăunătorilor. [48]

STRUCTURA BIOCENOZEI, (ecol.) totalitatea componentelor biocenozei și a raporturilor dintre ele sub aspect calitativ și cantitativ. Componentele cuprind numărul speciilor, densitatea numerică și de biomasă, frecvența, abundența, constanța, dominanța, fidelitatea, diversitatea, echitabilitatea, relațiile dintre specii etc. Structura biocenozei este o analiză statică a biocenozei. [24]

STRUCTURA BIOCHIMICĂ A ECOSISTEMULUI, (ecol.) structurarea în funcție de substanțele biochimice eliminate în mediu de către indivizii diferitelor populații. [2]

STRUCTURA ECOSISTEMULUI, (ecol.) totalitatea componentelor acestuia și a raporturilor calitative și cantitative dintre ele. Structura ecosistemului este reflectată în structura biotopului și a biocenozei și reprezintă o analiză statică, descriptivă a ecosistemului. [24]

STRUCTURA ENERGETICĂ A ECOSISTEMULUI, (ecol.) structură în funcție de viteza de fixare a energiei, modul de distribuție și consum al acesteia. [24]

STRUCTURA FITOCENOZEI, (ecol.) modul de distribuție pe orizontală și verticală a populațiilor în fitocenoză. [15]

STRUCTURA INFORMAȚIONALĂ A ECOSISTEMULUI, (ecol.) tip de structură în funcție de eficiența, stabilitatea, diversitatea și rolul diferitelor componente, îndeosebi cele vii (cele care coordonează procesele din ecosistem). [2]

STRUCTURA SOLULUI, (pedol.) proprietate a solului (materialului de sol) de a avea particule elementare și microagregate reunite (grupate) în agregate (elemente) structurale de forme și dimensiuni diferite, între acestea fiind goluri sau suprafețe de contact cu legături slabe; masa de sol se desface cu ușurință în agregate (elemente structurale), dacă este supusă unei acțiuni mecanice. [29]

STRUCTURA SPAȚIALĂ A ECOSISTEMULUI

STRUCTURA SPAȚIALĂ A ECOSISTEMULUI, (ecol.) tip de structură în funcție de distribuția în teren a diferitelor viețuitoare. [2]

STRUCTURA TEMPORALĂ A ECOSISTEMULUI, (ecol.) schimbări graduale, succesive, secvențiale, uneori previzibile în compoziția unui ecosistem, de la o colonizare inițială de către organisme pioniere, către o dezvoltare spre stadiul de climax și apoi, treptat, spre senescența sistemului. Ea este determinată de acțiunea factorilor fizici, chimici sau biologici aflați în continuă schimbare. [24]

STRUCTURA TROFICĂ A ECOSISTEMULUI, (ecol.) grupare a diferitelor populații dintr-o biocenoză după regimul lor trofic. [24]

STRUCTURALISM, (soc.) concepție unde înțelegerea ansamblului constitutiv este posibilă doar prin interpretarea structurii unui tot. Studiul elementelor componente ale unui fenomen se efectuează prin ansamblul interacțiunilor dintre ele. [32]

STRUCTURARE, (ecol.) modificarea raporturilor dintr-o biocenoză sau dintre factorii și determinanții ecologici ai solului, pentru valorificarea mai eficientă a ecosistemului viticol. [49]

STRUCTURĂ¹, (ecol.) distribuția substanței, energiei și informației, precum și a speciilor în funcție de mărime, număr, fel și configurația ecosistemelor; ea reflectă tipurile de relații dintre elementele componente. Într-un ecosistem se disting mai multe tipuri de structuri. [24]

STRUCTURĂ², (ind.) mod de organizare internă, de alcătuire a unui corp, a unui sistem; mod de asociere a componentelor unui corp sau a unui întreg organizat, caracterizat prin forma și dimensiunile fiecărui element component, precum și prin aranjarea lor unul față de celălalt. [13]

STRUCTURĂ A ARBORETURILOR, (silv.) mod de dispunere în spațiu a arborilor în pădure, după coroane în plan vertical și după tulpini (trunchiuri) în plan orizontal. Determinantă în formarea unei structuri este vârsta, precum și amestecul de vârste de care depind atât mărimea, cât și distanța dintre arbori. Există două tipuri fundamentale de structură, cu formele de trecere între ele. Acestea sunt: 1. Structura echienă, când arborii, fiind de vârstă apropiată (în limita a 20 de ani după normele de amenajament silvic), sunt distribuiți mai mult sau mai puțin uniform în arboret și au coroanele dispuse aproximativ într-un singur plan vertical, la aceeași distanță de la sol. Structura se mai numește unienă și se întâlnește în principal la pădurea cultivată (creată prin plantații, semănături directe sau tratamente extensive, cu tăieri unice). 2. Structura plurienă, opusă celei dintâi, este constituită din mai multe

populații de arbori de vârste diferite (de la puiet până la arborii bătrân) care se amestecă între ele, formând complexe structurale caracterizate prin: suprapunerea și întrepătrunderea numeroaselor planuri verticale în care sunt distribuite coroanele (după vârstă și înălțime), aspectul ondulatoriu al coronamentului și ocuparea simultană, dar separată a tuturor nivelurilor de înălțime (de la sol până la înălțimea maximă atinsă de arbori). Este o structură cu mare eficiență ecoprotectivă, specifică pădurii naturale, virgine, dar poate fi realizată și artificial prin tratamentele cu regenerare naturală sub adăpost sau cu perioadă lungă de regenerare. După caz, se mai disting structurile: relativ echienă și relativ plurienă. [4]

STRUCTURĂ ALGEBRICĂ, (mat.) o mulțime pe care s-au definit una sau mai multe operații interne sau (și) externe, supuse anumitor condiții (asociativitate, element neutru etc.). [48]

STRUCTURĂ DE DATE, (inform.) o colecție de date organizată într-un anumit mod în vederea facilitării prelucrărilor executate asupra datelor și a relațiilor dintre acestea. O structură de date poate fi implicită, explicită, statică, dinamică, recursivă în funcție de modul de organizare. Dacă toate datele structurii de date sunt de același tip, structura este omogenă, în caz contrar, ea este eterogenă. În funcție de numărul de componente o structură de date poate avea cardinalitate finită (de exemplu, structura de tablou) sau, teoretic, infinită (de exemplu, secvența). [47]

STRUCTURĂ GENETICĂ, (genet.) frecvență a genelor și a genotipurilor unei populații determinată de un mare număr de loci. Frecvența genelor poate prezenta variații geografice mai mult sau mai puțin importante dacă populația este constituită din subpopulații care ocupă zone distincte. **S.g.** suferă permanent remanieri, prin mutații, procese genetice întâmplătoare, migrații și selecție naturală. Ritmul schimbărilor este lent. O parte din **s.g.** este rezultatul adaptării la mediu, dar cea mai mare parte pare să fie consecința unor modificări genetice întâmplătoare, care nu au nici o legătură cu potențialul adaptativ al populației. [19]

STRUGURE, (agric.) infrutescență caracteristică viței de vie, în formă de ciorchine. Forma, culoarea, gustul și aroma sunt specifice celor peste 11.000 de soiuri existente în lume. Compoziția chimică arată că strugurii au valoare nutritivă deosebită, fiind unul din cele mai valoroase fructe ale plantelor cultivate. Apa este în proporție de 72-73%, la care se adaugă: zaharuri fermentabile, 22-23,51%; acid tartric liber, 0,29%; alți acizi organici, 0,30-0,35%; protide, 0,7%; hidrați de carbon, 16%; sodiu, 2 mg %; potasiu, 255 mg %; fosfor, 25 mg %; calciu, 20 mg%; fier, 0,5 mg%; vitaminele A, B₁, B₂, C. În pielea se găsesc

- taninuri, substanțe linoase insolubile, acizi liberi, substanțe minerale etc. Diverse surse remarcă existența în struguri și vin a unor elemente, substanțe și combinații în număr care variază între 500-700. Din punct de vedere alimentar 100 de grame de struguri valorează 70 kcal, care se resorb în organism în proporție de 90%. [49]
- STRUTHIONIFORMES**, (zool.) struți. Păsări alergătoare nezburătoare, locuind în câmpiile și în deșerturile din Africa și Arabia. Trăiesc în grupuri și sunt păsări poligame. Au capul și gâtul nude. Picioarele sunt lungi, prevăzute cu câte două degete. [37]
- STUDIUL AGROCHIMIC**, (agrochim.) lucrare de cercetare a nivelului de asigurare a solului cu elemente nutritive și a recomandărilor de amendare și de fertilizare pentru diferite plante de cultură. [29]
- STUDIUL AGROPEDOLOGIC**, (pedol.) studiu pedologic întocmit în vederea fundamentării unui proiect de organizare a teritoriului și/sau a măsurilor de sporire a producției agricole, în condițiile conservării și creșterii potențialului de fertilitate a solului. [29]
- STUDIUL DE IMPACT ASUPRA MEDIULUI**, (ecol.) studiu sistematic al efectelor dăunătoare ale unei instalații oarecare asupra faunei, florei, solului, calității aerului și apei, populației locale etc. [3]
- STUDIUL DE IMPACT ECOLOGIC**, (ecol.) document cerut de către autoritățile locale de protecție a mediului, pentru proiectele de investiții sau legislative care au un impact semnificativ asupra mediului. Identificând și descriind în detaliu implicațiile negative și pozitive asupra mediului ale întreprinderii și alternativele de acțiune/ implementare a proiectului, studiul de impact ecologic constituie un instrument esențial pentru procesul decizional. [17]
- STUDIUL DE SECURITATE**, (ecol.) studiu probabilistic al apariției unor riscuri la instalațiile susceptibile de a fi clasate sau la cele deja clasate și al consecințelor acestora asupra persoanelor, bunurilor și mediului ambiant. [3]
- STUDIUL PEDOLOGIC**, (pedol.) lucrare de cercetare a solurilor și a învelișului de sol al unui teritoriu, bazată pe o cartă pedologică și incluzând un memoriu (raport) pedologic, în care, pe lângă caracterizarea solurilor și condițiilor naturale, se prezintă și aspectele legate de valorificarea și managementul resurselor de sol în condițiile protecției acestora și a mediului înconjurător. [29]
- STUDIUL DE CAZ**, metodă didactică care elaborează acțiunea didactică prin intermediul unor situații reale pentru realizarea unor concluzii cu valoare de reguli, principii, legități, realizabilă etapizat: identificarea cazului, analiza – sinteza cazului, stabilirea alternativelor de rezolvare, optimizarea soluției finale. [16]
- STUFARIȘ**, (bot.) fitocenoză (înveliș vegetal) edificată de stuf (*Phragmites* ssp.). [15]
- STUP**, (apic.) adăpost pentru colonii de albine. [34]
- STUPARIT**, (apic.) sin. *prisăcărît*, îndeletnicirea de a crește albine. [34]
- STUPĂRIT PASTORAL**, (apic.) transportarea stupilor cu familiile de albine, succesiv, de la un masiv de plante melifere spontane sau cultivate la altul. [34]
- STUPINĂ**, (apic.) sin. *prisacă*, locul unde sunt așezați stupii, plus restul accesoriilor, utilajelor apicole. [34]
- STUPOARE**, (psih.) stare patologică caracterizată prin adinamie și indiferență față de tot ce este în jur. Frecvent se întâlnește în schizofrenie, în unele forme de melancolie, în unele stări confuzionale. [43]
- STUPOS**, (bot.) acoperit cu peri lungi, deși, împlețiți. [50]
- STURIONICULTURĂ**, ramură a pisciculturii care se ocupă cu creșterea, reproducerea artificială, precum și cu repopularea apelor cu puiet de pește din familia *Acipenseridae*. [10]
- STURNIDE** (*Sturnidae*), (zool.) grauri. Paseriforme din Lumea Veche, cu cioc puternic, drept sau ușor curbat. Cuibăresc în găuri de copaci, între pietre sau în interiorul clădirilor. [37]
- STURZ** (*Turdus pilaris*, fam. *Turdidae*), (zool.) pasăre numită și *sturzul de iarnă*, *cocoșar*. Este o pasăre oaspete de iarnă care sosește în luna noiembrie și pleacă în martie spre ținuturile nordice euroasiatice. În ultimii ani s-au găsit exemplare clocitoare și în nordul Carpaților Orientali. Este o pasăre mică, capul și ceafa au o culoare cenușie-albăstruie, spatele roșcat. Este sociabilă, hoinărind în stoluri în căutare de hrană. Fiind în număr mare la noi în păduri, livezi, vii și chiar în apropierea localităților oferă multe ocazii prielnice de tir pentru vânători. [42]
- SUBALPIN**, (ecol.) zonă de tranziție între pajiștile alpine și pădurea de molid superioară (rariște) cu caracter de ecoton, în care se face trecerea de la comunitățile de arbori la cele de arbuști și subarbuști, la început mai înalte (jnepenșiuri), apoi din ce în ce mai scunde (rhoderete, loiseleurete, vacciniete) până la apariția asociațiilor ierboase. Vegetația este constituită în principal din jneapăn (*Pinus mugo*) la care se adaugă ericaceele și speciile ierboase cu tufă deasă. În partea inferioară a etajului apar exemplare izolate de molid, pin cembra, arin verde etc. Condițiile de vegetație sunt aspre, dar mai favorabile decât cel din alpin: temperaturi medii anuale pozitive (0-2,5°C), perioadă de vegetație mai lungă (90-120 de zile), vânturi mai moderate, soluri ceva mai bogate, fără levigarea profundă a humusului. Etajul este

SUBAPRECIERE

cuprins între 1.650 și 2.000 m în munții din nordul țării și între 1.850 și 2.200 m în sud. [4]

SUBAPRECIERE, (psih.) evaluare sub nivelul real al trăsăturilor, însușirilor, aspectelor unui obiect, fenomen, lucrare, persoană sau a propriei persoane. [32]

SUBARBORET, (silv.) stratul arbuștilor din fitocenoză forestieră. El umbrește, protejează și ameliorează solul ferindu-l de uscăciune, erodare, băătorire. [15]

SUBARBUST, (bot.) plantă de talie mică, de obicei mai scundă de 1 m, de consistență lemnoasă numai la bază, la care părțile erbacee superioare mor în fiecare an, rămânând numai partea bazală cu muguri care vor da naștere unor noi tulpini în anul următor, aspect întâlnit la salvie (*Salvia officinalis*), pelin (*Artemisia absinthium*), levănțică (*Lavandula officinalis*), afin (*Vaccinium myrtillus*) etc. [50] Constituie în fitocenoză împreună cu ierburile un strat aparte, cu influențe mari pozitive (contribuie la protejerea solului), alteori negative (concurență pentru apă, pe solurile forestiere cu deficit pedohidric temporar sau concurență cu puietii forestieri valoroși pentru spațiul vital în sol și în atmosferă). [4]

SUBARCTIC, (ecol.) fenomen din zona de tundră (subarctică). [15]

SUBASOCIAȚIE, (bot.) subunitate a asociației care se deosebește de restul asociației prin una sau câteva specii diferențiale (școala Zürich-Montpellier); numele subasociației se formează cu sufixul *etosum* adăugat numelui genului speciei diferențiale. [15]

SUBATLANTIC¹, (ecol.) fenomen ce se întâlnește în Europa Centrală acolo unde se mai resimte influența redusă a Oceanului Atlantic. [15]

SUBATLANTIC², (geol.) subdiviziune a postglaciarului, localizată la peste 2.450 ani în urmă. [25]

SUBCLAVIFORM, (fitopat.) aproape clavat, în formă de măciucă. [61] → CLAVAT

SUBCLIMAX¹, (ecol.) fază premergătoare climaxului din cadrul unei succesioni ecologice. [24]

SUBCLIMAX², (ecol.) stadiu nestabil de evoluție a vegetației, apropiat de climax. [15]

SUBCONȘTIENT, (psih.) sferă a fenomenelor psihice care se desfășoară în afara conștiinței, au fost anterior sau ar putea deveni ulterior cunoștințe. **S.** este un subsistem al vieții psihice, alături de inconștient și de conștient. [32]

SUBDUȚIE, (geofiz.) zona de contact a două plăci tectonice în care una grea (bazaltică) coboară și se consumă în astenosferă, iar cealaltă se ridică și se comprimă creând munții; contactului dintre plăci îi corespunde planul Benioff cu înclinări de 55-60°. [25]

SUBER, (bot.) țesut de apărare întâlnit la plante. Întotdeauna este multiserial, de origine secundară, rezultând din activitatea felogenului (meristem secundar). Se formează prin suberificarea pereților

celulari. Celulele țesutului suberos sunt moarte, de culoare gri-brună, pline cu aer și lipsite de spații intercelulare. Există s. moale și tare. **S. moale** are celule cu pereții subțiri și elastici; întâlnit la stejarul de plută (*Quercus suber*). **S. tare** este format din celule cu pereții groși și rigizi; prezent la fag (*Fagus sylvatica*). La unele plante, s. moale alternează cu cel tare, ex., mesteacănul (*Betula pendula*). În lumea plantelor mai este întâlnit s. de rană (traumatic) și s. de cicatrizare. **S. de rană** se formează pe organele plantelor rănite. În zona afectată, sub influența necrohormonilor (hormoni de rană), produși de celulele rănite, ia naștere un felogen special ce permite intrarea în diviziune a celulelor învecinate neafectate. Ele acoperă rana, suferind un proces de suberificare. **S. de cicatrizare** se formează toamna, sub țesutul de separație, ce permite detașarea frunzelor de pe ramuri. Apare înainte de căderea frunzelor. **S.** este impermeabil pentru gaze, slab impermeabil pentru apă, rău conducător de căldură și electricitate. Bun apărător împotriva transpirației excesive, a variațiilor mari de temperatură, împotriva agenților patogeni virali și a dăunătorilor animalii. **S.** stejarului de plută (*Quercus suber*) care, în 10-12 ani, poate atinge grosimea de 20 cm, este folosit pentru confecționarea dopurilor necesare închiderii ermetice a sticlelor, a colacilor de salvare și a tălpilor la pantofii de damă, ca material izolator la frigider, în construcția avioanelor. [50]

SUBERIFICARE, (fiziol.) fenomen biologic de impregnare generală a pereților celulari cu suberină (substanță bogată în acizi grași) întâlnită la plante. Suberina este depusă, prin apozitiune, sub formă de lamele stratificate peste peretele primar, rezultând peretele secundar. Celula suberificată prezintă următoarele straturi: lama mijlocie, peretele primar, peretele secundar, peretele terțiar. Peretele terțiar, subțire și format din celuloză, căptușește cavitatea celulară, delimitând protoplastul. **S.** este caracteristică țesuturilor secundare generate de felogen (meristem secundar). **S.** afectează însă și unele țesuturi primare (ex., exoderma). Celulele suberificate mor, iar lumenul lor este ocupat de aer. Prin s. celulelor se formează țesutul suberos cu rol foarte important de protecție al țesuturilor vii interne ale plantei. Se întâlnește o s. puternică la stejarul de plută (*Quercus suberosa*), ulmul râios (*Ulmus campestris* var. *suberosa*) și salba moale (*Euonymus europaeus*). [50]

SUBERIFICAREA RĂDĂCINILOR DE TOMATE, (fitopat.) micoză produsă de *Pyrenochaeta lycopersici*. Atacul se manifestă pe rădăcini, pe care apar formațiuni suberificate, de culoare brună. În

- porțiunile suberificate apar fisuri, care se adâncesc în țesuturile atacate. Acestea devin cu timpul moi și spongioase. Planta se nutrește necorespunzător, crește slab și fructifică slab, ofilindu-se către sfârșitul perioadei de vegetație. Măsurile de prevenire și combatere constau în: igienă culturală și dezinfectia solului termic sau chimic. (Gh. Marinescu, M. Costăche, A. Stoenescu, 1986) [50]
- SUBERINĂ**, (biochim.) amestec de substanțe grase (ceroase) ce impregnează pereții celulelor țesutului suberos și sporoderma granulelor de polen, pe care le impermeabilizează și le conferă o mare rezistență fizico-chimică. [69]
- SUBEROS**, (bot.) de natura și consistența spongioasă a plutei, aspect întâlnit la tulpina de fag (*Fagus sylvatica*). [50]
- SUBEROZĂ**, (med. u.) pneumoconioză provocată de plută. [60]
- SUBETAJ DE VEGETAȚIE**, (ecol.) subdiviziune pe altitudine a etajului de vegetație. [15]
- SUBGEN**, (biol.) categorie sistematică imediat inferioară genului. [50]
- SUBGINOECIC**, când plantele, genetic cu flori femele, mai au și organe hermafrodite sau masculine. [50]
- SUBGLACIAR**, subsistem component al ghețarului care se găsește la contactul direct cu roca unde se interferează sistemele terestru și glaciari. [25]
- SUBGRUP**, (mat.) s. al unui grup G este o submulțime GCG care este grup în raport cu aceleași operații ca cele din G. [48]
- SUBHIMENIAL**, (micol.) strat de hife sterile situat sub himeniu. [69]
- SUBICULUM**, (micol.) țesătură laxă și moale de hife în/pe care se formează corpurile de fructificație la unele ciuperci (ex., periteciile unor specii de ciuperci încadrate în familia *Hypocreaceae*). [69]
- SUBIECT**, (psih.) o ființă individuală supusă observației sau experimentării; el poate fi s. al cunoașterii, care se referă ea însăși la obiecte. [28]
- SUBIECTIV**, (psih.) ca derivat de la subiectul psihic rămâne în opoziție cu proprietatea de obiectiv, dar prezintă mai multe sensuri; în genere, este subiectiv ceea ce îi aparține subiectului și este reprezentativ pentru el. [28]
- SUBLIMARE**¹, (fiz.) transformare de fază constând în trecerea unei substanțe din stare solidă în stare gazoasă. În mod similar vaporizării, există o s. în întreg volumul corpului (care se produce la o anumită temperatură și presiune) și la suprafață (care se produce la temperatură mai mică). S. se produce în general la presiuni scăzute, dar s. în suprafață se întâlnește în condiții obișnuite la unele substanțe ca naftalina. [38] Evaporare produsă de la suprafața stratului de zăpadă sau gheață. [50]
- SUBLIMARE**², (psih.) proces postulat de Freud pentru a desemna activitățile umane, care în mod aparent nu se află în raport cu sexualitatea, dar care își au de fapt resursele energetice în forța pulsionilor sexuale. [28]
- SUBLIMINAL**, (fiziol.) despre un stimul care se situează sub pragul absolut sau în legătură cu distanța dintre doi stimuli, despre o diferență care nu atinge pragul diferențial. Se vorbește despre subliminar și infraliminar. [28]
- SUBLUXAȚIE**, (med. u. și vet.) luxație incompletă, dislocare parțială a unei formațiuni anatomice; leziune articulară în care suprafețele articulare își pierd complet raportul normal. [43]
- SUBMARIN**, (milit.) navă construită pentru a naviga atât la suprafața apei cât și sub apă. [31]
- SUBMAXILITĂ**, (med. u.) inflamație a glandelor, afectarea izolată sau asociată a glandelor submandibulare. [43]
- SUBMEDITERANEAN**, (biogeogr.) fenomen din partea de sud a zonei nemorale, din subzona termoneomorală. [15]
- SUBMERS**, (acv.) scufundat, aflat sub suprafața apei, aspect întâlnit la ciurma apelor (*Eloдея canadensis*), cosor (*Ceratophyllum submersum*), sârmulița apei (*Vallisneria spiralis*). [50]
- SUBMERSIE ECATORIALĂ**, (biogeogr.) tip de răspândire a unor taxoni oceanici stenotermi, care trăiesc în zonele litorale arctice, antarctice și la mari adâncimi în zonele tropicale și temperate. [70]
- SUBMEZOFITE** → XEROMEZOFITE
- SUBORIZONT**, (pedol.) subdivizare a unui orizont; se notează cu cifre arabe alături de simbolul orizontului. De exemplu Bv1, Bv2 etc. [29]
- SUBPONDERAL**, despre fătul care la naștere cântărește între 2.500 g și 3.000 g. În general, desemnează o greutate mai mică decât normalul. [43]
- SUBREGIUNEA ANTILELOR**, (biogeogr.) diviziune a regiunii biogeografice neotropicală ce cuprinde insulele din Marea Caraibelor reprezentate de Antilele Mari (Cuba, Jamaica, Haiti, Porto-Rico), Antilele Mici și Bahamas. [70]
- SUBREGIUNEA AUSTRALIA ȘI TASMANIA**, (biogeogr.) subregiune a regiunii biogeografice australo-papuase ce cuprinde continentul Australia și Insula Tasmania. [70]
- SUBREGIUNEA BIRMANO-CHINEZĂ**, (biogeogr.) diviziune a regiunii biogeografice indo-malaeze ce desemnează sud-estul Asiei și anume Peninsula Indochina cu excepția Peninsulei Malacca, sudul Chinei, Insula Taiwan și Hainan. [70]
- SUBREGIUNEA BRAZILIANĂ**, (biogeogr.) subregiune biogeografică ce acoperă nordul, centrul și estul Americii de Sud, cu climat tropical. Face parte din regiunea biogeografică neotropicală. [70]

SUBREGIUNEA CANADIANĂ

SUBREGIUNEA CANADIANĂ, (biogeogr.) diviziune a regiunii biogeografice holarctice care cuprinde nordul Americii de Nord, corespunzând taigalei canadiene. [70]

SUBREGIUNEA CENTRAL-AMERICANĂ, (biogeogr.) subregiune biogeografică ce cuprinde sudul Mexicului și Istmul Panama ce leagă cele două continente americane. Face parte din regiunea neotropicală. [70]

SUBREGIUNEA CHILIANO-PATAGONEZĂ, (biogeogr.) subregiune biogeografică ce cuprinde sudul și vestul Americii de Sud, un teritoriu sub forma unei fâșii lungi și înguste care însoțește țărmurile Oceanului Pacific și Anzii până la ecuator. Face parte din regiunea biogeografică neotropicală. [70]

SUBREGIUNEA EST-AFRICANĂ, (biogeogr.) diviziune a regiunii biogeografice Africano-Malgașe ce corespunde teritoriilor muntoase din estul Africii până la Munții Scorpiei, în cadrul ei fiind larg răspândite savane, păduri mixte, brusă și pustiuri. [70]

SUBREGIUNEA EURO-SIBERIANĂ, (biogeogr.) diviziune a regiunii biogeografice holarctice ce cuprinde Europa vestică, centrală și estică, precum și Asia siberiană. La nord se învecinează cu subregiunea arctică, iar la sud cu subregiunea mediteraneană și aralo-caspică, iar la est cu subregiunea chino-japoneză. [70]

SUBREGIUNEA INDIANĂ, (biogeogr.) diviziune a regiunii biogeografice indo-malaeze ce cuprinde Peninsula India și insulele din jurul ei. [70]

SUBREGIUNEA INSULELOR MOLUCE ȘI SULAWESI, (biogeogr.) diviziune a regiunii biogeografice australo-papuașe ce cuprinde Insulele Moluce, Sulawesi și insulele mici din jurul lor. [70]

SUBREGIUNEA INSULELOR SONDE ȘI FILIPINE, (biogeogr.) diviziune a regiunii biogeografice indo-malaeze, ce acoperă Peninsula Malacca, Insulele Sondele Mari (Sumatera, Djawa, Borneo) și Insulele Filipine. [70]

SUBREGIUNEA MACARONEZIANĂ, (biogeogr.) diviziune a regiunii biogeografice holarctice, care cuprinde insulele Canare, Azore. [70]

SUBREGIUNEA MALGAȘĂ, (biogeogr.) diviziune a regiunii biogeografice africano-malgașe ce include Insula Madagascar și o serie de insule mici (Seychelles, Amirante, Comore, Mascarene etc.). [70]

SUBREGIUNEA MEDITERANEANĂ, (biogeogr.) diviziune a regiunii holarctice ce cuprinde teritoriile din jurul Mării Mediterane și insulele din Marea Mediterană. [70]

SUBREGIUNEA NORD-AMERICANĂ DE EST, (biogeogr.) diviziune a regiunii biogeografice holarctice ce cuprinde un teritoriu vast cuprins aproximativ între 55° și 110° longitudine vestică. [70]

SUBREGIUNEA NORD-AMERICANĂ DE VEST, (biogeogr.) diviziune a regiunii biogeografice holarctice ce acoperă teritoriile dintre Munții Stâncoși și litoralul Oceanului Pacific, începând din sudul Peninsulei Alaska, până în nordul Peninsulei California. [70]

SUBREGIUNEA NOUA GUINEE, (biogeogr.) diviziune a regiunii biogeografice australo-papuașe ce cuprinde Insula Noua Guinee și câteva insule mici din jur. [70]

SUBREGIUNEA NOUA ZEELANDĂ, (biogeogr.) diviziune a regiunii biogeografice australo-papuașe ce cuprinde insulele ce aparțin de Noua Zeelandă și micile insule învecinate. [70]

SUBREGIUNEA OCEANICĂ ATLANTICĂ TROPICALĂ, (biogeogr.) diviziune a regiunii biogeografice oceanice tropicale, ce include apele tropicale ale Oceanului Atlantic, Marea Mediterană și Marea Caraibelor. [70]

SUBREGIUNEA OCEANICĂ INDO-PACIFICĂ TROPICALĂ, (biogeogr.) subdiviziune a regiunii biogeografice oceanice tropicale ce cuprinde apele tropicale ale Oceanelor Indian și Pacific. [70]

SUBREGIUNEA OCEANICĂ PACIFICĂ TEMPERATĂ BOREALĂ (DE NORD), (biogeogr.) diviziune a regiunii biogeografice oceanice temperate de nord, ce cuprinde apele zonei temperate din emisfera nordică ale Oceanului Pacific. [70]

SUBREGIUNEA OCEANICĂ TEMPERATĂ ATLANTICĂ BOREALĂ (DE NORD), (biogeogr.) diviziune a regiunii temperate de nord ce cuprinde apele oceanice atlantice din zona temperată a emisferei nordice. [70]

SUBREGIUNEA PONTICO-CENTRAL ASIATICĂ (ARALO-CASPICĂ), (biogeogr.) diviziune a regiunii biogeografice holarctice care acoperă un teritoriu mărginit la nord cu regiunea euro-siberiană, la vest cu subregiunea mediteraneană, la sud cu subregiunile saharo-sindiană și indiană, iar la est cu subregiunea chino-japoneză. Limita vestică a subregiunii are un caracter insular, cuprinzând Câmpia Panonică. După un mic hiat, subregiunea continuă cu Câmpia Bărăganului și Podișul Dobrogean și sudul teritoriilor europene ale Ucrainei și Rusiei incluse în provincia Ponto-Sarmatică. Spre răsărit subregiunea cuprinde centrul Asiei Mici, Iranul, stepile Siberiei apusene, unele părți din Asia Centrală, Mongolia. [70]

SUBREGIUNEA SAHARO-SINDIANĂ, (biogeogr.) diviziune a regiunii biogeografice holarctice ce cuprinde Sahara, Arabia, Câmpia Mesopotamiei,

- Iran, Irak până în valea Indusului, subregiune caracterizată printr-un climat arid ce face să fie dominante elementele xerofile. [70]
- SUBREGIUNEA SONORIANĂ**, (biogeogr.) diviziune a regiunii biogeografice holarctice ce acoperă o mică parte din sudul SUA, nordul și centrul Mexicului și Peninsula California. [70]
- SUBREGIUNEA SUD-AFRICANĂ**, (biogeogr.) diviziune a regiunii biogeografice africano-malgașe, ce ocupă extremitatea sudică a Africii. Nu are o limită nordică clară. [70]
- SUBREGIUNEA VEST-AFRICANĂ**, (biogeogr.) diviziune a regiunii biogeografice africano-malgașe ce se desfășoară de-o parte și de alta a ecuatorului până la 10° latitudine, iar în longitudine include platourile Africii occidentale și bazinul Zair. [70]
- SUBREGN**, (biol.) categorie sistematică inferioară regnului și alcătuită din mai multe încrengături asemănătoare, cu terminația *bionta*, ex., *Procariobionta*, *Phycobionta*, *Mycobionta*, *Bryobionta*, *Cormobionta*. [50]
- SUBSCRIPT**, (inform.) scriere în care caracterul este afișat puțin sub linia de bază a textului înconjurător, ex., indicele unei formule. [6]
- SUBSERIE**, (ecol.) succesiune ce se dezvoltă pe un teren lipsit de vegetație în urma intervenției omului. [15]
- SUBSIDENȚĂ**, (geomorf.) proces de lăsare lentă a fundului unui bazin de sedimentare pe măsura acumulării de materiale, ca efect al greutateii acestora. [25]
- SUBSPECIE**, (biol.) categorie sistematică inferioară speciei, având areal propriu, ex., *Brassica napus* ssp. *Rapifera*. [50] → RASĂ GEOGRAFICĂ
- SUBSPONTAN**, (bot.) plantă scăpată din cultură și sălbătică, asigurându-și multiplicarea fără intervenția omului; ex., salcâmul (*Robinia pseudacacia*). [50]
- SUBSTANȚA ACTIVĂ**, (agrochim.) element sau elemente utile pentru nutriția plantelor, conținute într-un îngrășământ. Concentrația în substanță activă se exprimă în procente din greutatea îngrășământului brut, de obicei sub formă de N, P₂O₅, K₂O, MgO etc. sau sub formă elementară (N, P, K, Mg etc). Sporul de recoltă care revine pentru 1 kg s.a. reprezintă un indicator important pentru aprecierea efectului îngrășămintelor aplicate. [29]
- SUBSTANȚA ALARMANTĂ**, (ecol.) sin. *substanță de avertizare*, substanță difuzată în mediu de indivizii răniți ai unor specii de animale care provoacă o reacție de spaimă și fugă la indivizii din aceeași specie. Ex., substanța alarmantă elaborată de ciprinidul *Phoxinus phoxinus*. Substanța alarmantă determină semnale chimice cu rol de avertizare a indivizilor unei populații de pericolul apropierei dușmanului. S.a. au fost descoperite de biologul Karl von Frich (1938). [41]
- SUBSTANȚĂ BIOGENĂ**, (ecol.) substanță rezultată din descompunerea materiei organice moarte. [2]
- SUBSTANȚĂ BIOINERTĂ**, (ecol.) substanță fără funcții vitale propriu-zise, dar care este legată prin origine și activitate de materia vie. [24]
- SUBSTANȚĂ CHIMICĂ**, (chim.) compus chimic omogen din punct de vedere al compoziției și al structurii. [29]
- SUBSTANȚĂ INHIBITOARE**, (biochim.) substanță formată în interiorul celulelor vegetale care încetinește sau oprește creșterea, adeseori în alte organe ale plantelor decât în cele în care s-au format. [29]
- SUBSTANȚĂ STIMULATOARE**, (biochim.) substanță care în concentrații foarte mici promovează sau accelerează dezvoltarea plantelor. Se formează în mod natural în interiorul plantelor sau poate fi obținută de către acestea din surse externe, prin adaos de substanțe sintetice. Auxinele, gibberelinele și kininele sunt astfel de substanțe. [29]
- SUBSTANȚĂ TAMPON**, (chim.) substanță care are proprietatea de a opune rezistență schimbărilor apreciabile de pH. În sol, cel mai important rol de tamponare îl are complexul argilo-humic, precum și sistemele tampon constituite din carbonați și fosfați. [29]
- SUBSTANȚĂ URTICANTĂ**, (ecol.) compus chimic de natură biologică produs de diverse organisme, care prin atingere produce arsuri urmate de mâncărimi, ex., cantarida elaborată de insecta *Cantharis fusca*, acidul formic produs de furnici *Formica rufa*, *F. rubra* și urzici *Urtica dioica*, *U. urens*, substanțele urticante produse de meduzele *Physalis* sp., *Carmarina trestata* și coccinele *Coccinella 2 și 7 punctata*. Substanțele urticante reprezintă un mijloc de apărare a indivizilor unei populații față de acțiunea unor prădători sau paraziți. [41]
- SUBSTANȚE ALELOPATICE**, (ecol.) compuși chimici care iau parte la interacțiunile biochimice dintre plante. Majoritatea acestor substanțe se găsesc inițial în corpul plantelor sub formă inactivă și servesc ca substanțe de apărare împotriva dăunătorilor. [41]
- SUBSTANȚE AUXILIARE**, (agric.) substanțe adăugate la principiul activ în timpul pregătirii preparatelor pesticide, în scopul transmiterii unor proprietăți (produse de umplere, emulgatori, muianți, stabilizatori). [51]
- SUBSTANȚE BIOGENE**, (chim.) substanțe chimice indispensabile organismelor acvatice (nitrați, fosfați). Cantitatea lor, exprimată în mg/l, folosește pentru calcularea productivității apelor piscicole. [10]
- SUBSTANȚE DE APĂRARE**, (ecol.) compuși chimici cu acțiune toxică sintetizați de plante și de animale,

SUBSTANȚE ECTOCRINE

folosiți împotriva dăunătorilor. Cele mai răspândite substanțe cu rol de apărare la animale sunt: terpenoidele, alcaloizi, fenolii etc. [41]

SUBSTANȚE ECTOCRINE, (ecol.) excometaboliți (ecomoni, ergoni) eliminate de organisme în mediu și care sunt recepționate selectiv de către populațiile biocenozei. [24] → ECTOCRINE

SUBSTANȚE HEPATO-TOXICE, (toxicol.) substanțe ce pot afecta profund funcția ficatului ducând la anoxie, epuizare sau cancerizarea sa. Ex., tetraclorura de carbon, tetracloroetanul, clorofomul, acidul picric, trinitrotoluenul, unele medicamente (paracetamol, unele sulfamide etc); unele substanțe anorganice (Pb, As, Se, Th, săruri de aur) sau vegetale (latexul, de *Antaris toxicaria*, *Amanita phalloides*); alcoolismul (terenul alcoolic întărește hepatotoxicitatea); anumite veninuri de reptile; alimente (unele moluște toxice). [41]

SUBSTANȚE HUMICE, (pedol.) compuși organici, specifici solului, care provin din transformarea resturilor organice și au o culoare închisă. Alcătuiesc partea humificată a materiei organice din sol sau humusul. Principalii constituenți ai substanțelor humice sunt acizii humici, acizii fulvici și humina. [29]

SUBSTANȚE NEHUMICE, (pedol.) compuși organici, nespecifici solului, reprezentați de resturile de organisme vegetale și animale, produși de descompunerea acestora și produși ai metabolismului microbial. [29]

SUBSTANȚE PECTICE, (biochim.) heteropoliglucide formate din molecule de acid α -galacturonic, unite prin legături 1,4- α -glicozidice, la care sunt asociate D-galactoni, L-arabani, D-xilani. Grupele carboxilice ale lanțului sunt esterificate cu alcoolul metilic. Diferențele dintre s.p. sunt determinate de gradul de esterificare al grupelor carboxilice și de caracteristicile substanțelor însoțitoare. S.p. constituie componentele principale ale lamelei mediane dintre pereții celulari. Au fost identificate în stare dizolvată și în sucular celular. Au mare capacitate de inhibiție. Soluțiile concentrate formează geluri transparente. Are rolul de sudare a țesuturilor celulozice și de a regla permeabilitatea celulară. Sunt reprezentate de protopectine și pectine. Se prezintă sub formă de pulberi amorfe albe sau alb-gălbui [50]. S.p. se pot diferenția în *protopectine* și *pectine*. Protopectinele nu sunt solubile în apă și nu sunt gelificabile. Ele sunt prezente în țesuturile tinere ale plantelor, în fructele verzi. În timpul maturării fructelor, protopectinele din lamelele intercelulare se gonflează, devin solubile, transformându-se în pectine. Acestea, fiind solubile, au o mare putere de

gelificare, ceea ce le conferă un rol important în prepararea marmeladelor și a gemurilor. [9]

SUBSTANȚE PERICULOASE, (prot. med.) substanțe inflamabile, explozive sau care reacționează chimic. [24]

SUBSTANȚE STIMULATOARE DE CREȘTERE, (agric.) substanțe organice cu structură complexă care fravorizează accelerarea creșterii plantelor. Ex., auxina, gibberelina, heteroauxina etc. Substanțele de creștere sunt produse pe cale naturală de plante sau pe cale sintetică în diverse laboratoare. Sunt prezente în corpul plantelor în cantități foarte mici și numai așa pot determina creșterea lor. În concentrații mari au acțiune inhibitoare. Substanțele stimulative sunt folosite pentru obținerea de fructe timpurii, altoire etc. [41]

SUBSTANȚE TERATOGENE, (chim.) substanțe chimice sau alți factori care produc în mod specific anormalități în cursul dezvoltării embrionare și juvenile. [24]

SUBSTANȚE TOXICE, (prot. med.) chimicale care pot otrăvi organismele vii din mediu. [23]

SUBSTANȚE TOXICE AZOTATE, (toxicol.) substanțe toxice larg răspândite în regnul vegetal prezente în aminoacizii neproteici [L-Dopa din semințele de mazărice (*Vicia* sp.)]; glicoside cianogenetice [linamarina și lotaustralina din ghizdei (*Lotus corniculatus*)]; tioglicoside [sinigrina de la muștar negru (*Brassica nigra*)]; alcaloizi [senecionina din frunzele de rujină (*Senecio jacobaea*)]; peptide [viscotoxina din bacele de vâsc (*Viscum album*)]; proteine [fitohemaglutulina de la fasole (*Phaseolus vulgaris*)]. [41]

SUBSTANȚE TOXICE NEAZOTATE, (toxicol.) compuși toxici din regnul vegetal întâlniți în saponine (acidul medicaginic din frunzele de *Medicago sativa*); hormoni sexuali (fitoestrogeni); flavonoide (rotenona din rădăcinile de *Derris*); chinone (hipericina din frunzele de *Hypericum perforatum*); uleiuri eterice (protoanemoninele de la *Ranunculus*) etc. [41]

SUBSTITUȚIE, (genet.) înlocuire a unei perechi de cromozomi ai unei specii cu altă pereche de cromozomi din aceeași specie (intraspecifică) sau dintr-o specie diferită (interspecifică). [56]

SUBSTITUȚIE IZOMORFĂ, (chim.) înlocuire a unui atom prin altul, de aproximativ aceeași mărime, într-o rețea cristalină fără a rupe sau modifica structura cristalină a mineralului. [29]

SUBSTRAT DE CULTURĂ, (agric.) sursă pentru hrănirea plantelor, rezultat din amestecarea omogenă a mai multor componente (turba, mranită, pământ de țelină, pământ de frunze, pământ de grădină, nisip și substanțe minerale) sau preparat din unele substanțe organice și substanțe minerale. [72]

- SUBTELOCENTRIC**, (genet.) cromozom cu centromer aproape terminal. [20]
- SUBTERANE**, (ecol.) care se află sub suprafața pământului. **1.** Ape subterane **2.** Organism (specie) care trăiește în mediile hipogeice terestre sau acvatice. Sin. *hipogeicole*, *endogeicole*. Ant. *epigeicole*. [44]
- SUBTERMOFITE**, (bot.) plante cu cerințe mijlocii spre mari pentru căldură. Ele cresc în principal, în climatul continental de dealuri, între izotermele anuale de 7,5-10° C. [50]
- SUBTIP DE SOL**, (pedol.) subdiviziune a tipului de sol în funcție de gradul de dezvoltare a caracteristicilor esențiale tipului, prezenței unor trăsături care fac tranziții spre alte tipuri de sol sau alte caractere particulare. [29]
- SUBTROGLOFIL**, (ecol.) organism (specie) care trăiește în peșteri, dar care nu se reproduce decât în mediile de la exterior. În sensul strict, sunt speciile de insecte (diptere, lepidoptere, trichoptere) care își petrec aici *diapauza* (perioada de suprimare a activității din ciclul lor biologic), fie iarna (specii hibernante), fie vara (specii estivante). Termen introdus de M. Pavan (1944). Sin. *trogloxen regulat*. [44] → TROGLOXEN
- SUBULAT**, (bot.) organ cilindric, lent atenuat până la ascuțit spre vârf, asemănător cu o sulă, aspect întâlnit la frunza îngustă, rigidă, ascuțită de la ienupăr (*Juniperus communis*), scârțietoare (*Polycnemum arvense*); frunze la vârf cu o arisă lungă, aspect întâlnit la grășătoare (*Sagina subulata*). [50] Formațiune subțire și îngustată spre vârf cum sunt fialidele de la ciupercile *Verticillium* ș. a. [61]
- SUBUNCUS**, (anat.) structură pereche, parte componentă a arăturii genitale la unele lepidoptere; subuncii sunt situați imediat sub uncus. [62]
- SUBVENȚIA DE MEDIU**, (ecol.) subvenție concepută și aplicată pentru că reflectă externalitățile de mediu pozitive, cum sunt serviciile de protecția mediului ale reîmpăduririi unor terenuri sau ale conservării solului. Subvenția de mediu optimă este teoretic egală (ca nivel valoric) cu beneficiul extern marginal de mediu. [17]
- SUBVERTICILAT**, (bot.) dispus în verticile imperfecte sau neregulate. [50]
- SUBXEROFITE** → MEZOXEROFITE
- SUBZISTENȚĂ**, (soc.) prag minim de satisfacere a trebuințelor umane. [58]
- SUBZONA DE SOL**, (pedol.) subdiviziune a zonei de sol, corespunzând arealului de distribuție al unui subtip de sol în cadrul zonei. [29]
- SUBZONĂ**, (ecol.) subdiviziune a zonei determinată de o variantă latitudinală a climatului zonal (mai caldă, mai rece etc.), cu biocenoze formate dintr-un complex propriu de specii, care aparțin însă tipului morfoecologic zonal. [15]
- SUC CELULAR**, (cit.) soluție apoasă de substanțe organice și minerale care umple spațiul vacuolar, delimitat de tonoplasmă. Compoziția sa se modifică permanent în funcție de calitatea și intensitatea proceselor metabolice celulare și de compoziția mediului ambiant. Aici sunt depozitați tranzient produși anabolici celulari, dar și definitiv unii metaboliți secundari (taninuri, glucozide, alcaloizi, oxalați de calciu). [69]
- SUC GASTRIC**, (fiziol.) lichid puternic acid, secretat de glandele fundice, cardiale și pilorice în cantitate de 1.500 ml/24 de ore. Sucul gastric conține 99% apă și 1% componentă solidă (substanțe anorganice: acid clorhidric, bicarbonat de sodiu, cloruri de sodiu și potasiu; substanțe organice: pepsina, catepsina, labferment, lipaza gastrică, lizozim, ureeaza). [21]
- SUC INTESTINAL**, (fiziol.) produsul de secreție a glandelor intestinale Lieberkühn și Brünner. Se secretă 2-3 l/24 ore. Este incolor, cu pH alcalin (7-8,3), cu conținut anorganic (clorură și bicarbonat de sodiu) și conținut organic (enzime proteolitice: erepsina, enterokinaza; nucleaza; lipaza intestinală). [21]
- SUC PANCREATIC**, (fiziol.) produsul de secreție al pancreasului exocrin. Se secretă 1.000-1.500 ml/24 ore. Este un lichid clar, vâcos, cu pH alcalin (7-9), cu conținut anorganic (sodiu, potasiu, magneziu, calciu, anion bicarbonic, clor, fosfați, sulfati) și organic (enzime proteolitice – tripsina, chimotripsina, carboxipeptidaza, elastaza, colagenaza, leucinamino-peptidaza; enzime glicolitice – amilaza pancreatică; enzime lipolitice – lipaza pancreatică, lecitinaza etc.). [21]
- SUCCEDANEU**, (bot.) care preia locul sau funcțiile altui organ. [50]
- SUCCESIUNE**, (ecol.) progresie graduală a speciilor dintr-o biocenoză de pe un anumit loc, determinată de modificarea de către organisme, a nivelului lor de viață, care permite dezvoltarea unei specii și nu a altora. [2]
- SUCCESIUNE (de vegetație)**, (ecol.) înlocuirea în timp a unei fitocenoze (asociații) prin alta; **s. antropică**, succesiune provocată de om; **s. alogenă**, succesiune determinată de cauze externe (față de biocenoză); **s. autogenă**, succesiune determinată de cauze interne; **s. biogenă**, succesiune determinată de cauze biotice; **s. catastrofală**, succesiune bruscă, provocată, de regulă, de o catastrofă; **s. ciclică**, succesiune care se repetă, de o revenire la stadiul inițial; **s. edafogenă**, succesiune determinată de modificarea solului; **s. endodinamică** → *s. autogenă*; **s. exodinamică** → *s. alogenă*; **s. a învelișului vegetal**, succesiunea complexului de fitocenoze ce formează învelișul vegetal; **s. de lungă durată**, succesiune *stricto sensu*, treptată, necatastrofală; **s. pirogenă**, succesiune determinată de incendii; **s. progresivă**, succesiune

care duce spre climax; **s. regresivă**, succesiune care duce la formarea de stadii preclimax; **s. de scurtă durată**, succesiune produsă în timp relativ scurt; **s. seculară** → *succesiune de lungă durată*; **s. de vegetație** → *s. a învelișului vegetal*. [15]

SUCESIUNE CIRCADIANA, (ecol.) seria de modificări în funcționarea unui sistem ecologic care are loc în decursul a 24 ore. [24]

SUCESIUNE MULTIANUALĂ, (ecol.) seria de succesiuni în structura unor biocenoze de-a lungul mai multor ani. [24]

SUCESIUNE PRIMARĂ, (ecol.) succesiunea normală prin care trece un ecosistem natural. [2]

SUCESIUNE PROGRESIVĂ, (ecol.) succesiune naturală care are loc în trecerea unui ecosistem de la un stadiu de climax la altul. [2]

SUCESIUNE REGRESIVĂ, (ecol.) succesiune determinată de factori abiotici, biotici sau antropici, care duc la degradarea treptată a unor ecosisteme. [24]

SUCESIUNE SECUNDARĂ, (ecol.) dezvoltarea unei noi biocenoze pe o suprafață unde biocenoza inițială a suferit o deteriorare profundă. [24]

SUCESIUNE SEZONIERĂ, (ecol.) seria de modificări structurale și funcționale care au loc în cursul unui an sub influența factorilor climatici. [2]

SUCESOARE, (ecol.) specii care se instalează în locuri de trai părăsite de alte viețuitoare (cuiburi, galerii). Un exemplu îl reprezintă speciile care locuiesc în gale după plecarea cecidozoarului: albina solitară *Halictus provancheri* se instalează în galele unor himenoptere; viespea *Auplopus carbonaria* ocupă galele părăsite ale homopterului *Schizoneura longiventris*. [41] Prin utilizarea acestora speciile succesoare contribuie la creșterea eficienței productivității ecosistemelor din care fac parte. [24]

SUCEAVA, râu în România, afluent al Siretului; izvorăște din Obcina Mestecăniș. Are 170 km lungime și 2.280 km² suprafața bazinului. [25]

SUCNA, (rur.) fustă confecționată din stofă de lână sau mătase, purtată de femeile din Țara Cașului. [67]

SUCTORI (*Suctoria*), (zool.) subclasă care cuprinde protozoare ciliofore care stau fixate de suport. Nu au cili, decât în unele stadii de dezvoltare. La suprafața corpului au un sistem de tentacule, unele sugătoare, iar altele prehensile cu rol înțepător. Au înmulțire vegetativă și sexuală. Trăiesc în mediul cvatic. [50]

SUCȚIUNE TOTALĂ, (pedol.) presiune negativă care trebuie aplicată unei cantități de apă pentru a se afla, prin intermediul unei plăci să membrane poroase, în echilibru cu apa solului. Se petrece atât datorită interacțiunii cu partea solidă a solului cât și datorită influenței sărurilor solubile. [29]

SUCULENT, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „zemos, cărnos”, însușire atribuită

tulpinilor, frunzelor, fructelor. Tulpini succulente sunt întâlnite la limba soacrei (*Opuntia vulgaris*), urechelniță (*Sempervivum tectorum*); fructe cărnoase și succulente, baca la tomate (*Lycopersicon esculentum*). [50]

SUDA (a), (ind.) a îmbina două piese metalice realizând între ele, prin încălzire sau prin presare, în anumite condiții de temperatură și de presiune, o legătură metalică sau chimică. [13]

SUFLANTĂ, (ind.) compresor de aer sau de alte gaze debitate în cantități mari, folosit în siderurgie la alimentarea furnalelor înalte. [13]

SUFOZIUNE, (geomorf.) procesul de îndepărtare a particulelor fine din interiorul rocilor afânate sau poroase de către apa care circulă prin roci. Semnifică „a săpa pe dedesubt, a submina”. Există două tipuri principale: *s. chimică* și *s. hidrodinamică*. [25]

SUFRUTESCENT, (bot.) plantă cu baza tulpinii ușor lignificată, dură, semănând cu un subarbust. [50]

SUFUZIUNE¹, (geomorf.) proces de spălare sau de dizolvare a rocilor de către apele subterane. Ea are două forme: mecanică și chimică. [50]

SUFUZIUNE², (med. u. și vet.) revărsare de sânge din vasele lezate în țesutul subiacent al tegumentului, al unei seroase sau al unei mucoase. [43]

SUFUZIUNE CHIMICĂ, (chim.) prin circulație, apa subterană produce dizolvarea liantului solubil dintre granule, reduce mult frecarea interioară, roca devine afânată și mai puțin stabilă. [50]

SUFUZIUNE MECANICĂ, (geomorf.) prin circulație, apa subterană produce o presiune hidrodinamică. În curgerea ei transportă, în suspensie, materialul fin, determinând afânarea rocii și provocând efectul mecanic de tasare sau chiar de deplasare a straturilor superficiale de roci. [50]

SUGEL (*Lamium amplexicaule*, fam. *Lamiaceae/Labiatae*), (bot.) plantă anuală de primăvară sau de toamnă, considerată buruiiană problemă pentru culturile agricole. Frunze rotund-reniforme, amplexicaule. Se întâlnește pe terenuri cultivate și necultivate. Se mai numește *urzică moartă*. Înflorște în martie-octombrie. Sensibilă la: tribenuron, amidosulfuron, iodosulfuron + amidosulfuron, imazetapir, bromoxinil, acid 2,4D + dicamba, linuron, fluroxipir, florasulam + acid 2,4D, fluroxipir + acid 2,4D. [51]

SUGEL PUTUROS (*Lamium purpureum*, fam. *Lamiaceae/Labiatae*), (bot.) plantă anuală de primăvară sau de toamnă. Specie mezofilă, euritermofilă, euriacidofilă, eutrofă, fosforofilă. Frunze cordate, nu sunt amplexicaule. Corola roșie, înflorște în martie-octombrie. Se întâlnește ca buruiiană foarte comună pe terenuri necultivate și cultivate, în semănături, grădini, culturi horticoale, pe

lângă garduri. Sensibilă la: erbicide *idem* sugel. [51]

SUGESTIBILITATE, (psih.) proprietatea de a fi ușor influențat de altcineva; dispoziție mentală deosebită care dă unor subiecți o receptivitate și o supunere excesivă la diferite influențe susceptibile de a se exercita asupra lor. [28]

SUGESTIE, (psih.) considerată ca făcând parte din seria fenomenelor automate și a acțiunilor subconștiente, sugestia este interpretată ca o reacție particulară la anumite percepții, care se manifestă prin activarea unei tendințe la care se răspunde, fără colaborarea persoanei în ansamblu. [28]

SUHOVEI, (meteor.) totalitatea vânturilor calde și uscate care bat în sudul și sud-estul părții europene a Rusiei. Temperatura lor ridicată, uneori peste 40°C, este determinată mai ales de cantitățile mari de praf pe care le transportă. Praful absoarbe căldura direct din radiația solară, provocând încălzirea masei de aer aflate în mișcare. În general viteza s. este foarte mare, de gradul 8 în scara Beaufort (16 m/s) și este însoțită de o ceață uscată durând câteva zile la rând. În alte regiuni ale globului, vânturile de acest tip se numesc: *Simun*, în Arabia; *Hamsin*, în Egipt; *Sirocco*, în Algeria. [50]

SUIDE (*Suidae*), (zool.) porci. Mamifere unghiate cu 4 degete la fiecare picior, dintre care cele 2 externe sunt scurte și nu ating solul; cele 2 interne sunt mai mari, apropiate și prevăzute cu copite. Sunt omnivore, canini prelungiți în defense. Pe lângă formele domestice, porcii sălbatici sunt răspândiți în Lumea Veche. [37]

SUITGHIOL, lagună maritimă de pe litoralul Mării Negre (România). Are apă dulce datorită alimentării puternice pe cale subterană cu ape din carstul subteran. Are funcție de agrement. [45]

SUITOARE, (min.) trecere verticală sau înclinată prin care se realizează legătura între două lucrări miniere situate la niveluri diferite sau între un orizont subteran și suprafață și care nu este echipată cu mijloace de transport. [13]

SULCAT, (bot.) tulpină prevăzută cu brazde longitudinale profunde, aspect întâlnit la *Equisetaceae*, *Apiaceae*/*Umbelliferae*. [50]

SULF (S), (chim.) sin. *pucioasă*, element chimic cu caracter nemetalic din grupa a VI-a principală. Are Z 16 și structura învelișului de electroni [Ne] 3s²3p⁴. Greutatea atomică 32,06. În litosferă se găsesc cantități mari de sulf sub formă de sulfuri (pirita, FeS₂, calcopirita, FeCuS₂, galena, PbS, blenda, ZnS), sulfuri (ghips, CaSO₄ · 2H₂O, celestina SrSO₄) etc. Apa de mare conține ioni de sulfat, SO₄. Sub temperatura de topire, S cristalizează în două forme polimorfe: S rombic (S α) stabil până la 95,5°C și S monoclinic (S β) stabil între 95,5°C și punctul de

topire al S monoclinic. S, atât cel rombic cât și cel monoclinic, este solubil în CS₂ și în alți solvenți organici. Prin determinări crioscopice, în diferiți solvenți, s-a stabilit că moleculele de S, atât rombic cât și monoclinic, sunt compuse din 8 atomi S₈. Topind și încălzind S la aproximativ 250°C și turnând topitura în apă se obțin fire de sulf plastic, un material brun, translucid, elastic, având molecule formate dintr-un număr mare de atomi de S (macromolecule, S_n). Vaporii de S, la temperaturi sub punctul de fierbere (presiune redusă) sunt compuși din molecule S₈. Peste 850°C S este compus numai din molecule S₂. Dacă acești vapori sunt răciți la temperatura azotului lichid se obține un S purpuriu, solid. Fiind paramagnetică, se admite că această modificare a S este compusă din molecule S₈. La temperatură joasă, S este puțin reactiv; la temperatură ridicată se combină direct cu toate elementele, exceptând azotul, aurul și platina. Se întrebuintează la fabricarea acidului sulfuric, la vulcanizarea cauciucului, la obținerea unor substanțe ca: CS₂, coloranți, acceleratori de vulcanizare, agenți de flotație pentru minereuri, medicamente etc. [36] În plante sulful se găsește în unele substanțe protidice, ca săruri ale acidului sulfuric sau ca diferiți esteri complecși. Participă la procesele de oxido-reducere, activează sinteza clorofilei, favorizează formarea nodozităților la plantele leguminoase. [29]

SULF COLOIDAL, (agrochim.) preparate fungicide comerciale, alcătuite din sulf și substanțe coloidale protectoare, care dau în apă amestecuri extrem de dispersate. [29]

SULF ELEMENTAR, (agrochim.) îngrășământ cu sulf; în funcție de impuritățile conținute, are între 50 și 99% S. În sol, 1 kg S se transformă în compuși echivalenți cu 3 kg H₂SO₄. [29]

SULF INOCULAT, (agrochim.) îngrășământ cu sulf, reprezentat prin sulf elementar la care se adaugă compost care conține cultură de microorganisme sulfoxidante. [29]

SULFAT DE AMONIU [(NH₄)₂SO₄], (agrochim.) îngrășământ chimic, conține 20-21% N. Este alb-cenușiu până la alb murdar sau gălbui, cristalin, solubil în apă. Are reacție fiziologică acidă, se aplică pe soluri cu reacție neutră sau alcalină ca îngrășământ de bază, înainte de semănat sau la semănat. Contribuie la solubilizarea fosfaților greu solubili din sol. Substanța chimică pură se prezintă sub formă de cristale albe, solubile în apă. Greutatea moleculară 132,15. [29]

SULFAT DE CALCIU, (agrochim.) sare de calciu a acidului sulfuric. Se găsește în natură sub formă de anhidrită, CaSO₄, și în cantități mult mai mari ca ghips, CaSO₄ · 2H₂O. Cristalele de gips clivează în foițe subțiri, datorită structurii stratificate. Gipsul

SULFAT DE COBALT

este un mineral moale (duritatea 2) și greu solubil în apă. Încălzit la 100-125°C, ghipsul pierde o parte din apa de cristalizare, formând ipsosul, $\text{CaSO}_4 \cdot 1/2\text{H}_2\text{O}$, iar peste 200°C, trece în sulfat de calciu anhidru. [36] → GIPS

SULFAT DE COBALT ($\text{CoSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$), (agrochim.) substanță chimică folosită ca îngrășământ cu cobalt, conține 38% Co. Se aplică, de regulă, sub formă de superfosfat îmbogățit cu cobalt (1,3 kg CoSO_4 la 1 t superfosfat). [29]

SULFAT DE CUPRU (CuSO_4), (agrochim.) sare de cupru a acidului sulfuric. Sub forma cristalohidratului, $\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$ (piatra vânătă), albastru, este cea mai cunoscută dintre combinațiile cuprului, având o structură cristalină triclinică. Prin încălzire, acest hidrat pierde relativ ușor 4 molecule H_2O , iar pe a cincea abia pe la 200–300°C. O soluție diluată de sulfat de cupru se folosește la stropirea plantelor și a semințelor în vederea distrugerii sporilor de ciuperci dăunătoare. [36] Folosit drept îngrășământ cupric, având un conținut de 25,9% Cu. Este solubil în apă. [29] În piscicultură servește la combaterea paraziților externi și ca algicid. [10]

SULFAT DE FIER ($\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$), (agrochim.) sin. *calaican*, substanță chimică folosită ca îngrășământ de fier, conține 28% Fe_2O_3 . Cristalele au culoare verde pal. Se introduce direct în sol sau se aplică în soluție prin stropirea pomilor sau a viței de vie care manifestă simptomele clorozei ferice. [29]

SULFAT DE MAGNEZIU (MgSO_4), (agrochim.) sare de magneziu a acidului sulfuric. Formează mai mulți cristalohidrați, printre care monohidratul, $\text{MgSO}_4 \cdot \text{H}_2\text{O}$ (kieserita) și heptahidratul, $\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ (sarea amară) sunt cei mai importanți. Prin încălzire pierde treptat apa de cristalizare trecând în hidrați inferiori, iar la 200°C devine anhidru. MgSO_4 se întrebuințează în medicină (ca purgativ), în cosmetică, în industria tăbăcăriei, în industria textilă (ca mordant) în industria ceramică etc. [36]

SULFAT DE MANGAN ($\text{MnSO}_4 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$), (agrochim.) substanță chimică folosită ca îngrășământ cu mangan, având un conținut de 24,6% Mn. [29]

SULFAT DE POTASIU (K_2SO_4), (agrochim.) îngrășământ potasic cu un conținut de 48-54% K_2O . Are culoare albă, nu este higroscopic. Are reacție fiziologică acidă. Se aplică înainte de semănat și, la nevoie, fazial, la plantele care nu suportă clorul (solanacee) și la culturile de seră. [29]

SULFAT DE ZINC ($\text{ZnSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$), (agrochim.) substanță chimică folosită ca îngrășământ cu zinc, are un conținut de 22,8% Zn. [29]

SULFAȚI, (chim.) săruri ale acidului sulfuric; se cunosc sulfați acizi (bisulfați) și sulfați neutri. Sulfații acizi provin numai de la metalele alcaline. Sulfații neutri sunt incolori, ușor solubili în apă. Dintre

sulfații greu solubili, cei mai frecvenți sunt: CaSO_4 , PbSO_4 , BaSO_4 . [29]

SULFIȚI, (chim.) săruri ale acidului sulfuros, H_2SO_3 ; se cunosc sulfiți neutri și acizi (bisulfiți); aceștia din urmă sunt solubili în apă. Majoritatea sulfiților neutri sunt insolubili în apă, numai sulfiții metalelor alcaline sunt solubili. [29]

SULFOBACTERIE, (microbiol.) bacterie chemoautotrofă, utilizează în procesele vitale energia rezultată din oxidarea sulfului și a compușilor săi organici. Sunt răspândite în mediile bogate în S și H_2S ca izvoare sulfuroase, mâl, ape de canal, soluri cu exces de umiditate. Cei mai numeroși reprezentanți aparțin genului *Thiobacillus*. [29]

SULFOFICARE, (microbiol.) proces de oxidare biologică a sulfului sau a compușilor cu sulf din sol, produsul final al reacției fiind acidul sulfuric. Este realizat de bacterii autotrofe specializate (sulfobacterii) și într-o mică măsură de numeroase microorganisme heterotrofe. [29]

SULFONITRAT DE AMONIU [$(\text{NH}_4)_2\text{SO}_4 \cdot \text{NH}_4\text{NO}_3$], (agrochim.) sin. *salpetru de Leuna*, îngrășământ chimic mixt obținut prin amestecarea azotatului de amoniu cu sulfatul de amoniu; conține 25-25,6% N, din care 19-21% N-NH_4 și 5-6% N-NO_3 . Are reacție fiziologică acidă. Față de îngrășămintele chimice din care provine are o serie de avantaje, printre care higroscopicitate mai redusă și pericol mai mic de explozie. [29]

SULFURI, (chim.) săruri ale acidului sulfhidric (H_2S). Sărurile acide se numesc sulfuri acide sau hidrosulfuri. Cele mai multe sulfuri sunt foarte puțin solubile în apă (cu excepția celor de Na, K, NH_4). Multe dintre sulfuri se folosesc la identificarea unor cationi în chimia analitică. [29]

SULFURIZARE, (agrochim.) dezinfectare, dezinsectizare și deratizare efectuate cu ajutorul SO_2 . [29]

SUMA BAZELOR SCHIMBABILE, (pedol.) sumă a cationilor $\text{Ca}^{2+} + \text{Mg}^{2+}$, $\text{K}^+ + \text{Na}^+$ reținuți în forme schimbabile de complexul adsorbativ al solului. Se exprimă în me/100g sol și se notează cu SB. [29]

SUMA HIDROGENULUI SCHIMBABIL, (pedol.) sumă a cationilor de $\text{H}^+ + \text{Al}^{3+}$, din complexul adsorbativ al solurilor acide corespunzând deficitului de saturație în baze al solului. Se exprimă în me/100g sol și se notează cu SH. [29]

SUMAN, (rur.) haină de dimie albă, neagră sau colorată, cu largă răspândire în costumele populare românești. [67]

SUMATERA-SELANTAN, parc național situat în Indonezia (districtul Lampong – sudul Insulei Sumatera). Suprafața, 356.800 ha (1935). Ocrotite zone muntoase și regiuni joase în cadrul cărora se află păduri, tufărișuri, pajiști, mlaștini și lăculețe. Climatul este umed, ecuatorial, fapt ce a determinat diversificarea vegetației și a faunei. În cadrul vegetației se întâlnește orhideea *Rafflesia arnoldi* cu

- diametrul de 1 m, petale lungi de 50 cm și prevăzute cu pete roșii și albe. Această plantă parazitează rădăcinile speciei *Cissus*. Fauna ocrotită include: elefantul indian, capra de munte (*Rusa equina*), ursul malaiez, tigru, pantera, pisica sălbatică, veverița zburătoare, tapirul vărgat, rinocerul bicorn, 5 specii de maimuțe, fazani, egrete, marabu, șoimi, lilieci, pitoni, șopârle, broasca țestoasă de supă (*Chelonia mydas*), caretul (*Eretmochelys imbricata*). Coasta este cuibărită de mii de salagane (*Collocalia fuciphaga*). [50]
- SUN SCALD**, (fitopat.) arsură de soare frecventă la fructele de tomate, expuse razelor solare, manifestându-se prin pete albe, bine delimitate. [61]
- SUNET**, (fiz.) mișcare ondulatorie a particulelor unui mediu elastic care produce o senzație auditivă. Frecvența s. este cuprinsă între 16Hz și 20.000 Hz, dar condiția de audibilitate presupune și anumite valori ale intensității s. La o frecvență dată există o valoare minimă a intensității sonore la care sunetul mai este auzit (*prag de audibilitate*) și una maximă (*pragul senzației dureroase*). Oscilațiile elastice cu frecvențe mai mici decât cele ale sunetelor se numesc *infrasunete*, iar cele cu frecvențe peste 20.000 Hz se numesc *ultrasunete*. Ultrasunetele sunt puternic absorbite în mediile gazoase și mult mai puțin în lichide. [38]
- SUPAPĂ**, (ind.) organ de mașină montat în dreptul unui orificiu și folosit pentru întreruperea sau restabilirea circuitului unui fluid care trece prin acest orificiu. [13]
- SUPERFOSFAT**, (agrochim.) îngrășământ fosfatic alcătuit dintr-un amestec complex în care componentul principal este fosfatul monocalcic [$\text{Ca}(\text{H}_2\text{PO}_4)_2 \cdot \text{H}_2\text{O}$] însoțit de fosfați bi- și tricalcici, acid fosforic liber și gips. Conține 16-18 % P_2O_5 , în cea mai mare parte solubil în apă. Se prezintă sub formă de praf sau granulat, culoarea variază de la cenușiu la alb, are un miros caracteristic. Este foarte puțin higroscopic, reacția este acidă. Se folosește pe toate solurile și la toate culturile. Obișnuit, se aplică toamna, sub arătura de bază, dar se poate da și sub cultivator înainte sau în timpul semănatului din toamnă sau din primăvară. Se încorporează și pe rândul plantelor. [29]
- SUPERFOSFAT AMONIZAT**, (agrochim.) îngrășământ mineral complex obținut din amoniac anhidru sau solubilizat în apă și superfosfat; îngrășământul conține 2,5% N și 14-20% P_2O_5 . [29]
- SUPERFOSFAT CONCENTRAT**, (agrochim.) superfosfat cu un conținut de peste 25% (adesea 38-50%) P_2O_5 , ca fosfat monocalcic. Se prezintă sub forma unei sări de culoare albă sau ușor gălbuie, alcătuită din granule mici omogene. Este puțin higroscopic și ușor solubil în apă. Modul de folosire și eficiența sunt asemănătoare cu cele ale superfosfatului simplu, pentru cantități echivalente de P_2O_5 . [29]
- SUPERGENĂ**, (genet.) genă cu efecte fenotipice majore, segment cromozomal care nu poate suferi nici un crossing-over (poate fi considerat ca o unitate de recombinare) și se transmite, ca atare, din generație în generație. [18]
- SUPERLINGUAE**, (anat.) doi lobi situați lateral față de hipofaringe și considerați ca resturi ai fostei maxile I. [62]
- SUPERNAPALM**, (milit.) amestec incendiar asemănător napalmului, care arde degajând o temperatură de 1.600-1.700°C. [31]
- SUPERPOZITIONAL**, (zool.) tip de ochi compuși caracteristici insectelor care sunt active noaptea și ziua. Pigmentul din celulele pigmentare se poate concentra astfel încât în omatidii pătrund și raze luminoase provenite de la omatidiile vecine. [62]
- SUPINAT**, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „culcat, etalat pe sol”, aspect întâlnit la scrântitoare (*Potentilla supina*), care are tulpina culcată pe sol. [50]
- SUPINAȚIE**, (fiziol.) mișcarea antebrațului în care palma mâinii efectuează o rotație de 180° și se întoarce în sus, în acest timp radiusul și ulna fiind paralele. [37]
- SUPRAALTOIRE**, (agric.) altoirea unei vițe de vie care a făcut deja obiectul unei altoiri, în scopul îmbunătățirii calității sau reîntregirii plantației viticole. Soiul altoi folosit trebuie să fie din aceeași grupă de soiuri, pentru a nu se modifica structura sortimentală. [49]
- SUPRAAMENDARE**, (agrochim.) administrarea unor cantități prea mari de amendament calcic, având drept urmare insolubilizarea microelementelor (cu excepția Mo), determinând apariția unor deficiențe nutritive la plantele cultivate. [29]
- SUPRAAPRECIERE**, (soc.) evaluare peste nivelul real al trăsăturilor, însușirilor, aspectelor unui obiect, fenomen, lucrare, persoană sau a propriei persoane. [32]
- SUPRACLEITRUM**, (anat.) os de membrană la fiecare extremitate dorsală a centurii scapulare de la peștii osoși. Frecvent este articulat cu post-temporalul, încât centura scapulară este în legătură cu craniul. [37]
- SUPRACOMPENSARE**, (psih.) procedeu descris de Freud, constând în a prelua din conștiință contrariul reprezentării sau al afectului inconștient. Este manifestarea procesului de contrainvestire și acest concept este aproape de cele de formațiune reacțională și de reparație. [28]
- SUPRADOMINANȚĂ**, (genet.) condiție ca un heterozigot, pentru un locus dat, să fie avantajat selectiv. [19]
- SUPRADOTAT**, (soc.) copil sau adult care, prin anumite calități (mai ales cu aspect intelectual), depășește cu mult pe cei de o seamă cu el, excelând în unul sau mai multe domenii. [32]
- SUPRAEU** (*superego*), (psihan.) în teoria lui Freud, a treia instanță a personalității, care constituie expresia existenței individului în mediul social; el este

- purtătorul normelor etico-morale, al regulilor de conviețuire socială. [28]
- SUPRAFASTIGIAT**, (bot.) când ramurile laterale erecte ale plantei depășesc în lungime axa principală, aspect întâlnit la *Senecio aquaticus* ssp. *Barbareifolius*. [50]
- SUPRAFAȚA BAZINULUI HIDROGRAFIC** (F), (hidr.) suprafață determinată prin metode grafice și mecanice, ultimele fiind cele mai rapide. Linia cumpenei apelor indică marginea unui râu. Ea delimitează prin conturul său S B H. [50]
- SUPRAFAȚA BAZALĂ** (bot.), suprafața tulpinilor plantelor la nivelul solului pentru plantele ierboase și arbustive și la 1,30 m deasupra solului pentru arbori; **s. de evidențiere**; **s. permanentă**, suprafața destinată unor cercetări de lungă durată; **s. de probă**, suprafața în care se execută o cercetare, o inventariere etc. [15]
- SUPRAFAȚA DE PROBA**, (for.) suprafață din cuprinsul unui arboret unde se fac măsurători și determinări privind reușita culturilor, caracteristicile staționale sau biocenotice. **S. de p.** poate avea caracter ecologic, funcțional, biometrist, botanic, cinegetic, genetic, sivotehnic, amenajistic etc. [11]
- SUPRAFAȚA DE RASPUNS**, (agric.) plan de regresie, exprimă variația producțiilor agricole în funcție de doi factori de vegetație, într-o experiență bifactorială. [29]
- SUPRAFAȚA DE RECOLTARE**, (pedol.) suprafață de sol cu proprietăți asemănătoare din punct de vedere al scopului urmărit, constituită în cadrul operațiilor de recoltare a probelor de sol. [29]
- SUPRAFAȚA DE TAIERÉ**, (for.) porțiuni de pădure destinată exploatarei și regenerării într-un interval de timp limitat. Ea are formă variabilă (bandă, ochi etc.) și mărime diferită (subparcelă, parcelă, grup de parcele). [11]
- SUPRAFAȚA FOLIARĂ**, (agric., silv.) **1.** Suprafața tuturor frunzelor de la un butuc de viță-de-vie sau de la orice plantă. [49] **2.** Suprafața tuturor frunzelor dintr-un arboret pe unitatea de suprafață. [4] **3.** Suprafața tuturor frunzelor unei culturi/ha. [40] **4.** Suprafața foliară luminată a unei plante sau a unei culturi = suprafața frunzelor neumbrite de organe proprii. [40]
- SUPRAINFECTIE**, (med. u. și vet.) infecție suprapusă peste o stare de boală inițială, determinată de germeni infecțioși, datorată unui alt tip de agent etiologic decât cel generator al maladiei primare. [33]
- SUPRAÎNCĂLZI** (a), (ind.) a încălzi un lichid sau vapori la o temperatură mai înaltă decât temperatura de fierbere a lichidului respectiv sau, corespunzător, a încălzi un metal sau aliaj la o temperatură la care se formează o structură cristalină nouă. [13]
- SUPRAPĂȘUNARE**, (ecol.) consumul vegetației de către animalele ierbivore până la punctul în care ea nu se mai poate reface sau refacerea are loc cu o intensitate mult mai redusă decât cea în care se consumă, se paște. [23]
- SUPRAPESCUIT**, (pisc.) prinderea de cantități excesive de pești, ce duce la o scădere a numărului de reproducători și, implicit, la scăderea capacității reproductive, urmată de imposibilitatea de a compensa pierderile de efectiv piscicol suferite prin pescuit. [10]
- SUPRAPOPULARE**, (ecol.) situația în care numărul de oameni de pe un teritoriu nu poate folosi în mod adecvat resursele disponibile și cărora le scade standardul de viață. [24]
- SUPRAPRĂDĂTORI**, (ecol.) specii de animale din categoria prădătorilor, care se hrănesc cu alți prădători. [2] → **CARNIVOR SECUNDAR**
- SUPRARECESIVĂ, alelă ~**, (genet.) despre o alelă care are acțiune letală în doză dublă; în stare heterozigotă aceeași alelă mărește viabilitatea purtătorilor (prin comparație cu cea sălbatică). [20]
- SUPRASATURAȚIE**, (chim.) fenomen prezentat de soluțiile anumitor substanțe care pot fi răcite la temperaturi mai joase decât cele pentru care concentrația în substanță reprezintă concentrația de saturație, fără ca substanța să se separe din soluție. Scuturarea soluției sau adăugarea unui cristal provoacă cristalizarea substanței din soluție. [29]
- SUPRASCAPULA**, (anat.) os sau cartilaj atașat la fiecare scapulă pe latura sa dorsală. La broască este un element scheletic distinct. La mamifere este foarte mult redus. [37]
- SUPRATENSIUNE**, (ind. energ.) orice tensiune, dependentă de timp, între un conductor de fază și pământ sau între conductoarele de fază, a cărei valoare sau ale cărei valori de vârf depășesc valoarea de vârf $U_m \sqrt{2}/\sqrt{3}$, respectiv $U_m \cdot \sqrt{2}$, corespunzătoare tensiunii celei mai ridicate pentru echipament. [59]
- SUPRATENSIUNE DE COMUTAȚIE**, (ind. energ.) supratensiunea fază-pământ sau între faze care apare într-un punct dat al rețelei datorită unei operații de comutare, a unui defect sau a altor cauze și a cărei formă poate fi asimilată în ceea ce privește coordonarea izolației cu cea a impulsurilor standardizate utilizate pentru încercările cu impuls de tensiune de comutație. [59]
- SUPRATENSIUNE DE TRĂSNET**, (ind. energ.) supratensiunea fază-pământ sau între faze care apare într-un punct dat al rețelei datorită unei descărcări atmosferice sau unei alte cauze și a cărei formă poate fi asimilată, în ceea ce privește coordonarea izolației, cu cea a impulsurilor standardizate utilizate pentru încercarea la impuls de tensiune de trăsnit. [59]
- SUPRATENSIUNE ELECTROLITICĂ**, (fiz.) sporul minim de tensiune la un electrod (față de tensiunea minimă necesară electrodului normal de H_2), pentru ca într-un fenomen de electroliză să se producă degajarea de gaze la acel electrod. Supratensiunea este un fenomen de polarizare provocat de stratul gazos rău conducător, format în jurul electrodului, ca și de micșorarea secțiunii de trecere a curentului prin

- electrolit de către bulele de gaz prezente în masa electrolitului. [29]
- SUPRATENSIUNE TEMPORARĂ**, (ind. energ.) o supratensiune sub forma unor oscilații neamortizate sau slab amortizate între fază și pământ sau între faze, care apare într-un punct dat al unei rețele, pentru o durată relativ mare. [59]
- SUPRAVEGHERE ECOLOGICĂ** → MONITORING ECOLOGIC
- SUPRAVIETUIRE**, (ecol.) totalitatea activităților unei populații pentru a-și asigura continuitatea la nivel de specie. [24]
- SUPRESOR**, (genet.) genă (mutantă) care restaurează sau aduce aproape la nivelul normal funcția unei alele mutante inactivate de la un alt locus. [19]
- SUPRIMARE**, (psih.) în domeniul condiționării, reducere parțială sau totală a debitului de răspunsuri operante obținute în prezența unui stimul avertizor, a unui eveniment aversiv inevitabil sau în prezența unui stimul asociat în prealabil, într-o fază distinctă a experienței, cu un eveniment aversiv inevitabil. [28]
- SUPURAȚIE**, (med. u. și vet.) exsudație purulentă a unei plăgi. [33]
- SURDITATE**, (med. u. și vet.) pierdere parțială sau completă a auzului. După localizarea cauzei, există surditate de transmisie (afectarea conductului auditiv extern sau a urechii medii), surditate de percepție (leziuni la nivelul urechii interne sau pe calea nervului acustic) sau surditate mixtă (combinarea primelor cauze). Poate fi ereditară sau dobândită (traumatisme obstetricale, infecții, meningite etc.). [21]
- SURDOLOGIE**, știință de ramură a defectologiei, care se ocupă cu studierea tulburării auzului cu toate consecințele sale de ordin medical, fiziologic, psihologic, pedagogic, social. [32]
- SURDOMUTITATE**, (med. u.) afecțiune caracterizată prin pierdere totală a auzului și imposibilitatea deprinderii normale a limbajului. Poate fi congenitală sau dobândită. [60]
- SURDOPSIHOLOGIE**, ramură a psihologiei speciale care studiază particularitățile și legitățile specifice ale dezvoltării psihice a deficienților auditivi, precum și aspectele psihologice ale procesului de instrucție și de educație a lor. [32]
- SURF CU VELE**, (sp.) ramură mai nouă a sporturilor nautice, care constă în plutirea pe ape, folosind forța vântului, cu ajutorul unei mici scânduri de lemn (surf), prevăzută cu un catarg pe care este întinsă o velă. Acest fel de a naviga, puțin costisitor, a cucerit încă de la început un număr mare de tineri. Primii „îndrăzneți“ care au practicat acest fel de navigație au fost sportivii norvegieni. [53]
- SURFING**, (sp.) sport nautic de origine polineziană, practicat în special pe coastele Oceanului Pacific, care constă în menținerea în echilibru (în picioare) un timp cât mai lung și executarea unor manevre spectaculoase (viraje, piruete etc.), pe un acvoplan (scândură plutitoare), în condițiile unei ape cu valuri mari. [53]
- SURMENAJ**, (psih.) stare de oboseală accentuată și prelungită care nu poate fi înlăturată de la o perioadă de muncă la alta, deci în condiții obișnuite de lucru și de repaus. Poate evolua către o stare gravă, care are nevoie de un tratament special și îndelungat. [28]
- SURPARE**, (geomorf.) scădere lentă și progresivă a nivelului unui sol ca efect al exploatărilor subterane de substanțe minerale utile sau ca urmare a unor mișcări naturale de teren. [3]
- SURSA**, loc unde se produce, unde se poate găsi sau de unde se propagă ceva; sediul sau obârșia unui lucru. [13]
- SURSA DE APA POTABILĂ**, loc unde se găsește și de unde se poate procura apa de băut. Cele mai bune calități le au pânzele freatice, urmate în ordine de apele de suprafață din râuri, lacuri de acumulare și lacuri. Râurile și lacurile de acumulare sunt utilizate cel mai frecvent în acest scop. De pildă, apa potabilă a Bucureștiului provine în procent de cca 80% din râurile Dâmbovița și Argeș, iar restul de cca 20% din pânzele freatice. [50]
- SURSA DE INFECȚIE (inocul)**, (fitopat.) plante bolnave și resturile lor în/pe care se află patogenii (virusurile, bacteriile, ciupercile) sub diferite forme, capabile să se răspândească și să producă îmbolnăvirea altor plante. Ea constituie un focar (vatră) de infecție. [61]
- SURSA DIFUZA**, (pol.) locul de deversare a unor poluanți necontrolați; poluanți care se scurg direct pe teren prin deversări necontrolate. [23]
- SURSE PUNCTIFORME**, (pol.) locuri precise de deversare a unor poluanți proveniți de la fabrici, uzine, mine, rafinării, așezări umane etc. [24]
- SURUGATOXINA**, (toxicol.) toxină extrasă din gasteropodul marin carnivor *Babylonia japonica*, cu structură constituită din unirea unui bromindol și a unui derivat pteridinic. Această toxină produce la consumatorii melcului tulburări vizuale, iar la om tulburări de vorbire. [41]
- SUSAI** (*Sonchus arvensis*, fam. Asteraceae/ Compositae), (agric.) plantă perenă cu drajoni, considerată buruiană problemă pentru culturile agricole. Prezintă rizom puternic, repent, cilindric, lat 1 cm. Frunze lanceolate, cele tulpinale-runcinate, cordate la bază, cele superioare-întregi. Involucru împreună cu pedunculii glandulos-vilos. Se întâlnește pe terenuri cultivate și necultivate, în semănături, pârlage, tufişuri. Înfloreste în iulie-august. Sensibilă la: clopiralid, oxifluorfen, MCPA-Na, metolacior, metosulam, clorsulfuron, fluroxipir, fluroxipir + acid 2,4D, MCPA + diclorprop-P, acid 2,4D + metosulam, tribenuron metil + tifensulfuron metil, glifosat, glufosinat de amoniu. [51]

SUSAI ASPRU (*Sonchus asper*, fam. *Asteraceae/Compositae*), (agric.) plantă anuală de primăvară-vară, considerată buruiană problemă pentru culturile agricole. Frunzele, tulpinile superioare auriculat-cordate, auriculele rotunjite. Tulpina glabră sau glanduloasă. Frunze subdivizate lobate sau runcinate, spinos dințate. Înflorește în iunie-octombrie. Se întâlnește în locuri cultivate. Sensibilă la: erbicide *idem* susai. [51]

SUSAI MOALE (*Sonchus oleraceus*, fam. *Compositae*), (agric.) plantă anuală de primăvară sau de toamnă, considerată buruiană problemă pentru culturile agricole. Achenele transversale-rugoase, fin-zimțate pe margine. Frunze superioare cu bază sagitală, amplexicaule. Se întâlnește ca buruiană comună în grădini, semănături, ruine. Înflorește în iunie-octombrie. Inflorescență, calatidiu. Sensibilă la: erbicide *idem* susai. [51]

SUSCEPTIBILITATE, (patol.) incapacitatea unui organism de a declanșa reacții suficient de eficiente de apărare împotriva unui agent patogen pentru a bloca invadarea acestuia; în consecință, patogenul se dezvoltă în organismul respectiv (gazda) pe care-l îmbolnăvește. [69]

SUSPENSIE¹, (fiz.) sistem format din două faze în echilibru, dintre care una, faza dispersă, este solidă, iar a doua, mediul de dispersie, este lichidă sau este un gaz. Faza dispersă are o viteză foarte mică de sedimentare. [29]

SUSPENSIE², (ind.) 1. Fel de susținere a părții mobile a unui instrument. 2. Legătura elastică sau flexibilă între un sistem tehnic și elementele pe care se sprijină. [13]

SUSPENSII, particule din masa apei cu dimensiuni de peste 100 nm. [10]

SUSPENSOR, care susține un organ. 1. (micol.) Porțiune a zigoforului care nu a intrat în structura gametangeliu; are rol de a ancora gametangele la hifa generatoare (la ciupercile din clasa *Zygomycetes*: ex., mucegaiul alb; mucegaiul negru). S. pot fi identici din punct de vedere morfologic (*izogami*) sau diferiți (*heterogami*). [69] 2. (bot.) Formațiunea anexă a embrionului la plante, cu rolul de a-l fixa în endosperm și de a extrage sau suga din ele substanțe nutritive necesare proceselor metabolice vitale. Derivă din polul inferior al proembrionului. Întâlnit la plantele angiosperme, dicotiledonate și monocotiledonate. Poate avea formă masivă sau a unui filament celular simplu sau ramificat. Prin alungire, afundă embrionul în profunzimea endospermului și a nucelui. Mărimea, forma și structura lui variază între grupele taxonomice și chiar în cadrul aceleiași grupe taxonomice. De ex., fam. *Fabaceae* are specii la care s. lipsește (reprezentați ai sfam. *Mimosoideae* și ai tribului *Hedysareae*), specii la care s. este rudimentar, constând din 3-4 celule

(*Trifolium* sp.), specii la care este alungit, filamentos, format din mai multe celule așezate linear (*Ononis* sp.), specii cu s. alungit, dar masiv (*Medicago* sp., *Phaseolus* sp., *Trigonella* sp.) și specii cu s. de formă globuloasă, alcătuit din celule mari, sferice. Speciile din fam. *Rubiaceae*, *Crassulaceae*, *Papaveraceae* (sfam. *Fumaroideae*) au s. haustorial. Acesta are forma unui filament multilobat, ramificat la primele două familii și relativ masiv la ultima familie. [50]

SUȘA¹, (microbiol.) barbarism folosit de unii autori în locul termenului „tulpină“ ca infrataxon la microorganisme. [61]

SUȘA², (ecol.) populație inițială, apărută într-un mediu bine definit, care poate da naștere la numeroase generații identice și în alte biocenoze. [2]

SUTLEJ, râu în Asia, izvorăște din Podișul Tibet traversează China, India și Pakistan, fiind afluent al Indusului. Are 1.500 km lungime și 395.000 km² suprafață. [25]

SYDENHAM, (med. u.) formă de manifestare a meningoencefalitei din cadrul reumatismului articular acut. [60]

SYLT, rezervație naturală situată în Germania (insula Sylt din Marea Nordului). Suprafața, 20.700 ha (1968). O parte din teritoriul rezervației (3.120 ha) reprezintă locul pentru refugii ornitologice. Mai există o rezervație de dune (2.027 ha), parțial mobile. Pe teritoriul rezervației cuibăresc foarte multe specii de păsări dintre care: pescărușul argintiu, pescărușul râzător, ciocântorsul, nagâțul, fluierarul cu picior roșu, chiră de baltă, cârsteiul de baltă, creștetul pestriț, rața fluierătoare, rața sunătoare, rața moțată, rața cu cap castaniu, lebăda mută, fugaci, eretele sur etc. [50]

SYMMETRODONTA, (zool.) mamifere extinse din perioadele triasic și cretacic, caracterizate prin prezența pe dinții molari a 3 cuspidate așezate în triunghi. [37]

SYNAPSIDA, (zool) subclasă cu vertebrate care au craniul cu o singură fosă temporală inferioară, de fiecare latură. Synapsidele includ reptile fosile (*pelicosaurieni*, *terapside*) și mamifere. [37]

SYNCHONIE, (pisc.) denumirea stării de înfometare pe care o capătă peștii migratori, când pătrund în râuri pentru reproducere. [10]

SYNTAX ERROR, (inform.) eroare în utilizarea sintaxei unui limbaj; un enunț care violează una sau mai multe reguli ale limbajului. [6]

SYSTEM DISK, (inform.) disk care conține un sistem de operare și poate fi folosit pentru bootarea calculatorului. [6]

SZEGED-FEHÉRTÓ, rezervație naturală situată în Ungaria. Suprafața, 1.450 ha (1939). Protejează cel mai mare lac de carbonat de sodiu din Câmpia Ungară. În acest loc trăiesc din primăvară până în toamnă 245 de specii de păsări migratoare, dintre care unele își au acolo limita nordică (ciocântorsul, piciorongul). Ocrotește multe plante exotice. [50]

ŞA¹, (zootehn.) harnaşament ce se pune pe spinarea calului și permite practicarea echitației. [34]

ŞA², (geogr.) sector mai coborât al unei culmi de munte sau de deal, încadrat între două sectoare mai înalte; ia naștere în urma eroziunii regresive de la obârșiile văilor de pe cei doi versanți, prin eroziune diferențială, prin captări, prin confluență glaciară. [25]

ŞACAL (*Canis aureus*, fam. *Canidae*), (zool.) mamifer de pradă originar din India de unde s-a răspândit în Orientul Mijlociu și în Peninsula Balcanică. Ca mărime și formă se situează între lup și vulpe. Are culoarea mai roșcată decât a lupului, bătând spre auriu. Greutatea corpului, 10-15 kg. Este un animal de amurg și noapte. Seara urlă pentru a-și aduna tovarășii de vânătoare din timpul nopții în căutare de hrană. Hrana constă în rozătoare, cadavre și animale domestice (păsări de curte, porci); nu cruță nici vânatul pe care îl poate prinde. Consumă și vegetale, mai ales fructe. Cu toate că este dăunător, fiind însă foarte rar, este tolerat în fauna noastră, fiind interzisă vânatoarea în perioada septembrie-aprilie. [42]

ŞAH, (sp.) joc disputat între doi adversari, care, mutând alternativ piesele (după anumite reguli) pe o tablă împărțită în careuri, urmăresc imobilizarea regelui. Jocul de ș, a apărut la sfârșitul secolului al V-lea d. Hr. în India sub denumirea de „ciaturanga“. Prin practicarea jocului de ș, (supranumit „sportul minții“) se dezvoltă gândirea creativă, capacitatea de anticipație, perspicacitatea etc. [52]

ŞALAZION, (med. u.) inflamație cronică granulomatoasă a glandelor sebacee de la nivelul pleoapelor. [60]

ŞALAU (*Stizostedion lucioperca*, fam. *Percidae*), (ihtiol.) pește răpitor dulcicol sau salmastru cu corp ușor comprimat lateral, de 40-70 cm lungime și greutate de 1-4 kg, rar de 1-1,2 m lungime și greutate de 8-15 kg, colorat în cenușiu-verzui, cu 8-13 dungi mai întunecate pe părțile dorsală și laterale, iar pe abdomen alb. Aripioarele dorsală și caudală sunt pigmentate cu mici pete negricioase. Capul mare este comprimat lateral, gura este largă, prevăzută cu dinți de mărimi diferite. Este un pește de adânc, loc pe care-l

părăsește când pornește în căutarea hranei sau pentru reproducere. În tinerețe se hrănește cu plancton și cu crustacee inferioare. Înainte de a împlini 1 an devine răpitor și se hrănește cu obleți, guvizi, roșioare, raci, broaște, uneori chiar cu propria progenitură. Masculii ajung la maturitatea sexuală la vârsta de 2-3 ani, iar femelele la 3-4 ani. Icrele sunt lipicioase. Depunerea icrelor (50.000-300.000) are loc de la sfârșitul lunii martie până la sfârșitul lunii aprilie când temperatura apei este de 8-16°C. Ele sunt depuse pe fundul bazinului, pe pietre, plante acvatice sau mici gropițe săpate cu ajutorul cozii. Icrele sunt depuse grămadă formând un cuib. Carnea este albă, deosebit de gustoasă, cu puține grăsimi. Pescuitul industrial se face cu năvoade și vârșe. Undițarii folosesc momeli naturale și artificiale (năluci). Anual în România se pescuiesc 600.000-1.500.000 kg. Este întâlnit în Dunăre, în bălțile dunărene, în râurile mari, în lacurile litorale și în cele interioare. Preferă fundul pietros, nisipos sau argilos. Răspândit în apele stătătoare curate sau lent curgătoare din Europa Centrală și Răsăriteană, Asia Mică, Marea Caspică, Marea de Aral și Marea Baltică. [10]

ŞALĂU VĂRGAT (*Stizostedion volgense*, fam. *Percidae*), (ihtiol.) pește răpitor, dulcicol, corp ușor comprimat lateral, de aproximativ 40 cm lungime, greutate 1-2 kg, colorat cenușiu-verzui cu 8 dungi transversale negre pe spate, iar abdomenul alb. Capul mai scurt dar mai înalt ca la șalăul comun, prezintă solzi pe opercul, gura mare prevăzută cu dinți de aceeași mărime. Linia laterală se prelungește pe radiile înotătoare caudale. Depune icrele la sfârșitul lunii mai. Răspândit în bazinul hidrografic al Dunării, Nistrului, Volgăi, Donului și Uralului. [10]

ŞANFRENA (a), (ind.) a executa, manual sau cu ajutorul unei mașini, o fațetă oblică la extremitatea unei găuri cilindrice sau la marginea unei suprafețe plane, a unei piese, pentru a înlătura muchiile ascuțite. [13]

ŞANTIER DE EXPLOATARE, (for.) unitate teritorială în organizarea tehnică a exploatării lemnului. Cuprinde suprafața, instalațiile, construcțiile, amenajările necesare,

precum și parchetul de exploatare, căile de colectare, platforma primară. [42]

ȘARGĂ, (zootehn.) culoare compusă, binară, întâlnită la cal, rezultată din combinația: păr de acoperire de culoare galbenă și păr de protecție (din zonele coamă, coadă, extremități) de culoare neagră. [34]

ȘARIAJ, (geol.) procesul de încălecare pe sute de kilometri a unor formațiuni geologice autohtone de către pânze alohtone; după formarea și exondarea pânzei eroziunea o fragmentează și rămân în loc klippele, petice de acoperire separate de petice de autohton (fereastra tectonică). [25]

ȘARPELE BOA (*Boa constrictor*), (zool.) reptilă din fam. *Boidae*. Este un șarpe frumos. Are lungimea de 4-5 m. Vânează noaptea. Își omoară prada prin strangulare, după ce se înfășoară rapid în jurul ei, apoi o înghite. Se hrănește cu mamifere mici și cu păsări. Este ținut ca animal de casă în magazinele de cereale, unde stârpește rozătoarele. Este ovovivipar și se află răspândit în America de Sud. [50]

ȘARPELE-CU-CLOPOȚEI (*Crotalus horridus*), (zool.) reptilă din fam. *Viperidae*, cu lungimea de 1,5-2 m. Numele l-a primit de la niște inele cornoase aflate în vârful cozii rămase de la năpârlit. În timpul când se mișcă, acestea, lovindu-se între ele, produc un sunet. Este un șarpe leneș. Nu atacă decât animalele ce îi servesc ca hrană. Dacă este lăsat în pace nu mușcă. Masculul are culoarea neagră-catifelat, iar femela un colorit galben cu dungi transversale de culoare închisă. Se hrănește cu mamifere mici, păsări și broaște pe care le înghite vii. Este răspândit în America de Nord, de la Golful Mexic până la 46° latitudine nordică. [50]

ȘARPELE-CU-OCHELARI (*Naja tripudians*), (zool.) reptilă cu lungimea de 1,40-1,80 m. Face parte din fam. *Elapidae*. I se mai spune cobra. Când este iritat își ridică vertical o treime a corpului și o lățește cu ajutorul coastelor anterioare. Capul rămâne în poziție orizontală. Partea lățită poartă un desen negru care seamănă cu niște ochelari, de unde îi vine și numele. Nu are un biotop anumit, circulă peste tot în căutare de hrană. Se hrănește cu șobolani, șoareci, pui de pasăre, reptile. Nu atacă omul decât atunci când este iritat. Veninul său omoară porumbelul în 3-4 minute, găina în 4-6 minute, câinele în 20 minute, omul în câteva ore. Este răspândit în Asia (India, Thailanda, China de Sud, Indonezia). În Himalaya a fost găsit până la 2.500 m altitudine. [50]

ȘARPELE-CU-OCHELARI EGIPTEAN (*Naja haje*), (zool.) reptilă din fam. *Elapidae*. A fost numit de vechii egipteni „*ara*”, ceea ce înseamnă cel drept în sus, iar de egiptenii de mai târziu „*ureus*”, întruchiparea demnității. Vechii greci și romani îi spuneau „*aspis*”. Are corpul galben ca paiul, lung de 2,2 m. Trăiește în deșerturi și stepe, în șesuri cu vegetație deasă. Înnoată

bine și îi place apa. Este folosit de împlânzitorii de șerpi pentru exhibiții, după ce i s-au scos dinții veninoși. Se hrănește cu șoareci, șobolani, broaște. Omul mușcat de acest șarpe moare în mai puțin de o oră. Este răspândit în Africa de Nord, la sud de Munții Atlas și în Africa de Est până în Natal. [50]

ȘARPELE-CU-ȘIRURI (*Laticauda laticauda*), (zool.) reptilă marină din fam. *Hydrophidae*. Are lungimea până la 1 m cu coada turtită lateral. Se hrănește cu pește și cefalopode mici. În gură are dinți cu șanțuri și venin. Aria de răspândire cuprinde mările tropicale (Oceanul Indian și Pacificul de Vest), între 30° latitudine estică și 150° longitudine vestică. [50]

ȘARPELE DE ALUN (*Coronella austriaca austriaca*, fam. *Columbridae*), (zool.) reptilă din ordinul *Serpentes*. Se întâlnește pretutindeni unde găsește condiții bune de viață. Este ovovivipară. Preferă terenurile uscate și însorite, la margini de pădure și de drumuri cu tufe, zone de stâncărie, buruienisuri, de la câmpie până la 1.500 m altitudine. Se mișcă lent. Se cațără pe arbuști unde se însorește. Devine foarte agresiv când este deranjat, se face colac, șuieră și se repede să muște. Mușcătura lui este inofensivă. Se apără, împroșcând o secreție urât mirositoare produsă de glandele anale. Corp lung până la 70-80 cm, cu solzi dorsali, netezi, dispuși în 19 șiruri longitudinale. Ventral are 153-199 scuturi. Scutul anal divizat. Mai are 41-70 scuturi subcaudale. Spatele este brun sau brun-roșcat, la mascul, iar la femelă, cenușiu-brun, cu două șiruri de pete brun-închis formând un desen longitudinal sau transversal. Există și indivizi cu 4 dungi închise dispuse longitudinal. De la nară, începe o dungă neagră-brună, trece prin dreptul ochilor până la colțurile gurii. Spre cap, abdomenul este alburii, apoi brun sau roșu-cărămiziu la mascul, iar la femelă cenușiu până la negru. Puii au capul negru, iar abdomenul roșu-cărămiziu intens. Se hrănește cu șopârle, rareori cu păsări și mamifere mici. Prada este imobilizată prin încolăcire, o sugrumă și apoi o înghite. La sfârșitul lunii octombrie se retrage în găuri, în locuri destul de ascunse unde intră în amorțire până în luna aprilie, când iese și devine activ. Împerecherea pentru reproducere are loc în aprilie-mai. Acuplarea se face după ce masculul apucă femela de cap, o imobilizează și are loc încolăcirea. Femela depune în lunile august-septembrie 3-15 ouă, din care puii eclozează foarte repede. Au lungimea de 125-180 mm și năpălesc destul de curând. Longevitate 8-10 ani (I. E. Fuhn, 1969). [50]

ȘARPELE DE APA (*Natrix tessellata*, fam. *Columbridae*), (zool.) reptilă ovipară din ordinul *Serpentes*, întâlnită în toată țara, exceptând Moldova. Predomină în Delta Dunării și în Complexul Razelm. Este adaptat la mediul acvatic. Stă mai mult în apă, îndepărtându-se puțin de mal. Adesea pânzăște sub apă pentru a-și captura prada. Se hrănește cu broaște,

mormoloci, țânțari, pești. A fost găsit până la 1000 m altitudine. Are peste 1 m lungime, este zvelt, cu capul lung și îngust. Solzii dorsali sunt puternic carenați. La mijlocul corpului are 19 solzi într-un șir transversal. Ventral are 160-187 scuturi și 48-79 de perechi subcaudale. Anala divizată. În regiunea anală, masculii au modificări ale carenei în formă de nasturi, care îi ajută la imobilizarea femelei în timpul copulației. Spatele este galben-cenușiu, cu cinci șiruri de pete pătrate cu aspect de tablă de șah. Adesea, pe ceață are o pată în formă de V. Pe laturile corpului nu are pete. Abdomenul este alb-gălbui sau roșu-portocaliu, cu pete negre alternante. Înmulțirea are loc în iunie-iulie când femela depune 5-25 de ouă albe, lipite unele de altele și îngropate în același loc. Răspândit în Europa de Sud și Centrală (fără Spania și Franța), Peninsula Balcanică, Asia Mică, Asia Centrală. (I. E. Fuhn, 1969) [50]

ȘARPELE DE CASĂ (*Natrix natrix*, fam. *Columbridae*), (zool.) reptilă din ordinul *Serpentes*, întâlnită pretutindeni unde există apă și broaște. Se mai numește *șarpe de apă*. În general, se găsește pe lângă mlaștini, bălți, lacuri, ape curgătoare (pâraie, râuri), unde găsește hrană. Uneori se îndepărtează de bazinele acvatice și ajunge în pădure, pe câmp, în zone uscate și pietroase. Este semnalat în Deltă, la câmpie și până în regiunea montană la 1100 m altitudine. Are lungimea de 1 m; cel mai mare exemplar capturat a măsurat 1,18 m. Solzii dorsali au carenă longitudinală și sunt dispuși în 19 șiruri longitudinale. Ventral, are 163-183 scuturi, iar subcaudal 53-78 de perechi. Spatele este cenușiu, cu variate nuanțe de la brun la negricios. Poate avea 4-6 șiruri longitudinale de pete negre mici sau fără pete, fiecare solz cu o tivitură albă. Pe laturile spatelui are două dungi paralele longitudinale albe sau gălbui. Poate avea spatele negru, cu mici pete formate din 9-10 solzi cenușii (în Delta Dunării). Pe laturile capului are câte o pată semicirculară galbenă, galben-portocalie, albicioasă sau alb-cenușie, încadrată anterior și posterior de câte o pereche de pete negre. Abdomenul posedă o alternanță de alb și negru (care permite recunoașterea ușoară a speciei). La exemplarele melanice, abdomenul este complet negru. Duce o viață diurnă. Adesea, este observat stând la soare în locuri cu multă vegetație. Se apără prin fugă, refugiindu-se prin crăpăturile solului sau în găurile de la rădăcina arborilor. Surprins lângă mal, se refugiază în apă. Înțoacă bine ținând capul sus. Dacă nu se poate ascunde, atunci ia o poziție de intimidare. Se strânge colac, șuieră puternic umflându-și capul și, în cele din urmă, lovește adversarul cu botul, fără a mușca. Ridicat în mână, emană un lichid urât mirositor din glandele anale. Se hrănește cu broaște, tritoni și ocazional cu pești. Dușmanii lui sunt: păsările acvatice, păsările răpitoare, aricii. Reproducerea are loc la sfârșitul lunii

aprilie și în luna mai. Un număr mare de șerpi masculi și femele formează „gheme“. În acuplare ei se încolăcesc. Toamna mai are loc o încolăcire, dar fără acuplare. Femela depune în iulie-august 11-25 de ouă albe, lipite ciorchine. În același loc pot depune ouă mai multe femele. După 10 săptămâni puii eclozează. Ei au lungimea de 16-19 cm. Pentru iernat, șerpii se îngroapă în sol afânat, în frunzar, sub paie putrede, sub mușchi, la adâncime mică, unde intră în amorțire. Prin aprilie-mai revin la viața activă. Răspândiți în Europa, nordul Africii, Asia Mică, Asia Centrală. Sunt 9 subspecii. (I. E. Fuhn, 1969) [50]

ȘARPELE DE NISIP (*Eryx jaculus turcicus*, fam. *Boidae*), (zool.) reptilă ovovivipară din ordinul *Serpentes*. Întâlnit pe solurile nisipoase sau afânate, unde se poate îngropa repede. Activează în timpul nopții. Ziua stă îngropat în nisip sau se ascunde sub pietre. A fost semnalat doar în Dobrogea, la Cernavodă, Cochirleni, Cărpiniș. Este foarte rar. Corpul este cilindric, lung de 80 cm, de aceeași grosime pe toată întinderea. Capul mic fără gât. Ochii mici, cu pupila verticală, înconjurați de 9-10 solzi mici. Coadă scurtă și terminată rotund. De o parte și de alta a deschiderii anale, are câte o gheară mică, rudiment al membrilor posterioare. Solzii dorsali sunt mici și dispuși în 40-50 de șiruri longitudinale. Scuturile ventrale sunt înguste, dispuse în 163-200 de șiruri transversale. Adulții au partea dorsală gălbuiă sau cenușiu-deschis, cu pete brun-închis, mari și cu numeroase puncte mici negre. Capul este cenușiu, cu temporalele albe. Abdomenul este gălbui, pătat cu negru. Exemplarele tinere au spatele negricios cu două șiruri de pete albe; abdomenul este alb pătat cu negru. Se hrănește cu șoareci, șopârle, melci. Reproducerea are loc în iulie. Femela depune 6-12 ouă din care ies imediat pui. Specie declarată monument al naturii și ocrotită prin lege. [50]

ȘARPELE DE STICLĂ (*Anguis fragilis*, fam. *Anguidae*), (zool.) reptilă ovovivipară din ordinul *Sauria*, prezent în toate pădurile de munte, de deal și de câmpie. Lipsește în Dobrogea. Se mai numește năpârcă. Preferă locurile însorite, suficient de umede, de la liziera pădurilor, livezile și pășunile. Apare dimineața și spre seară sau pe ploaie. Stă ascuns printre pietre, bușteni sau sub căpițele de fân. Corp lung de 50 cm, serpentiform. Are ochi cu pleoape mobile. Coadă este de două ori mai lungă decât corpul. Pe cap (pileus) există scuturi mari, dispuse simetric. Pe partea dorsală este arămiu, brun-cenușiu sau albăstrui-cenușiu. Abdomenul este negru sau cenușiu-închis. Se hrănește cu râme și limacși. Nu mușcă niciodată pentru a se apăra. Când vine timpul rece, se retrage în găuri sau la rădăcina copacilor unde intră în amorțire până primăvara. Reproducerea are loc în timpul verii. În

perioada acuplării, masculul mușcă femela de ceafă și o imobilizează. În lunile iulie-august se nasc 5-26 de pui de 8-9 cm lungime. Longevitate, 46 de ani. Genul este răspândit în nord-vestul Africii, vestul Asiei. (I. E. Fuhn, 1969) [50]

ȘARPELE LUI ESCULAP (*Elaphe longissima longissima*, fam. *Columbridae*), (zool.) reptilă din ordinul *Serpentes*. Întâlnit în toate provinciile țării noastre, acolo unde găsește condiții favorabile de trai. Preferă pădurile cu teren uscat și porțiunile însorite, rariștile de foioase cu luminișuri, coastele stâncoase cu tufișuri, ruinele invadate de vegetație. Se mișcă lent, dar se cațără foarte bine în copaci. Când este prins, se repede furios și mușcă. Lungimea lui este până la 2 m. Aspect zvelt, capul mic și îngust, coada lungă și subțire. Pe spate solzii sunt netezi, ușor carenați spre coadă, dispuși în 23 de șiruri, rar 21. Ventral are 212-248 de scuturi carenate pe laturi. Scutul anal este divizat; are 60-91 de perechi subcaudale. Spatele este brun-deschis, brun-închis, brun-cenușiu, cu mulți solzi dungați în lung cu alb. Pe laturile capului are două pete gălbui. Abdomenul este alb-gălbui. Se recunoaște mai ales după dunga închisă dintre ochi și colțul gurii, care îi este caracteristică. Uneori apar indivizi complet negri. Șerpii tineri au pete brun-închis pe spate, iar pe laturile corpului sunt pete colorate în galben și negru. Hrana este diferențiată în funcție de vârstă. Tinerii și semiadulții se hrănesc cu șopârle, iar adulții cu rozătoare (șoareci, șobolani) și insectivore (cârțițe). Atacă păsările și cuiburile lor cu ouă. Dispare pentru iernare încă din septembrie și apare în aprilie. Îi place căldura. Împerecherea pentru reproducere are loc în lunile mai-iunie. Masculul apucă femela cu gura de ceafă, o imobilizează, se încolăcește în jurul corpului ei și are loc copulația. Fecundația este internă. La o lună după acuplare, femela depune 5-8 ouă albe, alungite, în locuri ascunse. Puii eclozează în luna septembrie și au o lungime de 22-25 cm. Răspândit în Europa, lipsește în Anglia, cea mai mare parte a Peninsulei Iberice, în țările Scandinave, în jurul Mării Caspice, în Turcia, Armenia, Caucaz. (I. E. Fuhn, 1969) În România această specie este ocrotită prin lege. [50]

ȘARPELE RAU (*Coluber jugularis caspius*, fam. *Columbridae*), (zool.) reptilă din ordinul *Serpentes*. Întâlnit în silvosferă în locuri uscate și călduroase. Preferă liziera pădurilor, tufărișurile, coastele sau viroagele cu loess sau stâncile unde există vegetație arbustivă sau arborescentă. Are până la 2 m lungime, coadă lungă și subțire. Capul oval, ochii mari, botul rotunjit. Solzii dorsali cu două găurele la vârf sunt dispuși în 19 șiruri longitudinale (rar 17 sau 21). Pe partea ventrală are 160-221 de scuturi și 87-131 de perechi subcaudale. Spatele este cafeniu, brun-gălbui sau brun-cenușiu cu o dungă mediană longitudinală

deschisă pe fiecare solz. Scuturile de pe cap (pileus) sunt de culoare închisă, cu laturile gâtului uneori portocalii. Abdomenul este galben. Exemplarele tinere sunt brune sau cenușii cu pete închise. Se hrănesc diferit în funcție de vârstă. Tinerii, cu șopârle de ziduri (*Lacerta muralis*) și cu gușteri (*Lacerta viridis*), iar adulții, cu hârciogi și popândăi. Pentru prinderea prăzii are o viteză uluitoare. Apucă prada cu gura și o sugrumă prin încolăcire apoi se desprinde și o înghite. Este cel mai rapid șarpe de la noi, alunecând cu viteză săgeții. Se urcă și pe arbori cu mare iuțeală unde dispăre în frunziș. Este un șarpe agresiv (mai ales masculii). Atacă la față sau la mână. Mușcătura nu este veninoasă, dar este dureroasă, sângerează și se poate infecta. La păscut, oile sau vacile sunt mușcate de bot. Acesta este un comportament de intimidare a adversarului pe care îl imobilizează, îl înfricoșează, creându-și răgazul necesar fugii. Dimorfismul sexual este evident: masculii sunt mai mari decât femelele, au capul mai mare, mai puține scuturi ventrale (sub 196) și mai multe subcaudale. Pentru reproducere, împerecherea are loc în luna mai. Masculul mușcă femela de cap, o imobilizează, își împletește coada de a ei și desăvârșește copulația. La sfârșitul lunii iunie începutul lunii iulie, femela depune în locuri ascunse 5-12 ouă. Răspândit în sudul Poloniei, Ungaria, România, Iugoslavia, Albania, Bulgaria, Grecia, vestul Turciei (I. E. Fuhn, 1969). În România această specie este ocrotită prin lege. [50]

ȘARPELE-REȚEA (*Python reticulatus*), (zool.) reptilă din fam. *Boidae*, cu lungimea până la 10 m. Este denumit de malaiezi ular Sawa. Poartă pe corp desene negre în benzi și pete, pe un fond de culoare galben-castaniu. Se hrănește cu mamifere pe care le omoară prin constricție, încolăcindu-se în jurul lor. Înghite câte o antilopă întregă. Răspândit în insulele malaieze. [50]

ȘARPELE-TIGRU (*Python molurus*), (zool.) reptilă din fam. *Boidae*, cu lungimea de 3,5-4 m sau mai mult. I se mai spune șarpele uriaș. Se hrănește cu mamifere pe care le omoară prin constricție. După ce a depus ouăle, se încolăcește în jurul lor în timpul perioadei de dezvoltare, care durează cca 2 luni. Este răspândit în sudul Indiei, unde este folosit uneori pentru dresaj. [50]

ȘASIU, (ind.) cadru rigid de rezistență care se montează pe osiile unui vehicul cu tracțiune mecanică și care susține caroseria. [13]

ȘCOALĂ, instituție publică în care un grup de elevi participă la procesul de învățământ, și, prin extindere, ansamblul profesorilor și al elevilor din această instituție. [28]

- ȘCOALĂ DE VIȚE**, (agric.) cultura în câmp a butașilor altoiți și nealtoiți, dar forțați, pentru a se înrădăcina și fortifica. [49]
- ȘSELF**, (geogr.) suprafața submersă a continentului care înclină lin între țărm și taluzul continental (până la – 200 m adâncime); morfologia este influențată de activitatea agenților din domeniul continental. [25] → PLATFORMĂ CONTINENTALĂ
- ȘENAL**, albia unui fluviu sau râu mare. [10]
- ȘES ALUVIAL**, (geogr.) suprafața relativ netedă formată prin depunerea de aluviuni, cu aspect general de câmpie cu altitudini reduse și pante line. [25]
- ȘIBLEAC**, (bot.) tufăriș submediteranean, obișnuit secundar, format din arbuști termofili. [15]
- ȘINDRILA**, (for.) sortiment de lemn obținut prin despicarea radială a capetelor de bușteni, utilizat în construcții tradiționale, rurale, la învelitori. Șindrila are secțiune trapezoidală, uluc longitudinal de îmbinare, lungimea de 90-130 mm și grosimea 3-15 mm. Pentru mărirea durabilității se impregnează cu bitum, carbolineum, creuzot, gudron etc. [42]
- ȘIP** (*Acipenser sturio*, fam. *Acipenseridae*), (ihtiol.) pește marin, bentonic, potamotoc, corp de 2-3,5 m lungime, acoperit cu 9-15 scuturi dorsale, 24-36 scuturi laterale și 8-14 scuturi ventrale. Cele de pe laturile corpului sunt înalte și imbricate. Printre scuturi se găsesc plăcuțe stelate de formă romboidală așezate în rânduri oblice. Capul este prevăzut cu un rostru triunghiular, cu vârful rotunjit, care ventral posedă patru mustăți simple. Gura este dispusă inferior și are buza de jos întreruptă. Coloritul corpului este cenușiu-gălbui pe spate și cu pete verzui, abdomenul este alb-gălbui. Este migrator. Face călătorii în cârduri mici sau izolate, urcând în partea superioară a fluviilor. Masculul ajunge la maturitatea sexuală la vârsta de 6-8 ani, iar femela la 7-9 ani. O femelă în greutate de 100 kg depune până la 7.000.000 icre. Trăiește în Oceanul Atlantic (litoralul european), Marea Baltică, Marea Caspică și Marea Neagră. [10]
- ȘIR** (a_n), (mat.) o funcție reală (complexă) definită pe \mathbb{N} . [48]
- ȘIR CLEME**, (ind.-energ.) ansamblu de elemente de conectare a conductoarelor electrice care fac legătura între echipamentele dintr-un panou (stelaj, dulap, cutie de conexiune) și restul instalațiilor, amplasate exterior acestui panou. [59]
- ȘIROIRE**, (hidrol.) scurgere rapidă a apei de ploaie sau provenite din topirea zăpezii de pe versanți. Se separă următoarele forme: șiroire difuză, șiroire în rigole, șiroire în pânze, șiroire concentrată. [50]
- ȘISTOZITATE**, (geol.) proprietatea rocilor metamorfice și sedimentare de a se desface în plăci pe diferite planuri paralele. [25]
- ȘISTURI**, (geol.) roci cu un grad diferit de metamorfozare, specifice pentru marile lanțuri muntoase. [25]
- ȘIȘTAR**, (zootehn.) vas de lemn sau metal cu gura mai largă, folosit la muls laptele sau cu alte utilizări în prelucrarea laptelui. [34]
- ȘIȘTĂVIREA SEMINTELOR**, (fitopat.) contractarea și zbârcirea semintelor din cauza unor boli produse de patogeni sau a condițiilor meteorologice (secetă, vânt), în perioada formării lor. [61]
- ȘIȚA**, (for.) sin. *draniță*, sortiment asemănător șindrilei, utilizat la acoperișuri și la căptușirea pereților. Ea are secțiunea transversală dreptunghiulară, lungimea 300-500 mm, lățimea 70-140 mm și grosimea 3-7 mm. Speciile folosite sunt: rășinoase (brad, molid, pin) și foioase (fag, plop, stejar etc.). [61]
- ȘLEAU**, (silv.) denumire populară preluată și de tipologia forestieră pentru pădurea de amestec formată din 3-4 specii de bază în proporții mai mult sau mai puțin egale, din care obligatoriu o cvercinee (stejar pedunculat, gorun, stejar brumăriu), din zonele de câmpie și de deal ale țării. Împreună cu specia respectivă de *Quercus*, la edificarea fitocenozei participă cu rol de însoțitoare permanente carpenul, teiul (argintiu, cu frunza mare, pucios), frasinul (comun, de luncă, pufos) și mai puțin jugastrul. Alte specii participante la amestec sunt: cireșul, paltinul (de câmp și de munte), ulmul, sorbul, mărul, părul, arțarul tăărăsc, cerul, stejarul pufos (în silvostepă) etc. Subarboretul este des și diversificat: păducel, corn, sânger, soc, alun, salbă moale, lemn câinesc, călin, dârmox, sâmbovină etc., iar flora ierboasă este de mull, cu o largă participare a speciilor vernale. Consistența arboreturilor este plină, acoperirea în general mare, iar productivitatea de nivel mediu și superior. Local, în funcție de biotop, se formează faciesuri. Fitocenologic, ș. face parte din asociația *Tilio-Carpinetum betuli* Doniță 68. Tipologia forestieră distinge 5 formații de tipuri de pădure de șleau, grupate astfel: ș. de deal cu gorun (*Quercu sessiliflorale-Carpineta*), ș. de deal cu gorun și stejar pedunculat (*Q. roboris – Sessiliflorale – Carpineta*), ș. de deal și câmpie cu stejar pedunculat (*Q. robori – Carpineta*), ș. de luncă (*Q. robori-Carpineta fraxinetosa*) și ș. de silvostepă cu stejar brumăriu și pufos (*Q. – Carpineta subtermophila*). Fiecare formație cuprinde 1-3 tipuri de pădure, stabilite pe bază cenotică și modiogenă (climatică și edofilă). [4]
- ȘOARECE DE CÂMP** (*Microtus arvalis*, fam. *Cricetidae*), (zool.) această specie dă naștere la 4-8 pui de 5-7 ori pe an. La pomi, șoarecii rod scoarța și rădăcinile puieților din pepinieră și a pomilor, mai ales în plantațiile tinere. Pentru combaterea acestei specii terenul se stropește cu Nuvacron 40 și Azodrin 40 sau se folosesc momeli cu diferite produse: Quickfos, Redentin 1%, Storm Bait Blocks etc. [66]

ȘOC¹, (ind.) ciocnire, izbire bruscă și violentă între două corpuri. [13]

ȘOC², (med. u.) insuficiență circulatorie periferică, caracterizată printr-un debit sangvin inadecvat spre organele vitale și incapacitatea celulelor de a metaboliza normal nutrimentele; poate fi hipovolemic, cardiogen (insuficiență de pompă a inimii) sau anafilactic și toxicoseptic. [60]

ȘOC³, (med. vet.) reacție nespecifică a mecanismelor de adaptare la dezechilibrele grave și, eventual, instalate brusc, dintre organism și mediul înconjurător. În funcție de gravitatea dezechilibrului, reacțiile organismului se pot traduce prin tahicardie, hipotensiune arterială, hipertermie, hiper- și ulterior hipoeexcitabilitate nervoasă, blocarea funcției renale etc., cu posibilități de evoluție spre comă și apoi moarte. [33]

ȘOC ACID, (pol.) efect violent și de scurtă durată a unui poluant acid asupra unui ecosistem. [3]

ȘOC CIRCULATOR, (med. vet.) insuficiență manifestată mai ales la nivelul circulației terminale, apărută ca urmare a unei redistribuiri a masei sangvine între diferitele segmente ale microcirculației din organele cu funcție vitală, dictată de factori neurovegetativi sau toxici. Alternața dintre zonele afectate de stază cu cele ischemice determină leziuni diverse, consecutive celor circulatorie, culminând cu blocajul funcțional al organelor și moarte. [33]

ȘOC EMOȚIONAL, (psih.) orice eveniment sau situație care perturbă echilibrul neurovegetativ și controlul proceselor afective și intelectuale de adaptare. [28]

ȘOC TERMIC, (agric.) aplicarea unei temperaturi de 25-30°, la începutul perioadei de forțare a butașilor de viță de vie, în vederea stimulării grăbirii trecerii de la viața latentă, la cea activă. Durata șocului termic este de cca o săptămână. [49]

ȘOCUL ACID AL PRIMĂVERII, (ecol.) șoc provocat în timpul topirii zăpezii ca urmare a eliberării într-un ecosistem a unor acizi acumulați în zăpada din timpul iernii. [3]

ȘOIMUL CĂLĂTOR (*Falco peregrinus*), (zool.) pentru țara noastră este o pasăre sedentară. Iarna suntem vizitați și de unele exemplare nordice. Este de mărimea unei ciorii grive (cca 45 cm). În ultimul timp a devenit foarte rar. Penajul este, pe spinare și cap, cenușiu-albăstrui, iar pe partea inferioară a corpului albicios, cu bare transversale de culoare închisă. Obrajii sunt albi, prevăzuți cu „favoriți“ negri. Tineretul are penajul de pe piept ornamentat cu dungi longitudinale. În aer, zborul constă din bătaii rapide ale aripilor, întrerupte din când în când de planări liniștite cu aripile întinse. Prada lui este constituită din păsări în zbor, pe care le atacă cu aripile aproape închise, luând aspectul unei

rachete zburătoare. În picajele de atac atinge viteza de 70 m/s. În trecut a fost dresat și folosit la vânatoare. Cuibărește în arbori și stânci din regiunile joase sau înalte. Este monument al naturii și ocrotit prin lege. [26]

ȘOIMUL DUNĂREAN (*Falco cherrug*), (zool.) pasăre ceva mai mare decât șoimul călător (cca 54 cm). Penajul de pe spinare este brun-deschis, iar pe cap alburiu. „Favoriții“ au un contur slab. Pe partea inferioară a corpului penajul este prevăzut cu pete rare, de culoare mai închisă. Coada este formată din pene cu bare transversale. Nu își face cuib, în schimb cucerește alte cuiburi făcute și populate de câte o pereche de alte păsări răpitoare. Așa se întâmplă cu mai multe păsări, printre care și cu vulturul codalb care, deși este mai mare, după multe atacuri și alte săcăieli este gonit din cuib. Pre luat de șoimul dunărean acesta constituie locul unde depune ouă pentru reproducere. Se întâlnește în sudul țării prin zăvoaiele din Lunca și Delta Dunării. Atacă prada pe sol sau în zbor. Preferă pentru aceasta locuri deschise. Pășările vâdate în zbor au mărimi diferite, uneori ajungând până la mărimea găștei. La sol atacă mamifere rozătoare, printre care mulți popândăi. La sosirea toamnei migrează în sud-vestul Asiei sau nord-estul Africii, unde ierneză. Unele exemplare, în iernile calde, rămân pe loc. Este monument al naturii și ocrotit prin lege. [26]

ȘOLDIT, (zootehn.) despre un animal cu un defect de exterior la nivelul crucei. [34]

ȘOMAJ, (soc.) stare socială de dezechilibru printr-un excedent al ofertei față de cererea de muncă. [35]

ȘOPÂRLA DE CÂMP (*Lacerta agilis*, fam. *Lacertidae*), (zool.) reptilă din ordinul *Sauria*, reprezentată prin subspeciile: *Lacerta agilis agilis*, *L. agilis chersonensis*, *L. agilis euxinica*. Au forme relativ mari, peste 20 de cm, cu aspect masiv. Coada este mai scurtă decât dublul lungimii, cap și trunchi. *Lacerta agilis agilis* ocupă tot vestul țării, Podișul Transilavaniei și ambele versante ale Carpaților. Este un animal iubitor de umiditate. Se întâlnește, de obicei, de la 300 m în sus. Cel mai înalt punct unde a fost găsită este vârful Omul din Munții Bucegi, la peste 2.300 m altitudine. În vestul țării coboară chiar în câmpie. Trăiește în locuri deschise, bine însorite, cu vegetație ierboasă sau arbuști, pe malul pâraielor de munte, adesea în aceiași biocenoză cu șopârla de munte (*Lacerta vivipara*). Corpul brun. Pe partea dorsală masculii au o bandă brună, lată, transversală, longitudinală, de fragmentele unei linii vertebrale albe. Flancurile sunt verde intens, cu pete albe, mărginite cu negru. Abdomenul este verde cu pete negre. La femele, flancurile sunt brune și abdomenul gălbui. *L. agilis chersonensis* este o subspecie de stepă, întâlnită în câmpie și în zona exterioară a dealurilor. Ea ocupă stepa și câmpia. Trăiește la marginea câmpurilor

cultivate, pe taluzurile drumurilor și șoselelor, la liziera pădurilor. Suportă seceta din timpul verii. Coloritul său verde este asemănător cu vegetația unde trăiește. Masculii sunt colorați în verde intens purtând pe partea dorsală o bandă mediană formată din pete negre, mărginită de două linii albe. Femelele sunt colorate în brun închis. Nu au bandă dorsală mediană, posedă ochi albi, mărginiți cu o culoare închisă. Are două linii dorso-laterale albe. *Lacerta agilis euxinica* trăiește pe dunele de nisip ale litoralului Mării Negre sau pe grindurile din Delta Dunării, unde folosește ca adăpost tufele plantelor. Are o mișcare iute; parcurge distanța de la o tufă la alta cu iuțea unei săgeți. Masculii au pileus cafeniu și o bandă dorsală cafenie, mărginită de două linii albe. Flancurile sunt verde intens. Femelele sunt colorate brun închis, cu două linii dorso-laterale albe. Se hrănesc cu artropode (mai ales cu coleoptere și ortoptere). Dușmanii lor sunt șerpii și păsările răpitoare. La toate subspeciile reproducerea are loc în luna mai. Masculii se luptă între ei. Cel care învinge realizează acuplarea. Ponta constă în 5-13 ouă, pe care femela le depune în luna iulie într-o galerie săpată în pământ. Puii eclozează după 45-60 de zile. Lungimea lor este de 3-4 cm. La sfârșitul lunii septembrie, toate șopârlele se retrag în pământ, adesea în galerii adânci de rozătoare sau în alte încăperi, unde intră în amorțire toată iarna, iar primăvara își reiau activitatea. *Lacerta agilis chersonensis* ocupă stepa și câmpia, trăind adesea la marginea câmpurilor cultivate, pe taluzurile drumurilor și șoselelor, la liziera pădurilor. În condițiile stepei suportă seceta adesea prelungită din lunile de vară; coloritul său verde este asemănător cu suprafețele înierbate în care trăiește. (I. E. Fuhn, 1969). [50]

ȘOPÂRLA DE MUNTE (*Lacerta vivipara*, fam. *Lacertidae*), (zool.) reptilă din ordinul *Sauria* întâlnită în regiunea montană din arcul carpatic și Munții Apuseni. Apare în zona fagului și destul de frecvent în pădurile de conifere, urcând până la peste 2000 m altitudine, unde a fost găsită prin pășunile alpine. A fost semnalată în turbării. C. Pârnu (1973) a găsit-o în mlaștina din Bâlbăitoarea din Munții Tătaru (județul Prahova). Corp lung până la 17 cm, coada scurtă și relativ groasă. Între nară și ochi se găsesc trei scuturi, iar în partea posterioară a nării, un singur scut. Solzii dorsali sunt carenați și mari, dispuși câte 25-37 într-un șir. Pe partea ventrală scuturile sunt dispuse în 6-8 șiruri longitudinale. Partea dorsală este brună, cu două dungi închise dorso-laterale. Abdomenul portocaliu, pătat cu puncte negre, la masculi, iar la femele, gălbui sau cenușiu, nepătat. Se hrănește cu insecte și râme. Principalii săi dușmani sunt păsările răpitoare și vipera (*Vipera berus*), ultima trăind în același biotop. Este o bună înotătoare, când le urmărește vreun dușman se

refugiază în apă. În octombrie intră în amorțire și iese în februarie sau martie. Rezistă la temperaturi scăzute. Este o specie negricioasă, lungă de 4 cm. Răspândită în Europa de Nord și Centrală. Urcă până la altitudinea de 3000 m. [50]

ȘOPÂRLA DE NISIP (*Eremias arguta deserti*, fam. *Lacertidae*), (zool.) reptilă din ordinul *Sauria* cu numeroase subspecii. La noi ssp. *deserti* se găsește pe dunele de nisip din Delta Dunării sau litorale (grindurile Letea, Caraorman, Sărăturile, limanurile Razelmului), în sudul Moldovei apare izolat la Hanul Conachi. Formă mică 9-15 cm, cu aspect îndesat. Cap înalt, bot scurt și rotunjit. Picioare scurte și robuste. Coada scurtă, groasă și turtită la bază cu subțiere bruscă terminal. Solzii dorsali câte 44-55 într-un șir. Scuturile ventrale în șiruri longitudinale, dispuse oblic. Dorsal are culoarea galbenă asemănătoare nisipului (*homocromie*). Abdomenul este alb. Se hrănește cu insecte, păianjeni, miriapode, lăcuste. Are ca dușmani păsările răpitoare. Reproducerea are loc în iunie-iulie când femela depune 3-5 ouă în locuri ascunse. În septembrie-octombrie, se ascunde în galerii săpate în nisip și intră în amorțire pentru sezonul rece. Revine în luna aprilie. [50]

ȘOPÂRLA DE PADURE (*Lacerta praticola pantica*, fam. *Lacertidae*), (zool.) reptilă din ordinul *Sauria*, întâlnită în pădurile de stejar din Câmpia Dunării, în locuri mai umede, cât și pe văile Cernei și afluenților ei, unde urcă până la 400-500 m altitudine. A fost găsită și în pădurea Alimanu din Dobrogea. Corp lung de 17 cm. Capul mic, coada lungă și subțire. Nara se află în mijlocul unui scut. Solzii dorsali sunt dispuși câte 34-43 într-un șir. Dorsal are culoarea brun-roșcat, cu o bandă ruginie vertebrală. Abdomenul galben-deschis, la femele, și verzui, la masculi. Se hrănește cu insecte pe care le caută dimineața și după-amiaza târziu. Evită căldura prea mare. Are numeroși dușmani, printre care gușterul (*Lacerta viridis*) și șarpele de alun (*Caronella austriaca*) care le iau drept hrană. Reproducerea are loc în luna iunie. Femela, după împerechere, depune 4-6 ouă. Puii eclozează după 45 de zile (I. E. Fuhn, 1969). [50]

ȘOPÂRLA DE STEPĂ (*Lacerta taurica taurica*, fam. *Lacertidae*), (zool.) reptilă din ordinul *Sauria* întâlnită în Dobrogea (multe exemplare), rasă în Câmpia Dunării, reapărând mai frecvent în Banat (de la Buziaș până la Vârciorova), în Oltenia, pe dunele de la Ciupercenii Vechi, pe valea Jiului la sud de Craiova, și pe valea Oltețului, lângă vărsarea în Olt; se mai numește *șopârlă de iarbă*, *șopârlă dobrogeană*. Formă relativ mică, până la 20 de centimetri. Capul mare, coada lungă și subțire terminal. Între nară și ochi are trei scuturi. Masculii au spatele colorat în verde intens, cu două dungi dorso-lombare brune, cu pete negre în

formă de V sau de U pe un fond brun-albicios. Treimea posterioară a capului, membrele și coada sunt cafenii. Abdomenul este portocaliu. Pe plăcile ventrale există oceli albaștri. Femelele au adesea coloritul cafeniu. Trăiește în liziere de pădure, pe haturile culturilor, în bolovănișurile invadate de vegetație ierboasă. Se hrănește cu insecte, păianjeni, miriapode, furnici. Reproducerea are loc în aprilie-mai, când masculii fugăresc femelele printre tufe. Femela face 3-4 ouă pe care le îngroapă în galerii săpate în pământ. În luna august apar puii. Pentru a evita sezonul rece se îngroapă în pământ unde intră în amortiție (I. E. Fuhn, 1969). [50]

ȘOPÂRLA DE ZIDURI (*Lacerta muralis muralis*, fam. *Lacertidae*), (zool.) reptilă din ordinul *Sauria*, întâlnită frecvent în țara noastră, mai ales prin văile cu grohotiș umed, dar expuse la soare, în zonele stâncilor calcaroase din pădure, pe pereți și șisturi, de-a lungul întregului lanț carpatic, de la Porțile de Fier până la Bicaz care este punctul cel mai nordic, în Munții Apuseni unde coboară până în regiunea dealurilor, ca la Băicoi (județul Prahova), în Dobrogea; se mai numește *șopârla de piatră*. Se deplasează cu ușurință pe suprafețele verticale și sare de pe o stâncă pe alta. Este rapidă. Corp lung până la 20 cm, zvelt. Cap lung, ascuțit, turtit. Regiunea temporală cu mulți solzi mici, în mijlocul cărora există un solz mare. Gulerul nedințat, cu marginea dreaptă. Solzii dorsali foarte mici, câte 42-62 într-un șir. Coada subțire, ascuțită, de două ori mai lungă decât corpul. Părțile dorsală și laterală sunt brun-cenușii până la brun-roșcat, cu pete negre sau cu o reticulație închisă. Femela are două benzi dorso-laterale cafeniu-închis. Abdomenul este alb, portocaliu până la roșu-cărămiziu, cu sau fără pete negre. Scuturile ventrale au pete albastre. Se hrănește cu insecte. Dușmanii săi direcți sunt păsările răpitoare, șarpele rău (*Columber jugularis caspius*) și vipera cu corn (*Vipera amodytes*) care trăiesc în același biotop. Reproducerea are loc la sfârșitul lunii mai. Femela depune 2-8 ouă în găuri săpate în pământ. Puii eclozează după 6-8 săptămâni. Răspândită în Europa Centrală și Sudică. Are 18 rase geografice, din care *muralis* se află pe întregul ei areal. (I. E. Fuhn 1969) [50]

ȘOPÂRLIȚA DE FRUNZAR (*Ablepharus kitaibelii stepaneki*, fam. *Scincidae*), (zool.) reptilă din ordinul *Sauria*, ovipară, întâlnită în pădurile de stepă din regiunea de câmpie și în cele de silvostepă, din sudul Olteniei, în Câmpia Dunării, în locuri uscate și însorite, cu frunzar și vegetație ierboasă, în luminișuri sau la lizieră. Uneori apare și pe pantele cu vegetație și pietriș din regiunile calcaroase ale Dobrogei. Lipsește în nord-vestul țării, în Transilvania, Moldova, Bucovina. Corpul are lungimea de 100-107 mm. Capul fără gât, cu scuturi mari și subțiri dispuse regulat. Ochii fără

pleopă mobilă. Coada ascuțită. Culoarea corpului este arămiu sau brun-cenușiu dorsal, iar dorso-lateral poartă două dungi, cafenii, longitudinale. Abdomenul este cenușiu-plumburiu. Coada se desprinde ușor, dar se regenerează. Acoperită dorsal și ventral cu solzi mari. Se hrănește cu artropode și râme. Evită arșița. Iese în căutare de hrană dimineața și spre seară. În mediu se observă greu, sunt asemănătoare cu frunzele uscate (homocromie). Se mișcă fără zgomot. În caz de primejdie dispar sub frunze. În sezonul rece se îngroapă în pământ unde intră în amortiție. Are numeroși dușmani, chiar și șopârlele mai mari, pe care le vânează. Reproducerea are loc primăvara. În luna mai are loc acuplarea. Ponta constă din 3-4 ouă pe care le îngroapă în pământ. Puii eclozează în august-septembrie. Răspândită în România, Iugoslavia, Bulgaria. (I. E. Fuhn, 1969) [50]

ȘOPRON, (zootehn.) adăpost simplu format dintr-un acoperiș în două ape așezat pe stâlpi de susținere. [34]

ȘORECARUL COMUN (*Buteo buteo*), (zool.) pasăre, specie sedentară. Corpul are dimensiunea cuprinsă între 46-65 cm. Culoarea penajului este variabilă, cu nuanțe de la brun-închis până la crem. Este frecventă în Carpați și mai puțin în alte zone din țară. Preferă terenurile împădurite deschise. Își construiește cuibul pe copaci înalți, el ajungând la cca 75 cm. Materialul de construcție constă din crengi mai mici, rafie și păr. Femela depune în cuib 2-3 ouă stropite cu pete galbene până la cafeniu. Clocitul îl fac ambii soți prin rotație. După aproximativ 30 de zile puii eclozează. În prima parte a dezvoltării lor sunt supravegheați de femelă, care nu părăsește cuibul nici o clipă. Masculul vânează. Vânatul este dus la cuib; din el femela rupe bucăți mici și le introduce în gura puilor. Când aceștia au mai crescut, pleacă la vânat ambii părinți. De acum hrănitul puilor este făcut atât de femelă, cât și de mascul. Puii părăsesc cuibul după 6-7 săptămâni. Hrana este reprezentată de rozătoare mici (șoareci, șobolani), la caz de mare nevoie vânează broaște, șerpi și insecte mai mari. Este o pasăre foarte folositoare și ocrotită de lege. [50]

ȘORECARUL ÎNCĂLȚAT (*Buteo lagopus*), (zool.) pasăre caracteristică tundrei euroasiatice. Iarna coboară spre sud, vizitându-ne țara. Aici și în acest anotimp este considerat, între păsări, ca cel mai frecvent răpitor de iarnă. Primăvara își ia zborul spre tundră, unde cuibărește. În general, cuibul e făcut pe sol, în terenuri deschise, dar și pe stânci abrupte, acolo unde există. Interesant este zborul, care este des întrerupt prin scuturături. Acest caracter îl disinge, în văzduh, de alți șorecari. Dimensiunea corpului (52-60 cm) este apropiată de restul confrăților. Penajul este brun. Excepție face coada care este albicioasă și tărcată transversal, către vârf, cu o bandă întunecată.

Picioarele sunt îmbrăcate în pene până la degete, de unde îi vine și numele de șorecarul încălțat. Se hrănește cu rozătoare. Este o specie rară pe teritoriul țării noastre și folositoare. Este monument al naturii și ocrotit prin lege. [26]

ȘORCIOAICA, (toxicol.) nume popular al trioxidului de arsen (As_2O_3), otravă puternică pentru distrugerea șoarecilor și a șobolanilor. [41]

ȘORTȚ, (anat.) cută, îndoitură de piele, ce pleacă de la baza gâtului și acoperă o parte din piept. Se întâlnește frecvent la oile de rasă merinos. [34]

ȘPAN, (ind.) așchie provenită din prelucrarea la strung, la freză a metalelor, a lemnului etc. [13]

ȘPROT (*Sprattus sprattus phalericus*, fam. *Clupeidae*), (ihtiol.) pește marin, de cârd, corp comprimat lateral, de 8-13 cm lungime, marginea abdomenului cu o carenă. Capul este mare, comprimat lateral, gura mică, oblică în sus. Coloritul corpului este albastru pe spate și argintiu pe laturi. Depune icre pelagice în lunile octombrie-iunie. Răspândit în Marea Mediterană și Marea Neagră. [10]

ȘROT, **1.** Subprodus rezultat în industria extractivă a uleiurilor vegetale și constă din resturile semințelor, după procesul de extracție. **2.** Carne tocată grosier, care intră în compoziția amestecului la unele salamuri. [34]

ȘTEVIE (*Rumex patientia*, fam. *Polygonaceae*, sin. *măcrișul calului, dragavei*), (agric.) plantă perenă, asemănătoare cu măcrișul, cu care are multe însușiri comune. Se cultivă pentru frunzele sale, care apar primăvara devreme, fiind mari, cărnoase, ușor acide și cu gust amarui; ele sunt folosite în arta culinară, la pregătirea diferitelor mâncăruri, la fel ca și cele de spanac și lobodă, cu care se aseamănă și ca valoare alimentară. Fructul, denumit impropriu sămânță, este o achenă triunghiulară cu suprafață netedă, mată, ușor lucioasă, de culoare maro-deschis până la roșcat-maro. Este neuniform ca mărime, MMB = 1,6-3,0 g, într-un gram intră 350-600 semințe, are facultatea germinativă de 65-70%, care se păstrează 4 ani. Răsăritul plantelor, în condiții de câmp în primăvară, are loc la circa 6-8 zile de la semănat. Puțin pretențioasă la căldură și lumină. În privința regimului de umiditate este destul de pretențioasă. Pretinde o bună aprovizionare a solului cu elemente hrănitoare, ca urmare, la înființarea culturii se fertilizează cu 40-50 t/ha gunoi de grajd, aceasta repetându-se la fiecare 4 ani. Pentru cultura șteviei sunt indicate solurile nisipo-lutoase, luto-nisipoase, suficient de umede și fertile, cu un conținut în humus de 4-5%, iar valoarea pH-ului de 6,7-7,5. *Tehnologia de cultivare a șteviei în câmp.* Fertilizarea de bază a terenului, cu 40-50 t/ha gunoi de grajd. Desfundarea terenului, la 35-40 cm adâncime, deoarece va rămâne pe aceeași suprafață mai mulți ani. O dată cu desfundatul se încorporează și

îngrășămintele organice administrate la fertilizarea de bază. Afânarea superficială, primăvara, la 8-10 cm adâncime, cu grape cu discuri. Modelarea terenului, când se consideră oportun, în straturi înălțate, cu lățimea de 104 cm. Ștevia se cultivă, de regulă, prin semănare direct în câmp. Cultura se poate înființa și cu material biologic obținut prin despărțirea tufelor, în acest caz plantația mamă trebuind să aibă o vârstă minimă de 3 ani. Semănatul se face mecanic sau manual. Epoca de însămânțare optimă este 1-15 martie. Se seamănă în rânduri echidistante la 30-35 cm. Pe teren modelat se seamănă în benzi de două rânduri, la interval de 20 cm între rânduri și de 40 cm între benzi. Norma de sămânță este de 5-6 kg/ha, iar adâncimea de semănat 2-3 cm. Lucrările de întreținere: răritul, după răsărit, când plantele au 3-4 frunze normale, prin smulgere, la interval de 20 cm pe rând (plantele care rezultă la rărit pot fi date în consum); prășit repetat; irigat; fertilizare suplimentară. Recoltarea frunzelor pentru consum se face primăvara devreme, când sunt tinere, fragede, într-o perioadă când oferta de legume este redusă. Se recoltează manual, prin ruperea frunzelor de la colet, alegând numai pe cele tinere și fragede. Producția variază în funcție de anul culturii: de la 5-6 t/ha în primul an de la înființare până la 10-12 t/ha la plantațiile cu vârsta de 2-4 ani. [72]

ȘTIINȚA MEDIULUI, studiul complexului de interacțiuni ale populației umane cu resursele materiale și energetice; ea încorporează aspecte ale științelor naturii și ale științelor sociale, economice, ingineresti, afaceri, legislație, tehnologie etc. [24]

ȘTIINȚA SOLULUI, știința care se ocupă cu studiul solului ca entitate și resursă naturală, atât din punct de vedere al genezei, clasificării, cartografiei, cât și al proprietăților lui fizice, chimice, mineralogice, biologice și de fertilitate, precum și din punct de vedere al raportului dintre aceste proprietăți cu problemele folosirii solului în producerea de recolte. Dintre ramurile științei solului pot fi amintite: geneza și cartografia solurilor, fizica și tehnologia solurilor, chimia și mineralogia solurilor, ameliorarea solurilor, geografia solurilor. [29]

ȘTIR SĂLBATIC (*Amaranthus retroflexus*, fam. *Amaranthaceae*), (agric.) plantă anuală de vară, considerată buruiană problemă pentru culturile agricole. Frunze oblonge sau romboidal ovate, acute. Se întâlnește pe terenuri cultivate, mai ales în culturi prășitoare, culturi horticole. Înfloreste în iulie-septembrie. Flori dispuse în glomerule înghesuite la subțioara frunzelor, adeseori confluențe. Germinația semințelor imediat după diseminare, primăvara și vara; germinează semințele aflate la suprafața solului (0,5-1 cm). Sensibilă la: triflusaluron, tribenuron, rimsul-

furon-metil, iodosulfuron + amido-sulfuron, linuron, metribuzin, aceto-clor, dimetenamid, imazetapir, oxadi-argil, desmedifam, alaclor, pendime-talin, lenacil, clopiralid, isoxaflutol + atrazin, prometrin, acid 2,4 D + dicamba, trifluralin, etofumesat + fenmedifam + desmedifam. [51]

ȘTIUCĂ (*Esox lucius*, fam. *Esocidae*), (ihtiol.) pește răpitor, dulcicol sau salmastricol, numit de pescari „tâlharul bălților“. Corp alungit, ușor comprimat lateral, de 0,6-1 m lungime, de culoare măslinie, brăzdat de dungi mai închise la culoare pe partea dorsală și albe pe părțile laterale și abdomen. Capul comprimat dorso-ventral, prevăzut cu o gură largă cu dinți puternici. Înotătoarea dorsală este dispusă chiar deasupra înotătoarei anale, iar înotătoarea caudală este bifurcată cu lobi egali. Depune icrele din februarie până la începutul lunii aprilie. Numărul icrelor variază cu talia peștelui, între 16.000 și 110.000, iar la exemplarele foarte mari până la 1.000.000. Trăiește în

apele stătătoare sau în curgătoare, bogate în vegetație, din Europa, cu excepția zonei de sud (Peninsula Iberică, Albania, Grecia). Se găsește și în America de Nord, Siberia. [10]

ȘTIULETE, (bot.) fruct compus, alcătuit din numeroase fructe simple (cariopse) prinse pe un ax comun și învelite de pănuși, provenite din frunze modificate. Întâlnit la porumb. [50]

ȘUNT CIRCULATOR, (med. vet.) leziune congenitală sau dobândită, caracterizată prin scurtcircuitarea afluxului sangvin, proces care se realizează printr-un orificiu sau canal anormal, unind circulația arterială cu cea venoasă. Astfel, curentul sangvin suferă o deviere a traiectului său normal, rezultând un amestec al sângelui oxigenat cu cel neoxigenat. [33]

ȘURUB, (ind.) tijă cilindrică de lemn sau de oțel, filetată, care servește la asamblarea a de două ori mai multe piese sau care transmite, transformă sau utilizează în diverse feluri mișcarea de rotație într-un mecanism. [13]

T

T^{1/2}, (toxicol.) timpul necesar pentru ca o substanță toxică să fie redusă la jumătate. Ex., la morfină acest timp este de 6-8 ore, la Pb de 2 luni, la Cd de 10-30 de ani. Noțiunea de T^{1/2} este de mare importanță în toxicologie; ea permite calcularea duratei unei intoxicații, timpul la capătul căruia riscul este minim sau nul, riscurile de acumulare ale unui toxic în momentul contactelor repetate. [41]

TAAL (*Bombon*), lac de origine vulcanică, localizat în Filipine. Are suprafața de 243,4 km² și adâncimea maximă de 168 m. Lacul ocupă depresiunea unei caldere care adăpostește în interiorul ei un con vulcanic numit Volcano. Lacul are apa limpede și este înconjurat de izvoare fierbinți, de găuri prin care țâșnesc gaze, fumarole sub presiune. [45]

TAB KEY, (inform.) tastă deseori marcată prin două săgeți, una spre stânga alta spre dreapta, folosită în diferite aplicații, pentru mutarea cursorului din loc în loc, pentru navigarea printre opțiunile unui meniu, pentru trecerea, în cadrul unei ferestre sau înregistrări, de la un câmp la altul. Pentru mișcarea „Tab înapoi” se folosește combinația de taste: Shift+Tab. [6]

TABAGISM, (toxicol.) intoxicație provocată de abuzul de tutun. Consumul permanent de tutun are repercusiuni asupra organismului prin elemente toxice ca nicotina, otrăvă specifică sistemului nervos, cât și ca vasoconstrictor; CO, care reduce cantitatea de oxigen din sânge; substanțele iritante (acroleina și hidrocarburile). Influența tutunului se manifestă de asemenea prin bronșite cronice, inflamații și cancere ale căilor respiratorii și digestive; 90% din cancerele de plămâni sunt imputate tabagismului. [41]

TABANIDE, (zool.) familie de insecte diptere caracterizate prin aparat bucal adaptat la înțepat și supt, pornind de la un aparat bucal de tip supt și lins. Adulții au talie medie și mare, cu ochii acoperind aproape în întregime capsula cefalică. Femelele depun ouăle în apă sau pe pământ, pe frunzele plantelor acvatice sau pe tulpinile gramineelor. Larvele sunt apode. Ele trăiesc fie în apă, în nămolul de pe fund, fie în detritus umed din scorburi sau chiar în pământ umed din

pădure. Sunt răpitoare și se hrănesc cu larve și animale mici și uneori sunt saprofage și chiar sugătoare de sânge. Adulții sunt hematofagi, atacând în special mamiferele. Popular sunt cunoscuți sub denumirea de tăuni. Sunt dăunători pentru om și animale. Înțepând cu trompa lor și sugând sângele, pot transmite germeii unor boli infecțioase sau parazitare (antraxul, pesta bovină, tularemia, poliomielita, leptospiroza etc.). Genuri: *Tabanus* (având la noi 50 de specii), *Pangonia*, *Chrysops*, *Nemorius*, *Silvius*, *Hepatatoma*, *Chrysozoma*. [62]

TABARĂ DE VARĂ, (zootehn.) loc amenajat pentru întreținerea taurinelor la pășunat. [34]

TABEL DE ASOCIAȚIE, (bot.) tabel prelucrat conform metodologiei de evidențiere a asociațiilor vegetale; **t. d. a. brut**, primul tabel în care se înscriu releveurile executate pe teren; **t. de constanță**, tabel în care speciile sunt așezate în ordinea constanței lor; **t. de producție**, tabel conținând caracteristicile productive ale populațiilor de arbori în raport cu vârsta și bonitatea stațională; **t. sociologic**, tabel în care speciile sunt ordonate după apartenența lor la unitățile de clasificare de diferite ranguri. [15]

TABELE DE PRODUCȚIE, (silv.) care cuprind elementele de caracterizare dendrometrică și silvoproductivă a arboretelor, ordonate după clasele de producție și vârsta medie a acestora. O clasă se caracterizează prin: N (numărul de arbori/ha), Hm (înălțimea medie a arboretului la o vârstă dată), Dm (diametrul mediu), G (suprafața de bază/ha), V (volumul de masă lemnoasă), C (creșterea medie periodică a arboretului) etc. La aceeași vârstă, o dată cu scăderea productivității, desimea (nr. de arbori/ha) crește, iar volumul de masă lemnoasă scade, la fel ca și dimensiunile dendrometrice. [4]

TABES, (med. u.) afecțiune a sistemului nervos, caracterizată prin leziuni degenerative ale cordoanelor posterioare medulare și ale rădăcinilor posterioare ale nervilor spinali, determinată de infecția cu *Treponema palidum* și manifestată prin tulburări de sensibilitate profundă și abolirea reflexelor osteotendinoase,

- necoordonarea mișcărilor, reacția Bordet-Wasserman pozitivă. [60]
- TABU**, (soc.) termen însemnând în același timp sacru și interzis; semnifică interdicții precise în numele autorităților sacre având un caracter absolut și nemotivat și antrenând, în cazul încălcării grave, pedepse sociale și religioase. [28]
- TABULA RASA**, în epistemologie și psihologie, starea de totală lipsă de informație a subiectului. [28]
- TABULAR**, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația orizontal, întins, de forma unei table. [50]
- TABULAT**, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația stratificat, etajat, ex., corona la plopul tremurător (*Populus tremula*), salcie (*Salix alba*). [50]
- TABUN¹**, (zootehn.) grup de cai care pasc în libertate. [34]
- TABUN²**, (milit.) substanță toxică de luptă neuroparalitică cu miros de migdale. Pe câmpul de luptă se utilizează cu ajutorul proiectilelor chimice, minelor chimice de aruncător, bombelor chimice de aviație și rachetelor chimice, care-l pulverizează sub formă de aerosoli sau picături, care dau vapori toxici. Pătrunde în organism prin căile respiratorii, prin piele sau prin ingerare. Intoxicarea evoluează repede. Se manifestă prin îngustarea pupilelor, secreție salivară, transpirație, greutate mare în respirație, slăbirea inimii, vomă, diaree, convulsii, moarte. La o concentrație de 0,2 mg/l, în timp de un minut, produce moartea. Protecția se face cu mască împotriva gazelor și completele de protecție a pielii. [31]
- TACT**, sin. *bătaie*, zgomotul produs în timpul mersului de un membru (anterior sau posterior) aflat în faza de sprijin. [34]
- TACT PEDAGOGIC**, aptitudine generală a subiectului educației, care vizează comportamentul acestuia adaptabil permanent la calitățile celor educați și la condițiile mediului școlar și extrașcolar, printr-o oportunitate a intervențiilor și în mod adecvat. [16]
- TACTIL¹**, (bot.) mișcări libere ca răspuns la excitanții externi, ex., căldură, lumină, umiditate, chimism. [50]
- TACTIL²**, (fiziol.) care se referă la pipăit. [37]
- TACTIL³**, (fiziol.) sensibilitate cutanată, modalitate senzorială cutanată prin care se semnalizează contactul cu alte corpuri. [28]
- TACTISM**, (fiziol.) la animale, reacția de orientare și de locomoție, impusă de un stimul fizic sau de o substanță chimică. Un tactism poate fi pozitiv sau negativ, în acest caz determină atracție, sau negativ, în acest caz determină respingere. [37]
- TAFOCENOZA**, (paleont.) biocenoză din trecutul geologic al Pământului ai cărui componenți biotici au suferit un proces de fosilizare prin îngroparea lor. [50]
- TAFONI**, (geomorf.) termen atribuit unor scobituri, nișe de deflație și chiar mici grote eoliene, de câțiva decimetri adâncime. [25]
- TAFONOMIE**, știință care cercetează legile de îngropare și de formare a zăcămintelor fosilifere. Poate stabili geneza sedimentelor, cât și condițiile de viață existente într-un anumit timp geologic. (I.A. Efremov, 1950) [50]
- TAFRENCHIM**, (bot.) țesut format din celule sau canale poroase. [50]
- TAFROFIL**, (bot.) plantă sau specii de plante care cresc prin canale și șanțuri. [50]
- TAFROFITE**, (bot.) plante de canale și șanțuri. [50]
- TAGETES**, (bot.) gen de plante care aparține fam. *Asteraceae/Compositae*. Popular crăițe. Răspândite în zonele calde ale Americii (Mexic). Ele și-au găsit o largă întrebuințare în grădini unde pe lângă aspectul decorativ pot contribui la îndepărtarea nematozelor din sol. Sunt cultivate îndeosebi speciile *T. patula*, *T. erecta* și mai puțin *T. signata*. Au tulpini ramificate, formând tufe bogate de până la 40-70 cm înălțime, cu frunze penatisectate, dințate și flori în calatidii, susținute de pedunculi lungi, florile lingulate ocupând numai marginea inflorescenței sau totalitatea suprafeței ei. Culorile acestora variază în tonuri de galben, portocaliu până la roșu brun. Deși pot crește mai înalte, în grădini, pentru alcătuirea bordurilor sau a grupurilor și petelor de culoare, se preferă soiurile de talie mică (15-25 cm), singure sau în asociație cu alte plante de sezon, asigurând decorul din iunie până în octombrie. Crăițele sunt plante rustice, iubitoare de soare, crescând bine în soluri mai sărace și uscate. Înmulțirea se face prin semințe, semănând, în martie, în spații protejate și mai târziu repicând răsadul, sau în aprilie-mai direct pe brazde în grădină. [39]
- TAGUS (TAJO)**, râu în Europa, în Peninsula Iberică. Izvorăște din Munții Serranoia de Cuenca (provincia Aragon) fiind cel mai mare din Spania. Trece prin apropierea Madridului, străbate orașul Toledo și se varsă în laguna Mar de Palha pe malul căreia se află orașul Lisabona. Are o lungime de 1.010 km și o suprafață de 81.000 km². [25]
- TAHIAUXEZA**, (bot.) dezvoltarea mai rapidă a unui organ față de altul similar. [50]
- TAHICARDIE**, (med. u.) creșterea frecvenței cardiace peste 90 de bătăi /minut. [21]
- TAHIFEMIE**, (psih.) formă patologică de hiperactivitate verbală, constând în accelerarea exagerată a ritmului verbal, îngreunând astfel comprehensibilitatea comunicării. [28]
- TAHIGENEZA**, (bot.) dezvoltarea accelerată în filogenie. [50]
- TAHIMETRE-BATOMETRE**, aparate ce se utilizează la determinarea vitezei apei râului ca și la colectarea

- probelor cu apă pentru determinarea debitului de aluviuni. [50]
- TAHIPNEE**, (med. u.) creșterea frecvenței respiratorii peste 18 respirații /minut. [21]
- TAHISPORIE**, (bot., micol.) diseminare timpurie a sporilor. [50]
- TAHISTOSCOP**, instrument de laborator conceput pentru a prezenta stimuli vizuali pentru o durată foarte scurtă de timp și riguros controlată. [28]
- TAHOE**, lac de origine tectono-vulcanică, localizat în SUA. Are suprafața de 499 km² și adâncimea maximă de cca 500 m. Deși este înconjurat de munți înalți (Sierra Nevada, Carson – 1.867 m) care au pe culmile lor zăpezi permanente, apa lacului nu îngheață. Peisajul deosebit de pitoresc a dus la dezvoltarea a numeroase stațiuni balenoclimaterice: Tahoe City, Tahoe Pines, Tahoe Vista și Tahoe Valley. [45]
- TAI**, parc național situat pe Coasta de Fildes. Suprafața, 425.000 ha (1972). Protejează o pădure tropicală primară, iar din faună, hipopotamii pigmei. [50]
- TAIGA**. **1.** (geogr.) Zonă cu climat rece și umed. **2.** (bot.) Înveliș vegetal format din fitocenoză edificate din specii de conifere în teritoriile reci și umede din nordul Eurasiei și Americii de Nord. [15]
- TAIN**, (zootehn.) parte din hrana ce revine zilnic unui animal. În cadrul tainului, nutrețurile se administrează într-o anumită succesiune, în funcție de particularitățile fiziologice ale speciei, nivelul producției. [34]
- TAINA**, (rel.) simbol sacru. Are două înțelesuri: **1.** înseamnă ceva necunoscut și de nepătruns pentru mintea omului, ex., taina lui Dumnezeu, taina omului, taina întrupării fiului lui Dumnezeu, taina mântuirii etc.; **2.** împărtășania sau comunicarea energiei divine necreate a harului printr-o lucrare văzută săvârșită de preot. Toate Tainele Bisericii sunt în legătură cu Iisus Hristos, care le-a instituit, și numai prin ele creștinul participă real la taina mântuirii. Baza ei este credința în Dumnezeu, că Dumnezeu poate lucra asupra creaturii în realitatea ei vizibilă. În sens restrâns, înseamnă întruparea Cuvântului și faptele Lui mântuitoare. [63]
- TAKÂR**, (geomorf.) tip de sol argilos, sărăturat, format în depresiuni argiloase din regiunile aride. În urma ploilor acestea se acoperă cu un strat subțire de apă ce se evaporă repede. După evaporare și uscare, terenul se contractă și crapă, dând naștere la plăci poligonale separate de crăpături cu lățimi de 20-30 cm. [25]
- TAL**, (bot.) corp vegetativ al plantelor inferioare, lipsit de rădăcină, tulpină și frunze. El poate fi unicelular sau pluricelular, heteromorf, de dimensiuni variabile. Talofitele superioare au corpul diferențiat în rizoid, cauloid și filoid. [50]
- TALAMUS**, (anat.) latura îngroșată a ventriculului III din creierul vertebratelor, unită prin fibre nervoase cu majoritatea centrilor senzoriali ai creierului. [37]
- TALASEMII**, (med. u., genet.) boli ale sângelui, care provoacă diverse forme de anemii mai mult sau mai puțin grave, cauzate de mutații în genele care codifică catenele α și β ale globinei. [56]
- TALASOFILIE**, (ecol.) specii care preferă viața pe țărmul mării, trăind în apropierea zonei de spargere a valurilor. [62]
- TALASOMEZOPSAMAL**, (ecol.) termen folosit de A. Remane (1951) cu același înțeles ca mezopsamal. [44]
- TALĂ**, (bot.) butaș, marcotă, respectiv ramură sau fragment din plantă folosit în înmulțirea vegetativă. [50]
- TALC**, (geol.) mineral etalon în scara Mohs, cu D = 1. Filosilicat cu structură trioctaedrică. [25]
- TALCOM**, (med. u.) tumoră determinată de prezența tisulară de talc. [60]
- TALENT**, termen ce se apropie de conceptul de creativitate. Denumeste ansamblul dispozițiilor funcționale, ereditare și a sistemelor operaționale dobândite ce mijlocesc performanțe deosebite și realizări originale în activitate. [28]
- TALIA PEȘTILOR**, (zool.) lungimea corpului de la vârful botului până la baza înotătoarei caudale. [10]
- TALIE**, (zootehn.) înălțimea animalelor, determinată cu ajutorul zoometrului. [34]
- TALIU** (Tl), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa a III-a principală. Are Z 81 și structura învelișului de electroni [Xe] 4f¹⁴5d¹⁰6s²6p¹. A fost descoperit de W. Crookes în 1861. În natură, însoțește de obicei metalele grele: Zn, Cu, Pb, Fe în minereurile acestora (blende, calcopirite, galene, pirite). În stare metalică se obține prin reducerea oxizilor cu hidrogen, oxid de carbon sau pe cale electrolică. Este un metal alb-argintiu, maleabil, p.t. 304,5°C, p.f. 1 457°C. Ca metal, este utilizat ca adaos în compoziția unor aliaje de lagăre și aliaje antiacide. Compușii Tl sunt utilizați la fabricarea sticlelor optice cu indice de refracție mare, în medicină etc. [36]
- TALOFITE**, (micol.) grup de unități taxonomice al căror corp vegetativ este reprezentat de tal, cu organizare simplă, lipsindu-le rădăcina, tulpina, frunzele, florile și semințele și reprezentate de *Algae*, *Fungi*, *Lichenes*, *Bryophyta*. [50]
- TALOSPOR**, (micol.) spor care ia naștere direct din hife și care prin germinare dă naștere unor filamente miceliene, aspect întâlnit la clamidospori, artrospori, blastospori, aleurospori. [61]
- TALPA PLUGULUI**, (pedol.) strat de sol tasat format la baza stratului arat din cauza efectuării repetate a arăturii la aceeași adâncime și din cauza circulației excesive. Este rezultatul efectului direct de compactare exercitat de roata tractorului sau a plugului sau de alte piese ale acestora care circulă în timpul executării arăturii pe fundul brazdelor deschise la trecerile precedente. [29]

TALPA SONDEI, (petr.) partea cea mai de jos a sondei. În timpul forajului, aceasta este mobilă, continuu reînnoită de acțiunea de dislocare a rocii de către sapă. (R. Țițeica și colab., 1972) [46]

TALPA DE GALERIE, (min.) suprafața de galerie pe care se circulă. [46]

TALPIDE (*Talpidae*), (zool.) cârțițe. Animale săpătoare din ordinul *Insectivora*, cu corp turtit, bot ascuțit și ochii rudimentari. Membrele anterioare posedă gheare puternice, adaptate la săpat. Realizează în sol un sistem complex de galerii. Se hrănesc cu răme și cu larve de insecte. [57]

TALUZ¹, (agric.) parte componentă a unei terase pe terenurile amenajate în pantă în vederea plantării viței de vie. [49]

TALUZ², (pisc.) peretele malurilor unei ape, al unui canal piscicol, precum și al digurilor și barajelor. [10]

TALVEG¹, (hidr.) linia care unește punctele cu cea mai mare adâncime ale albiei unui curs de apă. Constă într-o linie sinuoasă care se apropie fie de un mal, fie de altul, datorită concavităților pe care le întâlnește în cale. [50]

TALVEG², (meteor.) linia în lungul căreia presiunea este cea mai scăzută, cum este linia care desparte două cicloane. [54]

TAMAN NEGARA, parc național situat în Malaysia (statele Pahang, Trengganu, Kelantan). Suprafața, 434.340 ha (1938). Altitudine, 120-2.190 m. Se află așezat în sudul Peninsulei Malacca. Ocrotește un platou muntos larg la care Vârful Tahan este de 2.190 m, acoperit cu formații de pădure ecuatorială. Fauna junglei este formată în principal din elefanți, rinoceri bicorni, gaurul, sambarul, tapirul vărgat, tigru malaiez, leopardul, gibbonul. [50]

TAMARICACEE (*Tamaricaceae*), (bot.) familie care grupează cca 130 de specii de arbuști, semiarbuști, rareori arbori, răspândite în Asia Centrală, Africa de Nord, Europa. Frunze alterne, simple, mici, scvamiforme, fără stipele. Flori bisexuate (hermafrodite), actinomorfe, tipul 4-5, grupate în raceme spiciforme; caliciul dialisepal (4-5 sepale libere), persistent; corola dialipetală cu 4-5 petale libere, caduce; androceul, din 4-15 stamine, fixate pe un disc hipogin în 1-2 cicluri, cu antere extrorse, rareori introrse; gineceul (2) 3 (5) carpele concrescute, cel mai adesea tricarpelar, gamocarp, cu ovar superior, ovule 2 până la numeroase, parietale sau bazal parietale, ascendente, stile (1) 3 (5) libere cu stigmat terminale capitate sau clavate spatulate. Formula florală: $\text{♂} * K_{4-5} C_{4-5} A_{4-5}; 8-10; 12-15; \bar{G}_{(2-5)}$. Fruct capsulă septicidă. Semințe numeroase, cu sau fără endosperm, cu pericelulari, lungi. Embrion drept, oblong, cu

cotiledoane plane sau plan convexe, oblongi. Flora României conține 4 specii spontane și cultivate ce aparțin la 2 genuri: *Tamarix*, $x = 6$; *Myricaria*, $x = 6$. [50]

TAMARIND (*Tamarindus indica*, fam. *Fabaceae/Leguminosae*), (bot.) arbore care crește spontan în savanele uscate ale Africii tropicale de unde a fost introdus din timpuri străvechi în India, iar în prezent este răspândit în toate zonele tropicale. Are frunze semipersistente ce ajunge la 20 m înălțime, cu coroană rotundă, compactă. Florile sunt grupate în raceme terminale atârânde, cu flori galbene striate cu roșu. Fructele (păstăi) au 10-20 cm lungime și 1,5-2 cm lățime, de grosimea unui deget, de culoare brun-cenușiu sau ruginiu. Pulpa fructului are gust dulce-acrișor și conține pectină, gume, mult potasiu, puțin Ca și P, ceva provitamină A și puțină vitamina C. Conținutul în hidrați de carbon depășește 70%. În India și Africa lăstarii tineri și frunzele sunt folosite ca legume, iar semințele sunt coapte sau fierte. Din pulpa fructului împreună cu semințele se extrage un sirop care este o băutură răcoritoare foarte apreciată. Sucul de tamarind mai intră și în compoziția sosului Worcester, precum și în condimentarea multor mâncăruri. Tamarindul este în mod particular bine adaptat la condițiile semiaride tropicale (savanele africane în care s-a format), dar poate crește și în zona musonului condiționat de existența unui sol bine drenat. Nu se comportă bine în climat continuu umed. Tolerează solurile sărace dar în Africa poate fi văzut frecvent pe sau alături de mușuroaie de termite. Se înmulțește prin semințe, prin altoire sau prin butași. [40]

TAMISA, fluviu în Arhipelagul Britanic cu o lungime de 336 km și o suprafață a bazinului de 15.300 km². Izvorăște din Dealurile Cotswolds și se varsă în Marea Măneicii printr-un lung estuar larg de 80-100 km. Traversează una din cele mai mari metropole ale Europei, Londra. [25]

TAMNIU, (micol.) tal fruticos al lichenilor, aspect întâlnit la lichenul renilor (*Cladonia rangiferina*) cu pețoli cenușii, alb-cenușii, cenușii-albăstrii, cenușii-negricioși, netezi, până la 12 cm lungime, având ramificațiile terminale curbate în jos, toate în aceeași parte, vârfurile brunificate. Tericol, la noi foarte răspândit în regiunea montană. [50]

TAMPONADA CORDULUI, (med. u. și vet.) blocare de natură mecanică a revoluției cardiace prin împiedicarea expansiunii diastolice datorită acumulărilor de lichide patologice (transsudate, exsudate, sânge), sau, mai rar, de aer (pneumopericard). [33]

TAMPONARE, (genet.) mecanism prin care se realizează flexibilitatea genetică; poate fi: **individuală** – când fiecare membru al populației își modifică răspunsul fenotipic pentru a răspunde solicitărilor mediului; o componentă a acestui mecanism este

plasticitatea fenotipică (totalitatea variațiilor morfologice induse de mediu) sau **populațională (polimorfism genetic)** – când în populație apar mai multe genotipuri, fiecare adaptat la nișa sau subnișa ecologică diferite. Marea majoritate a speciilor au o remarcabilă variație genetică, care le permite să se adapteze la o gamă mai mare sau mai mică de condiții mezologice. [19]

TANA (*Dembea*), lac tectonic situat în Etiopia la 1830 m altitudine. Are suprafața de 3.600 km² și adâncimea maximă de 72 m. Este cel mai mare din podișul Etiopiei (Etiopia). Climatul umed și poziția geografică (12° lat. nordică) imprimă regiunii un peisaj ecuatorial cu o vegetație arborescentă luxuriantă din care nu lipsesc speciile de palmier care abundă pe țărmul lacului. [45]

TANATOCENOZĂ, (ecol.) asociație (aglomerare) de cadavre, resturi de cochilii sau schelete ale organismelor care au populat biotopul unui ecosistem. [2]

TANATOSTROMIC, (ecol.) mediu anexă directă a solului reprezentând litiera pădurilor alcătuite din stratul de frunze moarte, crengi și alte resturi vegetale aflate în diferite faze de descompunere. Este populat de multe organisme care caută hrană și adăpost de razele solare. Termeni derivați: *tanatostromon* pentru biocenoză și *tanatostromicole* pentru organismele care o compun. [44]

TANATOZĂ, (zool.) fenomen caracteristic unor insecte care, dacă sunt atacate, intră într-un fel de șoc ce produce contracția musculaturii, astfel încât insecta capătă aspectul și rigiditatea unui cadavru; la unele specii tanatoza poate dura mai multe zeci de minute. În acest mod, o serie de insecte reușesc să scape de păsările insectivore, care nu consumă decât pradă vie. [62]

TANC¹, (milit.) mașină de luptă, cu motor puternic și deplasare pe șenile, înzestrată cu armament cu mare putere de foc, montant într-o turelă. [31]

TANC², (zootehn.) rezervor izoterm, cuplat la instalația de muls și destinat colectării temporare a laptelui. [34]

TANCHETĂ, (milit.) mașină de luptă pe șenile, cu blindaj ușor, foarte mobilă, destinată mai ales pentru acțiuni de cercetare. [31]

TANDEM, platformă de muls. [34]

TANDREȚE, (psihan.) termenul desemnează, prin opoziție cu cel de „senzualitate”, o atitudine față de celălalt, care perpetuează sau reproduce prima modalitate de relaționare afectivă pozitivă a copilului, în care plăcerea sexuală nu există independent, ci întotdeauna bazată pe satisfacerea pulsivității de autoconservare. [28]

TANGAJ, (nav.) mișcare de balans la o navă în mers, în jurul unui ax transversal din prora spre pupă.

Influențează negativ stabilitatea navei, a personalului și a încărcăturii din ea. [31]

TANGANYIKA, cel mai adânc lac din grabenul african și în același timp din Africa, al doilea ca adâncime de pe glob (1.435 m), după lacul Baikal. Se întinde pe o suprafață de 34.000 km² și face parte din categoria celor mai tipice lacuri de graben din lume. Fauna posedă un număr mare de specii endemice (cca 75%). Fauna piscicolă este bogată. Aici mai trăiesc hipopotami, crocodili și numeroase specii de păsări (pelicani, rațe, găște, egrete, pescăruși etc.). Apa constituie o importantă arteră de transport. [45]

TANINIZARE, (bot.) proces de impregnare a pereților celulari vegetali cu taninuri, substanțe care, în dese cazuri, se acumulează și în vacuolele celulare. Întâlnită la scoarța arborilor, la frunze, rădăcini, fructe. Cantitatea de tanin în scoarța de stejar este de 10-20%, la salcie 9-13%, la eucalipt 50%. [50]

TANINURI, (biochim.) grup de substanțe organice heterogene derivate din polifenoli sau din acizii fenolici. Sunt amorfe, de culoare albă sau gălbuie, solubile în apă caldă, insolubile în solvenții organici nepolari. Caracter slab-acid și gust astringent. Se oxidează ușor și se brunifică (ex., mărul tăiat proaspăt). Precipită proteinele din soluțiile apoase (albuminele, gelatina). Formează precipitate cu alcaloizii, cu unele substanțe organice cu caracter bazic (fenilhidrazina, chinolina), cu ionii metalici, cu unele săruri de zinc, cupru, aluminiu, molibden. Reacționează cu clorura ferică formând compuși de culoare albastră, verde sau neagră. Răspândite în organele plantelor, mai ales ale arborilor (rădăcină, tulpină, frunze, fructe, excrescențe). În scoarța de anin, stejar, molid, brad, plop concentrația de t. ajunge până la 48% din substanța uscată. În galele frunzelor de stejar concentrația ajunge până la 25% din substanța uscată. Se extrag din plante cu ajutorul apei fierbinți. Fiziologic, măresc rezistența plantelor la atacul virusurilor și microorganismelor. Determină valoarea elementară a unor fructe și produse alimentare (vin, ceai, cacao, cafea). Utilizate la limpezirea vinurilor, a berii, la tăbăcirea pieilor, la fabricarea cernelurilor, în industria textilă, farmaceutică etc. Există t. hidrolizabile (galotaninuri), reprezentând esteri naturali ai glucozei cu acidul malic sau produși de condensare ai acidului galic, și t. condensate (catechintaninuri), formate din condensarea mai multor molecule de catechină sau a unor substanțe ce derivă din catechină. Galotanurile nu sunt substanțe macromoleculare. Hidrolizează ușor în mediul acid sau sub acțiunea enzimelor specifice (tanaze). Catechintaninurile sunt substanțe macromoleculare. Nu hidrolizează cu apa. Prin încălzire formează pirocatehina. Prezente în aproape toate speciile de plante. [50]

TANTAL (Ta), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa a V-a secundară. Are Z 73 și structura învelișului de electroni [Xe] 4f¹⁴5d³6s². Se găsește în natură numai sub formă de combinații, de cele mai multe ori împreună cu niobiul. Mineralul cel mai important este **Ta** (Fe, Mn) (TaO₃)₂. Se poate obține prin reducerea Ta₂O₅ cu Mg sau cu Ca, pe cale metalotermică. Este un metal alb-argintiu, strălucitor, maleabil, ductil și tenace, având conductibilitate electrică ridicată, p.t. 2 997°C și p.f. 5425°C. **Ta** este rezistent din punct de vedere chimic, fiind atacat numai de un amestec de HF, HNO₃ și lent de hidroxizi alcalini în stare topită. Datorită proprietăților mecanice, dilatației termice mici și rezistenței chimice, **Ta** se întrebuintează pentru obținerea de aparatură cu solicitări speciale: conducte, serpentine, condensatoare, vase de absorbție, schimbătoare de căldură, iar în laboratoarele de chimie se folosesc capsule, creuzete, spatule, nacele din **Ta**. În chirurgie se folosesc atât instrumente cât și plăci și fire de **Ta**. Aliajele de tantal sunt dure, termorezistente și inoxidabile. [36]

TAPĂ, (for.) tăietură parțială de o anumită formă și dimensiune făcută la baza arborelui de doborât pentru a provoca căderea acestuia într-o anumită direcție. Ea se execută la o înălțime de sol mai mică de 1/3 din diametrul de bază al arborelui prin două tăieturi, una perpendiculară pe ax și cealaltă înclinată. Dimensiunile tapei sunt impuse de grosimea arborelui, pantă, înclinarea coroanei, adâncimea fiind cuprinsă între 1/3-1/2 din diametrul arborelui. Direcția de cădere se alege astfel încât în cădere arborele doborât să nu-i deprecieze pe ceilalți din vecinătate sau semințișul. Pentru asigurarea căderii pe direcția aleasă și evitarea accidentelor se folosesc pene (de lemn, materiale plastice, metalice) cu fețe și muchii zimțate. [42]

TAPET, (bot.) strat tapetal, reprezentat de țesutul nutritiv intern al sporogonului la *Pteridophyta* și de stratul de celule care căpтуșește sacii polinici la *Phanerogamae*. [50]

TAPETUM, (anat.) strat reflector al coroidiei făcând ca ochii multor animale să strălucească în întuneric. Conține cristale de guanină. [57]

TAPETUM TRACHEA, (anat.) strat format din ramificații terminale ale sistemului traheal care se află imediat sub elementele retiniene și care reflectă parțial razele luminoase. [62]

TAPIRIDE (*Tapiridae*), (zool.) țigări. Mamifere ungulate din regiunile tropicale și subtropicale, care au trei degete la membrul posterior și patru la membrul anterior. Corpul este acoperit cu păr scurt. Au o trompă scurtă și mobilă. [37]

TAPOȘNIC (*Galeopsis ladanum*, fam. *Lamiaceae/Labiatae*), (bot., pest.) plantă anuală de primăvară, considerată buruiană problemă pentru culturile

agricole. Se întâlnește prin pârlaoge și miriști, prin livezi și vii neglijate. Înflorște în iulie-august. Sensibilă la: tribenuron, amidosulfuron, iodosulfuron + amidosulfuron, imazetapir, fluroxipir, MCPA + diclorprop-P, fluroxipir + acid 2,4 D. [51]

TAPPING TEST, (șc.) probă de viteză motrică simplă, care constă în a bate într-un timp dat cât mai multe lovituri posibile, cu un creion pe o hârtie sau o tablă. [28]

TARAXANTINA, (biochim.) carotinoide ce se găsește în tegumentul unor pești (știucă, mihalt). [10]

TARDIFLOR, (bot.) care înflorște târziu, ex., plantă. [50]

TARDIGLACIAR, (paleomorf.) etapa de trecere de la ultima perioadă glaciară la Holocen. Se caracterizează prin succesiunea unor faze ușoare de răcire cu altele de încălzire (de scurtă durată), cum ar fi oscilațiile climatice din Europa de Vest - Bölling și Alleröd - și din România - Erbiceni A și Erbiceni B. Fazele de răcire sunt cunoscute sub numele de Dryas, denumire împrumutată de la planta *Dryas octopetala*, care în unele regiuni montane, cu sedimente turboase, a avut o răspândire însemnată în Tardiglaciuar. Se cunosc trei faze Dryas, notate cu cifre sau prin vechi, mediu și tânăr. [8]

TARDIGRADE (*Tardigrada*), (zool.) încrângătură care cuprinde 350 de specii acvatice și terestre. Dimensiunile speciilor sunt foarte mici, între 100 μ și 1-2 mm. Au fecundație internă sau externă. Sunt predominant dulcicole și terestre. Trăiesc în mușchi de turbă, licheni și sub pietre. În anabioză trăiesc câțiva ani. Se hrănesc prin înțeparea și sugerea plantelor și animalelor mici. Cuprinde 3 ordine cu 16 genuri. (L. Solomon, 1983) [50]

TARDIV, care apare, se întâlnește, se dezvoltă cu întârziere. (bot.) Înflorire cu întârziere, fructificație cu întârziere. [50]

TARHON (*Arthemisia dracunculul*, fam. *Asteraceae/Compositae*, sin. *tarcon*), (agric.) planta semiarbuszivă, originară din Extremul Orient, Siberia și Mongolia, de unde s-a răspândit în principal în Europa și Asia, suprafețe reprezentative fiind cultivate în zona marilor fabrici de conserve. Frunzele, lăstarii și planta întregă sunt folosite în stare proaspătă sau uscată la condimentarea preparatelor culinare sau în industria conservelor de legume sau carne. Rezistentă la temperaturi scăzute, preferând solurile drenate, bogate în substanțe nutritive bine expuse și însorite, cu pretenții moderate, dar continue față de umiditate. *Tehnologia de cultivare*. Constă în pregătirea și modelarea terenului pentru asigurarea irigației, de prindere a răsadurilor. Semănatul pentru producerea răsadurilor se face în perioada martie-mai, în răsadnițe sau solarii. Se pot produce și butași, înrădăcinați în răsadnițe, solarii sau tuneluri. Butașii se recoltează de

- la biotipurile intens aromate și se constituie din lăstarii ce pornesc de la baza tulpinii lemnificate. După tăierea părții superioare, lăstarii fasonați, la lungimea de 10-12 cm, se plantează în răsadnițe, la desimi de 200-300 butași/m² și li se asigură umiditatea permanentă a substratului și umbrirea în caz de insolăție. Plantarea se realizează la distanțe de 30-50 cm între rânduri și 20-30 cm între plante pe rând și este urmată de udări moderate și repetate pentru pornirea în vegetație. Îngrijirea culturii: terenul se menține curat de buruieni și afânat, refacerea rigolelor de udare se face concomitent cu fiecare prașilă, manuală sau mecanică, pentru a permite irigarea în perioadele secetoase. Tăierea periodică și obligatorie toamna a tulpinilor favorizează apariția lăstarilor și uniformitatea culturii. Recoltarea frunzelor se poate începe la interval de două luni de la plantare, iar a lăstarilor începând cu anul doi de cultură. Producția anuală ajunge la 10-20 tone frunze și lăstari /ha. [72]
- TARIM**, fluviu în Asia (China); are un bazin endoreic izvorând prin doi afluenți din Munții Kuenlun și Tian-Shan și vărsându-se în depresiunea lacustră Lob-Nor. Are o lungime de 2.030 km și o suprafață de 951.500 km². [25]
- TARLA**, unitate teritorială mai mică decât trupul și mai mare decât parcela; în funcție de panta terenului are suprafața cuprinsă între 10-50 ha. [49]
- TARNAVSCHI, Ion** (1904-1989), doctor în științe (1935), docența (1963), prof. univ. la Facultatea de Biologie, Universitatea București, disciplina morfologia plantelor, director al Grădinii Botanice din București (1952-1975). Inițiatorul și organizatorul Consfătuirilor de geobotanică. Domenii de cercetare: morfologia și anatomia plantelor, palinologie, algologie, ocrotirea naturii. A publicat peste 250 de lucrări științifice, cursuri pentru studenți, lucrări monografice și de popularizare. [50]
- TARS¹**, (anat.) ultima parte a piciorului la insecte, alcătuită din minimum unul și maximum cinci articole; ultimul articol poartă două ghiare, ca și o serie de formațiuni adezive – arolii, pulvile sau empodii. [62]
- TARS²**, (anat.) oase tarsiene, caracteristice gleznei unui vertebrat tetrapod. Numărul complet al acestora este 9: un rând proximal compus din tibial, intermediar și fibular; unul central și 5 tarsiene distale. Adesea unele oase lipsesc, fie fuzionate, fie modificate în alt fel. Fibularul numit și calcaneum este principalul os al călcâiului și de obicei se proiectează înapoi, în spatele fibulei (de el se atașează tendonul lui Achille). [37]
- TARSIDE** (*Tarsiidae*), (zool.) mamifere arboricole din Asia de SE. Au ochi și urechi mari, o coadă lungă și subțire prevăzută cu o tufă de perla la vârf, oase tarsiene foarte lungi și discuri turtite la extremitatea degetelor. Se hrănesc cu insecte, reptile, păsări. [37]
- TARSIOIDE**, (zool.) grup ancestral de primat răspândit și diversificat (25 de genuri) acum cincizeci de milioane de ani. S-a stins treptat, supraviețuind astăzi un singur gen adaptat la viața nocturnă în Asia de Sud-Est. Importante sunt *Omomydele* care ar constitui fondul biologic din care ar fi evoluat la sfârșitul eocenului sau începutul oligocenului primele antropoide. [27]
- TARSO-METATARS**, (anat.) os al membrului posterior de la păsări, care rezultă din unirea unui rând de tarsiene cu metatarsienele. [37]
- TARTRU DENTAR**, (stomat.) depozit format din substanțe organice și din săruri de calciu, aderenți la suprafața dintelui, predominant în regiunea coletului. [33]
- TASARE**, (geomorf.) mișcarea lentă efectuată pe verticală în interiorul straturilor de roci afânate sau clastice, sub forma compresiunii sau îndesării impuse de greutatea proprie sau de o suprasarcină. Există două tipuri de tasare: *t. prin consolidare* și *t. prin subsidență*. [25]
- TASIKINEZIE**, (psih.) stare de tensiune manifestată printr-o dorință continuă de mișcare, ce nu permite o continuă ședere pe același loc. [28]
- TASON**, (for.) loc de concentrare temporară a lemnului adunat de la locul fasonării situat în apropierea unei instalații de colectare sau transport a lemnului. [42]
- TASSILI**, parc național situat în Algeria. Altitudine, 1.150 m (1972). Se află așezat pe un platou înalt la altitudinea de 1.150 m, într-o regiune complet sălbatică, la cca 15 km distanță de orașul Djanet. În cadrul parcului remarcabile prin morfologia lor se află Tin-n-Tazarift, pădure formată din sute de mii de turnuri, porți și ferestre stâncoase din gresie, la care se adaugă o multitudine de forme cu figuri umane sau de diferite animale. Cel mai cunoscut este Sfinxul de Sefar aflat nu departe de lacul cu același nume, ce reprezintă unica sursă de apă mai importantă. În Tassili se află galerii de desene rupestre, conținând numeroase detalii asupra civilizației umane de acum 10.000 de ani și asupra condițiilor naturale și a transformărilor ce au avut loc ulterior în Sahara. Desenele reprezintă elefanți, girafe, lei. Vegetația conservă 130 de chiparoși endemici (*Cupressus dupreziana*). Fauna de deșert stâncos cuprinde peste 20 de specii de mamifere, printre care menționăm: antilopa de deșert (*Addax nasomaculatus*), gazela albă (*Gazella dorcas*, *G. dama*), vulpea deșerturilor sau fenecul (*Fennecus zerda*), iar dintre reptile, varanul (*Varanus griseus*) și alte specii. [50]
- TATRA**, parc național bilateral situat în Slovacia – Polonia. Suprafața, 142.000 ha (1948, 1954). Altitudine maximă, 2.655 m. Posedă cea mai mare și

mai întinsă suprafață montană protejată din Carpați. În interiorul său sunt cinci rezervații. În munți, fenomenele glaciare se evidențiază prin circuri de vale sau suspendate pe mai multe etaje, creste zimțate, morene, trene de grohotiș, văi în formă de „U”, lacuri glaciare dintre care Morskie Oko are 34,5 ha. Vegetația alpină este formată din pajiști și din plante pionier de stâncărie (*Silene acaulis*, *Minuartia sedoides*, *Cerastium tatrae*, *Dryas octopetala*, *Salix herbacea*, *Salix alpina*, *Festuca supina*, *Saxifraga* sp.). Etajul subalpin este reprezentat prin masive de jnepeniș, zâmbri (*Pinus cembra*), ienuperi. Trei îi corespund în exclusivitate 4 specii endemice: *Cochlearia tatrae*, *Erigeron hungaricus*, *Erysimum wahlenbergii*, *Festuca aglochis*. Pădurile de conifere sunt alcătuite din brazi, molizi, larice, pini, tise, iar în pădurile de amestec domină fagul, bradul, molidul, arțarul. Fauna alpină este dominată de capra neagră, marmota, șoarecele de zăpadă (*Microtus nivalis mirhanreini*). În etajele inferioare se întâlnesc: cerbi, căprioare, mistreți, urși, râși, jderi, pajura, cocoșul de munte, cocoșul de mesteacăn, ierunca etc. [50]

TAUPO, lac de origine vulcanică din Noua Zeelandă. Are suprafața de 616 km² fiind cel mai întins lac din această țară. Se află situat în partea centrală a Insulei de Nord pe un platou vulcanic. Depresiunea lacului s-a format prin explozie vulcanică luând naștere o calderă tipică, dar axată în lungul unei linii de falii al cărui abrupt se remarcă foarte bine pe țărmul vestic. Primește câțiva afluenți. Apa din lac este drenată de râul Waikato. [45]

TAUTOMERIE, (genet.) schimbarea reversibilă a unor legături și atomi în special de hidrogen. Astfel, bazele azotate se pot afla într-o stare normală (stabilă) și una tautomică; fenomenul **t.** induce mutații spontane în molecula de ADN și ARN determinând erori de împerechere, care reprezintă una dintre cauzele mutațiilor spontane. [20]

TAUTONIM, (lex.) epitet specific care repetă numele generic întâlnit la denumirea științifică a unor specii, ex., *Calamintha calamintha*, *Capreolus capreolus*. [50]

TAXA LUI PIGOU, (ec.-fin.) taxă denumită după economistul P.C. Pigou, care are rolul de a ajusta prețul unui bun cu valoarea reducerii bunăstării sociale, cauzate de externalitățile asociate bunului sau procesului de producție al bunului. [17]

TAXA PE CARBON, (ec.-fin.) impozitul perceput pentru utilizarea combustibililor fosili (cărbune, petrol, gaze naturale), bazat pe conținutul de carbon al acestora. Taxa pe carbon este un instrument economic de protecție a mediului ce urmărește descurajarea consumului de combustibili fosili, deoarece prin arderea carbonului se eliberează în atmosferă CO₂, principalul gaz cu efect de seră. [17]

TAXA PE EMISII/DEVERSĂRI, (pol.) taxă Pigou cu caracter de mediu, impozitată direct pe cantitatea de poluant emisă, la o rată egală cu prejudiciul marginal (rata de creștere a daunelor sociale ce rezultă dintr-o unitate aditională de poluant, emisă peste optimul admis) al poluării. [17]

TAXA PE INPUTURI/PRODUSE FINITE, (ec.-fin.) taxă impozitată pe inputurile sau produsele finite ale căror producție și consum sunt asociate cu externalități poluante. [17]

TAXACEE (*Taxaceae*), (bot.) familie care grupează arbori și arbuști fără canale rezinifere, răspândiți în Europa, Asia, Africa. Frunze aciculare, persistente, așezate spiralat. Flori dioice; cele femele reduse la o singură carpelă cu un ovul; cele masculine alcătuite din 6-14 stamine, fiecare cu 4-8 saci polinici. Sămânța acoperită cu aril (înveliș cărnos). Flora României conține un singur gen *Taxus*, $x = 12$, cu o singură specie *T. baccata*, $2n = 24$. [50]

TAXAȚIE → DENDROMETRIE

TAXINĂ, (toxicol.) substanță toxică produsă de tisă (*Taxus braccata*). [41]

TAXITERIE, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „anomalie cu puține abateri de la forma normală”. [50]

TAXODIACEE (*Taxodiaceae*), (bot.) familie care grupează arbori rășinoși, uneori giganti. Frunze solzoase sau spiralate. Flori monoice; cele masculine cu câte 2-8 saci polinici; cele femele, din numeroase carpele, grupate într-o inflorescență cu formă de conuri, fiecare carpelă purtând 2-12 ovule. Carpelele și bracteele sunt concrescute parțial sau total. Seminte îngust aripate. Flora României conține 3 specii cultivate ca plante ornamentale, ce aparțin la 3 genuri: *Taxodium*, *Sequoiadendron*, *Cryptomeria*. [50]

TAXON, (biol.) unitate taxonomică de orice grad în scara regnului vegetal, animal sau bacterian. Un **t.** cuprinde populații cu aceeași origine și deci cu un număr oarecare de gene similare, ex., filum, clasă, ordin, familie, gen, specie, subspecie, varietate, tulpină. [61]

TAXONOMIA SOLURILOR, disciplină care se ocupă cu studiul legilor de clasificare a solurilor. [29]

TAXONOMIE¹, știința care se ocupă cu studiul teoriei producerii și regulilor de clasificare a organismelor vii, pe baza asemănării și deosebirii dintre ele. Unii cercetători consideră că **t.** și sistematica sunt identice. După alții, **t.** este știința principiilor clasificării, iar sistematica este clasificarea științifică a organismelor vii pe baza principiilor enunțate de **t.** Aceasta grupează speciile după afinitățile lor reale (clasificarea naturală) și nu după caracterele care i se par cercetătorului mai ușor de aplicat (clasificarea artificială). Clasificarea naturală presupune o ierarhizare a caracterelor diferențiale contradictorii (De Candolle) și nu gruparea

lor, pornind de la cel mai mare număr de caractere asemănătoare (Adanson). [61]

TAXONOMIE², disciplină metodologică din psihologie ce se ocupă de legile, criteriile și configurațiile clasificărilor pornind de la cele din biologie ce sunt tipice. [28]

TAZASTOMP SC (*pendimetalin 300 g/l + atrazin 200 g/l*), (pest.) erbicid pentru porumb; preemergent, postemergent (când buruienile au 2-4 frunze). Combate buruienile anuale. Doza: 5 l/ha. Produs de BASF Germania. [51]

TAZAWA, lac de origine vulcanică situat în partea nordică a Insulei Honsu (Japonia). Este cel mai adânc dintre lacurile nipone (425 m). [45]

TAZZEKA, parc național situat în Maroc. Suprafața, 580 ha (1950). Altitudine, 1.700-1.980 m. Se află amplasat în valea râului Moulouya. Protejează cea mai veche suprafață împădurită de cedri (*Cedrus atlantica*) și o faună formată din gazele, pantere, mufloni, șacali, vulpea deșertului. [50]

TĂCIUNE, (fitopat.) boală a plantelor caracterizată prin distrugerea părților atacate (inflorescențe, tulpini, frunze) și formarea unor mari cantități de spori (teliospori – clamidospori) cu membrana de culoare închisă, ce se prezintă ca o pulbere neagră, asemănătoare prafului de cărbune. **T.** este produs de ciuperci din ordinul *Ustilaginales*: **t.** zburător al grâului (*Ustilago tritici*), **t.** zburător al orzului (*Ustilago nuda*, *Ustilago nigra*), **t.** comun al porumbului (*Ustilago maydis*), **t.** prăfos al porumbului (*Sphacelotheca reiliana*), **t.** al frunzelor și tulpinilor secarei (*Urocystis ocolata*) etc. [61]

TĂCIUNELE CU PUNGI (*Ustilago maydis*), (fitopat.) micoză care produce infecția primară la baza tulpinii de porumb prin apariția de pungi mici. Clamidosporii care se formează în aceste pungi, moi și cămoase, argintiu-verzui, asigură infecția secundară pe organele aeriene ale plantei, localizându-se la baza tulpinii, la internoduri, paniculi și știulete. Când membrana se usucă, aceasta crapă și apare la vedere o masă negricioasă, pulverulentă de clamidospori. Productivitatea plantelor este redusă și pierderile sunt mari dacă sunt afectați mulți știuleți. Măsurile de prevenire și combatere constau din evitarea monoculturii, eliminarea din cultură a plantelor bolnave și distrugerea lor prin ardere, cultivarea de hibridi toleranți și rezistenți la îmbolnăviri, tratarea semințelor cu Tiradin la doză de 3,5 kg/t de sămânță. (I. Moga, M. Schitea, M. Mateiaș, 1996) [50]

TĂCIUNELE FRUNZELOR ȘI TULPINILOR DE SECARĂ (*Urocystis occulta*), (fitopat.) micoză care produce pagube însemnate. Boala se manifestă pe limbul frunzelor, pe teaca frunzelor, pe tulpină și mai rar pe rahisul spicului. Pe aceste organe apar striuri

longitudinale de culoare cenușie-albicioasă. Tulpinile atacate sunt mai scurte și sterile; spicul rămâne în teaca frunzei superioare sau iese lateral din aceasta. Infecția are loc în momentul germinării boabelor. Măsurile de prevenire și combatere constau din evitarea monoculturii, arătura adâncă de toamnă, tratamente chimice făcute semințelor cu formalină și cu Abavit, Germisan, Granosan, Criptodin etc. (O. Săvulescu, 1967) [50]

TĂCIUNELE ÎMBRĂCAT AL ORZULUI (*Ustilago hordei*), (fitopat.) micoză care produce pierderi de producție între 2 și 10%. Plantele bolnave nu se deosebesc de cele sănătoase decât când ajung la înspicare. Plantele bolnave au spicul drept și este mai scurt decât la plantele sănătoase. Ele rămân acoperite, total sau parțial, cu teaca ultimei frunze. Învelișul protector al ciupercii se poate rupe, dar deschiderea acestora se face la treierat, când clamidosporii sunt puși în libertate. Măsurile de prevenire și combatere constau din semănatul la timp și nu prea adânc, tratarea chimică a semințelor înainte de semănat cu o soluție de formol 350 cm³ la 100 l apă, prin cufundare timp de 10 minute. (O. Săvulescu, 1967) [50]

TĂCIUNELE ÎMBRĂCAT AL OVĂZULUI (*Ustilago levis*), (fitopat.) micoză mai puțin răspândită. Provoacă pierderi de recoltă până la 1%. Ciuperca atacă boabele și formează în locul lor clamidospori. Paniculul își păstrează forma până la seceriș, când se rupe și pune în libertate clamidosporii ce se prind de boabele sănătoase. Când germinează boabele, germinează și clamidosporii ce își încep ciclul de viață și de infecție. Măsurile de prevenire și combatere constau din evitarea monoculturii, strângerea și arderea paniculelor tăciunate înainte de ieșirea lor completă din burduf, cultivarea de soiuri rezistente, tratarea semințelor înainte de semănat cu Maneb în cantitate de 300g/100kg sămânță. (O. Săvulescu, 1967) [50]

TĂCIUNELE PRĂFOS AL INFLORESCENȚELOR DE PORUMB (*Sorosporium holci-sorghii*), (fitopat.) micoză care are infecție germinală și se face prin clamidosporii din sol sau prin cei care se află la suprafața boabelor de porumb. Germinarea clamidosporilor are loc o dată cu germinarea boabelor. Miceliul ciupercii pătrunde în plantă prin colioptil. În interior, miceliul crește pe cale sistemică și fructifică în inflorescență. Atacul se observă în timpul înfloritului și fructificării, când ciuperca își face apariția pe știulete și panicul. Știuleții bolnavi sunt umflați la bază și ascuțiți la vârf și, de cele mai multe ori, lipsiți de mătasă. Când plantele se apropie de maturitate, pănușile de pe știulete se desfac și tăciunele se evidențiază. Măsurile de prevenire și combatere constau din evitarea monoculturii, eliminarea din cultură a plantelor bolnave și distrugerea lor prin ardere, cultivarea de

TĂCIUNELE ZBURĂTOR AL GRĂULUI

hibridi toleranți și rezistenți la îmbolnăviri, tratarea semințelor cu Tiradin la doză de 3,5 kg/t de sămânță. (I. Moga, M. Schitea, M. Mateiaș, 1996) [50]

TĂCIUNELE ZBURĂTOR AL GRĂULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Ustilago tritici*. Poate produce uneori pagube de până la 20% din recoltă. Boala se manifestă în timpul spicaturii; spicele bolnave ies din burduf învelite într-o membrană subțire de culoare argintie. Membrana se sfâșie și spori de tăciune se împrăștie. Din spicul atacat, rămâne numai rahisul. Sporii eliberați pot germina imediat. Măsurile de prevenire și combatere constau în cultivarea de soiuri rezistente, folosirea de semințe provenite din lanuri neatacate, dezinfectarea seminței prin tratamentul hidrotermic clasic care constă în ținerea seminței timp de 4 ore în apă caldă (28-30°C). După 4 ore, sămânța se trece pentru 8-10 minute în apă încălzită de 51-52°C. După efectuarea tratamentului, sămânța se zvântă. Semințele se mai pot trata cu fungicide sistemice (Vitawax, Plantawax în cantitate de 250 g substanță la 100 kg sămânță sau cu Benlate în cantitate de 125 g la 100 kg sămânță). (I. Bojeru, N. Eustațiu, 1973) [50]

TĂCIUNELE ZBURĂTOR AL OVĂZULUI (*Ustilago avenae*), (fitopat.) micoză care produce 10-20% pierderi din recoltă. Provoacă distrugerea totală a organelor florale. În funcție de condițiile climatice tăciunile are două forme: tăciunile moale și tăciunile tare. Tăciunile moale se observă pe vreme mai secetoasă, când se formează o masă spulferă foarte prăfoasă. Tăciunile tare se manifestă pe vreme răcoroasă și umedă, când masa de clamidospori este aglutinată, compactă și nu se spulberă ușor. Măsurile de prevenire și combatere constau din semănarea ovăzului la timp, folosirea de îngrășăminte organice și minerale, folosirea de soiuri rezistente, practicarea unui asolament rațional, tratarea chimică a semințelor cu TMTD-50 în cantitate de 400g/100 kg sămânță, precum și a fungicidelor sistemice: Benolil 100g/100kg sămânță și Carboxina 100g/100kg sămânță. (O. Săvulescu, 1967) [50]

TĂCIUNELE ZBURĂTOR NEGRU AL ORZULUI (*Ustilago nigra*), (fitopat.) micoză răspândită în toate regiunile țării, unde produce pagube prin pierderea producției de cca 40%. Până la înspicat, plantele bolnave nu se deosebesc de cele sănătoase. Spicele atacate sunt distruse în întregime. Culoarea lor este brună-închis sau chiar neagră. Membrana care acoperă masa pulverulentă a spicelor este persistentă. Spicele tăciunate cu clamidospori, prin ruperea membranei, îi diseminează în mediu. Din spic, nu rămâne până la urmă decât rahisul cu resturi de clamidospori. Infecția este germinală, iar ciclul de dezvoltare a bolii este de un an. Clamidosporii se prind de suprafața boabelor de orz care se scutură pe pământ. La semănatul orzului,

odată cu germinarea boabelor germinează și clamidosporii, care își urmează un ciclu de reproducere specific. Măsurile de prevenire și combatere constau din evitarea monoculturii, tratarea chimică a semințelor cu Abavit, Granosan, Tillex, Germisan, Granodin sub formă de prafuri sau soluții. Se mai poate folosi tratarea semințelor timp de 10 minute cu o soluție de formalină. (O. Săvulescu, 1967) [50]

TĂIERE CVASIGRADINĂRITĂ, (silv.) sin. *tăieri jardinatorii*, tratament silvic cu perioadă lungă de regenerare (30-60 de ani), intermediar între grădinărit și tăieri progresive. În acest scop, întreaga suprafață a unității de producție se împarte în 2-3 cupoane (în funcție de lungimea ciclului de producție admis), care sunt tratate separat și independent și pe cuprinsul cărora masa lemnoasă anuală (posibilitatea) se recoltează aplicând tratamentul tăierilor progresive în ochiuri, sau grădinărit pe grupe, sau pe buchete, în scopul realizării unei structuri neregulate, de tip plurien. [4]

TĂIERE DE IGIENĂ, (silv.) tăiere neregulată care se execută anual pe toată suprafața pădurii, cu excepția arboretelor preexploatabile, în scopul înlăturării exemplarelor bolnave, uscate sau pe cale de uscare, defectuoase, cu putregai, cu atacuri intense de insecte, rupte de vânt sau de zăpadă, doborâte etc. pentru a ameliora starea fitosanitară și capacitatea ecoproductivă a arboretelor. Aceste tăieri au intensitate foarte slabă, consistența netrebuind să scadă sub 0,7 în arboretele tinere și sub 0,6 în arboretele mature și au în general caracter sporadic. Sunt singurele tăieri care sunt admise în arboretele din grupa I funcțională, ca și în unele arii protejate (în suprafața tampon). [4]

TĂIERE DE REGENERARE, (silv.) lucrare principală de reciclare a pădurii, care constă în exploatarea arboretului bătrân, ajuns în pragul declinului fiziologic și la un maxim de masă lemnoasă pe picior (la vârsta exploatabilității) și crearea condițiilor de instalare a noilor generații de arbori, menite a prelua funcțiile arboretului dispărut. După tratamentul aplicat, înlocuirea, respectiv schimbul de generații se pot face rapid (la tăierile rase), în timp îndelungat, cu o lungă perioadă de regenerare (la tăierile cu extragerea etapizată progresivă a arborilor) sau practic permanent (la tăierile de tip grădinărit). [4]

TĂIERE GRĂDINĂRITĂ, (silv.) tăiere de regenerare repetată la intervale fixe de timp pe aceeași suprafață de pădure (de regulă din 10 în 10 ani) prin care se extrag preferențial numai anumite categorii de arbori: cei care au atins un anumit diametru limită, cei bolnavi și defectuoși, cei care deranjează arborii de elită sau puietii de viitor. Volumul de extras se calculează în funcție de creșterea medie pe arboret acumulată pe picior în ultimii 10 ani, acordându-se prioritate

arborilor groși (de regulă cu diametre de peste 50 de cm). Se urmărește în același timp normalizarea structurii, respectiv a curbei de frecvență a arborilor, care, cu timpul, după tăieri repetate, trebuie să ia formă de hiperbolă descrescătoare, arborii subțiri, care sunt cei mai numeroși, ocupând partea stângă a diăgramei (pe cadranul trigonometric I). O structură grădinarită finală, bine realizată, este modelul teoretic și ideal al unei structuri pluriene tipice. Acest model este foarte greu de obținut în practică, motiv pentru care codrul grădinarit este considerat un scop și un ideal în silvicultura pe baze ecologice. Tratamentul a fost inspirat și caută să imite pădurea naturală virgină. [4]

TĂIERE LA PĂDURI, (silv.) tăierea întregii populații de arbori dintr-un arboret, sau selectiv a unei părți a acesteia, potrivit prevederilor amenajamentului silvic. Există mai multe feluri de tăieri: a) *tăieri de igienă*: extragerea arborilor uscați sau pe cale de uscare, defectuoși, atacați de ciuperci, microorganismе, paraziți sau insecte, lăncezi, cu răni etc., care nu prezintă interes sau chiar sunt un balast pentru viitorul arboret; b) *tăieri de îngrijire*: sistem de lucrări de dirijare a compoziției și structurii arboretelor, de la întemeiere până la maturitate (degașări, curățiri, rărituri); c) *tăieri de regenerare*: înlocuirea generației de arbori bătrâni, ajunși la exploatabilitate, cu generații tinere de arbori (reciclarea pădurii), conform tratamentului ales; d) *tăieri de defrișare*: când se urmărește schimbarea destinației terenului, trecând de la pădure la un alt mod de folosință a acestuia (cultură agricolă, pășune, fâneață, așezare umană, cale de comunicație, lac de acumulare de interes hidroenergetic etc.). Defrișările de pădure sunt excepții, definite strict ca atare de lege. [4]

TĂIERE PROGRESIVĂ, (silv.) tratament silvic prin care extragerea arborilor se face în etape, crescător și neuniform pe suprafața pădurii, în raport cu existența și gradul de dezvoltare a puietilor. Numărul și intensitatea tăierilor nu este fix, ci depinde de starea regenerării naturale. În funcție de aceasta se deosebesc mai multe faze: de inițiere a regenerării, de dezvoltare a vetrelor de regenerare, de racordare a vetrelor (ochiurilor) și de evacuare a ultimilor arbori bătrâni. O formă a acestui tip de tăiere care s-a impus în practică este a „tăierilor progresive în ochiuri”. Acestea reprezintă deschideri în masivul pădurii de formă și mărime diferită, cu orientări diferite, în scopul stimulării și optimizării regenerării naturale. Obișnuit, ochiurile sunt circulare sau eliptice și au diametrul de 1/2 H, 1 H, 1 1/2 H sau 2 H în funcție de condițiile de mediu și de temperamentul speciilor, prin H înțelegându-se înălțimea medie a lizierei de arbori marginali. Se recomandă ochiuri mici la specii cu temperament de umbră și mai mari la cele de lumină. De asemenea, în condiții grele de vegetație (climat

expus uscăciunii) sunt preferabile ochiurile eliptice cu orientare E-V. Tăierile progresive sunt o varietate perfecționată și adaptată a tăierilor succesive neuniforme. [4]

TĂIERE SUCCESIVĂ, (silv.) tratament silvic prin care arborii se extrag mai mult sau mai puțin uniform de pe întreaga suprafață de pădure destinată exploatarei și regenerării (reciclării), în două sau mai multe reprize. Intensitatea și perioada de timp dintre tăieri (periodicitatea) este determinată de starea regenerării naturale sau de alte considerente (fiziologice, economice, administrative). După conținut, tăierile sunt astfel denumite: 1. de însămânțare (se creează spațiu în vederea fructificării arborilor și însămânțării); 2. de dezvoltare (se asigură condiții optime de dezvoltare pentru puietii, în principal lumina, motiv pentru care este denumită și de punere în lumină); 3. definitivă (când se extrag toți arborii). Tăierile de punere în lumină pot fi mai multe după caz. Tăierile de însămânțare pot fi precedate de o tăiere preparatorie. [4]

TĂIEREA ÎN USCAT A VITEI DE VIE, (agric.) lucrare de mare importanță care asigură obținerea producției eficiente și de calitate. Se deosebesc: *tăieri de ușurare*, care se aplică toamna, după căderea frunzelor, constând din reducerea cu 40% a numărului de coarde și tăierea vârfurilor nematurate, în special la vițele care urmează a fi protejate; *tăieri de formare*, care vizează realizarea scheletului; *tăieri de fructificare*, care vizează viitoarea recoltă, dar și rodul anului curent; *tăieri de regenerare*, care se aplică când se dorește stimularea apariției unui organ care să-l substituie pe cel existent. [49]

TĂMĂIOASĂ ROMĂNEASCĂ, (agric.) soi a cărui vechime trebuie căutată în Antichitate (Grecia), răspândită ulterior pe o arie întinsă. Produce struguri aromați, din care se obține un vin cu aromă și parfum ce amintesc de busuioac, trandafiri și fân proaspăt cosit. Gustul este apropiat de lămâie și mai ales de pere Busuioace. Are vigoare mijlocie și o perioadă de vegetație de 155-165 de zile. Relativ sensibil la ger și secetă, la atacul bolilor și al dăunătorilor, de aceea nu se cultivă pe areale întinse. Producțiile medii variază în limite restrânse, de la 6 la 9 t/ha. Concentrația în zaharuri oscilează în limitele 200-250 g/l. Aciditatea este în limite normale. Sin. *Beala Tamaianka*, *Belâi Muscatnâi*, *Busuioacă de Moldova*, *Muscat belâi*, *Muskaeller*, *Sarga*, *Muskotaly Barzsing*, *Tămăioasă de Drăgășani*, *Weisser Muskateller*. [49]

TĂNĂSESCU, Mihail (1864-1929), silvicultor român, diplomat al Școlii Superioare de Ape și Păduri de la Nancy (1885, șef de promoție). A elaborat (în colaborare) pentru prima dată în România o hartă silvică și prima statistică a pădurilor (1900). A fost președintele Societății „Progresul Silvic” (1920-1929)

și membru corespondent al Academiei Franceze de Agricultură, secția forestieră. Lucrări: Însemnări asupra pădurilor României; Studiu asupra pășunatului în pădurile statului; Valea Lotrului din punct de vedere silvic ș.a. [11]

TĂRĂBOANȚA, (for.) vehicul, care servește la transportul lemnului sau cărbunelui, pe distanțe mici. [11]

TAUL ADÂNC sau **ÎNGHETAT**, lac glaciatic situat în masivul Parâng din Carpații Meridionali (România), la altitudinea de 2120 m, are suprafața de 1385 m², adâncimea maximă de 5,10 m, cea medie de 2,57 m, lungimea de 50 m, lățimea de 40 m, volumul de apă de 3563 m³. Nu are alimentare și evacuare de suprafață. Malul estic este acoperit de blocuri de piatră. [50]

TAUL JUDELE, lac glaciatic situat în masivul Retezat, din Carpații Meridionali (România), la altitudinea de 2202 m, suprafața de 8362 m², adâncimea maximă de 4,05 m, cea medie de 2,05 m lungimea de 125 m, lățimea maximă 90 m, volumul de apă 17.204 m³. Alimentarea se face prin 2 mici izvoare paralele, cu un debit de 2 l/s, fiecare venind dinspre muchia care îl separă de Lacul Zănoaga. Temperatura apei din lac, vara, este în jur de 12°C, iar concentrația de oxigen dizolvat de 10,10 mg/l. Apa se evacuează din lac printr-un emisar în partea de sud-vest, curge printre pietre, pe distanța de 10 m și apoi se pierde în grohotiș. A fost populat cu păstrăv indigen, păstrăv curcubeu și păstrăv fântânel. [50]

TAUL NEGRU, lac glaciatic situat în masivul Retezat din Carpații Meridionali (România), la altitudinea de 2.036 m, suprafața de 40480 m², adâncimea maximă de 24,80 m, cea medie de 11,20 m lungimea de 275 m, lățimea maximă 200 m, volumul de apă 446480 m³. Alimentarea se face prin 2 izvoare reci (4°C). Temperatura apei din lac vara este în jur de 15°C, iar concentrația de oxigen dizolvat de 9,46 mg/l. Apa se evacuează din lac printr-un emisar. Fundul lacului este acoperit de mari blocuri de piatră. A fost populat cu păstrăv indigen. [50]

TAUL PORȚII, lac glaciatic situat în masivul Retezat, din Carpații Meridionali (România), la altitudinea de 2.140 m, suprafața de 4.900 m², adâncimea maximă de 4,30 m, cea medie de 2,11 m, volumul de apă 10.348 m³. Alimentarea se face printr-un izvor ce vine dinspre Judele și intră în lac pe sub grohotiș. Evacuarea se face în partea opusă alimentării printr-un emisar al cărui debit este de 1-2 l/s. Lacul prezintă variații de nivel în toamnele secetoase. A fost populat cu păstrăv indigen și curcubeu și apoi repopulat cu păstrăv fântânel. [50]

TAUL ȘTEVIEI, lac glaciatic situat în masivul Retezat, din Carpații Meridionali (România), la altitudinea de 2070 m, suprafața de 0,70 ha, adâncimea maximă de 10 m, lungimea de 109 m, lățimea maximă 73 m. I se mai spune și Lacul de sub Retezat. Alimentarea și evacuarea se face pe sub grohotiș. Malurile îi sunt

acoperite de grohotiș care coboară până în apă. Fundul, este acoperit cu blocuri mari de stâncă. Vara temperatura apei este de 7,5-11°C, iar conținutul în oxigen de 7,09 mg/l. A fost populat cu păstrăv fântânel, iar numărul lor este destul de mare. [50]

TAUL ȘTIRBULUI, lac glaciatic situat în masivul Retezat din Carpații Meridionali (România), pe ultima treaptă a ciclului glaciatic Gemenele, la altitudinea de 2082 m, suprafața de 9.540 m², adâncimea maximă de 8,70 m, cea medie de 5,04 m, lungimea de 130 m, lățimea maximă 90 m, volumul de 48.106 m³. Lacul nu are alimentare de suprafață. Numai primăvara primește un izvor pe sub grohotiș. Evacuarea se face prin grohotiș, dând naștere mai jos unui pâraiaș. A fost populat cu păstrăv indigen, varietate de lac, provenit din icre aduse din Austria, apoi a fost completată cu puiți de păstrăv indigen. Lipsa unei faune nutritive bogate a dus la supraviețuirea unui număr restrâns de păstrăvi. [50]

TAUL VERDE, lac glaciatic situat în masivul Parâng din Carpații Meridionali (România), la altitudinea de 2.018 m, suprafața de 6150 m², adâncimea maximă de 6,50 m, cea medie de 2,98 m, volumul de 18.340 m³. Alimentarea cu apă se face printr-un izvor ce se infiltrează prin grohotiș în partea sudică. Evacuarea se face printr-un emisar de suprafață. A fost populat cu puiți de păstrăv fântânel (*Salvelinus americanus*). [50]

TĂVĂLUGIT, (agric.) lucrare de tasare a masei solului cu tăvălugi care au suprafața netedă sau cu asperități. T. asigură punerea semințelor în contact cu solul pentru a încolți. [50]

TÂMPA, rezervație complexă situată în România (județul Brașov). Suprafața, 1.203 ha. Altitudine, 800-950 m. Teritoriul este acoperit în întregime de pădure, din care 188,2 ha constituie rezervația peisagistică științifică a Academiei Române. Vegetația lemnoasă este formată din: pin (*Pinus sylvestris*), molid (*Picea abies*), laricele (*Larix decidua* var. *polonica*), ulm (*Ulmus montana*), soc (*Sambucus racemosa*), sânger (*Cornus sanguinea*), alun (*Corylus avellana*), pațachină (*Rhamnus frangula*), salbă moale (*Euonymus europaea*), corn (*Cornus mas*), cununită (*Spiraea ulmifolia*), lemn căinesc (*Ligustrum vulgare*) etc. Pe culmile calcaroase ale Tâmpii cresc două specii ocrotite: laleaua pestriță (*Fritillaria montana*) și papucul doamnei (*Cypripedium calceolus*). Printre plantele erbacee au fost descrise două endemisme românești: crucea voinicului (*Hepatica transsilvanica*), de origine terțiară, și obsiga (*Bromus riparius* ssp. *baracensis*). Vârfulurile stâncoase și colțuroase ale Tâmpii sunt vegetate de pălcuiri de coada iepurelui (*Sesleria rigida*), tămâioară (*Viola joói*), darie (*Pedicularis comosa* ssp. *campestris*), *Allium saxatile*, *Jurinea mollis* etc. Pe versantul sudic, uscat și puternic însorit se află ochiuri de stepă unde vegetează colilia (*Stipa capillata*, *S. pulcherrima*), iacintus sălbatic

(*Hyacinthella leucophaea*), plantă rară la noi, miruța (*Anchusa barrelieri*), frâsinelul (*Dictamnus albus*), iarba șarpelui roșie (*Echium rubrum*) etc. Fauna de animale vertebrate este reprezentată de numeroase specii de păsări printre care corbul (*Corvus corax*), șoricarul comun (*Buteo buteo*). Dintre mamifere: veverița (*Sciurus vulgaris*), ursul (*Ursus arctos*). Reptilele sunt reprezentate prin: gușter (*Lacerta viridis*) și viperă (*Vipera berus*). Dintre speciile rare de lepidoptere se întâlnesc *Argynis pandora* var. *dacica* și *Colias erate*. [50]

TĂRĂRE, mijloc de deplasare la unele animale din ecosistemele terestre (ex., șarpele) și din ecosistemele acvatice (ex., nevertebratele benctonice – polichete, crustacee isopode, amfipode, decapode macrure, larve și adulți de insecte etc.). [50]

TĂRLĂ, (zootehn.) 1. Loc neîmprejmuit, schimbat la fiecare 2-3 zile, destinat odihnei și mulsului oilor în perioada de pășunat. 2. Stână cu toate componentele ei. [34]

TĂRLIRE, (agric.) fertilizarea unor pășuni și suprafețe de teren prin mutarea târlei. [34]

TĂRNAVA, râu în România, afluent al Mureșului. Izvorăște din Carpații Orientali și are o lungime de 23 km bazinul fiind de 6.200 km². Este format din Târnavă Mare și Târnavă Mică care se unesc la Blaj. Străbat importante orașe din Podișul Transilvaniei cum ar fi Sovata, Sighișoara și Mediaș. [25]

TĂRNAVE, podgorie dacică, cu plantații ce ocupă pantele cuprinse între Târnavă Mare și Târnavă Mică. Centre viticole: Blaj (altitudine 352 m), Jidvei (579 m), Mediaș (375 m), Târnaveni (392 m), Zagăr (377 m), Valea Nirajului (375 m). Resursele climatice sunt favorabile obținerii de vinuri cu aciditate suficientă și arome. Precipitațiile sunt repartizate favorabil. Versanții au pante lungi, scurse, ce permit maturarea și instalarea putregaiului nobil. Solurile sunt reprezentate de regosoluri, vertisoluri, pseudorendzine. Condițiile ecopedologice permit obținerea unor vinuri de calitate superioară seci, demiseci sau dulci din soiurile: *Fetească albă*, *Pinot gris*, *Sauvignon*, *Traminer roz*, *Muscat Ottonel*. Vinurile spumante se obțin din soiurile *Fetească regală*, *Fetească albă*, *Riesling italian*. [49]

TCP/IP, (inform.) acronim pentru *Transport Control Protocol / Interface Program*, protocol software pentru comunicațiile între calculatoare. [6]

TE ANAU, lac de origine glaciară situat în Noua Zeelandă. Are suprafața de 342 km și adâncimea maximă de 270 m. Este al doilea lac ca mărime din această țară. Lungimea lui este de 64 km, iar lățimea medie de 7,2 km. [45]

TEACĂ, (bot.) parte morfoanatomică a frunzei cu care aceasta se inserează la nodul tulpinii. Se mai numește

vagină. Este bine reprezentată la *Poaceae*, fiind lungă, cilindrică și despăcată longitudinal, sau întregă ca la *Cyperaceae*. În ambele cazuri înconjoară complet tulpina. Frunzele de la unele specii de *Apiaceae* au t. voluminoasă și umflată. La speciile de pipirig (*Scirpus* sp., *Juncus* sp.) întreaga frunză se reduce numai la t. Fotosinteza este îndeplinită de tulpină. La unele frunze, t. este reprezentată dintr-o mică și simplă dilatație a părții inferioare a pețiolului, ca la mușcată (*Pelargonium zonale*), grăușor (*Ranunculus ficaria*), sau poate lipsi complet, ca la liliac (*Syringa vulgaris*). În multe cazuri (*Poaceae*, *Cyperaceae*, *Apiaceae*), t., prin înconjurarea tulpinii, contribuie la susținere. [50]

TEACĂ DE MIELINĂ, (anat.) înveliș lipoproteic discontinuu al fibrelor nervoase. Discontinuitățile sunt reprezentate de nodurile Ranvier. Între două noduri se află internodul, cu aceeași dimensiune pentru aceeași fibră nervoasă. [21]

TEAMĂ, (psih.) stare sau proces emoțional negativ implicând insecuritate, neliniște, alarmă, agitație și tendință de evitare în legătură cu un pericol iminent sau îndepărtat. [28]

TEBAINĂ, (toxicol.) alcaloid toxic întâlnit în sucul lăptos al capsulelor de mac (*Papaver rhoeas*). Planta este toxică pentru animale numai în momentul înfloririi. Toxicul acționează asupra sistemului nervos, circulator și respirator, manifestându-se în mod frecvent prin icter, hematurie, avorturi etc. [41]

TEBERDA, rezervație naturală situată în Federația Rusă. Suprafața, 83 200 ha (1936). Altitudine, 2.000-4.500 m. Pe versanții Caucazului Mare sunt zone cu zăpezi, cu ghețari eterni, cu pajiști alpine care coboară până la 1.800-1.900 m. Mai jos, în teritoriul pădurii de fagi (*Fagus orientalis*) se află o plantație de ginseng (*Panax ginseng*). Pădurile de conifere sunt formate din pini, larice, cedrii, brazi. Din cadrul faunei prezintă interes caprele negre, capra caucaziană sau turul (*Capra caucasica*), capra de munte (*Capra aegarus*), muflonul (*Ovis ophion*), cerbii sika, urșii, mistreții, zimbrii, vulpile, cocoșul de munte caucazian (*Tetraogallus caucasicus*). [50]

TECHIRGHIOI, lac de origine fluvio-marină, situat în România. Are suprafața de 11,6 km² și adâncimea maximă de 9,75 m. Este cel mai sărat lac de pe litoralul românesc al Mării Negre. Prezintă mare importanță prin calitățile balneoclimaterice ale apei și ale nămolului. Scurgerea superficială este redusă. [45]

TECNOSPOR, (micol.) spor rezultat nemijlocit din organele de reproducere masculine și femele, la *Filices*, *Equisetum* (Radlkofer). [50]

TECODONTĂ, (anat.) tip de dentiție întâlnit la crocodili și la mamifere. La aceste organisme dinții sunt înfipti în alveole. [37]

TECTOGENEZĂ, (geol.) totalitatea manifestărilor și proceselor interne Pământului, care duc la crearea structurilor geologice ale Terrei. Uneori se folosește și pentru geneza reliefului tectonic, în sens de *orogeneză*. [25]

TECTONICĂ, 1. Disciplină geologică care se ocupă cu mecanismele proceselor tectonice, respectiv cu structura scoarței. 2. Ansamblul deformărilor care au afectat formațiunile constituente unei regiuni și urmările acestora. [25]

TECTONICĂ, fază ~, (geol.) durată în timp a unei mișcări tectonice care duce la modificări în structura internă a Pământului, cu repercusiuni în relieful terestru. [25]

TECTONICĂ GLOBALĂ, concept și teorie referitoare la structura și dinamica scoarței terestre, lansată după 1968, bazată pe cercetări globale sinergetice: magmatism, tectonică, metamorfism, geofizică, oceanografie, cartografie etc. T.g. cuprinde trei teorii distincte: *teoria plăcilor litosferice, teoria derivei continentelor, teoria expansiunii fundurilor oceanice*. [25]

TECTOPARATIP, (bot.) exemplar ales pentru analiza structurii microscopice a tipului inițial al speciei sau al genului. [50]

TECTOR, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „care acoperă, care învelește”, aspect întâlnit la plante, unde peri neglandulari cu rol de protecție acoperă unele organe vegetative, ex., tulpina, frunzele. [50]

TECTOTIP, (bot.) fragment al exemplarului tipic ales folosit pentru analize microscopice. [50]

TECTRICE, (anat.) penele care acoperă corpul unei păsări, bazele aripilor și ale cozii. [37]

TECTUM OPTICUM, (anat.) lobii optici: plafonul îngroșat al mezencefalului unui vertebrat. [37]

TEGMEN, (bot.) 1. Învelișul intern al ovulului. 2. Stratul protector intern de celule care învelește sămânța. 3. Glumă la graminee. [50]

TEGMENTACEU, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „asemănător cu scvamele mugurilor”. [50]

TEGMENTOS, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „prevăzut cu înveliș”. [50]

TEGMINE, (anat.) aripile anterioare ale multor insecte polineoptere care suferă un proces de chitinizare cu rolul de a proteja perechea a doua de aripi (mult mai late ce servesc la zbor) și partea dorsală a abdomenului. T. prezintă: *orthopterele, blatidele, mantidele*, ca și unele insecte fosile. [62]

TEGULICOL, (bot.) care crește pe acoperișul sau țiglele caselor, ex., licheni, mușchi de pământ, plante cu flori. [50]

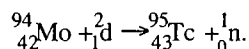
TEGUMEN, (anat.) parte componentă a armăturii genitale la unele insecte superioare; are formă convexă, derivând din tergitul unui fost segment abdominal. [62]

TEGUMENT¹, (bot.) înveliș protector al seminței. Provine din transformarea integumentului sau integumentelor ovulului după fecundație. [50] → SĂMÂNȚA

TEGUMENT², (anat.) învelișul extern al corpului la insecte, alcătuit din cuticulă, hipodermă și membrană bazală. [62]

TEGUMENT³, (anat.) strat natural ce acoperă corpul uman și al animalelor. El prezintă multiple funcții de protecție (împotriva agenților traumatici, a pierderii fluidelor biologice), de senzație (durere, presiune, temperatură), de secreție. [43]

TEHNEȚIU (*technetium*) (Tc), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa a VII-a secundară. Are Z 43 și structura învelișului de electroni [Kr] 4d⁵5s². Nu se găsește în natură. A fost obținut prin bombardarea molibdenului cu deuteroni în 1937 de către C. Perrier și E. Segre.

La fisiunea ²³⁵U, se formează de asemenea Tc cu randament mare (6,2%). Este un metal argintiu, greu fuzibil, având p.t. 2 150°C. Cele mai stabile combinații corespund stărilor de oxidare IV și VII, combinații cu caracter oxidant. Se caracterizează printr-o deosebită putere de absorbție pentru neutroni lenti. [36]

TEHNICĂ EXPERIMENTALĂ, (șt.) stabilește regulile și metodele de experimentare. [49]

TEHNOLOGIA PEDAGOGICĂ, (ped.) ansamblul tehnicilor și cunoștințelor practice, imaginat și utilizat în învățământ, la nivel de sistem, prin aplicarea metodică a principiilor științifice la rezolvarea problemelor specifice pedagogiei. [16]

TEHNOLOGIA SOLULUI, ramură a științei solului care se ocupă de procedeele și mijloacele de intervenție asupra acestuia și care urmăresc: lucrarea solului, reglarea regimului aerohidric al acestuia prin irigație și drenaj, combaterea eroziunii ș.a. [29]

TEHNOLOGIE, totalitatea metodelor, proceselor, operațiilor, fazelor etc., ce se desfășoară în industrie, agricultură etc., în scopul obținerii unui produs. [40]

TEHNOLOGII CURATE → ECOTEHNICI / ECOTEHNOLOGII DE PRODUCȚIE

TEHNOLOGII END-OF-PIPE, (prot. med.) tehnologii sau echipamente cum sunt filtrele de funingine sau echipamentele catalitice de la țevile de eșapament ale automobilelor, care sunt utilizate pentru reducerea emisiilor de poluanți în atmosferă, după ce aceștia s-au format. [17]

TEHNOSFERĂ, (ecol.) mediul antropizat al planetei. [2] → MEDIU ANTROPIZAT, NOOSFERĂ

TEIDE, parc național situat în Spania (Insulele Canare – Tenerife). Suprafața, 8.664 ha. Ocupă partea centrală

- muntoasă a insulei, incluzând vulcanul El Teide (3.718 m), acoperit de zăpezi eterne. Flora și fauna reprezintă forme de trecere de la cele mediteraneene la cele afro-malgașe. În cadrul florei este prezent laurul (formează crânguri), curmalul de Canare (*Phoenix canariensis*), arborile dragon (*Dracena draco*), pinul de Canare (*Pinus canariensis*), arbusierul, aloë, laptele cucului etc. În cea mai mare parte vulcanul este îmbrăcat cu o vegetație bogată. La altitudinea de 3.367 m se află o peșteră de gheață, situată sub limita zăpezilor eterne. [50]
- TEIIDE** (*Teiidae*), (zool.) șopârle din Lumea Nouă, având uneori membrele reduse sau absente. Nu prezintă osteoderme. Posedă o limbă lungă și bifurcată. Carnivore. [57]
- TEIȘ**, (silv.) pădure de tei derivată din pădurea climax de gorun, stejar sau șleau (de câmpie sau de deal). Păstrează elementele constitutive originare (floră, structură, caracteristici de bază ale solului etc.), cu excepția înlocuirii speciei principale. În cele mai multe cazuri, înlocuirea este urmarea unor greșeli de gospodărire silvică. Teișurile sunt productive, prezintă o valoare estetic-peisagistică și ecologică deosebită și pot păstra biotopul pe care l-au cucerit mai multe cicluri de viață. Se remarcă în special prin litiera de bună calitate care se descompune ușor și ameliorează solul și prin valoarea meliferă deosebită a florilor. [4]
- TELARHA**, (fiziol.) debutul dezvoltării sânilor la fetițe, la începutul pubertății. Precedă menarha (prima menstruație) și este declanșată de creșterea concentrației hormonilor gonadotropi hipofizari și a hormonilor gonadali. [21]
- TELAJEN**, râu care izvorăște din poalele nordice ale Ciucașului, de la altitudinea de 1.600 m. Are lungimea de 100,8 km și bazinul hidrografic cu suprafața de 1.486 km². Este afluent al râului Prahova. [50]
- TELANGIECTAZIE**, (med. u. și vet.) dilatare zonală, congenitală sau dobândită, permanentă, a capilarelor destinate de sânge, vizibilă pe suprafața organelor. În cazul în care teleangiectaziile sunt multiple, ele formează pete sau rețele sanguine roșietice, de mărimi variabile. [33]
- TELEDETECȚIE**, (geodez.) procesul tehnic de recepționare de la distanță mare a semnalelor pe care le emit sau remit diferite obiecte și procese. [25]
- TELEGNOZIS**, (psih.) presupțiivă cunoaștere a evenimentelor îndepărtate pe alte căi decât cele perceptiv și intelectuale. Se includ clarviziunea, premoniția etc. [28]
- TELEKINEZIE**, (psih.) fenomen de inducție de către un subiect, care se presupune că dezvoltă în jurul său un câmp electromagnetic extrem de puternic, determinând mișcarea unor obiecte mici și ușoare. [28]
- TELEMEA**, sortiment de brânză din categoria celor cu pastă semitare, conservată prin saramurare și preparată în mod deosebit din lapte de oaie, parțial degresat. [34]
- TELEMETRU**, (zotehn.) aparat folosit pentru măsurarea distanțelor fără a le parcurge. [33]
- TELENCEFAL**, (anat.) partea anterioară a creierului unui vertebrat constând din lobii olfactivi și emisferele cerebrale. [37]
- TELEOMORFA**, (micol.) morfa sexuală, meiotică, numită și perfectă, din cadrul ciclului vital al unui fung care are atât o stare sexuală cât și una asexuală. Ea generează structuri reproducătoare sexuate, iar în urma fecundației și a diviziunii meiotice, formează meiospori: ascospori la ascomicete și bazidiospori la bazidiomicete; ant. *anamorfă*. [69]
- TELEONOMIE**, (psih.), activitate, conduită sau proces orientat în mod evident spre un anumit scop, spre o finalitate. [28]
- TELEOPSIE**, (fiziol.) fenomen ce însoțește tulburările vizuale în spațiu, tradus prin supraestimarea profunzimii, celelalte dimensiuni spațiale rămânând aceleași. [28]
- TELEOPTIL**, (anat.) tip de penaj care se întâlnește la păsările adulte. [57]
- TELEOSTEI**, (zool.) cei mai avansați actinopterigieni, pești cu schelet complet osificat, vezică gazoasă și fără spiracule. Nu au valvulă spirală în intestin, iar conul arterial al inimii este înlocuit de un bulb arterial. Au 4 oase operculare. Solzii sunt elasmoiți. [57]
- TELEOTAXIE**, (ecol.) orientare de la distanță a unui animal în sensul apropierii de o sursă de excitație (lumină, temperatură, substanțe chimice etc.). Ex., țânțarul anofel (*Anopheles maculipennis*) prezintă teleotaxie pozitivă față de lumină. [41]
- TELEPATIE**, (psih.) simțire sau sugestie de la distanță, fenomen de comunicare pe alte căi decât cele ale organelor de simț cunoscute. [28]
- TELEPROTECȚIE**, (ind. energ.) expresie globală acoperind schimbul de informații de supraveghere și de informații de comandă între două sau mai multe posturi, situate geografic în locuri diferite, în scopul de a proteja echipamentele din exploatare. [59]
- TELERGONI**, (ecol.) substanțe secrete în mediul exterior de unele organisme pluricelulare (viermi, moluște, echinoderme, insecte, mamifere), cu acțiune intra sau interspecifică. În funcție de natura lor chimică, t. stimulează activitatea de nutriție, de reproducere, apărare, natalitate etc., ce duce la declanșarea mecanismelor biologice de hrănire, de atragere a partenerilor, de migrație etc. [41]
- TELESCOP**, sin. *reflector*, instrument optic pentru observarea astrilor, care are ca obiectiv o oglindă parabolică sau sferică cu placă de corecție, sau lentilă menisc de corecție. Imaginea astrului formată în focar

TELESCOPARE

este privită cu un ocular (ochiul observatorului sau camera fotografică). [12]

TELESCOPARE, (zool.) fenomen întâlnit la unele tipuri de insecte himenoptere parazitoide la care segmentele abdominale terminale sunt „strânse“ sub segmentele abdominale anterioare. [62]

TELESEMNALIZARE, (ind. energ.) telesupraveghere a informațiilor de stare, cum ar fi condiții de alarmă sau poziții de aparate etc. [59]

TELESUPRAVEGHERE, (ind. energ.) supraveghere la distanță a stării de funcționare a unui echipament, prin mijloace de telecomunicații. [59]

TELEUTOSPOR → **TELIOSPOR**

TELIOBAZIDIE, (micol.) aparat bazidial rezultat prin germinarea teliosporilor (la fungii ruginoși – ord. *Uredinales*) sau clamidosporilor (la fungii tăciunoși – ord. *Ustilaginales*). [69]

TELIOSPOR, (micol.) sin. *teleospor*, spor uni-, bi- sau multi- celular, cu peretele gros, rezultat prin metamorfozarea celulelor binucleate ale teliei. Fiecare celulă a **t.** tânăr este binucleată; ulterior are loc cariogamia și astfel celulele devin uninucleate, diploide. **T.** reprezintă forma sub care fungii ruginoși traversează anotimpul rece, fiind în primul rând o structură de rezistență. Primăvara **t.** germinează, din fiecare celulă a sa formându-se o mică hifă septată, numită *promiceliu* pe care se formează 4 bazidiospori haploizi. La germinare are loc diviziunea meiotică a nucleului diploid. Mai rar diviziunea se realizează în spațiul teliosporului, rezultând 4 celule haploide. Fiecare celulă formează câte un basidiospor, care proeminează în afara teliosporului. **T.** este considerat o probasidie, fiind o parte a aparatului bazidial. [69]

TELMABIONTE, (biol.) organisme cu timp scurt de dezvoltare. Trebuie să treacă printr-o perioadă de uscăciune sub formă de ou sau chist. [10]

TELMATEI, (bot.) de mlaștină, care crește în mlaștini, ex., plantă. [50]

TELMATOFIL, (bot.) plantă care preferă locurile mlaștinoase. [50]

TELMATOFITE, plante de pajiști umede și de terenuri mlaștinoase. [50]

TELMATOLOGIE, ramură a hidrologiei care se ocupă cu studiul mlaștinilor. [50]

TELMATOPLANCTON, (ecol.) planctonul specific mlaștinilor; este format din specii adaptate la condițiile fizico-chimice specifice acestora; formațiunea planctonică ce populează turbăriile (cunoscută și sub numele de sphagnoplancton) cuprinde populații adaptate la medii cu aciditate crescută; dintre algele dominante se remarcă specii ale genurilor *Closterium*, *Cosmarium*, *Micrasterias*, *Pleurotaenium*; în afară de astfel de alge verzi, în planctonul mlaștinilor se

semnalează populații destul de numeroase și diverse ale unor *Xantoficee*. **T.** este bine reprezentat, cu o diversitate compozițională remarcabilă, în mlaștinile de la Sălicea, dar și în alte mlaștini din România, ca de ex., Bălbăitoarea din Munții Tătaru, județul Prahova. [7]

TELOCENTRIC, (genet.) cromozom cu centromerul situat terminal. [19] → **CROMOZOM**, **CENTROMER**

TELOCROT, (glac.) intermediar între mezocrat și criocrat, încheind ciclul unei noi perioade glaciare. [50]

TELOFAZĂ, (genet.) ultima fază a mitozei (și meiozei) în care se structurează nucleii-fii, înzestrați cu membrană proprie; în **t.** are loc citochineza; **t.** este precedată de anafază și succedată de interfază. [18] → **MITOZĂ**, **MEIOZĂ**

TELOLECIT, (zool.) tip de ou bogat în vitelus, agregat mai ales spre polul vegetativ. [37]

TELOM, (bot.) organ fundamental axial reprezentat de ultimele ramificații vascularizate ale cormului caracteristic *Psilofitelor* – primele criptogame vasculare, din care au derivat organele vegetative și reproducătoare ale cormofitelor actuale. [50]

TELOMERĂ, (genet.) capătul distal al fiecărui braț al cromozomului eucariotic; lezarea structurii telomerelor se asociază cu instabilitate cromozomală. [20]

TELOMERE, (biocel.) capetele cromozomului eucariot, care-i stabilesc limitele fizice. Au o structură specială care asigură individualitate și stabilitate structural-funcțională a cromozomului. Fiecare **t.** este format dintr-o secvență ADN specială, care este similară la organisme distantate filetic, precum: protozoare, fungi, plante și mamifere; constă din mai multe „repeat-uri“ ordonate în tandem ale unei secvențe scurte care conține un bloc de nucleotide G învecinate. La om, această secvență este GGGTTA. Având o structură redundantă poate pierde o parte din componentele sale fără a-i fi alterată funcția. Această secvență scurtă, repetată, este periodic extinsă prin activitatea unei enzime speciale (telomerază), compensându-se astfel pierderea nucleotidelor ADN-telomerice în fiecare ciclu și permițând cromozomului linear să fie complet replicat. [69]

TELOMORFOZĂ, (reprod.) inducerea formării de structuri reproducătoare sexuate (gametociști) sub influența unui hormon sexual secretat de un individ/tulpină de sex opus. Fenomenul a fost clar demonstrat la mai multe grupe de ciuperci (*Oomycetes*, *Zygomycetes*), ca și la unele mixomicete (fil. *Dictyosteliomycota*). [69]

TELOSINAPSĂ, (biocel.) împerecherea cap la cap a cromozomilor omologi în stadiul de zigoten al meiozei I. [69]

TELOSPORIDE (*Teleosporidia*), (zool.) subclasă de animale sporozoare unicelulare parazite cu un singur

nucleu în corpul lor. Se înmulțesc asexuat și sexuat. Înmulțirea asexuată se face prin diviziune multiplă, uneori redusă până la diviziune binară. În ciclul lor evolutiv au alternață de generații. Cuprind două ordine: *Gregarinomorpha* și *Coccidiomorpha*. [50]

TELSON, (zool.) ultimul segment al abdomenului de la insecte; este lipsit de apendice și poartă orificiul anal. [62]

TELUR (Te), (chim.) element chimic cu caracter de semimetal din grupa a IV-a principală. Are Z 52 și structura învelișului de electroni [Kr] 4d¹⁰5s²5p⁴. Apare mai rar în natură decât seleniul, însoțește uneori minereurile de aur sub forma combinațiilor cu aur și argint, cum sunt sylvanita, AuAgTe₄ și hesita, Ag₂Te. Se cunoaște o singură formă alotropică a Te, cea metalică, formând cristale hexagonale, albe ca argintul, cu duritate mică și conductibilitate de semiconductor. Vaporii sunt compuși din molecule Te₂, care se descompun la temperatură mai înaltă în atomi. Te este insolubil în CS₂ și alți solvenți. Are p.t. 452°C și p.f. 1.390°C. În metalurgie, se adaugă unor aliaje speciale măbindu-le rezistența, duritatea și stabilitatea față de agenții corosivi. Mai este folosit pentru redresoare de curent electric alternativ. [36]

TELURIC, (fitopat.) care aparține pământului, de ex., fitopatogeni telurici. [61]

TEMNOSPONDYLI, (zool.) grup de amfibieni fosili subclasa *Labryinthodontia*, cu vertebrele compuse din unități separate, nefuzionate. Sunt considerați ca fiind la originea subclasei *Lissamphibia*, care include toți amfibienii actuali. [37]

TEMPERAMENT¹, (zool.) ansamblul particularităților fiziologice, morfologice și psihice, care diferențiază indivizii între ei și influențează caracterul și comportamentul. La animalele de fermă se disting două tipuri temperamentale: limfatic și nervos. [34]

TEMPERAMENT², (psih.) în accepțiunea originară a lui Galenus și Hipocrat, acea caracteristică dinamică a organismului, comportamentului și vieții psihice, explicată prin amestecul celor patru umori, socotite ca fundamentale, din care una ar domina, de unde și denumirile ce s-au păstrat de-a lungul timpului: coleric, sangvinic, flegmatic, melancolic. [28]

TEMPERAMENT LA ARBORI, (silv.) comportament al arborilor față de factorul fotic (lumină). Speciile pot fi: de lumină, când pretind condiții de iluminare relativ intense pentru a se dezvolta (mesteacănul, pinul, laricele etc.), de semilumină sau de semiumbra (molidul, stejarul, teiul, paltinul etc.) și de umbră, când se mulțumesc cu lumină puțină (bradul, tisa etc.) [4]

TEMPERATURA ABSOLUTĂ, (fiz.) temperatură în scara Kelvin: $T = 273,15 + t^{\circ}$. Punctul zero absolut este -273,15° și se notează OK. Un grad absolut este egal cu un grad Celsius. [36]

TEMPERATURA DE CONDENSARE ADIABATICĂ, (meteor.) la care particulele de aer umed devin saturate (condensează) ca urmare a unei detente adiabactice. [54]

TEMPERATURA ÎN MEDIILE SUBTERANE, (ecol.) temperatura în mediile aflate sub suprafața pământului. Valoarea temperaturii medii în zona profundă a peșterilor mari este apropiată de media anuală înregistrată la exterior în zona respectivă (ex., pentru peșterile mari cu o singură intrare din România este egală cu 7-12°C). Această valoare corespunde optimului termic al organismelor troglobionte (care nu sunt strict stenoterme): limita letală inferioară este sub -5°C, iar cea superioară depășește uneori +20°C. În zona profundă a peșterilor cu o intrare domnește o constanță relativă (ex., în Peștera Cloșani, amplitudinea anuală este de numai 3°C) în timp ce în peșterile mici, ventilate permanent, amplitudinea depășește 25°C. De regulă, variațiile termice anuale din zonele meroclimatice profunde au o amplitudine de ordinul zecilor de grade, iar la nivelul microclimatic de ordinul sutimilor de grad. În România se cunosc câteva peșteri de alt tip: *Peștera lui Adam* (Băile Herculane) cu o pungă de aer cald (cca 29°C în tot cursul anului) și depozit gros de guano; *Peștera de la Movile* (Mangalia) alimentată de apă mezotermală (cca 21°C) conținând hidrogen sulfurat; *Ghețarul de la Scărișoara*, foarte descendent (105 m denivelare) care conține o pungă de aer rece generată de un depozit masiv de gheață perenă (cca 70 000 m³). Apa din mediile subterane are, de regulă, o temperatură inferioară atmosferei înconjurătoare (până la 1°C) din cauza evaporării și crește cu adâncimea. [44]

TEMPERATURĂ, (fiz.) mărime fizică ce caracterizează starea de echilibru termic a unui sistem termodinamic. Se exprimă în diferite scări de T. definite convențional. *Scara Celsius* are ca puncte fixe valoarea 0°C care corespunde topirii gheții la presiune normală și 100°C care corespunde fierberii apei la presiune normală (de 1 atm). În *scara Fahrenheit* (folosită în țări ca SUA și Australia) aceste puncte au valorile 32°F, respectiv 212°F. În fizica teoretică se folosește T. *absolută* (sau *termodinamică*) care poate lua numai valori pozitive. Unitatea de măsură în SI a T. absolute este kelvinul (K). [38] Temperatura este importantă atât pentru creșterea plantelor cât și pentru procesele care se petrec în sol, inclusiv cele legate de mobilizarea elementelor nutritive. [29]

TEMPLU, clădire în care popoarele din Antichitate aduceau diferite jertfe zeilor și care oficiau toate ceremoniile rituale, potrivit credinței lor. [63]

TEMPO INDIVIDUAL, (psih.) caracteristică a individualității constând din viteza variabilă a

- reacțiilor, proceselor mintale și activităților adaptative în general. [24]
- TENACE**, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „care se rup greu”, ex., tulpina la cicoare (*Cichorium inthybus*). [50]
- TENDINITĂ**, (med. u.) inflamația unui tendon muscular ce se poate extinde și la țesutul bursal adiacent. [60]
- TENDOANE**, (anat.) formațiuni de țesut conjunctiv flexibil care continuă mușchii la extremități și se inserează pe schelet, având rol în transmiterea forțelor musculare spre formațiunile osoase. [21]
- TENEBRICOL**, (ecol.) care crește în locuri întunecoase, ex., ciupercile, mușchii de pământ și sciadofitele, dintre plantele superioare, care suportă umbrirea, fiind adaptate la o intensitate redusă a luminii. [50]
- TENIS DE CÂMP**, (sp.) joc sportiv care se dispută între doi sau patru jucători, aceștia trimitându-și mingea peste fileu cu ajutorul rachetelor. Prin practicarea acestui sport se dezvoltă forța în brațe și picioare, mobilitatea, viteza de deplasare și de execuție, acuitatea vizuală, reflexele, dar în special îndemânarea. [53]
- TENIS DE MASĂ**, (sp.) joc sportiv între doi sau patru jucători care constă în trimiterea mingii cu ajutorul paletelor peste fileul întins transversal pe o masă. De origine engleză, jocul se practica în India colonială a sec. al XIX-lea, când mingea se lovea cu o paletă acoperită cu plasă de sârmă. [52]
- TENOSINOVITĂ**, (med. vet.) inflamație a tendonului și a tecii sinoviale vaginale. [33]
- TENSIUNE**, (psih.) termen ce definește trăirea unei stări de încordare psihică și fizică, o stare de preparare a acțiunii. [28]
- TENSIUNE ECOLOGICĂ**, (ecol.) conexiunile interspecifice care se creează într-o zonă de ecoton, de ecoclină, sau în zona de tranziție dintre 2 centre ecologice. [2]
- TENSIUNE NOMINALĂ A UNEI REȚELE TRIFAZATE**, (ind. energ.) valoarea efectivă a tensiunii între faze, prin care este denumită rețeaua și la care se referă unele caracteristici de funcționare ale acesteia. [59]
- TENSIUNEA CEA MAI RIDICATĂ A REȚELEI**, (ind. energ.) valoarea efectivă maximă a tensiunii între faze, care poate să apară în orice moment și în orice punct al rețelei în condiții normale de funcționare. Această valoare nu ține seama de variațiile tranzitorii datorate, de exemplu, manevrelor dinamice și nici de variațiile temporare ale tensiunii datorate unor condiții anormale din rețea, de tipul defectelor sau declanșărilor bruște de sarcini importante. [59]
- TENSIUNEA CEA MAI RIDICATĂ PENTRU ECHIPAMENT**, (ind. energ.) cea mai mare valoare efectivă a tensiunii între faze pentru care echipamentul este proiectat să funcționeze din punctul de vedere al izolației acestuia și al unor alte caracteristici ce pot fi legate de această tensiune în documentele tehnice normative specifice pentru fiecare echipament în parte. [59]
- TENSIUNEA SUPERFICIALĂ A APEI**, (ecol.) fenomen ce apare la suprafața de contact a celor două medii, acvatic și aerian sub forma unor pseudo-membrane capabile să susțină în ea și pe ea mai multe vietăți mărunte (hidrobionți) care constituie o biocenoză – *neustonul*. [50]
- TENSOMETRIE**, ansamblul metodelor experimentale utilizate pentru determinarea tensiunilor din piesele finite supuse solicitărilor, prin măsurarea deformațiilor în câteva puncte pe suprafața piesei. [13]
- TENTACUL**, (bot.) structuri histologice specializate în capturarea și digestia insectelor, aspect întâlnit la rouacerului (*Drosera rotundifolia*, *D. anglica*, *D. intermedia*), care vegetează în mlaștini eutrofe, oligotrofe (turbării). [50]
- TENTORIUM**, (anat.) structură chitinoasă formată din două perechi de piese chitinoase alungite – două superioare și două posterioare, sudate între ele în formă de cruce; au rolul de a da soliditate capsulei cefalice, asigurând puncte de inserție pentru musculatura pieselor bucale și pentru partea anterioară a tubului digestiv. [62]
- TENTOXINA**, (toxicol.) substanță toxică produsă de ciuperca *Alternaria*; este un tetrapeptid ciclic format din unirea N-metilalanina + glicină + N-metil dehidrofenilalanina + leucină. [41]
- TENTREDINODOCECIDII**, (cecid.) gale produse de insecte din familia *Thantredinidae* (ord. *Hymenoptera*) pe diverse plante erbacee sau lemnoase. Ex., *Pontania vesicator* se dezvoltă în stadiul larvar pe frunzele de salcie (*Salix alba*, *S. purpurea*, *Salix* sp.) formând gale vizibile pe ambele fețe ale limbului lungi de 6-7 mm și de 2-4 mm lățime; *P. viminalis* se caracterizează prin gale sferice cu diametrul de 7-8 mm, situate pe partea inferioară a frunzelor de salcie. [41]
- TENUICAUL**, (bot.) plante cu tulpini subțiri. [50]
- TENUIFOLIUM**, (bot.) plante cu frunze subțiri, ex., frunzele la garofița de stâncă (*Dianthus carthusianorum* ssp. *tenuifolius*), frecvent întâlnită în locuri stâncoase și ierboase din munți, din etajul fagului până în etajul pajiștilor alpine. [50]
- TENUISECT**, (bot.) fin sectat, ex., frunze cu marginea fin sectată. [50]
- TEODOLIT**, aparat optic de precizie folosit în topografie și geodezie pentru măsurarea unghiurilor verticale și orizontale. [31]
- TEODOREANU, Nicolae** (1889-1977), doctor în științe veterinare (1924) la Universitatea din Hanovra, prof. univ. Facultatea de Zootehnie din București, catedra de zootehnie generală, membru corespondent al

Academiei Române (1952), membru fondator al Societății de Genetică din România (1936). Domenii de cercetare: genetica animală. A publicat peste 100 de lucrări științifice. [46]

TEODORESCU, Emanoil (1866-1949), doctor în științe naturale (1899), prof. univ. la Facultatea de Biologie București, catedra de anatomie și fiziologie vegetală, membru al Academiei Române. Organizează primul laborator de fiziologie vegetală din țară. Contribuții la cunoașterea florei algologice a României, descoperă două genuri noi: *Gomontiella* și *Dunaliella* și peste 500 de specii, varietăți și forme de alge. Stabilește existența pigmentului roșu (ficoeritina) la algele roșii, dezvăluie mișcarea autonomă a plantelor volubile. Domenii de cercetare: fiziologie vegetală, algologie, anatomie și biochimie vegetală. A publicat peste 150 de lucrări științifice. [11]

TEOFRAS (371-287 î. Hr.), filosof și botanist grec. Publică în decursul vieții peste 200 de lucrări din diverse domenii ca: estetică, metafizică, psihologie, politică, botanică, zoologie. Dintre toate, cel mai mult îl preocupă botanica. Cercetările sale sunt orientate spre morfologia, anatomia, îngrijirea, bolile, utilitatea și ecologia plantelor. Descrie peste 500 de plante, elaborând un sistem de clasificare a lor după locul în care trăiesc. Acest sistem a fost utilizat până în secolul al XVIII-lea. Este primul cercetător care formează o idee clară despre înmulțirea sexuată la plante și animale. Abordează problema originii și transformării speciilor în alte specii sub influența factorilor ecologici. Cercetările sale botanice sunt sistematizate în două publicații esențiale: „Cauzele plantelor“ și „Cercetarea plantelor“. Este considerat cel mai mare botanist al Antichității și „părintele botanicii universale“. [46]

TEONC, (acv.) locuri adânci cu apă lină dispuse la coturi pe cursul apelor curgătoare. [10]

TEORIA BAROMETRICĂ, (ecol.) concepută de B.C. Snider. Presiunea barometrică influențează activitatea peștilor, folosindu-se pentru eficiența pescuitului. Când presiunea este normală sau în creștere peștii sunt activi, iar pescuitul este rentabil. [10]

TEORIA BIOECENOTICĂ A REGLĂRII POPULAȚIEI, (ecol.) teorie conform căreia reglarea efectivului unei populații este consecința interacțiunii factorilor abiotici și a celor biotici dintr-o biocenoză. [24]

TEORIA CONFIGURAȚIEI DE CLIMAX, (ecol.) teorie conform căreia printr-un sistem deschis în stare staționară (de climax) se scurg neîncetat organisme, energie, substanțe trofice și alte substanțe abiotice, în timp ce structura sa rămâne în esență constantă. [24]

TEORIA ECHILIBRULUI BIOGEOGRAFIEI INSULELOR, (ecol.) teorie propusă de Robert MacArthur și Edward Wilson (1963, 1967), conform căreia numărul de specii pe o insulă rezultă din echilibrul dinamic între ritmul de imigrație și extincție. [70]

TEORIA FRACTALĂ, (ecol.) teorie geometrică cu largi aplicații în cercetarea ecologică. [2]

TEORIA HAOSULUI, (ecol.) teorie matematică potențial utilă în explicarea unor fenomene ecologice. [2]

TEORIA LUI ANDREWARTHRA ȘI BIRCH, (ecol.) teorie conform căreia un individ dintr-o populație poate fi eliminat prin reducerea resurselor de hrană, a locurilor de depunere a pontei sau reducerea progeniturii, prin inaccesibilitatea la aceste resurse și în special prin timpul prea scurt în care rata de creștere înregistrează valori pozitive. [2]

TEORIA LUI ARRHENIUS, (fiz.) teorie conform căreia când un electrolit se dizolvă în apă, o parte importantă din moleculele sale se disociază spontan în ioni pozitivi și negativi, proporția disocierii crescând cu diluarea soluției, ajungând să fie totală pentru o diluare infinită. Curentul electric nu are nici un rol în disocierea electrolitului, el nu face decât să transporte ionii formați spontan. [29]

TEORIA LUI COASE, (ecol.) teză a laureatului Nobel Ronald Coase care susține că piața liberă ar putea rezolva eficient problema externalităților atât timp cât drepturile de proprietate sunt bine definite și costurile de tranzacție joase, fiind indiferent cine posedă drepturile de proprietate, respectiv poluatorul sau partea vătămată. [17]

TEORIA LUI COLBE, (ecol.) teorie care se bazează pe influența fazelor lunii asupra activității peștilor. Când este lună plină peștii se hrănesc noaptea, iar pescuitul este rentabil după apusul soarelui până la miezul nopții. Când sunt nopți fără lună peștii se hrănesc ziua, iar pescuitul trebuie efectuat în această perioadă. [10]

TEORIA LUI DEBYE-HÜCKEL, (chim.) teorie conform căreia în cazul soluțiilor de electroliți tari, substanța dizolvată este complet disociată în ioni. Datorită atracției electrostatice, în jurul unui ion se găsesc mai mulți ioni cu sarcină electrică de semn contrar, astfel încât fiecare ion este înconjurat de o atmosferă de ioni de semn contrar. Atmosfera ionică este simetrică față de ionul central, atât timp cât sistemul este staționar. Când se aplică o diferență de potențial simetria este distrusă, iar ionul central și ionii din atmosfera ionică se deplasează în direcții opuse. Deplasarea ionilor către cei doi electrozi este deranjată de interacțiunile dintre ionii de semn contrar, de vâscozitatea solventului, de ciocnirile dintre moleculele solventului și de ionii în mișcare. [29]

TEORIA LUI NICHOLSON, (ecol.) teorie conform căreia populațiile pot acționa prin reacții

compensatoare asupra factorilor care le pot perturba stabilitatea. [24]

TEORIA LUI WERNER, (chim.) teorie conform căreia atomii posedă, în afară de valențele lor normale, numite și valențe principale, și alte valențe, numite secundare sau auxiliare. Datorită valențelor secundare, atomii mai pot fixa atomi, molecule neutre sau ioni, formând compuși complecși. În orice compus complex se deosebește un atom (ion) central, de care se leagă un număr de liganzi, conform numărului de coordinație. Posedă proprietatea de a forma compuși complecși, în special atomii (ionii) cu volum atomic mic. Compușii complecși iau naștere prin două feluri de valență: valențe auxiliare (coordinative), de natură covalentă, care explică formarea ionului complex, și valențe electrovalente, care duc la formarea ionului complex. [29]

TEORIA LUI WINNE EDWARDS, (ecol.) teorie conform căreia populațiile posedă o anumită homeostazie care a ajuns maximă la animalele cele mai evolute (arthropode și vertebrate). [2]

TEORIA NUTRIȚIEI MINERALE, (agrochim.) teorie formulată de J. Liebig (1840) care are la bază ideea importanței sărurilor minerale din sol în nutriția plantelor și a folosirii carbonului din atmosferă de către frunze. [29]

TEORIA PROTOLITICĂ ASUPRA ACIZILOR ȘI BAZELOR, (chim.) teorie conform căreia acizii sunt substanțe care pot ceda un proton, iar bazele sunt substanțe care pot accepta un proton. Acizii și bazele se pot defini prin reacția protolică: $A \rightarrow B + H^+$. [29]

TEORIA SISTEMICĂ, (biol.) teorie care pornește de la ideea că realitatea obiectivă este alcătuită din unități organizatorice (sisteme ori ansambluri de elemente) aflate în interacțiune. În lumea vie sistemele au cea mai evidentă și complexă organizare. Această teorie a fost elaborată de L. Bertalanffy, în 1945. [2]

TEORIA STRUCTURII CHIMICE A COMPUȘILOR ORGANICI, (chim.) teorie conform căreia proprietățile unei substanțe sunt determinate de natura și de numărul atomilor care intră în compoziția sa și de relația chimică a fiecărui atom cu ceilalți atomi din moleculă, adică de felul cum sunt legați atomii între ei. Substanțele cu aceeași formulă moleculară, însă cu altă așezare a atomilor unii față de alții, sunt izomere. Teoria oferă posibilitatea de a prevedea toți izomerii unei substanțe. [29]

TEORIA „TRANSPORTORULUI“, teorie care arată că transportul ionilor prin membranele semipermeabile ale rădăcinilor se realizează prin intermediul unor transportori. Fenomenul este un proces metabolic activ și foarte selectiv. [29]

TEPALA, (bot.) piesă florală (foliolă) din constituția perigonului, aspect întâlnit la ghiocel (*Galanthus nivalis*), lălea (*Tulipa gesneriana*), porcinic (*Orchis* sp.), stânjenel (*Iris* sp.) [50]

TEPHROCROLOGIE, metodă de datare a depozitelor piroclastice, care se mai numesc și tephra.

Tephra cuprinde atât fragmente vulcanice de mărimi diferite, cât și amestecuri dense de solide fine, lichide și gaze asvârlite cu mare viteză. Depunerea lor în straturi continue, la distanțe uneori impresionante, reprezintă repere stratigrafice care pot să fie date cu precizie printr-o serie de metode fizico-chimice. Avându-se în vedere că cenușile vulcanice au uneori extinsiune planetară, datarea lor se constituie într-o metodă de sine stătătoare numită tephrocronologia. Problema erupțiilor vulcanice trebuie privită în sensul influenței unor astfel de fenomene asupra mediului populațiilor umane, vegetale sau animale din imediata apropiere a vulcanilor respectivi și aceasta cu atât mai mult cu cât aceste procese pot să fie fixate cu multă precizie în timp. [8]

TEPP, (agrochim.) insecticid pe bază de tetraetil-pirofosfat. Se folosește contra multor insecte, în concentrație de 1:4.000-1:20.000. Toxicitatea sa constă în acțiunea inhibitoare și ireversibilă asupra colinesterazei. [29]

TERAPIE¹, metodologie specifică de combatere, ameliorare sau vindecare a unei boli somatice sau psihice, bazată întotdeauna pe un diagnostic. Este un act medical sau psihologic esențial, implicând un maximum de efort pentru recuperarea și reinsertia socială a bolnavului. [28]

TERAPIE², tratament aplicat plantei bolnave cu scopul de a distruge patogenul din ea sau de a împiedica multiplicarea acestuia. Ex., termoterapia plantelor virozate, termohidroterapia semințelor de legume, tratamentele chimice ale semințelor de orez sau grâu. [61]

TERAPIE CU INFRASUNETE, (fiz.) metodă de tratament care constă în vibrații parasonore cu frecvența de 0-16 periunde/s. În fizioterapie se folosesc frecvențe sub 12 Hz. Sub acțiunea lor se produc vibrații musculare cu miorelaxare, creșteri ale temperaturii, scăderea excitabilității neuromusculare, vasodilatație. Se aplică în contracturi musculare, contuzii musculare, contuzii tendinoase și în afecțiuni spastice neurologice. Infrasunetele se folosesc 2-3 minute, repetate de câteva ori cu pauze între ele de 20 de minute. (N. Teleki, 1989) [52]

TERAPIE CU RADIAȚII INFRAROȘII, (fiz.) metodă de tratament indicată în traumatisme locale constând din contuzii, entorse, în nevralgii, afecțiuni articulare, afecțiuni dermatologice și tulburări circulatorii locale. Se folosesc radiații infraroșii cu lungimea de undă de 1,5-2,5 μ . În acest scop, în afară de soare, se folosesc lămpi incandescente, rezistențe electrice, lămpi cu filament de trugsten sau de cărbune, prevăzute cu reflectoare pentru concentrarea și dirijarea radiațiilor pe zona afectată. (N. Teleki, 1989) [53]

TERAPIE CU RADIAȚII ULTRAVIOLETE, (fiz.) metodă de tratament cu acțiune revulsivă cutanată, efecte fotochimice asupra straturilor superficiale ale tegumentului (stratul cornos, foliculii piloși, glande

sebacee) cu transformarea ergosterolului în vitamina D₂ care intră în circulație și contribuie la fixarea calciului în țesutul osos. Are efecte bactericide, în cazul unor plăgi superficiale infectate, ulcere trofice etc. Iradierea începe cu 2-3 minute și crește progresiv până la 15-20 de minute. (N. Teleki, 1989) [53]

TERAPIE CU ULTRASUNETE, (fiz.) metodă de tratament care provoacă în țesuturile biologice efecte mecanice (vibratorii), un adevărat micromasaj cu acțiune spasmolitică, fibrolitică și modificări de permeabilitate a membranelor. Local se produc o vasodilatație accentuată și o accelerare a schimburilor celulare, apar efecte termice și modificări ale tonusului muscular, precum și efecte analgetice. Se folosesc frecvențe între 800-1000 KHz. Tratamentul este indicat în bolile sistemului nervos periferic constând din nevralgii, nevrite, mialgii, miozite, în periartrite, în artroze, epicondilită, în distonii neurovegetative sau vasosimpatice, boli vasculare, astmă, indurația plastică a penisului. Se folosesc formulele DF și PS (2+5 minute) cu intensități ale US de 0,3-0,6 W/cm². (N. Teleki, 1989) [52]

TERAPIE CU UNDE SCURTE, (fiz.) metodă de tratament ce se aplică în patologia articulară reumatică degenerativă și abarticulară, în afecțiunile posttraumatice, în nevralgii și nevrite, în afecțiuni genitale, în sinuzite, otite și alte afecțiuni ORL. Se folosesc în acest scop U.S. cu frecvențe de 27,12 MHz și lungimea de undă de 11,06 m, 22,12 m și 7,32 m. Nu se folosesc în prezența unor corpi metalici (osteosinteze metalice, proteze metalice). (N. Teleki, 1989) [52]

TERAPIE CU UNDE ULTRASCURTE, (fiz.) metodă de tratament utilizată în patologia traumatică minoră: entorse, contuzii musculare și ale țesuturilor superficiale, periartrite, bursite etc. Undele ultracurte au lungimea de undă de 69 cm sau de 12,25 cm. Ele provoacă efecte calorice profunde și relativ omogene. Duratele indicate sunt de 3-5 minute la undele de 69 cm și de 5-15 minute la microunde de 12,25 cm. (N. Teleki, 1989) [53]

TERASAMENT, (constr.) infrastructura unei șosele, a unei căi ferate etc. Lucrarea constă în săparea și transportarea pământului, în umplerea anumitor denivelări de teren pentru a face terase, șosele, căi ferate. [50]

TERASARE, (prot. med.) efectul acțiunii de a terasa. Executarea pe terenuri înclinate a unui sistem de terase pentru a preveni și combate eroziunea solului produsă de apele de scurgere provenite din precipitații. [50]

TERASA¹, (geomorf.) formă de relief, asemănătoare unei trepte, dezvoltată în lungul râurilor, al țărmurilor marine sau lacustre, pe versanți etc. Prezintă ca elemente principale: *podul* (suprafața orizontală) și *fruntea* (suprafața verticală), unite prin *muchie*. [25]

TERASA², suprafață plană amenajată pe o ridicătură de teren aflată în parcuri și în grădini publice care folosește ca loc de plimbare. [50]

TERASA³, construcție deschisă, anexă la o clădire, folosită pentru odihnă. [50]

TERASE, (mar.) platforme tăiate de valuri în stâncă. Ele au lățime variabilă. O dată formate valurile se sting pe suprafața acestora. [50]

TERATOGEN, (genet.) agent ce produce sau determină creșterea incidenței în populații a malformațiilor congenitale. [56]

TERATOGENIE, (biol.) geneza morfozelor teratologice. [50]

TERATOLOGIE¹, ramură a toxicologiei care cercetează malformațiile organismelor, factorii declanșatori și modul de prevenire al acestora. Bazele t. moderne și științifice au fost puse între anii 1930-1940, epocă în care s-a descoperit că deficitul nutrițional matern în vitamina A și în riboflavină induc malformații la nou-născuți. Tot din această perioadă s-a demonstrat că unele substanțe (hormoni, coloranți, radiații X, elemente radioactive etc.) produc malformații la om și mamifere. Începând din 1950 specialiștii au cercetat efectele teratologice și letale întâlnite la nou-născuți, provocate de administrarea de talidomidă femeilor însărcinate. [41]

TERATOLOGIE², știință care se ocupă cu studii aberațiilor, malformațiilor și monstruozițiilor de la plante și animale. [50]

TERATOM, (med. vet.) tumoare congenitală cu țesuturi multiple, adesea chistică sau compusă cu o parte chistică și alta solidă, fără vreun raport de structură cu organele sau sediul, sau de dezvoltare. T. *bigeminal*, care derivă din evoluția anormală a unuia din cei doi embrioni gemeni; t. *embrionar*, teratom în care există sub o formă tumorală resturile organelor embrionare; t. *histoid*, format dintr-un singur fel de țesut. [43] Ariile predilecte de dezvoltare sunt ovarul, testiculul, mediastinul etc. [33]

TERBIU (Tb), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa lantanidelor. Are Z 65 și structura învelișului de electroni [Xe] 4f⁹6s². Stări de oxidare: III, IV. Se obține prin reducerea trifluorurii cu calciu. Este un metal puternic electropozitiv, fiind agent reducător energic, luciu argintiu, p.t. 1.356°C. [36]

TEREN DEGRADAT, (geomorf.) suprafață de teren cu solul erodat pe o anumită adâncime, sau cu rupturi, șanțuri și ogașe provocate de scurgerea nestăvilită a apelor din precipitații la suprafața versanților, în lipsa scutului protector oferit de vegetație. Alte forme și cauze de degradare sunt vântul, poluarea și apele în exces, stagnante. În funcție de factorul perturbator dominant, terenurile se clasifică astfel: a. terenuri erodate de ape cu 1. eroziune de suprafață, 2. eroziune

TEREN INUNDABIL

de adâncime, 3. în ogașe (eroziune cu 0,2–2 m de sol) și 4. în ravene (eroziune de 2 și peste 10 m); b. terenuri în deplasare (cu alunecare); c. terenuri salinizate; d) terenuri înmlăștinate; e) terenuri spulberate de vânt (în general nisipuri). [4]

TEREN INUNDABIL, (ecol.) teren jos, plat, situat de-a lungul unui râu, care se acoperă temporar de ape la creșterea nivelurilor acestuia. [19]

TEREN NEPRODUCTIV, (for.) porțiune din suprafața fondului forestier, la care condițiile staționale nu permit dezvoltarea arborilor fără lucrări de ameliorare. Așa sunt stâncăria, râpa, duna de nisip, talvegul, mlaștina, sărătura. [11]

TERESTRU, (ecol.) despre organisme care trăiesc pe uscat. [70]

TERGEMINAT, (bot.) de trei ori îngemănat sau bifoliat, ex., frunza compusă. [50]

TERICOL¹, (ecol.) organism care trăiește pe sol sau în sol. [69]

TERICOL², (ecol.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „care crește pe pământ”, aspect întâlnit la licheni, mușchi. [50]

TERIFITE, (bot.) plante terestre care își desfășoară întreaga activitate pe sol. [50]

TERITORIALISM, (ecol.) latură a comportamentului animal (dar care există și la unele plante), de ocupare a unui teritoriu dintr-un ecosistem de către un individ. [24]

TERITORIALITATE, (ecol.) comportament caracteristic lumii animale care este exclusiv agresiv. El este apărut cu înverșunare pentru satisfacerea nevoilor nutritive, pentru împerechere și reproducere. La pești (ghidrin, păstrăv, loștriță etc.) comportamentul teritorial pentru reproducere este foarte dezvoltat. Masculii, într-o măsură mai mare decât femelele, apără cu îndârjire locurile de pontă. Păsările își apără teritoriul prin semnale vocale reprezentând cântece de avertizare, iar la nevoie recurge la lupta fizică. Ele utilizează teritoriul pentru satisfacerea nevoilor nutritive, ca domiciliu, pentru împerechere și depunerea ouălor etc. [50]

TERITORIU, (ecol.) suprafață de dimensiuni diferite din cuprinsul unui ecosistem în care un individ își desfășoară activitatea sa fiziologică și ecologică și pe care îl apără de intruși. [2]

TERITORIU ECOLOGIC OMOGEN, (ecol.) unitate elementară de teren omogenă sub raportul climei, solului, reliefului, hidrologiei și celorlalți factori ai mediului natural. [29]

TERMICA APEI MARINE, (ecol.) regimul termic al apei mărilor și oceanelor care diferă de la un ocean la altul, de la o regiune la alta, de la o regiune climatică la alta. În regiunile ecuatoriale, în plin ocean temperatura trece de 25°C, uneori ajunge la 27-28°C. La latitudini egale, media temperaturilor este mai ridicată în

emisfera nordică decât în cea sudică. În sectorul românesc al Mării Negre, temperatura apei la suprafață coboară la 0 și sub 0° (1,4°C), când apa îngheață. Apa cea mai caldă este în luna august, fiind la țarm 27-29°C. Limitele oscilațiilor termice sunt de 20°C în larg și 30°C la țarm. Pe verticală, temperatura apei oceanului descrește o dată cu adâncimea. În regiunile tropicale și ecuatoriale descreșterea temperaturii între suprafață și 200 m adâncime se face rapid în tot cursul anului. În regiunile temperate, oscilațiile de temperatură sunt foarte mari la suprafața apei. Acest fapt influențează pe verticală scăderea temperaturii care este mai mare în timpul verii decât iarna. Până la 200 m adâncime variațiile de temperatură sunt mai bruste, resimțindu-se chiar influențele diurne. Sub 200 m, și mai ales sub 500 m adâncime, scăderea temperaturii este mai lentă și rămâne aproximativ constantă tot timpul anului. Sub 1.000 m adâncime, temperatura continuă să scadă încet până la fundul oceanului, unde la 10.000 m adâncime este de numai 1°C. În Marea Neagră, pe verticală, există o evidentă stratificație termică. Variațiile de temperatură cu inversarea lor între anotimpurile calde și rece au loc numai până la adâncimea de 75-100 m. La această adâncime există o temperatură constantă de 7°C care crește către fund până la 9°C. [50]

TERMICA APELOR CURGATOARE, (ecol.) se desfășoară sub influența unui complex de factori: radiația solară, schimbul termic dintre aer și apă, schimbul termic dintre albie și apă, temperatura scurgerii de versant, temperatura izvoarelor prin care se asigură scurgerea subterană, căldura internă rezultată din frecarea intramoleculară a apei, materialul transportat etc. În plan longitudinal temperatura apei variază. Între zona de izvor și zona de vărsare temperatura poate trece de 10°C. La munte, diferența de temperatură a apei între iarnă și vară este mică. Aceasta crește în zona cursului mijlociu aflat în regiunea dealurilor și se mărește în zona inferioară, respectiv la câmpie, unde diferența de temperatură de la iarnă și vară și de la vară la iarnă este cuprinsă între 0-25°C. După perioada de topire a zăpezilor, temperatura apei crește continuu până în luna iulie când atinge valoarea maximă, apoi începe să scadă până în iarnă. Variațiile circadiene de temperatură ale apei sunt corelate cu debitul și viteza de curgere. Vara variațiile termice zi-noapte ale apei sunt de 8-10°C pentru pâraiele cu debite de cca 1 m³/s și de 2-3°C pentru râurile mari. În general, pe altitudine, în perioada caldă a anului, în munți, variațiile termice zilnice ale apei sunt cuprinse între 3-6°C, în regiunile deluroase 6-8°C, iar la câmpie 8-14°C. În cadrul aceluiași anotimp apa suferă un proces de răcire diferit în funcție de altitudine și de temperatura atmosferică. În zonele alpine apa se răcește la 0°C încă din luna

octombrie, iar în zonele de câmpie în primele două săptămâni ale lunii decembrie. În cadrul aceluiași anotimp, local, temperatura apei manifestă diferență între margine și centrul curentului de curgere. Vara, temperatura este mai mare la margine și mai mică în centrul ei de curgere. Iarna se întâmplă invers. Pe verticala secțiunii, regimul termic al apei este asemănător. Uniformizarea temperaturii pe toată grosimea apei este asigurată prin curenții de curgere. Temperatura apei curgătoare constituie un factor ecologic important pentru metabolismul și activitatea organismelor din cadrul populațiilor ce compun biocenozele planctonice, organismelor nectonice, dar și a biocenozelor bentonice. [50]

TERMICA LACURILOR, (ecol.) variabilă în cursul unui an și constă în încălzirea și răcirea apei din ele. Încălzirea este determinată de radiația solară, căldura iradiată de atmosferă, căldura adusă de apa izvoarelor și a afluenților, căldura iradiată de maluri și de fundul lacului, căldura provenită din precipitații. Răcirea apei din lacuri se produce prin radiația ei, prin scurgerea superficială, prin infiltrare și evaporare. Perioada de acumulare și cedare a căldurii este diferită de la un lac la altul și de la un an la altul, fiind influențată de climă și de ansamblul condițiilor fizico-geografice. Apa din lacurile aflate în zonele temperate prezintă vara o stratificație termică directă (stratificație estivală), când temperatura este mai mare la suprafață și scade treptat către fundul bazinului până la 4°C, și toamna o stratificație indirectă (stratificație hivernală), când temperatura apei crește din ce în ce de la suprafață unde este 0°C spre fund unde se menține la 4°C. Cele două stratificații sunt perturbate de două circulații holomictice (de toamnă și de primăvară). Stratificația hivernală durează până în primăvară, la topirea gheții, când apa încălzindu-se devine mai grea și se lasă spre fund până unde găsește o temperatură egală. Această mișcare termică a apei pe verticală o uniformizează, în final, având pe întreaga grosime a ei temperatura de 4°C (circulație holomictică de primăvară). La această mișcare se adaugă convecția dinamică provocată de vânt. După care, lent, se instalează stagnația estivală. Aceasta durează până toamna, când are loc răcirea vremii și, implicit, răcirea apei care, devenind mai grea, ea cade în adâncimi până unde se află o apă cu aceeași densitate, în locul ei ridicându-se alta mai caldă. Acest schimb vertical de apă determină până la urmă mișcarea întregii mase a ei, reușind uniformizarea temperaturii pe verticală de 4°C (circulație holomictică de toamnă). Circulațiile holomictice au mare importanță biologică prin uniformizarea substanțelor și elementelor chimice biogene în masa apei. În stagnația de vară, cu stratificație termică directă, se distinge o pătură

superioară *epilimnion*, care suferă variații termice circadiene; *metalimnionul*, sau pătura saltului termic, cu o scădere evidentă de temperaturi; *hipolimnionul*, format din ape mai profunde, unde temperatura variază relativ puțin în cursul anului. La 4°C, apa este cea mai densă și deci cea mai grea. [50]

TERMICITATEA PĂMÂNTULUI, (ecol.) provenind din două izvoare: unul intraterestru și altul extraterestru. Căldura intraterestră este generată de dezintegrarea substanței radioactive intraterestruce. Căldura extraterestră provine de la Soare și poate fi simțită maximum până la 4 m adâncime în zona caldă a globului și până la 30 cm în zona temperată. Datorită ei temperatura Pământului crește în adâncime în funcție de conductibilitatea termică a rocilor și de poziția straturilor. În medie treapta geotermică este de 1°C la 33 de metri adâncime. [50]

TERMINAL¹, (inform.) echipament destinat comunicației utilizatorului (aflat, de exemplu, la distanță) cu sistemul de calcul, într-o formă mai accesibilă decât prin intermediul echipamentelor de intrare/ieșire amplasate lângă calculator. [47]

TERMINAL², (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „format sau dispus la capătul unui organ“, ex., muguri terminali, flori terminale. [50]

TERMINALIZARE, (genet.) mișcare a chiasmelor către extremitățile cromozomului, în diachineză. [19]

TERMINATOR, (genet.) regiune din matricea de ADN care anunță terminarea sintezei ADN sau ARN. [18]

TERMITE → ISOPTERE

TERMITIERE, (ecol.) adăpostul coloniei de termite, construit de castele lucrătoarelor. **T.** pot fi construite deasupra solului, caz în care au forma unor structuri neregulate cu aspect columnar, cu înălțime de peste un metru pentru unele specii, fie în subteran sau chiar în interiorul țesutului lemnos. [62]

TERMITOMYCES, (micol.) gen de ciupercă (ord. *Agaricales*) al cărui miceliu este cultivat de termite în camere speciale ale termitierei; constituie o sursă de hrană pentru aceste insecte. Bazidiocarpul sunt comestibili și apreciați ca hrană de localnici. [69]

TERMOCLINĂ → METALIMNION

TERMOCUPLU, (fiz.) dispozitiv format din două fire conductoare, sudate între ele la un capăt, care transformă energia termică în energie electrică (și invers), pe baza efectului termoelectric. [29]

TERMODINAMICĂ¹, ramură a fizicii care studiază mișcarea termică a materiei și trecerea acesteia în alte forme de mișcare. Se ocupă de stările de echilibru ale sistemelor fizico-chimice și de procesele prin care se modifică aceste stări. La început a fost o teorie limitată la motoarele termice (ceea ce explică denumirea), dar a devenit o adevărată știință generală a sistemelor fizice.

TERMODINAMICĂ

În a doua jumătate a sec. al XX-lea a luat o mare amploare termodinamica stărilor de neechilibru. [38]

TERMODINAMICĂ², ramură a fizicii, dar și a ecologiei energetice care studiază latura cantitativă și fenomenologică a relațiilor dintre căldură și travaliu din sistemele ecologice (în special la nivel de ecosistem). [24]

TERMODINAMICĂ CHIMICĂ, ramură a termodinamicii care studiază echilibrul și evoluția sistemelor chimice. [29]

TERMOFIL, (ecol.) iubitor de căldură. [2]

TERMOFITE, (ecol.) organisme vegetale adaptate să trăiască în medii acvatice sau terestre calde. În România, în complexul de ape termale de la Băile 1 Mai și Felix-Oradea, în care temperatura se menține în jur de 25-30°C, cresc speciile macrofite *Nymphaea lotus* var. *termalis*, *Nelumbo nucifera* (numite de localnici drețe), *Myriophyllum brasiliense*, *Victoria cruziana* etc. Dintre microfite există alge care rezistă la temperaturi de peste 80°C. Protoplasma lor are proprietăți aparte, permițându-le să reziste la temperaturi mari, fără a se transforma ireversibil. Mediile lor de viață sunt gheizerele și izvoarele calde sau fierbinți. Există temperaturi-limită pentru diferite grupe de alge termofile: *Cyanophyta*, 85,2°C; *Chrysophyta*, 40,2°C; *Cryptophyta*, 39,9°C; *Diatomee*, 50,7°C; *Clorophyta*, 50,50°C. În gheizerele din Parcul Național Yellowstone (SUA) există alge care rezistă la temperaturi înalte (*Gloeocapsa yellowstonense*, 81,2°C; *Phormidium bijahensis*, 86,6°C etc.). Plantele terestre termofile sunt caracteristice zonei tropicale. Speciile termofile pot apărea în fitocenoză care aparțin unor zone cu climat rece, în straturi inferioare protejate (ex., cornul, în pădurile de șleau sau în gorunete). Supraîncălzirea o preîntâmpină prin transpirație, prin formarea de învelișuri speciale, de reflectare a radiației (ex., suprafețele lucioase ale frunzelor la plantele tropicale) sau de protejare termică a plantei prin straturi de scoartă, solzi, peri etc. [50]

TERMOFOSFAT, (agrochim.) îngrășământ cu fosfor obținut printr-o prelucrare termică a rocilor fosfatice brute în prezența unor săruri sau roci bazice și a SiO_2 . Conține 26-28% P_2O_5 , solubil în soluție de citrat de amoniu în proporție de 91-97%. Se prezintă ca o pulbere cenușie asemănătoare cimentului. Are reacție fiziologică alcalină. Se folosește pe soluri acide din regiuni mai umede. [29]

TERMOFOSFAT MAGNEZIAN, (agrochim.) îngrășământ mineral complex obținut prin prelucrarea la temperaturi înalte a fosfaților sau a apatitelor împreună cu diferiți compuși ai magneziului (silicați, sulfatați, serpentine). Conține 18-20% P_2O_5 și 10-12% MgO. Are reacție fiziologică alcalină. Se folosește pe soluri acide. [29]

TERMOGENEZĂ, (fiziol.) totalitatea proceselor fizico-chimice din organism care duc la formarea de căldură și pentru care cooperează: sistemul musculaturii striate (prin contracții involuntare = frison), glandele tiroidă și suprarenală (prin stimularea catabolizării lipidelor, glucidelor și proteinelor, reacțiile fiind producătoare de căldură). [21]

TERMOHIDROTERAPIE, (fitopat.) tratament pentru distrugerea patogenilor din interiorul semințelor folosind apa încălzită la o anumită temperatură în funcție de sămânță și patogen. [61]

TERMOHIGROGRAMĂ → **DIAGRAMĂ TERMOPLUVIOMETRICĂ**

TERMOLIZĂ, (fiziol.) procesele fizice de conducție, convecție, iradiere și evaporare, care duc la pierderea căldurii din organism. [21]

TERMOLUMINISCENȚA, (paleomorf.) metodă de datare prin care se înțelege lumina emisă de anumite minerale cristaline fosforescente prin creșterea temperaturii. Termenul de luminiscentă este legat deci de lumina emisă, iar cel de termo rezultă din eliberarea energiei acumulate într-un obiect prin încălzire. Fenomenul de termoluminiscentă a fost cunoscut încă din 1966, când Sir Boyle observa o rază slabă de lumină atunci când într-un mediu obscur era încălzit un diamant. Principiul metodei se bazează în primul rând pe un fenomen de fizică cristalină și în al doilea rând pe radioactivitate. În procesul de datare, importantă este excitația provocată de radiațiile alfa, beta și gama, pentru că rolul căldurii nu este decât acela al unui declanșator al fenomenului de restituire a energiei luminoase, precum face detonatorul pentru explozie. Momentul zero corespunde, de exemplu, pentru ceramică cu timpul arderii sale. Din acel moment eșantionul va acumula progresiv electroni, proporțional cu vârsta ceramicii sau galețului și cu amplitudinea mineralelor de a capta electroni și în funcție de radiația radioactivă locală. Ideea termoluminiscentei ca metodă de datare aparține din 1953 lui F. Daniel de la Universitatea din Wisconsin (SUA), dar cel care a dezvoltat-o și aplicat-o este Martin Aitken de la Oxford (Anglia). Termoluminiscenta a fost întrebuintată pentru datarea ceramicii, cuptoarelor de ars ceramică, de topit minereuri, materialelor de construcție (cărămizi, țigle, structuri de pereți incendiați), pietrelor din vetre, diverselor topoare din metalurgia preistorică, scurgerilor vulcanice, operelor de artă din pământ ars etc. Limita cronologică inferioară este teoretic de circa 200.000 de ani, dar pe un eșantion de obsidian din Afar s-a obținut vârsta de 550.000 de ani. În mod curent datările cu termoluminiscenta merg cu o mare marjă de siguranță până la 40.000 de ani. Dintre rocile compatibile cu această metodă amintim cuarțitele,

- argila, feldspatul, gresiile, granitele, silexul, obsidianul etc. Un fapt extrem de important îl constituie acela că, independent de datarea oferită de termoluminescență, se poate indica temperatura la care au fost supuse mostrele respective. Posibilitățile tehnice ale metodei termoluminescenței sunt o speranță pentru viitor, în sensul că datările rezultate vor acoperi acel hiatus de date cronometrice situat între cca 60.000 de ani (oferiți de ^{14}C) și 800.000 de ani (prin metoda potasiu-argon). [8]
- TERMOMETRU**, instrument folosit pentru măsurarea temperaturilor. [29]
- TERMOMETRU CU ALCOOL**, instrument folosit pentru măsurarea unor temperaturi foarte scăzute, (până la -130°C), la care mercurul este înlocuit cu alcoolul. [52]
- TERMOMETRU CU BIMETAL**, instrument la care senzorul de temperatură este format din două lame metalice sudate la un capăt, având coeficienți de dilatare diferiți, care le modifică curbura în funcție de temperatură. [54]
- TERMOMETRU ELECTRIC**, instrument la care senzorul cu proprietăți electrice variază în funcție de temperatură, ca de exemplu rezistența electrică variabilă cu $^{\circ}\text{C}$. Se folosește de regulă la temperaturi înalte. [54]
- TERMOMETRU ELECTRONIC**, instrument dotat cu un element sensibil, de regulă un termistor, care se plasează în zona de măsurare a temperaturii. [54]
- TERMONASTIE**, (fiziol.) mișcări de deschidere și închidere a florilor unor specii de plante provocate de temperatură. Florile de lealea (*Tulipa gesneriana*), șofran (*Crocus luteus*), trandafir (*Rosa centifolia*) se deschid la creșterea temperaturii și se închid la scăderea ei. Florile de lealea și șofran reacționează la diferențe mici de temperatură, 2°C și, respectiv, $0,2-0,5^{\circ}\text{C}$. Diferențele de temperatură se realizează într-un interval scurt de timp (câteva minute), reacțiile sunt mai puternice. Mișcarea de deschidere și închidere se realizează printr-o creștere inegală pe fața internă și externă a petalelor. Celulele din mijlocul petalelor nu își modifică aproape deloc creșterea. Mișcările termonastice de închidere a lor la temperatură scăzută joacă un rol important de protejare a staminelor, pistilului și tuburilor polinice de pe stigmat. [50]
- TERMONI**, (biochim.) substanțe întâlnite la alge și flagelate secretate de gameți ce pot determina diferențierea sexuală a altor gameți. Prin experiențe de laborator s-a demonstrat că șofranul (*Crocus sativus*) determină în diluții foarte mari, de o moleculă pentru o celulă, formarea gameților masculi din cei nediferențiați. [41]
- TERMOPAUZA**, limita superioară a termosferei, la o altitudine de aproximativ 400 km. [54]
- TERMOPERIODICITATE**, (ecol.) periodicitate termică. 1. Efectul variațiilor de temperatură dintre perioada de lumină și întuneric asupra dezvoltării plantelor. 2. Fenomen de adaptare termică a plantelor în privința declanșării stadiului de înflorire-fructificare, sub influența unei anumite stări termice a mediului, de regulă, prin efectul cumulat al temperaturilor dintr-o anumită perioadă de timp sau prin șocuri termice. Pentru a înflori plantele din zonele calde au nevoie să parcurgă o perioadă cu temperaturi reduse [ex., măslinului (*Olea europaea*) îi sunt necesare temperaturi sub $7,5^{\circ}\text{C}$]. Multe plante din regiunea temperată nu înfloresc și nu fructifică dacă nu trec printr-o temperatură joasă pozitivă ($0,7^{\circ}\text{C}$) ex., grâu de toamnă (*Triticum aestivum*). [50]
- TERMOREGLARE**, (fiziol.) proces prin care se menține constantă temperatura corpului, prin procesele de termoliză și termogeneză. [21]
- TERMOSEFERA**, stratul atmosferic deasupra mezopauzei în care temperatura aerului crește cu altitudinea. [54]
- TERMOSTENOTERME**, (ecol.) organisme adaptate exclusiv la temperaturi crescute. [50]
- TERMOTACTISM**, (fiziol.) mișcare de orientare a unor organisme vegetale spre temperatură mai ridicată, dacă ea nu depășește temperatura optimă (t. pozitiv) sau spre temperatură mai scăzută (t. negativ). De ex., plasmodiul mixomicetei *Fuligo varians*, ținut pe o hârtie de filtru, cu un capăt introdus în apă caldă și cu celălalt capăt în apă rece, se deplasează spre apa caldă, dacă temperatura ei nu depășește 33°C . Dacă temperatura este mai ridicată, el se deplasează spre apa rece, căutând locuri cu temperatura optimă cerută de organismul său. [50]
- TERMOTERAPIE¹**, (agric.) metodă de tratament aplicată viței de vie și altor plante în vederea combaterii unor boli și a distrugerii patogenilor din interiorul lor. [49]
- TERMOTERAPIE²**, (med. u.) utilizarea energiei calorice în diferite afecțiuni sub formă de apă caldă, aer uscat, aburi, nisip uscat, nămoluri. Se pot face băi calde cu apa de $36-37^{\circ}\text{C}$, băi hipertermice, cu temperatura apei de peste 37°C , de 40°C până la $44-45^{\circ}\text{C}$ fără a produce arsuri. Băile de aburi cu vapori de apă în jur de 50°C , sunt suportate de piele. Nămolurile sapropelice de turbă și nămolurile minerale au conductibilitate calorică și termoplexie cu o bună acțiune în termoterapie. [53]
- TERMOTERAPIE CU NĂMOL SAPROPELIC**, (med. u.) metodă de tratament cu folosirea de împachetări sau cataplasme la temperaturi de $44-48^{\circ}\text{C}$, în strat de 2-4 cm. Efectele sunt de profunzime și eficiente în tratarea anumitor afecțiuni. [52]

TERMOTERAPIE CU PARAFINĂ, (med. u.) metodă de tratament care constă în topirea parafinei, moment când înmagazinează căldură și o redă apoi (solidificare) corpului omenesc. Parafina este utilizată în mai multe moduri: imersii repetate, pensulări cu parafină lichidă, aplicarea unor plăci de parafină parțial solidificate pe spate, aplicarea de parafină sub formă de manșoane la coate, genunchi. Este cea mai eficientă metodă de terapie locală cu efect de profunzime. [53]

TERMOTROPISM, (fiziol.) mișcare de orientare a plantelor spre sursa de căldură (pozitiv termotrope) sau de îndepărtare față de sursa de căldură (negativ termotrope). Tulpinile speciilor de leale sălbatică (*Tulipa sylvestris*) și de oițe (*Anemone sylvestris*), ținute sub cutii de tablă, se curbează spre temperatura cea mai ridicată, care coincide cu punctul de incidență al razelor solare. Rădăcinile de mazăre, crescute în cutii de rumeguș umed, încălzite lateral, pe o parte până la 35°C și în partea opusă până la 16°C, se curbează spre mijlocul vasului, unde temperatura este de 25°C. Curburile au loc în zona creșterii în lungime. Sporangioforii unor ciuperci (*Phycomyces* sp.) se îndepărtează de sursa de căldură, reacționând negativ termotrop. [50]

TERNAT, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „dispus câte trei“, ex., frunzele bazale formate din câte trei foliole, aspect întâlnit la scânteuță de munte (*Potentilla ternata*), măcriș (*Oxalis* sp.), trifoi (*Trifolium* sp.). [50]

TEROFITE, (ecol.) plante care își desfășoară întreg ciclul de vegetație într-un singur an, sunt lipsite de capacitatea de a forma muguri de iarnă și se înmulțesc numai prin semințe sau prin spori: a. *Taloterofite* – alge, mixomicete, mucegaiuri și ferigi anuale; b. *Micoterofite* – ciuperci cu viață scurtă (*Coprinus*, *Bolbitius*); c. *Brioterofite* – mușchi frunzoși și hepaticice anuale (*Riccia*, *Phascum*, *Ephemerum*); d. *Pteridoterofite* – pteridofite anuale care își întrerup perioada de vegetație în cursul verii (*Gymnogramme*, *Selaginella*); e. *Enterofite* – plante anuale cu flori care se subdivid în plante anuale repente (*Euphorbia prostrata*, *Portulaca* sp., *Tribulus terrestris* etc.); plante anuale agățătoare (*Convolvulus*, *Lathyrus*, *Vicia* etc.); plante anuale erecte, care au poziție verticală (*Chenopodium album*); plante anuale cu rozetă sau tufă (*Cyperus*, *Eragrostis*, *Fimbristylis*, *Setaria*); plante anuale pitice (*Erophila verna*, *Euphrasia minima* etc.). [50]

TERPENE¹, (ecol.) compuși de origine vegetală prezenți în rășini și în uleiuri eterice. Sunt hidrocarburi ce conțin două, trei sau mai multe unități izoprenice, cu structură aciclică sau ciclică, dar există și o serie de derivați oxigenați (alcooli, aldehide). Ele se caracterizează prin arome specifice, conferind mirosul

specific al multor plante, în funcție de proporția lor în compoziția uleiurilor volatile și a rășinilor, de faza de dezvoltare a plantelor. [9]

TERPENE², (biochim.) compuși toxici, relativ nespecifici, produși de unele insecte. Din cauza volatilității lor foarte mari și a mirosului puternic, terpenele pot descuraja și anihila acțiunea dăunătorilor. [41]

TERRA, (astr.) sin. **PĂMÂNTUL**, planetă a sistemului solar, de formă aproape sferică, cu raza medie 6.370 km. Datorită mișcării de rotație este turtit la poli, având forma unui elipsoid de rotație numit geoid, cu aplatizarea $t=(a+b)/a = 1/298$. Lungimea ecuatorului terestru este de 40.076 km; masa Pământului 9,58*10²⁷g, densitatea medie 5,52 g/cm³; perioada de rotație este de 23h 56min; perioada de revoluție 365, 25 zile; accelerația gravitațională 981 cm/s²; distanța Pământ-Soare este 1 U.A.; prezintă anotimpuri; are un satelit natural, Luna. [12]

TERRA NOVA, parc național situat în Canada (provincia Newfoundland și Labrador). Suprafața, 40.404 ha (1957). Altitudine, 0-320 m. Localizat pe țărmul nordic al insulei Newfoundland. Include o coastă abruptă, cu promontorii și golfuri înguste. Dealurile muntoase sunt acoperite cu păduri boreale tipice de molid. În suprafața parcului se întâlnesc lacuri și mlaștini. Fauna adăpostită de păduri este variată. În principal ea este formată din elani, caribu de pădure, râși, urși negri, castori, vulturi pleșuvi, găinușe și gaițe cenușii. De-a lungul țărmului sunt prezenți pescărușii (*Stercorarius skua*), garia (*Uria alle*) și alte păsări de mare. [50]

TERRA ROSSA, (geogr., pedol.) sol format pe calcare cu mare răspândire în regiunea mediteraneană. Culoarea roșcată se datorează materialului parental îmbogățit în hematit, datorită climatului mai cald decât cel actual, în momentul formării. [25]

TERȚIAR¹, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „de ordinul al treilea“, ex., ramuri, nervuri; segmente foliare; care se referă la era terțiară, ex., relice. [50]

TERȚIAR², (geol.) termen învechit, introdus de Arduino în 1760 pentru a desemna a treia succesiune cronostatigrafică, după Primar și Secundar (la care s-a adăugat ulterior cuaternarul). Corespunde sistemelor paleogen și neogen. [25]

TESCOVINA, (agric.) subprodusul principal ce se obține de la prelucrarea strugurilor în timpul vinificației și este reprezentată de ciorchini, pielțe, semințe, resturi de pulpă și must, rezultate de la presare. Cantitatea obținută depinde de soiul prelucrat, modelul de presă folosit și tehnologia de vinificare. [49]

TESELA, (bot.) individ de sigmasociație. [15]

TESELAT, (bot.) despre un organ al plantei cu desen asemănător pătrățelelor tablei de șah, aspect întâlnit la perigonul de bibilică (*Frittilaria meleagris*) întâlnită prin pajiști umede, adesea mlăștinite, margini de păduri din zona pădurilor de stejar până în etajul molidului. [50]

TEST, (psih.) probă standardizată în ceea ce privește administrarea și interpretarea-cotarea ei și care furnizează date asupra anumitor caracteristici psihofiziologice sau psihice. [28]

TEST BAZAT PE ANALIZA SUCULUI VEGETAL, (agrochim.) metodă de diagnoză foliară în care suculețurile verzi este folosit pentru determinarea unor forme anorganice de macro- și microelemente în vederea aprecierii gradului de aprovizionare a plantelor cu elemente de nutriție, precum și a dinamicii și a circulației lor. Se folosește suculețul din vasele conducătoare (de exemplu, lichidul de la „plânsul viței de vie”) sau suculețul extras prin presare din frunze sau din petiole. [29]

TEST BIOLOGIC, (biol.) tehnică de evaluare calitativă sau cantitativă a diverselor substanțe conținute într-un mediu lichid, solid sau gazos, prin urmărirea modificărilor unei activități biologice date. [3]

TEST CIS-TRANS, (genet.) test funcțional de stabilire a alielismului. Două mutații pot apărea în același cistron, poziție *cis*, sau în cistroni diferiți, poziție *trans*. [20]

TEST COLORIMETRIC AL PEȚIOLULUI, (agrochim.) metodă de diagnoză foliară în care pețiolul frunzelor este analizat rapid pe o secțiune proaspătă sau este folosit pentru analiza suculețului sau analiza totală. Se folosește pentru aprecierea stării de aprovizionare cu elemente nutritive, în special cu azot nitric. [29]

TEST DE TOXICITATE, (biochim.) test în cursul căruia o substanță cu o concentrație dată este pusă în contact cu anumite organisme, în scopul evaluării efectelor ei toxice asupra acestor organisme. [3]

TEST DINAMIC, (fiz.) analiză experimentală a răspunsului structurilor supuse unor sarcini care simulează acțiunea unor factori naturali. [3]

TEST PROIECTIV, (psih.) test al cărui scop este de a înregistra dinamica psihică a unei persoane considerate ca o totalitate în evoluție și ale cărei elemente constitutive se află în interacțiune. [28]

TESTACEA, (zool.) ordin din subclasa *Rhizopoda* care cuprinde protozoare cu corpul acoperit de un înveliș protector numit *test*. Pseudopodele sunt: lobopode, filipode sau reticulipode. Se înmulțesc prin diviziune. (Z. Matic, 1983) [50]

TESTAMENT, (jur.) act unilateral cu valoare juridică, prin care cel care face testamentul lasă bunurile sale după moarte unor rude sau altor persoane. [64]

TESTĂ, (bot.) învelișul extern al semințelor bitegmicice de la fasole (*Phaseolus vulgaris*), ricin (*Ricinus*

communis) și unitegmicice de la piciorul cocoșului (*Ranunculus acris*) etc. La semințele bitegmicice învelișul se diferențiază în *testă*, reprezentând partea externă, și *tegmen*, reprezentând partea internă. Testa este dură, formată din celule cu pereții îngroșați, lignificați. Tegmenul este moale și format din celule cu pereții subțiri, celulozici. [50]

TEST-CROSS, (genet.) retroîncrușarea sau back-crossarea indivizilor cu fenotip dominant (cu structură genetică necunoscută) cu părintele recesiv sau cu un tester recesiv (cu genotipul *aa*), pentru a determina dacă genotipul indivizilor dominanți respectivi este heterozigot (*Aa*) sau homozigot (*AA*) pentru o alelă oarecare. [19]

TESTICULAR, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „prevăzut cu două corpuri globuloase”, ex., tuberculii de la unele specii de *Orchidaceae*, proveniți din tuberizarea rădăcinii. [50]

TESTICULE, (anat.) glandele sexuale masculine, dotate cu dublă funcție secretorie: exocrină și endocrină. Funcția exocrină constă în sinteza spermatozoizilor sub acțiunea hormonilor gonadotropi hipofizari. Funcția endocrină constă în secreția hormonilor androgeni (testosteron, dihidrotestosteron și androstendion). [21]

TESTOSTERON, (biochim.) hormon sexual masculin secretat de testicule (celulele Leydig) și, în mică parte, de glandele corticosuprarenale. Zilnic se secretă 7 mg de testosteron. Circulă în sânge legat de albumine sau globuline, timp de 15-30 de minute de la secreție. O parte este captat de țesuturi și metabolizat, iar restul este inactivat în ficat și eliminat prin urină sau fecale. Efecte biologice: stimulează dezvoltarea organelor sexuale masculine atât în perioada fetală, cât și la pubertate. Stimulează spermatogeneza, apariția caracterelor sexuale secundare masculine, cât și potența și libidoul. Are efecte anabolizante puternice. [21]

TESTUDINIDE (*Testudinidae*), (zool.) familie de broaște țestoase (*Chelonia*) care au vertebrele toracice și coastele sudate cu plăcile carapacei. Include țestoase terestre, vegetariene, inclusiv cea mai mare specie actuală – țestoasa de Galapagos (*Geochelone elephantopus*). [37]

TESTUL BRINELL, (fiz.) metodă de măsurare a durtății metalelor prin imprimarea, sub o presiune statică dată, a unei bile dintr-un oțel extradur sau din carbură de tungsten, pe suprafața plană și polizată a piesei de încercare. [3]

TESTUL PEDAGOGIC, (ped.) probă standardizată utilizată în procesul de instruire pentru a măsura progresele sau dificultățile din activitatea de învățare: teste de cunoștințe, test de prognoză, test de achiziții, test de diagnoză. [16]

TETANOS, (med. u.) boală infecțioasă severă cauzată de *Clostridium tetani*, caracterizată prin spasme ale musculaturii voluntare, toxina tetanică pătrunzând la nivelul sistemului nervos central pe cale sangvină sau pe calea nervilor periferici. [60]

TETIGONIDE, (zool.) grup de orthoptere cu valoare de subordon, caracterizate prin antene lungi, ovopozitor cu valve alungite, organe timpanale pe tibiile picioarelor protoracice și organe stridulante situate pe aripi (cosași). [62]

TETRABRANCHIA, (zool.) subclasă care cuprinde specii de cefalopode foarte vechi aflate pe cale de dispariție (fosile vii). Au cochilie foarte mare, compartimentată, și numeroase tentacule (79,90), ex., *Nautilus pompilius* care trăiește în Oceanul Pacific și Oceanul Indian. [50]

TETRACARP, (bot.) cu patru fructe, achene, ex., *Boraginaceae*, *Laminaceae/Labiatae*. [50]

TETRACHENA, (bot.) fruct, apocarpoid, uscat, indehiscent, format din patru achene. Provine dintr-un ovar bicarpelar sincarpic (carpele unite), prevăzut cu două loji, unde sunt două ovule. În fiecare lojă, între ovule, se formează un perete care împarte ovarul în patru compartimente, devenind tetralocular. Din fiecare lojă se formează câte o achenă care se detașează separat. Întâlnite la plante din fam. *Boraginaceae* și *Lamiaceae*. [50]

TETRACICLIC, (bot.) dispoziție de patru cicluri (verticile) a elementelor florale, aspect întâlnit la *Apiaceae/Umbelliferae*: $K_5 C_5 A_5 G_{(2)}$; *Iridaceae*: $P_{3+3} A_{3+0} G_3$; *Primulaceae*: $K_{(5)} [C_{(5)} A_5] G_{(2)}$; *Solanaceae*: $K_5 [C_{(5)} A_5] G_{(2-5)}$. [50]

TETRACOTOMIE, (bot.) divizarea tulpinii sau a axei în patru ramuri de același ordin. [50]

TETRADĂ, (genet.) cele patru cromatide care formează un bivalent în meioză. Grup de patru celule haploide rezultate în urma celei de a doua diviziuni meiotice. [18]

TETRADINAM, (bot.) androceu heterodinam format din patru stamine mai lungi și două mai scurte, aspect întâlnit la *Brassicaceae/Cruciferae*. [50]

TETRAFILIDE (*Tetraphyllidea*), (zool.) ordin care cuprinde cestode (viermi lați) la care scolexul este prevăzut cu 4 botridii pedunculat sau sesile, netede sau cloazionate, armate cu cârlige și spini, foarte mobile. Corpul (strobilul) în general este alungit, cu multe proglote, care se pot detașa înainte de maturitate, se pot mișca și împerechea reciproc. Parazitează în intestin, majoritatea din specii la peștii selacieni, alte specii la peștii dulcicoli, iar unele specii la amfibieni și reptile. (M. Năstăsescu, 1983) [50]

TETRALOGIA FALLOT, (med. u.) malformație congenitală caracterizată prin asocierea unui defect de

sept ventricular cu stenoză pulmonară, hipertrofie ventriculară dreaptă și dextropoziția aortei. [60]

TETRAMER, (bot.) cu patru diviziuni sau părți, divizat în patru, ex., flori cu patru elemente într-un ciclu sau verticil, aspect întâlnit la *Rubiaceae*: $K_4 C_{(4)} A_4 G_{(2)}$. [50]

TETRANDRU, (bot.) androceu format din patru stamine, aspect întâlnit la *Lamiaceae/Labiatae*, *Scrophulariaceae*. [50]

TETRAODONTIFORMES, (zool.) peștii balon. Peștii arici: pești care trăiesc în mări tropicale sau subtropicale. Unele specii pătrund în apele dulci. Au dinții fuzionați în plăci dentare și corpul acoperit cu țepi sau cu plăci osoase. Se hrănesc cu diverse animale marine. Unele specii conțin tetraodontoxină, cu efecte paralizante extrem de puternice, ducând la moarte. [37]

TETRAONCHUS MONENTERON (clasa *Mono-genoidea*), (parazit.) vierme parazit pe branhiile la știucă. Corpul este alungit, de 1,02-1,5 x 0,16-0,25 mm, aproximativ oval, prezentând la capătul anterior patru lobi și patru pete oclare. Posterior are un disc de fixare prevăzut cu 16 cârlige simple pe margini și patru cârlige în formă de seceră la mijloc, unite între ele printr-o placă chitinoasă. [10]

TETRAONIDE (*Tetraonidae*), (zool.) familie de păsări aparținând ordinului *Galliformes*. Au zbor greoi, cioc puternic și bombat. Degetele sunt acoperite cu pene; nu poartă piteni. Include cocoșii de munte, ieruncile etc. [37]

TETRAPIREN, (bot.) fruct cu patru sămburi osoși. [50]

TETRAPODA, (zool.) animale cu 2 perechi de membre: amfibieni, reptile, păsări și mamifere. Grupul include toate vertebratele terestre și pe cele cu membre modificate ca adaptare la mediul de viață (amfibieni, lilieci, balene). [57]

TETRARINCHIDE (*Tetrarhynchidea*), (zool.) ordin care cuprinde cestode (viermi lați) cu scolexul mult alungit și prevăzut cu 4 botridii, alături de care proeminează afară 4 trompe retractile, prevăzute cu numeroase cârlige. Parazitează exclusiv peștii selacieni (*Hepatoxylon*, *Nibelina*, *Grillonia*, *Tentacularia* etc.). (C. Piscică, 1983) [50]

TETRAOXONIDA, (zool.) ordin care cuprinde spongieri mici silicioși. Spiculi sunt tetraoxoni sau lipsesc. Trăiesc în mediul marin. [50]

TETRODOTOXINĂ, (toxicol.) toxină obținută din ovarele și ficatul peștelui *Sphaeroides rubripes* (*Tetraodontidae*). Această substanță blochează migrația sodiului care traversează membranele nervilor și mușchilor, inhibând astfel transmiterea influxului care urmează stimulăției. [41]

TEXT, (inform.) cuvinte și simboluri ale limbajului, de obicei litere codificate în concordanță cu standardul ASCII, care atribuie valori numerice numerelor,

literelor și anumitor simboluri. Textul este una din formele în care calculatoarele pot stoca și transmite informații. [6]

TEXTURA SOLULUI, (agric.) compoziția mecanică sau granulometrică a solului, redată de proporția particulelor minerale (nisip, pietriș, măr, argilă). [49]

TEXTURĂ¹, (geol.) constituția unei roci sau a unui aliaj din punctul de vedere al orientării în spațiu a părților componente. [13]

TEXTURĂ², (pedol.) însușire a solului determinată în principal de alcătuirea granulometrică, care-i conferă o serie de proprietăți precum: consistența, rezistența ș.a. [29]

TEZAUISMOZĂ PULMONARĂ, (med. u.) afecțiune pulmonară determinată de inhalarea unor aerosoli de lacuri, caracterizată printr-o fibroză interstițială difuză cu evoluție favorabilă. [60]

THALASOTOCI → CATADROMI

THALIACEA, (zool.) tunicate pelagice, la care adultul nu are coadă, iar sifoanele sunt dispuse la cele 2 capete. Au metagenază. Intră în alcătuirea planctonului. [37]

THELOHANELLUS PYRIFORMIS, (parazit.) sporozoar parazit, nespecific, în țesuturile peștilor dulcicoli. Sporii sunt piriformi de 14-22 x 7-10 μ, prezentând o singură capsulă polară la capătul mai îngust. Formează chiști ovale de 1 x 0,1 mm. [9]

THERAPSIDA, (zool.) ordin de reptile la care dinții, membrele și multe alte caractere scheletice seamănă cu cele ale mamiferelor. Au trăit din permian în jurasic și pot fi privite ca strămoși ai mamiferelor. [37]

THERIA, (zool.) nume general pentru toate mamiferele, exceptând monotremele. [57]

THERIODONTA, (zool.) supraordin care cuprinde reptilele extinse care au fost probabil strămoșii mamiferelor. Craniul prezenta 2 condili occipitali; dinții erau diferențiați în categoriile întâlnite la mamifere. Oasele dentare erau mari și articulate cu scvamozalele, lăsând oasele patrute mici și libere. Membrele erau lungi și ridicau animalul departe de sol. [57]

THEROPODA, (paleont.) supraordin care cuprinde dinosaurieni carnivori datând din Triasic în Cretacic. Aveau un craniu plasat în unghi drept față de gât și cu dinții ascuțiți. Membrele anterioare erau scurte. Animalul probabil mergea sau sărea pe membrele posterioare. Degetele variau ca număr de la 3 la 5 și erau prevăzute cu gheare ascuțite. Aveau talii variate, de la cea a unui câine la cea a unui elefant. Oasele erau scobite ca cele de la păsări. [37]

THESAURUS, (inform.) dicționar de sinonime; în aplicații, fișierul ce stochează un asemenea dicționar și programul folosit pentru a căuta sinonime și alternativele lor. [6]

THINGVELLIR, parc național situat în Islanda. Suprafața, 4.000 ha (1928). Altitudine, 103-140 m. Se

află localizat într-o zonă depresionară de origine vulcanică, modelată postglaciar și cu prezența multor lacuri. Frumusețea stranie a peisajului este amplificată de cascade înspumate. Cel mai mare lac este Thingvallavatn (10.000 ha). În apele lui se găsește păstrăvul. Vegetația este săracă. Ea este dominată de tufărișuri de mesteceni pitici și de specia *Rhacomitrum lanuginosum*. [50]

THIOBACTERIALES, (bacter.) bacterii unicelulare care se dezvoltă în ape poluate, bogate în hidrogen sulfurat. Sunt sub formă de bastonașe. Unele formează colonii muciluginoase. [10]

THUNNUS THYNNUS → TON

THYMALLUS THYMALLUS → LIPAN

THYSANOPTERE, (zool.) ordin de insecte caracterizate prin talie mică, aparat bucal pentru înțepat și supt asimetric și aripi extrem de înguste, prevăzute pe margini cu peri lungi care au rolul de a mări suprafața portantă a aripii în mod similar cu penele păsărilor. Au dezvoltare de tip heterometabol, regim de hrană preponderent fitofag, iar popular sunt cunoscute sub numele de tripsi. Întreaga lor viață, de la ou la larvă, nimfă și adult, și-o petrec pe plante, unde găsesc hrană și adăpost. [62]

THYSANURE, (zool.) ordin de insecte apterigote caracterizate prin prezența a trei cerci codali lungi, prevăzuți cu peri. Corpul lor este acoperit cu solzi asemănători cu cei ai lepidopterelor. Trăiesc în locuri uscate, de la câmpie până la munte, pe locuri pietroase, frunzarul pădurilor mai bătrâne, pe trunchiul arborilor, pe stânci, unele forme prin locuințe etc. Au regim alimentar detritivor. Popular sunt denumiți peștișori argintii. Cuprinde două familii: *Machilidae* și *Lepismatidae*. [62]

TIAMINAZĂ, (toxicol.) substanță toxică vegetală prezentă în planta coada calului (*Equisetum arvense*), în feriga de câmp (*Pteridium aquilinum*). [41]

TIAMINĂ → VITAMINE HIDROSOLUBILE

TIBERIADA, lac situat în grabenul El Ghor din Israel. Nivelul apei se găsește la 212 m sub cel al Oceanului Planetar. Are suprafața de 165 km², iar adâncimea maximă de 48 m. De numele acestui lac sunt legate multe evenimente biblice. [45]

TIBIA, (anat.) os al gambei. Este unul din cele două oase dispuse între genunchi și gleznă, poziționat anterior. La insecte, segment al piciorului, dintre femur și tars. [37]

TIBIAL, (anat.) os mic adiacent tibiei în glezna unui vertebrat tetrapod. [57]

TIBIE, (anat.) penultimul articol al piciorului insectelor; de regulă, tibia este lungă și îngustă, prezentând adesea țepi. La unele insecte se poate alungi, adaptându-se la sărit, ex., *orthoptere* sau *sifonaptere*. [62]

TIBRU, râu în Europa (Italia) cu o lungime de 415 km și o suprafața a bazinului de 17.169 km². Izvorăște din Apeninii Toscani, străbate Peninsula Italică și se varsă printr-o deltă cu două brațe (de 250 km² suprafață) în Marea Tireniană. Trece prin Roma, una din cele mai frumoase metropole ale Europei. [25]

TIC, (psih.) mișcări involuntare bruște, rapide și repetate care implică un ansamblu de mușchi în legătură funcțională; sindrom nevrotic psihomotor, tulburare motorie minoră, care apare pe fondul unei fragilități de integrare a funcțiilor psihomotorii. [28]

TICHOPLANCTON, (ecol.) biocenoză formată din organisme acvatică care numai în anumite condiții devin planctonice, ele fiind bentonice, epibionte sau litofile. [10]

TIERRA DEL FUEGO, parc național situat în Argentina (teritoriul național Tierra del Fuego). Suprafața, 63.000 ha (1960). Se află amplasat pe Insula Grande din Arhipelagul Țara de Foc. Atinge paralela 55° latitudine sudică. Flora conține multe elemente antarctice, printre care *Galium antarcticum*, *Perezia pilifera*, *Phaiophleps lyckholmi* etc. Dintre mamifere protejează: guanacul sau lama sălbatică a sudului (*Lama huanachus*), huemul (*Hippocamelus bisculus*), puma (*Puma concolor*), vulpea patagoneză (*Pseudolopex gracilis patagonicus*), vulpea magellanică (*Dusicyon magellanicus*), iepuri, popândăi tucu-tucu (*Ctenomys magellanicus*). Parcul asigură și protecția numeroaselor specii de păsări migratoare: găște sălbatice, lebede, flamingi, rațe sălbatice, ibiși, papagali australieni, struți nandu, condori pleșuvi, ulii negri, cara-cara, ciocănitorele lui Magellan. Stâncile din apropierea țărmului sunt cuibărite de păsări marine: gaviote, gaviotrine, rațe, petreli giganti, pinguii, cormorani, albatroși, pescăruși albaștri etc. [50]

TIFACEE (*Typhaceae*), (bot.) familie care grupează 15 specii de plante acvatică, erbacee, perene, cu rizomi, având o largă răspândire din mlaștinile tropicale până în cele din zona temperată. Tulpină simplă, cilindrică, fără noduri, de regulă foliată. Frunze alterne, liniare, vaginate, strânse la baza tulpinii, biseriate. Flori unisexuate, monoice, grupate într-o inflorescență în formă de spic cilindric, compact, în partea superioară cu flori masculine, în cea inferioară cu flori femele; învelișul floral lipsește sau este înlocuit cu peri, sete sau scvame liniare. Androceul din 3 (1-8) stamine, cu filamente adesea unite și antere biloculare; gineceul, cu ovar superior, pediculat, unilocular și uniovulat, cu mai multe ovare sterile. Formula florală: ♂ P₀ A₃, uneori 1-8; ♀ P₀ G₁. Fruct achenă, monospermă. Flora României conține 5 specii ce aparțin genului *Typha*, x = 15. [50]

TIFLITA, (med. vet.) inflamație a cecumului. În literatura anglo-saxonă termenul este folosit în

aceeași măsură cu cel de *cecită* (lat. *caecum* - înfundătură). [33]

TIFLOGRAFIE, (soc.) 1. Desen în relief, accesibil percepției tactile a nevvăzătorilor. 2. Scriere specială în relief pentru nevvăzătorii. [32]

TIFOFITE, (bot.) plante care vegetează în lacuri și heleștee. [50]

TIFOS EXANTEMATIC, (med. u.) boală infecțioasă contagioasă, cauzată de infecția cu *Rickettsii* și caracterizată prin febră ridicată, laringită, conjunctivită, după care apare un exantem cu tendință purpurică și stare generală toxică. [60]

TIGELA, (bot.) tulpinița embrionului cunoscută sub numele de hipocotil. [50]

TIGMONASTII, (fiziol.) mișcări ale organelor unor plante, produse de excitații de atingere. Perii glandulari de roua cerului (*Drosera rotundifolia*), la atingere, se curbează, orientând partea măciucată spre interiorul frunzei. Excitația tactilă este percepută la nivelul părții glandulare. Mișcarea are loc în urma creșterii mai intense a celulelor pe fața externă. După câțva timp, tentacolul revine, printr-o mișcare lentă, la poziția inițială. Excitațiile nu sunt produse de picăturile de apă (ploaie), ci numai de corpuri solide, în cazul *Droserei*, de insecte. [50]

TIGMOTROPISM, (fiziol.) mișcări de curbură ale unor organe ale plantei provocate de excitațiile de contact. Întâlnite la plantele cu cârcei. Cârceii cresc repede în lungime, mai ales prin jumătatea lor bazală. Într-o singură zi își dublează lungimea, în 3-5 zile ajung la dimensiunea normală, după care ritmul de creștere scade. În timpul creșterii execută mișcări de circumnutație, cu rol de găsire a suportului. Venind în contact cu el, se înfășoară în jurul acestuia. Mișcările de încolăcire sunt executate de partea lor subterminală al căror sens se schimbă la un moment dat: spirele sunt jumătate într-un sens și jumătate în sens opus. După atingerea suportului, cârceii cresc mai mult în grosime și membranele celulare se lignifică. Cei care nu ating nici un suport, rămân mai mici, iar viața lor este mai scurtă. Cu ajutorul cârceilor plantele realizează o fixare elastică pe suport. [50]

TIGRATA, (zootehn.) sin. *zibrată*, particularitate de culoare, sub forma unor dungii transversale, de culoare închisă, situate în special pe spate, braț, antebraț, coapsă și gambă, pe un fond de culoare deschisă. Culoarea tigrată este prezentă la zebroizi, la rasele primitive de cai, la unele rase de iepuri și câini. [34]

TIGRU, fluviu în Asia. Izvorăște din Lacul Hazar (Turcia) și împreună cu Eufratul formează un sistem hidrografic care se varsă prin brațul Shatt-al-Arab în Golful Persic. Lungimea totală a fluviului este de 1.900 km, iar suprafața este de 375.000 km². Ca orașe

importante traversate amintim Bagdad, Mosul și Diyarbakir în Turcia. [25]

TIHANY, parc național situat în Ungaria. Suprafața, 1.100 ha (1952). Altitudine, 232 m, pe malul Lacului Balaton. În cadrul parcului, Peninsula Tihany este de origine vulcanică, formată în Pliocen. Posedă un vulcan noroios stins, 110 conuri de gheizere inactivate, vechi izvoare termale și minerale, două lacuri (Belsötő, Balaton). Pe malul lacurilor sunt prezente păsări rare de apă. Vegetația este formată din mai multe specii de plante, printre care și levănțica. [50]

TIHOCENOTIC, (ecol.) termen folosit cu semnificația „necaracteristic și aflat întâmplător în biocenoză”, ex., specie de plante, animale. [50]

TIHOHIPONEUSTON, (ecol.) hiponeuston format din hidrobionți care se mențin numai în cursul nopții în pelicula superficială de apă a ecosistemelor acvatice, ex., mixidul – *Gastrosacus*, decapodul – *Palaemon*, amfipodele – *Gammarus*, *Dixamine* ș.a. din neustonul nocturn marin. [50]

TIHOLIMNETIC, (ecol.) organism aflat întâmplător în apele limnetice. [50]

TIHOPELAGIC, (ecol.) organism aparținând unei anumite specii aflat numai întâmplător la suprafața apelor pelagice, obișnuit fiind pe fundul acestora. [50]

TIJUCA, parc național situat în Brazilia (statul Guanabara). Suprafața, 3.200 m (1961). Altitudine, 100-1.021 m. Este alcătuită din trei rezervații: Sernambetiba, Marapendi și Jacarepagu Comorim-Tijuca. Ocrotește atât suprafețe terestre cât și aria lagunară extinsă către vest de Barra de Tijuca. Suprafața parcului constituie un vast refugiu de faună și vegetație din selva tropicală. Rezervația Tijuca este situată pe panta stâncoasă a unui deal de 600-700 m, înfrumusețată de Cascada Taunay. [50]

TIKAL, parc național situat în Guatemala (departamentul Petén). Suprafața, 57.600 ha (1955). Ocrotește o regiune cu păduri veșnic verzi, umede, cu liane, cu palmieri, bambuși și multe epifite, ca și o faună bogată, formată din puma, jaguar (*Panthera onca*), ocelot, tapir, ursulețul spălător, ursul cu trompă (*Nasua narica*), aguti (*Dasyprocta aguti*) etc. Parcul include și ruinele vechii civilizații Maya. [50]

TILĂ, (bot.) expansiune în formă de veziculă, produsă de o celulă de parenchim, ce pătrunde în cavitatea vaselor lemnoase – prin punctațiunile areolate sau semiareolate –, sub formă de excrescență, după care se umflă mult devenind veziculiformă. Peretele **t.** poate rămâne subțire sau se îngroașă. Ele conțin protoplasmă, uneori amidon. Servesc la obturarea vaselor lemnoase vechi. Apar la vasele lemnoase cu vase lungi (stejar, salcâm) și lipsesc la plantele cu vase înguste (salcie, mestecăn, anin). Îndeplinesc rolul de conservare a lemnului prin împiedicarea pătrunderii în vas a apei, aerului

și filamentelor ciupercii parazite. Constituie dura-menul. [50]

TILIACEE (*Tiliaceae*), (bot.) familie care grupează cca 40 de genuri cu cca 400 de specii de arbori sau arbuști, mai rar subarbuști și plante erbacee, majoritatea răspândite la tropice, puține în regiunea temperată. Frunze alterne, rar opuse, întregi sau lobate, cu stipele căzătoare. Flori bisexuate (hermafrodite), actinomorfe, pe tipul 5, grupate în inflorescențe cimoase, unde axul inflorescenței este concrescut cu o bractee membranoasă, ce servește la răspândirea fructelor; caliciul, din sepale libere (dialisepal); corola, din petale libere (dialipetal); androceul pentadelf, din numeroase stamine unite prin filamente în 5 fascicule, uneori cu un cerc extern de staminodii; gineceul cu ovar superior, de obicei pentacarpelar, la unele specii din alte zone cu o variație de carpele. Formula florală pentru speciile din România: $\varnothing * K_5 C_5 A_{0-\alpha} G_{(5)}$. Formula florală generală pentru familie: $\varnothing * K_{4-5} C_{5-4} A_{0-\alpha} G_{(\alpha-2)}$. Fruct, tip achenă. Flora României conține 7 specii aparținând genului *Tilia*, $x = 41$. [50]

TILL, (glac.) sin. *morenă*, depozit sedimentar glaciatic, caracterizat prin amestec de blocuri de diferite dimensiuni și materiale pelitice. După particularitățile genetice sunt: **t. de fund**, blocuri striate heterometrice depuse la baza ghețarului; **t. de ablație**, formate prin acumularea progresivă a materialelor în timpul topirii, mai puțin compacte. [25]

TILLITE, (geomorf.) depozite de origine glaciatică rezultate din consolidarea morenelor din permian (blocuri prinse în mase argiloase continentale); apar pe continentele din emisfera sudică. [70]

TILOIDE, (bot.) excrescențe ale celulelor parenchimatice care obturează canalele rezinifere de la conifere. [50]

TIMASPIS, (zool., cecid.) gen de cinipide (*Hymenoptera* – *Cynipidae*) reprezentat în România prin 3 specii galigene, ce se dezvoltă pe plante din familia *Asteraceae/Compositae*. Ex., *Timaspis lampsane* produce deformarea puternică a tulpinii de zgrăbunțică (*Lapsana communis*) pe mai mulți centimetri lungime și de 1,5-2 ori mai groasă decât grosimea normală a tulpinii; *T. phoenixopodus* se dezvoltă în tulpinile de salată sălbatică (*Lactuca saligna*) unde produce gale fusiforme lungi de 35-40 mm și groase de 12-15 mm. Răspândire geografică: Europa. [41]

TIMELEACEE (*Thymelaeaceae*), (bot.) familie care grupează specii de arbuști, subarbuști sau plante erbacee anuale, răspândite în Australia, sudul Africii și în regiunea mediteraneană. Frunze simple, sublanțolate, lineare sau aciculare, alterne, rar opuse. Flori bisexuate (hermafrodite), actinomorfe pe tipul 4; receptacul tubulos, campanulat, pe marginile căruia se inserează un înveliș floral simplu; androceul

TIMIDITATE

obdiplostemon, din 8 stamine inserate pe pereții interni ai receptaculului, în 2 verticile; gineceul monocarpelar, cu ovar inferior, liber față de receptacul. Fruct bacă sau nuculă. Flora României conține 5 specii, ce aparțin la 2 genuri: *Daphne*, $x = 9$; *Thymelaea*. [50]

TIMIDITATE, (psih.) termen banal care trimite, la acest nivel, la o trăsătură de caracter: incapacitatea de a trece la act în conduitele verbale, profesionale sau sexuale de o oarecare importanță. [28]

TIMINĂ (2,6-oxi-5-metil-pirimidină), (genet.) bază pirimidinică prezentă în mod normal doar în ADN. [19]

TIMIRIAZEV, Kliment Arkadevici (1843-1920), botanist rus. Cercetări fundamentale asupra fotosintezei. A demonstrat rolul clorofilei în absorbția radiațiilor solare și în convertirea energiei radiante în energie chimică. [46]

TIMIȘ, râu ce izvorăște din Munții Banatului (România) și se varsă în Dunăre pe teritoriul iugoslav. Are o lungime de 340 km și o suprafață de 10.352 km² trecând prin Caransebeș și Lugoj. Are mai mulți afluenți scurți ce își au izvoarele în zona montană. [25]

TIMP, (fiz.) mărime fizică care exprimă simultaneitatea și succesiunea evenimentelor. În SI are ca unitate de măsură secunda (s). În mecanica clasică **t**. este considerat absolut (se scurge identic în raport cu toate sistemele de referință). În teoria relativității valorile măsurate ale **t**. depind de sistemul de referință (**t**. relativ). **t. de înjumătățire**, interval de **t**. după care numărul de nuclee dintr-un izotop radioactiv se reduce la jumătate din numărul inițial. [38]

TIMP DE EXECUȚIE, (inform.) timpul măsurat din momentul începerii execuției unui program până la terminarea normală sau anormală a acestuia. [47]

TIMP DE ÎNCEPERE (Ti), (toxicol.) durată necesară pentru declanșarea procesului toxic, adică timpul de la contactul cu substanța toxică până la apariția primelor simptome de intoxicație. [41]

TIMP DE ÎNJUMĂȚĂȚIRE, (fiz.) durata de timp necesară pentru ca jumătate din radioactivitatea unui element să se piardă. [24]

TIMP DE MANIFESTARE (Tm), (toxicol.) perioadă de contact cu toxicul până la producerea unei otrăviri avansate. [41]

TIMP DE PAUZĂ, (biol.) numărul de zile care trebuie să se scurgă de la aplicarea ultimului tratament cu pesticid până la recoltarea fructelor, legumelor etc. în vederea consumului, fără pericol de intoxicație. [61]

TIMP LETAL (Tl), (toxicol.) perioada de contact cu substanța toxică până la moartea animalului. Acestuia îi corespunde „limita letală”, adică concentrația cea mai mică necesară pentru a produce moartea individului în timpul dat. [41]

TIMPAN, (anat.) diafragmă subțire de țesut fibros acoperită la exterior de piele și pe partea internă de un

strat subțire de epiteliu pavimentos. Undele sonore determină vibrația sa și această mișcare este transmisă prin cavitatea urechii medii de către osiculele auditive. [57]

TIMPANISM, (med. vet.) sin. *meteorism*, leziune caracterizată printr-o sonoritate particulară obținută la percuția unui organ destins de gaze. Termenul este cel mai des utilizat pentru desemnarea distensiei abdominale datorate gazelor acumulate în rumen (la rumegătoare), cecum (la cabaline și leporide), în intestine (la toate speciile) sau în cavitatea peritoneală. [33]

TIMPANITA, (med. u.) inflamația membranei timpanice. [60]

TIMPUL CIVIL, (astr.) timpul mijlociu mărit cu 12 ore. [12]

TIMPUL LEGAL, (astr.) timpul adecvat pentru legăturile interne și externe ale unei țări, fiind dat de fusul orar în care se află țara. Ora legală este dată de timpul civil al meridianului fusului. [12]

TIMPUL SIDERAL, (astr.) timpul măsurat prin unghiul orar al punctului vernal (Υ). [12]

TIMPUL SOLAR ADEVĂRAT, (astr.) timpul măsurat prin unghiul orar al centrului Soarelui. [12]

TIMPUL SOLAR MIJLOCIU (*mediu*), (astr.) timpul măsurat prin unghiul orar al Soarelui mijlociu. [12]

TIMPUL UNIVERSAL, (astr.) timpul primului meridian (Greenwich – Anglia). [12]

TIMUS¹, (anat.) la om, organ limfoid capsulat, în care, în viața intrauterină, pătrund limfocitele T, care au origine în măduva hematogenă. Ajunse în timus, ele proliferază, se diferențiază și devin celule imunocompetente. [21]

TIMUS², (anat.) organ limfoid și endocrin, care se dezvoltă din anumite pungi faringiene. Este necesar pentru dezvoltarea sistemului imun al corpului și reprezintă locul de maturare al limfocitelor T. La păsări pare să regleze producerea cojii, a membranelor cochiliere și a albușului ouălor. Regresează cu vârsta devenind nodul limfoid. [37]

TINAMIFORMES, (zool.) găini de pampas. Păsări din America Centrală și de Sud, care prezintă trăsături ale craniului similare cu cel de la struț. Trăiesc pe sol și se hrănesc cu semințe, fructe și insecte. Ponta este incubată de masculi. [37]

TINCA TINCA → LIN

TINCTORIAL, (bot.) însușire a unor plante de a servi la vopsirea țesăturilor sau firelor de lână sau de bumbac. În flora României există numeroase specii care au proprietăți tinctoriale. De la ele se folosesc **frunzele**: alior (*Euphorbia* sp.), brusture (*Arctium lappa*), corn (*Cornus mas*), dud alb (*Morus alba*), dud negru (*Morus nigra*), gutui (*Cydonia oblonga*), mălin (*Prunus padus*), măr pădureț (*Malus sylvestris*), mestecăan

(*Betula pendula*), nuc (*Juglans regia*), pelin (*Artemisia absinthium*), salcie (*Salix* sp.), șoldeală (*Anthemis tinctoria*), ștevie (*Rumex patientia*), tutun (*Nicotiana tabacum*), urzică (*Urtica dioica*), urzică mică (*Urtica urens*), vița de vie (*Vitis vinifera*), zarzăr (*Armeniac vulgaris* var. *amarella*), zârnă (*Solanum nigrum*); **florile:** brândușă (*Crocus* sp.), bumbișor (*Anthemis tinctoria*), drobșor (*Isotis tinctoria*), măzăriche (*Vicia sativa*), liliac (*Syringa vulgaris*), ghiocel (*Galanthus nivalis*), mac (*Papaver somniferum*), măr pădureț (*Malus sylvestris*), mușetel (*Matricaria recutita*), nalbă de grădină (*Althaea rosea*), rapiță sălbatică (*Brassica campestris*, *B. rapa*), săpunăriță (*Saponaria officinalis*), siminoc (*Helichrysum arenarium*), soc (*Sambucus nigra*), sunătoare sau pojarniță (*Hypericum perforatum*), iarbă de soldină (*Sedum acre*), șovârf (*Origanum vulgare*), tătăneasă (*Symphytum officinale*), tei (*Tilia* sp.), trei frați pătați (*Viola tricolor*), violete (*Viola odorata*), viorele (*Scilla bifolia*) etc.; **scoarța:** anin (*Alnus incana*), anin negru (*Alnus glutinosa*), arțar (*Acer* sp.), corn (*Cornus mas*), crușin (*Rhamnus frangula*), frasin (*Fraxinus excelsior*), gârniță (*Quercus frainetto*), gorun (*Quercus pedunculata*), lemn câinesc (*Ligustrum vulgare*), măceș (*Rosa canina*), măr (*Malus domestica*), măr pădureț (*Malus sylvestris*), porumbar (*Prunus spinosa*), salcie (*Salix* sp.), stejar (*Quercus robur*); **rădăcini:** dracilă (*Berberis vulgaris*), robie (*Lathyrus vernus*), roibă (*Rubia tinctorum*) etc.; **fructe:** boz (*Sambucus ebulus*), călin (*Viburnum opulus*), corcoduș negru (*Prunus cerasifera*), corn (*Cornus mas*), dud negru (*Morus nigra*), scoruș (*Sorbus domestica*), urzică (*Urtica dioica*), zârnă (*Solanum nigrum*); **planta întreagă:** drobșor (*Isatis tinctoria*), păpădie (*Taraxacum officinalis*), rezedă (*Rezeda luteola*) etc. [50]

TINEA, (med. u.) dermatomicoză determinată de infecția cu ciuperca parazite. [60]

TINERETE, (soc.) perioadă de vârstă din viața omului, cuprinsă între 19 (20) și 25 (30) de ani, când are loc desăvârșirea procesului evoluției fizice și psihice. [32]

TINGIDOCECIDII, (cecid.) gale produse de ploșnițele de câmp din familia *Tingidae* (ord. *Heteroptera*). Ex., *Copium teucris* produce deformări ale florilor de iarba negilor (*Teucrium montanum*), diumbăt (*T. palidum*); *Monanthia echii* se dezvoltă pe frunzele de iarba șarpelui (*Echium vulgare*); *Tingis crispata* trăiește în lăstarii terminali de pelin negru (*Artemisia vulgaris*); *Stephanites pyri* atacă mai ales pomii fructiferi (păr, măr, prun etc.). [41]

TINOV → MLAȘTINĂ OLIGOTROFĂ

TIOCARBONAȚI, (agrochim.) săruri ale acidului tiocarbonic, H_2CS_3 . Iau naștere la tratarea sulfurilor alcaline sau alcalino-pământoase cu sulfură de carbon. Tiocarbonații metalelor alcaline și tiocarbonatul de

amoniu sunt stabili, în timp ce derivații celorlalte metale se descompun relativ ușor; au o culoare galbenă; soluțiile lor sunt roșii. În apă se dizolvă tiocarbonatul de Na, K sau NH_4 . Tiocarbonatul de potasiu, K_2CS_3 , este folosit ca pesticid. [29]

TIOESTERI, (biochim.) compuși derivați ai coenzimei A, ce are ca grupare funcțională activă gruparea tiol - SH. Ei se formează în reacția acizilor carboxilici cu coenzima A, cu consum de ATP, sub acțiunea enzimei tiokinază și rezultă o acil-coenzimă $A\text{-R-COOH} + \text{CoA-SH} + \text{ATP} \rightarrow \text{R-CO-S-CoA} + \text{AMP} + \text{Ppi}$. Cum formarea legăturii tioesterice (-CO-S-) înglobează energia chimică furnizată prin hidroliza ATP, rezultă că toți acești tioesteri sunt compuși macroergici și reprezintă forma activă, ușor reacționabilă a tuturor radicalilor acil. [9]

TIOGLICOZIDE, (toxicol.) substanțe toxice azotate, larg răspândite în lumea plantelor. Ex., sinigrina produsă de cruciferele din genul *Brassica* este toxică pentru erbivore. [41]

TIP, (bot.) model sintetic al unei mulțimi de fenomene asemănătoare (în biologie – de organisme, de comunități etc.); **t. de areal** → *geoelement*; **t. de arboret**, model sintetic al unei mulțimi de arborete asemănătoare prin compoziție și productivitate; **t. de comunitate**, model sintetic al unei mulțimi de comunități concrete asemănătoare prin compoziție, structură, biotop; **t. de dezvoltare a vegetației**, unitate de dinamică a vegetației (Aichinger); **t. de etajare**, model sintetic al unei succesiuni similare de etaje de vegetație din diferite sisteme muntoase; **t. de fitocenoză**, model sintetic al unei mulțimi de fitocenoze asemănătoare din punct de vedere al compoziției, structurii, biotopului, evoluției; **t. morfologic de plante**, model sintetic al unei mulțimi de specii de plante convergente din punct de vedere morfologic și ecologic (de ex. specii de arbori ecuatoriali sempervirescenți, specii de arbori foioși decidui, specii de ierburi stepice etc.); **t. de pădure**, model sintetic al unei mulțimi de comunități de pădure concrete, asemănătoare prin compoziție, structură, biotop, regenerare, evoluție (Sukacev); **t.d.p. artificial**, t. d. p. creat de om prin plantația de puieti (butași) sau prin semănare de semințe de arbori; **t.d.p. derivat**, t.d.p. cu compoziție parțial modificată față de tipul fundamental; **t.d.p. fundamental**, t.d.p. cu compoziție și structură naturale, nemodificate de om; **t.d.p. natural**, t.d.p. format sub acțiunea exclusivă a factorilor naturali de mediu; **t.d.p. primar** → t. d. p. *fundamental*; **t.d.p. secundar**, t. d. p. cu compoziție și structură complet modificată față de t.d.p. primar corespunzător habitatului (stațiunii) respectiv; **t. de pajiște**, model sintetic al unui ansamblu de fitocenoze de pajiște, asemănătoare prin compoziție, structură,

biotop și al raporturilor plantelor cu mediul, al procesului de regenerare și succesiune; **t. de pătură vie**, model sintetic al straturilor ierboase asemănătoare din pădure; **t. de vegetație**, unitate superioară de clasificare a vegetației cuprinzând formațiile având ca edificatoare a sinuziei dominante specii de plante din același tip morfoecologic (de ex. păduri de foioase decidui, păduri de conifere etc.). [15]

TIP CAVERNICOL, (ecol.) aspect conferit de adaptările morfologice de evoluție regresivă la viața în peșteri (îngustarea corpului, alungirea și subțierea apendicilor, depigmentarea, anoftalmia, apterismul), precum și adaptările ecofiziologice (absența ritmului nictemeral, stenotermia ecologică, stenohigrobia, reducerea metabolismului, contractarea ciclului reproductiv (→ CAVERNICOL, TROGLOBIONT)). [44]

TIP CONSTITUȚIONAL UMAN, (antrop.) tip care se stabilește pe baza caracterelor morfologice, fiziologice și psihice conform criteriilor care pot fi determinate la un individ, prin mijloacele disponibile. Din punct de vedere morfologic tipurile de bază sunt: longilinel, mediolinel și brevilinel. [27]

TIP DE DATE, (inform.) o mulțime de valori căreia i se poate atașa un nume. Termenul este utilizat relativ la un limbaj de programare precizat. Limbajele de programare permit utilizarea tipurilor de date standard (predefinite) și, respectiv, definite de utilizator. Exemple de tipuri de date: tipul numerelor întregi (*integer* în Pascal, *int* în C și Java), tipul numerelor reale (*real* în Pascal, *float* și *double* în C și Java), tipul caracter (*char* în limbajele Pascal, C și Java), tipul boolean, tipul tablou, tipul fișier etc. [47]

TIP DE ECOSISTEM, (ecol.) modelul esențializat al unei mulțimi de ecosisteme concrete, suficient de asemănătoare din punctul de vedere al însușirilor biocenozelor și biotopurilor, având caractere structurale și funcționale distincte față de alte mulțimi de ecosisteme. Însușirile biocenozelor se exprimă prin combinația de populații de producători, consumatori și descompunători, de unde rezultă o anumită structură spațială și temporală, precum și o rețea trofică specifică, iar însușirile biotopurilor prin nivelul și regimul factorilor ecologici principali (temperatură, precipitații, sol etc.). Tipul de ecosistem este deci omogen din punctul de vedere al biosintezei și al biodescompunerii și reflectă regimurile radiativ, termic, aero-și pedohidric, ionic și trofic al stațiunii. În tipologia românească (N. Doniță și col., 1990) tipul de ecosistem este separat după grupa de humificare și cuprinde toate ecosistemele edificate de aceeași specie sau combinație de specii lemnoase. același tip de humus (mull, moder, humus brut), același tip de regim ionic (aciditate) și de regim de umiditate a solului. Se dă o diagnoză completă, în care sunt redată toate

elementele menționate mai înainte, și una scurtă, sintetică, de forma: specia lemnoasă de bază, plus 1-3 specii însoțitoare, caracteristice, din flora ierboasă. Ex: molidiș cu *Vaccinium*, molidiș cu *Calamagrostis*. [4]

TIP DE NUTRIȚIE, (ecol.) mod de hrănire; se disting următoarele tipuri de nutriții: *autotrofă*, *chemotrofă*, *heterotrofă* (*saprofită*, *parazită*, *carnivoră*, *omnivoră*), *carnivoră*, *omnivoră* și *parazitară*. [2]

TIP DE PĂDURE, (silv.) unitate silvobiologică de bază, omogenă sub raportul compoziției speciilor, a structurii orizontale și verticale, a complexului de factori naturali fizico-geografici (climă, sol, relief), precum și a nivelului și a modului de producere a biomasei lemnoase, putându-se de aceea aplica aceleași metode de gospodărire silvică. Tipul de pădure nu este analog cu ecosistemul forestier, cu care se confundă uneori, fiindcă la ecosistem se face abstracție de elementul productivitate, iar pe de altă parte acesta din urmă include și zoocenoza (deci biocenoza în întregime), spre deosebire de tip, care ține seama numai de fitocenoza (silvocenoza). În mod paradoxal, mai aproape de ecosistem este tipul de pădure așa cum a fost definit la începutul tipologiei forestiere: o unitate complexă biogeocenotică, având schimburi de substanță și energie între mediu și componentele biocenozei asemănătoare, procese de producere, acumulare și descompunere a biomasei practic identice și aceleași condiții ale mediului fizico-geografic (Sukaciov) sau, mai pe scurt, „pădurile care vegetează în condiții staționale similare și care se caracterizează prin aceeași formă exterioară și aceleași însușiri biologice“ (Przemețchi). Mai aproape este tipul de pădure de asociație vegetală, dar numai sub raport floristic, excluzând criteriul productivitate. Tipul de pădure se definește printr-o sintagmă care cuprinde în prima parte specia forestieră principală, edificatoare de mediu, și în partea a doua, denumirea speciei indicatoare (caracteristice), la care se adaugă, după caz, o indicație privind productivitatea sau un factor de mediu semnificativ. Ex: molidiș cu *Vaccinium*, molidiș cu *Oxalis* de productivitate superioară, fâget normal cu floră de mull, fâget cu carpen gorun de coastă cu graminee, șleau normal din regiunea de câmpie etc. Unitățile sistematice superioare ale tipului sunt: formația (după specia principală), grupa de formații (după încrengătură sau familia de specii) și grupa de tipuri (după specia însoțitoare caracteristică). Unități infrataxonice sunt subtipul și faciesul (după modificările în compoziția floristică generală). Pe teritoriul țării noastre au fost descrise până în prezent aproximativ 280 de tipuri de pădure, prima sinteză datând din 1957 (S. Pașcovschi și V. Leandru), a doua,

mai completă, din 1980. Cvasisnonim cu *fitocenoză forestieră*. [4]

TIP DE SOL, (pedol.) în sistemul român de clasificare a solurilor, categorie de nivel superior, intermediară între subclasă și subtip. Solurile sunt grupate ținând seama de anumite caractere majore legate de procesul de pedogeneză, stadiul de evoluție sau de particularități specifice, precum sunt orizonturile diagnostice și caracterele de diagnoză. Reprezintă unitatea de bază în clasificarea solurilor, la nivel superior. [29]

TIP DE STAȚIUNE FORESTIERĂ, (silv.) unitate sistematică fundamentală de mediu forestier, incluzând suprafețele elementare de teren, identice sau asemănătoare în ce privește condițiile de mediu (climă, relief, sol) și valența lor floristică, fitocenotică, ecologică și silvoproductivă, reacționând în același mod la intervențiile culturale. Complex unitar de condiții și factori ecologici determinanți pentru vegetație, tipul de stațiune este o realitate naturală care în caracterele ei esențiale rămâne practic stabilă în timp, necomportând schimbări importante, spre deosebire de vegetație, care poate suferi mari transformări sau poate fi complet înlocuită, de-a lungul timpului, prin acțiuni antropice dirijate sau întâmplătoare. Pe această proprietate se bazează bonitarea stațională al cărei scop este stabilirea potențialului silvoproductiv atât al stațiunilor cu pădure, cât și al celor goale, lipsite de pădure (din cauza defrișărilor sau din alte cauze). [4]

TIP OBIECT, (inform.) o structură obiect care cuprinde câmpuri de tip metode (proceduri și funcții) și câmpuri de tip date. [47]

TIP SALBATIC, (genet.) alelă cu cea mai mare frecvență din populație. [20]

TIPOLOGIA UMANĂ, (antrop.) constituie un capitol al antropologiei generale, care se referă la caracterizarea constituției umane, adică a acelor caractere specifice indivizilor dintr-o populație, grupate după anumite criterii. T.u. ca știință a început cu analiza caracterelor anatomice (morfologice), apoi cu cele fiziologice și psihice luate independent sau în corelație unele cu altele. Studiile asupra tipurilor morfologice și constituționale sunt numeroase, descrierile lor variind în funcție de concepțiile autorilor, ilustrând gradul de evoluție științifică și culturală a societății respective. La baza clasificărilor tipurilor constituționale stau mai multe concepții biotipologice care pot fi împărțite în funcție de metodele de investigare folosite. [22]

TIPOLOGIE, (soc.) știință care se ocupă cu clasificarea obiectelor, fenomenelor sau oamenilor, după caracterele lor. [32]

TIPOLOGIE ECOLOGICĂ, (ecol.) criterii de grupare, de sistematizare, de clasificare a unor biocenoze, ecosisteme sau ecobiomi. [24]

TIPOLOGIE FORESTIERĂ. (bot.) 1. Știința care se ocupă de tipizarea pădurilor. 2. Sistemul de tipuri de pădure; **t. a pajștilor**: 1. știința care se ocupă de tipizarea pajștilor; 2. sistemul de tipuri de pajște; **t. stațională**: 1. știința care se ocupă de tipizarea stațiunilor; 2. sistemul de tipuri de stațiuni. [15]

TIPUL ALPINOID, (antrop.) tip de individ determinat de următorul complex de caractere: relief cranian slab, frunte mijlociu de înaltă și bombată, occipitalul mijlociu sau plat, fața mijlociu de înaltă și mijlociu de lată, orbitele rotunde, mandibula mijlociu de robustă. Calota văzută de sus prezintă contur rotund. [27]

TIPUL CONSTITUȚIONAL CARBOCALCIC, (antrop.) tip de individ mare cu cap rotunjit (*brahicefal*), fața lată, figura în pentagon cu baza inferioară, fruntea mică. [22]

TIPUL CONSTITUȚIONAL ENDOMORF (*Scheldon*), (antrop.) tip de individ brevilin stenic (*Viola*), echilibrat, perseverent (*Kretschmer*) - coloana vertebrală rigidă, dreaptă. Articulațiile au mobilitate redusă, bazin orizontal în continuarea coloanei vertebrale. [27]

TIPUL CONSTITUȚIONAL FOSFOCALCIC, (antrop.) tip de individ caracterizat prin dolicocefalie, dolycoprosopie, (fața alungită sagital) hiperleptosopie (față ovaloidă sau dreptunghiulară înaltă, buze proporționate, figura elevată, senină, stăpân pe sine). *Endomorf* (*Scheldon*), *longilin astenic* (*Viola*), *schizoid* (*Kretschmer*), coloana dreaptă, membre în poziție rectilinie, lordoza cervicală și lombară uneori exagerate; *tipul constituțional fluorocalcic* prezintă cap alungit (brahicefal), fața ovală rotunjită, figura în „lună plină”, *endomorf* (*Scheldon*), *brevilin astenic* (*Viola*), tip *cicloid* (*Kretschmer*), coloana vertebrală cu lordoza hiperextenție, laxitate ligamentară, bazin basculat anterior. [27]

TIPUL DINAROID, (antrop.) tip de individ care se caracterizează printr-un relief cranian puternic conturat cu o osatură masivă, forma calotei fiind largă sau mijlociu de largă (brahicran). Fruntea este înaltă și înclinată. Occipitalul plat. Fața înaltă și lată cu orbite mijlocii. Prezintă mandibulă de tip dinaroid, relief supraorbital evidențiat, calota înaltă. [22]

TIPUL EST-EUROPOID, (antrop.) tip de individ caracterizat prin: relief cranian mijlociu sau evident conturat, calota mijlociu de lungă și lată (brahi sau mezocran), fruntea bombată, mijlociu de înaltă și uneori cu relief supraorbital, occipitalul mijlociu de bombat, fața mijlociu de înaltă și largă, cu orbite pătrate cu margini rotunjite, mandibula robustă cu gonioane răsfrânte. Reprezentativă pentru acest tip este prezența unui prognatism pe ambele maxilare. [22]

TIPUL MEDITERANID, (antrop.) tip de individ întâlnit cel mai des în populațiile din sudul Europei (țărmurile

TIPUL NORDOID

Mediteranei) și frecvent întâlnit în populația românească. Se caracterizează printr-un relief cranian cu o osatură gracilă (fină), aproape șters. Forma calotei este relativ alungită (dolico sau mezocraniu). Fruntea este bombată, joasă sau mijlocie. Occipitalul bombat. Fața cu o înălțime și lățime medie. Orbitale largi. Mandibula este gracilă cu menton bine evidențiat și butonat. [27]

TIPUL NORDOID (*nordic*), (antrop.) tip de individ caracterizat printr-un relief cranian slab, osatura puternică. Forma calotei este alungită (dolicoocraniu). Fruntea mijlocie de înaltă și bombată. Occipitalul bombat. Fața înaltă și îngustă cu orbitale mijlocie de late. Mandibula de tip nordoid este masivă și înaltă cu menton bine dezvoltat, uneori pătrat, care pe viu formează bărbia cu gropiță. [27]

TIPUL UMAN, (antrop.) tip de individ cu caractere de specie și particularități vizibile (fenotipul), ce sunt rezultatul a două componente - una internă (genotipul), în care este înscris „programul“ individual al existenței, și alta externă (mediul), care oferă condiții mai mult sau mai puțin propice pentru exprimarea caracteristicilor personale. [22]

TIPURI DE NORI, (meteor.) forme caracteristice principale (10) de nori, cuprinse în Atlasul internațional al norilor, notate cu simboluri cum urmează: Cirrus (Ci); imbastratus (Ns); Cyrocumulus (Cc); Stratocumulus (Sc); Cirrostratus (Cs); Stratus (St); Altocumulus (Ac); Cumulus (Cu); Altostratus (As); Cumulonimbus (Cb). [54]

TIR CU ARCUL, (sp.) ramură sportivă care constă în a trimite săgeți în țintele plasate la distanțe diferite cu ajutorul arcului și al arbaitei. Arcurile sunt de forme, lungimi și greutate diferite. Pentru competiții se folosesc arcuri construite din lemn de frasin, hikory sau din fibre de sticlă, dar și din oțel. Tirul cu arcul se practica încă din epoca primitivă în scop de luptă, vânatoare sau întrecere și s-a dezvoltat pe toate continentele. [52]

TIR CU ARME DE FOC, (sp.) ramură a sportului care are ca scop trimiterea proiectilelor într-un punct fix sau mobil, numit țintă. Armamentul este totalitatea aparatelor folosite pentru a trimite proiectilul la țintă. După modul în care se mănuieste, armamentul este de două feluri: armament mănuit cu o mână (pistoalele) și armament cu țevă lungă acționat cu ambele mâini (puștile). [53]

TIROIDA, (anat.) glandă endocrină localizată lateral și inferior de cartilajul cricoid, de o parte și de alta a traheei. Este formată din doi lobi, uniți prin istmul tiroidian. La adult, are greutate medie 12-25 g, secretă doi hormoni; tiroxina și triiodotironina, obținuți prin iodări succesive ale unui aminoacid numit tirozină. Efecte biologice: intensifică reacțiile metabolice prin

creșterea consumului de oxigen și a metabolismului energetic al țesuturilor, cu excepția creierului, plămânilor, gonadelor și retinei. Stimulează procesele de creștere și de dezvoltare la copil, prin creșterea sintezei proteice. Mai determină: hiperexcitabilitate nervoasă, creșterea secreției de insulină, glucocorticoizi, hormoni paratiroidieni, mărește consumul de vitamine. [21]

TIROIDITĂ, (med. u.) afecțiune caracterizată prin inflamația glandei tiroide cu afectare de tip hipo- sau hipertiroidism. **T. Hashimoto** – boală autoimună care se manifestă prin gușa asimptomatică. [60]

TISA, afluent important al Dunării. Izvorăște din Carpații Ucrainiei, având o lungime de 966 km și o suprafață de 157.220 km². Străbate statele Ucraina, România, Ungaria și Iugoslavia. Cei mai importanți afluenți sunt Someș, Criș și Mureș. [25]

TISANOPTEROCECIDII, (cecid.) gale produse de tripsi (*Insecta* – *Thysanoptera*), ce atacă mai ales mugurii, frunzele și florile plantelor. Sunt insecte minuscule cu mărimea corpului de 0,5-10 mm. Speciile galigene aparțin genurilor: *Anaphathrips*, *Halothrips*, *Limothrips*, *Liothrips*, *Odonothrips*, *Taeniothrips*, *Thrips*. [41]

TISĂ (*Taxus baccata*, fam. *Taxaceae*), (bot.) arbust sau arbore, microfanerofit sau macrofanerofit, întâlnit sporadic în zonele montane carpatice; în câteva zone coboară și la dealuri, iar la Cazane, pe Valea Dunării, apare la 90 m altitudine, mai ales în regiuni cu relief accidentat, pe pante abrupte, stâncării, grohotișuri sau sub formă de buchete prin păduri de fag, amestecuri de fag și rășinoase; în locurile accesibile a fost exterminat. Tisa este folosită ca arbore ornamental în toate parcurile lumii, sub formă de boschete, arboreturi, garduri vii. La noi se cultivă prin parcuri și grădini publice, cimitire și alte spații verzi. Este folosită izolat în partere, aliniamente, ziduri verzi, în garduri vii. Coroana se poate modela în diferite forme. Foarte decorativ. Prin coloritul său veșnic verde, la care se adaugă motivul ornamental roșu viu al arilelor, tisa, alături de celelalte conifere sau arbuști sau arbori foioși, constituie un frumos contrast în peisajul auriu sau cenușiu de toamnă târzie, sau pe fondul alb imaculat al zăpezilor de iarnă. Tisa este furnizor de adăpost și hrană pentru păsări în timpul iernii. Plantarea unor liziere de tisă în diferite locuri și mai ales în câmp ar crea condiții de supraviețuire unui număr mare de păsări, care sunt atât de folositoare în combaterea biologică a dăunătorilor pomiferi și arbuștilor fructiferi, precum și a plantelor legumicole sau cerealiere. Coroana oferă adăpost pentru perioadele de viscol și ger, precum și un minimum de hrană la care păsările recurg atunci când resursele sunt epuizate. De exemplu, mierla (*Turdus merula*) alege numai arilul semințelor de pe ramuri, mai rar de la cele căzute.

Pițigoii mare (*Parus major*), pițigoii de livadă (*Parus lugubris*), pițigoii de munte (*Parus montanus*) etc. mănâncă numai miezul semințelor pe care le ciugulește de pe ramuri și zboară în alt arbore unde sparge cu ciocul coaja pentru a extrage miezul. Sturzul cântător (*Turdus philomelos*), sturzul de vii (*Turdus iliacus*) ș.a. consumă semințele în întregime. Vrăbia de casă (*Passer domesticus*) și vrăbia de câmp (*Passer montanus*) recurg și ele uneori la semințele de tisă, pe care le sparge cu ciocul prin apăsare. Această specie, în mediul ei natural, pe teritoriul României este ocrotită prin lege. [50]

TITAN (Ti), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa a IV-a secundară. Are Z 22 și structura învelișului de electroni [Ar] 3d²4s². În ordinea abundenței este al 10-lea element din scoarta Pământului (0,6% în procent de masă). Zăcămintele de Ti sunt relativ rare deoarece răspândirea acestui element este uniformă (orice sol arabil conține cca 1,5%Ti). Mineralele cele mai importante sunt: rutilul, TiO₂ și ilmenita, FeTiO₃. În stare pură se obține greu, având o mare afinitate atât pentru agenții reducători obișnuiți (C, Al), cât și pentru gazele din atmosferă (oxigen, azot). Se obține prin reducerea TiCl₄ cu sodiu topit: TiCl₄ + 4Na → Ti + 4NaCl. Pentru prepararea Ti de înaltă puritate se aplică metoda descompunerii termice a tetraiodurii de Ti, în vid, pe un filament incandescent de Ti (după metoda van Arkel și de Boer): TiI₄ → Ti + 2I₂. Este un metal cristalizat în rețeaua hexagonală compactă, lucios, dur, maleabil în stare pură, bun conductor termic și electric, p.t. 1 670°C și p.f. 3 260°C. Prezintă activitate chimică redusă. Ti se utilizează în industria aeronautică și chimică, datorită densității mici (4,54g/cm³), proprietăților mecanice excelente și rezistenței la coroziune. Întră în compoziția unor aliaje. Dintre acestea, ferotitanul (aliajul Fe-Ti), folosit ca adaos la oțeluri speciale. Din borura de Ti, care este dură și cu rezistență mecanică, se construiesc turbine, reactoare etc. Ti metalic poros este un bun catalizator în unele sinteze chimice. [36]

TITICACA, lac de origine tectonică, localizat în America de Sud (Peru – Bolivia). Se întinde pe o suprafață de cca 8.100 km² și are o adâncime de 304 m. [45]

TITRARE, (chim.) operație prin care se determină o substanță chimică (element sau compus) măsurând volumul reactivului adăugat, de titru cunoscut, care reacționează cantitativ cu substanța respectivă. Sfârșitul reacției este arătat de un indicator care determină schimbarea culorii, formarea unui precipitat, de saltul potențialului de electrod, de saltul conductivității. [29]

TITRIMETRIE, (chim.) determinarea cantitativă a diferitelor substanțe prin titrare. [29]

TITRU, (chim.) cantitatea, în grame, dintr-un element, ion sau compus, conținută într-un mililitru de soluție. [29]

TITRU COLI, (chim.) cantitatea minimă de apă exprimată în mililitri luată dintr-o sursă de apă (izvor, fântână, conductă, râu etc.), care pe un mediu de cultură determină germinarea a cel puțin unei colonii de bacterii. În funcție de valoarea acestui indice se deosebesc următoarele categorii: *ape sănătoase* cu t. c. ≥ 100 ml; *ape suficient de sănătoase* cu t. c. – 10 ml; *ape suspecte, dubioase* cu t. c. – 1 ml; *ape nesănătoase* cu t. c. – 0,1 ml. [50]

TITUS (*rimsulfuron metil 250 g/kg*), (pest.) erbicid după răsărirea culturii de porumb, cartof, tomate transplantate, pentru combaterea buruienilor cu frunză lată, a gramineelor anuale, precum și a gramineelor perene (pir târător, costrei). Doza: 40-60 g/ha + 200 ml/ha Trend. Produs de DU PONT de Nemours, SUA, AECTRA România. [51]

TIXOTROPIE¹, (geol.) proprietatea rocilor argilo-coloidale, solide și plastice, de a trece, prin agitare, în stare fluidă și de a reveni la starea inițială după încetarea mișcării. Este foarte importantă pentru explicarea și stabilirea cauzelor alunecărilor de teren. [25]

TIXOTROPIE², (chim.) proprietatea unor geluri de a trece în stare de sol, ca urmare a unei acțiuni mecanice: agitare, ultrasunete, presiune și de a reveni la starea inițială de repaus. [29]

TOCOFEROLI → VITAMINE LIPOSOLUBILE

TODOR, Ion (1914-1981), naturalist român, doctor în biologie (1946), docența în anul 1950, cadru didactic la Universitatea din Cluj, Institutul Agronomic din București, Institutul Pedagogic din Pitești și din 1968 rector al acestui institut. A publicat peste 40 de lucrări științifice în domeniile floristic, taxonomie, geobotanic. Colaborator la Flora României (peste 70 de specii). Autor de manuale universitare: „Botanică “ (colab.), „Sistematica Plantelor “, „Botanica sistematică“ (colab.), „Atlas de plante din flora României“. Contribuții la organizarea învățământului biologic universitar, a laboratoarelor de botanică, a grădinilor și a muzeelor de botanică în unitățile de învățământ unde a funcționat. [11]

TOHANI, (agric.) centru viticol de renume, situat în podgoria Dealu Mare, ce aparține de comuna Gura Vadului. Din punct de vedere fizico-geografic, comuna Gura-Vadului, și implicit Tohania, este așezată în estul județului Prahova, într-un areal ce corespunde zonei subcarpaților de curbură externă, dintre Cricovul Sărat, la vest, și Slănicul Buzăului, în est. La sud este în contact direct cu Câmpia Mizilului, ce face parte din Câmpia Gherghiței. Prin așezarea sa pe paralela de 45°3' și la 38 de kilometri de meridianul de 26°

longitudine estică, beneficiază de un climat temperat continental, cu o temperatură medie anuală de 10,6°C. Durata de strălucire a soarelui este de 15h 23', la solstițiul de vară, și de 8h 49', la solstițiul de iarnă. Suma gradelor active, din perioada de vegetație, este de 3318. Relieful este în general uniform, având altitudinea de 100-417,3 m, cu pante lungi și expoziție sudică, cu înclinare de 15-25%. Nivelul apei freatice este între 10 și 12 m, la piciorul pantei, și de 50-60 m, în vârful acesteia. Reacția solului este de 6,8-8,3. Toate acestea, coroborate cu precipitațiile de 524 mm și cu solurile cernoziom levigat, rendzine și pseudorendzine, explică de ce la Tohani se obțin vinuri de calitate excepțională, recompensate cu zeci de medalii de aur la concursurile naționale și internaționale. Formula climatică după Köppen este D.f.b.x. Interesantă este legenda despre două soiuri de viță de vie existente în podgorie și care, după părerea academicianului V. D. Cotea, ar proveni din zona Tohani. Este vorba despre Razachia și Gordin, primul, un soi de masă, al doilea, un soi de vin. La început a fost Razachia roză, din care a rezultat ulterior Razachia albă. Denumirea este derivația etimologică a cuvântului Rozalia, fiica unui erou dac. În războiul de apărare purtat de Decebal împotriva lui Traian, tatăl Rozaliei s-a înfruntat cu un tânăr general roman, Gordinus, de mâna căruia a fost ucis. Rănit a fost și Gordinus, care a rămas pe câmpul de bătaie. Rozalia, travestită, se găsea în grupul de femei care aduna răniții daci și eliberau, de trupurile romanilor morți sau răniți, câmpul de luptă. Când au ajuns la luptătorul de mâna căruia a căzut răpus tatăl său, Rozalia a fost tulburată de frumusețea acestuia, luându-l sub oblăduirea sa în loc să-l trimită la grămadă, lucru interzis de legile dacice. Apoi l-a îngrijit în taină până s-a vindecat. S-a născut sentimentul de dragoste. Rozalia și Gordinus ar constitui prima îngemănare de familie daco-romană, care s-a petrecut pe dealurile însoțite ale Carpaților sudici. Posteritatea i-a cinstit, dând numele lor la două soiuri de viță nobilă rămase până astăzi: Razachia și Gordin. Zona a oferit din cele mai vechi timpuri posibilități de apărare și de adăpost în vremuri de restriște, găzduind vatra permanenței istorice. Pe terasele pârâului Tohăneanca s-a descoperit cea mai veche așezare de pe aceste meleaguri, la o adâncime de 4-5 m, aparținând culturii „Boian-Vidra“, datând din neolitic. Localitatea Tohani este atestată documentar prin hrisovul lui Radu Mihnea din 1 aprilie 1616: „Dă Domnia mea această poruncă lui Popa Stancu și fiilor săi, câți Dumnezeu îi va da, să-i fie ocină la Tohani“. Strânse legături cu meleagurile de care amintim a avut Constantin Brâncoveanu, care a deținut vie și a construit o biserică, un conac și o cramă pe teritoriul comunei. Biserica a fost ridicată în satul Tohani și

datează din 25 septembrie 1692, fiind construită din zid, dar care din cauza alunecării terenului s-a prăbușit și a fost reconstruită în anul 1815. În vestul comunei, în punctul „Olteni“, domnitorul avea un conac cu o cramă vestită, așa cum precizează Radu Greceanu în cronica sa, „pe care o folosea ca loc de popas în drumul său din capitală spre Focșani și invers.“ O serie de cruci din piatră, existente în comună, datează din vremea domnitorului și acestea aveau nu numai o menire religioasă, dar și una practică, marcând hotarele numeroaselor sale proprietăți. Centrul administrativ al moșiilor, pădurilor și viilor a fost primit ca zestre de la soția sa, Maria. Distanța dintre capitală spre Focșani era străbătută de așa-zisul „drum al vinului“, „drumul mare“ sau „drumul de sub deal“. Prin tradiție, în aval de acest drum nu se mai planta viță de vie. Pe acest drum, avangarda lui Mihai Viteazul a opus rezistență invadatorilor, în anul 1600, când Simion Movilă se instala domn al Țării Românești. În aceste zile dealurile Tohanilor erau martore ale eroismului fără seamăn al românilor și fără îndoială al tohănenilor moșneni. Atât din documentul lui Radu Mihnea, datat 1 aprilie 1616, cât și din al lui Alexandru Vodă, din 14 mai 1618, aflăm că erau cultivate cu viță de vie atât terenuri, cât și „ogoare“. În jurul anului 1892, comuna Tohani avea o populație de 2020 de locuitori, a căror ocupație principală era agricultura, în special cultura viței de vie, suprafața cultivată cu această cultură fiind de 1.149 ha. În secolul XVIII, Tohani funcționa ca plasă, având, în 1831, 45 de sate. Numele de Tohani provine de la primul localnic stabilit aici, Ioniță Tohăneanu, în secolul al XVII-lea, fugit din Tohanul Vechi, județul Brașov. După formarea Imperiului Austro-Ungar, alți români trec munții și se stabilesc pe văile pârâielor Tohani și Tohăneanca, formând așezări – cadalăce, din care s-au dezvoltat satele Gura Vadului și Perșunari. Soiurile cultivate găsesc condiții foarte bune, climatice și pedologice, de aceea vinurile obținute sunt de cea mai bună calitate, putând sta alături de cele mai vestite vinuri din lume. Vinul Cabernet Sauvignon, Pinot noir, Merlot, dar și Fetească neagră, Fetească albă, Riesling italian sau Sauvignon sunt de calitate excepțională. [49]

TOLERANT, (fitopat.) soi sau hibrid de plantă cultivată care acționează slab la infecția unui patogen sau la acțiunea unor factori meteorologici (ger, secetă, arșiță), recolta diminuându-se puțin. Soiurile și hibridii toleranți sunt valoroși pentru agricultură. [61]

TOLERANT LA ACIDITATE, (ecol.) specii care pot supraviețui și care se reproduc în ape cu pH acid. [23]

TOLERANȚA, (ecol.) 1. Însușire a unor organisme de a trăi, a se dezvolta și a produce biomasă în cantități nefavorabile de mediu. 2. Mărime care caracterizează condițiile limită de mediu în care un organism poate trăi, se poate dezvolta și poate produce biomasă. [29]

TOLERANȚĂ AGRONOMICĂ, (agric.) categorie de toleranță caracterizată prin capacitatea plantelor de a-și desăvârși ciclul complet de dezvoltare și de a produce recolte care să satisfacă din punct de vedere practic și economic și anume cel puțin 50% din recolta care s-ar putea obține în absența condițiilor nefavorabile de mediu date. Toleranța agronomică este mai redusă decât toleranța biologică. [29]

TOLERANȚĂ BIOLOGICĂ, (agric.) categorie de toleranță caracterizată prin capacitatea plantelor de a-și desăvârși ciclul complet de dezvoltare, chiar dacă intensitatea formării de substanțe organice este redusă. [29]

TOLERANȚĂ DE INUNDARE, (agric.) capacitatea plantelor de a suporta un strat liber de apă deasupra solului. [29]

TOLERANȚĂ DE SALINITATE, (agric.) capacitatea plantelor de a suporta o concentrație ridicată de săruri solubile în soluția solului. Se exprimă prin conținutul total de săruri solubile din sol care poate fi suportat de plante sau prin conductivitatea electrică corespunzătoare acestuia. [29]

TOLERANȚĂ ECOLOGICĂ, (ecol.) capacitatea unor viețuitoare de a se dezvolta sau de a conviețui în anumite condiții de mediu diferite calitativ sau cantitativ. Din punct de vedere al toleranței se disting specii *eurioice* și *stenoice*, care indică grade diferite de toleranță la diferite tipuri de factori de mediu. [24]

TOLERANȚĂ LA SECETĂ, (ecol.) capacitatea plantelor de a suporta seceta pedologică și/sau atmosferică. [29]

TOLHUACA, parc național situat în Chile (provincia Malleco, lângă băile termale Tolhuaca). Suprafața, 3.500 ha (1935). Altitudine, 1.500-2.000 m. Conservă pădurile endemice. Ele sunt compuse în principal din *Araucaria araucaria*. Pe pantele mai joase se află pădurea alcătuită din specii de fag (*Nothofagus obliqua*, *N. pumilo*, *N. procera*, *N. dombeyi*). [50]

TOLUREX 50 SC (*clorotoluron 500 g/l*), (pest.) erbicid pre/postemergent, combate buruieni dicotiledonate și unele monocotiledonate anuale *Alopecurus* sp., *Apera spica-venti*, *Avena fatua* la cultura de grâu. Doze: 2,0-3,0 l/ha. Produs de MAKHTESHIM AGAN – Israel. [51]

TOMA, Constantin I. (n. 1935), doctor în biologie (1969), prof. univ. la Facultatea de Biologie, Geologie, Geografie, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, laureat al premiului „Em. Teodorescu” al Academiei Române (1978), prof. emerit (1982), director al Grădinii Botanice din Iași (1970-1973), membru corespondent al Academiei Române (1991). Domenii de cercetare: biologie vegetală (morfologie și anatomie, taxonomie și corologie, istoria botanicii). A publicat 244 de lucrări științifice, 30 de lucrări de istoria biologiei, 5 tratate,

monografii și atlase, 11 prelegeri de sinteză, cursuri și manuale de lucrări practice, 22 de alte lucrări, 21 de recenzii. [11]

TOMATE (*Lycopersicum esculentum*, fam. *Solanaceae*, sin. *tomate*, *pătlașele roșii*, *roșii*), (agric.) specia de origine este *Lycopersicum esculentum* var. *cerasigorme*, aflată în Peru, Ecuador, Mexic. La început au fost aduse în Spania („mere peruviene”), de unde au ajuns în Italia („mere de aur”) și în alte țări. În China au fost introduse în secolul al XVI-lea. În America de Nord s-au răspândit abia în secolul al XIX-lea. În prezent planta se întâlnește pe tot globul, concentrarea maximă a suprafețelor cultivate fiind însă în zonele temperate și calde. În România tomatele se cunosc din sec. al XIX-lea. În prezent au ajuns să ocupe o suprafață importantă, de peste 77 mii ha în perioada 1981-1985 și de cca 45 mii ha în perioada 1996-2000, deținând prima poziție între culturile legumicole atât din câmp cât și din spații protejate și din culturile forțate. Creșterea performanțelor de producție la culturile în câmp a atins un nivel maxim în perioada 1981-1985, cu 24,34 t/ha. Fructul este o bacă, de formă diferită, globuloasă, rotund turtită până la alungită, cu mărimea de la 30-40 g până la 300-500 g, cu o colorație roșie sau portocalie la coacere, prezentând 2-3 până la 6-8 loji seminale. Un fruct conține 150-450 de semințe. De la fecundare până la maturarea fructelor este necesară o perioadă de 45-60 de zile, în funcție de soi /hibrid, de metoda de cultură, de condițiile de climă. Înainte de maturitatea deplină fructele pot fi colorate în verde-albicios, uniform, sau verde mai închis în zona pedunculului, neuniform. Pentru calitatea fructelor interesează componentele acestuia: pielea (epicarpul) să fie subțire dar rezistentă, pulpa (mezocarpul) să fie cărnoasă, consistentă, țesutul placentar să aibă o pondere redusă, numărul de semințe să fie redus, colorația fructului în secțiune și în exterior să fie cât mai intensă și uniformă. Sămânța are formă oval-rotunjită, turtită, păroasă, mică (300-350 semințe/g), cu MMB = 2,7-3,4 g, iar facultatea germinativă se menține 6-8 ani. Manifestă cerințe ridicate la căldură (sunt plante termofile). Temperatura minimă de germinare este de 12°C, cea optimă pentru germinare și creștere de 22°C. Temperaturile sub 10-12°C sunt dăunătoare, iar cele de -1 la -3°C, chiar pentru timp scurt, cauzează înghețarea plantelor. Temperatura optimă pentru germinarea polenului este între 21 și 26°C, iar cea pentru creșterea fructelor, între 18 și 24°C. La peste 30°C plantele nu mai fructifică, iar la peste 35°C plantele își încetează creșterea. Temperaturile de peste 40°C duc la moartea plantelor. Intensitatea și durata lumini au un rol deosebit de important pentru creșterea și dezvoltarea tomatelor. Astfel, intensitatea optimă este de 25-30 klucși, cea

minimă de 4-5 klucși. În ceea ce privește durata luminii, tomatele sunt destul de tolerante, preferând însă o durată de 12 ore sau mai mult. Tomatele pretind un sol aprovizionat cu apă, la nivel de 68-70 % din c.c.a. în primele faze și de 78-81% din c.c.a. în perioada de fructificare. Umiditatea relativă a aerului trebuie să fie de 55-65% în faza de răsad și de 60-70% în timpul fructificării. Consumul de elemente minerale la tomate este în funcție de performanțele de producție urmărite. Astfel, pentru o producție de 6 kg /m² (60 t/ha) plantele extrag din sol 19 g N, 30 g K, 2,8 g P, 25 g Ca, 3,8 g Mg/m². Pentru tomate cele mai potrivite sunt solurile cu textură mijlocie, aluvionare, și cu o valoare a pH-ului de 6-6,5. *Tehnologia de cultivare în câmp.* Tipurile de culturi în câmp se deosebesc prin mai multe criterii: epoca de înființare (timpurii, de vară, de vară-toamnă), materialul folosit la înființarea culturii (răsad, semănat direct), destinația producției (consum proaspăt, prelucrare industrială ș.a.). Indiferent de tipul culturii, sunt necesare numeroase lucrări de pregătire a solului: discuitul; nivelarea de întreținere; subsolajul, la circa 50 cm, o dată la 3-4 ani; fertilizarea de bază, cu gunoi de grajd și îngrășăminte chimice (2/3 din îngrășămintele de fosfor, potasiu); arătura adâncă, la adâncimea de 28-32 cm, pentru afânarea solului și încorporarea îngrășămintelor. Lucrările din primăvară: grăpatul, cu grapa cu colți reglabili sau grapa cu discuri; fertilizarea de primăvară, cu 1/3 din îngrășămintele de fosfor, potasiu și îngrășămintele cu azot; erbicidarea, înainte de plantare cu 5-6 zile ex., cu Treflan 24 EC, 3-5 l/ha, înainte de semănat, ex., cu 6-8 zile Parlan 720 EC, 1,2 l/ha; deschiderea rigolelor în vederea executării modelării terenului; modelarea terenului, în straturi înălțate, cu lățimea la coronament de 104 cm, deschiderea canalelor provizorii, pentru conducerea apei spre rigolele de udare. *Producerea răsadului:* se va face în funcție de tipul culturii; epoca de semănat, în funcție de perioada de plantare, poate fi: la tomate timpurii, 25. 02-1.03, în seră înmulțitor sau în răsadnițe calde (cu vârstă la plantare de 45-60 zile), la tomate de vară-toamnă, 1.03-20.03, în răsadnițe semicalde, solare (cu vârstă la plantare de 35-45 zile), la tomate pentru industrializare, 5.03-25.03, în trei etape la interval de 10 zile, în răsadnițe semicalde, solare (cu vârstă la plantare de 35-45 zile); schema de semănat, în rânduri, la 5 cm interval între rânduri și 1,5-2 cm între seminte pe rând, când răsadul se repică; norma de sămânță, 250-300 g sămânță /ha; repicatul răsadurilor, la circa 10 zile după răsărit, când frunzele cotiledonale sunt horizontale, iar primele frunze adevărate sunt vizibile, distanțele de repicat/dimensiunea ghivecelor de 8 x 8 cm sau 10 x 10 cm; lucrările de îngrijire: dirijarea factorilor de mediu, fertilizarea, protecția plantelor,

călirea răsadurilor, cu 7-14 zile înainte de plantare, îndeosebi la tomatele timpurii. Pentru obținerea răsadului necesar la un ha de cultură sunt: 40 m² de suprafață pentru semănat (seră înmulțitor, răsadniță caldă sau semicaldă) cu 6-7 g /m² sămânță; 350-400 m² de suprafață pentru repicatul răsadurilor. *Înființarea culturii cu răsad:* epoca de plantare va fi: 20.04-1.05 la tomatele timpurii, 20.04-15.05 la tomatele de vară și 20.04-25.05 la tomatele pentru industrializare; tehnica de plantare, manual sau mecanizat, schema de plantare, la tomate timpurii, susținute, 2 rânduri pe stratul modelat, 60-70 cm între rânduri, 30 cm între plante pe rând (circa 44 mii pl./ha); la tomate de vară, susținute, 2 rânduri pe stratul modelat, 60-70 cm între rânduri, 40 cm între plante pe rând (circa 33 mii pl./ha); la tomate pentru industrializare, nesusținute, 2 rânduri pe stratul modelat, 60 cm între rânduri, 50 cm între plante pe rând (circa 26 mii pl./ha). La tomatele timpurii, cultivate pe teren nemodelat, schema clasică de plantare prevede 70 cm distanță între rânduri și 25-30 cm între plante pe rând (circa 47-57 mii pl./ha (4,7-5,7 plante /m²), dar, în funcție de tradiția locală, se pot folosi și alte scheme. Adâncimea de plantare, până la prima frunză adevărată, la răsadul normal, sau culcat pe direcția rândului, la răsadul alungit. *Înființarea culturii prin semănat direct:* se practică mai ales la soiurile târzii, pentru prelucrare în industria de conserve; epoca de semănat: 5.04-10.05, când temperatura solului, la adâncimea de circa 5 cm este în jur de 10-12° C; obișnuit se seamănă în 3 etape; schema de semănat, câte 2 rânduri pe stratul modelat cu lățimea de 104 cm, la distanța de 50 cm între rânduri, norma de sămânță de 1,5-2 kg sămânță/ha sau circa 1 kg/ha la sămânța drajată; planta indicatoare, salată, 400 g sămânță/ha; adâncimea de semănat, 2-2,5 cm. Lucrări de întreținere generale: udarea după plantare, 1-2 litri apă la fiecare plantă, manual pe suprafețe restrânse sau pe rigole, cu o normă de 150-200 m³ /ha; udarea semănăturii, la tomatele semămate direct în sol, asigurând nivelul de 70-75% din IUA; care se repetă când în zilele următoare semănatului nu sunt precipitații atmosferice; completarea golurilor, la culturile înființate cu răsad, la 2-3 zile după plantare; răritul tomatalor semămate direct în sol, se execută de 1-2 ori manual, prima dată când plantele au o pereche de frunze adevărate, iar a doua oară când au 4-5 frunze adevărate, lăsând cel mult 2 plante la un loc, distanța finală de rărit va fi de circa 45 cm între plante pe rând (30-32 mii pl./ha); prășitul solului, de câte ori este nevoie, de regulă de 3-4 ori; la cultura înființată prin semănat direct se aplică prășitul chiar înainte de răsărirea plantelor, orientarea fiind posibilă cu ajutorul plantei indicatoare de rând; irigarea culturii, de până la 6-8 ori, norma de udare fiind de 200-500 m³/ha, la

intervale de 8-10 zile, la culturile înființate prin răsad și de 15 zile în lunile iunie și iulie, și 20-25 zile în august și septembrie, la culturile înființate prin semănat direct; fertilizarea fazială, de două ori, prima imediat după apariția primelor fructe (cu 50 kg azotat de amoniu și 50 kg sare potasică /ha), iar a doua la 15-20 zile după prima (cu 120 kg azotat de amoniu, 100 kg superfosfat și 75 kg sare potasică/ha), combaterea agenților patogeni și a dăunătorilor. Lucrări speciale: înființarea mijloacelor de susținere a plantelor, la culturile timpurii, cu hibridi/soiuri cu port înalt și în regiunile cu precipitații abundente, în sere și solare, fie prin tutori, confecționați din lemn (araci), tulpini de floarea soarelui, trestie, la susținerea individuală, fie spalier scund, cu o sârmă, la 0,4-0,5 m înălțime, susținută pe țaruși montați pe rând, la distanța de 5 m sau spalier înalt, cu 2 sârme fixate pe bride, la 1,2-1,4 m înălțime, susținute pe stâlpi din lemn sau beton armat cu Ø 6 cm, montați pe rând la distanță de 4 m, ori spalier fixat pe scheletul solarelor sau serelor; palisarea plantelor, prin înfășurarea în jurul sforilor, sau legarea de mijloacele de susținere (araci) se repetă de mai multe ori pe măsură ce plantele cresc în înălțime; copilitul se aplică numai la culturile timpurii și de vară susținute pe araci sau spalier, în solare și sere, prin îndepărtarea lăstarilor laterali înainte ca aceștia să depășească 5-7 cm lungime; cârmitul, prin îndepărtarea vârfului tulpinii, după 1-2 frunze aflate deasupra ultimei inflorescențe păstrate, la tomatele timpurii obișnuit după a 3-a sau a 4-a inflorescență sau chiar după 5-6 inflorescențe, pentru prelungirea producției la culturile timpurii, cu 2-3 săptămâni înaintea primei brume la tomatele de vară-toamnă cultivate pe spalier, după 6-8 inflorescențe la culturile în solarii și 8-12 inflorescențe la culturile în sere; tratamente cu substanțe bioactive, în mod diferențiat, pentru stimularea legării florilor, la cultura în sere, solare și uneori timpurie în câmp a tomatelor, când condițiile de căldură și lumină sunt nefavorabile pentru legarea florilor, folosind produsele speciale (Tostim, 3,3%; No-seed, 0,1%; Tomafix LC, 0,09%) sau stimularea creșterii (Atonic LC, 1:4.000 la 20 zile de la plantare;) sau pentru grăbirea maturării fructelor (Ethrel, soluție cu concentrația 200-250 ppm, prin pulverizare fină pe plante când fructele din prima inflorescență au diametrul de 2-2,5 cm) sau eșalonarea și/sau sincronizarea coacerii la tomatele pentru industrializare (Ethrel, soluție cu concentrația 5.000 ppm, pulverizată fin pe plante când 50% din fructe au intrat în pârgă). Recoltarea se face pe măsura maturării fructelor și în funcție de destinația producției: tomatele pentru consum în stare proaspătă (câmp, solare, sere), la interval de 4-5 zile, pe măsură ce fructele ajung la maturitatea comercială: la tomatele destinate exportului, de la faza când apare nuanța roșie la punctul

stilar până la nuanța roșie pe 1/3 din suprafața fructului; la tomatele destinate consumului pe piața internă, când sunt bine coapte; la tomatele de vară-toamnă destinate ca materie primă pentru prelucrarea industrială, se recoltează numai la maturitate deplină, începând din 10-15 iulie. Operația de recoltare se va efectua: manual, la fructele destinate pentru consum în stare proaspătă; manual, semimecanizat și mecanizat la fructele destinate industrializării. Producția la tomate depinde de tipul culturii: la tomatele timpurii de la 25 t/ha până la 40-50 t/ha; la soiurile de vară-toamnă, 45-60 t/ha; la tomatele pentru industrializare, până la 80-100 t/ha; la cultura în solare, 40-60 t/ha; la cultura în sere, ciclul I 70-80 t/ha, ciclul II 50-60 t/ha. Soiurile și hibridii de tomate se clasifică după mai multe criterii: a) după perioada de timp de la semănat până la coacerea primelor fructe: timpurii (100-115 zile), semitimpurii (120-130 zile) și târzii (peste 13 zile); după destinația în cultură: pentru cultura în câmp neprotejat: culturi timpurii, de vară și de vară-toamnă, culturi protejate, culturi forțate; după destinația în folosire: pentru consum proaspăt; consum proaspăt și industrializare, industrializare. Lista oficială cuprinde următoarele categorii: consum în stare proaspătă: timpurii: *Arleta, Export II, Fortara, Hector, Ișalnița 50, Ioana, Lucia, Savor, Solora*; semitimpurii: *Cristal, Mariana*; semitârzii: *Buzău 1600, Carolina, Laura*; consum în stare proaspătă și industrializare: timpurii: *Cluj 80, GS 12, Kristy 47, Precoce de Someșeni, Ștefania*; semitimpurii: *Ace Royal, Buzău 22, Perla Clujului, Petra, Roxana, Unirea, Yasmin*; târzii: *Daneza Uriș*; pentru industrializare: foarte timpurii: *Monor, Petp 86*; timpurii: *Buzău 47, Diablo, Early Nemapride, Ferma, Primatom, Vitamina*; semitimpurii: *Dicing Master, Fasel, Lima R.S., Missouri, Pavio, Ronco, Vidra 533*; târzii: *Caspar, Dacia, Denar, Nema 1435, Nemapride, Roma VF, Romec 544j, Top, Topspin, Vipon*; pentru seră: foarte timpurii: *Elena, F 247*; timpurii: *Amati, Apollo, Berdy, Fino, Gabor, Gloria, Graziella, Iteza, Marissa, Merkury, Monika, Primador, Prisca, Romatos, Saturn, Selfesta, Shirley*; semitimpurii: *Diva, Falcato, Garbo, Marfa, Nemarom, Resyser, Splendis*. [72]

TOMATINA, (fitopat.) alcaloid din plantele de tomate, care inhibă dezvoltarea unor patogeni. Concentrația de t. crește ca urmare a infecției cu bacteria *Rizobium solanacearum* la soiurile rezistente, în timp ce la cele sensibile concentrația rămâne aceeași sau scade. [61]

TOMENT, (bot.) totalitatea perilor mici, scurți, deși, păslos-împletțiți, care acoperă unele organe, ex., semințele de bumbac, (*Gossypium hirsutum*, *G. herbaceum*), planta întregă la lâna caprelor (*Cerastium alpinum* ssp. *lanatum*). [50]

TOMENTOS, (bot.) organ al plantelor acoperit cu peri scurți, moi, foarte deși și încâlciți, formând o păslă

- albă-argintie, aspect întâlnit la frunzele de tei argintiu (*Tilia tomentosa*), brusture (*Arctium tomentosum*), mur (*Rubus canescens*) etc. [50]
- TOMIGAN 250 EC** (*fluroxipir 250 g/l*), (pest.) erbicid postemergent, combate buruienile dicotiledonate anuale (*Galium, Convolvulus, Polygonum, Stelaria, Capsella, Viola*) în grâu. Doze: 0,8 l/ha (singur); 0,5-0,6 l/ha (asociat). Produs de MAKHTESHIM – AGAN, Israel. [51]
- TOMILARE**, (bot.) denumire derivată din spaniolă ce desemnează „asociații de arbuști “ cu înălțime mijlocie în care predomină rosmarinul, levănțița și cimbrul. Sunt caracteristice pentru Spania. [70] → TUFĂRIȘURI MEDITERANEENE BOREALE
- TOMILLARES**, denumire folosită în Spania. [15] → FRIGANĂ
- TOMORI**, parc național situat în Albania (districtul Berati). Suprafața, 3.000 ha (1956). Altitudine, 800-2.416 m. Zona protejată include lanțul muntos Tomori, aflat la est de Berati. De la baza munților către crestele lor vegetația este etajată prin fag, urmată de pin (*Pinus leucodermis*) și pajiștile alpine. [50]
- TON** (*Thunnus thynnus*, fam. *Scombridae*), (zool.) pește marin pelagic, răpitor, foarte valoros. Corp mare, gros, de 2-5 m lungime, greutatea 500-600 kg, de forma unui fus ascuțit la ambele capete, colorat pe partea dorsală în albastru închis, laturile și abdomenul în cenușiu cu pete argintii, iar aripioarele albastrii. Prezintă pe partea dorsală două înotătoare urmate de 9 pinule, iar înotătoarea anală urmată de 8 pinule, colorate în galben, tivite cu negru. Înotătoarea caudală adânc scobită, formată din doi lobi alungiți. Capul mare, asemănător capului de delfin, ochii mari, gura mare prevăzută cu dinți. Se hrănește cu scrumbii albastre, nufari, sardele etc. Vânează în câdruri mici, atacând bancurile de pești pelagici. Se reproduce în perioada mai-iulie. Răspândit în oceane și mări; în Marea Neagră se găsesc puține exemplare. [10]
- TONAJ**, (nav.) volumul spațiului interior al unui vas de navigație. [10]
- TONER**, (inform.) pigment sub formă de pudră, folosit în copiatoarele de birou și la imprimantele de tip laser. Tonerul aderă pe un tambur încărcat electrostatic; se aplică pe hârtie și este fixat pe aceasta prin căldură. [6]
- TONGARIRO**, parc național situat în Noua Zeelandă (Insula de Nord, districtul provincial Wellington). Suprafața, 76.198 ha (1894). Altitudine, 600-2.150 m. Pe teritoriul lui se află trei vulcani: Tongariro (1.737 m), care este stins; Ngauruhoe, cel mai activ din țară; Ruapehu (2.796 m), semiactiv, care posedă pe con mici ghețari. Sunt prezente lacuri, numeroase izvoare termale, solfatare, fumarole, gheizere și vulcani noroiși. Vegetația este reprezentată de păduri de amestec, din care fac parte fagi (*Podocarpus* sp.) și pini roșii care alternează cu câmpiile. Fauna este reprezentată de mai multe specii de mamifere, printre care cerbul, oposumul și prin numeroase specii de păsări, cum sunt: papagalul cu lob roșu, pasărea kiwi de nord (*Apterix mantelli*), șoimul (*Falco novaeseelandiae*), rața sălbatică albastră, papagalul kaka etc. [50]
- TONOPLAST**, (cit.) biomembrană care delimitează vacuola; reglează schimburile dintre citosol și sucular vacuolar prin permezele și alte complexe enzimatic (ATP-aza, pirofosfataza) pe care le conține. T. este implicată, de asemenea, în sinteza unor substanțe (ex., a zaharozei). [69]
- TONOZĂ**, (cit.) modificare a turgescenței celulelor datorită presiunii osmotice intercelulare. [69]
- TONSILĂ**, (anat.) 1. Aglomerare de țesut limfoid. 2. Mici formațiuni constituite în lobi. T. *lingualis*, acumulare de țesut limfatic mai mult sau mai puțin dens, pe fața dorsală a bazei limbii; face parte din inelul Waldeyer; criptele de la acest nivel servesc ca ducte ale glandelor mucoase de la baza limbii. Mai poate fi: t. palatină, faringea, tubară. [43]
- TONSILITĂ**, (med. u.) amigdalită. [60]
- TOOLBOX**, (inform.) set de rutine predefinite pe care un programator le poate folosi în cadrul unei aplicații sau la realizarea unui program. [6]
- TOPALĂ, Napoleon** (1928-1988), doctor în biologie (1960), prof. univ. la Facultatea de Biologie, Universitatea „Al. I. Cuza“ Iași, disciplina microbiologie, laureat al premiului „Em. Teodorescu“ al Academiei Române. Domenii de cercetare: microbiologie industrială, biotehnologii microbiene, ecologia microorganismelor, poluarea și epurarea apelor. A publicat 150 de lucrări științifice. [46]
- TOPIRE CU CARBONAȚI**, (chim.) operație analitică prin care sunt descompuși toți constituenții minerali din sol, cu excepția celor silicioși, mai rezistenți. Se utilizează la analiza chimică globală a solului. [29]
- TOPLIȚE**, (hid.) bazine realizate prin bararea pâraielor de munte cu diguri prevăzute cu deversor și conductă încastrată în dig la 20-30 cm sub nivelul apei. Se folosesc pentru creșterea puțetului de păstrăv. [10]
- TOPOGRAFIE ABSOLUTĂ**, (meteor.) când izohipsele de pe harta sinoptică sunt raportate la nivelul mării (cote absolute). [54]
- TOPOGRAFIE BARICĂ**, (meteor.) distribuția presiunii atmosferice pe o hartă cu altitudine raportată la nivelul mediu al mării sau la alt plan de referință. [54]
- TOPOGRAFIE FORESTIERĂ**, (for.) ramură a topografiei generale care se ocupă de păduri privind întinderea și poziția lor etc. [11]
- TOPOGRAFIE TERMICĂ**, (fiziol.) care constă în diferențele de temperatură dintre diferite organe sau regiuni, determinate de gradul activității lor funcționale și de poziția lor topografică. De exemplu, la om, temperatura mușchiului biceps atinge 38°C, iar aceea a

ficatului, 38,5°C; temperatura rectală, 37,5°C; vaginală, 37,3-37,8°C; bucală, 36,5-36,8°C; nazală, 36,5°C; axilară, 36,5°C; canalului auditiv extern, 35,2°C; regiunile pielii situate mai aproape de un vas mare de sânge sunt mai calde decât regiunile situate mai departe de acesta. [50]

TOPOR, unealtă auxiliară folosită la recoltarea lemnului din mediul forestier și la curățarea de crăci. În exploatarea forestieră se folosesc trei tipuri de topoare: pentru doborât, pentru curățat de crăci și pentru despicat lemnul. Cozile folosite la topoare trebuie să fie confecționate din lemn rezistent (frasin, carpen, stejar, salcâm, mesteacăn, arțar, fag). Masa toporului variază de la 1,25 la 2,8 kg, lungimea cozii este de 700-900 mm, unghiul de montare al acesteia de la 70-90°. [42]

TOPOR, Nicolae (1911-1987), întemeietor al activității de prognoză pe lungă durată. Descifrează mecanismul producerii câtorva fenomene meteorologice pe teritoriul României: bruma, înghețul, seceta. A studiat și identificat structurile barice și frecvența succesiunii lor pe teritoriul României. [54]

TOPOSECVENȚĂ, (pedol.) catenă de soluri succesive în relief, diferite între ele, datorită, în primul rând, reliefului ca factor de formare a solului. [29]

TOPOSFERĂ, ansamblul mediilor abiotice (atmosfera, litosferă, hidrosferă) la nivel planetar. Termenul și conceptul de toposferă a fost introdus în ecologie de N. Botnariuc (1976). [2]

TORENT, (hidr.) curs de apă neregulat, cu pantă foarte mare și debit temporar sau permanent dar redus (sub 1m³/s), care în cazul unor ploii abundente și repezi sau în perioada topirii brusce a zăpezilor prezintă viituri năprasnice, puternice și de scurtă durată, cu o putere colosală de eroziune a solului, de transport și depozitare a aluviunilor. Principalele componente ale unui torent sunt: bazinul de recepție (până la mii de ha), canalul de scurgere (albia de colectare a apelor și aluviunilor) care poate măsura sute sau mii de metri lungime și baza sau conul de dejecție. După stingerea torentului, acesta din urmă poate adăposti o vegetație forestieră de productivitate apreciabilă. [4]

TORIK, denumirea peștelui *Sarda sarda* în vârstă de doi ani. [10]

TORIU (Th), (chim.) element chimic cu caracter metalic, din grupa actinidelor. Are Z 90 și structura învelișului de electroni [Rn] 6d²7s². Principala sursă de Th este monazita, mineralul pământurilor rare, un amestec de fosfați care conține toriul sub forma unui silicat. A fost descoperit, sub forma oxidului de către Berzelius în 1828. Th metalic se obține prin reducerea fluorurii sau clorurii cu sodiu, potasiu sau calciu: ThCl₄ + 4Na Th + 4NaCl. Pur se obține prin metoda van Arkel și de Boer (descompunerea vaporilor de iodură de Th pe un filament incandescent). Th se prezintă ca un metal alb,

ductil, greu, în stare fin divizată, este piroforic în aer. Are p.t. 1.750°C și densitatea 11,7g/cm³. La temperaturi ridicate (peste 500°C) se combină cu halogenii, sulful și azotul. [36]

TORNUS, (anat.) zonă a aripilor la insecte unde ea face un unghi, marginea continuându-se spre corp. [62]

TORON, (ind.) mănunchi de fire subțiri, răsucite împreună în același sens, din care se fabrică funii, cabluri etc. [13]

TORPEDINIDE (*Torpedinidae*), (zool.) pești torpilă. Pești cartilagineși cu corp turtit și organe electrice rezultate din transformarea unei părți a musculaturii dorsale. Tegument neted. Bentonici. [57]

TORPILĂ¹, (milit.) armă submarină constituită dintr-o încărcătură de distrugere autopropulsată. [31]

TORPILĂ², (petr.) recipient cilindric încărcat cu substanță explozivă și echipat cu dispozitiv de aprindere. Se introduce în sondă pentru provocarea unei explozii într-o zonă dată. [30]

TORPILOR, (milit.) navă militară de tonaj mic, cu viteză mare, destinată să atace cu torpile navele mai mari. [31]

TORRENS, lac de origine tectonică din Australia. Este al doilea ca mărime după L. Eyre. Ocupă aceeași vastă depresiune tectonică din estul Marelui Podiș Australian. Are suprafața 0-5776 km². Descoperit în anul 1839 de către Edward J. Eyre. Se prezintă sub forma unei mocirle sărate cu un strat subțire de apă (10-20 cm). [45]

TORS, (rur.) operație executată cu furca prin care caierele de lână, cânepă sau in se transformă în fire. [67]

TORSIONAREA FRUNZELOR LA CIREȘ, (fitopat.) viroză produsă de *Cherry twisted leaf*. Atacă frunzele, lăstarii și fructele. Frunzele atacate se răsucesc la fel ca cele atacate de afide. Limbul frunzei se îndoaie brusc spre exterior și în jos de la jumătatea nervurii principale luând forma literei U întors sau de cârlig. Frunzele atacate se dezvoltă asimetric. Nervurile devin parțial necrotice. Lăstarii atacați au internodii foarte scurte. Fructele atacate se deformează. Combaterea se realizează prin măsuri de carantină. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

TORSIUNE¹, (ind.) deplasare relativă a două secțiuni paralele și transversale ale unui obiect solid; răsucire. [13]

TORSIUNE², (med. vet.) modificare topografică generată prin răsucirea unui organ sau segment de organ în jurul propriului ax, antrenând adesea deplasarea altor segmente anatomice aflate în directă legătură cu acesta. Torsiunea cecumului și a micului colon sunt mai frecvente la cabaline, torsiunea gastrică, antrenând și torsiunea splinei, apare mai des la carnivore, în timp ce torsiunea diferitelor segmente intestinale sunt înregistrate la toate speciile. [33]

TORSIUNE TESTICULARĂ

TORSIUNE TESTICULARĂ, (med. u.) ischemia acută a cordonului spermatic produsă de torsiunea testiculului și a cordonului spermatic. [60]

TORSIV, (bot.) organe care se răsucesc în spirală, căpătând denumiri specifice: frunze răsucite (*tortifolius*); flori răsucite (*tortiflorus*); cu suportul, piciorul răsucit (*tortipes*). [50]

TORTICOLIS¹, (zootehn.) răsucire a capului pe gât. Anomalie cu caracter letal recesiv la cabaline. [33]

TORTICOLIS², (med. u.) rotirea gâtului și înclinarea extremității cefalice cauzate de efort, afecțiuni musculare sau ale coloanei vertebrale, afecțiuni otice; poate fi congenital sau dobândit. [60]

TORTONIAN, (geol.) termen ce desemnează o vârstă geologică. Este etaj al Miocenului superior din domeniul mediteranean. [25]

TORTUGUERO, parc național situat în Costa Rica. Suprafața, 18.000 ha (1970). Se află amplasat în zona tropicală, pe litoralul Mării Caraibilor. Cuprinde plaje de nisip, mlaștini cu palmieri, unde trăiesc crocodili (*Crocodylus moreletti*), caimani (*Melanosuchus niger*), tapiri, jaguari, lamantini și oceloți. [50]

TORTUOS, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „serpuitor, repetat curbat în direcții diferite”, aspect întâlnit la ciucușoară (*Alyssum tortuosum*), care are numeroase tulpini florifere subțiri, întortocheate. [50]

TORȚEL, (bot.) denumirea populară a plantelor de cuscută. [61]

TORUL GENERALIZAT DE SPEȚA I, (mat.) corpul obținut prin rotația domeniului plan cuprins între două cercuri tangente interior, din care se elimină segmentul situat pe diametrul comun, în jurul tangentei comune. Această teorie a fost introdusă în știință de Anghel Dafina (2003). [12]

TORUL GENERALIZAT DE SPEȚA A II-A, (mat.) corpul obținut prin rotația domeniului plan cuprins între două cercuri tangente interior, din care se elimină segmentul situat pe diametrul comun, în jurul liniei centrelor. Această teorie a fost introdusă în știință de Anghel Dafina (2003). [12]

TORULĂ, (micol.) asociație de clamidospori dispuși în formă de lanț. Hifă sau conidiofor care prezintă mici umflături de-a lungul său, are aspect neregulat, ex., *Capnodium salicinum*. [61]

TORULOS, (bot.) organe cu mici umflături neregulate și cu gătuțuri între ele, aspect întâlnit la silicvele de la mirodenie, nopticoasă (*Hesperis* sp.). [50]

TORUS, (bot.) 1. Formațiune receptaculară sub formă de disc sau con întâlnită la unele flori de *Asteraceae/Compositae, Rosaceae*. 2. Formațiune cu aspect de disc lenticular prezentă în punctațiunile areolate din vasele de lemn (traheide) ale gimnospermelor și ale unor angiosperme. Se formează prin îngroșarea și suberificarea membranei punctațiunii. Are de obicei

contururi regulate. Multe conifere au t. dințat, iar la unele din ele (pin) t. posedă orificii. Electronmicroscopic s-a constatat că t. are formă de disc cu centrul neîngroșat. T. reglează fluxul de apă și săruri minerale în traheide, funcționând ca o supapă. [50]

TOUCHDOWN (*glifosat trimesium 480 g/l*), (pest.) erbicid postemergent sistemic total (arde tot ce atinge). Se administrează cu precauție între rândurile de pomi, vița de vie, fără să vină în contact cu partea verde a acestora. Doza: 4 l/ha livezi, vii; 3-4 l/ha desicant grâu; 2 l/ha preplantat pentru floarea soarelui și porumb; 4-6 l/ha miriști; 4-5 l/ha pepiniere silvice. Produs de SYNGENTA, Elveția. [51]

TOXALBUMINE, (toxicol.) substanțe toxice vegetale existente la unele plante. Ex., salcâmul mic (*Amorpha fruticosa*), luscă (*Ornithogalum* sp.) etc. [41]

TOXIC, însușire a unor substanțe care, introduse în organismul viețuitoarelor, dăunează acestora temporar sau permanent, tulburând activitatea întregului organism sau producând moartea. [41]

TOXICITATE, (toxicol.) proces prin care o substanță toxică se manifestă în contact cu un organism producând tulburări generale, imediate sau întârziate, ducând adesea la moartea sau perturbarea funcției de reproducere. Măsurarea t. acute a unei substanțe bine definite se exprimă prin doza letală (DL50) care se exprimă în mg de produs toxic /kg greutate a victimei. Fitoplanctonul, aflat la baza lanțului trofic din mări și oceane, pare a fi mai sensibil la toxicitate. T. cronică (ocazinează tulburări, dar nu moartea imediată) și este mult mai greu de măsurat. Se știe că moleculele insecticidelor organoclorurate, foarte stabile, au efecte cumulative mult mai grave decât cele organofosforate, ale cărei molecule sunt mai labile. [41]

TOXICITATE ACUTĂ, (toxicol.) capacitatea unei substanțe de a stopa/opri o reacție adversă imediat după ce un organism vine în contact cu ea. [24]

TOXICITATE CRONICĂ, (toxicol.) capacitatea unei substanțe de a determina o reacție adversă într-un organism după ce aceasta s-a acumulat în el în urma unor expuneri repetate. [23]

TOXICITATE DE ALUMINIU, (agrochim.) toxicitate apărută la unele plante cultivate pe soluri acide (pH <5,5) care au conținuturi ridicate de Al solubil sau schimbabil. Datorită efectului inhibitor al Al asupra diviziunii celulare și asupra unor importante procese metabolice (este influențată creșterea rădăcinilor), Al din rădăcini împiedică translocarea fosforului spre părțile aeriene ale plantelor. Astfel, toxicitatea de Al este însoțită de carența de P. Cele mai sensibile plante sunt grâul, orezul și porumbul. [29]

TOXICITATE DE BOR, (agrochim.) toxicitate determinată de conținutul ridicat de B solubil din sol.

Irigarea solurilor cu apă bogată în B, fertilizarea cu doze mari de îngrășăminte cu B solubil pot favoriza apariția toxicității de B, care are efect depresiv asupra dezvoltării plantelor. [29]

TOXICITATE DE CUPRU, (agrochim.) toxicitate determinată de conținuturi ridicate de Cu din sol. Se manifestă prin reducerea creșterii plantelor, în special a sistemului radicular, apariția clorozei și diminuarea activității catalazei și peroxidazei din țesuturi. Fenomenul poate apărea la plantele crescute pe soluri care au suportat stropiri repetate cu soluții anticriptogamice conținând Cu, de exemplu pe soluri din plantațiile viticole. Toxicitatea de cupru apare, de regulă, pe soluri cu $pH < 6,2$. [29]

TOXICITATE DE MANGAN, (agrochim.) fenomen datorat unor conținuturi mari de mangan solubil din sol; se manifestă pe soluri acide, în condiții predominant reducătoare. Aplicarea unilaterală a îngrășămintelor chimice cu azot, cu reacție fiziologic acidă, pe soluri nativ acide și cu exces de umiditate poate declanșa fenomenul. Se manifestă sub formă de pete negricioase de mărimi variate, bine conturate de-a lungul tijeii petiolului și a nervurilor principale; petele se pot reuni formând striatiuni negricioase paralele cu axa principală a tijeii și a nervurilor centrale din frunză. Toxicitatea de mangan se poate manifesta și sub formă de pete clorotice, considerate ca rezultat al acțiunii indirecte a toxicității produse de excesul de mangan. [29]

TOXICITATE ÎNȚĂLĂ (agric.) acțiunea toxică imediată pe care o are un pesticid. [51]

TOXICOLOGIA MEDIULUI, studiul efectelor otrăvirilor și poluanților asupra ecosistemelor și a mediului luat ca un tot. [24]

TOXICOLOGIE, știința care se ocupă cu studiul substanțelor toxice privind: originea, compoziția chimică, însușirile, acțiunea lor asupra organismelor și a omului, precum și cu mijloacele de neutralizare a toxinelor ingerate de unele ființe. În cursul secolului al XX-lea, t. s-a diversificat în funcție de domeniul pe care îl deservește: t. medico-legală, t. industrială, t. genetică, fitotoxicologie, toxicomanie etc. [41]

TOXICOLOGIE ACVATICĂ, ramură a toxicologiei care se ocupă cu principalele surse de otrăvire și de intoxicare a mediilor acvatice, aducând prețioase servicii ecologiei acvatice, în ceea ce privește studiul sensibilității organismelor față de diverse substanțe toxice, dar și dezastre ecologice, constând din moartea tuturor ființelor în cazul unei poluări de anvergură. Principalele substanțe toxice din mediul acvatic sunt: metalele grele (Cr, Cu, Zn, Pb, Ni, Hg, As), acizii și bazele, amoniacul, cianurile, hidrogenul sulfurat, fenolii, petrolul, produsele fitofarmaceutice, detergenții, substanțele radioactive etc. [41]

TOXICOMANIE, (psih.) stare psihică și uneori fizică, ca rezultat al interacțiunii dintre un organism viu și o substanță, caracterizându-se prin modificări de comportament și alte reacții care conțin totdeauna o dorință de a lua produsul continuu sau periodic, pentru a regăsi efectele psihice și uneori de a evita posibile privațiuni. Același individ poate fi dependent de mai multe produse. [41]

TOXICOZĂ, (fitopat.) intoxicație cu substanțe nocive produse în organism, fie de către unii germeni infecțioși, fie printr-o dereglare metabolică sau glandulară (autointoxicație); sin. *intoxicație endogenă*. [33] Boală a plantelor produsă de gazele nocive din atmosferă emantate de automobile sau fabrici. Boală a animalelor și a omului produsă de consumul plantelor cu reziduuri de pesticide sau cu micotoxine. [61]

TOXICOZE, (toxicol.) stări clinice ale intoxicațiilor produse de substanțe toxice. [41]

TOXIEMIE (toxicol.), prezența în sânge a unor toxine de origine exogenă sau endogenă. [33]

TOXINĂ, (toxicol.) sin. *otrăvă*, substanță, produs al metabolismului unui organism viu sau substanță sintetică care în cantități foarte mici poate produce dereglări în organismele care le ingeră. Toxinele sunt produse de plante superioare, ciuperci sau microorganisme. Se cunosc endotoxine eliberate după moartea celulelor care le-au produs și exotoxine eliminate pe măsură ce sunt produse (→ MICOTOXINĂ) [61] Există substanțe otrăvitoare naturale secretate de diferite organisme: bacterii patogene, ciupercile burete șerpesc (*Amanita muscaria*), hrib țigănesc (*Boletus satanis*), plante cu flori: rodul pământului (*Arum maculatum*), cucută (*Conium maculatum*), scorpionii (*Buthus accitanus*, *Buthacus arenicola*, *Centruroides noxius*), șerpi [șarpele cu ochelari (*Naja tripudians*), șarpele de coral brazilian (*Elaps corallinus*), vipera (*Vipera berus*), vipera de stepă sau năpârca (*Vipera ursinii*), vipera cu corn (*Vipera amodytes*)] etc. Din punct de vedere ecologic, toxinele organismelor au rolul de a apăra indivizii care le elaborează contra unor specii care le-ar putea produce daune. [41] T. produse de patogeni sunt determinanți fundamentali ai bolii, manifestând o activitate biologică înaltă și o selectivitate rafinată pentru genotipuri specifice. Au o structură chimică diferită, majoritatea fiind însă proteine. Se cunosc peste 150 de specii de t.; unele specii bacteriene produc între 5 și 10 tipuri de t. T. *constitutive* - t. de constituție reprezentând complexe glico-proteice sau glicolipidice produse de bacteriile Gram-negative. Ele sunt elaborate numai prin dezintegrarea peretelui celular; sin. *endotoxine*. T. *cu efect limitat* - t. care acționează numai asupra unui țesut. În funcție de tropismul lor

TOXINĂ BOTULINICĂ

acestea sunt: *neurotoxine*, *enterotoxine*, *cardiotoxine* (v. acești termeni). **T. pantotrope** - t. cu efecte asupra mai multor categorii de țesuturi. **T. termogenice** - micotoxine produse de ciuperci din genul *Aspergillus* (*A. flavus*, *A. parasiticus*) și eliminate în cereale și alune. Ajunse în corpul omului prin consumul alimentelor provoacă acești convulsii. [69]

TOXINĂ BOTULINICĂ, (toxicol.) una dintre cele mai toxice substanțe. Poate provoca toxiinfecții alimentare mortale. Este produsă de bacteria *Closterium botulinum*. [69]

TOXINE ALE SÂNGELUI, (toxicol.) substanțe anorganice și organice ce determină întreruperea transportului oxigenului la țesuturi și oprirea producerii de hemoglobină. Ex., arseniul, benzenul, sărurile de aur, toluenul, trenitrotoluenul, colchicina etc. [41]

TOXINE ALGALE, (toxicol.) substanțe produse de unele specii de alge, cu proprietăți toxice în raport cu alte alge sau cu diferite organisme acvatice. Frecvent astfel de toxine sunt produse și eliminate în mediu de unele cianobacterii (cianoficee), proces care are ca efect îndepărtarea populațiilor străine de alge, care ar putea concura cu primele. Unele toxine produse de cianobacterii sunt nocive și pentru organismele animale, începând cu crustaceii planctonici și terminând cu vertebratele (pești, chiar mamifere care ingerează apa încărcată cu biomasa produsă în timpul „înfloririi”). [7]

TOXINE CARDIO-VASCULARE, (toxicol.) substanțe de origine naturală sau de sinteză care au efect preponderent asupra inimii și a vaselor de sânge. Ex., digitoxina, digoxina, clorura de potasiu, nifedipinul, pindololul etc. [41]

TOXINE INDUSTRIALE, (toxicol.) substanțe industriale cu efect letal întâlnite în arsenalele militare, exercitând efect caustic asupra sistemului respirator, a mucoaselor și a zonelor cutanate. Ex., derivații clorului. [41]

TOXINE NEUROMUSCULARE, (toxicol.) substanțe de origine vegetală sau sinteză care paralizează mușchii striati și care au fost utilizate de mii de ani ca „otravă a săgeților”. Mecanismele de acționare sunt diferite, dar rezultatul final se traduce totdeauna printr-o asfixie a intoxicatului. Ex., curara, stricnina, galamina etc. [41]

TOXINE NEVOLATILE, (toxicol.) substanțe solide, termostabile la 40-60°C. Ex., majoritatea medicamentelor și alcaloizi-substanțe bazice. [41]

TOXINE PURTATE DE AER, (toxicol.) substanțe otrăvitoare care au fost eliberate în atmosferă și sunt purtate de curenții de aer. [23]

TOXINE RENALE, (toxicol.) substanțe anorganice și organice ce provoacă o stare de insuficiență renală care poate fi acută sau cronică. Ex., sărurile de As, Bo și derivații lor, sărurile metalelor grele (Cd, Hg, Au), cefalosporinele, streptomcina, sulfamidele, tetraciclina, derivații halogenați etc. [41]

TOXINE RESPIRATORII, (toxicol.) substanțe otrăvitoare introduse în aparatul respirator, în special prin inhalatie sub formă de pulberi, fumuri, aerosoli sau gaze. Ex., pulberi de cuarț și siliciu, clor gazos, formaldehidă, bromacetat de etilenă etc. [41]

TOXOPLASMOZĂ, (med. u.) afecțiune caracterizată prin infestarea organismului cu *Toxoplasma gondii*, care poate apărea în cursul sarcinii (t. congenitală) când apar afectări nervoase și oculare, sau pot fi dobândite de către copiii mari, când pot apărea manifestări de tip encefalitic. [60]

TRABECULE¹, (anat.) 1. Pereche de cartilaje alungite formând partea anterioară a planșeului craniului la embrionul vertebratelor. 2. Tuburile respiratorii ale insectelor situate în lungul laturilor corpului. Se deschid prin spiracule. [37]

TRABECULE², (bot.) 1. Cordoane sterile formând peretele despărțitor parțial al sporogonului la *Isoetes*; 2. Cordoane transversale la dinții peristomului de la *Bryophyta*. 3. Țesut lacunos dintre cortex și fasciculul central de la *Selaginella*. [50]

TRAC, (psih.) perturbare emoțională cu efect paralizant survenită în confruntarea cu o persoană, sau, mai ales, cu o mulțime, un public. [28]

TRACHENCHIMA, (bot.) țesut format din traheide. [50]

TRACHILINĂ, (zool.) ordin care cuprinde hidrozoare, la care lipsește polipul. Meduza are cavitatea gastrică prevăzută cu 4 compartimente. Statociștii sunt endodermici. Gonadele sunt dispuse pe canalele radiare. Prezintă tentacule pe marginea umbrelei. [50]

TRACHINIDE (*Trachinidae*), (zool.) draci de mare. Pești carnivori cu corp alungit, înotătoarele ventrale în poziție jugulară; sunt prevăzuți cu spini în legătură cu glande veninoase. Trăiesc în regiunile de coastă ale mărilor. [37]

TRACHURUS MEDITERRANEUS PONTICUS → STAVRID

TRACKBALL, (inform.) dispozitiv de indicare ce poate fi descris ca un mouse răsturnat. El constă într-o cutie fixă ce are mai multe butoane și o bilă ce poate fi mișcată de mâna operatorului. Trackball-ul este util la activități de finețe, deoarece utilizatorul poate controla foarte precis și exact mișcarea bilei. [6]

TRACT OLFATIV, (anat.) tracturi de țesut nervos unind lobii olfactivi cu restul creierului la un vertebrat. [37]

TRADUCTOR, (ind.) dispozitiv, sistem tehnic care stabilește o corespondență între valorile unei mărimi specifice acestui sistem și valorile unei mărimi de altă natură, specifice altui sistem, utilizat în tehnică. [13]

TRAGERE¹, (milit.) acțiune exercitată de o gură de foc asupra unei ținte terestre, aeriene sau navale, cu scopul de a obține un efect: neutralizare, nimicire, distrugere. [31]

TRAGERE², (ind.) prelucrare a unui material ductil prin întindere și subțiere, prin care se obțin bare, țevi, sârmă. [13]

TRAGULIDE (*Tragulidae*), (zool.) cerbi pitici. Mamifere ungulate mici din Asia și Africa, lipsite de coarne, cu câte 4 degete la membre. Nu au dinți pe premaxile, iar stomacul lor este împărțit în 3 camere. [57]

TRAGUS, (anat.) proeminență anatomică mică asemănătoare unui pavilion secundar în interiorul pavilionului principal al urechii, ex., la unii lilieci. [57]

TRAHEE¹, (anat.) conduct aerian cu schelet cartilagos dispus în potcoavă, independent de țesutul pulmonar. Localizată intratoracic, se ramifică în cele două bronhii principale: dreaptă și stângă. [21]

TRAHEE², (anat.) la insecte, sistem de tuburi de origine ectodermică, chitinizate și menținute deschise de un sistem de spirale chitinoase care se ramifică până la nivel celular și care au rolul de a aproviziona țesuturile cu aer atmosferic. [62]

TRAHEI, (bot.) vase lemnoase perfecte, evaluate, deschise, formate din celulele prozenchimaticice cilindrice suprapuse, la care au dispărut pereții transversali, devenind tuburi continue. Pereții longitudinali poartă îngroșări lignificate ce limitează suprafețe celulozice, alcătuind ornamentații reticulate sau punctate. **T. reticulate** au îngroșări de forma unor rețele mai mult sau mai puțin dense, ce nu mai permit alungirea vasului. Apar după creșterea în lungime. **T. punctate** posedă pereții longitudinali lignificați, îngroșați cu punctațiuni simple, neîngroșate, areolate sau semiareolate. Rezistente. Rol principal în conducerea sevei brute; rol secundar, de susținere. Întâlnite la *Gnetale*, dicotiledonate (exceptând grupele taxonomice inferioare), monocotiledonate și unele pteridofite (*Selaginella*, *Equisetum*). [50]

TRAHEIDE, (bot.) vase lemnoase imperfecte, închise, formate din celule prozenchimaticice cilindrice sau prismatice (poligonale în secțiune), cu capetele ascuțite sau rotunjite, articulate unele de altele și despărțite prin pereți transversali, mai mult sau mai puțin oblici. Lungimea, de la câțiva microni până la 2-3 cm. Diametrul, 1-10 μ . Pereții longitudinali și transversali sunt îngroșați și lignificați. Rol principal în conducerea sevei brute. Circulația se face încet, prin difuziune, din celulă în celulă. Rol secundar, de susținere. Întâlnite la pteridofite, gimnosperme, la angiospermele mai

primitive (*Magnoliaceae*, plante acvatice și parazite) și la ultimele terminații ale nervurilor frunzelor tuturor angiospermelor. Lemnul pteridofitelor este constituit din **t. scalariforme**. Poligonale în secțiune. Extremitățile sunt oblice. Muchiile sunt îngroșate prin lignină și apar ca niște bare longitudinale. Fețele sunt îngroșate transversal prin bare înguste, despărțite de zone neîngroșate. Ornamentația îngroșărilor rezultate prin depunerea ligninei amintește o scară, de unde și numele lor. Lemnul gimnospermelor este constituit din **t. cu punctațiuni areolate**. Pereții lignificați prezintă îngroșări neuniforme, constând din zone circulare, slab îngroșate, în jurul cărora îngroșarea secundară centripetă formează o boltă în centrul căruia rămâne o punctațiune. Privită din față, apare ca două cercuri concentrice, sub forma unei areole, în jurul punctației. Punctațiile sunt dispuse în șiruri. Forma și mărimea lor sunt caracteristice fiecărei specii. Primele **t. cu îngroșări de tip inelat și spiralat** au apărut la *Psilophytales* (pteridofite fosile). La *Equisetales* există **t. cu punctațiuni areolate duble**, dispuse scalariform. Tipul cel mai specializat de **t.** apare la gimnosperme (*Bennettiales*, *Coniferales*). [50]

TRAHEITĂ, (med. u.) afecțiune inflamatoare a traheei. [60]

TRAHEOBACTERIOZA, (fitopat.) boală a plantelor produsă de dezvoltarea în masă a bacteriilor în vase conducătoare, ceea ce duce la obturarea lor, împiedicând circulația apei, fapt ce aduce după sine ofilirea și uscarea plantelor. [61]

TRAHEOBRONȘITĂ, (med. u.) boală inflamatoare caracterizată prin inflamația concomitentă a traheei și a bronhiilor. [60]

TRAHEOMICOZĂ, (fitopat.) boală a plantelor provocată de înmulțirea unor ciuperci (*Verticillium*, *Fusarium* ș.a.) în vasele conducătoare; din cauza obturării vaselor, apa este împiedicată să circule având ca urmare ofilirea și uscarea plantelor. [61]

TRAHEOSTOMIE, (med. u.) operație prin care traheea este deschisă pentru asigurarea respirației prin această cale. [43]

TRAHIT, (geol.) rocă vulcanică alcalină, alcătuită predominant din feldspați alcalini și plagioclazi, ce reprezintă corespondentul de suprafață al sienitelor. [25]

TRAHOM, (med. u.) boală infecțioasă apărută în urma infecției cu *Chlamidia trahomatis*, manifestată printr-o keratoconjunctivită și formarea de foliculi ce pot duce la pierderea vederii. [60]

TRAIECTORIE, (milit.) drumul urmat de centrul de greutate al unui proiectil, glonț sau rachetă din momentul părăsirii gurii de foc (instalație de lansare) și până la punctul de impact sau al exploziei. [31]

TRAIȘĂ, (rur.) piesă de mare utilitate, frecventă în majoritatea zonelor țării ca accesoriu la costumul popular femeiesc sau bărbătesc. [67]

TRAMĂ, (micol.) țesătură de hife miceliene din care se diferențiază peridiile de la unele gasteromicete (ex., *Nidularia*). **T. himenoforală** – zonă a bazidiocarului formată din unul sau mai multe straturi de hife, interpusă între himeniile de pe cele două fețe ale unei lame himenoforale sau tuburi himenofore. **T. himenoforală heteromeră** – t. în care apar celule mari, sferice sau ovale numite *sferociste* intercalate printre cele tipice. Este caracteristică familiei *Russulaceae* (ord. *Agaricales*). **T. himenoforală homioimeră** – t. formată din hife mai mult sau mai puțin similare, dar cu o ordonare variată. [69]

TRANDAFIR (*Rosa odorata*, fam. *Rosaceae*), (agric.) tufe urcătoare cu frunze mai mult sau mai puțin persistente, spini cu cârlig. Se cultivă prin parcuri, grădini publice, cimitire. Flori solitare sau câteva la un loc, mari, involte sau simple, albe, roz pal sau gălbui, roșii-arămii, portocalii-închis. Înflorire, vara-toamna. Înmulțire prin butași, drajoni, marcotaj, altoire. [71]

TRANDAFIR ALB (*Rosa alba*, fam. *Rosaceae*), (agric.) arbust ghimpos care se plantează prin parcuri, grădini publice, cimitire, grădinile țărănești. Decorativ prin flori. Folosit și ca flori tăiate în arta buchetieră și în diferite aranjamente florale, decorarea interioarelor și teraselor, ca plantă de ghiveci. Flori albe, pendule, cu receptaculul cilindric. Înflorire, iunie-iulie. Înmulțire prin butași și marcotaj. [71]

TRANDAFIR DE DAMASC (*Rosa damascena*, fam. *Rosaceae*), (agric.) arbust ghimpos, cultivat prin parcuri, grădini publice, cimitire, prin grădinile oamenilor. Aspect decorativ deosebit. Mai servește ca flori tăiate pentru arta buchetieră și în diferite aranjamente florale, precum și la decorarea interioarelor și a teraselor ca plante la ghiveci. Flori roșii sau roz, lung-pedunculate, grupate câte 3-5 în inflorescențe tip dicaziu. Înflorire, mai-iulie. Înmulțire prin butași, marcotaj, drajoni, altoire. [71]

TRANDAFIR DE SÂLCIE, (cecid.) gală produsă de insecta *Rhabdophaga rosaria* (fam. *Cecidomyiidae*) pe lăstarii de salcie, care după formă amintește de un boboc de trandafir. [41]

TRANDAFIR DE STEJAR, (cecid.) gală produsă de insecta *Andricus fecundatrix* (fam. *Cynipidae*) pe stejar (*Quercus robur*), asemănătoare cu un boboc de trandafir. [41]

TRANDAFIR GALBEN (*Rosa lutea*, fam. *Rosaceae*), (agric.) arbust cultivat prin parcuri și grădini și ca flori tăiate. Flori galbene, mari. Înflorire, primăvara-vara. Înmulțire prin butași, marcotaj, drajoni, altoire. [71]

TRANDAFIRI URCĂTORI (*Rosa multiflora*, fam. *Rosaceae*), (agric.) arbust ornamental. Se cultivă prin parcuri și grădini publice, grădini țărănești, cimitire, pe lângă blocuri etc. Aspect decorativ deosebit prin flori și poziția plantei în contextul naturii înconjurătoare. Se cultivă numeroase forme, care variază mult prin culoarea florilor. Flori de obicei albe, mici, grupate în dihazii, dispuse piramidal. Înflorire, iunie-iulie. Înmulțire prin butași, drajoni, marcotaj, altoire. [71]

TRANSACILAZE, (biochim.) enzime din clasa transferazelor, care catalizează transferul radicalilor acil R-CO- de pe acil-coenzima A pe un alt substrat. Ele intervin în procesele de biosinteză a lipidelor, dar și în alte procese în care participă acetil-coenzima A. [9]

TRANSAMINAZE, (biochim.) enzime din clasa transferazelor, care catalizează transferul grupării amino -NH₂ de pe un aminoacid pe α-cetoacid în reacția de transaminare, având drept coenzimă piridoxalfosfatul. Au un rol deosebit în metabolismul aminoacizilor. [9]

TRANSĂ, (psih.) stare de modificare a conștiinței determinată de o intensă sugestie hipnotică în care activitatea și conduita, bizară și paradoxală, ruptă de contextul situațional, se află sub totala influență a hipnotizatorului. [28]

TRANSCRIERE (*transcripție*), (genet.) formare a unui filament de ARN pe o matriță de ADN. [20]

TRANSECTĂ, (bot.) secțiune printr-o fitocenoză; **t. liniară**; **t. în bandă**. [15]

TRANSFER, (psih.) raport și proces de interacțiune dintre două sisteme cu efect de transport sau transmitere a unui model dintr-unul în celălalt. [28]

TRANSFER DE ENERGIE, (ecol.) realizarea fluxului energetic de-a lungul lanțurilor trofice și al rețelelor trofice dintr-un sistem ecologic (ecosistem, ecobiom sau ecosferă). [24]

TRANSFERAZE, (biochim.) clasă de enzime care catalizează transferul unor grupări funcționale sau a radicalilor unor molecule de pe un substrat pe altul. În funcție de natura grupării transferate, ele pot fi: metiltransferaze, aciltransferaze (transacilaze), aminotransferaze (transaminaze), glicoziltransferaze, fosfotransferaze (kinaze). [9]

TRANSFERAZE INTRAMOLECULARE, (biochim.) enzime din clasa izomerazelor, care catalizează transferul unei grupări chimice în diferite poziții ale moleculei de substrat, transformând-o într-un alt izomer. Se mai numesc mutaze, cele mai importante fiind fosfomutazele. [9]

TRANSFERINA, (fiziol.) sin. *siderofilina*, beta globulină plasmatică, sintetizată de ficat, cu rol în transportul fierului bivalent de la locul de absorbție la măduva osoasă hematogenă, unde este utilizat. [21]

TRANSFORMISM, (biol.) concepție biologică după care speciile se află într-o continuă transformare, apărând specii noi și dispărând unele specii vechi. [50]

TRANSGENIC, (genet.) organism animal sau vegetal, purtător de gene de la altă specie. [19]

TRANSGLICOZIDAZE, (biochim.) enzime din clasa transferazelor, care catalizează transferul unui radical glucidic; ca transportor specific al acestuia funcționează mai ales uridindifosfatul (UDP), iar acceptorii pot fi oze sau derivați ai lor, aceste enzime având un rol deosebit în biosinteza diglucidelor, poliglucidelor etc. [9]

TRANSGRESIUNE, (geomorf.) termen ce desemnează avansarea liniei de țărm pe uscat ca urmare a creșterii nivelului oceanului planetar, datorită unor cauze tectonice sau climatice. [25]

TRANSGRESIUNE MARINĂ, (acv.) înaintarea apelor marine asupra uscatului cauzate de o mișcare negativă de scufundare a uscatului. Acest fenomen are loc pe suprafețe foarte mari și constă din înaintarea lentă, uniformă și continuă a apei, rezultând deplasarea treptată spre continent a liniei de țărm. [50]

TRANSLATOR, (bot.) corpuscul lipicios ce unește cele două ramuri ale poliniilor. El se prinde de partea dorsală a insectelor, care transportă astfel polenul de la o floare la alta, asigurând polenizarea încrucișată. Întâlnit la *Asclepiadaceae*. T. poate avea două brațe la capătul cărora se prinde o polinie (ex., *Asclepias*, *Cynanchum*) sau vârful lui este lățit ca o linguriță pe care se acumulează tetradele de polen ieșite din anteră (ex., *Periploca*). [50]

TRANSLAȚIA CONTINENTALĂ, (biogeogr.) deplasarea continentelor pe substrat vâscos (manta), teorie formulată pentru prima oară de Alfred Wegener (în 1912), conform căreia continentele au fost cândva unite într-un continent unic ce s-a fragmentat în structuri independente care s-au îndepărtat unele de altele. Concepția oferă explicații pentru răspândirea recută și actuală a multor grupuri de organisme. Teoria a fost confirmată de teoria modernă a tectonicii globale. [70]

TRANSLAȚIE, (genet.) decodificarea mesajului genetic, conversiune a mesajului genetic conținut în ARNm, într-o secvență de aminoacizi. [19]

TRANSLOCAȚIE, (genet.) tip de dislocație cromozomală care constă în ruperea și separarea unor porțiuni a doi cromozomi neomologi, urmată de un schimb reciproc al segmentelor. [56]

TRANSMISIE, (ind.) ansamblu de organe de mașini, de mecanisme, dispozitive etc. cu ajutorul cărora se transmite mișcarea de la un organ de mașină la altul sau de la o mașină la alta. [13]

TRANSMITEREA AUTOMATĂ A IMAGINILOR SATELITARE-APT, (meteor.) recepția emisiunilor satelitare (meteorologice) la stații terestre dotate cu echipament adecvat (APT). [54]

TRANSMITEREA PATOGENILOR, (fitopat.) perpetuarea inoculului de la un sezon de vegetație la altul. Transmiterea poate să se realizeze prin sămânță; materialul generativ de înmulțire (tuberculi, boli, butași etc.); sol, care constituie un rezervor important pentru patogeni; resturile plantelor bolnave rămase în câmp, în care mulți patogeni rezistă foarte bine; rizosfera plantelor gazdă și negazdă poate constitui un biotop favorabil conservării și chiar dezvoltării unor fitopatogeni; samulastră care constituie puntea de legătură dintre două culturi succesive; unele animale care sunt transmițători eficienți (insecte, nematozi); virusuri și bacterii; mașinile, uneltele, ambalajele, inventarul din sere și alte materiale folosite la cultura sau transportul plantelor. [61]

TRANSMUTAȚIE, (genet.) transformare a unei specii în altă specie. [56]

TRANSPARENT, (inform.) descrie un dispozitiv, funcție sau program, care lucrează atât de ușor și bine încât pare invizibil pentru utilizator. [6]

TRANSPARENȚA APEI, (acv.) grosimea coloanei de apă, exprimată în cm sau m, până unde pătrunde lumina solară. [10]

TRANSPARENȚA APEI ÎN RÂURI, (acv.) fenomen ce depinde de structura granulometrică a substratului, de precipitații, debitul și viteza de curgere. În pâraiele și râurile montane t.a. este maximă, este limpede, cristalină. Turbiditatea apare după precipitații ca urmare a scurgerii de pe versanți a apei de șiroire, care antrenează diferite particule anorganice și organice. Rapiditatea limpezirii este influențată de finețea particulelor aflate în suspensie. Particulele foarte fine se depun mai încet. Același lucru se întâmplă și în regiunea dealurilor, cu excepția zonelor unde substratul albiei este format din nisip și măr. Viteza apei antrenează aceste particule în masa ei diminuându-i transparența. La șes transparența este mai scăzută. Multe râuri sunt tulburi tot timpul anului. Tulburarea mai apare prin aspirație când apa lovește denivelările de fund sau de mal antrenând particule minerale sau organice în masa apei prin curenții ce se formează. Transparența apei variază în funcție de anotimp. Vara, cantitatea de suspensie în apă este mai mare în comparație cu iarna. Pe timp de iarnă râurile au apa limpede. Primăvara, apa de șiroire rezultată din topirea zăpezilor și ploii ridică gradul de suspensii în apa pâraielor, râurilor și fluviului micșorându-le transparența. Toamna, turbiditatea crește în urma precipitațiilor abundente căzute sub formă de ploaie. [50]

TRANSPARENȚA APEI LACURILOR, (acv.) variază în funcție de cantitatea materiilor organice și anorganice aflate în suspensie și de cantitatea substanțelor solvite, de unghiul de incidență a razelor luminoase cu suprafața lacului, de intensitatea luminii, de sezon, de altitudine și longitudine, de nebulozitate.

Radiațiile verzi-albastre pătrund în păturile cele mai adânci ale apei. Radiațiile violete și ultraviolete se opresc în păturile superioare. La 1 m adâncime intensitatea luminoasă scade cu 50% față de suprafață; la 4,5 m adâncime, scade cu 66%, iar la 100 m scade cu 75%. Acest aspect diferă de la un lac la altul și prezintă variații însemnate în cursul anului. În perioada caldă a anului, lacurile eutrofe din România, sub 2 m adâncime, au transparență redusă; lacurile de tranziție eutrof-oligotrofe, între 2 și 10 m au transparență moderată, iar cele oligotrofe, peste 10 m adâncime, au transparență ridicată. Iarna, podul de gheață format permite difuzarea în apă a unei mici cantități de lumină în funcție de transparența și grosimea gheții. Lumina este folosită de algele planctonice în procesul de fotosinteză, cu eliberarea de oxigen atât de necesar respirației hidrobionților. [50]

TRANSPARENȚA APEI MARINE, (acv.) variază în adâncime în funcție de zona masei de apă, de cantitatea de suspensii și de fenomenele de înflorire a apei, de gradul de reflectare a razelor solare, de dispersia luminii, de gradul de absorbție a energiei solare. În Marea Neagră ea atinge 15-25 m în larg și 1 m la margine în zona Deltei Dunării; în Marea Roșie și în Marea Mediterană ajunge până la 60 m, iar în Marea Sargaseilor, până la 66,5 m; în Oceanul Pacific până la 59 m; în Oceanul Indian, 40-50 m; în Oceanul Atlantic, mai mică de 40 cm etc. [50]

TRANSPARENȚA RELATIVĂ, (acv.) adâncimea până la care se poate vedea direct discul lui Secchi. [10]

TRANSPIRAȚIE¹, (fiziol.) capacitatea plantelor de a elimina din corp apă sub formă de vapori, prin toate celulele care vin în contact cu atmosfera. Plantele inferioare, unicelulare sau pluricelulare sunt poikilohidre, cu o t. variabilă, ca intensitate, după starea fiziologică a celulelor și după forțele care rețin apa în ele. Plantele vasculare (pteridofite, gimnosperme, angiosperme) sunt homeohidre, cu o t. constantă, realizată prin ostiolele stomatelor din epidermă, prin cuticula epidermei și suber. Prin ostiole emit cantități mari de apă sub formă de vapori, iar prin cuticulă și suber, cantități mici. Ultimele două formațiuni reprezintă bariere contra pierderilor de apă. Cuticula subțire poate avea însă perforații inframicroscopice sau zone mai puțin hidrofobe care permit pierderea unei mici cantități de apă sub formă de vapori. Prin-o cuticulă groasă, t. este exclusă. La tulpinile și ramurile arborilor și arbuștilor, suberul este întrerupt de lenticile. La nivelul lor, t. este mult mai intensă decât prin suber, datorită faptului că spațiile intercelulare ale parenchimului cortical sunt în legătură cu aerul. Lenticilele reprezintă cca 2% din suprafața plantei. T. prin ramuri și trunchiul plantei este mult mai redusă în raport cu a frunzelor și reprezintă a mia parte

pentru acea suprafață. Pentru aceeași perioadă, t. prezintă variații în funcție de tipul ecologic al plantei. Vara, pe timp călduros, plantele higrofitice elimină peste 10 g apă/dm²/h; plantele mezofite, până la 10 g apă/dm²/h, iar plantele xerofite, 0,1 g apă/dm²/h. [50]

TRANSPIRAȚIE², (fiziol.) pierderea apei din corp prin glandele sudoripare. [50]

TRANSPIROMETRU, (biol.) aparat pentru măsurarea cantității de transpirație la plante. [50]

TRANSPLANT, (med. u.) fragment tisular sau organ luat din corp pentru a fi greșat în altă parte a corpului sau în alt organism. [43]

TRANSPLANTARE, (agric.) mutare a unei plante dintr-un loc în altul; sin. *răsădire*. Sunt t. plantele tinere, răsaturile din răsadniță sau de pe straturi, în câmp, la locul definitiv, t. din pepinieră la locul definitiv al pomilor fructiferi sau arborilor forestieri. Frecvent se procedează la t. unor arbori sau arbuști în amenajările de arhitectură peisajeră. [72] → **REPICARE**

TRANSPORT DE GRUP, (biocel.) modalitate de transport transmembranar caracterizat de faptul că, înainte de a fi transferată prin membrană, molecula trebuie să fie modificată chimic (de regulă fosforilată sau glicozilată). [69]

TRANSPORT FORESTIER, totalitatea operațiilor de deplasare a produselor forestiere de la locul de recoltare până la locul de industrializare sau de consum. [11]

TRANSPORT TRANSMEMBRANAR, (biocel.) activ, facilitat, pasiv. [69] → **PERMEAȚIE**

TRANSPORTOR, (milit.) T. *blindat*, autovehicul blindat cu posibilități de deplasare pe drumuri și pe terenuri foarte grele și de ducere a luptei de către personalul îmbarcat. T. *amfibiu*, autovehicul special cu corpul etanșizat pe roți sau pe șenile, care se poate deplasa pe uscat și pe apă. Are o largă folosință în acțiunile de cercetare, în traversarea cursurilor de apă, în urmărire etc. [31]

TRANSPORTOR DE ENERGIE, (biocel.) compus chimic care are capacitatea de a transporta electroni și energie prin reacții de oxido-reducere. Sunt, în principal, nucleotide legate la diverse molecule care se pot reduce acceptând electroni și achiziționând totodată energie sau să se oxideze cedând electroni și energie. Cele mai notabile sunt: NAD (nicotin amid dinucleotid), NADP (nicotin amid dinucleotid fosfat) și FAD (flavin adenin dinucleotid). [69]

TRANSPOZIȚIE, (genet.) mișcare a unei gene dintr-un situs cromozomal în altul al aceluiași cromozom sau dintr-un cromozom în altul. [19]

TRANSPOZON, (genet.) unitate genetică mobilă care își poate schimba poziția în genom. [20]

TRANSSEXUALISM, (sex.) manifestare a conflictului dintre anatomia unei persoane și orientarea ei ca sex.

Indivizii au dorința de a fi considerați membri de drept ai celuilalt sex. Această aberație reprezintă pașii de început spre practicile homosexuale. Transsexualii cel mai adesea doresc să-și schimbe sexul, adresându-se chirurgiei pentru a-și schimba corpul conform modului de gândire. Procedura medicală constă în înlocuirea de hormoni masculini sau feminini care reduc erecțiile și ejaculările, dezvoltă șoldurile și sânii, într-un cuvânt feminizează bărbații și masculinizează femeile. Primilor li se injectează estrogen care produc efectele menționate. Testosteronul, în schimb, aplatizează rotunjimile femelior și le afectează ciclul menstrual. Chirurgical sunt extirpate testiculele și penisul la bărbați și se confecționează vaginul. Se intervine, într-o a treia etapă, cu chirurgia estetică pentru înlăturarea ultimelor rămășițe masculine. În cazul femeilor, etapele sunt aceleași. Chirurgical, se confecționează un scrot din labii, care se umple cu substanțe plastice. Penisul se relizează dintr-o prelungire a uretrei care se acoperă cu piele prelevată de pe abdomen, după care se înglobează clitorisul. (Al. Codescu, 2000) [50]

TRANSSUDAT, (med. vet.) lichid edematos extravazat, apos, transparent, ușor gălbui, având o masă specifică sub 1,018 și un conținut proteic redus (sub 3%). Posedă reacție alcalină, nu precipită în atmosferă și nu coagulează nici ca urmare a reacției Rivalta. Conține foarte puține celule sangvine sau descumate. [33]

TRANSVERSIE, (genet.) mutație caracterizată prin înlocuirea unei baze purinice cu una pirimidinică sau invers. [18]

TRANȘEE, (milit.) lucrare de fortificație sub formă de șanț îngust și lung, cu parapet și parados, orientat cu linia frontului. Are rolul să ascundă dispunerea trupelor, să asigure executarea adăpostită a focului și a observării, protecția luptătorilor împotriva efectului razant al mijloacelor de luptă ale inamicului, deplasarea pe ascuns a acestora de pe o direcție pe alta. [31]

TRANZIȚIE, (genet.) tip de mutație caracterizată prin înlocuirea unei baze purinice cu altă bază purinică sau a unei baze pirimidinice cu altă bază pirimidinică. [19]

TRAP, (zootehn.) mers natural, diagonal, săltat, în doi timpi, fiecare bătaie fiind produsă, alternativ, de bipedul diagonal. [34]

TRAPA NATANS → CORNACI

TRAPACEE (*Trapaceae*), (bot.) familie care grupează peste 100 de specii acvatice, ce aparțin genului *Trapa*, răspândite în Europa, Asia, Africa, America. Frunze submerse liniare, opuse, frunze natante trapezoidale cu țesut aerifer de origine schizogenă în umflăturile pețiolului, stipele liniare sau îngust lanceolate. Flori bisexuate (hermafrodite), actinomorfe, tetramere; caliciu din sepale libere (dialisepal), valvate în mugure; corola din petale libere (dialipetal), imbricate în

mugure; androceul din stamine introrse; gineceul bicarpelar, semiinferior, cu două ovule anatrop. Formula florală: $\zeta * K_4 C_4 A_4; _2 G_{(2)}$. Fruct drupă. Flora României conține o singură specie: *Trapa natans* (Cornaci), $2n = 36, 48$. [50]

TRASOR¹, (milit.) mijloc pirotehnic utilizat la unele proiectile și gloanțe în scopul marcării traiectoriei acestora printr-o dără (urmă) luminoasă de culoare albă, galbenă sau roșie, ori printr-o urmă fumigenă. [31]

TRASOR², (ecol.) substanță chimică introdusă de om în organisme sau în mediu pentru a urmări un proces sau un fenomen. [24]

TRATAMENT, (fitopat.) operațiune executată în vederea combaterii bolilor și dăunătorilor, prin aplicare de unul sau mai multe pesticide. [49]

TRATAMENT SILVIC, (silv.) totalitatea lucrărilor silvotehnice privind regenerarea, conducerea, exploatarea și protecția arboretelor de-a lungul întregului ciclu de viață al acestora, corespunzătoare țelurilor de gospodărire urmărite. În sens restrâns tratamentul reprezintă modul special în care se face exploatarea unei păduri pentru a-i asigura regenerarea în cadrul unui regim silvic dat sau, mai pe scurt, modul în care este condusă pădurea de la întemeiere până la exploatare și regenerare. Tratamentele se grupează în trei categorii: 1. Cu o tăiere unică (pe întreaga suprafață sau pe părți din aceasta): tăieri rase generalizate, tăieri rase în benzi, tăieri rase în ochiuri, tăieri combinate. 2. Cu tăieri repetate (pe aceeași suprafață): tăieri succesive pe întreaga suprafață, tăieri succesive în benzi, tăieri succesive în ochiuri, tăieri combinate, tăieri cvasigrădinate (jardinatorii). 3. Cu tăieturi continue: tăieri grădinate. Esențial în modul de aplicare a acestor tratamente este felul în care se face regenerarea pădurii: în teren deschis (grupa 1), parțial sub adăpost (grupa 2) și sub adăpost total (grupa 3). Ecologic sunt de preferat tratamentele cu regenerare sub masiv (adăpost), deoarece asigură regenerarea naturală a pădurii și nu apar discontinuități structurale cu efecte ecoprotective negative. De aceea, în silvicultura modernă, pe baze ecologice, tăierile rase extinse sunt interzise, admițându-se numai parchete în mărime de cel mult 3 ha. [4]

TRATAMENT TERMIC, (ind.) ansamblul operațiilor tehnice de încălzire (peste temperatura la care se formează o structură cristalină nouă) și răcire dirijată a materialelor în scopul obținerii unei anumite structuri. [13]

TRATAREA SEMINTELOR, (agric.) măsură de pregătire a semințelor înainte de semănat, prin care se urmărește distrugerea germenilor de boli sau dăunători (dezinfecțarea semințelor) sau prevenirea contaminării acestora după semănat. Se efectuează *chimic*

(umectarea sau prăfuirea cu diferite substanțe chimice) și fizic (prin căldură, frig, radiații – solare, raze ultraviolete, raze X ș.a.), în funcție de specie. [72]

TRAUL, (pisc.) instrument de pescuit activ, alcătuit din fâșii de plasă groasă, înflorate, sub forma unui sac tronconic de 20-45 m, cu gura largă. Partea superioară a sacului este mai mare decât partea inferioară. Sacul este înrămat cu cabluri speciale ce îl protejează să nu se roadă de fundul mării și îi conferă rezistență. Traulul se târaie fiind tras de o navă pescărească. [10]

TRAULER, (pisc.) navă pescărească de tonaj mare, folosită la pescuitul cu traulul în mări și oceane. [10]

TRAUMATISM¹, (med. u. și vet.) ansamblu de modificări morfologice locale sau generale produse de acțiunea brutală a unei forme exterioare de energie asupra organismului viu. Leziune produsă organismului prin acțiunea violentă a unui agent fizic din exterior (mecanic, termic, electric, radiant, chimic etc.). [33]

TRAUMATISM², (psih.) eveniment negativ foarte intens, ce survine în viața subiectului – de natură fizică sau psihică – ce produce o perturbare mai mult sau mai puțin profundă, datorată incapacității subiectului de a răspunde adecvat la situație. [28]

TRAUMATOTROPISM, (fiziol.) mișcare de curbare a rădăcinii și tulpinii în sens invers direcției de acțiune a factorului traumatic. Rănind vârful rădăcinii, prin înțepare sau cu un curent electric, se produc reacții de curbură care îl îndepărtează de excitantul dăunător. Același lucru este caracteristic și tulpinilor. Perceperea excitației are loc la vârful organelor. Conducerea excitației are loc acropetal și bazipetal. Curbura se realizează prin diferențierea de creștere a celulelor dinspre fețele opuse. Probabil un rol în acest sens îl joacă auxina, care se concentrează pe partea opusă rănirii, favorizând inhibarea creșterii prin alungire a celulelor, fapt ce determină apariția unei curburii negative traumatotrope. [50]

TRAVESTISM, (sex.) travestirea heterosexuală care constă în îmbrăcarea hainelor celui alt sex și obținerea, pe această cale, a excitației sexuale. (Al. Codescu, 2000) [50]

TRĂDAREA LUI IUDA, (rel.) unul dintre cele mai triste momente din istoria patimilor Mântuitorului Iisus Hristos. Învoindu-se pentru 30 de arginți să-l vândă pe Hristos, Iuda a mers după Cina cea de Taină la mai marii iudeilor și, luând oaste și slujitori, cu săbii și cu ciomege a venit în grădina Ghetsimani, locul unde Mântuitorul se ruga. Apropiindu-se de Iisus a zis: „Bucură-te, Învățătorule!” și L-a sărutat. Mântuitorul i-a zis: „Prietene pentru ce ai venit?” Ostașii apropiindu-se au pus mâinile pe Iisus și l-au prins. Când Iuda și-a dat seama de marea greșală făcută, că L-a trădat pe Iisus, a fost prea târziu pentru el. A aruncat arginții în templu și apoi s-a spânzurat. [63]

TRĂIRE PSIHICĂ, (psih.) stare subiectivă resimțită și conștientizată, fenomen elementar al vieții subiective, mod de a fi al psihismului ce reprezintă o formă superioară a vieții și păstrează ceva din caracterul ei procesual. [28]

TRĂPAȘ, (zootehn.) denumire generică dată raselor de cai specializați în mod deosebit mersului la trap de viteză. [34]

TRĂMBIȚA-PITICILOR (*Craterullus cornucopioides*, fam. *Cantharellaceae*), (micol.) ciupercă micorizantă, comestibilă, întâlnită în perioada august-noiembrie, pe sol, prin păduri de foioase, acoperind uneori suprafețe mari. Are valoare alimentară mare. Este foarte gustoasă în amestec cu alte ciuperci (proporție 1/5). Este folosită în diferite preparate culinare (papricaș, cu cartofi, cu cartofi și maioneză, salată). Pentru iarnă se murează sau se usucă. [50]

TRĂMBIȚĂ¹ (*Campsis grandiflora*, fam. *Bignoniaceae*), (agric.) plantă erbacee, ornamentală, folosită la decorarea locuințelor, pergolelor, împrejurimilor. Flori roșii-oranj, în interior galbene. Înflorire, vara-toamna. Înmulțire prin sămânță, butași semilemnificați, divizare și altoire în luna martie, în seră. [71]

TRĂMBIȚĂ² (*Craterellus cinereus*, fam. *Cantharellaceae*), (micol.) ciupercă micorizantă, comestibilă, întâlnită pe sol, prin păduri de foioase, mai ales prin făgete. Carnea are miros de prune și posedă valoare alimentară mare, fiind folosită în diferite preparate culinare. [50]

TRÂNTĂ, (sp.) unul din sporturile preferate ale poporului nostru din cele mai vechi timpuri, care constă în punerea adversarului cu umerii la pământ, folosind procedee tehnice regulamentare. În diferite regiuni ale țării noastre t. se practică în mai multe variante: t. dreaptă, t. ciobănească (în care este admisă piedica), t. la curea (în care nu este admisă piedica), t. tătarească, t. ursească etc. [52]

TRÂNTORI, (apic.) masculii reproducători în colonia de albine. [62]

TREAPTĂ GEOTERMICĂ, (geol.) distanța pe verticală în scoarța terestră la care temperatura crește cu 1°C. În medie ea este de 1°C la 33 m adâncime. [50]

TRECĂTORI PENTRU PEȘTI, (pisc.) amenajări pe apele curgătoare de munte, pentru a se înlesni trecerea liberă a peștilor peste unele obstacole naturale sau artificiale. [10]

TREFLAN 24 CE (*trifluralin 240 g/l*), (pest.) erbicid ppi la 8 cm încorporare, combate buruieni monocotiledonate și unele dicotiledonate anuale din sămânță. Doze: 3,0 l/ha mazăre grădină (seminceri); 3,0-4,0 l/ha ardei, vinete; 6,0 l/ha arahide; 3,0-5,0 l/ha tomate transplantate, morcov, conopidă, fasole grădină (soiuri americane), ceapă arpagic și sămânță, varză, usturoi.

- Produs de OLTCHIM SA Rm. Vâlcea, România + DOW AGROSCIENCES SUA. [51]
- TREFLAN 48 EC** (*trifluralin 480 g/l*), (pest.) erbicid ppi la 8 cm încorporare, combate buruieni monocotiledonate anuale (*Setaria*, *Echinochloa*, *Digitaria*, *Sorghum* din semințe) și unele dicotiledonate anuale (*Amaranthus*, *Hibiscus*, *Chenopodium*) la soia și floarea soarelui. Doze: 1,5-2,0 l/ha (în funcție de conținutul în humus al solului). Produs de DOW AGROSCIENCES SUA. [51]
- TREMATODE** (*Trematoda*), (zool.) clasă care cuprinde peste 2.400 de specii de viermi lați, turtiți dorso-ventral, endoparaziți și ectoparaziți la vertebratele acvatice (marine și dulcicole) și terestre. Posedă organe de fixare sub formă de ventuze sau un disc adeziv. Intestin saciform sau ramificat. Ciclul evolutiv este complicat și constă din mai multe stadii larvare și cu schimb de gazde, ex., viermele-de-gălbează (*Fasciola hepatica*). [50]
- TREMATODOZA PETEȘIALĂ NEAGRĂ**, (parazit.) parazitoză nespecifică produsă de stadiul larvar de metacercar al trematodului *Posthodiplostomum cuticola*. [10]
- TREN¹**, (transp.) convoi de vagoane de cale ferată legate între ele și puse în mișcare de o locomotivă. [31]
- TREN²**, (zool.) tren anterior sau posterior. Partea de dinainte sau de dinapoi a corpului unui animal. [34]
- TRENGGANN**, rezervație marină situată în Malaysia. Constă dintr-o plajă a Peninsulei Malacca. Ocrotește locurile de pontă ale țestoasei pielooase numită lut (*Dermochelys coriacea*). Reptila poate atinge lungimea de 2,25 m și greutatea de 600 kg. [50]
- TREPANAȚIE**, (med. u.) operație de găurire a unui organ sau țesut, executată cu trepanul. Ea poate fi **t. dentară**, care în stomatologie asigură extirparea pulpei și aplicarea tratamentului radicular, **t. osoasă**, care asigură pătrunderea într-o cavitate și **t. sclerei**, constând în intervenție hipnotizantă în glaucom. În Neolitic (circa 70.000-3000 î. Hr.) se practicau **t. craniene**, posibil cu supraviețuirea celui operat. [50]
- TREZORERIE**, (fin.) casierie publică și bancă a statului. [55]
- TRIACANT**, (bot.) spin ramificat, aspect întâlnit la glădiță (*Gleditschia triacanthos*), unde ramurile și lujerii, adesea și trunchiul, posedă spini lungi până la 10 cm, simpli sau ramificați, bruni-roșcați, lucitori; la holeră (*Xanthium spinosum*), care are la baza fiecărei frunze câte un spin divergent trifurcat, galben, lung de 20-30 mm. [50]
- TRIACIL-GLICEROLI** → GLICERIDE
- TRIADELFI**, (bot.) androceu format din stamine grupate în trei mănuchiuri, aspect întâlnit la sunătoare sau pojarniță (*Hypericum perforatum*). [50]
- TRIAENOPHORUS**, (parazit.) clasa *Cestoda*. Viermi paraziți la peștii dulcicoli răpitori. Ca adult se găsește în intestinul peștilor, iar ca larvă (plerocercoid) se găsește închistat în musculatura striată sau în organele interne la puietul de pește răpitor sau la *Cyprinidae*. Are corpul segmentat în proglote. Scolexul prezintă dorsal și ventral câte o fantă (botridie), mărginită de două cârlige în formă de trident. [10]
- TRIALAT**, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „triaripat“, aspect întâlnit la frunze care sunt trifoliolate, ex., trifoi (*Trifolium* sp.), tulpină triaripată etc. [50]
- TRIANDRU**, (bot.) androceu format din trei stamine, aspect întâlnit la salce (*Salix triandra*), unde floarea bărbătească posedă trei stamine păroase la bază. [50]
- TRIANGULAR, organ ~**, (bot.) cu trei unghiuri, colțuri sau muchii, aspect întâlnit la tulpină, frunză, fruct, ex., loboda sălbatică (*Atriplex tatarica*) și cinsteț (*Salvia glutinosa*), care au frunze cu trei unghiuri. [50]
- TRIASIC**, (geol.) termen ce desemnează o vârstă geologică. Este prima perioadă a erei mezozoic, corespunzătoare intervalului dintre 248 și 213 Ma, fiind încadrat între discordanța determinată de ultima fază a ciclului hercinic și discordanța datorată primei faze a ciclului alpin. Numele a fost introdus de Alberti în 1834. [25]
- TRIBORD**, (nav.) partea din dreapta a unei nave, privind de la pupă spre proră. [31]
- TRIBUNAL**, (jur.) instanță judecătorească având competența de a soluționa în prima instanță anumite procese și cereri stabilite prin lege, iar ca instanță de control judiciar, apelurile sau, după caz, recursurile declarate împotriva hotărârilor pronunțate de judecători în prima instanță; în fiecare județ funcționează câte un tribunal; termenul mai este utilizat și pentru a desemna localul în care se află sediul instanței sau completul care soluționează cauzele aflate pe rolul acesteia. [64]
- TRICAIN METANSULFONAT**, (chim.) substanță chimică folosită pentru anestezia peștilor. [10]
- TRICARPELAR**, (bot.) gineceu format din trei carpele, aspect întâlnit la ghiocel (*Galanthus nivalis*), lalea (*Tulipa gesneriana*), stânjenel galben (*Iris pseudacorus*). [50]
- TRICHINOZA**, (med. u.) boală parazită cauzată de ingestia de carne de porc incomplet preparată, infestată cu *Trichinella spiralis*. [60]
- TRICHODERMIN**, (fitopat.) fungicid biologic pe baza ciupercii *Trichoderma viride*. [61]
- TRICHODINA**, (parazit.) ciliat parazit pe branhiile și suprafața corpului peștilor dulcicoli, salmastricoli sau marini. Are formă de clopot turtit, fața ventrală este concavă și prevăzută cu o coroană de denticuli caracteristici, iar fața dorsală prezintă un brâu de cili și

o mică deschidere numită citostom. În citoplasmă se găesc un nucleu mare în formă de inel incomplet și un nucleu mic sferic. [10]

TRICHOGIN, (micol.) celula superioară a organului femel de la ciupercile *Ascomycetes*, numit archicarp, în care se varsă conținutul organului mascul (anterioridie) în procesul de fecundare. [61]

TRICHOGLOSSIDE (*Trichoglossidae*), (zool.) loricheți. Grup de papagali caracterizați prin prezența unor fibre cornoase pe vârful limbii. Se hrănesc cu nectar și polen, flori, semințe și ocazional insecte. Trăiesc în Noua Guinee, Australia, Indonezia, sudul Oceanului Pacific. [37]

TRICHOPHYRYA, (parazit.) ciliați paraziți pe branhiile peștilor dulcicoli. Corpul unicelular, de formă variabilă, ce prezintă la capătul anterior un mănuchi de tentacule cu rol de fixare pe substrat. În citoplasmă are un nucleu mare sferoidal sau oval și un nucleu mic sferic alături de un număr variabil de vacuole. [10]

TRICHOPTERE, (zool.) ordin de insecte oligoneoptere cu aspect asemănător cu cel al fluturilor, caracterizate prin prezența pe aripile membranoase a unei pubescențe fine, deasă, mățăsoasă, formată dintr-un mare număr de peri. Culoarea perilor conferă și colorația aripilor, petele și desenele de pe ele, mai ales de pe cele anterioare. Nervația aripii este foarte caracteristică și particulară fiecărei specii. Adulții sunt nocturni sau crepusculari, slab zburători. Se întâlnesc în apropierea cursurilor de apă. Trăiesc, de regulă, numai câteva zile, foarte rar 2-3 săptămâni. Nu se hrănesc în acest timp și numai uneori ling nectar din flori sau picături de apă de pe frunzele plantelor. Larvele sunt acvatice și își construiesc căsuțe asemănătoare unor mașoane folosind materiale din apă (nisip, bucăți de plante, resturi de scoici). Totdeauna exemplarele aceleiași specii folosesc același material și același model arhitectural. Larvele stau vârate cu cea mai mare parte a corpului lor în aceste tuburi și scot afară numai partea anterioară a lui. Când se deplasează, târăsc după ele tubul. Sunt specii indicatoare de ape curate, bine oxigenate. Larvele respiră prin branhiile traheene situate pe torace sau pe abdomen. [62]

TRICHOTECINE, (micol.) grup de micotoxine cu structură chimică înrudită care produc la om și animale îmbolnăviri grave. Majoritatea lor sunt produse de ciuperca *Fusarium* și în cantități mai mici de către ciupercile *Trichoderma*, *Trichotecium*, *Myrothecium* și *Stachybotrys*. [61]

TRICHOTOMIC, (bot.) care este divizat în trei axe care pornesc din vârful de creștere al axei primare. [50]

TRICICLIC, (bot.) floare alcătuită din trei cicluri sau verticile de elemente, aspect întâlnit la vâscul de stejar (*Loranthus europaeus*): $P_{4-6} A_{4-6} G_{2-}$. [50]

TRICOCEFALOZĂ, (med. u.) boală parazită cauzată de prezența la nivelul colonului și mai rar a intestinului subțire a tricocefalilor. [60]

TRICOMONIAZĂ, (med. u.) afecțiune caracterizată prin infecția tractului urogenital al bărbatului sau al femeii cu *Trichomonas vaginalis*, cu afectare egală a ambelor sexe, dar femeile sunt frecvent simptomatice. [60]

TRICONODONT, (zool.) tip de dentiție caracterizat prin molari sau premolari alungiți, cu 3 cuspidate aranjate într-o linie. [37]

TRICOSTAT, organ ~, (bot.) care este prevăzut cu trei coaste, aspect întâlnit la unele fructe, frunze, tulpini, ex., la hrișcă (*Fagopyrum esculentum*), fructul este castaniu, are lungimea de cca 5 cm și posedă trei muchii sau coaste ascuțite și netede. [50]

TRICUSPIDAT, organ ~, (bot.) care este prevăzut cu trei părți ascuțite, aspect întâlnit la vița japoneză (*Parthenocissus tricuspidata*) care are frunzele pronunțat trilobate; *Allium sphaerocephalon* are staminele interne dilatate la bază, albicioase, la vârf sunt tricuspidate și de culoare violacee. [50]

TRIDINAM, organ ~, (bot.) la plante, organ format din elemente anatomice de lungimi diferite sau complexe de organe diferite între ele ca lungime, de ex. androceul florii, alcătuit din trei stamine lungi și trei stamine mai scurte, aspect întâlnit la brândușa de toamnă (*Colchicum autumnale*) și alte specii înrudite care posedă 6 stamine mai scurte decât perigonul, așezate în două cicluri, cu filamente inegale, cele interne mai lungi decât cele externe. [50]

TRIFILETIC, hibrid ~, (bot.) care a provenit din trei linii de descendență. [50]

TRIFLUREX 48 CE (*trifluralin 480 g/l*), (pest.) erbicid ppi care, încorporat în sol la 8 cm adâncime, combate buruieni monocotiledonate anuale (*Setaria*, *Echinochloa*, *Digitaria*, *Sorghum*) din semințe și unele dicotiledonate anuale (*Amaranthus*, *Hibiscus*, *Chenopodium*). Doze: 1,5-2,5 l/ha (în funcție de conținutul în humus al solului) la soia și floarea soarelui și 1,75-2,5 l/ha fasole de câmp. Produs de MAKHTESHIM AGAN – Israel. [51]

TRIFLUROM 48 CE (*trifluralin 480 g/l*), (pest.) erbicid ppi care, încorporat în sol la 8 cm adâncime, combate buruieni monocotiledonate anuale (*Setaria*, *Echinochloa*, *Digitaria*, *Sorghum*) din semințe și unele dicotiledonate anuale (*Amaranthus*, *Hibiscus*, *Chenopodium*). Doze: 1,5-2,5 l/ha (în funcție de conținutul în humus al solului) la soia și floarea soarelui; 1,75-2,5 l/ha fasole de câmp. Produs de OLTCHIM SA Rm. Vâlcea – România. [51]

TRIFOIȘTE (*Menyanthes trifoliata*), (bot.) gen de plante originar din America de Nord, Asia continentală, Europa. La noi crește în mod spontan. Înfloarește

primăvara. Florile sunt alb-roz-pal. Frunze trifoliolate. Se înmulțește prin diviziune. Se folosește în parcuri, pe marginea bazinelor acvatice pentru a masca marginea de beton. În timpul înfloritului are un aspect foarte plăcut. *N. princeps*, specie cu flori cu cilindru alb și lobi violeti sau albaştrui. Frunze liniare, spinoase, pe partea inferioară solzoase, iar pe partea superioară glabre, dispuse în rozete dense, unde frunzele din centru au culoare roșie. [71]

TRIFOLIAT, organ ~, (bot.) organ al plantei format din trei elemente anatomice, de ex. frunze alcătuite din trei foliole, aspect întâlnit la lucernă (*Medicago sativa*), trifoiștea de baltă (*Menyanthes trifoliata*), trifoi (*Trifolium* sp.). [50]

TRIFURCAT, organ ~, (bot.) organ al plantei prevăzut cu trei ramificații, ex., spinul de la holeră (*Xanthium spinosum*) este divergent și trifurcat; același aspect la glădiță (*Gleditschia triacanthos*). [50]

TRIGEMEN, (anat.) nervul cranian V al unui vertebrat, având de obicei o ramură oftalmică, una maxilară și una mandibulară. [57]

TRIGLICERIDE, (biochim.) categorie de lipide plasmatică de origine alimentară sau endogenă (ficat și țesut adipos), cu concentrație medie normală 100-150 mg%. Trigliceridele alimentare circulă în limfă și în sânge sub formă de chilomicroni, în timp ce trigliceridele endogene circulă predominant sub formă de VLDL (lipoproteine cu densitate foarte joasă). Structura : trei molecule de acizi grași cu lanț lung care esterifică cele trei grupări OH ale glicerolului. La om, cei trei acizi grași sunt : acidul stearic, acidul palmitic și acidul oleic. Sinteza de trigliceride este puternic dependentă de insulină. Sunt compuși energetici extrem de importanți pentru organism. [21]

TRIGLIDE (*Triglidae*), (zool.) rândunici de mare. Pești marini care au înotătoare mari, cu 3 radii libere prevăzute cu receptori. Pe cap au plăci osoase cu spini. Trăiesc în apropierea coastelor și se hrănesc cu crustacee, moluște și pești. [37]

TRIGONAPSIS, (cecid.) gen de ciniptide (fam. *Cynipidae*), reprezentat în România prin 2 specii, ce produce gale pe diverse specii de stejar (*Quercus*), atât pe frunze cât și pe muguri. Ex., *Trigonapsis megaptera* formează gale pe partea inferioară a frunzei, de regulă mai multe pe aceeași frunză, așezate alăturat în lungul nervurilor de care se fixează cu câte un peduncul foarte mic; *t. synopsis* prezintă gale pe frunze de formă sferică, cu diametrul de 5-7 mm. Culoarea galei este la început verde-deschis, iar mai târziu, după ce cade din arbore, devine roșie. Răspândire geografică: Europa. [41]

TRIHALOMETANI, (ecol.) substanțe chimice carcinogene formate când substanțe chimice naturale reacționează cu clorul din apă (ex., humus). [24]

TRIHOGIN → ASCOGON

TRIHOM, (bot.) ansamblul perilor de pe un anumit organ. [50]

TRILOBAT, organ ~, (bot.) prevăzut cu trei lobi, ex., frunzele la iederă (*Hedera helix*), crucea voinicului (*Hepatica transsilvanica*), jugastru de Banat (*Acer monspessulanum*); stigmatul gineceului la florile de lealea (*Tulipa* sp.), crin (*Lilium martagon*); capsula la ceapă (*Allium cepa*). [50]

TRIOBITE (*Trilobita*), (zool.) clasă care cuprinde un grup de artropode marine fosile, cunoscute sub numele de trilobiți. Duceau o viață bentonică. Erau microfage. Au trăit în cambrian și silurian. Au dispărut la sfârșitul paleozoicului. Genuri: *Neolenus*, *Holmia*, *Dalmanites*, *Olenellus* etc. (L. Solomon, 1983) [50]

TRIOCLULAR, organ ~, (bot.) prevăzut cu trei loculi sau loji, aspect întâlnit la antera androceului din anumite flori, ovarul gineceului de la florile de crin (*Lilium candidum*), lealea (*Tulipa* sp.), provenit din concreșterea a trei carpele. [50]

TRIMEDLURĂ, (biochim.) feromon sintetic cu rol în atragerea muștelor ce pot popula alimentele. [41]

TRIMER, (bot.) organ al plantelor divizat în trei părți, ex., flori cu trei elemente într-un ciclu sau verticil floral, aspect întâlnit la crin (*Lilium* sp.), stânjenel (*Iris* sp.); gineceu alcătuit din trei carpele, întâlnit la *Iridaceae*, *Liliaceae*. [50]

TRIMONOECIE, (bot.) specie de plantă cu trei feluri de flori pe fiecare individ: masculine, feminine, hermafrodite. [50]

TRINERVAT, organ ~, (bot.) prevăzut cu trei nervuri, aspect întâlnit la frunza de trei răi (*Hepatica nobilis*), albăstriță (*Centaurea trinervia*); gluma superioară la *Bromus ramosus*. [50]

TRIOECIE, (bot.) plantă polioecică, cu poligamie trioecică, unde unii indivizi poartă numai flori masculine, alți indivizi numai flori feminine, iar alți indivizi flori hermafrodite, aspect întâlnit la frasin (*Fraxinus excelsior*). [50]

TRIOCTAEDRIC, mineral ~, (chim.) care are un cation bivalent (Mg^{2+} , Fe^{2+}) în poziția centrală a unităților octaedrice, ocupând astfel toate pozițiile posibile. [29]

TRIONYCHIDE (*Trionychidae*), (zool.) țestoase moi. Reptile cu o carapace moale, pieloasă, fără solzi cornoși. Au palmatură la membrele posterioare și câte 3 gheare. Sunt carnivore. Camea lor este comestibilă. Trăiesc în ape dulci din Asia, Africa și America de Nord. [37]

TRIOZE, (biochim.) glucide simple (oze), care conțin trei atomi de carbon. Sunt reprezentate de o aldotrioză (aldehida glicerică) și o cetotrioză (dihidroxiacetona). Sunt prezente în toate celulele și țesuturile tuturor tipurilor de organisme sub formă de esteri fosforici care participă în procesele metabolice ale glucidelor. [9]

TRIPANOSOME, (zool.) flagelate endoparazite, cu corpul alungit și ascuțit la ambele capete. Are un singur flagel ce pornește din blefaroplast. Speciile din sânge au membrană ondulată. Nu au gură, se hrănesc prin osmoză. Sunt parazite la animale, om și plante. La artropode și la viermi, parazitează mai mult în intestin; la vertebrate, în sânge și umori. De ex., *Trypanosoma gambiense* provoacă „boala somnului la om”, *Trypanosoma brucei* provoacă boala *nagana* la păsări; *Trypanosoma equiperdum* provoacă boala „împerecherii la cai”, numită și durină. Se transmite în timpul relației sexuale. Nu este întâlnită în România. [50]

TRIPANOSOMIAZĂ, (med. u.) afecțiune cauzată de infecția cu *Trypanosoma gambiense*; evoluează cu febră, leziuni cutanate, poliadenopatii generalizate și meningoencefalită. [60]

TRIPARTIT, organ ~, (bot.) despre frunzele anumitor specii de plante cu limbul divizat în trei părți până aproape de nervuri, aspect întâlnit la tămâița de câmp (*Ajuga chamaepytis*). [50]

TRIPENAT, organ ~, (bot.) despre frunze de trei ori penat compuse, unde se deosebesc: *tripenatfidat* – de trei ori penat fidat; *tripenatlobat* – de trei ori penat lobat; *tripenatpartit* – de trei ori penat partit; *tripenatsectat* – de trei ori penat sectat. [50]

TRIPENATFIDAT, frunză de trei ori penat fidată. [50]

TRIPENATLOBAT, organ ~, (bot.) despre frunze cu trei lobi, iar lobi, la rândul lor, sunt trilobați prin incizii care nu depășesc jumătatea laminei, aspect întâlnit la jugastru (*Acer campestre*). [50]

TRIPENATPARTIT, organ ~, (bot.) despre o frunză de trei ori penat partit. [50]

TRIPENATSECTAT, organ ~, (bot.) despre o frunză de trei ori penat sectată, aspect întâlnit la asmățui de grădină (*Anthriscus cerefolium* ssp. *cerefolium*), asmățui sălbatic (*Anthriscus cerefolium* ssp. *trichosperma*). [50]

TRIPETAL, organ ~, (bot.) despre o floare cu trei petale. [50]

TRIPLOCAUL, organ ~, (bot.) despre o plantă la care florile sunt purtate de axe de ordinul al treilea, provenite din mugurii laterali ai axelor de ordinul al doilea, aspect întâlnit la stejărel (*Veronica chamaedrys*), călțunii popii (*Veronica reichenbachiana*), pătlagină (*Plantago* sp.). [50]

TRIPLOSTEMONIE, (bot.) despre flori la care staminele sunt dispuse pe trei cicluri sau verticile, ex., *Lauraceae*: $K_3 C_3 A_{3+3+3} G_{(3)}$ sau $P_{3+3} A_{3+3+3} G_3$. [50]

TRIPSUL TUTUNULUI (*Thrips tabaci*), (zool.) insectă dăunătoare răspândită în toată Europa, Extremul Orient, America, Australia etc. În România apare frecvent în culturile de tutun, în câmp, în sere și în răsadnițe, producând pagube mari. Iernează în toate

stadiile de dezvoltare. Reproducerea în câmp se realizează pe cale amfigonică, iar în sere, pe cale partenogenetică, deși există masculi. Femela introduce ouăle în țesuturile frunzelor cu ovipozitorul. O femelă depune 80-100 de ouă. Depunerea lor este izolată. Incubația durează 3-5 zile. Larvele care apar se localizează pe partea inferioară a frunzelor, la baza butonilor florali. Evoluția larvară este de 7-13 zile, iar întregul ciclu evolutiv durează 18-20 de zile. Există mai multe generații pe an. Adulții și larvele colonizează frunzele, lăstarii și florile de unde sug seva din țesuturi. Pe locurile afectate apar pete galbene-cenușii sau castanii-închis mai ales de-a lungul nervurilor frunzelor. Atacurile puternice determină mari pagube în răsadnițe unde plantele tinere se usucă în masă, iar în câmp frunzele se îngălbenesc și se usucă. În plus, frunzele atacate își pierd elasticitatea și aroma. Această insectă este și vectorul virusurilor care produc boli. Măsurile de prevenire și combatere constau din distrugerea buruienilor pe care se înmulțește insecta, transplantarea răsadului în câmp să se facă cât mai devreme, terenul de plantare a răsadului să fie pregătit cât mai bine din toamnă și fertilizat. Recoltarea tutunului să se facă la timp. Tratamentele chimice se fac la semnalarea atacurilor prin stropiri cu una din substanțele: Dimecrom, Folidol, Lirotion, Wofatox în concentrație de 0,06%. Se pot folosi și preparate sistemice pe bază de tip Metasistox, Ekatin etc. Nu se fac tratamente pe bază de DDT sau HCH pentru că imprimă frunzelor anumite mirosuri și produc deformații. (C. Manolache, Gh. Boguleanu, 1967) [50]

TRIPȘII GRĂULUI, (zool.) insecte care aparțin mai multor specii. Insectele sunt mici (1,3-1,7 mm lungime), brune sau negre. Tripșii pătrund în spice, înțepă rahisul și se hrănesc cu sevă. Organele florale ale grăului se atrofiază, spicul rămâne parțial sau total steril. Spicele atacate devin albe. Pagubele pot ajunge la 15-20% din recoltă. Prevenirea și combaterea constau în arături de vară sau de toamnă, semănatul la începutul epocii optime, utilizarea de soiuri timpurii. În caz de infectare puternică, se pot face tratamente chimice folosindu-se produse organofosforice, în cantitate de 0,5 kg substanță activă la hectar. (I. Boieru, N. Eustațiu, 1973) [50]

TRIPTON, (ecol.) detritus organic rezultat din fragmentarea, degradarea plantelor și animalelor moarte. [50] → ABIOSESTON

TRISMUS, (med. u.) tulburare motorie a nervului trigemen, producând o contractură a mușchilor masticației cu dificultăți în deschiderea gurii. [43]

TRISOMIE, (genet.) prezență a unui cromozom suplimentar, total sau parțial omolog cu unul dintre

cromozomii complementului; consecință a unei erori de disjuncție meiotică sau mitotică, postzigotică. [19]

TRISTEȚE, (psih.) stare de suferință morală caracterizată prin depresie, lentoare, dispoziție astenică, meditativă, compensată prin reculegere și reproiectare. [28]

TRITIU (^3H sau T), (chim.) izotop greu, radioactiv al hidrogenului, obținut numai prin reacții nucleare artificiale. [36]

TRITOCEREBRON, (zool.) a treia parte componentă a creierului la insecte, care conține centri nervoși care inervează labrumul și zona anterioară a capului. [62]

TRITON (*Triturus cristatus*, fam. *Salamandridae*), (zool.) batracian cu coadă (urodelă) cu o răspândire ecologică mai mare în România, în funcție de rasă. Rasa *vulgaris* se găsește atât în bălțile din pădurile stepei cât și în cele de la munte, până la altitudinea de 1 000 m; rasa *ampelensis* este întâlnită în bălțile de la 500 m în sus și alimentat de izvoare. Se mai numește *sălâmâzdră de apă mică*, *sălâmâzdră obișnuită*. Corpul lung până la 110 mm. Capul îngust. Tegumentul neted. Spatele brun-deschis, brun-gălbui, brun-negricios, cu pete închise, rotunde, mai mari la mascul, mai mici la femelă. În perioada reproducerii masculul are o creastă dorsală înaltă, vălurită și festonată la rasa *vulgaris* și scundă, dreaptă, la rasa *ampelensis*. Pe cap are 5-7 linii negre longitudinale, din care o pereche prin regiunea ochilor și alta mărginește maxilarul superior. Coadă se termină în vârf ascuțit sau cu un filament; muchia inferioară a ei are pete negre și margine roșie-portocalie, iar deasupra acestora o dungă albastră sau sidiefie. Degetele posterioare sunt prevăzute cu membrane înotoătoare în formă de lobi. Se hrănește în apă cu larve de insecte, crustacee, mormoloci de broască, scoici mici, iar pe uscat cu râme, limacși, artropode. Reproducerea are loc în aprilie-mai. Ouăle sunt depuse în apă. Larvele se transformă în adulți în lunile iulie-august. În această perioadă părăsesc apa și părinții lor când își încep viața terestră. Unii indivizi rămân în continuare în apă, unde chiar iermează. Majoritatea iermează pe uscat, ascunși în găuri adânci. Răspândit în Europa, Siberia, Caucaz, Turcia. (I. E. Fuhn, 1969) [50]

TRITON CU CREAȘTA (*Triturus vulgaris*, fam. *Salamandridae*), (zool.) batracian cu coadă din ordinul Caudata, cu mod de viață terestru și nocturn; numai în timpul reproducerii trăiește în apă. Se mai numește *sălâmâzdra de apă*, *caracaticioară*, *șopârla de apă*. Trăiește la o altitudine între 400 și 1000 m, din regiunea dealurilor subcarpatice, până la munte. Mai este întâlnită în Podișul Transilvaniei. Corpul mai mult sau mai puțin zvelt, coada egală cu restul corpului, comprimată bilateral, cu mușchii. Femela este lungă până la 180 mm, iar masculul de 140 mm. Tegumentul este grăunțos, negru-brun până la roșu-brun pe spate;

flancurile cu puncte albe, iar abdomenul galben portocaliu sau roșu cu puncte negre. În timpul reproducerii masculul poartă o creastă dorsală înaltă și adânc crestată; coada are o dungă lată laterală, albă albastră cu reflexe sidiefii. Ziua stă ascuns sub pietre, în găuri, sub bușteni sau în mâl, pe malul apelor. Pe uscat se hrănește cu râme, limacși, artropode, iar în apă cu crustacee, larve de diptere, mormoloci de broască, scoici mici etc. Reproducerea are loc primăvara, în luna martie, uneori între februarie-aprilie, când intră în apa bălților și băltoace. Masculul provoacă excitarea și atragerea femelei. El se așază în unghi drept față de femelă, execută cu corpul arcuit mișcări vibratorii cu coada, trimitând, prin curenții de apă, substanțe odorifere spre botul femelei. După un timp masculul se îndepărtează, cu coada ridicată, urmat de femelă, depune pe sol un spermatofor, pe care ea îl culege cu cloaca servindu-i la fecundare. Femela depune în apă 100-400 de ouă. Acestea sunt prinse de plantele acvatice de către femelă. Ea apucă cu membrele posterioare frunzele plantelor, le îndoaie și formează un fel de pânlie la adăpostul căruia lipește un singur ou. Din ouă ies larvele care după 2-4 luni se transformă în adulți. Longevitate cca 30 de ani. Răspândit în Europa, Asia Mică, spre răsărit înaintează până la sud de Marea Caspică și râul Tobolsk, iar spre nord, până la latitudinea de 65°. (I. E. Fuhn, 1969) [50]

TRITURARE, (chim.) operație manuală sau mecanică, efectuată într-un mojar, prin care se dispersează, în particule foarte fine, o substanță solidă. Triturarea se poate face cu adăugare de nisip, sticlă pisată, apă distilată etc., materiale care ușurează dezagregarea substanței respective. [29]

TROACA, (pisc.) ladă dreptunghiulară din lemn, material plastic sau beton, cu dimensiuni de 1,5-2 x 0,5-0,6 x 0,25-0,3 m, în care se cresc alevinii și puietul de salmonide. [10]

TROC, schimb de produse direct în natură, fără intervenția banilor. [55]

TROCHANTER, (anat.) cel de-al doilea articol al piciorului articulat la insecte. [62]

TROCHILIDE (*Trochilidae*), (zool.) păsările colibri. Păsări viu colorate din America de Nord și de Sud, incluzând unele din cele mai mici păsări ale lumii. Ciocul este lung, drept sau încovoiat, iar limba este protractilă. Se hrănesc cu nectar din flori și cu insecte. Zboară rapid în fața corolelor florilor. Cuibul este în formă de cupă. [37]

TROFALAXIE, (ecol.) schimb mutual de hrană între membrii unei colonii la insectele sociale. [62]

TROFEU DE VÂNĂTOARE, partea corpului vânatului care simbolizează o valoare cinegetică și este înscris într-un nomenclator internațional. În țara noastră sunt considerate trofee: coarnele cu osul frontal al cerbului carpatin, caprei negre, cerbului lopătar, căpriorului,

colții de mistreț, blănurile și craniile de răs, pisică sălbatică, urs și lup. Evaluarea trofeelor se face cu ajutorul unor formule stabilite de Comisia Internațională de Vânătoare ce acordă punctaje pentru elementele cantitative: lungime, grosime, circumferință, greutate, volum la coarne și colți, lungime și lățime la blănuri plus elemente calitative constând din culoare, simetrie, luciu, perlaș, regularitate. Țara noastră deține medalii de aur, pentru trofee de cerb, căprior, mistreț, capră neagră (record mondial) etc. [42]

TROFICITATE, (agrichim.) 1. Însușire a solului de a asigura elemente nutritive pentru plante. 2. Eficiența biologică a substanțelor nutritive în sol. [29]

TROFOBIOZA, (ecol.) asociere între două specii, reciproc avantajoasă; una profită de secrețiile celeilalte, pe care le consumă sau le apreciază mirosul, motiv pentru care îi „oferă” adăpost și o apără de prădători. Ex., termitele protejează și îngrijesc în cuibul lor musca *Termitomyia gracilis*, pentru secrețiile sale plăcute. [69]

TROFOBLAST, (embr.) strat de celule incluzând embrionul mamalian timpuriu. Ulterior acesta formează papile sau vilozități trofoblastice, prin intermediul cărora embrionul devine implantat în peretele uterului matern. [37]

TROFOCIST, (micol.) celulă specializată a miceliului de la unele *Zygomycetes* (ex., *Pilobolus*) din care se dezvoltă un sporangiofor care poartă terminal un singur sporangie. [69]

TROFOECOLOGIE, capitol al ecologiei care se ocupă cu ansamblul relațiilor trofice. [2]

TROFOFAZA, (microbiol.) fază de creștere a culturii de microorganisme industriale, corespunzătoare perioadei de multiplicare rapidă și de acumulare a masei celulare. [69]

TROFOFILA, **frunză** ~, (bot.) frunză asimilatoare, sterilă, care nu produce spori, caracteristică cormofitelor. [50]

TROFOSPOROFILĂ, **frunză** ~, (bot.) care asimilează și în același timp produce spori, ex., *Polypodiaceae*. [50]

TROGLOBIE, (ecol.) stare a organismelor care trăiesc numai în peșteri. [44] → TROGLOBIONT

TROGLOBIONT, (ecol.) organism (specie) care trăiește și se reproduce exclusiv în peșteri, unele și în m.s.s. Majoritatea speciilor prezintă caractere morfologice de evoluție regresivă (pot fi depigmentate, anoftalme sau aptere, cu corpul sau apendiciul alungit) și nu prezintă ritmuri sezoniere. Termen introdus de Schiner (1854). Sinonime: *eucaval* (*eu* + *cavea*), termen creat de R. Hesse (1924), *eutroglobiont* (*eu* + *troglobiont*), termen creat de E. Dudich (1932). [44]

TROGLODIT, om care locuiește în peșteră. [44]

TROGLOFIL, (ecol.) despre un organism (specie) care trăiește și se reproduce deopotrivă în peșteri și la

exterior. Majoritatea nu prezintă caractere morfologice de evoluție regresivă. Termen introdus de Schiner (1854). Sinonime: *eutroglofil* (*eu* + *troglofil*), termen creat de M. Pavan (1944), *hemitroglofil* (*hemi* + *troglo* + *philos*), termen creat de Birstein și Borutzki (1950), *hemitroglobiont* (*hemi* + *troglo* + *bion*, *bionton*), termen creat de E. Dudich (1932). [44]

TROGLORITROSTIGAL, (ecol.) termen pentru apele interstițiale care însoțesc cursurile subterane sau, cu alte cuvinte, pentru apele hiporeice din peșteri. [44]

TROGLOXEN, (ecol.) organism (specie) din mediile epigeice care intră ocazional în peșteri (de regulă în zona vestibulară) sau în alte cavități subterane unde pot supraviețui o vreme și chiar să se reproducă, fără însă a putea întemeia populații. Tot troglaxene sunt și organismele antrenate accidental în peșteri de viitori, de apa de infiltrație etc. Termen creat de E. Racoviță (1907). R. Jeannel (1926) împarte troglaxenele în *trogloxene regulate* (→ SUBTROGLOFIL), *neregulate* și *accidentale*. Sinonime: *xenocaval* (*Xenos* + *cavea*), termen creat de R. Hesse (1924); *eutrogloxen* (*Eu* + *troglo* + *xenos*), termen introdus de M. Pavan (1944). [44]

TROGONIDE (*Trogonidae*), (zool.) trogoni. Păsări arboricole, viu colorate, care trăiesc în păduri tropicale. Au degetele 1 și 2 îndreptate înapoi, iar 3 și 4 înainte. Penajul este moale și des, ciocul scurt cu vibrise la bază. Se hrănesc cu insecte și cu fructe. Se întâlnesc în SE Asiei, Africa, America Centrală și de Sud. [57]

TROHLEAR, (anat.) sin. *patetic*, al patrulea nerv cranian al unui vertebrat, înervând mușchiul oblic superior al ochiului. [37]

TROILISM, (sex.) exprimă amorul realizat în trei, în care partenerul este schimbat, iar cel rămas fără pereche privește scena raportului sexual normal sau homosexual. Nu rare sunt cazurile când la asemenea acte participă mai multe persoane, bărbați și femei. (Al. Codescu, 2000) [50]

TROJAN HORSE, (inform.) program distructiv deghizat în joc, utilitar sau aplicație. În timpul execuției, un cal troian face ceva aparent util, dar în realitate provoacă o dezorganizare completă a sistemului. [6]

TROLIU¹, (for.) instalație sau dispozitiv acționat manual sau mecanic format din tobe rotative și cablu sau lanț, care servește la adunatul lemnului de la cioată până la o instalație de apropiat. Troliile pot fi montate pe tractoare sau autotrenuri forestiere, fiind acționate mecanic, pneumatic sau hidraulic. Ele intră și în compunerea garniturilor de funicular forestiere în acest caz fiind acționate mecanic de către motorul acestora.

- Adunatul lemnului rotund cu troluiul se face prin târâre cu cablul trăgător cu traseu deschis, în circuit prin semitârâre și prin încărcare pe un cărucior purtat pe scripeți. [42]
- TROLIU²**, (ind.) dispozitiv folosit pentru deplasarea (în sens vertical) a unei sarcini, alcătuit din una sau din două tobe care se pot roti în jurul axelor lor și pe care se înfășoară un cablu fixat la un capăt de tobă și cu celălalt de sarcina pe care trebuie să o deplaseze. [13]
- TROMB**, (med. u. și vet.) coagul intravascular sau intracardiac, format în mod patologic, în timpul vieții. [33]
- TROMBANGEITĂ OBLITERANTĂ**, (med. u.) afecțiune determinată de obstrucția arterelor și venelor mici și medii datorată modificărilor inflamatorii de la acest nivel, cu apariție preponderentă la bărbații fumători, caracterizată prin ulceratii digitale, parestezii, dureri la nivelul extremităților, flebită superficială migratorie, edem al picirului, chiar gangrenă. [60]
- TROMBEMBOLIE**, (med. u.) ocluzia trombotică a unui vas de sânge. [60]
- TROMBOCITE** (*plachete sangvine*), (med. u.) elemente figurate sanguine anucleate, cu origine în măduva osoasă hematogenă și care se găsesc normal în sânge în număr de 150.000-400.000/mm³. Precursorul imedial al trombocitelor este megacariocitul trombocitogen care se fragmentează în trombocite. Funcții: celule esențiale pentru hemostază, aderând la peretele vascular lezat, legându-se apoi între ele, prin procesul de agregare și secretând factorii trombocitari, necesari pentru formarea dopului plachetar hemostatic, care oprește temporar hemoragia. [21]
- TROMBOCITOZĂ**, (med. u.) creșterea numărului de trombocite peste 500.000/mm³, cu apariția fenomenelor de hipercoagulabilitate. [21]
- TROMBOFLEBITĂ SUPERFICIALĂ**, (med. u.) afecțiune inflamatoare a venelor cu tromboză secundară, de cauze infecțioase, iatrogen, defecte de coagulare. [60]
- TROMBOPENIE**, (med. u.) numărul de trombocite sub 150.000/mm³. Riscul de manifestări hemoragice devine major când numărul de trombocite scade sub 50.000/mm³. [21]
- TROMBOPOIEZA**, (fiziol.) procesul de formare a trombocitelor în măduva osoasă hematogenă, pornind de la celula stem multipotentă (origine a eritrocitelor, leucocitelor și trombocitelor) și trecând prin stadiile de: megacarioblast, promegacariocit, megacariocit granulat, megacariocit trombocitogen, trombocite. Procesul este stimulat de trombopoietină și durează 72 de zile. În sânge, trombocitele trăiesc aproximativ 8 zile, după care sunt distruse în splină, ficat și sânge. [121]
- TROMBOXANI**, (biochim.) produși rezultați din degradarea acizilor grași nesaturați (mai ales acid arahidonic), cu ajutorul unor enzime numite ciclooxigenaze și tromboxansintetaze. Se formează prostaglandine și tromboxani. Tromboxanii determină vasoconstricție locală și activează agregarea plachetară, cu formarea de trombusuri. [21]
- TROMBOZĂ**, (med. u. și vet.) proces de coagulare intravasculară sau intracardiacă a sângelui, petrecut în timpul vieții. Este favorizat de lezarea endoteliului vascular, modificarea calităților fizico-chimice ale sângelui și reducerea fluxului sanguin, eventual de staza acestuia în vasul afectat. [33]
- TROMPA LUI EUSTACHIO**, (anat.) conduct aeric ce permite comunicarea urechii medii cu faringele. Procesul este important mai ales în timpul deglutiției și asigură egalizarea presiunilor atmosferice pe cele două fețe ale membranei timpanice. [21]
- TROMPA UTERINĂ**, (anat.) organ pereche situat în cavitatea pelviană. În trompe este eliminat ovulul din ovar, în momentul ovulației, fiind atras și dirijat, în vederea fertilizării. Fertilizarea ovulului se produce, ideal, în cele 2/3 externe ale trompelor uterine și este urmată de migrarea spre uter, în vederea nidației. [21]
- TROMPELE LUI FALLOPE**, (anat.) nume alternativ pentru „oviductele” de la mamifere. Se deschid în cavitatea peritoneală prin pavilion. Adună gameții femeli eliberați din ovar. [37]
- TROPEOLACEE** (*Tropeolaceae*), (bot.) familie care grupează specii de plante erbacee, anuale și perene. Frunze alterne, întregi, peltate, uneori sectate. Flori bisexuate (hermafrodite), actinomorfe, lung pedicelate, tipul 5; caliciul, din 5 sepale petaloide libere; corola din 5 petale; androceul din 8 stamine libere, dispuse în două cicluri; gineceul superior din 3 carpele; în fiecare carpelă cu câte un ovul anatrop, stil cu trei ramuri stigmatifere. Formula florală: $\zeta * K_5 C_5 A_{5+3} G_{(3)}$. Fruct din 3 nucule sau 3 bacule mericarpicice, apicarpoide. Flora României conține o singură specie: *Tropeolum majus* (Condurași, Călțunași). [50]
- TROPICAL¹**, (biogeogr.) despre zone, organisme, populații, biocenoze, ecosisteme sau condiții de mediu care se află în zonele geografice cuprinse între 10⁰ și 30⁰ latitudine nordică și sudică. Aici există un anotimp ploios și unul secetos, temperaturi ridicate și variații termice diurne extreme. Vegetația zonelor tropicale este foarte variată, fiind determinată de condițiile specifice diverselor arii geografice: deșerturi, savane, păduri diverse (permanent verzi sau cu frunze căzătoare) etc. [70]
- TROPICAL²**, (ecol.) despre un fenomen din zona tropicală. [15]
- TROPICUL CAPRICORNULUI**, (astr.) paralela terestră corespunzătoare solstițiului de iarnă. [12]

TROPICUL RACULUI (*Cancerului*), (astr.) paralelă terestră corespunzătoare solstițiului de vară. [12]

TROPISM¹, (bot.) orientarea unor organe ale plantei sau a plantei întregi spre o sursă excitantă sau, din contră, opusă sursei. Se deosebesc: chimiotropisme, geotropisme, hidrotropisme, termotropisme etc. [50]

TROPISM², (ecol.) reacție de orientare a organismelor vii ca urmare a efectului diferiților agenți fizici sau chimici externi. [33]

TROPOFITE, (ecol.) specii de plante adaptate la modificarea periodică a condițiilor de umiditate. [15]

TROPOSFERĂ, subdiviziune a atmosferei constând în pătura de aer din apropierea suprafeței Pământului cu o grosime ce variază: la ecuator are 16 km, iar în regiunile polare până la 8 km. La latitudinea țării noastre grosimea este de 11 km. Este formată din zona inferioară cu o grosime până la 3500 km și zona superioară de la această înălțime până la stratosferă. În zona inferioară există mari cantități de apă sub formă de vapori, pulberi atmosferice și mari perturbații (furtuni, cicloni, mari fluctuații barometrice etc.). Zona superioară este săracă în vapori de apă, aerul se mișcă vertical, temperatura scade cu un grad la 200 de metri ajungând la limita superioară să fie de -55°C. [50]

TROTIL, (milit.) substanță cristalizată, solidă, de culoare galben deschis, cu gust amarui, insolubilă în apă, întrebuintată ca exploziv. [31]

TROTUȘ, râu în România, afluent al Siretului. Izvorăște din Carpații Orientali; lungimea sa este de 158 km și suprafața de 4.440 km². Cei mai importanți afluenți sunt: Uz, Oituz, Slănic și Cașin. Străbate orașele Adjud, Onești și Târgu Ocna. [25]

TRUFA, (micol.) nume comun pentru ascocarpii hipogei ai speciilor genului *Tuber* (fil. *Ascomycota*). [69]

TRUFA ALBA (*Choiromyces maeandriiformis*, fam. *Terfeziaceae*), (micol.) ciupercă micorizantă, comestibilă, întâlnită în solul pădurilor de foioase și rășinoase în perioada iulie-septembrie. Are o mare valoare alimentară. Este foarte apreciată în preparatele culinare (pané, în pateuri cu ouă, pateuri reci de vânat; tăiată felii subțiri și fiartă în vin se servește la fripturi reci, sandvișuri, tocăniță). [50]

TRUFA DE IARNĂ (*Tuber melanosporum*, fam. *Tuberaceae*), (micol.) ciupercă micorizantă, comestibilă, întâlnită în perioada noiembrie-martie prin păduri de stejar din sudul țării, în soluri permeabile, aerisite, bogate în humus, în general pe terenurile în pantă și cu expoziție sudică. Are o foarte mare valoare alimentară, fiind folosită în diferite moduri (pané, pateuri cu ouă, pateuri reci de vânat, lângă fripturi reci tăiate în felii, tocăniță etc.). Este foarte mult căutată. [50]

TRUFA DE VARĂ (*Tuber aestivum*, fam. *Tuberaceae*), (micol.) ciupercă micorizantă, comestibilă, întâlnită în perioada august-februarie în soluri calcaroase bogate în

humus, la adâncimea de 3-15 cm prin păduri de foioase, în sudul țării. Are foarte mare valoare alimentară fiind folosită în diferite moduri (pané, pateuri cu ouă, pateuri reci de vânat, lângă fripturi reci tăiate în felii, tocăniță etc.). Este foarte mult căutată. [50]

TRUNCAT, (bot.) termen folosit în biologia vegetală cu semnificația „trunchiat, retezat, ciuit, transversal tăiat la vârf”, aspect întâlnit la vârful foliolelor de la coroniște (*Coronilla varia*), trifoi alb târător (*Trifolium repens*) sau la baza laminei la hrișcă tătărească (*Fagopyrum tataricum*). [50]

TRUNCHI, 1. (bot.) Tulpină lemnoasă sau axă principală rezultată din mugurele epicotilar, cu creștere periodică în grosime, în general ramificată. **T.** reprezintă tulpina de la sol până la primele ramuri ale coroanei. **2.** (anat.) Parte a corpului omenesc cuprinsă între umeri și șolduri. [50]

TRUNCHI CEREBRAL, (anat.) formațiune de țesut nervos, compusă din bulb, punte și mezencefal. Funcții: stație importantă cu rol motor prin prezența nucleilor motori ai nervilor cranieni, prezența unor formațiuni extrapiramidale, trecerea unor căi motorii importante, prezența unor structuri ale formațiunii reticulate; conține numeroase structuri vegetative, cu rol major în diferite funcții vitale ale organismului: nucleii de origine ai parasimpaticului cranian de pe traiectul nervului oculomotor (III), facial (VII), glosofaringian (IX) și vag (X); centrul deglutiției, respirației, salivăției, centrul vasomotor, ai vomei, tusei, strănutului; prin substanța reticulată, trunchiul cerebral are rol în modularea senzației de durere. [21]

TRUNCHI TRAHEEAN, (anat.) structură cu traseu longitudinal care la insectele superioare conectează sistemele traheene ale tuturor segmentelor corpului. [62]

TRUP VITICOL, (agric.) unitate teritorială din viticultură, mai mică decât masivul viticol și mai mare ca tarlăua. Suprafața poate fi între 150-500 ha, în funcție de pantă. [49]

TRUST, (ec.-fin.) formă de unitate monopolistă în cadrul căreia este unificată proprietatea asupra tuturor întreprinderilor componente. Întreprinderile din trust își pierd independența de producție și sunt supuse unei condiții unice. Proprietarii acestor întreprinderi devin acționari ai **t.** Ei primesc profitul în funcție de părțile sociale sau de numărul acțiunilor ce le posedă. Conducerea **t.** este asigurată de un consiliu de administrație. (Gh. D. Bistriceanu și colab., 1981) [58]

TRUST BANCAR, (fin.) formă a monopolului bancar, care constă în unirea mai multor bănci într-o instituție bancară cu o administrație unică. (Gh. D. Bistriceanu și colab., 1981) [58]

TSAURI, (zootehn.) hibrid femel între yak și o rasă de taurine din Himalaia. [34]

TSAVO, parc național situat în Kenya. Suprafața, 2.080.000 ha (1948). Altitudine, 600-2.600 m. Este cel mai mare sanctuar faunistic al Kenyei. Se află situat la jumătatea drumului dintre Nairobi și Mombasa. Platoul parcului este semiarid, acoperit cu savană. În el predomină tufișuri spinoase dese, mulți baobabi (*Adansonia digitata*), specii de euforbii și acacii. În partea de vest se află o zonă vulcanică cu câteva conuri vulcanice și izvoarele Mzima. Fauna este formată dintr-un mare număr de animale sălbatice. Se găsesc imense turme de elefanți, bivoli, zimbri (*Bison bonasus*), rinoceri negri (*Diceros bicornis*), lei (*Panthera leo*), leopardzi (*Panthera pardus*), hipopotami și diverse specii de antilope cum sunt: țapul-de-tufiș (*Tragelaphus imberbis*), kudu (*Strepsiceros strepsiceros*), beisa (*Oryx gazella*), orixul din Arabia (*Oryx leucoryx*) și *Damaliscus hunteri*. [50]

TSR, (inform.) acronim pentru *Terminate and Stay Resident*, program care o dată ce a fost rulat nu se închide, ci rămâne în memorie, astfel că poate fi invocat rapid pentru o sarcină specifică executată în timp ce altă aplicație rulează în calculator. [6]

TSUNAMI, (seismol.) valuri oceanice de natură seismică provocate de cutremure sau erupții vulcanice, de dimensiuni mari și cu viteze de ordinul sutelor de kilometri pe oră. [25]

TUB, (ind.) piesă de formă cilindrică, din diferite materiale, goală în interior, cu diametre și lungimi diferite, întrebuințat de obicei pentru scurgeri, transporturi sau păstrare de lichide sau gaze. [13]

TUB FERTILIZATOR, (micol.) structură în formă de tub îngust, simplu sau ramificat, care derivă din gametocistul masculin (anteridie) și pătrunde în cel femel (oogon) prin intermediul cărora gameții masculini (nucleii spermatici) sunt transferați la cei feminini (oosfere) în vederea fecundației. Sunt caracteristici pseudofungilor încadrați în fil. *Oomycota*. [69]

TUB GERMINATIV, (micol.) structură hifală scurtă, de forma unui deget de mână, care se formează prin germinarea unui spor sau zigot. **T.g.** evoluează mai departe într-o hifă sau, în cazul unor specii patogene, poate da naștere unor structuri de infecție specializate: *aprosori*, *țărș de infecție*, *haustori*. [69]

TUB POLINIC, (bot.) conținut viu al polenului mărginit de membrana întinei, care crescând, străbate țesutul stigmatului, pătrunde prin canalul stilului (când acesta există) sau prin spațiile intercelulare ale stilului (când acesta nu are canal), până la ovar. Ajuns aici înaintează pe pereții acestuia până la țesuturile placentare pe care le străbate, trece prin funicul și apoi pe suprafața ovulului, până ajunge la micropil și de aici la sacul embrionar. La început **t.p.** crește și se dezvoltă pe seama substanțelor nutritive existente în grăunciorul de

polen. La epuizarea lor continuă să se alimenteze cu substanțe absorbite din țesuturile stigmatului cu care vine în contact. Papilele stigmatului și țesutul conducător al stilului conțin substanțe care orientează creșterea tubului. La majoritatea plantelor **t.p.** pătrunde în ovul și apoi în sacul embrionar prin micropil, proces numit porogamie. La unele specii, pătrunderea are loc prin șalază, iar fenomenul se numește șalazogamie (*Betula pendula*, *Juglans regia*, *Corylus avellana* etc.). Se cunosc și cazuri când **t.p.** pătrunde lateral în ovul, prin străbaterea integumentelor; fenomenul se numește mezogamie. **T.p.** format poartă în vârful său celula vegetativă. În spatele ei se găsesc doi gameți (spermatorii) rezultați din diviziunea celulei generative a granulei de polen. În contact cu sacul embrionar, vârful **t.p.** se gelifică, iar celula vegetativă se resoarbe. Urmează fecundarea. [50]

TUBARE, (petr.) operație de consolidare a unei sonde prin introducerea unei coloane de burlane. Consolidarea găurii și izolarea fluidelor din straturile străbătute de coloană se realizează prin cimentarea spațiului inelar dintre gaură și coloană. (R. Țițeica și colab., 1972) [30]

TUBERASCENT, (bot.) proces fiziologic și morfoanatomic de depunere a unor substanțe în organele plantelor, devenind tuberizate, aspect întâlnit la rădăcina principală la morcov (*Daucus carota* ssp. *sativa*), radicele la dalie (*Dahlia variabilis*), rădăcinile adventive la sălăciță (*Ranunculus ficaria*), tulpini la gulie (*Brassica oleracea* var. *gamgyloids*) etc. [50]

TUBERCUL, (bot.) tulpină subterană metamorfozată, scurtă (microblast) și puternic îngroșată în care se înmagazinează substanțe nutritive de rezervă (amidon, inulină etc.). Forma lor este ovală, globuloasă, alungită sau comprimată. Provin din tuberizarea vârfurilor unor stoloni subterani, ca la cartof (*Solanum tuberosum*); din tuberizarea porțiunii hipocotile a tulpinii, respectiv hipocotilul ca la brebenei (*Corydalis cava*); din tuberizarea epicotilului subteran (*Testudinaria* sp.); din tuberizarea hipocotilului și rădăcinii primare, ca la ridiche (*Raphanus sativus*), mutătoare (*Bryonia alba*) etc. **T.** de cartof este acoperit de un țesut suberos. Pe suprafața sa se află mici adâncituri (ochi) constituite dintr-o frunză solziformă incoloră ce adăpostește câte trei muguri axilari așezați colateral. La partea opusă de prindere a stolonului se află un mugur terminal. La napii porcești (*Helianthus tuberosus*), mugurii sunt dispuși pe niște proeminente. **T.** de cartof sunt folosiți în alimentația omului, în hrana animalelor și în industrie; **t.** de ridiche doar în alimentația omului. **T.** unor plante spontane sunt folosiți de medicina tradițională în tratarea unor boli. [50]

TUBERCULOZA LA PEȘTI → **MICOBACTERIOZĂ**

TUBERCULOZĂ

TUBERCULOZĂ, (med. u. și vet.) afecțiune contagioasă transmisă prin infestarea cu bacilul *Koch* sau *Mycobacterium tuberculosis*, care se multiplică în alveolele pulmonare și apoi sunt transportați pe cale sangvină sau limfatică la distanță. [60]

TUBERULE, (bot.) organe de înmulțire vegetativă provenite din metamorfozarea, prin tuberizare, a axului mugurilor vegetativi sau florali, în care se depozitează substanțe nutritive de rezervă. Partea foliară de pe axul acestor muguri dispare de timpuriu. Planta cunoscută popular sub numele de grăușor sau sălățică (*Ranunculus ficaria*) are la subsuoara frunzelor t. provenite din mugurii vegetativi, iar iarba șopârelor (*Polygonum viviparum*) are t. în inflorescență provenite din mugurii florali. Ajunși la maturitate se desprinde de planta-mamă, cad pe sol și dau naștere unor noi plante. [50]

TUBIFEX, (zool.) oligochete dulcicole sau salmastricole cu corpul alungit, subțire, de culoare roșie, de 15-100 mm lungime, prevăzut cu cheți. Servesc ca hrană pentru peștii bentonici, sunt indicator al apelor încărcate cu material putrescibil și sunt gazde intermediare pentru mixosporozoarul *Myxosoma cerebralis*. [10]

TUBULO-NEFRITĂ, (med. u.) afecțiune renală cauzată de lezarea tubilor uriniferi; poate fi cauzată de intoxicație, șoc sau hemoliză acută. [60]

TUBURI HIDROMETRICE, (hidr.) dispozitive de determinare a vitezei curenților de apă. Funcționează pe baza principiului transformării presiunii dinamice a curentului în presiune statică, exprimată prin înălțimea unei coloane de lichid. Valoarea vitezei se determină cu ajutorul formulei: $\sqrt{V} = c\sqrt{h}$, unde V = viteza curentului în m/s; h = înălțimea coloanei de lichid în tub deasupra nivelului râului; C = constanta de etalonare a tubului hidrometric. [50]

TUBURI MALPIGHI, (anat.) sistemul excretor al insectelor, reprezentat de o serie de tuburi închise la capătul distal, care plutesc în hemocel, deschise cu celălalt capăt la limita dintre intestinul mediu și intestinul posterior. [62]

TUBURI RESPIRATOARE, (zool.) structuri proprii unor heteroptere acvatice din genurile *Nepa* sau *Ranatra* și larvelor unor specii de diptere brahicer (ex., muștele din genul *Eristalis*), cu aspect de tuburi lungi situate terminal pe abdomen, cu care insecta se aprovizionează cu aer fără să iasă la suprafața apei. [62]

TUF VULCANIC, (geol.) rocă piroclastică fină formată din elemente de natură vulcanică, cu dimensiuni mai mici de 2 mm; este o rocă ușoară, variat colorată. [25]

TUFĂ, (bot.) plantă lemnoasă scundă ramificată de la bază. [50]

TUFĂRIȘ, (bot.) fitocenoză edificată de arbuști. [15]

TUFĂRIȘURI MEDITERANEENE BOREALE, (biogeogr.) formațiuni vegetale de arbuști sclerofili cu frunze dure și înalte, adesea spinoase, a căror înălțime oscilează între unu și câțiva metri. Sunt răspândite în regiunile cu climat mediteranean din emisfera nordică (în jurul Mării Mediterane, sud-vestul Americii de Nord), având structură și denumiri diferite în funcție de zonă. Sunt formațiuni vegetale secundare, ce au apărut după distrugerea pădurilor. [70] → MAQUIS, GARIGĂ, FRIGANĂ, TOMILARE, CHAPARRAL

TUIA (*Thuja occidentalis*, fam. *Cupressaceae*), (bot.) arbore rășinos, exotic, cultivat ca plantă ornamentală, de la câmpie până în regiunile montane. Părțile aeriene și mai ales ramurile tinere conțin principii active toxice. Intoxicațiile sunt mortale pentru rumegătoare, debutând prin salivație, colici, diaree sangvioletă urmată de o răcire a extremităților și paralizie. Se intervine cu spălături gastrice, purgative uleioase, mucilagii cardiotonice și tonice generale. Medicina populară îi atribuie proprietăți diuretice, vermifuge, emenagoge, expectorante, antireumatismale datorită principiilor amare, taninului, uleiului eteric, thuinei. Acționează asupra epiteliului renal măbind secreția și excreția de urină; provoacă paralizia și eliminarea viermilor intestinali; favorizează apariția menstruației întârziate; fluidifică secrețiile bronșice favorizând expectorația; diminuează sau înlătură durerile reumatice. În țara noastră, tuia nu prezintă importanță forestieră. Creșterea are loc încet și nu realizează dimensiuni mari. Se poate cultiva la marginea arboreturilor unde realizează o frumoasă închidere. Specia fructifică la noi abundent, dând semințe de bună calitate. Prezintă interes ornamental. Are mare rusticitate. Utilizată în pădurile-parc solitare sau în grup pe marginea parterelor datorită formelor columnare și globuloase, precum și la obținerea de garduri vii, pretându-se la tundere. Se înmulțește prin semințe, butași, marcotaj și altoire. [50]

TULAREMIE, (med. u.) boală infecțioasă cauzată de infecția cu *Francisella tularensis*, cu localizări multiple, ganglionară, oculară sau orofaringiană. [60]

TULIPA, (agric.) gen de plante care aparține fam. *Liliaceae*. Popular lălea. Originară din Asia Centrală (Iran, Turchestan) și Europa. Este una dintre cele mai vechi plante în cultura ornamentală. Perșii o socoteau ca fiind cea mai iubită plantă de grădină și, de la ei, unele specii s-au extins destul de repede atât către est (China, Japonia) cât și către vest, spre ținuturile mediteraniene. În Turcia era bine cunoscută în jurul anului 1000 d.Hr. și se spune că în anul 1500 existau unele soiuri, astfel încât europenii veniți la curtea sultanului au fost impresionați de mulțimea florilor de lalele din grădina acestuia. Se pare că de aici a pătruns în vestul Europei în anul 1559, iar în țara noastră din

1554. Dintre europeni, olandezii, favorizați de condițiile pedoclimatice ale țării lor, au preluat în așa măsură cultura acestei plante, încât în anul 1637 au comercializat bulbii la prețuri exorbitante, ce reprezentau greutatea lor în aur, Olanda rămânând până în zilele noastre „Țara lalelelor“. Este o plantă perenă, perenitatea fiind asigurată de partea subterană, bulbul ovoid, alcătuit din frunze cărnoase albe (tunici), protejat de 1-2 tunici membranoase, brune. Partea aeriană, tulpina erbacee, variabilă ca înălțime (10-60-90 cm), poartă în vârf floarea simplă sau involtă foarte divers colorată. Frunzele sesile, oval alungite, mai late sau mai înguste în funcție de specie și soi, au marginea dreaptă sau ușor ondulată. *T. gesneriana* este cea mai cultivată specie, cuprinzând un mare număr de hibridi clasați după perioada de înflorire, vigoarea și forma diviziunilor florale. Astfel, grupa Darwin reunește soiuri viguroase de talie mare, cu flori în formă de cupă și diviziunile rotunjite, grupa „cu flori de crin“ pe cele ale căror flori au tepalele ascuțite și rășfrante, lalelele „papagal“ au florile cu marginile franjurate, cele involte, timpurii sau târzii au flori aproape semiglobuloase cu numeroase tepale ș.a.m.d. Perioada de înflorire se situează în aprilie-mai. Interesante sunt și speciile așa-zis „botanice“, de obicei cu talie mai mică și înflorire mai timpurie. Din această categorie fac parte speciile *T. kaufmaniana*, *T. forsteriana*, *T. greigii*, *T. praestans*, *T. tarda*, *T. suaveolens*, ș.a. Este relativ ușor de cultivat atât în grădină, cât și în culturi forțate. Ea se înmulțește prin bulbi și bulbili sau prin semințe, metodă mai puțin practică. După înflorire bulbul inițial dispăre, dar locul lui este luat de alți 3-5 bulbi care înfloresc în anul următor. O cultură poate dura mai mulți ani dar este recomandabilă reînnoirea ei la 2, cel mult 3 ani în culturile familiale. Perioada de înmulțire se situează la sfârșit de iulie-august, respectiv după uscarea frunzelor și intrarea în repaus a plantelor. Bulbii scoși, zvântați și sortați pe categorii de mărime, se păstrează în depozite aerisite până în septembrie. Refacerea culturii se poate realiza între 15 septembrie și 15 octombrie, plantând bulbii mari de 3-6 cm diametru la distanțe de 15-25 cm între rânduri, 10-15 cm între plante și adâncime de 8-10 cm. Bulbii se plantează la distanțe și adâncimi mai mici, apreciate după mărimea lor. Se dezvoltă bine în soluri obișnuite de grădină, profund lucrate, argilo-nisipoase, alcaline și cu suficientă umiditate, mai ales primăvara în timpul creșterii tijelor florale. Preferă locurile însorite dar pot înflori și la semiumbră. Pentru culturi forțate se aleg bulbi mari și se plantează în octombrie, în recipiente sau direct în solul serelor. Pentru înrădăcinare, se păstrează 1-2 luni la temperaturi mai coborâte, sub 9°C și apoi se trece la forțatul propriu-zis, mărind temperatura treptat până la 22-25°C în perioada de

înflorire. În întreprinderile comerciale, parcurgerea fazei de temperaturi scăzute se realizează înainte de plantare, în depozite speciale cu mediul precis controlat, astfel că după plantare, bulbii trec direct la forțat. Înfloresc în lunile de iarnă, până în martie, în funcție de timpul de începere a forțatului. Decorează ca floare tăiată, în buchete sau în diferite aranjamente florale. În grădini se plantează în grupuri mari, singure sau în combinații cu alte plante de sezon. Soiurile pitice se pretează la formarea bordurilor sau la plantări în ghivece și jardiniere. [39]

TULIPOZIDE, (ecol.) substanțe postinhibitoare conținute în bulbii tineri de lalele ce le asigură rezistența față de ciuperca *Fusarium oxysporum* în perioada de creștere intensă. [41]

TULIU (Tm), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa lantanidelor. Are Z 69 și structura învelișului de electroni [Xe] 4f¹³6s². În cantități foarte mici se găsește în mineralul monazit, un nisip greu de culoare închisă și de compoziție variabilă. Se obține prin reducerea metalotermică a trifluorurii. Este un agent reducător. [36]

TULPINĂ¹, (bacter., micol.) cultură de bacterii sau ciuperci, obținută prin izolare de pe un substrat viu sau mort, cu proveniență diferită, ceea ce-i conferă o particularitate din punct de vedere fiziologic, biochimic, virulență ș.a. [61]

TULPINĂ², (bot.) organ vegetativ al plantelor superioare (cormofite), cu rol de susținere a ramurilor, frunzelor, florilor, de conducere a sevei brute, de la rădăcină spre frunze și a sevei elaborate, de la frunze în tot corpul plantei. **T.** este purtătoare de muguri. Creșterea în lungime se realizează prin vârful vegetativ, care are un meristem terminal (creștere terminală), și prin prelungirile internodiilor (creștere intercalară). Creșterea în grosime este asigurată de două zone meristemice, cambiul și felogenul. Ramificarea **t.** este asigurată de mugurii axilari, iar în unele cazuri prin conul de creștere al mugurelui terminal. Ramificarea poate fi: dicotomică, monopodială și simpodială. După poziția pe care o au în spațiu, **t.** sunt ortotrope și plagiotrope. **T. ortotrope** au axele principale orientate drept în sus și sunt: erecte, urcătoare (agățătoare, volubile) **t. plagiotrope** au stereomul slab dezvoltat, cresc fără a se ridica de la pământ. **T.** poate fi culcată la pământ (prostrată), ex., cimbrisorul de câmp (*Thymus* sp.); **t. târătoare** (repentă), alipită de pământ și cu rădăcini la noduri, ex., gălbăjoară (*Lysimachia nummularia*). După modul de viață se deosebesc: **t. aeriene**, subterane și acvatice. **T.** posedă structură primară și secundară. **Structura primară.** Țesuturile definitive ale acestei structuri își au originea în meristemul apical, unde are loc o

permanentă diviziune periclinală și anticlinală a celulelor. Este întâlnită la pteridofite, monocotiledonate și la unele dicotiledonate erbacee anuale. În structura primară, de la exterior spre interior, se disting următoarele zone: epiderma, scoarța și cilindrul central sau stelul. **Structura secundară** este întâlnită la gimnosperme, dicotiledonate lemnoase (arbori, arbuști) și la cele erbacee, perene. În cadrul acestei structuri apar meristeme noi: cambiul și felogenul. Prin activitatea de diviziune a lor se produc țesuturi secundare care determină creșterea în grosime. Cambiul se formează întotdeauna în cilindrul central. Provine din meristemul primar (procambiu) aflat în vârful **t.** Apare între liberul și lemnul fasciculului conducător primar, unde se mai păstrează un țesut meristematic capabil să intre în diviziune și să producă celule noi. Prin activitatea acestei zone generatoare se formează lemnul la interior și liberul către exterior. Felogenul apare sub forma unui manșon cilindric, în epidermă la salcie, în scoarța primară la fag, carpen, în endoderm și chiar în periciclu la vița de vie. El provine din redobândirea capacității de diviziune a unor celule definitive din cadrul țesuturilor primare. Prin activitatea sa, generează, spre exterior, suber, iar spre interior, un țesut parenchimatic numit felogen. [50]

TULPINIȚĂ, (bot.) caulicul, tulpiniță a embrionului, din care se diferențiază tulpina principală propriu-zisă. Este reprezentată de axa hipocotilă și epicotilă. [50]

TUMID, (bot.) tulpini ale plantelor cu umflături distanțate. [50]

TUMOARE¹, (med. u. și vet.) masă tisulară anormală care apare printr-o proliferare autonomă, progresivă, exagerată a celulelor organismului. **T.** poate fi malignă sau benignă. [33]

TUMOARE², (bot.) umflătură pe tulpină sau pe ramurile plantelor de natură patologică sau fiziologică. **T.** se datorează diviziunii haotice a celulelor (hiperplazie) sau a măririi volumului lor (hipertorfie). Ex., **t.** produsă de bacteria *Agrobacterium* sp. sau de ciuperca *Synchytrium endobioticum*. [61]

TUMOARE BENIGNĂ, (med. u. și vet.) tumoare cu creștere lentă, obișnuit expansivă, adesea încapsulată, alcătuită din celule mature, aderente între ele, cu proprietăți celulare asemănătoare cu cele ale celulelor de origine. Ele exprimă o structură internă a nucleilor nemodificată față de cea a țesuturilor de proveniență și foarte puține mitoze. [33]

TUMOARE MALIGNĂ, (med. u. și vet.) tumoare cu creștere rapidă, adesea infiltrativ-distructivă, cu frecvente mitoze, atipii nucleo-citoplasmice și aderență celulară redusă. Ele posedă o diferențiere celulară redusă și o mare capacitate de diseminare și metastazare. [33]

TUNDRĂ, (ecol.) ecobiom terestru răspândit în regiunile subpolare până la calota de gheață (**t. subarctică** și **t. subantarctică** și în munții înalți, dincolo de limita superioară a pădurii (**t. alpină**). Condițiile climatice sunt foarte severe, temperaturi scăzute, ce duc la formarea permafrostului, vânturi puternice. Vegetația este lipsită de arbori. Ea constă din formațiuni ierboase și arbutive scunde, deschise. Plantele dominante sunt mușchii, lichenii, unele graminee, ciperacee, iar dintre arbuști, mesteceni și arini pitici, afin, merișor în tundrele subarctice și alpine, iar în cele subantarctice (în insulele din jurul Antarcticii) mușchi, licheni, umbelifera *Azorella*, compoza *Cotula plumosa*, crasulacea *Tillaea*, gramineul *Poa foliosa*, *Festuca erecta*, subarbutii *Hebe* și *Empetrum* etc. În funcție de condițiile specifice diferitelor zone geografice structura vegetației de tundră este foarte variată. Fauna este reprezentată în nord de numeroase mamifere (renul, elanul, lemingii, vulpea și ursul polar etc.) și de păsări (găinușa polară – *Lagopus lagopus*, găște, lebede, rațe, alce), iar în sud mai ales de păsări. [70]

TUNDRĂ ALPINĂ, (ecol.) etaj bioclimatic situat la limita superioară a etajului alpin, la altitudini de peste 2.200 m, cu condiții foarte grele de vegetație: temperatura medie anuală sub -2°C , precipitații peste 1.200 mm/an, perioada de vegetație activă sub 70 de zile/1 an, cu brume, înghețuri la sol și chiar ninsori în orice zi a anului, inclusiv pe timp de vară. Învelișul vegetal este discontinuu, sub formă de grupe și perinițe, frecvent având centrul în formă de semilună (efect al vânturilor permanente și puternice) și este constituit din mușchi, licheni și specii ierboase și sublemnoase: *Vaccinium uliginosum*, *Dryas octopetala*, *Salix herbacea*, *S. reticulata*, *Loiseleuria procumbens*, *Festuca glacialis*, *Minuartia sedoides* etc. Etajul este corespondentul altitudinal al tundrei arctice de latitudine. [4]

TUNGSTEN → WOLFRAM

TUNICAT, (bot.) despre un organ al plantelor acoperit cu înveliș subțire, protector, constând din tunici sau catafile, aspect întâlnit la bulbii tunicați, ex., ceapa (*Allium cepa*). [50]

TUNICĂ, (bot.) înveliș, îmbrăcămintă, caracteristică plantelor: **1.** Meristemul extern I–n stratificat prezent la vârfurile vegetative caulinare. **2.** Frunze modificate cu rol de apărare a mugurilor apicali și axilari sau de depozitare a substanțelor de rezervă într-un bulb. La bulb, tunicile se acoperă unele pe altele și sunt de două feluri: cele externe sunt membranoase, uscate, de culoare brună și au rolul de apărare, iar cele interne sunt groase și încărcate cu substanțe de rezervă, aspect întâlnit la ceapă (*Allium cepa*), lalea (*Tulipa gesnerana*). [50]

TUNICINĂ, (biochim.) substanță înrudită cu celuloza, care formează tunica învelitoare a corpului unui urocordat. [37]

TUPAIIDE (*Tupaidae*), (zool.) mamifere mici de talia unor veverițe terestre sau arboricole, insectivore. Răspândite în pădurile ploioase tropicale din sudul și sud-estul Asiei. Aparțin ordinului *Scandentia*. [37]

TURACOVERDINA, (zool.) pigment verde care conține fier, prezent în penele anumitor păsări din pădurile tropicale africane (turaci, familia *Musophagidae*). [37]

TURBĂ, (agric.) produs natural al terenurilor mlăștinoase, rezultat prin descompunerea incompletă sau mai avansată a diverselor resturi de la speciile de plante care cresc în aceste zone. După extragerea stratului format în turbării, materialul se prelucrează pentru diferite scopuri, unul dintre acestea fiind și folosirea ca substrat pentru cultura plantelor horticole, în mod deosebit la producerea răsadurilor și la cultura florilor la ghivece. După locul de formare și al compoziției floristice, a naturii solului și a stării hidrostatice, turbăria poate fi: *joasă* sau *eutrofă*, formată pe terenuri mlăștinoase, bogate în substanțe nutritive, în care se dezvoltă o floră specifică formată din *Typha*, *Phragmites*, *Carex*, *Equisetum palustre*, *Eriophorum angustifolium* și *latifolium*, *Scirpus*, *Parnasia*, *Galium* ș.a., la care se adaugă specii lemnoase ca *Betula verrucosa*, *Alnus glutinosa*, *Populus tremula*, *Salix* sp.; este bogată în substanțe humice, elemente fertilizante, are pH aproape de neutru, porozitate redusă, cu aerisire slabă; turbărie *înaltă*, *albă* sau *oligotrofă*, formată pe terenuri silicioase mai înalte, submontane, mai sărace în elemente fertilizante, unde temperaturile sunt mai scăzute și precipitațiile peste 750 mm, motiv pentru care descompunerea este abia incipientă; are aciditate ridicată, conținut redus în substanțe organice, structură fibroasă, cu 90% spațiu pentru aer și apă; principalele specii care o compun sunt *Sphagnum* sp., *Polytrichum* sp., *Eriophorum vaginatum*, *Carex* sp. ș.a., ea formându-se în zona lemnoaselor *Pinus sylvestris*, *Picea excelsa* etc. T. este folosită în horticultură la producerea răsadurilor, cultura plantelor floricole la ghivece, prepararea substraturilor. Ea interesează, pe lângă compoziția sa chimică, prin valoarea capacității de absorbție și înmagazinare a apei, care este dependentă de compoziția floristică din care a provenit; astfel, la 100 g t. uscată există 1000-1500 cm³ apă când este de *Sphagnum*; 700-800 cm³ apă când este de *Carex*; 400-500 cm³ apă când este turbărie joasă. Valoarea pH poate varia între 2,5 și 4,5 la cele înalte și de la 6 la 7 la cele joase. Conținutul în elemente minerale este tot în dependență de plantele din care provine t.; astfel, la turbăriile înalte, la 100 g substanță uscată, se înregistrează 0,8-1,3% N; 0,06-0,15% P₂O₅,

0,02-0,10% KO, 0,2-0,5% CaO, iar la cele joase, la 100 g substanță uscată se află 1,93,1% N; 0,11-0,32% PO₅ 0,17-0,56% K₂O și 2,0-11,0% CaO. Se poate constata că la turbăria înaltă capacitatea bună de hidratare este dublată de un conținut mai redus în elemente minerale, în acizi humici și substanțe cu acțiune stimulantă asupra creșterii, ceea ce impune efectuarea unei lucrări de preparare a t. în vederea folosirii, care cuprinde administrarea îngrășămintelor pe bază de azot, fosfor și potasiu (circa 60-120 g N, 60-210 g P₂O₅ și 80-100 g K₂O la m³ t., sau chiar mai mult, după cerințele speciilor horticole la care se folosește), precum și CaCO₃, pentru amendarea valorii pH, cunoscând că, pentru creșterea acestuia cu 0,5-1,5 se adaugă 1-1,5 kg CaCO₃ /m³ t. Pentru majoritatea plantelor horticole raportul N: P:K trebuie să fie 1:1:1-1,5, iar la plantele floricole decorative prin frunze, 3:2:1. Pe lângă folosirea la prepararea substratului de cultură t. se mai utilizează la fabricarea ghivecelor presate de tip „Jiffy-pots”, care se plantează o dată cu răsadurile. [72]

TURBĂRIE, (ecol.) formație naturală intrazonală din specii higrofile, cu mare acumulare de substanță organică incomplet descompusă (turbă), în condițiile anaerobe determinate de excesul prelungit sau permanent de apă. După locul (etajul) și modul de formare se deosebesc tipurile: a) *tinovul*, care este legat de substraturile acide și se circumscrie climatic etajului boreal (din subalpin, până în nemoral); b) *bahna*, care apare în etajul nemoral și în zona stejarului și se formează în depresiunile în care apele intens mineralizate ies la suprafață. Tinovul este oligotrof (sau ombrotrof) și are ca edificatoare specii de *Sphagnum* (*S. fuscum*, *S. papilliosum*, *S. magellanicum* etc.) la care se adaugă o serie de specii ierboase adaptate la condițiile precare de nutriție (genurile *Empetrum*, *Vaccinium*, *Carex*, *Eriophorum*, *Ledum*, *Drosera* etc.), plus specii lemnoase de arbori piperniciți, cu formă de arbust (*Picea abies*, *Pinus sylvestris*, *P. rotundata*, *P. mugo*, *Betula pubescens*, *B. nana*, *Salix caprea* etc.). Cu timpul, pe măsura evoluției, fitocenoza forestieră care încă de la început era foarte rară (consistentă 1-3) dispare, iar tinovul se înalță, bombându-se la centru. Vegetația tinoavelor face parte din clasa *Oxycoco-Sphagnetea*, ordinul *Sphagnetalia*. Bahna este eutrofă (sau minerotrofă) și adăpostește o vegetație din specii de *Carex* (*C. devalliana*, *C. elata*, *C. acuta* etc.), *Schoenus novigricans*, *Drepanocladus* sp. și o bogată floră din plante higrofile. Nu se bombează la centru, iar cu timpul marginile sunt ocupate de vegetația forestieră. Fitocenologic, bahnele fac parte din ordinul *Caricetalia devallianae* (la fel ca și mlăștinile cu stuf), conservă o serie de reliefuli glaciare. Atât tinoanele, cât și bahnele dintre care multe au în țara noastră limita

sudică de areal, conservă în stare nealterată polenul speciilor dispărute, turba în special, ceea ce permite restabilirea istoriei vegetației. Depozitele de turbă oligotrofă pot ajunge la 10 m grosime și peste. [4]

TURBELARIATE (*Turbellaria*), (zool.) clasă care cuprinde viermii lați liberi, în majoritatea cazurilor acvatică, atât marine cât și dulcicole. Unele s-au adaptat la viața terestră având ca biotop pământul umed. La noi în țară acest grup de viermi lați a fost studiat de academicianul Radu Codreanu. Corpul lor este acoperit cu o epidermă de obicei ciliată. Sistemul nervos și organele de simț sunt bine dezvoltate. Nu au sistem respirator și circulator. Respirația este tegumentară. Circulația are loc prin lacunele cavității corpului. Sunt hermafrodite. În timpul verii se reproduc asexuat. Către toamnă se diferențiază organele sexuale. Fecundația este internă și încrucișată (*M. Năstăsescu*, 1983). [50]

TURBIDIMETRIE, (chim.) metodă de analiză pentru determinarea concentrației unui element sau a unei substanțe chimice, aflate în suspensie într-un lichid, utilizând în acest scop intensitatea luminii transmise în sensul fasciculului incident. [29]

TURBIDITATE, (hidrobiol.) gradul de încărcare a apei cu materie în suspensie. **T.** este un factor ecologic foarte important care intervine în reducerea intensității luminii și, prin urmare, la diminuarea producției plantelor autotrofe. În același timp, **t.** elimină din ecosistem speciile cu cerințe ridicate față de lumină. Când apa conține 4% (în volum) particule solide în suspensie, efectele **t.** sunt simțite puternic de organisme. Ex., peștii litorali care trăiesc în astfel de ape au ochii foarte reduși. În apele cu cantități mari de materii solide în suspensie, toxicitatea unor substanțe scade foarte mult datorită proceselor de absorbție ce au loc la nivelul particulelor respective. [41]

TURBINALE, (anat.) oase subțiri, încolăcite, din cavitățile nazale ale mamiferelor, măbind suprafața membranei mucoase, care conține celule senzoriale. [57]

TURBINAT, (bot.) cu semnificația „obconic, de forma unui corn întors”, aspect întâlnit la rădăcina de rapiță (*Brassica rapa*); caliciul la turița mare (*Agrimonia eupatoria*), lămâiță sau iasomie (*Philadelphus coronarius*). [50]

TURBOS, (bot.) despre plante care cresc pe sol **t.** [50]

TURBOSUFLANTA, (ind.) suflantă cu motor. [13]

TURDIDE (*Turdidae*), (zool.) sturzi, mierlele. Paseriforme cu cioc relativ lung și ușor comprimat, cu vibrise la bază. Sunt omnivore și se găsc în cele mai multe părți ale lumii. [57]

TURGESCENTĂ, (biocel.) stare a celulei vegetale și fungice în care volumul său este maxim datorită absorbției unei mari cantități de apă depozitată în vacuolă. Vacuola măbindu-și volumul apasă asupra

citoplasmei care la rândul său apasă asupra peretelui celular, care se extinde. **T.** maximă este atinsă în momentul în care presiunea osmotică este în echilibru cu presiunea hidrostatică. **T.** contribuie la menținerea rigidității organelor plantelor și constituie o stare propice desfășurării optime a proceselor metabolice; pierderea turgescenței coincide cu ofilirea acestora. [69]

TURGOR, (anat.) consistența fermă și elastică a pielii cutanate. Depinde foarte mult de stările de hidratare și nutriție. [21]

TURION, (bot.) fragment de ramură cu muguri, rădăcini și frunze modificate, adaptate pentru a rezista pe timpul iernii, în special la plantele acvatică, aspect întâlnit la broscăriță (*Potamogeton crispus*), otrățel (*Utricularia vulgaris*) etc. [50]

TURISM, activitate cu caracter recreativ sau sportiv, constând din parcurgerea, pe jos sau cu mijloace de transport, a unor regiuni pitorești sau interesante din punct de vedere științific. [52]

TURISM AERIAN, turism practicat cu avioanele, elicopterele și deltaplanurile. El este făcut de persoane cu venituri mai mari, uneori pe distanțe mari. [52]

TURISM DE CIRCUMSTANȚĂ, turism cu o durată relativ scurtă, de la câteva ore la câteva zile. El se poate desfășura pe întreaga perioadă a anului. [53]

TURISM FERVIAR, turism practicat cu trenul. Prin el se realizează un transport sigur, cu un confort sporit și pe distanțe lungi. [52]

TURISM NAVAL, turism practicat cu nave de pasageri fluviale sau maritime. Ca o variantă a acestui tip de turism este croaziera în bazinul unor mări cum sunt: Marea Mediterană, Marea Neagră etc. [53]

TURISM PEDESTRU, turism practicat cu piciorul. El oferă cea mai intimă conexiune între om și natură și constă în deplasări în zona periurbană, în regiunile deluroase și montane lipsite de căi de acces. În această categorie, pe lângă excursiile organizate, sunt incluse și turismul cinegetic, pescuitul și alpinismul. [52]

TURISM RUTIER, turism practicat cu biciclete pe distanțe scurte și cu motociclete, automobile, autocare pe distanțe lungi și foarte lungi. Este cea mai dinamică formă de turism actuală. [53]

TURISM SEZONIER, turism specific latitudinilor mijlocii, cu două sezoane optime deplasărilor și recreerii. El se subdivide în turismul estival cu subvariantele, litoral și montan, și turismul hibernal, preponderent montan. [52]

TURIST, persoană care practică turismul indiferent de tipul lui. [53]

TURIȚĂ (*Galium aparine*, fam. *Rubiaceae*), (bot., pest.) plantă anuală de primăvară sau toamnă, considerată buruiiană problemă pentru culturile agricole. Tulpină ramificată, agățătoare prin peri setoși, îndreptați în jos.

Frunze, câte 6-9 la un nod. Fructe dicariopse mici (6-7 mm lungime), cu sete la vârf îndoite (uncinate). Se întâlnește în locuri cultivate, tufișuri, pe lângă garduri. Se mai numește *lipicioasă*. Înflorește în iunie-octombrie. Sensibilă la: rimsulfuron-metil, tribenuron, amidosulfuron, tiasulfuron, imazetapir, acid 2,4 D + dicamba, MCPA + diclorprop-P, flutoxipir, flutoxipir + acid 2,4 D, metasulam + acid 2,4 D, florasulam + acid 2,4 D, glifosat, glufosinat de amoniu. [51]

TRUNA (a), a vărsa un material lichid într-un tipar (formă), pentru ca, prin răcire sau în urma unei reacții chimice, să se obțină un obiect solid de forma tiparului. [13]

TURNESOL, (chim.) pigment albastru obținut din diferite specii de licheni (*Lecanora*, *Rocella*, *Variolaria*). Se prezintă ca o pulbere albastră. Principalii componenți ai materiei colorate din turnesol sunt: *azolitmina* ($C_9H_{10}O_5N$) și *eritrolitmina* ($C_{19}H_{22}O_6$). Este parțial solubil în apă, în alcool, soluțiile obținute sunt albastre. Prin adăugare de acizi se colorează în roșu, dar devin din nou albastre, dacă se adaugă baze în exces. Se întrebuintează ca indicator, trecând de la roșu la albastru în intervalul de virare de la pH 5 la pH 8. Se mai utilizează la prepararea hârtiei de turnesol. [29]

TURNOVER, (ecol.) termen englezesc care precizează rata de circulație a substanței în cadrul unei biocenoză, timpul necesar de reînnoire a tuturor substanțelor dintr-un individ sau biocenoză. [24]

TURNOVER TIME, (biogeogr.) termen de origine engleză adaptat de toți ecologii pentru a indica timpul necesar de reînnoire a tuturor substanțelor existente într-un organism, ecosistem, component al ecosistemului. În biogeografie se utilizează pentru a exprima schimbarea compoziției specifice pe unitatea de timp când imigrația este egală cu extincția. [70]

TURNUL BABEL, (rel.) a fost o construcție masivă, pe care urmașii lui Noe, dar în mod deosebit urmașii lui Ham, au înălțat-o în anul 2800 de la Facere cu gândul de a sfida pe Dumnezeu, ca să se refugieze acolo și să nu mai moară înecați în eventualitatea unui alt potop. Atunci Dumnezeu a oprit construcția, amestecându-le limbile. De aici cuvântul „babilonie”. Așa au apărut pe lângă limba vorbită de Adam, încă 71 de limbi. Au urmat apoi furtuni năpraznice care au făcut din vechiul turn o ruină. Turnul fusese zidit în ținutul Senaar, iar lucrările au fost conduse de Nimrod, fiul lui Cuș, nepotul lui Ham. De atunci s-au răspândit oamenii pe pământ, potrivit cu limba pe care o vorbeau. Limba lui Adam a continuat să fie vorbită numai de Eber, care nu s-a învoit cu gândul și fapta celorlalți oameni. El era urmașul lui Sim și din neamul lui avea să se nască Avraam și deci Mântuitorul Iisus Hristos. [63]

TURONIAN, (geol.) etaj al cretacului superior. Denumirea derivă de la Touraine (Franța) și a fost introdusă de d'Orbigny în 1843. [25]

TURSAC, (climat.) oscilație climatică descoperită de Leroi-Gourhan în urma cercetărilor din adăpostul sub stâncă Facteur à Tursac din Dordogne. Climatul în timpul său era apropiat celui temperat, mai umed în prima parte, când o serie de ferigi, *Equisetum*, ca și unele muscinee erau mai răspândite, procesul de împădurire fiind totuși modest. Vârsta sa a fost stabilită printr-o datare ^{14}C la 21.180 î. Hr. [8]

TURTURICĂ (*Streptopelia turtur turtur*, fam. *Columbidae*), (zool.) pasăre mică (26 cm). Adulții au penajul ruginiu-roșcat cu pete mai închise cafenii, iar pieptul roz-violaceu. La gât au o pată formată din dungii albe și negre. Penele cozii sunt negre cu o dungă albă. În zbor întreaga coadă este desfăcută având vârful înconjurat cu alb. Spatele este brun-roșcat cu pete negre, pieptul și gura ușor roșcate. Este oaspete de vară. Sosește la noi în luna aprilie și migrează prin septembrie spre cartiere de iarnă din Africa Centrală. Trăiește în special în zona de câmpie și de dealuri cu tufe, livezi, grupuri de arbori. Se stabilește și în pădurile nu prea întinse din apropierea terenurilor agricole. Cuiul și-l face în tufe, arbori la înălțime mică. Clocește de 2 ori pe an, o dată în luna mai și a doua oară în iunie-iulie, de fiecare dată câte 2 ouă. Durata incubăției este de 14 zile. Hrana constă în semințe și insecte. Este mult apreciată de vânători. Se vânează în special în timpul pasajului, în timpul ieșirii la hrană și al înapoierii la pădure. Se folosesc cartușe cu alică de 2 mm. [42]

TUSE, (med. u.) act reflex expirator forțat, apărut după o inspirație profundă. Este produs de iritația mecanică sau chimică a centrilor respiratori și are ca scop eliminarea factorului cauzal, în vederea menținerii deschise a căilor aeriene. [21]

TUSE CONVULSIVĂ, (med. u.) boală infecțioasă acută, contagioasă, cauzată de *Bordetella pertussis*, caracterizată la început prin catar traheobronșic, episoade de quinte spasmodice, însoțite de expectorații abundente și vâscoase, vărsături. [60]

TUTOR → ARAC

TUTORARE, (agric.) înfigere a aracilor (tutorilor) lângă plante în vederea susținerii acestora din urmă prin legarea repetată (tomnate) sau de care să se prindă în cazul plantelor agățătoare și volubile (fasole urcătoare, zorele, tigvă etc.) [72] → ARAC, PALISARE

TUTORIAL, (inform.) metodă de învățare pentru cei care doresc să deprindă utilizarea unui produs sau proceduri noi. La aplicațiile de calculator un tutorial este de regulă sub forma unui manual ce poate conține și lecții interactive cu text, grafică și sunet, operatorul putând să înainteze în ritmul său și putând oricând să repete o anumită lecție sau prezentare multimedia. [21]

TUTTANNIG, rezervație naturală situată în Australia (statul Queensland, insulă din Arhipelagul Barrow). Suprafața, 168 ha. Vegetația este reprezentată prin 400 de specii de plante. În cadrul faunei sunt ocrotite 13 specii de marsupiale (cangurul mare, micul opossum, numbatul etc.). [50]

TUTUN (*Nicotiana tabacum*, fam. *Solanaceae*), (agric.) plantă erbacee, anuală, terofită, alogamă, cultivată în mai multe varietăți în regiunile de câmpie ale țării. Nicotina este foarte toxică. În doză de 5-6 mg provoacă moartea unui om. O picătură de nicotină pusă pe limbă sau injectată omoară un câine. A șasea parte dintr-o picătură este doza mortală pentru un iepure sau pentru o pisică. Șapte picături constituie doza mortală pentru un cal. Ingerarea frunzelor verzi sau uscate de către animalele ierbivore, inspirarea nicotinei în grajduri și magazine, unde sunt atârinate frunzele pentru uscare, spălarea cu soluție de tutun a animalelor pentru distrugerea paraziților, provoacă intoxicații grave cu nicotină. Simptomele constau în zbârlirea părului, neliniște, salivare, grețuri, tremurături, balonare, constipație, diaree fetidă, respirație accelerată și întretăiată, bătăile inimii accelerate și neregulate, răcirea extremităților, sudori reci, amețeli, pierderea sensibilității, paralizie, moarte. Fumatul produce tulburări funcționale și apariția de boli ce nu mai pot fi vindecate. Fumul conține nicotină, oxid și dioxid de carbon, gudron, hidrogen sulfurat, acid cianhidric, alcool metilic etc., unele din ele rezultând în timpul combustiei (794-827°C), prin distilarea uscată a substanțelor pe care le are în compoziție. Gudronul din fumul de țigară conține benzopiren, substanță puternic cancerigenă. Experimental, prin injectarea benzopirenilui extras din fumul de țigară la trei loturi de șoareci, s-au produs, fără excepție, tumori canceroase după 42 de zile (Paris, 1946). Injecțiile cu nicotină la animale produc atrofierea testiculelor și a ovarelor. La bărbat, fumatul determină dereglarea funcției sexuale până la impotență. La femei, fumatul provoacă atrofierea ovarelor, apariția de tulburări menstruale, insuficiență ovariană constând în hiposecreție de hormoni sexuali, sterilitate, avorturi spontane, dureri de șale, dureri de cap etc. Fumul determină îmbolnăvirea inimii și a vaselor de sânge, facilitează apariția infarctului miocardic, aterosclerozei, hipertensiunii arteriale; determină îmbolnăvirea aparatului respirator prin apariția bronșitei tabacice, ce anticipează adesea un cancer pulmonar sau o tuberculoză pulmonară. Fumatul determină apariția cancerului laringian, cancerului gastric format pe ulcere gastrice vechi, hiperacidități gastrice, ulcerului gastric (de 10 ori mai frecvent la

fumători decât la nefumători); cancerului renal și vezical (de cinci ori mai frecvent la fumători), cirozei hepatice etc. În anul 1555 călugărul franciscan André Thévet folosea frunzele plantei ca antinevralgic. El a tratat cu această plantă pe regele Francisc al II-lea și pe Caterina de Medici. Empiric, tutunul era folosit odinioară contra viermilor intestinali, în colici, retenție urinară, hidropizie, dureri de ochi. Astăzi, nu mai prezintă importanță terapeutică. Acidul nicotinic (vitamina PP), obținut din extractul de nicotină, este folosit în combaterea pelagrei și a altor afecțiuni. Frunzele sunt folosite la prepararea produsului comercial de tutun tăiat pentru pipă, țigări de foi și țigarete, solicitate de fumători; prepararea de insecticide (praful de tutun, zeama de tutun), extragerea acidului nicotinic (vitamina PP), acidului citric etc. Din semințe se extrage un ulei semisativ folosit în alimentație (după rafinare) și la pregătirea vopselelor. Specie meliferă. Florile furnizează albinelor culesuri de nectar și polen pentru o lungă perioadă de timp. Cantitatea de nectar, 0,3-0,5 mg/floare. Producția de miere, 30-50 kg/ha. Pondere economico-apicolă mijlocie. Turtele rezultate după extragerea uleiului sunt bogate în proteine, glucide, săruri minerale. Servesc la furajarea animalelor. Tutunul poate fi plantat în grupuri prin parcurile și grădinile publice. Decorativ prin port, dar mai ales prin flori. [50]

TUZ (*Tuz Göli*), lac situat în Podișul Anatoliei din Turcia. Este cel mai mare de pe suprafața acestui podiș și al doilea ca mărime din această țară, după Van. Are suprafața de 1.100-2.500 km² și adâncimea maximă de 2 m. Datorită dezechilibrului produs în bilanțul hidric de evaporatia puternică, suprafața lacului uneori scade total. Concentrația de săruri este de cca 329 g/l și o densitate de 1,225. Pe porțiunile secate crusta de săruri atinge 30 cm grosime. [45]

TYCHOPLANCTON, plancton de origine alohtonă întâlnit în cursul mijlociu și inferior al râurilor. El provine din apele cu caracter stagnant ale albiei majore. [50]

TYPHLOPIDE (*Typhlopidae*), (zool.) șerpi săpători cu centura pelviană vestigială și ochi reduși acoperiți de solzi. Se găsesc în cele mai multe părți ale lumii, cu excepția Noii Zeelande. [37]

TYRHENIAN, (geol.) subdiviziune stratigrafică a pleistocenului marin din domeniul mediteranean. **T.I.** este contemporan cu interglaciularul Mindel- Riss (din domeniul alpin), echivalentul transgresiunii Holstein; **T.II** sau Monasterian este contemporan cu interglaciularul Riss – Würm (din domeniul alpin), echivalentul transgresiunii Eem. [25]

ȚAMBAL, (cult.-art.) instrument muzical de percuție, alcătuit dintr-o cutie de rezonanță cu coarde de metal care sunt lovite cu două ciocănele speciale. [67]

ȚARA VINULUI, supranumele podgoriei Alba Iulia. Prezintă condiții ecoclimatice apropiate Podgoriei Târnave, de aceea direcțiile de producție și sortimentul sunt aceleași. [49]

ȚARC, (zootehn.) loc îngrădit destinat închiderii animalelor. [34]

ȚĂRAN, persoană care locuiește în mediul rural și care își câștigă existența prin cultivarea pământului și creșterea animalelor. [50]

ȚĂRM, (geomorf.) zona marginală a uscatului, la limita unei întinderi de apă, asupra căreia se exercită acțiunea valurilor și a mareelor care-i schimbă continuu configurația. Tipuri: ț. înalt (cu riass, carstic, cu fiorduri, dalmatic, atlantic, anatolian, cu faleze de loess, pacific, albanez, vulcanic, cu anse); ț. jos (cu lido, cu cordoane litorale, cu lagune, cu estuare, cu limane, aralian, cu land, cu mangrove, cu fiord, coraligen, deltaic). [25]

ȚĂRM CU RIIASS, (geomorf.) golf provenind din văi vechi, acoperite de apa mării, în urma mișcărilor oscilatorii negative ale scoarței terestre, ex., țarmurile Galiciei (Spania), Bretaniei (Franța). [50]

ȚĂRM DE EMERSIUNE, (ecol.) zonă marginală a uscatului sau regiune a uscatului în care marea se retrage. [50]

ȚĂRM DE INGRESIUNE, (ecol.) zonă marginală a uscatului unde marea înaintează. [50]

ȚĂRM ÎNALT, (geomorf.) zonă marginală a uscatului de obicei stâncoasă, cu pantă abruptă, aflată la limita unei întinderi de apă (mare, ocean) la baza căreia se întinde, uneori, o plajă îngustă constând din șes format din aluviuni marine, nisip, cochilii cu pietriș. La ț. î. se delimitează falezele, terasele, fiordurile, țarmurile cu riass. [50]

ȚĂRM JOS, (geomorf.) zonă marginală a uscatului cu înclinare ușoară aflată la limita unei întinderi de apă (mare, ocean). Zona litorală este foarte largă. În timpul fluxului, uscatul este inundat cu apă. Materialul

răscolit de valuri (mâl, nisip, pietriș) este depus la întoarcere pe creasta mai înaltă. [50]

ȚÂNȚARUL FRUNZELOR DE COACĂZ (*Dasyneura tetensi*, sin. *Perrisia tetensi*, fam. *Cecidomyiidae*), (cecid.) dăunător care evoluează frecvent în trei generații pe an. Iernează ca larvă într-un cocon mătăsoș în stratul superficial al solului. Atacă preferențial soiurile de coacăz negru. Larvele atacă frunzulițele foarte tinere din vârful lăstarilor erbacei. Acestea se decolorează, se încrețesc, se deformează puternic și se usucă. Pagubele cele mai mari sunt produse în pepiniere ca urmare a distrugerii noilor creșteri; în plantațiile pe rod, lăstarii erbacei atacați nu se lemnifică și sunt afectați de gerurile din timpul iernii. Prin lucrările solului se distruge o mare parte din larvele aflate în diapauză estivală și hibernală în sol. Pentru combaterea dăunătorului se execută un tratament fitosanitar la începutul înfloritului cu unul din produsele: Nurelle D (conc. 0,075%), Reldan 50 EC (conc. 0,1%), Ekalux S (conc. 0,075%), Diazol 60 EC (conc. 0,15%), Sumi alpha (conc. 0,025%), Sanvalerate 200 EC (conc. 0,04%). Tratamentul se repetă și la următoarele generații dacă este cazul. [66]

ȚÂNȚARUL MACULUI (*Dasyneura papaveris*), (cecid.) dăunător. Insecta are culoare neagră și aripi transparente. Larva acestui dăunător are culoarea roșiatic-cărămiziu, iar pupa sau nimfa, gălbui spălăcit. Adulții depun ouă în capsule de mac prin găurile făcute de gărgărița capsulelor de mac. Dăunătorul iernează sub formă de larvă în sol sau în semințele depozitate. Combătând gărgărița, țânțarul macului nu mai poate provoca pagube. (Fl. Crăciun, O. Bojor, M. Alexan, 1976) [50]

ȚÂNȚARUL PERELOR (*Contarinia pyrivora*, fam. *Cecidomyiidae*), (cecid.) dăunător cu o singură generație pe an. Iernează ca larvă într-un cocon mătăsoș, la o mică adâncime în sol. Larvele consumă pulpa fructelor în dezvoltare și formează o cavitate neagră. Într-un singur fruct se găsesc până la 100 de larve. La început fructele infestate cresc mai repede decât cele sănătoase, se deformează, apoi își încetează creșterea, se înnegresc, se zbârcesc, crapă, putrezesc

ȚÂNȚĂRAȘUL FRUNZELOR DE MĂR

și cad din pom. Pentru combatere se execută un tratament fitosanitar la începutul scuturării petalelor cu oricare din insecticidele recomandate la țânțărășul frunzelor de păr. [66]

ȚÂNȚĂRAȘUL FRUNZELOR DE MĂR (*Dasyneura mali*, fam. *Cecidomyiidae*), (cecid.) dăunător, având modul de atac și de combatere identic cu țânțarul frunzelor de păr. [66]

ȚÂNȚĂRAȘUL FRUNZELOR DE PĂR (*Dasyneura pyri*, fam. *Cecidomyiidae*), (cecid.) dăunător care evoluează de obicei în trei generații pe an. Iernează în stadiul de larvă în coconi mătăsoși în sol și produce pagube însemnate în pepinierele pomicole și în plantațiile intensive. Larvele se localizează pe marginea limbului foliar al celor mai tinere frunzulițe și se hrănesc cu sucii celulari din țesuturi. Ca urmare a atacului, frunzele se rulează pe ambele părți ale limbului către nervura principală sub forma unei țigări. În prima fază frunzulițele devin casante, apoi se brunifică și se usucă. Pentru combaterea dăunătorului se efectuează un tratament fitosanitar la începutul scuturării petalelor cu unul din insecticidele: Zolone 25 WP (conc. 0,3%), Fastac 10 EC (conc. 0,015%), Decis 2,5 EC (conc. 0,03%), Diazol 60 EC (conc. 0,15%), Nurelle D (conc. 0,075%), Reldan 40 EC (conc. 0,15%) etc. Tratamentul se repetă și la următoarele generații dacă este cazul. Prin lucrările solului sunt distruși o parte din coconii din sol în care se găsesc larvele în diapauză estivală sau hibernală. [66]

ȚĂȚĂNĂ, (geomorf.) linia de racord între podul unei terase și versant sau fruntea unei terase superioare. [25]

ȚELINA PENTRU PEȚIOL ȘI FRUNZE (*Apium graveolens* ssp. *dulce* convar. *dulce* și frunze convar. *secalinum*, fam. *Apiaceae/Umbeliferae*), (agric.) specie legumicolă, erbacee, originară din zona Mării Mediterane, cultivată în SUA, Anglia, Franța, Italia, Spania ș.a. Se consumă în stare proaspătă, preparată sau murată, având un conținut bogat în hidrați de carbon, substanțe minerale, celuloză și uleiuri eterice specifice. Se utilizează în special pețiolul, cu sau fără etiolare. Are sistem radicular puternic, ramificat, profund. Frunze mari, cu pețiol dezvoltat (circa 30-40 cm lungime, 3-4 cm lățime), dispuse în rozetă, câte 10-20. În al doilea an formează tulpina floriferă, de circa 100-150 cm înălțime; inflorescență umbelă compusă; semințe cariopse foarte mici. Necesită umiditate foarte multă în sol și în aer; sol adânc, reavăn, bogat în humus; reacționează pozitiv la fertilizarea organică. *Tehnologia de cultură*. Se utilizează răsad produs în răsadnițe calde (culturi timpurii), semicalde sau reci (cele târzii), prin semănat eșalonat, la interval de circa 15 zile, din a doua jumătate a lunii februarie (timpurii) până în a

doua jumătate a lunii aprilie. Se repică la 15-20 de zile, la 5x5 cm. Răsadul se plantează la circa 50 de zile, fasonat și mocirlit, de la jumătatea lui aprilie până la sfârșitul lunii iunie, câte două rânduri pe stratul înălțat, la 30 cm distanță sau 3 rânduri la 30-35 cm și la 25-30 cm, între plante pe rând. Lucrări: udare; completarea golurilor; fertilizarea fazială, o dată sau de două ori, cu 100 kg/ha azotat de amoniu; irigare cu norme de 300-350 mc apă/ha; afânare prin prașile repetate; mușuroirea prin bilonare, de 2-3 ori, din momentul îngroșării pețiolurilor. Pentru înălbire, fie se învelesc cu hârtie, fie se acoperă total cu folie neagră. Se recoltează în raport cu îngroșarea pețiolurilor. Se păstrează la 1-3°C timp de 1-3 săptămâni. Recoltarea începe când plantele au 25-30 cm înălțime, în mai multe etape. [72]

ȚELINA PENTRU RĂDĂCINĂ (*Apium graveolens* var. *rapaceum*, fam. *Apiaceae/Umbeliferae*), (agric.) sin. *țeler*, *selină*, *salină*. Provine din forme spontane aflate în zonele din jurul Mării Mediterane. Cultura sa este atestată prin diverse lucrări încă din anul 1530, însă în forme mai reduse și cu rădăcini mai puțin tuberizate. Țelina pentru rădăcini a beneficiat de o continuă ameliorare până la formele actuale, devenind una dintre legumele foarte apreciate. Se consumă în stare crudă sau preparată (gătită), în principal în timpul iernii. Țelina pentru rădăcini se cultivă pe suprafețe reprezentative și la nord de paralela 46°, în Olanda, Germania și Belgia. Rădăcinile tuberizate au o valoare alimentară ridicată (substanțe proteice 1,5 %, hidrați de carbon 5 %, substanțe grase 0,4 %, însemnate cantități de vitamine A, B₁, B₂, C și PP, ca și mari cantități de săruri de Ca, 47 mg/100 g, de Fe, 1,8 mg/100 g, de Cu, 0,3 mg/100 g, de P, 37-119 mg/100 g). De asemenea, se folosesc și frunzele, la aromatizarea murăturilor. Se apreciază că rădăcinile au însușiri terapeutice pentru organismul uman: sunt puternic vermifuge, au efect favorabil în combaterea anemiei (prin conținutul Mg și Fe) și pentru activarea sistemului nervos, circulator și reproducător. Rădăcinile normal dezvoltate au formă tronconică și sunt de dimensiuni mari, cu o greutate de la 300-400 g/buc. până la 700-1000 g/buc. Culoarea este alb-gălbui, uneori alb-cenușiu și poate avea dungi cafenii sau roșiatice. Pulpa rădăcinii este spongioasă, cu aromă și gust specifice și este bogată în săruri minerale și în vitamine. Valoarea alimentară a rădăcinilor este dublă față de morcov. Fructul este o diachenă, cu fructe, „semințe“ mici, globuloase, cu 3-5 coaste, de culoare verde-cenușiu, miros și gust caracteristice, printre cele mai mici (1 g conține 2.500-2.800 semințe), facultatea germinativă 60-70 %, care se păstrează 6-8 ani. Datorită cantității

importante de apiol (ulei eteric), se folosesc în industria farmaceutică. Dă cele mai bune rezultate într-un climat temperat, călduros și umed, fără exces de căldură în timpul verii și toamna târziu. Răsăritul începe la circa 8-10 zile de la semănat în condiții de răsadniță, la temperatura de 16-18°C. În faza de răsad, rezistă la temperaturi de -2°, -3°C, iar cele avansate în creștere chiar la -9°, -10°C, însă rădăcinile formate nu rezistă la temperaturi sub 0°C (recoltarea înainte de înghețul de toamnă). Temperatura minimă pentru vegetație este de 5°C. La semănatul efectuat primăvara devreme, plantele se vernalizează cu ușurință prin frigul destul de moderat. În aceste condiții, pot produce semințe din primul an de cultură. Țelina pentru rădăcini este foarte pretențioasă la umiditate, având un coeficient de transpirație ridicat, 650-700, motiv pentru care în regiunile sudice ale țării trebuie să fie irigată. Nu suportă nici seceta, dar nici excesul de umiditate. Dă rezultate bune cultivate pe soluri ușoare, adânc lucrate, bogate în substanțe nutritive, puternic însoțite, cu un pH de 6,4-6,8 și o capacitate bună de reținere a apei. Solul trebuie să aibă un conținut ridicat de materie organică.

Înființarea culturii: în mod obișnuit se practică prin răsad. Producerea răsadului: se seamănă în răsadnițe calde, în februarie, pentru culturile ce se vor recolta în august-septembrie, sau în răsadnițe reci, pentru culturile târzii, folosind un substrat ușor, compus din 50% nisip de râu (fără calciu) și 50% mraniță dezinfectată; semințele se dezinfectează (îmbăiere timp de 4 ore, în soluție de sulfat de cupru, 20 g la 1 litru de apă sau în soluție de formaldehidă timp de 20 de minute); se seamănă, în rânduri, la 5-6 cm distanță, folosind 1,5-2 g semințe/m², sau prin împrăștiere, cu 3-4 g semințe/m², se dirijează temperatura, care trebuie să fie de circa 25°C până la răsărirea plantelor (în 8-10 zile de la semănat) după care se va menține la 20-25°C ziua și la 17-18°C noaptea. Repicarea se face când plantele au 3 frunze adevărate (la circa 20 de zile de la răsărit, în ghivece cu dimensiunea de 4 cm, sau mai bine în palete alveolare, iar după repicat temperatura se va dirija la 18-20°C ziua și la 12-15°C noaptea, cu o aerisire bine condusă și cu călirea răsadurilor timp de 2-3 zile înainte de plantare (la cca 15 zile de la repicat). Înființarea culturii: epoca de plantat, 15-30 aprilie la cultura timpurie și 20-30 mai, la cele târzii; schema de plantare, în rânduri echidistante, la 50 x 25 cm sau 40 x 30 cm (circa 70-80 mii plante/ha) sau 50-60 cm x 40-50 cm (circa 40-50 mii plante/ha) la soiurile târzii; se plantează cu coletul la nivelul solului; de aceea plantarea se face manual; bilonarea plantelor, udarea după plantare. Lucrările de întreținere: completarea golurilor, la 5-6 zile de la plantare;

udarea individuală după plantare; prașitul culturii, ori de câte ori este nevoie și întotdeauna după o udare sau o ploaie; irigarea, după irigarea făcută la plantare, la 10-12 zile interval, cu norme de udare de 200-250 m³ apă/ha, iar în a doua parte a perioadei de vegetație se udă la interval de 7-8 zile și cu norme de udare, 300-350 m³ apă/ha; fertilizarea fazială, o dată sau de două ori, prima la 20-30 de zile după plantare (75-100 kg azotat de amoniu, 100-150 kg superfosfat și 50-70 kg sare potasică la ha), a doua fertilizare, după 30-35 de zile de la prima, cu aceleași doze; înlăturarea frunzelor îmbătrânite: de la baza plantelor; combaterea agenților patogeni și a dăunătorilor. Recoltarea rădăcinilor de țelină, pentru consumul din timpul toamnei, se face în august-septembrie, iar pentru depozitare în vederea consumurilor de iarnă, în octombrie-noiembrie. Se recoltează manual, prin smulgerea plantelor, la soiurile cu înrădăcinare superficială, sau cu cazmaua sau cu furci de recoltat, sau tot prin smulgere, după ce plantele au fost ușurate cu plugul fără cormană, la soiurile cu înrădăcinare puternică. După recoltare se îndepărtează frunzele, iar rădăcinile se lasă pe câmp 1-2 zile ca să se zvânte. Producția, la țelina pentru rădăcini, variază între 30 și 35 t/ha rădăcini condiționate în vederea depozitării pentru consumul din timpul iernii. Soiuri: Alabaster, Bistrița, Lustra, Victoria, Zwindra. [72]

ȚELINĂ, (agric.) pământ care nu s-a lucrat niciodată sau a fost lăsat mult timp nelucrat, pe care cresc numeroase plante din flora spontană locală, în primul rând din grupa ierburilor folosite și ca furaje. Se utilizează ca substrat în cultura plantelor horticole, în special în floricultura și arboricultura ornamentală. [72]

ȚESALA, (zootehn.) ustensilă destinată efectuării pansajului la animale. [34]

ȚESUT, (bot.) unitate anatomică și fiziologică din corpul plantei sau din corpul animalelor prin gruparea de celule care au aceeași origine, aceeași formă, aceeași structură și aceeași funcție. **La plante:** 1. **după modul de formare a celulelor** există **ț. parenchimatice** formate din celule izodiametrice, care au cele trei diametre egale sau aproape egale, și **ț. prozenchimatice**, alcătuite din celule heterodiametrice, care au diametrul longitudinal de cel puțin patru ori mai mare decât celelalte două. Primul tip caracterizează **ț. de apărare, asimilatoare, acvifere, absorbante, de depozitare, senzitive**, iar al doilea, **ț. conducătoare și mecanice**; 2. **după gradul de diferențiere a celulelor** există **ț. meristemice** (embrionare), formate din celule nediferențiate, fără spații intercelulare, cu mare capacitate de diviziune, și **ț. definitive**, provenite din primele prin diferențierea structurală și funcțională a celulelor care, în general, își pierd capacitatea de diviziune. Ultimele sunt **ț. apărătoare, ț. fundamentale, ț. conducătoare, ț.**

mecanice, ț. *secretoare*; 3. *după origine* se deosebesc ț. *primare și secundare*; 4. *după funcțiile pe care le îndeplinesc* se deosebesc ț. *de origine*, formative sau meristemate, ț. *acoperitoare* sau de apărare, ț. *trofice* sau fundamentale, ț. *de susținere* sau mecanice, ț. *conducătoare*, ț. *secretoare și excretoare*. Clasificarea cel mai des adoptată astăzi constă în gruparea ț. în meristemate și definitive. [50]

ȚESUT DE GRANULAȚIE, (med. u. și vet.) țesut inflamator caracterizat prin reacții proliferative intense, bogat în capilare de neoformație, flancate de infiltrat celular de tip inflamator cronic, cu abundența fibrelor conjunctive tinere. [33]

ȚESUTURI SECRETOARE (*Tela secretorius*), (bot.) țesuturi definitive formate din celule vii, cu pereții celulozici, foarte fini. Produc anumite substanțe lichide sau solide, care rămân închise în interiorul celulei. Reprezentate prin celule secretoare izolate (celule mucilagene, oleifere, taninifere, oxalifere, rezinifere, celule cu alcaloizi, celule litociste) și celule fuzionate (laticifere nearticulate, neramificate sau ramificate, și laticifere articulate, neanastomozate sau anastomozate). [50]

ȚIGAIE, (zootehn.) rasă de oi cu aptitudini mixte, lână-lapte-carne, constituție robustă, robă de culoare în principal albă sau neagră. [34]

ȚIGĂNUȘ (*Plegodis falcinellus*, fam. *Plataleidae*), (zool.) pasăre migratoare. Sosește în țara noastră în luna aprilie și pleacă în septembrie spre valea Nilului și în vestul Africii, la sud de Sahara, unde ierneză. Trăiește în zone umede cu smârcuri și margini de bălți, mai ales în Delta Dunării. Are ciocul lung, încovoiat în jos, penajul brun-închis aproape negru, cu puternice reflexe metalice verzui, gâtul și capul brune. Consumă mormoloci, lipitori, melci, tritoni etc. Clocește adeseori împreună cu stârcii. Este destul de frecvent și are aceeași perioadă de vânătoare ca și rațele, dar este vânat cu moderație deoarece consumă fauna acvatică dăunătoare. [42]

ȚINTĂ¹, (ecol.) entitate vulnerabilă (om, organism viu, mediu natural etc.) la efectele negative ale unui risc sau ale unui pericol direct sau indirect. [3]

ȚINTĂ², (psih.) anticiparea exactă, precis delimitată a unui rezultat sau efect, punct de convergență al oricărei acțiuni, fie că este conștientă, fie inconștientă. [28]

ȚINTĂ DE MEDIU, (prot. med.) obiectiv fixat în scopul refacerii, protejării sau salvării mediului. [3]

ȚIPAR (*Misgurnus fossilis*, fam. *Cobitidae*), (zool.) pește dulcicol, bentonic, cu corpul alungit, ușor comprimat lateral, de aproximativ 20-25 cm lungime, maximum 32 cm, greutatea 10-50 g, colorat cafeniu închis pe partea dorsală, cu pete mici și dungi închise, părțile laterale colorate în cafeniu deschis, cu o dungă neagră, lată, longitudinală, iar abdomenul roșcat. Capul mic, bot scurt, gura subterminală prevăzută cu 10 mustăți. Înotătoarea dorsală este poziționată deasupra înotătoarelor ventrale. Pe spate și ventral pe pedunculul caudal prezintă câte o creastă mică. Depune icrele pe vegetație, din martie-aprilie până în iunie. Larvele au branhii externe. Adultul respiră prin branhii, piele și intestin. Mișcarea lui agitată vestește sosirea furtunii. Se folosește ca nadă pentru pescuitul somnului. Răspândit în apele stătătoare cu fund mâlos din Europa și Asia. [10]

ȚIRPAC, denumire dată de pescari peștilor care nu au gonadele maturate. [10]

ȚITERĂ, (cult.-art.) instrument muzical compus dintr-o cutie de rezonanță cu coarde de metal, puse în vibrație prin atingere cu o lamă de os sau metal. [67]

ȚIȚEI, termen sinonim celui de petrol. [25]

ȚIȚEICA, **Gheorghe** (1873-1939), matematician de prestigiu internațional. Este considerat părintele școlii românești de geometrie. Este unul dintre fondatorii *Gazetei matematice* (1895), publicație care a jucat și joacă în continuare un rol hotărâtor în formarea de matematicieni, chiar și în secolul XXI. [48]

U

UBICVIST, (bot.) referitor la o specie care crește în condiții pedoclimatice diferite sau în asociații vegetale foarte variate; specie cu areal geografic extins sau foarte extins. [50] → COSMOPOLIT

UBIQUINONA (coenzima Q), (citol.) enzimă implicată în procesele de oxidoreducere de la nivel mitocondrial. Într-un prim moment, în mitocondrii are loc cedarea atomilor de hidrogen de pe diferite substraturi (compuși biochimici), urmată de oxidarea acestor atomi și desfacerea lor într-un proton și un electron, cu ajutorul coenzimei Q. Electronii astfel eliberați intră apoi în lanțul respirator mitocondrial, a cărui funcționare se soldează cu sinteza de energie (ATP). Deci coenzima Q este furnizorul de electroni pentru acest proces. [21]

UD, (pedol.) umed, apătos, jilav. [50]

UDARE, (agric.) ansamblul lucrărilor prin care apa de irigație din canalele sau conductele permanente este adusă pe terenul irigat și pusă la dispoziția plantelor. Principalele metode de udare sunt: prin scurgere la suprafață, prin aspersiune, prin submersiune, prin picurare subterană. [29]

UED, (hidr.) denumire dată văilor largi, prin care se scurg apele temporare (de scurtă durată) în timpul viiturilor din regiunile aride ale Africii de Nord și Peninsulei Arabice, cu acumulări izolate de blocuri și bolovănișuri dispuse pe un strat de nisip; sunt considerate, de unii autori, văi ale unor vechi cursuri fluviale care au funcționat în perioade climatice umede. [70]

UGER, (anat.) sin. *glandă mamară*, organ de secreție a laptelui. [34]

UITARE, (psih.) incapacitate de a-și aminti sau de a recunoaște o informație învățată; proces negativ al memoriei. [28]

UJUNG KULON-PANAITAN (*Djunkulon*), parc național situat în Indonezia (Insula Java). Suprafața, 66.620 ha (1921). Altitudine, 0-480 m. Se află în sud-estul Insulei Java. Conservă un raion de vulcani activi, dealuri, râpe stâncoase, dune, lagune, văi mlăștinoase. Vegetația este alcătuită din variate specii de bambus și din mangrove pe litoral. Printre speciile de plante se

găsesc și endemismele *Intsia bijuga*, *Barringtonia* sp., *Pandanus* sp., *Rafflesia padna*. Fauna protejată include: rinocerul javanez cu un corn (*Rhinoceros unicornis sondaicus*), cel mai mare din lume, leopardul negru, tigru malaiez (*Panthera tigris sondaica*), cerbul muntjac (*Muntiacus muntiacus*), cerbul moscat pitic (*Tragulus javanicus*), bantengul (*Bibos javanicus*), scoafa dungată, tupaiul, crocodilul de mlaștină (*Crocodylus palustris*), pitonul reticulat etc. Păsările sunt reprezentate prin multe specii, dintre care menționăm: păunul verde (*Pavo muticus*), ibisul alb (*Threskiornis aethiopica*) etc. Dintre animalele nevertebrate cele mai interesante sunt coleopterele de dimensiuni gigantice. [50]

ULCER, (med. u.) pierdere de substanță la nivelul mucoasei. **U. gastroduodenal** – sindrom clinic ce include ulcerul gastric și ulcerul duodenal, manifestate prin dureri epigastrice, vărsături, inapetență și chiar hemoragii; **u. esofagian** – care apare în partea terminală a esofagului, ca urmare a acțiunii erozive a secreției gastrice hiperacide regurgitate din stomac în anumite condiții morfofuncționale; **u. cornean** – infecția corneei cauzată de bacterii, fungi, datorate întreruperii continuității barierei epiteliale protectoare. [46]

ULCERAȚIA BACTERIANĂ A CIREȘULUI, (fitopat.) bacterioză produsă de *Pseudomonas syringae* pv. *syringae*. Determină pagube mari. Pierderile pot ajunge până la 75%, chiar 80%. Sunt atacate ramurile, frunzele, florile, fructele. Caracteristicile sunt ulcerările însoțite de scurgeri gomoase. Ulcerațiile apar la baza ramurilor scurte de unde se extind în toate direcțiile. Scoarța atacată este mai deschisă la culoare, apoi devine brună, moale și apătoasă. Mugurii de rod și vegetativi infectați se brunifică și se ofilesc. Frunzele atacate prezintă pete mici de 1-3 mm diametru, apătoase. Florile infectate devin apătoase, se brunifică și se ofilesc, rămânând pe ramuri. Fructele atacate sunt deformate, cu pete superficiale, brune, ușor adâncite în pulpă și cu gome în interior. Combaterea constă în cultivarea de soiuri și portaltoaie rezistente la această bacterie. Plantațiile de cireș nu se amplasează pe soluri grele și în zone expuse curenților

ULCERAȚIA BACTERIANĂ ȘI DECLINUL PIERSICULUI

reci. Tăierile se efectuează vara, după recoltatul cireșelor. Toamna, la începutul căderii frunzelor, pomii se stropesc cu zeamă bordeleză 1%. Tratatamentul se repetă după precipitații puternice și după ce a căzut mai mult de jumătate din frunze. Primăvara, la umflarea mugurilor se va efectua același tratament din toamnă. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

ULCERAȚIA BACTERIANĂ ȘI DECLINUL PIERSICULUI, (fitopat.) bacterioză produsă de *Pseudomonas syringae* pv. *syringae*. Boala se manifestă toamna, după căderea frunzelor, la baza mugurilor, în jurul cicatricilor lăsate de pețiol, unde apar necroze însoțite de exsudat. Necrozele se extind peste iarnă și produc uscarea mugurilor și a ramurilor. Pe ramuri șarpante apar ulcere și scurgeri cleioase care duc la uscarea lor parțială sau totală. După înfrunzit, pe frunze apar pete necrotice mici, înconjurată de o aureolă difuză, dispusă pe marginea frunzelor. Frunzele se necrozează. Ele apar ciuruite și cad. Măsurile de prevenire și combatere constau în aplicarea unei tehnologii corecte care să permită menținerea unor pomi viguroși și sănătoși. Se vor evita tăierile de toamnă, replantările după piersic, rănilor produse prin alte lucrări tehnologice. Se fac tratamente cu produse cuprice la căderea frunzelor, cu zeamă bordeleză 1%. Același tratament se face și primăvara, la umflarea mugurilor. Înainte de înflorit se face tratament cu streptomycină, care este mai eficient decât cel cu zeamă bordeleză. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

ULCERAȚIA ȘI CIURUIREA BACTERIANĂ A FRUNZELOR LA SÂMBUROASE, (fitopat.) bacterioză produsă de *Pseudomonas syringae* pv. *morsprunorum*. Boala a fost semnalată în România din anul 1964. Sunt atacate ramurile, tulpina, frunzele și fructele. Pe ramuri și tulpini apar ulcerații deschise, profunde, cu scurgeri cleioase, cu tendințe de extindere. Ramurile atacate puternic pierd frunzele și se usucă. În plantațiile tinere și în pepiniere, unde atacul este puternic, se constată îngălbenirea frunzelor, piticirea lăstarilor, urmate de veștejirea frunzișului în timpul verii. Pe frunzele tinere apar puncte mici, gălbui, care cu timpul evoluează în pete necrotice cu diametrul de 2-3 mm, înconjurată de o aureolă galben-verzuie pe care se instalează un exsudat fin. Porțiunile necrozate se desprind și cad, frunzele devenind ciuruite. Atacul pe frunze este cel mai frecvent vara. Pe fructe atacul apare mai rar, el constând în pete mici, circulare, cu suprafața rugoasă. Mugurii infectați de timpuriu, se umflă și se veștejesc în primăvara următoare. Cei care înfrunzesc dau naștere la frunze mici, clorotice, cu tendință de răscucire și ofilire. Măsurile de prevenire și combatere constau în igienă culturală, cultivarea de soiuri rezistente și tratamente chimice cu unul din produsele: zeamă bordeleză 0,75-

1% și Captadin 50 în concentrație de 0,3%. Cele mai importante tratamente se fac toamna, iarna și primăvara. (N. Minoiu, 1987) [50]

ULCERAȚIE¹, (fitopat.) simptom al unor boli ale plantelor, manifestat prin crăpături longitudinale ale tulpinilor sau ramurilor, ex., ulcerația tomaterilor, produsă de bacteria *Clavibacter michiganensis* ssp. *Michiganensis*, sau ulcerația ramurilor de măr, produsă de ciuperca *Nectria galligena*. [61]

ULCERAȚIE², (med. u. și vet.) soluție de continuitate într-un țesut epitelial pavimentos sau al mucoaselor, cu pierdere de substanță, cu profunzime variabilă, depășind în orice caz stratul bazal. U. *atonă*, fără tendință de vindecare ca urmare a troficității scăzute a țesuturilor respective. U. *compresivă*, leziune ulcerativă a cartilajului articular al epifizelor, care apare în cadrul unei osteoarterite tuberculoase, prin compresiunea reciprocă a zonelor devitalizate. U. *gastrică*, leziune de obicei multiplă, care poate să apară în unele forme de gastrite sau în uremie, neavând nimic comun cu ulcerul gastroduodenal, care reprezintă o entitate nosologică cu totul aparte din punct de vedere anatomoclinic. [43]

ULEI MINERAL, (petr.) fluid compus din hidrocarburi ale petrolului (eventual și alți constituenți), care are vâscozitatea egală cu a uleiului. [3]

ULEIURI, (petr.) corpuri grase, fluide la temperatura obișnuită, cu densitatea mai mică de 1.000 kg/m³ și cu o gamă largă de vâscozități. [3]

ULEIURI DE ȘIST, (petr.) uleiuri extrase din șisturile bituminoase în urma unor tratamente termice. [3]

ULEIURI ETERICE, (biochim.) sin. *uleiuri volatile*, amestec de substanțe organice lichide, cu aspect uleios, insolubile în apă, solubile în solvenți organici nepolari, foarte ușor volatile. În constituția lor predomină terpenele care sunt însoțite de o serie de hidrocarburi (saturate, nesaturate și aromatice), alcoolii, aldehide, cetone, acizi organici, eteri, esteri, compuși heterociclici. Ele se caracterizează prin arome specifice, sunt prezente în regnul vegetal și conferă parfumul caracteristic florilor, fructelor, frunzelor, lemnului, semințelor etc. Datorită mirosului specific, uleiurile eterice contribuie la atragerea insectelor, favorizând polenizarea, reprezintă produși de apărare ai plantelor contra unor animale. Se extrag din plante prin antrenare cu vapori de apă și sunt utilizate în parfumerie, cosmetică, industriile farmaceutică, alimentară etc. [9]

ULEIURI SICATIVE, (agric.) uleiuri vegetale care au proprietatea ca în contact cu aerul să formeze la suprafață o peliculă solidă, lucioasă, rezistentă, total insolubilă. Această proprietate este determinată de conținutul lor mare în acizi grași polinesaturați (cu indice de iod mai mare de 130), care suferă un proces complex de autooxidare și polimerizare la contactul cu umiditatea și cu oxigenul din atmosferă. Uleiul de în

este foarte siccativ, larg utilizat în industria lacurilor și a vopselelor. [9]

ULEIURI VEGETALE, (biochim.) amestecuri de trigliceride de origine vegetală, bogate în acizi grași nesaturați, prezente în semințele plantelor oleifere, de unde pot fi extrase prin presare sau cu solvenți. Uleiurile nescicative sunt utilizate în alimentație foarte mult, la fabricarea margarinelor prin hidrogenarea și solidificarea lor, la fabricarea săpunurilor etc. Uleiurile sicative sunt folosite în industria lacurilor și a vopselelor. Cele mai utilizate sunt uleiurile de floarea-soarelui, măsline, rapiță, arahide, porumb, migdale, nucă, mac, ricin, bumbac, in etc. [9]

ULEIURI VOLATILE → **ULEIURI ETERICE**

ULIGINOS, (bot.) referitor la o specie care crește în locuri mlăștinoase, ex., coada calului de mlăștină, pipirig (*Equisetum fluviatile*). [50]

ULM DE CÂMP (*Ulmus minor*, sin. *U. foliacea*, *U. campestris*, *U. caprinifolia*, fam. *Ulmaceae*), (bot.) arbore foios, indigen, megafanerofit, cu areal întins din silvostepă până în zona forestieră, mai frecvent la câmpie și pe dealuri joase, urcând uneori pe versanții însoriți și cu condiții edafice bune, până în zona montană inferioară (900 m altitudine), frecvent în păduri de amestec, margini de păduri, tufărișuri, zăvoaie, uneori cultivat în grădini. Scoarța și frunzele au utilizări terapeutice în medicina umană tradițională. Li se atribuie proprietăți astringente, antidiareice, hemostatice, depurative, sudorifice, cicatrizante. Prin precipitarea proteinelor produc o strângere a suprafeței țesuturilor, opresc hemoragiile, diminuează secrețiile și cicatrizează rănilor. Combate scaunele moi și dese provocate de unele boli intestinale. Provoacă eliminarea toxinelor din sânge și din organism. Mărește sudorația cu efect purificator. Folosite intern în ascită, pleurezie, boli de piept, obezitate, diaree, curățarea sângelui, iar extern în dermatoze, erupții tegumentare, răni, arsuri. Specie meliferă. Primăvara ulmul de câmp furnizează polen pentru dezvoltarea familiilor de albine și culesuri de mană pentru întreținerea familiilor de albine. În cursul zilei intensitatea maximă a culesului are loc între orele 10 și 12. Mana este produsă de puricele frunzei de ulm (*Psylla ulmi*). Cantitatea de miere, 10 kg/ha. Pondere economico-apicolă mijlocie. Specie de amestec valoroasă în pădurile de luncă și șleau; prețioasă pentru perdelele de protecție a câmpului, râpelor și coastelor degradate. Stimulează creșterea și elagajul stejarilor. Varietățile decorative sunt utilizate în spații verzi industriale, aflate în regiunile de deal și de câmpie, în parcuri, grădini, bulevarde, în grupuri arborescente de amestec și ca plantație de aliniament. Înmulțire prin semințe și altoire. [50]

ULM DE MUNTE (*Ulmus glabra*, sin. *U. montana*, *U. scabra*, fam. *Ulmaceae*), (bot.) arbore foios, indigen, megafanerofit, cu areal întins în zonele de dealuri și de munte (400-1.300 m altitudine), frecvent în stare izolată, diseminat sau în pâlcuri, în șleaurile, făgetele și gorunetele din regiunea dealurilor până în făgetele montane în amestecurile de fag și rășinoase. Albinele vizitează arborele pentru culesuri de polen, mană și propolis. Cantitatea de miere de mană, cca 10 kg/ha. Pondere economico-apicolă mijlocie. Specie de mică valoare forestieră, cu lemn inferior ulmului de câmp, impropriu pentru prelucrat, din cauza porozității mari și a scurtei durabilități. Importantă specie de amestec, în pădurile de deal și de munte, mai ales în molidișuri. Contribuie la consolidarea și ameliorarea lor. Introdus frecvent în formele de împădurire din stațiuni forestiere montane. Poate fi cultivat cu succes prin parcuri și în grădinile publice, pe bulevarde. Decorativ prin port și prin frunzele mari. Înmulțire prin semințe și altoire. [50]

ULMACEE (*Ulmaceae*), (bot.) familie care grupează peste 100 de specii de plante lemnoase, arbori, mai rar arbuști, răspândiți pe tot globul, dar mai ales în regiunile temperate ale emisferei nordice. Muguri cu solzi imbricați. Frunze alterne, asimetrice la bază, dublu serate, nervațiune penată, cu stipele perechi. Florile mici, bisexuate (hermafrodite) sau unisexuate, apelate, actinomorfe, apar primăvara de timpuriu și înaintea frunzelor, sunt solitare sau așezate în fascicule (glomerule); perigon sepaloid, subcampanulat, 4-6 lobat, mai adesea pe tipul 5; androceul izomer, cu stamine în număr egal cu diviziunile perigonului (rar 12); gineceul bicarpelar, ovar superior, unilocular și ovulat. Formula florală bisexuată: $\text{♂} * P_{4-6} A_{4-6; 8-12} G_{(2)}$. Fruct samară sau drupă. Sămânța de regulă fără endosperm. Flora României conține 6 specii spontane și 2 cultivate, de interes forestier și ornamental, ce aparțin la două genuri: *Ulmus*, $x = 7$; *Celtis*. Speciile au creștere rapidă. [50]

ULMET, (bot.) pădure edificată din specii de ulm (*Ulmus* sp.). [15]

ULNA, (anat.) osul posterior al antebrațului, paralel cu radiusul și articulându-se distal cu carpenele și proximal cu humerusul. Servește la atașarea principalului mușchi extensor al membrului anterior. Se mai numește *cubitus*. [37]

ULNAR, (anat.) os carpian mic adiacent ulnei, unul dintre cele 3 oase din rândul proximal de carpene. [37]

ULTIMUL PĂTRAR, (astr.) faza lunară când jumătatea din discul lunar este vizibil. [12]

ULTRABAZIC, (geol.) termen ce desemnează caracterul unei roci cu conținut de SiO_2 mai mic de 45%; are culoare neagră. [25]

ULTRACENTRIFUGARE, (fiz.) metodă prin care pot fi separate și purificate diverse substructuri (organite) celulare și chiar macromolecule (proteine, acizi nucleici) dintr-un amestec, procedeu cunoscut sub numele de fracționare. Fracționarea se realizează cu ajutorul unei ultracentrifuge care dezvoltă o forță centrifugală foarte mare (poate realiza mai mult de 25.000 de rotații/minut). Cu ajutorul ultracentrifugelor (100.000-200.000 rotații/minut) s-au determinat dimensiunile moleculelor și greutatea moleculară ale proteinelor. Pentru ca fracționarea celulară să poată fi posibilă, probele biologice sunt supuse, în prealabil, unui proces de omogenizare care are drept scop ruperea învelișurilor celulare și eliberarea componentelor celulare. Se obține o pastă celulară numită *omogenat*. Când omogenatul este supus (ultra-) centrifugării, componentele sale se deplasează spre fundul cuvei, fiecare la o rată diferită, în funcție de constanta lor de sedimentare (numită și constantă Svedberg), care depinde de masa moleculară, densitate, formă. Particulele din amestec sedimentează succesiv. Fiecare sediment reprezintă o *fracție*, formată, predominant, dintr-un organit celular. Există mai multe tipuri de (ultra-) centrifugare, clasificabile în funcție de scopul urmărit și de tehnica practică. *U. analitică* – u. utilizată pentru determinarea unor parametri fizici ai unor molecule sau agregate moleculare, ex., forma, dimensiunea, masa moleculară, densitatea, constanta de sedimentare (Svedberg). *U. izopicnică* – u. bazată pe densitatea de plutire (pe izodensitate) și nu pe constanta de sedimentare. Se obțin fracții pure. *U. preparativă* – u. care are ca deziderat obținerea în stare pură a unei substructuri celulare sau a unui tip de moleculă în cantitatea dorită. *U. simplă* – u. care are la bază, în exclusivitate, constanta de sedimentare, din care cauză se obțin fracții brute (impure). [69]

ULTRAFILTRARE, (chim.) operațiune efectuată sub presiune prin care se poate concentra un sol, se poate studia mediul intermicelar. Se folosește un ultrafiltru. [29]

ULTRAFILTRAT GLOMERULAR → FILTRARE GLOMERULARĂ

ULTRAFILTRU, (chim.) filtru îmbibat cu gelatină, colodiu etc., cu ajutorul căruia se poate separa un sistem cu diferite grade de dispersie în fracțiuni monodisperse. Mărimea porilor ultrafiltrelor variază de la 10 la 200 mμ. [29]

ULTRAHIGROFITE, (chim.) plante ce cresc pe sol umed-ud până la submers. [50]

ULTRAMICROANALIZA, (chim.) parte a chimiei analitice care se ocupă cu identificarea și dozarea substanțelor în cantități de ordinul microgramului. [29]

ULTRAMICROBALANȚĂ, (chim.) microbalanță cu care se pot efectua cântăriri cu o exactitate mai mare de 0,001 mg. Precizia de cântărire atinge 0,000001 mg. [29]

ULTRAMICROSCOP, (fiz.) microscop cu o putere de rezoluție superioară celei a microscopului fonic obișnuit. Microscopul cu fluorescență și electronică intră în această categorie. [69] Cu ajutorul lor se pun în evidență, în soluție, particule cu diametrul sub 0,1 μ. [29]

ULTRAMICROSCOPIE, (fiz.) operație de examinare a conului lui Tyndall, cu ajutorul ultramicroscopului. Se observă lumina difractată de particule, fiecare particulă apărând ca un centru luminos. Astfel, pot fi numărate particulele apărute în centrul vizual al microscopului și se pot determina indirect dimensiunile lor. [29]

ULTRAMICROTOM → ULTRATOM

ULTRAPLANTON, (ecol.) fracțiune a planctonului care grupează organismele cu dimensiuni corporale cuprinse între 2 și 10 μ; ex., bacteriile, unele alge. [7]

ULTRASTRUCTURĂ, (cit.) detaliu ultrastructural, celular, care nu poate fi rezoluționat (vizionat) decât la microscopul electronic (ex., citomembranele, ribozomii, microtubulii). [69]

ULTRASUNETE, (fiz.) vibrații sonore a căror frecvență depășește 20.000 de perioade pe secundă și are o lungime de undă în aer mai mică de 2 cm. Au diverse aplicații, printre care și distrugerea microorganismelor. [29] → SUNET

ULTRATOM, aparat electronic, automat, cu ajutorul căruia se obțin secțiuni foarte subțiri (ultrasecțiuni – de ordinul zecilor și sutelor de nm), utilizate în microscopia electronică în transmisie (TEM). [69]

ULUDAG (*Muntele Olympe*), parc național situat în Turcia (provincia Bursa). Suprafață, 27.300 ha (1961). Include masivul muntos Uludag, înalt de 2.544 m. Pe versanți are numeroase etaje de vegetație și lacuri pitorești. Pe substratul granitic se află urmele glaciațiunii cuaternare. În cadrul vegetației prezintă interes: castanul comestibil, pinul negru, bradul, molidul, mesteacănul. [50]

UMANIZARE, (psih.) concept ce desemnează procesul de construire și însușire a valorilor propriu-zis umane și grație căruia se prelungește hominizarea biologică. [28]

UMBELĂ, (bot.) inflorescență racemoasă, derivată din corimb, cu pedunculii floralii (radii) de aceeași lungime, ce pornesc aparent din același punct. Gruparea pedunculilor asociază și bracteele de la baza lor, a căror totalitate formează involucre, aspect întâlnit la leurdă (*Allium ursinum*) și la unele *Apiaceae/Umbelliferae*. [50]

UMBELIFERE (*Umbelliferae*) → APIACEE (*Apiaceae*)

UMBELULĂ, (bot.) umbela secundară din vârful radiilor primare ale unei umbele compuse. Fiecare umbelulă posedă un involucrel. [50]

- UMBILIC**, (bot.) locul de inserție a funiculului pe sămânță; adâncitură în partea apicală și bazală la unele fructe, ex., gutuie; rizoid ramificat la *Umbilicaria* etc. [50]
- UMBILICAT**, (bot.) despre un organ al plantelor prevăzut cu umbilic, cu o mică depresiune în formă de ombilic, aspect întâlnit la caliciul florilor de gușa porumbelului (*Silene vulgaris*). [50]
- UMBONAT**, (bot.) organ al plantelor prevăzut cu mici proeminențe rotunjite, mamiliforme, aspect întâlnit în centrul apofizei solzilor conului de pin (*Pinus* sp.) și pe tulpinile de cactus (*Cactus* sp.). [50]
- UMBRACUL**, (bot.) loc umbros; arhegoniofor stipidat la briofita firea pământului (*Marcantia polymorpha*). [50]
- UMBRAR**, adăpost simplu, realizat dintr-un acoperiș, în general din paie sau stuf, într-o singură apă și așezat pe patru stâlpi de susținere. [34]
- UMBRIC**, (pedol.) termen care indică în sistemul român de clasificare a solurilor un subtip de sol în profilul căruia este prezent un orizont A umbric și care la nivel de tip este clasificat după alte criterii, care nu exclud prezența unui orizont A umbric. [29]
- UMECTABILITATE**, (fiz.) proprietatea unui corp solid de a se lăsa impregnat de un lichid sau proprietatea unui lichid de a impregna anumite corpuri solide. [3]
- UMIDIFICATOR**, dispozitiv destinat ridicării conținutului de apă al aerului. [3]
- UMIDITATE**, (pedol.) cantitatea de apă conținută la un moment dat în masa unui corp. Se exprimă în procente sau prin greutatea lichidului conținut într-un metru cub din corpul respectiv. În cazul solului și al plantelor, se consideră în mod convențional cantitatea de apă care poate fi îndepărtată prin uscare până la greutatea constantă la temperatura de 105°C. [29]
- UMIDITATE ABSOLUTĂ**, (meteor.) concentrația vaporilor de apă ca raport între masa acestora și volumul ocupat de vaporii amestecați cu aerul uscat. [44] Umiditatea exprimată prin raportul dintre masa de apă, conținută la un moment dat de un corp (sol), și masa sau volumul aceluia corp. [29]
- UMIDITATE ABSOLUTĂ A SOLULUI**, (pedol.) cantitatea de apă conținută în proba de sol exprimată în procente din masa probei uscate în etuvă. [54]
- UMIDITATE ACCESIBILĂ**, (pedol.) umiditate a solului care poate fi folosită de plante, aflată în plus față de coeficientul de ofilire. [29]
- UMIDITATE CRITICĂ**, (pedol.) umiditate a solului sub valoarea căreia dezvoltarea plantelor este stânjenită. [29]
- UMIDITATE LIMITĂ**, (pedol.) starea de umiditate minimă a mediului, determinată sub forma conținutului de apă sau sub forma tensiunii umidității, la care activitatea biologică începe să devină măsurabilă. [29]
- UMIDITATE MOMENTANĂ**, (pedol.) umiditate pe care o prezintă la un moment dat un sol. [29]
- UMIDITATE OPTIMĂ**, (pedol.) umiditate a solului la care acesta prezintă condiții optime pentru dezvoltarea plantelor, pentru efectuarea lucrărilor etc. [29]
- UMIDITATE RELATIVĂ**, (pedol.) raport înmulțit cu 100, între umiditatea absolută și o umiditate de referință oarecare. [29]
- UMIDITATE RELATIVĂ A SOLULUI**, (pedol.) raport între umiditatea absolută a solului și umiditatea corespunzătoare capacității de câmp. [29]
- UMIDITATE DISPONIBILĂ DIN SOL (HD)**, (pedol.) cantitatea de apă din sol disponibilă pentru plante, ca funcție de structură a solului. [54]
- UMIDITATEA ÎN MEDIUL SPELEIC**, (ecol.) umiditatea aerului din peșteri este de 95-100%, iar organismele troglobionte sunt stenhigrobii, adaptate la această atmosferă apropiată de saturație (la tropice este adesea chiar saturată). Având tegumentul subțire și lipsit de strat impermeabilizat împotriva pierderii apei din organism, ele nu pot părăsi mediul speleic. În schimb, din același motiv, unele organisme stigobionte (ex., nifargii) pot rezista în atmosfera peșterii când seacă apa sau când se deplasează pe uscat în căutarea unei alte ape. Valorile de U.R. (umiditate relativă) maximă se înregistrează vara, iar cele minime iarna. Atmosfera peșterilor este cu atât mai uscată cu cât este mai ventilată. [44]
- UMIDITATEA SOLULUI**, (pedol.) cantitatea de apă care poate fi îndepărtată prin uscare până la o greutate constantă la temperatura de 105-110°C. [29]
- UMIDITATEA SOLULUI USCAT LA AER**, (pedol.) umiditate pe care o conține solul după ce s-a uscat în contact cu atmosfera, de obicei cea obișnuită a camerei. Valoarea umidității solului uscat la aer este întotdeauna mai mică decât aceea a coeficientului de higroscopicitate, variază în funcție de umiditatea relativă și de temperatura atmosferei. [29]
- UMIDOMETRU**, (pedol.) instrument pentru determinarea umidității corpurilor solide, în special a celor poroase, inclusiv a solului. [29]
- UMOARE VITROASA**, (anat.) substanță transparentă, gelatinoasă, care umple spațiul din spatele cristalinelor, în ochiul unui vertebrat. [37]
- UNCIE DE AUR**, (ec.-fin.) unitate de greutate egală cu 31,10348 g aur fin, folosită în SUA. [55]
- UNCINAT**, (bot.) organ al plantelor cu vârful încârligat, aspect întâlnit la lăciniile caliciului de studeniță (*Scleranthus uncinatus*), la foliolele involucrele prezente la brusture (*Arctium nemorosum*), la perii de pe fructele de lipicioasă (*Galium aparine*) care sunt des setiform uncinat. [50]
- UNCODISCARTROZA**, (med. u.) afecțiune caracterizată prin asocierea uncartrozei cu leziunile discurilor intervertebrale. [60]

UNCUS, (zool.) parte componentă a armăturii genitale la lepidoptere, adesea cu aspect de gheară; alături de valve, rolul lui este acela de a reține partea terminală a abdomenului femelei în timpul acuplării. [62]

UNDA LUI LOVE, (fiz.) undă de suprafață care se propagă orizontal în sol, deplasându-l perpendicular pe direcția ei de propagare. [3]

UNDA LUI RAYLEIGH, (fiz.) undă de suprafață a cărei propagare este similară cu aceea a unui val. [3]

UNDA P, (fiz.) undă primară care se propagă rapid în mediile solide, fluide sau vâscoase. [3]

UNDA S, (fiz.) undă secundară, mai puțin rapidă decât unda P, care nu se propagă în mediile fluide. [3]

UNDĂ, (fiz.) fenomen de propagare în spațiu a unei perturbații apărute într-un mediu material sau într-un câmp. Toate tipurile de unde transportă energie.

U. elastice sunt perturbații mecanice care se propagă într-un mediu elastic, fără a realiza și un transport de substanță (pe distanțe comparabile cu dimensiunile mediului). **U.** sunt *longitudinale*, când direcția oscilațiilor particulelor coincide cu direcția de propagare a undei, respectiv *transversale*, când direcția oscilațiilor particulelor este perpendiculară pe direcția de propagare a **u.** **U.** longitudinale se pot propaga prin toate mediile elastice (gazoase, lichide, solide), iar cele transversale numai prin medii solide. Cele mai cunoscute tipuri de unde elastice sunt sunetele și undele seismice. **U. electromagnetice** constau în propagarea în spațiu a unui câmp electromagnetic.

U. electromagnetice sunt transversale (vectorii care descriu câmpul electric, respectiv câmpul magnetic, sunt reciproc perpendiculari și perpendiculari pe direcția de propagare), ceea ce explică fenomenul de polarizare a luminii. Efectele interacțiunii dintre o **u.** electromagnetică și substanță depind esențial de frecvența (sau de lungimea de undă λ , calculată ca raportul dintre viteza de propagare și frecvență) undei. **U.** electromagnetice sunt clasificate după lungimea de undă în **u. radio** (λ cuprins între 100 km și 1mm), *radiații infraroșii* (λ cuprins între 1 mm și circa 700 nm), *lumina vizibilă* (λ cuprins între 700 nm pentru roșu și 350 nm pentru violet), *raze ultraviolete* (λ cuprins între 350 nm și 1 nm), *raze X* (λ cuprins între 1 nm și 0,01 nm), *raze γ* (λ mai mic de 0,01 nm). Ipoteza dualismului undă-corpusul are drept consecință existența unei **u. asociate** (sau **u. de Broglie**), o **u.** de probabilitate asociată unei microparticule în mișcare. [38]

UNDĂ DE VIITURĂ, (hidr.) revărsarea apei din albia minoră în albia majoră, care provoacă inundații, surplusul de apă provenind din ploii intense, combinate cu topirea zăpezilor, sau cauzate de aglomerarea sloiurilor în albie care, prin descărcare, produc creșteri mari de niveluri. Există și viituri de origine antropică

ale căror cauze sunt avariile la barajele lacurilor de acumulare sau la digurile de apărare. [54]

UNDE SEISMICE, (seismol.) unde de volum generate de cutremurele de pământ și transmise de masa Terrei în toate direcțiile, pornind din focarul cutremurelor. Se disting: **u. primare (P)**, numite și longitudinale, de compresie sau de dilatație; sunt cele mai rapide (7-13 km/s), fiind primele și cel mai clar înregistrate de seismografe; **u. secundare (S)**, numite și transversale, de forfecare sau de rotație; au viteză de 4-7 km/s și nu se propagă prin mediul lichid; **u. superficiale (L)**, cu viteză de 3-4 km/s, se propagă ca unde obișnuite la suprafața unui mediu elastic. [25]

UNDECANONĂ, (biochim.) substanță prezentă în nucile de cocos ce determină aroma lor. [41]

UNDIT, pescuitul cu undița. [10]

UNDIȚAR, denumirea persoanei care folosește undița ca unealtă de pescuit. [10]

UNDIȚĂ, unealtă de pescuit formată numai dintr-un fir special de care se leagă unul sau mai multe cârlige cu momeală și plumbi (undiță de mână) sau formată dintr-o vargă lungă de care se leagă un fir cu unul sau mai multe cârlige cu momeală (undiță cu vargă). [10]

UNDO, (inform.) comandă prin care se anulează ultima acțiune sau se restaurează starea existentă înainte de ultima acțiune. [6]

UNGHII GEOTROPIC, (bot.) unghiul pe care îl formează rădăcinile secundare cu verticala locului. [49]

UNGHII ORAR, (astr.) unghiul format de planul cercului orar al stelei cu planul meridian al locului. Se măsoară în sens retrograd de la 0° la 360°. [12]

UNGUICULA, (bot.) partea inferioară a petalei, îngustată, cu care se prinde de receptacul, ex., gușaporumbelului (*Cucubalus baccifer*), garoafă de grădină (*Dianthus caroyphyllus*), garofiță de munte (*D. superbus*), săpunăriță (*Saponaria officinalis*) etc. [50]

UNGULATA, (zool.) grup mare de mamifere ierbivore copitate, cu o largă distribuție geografică. Include ordinele *Perissodactyla* (imparicopitate), cuprinzând caii, tapirii și rinocerii, și *Artiodactyla* (paricopitate) cuprinzând cămilele, lamele, cerbii, bovidele și porcii. [37]

UNGULIGRADE, (zool.) animale care calcă pe copite, cu restul piciorului ridicat de la sol, cum este, de ex., calul. [57]

UNIBRACTEAT, (bot.) despre flori prevăzute cu o singură bractee. [50]

UNICELULAR, (citolo.) „organ“, organism format dintr-o singură celulă; ex., majoritatea organismelor procariote și multe din cele încadrate în regnul *Protoctista*, organele reproducătoare ale algelor și ale ciupercilor (sporociști, gametociști). [69]

UNIFACIAL, (bot.) organ al plantelor cu o singură față, aspect întâlnit la frunza cilindrică de la ceapă (*Allium*

- cepa*), ceapă de iarnă, frunza turtită cu ambele fețe asimilatoare omogene de la stânjenelul galben (*Iris pseudacorus*), vâsc (*Viscum album*). [50]
- UNIFOLICULA**, (bot.) fruct apocarpic format dintr-un singur folicul. [50]
- UNIFORM GRANULAT**, (pedol.) despre materiale de sol care au o alcătuire granulometrică echilibrată. [29]
- UNIFORMITATEA RĂSADURILOR**, (agric.) însușire calitativă generală a răsadurilor de a fi asemănătoare în ceea ce privește nivelul de creștere în înălțime, grosime, ca greutate proaspătă, evoluție a primordiilor florale, stare de sănătate și ca soi sau hibrid. Gradul de u. r. se determină în mai multe faze (răsărit, repicat, înainte de plantare) și se are în vedere la stabilirea prețului. Această însușire se raportează la prevederile STAS-ului, la fiecare specie de legume și flori. [72]
- UNIFORMITATEA SEMINTELOR**, (agric.) însușire calitativă generală a semințelor de a prezenta dimensiuni foarte apropiate, același grad de maturitate, capacitate germinativă și calitate biologică. U. s. interesează în buna reușită a culturilor și în efectuarea corespunzătoare a însămânțărilor. În vederea realizării unui nivel corespunzător de u. s. se efectuează lucrări pregătitoare: selectarea mecanică, controlul facultății germinative etc. [72]
- UNIGEMINAT**, (bot.) plantă la care există o singură pereche de foliole, frunze, fructe. [50]
- UNILATERAL**, (bot.) organ al plantelor cu o singură față, cu o singură latură, dispus pe o singură parte, ex., inflorescența la crinul vânăt, săbiuță (*Gladiolus imbricatus*), unde florile, 4 până la 10, purpurii, sunt dispuse în racem indesuit, pronunțat unilateral. [50]
- UNILOCULAR**, (bot.) care este îndreptat într-o singură direcție. La plante, organ cu o singură lojă: antera staminei alcătuită dintr-o singură lojă cu doi saci polinici, întâlnită la nalbă (*Nalba sylvestris*); ovar cu o singură lojă rezultată din concreșterea marginilor a trei carpele la toporaș (*Viola* sp.), sau dintr-o singură carpelă la *Fabaceae/Leguminosae*. [50]
- UNILOCULARĂ**, (cecid.) gală cu un singur spațiu în care se formează un singur galigen. Ex., gala de *Mikiola fagi*, de pe frunzele de fag. [41]
- UNINERVAT**, (bot.) despre frunze cu o singură nervură, aspect întâlnit la brad (*Abies alba*), molid (*Picea abies*), pinul silvestru (*Pinus sylvestris*), ienupăr (*Juniperus communis*), ciurma apelor (*Elodea canadensis*) etc. [50]
- UNINUCLEAT**, (biol.) organism sau celulă cu un singur nucleu haploid sau diploid. [61]
- UNIO PICTORUM** → SCOICĂ DE RÂU
- UNIORT**, (citol.) transport transmembranar, unisens, simplu (necuplat), realizat de permeaze speciale. [69]
- UNISERIAT**, (micol.) despre așezarea unor structuri pe un singur rând, cum sunt ascosporii din unele asce sau sterigmele la unele ciuperci de *Aspergillus*. [61]
- UNISEXUAT**, (bot.) cu un singur sex; despre plante cu flori care au un singur sex, flori bărbătești numai cu stamine (androceu) și flori feminine numai cu carpele (gineceu). [50]
- UNITATE ASTRONOMICĂ** (UA), (astr.) distanța medie de la Pământ la Soare, 149.600.000 km. [12]
- UNITATE BAULE**, (agrochim.) cantitate dintr-un factor de vegetație, necesară pentru a se asigura creșterea producției de la 0 la 50% din producția maximă posibilă pentru condițiile alese, toți factorii de vegetație fiind menținuți constanți și la niveluri corespunzătoare, cu excepția factorului luat în studiu. Cu 1, 2, 3 și 4 unități Baule se obține, dacă se acceptă legea Baule, respectiv 50; 75; 87,5 și 93,75% din recolta maximă. O extindere a folosirii unității Baule se referă la stabilirea creșterii recoltei ca efect al mai multor factori de vegetație. [29]
- UNITATE BĂNEASCĂ** → UNITATE MONETARĂ
- UNITATE CENTRALĂ DE PRELUCRARE**, (inform.) subsistem al unui sistem de calcul care efectuează operațiile esențiale de prelucrare și care controlează activitatea celorlalte echipamente ale sistemului. Este alcătuită din unitatea de comandă și unitatea aritmetico-logică. [47]
- UNITATE CRONOSTRATIGRAFICĂ**, (geol.) grup de straturi reprezentative pentru un anumit interval de timp al istoriei geologice; se deosebesc prin caracterele litologice. U. c., de la cele mari la cele mici, corespundente unităților geocronologice: *eonothem*, *erathem*, *sistem*, *serie*, *etaj*, *cronozonă*. [25]
- UNITATE DE CONT**, (ec.-fin.) unitate bănească de evidență (scriptică), menită să elimine din contabilitate influența instabilității monetare, înlesnind clarificarea realității valorice a tranzacțiilor și a operațiunilor economice. [58]
- UNITATE DE GOSPODĂRIRE**, (for.) ansamblu de subparcele sau parcele dintr-un ocol silvic sau unitate de producție, care are la bază criteriile ecologice, funcționale sau de gospodărire destinate să servească procesului de producție. [11]
- UNITATE DE IMPUNERE**, (ec.-fin.) unitate de măsură (leu, m², ha etc.), cu ajutorul căreia se evaluează obiectul impozabil. (Gh. D. Bistriceanu și colab., 1981) [1]
- UNITATE DE PRODUCȚIE**, (for.) unitate teritorială amenajistică din cadrul ocolului silvic, pentru care se elaborează un amenajament. [11]
- UNITATE GEOCRONOLOGICĂ**, (geol.) diviziune a timpului geologic căreia îi corespunde o unitate cronostratigrafică. U. g., de la cele mai mari la cele mai

- mici, corespondentele unităților cronostratigrafice: *eon, eră, perioadă, epocă, vârstă, cron.* [25]
- UNITATE LACUSTRĂ**, (limn.) apă naturală stagnantă. [10]
- UNITATE MONETARĂ**, (ec.-fin.) unitate de măsură utilizată la îndeplinirea funcției banilor, de măsură a valorii, de etalon al prețurilor; cantitatea de metal monetar nobil și titlul acestuia, stabilite pentru o unitate bănească a unei țări. (Gh. D. Bistriceanu și colab., 1981) [58]
- UNITATEA CARTOGRAFICĂ DE SOL**, (pedol.) areal determinat pe harta de soluri care prezintă caracteristicile pedologice (un sol, o asociație sau un complex de soluri), indicate într-una din unitățile din legenda hărții. [29]
- UNITATEA DIDACTICĂ**, (bot.) secvență de instruire relativ autonomă, care rezultă în urma divizării conținutului unei discipline de învățământ pentru a facilita activitatea de învățare. [16]
- UNITĂȚI DE CLASIFICĂȚIE**, (bot.) unități tipologice calitativ deosebite, de diferite ranguri ierarhice, care fac parte dintr-un sistem de clasificare (de ex.: asociație, alianță, ordin, clasă în sistemul de clasificare a vegetației al școlii Zürich-Montpellier, sau asociație, formație, grupă de formații, clasă de formații în sistemul școlilor rusă, suedeză etc.). [15]
- UNITĂȚI DE NORMARE COMUNĂ**, (ec.-fin.) indicatori de normare a cheltuielilor unităților bugetare cu ajutorul cărora se determină mai multe feluri de cheltuieli. (Gh. D. Bistriceanu și colab., 1981) [55]
- UNITĂȚI DE NORMARE DIRECTĂ**, (ec.-fin.) indicatori de calcul ai normei de consum, aplicați la instituțiile bugetare, pentru un singur fel de cheltuielă, ex., un m³ încăpere încălzit, medicamente pentru un pat-z de spital etc. (Gh. D. Bistriceanu și colab., 1981) [58]
- UNITĂȚI GEOGRAFICE DE VEGETAȚIE**, (bot.) unități de vegetație de diferite ranguri: zonale – zona de vegetație, subzona de vegetație, etaj de vegetație, subetaj de vegetație; regionale – regiune de vegetație, provincie de vegetație, subprovincie de vegetație, district de vegetație. [15]
- UNITĂȚI SINTAXONOMICE DE VEGETAȚIE**, (bot.) unități de clasificare a fitocenozelor, de diferite ranguri. [15]
- UNIUNE**, (bot.) unitatea sinuzială cea mai mică, cuprinzând specii de plante din aceeași bioformă sau bioforme asemănătoare (Du Rietz); de regulă corespunde cu sinuzia. [15]
- UNIUNEA INTERNAȚIONALĂ PENTRU CONSERVAREA NATURII (UICN)**, organizație internațională independentă, fondată în 1948, care are ca scop promovarea și inițierea conservării habitatelor și a resurselor naturale de pe glob. [24]
- UNIVALENT**, (genet.) cromozom care, în cursul meiozei, nu formează bivalenți. [19] El se poate pierde sau migrează la unul din polii celulei, fără ca cromatidele sale să segreghe. Consecința este apariția unor celule neechilibrate genetic care, dacă participă la fecundație, vor genera zigoți și organisme aneuploide, oligosomice sau polisomie. Ant. *bivalent, multivalent.* [69]
- UNIX**, (inform.) sistem de operare multiutilizator și multisarcină, dezvoltat de Ken Thompson și Denis Ritchie la AT&T Bell Laboratories în 1969 pentru a fi folosit pe minicomputere. UNIX este un sistem de operare foarte puternic și foarte portabil. [6]
- UNSOARE**, (ind.) substanță grasă, uleioasă (de origine animală sau vegetală) cu care se unge ceva. [13]
- UPEMBA**, parc național situat în Zair (regiunea Shaba). Suprafața, 1.173.000 ha (1939). Altitudine, 500-1.800 m. Este așezat la îmbinarea a două regiuni biogeografice. Teritoriul său cuprinde o parte a Podișului Shaba, depresiunea Upemba, platourile Bia și Kibara, râul Lufira, numeroase lacuri și bălți. Vegetația este prezentă prin păduri rare, prin savana cu ierburi înalte, pădurile-galerii de-a lungul râurilor, tufărișuri de papirus și pajști montane. Fauna este foarte bogată. Mamiferele sunt în număr de 115 specii, constând din elefanți (*Loxodonta africana*), rinoceri negri, bivoli, zebre, lei, antilope kudu, antilope-vaci, antilope gnu, țapi de mlaștină, hipopotami, iar dintre reptile, crocodili. Pe timp de iarnă parcul adăpostește peste 600 de specii de păsări. [50]
- UPGRADE**, (inform.) termen care înseamnă a îmbunătăți performanțele unui calculator existent, prin înlocuirea unui dispozitiv, aplicație sau program din calculator, cu o versiune mai nouă și mai performantă a acestui dispozitiv, aplicație sau program. [6]
- UPUPIDE (Upupidae)**, (zool.) pupeze. Păsări din ordinul *Coraciiformes*, frumos colorate, cu cioc lung și comprimat lateral. Limba este scurtă și triunghiulară, iar aripile lungi și rotunjite. Se hrănesc cu insecte. Răspândite în toată Europa, Asia și Africa. [37]
- URACIL (2-dioxipirimidina)**, (genet.) bază pirimidinică prezentă în ARN. [18]
- URAGAN**, (climat.) vânt de forță 12 pe scara Beaufort, a cărui viteză depășește 117 km/oră. [3]
- URAL**, râu în Europa (Rusia), prezintă un bazin endoreic cu o suprafață de 231.000 km². Izvorăște din Munții Ural și se varsă în Marea Caspică prin două brațe, având o lungime de 2.248 km. Orașe importante sunt Magnitogorsk, Orsk și Orenburg. [25]
- URALIAN**, (geol.) etajul superior al carboniferului în facies marin din estul Europei. Termen introdus de Lapparent în 1900 și care derivă de la Munții Ural. [20]
- URANIU (U)**, (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa actinidelor. Are Z 92 și structura învelișului

de electroni $[Rn] 5f^3 6d^1 7s^2$. A fost descoperit de M. H. Klaproth, în 1789. Principalul mineral de U este pehlenda, cu formula aproximativă U_3O_8 , care conține însă totdeauna oxizi de fier, plumb, toriu, radiu și lantanide. Cleveita este o varietate de pehlendă, cu un conținut mare de toriu și lantanide. U pur, pentru reactoarele nucleare, se obține din tetrafluorură prin reducere cu calciu sau magneziu: $UF_4 + 2Ca \rightarrow U + 2CaF_2$. În stare pură este un metal alb cenușiu, ductil, p.t. 1.130°C. La temperaturi ridicate, prezintă o reactivitate chimică mare. Se cunosc combinații ale U în toate stările de oxidare de la III la VI, aceasta din urmă fiind cea mai stabilă (ex., UF_6 , UCl_6 , UO_3). Caracteristic pentru U sunt proprietățile sale radioactive. Se utilizează în cantități mari, drept combustibil nuclear, pentru prepararea unor elemente transuranice. În amestec cu carbura de uraniu, este un bun catalizator. [36] Cel mai important este U 235, a cărui perioadă de înjumătățire este de 4,5 milioane de ani, ceea ce permite utilizarea măsurii dezintegrării sale pentru a determina vârsta rocilor celor mai vechi. [41]

URANOSCOPIDE (*Uranoscopidae*), (zool.) boi de mare. Pești cu corp gros și cap lățit, cu plăci osoase. Gura mare, cu o formațiune filamentoasă pe marginea internă a mandibulei. Înătoarele ventrale sunt în poziție jugulară. Carnivori. Trăiesc în zona litorală a mărilor. [37]

URANUS, (astr.) planetă exterioară gigantă; raza 24.115 km (cca 4 raze terestre); masa de 14,6 ori masa terestră; densitatea 1,3 g/cm³; distanța medie de Soare 2,87 miliarde km; perioada de revoluție 84 ani, perioada de rotație 10 h 42 min. Axa de rotație este aproape în planul orbitei, planeta se rostogolește, rotația este retrogradă. Este o planetă de gheață, cu temperatura de cca -180°C și cu atmosfera stratificată. În jurul planetei gravitează 5 inele, foarte aproape de suprafața sa, invizibile optic, cu lățimea de la 1 km la 10 km. Are 15 sateliți al căror plan orbital este aproape perpendicular pe orbita planetei. Atmosfera este constituită din hidrogen, heliu, metan. [12]

URĂ, (psih.) sentiment, totdeauna intens, al unei persoane față de una sau mai multe persoane cărora le vrea răul sau ale căror nenorociri o bucură. [28]

URCEOLAT, (bot.) organ al plantelor de forma unui urcioc, umflat la mijloc și îngustat la vârf, aspect întâlnit la caliciul florii de măselariță (*Hyoscyamus niger*), corola la afin (*Vaccinium* sp.), volbură (*Convovulus* sp.), capsula la ciuboțica cucului (*Primula veris*). [50]

URDA, produs lactat, pe bază de albumină, obținut prin fierberea și strecurarea zerului rezultat de la prepararea brânzeturilor. [34]

URDINIȘ, (apic.) orificiu ce permite circulația albinelor în stup și ventilația acestuia. Urdinișurile pot fi în

număr de 3 la stupul orizontal; la stupul vertical, urdinișul se realizează prin spațiul ce se creează între platforma fundului de stup și primul corp. [34]

UREAZA, (biochim.) enzimă din clasa hidrolazelor, subclasa amidazelor. Produce hidroliza ureei, transformând-o în carbonat de amoniu: se extrage din soia (conține 0,1%); microcristale octaedrice, solubile în apă. Se întrebuintează la determinarea ureei în lichide biologice. [9]

URECHIUȘĂ → AURICULĂ

UREDINALES, (micol.) ordin al filamentului *Basidiomycota* în care sunt încadrate ciuperci parazite obligate pe *Poacee* (ex., grâu, orz, seară) producând boli cunoscute sub numele de *rugini*, extrem de păgubitoare. Cea mai cunoscută și studiată este rugina grâului, produsă de specia *Puccinia graminis*; specie heteroică, care are ca gazdă principală grâul, pe care se formează două tipuri de spori: uredospori (vara) și teliospori (spre toamnă) și, ca gazdă alternativă, dracila (*Berberis vulgaris*), pe care se formează spermogonii, unde se diferențiază spermati și hife receptive, aecii cu aeciospori. *Uredinalele* și *Ustilaginele* din România au fost studiate de savantul român T. Săvulescu care a publicat două lucrări monografice celebre. [69]

UREDINIE, (micol.) sin. *uredosor*, structură asemănătoare unui *acervul*, de culoare roșie (de unde și numele său), dezvoltată pe miceliul secundar, dicariotic, în care se formează *uredinospori*. De regulă, în uredinia inițială apare o palisadă de vârfuri hifale care reprezintă stratul din care se vor forma uredinosporii. [69]

UREDINIOSPORI, (micol.) sin. *uredospori*, spori conidiali, de vară, unicelulari, binucleați, globuloși, cu peretele gros, spinulat, caracteristic fungilor ruginoși. Se formează în *uredinii* pe gazda principală. Realizează infecții secundare, terțiare etc. ale gazdei principale. Ei reprezintă așa-numitul stadiu repetitiv al ruginilor, deoarece sunt generate mai multe „recolte” de spori într-un sezon. U. se formează din muguri care își au originea într-o palisadă de celule dicariotice sporogene. Mugurele se mărește, după care se divide printr-un sept, rezultând două celule. Celula superioară crește și devine u., în timp ce celula inferioară se transformă într-o structură pedunculiformă, numită pedicel. Pe măsură ce spori se formează, ei presează asupra epidermei pe care o rup și astfel pot fi diseminați prin vânt. [69]

UREDO, (micol.) uredinale imperfecte la care se cunoaște numai stadiul uredinial (anamorfa). [69]

UREDOSOR → UREDINIE

UREE $[(NH_2)_2CO]$, (agrochim.) principalul produs final al metabolismului amoniacului. Biosinteza sa are loc pe seama amoniacului format în procesele de

degradare a aminoacizilor, respectiv a proteinelor, și se realizează prin procesul de *ureogeneză*. Reprezintă una din cele mai importante căi de detoxifiere a țesuturilor și a organismului, având în vedere efectul toxic al amoniacului asupra acestora. Formarea ureei este reprezentată de o succesiune de reacții enzimactice, inițiată de fixarea amoniacului pe dioxidul de carbon, cu participarea ATP și formarea unei grupări carbamil, care este apoi transferată pe ornitină, ce intră în ciclul ureogenetic propriu-zis, din care se eliberează în final ureea. În cea mai mare parte, organismul uman și animal elimină ureea prin urină. La plante ea poate fi hidrolizată sub acțiunea ureazei, pentru a furniza amoniac. Având în vedere această capacitate a plantelor, ureea este folosită ca îngrășământ azotat. [9] Se încorporează în sol ca îngrășământ de bază sau ca îngrășământ fazial. În primele faze de vegetație se folosește și extraradicular ca soluție. [29]

UREMIE, (med. u.) sindrom toxic provocat prin acumularea ureei în sânge, manifestat printr-un complex lezional caracteristic. Este un ansamblu de leziuni de tip toxic exprimate în urma retenției în organism (mai ales în sânge) a produșilor azotați care, în mod normal, sunt eliminați prin urină. Aceste leziuni survin în insuficiența renală gravă, fie în fazele terminale ale bolilor renale cronice, fie ca urmare a complicațiilor unor nefropatii acute, cum ar fi rinichiul de șoc, intoxicațiile grave etc. [33]

UREOTELICE, (zool.) animale al căror produs excretor principal este ureea, ex., peștii, amfibienii și mamiferele. [37]

URETERE, (anat.) căile urinare superioare prin care urina se scurge din rinichi în vezica urinară. Sunt două tuburi musculare, cu posibilitate de contracție și relaxare, asigurate de prezența inervației simpatice (relaxare) și parasimpatice (contracție). Mișcările ureterelor, prin care se elimină urina, au caracter peristaltic, undele propagându-se la interval de 1-8 minute. [21]

URETERITĂ, (med. u.) inflamația ureterului, asociată de obicei cu o cistită sau o pielonefrită. [60]

URETRĂ, (anat.) tub conducând urina de la vezica urinară a unui mamifer la exterior. [37]

URETRITĂ, (med. u.) inflamația uretrei, caracterizată prin micțiuni dureroase și secreții uretrale, afecțiune transmisă pe cale sexuală, gonococică sau nongonococică. [60]

URETROCISTITA, (med. u.) afecțiune caracterizată prin uretrită asociată cu cistită. [60]

URGONIAN, *facies* ~, (geol.) *facies* calcaros-organogen, caracteristic intervalului Barremian – Aptian inferior din regiunile alpino-carpătice. [25]

URHO KEKKONEN, parc național situat în Finlanda. Suprafața, 253.000 ha (1980). Include ultima pădure neafectată de influența umană și vaste turbării din zona

deluroasă a Laponiei de Est. În sud-estul parcului se află canionul abrupt al râului Nuortijoki, iar în partea estică culmea Naltiotunturi. În cadrul faunei sunt protejate: lupul, ursul, glotonul, râsul, lutra și vulturul auriu. [50]

URICOTELICE, (zool.) animale care excretează acid uric în loc de uree, ca la majoritatea reptilelor, păsărilor, insectele, melcii etc. Aceste animale se dezvoltă în interiorul unui ou protejat de o coajă și ar fi incapabile să scape de ureea solubilă în timpul stadiului embrionar. Acidul uric, fiind mai puțin solubil, poate fi reținut. [57]

URLEA, lac glaciatic situat în masivul Făgăraș din România, la altitudinea de 2.170 m, lungimea maximă 185 m, lățimea la mijloc 110 m, suprafața de 20.150 m², adâncimea maximă 4,05 m, cea medie 2,70 m, volumul de apă 55.725 m³. Alimentarea este nivopluvială și prin izvoare de fund. Evacuarea apei se face printr-un emisar mic cu un debit de 150 l/s. Lacul a fost populat cu păstrăv curcubeu și păstrăv indigen. [50]

URMA VÂNATULUI, urmă tipar. Este semnul lăsat pe pământ sau pe zăpada moale de un picior al animalului. După forma, mărimea și unele detalii ale ei se poate stabili cărei specii de vânat îi aparține, eventual sexul și vârsta. Urma părție se compune din semnele lăsate de toate cele patru picioare: ecartamentul, lungimea pasului, eventual poziția celor patru picioare în cazul săriturii, apoi deschiderea copitelor la vârf. Acestea sunt alte semne de cunoaștere, care indică dacă vânatul a mers la pas sau în fugă. [42]

URMĂ DE CONDENSARE, (av.) *sin. urmă de detență*, condensul format în urma detenției aerului la trecerea avionului; în special a turbioanelor produse de extremitățile aeronavei. [54]

URMELE DE FISIUNE, (paleomed.) metodă de datare care se bazează pe fenomenul de fisiune spontană a uraniului 238, care în urma acestui proces dă naștere la doi atomi ce vor fi azvârliți violent în direcții opuse, lăsând urme latente de 10-20 μ lungime. Densitatea urmelor de fisiune este în funcție de conținutul de uraniu și de timp. Înseamnă că un mineral înregistrează o sumă de evenimente de fisiune și, prin urmare, se creează un geocronometru potențial. Cunoșcând concentrarea în uraniu a mineralului inițial, se poate calcula vârsta eșantionului. Principiul de datare este următorul: când cristalele sunt încălzite, urmele de fisiune dispar, ceea ce înseamnă că orologiul atomic este repus la zero. Numărarea urmelor de fisiune se face după realizarea unor lame subțiri cu ajutorul microscopului. Uneori se procedează la atacul mostrei cu diferite soluții chimice acide care au rolul de a ușura observarea urmelor de fisiune. Prin această metodă se pot data toate mineralele care conțin uraniu 238,

- capabile de a înregistra urmele de fisiune, cum ar fi zirconul, apatitul, sticlele vulcanice, cenușile vitroase, perlitul vitros, obsidianul și alte minerale grele. [8]
- URMIA** (*Rizayeh*), lac de origine tectonică situat în Iran. Are suprafața de 4.000-6.000 km² și adâncimea maximă de 15 m. Cel mai mare lac din Podișul Armeniei. Se află la 1.275 m deasupra nivelului mării. Nu are scurgere. Ariditatea și lipsa afluenților cu debite mari supun lacul unor fluctuații mari de suprafață și concentrări mari de săruri (până la 230 g/l). Lacul este folosit pentru transport. (P. Gâștescu, 1979) [45]
- UROBACTERIE**, (agrochim.) microorganism adaptat la concentrații mari de NH₃ și la pH alcalin, specializat în amonificarea ureei (*B. probatus*, *Urobacillus pasterurii*, *U. miquelli*, *Micrococcus ureae* etc.). [29]
- UROCHORDATA**, (zool.) subfilum al cordatelor, care include tunicatele. Sunt animale exclusiv marine, libere sau fixate de substrat. Tubul nervos se reduce la adult la un ganglion cerebroid. Au inimă, sinusuri și lacune. Microfage, se hrănesc prin filtrare. [37]
- URODELA** (*Caudata*), (zool.) ordin care cuprinde forme de amfibieni (batracienii actuali) cu corpul alungit, cilindric, cu coadă conică sau comprimată lateral. De obicei au două perechi de membre de aceeași lungime. Coloana vertebrală este formată din vertebre amficeleice sau opistocelice. Nu posedă claviculă. La adulții unor specii se mai păstrează branhiile larvare, fie cele externe, fie cele interne. Timpanul și cavitatea timpanică lipsesc. Cele mai multe forme au linie laterală, ea păstrându-se toată viața. În general fecundația este internă, fără copulație, deoarece nu există organe specializate în acest sens. Spermatoforul eliminat de mascul pe substrat este luat de femelă și introdus în cloacă. Se cunosc cca 150 de specii răspândite în regiunea holartică din zona temperată a Europei, Asiei și Americii de Nord. Ele aparțin familiilor: *Cryphiomidae*, *Proteidae*, *Sirenidae*, *Pletodontidae*. [50]
- URODEUM**, (anat.) regiune distinctă a cloacei, în care se deschid ureterele și conductele genitale la unele reptile și păsări. [37]
- UROFILIE**, (sex.) perversiune sexuală care constă în obținerea satisfacției prin urinarea pe partenerul sexual sau prin lăsarea acestuia să urineze pe persoana în cauză. (Al. Codescu, 2000) [50]
- UROPELTIDE** (*Uropeltidae*), (zool.) șerpi mici săpători din Sri Lanka și sudul Indiei, care au oasele craniului unite și coada terminată într-un scut lat. [37]
- UROPYGI**, (zool.) ordin care cuprinde arahnide mici (2,5-6,5 mm). Corpul are prosoma nesegmentată sau tripartită, iar opistosoma formată din 12 segmente, ultimele trei formând o metasomă scurtă, prelungită într-un telson flageliform. Chelicerele sunt formate din 2 articule, cu gheară; pedipalpii sunt puternici și prevăzuți cu clești. Prima pereche de picioare are rol tactil. Posedă 1-2 perechi de plămâni. Ziua stau în locuri ascunse și umede. Noaptea își caută hrana. Sunt carnivore. Hrana constă din artropode, anelide, limacși, amfibii. Se apără de dușmani printr-o secreție iritantă produsă de două glande anale și proiectată până la 30 cm distanță. Răspândite în regiunile tropicale și ecuatoriale. [50]
- UROSTIL**, (anat.) os alungit format dintr-un număr de vertebre fuzionate, la capătul posterior al coloanei vertebrale la anure. Fuzionat la centura pelviană îi dă acesteia o mare rigiditate când broasca sare. [57]
- URSIDE** (*Ursidae*), (zool.) urși. Animale mari plantigrade, cu craniu alungit, omnivore ca regim alimentar, deși aparțin ordinului *Carnivora*. Se găsesc pe tot globul, cu excepția Africii și Australiei. [57]
- URSINI**, (bot.) incluziuni ergastrice vacuolare din celule vegetale, formate din sudura sau întrepătrunderea, în partea mijlocie, a cristalelor de oxalat de calciu, la care extremitățile prismatice rămân libere; sin. *druse*, *macle*. Întâlnite la pețiolul frunzei de *Begonia*, tulpina cactusului *Opuntia*, frunza de sfeclă, catafilele bulbului de ceapă. [50]
- URSTROMTALER**, (geomorf., glac.) sin. *pradolină*, formă de relief negativă cu aspect de culoar depresionar, lung de sute de kilometri, situată între valurile de morene frontale ale ghețarilor de calotă. [25]
- URSU**, lac de origine carstosalină din România, localizat în zona estică a Depresiunii Transilvaniei. S-a format în urma unor prăbușiri și alunecări de material legate de prezența unui masiv de sare care s-a dizolvat. El primește o cantitate de apă dulce din pâraiele Toplița și Suriu, formându-se un strat la suprafață ce nu se amestecă însă cu apa sărată. Salinitatea apei pe adâncimea de 2 m de la suprafață este de 10-50 g/l, între 2 și 3 m adâncime este de 240 g/l, iar de aici și până la fund este de 250-290 (300) g/l. Apa și nămolul sunt recomandate în tratamentul bolilor ginecologice. [45]
- URSUL BRUN** (*Ursus arctos*, fam. *Ursidae*), (zool.) este cel mai mare animal răpitor din fauna țării noastre, atingând greutatea maximă de 440 kg, iar media, 270 kg. Este răspândit în zona făgetelor montane și a amestecului de fag cu rășinoase. Are corpul greoi, acoperit cu o blană deasă de culoare de la negru-brun la roșcat. Aleargă repede în patru labe, dar se poate ridica cu ușurință pe picioarele posterioare, folosind membrele anterioare, în apropierea hranei și pentru apărare. Trăiește solitar atât vara cât și iarna când se retrage în bârlog. Este predominant omnivor, consumând plante, ouă, larve de furnici, insecte, fructe de pădure, dar și carnivor, atacând mistreți, cerbi,

animale domestice, mai rar omul. Împerecherea are loc în perioada mai-august. Femela naște 1-2 pui în decembrie-ianuarie, cu care rămâne cca 1 an; puii devin maturi la 3 ani. Are puțini dușmani naturali. Trofeul este constituit din blană și craniu. Vânătoarea se face cu autorizație specială în perioada 1 ianuarie-15 martie, cu armă cu glonț, la pândă, dibuit sau gonit cu sau fără câini. [42]

URSUL-DE-MARE (*Callorhinus ursinus*), (zool.) focă cu urechi. Carnivoră. Corpul are lungimea până la 2,5 m. Trăiește în insulele din nordul Oceanului Pacific. În timpul verii se adună mai ales în insulele Pribilof din Alaska. Mai întâi sosesc masculii care își aleg teritoriile, cele mai bune fiind în apropierea apei. Apoi sosesc femelele care își aleg masculul. Stăpânul haremului tratează bine femelele ferindu-le de primejdii. În luna august sosesc femelele tinere de doi ani, când masculii bătrâni sunt în cea mai mare parte epuizați. Acum intervin masculii de rangul al doilea, mai tineri. Toamna, puii pleacă cu mamele lor în sud, unde se despart de ele și își duc viața independent. În călătoria nupțială, femelele parcurg o distanță de cca 6.000 mile și iermează în apele din fața Californiei. Masculii bătrâni rămân permanent în nord, iar cei tineri coboară mai spre sud. Această focă a fost mult vânată pentru blana ei („seal-skin“). La vânătoare se aleg mai ales masculii tineri. Guvernele Rusiei și Americii au luat măsuri de protecție a lor. (T. Brhem, 1964) [26]

URSUL POLAR (*Thalassarctos maritimus*), (zool.) mamifer polar amfibiu, carnivor. Face parte din fam. *Ursidae*. Trăiește în jurul Polului Nord. Are viața legată de mările și gheturile arctice. Atinge lungimea de 2,8 m, înălțimea de 1,4 m și cântărește 800 kg. Blana este albă. Nu intră în somnul de iarnă (pe care mulți și greșit îl consideră hibernare) decât femelele gestante, care prin luna ianuarie nasc doi (rar trei) pui. Aceștia au greutatea de 1 kg, sunt orbi și golași. Ei se îngheșuie în blana mamei ca să le fie cald. Își alăptează puii fără să mănânce ceva. Rezistă la frig datorită stratului de grăsime care formează un sferit din greutatea corpului. Își petrece timpul pe gheață sau pe zăpadă, în apropierea țărmlui. Străbate banchize plutitoare sau înoată ușor ore în șir, cu viteza de 4-5 km/oră, în apa foarte rece a oceanului. Înfruntă ușor gerul polar și cele mai cumplite viscole pe zăpadă. Bârlogul este săpat în zăpada țărmlurilor sau pe gheturile plutitoare. În el se adăpostește și tot în el femela naște. Se hrănește cu pești, dar mai ales cu foci și morse. Blănurile lor mari sunt mult căutate pentru a fi folosite drept covoare sau tapete. Eschimoșii folosesc blana ursului pentru a acoperi paturile, iar carnea le este o hrană aleasă. Din dinți și gheare se fac coliere. [26]

URTICACEE (*Urticaceae*), (bot.) familie care grupează specii de plante erbacee, rar lemnoase (între cele exotice), anuale sau perene, cu fibre textile, adeseori cu peri urticanti, mai rar glabre, răspândite pe întreg globul terestru, exceptând regiunea arctică, centrul și sudul Africii. Frunze simple, întregi, alterne sau opuse, cu marginile serate sau întregi, cu stipele de formă diferită; uneori lipsesc. Flori unisexuate sau bisexualitate (hermafrodite) și unisexuate masculine, actinomorfe, de obicei pe tipul 4, dispuse la baza frunzelor în mici glomerule capituliforme, umbele sau spice aparente; perigon sepaloid; androceul, din 4 stamine așezate în fața tepalelor perigonale; în floarea masculă, există uneori un rudiment carpelar; gineceul, cu ovar superior, unilocular și uniovulat, stil scurt, stigmat capituliform. Formula florală: $\sigma^* P_4 A_4$; $\varphi^* P_4 G_{(2-1)}$. Fruct achenă închisă, în perigon. Sămânța cu tegument subțire și endosperm uleios; embrion drept cu cotiledoane cărnoase. Flora României conține 6 specii spontane, ce aparțin la 2 genuri: *Urtica*, $x = 6, 11, 13$; *Parietaria*, $x = 7, 13$. [50]

URTICANT, (bot.) urzicător, arzător, iritant, aspect întâlnit la perii de urzică (*Urtica dioica*) care prin acetilcolină produce senzația de arsură, iar histamina senzația de mâncărime. [50]

URTICARIE, (med. u.) leziune cutanată reversibilă, caracterizată printr-o erupție cu papule ușor congestive sau nemodificate tinctorial, asemănătoare urzicăturilor. Etiologia urticariei este de natură alergică, implicând procese de hipersensibilizare la unele medicamente, paraziți, factori alimentari sau fizici. [33]

URUGUAY, fluviu în America de Sud, traversează Brazilia, Argentina și Uruguay. Are 2.200 km lungime și 307.000 km², izvorăște din Sierra do Mar (Brazilia) și se varsă în estuarul La Plata. Cel mai mare afluent este Rio Negro și trece prin orașele Salto (Uruguay) și Concordia (Argentina). [25]

USCARE, (fiz.) proces prin care un corp își micșorează umiditatea. Se poate realiza la temperatura mediului ambiant (prin drenaj, evaporație etc.) sau cu ajutorul temperaturii convenționale de 105-110°C. [29]

USCAREA FRUCTELOR ȘI LEGUMELOR, (agric.) scoaterea forțată a unei cantități de apă conținută în fructe și legume, cu ajutorul energiei solare sau prin căldură artificială, pentru a le spori capacitatea de păstrare în condiții naturale. Se practică la mere, caise, prune, nuci, plante condimentare, din ale căror frunze și lăstari se prepară condimente, fasole verde uscată, fasole boabe uscată, ardeul boia, ceapă, usturoi ș.a. [72]

USCAREA FRUNZELOR DE HREAN, (fitopat.) micoză produsă de *Septoria armuriaceae*. Se combate prin adunarea și arderea resturilor de plante atacate;

stropiri cu zeamă bordeleză 0,75-1% sau cu Zineb 0,3%. [50]

USCAREA LUJERILOR DE MOLID, (fitopat.) micoză produsă de *Ascocalyx abietina*. Determină uscarea arborilor, lujerilor și ramurilor, instalându-se apoi o stare cronică a bolii, finalizată prin moartea exemplarelor atacate. Combaterea se face prin tratamente cu zeamă bordeleză în concentrație de 1,0%. [50]

USCAREA LUJERILOR PUIEȚILOR DE RĂȘINOASE, (fitopat.) micoză produsă de *Sirococcus strobilinus*. Primăvara, ciuperca atacă acele care se ofilesc, devenind brune de la mijlocul lujerului anual, acesta rămânând dezgolit. Boala produce căderea acelor, încovoierea și uscarea lujerilor tineri, în final rezultând moartea puietilor. Pentru combatere, primăvara se fac tratamente cu substanțe de contact: Captan, Dithane, Rovral. [50]

USCAREA MICOTICĂ A RAMURILOR DE CAIS, (fitopat.) micoză produsă de *Valsa leucostoma*, *Eutypa armeniaca*. Boala apare în plantațiile de cais slăbite de atacul produs de alți patogeni, de insecte și de factorii climatici nefavorabili. Atacul ciupercii se manifestă prin uscarea vârfurilor la lăstari, iar frunzele sunt clorotice. Lăstarii afectați au culoarea cenușiu și cafeniu, cu aspect de manșon. Ei se usucă treptat. Ramurile atacate au pe scoarță lenticele foarte mari, scurgeri gomoase și discuri albicioase cu diametrul de 1-2 mm, care reprezintă fructificațiile ciupercii *Valsa leucostoma*. Specia fungică *Eutypa armeniaca* produce ulceratii mari pe ramurile schelet, cu scurgeri gomoase. *Combatere*. Ramurile atacate se taie și se ard. Rănilor rezultate din tăieri se dezinfectează cu Tiuram 2% sau cu soluție de sulfat de cupru 1%, după care se badijonează cu vopsea cu ulei. Toamna se fac două tratamente, primul cu puțin timp înainte de căderea frunzelor și cel de al doilea când sunt 50% frunze căzute. La sfârșitul lunii februarie se face al treilea tratament. Primul tratament se face cu zeamă bordeleză 1% sau polisulfură de bariu 1% + Turdacupral 0,5%, cel de al doilea tratament se face cu Tiuram 0,8%, iar pentru al treilea tratament se folosește polisulfură de bariu 6%. Primăvara se practică tratamente la avertizare pentru combaterea patogenilor care produc uscarea ramurilor, integrate cu combaterea altor patogeni și dăunători. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

USCAREA MICOTICĂ A RAMURILOR DE CIREȘ ȘI VIȘIN, (fitopat.) micoză produsă de *Dermatea cerasi*, *Valsa leucostoma*, *Nectria cinabarina*, *Eutypella prunastri*. Boala a fost semnalată în Transilvania pe cireși sălbatici în anul 1870, iar apoi pe cireșul cultivat, în anul 1933. La pomii în declin apar leziuni pe scoarța ramurilor și pe trunchi. Într-un stadiu

avansat apar ulceratii profunde și lungi. Combaterea se face prin măsuri de redresare a plantațiilor aflate în declin, prin realizarea de tăieri pentru întinerire, fertilizări, lucrarea solului, tratamente de fitoprotecție etc. Ramurile atacate și cu tendință de uscare se elimină. Ramurile mari se curăță și se pensulează cu vopsea de ulei la care se adaugă 2% Captan. Pe perioada când plantația se află în repaus, vegetând, se fac două tratamente, unul cu Dibutox 1%, iar al doilea după 1-2 luni cu polisulfură de bariu 6%. În timpul vegetației se aplică tratamente chimice de fitoprotecție recomandate de stațiile de prognoză și avertizare. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

USCAREA NECTARIANĂ A RAMURILOR DE CAIS, (fitopat.) micoză produsă de *Nectria cinabarina*. Boala este o micoză semnalată la cais, dar și la alte specii cultivate (piersic, prun, cireș, măr, păr, coacăz, agriș, mur) și la unele specii forestiere. Ramurile atacate au pe ele pustule roșii de 1-2 mm care ies ca niște broboane din crăpăturile scoarței. Ciuperca *Nectria cinabarina* are ca formă conidiană *Tubercularia vulgaris*. *Combaterea*. Ramurile atacate se taie și se ard. Se va evita formarea de răni care sunt porți deschise pentru infecție. După grindină este bine să se aplice un tratament cu fungicid (Fundazol 50, Captadin 50, Dithane M 45). Rănilor mari rezultate după tăieri se dezinfectează cu o soluție de sulfat de cupru 1%, după care se acoperă cu vopsea de ulei în care s-a introdus Tiuram 75 în proporție de 2%. Tratamentele de fitoprotecție din toamnă-primăvară trebuie respectate. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

USCAREA PARAZITARĂ A FRUNZELOR DE MAC, (fitopat.) micoză produsă de *Helminthosporium papaveris*, formă conidiană a speciei *Pleospora papaveracea*. Atacă frunzele îndată ce apar, precum și toate organele aeriene ale plantei în toate fazele de vegetație. Când sunt atacate frunzele, acestea se ofilesc, se îngălbenesc și apoi devin negricioase-albăstrui. Aceeași culoare apare și la capsulele atacate care se opresc din creștere și se chircesc. Infecția se transmite prin sămânță sau prin resturile de plante bolnave. Combaterea se face prin arderea resturilor de plante bolnave, asolament la 4-5 ani, dezinfectarea semințelor cu sublimat corosiv în concentrație de 0,05%, timp de o oră, sau cu o soluție de formalină 0,25%. Prevenirea atacului se face prin stropiri cu una din substanțele Polyram Combi 12 kg/ha, Captadin 0,2%, Zineb 0,3%, Dithane M-45 în concentrație de 0,2%. (Fl. Crăciun, O. Bojor, M. Alexan, 1976) [50]

USCAT, material care are umiditate foarte scăzută, sub cea reavănă. [29]

USCAT LA AER, (pedol.) material de sol sau vegetal care nu mai conține decât o parte a apei de higroscopicitate, întrucât restul apei a fost îndepărtat

prin menținere timp suficient (până la greutatea constantă) în atmosfera obișnuită a camerei. Umiditatea unui sol uscat la aer nu este totdeauna aceeași, putând diferi în raport cu umiditatea relativă și cu temperatura atmosferei în care a avut loc uscarea. [29]

USCAT LA ETUVĂ, (pedol.) material de sol sau vegetal care nu mai conține deloc apă (cu excepția celei legate chimic), deoarece a fost îndepărtată prin menținere timp suficient (până la o greutate constantă) la temperatura de 105-110°C. [29]

USCĂTOARE DE PRODUSE ACCESORII, (for.) instalații fixe sau mobile folosite în mediul forestier pentru uscarea fructelor de ienupăr, măceș, mere pădurețe, păducel, conuri de rășinoase, unele ciuperci (hribi, ghebe), plante medicinale etc. Uscătoarele cu utilizare largă sunt cele termice cu convecție, în care materialul de uscat este înconjurat de un curent de aer cald și uscat. Uscătoarele moderne sunt de tip tunel cu acțiune continuă, în care materialul supus uscării se deplasează în lungul unei camere încălzite (tunel de uscare). Materialul de uscat este depozitat pe grătare, se introduce pe la un capăt al tunelului cu ajutorul unor cărucioare sau al unui conveier. [42]

USER NAME, (inform.) nume sub care o persoană este cunoscută și adresată într-o rețea de comunicații. [6]

USTILAGINALES, (micol.) ordin al fil. *Basidiomycota* în care sunt încadrate specii de ciuperci parazite obligate pe diverse specii de *Poaceae*, spontane și cultivate, producând boli extrem de păguboase cunoscute sub denumirea populară de „tăciuni” și „mălure”. [69]

USTUROI (*Allium sativum*, fam. *Liliaceae*), (agric.) sin. *aiu*, *ai*. Plantă originară din Asia Centrală. Se cultivă de foarte multă vreme în China, Japonia și în alte regiuni din Orientul Îndepărtat. Grecii antici și romanii consumau mari cantități de usturoi, iar la egipteni, în timpul construirii piramidelor, usturoiul reprezenta un produs de bază în alimentarea sclavilor constructori. În prezent, usturoiul se cultivă pe suprafețe reprezentative în Europa, în special în zonele din centru și sud-est, în Asia și în America de Nord (în SUA se cultivă anual pe cca 10 mii ha). În România, usturoiul ocupă circa 4 % din totalul suprafeței cultivate cu legume (cca 13 mii ha), fiind mai răspândit în cultură în nordul și în centrul Moldovei, în Oltenia, în centrul Munteniei (zona orașului București), ca și în Banat. Răspândirea usturoiului, precum și ponderea în cultură, se datorează valorii alimentare și utilizării sale largi în arta culinară, de la consumul crud (bulbii sau plante verzi), la obținerea de preparate culinare, la prepararea mezelurilor și a conservelor. Conținutul său specific în uleiuri eterice, printre care cele mai importante sunt de natură

organosulfurică și fitoncidă, a impus usturoiul și ca materie primă în industria farmaceutică, având proprietăți vermifuge, antiseptice și stimulatив pentru apetit și secreții gastrice. Este o plantă perenă, în cultură însă se comportă ca o plantă anuală, dar nu formează flori și sămânță. Bulbul, denumit popular și căpățână, este format din bulbili (căței) strâns uniți, îmbrăcați fiecare într-un tegument propriu și toți, în comun, cu 2-3 frunze modificate pergamentoase, colorate diferit, în funcție de soi. Bulbii au dimensiuni diferite, în funcție de soi și de condițiile de cultivare: 20-30 mm lungime, 8-20 mm lățime și 6-14 mm grosime. Într-un kg intră cca 1.000 de bulbili. Fiecare bulbil prezintă un mugure vegetativ, permițând înmulțirea usturoiului pe cale vegetativă. Frunzele se deosebesc de cele de la ceapă, fiind liniare, lanceolate și formează la bază, prin teaca lor concreșcută, o tulpină falsă. Au culoarea verde-albăstrui și sunt acoperite cu un strat gros de pruină. Usturoiul comun nu emite tulpină florală în condițiile de la noi din țară. Alte tipuri de usturoi, ca de exemplu usturoiul de Egipt, emit tulpini aparent florale, dar în loc de sămânță se formează în „inflorescență” bulbili mici, care servesc la înmulțirea plantelor. La aceste tipuri, dacă se suprimă bulbii din inflorescență, se poate provoca formarea de flori și apoi de semințe. În practica legumicolă, usturoiul se înmulțește numai pe cale vegetativă, folosind în acest scop căței și bulbii mici aeriene. În urma plantării căteilor, rezultă căpățâni normale, care conțin la rândul lor mai mulți căței. Atunci când se folosesc bulbii aeriene, în primul an de cultură se formează un bulb mai mare (fără căței), care abia în anul al doilea dă naștere unei căpățâni cu alcătuire normală (cu mai mulți căței). În condițiile climatice de la noi se comportă ca o plantă destul de rustică, fiind rezistent la frig, calitate care permite plantarea în câmp încă din toamnă. Atunci când planta este bine înrădăcinată din toamnă, ea rezistă la frig până la -25°C. Bulbii încep să vegezeze de la +4 °C. Din bulbii păstrați la 20-24°C, plantați primăvara târziu, nu se mai obțin bulbi. Usturoiul nu suportă umbra, cerând locuri de cultivare însorite. Deși are un sistem radicular superficial, nu este mai pretențios la umiditate decât ceapa. Cu toate acestea, în multe regiuni ale țării (Podișul Moldovei, zona de câmpie) se practică irigarea culturilor usturoiului de vară. Seceta în sol și aer determină reducerea producției. În aceeași măsură, umezeala în exces, în mod deosebit în timpul maturizării bulbilor, provoacă putrezirea acestora. Cere apă în stratul superficial, de până la 30-40 cm, la nivel de 80-90% din c.c.a. în timpul creșterii, 70-80%

din c.c.a. la formarea bulbilor și 60-70% din c.c.a. la maturarea bulbilor. Umiditatea relativă a aerului este de 60-70%. Spre deosebire de ceapă, aplicarea directă a îngrășămintelor organice (gunoiul de grajd) va fi evitată la cultura usturoiului, fiind recomandabilă aplicarea acestora la planta premergătoare. Premergătoare pentru cultura usturoiului sunt: foarte bune – mazărea și fasolea; bune – tomatele, ardeii și vinetele; corespunzătoare: bostănoasele și vărzoasele, care au fost fertilizate cu gunoi de grajd. *Tehnologia de cultivare*. Înființarea culturii: epoca de plantare, de toamna, în septembrie-octombrie (pentru a avea timp să înrădăcineze), de primăvara, în martie-aprilie; pregătirea bulbilor pentru plantare, alegerea bulbilor; desprinderea bulbilor (cățeilor) din bulb, sortarea bulbilor pe categorii de mărime (greutate medie de 1,5 g), tratarea contra nematozilor (*Dithylenchus dipsaci*), cu soluție de Vidate 25 LC, 0,2%. Plantarea se face manual (cu marcarea anterioară), mecanic sau semimecanic; schema pe teren nemodelat, în benzi, de 5 rânduri la distanța de 20 cm și cu 40-50 cm între benzi; sau în rânduri echidistante, la 35 cm și pe rând la 6-8 cm, pe suprafețe mici; pe teren modelat, de regulă câte 4 rânduri pe strat, la distanța de 28 cm, unul față de altul, și pe rând de 6-8 cm sau în benzi, a câte două rânduri cu distanța între rânduri de 25 cm și între benzi de 34 cm, iar pe rând la 7 cm. Adâncimea de plantare, 2-4 cm primăvara și 4-5 cm toamna. Norma de material: 600-800 kg/ha bulbili (căței). *Lucrările de întreținere*: fertilizarea fazială, de 2 ori, când plantele au 2-3 frunze normale și la cca 20-25 zile după prima (câte 100 kg/ha azotat de amoniu); erbicidarea, la culturile înființate din toamnă, când plantele au 2-3 frunze normale (Afalorn 47 WP, 2 kg/ha); prașitul solului se efectuează pe cât posibil mecanic, de 2-3 ori la adâncimea de 6-8 cm; irigarea culturii, de 4-5 ori sau de câte ori este nevoie, cu norme de udare de 300 m³ apă/ha, dar cu 3-4 săptămâni înainte de recoltare, cultura nu se mai irigă; combaterea patogenilor și a dăunătorilor. Recoltarea se face când frunzele se îngălbenesc și se usucă, tulpinile false se înmoaie, în luna iulie la cultura înființată din toamnă și iulie-august la cele înființate primăvara, manual, prin smulgere sau semimecanizat, cu dislocatorul, și strângerea manuală a recoltei. Bulbii se așază în grămezi mici sau în benzi, se lasă să se usuce 2-3 zile la soare, după care se condiționează, se sortează și se transportă la locul de păstrare. Păstrarea de lungă durată la 0-3°C, normală la 4-5°C. Producția ajunge la 6-10 tone/ha, mai mare la culturile înființate din toamnă. Soiuri: pentru culturi

de primăvară: *De Cenad, De Dărăști*; pentru culturi din toamnă: *Favorit, Ludar, Luris, Record*. [72]

USTUROIUL DE EGIP (*Allium sativum* ssp. *sagittatum* var. *ophioschordon*, fam. *Liliaceae*), (bot.) specie legumicolă erbacee, perenă, originară din Orientul Apropiat și de pe coasta Mării Mediterane, cultivată pe suprafețe mici, pentru a fi consumată în stare verde primăvara devreme, iar bulbii utilizați în industria de conserve, având o capacitate de păstrare mai mică; sin. **u. rocambole**. Frunzele și tulpina falsă, asemănătoare usturoiului comun, sunt mult mai mari, iar tulpina florală este înaltă de circa 100 cm. Bulbul are fie un singur element, fie este alcătuit din mai mulți bulbili, bine individualizați, prinși pe un disc comun. Inflorescența protejată, inițial la exterior, de o peliculă semitransparentă, prevăzută în partea de sus cu o prelungire conică, alungită (până la 8-12 cm). În ea se formează bulbili mici, care pot fi utilizați la înmulțire. Cerințele față de factorii de mediu sunt asemănătoare cu cele ale usturoiului comun, dar **u. de E.** este mai rezistent la ger. Cultura se înființează folosind bulbili ce apar pe inflorescență sau bulbili frați din bulb, cu dimensiuni mai mici. Plantarea se face din toamnă, obișnuit la 3 rânduri pe strat, la distanță de 30-35 cm între rânduri și 25-30 cm între plante pe rând. Lucrările de îngrijire sunt la fel ca la usturoiul comun. [72]

USUC, (zool.) produsul de secreție al glandelor sebacee și sudoripare, care se găsește la suprafața pielii la ovine, având rol de apărare a pielii și a lânii la intemperii. [34]

USUN BODJAK (*Lopuşna*), rezervație naturală situată în Bulgaria. Suprafața, 2.836 ha (1956). Altitudine, 100-150 m. Cuprinde un areal de păduri vechi, dominate de stejari în amestec cu fagul (*Fagus sylvatica*), *Rhododendron ponticum*, *Daphne pontica*, *Ilex aquifolium*. Principalele elemente ale faunei sunt: cerbii, mistreții, jderii, bufnițele. [50]

UȘURINȚA DE A FI LUCRAT, (pedol.) însușire a solului care indică măsura în care acesta poate fi lucrat în bune condiții. [29]

UTER, (anat.) organ musculo-cavitar care, în timpul vieții fertile a femeii, cântărește aproximativ 50 g și măsoară aproximativ 8x6x3 cm. După sarcini, dimensiunile și greutatea pot să crească, pentru ca după menopauză să se atrofieze. Uterul are trei zone anatomice distincte: zona cervicală, segmentul uterin inferior (istmul) și corpul uterin. Cervixul are, la rândul său, o porțiune vaginală și endocervixul. Peretele uterin are trei straturi: endometrul (suportă modificările ciclice sub acțiunea hormonilor ovarieni), miometrul (stratul muscular) și adventice. [21]

UTRICUL

UTRICUL, (anat.) camera superioară a labirintului membranos, în care se deschid canalele semi-circulare. [37]

UTRICULĂ, (bot.) organ veziculos al plantelor, de origine foliară, ex., capcanele de capturat insecte la otrătelul de baltă (*Utricularia* sp.); bractee care acoperă ovarul și apoi devin învelișul fructului, la rogoz (*Carex* sp.); partea umflată a anteridiei la *Bryophyta*. [50]

UVALA, (geomorf.) formă carstică de suprafață, cu aspect depresionar, ce rezultă din unirea mai multor doline. [25]

UVEITĂ, (med. u.) afecțiune inflamatoare intraoculară, ce poate interesa fie porțiunea anterioară a tractului uveal, irisul și corpii ciliari, fie porțiunea posterioară a tractului uveal. [60]

UVEOMENINGITA, (med. u.) sindrom caracterizat prin asocierea uveitei cu meningita. [60]

UZINĂ, **1.** Întreprindere industrială de mari proporții în care se produc utilaje, semifabricate sau materii prime pentru alte industrii. **2.** Instalație producătoare de energie electrică, termică sau de alimentare cu apă a unei așezări, a unei zone, a unei locuințe. [13]

UZUNLAR, (oceanol.) stadiu din evoluția Mării Negre, caracterizat printr-o transgresiune contemporană interglaciației Mindel–Riss (pleistocen mediu). [25]

UZURA CAPITALULUI, (ec.-fin.) deprecierea (reducerea) totală a valorii bunurilor de capital din economie, în decursul unei perioade de timp specificate (de obicei, un an). [17]

UZURĂ, **1.** Deteriorare, degradare a unui obiect prin întrebuințare îndelungată. **2.** Modificare progresivă a dimensiunilor unei piese tehnice, în cursul funcționării sistemului din care face parte. [13]

V

VACCIN, (med. u. și vet.) produs biologic, utilizat pentru inducerea imunității active specifice, în vederea profilaxiei și mai rar a terapiei specifice a unor boli infectocontagioase. Conține antigeni specifici ai agentului infecțios sub diverse forme: corpi microbieni omorâți (vaccinuri inactivate), bacterii sau virusuri vii, dar atenuate (vaccinuri atenuate), toxine detoxificate sau anatoxine. [60]

VACUOLAR, (citol.) care aparține vacuolei (ex., membrana vacuolară, sucul vacuolar). [69]

VACUOLAT, (citol.) prevăzut cu vacuole (ex., celula vegetală și fungică). [69]

VACUOLĂ, organit celular, vezicular, delimitat de o membrană simplă (*tonoplast*). Conținutul său se numește *suc vacuolar (celular)* și este o soluție apoasă, complexă, de substanțe organice și minerale. Substanțele anabolice (mono-, di- și polizaharide, aminoacizi, proteine, acizi organici) sunt depozitate temporar în ea, în timp ce cele catabolice (alcaloizi, antociani, glicozide, oxalatul de Ca etc.) sunt depozitate fără a mai fi reciclate. **V.** are o dezvoltare foarte mare în celulele plantelor și fungilor (ocupând până la 90% din volumul celular), unde și rolul său este mai complex. Are rol în depozitarea de substanțe anabolice și catabolice, în absorbția apei și a sărurilor minerale, în inducerea stării de *turgescență*, în *homeostazia* citoplasmei, în sinteza unor substanțe. **V.** tânără are și o funcție lizozomală, realizând procese *autofagice* și heterofagice. **V.** joacă, de asemenea, un rol ecologic, protejând unele plante împotriva insectelor fitofage și a erbivorelor prin depozitarea unor produși toxici. **V. autofagică** – **v.** digestivă rezultată prin fuziunea unui lizozom cu o veziculă care delimitează un teritoriu celular. Ea asigură digestia unor substanțe sau structuri celulare proprii. **V. contractilă** – **v.** specială care acumulează excesul de apă din spațiul celular și o expulzează în mediul ambiant; are două stadii: diastolic, perioadă în care acumulează soluția apoasă din celulă, și sistolic, când se contractă și elimină soluția acumulată. Ea este caracteristică protozoarelor și algelor unicelulare,

acvatică, din bazinele dulcicole și are rol de organ osmoreglator și excretor; sin. **v.** pulsatilă. **V. digestivă** – **v.** specială în care are loc digestia unor substanțe sau structuri celulare proprii (→ **v.** *autofagică*) sau încorporate prin *fagocitoză* sau *pinocitoză* din mediul ambiant (→ **v.** *heterofagică*). Ea este, de fapt, un lizozom secundar. **V. heterofagică** – **v.** digestivă specială rezultată din fuziunea unui lizozom cu un *endozom (fagozom sau pinozom)*. Ea asigură digestia unor substanțe sau particule organice încorporate prin *fagocitoză* sau *pinocitoză*. [69]

VACUOLĂ GAZOASĂ, (alg.) complex de vezicule gazoase care se găsesc în celulele unor cianobacterii (cianoficee) planctonice. Aceste formațiuni celulare servesc și la reglarea flotabilității populațiilor de cianoficee; prin deplasarea pe adâncime, populațiile de cianoficee se pot localiza în stratul de apă în care găsesc condițiile corespunzătoare cerințelor lor ecologice. Spre exemplu, populația de *Oscillatoria rubescens* (organism criofil), din lacul de baraj Bicaz, în perioada de iarnă se masează la suprafața apei, chiar sub podul de gheață, dar vara coboară la adâncimi de ordinul a 5-7 m, unde lumina este suficientă pentru asigurarea fotosintezei, iar temperaturile sunt mai scăzute decât în orizonturile de suprafață. [7]

VACUUM, (citol.) ansamblul vacuolelor dintr-o celulă. [69]

VACUUM DE AER, (prot. med.) sin. *venting*, metodă de depoluare a solurilor care constă în crearea unei depresiuni în sol pentru aspirarea aerului și a produselor volatile poluante pe care acesta le conține. [3]

VAD¹, (hidrol.) sector mai puțin adânc, sub forma unui prag, din albia unui râu. Există **v. normale** sau *bune* când talvegul trece dintr-o cavitate în alta și **v. rele** sau *deplasate*, în care talvegul trece brusc dintr-o concavitate în alta. [50]

VAD² (*comercial*), loc situat în apropierea unei mari căi de comunicație, care asigură unui comerciant o clientelă numeroasă și un câștig bun. [1]

VAD DEPLASAT

VAD DEPLASAT, (hidrol.) sector din albia unui râu, cu malul jos și apa puțin adâncă, în care talvegul trece brusc dintr-o concavitate în alta. [50]

VAD NORMAL, (hidrol.) sector din albia unui râu, cu malul jos și apa puțin adâncă, în care talvegul trece dintr-o concavitate în alta. Axa izobatelor din concavitate se află în prelungirea aceleiași linii. [50]

VAG, (anat.) al X-lea nerv cranian al vertebratelor, având numeroase ramuri spre diferite viscere; la pești și spre organele liniei laterale și spre ultimele 4 perechi de arcuri branhiale. Ramurile viscerale spre inimă, tubul digestiv etc. ajută la reglarea activităților autonome inconștiente. Ele formează o parte a sistemului parasimpatic. [37]

VAGABONDAJ, (soc.) stare anormală de comportament al unor persoane fără locuință statornică și fără mijloace de trai, care nu exercită o ocupație sau o profesiune ori nu prestează vreo muncă pentru întreținere, deși au capacitate de muncă. [32]

VAGIL, (biol.) despre organisme care se pot deplasa într-un mediu dat. În mediul acvatic, animale bentonice apte de a efectua deplasări de amploare, ex., unele crustacee decapode, moluște gasteropode, cefalopode, pești bentonectonici (selacienii batoizi). Sin. *erante*. [50]

VAGILITATE, (biol.) capacitate de mișcare și de răspândire a unei specii. [70]

VAGIN, (anat.) segment terminal al oviductului la mamiferele teriene care merge de la uter la vestibulul vaginal. El servește la copulare și la trecerea fătului în timpul nașterii. [57]

VAGIN ARTIFICIAL, (zootehn.) sin. *vagină artificială*, aparat tubular din cauciuc sau material plastic buretos, destinat recolectării materialului seminal. [34]

VAGINALITĂ, (med. u. și vet.) inflamație a tecilor tendinoase. [33]

VAGINAT, (bot.) termen cu semnificația „organ prevăzut cu vagină sau teacă”, aspect întâlnit la frunzele plantelor de la *Apiaceae/Umbelliferae*, *Cyperaceae*, *Poaceae/Gramineae*, unde teaca înconjoară tulpina, și la coada calului (*Equisetum* sp.), unde frunzele reduse la scvame sunt dispuse la nodurile tulpinii în verticile concrescute, în teci sau în vagine comune. [50]

VAGINĂ, (bot.) formațiune membranoasă cu aspect de teacă care învelește tulpina pe o anumită porțiune de la nodul de inserție a frunzei, conferindu-i un plus de soliditate. Ea poate fi despăcată până la bază ca la *Poaceae/Gramineae*, de unde și numele de v. deschisă; poate fi închisă, lungă și colorată diferit ca la *Cyperaceae*, veziculoasă ca la *Apiaceae/Umbelliferae*, sau frunzele pot fi reduse numai la v. ca la pipirig (*Juncus* sp.). [50]

VAGINITĂ, (med.u.) inflamația mucoasei vaginale. **V. acută** – inflamația acută a mucoasei vaginale; **v. banală** – inflamația mucoasei vaginului cu germeni saprofiți, care pot deveni virulenți prin scăderea puterii de apărare a vaginului; **v. cronică** – inflamația cronică a mucoasei vaginale; **v. distrofică** – inflamația mucoasei vaginale ca urmare a deficienței de apărare a vaginului în hipofoliculinii sau prin lipsa de receptivitate a mucoasei vaginale la hormonul feminizant; **v. senilă** – v. distrofică apărută la femei după menopauză. [60]

VAGINULĂ, (bot.) teacă mică, vagină mică, ex., teaca de la baza setei sporogonului de la *Bryophyta*, floarea tubuloasă de la *Asteraceae/Compositae*. [50]

VAGON, (transp.) vehicul care se deplasează tractat de o locomotivă pe calea ferată forestieră, folosit pentru transportul lemnului de la un depozit forestier la centrul de prelucrare a lemnului. Se compune din boghiu (osie, truc, cărucior) și un cadru metalic. Vagonul platformă se compune din cadru (șasiul), suspensie, aparate de rulare, dispozitiv de frânare și aparate de ciocnire și tracțiune. Capacitatea de încărcare este de 6–10 t. [42]

VAGONET, (transp.) vagon de dimensiuni mici, care circulă pe șine cu ecartament îngust, folosit pentru transportul de materiale la lucrări forestiere și de terasament, în mine, pe șantier. [13]

VAL, (acv.) mod de deplasare a unei mase materiale sub formă ondulatorie. În sens strict se utilizează pentru a desemna unda cu mișcare oscilatorie care afectează suprafața masei de apă din mări, oceane și lacuri. Prezintă următoarele elemente: *creasta* (partea înaltă a undei); *vârful* (partea cea mai înaltă a crestei), *flancurile* (cele două pante laterale); *baza* sau *talpa* (planul ce unește cele două adâncături laterale); *lungimea undei* (distanța pe orizontală între două creste); *înălțimea* (distanța pe verticală între linia de creastă și bază); *perioada* (timpul scurs între trecerea printr-un punct fix a două creste succesive de val); *viteza de propagare* (distanța parcursă de creasta v. în unitatea de timp). La furtuni obișnuite v. ating 6-8 m înălțime. [25]

VAL DE ALUNECARE, (geomorf.) ondulare a maselor de teren dispuse pe versant perpendicular pe direcția de deplasare a terenului, rezultată în urma alunecărilor de teren. [25]

VALAHĂ, fază ~, (geol.) mișcări tectonice de la sfârșitul pliocenului și începutul cuaternarului. [25]

VALE, (geomorf.) formă de relief negativă, rezultată prin acțiunea unui râu sau a unui ghețar, formată din albie și doi versanți, individualizați pe măsura adâncirii. În funcție de agentul care le-a creat, v. sunt: v. fluviale, v. torențiale, v. glaciare. După morfografie: v. simetrice, v. asimetrice. După raportarea la structura

geologică sau neotectonică: v. consecvente, v. subsecvente, v. obsecvente, v. antecedente, v. epigenetice, v. pe anticlinal, v. pe sinclinal, v. de falie, v. longitudinale, v. transversale. Există și alte criterii de clasificare, mai importante fiind cele în funcție de rocă și de tipul scurgerii. [25]

VALEA REPEDEA, rezervație complexă (geologică, floristică, faunistică) din România, județul Bistrița-Năsăud. Suprafața, 222 ha. Are numeroase formațiuni erozionale: „ziduri“, „stâlpi“, „ciuperci“, „apostoli“, stânci uriașe care conferă peisajului un farmec deosebit. Vegetația și fauna sunt bogate. A fost declarată rezervație științifică. [50]

VALECULAT, (bot.) organ al plantelor prevăzut cu șanțulețe sau valecule. [50]

VALECULĂ, (bot.) șanțuleț cu aspect de jgheab delimitat de coaste, aspect întâlnit la tulpina speciilor de *Equisetum*, ex., la rușinea ursului sau coasa calului de pădure (*Equisetum silvaticum*), tulpina fertilă este brăzdată de 10-18 coaste; fructele la *Apiaceae/Umbelliferae* sunt străbătute de 5-9 brazde sau șanțulețe. [50]

VALENCIA (*Tacarigua*), lac de origine tectonică, situat în Venezuela, între culmi muntoase, la 415 m altitudine, nu departe de țărmul Mării Caraibilor. Se află într-o zonă cu climat ecuatorial, cu reflexe atât în bilanțul hidric cât și în regimul termic. Temperatura apei pe tot parcursul anului este de peste 20°C, de la suprafață până la fund. (P. Gâștescu, 1979) [45]

VALENȚĂ¹, (chim.) proprietatea unui element sau a unui radical de a se combina, în proporții diferite, cu alți atomi sau radicali, elementul de referință fiind hidrogenul, căruia i se atribuie valența. Prin urmare, valența unui anumit element sau radical este numărul de atomi de hidrogen (sau echivalenți ai hidrogenului) cu care acesta se poate combina. [29]

VALENȚĂ², (psih.) termen ce semnifică forța de atracție sau de respingere pe care o exercită obiectele de orice fel asupra subiectului. [28]

VALENȚĂ ECOLOGICĂ, (ecol.) capacitate a organismelor de a tolera anumite variații ale factorilor mediului. [2] → **TOLERANȚĂ ECOLOGICĂ**

VALERIANACEE (*Valerianaceae*), (bot.) familie care grupează 10 genuri cu cca 400 de specii de plante erbacee, anuale și perene, rareori arbutive și liane, răspândite în regiunea holartică a globului. Frunze opuse, întregi sau divizate, fără stipele. Flori bisexuate (hermafrodite) sau unisexuate, zigomorfe, pe tipul 5, grupate în cime; caliciul, foarte redus, adesea acrescent, variază alcătuit, dând naștere la maturitate unor prelungiri cu perișori (plumoase) care favorizează diseminarea fructelor; corola gamopetală, tubuloasă până la infundibuliformă, cu limbul 3-5 divizat; androceul din 4-1 stamine, inserate la baza

tubului corolei, cu antere biloculare, introrse; gineceul, cu ovar inferior, din 3-1 carpele unite, cu o singură lojă fertilă, ovul anatrop. Formula florală bisexuată: $\zeta \cdot | \cdot K_5 C_{(5-3)} A_{(4-1)} G_{3-1}$. Fruct achenă. Flora României conține 15 specii spontane ce aparțin la 2 genuri: *Valerianella*, x = 7, 8, 9; *Valeriana*, x = 7, 8. [50]

VALIDITATE, (psih.) rezultatul final al unui ansamblu de proceduri de validare care stabilesc corespondența între răspunsurile indivizilor la acest test și caracteristicile psihologice. [28]

VALLE DE ORDESA O DEL RIO ARA, parc național situat în Spania (regiunea Huesca). Suprafața, 2.046 ha (1918). Altitudine, 1.064-2.500 m. Ocupă sectorul mijlociu al Pirineilor, incluzând valea Ordesa. În cadrul peisajului montan se găsesc stâncării și numeroase cascade. Versanții munților sunt acoperiți de conifere în amestec cu fagul, stejarul, frasinul (*Fraxinus angustifolia*), bradul (*Abies pectinata*), mesteacănul, tisa, pinul (*Pinus montana*, *P. silvestris*). În etajul subalpin vegetează: cimișirul, ienupărul, smirdarul (*Rhododendron ferrugineum*) și frumoase pajști naturale. În cadrul parcului se găsesc relicele vegetale: *Eryngium bougarti*, *Ramondia pyrenaica*. În cadrul faunei reprezentative sunt: capra neagră (*Rupicapra pyrenaica*), capra spaniolă (*Capra hispanica*), vulpea, mistrețul, iar dintre păsări, vulturul bărbos (*Gypaëtus barbatus*). [50]

VALLÉE DE MAI, parc național situat în Insulele Seychelles (insula Praslin). Ocrotește palmierul Coco de Mer (*Lodicea maldavica*). [50]

VALLISNERIA SPIRALIS → **SÂRMULIȚA APEI**

VALOARE, (soc.) proprietate a ceva, relație subiectiv-obiectivă de natură socioculturală, prezentând semnificație și indicând o prețuire sau apreciere. [28]

VALOARE ALIMENTARĂ, proprietatea strugurelui de a aduce în organism un aport energetic ce se exprimă în calorii. [49]

VALOARE COT, (genet.) rată de renaturare a ADN-ului, reprezentată grafic în procente față de produsul concentrație-timp, exprimată în moli de produsul nucleotide-secunde la litru (*Cot*). [19]

VALOARE DE ACOPERIRE, (bot.) acoperirea procentuală medie a unei specii de plante, calculată pe baza valorilor înscrise în tabelul de asociație. [15]

VALOARE DE AMELIORARE GENERALĂ, (zootehn.) sin. *capacitate combinativă generală*, capacitatea pe care o manifestă un animal de a da produși valoroși, indiferent de partenerii cu care este împerecheat. [34]

VALOARE DE AMELIORARE SPECIALĂ, (zootehn.) capacitatea unui animal de a da produși mai valoroși cu anumiți parteneri de împerechere. [34]

VALOARE DE EXISTENȚĂ

VALOARE DE EXISTENȚĂ (*a mediului*), (ecol.) valoarea care derivă din cunoașterea existenței unui anumit bun ecologic sau a unei resurse naturale pe plan global. Valoarea de existență este independentă de valoarea de utilizare și de valoarea de opțiune a bunului de mediu. [17]

VALOARE DE UTILIZARE (*a mediului*), (ecol.) beneficiile care derivă din utilizarea efectivă a resurselor mediului natural. Pescarii, vânătorii, navigatorii, agricultorii etc. utilizează mediul natural obținând beneficii economice de pe urma activității lor. [17]

VALOARE MEDIE, (mat.) a unei variabile aleatoare

$$X = M(X): (1) \text{ când } X \text{ este discretă } M(X) = \sum_{i=1}^n p_i x_i$$

unde $p_i = P(X=x_i)$; (2) când este continuă cu funcția de

$$\text{repartiție } F(X), \text{ atunci } M(X) = \int_{-\infty}^{\infty} x dF(x). [48]$$

VALOARE NUMERICĂ (*a unei expresii algebrice*), (mat.) este numărul care se obține înlocuind literele cu numere și efectuând operațiile. [48]

VALOARE TERAPEUTICĂ, calitate a strugurilor de a vindeca sau a ameliora o stare de boală. [49]

VALOAREA DE MOȘTENIRE (*a mediului*), (prot. med.) reprezintă o plată de mediu consimțită de indivizi pentru a se proteja mediul în beneficiul generațiilor viitoare, deci al moștenitorilor lor. [17]

VALOAREA DE OPȚIUNE (*a mediului*), (prot. med.) beneficiile potențiale ale unui bun natural sau ale unei resurse de mediu, care nu derivă din utilizarea lor actuală. Valoarea de opțiune exprimă disponibilitatea de a plăti pentru conservarea mediului, de către persoanele care în prezent nu utilizează acel bun de mediu, dar care vor să aibă opțiunea de a putea eventual beneficia în viitor de acel bun sau de acea resursă naturală. [17]

VALOAREA NUTRITIVĂ A NUTREȚURILOR, (zootehn.) capacitatea sau însușirea unui nutreț sau a unei rații nutritive de a satisface cerințele organismului animal în energie și în substanțe cu rol plastic, biostimulator, astfel încât acesta să fie capabil să realizeze un anumit nivel productiv. [34]

VALORI NORMALE CLIMATOLOGICE (*standard*), (climat.) media șirurilor de date climatologice calculate de regulă din 30 în 30 de ani. [50]

VALORI PEDAGOGICE, (ped.) structuri axiologice angajate la nivelul finalităților și al strategiilor educației. [16]

VALȚ, (ind.) mașină sau instalație formată din una sau mai multe perechi de cilindri grei, dispuși paralel și având rotire inversă unul față de celălalt, folosită la prelucrarea prin deformare plastică a materialelor

metalice, la sfărâmarea boabelor de cereale, la prelucrarea cauciucului. [13]

VALURI, (oceanol.) mișcări ale apei oceanului, ale mărilor, cauzate de vânturi, erupții vulcanice, seisme și curenți marini. Deplasarea lor se face în direcția de propagare a vânturilor. Înălțimea lor variază în funcție de intensitatea vântului. De ex., furtuna tempestă violentă (vânt de 28,5-32,6 m/s) produce v. înalte de 9,9-13,5 m, iar uraganul (vânt de 32,7-36,9 m/s) produce v. de peste 13,5 m înălțime etc. Ele afectează structura biocenozelor din masa apei sau din bental. V. de origine seismică sunt produse de erupțiile vulcanilor din ocean. Viteza lor de propagare poate atinge 750-800 km/oră, iar înălțimea poate ajunge la cca 10 m. Inundă uscatul pe o suprafață însemnată, se produc schimbări profunde în structura biocenozelor acvatice și adeseori provoacă distrugerea celor de pe uscat. În Marea Neagră, în timpul furtunilor, înălțimea v. este de 4-5 m, lungimea lor de 90 m și viteza de 12 m/s. În februarie-martie 1997, v. au fost de 7-9 m înălțime. [50]

VALVA LUI VIEUSSENS, (anat.) bandă subțire transversală de substanță albă care se extinde între cei 2 pedunculi anteriori ai cerebelului, imediat înapoia tuberculilor cvadrigemeni. [37]

VALVAT, (bot.) organ al plantelor alcătuit din elemente care se ating numai prin margini, aspect întâlnit la prefoiație; fruct care se deschide prin valve. [50]

VALVĂ¹, **1.** (anat.) Orice structură ce permite trecerea unui fluid numai într-o direcție, ca în inimă, vene etc. **2.** (anat.) La *Mollusca*, *Brachiopoda* și unele *Crustacea*: una din unitățile care formează cochilia. **3.** (bot.) Fiecare dintre pereții exteriori ai unor fructe (păstaie, silicvă, siliculă, capsulă) care se desfac la maturitate, permițând căderea semințelor din interior. [57]

VALVĂ², (bot.) **1.** Una din jumătățile pericarpului fructelor uscate dehiscente, reprezentând jumătate dintr-o carpelă, ex., jumătate dintr-o păstaie la *Fabaceae/Leguminosae*, sau jumătate dintr-o silicvă sau siliculă, reprezentând o carpelă întreagă la *Brassicaceae/Cruciferae*. **2.** Frunză protectoare la spatul inflorescenței la ceapă (*Allium cepa*) și la alte specii înrudite. **3.** Membrană silicioasă la unele alge, ex., *Diatomeae*. [50]

VALVE, (zool.) piese perechi, componente ale armăturii genitale la insecte. Originea lor este în coxele unor foste picioare abdominale, iar rolul lor constă în a reține abdomenul femelei în timpul acuplării. [62]

VALVICID, (bot.) dehiscenta unor organe prin valve, aspect întâlnit la anterele staminelor și la capsulele unor specii, ex., la scortșoară (*Cinnamomum zeylanicum*), fiecare din cele patru loje suprapuse ale

anterei se deschide prin câte o valvă; antera staminelor de la fierea pământului, potroacă sau țintaură (*Centaurium umbellatum*) se deschide prin două crăpături longitudinale și apoi se răsucește în spirală; la ciumăfaie (*Datura stramonium*), leala (*Tulipa gesneriana*) etc., capsulele se deschid prin valve. Deschiderea prin valve a capsulelor se realizează în trei moduri diferite; septicid, loculicid, septifrag. [50]

VALVULA CEREBELULUI, (anat.) proiecție a cerebelului în jos și înapoi sub plafonul mezencefalului la peștii osoși. [37]

VALVULĂ ESOFAGIANĂ, (anat.) structură complexă situată la limita dintre intestinul mediu și cel anterior la insecte cu rolul de a împiedica întoarcerea alimentelor în intestinul anterior. [62]

VALVULĂ PILORICĂ, (anat.) structură ce împiedică refularea alimentelor din intestinul posterior în intestinul mediu la insecte. [62]

VALVULĂ SPIRALĂ, (anat.) cută a mucoasei intestinului mediu, dispusă în formă de spirală la unii pești (sturioni, rechini). [10]

VALVULOPATIE, (med. u. și vet.) termen general desemnând orice stare patologică a endocardului valvular. [33]

VAMPIRISM, (sex.) relație sexuală în care excitația și orgasmul se produc prin rănirea victimei și sugerea sângelui din rană. Ca faptă secundară este asociat sadismului ori masochismului. O influență mare în exprimarea v. o au filmele cu această temă date pe diverse canale de televiziune. (Al. Codescu, 2000) [50]

VAN, lac tectonic, localizat în estul Turciei, la 1.720 m altitudine. Este unul dintre cele mai mari lacuri ale Podișului Armeniei. Are suprafața de 3.764 km² și adâncimea maximă de 25 m. [45]

VANADIU (V), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa a V-a secundară. Are Z 23 și structura învelișului de electroni [Ar] 3d³4s². A fost descoperit de chimistul suedez N. G. Sefstrom în 1830. Apare în cantități mici în minerale cum sunt: patronita (amestec de sulfuri de V cu SiO₂, Al₂O₃ și asfalt), vanadita, Pb₅[(VO₄)₃Cl], carnotita K[UO₂·VO₄]·3H₂O. Din cauza împrăștiierii în soluri, V se găsește în cantități mici în cenușa unor plante. În sângele unor nevertebrate marine, îndeplinește aceeași funcțiune ca fierul din hemoglobină. În stare pură, V metalic se obține prin reducerea oxidizilor de V pe cale aluminotermică sau cu calciu în prezența clorurii de

calciu: $\text{V}_2\text{O}_5 + 5\text{Ca} \longrightarrow 2\text{V} + 5\text{CaO}$. V de înaltă puritate se obține din diiodură de V prin descompunere pe filament incandescent (după metoda von Arkel și de Boer). În stare pură este un

metal ductil, cu aspectul oțelului. Proprietățile mecanice și constantele fizice se schimbă mult prin impurificare; p.t. (1.720°C) se ridică la 2.185°C, dacă V conține 2,7% C și la 2.800°C, când conține 10% C. La temperatura obișnuită, V se caracterizează printr-o reactivitate chimică redusă, fiind atacat numai de HNO₃, HF conc. și apa regală. La cald se combină cu oxigenul, halogenii, sulfurul, azotul etc. Se fabrică în special sub forma unui aliaj cu fierul, ferrovanadiul folosit pentru obținerea unor oțeluri aliate. Sub formă de V₂O₅ se utilizează drept catalizator în industria chimică. [36]

VANADOCITE, (citol.) celule sanguine verzi conținând elementul vanadiu, găsite la anumite ascidii. [37]

VANĂ, (ind.) 1. Vas mare; cadă. 2. Dispozitiv montat pe traseul ori la capătul unei conducte, care servește la deschiderea, la întreruperea sau la reglarea circulației unui fluid. [13]

VANDA, lac de origine tectonică, situat în Antarctica. Are suprafața de 14 km² și adâncimea maximă de 70 m. Este considerat cel mai mare lac din Antarctica și este acoperit în permanență cu un strat de gheață de 4 m grosime. Temperatura apei începe să crească de la 0°C la contactul cu gheața până la +26°C la fund, iar salinitatea de la câteva sute de mg/l până la 118 g/l. (P. Gâștescu, 1979) [45]

VÄNERN, lac de origine tectono-glaciară din Suedia. Are suprafața de 5.546 km² și adâncimea de 89 m. Este cel mai mare lac din întreaga Peninsulă Scandinavă și al treilea din Europa, după Ladoga și Onega. Reprezintă o cale importantă de transport pe apă. [45]

VANOISE (La), parc național situat în Franța (departamentul Savoia). Suprafața, 52.839 ha (1963). Altitudine, 1.250-3.850 m. Se află postat la granița cu Italia. Include o parte din masivul alpin La Vanoise. Posedă un peisaj alpin cu 7 vârfuri ce depășesc 3.000 m altitudine (Dent Parrachée, Grande Casse, Iseran etc.). Vârfurile sunt întretăiate de văi adânci. Varietatea geologică a substratului a permis dezvoltarea unei flore rare care include cca 1.000 de specii. În cadrul faunei se află capra alpină, capra neagră, marmota, hermina, iepurele, potârnicea albă alpină, potârnicea de stâncă, cocoșul de mestecăan, acvila regală. [50]

VANUS, (anat.) câmpul anal al aripii insectelor pterigote. [62]

VAPORI¹, (fiz.) substanță aflată în stare gazoasă la o temperatură mai mică decât temperatura critică. V. aflați la o presiune maximă (pentru o temperatură dată) se numesc v. *saturați*. În anumite condiții se pot obține v. cu presiuni mai mari decât a celor saturați, numiți v. *suprasaturați*, o stare metastabilă. [38]

VAPORI², (hidr.) formă de agregare a apei aflată în atmosferă, chiar la temperaturile de 0°C, care rezultă

VAPORI SATURAȚI

din evaporația de la suprafața mărilor, oceanelor, lacurilor, bălților, mlaștinilor, pâraielor, râurilor, fluviilor, zăpezilor, ghețarilor, sub influența căldurii, din transpirația plantelor, animalelor, omului. [50]

VAPORI SATURAȚI, (fiz.) vaporii care într-un vas închis se găsesc în echilibru cu lichidul din care provin. Stării de echilibru îi corespunde o concentrație a vaporilor determinată pentru o temperatură dată. [29]

VAPORIZARE, (fiz.) trecerea unei substanțe din starea lichidă în starea gazoasă. Când vaporizarea se face numai la suprafața lichidului, fenomenul se numește evaporare. [29]

VAPORIZATOR, (ind.) aparat care produce vaporizarea unui lichid. [13]

VAQUEZ, (med. u.) boală cronică cu cauză necunoscută caracterizată prin creșterea marcantă a numărului de eritrocite sangvine și manifestată prin hemoragii cutanate și viscerale, splenomegalie, chiar tromboze vasculare. [52]

VAR NESTINS [oxid de calciu (CaO)], (chim.) substanță chimică sub formă de pulbere sau bulgări albi. Substanță puternic caustică, folosită în piscicultură ca dezinfectant pentru bazinele scurse de apă. [10]

VAR STINS [Ca(OH)₂], (chim.) substanță chimică folosită ca amendament calcic, obținută prin tratarea cu apă a oxidului de calciu. Are o acțiune mai rapidă de neutralizare a acidității solului decât carbonatul de calciu. [29]

VARANIDE (*Varanidae*), (zool.) monitori: șopârle mari carnivore, cu gât și coadă lungi. Corpul este puternic, acoperit cu solzi granuloși, iar membrele robuste au degete terminate cu gheare ascuțite. Sunt răspândite în Africa, Asia și Australia. Cea mai mare șopârlă actuală este dragonul din Komodo, *Varanus komodoensis*, cu o lungime de până la 4,20 m din insula Komodo. [57]

VARGĂ, parte componentă a undiței, formată dintr-o nuia dreaptă de bambus, de 1,5-3,60 m lungime, prezentând la capătul mai îngroșat un mâner de plută, iar la capătul mai subțire un inel. [10]

VARIABILĂ¹, (inform.) entitate căreia i s-a asociat un identificator și care poate lua valori corespunzătoare unui anumit tip de date. Asocierea identificator-variabilă se realizează printr-o declarație de variabilă. [47]

VARIABILĂ², (psih.) mărime susceptibilă de variații, de prezentare a unor modalități diferite. [28]

VARIABILĂ ALEATOARE, (mat.) funcția definită pe E cu valori reale, măsurabilă în raport cu corpul borelian K, unde (E, K) este un câmp de evenimente. [48]

VARIABILITATE, (genet.) diferențe dintre indivizii aceleiași specii care nu pot fi atribuite nici vârstei, nici sexului. [18]

VARIABILITATEA CLIMEI (climat.), abaterea valorilor parametrilor climatici de la valorile medii multianuale, fiind în general rezultatul ciclicității activității solare. [54]

VARIANTĂ, (genet.) individ sau populație care diferă de tipul comun prin unul sau prin mai multe caractere. [19]

VARIANTĂ¹ (V; S²), (genet.) dispersiune a valorilor unui caracter oarecare în jurul mediei. Reflectă gradul de variabilitate al unei populații. [20]

VARIANTĂ², (psih.) numărul minim al variabilelor independente care, fixate numeric, sunt suficiente pentru a determina un fenomen observat. [28]

VARIAȚIE, (ecol.) modificarea unui factor abiotic, a unui individ, a unei populații sau biocenoză într-o anumită perioadă de timp. [24]

VARIAȚIE ARITMICA, (ecol.) sin. *fluctuație*, modificare imprezvizibilă a numărului de indivizi dintr-o populație, a biomasei acesteia sau a biocenoză din care face parte. [2]

VARIAȚIE CLINALĂ, (ecol.) proces continuu de diferențiere în sens unic a populației aceleiași specii. [2]

VARIAȚIE FAUNISTICĂ, (ecol.) modificarea numărului și compoziției speciilor faunei în funcție de sezon. [24]

VARIAȚIE INDIVIDUALĂ, (ecol.) diferențieri ale unui individ sau ale unei populații determinate de sex, dimensiune, greutate, stare de sănătate. [24]

VARIAȚIE RITMICA, (ecol.) proces de creștere și de descreștere alternativă, la anumite intervale de timp, a numărului de indivizi dintr-o populație. [2]

VARIAȚIE SEZONIERĂ, (ecol.) variație a unor caractere fenotipice, fiziologice sau comportamentale ale viețuitoarelor legată de succesiunea anotimpurilor. [24]

VARICE, (med. u. și vet.) leziune venoasă ireversibilă, caracterizată prin dilatarea însoțită de alterare a pereților vasculari. [33]

VARICELĂ, (med. u.) afecțiune virală acută, contagioasă, de obicei benignă, întâlnită la om, caracterizată printr-o erupție veziculoasă al cărei conținut se tulbură și după câteva zile se usucă și lasă o crustă ce dispăre în câteva săptămâni, fără cicatrici. [60]

VARICOCEL, (med. u.) dilatații varicoase ale venelor plexului spermatic (papiliform), de natură primitivă (mai frecvent în partea stângă, unde vena spermatică se varsă în unghi drept în vena renală) sau secundară

(tumori renale). *V. orbicular*, dezvoltare și dilatare anormală a venelor orbitare. [60]

VARIETATE, diversitate. 1. (bot.) La plante, categorii sistematică inferioară speciei și subspeciei cu caractere morfologice distincte și cu areal propriu. [50] 2. (zool.) Grup de indivizi dintr-o specie sau rasă, care se disting de rest, prin unele caractere specifice. [34]

VARIOLA, (med. u.) boală infecțioasă severă, foarte contagioasă, întâlnită la om, cauzată de un poxvirus, cu evoluție deseori letală, manifestată prin febră și erupție pustuloasă; boala a fost eradicată în 1975. [60]

VARIOLOID, (med. u.) termen utilizat pentru desemnarea leziunilor cutanate asemănătoare, dar nu identice cu cele de variolă, și având o etiologie diferită. [33]

VARVĂ, (glac.) termen ce desemnează cuplul de straturi subțiri depuse într-un an în apele cu alternanțe climatice sezoniere, liniștite, proglaciare. Elementele mai grosiere, de culoare deschisă, au fost depuse în anotimpul cald, iar cele fine, de culoare închisă, în anotimpul rece. Pe baza acestei succesuni, v. se utilizează ca metodă pentru determinarea vârstei. Pe baza lor, suedezul De Geer a stabilit în 1910 o cronologie absolută a perioadelor tardiglaciare și postglaciare. [25]

VARVE, (paleomed.) metodă riguroasă folosită pentru elaborarea unei scări cronologice absolute, care a premers metodele izotopice. Părintele ei poate fi considerat suedezul Gerhard de Geer, care în jurul anului 1880, în urma unei vizite la o carieră de lângă Stockholm, a observat în cadrul sedimentului o alternanță de straturi fine de natură nisipoasă și argiloasă. El vedea în fiecare ciclu de straturi de argilă și nisip un depozit anual. Obiectul metodei îl constituie cronologia absolută, care pleacă de la aceste depozite anuale pe care le-a numit „varve“ datorită aspectului lor dungat (sued. „varving“ = vârgat, dungat). Varvele sunt deci straturi sedimentate regulat, formate din argile de culoare închisă sau deschisă, adesea nisipoase, depuse de-a lungul unui an, într-un ciclu de vară și un altul de iarnă. Pentru anotimpul de vară culoarea este cenușiu deschis sau brun, iar pentru anotimpul de iarnă nuanța este mai închisă. Scara de timp stabilită pentru Suedia cuprinde ultimii 15.000 de ani. Critica metodei varvelor se referă la tendința de corelare a unor secvențe la mari distanțe, avându-se în vedere că posibilitatea unor conexiuni pertinente la distanțe de cca 40 km este de numai 20%, iar pentru distanțe mai mari de 60 km, de numai 5%. De asemenea, definirea anului zero diferă de la un autor la altul. Recent s-a precizat anul zero într-o varvă din nordul Suediei. [8]

VARZĂ CHINEZEASCĂ (*Brassica campestris*, fam. Brassicaceae/Cruciferae), (agric.), sin. *verzișoare*, *curechi măruntel*. Sub denumirea de „varză chinezească“ sunt cunoscute două varietăți: *B.c.* var. *pekinensis* – numită în Asia Pé-tsai, care formează căpățână; *B.c.* var. *chinensis* Machino, numită Pak-choi, care formează o rozetă de frunze erecte cu pețiole hipertrofiate. Cu toate că are origine asiatică (China), ea a apărut în cultură numai din secolul X când a înlocuit total o altă legumă de frunze, *Malva verticillate*. Astăzi, mai ales Pé-tsai este foarte bine apreciată atât de consumatorii asiatici (5 mil. tone în China, 1,5 mil. tone în Japonia), cât și de cei din Europa, Israel și SUA, unde se realizează o producție de peste 4 milioane tone, producția mondială fiind astfel de peste 10,5 mil. tone (în câmp și în spații protejate). În țara noastră se poate cultiva în toate zonele agricole; fiind însă o mai mică cerere pe piață, se cultivă mai mult în grădinile amatorilor, realizând producții eficiente (50-60 t/ha). *Particularități morfologice și biologice*. Ambele forme botanice se comportă la noi ca plante anuale, una din deficiențele existente în cultură fiind tocmai pomirea timpurie a tijeii florifere. Pé-tsai formează o căpățână de forme diferite (rotundă, ovală, conică, piramidală, fusiformă), nu foarte îndesată, de culoare verde clar (etiolat), formată din frunze netede ușor gofrate, cu pețiole și nervuri hipertrofiate, dulci, cu gust specific. Excelentă pentru salate, precum și în bucătăria chinezească. Pak-choi formează o rozetă de frunze erecte, cu vârful recurbat (aplatizat), având aspectul general al unei cupe. Este mai puțin răspândită în lume, dar în zona de origine (China, Japonia, Coreea) este bine apreciată. Ambele forme trec relativ repede din stadiul comestibil în stadiul de inflorescență. Tija florală este ramificată, cu înălțimea de 70-80 cm, cu flori pe tipul 4, de culoare galben strălucitor. Este o plantă alogamă cu polenizare entomofilă. Fructul este o silică cu 6-7 semințe, dehiscente la maturitate. Semințele sunt mai mici comparativ cu varza albă, rotunde, de culoare brună-strălucitoare, cu tegumentul neted. Într-un gram intră 350-400 semințe, MMB este de 1,5-2,8 g; facultatea germinativă 80-92%, care se păstrează timp de 4-5 ani. Are pretenții modeste la căldură. Semințele germinează la 6-8°C, temperatura optimă de creștere, 18-22°C. La temperaturi peste 22-24°C, combinate și cu intensitatea mai mare a luminii în timpul zilei, nu formează căpățâni și poate emite de timpuriu tulpini florale. Pentru o scurtă durată de timp poate suporta și temperaturi scăzute de la -6°C la -8°C. Foarte pretențioasă, atât în ceea ce privește umiditatea solului cât și cea atmosferică, fapt pentru care cultura se face totdeauna în sistem irigat. Exigentă față de

VARZĂ DE BRUXELLES

condițiile de sol. Pretinde soluri bogate în humus, drenate, structurate de cea mai bună calitate agrochimică. Răspunde acestor condiții prin producții foarte timpurii (45-50 zile) și foarte importante cantitativ (80-100 t/ha). Se cultivă prin semănare directă în câmp și prin răsad, în sistemul culturilor succesive. Plantele bune premergătoare: mazărea și fasucea, cartofii timpurii, spanacul, salata și ceapa stufat, toate putând fi culturi anterioare verzei chinezești. Înființarea culturii, prin semănat; tăvălugitul după semănat; epoca de semănat 20-30 iulie-1-10 august; schema de semănat, în rânduri, la distanța de 70 cm; adâncimea de semănat, 1,5-2 cm; norma de sămânță, 1,2-1,5 kg/ha; recoltarea se face toamna târziu, în 2-3 etape, manual, pe măsură ce căpățânile au ajuns la maturitatea de consum. Producția este de 50-60 t/ha, dar poate ajunge chiar și la 80-100 t/ha. [72]

VARZĂ DE BRUXELLES (*Brassica oleracea* var. *gemmifera*, fam. *Brassicaceae/Cruciferae*), (agric.) sin. *verzișoare*, *curechi mărunțel*. Își are originea în verzele furajere cultivate pe coasta atlantică a Europei, care prin selecție repetată a fost introdusă în cultură la sfârșitul sec. XVII, se pare în Belgia, de unde și denumirea. Chiar dacă se cultivă aproximativ în toată lumea, cea mai mare producătoare de varză de Bruxelles este Europa (360 mii t/an), iar cele mai mari producătoare sunt Anglia (166 mii t/an), Olanda (167 mii t/an) și Belgia (39 mii t/an). În țara noastră sunt condiții de cultură în toate zonele agricole irigate însă nu există tradiție în consumul de varză de Bruxelles. Ca și celelalte legume din această grupă, este o legumă bienală. Rădăcina este puternică, profundă, cu capacitate mare de explorare a solului. Tulpina crește în primul an, sub forma unei tije neramificate, ajungând la 0,6-1,2 m, pe care sunt prinse numeroase frunze. Frunzele sunt lung pețiolate, obișnuit în poziție orizontală, cu marginile limbului ridicate. La baza tulpinii frunzele sunt sesile, iar spre vârf sunt lung pețiolate și terminate în formă de rozetă. Frunzele de pe porțiunea inferioară a tulpinii cu timpul cad sau se rup, rămânând cele din rozetă. Verzișoarele se formează la sub: ara fiecărei frunze, începând de la baza tulpinii, ci o căpățână mică (verzișoară), cu greutate medie de ca 10-20 g. Pe o tulpină se pot forma 25-40 de verzișoare. Tulpina floriferă rezultă în al doilea an, când di erzișoarele de pe tulpină apar lăstarii floriferi. Ei în esc în luna mai (în condițiile de climă din sudul ț) și produc fructe, silicve și semințe. La producerea mințelor se recomandă ca verzișoarele din partea superioară a tulpinii să fie îndepărtate, întrucât ele vor forma mai târziu tulpini florale, iar semințele obținute din ele sunt de calitate inferioară. Fructul este o silicvă

dehiscentă. Semințele la această varietate de varză sunt mai mici decât cele de varză albă, rotunde și de culoare maroniu-albicios. Într-un gram intră circa 320 de semințe. Au o facultate germinativă ridicată, 88-92%, și se păstrează timp de 5-6 ani. Are cerințe deosebite față de varza albă, în special în ceea ce privește căldura, suportând, ca plantă matură, temperaturile scăzute, chiar sub -15°C . Aceasta permite recoltarea ei toamna târziu, chiar și în timpul iernii, atunci când temperatura atmosferică nu scade sub -5°C . În condiții de seră înmulțitor și răsadnițe (la $18-20^{\circ}\text{C}$) semințele germinează în 3 zile, iar în condiții de câmp în 6 zile (la $6-8^{\circ}\text{C}$). Se cultivă prin răsad, care se produce în funcție de programarea culturii. Cele care trebuie să dea recolte pentru consumul din toamnă devreme: epoca de semănat este în jur de 15 martie, în răsadnițe semicalde, cu 4-5 g sămânță/m²; repicatul se face la apariția primei frunze normale sau mai devreme, la 5-7 zile de la răsărit, în răsadnițe semicalde, la 8-10 cm între rânduri și 5-6 cm pe rând. Repicatul se evită semănând mai rar, cca 1,5-2,5 g sămânță/m². La soiurile (hibrizii) tardive și foarte tardive, cu recoltare toamna târziu și în timpul iernii: epoca de semănat 25 aprilie-10 mai, pe brazde reci, nu se repică (se semăna mai rar). Epoca de plantare la începutul lunii mai, pentru soiuri foarte timpurii și timpurii; în luna iunie, la cele târzii; schema de plantare: în rânduri la distanța de 70 cm, iar între plante pe rând la 45 cm (cca 30 mii plante/ha) la soiurile timpurii/semitimpurii și la 50-65 cm între plante pe rând (circa 24-28 mii plante/ha) la cele târzii. *Lucrări de îngrijire*: completarea golurilor; prășitul, de 4-5 ori; irigarea, 6-8 udări cu norme între 250 și 300 m³ apă/ha; fertilizarea fazială, 1-2 ori (la apariția primelor verzișoare cu 100-150 kg/ha azotat de amoniu și 100-125 kg/ha sare potasică la hectar); combaterea bolilor și dăunătorilor; defolierea plantelor, începând de la bază. Recoltarea începe la soiurile (hibrizii) timpurii, de la 25-30 august și se continuă cu cele târzii, până la venirea înghețului. Se recoltează manual, eșalonat, când verzișoarele sunt bune pentru consum, sau semimecanizat, cu platforme de recoltare la o singură trecere. În zonele în care temperatura aerului nu scade sub -15°C , plantele nerecoltate se lasă în câmp până la venirea iernii. Tulpinile tăiate sau smulse cu rădăcini se pot păstra în adăposturi circa 3-4 luni, cu condiția ca temperatura să se mențină în jur de 2°C și umiditatea aerului în jur de 85-90%. Producția este de 5-6 t/ha la soiurile (hibrizii) timpurii și semitimpurii și de 8-10-12 t/ha la cele semitardive și tardive. Soiurile: *Târziu de Amager*, *De Erfurt*, *Fest und Fiel*, *Spiral* și *Amager*, și hibrizii F_1 : *Colonne F_1*, *Dolmie F_1*, *Craton F_1* și *Acropolis F_1* (foarte timpurii și timpurii),

Merlon F_p, *Fermesse F_p*, *Porter F_p*, *Lunet F_p*, *Pilar F_p*, *Citadel F_p* (semitimpurii și semitardivi); *Ramport F_p*, *Gabion F_p* - tardivi și *Pantera F_p*, *Fortress F_p*, *Stokade F_p* și *Estate F_p* (foarte tardivi). La soiului *Rubin* semitardiv verzișoarele sunt de culoare roșie cu reflexe verzuie. [72]

VARZĂ DE CĂPĂȚÂNĂ (*Brassica oleracea* convar. *capitata*, fam. *Brassicaceae/Cruciferae*), (agric.) cultivată pentru „căpățâna“ sa, de fapt un mugure uriaș, care cuprinde majoritatea frunzelor plantei și în care sunt acumulate substanțe de rezervă benefice în hrana umană. Se consumă proaspătă (salate), pregătită în bucătărie, murată sau conservată. Calităților gustative și digestive bine cunoscute li se adaugă și conținutul ridicat în proteine (peste 1,4%), vitaminele A, B, C, săruri minerale și hidrați de carbon. Ca aliment, dar și ca plantă, varza are și remarcabile virtuți terapeutice în combaterea afecțiunilor gastro-intestinale, în ameliorarea efectelor degerăturilor, arsurilor, eczemelor etc. În bucătăria românească, varza ocupă un loc privilegiat. Sunt cunoscute trei tipuri botanice și anume: v. albă (*B. o.* convar. *capitata* var. *alba*); v. roșie (*B. o.* convar. *capitata* var. *rubra*); v. creață (*B. o.* convar. *capitata* var. *sabauda*). A fost luată în cultură în urmă cu 5.000-6.000 de ani, iar primele varietăți cu căpățâna au apărut în urmă cu 1.500-2.000 de ani. Marea plasticitate a acestor specii a făcut ca răspândirea lor să se facă ușor în cele mai diverse zone geografice, ce cuprind astăzi peste 1,7 mil. ha pe tot mapamondul, realizându-se o producție de peste 37 mil. t/an, repartizată astfel: 49% în Asia; 31% în Europa de Est; 10% în țările Comunității Economice Europene; 6% în America de Nord; restul de 4% în alte zone geografice. În țara noastră se cultivă în toate zonele, fiind una din legumele cele mai răspândite și cu o prezență continuă pe piață, atât sub formă proaspătă cât și conservată (murată), aceasta deținând o suprafață de până la 37 mii ha, iar producția medie este în jur de 23 t/ha. Este o specie bienală, în primul an formând mugurele (căpățâna) comestibil, iar în anul al doilea tulpinile florifere, florile și semințele. Căpățâna are formă diferită: sferică, sferică turtită, sferică alungită și conică, constituind un caracter de soi. În al doilea an, din mugurele central și din cei axilari se diferențiază tulpinile florale, care pot ajunge până la 1,2-1,5 m înălțime, cu numeroase ramificații, pe care apar florile. Semințele sunt de formă sferică, de culoare brun-roșcată, cu suprafața netedă, uneori reticulară, MMB de 3,2-4,2 grame, într-un gram intră 240-300 semințe, facultatea germinativă de 70-90% se păstrează circa 4 ani. Cultura poate reuși în toate condițiile de climă din Europa. Preferă însă zonele cu temperaturi moderate și umiditatea relativă a aerului

ridicată. Cultura este posibilă până la latitudinea nordică de 65°. Germinația semințelor poate începe și la +5°C, temperatura optimă de germinare fiind cuprinsă între 15°C și 18°C. Este puțin pretențioasă la temperatură. Vegetează activ la temperaturi care depășesc 5-8°C, cea optimă fiind de 15-18°C. Temperatura peste 28-30°C stânjenește mult și chiar oprește creșterea organelor vegetative. Răsadurile bine călite și bine prinse, după plantare, pot rezista la temperaturi scăzute de -10°C, iar plantele mature chiar până la -15°C. Temperaturi între 5°C și 6°C favorizează diferențierea mugurilor florali, pe când temperaturi peste +17°C inhibă acest proces. Temperaturi prelungite de peste 28°C stânjenesc și chiar sistează formarea și creșterea organelor de fructificare. În timpul maturizării semințelor, temperatura optimă este de 25-30°C și devine nefavorabilă dacă depășește 33-35°C. Referitor la radiația luminoasă, este o plantă de zi lungă, pretențioasă la acest factor. Direct proporțional cu cantitatea de lumină din fiecare zi, crește sau descrește atât producția de căpățâni, cât și de semințe. Pe terenurile umbrite nu se obțin producții satisfăcătoare cantitativ și calitativ. Față de apă, este pretențioasă. Umiditatea optimă în sol este de 75-80% din capacitatea de câmp, până la formarea căpățânilor și a organelor de fructificare (în anul al doilea) și de 85-90% în timpul creșterii și desăvârșirii maturării tehnice a căpățânilor și în timpul formării, creșterii și începerii maturizării fructelor și semințelor. Nu trebuie întrerupte udările în perioada formării căpățânilor, ca și în perioada înfloritului și la începutul maturizării semințelor. Umiditatea optimă relativă a aerului este de 85-90%. În regiunile secetoase, varza se dezvoltă necorespunzător. Consumă cantități mari de substanțe nutritive și mai ales de azot, potasiu și sulf. V. timpurie, de vară, roșie și creață se cultivă în ogor propriu, iar varza de toamnă se poate realiza și în cultură succesivă după legume, verdețuri, mazăre păstăi și chiar după orz și grâu în zonele de sud ale țării. Prin specializarea soiurilor în vederea eșalonării producției de varză proaspătă, cultura de varză albă de căpățâna se diferențiază în patru grupe: *cultura timpurie* – cu o perioadă de vegetație de 60-90 zile, iar plantarea se realizează primăvara foarte devreme (luna martie); *cultura de vară* – cu o perioadă de vegetație de 110-135 zile, cu plantarea la sfârșitul lunii aprilie-începutul lunii mai; *cultivarea de toamnă* – cu o perioadă de vegetație de 140-175 zile, cu plantare în perioada 25 iunie-5 iulie; *destinate păstrării* peste iarnă în stare proaspătă (tip *Lares*), cu perioadă de vegetație de 170-180 zile, care se plantează la sfârșitul lunii aprilie – începutul lunii mai și se

recoltează toamna târziu (lunile octombrie-noiembrie). *Producerea răsadurilor*: se face în răsadnițe calde, semicalde, reci sau în brazde în câmp, în funcție de tipul culturii: timpurii, de vară sau de toamnă. Epoca de semănat: pentru culturile timpurii, semănatul în răsadnițe calde se face în perioada 20.01-5.02, pentru cele de vară în răsadnițe semicalde, de la 25.02 până la 10.03, iar pentru culturile de toamnă între 1 și 10.05. Norma de sămânță: 6-7 g sămânță/m² (0,300-0,350 kg sămânță/ha). Răsadurile de varză timpurie se repică, de dorit în ghivece nutritive sau tip speedling. *Înfuițarea culturii prin răsad*. Epoca de plantare în câmp: la varza timpurie – între 10 și 25 martie, imediat după zvântarea solului; la varza de vară, se face la 2 epoci: prima între 15 și 25 aprilie, iar a doua între 1 și 10 mai; la varza de toamnă între 20 iunie și 5 iulie. Schema de plantare: varza timpurie: 2 rânduri pe strat, la distanța de 70x25 cm; varza de vară, 2 rânduri, la 70x30 cm, iar cea de toamnă la 70x35-50 cm. *Înfuițarea culturii prin semănat direct în câmp*. V. de vară și v. de toamnă, în special, pot să fie cultivate și prin semănat direct în câmp. Epoca de semănat corespunzătoare este în perioada 10-20 aprilie. Semănatul în câmp se face cu mașina, după aceleași scheme de la cultura prin răsad, adâncimea de semănat, 1,5-2 cm; norma de sămânță, 1,2-1,5 kg sămânță la hectar. Este bine să se folosească sămânța drajată. Din punct de vedere tehnologic v. roșie și v. creată (de Milano) se tratează ca v. de vară, cu plantare la sfârșitul lunii aprilie-începutul lunii mai, prin plantare asigurându-se un spațiu de nutriție mai mare, 40 mii plante/ha la varza roșie și 35 mii plante/ha la varza creată, ca urmare a habitusului mai dezvoltat al acestor specii și al perioadei de vegetație mai lungi. Recoltarea se realizează manual, cu cuțite mari și bine ascuțite, tăind coceanul sub căpățâna bine formată. La soiurile timpurii și de vară, se eșalonează 3-4 recoltări. Producția ce se realizează este mare, dependentă de varietate și de tehnologia aplicată: la varza timpurie, 25-30 t/ha; la v. de vară, 35-40 t/ha; la v. de toamnă, 60-70 t/ha; la v. roșie, 30-35 t/ha; la v. creată, 40-50 t/ha. Dintre toate tipurile de v. de căpățână numai soiurile de v. timpurie se pretează pentru cultura protejată (în solarii și tuneluri) sau chiar forțată (în sere), obținându-se producții mult mai timpurii. Astfel, programul pentru cultura timpurie, protejată cu folie din mase plastice, trebuie devansat cu circa 30 zile față de cel pentru cultura timpurie în câmp. Soiurile și hibridii: soiuri/hibridi timpurii cu perioada de vegetație de 90-110 zile sunt *Timpurie de Vidra, Ditmark, Flavius F₁, F1, Vela F₁, Tucana F₁, Musketter F₁, Benson F₁* etc.; soiuri/hibridi semitimpurii (de vară), cu perioada de

vegetație de 120-135 zile, *Gloria*; soiuri târzii, cu perioada de vegetație între 145 și 180 zile, *De Buzău, Braunschweiger, Licurișca, Mocira, Măgura și Lares*. [72]

VASCULAR, (bot.) plantă cu țesuturi conducătoare distincte prezente la *Pteridophyta, Gymnospermatophyta, Angiospermatophyta*. [50]

VASCULITĂ, (med.u.) sin. *vascularită*, inflamație a vaselor sangvine. [33]

VASE LEMNOASE, (bot.) celule alungite cilindrice sau prismatice (rotunde sau poligonale), suprapuse unele peste altele, lipsite de conținut viu. Dacă pereții transversali persistă, vasul este „închis“ și se numește traheidă sau vas imperfect, ex., pteridofite, gimnosperme; dacă pereții transversali au dispărut, vasul este „deschis“ sau perfect și se numește trahee, ex., angiosperme. O traheidă provine dintr-o singură celulă, iar lungimea ei variază de la câțiva microni până la 2-3 cm, forma ei este cilindrică sau prismatică, cu capetele ascuțite și rotunjite. Circulația sevei brute prin ele se face mai greu. Traheele sunt tuburi continue, formate din suprapunerea de celule prozenchimatice-cilindrice, moarte, fără pereți transversali, iar cei longitudinali, cu îngroșări lignificate ce limitează suprafețele celulozice, rezultând vase lemnoase reticulate și punctate. Au rolul de conducere a sevei brute și de susținere. [50]

VASE LIBERIENE, (bot.) vase ciuruite, elemente de bază ale țesutului conducător liberian (*floemul*), întâlnite la rădăcină, tulpină, frunze, floare; sin. *tuburi ciuruite*. Își au originea în celulele procambiale și cambiale. Alcătuite din celule prozenchimatice vii, cilindrice, suprapuse, grupate în coloane. Posedă un înalt grad de diferențiere. Pereții laterali sunt subțiri sau ușor-îngroșați, totdeauna celulozici, cu punctații simple. Pereții transversali sunt perforați, foarte înclinați la pteridofite și la gimnosperme, înclinați (vița de vie) sau perpendiculari pe axul longitudinal al vasului (dovleac). Pereții transversali au mai multe câmpuri ciuruite (plăci ciuruite multiple), cei perpendiculari au un singur câmp ciuruit (placă ciuruită simplă). Posedă citoplasmă, nucleu (care dispar de timpuriu), vacuolă cu suc celular și leucoplaste. Citoplasma tuburilor ciuruite comunică între două celule vecine prin canale de legătură, asemănătoare plasmodesmelor, care străbat pereții despărțitori ciuruiți. La unele grupe de plante (pteridofite, gimnosperme) există perforații și pe pereții laterali, rezultând plăci ciuruite laterale, ce permit circulația sevei în sens transversal. Specializate în conducerea sevei elaborate, constituită din substanțe plastice și energetice. Funcționează un timp relativ scurt. De obicei o singură perioadă de vegetație, după care mor.

- Anul următor se formează altele noi. La monocotiledonate funcționează tot timpul vieții plantelor. La unele plante lemnoase (vița de vie, teiul etc.) v. l. pot funcționa mai mulți ani. Iarna devin inactive, prin acoperirea pereților transversali de caloză. Primăvara caloză se resoarbe și vasele își reiau activitatea. Sunt dispuse în fascicule. [50]
- VASELINĂ**, (ind.) substanță vâscoasă obținută prin rafinarea fracțiunilor grele de la distilarea țițeiului ori din amestecarea cu parafină a unor uleiuri minerale; folosită ca unsoare, ca lubrifiant etc. [13]
- VASODILATAȚIE**, (med. u.) sin. *ectazie*, dilatarea reversibilă a unui vas sanguin. Termenul se folosește mai frecvent pentru arteriole. [33]
- VASOMOTRICITATE**, (med. u. și vet.) proprietatea pereților vasculari de a reacționa prin vasodilatație sau vasoconstricție la diverși stimuli (mecanici, nervoși, umorali, metabolici etc.) și care caracterizează vasele care prezintă tunică musculară. [21]
- VASOPRESINĂ** (*ADH-hormon antidiuretic*), (fiziol.) hormon oligopeptidic (conține 9 peptide, cu arginină în poziția 8). Se sintetizează alături de ocitocină, în nucleii supraoptic și paraventricular din hipotalamusul anterior și este transportat prin tractul hipotalamo-hipofizar în hipofiza posterioară (retrohipofiză), unde este depozitat. Are două acțiuni principale: reabsorbția apei din urină, în tubii colectori renali, ceea ce determină creșterea volumului plasmatic și concentrarea urinei; vasoconstricție, apărută la doze superioare celor ce exercită efectul antidiuretic. Deficitul sever de ADH determină diabetul insipid (poliurie severă, însoțită de polidipsie = ingestia unor cantități la fel de importante de apă). Poate avea cauză hipotalamică sau hipofizară (diabet insipid central, nefrogen) sau cauză renală (deficitul sau absența receptorilor pentru ADH la nivelul tubilor colectori sau blocarea acestor receptori cu antagoniști ai ADH) – diabet insipid periferic (nefrogen). [21]
- VASOVEZICULITĂ**, (med. u.) afecțiune caracterizată prin inflamația canalului deferent și a veziculei seminale corespunzătoare. [60]
- VÄTTERN**, lac de origine tectono-glaciară situat în Suedia unde este al doilea ca mărime. Are suprafața de 1.900 km² și adâncimea maximă de 119 m. [45]
- VĂDUVIȚĂ** (*Leuciscus idus idus*, fam. *Cyprinidae*), (zool.) pește dulcicol, cu corpul înalt și turtit lateral, cu solzii mici. Capul mic, cu gură terminală. Coloritul este cenușiu-verzui pe partea dorsală, laturile argintii sau cu reflexe albastrii, alb pe partea ventrală. Lungime corpului este de 30-45 cm și greutatea de 0,400-2 kg. Foarte rar atinge 80 cm și greutatea de 4-8 kg. Pentru reproducere intră din Dunăre în bălți, o dată cu viiturile de primăvară. Icrele, mărunte și lipicioase, sunt depuse pe la sfârșitul lunii martie, în locuri cu plante uscate din anul trecut. Incubația durează 10-11 zile. Se hrănește intens. Când simte unda de scădere a apelor, se retrage din bălți în Dunăre. Răspândită în toate apele Europei. [10]
- VĂI ANTECEDENTE**, (hidrol.) văi în care râurile și-au adâncit cursul inițial într-o regiune oarecare și își continuă cursul pe aceeași direcție, deși unele părți din cuprinsul bazinului au suferit ridicări tectonice între timp. (I. Pișota, I. Buta, 1975) [50]
- VĂI ANTICLINALE**, (geomorf.) formațiuni care se întâlnesc în regiunile cutate. Sunt formate pe axa anticlinalului. [50]
- VĂI BARATE**, (geomorf.) formațiuni generate de revărsări mecanice ale rocilor, de alunecări în masă, scurgeri de lavă etc. [50]
- VĂI CONSECVENTE**, (geomorf.) formațiuni care se găsesc în regiunile monoclinale și sunt caracterizate prin curgerea apei conform înclinării straturilor. În profil transversal versantele lor sunt simetrice. [50]
- VĂI DE FLANC**, (geomorf.) sin. *monoclinale*, formațiuni care se întâlnesc în regiunile cutate. Sunt axate pe flancul sinclinalului. [50]
- VĂI EPIGENETICE**, (geomorf.) văi sculptate în formațiuni geologice moi, iar ulterior prin adâncimea cursului apei au ajuns la structuri de roci dure unde își continuă cursul. În profil transversal au formă de chei sau defileuri. [50]
- VĂI FLUVIATILE**, (geomorf.) văi care își datorează geneza exclusiv apelor curgătoare. [50]
- VĂI GLACIARE**, (glac.) văi care își au geneza în ghețari. Profilul lor este în formă de „U”, fundul văii este lat, iar pereții abrupti. [50]
- VĂI LONGITUDINALE**, (geomorf.) văi care se întâlnesc în regiunile cutate. Ele urmăresc culele în Jungul lor. [50]
- VĂI MONOCLINALE** → **VĂI DE FLANC**, **VĂI SUBSECVENTE**
- VĂI OBSECVENTE**, (geomorf.) văi care se găsesc în regiuni monoclinale. Ele se dezvoltă contrar înclinării straturilor. Au profil longitudinal prevăzut cu numeroase rupturi de pantă, legate de structura geologică. [50]
- VĂI SINCLINALE**, (geomorf.) văi care se întâlnesc în regiunile cutate. Sunt grefate pe axa unui sinclinal. [50]
- VĂI SUBSECVENTE**, (geomorf.) sin. *monoclinale*, văi care se găsesc în regiunile monoclinale. Ele se grefează perpendicular pe înclinarea straturilor, au profil asimetric (cu un versant domol și unul abrupt). [50]
- VĂI TRANSVERSALE**, (geomorf.) văi care se întâlnesc în regiunile cutate. Sunt grefate perpendicular pe sistemele de cute. [50]

VĂILE RÂURILOR, (hidrol.) forme negative de relief pe suprafața uscatului, fiind în general înguste și alungite; traseul lor variază de la cel aproape rectiliniu până la maximum de sinuozitate. Alungirea lor este de la câteva sute de metri la câțiva mii de km. Originea lor se află în strânsă dependență de factorii fizico-geografici, constând din regimul climatic, litologia și structura geologică, mișcările neotectonice, învelișul vegetal etc. (I. Pișota, I. Buta, 1975) [50]

VĂRSARE, (hidrol.) locul unde o apă se contopește cu o altă apă mai mare. [10]

VĂRSAREA RÂURILOR, (hidrol.) locul unde prin gura de vărsare râul își varsă apele sale într-o altă unitate acvatică (râu, fluviu, lac, mare sau ocean). [50]

VĂRSATUL INELAR AL CAISULUI, (fitopat.) viroză produsă de *Apricot ring pox*. Spre mijlocul verii, pe frunzele de la mijlocul lăstarilor apar inele clorotice cu contur neregulat, pe nervuri apar benzi clorotice neregulate. Conturul petelor se poate necroza, țesutul bolnav cade și produce în frunză o ciuruire unghiulară. Fructele sunt aparent sănătoase până aproape de maturare, cu două săptămâni înainte. Sub pieliță și în pulpa lor apar zone decolorate sau necrotice care formează inele cu cercuri adâncite. Adeseori apar inele concentrice și crăpături radiale pe fructe. Virusul se transmite prin altoire, prin butași, prin orice altă cale de înmulțire vegetativă și prin artropode. Perioada de incubație a bolii este de 1-2 ani. *Combatere*. Pomii infectați se defrișează. Producerea materialului săditor pomicol în pepinieră să fie liber de VVIC. Aplicarea măsurilor de carantină fitosanitară pentru soiurile de cais importate din SUA, deoarece boala este foarte frecventă în această țară. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

VĂRSATUL PRUNULUI, (fitopat.) viroză produsă de *Plum pox*. Pe frunze apar pete inelare clorotice sau benzi, fără margini bine delimitate. Fructele verzi sunt puternic deformate și cad înainte de recoltare cu 1-3 săptămâni, în proporție de 75-94%. Simptomele bolii la fructe constau în apariția de inele și benzi de culoare mai închisă pe pieliță, adâncite în pulpă, sub pieliță pulpa este necrozată, cu gome și gust amar. Necrozarea pulpei are loc până la sămbure. Măsurile de combatere constau în: evitarea plantării soiurilor foarte sensibile la boală; combaterea vectorilor prin tratamente; dezinfecția solului înainte de plantare cu nematocide; combaterea buruienilor dicotiledonate etc. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

VĂRSATUL PRUNULUI LA CAIS, (fitopat.) viroză produsă de *Plum pox virus*, *prunus virus* f. *Christoff*. Răspândită mai puțin. Adeseori lipsa simptomelor pe frunze face ca această boală să treacă neobservată. Pagubele produse sunt mari. Boala contribuie la

fenomenul de declin și de pieire a caisului. Simptomele bolii constau în linii și benzi clorotice pe nervurile secundare și terțiare ale frunzelor. Se mai pot evidenția inele clorotice. Pomii infectați prezintă scurgeri gomoase. Pe fructe apar pete circulare ușor adâncite în pulpă. Fructele atacate se deformează și cad de timpuriu. Pulpa fructului are în interior brunificări și gome. Sâmburii infectați au pete inelare cu contur deschis la culoare. *Combatere*. Extinderea în cultură a soiurilor rezistente la vărsat. La plantare să se folosească material testat provenit din pepinieri controlate. Să se facă tratamente împotriva vectorilor (afide, eriofide) cu pesticide de mare eficacitate. Înainte de plantare, soiurile să fie devirusate în camerele de termoterapie la temperaturi de 38-46°C. (N. Minoiu, Gh. Lefter, 1987) [50]

VĂTĂMARE, (ecol.) prezența, într-un mediu oarecare, a unor substanțe sau a unor energii (vibrații, radioactivitate, căldură etc.) care au o incidență negativă asupra sănătății și asupra mediului ambiant. [3]

VÂNĂT, (zootehn.) culoare compusă, binară, formată din amestec de peri albi și negri în diferite proporții. Este o culoare frecventă la cal, rasele Arabă și Orlov. [34]

VÂNĂTĂ, (agric.) pătlăgea vânătă. [72]

VÂNĂTOARE, activitate de cultură, creștere, de protecție a vânatului până la intrarea în circuitul economic și de recoltare. Vânatul cuprinde animale cu păr (cerb, căprior, urs, viezure, vulpe ș.a.) și pene (fazan, prepeliță, găște, rațe sălbatice etc.). Vânătoarea poate fi practică individual sau în colectiv. Orice vânătoare comportă o bună organizare bazată pe cunoașterea terenului, a efectivului de vânat, a scopului urmărit, precum și respectarea disciplinei și a normelor de protecție privind desfășurarea acestora. Combaterea animalelor dăunătoare efectivului vânătoresc este o acțiune de reducere a prădătorilor la nivelul la care să-și exercite rolul biologic în selecția naturală a vânatului, fără a aduce însă pagube însemnate. Se efectuează tot timpul anului folosindu-se mai multe procedee: prin împușcare în vânătoarea individuală și colectivă, precum și cu ajutorul capcanelor, prin prinderea puilor la culcuș sau distrugerea lor la cuib, folosirea substanțelor toxice. [42]

VÂNT, (climat.) deplasarea unei mase de aer, provocată de diferențele de presiune din atmosferă. [50]

VÂNT OROGRAFIC, (climat.) schimbarea direcției vântului datorită reliefului terestru. [54]

VÂNT PREDOMINANT, (climat.) direcția vântului având cea mai mare frecvență, care poate fi vizualizată pe graficul „roza vânturilor“, constituit pe direcții cardinale. [54]

VÂNT SOLAR, (astr.) flux de particule energetice (protoni și electroni) generate de erupțiile solare. [12]

VÂNTURELUL ROȘU (*Falco tinnunculus*), (zool.) pasăre la care corpul nu este mare (31-38 cm). Penajul este ruginiu cu pete negricioase pe spate și piept. Dimorfismul sexual la această specie devine evident. Masculul are capul și coada de culoare albăstrui. Pe coadă, în zona terminală, se află o bandă transversală brun-negricioasă, iar din colțul gurii pornește un smoc de pene negricioase. Aceste caractere îl diferențiază net de femelă al cărei penaj are un colorit monoton. Haina aceasta îl face să fie mândru și atrăgător. Locul ales pentru cuibărit este foarte variat, în funcție de condițiile împrejurimilor. Cuibul lui poate fi întâlnit în arbori, pe stânci și în malurile lutoase înalte. Sunt semnalate cazuri de cuibărit și pe clădiri înalte dar vechi, din orașe, pe turnuri de biserici etc. Este prezent în toate zonele altitudinale. Acest lucru face să fie întâlnit la șes, în zona deluroasă și la munte. Sunt semnalate și cazuri de clocit în cuiburile de coțofane și ciori. Se hrănește cu șoareci, șobolani, lăcuste, coropișnițe, șopârle etc. Este o pasăre de mare folos omului. Ea distruge un număr mare de rozătoare și de alți dăunători. În România sosește la sfârșitul lunii februarie, începutul lui martie, unde se hrănește și se înmulțește. Toamna târziu, spre iarnă, pleacă în țările calde din Africa de Nord, Africa Centrală și în sud-vestul Asiei, ajungând până în India. A fost semnalat în țara noastră și în timpul iernilor blânde. Este o pasăre folositoare și rară. Este monument al naturii și ocrotită prin lege. [26]

VÂRSTA ARBORETURILOR, (for.) media aritmetică a vârstelor la 2-5 arbori (la arboretul echien), pe categorii de diametre, sau pe elemente de arboret (la arboretele multiene). În raport cu vârsta lor arboretele se încadrează în clase de vârstă. [11]

VÂRSTA ARBORILOR, (bot.) v. sau etatea arborilor ce poate fi determinată după numărul inelelor anuale, în secțiuni transversale prin trunchi. Vârsta lor maximă este diferită în funcție de specie: fagul (*Fagus sylvatica*), 250 de ani; molidul (*Picea abies*), 300-400 de ani; bradul (*Abies alba*), 400-500 de ani; laricele (*Larix decidua*), 700 de ani; zâmbrul (*Pinus cembra*), 800-1.000 de ani; tisa (*Taxus baccata*), 1.000-1.300 de ani; chiparosul (*Taxodium mexicanum*), 2.000 de ani; arborele mamut (*Sequoia gigantea*), 4.000 de ani; baobabul (*Adansonia digitate*), 5.000 de ani; stejarul (*Quercus robur*) și teiul (*Tilia* sp.) 1.000 de ani; măslinul (*Olea europaea*), 600-700 de ani etc. [50]

VÂRSTA ABSOLUTA, (geol.) vârsta reală a unei perioade geologice sau a unei fosile, obținută cu ajutorul metodelor moderne de datare, bazate pe perioadele diversilor izotopi naturali (uraniu, potasiu, carbon etc.). [3]

VÂRSTĂ LEGALĂ, (jur.) noțiune juridică legată de recunoașterea unei capacități sau a unui drept în funcție de maturitatea presupusă ca dobândită de un subiect minor sau de incapacitatea legată de involuția unor subiecți în vârstă. [28]

VÂRSTĂ MENTALĂ, (psih.) noțiune introdusă de Binet în 1905, care permite caracterizarea gradului de dezvoltare intelectuală a unui copil prin compararea cu gradul mediu de dezvoltare a copiilor din diferite grupe de vârstă. [28]

VÂRSTĂ REALĂ, (soc.) vârsta cronologică, începând de la naștere. Vârsta reală este folosită în calcularea coeficientului de inteligență. [28]

VÂSC (*Viscum album*, fam. *Loranthaceae*), (bot.) arbust indigen, semiparazit, întâlnit pe plop, salcie, carpen, mesteacăn, anin, fag, stejar, gorun, gârniță, ulm, măr, măr pădureț, prun, cireș, vișin, salcâm, arțar, castan brun, castan sălbatic, tei, frasin ș.a. Ramurile tinere cu frunze au utilizări terapeutice în medicina umană cultă și tradițională. Farmacodinamic acționează hipotensiv, cardi tonic, vasodilatator coronarian și periferic, bradicardizant, antispasmodic și antitumoral. Proprietățile hipotensive sunt cunoscute de foarte multă vreme. Scăderea presiunii sângelui este determinată de colină și acetilcolină, care au acțiune parasimpatomimetică. Recent s-au pus în evidență proprietățile tumorinhibitoare. Frațiunea antitumorală este alcătuită din 16 aminoacizi. În plantă există și un factor de stimulare tumorală, conținând în compoziția sa o mare cantitate de N-metil-lizină. Se folosesc numai exemplarele în care nu este prezentă această substanță. În doze mari extractul de vâsc oprește inima în sistolă. Toxicitatea vâscului este imprimată și de planta gazdă. Vâscul crescut pe arțar, frasin, salcâm este foarte toxic. Cel care crește pe măr, păr, brad, mesteacăn, trandafir este mai puțin toxic. Vâscul intră în compoziția ceaiurilor medicinale hipotensive Plafar. Este folosit în ateroscleroză, hipertensiune, crizele de astm, tuse convulsivă, sughițuri persistente. [50]

VÂSCOS¹, (fiz.) însușirea unui fluid de a opune rezistență la curgere. [13]

VÂSCOS², lipicios, cleios; (bot.) despre structuri care secretă substanțe cleioase, lipicioase, vâscoase, glanduloase, aspect întâlnit la lipicioasă (*Lychnis viscaria*) la care *L. v. ssp. viscaria* posedă tulpini lipicioase sub noduri, iar *L. v. ssp. atropurpurea* are tulpina lipicioasă la noduri; alte specii au întregul corp vâscos glandulos păros, aspect întâlnit la *Silene viscosa*, *Senecio viscosum* etc. [50]

VÂSCOZITATE, (fiz.) proprietate a unui fluid (lichid sau gaz) datorită căreia iau naștere în interiorul lui tensiuni tangențiale la orice element de suprafață ideală care separă două porțiuni de fluid, atunci când

VÂSCOZITATE A LIBIDOULUI

acestea au o mișcare relativă de alunecare una față de alta. Se măsoară cu ajutorul unui instrument numit vâscozimetru. [29]

VÂSCOZITATE A LIBIDOULUI, (psih.) metaforă destinată să explice faptul că atașamentul libidoului față de un obiect sau stilul de relație cu obiectul tinde să rămână stabil și rezistă schimbării. [28]

VÂSCOZITATE SANGVINĂ, (med. u. și vet.) lipsa de alunecare între straturile vecine de fluid. Condiționează rezistența vasculară periferică și deci presiunea arterială. Scăderea vâscozității apare în: anemii, hemoragii, hiperhidratări. Creșterea vâscozității caracterizează: poliglobuliile, leucemiile, hiperlipemiile, stările de deshidratare. [21]

VÂSCOZITATEA APEI, (hidr.) rezistența pe care o opune frecării corpurilor care se mișcă în ea și este influențată de temperatură, suspensii organice și anorganice. Unitățile de măsură ale acestui factor sunt poazul (pz) și submultiplii săi: centipoazul (cpz – 1/100 pz) și milipoazul (mpz – 1/1 000 pz). Rezistența care ia naștere prin mișcarea relativă a două picături de apă este proporțională cu suprafața lor și gradientul vitezei de-a lungul axei perpendiculare pe direcția deplasării. **V. a.** este dependentă de temperatură, variind invers proporțional cu aceasta. Apa dulce, la 0°C are **v. de două ori mai mare decât la 25°C**. Vara apa are **v. mai mică decât iarna**. Și în oceane, **v. a.** scade o dată cu creșterea temperaturii. În regiunile tropicale ale oceanelor temperatura variază pe verticală cu mai mult de 20°C între suprafață și 1.000 m adâncime. Aici vâscozitatea crește repede o dată cu adâncimea. Tot în oceane, **v. a.** crește o dată cu creșterea salinității. **V. a.** reglează mișcările animalelor în acest mediu de viață, fapt care accelerează sau încetinește căderea organismelor planctonice. Vâscozitatea mare încetinește acest proces. [50]

VECHIUL TESTAMENT, (rel.) legământul făcut de Dumnezeu cu Avraam, reînnoit cu poporul evreu la ieșirea din robia egipteană și încheiat prin Moise, când s-a dat Legea pe Muntele Sinai. Prin el se mai înțelege și prima parte a Bibliei sau a Sfintei Scripturi, care cuprinde cărțile scrise de la Moise și până la Macabei. [65]

VECTOR¹, (mat.) se notează → și reprezintă un element al unui spațiu liniar (vectorial). [48]

VECTOR², **1.** (fitopat.) Organism care favorizează răspândirea patogenilor plantelor. **V.** poate fi animal (zoocor) sau mai rar vegetal (fitocor). Dintre animale, **v.** pot fi insectă (afidă, cicadă, insectă polenizatoare), acarian, nematod, pasăre, chiar și omul (andropocor). Dintre plante, poate fi cuscuta pentru unele fitoplasme și polenul de nuc pentru bacteria *Xanthomonas arboricola* pv. *juglandis*. [61]

2. (genet.) Structură alcătuită din ADN (plasmidă sau bacteriofag) prin intermediul căreia se transferă gene de la un organism la altul. [56]

VEGEPROM DS (*diuron 165 g/l + Simazin 80 g/l*), (pest.) erbicid preemergent care combate buruieni monocotiledonate și dicotiledonate anuale și perene din sămânță. Doze: 6 l/ha viță de vie; 6-8 l/ha pomi pe rod. Produs de ELF ATOCHEM AGRICULTURAL S.A. Franța, ECOCHEM România. [51]

VEGETATIV, (bot.) organ vegetativ care, prin structura și funcția sa, asigură viața, unitatea organismului, așa cum sunt: talul, reprezentând corpul vegetativ al talofitelor; cormul, reprezentând corpul vegetativ al cormofitelor (rădăcină, tulpină, frunză); înmulțirea vegetativă cu ajutorul germeților asexuați. [50]

VEGETAȚIE, (bot.) complexul de fitocenoze (asociații) dintr-un teritoriu. **V. acidifilă**, **v.** care se dezvoltă pe soluri acide; **v. actuală**, **v.** care se găsește în prezent într-un teritoriu; **v. acvatică**, **v.** care se găsește în râuri, lacuri, mări, oceane; **v. antropogenă**, **v.** așezărilor, culturilor și a altor terenuri afectate de activitatea umană; **v. arenarie** → **v. psamofilă**; **v. azonală**, **v.** care nu formează o zonă proprie dar care, în condiții speciale de habitat, se întâlnește în toate sau în majoritatea zonelor de vegetație (de ex., **v. de stufăriș**); **v. bazifilă**, **v.** care se dezvoltă pe soluri bazice; **v. extrazonală**, **v.** caracteristică pentru o zonă, dar care apare și în zonele vecine, în condiții favorabile; **v. forestieră**, **v.** cu fitocenoze dominate de arbori; **v. de grohotiș**, **v.** instalată pe grohotișuri; **v. halofilă**, **v.** care se dezvoltă pe soluri salinizate; **v. hidrofilă**, **v.** care se dezvoltă în apă; **v. hasmofilă**, **v.** de fisuri de stânci; **v. ierboasă**, **v.** cu fitocenoze formate din specii ierboase; **v. intrazonală**, **v.** care nu formează o zonă proprie, dar care se întâlnește în câteva zone vecine în condiții speciale de habitat (de ex.: **v. de luncă**); **v. de izvoare**, **v.** instalată lângă izvoare; **v. litorală**, **v.** de pe litoralele marine; **v. de mal**, **v.** de pe malurile râurilor; **v. de mlaștină**, **v.** de terenuri permanente ude; **v. naturală**, **v.** nemodificată de om; **v. de pajiște**, cu fitocenoze formate din specii ierboase; **v. palustră** → **v. de mlaștină**; **v. potențială**, **v.** naturală care s-ar putea forma în condițiile actuale dacă ar lipsi influența antropică (Tüxen); **v. ruderală**, **v.** sinantropică dezvoltată în localități, pe lângă drumuri etc.; **v. de sărătură** → **v. halofilă**; **v. segetală**, **v.** spontană ce se formează în terenurile de cultură; **v. spontană**, **v.** care se formează autonom, fără intervenția omului; **v. de stâncărie**, **v.** instalată pe stânci; **v. terestră**, **v.** care se găsește pe uscat (pe continente); **v. zonală**, **v.** caracteristică pentru o anumită zonă, care se dezvoltă în condiții de placor și este compusă din fitocenoze edificate de

- specii de plante din tipul sau tipurile morfo-ecologice adaptate condițiilor climato-edaifice zonale. [15]
- VEGETAȚIE ANTROPICĂ**, (bot.) asociație vegetală influențată sau determinată de factorul uman, datorită acțiunilor sale social-economice. Prin trecerea la agricultură, omul a distrus o mare parte din vegetația primară a globului, înlocuind-o cu culturi de cereale, plante tehnice, livezi de pomi, podgorii, parcuri etc. [70]
- VEGETAȚIE EMERSĂ**, (bot.) plante superioare care prezintă rădăcina fixată pe fundul bazinului acvatic, o parte din tulpina cu frunze se află în apă, iar restul de tulpină cu frunze și partea florală deasupra apei. [10]
- VEGETAȚIE PLUTITOARE**, (bot.) plante superioare acvatice care plutesc la suprafața apei. Pot fi libere sau fixate cu rădăcina pe fundul bazinului, prezentând o tulpină lungă și flexibilă. [10]
- VEGETAȚIE SUBMERSĂ**, (bot.) plante superioare acvatice care sunt complet scufundate în masa apei. [10]
- VEGETAȚII**, (med. u. și vet.) leziuni papilomatoase pe piele sau polipoase pe mucoase, cu aspect mai mult sau mai puțin reliefat. [33]
- VEGETAȚII ADENOIDE**, (med. u.) hipertrofia țesutului adenoid al amigdalei faringiene, ce apare mai frecvent la copii, producând greutate la respirație, rinite și otite medii recurente. [60]
- VEGHEA METEOROLOGICĂ MONDIALĂ** (VMM), (meteor.) sistem mondial coordonat și evolutiv constând din instalațiile și serviciile meteorologice furnizate de țările membre ale OMM, al cărui scop este de a permite țărilor să obțină informații meteorologice necesare atât pentru nevoi curente cât și pentru cercetări. Sistemul este compus din trei subsisteme mondiale de observație, de prelucrare a datelor și de telecomunicații. [54]
- VEHICUL CU TALPI**, (transp., for.) mijloc de transport tractat de animale, mai rar de om, utilizat în mediul forestier la apropiatul lemnului în zonele de deal și de munte. Vehicule cu tracțiune hipo specifice sectorului forestier sunt: sania, cioacla, sanciu, încărcătura utilă fiind cuprinsă între 0,5 și 3 m³. [42]
- VELD**, (biogeogr.) denumire ce desemnează formații vegetale ierboase asemănătoare celor temperat-boreale (stepe), răspândite în câmpia aflată la altitudinea de 1.400 m între fluviul Orange și Transvaal din sudul Africii. Genurile dominante sunt gramineele xerofite *Aristida*, *Eragrostis* și *Themeda*. [70]
- VELUM¹**, (anat.) nume dat unor structuri membranoase de la animale. **1.** La celenterate: reprezintă o platformă membranoasă îngustă care merge în jurul suprafeței interne a cadrului unei meduze. **2.** La amfioxus, o membrană internă perforată de un orificiu mărginit de tentacule, la limita între cavitatea bucală și faringe. [37]
- VELUM²**, vâl, voal. **1.** (micol.) Membrană care acoperă lamelele corpurilor de fructificație ale unor ciuperci; ex., ciuperca de bălegar (*Agaricus campestris*), ciuperca de pădure (*Agaricus silvaticus*) etc. **2.** (bot.) Induzie membranoasă la *Isoetes* (*I. echinosporum*, *I. lacustris* – plante acvatice submerse). [69] → BAZIDIOCARP
- VELUMEN**, (bot.) peri catifelati indesuți și fini prezenți la unele organe vegetative; ex., *Salix holosericea*. [50]
- VELUTIN**, (bot.) organ al plantelor acoperit cu peri moi, scurți și deși, aspect întâlnit la frunza de la nalbă mare (*Althaea officinalis*), pedunculii și racemul la omag (*Aconitum lasiostomum*). [50]
- VE NE**, nume dat unor structuri membranoase variate. (anat.) **1.** La celenterate: reprezintă o platformă membranoasă îngustă care merge în jurul suprafeței interne a cadrului unei meduze. **2.** La amfioxus, o membrană internă perforată de un orificiu mărginit de tentacule, la limita între cavitatea bucală și faringe. **3.** La pești, amfibieni, reptile, păsări și mamifere sunt vase sangvine prin care sângele circulă dinspre capilare spre inimă. La om volumul lor este de trei ori mai mare decât al arterelor. [37]
- VE NE CA VE**, (anat.) principalele vene care aduc sângele la inimă, aspect întâlnit la vertebrele superioare. În general sunt 2 vene cave anterioare care aduc sângele de la cap și de la membrele anterioare și o venă cavă posterioară care primește sânge de la corp și de la membrele posterioare. La mamifere și păsări aceste vene se deschid în atriul drept; la amfibieni și reptile conduc la sinusul venos. [57]
- VE NE PULMONARE**, (anat.) vase sangvine care aduc sânge oxigenat de la plămâni în atriul stâng. Amfibienii, reptilele și păsările au câte două v. p., iar mamiferele patru. [57]
- VE NECTAZIE**, (med. u.) sin. *flebectazie*, dilatație venoasă reversibilă. [33]
- VE NIN**, (toxicol.) sin. *toxină*, substanță toxică, în general de natură proteică, secretată de unele animale (albine, scorpionii, șerpi veninoși, viespi etc.) sau plante (brândușa de toamnă, rostopasca etc.), cu rol de apărare împotriva unor dăunători și paraziți etc. La om acțiunea toxică a v. de albină se manifestă prin scăderea masivă a cantității de vitamine din organism, proces ce se poate combate prin ingerarea din 3 în 3 ore a unui amestec format din 100 g miere, 200 g alcool 40%, vitamina C și un litru de apă caldă. [41] → ALCALOID, TOXIC, ANATOXINA
- VE NIN DE ALBINE**, (apic.) produs al glandei de venin, sub forma unui lichid transparent cu un miros aromat, gust amar și care cristalizează în contact cu aerul. [34]

VENTILATOR, (ind.) aparat sau organ al unei mașini cu care se împropătează aerul într-un spațiu închis, cu care se produc curenți de aer în uscătorii. [13]

VENTILAȚIE ÎN MEDIUL SPELEIC, (speol.) factor defavorabil pentru animalele troglobionte și chiar pentru unele troglofile prin acțiunea de uscare a aerului și prin cea mecanică recepționată de perii senzitivi, bine dezvoltati la unele specii. Ca urmare, în galeriile bântuite de curenți nu se găsesc troglobionte, iar prezența unor microcurenți cât de slabi în „pătura de contact” poate avea același efect. Modul de ventilație este determinat de topografia peșterii – în principal de numărul, mărimea și poziția deschiderilor. Astfel, există peșteri cu ventilație *unidirecțională* (cu cel puțin două deschideri), *bidirecțională* (cu o singură deschidere) și *bidirecțională intermitentă* (care pot fi ascendente, așa-numitele „peșteri calde”, sau descendente, numite și „peșteri reci”). [44] → CLIMATUL ÎN MEDIUL SPELEIC

VENTRAL, (bot.) fața superioară sau adaxială a unei frunze îndreptată spre axa de care se inserează; fața inferioară a unei ramuri plagiotrope, prevăzută cu rădăcini. [50]

VENTRICOS, (bot.) organ al plantelor umflat ca un balonaș, aspect întâlnit la corola florilor unor *Lamiaceae/Labiatae*, utricula la *Carex depauperta*, teaca frunzei la *Alopecurus arundinaceus* și la unele *Apiaceae/Umbelliferae*. [50]

VENTRICULE, spații în cadrul unor organe. (anat.)
1. Camerele contractile sau musculare ale inimii, din care sângele este pompat în artere. **V.** la crocodili, păsări și mamifere sunt separate prin septul interventricular. **2.** Cavitățile creierului unui vertebrat, adică **v. 1** și **2** în emisferile cerebrale; **v. 3** în diencefal și **v. 4** în bulbul rahidian. [33]

VENTRICULIT, (zool.) parte componentă a inimii de la insecte. [62]

VENUS, (astr.) sin. *Luceafărul*, planetă terestră interioară, a doua în ordinea depărtării de Soare (108,9 milioane km); raza 6.125 km; masa 0,8 din masa Pământului; densitatea medie, 0,96 din cea a Pământului; perioada de revoluție, 225 de zile, perioada de rotație, cca 4 zile pentru atmosferă (rotație directă) și 224 de zile pentru suprafața solidă a planetei (rotație retrogradă). Axa polilor este perpendiculară pe planul orbitei sale, planeta nu are deci anotimpuri. Temperatura la suprafața planetei, 400°-500°C. În atmosferă au fost stabilite două zone de vânturi intense (100 m/s). Atmosfera este uscată și acidă. Este planeta cu albedoul cel mai mare, 0,7. La intervale de 584 zile, Venus, Pământul și Soarele se aliniază, planeta aflându-se în conjuncția inferioară. [12]

VERBAL, (psih.) referitor la comunicare, desemnează tot ce privește realizarea acustică sau fonică a limbajului. [28]

VERBENACEE (*Verbenaceae*), (bot.) familie care grupează cca 100 de genuri cu cca 2.700 de specii de plante erbacee perene, arbustive și arborescente răspândite mai ales în regiunile tropicale și subtropicale ale Asiei de Sud-Est și Americii, puține în regiunile temperate. Frunze opuse, simple, întregi sau lobate, penat divizate, fără stipele. Flori bisexuate (hermafrodite), zigomorfe, de obicei pentamere, uneori tetramere, grupate în inflorescențe racemoase sau cimoase; caliciul gamosepal; corola gamopetală, adesea tubuloasă, slab bilabiata; androceul didinam, cu staminele inserate pe tubul corolei; gineceu bicarpelar, uneori din 4 (5) carpele, cu ovar superior, ovul apotrop. Formula florală: $\text{♀} \cdot | \cdot K_{(5)} [C_{(5)} A_{2+2}] G_{(2)}$ uneori $(4-5)$. Fruct mericarpic, tetrachenă. Flora României conține 6 specii spontane ce aparțin genului *Verbena*, $x = 5, 7$. [50]

VERBENONĂ, (ecol.) substanță secretată de femelele gândacilor de scoarță (*Ips confusus*) în momentul când populația de gândaci a ajuns la o anumită dezvoltare. Substanța are rol respingător pentru masculi. Ei evită femelele și nu are loc reproducerea. [41]

VERDE MALACHIT, (chim.) colorant de tip trifenilmetanic, sub formă de pulbere verde-albastră, folosit în trecut pentru combaterea paraziților externi, în prezent interzis în străinătate, din cauza proprietăților carcinogene pe care le prezintă. [10]

VERDEȚURI, (agric.) grupă de plante legumicole de la care se consumă frunzele și pețiolurile acestora, pețioluri îngroșate etc. (pătrunjel pentru frunze, salată, spanac, țelină pentru pețiol și frunze, lobodă, ștevie, măcriș etc.). [72]

VERICULĂ, (bot.) mică protuberanță dură, pe diferite organe, aspect întâlnit la ramurile (lujerii) de un an de la mesteacăn (*Betula pendula*) care prezintă verucozități, salbă râioasă (*Euonymus verrucosa*) unde lujerii sunt acoperiți cu numeroase verucozități; fructe verucoase la dovleac (*Cucurbita pepo* var. *verrucosa*) etc. [50]

VERIFICARE, (ec.-fin.) activitate financiar-contabilă pentru stabilirea exactității și realității datelor financiare și a celor contabile. (Gh. D. Bistriceanu și colab., 1981) [55]

VERIFICAREA GARANȚIEI CREDITULUI, (ec.-fin.) operațiuni prin care, în unitățile economice beneficiare de credite bancare, se verifică existența concordanței dintre creditele acordate și valorile materiale creditabile aflate într-o formă sau alta și dacă valorile materiale procurate cu ajutorul creditului se află în gestiunea

- unităților economice și constituie garanția acestuia. (Gh. D. Bistriceanu și colab., 1981) [55]
- VERIGA DE ROD**, (agric.) formațiune constituită dintr-un cep și o coardă sau cordiță de rod lăsată pe un ax de 2 ani în urma tăierii în uscat. [49]
- VERIGAT**, (bot.) organ al plantelor vărgat, panașat, pătat, pestriț, aspect întâlnit la frunzele de brândușă (*Crocus reticulatus*), arțar american (*Acer negundo*, var. *variegata*), florile la omag (*Aconitum variegatum*) etc. [50]
- VERIGĂ TROFICĂ**, (ecol.) treaptă din cadrul unui lanț trofic. [2]
- VERIGEL** → LUPOAIE
- VERMIC**, (pedol.) termen care indică, la nivel de subtip, solurile care prezintă, în proporție de peste 50% din volumul orizontului A și peste 25% din volumul orizontului următor, canale de râme, coprolite sau galerii de animale, umplute cu un material adus din orizonturile supra- sau subiacente. Se notează cu simbolul vm. [29]
- VERMICULIT**, (geol.) mineral argilos de tip 2:1, format prin alterarea micelor și cloritelor. Înlocuirea cu Mg a K duce la o expandare a spațiului dintre straturi, permițând și pătrunderea moleculelor de apă. [29]
- VERMIS**, (zool.) structură nervoasă cu aspect de vierme reprezentând partea mediană a cerebelului la păsări și mamifere. [37]
- VERNAL**, (bot.) care înfloresc primăvara; ex., ruscuța de primăvară (*Adonis vernalis*), cruciulița de primăvară (*Senecio vernalis*), hieren, mierluță (*Minuartia verna*) etc. [50]
- VERNALIZARE**, (bot., agric.) sin. *iarovizare*, acțiune a temperaturilor joase pozitive, pe o perioadă mai lungă, asupra plantelor, pentru a putea trece din starea vegetativă la cea generativă. Frigul permite realizarea maturității fiziologice pentru anteză (înflorire). Formarea primordiilor florale are loc după v., în anumite condiții termice. [50]
- VERSANT**, (geomorf.) formă de relief sau parte a unei forme reprezentând o suprafață înclinată ce se caracterizează prin pantă, elemente de morfografie, tipuri caracteristice de procese, microforme și depozite (de versant), toate distribuite pe unități funcționale, între care există relații de interdependență; versant cu pantă limită până la care grohotișurile sunt stabile, cu valori de 30-32°. [25]
- VERSANTE ABRUPTE**, (geomorf.) fiecare dintre cele două coaste ale unui munte sau părțile laterale care se înalță deasupra albiei râului și au înclinare foarte mare, aspect întâlnit în formațiunile calcaroase, eruptive, loess, prezente sub formă de chei. [50]
- VERSANTE TERASATE**, (geomorf.) fiecare dintre cele două coaste ale unui munte sau părțile laterale care se înalță deasupra albiei râului și care se prezintă sub formă de trepte. [50]
- VERTEBRATA**, (zool.) subfilum al filumului *Chordata* ce include toate animalele care posedă o coloană vertebrală, adică pești, amfibieni, reptile, păsări și mamifere. [37]
- VERTEBRE**, (anat.) unități scheletice care alcătuiesc coloana vertebrală. [37]
- VERTEX**, (anat.) zona superioară a capsulei cefalice la insecte. [62]
- VERTIC**, (pedol.) termen care în sistemul român de clasificare a solurilor indică, la nivel de subtip, solurile care au caractere vertice (fețe de alunecare oblice), elemente structurale mari, cu muchii și unghiuri ascuțite, crăpături largi între baza orizontului Am (Ao sau E) și 100 cm adâncime sau numai crăpături largi în intervalul menționat care pot urca până la suprafață. [29]
- VERTICIL**, (bot.) organe ale plantelor omoloage, mai mult de două, dispuse în cerc la nivelul unui nod, în jurul unei axe comune, care alternează sau sunt suprapuse cu elementele altor verticile superioare sau inferioare acestuia, aspect întâlnit la frunzele de la vinarită (*Galium odoratum*), gălbinele de mlaștină (*Lysimachia vulgaris*), ienupăr (*Juniperus communis*); florile la urechea porcului (*Salvia verticillata*); perii la lumânărică (*Verbascum phlomoides*). [50]
- VERTICILAT**, (bot.) despre plante cu elemente dispuse în verticile, ex., ramuri, frunze, flori, peri etc. [50]
- VERTICILIOZA ARDEIULUI**, (fitopat.) micoză produsă de *Verticillium dahliae*. Reprezintă o boală vasculară cu evoluție lentă. Se manifestă începând cu faza de înflorire sau fructificare a plantelor. Pe frunze apar zone de îngălbenire în lungul nervurilor; frunzele se ofilesc pe o jumătate, iar marginile lor se răsucesc spre fața superioară. Ulterior, ofilirea se extinde și la cealaltă jumătate. Nervura principală se brunifică și se usucă. Treptat frunzele se usucă în întregime. Fructele plantelor bolnave își pierd turgescența, pălesc, se înmoaie și se zbârcesc. Boala se tratează cu una din substanțele Derosal 0,05%, Benlate 0,8%, Bavistin, Topsin M. Primul tratament are caracter preventiv. Se face la 7-8 zile de la plantare. Se utilizează 0,5 l suspensie/plantă dată la colet. Tratamentul se repetă cu aceeași substanță la 25 de zile. Se fac trei tratamente. [50]
- VERTICILIOZA CASTRAVEȚILOR**, (fitopat.) micoză produsă de *Verticillium dahliae*, *Verticillium albo-atrum*. În România agentul patogen al verticiliozei este ciuperca *Verticillium dahliae*. Primul simptom al bolii apare la o frunză situată în al doilea sfert al plantei care se ofilește și se îngălbenește mai accentuat pe o parte a limbului. Pețiolul rămâne turgescent. Pe frunzele plantelor

bolnave apar zone îngălbenite și necroze. Zonele necrozate au marginile galbene. Suprafața frunzelor infectate este mai redusă decât la frunzele sănătoase. Fructele mici se brunifică și se usucă, iar fructele mari nu ajung la maturitate, ele au culoare verde închis, mată, și sunt ofilite. În tulpina plantelor se brunifică pereții vaselor conducătoare, de unde ciuperca pătrunde în țesuturile parenchimatice. *Prevenirea și combaterea* sunt asemănătoare cu cele descrise la ofilirea castraveților. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

VERTICILIOZA GERBEREI, (fitopat.) micoză produsă de *Verticillium dahliae*. Boala are o evoluție lentă și se manifestă frecvent din faza de înflorire a plantei. Începând de la bază și progresând spre vârf, frunzele plantelor se ofilesc, se îngălbenesc și în cele din urmă se usucă. Are loc o brunificare a vaselor conducătoare. Măsurile de prevenire și combatere constau în dezinfectarea termică sau chimică folosindu-se produse fumigante pentru solul din sere și amestecul de pământ pentru ghivece. În timpul perioadei de vegetație se aplică 3-4 tratamente preventive. Acestea constau în udarea solului în jurul bazei tulpinilor cu Benlate, Bavistin, Derosal, Fundazol, Metoben, Topsin-M în concentrație de 0,05-0,1% câte 250-500 ml de suspensie la o plantă. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

VERTICILIOZA TOMATELOR, (fitopat.) micoză produsă de *Verticillium dahliae*. Provoacă o boală vasculară începând cu faza de fructificare a plantelor. Pe frunze apar zone de îngălbenire situate la margini sau la vârful acestora, care se necrozează și se usucă. Pe timp însoțit plantele bolnave se ofilesc până la vârf, căpătându-și turgescența în timpul nopții. Atât în rădăcină cât și în tulpină se brunifică pereții vaselor conducătoare. Măsurile de prevenire și combatere constau în asigurarea nutriției echilibrate cu azot care mărește rezistența la îmbolnăvire. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

VERTICILIOZA VINETELOR, (fitopat.) micoză produsă de *Verticillium dahliae*. Ciuperca afectează culturile în câmp, în sere și solare. În sere vinetele sunt sensibile la această boală. Boala are o evoluție lentă. Dacă sunt atacate în stadiul de tinerete, se prezintă tulburări de creștere. Planta stă ofilită în timpul zilei și își revine în timpul nopții, pe vreme răcoroasă. Zonele bolnave se necrozează și capătă culoarea brună în deschis. Necrozarea se întinde până la marginea frunzelor, care se răsucesc în sus. Frunzele bolnave se desprind și cad. Defolierea începe de la baza tulpinii. Măsurile de prevenire și combatere constau în tratarea plantelor cu una din substanțele: Derosal 0,05%, Benlate 0,8%, Bavistin, Topsin M. Primul tratament are caracter preventiv. Se face la 7-8 zile de la plantare. Se

utilizează 0,5 l suspensie/plantă dată la colet. Tratamentul se repetă cu aceeași substanță la 25 de zile. Se fac trei tratamente. În câmp acest agent patogen se poate combate pe cale biologică, folosindu-se ciuperca antagonistă *Talaromyces flavus* care reduce atacul cu 67-76%. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

VERTICILIOZA, (fitopat.) traheomicoză produsă de ciuperca *Verticillium albo-atrum*, patogen pentru multe plante. [61]

VERTISOL, (pedol.) 1. tip de sol în sistemul român de clasificare a solurilor, format pe argile, predominant gonflante, caracterizat printr-un orizont vertic de la suprafață sau imediat sub orizontul arat, având obligatoriu fețe de alunecare prezente cel puțin într-un suborizont situat între 25 și 100 cm. Profilul este de tipul Ay-C sau Ay-By-C. Subtipuri: tipic, cromatic, gleizat, pseudogleizat, salinizat, alcalizat. Simbolul VS; 2. clasă de soluri, în sistemul român de clasificare a solurilor, care prezintă caractere vertice, începând de la suprafață sau de la foarte mică adâncime. Include tipul de sol vertisol. [29]

VERUCĂ, (med. u.) mică tumoră cutanată, de origine virală, de mărime variabilă și cu aspect neregulat, constituită prin hipertrofia papilelor dermice. [33]

VERUCOS, (bot.) spor prevăzută cu mici proeminențe în formă de negi, ex., unii teliospori de *Puccinia*. [61]

VESPERTILIONIDE (*Vespertilionidae*), (zool.) familie de lilieci insectivori care au talie mică, fără apendici nazali și cu tragus în ureche. Coada lor este lungă și conținută în membrana interfemurală. Se găesc aproape în toată lumea. [57]

VESTIBUL, (anat.) orice cavitate care conduce în alta, ex., cavitatea care merge de la vulvă la vagin la o femelă de mamifer. [57]

VEȘTEJIRE, (fitopat.) sin. *ofilire*, pierderea turgescenței plantelor sub acțiunea unor factori abiotici (secetă, temperatură ridicată) sau biotici, patogenii care obturează vasele, producând traheobacterioze sau traheomicoze. Ex., veștejirea fasolei produsă de bacteria *Curtobacterium flaccumfaciens* pv. *flaccumfaciens* sau veștejirea vinetelor produsă de ciuperca *Verticillium albo-atrum*. [61]

VEȘTEJIREA BACTERIANĂ A FASOLEI, (fitopat.) bacterioză produsă de *Curtobacterium* pv. *flaccumfaciens*. Semnalată pentru prima dată, în anul 1921, de F. Hedges în SUA. În prezent, această boală este întâlnită în toate țările cultivate de fasole din America și din Europa. În România, a fost semnalată pentru prima dată în anul 1960 de E. Rădulescu și colab. Boala provoacă pagube importante. Pe frunzele atacate apar zone de culoare verde-închis, maro-verzui, până la maro-roșiatic. În dreptul acestor zone, țesuturile se zbârcesc, se usucă

și devin albicioase. Plantele atacate rămân mici. Prezintă la început o veștejire parțială, care evoluează până la o ofilire generalizată. La infecții puternice, în lungul tulpinii plantelor pot apărea ulceratii. Păstăile plantelor atacate rămân seci, se îngălbenesc și se veștejesc. Pe boabe apar pete de culoare galbenă sau oranj. *Măsuri de prevenire și combatere.* O deosebită atenție trebuie acordată măsurilor culturale în care rolul important îl au semințele provenite din fasole libere de bacteria *Corynebacterium flaccumfaciens* și respectarea unui asolament de 3-4 ani. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

VEȘTEJIREA BACTERIANĂ A SALATEI, (fitopat.) bacterioză produsă de *Xanthomonas vitians*. Boala se manifestă prin ofilirea unor porțiuni din frunză în formă de „V”. Ofilirea pornește de la marginea limbului și se mărește până ce cuprinde jumătate sau chiar mai mult din suprafața frunzei. Porțiunile atacate devin de culoare negricioasă în partea centrală și măslinie pe margini. Tulpina atacată se brunifică și-i putrezește măduva. Măsurile de prevenire și combatere constau în respectarea rotației culturilor, distrugerea buruienilor, realizarea unui drenaj bun și administrarea corectă a îngrășămintelor. Irigarea trebuie făcută prin brazde și nu prin stropirea frunzelor. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

VEȘTEJIREA FUZARIANĂ (*Fusarium oxysporum* f. sp. *nicotinae*), (fitopat.) micoză. Boala constă în ofilirea bruscă a frunzelor care se îngălbenesc, se brunifică și se usucă. Prevenirea și combaterea constau în asolament de cel puțin 4 ani, plantarea de răsad sănătos, aplicarea măsurilor de igienă culturală. (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

VEȘTEJIREA FUZARIANĂ A PLANTELOR DE LUCERNĂ, (fitopat.) micoză produsă de *Fusarium oxysporum* f. sp. *medicaginis*. Ciuperca se dezvoltă pe tulpină, colet, rădăcină. Este atacată suprafața plantei, dar pătrunde și în interiorul vaselor conducătoare pe care le astupă, provocând traheomicoza. Planta bolnavă are lăstari subțiri, cu frunze care se îngălbenesc și se veștejesc. Coletul și rădăcinile prezintă, în secțiuni transversală, zone sub formă de inel de culoare roșiatică, care apoi se brunifică. Țesutul vascular este blocat cu miceliul. În final, plantele putrezesc și pier, producându-se în cultură goluri sub formă de vetre. Infecția se face prin apă, lucrări agrotehnice și insecte. Boala se poate transmite și prin semințe. Prevenirea și combaterea bolilor se face prin metode agroculturale. La atacul puternic de viroze și bacterioze, se practică cosirea lucernierelor. Reducerea atacului la bolile foliare se realizează prin: alegerea și prelucrarea terenului pentru evitarea infecțiilor primare cu agenți patogeni comuni; cosirea timpurie a soarelui în cazul unor infecții puternice; utilizarea la semănat de semințe

libere de agenți patogeni; cultivarea de soiuri tolerante sau rezistente la atacul agenților patogeni. Combaterea chimică se face prin tratamente cu produsele Tecto (1,5 kg/ha), Fundazol sau Benlate (0,5 kg/ha); tratamentul seminței cu fungicidul Beret MLX 360 FS în doză de 3 kg/t. (I. Moga, M. Schitea, M. Mateias, 1996) [50]

VEȘTEJIREA INULUI, (fitopat.) micoză produsă de *Fusarium oxysporum*. Cunoscută și sub numele de fuzarioză. Este una dintre cele mai periculoase boli ale inului, în special ale culturilor destinate producerii de sămânță pentru ulei. Boala este răspândită în toate țările cultivate de in din lume. La noi, boala a fost semnalată în 1937 și apare în toate fazele de dezvoltare a plantelor. Partea superioară a rădăcinii și baza tulpinii putrezesc, plantele se îngălbenesc în întregime, se ofilesc, vârful de creștere se îndoiește și se brunifică. În scurt timp, plantele se culcă la pământ, putrezesc sau se usucă. Boala apare de obicei în vetre care progresează treptat, cuprinzând întreaga cultură. Prevenirea și combaterea constau în respectarea rotației având grijă ca inul să nu revină pe același teren decât după 5-6 ani. Sămânța pentru semănat să provină din culturi neatacate. Pregătirea cât se poate de bine a terenului în vederea culturii. Să se facă arăturile adânci, semănatul de timpuriu, aplicarea în doze moderate în îngrășăminte minerale, spargerea crustei primăvara etc. Strângerea resturilor de plante rămase pe teren după recoltare și arderea lor. Înainte de semănat semințele se tratează cu unul din produsele: Criptodin, 200 g/100 kg, Mancozeb 80-200 g/100 kg, Tiradin 75, 250 g/100 kg. (L. Dumitraș, T. Șesan, 1988) [50]

VEȘTEJIREA PLANTELOR DE CĂPȘUN, (fitopat.) micoză produsă de *Verticillium albo-atrum*. Reduce vigoarea plantelor și productivitatea. Boala debutează pe frunzele exterioare ale plantei și pe cele bătrâne. La secetă frunzele bolnave devin brunii la margine pe o suprafață de 3-4 mm. Părțile bolnave își pierd turgescența. Progresarea bolii determină veștejirea plantelor. Mai sunt atacate rădăcinile groase și coletul. Zonele atacate se brunifică. Ciuperca rămâne viabilă timp de 7-8 ani pe resturile vegetale. [50]

VEȘTEJIREA ȘI USCAREA PLANTELOR DE GERBEREA, (fitopat.) micoză produsă de *Fusarium oxysporum* f. sp. *gerberae*. Atacul se manifestă în partea bazală a tulpinii care se brunifică și putrezește. În momentul când ciuperca cuprinde și vasele lemnoase, circulația apei este întreruptă, iar plantele se ofilesc și mor. Măsurile de prevenire și combatere constau în dezinfectarea termică sau chimică, folosindu-se produse fumigante, a solului din sere și a amestecului de pământ pentru ghivece. În perioada de vegetație se aplică 3-4 tratamente preventive, sub

formă de udare a solului în jurul bazei tulpinii plantelor cu Bavistin sau Derosal în concentrație de 0,05-0,1% câte 250-500 ml de suspensie la o plantă, Benlate, Fundazol, Metoben, Topsin-M în concentrație de 0,05-0,1% câte 250-500 ml de suspensie la o plantă. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenscu, 1988) [71]

VEXIL, (bot.) steag, stindard, drapel; de ex., la floarea de la *Fabaceae*, petala mediană posterioară a corolei este mai lată decât celelalte; dintre specii este întâlnită la mazăre (*Pisum sativum*), la fasole (*Phaseolus vulgaris*) etc. [50]

VEZICA BILIARĂ, (anat.) organ musculo-cavitar subhepatic, în care bila secretată de ficat ajunge prin canalul cistic. Aici este depozitată, în vederea eliminării sale în duoden, în perioadele digestive. Volumul veziculei biliare este de aproximativ 50 ml, iar bila secretată este în cantitate mult mai mare. Acumularea este posibilă prin reabsorbția permanentă a apei și datorită plasticității permanente a peretelui, care se poate relaxa, între anumite limite. În perioadele digestive, alimentele stimulează contracția musculaturii vezicale, cu apariția consecutivă a unei presiuni care poate să învingă tonusul sfincterului Oddi, cu descărcarea bilei în duoden. [21]

VEZICA ÎNOTĂTOARE, (anat.) formațiune veziculară, situată deasupra tubului digestiv, unică sau divizată prin gâtuituri în două sau trei camere, cu sau fără prelungiri. Rol hidrostatic și respirator la unii pești (*Dipnoi*). [10]

VEZICA URINARĂ, (anat.) organ musculo-cavitar pelvin, cu rol de rezervor pentru urina sosită prin uretere. Spre interior, peretele vezical prezintă o mucoasă sub care se află trei straturi de fibre musculare netede care formează detrusorul. Spre uretră, el formează colul vezical care conține și aparatul sfincterian: sfincterul intern (format din musculatură netedă, cu contracție independentă de a detrusorului) și sfincterul extern (musculatură striată, cu contracție voluntară). Vezica urinară își poate adapta tonusul la presiunea intracavitară exercitată de urină și descarcă stimuli, în vederea declanșării actului neuroreflex al micțiunii. [21] → MICȚIUNE

VEZICĂ GAZOASĂ, (anat.) sac membranos care închide o cantitate variabilă de gaz, servind la echilibrul hidrostatic al peștilor. [37]

VEZICULA DE CLIVAJ, (cit.) formațiune veziculară mică, generată de corpii Golgi sau reticulul endoplasmatic care fuzionează și subdivide masa plasmatică, plurinucleată a sporangelui în unități uninucleate, fiecare devenind ulterior un spor. [69]

VEZICULĂ, (med.u. și vet.) leziune elementară a pielii, clasificabilă ca inflamație seroasă localizată, constând dintr-o mică ridicătură epidermică, plină cu serozitate transparentă. Din punct de vedere anatomic, termenul

este utilizat și pentru desemnarea oricărei formațiuni cu aspectul unui sac mic. [33]

VEZICULĂ SEMINALĂ¹, (anat.) la nevertebrate, dilatație a părții terminale a aparatului genital femel de la insecte, la nivelul căreia pot fi păstrați o vreme spermatozoizii. [62]

VEZICULĂ SEMINALĂ², (anat.) la vertebrate, glandă genitală masculă, ale cărei secreții participă la formarea lichidului spermatic. Pe traiectul lor spermiductele pot servi și ca rezervor pentru înmagazinarea spermei. [37]

VEZICULITĂ, (med. u.) afecțiune inflamatoare a veziculelor seminale. [60]

VEZICULOS, (bot.) despre un organ al plantelor acoperit cu bășicuțe, aspect întâlnit la floarea de ghirin (*Suaeda splendens*) unde perigonul în timpul fructificației îngroșat-umflat este ușor veziculos, verde glauc; labelul florii de la papucul doamnei (*Cypripedium calceolus*) este veziculos umflat, cu marginile răsucite spre interior; peri veziculoși la măcriș (*Rumex* sp.). [50]

VIALA, Pierre (1859-1936), specialist în vița de vie, pasionat de cercetare. În domeniul patologiei viticole a lăsat o operă foarte valoroasă prin lucrarea „Les maladies de la Vigne“, dar fundamentală a fost „Ampelografia“, publicată în 7 volume. S-a bucurat de titlul de membru al Academiei de Științe. Este considerat de francezi ca un adevărat erou național al viticulturii. [49]

VIATĂ ACTIVĂ, (agric.) perioadă a viței de vie cultivată în zona temperată, cuprinsă între fenofaza de „plâns“ și căderea frunzelor. [49]

VIATĂ LATENTĂ, (agric.) perioada parcursă de vița de vie de la căderea frunzelor, la fenofaza de „plâns“. [49]

VIATĂ MEDIE, (soc.) numărul mediu de ani pe care poate să-i trăiască o persoană în vârstă de x ani, stabilit pe baza calculelor statistice pentru o anumită grupă de persoane. [58]

VIBRIO ANGUILLARUM, (bacter.) germe patogen al bolii aghilelor, *Pestis anguillarum*. Bacterie din familia *Vibrionaceae*, sub formă de bastonaș curbat (virgulă, litera „s“), de 1,5x-0,5 μ, gram negativ, oxidează pozitiv. Suportă o concentrație de sare de până la 0,75%. [10]

VIBRISE, (anat.) mustăți constând din peri senzitivi îngroșați pe fețele multor mamifere. [37]

VIBURNUM, (agric.) pop. „călin“. Gen de plante ornamentale care aparține fam. *Caprifoliaceae*. Cuprinde specii cu răspândire spontană în Europa, America Centrală, China și Japonia. Sunt arbuști cu diversitate mare de înălțime, aspect și perenitate a frunzelor sau colorit al fructelor. Trăsătura comună constă în inflorescențele plate sau globuloase, cu amplasament axilar sau terminal, formate din flori

fertile mici, dispuse central și flori marginale, sterile cu corola mai mare. *V. opulus* este un arbust de 2-3 m, cu frunze căzătoare, trilobate (mai rar pentalobate), dințate și cu flori albe semisferice, ce înfloresc în mai-iunie. Fructele, drupe sferice roșii, sunt comestibile. Aproape toate părțile plantei (scoartă, frunze, flori, fructe) au întrebuințări terapeutice. *V. o. sterilis* se remarcă prin inflorescențe mari, globulare, formate numai din flori sterile, la început albe-verzui, apoi, pe măsura maturării, de un alb pur, ceea ce a atras denumirea plantei de „Bulgăre de zăpadă”. *V. o. variegata* este de talie mai mică și are frunze panașate. *V. davidii*, specie pitică (40-60 cm), cu frunze persistente și fructe albastre, durează până toamna târziu. *V. rhytidophillum* este o plantă robustă ce ajunge la 3-4 m înălțime. Frunzele, persistente și iarna, sunt întregi, alungite, ridate și de culoare verde închis, cu reversul ușor păros. Decorează prin fructele la început roșii-portocalii, apoi negre. Speciile de *v.* se acomodează în orice teren reavăn și suficient luminat. Se utilizează în parcuri, ca plante izolate, sau în fața masivelor sau grupurilor de arbori. *V. davidii*, fiind de talie mică și rezistentă la solurile calcaroase, poate orna și grădinile alpine, fiind posibilă și cultura forțată. Se înmulțește prin însămânțare, imediat după maturarea fructelor, prin butășire primăvara afară sau în iunie în răsadnițe, prin marcotaj sau altoire. [39]

VICARIANT¹, (med. u.) „ținând locul, servind în compensație“ (de ex., emfizemul vicariant compensează zonele de țesut când acestea sunt scoase din funcția de ventilație). [43]

VICARIANT², (bot.) care înlocuiește un alt organ sau funcțiile acestuia (Crozier). [50]

VICARIANȚI ECOLOGICI, (ecol.) specii taxonomice diferite care ocupă în ecosisteme același tip de nișă ecologică. [24]

VICARIANȚI ECOLOGICI ÎNRUDIȚI FILOGENETIC, (ecol.) specii cu origine comună care se formează pe baza principiului lui Gause. [2]

VICARIANȚI ECOLOGICI NEÎNRUDIȚI FILOGENETIC, (ecol.) specii cu origine diferită, dar care ocupă aceeași nișă ecologică în ecosisteme diferite. [24]

VICENTE PÉREZ ROSALES, parc național situat în Chile (provincia Llanquihue). Suprafața, 135.175 ha (1926). Se află amplasat într-un masiv muntos cu cel mai înalt vârf de 3.554 m. Are vulcani activi și zăpezi persistente, cu ghețari ce coboară până la 400 m altitudine, cu cascade și păduri de fag veșnic verzi. Ocrotește coniferul *Fitzroya cupressoides* cu o vârstă de peste 2 000 de ani, declarat monument al naturii. În partea de est a parcului se găsește vulcanul Osorno (2.660 m) cu vârful înzăpezit. [50]

VICINISM, (bot.) la plantele cultivate: 1. Variație a creșterii lor datorită vecinătății imediate cu o altă plantă (De Vries). 2. Polenizare străină, accidentală a unei flori. [50]

VICIU, (soc.) referitor la om, obișnuință, apucătură contra normelor și principiilor etico-morale fixată în comportamentul unor persoane (fumat, beție, desfrâu). **V.** nu este înnăscut, ci se dobândește în urma unor influențe educative greșite. [32]

VICTORIA, cel mai mare lac din Africa. Are suprafața de 68.800 km² și adâncimea de 80 m. Este al treilea lac din lume ca mărime, după Marea Caspică și Lacul Superior. În lac se varsă numeroase râuri (Nzoia, Mara, Grumeti, Simiyu, Kutonga, Kagera). Apele din el se scurg spre nord prin Victoria Nil. Descoperit în anul 1858 de către John Speke. [45]

VICTORIA FALLS (*Cascada Victoria*), parc național situat în Zimbabwe. Suprafața, 58.440 ha (1952). Altitudine, 870 m. Are una dintre cele mai mari și mai frumoase cascade din lume, formată pe fluviul Zambezi. Cascada este numită și „Norul care tună”. Are ca debit de apă 4.500 tone/secundă. Apa cade de la înălțimea de 122 m, pe o lățime de 1.800 m. Cascada este divizată de ostroave în trei sectoare: cascada irizată, cascada principală și cascada estică. Ceața formată din stropi, vapori de apă și aer are înălțimea de 350 m. În cadrul acestei ceți, datorită reflectării razelor solare, se formează un curcubeu. Pe malurile stropite de abundența apei s-a dezvoltat o pădure umedă tropicală de palmieri cu ferigi arborescente. Către margini există o vegetație de pustiu. În cadrul faunei sunt de remarcat elefanții, leii, leopardii, bivolii, gheparzii, antilopele, crocodilii și peste 200 de specii de păsări. [50]

VICTORIN, (fitopat.) toxină produsă de ciuperca *Helminthosporium victoriae*, care produce arsură la ovăz. [61]

VID¹ (angoasă a ~), (psih.) alături de fobia vidului extern care se manifestă în general prin senzații de vârtje sau de agorafobie, **a. v.** apare sub forme caracteristice nucleului autistic al persoanei: coșmar al unei căderi fără sfârșit în gol, angoasa vidării substanței interne prin găurile învelișului psihic. [28]

VID², (fiz.) stare rarefiată a unui gaz, caracterizată de o presiune mai mică decât cea normală. Starea de „*v. absolut*” nu se poate realiza fizic. În funcție de raportul dintre lungimea drumului liber mediu λ al moleculelor gazului și dimensiunile d ale incintei se face clasificarea: **v. slab** ($\lambda < d$), **v. mediu** (λ comparabil cu d) și **v. înaintat** ($\lambda > d$). [38]

VIDRA-DE-MARE (*Enhydra lutris*), (zool.) animal carnivor de talie mică, adaptat la viața marină. Face parte din fam. *Mustelidae*. Trăiește în apele puțin adânci din Pacificul de Nord și Marea Bering, în

preajma insulelor Aleutine și Kurile, în vestul ținutului Alaska, ca și pe țărmurile Californiei. Corpul are lungimea de 120-130 cm, coada 30-33 cm, greutatea 25-30 kg. Labele anterioare sunt scurte, cu gheare mici, cele posterioare sunt aproape complet transformate în înotătoare. Pavilioanele urechilor sunt mici. Când animalul plonjează în apă, urechile și nările se închid. Pielea este mai largă decât corpul. Blănița este groasă și lucioasă, de culoare brun-roșcat și negru curat. Ea este formată din două rânduri de peri: unii scurți (1,5 cm), acoperiți de alții mai lungi. O blăniță este unul din cele mai scumpe articole din lume. Foarte adesea plutește culcată pe spate sau înotă în această poziție, ajutându-se de labele membrelor posterioare. Doarme în această poziție, punându-și peste ochi una din labele anterioare, pentru a se feri de lumină. Se hrănește cu moluște, arici-de-mare, crabi, pești, alge. Coboară până la adâncimea de 50-60 m. Noaptea doarme pe țărm sau pe stâncile abrupte. Pe furtună se retrage pe uscat. Când este urmărită de balena-ucigașă (*Orcinus orca*) se refugiază în desișul algelor brune (*Laminaria* sp.). Naște un singur pui pentru care manifestă multă afecțiune, pe care îl mângâie, îl linge, îl curăță, îl scaldă. Acesta sugă, ținut la piept de mama care înotă pe spate. Alăptarea are loc până la vârsta de aproape un an. (C.S. Antonescu, 1966) [26]

VIDRARU, lac de baraj, situat la altitudinea de 830 m, suprafața de 893 ha, adâncimea maximă de 155 m, cu un volum de apă de 465 milioane m³. Este alimentat de râurile Buda și Capra (afluenți principali care formau râul Argeș) și o serie de afluenți direcți, mai mici. Apa are temperatura de 5-22 (25)°C, iar oxigenul dizolvat este bogat (9-11 mg/l). Fauna piscicolă a râului Argeș era formată, înainte de inundare, din păstrăvi indigeni, lipan, moioagă, boieștean, zglăvoacă, porcușor, beldiță, clean, scobar. După inundare, a fost populat în primii 4 ani cu alevini de coregon, puieti de păstrăv curcubeu, puieti de păstrăv indigen, puieti de păstrăv indigen varietatea de lac și obleți. Coregonul (*Coregonus albula*), adus sub formă de icre embrionate din Rusia, s-a dezvoltat foarte bine, ajungând după 3 ani la lungimea de 42 cm și greutatea de 850 g. [50]

VIDRA (*Lutra lutra*), (zool.) animal carnivor răspândit în întreaga Europă. Face parte din fam. *Mustelidae*. La noi este răspândită în întreaga țară, în lacurile și văile apelor mari, dar mai ales în bălțile și Delta Dunării. Pe văile munților ajunge până la peste 1.500 m altitudine. Este adaptată cerințelor înotului sub apă de unde își procură hrana. Poate avea până la 1,50 m lungime și 15 kg greutate. Urechile se închid când pătrunde în apă. Ochiul sunt adaptați pentru vâzul

în apă. Când intră în călduri pentru reproducere are sisteme de semnalizare pentru căutarea perechii. Se aude un fel de șuierat puternic. Mulțumirea și-o manifestă printr-un fel de mârâit domol și prietenos. În caz de pericol țipă strident. La doi ani este aptă pentru reproducere. Căutările încep din februarie, dar perioada de împerechere se întinde pe o perioadă mai mare de timp. Jocurile nuptiale constau în zbenguieți, dovedindu-și măiestria la înot, unde realizează adevărate recitaluri de balet pe apă. Aproximativ la două luni femela naște în vizuină 2-4 pui orbi care vor deschide ochii după 10 zile. Alăptarea se face timp de 2 luni. Urmează lecțiile de înot și vânătoare sub îndrumarea mamei. La 8 luni, puii părăsesc culcușul matern și își încep viața independentă. Se hrănește cu pește. Trăiește 18 ani. Este intens vânată. Numai în Delta Dunării și Crișana, recolta atinge 400-800 de blăni. Blana este bună în tot cursul anului. Vânătorul pune însă mai mult preț pe cea dobândită iarna, care este mai deasă și mai lucioasă. [26]

VIETUITOARE, (biol.) plante, animale și microbi care trăiesc independent de oameni (nedomesticite). [24]

VIERMELE FRUCTELOR (*Carpocapsa pomonella*), (zool., pest.) insectă foarte dăunătoare. Larvele sale depreciază grav fructele, săpând galerii până la semințe. Adultul este un fluturaș mic, cu aripile anterioare de culoare brună-cenușie, cu striuri transversale de culoare cenușie-închisă și cu aripile posterioare brune-roșcate, cu reflexe arămii. Oul este la început de culoare albă, apoi roșcat. Larva este de culoare roz-deschis cu capul brun. Ca larvă matură, protejată de scut, se ascunde în crăpăturile scoarței ramurilor, uneori în lăzile de recoltare. Primăvara următoare se transformă în crisalide. Combaterea se face prin tratamente cu Decis 25 EC în concentrație de 0,025%, Sinoratox R 35 în concentrație de 0,1%. Primul tratament se face la mijlocul lunii mai, urmat de alte tratamente din două în două săptămâni până în luna august. (N. Braniște, P. Parnia, 1996) [50]

VIERMELE MERELOR (*Cydia pomonella*, sin. *Carpocapsa pomonella*, *Laspeyresia pomonella*, fam. *Tortricidae*), (zool., pest.) dăunător care dezvoltă două generații pe an. Îernează ca larvă într-un cocon în locuri adăpostite. Atacă fructele de măr și păr. Larvele consumă pulpa fructului, rozând o galerie până la casa seminală și apoi se hrănesc cu semințele. Fructele atacate cad prematur și nu se pot păstra fiindcă putrezesc. Pentru reducerea rezervei biologice a dăunătorului se recomandă discuirea solului vara pentru distrugerea coconilor și instalarea brâielor-capcană pentru captarea larvelor. Avertizarea tratamentelor se face cu ajutorul capcanelor cu feromoni sexuali tip „Atrapom“. Pentru combaterea

dăunătorului se recomandă în special utilizarea produselor care au rol în inhibarea metamorfozei insectelor tip „RCI” (regulatori de creștere ai insectelor) și produse biologice pe bază de bacterii și virusuri entomopatogene. Dintre produsele tip „RCI” și biologice recomandăm următoarele: Cascade 5 EC (conc. 0,05%), Insegar 25 WP (conc. 0,03-0,04%), Dimilin 25 WP (conc. 0,03%), Nomolt 15 SC (conc. 0,05%), Sonet 100 EC (conc. 0,05%) și respectiv Silposan CA2 (2 kg/ha), Dipel WP (conc. 0,1%), Foray – Biobit XL (1 l/ha). Sunt recomandate și produse din alte grupe chimice: Zolone 25 WP (conc. 0,25-0,3%), Larvin 375 (conc. 0,1%), Victenon 50 WP (conc. 0,05%), Karate Zeon (conc. 0,015%), Karate Max (conc. 0,02%), Polytrin 200 EC (conc. 0,015%), Sumicidin 20 EC (conc. 0,02%), Supersect 10 EC (conc. 0,03%), Rimon 10 EC (conc. 0,06%), Sanvalerate 200 EC (conc. 0,02%), Sumi alpha 200 EC (conc. 0,02%). [66]

VIERMELE PIELIȚEI FRUCTELOR (*Adoxophyes reticulana*, sin. *A. orana*, *Capua reticulana*, fam. *Tortricidae*), (zool.) dăunător care evoluează în două generații pe an. Iernează în stadiul de larvă de vârstă a doua și a treia într-un cocon alb, dens, în locuri adăpostite. Este o specie polifagă, ale cărei larve rod mugurii, frunzele și pielea (coaja) fructelor pe care le înfășoară cu fire de mătase sub formă de cuiburi. Larvele răsucesc frunzele sub formă de cornet sau le lipesc legându-le cu fire de mătase, iar mai târziu fac rosături superficiale pe fructe în locul de contact al acestora cu o frunză. Avertizarea tratamentelor se face cu ajutorul capcanelor cu feromoni sexuali tip „Atraret”. Pentru combaterea dăunătorului se recomandă aceleași măsuri menționate la viermele merelor. [66]

VIERMELE PRUNELOR (*Cydia funebrana*, sin. *Grapholitha funebrana*, *Laspeyresia funebrana*, fam. *Tortricidae*), (zool.) dăunător care evoluează frecvent în două generații pe an și iernează ca larvă într-un cocon mătăsoș sub scoarța exfoliată a pomilor sau în alte adăposturi. Larvele, după o scurtă perioadă de „vagabondaj” pătrund în fructe în zona pedunculară și sapă o galerie în pulpa acestora. Fructele infestate se recunosc ușor după prezența picăturilor gomoase ce se scurg prin galeria de pătrundere, se coc prematur, cad și putrezesc. Avertizarea tratamentelor fitosanitare se face cu ajutorul capcanelor cu feromoni sexuali tip „Atrafun”. Pentru combaterea dăunătorului se recomandă aceleași măsuri menționate la viermele merelor. [66]

VIERMELE RĂDĂCINILOR (*Heterodera marioni*), (cecid.) nematod polifag, ce produce gale pe circa 850 de specii vegetale. La garoafe, galele sunt pe rădăcini

sub formă de nodozități la început izolate, apoi se unesc cuprinzând în întregime ramificațiile rădăcinilor. [41]

VIERMELE RĂDĂCINILOR DE CASTRAVEȚI (*Heterodera marioni*), (zool.) nematod. Foarte periculos. Atacă rădăcinile castraveților în sere, răsadnițe, solarii și câmp. Rădăcinile atacate formează gale, în care se află dăunătorul. *Combaterea* se face prin dezinfectia pământului cu aburi supraîncălziți sau cu Nemagon (1,2-1,5 cm³ substanță activă/m²) și Vapam (15-200 cm³/m²). Când se semnalează atacuri ale acestui nematod în câmp, se recomandă introducerea unui asolament de 4 ani, cu mei, grâu, secară, porumb care prezintă rezistență mare la infestări. [50]

VIERMELE RĂDĂCINILOR DE LAVANDĂ (*Heterodera marioni*), (zool.) dăunător periculos. Plantele atacate se dezvoltă slab, formează un număr redus de frunze și de cele mai multe ori se usucă. Dăunătorul are 3-4 generații pe an. Din ouăle depuse în sol, ies larve care intră în rădăcinile plantei și se hrănesc cu sucul lor. Femelele au formă de pară sau de sticlă, cu o lungime de 400-1.900 microni. Masculii au forma unor viermișori lungi de 6,5 microni. *Combaterea* este foarte greoaie. Se impune folosirea unui material săditor absolut sănătos. (E. Păun, A. Mihalea, A. Dumitrescu, M. Verzea, O. Coșocariu, 1988) [50]

VIERMELE SĂRMĂ AL MACULUI (*Agriotes liniatus*), (zool.) dăunător de culoare neagră sau brun închis. În stare larvară atacă rădăcinile în luna aprilie. Se combate prin tratarea terenului toamna sau primăvara, imediat după arătură, cu Helcotox 35 în concentrație de 50 kg/ha. (Fl. Crăciun, O. Bojor, M. Alexan, 1976) [50]

VIERMII SĂRMĂ (*Agriotes* sp.), (zool.) dăunători. Răspândiți în toate zonele de cultură a porumbului. Primăvara atacă rădăcina plantulelor de porumb, când densitatea larvelor este mare și pierderile în lan sunt de valori mari. În terenurile cu infectare redusă se aplică tratamentul semințelor prăfuindu-se cu 300-500 g Hecatox la 100 kg boabe. Dacă frecvența larvelor trece de 25 bucăți/m² se procedează la distribuirea de Hecatox 3% sau 25-30 kg/ha Albrin 20%, odată cu pregătirea patului germinativ. [50]

VIERWALDSTÄTTER (*Lacul cu cele Patru Cantoane, Luzeren*), lac de origine glaciară, aflat pe teritoriul Elveției. Are suprafața de 113,8 km² și adâncimea maximă de 214 m. Ramificațiile lacului sunt străjuite de munți cu înălțimi mai moderate. Reprezintă o zonă turistică. [45]

VIESPAR (*Pernis apivorus*), (zool.) pasăre la care corpul are dimensiunile șorecarului încălțat (53-60 cm). Pe spate penajul este brun. Pieptul și

abdomenul sunt deschise la culoare (albicioase) și ornamentate cu pete cafenii. Spre deosebire de alte păsări, pe fruntea și frâul capului se află pene mici, solzoase. Rolul lor este de a proteja pasărea împotriva înțepăturilor de albine și viespi care, inițial, reprezintă hrana lor preferată. Pentru aceasta el este un înverșunat căutător al cuiburilor de bondari și al celor de viespi făcute în pământ. Le dezgroapă cu picioarele și le consumă, vânându-le cu deosebită istețime. La nevoie, pentru a-și astâmpăra foamea, mănâncă broaște, șopârle, șerpi sau păsări. Nu este o pasăre sedentară. Vine pe teritoriul României la sfârșitul primăverii sau începutul verii. Cuibărește în arborii pădurilor din regiunile joase. Preferă liziera pădurilor. De obicei clocește în cuiburile de ciori, după ce acestea îl părăsesc. Cuibul, odată ales, începe a-l repara, consolida și ornamenta cu crenguțe verzi. Toamna migrează în Africa. Este monument al naturii și ocrotit prin lege. [26]

VIESPEA CIREȘULUI (*Caliroa limacina*, sin. *Eriocampa limacina*, *Eriocampoides limacina*, fam. *Tenthredinidae*), (zool.) dăunător cu două generații pe an. Iernează în stadiul de larvă într-un cocon la o mică adâncime în sol. Larvele se hrănesc cu epiderma superioară și cu parenchimul frunzelor, lăsând intacte nervurile și epiderma inferioară. Pagube mari sunt produse mai ales în pepiniere și în plantațiile tinere. Pentru combaterea larvelor se vor face tratamente fitosanitare cu aceleași produse recomandate la viespea merelor. [66]

VIESPEA COACĂZULUI (*Nematus ribesi*), (zool., pest.) dăunător la care larvele produc defolierea arbustului prin consumul frunzelor. Se combate la avertizare cu Fosfatox R.35 în concentrație de 0,1%; Carbotox 37 – 0,4%; Zolone 30 – 0,2% etc. [50]

VIESPEA GALBENĂ A TRANDAFIRULUI [*Arge (Hylotoma) rosae*], (zool.) insectă dăunătoare răspândită în toată Europa. În România se întâlnește sporadic aproape în toate județele pe trandafir, zmeur, coacăz etc. Iernează în stadiul de nimfă într-un cocon din stratul superficial al solului. Adulții din prima generație apar la sfârșitul lunii mai-începutul lunii iunie. Ei se întâlnesc pe florile de trandafir. Femelele își depun ouăle pe epiderma lăstarilor pe care o taie cu ovipozitorul și introduc câte 15-20 de ouă în rânduri longitudinale, acoperindu-le apoi cu o substanță protectoare care provoacă dilatarea fibrelor, rezultând formarea unor cicatrice. Larvele apărute stau grupate și se hrănesc cu frunze. Ele ajung la maturitate după 20-30 de zile, coboară în sol și se transformă în coconi speciali. Adulții celei de-a doua generații apar la sfârșitul lunii iulie. Dăunarea insectei constă în acțiunea de hrănire a larvelor cu frunze de trandafir. Ele rod limbul foliar pe margine, uneori îl distrug

total, când din el nu rămân decât nervurile principale. La atacuri puternice produc defolierea completă a plantațiilor de trandafiri. Măsurile de prevenire și combatere constau în tăierea și distrugerea prin ardere a lăstarilor în care au fost depuse ouăle; săpărea solului în luna iunie când are loc perioada transformării larvelor, săpărea solului toamna, pentru distrugerea nimfelor. Tratamentele chimice la apariția larvelor constau din stropiri cu una din substanțele: Ekatox, Wofatox, Folidol, Lindatox 20, Detox 25. Se pot face și prăfuiuri cu pulberi de Helcatox sau Detox 5. (C. Manolache, Gh. Boguleanu, 1967) [50]

VIESPEA GRÂULUI (*Cephus pygamaeus*), (zool.) insectă cu aripi transparente, corpul dungat transversal cu galben, lungimea de 8-10 mm. Adulții apar la sfârșitul lunii mai și începutul lunii iunie. Femelele depun ouă în pai, la baza spicului. Larvele ies la 6-10 zile și coboară spre baza paiului, rozând și consumând conținutul lui. La plantele atacate, spicul rămâne steril, se usucă și se albește. Uneori, plantele se rup în dreptul unde au fost roase. Măsurile de prevenire și de combatere constau în cultivarea de soiuri rezistente la atac, în arătura de vară adâncă la 20 cm. Grâul mai poate fi atacat de alte insecte cum sunt: lăcustele, buha semănăturilor, buha boabelor, gândacul bălos, musculița grâului; mai poate fi atacat de păsări (vrăbii, ciori), de rozătoare (șoareci de câmp, popândău, hârciog) etc. Toate se combat cu insecticide puternice cum sunt Aldrin, Endrin sau Lepit. (I. Boieru, N. Eustațiu, 1973) [50]

VIESPEA LEMNULUI DE RAȘINOASE (*Sirex gigas*), (zool.) dăunător. Atacă lemnul de larice, molid, brad și pin. Masculul are 2-3 cm lungime, corpul negru, cu abdomenul roșcat-gălbui. Pe abdomen se găsesc două benzi inelare negre. Femelele are lungimea de 2,4-4 cm, corpul și abdomenul de culoare neagră. Pe abdomen prezintă două benzi inelare gălbui. Zborul viespilor are loc la începutul lunii iunie și durează până în septembrie, timp în care femelele depun ouăle izolat în lemnul arborilor în picioare, în cei doborâți sau chiar în cioate. La fiecare înțepătură se depune un ou care are formă lunguiață și culoare albă. Larvele ating lungimea de 20 mm, sunt de culoare albă, au formă cilindrică și prezintă 3 perechi de picioare rudimentare pe torace. Ele rod galerii, la început spre inima lemnului, apoi se întorc spre suprafața lemnului. Galeria larvelor sunt pline cu rumeguș. Larvele se împușcă la 1-2 cm de la suprafața lemnului. După ce ies din pupă, insecta adultă roade o gaură de zbor rotundă, cu diametrul de 4-5 mm. Dezvoltarea larvei în lemn durează 2 ani. Ca măsuri de combatere se recomandă înlăturarea la timp a doborâturilor din pădure, a arborilor în curs de uscare, iar arborii să nu fie tăiați în sezonul de

vegetație. Utilizarea materialului în construcții să se facă după ce lemnul a fost impregnat cu insecticide. (I. Tudor, 1968) [50]

VIESPEA MERELOR (*Hoplocampa testudinea*, fam. *Tenthredinidae*), (zool., pest.) dăunător care iernează în stadiul de larvă într-un cocon în sol și dezvoltă o singură generație pe an. Larvele rod ușor pielea fructelor abia legate și apoi pătrund în interiorul acestora și fac galerii până la semințe pe care le consumă. Fructele atacate prezintă orificii mari la exterior, nu se mai dezvoltă și cad. Pentru combatere se vor efectua tratamente chimice la începutul scuturării petalelor (10-15% petale scuturate), cu unul din insecticidele: Zolone 35 EC (conc. 0,2%), Fastac 10 EC (conc. 0,015%), Karate 2,5 EC (conc. 0,03%), Decis 2,5 EC (conc. 0,02%), Diazol 60 EC (conc. 0,15%), Carbetox 50 EC (conc. 0,2%), Sumithion 50 EC (conc. 0,1%), Lannte 90 WS (0,05%), Padan 50 (conc. 0,1%), Vichtenon 50 WP (conc. 0,05%), Sevin 85 WP (conc. 0,15%), Ekalux S (conc. 0,075%), Reldan 50 (conc. 0,1%), Nurelle D (conc. 0,075%), Inca (conc. 0,02%). Arăturile adânci de toamnă și primăvară distrug o parte din coconii din sol. [66]

VIESPEA PERELOR (*Hoplocampa brevis*, fam. *Tenthredinidae*), (zool.) dăunător care se aseamănă foarte mult ca biologie și mod de atac cu viespea merelor, dar produce pagube în livezile de păr. Pentru combatere se recomandă aceleași măsuri ca și la viespea merelor. [66]

VIESPEA SÂMBURILOR DE PRUN (*Eurytoma schreineri*, sin. *Eurytoma amygdali*, fam. *Eurytomidae*), (zool.) dăunător. Este o insectă monovoltină (dezvoltă o singură generație pe an) și iernează ca larvă în sămburii infestați ai fructelor. Larvele consumă în totalitate semințele din sămburii pe care i-au infestat. Fructele atacate rămân în urmă cu dezvoltarea față de cele sănătoase, au o culoare de un verde mai deschis și cad din pom pe la sfârșitul lunii iunie-începutul lunii iulie. Pulpa fructelor căzute se zbârcește, se mumificiază și dacă se sparge sămburele, în interior se găsește larva dăunătorului. În scopul reducerii rezervei biologice a insectei se recomandă strângerea și arderea fructelor infestate. Pentru combaterea chimică a viespii sămburilor de prun sunt necesare 2-3 tratamente fitosanitare aplicate la avertizare. Primul se execută la începutul scuturării petalelor, al doilea la desprinderea caliciului sau după 7-10 zile de la primul și este considerat „cheie“, iar cel de-al treilea este facultativ și de obicei coincide cu primul tratament avertizat special pentru viermele prunelor. La tratamentele fitosanitare se va utiliza unul dintre insecticidele: Carbetox 50 (conc. 0,2%), Diazol 60 EC (conc. 0,15%), Fastac 10 EC (conc. 0,015%),

Nurelle D (conc. 0,1%), Zolone 25 WP (conc. 0,3%), Ekalux S (conc. 0,1%), Reldan 50 (conc. 0,1%). [66]

VIESPEA SEMINTELOR DE LUCERNA (*Bruchophagus roddi*), (zool.) dăunător. Adultul este de culoare neagră, cu toracele bombat și abdomenul lucios. Larva este apodă și eucefală. La completa dezvoltare are lungimea de 2 mm. Iernarea are loc ca larvă în semințe. În luna mai apar adulții. Zborul în masă se manifestă în perioada 1-10 iunie. În faza de coacere în lapte a semințelor începe depunerea ponteii. Se depune un singur ou într-o sămânță. Perioada larvară durează 2 săptămâni. Are două generații pe an. Larvele se hrănesc cu conținutul semințelor. Prevenirea și combaterea dăunătorilor se realizează preventiv prin alegerea și pregătirea terenului, semănatul, grăpatul și prășitul, combaterea buruienilor, recoltatul fânului și al semințelor. Combaterea biologică se face prin utilizarea preparatelor microbiene Dipel, Thuringin. Combaterea chimică a dăunătorilor în sol din genurile *Sitona* și *Agriotes* se face prin tratarea semințelor cu produse pe bază de Carbofuran. Combaterea dăunătorilor în lucernierele semincere se face în perioada de vegetație prin trei tratamente cu insecticide piretroide: Fastac 10 CE (150 ml.p.c./ha), Decis 2,5 CE sau Karate 2,5 CE (300 ml.p.c./ha), administrate în 300 ml apă. Primul tratament se face la butonizare, al doilea la începutul înfloririi, iar al treilea tratament la sfârșitul înfloritului. (I. Moga, M. Schitea, M. Mateias, 1996) [50]

VIESPILE PRUNELOR (*Viespea galbenă a prunelor* – *Hoplocampa flava* și *Viespea neagră a prunelor* – *Hoplocampa minuta*, sin. *H. fulvicornis*, fam. *Tenthredinidae*), (zool.) cele două specii dăunătoare au o biologie asemănătoare, respectiv o singură generație pe an și iernează în stadiul de larvă într-un cocon, la o mică adâncime în sol. Larvele viespilor se hrănesc cu sămburii cruzi și apoi cu pulpa fructelor, săpând cavități mari în care se strâng resturi de hrană și excremente. La invazii puternice fructele cad în proporție de 50-60%. Pentru combatere se recomandă aceleași măsuri ca și la viespea merelor. [66]

VIEZURE (*Meles meles*, fam. *Mustelidae*), (zool.) sin. *bursuc*, mamifer de mărime submijlocie răspândit mai ales în pădurile de coline. Trăiește în vizuini săpate în teren accidentat. Hibernează. Are blana alb-cenușie. Vânează noaptea animale mici, caută ouă, insecte, fructe și semințe. Împerecherea are loc primăvara și vara. Femela naște 4-7 pui pe care-i alăptează 3-4 luni. Se vânează toamna pentru grăsime, carne și păr. Vânătoarea se face cu arma la pândă, cu ajutorul câinilor și prin prinderea în capcane puse în vizuină. [42]

VIGILENȚĂ, (psih.) stare de reactivitate a organismului, organizată în niveluri care constituie o scară mergând de la somn la veghea cea mai intensă, fiecare subdivizându-se în mai multe stări: diferite stadii ale somnului, trezire atentă, trezire intensă etc. [28]

VIITURĂ, (hidr.) creșterea bruscă și puternică a nivelurilor unui râu, în urma unei scurgeri superficiale intense, provenită din ploi torențiale, din ploile de lungă durată sau din alte cauze. [50]

VIITURĂ DE NISIP, (petr.) nisip deplasat dintr-un strat în gaura de sondă, din cauza slabei consolidări și a intensității mari a fluxului de fluid din strat în sondă. (R. Țițeica și colab., 1972) [46]

VIITURI RAPIDE (torențiale), creșteri bruște a nivelurilor râurilor provocate de ploi intense pe suprafețe restrânse sau de blocajele în albie (ghețuri, plutitori etc.) sau de ruperea unor baraje de retenție a apelor. [54]

VILLAFRANCHIAN, (geol.) etaj continental al neogenului mediteranean, care corespunde intervalului cronostratigrafic de la limita pliocen–pleistocen. Se caracterizează prin depozite detritice grosiere și fine de natură fluvială, lacustră, acumulate în jurul catenelor alpino-carpatică din jurul Mediteranei. [25]

VILOS, (bot.) despre organe ale plantelor prevăzute cu peri lungi, lânoși, moi și deși, aspect întâlnit la tulpina de mazărice păroasă (*Vicia villosa*), căpșuni de câmp (*Fragaria moschata*), frunzele de vulturică păroasă (*Hieracium villosum*), mugurii la oțetar (*Rhus typhina*). [50]

VILOZITAȚI, (anat.) ansamblul cutelor pe care le formează mucoasa unor organe. 1. *V. intestinale*, numeroase proiecții mici digitiforme pe pereții interni ai duodenului și ileumului la multe vertebrate, asigurând o mare suprafață prin care este absorbită hrana digerată. 2. *V. trofoblastice*, proiecții similare cu *v. intestinale*, dar aflate în regiunea trofoblastică a placentei mamaliene. Ele se potrivesc în cripte corespunzătoare din peretele uterului, rezultând astfel o suprafață largă de contact prin care poate difuza plasma sanguină parentală de la uter la placentă. [37]

VINCANINA, (toxicol.) substanță toxică vegetală produsă de planta *Vinca* sp. [41]

VINCETOXINA-G, (toxicol.) substanță toxică vegetală prezentă în iarba fiarelor (*Cynanchum vincetoxicum*). [41]

VINCULAȚIE, (ec.-fin.) modalitate combinată de decontare (de plată) folosită în relațiile economice internaționale care constă în livrarea mărfurilor de către exportator nu pe adresa importatorului, ci pe adresa unei bănci cu acordul prealabil al acesteia. (Gh. D. Bistriceanu și colab., 1981) [58]

VINCULUM, (zool.) parte componentă a armăturii genitale la unele insecte superioare. [62]

VINIFERINĂ, (fitopat.) fitoalexină produsă de plantele de viță de vie. [61]

VIOARA, (cult.-art.) instrument muzical alcătuit dintr-o cutie de rezonanță, având întinse pe una dintre fețe patru coarde, care vibrează când sunt atinse cu arcușul sau când sunt ciupite, folosită la cântat în cadrul manifestărilor cultural-artistice. [67]

VIOL, (sex.) actul sexual, de orice natură, cu o altă persoană, prin constrângerea acesteia sau profitând de imposibilitatea ei de a se apăra ori de a-și exprima voința; se pedepsește cu închisoare de la 3 la 10 ani. [50]

VIOLACEE (Violaceae), (bot.) familie care grupează cca 850 de specii erbacee perene în România, iar în alte țări semiarbuști și arbori, răspândite pe tot globul, dar mai mult în regiunile temperate. Frunze alterne, simple, cu stipele. Flori bisexuate (hermafrodite), zigomorfe, mai rar actinomorfe, solitare, pe tipul 5; caliciul dialisepal, din sepale persistente cu apendici la bază; corola dialipetală, cu petala inferioară pintenată; androceul, din stamine care converg formând un inel în jurul stilului, purtând antere introrse, cu apendici conectiviali, anterele a două stamine anterioare cu apendici nectariferi care pătrund în pintenul petalei; gineceul cu ovar superior, unicarpelar, tricarpelar sau de la 3 până la 5 carpele, purtând ovule anatropo, placentatie parietală, stil scurt, stigmat foarte variat. Formula florală: $\overset{\circ}{\cdot}$. rar * $K_5 C_5 G_1$; (3); (3-5). Fruct capsulă loculicidă. Seminte mici, cu elaiozom foarte căutat de furnici. Flora României conține 29 de specii (28 spontane și una cultivată) ce aparțin genului *Viola*, x = 5, 6, 11, 13, 17, 29. [50]

VIOLONCEL, (cult.-art.) instrument muzical asemănător cu vioara, însă mult mai mare decât aceasta și având un timbru mai grav. [67]

VIORELE (Scilla, fam. Liliaceae), (agric.) gen de plante ornamentale originar din Europa și din regiunile temperate ale Africii și Asiei. Înmulțirea se face prin separarea bulbilor în luna octombrie. Sunt preferate terenurile nisipo-lutoase, îngrășate și expuse la semiumbră. În iernile geroase se acoperă cu un strat de paie sau frunze. Se folosesc în parcuri și grădini publice, grădini particulare, în ronduri, în platbande, izolate sau în grupuri, asociate sau nu cu alte plante sau ca flori tăiate, în buchete pentru vase mici. Specii: *Scilla amoena* înflorește primăvara. Florile sunt albastre, rar albe, grupate până la 8 pe un racem terminal, pe un peduncul subțire. Planta are până la 25 cm înălțime, iar bulbul este aproape globulos. *S. bifolia* înflorește primăvara-vara devreme. Flori stelate, albastre, roz, purpurii sau albe. Plantă erbacee înaltă până la 30 cm. Bulbul gros, ovat. Frunze, câte două linear-lanceolate. *S. hispanica* înflorește

primăvara. Flori albastre pendente, cu pedunculii scurți, așezate în racem dispus terminal. Tulpină înaltă până la 30 cm. *S. italica* înflorește primăvara târziu. Flori mici, albastre, așezate într-un racem alungit-eliptic cu poziție terminală. Tulpină înaltă până la 25 cm. Frunze canaliculate. *S. peruviana* înflorește primăvara-vara. Flori purpurii, albastre, stelate, dispuse în ciorchini mari în poziție terminală. Frunze așezate în rozetă. *S. sibirica* înflorește primăvara devreme. Flori mici, albastre, campanulate, dispuse una până la cinci în ciorchine pendent. Planta este înaltă până la 20 cm. Frunze ascuțite, lat-lineare, canaliculate. [71]

VIPERA CU CORN¹ (*Vipera amodytes*, fam. *Viperidae*), (zool.) reptilă ovovivipară din ordinul *Serpentes*. În România, este întâlnită în sud-vestul țării, din Munții Banatului până la Cozia, iar în Transilvania, până la nord de Mureș. Se mai numește *năpârcă cu cioc*, *năpârcă cu corn*, *năpârcă cu nas întors*, *viperă cu nas*. Trăiește pe coastele stâncoase cu vegetație de acoperire din clisura Cazanelor și pe văile afluenților Dunării și Cernei, pe Valea Nevei. Se însorește pe stânci, aproape de malul apelor. Mai este semnalată pe dealul cetății Deva, precum și în Munții Retezat până la altitudinea de 2184 m. Are obiceiul să se adăpostească pe sub pietre sau în crăpăturile stâncilor. Corpul masculilor are lungimea de 90 cm, iar femela este mai mică. Botul ascuțit poartă un corn nazal, moale, acoperit cu 3 rânduri de solzi, rar 2-4. Capul este acoperit cu solzi mici. Între ochi și supralabiale există trei șiruri de scuturi. Solzii dorsali sunt carenați și așezați în 21-23 de șiruri longitudinale. Ventral, masculul are între 143 și 161 de scuturi, iar femelele 147-170. Scutul anal este întreg. Sutura subcaudale sunt 27-40 la masculi și 24-37 la femelă. Coloritul de fond al masculilor este cenușiu sau gălbui, iar al femelelor, mai închis cu nuanțe mai brune. Pe spate, masculul poartă o dungă în zig-zag neagră, puternic contrastantă, formată dintr-o succesiune de romburi sau ondulată, iar femela aceeași dungă, dar de culoare cafenie sau brună și mai puțin distinctă. Laturile corpului au pete închise. Abdomenul este galben-brun cu pete închise. Vârful cozii este portocaliu până la roșu-cărmiziu. Pe cap are o pată în formă de liră, care nu se distinge la indivizii bătrâni. De la ochi și până la laturile gâtului poartă o dungă neagră. Pe mandibulă are două pete negre. Se hrănește cu șoareci, cârțițe, ocazional cu păsări și șopârle de ziduri sau piatră (*Lacerta muralis*). Prada este mai întâi omorâtă prin mușcare și înveninare și apoi înghițită cu capul înainte. Împerecherea pentru reproducere are loc în aprilie-mai. În această perioadă masculii au flancurile colorate în roz-roșiatic intens. Puii apar în august-

septembrie și au o lungime de 20 cm. Iernarea este asemănătoare cu cea de la vipera obișnuită (*Vipera berus berus*). Răspândită prin 4 subspecii (*amodytes*, *montadoni*, *merdionales*, *transcaucaziană*) în nord-estul Mediteranei, inclusiv Asia Mică și în sudul Mării Negre până la Marea Caspică. (I.E. Fuhn, 1969) [50]

VIPERA CU CORN² (*Vipera amodytes montadoni*, fam. *Viperidae*), (zool.) reptilă ovovivipară din ordinul *Serpentes*, întâlnită în Dobrogea, în regiuni uscate și stâncoase acoperite cu vegetație și aflate în apropierea unei ape. În sudul Dobrogei ocupă luminșurile pădurilor de silvostepă. Este asemănătoare cu vipera *ammolytes ammolytes* cu următoarele deosebiri: scutul ventral este mai înalt decât lat; scutul nazal-rostral depășește vârful rostralului; pe mandibulă are o singură pată neagră; vârful cozii este galben pe partea inferioară. Se hrănește cu mamifere rozătoare și ocazional cu insecte, miriapode. (I.E. Fuhn, 1969) [50]

VIPERA DE FÂNEAȚĂ (*Vipera urisinii råkosiensis*, fam. *Viperidae*), (zool.) reptilă din ordinul *Serpentes*, întâlnită destul de rar în rezervația naturală Fânețele Clujului de la Copârșia, reprezentată de o pajiște stepică, situată la altitudinea de 300 m. În vegetația rezervației domină speciile genului *Stipa*. Corpul este lung de 55 cm. Muchia botului este ridicată. Are 8 supralabiale, 21 de șiruri longitudinale de solzi dorsali. Pe cap scuturile sunt întregi. Scuturile gulare sunt în număr de 4-5. Spatele este cenușiu-deschis, brun-deschis sau cenușiu-verzui, cu o dungă longitudinală de culoare deschisă pe care se află o bandă în zig-zag închisă, tivită cu cafeniu închis. Laturile corpului sunt colorate în contrast cu spatele, unde se văd pete distincte. Se hrănește cu mamifere rozătoare mici, cu șopârle, lăcuste și greieri. Se adăpostește în galeriile săpate de rozătoare. Este activă din aprilie până în octombrie. Împerecherea pentru reproducere are loc în luna mai. Puii se nasc în iulie-august prin ovoviviparitate. Răspândită în Europa (sud-estul Austriei, Ungaria, Iugoslavia, România, Bulgaria). (I.E. Fuhn, 1969) [50]

VIPERA DE STEPĂ¹ (*Vipera ursinii råkosiensis* ⇌ *Vipera ursinii renardi*, fam. *Viperidae*), (zool.) reptilă ovovivipară din ordinul *Serpentes*, reprezentând un metis între cele două subspecii (*V. u. råkosiensis* și *V. u. renardi*). Caracterele morfologice sunt intermediare. Unii indivizi au 21 de solzi dorsali, iar alții au 19. Scuturile supralabiale oscilează ca număr între 8 și 9. Muchia botului este ridicată. Întâlnită în rezervația naturală Valea lui David, la Tomești în județul Iași și la Tecuci în județul Galați. Trăiește în porțiunile ierboase, cu tufe de măceș și porumbar, în care se adăpostește. Este un animal foarte irascibil. Când este surprins șuieră și ia de îndată poziția de atac. Ciclul de activitate sezonieră durează din luna aprilie (când se trezește din

amortire) și până în luna septembrie (când se retrage în galeriile săpate de rozătoare și intră în amortire până în primăvară). Activează ziua, timp de 7-18 ore. Se hrănește cu rozătoare mici, șopârle, lăcuste, greieri. Împerecherea pentru reproducere are loc în luna mai. Puii apar în luna august. Răspândită în România. (I.E. Fuhn, 1969) [50]

VIPERA DE STEPĂ² (*Vipera ursinii renardi*, fam. *Viperidae*), (zool.) reptilă ovovivipară din ordinul *Serpentes*, întâlnită pe grindurile din Delta Dunării (Letea, Sărături, Portița Razelm, Peviteașca), adăpostindu-se în tufele din pipirig (*Juncus maritimus*). Se mai numește *năpârcă*, *scaciunic*. Are talia până la 58 cm. Botul este ascuțit, cu muchia puțin ridicată. Frontalul și parietalele sunt distincte. Posedă un singur scut apical. În jurul ochilor se găsesc 9-11 solzi. Între ochi și supralabiale se află un singur rând de solzi. Are două supralabiale albe, cu marginea închisă. Dorsal, se găsesc 21 (rar 19) șiruri longitudinale de solzi prevăzuți cu carene puternice. Ventral, la masculi, există 129-142 scuturi, iar la femelă, 137-138. Scutul anal este întreg. Scuturile subcaudale sunt 31-37, la mascul, și 24-30 la femelă. Pe spate, pe un fond gălbui poartă o bandă în zigzag, formată din pete brun-închis, tivite cu negru. Laturile corpului sunt brun-gălbui, cu pete brun-închis. Pe cap are un desen închis sub formă de „V” întors. De la ochi până în regiunea gâtului se întinde o dungă închisă. Părțile inferioare ale capului și ale gâtului sunt albe-gălbui, uneori stropite cu negru. Abdomenul este cenușiu sau negru, stropit cu alb și negru. Se hrănește cu mamifere rozătoare, lăcuste și, ocazional, cu șopârle. Este activă din aprilie până la sfârșitul lunii octombrie. Iernează prin amortire, în galeriile săpate de rozătoare. Împerecherea pentru reproducere are loc în luna mai. Puii apar în iulie-august, în număr de 10-17, având o lungime de circa 17 cm. Devin maturi sexual în al treilea an de viață. Răspândită în zona de stepă a Federației Ruse, de la est de lacul Balhaș până în România, cuprinzând nord-estul Turciei, nordul Iranului, insular în Transilvania, Bulgaria, Iugoslavia, Austria, Italia, Franța. (I.E. Fuhn, 1969) [50]

VIPERA (*Vipera berus berus*, fam. *Viperidae*), (zool.) reptilă ovovivipară din ordinul *Serpentes*, întâlnită pe ambele versante ale Carpaților și în Podișul Transilvaniei, în zona fagului, în pădurea de amestec fag-conifere, în zona coniferelor și în desigurile de jnepeni. În est coboară în Moldova până la Prut, iar în vest este semnalată în Crișana. Trăiește în zona de dealuri și în zona de munte, unde urcă până la 2.500 m altitudine. Se mai numește „năpârcă”. Este un animal iubitor de umezeală. Preferă marginile pădurilor și ale poienelor însorite și cu vegetație de acoperire, taluzurile drumurilor și ale potecilor, precum și coastele stâncoase cu vegetație. Adeseori se

adăpostește printre rădăcinile unui copac sau blocuri de piatră. Este fidelă locului de trai ales. Are lungimea de 50-80 cm. Ochiul are pupila verticală. Muchia botului evidentă. Marginea botului are șase scuturi mici dintre care două așezate în față. Pe cap (pileus) are scuturi și numeroși solzi mici. Ochiul este înconjurat de 6-13 solzi așezați într-un singur rând; 6-10 scuturi labiale superioare. Dorsal, solzii sunt puternic carenați, dispuși în 21 de șiruri longitudinale. Ventral are 132-158 de scuturi (mai numeroase la femelă), din care cel anal este întreg; cele subcaudale sunt 35-40 la mascul și 28-33 la femelă. Coadă scurtă și boantă. Pe spate are o bandă neagră sau brun-închisă care descrie un zig-zag. Pe cap are un desen în forma literei „V” întors sau în „X”. De la ochi la ultima labială se află o dungă închisă. Supralabialele sunt albe. Coloritul general este cenușiu, cenușiu-argintiu sau brun-cenușiu deschis la mascul, iar la femelă, cafeniu sau brun-roșiatic. Uneori apar indivizi negri complet (varietatea *prester*) și femele colorate brun-roșcat fără desenul în zig-zag pe partea dorsală. Abdomenul este cenușiu, cenușiu-închis, negru, iar vârful cozii galben. Activitatea și-o începe în primele ore ale dimineții. Când atmosfera se încălzește, se adăpostește la umbră sau sub pietre. Se hrănește cu mamifere rozătoare mici și mamifere insectivore, uneori și șopârle, broaște brune. Indivizii tineri preferă șopârlele. Prada este omorâtă prin mușcătură veninoasă, apoi înghițită, începând cu capul. Se retrage în locurile de iernare prin luna octombrie. Adăpostul hibernar ales se află la adâncimi cuprinse între 25 cm și 1 m. În el poate sta un singur exemplar sau în colectivitate până la 300 de indivizi. Ies din stadiul de amortire în lunile martie-aprilie, când apar la suprafața solului. Împerecherea pentru reproducere are loc în aprilie-mai. Între masculi se desfășoară ritualul luptelor. Ei se încolăcesc, se lovesc cu capul, dar nu se mușcă. Copulația are loc fără ca femela să fie imobilizată de ceafă ca la alți șerpi (*Columbridae*). O fac din plăcere și din necesitatea de a lăsa urmași. Puii apar în august-septembrie. O femelă poate da naștere la 5-18 pui, lungi de 14-23 cm. Longevitate, 5-8 ani. Răspândită în Europa de Nord și Centrală, prin Asia temperată până la fluviul Amur și în Insula Sahalin, formând 4 subspecii: *berus*, *bosniensis*, *sachalinensis* și *seodnei*. (I.E. Fuhn, 1969) [50]

VIPERIDE (*Viperidae*), (zool.) viperetele. Șerpi veninoși cu oase patrate mobile suspendate de scavamozalele atașate lax. Au maxile scurte erectile, purtând o pereche de colți lungi caniculați. Majoritatea sunt ovovivipare și includ genuri ce pot fi terestre, semiacvatic sau arboricole. Au o largă răspândire geografică. [37]

VIRAMENT, (ec.-fin.) operațiune contabilă fără numerar efectuată între întreprinderi sau instituții, care au deschise conturi de decontare în bancă. Se realizează transferarea scriptică de către bancă a unei sume din debitul unui cont, în creditul altui cont pentru stingerea unei obligații bănești. (Gh. D. Bistriceanu și colab., 1981) [55]

VIRAREA INDICATORILOR, (chim.) schimbarea culorii unui indicator după variația concentrației în ioni de H^+ a mediului (indicatori de neutralizare, de fluorescență, de adsorbție etc.) după variația potențialului de oxido-reducere (indicatori redox). [29]

VIRAREA OBLIGATORIE A MIJLOACELOR BĂNEȘTI, (ec.-fin.) operațiune efectuată de unitățile bancare, fără consimțământul plătititorilor, a mijloacelor bănești din conturile acestora în conturile beneficiarilor, pe baza documentelor executorii. (Gh. D. Bistriceanu și colab., 1981) [58]

VIRCHOW, Rudolf Ludwig Karl (1821-1902), medic anatomopatolog, igienist german. Fondator al anatomiei patologice științifice moderne. Studii asupra leucemiilor, cancerului, anemiilor, trombozei arteriale, tuberculozei și rahitismului, lucrări diverse de morfopatologie generală și specială, patologia și epidemiologia diverselor afecțiuni etc. [11]

VIREMIA DE PRIMĂVARĂ A CRAPULUI, (med. vet.) boală infecțioasă a crapului și a altor specii de ciprinide produsă de un virus din familia *Rhabdoviridae*. Se manifestă prin: exoftalmie, ascită, hemoragii cutanate, branhiale, în organele interne, musculatură. [10]

VIRESCENT, (bot.) înverzirea anormală a organelor, obișnuit de altă culoare; ex., înverzirea cartofilor dacă sunt ținuti la lumină, înverzirea petalelor etc. [50]

VIRESCENȚĂ, (fitopat.) formarea pigmentului verde în părțile plantelor care în mod normal nu sunt verzi (tuberculi, bulbi, petale ș.a.) sub acțiunea factorilor abiotici (lumină solară) sau biotici (fitoplasme, virusuri). Ex., petalele tomatelor bolnave de stolbur. [61]

VIRGAT, (bot.) despre plante xerofite prevăzute cu tulpini asimilatoare ca niște nuiele sau vergi, cu internodii lungi, care poartă frunze mici, solziforme, aspect întâlnit la drobiță (*Genista tinctoria*), lăptuca de stepă (*Lactuca viminea*), care are ramuri virgate. [50]

VIRGIN ISLANDS (*Insulele Virgine Americane*), parc național marin, situat în SUA. Suprafața, 579.480 ha (1956). Conservă aproape trei sferturi din Insula St. John, insulele Saint Croix și Saint Thomas și include peșterile, plajele cu nisip alb, mărginite de dealuri, acoperite cu vegetație luxuriantă, ca și apele verzi-albăstrui ale Oceanului Atlantic. A fost înființat atât pentru ocrotirea formațiunilor vulcanice și de

recife coraligene, cât și pentru vegetația luxuriantă formată din peste 240 de specii exotice. Fauna este formată din peste 100 de specii ce aparțin regiunilor nordice (porumbei, egrete, stârci, pelicani), dar și celor tropicale (colibri, pești de diferite culori). [50]

VIRION, (fitopat.) particulă de virus de forme diferite: bastonaș, paralelipiped, sferă. În interiorul virionului se găsește genomul alcătuit de cele mai multe ori din ARN, rar din ADN. Genomul este înconjurat de o proteină ca un manșon, care-i conferă virusului anumite proprietăți imunologice și se numește capsidă. [61]

VIROID, (fitopat.) virus fără capsidă, parazitând planta numai sub formă de acid ribonucleic liber. Boala tuberculilor fusiformi de cartof este produsă de un viroid (*Potato spindle tuber virus*). [61]

VIROZĂ, (fitopat.) boală infecțioasă produsă de un virus. La plante se cunosc multe viroze, manifestându-se prin cloroză, mozaic, piticire, deformarea frunzelor ș.a. [61] → **MOZAICUL TUTUNULUI, VĂRSATUL PRUNULUI**

VIROZELE ALUNULUI, (fitopat.) boli ce apar pe frunze în mozaic. Boala produce pierderea în duritate, deformarea și decolorarea cojii fructelor. Involucrul se hipertrofiază. Alunele atacate sunt seci. [50]

VIRTUTE, (psih.) componentă a personalității umane ca trăsătură pozitivă de caracter constând din curaj, sinceritate, modestie, manifestate în comportamentul cotidian. [32]

VIRULENȚĂ, (patol.) proprietate multifactorială, materializată prin capacitatea unei tulpini a unui microorganism patogen de a se adapta, de a se multiplica și de a determina o stare patologică la o gazdă susceptibilă. Este expresia cantitativă a patogenității, o proprietate individuală a unei tulpini (bacteriene, fungice) care se manifestă numai față de o anumită gazdă. **V.** se apreciază *in vivo* și exprimă cantitativ gradul de patogenitate al unei tulpini patogene în raport cu o gazdă susceptibilă. Ea este condiționată de 3 factori: *infecțiozitate* (capacitatea de colonizare), *agresivitate* (invazivitatea) și *toxigenitate* (intoxicarea organismului care poate duce la moartea lui). **V. virală** – proprietate care exprimă capacitatea unui virus de a se multiplica și de a se disemina în organism în competiție cu efectorii răspunsului imun și de a produce stări patologice de diferite intensități. Virusurile care au efect citolitic (citocid) au **v. extremă**, în timp ce virusurile temperate, cu efect citochinetic (transformat) au **v. moderată**. [69]

VIRUNGA, parc național situat în Zair (regiunea Kivu). Suprafața, 809.000 ha (1925). Altitudine, 900-5.119 m. Este secțiunea zaireză a parcului bilateral Volcanoes, de frontieră cu Rwanda. Anterior s-a numit parcul

național Albert, iar mai înainte parcul național Kivu. Conține lanțul vulcanic Virunga, cel mai activ din lume. În ultimul secol a avut 12 erupții. Vegetația și fauna sunt foarte bogate și variate. Ocrotește ecosistemele de savană uscată cu ierburi înalte: graminee (*Hyparenia*), cactacee, euforbiacee (*Euphorbia calycina*), ecosisteme de pădure ecuatorială și tropicală umedă, de pădure montană și de pajiști alpine. Crestele montane sunt acoperite cu zăpezi permanente și ghețari. Fauna este reprezentată prin 70 de specii de mamifere constând din: 30.000 de hipopotami, 20.000 de bivoli, 15.000 antilope, porci de pădure, elefanți, lei, hiene, gorile de munte, maimuțe cu botul albastru, babuini, pangolinul uriaș, șacali dungați, câini-hienă, leopardzi. Bivolii sălbatici sunt reprezentați în principal de: bivolul negru (*Bos cafer*), bivolul roșu (*Bos cafer nanus*). Dintre reptile, în parc trăiește crocodilul, iar dintre păsări, barza marabu, cocorul încoronat, vulturul pescar, egrete mari, găște, pelicani etc. [50]

VIRUS¹, (inform.) program de calculator care atacă și suprascrie alte programe pentru a se replica. Poate fi transmis printr-un fișier atașat unui e-mail sau poate fi ascuns într-un clip video, audio sau în jocuri. [47]

VIRUS², (virusol.) entitate acelulară de dimensiuni submicroscopice care produce boli grave la diferite viețuitoare, constituită dintr-un acid nucleic și o proteină, fără metabolism propriu, capabil să se înmulțească printr-un mecanism specific numai în celula vie, fiind instabil și inert în afara acesteia. [61]
→ VIRION

VIRUSUL 1 AL MOZAICULUI PEPENELUI VERDE (*Vatermelon mosaic virus-1*), (fitopat.) viroză întâlnită la pepenele verde, castravete și dovleac, la care produce filozitatea frunzelor și deformarea fructelor pe care apar protuberanțe în formă de cupolă. Boala se răspândește prin intermediul semințelor și prin afide. Măsurile de prevenire și de combatere constau în dezinfectarea termică a semințelor și distrugerea afidelor pe cale chimică. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

VIRUSUL 2 AL MOZAICULUI PEPENELUI VERDE (*Vatermelon mosaic virus-2*), (fitopat.) viroză întâlnită la pepenele verde și la alte plante din familiile *Cucurbitaceae*, *Fabaceae* și *Malvaceae*. Virusul atacă castravetele, pepenele galben, pepenele verde, dovlecelul și dovleacul. Infecția este asemănătoare cu cea produsă de WMV-1, dar mai puțin gravă. Boala produce mozaic foliar, benzi de culoare închisă în lungul nervurilor și deformarea frunzelor. Virusul se transmite prin semințe. Măsurile de prevenire și de combatere constau din înlăturarea posibilităților de existență a afidelor și de combatere a lor în cazul când apar în cultură. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986). [50]

VIRUSUL LATENT AL CRINULUI, (fitopat.) viroză produsă de *Lily symptomless virus*. Nu produce simptome. În perioada de iarnă, la cele mai multe specii se constată o ușoară rulare a frunzelor și dungi clorotice slabe pe ele. Măsurile de prevenire și combatere constau în purificarea culturii prin eliminarea plantelor infestate pe baza testului serologic. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

VIRUSUL MOZAICULUI CASTRAVEȚILOR LA BEGONIE, (fitopat.) viroză produsă de *Cucumber mosaic virus in begonia*. Simptomele constau în apariția pe frunze a unor pete inelare zonate concentric și a unor striuri de culoare galbenă, iar uneori în mozaic. Țesutul din dreptul petelor se necrozează, luând o culoare brun-roșcată. Uneori apar desene clorotice sau necrotice în forma unei frunze de stejar, altelei are loc necrozarea nervurilor. Frunzele atacate de acest virus au marginea ondulată. Virusul este răspândit de afide. Prevenirea și combaterea constau din eliminarea plantelor infectate, distrugerea buruienilor și combaterea chimică a afidelor. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1988) [71]

VIRUSUL MOZAICULUI DOVLEACULUI, (fitopat.) viroză produsă de *Squash mosaic virus* – Sq MV. Infectează dovleacul, dovlecelul, pepenele galben, pepenele verde, castravetele. Boala se manifestă prin deformări grave ale frunzelor și fructelor. Transmiterea bolii se face prin semințe. În timpul perioadei de vegetație virusul este răspândit de mai multe specii de coleoptere (insecte). Prevenirea atacului se realizează prin dezinfectia termică a semințelor timp de 3 zile la 70°C și combaterea pe cale chimică a insectelor vectoare. (Gh. Marinescu, M. Costache, A. Stoenescu, 1986) [50]

VIS, (psih.) activitate care se derulează în timpul somnului, visul se definește prin modul în care apare în cursul anumitor perioade caracteristice ale somnului, prin conținuturile particulare ale acestei activități mentale și prin utilizarea povestirii sale într-un scop terapeutic în psihiatrie și în psihanaliză. [28]

VISCER, (anat.) sin. *organ splanhnic*, termen care desemnează orice organ conținut într-o cavitate a corpului. [33]

VISCEROPTOZĂ, (med. u. și vet.) deplasare conform legilor gravitației, cădere a organelor abdominale, ca urmare a alungirii sau a relaxării ireversibile a ligamentelor de susținere, a diminuării depozitelor adipose intraabdominale sau a relaxării peretelui abdominal. [33]

VISCID, (fitopat.) cleios, vâscos, semilichid. [61]

VISCOTOXINA, (toxicol.) peptină toxică produsă de vâscul alb (*Viscum album*). [41]

VISTIERIE, denumire folosită în Țările Române pentru instituția care păstra și administra banii publici,

tezaurul țării; clădirea în care se păstra tezaurul. (Gh. D. Bistriceanu și colab., 1981) [58]

VISTULA, fluviu în Europa; are 1.068 km lungime și 198.500 km², fiind considerat axa hidrografică a Poloniei. Izvorăște din Carpații Vestici și se varsă în Golful Gdansk (Marea Baltică) printr-o deltă formată din două brațe. În lungul cursului său se află o serie de orașe dintre care cele mai importante sunt: Cracovia, Oswiecim și Gdansk. [25]

VISTULA, glaciația ~, (glac.) ultima glaciație din nordul Europei, echivalentul glaciațiunii Würm din Alpi. [25]

VIȘIN (*Cerasus vulgaris*, fam. *Rosaceae*), (agric.) pom ale cărui soiuri au provenit din vișinul comun (*C. vulgaris*) și vișinul de stepă (*C. fruticosa*). Frecvent cultivat în livezi, grădini, în regiunea de câmpie și de deal. Genetic, $2n = 32$. Răspândit semispontan în jurul Mării Caspice, în Munții Caucaz, în India, Iran și Asia Mică, Peninsula Balcanică. Are rădăcini profunde și valorifică bine solurile sărace, subțiri, erodate. Suportă o oarecare umbră. Este rezistent la veri foarte calde dar și la geruri de -30°C în timpul iernii. Nu este pretențios față de apă. Are cerințe mici față de sol. Dă recolte foarte bune pe solurile ușoare, fertile, revene. În cultură are numeroase soiuri. În sortiment sunt introduse soiuri autofertile sau parțial autofertile care asigură recolte an de an. Soiurile autofertile și cele bune polenizatoare sunt: *impurii*: Engleze timpurii, Timpurii de Osoi, Sătmărean, Timpurii de Cluj, Crișana 2; *cu coacere mijlocie*: Mocănești 16, Nefris, Northster; *târzii*: Schattenmarele, Meteor, Bucovina. La această specie există și perechi de soiuri intersterile. Se înmulțesc prin altoire, folosind puieti franc și puieti de mahaleb obținuți din semințe precum și portaltoi vegetativi ca: I.C.P-1 (marcotaj sau vitro) V_0V_1 (marcotaj sau vitro) și SL 64 (pentru soluri calcaroase). Fructele conțin apă (90%), zaharuri (6,34-13,80%), pectine (0,08-0,29%), substanțe tanoide (0,18-0,21%), vitamina C (cca 13 mg %), săruri de Na, K, Ca, P, Mg, Fe, Cl, S, microelemente: Zn, Cu, Mn, Co etc. Valoarea energetică, 57 kcal/100 g fructe. Cozile conțin săruri de potasiu, derivați flavonici, tanini, saponine. Fructele sunt folosite în afecțiuni renale, afecțiunea căilor renale și a vezicii urinare, afecțiuni cardiace, artrism, ateroscleroză, litiază hepatobiliară, litiază renală, catar urinar, cistită, celulită, colici renale, colită de fermentație, constipație, creștere, cuperoze, demineralizare, diaree, dureri gastrice, dureri lombare, enteropatie cronică, fermentații intestinale, febră, gripă, gută, hepatită cronică, hidropizie, hipertensiune arterială, laringită, nefrită, obezitate, pecingine, pielonefrită, plăgi, pistrui, pletoră, reumatism, tuse, uretrită. Cozile de vișin sunt folosite în artrită, ascită, edeme, gută, migrenă, pericardită, pielită, afecțiuni ale vezicii urinare, iar în medicina veterinară se utilizează în cistite, pielite, pielonefrite, diaree. În alimentație,

fructele sunt consumate în stare proaspătă, în stare conservată și în diferite preparate de cofetărie și culinare. În industrie, fructele sunt utilizate (în proporție de 90%) sub formă de gemuri, compoturi, dulceață, băuturi răcoritoare, băuturi alcoolice (vișinată). În stare proaspătă și sub formă de pulpă sunt solicitate la export în cantități mari. Lemnul se usucă și se prelucrează ușor, cu tendință de deformare. Se șlefuieste și se lustruiește bine. Folosit în tâmplărie și la strungărie. [40]

VIȘIN TURCESC (*Cerasus mahaleb*, fam. *Rosaceae*), (agric.) se mai numește *mahaleb*. Specie folosită ca portaltoi pentru vișin și cireș, indicată pentru regiunile mai secetoase (la noi Bărăgan și Dobrogea) și soluri mai sărace, pietroase. Nu suportă excesul de apă nici măcar de scurtă durată. În schimb suportă un conținut mai mare de calcar în sol. Ca portaltoi imprimă creștere viguroasă în primii ani până la intrarea pomilor pe rod, iar longevitatea acestora este scăzută. Are compatibilitate bună pentru soiurile de cireș, în special pentru cele viguroase. [40]

VITACEE (*Vitaceae*), (bot.) familie care însumează 12 genuri cu cca 800 de specii de plante lemnoase, agățătoare, adesea cu cârcei (liane). Tulpină noduroasă. Frunze alterne, simple, palmat lobate, uneori întregi cu stipele. Flori mici, bisexuate (hermafrodite), actinomorfe, pe tipul 4-5, grupate în inflorescențe cimoase sau racemo-cimoase; caliciul rudimentar, cu 4-5 dinți; corola dialipetală (petale libere sau lipite la vârf), caducă; androceul, din 4-5 stamine epipetale (așezate în fața petalelor); gineceu bicarpelar, cu ovar superior bilocular, în fiecare lojă cu ovule anatropice; la baza ovarului, între filamentele staminale există glande sau disc nectarifer. Formula florală: $\text{♂} * K_{5-4} C_{5-4} A_{5-4} G_{(2)}$. Fruct bacă. Flora României conține 12 specii (1 spontană și 11 cultivate), ce aparțin la două genuri: *Vitis*, $x = 10, 19$; *Parthenocissus*, $x = 20$. [50]

VITALITATEA FITOINDIVIZILOR, (bot.) indice de caracterizare a stării vitale a plantelor (Braun Blanquet) cu 4 trepte: 1. plante normal dezvoltate; 2. plante slab dezvoltate sau foarte dezvoltate dar cu fructificare redusă; 3. plante slab dezvoltate, cu ciclul de dezvoltare incomplet; 4. plante care germinează dar nu se reproduc. [15]

VITAMINE, (biochim.) biomolecule organice active la concentrații foarte mici, care asigură dezvoltarea normală a organismului, contribuind la desfășurarea și reglarea diferitelor procese metabolice. Importanța lor biologică derivă din faptul că unele organisme nu le pot sintetiza și trebuie să și le procure pe cale exogenă, prin hrană. Plantele sunt capabile să sintetizeze toate vitaminele și de aici derivă importanța lor deosebită în hrana omului și a animalelor. Frunzele, fructele, semințele (mai ales germenii acestora), polenul, drojdia de bere

reprezintă principalele surse naturale de vitamine. Ele se găsesc fie ca atare, sub formă activă, fie ca provitamine. Transformarea provitaminelor în vitamine are loc după ingerarea lor prin hrană, devenind astfel disponibile sub formă activă. Structurile vitaminelor sunt foarte diverse, ceea ce explică posibilitatea participării lor în desfășurarea diferitelor procese metabolice, în multe dintre ele sub formă de coenzime. De asemenea, structurile lor permit gruparea vitaminelor în două grupe mari, în funcție de solubilitatea lor în apă și în solvenți organici: vitamine hidrosolubile și vitamine liposolubile. [9]

VITAMINE HIDROSOLUBILE, (biochim.) biomolecule solubile în apă, termolabile și care nu sunt acumulate ca rezerve în organismul animal. Din această categorie fac parte vitaminele din complexul B, care participă în structura unor coenzime, îndeplinind roluri chimice specifice. *Vitamina B₁* (tiamina sau aneurina), sub forma esterului său difosforic (tiaminpirofosfat), reprezintă coenzima unor enzime ce catalizează transferul grupărilor aldehide rezultate prin decarboxilarea oxidativă a cetoacizilor. Lipsa acestei vitamine determină polinevrite, astenii, boala beri-beri. *Vitamina B₂* (riboflavina) intră în structura coenzimelor flavinice FAD și FMN, care intervin ca transportori de atomi de hidrogen în sistemele de oxidoreducere, carența sa determinând dermatite, conjunctivite etc. *Vitamina B₃* (acidul pantotenic) este constituent al coenzimei A, care participă la reacțiile de transacilare, având un rol deosebit în procesele metabolice ale glucidelor, lipidelor, în biosinteza sterolilor și a hormonilor corticosuprarenali, în metabolismul energetic. Carența sa determină diaree, dermatite, tulburări musculare etc. *Vitamina PP* (nicotinamida) participă direct, liberă sau ca o componentă a coenzimelor NAD⁺ și NADP⁺, în mecanismul de transfer al atomilor de hidrogen (electroni) în reacții de oxidoreducere catalizate de dehidrogenaze. Carența sa determină tulburări nervoase, dermatite, pelagră. *Vitamina B₆* (piridoxina), sub forma unui derivat fosforilat, piridoxalfosfatul, îndeplinește rol de coenzimă a unor enzime implicate în metabolismul aminoacizilor: reacții de transaminare, de decarboxilare, de interconversie a unor aminoacizi. Carența sa produce dermatite, anemii severe, tulburări nervoase și de creștere etc. *Biotina*, liberă sau sub formă de biocitină, are rol de coenzimă în reacțiile enzimatiche de transfer a grupării carboxil, respectiv în reacțiile de carboxilare și decarboxilare a cetoacizilor, dar mai participă și în reacțiile de hidrogenare a acizilor grași nesaturați, în dezaminarea aminoacizilor etc. *Acidul folic* și derivații săi, acizii dihidro- și tetrahidrofolic, au rol de coenzime, fiind transportori ai radicalilor cu un atom de carbon

(-CH₃, -CHO, -CH₂OH) pe care îi activează și îi transferă în diferite reacții biochimice, intervenind astfel în biosinteza bazelor azotate purinice și pirimidinice, a hemului, a unor aminoacizi, a colinei etc. Carența sa produce anemie, tulburări gastro-intestinale, infecții. *Vitamina B₁₂* (ciancobalamina), sub forma unui derivat adenozilic, reprezintă o coenzimă ce participă în multe reacții biochimice: de metilare și de carboxilare, în biosinteza hemului, a ADN-ului, a proteinelor; are un rol esențial în procesul de hematopoieză, prevenind anemia, favorizează diviziunea celulară. Carența sa provoacă anemia pernicioasă, tulburări neuroase. Pentru *Vitamina C* → ACIDUL ASCORBIC. [9]

VITAMINE LIPOSOLUBILE, (biochim.) biomolecule insolubile în apă, solubile în solvenți organici nepolari. În organism ele sunt transportate de către lipide, respectiv lipoproteinele circulante. *Vitaminele A* (retinoli) au ca provitamine carotenii (α,β,γ), care suferă reacții de scindare oxidativă sub acțiunea carotenazei. Au rol esențial în biochimia procesului vizual (ciclul vizual), dar intervin și în prevenirea apariției unor leziuni ale țesutului epitelial, în cheratinizarea pielii și a mucoaselor. Carența lor determină xeroftalmie, fotofobie, leziuni ale pielii. *Vitamine D* (calciferoli) au ca provitamine o serie de steroli (ergosterol, 7-dehidrocolesterol, 22-dihidroergosterol, 7-dehidrositosterol și 7-dehidrostigmasterol), care sub acțiunea radiațiilor ultraviolete se transformă în formele vitaminice active corespunzătoare: D₂, D₃, D₄, D₅, D₆. Cei mai importanți sunt ergocalciferolul (D₂) și mai ales colecalciferolul (D₃) și au un rol major în absorbția și metabolismul calciului, implicit în procesul de osteogeneză. Carența lor determină apariția rahitismului la organisme tinere și a osteomalaciei și osteoporozei la cele adulte. *Vitaminele E* (tocoferoli) au acțiune antioxidantă, protejând astfel acizii grași nesaturați, retinolii, carotenii, precum și anumite enzime care participă în procesul respirației celulare. Carența lor determină mai ales tulburări în funcția de reproducție, prin scăderea fertilității și chiar sterilitate, precum și unele distrofii musculare. *Vitaminele K* (vitamine antihemoragice) sunt derivați ai metilnaftochinonei și au un rol esențial în procesul de coagulare a sângelui, participând la biosinteza protrombinei. Nivelul scăzut al acestor vitamine determină creșterea timpului de coagulare a sângelui (de la 12-15 secunde la peste 30 secunde) și apariția hemoragiilor. *Ubichinonele* (UQ_n) sunt prezente în toate organismele aërobe, cea mai importantă fiind UQ₁₀, care este o coenzimă ce participă în lanțul transportor de electroni în catena de oxidare (respirație) celulară din mitocondrii. [9]

VITELUS, rezerva alimentară a unui ou, constând mai ales din proteine și lipide. De obicei este produs în

interiorul celulei ou și este mărginit de membrana vitelină. [37]

VITEZA DE CIRCULAȚIE A BANILOR, (ec.-fin.) indicator care pune în evidență de câte ori o unitate monetară a servit, în medie, la operațiuni de vânzări-cumpărări de mărfuri, prestări de servicii sau alte operațiuni de plăți, într-o anumită perioadă de timp. (Gh. D. Bistriceanu și colab., 1981) [55]

VITEZA DE CURGERE, (ecol.) caracteristica ecosistemelor curgătoare (pâraie, râuri, fluvii). Ea evidențiază variații în plan longitudinal și transversal. Variațiile apar în diferite porțiuni ale unui râu și chiar în același sector. Valoarea vitezei de curgere a apei este dată de înclinația pantei, de adâncimea și lățimea albiei, de neregularitățile substratului pe care curge apa, de debitul apei. În plan transversal apa nu curge cu aceeași viteză peste tot. Ea crește de la maluri către mijloc și de la fund spre suprafață. Deosebirile sunt determinate de frecarea apei de pereții albiei. În același punct din secțiunea transversală, creșterea nivelului apei, deci a debitului, mărește viteza de curgere, iar scăderea o micșorează. În plan longitudinal viteza de curgere a apei descrește de la izvor la vărsare ca urmare a diminuării pantei. Viteza de curgere a apei la pâraiele și râurile montane poate atinge și depăși 5-6 m/s mai ales în praguri și cascade. În regiunea deluroasă apa lor are o viteză mai redusă decât în zona montană, ea fiind proporțională cu reducerea pantei. Apa râurilor de șes are o curgere lentă, domoală, pe alocuri lăsând impresia că sunt ape stătătoare. Aici viteza apei nu depășește 1 m/s, iar în timpul viiturilor, 1,5-2 m/s. Viteza apei este un factor ecologic de primă importanță, condiționând formele de viață în diferite sectoare ale râului. [50]

VITEZA DE ROTAȚIE A BANILOR, (ec.-fin.) indicator care pune în evidență de câte ori o unitate monetară a ieșit și s-a reîntors într-un interval de timp (trimestru, semestru, an) din (la) casele unităților Băncii Naționale. Această măsură are o deosebită importanță pentru emisiunea și reglarea circulației banilor. (Gh. D. Bistriceanu și colab., 1981) [55]

VITEZA VÂNTULUI, (meteor.) raportul dintre spațiul parcurs într-o unitate de timp este viteza instantanee, iar pe un interval mai mare avem viteza medie a vântului. Măsurarea vitezei se face cu giruete cu placă ușoară și grea instalată la 7 m înălțime de la sol (Girueta Wild). [54]

VITEZA¹, (sp.) capacitatea organismului uman de a executa acte și acțiuni motrice cu întregul corp sau numai cu anumite segmente ale acestuia într-un timp cât mai scurt, în funcție de condițiile existente. [52]

VITEZA², (fiz.) mărime fizică vectorială egală cu limita către care tinde raportul dintre vectorul deplasare al unui mobil și intervalul de timp (care tinde la zero) în care se produce această deplasare. Vectorul V este tangent la traiectorie. V are ca unitate de măsură m/s. [38]

VITEZĂ³, 1. Rapiditate în deplasare, iuteală, repeziciune.

2. Ritmul în care se produce sau se repetă un proces chimic, electric etc., raportat la unitatea de timp. [13]

VITEZĂ COSMICĂ, (astr.) *prima viteză cosmică*, la suprafața terestră $v_0' = 7,9$ km/s, reprezintă viteza corespunzătoare satelizării unui obiect în jurul Pământului (obiect aruncat de pe Pământ). *A doua viteză cosmică*, la suprafața terestră $v_0'' = 11,2$ km/s, viteza corespunzătoare scoaterii din sfera de acțiune gravitațională terestră. *A treia viteză cosmică*, viteza corespunzătoare eliberării din câmpul gravitațional solar. Un corp ajunge satelit artificial al Pământului dacă este aruncat cu o viteză inițială v_0 , unde $v_0' \leq v_0 < v_0''$. [12]

VITEZĂ DE MULS, (zootehn.) aptitudinea ugerului vacii pentru mulsul mecanic. Se calculează prin raportarea cantității de lapte obținut la un muls la timpul necesar golirii complete a ugerului (l/min). [34]

VITEZA DE REÎNNOIRE A SUBSTANȚEI → TURNOVER

VITICULTURĂ, disciplina ce se ocupă cu studiul biologiei viței de vie, dar și al modului economic de cultură a acesteia. Istoria viticulturii se confundă cu istoria societății umane. În orânduirea primitivă, omul culegea strugurii din păduri. O dată cu primele așezări, omul începe să planteze primele vițe, în zonele împrejmuite. Aceasta se petrece în neolitic, pentru ca, ceva mai târziu, să descopere fermentația alcoolică, grăbind trecerea la cultura activă a viței de vie. În epoca sclavagistă, viticultura este practică de vechii sumerieni, egipteni, asiocaldeeni, evrei, iliri, greci, traci (mai ales geto-dacii), cartaginezi, romani, gali, germani și de alții din arealul euroasiatic. Tehnica viticolă evoluează, mai lent sau mai rapid, în funcție de epoca istorică. Un avânt puternic se observă după descoperirile geografice importante și crearea coloniilor. Apariția filoxerei duce la distrugerea plantațiilor, aproape în toată Europa, în perioada anilor 1863-1900. Găsirea metodei de altoire a soiurilor nobile pe portaltoi americani, și mai ales după introducerea hibridilor de portaltoi, face ca suprafețele plantate cu viță de vie să crească și să se salveze viticultura lumii. Suprafața viticolă a globului este de aproximativ 9,5 milioane hectare, care tinde să rămână constantă, deoarece consumul de vin scade pe măsură ce mare parte din consumatori devin conducători auto. Altă cauză ar fi limitată de slaba mecanizare a lucrărilor viticole și de scăderea accentuată a forței de muncă. [49]

VITICULTURĂ ECOLOGICĂ, (ecol.) posibilitatea de a gospodări rațional ecosistemul viticol conform cu legile biosferei. Ea asigură dezvoltarea durabilă a ecosistemului viticol în condiții de performanță, competitivitate și rentabilitate. [49]

VITILIGO, (med. u. și vet.) discromie cutanată localizată, adesea simetrică, având etiologie insuficient

precizată. Leziunea constă în depigmentarea zonală a pielii, teritoriul afectat fiind conturat de un lizereu de culoare închisă (contur hipermelanotic). [33]

VITA DE VIE (*Vitis vinifera*, fam. *Vitaceae*), (agric.) arbust (liană) târător, agățător, mezofit, moderat termofil spre termofil, cultivat pe toate tipurile de sol cu excepția celor sărăturoase și a celor pe care bălțește apa. Vegetează bine pe soluri ușoare și nu prea fertile, cu pH de 5,5-8,5. În România se cultiva cu 700-1000 de ani î.Hr. Pe teritoriul Daciei viticultura era bine dezvoltată. Podgoriile reprezentau o atracție pentru popoarele migratoare, motiv pentru care Deceneu a dat ordin de distrugere a viilor. Sub Decebal, viticultura s-a refăcut. La cucerirea Daciei de către romani, aceștia au găsit cultura viței de vie bine reprezentată. Romanii introduc în Dacia noi soiuri de viță, îmbogățind sortimentul autohton. Aplică tehnologii deosebite în cultura viței de vie și în vinificație. Se descoperă în această perioadă unele însușiri medicamentoase ale vinului și ale sevei scurse din butucul viței, după tăiere. Este răspândită pe toate continentele. Rădăcinile sunt pivotante la exemplarele provenite din sămânță și din rădăcini adventive, la cele provenite din butași sau marcote. Tulpina poate ajunge la lungimea de 25-30 m, iar scoarța se exfoliază. În cultură, tulpina este scurtă, numindu-se butuc. De pe aceasta pornesc ramuri de ordinul I, numite brațe, iar de pe ele, ramuri de ordinul II, numite coarde. Pe coarda anuală se găsesc copili, cârcei, inflorescențe și muguri. Frunzele sunt în număr de 3-5, lobate, neregulat dințate. Florile sunt hermafrodite, grupate în ciorchine și pe tipul 5 (5 sepale – caliciu rudimentar; corola, din 5 petale lipite la vârf, caducă în momentul înfloririi; androceu din 5 stamine având altern glande nectarifere; gineceu cu ovar superior și stil scurt purtând terminal stigmat ușor turtit, capitat). Fructele sunt bace de mărmi și forme diferite; culoarea variază după soi, albastre-vioacee, roze, galbene, galbene-verzui. În bacă sunt 2-4 semințe. Durata de viață este de 200-300 de ani. [49] Frunzele și strugurii au utilizări terapeutice în medicina umană cultă și tradițională. Frunzelor li se atribuie proprietăți astringente capilar protectoare, tonic venoase, tonifiante ale pielii. Boabele (bacele) de strugure au acțiune stimulatorie pentru sistemul nervos central; împiedică procesele de putrefacție în intestinul gros; împiedică intoxicarea sau limitează acțiunea toxinelor din organism; deschid, armonizează și măresc apetitul prin stimularea secrețiilor salivare, gastrice și intestinale, pancreatice și hepatice; stimulează eliminarea bilei în intestin; favorizează extragerea toxinelor din umorile corpului și eliminarea lor; acționează asupra epitelului renal, favorizând creșterea cantității de urină eliminată în timp; provoacă eliminarea din corp a acidului uric; acționează tonic, stimulent, revitalizant, întăritor,

regenerator; stimulează în mod armonios organele, le fortifică și le dă un plus de energie; diminuează tensiunea arterială; ușurează tranzitul intestinal; fluidifică secrețiile bronșice și favorizează expectorația; elimină senzația de încălzire excesivă; asigură substanțe minerale necesare organismului; favorizează digestia; vitaminizează organismul; reîntineresc pielea și îi fortifică musculatura. Cercetări recente au demonstrat că pigmenții antocianici extrași din strugurii negri au asemănări de compoziție și acțiune cu cei din fructele de afin (*Vaccinium myrtillus*). În fitoterapie se folosește cu succes pentru diferite boli apa rezultată din „plânsul viței”. Strugurii sunt recomandați în anemie, convalescență, demineralizare, sarcină, surmenaj, astenie, suptorul de rezistență, stări acute și febrile, congestia ficatului și a splinei, afecțiuni hepatice, hepatite, afecțiuni pulmonare, afecțiuni traheale, tuberculoză pulmonară, tuse, catar pulmonar cronic, laringite, pleoră, afecțiuni renale, nefrite, afecțiuni vezicale, cistite, gută, reumatism, rahitism, ascite, calculoză biliară, constipație, dispepsii, edeme, enterite, hemoroizi, hemoragii, hiperazotemie, hipercolesterolemie, litiază renală, metroragii uterine, obezitate, afecțiuni oculare, sciatică, scrofuloză, sângerări, stomatită, dermatoze (eczeme, furunculoză), îngrijirea tenului. Specie meliferă. Florile furnizează albinelor culesuri de nectar și polen. Ele sunt cercetate intens mai ales în cursul dimineții. Producția de miere, 5-10 kg/ha. Pondere economico-apicolă mijlocie. Apreciată ca plantă ornamentală pentru frunzișul bogat, decorativ, mai ales toamna când ia diverse nuanțe de galben, brun și roșu. Cultivată în grădini și parcuri pentru acoperirea și ornamentarea chioșcurilor, pergolelor. Înmulțire prin butași, marcotaj și altoire. [50]

VITA JAPONEZĂ (*Parthenocissus tricuspidata*, fam. *Vitaceae*), (agric.) liană agățătoare lungă până la 30 m, fanerofită, cultivată în scopuri ornamentale. Florile sunt vizitate de albine pentru culegerea de nectar și polen. Producția de miere, 180-260 kg/ha. Pondere economico-apicolă mijlocie. Foarte apreciată pentru acoperirea zidurilor, fațadelor. Are proprietatea de asanare a zidurilor igrasioase, datorită numeroaselor sale frunze care formează o mare suprafață de evaporatie a apei. Înmulțirea se face prin semințe. Semănatul semințelor se face în luna martie în lădițe așezate în răsadnițe, într-un amestec format din trei părți nisip, o parte pământ lutos și o parte turbă. Repicalul puieților se execută în ghivece când și-au dezvoltat cea de-a doua pereche de frunze. Ghivecele conțin un amestec format din trei părți pământ de pepinieră, o parte nisip și o parte turbă. Pentru varietățile ornamentale se aplică butășirea de vară. În luna august, se confecționează butași semilignificați, lungi de 7-10 cm. La fiecare butaș se lasă cel puțin doi

muguri, unul la vârf și altul la bază. După fasonare, se plantează câte unul în ghivece de lut în care s-a introdus un amestec format din trei părți nisip și o parte turbă. Vasele se așază în seră unde li se asigură o umiditate constantă. [50]

VIȚEL-DE-MARE (*Phoca vitulina*), (zool.) mamifer carnivor acvatic din fam. *Phocidae*. Se mai numește „foca-coamă” sau „câinele-de-mare”. Este foca cea mai obișnuită din Atlantic. Are lungimea de 2 m și 100 kg greutate. Se întâlnește în dreptul țărmurilor Europei și Americii, dincolo de 30° latitudine nordică. Trăiește în cete de zeci de exemplare. Adesea intră și în estuarele râurilor. Rămâne scufundată în apă 5-6 minute, uneori mai mult. Doarme și sub apă, urcând cu ochii închiși la suprafață, ca să respire. Masculii au 1,50-1,80 m lungime. Femelele sunt mai mici. Mustățile sunt perlate. Blana la cele mai multe exemplare este cenușie-gălbuie, cu pete închise pe spinare și albe-gălbui pe pânțe. Au 34 de dinți. Se hrănesc cu pești și crustacee pelagice. Reproducerea are loc în august. Gestarea se face în apă. Gestajia este de 11 luni. Naște pe uscat, prin lunile iunie-iulie. Alăptarea se face pe parcursul a 4 săptămâni. La naștere puii au cca 14 kg și coboară îndată în apă. Consumă mari cantități de pește. Longevitate, 23-25 de ani. Are mai multe rase. [26]

VIU, viață, fenomen de imensă complexitate, greu de penetrat cu mijloacele actuale; ca urmare, rămâne un mister. Ea poate fi definită prin compararea organismelor vii cu cele nevii, din care rezultă însușiri speciale. Toate organismele vii au un *fundament (bio-) chimic* comun, o *organizare riguros ordonată*, complexă și dinamică, care permite desfășurarea unor procese unice, fără echivalent în materia inertă, și anume: *metabolismul* (anabolismul și catabolismul), *creșterea*, *dezvoltarea*, *reproducerea*, *sensibilitatea*, *ereditatea*, *variabilitatea*, *adaptarea* și *evoluția*, la care se mai poate adăuga un flux permanent de materie, energie și informație cu mediul extern, strict controlat, cu conservarea în timp și în spațiu a sistemului. Viața este rezultatul mișcării și organizării materiei în natură. La baza vieții stă viața însăși; formele sale de existență se perpetuează prin reproducerea celor existente. [69]

VIVERRIDE (*Viverridae*), (zool.) civete și manguste. Mici mamifere carnivore la care capul și corpul sunt lungi. Din punctul de vedere al mărimii sunt intermediare între câini și pisici. Au glande perineale odorante. Se găsesc în multe părți ale Lumii Vechi, dar nu în Australia. [37]

VIVIERE, (pisc.) bazine sau cisterne pentru păstrat sau transportat peștele viu. [10]

VIVIPAR¹, (bot.) mod de reproducere prin transformarea mugurilor florali sau foliari în tubercule sau bulbili. Tuberculele se întâlnesc la iarba șopârelor

(*Polygonum viviparum*), iar bulbili la fircea sau firuța bulboasă (*Poa bulbosa*). [50]

VIVIPAR², (zool.) organisme animale la care dezvoltarea embrionară are loc în interiorul corpului femelei. Insectele, în loc de ouă, depun stadii preimaginale. [62]

VIVIPARITATE, (zool.) dezvoltarea embrionului în interiorul corpului matern, ca la mamifere. [37] La pești, fecundarea se realizează prin introducerea laptilor de către mascul în orificiul genital al femelei, iar dezvoltarea embrionului se face în corpul matern (*Poecilidae*). [10]

VIVOTOXIN, (fitopat.) toxină produsă de un microorganism, de gazda lui sau de ambele organisme și care contribuie la producerea bolii fără să fi fost factor primar. [61]

VIZĂ (*Acipenser nudiventris*, fam. *Acipenseridae*), (zool.) pește dulcicol, bentonic, cu corpul de 1,5 m lungime, cu spatele înalt, cu suturi osoase cu țep puternic. Capul, fără asperități, are rostrul conic, scurt, prevăzut ventral cu patru mustăți simple. Gură dispusă inferior, prevăzută cu buze întregi. Coloritul este brun-cenușiu pe spate și alb pe abdomen. Maturitatea sexuală la masculi este la vârsta de 7-9 ani, iar la femelă 9-12 ani. Depune icrele pe fundul fluviilor, pe nisip sau pietriș, în aprilie-mai. O femelă de 10 kg depune până la 500.000 de icre. Se găsește în fluviile și râurile aferente Mării Caspice și Mării Negre. [10]

VIZITATOR DE BURSA, (ec.-fin.) persoană, membră a bursei, admisă prin hotărârea comitetului bursei să efectueze operațiuni de bursă. Aceasta poate fi admisă la bursă permanent, temporar sau pentru încheierea unei anumite tranzacții. (Gh. D. Bistriceanu și colab., 1981) [58]

VIZIUNE ANTROPOCENTRICĂ, concepția după care oamenii nu sunt o parte a naturii și de aceea natura este acea parte a lumii care depinde de influența umană. [23]

VOAIERISM, (sex.) conduită perversă, caracterizată prin căutarea plăcerii sexuale obținute exclusiv prin faptul de a privi sau spiona, cel mai adesea fără știrea lor, persoanele nude, în curs de a se dezbrăca sau care se dedau la activități fiziologice. De cele mai multe ori se încearcă sau obținerea orgasmului prin masturbare în timpul activității de voaierism sau, mai târziu, la rememorarea scenei căreia subiectul i-a fost martor. [28]

VOCAȚIE, (soc.) tendință puternică și persistentă a unei persoane către îndeplinirea unei anumite activități (artistice, științifice, tehnice, constructive, pedagogice etc.) care are la bază un ansamblu de predispoziții și aptitudini. [32]

VOCAȚIE NATURALĂ, (ecol.) condiții de mediu sau de ecosistem, care asigură cea mai mare eficiență pentru viticultură. [49]

VOCAȚIE PEDAGOGICĂ, (ped.) tendință internă de manifestare a unei personalități, prin aptitudinea sa de a proiecta și de a realiza activități de educație la nivel superior. [16]

VOINȚĂ, (psih.) în uzul curent acest termen desemnează uneori o proprietate a caracterului unui individ care se definește prin gradul de forță cu care acesta stăruie într-o activitate orientată spre un scop, în ciuda rezistențelor și a obstacolelor care pot apărea. De asemenea, poate trimite la un aspect al gradului de adeziune a unui subiect la propriile conduite. În psihologie, termenul are două semnificații mai precise, care țin de curente de gândire diferite: pentru unul din ele voința este motivația absolută care guvernează lumea fenomenelor, iar al doilea consideră că orice acțiune este voluntară în măsura în care emană de la un agent dotat cu intenție. [28]

VOINȚĂ DE PUTERE, (psih.) formă asocială de compensare care vizează să-i domine și să-i supună pe ceilalți; este frecventă la nevrotici. [28]

VOLATILIZARE, (fiz.) proces de evaporatie a lichidelor volatile. Volatilizarea amoniacului reprezintă una din căile importante de pierdere a azotului din sol. [29]

VOLCÁN DE COLIMA, parc național situat în Mexic (statele Colima și Jalisco). Suprafața, 22.000 ha (1936). Pe teritoriul său se găsește vulcanul activ Colima, înalt de 3.846 m. Vârful lui este acoperit cu zăpezi permanente. Versanții sunt acoperiți de pini la altitudini mai mari și de stejari veșnic verzi la altitudini mai joase, după care urmează o bogată vegetație subtropicală. [50]

VOLCÁN DE MAYON, parc național situat în Filipine (Insula Luzon). Suprafața, 5.680 ha (1938). Altitudine maximă, 2.400 m. Se află așezat în sud-estul Insulei Luzon și include vulcanul activ Mayon, înalt de 2.421 m. Ultima erupție a avut loc în anul 1897 producând multe victime. Pantele muntelui adesea abrupte și trecătorile constituie imperiul pădurii veșnic verzi. Cea mai mare parte a regiunii este acoperită de pajiști. Fauna ocrotită este formată din căprioare, mistreți și porumbei. [50]

VOLCÁN DE PURACÉ, parc național situat în Columbia. Suprafața, 14.000 ha (1967). Altitudine, 2.000-4.640 m. Ocrotește vulcanul activ Puracé, înalt de 4.640 m. Vârful lui este acoperit cu zăpezi permanente, sub care se găsesc pășuni alpine cu rododendron și mirtacee, urmate de asociațiile permanente de paramos cu specii de *Culciliium* și *Espeletia*. Mai jos se găsesc păduri umede subtropicale. Fauna este bogată. Elementele ei specifice sunt: ursul cu ochelari, tapirul montan, cerbul chilian. [50]

VOLCANOES, parc național situat în Rwanda. Suprafața, 23.000 ha (1925). Altitudine, 2.000-4.507 m. Este sectorul rwandez al parcului bilateral de frontieră cu Zairul (Virunga). Include pantele estice ale celor

12 vulcani, ce fac parte din grupul estic muntos Virunga, dintre care cei mai înalți sunt: Karisimbi (4.510 m), Visoka (4.507 m), Mikeno (4.437 m), Sabinyo (3.646 m). Vegetația este etajată. Până la altitudinea de 2.000 m se află pădurea montană tropicală umedă, de la 2.000 la 2.600 m se găsește pădurea de bambuși, între 2.600 și 3.100 m sunt prezente speciile de *Hagenia*, iar de la 3.100 la 4.510 m se găsesc asociații vegetale alpine. Fauna este formată în principal din 220 de gorile de munte, cimpanzei (*Pan troglodytes*), maimuțe aurii (*Cercopithecus mitis kandii*), leopardzi, lei. [50]

VOLEI, (sp.) joc sportiv disputat între două echipe a câte 6 jucători, pe un teren de formă dreptunghiulară, despărțit în două părți egale printr-un fileu, în care mingea este lovită cu mâinile. Acest joc a fost inventat în anul 1895 de Wiliam Morgan. [53]

VOLGA, fluviu în Europa și Asia (Rusia); are 3.530 km lungime și 1.360.000 km² suprafață. Pe continent este cel mai mare râu ca lungime, suprafață, debit și are cea mai mare deltă. Izvorăște din Podișul Valdai și se varsă în Marea Caspică, putând fi considerat cel mai mare fluviu cu scurgere endoreică. Numărul afluenților este de 150.000, iar lungimea lor totală este de 574.000 km. Bazinul său hidrografic acoperă 1/3 din Europa. Orașele importante prin care trece Volga sunt: Volgograd, Ulianov, Iaroslav, Nijni Novgorod, Kazan și Astrahan. [25]

VOLIERĂ, (zootehn.) împrejmuire acoperită cu plasă metalică, menită să asigure o anumită libertate de mișcare păsărilor zburătoare sau mamiferelor agățătoare. [34]

VOLTA, fluviu în Africa; se formează prin unirea Voltei Negre și Voltei Albe. Izvorăște dintr-o regiune de podiș pe teritoriul țărilor Burkina Faso și Mali, traversează Coasta de Fildeș și Ghana, vărsându-se în Golful Guineea. Prezintă o lungime de 1.400-1.600 km și o suprafață totală de 388.000 km². [25]

VOLUBIL, (bot.) despre plante care se urcă pe suport răsucindu-și tulpina în jurul lui. După direcția de răsucire, plantele sunt volubile *dextrorse*, cu răsucirea pe suport de la stânga spre dreapta în sensul de mișcare a acelor de ceasornic, aspect întâlnit la hamei (*Humulus lupulus*), volbură (*Convolvulus arvensis*); *dextrorsum volubilis* sau plante volubile *sintrorse*, cu răsucirea pe suport de la dreapta la stânga în sensul invers de mers al acelor de ceasornic, aspect întâlnit la fasole (*Phaseolus vulgaris*) etc. [50]

VOLUM, (fiz.) spațiu ocupat de orice corp. Este definit prin parametrii temperatură și presiune, pentru o anumită masă de corp. [29]

VOLUM ATOMIC, (chim.) raportul dintre greutatea atomică a unui element și dezvoltarea sa. [29]

- VOLUM CRITIC**, (fiz.) volumul ocupat de 1 g dintr-un fluid la temperatura și presiunea critică. [29]
- VOLUM EDAFIC UTIL**, (pedol.) profunzimea solului care este explorată de rădăcinile viței de vie. Acest volum este limitat de cauze ce depind de condițiile ecopedologice și de însușirile sistemului radicular. [49]
- VOLUM FIZIOLOGIC UTIL**, (pedol.) volum de sol raportat la unitatea de suprafață a solului, corespunzător grosimii fiziologice utile. La solurile cu schelet, volumul acestuia se scade din volumul de sol în care este cantonat. Se exprimă în m^3/m^2 pentru o anumită grosime de sol. [29]
- VOLUM MOLAR**, (chim.) volumul ocupat de un mol de substanță, în stare gazoasă, la temperatura de $0^\circ C$ și presiunea de 760 mm Hg. Este egal cu 22,41 l. [29]
- VOLUM MOLECULAR**, (chim.) raportul dintre greutatea moleculară (mol) a unei substanțe și densitatea sa. Reprezintă volumul ocupat de o moleculă gram (mol) de substanță. [29]
- VOLUM MORT AL BAZINULUI**, (pisc.) stratul de apă din imediata apropiere a fundului bazinului, care nu poate fi captat de priză. [10]
- VOLUM REDUS**, (fiz.) raportul dintre volumul specific al unui fluid și volumul său critic. [29]
- VOLUM SPECIFIC**, (fiz.) volumul ocupat de unitatea de masă (de exemplu, 1g) dintr-o substanță. [29]
- VOLUM TOTAL**, (pedol.) volumul pe care îl ocupă împreună particulele solide și porii unei probe de sol. [29]
- VOLUMETRIE**, (chim.) parte a analizei chimice cantitative care cuprinde metode de dozare a substanțelor în soluție, prin titrare. Reacțiile care se produc în timpul determinărilor volumetrice sunt de: neutralizare, oxido-reducere, precipitare, formare de complecși, formare de compuși puțin disociați etc. [29]
- VOLVA**, (micol.) resturi teciforme ale vălului, prezente la baza piciorului unor ciuperci (ex., *Volvariella bombycina*, *Amanita caesarea*, *Amantia phalloides*). [69]
- VOLVULUS**, (med. u.) variantă a ocluziei intestinale mecanice, caracterizată prin răsucirea sau torsionarea unui organ cavitat în jurul axului sau având ca urmare ocluzia și tulburări ischemice ale segmentului respectiv. [60]
- VOMĂ**, (fiziol.) act reflex de evacuare a conținutului gastric, prin cavitatea bucală, la exterior. În general, este precedată de greață, paloare, transpirații reci, sialoree, modificări respiratorii, justificate prin localizarea centrului vomei în bulbul rahidian, în apropierea centrilor respirator, vasomotor și salivar. [21]
- VOMER**, (anat.) os de membrană median situat, deasupra oaselor palatine și sub cavitatea nazală, în craniul de mamifer. Este omolog cu osul rostral de la păsări. [37]
- VOMERONAZAL**, (anat.) organ olfactiv accesoriu, prezent la numeroase tetrapode, important în hrănire și în comportamentul sexual. [57]
- VORBIRE**, (fiziol.) principala modalitate umană de comunicare și de exprimare. Este o sinteză a proceselor fonematice (perceperea sunetelor din timpul vorbirii), semantice (înțelegerea semnificației cuvintelor) și conceptuale (simbolurile cuvintelor folosite). Se realizează în timpul expirului, prin intervenția sistemului respirator (participarea mușchilor expiratori), sistemului generator de sunete (laringe, corzi vocale, buze, limbă, dinți, palat dur, palat moale) și a sistemelor de rezonanță (gură, faringe, laringe, cavitate nazală). Zonele corticale implicate în vorbire sunt reprezentate de aria 44-Brodman (la baza circumvoluției frontale ascendente) și aria interpretativă generală Wernicke (zona postero-superioară a lobului temporal). [21]
- VORONEJ**, rezervație naturală situată în Federația Rusă. Suprafața, 30.800 ha (1927). Altitudine, 150 m. Ocrotește pădurile de pini și foioase, anișurile, bălțile cu sfagnete și mlaștinile ce mărginesc râurile Ustman și Voronej din bazinul fluviului Don. Pe teritoriul rezervației este interzisă vânătoarea, pescuitul și tăierea pădurii. În rezervație trăiește o colonie de castori (*Castor fiber*). Fauna mai este reprezentată prin: cerbi europeni, căprioare, elani, mistreți, iepuri, desmani (*Desmana moschata*). Statistic, în rezervație există peste 50 de specii de mamifere, 187 de specii de păsări, 8 specii de reptile. [50]
- VRANGHEL**, rezervație naturală situată în Federația Rusă. Suprafața, 730.000 ha. Altitudine, 0-1.000 m, Marea Ciukotsk (Oceanul Înghețat). Protejează un relief muntos înconjurat de câmpii litorale. Suprafața a fost populată cu boi moscați aduși din Alaska. Alături de ei trăiesc urșii albi, gâsca de zăpadă. Se remarcă și prezența a numeroase fosile de mamuți. [50]
- VRABIOARĂ**, (anat.) porțiune din carcasa taurinelor, ultimele două vertebre toracice, cu carne de calitate superioară. [34]
- VULCAN**, (vulc.) formă de relief rezultată în urma ivirilor la suprafața scoarței a topiturilor magmatice sub formă de lavă, pe linii de fisuri profunde. Aparatul vulcanic (v.) este alcătuit în general din coș, con și crater. [25]
- VULCAN NOROIOS**, (geomorf.) ridicătură conică formată prin erupția la suprafața pământului a gazelor degajate dintr-un zăcământ de hidrocarburi care au antrenat apă și nămol; ex., vulcanii noroiși de la Berca, județul Buzău. [50]
- VULCANIAN**, (vulc.) tip de activitate vulcanică, în care alternează faze de erupții violente cu blocuri, cenușă și lave puține, cu faze lungi de stabilitate. [25]
- VULCANII HAWAIENI** (*Hawaii Volcanoes*), parc național situat în SUA (statul Hawaii). Suprafața,

87.830 ha (1916). Ocrotește doi vulcani activi – Mauna Loa și Kilauea, curgeri de lave, cratere, păsări și plante rare, ruine străvechi hawaiene și peisajul marin. Insula Hawaii este formată din 5 mari conuri vulcanice. Caldera vulcanului Mauna Loa este de 48 km lungime, 800 m lățime și cca 198 m adâncime. Vulcanul Kilauea are în vârful său o largă calderă, lungă de 40 km, lată de 32 km și adâncă de 149,5 m. Pe fundul acestei caldere se află un lac de lavă fierbinte. Vegetația este luxuriantă. Aici apare un contrast între flora tropicală luxuriantă, care se găsește în partea de est și nord-est a insulei și vegetația rară a deșertului Kau, din sudul și vestul vulcanului Kilauea. În cadrul vegetației tropicale a parcului dominantă este specia sequoia (*Sequoia gigantea*), urmată de ferigi tropicale arborescente (*Dicksonia antarctica*), cocotieri (*Cocos nucifera*), lemnul santal (*Santalum album*), koa și mamani. Fauna sălbatică autohtonă este reprezentată mai ales prin păsări. Majoritatea din ele endemice: pasărea națională (*Nesochen sandvicensis*), fluietorul auriu, kolea, iivi, apapane, elepaio, uliul hawaiian „io“, bufnița „puco“ și găscă sălbatică „néné“. Dintre mamifere se întâlnesc porci sălbatici, capre. [50]

VULCANISM, (vulc.) totalitatea proceselor geologice legate de erupția magmei la suprafața pământului sub formă de lavă, bombe, cenușă, gaze vulcanice. Temperatura magmelor care erup la suprafață este de 1.000°C. [50]

VULCANOCARST, (carstol.) peșteri tubulare în curgerile de lavă consolidate. [44]

VULCANOLOGIE, știință geonomică ce studiază ansamblul proceselor, structurilor, formelor legate de vulcanism, inclusiv repartitia lor pe suprafața terestră. [25]

VULPE (*Vulpes vulpes*, fam. *Canidae*), (zool.) mamifer de talie mijlocie care trăiește în păduri cu mărăcinișuri din apropierea așezărilor omenești și chiar în pădurile de mare altitudine. Trebuie să existe un sol bun pentru săparea vizuinii (argilă, nisipos), fără apă freatică. Greutatea corporală este cuprinsă între 5 și 7 kg la femelă și 7-8 kg la masculi. Longevitatea este de 10-12 ani. Colorația blănii este variabilă de la cenușiu la roșcat. Este omnivoră dar preferă hrana animală constituită din păsări, iepuri, iezi de căprioară, rozătoare mici. Împerecherea are loc în perioada decembrie-februarie. Femela naște în vizuină 5-9 pui care timp de 14 zile sunt orbi și alăptați cca 1 lună, după care trec la hrana adulților. Are multe boli, fiind gazda definitivă pentru turbare și pentru cisticercoză. Animal dăunător care se combată în tot timpul anului prin vânători la goană, la vizuină cu câinele, la dibuit, la pândă prin chemătoare. [42]

VULPEA DE MARE (*Raja clavata*, fam. *Rajidae*), (zool.) numită și *vatos*. Pește marin ce trăiește pe fundurile nisipoase ale Mării Negre, la o adâncime ce

nu depășește 70 m. Are corpul în formă de romb, de culoarea mediului înconjurător, obișnuit asemănătoare nisipului, cu numeroase pigmentații. Masculul are lungimea de 70-90 cm, iar femela de 1,5 m, greutatea variind între 5 și 8 kg. Ochii sunt mari și dispuși pe partea dorsală a corpului. Pe spate posedă numeroase excrescențe țepoase, mai ascuțite, pe burtă mai tocite. Coada este prevăzută cu țepi. Se hrănește cu peștișori și crustacee, adoptând viclășuguri în urmărirea lor. Se apropie de țărnul românesc al Mării Negre primăvara și la începutul verii, unde își depune ouăle până la adâncimea de 15-20 cm. O femelă depune după copulare 6-10 ouă mari a căror incubatie durează 4-5 luni. La noi nu se consumă carnea acestui pește, care în alte țări este socotită gustoasă. Are importanță prin valoarea economică a ficatului, care reprezintă 6,5% din greutatea totală a corpului. Ficatul abundă în grăsimi (60,42-66,58%) din care se extrage vitamina A. Pielea se tăbăcește, este frumoasă și numită „piele de rechin“. În apele teritoriale ale României se pescuiesc în medie 8.500 kg anual. [10]

VULTURUL PESCAR (*Padion haliaëtus*), (zool.) pasăre care cuibărește în nord-estul Europei și în vestul Asiei. Ierneză în sudul Asiei și în Africa, la sud de Sahara. Este apreciabil de mare (cca 58 cm). Penajul este cafeniu pe spate și aripi. Creștetul capului, gâtul și partea inferioară, pieptul și abdomenul sunt albicioase. Picioarele sunt acoperite cu plăcuțe solziforme. Degetele au pe partea inferioară solzi cornoși mici și ascuțiți ca niște țepi. Forma și structura lor este o adaptare la mediu, privind fixarea pradei alunecoase pentru a o mânca. Degetul extern anterior are un caracter rotativ. El poate fi îndreptat înainte și înapoi după necesitățile de folosință. Se hrănește cu pește pe care îl vânează cu multă precizie. Maniera de pescuit îi este caracteristică. Zboară deasupra apei pentru a observa prada. După identificare se repede asupra ei înfingându-i ghearele în corp. Pentru aceasta, uneori se scufundă în apă la adâncimi apreciabile. Dacă peștele este prea mare și îi depășește forța, poate fi înecat deoarece ghearele nu se pot desprinde imediat și poate fi tras spre adânc. Cuibărește pe stânci, pe copaci sau pe sol în funcție de condițiile biotopului. În cuib depune 2-4 ouă, pe care le clocește femela. Hrana ei este asigurată de mascul. Tot el o înlocuiește în cuib pentru câteva ore. Puii apar după 35 de zile. Pentru România este o pasăre rară și ocrotită de lege. [26]

VULVĂ, (anat.) extremitatea periferică a tractului genital femel, cuprinzând vestibulul și organele genitale externe. [37]

VULVITA, (med. u.) inflamație a vulvei. [33]

VULVOVAGINITA, (med. u.) afecțiune caracterizată prin iritația și inflamația vulvei și/sau a vaginului, asociată frecvent cu o secreție vaginală, prurit vulvar, cauzată de infecții bacteriene sau micotice. [60]

W

- W¹**, (pedol.) simbol folosit în sistemul român de clasificare a solurilor pentru notarea orizontului pseudogleic, adăugându-se la notația orizontului cu care se asociază. [29]
- W²**, parc național situat în Benin, Burkina Fasso, Niger. Suprafața, 1.132.050 ha (1954). Altitudine, 175-373 m. Se află așezat la granița cu Burkina Fasso și Niger. Cuprinde câmpia ce însoțește ambele maluri ale râului Niger și afluenții săi, ca și lanțul muntos Atakora. Vegetația caracteristică este savana de tip sudanian, împădurită, cu ierburi înalte la sud, trecând gradat în asociații xerofile de tip sahelian. În lungul râului sunt prezente păduri-galerii cu arbori de *Cola laurifolia* și *Kigelia aethiopica*. Fauna ocrotită cuprinde: elefanți, hipopotami, bivoli, antilope-vaci, antilope, antilope-cal (*Hippotragus equinus*), porci-alergători, lei, leopardzi, hiene, gheparzi, râși de deșert, crocodili. [50]
- WADI RUM**, parc național situat în Iordania. Suprafața, 100.000 ha. Este amplasat în sud-vestul țării, la hotarul cu Arabia Saudită. Ocrotește un peisaj foarte frumos de munte și deșert. [50]
- WAIKARE MOANA**, lac de baraj prin alunecare situat în Noua Zeelandă. Are suprafața de 53 km², iar adâncimea maximă de 253 m. Lacul se află situat în partea nord-estică din lanțul muntos Huiarau. Alunecarea a fost provocată de activitatea vulcanică din această insulă. [45]
- WAKATIPU**, lac de origine glaciară situat în Noua Zeelandă. Are suprafața de 290 km² și adâncimea maximă de 371,7 m. Este situat în partea sud-estică a Alpilor neozeelandezi din Insula de Sud. Lungimea lacului este de 104 km, iar lățimea de 4,8 km. Provincia în care se găsește lacul posedă înălțimi în jur de 3.000 m. Prezintă interes turistic. [45]
- WANKIE**, parc național situat în Zimbabwe. Suprafața, 1.462.000 ha (1949). Se află la cca 140 km depărtare de Cascada Victoria. Ocrotește peste 60.000 de elefanți, numeroase girafe, zebre, bivoli, antilope, maimuțe și păsări. [50]
- WARANT**, document; varietate a biletului de ordin; titlu de proprietate asupra mărfurilor, eliberat de antrepozitele în care acestea sunt păstrate. Mărfurile păstrate în antrepozite rămân în proprietatea exportatorului până când importatorul achită contravaloarea lor și dobândește W. (Gh. D. Bistriceanu și colab., 1981) [1]
- WARFARINĂ** (C₁₉H₁₄O₄), (agrochim.) raticid anticoagulant, pe bază de 3-(α -acetonilbenzil), 4-hidroxicumarina. Pulbere albă, cristalină, greutatea moleculară 308,32, punct de topire 161°C, insolubilă în apă, solubilă în acetonă, în dioxan; doza mortală pentru un șobolan este de 15-20 mg. [29]
- WATERHOUSE FRIDERICHSEN, sindrom ~**, (med. u.) purpuric asociat cu febră, alterarea stării generale, apărut mai frecvent la copii, fiind produs de o suprarenalită acută hemoragică provocată de meningococ. [60]
- WATERTON LAKES**, parc național situat în Canada (provincia Alberta). Suprafața, 52.777 ha (1885). Altitudine, 1.278-2.692 m. Este așezat în Munții Alderson și reprezintă secțiunea canadiană a parcului bilateral de frontieră cu SUA – Waterton-Glacier International Peace. În anul 1980 a fost declarat rezervație a biosferei. Pe suprafața parcului se găsesc lacuri, pajiști de o mare sălbăcie, formațiuni glaciare constând în circuri, văi, lacuri. Vegetația este reprezentată de păduri de conifere și pajiști. Fauna de interes constă din: cerbul-catâr, bighornul, capra Munților Stâncoși, ursul negru, ursul grizzly, cerbul canadian, elanul și bizonul. [50]
- WAZA**, parc național situat în Camerun. Suprafața, 170.000 ha (1934, 1962). Ocrotește o pădure de tip sudan-sahelian cu multe acacii (*Acacia seyal*) și câmpii deschise, acoperite cu tufișuri, ce adăpostesc aproape toate speciile ce compun fauna africană: girafe,

antilope (cob, Buffon, topi, țapul-de-mlaștină, antilopa neagră), elefanți, gazele, lei, gheparzi și multe specii de păsări (struți, pelicani, cocorul încoronat, pasărea-secretar, berze marabu, rațe, vulturul cafeniu etc.) [50]

WEXFORD SLOBS, rezervație naturală situată în Irlanda. Adăpostește iarna jumătate din populația mondială de găște sălbatice numite gărlite (*Anser albifrons*) care cuibăresc în Groenlanda, trei specii de găște din genul *Branta*, 2 specii de rațe din genul *Anas*, nagățul, ploierul etc. [50]

WHARTONITĂ, (med. u. și vet.) inflamație a peretelui canalului Wharon aparținând glandei submaxilare, cauzată adesea de prezența calculilor salivari (sialolitelor). [33]

WHITE HEIFER DISEASE (boala junincilor albe), (med. vet.) infantilism genital determinat genetic, întâlnit la junincile albe din rasele Shorthorn, Holstein și metișii acestora. Boala este caracterizată prin anomalii congenitale determinate de oprirea în anumite faze de dezvoltare a canalelor Müller, având drept consecință hipoplazia uterului, a colului uterin și vaginului, precum și persistența anormală a himenului. Restul segmentelor aparatului genital femel nu prezintă modificări. [33]

WILDLIFE RANGE, refugiu faunistic arctic situat în SUA (statul Alaska). Suprafața, 3.560.000 ha (1960). Altitudine, 2.452-2.761 m. Este amplasat în nord-estul Alaskăi. Cuprinde mari întinderi de pământ și câmpia de-a lungul coastei. Arealul este dominat de Munții Brooks care ating înălțimi cuprinse între 2.452 m și 2.761 m. Râurile din teritoriu sunt tributare fluviului Yukon către sud și Mării Beaufort la nord. Tundrele care acoperă pantele muntelui sunt mai variate pe partea sudică unde se găsesc asociații de licheni, mușchi, rogoz și arbuști târători ca și păduri de molizi și arborele de bumbac. Fauna include una din cele mai mari turme de caribu. Tot aici se găsesc cca 150 de boi moscați, 500 de elani, berbeci Dall, vulpi roșii, lupi, urși polari, foci. Păsările ocrotite sunt rațele, găștele de zăpadă, lebedele cu gât roșu, cufundacii cocorii de dune. [50]

WILPATTU, parc național situat în Sri Lanka. Suprafața, 108.780 ha (1938). Altitudine, 0-180 m. Se află amplasat în nord-vestul insulei Ceylon, la întrepătrunderea junglei cu suprafețe mai de savană și dune. În perimetrul parcului se găsesc 10 de lacuri dulci și sărate pe malurile cărora conviețuiesc crocodili, berze, ibiși, diferite specii de rațe, pelicani, vulturi, pasărea rinocer, păuni, găina Bankivă. Mamiferele sunt reprezentate de elefantul ceylonez,

leopardul, bivolul, cerbii axis, cerbii sambar, cerbul lopătar, urși ce se hrănesc cu furnici și termite, mangusta. Dintre animalele nevertebrate sunt de reținut fluturile *Papilio gigon*, fluturile *Kallima inachus* etc. [50]

WILSON, boala ~, (med. u.) afecțiune ereditară cauzată de unele tulburări în metabolismul cuprului, caracterizată prin tulburări neurologice, ciroză hepatică, pigmentarea cenușie a tegumentelor. [60]

WINDOWS 9x, Me, Nt, 2000, XP, (inform.) unele dintre cele mai răspândite sisteme de operare. Sunt dezvoltate de MICROSOFT și se bazează pe o interfață grafică, fiind deosebit de ușor de utilizat, fără a necesita o pregătire laborioasă. [6]

WINNIPEG, lac de origine glaciară, situat în Canada. Are suprafața de 24.530 km², iar adâncimea maximă de 28 m. Împreună cu celelalte lacuri cu care este legat (Winnipegosis – 5.447 km², Manitoba – 4.706 km², Woods – 4.390 km² etc.) formează cel mai mare complex lacustru din Canada, depășind suprafața de 40.000 km². Complexul lacustru aflat pe scutul laurentian la contactul cu podișul canadian, reprezintă un rest din imensul lac postglaciara Agassiz. Acesta și regiunea înconjurătoare au fost descoperite în 1733 de către Jean Baptiste de la Vérendrye. Întregul complex lacustru a jucat un rol deosebit în drumul de legătură dintre est – Marile Lacuri – și vestul îndepărtat. Complexul de lacuri și pădurea deasă de conifere constituie un important potențial turistic. [45]

WISCONSIAN, glaciația ~, (glac.) ultima fază a glaciațiunii pleistocene de calotă din America de Nord, contemporană cu Würm din regiunile alpine. [25]

WISTARIA, (agric.) gen de plante care aparțin fam. *Fabaceae/Leguminosae*. Popular glicina. Este unul dintre cei mai frumoși arbuști cățărători, impresionând îndeosebi prin bogăția de flori dispuse în lungi ciorchini, ce uneori apar înaintea frunzelor și formează adevărate perdele vegetale. *Wistaria sinensis* sin. *Glicine sinensis*, originară din China, este o liană viguroasă, ramurile ajungând la 15-20 m. Frunzele, imparipenat compuse cu 9-15 foliole, sunt eliptice sau alungit lanceolate. Inflorescențele pendente, de 25-30 cm, cu flori albastre-violee, cu miros suav, oferă decorul în aprilie-mai. *W. multijuga*, originară din Japonia, cunoscută mai nou prin varietățile sale sub denumirea de *W. floribunda*, are lăstari mai scurți de 5-6 m, dar inflorescențe pendente deosebit de lungi, de 0,75-1 m, cu flori violet deschis, mai mici și mai puțin mirositoare decât la specia precedentă, ele apărând în mai, când planta are frunze. Se spune că direcția de

răsucire a lăstarilor în jurul suporturilor poate indica specia, și anume glicina chinezească se răsucește spre stânga, iar cea japoneză, spre dreapta. *W. frutescens* sin. *W. speciosa*, originară din America de Nord, cu înflorire de vară și lăstari până la 10 m, este un arbust cu cârcei, cu inflorescențe scurte de 7-15 cm, majoritatea cu poziție erectă, puține pendente, mov-purpuri. Toate speciile amintite au varietăți cu flori albe, roz, diferite tonuri de albastru sau lila și chiar cu flori involte. Plante rustice, glicinele se acomodează în toate terenurile cu excepția celor uscate și calcaroase. Preferă soluri profunde, revene, nisipoase și fertile, bogate în potasiu. Au nevoie de suporturi foarte solide pentru susținere. Pentru a preîntâmpina invadarea obiectelor din vecinătate (acoperișuri, ziduri, țevi, burlane etc.) trebuie plantate mai departe de pereții caselor. Tăierile anuale se fac în două etape: în martie, la 20-30 cm de la baza lăstarilor din anul trecut, și în august, pentru limitarea numărului de lăstari și scurtarea celor rămași la jumătate sau două treimi din lungime. Pot fi conduse și sub formă de pomișori cu coroană, cultivate la ghiveci pentru ornarea teraselor sau amplasate pe peluze. În grădini, pot îmbrăca zidurile, trunchiurile înalte, stâlpii sau pot fi conduse pe suporturi cu diferite forme, scări, treiaje, pergole etc. Se înmulțește prin semințe, butași sau marcotaj. [39]

WOLFRAM (W), (chim.) sin. *tungsten*, element chimic cu caracter metalic din grupa a VI-a secundară. Are Z 74 și structura învelișului de electroni [Xe] 4f¹⁴5d⁴6s². A fost descoperit de chimistul suedez C. W. Scheele în 1781. În natură se găsește în mineralele wolframit, amestec izomorf de FeWO₄ și MnWO₄, scheelita, CaWO₄, stolzita, PbWO₄, tungstita, WO₃. Se obține prin reducerea trioxidului de W cu hidrogen, cărbune, aluminiu sau siliciu. Este un metal strălucitor, greu fuzibil, având p.t. 3.410°C. În stare compactă este maleabil și ductil. Prin încălzire se combină cu oxigenul, vaporii de apă, halogenii, sulful etc. Cele mai stabile sunt combinațiile în starea de oxidare VI. Se folosește pentru fabricarea filamentelor în lămpile cu incandescență. Întră în compoziția unor oțeluri „rapide“ (nu se decălesc atunci când sunt încălzite la temperaturi ridicate). Carburile de wolfram (W₂C și WC) cenușii, cu proprietăți metalice, se caracterizează prin extraordinara lor duritate. Aliațele cu cobalt (5%) servesc, sub numele de metal vidia, pentru fabricarea de scule speciale. [36]

WOOD BUFFALO, parc național situat în Canada (provincia Alberta și Teritoriile de Nord-Vest). Suprafața, 4.480.700 ha (1922). Altitudine, 212-732 m.

Denumit și „sanctuarul sălbăciei“, este înscris pe lista patrimoniului mondial natural. Cuprinde o imensă regiune de câmpie și o vastă suprafață de prerie în cadrul căreia se află mlaștini și heleștee adânci. În partea nordică se găsesc platourile și câmpiile inundabile. Vegetația este reprezentată prin păduri de molid, păduri de foioase amestecate (mesteceni, plopi, sălcii, anini), lichenul caribu etc. Parcul constituie ultimul și singurul teritoriu de reproducere și creștere a crocodililor albi americani (*Grus americana*). Mamiferele sunt reprezentate prin speciile de: caribu, elanul american, cerbul vapiti, cerbii de Virginia cu coada albă, urși, lupi de prerie, castori. [50]

WOOLLMATINGER RIED, rezervație naturală situată în Germania (landul Baden-Württemberg). Suprafața, 430 ha. Altitudine, 400 m. Cuprinde părți din estul și vestul Lacului Constanța, insulele Langenrain și Langenbohl. Este aproape complet ocrotit caracterul mlăștinos al arealului. Pe malurile Lacului Constanța iermează păsările de apă ce traversează Europa de la nord-est la sud-vest printre care se numără: rața cu ciuf (*Netta rufina*), rața cu cap castaniu (*Aythya ferina*), chira de baltă (*Sterna hirundo*), lebăda de iarnă (*Cygnus cygnus*), pescărușul (*Larus ridibundus*), corcodelul etc. Flora și vegetația zonei mlăștinoase sunt foarte diferite. În apa puțin adâncă se găsesc speciile de plante *Potamogeton lucentis*, *P. graminei*, *Najadatum mariane*, *Zanichellietum palustris*, plantele endemice *Deschampsia rhenana*, *Myosotis rehsteineri*, relictetele glaciare *Armeria purpurea*, *Allium schoenoprasum* ssp. *sibiricum*. Vegetația este îmbogățită cu specia *Phragmites communis*, specii de iris (*Iridetum sibiricae*), *Molinia coerulea*, *Gladiolus paluster*, *Aquilegia atrata*, *Parnasia palustris* etc. [50]

WORLD WIDE WEB (www), (inform.) o arhitectură globală de partajare a informațiilor, care integrează conținut on-line și informații de pe servere; colecție de calculatoare din Internet care acceptă distribuirea informației în conformitate cu un protocol comun. Această informație este în mod uzual accesată cu un browser. [47]

WORM, (inform.) program parazitar ce se propagă în calculator, mai exact în memoria calculatorului, de obicei prin duplicare repetată. Un asemenea program se poate duplica atât de mult încât poate duce uneori la ocuparea întregii memorii, provocând căderea sistemului. [6]

WUOLONG, rezervație naturală situată în China (provincia Siciuan). Suprafața, 200.000 ha (1975). Se află cantonată într-o regiune muntoasă din sud-vestul Chinei. În zonă există diverse etaje climatice ce merg

WÜRM

de la subtropical la alpin. Fauna este reprezentată de urșii panda (*Ailuropoda malanoleuca*) și de încă alte 50 de specii de animale rare (mămuța aurie, căprioara-de-apă chineză), peste 200 de specii de păsări (fazani, pasărea soarelui) etc. [50]

WÜRM, perioadă glaciară din cuaternar, denumită astfel de A. Penck și E. Brückner pe baza legăturii dintre morenele terminale recente și terasele joase ale râului

Würm (afluent al Dunării). Această ultimă perioadă din sistemul cronologic alpin se corelează cu perioada glaciară Vistula (Weichsel) din glaciațiunea de calotă nord-europeană, cu Valdai din Câmpia Rusă și cu perioada glaciară Wisconsin din continentul nord-american. Se estimează că ar fi durat între 100.000 și 11.000 î.Hr. În timpul acestei ultime perioade glaciare se pare că maximum de frig s-a produs spre 18.000 î.Hr. [8; 25]

X

XANTINĂ, (biochim.) derivat purinic prin degradarea acizilor nucleici. [33]

XANTOCROMIE, (med. u. și vet.) colorație galbenă a lichidului cefalo-rahidian datorată transformării hemoglobinei în pigmenți hematici (xantocromi) în cursul unei hemoragii meningiene. [33]

XANTODERMIE, (med. u. și vet.) colorație galbenă a pielii datorată depunerii pigmentilor xantocromi. [33]

XANTOFILE, (biochim.) clasă de pigmenți carotenoizi (derivați oxigenați ai carotinelor, $C_{40}H_{56}O_2$), prezenți în cloroplaste, alături de pigmenții clorofilieni, având rol în captarea energiei luminoase utilizate în procesul de fotosinteză. Intră în constituția antenei captatoare de fotoni a celor două fotosisteme din membranele tilacoidale. Există o gamă largă de X. (la plante: zeaxantina, taraxacoxantina, crizantemoxantina, violoxantina, iar la alge: fucoxantina (la algele brune), diatomoxantina, diadinoxantina (la diatomee). [69]

XANTOM, (med. u.) depozit de colesterol localizat la nivelul tendoanelor, oaselor sau în piele, care se prezintă sub formă de pete sau noduli de culoare galbenă. [60]

XANTOPHYTA, (alg.) filum care înglobează alge relativ deosebite ca aspect, caracterizate prin tipurile morfologice: flagelat, rizopodial, capsular, coccal și filamentos. Peretele celular este de regulă de natură pectică, dar uneori conține celuloză, caloză sau este impregnat cu siliciu. Plastele conțin un amestec de clorofilă și caroteni. Substanțele de rezervă sunt reprezentate de lipide; amidonul lipsește. Înmulțirea se poate face prin diviziune vegetativă, asexuat (prin zoospori sau aplanospori) sau sexuat. X. reprezintă un grup relativ puțin studiat; chiar la ora actuală persistă unele neclarități la nivel taxonomic: unele alge (din genul *Tetraedron*, de ex.) sunt considerate de unii autori ca aparținând cloroficeelor, în timp ce alții le includ între *Xantoficee*. Majoritatea speciilor sunt dulcicole. Ele sunt semnalate în ape calcaroase, în apele acide ale turbăriilor sau în soluri. Mai frecvent semnalate în algoflora României sunt specii ce aparțin genurilor *Tribonema*, *Vaucheria* și *Ophiocytium*;

o mare diversitate de specii a fost constatată în cadrul studiilor referitoare la flora algologică din mlaștinile și turbăriile din zonele muntoase. [7]

XANTUSIIDE (*Xantusiidae*), (zool.) șopârle din America Centrală și Cuba, cu limbi scurte, fără osteoderme și fără pleoape mobile. [37]

XENAGONI, (toxicol.) toxine produse de paraziți în scopul de a acționa asupra altor paraziți. [41]

XENARTHRA, (zool.) sin. *edentata*, mamifere din America de Sud, care au corpul acoperit cu păr sau cu solzi cornoși. Vertebrele dorsale și lombare au apofize supranumerare (xenapofize). Sunt plantigrade, cu gheare dezvoltate. Dinții n-au smalț. Premaxilarele nu poartă dinți. Creier lisencefal, macrosmatic. Regimul alimentar este vegetarian sau insectivor. Grupul include leneși, furnicarii și tatuii. [37]

XENOGAMIE, polenizare indirectă, încrucișată, între indivizii aceleiași specii. [50]

XENOGENEZĂ, (genet.) apariție a unor descendenți deosebiți fenotipic de părinții lor. [19]

XENON (Xe), (chim.) element chimic cu caracter de nemetal din grupa gazelor rare. Are Z 54 și structura învelișului de electroni [Kr] $4d^{10}5s^25p^6$. A fost descoperit de W. Ramsay și M. W. Travers (1898). Se găsește în aerul atmosferic cu celelalte gaze rare, conținutul în xenon fiind $9 \cdot 10^{-6}$ (în volume %). Poate fi izolat prin distilări fracționate repetate ale aerului lichid. Este un gaz incolor, monoatomic, p.t. $-111,5^\circ\text{C}$ și p.f. $-107,1^\circ\text{C}$. N. Bartlett, în 1962, a reușit să obțină primul compus chimic de Xe, anume $\text{Xe}[\text{PtF}_6]$ prin interacția directă dintre Xe și PtF_6 . Reacționează direct numai cu fluorul rezultând XeF_2 , XeF_4 și XeF_6 . Formează doi oxizi XeO_3 și XeO_4 . Din XeF_2 și cantități stoichiometrice de HClO_4 și HSO_3F , se obține perchlorat și fluorosulfonați de xenon: $\text{Xe}(\text{ClO}_4)_2$, FXeClO_4 , $\text{Xe}(\text{SO}_3\text{F})_2$ și FXeSO_3F . [36]

XEROCRIOFITĂ, (ecol.) plantă adaptată să trăiască în deșerturile reci, în condiții de uscăciune și îngheț. [70]

XERODERMIE, (med. u.) uscarea excesivă a straturilor cutanate, urmată de exfolierea acestora. Leziunea se întâlnește frecvent în cazul avitaminozei A. [33]

XEROFAGIE, (med. u.) alimentație bazată exclusiv pe alimente uscate. [34]

XEROFIL, (ecol.) animale și plante adaptate la un climat foarte arid, sărac în precipitații, caracteristic stepelor și pusturilor. [70]

XEROFITE, (bot.) specii de plante cu cerințe reduse față de umiditate. [15] Ele sunt adaptate să trăiască în stațiuni uscate, cu deficit de umiditate. Sunt întâlnite în semideșerturi, stepe, coaste cu expoziție sudică și erodate din regiunea deluroasă, coaste sudice pietroase din regiunea montană. Se subdivid în euxerofite și **x. succulente**. Primele au presiune osmotică celulară foarte mare (peste 100 atmosfere), sistemul lor radicular este foarte dezvoltat, de regulă mai dezvoltat decât părțile aeriene, țesutul conducător este foarte bine dezvoltat; suprafețele foliare sunt reduse, iar la uscăciune se răsucesc în tub; posedă înveliș de ceară sau peri cenușii ce formează o păslă deasă cu rolul de a împiedica transpirația; stomatele sunt protejate de cripte etc. **X. succulente** au țesuturi acvifere dezvoltate în tulpini sau frunze pentru aprovizionarea cu apă în perioadele ploioase ale anului. Succulentele cu tulpini cărnoase au frunzele transformate în spini, peri sau lipsesc. Cele cu frunze cărnoase au în ele țesuturi acvifere unde se acumulează apa, ex. specii de *Aizoonaceae crassulaceae* etc. [50]

XEROFTALMIE, (med. u.) uscarea și retractarea conjunctivelor bulbare și palpebrale, care devin albicioase și își pierd strălucirea. Acest proces duce la opacifierea corneei și, în final, la pierderea parțială sau totală a vederii. Xeroftalmia este una dintre principalele leziuni apărute din cauza carenței de vitamina A. [33]

XEROMEZOFITE, (bot.) specii de plante din stațiuni moderat umede-uscate. [15]

XEROMORF, (ecol.) adaptat prin structura morfologică și prin procesele fiziologice la condiții de uscăciune. [15]

XEROSERIE, (ecol.) succesiune ecologică a unui ecosistem pe un teren arid, de la stadiul inițial (pionier), până la cel de climax și apoi de senescență. [2]

XEROTERM, (ecol.) organism care trăiește într-un climat cald și uscat. [34]

XEROTERMOFITE, (ecol.) specii de plante adaptate la condiții calde și uscate. [15]

XEROZA, (med. u.) oftalmopatie caracterizată prin uscarea și retractia conjunctivei în urma suprimării secreției lacrimale. La vițeii apare în urma hipovitaminozei cauzate de alterarea prin metaplazie a epitelului canalelor lacrimale și a glandei lacrimale. [33]

XI JIANG, râu în Asia (China), cel mai mare afluent din zona tropicală a țării; are o lungime de 2.130 km și o suprafață de 437.000 km². Izvorăște din Munții Young

și formează o deltă în cursul său inferior de 16.900 km². Se unește cu Qian-Jiang care izvorăște din Munții Yunnan și se varsă în Marea Chinei de Sud printr-o deltă. Orașele pe care le traversează sunt Guangzhou, iar la vărsare spre nord-est se află Hong-Kong iar Macao spre sud-vest. [25]

XIFIAS GLADIS → PEȘTELE SPADĂ

XIFIIDE (*Xifiidae*), (zool.) pești spadă. Pești din ordinul *Perciformes* cu corp alungit și falca superioară prelungită într-un vârf ascuțit ca o spadă. Buni înotători. Trăiesc în mări tropicale. Pot pătrunde și în ape temperate. Atacă alte animale marine. [37]

XIFISTERN, (anat.) partea posterioară și de obicei cartilagineasă a sternului la multe vertebrate. [37]

XIFOSURA (*Xiphosura*), (zool.) subclasă care cuprinde 3 genuri cu 5 specii actuale de animale marine litorale, săpătoare. Se înfundă în nisip cu ultima pereche de apendice ambulatoare. Înnoată cu picioarele abdominale, ținând partea ventrală în sus. Sunt carnivore. Se hrănesc cu viermi anelizi, moluște, dar și cu alge. Țepul codal le servește la apărare și la redresare atunci când cad pe spate. Au carnea veninoasă. Genuri: *Limulus*, *Tachypleus*, *Carcinoscorpius*. [50]

XILANI, (biochim.) poliglucide de origine vegetală, care au ca unitate structurală β-xiloza (o pentoză). Ei însoțesc celuloza din tulpinile arborilor, a gramineelor etc. [9]

XILEM, (bot.) vase lemnoase, grupate în țesuturi conducătoare, prin care circulă ascendent apa și sărurile minerale. Are și funcție de suport mecanic. [50]

XILOFAG, (ecol.) animal sau fung care se hrănește cu țesut lemnos, sintetizând enzimele necesare degradării celulozei sau ligninei. Unele insecte (ex., termitele) trăiesc în simbioză cu unele protozoare care realizează degradarea lemnului. Ciupercile **X.** determină putregaiuri, alb, brun și roșu. Putregaiul alb al lemnului este produs de păstrăvul fagului (*Pleurotus ostratus*), păstrăvul de nuc (*Polyporus squamosus*) etc. Putregaiul brun al lemnului este produs de iasca bradului (*Phellinus robustus*), ghebe (*Armillaria mellea*). Putregaiul roșu al lemnului este produs la conifere de iasca rășinoaselor (*Fomitopsis pinicola*), la stejar de păstrăvul roșu sau de limba boului (*Fistulina hepatica*), de iasca de cioată a stejarului (*Daedalea quercina*), iar pe diferiți arbori foioși și pomi fructiferi de către iasca galbenă sau babața norocului (*Laetiporus sulphureus*) etc. [69]

XON/XOFF, (inform.) protocol folosit în comunicații asincrone, protocol prin care dispozitivul sau calculatorul ce recepționează folosește caractere speciale pentru controlul fluxului de date pe care le primește. [6]

Y

Y, (pedol.) simbol folosit în sistemul român de clasificare a solurilor pentru notarea orizonturilor care prezintă caractere vertice. Se adaugă la simbolurile orizontului cu care se asociază. [29]

YAK, (bot.) sin. *Bos grunniens*, *Boul grohăitor*, specie de mamifer rumegător care aparține subfamiliei *Bovine*, originar din masivul central al Asiei. Ca animal domestic trăiește în principal în Tibet, Mongolia, China, India, Afghanistan. [34]

YARDANG, (geomorf.) microformă de relief, șanț de coroziune și deflație, separat de interfluvii înguste, puțin înalte și puțin stabile, fixate de iarbă, caracteristic regiunilor aride și semiaride. [25]

YELLOWSTONE, parc național situat în SUA (statele Montana, Idaho, Wyoming). Suprafața, 899.139 ha (1872). Altitudine, 2.100-2.500 m. Este amplasat în nord-vestul statului Wyoming, pe un platou vulcanic, înconjurat de munți, având în centru Lacul Yellowstone. Include 300 de gheizere active, solfatare, 3.000 de izvoare termale, vulcani noroioși, munți înalți ce trec de 3.400 m, câmpii acoperite cu lavă, păduri pietrificate, râuri (Yellowstone, Sanke, Missouri), lacuri, cascade (Upper, Lower Falls, Yellowstone, Gibbon, Osprey Falls), Marele Canion al râului Yellowstone adânc de 360 m, păduri etc. Pe teritoriul parcului se găsește pădurea fosilă, unica din lume. Vegetația este etajată. Cea alpină este urmată în etajele inferioare de vegetația de păduri dese de pini, brad Douglas, molid Engelman, ienupăr de Stâncuși și peste 800 de specii de plante cu flori. Fauna constă din cca 15.000 de elani, 1.500 de bizoni, căprioare, cerbi vapiti, cerbi americani, capre de munte, antilope, urși negri, urși grizzly, iepuri, veverițe, lupi, coioți, la care se adaugă 237 de specii de păsări (lebăda cu trompetă, vulturul cu cap alb, pelicanul alb etc.). [50]

YERSINIOZĂ, (med. u.) boală infecțioasă din categoria zoonozelor, produsă de *Yersinia* spp. În perioada Evului Mediu *Yersinia pestis*, transmisă la om prin mușcătura puricelui care parazitase anterior șobolanul infectat, a determinat epizootii grave,

cunoscute sub numele de ciumă (pestă), în diferitele ei forme: ciuma bubonică, pesta pulmonară, ciuma neagră. Astăzi mai sunt cunoscute focare endemice în India, Iran, Africa și, sporadic, în America de Sud. [33]

YOHO, parc național situat în Canada (provincia Columbia Britanică). Suprafața, 131.313 ha (1886). Altitudine, 1.440-4.392 m. Este amplasat pe versantul vestic al Munților Stâncuși canadieni (Munții Hungabee). În suprafața lui cuprinde câmpuri de gheață, ghețari, văi, cascade, lacuri alpine. Reprezentativă este Cascada Takkakaw la care apa cade de la o înălțime de 540 m. Fauna și vegetația sunt bine reprezentate ele fiind tipice Munților Stâncuși canadieni. Există păduri de pin (*Pinus banksiana*), brazi (*Abies balsamea*), molizi (*Picea nigra*), mesteceni (*Betula papyrifera*), plopi (*Populus tremuloides*). Fauna este bogată în capre montane, cerbi wapiti (*Cervus canadensis*), cerbi-catâr, elani americani, urși grizzly, urși negri, jderi, râși, păsări (185 specii) etc. [50]

YOSEMITE, parc național situat în SUA (statul California). Suprafața, 308.300 ha (1890). Altitudine maximă, peste 4.300 m. Protejează piscurile granitice și stâncile înalte, sculptate în formă de con, de pe versantul vestic al lanțului muntos Sierra Nevada, valea glaciară Yosemite, lacuri, cascade, păduri gigantice de *Sequoia mariposa*. Principalele formațiuni de relief ale parcului sunt: stânca verticală de granit (înaltă de 1.000 m), Turnurile Catedralei, Lacul Mirror, Marele Canion al râului Tuolumne, 7 cascade. Vegetația este alcătuită din arbori gigant de sequoia (*Sequoia dendron giganteum*) în asociație cu alte specii. Fauna include 87 de specii de mamifere și 200 de specii de păsări. [50]

YTERBIU (Yb), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa lantanidelor. Are Z 70 și structura învelișului de electroni [Xe] 4f¹⁴6s². A fost descoperit de J. Ch. G. de Marignac în 1878 și separat de G. Urbain în 1907. Are p.t. 824°C și p.f. 1.427°C, iar numerele de oxidare II și III. Din măsurătorile de

susceptibilitate magnetică rezultă că ionii Yb^{2+} sunt diamagnetici. [36]

YTRIU (Y), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa a III-a secundară. Are Z 39 și structura învelișului de electroni $[\text{Kr}] 4d^1 5s^2$. A fost descoperit de J. Gadolin în 1794 și separat de C. G. Mosander în 1843. Se găsește în natură sub formă de fosfat, în mineralul xenotim (YPO_4), și ca silicat în gadolinită sau ytterbită ($\text{Y}_2\text{Be}_2\text{FeSi}_2\text{O}_{10}$) însoțit de unele lantanide. Se obține prin electroliza clorurii de Y topită sau prin reducerea metalotermică a halogenurilor. Y este un metal alb-cenușiu, ușor, p.t. 1.490°C și p.f. 2.500°C . Este un metal activ care reacționează cu acizi diluați formând săruri cu degajare de hidrogen. La cald se combină cu oxigenul, sulfură, azotul etc. Y intră în compoziția unor aliaje. [36]

YUCCA (Iucca), (agric.) fam. *Liliaceae*. Gen de plante ornamentale originare din America. Se cultivă în parcuri în locuri expuse la soare pe un sol ușor, nisipo-argilos. Se mai folosește și ca floare tăiată, în vase. Înmulțirea se face prin divizare, despărțirea

drajonilor și semințe. Specii: *Iucca australis*, înflorește în iulie-august. Florile sunt alb-crem, numeroase, grupate într-o inflorescență bogat ramificată. *Y. filamentosa* înflorește în iulie-august. Florile sunt alb-verzui, campanulate, dispuse într-o mare paniculă romboidală ramificată. Tija florală ajunge până la 2,50 m. *Y. gloriosa*, înflorește vara-toamna. Flori mari, campanulate, albe, crem, uneori cu tentă de roșu în paniculă. Tija florală ajunge până la 1,80 m. Frunzele dispuse în rozetă. *Y. Schottii*, înflorește vara-toamna. Florile sunt mici, dispuse în paniculă înaltă pubescentă. Frunze rigide, lineare. Trunchi înalt până la 4 m. [71]

YUKON, fluviu în America de Nord (Alaska-SUA); are o lungime de 3.700 km și o suprafață de 855.000 km², fiind cel mai mare din regiune. Izvorul principal se află pe teritoriul Canadei în Lacul glaciari Atlin din Munții Stâncoși. Traversează o serie de orașe importante Whitehorse, Dawson, Koyukun și Fairbanks, vărsându-se în Marea Bering printr-o deltă. Cel mai mare afluent este Tanana. [25]

Z80, (inform.) microprocesor de 8 biți produs de ZILOG, companie fondată de foști ingineri de la Intel. Descendent al microprocesorului Intel 8080, a fost procesorul favorit din vremurile sistemului de operare CP/M. [6]

ZA, fiecare din ochiurile unui lanț. [13]

ZAAMINSKI GORNO LESNOE, rezervație naturală situată în Uzbekistan. Suprafața, 10.500 ha (1960). Altitudine, 600-3.500 m. Ocupă partea nordică a terminației vestice a Munților Turkestanului. Aici centura de ienupăr este bine conturată. Din floră fac parte specii de *Atropa belladonna*, *Berberis* sp., *Lonicera* sp., *Mentha* sp., *Ribes* sp., *Rosa* sp., *Sorbus* sp. etc. În cadrul faunei sunt ocrotite: capra (*Capra ibex sibirica*), marmota (*Marmota caudata*), mistrețul, porcul spinos (*Hystrix hirsutiostriis*), rasa locală de urs brun (*Ursus arctos leucomyx*), vulpea, jderul, leopardul zăpezii, prepelița, vulturul. [50]

ZAHARAȚI, (chim.) alcoolății zaharozei. Hidroxilii zaharozei, având caracter slab acid, reacționează cu unele baze, dând zaharați. Importanți sunt zaharații de calciu, iar monozaharatul de calciu este solubil; trizaharatul este insolubil. Se formează în procesul de purificare a zeturilor de sfeclă din industria zahărului. [29]

ZAHARIMETRIE, (chim.) metodă de determinare a concentrației soluțiilor de zaharoză, bazată pe proprietatea acestuia de a roti planul de polarizare a luminii, folosind în acest scop zaharimetre. [29]

ZAHARIMETRU, (chim.) polarimetru gradat special, astfel ca să se poată citi direct procentul de zaharoză al unei soluții, cu condiția ca aceasta să fie preparată după anumite norme. [29]

ZAHAROFILE, (ecol.) microorganisme care trăiesc în/pe medii cu concentrații mari de glucide (ex., unele drojdii și mucegaiuri). [69]

ZAHAROLITICE, (ecol.) microorganisme capabile de a scinda diverse tipuri de molecule glucidice și de a le utiliza ca sursă de energie (ex., drojdiile: *Saccharomyces*

cererevisiae, *Schizosaccharomyces pombe* și bacteriile fermentative, *Bacillus lacticii*) [69]

ZAHAROZĂ, sin. *sucroză*, *zahăr*, ($C_{12}H_{22}O_{11}$), (chim.) dizaharidă foarte răspândită, care se găsește în aproape toate plantele, în cantități mari, în trestia de zahăr, în sucul florilor. Greutatea moleculară 342,3; se prezintă sub formă de cristale monoclinice, cu gust dulce, are punctul de topire 184-185°C, este solubilă în apă, mai greu solubilă în alcool, insolubilă în eter; este fermentescibilă. [29] Este formată din α -glucoză și β -fructoză condensate prin legătură α - β diglicozidică și se găsește în toate speciile de plante, formându-se mai ales în frunze în urma fotosintezei. Se acumulează în proporții mari (7-23%) în multe fructe (struguri, piersici, mere, pere, banane etc.), în rădăcina tuberizată a sfeclei de zahăr (14-23%), în parenchimul fundamental al tulpinilor de trestie de zahăr (20-27 %), precum și în miere, împreună cu glucoza și fructoza. Hidrolizează sub acțiunea enzimei specifice zaharaza și eliberează cele două oze constitutive. De aceea, ea are o importanță deosebită în hrana omului și a animalelor, având rol energetic prin degradarea sa în procesul respirației celulare. Constituie un substrat de dezvoltare a diferitelor microorganisme, care în procesele de fermentație o transformă în alcool etilic și dioxid de carbon. [9]

ZAHARURI, (chim.) substanțe organice denumite glucide sau hidrați de carbon. [49]

ZAHĂR, (chim.) produs alimentar alcătuit din zaharoză cu mici cantități de apă și impurități trecute din materia primă sau luate în cursul procesului tehnologic. Se obține din trestia de zahăr sau din sfecla de zahăr, prin presare sau difuziune. Zeturile rezultate se purifică, se concentrează, iar zahărul cristalizat din soluții concentrate se rafinează. [29]

ZAHĂR INVERTIT, (chim.) amestec de D-glucoză și D-fructoză, obținut prin hidroliza zaharozei. Amestecul este levogir (zaharoză inițială fiind dextrogiră). [29]

ZAHĂR NEREDUCĂTOR, (chim.) zahăr cu toate grupele carbonilice blocate prin legături dicarbonilice, care nu mai dă reacții specifice de reducere a soluției Fehling și a soluției amoniacale de azotat de argint. [29]

ZAHĂR REDUCĂTOR, (chim.) zahăr care conține o grupă carbonilică liberă, capabilă să dea reacțiile specifice: reducerea soluției amoniacale de azotat de argint, reducerea soluției Fehling. [29]

ZAIR, fluviu în Africa, al doilea pe Terra după Amazon ca suprafață (3.691.000 km²) și debit, are o lungime de 4.320 km. Izvorul principal al acestui fluviu este considerat râul Lualaba cu obârșiile în Podișul Shaba. Se mai numește și Congo și traversează zona ecuatorială a Africii, drenând depresiunea central africană și trecând prin țările: Angola, Zair, Zambia, Tanzania, Burundi, Rwanda, R. Centrafricană, Congo și Camerun. Orașele de pe cursul fluviului sunt în majoritate porturi, cele mai mari fiind Kisangani, Kinshasa și Brazaville. Tot sistemul navigabil al Zairului însumează 8.000 km și-i include pe cei mai mari afluenți Lomami, Lulonga, Aruwimi, Mongala și Kasai. Se varsă în Oceanul Atlantic. [25]

ZAISAN, lac de origine tectonică, situat în Federația Rusă. Are suprafața de 1.800 km², adâncimea de 8 m. Se află situat în depresiunea cu același nume, delimitată de culmile munților Altai în nord-est și Tarbagatai în sud-est. Regiunea reprezintă o poartă naturală de trecere între Podișul Kazahastan din sudul Câmpiei Siberiene de Vest și Podișul Gobi. În lac fauna piscicolă este reprezentată de somonul siberian, nisetru, știucă. [45]

ZAKOUMA, parc național situat în Ciad. Suprafața, 297.200 ha (1963). Terenul parcului este puțin accidentat, cu un grup stâncos în partea vestică. Vegetația variază de la savană cu ierburi înalte la pădurea sudaneză. Fauna protejată constă din elefanți, bivoli, antilope (bubal, cefalof, cob, damalisc, hipotrag, marele kudu), lei, leopardzi, girafe, hiene, maimuțe, gazele, facoceri, crocodili și o bogată avifaună (dropie, struț, marabu, jabiru). [50]

ZAMBEZI, fluviu în Africa, ce curge prin Angola, Botswana, Zambia, Zimbabwe și Mozambic. Are 2.600 km lungime și 1.330.000 km² suprafața bazinului. Izvorăște din Podișul Ba-Lunda și se varsă în Canalul Mozambic prin deltă. În cursul său se află cea mai spectaculoasă cascadă – Victoria –, declarată monument al naturii, iar zona înconjurătoare este ocrotită printr-un parc; tot pe cursul său se află zonele mlăștinoase Okovango și Makarikari (Botswana). Cei mai importanți afluenți sunt Kafue, Luangwa și Shire, care drenează Lacul Malawi. [25]

ZAMBILĂ¹ (*Hyacinthus orientalis*, fam. *Liliaceae*), (agric.) plantă erbacee, floricolă. Se cultivă prin grădinile țărănești, prin apartamente la orașe, prin parcuri și grădini publice, la amenajarea rondurilor și platbandelor, aranjându-le după culori și după soiuri cu înflorire concomitentă. Poate fi cultivată singură sau cu alte plante care înfloresc în același timp. Mai poate fi folosită și ca floare tăiată. Flori albastre, roz, roșii, albe, galbene, scurt-pedicelate, puternic și frumos mirositoare, grupate în raceme terminale. Înflorire, martie-aprilie. Înmulțire prin bulbi și bulbili. Preferă soluri ușoare, afânate, bogate în humus, bine drenate și însorite. [71]

ZAMBILĂ² (*Hyacinthus azureus*, fam. *Liliaceae*), (agric.) plantă erbacee, floricolă, cultivată prin grădinile țărănești, prin apartamente la orașe, prin parcuri și grădini publice la amenajarea rondurilor și platbandelor. Flori albastre-azurii, campanulate, dispuse în ciorchine dense, în perioada înfloririi pendente, mai târziu erecte. Înfloresc primăvara. Înmulțire prin bulbi. Preferă soluri ușoare, afânate, bogate în humus, bine drenate și însorite. [71]

ZAMOR, (pisc.) mortalitate în masă a peștilor dintr-un bazin acvatic. [10]

ZANICHELIACEE (*Zannichelliaceae*), (bot.) familie care cuprinde 2 specii de plante erbacee perene, acvatică, submerse, monoice, răspândite aproape pe tot globul terestru. Frunze liniare, întregi, aparent câte 2-3. Flori axilare, solitare, unisexuate; cele masculine fără perigon; cu 1-2 stamine; cele femele, cu perigon membranos, unit, cupuliform; gineceu din 2-9, mai frecvent 4 carpele libere. Fruct multiplu, drupacee. Flora României conține o singură specie: *Zannichellia palustris* (Mătriță), $2n = 12, 24, 28, 32, 34, 36$, prin ape stagnante sau încet curgătoare, dulci și sărate, sporadică din zona stepei până în etajul gorunului. [50]

ZANTEDESCHIA, (agric.) gen de plante care aparține fam. *Araceae*. Cuprinde plante în majoritate originare din ținuturile mlăștinoase ale Africii de Sud. Ele sunt erbacee, perene, având ca parte subterană formațiuni îngroșate și cărnoase de tipul rizomo-tuberculilor. Sunt decorative prin frunze, dar mai ales prin florile alcătuite dintr-un spadice cilindric și o spată mare ce îl înconjoară ca un cornet. *Z. aethiopica* (sin. *Calla aethiopica*, *Richardia africana*) cu frunze sagitate, lung pețiolate formează după 3-4 ani de cultură tufe bogate de 50-100 cm în diametru. Florile albe, susținute de pedunculi lungi de 40-80 cm, sunt folosite mai ales în buchetele pentru mirese. *C. albimaculata*, preferată pentru culturile la ghivece, este mai puțin viguroasă, are frunze ornamentate cu mici

pete albe și flori alb-crem cu baza verde. *C. elliottiana*, specie robustă cu frunze oval-cordate, de un verde deschis pătat de alb, se distinge prin florile galbene, iar *C. rehmannii* cu tufe de 30-40 cm înălțime, formate din frunze lanceolate cu pete mici alb-argintii, este deosebită prin spata florilor roz, roșie-liliachie. Toate speciile de cală pot decora atât ca plante de ghiveci, cât și ca flori tăiate. În timpul verii pot orna și grădinile, ocupând de preferință locurile însorite și umede de lângă sursele de apă (bazine, lacuri). Plantarea se poate face chiar în apă sau în pământ, în acest ultim caz fiind necesară udarea frecventă. Toamna, plantele se introduc în spații adăpostite, nesuportând rigorile iernii. Ele pot continua vegetația în recipiente cu pământ preponderent lutos și cu reacție acidă. *Z. aethiopica* crește și înflorește în încăperi răcoroase la 10-15°C și bine aerisite, pe când celelalte specii au nevoie de 20-22°C și de umiditate atmosferică ridicată. Deși pot vegeta continuu mai mulți ani, este bine ca anual sau la 2 ani să aibă un repaus provocat prin reducerea treptată a udărilor timp de 6-8 săptămâni. Plantele cultivate în ghivece se transplantează la interval de 2 ani, la sfârșitul perioadei de repaus, în alt substrat format din pământ de țelină sau grădină, mranită și nisip. Înmulțirea se poate face prin separarea rizomilor sau prin semințe, dar înflorirea se produce în acest caz numai după 2-3 ani. [39]

ZARZAVAT, (agric.) expresie de origine turcă, echivalentul noțiunii LEGUMĂ. (v. acest termen) [72]

ZARZAVAT DE SUPĂ, (agric.) asortiment arbitrar de morcov, pătrunjel rădăcină, păstârnac și pătrunjel frunze, eventual țelină rădăcină, care se utilizează în arta culinară la prepararea supelor. [72]

ZĂBALĂ, piesă metalică ce intră în componența frâului sau a căpețelului și care servește la conducerea calului. Dispozitiv metalic al harnașamentului de conducere. [34]

ZĂCĂMÂNT, (geol.) receptacol în scoarța terestră în care s-au acumulat substanțe minerale utile sau hidrocarburi. [3]

ZĂCĂMÂNT DE ROCI FOSFATICE, (geol.) zăcământ natural alcătuit în principal din fosfați tricalcici, alături de diferiți compuși cu Si, Al, Fe, Ca, Mg, Na, K, S, F etc., în proporții variabile, după condițiile de formare a zăcământului. Reprezintă principalele surse pentru prepararea îngrășămintelor cu fosfor. După natura lor, rocile pot fi vulcanice (apatite) sau sedimentare (fosforite). [29]

ZĂCĂMÂNT DE ROCI POTASICE, (geol.) zăcământ natural, alcătuit din săruri de potasiu (carnalit,

langeinit, silvinit, kainit). Sărurile brute de potasiu pot fi folosite direct ca îngrășământ, după o mărunțire fină, dar se utilizează mai ales la fabricarea îngrășămintelor potasice cu un conținut ridicat de K₂O. [29]

ZALOG (*Salix cinerea*, fam. *Salicaceae*), (bot.) arbust foios, indigen, microfanerofit, frecvent de la câmpie până în etajul montan, în locuri umede, mlăștinoase, în lungul râurilor, pâraielor, bălților, în lunci, zăvoaie, margini de păduri, margini de turbării, fânețe mlăștinoase, comună în tot lungul Dunării și în Delta Dunării. Furnizează albinelor culesuri de nectar, polen și propolis. Florile reprezintă o sursă importantă de nectar și polen. Producția de miere, 100-150 kg/ha. Pondere economico-apicolă mare. Specie de interes ornamental, decorativă prin frunze, amenți. Remarcabil la înflorire în timpul primăverii. Recomandat a fi plantat în parcuri, grădini, în lungul cursurilor de apă, pe marginea lacurilor sau zonelor înmlăștinite. Înmulțire prin butășire, marcotaj. [50]

ZĂNOAGA, lac de origine glaciară, situat în România. Are suprafața de 6,5 ha și adâncimea maximă de 29 m, volumul de apă este de 693 m³. Este cel mai adânc lac din Carpații românești. Este situat în masivul Retezat, la altitudinea de 1.997 m, în căldarea glaciară a Judelui, pe versantul sudic al Muntelui Șesele. Alimentarea lui cu apă este făcută de 6 pâraie venind din toate direcțiile, cu excepția celei sudice, peste care deversează pârâul Zănoaga. Lacul formează un complex la care se mai adaugă lacurile Zănoaga, Judele, Tăul Răsucit, Tăul Urât, Tăul Ascuns. Valea și circurile glaciare în care se găsesc lacurile din complexul Zănoaga sunt străjuite de vărfurile Zănoaga în vest, Judele în nord și Slăveiu în est, toate cu altitudine de peste 2.300 m. Apele lacului sunt limpezi și reci, propice dezvoltării peștelui. Lacul a fost populat în ultimele decenii, în mai multe rânduri, cu specii de păstrăv curcubeu, păstrăv indigen, iar în primăvara anului 1971 cu câțiva puiți de coregon. Din lac se formează în partea de sud-est pârâul Judele Mare, care pleacă cu un debit inițial de cca 20 l/s. (P. Găștescu, 1979) [50]

ZĂNOAGA MICĂ, lac glaciari situat în masivul Retezat, din Carpații Meridionali (România), la altitudinea de 1.960 m, suprafața de 1,90 ha, adâncimea maximă de 12,5 m, lungimea de 210 m, lățimea maximă 120 m, volumul de apă 100.000 m³. Se mai numește Tăul Spurcat. Alimentarea se face prin 2 afluenți cu o temperatură a apei scăzută (3°C). Evacuarea se face printr-un emisar în partea de nord, ascuns prin grohotiș sub pădurea de jnepeni. A fost populat cu puiți de păstrăv curcubeu și păstrăv indigen. Temperatura apei în timpul verii este în jur

ZĂPADĂ

de 12°C, iar oxigenul dizolvat, între 9,30 și 10,15 mg/l, în funcție de mișcarea apei. [50]

ZĂPADĂ, (glac.) hidrometeor în stare solidă ce apare atunci când temperatura aerului este sub 0°C, picăturile de apă transformându-se în cristale fine de gheață, care, asociate, formează fulgii de zăpadă. [25]

ZĂPADĂ ACIDĂ, zăpadă a cărei valoare a pH-lui este mai mică decât 5,6. [3]

ZĂPOARE, (hidr.) aglomerări de gheață prin blocuri de diferite dimensiuni, care barează albia râurilor, determinând umflarea rapidă a apelor în amonte și cauzând inundații. Sunt întâlnite frecvent în sectoarele înguste ale albiei minore, în dreptul pragurilor din albie, în regiunea meandrelor cu rază de curbură mică, în sectoarele unde albia se ramifică în brațe, la poduri sau în fața unor obstacole ce se ivesc în albia râurilor. Când acestea iau proporții mari, se procedează la dinamitarea lor. [50]

ZĂTOACĂ, (hidr.) canal natural, puțin adânc, format între malul apei și un ostrov. [10]

ZĂTON, (hidr.) canal natural sau artificial, închis la un capăt, din preajma unui ostrov. [10]

ZĂU DE CÂMPIE, rezervație naturală situată în România (județul Mureș), Transilvania. Suprafața, 3 ha. Altitudine, 445 m. Are caracter botanic. Protejează bujorul de stepă (*Paeonia tenuifolia*). Planta dăinuiește în regiune de 10000 de ani, acest loc fiind unica lui stațiune intracarpatică și cunoscută de către daci. Vegetația este reprezentată de 245 de specii printre care se numără *Iris humilis*, *Crambe tataria*, *Linum nervosum*, *Adonis vernalis*, *Hesperis tristis*, *Stipa capillata*, *S. stenophylla* etc. [50]

ZĂVOI, (silv.) pădure de plop și salcie dir luncile inundabile și depresiuni de la câmpie și uneori de la dealuri, formate pe soluri aluvionare în diferite stadii de evoluție și lăcoviști. Altitudinile sunt cuprinse între 10 (Delta Dunării) și 150 de m, iar climatul este în general cald (8-11°C media anuală) și relativ uscat (400-700 mm/an). Caracterul uscat al climatului este compensat de permanenta aprovizionare cu apă a solului din pânza freatică. Asociația principală este *Salicetum albae-fragilis* Issler 26 em. Soó 57, care are în stratul arborilor sălcii (*Salix alba*, *S. fragilis*), plopi (*Populus alba*, *P. nigra*), mai puțin alte specii cu prezență locală, limitată (*Alnus glutinosa*, rar *A. incana*, *Fraxinus excelsior*, *F. angustifolia*, *Ulmus minor*). Subarboretul lipsește sau este sărac, fiind reprezentat prin speciile *Amorpha fruticosa*, *Cornus sanguinea*, *Viburnum opulus*, *V. lantana*, *Crataegus monogyna* etc. Pătura ierboasă este bogată și este constituită din specii hidrofile (și mezofile): *Rubus caesius*, *Solanum dulcamara*, *Mentha aquatica*, *Lycopus europaeum*,

Lythrum salicaria, *Polygonum hydropiper*, *P. mite*, *Bidens tripartitus*, *Agrostis stolonifera*, *A. alba*, *Carex acutiformis*, *Iris pseudacorus*, *Stachys palustris* etc. Zăvoaiele sunt arboreturi de productivitate variabilă, în general superioară. Tipologia sistemică descrie 11 tipuri de ecosisteme forestiere de zăvoi stabilite după specia lemnoasă dominantă (care poate fi una sau două: salcie, plop, arin alb-arin negru, plop alb-plop negru) și speciile indicatoare: *Petasites-Telekia*, *Aegopodium podagraria*, *Carex-Iris pseudacorus*, *Rubus caesius-Aegopodium*, *Polygonum-Lycopus*, *Rubus caesius-Galium aparine* etc.). Sunt incluse la zăvoi și aninișurile. [4]

ZĂMBRU (*Pinus cembra*, fam. *Pinaceae/Abietaceae*), (silv.) arbore conifer, rășinos, indigen, megafanerofit întâlnit în etajul subalpin și alpin, la limita superioară a zonei forestiere, în văi cu fenomene glaciare din munții Rodnei, Călimani, Bucegi, Făgăraș, Parâng, Godeanu, Țarcu și Retezat, unde coboară pe văi reci și umede până la 1.200 m altitudine și urcă până la 1.900-2.000 m, cu creșteri frumoase pe gneis, argile, șisturi etc. Specie meliferă. Pe ramuri și lăstari tineri trăiesc lachnide producătoare de mană, pe care albinele o culeg rezultând mierea de mană. Producția de miere, 10 kg/ha. Pondere economico-apicolă mijlocie. Specie de interes forestier. Se pot crea arboreturi prin cultură forestieră, cu rol în ridicarea valorii pădurilor de limită privind producția lemnoasă realizată pe soluri de foarte slabă productivitate, cât și pentru asigurarea unei foarte bune protecții a solului. Specie admirabilă pentru ornament. Remarcabilă prin coroana ovoidal-compactă și frunziș verde-brumăriu. Înmulțire prin semințe. Semănarea se face în lădițe cu fund de plasă. Se pretează la altitudini corespunzătoare speciei, dar și la altele mai joase. În mediul lui natural este declarat monument al naturii și ocrotit de lege. [41]

ZEAMĂ BORDELEZĂ, (fitopat.) unul dintre cele mai vechi fungicide folosite în protecția plantelor față de diferite boli. **Z.b.** 1% se prepară cu 1 kg sulfat de cupru mărunțit, dizolvat în 5 litri de apă, după care se completează cu 90 de litri de apă într-un vas care să nu fie din metal. Varul nestins de bună calitate, în cantitate de 0,75 kg sau 1 kg când este mai slab, se stinge separat în apă, încet, până la formarea unei paste, după care se completează până la 10 litri. Laptele de var se toarnă încet, prin amestecare continuă peste soluția de piatră vântată. În final, zeama trebuie să aibă o reacție neutră sau slab alcalină (pH 7-8). Se formează un complex de tipul $\text{CuSO}_4 \cdot 4\text{Cu}(\text{OH})_2 \cdot 3\text{Ca}(\text{OH})_2$. Zeama acidă sau alcalină poate produce arsuri la plante. **Z.b.** se

- folosește imediat după preparare în combaterea diferitelor micoze și bacterioze. [61]
- ZEAMĂ DE BURGUNDIA**, (fitopat.) similară zemii bordeleze, la prepararea acesteia varul fiind înlocuit cu carbonatul de sodiu, în proporție de 1,2 kg la un kg sulfat de cupru. [61]
- ZEAMĂ SULFOCALCICĂ** (*Polisulfura de calciu*), (fitopat.) cunoscută din 1803 și generalizată în practică după anul 1880. Se prepară amestecând 1,5 kg var nestins cu 2,8 kg sulf mărunțit. Amestecul se stinge cu 3 l apă fierbinte; se amestecă până se obține o pastă peste care se toarnă 7-8 l apă fierbinte; se fierbe continuu cu agitare, timp de 45 de minute, timp în care zeama trece de la culoarea galbenă la cea portocalie, iar apoi la cea roșie ca sângele. În timpul fierberii se adaugă apă fierbinte pentru menținerea aceluiaș volum; reziduurile de pe fundul vasului se separă printr-o pânză deasă. Soluția obținută trebuie să aibă o densitate de 28-30°Beaume sau 1,24-1,25 kg/litru. Produsul este foarte toxic pentru om. Se folosește împotriva multor boli și dăunători. În timpul repausului vegetativ – 2,5 l zeama la 7,5 l apă; primăvara, înainte de pornire în vegetație, 1 litru zeamă la 9 l apă și în cursul vegetației, 2 l zeamă la 98 l apă. [61]
- ZEARALENONE**, (fitopat.) micotoxină elaborată de ciupercile *Fusarium* care parazitează porumbul (*F. graminearum*, *F. poae*, *F. moniliforme* a.); este toxic pentru animale, mai ales pentru porcii tineri, în funcție de doză și de reactivitatea organismelor; exercită asupra acestora efecte estrogenice sau anabolizante. Sămânța își pierde germinația sau, dacă germinează, plantele mor. [61]
- ZEATINĂ**, (biochim.) citokinină naturală, izolată și caracterizată pentru prima dată din boabele (cariopsele) de porumb, iar ulterior și din alte plante. [69]
- ZEAXANTINA**, (biochim.) xantofilă prezentă în boabele de porumb, dar și în celulele unor bacterii. [69]
- ZEBRA**¹, (zool.) nume dat peștelui de acvariu *Brachydanio rerio*, datorită coloritului zebraț. [10]
- ZEBRA**², (zool.) reprezentanți africani ai familiei *Equidae* (ord. *Perissodactyla*). Specii: *Equus burchelli*, zebra comună; *Equus grevyi*, zebra lui Grevy, *Equus zebra*, zebra de munte. [37]
- ZEBRIN** (*Zebrinus*), (bot.), organ cu dungi variat colorate, ex., frunze longitudinal vârgate la telegraf (*Zebrina pendula*). [50]
- ZEBU** (*Bos indicus*), (zool.) mamifer rumegător, răspândit în zonele tropicale și subtropicale din Asia, Africa și America de Sud. [34] Se mai numește *boul cu cocoașă*. Animal domestic din Asia, cu coarne scurte și cocoașă proeminentă, *Artiodactyla*, *Ruminantia*, *Bovidae*. [37]
- ZEIDE** (*Zeidae*), (zool.) peștele dulgher. Pești marini de regiuni temperate, cu radii țepoase în înotoătoare, acoperiți cu solzi mărunți. Au vezică gazoasă. Carnea lor este comestibilă. [37]
- ZEINĂ**, (biochim.) proteină vegetală din clasa prolaminelor, obținută din boabele de porumb. Este deficitară în aminonoacizii esențiali triptofan și lizină, fapt ce îi reduce valoarea alimentară. [57]
- ZELOȚI**, (rel.) grupare de farisei bogați și foarte riguroși în păstrarea Legii lui Moise. Ei au fost cei mai activi instigatori ai revoltei din anul 66 d. Hr., care apoi a dus la dărâmarea Ierusalimului de către romani, în anul 70 d. Hr. [63]
- ZENIT**, (astr.) punctul de intersecție dintre verticala locului și sfera cerească, situat deasupra capului. [12]
- ZEOLIȚI**, (chim.) silicați cu structuri macromoleculare tridimensionale. Se cunosc zeoliți cu structură fibroasă, lamelară și compactă. Sunt utilizați ca schimbători de ioni. [36]
- ZERO BIOLOGIC**, (agric.) prag de temperatură de la care începe activitatea biologică, fiind de minimum 10°C. [49]
- ZERO ECOLOGIC**, (ecol.) temperatura externă cea mai scăzută la care un organism poate să-și desfășoare funcțiile vitale normale. [2]
- ZETAJ**, (ind.) metodă de separare sau de concentrare a minerurilor sau a cărbunilor sfărâmați cu ajutorul unui curent de apă, pentru a obține depunerea componentilor în ordinea greutateii lor specifice. [13]
- ZEUGIT**, (micol.) spor fungic format în urma fuziunii a doi nuclei. [69]
- ZEUGOPOD**, (anat.) segmentul mijlociu al membrului unui tetrapod. [37]
- ZGOMOT**, (pol.) complex de sunete fără caracter periodic cu insurgență dezagreabilă, care afectează starea psihologică și chiar biologică a oamenilor și a altor organisme din natură. Noxele acustice afectează toate colectivitățile umane. Sunt prezente mai ales în mediul urban. [50]
- ZGOMOT DE FOND**, (ecol.) concentrația naturală, într-un element dat, a unui sol sau a unei ape, fără vreun aport specific venit din exterior (absența oricărei activități umane). [3]
- ZGURA LUI THOMAS**, (agrochim.) îngrășământ fosfatic obținut ca produs secundar în industria siderurgică, la defosfatarea fierului, după metoda Thomas; este bogat în fosfați bazici de calciu $[Ca_3(PO_4)_2 \cdot CaO]$, având un conținut de 14-18% P_2O_5 și 40-50% CaO. După măcinare, zgura lui Thomas se prezintă ca o pulbere fină, de culoare cenușiu-negricioasă, este puțin higroscopică și solubilă în citrat de amoniu și acizi slabi. Are reacție fiziologică

alcalină, fiind indicată a se aplica pe soluri acide; efectul durează cel puțin doi ani. [29]

ZGURĂ¹, (prot. med.) reziduu cu granulometrie grosieră, rezultat din incinerarea gunoaielor, deșeurilor etc. [3]

ZGURĂ², (ind.) 1. Partea minerală fuzibilă din cenușa cărbunilor, care se aglomerează în procesul de solidificare. 2. Reziduu rezultat în procesul de extragere a metalelor din minereuri sau la topirea metalelor, constituit din oxizi formați în procesul tehnologic, din silicați, pământ etc. 3. Strat de oxizi metalici format deasupra unei suduri executate cu arc electric. [13]

ZIGAPOFIZE, (anat.) fațete prin care vertebrele se articulează una cu alta, de obicei o pereche posterioară (postzigapofize), care se sprijină pe perechea anterioară (prezigapofize) a vertebrei următoare. În felul acesta este posibilă o oarecare mișcare, fără dislocarea vertebrelor. [37]

ZIGODACTIL, (anat.) tip de picior la păsări, cu degetul I și IV îndreptate înapoi și cu degetele II și III îndreptate înainte (ex., la ciocănitori). [37]

ZIGOFILACEE (*Zygothallaceae*), (bot.) familie neomogenă, care cuprinde 30 de genuri, cu cca 250 de specii de plante erbacee perene sau arbuști, rar plante erbacee anuale sau arbori, răspândite mai ales în deșerturi și stepe cu soluri sărăturoase. Frunze opuse sau alterne, întregi, simplu sau dublu penate, cu 2 stipele la baza pețiolului, uneori transformate în spini. Flori bisexuate (hermafrodite), actinomorfe sau zigomorfe, pe tipul 5, rar 4; caliciul dialisepal; corola dialipetală; androceul, din 10 sau 8 stamine, din jumătate externe, opuse petalelor, și jumătate interne, opuse stărilor, cu ovar superior din 3-5 carpele, cu 2 până la numeroase ovule epitrope, pendule sau ascendente. Formula florală: $\zeta^* \text{ sau } \cdot | \cdot K_{5-4} C_{5-4} A_{5+5; 4+4} G_{(5-3)}$. Fruct variat. Semințe cu sau fără albumen, embrion drept, rar curbat, cotiledoane cămoase. Speciile de plante conțin rășini, saponine, alcaloizi. Flora României conține 4 specii, aparținând la tot atâtea genuri: *Reganum*; *Zygothallum*; *Tribulus*; *Nitraria*. [41]

ZIGOFOR, (micol.) ramură hifală, specializată, la capătul căreia se diferențiază un gametange (+/-), plurinucleat, caracteristic zigomicetelor (ex., mucegaiul alb, mucegaiul negru). [69]

ZIGOMICOZA, (micol.) micoză produsă de unele mucegaiuri încadrate în clasa *Zygomycetes*. Mucoromicoza este o z. [69]

ZIGOMORF (*Zygomorphus*), (bot.) organ monosimetric, cu simetrie bilaterală, aspect întâlnit la florile unor plante prin care nu se poate duce decât un singur plan de simetrie, rezultând două părți egal simetrice, una dreaptă și alta stângă. La o floare, zigomorf poate fi:

caliciul și corola, aspect întâlnit la omag (*Aconitum napellus*), călțunași (*Tropaeolum majus*), salvie (*Salvia pratensis*); corola și androceul ca la florile speciilor *Lamiaceae/Labiatae*; caliciul, corola și gineceul, aspect întâlnit la speciile de *Genista*, *Cystisus*, *Lupinus*; caliciul, corola, androceul, gineceul, adică toate părțile componente ale florii, aspect întâlnit la mazăre (*Pisum sativum*), fasole (*Phaseolus vulgaris*); perigon zigomorf, la gladiole (*Gladiolus* sp.). [50]

ZIGONEMĂ → ZIGOTEN

ZIGOPTER, (zool.) termen desemnând odonatele primitive din subordnul *Zygoptera*, caracterizate prin aripi anterioare și posterioare identice ca formă, mărime și nervațiune. [62]

ZIGOSPOR, (micol.) denumire improprie dată zigotului de la zigomicete, rezultat în urma unui fenomen de gametangiogamie (fuziune a doi gametociști plurinucleați). Z. este o celulă plurinucleată, cu peretele gros; reprezintă o structură de rezistență, formă sub care mucegaiurile încadrate în această clasă traversează perioadele nefavorabile. În condiții optime de umiditate și temperatură, germinează și generează un *sporange de germinație*, cu care prilej are loc diviziunea meiotică a nucleilor săi diploizi. [69]

ZIGOSPORANGE, (micol.) structură unicelulară, plurinucleată, rezultată în urma fuziunii gametangilor la zigomicete. Ulterior peretele său se îngroașă, iar conținutul plasmatic se diferențiază într-un zigospor. [69]

ZIGOT, (reprod.) celulă diploidă rezultată în urma fuziunii a doi gameți haploizi în cadrul procesului de *fecundație*. Prin germinare, generează, de regulă, un nou individ (diploid, dacă la germinare nu are loc o diviziune meiotică, și haploid, dacă prima diviziune a zigotului este una meiotică). Uneori, prin germinare, zigotul generează spori sau un *sporange/sporocist*, în care se formează spori haploizi. Zigotul format din două seturi complete de cromozomi (genomuri) se numește *holozigot*, pentru a fi deosebit de *merozigotul* de la procariote (generat prin mecanisme de parasexualitate sau transfer genetic) care este incomplet, fiind diploid numai pentru o parte din gene. [69]

ZIGOTEN, sin. *zigonemă* (cit.) nucleul diploid al zigotului, format prin fuziunea (kariogamia) a doi nuclei gametici. [69] → MEIOZĂ

ZIGOTROPISM, (reprod.) creșterea orientată a structurilor reproducătoare sexuate (ex., a *zigoforilor*) spre zonele cu concentrație maximă a hormonilor de sex opus, secretați de gametociști. Aceasta face posibilă întâlnirea gametociștilor și fuziunea lor. [69]

ZILE DE GRAȚIE, (ec.-fin.) numărul de zile cu care se prelungește termenul de plată prevăzut în polițe. Se folosesc și de către unele societăți de asigurare în plata despăgubirilor de asigurare. (Gh. D. Bistriceanu și colab., 1981) [58]

ZILE GRADE, (pisc.) durata de incubație (în zile) a icrelor fecundate până la eclozare, la o anumită temperatură. Se calculează înmulțind numărul zilelor cu temperatura apei exprimată în grade. [10]

ZILELE CREAȚIEI, (rel.) cele șase zile în care se consideră că Dumnezeu a făcut lumea din nimic. *Ziua întâi* – Dumnezeu a făcut lumina. Și a numit lumina ziuă, iar întunericul l-a numit noapte. *Ziua a doua* – Dumnezeu a făcut tăria, despărțind apele de sub tărie, de cele de deasupra tăriei. Tăria este numită cer. *Ziua a treia* – Dumnezeu a despărțit uscatul de apele mărilor. Apoi a făcut regnul vegetal. *Ziua a patra* – Dumnezeu a făcut soarele, luna și stelele, rânduind zilele, anotimpurile și anii. *Ziua a cincea* – Dumnezeu a făcut animalele din ape și păsările înaripate. *Ziua a șasea* – Dumnezeu a făcut animalele sălbatice și domestice de pe pământ și apoi a zidit pe om după chipul Său, bărbat și femeie. *Ziua a șaptea* – Dumnezeu s-a odihnit de toate lucrurile Sale pe care le-a făcut. [63]

ZIMOGEN, (biochim.) forma inactivă a unei enzime. Prin procesul de proteoliză limitată, zimogenul se transformă în zimază (enzimă activă). [21]

ZINC¹ (Zn), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa a II-a secundară. Are Z 30, structura învelișului de electroni [Ar] 3d¹⁰4s² și greutatea atomică 65,37. Cele mai importante minerale care conțin Zn sunt: blenda, ZnS, smithsonita, ZnCO₃, willemita, Zn₂SiO₄. Se obține prin prăjirea în curent de aer a blendei, urmată de reducerea oxidului de Zn cu cărbune: $2ZnS + 3O_2 \rightarrow 2ZnO + 2SO_2$, $ZnO + C \rightarrow Zn + CO$, $ZnO + CO \rightarrow Zn + CO_2$. Electroliza ZnSO₄ permite obținerea Zn de mare puritate (99,99%). Zn este un metal cenușiu-albăstrui p.t. 420°C, p.f. 906°C. Luciul inițial intens dispare la aer, prin formarea unui strat de oxid care împiedică înaintarea oxidării. La cald se combină cu halogenii, cu sulful. Nu este atacat de azot sau hidrogen. Reacționează ușor cu acizii diluați și cu hidroxizii alcalini: $Zn + H_2SO_4 \rightarrow ZnSO_4 + H_2$, $Zn + 2NaOH + 2H_2O \rightarrow Na_2[Zn(OH)_4] + H_2$. În natură apare combinat sub formă de sulfuri, sulfați, acizi, carbonați. Mari cantități de Zn servesc pentru acoperirea tablei, a sârmei și a țevilor de oțel cu un strat protector împotriva ruginii. În industrie și în laborator se utilizează ca agent reducător. Întră în compoziția unor aliaje, dintre care cele mai importante sunt alamele. [36] Conținutul de zinc din

sol variază între 10 și 250 ppm, cu o medie de aproximativ 50 ppm. Conținutul redus de zinc din sol ca și cuprinderea lui în forme chimice insolubile determină apariția carenței de Zn la plantele cultivate, precum: porumb, fasole, soia etc. [29] Apele reziduale deversate de industriile lacurilor și ale galvanizării trebuie să fie tratate înainte de a fi eliminate. Peștii sunt foarte sensibili față de toxicitatea Zn, ei pier la doza de 4 ml/l de apă, dafniile la 1,8 g/l de apă, unele microorganisme ale planctonului la 1 mg/l de apă, plantele superioare pier la 5 mg/l de apă. [41]

ZINC², (biochim.) cofactor pentru numeroase enzime din organism. Esențial pentru sinteza de insulină și heparină. Concentrație normală plasmatică: 0,5-1 mg%. [21]

ZINCARE, (ind.) operație de acoperire cu un strat subțire de zinc a pieselor de oțel sau de fontă, precum și a unor piese nemetalice, pentru a le proteja împotriva coroziunii sau pentru a le da un aspect plăcut. [13]

ZINCOFILĂ, (bot., ecol.) despre organismul care acumulează în corpul lui cantități apreciabile de Zn, din această cauză fiind considerate indicatoare ale prezenței în sol a acestui element. Ex., pungulița (*Thlaspi calaminorum*, *Minuartia verna*, *Armeria elongata*). [32]

ZINEB (C₄H₆N₂S₄Zn), (agrochim.) fungicid pe bază de etilenbisditiocarbamat de Zn, mai eficace decât zeama bordelează în combaterea manei cartofului. Sin. *Dithane Z-78*, *carbadin*. [29]

ZION, parc național situat în SUA (statul Utah). Suprafața, 58.813 ha (1937). Ocrotește defileul Zion, monumentele de piatră create de eroziune și prăbușiri, precum și formele unei foste activități vulcanice. Straturile de rocă de la baza canionului au o vechime de 2-3 miliarde de ani. [50]

ZIPHIIDE (*Ziphiidae*), (zool.) balene cu cioc. Odontocete cu dinți puțini. Botul este scurt și deasupra lui se află o puternică bosă frontală. Talia variază între 4 și 9 m. Se hrănesc cu cefalopode și cu pești. Trăiesc în mările Sudului. [37]

ZIRAM (C₆H₁₂N₂Zn), (agrochim.) fungicid pe bază de dimetilditiocarbamat de zinc; pulbere albă solubilă în soluții alcaline diluate. Sin: *Zerlat*; *Karbon*; *Fuclasin*. [29]

ZIRCONIU (Zr), (chim.) element chimic cu caracter metalic din grupa a IV-a secundară. Are Z 40 și structura învelișului de electroni [Ar] 4d²5d². A fost descoperit de M.H. Klaproth (1789) și izolat de H. Davy (1808) și J.J. Berzelius (1824). Cel mai răspândit mineral este Zr, ZrSiO₄, folosit în trecut și ca piatră prețioasă, întrucât cristalele mari de Zr

seamă cu diamantul. Un alt mineral, baddeleyta, ZrO_2 , mai puțin răspândit, s-a format din **Zr**, sub influența agenților atmosferici. **Zr** metalic se obține prin reducerea oxidului cu Mg, Ca sau prin reducerea clorurii cu sodiu sau magneziu. Se mai poate obține prin reducerea fluorurilor complexe: $K_2[ZrF_6] + 4Na \rightarrow Zr + 2KF + 4NaF$. Această metodă a fost folosită de Berzelius pentru a pune în libertate prima oară **Zr** din combinațiile sale. Datorită rezistenței chimice mari și a proprietăților mecanice deosebite, **Zr** se folosește la construcția de aparatură chimică, ca material de construcție în reactoarele nucleare, intră în compoziția unor aliaje etc. [36]

ZIUA SIDERALĂ, (astr.) unitate de timp sideral, timp scurs între două culminații superioare consecutive ale punctului vernal (γ). [12]

ZIUA SOLARĂ ADEVĂRATĂ, (astr.) unitate de timp solar adevărat, intervalul de timp scurs între două treceri consecutive ale Soarelui la meridianul superior al locului. [12]

ZIUA SOLARĂ MIJLOCIE (*medie*), (astr.) unitate de timp solar mijlociu, timp scurs între două treceri consecutive ale Soarelui mijlociu la meridianul superior al locului. [12]

ZMEUR (*Rubus idaeus*, fam. *Rosaceae*), (agric.) arbust stufos, cu lăstari târători, nanofanerofit, comun în toată țara, întâlnit prin păduri, luminișuri de pădure, tufărișuri, coaste stâncoase, frecvent și abundent în tăieturile de pădure din regiunea montană, rar la dealuri. Genetic, $2n = 14, 21, 28, 42$. Răspândit în zona subarctică și temperată din emisfera nordică (Europa, Asia, America de Nord). Posedă o tulpină subterană (rizom) din care se formează drajoni care pot fi folosiți la înmulțire sau dacă sunt păstrați pe loc produc fructe în anul următor după care se usucă. Fructifică bine în zonele colinare și premontane cu temperaturi medii anuale de 8-10°C. Precipitații de 700 mm anual sau prin udări corespunzătoare. Preferă soluri mijlocii cu pH 5-6,5. Există multe soiuri de zmeur (*Cayuga*, *Malling Exploit*, *Heritage*, *Rubin*, *The Latham*). În ultima vreme au fost obținuți *hibridi zmeur x mure* care se remarcă prin fructe mai mari cu gust combinat: *Medana Tayberry*. Fructele conțin zaharuri (4,5-10,6 g%), acizi organici (1,1-2,3 g%), pectine (0,5-2,8 g%), proteine (1,2 g%), cenușă (0,7 g%), potasiu (127 mg%), fosfor (45 mg%), calciu (27,3 mg%), magneziu (24 mg%), mangan (15 mg%), sodiu (3,9 mg%), zinc (3 mg%), cupru (1 mg%), fier (0,6 mg%), acid carbonic (25 mg%), vitamina B₁ (0,2 mg%) și B₂ (0,03 mg%), provitamina A, vitamina D și P, substanțe tanante etc. Frunzele conțin tanin (10%), substanțe de natură flavonică, vitamina C

(800 mg%), substanțe minerale. Fructele sunt indicate în astenie, afecțiuni cardiace, digestive, pulmonare, renale, urinare, colici renale, colită cronică, congestie pulmonară, diabet zaharat, dureri cardiace și gastrice, enterită, enterocolită, angiocolită, gastrită hiperacidă, hiperazotomie, hemoragie, inflamații ale căilor urinare, pielonefrită, cistită, prostatită, reumatism, ulcer gastro-duodenal, tuberculoză, febră, afecțiuni oculare, amigdalită, bronșită, cefalee, constipație, eczeme, dismenoree, pirosis, răgușală, răceală, scarlatină, scorbut, stări febrile infecțioase. Frunzele au acțiune astringentă, digestivă, diuretică, sudorifică, dezinfectantă. În industrie, fructele sunt utilizate sub formă de suc, pastă, peltea, gelofruct, jeleu, gem, marmeladă, dulceață, compot, fructe zaharisite, șerbet, sirop, băuturi răcoritoare, înghețată, cremă, spumă, fructe congelate, vin, vermut, lichior, coloranți naturali (inclusiv pentru cosmetică), preparate farmaceutice. [40]

ZMEURIȘ, (bot.) tufăriș de zmeură (*Rubus idaeus*). [15]

ZODIAC, (astr.) fâșie situată în jurul eclipticii cu 9° de o parte și de alta, ce conține 12 constelații zodiacale (Berbecul, Taurul, Gemenii, Racul, Leul, Fecioara, Balanța, Scorpionul, Săgetătorul, Capricornul, Varsătorul, Peștii). [12]

ZOLIE, (glac.) microdepresiune rezultată prin topirea unei mase de gheață desprinsă din fruntea ghețarului și prinsă într-o matrice sedimentară. [25]

ZOLLINGER-ELLISON, sindrom ~ (med. u.) caracterizat prin creșterea secreției acide gastrice, ulcer peptic și tumoră producătoare de gastrină unică sau multiplă, manifestat prin dureri abdominale și epigastrice, esofagită de reflux, vărsături, diaree, scădere ponderală, steatoree. [60]

ZONA ABISALĂ, (oceanol.) straturile de apă și fundurile oceanice situate la adâncimi de cca 3.000-6.000 m. Condițiile de mediu se caracterizează prin lipsa totală a luminii, presiuni ridicate, temperatura apei sub 4°C, hidrodinamism redus. Viața este săracă, biomasa de 1 g/m² în Oceanul Pacific sau 0,7 g/m² în Oceanul Atlantic. Animalele au adaptări speciale la condițiile abisale: vederea redusă, presiunea internă egală cu presiunea externă, organele tactile foarte dezvoltate, fenomenul de bioluminescență frecvent. [70]

ZONA AFOTICĂ, (oceanol.) straturile de apă din lacuri adânci, mări și oceane, în care lumina solară nu mai ajunge – chiar la amiaza zilelor cu cer senin – datorită dispersiei și absorbției ei în orizonturile superioare. În general începe de la adâncimi cuprinse între 50-200 m. Ca atare, în această zonă a bazinelor acvatice profunde nu are loc procesul de fotosinteză a fitoplanctonului. Algele vii prezente la aceste

adâncimi pot supraviețui numai dacă au adaptări pentru mixotrofie. În cazul lacului de baraj Bicaz, de exemplu, zona afotică începe de la adâncimi de ordinul a 35-40 m. Limita superioară a zonei afotice poate fi mult mai ridicată în perioadele de viitură, când în apa bazinelor pătrund cantități mari de suspensii aduse de afluenți; o situație asemănătoare se constată și pe timpul producerii fenomenelor de „înflorire” când prezența unor populații algale foarte dense în straturile superioare de apă reduce extrem de mult pătrunderea luminii solare la adâncime. [7]

ZONA ALFA MEZOSAPROBIILOR, (hidr.) apă ce conține cantități moderate de substanțe putrescibile pe cale de degradare, în care cantitatea de oxigen solvit este scăzută. Se caracterizează prin prezența algei albastre *Oscillatoria*, lipitoarea *Herpobdella*, larva de muscă *Stratiomys*. Numărul de bacterii este de aproximativ 100.000 /ml. [10]

ZONA BETA MEZOSAPROBIILOR, (hidr.) apă ce conține cantități moderate de substanțe putrescibile mult degradate, predominând procesele de oxidare. Organismele sunt reprezentate de diatomee, *Spyrogira*, *Elodea* etc. Numărul de bacterii este sub 100.000/ml. [10]

ZONA CLIMATICĂ, (climat.) regiune geografică, caracterizată printr-un anumit tip de climat. Ex., z.c. ecuatorială, z.c. tropicală, z.c. rece etc. [56]

ZONA CRAPULUI, (hidr.) reprezentată de porțiunea râurilor din cursul inferior, din zona de șes. Apele sunt turburi, au curgere lină, cantitatea de oxigen este redusă și fluctuantă, temperatura, variabilă, poate ajunge la 20°C, bogate în potamoplancton, faună bentonică diversă. Fundul albiei este consolidat, permite fixarea unei vegetații. [10]

ZONA DE SOL, (pedol.) areal caracterizat printr-un anumit tip genetic de sol corespunzător zonei bioclimatice, exprimând în concepția școlii naturaliste ruse paralelismul pedo-fito-climatic pe suprafața globului. [29]

ZONA EUFOTICĂ, (limn.) care cuprinde straturile de apă ale unui lac, ale unei mări sau ale unui ocean, aflate între suprafața acestuia și limita până la care pătrunde suficientă lumină solară pentru a se realiza fotosinteza de către organismele vegetale. Grosimea acestui strat de apă poate varia de la câțiva metri până la câteva zeci (uneori chiar sute) de metri în mări și oceane. Factorii care afectează transparența apei și pătrunderea luminii solare în masa de apă sunt: suspensiile aduse de viituri, dezvoltarea unor populații fitoplanctonice abundente în masa apei sau fenomenele de îngheț asociate cu depunerea zăpezii pe podul de gheață. Acestea pot reduce simțitor grosimea zonei eufotice. [7]

ZONA FOTICĂ, (hidrobiol.) stratul de apă dintr-un bazin acvatic străbătut de lumina solară. [10]

ZONA HOMOTERMICĂ, (oceanol.) stratul de apă din mări și oceane, situat sub 2.000 m adâncime, unde temperatura este constantă. [10]

ZONA INTERTIDALĂ, (ecol.) zona marină de la contactul cu uscatul, supusă fluctuațiilor mareice, în care trăiesc organisme de ecoton marine (care pot sta un timp în afara apei) și terestre (care pot supraviețui și sub acțiunea valurilor) un timp limitat. [2]

ZONA LIPANULUI, (hidrobiol.) apele râurilor au albie mai largă, curentul mai lent, debitul crescut fundul acoperit cu prundiș și nisip, temperatura situată în limitele 5-10°C. Reprezentată de cursul inferior al apelor de munte. [10]

ZONA LITORALĂ, (ecol., limn.) zona de pe fundul unui lac, acoperită de vegetație acvatică emersă. În masa apei corespunde cu epilimnionul. [10]

ZONA MRENEI, (hidrobiol.) zonă care începe la intrarea râurilor în zona de dealuri. Apele prezintă coturi și meandre, fundul acoperit de mâl și nisip, temperatura, variabilă, poate ajunge până la 15°C. [10]

ZONA OLIGOSAPROBIILOR, (hidr.) zonă cu apă având o cantitate mică de substanțe putrescibile și o cantitate suficientă de oxigen pentru oxidarea și mineralizarea materiilor organice existente. Se caracterizează prin bogăție de specii de plante, de animale și un număr scăzut de bacterii. [10]

ZONA PĂSTRĂVULUI, (hidrobiol.) zonă cu ape ce curg pe pante pronunțate, cu viteză mare, debit constant, maluri neregulate și neconsolidate, temperatura relativ constantă, conținutul de oxigen de peste 8 mg/l. Reprezentată de cursul superior al râurilor de munte. [10]

ZONA POLISAPROBIILOR, (pol.) zone cu apă încărcată cu cantități crescute de substanțe putrescibile, hidrogen sulfurat, sulfură de fier, metan și dioxid de carbon, iar cantitatea de oxigen dizolvat este foarte mică. Organismele vii sunt numeroase, dar numărul de specii existente este mic. Se găsesc foarte multe bacterii și protozoare ciliate. [10]

ZONA PROFUNDALĂ, (ecol.) caracterizată prin lipsa plantelor și depuneri uniforme de mâl. În masa apei corespunde cu hipolimnionul. [10]

ZONA SUBLITORALĂ, (ecol.) zona de pe fundul apei care se caracterizează prin lipsa vegetației acvatice emerse și prin prezența de moluște în număr mare. Este situată la adâncimi mai mari față de zona litorală. În masa apei corespunde cu metalimnionul. [10]

ZONA ȘCOLARĂ, un sector din mediul urban sau rural care include un anumit număr de imobile

ZONA TROFOGENĂ

destinate special pentru realizarea activității de educație. [16]

ZONA TROFOGENĂ, (ecol.) zona în care se sintetizează substanță organică de către organismele producătoare (plante). Corespunde zonei fotice. [10]

ZONA TROFOLITICĂ, (ecol.) zona în care au loc descompunerile substanțelor organice, prin consum mare de oxigen. Corespunde zonei afotice. [10]

ZONA ZOSTER, (med. u.) dermatoză acută cauzată de un virus neurotrop identic cu cel ce produce varicelă, caracterizat prin erupție veziculoasă pe fond eritematos, dispusă în grupuri pe traiectul unui nerv senzitiv. [60]

ZONAL, fenomen caracteristic pentru o anumită zonă; în cazul vegetației zonale sunt fitocenozele de placor. [15]

ZONALITATE, (ecol.) dispunerea fenomenelor geografice (climat, soluri, vegetație etc.) în mari secțiuni latitudinale, mai mult sau mai puțin paralele cu ecuatorul, în regiunile de penepene și în fâșii altitudinale suprapuse, în regiuni de orogeneză; **z. latitudinală**, zonalitate pe latitudine; **z. altitudinală**, zonalitate pe altitudine. [15]

ZONALITATE ALTITUDINALĂ → ETAJARE BIOGEOGRAFICĂ

ZONALITATE LATITUDINALĂ, (biogeogr.) schimbarea succesivă a vegetației și a faunei de la ecuator spre poli în funcție de variația factorilor de mediu, dintre care cei decisivi sunt cei climaterici. [70]

ZONALITATEA VERTICALĂ A SOLURILOR, (pedol.) succesiunea zonelor de sol legată de schimbarea zonelor bioclimatice în funcție de creșterea în altitudine a reliefului. [29]

ZONARE, (agric.) studiu economic și tehnic care constă în delimitarea celor mai propice zone pentru cultura viței de vie. [49]

ZONARE A VEGETAȚIEI, (ecol.) operațiunea de divizare a învelișului vegetal în mari secțiuni latitudinale (→ ZONĂ) sau altitudinale (→ ETAJ) caracterizate prin fitocenozes constituite dintr-un anumit tip morfo-ecologic de specii de plante. [15]

ZONARE ALTITUDINALĂ, (ecol.) structurarea pe altitudine a fitocenozelor dominante (implicit a ecosistemelor din care fac parte). [24]

ZONARE ECOLOGICĂ, (ecol.) stabilirea și delimitarea unităților teritoriale zonale pe latitudine și pe altitudine, după criterii fie ale condițiilor naturale de viață (relief, substrat, climă, sol), fie după bioindicatori (care principal reflectă complexul ecologic specific al mediului natural). În țara noastră zonarea s-a făcut după ambele criterii, considerând că marile formații forestiere sunt indicatoare de macroclimate calitativ deosebite, care se întâlnesc pe

întinse suprafețe geografice cu specific zonal. (N. Doniță și col. 1980) Au fost stabilite trei categorii subordonate de unități regionale: regiunea (5 unități: E, SE, S, V, central carpatică), subregiunea (33 de unități notate în ordine alfabetică de la A1, 2, 3 la O1, 2, 3) și sectorul ecologic (unități: 1. molidișuri, 2. păduri de fag cu rășinoase, 3. făgete montane, 4. făgete colinare, 5. gorunete, 6. stejărete, 7. cerete-gărnițete, 8. păduri de stejar brumăriu și pufos, 9. stejărete de luncă și depresiune, 10. zăvoaie din lunca și Delta Dunării). Sectoarele au fost delimitate în cadrul subregiunilor și constituie teritoriile cele mai omogene din punctul de vedere al climei regionale, respectiv al căldurii și umidității. Scopul zonării este regionalizarea și ecologizarea silviculturii. [4]

ZONARE LATITUDINALĂ, (ecol.) structurarea pe latitudine a ecobiomilor. [2]

ZONAREA PEDOLOGICĂ, (pedol.) delimitarea în cadrul unui teritoriu vast a zonelor de soluri și caracterizarea lor. [29]

ZONAREA PRODUCȚIEI AGRICOLE, (agric.) delimitare în cadrul teritoriului agricol a zonelor de producție agricolă. Preconizează dezvoltarea ramurilor și a culturilor care asigură folosirea cât mai completă și mai eficientă a pământului. [29]

ZONĂ¹, (ecol.) fâșie latitudinală de teritoriu, de mare întindere, caracterizată prin același macroclimat, același tip zonal de sol și aceleași tipuri morfo-ecologice de plante și animale care alcătuiesc biocenozes proprii zonei; **z. de vegetație**, zone caracterizate prin fitocenozes formate dintr-un anumit tip morfo-ecologic de plante; principalele zone de vegetație ale globului terestru sunt: zona pădurilor ecuatoriale (zona pădurilor tropicale pluviale), zonele pădurilor tropicale, zonele savanelor, zonele deșerturilor calde, zonele pădurilor subtropicale, zonele pădurilor temperate, zonele stepelor, zonele silvostepelor, zonele deșerturilor temperate, zonele semideșerturilor, zona pădurilor boreale sau zona de taiga, zona de tundră. [15]

ZONĂ², (geogr.) termen ce desemnează un spațiu extins de pe Terra cu fenomene geografice a căror geneză, formă și evoluție depind de climă; zonele geografice (caldă, temperată de nord, temperată de sud, rece de nord, rece de sud) sunt dispuse latitudinal, deci de la ecuator spre cei doi poli. [25]

ZONĂ ADAPTIVĂ, (ecol.) set mai mult sau mai puțin distinct de nișe ecologice stabilite și ocupate în timp de linia evolutivă noi. [24]

ZONĂ ABIOTICĂ, (ecol.) porțiunea dintr-un ecosistem lipsită de componente biotice; aceste zone

sunt extrem de rare și greu de delimitat (de ex., pantele unui vulcan în erupție, masa ghețarilor, fumarolele). [24]

ZONĂ AFOTICĂ, (ecol.) adâncimea la care lumina solară nu mai pătrunde într-un bazin acvatic. [10]

ZONĂ ALPINĂ, (ecol.) zonă montană înaltă, lipsită de vegetație arboricolă, care este supusă condițiilor extreme ale climatului alpin înalt. [2]

ZONĂ DE PROTECȚIE¹, (prot. med.) zonă înconjurătoare pentru un bun al patrimoniului natural, destinată să prevină impactul activităților antropice asupra lui. [23]

ZONĂ DE PROTECȚIE², (ind. energ.) zonă adiacentă construcțiilor și instalațiilor obiectivelor energetice, extinsă, după caz, și în spațiu, în care se introduc restricții sau interdicții privind regimul construcțiilor și de exploatare a fondului funciar pentru asigurarea protecției și a funcționării normale a obiectivului energetic. [59]

ZONĂ DE SIGURANȚĂ, (ind. energ.) zonă adiacentă construcțiilor și instalațiilor obiectivelor energetice, extinsă, după caz, și în spațiu, în care se instituie restricții și interdicții în scopul evitării punerii în pericol a persoanelor, bunurilor și a mediului. [59]

ZONĂ DE VEGETAȚIE, (ecol.) complex de comunități vegetale (fitocenoză, tipuri de pădure, ecosisteme) asemănătoare sub aspect structural, în principal al compoziției de specii, și funcțional, care ocupă un întins teritoriu relativ omogen sub raportul condițiilor de mediu (climatice, edafice, geomorfologice). Când formațiile fitogeografice teritoriale se succedă pe latitudine se disting zone și subzone de vegetație; când succesiunea se face altitudinal se vorbește de etaje și de subetaje de vegetație. În România este aplicabilă schema: A. **Unități zonale de latitudine**: 1. Zona de stepă: a – subzona stepa cu graminee. b – subzona stepa cu graminee și dicotiledonate. 2. Zona de silvostepă: a – subzona silvostepă cu păduri de stejari mezofili. b – subzona silvostepă cu stejari submezofili-termofili. 3. Zona pădurilor de stejar: 1 – subzona pădurilor de stejari mezofili. b – subzona pădurilor de stejari submezofili-termofili. B. **Unități zonale pe altitudine**. 4. Etajul nemoral (al pădurilor de foioase): a-subetajul pădurilor de gorun și de amestec (montan inferior), b-subetajul pădurilor de fag și de amestec (montan mijlociu). 5. Etajul boreal (al pădurilor de molid): a – subetajul molidișurilor normale (montan superior), b – subetajul molidișurilor de limită și a rariștilor de molid cu jneapăn (presubalpin). 6. Etajul subalpin: a – subetajul tufărișurilor de jneapăn, b – subetajul pajiștilor subalpine. 7. Etajul alpin: complex de pajiști alpine, tufărișuri scunde, asociații de tundră alpină,

stâncării. În deplasarea pe orizontală principalul factor ecologic limitativ este apa; în deplasarea pe verticală, limitativă este temperatura, care prezintă variații mai mult sau mai puțin precise de gradient. Optimumul de vegetație pentru păduri are centrul de greutate în subetajul fagului. (Al. Beldie 1967, N. Doniță și N. Roman 1976, N. Doniță 1983, Doina Ivan coord. 1992) [4]

ZONĂ EUFOTICĂ, (ecol.) zonă din bazinele acvatice în care lumina permite desfășurarea fotosintezei. [2]

ZONĂ FOTICĂ, (ecol.) zona superioară a masei de apă dintr-un bazin acvatic (lac, râu, mare, ocean) suficient de iluminată pentru a avea loc fotosinteza realizată de producătorii primari. [2]

ZONĂ HETEROTERMICĂ, (oceanol.) stratul de apă din mări și oceane, situat de la țarm până la adâncimi de 200 m, unde temperatura este variabilă. [10]

ZONĂ INUNDABILĂ (*luncă*), (hidr.) partea din albia majoră a unui curs de apă inundabil, amenințată cu apariția de victime și de pagube materiale (aria de hazard a viiturilor de diferite frecvențe de apariție). [54]

ZONĂ LIBERĂ, (ec.-fin.) teritoriu (porturi, aeroporturi) aparținând unui stat în care mărfurile, mijloacele de transport și bunurile introduse (provenite din import) sau scoase (destinate exportului) sunt exceptate de la plata taxelor vamale. (Gh. D. Bistriceanu și colab., 1981) [55]

ZONĂ PROTEJATĂ, (prot. med.) arie naturală deosebită din punct de vedere geografic, geologic, sau arie naturală în care trăiesc numeroase specii rare, de mare interes științific, peisagistic sau cultural și care este ocrotită de lege. [24]

ZONĂ UMEDĂ, (ecol.) zonă cu plante care sunt adaptate să trăiască în sol sau pe sol saturat de apă. [24]

ZONĂ VITICOLĂ, (agric.) areal de mare întindere care grupează mai multe podgorii făcând parte din regiuni viticole diferite, caracterizat mai ales prin condițiile sale climatice determinante pentru potențialul calitativ al strugurilor și al vinurilor. [49]

ZONE CLIMATICE, (climat.) zone cu elemente climatice caracteristice cum sunt climatul polar, temperat, subtropical, tropical, ecuatorial. [54]

ZONE PISCICOLE, (pisc.) denumirea bazinelor hidrografice după specia de pești caracteristici dominanți. [10]

ZONE REFLEXOGENE VASCULARE (sino-carotidiană și endocardo-aortică), (med. u.) structuri neuro-vasculare, bogate în țesut elastic și elemente nervoase cu rol de preso- și chemoreceptori, care transformă în influx nervos variațiile de presiune și compoziție chimică ale sângelui. Astfel, la o creștere

a presiunii în vasele mari, baroreceptorii declanșează stimuli inhibitori spre centrul vasomotori bulbari, cu scăderea tensiunii arteriale și a frecvenței cardiace. Fenomenele se pot produce și în sens invers. [21]

ZOOBENTOS, (ecol.) totalitate a organismelor animale care trăiesc pe suprafața substratului lacustru sau în grosimea lui. În cadrul ecosistemului sunt consumatori primari, secundari, terțiari. El relevă dezvoltarea cea mai mare calitativ-specifică și cantitativă în condițiile etajelor litoral și sublitoral și în mai mică măsură în profundal. **Z.** devine variat și abundent în porțiunile de litoral, unde are loc acumularea de substanțe organice, detritus și sedimente, adică înmălirea lor. Aici se pot găsi oligochete, larve de chironomide, larve de efemeroptere, bivalve (*Psidium*, *Anodonta*) etc. Litoralul nisipos, cu substrat mobil, spălat de valuri, lipsit de vegetație, este populat de regulă uniform, cu un număr restrâns de specii psamobionte constând din oligochetul *Proppapus volki*, larvele dipterelelor *Bezia*, *Culicoides*, *Strictochironomus*, ale odonatului *Onychogomphus*, bivalva *Anodonta* etc. În profundalul mîlos, **z.** este reprezentat prin detritofagi, pelofagi care își duc viața la suprafața sedimentelor (epifauna) sau în grosimea lor (endofauna). Aici se întâlnesc oligochete din genurile *Tubifex*, *Limnodrilus*, *Ilyodrilus*, *Lumbriculus*, *Peloscoclex*, larvelor de diptere (*Chironomus*, *Chaobarus*), bivalvelor mici *Psidium* și alte câteva specii. Varietatea specifică este limitată, dar, uneori, efectivele numerice devin însemnate, totuși mai mici decât cele din etajele litorale. [50]

ZOOC(H)OR (*Zoochorus*), (bot.) plante care se răspândesc în mediu cu ajutorul animalelor. Pentru răspândire fructele lor au adaptări morfostructurale specifice: turița, lipicioasă (*Galium aparine*) are fructe des setiform uncinat; limba cânelui (*Cynoglossum officinale*) are nuculele acoperite de jur împrejur cu ghimpi glohidați; la ghimpe sau holeră (*Xanthium spinosum*) are fructul pe laturi des acoperit cu spini drepți și subțiri până la bază cu vârful uncinat; la vâsc (*Viscum album*), fructul alb-gălbui este acoperit la exterior cu materia cleioasă viscina, care lipește semințele de ciocul păsărilor care mănâncă fructul, permițând diseminarea pe alți arbori sau în coroana aceluiași arbore etc. [50]

ZOOCECIDI, (cecid.) gale produse de animale. Ex., viermi (*Trochelminti* și *Nemathelminti*); acarieni (*Eriophyes*, *Eriosoma*, *Tarsonemus*); insecte (*Coleoptera*, *Diptera*, *Heteroptera*, *Homoptera*, *Lepidoptera*, *Hymenoptera*, *Thysanoptera*). [41]

ZOOCENOZA, (ecol.) totalitatea populațiilor animale din cuprinsul unei biocenoză. [24]

ZOOCORIE, (fitopat., bot.) răspândirea plantelor, a semințelor sau a fructelor lor cu ajutorul animalelor. Aceasta se poate face pe distanțe variabile în funcție de animalul vehiculant. Se distinge un transport al semințelor pe suprafața corpului animalelor (ectozoocorie) și în aceste cazuri semințele au diferite adaptări de prindere (cârlige, substanțe lipicioase) și o vehiculare a semințelor prin intermediul tractusului digestiv (endozoocorie), fructele plantelor respective fiind atractive pentru animale (culoare, gust), iar semințele, rezistente la sucurile digestive. [70] Răspândirea este asigurată în baza unor echipamente speciale cu care este dotată sămânța, fructul, sporul. Unele plante se răspândesc în mediul de viață cu ajutorul animalelor erbivore: lăptucul oii, brusture galbe (*Telekia speciosa*), ghimpe, holeră (*Xanthium spinosum*); cu ajutorul păsărilor: vâscul (*Viscum album*), vâscul de stejar (*Loranthus europaeus*), mărăgună (*Atropa belladonna*), zmeur (*Rubus idaeus*) etc.; cu ajutorul insectelor: rostopască (*Chelidonium majus*), toporași, trei frați pătați (*Viola* sp.); cu ajutorul omului: grâul (*Triticum aestivum*), porumbul (*Zea mays*), cartoful (*Solanum tuberosum*) etc. [50]

ZOOFAG, (ecol.) mâncător de animale. [2] → CARNIVOR

ZOOFILIE¹ (*Zoophilus*), (ecol.) plantă care se polenizează cu ajutorul animalelor (insecte, păsări) și care poate fi: polenizare entomofilă făcută de insecte, aspect întâlnit la florile de *Apiaceae/Umbelliferae*, *Asteraceae/Compositae*; polenizare ornitofilă, făcută de păsări (colibri), aspect întâlnit la florile de *Fuchsia* sp., *Tecoma* sp. [50]

ZOOFILIE², (sex.) relație sexuală întreținută de om cu un animal (gâscă, purcea, oaie, capră, vacă, iapă, măgăriță etc.). Se realizează de către persoane care au o atracție erotică față de animale și se întâlnește, în cele mai multe cazuri, la cei care se ocupă cu creșterea animalelor. Unele studii au arătat că peste 17 % dintre bărbații care vin în contact cu animalele au realizat relații sexuale cu ele, acest aspect fiind favorizat de lipsa posibilității de întreținere a raporturilor sexuale firești. Practicarea îndelungată a **z.** duce, în dese cazuri, la tendințe bestiale, constând în mutilarea și uciderea animalelor pentru a obține orgasmul. (Al. Codescu, 2000) [50]

ZOOFOB (*Zoophobus*), (bot.) plantă cu adaptări mecanice constând din spini, ghimpi, sau adaptări chimice prin secreții de substanțe care înlătură posibilitatea animalelor erbivore de a le consuma. [50]

ZOOGAMET, sin. *planogamet*, (reprod.) gamet mobil; se deplasează în mediul acvatic cu ajutorul cililor sau flagelilor. [69]

ZOOGAMETANGE, (reprod.) gametange în care se formează zoogameți. [69]

ZOOGAMETOGAMIE, (reprod.) fuziunea a doi zoogameți de sex opus. [69] → IZOGAMIE, HETEROGAMIE

ZOOGAMIE → ZOOFILIE

ZOOGEOGRAFIE, studiul distribuției geografice a animalelor. [70] → BIOGEOGRAFIE

ZOOLOGIE, știința care se ocupă cu studiul animalelor. [37]

ZOOMASĂ, (ecol.) totalitatea biomasei populațiilor animale din cuprinsul unei biocenoze. [2]

ZOOMASTIGINE (*Zoomastigina*), (zool.) subclasă care cuprinde flagelate heterotrofe, lipsite de cloroplaste. Posedă unul sau mai mulți flageli. Majoritatea sunt solitare; sunt simbioante, altele parazite, puține specii sunt libere. Cuprinde ordinele: *protomastigine*, *polimastigine*, *opalinide* și *rizomastigine*. [50]

ZOONOZA, (med. vet.) boală infecțioasă sau parazitară care se transmite de la animale la om. [33]

ZOOPLANCTERI, (ecol.) specii de animale mărunte care constituie zooplanctonul în cadrul biocenozei planctonice. [50]

ZOOPLANCTON, (ecol.) populații de animale din structura planctonului, lacurilor, bălților etc., reprezentate de protozoare (*rizopode*, *flagelate*, *ciliate*), de viermi (mai ales *rotiferi*), artropode (mai ales *cladocere*, *copepode*) etc., între populațiile de animale și populațiile de plante, precum și între populațiile de animale, ele între ele; există numeroase relații trofice, rezultând lanțuri trofice și rețele trofice. [50]

ZOOPOTAMOPLANCTON, (ecol.) zooplancton de râu, fluviu constituit din diferite specii de rotiferi ce aparțin genurilor: *Keratella*, *Polyarthra*, *Brachionus*, *Synchaeta*, *Notholca*; cladocere ce aparțin genurilor: *Daphnia*, *Ceriodaphnia*, *Bosmina*, *Loptodora*; copepode ce aparțin genurilor: *Eucyclops*, *Mesocyclops*, *Diaptomus*; diferite specii de turbelariate, oligochete, gasteropode (*Ancytidae*, *Neritidae*), amfipode (*Gammaridae*), insecte (*Ephemeroptere*, *Plecoptere*, *Trichoptere*, *Cleoptere*, *Diptere*) și din alte grupe (spongieri, briozoare, hidracarieni). [50]

ZOOPSAMON, (ecol.) termen creat de J. Wiszniewski (1947) pentru organismele animale care alcătuiesc psamonul. [44] → PSAMON

ZOOSPOR, (reprod.) spor mobil, flagelat, capabil de a se deplasa în apă; poate fi uni-, bi-, tetra- sau poliflagelat. Sunt caracteristici algelor și unor grupe de ciuperci inferioare. **Z. heterocont** – z. cu doi flageli

diferiți ca formă, dimensiune și structură; unul este în formă de bici, neted și mai lung, iar celălalt în formă de pană de pasăre (cu protuberanțe laterale, filiforme – mastigonome) și mai scurt. **Z. izocont** – z. cu doi flageli identici ca formă și structură (ambii de tip bici). **Z. stefanocont** – z. cu mai mulți flageli, ordonați circular la capătul anterior. [69]

ZOOSPORANGE, (reprod.) sporange (sporocist) în care se formează zoospori. Sunt caracteristici algelor, oomicetelor și chitridiomicetelor. [69]

ZOOSPORANGIOPOR, (reprod.) suportul zoosporangelui, ex., *Peronosporaceae*. [69]

ZOOTOXINĂ, (toxicol.) toxină de origine animală. [33]

ZOSTERACEE (*Zosteraceae*), (bot.) familie care grupează 7 specii de plante erbacee, perene, marine, submerse, răspândite pe tot globul. Frunze liniare, întregi. Flori golașe, unisexuat-monoice, fără periant, grupate într-o inflorescență spiciformă închisă în baza umflată a unei hipsofile (spată) foliacee; florile mascule cu câte o stamină; florile femele cu un ovar, stil filiform terminat cu 2 stigmathe și un ovul. Fruct acheniform, monosperm. Flora României conține 2 specii ce aparțin genului *Zostera*, $x = 6$. [50]

ZÜRICH, lac de origine glaciară situat în Elveția. Are suprafața de 88,6 km² și adâncimea maximă de 143 m. Lungimea lacului este de 40 km și lățimea de 3-4 km. Se leagă în amonte cu Walen. Apele lacului se scurg în Rin. De remarcat că apele lui din raza orașului Zürich sunt intens poluate. (P. Gâștescu, 1979) [45]

ZUVINTAS, rezervație naturală situată în Lituania. Suprafața, 5.421 ha (1937). Se află amplasată în bazinul râului Dovins și include lacul Zuvintas, înconjurat de mlaștini și de o mică pădure. Teritoriul adăpostește numeroase păsări de apă și una din cele mai mari colonii de lebede (*Crygnus olor*). [50]

ZVÂNTARE, (pedol.) proces de uscare parțială a solului în urma căruia umiditatea acestuia scade suficient pentru a permite circulația la suprafața solului și efectuarea lucrărilor agricole. [29]

ZWIN, rezervație naturală situată în Belgia. Suprafața, 150 ha (1952). Altitudine, 0-5 m. Se află amplasată la marginile imensei delte formate de apele Rinului, Meusei și Escaut-ului, pe o mică buclă de uscat. În cadrul rezervației polderele, bălțile sărate sau pășunile sunt regulat inundate de mare. Vegetația este halofilă cu specii de *Salicornia herbacea*, *Suaeda maritima*, *Halimione portulacoides* etc. Avifauna este formată din 100 de specii de păsări (călifarul alb, ciocântorsul, chira mică, nagâțul, prundărașul mare gulerat, pescăruși, așei, pupeze, silvii, goelanzi etc.). În rezervație a fost reintrodusă barza albă (*Ciconia ciconia*) și gârlița (*Anser anser*) [50]

ZYGOMYCOTA

ZYGOMYCOTA, (micol.) filum al regnului *Fungi* în care sunt încadrate ciupercile inferioare, saprotrofe (ex., mucegaiul alb, mucegaiul negru, *Pilobolus*), parazite (ex., parazitul muștelor, *Entomophthora musce*) sau simbiotice, formând micorize (ex., *Glomus*, *Endogone*). Miceliul este format din hife sifonale plurinucleate. Se înmulțesc asexuat prin sporangiospori formați în sporangi, iar sexuat prin zigospori formați în urma unui proces de izo- sau hetero- gametangiogamie. Majoritatea speciilor sunt

dăunătoare, determinând degradarea alimentelor și a altor materiale. Unele sunt parazite pe animale și chiar pe om, producând boli numite *mucoromicoze* (*zigomicoze*). Utile sunt îndeosebi speciile încadrate în ordinul *Endogoniale* și *Glomales*, deoarece formează endomicorize, de care depinde existența multor specii de plante. Unele specii ale genului *Mucor* sunt utilizate în industria fermentativă, iar câteva specii de *Rhizopus* în cea a medicamentelor, fiind producătoare de antibiotice. [69]

3.1.135

3.1.135

